

SZENTI TIBOR

PARÁZNÁK

2002

Szenti Tibor

PARÁZNÁK
DÉL-ALFÖLDI SZEXUÁLIS BŰNPÖRÖK
A FEUDALIZMUSBÓL
(1723–1843)

II. teljes kiadás

2002

Ajánlás:

Bodrogi Tibor
Hermann Imre
Róheim Géza
 emlékének

Kötetlektor:

Katona Imre

Részlektorok és szakmai tanácsadók:

Antall József orvostörténész

Deáky Zita néprajzkutató

Galina Béla gyógyszerész

Gémes Balázs néprajzkutató

Grynaeus Tamás orvostörténész

Juhász Antal néprajzkutató

Karasszon Dénes orvostörténész

Novák László néprajzkutató

Pócs Éva néprajzkutató

Szabó Ferenc történész

Tárkány Szücs Ernő néprajzkutató

Tóth István György történész

A kiadvány támogatói:

Dr. Kassai Miklós

a hódmezővásárhelyi Erzsébet Kórház egykori igazgatója, aki a levéltári
 alapkutatást lehetővé tette.

Az Eötvös József Alapítvány

egy éves ösztöndíj-támogatása a feldolgozást segítette.

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Albizottsága

Telegdy Gyula akadémikusnak,

a SZAB egykori elnökének segítségével anyagi támogatást nyújtott.

© Szentí Tibor

A borítólapon:

Fodor József festőművész rajza látható.

ISBN 936 03 3651 0

Fényszedés: Szentí Tibor

Megjelent:

Készült:

BEVEZETŐ

Amikor Schram Ferenc 3 kötetben közzétette a *Magyarországi boszorkányperek 1529–1768.* című kitűnő munkáját, szembetűnő hasonlóságokat és azonosságokat találtunk a boszorkány- és a szexuális bűnpörök között. Schram köteteinek megjelenésekor már javában gyűjtöttük a dél-alföldi szexuális bűnpöröket, és ekkorra bizonyos áttekintési alapot szereztünk a feudalizmuskori levéltári anyagból. Föltűnt, hogy nem csak az azonos kor, ítélőszékek, egyházi, társadalmi és gazdasági körülmények alakították hasonlatossá a két fajta pörtípust, hanem a kor erkölcsi szemlélete alapján bűnösnek ítélt boszorkányok és paráznák tevékenysége között is sok volt az egyezés. Ebből törvényszerűen adódott, hogy jelen munkánkban, az anyag jellegének megfelelő eltérésekkel, de másolás nélkül kívántuk folytatni Schram feudalizmuskori társadalomrajzát.

Címadásunkban a **parázna** szó jóval többet fejez ki, mint a mai szóhasználat jelentése, amely a 20. században elsősorban a keresztény vallási kifejezések között ismert. A feudalizmusban széles körben elterjedt hétköznapi fogalom, és jogi terminus volt. A parázna személynek és tevékenysége minősítésének legalább annyi árnyalatbeli megkülönböztetése volt, akár a népi szóhasználatban a lónak. Mást jelentett a *meretrix* (kurva), a *puella publica* („mindenki babája”), és mást a *scortatrix* (szajha). Volt, aki paráználkodott (*stuprum*), mások bujálkodtak (*fornicatio*) vagy szajhálkodtak (*scortatio*). Cselekedetükkel vérfertőzést (*incestus*) követtek el, vagy házasságot törtek (*adulteria*) stb. Címadásunk szereplői, tehát a feudalizmuskori paráznák mindazt a „bűnt” elkövették, amelynek valamilyen szexuális jellege volt. Lehetőleg minél szélesebb társadalmi képet ugyanis úgy rajzolhattunk, hogy a rendelkezésünkre álló levéltári anyagból a periférikusan kapcsolódó bűnpöröket is bemutattuk.

Az eredeti, levéltári forrásanyagunkat a Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhely Városi és Szentes Városi Fióklevéltárában őrzik. Vásárhely esetében a városi bírói, főbírói jegyzőkönyvekből. a *Protocolum Judicale* (IV. A. 1006. A. 1. és A. 2.) köteteiből az ítéleteket, a *hirdetőkönyvekből* (Hódmezővásárhely város irataiból. 1001. C. állag, d. 1.) pedig a földesúri, városi, megyei, stb. hatósági rendelkezéseket, tilalmakat gyűjtöttük ki. Szentesről származik a bűnpörök zöme, amelyeket két fondból, a Károlyiak *sedes dominalis*ából, vagyis úriszékének büntetőpereiéből (IV. A. 53. fond), és Csongrád vármegye Törvényszékének (*sedria*) irataiból (IV. A. 21. fond) szöveg-, azaz betűszerinti írással gyűjtöttünk ki.

Miután a vizsgált korban a parázna-bűnpörökből olyan mennyiséget találtunk, hogy azok egy része is köteteket tölt meg, nem gondolhattunk arra, hogy országos gyűjtést végezzünk. Inkább a talált pörök által érintett dél-alföldi területről — a Károlyi család itteni birtokairól és Csongrád vármegyéből — kívántunk elmélyültebb (és nem reprezentatív, hanem — a szónak nem pejoratív értelmében — „mélyfúrásos”) földolgozást adni.

A pörök nagy mennyisége lehetetlenné tette, hogy valamennyit hiánytalanul közöljük, de munkánknak nem is az volt a célja, hogy csupán adattárt vagy szöveggyűjteményt állítsunk össze. Az átvizsgált fondokban talált szexuális vonatkozású bűnpöröknek mintegy a felét — megítélésünk szerint — tudományos szempontból a legfontosabbakat gyűjtöttük ki. A bemutatott pöranyag sem teljes. A kapcsos zárójeles kipontozások jelzik, hogy a szöveg rövidebb, hosszabb részeit kihagytuk. Ezekben az iratokban ugyanis nagyon sok volt az ismétlés, a cselekményt előre nem vivő, jelentéktelen részlet. Nem egy pörben tucatnyi tanút hallgattak ki. Ők az azonos

kérdésekre gyakran egyforma válaszokat adtak. Ilyenkor a pör szempontjából legértékesebb tanúvallomást idéztük, a többiek elbeszéléséből csak az eltérő, az addigiakhoz képest újat mondó részleteket. Néhány esetben, a cselekmény szempontjából azonosat nyújtó részleteket csak akkor jegyeztük ki, ha fontos volt a kifejezés, a nyelvi változatosság. Helytakarékosági okokból külön nem jelöltük, ha a pör teljes anyagából egy-két lapot egészében kihagyunk. (Ilyenek voltak pl. a latinul leírt, ill. a gótbetűs német szövegek, amelyek többnyire az ítéletek magyar megfelelőjét tartalmazták; vagy a hatóságok közötti hivatalos levelezés, amely dagályos, bürokratikus nyelvezeten a küldött anyag fölhasználásáról rendelkezett stb.)

A vizsgált pöranyag rendkívül eltérő. A földolgozás során nem lehetett egységes szempontokat érvényesíteni. Gyakran nincs meg a teljes pöranyag. (A levéltárakat az elmúlt évszázadok során szakszerűtlenül költöztették, kilakoltatták, háborús cselekmények, a rossz tárolási körülmények, a felelőtlen és hozzá nem értő kezelő emberek károsították, hivatalból, különböző ideológiák szerint „selejtezték” stb.) Gyakran csak a *Protocollum Criminale* köteteibe bemásolt pörészletre, például az *ítéletre* találtunk, de az előzmény, maga a dobozott ügyirat hiányzott. A legtöbb esetben a helyzet fordítva volt. A dobozott anyagban megtaláltuk a pört, de az ítélet lapjai eltűntek. Némelyik pörből következtetni lehet arra, hogy az ítélet ellen fellebbeztek. Ilyenkor a pör egyes részei vagy teljes anyaga elindult a *sedria*, *Királyi Törvényszék*, a *Hetek Táblája*, és az uralkodó felé vezető hosszú vándorútján. Hónapok, esetleg évek múlva érkezett vissza belőle valami. Az ügyiratokból közben elvesztek, visszatartottak. A kihirdetés után elfelejtették bemásolni, vagy nem az eredeti ügyirathoz csatolták, hanem új számra és tárgyra iktatták. Kutató legyen, aki évszázadok múltán, sok folyóméter levéltári anyagban megtalálja az összefüggő részleteket, ha ugyan közben meg nem semmisültek.

A pörök szövege sokat torzult a korabeli másolásokkal. A levéltárak néhány pört több másolatban, több „változatban” is megőriztek. Ezeket bőrkötéses főlíansok őrzik, míg dobozokba a szálas lapokra írt eredeti anyagot helyezték. Mind a két, vagy több változatot át kell nézni, és a legteljesebbet szabad fölhasználni. Ezt a módszert követtük.

A pörök közlésénél zárójelbe tettük, ha a dobozott (**D**) anyagot vettük figyelembe. A vele egy sorba megadott dátum mutatja, hogy a pör melyik törvénykezési időszakhoz tartozik. A **D** jelzet után lévő szám a törvénykezési időszakon belül található pöranyagok közül a vonatkozó ügyirat száma. Amikor a pört a bekötött jegyzőkönyvmásolatokból ismertettük, a fonszám után a főlíans száma következik, pl. „a. 1.” kötet, és a lapszám(ok). Nem egy esetben mind a dobozott, mind a bekötött jegyzőkönyveket fölhasználtuk. (Ezt a pör címe után mindkét eredethely megjelölésével tanúsítottuk.) A pörök kisebb részénél ugyanis a két (esetleg több) változatban elég jelentős eltérés lehetséges, de a jobb megértéshez vagy a teljesség kedvéért mindkét változat ismertetésére szükség volt. A pörök zöménél ugyanis a másolat és az eredeti iratok között olyan a különbség, mint egy hímzés vagy szöttes két oldala között: a visszája is nagyon hasonlít a színére, de mégsem azonos vele!

A két évtizedes levéltári gyűjtőmunka során nemcsak a választott témákat rejtő iratfondokat néztük át. Egy kor, vagy átfogó téma ismertetése esetén ez soha sem elégséges! Ha nem is a választott témát érintő módszerességgel, de vizsgáltuk a polgári pöröket, a becsüjegyzőkönyveket, különféle összeírásokat, városi tanácsi jegyzőkönyveket, hirdetőkönyveket, statutumokat stb. A belőlük nyert szemlélet nélkülözhetetlen volt a szexuális bűnpörök földolgozásánál.

Az ítélezési hierarchiában a falusi, mezővárosi tanács bíraskodása volt a legalacsonyabb rendű. Ezt követte az úriszéki, majd a megyetörvényszéki bíraskodás. Ebből adódna, hogy a klasszikus esetben, ha az elítélt panaszt akart tenni (ha a tortúrát¹ túlélte, ill. az ítélet erre módot is adott), az úriszékhez, ill. a sedriához, stb. föllebbezhetett. A vizsgált levéltári anyagunkban egyetlen bűnpört találtunk (a 407/1764. számút), amelyiket mind az úriszék, mind pedig a sedria tárgyalta. De ebben az esetben sem fellebbvitel során, hanem párhuzamosan. Bár a sedria esetében területi átfedések bőven voltak, mégis a vizsgált anyagban a megyetörvényszék és az úriszék működése területileg is elkülönült. Az úriszék a Károlyi család dél-alföldi dominiumaiban történt bűnesetekben ítélezett, míg a sedria zömmel Csongrád vármegyének a Károlyiak, ill. más földesurak által nem birtokolt területének bűnözését vizsgálta. A föllebbezéseket valamennyi törvénykezés a Királyi Táblához küldte el. Ez csak egyfajta jogi különbséget jelent a megszokott törvénykezéshez képest, de a vizsgált területnek, mint azt a földolgozás során látni fogjuk, sok eltérő társadalmi megnyilvánulása volt, amely egyedi körülményeket hozott létre.

A bemutatott bűnesetek csoportosítása igen nagy gondot okozott. A legtöbb szexuális bűnpör eléggé összetett és a kutatótól függ, hogy melyiket hová sorolja. Természetesen, amikor a csoportokba rendezés történt, igyekeztünk a pörök legmarkánsabb tulajdonságait előnybe részesíteni, de nem állíthatjuk, hogy ez hibátlanul sikerült. A szubjektivitás kiküszöbölése alapvető szempontunk volt, de — csupán egyetlen példát említve —, a nős gazda és a *szabad személy* szexuális bűnpörében eléggé nehéz dönteni, hogy a közösülésük házasságtörés vagy egyszerű paráználkodás volt-e, hiszen a férfi részéről az előbbi, a nő esetében az utóbbi az igaz. Ha a nő történetesen a gazda nevelt lánya, vagy távoli rokona volt, a kor ítélete alapján *incestus*t követett el; ha szeretkezés közben *sodomáskodott* is vele, a pört a perverziók közé kellett volna sorolnunk. Végül is, vállalnunk kell azt az esetleges vádat, hogy csoportosításunk egyéni jellegű, mert az elvégzett rendezési próba során a fölkért szakemberek is hasonló helyzetbe kerültek.

A csoportosításnál szembetűnő, hogy a szexuális bűnpörök között nemi vonatkozású káromkodás, kegyetlenkedés, emberölés, magzatgyilkosság, népi orvoslás, tehát első látásra nem a tárgykörbe tartozó pörök is helyet kaptak. Nem véletlen! Egyenes út vitt a durva, szexuális jellegű káromkodástól a paráználkodásig, vagy annak egyik következményéig, a megszületett gyermek elpusztításáig. Ezeket nem szabad kiragadva vizsgálni, mert az adott korban az egyének életében szorosan összefüggtek.

Az egyes pörök címét magunk adtuk. A pör lényegét néhány szóban, mondatban igyekeztünk összefoglalni. Akaratlanul is egyfajta középkorias, „boccaccios” címek születtek, s ez sem véletlen. Maguk a történetek őrizték meg a középkorias színezetet és hangulatot, a gyakran *trufákra*, ízes szókimondó legendákra emlékeztető hangvételt. Ezek a pörök tulajdonképpen tragikomikus esetek. Az olvasó hangulatát, érzelmét az egyik végletből a másikba dobálják. A fölháborodás, az ellenszenv, a bosszúvágy éppúgy tüzel bennünk, mint az együttérzés és a sajnálat; de a legdrámaibb történet közepén is azon kapjuk magunkat, hogy képtelenek vagyunk a helyzet komolyságához méltónak maradni, és harsány nevetésbe törünk ki, holott a történet egészen sírnunk kellene. Nem költőies megfogalmazás ez a jellemzésünk, hanem az egykori életszűle döbbenetes ellentmondások sorából, tehát a reális körülményekből fakadt összeütközés.

¹ Tortúra = kínvallatás.

A pöröket olvasva, senki se keresse az igazságot! Elavult törvények, népi szokásjog, szubjektív megítélés, ritkán merész kitörés a kor dogmaiból, tarkán keverednek bennük. Mindig a kettősséget kell látnunk, mert ez a kor és ezen belül is a szexuális bűnök számtalan ellentmondást hordoztak. Ahogy minden esetben a 150-250 évvel ezelőtti bíróság sem volt képes kideríteni az igazságot, erre mi sem vállalkoztunk, mert nem késői „igazságszolgáltatás” volt a föladatunk.

Pontosan azt sem lehet megítélni, hogy a pörök mennyire voltak tényyszerűek, kinek mennyire hihetünk? Nagyon sok a sablon. A bűnözők közül, egyéni lelki alkatának megfelelően, van aki a bűnét azonnal bevallja, mások makacsul tagadnak, vagy szembesítés, illetve a 18. század első felében hóhér kínzatása alatt vallanak. Nem lehet eldönteni, hogy a vallomás kierőszakolt vagy őszinte, pedig a jegyzőkönyv bizonyítja, hogy itt „önkéntes”, azaz „szabad vallomás” következik. Nem egy vádlott ellentmondásosan vallott, és többféleképpen beszélt el a történetet. Ismét mások egymásra hárították a bűn elkövetését.

Olykor világosan kitűnik, hogy a kérdező adta a vádlott szájába a hallani akart vallomást, máskor a vallomástevő szándékosan terelte el magáról a gyanút, mellé beszélt, vagy konokul hazudott. Gyakori a tudatlanságból eredő vagy a fiskális által sugallt, tudatos félrevezetés is, főleg a liberalizálódó 19. században, a reformkorban. A vallomások között egyetlen egy sem akadt, amelyiket tájnyelven írtak volna le, pedig a jegyzőnek kötelessége volt pontosan azt és úgy írni, ahogy elhangzott. A vizsgált földrajzi terület több, jól elkülöníthető, szép magyar tájnyelvet őriz, mint az „ö”-zöt, „i”-zöt vagy „ë”-zöt, ill ezek keveredését. A tanúk és vádlottak zömében irodalmi nyelven, olykor fiskálisnak is dicséretes, kacifántos mondatokkal, szóvirágokkal tűzdelve vallottak, ahogy a nép sohasem beszélt. Bennük ritka a tájnyelvi szóhasználat. Máskor a feleleteken átsüt a naivitás, a bűnét törékenyen takargató, egyszerű beszédstílusból az őszinteség. A vallomások hitelét tehát kétkedéssel kell fogadnunk. Itt kell azonban azt megjegyeznünk, hogy a boszorkánypörök „látomásos” vallomásainál sokkal nagyobb a realitásuk!

Közhely az, hogy a korát senki sem tagadhatja meg. Ha a vallomástevők hazudtak is, vagy egyes bírók túlszínezett történetet akartak hallani, fantáziájukban azok a helyzetek, cselekedetek jelenhettek meg, amelyeket valakitől hallottak, korábban átéltek, amelyeket a korszak kitermelt. Az egész feudalizmus kori pöranyagot talán úgy érdemes tekintenünk, mint e kor szellemi termékét, amelyet a társadalom különböző rétegei: fel- és alpörösök, szakértők, fiskálisok, seborvosok, bírák és parasztok együttesen hoztak létre, ezért nagyon is jellemzőnek tartjuk őket.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy ezek a bűnesetek — a mai szóhasználatnál élve — *krimik*. (Egyébként az egykori jegyzőkönyvek neve is ez volt: *protocollum criminale*.) Méghozzá megtörtént esetek. A nyomozati anyag tele van érdekes és izgalmas történetekkel, vallomásokkal, bizonyításokkal, félrevezetésekkel, hazugságokkal.

A pörök leírásánál az eredeti szöveget megkülönböztettük. (Néhány esetben az egykori írnok minden bekezdésnél idézőjelet rakott, de ez a régi jelzés értelemszerűen elválk a mi kiemeléseinktől.) A saját szövegünkben a személy- és helynevek leírását eredeti írásmóddal, de idézőjel nélkül végeztük. Ugyancsak kivételnek számít a „*cir*” rövidítés, és a különböző vallások nevének leírása. (Pl.: református helyett: „Reformata” — ez utóbbi fogalom ma egészen mást jelent.)

A pöranyag földolgozása során, a hivatkozásoknál nem ismételtük a pör teljes levéltári származási helyét, fonszámát, csupán a pör általunk adott sorszámát, törve a pör évszámával. (Pl.: 371/1769.)

A pörök sokrétősége ösztönözte, hogy a talált levéltári anyagot minél több szempont szerint vizsgáljuk. A bemutatott feudalizmuskori szexuális pöranyag földolgozása két nagy megközelítési lehetőséget kínált. Egyik volt a kultúra (ezen belül az erkölcs) szempontjából történő analízis, amelyhez a pszichológia, szociográfia, a történelem és a folklór, különösen a népi gyógyszerhasználat és a népi gyógyítás, a ráolvasás, megrontás, szerelmi varázslás tanulmányozása; tehát a társadalomtudományok kínáltak segítséget. A másik lehetőséget a természettudományok nyújtották, mindenek előtt az orvostudomány egyes ágai: pszichiátria, különösen az ösztönös cselekedetek forrásának feltárása; az alkoholizálás, az orvosi, kirurgusi tevékenység, a „*Visum repertum*”-ok² elemzése; a durva beavatkozások mint a magzatűzések, kriminális abortuszok, újszülött- és csecsemőgyilkosságok vizsgálata.

Ebből a földolgozási módszerből következik, hogy egy-egy pört több alkalommal, néha szinte fejezetenként említünk. A megszokott formától eltérően, a pörökben talált egyes jelenségeket is gyakran más-más (nem egyszer szinte ellenkező) elmélet bizonyítására használtuk föl. Ezért munkánkban gyakori volt az átfedés. Kikerülhetetlen volt ez, hiszen nem egyszer eltérő megközelítésben, ugyanazon mondatokra kellett visszatérnünk, mert bennük szükséges volt a különböző jelenségeket magyarázni; vagy a vizsgált jelenségnek többféle magyarázata van. E mögött senki se keressen ellentmondást, szakmai fogyatékoságot, tudománytalan álláspontot. A pörök ugyanis mélyebben akkor ismerhetők meg, ha mind alaposabban körbejárjuk, és fölvázoljuk a bennük rejlő valamennyi lehetőséget, ill. az összefüggéseket.

Mivel igen sok kérdésre kerestük a választ, munkánk nem tekinthető egyetlen szaktudomány termésének. Elsődleges célunk az *életmódkutatás* volt. Föladatnak tartottuk, hogy az ország területéhez képest kis gazdasági- és földrajzi tájegység; hazánk 1100 éves történelméhez képest rövid korszak népességének életmódjába minél mélyebb betekintést nyújthassunk.

Hódmezővásárhely, 1985.

Szenti Tibor

² Visum repertum = látlelet, (orvosi) vizsgálati bizonyítvány.

I. rész

FEUDALIZMUSKORI ADATOK CSONGRÁD VÁRMEGYE ÉS A DÉL-ALFÖLDI KÁROLYI BIRTOK MÚLTJÁBÓL (Az 1699–1848 közötti másfél évszázadból)

1. VÉGLETEK

A török hódoltság alatt egyre gyérült a Dél-Alföld lakossága. A felszabadító háborúk idején valamennyi kisebb település üresen maradt. Amikor 1698-ban Misztótfalusi Miklós megírta a *Maga mentsége* című munkáját, Szegedről Gyuláig már egyetlen lakott helység sem volt.

1699, január 26-án megkötötték a *karlócai békét*, és a kincstár felszólította a „szétfutott” lakosságot, hogy települjön vissza. A századfordulón, amikor a katolikus Európában a barokk művészet a fénykorát élte, a magyar Dél-Alföldre többnyire kifosztott, vagyontalan földművesek érkeztek. Ez a gazdasági, társadalmi tény, valamint Erdély különfejlődése évszázadokra meghatározó maradt. Az egész Kárpát-medence térsége elmaradt a 18. sz. második felétől jellemzővé váló nyugat-európai, polgári fejlődés mögött.

Az általunk vizsgált vidéken kettős társadalmi mozgás érvényesült: egyfelől a zárt településalkotás, a beköltözés, másfelől pedig a lakott helységekből a megélhetést, munkalehetőséget adó határba való kirajzás. Megindult a földfoglalás, legeltetés és a szállásfejlesztés.

2. POLISZSZERŰ MEZŐVÁROSI FEJLŐDÉS

Bevezető

A tudományos igényű történelmi szakirodalom nehezen tűri az összehasonlítást, különösen úgy, ha korban és társadalmi szerkezetében egymástól távol eső eseményeket vagy képződményeket akarunk összevetni. Különben is, minden párhuzamosítás annyit ér, akár a költői hasonlat, vagyis a tárgyi jelenségnek csupán az elképzelt, nem egyszer erőltetett mása!

Természetesen más a helyzet, ha szemléletet változtatunk, és a történelmet mint az emberi kultúra egyik magas szintű megnyilvánulását, a történelemtudományt pedig, mint e kultúra egyik alapvetően fontos főtárá, kifejező és megőrző értékét tekintjük.

Emberi kultúra csak egy van, még ha időben és térben eltérő, sokszínű árnyalatot is mutat. Ráadásul a legfiatalabb, hiszen alig több mint másfél millió évre tekint vissza. Még inkább összeszűkül, ha az írásos történelem hétezer év körüli határait vesszük alapul, a *testpecsételő*, ún. *pintaderák* jelképmotívumaitól a gondolat-, szó-, majd hangjelek megjelenéséig.

E rövid, néhány évezredre összezsugorított történelmünkben az események is harmonikaszzerűen összenyomódnak, és egymás mellé rendeződnek. Különösen így van ez akkor, ha egy társadalom valamilyen ok folytán újrakezdésre kényszerül; ill. ha új társadalom, új korszak születik.

Az ember sohasem vonhatja ki magát a természet törvényei alól, még akkor sem, ha társadalmi jelenséget kell újraszűlnie. Ahogy az egyedfejlődésben röviden a törzsfjlődést ismétljük meg, úgy a történelemben is minden születő társadalom így, vagy úgy átéli a történelem gyermekkorát — annak valamennyi „gyermekbetegségével” együtt — és csak e fejlődésen keresztül jut el a magasabb, helyesebben a más szintű

társadalmi fokra, amely csírájában őrzi az előző korok eredményeit, de a kiteljesedéskor merőben különbözik azoktól. Így vannak ezzel az újkori dél-alföldi mezővárosok is, amelyek a 18. században váltak karakterisztikus társadalmi képződményekké, néhány ezer földművelő család életszínérévé.

Ha a dél-alföldi mezővárosokat a mediterrán vidék poliszjaival hasonlítjuk össze, első olvasásra ez dilettáns próbálkozásnak tűnhet. Ezek a városállamok ugyanis időben 3500-2500 évre vannak a paraszttelepüléseink újjászerveződésének idejétől. Azok a rabszolgatartó társadalomban fejlődtek ki, ezek pedig a magyar feudalizmus újabb korszakában.

Poliszok azonban nemcsak az ókori Keleten, ill. Görögországban voltak, tovább éltek az európai középkorban. A velencei köztársaság tengeri és kereskedelmi hatalommá fejlődött. Poliszoknak tekinthetők az észak-olasz városállamok; bizonyos mértékben hasonlatosak a svájci kantonok vagy a német fejedelemségek is. A török hódoltság után az újratelepülő magyar mezővárosok öntörvényűen tovább vitték ezt az önálló, poliszszerű fejlődést, különösen a reformkortól, amikor kialakult a mezővárosi kézművesség és polgárság szűk rétege is.

Jól tudjuk, hogy nagyon sok a klasszikus és a magyar poliszszerű városalakulatot elválasztó történelmi különbség, azonban a továbbiakban ne ezeket nézzük, hanem — a teljesség igénye nélkül — vizsgáljuk meg a hasonlóságokat, épp azon elv alapján, hogy az egyetlen emberi kultúrán belül bizonyos társadalmi jelenségek a fejlődés során újratermelődnek.

Poliszok és mezővárosok

Az ősközösségi társadalom előbb gyűjtöget és vadászik, azután letelepülve termel. Az első falvak és városok mezőgazdasági termelésből éltek. A két fő termelési ágazatuk az állattartás és a növénytermesztés volt. Az ókori, középkori poliszok, és a feudalizmus kori magyar mezővárosok termelése is ezt tükrözte. Platón a poliszok létrehozójának az emberi szükségleteket tartotta. Ezek legfontosabbikaként az élelem beszerzését. A mezővárosok esetében is a legfontosabb a táplálék megtermelése volt.

A poliszhoz mély érzelmi szálak fűzték lakóit. A mezővárosokhoz szintén. Mindkét városalakulat lakói az anyaföld szeretetén keresztül a településüket gyakran a hazával azonosították. A polisz mint az önellátó életre társult törzsek közössége, természetes képződmény volt, és politikai faktor. A mezőváros szintén, csak itt törzsek helyett a kiterjedt családok, klánok dominanciája érvényesült. Saját dolgaikról mindkét városalakulatban maguk kívántak határozni.

Az előző kultúrák népei szerint a polisz nagy család volt. A mezővárosainkban is ezt nyugtázhatjuk. A nagy család szimbóluma volt Hellaszban Hesztia istennő *családi tűzhelye*, mely minden háztartásban jelen volt. Az alföldi mezővárosokban, falvakban a családi tűzhely a 18. században még gyakorlati és kultikus értelemmel egyaránt bírt. 1751-ben Geczy Ferenc tolvaj ügyiratában így írtak: „*Ő Török Szent Miklósi finak vallotta magát lenni, de most Debreczenben lakik, ot háza, tüze, feleséghe Gyermekei [vannak...]*”³ Az 54. sz. pörben, 1798-ban, a 40 éves szentesi gazda arra a kérdésre, hogy „*Mi vagyonod van?*”, így felelt: „*Házzal, tűzzel és földel biró [vagyok...]*”⁴

³ CSML SZF. IV. A. 53. fond, Protocollum Criminale a. 2. kötete: 656-668. p. 1751. die 14. Február

⁴ Az 54. sz. pör a CSML SZF. IV. A. 53. (D. 8. pör.) Anno 1798. 7^{bris}. található.

A poliszokban a társadalmi rendszer alapját a nemzetség alkotta. A társadalmi piramis fölépítésében őket követték a testvérségek, törzsek, törzsszövetségek. A társadalmi rétegtagolódás a mezővárosoknál is jól megfigyelhető: család, nemzetség, „had”, réteg, osztály. Ahogy a poliszban a nemzetség élén a rangidős férfi állt, ugyanúgy a mezővárosok esetében is. A polisznemzetség tagjai egy apától származtatták magukat, a mezővárosi nemzetségek szintén. A poliszban élő nemzetségeknek kölcsönösen segíteniük kellett egymást, és közös ünnepeket tartottak. A mezővárosokban szintúgy cselekedtek. Családon, nemzetségen belül sem a poliszok, sem a mezővárosok lakói (elvileg) nem házasodhattak⁵, ugyanakkor mindkét városalakulatnál közös temetőbe temetkeztek.

Mindkét városmodell esetében a vezető helyekre elsősorban őslakosokat választottak. A letelepülő idegent nem, vagy csak nehezen fogadták be. (Hódmezővásárhelyen a bekerülő lakónak máig „gyütmönt” a gúnyneve.)

Ahogy a polisz lakói sem alkottak egyetértő családot, ugyanúgy a mezővárosok is több tagjukat üldözték vagy másodrendűeknek tartva, kizsákmányolták őket. A poliszokban a társadalmi piramist a szabad polgárok, az adózó idegen telepesek, és a felszabadított rabszolgák, ill. az elnyomott rabszolgák képezték. A mezővárosokban hasonló rétegződés alakult ki: a földesúrból, nemesekből előjogon, ill. a hivatalnokokból és előljárókból álló értelmiség elő- és szerzett jogon a kialakuló polgárság felső rétegét, az iparosokból és kereskedőkből álló réteg a polgárság alsó rétegét alkotta. Végül a társadalmi piramis alján az erősen függő jobbágyság, és a többszörösen kihasznált zsellérek helyezkedtek el. Mindkét városmodell esetében az egyes rétegek között nagyok a társadalmi és életmódbeli különbségek.

Mind a poliszoknál, mind a mezővárosoknál az előljárókat eleinte szabadon választották, majd a hatalom öröklődött. Mindkét városmodell esetében a legnépesebb csoportot a parasztok alkották. A fejlődés során mind a két helyen e csoporthoz tartozott a kézművesek és a kereskedők kisebb részé is, azaz a kizsákmányoltak. Mezővárosainkban több iparos csak ősztől tavaszig dolgozott a szakmájában, nyáron visszamentek a földekre az évi kenyeret megtermelni.

Milétoszban Krisztus előtt 520 körül a hatalom a középbirtokosok kezébe került, a mezővárosoknál a hatalmat szintén ők gyakorolták⁶, hiszen már nemcsak magukat látták el, hanem — a *polgárosodás* következtében — piacképes árutermelőkké váltak, és ez a hatalmi lehetőségeiket növelte.

A szabad polgárok antik demokráciájának alapjai a poliszokban a rabszolgamunka volt, a mezővárosokban a zsellér-, jobbágmunka. A poliszoknál a rabszolga, a mezővárosoknál az elszegényedett, ill. kizsákmányolt parasztság, és az egyre kiteljesedő betyárvilág mérgezően hatott a polgári fejlődésre. A rabszolgára, zsellérré nem lehetett

⁵ Ez a kötöttség a mezővárosok lakosai között a 18. sz. végétől, amikor az *urbárium* megszilárdított az egyes családok vagyonyhelyzetét, oldódik. A vagyon, elsősorban a földbirtok összetartása érdekében mind gyakoribbá vált a családon belüli házasodás, amikor vérségi rokonok, elsősorban unokatestvérek kötöttek egymással frigyet. Hódmezővásárhely sajnos ennek a „beltenyésztésnek” volt egyik tipikus példája.

⁶ A mezővárosok esetében a feudalizmus végén megjelenik a *cívís* vagy *polgár*. (Így kapta például Debrecen a *cívísváros* elnevezést.) A kapitalizmusban is megtartották vezető szerepüket. Mint a legnagyobb adózó polgárok, a *virilisek* kaptak helyet a tanácsban, ahol mind a városuk, mind a társadalmi rétegük fejlődéséért küzdhettek.

rendes eszközt, felelősségteljes munkát rábízni, mert a szerszámot tönkretette, a munkát, robotot elszabotálta.⁷

A visszaéléseket mindkét városképződményben az önálló, vagyis a *magának végzett termeléssel* lehetett volna föloldani. A poliszokban és a mezővárosokban egyaránt megindult a belső, politikai harc a kötöttségek ellen, a törvények kijátszása érdekében. A megszerzett, kiharcolt javakat és jogokat mindkét városmodell esetében görcsösen védelmezték.

Mivel a Dél-Alföldön a hódoltság végére a falvak majdnem mind elpusztultak, és jelentős részük nem települt újra, ugyanakkor a mezővárosok megnövekedett határral, és viszonylag nagyobb néptömeggel rendelkeztek, nőtt az autonómiájuk a kisebb településekkel szemben. A poliszok szintén autonómiával rendelkeztek, és a környező határukban egyeduralkodók voltak. A polisz és a mezőváros egyaránt védelmet adott a lakóinak és nevelte őket.

A poliszok városfalakkal, kijelölt határokkal védett, és elszigetelt városállamok voltak. A dél-alföldi mezővárosok a nép utolsó menedékhelyét, az Isten házáat — a Tiszántúlon többnyire erdélyi hatásként — téglából rakott, ún. *kőfalakkal kerítette* be, mint pl. a 18. sz. első felében Hódmezővásárhelyen az Ótemplomot. A várost — polgárvédelmi, ár- és belvízvédelmi okokból — *földgátakkal* vették körül. Az ezen kívül eső területen létrejöttek a *termelési övek*, amelyek egymást szintén élesen elhatárolják a szomszédos településektől. Ezt fokozták a Tisza-Maros-Körösök árterületén települt mezővárosok természetes, folyók általi szigeteltsége és védelme.

Mind a poliszoknál, mind a mezővárosoknál megindult a küzdelem az egyéni kiváltságok mint pl. az *árumegállítási, vásártartási jog* megszerzéséért. Ezzel az egymás közötti harc is kezdetét vette. Megkezdődött a versengés a hatalomért. Talán ezen a téren mutatkozott a poliszok és mezővárosok között a legnagyobb különbség. A görög, főleg az anatóliai poliszok a Krisztus előtt 750-500 közötti években egymással vetélkedve jelentős fejlődésnek indultak, míg a dél-alföldi mezővárosok kiteljesedése a harc következtében megrekedt, és évszázadokon keresztül külterjes, feudális elmaradottságban maradtak. A fejlődést gátolták még a nagy járványok, a kuruc-labanc háborús események, az időszakosan jelentkező nagy árvizek, aszályok és saskajárások stb., amelyek a mezővárosok népességét, a társadalmi fejlődésük korábbi állapotába többször visszavetették.

A klasszikus görög poliszoknál a demokrácia után a *türannoszok* egyeduralkodója, a mezővárosoknál a rövid ideig tartó önkormányzat, saját *pallósjog* után a földesurak önkényuralma következett. A mezővárosok igyekeztek minden kiváltságot megszerezni vagy megvásárolni a földesuraktól. A városatyák egyre nagyobb önállóságra tettek szert, nőtt a tanácsok befolyása. A földesurat olykor még a *Királyi tábla* előtt is pörbe fogták. A tanácsok sajátos rendelkezéseket alkottak, amelyeket területükön a magasabb hatóságok is elismertek vagy eltértek. Megindult az *elszakadási törekvés* a földesúri és a vármegyei hatalomtól. Előbb a jász-kunok *redemptiója* jött létre, majd a reformkor vége

⁷ Egyik formája volt pl. a *szakmányba szántás*. Az urasági földekre kihajtott parasztszám urbariális robotmunkában két barázda között széles földdarabot fogtak, amelyre az eke mindkét oldalról ráborította a kiszántott földet, és úgy látszott, mintha az alatta lévő területet is megforgatták volna. Eléggé általános volt a rossz munkaeszköz, pl. az eke használata, hogy a javítgatással több idő teljék el; az igavon állatok sem voltak a legjobbak, sőt az is előfordult, hogy a család föl nőttek helyett a hozzá nem értő serdülőket küldte ki robotba.

felé a többi mezőváros is a megváltásról tárgyalt. A klasszikus poliszok belső harca a türannoszok hatalma ellen közismert.

Amikor Krisztus előtt a 7. sz. közepén Thraszübulosz türannosz Miletosban, a korintosi követ előtt a búzamezőn kitépte a többi közül kiemelkedő kalászkodat, példát mutatott az uralkodás gyakorlására. Poliszok és mezővárosok, türanniszok és földesurak egyaránt arra törekedtek, hogy az átlagosnál nagyobb képességű előljárókat, szószólókat üldözzék. Ezek a társadalmi jelenségek vezettek a poliszok bukásához, a feudalizmus kori mezővárosok fejlődésének elakadásához, és végső soron hozzájárultak a magyar feudális társadalom átalakulásához.

3. TÖRTÉNELMI KITEKINTÉS

A vizsgált területnek földrajzilag legnagyobb választóvonal a Tisza, de a folyó választó jellegű a népességi, társadalmi, gazdálkodási körülmények alakulásában is. A történések egy része a Tiszántúlt nem minden ok nélkül máig „Barbaricumnak” tekinti. Nem egy kelet felől jött kulturális, etnográfiai jelenség itt gyökeredzett meg, és nem vagy alig terjedt tovább a folyó vonalánál. (Pl. a finnugor építészeti hagyományt őrző *kontyos pásztorkunyhók és kerekólak*.)

Amíg a Tiszántúlon zömében jó minőségű kötött szántóföldek és szikes legelők terülnek el, addig a Duna-Tisza közén a homokos talaj az uralkodó. Ez meghatározta a termelést. Közös jelenség volt az, hogy mindkét földrajzi térségben, a hódoltság után kiüresedett nagy határokból, a pusztákon legeltetés, *félszilaj pásztorkodás* folyt.

A 18. sz. végén több társadalmi, gazdasági tényező együttesen változtatott a termelési ágazaton. A meginduló polgárosodás, és a vagyon átértékelődése hozzájárult ahhoz, hogy a lábasjóságok helyett a föld került előtérbe. Ezt a helyzetet siettetette a *keleti marhavész* és a napóleoni háborúk, amelyek a gyapjú- és gabonakonjunktúrának kedveztek.

A 19. században már markánsan elkülönül a két tájegység termelési szerkezete. Míg a Tiszántúlon elsősorban a gabonatermelés, a mind nagyobb teret hódító kapásnövények és a takarmánytermesztés — Makó térségében a hagymatermelés — vált uralkodóvá, addig a Duna-Tisza közén kialakult a kertészkedés; elsősorban a szőlő-, gyümölcs- és Szeged környékén a fűszerpaprika termelése. A kertészkedés kisebb területen is jövedelmezőbb, míg a gabona és a kapások piaci kínálatra inkább a nagyobb területekről gyűjthetők be. Ez a gazdasági tény további vagyoni elkülönülést hozott létre. Különösen szembeűnő ez akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a Tiszántúlon a 19. sz. első felében a telkek tovább aprózódtak, és a további földszerzés már az urbárium bevezetése óta mind nehezebbé vált, ugyanakkor Szegedről a homoki földek meghódítására a 19. sz. közepétől elindul a nincstelen lakosság *kirajzása*.

A Tisza mint választóvonal a népesség összetételét és vallási, felekezeti hovatartozását is megosztotta. A 17. sz. végén a Délvidékről Szeged környékére jelentős számú szerb, kevesebb német települt, míg a Tiszántúlon, elsősorban Békés megyébe, a magyarság közé szlovák és német anyanyelvű lakosság érkezett, bár nem egy községet szinte kizárólag ők telepítettek be. Más volt a helyzet a Károlyiak tiszántúli birtokain. Vásárhely, Szentés térségében, ill. a Csanád vármegyei Makó lakossága, de a Dunántúlról, Zombárról a vásárhelyi Pusztára áttelepült orosházi őslakosság is zömében magyar. Míg a tiszántúli lakosság nagyobb tömege protestáns — főleg református, kisebb részben evangélikus és szórványként unitárius —, addig Szeged és Csongrád elsősorban katolikus. A Károlyiak a tiszántúli lakosság közé a 18. sz. közepétől telepítenek be katolikus családokat. Ez jelentékeny felekezeti ellentétet szült, és még

családi viszonylatban sem hajlandók keveredni egymással. (A *vegyes házasság* többnyire szülői és egyházi kiátkozással járt!)

Az egykori szabad királyi város, Szeged gazdasági, társadalmi fejlődése egészen a 18. sz. utolsó harmadáig hasonló a tiszántúliakéhoz, vagyis *gyarapodó mezőváros* volt. Az 1780-1820 között keletkezett gazdasági konjunktúra, a kézművesek, iparosok, kereskedők mellett gyorsan növekvő és gazdagodó értelmiség, valamint a vármegyei törvénykezés Szegedet polgárvárossá alakította. Az a feszültség, amely Szeged és a tiszántúli mezővárosok között eddig is megvolt, a hatalmi harcban tovább erősödött. Különösen markánsan jelentkezett ez a mindig rebellis magatartású, és református Vásárhely esetében. Ez a település leginkább vállalta a Szegeddel való összeütközést, de a hatalmat urasági és országos szinten is gyakran ostromolta. Amíg ugyanazon Petőcsalád szentesi ága ott a „rend őreként” élt, addig Vásárhelyen az itteni ág társaival együtt 1753-ban utó-kuruc zendülést szított.

A vázolt jelentékeny különbségek miatt még e viszonylag kis területen sem akarjuk a történelmi eseményeket és a társadalmi fejlődést összesmosni, ezért ebben az alfejezetben a vizsgált büntetőperek szempontjából fontosabb települések feudalizmuskori sorsát külön tárgyaljuk.

Csongrád vármegye

A vizsgált dél-alföldi területen a hódoltság végére nemcsak a lakott települések, és a művelésbe fogott táj pusztult el, de Csongrád vármegye közigazgatási rendszere is. Ahol pedig nincs törvény és a rendeleteket, jogokat betartató hatalom megszűnik, ott eluralkodnak a farkastörvények.

1698 márciusa után a régi birtokosok tulajdonjoguk igazolása végett már nem jelentkeztek. Szinte az egész vármegye a kincstár kezébe került. Az újjászervezett közigazgatásban a szegedi kamarai tisztek osztrák minta szerint kormányoztak, és a hatalmat nem a főispán gyakorolta a vármegye tisztségviselőivel. A kamarai tisztek Szeged lakóit *királyi szabadosok*ként kezelték. Csanád és Csongrád vármegyét csak a Rákóczi szabadságharc után szervezték újjá az 1715 évi dekrétum 92. cikkelye szerint.⁸ Csongrád vármegye nemesi önkormányzata 1723-ban Szegeden alakult meg, de önálló vármegyei jellegét csak 1750-ben nyerte vissza.

A vármegye legfontosabb földesúri családjai között hatalmi harc folyt. Az Erdődyek–Károlyiak csatájából gyakran a Károlyi család került ki győztesen, és 1767 után a „vármegye központjának” a Szegváron álló kúriájukat tették meg. A főispánok: Kollonich Ádám koronaőr, majd Révay Mihály, Forgách János és Pálffy Lipót, valamennyien a Károlyiak rokonai voltak.

II. József a közigazgatást államosította. Rövid uralkodása idején egyesítette Csanád, Csongrád és Békés vármegyét ismét Szegvár székhellyel, és a területet a nagyváradi kerülethez sorolta. A főispáni adminisztrátor gróf Teleki Sámuel lett, akit Haller József váltott föl.

II. Lipót visszaállította a vármegyei alkotmányosságot. Visszajött gróf Pálffy Lipót főispánnak. Ferenc király a francia forradalomtól megrettenve, ismét figyelmen kívül hagyta az alkotmányos szabadságot. 1811 után az országgyűlést a király föloszlatta, és önkényuralom kezdődött.

1805-től a magyar törvényszékeknél a pöröket magyarul lehetett ugyan elkezdni, de a *Curia* ezeket nem volt köteles magyar nyelven befejezni. Ezzel a jelenséggel az

⁸ Barta L.–Oltvai F. 1985. 209.

általunk vizsgált pöranyagban is rendre találkoztunk. A gótbetűs német, és a latin szövegek, főleg az ítéletek leírásánál gyakoriak voltak.

A robotkizsákmányolás fokozódott. Szeged kivételével jól érzékelhető ez a vizsgált dél-alföldi területen. Növekedett az infláció, majd 1811-ben az első, 1816-ban az újabb devalváció, amikor a papírpénz értékét $\frac{2}{5}$ -re csökkentették. A vármegyében Pálffy után 1795-ben Brunszvik József lett a főispán. Az ő utóda pedig Grassalkovich Antal herceg volt. Az összes adók II. József uralkodásától 1818-ig a vármegyében 30.000 forintról 103.299 forintra emelkedtek.

A reformkorban Csongrád vármegye az ellenzékiek közé tartozott. 1819-ben a *bocskoros nemeseknek* országosan szavazatjogot adtak, hogy fékezzék a vezető középnemesség ellenállását. 1825-ben 13 évi szünet után Pozsonyban megnyílt az országgyűlés, és a király több engedményre kényszerült. Az 1830 évi országgyűlés VIII. törvénycikkely megalkotása a magyar nyelv használatát több hatóságnál bevezette. Csongrád vármegyében megalakult az ellenzéki párt. 1832-től Klauzál Gábor táblabíró lett a vármegye politikai vezére. Grassalkovich Antal főispán külföldön tartózkodott, és nem foglalkozott a vármegye ügyeivel, helyettese Keglevich Gábor volt, Babarczy Imre az alispán, helyettese pedig Kárász Benjámin.

V. Ferdinánd király Metternich erőszakos uralmi rendszerét folytatta. 1831-ben Nagy Ferenc vásárhelyi ügyvéd vármegyei főügyész lett. Az 1832-es és az 1836-os országgyűlésen Kölcsey Ferenc és Wesselényi Miklós átfogó, liberális programot dolgoztak ki. Szerke az országban a Széchenyi által népszerűsített kaszinók nyíltak, így 1833-ban Hódmezővásárhelyen is. 1836-ban a vármegye körpecsétje magyar feliratú lett. Ebben az évben Tajnay János volt a főispán. Őt követte gróf Károlyi György, aki szabadelvű, haladó párti volt.

Az 1830-as években megindultak az örökváltsági tárgyalások. Velük a szabadság eszméje is bontakozott. Szentés 1836-ban kötött örökváltsági szerződést a Károlyiakkal, utána Vásárhely, 1845-ben pedig Csongrád. Az 1832-36 évi országgyűlésen kimondták a jobbágyok szabad költözködési jogát. A városok után a községek is megkötötték az örökváltsági szerződéseket. Ezután a robot helyett a közmunka terjedt el. Az úrbéri viszonyok megszüntetésével a gazda jobban megművelte a földet. Vármegyeszerke csökkent ugyan az állatállomány, amely a pusztákról a belterjesedő állattartást folytató tanyákra tevődött át, de növekedett a minőségük.

1840-ben Szegváron új szolgabíróságot szerveztek. A főispáni széken Károlyit Földváry Antal követte. 1846-ban Kárász Benjámin helyett Bene Józsefet, és ismét Károlyi Györgyöt választották a vármegyei közigazgatás vezető állásaiba. 1846–1847-ben a Dél-Alföldön nagy éhínség volt. Ebben a korban rosszak a hitelviszonyok, és nincs beruházás. 1845 végén alakult végre takarékpénztár, és megindult a Tisza szabályozása.

Szeged

A 18. sz. első évtizede országszerke a Rákóczi-szabadságharc gondjaival telt el. 1701-ben Rákóczit letartóztatták, és Bécsűjhelyre szállították. 1702-ben a bécsi udvar a Jász-Kunságot a Német Lovagrendnek eladta. Miközben zajlott a spanyol örökösödési háború, 1702-ben megalapították az első angol napilapot, 1703-ban pedig Szentpétervár alapítására és a Buckingham-palota építésére került sor, Rákóczi a tiszaháti bujdosóknak átadta a feliratos, piros zászlókat, a szabadságharc jelképeit, és maga is honi földre lépett.

Ezen események közben Szeged nem a kurucokhoz való csatlakozással foglalkozott, hanem régi városi jogainak visszaszerzésével. A kurucoknak nem is sikerült Szegedet bevenniük. 1712-ben a város szabad királyi jogait elismerték, ennek ellenére a kamarai tisztek törvénysértései orvosolatlanok maradtak. A város jogait különösen sokat nyirbálta Cometh József kamarai felügyelő. 1718-ban bekövetkezett halálával a jogok sorra visszaszálltak.

A 18. sz. közepén stabilizálódott a városi vezetés, de a lakosság életmódjában nagyok voltak a szélsőségek. A zömében szegény emberek középkorias jellegű, elmaradott körülmények között éltek. Gyakran egyhelyiséges, füstös, náddal, tapasztással készült vert- és vályog-falú házaikban, festetlen bútorokkal, közös cseréptálból étkezve éltek, akár a táj más mezővárosaiban, faluiban. A szegedi tökefelhalmozódás viszont már kispolgári szintű volt.

A joghatóság legfelsőbb szerve a belső tanács, a *magisztrátus* volt. A tanácsülések elnöke és az igazgatás feje a bíró. A városi önkormányzat igazgatási tevékenységét 12 tagú belső tanács látta el, ezek voltak a *szenátorok*. 1715-től megjelent a polgármesteri tisztség. Élt még a „külső tanács”, és a „választott község”. Az utóbbi 60 tagú, és az egész város polgárainak választmánya volt. 1719-ben a város elnyerte polgárai felett a bíraskodást és a pallosjogot. 1722-ben két bitófát állíttatott föl. A mind gyakoribb kivégzéseknek azonban Szegeden volt egy jellegzetesebb módja is, nevezetesen a máglyahalál.

1728 nyarán zajlott le az a nagyszabású boszorkánypör, amelyre az egész ország fölfigyelt, és negatív visszhangot keltett a műveltebb Európában. Rózsa Dánielék pöre a tanács embereinek belső villongását, és az autonómista csoport visszaszorítását jelenthette. 1726 és 1744 között Szegeden 63 boszorkány ellen folyt vizsgálat. Közülük 16-ot elégettek. Hazánkban 1565-1728 között 430, 1728 és 1756 között pedig 124 boszorkányperről tudunk.⁹ Az utóbbiak felét a szegedi pörök alkották. Csupán Rózsa Dánielék esetében 15 égetés történt, hárman a vízpróba következtében megfulladtak, többen pedig a börtönben a kínzások miatt haltak meg. Ennek a pörnek 21 áldozata volt. Boszorkányság címén ilyen gyilkosságsorozatot más magyar városban a saját lakosságon nem követtek el.¹⁰

II. Rákóczi Ferenc nagyfejedelem 1735-ben meghalt. Ekkor zajlott Szegedinác Péro lázadása, ill. a békésszentandrási és a mezőtúri utókuruc mozgalom. Megjelent Bél Mátyás öt kötetes történeti-földrajzi leírása Magyarországról, és bő fejezetekkel a Dél-Alföldet is megrajzolta.

Szeged saját térrénumán 2 jobbágyközség volt: Tápé, és 1776-ban Kisteleket telepítették. 1730-ban Szőreg újratelepült. 1753 után külön jegyzőkönyvezték a polgári pereket. A városi bíróság új szerve a bíróból, a tanács tagjaiból választott ülnökökből, a jegyzőből, írnokból állt össze. II. József a várból börtönt akart létesíteni. Az eltörölt halálbüntetés helyett bevezette a gályarabságot, amely a kincstári hajóvontatást segítette.

Kelemen László, az első magyar színigazgató 1800-ban Szegeden játszott a társulatával. 1801-ben Grün Orbán nyomdát alapított a városban. Szegeden a 19. sz. elejéhez fűződik Dugonics András és Vedres István működésének jelentős része. 1829-ben megalapították a Kaszinót. 1845-ben alakult meg a Szeged–Csongrádi

⁹ Ezeknél jóval több zajlott, amelyeket az utóbbi években Pócs Éva és mások kezdenek összegyűjteni, publikálni, de az újabb kutatás még nincs olyan fokon, hogy adatokkal is rendelkezünk.

¹⁰ Vass E. 1985. 560.

Takarékpénztár, majd a részvénytársaság. Ezekből az eseményekből érzékelhető, hogy Szeged a 18. sz. utolsó évtizedeitől a gyors polgárosodás útján fejlődött tovább.

Hódmezővásárhely

A kincstár hirdetésére 1700-tól Vásárhely újra benépesült. Az elmenekült és elbujdosott egykori lakosságból a megmaradt családok tértek vissza. Idegen ajkú nem volt közöttük, más vidéken született is kevés. A Hód-tó partján a mai Oldalkosár utca környékét szállták meg. 1700-ban újjáéledt a vásárhelyi református egyház is, és Erdélyből úrvacsorai kelyhet kapott. Vidékünk kikerült a budai adminisztráció felügyelete alól.

1703-ban II. Rákóczi Ferenc a kuruc fölkelés élére állt. Vásárhely későbbi földesura, gróf Károlyi Sándor csatlakozott a szabadságharchoz. Bercsényi 1709-ben árendába adta a 118.000 holdas vásárhelyi uradalmat Károlyinak, aki Schlicktől, 1722-ben 30.000 forintért megvásárolta.

A szabadságharc alatt a város lakossága kurucpárti volt, mégis sokat szenvedtek a területen zajló cselekményektől. 1705-ben a szentesieket és a vásárhelyieket egyaránt kitelepítették. 1708-ban — amikor Pápai Páriz Ferenc latin–magyar szótárt adott ki — a kurucok Vásárhelyről mindent elvittek. A városban nagy pestisjárvány tört ki, amely 1709 tavaszáig tartott. Ebben az évben itt kurucok teleltek, akik a lakosság elől a jószágot, élelmiszert fölélték.

III. Károly az 1715 évi törvényekkel szabályozta a rendi Magyarország helyzetét a Habsburg-birodalomban. Állandó hadsereget állítottak föl, amelyet a jobbágyság tartottak el. A vásárhelyi reformátusok ezekben az években a hit és a hatalom gyakorlásának helyi épületét emelték. 1713-ban a vályogtemplom mellé téglából tornyot építettek, majd az Ótemplomot 1718-24 között készítették el.

A szabadsághoz szokott vásárhelyi gazdák nehezen viselték a földesúri terheket. 1723-ban Károlyi Sándort beiktatták a Csongrád-vásárhelyi uradalomba. 1727-ben a vásárhelyi jobbágyság zendülést szítottak a robot ellen. Károlyi a robotoltatástól egyelőre elállt. Derekegyházon majorsági gazdálkodást kezdett. Még ebben az évben Vásárhelyen Erdélyi P. Sámuel megvetette a későbbi református gimnáziumi híres könyvtár alapjait. A növekvő terheket a lakosság nehezen viselte, és 1729-ben 130 család elmenekült.

1730-ban a római katolikus egyház vályogfalú templom építésébe kezdett. Egy évvel később a reformátusok már a második lelkeszi állást létesítették. Pestisjárvány zajlott és boszorkánypörök. 1735-ben Szegedinác Péro lázadása folyt, amelyet Vásárhelyről Matulai Pál és Nagykovács István támogatott. Jelzi ez azt a magatartást, hogy a város mindig a „rebellisek” oldalán állt.

1743-ban gróf Károlyi Sándor halála és Lavoisier francia vegyész születésének évében a vásárhelyi Pusztát *elkülönözték*.¹¹ 1746-ban „Zenebona” vagy *lakossági engedetlenség* zajlott a városban az esküdtek ellen. 1751-ben az addigi legnagyobb tiszai árvíz évében a hitük miatt elüldözött 31 algyevi református család Vásárhelyre költözött. 1752-ben Ruttkay Imre megkezdte a határ fölmérését.

1753-ban zajlott a Bujdosó György–Pető Ferenc–Törő Pál-féle utókurucmozgalom, amelyet Mária Terézia vérbe fojtatott. Határperek kezdődtek a földesúrral. 1756-ban gróf Károlyi Ferenc úrbéri rendeletet hozott, amely kísérletnek számított az urbárium bevezetésére. Ebben az évben szentelték föl a katolikus templomot; keddre és péntekre kitűzték a heti piacok megtartását; továbbá a kínaiak által már évszázadok óta

¹¹ Ettől kezdve, mint önálló határrész nevét nagy kezdőbetűvel kell írni.

gyakorolt himlőoltást — Jennert évtizedekkel megelőzve — Vásárhelyen ebben az évben végzik először. Ekkor került sor a városban az utolsó boszorkányégetésre, bár 1759-ben Tódornét még boszorkányság vétségével vádolták. 1768-ban Mária Terézia végleg betiltotta a boszorkánypereket.

1772-ben bevezették az urbáriumot. Számtalan hatása mellett kiemeljük, hogy a birtokos jobbágság vagyonyhelyzete megszilárdult, de a zsellérek, földnélküliek sorsa megpecsételődött. Megszűnt a gazdasági, társadalmi fölzárkózás lehetősége, következésképpen nőtt a nincstelenek tömege. A század végére a betyárkodás egyre hírhedtebbé teszi a Dél-Alföldet, különösen a szegedi homokhátságot, és a vásárhelyi Pusztát. 1774-ben Vásárhelyen zajlott a Dajka–Lázi–Vékony-féle lázadás az „igazi urbáriumért”.

1776-ban a Lóger és a Lakhat városrész felvidéki katolikus családokkal települt be. 1777-ben jelent meg Mária Terézia *Ratio Educationis* rendelete, amely a felekezeti iskolákat állami felügyelet alá helyezte. 1788-ban, Ausztrália betelepítésének évében kitört a török háború. Vásárhelyen 1794-ben önkéntes adakozásból építeni kezdték a református Újtemplomot. 1795-ben, Bonaparte tábornok feltűnése évében, amikor Martinovicseket kivégezték, Vásárhely népét aszály és éhínség gyötörte. Bevezették a teljesítményben elszámolt robotolást.

Gróf Károlyi József a 19. század elején a Pamuk nevű határrészben kenderföldeket létesített. Szabadalmat kapott a jézusi vásárra, és új serházat építtetett. Megszerveztette a kenyerei, ill. a szikáncsi majorságokat. 1807-ben megtiltotta a tanyákon a szőlőültetvényeket.

1808-ban a Kis utcai tűzben 1150 épület pusztult el. 1816-ban a „nagy fürgeteg” évében, inség pusztított, és ekkor kezdődött Vásárhelyen Rákos–Dús–Kristó forrongása az uradalom ellen. Bekövetkezett az újabb devalváció, amikor a papírpénz értéke $\frac{2}{5}$ -re csökkent.

Az 1824-es tarjáni tűzben 122 ház hamvadt el, és 1162 lábasjószág pusztult el. 1826-ban a három testvér: gróf Károlyi István, Lajos és György fölosztották az uradalmat maguk között, fölszámolták a derekegyházi gulyát és ménest. 1831-ben a dunai gőzhajózás megindulásának évében zajlott a nagy kolerajárvány, amely Vásárhelyen több mint 2000 áldozatot szedett. 1834-ben elkészült az új városháza. 1835-ben az újabb tűzvész a Kis és az Oldalkosár utcában pusztított.

1837-ben zajlott a zsellérforrongás. Ennek kapcsán ezer vásárhelyi ember kérte a *remanentiális*¹² (maradvány) föld kiosztását. 1838-ban 100 tagú külső tanács alakult a közlegelő elkülönítésére. 1842-ben megalakult az Iparegyesület, és Újvároson újabb házhelyeket mértek ki. A város és a Károlyiak között 1843-ban zajlott az ún. *juhszárítósín-per*¹³. 1844-től már a városnak is van téglaegetési joga. 1845-ben pusztított a legnagyobb árvíz, amely kivette a szőlőtökéket. Megszületett Vásárhelyi Pál folyamszabályozási terve.¹⁴

Szentes

Szentes esetében nem az eltérések, hanem a környező mezővárosok jellegzetességeivel való hasonlóságok, ill. megegyezések voltak fontosak a feudalizmus korában. A hódoltság végére ez a település is elpusztult. Az újránépésedése után a

¹² A nép nyelvén máig is *rémális*nak hangzik.

¹³ Szeremlei Cs. S. 1907. 3: 513.

¹⁴ Herczeg M. 1984. 722-736.

lakosság megélhetését a földművelés és az állattartás biztosította. Lakossága zömében magyar református volt. Vásárhely lázongó magatartásával szemben Szentes inkább csendes.

1711 után kamarai birtok. 1720-tól viszont Harruckern János György hadi élelmezési igazgató lett a terület ura, akit 1736-ban királyi adománylevéllel iktattak a birtokába. A kurucharcok nem érintették ugyan a várost, de a kiköltöztetésektől és a rációk rablásaitól sokat szenvedett. Ők hozták be 1708-ban a pusztító pestist is. Ennek következtében egy év alatt 960 lakos pusztult el. *„A felére leolvadt lakosság a szatmári béke után áttelepült szegedi lakossággal bővült.”*¹⁵ A pestis továbbra is a térség legveszedelmesebb fertőző betegsége maradt. 1739-ben a lakosságnak közel $\frac{1}{3}$ -át: 1099 embert pusztított el.

A szentesi lakosság fő jövedelmi forrása a 18. sz. első harmadában a kiterjedt állattartásból származott. 1730-tól vásártartási jogot szerzett. A természeti csapások valamilyen formában rendre visszatértek. Nagy tűzvészek pusztítottak 1740-ben és 1750-ben. Az 1760 húsvét másnapján kitört tűzben a város $\frac{2}{3}$ része elhamvadt. Zsilinszky szerint a kár 33.683 forint volt.¹⁶ A nagy árvizek 1751-ben, 1816-ban és 1830-ban pusztítottak.

1775 után német ajkú katolikus lakosság telepedett le, zömmel kézművesek. 1784–85-ben Szentes város Harruckern és Keglevich bárók tulajdonában volt: 1408 lakóházzal és 1833 keresztény családdal. 1788-ban Szlatináról 119 család költözött ide. 1798-ban a Harruckern birtokot örökösei fölosztották, és 1802-ben a Károlyiaké lett. Megszüntették a börtönt, és 1803-ban magtárt alakítottak ki a helyén, a rabokat pedig Vásárhelyre vitték. 1831-ben 1100-an haltak meg a kolerajárványban.

1836-ban nemes Papi Boros Sámuel főbíró közreműködésével a lakosság magára vállalta az örökmegváltás óriási terhét, amely 1.355.072 forint és 47 krajcár, valamint 1000 darab szimpla arany fizetésére kötelezte őket. Ezt a nagy adósságot csak évtizedek múlva sikerült törleszteni.¹⁷

Csongrád

A török hódoltság és a felszabadító háború dél-alföldi harci cselekményei Csongrádot sem kímélték. Az elpusztult, lakatlan város a 18. sz. elején települt újra. *„Csongrád város a szegedi kincstári tisztartóság felelőssége alá tartozott, ennek feje Cometh József”* volt — írta Kovács Katalin.¹⁸

A királyi kancellária Lipót császár nevében rendeletben igyekezett a többféle fizetendő adózást csökkenteni, mivel *„[...]a koldusbotra jutott nyomorult lakosság legfőljebb a temetőkből lappang még[...]”*¹⁹ A 18. században Csongrád története összefonódott a vásárhelyi uradaloméval. 1703. szept. közepén kurucok táboroztak Csongrád alatt, és vereséget szenvedtek. 600 halottjuk volt. 1701–1702-ben a város Schlick Lipóté. Bár ő csak 1722-ben mondott le róla, 1711-től gyakorlatilag a szatmári békekötő Károlyi Sándoré. A zavaros birtokviszonyokra azonban az jellemző, hogy 1730-ban Károlyi jóvátételül 6000 forintot fizetett a német lovagrendnek, mivel ők is jogot formáltak a területre. Végül is, a Károlyi-család Csongrádot 1723-tól bírta

¹⁵ Follajtár E. 1938. 5.

¹⁶ Zsilinszky M. 1897. 83.

¹⁷ Follajtár E. 1938. 2-16.

¹⁸ Kovács K. 1929. 7.

¹⁹ Kovács K. 1929. 8.

tartósan. A földesúri dézsmát a Károlyiak 1756-ig taksában rótták ki a gazdákra. A taksát pénzben fizették a földesúrnak. A csongrádi parasztok *szabadmenetelűek* voltak, nem *örökös jobbágyok*. A földesúrnak *discretiot*, azaz bizalmas ajándékot: 20 bört és 50 db. száraz halat adtak.

A földesúri család egyre jobban sanyargatta Csongrád népét. 1735-ben fölemelték a taksát 1500 forintra. Mámát és Újfalut „kiarendálták”, azaz haszonbérbe adták Kecskemétnek. 1740-ig a taksa 2000 Ft. volt. Közben, 1739-ben pestisjárvány pusztított, és 43 személy esett áldozatul. 1741-ben Károlyi Sándor az uradalmát Ferenc fiának adta át. 1746-ban a csongrádiak zavargást keltettek megnyirbált jogaik és a szaporodó közterhek miatt. A járvány közbelépésére Károlyi Ferenc visszavonta az 1741-ben kötött taksaszerződést. Ez a helyzet rövid ideig tartott, mert 1748-ban már 4000 Ft, 1755-ben pedig 4500 Ft. a város taksája.

1756-ban legelőbér és további jobbágyadók terheltek több haszonvételi lehetőséget. 1762-ben a város Károlyi Antallal 6 évig tartó új szerződést kötött. Évi 8000 Ft. haszonbér fejében átadta a településnek az összes földesúri haszonvételeket Újfaluvál és Mámával együtt. Az urbárium előkészítése már 1769-ben megkezdődött. Egy háztelekre 28 hold földet, és 8 hold kaszálót adott a földesúr. Ugyanakkor a jobbágyoknak 52 napi szekeres vagy 102 napi gyalogrobotot kellett teljesíteniük.

Ezek a lakosságot megnyomorító intézkedések erősen visszavetették a helység fejlődését. Csongrád jobbágyközség uradalmi tisztartóság volt. Élén az *inspector* állt. 1768–1785-ig, 17 éven át gróf Károlyi Antal a birtok kezelését Sváb Kristófra ruházta.

A reformkorban sem javult a lakosság élete. 1827-ben például még csak 1231 házat tartottak nyilván, és e „nagy faluban” mindössze 7 céh működött.²⁰ Az 1831-es kolerajárvány 771 halálesetet okozott.²¹ Ez viszont a 11 ezernyi lakosság 7 %-a volt. 1846-ban a város lakossága — 358 jobbágy, 884 házas zsellér és 1068 házatlan zsellér — gróf Károlyi Istvántól 1 millió p[engő]f[orin]t-ért váltotta meg magát.²²

Orosháza

Mint azt a régészeti kutatások bizonyították, a magyar középkorban azonos földrajzi helyen két Orosháza nevű község is települt, de ezek sorra elpusztultak. A hódoltság után közel félévszázad telt el, mire a környék újra benépesült. Addig a határrész a vásárhelyi parasztság külső legelője volt, amely Gyula alá ért, és e hatalmas pusztaságban *rideg*, ill. *félrideg* állattartás folyt. „Az időben harmadik Orosházát 1744. április 24-én alapították a Tolna megyei Zombáról átköltözött »szabadmenetelű takszások«.”²³

A korszak rendezetlen vagyonyhelyzetére jellemző volt, hogy a területet Harruckern János György 1720-ban zálogként kapta meg, és 1722-ben fizetett érte a kincstárnak különbözetet. 1736-ra a gyulai Harruckern-birtok kialakult: Orosháza, Gyula, Békés és Szentés helységekkel. Amikor a zombaiak betelepültek, a falu határából keveset műveltek. Száz év múlva is alig a felét, a többi legeltették. A foglalkozások lassan elkülönültek. A 18. sz. első felében kereskedő még nem élt a faluban, de a csizmadiák, takácsok már az aradi vásárba is árultak.

²⁰ Zsilinszky M. 1897. 476.

²¹ Zalotay E. 1938. II. r. 21.

²² Zsilinszky M. 1897. 476.

Zalotay E. 1938. 20-21.

²³ Szabó P. 1965. 241.

1748-ban Orosháza a csabai járásba került. A csoportos betelepedés 1760 táján ért véget. 1762-ben állandó szerződést kötöttek a földesúrral. A *regálé-jövedelmek*²⁴ megváltásával együtt évi 3630 Ft-ot fizettek neki. 1766-tól katonaságot állomásoztattak a faluban. 1772-ben itt is bevezették az urbáriumot. 1773-ban a „nagy fürgeteg” a Marosig hajtotta a legelésző marhákat, és egy részük a folyóba fulladt. 1782-ben két evangélikus lelkészük volt. 1786-ban elkezdték építeni a téglatemplomot. 1786-ban Szegvár megyeszékhellyel egyesítették Békés–Csanád–Csongrád vármegyét II. József haláláig. 1792-ben a községben katolikus imaházat építettek.

Közben a természeti csapások itt is pusztítottak. 1784-ben szélvész döntötte romba a házak egy részét. 1795-ben a szárazság miatt nem termett semmi. 1804-ben Gyümölcsoltó Boldogasszony táján sok marha esett a hideg zivatar áldozatául. 1811–1812–1813-ban szűk volt a termés. 1816 januárjában pusztított a nagy fürgeteg, amelynek csak az állatkártétele 55.085 Ft. volt. 1817-ben 40 ház égett el a tűzvészben. 1831-ben és 1836-ban kolera pusztított. A 31-es járvány 43 napja alatt 1406 ember halt meg.²⁵ A lakossági számhoz viszonyítva, a vizsgált területen ez az ismert legnagyobb áldozat volt, közel 13 százalék!

A Harruckern–Károlyi-család házassága révén a két nagy birtok egyesült. Az orosházi uradalmat 1803-tól külön birtokként kezelték. 1822-ben két és félszeresére nőtt a falu népének adója. Gróf Károlyné még 1809-ben 482 Ft-ot adományozott kórházalapításra, de ez csak 1822-ben épült föl. 1832-ben készült el a katolikus templom.

1824-től a vásárhelyi intéző felügyelt az orosházi Károlyi-birtokra, amelynek egy kisebb részét Trautmannsdorfnénak engedték át. 1836-37 telén zsellérlázadás volt. 1838 márciusában 252 nincstelen állt a gyulai bünyenyítő törvényszék előtt. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a község és a földesúri család között 1837-ben megindultak a tárgyalások az örökváltságról, és a legelőelkülönözésről. 1846-ban a falu előljárói még a császárhoz is föllebbeztek, mégis alaposan megrövidültek. A községnek vajmi kevés beleszólása volt saját ügyeinek intézésébe. A faluban volt ugyan bíró, törvénybíró, 2 hites jegyző és 12 előljáró, de a törvénysértő jobbágyságot első fokon az úriszék ítélte el. A bíróság tagjai a gazdatisztek voltak. Harruckernnek pallosjoga is volt. A falusi előljárók csak adót szedtek és robotra hajtottak. 1842-től a bíró már nem is botoztathatott.

1846-ban újabb ínség tört ki. Ekkor 72 jobbágy 78 ezer ezüst forintért megváltotta a szentetornyai 888 holdas szőlőt és ide áttelepült. 1844-ben az orosházi tanya a gazdaság központjává vált.²⁶

Makó

A város egyik monográfus írója, Diószeghy András így jellemezte a török hódoltság utáni Makó *oppidum regium*, vagyis királyi mezőváros sorsát: „*A visszatért lakosok a romok között egyelőre földalatti lakásokban húzódtak meg. A szegedi kamarai prefektúra — ahova igazgatás tekintetében tartoztak, mit sem tett az érdekükben. A virágzó mezőváros hitvány faluvá süllyedt.*”²⁷

A Rákóczi-szabadságharc évei Makó számára is komoly megpróbáltatásokat hoztak. Károlyi Sándor és Rabutin egyformán kiszípolyozták a helységet. A lakosság

²⁴ Regale = (itt) a nemesi tulajdonnal összekötött haszonvételek.

²⁵ Szabó P. 1965. 255.

²⁶ Szabó P. 1965. 241-285.

²⁷ Diószeghy A. 129. 11.

Szolnokon vármunkát végzett. 1713-ban a budai kamara oltalomlevelet adott ugyan, de német katonák költöztek a városba. A lakosság 1716 évi törökellenes háborúban végzett helytállásáért a császár „királyi szabadokká” tette őket, és a kamara adócsökkentést nyújtott. Ennek ellenére még 1718-ban is 200 Rhénes forint²⁸ adót kellett fizetniük.

Az uralkodó 1719-ben a várost gróf Nádasdy László csanádi püspöknek és utódainak adományozta. 1730-tól Makó Csanád vármegye székhelye lett. 1740-ben Stanislavich Miklós püspök kapta meg a várost. 1751-ben gróf Engel Ferenc Antal püspöké. Ő harcolta ki a vásártartási jogot és a hetipiacokat. A város templomai a 18. sz. végén épültek föl. A város 1777-ig csak évi haszonbért fizetett, de ettől kezdve Kristovich püspöknek úrbéri szolgálatot teljesített.

Akár a többi dél-alföldi települést, Makót sem kímélték meg a természeti csapások. 1737-ben árvíz, 1738-ban pestis, 1770-ben és 1773-ban vihar pusztított. 1778-ban az éhes farkasok még az utcákat is ellepték. 1781-ben tűzvész, 1748–50-ben, majd 1783-ban saskajárás volt. 1821-ben az árvíz kivette a szőlőt, és 747 házat elpusztított. 1831-ben 1200 ember esett áldozatul a kolerának. Ínséges évek voltak: 1777, 1778, 1806, 1816, 1830, 1834 és 1863.

1836-ban Lanovics József püspök kapta meg a várost 15 évre. 1840-ben a lakosság a helytartótanácsához fordult orvoslásért, mivel a földesúr a községi választásokon olyan befolyásolást gyakorolt, amely a nép akarata ellen volt.²⁹

Falvak

A tanyavilág az urbánus fejlődés minden civilizációs kényelmét nélkülözte, mégis egyfajta „menhely” volt. A nagy kiterjedésű, az év jelentős részében megközelíthetetlen határban a közigazgatás, a végrehajtás, a közteherviselés elől „el lehetett bújni”. Ezzel szemben a falvakban élők a feudalizmus legkiszolgáltatottabb rétege volt. Kiváltságokat nem élveztek mint egyes városok. A hatalom különböző szervei szipolyozták, de rabolták, fosztogatták a betyárok is. Ezt a helyzetet csak úgy tudták elviselni, hogy gyakran egy emberként, széthúzás nélkül segítettek egymáson. A legösszetartóbb népesség a paraszti faluközösség volt. Itt, mint hagyományos közösségben, minden embernek megvolt a maga helye, még a koldusnak és a félkegyelműnek is.

A vizsgált korszakban a falvak száma változó volt. Részben a betelepítések, részben a kirajzások miatt egyre gyarapodtak. A Hunyadiak alatt a vármegyében még 138 falu volt, de a hódoltság után 4 város és 16 község maradt. A 19. sz. elején Csanád vármegyében például 24 telepés község volt a többi mellett.³⁰ Ezek lakói zömmel zsellérek, akik az uraságok földjén elsősorban dohányt, vagy mint Mártélyon, kendert is termeltek. *„Az úrbéres helységekből az egy-egy családra jutó földátlag alakulása is érzékelteti a telekosztódással bekövetkezett változást[...] Csongrádban volt a legalacsonyabb: 1772-ben 0,33, 1847-ben is ennyi[...]”*³¹

A továbbiakban Csongrád vármegyének néhány községéről adunk egy-két fontosabb adatot. Ezekből a számszerűségekből a falvak sorsa nagyon vázlatosan rajzolódik ki.

²⁸ Rhénes forint = rajnai vagy aranyforint, a kor legjobb pénze volt.

²⁹ Diószeghy A. 1929. 9-13.

³⁰ Zalotay E. 1938. 55.

Oltvai F. 1978. 72.

³¹ Oltvai F. 1978. 91.

Algyő. A 18. sz. elején kincstári falu. 1715-ben 42 jobbágy, 5 zsellér, és 6 egyéb család, mintegy 198-205 fő, zömében reformátusok laktak. 1751-ben nagy tiszai ár pusztította a települést. A kíméletlen intéző 36 református családot a hitük miatt kiűzött a faluból, akik csónakokon érkeztek Vásárhelyre, ahol befogadták őket, sőt a Vas Paléban³² földet is kaptak.

1764-ben a lakosság 748 fő, ebből 706 a katolikus és 44 a zsidó. 1784-ben 443 házban 470 család élt. 1803-tól Mindszennel együtt Zichy Leopoldina, vagyis a Pallavicini család birtoka lett.³³

Csany. Már 1722-től Károlyi birtok. 1759-ben 30 uradalmi alkalmazott lakja. A 3500 holdas határból 1600 holdon dohányt termesztettek. 1828-ban 1699 lakos élt 223 házban. Valamennyien dohánykertészek voltak. Károlyi Lajos és György a birtokot egyenlő részben kapták.

Tés. A kb. 560 holdas birtok Szenteszhez tartozott. A népesség kertészkedésből élt. 1828-ban még pusztá, 89 házzal és 837 lakossal.

Mindszent. 1703-ban a Semseyek átengedték a községet Keglevich Ádámnak, majd kamarai kezelésbe került. 1715-ben mintegy 530 volt a lakosok száma. A falu 1733-ban gróf Erdődy György tulajdonába került, aki 1759-ig robottól és dézsmától mentesítette a lakókat. A 18. században mintegy 3000 holdas volt a birtok. 1792-ig katonaság állomásozott a faluban.

1759-ben a férfiak száma 329 fő, akik állattenyésztést folytattak, 8-an pedig iparosok voltak. A Tisza közelsége természetesen a halászatot is biztosította. 1771-ben 92 földes és házas zsellér, 29 alzellér, 17 házas zsellér között 46 úrbéri telket osztottak ki. 1783-ban 3623, 1784–85-ben 3853 személy 587 házban lakott. A 18. században 6-7 ezer darab juhot tartottak.

1803-tól Pallavicini özvegye, gróf Zichy Leopoldina birtoka. 1827-től kompadót szedtek. 1827-ben 4911, míg 1845-ben már 8000 ember lakott a községben. A mindszei Pallavicini-uradalomhoz tartozott az anyási birtok is.

Szegvár. Károlyi-birtok. 1727-ben megkezdtek a gazdálkodást és a kastély építését. A lakosság zöme csak 1735-ben szállta meg. 1759-ben már 124 fő a férfiak száma: 82 jobbágy és 24 zsellér. Az összlakosok száma 267 volt. A 18. században rövid ideig megyeszékhelynek is kinevezték.

1771-ben 67 jobbágy, 84 zsellér és 45 „alzellércsalád” (házatlan) lakta. 1784–85-ben 299 házban 354 keresztény család élt. 1827-ben 458 házban 3883, 1828-ban 4001, és 1852-ben 4508 fő lakott.

Kistelek. 1702-ben Ferenc József hercegnek a kun-pusztákkal együtt elzálogosították. Ezt követően 1731-ben a Kamara más pusztákkal együtt Szegednek adta. 1774-ben Szeged a pusztából 11 ezer holdat kihasított és benépesítette. 1776 szeptemberében az első betelepülők Szegedről érkeztek, majd szlovákok a Mátra vidékéről. Az első évben 26 szlovák és 81 magyar lakosa volt a falunak.

1784–85-ben 210 lakóházban 249 család: 1303 fő élt. A lakosság katolikus, 1 fő volt zsidó. 1816-ban 112 jobbágy, 225 házas zsellér és 74 házatlan zsellér élt. 1827-ben 379 lakóházban 2606 ember lakott.

*

³² A Zrínyi utca végétől a régi szegedi, mostani atkai, és a tiszai út közötti tanyaföld.

³³ Valamennyi itt tárgyalt községre vonatkozóan lásd: Zalotay E. 1938. II rész 31-68. a *Csongrád vármegye* c. kötetből.

A 18. sz. végén, amikor Károlyi Antal feleségül vette Harruckern Jozefinát, a közös birtok révén Csongrád vármegye nagyobb része és Békés kisebb része egy gazdasági igazgatás alá került, de ettől kezdve az úriszéki bíraskodás és a törvényes ügyek egy részének intézése is együtt történt.

Károlyné hozománya volt Szentés, Szentlászló, Bökény, Kiskirályság, Orosháza, Szénás, majd Csaba, Kondoros, Gerle, Vanthát, Csorvás, Kis Apácza, Szentmiklós, Soprony és Megyer. 1798-ban fiuk, Károlyi József már az egész birtokot együtt vezette. A 19. században ezt a birtokot vásárlásokkal, és jogtalan földfoglalásokkal tovább növelték. Szentés például 1816-ig a vásárhelyi inspektorátushoz tartozott. 1810-től a földesúr még Vásárhely határából is igyekszik földet elszakítani, amikor a közlegelőn birkanyájait tartja, majd építkezik rá. 1843-ban a város és az uraság között per kezdődött a vitás területért.

1819-ben már a Károlyi-birtok a legnagyobb a Dél-Alföldön. Félégyháza, Gyula és Szeged határolta. Az uraság mindenütt árendás kertészeket alkalmazott, így pl. Szegváron, a Szentgyörgyi pusztán, Csongrádon, Felgyőn, Csanyon, Ellésen, Fehértőn, Újfalun, Földváron, Sámsonban és Mártélyon. Ez utóbbi község határában 1802-ben kenderföldeket létesítettek.

4. TANYÁS GAZDÁLKODÁS

A feudalizmusban a vizsgált dél-alföldi népesség legfőbb megélhetési forrása a földművelés és az állattartás volt. A hódoltság után kialakult nagy pusztaságok, és a parlagon maradt szállási földek mindkét termelési ágat segítették. Kezdetben mindenki akkora szántót foghatott föl szabadon, amekkorát a háza népével, az igavonó állataival és a földműveléshez szükséges szerszámaival meg tudott munkálni. A lakosság szaporodásával a belterületekről egyre távolabb kellett földet fogni. Ezt naponta kijárva már nem tudták művelni. A lakóház telkén épített istállóknak a pusztákról teletetésre behajtott állatok sem fértek el. A tanácsok egyébként is tilalmazták a félrideg jószágok belterületi tartását. Ezért ideiglenes szálláshelyeket, karámokat, istállókat emeltek a szállásföldeken, ahol az időszakosan kint dolgozó, ill. jószágellátást végző emberek is meghúzódhattak. A szálláshelyek a 18. sz. közepére zömében állandósultak. Maradandó épületeket kezdtek emelni, amelyek között nemcsak az állattartást és a terményraktározást szolgáló építmények álltak, hanem többszortú lakóházak is. A 18. sz. második felében kialakult az övezetes határhasználat. Ezekről a kérdésekről Wellmann Imre így írt:

„Az eredetileg erdős sztyepp jellegű Alföldön korábban kisebb-nagyobb foltokban kétségtelenül meglévő erdőségekből a XVIII. század elejére hírmondó is alig maradt.”³⁴ Ezekben az években szabadul föl a futóhomok, és sorozatban jönnek a pusztító áradások. Térségünkben a mai értelemben vett rablógazdálkodás folyik, amelyet Wellmann Imre így jellemezett:

„Lényegében parlagváltó gazdálkodás folyt: az eke alá fogott földdarabot az évek során át minden pihentetés nélkül addig használták gabonatermesztésre, míg ki nem merült, s azután legelőül, arra alkalmas részein kaszálól szolgálta, míg csak vissza nem nyerte termőerejét[...] A tanyaföld legalább két részre oszlott, s míg az egyikbe a termőre fordítás évei következtek, a másik (többi) parlagon hevert és vizont.”³⁵

³⁴ Wellmann I. 1979. 12.

³⁵ Wellmann I. 1979. 43.

A kezdeti rossz módszert a „kétmezős parlagváltó gazdálkodás” váltotta föl. A talajerő-pótlás, azaz a trágyázás fejlettebb módszer volt. A *kényomású rendszer* előképe jött létre: vagyis a területcsere esztendőnként megtörtént. Egyik évben az egyik, a másikban a másik mezőben vetettek őszi és tavaszi gabonát, így váltogatva a pihentetés idejét. Wellmann szerint :

„Lényegében legelőből áll az egész határ, csak itt-ott szakítják meg a szántóföld kisebb foltjai (és esetenként a gyakran veteményeskerttel s gyümölcsösökkel kiegészülő szőlő); az ekés művelés ugyanis csupán a legszükségesebb kenyérrevaló előteremtésére szorítkozik. Ahol ezek a feltört földdarabok sűrűsödnek, gyakran ott végződik a kezes jószágoknak szánt belső legelő, és rajtuk túl kezdődik a pusztákkal meg többesörözött külső legelő, a szilaj jószág birodalma[...] A szilaj pásztorkodás legfőbb részét a göbolyhízalás alkotta.”³⁶

Alig fölismert jelenség, hogy a tanyásodást nem csak a távoli határművelés segítette elő, hanem a félszilaj állattartásra való áttérés is, mivel télire a külső istállóba összehozták a jószágot mellett állandó felügyelet mellett. Az ellátó személyzet részére pedig fedett helyre volt szükség.

„Az ól, melyről most már az akolkert ólaskert nevet nyer, utóbb tüzelőhellyel is kiegészül, s tanyázóhelye lesz a munkaképes férfiaknak, míg a ház az öregek, a nők, a gyermekek tartózkodására szolgál. A női és a férfimunka színtere határozottan elkülönül egymástól, az utóbbi — a tüzelő ólban töltött téli és éjszakai időt leszámítva — a szabad ég alatt folyik”³⁷ — állapította meg Wellmann Imre, majd így összegezte a tanyafejlődést:

„Igazában a tanyarendszer, ez a sajátos paraszti berendezkedés adott eredeti példát arra, hogyan lehessen segíteni a török kor terhes örökségéből — a településhálózat rendkívüli megrikulásából — származó súlyos gazdasági hátrányokon.”³⁸

A Dél-Alföldön az egyes települések határhasználatában jelentős fejlődési különbségek jöttek létre. Juhász Antal szerint „[...]a XVIII. század elején már kialakult Szeged sajátos, övezetes használata. A város körül, a városi közös tulajdonban levő belső legelő vagy nyomás terület el, utána a fekete földeken vetéskényszerben művelt szántók voltak, majd ezeken kívül egyéni tulajdonba adott kaszálók. A határ külső övezete ismét legelő, a közös tulajdonban és használatban levő puszták.”³⁹

Ez az állapot a század végére jelentősen megváltozott, amikor a munkaigényes, belterjesebb termelés terjedt el. Für Lajos így írt erről: „A XVIII. és XIX. század fordulóján kialakulni kezdő homoki tanyaképződményt a magyar tanyarendszer többi típusától, tanyakörzetétől döntő módon az különböztette meg, s a magyar agrárfejlődés jellegzetes alakzatává attól lett, hogy termelése kisebb-nagyobb mértékben a szőlőre-gyümölcsre, részint és később zöldségfélékre alapozódott.”⁴⁰

Vedres István szerint Szegeden 1750-1760 között megindult a homoki szőlőtelepítés. Hódmezővásárhely és Szentés határában az ún. szőlőhegyeken, vagyis évezredek során az árvizek által rakott homokháton vagy homoklencséken ekkor már javában folyt a szőlő- és gyümölcsstermelés. 1845-ben az addigi legnagyobb tiszai áradás

³⁶ Wellmann I. 1979. 39.

³⁷ Wellmann I. 1979. 39.

³⁸ Wellmann I. 1979. 42.

³⁹ Juhász A. 1975. 2-3: 277.

⁴⁰ Für L. 1983. 7.

a tökéket kipusztította, és ettől kezdve a Tiszántúlon ez a termelési ágazat legfeljebb az önellátást biztosította. Bél Mátyás egyébként már a korábbi állapotok jellemzésével megírta, hogy a szőlő, dinnye, káposzta, dohány és zöldségfélék jól teremtek, de a „*Tiszán túl gazdagabb a gabonatermés.*”⁴¹

Szeged határában a kettős földhasznosítás 18. századi jelenség. Az egyre szélesedő kertgazdálkodás, és a szántóföldi növénytermesztés szerencsésen kiegészítették egymást. 1785-ben 2306 hold, míg 1828-ban már 3530,9 hold a szegedi szőlőbirtok.⁴² Rákos István a 18. sz. végi szegedi mezőgazdasági üzemmódot így jellemezte: „*A városi ház itt már csupán igazgatási központ, míg a termelés üzemhelye a tanya.*”⁴³

A 18. sz. közepén a szállások $\frac{1}{5}$ -én tartósabb épületek álltak. 1747-ben Kaltschmidt térképén már 137. *tugurium*⁴⁴, 1778-ban Balláén 280 szállás volt, és 42 százalékán talált épületet. 1836-42 között a Giba-féle *mappán* 1465 tanyát lehet összeszámolni.⁴⁵

Ezt a jelentős fejlődést a szőlőkultúra terjedése mellett a dohány- és paprikatermesztés is elősegítette. Szeged határában 1748-tól ismert a paprikatermesztés, de csak a 19. sz. elejétől terjed, a szállásokon pedig a forradalom után. A dohánykertészkedés pedig már a 18. sz. közepétől magas szinten állt.

A vidék betelepítése, ill. az 1780-1860 közötti nagy népességkirajzás a kertészségeknek is köszönhető. (Az Erdődyek: Mindszent, Sövényháza, Dóc, Ányás, Algyő; ill. a Károlyiak: Csongrád, Vásárhely, Mártély, Sámson, Csany, Ellés uradalmát birtokolták.)

Szeged határában a kertészségek mellett a gabonatermelés is jelentős volt. Már az 1720-as évekből a szántóterületek növekedése figyelhető meg. A szántók a korszak végére a határ 15,3 százalékát foglalták el.⁴⁶ Míg itt a szállásokon *parlagoló-talajváltó földművelési rendszer* élt tovább, Vásárhelyen a szántó felét, $\frac{2}{3}$ -át 4 éven át őszi gabonával vetették be, és az 5–6-ik évben a tavasziakra került sor.

A Dél-Alföldön megjelent a kukorica, amely pl. Vásárhelyen elfoglalta az ugart. Így kialakult az őszi-tavaszi vetésforgó, és a *váltógazdálkodás*. 1849-ben Szeged határában a bevethető földekből már csak 1872 holdat pihentettek.⁴⁷ 1777-ben a szegedi lakosság 75 százaléka mezőgazdaságból élt.⁴⁸

Szeged, Vásárhely, Makó, Szentés esetében 1780-1820 között nagy konjunktúra jelentkezett, amelyet a mezőgazdasági termékek iránti kereslet, a török, majd a napóleoni háborúk tartottak fenn. A vagyon a 18. sz. első felében még elsősorban a beltelki házban, és a lábasjóságban volt. A század végétől, a területen kialakuló tanyás *gazdálkodás* következtében a megművelt föld, a mezei kert, és a szállás, a rajta álló épületek, ill. a műveléshez szükséges szerszámok, igavonó barmok képezték a vagyon fő részét.

⁴¹ Bél M. 1984. 14.

⁴² Rákos I. 1982. 115.

⁴³ Rákos I. 1982. 113.

⁴⁴ Tugurium = szállás, szálláshely, szántó, amelyre épületeket emeltek; a későbbi *tanya* elődje.

⁴⁵ Rákos I. 1985. 269.

Juhász A. 1975. 281., 282., 295.

⁴⁶ Rákos I. 1985. 216.

⁴⁷ Rákos I. 1985. 221.

⁴⁸ Rákos I. 1985. 192.

Szegeden az első tanyák a *kaszáló övezetben* alakultak ki, és viszonylag sűrűn álltak. Makó, Orosháza, Szentés és Vásárhely határában viszont szóróvanytanyák települtek. Csongrádon a szőlőhegyek miatt a szállásrendszer kezdetben inkább a szegedihez hasonló. A városnak már a török alatt is jelentős szőlőültetvénye volt, de az a felszabadító háborúk végére elpusztult, és a 18. században együtt fejlődött újjá a szántóföldi műveléssel.

„*Aki a gazdátlan földön kutat ásott, vagy tanyát épített, ezzel magáévá is tette azt[...]*” — írta Kovács Katalin.⁴⁹ Csongrádot a 18. században a II. osztályú földek közé sorolták, és 36. hold jelentett egy telket. Egy holdba 2 pozsonyi mérő vetőmag kellett. A határban 358 úrbéri telek volt, amelyet 325 gazda művelt meg.⁵⁰

Ruttkay Imre 1754-es fölmérésekor Vásárhely határában 711 szállást talált. Közülük 38 telken már épületek álltak, és 22-ön kút. 1760-ban 120 tanyát írt össze. Az 1769. évi úrbéri összeírásakor 793 házas és földes gazdának 4126 pozsonyi mérő tanyaföldet, és 19.369 pozsonyi mérő pusztai földet találtak a birtokában.

Vertics József 1774-es térképén 982 tanyatelek található. A József-kori térképen 838 olyan tanyatelek látható, amelyen épületek és 345-ön kutak álltak. 1789-ben a határban 203.027 kishold föld terült el.⁵¹ Ugyancsak 1789-ben Kapold Imre földmérő ezt írta: „*Vásárhelyen 2246 ház és a majorsági földek között számozott 605 tanya vagyon.*”⁵² Palugyay adata alapján, 1852-ben a vásárhelyi határban 1782 tanyában 8910 fő élt.⁵³

Vertics József 1778-ban fölmérte Makó határát. A kézzel rajzolt és színezett térképen föltüntette a kialakult gazdálkodási övezetet. „*A város mindkét szántóföldi övezetében — a Szállásföldeken és az Ugar területén — számos tanya létesült már. A szakaszok leírása a szállások között 252 numerizált⁵⁴ házat említ, Vertics térképén 338 szerepel. Ebből a Szállásföldön 239, Ugaron 96, Ugarszálon 3 volt*” — írta Tóth Ferenc.⁵⁵

Az 1784-es térkép Szentés határában több mint 400 szállást jelzett. Zalotay Elemér szerint „*[...]igen tekintélyes azoknak a törpebirtokosoknak száma is, akiknek nincs házuk a városban s egész családjukkal néhány holdnyi földjükön épült tanyájukon laknak.*”⁵⁶ Egyébként Makó, sőt az Erdei Ferenc által *szabályszerű történelmi fejlődésűnek* nevezett, a vásárhelyi határban álló tanyák esetében is hasonló volt a helyzet. Ezek a városi háztól nem függő, önálló tanyai gazdaságok a kapitalizmus korában egyre gyarapodó *farm jellegű tanyatípushoz* tartoztak.

Ugyancsak 1784-ben Orosházán Barabás Jenő 436 szállásföldön 243 tanyát talált.⁵⁷ Akár Csongrád vármegye tiszántúli területén, Orosházán is az I. osztályú földekből 56 hold volt egy jobbágytelek (*sessio*): 34 hold szántó, és 22 hold legelő.

A Dél-Alföld vizsgált részének lakosságát tehát elsősorban a tanyás gazdálkodás tartotta el. Nem volt ez felhőtlen jólét! A természeti csapások egymást követték. A

⁴⁹ Kovács K. 1929. 29.

⁵⁰ Kovács K. 1929. 38.

⁵¹ Szenté T. 1979. (Kéziratban.)

⁵² Herczeg M. 1984. 731.

⁵³ Palugyay I. 1855. 522.

⁵⁴ Numerizált = számozott.

⁵⁵ Tóth F. 1988. 9.

⁵⁶ Zalotay E. 1938. I. rész: 55.

⁵⁷ Barabás J. 1965. 81., 83.

társadalmi gondokon, és a korszerűtlen művelésen kívül ez volt az egyik fő ok, hogy például Szegeden, az „[...]utca kapitányok jelentéseiben gyakorta ismétlődnek az ilyen mondatok: »kenyere nincs, de semmilye sincs«, »élelme nincs, mások isten nevében táplálják, 4 napig is elvannak kenyér nélkül«”⁵⁸ stb. A vizsgált területen és korban csak a legkirívóbb szűk esztendőket említjük: 1728, 1790, 1794, 1799, 1805, 1806, 1816, 1830, 1834, 1840, 1845 és 1847. A Dél-Alföldön mindig a gazdasági, társadalmi gondok hatására, a szállásokon, tanyákon kipattant szikra változott a belterületi településen lánggá; amikor a mezőgazdasági termelés nem tudta eltartani a lakosságot, rendre kitörtek a legkülönbözőbb zendülések. Mégis, ennek a tanyás gazdálkodásnak köszönhető, hogy az újra megtelepülő lakosságnak, a fejlett európai országoktól ugyan elmaradva, de biztosította a növekedését, és a reformkorban elinduló polgárosodását.

5. NÉPESEDÉSI, GAZDASÁGI ÉS MŰVELŐDÉSI ADATOK

Ez a fejezet igen hiányos, és ellentmondásos, mert nem egy városunkban, községünkben még nem született korszerű történeti monográfia, amelyből egy-egy település adatai a mai kor követelményei szerint kiolvashatók lennének. A korabeli *conscriptio*k, vagyis a különböző összeírások nem egységes elvek alapján készültek. Az egyes hatóságok más-más szempontok szerint gyűjtötték, és dolgozták föl az adatokat. Így gyakori, hogy pl. nem a lélekszámot, hanem az adózó családfők számát vették számba, és kötötték a lakóházak számához. A történelmi hitel kedvéért ezeket eredeti formájukban közöljük. A vizsgált terület és korszak második legnagyobb lélekszámával, ill. határával Vásárhely rendelkezett. *Inspectori*⁵⁹ központ volt. A bűnpörök zömét ebben a városban tárgyalták. A helységekben előfordult bűnesetek és pörök száma is itt a legnagyobb. Ezért a vásárhelyi adatokat, mint a területre leginkább jellemzőket, valamivel bővebben idézzük.

Csongrád vármegye

A török hódoltság alatt a vármegyei nemesség elpusztult vagy elmenekült. 1732-ben mindössze 13 nemes írtak össze. 1769-71 között jelentős gyarapodást jelzett az összeírásuk. Vásárhelyen pl. így alakult: „*Kis ucza: 20. Oldall=Kosar: 29. Uj Ucza: 16. Tarjány Ucza: 12. Összesen: 77.*”⁶⁰ Ezek a családok jobbágytelkeken éltek. 1829-ben már 747-en szavaztak. Nagyobb városainkban így alakult a számuk: Vásárhelyről 318-an, Szentestől 99-en, Csongrádról 53-an, és Szegedről 126-an voltak.⁶¹ A „nemes” szó vidékünkön azonban nem a megszokott rangot képviselte. Főurakra senki se gondoljon! Ezek a családok általában elszegényedett kisnemesek voltak, akik közül éppen Vásárhelyen nem egy paraszti sorba süllyedt, sőt, a 19. sz. első felében készített összeírások szerint olyanok is éltek itt, akik tanyán gazdálkodtak; vagy „megnemesült” jobbágygazdák voltak, akik valamilyen érdem alapján nemesi kiváltsághoz jutottak, és a polgárosodás felé haladtak.

Jellemző a vármegye elmaradottságára, hogy 1764-ben még mindössze 186 iparos élt a megyében.⁶² A 18. sz. elején megindult céhes iparból még nem lehetett megélni.

⁵⁸ Rákos I. 1985. 232.

⁵⁹ Inspector = a földesúr intézője.

⁶⁰ CSLM SZF. IV. 1. g. fond 272. Csongrád megye jobbágytelken élő nemesei 1769/71-ben. (1. füzet.)

⁶¹ Barta L. 1985. 259.

⁶² Ujvári J. 1938. 128.

Legtöbben mellette földet is műveltek, és csak télen dolgoztak. Ehhez az életmódhoz az is hozzájárult, hogy a vármegye lakossága igen gyér volt.

A vármegyében gazdálkodásból élőkről átfogó összeírás 1715-ben készült először. E szerint Tápén: 48, Gyeőn (Algyőn): 61, Csongrádon: 145, Schlick generális „új Falu”-i birtokán: 75, Szentesen: 230, Mindszenten: 134, Vásárhelyen: 398, Makón: 234 volt a számuk. A vármegyében összesen: 1325 családfő élt a gazdálkodásból.

A következő számbavétel 1720-ban készült. Schlick generális birtokán, Csongrádon: 39, Szentesen: 131, Mindszenten: 75, Vásárhelyen: 326, Tápén: 50, és Győn (Algyőn): 44 volt a számuk. A vármegyében összesen: 665 családfő.⁶³ (A jelentős csökkenést elfogadható módon nem lehet értelmezni.)

Az 1781. febr. 1-én végrehajtott összeírás eredményeit így foglalhatjuk össze:

Vásárhely lakossága: 13.812 fő. Szentesen élt: 8364. Csongrádon 6037, Szegváron 1859, Mindszenten 2387, All-Győn (Algyőn) 2192, Tápén 1222, Horgoson 1409, és Kiss-Teleken (Kisteleken) 1116. Csongrád vármegyében összesen 38.398 ember élt. Ebből kiemeltük Vásárhelyt az alábbi részletezéssel:

Katolikus: 2198, nem katolikus: 10.611, szakadár: 66, zsidó: 5. Extranei quasi Domicilliantes⁶⁴ 151, Servi⁶⁵: 571, Ancilae⁶⁶: 165, Pauperes ostiatium medicantes⁶⁷: 40. Ez összesen: 13.807 fő. (A különbözet 5 fő volt!) Summa: adultarum⁶⁸: 7346, summa minorenium⁶⁹: 6466 fő volt.⁷⁰

Csongrád vármegyében 1827-ben 10.525 házban 80.865 ember élt. 1828-ban 35 helységben: 3 mezővárosban, azaz *oppidumban*, 6 községben, vagyis *possessioban*, és 26 pusztán, tehát *praediumon* 13.437 adózó családfőt írtak össze. Városokban élt 9090, községekben 2867, és a pusztákon 1480. Összesen: 10.157 házat írtak össze.⁷¹ Ezek elenyésző hányada épült téglából, többnyire az inspectori és kapitányházak. Téglaegetési joga ugyanis csak a földesuraknak volt. A nép *vert* és *csömpölyeg* falú, ill. vályogházakban lakott.

A következő nagy összeírást 1837-ben végezték. Néhány fontosabb adatát így összegezzük:

Csongrád vármegyében 10.487 házban 12.891 a „háznépek” száma. (A különbség: 2404.) Vásárhelyen 3417 házban 3642 a háznépek száma. (A különbség itt: 225.⁷²)

A férfiak lélekszáma így oszlott meg: a vármegyében élt 44.821 fő férfi, és 43.044 nő. Vagyis 1777 férfival több volt, mint nő. Vásárhelyen fordított a helyzet. Élt 14.885 férfi és 15.242 nő. 357 nővel volt több mint férfi. Az összlakosság a vármegyében: 87.865 fő, míg Vásárhelyen 30.127 fő volt.

⁶³ CSML SZF. IV. 1. g. fond. 11. és 12. Földművelők összeírása Csongrád megyében 1715-ben. (a. 11.), és 1720-ban (a 12.).

⁶⁴ Extranei quasi Domicilliantes = a (lakóhelyen tartózkodó) idegenek.

⁶⁵ Servi = szolgák.

⁶⁶ Ancilae = női cselédek.

⁶⁷ Pauperes ostiatium medicantes = vagyontalanok.

⁶⁸ Summa adultarum = a felnőttek száma.

⁶⁹ Summa aminorenium = a kiskorúak száma.

⁷⁰ CSML SZF. IV. 1. g. 259. fond. Népeségösszeírás összesítője 1781. febr. 1-én. Készítette: Kászonyi Péter számvevő. (1. füzet.)

⁷¹ Barta L. 1981. 5-45.

⁷² Nem lehet tudni, hogy a „különbségek” hová lettek, és kiket érintett az ilyen gyengén számított statisztika.

A férfiakat így osztották be: Csongrád vármegyében élt 99 tisztviselő, 976 polgár, kézműves. 733 fő, akik nemesek szolgái voltak, 3369 parasztgazda, 10.941 zsellér és kertész, valamint 28.703 fiúgyermek. Összehasonlításként Vásárhelyen élt: 31 tisztviselő, 465 polgár, kézműves. 92 fő, akik nemesek szolgái voltak, 1163 parasztgazda, 2429 zsellér és kertész, valamint 10.705 fiúgyermek.

Tanulmányosak a férfikorcsoporthoz tartozók adatai is. Csongrád vármegyében élt 1-17 év között (helyesen: a **0-17** éves korcsoportban): 22.522 fő, 17-40 év között 10.787 házaspár és 4217 nőtlenség, míg 40 év fölött 6910. (Ez összesen 14.815, és az összlétszámmal hiányzik még 70 fő. Valószínű, hogy az életkorukat nem adták meg az egykori összeíróknak.) Vásárhelyen élt az 1-17 év között 7490, 17-40 között 3966 házaspár és 1305 nőtlenség, 40 év fölött pedig 2054 fő.

A lakosság összetétele felekezeti csoportok szerint így alakult: Csongrád vármegyében római katolikus volt 25.720. Ágostai hitvallású 641, helvéciai 17.449 fő. Görög katolikus 626. Zsidók 1-17 év között 145, feleséges férfiak 68, nőtlenség 44, a 40 éven felüli pedig 47 fő volt. Vásárhely esetében a katolikus-református hívők aránya megfordult. Római katolikus volt 3103, ágostai hiten 296, helvéciai ref. 11.024, és görög katolikus 392. Zsidó 1-17 éves korig 35, feleséges 19, nőtlenség 2, és 40 év fölötti 14 fő. (Vásárhely esetében ismert a teljes: 14.885 fős létszám, míg Csongrád vármegye esetében 44.740 fő felekezeti hovatartozandósága közölt. Hiányzik 81 fő. Viszont a számláláskor otthonától távol volt 109 fő. Ez némi magyarázatul szolgálhat az eltérésre.)

Különös a nemességünk létszáma. Csongrád vármegyében élt 5094 házaspár és 2478 nőtlenség, összesen 7572 fő, míg Vásárhelyen 1327 házaspár és 1208 nőtlenség. Ez 2535 fő, a vármegyei összes nemes 33,5 százaléka, azaz egyharmada. Ezeket a magas számokat elgondolkodtatónak találjuk, különösen a vármegye esetében. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy 44.821 férfi élt itt, és közülük 7572 volt nemes, akkor leírhatjuk, hogy 17 százaléka a nemesség valamelyik rétegéhez sorolható. Ez szinte lehetetlen!

Az adatokat az alábbi helységekből gyűjtötték: Vásárhely, Szentés, Csongrád, Mindszent, Szegvár, Horgos, Kistelek, All= Győ (Algyő), Tápé, Ellés, Fel= Győ (Felgyő), Csány, Síróhegy, Fehértó, Bánomhegy, Dongér, Szent György, Baks, Pusztaszer (Pusztaszer), Dotz (Dóc), Hantháza, Homok, Sövényháza, Szent Péter (puszta), Buzsák, Buzgony, Kis Körös, Mártély, Sámson, Földvár, Ányás, K[órógy] Sz[ent] György, Tés, Derekegyháza és a „*Szegedi Nemes Uraknál szolgáló Nemtelenek*” adataiból.⁷³

Végül, a következő, részletes népességszámlálás adatai 1846-ból származtak. Ekkor a következő helységeket vizsgálták: „H[ód] M[ező] Vásárhely, Szentés, Csongrád, Kis Telek, Mindszent, Szegvár, Horgos, Algyő, Tápé, Fejér tó, Ellés, Felgyő, Bánomhegy, Csány, Síró hegy, Dongér hát, Szentgyörgy, Baks, Pusztaszer, Dóc, Hantház, Homok, Sövényház, Kovászd, Szentpéter, Kis Körös, Buzgány, Sámson, Mártély, Ányás, Kórógy Szent György, Derekegyház, Tés és a Szegedi nemesség szolgálatába[n]” lévők. Ezek szerint:

Csongrád vármegyében volt 10.897 ház, amelyekben 13.020 „háznép” élt. Vásárhelyen 3742 házban 3824 volt a „háznép”-ek száma. Csongrád vármegyében így alakult a férfiak száma: tisztviselő volt 119, polgár, kézműves 1287, nemesek szolgája 766, parasztok 4099, zsellér és kertész 12.945, nőtlenség fiúgyermek 32.874. Összesen

⁷³ CSML SZF. IV. 3. b. 414. fond. Népességszámlálás megyei összesítője 1837-ből. (1. ív.) Csongrád vármegyéből, a „*Nemtelen Népesség összeírásának Sommás táblázattya.*” Készítette: Szomor József.

52.090 fő. Az asszonyok száma 50.048 (2042 férfival volt több.) A megye népessége összesen: 102.138 fő volt.

A vásárhelyi népesség megoszlását így követhetjük: férfiak közül tisztviselő volt 28, polgár, kézműves 549, nemesek szolgálai 128, parasztok 1367, zsellér és kertész 3037, nőtlen fiúgyermek 11.605 fő. Összesen: 16.714 férfi és 17.325 asszony élt. (Itt viszont 611 nővel volt több.) A lakosság összlétszáma: 34.039 fő.

A férfi lakosságot most is vizsgálták koruk szerint. Csongrád vármegyében az 1-17 éves korosztályban 25.508 fő élt, a 17-40 évesek közül 12.559 nős és 4794 nőtlen. 40 év fölött 8253 személy volt. Vásárhelyen így alakult a férfiak lélekszáma. 1-17 év közöttiek 8277 fő, a 17-40 éves házasságok 4408-an voltak, a nőtlenek pedig 1451-en. 40 év felett 2407 fő élt. (A 40 éven felüliek kis lélekszáma a halandóságot, ill. a rövid életkort tükrözte.)

Felekezetek szerint így oszlott meg a férfi lakosság Csongrád vármegyében: római katolikus 29.888, ágostai 723, helvét 19.708. görög 795. A zsidók 1-17 év között 290 fő, 17-40 éves házasság 141, nőtlen 80. A 40 éven felüliek száma 96. Vásárhelyen. római katolikus volt 3577, ágostai 371, helvét 12.165, görög 430. A zsidó 1-17 éves korcsoportban 68 fő élt, a 17-40 éves házasságok száma 38, a nőtleneké 8, a 40 éven felülieké pedig 27 fő volt.⁷⁴

*

Több fontos adat maradt fenn, amely az iskolák látogatottsága, és a tanulók létszáma alapján, elsősorban a reformkori népműveltséget jelzi. 1845-ből részletes adatok állnak rendelkezésünkre. Csongrád vármegyében ekkor így alakult a diákok száma:

Horgoson tanult 143 fiú és 92 leány. Algyőn 111 fiú és 97 leány. Tápén 77 fiú és 89 leány. A falu egyébként 2500 lelket számlált. Kisteleken 111 fiú és 93 leány. A baksi kertészségekben 51 fiú és 47 iskolaköteles leány élt, de csak 14 fiú és 4 leány járt az iskolába. Síróhegyen 46 gyermekből 12 járt. A településen ekkor 300 lelket számláltak.

Csongrádon 2574 iskolaköteles gyerekből 4 iskolában 724 fő járt. Felgyőn és Vidratorokban nincs iskola, mégis 20 fiú és 10 lány tanult a jegyző lakásán, de rajtuk kívül Felgyőn 44 fiú és 36 leány, Vidratorokban 9 fiú és 7 leány volt még iskolaköteles korban, de ezek szerint ők nem tanultak.

Szentesen 1424 iskolás korú gyerek volt. 249 fiú és 132 lány tanult 4 iskolába. (Az összeírás a protestánsokat nem is sorolta!)

Mártélyon 237 lakosból 12 fiú és 8 lány járt az iskolába. Sámsonban 860 lakosból 30 az iskolás, de 92 gyermeknek kellene tanulnia. Szegváron a 6 ezer lakosból 1 fiú és 1 leányiskolában 134 fiú és 84 lány tanult. Mindszenten 8 ezer lakosból 600 iskolás korú volt, de 200 tanult. Az ányási 200 gyermekből 52 tanult. A kertészségben ekkor 900 lakos élt. Külső és belső Derekegyháza 2 iskolában 50, ill. 33 tanuló volt.⁷⁵

Általában az iskolaköteles 6-13 éves korban lévő gyerekek $\frac{2}{3}$ része nem tanult. Néhány évről korábban, 1842-ből Vásárhelyről olyan részletes összeírás maradt fenn, amely az iskolaköteles korú, de nem tanuló gyerekek helyzetét magyarázza. A vizsgált korhatár 6-12 év között volt. Vásárhely összlakossága ekkor 32.089 fő körüli, amely számot az 1837-es és az 1846-os ismert adat alapján becsülték.

⁷⁴ CSML SZF. IV. 3. b. 456 fond. „Csongrád vármegyei Községek lakosai számának összes kimutatása az 1846-ik évről.”

⁷⁵ Barta L.–Oltvai F. 1985. 306-309.

251 szülő (0,8 %) 334 gyermekét (1,04 %): 189 fiút (0,6 %) és 145 leányt (0,45 %) nem járatattak iskolába. Az esküdtek a jelenségre keresték a választ, és ezek az indokok születtek:

1. Szegény, koldus, nincs ruhája 187 gyermeknek. (Az iskolába nem járók 56 %-a, az összlakosság 0,6 %-a.)

2. Beteg, kistermetű, ügyetlen, gyenge, visszamaradott, gyengeelméjű: 30 fő. (Ma így jeleznék: *iskolaéretlen* volt a tanulni nem járók 9,0 %-a, az összlakosság 0,1 %-a.)

3. Azért nem járt iskolába, mert az messze van, ill. tanyán lakik, ahol nincs iskola: 42 gyermek. (Az iskolába nem járók 12,6 %-a, az összlakosság 0,13 %-a.)

4. A szülők nem akarnak iskoláztatni 19 gyermeket. (Ez az iskolába nem járók 5,7 %-a, az összlakosság 0,06 %-a.)

5. Szülő, aki az iskolába „*nem szokta járatni*” gyermekét, és nem is indokolta, hogy miért: 8 főt érintett. (Az iskolába nem járók 2,4 %-a, az összlakosság 0,02 %-a.)

6. Majd csak „*a következő tavasszal járatja*”: 12 gyermeket érintett. (Az iskolába nem járók 3,6 %-a, az összlakosság 0,04 %-a.)

7. „*Majd járatja*” egyszer, ha éppen úgy adódik: 2 gyereket jelentett. (Az iskolába nem járók 0,6 %-a, az összlakosság 0,006 %-a.)

8. Gondatlanságból nem járatattak 31 gyermeket. (Az iskolába nem járók 9,3 %-a, az összlakosság 0,1 %-a.)

9. A „*maga tanította*” csoport 3 gyermeket érintett. (Ez az iskolába nem járók 0,9 %-a, az összlakosság 0,01 %-a.)⁷⁶

A vásárhelyi iskoláztatás így alakult a vizsgált korszak második felében: 1795-ben tanult 820 gyermek, 1800-ban 1044, 1820-ban 1165; és 1825-ben 1539 fő tanult a református iskolában. (Az utóbbi számban a gimnazisták is beleszámítottak.) A gimnáziumba járt 1825-ben 111, 1830-ban 161 és 1846-ban 141 gyermek.⁷⁷

*

Csongrád vármegye gazdálkodási rendszerét az egységes adatok hiányában nehéz áttekinteni. Viszont Herczeg Mihály összeállította a Csongrád-vásárhelyi uradalom tagolódását művelési ágak szerint, a 18. sz. utolsó harmadából. Ez eligazodást nyújt a Károlyi birtokról.⁷⁸

A határ neve és a művelési ág	1200 négyszögöl/hold	jobbágytelek (1 sessio = 58 hold.)
Csongrád város		
Szántóföld és kaszáló	29.849	514 ⁵ / ₈
Belső és külső legelő	17.659 ⁶ / ₈	304 ³ / ₈
Árendás föld	16.981 ² / ₈	292 ⁶ / ₈
Erdő (füzes)	56	1
Szőlő	915 ⁴ / ₈	15 ⁶ / ₈
Összesen:	65.461 ¹ / ₂	1128
Csany puszta		
Szántóföld és kaszáló	1694 ⁴ / ₈	29 ¹ / ₈

⁷⁶ CSML SZF. IV. 3. b. 434. fond. „*Névjegyzéke azon HMVásárhelyi Lakosoknak, kik gyermekeiket iskolába nem járatják 1842-ben.*” (Készítették a vásárhelyi esküdtek.)

⁷⁷ Imre M. 1984. 686.

⁷⁸ Herczeg M. 1980. 65-66.

Legelő	892 $\frac{6}{8}$	15 $\frac{2}{8}$
Mocsaras rét	2041	35 $\frac{2}{8}$
Összesen:	4628 $\frac{2}{8}$	78 $\frac{6}{8}$

*

1100 négyszögöl/hold (1 sessió = 56 hold.)

Szegvár

Szántóföld és kaszáló	5082 $\frac{7}{8}$	90 $\frac{6}{8}$
Legelő	5678 $\frac{1}{8}$	101 $\frac{3}{8}$
Árendás föld	8829 $\frac{2}{8}$	157 $\frac{4}{8}$
Szőlő	117 $\frac{3}{8}$	2 $\frac{1}{8}$
Összesen:	19.707 $\frac{5}{8}$	351 $\frac{7}{8}$

Derekegyháza Puszta

Szántó és kaszáló	8248 $\frac{6}{8}$	147 $\frac{2}{8}$
Legelő	12.955 $\frac{6}{8}$	231 $\frac{2}{8}$
Összesen:	21.204 $\frac{4}{8}$	378 $\frac{4}{8}$

Vásárhely

Szántó és kaszáló	83.158 $\frac{6}{8}$	1458
Belső és külső legelő	90.935	1623 $\frac{7}{8}$
Árendás földek	26.988 $\frac{7}{8}$	481 $\frac{7}{8}$
Erdő (füzes)	71 $\frac{4}{8}$	1 $\frac{2}{8}$
Szőlő	1872 $\frac{7}{8}$	33 $\frac{4}{8}$
Összesen:	203.032	3625 $\frac{4}{8}$

Sámson puszta

Szántó és kaszáló	2617 $\frac{3}{8}$	46 $\frac{5}{8}$
Dohánykertészet	884 $\frac{2}{8}$	15 $\frac{7}{8}$
Szőlő	6 $\frac{4}{8}$	1 $\frac{1}{8}$
Összesen:	3508 $\frac{1}{8}$	62 $\frac{5}{8}$

A Csongrád-vásárhelyi uradalom

Mindösszesen:	317.537	5626 $\frac{6}{8}$

*

Herczeg Mihály tanulmányában a Csongrád-vásárhelyi uradalom 3 legnagyobb településéről, és a hozzájuk tartozó határrészek forintban megadott évi taksájáról találtunk kimutatást, amely tájékoztatást nyújt a lakosság gazdasági terheiről a vizsgált korban⁷⁹

T e l e p ü l é s e k

<u>Évek</u>	<u>Vásárhely</u>	<u>Csongrád</u>	<u>Szentes</u>
1709-1711	1000	(?)	(?)
1712-1721	2000	(?)	800

⁷⁹ Herczeg M. 1980. 73.

1723	3000	300	800
1725-1730	3000	300	1400
1733-1740	4600	1500	(?)
1742-1756	5600	4500	(?)
1767	(?)	(?)	4000

*

A továbbiakban az egyes városok esetében, elsősorban a demográfiai adatokat, a lélekszám alakulását, és a társadalmi tagozódást vizsgáljuk.

Hódmezővásárhely

1701-ben 163 háztartásfő élt 250 családban. 1710 körül 400 házban 1500 család élt, közöttük 3 kereskedő, és 12 mesterember. 1715-ben 406 háztartásfő élt, 1723-ban 616, 1729-ben 597, 1731-ben 760, 1732-ben 843. A pestisjárvány 1738–39-ben tizedelte meg a lakosságot, amely ekkor 4918 fő volt. Meghalt 2472, életben maradt 2446 fő. 1747-ben a város összes lakossága 8155 fő volt. Az 1750-es évekre elérte a 8524 főt.⁸⁰

Rákos István és Herczeg Mihály összefoglalták a vásárhelyi lakosság társadalmi tagozódásának néhány főbb adatát.

Rákos adatai szerint:⁸¹

Társadalmi kategória	1701		1720		1729		1737		1745	
	ht.	%	ht.	%	ht.	%	ht.	%	ht.	%
Nemes	2	1,2	2	0,9	8	1,3	4	0,6	9	1,0
Jobbágy	140	85,9	286	91,0	415	68,7	501	73,2	593	68,4
Zsellér	17	10,4	14	4,5	134	23,3	146	21,4	228	26,2
Iparos	4	2,5	12	3,8	40	6,7	33	4,8	38	4,4
Összesen:	163	100,0	314	100,0	597	100,0	684	100,0	868	100,0

*

Herczeg Mihály adatai:⁸²

Év	Colonus, helybeli jobbágy-gazdacsalád	Hospes, betelepült jobbágy-gazdacsalád	Testvérek és feleséges fiak	Inquilinus, azaz zsellércsalád
1723	203	453	60	14
1729	597	458	237	139
1737	691	538	237	139
1741	497	380	53	78
1745	879	649	132	288
1750	721	579	185	101

*

⁸⁰ Herczeg M. 1980. 73.

Herczeg M. 1984. 722-736.

Rákos I. 1984. 365-366.

⁸¹ Rákos I. 1984. 434.

⁸² Herczeg M. 1980. 73.

1759-ben Zsilinszky 891 gazdáról tud.⁸³ 1764–1765-ben a lakosság így oszlott meg: Vásárhelyen és Tarjánban élt: 358, Tabánban: 360. A városban összesen 718 adózó családfő lakott.⁸⁴ Az 1770-ben kelt összeírás 426 jobbágygazdát említett.⁸⁵ 1776-ban Károlyi Antal 230 katolikus családot telepített be a város Lóger és Lakhat részeibe. 1780-ban a város összlakossága 13.812 fő volt, 1786-ban 15.822, 1796-ban pedig 16.990 személy.⁸⁶

Nagy Ferenc 1816-os demográfiai adatai szerint Vásárhelyen 4 ezer házban 23.025 fő élt: 11.794 nő és 11.231 férfi, és megjegyzi, hogy „néhány nemes család”.

Felekezetek szerint így oszlott meg a férfiak szám: római katolikus 2477, evangélikus 281, óhitű 510, református 8135, zsidó 28 ember.⁸⁷ Palugyay Nagy Ferenc adatait átvéve, megemlítette, hogy van a Tiszán 20 vízimalom, a városban és a tanyákon 70 száraz-, ill. 6 szélmalom.⁸⁸

1821-ben Vásárhelyen 23.025 fő, 1825-ben 26.166, 1827-ben 26.166, és ebből római katolikus 6261, görög nem egyesült hitű 762, protestáns 19.111, zsidó 32.⁸⁹ 1837-ben 30.127, 1839-ben 29.507 fő élt: római katolikus 6570, református 21.313, evangélikus 536, görög nem egyesült 1038, és zsidó 50 fő.⁹⁰

1846-ban 32.393 lakos volt, 1848-ban Palugyay szerint 35.193 fő, ebből római katolikus 8163, görög nem egyesült 427, ágostai 500, helvét 25.539 és zsidó 564. Nemzetiség szerint megkülönböztetett 34.609 magyart, 9 németet, 11 tót (szlovákot), és 564 zsidót.⁹¹

1850-ben 35.288, és 1852-ben a városban 4183 házban 29.689, a tanyákon 1782 házban 8910, összesen: 5965 házban 38.699 fő lakott.⁹² Ez a szám nem egyezik a korábban leírt, foglalkozás szerint csoportosított adatok végösszegével! Azért közöltük mindkettőt, mivel ma már eldönthetetlen, hogy melyik a valósabb.

Rákos István összeállításában így alakult a város népességének társadalmi tagozódása:⁹³

Társadalmi kategória	1773		1780		1785		1808		1847	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
Telkes jobbágy	854	46,9	936	37,9	1066	41,7	963	24,9	1396	26,9
Házasszeller	663	36,5	1004	40,6	950	37,2	2133	55,1	2425	46,9
Ház nélküli zsellér	301	16,6	532	21,5	540	21,1	773	20,0	1353	26,2
Összesen:	1818	100,0	2472	100,0	2556	100,0	3869	100,0	5174	100,0

⁸³ Zsilinszky M. 1897. 159.

⁸⁴ CSML SZF. IV. 1. g. 9. A Vásárhely városi lakosság összeírása városrészek szerint, adózás céljából, 1764/65-ben.

⁸⁵ CSML SZF. IV. 1. f. 35. Vásárhelyi jobbágyok összeírása 1770-ben.

⁸⁶ Rákos I. 1984. 455.

⁸⁷ Nagy F. 1819-1985. 226.

⁸⁸ Palugyay I. 1855. 522.

⁸⁹ Palugyay I. 1855. 522.

⁹⁰ Palugyay I. 1855. 522.

⁹¹ Palugyay I. 1855. 525.

⁹² Palugyay I. 1855. 525.

⁹³ Rákos I. 1984. 559.

*

Végül Rákos István a házak számát foglalta össze.

1755-ben 937, 1772-ben 1911, 1787-ben 2776, 1815-ben 3000, 1827-ben 3527, 1840-ben 3629, és 1850-ben 4183 lakóháza volt Vásárhelynek.⁹⁴ A számok az egyenletes és meglehetősen dinamikus fejlődést mutatták.

Szeged

1720-1729 között a város katolikus magyar lakossága 12.500 és 14.000 között alakult.⁹⁵ Ebben az időben már volt céhes ipar. 1728-ban 128, 1750-ben 324, 1777-ben 480, 1792-ben 1142 iparos dolgozott a városban. A 18. században így alakult a kereskedelem: 1728-ban 28 fő kereskedő tevékenykedett. 1750-ben 99, 1777-ben pedig 129.⁹⁶

1784–1785-ben a lakosság száma 20.955 fő volt. 1828-ban 32.688, 1847-ben 52.593 fő. Dinamikusan fejlődött. 1839-ben adat mutatja a felekezeti elkülönülést is. Ekkor a lakosság 95,99 %-a katolikus volt, 1,98 %-a zsidó, 1,14 %-a görögkeleti, 0,87 %-a pedig protestáns: evangélikus és református.⁹⁷

A 19. sz. első felében így alakult Szegeden az iparosok száma: 1828-ban 1090 volt, 1830-ban 2413, 1847-ben 1957 dolgozott.⁹⁸ 1806-ban 223 kereskedőről tudunk, 1828-ban 282, 1839–1840-ben 359, 1842–1843-ban 501, 1844–1845-ben 577 fő volt a számuk, kofák nélkül. Általában 4 gazdálkodóra jutott 1 iparúzó.⁹⁹

Szentes

1715-ben 230 adózó családfő élt a városban. 1720-ban a számuk visszaesett 131 főre. 1759-ben 559 jobbágy, 103 családtag és 199 zsellér művelte a határt. 1767-ben 7250 ember lakott a városban.¹⁰⁰ 1783-ban 8223 fő: 5883 protestáns és 1620 katolikus élt. 1814-ben 589 jobbágycsalád, 1209 házas és 601 ház nélküli zsellércsalád művelt 554 ⁷/₈-ad úrbéri telket. 1827-ben 15.840 és 1830-ban 20.060 fő lakott Szentesen.¹⁰¹

Szentes társadalmi tagolódásáról is gyűjtöttünk néhány adatot. Zsilinszky Mihály szerint 1759-ben 559 gazda volt a városban.¹⁰² Palugyay alapján ismert, hogy 1827-ben 2271 házban 16.141 ember élt. Közülük római katolikus 5772, görög nem egyesült 418, protestáns 9861, és zsidó 90 volt. 1839-ben 20.060 főből római katolikus 6700, görög nem egyesült 600, református 12.220, evangélikus 340 és zsidó 200.

A reformkorban a városban 6248 kat. hold szántóföldet műveltek, 2569 kat. hold volt a rét és kert, valamint 4. kat. hold a szőlő. Később ez így módosult: 31.942. kat. hold szántó, 8639 kat. hold rét és kert, 780 kat hold szőlő, 14.840 kat. hold legelő, 534 kat. hold erdő, és 3293 kat. hold nádas.

⁹⁴ Rákos I. 1984. 451.

⁹⁵ Kovács Z. 1985. 129.

⁹⁶ L. Csajági R.–Rákos I. 1985. 320.

Eperjessy G. 1985. 333.

⁹⁷ Gergely A.–Vass E. 1985. 612.

⁹⁸ Eperjessy G. 1985. 333., 346.

⁹⁹ Farkas J.–L. Csajági R.–Rákos I. 1985. 392., 394., és

Gergely A. 1985. 488.

¹⁰⁰ Follajtár E. 1938. 5.

¹⁰¹ Zalotay E. 1938. 6. és 139.

¹⁰² Zsilinszky M. 1897. 159.

A városban 11 anyacéhben dolgoztak az iparosok. A Tiszán 31 vízimalom, a határban és a városban pedig 44 szárazmalom, ill. 2 szélmalom működött.¹⁰³

Csongrád

A városban 1715-ben 85 jobbágy, 23 zsellér és 38 egyéb adózó család élt.¹⁰⁴ 1759-ben 417 gazdacsaládról tudunk.¹⁰⁵ 1762-ben 59 zsellércsalád volt. 1784-ben 1250 lakóházban 1389 keresztény család, összesen 7142 fő élt.¹⁰⁶ 1827-ben 10.613 lakosból római katolikus volt 10.600, görög nem egyesült 1, református 2, zsidó pedig 10. Az 1839-es évben már 12.443 fő összlakosból római katolikus volt 12,413, görög nem egyesült 4, és zsidó 26 személy.

A reformkorban a város lakossága 170.176 kat. hold szántóföldet művelt, rét volt 6283 kat. hold, szőlő 1074 kat. hold, legelő 6392 kat. hold, erdő 143 kat. hold, és 1229 kat. hold nádas.¹⁰⁷

Makó

A helységből Palugyay Imre reformkori adatai ismertek. Ezek szerint a városnak 58.110 kishold volt a területe. Ebből 22.365 kishold a szántóföld, 12.425 kishold a kaszáló, és 15.129 kishold a legelő.¹⁰⁸

1827-ben 2674 házban 17.148 ember lakott. Közülük római katolikus 5367, görög nem egyesült 1817, evangélikus 8853, és a többi településhez képest meglepően magas számot ért el a zsidóság: 1111 főt. 1839-ben 20.644 lélekből 6763 a római katolikus, 2000 a görög egyesült, 20 fő a görög nem egyesült, 10.488 a református, 253 az evangélikus, és 1120 a zsidó.¹⁰⁹

Orosháza

1751-ben 185 gazda és 55 zsellér élt a faluban. Közülük 47-nek volt egész, a többinek csak töredék telke. 1839-ben már 11 ezer lakosa volt, akik 1200 házban laktak. 443 jobbágy 237 $\frac{6}{8}$ úrbéri telket birtokolt. 757 ház tulajdonosa viszont telek nélküli zsellér volt. A község határa 27 ezer kat. holdas. Ebből 6400 kat. hold volt a legelő, 700 kat. hold a szőlő, a többi pedig szántó, amelyen elsősorban búzát vetettek. 1844-ben 1137 házban 9899 fő élt. 1847-ben 10.802 lakosa volt, igen dinamikusan növekedett.¹¹⁰

Szabó Pál így összegezte a lakosság társadalmi tagolódását:¹¹¹

Társadalmi réteg	1774	1790	1810	1830
Összeírt családfők	773	849	1139	1278
Ebből telkes jobbágy	352	394	400	369
Házass zsellér	128	195	500	533
Házatlan zsellér	200	164	141	339

¹⁰³ Palugyay I. 1855. 491-493.

¹⁰⁴ Zalotay E. 1938. II. r.: 20.

¹⁰⁵ Zsilinszky M. 1897. 159.

¹⁰⁶ Zalotay E. 1938. II. r.: 20-21.

¹⁰⁷ Palugyay I. 1855. 476.

¹⁰⁸ Palugyay I. 1855. 280.

¹⁰⁹ Palugyay I. 1855. 281-282.

¹¹⁰ Szabó P. 1965. 260-278.

¹¹¹ Szabó P. 1965. 281.

*

1777-ben 23 nemes élt Orosházán, amikor az egész Békés vármegyében 45 volt.
1827-ben 47 az *armalista* nemes és 23 a *honorácior*.¹¹²

¹¹² Szabó P. 1965. 267-268.

II. rész

BŰNPEREK

I.

KÁROMKODÁS ÉS TRÁGÁRKODÁS

1. Két asszony egymást lekurvázta

CSML HF. IV. A. 1006. A. 1. Prot. Jud.¹¹³ 2: 63.

Die¹¹⁴ 16^a July. 1744.

Szabó Pálnét Simon Molnárné, és ezt is amaz egymást meg kurvázván meg kövessék, a' pénz iránt való ptensioja¹¹⁵ is a' Molnárnének cassáltatik,¹¹⁶ mellyet el lopni mondott volna a' Molnárné Szabó Pálnét[ól].

2. Gombosné Nagynét lekurvázta

CSML HF. IV. A. 1006. A. 1. Prot. Jud. 1: 64.

Die 7ma 1744. Augusztus.

Eadem die¹¹⁷ Galambos Mihály hogy Nagy Andornét úgy szidta túzes teremtette kurvától szakadt két Tanúk[nak] vallásokból nyilván valóvá tetetett, mellyért is keményen meg páltzáztatott, tudva lévén szokott káromkodása és hogy többszöris káromkodásáért is páltzáztatott.

3. Trágárkodás

CSML SZF. IV. A. 21. [Sedria¹¹⁸] (D)

Anno¹¹⁹ 1749. die 10 Mens¹²⁰ Aprilis in Possione¹²¹ all=Gyö[...] Hottus

Csongradiens.¹²²

Prima Testis¹²³ Catharina Bodroghj¹²⁴ Stephani Gera¹²⁵[...] Annor¹²⁶ Cir¹²⁷ 22[...] Sövény házára menvén egykor munkásoknak étellel Csónikon Sz: Amassan Napja előtt egy héttel, miből eredett ezen szúzat hanem vissza gyüvöbe elől hozódott ezen szókat

¹¹³ Protocollum judiciale = bírói, főbírói jegyzőkönyv.

¹¹⁴ Die = nap.

¹¹⁵ Ptensioja = praetensioja = követelése.

¹¹⁶ Cassáltatik = töröltetik, érvénytelenítettetik.

¹¹⁷ Eadem die = ugyanazon a napon.

¹¹⁸ Sedria = a vármegye törvényszéke.

¹¹⁹ Anno = évben, évében.

¹²⁰ Mens = hónap.

¹²¹ In Possione = in possessio = birtokában.

¹²² Hottus Csongradiens = Inclyti Comitatus Chongradiensis = Nemes Csongrád Vármegyének (Algyő községében)

¹²³ Prima Testis = első tanú; az első bizonytságot adó.

¹²⁴ Catharina Bodroghj = Bodrogi Katalin.

¹²⁵ Stephani Gera = Gera István.

¹²⁶ Annor[um] = évben.

¹²⁷ Cir., circiter = körülbelül, mintegy.

hallotta, hogy Rest Aszszonynak Segge fordúlása Napja léssen mely napra mondotta légyen nem tudgya mivel a' Fatens¹²⁸ akkor ă Csonikban Kórmányos volt.

Secunda Fatens¹²⁹ Szabó Eörse Michăelis Szabo¹³⁰ Incola¹³¹[...] Annor Cir 15.[...] azt vallya hogy az előbbeni tanú Bodrogi Katha kérdezzvén a Fatenst hogy minémü ünnep nap léssen a Gyövä héten, kire felel ă Fatens tudom hogy Pinteken Szent Jakab Napja léssen de Szombaton nem tudom, mely szók után felele Nagy Gyurkáné tudom ám én, mert egy Lustos Valagú Aszszonynak napja léssen. mely szók után maga elfakatt nevetve tudniillik Nagy Gyurkáné.

A harmadik tanú, a 60 éves Gombosi Mártony, azt vallotta, hogy:

Szombaton úgy mond Nagy Gyurkáné, egy Lusta Kurva Aszony Napja léssen[...]

4. Bóka Mihály 23 éves soponyai csikós és társai „irtóztatóan” káromkodtak

CSML SZF. IV. A. 53. [Sedes dominalis¹³²] a. 3.: 625-633.

Anno 1749. die 30^a May Cumanicalis¹³³ Oppidi Halas.¹³⁴

[...]Negyedik Tanú Vana Máthe anno 44. letett hite után vallya ad. 1.^{um}¹³⁵ Szent Ersebeth nap előtt harmadnap északáján meg szálván a Bugaczý Csárdán, vólt ott három Csikós, a kik minyájan ugyan káromkodtak, kiket midön intett Gödöllei Ferenc utazó társunk, már Ur Csikóssa így felelt, Boros Uram Csikossának : Ez az Istennek leg kedvesebb Emberre, mert az Isten meg tarkázta /:himlöhelyes lévén Gödöllei:/ az Baszom teremtetett : Ezen kívül pedig hallottam tölök annyi baszom teremtetett, a menyit egy arkus papiros¹³⁶ bé nem foghat, két Leány pedig dallott ottan a kik[ne]k Boros Ur Csikóssa így Szóllott : Ezek[ne]k én vagyok az Istenek, nincs ezeknek egyéb Istenek ennállam, mert az Istentül úgy nem félnek mint én töllem : Azomban Csurgai János bėjövä, intette Boros ur Csikóssát, kinekis így felelt, mit kérsz engem, job szeretném az Anyámat basznád meg. Egy Aszszony pedig a ki velünk vólt, halván az irtóztató káromkodást, Sopajtott [így!], mellyet meg halván Boros Ur Csikóssa ekképpen mocskolta : Te kurva teremtetted, ti az Uraitok keresményin isztok, basztok, ez a szegény Csárdásné nehezen keresi, mégis az illyeket tarttyátok kurvák[na]k : Azom[an] : az már Ur Csikóssának pályinkát töltvén az felyére ekképpen : Keresztellek tégedet a Jesus Kristusnak kissebbik fiának, mert én az öregbik fia vagyok ennekfelette az istentelen káromkodástul már Úr. Csikóssával hajnalig meg nem szüntek.

Nagy Istvánné, Pápa Sára tanú vallotta:

[...]midön Budai Ersébeth mondotta vólna : En Istenem ne agy most menydörgést, mert mind elvesznénk miatta, arra felelt Bóka : baszom atta teremtetted, ha nem Szenvedhet elég tágas a mező, kimehecz hiszen mikor leg jobban meny dörög, én leg

¹²⁸ Fatens = tanú, vallomást tevő.

¹²⁹ Secunda Fatens = a második tanú.

¹³⁰ Michăelis Szabo = Szabó Mihály.

¹³¹ Incola = lakos, jövevény, telepes.

¹³² Sedes dominalis = úriszék.

¹³³ Cumanicalis = kunsági, kun.

¹³⁴ Oppidi Halas = halas mezőváros

¹³⁵ Ad 1.um = az elsőhöz (az első kérdésre adott felelet indítsa.)

¹³⁶ Arkus papiros = íves papiros, egy ív papír. (Itt jelezzük, hogy az egyes szavak után betűközzel írt kettős pont /pl.: „Teremtetett : Ezen”/ nem elütési hiba, hanem ebben a korban, bár ismerték és használták a mondatrészeket elválasztó vesszőt, mégis ezt helyettesítette.)

inkább akkor szoktam káromkodni, és négy kéz láb állok, úgy káromkodok, valamint a torkomon kitér, mert a Lovaim úgy jobban öszve állanak, mégis nem mér az Isten bántani[...]

5. A megcsalt férj káromkodik, a cigányasszony átkozódik

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 1123-1125.

Anno 1759. die 27^a Apr.

Minémű rút káromkodásokat hallott a Tanú Vak Sánta Mártony Czigánytól, letett hite után valya megh?

Móczó István 42 éves tanú vallja:

Ezen Fatens a' Szájából hallotta Sánta Mártonnak, hogy mondotta: miúlta a Feleségemet a fűrű csináló meg baszta, a menykö teremtetete, azúlta énnékem csak a farát hánya mint a' kutyának az ördög teremtetete. Ezeken kivüls pedig menyí káromkodását hallotta egyszeris mászor is a' Tanú, nyelvel sem tudgya ki mondani.

Puli Czigányénak minémű iszonyú káromkodását hallotta a' Tanú letett hite után mondja meg?

Kirha Borbála tanú vallotta:

Pulinénak a' Szájából hallotta a tanú sok izben hogy Férjét így káromlotta : te Puli kutya, Puli disznó, baszom a Teremtésedet, véres gyermeket csinály a Leányodnak, s úgy bányanak velled mint vak Bartával.

Ungváry Istvánné, Kis Sára cir. 30 éves tanú vallotta:

Ezen Tanúis Pulinénak szomszédja, és Sokszor Szájából halotta, hogy egész háza népének azt mondotta: üssön meg a Menykü benneteket úgy Szájon reátok mint a Mák, a maga Leányának azt mondotta : basszon meg a kutya, a' Ferjének pedig úgy kiáltozott: baszd meg az édes Anyadnak a' véré.

6. Káromlások

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 266.

Anno 1771. 7^a Maý.

Mi okon káromoltad az Angyodat baszsza atta teremtetével?

Pécsi Nagy András, cir. 20 éves, vásárhelyi calvinista így vallott:

Én nem tudom, mondtam é vagy Sem?

Ugy de Tanut is fog ellened állítani?

Nem állit bizony eö; mert én csak azt mondtam : baszom az Anyádat, miért mentél az Inspectorhoz¹³⁷ panaszra.

Hát azt is miért mondtad? hiszen szabad oda menni panaszra?

Azért, mert eö nekem azt mondotta Basz bundájú, a' Feleségemet pedig pállot S. v.¹³⁸ piccsájúnak mondotta; ezekért én is meg haragudtam reá.

7. Boszorkányos káromkodás kivégzés idézésével

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5. : 783-787.

Anno 1775. 28. Mař

Hódý Mihály cir. 36 éves vásárhelyi calvinistát vallatták. A föltett kérdésekre sorra tagadó válaszokat adott:

¹³⁷ Inspector = gazdatiszt.

¹³⁸ S. v. = salva venia (sit venia) = engedelemmel szólva; megbocsátva.

Miért káromkodtál, ollyatin káromkodással, hogy : Baszom az Istent, a ki a Kurvákat teremtette?

...

Te mondottad é azt; hogy te bizonyossa[n] tudod : hogy téged az Ördög el visz?

...

Te mondottad é azt; hogy jól tudod te azt, hogy vagy az Ördögök el visznek, vagy a Hohér fejedet veszi az Akasztó fánál?

...

Mi képpen mutattad Szilágyi Ersók előtt; hogy az Hohér mi formán dönti fére a te nyakadat, és tsak ugy tész a nyakad : Csisz?

8. Fölszólítás káromkodók föladására

CSL HF. 1001. C. állag. (Hirdetőkönyv) d. 1.

1780. Die. 16^a Apr.

[...]A' Káromkodokat a' ki fel nem adja, kemény büntetését fogja venni.

9. Káromkodók és az őket föl nem adók fenytése

CSML HF. 1001. C. állag. (Hirdetőkönyv) d. 1.

1782. Die 25^a Aug.

[...]A Káromkodas 50 palcza büntetes alatt tilalmaztatik a Ki fel nem adja is a Káromkodot anyi büntetese leszen mint a' káromkodonak.

10. Káromkodók fenytése

CSML HF. 1001. C. állag. (Hirdetőkönyv) d. 1.

1786. Die 19^a. Mar.

Káromkodók fenyegettetnek 50. pälczával[...]

11. A részeg kanász garázdálkodik

CSML SZF. IV. A. 21. b. 3.: 382-385.

Anno 1790. Die 26^a 8^{bris}. Szentes.

Szekér Sándor kecskeméti születésű, cir. 21 éves, katolikus, házas, tési kanász lerészegedett, és Apáthi Gáspárt, valamint Holló Mátyást indokolatlanul bántalmazta. Közben káromolta őket. Erről így beszélt Holló Mátyás:

[...]Szombaton múlt egy hete, a gazdám földgyit szántottam volna, dél tájban ki fogván az ekébül, ledültem, s el aludván; hát nem sok üdö múlván, hallottam, hogy valaki hozzám közelgetvén, szörnyű nagy Káromkodással lenne, azonban fel keltem, s láttam, hogy szekér Sándor hozzám közelgett a szekérhez, a hol szántottam, adta teremttével káromkodván, ki is igyenessen oda jött hozzám, s tsapta magát a földhez s a gyermeknek, aki velem szántot, káromkodva mondotta: No de Baszom atta, teremtette veres fattya, baszom Kriptádat, köröszt fádat, Teremtődet, bezeg meg baztam a múlt éttzaka a nénédet, és más Kilencz Szűz leányokat, s a gyermeket egy bunkós bottal kétzer úgy hátba ütötte, hogy el bukott a gyerek[...]

Szekér Sándor dohányt, pipát és bort kért a sértettektől, de ezek nem voltak kéznél. A bántalmazottak segítséget akartak hívni a gorombáskodás miatt. Holló Mátyás így vallott tovább a részegről:

[...]De baszom adta, teremtette, /:másképpen is rútúl Káromkodván:/ nem mégy el addig innen, még meg nem halsz, amint pedig mentem volna, mindétig hozzám tsapdosot a bottyával, de én magam eleibe a Kezemet tartván, úgy meg ütötte a bottyával

a bal Kezemet, hogy mindgyárt elesett a bal Kezem, mikor azután megint hozzám vágott volna, meg Kaptam a bottya végít, de eő egy nagy Kést ki Kapván a holna alól, úgy hozzám szúrt, hogy ha el nem ugrottam volna, bizonyosan köröszkül szúrt volna. Én pedig azután szaladásnak estem[...]

12. Az asszony szemérmét mutatva káromkodik

CSML SZF. IV. A. 53.

Anno 1794. 7^{bris}. (D. 19. pör ügyirata.)

Anno 794. Die 13^a Julý Hód Mező Vásárhely várossában Keresztes Sára a Vásárban tett gonosz Káromkodása ellen az alább föl jegyzett Tanúknak vallásai e képpen tétetett fel.

Kakas Jánosné Szabó Maris mint egy 30 Esztendős Cathol[ika] vallja, hogy[...] hallotta az Sátorok között a lármás Káromkodást [...]Keresztes Sára akkor is a gonosz Káromkodást Jakó Mik[I]osné Kis Mihály Ersók ellen szájából öntötte mondván : B[aszm] Teremtette. B[aszm] a Szentednek a Szentit; mellyet halván a Tanú, meg Kérlelte hogy ne Káromkodnék, akkor Keresztes Sára a Tanú ellen is föl haborodott az előbbeni Káromlásokat ellene fordítván magát publice¹³⁹ föl takarván ezen szokkal mocskolódott:

Búj ide a Pi-ba, B[aszm] a Szentedet néked is[...]

*

Anno 794. Die 14^a Julý[...]

Keresztes Sára a Nevem, Vásárhelyi, 40 Eszt[endős], Vigh János felesége, Reformata vagyok.

Miért vagy fogva÷

Azért hogy Kis Mihály Ersók azt mondotta Kóti Mihálynak, hogy miért vette el azt az Leányt aki Taksa-Szedő Úrnál szolgáló volt, hiszen az Kurva, én azért őtet pirongatni hirdetem, öszve vesztünk[...]

13. Parázna káromkodás

CSML SZF. IV. A. 53.

Anno 1795. szept. (D. 1. pör ügyirata.)

Anno 1795. die 27a Juný in Oppido Csongrád[...]

De eo Utrum? ¹⁴⁰

1.º Vallya meg a Tanú le tett hite után hol, mikor, mért és mitsoda véghetetlen Káromkodásokat követett elő Csikós Márton?

2.º Kit tud magán kívül ezen dologban még jó Tanúnak lenni?

Primus Testis Georgius Farkas[...]¹⁴¹ 36 éves R[ómai] Catholicus[...]

¹³⁹ = nyilvánosan, hivatalosan. (Itt jegyezzük még meg, hogy a szövegben előforduló ő jelet — miután a karakterek között megfelelő nincs —, az eredeti szövegben alkalmazott különleges, hosszú ő betű helyett használtuk, amely egy rövid ő betű, és a két pont között egy függőleges vonalból álló ékezetet jelölt. Hasonlóképpen a kérdőjel helyett régen egy vízszintesen elhelyezett hullámvonal alatt lévő pontot alkalmaztak, amelyet — szintén e karakter híján — a ÷ jellel váltottunk föl.)

¹⁴⁰ De eo Utrum? = arról, hogy vajon... (azaz: a kérdőpontok bevezetője.)

¹⁴¹ Primus Testis Georgius Farkas = az első tanú Farkas György.

E folyo Junius Holnapnak 24^{dik} Napján, az az a' mult Csütörtökön ebédutanyi 3 óra tájban ör[eg] Csikós Márton a' fiával együtt kotsin a' volt Tanyája felé indulván, és a Tanúnak háza előtt meg állott, és egy itze¹⁴² bort kért, melly bor ital közben a Csanyi Kovátsné is oda érkezett, a kiben azonnal belé veszvén oknélkül, s két izben aztat is nagyon meg verte sok ki mondhatatlan káromkodása mellett mondván, baszom atta teremtetten kurvája baszom a kurvák Teremtését[...] mindezekre ismét a Fatens intőképpen mondván; ha már nem fél kend sem Tisztartómtúl, sem Birámtúl, leg alább az Istentül félljen kend, mellyre ujjonon felelte ör Csikós Márton az Istenedtül sem félek baszom atta teremtetten, az Istenednek is szarom a' Tányérjára, mikor kásás hurkát eszik, nints már néked Istened te, erre pofon vágván a fatenst, 's jól meg verte sok káromkodásai között[...]

II.

MEGGYALÁZÁS EMBERI UNDOKSÁGOKKAL

14. A haragosok egymás házába undoksággal telt edényt hurcoltak

CSML SZF. IV. A. 53. a. 13.: 362.

Anno 1838. Márc. (D. 82. pör ügyirata.)

Tekintetes uriszek!

Az igazság megnyerése végett alázattal előadom : miképen helybeli lakos Markovics Antal nem tudom mi végből a' folyó hónap 27^{ike} éjjelén mintegy tizen egy óra tájon egy Kantába minden undokságot öszveszedvén, azon kantát ablakomon szobámba behajította, ablakomat öszve törvén, a' Szobában lévő házi eszközeimet öszve piszkolta, egy szóval rajta minden oknélkül gyalázatot követett el.

Megkérem ennél fogva mély tisztelettel, a' Tekintetes uri Törvény Széket : méltóztassék nevezett Markovics Antalra a' fenálló Törvények hatóságát kiterjeszteni, 's a' rajtam elkövetett bectelenségéért érdeméhez képest mint éjjeli időben más házára rohanó embert megfenyíttetni, alázatos tisztelettel maradván

A' Tekintetes uri székek alázatos szolgálja N[eme]s Pinthér István

V[ásár]hely Január 29^{én} 838.

*

1838^{ik} esztendei Január 31^{én} H[ód]m[ező]vásárhelyen kivett

szabad vallás.

Mi a' neved 's a' t[öb]bi?¹⁴³

[Markovits] Horváth Antal¹⁴⁴ 31 eszt[endős]. R[ómai] Cathol[ika] : Vásárhelyi asztalos mester.

Mi indított arra : hogy N[eme]s Pinthér István házára éjszakának idején reá menj, 's annak ablakán egy mindenféle csunyasággal megtöltött Kantát be hajtván, ablakát beütni, 's minden nemű házi eszközeit bepiszkolni, 's nevezett Pinthér Istvánt illy módon megbecsteleníteni nem átalottad?

¹⁴² Itze = (régi úrmérték) kb. 8 deciliternyi.

¹⁴³ 's a' t = és a többi.

¹⁴⁴ M. Horváth Antal = az édesapja volt annak a kiváló népi fafaragónak, akinek munkáit, főleg a kisméretű alakos szobrait Hódmezővásárhelyen a Tornyai János Múzeum őrzi.

Történt : hogy Pinthér István maga e vagy felesége nemtudom, de annyi bizonyos : hogy tőlök került, ugyanazon Kantát rondasággal megtöltve házam ajtajába letették, először is házamnak utza felül lévő falát bemázolták, 's csufolódó czédulákat ragasztottak, melyet én megtudván, azon kantát felvévén, háza ablakán behajítottam, visszaakarván a' rajtam 's házamon történt becstelenséget illy módon megtenni.

A vádlott addig büntetve nem volt; egy háza van.

K[elt]m[int]f[en]t. Bártfay Sándor segéd ügyész által.

*

Itéltetett.

A' vádlot Markovits Antal a' bépanaszlott Tettnek bosszú álásból lett elkövetését önként ismervén meg, nyoltz napi fogságra — 's az okozott végre hajtáskor hitelesen kitudandó kár megtérítésre bíraltatott.

III.

RÁGALMAZÁS, KITAGADÁS, ELCSAPÁS ERKÖLCSI INDOKBÓL

15. Az asszony a húgát fattyúnak tartja

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 57-63.

Anno 1738.

[...]3^{uo145} Mondgya meg azt is a Tanú, hogy Szőke Györgyné hogyan mocskolta, s Kissebbitette Hegedüs Mihálynét? Ezen szókat mondotta ő? Te Kurva Kurvatúl született, az Anyád is el kárhozott, te is el kárhozoly, mert Fattyú vagy, egy Fattyú se megyen menyországban, Tolvaj vagy, s — Kurva vagy, az ördögöké s, Pluthé¹⁴⁶ vagy.

Tűhegyi Margaréta tanú hallotta, amint

[...]a Város házánális azt mondták néki, [ti. Hegedüsnek, hogy] tudgya ördög a sok közül ki csinálta.

Kárász Judit tanú vallja:

Hallotta Szőke Györgynétől, azt tartják, felőlem hogy én Sohonnából jöttem, de én nem vagyok Sohonnai, hanem Hegedüs Mihályné egy Fattyú.

16. A megejtett leány és a fattyú végkielégítése

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 24-25.

Anno 1759. 10. Augusti.

Szabó Ilona Győről való, cir. 17. éves pópista leányt Balás András szentesi „Vámos Úr” teherbe ejtette. Erről a vámos az alábbi nyilatkozatot adta az úriszék előtt:

Tenor Cesiventionis est Sequens:¹⁴⁷

Én alább meg irt Balás András M[é]l[tósá]gos Baro Harru[c]kern eő N[a]g[y]sa[ga] Vámosa, adom tudtára mindenek[ne]k valakik[ne]k illik ezen Contractualis Levelemnek¹⁴⁸ rendiben: Hogy én Szabo Ilonával /a kiis töllem terehben esett:/ az eő Szülendő magzattya eránt velle olly örökös és meg másolhatatlan alkura és egyességre

¹⁴⁵ 3^{uo} = tertio = harmadik, harmadszor.

¹⁴⁶ Pluthé = Pluth nevű ismert ördögé.

¹⁴⁷ Tenor Cesiventionis est Sequens = tenor conventionis est sequens = a megállapodás tartalma a következő: ...

¹⁴⁸ Contactualis levél = szerződés.

léptem, az alább coramizált¹⁴⁹ Uri emberek előtt, hogy egy átallyáb[an] adok néki száz tallért, olly conditioval,¹⁵⁰ ha az Férje magához veszi Feleségül, és a' magzatot, mint önnön gyermekét ebből tartya, táplállyá és Ruházza ; [hogy] ha pedig a' Férj magához nem venné, tehát in illum Casum,¹⁵¹ csak száz Rhenes forintokat adok néki Semel pro Semper,¹⁵² olly véggel, hogy Sem néki, sem az eö Magzattyának rajtam, vagy maradékimon Soha Semminémü Protensioja¹⁵³ jövődöben ne lehessen : Melly penzből táplálni, ruházni azon Magzatot tartozik.

Vásárhelyini die 18^a Augusti Anno 1759.

A nyilatkozatot aláírások zárták.

17. Az alkoholista asszonyt a férje elcsapta

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1110-1112.

Anno 1769. Jan.

Szántó Jánosné, született Kovács Borbála, cir. 46. éves, szentesi Pápista asszony állt az úriszék előtt.

Talán valami rosszaságot, részegeskedésedet tapasztalta az Urad, azért nem akar véllened lakni?

Az való, azt mondotta : hogy mindenét meg iszom s. el prédálom, nemis tagadom, mert á mikor kaphatom meg iszom.

18. Az asszony erőszakkal rágalmazza a kovácsmestert

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 710.

Anno 1824. jan. (D. 43. pör ügyirata.)

1823^{dik} Esztendőb[en] tet tanúvallomása Halasi Sámuelnének:

„Vásárra indulván Béládi Ádám de mint természetivel nem bírván tehát Halasi Sámuelné kísértésére ment színlés véget házatis Komendalt¹⁵⁴ néki ezen szók közbe kísértetteis,, De az Aszony nem engedvénnéki magát még pénzévelis kétszer háromszor kínálta, de mivel azt az Aszony fel nem vette és azoknak útánna szabadá hatta az pénzébeis, és kiis mutogatta de ezt fel mütógatván és még sem adta rá magát az kísértésre, az Aszony Hanem mint természetével nem bírván meg tórkólván hogy ha nem adol aki adta teremete nadrág tolva fojtotgadta és ennél fogva az Aszonyság Kéntelenítettett az törisre állani,, De még addig is torka fogva fojtotgadta míg dolgát végezvén,, és még az Inast is színlés véget el küldötte borér és azoknakis egy egy garast adott hogy otthon ne légyen

Ezen fenteb irt tanu vallás Béládi Ádám Kováts előtt fel olvastattván mind pontrul pontra és azon hibáját el ősmervén; Melyet bizonyít az tulajdon maga keze írásával It mi előttünk az Betsületes Kováts Czéh.”

Részben olvashatatlan aláírásokkal zárult a nyilatkozat. A pör további irataiból kiderült, hogy az asszony vallomása hamis volt. A „becsületes kovács céh” a

¹⁴⁹ Coramizált = coram me = előtttem (akik előtt aláírták az okmányt), vagyis tanúsító, hitelesítő.

¹⁵⁰ Conditioval = feltétellel.

¹⁵¹ In illum Casum = in illum casum = abban az esetben.

¹⁵² Semel pro Semper = semel pro semper = egyszer s mindenkorra.

¹⁵³ Protensioja = praetensioja = követelése.

¹⁵⁴ Komendalt = ajánlott, javasolt. (Itt hívjuk föl a figyelmet a szövegben található, nem a mai írásszabályok szerint alkalmazott, megannyi idézőjelre.)

korruptiókat szidalmazó kovácmestert igyekezett lejártni. Amíg a megrágalmazott a példás életét hivatalosan bizonyította, a fölbérelt, rágalmazó asszonyról kiderült, hogy kikapós életet élt.

Részletek következnek Béládi Ádám 40 éves, református, szentesi családós kovácmester panaszos leveléből:

Tekintetes Úri Törvény Szék!

[...]Kováts Czéh Mester Nagy Ferentz, minek előtte szembe sem állított, sem ki nem halgatott, A' maga Házánál engemet lakat alá Aristomba¹⁵⁵ tétetett, és más napig strásáltatott,¹⁵⁶ a' mikor törvénytelenül Commissarius¹⁵⁷ Ur tudta és jelenléte nélkül Czéh Gyűlést tartatván — minden ki gondolható motskokkal, ijjesztésekkel, veréssel való fenyegetéssel erőltetéssel, majd ismét biztatással : hogy úgy se leszsz abból semmi, tsak hogy tovább ne mennyen ők senkinek sem mondják[...]

Én pedig mivel azon motskos hírnek tsak hangjától is jobban féltem mint valóságától, és nélkül meg híven biztatásuknak, neki bódulván, nem tudván mit akarnak 's azt sem, hogy mit tselekszem, a' mint állíttatik töllem el ösmerő írás vétetett Többek is, de kivált Nagy Ferntz neheztelessel lévén reám, azért; mivel ők a' Czéh Pénzéből gyakran ettek ittak, melly miatt sokszor perlekedtem[...]

Béládi Ádám tanúkat nevezett meg, akiket hivatalosan kihallgattak. Részletek a tanúvallomásokból:

[...]Csonka Pál Musicus Szentesi Lakos, Refor[mata], Feleséges, 22. Eszt[endős], le tett hitére valja.

[...]Halasi Samuelről nem tud a Tanú Semit is mondani, hanem hogy annak Felesége jó kedvű, és mulatságos Aszony, azt pedig onnat tudja mondani, hogy a most múlt 1823^{ik} Eszt[endőben] a Kún Sz[en]t Mártonyi Nyári Vasárkor, a Tanút Társaival együtt két Kerékgyártó Legény[...] meg fogadták, hogy éjtzakának idején a Kurtzán hajókázván, nekik muzsikáljon, ilj formán a rendelt időre a Tanu Társaival együtt le ment a Kurtzához, ahol már ötöt a nevezet két Legény várta, s. be ülven a Ladikba fell felé evedzettek a Kurtzán s. a midön a Takáts András Házához értek a parton két Aszony állott, úgy mint Takáts Andrásné, és Halasi Sámuelné, akiket a Legények be vevén a Ladikba, és Muzsika Szoval le felé úszván, a Kajtár András Asztalos Házánál meg állottak, és a Ladikból ki szállottak, annak utánna mind seregestül a Halasi Sámuel Házához mentek, és ott Mucsi muzsikálván a Tanú Társaival együtt elment, mert attúl félt, hogy ha a Város Cselédje meg halja a Muzsikálást, mivel Halasi Samuel se volt oda haza, be hajtja őket mind seregestül az Aristomba, a Takáts Andrásné is el ment a Legényével együtt haza, hanem Szabó Sándor Kerékgyártó Legény Halasi Sámuelnél maradt.

Sebesi János 42 éves, református, szentesi kovács „le tett hite után valja”, hogy halasi Sámuel ezt beszélte neki:

[...]Szépe Béni azt mondá nekem a Kortsmában hogy a Feleségem kurva, mivel ithon nem létemben a Bognár Legényekkel magát túl a Kurtzán Muzsikáltatja.

Cseke Erzsébet 31 éves, református, szentesi lakos, „le tett hite után valja”:

¹⁵⁵ Aristomba = börtönbe.

¹⁵⁶ Strásáltatott = örködtetett, vigyáztatott.

¹⁵⁷ Comissarius = biztos, rendőrfőnök.

[...]A most legg közelebb múlt X^{br}¹⁵⁸ Hónapban, halasi Sámuel Sörtéseket ölettettvén le, a tanú is jelen volt a disznó torba, S a koron halasi Sámuelné nagyon meg reszegedet, ugy anyira, hogy a Tanúnak kellett el végezni a Sörtések aprólékja körül szükséges végzendőket[...], látta a Tanú. midön akkor este bizonyos Nagy Istvány Nevü Szentesi Lakossal Halasiné be zárkozott a kis Házba, de a Ferjének a dolgot hírül adván az azonnal rajtuk ment, és az ajtót ki nyitotta.

[...]Költ Szentesen Boldog Asszon Hava¹⁵⁹ 14^{ad} 824.

A vallomásokat aláírások zárták.

*

Alább is írott Takáts Mester Tóth Ferentz Jó Lé[le]kel meg vallom és Bizonyítom hogy az el Mult Télen nállam töbizben Bál tartatott Halasi Sámuel Felesége ugy le részegedett hogy az ház ban el esvén Kiment és az Italt engedelemmel légyen mondva a Ház előtt Kihányta s Azontúl Pedig szemérem nélkül ismét bójött Bettyáros Káromlásokkal beszéltelenkedett hogy ötett tsúfá Teték volna[...]

Szentesen 15 : Januárus 824.

Tóth Ferentz Kortsmáros és Takáts mester.

*

Tanú bizonyította, hogy abban az időben, amikor Béládi Ádám állítólag megerőszakolta volna Halasi Sámuelnét, a kovács otthon tartózkodott, és látogatója is volt.

Itéltetett:

A'bé- vádoltatott Béládý Ádám azon vallását, melyet a' Czéh előtt állítása szerént erőltetve tett a' Törvény Szék Színe előtt vissza húzván, 's külömben egyedül ä fel-adó 's vádaskodó Szánthó Zsuzsánnának vallásával terheltetvén, azt ezen vád alol a' probák híjjányosságából fel- mentetni. Egyébbiránt a' Szentesi Kovats Czéhet keményen meg- intetni, hogy semmi bünbeli tettekben való vallasásokba, anál kevésbbé pedig büntetésekbe avatkozni ne- bátorkodjon, hanem minden elő forduló bünbeli eseteket egyenesen az Uradalmi Fiscalisi Hivatalnak eszközzendő orvoslás végett bé jelenteni tartozzon.

IV.

MEGRONTÁS ÉS ELKEZEZÉS

19. A 46 éves asszony tanítja a 15 évest, hogy mikét szeretkezzen, és hogyan mérgezze meg az útált férjét

CSML SZF. IV. A. 21.

Anno 1756. die 1. Febr. in possione Mindszent[...] (D. Számozatlan, az ügyiratcsomó utolsó előtti anyaga.)

Kinek hivnak, és hány esztendő vagy?

Bodj Panna a nevem valami 15. esztendő lehetek.

Hova valo, és ki Felesege vagy÷

¹⁵⁸ X^{br} = december hónapban. (Ez a hónapjelzés még őrzi a római decimális, azaz tízes rendszerű hónapbeosztást.

¹⁵⁹ Boldog Asszony hava = Nagy Boldogasszony hava = január.

Szegeden születtem, es most Laczik Imre Anyási lakos Felesege vagyok.

Miért vagy fogva?

Azért hogy Pongracz Istvan Felesege Eörse nekem szóllott es magához csabított hogy vele tarcsak, es jarjak mert jollehet eő szóbann van /:hogy masokat szeretne ez jelesint az Urasag Kanasz Bujtárt Adamot vele kapta a Szabó Szuszi Janos az agyaban:/ de eő semi rosza nem tanit : Azután én vele tarsalkodvan beszellette hogy ha valakit szeretek, szeressem csókollyam. De en feleltem hogy van Uram akkivel meg esküdtem, de eő mondotta semit se gondolly vele; hanem mennyel kérjél én reám valami jó Emberedtől kölcsön pént, és en megfűzetem, es vegyel a Szegedi Patikaban etetőt, és én meg csinalvan magam oda adom az Ferjeinknek, az után én el megyek a Kanász Bujtárhoz, te pedig el mehetcz a' Borsi Beresihez Molnár Pistához[...]

Pongrácz Istvánné, Kovács Eörse, cir. 46 éves vallotta:

[...]Bodi Panna hozank járván[...] egyszer az többi közöt nagyon sohajtott mondván, jaj Aszonyom faj az én Szivem, hogy én ahoz az semihez mentem, jobb szeretnek egy rakas ganaj mellé hogy sem az Uram mellé ülni[...] beszéd közben én mondtam Pannanak ha nem akar az Uraval lakni tehat vegyünk Sitsont,¹⁶⁰ és étessük megh az Urainkat véle[...] mert én kis koromban tapasztaltam Dorosmán hogy egy Nénem az főtt tyúk húsrá Sitsánt hintvén az Uranak az kis gyermektől ki küldötte, és az Ura belőle éven vérrel ki hanyta ugyan de mégis megh holt Esztendő folyasa alatt, amely maradékot penigh vissza hozot az G[y]ermek én a Kutyanak talra töltvén megh dőghlőt tüle[...]

Ezen rossz szándékod nyilván ki nyilatkoztattya, hogy az Urad Vén Ember léven meghúaltad, és masokal közösködtél, amint Panninak megh vallottad[...]

En soha senkivel nem förtellmeskedtem sem penigh az kanasz bujtarral, jól lehet az probalgatván engemet, a Kanász utána[m] lesködöt, s el pironkata tülem[...]

Az ítélet szerint Kovács Eörse 100, Bodj Panna pedig 30 korbácsütést kapott.

20. A sikertelen kuruzslás után a gyermek meghalt

CSML SZF. IV. A. 21. b. 3.: 1090-1092.

Anno 1794. Die 2^{da}¹⁶¹ Novembris is Oppido Vásárhely.

Özvegy Nagy Istvánné, Katczy Ilona, 57 éves vásárhelyi „Catholicus” vallomása:

Miért vagy fogva?

Azért fogadtattam meg, hogy itt Vásár helyen lakos Vetro Antal gazdának fiát gyógyítottam.

Tudtad te azt, hogy az gyógyítás meg vagyont tiltva néked, és már ezér büntetettél is Szegh váron, még sem hagytál fel vele, ezt pedig mint a' Főlsőség, mint pedig a T[ekin]t[e]tes N[eme]s Vármegye rendelési ellen tetted, és te még is a rendeléseket meg szegni bátorkodtál, vald meg, mi vitt e bátorságra÷

Engemet e mostani Szűk üdő vitt a gyógyításra, noha ámbátor tudtam is a főlsőség rendeléseit, és meg is büntettem érette, de az szükség reá hajtott, gondolván hogy meg fogom gyógyítani a gyermeket, és így majd egy kevés búzát fáradságomért ad Vetro Antal gazda.

Hallod e mivel gyógyítottad, s füstölted, holott egész holtáig az gyermek mindétig azt jajgatta, hogy az bélit, gyomrát, és az egész belső részeit szagattya, végtére a nagy kinok végett útollyára e világbul a te szörnyű füstölésed által kelletett ki múlni÷

¹⁶⁰ Sitsont = sitsán = Sirolin = Syrup Kalii Sulfogujacol.

¹⁶¹ 2do = secundo = másodszor.

A lábán lévő Sebetskére melly Ki volt fakadva, tettem fekete nadárnak¹⁶² a gyökerét, és főzöttem apró bojtor ványból¹⁶³ főzött fördőben regvel, délben, és este mindenkor a fördés után Czinóbiummal¹⁶⁴ meg füstöltem. Ezen Orvoslásom folytatása Két napig tartott, és nap Közben a száját gyakran mosogattam.

Hol vetted az Czinóbiumot a mellyel füstölted a 16. esztendő gyermekét, melly a Kezed által meg halt, és van e még az házadnál belőle÷

Azon Czinóbiumot, mellyel az gyermeket füstöltem, Makón az Apotekában¹⁶⁵ vettem 10. Xrokon¹⁶⁶ mind azokat pedig a Vetro Antal meg halt gyermekére fel füstöltem most pedig a házamnál semmi sem találtatik.

A gyermek hol halt meg, és meddig volt az házadnál÷

A gyermek az Attya házánál halt meg, nálam pedig Két hétig feküdt.

Voltál e valaha fogva÷

Voltam Szeghváron ugyan az illetén gyógyításért, de Szabadon botsajtattam.

21. Meghalt a fiatal kurva az öreg kurva mérges italától

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 243.

Anno 1827. május. (D. 17. pör ügyirata.)

A

Species facti¹⁶⁷

Vak Szijártóné alias¹⁶⁸ Fegő Lászlóné mérgesital készítésével vádoltatik.

Folyó 825^{dik} Esztendei Karácsony Havának¹⁶⁹ 17^{ik} napján történt, hogy született Hanti Erzsébeth Barta József Csongrádi Lakos hites Felesége, fonyott szalmás Üvegben Pálinkát egy veres Keszkenőbe takarva a' midőn vitt volna; Bizonyos Varga Ágnes Szabó József M[éltósá]gos Uraság Béressének Feleségével a' Piartz Közepén mint regveli 9. óra tájban össze találkozott, és Kérdezvén az utolsó az elsőől, hogy hová menne? Mellyre nevezett Hanti Erzsébeth felelvén mond: a' Vakszijártónéhoz, vagy is igazabban Fegő Lászlónéhoz majd orvosságot készítetek vele ebben a' nálam lévő Pálinkában mivel az Uram vélem szüntelen veszekedik, és a' mondotta; hogy tsinál olyan orvosságot, hogy azt Féjsem ha meg- issza többé velem nem veszekedik; ezen beszéd után ki ki a' maga Útját folytatván egy mástól el távoztak, és harmad napra ezután vagy is f[olyó] hónap 19^{kén} regveli 9. és 10. órák között többszer említett Hanti Erzsébeth meg- betegedvén, és nála Zsellérségben Lakó Konfár Klárát Szabó Mátyás Reguláris¹⁷⁰ Katonának Feleségét Küldvén, hogy hivna egy Kenő Asszont, a' Ki is tellyesíteni iparkodott Gazdasszonya szavát: elsőbben is a' Házi Gazdasszonyát Orlik Andrásnét szollította meg a' Kívántt Kenés végett, de ez magát nem ajánlván, kéntelenítetett mást keresni, a' hol is a' Piartzon Bizonyos Nyilas Erzsébetet mostanság Bertus Jósefnak feleségét szollította, és kértte légyen meg e' dolognak végre hajtása

¹⁶² Fekete nadár = fekete nadálytő = *Symphytum officinale* L.

¹⁶³ Bojtor vány = bolytorján = közönséges (nagy) bolytorján = *Lappa major*, *Arctium lappa* L.

¹⁶⁴ Czinóbiummal = cinóber = HgS = cinnabarit; főleg a higanygőz súlyosan mérgező.

¹⁶⁵ Apoteka = gyógyszerház.

¹⁶⁶ Xrokon, xr. = krajcárok. (A krajcár szó rövidítése.)

¹⁶⁷ Species facti = a történet leírása, a dolog mivolta; tényvázlat.

¹⁶⁸ Alias = másként, más néven.

¹⁶⁹ Karácsony hava = december.

¹⁷⁰ Reguláris = szabályszerű, rendes (sorkatonaság).

végezt, a' Ki is tüstént el mentt, és a beteg ágyban fekvőt a' midőn kennte volna Kérdezte, hogy mitsoda Tagját leg- inkább fájlalná? a' beteg — úgy mond: tsak a' gyomromat has[o]gattya; melly alkalommal a' Házi Gazdasszony nevezett Orlik Andrásné is azon szobába bé menván a' betegnél lévő tulajdon szalmás Üvegeért, és Kértte azt vissza adni, a' Beteg az ágyából felkellvén az Üvegben lévő Italtt elsőbben ki üresítette; de mivel az Itall bűdös lévén melly az Üvegben vala a' Gazdasszony többé el nem fogatta, és bosszankodva a' szobából ki menván, a' Kenő Asszony a' Beteget kérdezte, hogy mitsoda Itallehet, melly olly bűdösséget okozott a' szobába, hogy alig maradhatok; mellyre a' Beteg felelvén, Biz az ollyan Erzse néni, hogy az Uramnak Kegyetlensége végett vakszizjártónéval tsináltattam, mellyre a' Kenő Nyilas Erzsébeth ezen feddő szavakra fakadott úgy mond: miért tselekszed azt, hogy az Isten áldjon meg — ne add oda néki; erre a' Beteg felelvén, jajj! úgy szóll[ván] nem érzi az én uram a' szagot, meg- issza az azt, főképp ha Butelliában¹⁷¹ adhatnám nékie; mind ezeken Keresztől esvén: Hanti Erzsébeth nehezebbedvén nyavalyájában; többszer fenn szóval jajjgattva nyilatkozattat a' Házi Gazdasszony; és Konfár Klára előtt a' Beteg, Óh! úgymond jó adta az Isten, hogy az Uramnak nem adtam inni ezt a' Mérgező Italt, utóbb is rabságba esttem volna e' miatt, és semmi gyönyörűségem sem lett volna e' világban; melly foltatott panasszárra : kérdezték a' jelen valók töle, hogy talán ivott azon Itallból?, mellyet a' Beteg tsak ugyan meg- vallott, hogy az időtől fogva érezné magát igen rosszúl, a' mióta ivott; És így az el- tűrhetetlen nyavalyájának a' midőn semmi orvoslását nem eszközölte volna, ugyan e' folyó Hónak 21^{kén} regveli 10. óra tájban meg- haltt légyen. — Melly esettnek Következésében : Érintett vakszizjártónét vagy is igazabban Fegő Lászlónét a' Dolgonak Törvényes Ki nyomozása, 's tapasztalandó vétkének büntetése el- nyerése okáért: befogattatni; és Őrizet mellett a' Te[kin]t[e]tes Uradalmi Ügyési Hivatalhoz Vásárhelyre által Küldetni Rendeltetvén.

Sign[atum]¹⁷² Csongrád die 21^a Decem[er]i. 825.

Fel jegyzette Tóth Istvánn hites jegyző.

N[eme]s v[ármegye] Birái által Csongrád M[ező]várossának.

*

B

Visum repertum¹⁷³

Anno 1825 die 21^a Decembris. A' Szomszédombúl egy Aszony hozzám jövé, azt mondotta nékem, hogy az ő Szomszédóságában, egy Bizonyos Hanti Ersébeth nevű Aszony valamely Italtúl nagy Kinokat Szenved, eszt meg értvén én azonnal az beteghez sietve el mentem, és őtett látván, hogy már az útolsoiban volna, meg Kérdeztem az Körülette lévőket, mit ivott, mely Kérdésemre egy Szalmával font üveget attak az Kezembe, mondván, hogy abból ivott volna, azon üveget meg vizsgálván látam és észre vettem, hogy Therebenthina¹⁷⁴ óhlajjal, vegyítve Fehér Plájbász¹⁷⁵ vólt a fenékén, erre én tsak hamar haza Szalattam hogy valami orvosságott vinnék a Betegnek, alig hogy a Szobámban értem, azonnal utánnam jövé egy Aszony oszt jelenti és hírül hozá, hogy már meg haltt, né fáradjak, én azért oda mentem mégis, és a holt Testet meg tekintettem,

¹⁷¹ Butellia, butella = üveg, palack.

¹⁷² Signatum, kelt; aláíratott, szignáltatott.

¹⁷³ Visum repertum = láttele, orvosi szakvélemény.

¹⁷⁴ Therebenthina = Ol. terebentinae (vékony); vagy: terebenthiane communis (sűrű).

¹⁷⁵ Fehér Plájbász = plájveisz, fehér ón = Plumbum carbonic.

‘s egyszersmind meg Parantsoltam, hogy a testet fel né öltösztessek még bővebb vizsgálatot nem tennék; Dél után 2 órákor Szirácz Josef és Nyilas Ferentz város Eskütyeinek jelen léteben a test általam fel bontzoltatott, és meg vizsgáltatott, mely alkalmatossággal az Gyomorban, és Belegben valamely, barnás, szederjes vizet találtam, mely a bé vett ónós értzes Szertül Származott Gyomor Gyuladást, és Ön Colicát¹⁷⁶ okozott, végtére ezen Gyuladás Fenévé,¹⁷⁷ (:Braudtá:) menvén által, halált okozott.

Mint hogy Harmadnap Kinlodássában a betegnek Semmi segítség nem nyújtatott, sőt senkinek mivolta tudtára sem adódott, így tehát a Negligált Cura¹⁷⁸ véget, per audiens Lethalis¹⁷⁹ Nyavaljában meg Kölletett halni. Melyet ezen Petsétemmel, és Nevem alá írásával erősített Tapasztalás béli Levelemel bizonyítok.

Csongrádon 22^a December 825.

Verner András Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád Vár[me]gye sebb orvossa.

*

C

1826^{ik} eszt[endő] Junius 20^{ikán} H[ód]M[ező]Vásárhely Várossában kivétetett e’ következő

Önkényes Vallomás

1^{or} Mi a’ Neved÷ ‘s a’ t:

ad 1. Fego Lászlóné született Somogyi Borbála, 50. eszt[endős] Győri születés — Csongrádi Parasztasszony

2^{or} Miért fogattattál=be, vald meg igazán÷

ad 2. A’ múltt Karatsony előtt való hetekbe[n] hozzám jött egy tisztátalan asszony Hanti Er’sébeth Csongrádi béres Felesége, könyörögvén, hogy adnék nékie valami italt; mellyre én vagy 6. garast kérvén tőle, abból 4. garason Szeretsen Diót, egy garason fehér plajbászt, egyen terpetén olajt vettem ‘s abból szemeláttara egy meszely¹⁸⁰ Pályinkába, mellyet maga hozott a’ Személy, italt készítvén, a’ vett szerek[ne]k mint egy felét, amely fölmaradt, kevervén, a’ terpetén olajat nékie vissza adtam azzal az útasitással, hogy harmadnapig igya az italt, majd meg könnyebbszik tőle, de többet ne fertelmeskedjen, és minekelötte kezibe adtam volna, a’ szalmás Butelliába lévő Italt elsőb fölráztam, ‘s meg kóstoltam szeme láttára, ‘s magais ivott belölle, azt mondván „veszett teremtetete Szülém biz e’ nem rossz, 10. Itztétis meg innék belölle mégma” — Ez Pénteken történt, azután Vasárnap elljött ismét hozzám délután Vetsernye után, ‘s be ugorván a’ Házba, tisztelettel legyen mondva, ezt mondotta: No szülém veszett teremtetete, nemfáj már olyan nagyon a’ Pitsám — baszok ma egész éjjel mindég mert 12. Katona szeretője vólt annak olyan személy vólt az, az Ura igen Sokszor verteis érte — ‘s azután azzal ment ell tőlem, hogy akkor éjtzaka úgymond 3. f[orin]tot kibasz számomra, mellyre én, minthogy olyan szagos volt — hogy az Ember alig álhatott mellette tőle ellálván, azt mondtam nékie eregy tefertelmes mert bűdös vólt aszájais ‘s még megakart tsókolni, ‘s azzal ellment, másnap óllyan híre volt, hogy hajnalba nagyon betegem tért vissza ‘s a’ Gazda asszonya Otnyik Andrásné előtt ki vallotta, hogy az egyik

¹⁷⁶ Colica = hascsikarás, has- vagy bélgörcs.

¹⁷⁷ Fene = rosszseb, rák.

¹⁷⁸ Negligált cura = figyelmen kívül hagyott gyógymód, orvoslás.

¹⁷⁹ Per audiens Lethalis = hallomás szerint halálos.

¹⁸⁰ Meszely = (régi ürmérték) 1 meszely kb. 3. deciliternyi.

Szeretője nagyon megverte — azután Szerdán reggel, minthogy a' kenés nem használt nékie — meg haltt magam is voltam nála Kedden reggel, 's minthogy aztis rebesgették, hogy meg itattam ötet, — előtte, 's a jelen levő 3. asszony előtt, úgymint; Otnyik Andrásné ennek menyé, és egy szabadszemély előtt, aki annál a' Harti Ersébethnél lakott — de már ell bujdosott — megkérdeztem Harti Ersébetet, hogy kiivott elsőbbis az általam készített italból÷ 'S azt felelte, hogy igazság az, hogy én ittam belőlle elsőbb 's azután adtam nékie által : De már Otnyik Andrásné menyéis meghaltt.

3re Hallodé! Akármit beszélsz te, elég az hozzá, hogy Harti Ersébeth halálát, egyedül azáltalad készített Italban találtatott fehér ón okozta, a seb orvosi vizsgálat szerint, hogy merted te tehát magadat olyanba avatni, 's nem esmérven a' fehér ónnak veszedelmes voltát, másnak be adni?

ad 3^{am} Nagyon Soknak adtam már én olyan italt, mind egyik[ne]k használt még — az eő Fertelmessége okozta bíz annak halálát, tsakhogy Verner Úr bosszankodik, hogy úgy gyógyítgatók — 's talán ezért tette reám olyan nagyon az Irást, 's annak a' Harti Ersébethnek attyafijátis ellenem nóstigálták¹⁸¹ — aztakaván, hogy halál helyet halált szenvedjek.

...

6re Voltál e' mán fogva 's büntetve÷

ad 6^{am} Vóltam ott Csongrádon ennek előtte több esztendőig kurvaságért kétízbe fogva 's egyszer hat, máskor talán 7. Korbátsot kaptam.

7re Mi vagyond Van÷

ad 7^{am} Nintsen nékem tsaka Testem és a'lelkem.

8. Hallod e' Asszony! Az jött ki ellened; hogy Hanti Ersébethnek olyan szert készítettél, hogy az ura igya meg, 's többé ne verhessemeg ötet, és így te bizonyosan a' más világra akartad küldeni azurát, mert különben hogy lehetet volna ötet abbameg gátolni belső orvossággal hogy Feleségét nebántsa÷

8. Az igaz, hogy panaszkodott Harti Ersébeth az Urára, hogy veri a' Katonák miatt, de én arratsak azt feleltem nékie, hogy viselje magát jól, úgy majd nem bántya, hanem aznem igaz, hogy arra a' végre kért volna orvosságot tőlem, mert azt a'maga Nyavajájára kérte.

9. Ő, a'mint hozzád ment, azútba Szabó Jósefnének nyilván kimondotta, hogy a'végett megy hozzád, hogy az Urának orvosságot készíttessen véled, hogy az ötet többé nebánthassa — tsak valj igazat!

9. Talán szégyenlette mások előtt megvallani, hogy milyen baja van 's azért mondta azt, hogy az urának készített orvosságot — de eő azt magának készíttette.

Költ Vásárhelyen 26. Jun. 826.

Kováts István urad[almi] fisc[ális] Actuar¹⁸² által.

*

E

Részletek a „Tanúk vallása”-ból:

Első Tanú Özvegy Otnyik Andrásné, született Bottyán Kata — valami 70. eszt[endős] R[ómai] C[atholica], Csongrádi lakos valja:

¹⁸¹ Nóstigálták = a *noszogat* tájnyelvi változata.

¹⁸² Fiscalis actuar, actuatorius = uradalmi ügyész, jegyző. (Itt jelezzük, hogy a felső vesszővel írt betűket a szövegben az utána következő szóval kezdik egybeírni, *folyószöveggé* változtatni. Pl. a'lelkem. Ezekben az esetekben a kimaradt betűköz tehát nem elütés!)

[...]azon megholt Harti Er'sébeth mindég a'katonákkal tartott, de hozzá nem jártak, hanem eő jártt Utánnok.

Varga Ágnes 24 éves tanú hasonlóan vallott, mint Otnyik Andrásné. Varga Ágnes az elhalt Hanti Erzsébetet „Ör'se Néni”-nek nevezte. Ebből következik, hogy a meghalt asszony is korosabb lehetett. (Itt jegyezzük meg, hogy a pöriratok hol a Hanti, hol a Harti névváltozatot használták.)

*

1827^{ik} Eszt[endő] Pünkösöd Hava¹⁸³ 14^{ik}; több napján T[ekint]t[e]tes N[eme]s Csongrád V[árme]gyebe kebelezett H[ód]M[ező]Vásárhely Várossaba a' M[él]t[ó]s[ág]os Gróf Károlyi Familia részéről tartatott R.¹⁸⁴ Itélő Úri Szék előtt

Föl vétetett Bűnbéli Pöre

Az Uradalmi Fiscalisnak mint Felperesnek

Somogyi Borbála Fegő Lászlóné tilalmas orvosló mérges ital készítő s Alperes ellen.

Melly alkalommal a' Felperes Fiscalis a' bűnnek büntetésére és az igazság ki szolgáltatására eképpen terjeszti elő a' Bűnbéli vádat: Minekutánna a' vassban fogott Alperes Fiatalságát a' feslett életben rosszkodásban és henyelésben el töltötte, vénségibe nem hogy életét jobbra fordította volna, sött rosszszágban öregbedvén, a' feslett életből származott nyavalyákat mint ahoz nem értő tsak hogy a' henyeléshez szokott testét, a' terhessebb munkát ki kerülven táplálhassa gyógyítgatni, 's mérges italokat készíteni nem irtódzott — Így történt hogy 825^{ik} Eszt[en]dei karátsony hava 17^{ik} napján Hanti Ersébeth Barta József Csongrádi Lakos Felesége hozzája menven az Alpereshez, a' végett hogy nékie az ura meg itatására tudománya szerint italt készítsen, azt nem hogy el utasította 's fel adta volna, sött annak minden vonakodás nélkül céljának el érésére olyan mérges italt készített, hogy a' midőn Hanti Ersébeth abból ivott volna, meg betegedett 's ugyan ahon holnap 21^{ikén} nagy kínok közt meg is holt mint ezek az A. B. C. D. oklevelekből nyilván ki tetzenek — mellyért is az E. alatt ellene Bűnbéli per rendeltetett.

Minthogy pedig Hazánk Törvényei jelessen az Har[mas] Tör[vény] Könyv¹⁸⁵ 1^{ső} Rész, 15^{ik} Czikkelye[...] az oly Méregkészítőket, és Gyilkosokat Hohér által kivégeztetni parantsolná.

Annál fogva kéri a' Felperes Fiscalis a' Vassban fogott Alperest, a' bűnnek megbosszulására s mások példájára az élők számából hohér pallossa által ki végeztetni.

A' Vádbeli panasz bővebb világosítására a' Felperes e' következőket terjeszti elő — Az Alperes vassban fogott kettős vétet követett ell, 1^{ső} hogy orvosolni, és pedig veszedelmes halálos nyavalyákat orvosolni bátorzkodott, 2^{ső} Hogy mérges italt készíteni nem irtódzott, 's az által halált okozott — Az 1^{ső} Vád tagadhatatlan azt az Alpörös Vassban fogott maga a' C. alatt lévő Önvallásában elősméri, melly vétke annál súlyosabbá válik, minthogy az olyan Kuruzsló 's ugy szöllván babonás Asszonyokat Felsőbb Királyi Rendelésnek jelessen az 1815^{ik} Eszt[en]dei Aprilis 25^{ik} 12451^{ik} szám alatt, minden orvoslástól egy áttalában el tiltja külömben rendes seb orvossa lévén a' Te[kin]t[e]tes N[eme]s Vármegyének ott helybe szükség sem volt az ő gyógyítására —

¹⁸³ Pünkösöd hava = május.

¹⁸⁴ R. = a latin *sedes ordinaria* fordítása = rendes.

¹⁸⁵ Hármaskönyv = az 1514-ben Werbőczy István által összeállított *Tripartitum* = Hármaskönyv = magyar szokásjog-gyűjtemény; a magyar feudális jog kódexe.

mi több a' mérges Orvoslásoknak belsőképpen való használatása az 1812^{ik} Eszt[en]dei Martius 10^{ki} 5703^{ik} szám alatt Kőlt Kegyes Királyi rendelés szerint még a' seb orvosoknak is tilalmaztatik mind ezekkel az Alperes nem gondolván szabadon ön vallása szerint mérges orvossággal gyógyíttatott. —

A' mi a' 2^{iket} illeti hogy mérges italt készített az ismét ön vallásából világos a' hol azt mondja hogy az általa készített italba Fehér plájveist is tett, a' mi magába mérges, és a' mi az orvosi vizsgálat szerint is annak találtatott a' B. alatt és végtére hogy az általa készített ital által halált okozott, az is világos mind a B. alatt látható orvosi bizonyítványból mind pedig a' D alatti Tanúk vallásából kiknek is meg hitelesíttetésekét kérvén, egyébiránt pedig a' védlői észre vételektől várván f[oly]t[atása] a f[en]t[ieknek]

Nemes Kiss Dániel T[ekintetes] N[emes] Csongrád Vármegyének Tiszti All Ügyéssze mint meg keresett védlő, a' vasbafogott védelmére[...az alábbiakat írta:]

Hogy a' maga feslett élete 's fertelmeskedésinek következtében meg halálozott Hanti Ersébeth, a vasban fogottal férje számára, készítettett volna valamely mérges italt, és hogy ezen czélra a' vasba fogott tudva mérges italt készített volna; ezen vád Leveli ki tétel nem próbálható : Mivel a' D. alatti 2^{ik} és 3^{ik} Tanúknak e' kérdést tárgyallo vallomásuknak kútfeje a' meg halálozott Hanti Ersébethnek önnön beszéde — mellynek elegendő czáf[olat]ja, a' vasbafogottnak ezen környül állást tagadó Önkeny vallomása. Melly szerint, őtet, a' bujaságban mértéket nem esmérte Honti Ersébeth, a' fertelmeskedésnek rajta el áradott nyavalyáinak orvoslásáért keresvénn meg : annak nem ártani, hanem használni kívánó Szándékból készített olly italt; melly tapasztalása után, hasonló nyavalyákban másoknak már használt[...]

*

Itéltetett

A' vassban fogottnak önkényes vallásából is világosságra jöven az, hogy a' legfelsőbb tiltó parantsolatok ellenére gyógyítani — 's a' mi több önnön maga ónos orvosságokat még pedig ismételve a' Közönségnek nem kis veszedelmével készíteni bátorzkodott. Az azonban hogy ezen vádbeli onos italt, a' meg halálozott Hanti Ersébeth Férje számára rosz végből készítette volna, minthogy ezt a' D. alatti 2^{ik} és 3^{ik} Tanúk is tsak a' már meg holtak életében szájából hallották, meg mutatva nem lenne valamint az is hogy a' meghalálozott halálának oka az el mulasztott gyógyítás hozzá járulásával az érdeklött onos ital ivása lett legyen, a Védő Ügyész által fel hozott észre vételeknél fogva is mellyek szerint a' Visum Repertumot készítő Seborvos sem a' meg tekintett, 's még meg lévő Italt, sem a' meg holtak belső részeit, a' meg kívántató pontossággal, melly után nagyobb bizonyossággal lehetett volna bizonyítványát tennie megtekinteni és vizsgálni el mulasztotta, 's ennél fogva ugyan azon Visum Repertum a' maga erejéből sokat vesztene, proba nélkül szűkölködvén e' tekintetből a' vassban álló Fegő Lászlóné született Somogyi Borbala a' kért halálos büntetés alól fel mentve a' már fentebbis érintett 's önn ellismerésén épült terheltetései tekintetéből az eddig ki állott letartóztatásabeli raboskodásán fejl, mivel Testi gyengesége miatt egyéb büntetést nem szenvedhet, még $\frac{1}{2}$ Eszt[en]dei fogságra kárhoztatik.

(Fegőné „gyógyító” tevékenységével kapcsolatban lásd még a 290. pört.)

22. A gazdájától teherbe esett szolgálólány magzatúzószert vásárolt, de azt nem itta meg

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 1012.

Anno 1833. Ápr. (D. 33., 34., 35. periratok.)

Dolog Története

Szentesi lakos Csikós Szabó Panni, Csizmadia Kováts Sándor szolgája felfedezi; hogy a' most nevezett Gazdájától Teherbe esvén, ennek ösztönözésére, Baktai Er'sébet özvegy Szöllősi Mihálynéhoz folyamodott, kitől hallotta, hogy az illyes bajba segitenitüd — 's egyenessen arra kérte, hogy méhébe lévő Gyermekeit üzné ell; melynélfogva Ez 18 f[lorint] jutalomért adottis nékie valamely italt, 's A'mellet holmi babonáságotis emlegetett; de ő azt meg nem ihatta, mivel az oly rossz, 's erős volt — hogy a'midőn kiöntötte 's a' Kötőjéreis folyt — azt kiégette.

E' szerint magzattya épen maradt, 's ő annak eleven voltat méhében érziis. Mit foglalt magában az érentett ital, azt az / alatti Bizonyítvány eléggé mutattya. Az 1^{ik} szám alatti Edény 2^{ik} sz: alattti Kanál, 's 3^{ik} számú kiss üveg Pohár Szabó Pannától hoztatott, a 4^{ik} 's 5^{ik} Számú Palatzk és két vadGesztenye Baktai Er'sébetnél találtatott. Melyhez képpst mind a'hárman befogattak 's kérdőre vették.

Szentesen 24. Oct. 1838.

Kováts István urad[almi] Fiscalis által

*

Önként Vallomás

Melly az 1832^{ik} Eszt[en]dei October 26^{kán} következően vétetett ki;

Kinek hivnak &.¹⁸⁶

Csikós Szabó Anna a' nevem. 18 Eszt[endős] Reform[ata] Személy vagyok — Szentesi születés és szolgáló.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva, mivel gazdám Kováts Sándortól teherbe esvén, az ő biztatására azt el veszteni akartam[...] gazdámnak többszöri kérésére, hogy őtet mint Felesége[s] embert gyalázatba ne kevervén[...] Baktai Erzsók értené a' teher vesztést[...] ahoz fojamodtam[...]

De én az illy borzasztó tetől természet szerint iszonyodván annak megívására magamat reá nem adhattam[...]

...

Kováts Sándor a nevem Csizmadia Mester 34 Eszt[en]dős Reformata feleséges 4 gyermeknek atya vagyok.

Szabó Panna nem csak azt állítja ellened hogy tőled teherbe esett hanem hogy terhét elis akartad veszteni melly végett nekie pénzt is adtál. —

Én nem adtam néki egyebet hat forintnál melyen rokoját és kötőt vett, egyéb eránt bé bizonyíthatom hogy Vetseri Danielné béressét is rajta kapták a semmire valón és így ő egy betstelen kurva kinek pénzt adni hitelt nem lehet[...]

*

Tanúvallomások következtek:

Önkényes Vallomás

Mely az 1832^k Eszt[en]dei October 29^{kén} következően vetetett ki —

Kinek hivnak&

¹⁸⁶ & = az „et” (&) utánzott jele. (Mögé ki kell írni a „c” betűt, így lesz etc = és így tovább.)

Tóth Sándor a nevem 25 Eszt[endős] Reformat[us] Feleséges — Vetseri Danielné béresse vagyok[...]

Micsoda szövetséged volt Cs. Szabo Annával —

Nékem ugyan magamnak semmi : közöm nem vólt; azt azomban, Újj János Czimbórámmal, és Szarvadi Lakatos Leányával együtt láttuk; — hogy ezen nevezett leány Szabó Anna, a' 3^k Béressel Pintér Jánossal, annak Subájával bé takarva öszve ölelkezve feküdt — melly fekvésekbe mi Ujj Jánossal láboknál fogva őket öszve nyügözni akartuk de mikorra oda érkeztünk fel ébredtek — arra is emlékezek hogy midőn ezen tettéért gazda fiúnk Vetseri Lajos pirongatta így felelt „nem a te orrod juka feszült” — egyeberant is szemtelen beszédű pajkossággal viselte magát[...]

*

832^{ik} eszt[endő] 8^{dik} 9^{berbe} H[ód]m[ező]Vásárhelyen Ki vett
Önkénti Vallomás

Mi a neved? s. a. t.

Baktai Erzsébet 43 eszt[endős] Reformat[us] Szentesi Lakos[...]

Baktai a továbbiakban így vallott a magzatűzőszerről:

[...]én szegény asszony özvegységbe elő lévén a 13 huszat elvettem és készítettem Gyeremk elüzésére szert de az csak olyan vólt hogy attúl aszógállónak semmibaja sem vólt sempedig Gyermeke elnem ment[...] én nékie csak ígéreteket tettem de semmi tudományom sins a Gyeremk el üzesere sem olyan szereket készíteni nem tudok mivel soha ezelőtt senkineksem adtam sem nemkövettem illyest el[...] amit pedig az Leánynak adtam nem volt egyéb mint vadGesztenye reszelve[...]

*

Itéltetett

Az 1^{ső} rendű V[asba]fogott¹⁸⁷ Csikós Szabó Panni[...] mivel a' dolgot fel fedezte, 's a' gyermek meg is született — a' szoptatás után töltendő 1. hónapi áristomra bíraltatik; Kováts Sándor [a másodrendű vádlott] a' próbák fogytából föl mentetik; Ellenben a' 3^{dik} rendű V[asba]fogott Baktai Ersébeth önkényes vallása szerintis a' tzélba vett gyermek üzés fejébe tsalárdúl pénzt vévén fel, az 1^{ső} rendűnek olyan szereket adott, mellyek ez e' részben Költt vizgálatbéli Bizonyítványokhoz képest veszedelmesek; de e' felett a' nékie tilos orvoslásba is ereszkedett — mint különben már meg rótt személy — a' mennyiben testi büntetést nem szenvedhetne, másfél esztendei fogságra kárhoztatik.

23. Asszonyok mérges italt adnak a terhesnek, aki ettől előbb elvetél, majd meghal

CSML SZF. IV. A. 53. a. 13.: 403-404.

Anno 1838. Dec. (D. 8., 9., 10. periratok.)

1838^{ik} eszt[endő] Karácsony h[ava] 31^{iken}[...] Felvétellett főbejáró Pere Az Uradalmi Fiscusnak — mint tisztí Felperesnek Demeter vagy Lakatos Sára 1^á Piti Ilona 2^{ik} 's Vecseri 'Susánna 3^k rendű — Kora Szülést szerző 's kettős halált okozó gonosztévők — mint Alperesek ellen.

¹⁸⁷ Vasbafogott = a megláncolt gyanúsított, vádlott vagy elítélt. Nem mindig kell szó szerint venni, a vasba fogott lehet szimbolikus jelentésű, és egyszerűen a fogságba tartott személyt illették vele.

A' fel-adatott Vád — a' felperesi részről — e' képpen terjesztetik Törvény elejébe : Miképpen az 1^{ik} és 2^{ik} rendű V[asba]fogottak — félre tévén mind a' természet — mind a' hazai Törvények Szentségét — a' hozzájuk folyamodott Survai Panna özvegy Gál Mihályné viselő Asszonynak oly ártalmas Szert készítettek 's adtakbe; melytől — a' 3^{ik} rendű Vecseri 'Súsánna Bábának hozzá járultával — negyedik hónapba járó terhét — holtan Szülvén — annak később magais áldozatja lett[...]

Kérné a' Felperes Fisčus — mint a három vádlottat — a' Törvény értelmében — mások[nak] elrettentő példájárais — hóhér pallosa által — az élők közül kitörültetni[...]

*

1

1838^{ik} esztendei Junius 2^{án} Vásárhelyen kivett
Szabad vallás

Mi a' neved 's a' t.?

Demeter Sára 44 esztendő's Refor[mátus]: Szentesi születés.

Miért vagy fogva?

Nem tudom.

Gál Mihálynénak miféle orvosságot adtál beszéld elő?

Nem adtam semmiféle orvosságot[...]

Mire való volt azon vitriol,¹⁸⁸ melyet Geretz János által vétettél?

Nem láttam semmi vitriolt, 's én nem vétettem senki által.

Hijában tagadod mert te és Piti Ilona nevezett Gál Mihálynénak olyan orvosságot készítettetek: hogy gyermekét belőle kihajtsa, — ezt már Piti Ilona megvallotta[...]

Én ártatlan vagyok mindenben; — annyit tudok : hogy egy izben Vecseri Susanna Gál mihálynéval hozzám jött egy zubbont varatni, ekkor panaszkodott Vecseri Zsuzsinak Gálné hogy hónap száma felakadt, kérte tehát adna neki ollyas valamit, melyly azt meg meg indítja, azt kérdezte Vecseriné van e' pénz nálad? melylyre Gálné adott neki pénzt, ezpedig el ment a' patikába 's hozott valamit de én nemtudom mivoltaz, kimentem azután a' Kamrába, egykis idő múlva bejött Vecseriné, véres kézzel, azt mondta, jaj Istenem soha sem tettem illyet mint most, kinyitottam a' méh anyát, — azután megmosván kezét, arrakérte : ne mondanám meg ezt senkinek, — melylyért nekem 20 f[orint]tot ígért, mert ugymond ha ezt megtudják őket a' bábaságból kivetik.

Mit főztetek Piti Ilonával Kis bögrében?

Én nem főztem, hanem odamentem hozzá, láttam hogyvalamit főz de nem tudom mi volt az[...]

A vádlott büntetve még nem volt, vagyona nincs.

K[elt] m[int] f[ent] Bártfay Sándor segéd ügyész által.

Az ügyiratot további vallomásrészlettel egészítették ki:

Te azt mondtad : hogy te soha senkinek sem adtál orvosságot, pedig világosságra jött : hogy Richter Katinak is adtál még pedig négy izben olyan szert, melyly tőle gyermekét elhajtsa, azért valld meg hogy nemiszonyodtál ezen vétet elkövetni?

Igazán mondom soha sem adtam senkinek.

*

¹⁸⁸ Vitriol = pirokénsav, füstölgő kénsav = H₂S₂O₇.

Szembesítetvén a' v[asba] fogottal Richter Katalin, szemébe mondta annak : hogy először Schnell házához hozott egyszer mellyetmidőn a' szembemondó megivott azonnal kihányta, — mert igen erős volt, ekkor azt mondotta neki, a' szembemondó, hogy többet ne hozzon, mert a' pálinkát, minthogy azzal volt készítve, a' gyomra nem szenved, akkor t[udni] i[llek] másodszor borral csinálva hozott, mellyet midőn megivott, nagy fájdalmat és rágást érzett; — 3^{sz} hozott veres borral elegyített vitriolt, mellynek felét megitta, a' felét pedig kiöntötte, mivel igen erős volt; — 4^{sz} pedig akkor adott midőn már Schnell házatól elment, az olyan volt mint a' sózott víz, igen zavaros volt, midőn ezt megitta igen rosszúl érezte magát, ekkora' bábát hívatta magához a' szembemondó. Ezeket pedig a' v[asba] fogottnak férje, ki Sch[n]jellnél inas volt, tanácsolta a szembemondónak : hogy az ő felesége ezt a' vashafogott a' szembemondónak : hogy csakigya azon orvosságot, lám ugy mond énis viselő voltam, de ezzel élván, terhem elment. — De ezenszembemondást a' v[asba] fogott tagadta[...]

Bártfay Sándor uri Széki Jegyző.

*

2

1838^{ik} esztendei Junius 2^{án} Vásárhelyen kivett

Szabad vallás

Mi a' neved 's a' t ?

Piti Ilona 59 eszt[endős] R[ómai] Cath[olika]: Szentesi születés.

Miért vagy fogva?

Nem tudom miért[...]

[...]azon vitriollal mit csináltál, 's mire használtad, mellyet Geretz János által hozattál?

Nem csináltam én semmit, mert nekem nem hozott vitriolt, — hanem a' télen hozott kék követ¹⁸⁹ kigyóport,¹⁹⁰ ezt pedig azért hozattam, mert a' lábom sebes volt, azzal hintettem be, hozott azonfelül nadragulyát,¹⁹¹ 's ezt megfőzte 's azzal mosogattam, de vitriolt nekem nem hozott[...]

Mit főztél kis bögrében a' konyhán mikor Geretz és Lakatos Sári hozzád mentek?

Római gyökeret¹⁹² főztem mellynek levét ittam a' lábam végett, máskor is főztem nadragulya gyökeret, mellyel, a' lábomat mostam[...]

K[elt] m[int] f[ent]

Bártfay Sándor uri széki Jegyző.

Piti Ilona a szembesítéskor is mindent tagadott.

*

3

1838^{ik} esztendei September 4^{én} Vásárhelyen kivett

Szabad vallás

Mi a' neved 's a' t ?

Vecseri Zsuzsanna 26 eszt[endős]. Ref[ormata]: Szentesi Bába.

Miféle orvosságot adtál te Gál Mihálynénak?

¹⁸⁹ Kékkő = rézgálic vagy rézsulfát = CuSO₄.

¹⁹⁰ Kigyópor = megszáritott kigyó porrá törve.

¹⁹¹ Nadragulya = Atropa belladonna L.

¹⁹² Római gyökér = Rad sarsaparillae. Római székfű = Authemis Mobilis.

Én nem adtam semmiféle orvosságot[...] sem a' méh anyát kinem nyitottam[...]
Bártfay Sándor segéd ügyész által.
Vecseri Zsuzsanna a szembesítéskor is minden vétkét tagadta.

*

4

Orvosi Vizsgálat

Egy Gyermekek ágyas asszonyról és elvetélt Magzattyáról.

Folyó Év Maius Hónapja 27^{ikén} Özvegy Gaal Mihályné Asszonynak gyermekágyas állapotját és elvetélt Gyermekeit[...] hivatalosan meg vizsgálván[...] e' következő képp találtam ugymint;

A' fent nevezett Asszony személy egész teste kifejlődésében a' Hasonmérték /:Simetria:/ és a' terhességre alkalmas test alkotásnak valódi rendjét láthatni; mind azon által az ábrázat oly igen meg van változva, mely már a' belső kinoknak és Gyötrelmeknek leg nagyobb fokára mutat. — Hozzá intézett ezen kérdésemre, mi oka ily nagy szenvedésének? Azt felelte, hogy Demeter Sári, és Piti Ilona Agg Hajadonok reá beszéllése következtében, ezek által készített, ugyan ezek kezeiből két Héttel ez előtt oly nemü orvosságot ívott mely Méhében fogamzott Magzattyát elhajtsa; — a' bevétel után Mindjárt égető fájdalmakat érzett, el annyira, hogy tajtékos kínok között négy kéz láb mászkált a' földön, — a' kínok mind az ideig ostromlották még a' szülés meg nem történt, mely a' környül állók beszédje szerint a' be vétele után 8^{ik} napra történt meg nagy vér vesztés és hasmenés között. — Az orvosság meg ivása idejétől fogva, /:mely is ennek a' Honapnak 11^{ikén} történt:/ Mind ez ideig semmit sem evett; az ábrázat oly változást mutat mint aki mérget ívott, — a' Méh-anya meg gyuladván keményen fel fúvódva vagyon, 's a' Szerentsétlen most élet veszedelem között a' magára hagyatás, és titkolt rosz tettének majd az áldozattya. —

A' Magzat mely ruhába takargatva ugyantsak az Anya által, ágya Szalmájában a' körül lévőek által fedeztetett fel, — későbbben el ásattatván már a' Törvényes Tanuk előtt a' földből vétetett fel; — külső meg vizsgálás által, kifejlődése negyedik Hónapos érettségre mutat, férfi, és már holtan született. —

Szentesen 28^{án} Máius 838.

Sas Károly Helybeli R[endes] s[eb]orvos.

*

Orvosi Véllemény

Egy gyanus halállal ki mult 22 esztendő Aszony személyről.

Folyó Év Maius Honapja 28^{ikán} ki adott Orvosi Véllemény eléggé meg mutatja, miképpen Özvegy Gaál Mihályné Méhében fogamzott magzattyát el veszítette — A' szerentsétlen Anya — egyrészt a' Mérgező természetű, Magzat hajtó szernek, — más részről a' magára hagyatás titkolt rosz cselekedetének Junius 2^{ikán} Delutáni 4. orakor, áldozattya lőn. —

T[ekin]t[e]tes Müller Ignácz Fő Szolga Bíró Úr Meghagyása ekövetkezésben, a' Hely színén meg jelentem[...] a' holt testen téendő vizsgálás végett, hogy fel fedezzem azon okokat mint sérelmeket Mellyek közbe vetetlenül, és leg közelebből okai voltak a' halálnak. —

A' holttest külső felületén, az ábrázat apró ritkás kék foltokkal, a' szem nagy gödrének be feketülésével, az orr csupa portzogós hegyes formájával rendkívül meg változott: — a' Has fel fuvodott, melynek bőre számos apró fekete foltokat mutat. —

Belső képpen, a' Gyomor, a' belek, a' Méh anya és a vizellő holyag kevés nyálkasságot és szeleket kivén Úresek, szederjes kék foltokkal telvék, nagy mértékben fenés állapotra mutatnak; különösen a' Vékony belek és a' Méh anya a' leg kisebb érintésre is össze szakadoztak. — A' bevett Mérges ital természetét= egy részről, mivel az egész Bélcsatorna üres volt, másrésről, mert ez már 23 napi munkalkodása után a' testben vagy fel oszlott vagy ki ürítettett = többé nem lehetett fel fedezni; — Mindazon által azt nyilván ki kell mondanunk, hogy a' bevett ital a' Magzat halálának egyenesen, — Az Anya halálának pedig közben vetve — az az, csak annyiban vala végre hajtó oka, amennyiben az orvosi segedelem elmarasztaltatott.¹⁹³ —

Szentes 5^{ik} junius 838.

Sas Károly Helybeli R[endes] S[eb]orvos.

A 6. pont alatti ügyiratban Richter Kati Római „Catholikus” 21. esztendőszentesi lakos ezt vallotta:

[...]Hogy Piti Elonát, és Lakatos Sárít esmeri; onnan, hogy ezelőtt valami három héttel, az egyik nekie mint terhes személynek valami italt kínált. — melytől terhét, — mely akkor 7. honapos volt, könnyebben elfogná szülni; — unszolásaira a Lakatos Sári házánál — ki akkor éppen nem volt [ott]hon — által vette az italt, és azt meg kostolván iszonyú erősnek és rosznak találta, és elvetette; — egyébberránt a' megkostolt cseptől nagy fájdalmakat érzett magában.

*

Geretz János 45 éves református csizmadia a magzatelhajtószer vásárlásáról megismételte a már ismert történetet.

*

Itéltetett

[...]a' v[asba]fogott Demeter v[agy] Lakatos Sára, és Piti Ilona ellen, kik a' vádat el nem esméri[...] ezuttal felmentettnek. Végre Vecseri Susánna 3^{ad} rendű[...] általánosan feloldoztatik.

V.

KEGYETLENKEDÉS ÉS MEGRONTÁS

24. A szeretőtartó férj a feleségét veri

CSML SZF. IV. A. 53. a. 1.: 270-273.

Anno 1732.

1° Tudgyaë ä tanu, vagy halottaë Kincses Miklosnak parázna életét, és In'. sz¹⁹⁴ felsége ellen valo karomkodását?

2° Micsoda üldözését s- feleségének verését s- fenyegetését tudgya?

3° Kit tud jobb tanúnak lenni?

1. Latta a fatens, hogy maga hazában sokszor meg részegedvén, Borbíró Ersókot csókolta, és az Agyánis sokszor meg viradot, és fü ellen való sokszori káromlását hallotta, pro secundo¹⁹⁵ eleget káromlotta mind az aszonyt, mind ä maga Feleségét.

¹⁹³ Elmarasztaltatott = [helyesen:] elmaradt.

¹⁹⁴ In. sz. = Isten szent.

¹⁹⁵ Pro secundo = másodszor.

2. [...]Kincses Miklós Bor bíró Ersokkal csokolódott, és tapogatodtak, és a Kancsótis hogy nem ivot, az aszszony hatához hajította, és szidalmazta.

3. [...]Borbíró Ersókhöz járt, csókolta, tapogatta, és hogy Kincses Miklos azon háznál hált, az hol az Aszony lakot.

...

5. a Faten[s] tudja[...] Feleségének verését, és aztat látta, mi dőn a fát el vetette mondotta légyen, vedd fel ilyen teremtetten, és a szádba hozd elő, mind a pudli.

...

7. Tudgya hogy Kincses Miklós csókolta, s- tapogatta az említett Aszonyt, és hogy az Aszony zubonyát fel öltvén az Aszony agyára fedüdt, aztis hallotta, hogy az Aszony himeses bundájába fel öltözött, s- abban hált, a maz penigh az Aszon ágyán[...]

25. Halálos verekedés

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 90-92.

Anno 1740.

Boglya Mihály és Derekas János egy lakodalomban összeszólalkoztak. Boglya orron vágta Derekast, aki a kulacsával bezúzta a boglya koponyáját. Az ügyben Dencsy Helenát¹⁹⁶ mint tanút hallgatták ki:

Ott volt a tanú azon alkalmatossággal, a midőn Derekas János Boglya Mihályt a kulacs al gyon ütötte, és azon ütés veszekedésből esett vagy sem[...]

Dencsi Helena vallotta:

Tudgya hogy a midőn a Borbélyok felakarták volna vésni a Boglya fejét, Boglya azt mondotta : Az eő fejét bizony ne véssék, mert ha Istennek úgy tetszik, hogy meg gyógyúllyon a nélkül is meg gyógyúl, ha pedig meg hal, a nélkül is elegett élt már eő[...]

26. Kegyetlenkedés sodomai¹⁹⁷ módon

CSML SZF. IV. A. 21. (D.)

Anno 1750^a die 14. Marty¹⁹⁸. in. Oppido Vasarhely.¹⁹⁹

De eo Utrum?

1^{ma}²⁰⁰ Tudgya e latta e avagy hallotta e a Tanu, hogy Kanász Pál All = Gyevi Nyomasi Csikós maga Feleseget rendkivül, és nem Törvény Szerént Keresztények mogyára Sodomaiul élt légyen.

Testis 1ma Helena Kabók, Stephani Kabók All= Gyevi Anor[um] 55. é[ves]

Még h Kalocsán laktában Kanász Palkó maga Feleségét az erdőre ki vivén nem keresztény modgyára hanem Pogány modon cselekedet /:Melyért ugymond ha ki tudodván haláltis kén[e] nékiek rendelni:/ panaszát Kanász Palkónénak az iránt hallotta a Tanú. Egy üdőben pedig ez előtt Két Esztendővel beteg lévén Kanász Palkóné, az Ura Fényes nappal mellé fekütt, az Aszony fal felől ki felé esvén fordulva látta a Tanú Testi Szemeivel, hogy hátul dolgozta légyen, de Szemérem Testiben lett légyen a Ferfia azt

¹⁹⁶ Helena = Ilona.

¹⁹⁷ Sodomia; sodomai perverzió = a/ *anális*, azaz végbélnyíláson át történő közösülés. (A szövegünkben is ez szerepelt.) b/ Gyakran a *bestialitást*, azaz az állatokkal való közösülést értették alatta.

¹⁹⁸ Marty = március.

¹⁹⁹ In Oppido Vasarhely = Vásárhely mezővárosban.

²⁰⁰ 1ma prima, azaz első (kérdés).

nem tudgya. Most pedig megh fogattatásakor azt mondotta a Tanúnak Kanász Palkóné, hogy a Tanú is vette észbe miért fogattatott meg az Ura ertven arról az rendkívül való életet.

Secunda Testis Anna Szabó All= Gyevi. Anor[um] 32. [vallotta]:

Az el múlt nyomtatáskor a Tanu Gyermeke agyában fekvén, Kanász Palkóné is beteg lévén, hallotta tőle ezen panaszát, hogy úgy mond az Ura, nem úgy banik véle mint az igaz Keresztény, hanem az hátulját mivel, s tapasztalta a Tanú, hogy Kanász Palkó valahányszor részeg volt, s Feleségével hált, mindenkor két s három nap migh fekünte, azt pedig látta a Tanú hogy egy holnapban, nem úgy mint más Aszonyokat, hanem Kétszer, s háromszor járt /:S. V.:/ a [itt a szó elejét lehúzták] ...szám [szerszámmal?], mivel az Ura megh rontotta eőtet, rendkívül való elésével. Kanász Palkóné, azt is mutatta, a Tanúnak, hogy mikor az Ura úgy banik véle, miképen rendeli, eőtet, de szégyenletibe ezen Tanú Szemmit sem vetette reája.

Quartus Testis Joanes Kupás²⁰¹ All = Gyevi, 35 é[ves vallotta]:

Ezen Tanú is a Tömlöczben Kivitetvén a jelentet Két rabot a Tanú Hallatára, kérddete Kanász Palkó a Feleségét, hogy hol élt véle Törököt és csak vallyá megh, de a felesége egy szót sem felelt reája.

27. A részeg vőfély garázdálkodása a „Becsülletes Varos Székin történt lakodalom”-ban

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 812.

Anno 1751.

Megh eset, hogy az említett lakodalmacskában a Vőfély Kinek neve Beke János tanult Mesterséghe Szerént megh részegedvin, magát helytelenül viselte és Káromkodott, a konyhára midőn hivatala nem lett volna is ki S- be járván enyelgett, a Szakács Aszszonyok Közül egyre egy két fülő fazék mosogató vizet reáis düjtöt, ezt látván a Lakadalmas nép, egyenlő képen megh útálták S- a vőfélyt pirongatván ezt Kiáltották, mondván : Szúnyog halló Köllly ennek, az az valami pusztá verem, és reá Kiáltásra a Szakács Aszszony, kire az víz dült, ezt mondotta, akelly biz Annak.

28. Gyermeke kegyetlen kínzatása

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 169-170.

Anno 1762. die 18ra Julij

Vásárhely Várossában történt és meg esett sérelem, egy Városunkban Lakos, és Csősz Hivatal viselő Emberen ugymint Rác István, kit is bor ivó társai sullyosan meg sebesitettek, nevezetesen Polya Márton.

1.^a A Szemerme Testin alól lévő jobb felől való Testiculussát²⁰² farkas modjára ki szakasztották, én azt be helyeztetvén, be varván nagy hűséggel curáltam.²⁰³

2.^a A fejét is be törték, mind ezen Species factit látták Nemzetes Bírák Uraimék is, az megh magyarázott mind két sebeit, ezen kívül egyéb testén is sok verességek, kékségek avagy contasrok²⁰⁴ lévén.

²⁰¹ Quartus Testis Joanes Kupás = a negyedik tanú Kupás János.

²⁰² Testiculus =herécske, here.

²⁰³ Curál = ápol, gondoz.

²⁰⁴ Contasrok = ? (feloldhatatlan szó, talán sebek?)

Tanult Nemes Cirurgiális professiom²⁰⁵ szerint 5. hetek[ne]k elfojtása alatt, minden nap ketzer hozzá t[udni] i[llek] maga házához járván becsullettel gyógyittását vegben vittem Istenem segedelme által.

Specificatio Medicinæ ²⁰⁶ így foly[t]	Rh[enes ²⁰⁷ forint]	Xr. ²⁰⁸
1. ^o Balsamum Arcei flor ²⁰⁹	3	30
2. ^o Ung Digestio ²¹⁰	2	42
3. ^o Emp. Sper. albr rán ²¹¹	2	20
4. ^o Emp Desensio rub. ²¹²	1	12
5. ^{to} Spiritus V. Camphor ²¹³	2	30
Suma ²¹⁴	12	14

Öt hetekig való huséges és szorgalmatos fáradságomért kívánok for[int] Rh. 20.

...

alázatos Szegény Szolgája

Hunyadi Dániel

30. Kisgyermek sütögetése forró pizskafával

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 332-333.

Anno 772. 2.^a Mar.

Miskóczi János, vásárhelyi, cir. 18. éves, Calvinista vallotta:

Mit csináltál a' Szel János Kis Béressének Gazos Istóknak?

Én csak legyeskedtem 's tréfáldtam velle.

Miképpen legyeskedtél velle?

A' pizska fát melegen a' testéhez érttettem, de azután mi baja lett nem tudom, hanem mások mondták azután, hogy meg Sütöttem a' pizskafával a' Gyermeket.

Miért égettéd öszve a' tüzes pizskafával a' testét, úgy hogy mindenütt fel hojagzott a' teste?

Én azt csak játékból cselekedtem.

Micsoda tagját égettéd öszve azon gyermeknek?

A' Szemérem testét égettem öszve.

Miokon akartad a' nyakába kötni a' kezét?

Mert csak tréfáldtam velle.

Miért verted öszve a' kezét azon gyermeknek, úgy hogy ki sebesedett, a' midőn az eke ki vetette, és a' karjais meggörbült?

Még az öszszel vertem én azt, a' midőn Szántottunk.

31. A latorkodó férj megveri feleségét

²⁰⁵ Cirurgicalis professiom = seborvosi foglalkozásom.

²⁰⁶ Specificatio medicinae = gyógyszer megnevezés.

²⁰⁷ Rh, rhenes = rajnai (arany) forint = 60 krajcár.

²⁰⁸ Xr. = a krajcár rövidítése.

²⁰⁹ Balsamum Arcei flor = Unguicafum Eleni.

²¹⁰ Ung Digestiv = oszlat ír. Ung. aromatic. (Összetétele: illóolajok, Chlorophyll, azaz zöld, zsírban oldódó festék.) És ismert még az Ung. emoll.

²¹¹ Emp. Sper. albr rán = Spermacetum = cetviasz.

²¹² Emp. Desensio rub. = oszlató tapasz, érzéstelenítő, csillapító. Empl. Cetazei.

²¹³ Spiritus V. Camphor = szesz, benne kámfor olddva.

²¹⁴ Suma = summa = (pénz)összeg; összesen.

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 793-795.**A.²¹⁵ 1775. 29^a Maÿ.***Csorba Döme makai, c ir. 20 éves pápista vallotta:*

Miért vagy fogva,

Azért mert meg vertem a Feleseget.

Mi képpen verted meg és miért verted meg?

Egy Piszka fát kaptam, azzal vertem meg, de miért ütöttem nem tudom, hanem egyszer az hátát meg ütöttem, azután annyostúl az hajamba kaptak, huzták vonták azután a napamat²¹⁶ is meg Űtöttem.

Micsoda szokkal Káromkodtál?

Azt mondtam néki; Baszom az Anyád vérit, miért nem bõtsülsz, egyébbel nem Káromkodtam.

Hányszor volt közöd Füstös Mihály feleségevel?

Nem volt többször csak 3.szor, de még akkor nem volt feleségem, ô engemet el hívott a midõn vásznat szútt, hogy kenyem meg csirizel a fonalát, meg kentem, az után meg kapta a Szerszámomat, és hívott, hogy menyek hozzá hálai, nem lesz othon az Ura, elis mentem, és elsőbe akkor volt velle közöm, másszor ismét kéczer azután, volt velle közöm, [amikor] az ura a Szőlõbe volt.

Fentieken kívül Csorba Döme többször lopott is.

*

A Felesége declarálya:²¹⁷ hogy a' fejét két helyen be ütötte, és meg hasadott, a Csöcsit is úgy meg ütötte, hogy ki is fog fakadni; csak azért haragudott meg, hogy kérte õtet ne kölcsé el az egy 20. xrost, a kit még meg nem ivott volt, Ezelõtt is sokszor Kínzotta, és ô mindenkor azt mondtotta : hogy neki senki nem parancsol, mind az Ipát²¹⁸ mind a Napát meg verte.

32. A mindszeinti asszony pókkal mérgezi a szomszédasszonyát**CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 6-9.****Anno, 1779. die 29^a 8.^{bris}**

Szakáll Ágnes, [aki] Szörös Pál felesége, mindszeinti szül[etésü] 37 éves, pápista [vallotta]:

[...]ételt küldöttem a Szomszéd Asszonyomnak Sipka Mátyás Feleséginek

Micsoda étel vólt az?

Vágott lével Barány hús vólt, a melybül magam is ettem.

Ne hazugy ágnes, mert abban az ételben valami étető vólt?

Én nem hazudok, mert én tisztán el készítvén az ételt, kevántam azzal nékie kedveskedni.

Egy fél Galambot Sülve utóbb küldöttél e' Sipka Mátyás Feleséginek[...]

Egyszersmind küldöttem[...]

Ne tagadd Ágnes, mert bizonyosan te raktad a Pokot mind a levesbe, mind pedig a galamb hus közzé?

Én bizony nem tettem[...]

²¹⁵ A.^a = Anno = év, évben.

²¹⁶ Napam = anyósom.

²¹⁷ Declarálya = deklarálja = hirdeti, kinyilvánítja, világosan föltünteti.

²¹⁸ Ipát = apósát.

Hallod é az ebek is meg dögöltek azon eteltül, melyben bizonyosan valami étetőnek kellett lenni.

Attul meg nem dögölhettek az ebek[...]

*

Szigethy András mindszeni, cir. 30 é[ves] tanú [vallotta]:

[...]Sipka Mátyásné egy bögre etelt hozott elő, es Mutatta a' Tanunak Mondván; ezzel az étellel akart engemet meg étetni Szörös Pálné, de hanyadnapi lehetett azon étel, a' Tanu bizonyosan nem emlékezik, hanem mint egy héti lehetett, onnand vélekedik, mivel nagyon bűdös volt és undorodás nélkül nem is lehetett reá nézni anyira is inkább, mivel sok pók volt az ételbe, es a' bögrébe.

*

Tóth Katalin mindszeni Cath[olikus], circ. 25 é[ves] vallotta:

[...]Minek utánna öszve veszte volna ā Deutruban²¹⁹ fel tett Gazdák, és gazdaszonyok, hallotta, a' Tanu Szörös Pálnét Sipka Mátyásnéhoz fent szoval kiáltani; el vitte már az ördög két halottadat, ne busuly meg mutatom nem sok üdöre el vész utánna hat ökröd, és az után magad is[...]

33. Mivel az asszony nem hajlandó a férjével közösülni, az ember megveri

CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 603.

Anno 1782. 1.^a 8.^{br}.

Kardos András egri, most mindszeni lakos, 40 év[ves], pópista, házas [embert vallatták]:

Miért fogadtattál meg?

Ennek előtte 5. héttel a Feleségemet Soki Ilust meg vertem, azért fogadtattam meg.

Miképpen verted az feleségedet és miért?

Ennek előtte cir. 7. héttel haza érkezvén és az Ágyban le feküdvén ā Feleségem, hogy boros voltam, ā Torkomat meg fogván fojtogatni akartt; kit is meg akartam fogni, de ā Feleségem mezételen tülem ell Szökvén 15. napig haza nem jött, haza jövéen kértem, hogy eleget tenne a köteleséginek, a ki semmi képpen reá nem álván, más nap reggel ismét kényszeríttem, hogy feküdjön velem azért vertem meg az Feleségemet, elsőbben is pofon Vágtam kétszer, azután terdgyemttul törtem, azután szóval mondtam, ki szakasztom, baszom az Anyádat, Szemérem Testedet, ha nékem nem akarsz adni, más ne vegye hasznát, de nem tselekedtem.

Hányszor verted az feleségedet?

A Feleségem Sokszor ell Szökvén, én azt meg vertem, anyival is inkább, hogy engemet az Város házánál miatta meg vertek, Egyszer Padlásan is Gyertya világnál kerestem étszakának idein akkor is meg vertem volna.

Miért akartad a Szemérem Testit ki szakasztani?

Én nem akartam, tsak meg akartam dolgozni[...]

34. Mivel a nő többszöri közösülés után nem enged tovább a latornak, ezért az bosszúból megvágta a kurva orrát

CSML SZF. IV. A. 21. b. 3.: 310-313.

²¹⁹ Deutrum = de-eo-utrum = arról, hogy vajon... (a kérdőpontok bevezető sémája.)

Anno 1790. Die 25^a Maÿ[...] Szegváron.

Kiszi István 35 é[ves] pápista, félegyházi szül[etésű], kisteleki lakos, házas [embert vallatták]:

Miért fogattattál meg?

Azért, hogy a Sáregy házi Korcsmában lévő Kurvának az orrát el vágtam.

Mivel vágta, hol, és kik előtt?

Bitskával vágam bent a bor ivó házban, és a Csárdásnak a tselédgye jelen volt.

Valóe, hogy Kivántad meg szeplősíteni?

Nem akartam.

Kanász Kata, félegyházi, 22 é[ves] pápista [így vallott]:

Miért vágta el Kiszi Pista az orrodát?

Azért, hogy nem engedtem néki magamat meg förtőztetni.

Hányszor volt Kiszi Pistával szövetséged?

Számtalanszor volt véle Közöm, és ugyan csak az elmúlt esztendőben gyermekem is volt tőlle, de meg halt Ketskémén.

Volt e, vagy vagyon e Urad?

Nékem nints, nem is volt, hanem hogy Kiszi Istvántól meg esvén bé Kötöttem a fejemet.

*

Kiszi Istvánról írta a bíróság:

[...]hogyan tudniillik azért vágta legyen meg az orrát Kanász Katának, hogy testi Kivánt Közölkedésben nékie nem engedelmeskedett, mellyetin vallásra magában szólván a Rab meg vallotta azt : hogy tavál esztendőben ugyan volt nevezett Aszonnyal ennyihánszor Közé. Dehogyan mostan azon okból vágta volna meg az orrát, azt tovább is ezen Rab tagadgya[...]

35. A beszállásolt katonák gorombáskodásáról

CSML HF. 1001. C. állag. d. 1.

Anno 13^a Juný 791.

A hirdetés előbb fölsorolta, hogy a beszállásolt katonát mi illeti meg a gazda részéről. Ebből részletet idézünk:

[...]ha pedig a Katonák, hogy naturalék²²⁰ nem adatnak nékiek, a gazdákon, a vagy azoknak Aszonyain gorombáskodnának azok panaszkodnak az itt lévő processualis²²¹ Feő Szolga Birónál avagy Esküt urnál letehetik.

36. Veszekedés közben az egyik férfi herezacskóját körömmel kiszakították

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 11. pör.)

Anno 1796. 8^{bris}.

Facti Species

Anno 1796. die 8^a Octobris

Simon Janos panaszolya: Hogy most mult Szent Mihály Napi Szentesi Vásárkor mult Esztendeje a Fatens a Sátorban borozván mint Gulyás az Gazdákkal, történt : hogy Dögei Miklós is estve felé azon Sátorban oda érkezett, s- egy kantsó bort oda hozott az

²²⁰ Naturalék = természetbeli javak.

²²¹ Processualis = járási (főszolgabíró).

fatenshez Mondván : köszönd ream ezt az bort, de a fatens trefából, mivel régi esmerősök, és barátok, azt tanálta nékie mondani szalagy nem iszom én veled, hiszen tsak most lettél te Gazda Kanász voltál Te, erre Dögei Miklos meg haragudván szorul szora anyira hogy ölben kaptak, és az Satorban huzakodtak, de harmadzori öszve menés után ugy történt, hogy öszve ölelkezve lévén ugy estek kívül a Satoron mind ketten, valamely ember, de ki volt légyen, mivel Setét volt nem tudgya a fatens labát meg fogván, és ekkor Dögei Miklos hatalmat vévén a fatensen, annak Szemérem testét nevezetessen a Tőkit ugy meg markolta, hogy annak bőrit körmeivel ki hasítván, a Golyó is helyiből ki szakadván ki tsüngött, Mellyet a Borbé helre tévén, és bé varván meg gyógyított bizonyos alku mellett, a' fatens nékie meg engedett ugyan, de már most a Borbénak meg fizetni nem akarván, kentelenitetett ki jelenteni.

Sig[natum] : ut Supera²²²

Per Judices et Juratos²²³ Oppidi Szentes.

*

Visum Repertum, die 22^a Sept. 1795.

En alább irt, Simon Jánosnak, Dögei Miklós által meg-sértett Tök Zsacskójának, és az abból egészen ki- fordúlt, ‘s csak a’ magsinóron tartozkodó egyik Gojójának gyogvitása végett hivattatván[...]

Mattyasovszký János Chyrurg[us].

*

Anno 1796. die 8ra Octobris M. Oppido Szentes[...]

Mi a neved&.

Dögei Miklós. Szentesi születés reformatus, feleséges cir. 47. esztendő. Házzal, földdel bíró Ember vagyok.

Miért fogattattal meg?

[...]Simon János nékem azt mondotta volna : ebatta rossz kanászsza, nem vagy te arra érdemes hogy reád köszönjem a Palaczkot; mellyre én feleltem : hogy ne volnék hiszen a Palaczk is az enyim, erre ismét öszve mivelvén Anyamat, úgy mondgyák hogy öszve kaptunk volna, de hogy én mi itt fogtam Nyakát e vagy Tököt, úgy sem tudom mint a ma született Gyermekek, mert olly boros voltam, hogy más vezetett házamhoz is[...]

37. A kurva elhagyott gyermekét kiteszik az utca sarába

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 17. és 18. pör.)

Anno 1805. Febr. 18.

Species facti

Kiss Uczai Tizedben²²⁴ Iako Becsei Mihály exponálja:²²⁵ hogy Varga Szűts Páll Vásárhelyi Cserző Varga Mester, és Feleséges Ember, ez előtt 3. Esztendővel Nyerges Ersok szabad Személlyel meg esmérkedvén a szeretetett adig gyakorlották miglen gyermek nemzésre kerültek, lettis egy kis Léányka melly most 14^{ik} holnapban járo, már

²²² Signatum ut Supera = signatum ut supra = kelt mint fent.

²²³ Per Judices, et Juratos = a bíró és az esküdtek által.

²²⁴ Kiss Uczai Tized = Kis utcai tized = Vásárhelyt ekkor még nem kerületekre, hanem tizedekre osztották föl. (Összesen öt tized volt.)

²²⁵ Exponálja = előadja.

hogy a meg esett személynek a Gyermekek tartás nagyon terhére vagyon minden segedelem nélkül, el végezte magában hogy a Gyermekek által adja Varga Pálnak mivel azon kívüli Varga Pál miért miért nem? a meg esett személyt gyakorta meg veregette, most ebben az 1804^{ik} Esztendőben Karátson Napja Ünnepe dél tájban a gyermeket a meg esett személy el vitte a Varga Pál édes Anyához és azt egy fiú gyermeknek /:mellyet a meg esett személy magával vitt segítségére:/ által adta, a fiú gyermek pedig a kiss Léánykát a szolgálónak által adta hogy vinné be a házba, a mint be is vitte, a meg esett személy pedig el mentt a háztól, de Varga Pálnak édes Anya kapván a kis gyermeket az Anya után akarta vinni, ezen mondásal, nesze te kurva a gyermeked ha csináltatd tarsd el, de hogy már a meg esett személy jól el mentt, az Őreg aszony a gyermeket Uttán a kapu előtt a sárba le tette, a melly dolgot szemmel tartván a Nagy Szabo János Vám lesinéje a Gyermekek a sárba fel vette, és a meg esett személynek Apjához vitte Nyerges Jánoshoz, az holott akkor a meg esett személy tartzkodott, már most pedig egy Juhásznénál lakik mellynek a Neve nem tudatik.

Sign[o] Vásárhelly 29^a Xbr. 804.

per Ladislaum Kiss[...] ²²⁶

*

Benevolum Examen²²⁷

Minek hinak? &

Nyerges Ersoknak hinak Vásárhellyi születés Reformata, 21. Esztendő Nyerges Jánosnak Léánya, Varga Szűts Páltól meg esett személy vagyok.

Miért vagy fogva?

Azért hogy meg estem[...] Most Pünköstkor ha éjűk 3. Esztendeje lészen, a Kötélverő János házába lakván meg esmérkettem Varga Szűts Pállal maga járván hozzám ugyan ottan megesett közösülésünk, ot elis szültem gyermekemet, engemet mindég azzal biztatván, hogy ha nékem tölle gyermekem lészen el tartya, még pedig erős Esküvés mellet fogatta.

Hát a Kiss gyermeket miért vitted a Varga Szűts Pál házához?

Azért hogy az apja tartsa el amint fogatta; mert engemet már most az őszel esett Aradi Vásár olta semmivel sem segitet.

Láttad é a gyermeket a mint utánnad vitte az Őreg Anya Varga Szűts Pálnak, és a sárba le tette az Uttán.

Nem lattam én hanem a velem lévő 14. Eszt[endő] gyermek a látta[...]

Nyerges Ersok még fogva nem volt.

Sig[no] Vásárhelly 29^a Xbr 804[...]

*

Benevolum Examen

Minek hinak?

Varga Szűts Pálnak Vasárhellyi születés Reformatus, 24. Esztendő. Cserző Varga, Feleséges Ember vagyok az édes Anyám házába lakom.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva hogy Nyerges Ersokal közösköttem és tölle gyermek származván azt most tartani nem akarom.

²²⁶ Per Ladislaum Kiss = Kiss László által.

²²⁷ Benevolum examen = önkéntes vallomás (vagyis nem előzte meg kivallatás).

Mikor, hol, és kinek a házában kezdetted esmérni, és vele közösülni.

A következő Pünköszt napján 3. Esztendeiben fordul, hogy vele meg esmérkettem, a kötél verő János házában melly a mély lakhaczb²²⁸ vagyon, ottan gyakran a személlyel közösülésém lévén, látom és tudom hogy gyermeke vagyon, de azt nem tudom hogy én töllem valo é, vagy sem? Mivel a kaszaperi Örmény Gujassa is néki szeretője volt, oda járt hozzá, és akkor már kurva volt, mert akötél verő János háza akkor is mostis egész Bordélly ház e véget a gyermeket a magaménak lenni tökéletesen el nem ösmérem.

Hallod e' Te a Feleségedet miért kergetted el, miért nem élsz te azzal

Azért hogy hibás, és a Nemzésben semmi sem származék tölle, meddő, melly miatt már mint T[ekintetes] Szolga Biro Ur úgy a Pap Urak előtt is meg fordultam hogy el választanának engemet tölle.

Voltál e' valaha fogva?

Soha sem eitemben.

*

Deliberatum est²²⁹

Varga Szűts Pál 40 bötütést kapott és 24 f[orin]tot fizetett. Nyerges Ersók:

[...] successive per nuptias subsequas cohonestata existente, eandem a poena perpetrata fornicationis simpliciter absolvi.²³⁰

38. A terhes asszony nem hajlandó a férjével közösülni, ezért az ember állati kegyetlenséggel megkínozza

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 70. pör.)

Anno 1811. febr. 7.

Tekintetes Fiscalis Ur!

E' folyó esztendei November Holnapnak 15^{ik} Napján estve történt, hogy Magyar András Helységünk Lakossa a' Tanyáján Bogár Jósefet Béresnek meg fogadván, Megyeri Péter Kerülő²³¹ Szóló Csôsz, és Ménesi Pál Csikós Bújtárnak jelenlétében vagy két Ittze Bor áldomást ittak[...] Magyar Andrásnak a' Felesége a' házban akart készíteni az Férjinek, Ágyat, de ő kívül akart háltni a' Ház előtt, a' hol tsak ugyan azután a nevezett Csôszszel le is feküdtek, és Magyar András ekkor a' feleséginek parantsolta hogy ő is ki mennyen hozzája feküdni, de az mentegetvén magát, hogy hideg van kívül, most is beteges, jobban el fogja magát rontani, ha meg fázna, tsak bent maradt a' házban, ekkor el kezdvén szidni a' feleséginek Teremtésit[...] ujra kényszerítette, hogy mennyen ki véle, de a' felesége ismervén már illetén gonosz akadozó erköltsét, el bújt előle a' Teknyô alá, de ott sem maradhatott, mert világgal kereste, az alatt ki szaladt, és el lodúlt előle, mivel pedig sehol se találta, le feküdt Keresztül az ajtoba lesvén Feleséginek bé jövetelét, a' ki is el unván már kívül meztláb

²²⁸ Mély lakhacz = Mély-Lakhat = vásárhelyi városrész a Csúcsban.

²²⁹ Deliberatum est = ítélet, döntés, határozat.

²³⁰ Successive per nuptias subsequas cohonestata existente, eandem a poena perpetrata fornicationis simpliciter absolvi = mivel a vádlott a továbbiakban házasságot kötött, és így jó úrta tért, őt a paráznság bűne alól egyszerűen fölmentjük.

²³¹ Az itt alkalmazott Ű jel eredetileg az u betű feletti két pont közé húzott függőleges vonalból állt össze, és a hosszú ű betűt jelezte. A jelzett szó értelmezése, ill. olvasata tehát: **Kerülő**.

a' hideget tűrni, mint egy éj fél tájba a' férjinek tudta nélkül bé akart az Házba lopódzni, de az észre vévén néki esett hajánál fogva egy nehányszor a' földhöz verte, és Kegyetlenül ütötte[...] mellyit vervén, ezen hosszas kínzásai után végre a' Feleséginek a' Fejit a' Pitarban lévő Tűz parázsba belé dugta, és tsufossan össze égette, és sütogetéssel vallatta, hogy kivel hált valaha[...] a' feleségin el követet Kínzásait, és sütogetéseit pedig elegendőképen bizonyították, az Ütések, és egések helyei az ábrázattán, még a' füleit és órrát is akarta késsel le vagdalni, de a szegény asszony el vántzorogván kezei közül haza jött az Helységbe melly kínzások anyival is inkább veszedelmesek voltak hogy az Asszony terhes állapotban vagyon[...]

Szegváron, 17^a 9^{br} 810. alázatos Szolgai M[éltóságos] Szeghvár Helység Birái.

*

A bírák még azt is elpanaszolták, hogy Magyar András 44 eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus], Szegvári földdel bíró gazda a falu legrágárabb és legdurvább embere, akit már számtalanszor büntettek trágárságáért, és a felesége megkínzásáért.

Magyar Andás az úriszék előtt azt vallotta, hogy a felesége összeégése véletlen volt, mert az asszony maga esett a parázsba.

*

Elvégeztetett

Magyar Andrást egy fertály esztendei tömlőtözésre, minden héten két napi böjtire, és kétszerre 120. ugy mint Vásárhelyen 60 és Szeghváron is 60. botra ítélteni.

39. A káromkodó, verekedő, paráználkodó férj elleni családi inrtika CSML SZF. IV. A. 53. (D. 7. és 8. pör.)

Anno 1819. jún.

Az ügyiratok A-tól D-ig Simonides József trágár, verekedő magatartásával foglalkoznak. Jellemére példa az az eset, amikor a jóhiszemű kölcsönzője szemét is kiverte.

E

Tekintetes Ur[.] Fiscalis Uram!

Az én Ferjem Simonides Joseff, ez előtt mintegy két hetekkel, istentelen rút, Isteni káromlásért, ésveszekedő verekedéseieért be fogattatván; míg a Város Birája keze alatt volt, egy estve magát egy tizedes által haza késértette : és most estve bennünket : egy meg köszörült kést vévénn kezébe mind meg akart öldösní, s magát is. Látván hogy már régen gyakorlott vétke, most mindjárt világosságra jön; t[udni] i[llik] hogy az én leányomtól, ez előtt két esztendőkkkel egy fia született, és most ismét ugyan azon édes Leányomat másodsor is terhbe ejtette; mellyet ez előtt szüntelen tagadott mind ő, mind a' leányom. Már most midőn mind őtőle mind a Leányomtól; világosan meg értettem hogy a dolog így van; én többé Szímonides Jósefet ferjemnek esmerni nem akarom ezen fertelmes paráznaságáért, és gyilkos szándékáért; a' ki ez által a gonosz élet által mind engem meg rontott, mind első Ferjemtől való árva Leányomat ilyen hallatlan vétékbe ejtette, és örökös szerentsetlenné tette : hanem én tőle Törvényes uton el válok. Addig pedig, míg az ő dolgát a Te[kin]t[e]tes Törvény Szék meg vizsgálná, mint hogy ő ilyen

desperatus,²³² magát el szánt, meg romlott dühös természetű; az ő ki jöhetését még Kezesség mellett is a Te[kin]t[e]tes Fiscalis Ur meg gátolni méltóztasson.

Ezen alázatos Könyörgésemnek meg halgatására, s tellyesítésére Kegyes Kezeinek tsokolási között kénszeritem a ki vagyok

A Tekintetes Urnak Fiscalis Uramnak.

H[ód] M[ező] Vásárhelyen 1819. 12. Jan.

alázatos Szegény Szolgáló Leánya

Terbets Ersébet

F

1818^{ik} eszt[endőben] 10^{ber} 31^{ik} napján H[ód]m[ező]vásárhelyen Vezetett kiönkéntvalo [így!] vallás:

Mi a Neved?

Simonides József, 35. eszt[endős] Vasarhelyi Lakos, de Gömör megyei Rozsnyói Születés, feleség[es], Gyermekes, Házzal bíró Zsellér.

Igaze hogy a mostoha Leányod tőled már egyízben meg gyermekezett, 's mostis Terhes?

Soha sem voltam véle Köz, a' Kurva másokkal tselekedett rosszatat[...]

*

Bényeis Susánna, a' vasbanfogottnak mostoha Leánnya Szembe állítván, szemében mondotta a' vasbanfogottnak; hogy már egy ízben meg gyermekezvén, úgy akkor, valamint mostis tőle esett légyen teherben, amit a vasban álló elnem esmérvén, tagadása mellet maradt[...]

*

L

1819^{ik} Eszt[endő]ben Junius 30^{ik} napján ki-vett önkényes vallomás.

Mi a neved? s. a. t.

Bényei Zsuzsanna, 20 Eszt[en]dős Tisza-Rőfi [így!] születés, hajadon, Szimonides Jósefnek mostoha Leánja vagyok.

Miért vagy fogva, valdd meg környülállásossan?

Azért, hogy mostoha atyám Szimonides Jóseffel közösülvén, tőle már két élő fiú gyermekeket szültem.

Hogy merted te ezen természet ellen való Istentelenséget el-követni?

Kéntelen voltam, mert másképp puskával, késsel, 's más egyéb gyilkoló eszközökkel fenyegetett.

Miért nem adtad tehát fel mostoha atyádat az Előljárásnak, 's mi szükség volt azonnal búja kívánságának engedni?

Nem merem fel-adni, mert az el-tsapással fenyegetett, én pedig ezen idegen földön nem tudnék sehová menni.

Hallod e' Mostoha Atyád azon általad reá mázolt gonoszságot tagadja, azért tsak vald meg — hogy kitől kaptad a két fiú gyermeket?

Egy Istenem egy Lelkem, én mástól nem kaptam, mint ő tőle, a minek nem tsekély bizonyosága az, hogy a gyermekek éppen olyan ortza vonásúak, mint az mostoha Atyám, a ki azoknak - is valóságos Attyok.

²³² Desperatus = reménytelen.

Voltál e' már fogva, vagy büntetve?
Soha sem voltam[...]

*

1^a Szám.

1819^{ik} Eszt[endő] Julius Hold& 1. ^a Napján ezen T[ekintetes] N[emes] Csongrád Vármegye Al=Ügyészének mint Assistensnek²³³ hivatalos megkeresése mellett következő Tanuk Szolgatattak ki u[gy] m[int]:

Első Tanu Hódi Pál 47. eszt[endős] Refor[mátus] Feleséges Vásárhely Várossának Bírája nem különben

Második Tanu Szabó István 66. eszt[endős] Refor[mátus] feleséges Vásárhely Várossának Törvény Bírája jó Lélekkel vallyák : hogy Józsa Erzsók Özvegy Seres Istvánnét, ugy szinte Szappanos Jánosnét is feslett életű és Kortsmabeli rosz hírű személyeknek tudgyák.

Költ mint fellyebb

Kolumbán Ferentz[...] Eskütt által.

*

2^{dik}

Tanú-vallomás:

Balogh Ersébeth, Özv[egy]: Szűts Györgyné, 55. Eszt[en]dős Vásárhelyi, Reformata, jó lélekkel vallja : hogy a miolta a Tanúnak Leánya beteg-ágyban fekszik nála, az ólta Vejének Botskoros Horváth Istvánnak lakását nem tudja, sokaktól halván azt, hogy Szappanos Jánosnénál legyen éjjeli 's nappali tartózkodása, a Tanúnak házához pedig, a hol Horváth Istvánnak Felesége fekszik, alig megyen egyszer egy Héten. Egyébb eránt pedig Szappanosnét a Köz-hallomásból igen rosz életűnek mondja lenni. — Jósá Ersokról pedig a tanú semmit sem tud, mert hirit sem hallotta. Vásárhely, 2^a Jul. 819.

Fekete János Urad[almi] Fisc[ális] által.

*

Kádár Sára, Szántó János Felesége, 38: Eszt[endős] Vásárhelyi, Reformata jó-lélekkel vallja : hogy a múltt Eszt[en]dei tavaszkor, a mint a Szappanosné Kortsmájába ment-volna az Urát keresni, ű aztat egy különös szobában Terebó Pörzsi Kurvával edgyütt feküdni látta volna, reá kiáltván a tanú Férfjére, hogy nyissa-ki az ajtót, hogy verné meg azt-a Kurvát, akkoron Szappanosné a Tanút /:nem nézvén ennek teherben való léttét:/ egy darab fával egy néhányszor meg-ütötte, olly annyira, hogy tsak egy hasonlóképpen Szappanosnénál tartozkodó rosz személynek segedelmével szabadulhatott meg-tőle. — Jósá Erzsókról pedig egyebet nem tud, mint, hogy tavaly egész nyáron Szappanosnénál több rosz életű társnéival tartózkodott. Azt-is hozzá adja vallásához, hogy az ő férje tsak azólta ollyan rosz hozzája, a miolta Szappanosné Kortsmároskodik.

*

3^{dik}

Tanú Vallás

²³³ Assistens = (segítség; itt:) táblabíró.

Első Tanú Mészáros Anna — vásárhelyi Dezső István — házzal bíró Zsellér, 's most Makón fogva lévőnek felesége 34. Eszt[endős]: vallja : a' tanú onnét tudja, hogy Szappanos Jánosné és Jósá Ersébeth Czigéres feslett életű Személyek mert Szappanosnéval a' Tanú Ferje 4. esztendeig tartván, arra sokat költött véle paráználkodott; a' Tanút pedig föl sem vette, seőtt nagyon verte 's kínoztá, egy ízben azért : hogy azon fehér Ruháját mellyet az írtt Kurvánál el piszkolt, a' Tanú megmosni nem akarván, azt Ki=mosás végett, Szappanosnének küldte=el; — Jósá Ersébett p[edi]g, akasztóné szerént, mint Szappanosnének régi Kurva Társa eránt több aszszonyoktól hallotta : hogy Ferjeiket el-tsábitván, a' Házások közt rossz életet Szerzett.

Második Tanú Mészáros Andrásné, Nyíri Kata — özvegy, 76. Eszt[endős]: Vas[ar]h[e]lyi., Házatlan zsellér; valja : hogy veje Dezső István, vagy 4. Esztendeig, el=hagyván a Tanú Leánnyát, Szappanos Jánosnéval tartott — Feleségét pedig verte 's ütötte — a' mitaz egész Szomszédsággal bélehet bizonyítani.

Költ Vásárhelyen 1^a Jul. 819.

Kováts István Urad[almi] Fisc[ális] által.

*

A pörből kitudódott, hogy Simonides József felesége válni akart. A törvény a válást csak alapos indokok alapján mondta ki. Az asszony és a leánya erre okokat kerestek. Így kerültek a pörbe a kurvák is, akikkel Simonidesnek kapcsolata volt. A védőügyvéd szerint azonban még a lány, Bényei Zsuzsanna is az anyja nyomására vallotta azt, hogy két gyermekét a mostohája nemzette.

Itéltetett

[...]a vassban állót [Bényei Zsuzsannát] e' Perbéli körülállások igen terhelnek, vetke azomban világossan bé-nem bizonyítván[...] a törvény Szék színe előtt most ezutal keményen meg-fedettetni, és a' tiszta, 's jambor életviselésre hathatosan megintettni, 's szabadon bocsátani[...] *rendeltetett.*

*

A védőügyvéd Simonides Józsefet részben kimosta a vádakból. A börtönben eltöltött 6 hónapi vizsgálati fogságon túl 55. forintot kellett fizetnie a verekedéseiből származó seborvosi kezelésre, és a bántalmazottak ruháinak tönkretétele miatt.

40. A paraszt véresre verte a katonákkal kurvázkodó feleségét

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 267.

Anno 1827. Máj. (D. 113. pör.)

A történet [leírása:]

Fekete János Szentesi lakos múlt Aprilis Hónap 28^{kán} Feleségét Répa Sárát a /- alatt zárt Orvosi bizonyítvány szerént kegyetlenül meg verte —

Annál fogva Őtet mint vérengzőt a' Tekintetes Uradalmi Törvényhatósághoz ezennel bé kísértetjük.

Költ Szentesen Maius Honap 1^{ső} Napján 827.

Szentés Városa Bírái által.

·/·

Visum repertum

Fekete János, Feleséges Répa Sárát Aprilisnak ötödikén megverte, ugyan annak azon napján megvis[zg]áltam következendőt tapasztaltam:

1^{ae} A Fején négy hüvelknyi hosszú, egészen a tsontig ható véres sebet.

2^{ae} A térdén három hüvelknyi hosszú, egészen a tsontig ható véres sebet.

3^{ae} A hátán három hüvelknyi hosszú, egészen a tsontig ható véres sebet.

4^{ae} A' hátán öt; farán négy; a tsombjain két; egy forma, három hüvelknyi hosszú, másfél hüvelknyi szélességű vaksebeket.

5^{ae} A Vértés igen nagy lehetett.

Ez oly kemény meg veretés lévén hogy az által az élete valóságosan veszedelembé forgott.

Költ Szentesen Aprilisnak 28^{án} 827 Eszt[endőben.]

Papp Márton Megyebeli orvos

Az orvosi fáradságomért Orvosságokkal együtt tesznek tizen két foréntokat öszvessen.

Önkényes Vallás

Mi a neved÷ s a' t:

Fekete István 26 eszt[endős] ref[ormátus] Szentesi Paraszt — Napszámos.

Miért vagy fogva?

Valami 3. hete, hogy a' Feleségemet Botommal megvertem 's ezért vagyok fogva[...]

Az orvosi Bizonyítvány szerint te olly nagyon 's kegyetlenül verted meg Hitvesedet, hogy a' Fejin 's testin lévő sebek miatt azéleteis veszedelembé forgott — hogy mertél véle illy embertelenül bánni÷

Nem ért nékie semmit a' szépszó szörnyű rosz asszony az, nagy kurva — reám kötötte magát, azt fogadván hogy nem lesz rosz, de mindég a' katonákkal ivott a' Kortsmába.

Akár millyen a' Feleseged, de véle kegyetlenkedned nem vólt szabad — miért nem tettél inkább panaszt ellene÷

Tettem már panaszt ellene voltis már sokszor behajtva — Csongrádon megis tsapatta a' Biró kétízben azért hogy a' Katonák után mentoda.

Vóltálémán fogva 's büntetve÷

Nem voltam én.

Mi vagyonod van÷

Házam van tsak.

Költ Vásárhelyen 2. Maj. 827.

Kováts István Urad[almi] Fisc[alis] Actuar[ius] által.

*

Itéltetett:

A' vassban fogott feleségén veghez vitt kegyetlenségét ugyan megvalván, ezen tetteire való vetemedésének azonban a' Feleségének feslett maga viseletét okául adván : kemény meg-fedés, és a feleségével való csendes életre való hathatos meg-inttés mellett szabadon botsájtatik — és a' Sérelmet gyógyító Pap Marton Seborvosnak fáradságáért Uradalmi Ispány Sulyok Ignátz által rajta meg : veendő 10 forintok[na]k meg-fizetésében marasztaltatik.

41. A rajtakapott asszonyt szerelemfáltésból félholtra verte a férje

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 756.

Anno 1831. máj. (D. 65. pör.)

A tett misége

Folyó Esztendei December Hónap 11^{kén} Szentesi Lakos Czakó János Feleségét Szíjjártó Annát itten bé küldött peczkes nyügget annyira meg kínozza hogy e' miatt nevezett Felesége, kétséges ki menetelű betegségbe fetreng. — a' mint betegségének veszedelmes volta az / alatt ide rekesztett Seb Orvosi bizonyítványból is részszerént ki tettszik. —

Ennél fogva Őtet mint kegyetlenkedőt ezennel, a' Tekintetes Uradalmi Törvény hatósághoz őrizet alatt kísértetjük. —

Költ Szentesen December 15^{kén} 830.

Szentes Városának N[eme]s Bírái által.

*

1830^{ik} eszt[endő]. Dec[ember] 16^{ikán} H[ód]m[ező]Vásárhelyen kivett

Önn Vallás

Hogy hívnak+&::

Czakó János 21. eszt[endő]s R[ómai] C[atholikus] Szentesi Béres, Feleséges.

Miért vagy fogva+:

Most a'mult Szombathon a' feleségemet egy Legénnyel rajta kapván — nyügget megvertem.

Hogy tudnád bebizonyítani hogy mással volt a' Feleséged+:

Amikor elliasztottam azt a' Legényt, a'hátulsó szomszédom Kozák János látta. — Elek Mihály az Anyám Bátyja mondta, hogy 4^{szor} látta ott meg fordulni azt a' Legényt, 's most 5^{öd}ször én kaptam rajta.

Hogy hívják azta' legényt+:

Gyurkó Mártonnak hívják; Nótelen Emberaz, az Édes apjával Gyurkó Jóseffél lakik.

Hogy merted Beteges léttére oly kegyetlenül megverni Hitvesedet, hogy most Szinte kétséges fel gyógyul-e vagy sem+:

Ell tagadtamagát nem olyan nagyon vertemmeg — tegnapis láttam az Annyánál — már jobbana van[...]

Kölmint főntebb

Kováts István Urad[almi] Fiscalis által.

*

A vádlott büntetve nem volt. Vagyona: háza van. A pör tanúi így vallottak:

Kozák János 66 Esztendő R[ómai] Catholicus Feleséges valja

[...]Azt hogy Czakó János, a' Fent forgó eset napján Szikszai vagy Gyurkó Mártont Házától el szalasztotta volna nem láttam — Egyéb eránt az eset előtt nem sokkal Czakó János Házához jöven Feleségét kereste, de nálam nem találván Házához vissza ment. Későbbben ismét hozzám jött, panasolván, hogy Gyurkó Márton a Padláson találta de meg támadni nem merte, hanem feleségét meg verte — tőlem el menetele és vissza térése ideje alatt láttam egy embert Czukor János udvaráról le süttött fővel ki jönni, a' ki felől menyem azt mondotta hogy Szikszai Márton lett légyen, de én ábrázatját nem különböztethettem meg; ugyan azért reá nem merek esküdni, a' volt e' vagy sem; — egyéb eránt olykor olykor láttam Szikszai Mártont Czukor János házához menni ennek othon nem létiben.

*

Szikszai²³⁴ Anna Czakó Jánosné élet halál közt lévő Sullyos betegsége miatt ki nem kérdezhető[...]

Költ Szentesen December 19^{kén} 830.

Szentes M[ező]városa Birái ált[al]

*

Elek Mihály és Farkas Ferentz szentesi lakosok Czakó Jánosért kezességet vállaltak Boros Sámuel jegyző előtt, 1830. december 21-én.

*

Visum Repertum

Ma, úgy mint 13^{dik} Xbris 830 a, Szentes Várossa Érdemes és tisztelt tanácsa és Bírása rendelésiből meg vizgáltam és Cura aláis vettem Szíjártó Annát és ezeket találtam rajta, úgy mint, A Vállán Lapotzkáján Karján Hátán Kereszt tsonjtán Farán Számos Friss ütéseknél helyeit. Nagy Szív Dobogást nagy gyengeséget rettegést Nehéz Lélekzetvételt.

Az orvosi Tudomány Szerént, Eret vágtam rajta. Szív erősítőt rendeltem. Kulső képpen. Borongatót Alázatos véleményem az, hogy ha a Fatju oldal tsontnál a' negyediknél Fitzamodás nints, a mellett a Személj külömben is betegesnek láttatik lenni. De mi okon nem tudhatom. Tehát úgy a reá alkalmaztatott jó orvoslásra, meg fog gyógyulni De, ha belől Sérelem érhetett, úgy Sok bajjal, orvosolható

Szentes A[nno] 13^a Xbris 830.

Sas József Hites Seb : orvos.

*

1830. Dec. 28-án a szentesi plébános, Leeb Mátyás az úriszéknek azt írta, hogy Czakóné jobban van. Sas József 1831. január 2-án azt nyilatkozta, hogy betege gyógyul. 1831. január 19-én Sebők Sámuel megyebeli főorvos bizonyítja, hogy [...]már élete meg maradása eránt, leg kisebb kétség nintsen.

*

A 65ik sz[ám] alatt[...]

Itéltetett

A' fel adott[...] a' Feleségén szerelem-féltésből elkövetett kisebb meg verettetésnek az orvosi hiteles bizonyítványok szerént semmi rosz következtetése [sem] próbáltatik, e' v[asba]fogott az eddig ki allott fogságának bé tudása mellett szabadon bocsátatik.

42. Szadista gyermekkínzás ostorral

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 1089.

Anno 1833. Okt.

65 : szám alatt Insperger János egy 8 Esztendő Gyermeke elkövetett kegyetlenkedéssel, 's annak ostorral történt kemény meg verésével vádoltatott.

²³⁴ A pör jegyzője elírta a nevet. Helyesen: Szíjártó Anna.

Itéltetett

A' vasbann álló maga is elesmérte azt, hogy a' kínzást szenvedett Gyermekeket ostorral meg verte, Tanyájokonn némely veteményekbe tett kár tételéért, azombann a' Törvény színe előtt megjelent Tanuknak fel olvasott vallomásaikból ki tetzvénn továbbá az is, hogy a' Gyermekeket meg kötötte, 's így a' végbe vitt orvosi vizsgálatbeli előadás szerént a' kínos megkötözést, /:ámbar a' vasbann álló tagadná:/ rajta el követte[...] a' vasbann állót, mint hogy a' Testi büntetést ki nem álhatná, két hólnapi vasonn, köz munkánn hetenként 2 napi böjtel töltendő tömlötözéssel büntettetni.

43. A béres megerőszakolja, majd baltával, késsel kínozza 8 hónapos terhet viselő rokonát, aki halva szül

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 1090-1091.

Anno 1833. okt.

Az Uradalmi Fiscusnak, mint felperesnek Czeglédi Csikós Horváth István v[asba]fogott alperes ellen erőszakos vér fertéztető, 's Gyilkosság Fejéből indított Főbenn járó Perébenn

Itéltetett

A' vasba fogott Czeglédi Csikós Horváth István ellen, a Perhez **D** betű alatt mellékelt, 's a' Törvény előtt meg hitelesített önkényes vallásából egész világosságra jövénn, hogy a' folyó 1833^k Esztendei Pünkösöd Hava 30^{kánn} Doszlop Nagy Mihály Tanyájánn mint Béres, ennek Hítvesse Keresztes Nagy Er'sébethel egyedül maradt, 's rajta , ki az **F** alatti anya – Könyvi Kivonat szerént másod – harmadik elegyes léptsőjü²³⁵ sogor aszszonya, minekutánna azt, mint nyóltz Hólnapi Teherrel viselős aszszonyt — saját szavai szerént meg gyomrozta, 's ki fárasztotta, erőszakos paráznaságot követett el; annakutánna pedig Baltával képét meg vagdaltván, 's több Fogait ki ütvénn, Kését három helyekenn szúrta testébe. — Ezen iszonyú sebek, 's erőszak következésébenn, melyek a' **C** alatti Városi si'gálat [Így!] 's Bizonyítvány szerént a' szerentsétlen aszszonyt is élete veszedelmébe ejtették — s az tsak fíjatal erős testi alkotásának szerentsés gyógyításánál fogva szabadított meg a' haláltól, melynek külömbenn áldozattá vá kellett volna lennie, a' Méhébe vólt, de meg rontsolt 8 hónapos Terhe másnap halva született. — A' védlő Ügyész által ezen gonosztévőnek ön vallásából merített, 's mentségére felhozott azon körül állás : hogy az erőszakos megfertéztetés után, a' szerentsétlen aszszony, a' mit ez ugyan el nem esmer, az ő Szemérem Testét meg szorította, s így rajta a' sebeket kinnnyába ön védelmére okozta, enyhítéséül tsak azért sem szolgálhat, mivel erejét, 's tehetségét állítása igaz vóltá esetébenn is, ha attól meg fosztva nem vólt ön meg tartására, az aszszonynak, öszve kontzoltatása nélkül is fordíthatta — tekintetbe vétetvén mind az által fíjataltsága, 's hogy még eddig Gonosz Tettéért meg róva nintsen, minden kinnnak előre botsájtása nélkül a' vád Levélbenn idézett honni Törvények értelmébenn — ugyan azon Czeglédi Csikós Horváth István Gonosz tévő érdemlett büntetéséül, 's másoknak rettentő példájára Hóhér Pallosával az élők sorából ki törültetni végeztetik; 's a' szerentsétlen aszszony élő Díjja fejébenn 20.~'s gyógyításbeli Költségei pótlására 60 — vagy is öszvesenn 80 pengő forintok állapíttatván, ezen summa a' Gonosztévő vagyonjából kifizettetni rendeltetik.

²³⁵ Másod – harmadik elegyes léptsőjü = a rokonság második, harmadik fokán álló, nem vérségi származéka.

*A védő ügyész a Királyi Törvény Táblára fellebbezett, s ezt megengedték neki.
(Ettől kezdve a további eljárásnak nyoma veszett.)*

**44. Tékozló életéért a férj verte a feleségét, mire ez felbérelte
komaasszonyát, hogy jelentse föl a verekedőt erőszakétel címén**

CSML SZF. IV. A. 53. a. 14.: 80.

Anno 1840. júl. (D. 120. pör.)

Dudás Ferenczné Kristó Katalin panaszolja, miképpen ő Rác Adám János hitvese Török Rozál mint kereszt koma asszonya kérésére mai napon Rác Adám Jánoshoz a' végett ment, hogy mivel ez, a' nevezett hitvesét házatól el kergette, és másoktól néki azt izente „hogy bassza a' Kurva Jézusát addig meg nem nyukszik míg meg nem öli.” mint Koma asszonya tudná meg, ha csakugyan olly gonosz szándékkal van e' ellene; Rác Adám János pedig az ajtókat ezen panaszkodó asszonyra reá zárván, ezen minden előterjesztése sok kérései és kiáltásai ellenére is erőszakot tett, és magától illy szavakkal, az nem tesz semmit, ez nem vétek, én felelek mindenről, régen volt kedvem Komám asszonyra, de soha ki nem jött a' sorja, csak most; — bocsájtotta el. — A' panaszos asszony azonnal Tekintetes Szolga Bíró Urhoz ment a' történetet elő terjeszteni. Honnét az Uradalmi Törvényhatósághoz utasított[.] — Mellyhezképest Rác Adám János, mint feleségével örökös czivódásban élő, zabolátlan viseletéről esméretes Jobbágy azonnal befogattatván kikérdeztessék.

Vásárhelyen, télutó²³⁶ 6^{án} 1840.

Szabó László Uradalmi Fiskális.

*

1840^{ik} esztendei Február 7^{én} Vásárhelyen kivett
szabad vallás.

Mi a' neved 's a' t ?

Rátz János 44 eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus]: helybeli kovács.

Hogy merted Dudás ferenczné Komád asszonyodon az erőszakos paráznaságot
elkövetni?

Én nem tettem semmi erőszakot.

Azt hijában is tagadod, mert nevezett Dudás ferenczné Komád asszonyod házadhoz
menvén, te az ajtót reá csuktad 's fajtalan vad indulattal rajta erőszakos paráznaságot
követtél el, — hogy merted ezt tenni?

Hogy ez ellenem feladott pusztá vád, és hogy ezt még csak véghez sem vihettem,
bizonyoságot tehet Szabó János és Nagy János, ezek épen ott voltak akkor, midőn Dudás
ferenczné hozzám jött. —

Feleségedet miért verted el házadtól, ezis odamutat, hogy fajtalan indulataidnak
szabadabban áldozhassál ugye?

Én nem vertem, ő magától hagyott elengemet.

Fogva 's büntetve hányszor voltál?

Feleségemet megvertem ezért kaptam 1 honapi letartóztatást.

Miféle vagyonod van?

Házam, 9 d[ara]b sertésem, 's 1000 f[orint] pénzem

K[elt]m[int]f[ent]

²³⁶ Télutó [hava] = február.

Bártfay Sándor segéd ügyész.

*

Tekintetes Uri Törvény Szék!

Leborulva a' legméjebb alázatossággal előterjeszteni bátorkodom, miképpen feleségem Török Rozália az ő pénz fecsérése, 's tékozlása zabolátlan indulataitól vezéreltetvén, minden asszonyi álmesterségeket, 's fogásokat elővenni 's végrehajtani törekedik, csak hogy pazarló szenvedélyének áldozhassék. Én ezen mértékfeletti, 's minden fáradságos szorgalmamat, nem csak felülmúló, hanem egyenesen ledöntő, és semmivé tévő prédálását hol lágyabb eszközökkel, intéssel, 's dorgálással, hol pedig keményebb elővételekkel iparkodtam korlátozni : de mind ezeknek az az előre el nem látott, 's reám nézve kedvetlen, 's káros következése lett, hogy készebb volt engemet mintegy hússzor hitetlenül el hagyni, mely esetről a' Tisztelendő Lelki atyák is tanúságot tehetnek; sőt még ezzel sem elégedett meg ezen minden házassági hűséget, 's kötelességet lábai alá tapodó hűtlen nő, hogy nem lelkiismerete ellenére nem iszonyodott ellenem a' Törvényhatóság elébe hamis vádakkal járulni, a' honnan már több ízben kósolta azon embertelen vad gyönyörűséget, hogy engemet tömlöczbe záratva sanyargattatott. —

Imé jelenleg is az ő kegyetlen praktikájának martalékává lettem. Saját pénzemen bérlett ki egy minden erköltsiség, 's emberi jó érzés nélkül szűkölködő, 's magához hasonló el fajult asszony bőrből öltözött sátánt, ki az ő kibérlésére azt a' hamis bizonyosságot nem iszonyodik, 's nem szégyenli ellenem tenni, mintha én rajta erőszakot tettem volna. Ezen gyalog sátán megesett személy volt, mikor a' férje elvette és az ilyenek[en] pedig nem szükséges erőszakot tenni.

Tekintetes Törvény Szék! Az ilyes erőszakvételekről a' véges történetek sok színben emlékeznek; elcsábításokról 's nő elragadtatásokról eleget mondáznak, de a' phisikai világban az ilyeneknek mai nap hitelt nem igen lehet adni; mert ha szintén az erőszaktevő férfiak az asszony erejét legyőzhetné is : még is a' kiáltásra való tehetség megmarad : én is óhajtanám, hogy a' vádaskodó asszony az erőszakvétele minden környülményét terjeszteni elő. De nem hogy ezen gyalázatos cselekedetet véghezvittem volna; sőt az ilyes szándék még csak eszembe sem jutott. Mind ezen Koholmány feleségem ezer mesterségének egyik műve[...]

Ez úttal sincs egyéb célja feleségemnek annál, hogy mivel egy kevés pénzt érez körülöttem, azt már esmeretes asszonyi fortélyal tőlem ki nem varázsolhatván, álnok 's erőszakos patvarkodással erőlködik attól megfosztani[...]

[...]alázatosan esedezem, hogy ezen méltatlan sanyargattatás alól kegyesen felmenteni Méltóztassék, a' legnagyobb tisztelettel lévén

A' Tekintetes Uri Törvény Széknek

Vásárhelyen Febr[uár] 9^{kén} 840.

Alázatos szegény szolgája

Rácz Adám János.

Itéltetett:

Dudás Ferenczné Kristó Katalinnak azon vádja miszerint a' vádlott általi erőszakos meg fertőztetését panaszolja Semmivel sem próbáltatván s ezáltal ell nem esmertetvén; ezúttal felmentve Szabadon bocsájtatik.

45. Az öreg gazda állítólag paráználkodott elhalt fia özvegyével, és feleségét közösen hóhérolják a szeretőjével

CSML SZF. IV. A. 53. a. 14.: 377.

Anno 1843. jún. (D. 15. pör.)

Tekintetes Ügyészi hivatal!

Helybeli lakos Nemes Papy Józsefnek hozzám intézett illy tartalmú folyamodására: [...], „Alább írott kéntelenítetttem alázatosan jelenteni; miképen meg panaszolván, hogy Nemes Papy Ilona testvéremmel, a' férje Vida János, minémű szemtelenséget követ; már szinte 38 évek folytak le a' miolta a' házassági kötéllel öszve kötöttek, ugyantsak miolta említett testvéremnek első fia, a' ki már második feleségével házasságba élt, kevés idő múlva az említett fiu meg holt, — annak özvegye nemes Kovács Sára ott maradván lakni, az ipával a' felyebb említett testvérem férjével Vida Jánossal, azolta házoknál testvérem a' leg keservesebb állapotban kinlodik, és majd baromi állapotban kéntelenítettik nyögni, mert a' többször említett özvegy az ipával Vida Jánossal annyira ment, hogy már most semmi titok nincsen közöttök, világosan vér ellen való fertelmességben élnek; mellynél fogva a' szegény testvér hugomat ütik verik, hóhérolják, anyira hogy még az elméjébe is meg zavarták, csak most a' legközelebbi Husvét első napján a' menyé Nemes Kovács Sára a' kovásztevő kanalat a' fején verte széllyel testvéremnek, azt keveselte a' személy — valami páltzát kapott, azzal a' karját külön színbe és daganatba hagyta, bizonyságok erre mind felső mind alsó szomszédok, kik már több izben is az uttzán reám támadtak, hogy a' testvéremen elkövetett hóhéroltatást miért nem adom fel[...] és testvér húgomnak a' fia Vida Mihály a' kit is az attya elvert magától a' nevezett személy kívánsága szerint, a' szállásán lakik Úrbéres földjét műveli, szolgál, a' termésből nem parancsol[...] a' szegény kikeserített testvér hugomat kegyes pártfogásába ajánlván, állandó teljes tisztelettel maradván Vásárhelyen 9^{ik} Május 1841. — A' tekintetes Szolgabíró Urnak alázatos szegény szolgálja N[eme]s Papy József.” A' be vádlott Vida Jánost mint nős-paráznát és vérfertéztetöt le tartoztatván őt törvény szék elibe állítandót a' T[ekintetes] uradalmi börtönökbe kísértettem, — teljes tisztelettel maradván — H[ód]M[ező]Vásárhelyen Május 17^{ik} 1841.

A' tekintetes Ügyészi hivatalnak alázatos szolgálja
Kovács Károly m[aga] k[ezével]²³⁷ szolgálja Bíró.

*

1841^{ik} évi Május 23^{án} H[ód]M[ező]Vásárhelyen kivéttett Tanú vallomások.

Első Tanú Baranyi Ersébeth Déső Jánosné Reform[ata]. 52 éves le teendő hitére vallja:

[...]Vida János Felesége N[eme]s Papy Ilona a' háznál semmivel sem szabad, 's mindenütt el van zárva, 's férje Vida János olly keveset gondol vele, hogy a' télen is meztláb járt, azt is jó lélekkel vallja, hogy a' nevezett Nemes Papy Ilona igen sokszor szaladt a' Tanúhoz mutatván az ütések helyeit[...] még éjj idején is szaladt hozzá, midőn[...] a' háztól elverték és midőn amazok[...] meleg házba háltak, N[eme]s Papy Ilonát a' hideg szobába szoritották éjjeli hálásra[...] a' közelebb múlt Húsvét második napján is a' Tanúhoz menvén által N[eme]s Papy Ilona mutatta karjain és testén a' kék foltokat mellyeket rajta[...] a' Menyetske N[eme]s Kovács Sára a' kovásztevő kalánnal

²³⁷ Mk., mk. = a maga kezével (írta).

ejtett, akkor azt is mondotta a' tanúnak, hogy ő inkább a' kútba ugrik, mint sem többé haza mennyen[...]

Második Tanú Warga Ersébeth Laskai Istvánné Reformata, 46 éves[...] vallja, tö szomszédja lévén Vida Jánosnak[...] N[eme]s Kováts Sárával mint férj feleséggel egy ágyat tartottak volna a' tanú bizonyos tudománnyal nem bír, mert edgyütt nem érte őket, hanem az öreg asszonyali bánás módot a' leg gyalázatosabbnak mondhattya[...] még enni sem igen adtak néki 's mult el egész hét is hogy alig jutattak valamitskét az öreg asszonynak[...] egyszer az ablakon által nézte a' Tanú midőn Vida János az öreg asszont egy nagy darab fával ütötte verte a' szobába, — alább való élet módja volt az öreg asszonynak mint akármelyik szolgálónak, még az öreg a' menyetskével a' szobába külön asztalnál, a' gyermekek a' konyhába a' földön ettek addig az öreg asszony kint éhezett 's egyre dolgozott, mert kénszerítve volt rá 's be sem igen botsájtották. —

Harmadik tanú Tóth Zsuzsánna Cseri István neje, Reformata 23 éves[...] vallja, hátulsó szomszédja lévén Vida Jánosnak igen jól tudja[...], hogy kutyának sints rosszabb élete mint az öreg asszonynak volt[...] látta nevezetessen, hogy egy ízben a' kertbe fojtogatta N[eme]s Kováts Sára az öreg asszont kinek szája szösszel²³⁸ is tele volt tömve, 's a' Tanú kiáltott a' menyetskére hogy ugyan van e' lelke, hogy ollyat nem irtózik tselekedni, — látta más ízben hogy Vida János az úttzáról hajánál fogva húzta be az öreg asszonyt 's a' pitar közepére vágta fejét kinek ősz haja szét bomolva tépve volt, látta egyszer azt is hogy késsel kergette az öreg asszonyt 's oda szaladt az a' Tanú házához az istállóba, végre egy ízbe a' Menye N[eme]s Kováts Sára nagy káromlások között midőn búzát mostak a' kútba akarta fojtani, a' közelebbi Húsvét másod napján pedig oda menván a' Tanúhoz mutatta az öreg asszony azon ütések nyomait melyeket a' menyé N[eme]s Kováts Sára rajta a' kovásztevő kanállal elkövetett[...]

K[elt]m[int]f[ent]

Kovács Károly m[aga]k[ezével]. Szolga Biró által.

*

1841^{ki} Május 19^{kén} H[ód]M[ező]Vásárhelyen kivétetett önkényes vallomás

Mi a' neved 's a' t.

Vida János 55. esz[ten]dős Ref[ormata] Vásárhelyi földes gazda

Azzal vádoltatol : hogy Papý Ilona hitese feleségedet vered, kínzod[...] és Kovács Sára menyeddel világosan vér ellen való fertelmességben élni nem iszonyodol[...]

Feleséget nem verem, nem hóhérolom de velle engemet vert meg az Isten, mert az soha semmit sem dolgozik úgy annyira : hogy ha menyem Kovács Sára kit férje halálátul fogva 3 árvaival tartok gondomat nem viselné, már a' főreg is régen elemésztett volna, — de én velle tilos dolgot soha sem tettem, nem is arra való ember vagyok én már.

Hogy mersz hazudni?[...] és Vida Mihály fíjadat csak azért üzted el a háztul hogy rosz életedet annál inkább folytathassad[...]

Senkit sem bántok, rosz életet sem élek mert öreg ember vagyok, vannak ellenségeim mint Laczi János Vásári bicskás[...] Vida Mihály fiam a' tanyán lakik én nem üztem el magamtul. —

²³⁸ Szössz = kender vagy len tilolása, feldolgozása közben keletkezett vékony, többnyire rövid szálak, amelyek nem kerülnek további földolgozásra. Szurokkal, kátránnyal, gyantával, zsírral átitatva kiváló tömítőanyagként használható.

[...]itt vannak tehát már most a' tanúk, kik gonoszságaidat jól tudván, hazugságodat meg czáfolják, és szemedbe fognak mondani mindeneket[...]

Mint feleségemet régebben mikor rosszat cselekedett, biz én néha megveregettem, mert hiszen az szabadságomban állott, — de nem emlékezem mióta csak egy ujjal sem nyúltam hozzá, — Menyemmel fertelmes életet hogy élnék azt bebizonyítani senki sem fogja, mert az nem igaz — és a' tanuk sem valhatnak ellenem ollyas valamit, amit elnem követtem. —

Amikor a tanúvallomásokban a fejére olvasták a menyével elkövetett bűneit, a vizsgáló ügyész így szólt hozzá:

Nyúlj tehát már kebledhez, és szólj mint cselekedhetted, és cselekedhettétek ezeket?

Ellenségeim azért fogják reám, de nem igaz.

K[elt]m[int]f[ent]

Kertészffy János actuarius által.

*

1841^{ik} évi Május 23^{án} ki vétetett nyilatkoztatás

Nemes Kováts Sára Vida János özvegye Reforma[ta]. 29 éves[...] ki kérdezettvén, magát oda nyilatkoztatta : hogy ő ipával vérfertőztetést el nem követett 's azzal ollyan szövetségbe nem él, ezt tsak irigységből fogták rá, hogy a' nyilatkoztató e' miatt már ipa házától sokszor el is akart más helyre menni, de látván ügye fogyottságát, 's három árvaának eltartására való elégtelenségét az ipa, nem eresztette, — az sem igaz hogy ő napát üldözte vagy verte volna, 's reményli is hogy ellene ezt bebizonyítani nem is tudja senki is. —

k[elt]m[int]f[ent]

Kováts Károly m[aga] k[ezével]. Szolga Biró által.

*

Vida János kezességén kint lévő rab újabb tettei.

Tekintetes Fő Fiscalis Úr! Nagy Bizodalmú Kegyes 's Jó Uram!

Alább írott kéntelenítetttem Nemes Papý Ilona Testvér hugomnak sérelmes panasszait elő terjeszteni[...] Vida János[...] Kezesség mellett a'következendő Uri Törvény Székig ki adatott. Az ólta még veszettebb, és nem hogy meg jobbúlását várni lehetne, hanem, jo igyekezetü Fiát, a' ki munkássága által, Ügyességét mindenek előtt ki nyilatkoztatta, még is üldözi, átkozza, a' Tanyából ki verni akarja, öldökléssel fenyegeti, és még Fiának sem nevezi, ezt mondván bolondul Fia vagy a' kutyának. 'S tsak azért, hogy tiltyák orrol hogy a' velle lakó özvegy Menyével N[eme]s Kováts Sárával ne élyen abba a' nagy vér ellen való fertelmességbe[...] azonn kívül pedig nevezett Menyével ne tékozolyon, az Ősi Vagyonkát rettenetessen együtt prédályák; a' testvér hugomat[...] a' rajta uralkodó öldöklések meg nem szűnik; [...]sem Házoknál; sem Szállásokon meg nem szenvedik, Húsvét ólta nálam tartozkodik, az illyen meg jobbúlhatatlan Ember nem érdemes hogy a' jó reménység alatti Kezességén is ki botsájtasson[...]

Vásárhelyen 18^{dik} Julius 1841.

a' Tekéntetes fő Fiscalis Urnak alázatos Nyomorúlt szolgálja

Nemes Papý Jósef.

*

Tekintetes Kerületi Fő Ügyész Úr! Kegyes Uram.

Papý Ilona feleségem által feladott azon vád következtében[...] *(és itt leírja az ellene fölhozott vádakat, majd így folytatja:)*

Házasságunk bár egymás ellen vádaskodni 's egymás gyengeségeit mások előtt felfedezni gyalázat, mind azon által feleségem törvén meg az útát, 's hamis adataival fogságra jutásomat eszközölve, kéntelen vagyok felderíteni, hogy nevezett feleségem csak egy dolog kerülő, szóhajtó személy lévén, saját házi dólgaival mellőzve az utzákra kiült vén aszszonyi csoportokba keveredve, azokkal együtt üzi a mások becsületébe mélyen ható pletykákat[...] feleségem az elüzetését panaszolta fijával öszve egyezve töllem csekély vagyonkám felett gazdálkodást kicsikarni akará, hogy nékem Évenkénti fizetést adva én legyek a' szolga, ők urak a háznál[...] mivel feleségem esmeretes együgyűsége következtében könnyen rászedhető lévén, lakomat környező csalóknak 's vásári bicskásoknak mindent minek szerint teheti házamból elcsenvén — kértkre kiadja; 's illy czimboráiból állanak mostani tanúi is[...]

Vida János ezután kérte, hogy szabadlábra helyezzék, és a feleségét [...]külön lakásra való ítéllettel sújtani szíveskedjék.

Kegyes Uramnak legalázatosabb szolgálja

Vida János vásárhelyi lakos.

*

Az 1841^{dik} évi October 20^{dik} 's következett napjain[...] Felvétellett Büntfenyítő Pöre Nemes Szabó Lászlónak, mint Uradalmi ügyésznek, és tisztii Felperesnek Vida János vasbafogott Alperes ellen.

A' vád miségét bünt boszúló igazság kiszolgáltatása végett következőkben terjesztvén törvény elibe : miképpen a' vasban álló hitves feleségét Nemes Papý Ilonát meg vetvén, boldogult fiának özvegyével nemes Kovács Sárával azt kegyetlenül kínozni, ütni verni és sanyargatni meg nem szűnik; — sőt a' most nevezett Menyével minden tartózkodás nélkül titkos szövetségben élvén, köz botrántoztatásra nős parázñaságát vérfertőztetéssel tetézni nem iszonyodott[...]

Minthogy pedig a' házasság törés — bár férj által követessék is el[...] a' vér fertőztetés pedig[...] a' meg fertőztetett vérség fokaihoz kép[est] halállal, vagy több éves kemény fogsággal lenne fenytendő

Kéri felperes Ügyész a' vasbanfogott Vida János alpöröst[...] az idézett törvények' értelmében büntetni[...]

*

Tekintetes Fő Fiscalis Úr Kegyes 's Jó Uram!

[...]minthogy Vida János a' többször említett Testvérem Férje, az élelemből a' fiát is ki pusztította, úgy e' szerént a' fia is az Édes Annyát, a' Testvéremet a' Tanyáról el kütte, hogy keresse élelmét mert ő nem tar[t]hattya, Így Vida Jánosnak leg kisebb gongya nintsen Feleségének sem élelmére, sem ruházattyára, én sem tarthatom, mint magános nyomorult Ember bár ha Testvérem is[...]

Papý József ezután kérte a tekintetes úriszéket, hogy Papý Ilona eltartását törvényesen rendezze.

Maradván Vásárhelyen 10^{dik} Februárius 1842. A Tekéntetes Fő Fiscalis Urnak alázatos szegény nyomorult szolgálja

N[eme]s Papý Josef.

*

Nemes Papy József 1842. május 26-án újabb panaszos levélben kérte az ügyészt, hogy az elméjében meggyengült, munkaképtelen hűgának férje általi eltartását, élelmezését biztosítsa, és Vida Jánostól vissza követelte hűgának a házhoz vitt ingóságait: „ládabeli holmijait.”

Vida János 1842. aug. 15-én Kovács István uradalmi fiskális előtt arra kötelezte magát, hogy a felesége ingóságait kiadja, és „évi kommencióban”²³⁹ megállapított természetbeli juttatásával fogja eltartani.”

Vida János egy dátumozatlan levélben az ügyésznek elpanaszolta, hogy Papy József azért írt újabb és újabb rágalmozó feljelentéseket ellene, mivel ő maga is „[...]jegy dologkerülő, 7 hetenként borotválkozó, piszkos és mámorban öszült ember[...]”, aki csak azért igyekezett a hűgát odacsábítani, hogy kiadott ingóságait megkaparintva, abból éljen. Végül Vida János minden vádat visszautasított.

Ítélet

[Vida János...] jelen bűnvád terhe alól próbák nem létéből mentetik fel[...] és durva bánás módja sem magyarázthatatik büntetett[...] ezennel szabad lábra tétetik.

VI. GYILKOSSÁGOK

46. A kurva mérgespókkal mérgezi urát, aki az asszonyt megöli

CSML SZF. IV. A. 53. a. 1.: 6-13.

Anno 1723. die 23. September in Oppido Hod m[ez]ő Vásárhelly.

Deo Eo Unam²⁴⁰

Tudgyae' Latae' vagy halotae' ă Tanú hogy ă mikor az elmúlt Í722dik Esztendőbe circiter Pünkösd előtt más fél hétel, ezen Tekéntetes Nemes Csongrád Varmegyében levő, és Hodmező Vásárhelly nevő mező Várossába lakot Nehaj Csengeri Zsusannanak ă halála Kis mindazáltal mikor eshet, ha Czak történet szerenté mashvalaki, avagy pedig az ura Moczy Martony által előre eltökelet es el szánt gonosz szándékábúl lett legyen annak halála valya megh és szamlalya elő

2^d Vallya megh aztis ă Tanu hite után, hogy ă fellyebb emletett Moczy Marton Ifjuságatul foghvást tellyes életébe miképpen, es hogyan viselte maghát és minémő élető Ember vólt,

3^{uo} Hatt vallyon ă megh nevezet Nehaj Csengeri Zsuzsanna hasonlo modon mind Leany korában, mind ferhezmenetele alkalmatosságával, mind holtaighlan minemő élető Asszonny vólt.

4^{uo} Vallya megh azatis ă Tanú hogy Moczy Márton feleséghe minemő merget [adott], es kivel az Uranak. 5^{uo} A fertelmes el eset után mikor Predikator Ura[m] ennek elejes inteztetett vólna, hogy viszont ă szép házasságghi Lakossokra nézve eöszve adattannak vólna az Asszony soha nem akarván allani sérvés urához minémő szokot szokot vólna [szólani]. 6^{uo} Kiket tu[d]ha[t] ebben [a] dologban a Tannunál lenni.

Pap Catharina 36 éves vallya:

²³⁹ Kommenció = szegődmény, éves munka természetbeli bére.

²⁴⁰ Deo Eo Unam = de eo utrum = arról, hogy vajon... (azaz: a kérdőpontok bevezetője).

[...]hogy ezen fatens még 15 Esztendő korába oda szakadván az megh irt Moczy Martony hazához, es következő keppen 12 Esztendeigh véle együtt egy kenyéren Lévén, soha Iffiuságha ideitül foghvast seminemő legh kisebbigh gonosz természetett, és életet azon Moczy Martonhoz nem tapasztalt volna, hanem inkább mindenkor egy Istenfélő tökéletes jó magha vieslő jambor Ember vala; el annyira, hogy házasságha alkalmatossághavalis, mind addigh valamedigh tudni illik a gyakrabban említett feleséghe magha hitibe és betsólétébe megh maradott volna, igyekezet mindenkor aző Hitves Társát igaz szeretettel meg becsólnyi.

Ad^{trium}²⁴¹ vallya mikor ott lakott vólna veleh egyöt, ă Fatens szépen megh becsülték egymást, hanem annak utanna osztan egy bizonyos Csikoss Istvány Nevő Legénnyel elesvén ă paraznasághba egyöt tapasztaltattannak volna azután soha sem betsóte az eő ferjét, hanem mindenkor feslet életet űzte vólna. Ad 4tüm. Azt bizonyitya, hogy máskülömb[en] nem tudgya ă dolgot hanem megh nevezet Moczy Marton szájából halotta vólna formalibus.²⁴² Lam mitt attak innom[...]

Kovács Erzsébet tanú vallotta:

[...]Ad 3tium.²⁴³ ă midön eczer Csengeri Susanna ă Gonosz életre atta vólna magát soha az eő hitves urat nem becsölte, henm feslet fertelmes életet élt volna.

Ad 4 tüm.²⁴⁴ Egy korban ă többi között ă Fatens hozajok menván, és az ajtott be nyitván, ă megh öltt Aszont ă mostani Vasarhelyi Tömlöczbe raboskodo Aszszonyal /:hamariaba elgyöktannak [eldugták] egy Tálban kovász formába keveritő valamelly materiát:/ együtt kapta, mellyetis azonnal hamariába elduktannak, és azután az Embereh soha jora valo élete, és egessege nem vólt, mind addigh meghlen egy Tóth Aszszony orvosaghot adván nekie, ă be adott mérghet ki nem hánta vólna, ă Sokaig és majd halálba vezető Leulesse után való egességének megh teressével.

Ad 4 tüm. Egy korban ă többi között hallota ă Fatens magátúl Moczy Mártontúl formalibus, hogy megh attak ennekem innom!, és ugyan ezen fatens azon merghet étetött egy edénybe ă kemenczén talalvan ă kutyakkal kivanta volna megh etetnyi, de egyik sem nyalta megh ă nyelvevelis.

Ad 5 tüm.²⁴⁵ Jol tudgya ă midon ă Makovay Tisztelendő Esperess Predikator uram eleibe ideztetett vólna ă viszont Istenes Urnak kedvéért csak azt vallota azon Csengeri Susanna, hogy egy atalyába haza nem alanna Ferjehez, mivel az Urahoz csak eczer vólna megh esködve, de ama roszt legény Tarsaval hétszer vólna megh esködve.

Kovács Katalin tanú vallotta, hogy a rossz útra tért asszony

[...]Jegy darabb üdeígh Toth Szabó Mattyás hazannal azal, ă felúl megh irt vasárhellyi Tömlöczbe levő gonosz vén Aszszonyal Csengeri Susanna Aszszonnak ă Nyénével arra kenszeretett általa, hogy az eő kőszvenyes Labainak meg gyógyitására szedne merghes pokot, ha /:szarik vál[adék]ot:/ lehetneis, amint hogy osztan immit amot még az agy alatis mécs világnál kerestette nem csak eő véle hanem az eő ere Nehai Csengeri Susannatol koldett nékie efféle merghes pokot egy keszkenyőbe végtére ezen fatens Lelkibe nem nyughatván, Csak ugyan végere kivánta mennyi ă gonosz vén Aszszonytúl azon pok szedes mivoltannak, es okannak, meg vallya ă Fatens Menyecskeinek illy formába, hogy jöszte ez arra való eszköz hogy mivel ez ă mi

²⁴¹ Ad^{trium} = ad tertium = a harmadik (ponthoz).

²⁴² Formalibus = e szókkal.

²⁴³ Ad 3tium = a harmadikhoz.

²⁴⁴ Ad 4tüm = a negyedikhez.

²⁴⁵ Ad 5 tüm = az ötödikhez.

Gazdánk Toth Szabo Matyas, és Moczy Marton rosszszul tartják a feleslegheket, ennekem a Predikatorné fonyássomra egy mariast fogh adni es azon palinkat vévén mind ezen a mi Gazdánk[na]k Tóth Szabó Mattyassnak, és mind Móczy Martonnak ágyuk megh innyi, abb[a] a pok mérget és ugy az Uranakis adgyuk jól palinkat innyi, hogy atul el aluván mi hárman, tudni illik én, és te, /:de nem tudgya kit értett a harmadik[na]k:/ fojczuk megh a Gazdat, ha hamar megh nem találna halnyi, azutan fell kötem az Uradott hogy szo[l]icza elő [a] Szomszédokat, mellyek hogy így lévén a Fatens Keresztensegűl viseltetvén megh jelentette, mind a megh nevezet Gazdájának ezen felőle elvégezet veszedelmes dolgát annak utanna pedig a Hellységgh Biránnakis.

47. A férj halálra veri részeges feleségét

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 402-415.

A^a 1756. die 5^a Januarj in Vasarhely Peractum.²⁴⁶

Kovács András 34 éves kálvinista, Bodva nevezetű helységből való, így vallott feleségének, Belleges Katának a megveretéséről:

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva minthogy megvertem a feleségemet. A dolog így volt : En a mezőről haza jövén a feleségemet részégén találtam négy kéz láb mászkálva a házam közepin egy kis gyermekecskével együtt, arra meg boszszankodtam s. a kocszi hajtó ostorral meg vertem, azután a szénvonó akadván kezébe egy néhányszor azzal ütöttem meg, hanem minthogy azt mondotta, hogy nem esett vólna az eő rajta, ha Banga Gergelyné a bor italra nem ingerlette vólna, akkor meg fogván a kezét s úgy húztam Banga Gergelyéhez, és mondtam Banga Gergelynének : Látja Kend, ez Kendet okolja, kire Banga Gergelyné azt mondja : En bizony oka nem vagyok mert háza tájára Sem vóltam Kegy[e]dh[nek], hanem eő itt vólt ma és két tepszit kért málénak valót. Arra én jobban meg boszankodván ismét kezénél fogva haza húztam úgy hogy az ing alyais le maradt róla.

Hanyad napra hólt meg az után a feleséged?

Tizen harmad napra hólt meg az után mert Sz[ent] Tamás napja Szombatyán vertem meg, és Ujj esztendő napján elis temettük.

Valami egyéb betegségé vólte a feleségednek az előtt vagy akkoron?

En Semmi betegségét nem tapasztaltam, maga tudja, hanem a verés után Máté Istvánékhoz ment fekünni akkor étzaka, s. azután a gyermekét haza küldötte hogy tartsam, s. úgy annakutánna magát is haza hoztam és othon fekütt, még a feregis meg termet alatta. Azonban beteg ágyaban sokszor mondotta: néki azon ágyában meg kell halni, a mint megis hólt; de attól hólte meg vagy sem a jó Isten tudja.

Mi okra nézve verted meg olly szörnyű képpen?

E vólt az oka, hogy először is egy S. v. Sertést ölvén, annak aprólékját nagyob részént mind elhorta, három sák búzámat elpredálta, 4. Sák kölesemet és hat Sák árpámat. Vólt 300 sóm marhácskából annak nagyob részét elpredálta. Az Város Quartélyos Pénzétis²⁴⁷ tolem ellopta, mert bíró Uram reám bizta vólt hogy ki szedjem.

Az ügyben azután sok tanút kihallgattak. Az ő vallomásaikból kiemelt részletekből rajzolódik ki a tragédia. A tanúknak a kihallgatások során erre a két kérdésre kellett felelniük:

²⁴⁶ Peractum = lefolytatott.

²⁴⁷ Város Quartélyos Pénzét = a beszállásolt katonák számára a lakosságtól összegyűjtött adót.

1^a Mit tud a tanú Kovács András feleségének halálra való veretetéséről, vagy az előtt való betegségéről? s egészségéről?

2. Ki[t] tud jó Tanúnak lenni ezen dologban?

Banga Györgyné, Diószegi Éva tanú vallomásából idézünk:

1um A Tanú szomszédja lévén, látta egy alkalmatossággal tavaly Dömötör tájban hogy négy kéz láb állott a maga háza közepin Kovács Andrásné egy kis gyermekével együtt s. akkor a tanúnak mondotta: En bizony 3. vagy 4. fazék mézes bort ittam meg és mind kihánytam, betegis vagyok belé, de egyéb betegségét nem tapasztalta a tanú. Azomban a más szombaton 2. hete volt a mikor mutogatta a maga lábait a miképpen [m]eg volt verve az Ura által, mikor pedig azután verte a Tanú szemeláttára aztis látta, a tomporát, hátát, oldalát, es mindenét, az honan magais a tanú úgy gondolja hogy azon verésbe halt meg[...]

Banga Istvánné, Nagy Erzsébet tanú vallotta:

[...]a Tanú soha nem látta Kovács által való verését mivel arra gondja nem volt, hanem anakelőtte elégszer hallotta jajgatását s. olyankor a Tanúnak fű szomszédjai mondották : mostis a Feleségét veri Kovács András[...]

Kása Mihály tanú így vallott:

[...]a midőn az eltemetés után ki vétették az Urak a földből a testét Kovács Andrásnénak, akkor látta hogy össze volt verve a teste, és a tompora nagyon sebes is volt[...]

Kondás Györgyné, Király Erzsébet tanú vallotta:

[...]Ad 2um A szomszédjai tudnak leg jobban felőle szólni, és azok a kik mind betegségében s. mind halála után meg fűrésztözték Kovácsnét[...]

Juhász Andrásné, Kállai Katalin tanú vallotta:

[...]a Tanú a Tóra menvén vizért, mikor haza felé ment volna, akkor még szólította Kotormány Jánosné mivel az ő Kegyelme házában feküdt már akkor betegen, ott lévén Máté Istvánné is, kérték a tanút hogy vinné haza, s. úgy a vállába ragaszkodott a Tanúnak, és haza ment vele, akkor mondotta Kovács Andrásné : O! Kata Néne bizony meg halok, egyebet tőle nem hallott, hanem a tanú bé késérte, és ott hagyta[...]

Kotzka Andrásné, Debretzeni Erzsébet tanú vallotta:

[...]az után esvén nagyobb megveretése, a tanú házához ment látogatására, s. kérte azon a Tanút, hogy mosná meg az ing allyát, akkor kezében vévén az ing allyát s. látta a Tanú hogy tiszta vér volt s. ott lévén a férjeis Kovács András így szólt : I hol a keszkenője s. a főkötőjétis vigye el Kjend s. mossza ki, ha meg döglik úgymond az eb atta, had legyen tiszta, s. azzal a tanú ki mosá, s. tisztán adta oda s. ugyan csak abba elis temettetett. A Tanú látta testi szemeivel a nagy Sebeket Kovács Andrásnénak is testén és a mikor a férje ki fordult a szobából, olyankor panaszkodott, hogy néki az ura verése miatt kell meg halni. Azután a Lepedőjétis akarván kimosni, az Ura azt mondotta : talán azért akarod kimosni, hogy ha meg hal alá akarod tenni, de nem teszed bizony azt, mert nem érdemli az eb atta, de ugyan csak ki mosta a Tanú és abban elis temettetett[...]

Győri Istvánné, Pap Sára tanú vallotta:

[...]azt mondotta [Kovácsné], hogy az Ura a lábait igen keményen megverte az ostorral, úgy hogy alig férne a csizmába[...]

[...]beteg ágyábanis feresztötte a Tanú Kovács Andrásné és látta hogy össze volt törve s. kinezva. Autsent, confirmat addito:²⁴⁸ hogy a tomporán a bóris mint egy két újnyira elvált a testétől, főregis volt alatta a gondviseletlenség miatt[...]

Máté Sámuelné, Kis Ilona tanú vallotta:

[...]Megverettetése után pedig mindjárt látta a Tanú a maga háza tájékán és behívatta magához gyermekecskéivel együtt, meg szánván hogy az hidegen volt, és harmadnapig volt a Tanú házában, akkor mondotta : Hogy az ézaka verte volna meg az Ura keményen, a fejéből is csorgott a vér és mások is hozzá jöven mutogatta másoknak is, hogy a fara tiszta Seb volt, és a karjais kék volt. Azomba[n] ott létében Sokszor mondotta : Jaj meg kell halnom az uram keze miatt, Soha meg nem maradok, eő volt úgymond az én gyilkosom, a minthogy azon ágyából soha fel sem költ, hanem meg holt. Az urais utánna jöven mondotta : hiszen Soha nem kineztem meg egyebbkor csak mikor rosz volt, ihol mostanis egy Subát eladtam, annak az árán búzát vettem, aztis beitta[...]

Kása Mihályné, Csöngöri Erzsébet tanú vallotta:

[...]Verését ugyan nem látta a Tanú de jajgatását hallotta, minthogy szomszédja volt, azonban mikor az ura verte olyankor bé volt az ajtaja zárva, azt pedig onnan tudja mivel egynehányszor akart oda bemenni olyankor de bé zárva lévén ajtaja bé nem mehetett[...]

Kasza Mártonné, Vidács Anna tanú vallotta:

[...]minthogy a Tanú holt hírért hallotta látogatására elfordult, de még akkor életben volt, és szinte az Férjeis bójöven mondotta: maradjak ott úgy mond, mert ha meg hal nem lesz kinek kinyútoztatni, s. a Tanú ottis maradt, és csak hamar azután meg holt, szemét, száját befogta a tanú, azután felöltöztették[...]

Kenéz Mihályné, Szilágyi Erzsébet tanú vallotta:

[...]Hanem már meg halván a mikor ki akarták nyútoztatni, akkor látta a tomporán lévő Sebejt, mintha S. v. az ebek kiszopták volna, oly rút volt, a Lába szárai is kivolt rothadva, az hasais a lába fejéig mindössze volt törve, az homlokais Sebes volt s. még a hajais a vértől össze állott, hogy meg Sem lehetett fésűlni[...]

Csurka Ferencné, Szűcs Mária tanú vallotta:

[...]Azt ugyan tudja S. tapasztalta : hogy egy karomkodo és részeges Aszszony volt [Kovácsné...]

48. Önbíráskodók egy szerelmeskedő koldúsasszonyt fokosokkal agyonverték

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 572-589.

A^o 1756. die 22^a Aprilis

Részletek Horváth Mihály 32 éves vásárhelyi calvinista főbűnös vallomásából:

Miér vagy fogva?

Azért vagyok fogva, minthogy egy István nevű Ember a külső korcsmán tegnap este /:az hol együtt ittam volt véle és Iffjú Méhszáros Jánossal:/ azt mondá, hogy egy koldús Asszonyról kéczeris lehúztak gyalog katonákat, paráználkodott vélek, azért menyünk úgy mond el es hajcsuk fel a Város házához, elindulván azért utánna a Csaki Pál malma alatt meg találtuk, és ott lévén az István nevű emberis, eő kezdette mingyárt verni[...] azonal tőlünk el maradt az István azon Malomnál, es miis ütöttük vertük

²⁴⁸ Autsent confirmat addito = authenticata confirmat addito = hitelesítve megerősíti, hozzátéve, hogy...

baltákkal²⁴⁹, és a Víg István böttyáig mi ketten hajtottuk Méhszáros Jánossal. Én nállam volt egy balta és a Méhszáros fiánális egy balta volt, úgy hajtottuk mi ketten verve a Város háza felé Iffjú Méhszáros Jánossal én a hátat vertem[...] eleget húztuk vontuk, de tovább a Víg István böttyánál nem vihettük, mivel részegis volt, hanem az úczából félre húztuk hogy kocsik reá ne menyenek azzal ott hagytuk.

Micsoda Tagjába vágta Méhszáros János az baltát azon Asszonynak?

Tulajdon szájjából hallottam hogy majd a s. v. valagába akasztom a baltát, amintis Szemem láttára oda vágta, s úgy húzta vontá azon szempillantásba s. rangatta.

Mi módon húztátok s. vontátok azon kóldús Asszonyt?

Ugy hogy mind aketten a Szür kankojaban akasztottuk a baltánkat, s. úgy húztuk s. vontuk által az más úczára meztelenen.

Valóe hogy vallattad azon kóldús Asszonyt : hogy kivel paráználkodott volna? és ki bizta reád hogy azt cselekedjed?

Igenis én vallattam eötet veréssel, s. mondottais, hogy a vak káplárral Paráználkodott volna, én reám pedig Senki azt nem bizta, hanem csak magam cselekedtem.

Hallottade hogy azon verés közbe nótát is danolt volna a Méhszáros János és mimódon?

Olly formán danolt ott: az én Uram Katona, magam katonáné, egyebet nem hallottam.

*

Részletek Méhszáros János 15 éves, calvinista vallomásából:

[...]amintis azon harmadik ember Társunk bemenvén az Malom alá keresni a kóldús Asszonyt, azonnal az Asszony kijött én hozzám, s. én így szólítottam : kivagy boszorkány vagy e vagy Eördög? az Asszony pedig így felelt : Csak ide jöttem boros vagyok, egy kis Palinkát ittam s. lefeküdtem volt[...] Horváth mindgyárt baltával ütötte verte, és eltaszította mondván : Te voltále az a ki Czirok Katánál én hozzám tetted magadat ilyen amojan attá, teremtetted. Kire az Asszony felelte : En voltam a Kjendnek ott danoltam[...] Minthogy pedig Horváth által való eltaszítása miatt az Asszony a földön fekűt, azon vellünk való embernél lévén valami veszszö vagy Pálcza[...] azzal a lába fejét lassan ütötte mondván : Kely fel, eregy, az Asszony arra szollott, fel kelek fel. Ugy aztán azon ember velünk tovább nem volt, hanem elment maga dólára[...]

Hová és mimódon vittétek el onnan az Kóldús Asszonyt?

[...]Elérkezvén a Kisvalvaj János árkaig ott belédült az árokba, s. Horváth mondotta, ne hagyuk már itt vigyük el, fogjuk meg húzzuk ki az árokból, s. úgy mind a ketten meg fogván kezeit, ki húztuk az árokból; de az árokbais nagyon megh verte Horváth az Asszonyt. Onnan el indulván ismét verni kezdette mondván néki : Illyen amollyan attá teremtetted vén boszorkánnya, kurvája hányszor volt közöd a' katonákkal? arra felelt az Asszony : Nem volt egyszeris csak akarta meg tenni a' vak káplár, de nem cselekedte. Arra Horvát mondotta: Hát Paraszt Legény hány volt rajtad? felelt az Asszony : Hogy egy sem volt.

Továbbá hova vittétek az kóldús Asszonyt, és micsoda Szókat hallottál azon Asszonytól?

²⁴⁹ Baltákkal = értsd: fokosokkal, fokosbaltákkal. Erre a pörben utalást is találunk: [...]Horvátnál egy jó Fokos volt[...]

Onnan mentünk velle az Bécsiék árkukig s. ott el esett, és Horvát az Szür kankójába akasztotta a Baltáját s. azt mind a' ketten meg fogtuk, s. úgy húztuk a Víg István Bóltjáig s. akkor mondotta a' vén koldús Asszony[...] hagyatok békét énnékem, inkább adgyatok egy kis hideg vizet. Akkor Horvát ismét kegyetlenül verte mondván : Ne hideg víz[...]

Valóé hogy az vizes árokba is belé esett[...]?

Igenis való hogy a' lába benne vólt, mivel el dült az árok Parton, s. Horvát úgy mondotta : Huzzuk ki, az én lelkemre bizony ne halljon az árokba mert úgy mond énnékem Sok gyermekem vagyon. Ugy húztuk pedig ki az árokból : hogy Horvát és én a' Szür kankójába akasztottuk a' Baltánkat és már akkor mezitelenen vólt, el maradt róla az Ing allyais[...]

Más valaki Segítetté vagy Sem húzni az koldús Asszonyt?

Segített a' Víg István Bóltjában lévő Görög, a' kiis így Szóllott eleve minekünk : Ne hagyatok itt az én Bóltom előtt, mert az[t] fogják gondolni mások hogy én vertem meg, vigyék el úgy mond innen, hiszen a' Tehénnekis elég volna annyi verés.

Ezután tanúkat halgattak ki. Az egyik föltett kérdésből megtudtuk, hogy:

[...]s. micsoda Taglyát verték azon koldús Asszonynak, melly az verés után 3. óra múlva más napon megis holt?

Pap István 20 éves tanú vallotta:

[...]Ejczakán nagy kiáltást hallott a Tanú, fekvén maga Bátyának ajtaja előtt kívül s. mondotta Horvát : No baszom a Lelke vén kurvája ki dölgozott meg? ütven vervén a koldús Asszonyt, akkor mondotta az Asszony : A vak káplár akart meg dölgozni, de nem lehetett, az után ismét kinezta s. vallatta hogy mondaná meg igazán: Jaj csak ne báncsatok úgy mond: való hogy meg tette[...]

[...]húzták vonták a Tanúnak bóltjáig, ott Szeme láttára az Tanúnak ismét verni kezdették minden Tagját minden kéméllés nélkül[...]

[...]meg fogván Horvát a nyakában lévő Szür kankót, annál fogva ki rántotta az árokból, s a Méhszáros János a baltát a szemérem testébe belé vágta azt mondván : Jó Picsa vólt ez mikor a káplár birta, de most nem jó mert a Méhszáros keze alatt vagyon, ez után a Méhszáros Fia valami nótátis kezdet ott fűjni[...] ezekután bementek mind ketten a Víg Istvánék Házához s. ottis dicsekedett Méhszáros János velle hogy bezzeg belé vágtam a baltát a Szemérem testébe, de nem tudom mikor veszi hasznát a katona, onnan ismét kijöven az Házhoz így szóllót Horvát : majd ki megyek nézni vallyon nem mente el? akkor mind a ketten az Asszonyhoz mentek, és Horváth vagy háromszor meg ütötte a balta nyelével, mondván kely fel, eleget aluttál már, gyere fel a Városházához; de az Asszony azt mondotta: az Istenértis kérlek benneteket takarjatok bé, s. vizetis kért, de sem bé nem takarták se vizet néki nem adtak[...] Horváth a Szürkankójába akasztotta baltáját és annál fogva húzta keresztül az úczán, a Méhszáros Fia pedig vagy kétzer a farába vágta a baltát s. úgy akarta húzni, de mivel abalta ott meg nem akadott, tehát eöis a Szürkankóba akasztotta és úgy húzták mind a ketten. A Tanú bal karjánál fogva akarta hogy onnan elvigyék és magais Segicsen; de Horváth azt mondotta : ne báncsa kjend mert vétek a kezét meg fogni, úgy asztán a Tanú hozzá Sem nyult. Minekutanna pedig kihúzták volna az ucca közepire, ott hagyták, és Horváth a Tanúval maga bóltja alát lefeküti, mondván : majd meg lesem, s. ha el akar menni, fel hajtom, de mivel az Asszony Sem költ fel, Horvát is viradtig alutt, hanem viradtakor hozzá ment Horvát, ezt mondván : kely fel eleget aludtál már, arra mondotta az Asszony : Jaj nem kelhetek fel, inkább takarjon bé kjendtek : akkor Horvát azt modá : No itt üssön a meny

kü, baszom a Lelked, és így az hónaja alá csapván baltáját elment a Méhszárszék felé. Az Méhszáros fia pedig mint egy három óra tájba elment haza.

Víg Istvánné, Benyhe Ilona tanú vallotta:

[...]Mivel valami vágás volt Horvátnak már az előtt a kezén, avére elindult, és így Szóllott : Eördög adta vén kurva boszorkánya, be elrontám a kezemet éretted? S. úgy bémenvén pedig Mászáros János is az Házba így Szóllott : Eördög adta vén kurvájának be az Segibe vágtam abaltát, de kiszakadot nem húzhattam véle.

Rácz Mihályné, Czirok Catalin 38 éves tanú vallotta:

Vallya hogy az mos el múlt Télen a' Tanúnak Házánál volt ez az agyon vert Köldús Asszony, s. Szinte Horvátis ott lévén Horvát nyalta s. Szopta az Köldús Asszonyt, s. még danólt Horvátnak az Asszony azt látván a' Sok Borivók /:minthogy a' tanú maga házánál Város borát árulta, ott Sokan voltak a' Borivók:/ meg botránkoztak rajta, hogy olly nagy Szerelembe esett véle, s. úgy aztán az köldús Asszonyt mások ki vezették az Házból mondván : Bizony el rontya magát ez az Horvát véle, egyebet a' Tanú nem tud, hanem hallotta : hogy mind a Szék bíró, s. mind a' Város Tisztyei Horvátot vexálták²⁵⁰ azon Asszonnyal, és így innen gondolja hogy haragudhatott reá, mint hogy eö miatta csufolták.

*

A holttestet két kirurgus vizsgálta meg, és erről az alábbi jelentést tették az úriszéknek:

Producti Sub D. tenor est Sequens:²⁵¹

Alább meg irttak adgyuk tudtára ezen Levelünknek rendiben, mindazoknak a kiknek illik, hogy ezen folyó 1756^{dik} esztendőben meg esett Sz[ent] György Havának²⁵² 22^{dik} napján az Ur T[e]k[in]t[ete]s Fiscalis Urának, és Hellységbeli Nemzetes Birák Uraimék parancsolatyokból, jelentünk meg, egy bizonyos Csereke Jánosné Köldús Asszony holt testének látására, mellyetis hivatalunkbéli kötelességünk úgy hozván magával, anatomic²⁵³ meg vizsgálván ekképpen találtuk.

1^a A fején volt egy újni vágás in parte occupitis.²⁵⁴

2^a Az háta egészszen annyira meg volt veretette s. töretette, hogy amidön negy szárnyú dilatatiot²⁵⁵ tettünk volna rajta a Száraz bőre alatt, az törött vér, mintegy hólyagból kiomolván, Sebessen folyt vala, és a Száraz bőr alatt lévő részei feketék valának.

3^{uo} Az Húsa a köldökin alól mind jobb és bal felől ki vólt ligatva, ezen részitis aperialván,²⁵⁶ tapasztaltuk, hogy az extravasatio Sanqvinis²⁵⁷ fekete s. öszve tört máj mógyára, infra Regium Umbilicalem²⁵⁸ Szellyel futott vala, elválván a Száraz bőre a

²⁵⁰ Vexálták = zaklatták, gyötörték.

²⁵¹ Producti Sub D. tenor est Sequens = A D. betű alatti írat tartalma a következő:

²⁵² Szent György hava = április.

²⁵³ Anatomicē = anatómiailag.

²⁵⁴ In parte occupitis = a hátsó részén.

²⁵⁵ Dilatatiot = tágulatot.

²⁵⁶ Aperialván = szabaddá, láthatóvá téve, kinyitva.

²⁵⁷ Extravasatio Sanquinis = vérömleny; a testüregben vagy a szövetek között fölgylt vér.

²⁵⁸ Infra Regium Umbilicalem = infra regionem umbilicalem = a köldöktájék alatt.

testétől nagy darabon. 4.º Sit V. A.²⁵⁹ A Szemérem teste és az allfele baltával bévult vágva. 5.º A czombjai mind két felől, lába szárai, lába feje, boka csontya, és láb újai, igen kéméletlen és kegyetlenül meg valának veretettve. Melly jelekből bizonyosan meg esmértük, és igaz Lelkünk esméreti Szerént attestállyuk,²⁶⁰ hogy nem egyéb természeti nyavalya miatt, kellett azon Személlynek meg hólni, hanem csupán csak az elől számlált vereségek miatt. Mellynek nagyobb bizonyosságára, agyuk ezen Szokott Pecsétünkkel meg erőssítettett Recognitionalisunkat.²⁶¹ Act.²⁶² H[ód]M[ező] Vásárhelly die et A^o quibus supra.²⁶³

Daniel Hunyadi
Vásárhelyi Chýrurgus

Michaël B. Péteri
Chyrurgus Váasar[helyi]

49. Kisgyermek kegyetlen meggyilkolása

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 535-537.

Anno 1764^a die 17^a July

Részlet Dobos István Kókáról származó, cir. 25 éves, „Papista” vádlott vallomásából:

[...]Miért vagy fogva?

Egy kis gyermekemért, a dolog így volt : Béressi Szolgálatom után, lesz másfél esztendeje miúlta meg házasodtam Kecskeméten, de nem Kecskemétre való a' feleségem, hanem Budán lakó Erös Bertának Leánya Maris; Ettül született Sz[ent] György nap²⁶⁴ után való pénteken két fiacskám egyik István, másik János, tartottuk Sz[ent] Mihály napig²⁶⁵ őket, es Sz[ent] Mihály nap tájba hozzánk jött Volenter Kata nevű Aszszony, Nagy Mihálynak Pota Vejinek házához, és így szóllott, fejére kulcsolva a kezét: ted el tugd el, jobb lesz a' fejed allyának, ezt hallották Benkőnek Leánya Pöre, Apro Juhásznak felesége, és a magam feleséghe. Ezen beszéde után Volentér Katának, János fiamat fogtam, es egy verem forma kis gödörbe a Varos alatt belé vetettem, s. földet kapartam reá kezemmel, ä kezecskéjeis ki laczott, s. azzal ott hagytam[...] földet tettem a' Szájába hogy ne Sirhasson.

50. Férjgyilkosság a szerető segítségével

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 541.

Anno 1767^a die 21^a Januarý in Oppido Vásárhely.

Részlet Kordásné Simon Maris 20 éves gyulai asszony vallomásából:

Mert vagy fogva?

Bizony tsak azért vagyok fogva, hogy a múlt nyáron az Aradi Várnál dolgoztam Urammal edgyüt, hozzánk akadt ez az Legény, aki velem edgyüt fogva vagy, kivel meg ismerkedvén igen nagyon egy másban szerettünk mint hogy pedig én az Uramat nem szerettem, nem= is arra való volt, még Aradon, egy más között egy akaratunk lévén, reá állottunk, és el tökélettük hogy Uramat ä világból ki végezzük, a mint tehat most

²⁵⁹ Sit V. A. = sit venia = engedelemmel szólva, legyen bocsánat [érte].

²⁶⁰ Attestállyuk = tanúsítjuk, bizonyítjuk.

²⁶¹ Recognitionalisunkat = bizonyáglevelünket.

²⁶² Act = actum = kelt.

²⁶³ Die et A^o quibus supra = kelt; és és nap, mint fent.

²⁶⁴ Szent György nap = április 24.

²⁶⁵ Szent Mihály nap = szeptember 29.

egyut hárman, Kókára az uram Attyafiaihoz mentünk volna, az Útban az Uramat fejszével agyon ütötte az ă Legény hogy mindgyárt meg holt.

Tehát igaz az, hogy te vagy oka az Urad halálának?

Én az Uram halálának oka nem vagyok, nem= is volt akaratom arra hogy meg öletessék, hanem ez a' Legény mivel igen belém szeretett, maga szandéka volt, eő tette fel magában hogy meg öli, de én arra reá nem alottam sőt intettem hogy azt ne cselekedgye, de eő még= is tsak el vegezte maga fel tett szándékát, amint mondám most az úton mikor Kókára akartunk menni, az Uram Keziben lévén ă fejsze, meg Szegény Uram, hogy ă Legény beléje kötölőczőt, ă fejszét előmbe vetete hihető ă Végre hogy oltalmazsam de ă Legény kervén tölem ă fejszét, és azzal fenyegetvén, hogy ha oda nem adom engemet= is meg öll, ugyan tsak keziben adtam.

Császár István 20 esztendő, kálvinista, Tolna vármegyei nyiki fi elmondotta, hogy Péterin kívül fogták meg emberölésért. Egyebek között így vallott.

[...]most hogy Attyafiaihoz akaránk vala meni Kókára, csak reá vettek ă gonoszok s= maga fejszeivel kétszer főben ütven ötet meg öltem, és az útból ki húzván testét ă hóban takartam.

Hát az aszony mit csinált?

Eő elore ment csak magam vesződtem véle[...]

51. Az apa a kisfiát kísértetnek vélte, ezért agyonmarcangolta

CSML SZF. IV. A. 21. b. 116.: 224-225.

Anno 1769. die 3^a 9^{birs}.

A vádlott így vallott a megyetörvényszéki kihallgatás során:

[...]Bozó Tántzoss Imrének hínak Mintszenten születtem ă világra, de most Ányásson laktam, mint egy 40. esztendő papista vagyok.

Miért fogtak meg?

Tegnap mint egy Vetsernye tájon az Ányássi Kortsmára mentem egy 4. esztendő fiacskámmal együtt Bort inya, az hol= is bele izeledvén ă Borba, egész setét etszakáigh ott ittam fiacskámmal edgyütt; osztan hogy haza felé indúltam ă Kortsmábúl, egy bestia Késértet akadott előmbe, olyanok voltak ă fülei mint ă Tásti Kutyának, és hosszú mint ă nyuzott Juh, hát egyszer ă Gyermeket csak elvesztem magam mellől, ă kit= is midőn Keresnék, ă Késértett csak előttem ténfergett, meg haragudván reája, és öklömmel le vertem ă földre, és mind addig vertem, még meg nem holt; Másnap regelre kelvén mindgyárt mentem keresni ă fiamat Lantos Mátéval, Kósendával, és Bába Jánossal gondolván hogy az én fiam ă faluban lehet, hol= is nem találván fiamat, hát ă mint ki mennénk oda, ă hol ă Késértetet öklőztem, ă helyett fiamat láttam, és meg találtam holtan szegényt.

Az egyik tanú elmondotta, hogy Bozó alias Tántzosz Imrét, amikor a kocsmában elfogták, azt beszélte, hogy:

[...]igen is eő meg öltt [egy] gyermeket, nem tudgya masé, vagy magae ă? de ez eőtet Késértette[...] és az midőn öklivel ă földhez verte volna, ă füleit Keziben is akadtak, és Lába közé vévén ă fejét, ă Két vékonyát nagyon meg verven Kezeivel meg ölte[...]

Ezt követően [...] Tántzost az Uraság udvarában Lánczra tették[...]

*

Hogy osztan más napra kelvén az idő Tántzossal edgyütt, meg indúltak Keresni ă testet, egyenessen oda vitte ă Tanút, ă hol meg ölvé találták ă Gyermekét, Kit= is meg

visgálván találtuk a Két Vékonyát, és Czomb=fait össze marczangolva, és törve evel meg sirata magát nagyon Tánzos a Testét bé vitték és el temették[...]

A tanú azt is elmondotta, hogy az apa

[...] úgy ölte meg a fiát Késértet gyanánt.

A másik tanú szerint, mikor a holttestet vizsgálták:

[...] a Két vékonyánál igen meg volt marczangolva, mellyről azt állították, mint ha őt aczéllal döfölte volna de úgy is lehet, mivel nagyok a Körmei, a val sértette meg[...]

A pörből az is kiderült, hogy a gyilkos apa tettének elkövetésekor nem volt túlzottan boros. A gyilkosságra elsősorban a kísértettől való babonás félelme, és a látomástól való szabadulási kényszer készíthette.

52. A részeg férj éjszakai agyonütési feleségét, mivel az nem főzött neki

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 850-851.

Anno 1775. 27. Xbr.

Ugyan János cir. 30 éves, kecskeméti papistát vallatták:

Miért vagy fogva?

Azért mert a Feleségemet agyon Űtöttem.

Miként történt Feleséged meg olettetése beszéld el?

Tegnap este 8. óra tájban, haza menvén, a' hol tudniillik Feleségem Zsellérül lakott Martony János házában, már akkor mint a Gazda, és a Gazdaasszony aluttak, és a Feleségemet, de ugyan csak a Gazda fel érezvén fel költötte a Feleségemet, a ki is ki nyitván az ajtót, össze csináltam az Anyát, és a Születését, meg parancsolván hogy világot gyújtana, a mintis a Gyertyát meg gyújtván Kérdezem tőle ha főzött-e valamit, mivel pedig semmit se főzött, haragomban, boros is lévén, egy gyalog Széket²⁶⁶ fel kaptam és föben hajtottam azután újra fel vettem azon széket, és úgy mászszor is föben űtöttem a mely űtés után azonnal le rogyott a földre, azután az asztalhoz le űtem, de mint hogy láttam hogy már meg holt, el akartam menni, de sokáig sehová sem mehettem, hanem sokára el indultam Kecskeméthe felé, és ott a szállóknál le feküdtem, a hol is a Hadnagyok utol érvén meg fogtak[...]

(A pör további része hiányzik.)

53. Kéjgyilkosság rablással

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 1. pör.)

Anno 1796. Apr.

Añ 795 Die 28^a Febr. in Oppid[o] H[ód] M[ező] Vásárhely

Kinek hinak $\varnothing = v =$ ²⁶⁷

Sárközy Mihály a Nevem 22. esztendő Reformatus, ide való születés feleséges Doszlop Istvánnak béresse vagyok

Vald meg Mihály hogy mikép 's mi okbul ölted meg Samsonyi Kertész Gáspár István feleségét?

²⁶⁶ Gyalogszék = négylábú, alacsony, téglalap alakú ülőrészrel ellátott, többnyire otthon barkácsolt ülőbútor, amely minden háznál volt. Egyik végébe gyakran vertek centire kiálló, hosszú vaslemezt,

és a kukoricacsövet ezen húzva morozsolták le a szemeket.

²⁶⁷ $\varnothing = v =$ etc. etc. = és így tovább, és így tovább... majd ezután a szokásos vallató kérdések következtek.

Az ősze Gaspar Istvának meg gyerekeztén az sogor aszonya én voltam Kereszt apja — s ugy az ura Testverjének a feleségevel az Tanyánkra jöven ott meg lattam, s meg szerettem, én azoban arrul soha véle nem beszéllettem, hanem Húshagyó Ked²⁶⁸ előtt egy héttel estve a midön a Szalláson már mások le feküdtek volna én az Gazdám Lován Lo Háton Gáspár István Házához menvén tudván azt, hogy az Férje oda haza nem volna, mivel a Makai szállásokon szalmát hordott Komlosrul, s a mint az Házhoz értem be Kopogtam az ablakján hogy eresztene be, kérdezett azután hogy mit akarnék : én tsak arra kértem hogy eresztene be, 's be is eresztett, hogy azután be eresztett meg mondtam neki szándékomat hogy közösködjék vélem, de eő magát nem engette, én azomban erővel eőt a földre lenyomván meg tettem véle azután pedig a földön lévén kiáltott hogy megmondaná az urának, és ki fogna kiáltani mit tettem véle, én azért megharagudván egy bunkosbottal meg ütöttem, azután fojtogattam is, és otthagytam eőt.

életben volt e még akkor a midön ott hagyta, vagy talán hogy a földre le ütötte ismét véle közösködtél, vald meg hányszor?

Akkor ugyan hogy ott hagyta még meg nem halt, mert amind a bunkos bottal megütötte ismét le esett, és én eőt fel takarván hogy kialtozott fojtogattam és a száját be fogtam, de akkor nem közösködtem vele, hanem én is megijedvén gondolván hogy igen rőszül vagyon el szaladtam onnend s nem is láttam akkor hogy fel kelt volna.

Hova szaladtál igyenesen, s mikor vitted el onnend a piros Csizmát, Dohányt és a Lábra valót s hova tetted azokat?

ott az Házban lévén a padon a Csizma azt az Hazbúl vittem el, a Dohány pedig a pitvárbán — de Labravalot nem vittem, s mind a Csizmát, mind pedig a Dohányt haza vittem a Szallásra s- ottan az Istáloban a Lo dudvában takartam a Dohányt pedig a Jászolban hogy azután hire futamodott az Gyilkosághnak — s- az én Ingem véres volt Üstökös Ilona az Gazda Aszonyom Testverje kerdezvén hogy miért volna véres az ingem azt mondtam hogy az orom vére folyt, de eő engem tsak készítettvén s- arra is hogy az el lopott Csizmát, s- Dohányt hoznam bé kénszerítvén be vittem a Csizmát, és meg vallottam neki gyilkosságomat, Üstökös Ilona azután azt mondotta hogy égetnének meg az Kemenczében, ugyazután be vettette az Kemenczében maga, és meg égett

*

Ezen környül allason be hivatattván Üstökös Ilona azt valllya, hogy az Csizma el égetésre, az Rab kérte eőt — s- mint egy félven töle, ne talan véle is azt tselekedne a mit Gáspár Pistanéval, mivel hogy vas villa is volt a Kezében — igen is eő egette meg az Csizmát[...]

*

A midön azon Aszony[na]k [a] Házához mentél föl tetted e azt magadban hogy ha nem engedelmeskedik kívánsagodnak erőszakot is teszel rajta.

Mi tagadás benne minthogy azt is tudtam hogy Németh Joskát tavál el vádolta az Urának azért hogy eőt az közösködjésre kérte, én is gondoltam hogy nekem sem fog engedelmeskedni, de bennem lévén az reá valo vágyodás gondoltam hogy erőszakot is teszek rajta ha külömben nem engedelmeskedik — de hogy attul, vagy abbul Halállya történyen meg sem gondoltam.

Voltál e valaha fogva –

²⁶⁸ Húshagyó keddi = húshagyó vasránapi a húsvét előtti harmadik vasárnap; keddeje, az ezt követő keddi nap. Mind a katolikus, mind a népi naptár jeles ünnepe. Utóbbinál vele kapcsolatban több szokás is föllelhető.

Soha sem voltam.
 Vagyon évalamid hogy az meg halt Asszony árvainak tartására adhass –
 Semim sintsen nékem az Apám az ősze Debellásra ment lakni,²⁶⁹ magam úgy
 maradtam itt Béresnek.

*

Tanúvallomások részletei következnek:

Anno 1795. 11^a Febr. Homoki Sárának Sámsonyban történt éjtzakai szerentsetlen meg öletésének az alább irt mód szerint tétetett meg vizsgálása.

1^a Jó Ersébet 26 esztendő Cálvinista Vásárhelyi születés most Sámsoni Kertészné azt vallyá, hogy a midön a Konyanak²⁷⁰ enni vitt volna, ezen meg öletett Asszonyinak háza, uttyában esvén mint Atyafiához, be ment látogatásul, 's meg rémulve látta a menyét a földön a ház közepin ki terítve, vérbe keverve, és meg halva lenni; 's siettséggel az Urához Szabó Gáspárhoz szaladott, 's mind a ketten magok segedelmével emelték fel azon holt asszonyt[...] azt is észre vette a fatens, hogy a meg ölettetett asszony a midön azon gonosz tévő bé ment hozzá szalmát vett kezébe, s tüzi szerszámot, hogy világot tsinályon a házba, de a gyilkos ezt nem engedte, söt a midön a holt Testet a földről föl emelték, mind a meg döröszölt szalma, mind pedig a tüzi eszközök a holt mellett találtattak, de ki által ölettetett meg azt a fatens nem tudhatta.

2^a Szabó Gáspár 34. esztendő Ref[ormátus] Vásárhelyi születés most Sámsoni Kertész leg közelebb szomszédja vallyá, hogy ezen meg öletett Asszonyra semi gonoszra törekedő életet észre nem vett, söt mindenkor tisztességes, 's jo hirbe, s névbe volt Sámsonyban [...]hanem az ábrázattyán láztottal a karmolasok, és fujtogatások, mivel mind orra mind szája kék vala, a fején pedig mely lyuk vala[...]

3^a Szabó Gáspárné 56. esztendő Calvinista vásárhelyi születés, most Sámsoni Kertészné azt valya, hogy a midön Jó Ersébet első fatens hozzá szaladt volna meg rémulve, a fatens is oda ment, 's látta Homoki Sárát a földön ki feszítve, 's pendelyét szemére vetve, a két lábát is tsudálatossan két felé huzva, orrán száján folyini a vért, meg meredve, s azt osztan reá terdelvén a meg hólnak Lábaire, egyengette ki[...]

54. A tékozló, iszákos kurvát agyonveri a férje

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 8. pör.)

Anno 1798. 7bris.

Anno 796. die 18^a Septembris oppido Szentes[...]

1^a Mi a Neved sa[többi]

Gulyás Veres András Ötsödi születés, de még Gyermekek koromban ide szakadtam, az olta itten laktam, s. Házzal, tüzzel és földel biró, mint egy 40. vagy több esztendő Reformatus ember vagyok.

2^a Miért jöttél a Tömlöczben a múlt ejczaka magad önként?

Azért, mivel tegnap, mintegy Kilencz óra tajban regvel a Szálláson a Feleségemet meg vervén, délután, mint egy 4 óra tajban a verés után meg holt.

²⁶⁹ „Az ősze [1794-ben] Debellásra ment lakni” = a földesúri önkény, és a gazdasági terhek elől néhány vásárhelyi jobbágycsalád úgy menekült el, hogy egy éjszaka az egész családjukat és az ingóságaikat kocsikra rakták, majd elszöktek a Bácskába. Itt alapították meg a hasonló körülmények között Szentesről, ill. Makóról verbuválódott családokkal együtt Torontálvásárhelyt, azaz a mai Debeljačat. (E kötet írójának máig élnek ott Senti nevű, távoli rokonai, névrokonai.)

²⁷⁰ Konya = kónya (szláv eredetű szó) = ló ; de itt tulajdonnév.

3^a Miért verted meg oly kegyetlenül, s- mivel verted, menyi ideig, és mi indíthatott oly nagy kegyetlenségre, hogy szinte agyon verjed?

Azért, mivel előtte való napokban két éjjel, egyszer a Derekegyházi Gyurka nevezetű Nagy Barom Gulyással, és egy ugyan oda való János nevezetű Tóth Legény Katonával hált a Szállásomon, a melyet nékem a Nap Számos Tselédgyeim úgy mint Tsapó Perzsi Szolgállóm és Pataki Ilona Nap Számos Leánnyaim, a midőn a mult Péntekre viradóra az Erdőről haza érkeztem meg mondták. Szombaton reggel osztan Szemire terítvén ezen, és más számtalan fajtalan Cselekedeteit, még azt mondotta /:Nem bánom biz én, hogy tselekedtem, nem is hagyom olyan egy- Regementért²⁷¹ mind Kend a Mátkaimat, erre én szörnyen meg boszankodtam, és a mint a Szegen a Kunyhóba egy darab Kötelet találtam, azt össze fonyván verni kezdettem, és avval fen álva vertem, eleget küldöttem, hogy menyen el töllem, csak a szomszéd házhoz is, csak menyen el szemem elől, de semiképpen el nem ment, csak szenvedte a verést, azután a midőn láttam, hogy elég volna, fel hagytam a veréssel, és le fektettem az ágyba, a honnét, mivel a Házba Kenyeret sütöttek melege lévén ki kérecedet, és én ki is vittem a színbe helyet tsináltam nékie, és le fektettem, de ottan csak hamar a hasát fajlaltván, kenőt, hogy hívassak, kért; de senkit sem találván egy kis idő múlva, hanyta, vetette magát, kezdet halaványodni, és mintegy 4 óra tájban meg holt, az után ki nyújtóztattam, és kotsira tévén haza hoztam a Házhoz, magam pedig az Uraság Tömlöcz Házához jöttem, a hová valónak gondoltam magamat lenni ezen tettemért[...]

per Josep Halász.²⁷²

*

A továbbiakban a tanúvallomásokból vett részleteket közlünk:

Að 796. Die 5^a October in Oppido Szentes[...]

Kutas Mihály 54 éves tanú vallotta:

[...]Jól esmérte a' Tanú annak Feleségét Dezső Juditot is, és jó Lélekkel vallyá, hogy hirit soha sem hallotta, hanem mindenkor Szóbeli volt, és a' viselete is nem öly sorsú gazda Feleségéhez hanem Kurvához illő volt[...]

A' Tanú akkor Eskütt Biró lévén, minthogy az ő Házához mentt ezen már meg holt aszszony édes Attyával ör[eg] Dezső Mihállyal, és Testvér Nénnyivel Tóth Ferencznével, és kértek a' Tanút, hogy vedje reá Gulyás Veres Andrást, hogy vegye vissza magához meg fogja magát jobbítani, és az aszszony maga is sirva égre, Földre fogadta, hogy soha többé gonosztévő nem léssen, jól tudja azt, hogy Házától el verte, azért hogy tolvayképpen a' Buzáját el adogatta, és azt is tudja, hogy az Attya és Nénnye kérésére ismét magához fogadta[...]

A Tanú távol lakván azután töllők maga nem tapasztalhatta, de másoktól mindenkor még rosszabb hirit hallotta, mert azután nem csak tolvay, hanem Kurva, és Káromkodó Hírben is forgott, a' mint hogy azért ezen esztendőben a' Város Házánál meg is verték.

[...]az egész Város rosznak tartotta, és magán vagy az Apján kívül Soha Senkitől jót nem hallott felölle[...]

A tanúk a gazdát példás életű embernek ismerték; ezt a városi tanács az iratokhoz csatolt bizonyítványával is igazolta.

*

Vida Mihály 43 éves tanú vallotta:

²⁷¹ Regement = regiment = sokaság, sereg, ezred; itt: emberek, személyek.

²⁷² Per Josep[hum] Halász = Halász József által.

[...]A' Kérdésben forgo aszszonyt is jól esmérte a' tanú gyermekségétől fogva, és jól tudja azt hogy miolta Aszszony, mindenkor gonosz feslett életű, kurválkodó, részeges vólt, edgy szóval olyan a' kiben mindenféle gonoszságok fel találtattak, mellyek edgy leg rosszabb aszszonyban a' világon szoktak lenni, és még mikor a' Lakodalma vólt már akkor is a' Vőfényhez tette magát, és a' Tanú még meg akarta öklözni, hogy nem akart a' Férje mellé fekünni[...]

[...]még a' Lakodalma idején el kezdette Kurvaságának eleit, azután is egész életében tsak olyan vólt azon kívül, hogy még ahoz több gonoszságokat is toldott, és azokat a' legfőbb grádusig²⁷³ gyakorlotta, kivált a' Káromkodásban már annyira mentt, hogy akármellyik Verbunkos²⁷⁴ Katona sem tett volna túl rajta, a' mellyel a' Férjét Szintügy illette, mint másokat.

[...]Aki azt az Aszszonyt esmérte azt minden tudja[...], az olyan rossz vólt, hogy annál rosszabbat gondolni sem lehet[...]

*

Anno 796 Die 19^a 7^{hr}. In Oppido Szentes[...]

Pataki Ilona 15 éves tanú vallotta:

[...]Mikor a' Házban el kezdette verni, a' Tanú azt nem látta, mivel őket a' Gazda az Istálloba ki küldötte Dohányt fűzni, és maga Feleségével a' Házban maradt : hanem annak utánna látta azt, mikor az Istálloba előtte ki hajtotta, hogy őszve vólt törve, minden teste kék vólt, és a' vér a' képéről folyt, és ottan mind addig verte, míg edgyet rúghatott.

[...]akkor mi okon veszte őszve azt nem tudja, de tudja azt, hogy részeg edgyik sem vólt. Hanem gondollya, hogy abbol eshetett a' veszekedések, hogy a' Gazda az előtt való Héten az Erdőre lévén Béressével, addig a' Felesége a' Tanyán a' Dohány között, mellyet a' Tanú másod magával szedett, iszonyúképpen átkozta, szidta, Kutya, baszsza, veszett, és más minden irtoztató Teremtettékel káromolta a' Férjét háta megé, a' mellyért is midőn a' Tanú kérte, hogy ne káromollya Férjét őlly rettenetessen; arra is azt felelte : Mennyetek utánna ti is baszszatok meg ötöt, a' meg titeket, hogy az Isten soha se hozza haza, veszszen oda a' Kutya teremtette, az Isten Süllyeszse el oda az eb adta teremtettét.

Azonkívül a' múltt Szombaton vólt edgy Hete, még a' Férje az Erdőre vólt Derekegyházáról három Pásztorok, és a' Kasznár Ur Katonája, a' Tanyájokra menván, edgy darabig a' Pásztorok is ott voltak; de végre azokat tsúnául káromolván el üzte onnét a' Gazdaszszony, és tsak maga maradt a' Katonával a' házban mint egy éjfélig, akkor a' Katona ki menván a' Házból a' Lovának abrakot vitt és azután a' Ház előtt feküdt viradtig[...]

A' Házban mivel verte légyen [*ti. az ura a rossz asszonyt*], a' tanú mivel nem látta, nem tudja : hanem midőn az Istálloba ki hajtotta, oda a' Tanú Leány Társával ki Szolgállója edgy borjú kötelet vitettvén, és Feleségével meg fogatván őszve fonta, és az Istállóban azzal verte, és azután a' Konyhába[n] a' Szegre akasztotta[...]

Mioltától fogva a' tanú őket esemri, szüntelen veszekedtek, azért pedig mivel az Aszszony Számtalanszor meg részegedvén paráználkodott, a' Férjét mindenkor motskolta, káromolta, és mindenét prédálta, pusztította[...]

55. A megesett leány 3 hónapos gyermekét a Kurcába fojtja

²⁷³ Grádusig = lépcső(fok)ig, szintig.

²⁷⁴ Verbunkos = katona- vagy néptoborzó; itt: seregbeli katona.

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 481-482.

(D. 11. pör, 1829 márciusából.)

1829^k eszt[endő] Bőjtmás Hava²⁷⁵ ‘s több Napjain H[ód]m[ező]Vásárhelyen[...]
Fölvétetett Bűnbéli Pöre

Az Uradalmi Fiscalisnak mint Főlpörösnek Orosz Anna Gyermekeit vesztette Gyilkos, ‘s vasban fogott Allpörös ellen.

[...]a’v[asban]álló Orosz Anna meg felejtkezvén portájához illő ‘s azt díszesítő tiszta életeől — szüzességét, feslett ‘s bűja életnek feláldozni elég vakmerő és szemtelen lőn; nevezetesen még az 1827^{ik} esztendőbe[n], bizonyos Varjú Mihály Vándorló Kováts Legényhez adván magát, a’ sokszori testi Közösülések foganatossak ‘s ő viselő lett. Megszületvén amúlt 1828^{ik} eszt[en]dei Martius 6^{ikán} Leány magzattya — azt tsak mintegy 3. Holnapig dajkálni, ‘s annak utánna félre tévén édes, anyai, szent köteleit, a’ Természet szava ‘s maga istentelen ellszánásával, ellannyira vetemedett : ell, hogy azt mint élő; ép, ‘s tulajdon Gyermekeit, tartózkodása Helyétől elég távol folyó Kurtza vizébe borzadást okozó módon, t: i: Az artatlan kiss dedet derekánál tartva, annak fejét avizbe ledugta — sokláig tartó, kínnal ‘s azért embertelenül bele fullasztotta ‘s megölte — annak utánna p[edi]g aviz szélén lévő Iszapba, azt nem annyira elltakarítani, mint a’ viz mosásának, ‘s némely állatok[na]k martalékjára kitenni, nem iszonyodott; [...]

[...]Orosz Annát[...] Kínzás mellett, Hóhér Pallosa által, megérdemlett Büntetése, ‘s mások’ ellrettető példájára — az élők számából kivégeztetni[...] *kérte a felperes ügyvéd.*

VII.

SZERELMI VARÁZSLÁS

56. A feleség szerelmi étetést végez, hogy elhidegült férjét visszahódítsa

CSML SZF. IV. A. 21. (D. 2. pör.)

Anno, 1809. Sz[ent] Mihály hava[...]²⁷⁶

Szalai János, szentesi református lakos, a törvényszéken bevádolta feleségét, hogy az elprédálja a vagyonát. Az asszony feslett életű, és ezért kéri a hatóságot, hogy [...]éngemet, az Házasság béli kötelitől fel oldozni kegyessen méltóztasson[...]

A törvényszék 7 tanút hallgatott ki az ügyben. A vallomásaikból idézünk:

Első Tanú Vetseri Istánné 25. esztendő Reformata Szentesi lakos jó Lélekkel valja. A’ Tanú[...] elmenvén Szalai János Házához, és annak Feleségével beszélgetvén az Urának külömbb külömbbféle Kegyetlenségeit hozta elő, és aztat is, hogy Ő bizonyos Sasi Aszszonynak javaslásából egyedül azon okból, hogy őtet az ura szeresse, hozzá hajlandó legyen, és őtet ne verje, ne üldözze, a’ maga s. v. ganéját lisztel őszve kevervén abból az Urának Pogását sütött, és azt vele meg étette; de mivel ez semmit sem használt, ismét azon Aszszony adott néki bizonyos fűvet hogy azt borba vagy etelbe főnzé meg az Urának, de ezt meg nem tselekedte mivel akár egy, akár más féleképpen tselekedte volna, azt az Ura észre vette volna. Ismét Ugyan egy Szentesi Aszszony adott Néki valami fűvet és azt Tarhonyába és Lentsébe meg főzvé meg étette az urával, de az sem használt. Mellyeket a’ mint többször is mondotta, mind azért tselekedte hogy őtet az ura ne bántsa, mive igaz az, hogy Szalai János, mért, mért nem a’ Tanú nem tudgya a’

²⁷⁵ Bőjtmás hava = március.

²⁷⁶ Szent Mihály hava = szeptember.

Feleségít gyakran verte, és most sem szenvedheti. Hogy pedig az Urát más módon meg akarta volna étetni, vagy Annak az holmiját prédálta volna, vagy rossz és feslett életű lenne azt a' Tanú sem nem látta, sem nem tapasztalta és nem is hallotta[...]

2^{ik} Tanú Fehér Mátyásné 32. eszt[endős] Pápista, Szentesi Lakos valja.

[...]a' Tanú Szalai Jánoshoz mint Szomszédhoz el menvén, látta hogy most nevezett Szalai János a' Feleségének Ládáját fel akarta törni[...*az anyja kulcsokat hozott és végül fölnyitották...*] és abból a' Felesége ruháját ki hányván, egy papirosba valamit bé takargatva talált, melyet fel-bontván nem másnak, hanem kőröm Darabok[na]k nézte nézte [így!] és hagyta a' Tanú, de mire való[k] lehettek a' Tanú nem mondhatya[...]

3^{ik} Tanú Miskóltzi Örzse 50. esztend[ős] Reformata, Szentesi Lakos[...*vallotta:*]

[...]múlt szüretkor Szalai Jánosné egy kanta mustot küldött a' Tanú által az édes Annyának, oly kéréssel, hogy nékie szappant adgyon, a' mint is azon Kanta Mustért nékie az Annya egy jó darab szappant küldött[...]

4^{ik} Tanú Lajos Ádám 32. eszt[endős] Reformatus Szentesi Lakos[...*vallotta:*]

[...]mivel Szalai Jánossal együtt Deszkát metztettek és faragtak, hogy most múlt Télen bizonyos napon reggel elő jövőn a' munkára, Annak nyála igen nagyon folyt, és a' végett mint egy egy [így!] hétig nem is dolgozhatott, hanem tsak hevert, melyet ilyenessen vatsorájának tulajdonított[...]

57. Kártyavarázslat

CSML SZF. IV. A. 53. a. 13.: 284.

Anno 1837. Máj. (D. 3. pör.)

Dolog története

E' Folyó Esztendei Böjt elő Hava²⁷⁷ 29^{dik} napján történt hogy helybeli lakós Őz[vegy] Banga Istvánné panasz képpen azt adta előmben hogy ő hozzá ment ezeknek előte mint egy Esztendővel Káróly Józsefné 's tölle azon varázsló beszédjeivel hogy a' kamrájában valami pénzek vólnának elásva ott még egy kakast és egy tyukótt is meg öletett velle mellyett is magával önnant el vitt kitsalt tölle egy sellyem, egy nyakba valo kendött, egy szakajtó kendött, egy inget, egy pendelyt, 18. ez[üst] f[o]r[int] kész pénzt, egy párnátt mellyett is egy bizónyós aszszónnak el adótt a' varázsló kinél is a' meg tsalattatótt aszszóny reá ösmervén tölle mint tulajdonátt el is vitte, mellyért is Káróly Józsefnétt bé főgatván tölle azon ellene bé panaszlótt dólóg felöll kérdést tettem ki is azt adja elő hogy ő nékie a' panaszós aszszóny maga adótt egy pár nátt és kétt ezüst huszast azért hogy tsináljón meg néki hogy a' szómszédja valami Daru nevezetű legyen a' szeretője. — mellyért is ötett mint varázslótt a' Tekintetes Uradalmi Ügyészi Hivatalnak bővebb vizsgálat végett tisztelettel által adom.

Vásárhelyen 29^{dik} Február 836.

Beretvás Lajos Kapitán.

*

836 Esztendő Martius hónap 8^a H[ód]m[ező] vásárhelyen kivett

Önkénti Vallás

Mi a neved? s. at.

Kolompár Lutza 27 eszt[tendős] Vásárhelyi lakos Karl Josef Felesége Czigány

²⁷⁷ Böjt elő hava = február.

Özvegy Banga Istvánné aztadta elő hogy te hozzaja mentél és tölle több holimkat[...] kitsaltál?

Banga Istvánné maga hívott házához a végett hogy valami képpen Varázsoltam azt ki nékie hogy ötöt Daru nevezetű ember elvénne tehát 25 f[o]r[in]t[ot] fog fizetni én ki úgyis más munkához nem szoktam tehát nékie Varázsoltam, Kártyát is vetettem nékie amiért ő énnekem ennivalót adott Két ezüst huszast 1 Kenyeret félvéka Lisztet 1 pendelt 1 vankost deezt visszavette Két tyúkot — egyebet nemadott.

Bangánétól te ki tsaltál még egy Selyem és egy nyakravaló Kendőt és 18 f[o]r[int] kész pénzt?

Az nem igaz hogy énnékem egy Selyem Kendőt egy nyak kendőt adott volna és 18 f[orint] kész pénzt ha adott bizonyítsa be ki előtt adta.

Szemben állítottatt Banga Istvánné V[asba]fogottal Kínek szemibe mondotta az hogy [...itt fölsorolta, hogy miket adott neki], mivel ötöt a tatosokkal fenyegette[;...]

Ezen Szembe Mondásra a V[asaba]fogott az fentebbi vallomása mellett kitartott[...]

Elmondotta, hogy a fölpörös a nevezett holmikat nem azért adta neki, amiért állította, [...]hanem azért hogy Daru Jánost kit szeretett Férjenek Varázsolni [akart.]

Kolompár Lutz a büntetve még nem volt, vagyona nincs.

Dombrús János fiscalis actuar[ius] által.

*

Itéltetett

A' feladott csalfálkodás semmikép sem próbátatván, ennélfogva, a' probák hijjanya miatt, szabadon bocsájtatni rendeltetik. —

VIII. TÁRSKERÍTÉS ÉS FÖLKÍNÁLKOZÁS

58. Az anya katonának küldi az udvarlót, akit nem akarnak a lányához adni

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 50-54.

Anno 1738. Februarÿ

Dohányosné azért küldte a legényt katonának, hogy más leányát el ne vetessék vele a szülei.

1um Tudgyaë? Láttáë? Hallottaë ä Tanu? hogy Szénásy János iffjabbik nótelen Fiát, Jánost ezen ok alatt hogy Dohányos Jakabné leányát néki el nem hatták Feleségül venni, maga Dohányos Jakabné szöktette volna el?

Szücs Istvánné, Barcza Helena tanú így vallott:

Ezen folyó holnapnak 7^{dik} napján÷ 7um Februarÿ 1738. Pénteken ä Fatens beteg lévén az ágyban fekütt, és házához menvén Dohányosné, kérte ä Fatens Lakó Aszszonyát Nyuzonét, No Pörke kértéké tégedet Szénásiék hogy gyalázd meg az én Leányomat : Melyre felelt Nyuzóné : Kértek, de lám nem mocskoltam meg, melyre felelt Dohányosné : Jól tetted hogy meg nem mocskoltad, mert meg kerestem volna, mi okért mocskoltad volna meg, s- ez után Dohányosné ä Fatens loczáját ököllet vevén, mondotta, mért haragszik Szénásy János, hogy az én Leányomat el akarja venniä Fia; mert Isten Sz[ent] Háromság ugy Segéllyen Tiz esztendő mulva is az övé lesz az én Leányom, mert sem Szénásy nem baszhattya meg ä Fiát, sem én nem baszhatom meg az én Leányomat. Ha Tiz Esztendő mulva fegyverben jön haza is ä fia, mert fegyverben jön, akkoris nem ä Szénásy házát keresi meg hanem az enyimet[...]

Közben Szénásyné odaérkezett a tanú udvarába, és összevitakoztak Dohányosnéval:

[...]Kinek felelt Dohányosné czoki kutya vólt ă lelked, czóki disznó volt még ă lelkedis, mit félsz tüle, ha arany kell aranyat adok, ha tallér kell tallért adok, ha eő egyet ăd, adhatok én ötöt, hatotis, van nekem annyi marhám mint néki, mert ă kit járnak is másé; én miáttam ment el, én szöktettem el nem tagadom, se Bíró, se Pap előtt, nem vész el, Tiz esztendő mulva ha haza jön Katona ruhában én hozzám jönn nem az Attya házához, mert azt mondotta : Dohányosné elne add ă leányodat, mert Tiz esztendő mulva is buját látod, ha el ment is nem ment pokolban, meg gyün az ha egyéb képen nem lehet, utánna viszem ă Leányomat mindenütt meg esküttetik egy Aranyért[...]

Nyúzó Erzsébet tanú azt vallotta, hogy Dohányosné így beszélt neki:

En nem tagadom hogy nem én szöktettem el a' fiát, én szöktettem, én attam néki 3. márjást, vervén ă mellyét ugyan dobogott, nem tagadom se pap, se Bíró előtt, utánna viszem a Leányomat, s- meg mondom néki, ne Szénásy János baszd meg mert én nem baszhatom meg ă Leányomat, Szénásy sem baszhattya meg ă maga fiát[...]

Daru György 50 éves tanú vallomásából idézünk, aki Dohányosné életére árulkodik, mondván:

[...]Tovább[á] nyilván tudgya és lattya minden nap ă Tanú, hogy Dohányosné házától ki nem szakad Csikós, Gulyás, és más ridegh, minden pasztorok pajtási, minden ridegek akár honnend jojjenek ismerősei, és minden rosz Aszszonyok, igen ritka nap ha maga othon vagyon, hogy ă féle rosz hazánál ne vólna, ă mikor pedig nem jönnek, maga Kocsira áll valami gyermekkel, és kimégyen ă mezzőre, s- harmad napig s- tovább is Kin vagyon, és egyik pasztortul ă másikhöz mégyen.

Nyilván tudgya azt is hogy akár honnan jojjön akarmi rosz eő nála talállya helyét, mert gyakran három s- négy rendbéli is vagyon házánál.

E felett szomszédgyait nyelvél huzza vonnya, és nyilván meri mondani, hogy eő senkitül nem fél, mert ha egyik vállán nehéz, ă másakra fordéttya[...]

59. Két leány kurválkodása és kerítése

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 176-181.

Anno 1742.

Részlet Végh János tanú vallomásából:

[...]6ta Hallotta ă Fatens Joska Csikos Bojtárjának Kérdő Jánosnak tulajdon maga szájából, hogy az Őszszel ă midön Városunkban [ti. Vásárhelyen] Szénás Ersók meg fogattatott vólt, azzal dicsekedett emlétett Csikos Bojtár, hogy azon éczaka is Szénás Ersokkal közösködött. Szénás Ersók is maga ă Fatensnek azt mondotta, hogy Éczaka azon Csikós Bojtár Kardossal ă Tömlöczhez ment, mivel már akkor katona vólt, ă Strásákra²⁷⁸ Kardott huzott, és őket meg ijesztvén ă Lakatot ki nyitotta, és véle ott is közösült.

Azt is tudgya, hogy Czigány Panna Szénás Ersoknak nyilvánágossan Kerítője lévén, sokszor ă Legényel együt maga házában zárta, és maga kin strasált.

Ad ^{3^{uin}} Tudgya hogy ă múlt Őszszel Szénás Ersók itten Varosunkban gyanús életéért incaptivaltatván²⁷⁹ megverettetett.

²⁷⁸ Strása = strázsza = őr, őrködő.

²⁷⁹ Incaptivaltatván = elfogatván, letartóztatván.

Ad 4th Almás Ersók, ă fatens házánál lakván Laczkó nevű Legénytől hallotta, ă kivel el Szökött hogy Almás Ersók az Ura most is élne Eszláron[...] (*Ti. Szénás Erzsók elhagyott ura.*)

60. A kerítő csárdás kurvát tart vendégeinek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 738.

Anno 1757. die 13.^a Januarj.

Aszalós Judit kurva vallotta:

[...]Vólte ezeken kívül többekkel közöd és hol, s. kivel?

Igenis vólta közöm Szentessi Kormány Mihály nevű Andras Beressével Katalin²⁸⁰ tájba vagy háromszor az Kórógyi Csárdán.

Ki vólta keritőd?

Maga a Csárdás mondotta, említett András Béresnek és Társainak; van az másik házba menyecske, menyetek oda, holot már én bé zártam vólta magamat és aluttam, nemis tudtam mikor bėjött.

Tudtae a Csardas vagy a Felesége hogy fertelmeskedtél?

Mind az ketten tudták hogy Andrással a másik Házba háltam[...]

61. Az asszony bárányért árulja magát a juhászoknak

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 948-949.

Anno 1758. die 5^a Mensis May.

Szűcs Mártonné Tok Erzsébet cir. 39 éves kecskeméti vádlott vallotta:

[...]Micsoda szókkal árultad magadat a Juhászok[na]k beszéld elő

En csak azt mondtam adjatok Juhászok egy Báránt énis adok Néktek egyszer érette

Miért ittál a Katonákkal edjűtt?

En nem ittam.

Boros Jutka szemében mondotta, hogy Tok Ersók edjűtt ivott a katonákkal, megis reszegedett, az uton az Ház mellett való Nádon alutta ki magát[...]

62. A pásztorok báránnyal akarnak fizetni a közösülésért

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 949-950.

Anno 1758. die 5^a May.

Oláh Martzi cir. 40 éves, szegedi lakos, Nagy Mihály fejős juhásza vallotta:

Miért vagy fogva?

Csak azért minthogj tegnap, midőn be hajtottuk a Fejős Juhokat őszve szóllottunk az Szabó Gergelly Juhásszával, hogj igyunk vagj egj itze bórt a mintis el mentűnk is ittunk 's onnan haza felé indulván, engemet Meg állított Jancsi Juhász hogj várakoznék, a mintis meg álván hozott egj Báránt, s az egyiket nékem adta a' másikat maga tartotta.

Hová akartátok vinni azon két Báránt

Azt mondotta Jancsi Juhász, hogj eő S. v. gyakhatnék, ezeken gyakni kellene, arra én mondtam : Vagy van a Kaszármában, talalsz ott. [*Ti. kurvát.*]

Ki[t] vettél eszre, hogj afféle rossz életű lakna a Kazármában?

Tudom hogj a' Kazárma szomszédjában lakik egj rossz Aszszony, 's midőn a' Juhokat ki szoktuk hajtani 's bé hajtani a mindenkor azt kiáballya Juhászok adjatok egj Báránt, adok egyszer vagj ketzer egj Bárányért.

²⁸⁰ Katalin nap = november 25-én van.

Seres János 30 éves, szikszói születésű, Szabó Gergely [így!] fejős juhásza vallotta:

[...]Ugyan csak vald meg kihez akartad a Bárányokat vinni.

Én igazán meg vallo: Hogj rám ért a Tekerés, 's mint hogy egj Ringjo lakik a Kaszármában és midőn a' Juhókat szoktam ki 's bé a' mellett hajtani; mindenkor azt kiábállja Juhászok adjatok egj Báránt, majd adok egyszer úgy enis ahoz akartam menni de rajta vesztettem.

Micsoda esmeretcséged vagyon azon Ringjóval?

Soha leg kissebb esmeretcségem nem vólt véle hanem most akartam véle esmérkedni[...]

63. A csárdásné arra kényszeríti az elhagyott fiatalasszonyt, hogy szájából itassa a dudást

CSML SZF. IV. A. 21. (D.)

Anno 1759. Márc. 16.

[...]Fazekass Rósi Gepes György Felesége, Körösi, 19 Esztendős Papista.

Hol vagyon a Férjed?

El hagyott nem tudom hol vagyon

Most micsoda szolgalatb[an] voltál?

Sáregy házán a Csardán szolgáló voltam.

Miért vagy fogva?

Gondoltam azért hogy ez előtt circiter 3 héttel egy Felegyházi Dudás nálunk lévén egymás szájából bort ittunk.

Vólte közöd vele?

Nem volt soha is.

Mi vitt arra hogy azon Dudást a szadból itattad[...]?

Puskás Kata kétszer ütött megh a Fokossall, és ökörhaitó ostorral is vert, s úgy kényszerített engemet arra söt arais ingerlett, hogy hallyak a Dudassal[...]

Büntetésül 30 korbácsütést kapott.

64. Az asszony a cobját mutogatva, magát kínálja

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 324-328.

Anno 1763. die 14.^a 8^{bris}

1.^a Esmérié a Tanú Tabányi Nagy Katát, a kit Nagy Kata Ferkénénekis hívnak? Ha esmeri

2.^a Micsoda rosszszaságot tapasztalt a tanú említett Nagy Katához, és valóé, hogy sok rossz emberek jarnak az eő Házához reszegeskedni?

Mészáros István cir. 48 éves, vásárhelyi tanú vallotta:

ad 1.^a Jól esmeri a Tanú Tabányi Nagy Katát, mer néki Tű szomszédja., az honnan ad 2.^a Csak most leg közelebb ez előtt egy héttel tapasztalta a Tanú, hogy Nagy István nevű Becsülletes Embernél lévén Lakodalomba és a Násznéppel Leány kérni mentek az uttán a Leányos Házhoz, közel esett el menetelek Nagy Kata házához, mellyet látván Nagy Kata ki állott a Násznép eleibe. s. fel fogódzott s. a ket czombját vervén mondotta : ez ám a Szép czomb. Aztis hallotta Csalától a Tanú, hogy tavali esztendőbenis egy alkalmatossággal Czirok Kata Korcsmáján a sok bor ivók között fel fogódzott mezitelenen, ki mutatván Szemérmét, kínálta véle az bor ivókat, atta teremtetete káromkodástis csak szorta azután a gyalog Katonákis oda érkeztek, melyre a több bor ivók el oszlottak Nagy Kata pedig továbbis ott maradt a Gyalog Katonákkal Aztis

hallotta a Tanú az előttis nem egyszer, sem kéttzer fel fedezte maga szemérmét, s. ugy mutogatta mindeneknek. Aztis bizonyossan tapasztalta a Tanú, hogy Nagy Kata házához mindenféle Csikós, Gulyás, Juhász jár reszegeskedni. Vak Ferke Juhászt, Vak Miska Kanászt, de már ez meg holt, elégszer látta nálla, a kik bor innya oda jártak. Soha nincsen rossz etetu Aszszony nélkül az háza, Kurvákat szokott ott tartani, s az el mult Eőszszel a rossz emberekkel, egyik háztól a másikhoz járt bor innya. A Katonák sem karomkodnak jobban mint eő káromkodik, a Szomszédokkal veszekedik, a Szomszédok miatta Ludat, Tyukot sem tarthatnak, mind meg emészti a bor ivókkal.

Eo additő:²⁸¹ hogy az Urais Szinte olyan rossz valamint a Felesége, mert ha jó volna nem engedné Láta az Urais midőn Felesége fel fedezte magát : de egyet sem szóllott rea, meg sem dorgálta.

Csala János cir. 36 éves tanú vallotta:

1.^a A Tanú esméri jól Nagy Katát, mivel által ellenben Szomszédjában lakik. Ad 2.^a Arra emlékezik a Tanú, hogy egy izben bor innya vőlt a Tanú Czirok Kata Korcsmáján, s. ott egy korsóbor lévén kezeben fel fogódzott, s. azt mondotta egyik bor ivónak Ihol vagyon am Sárközi a szép czomb, arra Sárközi azt mondotta, én ugy mond kevés vagyok ahoz, inkább el adom, kire a Tanú azt mondotta : én adok érte 2. ittze bort ad néki, de azzal csak el mult a beszéd, ennél egyebet nem tud a Tanú.

Sándor András cir. 52 éves tanú vallotta:

[...]Aztis tapasztalta a Tanú, hogy Juhászszok, Gulyássok oda járnak bor innya, kivált Sz[ent] György nap tájba. Az is igaz hogy igen reszeges, mert gyakran tele iszsza magát, mikor modgyát ejtheti. Imbre Jancsi Gulyás egész hétenis el ivott nalla mig notelen vőlt.

Lugaszi István, cir. 52 éves tanú vallotta:

[...]Ad 2.^a A Tanú jelen lévén Nagy István Nász Népénél, látta hogy Nagy Kata ki álván háza eleibe fel fogódzott, ésa mezitelen czombját verte, mondván szép inak ezek, arra Sándor András mondotta néki. Eregy csúnya azzal eszed te kenyeredet.

[...]Aztis tapasztalta, hogy igen reszeges Aszszony, mert reszegségebe fel járja az egész Tabánt, Semmi jó Ember nem tart házához hanem a rosszszak[...]

Nagy alias Crajczár Kata, Varga Ferencné, tatai születésű, cir. 45. éves katolikus gyanúsított minden vádat tagadott. A 9 éves leánykája, Erse viszont anyja ellen vallott. Elmondota, hogy tíz esetben a szomszédoktól különféle baromfit lopott, amelyeket megettek, ill. eladtak.

65. Rafinált asszonyok fölkínálkozásukkal a kereskedőt zsarolták

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 871.

A. 766. 17. Xbr.

Elek Caspárné Högyös Kata cir. 24 éves, vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Hányszor volt közöd Zachariás Göröggel?

Csak kéczer vőlt velle közöm a Pinczéje Végébe való Boltba.

Miért adtad reá magadat, holott jo Ferjed vagyon.

Mert az Uramis csak kurvázott es azután, minekutánna egyczer velle közösködtem, meg mondtam az öreg Dencsi Istvánnénak, hogy csak jár Utánnam a Görög, melyre eő azt mondotta : Nó meny oda még egyczer, majd reá Szedgyük, jo meg húzzuk, Ugyis esett a dolog midőn oda mentem, és már bé tette az ajtót, ugy jött rajtunk a' Vén

²⁸¹ Eo additő = hozzátéve, hozzáfűzve.

Dencsiné, s. miképpen egyezett véle, nem tudom, úgy értettem hogy adott egynehány forintokat.

*

„Eöreg Dencsi Istvánné” tovább kerített, mert Csipkés Istvánné Ersényes Sára, cir. 17. éves, vásárhelyi calvinista asszonyt is rávette, hogy menjen el Pap András görögöz. Csipkésné így beszélt Dencsiné biztatásáról:

[...]mennyek bé hozzá [ti. Pap András], s. zárkózzam bé, majd ők meg lesik, mert már ők úgy Szedték reá Zachariás Görögötis, fizetett nekik egynehány forintot, s. majd ezis fog fizetni, es én úgy cselekedtem, s. midőn el végeztük dolgunkat, bé zárva lévén az ajtó, úgy jöttek az ajtóra, s. akkor alkura kérték a' Görögöt es 50. f[orintot] kértek tölle[...]

66. Az asszony föltakarván magát, a haját mutogatta

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 183-184.

Anno 1770. 1.^a Xbris.

Csányi István cir. 35 éves, a Pest vármegyei Biáról való calvinista vallotta:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Fejes Andrásnéval paráznaságba estem, és már a' múlt Sz[ent] Mihály napkor múlt esztendeje, mióta mindenkor Parázna életet élek véle.

Miképpen esmerkedtél meg véle?

Csak úgy, hogy bor ital közben égyczer feltakarta magát, és az haját ki mutatta, akkor mindjárt gondoltam, hogy nem a' jobbak fële, azután abrakot kértem tölle, égy szakasztóval adott is a' kamorába, de magam is utánna bé menvén, magamnak is adott égyczer akkor elsöben, azután valamikor módját ejthettem, számtalanszor vólt véle közöm.

Vetted e' észre, hogy mással lett vólna közzi Fejes Andrásnénak?

Igen is vettem, mert a' Levai Varga János fiával Jánossal is kellett lenni közzi, mert nagy Confidentiaban²⁸² vólt azzal is, láttam, hogy annak a' nyakába borúlt, akkor vettem észre, hogy már reám unt, és ötet kezdette kedvelni[...]

67. Bájitallal kerítenek a nők

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 816-817.

Anno 1775. die 4^a Julj

A Nyitra vármegyei Névéről elszármazott Nagy Ádám 22 éves „Catholika” áll az úriszék előtt:

[...]Mi útától fogva esméréd azon személyt, hogy esmérkedtél meg véle, s. ki volt az Kerittöd?

Imre Mihályné Mészáros Anna 27 éves, szegvári „Catholika” volt a szóbanforgó személy. Nagy Ádám így felelt a kérdésre:

Ugy esmerkedtem meg véle : hogy Bakos Andrásné Csalogatott házához, mihelyt oda érkeztem azonnal hirt adott azon Személynek, [ti. Mészáros Annának, aki] mindgyárt ott termett, annyira meg rontottak, még Bakosné házához nem mentem, Sem nem ehettem, Sem nem ihattam, a mint véllem hogy valamely itallal vették oda járásomat[...]

68. Kerítőő segít a fiatalasszonynak öreg férjét megcsalni

²⁸² Confidentiaban = bizalmasságban.

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 999.**Anno 1782. 9. Xbr.***Kókaj Kis Jánosné Fekszí Kata cir. 24 éves, vásárhelyi pápista áll az úriszék előtt:*

[...]Kivel estél paráznaságba?

Eözvegy Mucsi Márton fíjával = Marczival közösködtem vagy háromszor.

Hogy merted Magadat erre adni?

A' Kurczina János Felesége kéretett hozzá mondván hogy vén az Uram ne szeressem külömbet is talállok önállá.

Kivel bizonyítod meg hogy Kurczináné volt a' keritőd?

Kalamisnak Feleségével és Káplár Katával meg bizonyítom mert ők is látták hogy gyakran járt hozzám Papp János Feleségét Pap Ersókot is máshoz kerítette a' Magyar Palkóhoz mert éjczaka is ki csalta a' szőlőbe a' Menyecskét a' Legényhez.

Mással kivel volt közöd?

Nem volt senkivel mással[...]

69. A férfi pénzért akarja a barátja feleségét megkapni**CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 634-636.****Anno 783. Die 23.^a Febr.***Elekes Jóseff 18 éves, mindszei nőtlen, pápista tanú vallotta:*

[...]Mint hogy pedig Pelikán Ferencz Szabo Samu feleségével Apolloval enyelgett s- mar azutanis Pelikán Ferencz ki vevén Kendőiben be Kötetett penzit az Asztalhoz vágta mondván, van pénzem Apollo adgyál Pinnát pénzt adok hogy netalantan Pelikan Ferencz valami veszedelembe az említett Szabonéval esne, az ablakon nézte akkor látam hogy Pelikan Ferencz a falu Dudvaja melé ledült, de én Ki sem mentem a házból[...]

70. A gazda a szolgálólánynak mutogatja a péniszét, majd közöszlőni próbál**CSML SZF. IV. A. 53. (D. 9. pör.)****Anno 1805. Nov. 11.**

Species facti

Anno 1805, die 20^a Maÿ történt : hogy a' midön Bányay Mártony Szegvári lakosnak 15. esztendőben járó Leánya Boris nevezetű, ugyan tsak Szegvári lakos Magyar Andrásnál szolgálatban lett volna, azt fent meg irt napon, az Tanyán, Gazdájával, és Béressel edgyüt, valyogot vettek, este felé az nevezett Magyar András Gazdája, az Beressét Ropár Györgyöt az ökör tsordára el küldvén, az ökrök[ne]k haza hajtása végett, az Leányt pediglen bé vivén az szállásán lévő pitarban, mint egy nyóltz óra tájban, és subáját le teritvén, mutogatta Szemérem testét az Leánynak, mondván : de szép, az után meg kapván, Subájára le vágta, és az erőszakot annyira, a mennyire meg tette, biztatván az Leányt, hogy többekkel is lett volna már illetény tselekedete, még sem vólt semmi baja. Ezek után félvén az többszöri tselekedetétől is az Leány, midön vinya ment volna az mondott Magyar András, ki szalat az pitarból, és az szőlő ároknál utól érvén, viszsza vitte szolgálatját, de vélle többször el nem követte dolgát, egyébb képpen, ha nem gyakor izben mutogatta néki szemérem testét. Melly állapotot az bővebb meg vizsgálás, és érdemlett büntetésének el vétele végett alázatossan az Te[kin]t[e]tes Uri Szék[ne]k Substernáljuk.²⁸³

Sign[o] Szegvár die 26^a Maÿ 1805.

²⁸³ Substernál = beterjeszt.

N[emes] N[emzetes] Szegvári Birák[...]

Az ügyiraton további kiegészítő szöveg olvasható:

[...]Barbara Bányai[...] kétzer el szalatt, de mindenkor vissza hajtott útolérvén engemet Magyar András a Tanyájára a holis utollyára meg nyomott, és noha az exponens²⁸⁴ ritt is kiabaltt is, mégis a szoknyáját is el szakajtott, és az exponensre le is feküdt, és mivel egészen meg nem hagyta magát az expone[n]s egészen véghez nem vihette a tselekedetet, hanem immár azon reggel el szaladt az exponens, elárulta az édes anynyának, azután pedig környül állásossabban a Gazdaasszonyának panaszolkodott, és többé nemis ment oda vissza a Gazdájához

Az examinált²⁸⁵ Vásárhelyi Bába megnézhén a kérdéses Leányt, Szűzen találta[...]

*

Magyar András 40 esztendő, „R[ómai] Catholicus” Szegvári születésű, feleséges, gyermeke, házzal és földdel bíró gazda minden vádat tagadott:

[...]Hogy tetted az erőszakot Bányai Boris szölgálódon, beszéld elé?

Én nem tudom tettem é, vagy sem, mert seres voltam[...]

*Részségéért és káromkodásáért már többször volt fenytve. A gazda 12 Rhénes forint büntetést fizetett, és 50 botütést kapott [...]*sua servili, quam deflorare volebat[...]²⁸⁶ miatt.

71. Az özvegy üzleti vállalkozásból szül a magtalan gazdának

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 440.

Anno 1828. okt. (D. 113. és 114. pör.)

A' történet

Folyó Esszt[en]dei October Hónap 27^{kén} Helybeli lakos Gazsi Pálnak hites Felesége az eránt nyujtván panaszát hogy az Ő Férje bizonyos Német Sára özvegy asszonnyal házasság törő szövetségbe élne — a' bé panaszlott elő állittatván, a' nevezett Személlyel együtt Önként meg ösmérék, hogy egymással valósággal tiltott testi társalkodásba éltek nem csak hanem Német Sára ugyan Gazsi Páltól teherbe is vagyon[...]

28, oct. 828.

Szentes M[ező] Városának N[emes] Birái által.

*

Önkényes Vallás

Mi a' neved÷ 's a' t:

Gazsi Pál 48. eszt[endő] Nograd megyei Felső Sz[en]ttetor[ny]ai Születés — most Szenttesen 21. eszt[en]dő óltátul Deszkavágó 's Paraszti Crangelinus.²⁸⁷

Miért vagy fogva÷

Ell szerettem egy menyetskét Németh Sárát, mert 20. eszt[en]dő óltátul nem lévén a' feleségemmel házassági Gyümölsünk — hogy legyen kire hagyni vagyonkámat és, mivel az a' menyetske magát ajánlotta, tehát Kukuritza Kapálláskor két hétig együtt voltunk, 's viselős = is lett tölem.

Hogy mertél e' szerént házasság törő lenni÷

²⁸⁴ Exponens = panaszos fél.

²⁸⁵ Examinált = vizsgázott.

²⁸⁶ Sua servili, quam deflorare volebat = a szolgálója miatt, akit meg akart erőszakolni.

²⁸⁷ Crangelinus = eltorzult, rosszul írt szó, jelentése megfeythetetlen.

Azt által hágtam — de már abba benne vagyok — a' feleségem nyomorúlt, én szerettem volna Gyereket, 's hogy a' familiám ellne vesszen tsak azért tselekedtem.

Vóltál e' már fogfa 's büntetve÷

Nem vóltam soha, mert ennél külömben nem tselekedtem rosszat.

Mi vagyonod van÷

Házam — 900 f[lorin]tos szóllóm 's ottan 80. köblös közös földem.

Költt Vásárhelyen, 29. oct. 828. Kováts István

actuar[us] által.

*

Önkényes vallás

Mi a' Neved? ∅:

Németh Sári 23. eszt[endős], Ref[ormátus], szentesi — meg esett személy —
Paraszt.

Miért fogattattál be÷

Azért, hogy Gazsi Pál Tót Ember, mint szeretóm, hozzám jártt, most Pünkösöd úta,
's legjobban egy hetig akkor Pünkösöd hetibe, viselő÷=is lettem tőle.

Nékie hites felesége lévén hogy mertél házasságot rontani 's házas Emberrel
fajtalankodni÷

Nem tudtam élelmemet keresni s ő tartott[...]

Költt Vásárhelyen 29. Oct. 828.

Kováts István actuar[ius] által.

*

Németh Sára fogva még nem volt, vagyona nincs.

*

Itéltetett:

A' vasbafogott Gazsi Pál önként meg valván, hogy Németh Sára Szabad személyel
feleséges léttére paráználkodott, 's ezt Németh Sára Sem tagadván : amaz 1 honapi
fogságal meg-büntettetik, emez pedig kemény meg-feddés mellett szabadon botsájtatik.

**72. Férje rokonai házasságtörésre unszolják az asszonyt, még legényt is
kerítenek neki**

CSML SZF. IV. A. 53. a. 13.: 303.

Anno 1837. Máj. (D. 105. és 106. pör.)

Történet leírtása

Helybeli lakós Kis István panasz képpen azt adta előmben, hogy az ő Feleségétt
szinte helybeli Túhegyi János ő tőlle el idegenítette 's magához tsábította, annyíra hogy
ötött vég képpen őtt hagyta nevezett Túhegyi Jánóshoz vette magát, mely panaszszára
én mind Kis Istvánnét, mind pedig Túhegyi Jánóst bé fogadtam, 's őket mind kettőjökett
ki kérdeztem, kik is mind a' ketten minden tartózkodás nélkül meg mondótták egy
mással való közösüléseket, mire nézve őket mint világós paráznákat, részint mint
házasság rontókatt, a' Tekintetes Uradalmi Ügyészi Hivatalnak bővebb vizsgálat végett
tisztelettel által adóm.

Vásárhelyen 21^{dik} Februárius 837.

Beretvás Lajos M[aga]k[ezével]

Város Kapitánya.

*

1837^{ik} esztendei Februarius 22^{én} H[ód]m[ező]Vásárhelyen kivett

szabad vallás.

Mi a' neved 's a' t' ?
 Tühegyi János 25. eszt[endős] Refor[mátus] v[ásár]helyi paraszt.
 Miért fogattattál be?
 Azért; hogy Kis Istvánné hozzám adta magát.
 Hányszor közösködtél vele?
 Már két esztendeje hogy azon asszonynyal összekerültem, 's az óta használtam.
 Hogy merted te azon Asszonyt magadhoz csábítani, 's férjétől elidegeníteni?
 Én azon asszonyt soha sem csábítottam, 's férjétől elnem idegenítettem, hanem a'
 férje atyafijai magok hozták hozzám, 's éjszakának idején kísérték házamhoz, én tehát
 mint fiatal ember éltem az alkalmatossággal.
 Fogvás büntetve hányszor voltál?
 Sohasem voltam.
 Miféle vagyond van?
 Az atyámmal egy Kenyeren vagyok magamnak különösen semmim sincs.
 K[elt] m[int] f[ent]
 Bártfay Sándor Ügyészi segéd által.

*

1837^{ik} esztendei Februarius 22^{én} H[ód]m[ező]Vásárhelyen kivett
 szabad vallás.

Mi a' neved 's a' t' ?
 Kis Istvánné Szoboszlai Zsuzsanna 23 eszt[endős] Refor[mátus] V[ásár]helyi.
 Miért fogattattál be?
 Azért : hogy Tühegyi Jánossal öszvekerültem most két eszt[en]deje.
 Hogy merted te férjedet elhagyni, 's paráznságot mással véghez vinni?
 Én férjemet sohasem hagytam el, hanem hogy ő észrevette Tühegyivel lett
 közösködésemet, vert ütött engemet, 's aztis kinyilatkoztatta : hogy engemet meg öl; én
 tehát elhagytam őtet, de csak annyiból a' mennyiben fenyegetett, mert nagyon féltem.
 Tühegyi János csábított e' tégedet, 's mondotta azt : hogy hagyd el férjedet?
 Sohasem csábított, sőt arrakért : becsülném meg férjemet; — ennek oka egyedül
 férjem testvér nényje, ki maga unszolt engemet arra : hogy mennyjek bátran Tühegyi
 Jánoshoz, mindenkor pedig mondotta ezt valahányszor férjem otthon nem volt.
 Hogyan kerültetek együvé, 's ki adott benneteket öszve Tühegyivel legelőször?
 Sándor Sámuel nevü embernél lakók voltunk a' férjemmel, 's ezen ember volt
 abban eszköz.
 Fogva 's büntetve hányszor voltál?
 Soha sem voltam.
 Miféle vagyond van?
 Semmim sincs.
 K[elt] m[int] f[ent]
 Bártfay Sándor Ügyészi segéd által.

*

Ítéltetett

Minek utánna az kinem sült, hogy Tühegyi János a' 2^k rendü Vasban állót Ferjétől
 eltsabitotta, s így a' feladott vádat annál inkább nevelte volna; ellenben világosságra jött
 hogy második rendü vasbanálló Ferjének üldözései s atyafiaiának unszolásai végett
 vetemedett ezen botránkoztató vétekre, ennél fogva első rendü vasban álló a' probák

fogytából a' Törvény előtt meg dorgaltattván, szabadon bocsajtottik a' 2^{ik} rendű pedig 14 napi tömlőczre ítéltetik. –

IX. PRÓBAHÁZASSÁG

73. Házassági próba

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1001.

Aô 1768. Die 26^a Mensis Julj[...]

Serfőző Gyúrka, cir. 36 é[ves] Calvinista, Nógrád megyéből való[...] *ezt vallotta:*

Miért vagy fogva?

Csak azért mert meg haragudván Feleségemre kivallottam, hogy minek előtte ez előtt 4. esztendővel el vettem volna Feleségül elsőben vagy háromszor meg próbáltam 'S véle háltam.

*

Nyilas Ilona cir. 25 éves, vásárhelyi calvinista be is vallotta férje bűnét:

Miért vagy fogva?

Azért mert össze haragudván a' Férjemmel egy másra vallottunk, hogy a' midőn el jegyzett, az eskettetés előtt meg ejtett, véle közösködtem[...]

74. A gazda bizonyításként ikreket nemzett egy leánynak, aki „bérszülést” vállalt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 13.: 223.

Anno 1836. aug. (D. 167. pör.)

Dolog története

Pap Erzsébet itteni lakos Zsolnai Jánosnak felesége be jelenti, és elő adja, hogy férje kivel huzamos Esztendőki[g] házasság életben tsendessen együtt lakván, ezek előtt egy évvel bizonyos Zsidó Zsuzsi személyel, mint tulajdon hitvessével meg ösmerkedvén véle él, Kinek is említett férjétől egyszerre két gyermekei születtek, de mind kettő meg halálózván, azt el hagyni nem akarja; — sőt egymás között oly egyességre léptek, hogy ha töle gyermeke lenne 50 forinttal vagy egy tehénnel fogja meg jutalmazni; — ki kérdeztettek mind ketten az elől adottakat nem tagadván, annak a' szerént volt történetét el ősmérték — melynek következtében az alól írottak kötelességek szerént a' T[ekintetes] uradalmi Törvényes hatáságnak, mint házasság töröket resignáljuk.²⁸⁸

Szentes 8^a Juny 836.

Szentes Várossa N[emes] N[emzetes] Birái.

*

Önkénti Vallomás

Mely az alól írott napon, és módon vétetett ki.

Mi a' neved s. a. t ?

Zsolnai János 52 esztendőös R[ómai] Catholica feleséges, és Szentesi lakos vagyok.

Beszéld elő Környülményessen mitsoda ösmerettséged vagyon Zsidó Zsuzsával.

nékem az az ösmerettségem vagyon, melyet igazán meg vallok, hogy Feleségem

Pap Erzsébettől gyermekem soha nem lévén, meg akartam próbálni hogy tehetetlen férfi

²⁸⁸ Resignáljuk = átadjuk.

vagyok é, vagy sem! Zsidó Zsuzsi szabad személyt három héti utánna való járás után azon ígérettel, hogy ha gyermeket szülne tőlem, 50 f[orinto]kat vagy pedig egy tehenet adok néki, kivel közösülvén tőlem egyszerre két gyermekei születtek, de mint hogy meghaltak 5 f[orint]. 50 xkat 1 véka búzát, és egy pár csizmát adtam néki jutalomúl.

Tudhattad azt, hogy a' szertartások szerint, hogy a' nős paráznaságért meg büntetetz, miért adtad magadat össze az említett személlyel?

a' mint már el beszéltem egyenest azon ok indított azon tselekedetre.

Voltál e' fogva és büntetve.

tsekély tettekért a' Városi bíróság által büntettettem.

Mitsoda vagyonod van.

Házam, és 4 lovaim vagynak.

Szentes 8^a Julý 836.

ki halgatva Imre János notar[ius]²⁸⁹ által.

*

Önkénti Vallomás

Mely az alól írt napon, és módon vétetett ki:

Mi a neved s. a. t. ?

Zsidó Zsuzsi 38 Esztend[ös]. Reformata Szentesi születés Szabad Személy vagyok.

Mi féle ösmerettséged vagyon Zsolnai Jánossal, honnan és miről ösméred ötet beszéld elő ?

ezek előtt egy esztendővel ha jól emlékezem, több ígéretei, és utánna való járása és intselkedésével reá vett, hogy véle közösülnék, mint hogy feleségétől soha gyermeke nem lehetett ha gyermekem lesz tőle 50 f[orinto]kat, vagy egy Tehenet ad;— örülvén mint szegény személy ígéretének, tőle két gyermekem lett egyszerre

Meg tartotta e' ígéretét vagy sem?

nem tartotta mert 5 f[orint] 50 xr[o]kat 1 véka buzánál és 1 pár csizmánál többet nem adott.

Tudtad azt, hogy Zsolnainak hitese felesége vagyon mért merted véle azon gonosz gonosságot el követni?

Az igaz hogy tudtam, de mint már eleve elől beszéltem az ígéretnek örültem.

De hallod nem elég az mert a' két gyermeket üdö előtt, és nem üdejére szülte meg, azt szánt szándékossan, önkénti tselekedetből tetted, hogy világosságra ne jöjön, elkövetett bűja életetek ?

én nem tettem szánt szándékból; hanem mi képpen született idein korán nem tudhatom.

Szentes 8^a Julý 836.

ki halgatta Imre János not[árius] által.

*

Ítéltetett:

A feladatott házasság törést, Zsolnai János maga sem tagadván; oly megintés mellet, hogy ezentúl a' házasság : Szentségét tiszteletbe tartsa, mint még soha meg nem rozott Ember, 14 : napi áristomra bíraltatik; Zsidó Zsuzsi szabad személy pedig a' tisztta életre intetni rendeltetett.

X.

²⁸⁹ Notarius = jegyző, tollnok, írnok.

A PARÁZNASÁGOK ÉS A HÁZASSÁGTÖRÉSEK HELYEI

75. Hol, hányszor és mi módon közösültek?

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 2.: 408.

Anno, 1746to Die 7ma 8^{bris}

Békési Panna kurvasága miatt áll az úriszék előtt.

[...]Vak jantsival vólte közöd?

Volt kétszer.

Hol?

Az ágyon két etzaka, le vetkezett Gazda módgyára kétszer[...]

76. A kocsmai pincében hordón is közösülnek

CSML SZF. IV. A. 21. Csongrád Vármegye Nemesi Közgyűlési iratai:
1725–1774. (1.-48.) 1775. I.–IV.

Anno 1748. die 1ma May in possione Al=Gyö.

De eo Utrum

1.ma Tudgya-é látta-é és tapasztalta-é a Tanú, hogy Gazsi Pál Gyövi Kortsmárosnak a felesége Kéri Sóffi Paráználkodott volna valakivel, vagy gonóságban-is esett volna, vallyamegh hite után! [...]

Secunda Testis Helena Szegi Josephi Hertzeg Conthoralis Annorum 40. Sub juramento fatetur ad Primum.²⁹⁰ Taval nyár Közepén el mentem Két graitzárára eget borért, és a' Pincze rostélyához érkezvén senkit sem láthattam ott ben lenni, az okáért vissza-is akartam menni; akkor Sóós Istvány nevű Nötelen Legény Leugorván a Kortsmárosné mellül az ágyrúl Kinyitotta a' Rostélt, és mondá Kortsmárosnenak no Sófi megh attam a bornak az Árát, ara feleltem meg attad[...] az után bé menvén a Pinczébe testi szemeimel láttam, hogy a Kortsmárosné, oly fertelmessen fel vólt takarva, mint amidőn afféle testi dolgot el szokták követni, látván azért engemet bé takarta magát[...]

*

Anno 1748. die 1ma Maÿ in Possione Al=Gyö[...]

Interrogatoriu[m]²⁹¹

Responsorium²⁹²

Első alkalmazossággal hol és mitsoda helyen és mitsoda üdö köz tájban vétkeztél Kéri Sófi Gazsi Pál Gyövi Kortsmárosnak feleségivel!

Aratás közepe tájban egy graitzárára Pálinkát mentem innya a Kortsmára akor a Kéri Sófi az ölemben belé ülvén ösztönt adott az első parázna véle való Vétkemhez.

Másodszor hol vóltál.

²⁹⁰ Secunda Testis Helena Szegi Josephi Hertzeg Conthoralis Annorum 40. Sub juramento fatetur ad Primum = a második tanú, Szegi Ilona, Hertzeg József felesége, 40 éves, esküvel vallja, először.

²⁹¹ Interrogatorium = kérdések.

²⁹² Responsorium = feleletek.

ismét azon üdöben ä Pinczében
egy Pálínkás hordóra le feküvén Kéri
Sófi vétkeztem véle.

harmadszor hol vólt.

harmadszor a házba bént a
Padon.

Negyedszer

Negyedszer amidön az Urát
elküldötte vólna Vásárhelyre
hagymájért, a' Patkán²⁹³ ugyan a'
Kortsma haznál.

Ötödször

Ötödszöris egy meszélt bort²⁹⁴
menvén a' Kortsmára innya és az ura
othon nem lévén egész éjel ott háltam
és ugyan az előbbeni patkán Kétzer
vétkeztem véle azon etzaka.

Hatodszor

ugyan ä pinczében egy Pálínkás
hordón akkor azután megh utálván
vétkeimet abban hattam eötett[...]

*

A kihallgatás során mind a korcsmárosné, mind a férje tagadták a dolgot.

77. Padon közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 517.

Anno, 1748. 1ma July.

Sarló Jutka 30 éves, vásárhelyi asszonyt kérdezték:

[...]Hát láttade hogy Borosnéval Kovács nevű Arukátianus katona²⁹⁵ közösködött
vólna?

Láttam hogy borosnét meg megcsókolta, és hogy a' padon meg is paráznította.

Hát magadnak kovácscsal volté közöd?

Volt hegyes nevű Insenger katonával, midőn ő[z]vegy voltam, ő pedig feleséges
vólt, de nem tudtam, és még akkor Szathmári Davidné sem voltam, először, a'
rengőhöz²⁹⁶ düjtött, azután hányszor vólt nem tudhatom[...]

78. Közösülés a földön

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 519-520.

Anno, 1748. 1ma July.

*A 77. pörből ismert Sarló Jutka a barátnőjének, Kincses Katának is átadja a
katonáját szeretkezni. Erről így kérdezik Boros Jánosné, Kincses Kata 25 éves
vásárhelyi asszonyt:*

[...]Hol vólt először közöd velle?

²⁹³ Patka = kemencepatka = a kemencét körülfogó ülőhely.

²⁹⁴ Meszélt bort = meszely bort = kb. 3. deciliternyit. (Régi űrmérték.)

²⁹⁵ Arukátianus katona = az ezred neve az „Arukátianus”.

²⁹⁶ Rengő = áthajtható háttámlával rendelkező, asztalos által készített, hosszú fapad.

A' magam kamarájáb[an] a' földön
 Másod ízben hol volt?
 A' Sarló Jutka házáb[an] a' földön Sarló Jutka vetett ágyat.
 Hát másokkal vólte közöd?
 Vólt egyszer Pető ferkével²⁹⁷ a' magam kamarájáb[an] egy kis szénán, a'
 szegletb[en] tavalý mikor tehén hajtó vólt[...]

79. „Baszató komora”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 525-526.

Anno, 1748. Aug.

Bokor Susánna 32 éves vásárhelyi, calvinista nőt vallatták:

[...]Igaze hogy Budainé hívott a' mag házához?

Igaz, és fogadta senkinek sem mondgya.

Miért hívott?

Azért hogy Andrással hállyak.

Háltále vélle a' Budainé komorájáb[an]?

Háltam.

Hányszor vólt vélle közöd?

Egyszer, többször azért nem, mert Nyakóné azt beszélette Noénénak, Noéné pedig nekem, hogy először Budainéval, azután a' Zellerjével²⁹⁸ közösködött és ezért nekem többször nem kellett, hallotta, azt is a' Budainé Zeller Aszszonyátúl, hogy Budainé azzal dicsekedett, ez az én baszató komorám, és teged is engemis meg baszhtak abban[...]

80. Istállóba közösülés

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 527.

Anno, 1748. Aug.

Czirok Kata vásárhelyi 32 éves nőt valatták:

[...]Hányszor vólt közöd Olasz Ambrussal?

Nem többször egyszernél a' magam istállójáb[an] tavasszal[...]

81. Az ágasfa mellett, állva közösültek

CSML SZF. IV. A. a. 2.: 530.

Anno, 1748. Aug.

Vaszil Demeter 19 éves, Görögországból való, görög vallású legényt vallatták:

[...]Vólte tegnap estve közöd az Asztalosnéval?

Vólt edgyszer fenn álva, az ágas mellett[...]

82. Földön közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 564-565.

Anno, 1749. 12^a May.

Szilágyi István 22 éves, Szilágyból való legényt vallatták:

[...]Hát Susával vólt é közöd és hol?

²⁹⁷ Pető Ferenc = föltételezhető, hogy azonos az 1754-ben kivégzett, a vásárhelyi utókuruc-mozgalomban részt vett egyik vezérrel, aki 1747-ben tehénhajtó lehetett.

²⁹⁸ Zeller = zsellér. Az eredeti kézírásban a **Z** betű fölött kis karika volt. (Ilyen jellel nem rendelkezik a szimbólumtáblázatunk.)

Volt egyszer Susával közöm a Beke házában eczaka a földön, és nem többször egyszernél[...]

83. Szálláson, bunda alatt közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 41.

Anno, 1752.

Kérdő Ferenc 40 éves, vásárhelyi gazdaembert vallatták:

[...]Miért fogattattál meg?

Azért hogy Nagy Panna szolgálommal el estem.

Haltálé vele?

Igenis hogy az Szállásomon egy itczakán egy Bunda a[la]tt háltam véle. És mindenestül ötször, vagy hatszor volt is véle közöm, valamint hogy immár Terthesis[...]

84. Szőlőkunyhóban közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 203.

Anno, 1754.

Zemko György cir. 50 éves vásárhelyi férfi így vallott:

[...]Azért fogattattam megh, hogy Karasz Susával, Sebök János Kunyhójában, melly az Szöllőben vagyon egyszer testi képpen közösültem[...]

85. Közösülés a ház pitvarában

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 222.

Anno 1755.

Virág Zsuzsa 36 éves, vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Miért fogtak meg?

Azért mert Nagy István Csikos az most múlt Sz[ent] Joseff napi Vásárkor házamhoz jöven, az Házam Pitvarában közöm vólt vélle.

Már annak előtte vólte többször vélle közöd?

Vólt igenis az Törvényszék előtt 4. Esztendőnek forgása alatt számtalan sokszor, valamikor alkalmatossága eshetett, mindenkor.

Hánszor vólt Nagy Istókkal közöd miúlta ă Törvényszék előtt voltál?

Csak egysr volt közöm vélle[...]

86. Kerti nádfal alatt közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 633-635.

Anno, 1756. 30^a Julÿ

Bodor Jutka 25 éves és Pap János 25 éves csongrádi lakosok a

[...]Bodorék kertjében a nádfal alatt kétszer paráználkodtak[...]

87. Csónakban közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 798-799.

Anno, 1757. die 8^a Mens. Julÿ

Kopasz Szilágyi Istvánné Vas Ersók cir. 36 éves tápéi calvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Paráznaságomért; mivel ez előtt 14. esztendővel meg estem egy Szegedi Lakos Korom András nevü emberrel.

Hányszor vólt közöd vélle és hol?

Csak kétzer vólt közöm velle midön mentem vólna Szegedről Csónakon velle csak a csónakba vitte véghez rajtam.

Mi okra nézve adtad reá magadat?

En azért adtam reá magamat mivel rosszszúl élt véllem az Uram el boszszankodtam miatta[...]

88. A háznál, a földön paráználkodtak

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 18.

Anno 1760. Die 17^a Julÿ in Oppido Szentes.

Mi neved, hová való, hany Essztendős, micsoda vallason vagy?–

Fekete Kata Tesi Kertész Fekete Janos Leánya 16. Esztendős.

Miért vagy fogva? Azért hogy Szegedi Ferkóval Sz[ent] Eörzebet tájban az ősszel ă magunk házánál paraznalkodtam egyszer éjczakának idején.

Kitűl etél teherbe?–

Szegedi Ferkótűl.

Volt-é mással valakivel közöd?–

Soha, senkivel sem, csak akor eővele egyszer.

*

Mi Neved, hova való, hany Esztendős micsoda vallason vagy?–

Szegedi Ferencz, Szegedi András Tési Kertész Fia 17. Esztendős Pápista.

M[i]ert vagy fogva?

Azért, hogy Fekete Kata Leannyal paraznalkodtam.

Hányszor vólt közöd vele, és mikor?

Egyszer az hazaknál ă földön az ell múlt ősszel ejczakának idején.

Hát a terhe kitűl való? tüled é vagy mástűl?

En nem tudom maga tudgya.

*

Az apa a fiáért és a lányért 80 forint kezességi költséget adott, ezért szabadon engedték őket.

89. Förtelmeskedés a kertben, földön és pitvarban

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 156-158.

Anno, 1761. Die 22da 7^{bris} in Opido Csongrád.

[...]Vallya meg ă Tanú le tett hite szerent, hogy die 6^a 7^{bris} Arvai Györgynek, Nagy Judittal való világos paráznaságát láttae?[...]

Helena Tóth [így vallott:]

E folyo holnapnak hetedik napján az az vasárnapi napon estenden harangozás után, ă fönt nevezett két rosz, részegen ă Tanú szomszédságában Bütös János kis kertyében be mentek, és ott fészket vertek magoknak az földön -s le fekűdtek, mint házas társak szoktak cselekedni, mellyet ă Tanú meg értvén, ă nád fal mellé ment, ă nád falon által látta testi szemeivel, hogy minekutánna dolgokat végezték, szinte ă férfi le szállott az Asszonyrűl, még pedig ă Tanú látván ezen fertelmességeket, be ment ă nád kertben, és azon mezítelen -s- fel földözve találta az Asszont, és port vett ă markába -s- rea szórta -s- egyűtt háltak, következett napra, ismét a Korcsmára menvén, az honnan ă Tiszán által vettvén magukat, egyenesen Téss felé mentek.

*

Anno 1761. Die 3^a X^{bris} in Oppido H[ód] M[ező] Vásárhely. A más vasárnap estve fele : Jutka ă fönt nevezett betyárral, ă Tanuékhöz mentvén[...] mentek egyenesen ă

plántás Kertben, ă hol ottis fészket vervén magoknak, le feküdtek, mint házas Társak, mellyet látván ă Tanú oda ment ă nád falhoz -s- testi szemeivel látta, hogy [a] betyár reá mászott Jutkára, ezel ă Tanú, ă föllyebb említett Tanúhoz ment -s- mondă néki : Angyom Asszony, Biz ă betyár dolgozză már ă Jutkát[...]

... ..

[...]más alkalmatossággal ezen ă nyáron említett Jutka, egy Hallerianus gyalog István nevezetű Tot legény katonát magához csábította, azzal is ugyan az Tanú pitvarában közösködött[...]

[...]midőn ă Tóth Legény Katonával közösködött[...] az Tanú a hazban volt, és azok az pitvar ajtót be zárták, azután, midőn az Katona ki ment aztis hallotta, úgy az közösködésben való zörgéseket[...]

90. Istállóban, a szénán közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 423-426.

Anno 1764. die 27.^a Juny

Fekete Istók teherbe ejtette Horti Panna cir. 24 éves csongrádi lakost, akit így vallattak:

Hol volt vele közöd?

A' mint mondám Marhainkat tul a' Tiszán teleltettvén Fekete Istoknak Istallojában volt véle közöm, a' széna izéken feküven.

*

Anno 1764. die 26^a Juny.

Fekete István cir. 19. éves csongrádi pópista vallatásából vett idézetek:

Hányszor paráználkodtál Horti Pannával, Balint Pista Feleségével, és mikor?

Ez előtt három esztendővel magamis nőtelen lévén, s. én tul a tiszán telelvén a' Marha mellett, Horti Panna hozzám jött, azon Istalloban mellyben hálтам s. palinkát hozott s. ki vált azután, mivel az Széken hevertem mellém Le feküdt, és csiklandot, s. magamis fel indultam, és velle paráználkodtam égyszer.

Volté az ulta, vagy az előtt afféle közöd, vagy dolgoz azon Személlyel?

Nem volt, hanem már Feleséges Létemre, ismét el akart rontani, és Házamhoz jött mondván : jöjjön Kjend Házamhoz, nincs ithon az Uram, de en ki pirongattam s. nem mentem, Tunyi Csordasnét is utannam küldötte, azt ízenven : Ha Horti Panna házához nem megyek, mennyek az övehez, de én égyikhez Sem mentem.

91. Előbb a kocsmaudvaron, azután a gyöpön közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 525.

Anno 1764. a die 26. Marty

Juhász Tamásné Gyöprugó Juttka, cir. 42 éves, monori pópista vallotta:

Mit kerestél a Kaparás nevű Csongrádi Korcsmán ă Gyalog Katonákkal?

En ittam ott magam, az után a Verbungos Gyalog Katonákis oda jöttek, s. elsőbe a' Káplár addig kisírtett, hogy a korcsma udvarán néki engettem egyczer, azután midőn onnan haza felé indultam, el kisírt egy köz katona, az zalis a gyöpön egyczer vólt közöm.

92. Vásárban, a koci alatt közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 569.

Aô 1764, die 26^a 8.^{br} Vásárhely

Argyelán Mári cir. 24 éves, kolozsvári „oláh hitű” vallomása:

Hányszor kurválkodtál a' Németekkel a' Vásárban?

Én nem tudom, mert részeg voltam, nem tudom mit tselekedtem.

.....

Fejes Hadnagy és Somogyi Tizedes referálják : Szemeikkel látták midőn a' Qvártélyos²⁹⁹ Németh meg dolgozta a' kocsi alatt. Azonkívül Baranyás Miklós, Nagy Jóska és többen is látták, hogy már az előtt háromszoris dolgozta azon Qvártélyos Németh[...]

93. Istállóban és a szőlőben lévő szűrűben közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 770.

Anno 1766. Julý. 3.

Csalános Istvánné Bang Sára cir. 20 éves vásárhelyi calvinista vallotta:

[...]Csorba Mihálne Kapássával paráznaságba estem Balogh Györgyvel.

Hányszor volt velle közöd?

Kéczér volt velle közöm, egyczer Szöllő kötözéskor, másodszor most a' Szőlőbe lévő Szűrűbe.

Mit kerestél a Szőlőbe holott Szőlőd nincsen?

Csak paráználkodni mentem ki mivel a' múlt Vasárnap öszve beszéllettünk egy mással, egyéb dolgom ott nem volt, itthon az Apám Istallojábanis volt kéczér[...]

94. Sütőházban, kisházban, szálláson a szobában közösültek, és egymás szájából bort „innya”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 839-868.

Anno: 1766. 13^a 7.bris.

Zsíros Ilona cir. 36 éves özvegy, sarkadi calvinista vallatásából:

[...]Hányszor volt közöd Szabo Istvánnal?

Számát meg nem mondhatom, mert 8. esztendőtl fogva valamikor modgyát ejthette, mindenkor volt velle közöm, hol a' maga Sütü házában, hol a' kis házában, hol a' Szállásán való Házaba[...]

Szabó István cir. 58 éves, vásárhelyi calvinista vallotta:

Vald meg igazán esmértéd e' Zsíros Pélát?

Jól esmérem, mert az én Kis Házamban lakott, Szállásomon pedig Tyukászom volt a' múlt nyáron[...]

Balta János cir. 22. éves tanú vallotta:

[...]Aztis tapasztalta, hogy a Szobában a Szálláson való Ágyon hanyatt fordította Laczkó Vasárnapi napon Zsíros Pélát, és az hasát Zöcskölte játékból.

(Orosz a Laczkó nevű béreessel együtt szolgált Szabó István Szállásán.)

Ifjú Szabó István 15 éves tanú vallotta:

[...]aztis látta, hogy Zsíros Pela, a' meleg Savóba dugott 3. tyúkot, s. ugy koppasztotta meg[...]

... ..

[...]Tudgya aztis a Tanú, hogy Nyáron a' több munkások sokszor a' Buza földön háltak[...]

Rósa András cir. 40 éves tanú vallotta:

[...]a' Pöndölét köldökigis fel takarta Laczkó Zsíros Pelának, ugy jádczott velle[...]

²⁹⁹ Qvártélyos = quartelos = beszállásolt, „vendégségben” lévő.

Karsay András cir. 21 éves tanú vallotta:

[...]egykor öten feküdtek a' Tanuval a [szállási] Konyhába[n] akkor éjjel tájban Zsiros Pela Laczkóhoz mászott, és csókolodott véle a Setétbe, és akár hol feküdt le Laczkó, mindenkor a' Gunyhoba Pelával virratt fel[...]

Csanky Erzsébet cir. 47 éves vallotta:

[...]tapasztalta, hogy Zsiros Pelák házok dorbézoló ház volt, kivált képpen a' gyalog katonáknak fészkek vólt. Minden rossz ott helyet talált[...] dorbézoló ház a Zsirosné háza, ott minden rossz emerek[ne]k helye találkozik[...]

Kis Klára cir. 22 éves tanú Fodor Mihál[y] legényről vallotta:

[...]azon Legénnyel egymás szájából Zsiros Pela bortis ivott, csókolodott véle, a gyertyátis el oltották éjczaka, dulakodtak egymással eleget, ezeket szemeivel latta.

Huszár István cir. 19 éves vallotta:

Pela a maga Leányánakis mondotta, hogy igyon Őis Fodor Miska Szájából, de nem ivott, es az Anyja azt mondotta a' Leányának : Igyál ebtül Szakatt, már te jobb vagy mint más.

Mérges Sára, cir. 60 éves, aki előbb hamisan tanúzott, így ismerte be a vétkét:

[...]Isten nyomorékja vagyok, és azért meg vallom, hogy nem igazak mellyeket akkoron vallottam[...]

95. Istállóban, kamrában, szőlőkunyhóban közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1042.

Aô 1768. Die 13^a 8^{bris}

Simon György cir. 36 éves, a Liptó megyei Német Lipcséről való pápista obsitos katona vallotta:

[...]Tavaj esztendőben minek utanna a' Gazda Szolgálonak meg fogatta Sárát, azután 3 Holnap mulva, a' Gazda Istállójába volt véle közöm, először is. A' mult Tavaszal pedig hol a' Gazdám Kamarájában, hol az Istalloban volt véle közöm, a' leg közelebb mult szüret előtt is egyszer a' Szőlőben, a' Kunyhoban, mászor ismét az Istálloban[...]

96. Az ágyon és a pitvar földjén is közösült a béres a gazdaasszonyával

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1042-1043.

Aô 1768. Die 19^a 9^{bris}

Özvegy Pajzán Toth Ferenczné Égető Kata cir. 25 éves, calvinistát vallatták:

[...]Hányszor volt közöd a Béreseddel Matok Geczivel?

Már egy Holnaptól vogva vólt közöm, a' Béresemmel Matok Geczivel, de számát nem tudom.

Micsoda helyen volt véle többnyire közöd?

Az Agyamon volt véle mindenkor közöm.

Ugy de Matok Geczi az vallyá, hogy a' Pitvarba is volt véle közöd?

Nem tudom volt e' vagy Sem a' Pitvarba[n].

Mi okon adtad reá magadat,

El veszet volt az eszem.

*

Matok Gergely cir. 19 éves vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Hányszor volt közöd a' Gazda Asszonyoddal?

Nem volt egyszernél többször véle közöm, ithon a' maga Pitvarába a' földön[...]

97. Gyöppön közösködtek**CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 73-74.****Anno, 1769. Die 26. Juny***Kolompár Joska, cir. 18 éves, félégyházi pápistát vallatták:*

[...]Vald meg igazán volt e' közöd és hányszor Hajdu Agnessel?

Meg vallom hogy vagy kétszer volt véle közöm a' Gyöppön, mert mindig utánnam járt és el állított[...]

98. Sertésólbán közösültek**CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 272.****A.^a 771. 23.^a 9.^{br}.***Barát Mátyásné Puka Kata, cir. 23 éves, szentesi pápistát vallatták:*

[...]Ismered e' Betyár Jancsit?

Ösmérem.

Múlt esztendőben Nagy Pálék lakodalmokban, Musicus lévén Betyár Jancsi, éjczakának idején miért hivattál ki ötöt?

Az Ipam 5. garassát el költöttem, félvén tőlle, Betyártul kérni akartam kölcsön 1. Márjást.

Nem igaz, hanem azért, hogy azután mentetek Faragó Örés s. v. Sertés Olába?

Nem tagadom, úgy vólt[...]

.....

Hányszor vólt [véle közöd]?

Bizonyossan nem tudom, lehetett vagy hatszor[...]

99. Sertésólbán közösülők**CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 273.****A.^a 1771. die 23.^a Nov[em]b[er].***Gábri Jancsi cir. 19 éves, kcskeméti pápistát így vallatták:*

[...]Miért vagy fogva,

Barát Matyó feleségéért.

Miért azért?

Mert ennek előtte két háttel véle háltam.

Hát annak előtte hányszor vólt véle közöd?

Ennek előtte három esztendővel, Faragóné házánál, a' melyben most Eskütt Ur lakik, 's. v. [a] Sertés Ólában, de többször nem vólt[...]

100. Az ágas mellett, a földön készült a gyerek**CSM. SZF. IV. A. 53. a. 5.: 325.****A^o. 772. die 19.^a Jan.***Szántó Topogó Andrásné Faragó Sára cir. 32 éves, a Békés megyei Tenkére való calvinista így vallott:*

[...]vagyon nyólcz esztendeje, miólta Tarjányi Nagy Györgyel paráznaságban élek[...]

Gyermekek vagyóné vagy nincs tőlle?

Vagyon egy 7. esztendő fiam tőlle, meljet a' magam házánál, a' földön, az ágas mellett csinált[...]

101. Közösülés szállási gunyhóban, udvaron

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1231.**Anno 1777. die 23. X^{bris}**

Tot Ersok cir. 18 éves szentesi hajadont a Deák István „nötelen fia felépítette”, azaz teherbe ejtette. A leány így vallott erről:

[...]Hol volt közöttök együtt?

A szálláson lévő Guny[h]oba[n].

Mikor mentél a Deák István házához?

Urnap előtt[...] leg először az udvaron lévő venyige mellett volt véle közöm, Szombat[i] napon[...] azzal amitott hogyha 6. esztendeig közösködöm is véle eö tölle nem lesz gyermekem[...]

102. A boroskamra ponyváján szeretkeztek**CSL SZF. IV. A. 53. a. 6.: 255-256.****Anno 1779. Die 3.^a July.**

Sárközi Pista cir. 18 éves calvinista, vásárhelyi juhászbojtárt vallatták:

[...]Mit kerestél a kosár Janos kamorájába[n]?

Bor innya mentem oda, egy itzét ittunk meg ott a Kosár János Feleségével.

Vald meg igazán hányszor volt kosarnéval közöd?

Csak egyszer volt véle közöm az Hordók mellett való Nagy Ponyván[...]

103. Közösülés vízimalomban és jégveremben**CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 379-380.****Ao 780. 10. Januar.**

Csutura Szabó Ilona cir. 30 éves vásárhelyi calvinista hajadont vallatták:

[...]Kitül estél ismét terehbe,

Az M[éltóságos] Uraság Molnárjátul Lörincztül estem terehbe, mivel az eö cseledgye voltam Sz[ent] György naptol kaszállásig voltam nálla.

Hányszor volt vélted közi?

Számát nem tudom, mert miulta nálla nem lakom, az ultais volt véle közöm az M[éltóságos] Uraság vizi malmába, azután megis vert, mert azt mondtam néki hogy légyen gondja a Gyermek tartásra.

Az első gyermeked, kitül való volt?

Harcsás Gergelytül való volt.

Hogy merted reá adni magadat?

Csak benne vagyok[...]

.....

Horváth Mihály Sámsoni Molnár le tett hite alatt vallya : hogy eö tulajdon Szemeivel látta, a midön Lörincz Molnár dolgozta Csutura Ilonát, az hasán fekvén a Jég Verembe[n] nappal[...]

104. Padláson történt közösülés**CSM. SZF. IV. A. 53. a. 6.: 593-594.****Anno 1780. 4. Xbr.**

Sisko János cir. 26 éves, vásárhelyi feleséges pápistát így vallatták:

[...]Hol és mi okon fogtak meg?

Molnár András Padlásán fogtak meg Kálé Ersókkal.

Mennyi ideje, hogy Kálé Ersókkal, Kezdettel paráználkodni, és hányszor volt véle Közöd?

Nem tudom menyi ideje, de volt ötczör, vagy hatczor velle Közöm[...]

XI. PARÁZNÁLKODÁS

105. Az asszony férje öccsével paráználkodott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 1.: 387-395.

Anno, 1735.

1° Tudgyaé? láttaé, hallottaé a Tanú Kovács István hitves Felesége Deső Illónának, kissebbik urával Kovács Gergellyel véghez vitt paraznaságát, vagy ahoz czelozó cselekedeteket.

Szénási János tanú vallomása:

A Fatens az el múlt Nyáron Kovács István hazához menvén vederért, s- a pitvar ajtó bent lévén téve, s- hirtelen ki nyitván látta világossan, hogy Kovács Gergelynek keze Angyának Deső Illónának a nyakán által vólt téve, s- az egyik keze pedig a lába között vólt, a fejedője az Aszonymnak a fejéről le vólt esve, Kovács Gergely osztán a katlan mellé szaladot Csokjokat pedig egy más között sokszor latta.

Szénásiné Kis Ilona tanú vallomása:

A Fatens atyának leányát Hegedűs István feleségül el jegyezvén, mellyben Kovács Istvánis jelen vólt, s- mondotta Kovács István a Fatensnek, híd elől Ilonát, s- el ment, de Kovács Gergely kissebbik ura nem bocsátotta, másodszeris el küldötték, akkor sem bocsátotta ezt mondván, nem megyen bizony oda, van itt bor, s- igyék, harmadszeris el küldötte Kovács István; de már akkor nem valalta az házban, hanem Hegedűs István szolgájától kérte, hol van Ilona? erre felelt : tudgya ördög hol jár a kissebbik urával, s- a' Fatens a' hazbul ki jövéen látta, hogy mind ketten egy rossz kis kertből jöttek ki, már akkor éczaka vólt akkor vetett gyanúságot hozzájuk a Fatens. Ezek után circiter egy holnappal látta a fatens világossan fényes nappal /:a komorajok mellett lévén egy rossz német Istálló³⁰⁰:/ hogy Kovács Gergely parasználkodot Angyával Deső Ilonával megh írt Istalóba akkor még nőtelen volt Kovács Gergely 1733. esztendőben eset Szent Mihály nap után pedig három héttel a Fatens Kovács István hazához menvén Csizmát kérni, melybe a' meszárszékbe akart menni, a pitvar ajtó, s- ház ajtó be lévén téve, a Fatens Siecséssel ki nyitotta, akkoris látta őket egy más hasán az ágyon, a többi cseléd a' templomba vólt, a legény hirtelen le ugrot, s- a bőr nadrágja az inába vólt akkoris gatyával edgyütt, s- az Asztalhoz menvén, ot asztalra borúlt, Deső Ilona pedig a' Fatens után ki ment /:mivel a Fatens hirtelen ki fordúlt:/ s- pihegésébe nemis tudot Deső Ilona a' Fatensnek szollani egyebet, dühödgyön meg a dolga, s- bolondcsága. Az el múlt tavasszal penigh a' többi cseléd a templomba lévén akkoris a házban bé zárólva voltanak ketten Kovács Gergely és Deső Ilona, a Fatens zörgetett, de ki nem nyitották, hanem a Hadnagyot küldötte osztán oda, s- annak nyitottak megh, és csak ketten találkoztanak akkoris a házban, mellyet a Hadnagyis e' képen bizonyitand.

Csete Ilona tanú vallomása:

Szénási János Hegedűs Istvánnak el adván leányát, Hegedűs István hívta Deső Ilonát, Kovács Istvánnét a' lakodalomba mint nényét, s- mondotta Deső Ilona Kovács István hitves urának, el megyek én a' lakodalomba, mert az öcsém hív, erre felelt az ura

³⁰⁰ Német istálló = lepadlásolt, tehát meleg, illetve hídlással, azaz trágyalé aknával és elvezető csatornával rendelkező lóistálló. A német katonaság lovai nem bírták a rideg tartást, szükséges volt számukra a zárt istálló.

: nem bánom, el indulván osztán Deső Ilona, és kissebbik ura Kovács Gergely utánna menvén ezt mondotta : el nem meny tízes teremtetten, mert meg siratod, ugyan ezen lakodalomból el küldötték másod napon a Fatens hogy gyűrjön Csőregének valót s- Fatens kérte, kivel? Mire feleltek : ot hon Ilona, maid segít, akkor el ment a Fatens Kovács István hazához, s- a Csőregének valót meg gyúrták, s- elis nyujtották, Zírért küldöttte a Fatens Deső Ilonát, s- nem ment, hanem egykor Deső Ilona a' házból ki ment, s- nem tudta, hóva let, mely[e]t a' Fatens lakodalombanis kereset, de nem találta, hanem vissza ment, s- bé tekintette a' Kamorajok végébe lévő nemet Istálójába látta Deső Ilona Kovács Gergely kissebbik urával paráználgodik világos nappal, de a Fatens nékiek semmit nem szóllot, hanem vissza menvén mingyárt akképen meg beszéllette Szénási Jánosnének.

Oláh István tanú vallotta:

Látta, hogy egykor Deső Illona a Kissebbik urával ki mentek kocsin a' mezőre, akkór Deső Illonának szopos gyermeke lévén, ithon hadta, melyen a Fatens csudálkozott, de, akkor Deső Illona ura Kovács Istvánis ithon volt[...]

*

Minek utanna Szerencsrül a' Hohér által Csete Illona ki csapattatott volna, és az ura /:hires tolvaj lévén:/ Nagy János exequáltatott³⁰¹ volna, le jövé a' Fatens házához kéredzet olly véggel : hogy csak addigh Szenyvedné el hazába, míg az urának hazát a Tanácstól vissza kéri[...] a házból gonosz személyek hívták ki, és ki ment[...]

Mihály Nagy Sára tanú vallotta:

Számtalanszor s- maid szászoris, mihelyt egysze kétszer ivott, hallotta Szénási Jánostól mondani a Fiának : eredgy Marczi fiam nincs othon most Kovács István, bazd megh a' feleségét[...] amidőn Szénasi Lagzija vólt, mondotta Szénasi János, az Isten soha ne mencse Deső Illonát a Hohér fegyverétől, vágja el a nyakát, és a nadrágját le tolt a' Seggérül Kovács Istvánra, úgy fordította ezt mondván : búj ide, úgy verte a mezitelen seggit, sőt még egy hat esztendő Gyermekeis vagyon, azér azt kiáltja : Kurva kurva Kovács Istánné[...]

Részlet Nagy Mihály tanú vallomásából:

[...]Midőn a Fatens circiter másfél esztendeig lakot, hallotta Szénási Jánostól magától Kovács Istvánnak othon nem létébe, hogy a' Fiát Szénási Mártont számtalanszor kényszerítette, s- küldötte Kovács István hazához mondván : Eredgy Marczi, meny most Kovács Istvánéhoz most nincs othon maga, bazd megh a' Feleségét, aztis tudgya hogy Szénási János fia önkéntis elégszer ment Kovács István hazához, midőn Kovács István othon nem vólt mondván : Maid Kovacsékhoz mégyek meg baszom a' feleségét de világos dolgot nem látot.

Főző Katalin tanú vallotta:

[...]Szénási János azt mondotta volna a fiának, eredgy, szerelmesicsd megh Deső Illonát.

Kőhegyessy Irén tanú vallotta:

Tavaly esztendőbe[n] három nap hajsolván a Fiat Szénasi Jánosh, hallotta akor Marczi névű fiatul, hogy az Apja Szénasi János maga kinszerítette volna eötet mondván : eredgy paráznisd meg Deső Illonát, a' mintha maga mondotta a Fatensnek Szénasi Marczi, hogy próbálta emletett A[ss]zonyt, de semmiképen nem engedelmeskedet nékie.

Kanai Ferenc tanú vallotta:

³⁰¹ Exequáltatott = kivégeztetett.

Egyszer alkalmatossággal Szénasi Janos ki vitte Kocsin [a] mezőre Kovács Geczi feleségét a Fatenshez fordulván [aki náluk szolgált] azután azt mondotta, csak ki kellett volna ebül a' vámot venni, meg kellett volna gyakni eőtet[...]

**106. A rossz életű férfi több asszonyt is teherbe ejtett, majd elszökött
CSM. SZF. IV. A. 53. a. 2.: 251-254.**

Anno 1743.

[...]nevezett Mólnár Mihály itten igaz neve szerint Dienes Kertész Mihály[na]k hivatott, és Töbnire még Törvénytelen életre nem atta maghát, itten Álmodon lakott Iffiuságátul volgva az előtt 5 esztendővel öcsém Fél egy házi László Uramnál, Béreskedvén, Dajkájának Udvarában Nagy hassat csinált, mely cselekedettért, mint rosz parázna N[emes] Var[me]gye Tömlöcziben küldötni kívánván Öcsém Ur el szöket előtte, azután Feleségét Emberséges Emberek által reconciliatiojára³⁰² kérhetvén, és homagiuma³⁰³ le Tételére maghát én nékem kötelezvén 3 esztendeigh való Szolgálatyát, midön nállam második Esztendőt kezdte volna Tölteni, többet 6 hétnél abban el nem Töltött, Szolgálatom is föl csinálván, midön Szolgálatom ki vallotta volna véle való közeskedését nűvén már annakis az hassa, azonnal el szöket másodizben, és ment Császár Béresének³⁰⁴ akkor, midön az mostani Törökkel való hadakozás vala honnan amint hallottam /:Tavaly:/ oda Vásárhellyre, midön mólnárságra atta volna maghát:/ ide jött vala Feleségéhez és Ujjobban véle Békélni kívánt volna, de Felesége nem remélvén meg Térését contemnálta,³⁰⁵ és vissza ment oda K K K.³⁰⁶ Hogy pedigh immar ottan ismét 3madszori paráznaságban, hazasság Törésben esset, ezzel nagyon nehezíti a rosz Ember doglát[...]

Almosd 20. Febr. 1743.

Álmosdi Feő Biró Varga István.

**107. Az asszony a legény szájából ivott
CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 349-350.**

Anno 1745. Jan. 5.

A tanúvallomásokból vett részletek:

1mo Tudgyae láttae világosan a' Tanú hogy Mezey János Lévy Mihálynéval paráználkodott?

2do Láttae hogy a' szájából bort ivott

3no Mit tud beszéllye elő csókjok felől

Csáky Anna tanú vallotta:

Ad 1^{muu} nihil.³⁰⁷

Ad 2^{duu} Láttá világosan hogy Levainé a' nevezett Legény szájából ivott, ekképen, hogy a' menyecske fel tátotta a' száját, a' Legény a' maga szájából itatta, sőt a' fatens a' bórtis maga hozta a' kortsmárul, és mind a' ketten fizették a' bor árrát.

³⁰² Reconciliatiojára = megbékélésére, kiengesztelődésére.

³⁰³ Homagiuma = vérdíja.

³⁰⁴ Császár Bérese = a császár katonája.

³⁰⁵ Contemnálta = megvetette, becsmérelte, lenézte.

³⁰⁶ K K K. = katonának

³⁰⁷ Nihil = semmi (feleletet nem ad); nem szól, mert nem tudja.

Ad 3^{tiim} Láttá hogy a' Házban a' Padon a' Legény a' menyecske mellett üllvén meg csokolta nappal vasárnap, sőt a' szolga el akarta hagyni, és Léway Mihály is el bocsátotta volna, de a' menyecske nem bocsátotta.

Búzás István tanú vallotta.

Láttá midőn a' legény a' menyecskét meg csokolta, a' menyecske örömet állotta s nevette, a menyecske kedvezett a' Legény[ne]k, a' javát a' Dinnyének adta a' Legény[ne]k, láttá hogy edgyütt nevetkeztek katzagtak, együtt ettek ha Léway maga othon nem vólt is, képhes vólt a' Legénnyel a' padláson, edgyyszer fényes délben, mászszor lámpással circiter 9: óra tájba két óráig mulattak, mikor le jöttek volna a' menyecske azt felelte hogy bolházkodni vólt. Lent teregetéskor edgyütt hordták a' Disznó ólban a' Lent estve, és sokáig mulattak a' Gazban, othon nem vólt, sőt csókjokat is láttá a' pitvarban.

Date³⁰⁸ H[ód] M[ező] Vásárhely die 5ta Jan. A^o 1745.

108. A paráználkodás gyanúja

CSML. SZF. IV. A. 53. a. 2.: 411.

Anno 1746.

Kinek hivnak?

Kis Ilonának

Esmérede ä Kerdö Fedjszolgáját?

Esmérem mert mellettünk lakik.

Volte ä minap étzaka nállad?

Volt estenden még akkor setét sem vólt

Csókolt a' legény?

Soha sem

Mondottade hogy reá vallsz mert nagy hasa[d] van?

Nem mondottam

Igaze hogy azt mondotta Miska, meg adgya az árrát, meg csipvén a' farodat?

Nem igaz.

Igaze egy pendelb[en] voltál és bolházkodván bei hánytad a' bolhát?

Nem igaz.

109. A „megeőszakolt” kislány még akkor este újra hívta a fiút együtt hálai

CSML SZF. IV. A. 21.

Anno 1748. 26^a 9^{br}. (D. N° 19. pör „D” jelű aktája.)

A^o 1748. 22^a 7bris. Csany[...]

Kinek hivnak[...]

Smith Katanak

Hova való vagy[...]

Csanyi

Hány Esztendös vagy[...]

13 cir citer

Volt-e közöd Lengyel Janoval[...]

volt egyszer

Erőszakossan cselekedte e' véled azon gázságot[...]

³⁰⁸ Date = datum = kelt...

Erövel.
 Miért nem kialtottál midön Gonoszkodtál véle[...]
 Azért hogy azt mondotta hogy belém üti a kést.
 Megvirradván miért adta a Graiczárt neked Janó[...]
 Nem tudom de el vette[m] tőle, az Anyám[na]k adtam[...]
 Véres volt-e' a Pendeled[...]
 Véres volt de senki sem látta mivel szoknya alatt
 hordotta[m]
 Jelenttetted e ezen dolgotat Anyád[na]k vagy másnak
 Nem senkinek, mert félte[m] tőle hogy a késsel által ver.
 Hittade másszor oda háltni Janót
 Hittam más eczakán is de kívül hált[...]

*

Prima Testis Judith Simon[...] Anor[um] 44.
 Vallya hogy minek utána a két személy egymással Közösködött volna a Leanyt
 Szüz Anya meztelen tanálta fekvé Jano mellett, s estvére kelvén az üdö a Láeny
 hazanként kereste Janót hogy ismét oda menyén háltni, a minthogy oda is ment háltni
 kívül halté vagy a Házban nem tudgya[...]

110. Gyakorta közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 565.

Anno 1749. 14ta May.

Csuka János 24 éves mindszeinti legényt így kérdezték:

[...]Miért vagy fogva?

Azért hogy egy Menyecskevel Nánássy Sárával közösködtem.

Hányszor vólt közöd véle?

Nem tudom Számát, de valamikor kellett Farsang eleitül húsvétig[...]

111. A szerelmes férj feleségét keresve, egy lányt talált, kivel beérte

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 2.: 583-584.

Anno 1749.

Czigány Ferke 24 esztendőös vásárhelyi legény vallomása:

[...]Miért vagy fogva?

A Feleségemet keresvén egy Czigány Menyecskeket találtam Szent: Mártonyon,
 szerelembe estem véle közösködtem véle, amikor tetczett.

*

Tuzó Maris 23 éves egri cigánylány vallomása:

[...]Miért fogattattál megh?

Azért, hogy hitetlenül éltem Czigány Ferkével voltis véle közöm 3. szor napigh[...]

112. Az elhagyott asszony alkalmi paráznságai

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 74.

Anno 1753.

[...]Csizsár Jutka ã Nevem, Szendrej Leany vagyok, 30. esztendőös, Calvinista.

Miért fogattattál megh?

Azért hogy Kis Gyurka Házánál el esvén Horváth Istvánnyal Etczakának idejen,
 teherben is estem tőle.

Volte' többel massal közöd?

Most nem volt, hanem ennek előtte mint egy 2. esztendővel bizonyoss Katonával,
de attúl Teherbe nem estem.

Vagyoné Urad?

Igenis hogy vagyon, de el hagyván engemet csak ide stova koborol s- vélem nem lakik.

Miért hagyott el az urad?

Azért hogy rossz ember. Nem akar dolgozni[...]

113. A vénember gyermeket nemzett

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 267-268.

Anno: 1755.

Kádár Sára cir. 44 éves „Szakmár megyéből való calvinistát” így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva, mert Miskolczi Notarius Urnál levő egy öreg emberrel
paráznaságban estem.

Terhes vagy ẽ vagy Sem? és kitül?

Igenis terhes vagyok az említett Miskolczi Uram Eöreg emberétül Német
Mihálytól[...]

114. Az asszony mástól szült gyermeket a férjének, egy pár csizmáért

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 346-347.

Anno 1755.

Dobos Ágnes 30 éves szegedi katolikus asszony vallomása:

[...]Miért vagy fogva?

Azért hogy meg estem.

Mit ígért azon engedelmességedért Kacska Kanász?

Ígért egy pár csizmát melyet csak hamar megis adott.

Vólte Férjed a' midõn arra adtad magadat?

Akkoron Eözvegy vóltam.

Tudtaẽ mostani Férjed azon cselekedetedet?

Nem tudta, hanem a' midõn észre vette vólna hogy időnek előtte szültem, tudakozta
töllem kitül való légyen, de én csak azt mondtam hogy tölle való s. ugy Ferjemis csak
halgatással fedezte dolgomat[...]

115. A nõ katonákkal paráználkodott

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 348-349.

Anno 1755.

Benkõ Kata 23 éves velencei calvinista lányt vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert leg közelebb múlt Télen Molnár István Házánál lévõ Jakab nevű
Katonával el estem.

Hányszor vólt velle közöd?

Többször kecernél nem vólt.

Mi vitt arra hogy az Katonához menny?

Ugy mentem hozzája hogy Telegdi Szabo István Csplároshoz fél icze bor kénri
menvén, a' katonát harmadmagával ott találván, tudakoztam töllok hogy valami ócska
ingek nem vólnae el adó, kiis magáh[nak] három el adó ingét mondván, velle együtt

qvártélyára el elmentem s. egy petákon 3. inget vettem tőlle, anakutánna éjjelre egy más mellé feküdtünk s. kéczer volt közsösülesünk reggelig.

Hát mással kivel volt közöd?

egy gyalog Eszterházianus katonával egyszer volt közöm.

Hát még mással kivel volt közöd?

Ugyan múlt Vasárnap a' Bodczás Temetőbe volt közöm egyczer egy Qvartélyos katonával.

Vóltále ez előtt fogva s. miért?

Vóltam ez előtt két esztendővel ugyan itten Leány koromba[n] Rácz Miklóssal való testi közsösülesémért. s. a' M[éltóságos] Uraság Székin 50. korbácsra büntettem.

Vané Férjed?

Nincs, hanem hogy Rácz Miklóssal elestem akkor kötötték bé fejemet.

Mással kivel volt közöd?

Vólt Szöke Mihály, Mihály nevű Juhászával circiter 3. héttel ez előtt egyszer[...]

116. Azért a leány csábított a paráznaságra, mert a legénytől semmi sem lett volna belőle

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 350-351.

Anno 1755.

Kis Mihály cir. 17 éves vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Miért fogattattál meg?

Azért mert Czegléd István Ur Szolgájával Tót Ersókkal paráználkodtam.

Hány izromba³⁰⁹ vólt velle közöd és hol?

Nem többször hanem csak kétszer, elősben ä Czeglédi István Uram Kamarája megett, másodsor pedigh az Kis Házában.

Valami igiretet vagy ajánlást a' Leánynak el vétele felől tettéle' és mikor, hol, kik előtt?

Én egyebet nem tettem hanem a' Debreczeni Marczi Házánál Husvét utolsó napján együtt lévén az Leánnyal akkor a kezemet, vagyis tenyeremet ki tettem az asztalra és a leány belé vágta tenyerét s. úgy akkor mondtam : Nó azt lánya Kjentek, hogy bé ata a kezét, jelen vóltak pedig az ott való Gazdának a Fia, a két Mészáros legények.

Monddtade a Leánynak hogy már eő a tied lészen, vagy egyebet mit szólótál?

En egyebet nem mondtam : hanem Senki ne bántsá, mert már a kezét nékem bé adta, és aztis mondtam hogy van két hordó borom jó lesz a lakodalmunkra; de ezeket tsak tréfábúl mondtam.

Szeretede most azon személyt és akarode házas Társúl elvenni?

Én nem szeretem és soha el sem veszem.

Miért [nem] szereted a mikor közöd vólt vele?

Csak a Leánynak hamissága vólt azon dolog.

Hol tsokolodtatok egyűt?

A Csősz akolba a hol jádzottunk egyűt.

Producti vero Sub C tenor Sequitur in haec verba.³¹⁰

Benignum Examen³¹¹

³⁰⁹ Izromban = (régí kifejezés) ízben, esetben, alkalommal.

³¹⁰ Producti vero Sub C tenor Sequitur in haec verba = a C betű alatti irat tartalma következik tehát ekképpen:

A^a 1755 die 16 Maÿ. in Oppido Vasárhely Peractum.

Kinek hinnak hová való, hány esztendő, és mitsoda hiten való vagy?

Toth Ersóknak Vásárhelyi va[gy]ok, Cir. 17 esztendő, Kálvinista.

Miért fogattattal meg?

Azért mert Iffju Thot Ferentz Mihalyal paráználkodtam.

Hányszor vólt vele közzöd s. hol?

Kétszer elsőb a Czeglédi István Ur. kamarája meget, és a Kis házába[n].

Mitsoda ígérek által adtad magadat paráznaságra?

Minekelőtte meg estem volna, már annakelőtte a Debretzeni Martzi házánál, jelen létében a két Mészáros Legényeknek, Pető Istvánnak Kis Pál Margitnak és a' Debretzeni Martzi fiúnak, nem külömben az Mutsi Szabó csizmadia Pál nevű legénynek jelenlétekb[en] a kezemetis bé vette, azt ígérven hogy engemet elfogva venni, és én azon okból nékie engedtem. A kezemet pedig húsvét utolsó napján vete be.

Vólte magadnak akaratod a roszaságra, avagy tsak talán az az Iffjú amitott el tégedet?

Igenis magamnakis vólt akaratom, mert más külömben Semmi sem lett volna belőle[...]

117. A részeges tolvaj asszony paráznasága

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 368-371.

A^a 1755. die. 24^a Julÿ.

Bozó Jutka 31 éves mindsenti pápista asszony egy ládát fölnyitván, [...]s abban lévő egy hólyagból /:melyben 28 f[o]r[int] vólt[...]/ 14 f[orin]tot eltsavarintot Megelőzően részegkedett és paráználkodott. Az úriszéken így vallatták:

[...]Hát másut vóltále fogva?

Vóltam vagy két esztendővel ez előtt Makón laktamban Gazdaszszonyommal való részegedésért és paráznaságért, melyet ugyan ott Makón követtem el egy Martonosi nevű házas személyel, az holottis jól meg korbátsoltak s úgy szabadúltam meg[...]

118. A csábító asszony

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 621-622.

Anno 1756.^a die 8^a Maÿ

Lengyel András cir. 48 éves vallatása:

Miért vagy fogva?

Azért hogy az múlt Karácsonyi Innepeknek első napján nappal, Kis Istók Ersók nevű Aszszony Sellérével testiképpen közösködtem.

Mimódon estetek egymás barátságába?

Nállam lakván az megirt Innebben azon Ersók nevű Aszszony, s. Senki nem lévén házamnál, Szép szavaival környül vett s. úgy barátkoztam öszve.

Hányszor vólt velle közzöd?

Soha egyszernél többször velle közöm nem vólt, ámbár Sokszor erőltetett légyenis a gonoszságra[...]

119. A katonával paráználkodó asszony öngyilkossági kísérlete

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 614-615.

Die 24^a Juny 756^a in Vasarhely[...]

³¹¹ Benignum examen = kegyes vizsgálat, azaz, kínvallatás nélküli vizsgálat.

Csipős Erzsébet cir. 45 éves vásárhelyi asszonyt vallatták:

[...]Miért feküdtél egy ágyba a Némettel?

Nem voltam[...]

A fölött további, hasonló kérdésekre is tagadó válaszokat adott.

Mivel pedig két Tanú Szemébe mondotta hogy egy ágyba háltak ketten a Némettel; azon okból korbács alá fogattatott és examináltatott.

Vald meg igazán volte közzöd és hányszor a Némettel?

Meg vallom igenis volt egyszer, de többször nem volt véle közöm a Pitvarban.

Miért akartad magadat felakasztani?

Azért akartam magamat fel akasztani, mert mindennünnen reám tátották szájokat, hogy a minapába meg korbácsoltak a Városházánál, hogy a Németeknél voltam[...]

120. A csősz paráználkodáson éri a szerelmeseket

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 691-692.

Anno 1756. die 15.^a Menz. 7^{bris} Vásárhely peractum.

Kovács István cir. 36 éves Bagostiból való calvinistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert kérdő Pannával paráznaságba akartam esni, ez előtt egy hónappal a' Tarjányi Szöllőbe, holottis a' Város Csössze rajta érvén, bé adott bennünket, s. úgy estem fogságba de el sem végezhettem.

A' Varos Csössze Méhszáros István szemébe mondotta, hogy ennek lábra valója az inába volt, s. az hasán találta, amaz pedig alatta Mezitelenen feküdt.

Kérdő Panna cir. 25 éves „Török Szent Miklósrá” való calvinistát így vallatták:

[...]Vóltále fogva ennekelötte paráznaságodert?

Igenis voltam, mert ä fejemetis azért kötötték bé Leány koromba, de arról megh Lakoltam[...]

121. A betyár gyermeket nemz a Pusztán

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 704-705.

Anno 1757. ^{mo} Die 23^a Xbris.

Szilágyi Susa Ersok cir. 42 éves Kisirbül való pápistát vallatták:

[...]Aszalós Judith azt vallyá : hogy Gyenge Istvánnak nem hites Felesége hanem Kurvája vagy?

Három esztendeig voltam Szeretője, s. hit nélkül éltem véle s. akkor kkthen³¹² Laktam véle[...]

Kitül való volt Palkó Fiad?

Sánta János nevü Betyár csinálta ä Vásárhelyi Pusztán; de már azt föl akasztották úgy hallottam[...]

122. „Közösködés”

CSML SZF. IV. A. 21.

Anno 1758. 8br. 12. (D.)

1758-ban Csengős Mártony 30 éves, református, nőtlen kecskeméti pásztort 12 florensi forintra büntették, mert Kiss Marissal három, vagy négy alkalommal „közösködött”.

³¹² Kkthen = Kecskeméten.

123 Teherbe esett a 16 éves leány**CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.****Anno 1758. die 30^a 8^{hr}.**

Poja Kata cir. 16 éves vásárhelyi hajadont vallatták, aki Fazekas János 25 éves legénnyel paráználkodott:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Fazekas János Ifjú Legénnyel, e lestem, a kitől teherbeis estem.

Hányszor vólt véle közöd?

Csak kétszer[...]

124. A terhes lány rosszul eszik és iszik, majd elvetél**CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 1072-1074.****Anno 1758. die 22^a Xbris.**

Bogár Kata cir. 21 éves csongrádi leányt Pataki Ferencz 20 éves csongrádi legény teherbe ejtette. A leányt így faggatták az úriszéken:

[...]Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva, mert Pataki Ferenczel közösködtem szőlő érésskor az idén kéczér a' Csongrádi Szőlőbe, s. tölle Terehbe estem; de az el múlt Vasárnap 17.^a Xbris midőn Csongrádon a Tiszára le mentem, egy nád fal mellett le ültem és töllem el ment; de élő nem vólt, és igen kicsiny vólt, csak mint a' kocsonya olyan vólt, mellyetis a' kötömbbe vettem de mivel fagyos vólt a föld el nem temethettem, hanem a Tiszába vettem.

Micsoda nagyságú lehetett azon Magzat és Férjfi vólté vagy Leány?

Lehetett mintegy más fél arasnyi és Leány vólt.

Annakelőtte kivel vólt közöd és hhol?

Az el múlt Széna kaszáláskor vólt közöm egy Szabadkaý Palkó nevü Betyárralis kéczér, először a' midőn boglyáztunk, le vett a Boglya tetejéről, és a Boglya tövébe közösködött véllem; Masodszor pedig ketten ugyan eö vélle széna gyűjteni mentünk, és akkoris vólt vélle közöm; de azt tudom hogy nemettül, hanem az utolsótúl Pataki Ferencztül estem terehbe, mert csak akkor nem ehettem S. ihattam utánna úgy a mint kellett volna.

*

Pataki Ferencet vallatták:

[...]Hol és micsoda helyen közösködtél vélle, s. mikép kényszerítetted ötet a Vétekre?

Egykor Innep napon ki mentem a' Szőlőbe, mivel pedig enen Bogár kata az Attyám Szöllejébe Pásztor lévén, bé mentem hozzá a' Gunyhóba, ötet aluva találtam, fol verte, s. keztem vélle trefálni, és azomba csak egy szóval említettem a vétekre való szándékomat, eö azonnal kész vólt[...]

125. A béres és a cselédlány a szúnyogháló alatt paráználkodtak**CSML SZF. IV. A. 21.****Anno 1759. aug. 14. (D.)**

Bíró Sebők György 36 éves Rácز böszörményi calvinista „nyötelen”, és Buzder Jutka 35 éves [Tisza]kürti calvinista, aki Orosz István felesége volt, bevallották, hogy a házban közöskültek. Ügyükben tanúkat hallgattak ki. Részletek a vallomásokból:

Anno 1759. die 14^a Aug. Théss[...]

De Eo Utrum?

Vallya megh a Tanú le tett hite után, hogy minémű paraznaságát tudja, Láttá s halotta Sebők Gyurkának Végh János Buzder Jutka neve Szolgálójával és ha tudja a Tanú beszellye megh a dolgot voltaképpen.

Prima Testis Catharina Egető[...] Annor[um] cir. 50.[...] Sebők Gyurkának Buzder Jutkával való világos paráznaságát nem látta, hanem két izben, magokat egyedül kettőjüket az házban hálani tapasztalta[...] Ládde te ugy=mond, most ment ki Gyurka az házbul, hogy én be jöttem, mellyre felelt a szolgáló, hiszen most löktem el tőlem. Még a Tanúnak Férje is sokszor parancsolt mint szolgálójának ezen szóval: hallode te Jutka? Vagyon nékem két szunyogh hálom Csináld fel magadnak itt ell hálhatz mellettem, nem jó te néked a Legényel egy házba külömb hálani.

Secundus Testis Joannes Végh[...] Annor[um] 13[...a gazda fia vallotta:]

A Tanu[na]k sem Attya, sem Annya oda haza nem voltak, és bé estvéledven az üdő Sebők Gyurka fogta magát Buzder Jutkával, s mentek együtt a Thesi Ser Csap Székre serezni, és sokáig oda ittak, a tanu az üdő alatt, ell is alutt, és nem tudhatta mikor jöttek haza házokhoz, hanem azt tudja bizonyossan, hogy Krupriska Jóseff mostani Thesi Kertész Bíró el jött a Tanuék házához, azon ejezakának vérrattára, és elsőben is szollott a Tanúhoz, kérdezvén, hogy hol volna a szolgálójok a Tanu felel a Birónak ezen szóval, ama szunyogh háló alatt fekszik, az hova is Siete az emletett Bíró, és fel hajtya a Szunyogh halot, az hol=ott is, együt kapta Sebők Gyurkát a Szolgálóval feküni, es azonnal az említett Szolgáló fel érezvén almábul, ki bujik a szunyogh háló alul, és a Birót fel fordéttya határa, hasára ülvén, kezdé Csiklándozni a véghe, hogy Sebők Gyurkát, a Czinkúsát a Szunyogh háló alul el iktatthassa, s a Bíró meg ne foghassa a mint is a Tanúnak szeme láttára más felül a szúnog hálóbúl ki bujván Sebők Gyurka, és a Dohányos Pajta lukas oldalán, el is illantott, akkor a sokszor említett Bíró, megh nem foghatta, mivel a Szolgáló hasán ült a Birónak[...]

Sebők 100 botütést kaptt büntetésül.

126. A férfi a szeretője hasán feküdt a kocsmá nádkerítésénél

CSML SZF. IV. A. 21.

Anno 1760. Jun. 18. (D. 1. és 2. pör.)

Szabó Jánosné Sebők Judit, 26 éves katolikus, tápai lakos így vallott:

[...]Tapay Tot István Harangozohoz engemet hamissan Köttek, mint ha én eő vele közösköttem volna[...]

Posa Mátyás 17 éves tanú ezt vallotta:

[...]az Tapay Korcsmán borozván, Toth Jóskaival Tiszt[ességgel] Szolván Kisseb szűkegekre ki mentek estve mintegy 8. ora tájban mely alkalmatossággal latta szemeivel mivel mind reajok mentek szép tiszta üdő lévén, hogy főnt nevezet Tóth István Szabó Janosné hasán heverészet az ajtó mellet lévő Korcsma nád kerítésse közöt le vevén tolvá az gatyája, és az Asszonyinak alsó inge felhajtyva, meztelen Szemérem testét is latta, de eők nékiek semit sem szollottak[...]

Tót Josephus 17 éves tápai legény ezt vallotta:

[...]Szemeivel látta Tóth Istvánt Szabó Jánosné hasán[...] az férfinak lábra valója, és amannak alsó inge fel lévén takarva[...]

A paráználkodók 50-50 botütést kaptak.

127. Az asszony két gyermeke két különböző parázna társtól született

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 42-44.

Anno 1761. 13.^a Aprilis.*Asztalos Kata cir.30 éves vásárhelyi asszonyt vallatták:*

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Nagy János Juhásszával Oláh Jánossal az Attyám Szállásánál
Paráználkodtam.

Hányszor vólt vélle közöd?

Csak egyszer vólt véle közöm.

Kitül való azon Gyermeked ā ki most kicsiny?

Varró Banditül való, ā kiis az Attyámnál Szolgált tavaly esztendőben.

Hányszor vólt közöd Varró Bandival?

Valamíg az Attyámnál Szolgált, és alkalmatossága vólt, mindenkor vólt vélle
közöm.

Vóltále paráznaságodért többször fogva?

Igenis vóltam, mert ā másik gyermekem is csak úgy lött; de azért megh lakoltam itt
Vásárhelyen ez előtt 2. esztendővel[...]

Deliberatum est

[...]Ideo praefata Catharina Asztalos pro Connectione 100. ictus Scutica
affligari[...]³¹³

128. A kurafi nem vállalta tettét**CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 124-127.****A.^a 1761. 6.^a 8.^a***Kis Tót Mátyás cir. 22 éves Csabáról való, lutheránus férfit vallatták:*

[...]Miért vagy fogva?

Ugy hallom, hogy Sánta Judka reám fogta hogy én csináltam fel, de én Semmit nem
tudok felölle.

Vald meg igazán ne tagadd, hányszor vólt Véle közöd?

Magamra nem vallok, mert egyczer sem vólt vélle közöm, meg lehet hogy mással
fel csináltatta magát, s- most Reám akarja fogni, hogy magát reám kösse, de nekem nem
kell[...]

129. Nemi betegséget kap a legény a kurvától**CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 137-138.****Anno 1762.^a 18.ra Februarj***Vincze Mihály cir. 22 éves ceglédi legényt vallatták:*

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert Zsisko Katával, a kinek fejét vették paráználkodtam.

Hányszor vólt vélle közöd

Csak egyszer vólt, közöm vélle, s ugyan akkor el is romlottam tőlle, francza³¹⁴ ream
ragadott[...]

(Lásd: a 215. pört.)

³¹³ Ideo praefata Catharina Asztalos pro Connectione 100. ictus Scutica affligari = ezért
Asztalos Katalint a vétkéért [a közösülésért] 100 korbácsütésre ítélik.

³¹⁴ Francz = *francia betegségnek* nevezték a középkori Franciaországból elterjedő nemi
betegséget, a *vérbajt*.

130. A lány szüleivel egy házban paráználkodott a szomszéd béresével
CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 138-139.

Anno 1762. die 19^a Febr.

Rácz Ersók 16 éves vásárhelyi calvinista leányt vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért hogy Egeresi Andrással, kiis most Csáki Mihály Béresse, testiképpen közösködtem.

Hol közösködtél véle mikor és hányszor?

Az magam ágyán éjczaka hajnal felé, egyczer, mind az Attyám s. mind az Anyám jelen voltak az házban de aluttak.

Mit igirt tenéked Egeressi András, hogy vett reá beszéld elő?

Énnékem azt ígérte, hogy csak engedgyek néki, el vesz feleségül, de én könnyen nem engedtem néki, és azért nem kiáltottam, hogy mások is meg hallották volna, s. az Isten is meg némitott[...]

131. A parázna nő sokakkal kurválkodott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 186-189.

Anno 1762.º 23.^a 9^{bris}

Sugár Judka cir. 18 éves vásárhelyi kurvát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert terehbe estem.

Kitől estél terehbe?

Gaal János Beresestől Borka Istvántól estem terehbe.

*

Azzal vádoltatik, hogy a kanászokhoz is ki járt.

*

Hányszor vólt véle közöd vald meg igazán?

Nem tudom számát, mert sokszor vólt.

*

Borka Szabó István cir. 20 éves vallotta:

Énnékem Soha Sem vólt véle közöm, hanem ugy hallottam, hogy Olasz Gyurká[na]k az Fiát Petit hasán is látták volna Sugár Judkának, melyet Borka Mihályné mondott énnékem.

Olasz Péter 20 éves vásárhelyi legény elmondotta, hog Sugár Jutkával kaszálás előtt volt elsőbb köze, összesen háromszor.

A bíróságon Sugár Jutka másodszor is azt vallotta, hogy a terhessége Borka Istvántól való. A bíráknak azt kellett tehát eldönteniük, hogy ki az apa? Tanúkat hallgattak ki:

Batka Mihályné Kovács Anna cir. 32 éves vásárhelyi tanú vallotta.

[...]Igeniis jól esméri a Tanú, mivel tú Szomszédja a Tanú[na]k Sugár Judka.

Egyebet nem vett észre a Tanú hanem szinte történetből fordúlt a Tanu Sugárék hazához és szinte akkoron az haz Szin alatt fekűtt a Leány[na]k Sugár Judkának az hasán Olasz Peti dolgozván eőtet, S. veres is vólt az lábra valójának alja hogy fel költ rolla, innen bizonyosan tudja, hogy Olasz Peti epitette fel, és a' midőn a Város házához fel hivatott volt Szűret előtt Sugár Judka, és onnan haza jött volna, az Apja tudakozta dolgát mit mondál ugy mond, kire felelt, csak azt mondtam a mit kjend mondtott tovább is tudakozta az Attya, hogy ugyan csak mit mondtott volna, arra felelt a Leány, hogy bizony nem hiszik, hogy Borka Pista csinálta volna; de ismét arra az Apja

azt mondotta : csak mind halálíg azt mond, hogy Borka Pista csinálta es ugy mond hogy ha reggel ki mentél a Kanászokhoz, Delbe haza jöttél ott nem háltál. Azt is tapasztalta a tanú, hogy az el mult nyáron Sugár Judka mezitelen vetkeződött magok udvarán, és verte a Szemérem testét, mondván bizonyos János nevű Kanász Legénynek: Baszthatnál most ne picra ne: de azon Kanász Legény csak el fordult más felé, azután Judka is a tőba szaladott a Legények között fürdeni. Egy öreg Kanásznak is füle halattára a Tanú azt mondotta: Végyel már baszom az arádat ha akarsz, de a Kanász azt mondotta; Nem veszek bíz én, mert kurva leszel. Egy szoval azt is tapasztalta a Tanú , hogy Sugárekhoz minden féle rosz járatos. Borka Pistára leg kissebbet sem tapasztalt a tanú, soha nem is látta Sugárek házáknál. Sugár Judká[na]k az Annya a Tanut is kérte reá, hogy adná magát az öreg Kereszteshez paráznaságra; de a tanú jó szót sem adott néki. Ennél egyebet nem tud. Csordás Marczit tudja jó Tanúnak lenni, mert egy pajtáságon volt Olasz Petivel, és a midőn dolgozta Sugár Judkát, akkor is ki ment hozzájuk, és azt mondotta: No végezzétek el már[...] hogy midőn Olasz Péter dolgát végezte volna Sugár Judkával Olasz Péter azt mondotta Csordas Márton pajtásá[na]k hogy, de jobb volt ez az Borjú Szájánál.

Csordás Márton cir. 18 éves tanú vallotta:

Ezen Tanut az leg közelebb el múlt Sz[ent] György napi tájon Olasz Peti magával el híván Sugárek házához, a Tanú az házba csak le feküdt, Olasz Peti pedig Sugár Judkával az házból ki ment, nem várhatván pedig be az házba Olasz Petit, és Sugár Judkát ki ment az Tanú, és látta, hogy az Pajtában dolgozta vala Sugár Judkát Olasz Peti, melyre a tanú azt mondá Olasz Peti[ne]k : No Peti végezd el már majd meg fogh[nak] az kerülők, erre Olasz Peti azt mondotta. Csak eredj be mingyárt el végezem; be menvén azért a Tanú, Olasz Peti is a' Leánnyal be ment, minek is a' Tanú azt mondotta : No Peti fel csinálád a' Leányt vajon jó vólté, erre Olasz Peti így felelt, de hiszen jobb vólt ez az Borjú Szájánál, S. az után mind a ketten haza mentek a Tanú Olasz Petivel, és látta azt is mind akkor, mind más nap, hogy Olasz Petinek az Gatyá eleje véres vólt.

132. Takács Zsuzsának „nagy hasat építettek”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 315.

Anno 1763. die 14. Aug.

Szekula Mihályné Farkas Klára cir. 23 éves vásárhelyi tanút kérdezték:

[...]Hallottaé a Tanú Szájából Takács Susának, hogy ő néki kicsoda épített nagy hasat, és hol, s. mikor?

A Tanú egyebet nem tud, hanem hallotta Takács Susának Szájából: hogy őtet Nagy Mihók Pista, a Nagy Mihály Béresse építette fel, és szinte akkoron a Tanú Gazdájának Dekány András Házánál volt[...]

133. Közösülés közben az asszony szíve úgy elfogódott, hogy nem kiáltott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 559-560.

Anno 1764. 7^{bris} hónapban.

Lévai Mátyásné Györi Ersók cir. 28 éves, vásárhelyi calvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert az el múlt Nyáron, az Hady Gáspár fejös Juhássza Csurka István le nyomott, és meg paráznított, s tölle terehbe estem.

Miért engedté néki?

En nem engedtem volna, de csak hirtelen le nyomott akaratom ellen, és meg tette.

Miért nem kiáltottál?
 El fogodott a Szivem s. azért nem kiálthattam, mert azt mondotta: hogy nem lesz
 nékem ő tölle gyermekem, s. enis el hittem hogy nem lesz.
 Vóltále ez előtt fogva paráznaságodert és hol
 Voltam itt Vásárhellyen ez előtt két esztendővel Szanda Mihály nevü Betyárral[...]

134. A fattyút szült leányt a templomban „megkoszorúzták”, majd megveretett

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 586-587.

Ao 1765. 16^a julý.

Maradi Panna cir. 20 éves pópista, kecskeméti leányt vallatták:

[...]Kivel paráználkodtál?

Kecskeméti Pustán Sz[ent] Királyon dolgoztam és ott a' Szent Királyi Jánosnak lovásza Ferentz, egyéb nevét nem tudom, fel csinált, biztatott, hogy Pópista leszz érettem, mivel Calvinista vólt, de el ment Katonának, 's engemet itt hagyott.

Vóltálé fogva ez előtt és hol?

Soha nem vóltam ; hanem Szegvári T[ekintetes] Plebanus Uram az el múlt Pénteken, midön két heti gyermek ágyba vóltam, valaki a' Szegvári bábát hozzám küldötte, de nem tudom kitsoda ; és azt mondotta : Hallodé, készülly mert a' Templomba kell menned, és arra azt mondtam : Hogy mennék, hiszen még ki sem tisztúltam; de csak el kellett mennem. Minekelötte bé mentem, Plebanus uram Szalma koszorút tétetett fejembe és korbácsot a' vállamra³¹⁵, mind addig valamig a' Szent Mise végbe nem ment, azután bé avatott és meg is korbácsoltatott, 13. korbácsot adattatott a' Kisbíróval.³¹⁶

135. A templom gondviselője fedi föl, hogy a leánynak két gyermeke van

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 588.

A.^a 1765. 16^a Julý.

Kis Éva cir.36 éves Gyön született calvinistát vallatták:

[...]Ki csinálta azon két gyermekedet, mely karodon vagyon?

Galamposi János nevü Szentesi obsitos csinálta Szentesen Mólnár András házánál.

Mennyi ideig kurválkodtál véle?

Új esztendőül fogva Hús hagyóig éltem véle.

Vóltálé fogva ezen cselekedetedért?

³¹⁵ Szalma koszorút tétetett fejembe és korbácsot a' vállamra = a történelemben mélyen visszanyúló rituálé, amikor a csoport előjáróját *attribútummal* látják el, és vele megjelölik, hogy ő az első. Ilyen volt a Kárpát-medencében a *neolitikumban* a szegvár-tűzkövesi ún. Sarlós Isten, akinek a vállán az agrárnépeesség legfontosabb szerszáma, az *arató sarló* látható. Amikor a királyt megválasztották, fejére koronát, kezébe jogart vagy más jelet, pl. a fáraónál a mellén keresztbe helyezett egyik kezébe az élet jelét az *ankot*, másik kezébe korbácsot helyeztek. Amikor ezeket a szertartásokat nem méltó környezetben és személlyel eljátszották, az a kigúnyolását jelentette. Jézust elfogatása után megvesszőzték, fejébe töviskoszorút nyomtak, kezébe királyi pálcaként nádszálat helyeztek. A pörben említett „szertartásnak” is a megesett nőnek a közössége előtti csúffá tétele volt a lényege.

³¹⁶ A Dél-Alföldön meglehetősen ritka, hogy a *kisbíró*t, aki a helység dobosa, kikiáltója, vagyis a téren a hirdetések kidobolója volt, hóhérmunkára fogják. Ugyanis a testi fenytést a legtöbb helyen a hóhérral hajtották végre.

Nem voltam, hanem meg tudván a' Templom Gondviselője kocsit fogadott és ide küldöttek.

Hogy merted arra a' gonoszságra adni magadat?

El csábított.

Vóltálé ez előtt fogva kurvaságodért?

Vóltam igen is és meg korbacsoltatott a' Törvény Szék[...]

136. A lány veszi el a legény szüzességét

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 723-724.

Anno 1765. die 28^a Julý.

Kacska Ersók cir. 23 éves, vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert ejtszakára bé mentem a' Samu Péter Istállójába, Búszerző Mihály mellé bé feküdtem.

Hányszor vólt közöd Búszerző Mihállyal, vald meg?

Énnékem nem vólt véle közöm.

Mi haszna tagadod, úgy is meg vallotta Búszerző Miska, és Szemedbe is mondotta.

Én nem tselekedtem, mert nagyon aludtunk mind a' ketten, való, hogy én meg Szerettem, 's egész nap azután együtt is ittam véle Czirokéknál. Azt tudom, ha el nem aludt volna, mellőlem Szűzen el nem jött volna.

Coram figura Judicis fatetur Sequentia:³¹⁷

Már meg vallom : Igen is vólt egyszer közöm véle a' Samu Péter Istállójában[...]

137. A mennyegző előtti mézes hetek

CSM. SZF. IV. A. 21. b. 115.: 438-439.

Anno 1766ra Die 16ra Mensis Januarij

A fiatalasszonyt így vallatták:

[...]Krkoska Kata Csanyi Zsellér Árendás Istvány felesége mintegy 20 esztendő vagyok.

Árendas Istvány Uraddal minek előtte ezelőt másfél héttel meg esküttél volna hányszor paráznalkodtál? és terhes vagy e, vagy sem?

Én nem tudom Terhes vagyoke', vagy sem, hanem igaz az hogy az legh közeléb elmúlt aratastúl fogva mintegy 30szor paráznalkodtam véle, mert Szerettem és engem mindétig bisztatott hogy el fogh venni a mint hogy ugyan tsak ell is vett ez előt másfél héttel[...]

138. A serdülő fiú rákap az érett lányra, és neki ajándékokkal kedveskedik

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 732-733.

Anno 1766. Die 27^a februarj

Dús János cir. 16 éves vásárhelyi calvinistát vallatták Domokos Ersók cir. 18 éves makai calvinista személlyel elkövetett paráznalkodási pörében:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Makai Ersébettel T[ekintetes] Füredy Predikátor Uram Szolgálójához jártam ejczakának idején

Vald meg igazán hányszor vólt véle közöd?

³¹⁷ Coram figura Judicis fatetur Sequentia = a bíró előtt a következőket vallotta.

Igenis vólt véle közöm 4czer egyczer az Istállóba, haromszor a' cseléd Szobába.
 Valoé hogy a' kezétis bé vetted es el gyürüzted?
 En nem vettem bé az eő kezét hanem Vasárkor, vasárfiát kért töllem, s. akkor
 vettem néki egy garasos gyürüt; de nem házasság fejébe.
 Miképpen esmérkedtél meg vélle?
 Csak úgy, hogy a múlt Nyáron hozzám izent, hogy mennyek fürdeni vélle, s.
 magamis reá vettem magamat, es Kapitány László Uram Qvártelya mellett együtt
 fürödtünk s. akkor öszve beszélgetvén, így esett esmérecségem[...]

139. A kislány szüzességét „felbontják”

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 731.

Anno 1766. Die 27^a februarj

Paál Kata cir. 16 éves vásárhelyi calvinista leányt így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Rákóczy Joseff az Hódj András Beresse az én szüzességemet fel
 bontotta.

miért engedtel néki

Hamis hitivel, lelkevel el ámitott azt mondotta, haza viszen Feleségül, de nem vitt,
 hanem más Leánt el vett, s. mint hogy meg rontotta szüzességemet, én nem engedem,
 hogy mást el vegyen.

Bé adtadé a kezedet néki?

Való én unszoltam, hogy vegye bé a' kezemet ; de bé nem vette.

Hányszor paráználkodtál vélle?

Nyomtatástól fogva Szent Mihály nap utanis mindenkor a' Szálláson voltam, es
 valamikor néki teczett, akkor vólt véle közöm[...]

140. A leány katonákkal szeretkezett

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 463-464.

Anno 1766^a Die 26ta Aprilis

Pásztor Ersének [hívnak], N[eme]s Heves Vármegyéből Püskő bül [való], mintegy
 20 esztendőös vagyok.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva, hogy Venczel névű Katonával Mihály Telekén, most
 ismerkedvén véle, ot is Kesztem elsőben övéle a parázna életet annak most három
 esztendeje, és azután Csongrádon Kucsera György Katonával Bonter névű Katonával,
 Szentesen Venczel Katonával, az után ismét Szabó Jóseff Katonával a Konti csárdás,
 ejczaka hozzám ki jövéen közösköttem véle, és Mint=Szenten is mind aval éltem, mintha
 igaz hitvesem lett volna[...]

Miuta a Kaktonakal Kurvalkodol, hány Gyermekek vólt?

Soha sem vólt ennél az egynél több, amelly most vélem vagyon[...]

Honnénd és Kik által csapat attál Ki, és miért?

Szentesről a Birák által jól megh Korbacsoltattam, és az után, egy cszigánnyal
 kikésértettem a városbul.

Voltál e valaha fogva?

Voltam ennek előtte Két esztendővel Vásárhelyen Terhes lévén Majer Könner
 Kapétány Urnak közben vetésére, gyermekezni ki bocsajtattam; és az uta is ezen
 tisztatalan életben éltem[...]

141. Férfifogás**CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 514.****Anno 1766^a die 24^a Novembrÿ***Sipos Mihály csanyi takácslegényt vallatták:*

[...]tavali Esztendőben egy hét híján egész Esztendeig Szolnokban Szalay Ilonánál Márkus Jánosnéál Kinek az Ura már 15 Esztendeje hogy el szökött az hol=is Takácsné lévén, én Legény képpen szolgáltam, és véle meg esvén, terhes=is let tőlem.

Minémű ígerettel fertél azon Gazda Asszonyodhoz, mikor, es hogyan?

En semmit sem ígertem nékie ha nem eő járt utánnam, de ugyan tsak tovább fel Esztendőnél semmit sem vehetett rajtam; a mint hogy tavali Esztendő Boldog Asszony napján mentem hozzája Legénynek, és bojtben az iden addig járt körülöttem, hogy tsak reá adtam magamat.

Hányszor volt Közöd véle?

Én nem tudom mert az után sokszor volt, mind addig még nem mondotta, hogy eő már terhes volna, mellyet=is meg tudván az Istenre=is kértem hogy el ne veszesse, az Gyermeket, kinek=is többet 27. forintoknál adtam[...]

142. A leánynak a cigány két gyermeket nemzett**CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 944-945.****Anno 1767. 4. 5. 7. Xbris.***Bottos Panna cir. 22 éves vásárhelyi pápista hajadont vallatták:*

[...]Kitül valo azon gyermeked melly az öledbe vagyon?

Titó Pista nevű Czigántúl való a kitül másik gyermekem is vagyon, melly otthon az Apám házában vagyon.

Voltále fogva ezen cselekedetedért?

Voltam Beccsén fogva, es az Becsey Plebanus ott Vagatott rajtam 25. palczát azzal el bocsájtottak.

Az első gyermekeddel a' midön terehben estél voltále fogva?

Voltam itt Vásárhelyen fogva de kezességen lévén ki bocsájtva el csalt Titó Pista, s. véle el mentem, a Törvényszéken nem voltam itthon, s. az ulta oda vagyok[...]

143. A leány 12 éves korában kezdett kurválkodni**CSML SZF. IV. A. 21. b. 116.: 39-40.****Anno 1768. die 23. Junÿ in oppido Vásárhely.***A vádlott nő így vallott:*

[...]Fejér Julisnak hinak Győri Leány 19 Esztendő Pápista vagyok.

.....

[...]Hét esztendeje vann már, miolta én Győrből el jöttem, egyedül magam Budára holot Pesten és egyebűtis életemet kurválkodással töltöttem. Katonákkal és egyéb rosszakkal paráználkottam

.....

Volt e valaha gyermeked? Kitül, hány és aszt hová tetted?

Ez előtt mint egy 4 Esztendővel valamelyik katonátúl terhben estem három holnap teher lévén amint mennénk más rossz társaimal együt az Verbunk után, az úton meg csuszamodtam a lábam a gyermek tülem elment társaimis látták, demár azok hol lehetnek nem tudom. Ennél több gyermekem soha sem volt[...]

144. A leányon „nem volt rajta a természet”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1040-1041.**Aô 1768 Die 13.^a 8^{bris}.**

Vékony Sára cir. 26 éves, a Békés megyei Dobozból való calvinista leánynak nehéz eldöntenie, hogy ki a gyermekének apja:

[...]Kitül estél terehbe?

Meleg Ferencz Nevű Béressétül a' Gazdámnak estem terehbe, ugy gondolom a' Toth Kapássával is volt kéczer közöm a' mult tavaszal Szőlő nyitáskor.

Hányszor volt közöd Meleg Ferencz Béressel?

Volt vagy kétzer a' múlt Fársangba a' midőn a' Deák István házánál a' Lakodalom tartott.

Hol volt véle közöd?

Itthon volt a' gazdám Istallojaba.

Tavaly esztendőbe kitül estél terehbe?

Nem voltam terhes Senkitül, hanem tavaly hat hétig nem volt rajtam a természet[...]

145. A börtönbéli asszony fogadkozik, hogy szabadulása után naponta kétszer is odaadja magát a katonájának

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1044-1045.**Anno 1768. Die 9^{bris}**

Giliczó Ersókk cir. 26 éves vásárhelyi pápistát vallatták:

[...]Hányszor volt közöd a' gyalog Katonákkal?

Nem volt Soha is.

Mi okon mondtad tehát hogy ha a' Tömlőcből ki szabadulsz egy Nap kétszer is adol a Gyalog Káplárnak?

Igen is azt mondtam, de csak tréfából, hiszen szabad tréfálni[...]

146. Az asszony az esküvő után rövidesen érett gyermeket szült, amelyet valószínűleg nem a vőlegénye nemzett

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1045-1046.**Anno, 1768. Die Mensis Xbris.**

Deák Ersókk cir. 18 éves, vásárhelyi calvinistát faggatták:

[...]Beszéld elő kitül estél terehbe?

Én a' Férjemtül estem terehbe.

Ne tagad, mert 22 hét alatt Férjedtül nem Született volna idős gyermeked?

Én tagadom, mert nem volt idős azon Gyermekek.

Ugyde mind a Bába S. mind a' kik Szoptatták azt mondgyák, hogy idős volt?

Ha mondgyák is nem jól mondgyák, mert nem volt idős.

Ne tagad, mert ugy is sokak előtt ki vallotta Sz[ent] péteri Sándor, hogy eő Csinálta?

Abban hazudik, ha azt mondtotta, mert nékem Soha nem csinálta[...]

147. Két serdülő paráználkodása**CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1103-1104.****Anno 1769. Jan.**

Baricsa János cir. 17 éves, vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Vald meg igazán hányszor, es hol vólt véle közöd? [Ti. Moyses Ilonával.]

Már meg vallom : hogy volt egyszer közöm velle, a' múlt Pünkösöd tájba, midőn a' kocsit ki hozta a Szállásra, magam pedig már akkor oda ki voltam a' Gunyhóba, maga mellém jött erővel, és úgy ejtett megh.

*

Mojšes Ilona cir. 16 éves, a heves megyei Kürt helységből való calvinista hajadont vallatták:

[...]Hányszor vólt velle közöd? [Ti. Baricsa Jánossal.]

Számát nem tudom hányszor vólt mert a Szálláson esmérkedtünk meg elsőben, s. ott a' mikor néki teczet vólt velle közöm, az után pedig itthon a' Házbais vólt.

Miért adtad magadat arra a' gonosz életre?

Azért mert azzal biztatott, hogy el veszen, mellyet észre vehetett, a' Gazda Asszonyomis, mert eleget látta hogy jágyzott véllem, és mondottais hogy semmi hasznomat nem veszi, mikor itthon vagyok[...]

A fiú 80, a leány pedig 24 korbácsütést kapott büntetésül.

148. A szegény legény könnyen fölismeri a kurvát

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 81-82.

Anno 1769. 18.^a July.

Kotormány Susa cir. 22 éves vásárhelyi leány Huszár Palkó cir. 22 éves csabai lutheránus huszárral paráználkodott, akit így vallattak:

[...]Hogy esmerkedtél meg velle?

Meg esméri a' Szegény Legény a Kurvát, ha pénze van, mert a Kurva hozzá adja magát[...]

149. Az asszony maga sem tudja, hogy nyúltak alá

IV. A. 53. a. 5.: 137-138.

Anno: 1770. május havi pörök

Erdélyi Andrásné Gyöngyössi Ersók cir. 21 éves szentesi calvinistát vallatták:

[...]Mit adtál innya Kincses Pistának?

En nem adtam Semmitis.

Ugy de megis franczosodott tölled, mert magadis franczos voltál?

En töllem nem franczusodott, mert en franczus nem vóltam, hanem a csöcsöm vad Semeres vólt, és a Kincses Pista Annya főzött orvosságot néki.

Vald meg aztis hányszor vólt velle közöd?

Ennékem nem vólt 's hanem való az hogy a Szemérem testemet meg fogta, és magam sem tudom hogy nyúlt alám.

*

Kincses Pista cir. 17 esztendőös vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Erdélyi András Feleségével az Eorményekhez ki mentem, a magunk kocsiján tavaly nyáron, és akkor meg fogtam a Szemérem testit.

Hányszor paráználkodtál velle?

En soha sem paráználkodtam.

Ugy de magad meg vallottad hogy közösködtél velle?

Igenis azt mondottam hogy velle közösködtem, de én azt gondoltam, az a' közösködés, hogy meg fogtam a Szemérem testét.

Mihaszna tagadod, hiszen aztis mondottad hogy meg franczusodtál tölle?

Igenis mondtam, hogy tölle franczusodtam meg, mikor a terdemre ült, mert egy kalap cseresznyét vettem tavaly, es azt ette őis, akkor ült a térdeemen, való pedig hogy mostis láczik rajtam, de nem tudom, franczue vagy Süly³¹⁸

Mondottad é azt hogy valamit adott innod, mert az ulta nem maradhac, majd meg hasad a szived ha nem látod?

Az igenis való, és a' Mennyeckeis az tmondotta : hogy nem adna ijjen kopasz Szajú gyereket 30. nagyobb emberekertis de énnékem nem vólt véllé paráználkodásom[...]

150. A farával pénzt kereső kurva. „Megkoszorúzás”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 285.

A.^a 1771. die 20.^a Maÿ.

Blaskó Juhász Panna cir. 30 éves kecskeméti pópistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, hogy égy Czigány Leánytúl 7. f[orinto]kat vettem, és borra egy má[r]jást.

Tudtad é hogy lopott pénz légyen?

Nem tudtam, mert ő azt vallotta előttem, hogy ezen éjczaka farával 14. f[orintok]at keresett volna.

Voltál é valamikor fogva?

Nem vóltam, tsak addig, mig be hívtak Kecskeméti Urak, azután koszorút tettek a fejemre, és el bocsájtottak, mert egyéb vétkem nem vólt, csak hogy Leány koromba terehbe estem[...]

151. Együtt hálnak a fiatalok

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 298-299.

Anno 1771. 22. 9.^{br}.

Nagy Istvánné Dudás Ersók cir. 18 éves vásárhelyi pópista asszony vallomásából vett részletek:

[...]Hányszor háltál Kis Mihály pistával?

Csak égyyszer háltam, de véllé Közöm nem vólt[...]

*

Kis Mihály Istók cir. 20 éves vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Hányszor háltál Dudás Ersokkal?

Vagy háromszor feküttem véllé vagy egy egy óráig, tovább nem, de semmit nem cselekedtem véllé.

Vald meg, hányszor vólt véllé közöd?

Soha nem vólt, mert csak tréfából feküttem mellé[...]

152. Az asszony alkalmi partnerei betyárok

CSML SZF. IV. A. 21. b. 116.: 495.

A.^a 1772. die. 24.^a X.^{bris}

Csernák Magdolna 30 éves adai pópista így vallott magáról:

[...]Budán születtem e világra [...]ugyan Adán mentem Férjhez 12. esztendő Koromba valamelly Tapasztó Paraszt emberhez, Kivel laktam 4 1/2 Esztendeig és szültem véle Két Gyermeket a Kik már meg is haltak Kisded Korokba ugyan Adán.

³¹⁸ Süly = vérbajból eredő „rákfakadások”; ill. „rossznyavalya”, fekélykiütés.

Azután mentem Férjhez mostani uramhoz Zsótér Pálhoz és laktam véle két esztendeig s-
egy Gyermekeket szültem véle az is Kisded Korában meg holt[...]

*

*Az asszony ezután a férjét elhagyta. Az országban kóborolt, több helységben járt,
betyárokkal kurválkodott, a legutolsó társa megszökött tőle. Vallomását többek között
ezzel fejezte be:*

[...]Betyárokodtam, mintegy három esztendeig[...]

153. „Egy kis pinát” kért a vendég

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 452.

Anno 1773.

Pusé Jóskáné Győri Ersók cir. 20 éves vásárhelyi pápistát vallatták:

[...]Mellyitek vette el a pénzét Gerhárd Jánosnak?

Bottos Panni vette el.

Ugy de te tartottad a kezét mikor Bottos Panni el vette a pénzét?

Én nem tartottam.

Micsoda Szővecséged volt vélle?

Semmi nem volt, hanem mellém ült, és azt mondotta: egy kis pinát; de nem
adtam[...]

154. Egy éjszaka háromszor közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 495.

Anno 1773. Szeptemberi ülészak jegyzőkönyvei[...]

Soós Katalin cir. 26 éves pápista, alpárról származó özvegy vallotta:

[...]Bürgés Bandi Kanásztúl Terehbe estem.

Mikor volt vélle közöd és hányszor?

Pünkösöd előtt 2. héttel elsőben, az után két egész hétig valamikor teczett nékie,
néha háromszor egy éjczaka volt közöm vélle[...]

155. A középkorú férfi és a kislány „enyelgése”

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 5.: 506.

Anno 1773. Julý

*Derecskei Szabo János cir. 46 éves, a Bihar vármegyei Derecskéről származó férfit
vallatták:*

[...]Mi okon fogtak meg?

Azt mondgyák hogy meg akartam paráznítani Takács Pannát a kit örökbe
tartotta[m] de én nem cselekedtem.

Szemébe mondgya Takács Panna, hogy ötöt fel takarta, a maga gattyájátis meg
oldotta, es reá fekütt, a Szemérem testétis az övéhez tette, de belé nem tette.

Már ne tagad csak vald meg?

Való hogy reá feküttem, de Semit nem tettem neki hanem csak enyelgettem
vélle[...]

156. A nótárius a kocsmában fajtalankodott

CSML SZF. IV. A. 21. b. 116.: 747.

Anno 1774. die 21^a Febr.

[...]Somogyi Örzse a Nevem Szűcs Jóseff katonának a felesége vagyok Győről,
mint egy 29 esztendőös[...]

... ..

[...]a múltt ősze én Szegeden az ifju Aradi Kakas nevű korcsmájában a midőn szolgáltam volna, Szeged várossa Notariussa Molnár András Ur részeg fejjel bé jött az ivó házba S három icze Bort hozatott, aztat megiván Borozó társaival ki ment az konyhában, engemet kaparázott, s hijt, és ingerlett a Testi gonoszságra, de én szégyenlettem véle fajtalanzkodni, annak utánna tehát a Bor ivó Szobából a hátulsó szobába ment és le terétvén magának az gazdám Decemberét³¹⁹, én 3. Vánkost is adtam néki, ő pedig s valamint othon, az egész ruhájából egy ingre s- lábra valóra vetkezett, de mivel én akkoron azon szobából ismét a Bor ivó szobában mentem, engemet el unt várni hanem le tolván tisztességgel szolván az gyatyáját az inában, és az ajtóban álván nagy szóval hivott, hogy mennék már hozzája, illy formán : Gyere be már ebatta, akkor is a szemérem testét a kezében tartván a mint is mivel osztán még az ottan borozó Sóó házhhoz való Tiszt is, egy Barna magas ember, mondotta volna, hogy mért nem megyek bé, midőn egyszer egy Város Nótáriussa híj magához, bémentem hozzája gyertyával, s ő a gyertyát el oltván le dűllött az elkészített helyre s- engemet szoknyám, s- kőtenyemet őszve fogván maga mellé rántott, és kezdett kaparászni, de azonnal a katonák a Bor ivó első szobából gyertyával bé jövé a szobánkba, kezdték ötöt hurkolni hogy nem szégyenlené magát eztet cselekedni Nótárius léttére s- főképpen midőn felesége is volna Nótárius Urnak. Én pedig fel ugrottam azonnal mellőle, de ő nékie akkor is a gatyája az inába volt[...]

Az asszony megjegyezte még, hogy [...]az alatt miglen vélem olly illetlenül bánt[...] ti. ügyetlenkedett.

157. A leány kanással hentereg a Réthben és a kocsmában

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 728-733.

Anno 1775^a die 21.^a Aprilis.

Csutura Pela cir. 20 éves hajadon, vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Már igazán meg vallom ; hogy Oláh Kacska János Kanással volt Közöm, és soha sem volt Harcsás Gergelyel, s- nevezetessen a Tére Hidnál lévő Korcsmába, eő véle Közösködtem akkor, és úgy a miképpen a Tanúk Törvény előtt Szemembe mondták, és a Réten is Közösködtem véle.

*

Harcsás Gergel cir. 32 éves vásárhelyi calvinista, házasembert vallatták:

[...]Hányszor volt Közöd Csutura Pelával?

Énnékem soha sem volt Közöm véle, hanem Dávidházi István, Halász Bíró, és a több Halász Legények meg bizonyítják, hogy egy Kanászt a' hasárul huztak le azon rosz személynek.

*

Tanúkihallgatások során ezt a kérdést tették föl:

Mit tud a' tanú Csutura Pelának parázna életéreől circumstantialiter³²⁰ beszélje elő.

Dávidházy István cir. 35 éves vásárhelyi tanú vallotta:

Egyebet a' Tanú nem tud ; hanem a' múlt nyáron múlt esztendeje ; hogy a' Fatens Kocsin együtt Utazott a' Szakáll Száraz Tónál Zsíros Jánossal, akkor látta Testi Szemeivel ; hogy egy Kanással paráználkodott, és tsak akkor szállott le hasárol a' Kanász, Kihez a' Tanú így szóllott ; no te mit tsináltok ; de a' Leány tsak nevetett, a'

³¹⁹ Decemberét = subáját, ill. bundáját.

³²⁰ Circumstantialiter = részletesen, „körülményesen” (aprólékos körütekintéssel.)

Kanász pedig egy subába öszve húzta magát, mint a Sül disznó hogy meg ne esmérjék, azzal ott hagyták, azután gondolkodott a Tanú, hogy meg Kellett volna Kötözni de midőn vissza tért a Tanú, már akkor nem volt ott egyik is.

Lugassi Mihály cir. 26 éves helvét hitű tanú vallotta:

Tapasztalta a Tanú a múlt ősszel jelen levő Nagy László és többen is, a Tére hídnál levő Csárdába boroztak, akkor ott hálván tapasztalta a Tanú, hogy a Csutora Leány szolgállo képpen lakván a Csárdába, éjjszaka hozzá mént a Kacska Kanászhoz, és eötet meg paráznította, ezt pedig onnan tudja ; mivel Közel fekütt hozzá, és jól hallotta Cselekedeteket, még a Legény azt mondotta ; idébb fekügy, a Leány pedig azt mondotta ; Nő hiszen jól van már, másnap áldomást is meg tötette a Kanász, melyre 4. x. adott a Leánynak, és a Leány hozott reá bort.

Nagy László cir. 24 éves helvét vallású tanú vallotta:

[...]jott hált a ház Szegletibe egy Kanász is Kacska nevű[...] akkor éjjszaka eszre vette a Fatens : hogy Csutora Pela, a ki a Patkán fekütt vala, által ugorván a Tanút, egyenesen a Kanászhoz ment, és ott jól hallotta a Tanú Paráznaságokat[...]

158. A szolgálólány teherbe esett

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 814-815.

Anno 775. 13. Juny.

Molnár Ilona cir. 18 éves vásárhelyi calvinistát vallatták:

[...]Kitül estél teherbe?

Fejes Mihály nevű Betyártúl estem teherben, a kivel is az Hajdai Csárdába volt közöm, Számát nem tudom hogy hányszor volt, mer sokszor volt.

Fejes Mihály 28 éves, a Pest vármegyei Maglódról való lutheránust vallatták:

[...]Micsoda Leányt dolboltál fel Vásárhelyen?

A Hajdai Risu Takács, Csaplarosnak a szolgálloját, Ilus nevűt[...]

159. Az asszony és a legény fölvaltva jártak egymáshoz szeretkezni

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1011-1012.

Anno 1776. 7^a 8^{bris}

Petrik Mihályné Ecsery Kata cir. 21 éves, csongrádi pápistát így vallatták:

[...]Hol lakik most Férjed, és micsoda ember, és miólta nem lakol vélle?

Most a jövő Tavaszhoz lesz három esztendeje, hogy Szabatkán el=hagytam ötöt, a ki akkor Gulyás volt.

Kitül estél Terhben?

Agnet Mátyás nevű Takács Legénytül.

Hányszor volt közöd vélle?

Leg=elsőben=is meg esmérkedtem véle Bodri Takácséknál, a holl=is Palántát lotsolván, akkor leg elsőben volt közöm vélle, azután valamikor nékie teczett, vagy nekem kívánságom volt, öszve mentünk, vagy ő hozzám jöven, vagy én hozzája menvén, mivel egész nyáron kívül az udvaron háláltak, hanem lehet már 2. hete, hogy együtt nem voltunk.

Voltál e valamikor fogva?

Voltam ennek előtte hat esztendőkel Gyulán : mert innn Csongrádrul egy Németh Katonával el szöktem vólt ; ott azért meg korbácsoltattam 100. vagy hány korbácsal.

Thury András Pesta nevű fiával is volt közöd, ne tagadd ;

Hiszem, nem is volt másal, hanem tsak ő véle esztendeig éltem, és most a Takács Legényel.

Agnet Mátyás circiter 22 éves nőtlen, csongrádi pápistát vallatták:

[...]Ecsery Katával volt é közöd, és hányszor?

Volt igen is elégszer ; de számát nem tudom, mivel a' mikor vagy én hozzája, vagy ő hozzám jött, mindenkor paráznalkodtunk.

Thury István 20 éves csongrádi pápistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Ecsery Katalinért, melyet már Vásárhely Tömlöczbe vittek, mivel terhben esett.

Volt é te néked véle közeskedésed?

Nagy Boldog Aszony Naphoz múlt esztendeje, hogy testi képen közeskettem véle magunk Istállójában, maga jött hozzám éczakának idején, akkor elsőbben egyszer voltam véle, annak utánna tizen ötszer is végzettük dolgunkat ; utolszor a' szállásra is ki jött utánna ; én ugyan magamat erre nem attam volna, de mindenkor őjárt utánna[...]

160. Két férfi három gyermeket nemzett a parázna nőnek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 148-149.

Anno 1778. die 8.^a 7^{bris}.

Molnár Ilona cir. 25 éves vásárhelyi hajadont vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert soha férjem nem vólt, és Terhes vagyok.

Hányszor voltál es kitül terhes?

Elsőbe Fejes Mihály Nevü Bérestül estem teréhbe ez előtt 5. esztendővel, mellyért meg korbácsoltattam. Masodszor Balás nevü Verbungos Katonátul estem Teréhbe ez előtt 2. esztendővel, ezért meg nem lakoltam, Mostis Balás Katonátul estem teréhbe.

Hányszor paraznalkodtál véle?

Számát nem tudom meg mondani mert Sokszor vólt[...]

161. Előbb a leány, majd a férfi járt a másik után

CSML SZF. IV. A. 21. b. 1.: 641-643.

Anno, 1778. Die 5.^a 7^{bris}, Szegvár[...]

Kovács Ersók mintegy 14 esztendő, csongrádi pápista, aki Demeter János tési kertésznél szolgált, és Pap András 23 éves nőtlen, a Borsodban lévő „Erdő=Telek”-ről származó, Tésen, szintén Demeter Jánosnál szolgáló legény forró szerelembe estek egymással. A leányt elfogták és így vallatták:

[...]Miért fogtag meg?

Pap András vélem együtt Demeter Jánosnál szolgálván Tavaszkor az folyó esztendőben együtt haltunk és többször meg estünk, én ugyan elleneztem, de most emlétett Mátkám igérvén azt nékem hogy el vesz, annál inkább jobb kedvem, és igazabb szívem vólt hozzája a mint is ennekelötte hat héttel becsületes emberekkel Demeter Jánoshoz gazdámhoz el jövőn el gyűrűzte, mondván akar van nagy hasam, akara nincs el veszem, ez meg lévén egykor a gazdaszonyom Kérdést tett nékem terhes vagyok é, vagy sem÷ Melyre feleltem hogy nem, onnét esett hogy a Pap András Csongrádra bé menvén Tisztelendő Plebanus Urhoz, és a dolgot ottan meg beszélvén, én oda hivattattam és az Kedvem, és szándékom ellen a mátkámtól el estem, Kivel az előtt többször meg estem, mely dologért fogva vagyok.

Tehát töle maradtál terhes÷

Ha maradtam vólna Terhes, nem mástól maradtam vólna csak eő töle, de nem maradtam.

Csongrádi bába mikor tégedet meg vizsgált mit mondott+
 Mondotta hogy teherbe estem, de én bizony nem estem, azt is mondotta hogy már
 Két holnapja hogy teherben estem, én pedig akkor is hónapszámos voltam.
 Te jártál é a Legény után vagy eö utánad+
 Először mikor meg estünk én mentem hozzája azután eö járt utánnam valahányszor
 az szeretet reája jött és alkalmatossága vólt Én ugyan nagyon szégyenlettem, de mivel
 szerettem a nagy szerelembe szégyennek a tűzét el óltotta[...]

162. A vak lányhoz is jártak szeretők

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 182.

Anno 1778.^a die 18. 10^{bris}

Kun Teőreők Janos cir. 20 éves vásárhelyi nőtlen calvinistát így vallatták:
 [...]Miért fogtak megh?
 Azért mert a Bakó Geczi vak leányával megestem Bekő Sárával.
 Hányszor vólt velle közöd?
 Csak háromszor vólt velle közöm a magok házánál.
 Miképpen beszelleltetek össze?
 Csak úgy hogy azt mondotta ne fellyek tölle, mert úgy mond az eö Béressek eötet
 egy egész esztendeig élte, meg sem lett tölle gyermeke[...]

163. Mindhárom fattyat más férfi nemzette

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 219-220.

Annô 779.^a die 17.^a Aprilis.

Sugár Ilona cir. 26 éves hajadon, vásárhelyi calvinista állt az úriszék előtt:
 [...]Hány gyermekeid vóltak egy vagynak?
 Vagyon 3. élő gyermekem, egyik János Űres Becseitül való, másik Palko Csakány
 Barta Jánostul való 3dik Érsók a Tompainé Juhasszatul Istoktul való
 Hányszor büntettek parázñaságodért?
 Ketzter már meg tűntettettem, de mivel terhes voltam büntetést nem szenvedtem.
 Hogy merted magadat erre a gonosz életre adni?
 Nem tudom[...]

164. A házasember más asszonyának próbál gyermeket nemzeni

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 6.: 252-253.

Anno 1779.^a die 2^a Julÿ

*Veszprémi Istvánné Zu Sára, aki cir. 78 éves — a kora elírás lehet, valószínű, hogy
 18 éves, de ez az ügyiratból nem derült ki —, szalontai calvinista parázñasága miatt állt
 az úriszék előtt.*

[...]Kitül való azon Gyermeked melly most nem régiben Született?
 Az iffju Kereszturi Teőreők Istvántul való.
 Hányszor vólt velle közöd?
 Számát nem tudom, mert tavaly Kis Aszszony nap tájjba kezdett vélem közösködni,
 az ulta valamikor tettett néki mindenkor vólt vélem közü a mikor modgyát ejthette.
 Hogy mertél olyan ház as emberrel közösködni?
 Csak azért ; azt mondotta Kereszturi István ne fellyek mert eö mind a
 gyermekemet, mind magamat el fog tartani, mivel neki nincsen maga feleségetül, Semmi
 gyermeke, majd meg próbálja mellyikbe vagyon a hiba ő benne é vagy a Feleségébe.
Kereszturi Teőreők István cir. 33 éve vásárhelyi calvinista házasembert vallatták:

[...]Mennyi ideig volt nálad Szolgálatba Zu Sára mostani Veszpremi Istvánné?
 A mult Ur napkor 2. esztendeje lett volna miulta nállunk Szolgál ; hanem az idén
 utolsó Farsangi napokon férjhez menvén akkor hagyott el bennünket.
 Mikor lett meg a gyermeke?
 Harmadik hete miulta gyermek ágyba fekszik.
 Vald meg hányszor volt véle közöd?
 Nekem soha nem volt egyszeris[...]

165. Két gyermek szerelme
CSM. SZF. IV. A. 53. a. 6.: 1105.
Anno 783. 1.º 7^{br}.

Kovács Ferenc cir. 17 éves vásárhelyi calvinista, nőtlen legény rákapott a gazda kislányára és teherbe ejtette. Az úriszék előtt minden vonatkozó kérdésre tagadó választ adott. Ekkor Kálmán Kata cir. 15 éves vásárhelyi calvinista leányt kérdezték:

[...]Kitül estél terhbe?
 Kovács Gáspár fiától Ferentztől, a magunk Szállásánn, ő is oda jött és legyeskedett
 véllem, s azt mondotta : hogy el veszen. Kezemet is bé vette.
 Hányszor volt véle közöd?
 Számát nem tudom, mert gyakrann el jött hozzám, és a mikor modját ejthette
 mindég volt velle közöm.
 Mennyi ideje hogy erzed Terhedet?
 Én nem tudom más mondotta ; hanem hús hagyó előtt való Vasarnap estve volt
 nállam, akkor volt utolszor véllem közü háromszor vagy negyszeris[...]

166. Öregedő nő is teherbe eshet
CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 1113-1114.
Anno 1783. 1.º 7.^{bris}

Kotormány István özvegye, Nagy Panna cir. 45 éves makai asszonyt vallatták:

[...]Kitől estél terhbe?
 Fogarassi Jánostól aki Juhász volt estem Terhbe.
 Hogy merted magadat erre adni?
 Mert vénségemre elment az eszem[...]

167. A parázna asszony férje megszökött
CSM. SZF. IV. A. 53. a. 6.: 1114.
Anno 1783. 1. 7.^{br}.

Vékony Mihályné Inczedi Kata cir. 30 éves makai calvinista asszonyt rajtakapták, hogy egy juhással közöszült. Az úriszék előtt kérdezték tőle:

[...]Hol a Férjed?
 Tavaj Ur napja hetébe el ment töllem kaszálni, az últa nem láttam, s nem tudom éle
 vagy meg halt[...]

168. Némely szülők a rosszra nevelők
CSML HF. 1001. C. állag. d. l.
Anno 17^a Apr[ilis] 791.

A M[é]l[tósá]gos Uraságh publicaltattya közönségesen tapasztalva lévén hogy nem csak ezen egy Vásárhely várossában, hanem altaljában az egész Dominiumban³²¹ a' gyakor szomoru kártetelek és gonosz tolvajlások leg inkább ezen okokból szoktak meg tartani[...]

2^a Hogy némelly szegényebb sorsu Lakosok számossabb fiaikat, és Leányikat időről időre haszontalanul magok által tartván ezeket egy részről a' henye hivalkodó, és buja életre reá szoktatták[...]

169. A leány egy rokolyáért hagyja magát megszeplősíteni

CSM. SZF. IV. A. 53.

Anno 1796. 8bris (D. 5. per.)

Anno 796. Die 24^a Martii

Tolvaj Ersébeth reformata 23 esztendő s panaszzolya : Hogy ez előtt három Esztendővel midőn a Bátyának, ki Dömsödi Malmában a Tiszán Legényül volt, feje ruhát vitt volna, akkoron Galgóczi Páll oda jövé az Bátyát meg részegítette, Magát pedig az Panaszolót Csonakon az Erdőben, a hol az M[é]ltóságos Uraság a füzest vágatta volt, el vitte forgátsot szedni, s- azon ígérete mellett, hogy olyan szoknyát vesz, hogy soha sem volt olyan, meg szeplősítette, amint azt bizonyítja most is élő 4^{dik} Esztendőben járó Leány Gyermeke ; Nem külömben Panaszolya azt is : hogy most mult Nyáron aratáskor Csongrádra menő útyában, szemközt jövé reá a Réten Galgóczi Páll, Másodszor ejtette Teherben ki is mint Parázna Személy az M[é]ltóságos Uraság Jurisdictionjának³²² által küldtetetik.

Sig[natum] : ut Supra³²³

Per Judicis, ☐ Juratos Oppidi Szentés[...]

*

A : 796. Die 24^a Martii in Oppido Szentés[...]

Mi a Neved ☐

Galgóczi Pálnak hívnak mintegy 40 esztendő s R[ómai] Catholicus Feleséges de már 14. esztendeje is hogy el ment töllem idevaló Molnár mester vagyon.

Miről vádoltatol?

Hogy Tolvaj Erzsébet bé vádolt mint ha töllem teherben eset volna.

Hogy 's mikor eset ezen dolog beszéld elő voltacéppen?

Soha sem cselekedtem én a rosztat életembe hanem mas ingerlene reá, hogy reám vallyon meg mondgya farkas Jánosné aki vele lakot hogy kinek vetette ágyat s kívül hált.

Voltál e többször fogva?

Soha sem voltam.

per Josep Halász[...]

170. A cselédlány volt a kezdeményező

CSML. SZF. IV. A. 53.

Anno 1799. Szept. (D. 14. és 15. pör.)

B[enevolum] E[xamen] In oppido Vasarhely. 799. 14^a Aug[usztus] peractum.

Kinek hívnak ☐

³²¹ Dominiumban = uradalomban.

³²² Jurisdictionja = igazságszolgáltatása, törvényszéke.

³²³ Signatum ut Supra = kelt mint fent.

Kardos István [a] nevem, Ujj Magyar, Vásárhelyi lakos, feleséges, 30. esztendő, R[ómai] Catholicus, 5. gyermekeim, és Házam is vagyon.

Miért hoztak bé, beszéld elő?

Azért hoztak bé : hogy én Nagy Gy[örgy] Samunak részesse lévén, a' szolgálójával Csende Pannával a' Szálláson esmerecségbe, és szerelembe estem, 's véle is közösültem, most pedig a' gazda Nagy Gy[örgy] Samu, azon Leánnyal a' Ház előtt edjüt feküve találván, mind kettőnkét bé hozott. –

Mikor és hol kezdettél azon leánnyal leg elsőben esmérkedni ; és hányszor vólt már véle közösülésed?

Leg első esmerecségim vólt véle a' Domján István lakodalmába ez előtt mintegy három esztendőkkkel, de akkor leg kisebb rosszat sem követtem el véle, hanem csak tánczoltam véle, most pedig Nagy Gy[örgy] Samunál egymást meg látván, azonnal meg esmerkedtünk bővebben is, — a' minthogy a' múlt Kis vásár után egy hetten ő az istállóba jöven nappal, engemet ottan fektembe kezdet csiklándozni, azután mellém is oda feküdt az Subámra, de akkor egymással semmi közösülésünk nem vólt, mivel a' gyermekek is ott járkáltak, hanem azután elégszer, a' mikor csak tétzett, véle közösültem, de számát nem tudom, hogy hány ízben. –

Tudta é azt valaki, hogy te azon Leánnyal oly titkos szerelembe[n] vagy?

Tudta a' kis = béres, István nevezetű, és a' 2. Gazda is Nagy Gy[örgy] Samu és Mártony is jól tudták, de véle edjütt nem értek.

Talán a' Kis = béresnek is lehetett azon leánnyal köze?

En azt nem tudom, annak adhatta [magát] a' kinek akarta.

Vóltál e' másszor fogva?

Soha sem vóltam. –

*

B[enevolum] E[xamen] In Oppido Vasarhely 799. 14^a Aug. peractum.

Kinek hívnak? $\emptyset$

Csende Panna [a] nevem, hajadon leány, Vásárhelyi lakos, nem tudom hány esztendő, Reformata, Nagy Gy[örgy] Samunak szolgálója vagyok. –

Miért hoztak bé azon ujj Magyarral?

En nem tudom miért. –

Hányszor vólt azon Czigánnyal közöd?

Nem vólt nekem többet véle közöm csak háromszor.

Ne hazudj, mert az Czigány azt valya, hogy a' mikor teczett, annyiszor vólt, és számát sem tudja ; hogy hányszor?

Egy Istenem egy lelkem csak 3^{szor} vólt. –

Hol kezdettél és mikor azon czigánnyal esmérkedni?

Én a' gazda szállásán kezdettem véle esmérkedni. –

Ki vett tegedet arra, hogy azon Czigánnyal közösülnél, avagy magadnak vólt arra hajlandóságod?

Az a' Czigány pénz ígéréssel vett reá a' roszra, de egy pár papucsna és egy keszkenőnél többet nem adott. –

Hát mással ő kívülötte kivel közösültél, vald meg?

Sohas sem közösültem senkivel is. –

Érzed e' hogy azon czigánytól teherbe estél?

Én nem tudom, mert semmit sem érzek. –

Vóltál e' másszor fogva?

Soha sem vóltam. – [...]

171. Az öreg együtt alszik mostoha kislányával, akivel paráználkodni próbál.

CSML. SZF. IV. A. 53.

Anno 1801. okt. 26. (D. 3. pör.)

Benevolum Examen

Kinek hivnak ∅

Baranyas Mihálynak — 62 esztendő is lehetek, Vásárhelyről való, Reformatus, feleséges, gyermekeim vannak.

Miért vagy fogva?

Én nem tselekedtem semmi rosszat, vádolnak a feleségem Leánnyával, a ki lehet vagy 12. esztendő, de én véle semmi rosszat nem tselekedtem, hanem a leányka kívánczozott mindég véllem egy ágyba fekünni, még el aludt jádzotam véle, tsiklándozta[m] ötet.

A Tanúk szemedbe mondják múlt tavaszkor közösködtél a mostoha leányoddal?

Nem közösködtem, azt senki nem bizonyíthattya, a leányis megbizonyította, hogy én nem tselekedtem, megis teczene rajta

Meg teczik a mostoha Leányodon, hogy megseplösítettet?

Hintázott oda ki a tanyán, a fán ülven mint a gyerek, avval talán sértette meg magát.

A Leányodat halották magát védelmezni mikor bántottad, és ezeket többször mondota : ne báncson kend már?

Csak úgy beszélgettünk talán, de én semmi rosszat nem tselekedtem véle[...]

die 3^a Sept[ember] 1801.

*

Verner András chyrurgus a leány szűzességi vizsgálatáról többek között ezeket írta:

[...]Annam Kovats nec in minimo laesam minus perforatum, absquē omni dubio virginem esse declaramus.³²⁴

1801. okt[óber] 19.

Fassio³²⁵

Ifju Baranyás Josef Vásárhelyi születes, mintegy 26 esztendő Reformatus, azt vallya : hogy Ő egyebet nem tud édes Attyáról Baranyás Mihályról, hanem hogy a' közelebb mult tavaszi vetéskor a' Tanyán kint lévén a' fatens édes Attya is kint volt mostoha Leányával Kováts Pannával, a' holott is a' Fatens éjtzaka a' maga feleségével edjűtt le fekvén úgy szinte a' fatens édes Attya, meg szeretett mostoha Leányával egy nyoszojába le dülven a' midön és nem sokára a fatens felesége meg taszítottán 's fel vervén a' fatenst, így szollott hozzá; ugyan mért nem kél kend fel, láttya kend a' kend Attya mindjárt el is végzi a' most[o]ha Leányával, de a mellyre a' fatens mivel álmos volt fel nem költ, hanem továbbra is aludni kezdett, — ezen dolognak valóságát pedig különben a' fatens soha se tapasztalta.

Toth Ersebeth, vásárhelyi születés, mintegy 25 esztendő Reformata, Ifjú Baranyás Josef Felesége ekképpen vall: hogy a' múlt tavaszon vetéskor vetni valo Zabot tserélni a' fátens kin volt a' Tanyán, az holott a' fatens Ipa, és annak mostoha Leánya Kováts

³²⁴ Annam Kovats nec in minimo laesam minus perforatum, absquē omni dubio virginem esse declaramus = Kovács Anna, aki a legcsekélyebb mértékben sem sérült meg, még kevésbé lett átszakítva [a szűzhártyája], minden kétséget kizáróan szűz, ezt tanúsítjuk.

³²⁵ Fassio = vallomás.

Panni is kint voltak, a' midön is egy este a' szobába a' fatens a' maga férjével és a' fatens Ipa mostoha leányával együvé feküdtek, a' kiket is a' fatens tsak hamar be fekvések utána nagy szuszogással lenni 's ekképpen közösködni észre vévén; már akkor mellette el aludt férjéhez imigyen szollott: Ugyan mért alszik kend, láttya kend a' kend Attya mindjárt el is végzi a' Leányón, kend pedig még hozzá sem fogott. — mellyre a' fatens férje mivel almos volt, tsak hamar ismét el aludt. — azután is a' fatens egykor ejtzaka hallotta, midön a' Leány azt mondotta, ne bántson kend már, és ezt 3szor repetálta.³²⁶ —

Baumbgartner Éva Baba[as]szony vallyá: hogy akkor mikor a Leányt Kovacs Pannát nézte, a szemérmes Testén egy kis Karmolást észre vett légyen, hanem a szüzesség[ne]k sértetődését legkissebben sem tapasztalta volna ugyan a Leányt kerdezettvén általa : azt felelte nékie : tsak egyszer akart bántani az atyám de nem mehetett semmire[...]

172. A közösüléskor a legény nem találta jelét a leány szüzességének

CSM. SZF. IV. A. 53.

Anno 1802. 8.^{br}. (D. 27. pör.)

A^a 1802. die 28^a 8^{br} B[enevola] Fassio³²⁷ in oppido Vásárhely[...]

Kinek hivnak

Kabáý Kata a' nevem Vásárhelyi születés mint egy 18 esztendősz szolgáló árva leány vagyok.

Miért irattál Instantiát³²⁸ a' Tekintetes Úri Székre?

Én azért irattam Instantiát : hogy Öreg Kis Mihálynál szolgálván annak Fiával Mihállyal meg esmerkedvén teherbe ejtett, és hogy valami segedelmet rendelne élelmemre a' Tekintetes Uri Szék.

Mikor léptél Kis Mihállyal olly szoros barátságba, és mikor közösködtél leg elsőben vele ?

Én barátkozni soha sem akartam vele, még is mind azonnál a' mult nyáron nyomtatáskor közösködtünk leg elsőbb egy másal.

Te roszt személy! azért közösködtél azon Legénnyel, hogy magadat reá köthesd, vagy pedig kurvasággal valamit kitsikarhass.

Nékem soha sem volt kedvem ollyan roszt tselekedetre, sőt mindenkor kértem hogy ollyatén tselekedet el követésére ne kényszerítene[...]

.....

[...]Nekem gondolatom sem volt ara a vétkes dologra; de mivel gyakran magam voltam a' szálláson Ifjú Kis Mihállyal és mind annyiszor ara kényszerített hogy közösködnék vele, és azzal az igerettel ketsegtetett, hogy tsak engednek neki Feleségül el fogna venni ; és a' többek között egyszer a' szálláson lévő házba ben szorítván, ara ismét kényszerített hogy tselekednem kívánságát, vagy pedig ha tellyesíteni nem akarnám úgy tselekedne velem mint Derek egy házán tselekedtek az Aszszonnyal, hogy meg kötözne, és úgy is el követné fel tet szándékát.

Nem tsak Kis Mihállyal volt néked közösködésed azért vald ki, hogy kivel közösködtél még más valakivel?

³²⁶ Repetálta = megismételte.

³²⁷ Benevola Fassio = önkéntes vallomás.

³²⁸ Instantia = kérvény, beadvány.

Nékem senkivel sem volt Kis Mihályon kívül közöm és ha lett volna nem mertem volna Kis Mihályra fogni a' terhemet, mert nem tudtam volna hogy kitől való légyen!

Hányszor volt közöd Kis Mihállyal?

Én azt nem tudom meg mondani hogy hányszor volt vele közöm, ha nem a' hányszor tetzett mind annyiszor el követte.

Mikor estél teherbe?

Azt nem tudom meg mondani hogy mikor estem teherbe, és nem is tudtam mind addig míg meg nem érzettem hogy terhes [vagyok].

Hát mikor érzetted meg hogy terhes vagy

Annak sem tudom meg mondani az ideit, hogy mikor érzetted meg.

*

Anno 1802. d[ie] 28^a 8^{br} in oppid[o] Vásárhely Benevola fassio[...]

Kinek hivnak *ſ*

Kis Mihály a nevem Vásárhelyi születés Reformatus 18 esztendő földel bíró Gazda embernek a' fia vagyok[...]

[...]Igaz e' az hogy te ejtetted teherbe Kabaſ Katát?

Én eőt nem ejtettem teherbe, mert Kis Jánosnál szolgálván újj esztendőül fogva Szent József napig e folyó esztendőben, és Kis Jánosnak a' Fiával is közösköd[ött] a' mint hallottam.

Ne hazudj mert te voltál az a' Lator a' ki leg először el rontottad azon Személt.

Az nem igaz : hogy leg először én velem lett volna közösködése mert mikor leg elsőben tavaly nyáron vele közösködtem már akkor nem volt szűz, mert azokat a' jeleket melyeket a' Szűz Leányokon szoktak tapasztalni első közösködéskor én rajta nem tapasztaltam, mivel az első vele való közösködésem olly könnyen végbe ment mint az utolsó.

Hát mitsoda tzelbol kezdetted azon el követett vétkes dolgot azon Leánnyal

Nékem más tzelom nem volt, ha nem az, hogy a magam kívánságának eleget tehessek[...]

Továbbra is tagadta, hogy a lányon erőszakot tett volna, mert

[...]maga járt utánnam nem volt szükség az erőltetésre[...]

*Továbbá vallota, hogy [...]*hányszor módot találtam mindenkor elkövettem vele [a paráznságot...]

Az ítélet szerint Kis Mihály

[...]24. R[henes] forintoknak a' nevezett személy kezébe tejendő le fizetésére és ugyan 24. páltza ütéseknek el szenvedésére sententziáltattván³²⁹[...]

Az elítélt 1802. 9.^{br} 1.-én beadványban könyörgött az úriszéknek, hogy a pálcázás alól mentsék föl, a vele járó nagy szégyen miatt. Mint azt megtudtuk, Kis Mihálynak Dani Mária eljegyzett menyasszonya volt, aki föltehetően nem tudott a vőlegény parázna hűtlenségéről. A nyilvános vesszőzéssel a büntett kiderült volna. Kis Mihály attól félt, hogy a menyasszonya visszalép az egybekelési szándékától. Végül az úriszék a botozást 8 dierum arestum³³⁰-ra változtatta.

173. A gazda sorra teherbe ejtette a szolgálóit

CSML SZF. IV. A. 53.

Anno 1805. Maj. 13. (D. 50. pör. Lásd: a Gál János iratában.)

³²⁹ Sentetiaáltattván = ítéltetvén.

³³⁰ 8 dierum arestum = 8 napi áristom, azaz fogság.

Extractus Matriculae Eccle[siae] R[ef]or³³¹

H[ód] M[ező] Vasarhely:

1.^a A'o. 1796. 3^a 7 bris Tarj[án] Uttzában Ketskeméti = Sára fattya fia János~ meg kereszteltetett. Bábaja. Lukáts Jánosné. Kereszt. Attya Kotsis István. Rab : Sára.

Videatur. Matr. Tom. 2 pag. 435.³³²

2.^a A^a 1805. 29^a Martý. Tarj[áni] Tápai Istvan, Matsúri Kata fia János Szanto. K[ereszt] Attya. Török János. Csipkés = Judit.

Videatur. Matr : Tom. 3. pag. 312.

3.^a A^a 1805. d[ie] 2^a May. Tarján Uttzában. Gál = Jánosnak Balog = Ersebettül való fattya Ersébet~ meg kereszteltetett

K[ereszt] Attya. Katona Mihály, [kersztanyja:]Balla Anna.

Vid[ea]tur : Matr. Tom. 3. pag. 319.

N[eme]s Nagy = György = Sámuel három szolgálóját szeplősítette-meg. Az utolsó most viselő; de mint hogy a' gyermekek' ideje nem bizonyos, még ki nem kerestethetett.

Sig[natum] H[ód] M[ező] Vásárhely d[ie] 11.^a Maý 1805.

per Joannem Lendvai[...]

174. Az idős juhász közösülési kísérlete a 10 éves leánykával

CSML SZF. IV. A. 53.

Anno 1806. Szept[ember] 22. (D. 12. pör.)

Történet Le Irása

Juhos Maria, Szőke Jánosné, panaszzollya ; hogy Tegnap estve az Oláh Papnak és Papnénak otthon nem létében, az Papnál Szolgálló 10. Esztendő Leánykáját bizonyos ottan tartózkodó vén oláh Juhász, Juhász Flóra, magához tsábitván, éppen mikor az Istállóban vele fajtalankodott volna a most emlétett Oláh Juhászt, egy másik Oláh Juhászné, Tsityeán Péterné, a tselekedeten is rajta érte, és szemeivel látta, amidőn a Szalmában végig feküdvén, és maga fertelmes eszközét a gatyá szárán ki tolván, végig magán fekvén tartotta, és a Leánykát a térgye között szorongatta, és sivalkodtatta, a Papnak maga két kiss apró Leánykái pedig mellett a szalmában a Paplanon ültek volna[...] amidőn a nevezett vén parázna Juhászt, Szőke Jánosné e végett pirongatni s= fenyegetni kezdte volna, vévén maga bottyát, s= Tarisznyáját, a Házról tüstént el illantani akart, azomban az Exponens mindenütt nyomban követvén, és bátor [volt] mindjárt a Ne[me]s Lázár Ferentz Malmánál[...] reája kést is rántott a Botskor szárá mellől, tőle meg nem ijedvén, tsak ugyan addig bugdosott össze vissza a Házak között mindenütt utánna, még a Város végén az Arany Temető mellett bé érvén a gonosztevőt, és annak meg fogása végett a Város külső Magazinalis Csőszét³³³ reá birván, annak segedelmével végtére is tsak ugyan a többször nevezett, vén paráznát a Tégla=verőn túl utol érte, és erősebbek lévén ketten nála meg kötözték és kötve a Város Házához bé késértették.

Költ Vásárhelyen 14^{dik} Aug[usztus] 806.

Palásty Istvány m[aga]k[ezével].

város Jegyzője által.

*

³³¹ Extractus Matriculae Eccle[siae] R[e]for[matae] = a református egyház anyakönyvének kivonata.

³³² Videatur Matriculae Tomus 2. pagina 435. = lásd az anyakönyv 2. kötetének 435. lapját.

³³³ Magazinalis csősz = bolti őr, raktári őr.

806^{dik} esztendőbéli Augustusnak 14^{dik} napján H[ód] M[ező] Vásárhely [mező]várossában az alább irtnak következő Vallása vétetett.

Hogy hívnak $\varnothing$

Szőke Katinak hívnak, vagyok az helybéli Tisztelendő Oláh Papnak pesztrája, és vásárhelyi Oláh Juhásznak, Szőke Jánosnak Leánya, 10. esztendő, Ó hitű.

Mit tselekedett veled az a vén gonosz Oláh Juhász Tegnap estve az Istállóban, beszéld el bátran minden környülállásostól?

Tegnap estve nem lévén othon sem az Úr, sem az Iffíú Aszony, tsak magam a gyermekekkel, és Tsityeán Péternével, engemet amint az udvaron a kiss gyermekekkel jádzottam, be tsalt a vén ember az Istállóba, és be tévén az ajtót, a két kiss gyermeket le ültette a paplanra a gazba, és 2 xr. adván a markomba, azt mondotta, hogy ne félyyek semit sem nem tsinál ő gyermeket, nem jön most senki ide, tsak jádzeni akar velem, és azzal le feküdvén a szalmába, és fel hajtván az én ruhámat, engemet magára fektetett, és a gatyája szárán valami vastag hurkát ki vévén, azt akarta a Lábam közé szúrni, de mivel nagyon fájt, és mind én, mind a kiss gyermekek nagyon síkójtottak, Tsityeán Péterné rajtunk jött, és őszve szidván s= köpdősvén a vén embert, úgy menekedtem meg tőle.

Hát mászszor tselekedett é veled illy formán, vagy más képpen is, az a rosz ember, vagy adott é többször is pénzt, és miképpen beszéllett, és mit tselekedett veled, azt is tsak mond meg bátran minden félélem nélkül?

Múlt Csütörtökön a másik héten, éppen mikor ebédelt az Ur az Iffijú Aszonnyal, akkor is bé tsalt az Istállóba, és egy xr. adván nekem, hasonlóképpen akart velem tselekedni, hanem le nem feküdt velem, tsak az Falhoz nyomott, és a gatyájából ki vévén azt a vastagot, be akarta a Lábam közé szúrni, hanem a kiss gyermekek rikóltását meg halván az Iffijú Aszony, bé nyitotta az Istállót, és őszve motskolván azt a vén embert, úgy hajott ki engem az Istállóból — Mászszor is ugyan több ízben már ámitgatott, hogy tsak engedelmeskedgyek néki, és elégszer még is tsókolt, és a mezítelen Testem is fogdosta, de úgy amit mondtam, tsak kéttzer tselekedett vélem.

Palásty Istvány m[aga]k[ezével] város Jegyzője által.

*

Verner András Csongrád vármegye sebb orvosa és Szekér János Csongrád és Csanád Vármegyék Belső Orvossa 1806, augusztus 16-án Szőke Katiról megállapították, hogy

[...]valamely erőszakos meg szeplősítés véget meg visgáltam, és Semmi leg kisebb sértődést, sem külső, sem belső részekben nem találtam[...]

*

1806. aug[usztus] 14-én[...] Juhász Flóra 53 éves, Ó hitű; Gyulai születésű, de 22 éve itteni [ti. vásárhelyi] juhász, az idén Kos pásztor[...], aki eddgi büntetve nem volt, így beszélt:

[...]én meg vallom igazán, hogy vólt a dolog, Tegnap estve amidőn az Istállóban kenyereztem, és szilvát ettem, bé jött a kiss gyermekekkel a Pópa pesztrája az Istállóba, és le ültetvén a kiss gyermekeket, maga is evett a szilvából, és ki nézvén az Istállóból, de senkit sem látván, azt mondotta hogy öldgyam meg a gatyámat, de én arra semit sem hajtván, maga erőszakossan az ölembe ült, és fel hajtján a maga pendelit, nekem a gatyá száramat fel tolta maga a Leány, de én hozzá sem nyúlván a Leányhoz, úgy azután bé jött Tsityeán Péterné az Istállóba, és ki pironagta a pesronát [így!] az Istállóból.

Itten confrontáltatván³³⁴ Tsityeán Péternével[...] szemében mondgya, hogy Juhász Flóra feküdt végig a szalmába, és magára fektetvén a Leánykát, azt a térgye között erőszakosan nyaggatta, és szorongatta, és fertelmes szemérem testével az illette is.

Magával a Pesztra Leánykával Szőke Katival is szembe állítatván, a Láenyka is mindent szemében mond azon gonosztévő Olah Juhásznak, a szerént, amint a dolgot maga vallástételében meg vallotta, és azt mondja, hogy még a nyállal is köpködté fertelmes Testét, és úgy iparkodott azt erőszakosan be nyomni, de reá nem mehetett, mivel Tsityeán Péterné tsak hamar rajta érte a vén gonosztévőt a fertelmességén[...]

.....

Amint mondják, te néked Felességed is vagyon mért tehát nem laksz a Feleségeddel, és hol vagyon a Feleséged, mit hallottál?

én nékem igen is vagyon Feleségem, és most, amint hallom, Aradon lakik, de már 16. esztendeje, hogy el hagyott, és magát a Katonák után adta, azért nem lakok vele.

Palásty Istvány M[aga]k[ezével]. Város jegyzője által.

*

Részlet az ítéletből:

[...]Tekintvén vénségét 3. holnapi Aristom=alatt Kétszerre kiszabott 80 = Páltza ütéseknek, a'mellett hetenként 3^{ad} napi szoros Böjtnék elszenvedésére ; a Leánkának pedig meg sértődtetésiért 20 : R[hénes] f[orin]toknak le=tételére ítéltetett. –

175. A lányt ketten boldogítják, de nem tudja, hogy kitől viselős

CSML SZF. IV. A. 53.

Anno 1810. Febr[uar] 12. (D. 9. pör.)

A pör önkéntes vallomásokkal kezdődik:

1810^{ik} Esztendei Boldog Aszszon Hava 11^{kén} Szentesen[...]

Hogy hívnak[...]?

Dobai Trézsi a' Nevem, Szentesi R[ómai] Catholica, hajadón, Piti Tamásnál szolgáltam.

Miért vagy fogva, mi bünt tettél, számláld el környül áll[ás]osan?

Piti Tamás Öreg Béressével a' Fertő mellyéki Tanyáján a' mult Tavasztol fogva megemesmerkedvén, attol fogva mint Feleségével úgy élt véllem számtalanszor, a' mikor néki tsak tetszet;

Hogy hívják azon Bérest most hol Kinél szolgál? és mit adott néked?

Fábián Istvánnak hívják, most Pataki Imre Tanyáján szolgál egyszer adott 5. f[orin]tot mászszor 8. f[orin]ton vett egy Pruszlikot egy Keszkenőt, és Pántlikát, egyebet nékem nem adott.

Hát mással kivel közösködtél?

Pintér Sándorral közösködtem három izben, mással soha sem voltam.

Volt e' Gyermeked már?

Nem volt soha hanem most vagyok tollók viselős[...]

*

1810. Eszt[endő] Boldog Aszszon Hava 11^{kén} Szentesen[...]

Hogy hívnak[...]?

Fábián István a' Nevem, helybeli Feleséges gyermekes, R[ómai] Catholicus, Béres szolga voltam Piti Tamásnál most leg közelebb Pataki Imrénél szolgállok.

Miért vagy fogva, mi bünt tettél?

³³⁴ Confrontáltatván = szembesítvén.

Dobai Trézsit mint Feleségemet úgy éltem[...]
 Hát más járt[-e] azon Leányba te kívüllötted?
 Pintér Sándor, Piti Tamás átalassa³³⁵ is bele járt, és úgy mondta maga hogy leg
 először ő kezdette ki[...]

*

Elvégeztetett

A Raboskodónak, eddig el szenvedett 1. holnapi Tömlöztözése büntetésében tudódván, mivel a bujálkodó Társa Dobai Theresia feslett életű és testével kereskedő rossz személyt találtatott Fábián Istvánt egyszerre el veretendő 30 páltza ütések[ne]k el szenvedésére íteltetni, Dobai Theresia, és Pintér Sándor bujálkodok[na]k büntetések a Szentesi Törvény Székre halasztódván.

176. Az öreg gazda a szomszédba is utánament a kislánynak, akit a szomszédasszony előtt szeplősített meg

CSML SZF. IV. A. 53.

Anno 1813. Szept. 21. (D. 43. pör.)

E' fojo 813^{dik} Esztendőben, September Holnapnak 16^{dik} napján, H[ód] M[ező]Vásárhelyen, e' következő önként való vallástétel szolgáltatott ki.

Hamza Péter, vásárhelyi földel biro Gazda ember mitegy 48 esztendős, Reformatus, önként, és minden kényszerítés nélkül meg vallya : hogy ő vásárhelyi lakos Dudás Jánosnak mintegy 15 esztendős forma Leányával, Dudás Ilonával, a' mult Karácsony előtt 3 héttel annak említett édes Attya szállásán öszve jövéen és azt tapogatni próbálgattván észre vette, hogy a' Leány magát leg kisebbbet sem vonogatná, a' mint is hogy Hamza Péter azt ki tapasztalván, a' Leánynak a' Pitarba lett azonnali ki menetelével utánna ki ment, és ottan ujja próbálgattván, minekutánna az magát nem mentegette 's vonogatta volna, vélle minden akadály nélkül közösködött, 's akkoriban kezdődött szoros esmerettségét 's közösködéseit az oltától fogva azon Leánynál gyakor izben, valahányszor tsak mod eshetett benne, fojtatta, és gyakorolta több rendbéli helyeken, nevezetessen most nyáron is a' szöllőben, a' Tsérnye [cseresznye?] fa alatt.

Költ Vásárhellyen mint fellyebb[...]

*

Visum Repertum!

Hogy Dudás Ilona 13 Esztendős Reformata, a mai napon meg vizsgálván, is semmi erő szakot, az szemérmes Testén nem tapasztalhattam, mivel már 9^{dik} holnapja hogy azon tselekedettet végbe vitte. Bizonyitom Sig[no] H[ód] M[ező] Vásárhely die 19^a 7bris 813.

Steinbach[...] Orvos.

*

1813ik E[v]ben Mindszent Hava³³⁶ 17^{ik} napján Ki vett Ön

Vallás Vásárhelyen

Mi Neved?

Dudás Ilona. Vásárhelyi születés, hajadon, mint egy 14. Eszt[en]dős³³⁷.

³³⁵ Piti Tamás átalassa = a szemben lakó szomszédja.

³³⁶ Mindszent hava = október.

³³⁷ Az aktkából nem derült ki, hogy végül is 13, 14, vagy 15 éves volt a paráználkodó lány? Az esetek jó részében csak hozzávetőlegesen ismerték a születésük időpontját.

Hányszor volt Hamza Péternek véled köze, mennyi ideje hogy az paráználkodást
Véled folytattya÷

Hányszor volt Hamza Péter vélem azt nem tudom, hanem most Xberben Esztendeje
lészen, amiolta gyakorol.

Te maga Kerestél magatoknak alkalmatosságot÷

Én soha sem kerestem, hanem Hamza először-is az szüleim tanyáján lévő Istállóban
tett rajtam erőszakot, és azokutánna mint hogy az tanyája szomszédságban esik, tsak azt
leste, hogy szüleim haza jöjjenek, azonnal rajtam hajtott, és az erőszakot rajtam el-
követte.

Miért nem tettél te erőll azonnal szülőidnél jelentést?

Azért, mivel Hamza mindég azzal fenyegetett, hogy ha ezt szülőim meg tudgyák,
azonnal meg ölnek.

Hogy jött ezen dolog utolyára világosságra?

Tóth Jóseff szomszéd tanyájára mentem háltni, 's Hamza oda is éjtzaka utánam
jövén, az ágyról melyen Tóth Jóseffnével együtt feküdtem, le rántott, és ugyan tsak Tóth
Jóseffnének szeme láttára meg paráznított, ezt látván Tóth Jóseffné, fedezte fel az édes
Anyámnak

Te néked mással-is volt már közöd, azért tsak valy igazat.

Nékem soha sem volt.

Hertzeg Fiscalis által.

*

Sebők Trézsi Tótt Josefnek Hitvesse 28 Esztendős, Vásárhelyi Lakos Catholicus
vallya, sött hittel is kész erősíteni, hogy Augustusnak közepe táján, Hamza Péter
megfordulván Tanyáján arra kérte hogy engedné Lovait Istállójában bekötni, ki is
amidön evegre Tanyáján meg megfordulván meg pillantván ott Dudás Ilonát, ezen
szavakkal szólította meg : Ilus ugymond mit keresel te itt hiszen tudod hogy te már az
enyim vagy, ezzel a leány Hamzához nem szólván Ő vissza ment a szállására, hanem
amiddön bé setétedett ismét Hamza vissza menván a Tanu szállására, a midön a
Szobában bé akarna menni a Kilintset meg zördítván, 's ezt a Tanu meg halván, mint
hogy a kisdédtyétt [így!] éppen akkor szoptatta, az ajtót ki nem nyíthatván, Dudás
Ilonának parantsolta, hogy nyitná meg az ajtót, és tekintené meg, hogy ki zördíttette meg
a kilintset, kiis meg nyitván az ajtót, Hamza azonnal a Pitarban ki kapván 's hátára
kettött ütén, azt monda nékie mit huzogatod ugy mond magadat töllem, holott már jól
tudod mi lényen köztünk, ezen rövid beszélgetés között azomban Hamza le kapván
ugyan tsak a Pitarban Dudás Ilonát meg fertőztette, de azomban a Tanu noha ezen esetet
látta, de azt nem hallotta, hogy az Léány akár segedelmet kialtott, akár vonogatta volna
magaát. Hanem a midön Hamza már kedvét töltötte, azt kérdezte a Léánytól hogy kellene
e' nékie továbbra is a személlye, avagy nem, de erre a Léány semmit sem felelvén,
Hamza vissza tért a Tanyájára. –

Vásárhely 18^{ik} 7^{br} 813. Dombrád János Uradalmi Ügyészi Irnok által.

*

Itéltetett

Hamza Péter egyszerre 40 botokkal meg fenyíttetni, és az Hajdon szüzességének
lett elvételéért, ugyan annak díjjában fizetendő 40 f[orint]ban marasztaltatni.

177. A terhes nő férjhez megy máshoz, és keresi a leendő gyermek apját
CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 344. p.
Anno 1822. márc. (D. 41. pör.)

*Az alpörös [...]*így vétegett kérdőre:

Mi a' Neved? s. a' t:

Kiss József, 42. eszt[endős] Ref[ormatus]. Vásárhelyi házzal bíró Zsellér, feleséges, Gyermekes.

Miért vagy fogva?

Azért hogy Székely János Tanyáján nyomtató részes lévén, annak Tanyáján kint lévő Ersébeth Leánnyával egykor éjtzaka Közösültem testi képpen, a' leány az alatt férjhez ment, de a Férje ell küdte haza minthogy terhes állapotba tapasztalta lenni, azomban én úgy tartom, hogy nem tölem esett teherbe minthogy az én véle való közösülésem Kiss Asszony nap³³⁸ előtt két héttel történt, ámenyetske pedig amint hallom Jósefnapra megfog szülni.

Hogy mertél feleséges Ember létedre nős paráznaságot követni ell?

Megösmérem hibámat, de tsak egyszóval ellenkezett volna benne, nem bántottam volna[...]

*

A pörben még egy levél található, amelyet az alpörös írt:

Tekéntetes Földes Úri Törvény Szék

Igen Kegyes Uraim!

Nem kevés szájalommal és keserű panaszszal kéntelenítetem alázatosan fel fődőzni, miképen Székely Erzsébeth most Mutsi Péterné engemet hitembe nevembe bestelenit olly formán, hogy Leány Korában tölem esett volna teherbe, holot mindgyárt kevés üdőre férhez menetele után Csiki Péterné Vásárhelyi hites Bába által meg vizgáltatván és kikérdeztetvén akkor azt vallotta : hogy Sogorától Testvér Nénnyének Úrától Varga Sámuelről jött volna teherbe, melly állításomat hite le tételével is meg Bizonyit és meg erősíti a' meg nevezett Bába, még is a' Törvény uttyán ezt reám fogván, és előbbi vallását mellyet a' Bába előtt vallott meg másolván, miatta rabságba estem — Meg vallom Tekéntetes Úri Törvény Szék, hogy a' múltt 1820^k Esztendőbe Szent István Király Hetibe³³⁹ egyszer tsupán közösültem vele a' kérdésben forgó szemelly édes Attya Székely János Tanyáján, de ennek is ezen szemelly volt az oka, mert mind addig járkáltt utánam, addig hizelkedet, meddig ezen bünt véle el nem követtem, de már akkor régen teherbe volt, és hogy Sogorától Varga Samueltől el vegye a' szégyent és gyalázatot, velem ezt azért tselekedte[...]

Vásárhely 11^a September. 1821.

Kis József Vásárhelyi lakoss.

*

Itéltetett

A' vád jalatt lévő, kit önnön vallomása is terhel, hetenként két napi böjt mellett hat heti fogságra kárhoztatni.

178. A kurvák nemi betegséget terjesztettek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 814. p.

Anno 1824. Mart[ius] és Jun[ius] hava. (D. 44. pör.)

Történet Le Irás.

Ez előtt mintegy egy holnappal a helybéli Katona Tiszt Urak által az á panasz tétetett hogy a' Katonák közzül sokan el romlottak, és az a gyanu volt hogy a'

³³⁸ Kis Asszony nap = szeptember 8.

³³⁹ Szent István Király betében = augusztus 20 hetében.

Kortsmákba tartozkodo Személyektől : melyet én meg értvén azonnal Baro Snihen Kapitany Urhoz mentem azonn jelentéssel hogy azonn Személyektől a' kik instructionom³⁴⁰ szerint az én fel vigyázásom alatt vagynak a' Katonák el nem romolhattak, mivel én azokat minden héten meg visitaltatom³⁴¹ és reájok különös gondom van, melynek nagyobb el hitelére rendelyen mellem akar Chyurgust, akar Bábát ; melyet meg is tett és a' N[eme]s Vármegye Bábáját mellém rendelvén öszve jártuk az egész Varosson lévő Kortsmákat, es sohol olyan meg romlott Személyt nem találtunk, melyről a' tisztelt Bába jelentéset meg tévén, a' Tiszt Urak egész meg elégedessel voltak, és e részben valo felvigyázást továbbra is meg parantsolták : Történt azomba[n.] hogy én is mesterkedtem azonn hogy ki tapasztalhassem hol ? és kitől romolnak, el a' Katonák, s Lándzsássaimra reá biztam hogy ilyen romlottakat a' hol találnak jelentsék melyre a' Terjányiak [tarjányiak] azonnal jelentik hogy ők mondnak az ő Uttzájokba ā hova is én azonnal Csernitsek Chyurgus Urral el mentem Olasz Mihály házához, és ott az :/: ide tett orvosi bizonyítvány szerint mit találtunk meg tettik : melyre nézve Olasz Mihály mint nős parázna mind tulajdon allítása, mind Felesége vallása szerent hogy N[eme]s Gombos Ferentznétől kapta bővebb meg vizsgálás végett /:mint a' ki már ki gyógyult:/ ezennel a' Tekintetes Uradalmi Ügyészi Hivatalnak által adatik.

Vásárhelyen 5^a Marty 824.

Keresztes Josef

Város Kapitánya által

*

Alább irot, bizonyitom hogy Amidön N[eme]s Keresztes Josef Kapitany Ural Vásárhelyi lakos Olasz Mihálynak házához mentünk volna mint az gazdát mellete lévő egy szabadságos Katonával együtt orvosi képen meg vizsgálván akoris mind a kettőjüket. Dobosnak és lancérosnak³⁴² találtam akiknekis valások az lévén hogy igenessen N[eme]s Gombos Ferentznétül kapták légyen, melynek nem különben hirit ezennel bizonyitom Vásárhely 5. Marty 824.

Csernisek Antal

T[ekintete]s N[eme]s Csongrad Varmegye

Hov[?] Seb Orvossa.

*

Önkényes Vallás

Mi a neved÷ 's a' t

Olasz Mihály 29. eszt[endős] Ref[ormátus] v[á]s[ár]h[elyi] paraszt gazda feleséges gyermekes.

Mitsoda nyavalyából gyógyúltál fel legközelebb÷

Az Ágyékom megvólt dagadva 's kifólyt, valahány ember látta, mind annyifélének mondotta : ki azt mondotta hogy Kankó, kiazta hogy dob.

Hogy jutottál ezen fertelmes nyavalyához?

³⁴⁰ Instructio = útbaigazítás.

³⁴¹ Visitaltat = megnézet, megvizsgáltat.

³⁴² Dobosnak és lacérosnak = Nemi betegségek: dob = duzzanatok a combtőben, amely lehet *Gonorrhoea* vagy *kankó*; szóba jöhetett még a *Lymphogranuloma inguinale*, vagyis a *lágycékély*. Lancéros = Sancéros = Sanker = *kemény fekély* = *ulcus durum* = *syphilis*. (A szó kezdőbetűje az egykori kaligrafált „S”-ből „L”-re módosult.)

N[eme]s Gombos Ferentznével voltam egyszer, és Burki Márival, aki Fulai Kortszárosnál az annyával lakó képpen volt — 's tsak későbbben vettem észre hogy bajom van, de már nem tudom hogy mellyiktől esett a' kettő közül — de utánnam volt N[eme]s Gombos Ferentznével egy szabadságos Katona Búza István, 's azis úgy jártt.

Hogy merszte Feleséges léttedre törvénytelenül másokkal paráználkodni.

Úgymertem, hogy a' feleségem mindég beteg, de ha egészségesis ártalmára van az olyan dolog, és soha sem kívánnya[...]

Költ Vásárhelyen 7^a Marty

Kováts István által.

824.

*

Itéltetett

A' vassban fogott nős paráznaságot önként el ősmervén azt mint hogy testi büntetést nem álhat ki 1. Hónapi rabsággal meg fenytettni.

179. Nem tudni, hogy a lány két gyermekét ki nemzette

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 13.: 223. p.

Anno 1836. Aug. (D. 67., 68., 69. pör.)

Dolog Történte

Alol irt aláztatossan jelentem hogy e f[olyó] hónap 5^{ikén} értésemre eset, hogy Szentesi lakos Fodor István Tanyása Kiss János Mostoha Leányát éli, 's tölle már két gyermekei volnának, mely gonosz tettéért Kiss Jánost a' kit is még azon felül Takács Péter mint Tanya szomszéd orgazdasággal is vádol Pető Pál és Czeglédi Mihály Katonák által bé fogattam.

Költ Szentesen Sz[ent] György hava 9^{ikén} 836.

Kamocsay László Mezei Biztos.

*

Ugyanezen a lapon íródott folytatólag:

Ezen — a' dolog miben léttén elő-adó hivatalos jelentésben éréntett mostoha Leánynak — vagyis a'mán két ízben meg esett Vég Lídiának önkéntes vallásából kijöven az hogy második gyermeke Takács Péter szomszédjoktól lett — aki az :/: alatti potló tudósítás szerént, évégbenis Kiss Mihályt, Vég Lídiának mostoha attyát vádolta — ennél fogva Takács Péteris befogattatott — 's mint házasság törő, kérdőre vétetett.

Költ Szentesen apr[ilis] 13^{kán} 1836.

Kováts István Urad[almi] ügyész által.

*

Kamotsay László comissarius 1836, április 16-án kelt leveléből megtudjuk, hogy Kiss Jánost Takács Péter, Fodor István tanyaszomszédja adta föl.

*

1836^k eszt[endő] apr[ilis] 13^{kán} Szentés Várossában Kivett Szabad Vallás :

Hogy hívnak÷ stb. —

Kiss János 45. eszt[endő]s Ref[ormata] Szentési özvegy — Tanyás.

Miért vagy fogva?

A' Comissarius Úrtól érttettem anyit hogy mostoha Leányom miatt — a'kinek mán két gyermeke van — mintha azok tőlem valók lennének ; holott az első Péter fiamtól lett — 's minthogy e' miatt sokat szidtak — tehát az ősszel ellment Szegedre 's ottan be állott Katonának ; a'másik Gyerekről pedig azt mondja, — hogy Takács Péter Szomszédától való.

Kitől való ezen mostoha Leányod÷
 Most nem régiben meghalálozott feleségem Vég Katalin még Szolgáló Leány
 korában, Pintér Andrásné Veje, a'mán szintén ki múltt Budai vagy Szilágyi Péter
 cserzi³⁴³ Vargától esvén meg — úgy lett nékie ezen mostoha Leányom Lidia.
 Mikor vetted te ell Vég Lidiát?
 Amikor az első feleségem meghaltt, ez előtt 13. esztendővel.
 Hát Takács Péter tanyájától ellopott 4. d[ara]b Marhát hová sikkasztottad÷
 Nem tudok a' felől semmit.
 Mit tagadod, hiszen a' tolvajok tőled mentek oda — a'mint a' nyomok mutatta!
 Én tőlem oda nem ment senki lopni — mert nálam nem járt aféle Ember.
 Hát harmadéve hogy merted Takács Péter földjéről a Kukuritzát lopni÷
 Én nem loptam soha sem.
 Netagad — hiszen a'felesse Csák Mihály rajta kapott!
 Engemet nem kapott rajta.
 Vóltármár büntetve÷
 Nem vóltam még.
 Mi vagyonodvan÷
 Szegény Ember vagyok — csak a'sok Gyerekem.
 K[elt]m[int]f[ent]
 Kovács Úgyész által.

*

1836^k eszt[endő] apr[ilis] 13^{kán} Szentesen kivett Szabad Vallás:
 Mi a' Neved ? ϕ
 Vég Lidia — de mostoha atyámtól Kiss Lidiánakis hívnak, 19 eszt[endős] —
 megesett paraszt személy vagyok — idevaló születés.
Idecsatolva egy kis papíron ez állt:
 1817-diki Februarius 17dikén Született 18dikán kereszteltetett : Vég Katalinnak
 törvénytelen Leánya Lidia — Kereszt attya : Kis Mihály — Kereszt anyja : Oláh Sára
 Vég Katalint — Kiss János ez előtt 13 eszt[endővel] vette ell, mint megesett
 Személyt.

*

Kitől és mikor estél meg?
 Ez előtt 3. eszt[en]dővel estem meg elsőbb a'mostoha anyám fiától Kiss Pétertől —
 de ezt hogy sokat piszkolták érte ellment 's Szegeden be állott Katonának. A' másik
 Gyerekem pedig — szomszédunk Takács Pétertől való.
 Ki vólt a'te apád?
 Nem vólt nekem apám.
 Hogy lettél tehát?
 Megboldogúltt édes anyám megesett valami Budai nevű Vargától — 's úgy lettem.
 Azt rebesgetik — hogy Kiss János mostoha atyáddal élsz feslett életet — igazé az ?
 Az nem igaz — azt csak Takács Péter mondja most már mivel ő a'hibás[...]
 K[elt]m[int]f[ent]
 Kovács István Urad[almi] ügyész által. —

*

Önkénti Vallomás

Mely az alól írt napon és módon vétetett ki.

³⁴³ Cserzi = cserző varga, aki a nyers bört kicserzi, kikészíti.

Mi a' neved S. a. t.

Takács Péter Refor[mátus] 38. eszt[endős] szentesi lakos vagyok.

Honnan ösméred Kis Lídia meg eset személyt ki Fodor István tanyáján lakik.

– én onnan ösmerem, hogy négy esztendeje miolta a' Fodor István tanyáján lakik, mint szomszéd láttam a' tanyán.

De hallodd nem úgy ösmered te azon személt, mint szomszédot, hanem mint agyasodat, ne is tagad, mert a' móstani csecsemős Gyermeke a' mint a' személy mondja egyenest tőled való.

én tőlem nem való mert én nekem betsületes feleségem vagyok, de soha semis rossz tettemről meg rovatva nem is voltam, hazudik ha azt mondgya: — de nem is első rosszasága e' néki, mert már másod ízben eset meg.

Ne tagad mert szemedben fogja mondani Lidi, hog tsakugyan te tőled való a' gyermek.

Akár mit mond, akár mikép is fogja reám én soha eiletembe vele rossz végre nem is beszéltem, de oly meg jegyzet személyhez nem is tenném magamat.

Micsoda Vagyonod van?

⁶/₈ Úrbéres földem házam, és jószágaim vagynak.

Voltál e' Valaha buntetve?

Soha sem Voltam.

Szentes, 13^a April[is] 836.

ki halgatta Incze János notár[ius] által.

A gazda a szembesítéskor is tagadta a vádat.

*

67. 68. 69. Kiss János, Vég Lídia vérfertőztetéssel, Takács Péter pedig házasság töréssel, 's az első különösen lopással 's orgazdasággal=is vádoltattván;

Itéltetett:

Az első és második rendű vasban állók, miután kivált az önkényes Vallásában azt valja, hogy első Gyermeke mostoha attya fijától, a'második pedig a 3^{ad} rendű v[asba]fogottúl lett, a'követelt vérfertőztetés terhétől felmenthettnék ugyan a' 2^{ad} rendű Vég Lídia szabadszemély azomban a'tisztább életre biróiképpen intetni rendeltetik. Takács Péter 3^{ad} rendű, ki Vég Lídiának vallását 's [?] szembemondását tagadván 's egyébbkép nem Nyomattatik, a'próbák nem létéből — úgy, valamint Kiss János 1^{ső} rendűis azellene feladott, de bevehető próbákkal nem támasztott orgazdaság 's lopás vadja alól felmentve, szabadon bocsájtattnak.

XII.

MULATOZÁSOK PARÁZNÁLKODÁSSAL

180. Az erőszakosan behajtott és megtáncoltatott asszonyok esete

CSML SZF. IV. A. 21.

Anno 1758. 7br. 30^a. (D.)

Kiss Mihály 25 éves, jászapáti pópista befogatásáról azt vallotta:

[...]hogya az el múlt Sz[ent] György nap előtt hogya a Ménest bélegezni, és számlálni bé haitották Sár egy ház halmára, magam megh borosodván, s az út félén 4. Asszonyt elől tanálván, bé haitottam a Csárdára s táncoltam Vélek[...]

Arra nézve, hogya a mulatozás nem csupán egyszerű táncolásból állhatott, példa a büntetés szigorúsága. Kiss Mihály 50 botütést kapott tettéért.

181. Megoldott gatyában táncolt a részeg**CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 14-15. p.****A^o 1759° die 26. Mens 8. ^{bris}.**

Szabó Samu, cir[citer] 30 éves, túri vádlott beverte a Zánócziék ablakát. Az úriszéken így vallatták:

[...]Mit kerestél a' Zánóczi házában a midőn onnan ki vetettek?

A Zánóczi házába kéz fogás lévén meg oldottam s. v. a gatyámat s. úgy akartam táncolni Kristo Mártonnéval, és azért vetettek ki a Szobából[...]

182. A táncolók pajzán dalt énekeltek, és az egyik asszony prezentált³⁴⁴**CSML. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 878-897. p.****Ao. 1766. die 7-8^{bris}.**

A mulatozás két fő résztvevője: Nyékiné Bokor Kata cir. 28 éves, vásárhelyi calvinista, és Deák István cir. 41 éves, vásárhelyi calvinista volt. Pörükben tanúkat hallgattak ki.

Tóth Erzsébet virgo³⁴⁵ vallotta:

Szent Katalin Napján³⁴⁶ ittak mézes bort is, és majd 11 óráig táncoltak, s danoltak, ott lévén Gyaponiné, Siket Samuné Urastúl és Görög Miska, a' midőn is a' Tanu Siket Samunéval danolt, Deák István pedig Nyékinével táncolt, az ének pedig vagy is a' danolás ez volt: Az útfélen temessétek fiaim fiaim, Seggit, valagát ki hadgyátok fiaim fiaim, az Cziganyok arra mennek, az orokat belé verik fiaim fiaim[...]

Toth Erzsébet, Dávid Sámuelné, cir. 26 éves tanú ezt vallotta:

[...]az midőn is ilyen eneket énekeltek : Majd meg halok fiaim fiaim, az út félre temessétek fiaim fiaim, tököm Monyom³⁴⁷ ki hadgyátok fiaim fiaim, az cigány leányok arra mennek fiaim fiaim belé verik ők magokat fiaim fiaim[...]

Dombraý István cir. 24 éves vásárhelyi tanú vallotta:

[...]látta Nyékinét Deák Istvánnal lenni az Pitvarban[...] Deák István Nyékinét meg csokolta, Nyékiné pedig Deák Istvánnak az nyakába ugrott, és az egyik lábát Nyékiné pedig Deák Istvánnak egész csipőig fel tette, 's úgy által is kapcsolta Deák Istványt, de az nem Sokáig volt, mert Deák István az Tanu felé lévén fordulva, azt monda Nyékinének, a' hol lesnek a' Deákok, mellyet meg halván Nyékiné el hagyta Deák Istványt, és az küszöb ajtajában álván így Szollott az Tanúnak, gondolván hogy Deák légyen, tüzes éb a' lelke Deákjai jobb volna bizony a' gyermekeket tanítanátok[...]

Pap Mihály cir. 47 éves vásárhelyi tanú vallotta:

[...]Nyékiné jól fel emelvén szoknyáját és pendelét, vagy is hosszú ingét, az Czombját mutogatta Deák Istvánnak, és hogy néki minémű szép feje teste volna mondotta Deák Istvánnak[...]

Deák Istvánné panaszleveléből idézünk:

[...]engemet ő Kegyelme [ti. a férje] Nyékiné Aszszonyomért úgy meg utált, hogy Nyékiné Aszszonyomnak /:Salva Venia:/ a' Seggit is az én ortzámnál szebbnek

³⁴⁴ Prezentál = magát mutatja. Fölkínálkozás. Főleg a szexuálisan izgató testrészeket: fenekét, szemérmét, combját mutogatja.

³⁴⁵ Virgó = szűz. Kérdés, hogy egy tanúnál miért volt ez fontos, és miként tudták meg, hogy a nő valóban érintetlen-e?

³⁴⁶ Szent Katalin napja = november 25.

³⁴⁷ Monyom = tojásom, azaz herém.

ítélte[...] de ő Kegyelme[...] engemet hol kurvának hol boszorkánynak kiáltott, és azt mondotta hogy egyik kazal nádgyát égettetésemre szánnya[...]

183. „Vadházasságkötés”

CSM. SZF. IV. A. 21. b. 115.: 522.

Anno 1766^a die Novembrÿ In Oppido Vásárhely

„[...]Darabos Agnes Duna Mellyékirúl való Kéleczi Leány voltam, s= Mély= Kúton férhez menvén az Uramhoz, most Kárász Ur Putri Nevű Csárdain való 24 Esztendő Papista vagyok.”

„Miért fogtak meg?”

„Azért, hogy Czingel Erse nevű Leány oda jött az Korcsmánkra valamely János nevű Legényel, s= annak feit bé kötöttem.”

„Miért kötötted be a feit mikor láttad hogy leány?”

„Én nem akartam, hanem a Gazdám Erdődi, és Horváth Pista parancsolták, hogy kössöm be a feit azoknak szavára cselekedtem.”

„Mi módon kötötted be Czingel Ersoknak a feit.”

„Ugy hogy egy Szabatkai Csikós= egy vajút hozot a házban, arra ültették s= azon kötöttem be a feit.”

„Ki Eskette meg Czingel Ersét Pistával és mikeppen beszeld elő?”

„En nem tudom hogy meg Eskették volna, mivel ki s= bé jártam nem vettem eszemben, hanem azt láttam, hogy Horváth Pista Szegedi lakos nádbúl egy keresztet csinált, azt az Asztalra tette, a mellé egy kis kenyeret, nyakában egy kender hámot, magára egy lepedőt, és kérdezte Ersokot ha szeretne a Legényt, mire Ersók azt felelte, hogy igen=is, annak utánna mit tsináltak nem tudom, mivel bort mérni ki mentem, és egész ejszaka tanczoltak.”

*

„Czingel Ersinek hívnak, N[eme]s Győr Vármegyéből, ugyan Győr Varossábúl való 21 Esztendő Papista vagyok.”

„Eszteendeje hogy el jöttem Győrből, más két Asszonyal edgyüt, Atyám s= Anyám hozzám viselt kegyetlenségekért, mert hogy én Pádistává lettem eők pedig Kalvinisták igen nehezteltek reám kéntelen voltam elölök el jönni[...]

A vádlott elmondotta, hogyan jutott Szegedig, ahol

„[...]Kárász Uram Peteri Pusztájára, egy kiss Betyár Legényel, kit mellőlem Szabatkán el fogtak, mivel reá ismértek hogy Ura vagyok, s ot az Horgosi Csárdán voltam, mind az ideig, még most meg nem fogtak.”

„Miért fogtak meg?”

„Azért fogtak meg, hogy Kárász Uram Putri nevű Csárdáján egy Gulyás Bojtárral Szejárto János nevével, Horváth István Szegedi Gazda, és Erdődy Mihály Kárász Uram arendatora³⁴⁸ ösztönözésére meg Esküdtem, s= Fejemet bé kötöttem.”

„Mi módon Esküdtél meg ki Esketet meg és kik voltak jelen?”

„Horváth István Szegedi Gazda Esketett meg, úgy hogy nyakában egy kender hámot vetet, a nyakában Lepedőt ismsét egy könyvet két kezében s= úgy beszélet, ha szeretném a Személyt, Erdodi Mihály Putri nevű Csárda Arendatora, és Csaplarne jelen leteben aki engemet bé is kendőzött.”

„Tudtad rossz Asszony, hogy nem szabad pap nélkül valakivel meg esküdni tehát miért cselekedted?”

³⁴⁸ Arendator = árendás, bérlő.

„Én nem cselekedtem volna de Horváth Istvány, és Erdődi Mihály reã vettek, mert hogy reã nem akartam allani, meg ã hajamat= is le akarták nyírni³⁴⁹, a Lagzimat=is eők tartották egy Juhot vettek Mártonossi Juhásztúl, és bor [volt,]valamenyi kellett.”

184. A mulatozás után ki-ki választott társának subája alá bújt hálai

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1084-1087.

Anno 1777. 5. febr[uar].

Nagy Ferenc Panna 21 éves, pátfalvi pápistának Szegeden, miután egy béressel közösült [...]kötötték bé fejemet, melyért 25. Korbácsot szenvedtem[...] Ezután a vásárhelyi Hajdában Dudás Pörsi Kortsmároshoz szegődött.

Egy alkalommal Kádár Kortsmájában több pár társaságában mulatott. Miután rájuk esteledett, az éjszakai öröktől nem mertek a városon keresztül menni, ezért az istállóban éjszakáztak. Ki-ki a társa subája alá bújt. Panna a szalmán a Szűcs Ferenc juhász bundája alá húzódott, de nem tudta, hogy az éjszaka közösült-e vele, mert nagyon boros volt és mindjárt elaludt.

185. A gyevi révben mulatozó asszony hüvelyét pohárnak kínálta

CSML SZF. IV. A. 21. b. 1.: 291-293.

Anno 1777^a die 8^a Januari.

Kovács György 60 éves vásárhelyi óhitű, nőtlen görög vallotta:

[...]Az el mult oszszel Két izrombann³⁵⁰ is mit csinált nálad nagy jutka egész iczakákonn a' Gyevi Révbe?

Az el mult oszszel egyszer vellem együtt és Gyevi Cziganyokkal nagy Jutka ki menvénn a Gyevi Révbe mar estve felé s. akkor ottann egyebet nem csinált nagy Jutka, hanem véllem és a' két Révészszel mulatozott, és tanczolt egész ejczaka, s. azután többet nem is volt nállam.

Miért Hazudcz, hogy egész éjjel tancszoltatok, hiszen a' többiek a' kik ott voltak el menvén magad maradtál Nagy Jutkával és együtt bé zarvánn az ajtot le is feküdtetek hajnal felé?

Akar ki mondta azt bizony nem jól mondotta, hogy én Jutkával bé zárkoztam volna, és velle feküdtem volna Hiszen egész virattig jelenvolt a' két revész azok tudgyák hogy mit csináltunk.

Azután mint egy negyed napra esmét ki menvénn a' Révbe mit csinált nálad egész Iczaka?

Semit sem, hanem csak Mézért gyött és nem is volt nállam egész Iczaka hanem estve egy kevésbé mulattunk azután be fogott, és haza gyött.

A midönn dobzodtál es tanczoltál nagy Jutkával azt el vegezvinn azt mondád : hogy nem feküdtetek le, és nem volt velle közéd, hát miért mondotta azt Nagy Jutka regvel azután a' midönn Pálinkát ivott readköszönnénn igyuk az Ur Pina aldomása?

én azt a' Szót csak most hallom, külömben soha sem Hallottam, hiszen nem is mondotta aztat.

Azonn alkalmatossággal a' midönn tanczoltál Nagy Jutkával, Táncz közbe micsoda pohárral kínált nagy Jutka?

Engem nem kínált.

³⁴⁹ A nők hajának lenyírása a kor egyik megszégyenítési, büntetési módja volt. Elítélteknél ezt a műveletet a hóhér végezte el.

³⁵⁰ Izromban = ízben, esetben, alkalommal.

Hát kinek monddta azt meg veregetvénn Szemérem testit : Gyurka itt a' Poharad, igyál belölle?

Én noha jelen voltam, de eztet nem Hallottam[...]

**186. Két nő a katonákkal egész éjszaka paráználkodott a kaszárnában
CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 607-608. p.**

Anno 1782. 21.^a 7.^{br}.

Csiha Agnesh 23 éves pápista, horgosi férjes asszonyt vallatták:

[...]Az elmúlt Eősszel mitsoda napon, és melly Holnapba hoztad volt bé Hetes Ersókot ide Szegedre.

Éppen Szegedi heti vásárkor Sz[ent] András napján³⁵¹ jöttem volt bé véle estve, mert én Vásárra jöven könyörgött, hogy hoznám bé eőtet, és itten szegődtetném bé valahová mivel ugy mond az Anya midnég kurvázza, és ruházni sem akarja, bé jöven leg először az Mészár Székek mellet, lévő kortsmába, szállottam meg véle, de a' Leány engem ott hagyván ell mentt az Kaszárna előtt való Kortsmába, én ugy mentem oda utánna, vélem volt akkor Horgoson lakó Tasiné, az pedig hogy ott voltunk dél tájban volt.

Te estve jöttél bé Horgosrúl, holl háltál akkor Ejtszaka Szegeden?

Ugyan ottan Kaszárna előtt való Kortsmába háltam akkor Étszaka Tasinéval edgyütt, és az Hetes Ersok is ott háltt, de regvel ismét ell jöttem onnant Tasinéval, a Leány ott maradtott.

Kik voltak azon Étszaka [a] Kortsmába, mikor ott háltatok?

Egyebet nem tudok, hanem a Katonák Tánczoltak ottan, midön a Kaszármában doboltak, azok bé mentek a' Kaszármába, és mi ott mardtunk, Hetes Ersók ă Kálha mellett ă földön fekütt én pedig egy hoszu padon, Tasinéval, és más Horgosi Asszonnyal, a kit Szőr madzagnak hívnak.

Miért hazucz, hogy Te egész étszaka abban ă Kortsmába háltál, majd Szemedbe mondgya Hetes Ersók, hogy akkor Etszaka Lajner nevezetű káplárnál a kaszármába háltál egy ágyba, Hetes Ersok pedig ottan mindgyárt melletted másik ágyba Hegedűs Jakabbal, s ottan egész étszaka fajtalankodtatok, miért tselekedted azt, mikor néked Férjed vagyon.

Ha mondgya is, nem igazán mondgya, mert én azt soha sem tselekettem, Hetes Ersok is, ha mindgyárt itten fajtalankodott volna is a katonákkal, akkor éjszaka, de én nem láttam eő akkor nem esett Teherbe, mert mán akkor is Terhes volt, azt Sokan beszélették Horgoson, és maga is beszéllette előttem, hogy eőtet még Zab Kaszálláskor ejtették Teherbe, de nem monddta meg ki tsoda, hanem Horgosi Kertész Ménesh Ansdrás[na]k a fia, a ki ottan Kertészek csordássa volt, azon Kertészek előtt beszéllette, hogy /:úgy mondd:/ Hetes Ersók tüle esett Teherbe, mikor Hetes Ersók ottan Szedta a' Dohánt, ezt tudgya Horgoson lakó Nemes Panna Leányzó is, hogy Hetes Ersók Dohány Szedéskor több üdőt töltött azon Legénnyel, mint Sem Dohány Szedésben.

... ..

[...]tovább is szemébe mondgya Hetes Ersók, hogy nem más, hanem egyenesen Csiha Agnes vezette légyen a Kaszárna mallé lévő Szegedi Kortsmába s a hol is reá kérte volna Hegedűs Jakabb, Katonát, hogy eőtet vezené a' kaszármába, ă mint hogy be is vezette, s véle kurválkodott is maga, Laiter Káplárral pedig Csiha Agnes egy Szobába[...]

³⁵¹ Szent András napja: november 30.

187. Az italért csak pénz adható**CSML HF. 1001. C. állag. d. 1.****Anno 1783. Die 2.^a Nov[ember]**

Senki a' Kortsomárosok között, részeges emberek[ne]k vagy aszszonyoknak, ruháért, vagy akárminémű jószágért Semmiféle italt ne adjon, pénzének el vesztésére és 24. pálcza büntetés alatt.

XIII. HÁZASSÁGTÖRÉS

188. Két asszony egy ugyanazon juhász szeretőt tartott**CSML HF. IV. A. 1006. Protocollum Judiciale A. 1.****Eadem 7: Xbr. 1735.**

Molnár P: Istvánnénak Gojdár Iloná[na]k ugy Szabó P: Istvánné[na]k Lugasi Katá[na]k egy Börhas nevű Juhászszal régtől fogva gyakorlott Paráznaságok mostanáb[an] ki világosodván magok benigna Fassiójok³⁵² általi Nyilván valónak tetettetett mely gonosz életekért a T[ekintetes] N[eme]s Uri Törvény Széken mind ketten halálra ítéltettek volna, hanem ha mind kettőnek Ferje meg nem Grátiázta volna, azért Urok[na]k [...]Instantiájok³⁵³ által mostani jollehet a Capitalis poenától³⁵⁴ mind ketten absolváltattak³⁵⁵, Uraik[na]k pedig igen nagy szegénységeket tekintvén a T[ekintetes] Uri Törvény Szék mind a két Parázna Aszszonyt 40 korbátsra publicé büntetetté illy conditioval : Hogy ha ennek utánna leg kisebb Paráznaság[an] találtat[na]k /nem használván sem Urok Grátiájok³⁵⁶, se pedig feje Válságok:/ minden Grátia nélkül fejek vettetetik [...]Börhas penig /mint hogy el abalt[?]³⁵⁷/ ha elől kerül mint aféle parázna Lator törvényessen fog meg büntettetni.

189. Egy házassgátörő asszonymnak és családjának fogadalma**CSM. SZF. IV. A. 53. a. 2.: 358-359.****Anno 1736. Febr[uar] 8.**

Mi előttünk aláb coramizálando³⁵⁸ személyek előtt, alább Subscribált³⁵⁹ Tímár András reconciliáltatván³⁶⁰ egynehány holnapokig tölle külön lakott Feleségével Mólnár Katával, ilyen punctumokból³⁶¹ álló Reversalist³⁶² adtak magokról, melyet az Attya is a' Menyecskének, Tugári Malombéli Molnár György megerössített. 1mo A Desertrig de Reconciliata³⁶³ Aszszony részéről 1mo Hogy mindenféle részegítő itallal való éléstől

³⁵² Benigna fassiójok = önkéntes vallomásuk.

³⁵³ Instantiájok = kérvényük

³⁵⁴ Capitalis poenától = halálbüntetéstől.

³⁵⁵ Absolváltattak = felmentettek.

³⁵⁶ Urok Grátiájok = az uruk kegyelme.

³⁵⁷ El abalt (értelmetlen szó); értelemszerű jelentése = elbujkált, elszökött a felelősségre vonás elől.

³⁵⁸ Coramizálando = hitelesítő, aláíró.

³⁵⁹ Subscribált = alólírt.

³⁶⁰ Reconciliáltatván = összebékítettvén.

³⁶¹ Punctumokbul = pontokból.

³⁶² Reversalis = kötelezvény.

³⁶³ Desertrig de Reconciliata = deserta et reconciliata = elhagyott, majd urával összebékített.

magát meg ójja 2do Férje vagy más ember leg kisebb jószágának el lopásáb[an] sem léledzik. 3^{io} Ferje házánál dolgához lát, edgyütt másútt való járásával haszontalan üdöt nem tölt, kivált az rosz társaságtúl magát meg óltalmazza, még édes Attya házához is Férje híre nélkül nem mégyen. 4^{io} Magzatit Isteni félelemb[en] ügyigyekezi nevelni, hogy egyszersmind maga is azok[na]k a' jó erkölcsökb[e] sz[ámitandó] életnek követéséb[en] erőlködik például elő menni, egy szóval senkit [sem] kíván meg botrántoztatni.³⁶⁴ 2do Férje részéről 1mo Meg engedvén Férje eddig való vei[t]ségeit csapongásit ezek azokról meg nem emlékezik szemére nem hánnya veti 2do Mint illik hív egymás szerető Házas Társakhoz ad engedelmet és szabadságot Feleségének az ő javaival illendőhejen való élésre és azokból való dispositióra³⁶⁵, edgyet mássát előtte nem rejtegeti, nem duggattya, kivált ételére valót. 3^{io} Ha [vala]mib[en] tapasztallya Feleségének rendetlen maga viseléseit nem nézi el csak veszteg halgatással, hanem meg inti feddi, és Reversálissáb[a] való maga le kötelezésére emlékezteti. 4. Ha ezen Reversalissának valamely Punctuma ellen tapasztallya vétetni, két három bizonytságot maga mellé vévén, a' Város Házánál bíró uram[na]k bé jelenti. 3^{io} Édes Attya részéről : Hogy 1mo Leányát magához gyakran járni nem engedi. 2do ottan Feleségével edgyütt Leányát meg látogattya, és mind azt mind veit oktattya tanítja, őket magok viselet lenségekrül meg feddi. Mely Reversális ha a' férfiú résziről lészen fel bomlása tartozik adni az Ecclesiának³⁶⁶ tudnillik a' Losontzi Reformata Ecclesiának f[orint] Rh[éne]s 24, ha Felesége részéről, lészen büntetése kalitka, azután csapás, azután Férjéül való külön szakasztás ; ha Attya részéről f[orint] Rh[éne]s 12. tartozik adni az Ecclesiának. Actum in Parochia Májori Losonciensi³⁶⁷ 8 Febr[uar] 1736.

190. Az ember más asszonyával fajtalan életet élt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 63-66. p.

Anno 1738.

Részletek a tanúk vallomásaiból:

„[...]Tudgyaë? Láttáë? Hallottaë? ä Tanú bizonyossan, hogy Hegedüs Gergely feleségével György András minémü fajtalan életben élt?[...]”

.....

Écsi Sára tanú szerint:

.....

„2do Hallotta ä Fatens midön mondotta Góghné ez ä Hegedüsne azt mondgya hogy ez ä te Öcséd olyan bolond szerszámú, hogy ha vólna kinek minden étzakán egy egy Gyermekeket Csinálna.”

„3^{io} Azt is hallotta az Fatens Goghnétül hogy Hegedüsne az alsó ruháját mutogatta néki az alsó ruha fertelmessített volt, mellyért piróngatta Góghné hegedüsnet.”

.....

„Pro 5^{io} Hallotta az Fatens Goghnétul, hogy ä Goghné ágyából is hordtak maguk alá, és fertelmességek miat felettéb Csunya vére[s] lett az ágy, és az György András lábra valója is hasonló vólt.”

Dávid Erzsébet tanú vallotta:

³⁶⁴ Tipikus szigorú feudalista megkötések, amelyek hasonlóak a máig a fréjes asszonyokra érvényben lévő iszlám tilalmakkal, eleink éppen csak a csador hordozását nem írták elő.

³⁶⁵ Dispositiora = rendelkezésre valami felett.

³⁶⁶ Ecclesia = egyház, egyházközség, egyházközség.

³⁶⁷ Actum in Parochia Májori Losonciensi = kelt a losonci főplébánián.

.....
 „[...]látta Andrást Hegedusné házához menni, Ünnepe Napon pedig hogy szoktak az Aszszony népek az haz elejben ki ülni, aztot Hegedüsne ellenzette sőt Hegedüsne holmi fertelmességet hordott azon helyre á hova szoktanak szomszédgyai járni, hogy ne láthassák Andrást ott lenni á vagy oda menni Hegedüsnehez.”

Gyójai Éva tanú vallotta:

.....
 „^{5^{to}} [...]Uri Marczitúl hallotta á midőn beszéllette volna, hogy idejen reggel á midőn ment volna Uri Marczy Hegedüsne házához, egy Ümeg alyban³⁶⁸ látta Hegedüsnet, és György Andrást egy lábra valóban az Hegedüsne hazában, azt felelte Hegedüsne hogy ha ifjú menyecske lettem volna egy Gyermekeket csinált volna ez az András á mi képpen öszve csunitotta az alsó ruhámat.”

Pap Katalin tanú vallotta:

.....
 [...]jast meri felelni, hogy valamint az Urával való Közösülést tett szint ugy tudgya nem Szüzek egymástól, György András Hegedüsnevel; [...]hallotta maga urától á Fatens hogy kétszer látta Hegedüsnet György Andrásal Közösülni.”

Uri Márton tanú vallotta:

.....
 „[...]á midőn hegedüs Gergely házához ment volna északán nád vágóért az ablakon be szólván hallotta á házból : szalagy szalagy valaki van az ablakon, azon szóra az ajtóra menván á Fatens az alatt ki jött Hegedüsne, és mondotta : Ez áz András erőszakot akar rajtam tenni, nem tudom mit tegyek véle? Kire felelt á Fatens : Szoptasd meg az után el megyen á háztúl. Azt is bizonyossan tudgya á Fatens hogy csak ketten voltak a' hazban gyertya nélkül[...]

Gogh István tanú vallotta:

„Ennek előtte egy esztendővel látta maga szemeivel á Fatens egymás hasán in ipso actu³⁶⁹ lenni, Hegedüsnet Gogh alias György Andrásal, egy szóval ugy élt véle, mint maga Feleségével György András[...]

191. A csavargó leány hasán egy házasebért kaptak

CSML HF. IV. A. 1006. Protocollum Judiciale A. 2.: 61-62.

Die 11ma July. 1744.

Eadem Nagy Mihálynál szakadott koborló 's Passualis Levél³⁷⁰ nélkül csavargó Csorba Sára nevű leány minekutánna valamely Katonával lett közösködését a' körösi pusztán meg vallotta, és az itt lévő vásári alkalmatossággal etszakának idejen valamely itt lakó 'Zarkó István nevű Házas embert az Hasán kaptak volna ezen gonoszságáért a' piatzon Szolga biro T[ekintetes] N[emes] 'Zafiri Imre uram jelen létébe 24 korbáts ütésekkel maga érdemlett büntetéseül és mások[na]k példájául meg korbátsoltatott.

Eadem 'Zarkó István is azon cselekedetiért 24 Rh[éne]s forintokra büntetődött vagy pedig 100 páltza ütésekre kinek ha gonoszága jobban ki világosodott volna /:önnönmagok el nem vállalván:/ országunk törvénye szerint feje is el esett volna, de mivel tagadták és egészen ki nem világosodott Felesége kegyelme is hozzá járult azért ennyire mitigáltatott.

³⁶⁸ Ümeg alyban = ingaljban = (esetleg pöndölben) = alsó ingben (vagy hálóingben).

³⁶⁹ In ipso actu = magában a nemi aktusban.

³⁷⁰ Passualis levél = a személyazonosságot igazoló utazási engedély.

192. Ekléziakövetés**CSML HF. IV. A. 1006. Protocolum Judiciale A. 2.: 62. p.****Anno 1744. Július 11.**

Eâdem Szilágyi Márton ez előtt egynéhány esztendővel valamely Asszonnnyal paráználkodván meg büntettetett vala, de ismét el menvén ismét Szalontára lakni, azon Asszonnnyal ujjabban két vagy három esztendeig közösködött és élte, de azon Asszonnny el hagyván ötet ide jött hogy gonoszságábul meg térjen és Ecclesiát kövessen, melly gonoszságáért mint szabad személy dupla büntetésre úgymint 24 Rh[éne]s forintokra büntetődött; és egyszersmind Ecclesia követésre.

193. Rajtakapás és reversális adás**CSML HF. IV. A. 1006. Protocolum Judiciale A. 2.: 64. p.****Die 7ma 1744. Augusztus.**

Bíró Mihályt az Útza Eskütyei bé ádták hogy jóllehet már egyszer paráználkodott Dura Gergelynével, és akkor meg büntetődven meg tiltattak az egymással való társalkodástul még is egykor az útza Eskütye Dura Gergelyné ágyán kapták, más tanúk fassiójából³⁷¹ is ki világosodott ezen tilalmas egymással lett társalkodások mellyért Bíró Mihály ötven páltza ütésekkel Dura Gergelyné pedig 50 korbácsolásokkal büntettek, és újra reversalist adtak magokról hogy többé az ily tilalmas társalkodásokról meg vonják magokat.

194. Az asszony szajhaként élt**CSM. HF. IV. A. 1006. Protocolum Judiciale A. 2.: 68. p.****Die 9ma 1744. Augusztus**

Szél Miskáné olly gonoszságokat vitt véghez hogy már régtől fogva mint egy bordély házban részeskedett a pásztorokkal, azoknak dallott³⁷² szajha módjára, mellyért a mint a' szomszéd Tanúk bemondották a férje ötet intvén az urát az házból kiverte, azonban most leg közzelébb éczaka 11 óra tájban setétben Barna nevű Katonát ott találtak az ajtó bé lévén zárva, az hasán ugyan nem kapták de bizonyos hogy sokáig részeskedtek együtt, az után az Kardot az Asszonnny ágya fejénél találták az csizma sem volt lábán, a nadrágot is akkor kötötte meg, melly gonoszságáért 40 Korbács ütéssel megbüntettetik.

(Nem a katona, hanem az asszony kapott fenyítést. Ezekben az esetekben, amikor katona is szerepelt a pörökben, sohasem derült ki, hogy őket elítélték-e?)

195. Az öregasszony rideglegénnyel csalfálkodott**CSML HF. IV. A. 1006. Protocolum Judiciale A. 2.: 65. p.****Die 9ma 1744. Augusztus.**

Eadem. Hogy Homokiné Vizi Márton rideg legénnyel mint feleségével három esztendőül fogva élt és paráználkodott[,] három tanúk vallásokbul nyilván valóvá lett, mellyért meg büntettek, és mivel homokiné igen öreg Asszonnny a' legénnyel [együtt] nem verte[k meg], hanem egymástul el tiltattak, melly gonoszságok mind a' Tanúk[na]k fassiojokból, mind pedig magok nyelvek vallásokbul ki Sülvén, és ekképen Ecclesiát követvén, a' Városb[an] meg maradhatnak.

³⁷¹ Fassiójából = tanúzásából, vallomásából.

³⁷² Dallott = énekelt. (Érdemes fölfigyelni a régies, szép kifejezésre.)

196. Az asszony egy „rideget” tartott**CSML HF. IV. A. 1006. Protocollum Judiciale A. 1.: 64. p.****Die 7. ^{ma} 1744. Augusztus.**

Eadem Czigány Panna valmely rideg Tapátzi Jánost tartott magánál az Ura Béres lévén, kik is egymástúl el tiltattak hogy abbúl gonosz ne következzen.

197. Kurva és lator egymás szájából ettek és ittak**CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 351-354.****Date H[ód] M[ező] Vásárhely, Die 8ta Janu[ar] A^o 1745.**

^{1mo} Tudgyae láttae vagy is hallottae a' Tanú hogy Tapaszy János Zöldy Jósefnéval paráználkodott, avagy csak csokolódott, vagy is más valamely szerelmességnek jeleit tapasztaltae.

Dajka Pétert tanú vallotta:

Edgy ízben ló árráért ment Zöldy Josef házához, akkor boroztak, a' Tanút is kinálták csak ketten lévén az Házban, látta azt is hogy kétszer vagy háromszor meg csókolta és mondotta Tapaszi a' fatens[ne]k ördög teremtette halgass senkinek se mond.

Víg János tanú vallotta:

A' Gajdoson borozván Tapaszi Zöldy Jósefnéval és a' fatensel, többet is vóltak, Zöldiné tánczolt a' fatensel, akkor azért meg haragudott Tapaszi és mondotta Ördög teremtette miért tánczols, azután nem mert tánczolni, hanem ott hagyta a' kortsmát, és a' tövissek közzé mentek ott mit tselekedtek nem láthatta, tudgya azt is hogy Zöldiné tsak úgy került öszve a' mostani urával mint ezzel, mint edgy két esztendeig is edgyütt laktak hit nélkül: Ezen tapaszit pedig Tyúk hússal tartya Zöldiné, úgy hogy a' szomszédok baromfiat nem tarthatnak tölle.

Rátz István tanú vallotta:

Egyebet ne tud hanem midőn a' fejszéjéért ment volna Zöldinéhez akkor egymás vállára rakták kezeiket.

Kan István tanú vallotta:

fatens paráznaságokat nem látta de csókjokat látta, azonban a' miolta el tiltották tölle az ólta is látta ejjel oda menni.

Rátz György tanú vallotta:

fatens Hogy Zöldy Jósefnéhez kapkodott Tapaszi, sőt a' miolta el tiltattak egymástúl, mind éjjel mind nappal látta Tapaszit Zöldy Jósefnéval, azt is látta hogy Czegledy Uram Biróságáb[an] valamelly csikóssal Nyúzó Andrásné bé hivta maga Házáb[a], és mint kerítő maga Zöldy kívül Strásalta őket, azután Nyúzó rajta kapván, az ajtót reájok törte, hajnalb[an] is latta hogy Tapaszi ki ment az házbúl.

Takáts Erzsébet tanú vallotta:

Egyebet nem tud hanem mind miolta el tiltattak edgyemástúl, mind az előtt ejjel nappal edgyütt ettek ittak, edgy házban háltak, de nyilván való paráznaságot nem látott hozzájok, azt ugyan tudgya hogy a' midőn edgyütt ettek, edgy darab húst két fele vágtak és edgy más szájából meg ették, azt is látta hogy Zöldiné meg ölelte Tapaszit és játszadoztak, de csókjokat nem látta, azomb[an] egymás szájából bort is ittak.

Égető Katalin tanú vallotta:

A midőn Makóra ment ezen fatens a' Vásárra, akkor egymás kezét fogták a' Vásárban úgy Sétáltak, és kérte Zöldiné Tapaszit, végyen néki edgy zubbont mondván a' mit igrtem meg Szolgálók eréte, mellyért vett is, azután haza felé jövéen Tapaszi Zöldinét, és ez is amazt csokolták kaparászták míg nem a' Gajdosi kortsmára jutottak,

ott edgymással azon őszve vesztek hogy Zöldiné a' fatens urával tántzolt, de meg békélvén a' tövis bokrok közzé mentek, edgyütt, ezen fatens a' Lovak térítésére oda akart menni, de Lakó Mihály meg gátolta, mondván : nem jó oda menni, mert Tapaszi van ott Zöldinével, azután oda ugyan nem ment, de látta távolról hogy fel állottak a' bokorban, ezek után kőkényt hozott a' kötőjében, és modotta ezen fatens nem azért voltak ott edgyütt hanem paráználkodni, de csak halgattak, ezek után a' tántzot meg únván a' kocsira fel fekűttek, akkor nézte ezen fatens, mit csináltak és látta, hogy a' pendele Zöldinének fel vólt hajtva, Tapaszinak lábra valója meg óldva és úgy fekűttek egymás mellett, a' Szűrrrel be vóltak takarva és aluttak részegen, és ezen fatens meg is ütötte a' mezitelen alfelét Zöldinének és fel költötte őket, és úgy jöttek haza, és azon Szedett kőkényben más nap vitt Tapaszinak ezen fatens mutatván a' kőkényt mondotta: Hej Tapaszi nem ezen kőkényt szedni vóltatok ti a' bokorban, hanem paráználkodni, de Tapaszi tsak nevette, edgy szóval úgy társalkodtak edgy mással mint ha hiteseek vóltak vólna egymáshoz mind meg tiltás előtt, mind az ólta.

.....

Vári Ersók vallyá hogy a' melly étzaka a' tömlőtzben tették Tapaszi mellé Zöldinét, azon étzaka kétzer közősködött velle.

198. A közösüléstől lucskos pár fölfedése

CSML SZF. IV. A. 21.

a. 1752. 25^a Julý, Szegváron[...] (D.)

A bűnbör tanúkihallgatásokkal kezdődött:

(1.) Kiss András, circiter 36. éves szegvári lakos vallotta:

Ad 1um Harmadivall kaszalas tájban eszre vevén a' tanu harmad magavall, hogy Lovász György Éjczakaknak üdejen Tóth Marton Jutkahoz gyakran elljárt harmon egy akarattal lest allottak, hogy Lovász Györgyöt Jutkavall kaphatnak, hát mint egy elő álom tájba a' Begyik Geczi Istalójában mentek a' Jutka ágyához a' midőn gondoltak hogy együtt fekűszenek akkoron a' Tanu Társa Szabó János Gyertyát Gyújtván mind a' harmon mentek az Istaloban a' Szunyogh halot fell emelvén, Lovasz Györgyöt levetközve Sv. Gatyá megh odva és Jutkavall őszve ölelkezve aluva találták, de már akkor dolgokat is vegezték mivel az Aszszonynak az also ruhája csunya fertelmes s Locsos volt, fell költvén mind a' kettőjüket megh akarak kötözni, de nagyon könyöröghvén Lovász György és 6. forintokat is igervén a' Tanunak és Társajnak ott hagyak, hanem Jutka ugyan Csak egy márást adott nékiek borra valot legh alabb hogy ötett is ell ne hajczák és gyalazatott ne tegyenek rajta. Hallotta azt is a' Tanu, hogy Somodi Leanyához is megh annak előtt sokat járt de azal nyilván valo paráznaságot nem tapasztalta.

(2.) Balika Flóra Fazekas Istvánné circiter 30 éves tanú vallotta:

Harmadival Nyirás Tajban a' tanuekhoz ell jarvan Toth Márton Jutka Lovász György mindenkor Nyomaba ment a' Menyecskét öleben vette sz[ron]gattak egymást, de nyilván valo paráznaságokat nem tapasztalta nekik.

.....

(6.) Fazekas István circiter 18 éves tanú vallotta:

[...]a Fajszí Lakosok gondolván, hogy Feleséghe vólna kerdezkedöttek a' Tanutul ha valóságos Felesege e? vagy sem Lovasz Györgynek a Tanú joll lehet Lovasz Györgytul a volt parancsolva néki hogy azt vallana hogy Jutka tulajdon Felelsége vólna néki, eö mindazon által csak megh valotta, hogy nem Felesége hanem csak kurvája, visza térvén pedig Fajszrul Halas alat megh hálván a' Tanú ugyan nem latta hanem az ökor hajto Tarsa Jutkanak Tesver öcse latta, hogy ejczaka a szekére őszve fekűttek, és

paraznalkodtak együt, mellyet is tustent Jutka Testver öcse megh vallotta a Tanu nak onnand ell jöven bizonyos Kutya Kaparas nevezetü Vendégh Fogadohoz közell egy allo viz mellett megh szállván Az Aszszyony pendölét szolnyáját fell huzván Lovász György merceskelte az Czombját egy Czérnávall az után a' magáét[...]

199. Az asszony megszökött a legénnyel

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 79. p.

Anno 1753.

A vádlott így vallott:

[...]Szilágyi Szabó Boris ä Nevem Szentesi Leány, mintegy 20. esztendő Kálvinista S. Tót István felesige vagyok.

Miért fogattattál megh?

Azért hogy egy Horváth Mártony nevő Iffjú Legény nálunk lakván, az Uram hite nélkül el csalt, az mintis el menván véle, s- ide s- tova tekeregvén a Pusztákon ketszer közöm is volt véle[...]

200. Szerelmi zálogot adnak egymásnak

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 272-274.

Anno 1755.

A vádlott így vallott:

[...]Nagy György Kata cir[citer] 20 éves vásárhelyi Calvinista vagyok.

Miért vagy fogva, s. vagyoně Urad, hol, s. kinek hívják?

Azért hogy Kálmán István nevű özvegy Szücs Jánosnénál tartózkodó Bettyárral meg estem. Vagyon Uram itt Vásárhelyen lakik a neve Nagy János.

Mitől fogva vagyon esmerecséged azon Bettyárral és testi közösülésed?

Esmeretségem nekem azon Legénnyel régtül fogva vagyon, de testi közösülésem először ennek előtte 3. esztendővel szöllő kötözés tájban az Edes Attyám házánál mások távoly léteken volt.

Hát az üdötül fogva hányszor vólt véle közöd?

Én nem tudom hányszor, hanem mindenkor, valamikor csak modgyát ejthettük.

Adotté valami ajándékot vagy tetté igiretet azon cselekedetedért Kalmány, és te adtále néki?

Adott két s. három máriást a' mint gondolom, én pedig egy selyemel varrott s. v. gattya madzagot adtam néki[...]

201. A férfi feleségül vette a kurváját, amikor annak elhalt a férje

CSML. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 352-354.

Anno 1755.

Mi [a] neved, hová való, hany Esztendő és micsoda vallású vagy?

Nagy Pál Sára ä nevem. Makaÿ vagyok circ[iter] 33. esztendő és Calvinista.

Hányszor vólt közöd Magda Jánossasl mostani Ferjeddal az előtt a' mig öszve nem költetek volna? Másik Urad életében vagy Eözvegységedb[en]?

Meg boldogúlt Férjem Csáki István idejében vólt kéczer ä Szálláson; de itthon hányszor lehetett nem tudom, hanem emlékezem reája : hogy az házam Pitvarábanis vólt itt az Városon. Eözvegységemben pedig mindenkor közösködtünk egymással valamikor módgyát ejthettük.

Hát mással vólte közöd valakivel, valaha?

Emlékem [szerint] soha sem volt mással Senkivel is közöm Törvénytelenül ő rajta kívül[...]

202. Jász Szilágyi István 60 éves házasságtörése Búza Jánosnéval

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 382-386.

Anno 1755. 22. Aug. Vásárhely.

Részlet Kováts Anna tanú vallomásából:

[...]A Fatens most közelebb múlt Vasárnapon reggeli nyóltz óra tájban szomszédságáb[an] lakván Szilágyi Istvánnak nagy kiáltást hallott, és maga házából ki jött, és hogy a szót Szilágyi házánál lenni meg hallotta a közöttök lévő nádfalhoz álván látta testi szemeivel, a midőn Szilágyi Istvánne maga házának pitvarában Búza Jánosnénak fő kötőjét le szaggatta, melyet ugyan csak Búza Jánosné Szilágyi Istvánnak segítségével Szilágyinétől elragadott, és hogy Szilágyi István ezen czivódások után kötötte meg a gatyáját a Pitvarban, minekutánna pedig kívül a Pitvar ajtón mutogatta Szilágyi István maga lábra valójának eleit, maga Feleségének, hogy úgy mond ihol nézd csatakosé vagy Sem a Gatyam ? már akkor elment volt Buza Jánosné, aző gatyája matzagának kötése Pedig annakelőtte volt az Pitvarba[n], jelen létében Búzanének. Authenticata confirmat, hoc addito³⁷³: hallotta kiáltását Jász Szilágyinének ilyen szókkal : Jaj Lekeim gyertek ihol az Uram Búza Jánosnét baszsza a Patkán[...]

Jász Szilágyi István végig tagadta az ellene fölhozott vádat.

203. Az asszony éjjeli vendéget fogadott a hitvesi ágyban

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 450-451.

Anno 1756^a die 2^a Januarj in Oppido Vasarhely peractum

Szentesi Molnár János feleségét, Peszeki Jutka 30 éves kálvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Az én gonosz cselekedetemért, mivel Paráználkodtam Szentessi Vastag Janko Czigányal.

Hányszor volt vele közöd?

Volt mint egy 6szor vagy 7szer de többször nem.

Hol volt vele közöd?

Szentesen a magam ágyán mindenkor éjjel.

Mással vólte valakivel affele közöd és mikor s. hol?

Soha nem volt Senkivel egyébbel dólgom hanem ezzel a kit meg vallottam.

Vóltále többször fogva efféle vagy más cselekedetedért?

Vóltam igenis Szentessen fogva paráznaságomért, ennek előtte cir[citer] 10. esztendővel az ott való Futó István Béressével István nevűvel el esvén, de azért 100 korbátsal meg lakoltam vólt, mint hogy. a Férjem meg gratiazott.

Tudván hogy Leveles vagy³⁷⁴ miért kellett erre a gonosz életre adnod magadat?

Az ördögök lehettek akkor velem, s. azért tselekedtem[...]

(Lásd még a 213/1760. számú pert.)

204. Az asszonyok a saját ágyukban fogadták a szeretőjüket

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 611-612.

³⁷³ Authenticata confirmat, hoc addito = hitelesítve megerősíti, hozzátéve azt, hogy...

³⁷⁴ Leveles vagy = az erkölcsi megjobbulásáért adott kezes levél; levélben vállalta a megtérését. (Lásd pl.: 318/1768. pörben.)

Anno 1756. die 1^a July.

Tót Istvánné Siti Panna, circiter 46 éves vásárhelyi kálvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert paráznaságban estem Vig Andrással.

Hányszor volt Vig Andrással közöd és hol?

Eötczör volt véle közöm amagam Házába, való hogy boros volt a Legény, úgy cselekedte meg tavaly esztendőbe, de az idén magam hittam azt mondván néki : András gyere fekügy mellém, úgy osztán mellémis feküdt, és dólját vellem elvégezte.

Hát a Gyermekid kitül valók?

Az Férjemtől valók, mert mind olyanok mint az Uram, reá estek.

*

Beke Jánosné Mérges Sára circiter 30 évest így vallatták:

[...]Hányszor volt közöd Vig András betyárral?

Nem tagadom, volt vagy hússzor közöm Vig András betyárral a magam Házában az Ágyamon.

Tudtae a Férjed hogy Paráznaságban élsz Vig András betyárral?

Nem tudta.

Mi az oka hogy Paráznaságra adtat magadat holott tenéked jó Férjed vagyon?

Magam Sem tudom mi az oka[...]

Az asszonyok életeknek megjobbítására Reversalist adtak.

205. Nem tudni, hogy a gyermeket ki nemzette?

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 693-694.

A^a 1756.^a die 18^a Xbris in Vasárhely Peractum

Kún Panna circiter 30 éves, vásárhelyi kálvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Pap István nevű Göröggel négy esztendőtil fogva paráznaságban éltem, mindenkor valamikor szerit tehettem.

Mi okból adtat magadat Pap István Göröghez?

Minthogy véle együtt laktam, reá mostam, véle esmérecségbe estem, a' mint is kettei Gyerme kem a kissebbek is tölle valók.

*

Pap István circiter 20 éves vásárhelyi görög valláson lévő személyt így vallatták:

[...]Vólte közöd Kún Pannával, és hanyszor s. hol?

Igenis vólte közöm véle ez előtt három esztendővel.

Valóe hogy ketteje gyermekét Te magad csináltad?

En nem tudom ki csinálta, mert eő az Urávalis hált és másokkalis hálhatott : mivel vak Jósi Csikós és Juhászokis jártak hozzá, nem külomben Sipos Pistais oda járt, ezek csókolták, szopták elottemis.

Mit igértél vagy adtál Kún Pannának azon gonosz vétek[ne]k fejében?

Ingvállat, keszkenőt, s. egyébb holmi aprólékos jószágotis adtam néki, mert féltem tölle hogy meg gyaláz[...]

206. Ha nincs otthon a férj, az asszonyt meg lehet „paráznítani”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 700.

Anno 1756.^a die 18^a Xbris is Vásárhely Peractum[...]

János Deák Ersók, circiter 30 éves, keresztúri kálvinista a kirurgus-borbély Hunyadi Dániel urammal, mintegy 10 alkalommal paráználkodott, zömében a csábító műhelyében. Az asszonyt így faggatták erről:

[...]Miképpen estetek egymás barátságába?

Ugy hogy a Férjem Sóért volt egy ízben Makóra, s. [Hunyadi] hozzám jöven lenyomott, és meg paráznított erővel[...]

207. A sorozatos házasságtörés büntetése

CSML. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 717-718.

Anno 1756. die 29^a Xbris.

Siskó Kata 25 éves vásárhelyi pápista asszony először Rácz Ceczivel paráználkodott:

[...]akkor meg gratiázot az Férjem, hanem pénzbéli büntetésem volt, s. az Férjem fizetett érettem. Másodszor Asztalos Jóskával elestem, akkor 80. korbácsra büntettettem[...]

208. A kapós öregasszony

CSML. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 762-765.

Anno 1757. die 20.^a Julj in Vasarhely Peractum.

Farkas Gergelyné Nagy János Judit circiter 60. éves, szentesi pápista paráznaságba esett Szendi János circiter 33 éves szentesi legénnyel. Az asszonyt így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Szendi Jánossal által menvén a Tiszán, Huszka vendég fogadósnál tánczoltunk együtt, onnan elmentünk Csongrádra, s. meg hálván egy embernek házánál ott meg háltunk, és éczaka hozzám jött én a padon feküdtem, a legény pedig valami rakás lenen és velle paráználkodtam.

Miért voltál fogva Simon Tornyán N[eme]s Tólna V[árme]gyében?

Azért mert paráznaságban estem volt Vaszari Joseph nevű Gulyás Bojtárral, és az Uram gyanakodott reám, hogy nem magától hanem a Gulyás Bojtártól való volna a gyermekem.

Vólte azért büntetted?

Nem volt egyéb hanem korbácsoltak azzal elbocsájtottak, de hány korbácsot adtak nem tudom[...]

209. Az asszony két katonával két hétig csalfálkodott

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 3.: 975.

Anno 1758. 21.^a Juny.

Szász Jánosné Mészáros Boris 30 éves valkói, most Vásárhelyen lakó pápista, katona feleséget vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert T[ekintetes] Dessöffianus Regimentbéli Káplárral Dolronyitzivel egyszer és egy köz Katonával Szabó Jankóval egy Tóth Legény alatsony újj Utzán vagyon quartelyban két hétig valamikor akarta, mindenkor volt közöm[...]

210. Az asszony egy katonával rendszeresen csalta a férjét

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 976.

Anno 1758. die 27. Julj

Szenyves Jánosné Cséhi Mária 27 éves vásárhelyi kálvinistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Ördög János nevű alias Bú Szerző Katonával paráználkodtam.

Hányszor volt közöd Ördög Jánossal?

Tavally Szent György napkor kezdette s. azulta mikor módgyát ej[t]hette mindenkor vólt[...]

211. Az asszony és a szolgálja rendszeresen közösültek.

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 1036.

Anno 1758. die 8.^a Aug.

Petre Jánosné Posztós Panna circiter 40 éves vásárhelyi asszonyt az István nevű szolgáljával gyakorlott paráznasága felől faggatták:

[...]Hányszor vólt véle közöd?

.....

Azon éjjel csak kétszer vólt de annakutánna mint egy tíz hétig, a' mikor alkalmatosságot kereshettünk a vetkezésre mindenkor vólt, hol a' Szálláson hol pedig ithon a Pitvarban[...]

212. Az asszony szeretője sérvét nézte

CSM. SZF. IV. A. 21. b. 115.: 12.

Anno 1760. Die 18ma Mensis Juny Oppido Vasarhely.

A pör érdemi részét a tanúkihallgatások teszik ki:

[...]Vallya meg a Tanú le tett hite után, mit látott Szabó Eörze Tóth Demeter Tési Kertész Feleségehez igaz e, hogy Kovács András, még tavali Esztendőben nyomtatás tájban Tóth Demeternével test szerént Közösködött légyen, és mit tud ; látott ; vagy is hallott ezen Asszonyrúl.

Most nyomtatásban lészen Esztendeje, hogy Tóth Demeternek szállást adtam házamnál, Zselléremnek fogadván eötet, történt azomban csak hamar, hogy Tóth Demeter az hazban lévén, ezen Tanú másik Zsellerinek feleségivel Kovács Mátyásnéval az Pajta felé ment, és István nevű Gyermekeket 3 Kiáltván, az Pajtában talált menni, az holis az hordó mellett látta Tóth Demeternét, Kovács Andrással öszve ölelközve, Tóth Demeterné az ket kezével derekát az Legénnek által fogta ; Kovács András pediglen /:az gatyája az inában lévén:/ mind az Két Kezét Tóth Dömötörné vállára tette, mellyet ezen Tanú meg látván ell csudalkozott, és azt monda nékiek, Kegyelmetek mit csinál? Arra Tóth Demeterné azt felelte, hogy elol Kissebbik Uramnak nagy sérvesse vagyon, aztat nézem.

Látta ezen Tanú, hogy az Legény bundája le volt terítve, és az fejek alatt egy Kaczagány is volt, a mint heverésztek, de hogy fekűttek, azt a Tanú nem látta, addta eö, hogy mihelest ezen Tóth Demeter ez Zsellerül hozzája ment lakni, azon Tót András is veleik jövéen, mingyárt eszre vette azon Tanú, Tóth Demeterné Uramhoz való hamis le[l]kűségét, mert Kovács Andrásnak mingyárt jó rántottát sütött, hogy eszre vette pedig, hogy az Ura jön, Tóth Demeterné még lévén az tálban, az Legény elől el Kapta, es Uratúl el Dugta, Kinek is azután holmi roszt ell hányatott, meg hasogatott Dinnyéket adott elejben. Hallotta ă mellett ezen Tanú számtalanszor, hogy Tóth Demeterné azt mondotta, hogy eö csak azt tartya, ă mit néki egy kecskeméti Asszony mondott, tudniillik : ha nem szereti is az Asszony az Urát, csak jó színt mutasson néki.

*

Stephanus Zsiros ugyan azon időben, és alkalmatossággal ezen gyermek az Dohány Száriton /:kit eők Szengának neveznek:/ látta szemeivel, hogy Kovács András le terítván az bundáját, egy Kőleses hordó mellé az Pajtában és fejek alá egy Kaczagánt is tévén arra Tóth Dömötörné lefeküött, Kovács András pedig Tóth Demeternére feküdüött, és mind addig, még engemet az Anyád Kiáltott, és én szalattam rajta volt Kovács András, meg hallván pediglen az én szavamat Kovács András, csak le fordúlt rula és fel állván Tót Dömötörné derekon által fogva Kovács Andrást, ez pediglen Tóth Demeternének Két Kezét /:az gatyája inában lévén:/ az vállára tévén, azt mondotta az két első Tanúk szavaira, hogy Kovács András Kissebbik Urának nagy Sérvését nézi.

*

Kinek hinak hova való, hány Esztendő, és micsoda valláson lévő Asszony vagy?
Szabo Eörze Tési Kertész Tóth Demeternek házas társa 30. esztendő, igaz Romai Catolica hiten lévő Asszony vagyok.

Voltál-e valamikor fogva? — Soha sem.

Hát most miért fogattattál meg, és mikor hozattattál ide?

Azért, hogy Tési Kovács Mátyásné engemet Kurvának fogott, mellyet én nem szenvedhettem, azért böcsülletemet kerestem ; most csütörtökön lesz egy hete, hogy ide hozattattam[...]

.....

De ugyan csak igaz az, hogy Kovács András nyötelen Legínyel közösködöttél?

Emlék[sz]em soha sem volt vele közösködésem.

Hol vagyon most azon Kovács András?

Még tavali Esztendőben Karátsony előtt Szentes várossa nem tudom miért meg fogatta, és Szegedre gyalog Regimentben küldötte[...]

213. A házasságtörés büntetése

CSML. SZF. IV. A. 21. b. 115.: 49-50.

Anno 1760. 29^a Novembris in Oppido Szentes

Kinek hínak, hová való, hány Esztendő, micsoda Valláson vagy?

Peszeki alias Zadonyi Molnár János Szentesi Lakoss Felesége, Szent Andrásan születtem cirk[a] 36. Esztendő papista vagyok.

Miért vagy fogva?

Eőször azért, hogy Horváth nevezetű Katonával parázñaságban éltem, ä kivel háromszor volt közöm, többször nem[...]

*

1761. Die 22da Januarij in Opido Vásárhely[...]

Volte még más alkalmatossággal valami bajod a parázñaságért, és hányszor?

Volt igenis egyszer, az előtt egynehány Esztendővel, mivel egy Czigannyal vetkeztem mellyért itt Vásárhelyen törvént állottam, és meg is vertek azon cselekedetemért.

*

Anno 1761. Die 10^a Aprill[...]

Minthogy Peszeky alindits³⁷⁵, Szentesi Molnár János hite szegett Felesége, mint maga szép szerivel való s mint az T[ekin]t[e]tes Törvény Széke előtt ujra is meg vallott bizonyság tételébül és szava vallásábül bizonyos az : hogy ő félre tévén az Isteni, és Törvényes parancsolatokat, férjéhez való hites kötelességit, először ugyan Czigannyal

³⁷⁵ Alindits = alio nomine = más néven.

testi képpen szövetközött -s- vétkezett, melyért éltetének meg engedésével maga büntetését akoron el vette, és azért az Csongrádi Uraság Székének Itiletbül meg adozott, másodszor pedig feslett életet /:azon vétekbén horváth István nevű Katonával, ă Ki a Törvény előtt Szömében meg vallotta, többször is ugyan, de amit Peszeky Judith sem tagadgya háromszor esvén:/ semmiképpen meg nem jobbította sőt meg rögzött rosszasságabúl és gonosz szokásabúl Ki vetközni reménység se lehet, Hazánk Törvénye pedig az illetény másodszor, annyival inkább többször is el követett házasság törő, -s- hite szegett Személyeknek halálos büntetést, az az ă Testi halált³⁷⁶ szabott, és rendeli ; annak okáért, hogy rossz életének, és ezen le irt parazna cselekedetinek, érdemes, és Törvényes büntetésit el vegye, Mester által³⁷⁷ feje el vesztésére, másoknakis rettentő Példájára itiltetik.

214. Bujkál a parázna asszony

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 41-42.

Anno 1761. die 25.^a Martii[...]

Dani Gergelyné Gál Susánna circiter 36 éves gyöngyösi pápistát vallatták:

[...]miért vóltál fogva az Csongrádi Városházánál?

Azért mert valamelly István nevű Takáts Legénnyel vétkeztem, a' kiis T[ekintetes] Hadikianum Regementbe Katonának ment.

Hányszor vólt véle közöd?

Számát nem tudom hányszor vólt véle közöm az el múlt Eösztül fogva.

Miképpen szabadultál meg a' Városházától?

Minthogy aludtak a' Város házánál lévők én csak ki jöttem közöttök.

Hol vóltál az ulta ă meddig Parochiára Szaladtál?³⁷⁸

Egy kúp nádban bujtam s. ott éltem és szomjuan vóltam, s az el múlt Ejczaka mentem Parochiára.

*

Deliberatum est

[...]verum pro prima Magistratuali 100. Scuticae ictibus castigandam determinati.³⁷⁹

215. A sorozatos paráznaságért korbácsolások, majd fejevesztés következett

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 38-39.

A^o1761. die 21^a Aprilis.

Tóth Andrásné Sisko Kata circiter 30 éves vásárhelyi pápistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Nagy Janossal paráználkodtam ez elöt cir[citer] 7. Esztendővel.

Hányszor volt véle közöd s. hol?

Számát nem tudom hányszor volt, hanem ă Száláson közösköttem véle.

³⁷⁶ Testi halál = kivégzés, amely által csak a test pusztul el, de a lélek tovább él.

³⁷⁷ mester által = hóhér, tanult kivégző által.

³⁷⁸ Parochiára szaladt = templomok melletti menedékhelyek = asylumok működtek, és a vádlott ide bújt.

³⁷⁹ Verum pro prima Magistratuali 100. Scuticae ictibus castigandam determinati = jobbulása céljából 100 korbácsütésre ítélték.

Férjeddél együtt laktál akkor midőn Nagy Jánossal paráználkodtál vagy sem?
 Igenis együtt laktam
 Férjednek el menetele után volte közöd Nagy Jánossal vagy sem?
 Ném volt mert Nagy János is meg házasodott.
 Kitül való ezen 7 esztendőben járó gyermeked?
 Nagy Jánostúl való,
 Vóltálé többször fogva paráznaságodért, és hánszor s. micsoda büntetésed volt.
 Voltam 1^a Rácz Gáspárral A^a 1751. 14. Februray 30. sz. büntetés, 10zel engetett.
 Pag[ina] 692. in Nigris.³⁸⁰
 2^a Asztalos Joseffel A^a 1754. 13. Maji. 80. Korbácsot adtak, Pag[ina] 139.
 3^a Sas Istvánnal A^a 1757. 13^a Januar. 715. pag[ina] dilate et.³⁸¹ A^a 1757. 29. July
 150. korbácsot. adtak pag[ina] 746.
 4^a Nagy Jánossal most el estem.

*

Büntetésként újabb 100 korbácsütést kapott, majd hóhér pallósa által kivégezték.

**216. Az asszony másokkal egy szobában paráználkodott a szeretőjével
 CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 52-54.**

Anno 1761. 12.^a Aprilis.

Mocsi Jánosné Alföldi Kata circiter 25 éves vásárhelyi asszonyt vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Nem tudom különben, hanem egy Sánta Vén Kapás az ágyamhoz jött éjczaka, és
 a' Fejemhez tette a kezét, s. mondotta : hogy odébb mennek : de nem mentem.

Miért mondottad tehát hogy hála Istennek hogy kívílagosodott, és hogy tovább nem
 mentél a' gonosságra?

En nem mondtam.

Valóé hogy azon Sánta Kapással sokszor csókolódtál?

En nem csókolódtam Sohais.

De eo utrum?

1.^a Mit tud, látott, vagy tapasztalt a' Tanú, Mocsy János Feleségének Alföldi
 Katának paráznaságáról Circumstantialiter³⁸² beszéllye elő?

Hódý János vallomása:

A' Tanú egyebet nem tud, hanem tapasztalta, hogy egy ágyban feküdtek valami
 Szalontay Ferencz nevű legényel mert Sokáig állott fejeknél azon Ágy mellett, mellyben
 feküdtek s. hallotta egymással való közösködéseket, mivel egy házban hálált s. lakott a
 Tanúis Alföldi Katával, még Puskátis fogott kezében a Tanú, mivel különben nem
 merészlett közel menni hozzájuk, félvén hogy Setétbe késsel, vagy egyébbel a Tanút
 által szúrja, és mondotta maga Feleségének : Hallod é Feleségem? gyujcs gyertyát, mert
 ördög vagyon a házba; melly szóra mindgyárt le ugrott a Legény az ágyról, és gyertyátis
 gyújtottak. Melly dollgokat háromszoris hallott a Tanú, Csókolódásokatis elégszer látta
 a tanú ezen Legényel, és azon Legény a Tanúnak egy pár Csizmátis ígirt, csak hogy ki
 ne mondaná reájok a' mit tapasztalt.

Alföldi Katais mindenkor azon kérte hogy ki ne mondaná.

³⁸⁰ Pagina 692 in Nigris = a 692. lap a Fekete könyvben. (Ti. lásd ott a korábbi ítéletét.)

³⁸¹ Dilate et = [a pert] elhalasztották, „megtörték”, és...

³⁸² Circumstantialiter = részletesen.

A' midön pedig az föllyebb irt módon, a' gyertyát meg gyújtották a Szobába, ki ment az Házból Szalontaý és a Menyecske Alföldi Kata azt mondotta : Az Istennek legyen hála hogy rajtam ki világositotta a' gonosságot, hogy Sokáig nem üztem, mert engemet úgymond tisztán ördögséggel vett reá, nagy mestersége vagy az ennek az embernek, ennél egyebet a Tanú nem tud, hanem ez ilyen dolgát nem szenvedhetvén, bé adta az Város Házánál. Minekelötte pedig bé adta volna a' Tanu, egy ízbe az el múlt karácsony Innepeének második napján az Vatta Fia János, és a Szél János Csikóssa János el mentek a Tanú Házához és a' Csikós azt tudakozta a Tanutól : Janos Gazda úgymond, micsoda rosszaságát tudod ennek az Asszonynak? értvén Alföldi Katát, arra a Tanú így felelt: ha meg akarod tudni a bizony Kurva. Azon szavára, a' Vatta Fiával Jánossal edgyütt rajta mentek a Tanún, a földhez csapták, agyba föbe verték, és ha a Felesége meg nem mentette volna kezekből, Isten tudgya hogy járt volna kezekbe, rút káromlásokkalis káromkodott a Csikós.

Biró Judit tanú vallotta:

[...] Aztis tapasztalta : hogy Alföldi Kata a' maga Urához nagy idegenséget mutatott, mert csak háttal forgott felé, és velle lévén, le huzta szemére a keszkenőt, mellyel az feje bé vólt kötve, vévén észre Férjeis azon idegenséget, eleget szidta; de Semmi haszna nem vólt. A' Tanúis eleget pirongatta, azért, hogy miért csókollya inkább az idegent, hogy Sem az Férjét ; de csak meg érte egy Kaczagással [...]

217. A hetedik gyermekével várandós asszony más férfival is paráználkodott

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 46.

Anno 1761. 25.^a Maý.

Kun Mártonné Erdős Ersok circiter 26 éves, tiszánánási vádlottat vallatták:

[...] Miért vagy fogva?

Azért mert Hagyó Istókkal /:a' ki Katonának állott a' midön meg akarták fogni:/ paráználkodtam.

Hányszor vólt velle közöd?

Vólt vagy Nyólczor Közöm velle.

Mi panaszod vagy az Férjedre hogy máshoz adtad magadat?

Ennékem Semmi panaszom nincsen, mert hat Gyermekem vólt tölle, és az hetedikkel terhes vagyok.

Miért adtad tehát magadat paráznaságra?

Magam Sem tudom miért adtam reá magamat.

Micsoda rosszaságát tudod Balog Sárának?

Egyebet nem tudom : hanem eő szinte olyan Kurva mint én vagyok ; melly gonosságát énnékem maga beszéllette Balogh Sára.

Reversalium tenor³⁸³

Anno 1761. 27.^a May Erdős Ersok[na] keze +. vonása, mellyet adott életének meg jobbulásáról , hogy eő Soha többé nem paráználkodik és részegítő italt nem iszik.

218. Istállóban és udvaron paráználkodott az asszony

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 47-48.

Anno 1761. 26. Maý.

³⁸³ Reversalium tenor = a kötelezvénylevelek tartalma.

A Kun Mihállyal paráználkodó Balog Istvánné Balog Sára circiter 30 éves debreceni asszonyt vallatták:

[...]Hányszor volt velle közöd?

Csak ötczer vólt velle közöm, négyszer ä Zsigáné Istállójába, és egyszer az Udvaron.

Hogy merted arra adni magadat, holott Ferjed vagy?

Csak azért mert azt fogadta, hogy ha ki tudódik megh vált engemet kölcségével.

Miképpen esmérkedtetek megh edgyütt?

Csak úgy, hogy mostam reá, s. az ablakra jött ä fejér ruhájáért, s. ki szállított az ablakon, énis ki vittem, és ollyankor véghez vittük[...]

219. Amikor az asszony éjszaka idegen férfival közösült, úgy gondolta, az a férje volt

CSML. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 134-137.

Anno 1762.^a 4.^a Martÿ.

Tánczos György 40 éves csongrádi pápistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert paráznaságba estem ä Csongrádi Szücsnek Feleségével.

Miképpen történt dolgod igazán beszéld elő?

Csak úgy, hogy együtt lévén mi ä Szücsnével Lakodalomba, meg szoritotta kezemet, S. én gonosz végre magyaráztam, azután mulacság kedvéért ä Szücs hozzámis el jött Feleségestül, de én töllem csak el ment a Felesége, hanem én az Urával, Szabó Szomszédommal, Sivákkal, Antal Istvánnal mentem Eszes Mátyás házához mulatni s. onnan gondoltam reá magamat, úgy mentem a' Szücs Feleségéhez, mivel Antal István mondotta eregy héj menny el ä Szücs Feleségéhez próbáld megh, es az ajtaja nem lévén bé zárva, bé mentem s. hozzá mentem, s. fel feküdtem mellé, beszéllettemis velle, és öis csak könnyen engedett s. elvégeztem velle dolgomat.

Miért adtad magadat arra holott böcsülletes Feleséged vagy?

Már az csak megh vagy.

*

Imre cseh Szücs Györgyné Raffaj Jutka circiter 29 éves csongrádi váglottat vallatták:

Miképpen történt allapotod beszéld elő?

A Férjem együtt mulatott Eszes Mátyás Szekbiró Házánál Sivák nevü Eskütt emberrel, Tanczos Gyurkával, és többekkel, én pedig Házamnál már le feküdtem volt egy ágyban Gyermekimmel, ä midön Házamban bé jött valamely ember, én úgy gondolván s. tartván hogy az Férjem légyen, s. mellém jöven, Tótúl hozzám szállott gale odább, melyre mondtam, hogy majd, had tegyem le ä gyermeket ; de le se tehettem hanem nyúlt ä Lábomhoz, fel hajtván ä Dunyhát, és el végezte véllem dolgát, azzal fel költ mellőlem és szállottam néki : hogy miért le nem vetkezik, talán ismét el akar menni ä mulacságra, és eö azt felelte : hogy el megyek édes lelkem, ä mintis el ment, azzal én fel költtem az ágyból, magamra ruhát vettem és az Uram után mentem hogy velle szólhassak, odais mentem es bé menván ä Szobában, kezemel intettem néki, hogy jöjjön hozzám egy szóra, s. azt mondtam néki ugyan miért jöve el kjend ollyan hamar, talán meg haragudott kjend reám, arra azt mondtotta az uram : hiszen nem voltam én estvetül fogva otthon, azzal elő mentem az asztalhoz, és azt mondtam: Jaj Istenem ki vólt én nálam, ki háborított meg engem az én fészkeembe? Arra mondtotta az ott jelen lévő Antal István, egyél ne Sirj, mit gondolsz ezzel a бүдös Szücsel, En úgymond vóltam ott, ha

meg tudná a Feleségem készebb vólnék a' Tiszába úgrani. Akkor különösen együtt beszélgettek Sívák és Tánczos, és Sívák így szóllott midőn panaszomat hallotta : hallodé ne Sirj kölle arany, talán nem vólt Semmi, s. mindenkor csak azt mondotta Sívák, hogy ne mondgyak egyebet, csak hogy a kezével kereskedett ; de Semit nem cselekedett, mert ugymond ebből halális következik.

Miokból gyanakozol Tánczosra?

Onnan gyanakszom, mert Szabo Ferencz Szomszédom nállam lévén eö mondotta hogy Tánczos vólt, a mintis az után Tánczos hozzám jött ä Mámai Vendég fogadóssal, és híttá az Uramat ä Vendég fogadás borinnya ; de az Uram nem ment, mondván : hogy nagy baja vagyon az én dolgom miatt akkor ä Takács Vendég fogadás Térdre esett és ugy kért hogy hadgyak békét ne keressem ; de Tánczos csak halgatott. Innen Tánczos ellen gyanónk lévén ötet megis fogattuk Ispány Urammal, hanem kezességen el bocsájtattott[...]

220. A katona felesége mástól lett viselő

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 190.

Anno 1762.º die 9.^a Aug[usztus].

[...]Győri Ersok[na]k Férjemről Lévaÿ Mátyásné katona az Uram [a] Hadikian R[e]g[iment]be Vasarhelyi cir[citer] 24 esztendő Calvinista [vallotta:]

Miért vagy fogva?

Azért mert Szanda nevű Betyár Legényel paráználkodtam, a kitől terebbe is estem[...]

221. Előbb az öreggazda, majd a fia paráználkodott a szolgálóval

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 175-181.

Anno 1762.º die 26. 9^{bris}.

Török György 60 éves vásárhelyi gazdát vallatták:

[...]Hányszor vólt közöd Bang Sára Leányzóval?

Énnékem nem vólt Soha is.

Hát miért adtál berin felyül 10. fl[orensi forintot és] 30 xr. neki uti kölcségre?

Igen is adtam, de csak azért, mivel meg hallottam, hogy az fiamtól terebbe esett, ha gyermek ágyba fekszik, hogy legyen neki mihez nyulni.

Valóé, hogy Sok ízromban háltatok ketten egy Szobában a Szálláson Bang Sárával?

Igen is való de én nem bántottam.

*

1762. 2da X^{bris} a kihallgatást tovább folytatták:

Mi haszna tagadod vald meg igazán csak hányszor vólt közöd Bang Sárával?

A mint emlékezem le hetett mintegy négyszer vele közöm háromszor a szállason, egyszer pedig ide haza Vásárhelyen.

*

1762.º 26. 9^{bris}

Az öreggazda fiát: Török János circiter 36 éves parasztot vallatták:

[...]Hányszor vólt közöd Bang Sárával?

Vólt vagy háromszor közöm vele

Hol vólt közöd velle?

A Szálláson vólt vagy kéczér közöm velle, egyszer a Szobába[n], maszszor a' Pitvarba[n]. Harmadszor ithon az Istálloba[n]

Vettedé észre ha Szűz volté a' mikor elsőben velle közösködtél vagy Sem?

En nem tudom volté Szuz vagy Sem.
 Mennyi ideje hogy leg először volt véle közöd?
 Kaszállás előtt volt véle közöm és a Leány Lőrincz nap³⁸⁴ előtt emlegette, hogy terehbe esett.

Miért adtad reá magadat, holott becsülletes Feleséged vagy?
 Nem Szánt Szándékból hanem csak erőtlenségből cselekedtem.

*

1762.º die. 23.^a 9^{bris}.

Bang Sára circiter 17 éves vásárhelyi lány vallomása:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert Ifjú Török János, Gazdámval paráználkodtam.

Hol és hányszor volt véle közöd?

Először is ithon a Kamrájában kért reá, hogy engedjek neki, S ugy engedtem, azután a Szállásán egész nyáron valamikor teczett néki, akkor közösködött véllem, mert a Szálláson laktam véle, a' Felesége pedig ithon lakott, mivel kicsiny gyermeke volt.

Mire kért Török János tégedet, mondottaé, hogy masra valy?

Igen is azt mondotta, hogy vegyem reá valamelyik Bérest és engedjek neki, S azután mondjam reá; de én nem cselekedtem.

Ugyde a' Török György Béresse Menyhárt János, azt mondja, hogy gyakran háltál egy házba az eőreg Török Györgyvel a' Szallason, es hogy eő tőlle estél teréhben?

Igenis háltam elgészer és csak ketten háltunk, de semmit nem cselekedett énnékem hanem a Fia.

Vald meg igazán ne tagadd volté az eőreg Török Györgyvel közöd és mikor, s. hol?

Már tovább nem tagadom igen is volt Számtalan Sokszor véle közöm, mert Szűzességemben is eő kegyelme rontott meg, mellynek több esztendejénél, el sőb is a Szálláson, egy házban ketten háltunk, és csak amitott, hogy tőlle nem lesz gyermekem, S én azt el hittem, S ugy engedtem eő kegyelmének.

Mellyikkel volt többször afele közöd?

Leg többször volt közöm az eőreg Török Györgyvel, és tavalyi Dínnye kapálláskor ejtett meg leg elsőben is, eleget kűszködtem véle mig megejtett.

Micsoda helyeken volt közöd az eőreggel?

Ithon a Kamarában, hol fákhoz, hol hordokhoz szoritott, az Istálloba kádhoz szoritott, a Szallason pedig deszka padhoz szoritott, s. ott volt elsőben is közöm.

Ki szöktetett el minekutánna eszre vetted, hogy terehbe esel?

Csak magam mentem el, és meg jelentettem Gazdámval, s. utra valót az eőreg gazdám Török György 10 fl[orensi forintot, és] 30. xr. adott béremen fellyül, hogy a gyermekemre is ha lesz jobb gondot visellessék, eő igazgatott merre menyek.

Tudták e egy más cselekedetét vagy Sem vald meg igazán?

Nem tudták külömben, hanem midőn észre vettem, hogy változik természetem, meg mondtam az eőregnek is hogy a Fiával is volt közöm és engemet mindenképpen, arra kért az eőreg, hogy reá ki ne mondjam, őrizzem Becsülletét; de én a Lelkemet nem terhelem véle ki mondom.

*

1762.º die 1.^a X^{bris}

Varga Judit tanú vallomásából idézünk:

³⁸⁴ Lőrinc nap = augusztus 10 (és szeptember 5.)

Az most leg közelebb el mult Sz[ent] György nap előtt ezen Tanu Varga Judith, Bang Sára Török György és János Szolgálóját Vásárhelyi Fodor Janos hoz kívánván Szegődtetni, s a' többi között Bang Sára azt is mondá ezen Tanunak : Én ugy mond Törököknél továbbis meg maradnék Szolgalonak ; de eőreg Bátyám Uramtól, értvén Török Györgyöt nem maradhatok, az Aszszonyok ugyan örömet meg marasztának, erre a Tanú nem kérdezőn semmit csak azt mondotta : No Sára Leány gyermek lévén vigyáz becsületedre, erről többet semmit sem szolván Fodor Jánosokhoz a Tanu bé szegődtette ; de annakutánna Törökék meg marasztották, és ottan maradott Szolgalonak.

Gyevi Soos Mihályné Biró Katalin cir. 38 esztendő tanú így vallott:

A Fatens egyebet nem tud, hanem még Pestis előtt Szolgálatban lévén Török Györgynél /:akkoron a Tanú cir[citer] 14 esztendő lehetett:/ a midőn Felesége Templomba ment volna, maga Török György othon az háznál maradott, és fel fekütt hanyíttást az ágyra S. be kiáltotta a Tanut mondván : Te Leány győvel be : kire a Tanú szaladván a Szobába szemeivel látta, hogy Török György a farkát fel berjesztven kezébe tartotta ; de azt látván a tanú azonnal ki szaladott az házból ennel egyebet nem tud.

Moczary Istvánné Pali Ilona circiter 39 éves vásárhelyi tanú vallotta:

Ez előtt 13. esztendővel egy alkalmatossággal nyomtatás tájban a Tanú Pálinkás korcsmárosné lévén, S az Ura pedig a Tanúnak a Szallason nyomtatván, történt a többi között, hogy ejtszakának idején Török György a Tanuhoz ment, be szolván az ablakon, ha aludnaé az Tanú, mivel Török György akkor bor Biró vala, az Tanú be eresztette házában, a kiis meg fogván a' Tanú kezét az agyhoz vitte, és hogy engedne néki, arra, kuszködven vele igen kényszerítette, melyre a Tanú Török Györgynek azt mondotta: Ugyan bor Biró Uram miért nem hagy kegyelmed énnékem békét, hiszen kegyelmednek derek Aszszony Felesége vagyon, arra Török György azt felelte haj, ugymond eőreg már az én Feleségem és vastag, mi hallode! te is vékony én is vékony, ugy őszve illünk mint a gyalult Deszka, de ugyan csak tellyességgel nem engedvén néki az Tanú Török Györgyvel ment a Tanutul azt pedig a tanú haza jöven az akkori Hűtvese Hegedűs Gergely tústint meg beszéllette, a ki annakutánna Török Györgynek szemére is vetette, mellyért Török György laczatván neheztelni azt mondotta; No ha azt Feleséged meg nem bizonyította, az Pellengéhez³⁸⁵ köttetem, és jól meg verettetem, de ugyan csak ebből Semmi Sem lett ; mert Török György soha elő Sem hozta.

*

Asztalos Istvánné Vadlövő Ilona circiter 18 éves vásárhelyi tanú így vallott:

A Tanú ez előtt három esztendővel Török Györgynél Szolgálaskodván, vallya hite szerént, hogy tavasszal ki menvén tisztogatni a Tanú a Tanyára Török György 3 szor vagy 4 szer is próbálgatta a Tanut, meg fogván az agyra vetette, és fel fogván a Tanú szoknyáját és kaparászván a lába között erőszakot akart rajta tenni szoval is kérvén, hogy engedjen néki de az Tanú ugyan csak nem engedvén neki, sivalkodott es kiáltott, ugy magát kezéből ki vette, látván pedig Török György, hogy a Tanun semmit sem vehetne, annakutánna fel hagyott velle[...]

222. Házasságtörés utazás közben
CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 208-211.
Anno 1763. die 2^a Februarj

³⁸⁵ Pellenge = a kor közösségi megszégyenítő eszköze: kő vagy oszlop, amelyre a bűnhődőt fölállították, vagy hozzákötötték; nyakába gyakran bűnről írt táblát is akasztottak, és kitétték a tömeg gúnyolásának, köpködésének célpontjául.

Gaál Jánosné Czirok Sára circiter 27 éves, vásárhelyi katona feleségét vallatták:
 [...]Miért vagy fogva?
 Azért mert terhes vagyok
 Kitől estél terhbe?
 Csala Jánostul estem terhbe.
 Hánszor volt vele Közöd vald meg igazán?
 Nem volt többszer Közöm csak egyczer, amidőn velle edgyütt utasztam Pestre az
 útba egy Leanykam volt vellem 12. Esztendő.
 Vette é eszre a Leányod paraznasagodat.
 Nem vette mert el aludt többszer nem engedtem neki.

*

Csala János 35 éves feleséges vásárhelyi ember azt vallotta, hogy
 [...]négyezer vagy ötezer volt velle közöm[...]
 Hol volt velle közöd?
 Nyomtatás tájba len magot vittünk Lorincz uton cir[citer] 2. hete Pestre, és akkor
 az utban volt velle közöm egyebűt nem volt[...]
Csala János még arról is beszélt, hogy az asszonynak
 [...]massalis volt Közi, mellyről Tanukatis kesz vagyok allitani[...]

223. Az asszony katona férje távollétében „kiéli” magát

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 230-240.

A^a 1763. die. 18ta February.

Ústőkös Mihályné Heczay Ersok circiter 36 éves palkonyai asszony, aki Vásárhelyen lakott, paráznaságáért állt az úriszék előtt. A fölített kérdésekre végig tagadó válaszokat adott. Ekkor, 1763, április 21-én, az ügyében tanúkat hallgattak ki.

Molnár Mihályné Poja Erzsébet circiter 47 éves elmondotta, hogy

A Tanu edgyüt utazott, az elmúlt Szent Pal Napi³⁸⁶ Gyulay Vasarra a' Kérdésbén levő Ústőkösnevel, Kocsisok lévén Szalay István, azon alkalmatossággal Kaszapere felé mentek, és a Vendeg fogadohoz érkezvén Ústőkösne mindgyárt üzentt a kaszaperegi Csösztül, Hazug Bandi Nevű Csukrék Csikosoknak /:Kiis akkoron az Andrasi Uram Gyulajonal tégergett³⁸⁷: hogy gyönne ő hosza a Vendeg fogadosa, amintis el jot, hozván Magaval egy bográcsban főt húst, és mihelelt oda érkezett mind a Kettő öszve ötven bokáját, egy mást meg ölelték, és meg csokoltak, azzal Ustőkösne egy Marjast adván Bandinak, bé mentek a Szobaba, az holotis Ustőkösne Nagy danolást, es tanczolást vitt veghez. Ez a Kor a Kelvén aztis szemeivel latta a Tanu, hogy valamely Szin alatt Ketten egy Suba alá fekűttek, és Szalay István a labokatis meg rukta, az utan onnan föl Kelvén, Ki mentek Eczaka a Gyujahoz, el virattig ott voltak, Nap föl jűtekor jövén visza. Onnan meg indulván Kocsijokon vélek edgyüt Bandiis Kocsijokra ült, es Megyes nevű pusztai Ustőkösne az öliben fekűtt, és Ket egy hazaig mentt vele egy alkalmatossagon sot maradt. A Tanu pedig tobb Tarsaival edgyütt a Gyulay Vasarra bé ment. Az után Masnap az említett Bandy, Ket egy hazi Tisztartó Urammal be jött Gyulara, és ismet Ústőkösnet föl kereste, a Kiis szinte a Tanuval edgyüt S:V: Sertes pecsenyének sütesében foglalatosgodott, és azonnal Uranak fogatta, a mintis azután harmadnapig ugy eltek edgyüt, mint az Ura Felesegével, mivel ott levén Közel bizonyos Nemet Szabonak

³⁸⁶ Szent Pál napja = június 29.

³⁸⁷ Gyulajonál tégergett = gulyájánál ténfergett, szolgált.

Satora, melyben bort arult többnyire ott mulattak, és paraznalkottak edgyűt, mert Szemeivel latta a Tanú, hogy három izben együt, paraznalkottak, es Magais azon Nemeth Korcsmaros, amint Maga a Tanunak mondotta, szemeivel latta, onnan Ezel tajban Borsos Nagy Isvtán Nevű Embernek hazához a Varosra be méntek, és ottis amint Borsos Nagy Istvánné a Tanunak beszéllete, a Szobaba be menván, és a patkara le ülven csokoltak egy mast, es Bandi alatta Kotorazott, attyatis vetettek Szamokra a szobaba, de mivel Gyermekek agyas azony volt a szobabán, a gertya eget, es azért gondolvan, hogy a szobaban az ő fertelmessegeket, többenis eszre vehetik Magoknak a pitvarban csináltattak agyat, es ott haltak. Ez így levén Masnap regvel Űstőkösne Bandival edgyűt Ki jött a Vasarba a Tanúhosz, es így szolott /:vedmeg rajta, ertven Bandit az Volegeny poharat, mert úgy mond od[a] bennis azt mondotta, hogy már 4. Esztendeje miolta el vett. Aztis szemeivel latta a' Tanu, a midőn Juhász Nevű Gyalog Katonával szantalanszor paraznalkodott, hol a Hazba, hol a Komoraba, ezt pedig mind az Ura a Tanunak mind Moczo Czigany lathattak, aztis szemeivel latta a Tanu, hogy bizonyos Zsidovalis paraznalkodott a Gyulay Vasarban mellyet azon Katonaneis latott, a Kinek az ura a Tömlőcznel Katonaskodott, úgy mind Zilagyi Janosne : Arrais emlekezett a Tanu, hogy az el mult Telen a Tanut őszve szidta illy modon: Disznotul, Kugyatul teremtetett, nem csuda, hogy en Kurva vagyokis, mert En Iffiu vagyok, az uram esztendeig sem jön haza, tarka Kugya Hitű, Kristus tagado, papista Kugya vagy, olyan hitu vagy mind a picsád.

Molnár Mihály circiter 50 évs vásárhelyi tanú vallotta:

A Tanu mivel az Űstőkös Hazanal lakik, jól ismeri űstőkösnet, és tapasztalta azt, hogy Juhasz Nevű Gyalog Katona, sok izben le vetkezett, egy ingre gagyara, és Űstőkösnevel edgyűt egy agyban haltak virattak, hallotta a Tanu sok izben hogy eczakanak idejen paraznalkottak együt, de mivel az gyertyát el oltottak szemeivel nem latta, aztis hallotta a Tanu ugyan azon paraznasag Közben az űstőkösne szajabul, lassan úgy mond le török az agy, de azomba[n] az Katona veghez vitte maga dolgot ennél egyebet a Tanu nem tud[...]

.....

[...]hogy folyo Esztendőben, most farsangbán bizonyos Poka Czigant Heczey az Komorajaban le fektette, eczakanak idejen, es midőn mar az egész Haszbeli Cseled le fekudott volna ezen Poka Czigany Heczey agyara, és vele edgyűt verattig fekűdött egy agyban.

Moczo István circiter 48 éves vásárhelyi tanú vallotta:

A Tanu egyebet nem tud, hanem mivel a Gyalog verbungnak Konvencziós³⁸⁸ Musikussa volt, tehát történt egy alkalmatossággal, az el mult őszell, hogy Űstőkösneis Maga házánál bort arulvan, Juhász Nevű Gyalok Katona a Tanut el hivatta Űstőkösne hazahosz musikalni, amintis el ment, és ott Musikált egy darabig eczer latta a Tanu hogy Juhasz Katona, le vetkezik egy ingre gagyara, mint gazda szőköt Maga hazanal le vetközni, Kitis latván a Tanu azt mondgya neki, Talan le akar Kend pajtas fekütni, arra azt feleli le bizen pajtas, Kire a Fatens azt mondgya, majd Magamis le fekszem ide a patkara, és azon beszéd után Juhász Katona szene lattara, a Tanunak föl fekütt az Űstőkösne Agyara, Űstőkösne pedig a le fekvésben utolsó lévén maga oltotta el a gyertyát, és melle kellett fekudni, mert más üres agy nem volt a szobaba, az után csak hamar keszd röcsögni, ropogni az agyok, mivel nem igen jó volt, mellyet meg halván maga Űstőkösneis így szollot : Űssön meg a Menkü lassan mert le török az agy, de azzal

³⁸⁸ Konvencziós = szerződéses.

a Katona nem gondován /:ambar jól tudta hogy a Tanu és Masoksem alussznak az hazban:/ Maga dolgat Követte ameg Kedve tartotta.

Zlikai Györgyné Jarobicz Ilona circiter 20 éves vásárhelyi tanú így beszélt:

Vallya : Hogy az elmúlt Nyaron a Tanu egy Kőből buzat ki sütvéen Kenyernek, szandekozott Ki vinni, az örmények pusztajara, a vegre, hogy Maganak elelmét Kereshesse, mellyet meg halván Űstökösne, rea Kőttötte Magot a Tanura hogy az ő Kenyeretis vigye Ki Magajeval, es ugyan Magát Űstokosnetis vinne el fizetést, amintis azt meg cselekette, es a Tanu Maga leven Kocsis a midőn a Szaraz ér mellyet valo Nagy Hajlasy Korcsmahoz érkeztek el estveledvén csak hamar oda jött valamely Bándi Nevű Ember, egy Kulács borral az ott valo Korcsmábúl és akaragya ellen a Tanúnak azon Bándi Nevű Ember, és Űstökösne ujjobban be foktak a Kocsiba ā Tanu lovát /:mivel mar Kiis foktak vala hogy ott hajjanak:/ es a Szaraz er szelere a Nagy hajlasba vitték, ott kellett Kis Gyermekével edgyút a Tanunak halni azomba Űstökösneis Bándival edgyütt a Kocsi Kerek melle le fekűttek, és ā Bándi bundajaval be ta[ka]rocztak s virattig edgyút halták ennél egyebett a Tanu nem tud, mit cselekettek egyút a Tanu nem visgalta mivel el alutt.

Tot Eva circiter 30 éves tanú vallotta, hogy halotta, amint Poja Ersoknak ezt mondotta:

[...]Nem csuda hogy én Kurva vagyok, mert én iffiju vagyok, az Uram esztendeig sem hal velem, de te vén Kurva vagy az urad is mindenkor mellyetted vagyon. Aztis mondotta Disznatul Teremtetett Vén Kurva Boszorgany olyan a Hited mint a picsád[...]

224. A részeges kurva betyárral paráználkodott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 316-317.

Anno 1763. die 11.^a Juny.

Sebők Mártonné Lenárt Kata circiter 43 éves, Túrra való kálvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert a Deső Ferencz Betyárjával Molnár Pállal paráználkodtam ugyan a Deső Ferencz Szállásán háromszor vagy négyszer, mivel Majorosnéja voltam Deső Ferencznek Szállásán.

Mással kivel vólt közöd vald meg igazán?

Nem volt mással, hanem maga a Gazdám három izrombais probalगतott, hogy engedjek néki, de én nem engedtem.

Vóltálé fogva többször paráznaságodért, vagy más egyéb roszszaságodért?

Nem voltam fogva külömben hanem Turon mivel részeges voltam, mert meg cselekedték hogy olyan[t] tegyek, azért vóltam a Város Házánál egynehányszor.

Miért hagytad el az Uradat?

Azért, mert a bor italoméért sokat kінzott az Uram.

*

Molnár Pál circiter 30 éves nőtlen, a Nyitra vármegyei Taroskegy helységből való pápistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert a Deső Ferencz Szállására én mint napszamos munkás ki menvén, Lenárt Kata maga vetette az ágyát a konyhába, és maga hívott hogy fekűdjem mellé, a mintis három éjtszaka egyűtt fekűdtűnk es paráználkodtűnk[...]

225. Amíg az asszony közösült, szeretőjének cimborája örködött és leste őket

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 305-312.

Anno 1763. die 18.^a Augusti.

Elesdi Jánosné Czirok Kata és Pója Márton paráználkodásáról tanúkat hallgattak ki:

Högyös Katalin circiter 19 éves vásárhelyi leány vallotta:

A Tanú adossa lévén Czirok Katának, Len törni magához hivatva a Tanút ez előtt cir[citer] 2 héttel éjtczaka Éjfélt után, s. szinte azután kevés idővel ment 2 ember be Cziroknéhoz be akaván a Tanuis az Új Házba menni, Csáki Ferencz az ajtóba állott, és be nem eresztette a Szobában, hanem magais bé menvén be zárta maga után az ajtót, a Tanú az ablakra menvén, mivel a Szepe hold világ be sütött az ablakon, szemeivel látta a Tanú, a midőn az Hasán fekott Czirok Katának az eő ágyán Pója Márton, Csáki Ferencz pedig belől a' küszöb mellett álván, nézte eőket, hogy paráználkodtak, a Tanú hivta oda a Czirok Kata Szolgáját, hogy látná, mit cselekszik Pojával a Gazda Asszonya, de a Szolgáló nem ment, azután mikor az hajnal hasadott, akkor jött ki a Szobából Pója, S. a Tanuhoz menvén így Szóllott az ott levő Szolgáló Leánynak Nem láttadé Csáki Ferenczet? holott maga ki jövé, Csakit a Szobába hagyta Cziroknéval, de a Leány azt mondotta : Nem láttam bizony én, azután a Tanú a szolgálóval együtt be menvén a Szobába, Csáki Ferenczet le feküve találtak a Pitvarba, ki lévén nyitva az ajtó, s. úgy költ fel azt mondván mind a kettő, hogy ihol régen költögettyük ezt a Korcsmárosné, de fel nem költögettyük, akkoron Csáki Ferencz a tele hordonak aknáját fel ütve, lopó tőkkel vett bort, s. kínálta a Tanút is meg fogván Csáki a Tanúnak kezét így szollott : héj ha te ott lettél volna majd tégedet basztalak volna én meg. arra a Tanú azt mondotta: Nem engem bizony Soha, es eő arra így felelt. De bizony te sem vagy jobb másnál. Első ki jövételevel a Szobából Pója selyem keszkenőt igirt a Tanúnak, csak hallgasson, senkinek ne mondja a mit látott. Aztis mondotta, basztam én úgy mond az éjtczaka, arra a Tanú felelt: Talán nem látták, akkor ígérte a Selyem kendőt, mely ígérte a Szolgáló Leány is hallotta.

Horváth Mártonné Gaál Mária circiter 36 éves tanú vallotta:

Egyebet nem tud az Tanú, hanem a gyalog Katonák szidták Ur napi³⁸⁹ Vásárkor a Vásárba, hogy ugymond te kúrva az éjtczakais meg basztalak a padláson, kinek neve Szabó Katona vólt. Azonkívül közönségesen az egész Városon vólt hire, hogy Szappanos Pistával esmerték egymást, és együtt éltek, paráználkodtak, mert az előtt cir[citer] : 5. esztendővel a Tanu oda menvén éjtczaka éjfélt tájban Mosas kedvéért, látta a Tanú, hogy Szappanos Pistával egy ágyba feküdtek, de mit csináltak mit nem a Tanú nem tudja.

Gilicszó Margit circiter 56 éves tanú ezt vallotta:

[...]Pója Mártonnal ugyan nem tapasztalta a Tanú semmi paráznaságát Elesdinének, hanem Szappanos Pistát elégszer látta a Tanú nőtelen korában, hogy csókodtak, és alais sokszor kapdosott, azomba[n] többi között aztis Szemeivel látta a Tanú, hogy az említett Szappanos Pistával együtt ketten lévén a Szobába be ment a Tanú Szinte akkor szállott le az hasáról Elesdinének, maga Elesdineis ki lévén takarózva, akkor takarta be magát, s. fel költ és akkor kötötte fejében főkötőjétis, a Legény pedig gatyáját kötötte, de bundais lévén a Legényen, csak hamar más felé fordult a Gatyá kötéssel, ennél egyebet nem tud a Tanú.

³⁸⁹ Úr napja = pünkösd után 10 napra van.

Rácz, alias Cirok Kata circiter 24 éves vásárhelyi kálvinista a kihallgatásán mindent tagadott. Poja Márton circiter 30 éves is mindent letagadott. Csáki Ferenc circiter 46 éves szintén az egészet tagadta.

226. A korosabb férj féltékenységből hagyta el az ifjú feleségét

CSML. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 317.

Anno 1763. die 13.^a 7^{bris}.

Szírmái Mártonné Uri Ersok circiter 18 éves hatházi kálvinistát így vallatták:

[...]Hol vagy az Urad?

Telegden vagy még Sz[ent] György napkor mult esztendeje hogy oda ment, ott kocsiskodik Miskolczi István névű Nemes Embernél, engemet el hagyott, mivel idős ember cir[citer] 40. esztendő 3. holnapig laktam véle, de addigis féltett, vert mindenkor.

Racz Lőrinczel hányszor volt közöd vald meg igazán?

Csak kéttzer volt véle közöm itt Vasarhelyen az Molnár Samuel Istállójában, mivel ugyan eő nálla lakom.

Hová lett Racz Lőrincz?

Ugy végeztem véle, hogy együtt el mennyünk, hanem eő előre el ment Várad felé, és én azt mondtam néki, hogy Pál napi³⁹⁰ Vásárkor magamis utánna megyek.

Mi okon jöttél ide, es miért nem mentél az Urad után Telegdre?

Voltam egyszer nálla Telegden, de maga othon nem lévén, az atyafiai, masokis azt mondták, hogy az Uram azt mondtotta volna, hogy ha ott leszek vagy fejemet veszi, vagy ki csal az erdőre, és fel akaszt, mellyet énis meg halván nem mertem ott maradni, hanem haza mentem.

Vald meg igazán masal ezenkívül vólté közöd?

Nem vólt soha senkivel[...]

227. Az asszony mindazokkal paráználkodott, akikkel csak összeakadt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 544-546.

Anno 1764.

Gyarmathy Samuné Kis István Sára circiter 37 éves nádudvari, most Vásárhelyen lakó asszonyt vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

En magam gonosságáért vagyok fogva mivel részeges vagyok, és Sokat loptam holmi apró cseprőt, es parázna életetis éltem már alkalmas időtül fogva.

Az alpöröst ezután a lopásairól vallatták, majd a paráználkodásait kellett fölsorolnia:

Kivel, hol és hányszor paráználkodtál?

El kezdettem paráználkodni elsőbenis Nád Udvaron Szabó Istvánal, a' ki most Karczagon lakik ez előtt 8^{dik} esztend[ővel] ment oda.

Coram³⁹¹ Imre Gondákkal valo paráznaságát revocálya.³⁹²

Ismét két Pasztorral egyik Reviczkie Gonda András Csikóssal, másik Gonda István Gulyással mind a kettő egy Testvér vólt, mostis ott laknak úgy gondolom.

Coram Imre Vizesivel valo dolgátis revocálya.

³⁹⁰ Pál napja = január 25. (Pálforduló napja.), és június 9. (Péter és Pál napja.)

³⁹¹ Coram = előtt.

³⁹² Revocál = visszavon.

Vizessy János Juhásszalis, a ki Helység Juhássza volt, most Karczagon lakik.

Vásárhelyen először paráználkodtam két Némettel, egyik Jó Györgyénél volt Szállva, másik Kapitány házában lévő Sírásóval, a ki a Hadnagy Lovára visel gondot.

Hol paráználkodtál a' Nemetekkel?

A Jó Györgyénél valóval elsőbe kis Alberték házában 4czer vagy 5czer, a Jóék házában 3szor volt velle közöm. A Strásán valóval az ott való Istalloba volt háromszor közöm.

Csorba Szabo Miskávalis paráználkodtam, éjczaka a Tornácza alatt egyszer, kinekis adós voltam 1. Máriással, es egy petákkal, s. ennek fejébe el engedte. Eö ugyan eleget hívott mind a' Szállására s. mind Sás Szedni, hogy ne dolgozzam csak mennyek ki velle, de nem mentem[...]

228. Vadházasságban élő hites házások

CSML. SZF. IV. A. 21. b. 115.: 488-495.

Anno 1766^a Die 11^a Septembris in Oppido Csongrád[...]

Az ügyben először tanúkat hallgattak ki. László Mária így vallott:

[...]Mikor Barna Boris Csanyi Csárdásné volt akkor üdőben egymás után 6. Esztendeig Boris mellett szolgáló keppen Lakot, szemeivel látta, es tapasztalta azt, hogy majd három Esztendőig Juhász Ferencz szinten úgy élt Barna Boris Csárdásnéval, valamint akar melly hazas ember feleségevel szokot élni, Szántalanszor látta, hogy le vetkezve eczakának idején egy ágyban háltak, nappal=is valamikor kedvek tartotta együve dültek csókolódtak, Kamaraba együt be zárkóztak, de világos gonoszkodásokat nem tapasztalta.

Nagy Zsuzsanna tanú vallotta:

Leg közelébb most az Kárász Uram pusztáján is ẽ fatens Borisnál lakot, de ot olly világossan, mint Säregházán nem mertek együt élni, mivel az Juhász felesége=is ott lakot, hanem azt tapasztalta hogy csárdárul csárdára együt eljártak, és sok izben mikor haza jöttek koczódtak, mondván füle hallatára ẽ Juhásznak Boris, te akasztó fára való négyyszer ötször jól meg dolgozol jövetben, még=is mikor haza érkezünk, mindetig mocskolsz, talan ugyan azért, hogy kedvedre mindetig nem cselekszem.

Ekkor ismét Sár egyházán azt=is tapasztalta ẽ fatens beteg lévén, közel ẽ pincze ajtajánál feküdt, hogy Boris a Juhással pinczébe ment, holot=is nagy csokolkodásokat, szuszogásokat világossan hallotta.

Latta ismét Karasz Uram csapszékin ẽ fatens hogy Boris midõn a Juhással öszve veszet, és ismét öszve bekélltet, nagy szeretetibul Keziben vévén a Juhász nadrágját azt=is csokolgatta. Ismét egy ízben ugyan Karász Uram vendeg fogadójába az Csap szék udvarán holot akkor Boris hitves Ura=is jelen volt, Boris meg ragadván Juhász Ferencz Lábra valójának madzagját meg oldotta, kinek is ináru le esvén gatyája azt Boris az földrül fel kapván, mezítelen üzték egy mást az Udvaron.

Ismét ezt=is hallotta ẽ fatens Boris Szajából, hogy az Juhász azt mondaná néki ha meg tapasztaltya, hogy eö az igaz Uraval fog hálai által üti mindgyárt késsel, ellenben amint eszrevette beszédgyébül Borisnak eö is sajnálotta hogy az Juhász maga hitves feleségevel hált[...]

*

Volt Csanyi Csárdásné Barna Borisnak, Oláh Ferencz Juhással vagy mással, minémü parazna életit tudgya?

Hevesi Apollonia tanú vallotta:

A fatensnél tartott szalást Ferencz Juhász feleségestül de hogy Boris Csárdásné vagy egyszer a fatens hazánál let volna, annyivalis inkább paraznasagokat tapasztalta volna arrul semmit nem szollot azt ugyan szemeivel látta a fatens, hogy Juhász Ferencz feleséget gyakran mikor haza jött meg veregette azt vetette okúl, hogy Borisért verné ötöt az Ura mivel Boris Kurvája néki ezt füleivel hallotta egyebet nem tud szollani felőlük.

*

Ezután a két vádlottat hallgatták ki:

Kinek hívnak, hova való, hány esztendő, és minémű vallason lévő vagy?

Oláh Ferencz az nevem, Vásárhelyi fi most pedig Horgas Sz[ent] Péteri Korcsmáros, mint egy 27 Esztendő Oláh vallason való vagyok.

Miért fogattál meg?

Azért, hogy Barna Borissal, kivel is az leg közelébb el múlt Szent György naptul fogva az Horgas Sz[ent] Péteri Korcsmákon számadó Korcsmárosságot viseltem, az előtt fél Esztendővel paráznaságban éltem az minden az említet Barna Boris Csani, és Sáregyházalmi Korcsmárosne volt, én pedi mintsenti juhász voltam.

*

Kinek hívnak[...]

Barna Boris az nevem Tőszegen N[eme]s Pest vármegyébe[n] lévő helység[ben] születtem [így!] 35 Esztendő igaz Romai Catholica hiten való vagyok.

Voltál 3 valaha fogva?

Nem voltam, hanem egyszer ez előtt három Esztendővel ugyan tsak paraznaságért fizetet érettem Parika 3 kivel éltem[...]

229. A viselős asszony azért hagyta el az urát, mert a férje, a napa és a sógornője is verte

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 771-772.

Anno 19. 8^{hr} 766.

Soltész Jánosné Balogh Sára circiter 24 éves, a Bihar vármegyei Nagy Kerekéről való kálvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert viselős vagyok.

Kitül estél terehbe?

Lázár Ferencz Gazdámto estem terehbe.

Mikor és hol vólt véle közöd?

En Szolgálója lévén néki a mult Eöszel Szegödtem hozzá Sz[ent] György napig, azon idő alatt leges leg [e]lösször karacsony előtt egy héttel, itthon az Istallojában vólt véle közöm ötszer vagy hatszor.

Mással kivel vólt közöd Lázáron kívül vald megh?

Nem vólt férjemen kívül senkivel.

Mi okon hagyta el az uradat?

A napam miatt, mert sokszor megvert, es annak egy Menyecske Leánya, az Férjem nem bántott annyira.

Vóltále Terhes Férjedtül?

Soha nem voltam.

Voltale ez előtt fogva?

Nem vóltam sohais[...]

A pörből az is kiderült, hogy a fiatalasszonyt Kósa János 20 éves béres is „használta”, és nem kizárt, hogy tőle vált viselőssé.

230. A hites asszony eldobta a főkötőjét

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 815-816.

Annó 1766. 29^a Mensis. 8^{bris}.

Nagy Ersökk circiter 25 éves Kis Uj Szállási kálvinista asszonyt vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert el hagytam az első Férjemet Kis Uj Szállási Nagy ferenczet [így!], a' kivél ugyan Kis Uj Szálláson meg esküdtem, és ide jöttem Vásárhelyre lakni.

Miképpen jöttél Vásárhelyre, és itt kihez méntél férjhez?

Magam egyedül jöttem Vásárhelyre, és midőn érkeztem a' Vásárhelyi határba, a' főkötömet elhajítottam, és ekkor Lázár Ferenczhez szegődtem.

Az elhagyott férjet, Nagy Ferenc circiter 33 éves kálvinista, Kis Uj Szállási lakost a feleségéről így vallatták:

[...]Hány esztendő lehetett akkor a' midőn elvetted feleségül?

Lehetett mintegy 15. vagy 16. esztendő a' midőn én el vettem, mert jó nagy Csecsej voltak.

Volté terhes te tölled azon Balog Nagy Ersök?

Igenis volt terhes, de a Terhét le tette, mi okból esett, azt sem tudom[...]

*

A fiatalasszony elpanaszolta, hogy amikor a férje feleségül vette, még kislány volt. Az ember akár az apja is lehetett volna. Sohasem szerette, ezért hagyta el a férjét.

231. Nemi betegségben szenvedő parázna

CSML. SZF. IV. A. 21. b. 115.: 681.

Anno 1767. die 6^a Juli

Csurka Ferenc 50 éves, vásárhelyi pápistát Sugár István betyár pörében vallatták:

„[...]Az múlt nyáron hányszor volt közöd azon asszonnyal?”

„Nékem bizony soha sem volt mert vagyon három Esztendeje, miota asszonnyal sem háltam, mivel a' Süly³⁹³ igen el rontotta s. v. szerszamomat nem=is vizelhettem.”

„Hát a' feleséged mért nem lakik veled?”

„Azért hogy részeges soha semmire sem mehettem véle, meg az fejér ruhámat=is bé itta búzámmal egyem s=másom mind el predálta.”

„Voltál e valaha Fogva?”

„Voltam Vásárhelyen akkoron, midőn Petőt fel négyelték,³⁹⁴ azért hogy Kovács János aki Szek bíró volt ream esküdött hogy két feleségem let volna, azon üdőben, de igaz nem volt, és így el eresztettek[...]

232. A fiatalasszony bosszúból csalta meg az urát, de nem tudja, hogy terhes-e?

CSML. SZF. IV. A. 53. a. 4.: 943-944.

Anno 1767^a 4.^a 5.^a et 7.ma X bris.

³⁹³ Süly = lehet: vérbaj, aranyér, skorbut és többféle bőrbetegség. A vizsgált korban ugyanis több, egymástól eltérő betegséget is neveztek így. Itt valószínű, hogy vérbajról volt szó.

³⁹⁴ Petőt fel négyelték = 1754. ápr. 2. Szeremlei Cs. S. 1907. 3: 295-314; Wellmann, 1952., ill. Hódmezővásárhely története. 1984. 1: 359-363.

Szentesi Lászlóné Dencsi Susa, circiter 18 éves vásárhelyi kálvinistát így vallatták:
[...]*Miért vagy fogva?*

Azért mert Komjáti András nevű Iffjúval vagy háromszor paráználkodtam, az Attyám Dencsi Péter Szállásán a Szobába[n]

Mi okon adtad reá magadat holott jó Férjed vagy?

Mert mindenkor kurvázott es kinzott, s. arra való bosszuságomba[n] cselekedtem.

Hol volt akkor az Férjed?

A Ferjemet itthon hagytam, es el szöktem tőlle, s. gyalog mentem ki az Attyám Szállására.

Terhes vagy ẽ vagy sem?

Nem tudom vagyok e vagy sem? [...]

Az ifjút, akivel Szentesiné paráználkodott, Komjáthy Andrásnak hívták, 19 éves vásárhelyi pópista legény volt. A fiatalember tagadta ezt a kapcsolatot. Az asszonyt — állítása szerint — csupán a sámsoni csárdánál egyszer látta.

233. Az asszony katonával is „megdolgoztatta” magát, mégsem esett teherbe

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 944.

Anno 1767. 4. 5. 7. Xbris.

Kotormány Susa circiter 20 éves vásárhelyi kálvinistát vallatták:

[...]Mi okon adtad magadat Bajor Jósi Verbung Katonához?

Mert el csábitott, azzal hogy el veszen, mivel már 7. esztendeje, s. többször hogy az Férjemet innen erővel el vitték Katonának.

Hányszor volt közöd Bajor Josival vald meg igazán?

Két vagy három hétig élt, tovább nem? Számát nem tudom hányszor vólt velle közöm.

Miért adtad magadat erre az életre?

Mert el ámitott.

Estéle tölle terehbe vagy Sem?

Bár estem vólna terehbe, mert vólna mivel magamat mulatnom, de az a bajom, hogy sem az Uram[t]ul, sem ettül nem vagyok terhes.

Voltálẽ fogságba ez elõtt?

Soha többé nem vóltam[...]

234. Egy éjszaka háromszor közösültek

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1101-1102.

Anno 1769. Januari 2^a.

Elõbb Nagy Mihály Ferenc circiter 23 éves szentesi kálvinistát hallgatták ki:

[...]Közösködte Bogár Katával, hol és hányszor?

Mi tagadás benne, hozzám jövén a Tanyámra Bogár Kata, egy ejjel 3szor közösköttem velle[...]

*

Keresztes Jánosné Bogár Kata circiter 25 éves csongrádi pópista, katona feleségét így vallatták:

[...]Vald meg igazán hányszor vólt közöd Nagy Ferkével?

Volt egy éjszaka háromszor, a midõn nálla háltam a Tanyáján[...]

235. Rosa Marci szeretkezései házasságtörõ asszonyokkal

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 11-13.

Anno 1769. 11.^a Mar.*Az asszony a szeretőjével elhált, miközben férje a másik ágyon aludt.**Bodka Mihályné Kovács Panna, circiter 40 éves Győről való kálvinista asszonyt hallgatták ki:*

[...]Esméredé Rosa Marczit?

Esmérem anyibul hogy Szolgám volt 17 hétig meg fogadtuk Béresnek.

Micsoda Szövetséged volt Rosa Martzival?

Nékem Soha nem volt véle közöm hanem csak hogy béressünk volt.

Vald meg igazán hányszor paráználkodtál véle?

Már meg vallom hogy igen is volt közöm Rosa Martzival az magam házánál ugyan az magam Ágyán volt véle közöm.

Ejjel volt é vagy Nappal közöd véle, és hol volt az Urad akkor?

Ejjel volt és az Uram is othon volt de az Uram más Ágyon fekűt, S. Marci jött hozzám.

Mikor volt véle közöd vald meg igazán?

Arra emlékezem Hogy Husvét Innepei előtt volt, de bizonyos Napját nem tudom[...]

*

*Az asszony nem írta össze, hányszor közöskült szeretőjével**Szántó Mihályné Gulyás halász feleségét, Szabó Ilona circiter 26 éves vásárhelyi kálvinistát vallatták:*

[...]Esméredé Rosa Marczit?

Esmérem mert a' mult Télen nálunk lakot, mint Halász Legény.

Hányszor volt véle közöd?

Számát nem tudom mert nem irtam fel, de volt egy néhányszor magam házánál az Ágyon.

Mikeppen esmérkedtel meg véle?

Csak úgy hogy magam laktam s. hozzánk jöt tapogató³⁹⁵ kérni, de akkor nem adtam néki, hanem más este jöt hozzám S. az Uram halászni lévén akkor paráználkodtam véle.

Mondottad é hogyha tudnád, hogy Rosa Marczy mással kurválkodik Vásárhelyt meg nem lakna miattad.

Ugy mondtam hogy ha tudnam hogy mást Szeret én ötöt nem Szeretném[...]

*

*Pénzzel fizet a hites asszony a szeretője „szolgáltatásáért”*A^o 1769° 11.^a Aprilis.*Rosa Mártony circiter 24 éves pópista szegedi házas embert, így vallatták:*

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert az Asszonyommal Botka Mihálynéval közösködtem a' maga ágyán, az maga Házába[n], Kinek neve Kovács Panna.

Hogyan esmérkedtél meg véle?

Csak úgy hogy Béresse lévén, házánál laktam és maga kedvezett, minden módon ; csak meg esmérkedtünk egymással.

Ezenkívül mással kivel volt afféle közöd?

Volt mással is a' Gugás Halásznéval Szabó Ilonával közöm, a' kivel is valami hatczor volt közöm; de ez engemet pénzen vet meg, mert borra valot mindenkor adott, a'

³⁹⁵ Tapogató = halászszerszám, feneketlen kas, amellyel a meder alját tapogatták.

mikor véle közösködtem ; Sőt azt is mondotta ; ha meg tudná hogy mással közösködtem, meg nem maradnék tőle az Városon.

Miképpen estél véle barátságba?

Csak úgy hogy az Urával Halász voltam, a' múlt Eösszel, S. az ura a' Bárkával a' Tiszanál hált, én pedig itthon a' feleségével[...]

236. A bűnre tért asszony

CSML SZF. IV. A. 21. b. 116.: 180.

Anno 1769. die 10^a Apr[ilis].

"[...]Kováts Ilona a nevem, Szegedi vagyok, de most Győre mentem férjhez Szabó Mihályhoz, 18. esztendő pápista vagyok."

„Miért, és ki, hol fogot meg?”

„Győn fogatott meg Tisztartó Uram azért : hogy Gyevi Kani János, Béressével, Gyurka nevű Czigánnyal közösköttem, egyszer, akivel elis akartam szökni, de utol ért Tisztartó Úr.”

„Miért akartál véle elszökni?”

„Azt mondotta azon Czigány hogy ha véle el megyek, anyira viszen, hogy soha Magyar országot sem látom, s- úgy osztán szabadon élhetek véle.”

„Miólta vagy férjnél, és mi az oka, hogy illy nagy gonoszságra vetted magadat?”

„Múlt Szent Mihálynaptól fogva, és noha én az Uramat midnég Szerettem, ezen tselekedetre mind az által tsak azért attam magamat, hogy el amitott az roszt Czigány[...]"

Az asszonyt fejvesztésre ítélték, de férje megbocsájtván neki, meghagyták az életét.

237. Az ember a más felesége mellé csúszott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 236-237.

A^a 771. die 28. Martÿ

Nagy János circiter 25 éves hajdúböszörményi kálvinistát vallatták:

[...]Mi okon fogtak meg?

Azért, mert Kapocsi Ersókhöz a' Somogyi Miska feleségéhez csusztam.

Miképpen csusztál mellé?

Csak úgy, hogy elsőben együtt ittunk Erdős Kata Korcsájában, az Ersókkal, Urával, és az Apjával, onnan az ő házokhoz haza mentünk, és én is a' földre feküdvén, az Ura is ott fekütt, hanem a' Menyecske az ágyon vólt, s éjczaka hozzá akartam menni Sáros bocskorommal, de a Menyecske azt mondotta, hogy vessem le a' Bocskoromat, melyet nagy hamar le is vettem, és mivel azon ágy előtt a' földön fekütt az Ura, és egy beteg Öreg asszony, azokat által ugordván fel az ágyra, az ágy nagyot retsent, meljre mindnyájan fel ébrettek s láram esvén, Semmire nem mehettem.

*

Kapocsi Ersók circiter 23 éves vásárhelyi kálvinista vallomása:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert [Nagy János] alattomban mellém fel jött az ágyra, én azt gondolván, hogy a' magam férje ; de a' midőn meg tudtam, mivel reszketett a' keze rajtam, a' midőn tapogatott, én az ágyról leszállottam, és ki mentem a házból, s többé fel sem hágtam az ágyra, hanem a patkára ülven, lármát csináltam, 's úgy jött világosságra[...]

238. Az asszony a férjét vádolta meg azért, mert ő szeretőt tartott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 271.

Anno 771. 13.^a 8.^{bris}.

Jenei Györgyné Nagy Mária circiter 25 éves, a Szatmár vármegyei Jánosi nevű helységből elszármazott kálvinistát így vallatták:

[...]Mi okon szöktél el Férjedtől:

Azért, mert az Férjem rongált, vert szidott; mivel magam meg mondtam neki, hogy ezt a' Balog Istvánt tilcsa el a' házunktól, de ő inkább csak bor innya járt, és öléssel fenyegetett.

Mennyi ideje, hogy Balog Istvánhoz tetted magadat?

Nincsen több égy esztendejénél, hogy véle meg esmérkedtem, mert az előtt járt utánam vagy esztendeig, de mindjárt meg nem ejthetett, azolta pedig hányszor vólt véle közöm, Számát nem tudom[...]

*

Balogh István circiter 24 éve Jánosiból való kálvinista legény elfogatásáról azt vallotta, hogy csak azért van börtönben,

[...]mert gyalog ejcszaka jöttem haza a' Gazdám Hódi Pál Szállásáról[...] és nem a pörbeli személy miatt.

*Balogh István elmondotta, hogy Jeneinével csak 6 hete jöttek el Jánosiból. Azelőtt az asszonnyal való szövegsége [...]*csak valami egy hétig [vólt] tovább nem[...]

239. Az asszony mellé idegen férfi fekszik a szúnyogháló alá**CSML SZF. IV. A. 21. (D. Szám nélkül.)****Anno 1774. oct. 19.**

Anno 1774. Die 14^a 8^{br}. in Possessione Gyö Catharina Fazekas[...] benevole examinata.³⁹⁶

Mineved?[...]

Fazekas Katanak hinak, ide Györe valo; 18. esztendős, házas papista vagyok.

Vald meg igazán, minémű szövetséged volt néked Zombory Mihállyal; s- hányszor vétkeztel véle testi képpen?

Nékem semmi szövetségem sem vólt és soha vele meg nem estem, és nem vetkeztem.

Emlekezele hogy aratás tajban veled egész ejel egy szúnyogh háló alat hevert.

Arra emlekezem, hogy mellettem feküt, de mikor jöt mellém és mikor ment el azt nem tudom.

Tudtad e, hogy Zombory légyen, aki melletted hevert etzaka?

Nem tudtam.

Az éjtzaka csak maganyossan haltal?

Öregbik Uramnak mintegy 5 esztendős fiatskája feküt vélem, és Zombory Mihály.

Ki vert föl regvel az Agybúl?

Bakos Mátyásne jöt regvel hozám, kijs észre vévén, hogy Zombory [van] mellettem, azt modná nekem, Kata nem az Urad fekszik te melletted : kinek én azt feleltem, bizony én nem tudom ki fekszik. Ara Zombory is föl ébredvén, azonal el ment mellőlem.

Vóltál e valaha büntetve.

Nem vóltam[m], mert soha ollyas rosztat nem cselekedtem[...]

*

³⁹⁶ In Possessione Gyö Catharina Fazekas[...] benevole examinata = Győ községben Fazekas Katalin kínvallatás nélkül kihallgatva.

Anno 1774. die 12 Mensis 8^{br} in Poss[essio]ne Gyeö[...] benevolum examen.

Mi neved te

Zombory Mihály, mintegy 19. esztend[ös] Algyői, Catholicus Nyötelen vagyok.

Miért fogtak meg?

Még aratáskor történt, hogy az Korcsmában be vetődven többet itam, mint sem kölletett volna, ugyan csak meg is részekedvén, éjféltájban haza indultam, de az Atyám Háza helet, Bakos Mihály udvarában tántorottam be, és ott az kint lévő szünnyog háló alá, gondolván, hogy othon vagyok, be feküdtem, holot Fazekas Kata nyúgodot, és egész hajnalig ott hevertem a menyecske mellett, s- azért fogtak meg.

Hanyszor volt közöd Fazekas Katával?

egyszer sem volt, mert én részegségem miat nem is tudtam, hogy hol fekszem, hanem csak akkor vettem magamat észre, hogy hol legyek, mikor föl keltem.

Hajnalkor, mikor föl keltél, melleted fekütte a Menyecske?

Ott fekűt akkoris, de nékem semmit sem szöllöt, én sem szöllötta[m] véle, hanem mihelelt föl ebrettem, azonal el mentem tüle.

[...]Ha nem közösködtél volna a Menyecskével, meg nem büntetettel volna a Templo[m]ra egy néhány font gyertyával.

Én meg nem büntettem, mert véle nem közösködtem[...]

*

Anno 1774. Die 13^a 8^{bris} in Possessione All=Gyö[...]

De eo = utrum?

Bakos Mátyásné Németh Ágnes 33 éves algyői katolikus hitű tanú vallomásából idézett részlet:

[...]ezen Tanú az Urával kint az Udvarban fekvén, holot csak éppen közel vala Fazekas Katának Szunyogháló Ágya, aki a Tanúnak 6. esztendő Fiacskájával fekűt, egykor tehát azon eczaka e Tanú valami Csuszamodást halván, gondolta, talántán az fiacskája lábát az Szunyog háló alul ki találta volna hanni, az Szunyogok azt csipdesik, e Tanú maga ágyából fel kelvén, Fazekas Katanak az ágyához ment, fel hajtván a Szunyog hálót, mivel szép csillagos éczaka volt, látta Zomborý Mihályt Fazekas Katával a Szunyog háló alatt fekűdni ; ezt látván e Tanú, meg Szöllétotta Fazekas Katát, úgy mond : hallod e Kata, ki fekszik melleted, mellyre azt felelte a Kata, hogy eő nem tudná, ki légyen, arra ezen Tanú fogja Zomborý Mihálynak hoszu új szűrét /:melly a Szunyog háló alul egy kevésbé ki volt:/ alóla ki huzván, el vitte, Nem sok üdö múlva Zomborý Mihály fel Kelvén, egyenessen haza Szaladot[...]

240. A rajtakapott asszony pöre

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 657-658.

A.^a 1774. Die 15.^a 9^{bris}

Bencsik Ilona 21 éves pópista, csongrádi vádlott vallotta:

[...]Miért vagy fogva?

Azért hogy az Uram Fazekas Jakab bé vadolt, mint ha engemet Nagy István Palkóval együtt kapott volna.

Vald meg tehát hol kapott edgyutt benneteket az Urad?

Nagy Istvány Pista Istallojába mongya az Uram

Igaz e tehát hogy közlötted dolgodat, Nagy Istvány Palkóval?

Igenis igaz a mint is mar Biró Uramnak ki vallottam, mert az Legény a Lakodalomban le vett lábamról.

Hanyszor volt közöd azon Ifjuval?

Csak egyszer közlöttem vele dolgomat, melyet ennek előtte soha nem tselekedtem, akkor is rajta kapott az Uram[...]

241. Az asszony már a számát sem tudja, hogy hányszor volt fenyítve a kurvaságáért

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 659-662.

Anno 1774. Die 29 X.^{bris}

Tusók János Kanász *feleségét* Tükörös Sara *circiter 30 éves kisújszállási pápistát* valatták, *aki lopás és bűnrészesség vádjával állt az úriszék előtt:*

[...]Voltál é ez előtt fogva?

Voltam, de számát nem tudom hányszor voltam fogva, Szegeden Kurvaságomért voltam fogva egy Szegedi Ember Simon Mihály csinálta a Középső leányomat mely 6 esztendő, Részségemért, lopásomért és káromkodásomért egynehányszor voltam fogva, egynehányszor meg is korbacsoltattam[...]

*

*Tükörös Sára felől így kérdezték [...]*Mády János Tehén hajtó embert:

[...]Talán volt is velle közöd?

Nem volt, de bár lett volna[...]

242. Le és föl mozgott a bunda az alatta közösülőkötől

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1000-1001.

Anno 1776. die 29. ^a Juny

[...]Mit tud, látott, vagy tapasztalt a' Tanú Fekete Ferenczné Mohos Clárának Paráznaágáru. circ[umstantialiter] beszéllye elől.

Pintér Jánosné Horváth Judit, circiter 29 éves, Helvét vallású tanú így beszélt el Pap Istók circiter 23 éves, vásárhelyi kálvinista legény és Fekete Ferencné Mohos Klára circiter 22 éves, vásárhelyi kálvinista asszony parázna esetét:

[...]Pap Istók fel fekütt Mohos Klárával az ágyára, abbul, úgymond, rosz következik[...] a' fiók ablakon békintvén, szemével látta : hogy azon ablak iránt való ágyon lévén egy Suba, azon Suba alatt egymás hasán feküttek ; a' bunda csak emelkedett, 's ismét le= lapatt egy más után, a' két ortzajok egymás orcáján volt, melyet el végezvén, egymás mellet feküttek öszve ölelkezve, arczal szorossan feküttek; melyből a' Tanú világossan mondhattya : hogy akkor együtt paráználkottak[...]

243. Az asszony elvetette magát, a férfi pedig ráfeküdt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1009.

Anno 1776. 17. 8.^{br}

Siskó Jancsi circiter 21 éves vásárhelyi pápistát vallatták:

[...]Hányszor volt közöd Ditséretes Mátyásnéval?

Nem volt soha is[...]

Ditséretesné Simon Éva circiter 32 éves kecskeméti pápista vádlottról így beszélt az egyik tanú:

Siskó Ilus, annorum cir[citer] 12. referállyá: hogy ő látta, a' midőn az Ő Sógora a' Kertben menvén Ditséretes Mátyásnéval, a' Mátyásné Házánál; ott' az Asszony Mátyásné a' földön el vetette magát, a' Legény pedig fel hajtotta Szoknyáját, Pendelét, és arczall reá fekütt, 's mind addig ott feküttek, mig Lovas Geczi az ajtót reájok bé nem nyitotta; akkor ugrott el a' Legény, és a' Nád=falon ki=ugrott[...]

244. A kislány szeretőjével férje mellett is paráznaságban élt**CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1082.****Anno 1777. 19^a Jan[uár]**

Fazekas Istvánné Zsiros Ersók circiter 17 éves vásárhelyi kálvinista arról beszélt az úriszéken, hogy már 2 esztendeje paráznaságban él Simony Jánossal, akitől teherbe esett. A kislány tehát 15 éves lehetett, amikor férjhez ment.

245. A mostohaanya lett a fiú szeretője**CSML SZF. IV. A. 21. b. 1.: 396-404.****Anno 1777. die 24^a Maj. Szegvár[...]**

A fiú így mutatkozott be, majd vallott tettéről:

[...]Taborosy Janos, úgy mondgyák, hogy 17^{dik} esztendőben fordultam Gyevi fi helyes gazda feleséges Papista.

Miért fogtak meg?

Ugy hallom, azért fogattattam meg, mint ha én az mostoha Anyamal paráználkodtam volna, de én mind halálíg egyebet nem mondhatok, hanem hogy artatlan vagyok a' vádolásban, es valamint hogy soha nem közösködtem a' Mostohámal ugyancsak eszem ágában sem volt, ezen fertelmes vétek.

Hányszor feküdtél Mostoháddal egy ágyban a' szunyog háló alatt?

Nem tagadom, hogy a' mostohám ágyában némelykor le dültem, és feküdtem, de vélle soha egy ágyban nem hevertem.

Ne tagad cselekedetedet ösmerd meg vétkeket, mert mind az világos, hogy többször Mostoháddal egy ágyban feküdtél, mind pedig az, hogy eőtet sokszor ölelgetted csokolgattad, a' szemérmes testedet nékie meg fogni engetted és efféle több irtoztato gonoszságokat véle nyilván el követtél, azért térj magadban, és vald meg vétkeket, ugy léssen kegyelmes az Ur Istenis Lelkednek!

Uram magam ellen nem valhatok, tovább is tagadom azt, hogy valaha vélle feküdtem Egy ágyban, vagy néki testemet fogdosni meg engedtem volna, hanem arra emlékezem, hogy meg csokoltam, hányszor, nem tudom.

Miért csokoltad meg?

Magam sem tudom.

Suly Julianna azt valya, hogy egyszer pujkát keresvén arra ment, te eőtet hitad be, es hogy majd madarat adsz neki, és bemenvén már akkor az ágyon hevertél szemérmes testedet mutogattad néki, azután pedig a' Mostoha Anyád hozzád ment nyaggatott faggatott és a gatyadban is belé nyúlt és szemérmes testedet markában fogta, és ugy veregette, ezt látta Suly Julis azért mit tagadod?

Igaz az, hogy én hittam bé Suly Julist, mondván néki, hogy nékem is vagyon egy pujkám ki bejüvén mingyárt nékem esett, es vélem tréfázkodott, a' gatyámban is bé akart nyulni a' gatyám szárán, és ezt látván a' Mostohám, ugy gyött hozzám, és el taszitotta túllem, de az hazugság, hgy a' Mostohám fogdta volna szemérem testemet.

Biacs Ilona meg azt mongya, hogy szemeivel látta számtalanszor, hogy az Anyádat ölben fogtad, az Agyra föl vetetted, és magad melléje feküdtél, és többször Mostoháddal együtt viradtal meg az ágyban, ugy van é?

Ez sem igaz.

Hallod é mit mond Kirincs Apollo, hogy egyszer bé ment hozzátok föl takarta a' szunyog hálót, mind a' kettőtöket az agyb[an] tanált?

Ott volt ugy vagyon. 2. Krajczár ára sajtót vett, és engem is az ágyban tanált, de nem ă Mostohámmal én még meg is szollítottam eőtet, győszte ide csillagom mondván, hadd csokolyalak meg.

Hát a Mostoha anyád akkor hol [l]ett volna?

A' Pitvarban volt.

Még több is vagyon : Sipos Kata is erősíti a' többinek vallását, azt mondgya, hogy sokszor látott, hogy Mostohaddal devajkodtal jadczodtál, hol lábodat, hol fejedet tettetd ă Mostohad ölében és ugy feküdtél keresztül a' hasán Mostohadnak a' Kemencze Patkáján?

Azt nem tagadhatom, hogy sokszor ölében tettem fejemet, hogy benne keresne, de nem rossz végre.

Eddig mind csak hazudtál, jobb leszen, ha magadban szállasz bűneidet igazán meg gyónod ugy leszen az Isten is kegyelmes lelkednek?

Uram! magam vádoloja nem lehetek ártatlan vagyok az ellenem költött vádakban az Isten előtt sem gyonhatok [e]gyeb képpen meg erről a' vadtúl, hanem a' mint az Ur előtt meg vallottam; és és halalomig azt mondom, hogy leg kisebb fertelmességet a' vagy testi közösködést nem cselekedtem sem Mostohámmal, sem pedig más egyeb személyel életemben, vagyon Feleségem éltem aval, valamelyek ellenem mondatnak mind hamiss vádolások.

Voltál é fogva valaha?

Soha sem.

*

Mi neved, hova valo, hány esztendő és micsoda valláson valo vagy?

Siha Panna a' Nevem Nehai Taborosy János All=Gyevi Gazda Ember Özvegye All=Gyevi mintegy 39. Esztendő Papista vagyok.

Miért fogattattál meg?

Azért, hogy kis gyermekem lett.

Kitül valo az a' kiss gyerek?

Én nem tudom kitül valo, mert tavalyi Esztendőben Kiss Asszony havában³⁹⁷ Vasarhelyre bizonyos adosságom meg vétele vegett el menván, és Vasarhelyen a' dolgomat el végezvén estve fele All=Győre indulván, a' rétbé el estveledtem, egy ember ă ki lován ült, és egy lovat is vezetett előmben állott, es lövéssel is fenyegetvén ha meg nem álllok, meg fogott, és a' töltéshez vezetvén, ott meg nyomott, és erőszakot tett rajtam.

Attúl való hát a' gyermek?

Igenis attul való.

Ne tagadd Panna, mert azon gyermek mostoha fiadtul valo?

bizon nem

Szemedbe fogják mondani ă Tanuk hogy velle szonyog háló alatt feküdtél vele csokolkoztál?

Mikor velle szunyogháló alatt háltam akkor eőtet magamal feküdtem, ugymint az első Uramtul valo gyermekekkel

Voltél ă valaha fogva?

Soha Sem.

Görbe Jospehné Suly Julianna circiter 30 éves, katolikus tanú ezt vallotta:

³⁹⁷ Kisasszony hava = augusztus.

Az Kérdésben forgo Taborosy Jánosnak a' maga mostoha anyával Siha Annával egyeb szövecsegit nem tapasztalta a' Tanú, hanem egyszer az idén a' többiközött /:minthogy többször is járatos vólt Taborosy Házához:/ pujkát keresni menván a' tanú Taborosy János házához Taborosy János meg Sajditotta a' Tanut, hogy ott járna az ablakon hitta, hogy menne bé a' házba a' mint is a' Tanú bé menván a' Konyhába a' hol szinte akkor Siha Anna Sajtot nyomott köszönnén nékie meg állott S. mint hogy onnant is hitta Taborosy János a Tanut a' házba madarat igervén nékie és leg inkább Siha Annának szavára mivel azt mondotta a' Tanunak, hogy nem volna szíve be menni bement a' Tanú, S. akkor látta, hogy Taborosy János az Agyon hevervén a' maga szemérem testit fogdosta mely alkalmatossággal tüstént a' Tanú után be menván Siha anna a' Házba néki esett az ágyban heverő Taborosi Jánosnak, és az Gatyájába bé nyulván a' Tanunak szeme láttára minden szemérem nélkül fogdosta a' szemérem testit és veregette ily szokot ejtvén ne neked ugy mond a' köll néked miért kinálod másnak ezt látván a' Tanú szigyenlétibe azt sem tudgya, hogy miképp ment ki Taborosy János házábul.

**246. A házasságtörők hosszadalmas előjátéka egymás nemi szervével
CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1177-1179.**

A^o. 1777. die 24. Juny.

Husos Pap István szolgálója: Szokolai Éva circiter 17 éves kecskeméti hajadon kálvinista és Berkes Mihály circiter 26 éves vásárhelyi pópista szerelmeskedéséről tanúkat hallgattak ki:

Mit tud a Tanu Szokolai Evának fajtalan maga viselése eránt, beszellye elő.

Részlet Tódor Erzsébet circiter 18 éves vásárhelyi tanú vallomásából:

[...]a Tanú[...] szemeivel látta a midön Berkes Mihály Zsellerje Husos Pap Istvánnak a Csöcseit fogdosta és alább is kaparászta, a leány hasonló képpen kaparázott Berkesnek gatyájában, azután ki mentek az Juh Esztrengába, és ott egy oráig is mulattak ketten Csokolodások[na]k vége nem volt, borral, palinkával tartotta, a Szállásra is mindenkor edgyütt jártak Feleségét verte és othon nem hált de maga ha nappal masut volt is, éttzakára haza ment Husosékhoz és ha a Leány bé ment hozzá egy, két oráig is edgyütt voltak.

Horváth Éva 36 éves tanú vallotta:

A Tanu Sajtosnéja lévén Husos Pap Istvánnak a mult esztendőben, és a Szálláson lakván dologra ki ment Berkes Mihály az Husos Pap István Szállására, és Szokolai Éva is ott lévén Szamtalanszor szemeivel latta a Tanu midön Evát kaparászta Berkes Mihály, Eva pedig tsak állotta, olyan játékot vittek egymással veghez mintha Házass tarsak lettek volna egygyütt[...]

.....

[...]Itthonis az udvarán elégszer tapasztalta egymással valo jatekokat, és hogy Berkes kaparászta[...]

**247. A paráznák egymás nemi szervét fogdosták
CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1173-1176.**

Ao. 777. die. 17. Septembris.

Tarnyai Ádámné Vresányi Theresia circiter 25 éves szegvári pópista és Pap Dömötör szegvári görög perében tanúkat hallgattak ki. Elsőnek Szőke Pál 40 éves tanút idézzük:

[...]Vallya a fatens igaz Lelke esméretire, hogy emlétett Vresányi Theresiát az Görögnek az Bóltýában be zárva látta, ugy nem külömben hajnalban az Görögnek maga házánál is tapasztalta; arra is jól emlékezik a fatens a midön Ternai Ádám alutt akkor is egy másnak Szemérmes testét fogdosni látta.

Nagy András circiter 30 éves tanút idézzük:

Vallya a Tanu[...], hogy Tornai Ádám Felesége[...] Dömötör Pap Mihállyal telyes botrankoztató nyájassagokban tapasztalta, ugyannyira hogy egymás között való Csokolkodásokat, s illetlen fogdosásokban nem egyszer, hanem Százszor is testi Szemével látta[...]

Tégla János 23 éves tanú vallotta:

[...]az kapu felé sétálván a fatens bé tekintte a Görög ablakán, ott latta testi két Szemeivel mikor az Görög az Ágyon dolgozta Vresányi Teresiát mind azok között ugyan tsak be ment hozzájuk akkoron ugrandoztak ell egy másut, ugy kapta Vresányi Theresia az Görögnek az Leibliát[...]

*

Mennyegző férj nélkül!

A Tarnaiék bérese sem volt különb. A főntebbi pör így folytatódott a béres esküvőjének méltatásával:

A^o 1777.^a die 2.^a Aug[usztus].

Gál Jánosné Féger Susa circiter 30 éves vádlottat hallgtták ki:

[...]Miért fogtak meg?

Azért mert meg estem a Tarnaji Ádám Beressével Lehotzky Janossal a ki el szökött egy Fiam lett tőle a melly mostis él. Csak egyszer vólt véle közöm.

Massal volt é afféle dolgod?

Nem volt, de eő vélle Sem lett vólna hanem el jedzett Feleségül, és mikor esküdni a Templomba mentünk onnan ki jött és el szökött[...]

248. A cigányasszony két némettel közösült egymás után

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 59.

Anno 1778. 22. aprill[is].

Baksó István cigányember felesége Oláh Kata cir. 27 éves vásárhelyi pápistát így kérdezték:

[...]Hány Némettel volt közöd?

Kettővel közösködtem csak le nyomtak, és meg tették mind a ketten egymás után

Hogy mertél vellek paráznalkodni?

Mert részeg voltam[...]

Baksóné fő bünetésül 60 korbácsot kapott.

249. Az asszony egy legénytől esett teherbe

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 143.

Anno 1778.^a die 8.^a 7.^{bris}

Horváth Ferencz circiter 18 éves vásárhelyi nőtlen pápistát vallatták szeretője, Zsiró Jóseff zsellérnek felesége Fazekas Illyés Mária circiter 30 éves vásárhelyi pápista felől:

[...]Miért fogtak meg?

Azért mert Zsirone az Apám hazánál lakván hozzám adta magát, nagyon, es le vett a labomrul.

Miképpen vett le a labodrol?

Csak úgy, hogy azt mondotta hogy eö gyermeket csináltatna magának, kinekis én azt mondtam: hogy csinállok én, a mintis egy házba feküvén, hozzám jött, és az labamat rugdalta S magához huzott.

Hányszor vólt vélle közöd?

Volt haromszor vagy negyszer vélle közöm[...]

Zsiróné mindent tagadott.

250. Az öregasszony fiatal szeretőt fogott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6. 220.

Anno 1779. Die 5. Aprilis.

Kis Ersók circiter 50 éves Szilágyból való kálvinistát vallatták:

[...]Esmérede Sánta Kis Gyurkának mostoha fiát?

Láttam magok házánál, mivel 3. napig voltam nállok.

Hányszor dolgozott meg azon Legény vald meg igazán?

Soha Sem cselekedte.

*

Konya Istvánné Vig Anna circiter 22 éves, és Jósza Erzsébet circiter 16 éves tanúk vallották:

Ezen Tanuk azt Szemeikkel latták a midön Josa István házánál a Zsigmond Görög Gazda Asszonya Kis Erzsók meg vetette az ágát a földre és együtt a Sánta Kis Gyurka mostoha fiával azon ágyra öszve fekűttek, ott mit csináltak éttzakának idején magok tudgyák mert a gyertyát is el oltották.

*

Mar ne tagadd, hanem vald meg mivel a Tanukis Szemedbe mondták hogy együtt fekűttetek?

Igenis meg valloim hogy együtt fekűdtünk de csak egyszer volt vélle közöm többször soha nem vólt[...]

251. A katona a más asszonyát viszi haza

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 725-728.

Anno 781. die Menz[is]. Marc[ius]

A vádlott személye és cselekedete iránt érdeklődve az asszony így kezdte a vallomását:

[...]Nagy István Kata, cir[citer] 18 é[ves] szentesi pápista, aki Thésre, Varga, alias Rasa Józsefhez most múlt Farsang utollyán, Férjhez mentem, és az alat ottis Laktam.

Mikor, és miért hagyta el az Törvényes Uradat?

Én Nem hagytam, hanem most mult Vasárnap volt Csongrádra olajért be jöttem és akkor Varga Joseff Grevenianus Katona, meg látván engemet ā maga házához be vitt, és azon üdötül fogva nálla voltam.

Hogy esméred Varga Joseff katonát?

Ugy esmérem, hogy eö akart engemet el jegyezni de mivel levelet a Regementtül nem hozot, és Szabadcságot az Házasságra Nem Nyert, azért, el Maradtam tüle.

Igaz é, hogy el akartál volt Szökni?

En nem akartam, hanem eö sok hitegetésekkel arra Kinszerített, hogy Semmi bajom, nem lesz, mennyek el véle, és a Regementnél meg esküszik vélem.

Igaz é, hogy az Házba, bent lenni nem mertél, hanem a' Palláson töbnyire, laktál mind eddig.

Igaz, mert ő úgy javasolta nékem, és amellyeket cselekedni is Szándékozot, azt az annya is tudta.

Vasárnap éczaka, Hétfűn, Kedden, és most ezaka, hol, és Kivel háltál?

Ott háltam ő Nála, az Annnya a Loczára fektetett engemet, ő pedig, annak utánna a Karjára föl vett, és maga mellé, az Agyba vett. A szerént hétfűn, és most éczaka is Cselekedet. most eczaka le is vetkezve fekütem mellette, de az előtt, nem.

Hányszor volt velle Közöd?

Volt valami háromszor, vagy négyszer, de többször nem.

Mért merted ezt Cselekedni?

Mert el amitott, azért.

Voltálé ez előtt fogva, és hol?

Nem voltam soha, és sehol is[...]

252. A terhes asszony fölkínálkozik szeretőjének

CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 259-265.

Anno 781. 13. Marty.

Hegyesi János mindszenti lakos felesége: Vég, másképp Széles Eörsök 20 éves pópista Talpalló Sára borbélynétul egy szoknyát vett, amellyel Mindszentre ment. Sárát a férje zaklatta a szoknya eladásáért, ezért Vég Eörsök után ment, aki így vallott az eseményekről:

[...]és ott erőszakosan a szoknyámat le akarta vonni egy Legényel, akit kisebbik Urának lenni alított[...] még az Uczán Ketszeris nyakon fokván, meg ütött, a Szinlett Kissebik ura pedig a Szoknyámat akarta le huzni[...]

Micsoda Pajkos beszédekett tett az után ezen Borbélynál, midőn ide hoztak.

A Legénynek azt mondotta : No Peti Baszom az Anyadatt, meg Szenvecz most érettem, engem ugyan meg nem Vernek mert Terhes vagyok, de ha téged meg vernek, az után Kétszer, S- háromszoris adok én Tenéked, a Kis Bíronak pedig, csak úgy mond bocsáson ell kend, adok kendnekis égszer, az Eörsök pedig a Kocsisnak, de hallodé [mondta a kocsis] Külemb feleségem van nékem, mind te, [nem] kellesz én nékem.

*

Kis Jánosné Talpalló Sára circiter 26 éves, a Békés megyei Eöcsödön született asszony így vallott:

[...]egy Vasárhely[i] Legény a Város végénél akadván hozám[...]

Hányszor Közölkettel azon Legényel?

En ugyan egyszer Sem.

Ha te ez előttis vele nem paráz[nál]kodtál volna, miért mondottad a Kis Biró előtt, mikor Kocsin ide be hoztak, hej Peter Csinálom az Anyadatt, Szenvecz most érettem, de semmint az engem ugyan nem bantanak, mert Terhes vagyok, a te Szenvedésédért azután maid Ketzer; három Szoris adok én néked?

En nem mondtam.

Hát a Kis Birot miért hitad az Árokban hogy csak bocsáson ell, mindgyárt az arokban ácz néki-

Én nem hitam, hanem ő tréfált, ha el eresztenélek, úgy mond adnál é, de a csak trefa volt.

Melly Nap, s- melly üdőben indultál ki a Városbul, tudtaé az Urad Szándékodott-

Penteken reggel az uram hirivel indultam, adott 3. poltúrátis, hogy valahol halat vennék, azt ugyan nem tudta hogy ezen Legényel özve találkozniék, de az csak történetből eset.

Hányszor, hol, és miért voltál fogva, hogy Szabadultál meg?

Egyszer voltam egerben azért, hogy égy Legényel el Szöktem, vele feslet életettem, 10 Korbáccsal Szabadultam ki, Vásárhelyen hányszor voltam, magam Sem tudom, hanem egy szer ugyan csak paráznasagomért, minek utanna meg Szültem volna 150. Korbácsot vágta rajtam.

*

Kerekes Péter 20 éves, vásárhelyi csizmadia, nőtlen, kálvinista ember vallotta:

[...]Hol, S- hányszor Közösköttél vele÷ [Ti. a borbélynéval.]

Soha Sehol Sem Közösköttem.

Mikor ide hoztak, ezután miként biztatott teged a Borbélyné÷

Nekem ugyan Semmit mást nem mondott, hanem hogy együtt hiában Szenvedünk.

*

Kis Janos Bobelynak Felesége Talpalló Sára iránt egyebet ki nem tanulhatunk, hanem a férjétől nem Penteken reggel amint ő mondgya, hanem Csőtörtőkon estenden ment el, és Tabánba Nagy Panna nevezetű Aszonyhoz ment Kerekes Peterrel edgyüt, és Kerekes Pétert azonnal Barna Gyurka paszaportosért küldötte, akiis oda jöven Bort hozattak volna Kerekes Pétert ellis küldötték, Szépe Korcsmároshoz de Gazdája ott lévén Kerekes Péternek, nem mert be menni, Úressen vissza ment, és akkor Eczaka Kerekes Péter, Talpalló Sára, és Barna Gyurka Paszaportos együtt háltak Nagy Pannánál égy Széltiben földön, ugy indultak Annak utána Pénteken reggel Mint Szent felé[...]

253. A kocsmárosné a betyárral több helyen közösült

CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 339-344.

Anno 1781. Die 2^a Juny.

Varga Lőrinc tési korcsmáros felesége: Zsolnay Ilus 44 éves pópista lopás és házasságtörés vétkével került vád alá. Domrády Katalin cir. 17 éves tanú ezeket vallotta ellene:

[...]tudja azt=is bizonyossan, hogy Domraj Istványnál, a ki Esztendeig Béresse volt, Sokszor volt köze, azonkívül, hogy Sokszori Szerelmes Csokolkozásaigbúl elegendő képpen eszrevette, látta a Tanú, hogy az Palláson nyilvánágossan kis izromban a hasán volt, Sőt a második esetet, míg a Csanyinénak is mutatta, aki eztán mivel részeg volt, a fel takart Testét Domraj Istvány el ugorván ugy hagyta, maga bé takarta, harmadszor a Pajtaban, a köteles dohányok alat ott is a hasán lenni, nyilvánágossan látta, Tudgya azt=is a tanú, hogy ezen Legénnyel is kivel most fogattatott meg, ott harmad napig korhelkodván egy kor ejszaka mivel hold világ volt a Tanú pedig azon Boris szolgálóval nem alutt tsak azért=is hogy mig nappal eszre vették, sok ölegetések, és Csókjaikbúl dolgok[na]k nem jó kimenetelit, Azért is Éjszakának idein szemmel tartották, melly után látta a Tanú hogy egy kor a világ ell ojtása után Zsolnay Ilus négy kéz láb az Betyárhoz ment fel költötte, melly után ki ment utanna a betyár ismét bé jöttek, és egy enessen az ágyra ment mind kettő, Sőt azt=is látta a Tanú, mivel szép hold világ volt, a Maris Szolgáló, és a Szolgájok András, hogy nyilvánágossan a hasán volt, a Nyoszollya Csikorgásábúl, és annak Végén Láda Lévo Zörgésébúl is elegendő képpen eszre vettek mind a hárman hogy együtt közös kottek. Mellyre a Tanú a Boris Szolgáló, és az András szolgál ell mentek, a Betyárt a Lócán, a hol estve le fekütt tapogatni, hogy a Betyár ott nem volt, a véget mind a hárman Zait inditották, és notát kezdetek nekjek mondani a Tanú pedig világot gyujtván, de akkor már Betyár a Loczán fekütt, melly világ meg gyujtása és a tett Lármájok véget Zsolnaj Ilus özsze szitta a Tanut, mellre a Tanú mondván, de meny asszony és Vő Legény volt

most kentek, Szemekre vetette, azt tagadtak is nem is, tsak vállat Vonyította[k], mondván Zsolnay Ilus, ha azok vltunk is mi gonod le[e]n[d], mellyre még ă Tanú /azt mondotta:/ No ugy mond bizony kentek ă Meny asszony poharát meg adhattyák mert ă Lakodalomba is meg Szokták adni, arra Zsolnaj Ilus, eregyetek ugy mond, hozzatok még, ă Betyár pedig akkor szollalt meg mondván, ok ebadták tik tudgyátok jobban, és ugy a Tanú, és a Boris Szolgáló ellis mentek, meg hozván a Bort, ă meny asszony poharát meg is itták, ă dolgokat pedig még jobban nevelték, Zsolnaj Ilus még annál jobban szidta ökte[...]

254. Bájital segít a házasságtörésben

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 1074-1076.

Anno 1783. die 18.^a Febr[uar].

Nyéki Molnár András circiter 18 éves pápista, nőtlen embert vallatták:

[...]Iványi Szabó Mihálynéval hányszor fajtalankodtál?

En azt nem tudom hányszor vólt véle közöm, de ő vólt itt is a rosszabb, mert ennekelőtte 3. esztendőkkkel, ő nálok Béresi szolgálatomat végezvén, midőn már az öreg Atyámmal vóltam, és Török Sz[ent] Miklóson Részt dolgoztam, haza jöttömben estve találtam menni az Asszonyhoz, a' kitől is el akarván bútsúzni, az ajtót előttem bé tsapta, és ecczakára véle hálai kényszerített, mind tsak azt feszengetvén, hogy úgymond: mind bolond ember az, a ki az adományt el nem veszi. Akkor tehát leg először véle a Szúnyogh háló alatt háltam, es véle cselekedtem, egyébkor pedig akkor, a' midőn annak modgyát ejthettem.

Meddig tartott együtt ez a' ti barátságatok?

Talán majd esztendeig is tartott, de hogy az után eztet az Ura észre vette és engemet most újj esztendő nap tájban múlt esztendeje a Házánál kapott, és mind engemet, mind pedig az asszonyt jól meg verte, az óltatól fogva ottan nem vóltam[...]

*

Iványi Mihállj szabó felesége: Erky Szabó Ersebet circite 30 éves pápista, csongrádi lakost vallatták:

[...]Mikor és hogyan léptél baracságabann Nyeki Molnár fiának Andrásnak? beszéld el.

Most Karácsony előtt el múlt esztendeje a hazamhoz jött a Szentelen és mivel mind Apja mind Anyja ördögös és búbájós Emberek, és a Fia is olyan, egy fekete üvegbenn pálinkában itatót adott, a meljtől azután meg tántorodván költetett véle közösködnöm, és ezt Keczer cselekedtem véle.

Azt mondod most Karátsony előtt múlt esztendeje történt 2^{szor} dolgod véle?

Többször se annak előtte, se annakutánna azon kéttzernél nem vólt S' nem is lett volna, ha ugy lábamról ne ejtett volna le.

Jött ő annakutánna is hozzám a' végre, de hol ki darabfáztam hol a Máz fazekát fejéhez vertem, a mint is most múlt Januárus Havának 9.^{dik} Napján, ejczaka az erőssen be zárt ajtókon Késsel villával jött rajtam, és ha nem engedelmeskedek nekie azt mondotta hogy meg ől, miért ötet a Béresemmel ki vertük ki taszigáltuk a házból[...]

255. Az asszony is előkészült a közösüléshez, amikor rajtakapták a szeretőjével

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 1109-1110.

Anno 783. 1.º 7.^{br}

Gaál Ferencz circiter 46 éves vásárhelyi kálvinistát vallatták:

[...]Micsoda esmerecséged vagyon Lobostyán Istvánnéval?

Már regen esmerecségbe vagyok velle, mellynek lehet valami öt vagy 6. esztendeje.

Hányszor volt közöd Lobostyánnéval?

Számát nem tudom, mert sokszor volt velle közösködésem, de éppen most, midőn meg fogtak, nem volt, hanem mostis akartam velle közösködni, de nem lehetett, mert hamar rajtam jöttek.

Minémű helyen valátok most együtt?

El mentünk a Pintér János Istállójába, ott találtak bennünket edgyütt 9. óra tájba a mult estve, addig pedig Baginál edgyütt ittunk.

Miért adtad erre az életre magadat?

A rossz erkölcsöm vitt reá, mert nékem jó Feleségem vagyom.

Miképpen esmerkedtél meg velle?

Ugy hogy én Tehén hajtó lévén Tárkány Székbiro idejebe bé jártam Lobostyánnéhoz egy s. két pohár borra akkor esmerkedtem meg velle és éldegeltem. Mostis hozzá készültem volna, már éppen hozzá akartam fogni mikor rajtam jöttek meg fogtak, mert a' gattyámis le vólt eresztve, Lobostyánnéis készen vólt fel fedezve ruhájával[...]

256. Az öreg kurva a katonával fényes nappal közösült egy gödörben

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 1292-1293.

Anno 1784. 26. July.

Kürti Andrásné Alj Rosi circiter 46 éves mezőkövesdi születésű, most csongrádi lakos egy katonát fog magának, akivel előbb a Tisza-parton a kamrájában közösült,

[...]majd több 20. Asszonyoknál, látták testi szemeikkel, hogy a Katonával nagy barátságossan az uca soron vegig menvén, a Temetőn túl valo Vályog Gödörbe, elsőbeis az Asszony bé menvén, ötet követte a katona. A tajekán levő Csürhész, és jáczó Sok gyermekek azt meg eszmélvén már a gödör föliben szaladtak, már kaczagva el szaladtak, Viszkocs Eörse e dolgot nagy Szégyennel állítván, curiositásból³⁹⁸ oda ment, és in actus reali³⁹⁹ őket látván, reájok köpködött, és visszatért a Csuf hirrel Töb Asszony Tarsaihoz az el követett cselekedet után vissza térvén ezen Asszony, midőn ezen Asszonyoktól meg pirongattatott volna es hogyan merte fejét olly világos napközben, annyi emberek tapasztalására, es annyi áthatlan gyermekek[ne]k bontránkoztatására azt a csunyaságot el követni. Arra meg azt felelte. Nem bánnya ő ha kurvais, de Tiis nállamnál nagyobb kurvák vagytok. Innen kiteczik hogy Semmi erőszak nem vólt[...]

257. Kisebb volt a béres pénisze, mint az asszony uráé

CSML SZF. IV. A. 21. b. 3.: 251.

Aô 1784. Die 6^a Julj Szegváron.

[...]Szalay Erzse a nevem, All=Gyevi Lakosnak Bőjthý Jánosnak a Felesége 33. Esztendő, Pápista [vagyok.]

Miért vagy fogva?

Én nem tudom, hanem Csikós Ferencz Beres gyerek fecseget, mintha velem Közösködött volna, de az nem igaz, hanem én egészségtelen lévén, magam magamat kenvén az Istalloban, az holott az víz miatt lakni kellett, erővel reám mászott fényes

³⁹⁸ Curiositásból = kíváncsiságból.

³⁹⁹ In actus realis = valóságos nemi aktusban.

nappal, de én töllem el taszítván, s pirongatván, magamtól el hajtottam, ezen dologért vádoltatván vagyok fogva.

Szabó Istvány Feleségestül, és Vidács Panna Katonáne majd szemedbe mondgyák, hogy láttak benneteket mit miveltek edgyütt?

Meg lehet, hogy láttak edgyütt bennünket; Mert amint mondám akaratom ellen reám mászt, de hogy vélle rosszat el követtem volna, azt nem mondhatták.

Hallode, csak vald meg volt e' közöd azon béreseddel?

Meg vallom, hogy lett volna, de mint hogy kicsiny volt az szerszámja nem lehetett.

Hogy tudod hogy kicsiny az ő szemérem teste?

Mint hogy kisebb volt, mint az Uramé, annyira nem ért.

*

Csikós Ferencz 17 éves pápista, nőtlen mindszeni fit, aki Algyőn volt béres, így vallatták:

[...]Miért fogattattál meg?

Sülyi Márton Istállóban az víz miatt a Gazdám mindenestől bé vette magát, azután a Gazdám Homokon Fejőn lévén, és az Gazdaszszonyommal Sülyi Ersebettel azon Istállóban dél előtt bé menván, vele le feküdtem, és testiképpen a dolgomat el végeztem békével, Gazdaszszonyomnak is kedve lévén rája; Azután el végezvén az dolgomat, látam hogy ezen cselekedetünket vidács Panna, Szabó István, Kiss János Kata az ablakon látták, az ajtót Perke Néne tette bé.

Hallod e Ferencz vald meg ezen Gazaszszonyoddal hányszor, és hol közlötted az dolgodat?

Meg vallom igazán, hogy még kéczer az Házban az ágyon veghez vittem ezen csúfos dolgot, és mihelyést kértem, készen volt, többször soha sem[...]

258. Haldokló felesége mellett házasságtörést követett el a férj a mostoha leányával

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 10.)

Anno 1796. 8^{bris}.

Anno 795 die 4^a Septemb[e]r

Jakus Ersók Szentesi születés Reformáta Leány vallyá: Hogy a' múltt Husvét előtt edgy Honappal, mikor még az édes Anyja is életben; de beteg vólt, ő az Anyja labánál lévő ágyon feküvén, a' mostoha atya Palotás Tóth János mellé fekütt, és kényszeríté a' vele tejendő közösködésre, és midőn nem akarna engedni, azt fogadná néki: Hogy tsak engedjen, el veszi Feleségül, holott még akkor az Anyja is éltt, és azután ő is Leányi engedelmességből engedett néki, és közösködött vele két ízben, s terébe is esett tölle. Hogy ez így lett légyen Palotai Tóth János a' Leány mostoha Attya is meg vallotta: Azért is mint természet ellen való gonoszságot tselekedők, a' Meltóságos Uraság Jurisdictionának által küldettnek. Signat. Szentes ut Supra per Almási Notar[ius].

*

A^o 795. die 4.º 7^{bris} in Oppido Szentes[...]

Mi a Neved ☞ :

Jakus Erzsók 21 esztendő Reformata hajadon leány ide való Születés árva vagyok.

Mirül vadolod magadat?

Arrúl hogy Palotai Tóth János Mostoha Atyámtúl teherben estem.

Mi tudott az illeten istentelenségre vinni?

Isten tudgya Apám Ur Kényszerített szoval 's ígérettel amidőn az Anyam beteg volt.

Voltál e' Többször fogva?

Soha sem voltam.

[...]per Joseph Halász[...]

*

A^o 795. die 4.º 7^{bris} in oppido Szentes[...]

Mi a Neved hova való hány esztendos vagy?

Palotai Tótt Jánosnak hívnak mintegy 54. esztendős reformatus özvegy ember vagyok.

Miért fogattattal meg?

Azért, hogy az Mostoha Leányommal Jakus Ersókkal testi képpen közösködtem, és töllem teherben is eset.

Mi tudott az ilyen Istentelen fajtalanságra vezérelni, hol és hányszor Közösködte?

Az emberi gyarlóság, mivel a feleségem mindegy oly sinlődő beteg volt, akkor is az ágyba fekűt betegen, hogy az eset rajtunk. Nem volt többször Kéczernél közöm vele.

Voltál e valaha valamiér fogva?

Soha sem voltam Semmiért.

[...]per Joseph Halász[...]

Palotai ezért a cselekedetéért 5 évet ült.

259. A másnak fölkinálkozó, házasságtörő asszonynak férje megbocsájto levelet adott, de azután a felesége agyonnyomta

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 9. pör.)

Anno 1797. 7.^{bris}

A pör a vásárhelyi tollnok „esetleiró”, vallomást tartalmazó soraival kezdődött:

Kérdő Mihály, Refor[mátus] mintegy 31. esztendős, Vásárhelyi Lakos, Házzal és Szállási földel bíró gazda, valja : hogy ez előtt mintegy négy Hetekkel, midőn eő az Pusztáról, a' hová is az Ménesre két Lovait vitte volna, az Szállására Dél után tájba vissza ment volna, már akkor Fodor Istvány Szíjjártó Mester Embernek Feleségét Berta Annát ott találta, a' ki is az Fatenstől mindjárt azt tudakozta : hogy ugyan mit hallott volna ide haza az Férjétől eő eránta, mivel már eő régen el-hagyta volna az Urát — Ily, és több más beszélgetések között az idő eltelvén, az estve is ott érte azon Aszszonyt, és midőn az le-fekvésnek ideje lett volna, az Szálláson véllem kint lévő Eöcsém ki ment feküdni; én pedig, és az az Aszszony a' Konyhába külön külön le-feküdtünk, de minek előtte el-aludtunk volna, az Aszszony engemet az hozzá való menetelre szóval kénszerített, a' mint is, előttem lévén az alkalmatosság, éltem véle, és hozzája mentem, azon éjczaka közösködtem is egyszer véle, de én sem az előtt, sem pedig az olta eő véle soha sem voltam.

Sig[no] Vásárhely. 28.a Maÿ 796.

[Olvashatatlan aláírás]

Nótár[ius]

*

Én alab írt irasal adom hogy én az én Hitves Tarsomnak úgy mint Bertha Pannanak az Kerdő Mihályal való törtinetit el engedem is én meg botsatok mindenekrül el is feletkezek, is én az en Ides Hitves Tarsomal Bertha Pannaval bikessiges Tsendessíghben fogok Illyi adam Vasarhelyen 14^{dik} Junÿ 796.

Fodor Istvány N[eme]s N[emzetes]

*

Aô 796 Die 28^a Maÿ in Oppido Vasarhely.

Kinek hinak &

Berta Panna ã nevem Fodor István ã férjem vagy 27 esztendő Aszony ide való születés vagyok.

Miért fogtak meg, és hol
 ã Házaamtól fogtak meg azért hogy Kerdő Mihály felesége az Urat tölem félti.
 Igaz ã az hogy Kerdő Mihallyal ã szállásán volt Közöd
 Eö engem elegszer hitegetett s- hitt — de Közöm nem volt véle.
 Miért hazudsz rossz aszony hiszen Kerdő Mihály szemedben mongya
 Ha már eö megmondotta az eö dolga — tsak ugyan eö kért engem reá és hitegetett
 nem én eötet.
 Hányszor volt véle közöd?
 Soha sem volt tsak most az egyszer[...]

*

Berta Pannát ismét kihallgatták. Részletek a vallomásából:

A^o 797. die 14^a aug[usztus] in oppido Vasárhely.

[...]Az eszaka veszekedtél az Uraddal miért?

én nem veszekedtem hanem pörölt vélem.

Hát hogy történt Halála beszéld el.

én azt nem tudom — hanem én már jó álomban voltam ‘s az udvaron feküdtem az Lábánál: az Szolgálo is ott feküdt hát egyszer azt veszem észre hogy engem lerántott az ágyrúl — s, a mint le rántott ott volt egy pörnye gödör:⁴⁰⁰ én az pörnye gödörben estem eö meg a partyára le esett -s- a mint Rákos szomszédunk az Pörölésre által jött — már akkor meg halt —

Hallod e’ Te meg holt Férjednek Testen voltál akkor mikor a szomszédod Rákos Mihály oda ment. nyilván ugy is beteges lévén férjed te nyomtad agyon

– én nem feküdtem rajta hanem ã mint le rántott az agyrul ‘s le esett én fel akartam eötet tamasztani, tudván azt hogy beteg[...]

Te mindenkor rosszúl éltél férjeddal — nyilván azért küldötted ã más világra

Már most igen tsendessen éltünk — de hogy beteges volt tsudállatos természetű volt mindenkor rossz kedvű és pörös de különben jól éltünk ‘s eleget dajkállottam mellette[...] — de már most utoljára nem is nyelhetett ha tsak fekvé nem akkor is igen keveset[...]

*

Aô 1797. Die 14^a Augusti viradora történt Fodor István Szijjártó Mester meg halása körül való tapasztalásaim ezek!

[...]ja’ mint most utóbban hallom az asszony ismét a kortsmákat vette elől járni[...] A’ midön az ágyról le vonatott Szijjártó a’ felesége kezében engemet, hogy segítségire lennék; amint ezt ismét a’ szomszédok, Kis Andrásnál bizonyítják nevemen nevezvén kiáltozott. Az lármára fel serkenvén, még ezeket a’ szavait értettem a’ Szijjártónak : azt gondolod, hogy mivel én beteges vagyok majd meg hurtzolhatz, de azért majd ki fizetlek. a’ mely szavaira felel az asszony salva venia : szar biz az, ‘sta meg így bász é én velem[...] előbb mint a’ kerítésen által ugrottam, közöttök szellyel néztem. Vévén pedig észre hogy tovább már a’ Szijjártó a’ felesége alatt hanyat fekvé magát oltalmazni nem láttatnék; által közib[ék] be ugrottam mentsegire, de akki többé semmi jelít az életnek nem mutatta. Ekkor az asszonyt meg támadtam hogy az Urát vagy az ágyékát

⁴⁰⁰ Pörnyegödör = ahová a tűzrendészeti előírás szerint a pörnyét kellett kihordani, vízzel lelocsolni vagy földet húzni rá, hogy az esetleg föltámadó szél éghető anyag közelébe ne sodorja.

szorongatva, vagy a' mellyít nyomkodva meg ölte volna; a' mint én ugyan a' mellyin, de csak a' kezein támaszkodva találtam volt már akkor[...]

Rákos

Mihály

260. Még a nyoszolya is leszakadt a házasságtörők alatt, de a gyerek apja ismeretlen

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 13. pör.)

Anno 1789. 7. ^{bris}.

Species Facti

Anno 1798. Die 20^a Septembris Szentesi Lakos Váradi Rozália, Eö Felsége[nek] Szolgálatjában Katona képpen lévő Szabó Pálnak Hítes Társa panaszképpen jelenti : Hogy ő néki Ifjú Makai Kis Jánossal 1796^{ik} Esztendei Húsvét előtt és utánna is csak egyszer lévén köze, és nem többször, noha az már nevezett Makai Kis János harmadszor is el-ment az Panaszolóhoz, és erőszakosan közösködni kívánt véle, el annyira, hogy a Nyoszolyáját is letörte, de a' Panaszoló mithogy már ekkortályban a' Szent=Gyónással élt légyen, nem engedett néki, az elsőbb Húsvét előtt való Közösködések az másik el-Cserélt Szállásán, az utolsó pedig azon Szállásán, mellyet most bir a' Panaszoló történvén ötet Teribe ejtette, és szült egy Leány Gyermeket, ki most is életben vagyon, és maga az Panaszoló tartja, többször nevezett Makai Kis János pedig nem hogy valamit tartására adna, de egy átalján vakmerőképpen tagadja, hogy tölle való légyen. Melly Vétkes Cselekedete végett sokszor irtt Makai Kis János a' Méltóságos Uraság, Jurisdictionának kötelességünk Szerént általunk resignáltatik.

Sig[natum] Szentesini Die et Anno quibus Supra⁴⁰¹

Per Judice ꝯ Juratos Oppidi Szentes.

*

Makai Kis János 21 éves református, nőtlen ember hosszú levelet írt a tanácsnak, amelyben bizonygatta az ártatlanságát. Részlet következik a beadványból:

[...]Ő pedig Jósef napkor Nagy Pista Katonával volt az Vásárhelyi vására, onnand haza jövéen egyszeribe ment Nagy Zerendre, az honnand Húsvét Szombattyán jött haza, és meg lehet hogy oda jártába azon két hetek alatt kaphatta Szabó Ru'si a' kérdésben lévő gyermeket? A' Szállásán lételibe is könnyen meg eshetett körülötte mert bizonyosan tudunk, mellyet az Atyámmal edjütt akkor télen 's tavaszon tapasztaltunk, nevezni, hét v[agy] nyólcz ki gazda, ki béres volt Legényeket; a' kik az Ő szállására, hozzája bé jártak, 's ő is azokhoz[...]

Mivel pedig[...] véle nem részesültem vagyis nem egygyesültem aláztatossan Instálok[...] Szabó Rúzszi vádgya[...] alól a' B[ecse]s N[eme]s Tanács engemet fel szabadítani és ki menteni méltóztasson.

Die 18^a 7 bris 798.

[...]Iff. Makói Kis János
Szentesi Lakos

261. A 11 éves pesztonka szüzességét gazdája a Rétben vette el

CSML SZF. IV. A. 53. a. 8. (D. 24. és 25. pör.)

Anno 1798. Jan[uar].

Benevolum Examen Joannis Gál Hortulani⁴⁰² Francisci⁴⁰³ Hajdu

⁴⁰¹ Signatum Szentesini Die et Anno quibus Supra = kelt Szentesen, nap és év, mint fent.

[...]Toth Komloson Születtem, 35. esztendő, Lutheranus Hajdu Ferentz Tanyáján Arendás Kertész hét gyermekem, s Feleségem vagyon.

Miért fogattattál meg?

Hogy Rosos Ilona szolgálommal vagy háromszor közösködtem azon időben, melyben Feleségem engem elhagyván Szegeden az Katonák után járt.

Vetede észre, hogy Gyermekeket kapott volna tölled? Vagy mástól valakitől?

Soha se vettem észre, mert akkor semmi baja se volt, mikor el tsaptam a házamtól, azt ugyan mondhatom felölle : hogy diszno életű volt mindég, mert maga kérdezve meg vallotta, hogy más fél esztendő alatt meddig Vásárhelyi lakos Pál Jánosnál Szolgált akkor is, Gazdája úgy élt véle, s még jobban, mint Feleségével eötet a Rétre, s Szállásra kotsin hordozta, s mikor néki tetzet, akkor közösködött véle. Én ugyan nem tudom mitsoda Gonosz vitt most arra, hogy hozzája adgyam magamat.

Hiszen Te tsábitottad magadhoz, s te veted le labárol ígérekkel azon Leanyzot?

Soha se Csábitotam, se semmit nem ígértem, hanem eö indergedett, eö jött sokszor az Ágyamhoz, mikor feküdtem, s úgy estem meg véle[...]

Sámson 26^a X^{be} 797.

Jákó Adám

*

Benevolum Examen Helena Rosos[...]

[...]vásárhelyi születés, az Atyam Rosos János volt, 18. Esztendő Reformatus], Gál János Hajdu Ferentz Kertésznél előbb most a Sámsoni Kortsmába Szolgáló vagyok.

Igaze, hogy azon Pál János kertészel tisztátalan parászna Eletet éltel, és miért, mond meg hányszor?

Mi tagadás benne igaz, hogy eö én vélem két hétig, a meddig Pál János Felesége oda volt én vélem mint Feleségével úgy élt. Számtalanszor közösködött, engemet sok ígérekkel magához tsábitván, no ha semmit nem adott s még az szegődöt bérem is mind eddig nála vagyon, és fizetni sem akar hív szolgálatomért. hányszor pedig közösködtünk edgyüt én számát nem tudom.

Hallode Gyermekeket kaptál tölle, hová teted vald meg.

Igazán mondom, hogy soha én tölle gyereket nem kaptam, és azért sehová se tehettem[...]

Hallod e régen élsz Te parászna életet[...]

Meg vallom, hogy Vásárhelyi Gazdám Gál János vette el leg elsőbb szüzeségemet eö rontot meg leg elsőbb a Réten, Másodszor a szálláson közösködött vélem, de többször soha sem, ezért adott nékem két garast, meg parantsolván, hogy Feleségének meg ne mondgyam, mert ha meg mondom, meg öll.

A^o 1798 die 10^a Jan. Szemben alitattván Gál Jánossal Gál János egy atalyában tagadgya[...] a Rab[...] az olta valo szolgálatját így agya elől hogy Gál Jánosnál mint Pesztunka szolgálván esztendeig [...*majd itt több gazda nevét fölsorolta*] és így már az hetedik essztendő jött ki hogy itt szolgált az Gál Jánosnál –

Hallod ẽ ă Szám szerént akkor 11 — esztendő lehettel tehát ă midõn mondog hogy leg először közösködtél Gáll Jánossal — azt el nem lehet hinni — azért teged valaki arra tanított hogy valyad azt — mond meg Kitsoda –

engem senki sem tanított mert igaz[...]

⁴⁰² Benevolum Examen Joannis Gál Hortulani = Hajdú Ferencnek, Gál János kertészének önkéntes vallomása.

⁴⁰³ Francisci = Ferenc.

**262. Elvette a juhász a szeretőjétől született gyermekét és maga nevelte
CSML SZF. IV. A. 53. (D. 10. pör.)**

Annô 798. 7^a Febr. in Opp[id]o Vásárhely[...]

Egyetlen önkéntes vallomást talláltunk:

[...]Mi [a] Neved $\wp$

Borka Jutka a Nevem Lehetek 30. esztendő R[ómai] Catholica ide való születés,
imitt amott szolgálni szoktam.

Hol van mostanában az Urad Seress Péter?

Még a nyáron ment el a Bánátba az Ötséhez, az ólta oda van

Mi dolgoz van Néked a Kátai Juhászával Bessennyei Péterrel?

Addig mig Felesége szökésben volt, szeretôm volt. De miôlta felesége haza jött
soha sem voltam vele.

Ha szeretôd volt hányszor volt közöd velle — vagy talán Gyermeket is kaptál tôle?

én azt nem tudhatom — igaz Gyermeket is kaptam tôle, aki most is él, de a juhász
magáénak esmérven el vette töllem ‘s Ő viseli gondját.

Miért Loptad el azon Gyermeket az juhásztól?

én tsak el vittem mint magam Gyermekét.

Hallod é rossz Asszony még most is a miolta a felesége haza került is azon
juhásznak utánna jársz még a pusztára is.

én nem voltam véle szemibe is meg mondom.

Voltál é már fogva?

Voltam egyszer buza Lopásért kaptam 24. korbátsot[...]

**263. Az asszony panasza csalfa férjére, aki a szeretőjének verses
füzeteket ad⁴⁰⁴**

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 14., 15. és 16. pör.)

Anno 1800. I. 13.

Tekintetes Úri Törvény Szék!

Nagy alázatossággal kintelenittetem siralmas panaszimat a Te[kin]t[e]tes Úri
Törvény Széknek eleiben terjeszteni : miképpen Török Péter Férjemmel már Tiz
Esztendeje a rendes házasságra lépven tôle származot Gyermekeket is szültem légyen.
De tsak hamar zabolátlan fajtalan érzékenységeit vakon követvén több Esztendők
folyamattya alatt nem t[s]ak hogy noha fájdalmas szivel el néztem; sőt az miatt
köztünk Zenebonáinkat, és sokszori sérelmes meg verettetésemet is mind Édes atyám,
mind szomszédjai, előtt magam Kárával a Czégéres életnek ki világossittását le nyomván,
el ‘s le palástoltam, de mind haszontalan lévén ; mer gonosz fajtalnaságában inkább bé
fajúlván Ferjem ‘s el számlálhatatlan sok tisztátalan személyekhez magát tsatolván, jó
észre lehetô hozása reménsége alatt, de ilyenektől leendő távoztatására nékie
könyörögve sirván nem egy izben kértem, de már ez is elégtelen eszköz volt meg
vesztegetett erköltsének meg jobbítására, hanem nem tsak hogy a rossz életű
személyekhez az egész Város népének botrankoztatására magát kötötte, de már[...]
magát meg vesztegetvén, Jóságát azokra pazarolván, engemet pedig kegyetlenül
tractálván majd korán való sirban zárattatásomat akarni nyilván való keppen
tapsztaltatik[...]

⁴⁰⁴ A pör iratai és a kézzel írt két verses füzet valamikor átáztak, töredékesek. A műdalokat tartalmazó füzeteket a fondból kiemelve őrzi a CSML SZF.

Most ött esztendeje nevezetessen bizonyos Berta Panni most özvegy Szijjártónéhoz[...] egész városonál ismeretes Czégéres Kurvához magát tsapta[...]

Az írástörredékből kitűnik, hogy a kurvának a boltból vette, a felesége ládájából pedig lopta a ruhaneműt. Az asszony elpanaszolja továbbá, hogy

[...]Midőn én egy Gazdaszszony lévén egy Xral sem birhatnék, Szolgálloim Nyoltz Márjásos pénzekkel ditsekednek vala[...]

Panaszolta azt is, hogy a férje alaposan megverte.

[...]Keserves vala nekem az : midőn tudván tudtam Férjemnek egész nap a rosz életü személynél való Dobzódását, Bordélyozását, a Szállásrol alattomban való haza szokását, és éjjeli el maradását, nem lévén egy Öreg is közöttünk ki ezektől ötet atyai képpen meg dorgálván, feslett életétől 's Joszága pazarlásától némű némű⁴⁰⁵ képpen meg tartóztatná[...]

Elmondotta továbbá, hogy férjének maga könyörgött a megjavulásáért, de ő

[...]Kapván azonnal Karikás osatorát, vagy fokos Baltáját kéméletlenül meg kontzolt, 's meg kinzott; ez vala Zsoldja Hítvesi jó kérésemnek[...]

*A férj [...]*fajtalan életének még sem vetvén határt, és már több rosz életűeket meg únván most ismét hasonló isméretű Czégéres Kurvához Hartsás Pörzsi nevezetűhöz, akivel ugyan csak most a szálláson együtt való fekvésekben egyben fogattatott meg, adván magát, ki miat magát ismét vesztegetni jószágát pusztítani, és el tökéltet szándékkal azzal már régől fogva rosszsalkodni tapasztaltatik[...]

A férj a szomszédok hallatára azt kiabálta, hogy

[...]Határt vetek, úgy mond feleségem életének, agyon ütöm az ilyen adta, teremtetett[...] *keresztet festek a vérével, azonban a késsel gyilkos módra leendő által szúrattatásom végett hozzám ugrott, de az Isten Sz[ent] Malasztja meg oltalmazott[...]* Tóbiás Istvány mostani Város Gazdája ezeket bebizonyíthatja[...]

Az asszony azt panaszkolta továbbá, hogy a vásárban az ura a pénzt azért nem az ő zsebébe, hanem a kurvájába rakta, mert az jobban megérdemli.

[...]Nagy szivbeli fájdalom az is : midőn a nagy Bú, 's Bánat, és keserűség miat Csötsömös Kis-ded Gyermekeket, tejem el veszvén nem szoptathattam volna, es mostanság is mással taplaltatni kintelenitettem, mellyet látván Ferjem, Bátyja Feleségének így szól : Hát ezt a Malatztot, úgy mond, ketten szoptatták kentek : így nevezné tulajdon meg kereszteltetett keresztényi ártatlan édes magzattyát Malacznak[...]

Az asszony a könyörgő levelét azzal fejezte be, hogy férjétől Divortiumot⁴⁰⁶ szeretne kapni, és ennek megítélését az úriszéktől várja:

Vásárhely 5^a Jan. 1800. alázas Szolgállója

Nagy Szabó Judith Török Péter Hitvesse.

*

A pörben kihallgatták a fogva lévő Hajdú István gazdaembert is, aki kivitte Hartsás Pörzsit a Török Péter szállására paráználkodni.

Hartsás Ersok 23 éves vásárhelyi református szabad személy az anyjával élt. Azt vallotta, hogy csak este közöszült Török Péterrel, amikor kivitték a szállásra. Egyébként addig három törvénytelen gyermeket szült, mind a hármát más férfitől!

Török Péter 27 éves református nős gazda 1779. Die 20^a X^{briis} kelt vallomásában tagadta, hogy Pörzsivel egyszernél többet közöszült volna. Török Péter kihallgatása így folytatódott:

⁴⁰⁵ Némű nemű = némi nemű.

⁴⁰⁶ Divortium = szakítás, válás, válópör.

[...]Ha nem lett volna véle már máskor is közösülésed mért adtal volna néki dalokat — mert irdogáltál volna néki oly szerelmes verseket

Néki soha sem adtam[...] az énekeket én nem irtam

ez is Hazugszág [így!] mert meg mutatya az Irássod[...] ezen Irássok is Te[...] az ajándékok adását is szemben mondja Possaÿ Panna.

Török Péter végig tagadta, hogy a két füzetnyi vers tőle való. Az úriszék előtt régebben fogadalmat tett, hogy ha a kurvával újra kezdene, megbüntetését elszenvedi. Ezt személyesen a felperes fiskálisnak ígérte meg, aki az azóta elkövetett újabb vétkét most a szemére vetette. A gazda azzal védekezett, hogy az ő bűnének a felesége az oka, aki Szent György naptól kezdve nem volt hajlandó véle enni, hanem maga mindig külön étkezett. Itt a hiányos akta végleg megszakadt.

264. A nős kertész egy lánynak sorozatban fattyú gyermeket nemzett

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 3. pör.)

Anno 1801. die 26^a 8br.

B[enevolum] E[xamen] in oppido Vasarhely. 25^a 8^{br} 801.

Kinek hivnak? ∅

Darida Ersó[k a] nevem, Sámsonyi Lakos, nem tudom hány esztendő, Reformata, férj nélkül való esett=személy vagyok, most 1. esztendő forma fíjú gyermekem vagyon Lakatos Istvántól Sámsonyi lakostól, de ugyan csak azon személytől most újjra teherbe estem. —

Minémű szolgálatban vagy te Sámsonyba, és azon Lakatos Istvánnal micsoda esemeretséged vagyon?

Én szolgálatban nem vagyok, hanem Sámsonyi Kertésznél Kis Mihálynál Zsellérképpen lakom. —

Lakatos Istvánnal való esmeretségem pedig onnan vagyon, hogy Jakó Ispány úrnál, 3. esztendeig együtt szolgálván, meg esmérkedtünk, de abban az időben mi egymással nem közösködtünk; hanem már mintegy 1 1/2 esztendőül fogva, a' mikor csak lehetett, egymással közösködtünk. —

Hát most közelebb miért hoztak bé téged Sámsonyról?

Most is csak azért hoztak bé, hogy tőlle ismét teherbe estem. —

Lakatos István adott é, avagy ígért é tenéked valamit, a' miért magadat hozzá adtad?

Ígerte azt, hogy a' gyermeket el tartya, — de nekem semmit sem adott. —

Már ti el vóltatok egymástól tiltva, hogy batorkodtál magadat ismét hozzája adni?

[...]ő mint betyár hozzám járogatott, és azt fogadván nekem, hogy ő tőle soha gyermekem nem lenne, sokszori untatásával a' lábomról le vett. — de azólta hogy teherbe estem, már reám sem néz. —

Mikor vólt véle leg utolyára közöd?

A' múlt Sz[ent] György napkor kezdett hozzám járni, és azután mintegy 4. vagy 5. hétig járt hozzám, és közösködött vélem; azután pedig le betegedtem, és véle azólta nem is vóltam. — [...]

*

B[enevolum] E[xamen] in oppido Vasarhely. 25^a 8^{br} 801. peract[um]

Kinek hivnak? ∅

Lakatos István [a] nevem, Sámsonyi lakos, mintegy 30 esztendő, R[ómai] Catholicus, feleséges, Házzal, és földel bíró vagyok. — egy gyermekem vagyon, a' feleségem pedig a' másikkal teherbe vagyon. —

Miért hoztak bé Sámsonyról beszéld elő?

Engem Darida Ersók, Kurva személy miatt hoztak bé, a' ki azt állította, hogy a mostani terhe én töllem volna. — Az igaz ugyan, hogy vagy kétszer vélle, a' múlt Tavasszal Sz[ent] György nap után közösülésem volt; de azt hamissan fogja reám, mert ő vélle valakinek csak teczett, köze volt. — és így a' mostani terhe is mástól való lehet.

Hallod é! te azon személytől már el vóltál tiltva, és 1. gyermeked is van már tölle, minek adtad hát ismét magadat hozzá?

Én magam sem tudom, hogy miért adtam hozzá magamat, mert akkor az eszem is el ment. —

Hányszor vólt immár vélle közöd?

Énnékem többet, kétszernél, közöm vélle nem vólt. —

Tudta é azt a' feleséged hogy azzal a' személlyel oly tilalmas életet élsz?

Az azt tudta, de énnékem semmit sem szólt. —

Miből fogod már ettől a' személytől való 2. gyermekeidet tartani?

Az első gyermek tudom, hogy ném én töllem való. — ez a' mostani teherbe lévő is nem én töllem való; de ha az a' személy, csak ugyan ezt én töllem valónak lenni állította, úgy azt kéntelen lések magaménak fogadni, és el tartani. —

Vóltál é már másszor fogva?

Soha sem vóltam[...]

265. A béres és a cselédlány a szálláson egymásra kaptak és fattyat nemzettek

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 19. pör.)

Anno 1802. apr[ilis].

B[enevolum] Examen in oppido H[ód] M[ező] Vásárhely die 23^a Aprilis 812. except.⁴⁰⁷

Kinek hivnak *ſ* ?

Nyiri István a' nevem, 26 esztendő, Reformatus Vásárhelyi Lakos feleséges ember vagyok, most pedig Nemes Szilágyi Mihálynál szolgállok béres képpen. —

Miért hozattattál be?

A' közelébb mult esztendőben, Takács Istvánnál szolgálván, az ottan szolgáló Leánnyal Miskotzi Katával meg esven 's közösködvén, töllem teréhbe esett, a' kiis már most reám vallván fel kísértettem és bé hozattattam. —

Mi ok indított tégedet arra, hogy te azon személlyel közösködj, és azt meg rontsad, tudtad te azt hogy az kivált képpen feleséges embernek éppen nem szabados dolog?

Én soha a' Leány után nem mentem, és ötöt a' közösködéssre nem kényszerítettem, hanem ő járt utánam, kint a' Szálláson sokszor éjtzaka hozzám jött; reám feküdt, sött erővel is a subám ala bujt, annyira hogy engemet tűzbe hozván meg esett ratjunk, a' szerentsétlenség. —

Hányszor volt azon személlyel közöd, és melly idő tályban?

Én nem közösködtem vélle többször háromszornál, az is pedig a' mult ősszel szántáskor történt. —

Több izben is tselekedted te azt azon személlyel, és te vóltál annak el tsabittoja, te vetted azt hitegetéseid 's tsalfa ígéreteid által le lábáról, azért vald meg az egész dolgot, 's vélle való tselekedetedet?

⁴⁰⁷ Exceptum = kisedett (vallomás).

Én több ízben nem tselekedtem velle és soha sem is erőltettem 's nem is hitegettem, hanem mindenkor ő jött hozzám, a' midőn is mindenkor küdtem el magamtól, de szót nem fogadott. – [...]

A vádlott fogva nem volt, mással nem esett meg.

*

B[enevolum] Examen in Oppido H[ód] M[ező] Vásárhely die 23^a Aprilis 802[...]

Kinek hivnak $\wp$?

Miskoczi Kata a' nevem, Vásárhelyi születés, 20 esztendő Reformata Leány személy vagyok. –

Miért hozattattál be?

A' közelebb mult efsztendőben özvegy Takács Istvánnénál szolgálván, kint a' Szálláson Nyiri István ottan béreskedő Szólga nyomtatás alkalmatosságával éjtzaka fekvő helyembe hozzám jöven, mellém feküdt, és tsábitto szavaival 's erőltetéseivel a' velle valo közösködésre reá vett, a' kitől is teréhbe esvén, a' dolognak ki nyomozása végett bé hozattattam. –

Te mentél és te jártál Nyiri István béres után, te feküdtél melléje, 's kényszerítetted ötöt a' velled valo közösködésre, azért vald meg az egész történetet?

Én soha egy fél lépést sem mentem utánna 's nem is feküdtem melléje, hanem ő jött bé mindenkor éjtzakának idején hozzám a' szobába, a' holott sok beszédjeivel le vett a' lábomról. –

Tudtad te azt, hogy az nem szabados dolog, és hogy annak rossz következése léssen, azért hogy merted velle azt tselekedni?

El hitetted sok beszédjével hogy semmi bajom sem léssen, mellyet azzal bizonyított, hogy ő annak tanult mestere volna, mellyre nézve gyarloságból nékie engedtem. –

Hányszor volt ezen Béressel közöd?

Bizonyosan nem tudom, mivel el felejtettem, hanem az tsak ugyan jút eszembe, hogy háromszornál többször történt. –

.....

Hálté 's volt é valaki más rajtad kívül a' szobában, mikor ezen dolgokat történt?

Soha senki [sem] hált, 's nem is volt, és azért jött hozzám olly bátran. –

*

Anyagunkban ritka dokumentum következik: a megesett lány „végkielégítéséről”.

Alább irt ezennel bizonyított, hogy minekutánna emberi gyarloságból Miskoltzi Katalin Leány személlyel meg estem, és ötöt teréhbe ejtettem volna, nevezett Miskoltzi Katalinnal úgy egyeztem meg légyen hogy én ő nekie a' Szülésnek ideje előtt 6. R[hénes] f[oron]tokat fogok fizetni, olly moddal, hogy rajtam többé semmit ne praetendáljon⁴⁰⁸ 's ne kereskedjen. — Mellyhez képest más részről én is Miskoltzi Katalin ezen egyességünket helybe hagyván, 's az ígért 6.R[hénes] f[orin]tokkal meg elégedvén ígérem 's kötelezem magamat arra, hogy Nyiri Istvánt ezen köztünk történt dologért semmi képpen haborgatni nem fogom. Mellyet is állandobb voltára nézve mind ketten saját kezünk kereszt vonásával meg erősittyük. –

Signa[tura] Vásárhely. die 23^a Aprilis 802.

Nyiri István +

Miskotzi Katalin +

⁴⁰⁸ Praetendáljon = követeljen.

266. A béres gyermeket nemz a gazdálánynak, mert az igazabb volt, mint a felesége

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 37. pör.)

Anno 1804. I. 23.

Anno 1803. Die 2^a 9^{bris}[...] Oppidi Szentes[...]

Benevolum examen[...]

[...]Kováts Mihálynak hívják, Szentesi Születés vagy 28 Esztendő, Papista, feleséges Gyermeke Béres ember vagyok.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok, hogy a midőn Sipos Péter Uramat mint Béres a múlt esztendőben szolgáltam, Boris nevezetű Leányát teherbe ejtettem.

Hogy bátorzkodtad azt cselekedni, tudván azt, hogy feleséges és gyermekes ember vagy?

Ugy bátorzkodtam, hogy ő szeretett, mert midőn ő véle először voltam, oda ki a Tanyán, akkor az Apja is vele volt, ha ő tőlem nem maradhatott, volna, bizonyosan megmondotta volna az Atyának, de ő járt utánnam, így tehát ő nagyobb hibás volt mint magam.

Igy tehát már te a Szerentse várandó Személyt feslett erkölcsöd végett meg rontottad, és már gyermeke is született, hanem már te köteles vagy a gyermekedet el tartani, hanem mit, és menyit ajánlasz nékie?

Már én meg fizettem huszon négy forintot[...]

A mint Beszédetből értem, több ízben cselekedtetted véle a gonosztságot, és nem csak a Szálláson, hanem itthon is?

Én fű Kaszáláskor kezdetem véle a Barátságot, és egész farsang három napig voltam véle Barátságban, és midőn már Molnár Josef Uramnál Szolgáltam, akkor is ha meg láthattak, akár a Szolgáló akkár a Huga, vagy maga, bé hívtak, vagy estvere rendelték el jöveletemet, mert csak hárman voltak egy házba, tudják pedig Bírák Uramék, hogy magam is fiatal vagyok, s ő is utánnam járt, bizony el mentem én anyival is inkább, mivel igazabbnak mondotta ő magát lenni, mint a feleségem, 's való hogy Kedvezett is[...]

Fogva és büntetve nem volt.

267. A takácsmester háromszor próbált közöszlenni a 15 éves szolgálólánnyal

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 7. pör.)

Anno 1804. Máj[us] 14.

Anno 1804. die 17^a Apr[ilis] in Oppido Vásárhelly sequens B[enevolum] Examen peractum[...]⁴⁰⁹

Mi [a] neved?

Varga Sára a Nevem Vásárhellyi Születés 15. Esztendő Reformata, Varga Josef Takács Mester Embernél e napiglan Szolgáló voltam.

Miért vagy ide álitva vald meg igazán?

En azért vagyok ide álitva hogy Husvét előtt való héten szombaton é, avagy Pénteken, estve a Gazdám Varga Joseff engemet csalogatva rosra kénszeritet; igirt elsőbben Pénzt, azután a Csizmámra Patkot, és égy rokojának valot, én annyiba

⁴⁰⁹ [...]in Oppido Vásárhelly sequens B[enevolum] Examen peractum = Vásárhely mezővárosban a következő [kínvallatás nélküli] vallatás véghez vitetett.

engedelmeskettem hogy az Ágyhoz mentem mivel sok hitegető szavai után az eszemet meg vette, a Felesége sem lévén oda haza, amidőn én az ágyhoz mentem, a Gazdám meg fogot engem és fel akart az Ágyra tenni, de én sirtam rittam és néki nem engedelmeskettem, sőt még azt is monotta említet Gazdám, hogy ne félyek mert nem lesz gyermekem tudgya ő hozzá úgy hogy nem lesz gyermek ha akarja, mivel hogy több Szolgálokkal is cselekedet úgy, de mégis tellyességgel alá nem adtam magamat és el botsájtott ilyen szót mondván Eb atta bolond vagy te hogy nem állasz meg jó szóra, az ilyen proba pedig háromszor történt rajtam.

Az első próbálás volt Husvét előtt való Héten, a melly probában S. v. a Szemérem Testét hozzám és Testtemhez értette, de én akkor sem engedtem a közösülést, a Második proba is azon a héten harmad nap, nappal volt, de a Mezitelen Testemhez tellyességgel nem férkeszhetett, és akor is ebattával taszitott el magát. harmadik proba volt most husvét után a Barta György Temetése alkalmatosságával a midőn is a Felesége a halottas Háznál Virasztoba volt, akkoron is éjczaka hozzám jött, de ugyan akkor sem engedelmeskettem néki, Ő sem férhetett hozzám, azután a feleségének meg mo[n]ttam, és az Urát le pirongatta érte, részegeskedik, karomkodik, és korhelkedik, még most is ben vagyon a bérem nálla.

Soha életemben mással ilyen színű környűállásban nem voltam mivel hogy az Anyám mellet laktam ez előtt.

*

Anno 1804. die 17a Apr[ilis] in Oppido Vasarhelyi sequens Benevolum Examen peractum[...]

Mi [a] neved ☿

Varga Joseff a Nevem Vásárhellyi születés Reformatus 25. Esztendő feleséges Gyermekek Házzaal biro Takáts Mester Ember vagyok.

Miért vagy fogva?

Történt hogy Husvéth előtt valo héten úgy mint Virág Vasárnap előtt valo szombaton avagy előtte valo Pénteke[n] estve midőn mind az Hárman a Patkán ülnék és beszélgetnék, én a Feleségem egy más mellet, és a Szolgáló is közél hozzám, a szolgáló gyakorta nyomogatta a Lábamat lábával, én azomba[n] hogy a feleségem le fekütt az egyik csecsit meg tapintottam, és el állotta, a másikat, — hogy láttam engedelmességét a Testéhez is hozzá nyultam, és a patkán hanyat dőjtöttem, meg próbáltam, de mivel a Léány nem volt alkalmas a közösülésre el botsájtottam, égszer harmad nap mulva délbe[n], harmadszor pedig ejtzaka, de mindenkor el bocsájtottam mivel hogy nem volt arra valo, éppen hogy engedelmessége által ő készítetett engem de erőszakot soha sem tettem rajta.

Vagyon Néked Feleséged, még is mással akartál közösülni, még pedig olyan szolgáló Léánykával, akinek első rossz indulattyát meg kellett volna büntetéssel Zaboláznád nem hogy még véle egyesülnöd?

Igaz az hogy úgy kellett volna cselekednem, de az Ördög sokra viszi az Embert.

Ha égszer előre nem tehetél semmit is a Léánykának miért próbáltad meg másodsor és harmadszor?

Azért hogy ő készítetett réá engem mindenkor.

Voltál é valaha fogva?

Nem voltam soha is.

*

Accedente proprio etiam annutu militiae resignatus habetur.⁴¹⁰

268. A Házasemberen a leány tett erőszakot; avagy: „kálvinista fazékban is megfő a pópista hús!”

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 47. pör.)

Anno 1804. Sept[ember]

Benevolum Examen

Mi [a] Neved *ſ*

Logo Istvan, Vásárhelyi születés Reformatus 32. Esztendő Feleséges, gyermekes, Házzal biro Zsellér vagyok.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva hogy hűtös Feleségemen kívül más Személlyel is közösültem.

Mikor, mi módon, és hányszor?

Karátson előtt mint égy 3. hettel történt hogy a Léány maga indulattyából hozzám adta magát, ha én égy helyre le ültem ő mindjárt mellém ült és kedveltetni kezdte magát, mivel hogy a házamban lakoul lakott, a Feleségem azt észre vévén azt mondotta a Léány[nak], Zsákay Julisnak, nem szép dolog az Julis a mit Te cselekszel. Mellyre a Léány Anyastol együtt mondának, soha sem láttam olyan Aszszonyt aki az Ura S. v. farkát úgy féltse mint kend. Azután a feleségem fel hagyot velek, közelitvén az idő karátsoni Ünnepekre, az Ünnepestvéin midőn minnyájon lefekűttek volna éna Patkára fektűtem de már akkor a Léány Pálinkával le itatott gajdos voltam, mellém jövén első közösülésemet akkoron véle el végeztem. a Léány utánam járt mindenekben, még is én Karátson 2nd napján a Feleségem el menvén a szomszedba reggel mint égy 9. ora tájba, a Léány ezt meg sejdítvén be jött a Házba a kiss ágyon befelé fordulva fektűtem, és a Léány mellém jött, és felmászott a hasamra, és meg rázott engemet akkoron én azt mondtam, el meny töllem te adta Teremtette mer akár ki Léánya lészen az ha mellém jön meg merem néki cselekedni, én Kálvinista vagyok Te pedig Pópista miért adod magad én hozzám felelt a Léány szemérmetlenül a Pópista hus is meg fő a Kálvinista fazékba, és akkoron meg is tettem az közösülést véle másodszor, harmadik közösülésünk ugyan nem volt, hanem azon a héten valamellyik nap estve a Patkára le ülven a Léány mellém jött, és szemérmetlen indulattyából a Gatyám alá fel nyult; azomba[n] a hasamra fektűt de abból osztán semmi sem lett — mert magamrol el vetettem. azt nem tagadom hogy kétszer vele közösültem, de azt nem tudhatom kitől kitől nem valo a mostani Terhe, mert a hire folyt hogy az őszel más szeretője is volt, de én nem tudhatom bizonyosan mondani.

Ha te néked derekasabb külömb Feleséged vagy azon Léánynál miért nem érted meg véle a Törvény szerént, és mért engedtl a Léány rosz indulattyának?

Azért hogy mindetig utánam jártt, és még itallal is meg vesztegetet engem, és ki nem álhattam gonosz intselkedéseit.

Voltál é valaha fogva?

Soha sem voltam életemben, meg hagyom e mostani szerentsétlenségemet is gyermekeimnek hogy belölle tanuságot vegyenek.

Sig[no] Vásárhely 14^a 7bris 804. per Ladislau Kiss[...]

*

Deliberatum est:

⁴¹⁰ Accedente proprio etiam annutu militiae resignatus habetur = saját beleegyezésével a katonaságnak átadatott [mint újonc.]

Ad poenam Statuti videlicet 40. baculorum Ictus condemnatus.⁴¹¹

269. Rajtakapás és nemi beteg gyógyítás
CSML SZF. IV. A. 53. (D. 26. és 27. pör.)
Anno 1807. B[oldog] Asszony hava 26.

Az Eset Le Írása.

Karátsony Havának 26^{ik} napját követő éjjszaka, mintegy 3. óra kor éjjfél után Kiss Pál Pál Feleségestől együtt fel jönnén a Város Házához, a Város Cselédgyeit fel költötték, hogy jönnének, és fognák meg a Fiját Kiss Jánost a Város Kotsissát, mert Kurva vagyon vele az Istállóba. Mellyhez képpeszt Nagy Mátyás Kiss Biró magával Kiss Pál Pállal, a Kotsisnak édes attyával, az Istálló ajtajára menvén, Kiss Pál Pálné, a Kotsisnak édes Anyja pedig Vatsi Albert Tizedessel másik oldalról az Istálló ablakára állván, parantsolta a Kotsisnak Nagy Mátyás, hogy nyissa ki az Istállót, és fogjon tüstént egy Tiszt alá, mert sietős úttya vagyon. Mellyre a mondott kotsis Kiss János szót fogadván, azonnal az Istállót ki is nyitotta, és mind a Cselédnek, mind pedig magok Kiss János Kotsisnak Szülei is, Férje hagyott Jakó Miklósnét, Kiss Mihály Erzsókot vele egy ágyban le vetkezve találván, addig ugyan még a Kurva a Cseléd Házban fel öltözött, a Kotsis pedig a ganéjt az Istállóból ki hányta, nekik a Cselédek meg engedték, de azután tüstént mind a Két Házasság törő paráználkodó személyeket külön az Arestoba vetették, és regvel Biró Urnak fel jövetelével egyszer s=mind azt is, hogy nekik a Kurva 10. f[orinto]kat is adott, tsak Szabadon botsájtának, be jelentették.

Vásárhelyen 27^{ik} Xbr. 806.

Palásty Istvány m[aga] k[ezével]

Város Jegyzője által.

*

806^{ik} esztendőbéli Karátsony Havának 29^{ik} napjan Hód Mező Vásárhely Várossában az alább irttnak következő Vallása vétetett.

Mi a neved *ø*.

Kiss Pál János a nevem, vagyok 27. eszt[en]dős, Refor[mátus]. Felességes, Vásárhelyi születés, mostanság Comentiós⁴¹² Város Kotsissa.

Mért tettek Árestomba?

én igazán meg vallom, azért tettek árestomba, mert a Szüleim a Város Cselédgyeivel Karátsony éjjszakáján a Kurvát Kiss Mihály Erzsókot velem az Istállóba fekve együtt találták, de én három Hólnapja is van, hogy vele tsak ugyan nem közösültem, sőt akkor éjjszaka, és az előtt is régen már magamtól vaditottam, de soha tőle nem menekedhettem, mert mindég hozzám járt az Istállóba, és ha ott nem talált is, mindég jelt hagyott az Istállóba, hogy ott járt utánnam[...]

*Az eflogatásakor este [...]*allig hogy az Istállóba érkeztem, Kiss Mihály Erzsók ismét ott termett nálam az Istállóba, és nyakamról el nem verhetvén, erőszakkal mellém feküdt az ágyba, hanem tsak a subám szélire, nem pedgi alája.

Ugyn akkor éjjszaka, mikor meg fogtak, Kiss Mihály Erzsók mitsoda orvosságot, és mi végre adott néked palatzkban?

⁴¹¹ Ad poenam Statuti videlicet 40. baculorum Ictus condemnatus = az előírt büntetésre, azaz 40 botütésre ítélték.

⁴¹² Comentiós = szegődményes.

én nem tudom mi vólt, mi nem vólt, egy palatzkban adott valamelly Italt, mert tőle el romlottam, és azt modotta, hogy tsak azt igyam, meg gyógyúlok tőle, de én nem itam, hanem ki öntöttem a palatzkból[...]

Kiss Pál János büntetve még nem volt.

[...]Palásty Istvány jegyezte.

*

806^{ik}. esztendőbéli Karátsony Havának 27^{dik} napján[...]

Mi a neved $\varnothing$

Kiss Mihály Erzsók a nevem, vagyok 41 esztendő, Refor[mátus] vásárhelyi földel bíró Jakó Miklósnak Felesége, de már 12. esztendeje, hogy tüle külön lakok.

[...] — annak pedig hogy külön lakok nem én, hanem Férjem az oka, mert ő hagyott el engemet, és így kényszerítvén az édes Anyámhoz venni magamat, azolta reám se néz, hanem másokkal öszve tsatolván magát, most is 5 esztendőől fogva Őz[vegy] Trungel Istványnéval együtt lakik a Szálláson, és nem hogy a maga gyermekeire volna gondja /:akik velem laknak mind a ketten, egyik Leány mintegy 15. eszt[en]dős, a másik Fiú, mintegy 13. eszt[en]dős:/ hanem a fent említett Kurvájának gyermekeire költi mindenit.

Karácsony estén [...]2 óra tájba, amidőn én haza akartam jönni, nem engedte [Kiss János Város Kotsissa] hanem kényszerített hogy vele jöjje haza, és még fel is akart a Lóra venni[...], de allig feküdtem vele le az Istállóba, Kiss Jánosnak Szülei a Város Cselédgyeivel magok tüstént rajtunk jöttek, és mind kettőnkét együtt kapván, bennünket Áristomba vetettek[...] –

Mitsoda orvosság vólt az, melyet te Kiss János Kotsisnak palatzkban adtál, ki készítette azt, és miből, és mi végre készítette?

engemet maga Kiss János meg szöllitott, hogy meg kánkósodott volna, hanem tsinállyak néki valalmit, ha tudnék rajta segíteni, úgy tsináltam néki azon Italt zab Levét vízbe, és Krétával együtt főzve[...]

Az asszony kurválkodásért és lopásért már háromszor volt fogva.

[...]Azon Italra, a melyet adtál Kis János[na]k ki tanétott Tégedet?

Tudja az Isten, tsak halottam hogy az használ abba a betegségbe a mibe mondotta magát lenni.

*

Jakó Miklós megkérdezettvén; hogy miért kergette el a Feleségét Kis Mihály Ersokot magától és mioltatul nem élnek együtt, feleli: hogy van mar 14. esztendeje mioltatul nem laknak együtt és pedig maga mentt el, és valami Kérdő Ferkével vagy 10. esztendővel törvénytelenül élt, és attól lett nékie gyereke is a ki 13 eszt[en]dős, az óltátul nem lett gyereke, mert tzigéressé tette magát, mindennel közösködött, s eőtt többször is hitta ötet magához vissza, de nem akartt vissza jönni hozzáj. A 15 eszt[en]dős Leány pedig az ott vagyon az annyánál, de kérte is a fatens a Leanyt magához, de azt ki nem adta.

*

Ugyan azon Kiss Pál János 40: Páltza ütések[ne]k; Kis Mihál Erzsók pedig 2: Holnapi aristom = alatt két izben 80: korbáts ütések elszenvedésére íteltettek.

**270. A leány előbb egy idegen házasesembertől, majd a sógorától szül fiút
CSML SZF. IV. A. 53. (D. 1. és 2. pör.)**

Anno 1807. Szept[ember] 14.

Vallása Mutsi Panninak, Kotormán Mihál feleségének.

Mutsi Panni; Kotormán Mihálynak Felesége igaz Lélek esmerettye=szerént valja azt; hogy ő ugyan az Urával Kotormán Mihállal már 19^{ik} esztendőbe jár mostanság hogy véle=együtt él mintt Felesége; de az=alatt az üdonek folyta=alatt soha leg=kevesebbet sem tapasztalt; sem más valakitül semmit nem hallott; hogy néki valamely személlyek; nevezetessen pedig ezen Mutsi Sári a Fatensnek tulajdon Testvér Hugának tsak valaha=is némű közössége; melly=eránt vádoltatik lett=volna; sőt azt igaz Lélekre mondhattya; hogy Házasságoknak 19: esztendje=alatt említett Kotormán Mihál Férjével minden czivakodás=nélkül élt; és hogy ekkoráig valamint egy igaz jó Férjet illett a' Fatenst annyira meg=betsülte volt; hogy soha nállánál jobb Férjet nem kívánhat; hanem a' Testvérenek nevezett Mutsi Sárinak Teherbe lett esése alkalmatosságával magátul az említett Testvér Hugátul hallotta először is; hogy említett Kotormán Miháltul a' Fatensnek Férjétül esett légyen Teherbe; melly=miatt totábbá ötött a' Házánál nem szenvedhetvén; tsupán a' volt az oka; hogy Mutsi Sári Testvérét magátul el=küldötte a Fatens.

Sig[no] Vásárhely 30^a January 807.

Németh

Ferenc.

*

A^a 807. d. 30^a Januar. Sequens B[enevolum] Examen peract[um] est in oppido Vásárhely.

Kinek hinak?

Mutsi Sári a' nevem, mintegy 23. esztendős, Reformata, ide valo meg esett szabad Személly vagyok. –

Miért hozattattál bé?

Én azért hozattattam bé, mivel már masodszor estem meg, és már két ferfiu gyermeket szültem volna.

Kitől valok ezen két gyermekeid, vald meg igazán?

Az első a' ki már 4. esztendős gyermek, valami Szabo Sámuel nevű, és Kis Uttzában lako embertül valo, a' ki már akkor is feleséges ember volt, mikor először véle meg estem. A' második is mostani kis gyermekem pedig Kotormán Mih[ály] sógoromtül valo. –

Miolta léptél sogoroddal szorosabb esmerettségbe és hogy fojtatta véled fajtalan életét beszéld el, környül állásossan?

Én kint voltam véle a' Tanyán, a' midön is ejtzaka a' Sogorom fekvő helyemhez jött, 's mellém le feküvén, azon ketsegtetéssel; hogy ő tölle már ugy se lenne gyermek, el tsábitott, 's kettzeri véle valo közösködésem után terhbe ejtett[...]

Mutsi Sári fogva és büntetve még nem volt.

*

Kotormán Mihály 56 esztendős, református, vásárhelyi földes gazda előbb tagadta Mutsi Sárival való kapcsolatát. Elmondotta, hogy:

[...]mint gyámoltalan Leánkát kissebb korában, gyakran az házamnál jól tartottam, és annál fogva házamhoz Testvér nénnye latogatására sokszor el járt, mind addig mig fel nevedvén, valami Szabó Sámuel nevezetü embertől, terhbe esvén, azon gyermekét szülte, mellyet én könyörületességből házamnál tartok. — Most azonban, ujra ez előtt mintegy másfél esztendővel terhbe esvén, ismét férfi gyermeket szült, de mivel kitül való származását tölle nem tudakoztam, egy atalán fogva nem tudom; én töllem pedig egyik gyermeke sem valo, mivel véle soha semmi közöm sem volt. –

1807, szeptember 14-én, [...]a raboskodo Kotormány az uri Törvény szék színe előtt elesméri hogy tsak ne kínoztasson igen is Mutsi Sárának a fatyu gyermeke ő tölle való, a mely vallomására mondódván nékie: hogy azért nem kínoztatik mert ki vallya[...] az[t] vallotta ismét hogy igen is vóltak együtt azt nem tagadhattya most, mikor evvel a mostani szopós gyermekkel teherbe esett[...]

*

[...]hogy Mutsi Sári Kotormány Mihál felességének Testvérje lévén; a vérferteztetés ellenek a' Sogorságnak első gráditsában világos lenne; mind Mutsi Sári; mind Kotormány Mihál 3: Holnapi aristomra, minden Héttben 2: napi Böjtre, és kétszerre el=szenvedendő annak 60 korbáts, ez pedig 60 Botra íteltettek.

271. Az öreg tapasztó állva közösült az ágyon fekvő leánnyal
CSML SZF. IV. A. 53. (D. 21. pör.)

Anno 1807. Szept[ember] 14.

Anno 1807. Die 21^a Aprilis[...] oppidi Szentés[...]

Mi a neved[...]

Lukáts Annának hívnak, Szakadori születés, Két esztendeje hogy az édes Attyámmal, a ki is itten Juhászcodik, Szentés Várossában lakom, vagy 14. Esztendős, Ó Hitű, mostan pedig Hadzsi Simeon Szentési Kereskedőnél mint szolgáló gyermek mellet vagyok.

Miért vagy ide állítva?

Azért vagyok ide állítva, hogy Baktai Ádám tapasztó tegnap dél után a' midőn a Kiss Leánnyal az ágyon aluttam, reám mászott, és erővel meg nyomott.

Te ne hazugy hogy Baktai Ádám erővel meg nyomott volna, mert már előtte való Szombaton pénzt ígért néked, és ha meg nem egyeztél volna velle, Gazdátnak vagy Gazda Aszonyodnak meg mondottad volna, hogy Baktai pénzt ígért, és miért?

Igaz hogy Szombaton pént ígért, de én azt szégyeltem meg mondani a' Gazdámnak.

Hiszen te semmire való, hogy tett volna erőszakot rajtad Baktai, ha magad nem akartad volna, hiszen még magad hozzája is kapkottál, és a Lábaidat is magad helyeztetted el?

Én taszítottam magamtól, de ő tsak a' Lábaimat fel fogta, és a dologhoz látott, Kiáltottam az Oláh aszonyt, de az nem hallotta, 's azt is mondottam Baktay Ádámnak, hogy menne töllem, hogy majd valaki be jön, és rajta érnek.

Cselekedted e már mászor az illyes dolgot valakivel mással.

Soha sem cselekedtem én senkivel.

*

Anno 1807. Die 21^a April[...]

Baktai Ádámnak hívnak, Ketskémét várossa beli születés, 52 Esztendős, Catholicus, az 1771. Esztendőben Szentés várossa által Katonának adattattam, és Szolgáltam mint Katona 18. Esztendőig, azután Haza kerülén obsittal meg Házasottam, mostan pedgi nyoltz gyermeknek Attya vagyok, 's Feleségem is egészsebben vagyon, és vellem lakik.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva, hogy Hadzsi Simeon Kereskedőnél szolgáló Pana nevezetű Leánnyal közösköttem.

Te nem könnyen Közösködhetél, mert az Leány az erőszak tételről vádol, hanem csak igazán vald meg, hogy a dolog miképpen történt? mert az a N[eme]s Vármegye Bábájának meg vizsgálása után ki sült, hogy a 14 Esztendő Leány meg van sértve;

Én erőszakkal semmit sem tselekedtem, mert én a Leánnyal még ez előtt, míg ebbe estem, beszélettem felőle, és Két forintot is ígértem neki, és a' midőn én /:ha már csak meg kel valani:/ a Leánnyal az Ágyon aluva találtam, 's a farát meg fogtam, a' Leány fel érezvén a Szerszámomat meg fogta, 's nem kiáltott, hanem engette magát, és egyebet nem mondott, hanem csak azt, hogy az Konyhába lévő Oláh aszony, és Szolgáló Pajtása bé talál jönni, de én csak ugyan szándékomat el végeztem, a' Leány fekvé lévén, én pedig állottam.

Te most csak ugyan hazuttál[...]

Igaz ugyan, hogy az oláh asszonyt a Kamarába fűróért küldöttem, és addig Közösködtem a Leánnyal, de erőszakosan semmit nem tselekedtem, mert a Leány meg egyezett benne, azt pedig innend is mondhatom, ha már meg kellett vallanom, hogy a Leány kérésénél fova a Lábát is el helyhezette, és így nem kiálthatott, hanem a midőn azk oláh asszonynak be jövetelét a Házba hallotta, ezen szavakat mondotta a Leány, hogymennyen Kend féré, jön az oláh asszony[...]

Baktai Ádám fogva és büntetve még nem volt.

*

Anno 1807. Die 21^a Aprilis[...]

[...]Maria Mariskának hívják, Szász Sebesi Születés, mintegy 30 Esztendő, Ó Hitű, Zabla Vaszili Katónának Felesége vagyok, mostan pedig Hadzsi Simeon Kereskedőnél az Ősz olta szolgáló.

Mit tudsz Lukáts Annáról, és Baktai Ádám Tapasztorul?

Én tegnapi napon dél után a Konyhába mosogattam, és mint hogy azt jól tuttam, hogy Baktai Ádám Tapasztó az szobába volna, és azt is jól tuttam, hogy Lukáts Anna Dajka Leány a Kiss Leánnyal az ágyon aludna, gondolkozoba estem, bé mentem a szobába, és széjjel néztem, de Baktai Ádámot az asztal mellett ülve találtam, a' Leány pedig alult az ágyon; mellyre Baktai azt parantsolta nekem, hogy mennék a Kamarába, és hoznék nékie furot, én el is mentem, és minek utánna a furoval be mentem volna a szobába, és bé nyitottam volna az ajtót Baktai Ádámot a Szolgáló Dajkával az Ágyon meztelen, úgy a Leánnyal is fel hajtott ruhával láttam, de bé menetelemmel semmi kiabálást nem hallottam, sem azt nem láttam, hogy a Leány Lukáts Anna sirt volna, de még egyik sem szolt hozzám egy szót is, hanem azután hogy én azt láttam az ajtó bé tettem, előbb meg pirongattam, Sertésnek 's egyébnek neveztem őket, és ki mentem a szobából, azután utannam jöven Baktai Ádám Gazdám nál bent lévő pénzéből egy forintot ígért nekem, hogy halgatnék, de én el nem halgattam, hanem előbb asszonyomnak a történt dolgot el beszélettem, azután, a' midőn az asszonyom az Urnak meg mondotta, én az Urnak is el beszélettem mindenekeket[...]

*

Az ítleből vett részelt:

[...]A' mennyiben azon Paráználkodást a Törv[ény] Szine előtt is önkéntel esmérte, tekintetbe vétetődven az erőtlensége; és öregsége 24: Páltza ütésre ollyformán íteltetett; hogy ezen Büntetését Szentesen, ahol vétkezett, szenvedgye = el.

A leánnyal nem büntették meg.

272. A cselédasszony nem tudja, hogy a terhessége a férjétől vagy a gazdájától való-e?

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 1. és 2. pör.)**Anno 1809. Júl. 5.**

Az 1808^{dik} Esztendőben Karátson Havának 21^{dik} napján Szentes Várossában Szentes Várossa Bírái előtt következő önként való

Vallás tétel ki vétetett.

Mi a neved[...]

Molnár Ruzsinak hívnak, anyási Születés, de rég oltá Szentesen az édes Attyámmal és Annyamal Lakom mint egy 25 Esztendős, Catholica, Lévai János Obsitos, mostan Szegváron tartzkodó, Görbe János Szegvári Lakosnál Béreskedő Béresnek felesége vagyok.

Miért vagy ide állítva?

Azért vagyok ide állítva, hogy Kőszegi Istvánnyal most közelébb mult új esztendő oltá, nálla Zsellérképpen lakván, véle úgy éltem, mint Törvényes férjemmel.

Miért vagyon az, hogy Lévai János férjed Szegváron szolgál, te pedig Szentesen Lakol?

Azért, mivel az Uram a szomszédoktól Szentesen meg tudta; hogy én Kőszegi István Házi Gazdámval Törvénytelenül élek, el ment töllem Szegvára Szolgálni, engemet itten hagyott, de azért jártam én Hozzája által, és úgy éltem véle mint férjemmel.

Ha úgy éltél férjeddal mint Hitveseddel, miért nem mentél által Szegvára Lakni, vagy miért nem mentél más Házhoz lakni, kivált ha már tudtad hogy a férjed azért ment el Szentesről?

Azért nem mentem más Házhoz lakni, mivel Kőszegi István Házi Gazdám mindetig ámtgatott, ruházott, tartott, a' Két esztendő Leánykámát is ruházta, és azért nem mehettem.

Azt vallod, hogy te szinte úgy az Uradhoz is jártál által Szegvára, és úgy éltél véle mint Kőszegi Istvánnyal, tehát mit mondott az Urad, ha által mentél?

Pirongatodzt, Szidott, és azt is mondotta, hogy úgy éljek a mint tudok; de azért még is én mellé feküttem; én nem tagadtam azt, hogy Kőszegi István Gazdámval tiszta vagyok.

Mostan Kitől vagy Terhes igazán vald meg?

Én a' Kettő Közzül nem tudom, hogy melyiktől vagyok[...]

Molnár Rózsi büntetve és fogva még nem volt.

*

Kőszegi István, csúfosan Trázsi István Szentesen született, 50 éves katolikus. A felesége 6 éve elhagyta. Iskolás fiát egyedül nevelte. Házzal, szőlővel birt. Azt vallotta, hogy

[...]én azon rossz aszszonyon ki adtam, Házaamtól el küldöttem, de Ő ismét vissza jött[...]

Ettől kezdve persze tovább élte a nőt. Kőszegi fogva még nem volt.

*

Itéltetett.

Kőszegi Istvánt 40 páltza ütéssel, Molnár Ruzsit pedig vissza utasítván a maga Férjéhez 40. Korbáts ütéssel meg fenytetni.

273. A legény rendszeresen élte bátyja feleségét**CSML SZF. IV. A. 53. (D. 16. és 17. pör.)****Anno 1811. I. 7.**

Species Facti

1810 Esztendőbe Julius Holnapnak első napján Bugyi András Szentes Várossának Gazdája jelentette előttünk, hogy több gyűjtők között most Közelébb mult Kedden Bajkai István az Ángyával Bajkai János Testvér Bátyának feleségével Molnár, másképpen Kotymán Pannival a' Szénás Ker[t]be[n] a' Csösz által Közösködésbe tapasztaltatott légyen, melly alkalmatossággal a' midőn Kotymán Panni azt észre vette volna, hogy a Csösz Őket lesné, el szaladott, a Csösz Lóháton lévén Korbátsal ötöt visza hajtotta : történt pedig a dolog fényes nappal dél után[...]

Bírái Szentes Várossának.

*

1810^{dik} Esztendőben Julius Holnapnak 3^{dik} Napján Szentes Várossában[...]

Mi a neved[...]?

Bajkai Istvánnak hívnak, Szentes várossabeli Születés, 18 Esztendős, Reformatus, nőtelen Szentesi Lakos Bajkai János egy fertály⁴¹³ földel bíró Gazdának a fia vagyok, és avval is laktam.

Miért vagy ide állítva?

Azért vagyok ide állítva, hogy Kotymán Pannit Testvér Bátyámnak feleségét mioltától fogva tsak a' Házunkhoz került mindég szeretvén, velle számtalanszor, a midőn tsak mód volt benne, Közösköttem; nevezetessen most közelébb mult Héten a Város Kaszálojába győjtőképpen lévén velle, akkor is közösköttem velle, és akkor rajta is vesztettem[...]

*

1810^{dik} Esztendőbe Juliús Holnapnak 3^{dik} napján Szentesen[...]

Mi a neved?

Molnár Anna[...] 18 Esztendős, Reformat[a] Bajkai János Béres Legénynek felesége vagyok

Miért vagy fogva?

Most közelébb a nagy farsang utolján menvén férhez Bajkai János eő Kegyelmehez, 's mihelyest öreg Bajkai János Házához Kerültem, mindjárt Környékezni kezdett Bajkai István férjemnek ötse, és addig addig, hogy egy Holnap mulva nékie magamat meg is adtam, és az otátul fogva a' midőn tsak modot találtunk benne, mindég követtük, és folytattuk a gonoszságot[...]

*

El-végeztetett

A raboskodó Molnár Pannit 80 korbáts ütésnek el-szenvedésére olly formán szorittattni, hogy 40 korbátsot itt helybe[n], és 2 hólnap múlva az az Martiusnak 11^{ik} napján Szentesen is a Városháza előtt 40 korbátsal fenyittessen, szinte a Czinkossa is Bajkay István 24 korbátsal itt helybe és 2 holnap múlva az az 11^{ik} Martiusba a[z] e[mlített] szentesen a városháza előtt is 24 korbátsal büntetődjön.

274. A juhász négy egymást követő este közösült a gazdalánnyal a tanyán

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 36. pör.)

Anno 1813. IX. 21.

Tekintetes Inspector Úr

Nékünk Kegyelmes Urunk!

⁴¹³ Egy fertály = egy negyed.

Szívbeli nagy keserőséggel és fájdalommal kentelenítettünk panaszkodni és folyamodni az eránt : hogy f[olyó] e[vi] Aug[usztus] holnapnak 4^k napján Jámbor Józefnek Juhászsa Poroszlai Nagy János nevű, az tanyán hagyott leányunkhoz menvén, azt erőszakkal meg szeplősítette. Más nap estve, ismét hozzá ment, jóllehet a' leány az ajtót erőssen bé tsinálta; de Nagy János azt bé rontotta; a midőn a' Leány ki szabadulván, a' tanya előtt kiáltozta a' magunk juhászszát, a' kinek juhain lévő kolompok zörgése hallására békét hagyott a' Leánynak[.] Más nap Augustus 6^{kán} a' Magunk juhászsa bé ment a' Tanyára, annak azonnal meg panaszkolta a' Leány szerentsétlenségét — Annál fogva fel kereste azon undok tselekedetű Juhászt és dorgálta a' ki is boszszú álló indulattal a' Leányt szidta hogy miért mondotta meg. —

.....

Szentesen d[ie] 14^a 7b[bris] 813.

Tekintetes Úr Inspector Urunk[nak] alázatos szolgálai

Polgár György és Pap

Er'sébeth.

*

A szülők följelentő levelet írtak, de a benne foglalt vádak nem voltak meggyőzőek. Úgy látjuk, a leánynak jólesett a közösülés. Azt gondolta, hogy a legény feleségül veszi. Csak akkor kezdett panaszkodni, amikor az ágyától megtudta, hogy a juhász nem legény, hanem nő.

Polgár Sári 18 éves szentesi református hajadonnak a szemére vetette a vallomást vezető, hogy:

[...]Te tsak ugyan rossz személy lehet, mert Nagy Jantsi azt mondja, a mint hallottad is, hogy Te Biró Ur Juhásza félet Csordás, vagy Pintér Andrást is hívtad gonosz végre?

Én nem hívtam, hazudik[...]

*

1813^{ik} Esztendőben Augustus Holnapnak 28^{ik} napján Szentesen[...]

Mi a' neved?

Poroszlai Nagy Jánosnak hívnak, Szentes várossa beli születés, 30 Esztendős, Reformatus, feleséges Gyermekes ember vagyok, Házzal bíró Szentesi Lakos, ez idő szerint Szentesi Gazda Embernek fejős Juhásza vagyok.

Tudod e' miért vagy ide állitva?

Tudja az Isten.

Miért tettél erőszakot Po[l]gár György Leányán feleséges ember létedre?

Bizony nem tettem én az árván, maga csalogatta az embert az árva, leg jobban tudja Keresztes János Urnak Juhásza is Csordás vagy Pintér András

Miért mondod, hogy nem tettél erőszakot, hiszen az ajtot is reá be törtett északának idején, és ugy mentél hozzája?

Én nem törtem be az ajtot, néze meg akár ki, vagyon é valami baja, maga a Leány nyitotta fel akár hányszor.

Hogyan estél Barátságba Po[l]gár György Leányával, mi volt ennek az oka?

Ez előtt mint egy egy Holnappal történt hogy én a' Gazdámnak egy Koss tökött⁴¹⁴ készítettem. Biró Uramnak a Juhai ottan a Tökén⁴¹⁵ járván, ennek Juhásza Pintér András dél után a fejés után mondja, hogy Po[l]gár György Leánya mai napon ötét hívtá

⁴¹⁴ Kostök = itt: kikészített kostök zacskó = pipadohány tartó.

⁴¹⁵ Tökén = szentesi határrész neve.

volna és csak maga volna, mennék be velle, Czifráznánk ottan a Kos Tököt; én tehát reá adtam magamat, oda mentem, és ottan Barátságba estem velle, és akkor étzaka fejös utána mindjárt oda mentem, mert láttam, hogy az én Barmomba való⁴¹⁶, Ő a Pitar ajtoba feküdt a küszöbön lévén a' feje semmi sem volt be zárva, ottan egy darabig velle beszélgettem, 's mint hogy láttam hogy nem bánya, mellé feküdtem, és ekkor voltam velle először, másik utánna következett étzaka ismét hozzája mentem, akkor ben feküdt a Házba, 's akkor zörgettem az ajtot, nékie is kiáltottam, de mint hogy előtte való étzaka keveset allut, nem hallotta bizony Ő a zörgést, és a midőn én az ajtot ráztam volna, ki nyílt az ajtó magába ; még magam a Leánnyal együtt csináltam bé a závár tartot, még azt mondja a Leány, csinályuk bé, ne talántán az édes Attyám ki jöjjön azonnal meg láttya, hogy az ajtonak baja vagyon, és akkor másodszor hálтам velle. utánna harmadik éljel ismét velle hálтам, mert oda mentem estve, 's akkor is be volt zárva az ajtó, kiáltottam nékie ez azonnal ki nyitotta az ajtot, bé menvén pedig azonal ő zárta be az ajtot, még úgy mondja a Leány, ne talántán rajtunk üssön valaki, Harmadik estve ismét velle voltam, úgy szinte negyedik étzaka is; hanem a' midőn ötödik étzaka velle akartam lenni, oda menvén, azt mondja a' Leány tudja már édes Anyám aszony, 's a mint a Leánnyal eszre vettem, a dolog úgy került ki, hogy én a Leánnyal azt mondtam, hogy nintsen feleségem, a Leány nem hit nekem, el ment Nagy Josef Gazdám Szállásba szomszédságába Halász Szabó Jánosné Tanyájára, ottan a Kertésztől tudakozta, a kinek felesége Ángya a Leánnyal, hogy vagyon e' feleségem, ki is azt mondtotta, hogy volna feleségem, egyszersmind tudakozta a' Kertészné a Leánnyal, hogy miért tudakozná; ez hihető, hogy valamit feteget, és úgy került ki a dolog, de én soha erőszakot nem tettem maga akarattya volt a Leánnyal, tudja Pintér András Juhász Pajtásom, a kit azon Leány többször hívott, de az nem adta magát hozzá, mert nékie kedve szerént való felesége vagyon, de nekem nintsen tudják Bírák Uraimék, hogy hányszor volt Bajom a feleségemmel. Fél esztendeig is lakott külön a feleségem[...]

Bírái által Szentes Várossának, 1813^{ik} 7^{hr} 22^{kén} Vásárhelyen Hertzegferenc Úri Szék Jegyzője.

*

Itéltetett

Poroszlai Nagy János mint Nős paráznát 40 botokkal meg fenyíttetni és azon felül Pó[l]gár Sára haj[a]don Leánnyal lett meg fertőztetéséért Kinek pártabéli szerentséjét⁴¹⁷ is meg vesztegette, ugyan az hajadonnak fizetendő 40 f[orinto]kba marasztaltatni.

275. A férj elhagyta feleségét, mert az az ágyban oldalba vizelte; a szeretőjét pedig birtokának tekintette

CSML SZF. IV. A. 53. a. 10.: 69.

1813^{dik} Esztendőben Sz[ent] Mihály Hava 21^{ik} 's következett napjain H[ód] M[ező] Vásárhely Várossában tartott Rabokat Itélő Földes Úri Törvény Szék Jegyző Könyvének 36^{dik} Száma

Poroszlai Nagy János Feleséges Önként el esmérven Bogár Sára haj[a]don személyel Nős paráználkodását mellyhez képest

Itéltetett

⁴¹⁶ Az én barmomba való = nekem tetsző, nekem szolgáló. (Vesd össze ezzel a népi mondással: „*a mi kutyánk fia*”).

⁴¹⁷ Pártabéli szerentséjét = a férjhez menési esélyét.

Poroszlai Nagy Jánost mint nős paráznát 40 botokkal megfenyítettetni, és azon felül Bogár Sára haj[a]don Leánynak lett megfertőztetéséért Kinek pártabéli szerentséjét is meg vesztegette, ugyan az haj[a]donnak fizetendő 40 f[orint]ban marasztaltatni.

Meg olvasta 's Ki adta Hertzeg Ferencz Urad[almi] fiscalis és az Úri szék Jegyzője.

*

Species facti

Poroszlai Nagy János, Szentesi Juhász, e f[olyó] Esztendei Husvétől fogva, Csemege Erzsók nevű ugyan Szentesi születésű rossz s fajtalan életű aszszony személlyel, öszve szövetkezett, s véle azolta fajtalanul élt; most közelebb mult, K[un] Sz[ent] Mártoni vásár után, azaz 24^{ik} Augustusba midőnn Csemege Ersók, a Vásárról, K[un] Sz[ent] Mártonról, jött volna haza felé, Czira Kata nevű aszszonnyal, akivel a mint Csemege állítja, vaját vitt el adni Sz[ent] Mártonra; Poroszlai Nagy János vélek szembe találkozánn, Csemege Ersókot arra kényszerítette, hogy szökne el véle; mivel már ő néki volna olyan embere aki passust írna nekik: mellyre Csemege így felelt : hogy : hat emberért sem hagyja el holmiát és Szentes várossát, nem kell nékem már senki ; ezenn Poroszlai Nagy János, meg haragudvánn, ezt mondotta nékie; hogy : no majd megmutatom hát néked is, hogy te se kelleszsz senkinek is, ugy öszve törlek; és ekkor pásztori botjával néki esvénn, sérelmessenn meg botozta, fejét is be vágta : Cira Katát is megverte. Csemege Ersóktól, ekövetkező ruháit is el vette ; ugy mint : három rokojáját, selyem pruszlikját, egy Selyem, és egy fehér keszkenőjét, és fél holtann ruháitól meg fosztva, tsak nem meztelen hagyta.

Költ Szentesenn. 1814^{ik} Eszt[endő]be[n] Aug[usztus] Holnap 28^{ikán}.

N[emes] N[emzetes] Birái Szentes várossának.

*

1814^{ik} Esztendőbe[n] Augustus Holnap. 29^{ik} napján. Szentes Várossa Birái előtt alább következő önkényes vallás vétetett ki ugy mint

Mi a neved, hová valo születés mitsoda vallású ember vagy?

Poroszlai Nagy János, Szentesi Születés, Református, 33 Esztendő, Feleséges, Juhász vagyok.

Miért vagy ide állitva?

Csemege Erzsók nevű rossz személlynek meg veréséért.

Miért verted meg ezt a személyt mi jussom?

Azért mert ezzel a Személlyel Húsvétől fogva, ugy éltem mint tulajdonommal, rossz életet, s mikor véle ezenn rossz életre öszve szövetkeztem, azt fogadta előttem, és ugy kötötte magát hozzám, hogy ha ő ezentúl máshoz adná magát; vagy rajtam kívül más férfival közösülne, ha én ezt tapasztalni fogom, azt tselekedhetem véle amit akarok, és mint birtokomba lévővel úgy bánhatok : ezenfogadását ő meg nem tartotta, mert mostanába két vagy három Héttel, valami Czira Pista nevű szentesi születésű, most közelebb katonának allott; Recronta⁴¹⁸ szabadsággal haza jövénn ahoz kaptsolta magát s. azzal kurválkodott. sött el menetelek, Szegedenn túl Horgosig el is késérte, ezt ki tanulván azért vertem, hogy miért csapot máshoz, Jussomat pedig a fent irt fogadásánn kívül, azért is tartottam hozzá, hogy én ő néki szegény Legény léttemre kész pénzt adtam 35 R[hénes] f[orin]tokat. sajtot, bárányt, s más effélét is, és mindenkor jó szívvel viseltettem hozzá, meg is Ő engemet, régi Szeretőjét, el hagyott, és máshoz adta magát rosszszalkodás végett.

Hol verted meg és mimodonn?

⁴¹⁸ Recfronta = regruta = újonc (itt: katonai szabadság.)

A Sz[ent] Mártoni Határonn, a midönn Sz[ent] Mártoni vásárról, fent irt Czira Pistának annyával jöttek volna, Cira Katával, a kivel valo társalkodást tölle több izbe meg tiltottam es ekkor együtt találván mind akettött jól meg botoztam.

Hites feleségedet miért hagytad el ezen személlýért?

Azért mert húgyos, és ha véle le feküdtem mindég oldalba hugyozott, ezért meg utáltam, ezenkívül akár merre járt ; reám mindég vádaskodott; ezt aroszsz. személlýt pedig úgy fogtam mint jót, és aki engem szeretett.

Voltál é már fogva?

Voltam több izbe, ezen dologért is, mellyért Szentes varossa érdemes birái által gyakrann meg intettem, hogy hagynék fel véle egy izbe ezen roszsz személlýel együtt az el követett fajtalanságukért meg tsapattattunk. Vásárhelyennis voltam az Uradalmi tömlöztbe[n].

*

1815^{ik} Eszt[endő]b[en]. Boldog Asszony hava 23^{ik} 's azt követő napjain. H[ód] M[ező] Vásárhely Várossában[...]

A 8^{ik} Szám alatt:

Poroszlai Nagy János önként elesméri nős paráznaságban lett keveredését, és ágyasnőjének általa lett megverettetését.

Itéltetett:

Nem tsak a' nős paráznaság, hanem a' Törvény Szék előtt az is kisülvén, a' Vasban fogottnak ön vallásából, hogy mint feleséges és gyermekes ember, kinek ezeknek inkább, mint ágyasnőjének bődöségánn kellene iparkodni, az ágyasnőját pénz, nevezetessen 35 R[hénes] f[lorin]tokkal, és más egyéb élelembéli állapotokkal segítette, utoljára pedig azzal is öszve veszvén, a' K[un] Sz[ent] Mártoni Határban megverni, és ekképpenn élete módját felesége 's gyermeke megvetésével fajtalansággal, és veszekedéssel folytatni bátorokodván; úgy ezen tehát valamint azon Törvényes észre vételből is; hogy már éppen az efféle gonoszságáért 1813^{ik} Esztendei September 21^{ik} Napján a' Törvény szék által 40 botokkal vólt megbüntetve, az a' múlt 1814^{ik} Esztendei 9^{br} 14^{dikén} tartatott Törvény Szék alól pedig magát kihúzta, mostann egy Hólnapi Arestommal, hetenként 2 Napi kenyérenn vizenn szenvedendő böjtöl, és kétszere harmintzonként el veendő 60 páltza ütésekkel megfenyítettetni.

276. A parázna asszony más embertől szüli a gyermekeket

CSML SZF. IV. A. 53. a. 10.: 849.

Anno 1819. Márc[ius] 22.

A pör a plébános följelentésével kezdődött:

Tekintetes Törvény Szék!

Alázatosan jelentem a tekintetes Törvény Széknek, hogy Kiss Mihály Musikus nőtelen Czigány bizonyos házas Személlýel már nagyobb időtül fogva törvénytelenül él, sött ennyihány gyermekeket is vele nemzet. Én ezen házasság törő Személlýeket már egy ízben még Istenben boldogútt Turtsányi Fiscalis Úrnak hivatalossan fel attam, meg fenyétettek é ezen botránkoztató Személlýek? nem tudom. Újra tuttomra eset, hogy a fellül említett Személlýek eleitül fogva mind ekkoráig mások[na]k botránkoztatására együtt élnek; Mire való nézve alázatosan könyörgük a Tekintetes Törvény Széknek, méltóztassék őket mások[na]k példájára meg fenyítetni, 's egymástul el tiltatni. Egyéb iránt meg különböztetett tisztelettel állandóul maradok.

Vásárhely 19^a Mar. 1819.

Tekintetes Törvény Széknek alázatos Szolgája

Bengyel György. m[aga] k[ezével] Prépost és Plébános.

*

1819^{ik} eszt[endő] Mart[ius] 20^{ikán}

Mi a neved.

Tóth Kata, 32. eszt[endős] vas[ar]h[e]lyi. Gedai Menyhárt Katonának Felesége —
Gyermekes, s most Kiss Mihály muzsikussal lakot.

Férjed lévén, hogy mersz nős paraznaságba élni Kiss Mihállyal?

Igen nyomorúlt Gyerekem vagyon 's azért voltam véle eddig.

Hány esztendeje, hogy véle élsz?

13. esztendeje, vagyis amióta az Uramat elvették.

Hány gyermeked vagyon Kiss Mihálytól?

Kettő — egy fiú — egy Leány.

Hát Gedaitól volt é gyermeked?

Volt egy — de meg halt.

Miért nem mész a' férjed után, vagy miért nem várod haza?

Nem tudom hol vagyon, Levelünk sem találja meg, — a' kik tsak hazajönnek a'
katonaságból mindjárt tudakozom de 9. Esztendő óta hírt sem hallok[...]

*

Kiss Mihály 30. Esztendő Makai születés, Notelen, most Vásárhelyen
Muzsik[us] [...] ugyanazokat vallotta, mint az asszony.

*

1819. Márc[ius] 22. H[ód] M[ező] Vásárhely. [A] 133. és 134. [számok alatt.]

Kiss Mihály paráznság, Tóth Kata p[edi]g nős-paráznság vétkével terheltetvén;

Itéltetett:

Kiss Mihály arról vádoltatván, hogy Tóth Katalin, Godai Menyhért letteképen
katonáskodó embernek Feleségével, búja életet több Esztendőktől fogva élvén, azzal
gyermekeket is nemzett, és ebéli gonosz tselekedetét a két rész önként elősmervén, Kiss
Mihályt ugyan, mint szabad személyt, 24. botokkal, Tóth Katalint p[edi]g 2. Holnapi
fogsággal meg-büntetni, 's külömben jövendőre nézve, ezen botránkoztató gonosz
élettől, kemény meg-dorgálás mellett, szorossan el-tiltatni : Tóth Katalin különösen oda
útasítottván, hogy Hitves Férjének élete, s hol-létéről, a T[ekintetes] N[emes] Vármegye
úttján, magát minél előbb tudósíttatván, házassági állapotját, a tapasztalandókhoz
alkalmaztassa.

277. Az elhagyott asszony engedett a csábításnak

CSML SZF. IV. A. 53. (D. Biró Susánna férjes, parázna pöre a 17. sz.

alatt.)

Anno 1819. jún. 18-tól

1819^{ik} Eszt[endő] Junius 18^{ikán} H[ód]m[ező]vásárhelyen vétetett Ki Önként való
Vallás.

Mi a' Neved. ∅:

Biró Susánna, 33. Eszt[en]dős, V[á]s[ár]helyi születés paraszti munkával Keresem
Kenyeremet.

Miért vagy fogva÷

Azért, hogy Dura József Férjemtől törvényessen el=váltam, minthogy mástól lett
Gyermekem.

Kitől lett Gíyermeke÷

Asztalos Ferentztől, aki a' múlt esztendőben meg halt.

Hogy merted a' Nős paráznaságot elkövetni+

A' Férjem elhagyott, oda volt vagy 6. Esztendeig, 's mikor haza jött, magához nem vett, 's felém sem jött, és így amint egykor, már idehaza létekor Mindszentről jöttem volna hazafelé, Asztalos Ferentz, a'ki Ketskémétről jött — Kotsijára felvett, 's mind szegény aszszony engedtem kívánságának, tőle teherbe estem, de a' Gyermekeis meghalt 6. hét múlva.

Vannak e' Gyermekeid Dura Jóseftől+

Egysints.

Vóltále már fogva, vagy büntetve+

Soha sem vóltam.

Kováts István Urad[almi] fisc[ális] által.

*

Ezután Biró Zsuzsanna könyörgő levelében elmondotta, hogy

[...]én töllem Dura Josef férjem a' Tekintetes Nemes Vár megye Törvény Szeke előtt vég képpen el választatván[...] testbéli büntetésre ítelt valamely házasságbeli hibámért[...] De mivel én szüntelen betegeskedő, és mintegy nyomorult testes vagyok, és én a' testbéli büntetést eiletemnek veszedelme nélkül el nem szenvedhetem, és ki nem álhatom[...], ezért annak elengedését és inkább a börtönbüntetés időtartamának fölemelését kérte.

*

Itéltetett:

[...]hetenként 3 napi böjton vassban, és köz munkan töltendő egy honapi aristomra karhozatni[...] rendeltetett.

*

Részletek a válópörön hozott ítéletből:

[...]Fel Peres Dura Jósef a' Házassági kötelezéstül vég képpen fel oldoztatni, enél fogvást All Peres Hites Társául Biró Susannátul mint Hitetlen Házasság Törötül vég képpen ell választatni — és Fell Pörös Dura Jósef ugyan más Házasság kötésére meg hatalmaztatni; ellenben Biró Súsanna Bün Társaihoz ne talán ohajtandó Férjhez menéstől 's házassági kötéstől szorossan 's keményen el tilalmaztatni; Továbbá a' Pörlekedő Feleknek semmi Törvényes Magzattyuk sem lévén, e jelen Pör Felsőbb meg vizsgálás és el Itélés okáért a' Tekintetes Királyi Tábla eleibe terjesztetni[...] rendeltetett.

*

Részlet Biró Susánna kedvező ítéletért könyörgő leveléből:

Tekintetes Törvény Szék!

[...]mi együtt, mint maga Daru Josef is mondja tsak kevés ideig laktunk, az alatt pedig velem oly kegyetlenül bánt, hogy mi több ízbe, Birák uraimék, és a' Tiszteletes Urak előtt meg fordultunk és midőn láttam hogy dolgomon ott sem segítenek, én mint Ifju személy a mások tanátslására el hagytam : annak utánna 6 esztendőig Férj nélkül élvén, én bennem is Ifjui vér lévén meg estem[...]

*

A házastörés esetén az 1791-ben hozott Királyi Rendelés 26^k Czikkellye 55^k § első pontja szerint:

[...]ha valamelyik házas=társ — Házasság törést követne el, a meg sértetett fél, a' házassági Kötél[ék] fel oldoztatását telyességgel kérhetné: és ha a' Tett, bé bizonyittatna; a Biró az Házassági Kötélet fel oldoztatottnak ki jelentení tartozna.

*

A válást kimondó 1791-ben, az országgyűlésen megerősített és törvénnyé tett rendelet már 1786-ban Böjt más Havának 6^{ik} napján Bécsben keltezésre került.

*

1817. június 12-én Nagy Sámuel a' Vásárhelyi Helvetziai Eklesia egyik Predikátora maga elé hívatta a hűtlen házastársakat. Az asszony a paráznságát a lelkipásztor előtt is bevallotta. Alább Nagy Sámuelnek az úriszékhez írt leveléből idézünk:

[...]Én mind ezek mellett is kötelességem szerint Dura Jósefet kértem, hogy felesége Asszonyi erőtlenségből esett hibáját meg bocsátván, arról elfelejtkezzék, vegye vissza azt magához, ezek alatt a' fel tételek alatt, hogy az ötet ennekutánna meg betsüli, hitetlenül többé elnem hagyja, életét megjobbitja, és az utállatos parázna életéről végképpen le mond[...]

A férj azonban nem tágított válási szándékától, mert azt mondotta, [...]hogy [a felesége] ő eránta eleitől fogva nagy utállattal viseltetett[...]

A pöranyag azt nem tárgyalta, hogy az asszony miért utálta az urát, és az ember miért ütötte a feleségét? A férj bűnét ritkán nyomozták, csak az asszony hibáját üldözték.

278. A szegénység kényszerített házasságtörésre

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 49-50. (D. 63. és 64. pör.)

Anno 1819. nov[ember].

Túri Ilona 41 éves vásárhelyi lakos, „közkatona felesége” és Szabó Mihály 46 éves vásárhelyi béres, nősember egy éve együtt éltek. Házasságtörő, parázna életük miatt az úriszék 30-30 korbácsütésre ítélte őket és [...]a további botránkozató társalkodástól eltiltatni[...] rendeltettek.

Túri Ilona így indokolta törvénytelen együttélését Szabó Mihállyal: [...]a' Szegénységem nem engedi, hogy magam legyenek[...]

279. Az asszony otthagya durva férjét, és parázna életet kezdett

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 182. (D. 74. pör.)

Anno 1820. Aug[usztus] hóban.

1820^{ik} Eszt[endő] Julius 20^{ikán} H[ód]m[ező] Vásárhelyen vététt ki önként Vallomás.

Mi a' Neved. 's. a' t:

Török Sára 31. Eszt[endő] Vásárhelyi — N[eme]s Maký Mártontól törvényessen elválasztott Személy vagyok.

Miért választattál=el törvényessen n[eme]s Maký Mártontól+

Én N[eme]s Maký Mártonnak kegyetlenségét Kinem álhatván, azért választódtam=ell tőle.

Mikor Választattál=ell Ne[me]s Maký Mártontól+

Már három Esztendeje hogy folyik Processusunk.⁴¹⁹

Te nős paráznság végett választattál=ell tőle, azért tsak vald meg gonosztettedet, mert már a' Pörnek vége vagy, és azért választottak el tőle mivel nőssparáznának találtattál.

Az tagadhatatlan, hogy én nőssparázna voltam, mert Maký volt férjemnek [a házasságunk] alattis el szenvedhetetlen volt az eő Kegyetlensége.

⁴¹⁹ Processus = eljárás, per.

Hány, és mitsoda Gyermekeid vagynak+

Egy 3. Eszt[en]dős Leánykám vagy, mellyet nős parázna által hoztam evilágra — és egy esztendő fiaskám, amelyet Pörünk lefolyta alatt Maký vólt férjemtől szülem — a' mit maga Sem tagadhott, mert mindegy sűrűn látogatott Pörünk lefolyása alatt[...]

Kováts Istvany Urad[almi] fisc[alis] által.

*

Csongrád Szentesi Te[kin]t[e]t[es] Uradalmak[...] Te[kin]t[e]tes Földes Uri Székéhez alázatos folyamodása Török Sárának — N[eme]s Makki Márton el választott Hitvessének.

Tekintetes Földes Uri Szék!

[...]Bűnös esetemnek enyhítő mentségül a' T[ekintetes] Földes Uri Szék kegyes figyelmébe ajánlani a' következendőket bátorodom — [...]Én ugyan is Nyertes Férjemnek, a' Házassági kötéskor hűséget esküttem az esküvés az ő részéről is, reám nézve viszonyos vala — De alig hogy a' Házasság élet boldog jövőddel ketsegető álmaiban el szenderedtem : már is a' Hitvesi Szelidség helyett férjemben ijjesztő durvaságot — a' Szeretet helyett, Proteus⁴²⁰ csuda formáit a változó indulatokat — a' jonak szépek illendőnek mustrajai — a' tiszta erkölcsök helyett, magát a' Szemérmét is meg tompító Sűrű példákat — a' hitvesi oktatás helyett /:melyel az Férj a' gyengébb nem éránt köteles:/ rothadt beszédek, éktelen szidalmakat — szoval a' reménylett földi Meny Ország helyett ideig tartó Poklot találtam! És — egy ilyen paratlan, Páros életben több esztendőig töltött nyomorult sorsom ragadott a' botrányozás köveire, melyekben nemi-gyarlóságom a' késértet csabító ösvénnyel el tántorodván — el estem! [...]a' becstelenséggel testi büntetéstől, kegyesen meg kémélni, 's más — jövődöbeli szerencsémnek 's becsületeknek kevésbé ártó Fenyítéket rendelni — kegyesen méltóztasson[...]

H[ód] M[ező] Vásárhelyen 3^a Aug[usztus] 820.

Török Sára Vásárhelyi

Lakos.

*

Itéltetett

[...]testi büntetés helyett 1 honapi arisztomra, és hetenként kenyeren és vizen való két napi böjtre kárhoztatni.

280. Szerelmi „négyeség”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 426. (D. 39. pör.)

Anno 1822. nov[ember].

Takáts Sámuel önkényes vallása

Mi a' Neved 's a' t.

Takáts Sámuel 38. eszt[endő] Ref[ormátus] — Vásárhelyi — Házzal bíró Zsellér - feleséges Ember vagyok.

Miért vagy fogva?

Azért, hogy feleségem ellvádolt holott egy újjal sem bántottam, hanem olyan ravasz hogy nem tudok mán mitis tsinálni[...]

Kotsis István Asztalos Leányát hogy merted megszeplősíteni?

⁴²⁰ Proteus = görög tengeri isten, aki gyakori alakváltoztatásáról volt ismert. Átvitt értelemben: az az alakját, itt modorát, indulatát folyton változtató ember.

A' Feleségem kért reá, hogy gyereket tsináljak nékie, minthogy már nekünk nem lesz ; eő meg ugyan azon asztalos fiával tselekedett úgy — ha szemembe jön nemis tagadhattya[...]

*

1822^{ik} Eszt[en]dei November 8^k ki vett Önkényes vallás.

Mi a' neved s. a. t.?

Kotsis Eva 17 Eszt[endős]. Refor[mátus]. Vásárhelyi.

Mért állittattál előmbe?

Azért hogy Takáts Sámuelnek a' Felesége engem meg kerített az Úra részére, nekünk a' Felesége külön ágyat vetett azután tsak úgy jártam a' hazokhoz mint az apam házához sött többet voltam ott.

Miért tselekedted ezt mi vit reá?

Takáts Sámuel azt ígérte hogy ha valami gyalázatba ejt, egyik szöllejét nekem adja és egy fias tehenet, vagy pedig el váll a' Feleségétől és engem el vesz, pénzt is adott egyszer egy aranyat, másszor egy két forintost.

Mit mondott Takáts Sámuel Felesége neked 's mit ígért mikor az Ura kezére kerített?

Azt mondotta hogy ha gyerekem lenne tölle meg venne engemet, vagy pedig holtig el tartana[...]

*

Tóth Katalin önkényes vallása

Mi a' neved s. a. t. ?

Tóth Katalin 38 Eszt[endős]. Refor[mátus]. Takáts Sámuel Felesége.

Miért állittattál előmbe?

Azért hogy engemet is bé vádoltak hogy olyan rossz életű vagyok mint az Uram.

Hallod é magad vetted reá az uradat hogy bujálkodjon az Asztalos Leányával, tsak hogy te szinte az asztalos Fiával úgy élhes?

Én soha sem mondtam azt tsak rám fogja, ő maga mondotta hogy négy esztendeje miolta avval a' leánynyal él de én tsak a' tavasszal vettem azt észre, ő utált meg engemet, 's ezért mindeneket reám fogna már[...]

Kotsis István szintén tagadta az ellene fölhozott vádat.

*

1822^{ik} Eszt[en]dei November 8^k H[ód] M[ező] Vásárhelyen ki vett önkényes vallás

Mi a' eved s. a. t.?

Kotsis István 22 Eszt[endős]. Refor[mátus] Asztalos Legény, Feleséges Vásárhelyi.

Miért állittattál előmbe?

Takáts Sámuel dolgába, azt költötték reám hogy a' Feleségével ösmeretségbe voltam, én soha titkos barátságba nem voltam vele, hanem mint szomszéd Asszonyommal jó barátságba voltam[...]

*

Itéltetett:

Takáts Samuel maga meg-valván, hogy Kotsis Eva szabad személyel nősparaznaságot gyakorlott légyen, ezt Kocsis Eva is el-ösmervén: Tóth Katalin ellenben, azt hogy Kotsis Istványal közösült volna átalján fogva tagadván, és ezen tagadása semmi ellen próbákal meg-nem czáfoltatván : Takáts Samuelt 30 paltzákal meg-fenyítetni és jövendőre nézve hathatossan arra meg-intetni, hogy Feleségét magához vissza véven, azzal Istenes, és tiszta életet éljen Kotsis Evát pedig mint szabad személyt ez első esetben a' Törvény színe előtt keményen meg-feddetni,

szabadon botsájtatni. Tóth Katalint, és Kotsis Istványt végtére mint sem ön vallásokkal sem próbálkal nem terheltettek, szinte szabadon botsájtatni. Tóth Katalin egyszer ‘smind szívre hatóképpen, ‘s különösen ajánltatván, hogy Férjének a békéltelenségre, és vele való czivakodásra okot ne nyújtson.

**281. Mivel nem kellett az asszony az urának, összeállt egy legénnyel
CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 567. (D. 59. és 60. pör.)
Anno 1823. máj[us]**

Species facti

Melly szerint Vásárhely várossának volt Lándsássa Vida János felfedezte, hogy helybéli Karantsi Sára, ugyantsak idevaló Rósos Jánossal hit nélkül elnek — melly feladásnál fogva mind a’ ketten befogattatván önkényes valloásaik kivétettek[...]

*

Önkényes vallás

Mi a’ Neved? ‘s a t:

Karantsi Sára, 26. eszt[endős] Ref[ormátus] — Vásárhelyi — férjes, gyermektelen — Nagy Bálint Juhász felesége.

Igaz é, hogy férjedet ell hagyván, Rósos János nőtelen Emberrel laksz, ‘s avval élsz parázna életet÷

Minek tagadnám, az egész viág tudja — de nem én hagytam ell a’ férjemet hanem eő hagyott ell.

Mikor ‘s miért hagyott ell a’ férjed?

Másfél essztendeig sem lakott velem, mert nem köllöttem néki.

Miolta vagy Rosós Janossal?

Van már 10. esztendeje.

Hogy mersz véle hit nélkül, nős paráznaságban élni?

Ha magához venne az Uram, mán hozzá mennék, dehogy nem veszmagához tehát tsak hozzá mentem Rosóshoz.

Vólté Gyermeked Róosztól÷

Nem vólt.

*

Önkényes Vallás

Mi a’ neved? ‘s a’ t:

Rósos János 27. eszt[endős] Vásárhelyi — Nőtelen — Ref[ormátus] Paraszt

Karantsi Sárival, hogy mersz hitt nélkül élni÷

Még eddig nem vólt kedvem megházasodni[...]

*

Itéltetett

Önként meg valván Karantsi Sára a’ vádba tett hosszassabb nős paráznaságának vétkét; egyedül azon a’ Törvény előtt is lett ajánlásánál fogva, hogy örömet menne vissza hites férjéhez tsak venné vissza, és azért mivel még büntetve nem volt, eddigi fogságát bétudattni, ‘s Rozsostól való elltavozásra szorossan utasitattni, úgy szintén Rozsos János Nőtelen embert is eddigi fogságának betudása mellett szabadon eresztetni, ‘s Karantsi Sárának ellbotsájtatására sikeressen szorittatni.

**282. A gazda elcsapta feleségét és fiatal leányt vitt a házához, akinek
gyermeket nemzett
CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 850. (D. 70. és 71. pör.)**

Anno 1824. 25^a 8^{bris}

Történet Le Irás

E Folyo Holnap 28^{kán} Hozzám jött Aratsi János Hites Felesége azonn panasszal hogy az ő Férje már két esztendő oltá Kerti Katalinnal a' ki meg akkor Leány volt, nős parázna eletet fojtat, és már tölle gyermeke is van, e mellett ötöt üti veri, s. Házától el üldözi es a' nevezett rossz Személyel Lakik, mely panasszára én Aratsi Jánoshoz küldöttem és a' nevezett rossz személyt ott kapván; mind a' kettőjüket fel hajtották a' Város Házához, a' valóságos Hites Feleségének pedig hogy haza mennyen meg hagytam, a' kiis a' szerént tselekedvén tulajdon Házához ment 3. gyermekeivel, Kerti Katalin pedig minthogy kis gyermekes, tsekély vigyázat alatt lévén a' Város Házától el szökött, és Aratsi János Házához menvén ott a' valóságos gazda asszonyt meg verte, képét össze martzongolta, és e mellett Istenit, Kristusát, sok teremtetete káromlásokkal illetvén, mint haramia, a' padlásra ment, egy ást kezébe vévén, agyon vágással fenyegette a' ki oda merészelne menni, és mig Landzsás nem ment addig le sem jött Mely is bővebb meg vizsgálás végett a' Tekintetes Uradalmi Ügyészi Hivatalnak ezennel által adatik.

Vásárhelyen 29^a Sept[ember] 824.

Keresztes Josef Város Kapitánya által.

*

Önkényes Vallás

Mi a Neved? 's a' c:

Aratsi János, 39 eszt[endős] Ref[ormátus] Vásárhelyi, feleséges, Gyermekes, Paraszt Ember.

Miért vagy fogva?

Tavaly tavasszal ellhagyott a' feleségem, egy szopos gyermekem lévén, nehezen voltam vele, úgy fogadtam oda egynehány Napra egy Leányt Kerti Katát, akiis meg esvén, a' feleségem hozzám kötötte; én azigaz sokszor voltam véle, amiólta a' feleségem ell hagyott — de a' Gyermeke tudja az Isten kitől való, ő ugyan azt mondja, de én nem gondolnám.

Hogy mersz te feleséges léttedre mással nős paráznaságban élni?

Amig a' feleségem ellnem hagyott tiszta életet éltem, de azolta mindég rosszabb lettem, miért elszántam magamat.

Mi vagyonod van?

Házam, és halászó eszközeim.

Költt Vásárhelyen 29^a Sept[ember] 824. Kováts István Actuarius által.

Vallomását 1824. 8^{ber} 29^{ikén} megerősítette.

*

Önkényes Vallomás

Mi a' Neved? 's a' t:

Kerti Kata 18. eszt[endős] Reform[átus] meg esett Személy — Vásárhelyi.

Miért vagy fogva?

Azért hogy Aratsi János feleségével össze verekedtünk a' miúgy történt, hogy a' mint az Urával engemet föl hajtottak, tehát az ura engemet a' Város Házától haza küldött Kenyérért 's amint haza mentem, a' felesége Bitskával nékem esett, hogy föllhasított, mellyre én a' Padlásra fölmenvén egy ást a' kezembe vettem 's azt mondtam, hogy addig lenem megyek míg 1. Lándsás nem jön oda, 's mást nemis ereszték föl — úgy=is lett a Lándsás elő jött 's én lementem, de akkor megint nekem jött Aratsiné, 's valahogy meg sertette magát deén nem bántottam.

Úgy valjál a'mint esett a' dolog, mert te rajta menvén Aratsinén, rútúl meg karmoltad, vérezted és afelet Istenit Krisztussát Szidalmazván végre egy ásóval mentél a' Padlasra 's onnét lesem jöttél míg tsak a' Lándsás érted nem ment.

Nem karmoltam én egy szóvalis hozzá Sem szóltam — amikor a' Lándsás odajött annak a' fokossába karmolta meg magát.

Hogy mertél te innét a' Város Házától szökve Aratsi Házához menni+

Öszve tsúnyította magát a'gyermekem, 's akkor nem volt ottan senki a' cseléd Házba hogy hírt adtam volna valakinek.

Hát Aratsi Jánossal hogymersz parázna életet folytatni!

Levett a' lábomról, 's úgy lett tőle Gyermekem;

Miolta vagymárvéle?

Két esztendő óta járt hozzám hébe korba, a' mikor a' felesége ellhagyta, 's én viseltem gondját Gyermekének.

Vóltálemár fogva 's büntetve+

Nem vóltam én soha életemben.

Mi vagyonod van+

Semmi Sints.

Költ Vásárhelyen 20^a Sept[ember]

Kovács István

824.

Actuar[ius] által.

Szemre állítván Bíró István Lándsás ez szemébe mondotta a v[asba]fogottnak, hogy az eő Fokossával nem kartzólódott meg Aratsiné, hanem a'mint a' v[asba]fogott lejött a' Padlásról 's Aratsiné neki esett, tehát kartozhatta meg Aratsinének képét : A' V[asba]fogott mind azonáltal fentebbi vallásamelett maradt.

Jegy[zette] Ugyan azon Actuar[ius].

*

Tanú Vallás.

Bunkó Kováts Jánosné, 37. eszt[endő] Ref[ormátus] Vásárhelyi özvegy Paraszt Asszony, Aratsi János Lakója valja:

a' Tanú jelen vólt leg közelébb múltt Kedden a'midőn Kerti Kata odajött házukhoz, és Aratsi Jánosnéval öszsze veszett 's onnét bizonyossan tudja, hogy Aratsinét más nembántotta hanem említett Kerti Kata, aztis hallotta a' Tanú hogy ugyan azon Kerti kata káromkodottis akkor de miképpen azt nem tudja a' Tanú.

Költt Vásárhelyen 1^a 8^{bris} 824.

Kováts István Actuarius

által

*

Orvosi Bizonyítván!

Hogy Aratsy Jánosnak Felesége, e[zen] f[olyó] Esztendőben September hónapnak 29^{dik} Napján meg veretettet, és Követközendőt találtam.

Az Ball Képén 3 Kartzólást, és az Ball Térde Kalátsán egy Kék fódót, és Öt holnapi Terhében mely Sérelmek Rövid idő mulva meg gyógyulni fognak minden Consequentia⁴²¹ nélkül

Bizonyitom Sig[no] H[ód]m[ező]vásárhely Die 30^a 7bris 824.

Steinbacher Gottfried

Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád vármegy[éne]kk Hites orvossa.

*

Itéltetett

⁴²¹ Consequentia = következmény.

A' vassban fogott Aratsi János maga sem tagadván, hogy Kerti Katalinnal nős paráznaságot követett légyen el, ezen tetteinek enyhítésére azt hozván fel, hogy felesége el hagyván vetemedett ebbéi gonosz tselekedetére. Kerti Kaktalin szinte önként meg valván hogy Aratsi Jánossal parázna életet élt, azt azonban tagadván, hogy Aratsi Jánosnak Feleségével ő kezdette légyen el a' veszekedést, és a' jelen volt Lándtsás is azt erősítvén, hogy Aratsiné adott okot a' verekedésre, Aratsi Jánost minthogy testi büntetést ki nem álhat, 1. Hónapi vason köz munkán és hetenként kenyéren 's vízen való böjtel töltendő rabságra kárhoztattni, s a' mellett keményen nékie meg hagyattni, hogy nős parázna életével fel hagyván hitese Feleségével bötsületessen éljen: Kerti Katalint pedig mint külömben szabad személyt el követett paráznaságáért keményen meg fedve szabadon bocsajtattni. –

283. A gazda gyermeket nemzett a sógornőjének

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 939. (D. 1. pör.)

Anno 1825. Ápr[ilis].

[...]Az Urad[almi] Fiscalis Posta Ferentznek mint felperesnek főbenjáró Pere Gilitza János nősparázna, 's vérfertőztető vassban fogott és Allperes ellen

Eképpen adván elő a' bűnnek büntetése, és az Igazságnak ki szolgáltatása végett keresetét, és ugyan:

A' vassban fogott Horváth Susánnával, a' ki feleségének testvére, nem irtozott testi képpen közösülni, 's vele gyermeket-is nemzeni: a' mint ez az A. B. alatt önkényes vallásabol világos.

Minthogy pedig ezen Természet ellen való Egbe kiáltó vétket mind az Isteni, mind a' világi, 's nevezetessen az 1723^{ik} eszt[endőnek] 11^{ik} Törv[ény] Czikely[e] halál büntetni rendelné:

Annak okáért kéri a' Fellperes a' vasban fogottat e' szerént az elők számabol kivégeztetni.

1825^{ik} eszt[endő] Szent György Hava 11^{ik}[...] Hold-Mező-Vásárhely.

A

Species facti

A' folyó 1824^k Eszt[en]dei Junius 21^{ik} 's több Napjánis tart[atott] R[endkivül]i T[ekintetes] Uri Szék[ne]k 87^k száma alatt, nősparáznaság vétke fejéből megítéltetett Körösi Morváth 'Susanna azt valván, hogy szentesi Lakos Gilitza János, szinte házas személy lettlegyen nős parázna társa, a'hoz képpest a'tisztelt Itélet folytában befogattatván, vallása e' következendően vétetett ki:

Ön Vallás

Mi a' neved÷ 's a' t:

Gilitza János 38. eszt[en]dős Ref[ormátus] Szentesi, Gazda, feleséges, gyermekes

Miért vagy fogva?

Nemtudom.

Körösi Horváth Susanna azt valya hogy tőled esett teherbe, annál fogva, vald meg, hogy válté véle testi közösülésed, és hányszor?

Azt nem tagadom, hogy egyszer váltam véle, de többször nem, azis úgy esett, hogy a' feleségem a'kienk Horváth Susanna testvér Húga, oda hozta szolgálónak mint hogy maga beteg vált, 's akkor esett, a' dolog mert három eszt[en]deig vált beteg a' feleségem — de aza menyecske azután mindjárt ott hagyott és azólta az Attyánál lakik : a'Gyermeke tőlem való é, vagy sem? nem tudom.

Hogy vetemedtél ezen nős paráznaság és egyszersmind vérfertőztetés vétkére÷

Hogy a' feleségem olyan sokáig nyomorúságba vólt mint fiatal Ember tsak ellvetemedtem.

Mi vagyonod van?

Házam, és földem.

Holvagyon Horváth Susánnának törvénytelen ágyból született gyermeke?

Azt a' feleségem tartja és emiatt nintsen semi háborúságunk.

Költ Vásárhelyen 15^a Julý

824.

1824. 8br. 25. vallását [a vádlott] megerősítette.

Kováts István Actuar[ius] által.

*

Tekintetes Úri Törvény Szék!

Már 19. Esztendeje miolta Férjemmel Gilitza Jánossal a' leg nagyobb megelégedéssel Házassági életet élek, melly idő alatt tölle három gyermeket is nemzettem — a' múlt esztendőkben azomban én három esztendeig folyvást súlyós beteg lévén Horváth Susanna szolgálóm tölle teherbe esett, ezen tetteye előtt én hivatelségéről nem panaszkodhatom sem az oltától leg kevesebb idegenségét erántam észre nem vettem, sőt ditsekedhetem vélle, hogy a leg szebb Házassági életet éllyük, és semmi zivakodás vagy szemrehányások köztünk nem voltak, és reménylem hogy ennek utánna sem lesznek. —

Mellyre való nézve mély alázatossággal folyamodván a' Tekintetes Úri Törvény Szék színe eleibe az eránt, hogy szegény Férjemnek ezen hibáját könyörületes szemekkel nézve, sorsát könnyebbíteni méltóztassanak, melly alázatos esedezésem mellet mély tisztelettel vagyok.

A' Tekintetes Úri Törvény Széknek

leg alázatossasbb szolgálója

Gilitza Jánosné

*

B

Gilitza Jánost az 1824. 8. 25-én kelt ítélet alapján, kezesség fejében szabadlábra helyezték, de az ügyét tovább vitték.

*

Itéltetett:

A' vassban fogott önként meg-valván, hogy egy izben felesége testvérével Horváth Susanna házas Szemelyel testiképpen közösködött, de éppen ezen magába Szállott meg-vallásával azt muatván ki, hogy a' vádbeli véteknek Sulyát, 's tettemes voltát nem értvén, észre azon Isteni, és emberi Törvénynek, melyet ezen tettével meg-Szegett, vagy tekintetét fel-sem érte, és mintegy azt nem meg-vetőleg hágtá légyen által : és így inkább a' vad természetől el ragadtatva, mint megrögzött gonoszságból követvén-el vérfertőztető tettét : ide járulván azon fel hozott környül állás-is, hogy hittes Feleségének 3 esztendeig tartó betegeskedése végett attól el-lenni kéntelenítetett, különben pedig ugyan azon házas társának nyilatkoztatása szerint azal mindétig hiven élt, és így mind azek által könnyítetve lévén, azt az eddig ki állott rabságának büntetésül lett bé-tudása mellett még $\frac{1}{4}$ esztendei vason, köz munkán, és hetenként 2 napi böjtel töltendő rabságra karhozatni.

*

Gilitza János sógornőjét csupán kihallgatták, de jegyzőkönyv erről sem maradt fenn. Paráznaságáért elmarasztalásban nem részesült, pedig ő is házasságban élt.

Egyébként a vádirat ellen a védő azt bizonygatta, hogy vérfertőzésről szó sem lehetett, mivel a bűn nem vérségi rokonok között esett meg. Írását így folytatta:

[...]d., nevezett Körösi Susánna egy Férjét hivatlenül odahagyott, 's ugyan attól törvénytelen agyasság gyakorlásáért el is választatott, bitang buja asszony lévén, — ki sem erőszak tétel, sem szeplősítés tárgya nem lehet; nem is tekintődhetik úgy, mint egy nagyobb vétkű vérfertőztetésnek rendes tárgya. S a' kitől nem kétes fel tenni, hogy buja ingereivel, a' Felesége nyomorúságában három eztendeig asszony-szükit látott vasba fogottat maga szédítette, 's kisértette meg csak azon egy izbeli esetre is — melyet ezen vasbafogott egygyűgyű ártatlanságát czimzó egyenességgel önkénnessen el esmért.

284. A férj elhagyta családját és összeállt egy szabad személlyel, akinek gyermeket nemzett

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 134. (D. 78. pör.)

Anno 1826. Máj[us].

Tekintetes Uradalmi Ügyészi Hivatal!

Horváth János Szentesi lakos Feleséges 's gyermekes ember, Felesége által előttünk bé panaszoltatott hogy Bodonyi Zsuzsannával mint szabad személlyel öszve szövetkezett annál fogvást feleségével 's tulajdon gyermekeivel nem gondoll; mellynél fogvást Horváth Jánost bé fogattuk és Bodonyi Zsuzsannával szembe állítottuk, nyilván meg vallották hogy ők egygyütt élnek, és hogy most Bodonyi Zsuzsanna terhe Horvát Jánostól való nem tagadgya.

Mire nézve Horvát Jánost mint nyilvánságos Nős paráznát a' Tettes Uradalmi Ügyészi Hivatalnak alázatossan resignállyuk.

tartozó alázatos tisztelettel vagyunk Szentesen 22^a Mart[ius] 826.

Tekéntetes Uradalmi Ügyészi Hivatalnak alázatos szolgái

Szentes Várossának

N[emes] N[emzetes] Birái.

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved 's a t:

Horváth János 43. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Szentesi – Paraszt – feleséges.

Miért vagy befogva+

Azért hogy a'múlt esztendőbe Nyomtatáskor — Bodonyi 'Susánna megesett Személlyel mintegy ötször vagy hatszor testiképpen közösködvén, aztis ellvállalom, hogy tölem viselő.

Hogy mertél feleséges léttedre, mással közösködni, 's ami szintén nagy hiba más feslett életű személyvégett feleséged 's Gyermekeivel semmit sem gondólni+

Az Isten ellvette az eszemet, dehiszen azért nem hánytam ell a'feleségemet, Gyermekeimet : nem voltam átérő azelőtt Soha es nemis leszek többé.

Voltál emár fogva 's büntetve+

Nem voltam.

Mi vagyonod van+

Nintsen semmim.

Költt Vásárhelyen 23^a Martizus 826.

Kováts István Urad[almi] fisc[alis] actuar[ius] által.

*

Itéltetett:

A' vassban fogott önként meg-valván nős-paráznaságát, és ezen magába való szállásával meg-jobbulásának reménységét adván, most egyszerre el-veendő 40 botokal meg-fenyítvén szabadon botsájtatik.

285. Az elcsapott feleség helyett a lakóaszony került a férj ágyába
CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 300. (D. 90. pör.)
Anno 1827. Dec[ember] hava.

Történet Leírás

Fojó Esztendei October 24^{kénn} ezenn Városbann találtaó Szabad, és Hit nélkül elő Személyeket előmbe rendeltetvén, a' többek között azt tapasztaltam; hogy Aratsi János, helybeli Lakos, és Feleséges, tulajdon hites Feleségét mágától, minekutánna több gyermekeik születtek volna, elvervén, egy Kerti Kati nevű szabad személyjel lakik — és ettől is már két gyermekei születtek. Kit is mint Nős paráznát — Te[kin]t[e]tes Uradalmi Fiskális, Tekéntetes N[eme]s Posta Ferentz Úrnak alázatosann feljelentek.

Vásárhely 837. d[ie]. 25 : Octob[er].

Somlyay Fer[enc] m[aga]k[ezével] Város Irnokja.

"

Önkényes Vallás

Mi a' Neved÷ 's a. t:

Aratsi János 42. eszt[endős] Ref[ormátus] Vásárhelyi feleséges — Paraszt.

Miért fogattattál be÷

Most esztendeje ismét ellhagyván a' Feleségem — minthogy már egy hólnap óta ott lakott Kerti Kata, lakóképpen, tehát tsak azután ott maradt, 's azolta együtt laktunk, és ámint mondja most ismét viselős, de nem láttzik rajta.

Te már egy ízben, ugyan ezen Kerti Katával folytatott házasság törés miatt megbüntettetvén tőle törvényessen elltáltattál, hogy merted tehát, a' magad hites feleségének meg vetésével, ötöt újra magadhoz venni 's véle újjolag házasság törésbe esni÷

Én nem vettem meg a' magam Feleségit — de már az az ő természete, hogy ell=ell hágy, 's minthogy Gyermekeim Vannak nem élhetek egyedül — hanem most már ellment tőlem, minthogy ellparantsolódott.

Hányszor vóltál már fogva 's büntetve÷

Tsak akkor egyszer vóltam ezért a' Bajért 1. holnapi áristommal büntetve.

Mi vagyonod van÷

Házam van tsak.

Költ Vásárhelyen 26. 8^{hr} 827.

Kováts István Urad[almi]
 Fiscalis actuar[ius] által

*

Itéltetett:

A' vassban fogott önként meg valván nős paráznaságát azért mint külömben is e' részben már meg rovott ember 30 páltza ütésekkel meg-fenyitetik.

286. Az elcsapott asszony összeállt egy legénnyel
CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 302. (D. 96. és 97. pör.)
Anno 1827. dec[ember]

Történet Leírás

Midőnn Fojó Esztendei November 1st napjára viradóra Éjjeli Kerülést tettem volna — egy bizonyos gyanús Háznál Hit nélkül elő Személyeket találtam, — kiknek neveik

Mekis István, és Oláh Nagy Ágnes. Kik eránt — Oláh Nagy Ágnesnek Ön előadásából az a tapasztalásom ; hogy Oláh Nagy Ágnes, ez előtt két Esztendővel elhagyván tulajdon hites Férjét Erdei Pált az ólta Mekis Istvánnal, a kitől már egy gyermeke is lett, mint nős=parázna tiltott életet él. Kiket is bővebb meg vizsgálás s. Kegyes ellátás végett Te[in]t[e]tes Uradalmi Fiskálisi Actuarius J[eles] N[eme]s és Vitézlő Kováts István Úrnak alázatossan Feljelentek.

Vásárhelyen, 827. d[ie] 1^a Nov[ember].

Somlyay Fer[enc] : m[aga] k[ezével] Irnok.

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved÷ 's a t:

Nagy Ágnes 21. eszt[endős] Ó hitű Vásárhelyi Erdei Pál Juhász Felesége.

Férjes léttedre hogy mersz Mekis Istvánnal élni s Házasságot törni÷

Ütött vert az Uram 's ellis tsapott viselős koromba — egy darabig az Apámnál laktam 's most nyárúta mosok Mekisre véle=is lakok de a' Gyermeke az Uramtól való : voltam a' Kapitány Urnál fölis hivatta de akkor is azt mondotta az Uram, hogy nem köllök neki[...]

Költ Vásárhelyen 2. 9^{br} 827.

Büntetve nem volt, vagyona nincs.

Kováts István

Urad[almi] Fisc[ális] Auctor⁴²² által.

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved : 's a' t :

Mekiss István 21. eszt[endős] Luth[eránus] Vásárhelyi Paraszt Nőtelen.

Hogy mersz te Oláh Nagy Ágnessel, akinek hites Férje vagyon, együtt élni 's véle fertelmeskedni?

Nem tagadom hogy voltam véle, de a Gyermeke az urátólvan, 's minthogy az Urától ellvált, én most őszi vásárkor volt esztendeje, magamhoz vettem : azóltá mondtam már egyszer azurának, hogy mikor veszivissza a' Feleségét, 's mikor jön ell érette, de azt felelte, hogy majd akkor, ha erről jön föl a Nap — Napnyugatra mutatván. Én eddig sem tartottam volna ötet magamnál, ha tiltották volna, de nem tiltott tőle senki[...]

Költ Vásárhelyen 2. 9. ^{br} 827.

Kováts István Urad[almi] Fisc[ális]

Auctor által.

Mekiss István büntetve nem volt, vagyona nincs.

*

Itéltetett:

Mekis István úgy mint Oláh Nagy Ágnes az ellenek feladott vádat önként meg-ösmervén: Mekis mint Szabad, 's le nem kötelezett személy el követett paráznságáért keményen meg feddetik : Oláh Nagy Ágnes házasság Szemely pedig 1 honapi fogság, melyet mostani szoptatása után töltend ki, meg büntetetik.

287. A férj elhagyta feleségét és egy lánnyal állt össze, akinek gyermeket nemzett

⁴²² Auctor = felperes.

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 340. (D. 69. és 70. pör.)

Anno 1828. Ápr[ilis] hóban.

Tellyes Tisztelettel való Draga fiscalis Ur!

Ez előtt mint egy 10 Hetekkel a' Csani Biró által arról tudosittatam — hogy bizonyos Csani Kertész Karai Lörintz kertész földjét és Házat eladván — Feleseget és három Kis ded gyermekeit orozva elhagyta — és Csani Kertész Török Josefnek hajadon Leányával Mariával — Kivel már több esztendőket olta hitetlenül el. — és már tölle Kis gyermekei is vannak — elszökött légyen. —

Kerestettem és Currentaltam⁴²³ a' Kerületbe mindenütt de nem talaltatott — Folyó Január holnap 12^{kén} Karai Lörintz Hitves felesége. Pölgke Anna — Két atyafiával hozzám jöven — egy utazo leveletis esedezett — hogy meg szökött Ferjét Karai Lörintzet — a mint halja — a Banatba felkereshesse — és [...]attam nékie passust — és szerentsesen hitetlenül meg szokott Ferjét — agyassával együtt meg találta — es haza Csanra elis hozta — ez értésemre esvén — mint Karai Lörintzet mint Agyassát Török Mariát bé fogattattam. — [...]

Csongrádon 30^a Január 828. alázatos szolgálja

If[jú] Benitzky Miklos allsz[olga] biro.

*

Az alszolgabíró az útlevel hátuljára ráírta, hogy a nevezettek kocsival és két lóval milyen ügyben utaztak; valamint azt, hogy az elszökött paráznák elfogásában és hazahozatalában segítsenek nekik.

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved÷ 's a t:

Kárai Lörintz 34. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Csanyi faragó feleséges Gyermeke

Miért vagy fogva?

Török Máriával való társalkodásomért vagyok fogva, akitől ez előtt 5. eszt[en]dövel már lett egy férjfi Gyerekünk, de emiatt otthon meg büntetett a' Plébános Úr 20. f[orin]tval. — azonban ki nem álhaván a' feleségem kissebbitését — valami 8. hetek előtt ellhagytam 's Török Máriával ellmentem — mert meg untam az életemet 's ellvontam szánva a'sok bosszúság miatt — sokat megsirattam a' gyermekeimet, de már kinem álhattam tovább, hanem többet mégsem leszek a'tévő. — A'mostani Leánykáját kénytelen vagyok ellvállalni, holott nem tudom tölem való e' vagy sem — mert másokkalis tartott Török Mária, de mán azt nem tudom bizonyossan[...]

Házás léttedre kimerthetetlen Tetted azt, hogy Török Mária két Gyermekeketis szültt tőled, azért valdmeg, hogy merted azt tselekedni÷

Azt nem jól tselekedtem magamis által látom, de hiszen tudja az egész Helység, hogy mitsoda kibírhatalan asszony a' feleségem[...]

Költ Vásárhelyen 31. Jan[uár] 828.

Kováts István

Urad[almi] Fisc[ális] actuar[ius]

által.

Kárai Lörintznek 2 lova és egy kocsija volt. Büntetve még nem volt.

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved÷ ∅

⁴²³ Currental = köröz, nyomoz, kerestet.

Török Mária 23. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Csayni születés megesett személy vagyok.

Miért hozattattál be+

Azért, hogy Kárai Lőrincz Csanyi faragó mester Emberrel, a'kitől már két Gyermeke van, most oda voltam a' Batskába, de a' Felesége haza hozott bennünket.

Hogy mertél te hit nélkül feleséges Emberrel illy botrányoztató életet élni+

Tsak azért, hogy nem volt eszem elsőbben, azután pedig kinem álhattuk a' Felesége bánását, mert mivel a' Tisztelendő Úr meg hagyta Kárainak, hogy tartsa a' Gyermekeket, tehát havalamit hozott, a' felesége mindég Kurvázott 's annyira üldözött, hogy ellkellett mennünk[...]

Költ Vásárhelyen 31. Jan. 828.

Kováts István Urad[almi]

Fisc[ális] actuar[ius]

által

Török Mária fogva, büntetve nem volt, vagyona nincs.

*

Itéltetett:

[...]Karaý Lörincz 1 honapi vason közmunkán, 's hetenként 2 napi böjtel töltendő rabsággal meg-fenyítetik : Török Maria pedig érzékeny meg-feddetése mellett szabadon bocsátatik.

288. A házasságtörő férj szeretőjének gyermeket nemzett, a családját pedig koldulni hagyta

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 440. p. (D. 111. és 112. pör.)

Anno 1828. 9br.

A' történet

Folyó 1828^k Esztendei Mindszent Hava 27^k napjára virradó éjjel; — bizonyos Dékány Judka nevű Személlyel tiltott együtt élésről, gyanús helybeli Lakos Iffj[ú] Kis Horváth Istvánnak lakásába, Rácz Péter Város Órje bé menván nevezett Kis Horváth Istvánnak Dékány Judka mellett, meleg fekvését tapasztalta.

Ugyan azon szobába Iffj[ú] Kis Horváth Istvánnak hites Feleségét ettől származott négy gyermekeivel feküve találta, a' ki hitetlen Férjének, a' fent nevezett feslett személlyel szemtelen fertelmeskedését és bujálkodását, 's ugyan azon egy szobába azzal egy ágyba fekvését több idő óta Iffj[ú] Kis Horváth István férje kegyetlenségétől el némítatva szenvedni kéntelenítettik. — Nem tsak hanem Férjetől meg vettette, a' mindön az említett Dékány Judka Ágyásával, keresményét, meg eszi issza 's arra ruházza Ő négy gyermekei[t] házanként való koldúlással táplálja el rongyosodva.

Melly szemtelen hitetlenkedő fertelmeskedés eránt Iffj[ú] Kis Horváth István a véle élő személlyel együtt elő állítatván — Azt hogy ő nevezett Dékány Judkával régibb időtől fogva együtt él és a' Fentebb írt napra virradóra is véle ugyan azon szobába melybe Felesége is négy gyermekeivel feküde — egy ágyba hált sőt hogy az tőle teherbe is vagyon, ugyan azzal együtt önként előttünk meg ösmérte Ezen vétkes tettének és Felesége 's Gyermekei eránt való gondatlanságának azon okát adva; hogy ő hites Feleségétől el való Szándékban legyen.

Ezekhez képest Iffj[ú] Horváth Istvánt, mint nyilvánosságos botrányoztató szemtelenül bujálkodó nős paráznát, véle élő és tőle terhes Ágyásával Dékány Judkával együtt őrizet alatt, a' Tekintetes Uradalmi Törvény hatóság bosszúlására kötelességünk szerént ezennel bé kísértetjük. —

Költ Szentesen Mindszent Hava 27^{kén} 828.

Szentes M[ező] Városának N[emes] N[emzetes] Bírái által. –

*

Önn vallás

Mi a' Neved÷ 's a' t.

Kiss Horváth István 36. eszt[endős] Ref[ormátus] szentesi — faragó és falrakó — invalidus⁴²⁴ katona.

Miért vagy fogva÷

7. esztendő óta itthon lévén, mint, hogy a' feleségem hibás, 's prédálós tehát meg ütögettem, 's azt megvallom, hogy Dékány Judkával voltam egyszer, kétszer, de az nem igaz, hogy ágyast tartok, amint ellvadóltak; és az a' Dékány Judka tőlem nem viselő.

Azon föllül, hogy a' feleségedet megvered — hogy mered meg ütni 's koldulásra juttatni; és Dékány Judkával úgyszólván szemek láttára bújálkodni÷

Az nem igaz, hogy koldúlva tartom én — 's nemis bántom, 's csak a' bosszuság okozta mind ezeket[...]

Költ Vásárhelyen 29. oct[óber] 828.

Kováts István actuarius által

Szembe állítván Dékány Judkával, ez szemébe mondotta, hogy tőle viselő — mellyre a' v[asba]fogott csak annyit felelt, hogy ő nem tudja, havaljon tőle letté viselő vagy sem[...]

Büntetve nem volt, vagyona nincs, csak a' mesterségem — vallotta.

*

Önvallás

Mi a' Neved÷ 's a' t :

Dékány Judka — 25. eszt[endős] Ref[ormátus] Szentesi meg esett paraszt személy.

Miért vagy fogva÷

Azért, hogy Horváth Istvánnak szeretője vagyok, a'kivel özvegy N[eme]s Dobos Pálnénál egy Házba lakunk.

Hogy mersz te feleséges Emberrel fajtalanzkodni mégp[edi]g felesége előtt 's aztokozni, hogy emezt 's Gyermekeit meg veti sótt koldúlni hagyja?

Nem volt annak még eddig semmibaja — én nem vagyok oka, mert nem eresztett magától Horváth István.

Kitől vagy most viselő÷

– Horváth Istvántól vagyok minden órára való[...]

Költ Vásárhelyen 29. oct[óber] 828.

Kováts István actuarius által.

Dékány Judka büntetve nem volt, vagyona nincs.

*

A' 111, és 112^{ik} Szamok alatt

Kiss Horváth István, és Dékány Judka Hazasság törésről vadoltatván.

Itéltetett:

A' vassba fogott Kiss Horváth István önként meg-valván, hogy fele[sé]ges léttére Dékány Judkával élt, és ezt Dekány Judka Szabad személy sem tagadván amaz 1 honapi fogságal meg-fenyitetik, emez pedig kemény meg-dorgálás mellett szabadon botsájtatik.

**289. Az ifjú férj sógornőjével paráználkodott
CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 555. (D. 5. és 6. pör.)**

⁴²⁴ Invalidus = rokkant, munkaképtelen, elaggott, hadirokkant ember.

Anno 1829. dec[ember].

A pör teljes anyaga hiányzik, csak az ítélet maradt meg.

Az 5^{ik} és 6^{ik} számok alatt. Bordás János és Rúza Katalin vérfertőztetők ellen folytatott Főben járó Perében az Uradalmi Fiscalisnak –

Itéltetett

A' vér fertőztetés nagy vétke mellyhez Bordás Jánosra nézve, a' házasság törés is járul mind a' két rendű vassban fogottak ön vallásából nyilván meg világosodván, minek utánna a' másod rendbeli Rúza Katalint gyenge kora mellyben kivált az actionalis⁴²⁵ gonosszság nagyságát tökéletesen meg nem fontolhatván sógora által a' kívül szövetségi függésben volt könyebben el tsábitathatott a' halálos büntetéstől fel mentetni, az első rendbeli vassban állot pedig szinte fiatalsága eddig fedhetetlen élete és azon környüállás hogy fertelmes vad Butaságában még meg rögződve nem lévén, attul önvallásához képpst csak kétszer ragadtatott ell könnyebbitené esztet már ki állott hosszabb le tartóztatásának bé tudása mellett még három esztendei vassban köz munkában és hetenként két napi böjtel töltendő rabságra, a' másikat pedig hasonló egy esztendei Tömlőtzre kárhoztatni.

290. A házasságtörő férj magzatúzószert szeretne készíttetni a teherbe ejtett lánynak

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 623. (D. 71. pör.)

Anno 1830. Máj[us].

Történet le írása.

A' most múltt Farsang utólján történtt, hogy bizonyos Csongrádi Lakos Fegó László Felesége Zobák Borbála Asszonyhoz bé fogott Fazekas, vagy Tóth Istvány nevezetű Juhász ell menván, ahol Fegó Lászlónénál azt fedezte fell, hogy baja volna, vagy is hogy Eke Istvány Gazdájának mostoha Leánya Kollár Rosália terhes volna; készítene néki valami szert; de mivel Fegó Lászlónénak a' lába fájt, néki azt felelte, hogy most nem lehet; mivel nem mehetek, 's utóbb az Asszonynak adott is egy forintot váltób[an]; — ezek után ismét későbbben ell mentt a' nevezett Asszonyhoz a' Juhász borossan a' szer készíttetése végett igérvén egy ürüt is néki; hanem akkor Fego Lászlóné Fazekas, vagy Tóth Istvány Juhászt meg fedván, lepirongatta, hogy ő semmi szert a' Terhes Leánynak nem készít és így a' boros Juhász ell mentt, annakutánna pedig Fegó Lászlóné a' helybéli T[ekintetes] N[eme]s Vármegye rendes Bábájának fell adván bé panaszlotta az esetet, melly esetet a' Bába Asszony a' Bíróságnak amidőn fell adta volna, a' Juhász Fazekas, vagy Tóth Istvány bé fogatván, 's egyszersmind az esethez képpst vassban őrizett mellett a' T[ekintetes] Uradalmi Tömlőtzőkben által késértetik.

Költ Csongrádon 11^a Martý 830. –

Major Imre jegyző által.

*

1830^{ik} eszt[endő] Mart[ius] 18^{ikán} H[ód]m[ező] Vásárhelyen Kivett

Önkényes Vallomás:

Hogy hívnak÷ ű:

Fazekas Tóth István 24. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Csongrádi Juhász — Feleséges gyermekes.

Miért vagy fogva÷

⁴²⁵ Actionalis = a vádban szereplő.

Egy asszony /:a' nevét meg mondani nemtudom:/ aztmondotta, hogy ollyat készítetttem — vagy készítettni akartam volna vele, amitől a' Gyerek elmegy de én nem reménylem hogy azt mondottam volna nékie.

Hogy értsem ezt+ Vald meg igazán haragos Eke István Gazdád mostoha Leánnyat teherbe ejteted e' — 's haúgy igazé hogy terhét ellakarván üzni e' végre Fegő Lászlónéval, zobák Borbálával valamely szert akartal roszra készítetttni.+

A' nyáron igaz 3^{szor} vagy 4^{szor} közösültem Eke mostoha Leánnyával Rozállal, s most Terhes — de azt nem tudom tőlem van e' teherbe vagy mástól; — azis igaz, hogy jártam annál az asszonynál részeg fővel, de azt sem tudom mivégre.

Hogy mertélte házasság tőrésbe esni — 's feleséges léttedre mással paraznalkodni 's még gyermek vesztésrőlis gondolkodni+.

Soha eszembe, gondolatomba sem vólt az, hogy elveszítettsem — hanem hogy a' Leány utánam jött, tehát tsak úgy esett meg rajtam.

Valjon nem a' Személy készítetté Gyermeké elvesztésére való Szernek tsináltatására+.

Nem mondta az, magam sem gondolom hogy mondottam volna annak az Asszonynak.

Miért adtál tehát nékie egy f[orin]tot+.

Azt nem tudom megmondani[...]

Költt mint fentebb.

Kováts István Urad[almi] Ügyész
által.

Büntetve, fogva nem volt, vagyona 20 darab birka.

*

Itéltetett

A' vassba fogott az ellene vádbavett nős paráznaság vétkét el-ösmervén, azt azomban, hogy ő Eke István Leánya terhének elűzésére szert készítetttni iparkodott volna, tagadván : a' meg-vallott nősparáznaságáért 30 bot ütésekel megfenyítetik, a' más rendű vád alol pedig fel-mentetik.

291. Miután a férj elkergette feleségét, összeállt egy szabad személlyel CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 1098.

Anno 1833. okt[óber].

101 és 102. : számok alatt Takáts Sámuel nős paráznasággal vádoltatván, Szür Szabó Kata pedig, hit nélkül való véle éléssel vádoltatván —

Itéltetett

Minthogy a' v[asba]fogott Takáts Sámuel Törvényes feleségét magától elkergette és más Személyhez adta magát, e mostani személlyel élni eltiltásával egy hónapi hetenként 2 napi böjtöl töltendő tömlöztözéssel büntettettni, Szür Szabó Kata pedig, mint szabad személy szabadonn botsáttatni.

292. Az ötgyermekes apa otthagya családját a fiatal sógornőért, akinek fattyat nemzett

CSML SZF. IV. A. 53. a. 13.: 236-237. (D. 23. és 24. pör.)

Anno 1836. Dec[ember]

Dolog története

Még az 1833^{ik} Esztendő mint egy Junius holnapban Berényi Sándor itteni lakos felesége testvérjét Fazekas Zsuzsánnát mint hajadont teherben ejtvén, véle Újjvidék Várossában a' mint az ide :/: vissza útasító Levélből ki világosodván vette lakását, —

hátra hagyván $\frac{4}{8}$ úrbéres földjét, és 5 nevetlen gyermekeit hallomásból feleségének Sz[abad] K[irályi] Újvidék várossának Magistratussa⁴²⁶ eránta meg kerestettvén honyába vissza kísértetett. Kit is köteleességünk szerént mint nös paráznát a' T[ekintetes] uradalmi Törvényhatóságnak által adatik.

Szentes 24^a Máj 836.

Szentes N[emes] Várossa

N[emes] N[emzetes] Bírái.

*

Tekéntetes Fő Bíró Úr

Nemes Városi Tanács!

Városunk Lakosa Berényi Sándor feleségével együtt leendő utazás színt alatt, itten tőlünk úti levelet kérvén ki feleségét, és Őt Gyermekeit három évek előtt hitetlenül el hagyta, és hitvesének hajadon Leány testvérével vétkesen oszve szövetekezvén azzal együtt, el szökött.

Ezen gonosztévő felől azon hírt vettünk, hog Ő Sz[abad] királyi Újvidék városában tartozkodna és közelébbi nyaron varosi Pandur-szolgalatban lett légyen.

Mihez képest hivatalos tisztelettel, és bizodalommal kérjük fent tisztelt Te[kin]t[e]tes Fő Bíró Úrat és a Nemes Tanatsot meltoztassanak nevezet Berényi Sándor gonosztévő, és ál-Orczás felesége fel kerestetése eránt, sikeres rendeléseket tetetni, 's meg talaltatások esetére őket mint kettőjüket szoros őrizet alatt Szentesre — vissza utasítani, — Kik és hasonló esetekben szíves készségünket le-köttve tellyes tisztelettel vagyunk

Költ Szentessen Majus 6^a 836. tartatott Tanács Ülésből

Fent tisztelt Úraságtoknak

Kész köteles Szolgai

Szentes M[ező] Városa Bírai és

Tanácsa

*

Önkénti Vallomás

Mely az alól írt napon, és módon vetetett ki.

Mi a' neved?

Berényi Sándor 36 esztendő Református $\frac{4}{8}$ Urbéres földel bíró szentesi lakos vagyok.

Mi indított tégedett arra, hogy ezek előtt 3. esztendőkkal Feleségedett 5 gyermekeidett, és vagyond itt hagyod, kivel, és mi módon szöktél el, hol tartozkodtál ez ideig

egyenest az indított feleségem 5 élő Gyermekeim és vagyonomnak itt hagyására, hogy feleségemnek testvér Öttse,⁴²⁷ házamnál lakván, tölem teherben eset, — hogy el palástolhassam több atyám fiai előtt is 3. Lovú Kotsimmal, az érintett feleségem testvérjével el szökvén Újvidékre mentem; most a' vároznál lévén szolgálatban haza kísértettem

Azon személynek kivel el szöktél, hány gyermeked volt már tőle?

Azon üdötől két gyermekünk voltak, egyel pedig teherben vagyon[...]

Büntetve nem volt, vagyona az úrbéres földje.

Szentesen, Majus 21.^{én} 836. ki halgatta Imre János

not[árius] ált[al].

*

⁴²⁶ Magistratus = előljáróság.

⁴²⁷ Feleségemnek testvér Öttse = a húga. (A férj sógornője.)

Önkénti valomás

Mely az alól irt napon, és módon vetetett ki.
 Mi a' neved?
 Fazekas Zsuzsánna 26 esztendő s Tési születésű megesett személy vagyok.
 Kitől estél meg?
 Berényi Sándortól.
 Berényi Sándor azt mondja hog atyádfia néked?
 igen is atyámfia, mert a' feleségének testvér öttse vagyok.
 Berényi Sándor kért e' a rossz tselekedetre, és egyes akarattal szöktetek e' el?
 a' rossz tselekedetre az igaz hogy ő kért, de a midőn már tőle teherben estem, egyes akarattal szöktünk el.
 Hány gyermeked van eddig Berényi Sandortól?
 egy meg halt, egy elő, egyel pedig terhes vagyok[...]
 Büntetve nem volt.
 Szentes. 24.^a Maj. 836.
 ki halgatta Imre János not[árus] ált[al]

*

Ezenn Írást elő mutató Szentesi Reformatus lakos Berényi Sándor, ez előtt 3 esztendővel, engedvén vétkes indulatjának felesége testverjével el szökött, el hagyván hitetlenül házas társát s gyermekeit; mostanában pedig Ujj Vidékről, hogy tartózkodott, haza kísértetvén előttünk meg jelent, törvényes feleségével együtt, töredelmes szívvvel és sírással el esmerte esztelen vétkes tselekedetét, elő adta melly szívesen bánja és szegyenli ő ezt, 's melly sok gyötrelmet, és lelki esmeret vadjait okozott néki távol létéb[en] ezenn bűne — bocsánatot kért az Istentől, feleségétől, és tőlünk és, ígervénn, hogy ő botránkoztató gonoszságát fedhetetlen élete, feleségéhez gyermekeikhez való tántoríthatatlan hűsége által igyekszik helyre hozni.

Mi is tehát, valamint az ő ártatlan életű felesége is, követvénn Mennyei Atyánknak példáját ki az ő tékozló fiát is midőn annak meg térését látta kegyelmébe fogadta, ő néki meg bocsátottunk 's Ekklesiánk kebelebe[e] vissza fogadtuk, szívére kötvénn : hogy ezután magát fedhetetlenül viselje, feleségéhez és gyermekeihez való hűségét meg kettőztesse, és minden botránkoztató cselekedetektől magát szorgalmatosan meg ójja. Az Isten és előttünk tett fogadásáról soha el nem felejtkezvén

Mellyről adtuk, alázatos kérésére, ezen bizonyság levelünket

Szentesenn, Junius 25^{dikén} 1836.

Kis Bálint m[aga]k[ezével]

Doktor és I. Esperes

Dobosy Mihály m[aga]k[ezével]

Prokátor.⁴²⁸

*

Tekintetes Uri Törvény Szek

Én az 1831dik. esztendőben az Édes Atyajim egy het allatt mindketten meg halálozván Árvaságra maradtam.

Melynél fogva az atyafijak Javalásából az taláztatodot — hogy mivel Négy testvérje Szentesen vagyon Férjnél. — mindegyiket ki ki válalja fel szolga kepen Bérki Fizetes Melet.

Ere valo nézve tehát Engemet el válalt Berényi Sándor az testvér nénémnek. Férje oly fel tétel melet. —

⁴²⁸ Prokátor = ügyvéd, védőügyvéd.

Hogy ő Engemet Mint Feleségének testvérjét ki házassít — és még az az idő eljö mint szolgáló Leánynak bért fizet. —

De az Midőn esztendőknél el forgása alatt mindég az tanyáján tartot és mint szolgáló Leánynak parantsolt, sokat késztetet az roszaságra hol egy féle, hol más féle ígéreteket tet — Utolyára Egy koból vetés belí ígéreteket Melet az Labomrol levét. És engemet teherbe ejtet.

És engemet az Jövendő belí szerentsémtől meg fosztót. Mely gyalázatot, hogy észre vet Légyen — sokat erőltett az el-szökésre. hol egy hol más fele képen Ijesztet, hogy majd mint Lészen sorsom az Atyafijak közöt Enél Fogva Mint Leány gyermek rá álotam és véle Három Esztendeig oda laktam És Már most harmad magamal vagyok.

Az Melyeknek is élelmeknek meg adatásajert az Legnagyobb alázatoságal esedezem az Tekéntettes uri Törvény Szék kegyes színe előtt En Fazekas Zsúsána

Az Melyert is Maradok holtig hiv tisztelője és allázatos szegény szolgálója az Tekéntettes uri törvény székek.

*

Tekintetes Uri Törvény Szék!

Alázatos tisztelettel le borúlva bátorokodok fojamatodni, és a Te[kin]t[e]t[es] uri Törvény Szék Kegyelmeért esedezni, az eránt

Beényi Sándor Férjemhez ez előtt 17 esztendővel férjhez menvén, 14 esztendőt a' leg szebb békességbe éltünk egygyütt; úgy hogy semmi háborgás köztünk nem volt, de ezt a szép békességet igen meg zavarta egy szerentsétlen eset, ugyan is: a testvéretem, mint árvát magunknál tartottuk, 's az Uram vélle lakván annyira el tévejedett, hogy tilalmas társalkodást kezdett vélle, de mind e mellett is házi békességünk meg volt; úgy: hogy én Semmi veszélyről nem is álmodoztam, de az Uramat a' lelki esméret mardosván nem volt nyugodalma, 's hánykódó gondolati közt arra jött, hogy engemet itt hagyván, testvéremmel együtt titkon el ment 's így 3 esztendeig öt neveletlen gyermekeimmel a' leg nagyobb gyászba és bánatba maradtam, kiváltképpen az fájván; hogy még tsak leg kissebb okát sem gondolhattam mi vihette arra az uramat, hogy leg kissebb Zürzavar nélküli életünk ily váratlanul ketté Szakajtsa, mind addig : mig bútszó irását meg nem leltem, tsak akkor tudtam meg hogy hanykódó lelki esmérete nem pedig hozzám való szeretetlensége okozta bujdosását azt képzelve boldogtalanul, hogy a' vélle futó belső szemre hányásokat így el halgattatja; ettől fogva nem ohajtottam szivesebben semmit; mint őtet fel találni, hogy néki igaz szívből meg engedvén, magamnak hűséges férjemet, 's öt gyermekeink Édes Attyokat vissza szerezzem; meg tudván hol létét tsak ugyan haza is késérődött, az ólta tapasztalom hogy erántam való hűséges szeretetet még távol létibe is meg nem szűnt, melynél fogva én is néki meg engedtem.

Alázatosan esedezek annakokáért a' Te[kin]t[e]t[es] Uri Törvény szék Kegyes színe előtt, hogy a' mit Férjem szerentsétlen el tévejedésével a' Törvények ellen vétett is, békességes élhetésünk, és Öt neveletlen gyermekeink nevelhetése tekintetéből Kegyelmesen el engedni meltoztasson.

Alázatos tisztelettel lévén Szentesen d[ate] 7^a Januar 837.

A' Tekintetes Uri Törvény Széknek

alázatos szolgálója

Fazekas Ersébet
Berényi Sándor hitvesse.

*

A 23-dik, és 24-dik számok alatt[...]

Itéltetett.

[...]az 1-ső rendű, mint egyszersmint házasság törő, egy esztendei vason, köz munkán, 's hetenkénti 2 napi bőjt mellett töltendő tömlőtözésre, másod rendű vasban fogott pedig, nemének gyengesége tekintetéből, 's azért is mivel ő házassági kötés által máshoz nem volt kötelezve fél esztendei[g] szinte vasonn, 's szokott munkákba hetenkénti 2 napi bőjtök meg tartása mellett töltendő arestomra ítéltetik.

293. A leány a sógorától gyermeket szült

CSML HF. Törvényszéki iratok: H. M.: 112.

Anno 1840. jan. 30. és ápr. 8.

Anno 1842. május 6. Hódmezővásárhely.

Tóth Ilona panaszkép előterjeszti miképpen Baricsa János sógora által a szállásra leendő szolgálat végett kivívén tőle megterhesedett, meg is gyerekesedett, amit a jelen volt Baricsa János is elősmért és a csecsemő tartására holnaponként másfél évig 3 váltó forint ajánlása mellett barátságosan a panaszolkodóval megegyezett.

294. A 15 éves lány sógorától esett teherbe

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 14.: 307. (D. 1. pör.)

Anno 1842. Okt[óber].

A

Történet leírása

Folyó 1839^k évi Szent Jakab Hava⁴²⁹ 3^{kán} Farkas József Csongrádi Új Magyarnek felesége most 15^k évben járó hajadon leányától Rozáliától azon Őn Vallást vévén : hogy jelen terhes állapottya, nem azon Fejér Imre Csizmadia legénytől való, a' kire eddig a' szülőinek vallott, hanem vejétől Bodor Jánostól, mint a' leány testvér nénniynek hitese férjítől, és hogy a' nevezett Csizmadia legényre Bodor János Sogorának javaslásából ártatlanul vallott légyen; ezen őn vallást a' leányától ekképen meg értvén, Farkas Józsefné, — a' férjének a' kit ekkor a' Váradi Vásártól vejével együtt haza várt, Szentesisig eleibe ment, tudtára adván férjének a' leány vallását leg kevésbbé sem tagadta azt, 's a' Réven által jöttök alkalmával a' vádoltatott Bodor János a' Tiszába ugrott, de onnét Ladik segítségével kifogattatván az Ipa által városunk köz házához mint bűnös behoztatott, a' ki is a' terhes leánnyal szembe állittatván, azt mondotta szemeiben hogy ő hozzá a' leány nagy hajlandóságot mutatván, valamint először, úgy azután is számtalanszor, sőt már terhes állapotjában is a' midőn modját ejthette, velle közösködött; — ellenben a' leány azt valja, hogy Bodor János be dugván a' száját, erővel vette le őtet lábáról, és a' midőn a' leány terhesnek nyilatkoztatta néki magát, azt javasolta, hogy Fejér Imre Csizmadia legényre valjon, a' kivel a' leány egy lakodalomban több ízben tánczolt; — ennek következtében Bodor János mint őn vallásával megesmért vérfertoztető kötelességünk szerint ezennel az illető Tekintetes Törvényhatóságnak által adatik. — Költ Csongrádon 1839^k évi Szent Jakab hava 8^{kán}

Csongrád Várossának

N[emes] N[emzetes] Birái által.

*

Az uradalmi fiskális a vádat főbenjáró bűnként indította az alperesek ellen, és [...]az atyafiság 1^ű fokozatánál kárhoztatva, azt kinos halállal parancsolná büntettetni[...] valamely kinnak előre bocsájásával; — hóhér pallosára ítéltetni.

*

⁴²⁹ Szent Jakab Hava = Július.

B

839 év Sz[ent] Jakab havának 8^{án} Csongrádon ki vett ön vallás

Mi a' Neved 's a t.

Bodor János, 25 Eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus], feleséges szegedi születés 's Csongrádi házatlan zsellér.

Hogyan feledkezhettél el magadról annyira, hogy hitvesed iránt tartozó férji hűségedet meg szegve, sogor asszonyoddal vérfertőztetés bűnét kövesd el?

Kérem alássan, az enyelgés, a' tréfa, a' barátság, bele kevert a' bajba, olyankor az ember eszén kívül van, és csak ilyenkor tér magához. –

Ezen bünt először mikor, és továbbá hányszor követted el?

Kérem alássan hányszor azt nem tudom számot nem tartottam reá, azt tudom hogy nem csak egyszer.

Miolta tart tehát ezen állításod szerint[i] szövetség köztetek?

Szüret tájtol fogvást, 's lehet még valamivel előbb is. –

Sogor asszonyod vallása szerint te rajta erőszakot követtél el, hogyan bátorzkodtad azt tenni?

Kérem alássan én erőszakot nem tettem, nem volt az se pusztán se mezőn, hanem egy udvarba hol két házban 15en laktunk, hogy lehetett volna itt erőszakot tenni — hiszen ha én erőszakot vittem volna véghez — panaszkodott volna ő mindgyárt.

Miért dugtad be tehát száját, midőn vétkes ösztönödet követve, a' vérfetozte[t]ési[t] véghez vitted?

Nem igaz az hogy én be dugtam a' Száját. –

Miért ingerelted, a' Néked terhes állapotjáról hiv vallomást tett Sogor asszonyodat, hogy magad undok vétkét, idegen ártatlanra valja?

Lakodalomba volt, 's mondták, hogy a' csizmadia legénnyel nagy barátságban volt, sokat tánczolt, 's Sogor asszonyom kérdezte töllem, nem jó volna e' reá fogodzeni — én azt mondtam nem bánom, tegyen a' mit akar, próbálja meg. –

Büntetve nem volt.

[...]a' mi kis pénzem volt az Ipam elvette — az ő pénzével kereskedtem.

Ekkor Farkas Roza szemébe mondotta a' vasbanfogottnak, hogy ötöt mindig a' háznak reá gyújtásával fenyegette ha vétkes tettét valakinek felfedezendi, és hogy a' rossz tettek elkövetése alkalmával száját mindenkor be dugta, hogy ne kiálthasson[...]

*

1840^k évi Télutó hó 1^ő napján H[ód]m[ező] Vásárhelyen folytatva tartatott N[eme]s Úri Törvény Szék előtt — Bodor János — fentebbi mellesleges szabad vallomását — annál fogva mivel azt, úgymond — Ipa Farkas Jóseftől féltében tette — a' ki ítet nagyon meg kínoztá, 's a' többek között bajusszát szálanként tépte 's szemének kivájásával fenyegette — egészben vissza vonván a' kérdéses vádat általánossan tagadta.

Jegyzé Kovács István mint Uriszéki Jegyző.

*

C

839 év Sz[ent] Jakab hava 8^{án} Csongrádon ki vett ön vallás

Mi a' neved 's a t.

Farkas Roza, 14 Eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus] Farkas József helybéli lakos leánya vagyok. –

Hogyan feledkezhettél el magadról annyira, hogy női szemérmed megvetésével — Bodor János sogoroddal, Isten 's ember előtt tetemes bűnét, a' vér fertőztetésnek el kövessed?

Én soha nem vetemedtem volna ennyire de mindig avval fenyegetett, hogy ha nem engedek kívánságának meg öl éjjel mikor alszunk, ránk gyujtya a' házat, — én hát csak édes Apámat féltve engedtem kívánságának. —

.....

Sogorod állítása szerint Ti, egymással szép szövetségben valátok, mikor keletkezett ezen szövetség köztetek?

Tavalj már a' szöllő már ért, mikor leg először ezen vétet vélem elkövette, — szülőim nem voltak olyankor soha sem ide haza — feleségét mindig el küldte valahová — és ahhoz nem keresett soha sem ágyat semmit, csak patkát vagy földet és számat be fogva rajtam erőszakot tett[...]

Büntetve nem volt, vagyona nincs.

*

1840^{ik} évi Julius 20^{án} tartott uri Törvény Szék alkalmával a' v[asba]fogott fentebbi vallását átaljában visszavonta, a' visszahúzásnak azonokát adván, hogy ugymond azért vallott Bodor Jánosra, mert tudta, hogy ezt az ipa nagyon kedvelli, 's így a' v[asba]fogottal nemfog kegyetlenül bánni, különben pedig attól tarthatott, hogy ha ezt nem teszi, az apja elveri házától.

Jegyzette Bártfay Sándor uriszéki Jegyző.

*

A D alatt Bodonyi Susánna 53 éves, öreg Tisza Farkas felesége, mint tanú, 1839, Mindszent hava 11-én azt vallotta, hogy látta Bodor Jánost a városháza előtt Farkas József által kísértetve, és [...]látta, hogy bajussza ki volt szagatva Bodor Jánosnak, ruhája csupa víz volt, és tetemesül meg verettnek láttzott[...] A tanú akkor föl sem ismerte. A vádlott azt panaszkolta, [...]hogy Ipa Farkas Josef által ocsmányitatott annyira el[...]

*

E

Tekintetes Úr!

Parantsolatja következésében[...] E fojó Év Julius 4^{én} a midönn Bodor János Csongrádi Cigány az Ipával Farkas Jozseffel a' Kompon a Tiszánn keresztül jöttek volna, az említett Bodor János a Tisza közepe táján a Kompból ki ugrott, kit is a Révésznek észre véve s tsolnakra ugorván, azonnal ki fogtak[...] nem tudván a' magát el ölö szándékának okát tökéletesen ki tapogatni, kezét hátra köttetve az említett Ipának olj meg hagyásal adtam által, hogy sértetlenül adná által a Csongrádi Érdemes Bíróságnak[...]

A biztos végül elmondotta, hogy Bodort ekkor nem látta megkínozva, de lehet, hogy ezután ez megtörtént.

Költ Böldi Rév. October 13^{án} 1839.

alázatos szolgája N[eme]s Kiss Ferent[z] Tisza Böldi Biztos.

*

A továbbiakban anyakönyvi kivonatok, orvosi bizonyítványok következtek, majd az ítélet, amelyet föllebeztek és a Királyi Itélő Tábla az első fokú határozatot jóváhagyta. Ebből néhány mondatot idézünk:

[...]Mi Első Ferdinánd[...] ezennel emlékezetül adjuk, hogy ezen nyolcz száz negyvenkettedik esztendei Augusztus huszonötödik napján Királyi Itélő Táblánk[...] vitézlvő hivünk Kovács Istvánnak mint Vásárhelyi Uradalom Ügyészének, Bondor János 1^ő és Farkas Róza 2^{ik} vérfertőztetésről illetőleg házasságtörésről vádolt alperesek

ellen[...] az alpereseknek próbák hiányából való feloldoztatásukkal bevégezett[...] büntető perét megvizsgálván és bírálván, ugyan az következőleg ítelt legyen.

Ítéltetett

Az Úriszék Ítélete helyben hagyatik[...]

Költ Szabad Királyi Pest Városunkban ezen nyolc száz negyvenkettedik évi Szeptember havának nyolczadik napján[...]

XIV. A HÁZASTÁRS FÖLKÍNÁLÁSA

295. Az asszony a férje kérésére mással csokolódzott, a tanú fiától pedig teherbe esett

CSML SZF. IV. A. 21. (D.)

Anno 1738. die 1.mo Mensis Martij in Possessione All Gyö.

Kökény Istvánné Szabó Judith Paráznasági pörében tanúkat hallgattak ki:

Tudja é halottae ā Tanú vagy világossan láttaé Szabó Judith[na]k. Kökény István feleségének Paráznaságát, Mikor és kikkel Vallya meg hiti után.

Szücs Ilona cir. 55 éves tanú vallotta:

[...]reszegségét ā Deutrumb[an] nevezet Asszonnak elégszer látta de paráznaságát soha sem. Baba lévén ā Fatens Csók[jokat] elégszer látta Csokos Poháron,⁴³⁰ hogy másokkal Csokolódzott; De mindenkor az ura ingatta rea.

*

Kökény István azt mondja hogy ā felesége akkor sem vólt szüz mikor el vette, mert ā ki élte Leány koráb[an] azzal az emberrel kaszált is.

*

Balog György cir. 14 éves vallotta:

[...]addig mulattak a Tudva levő He[ly]sigen Kökény Istvánné es Gazos Istók edjűtt míg ezen gyermek a fel becskorát [így!] le vetette. Vallya azt is hogy Magok Actusát el nem Végezhetette, De Sem azelőtt Sem az után nem Vette észre hogy edjmásh[nak] kedveztek volna[...]

296. A rossz szerető asszony fölkínálása kipróbálásra

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 132-138.

Anno 1742.

Részletek a tanúk vallomásából.

Németh János tanú vallotta:

[...]Kiss Gazsi maga házánál Lantos Pállal együt iván, és reszegeskedvén, ugyan lantos Pálnak beszéllette úgy mond: az előbbeni feleségemnek az egyik ujja is jób vólt mint mostani feleségének egész testye, és az előbbeninek csak az széllyére tette is jóbban esset, mint evvel ha egészlen el követi is, mert két óráig is el vesződik mostanival még sem végezheti el, Lelkem Palkom, erigy, próbáld meg tehecze néki valamit, és el menvén : vedd reád az én szürömet, és zörgesd az ajtót, mert az én feleségem nagyon álmos; és meg nittyá az ajtot, s- még eő huzodozik az ajtóban üly le az ajtó mellett való patkára, mintha le vetköznél, az után meny hozzá, s- tascicsd meg bellyeb megyen, az után fü felé fordúly, az után ismét forduly hozzá, be felé, és meg teheted néki, ā mit akarsz.

⁴³⁰ A csókos pohárral külön fejezetben foglalkozunk.

Szalma András tanú ezt a történetet így beszélte el:

[...]ülly az patkára mint [ha] le vetköznél, az után fekügy mellé, és ne szölly semit néki forduly jób oldaladra ki felé, azután fordúly be, azt teheted néki a mit akarod.

*

Ezen Tanúnak mondotta az Varga Pál: hogy Komám Aszsony meg van már, értvén tudni illik: hogy Gazi feleségével közösködött, s- paráználkodott[...]

297. Feleségét közösülésre bízta férje, hogy a férfit rajtakapja

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 829-831.

Anno 1775. 7^a Juny.

Galgó János csanyi csősz feleségét, a Bacs megyei Makoláról való, cir. 26 éves Kováts Rosi pópista asszonyt vallatták:

[...]Mi okon fogtak meg?

Azért mert Khlivinyi Ferencz ő kigyelme; Csanyon az hol árendátor vólt, tavaly aratáskor rajtam jött, és erőszakot akart rajtam tenni, s. annyira voltam miatta, a kűszködés miatt, hogy vér is ment töllem, mint a harhátul, de mégis neki nem engedelmeskedtem akkor, hanem azután Pünkösöd előtt két héttel az idén ismét utánam járván, azzal ámitott : hogy ő majd jó ruhát tsináltat nékem és 100 f[orintot] is ád, tsak engedgyek néki, s engettem neki azért az ígétért vagy Kéczer, harmadikszor akarta volna, de hogy nem akartam neki engedni, azt mondván hogy meg csalt már, mert semmit nem fizetett.

Meg fizette é?

Minek utánna kértem tölle azt mondotta, hogy a Biró nélkül nem fizet, menyűnk a Biróhoz s. úgy mentem panasza Tisztartó Uramhoz.

Hogy mertél neki engedni, holott jó férjed vagy?

Mert meg csalt az ígerettel, azomba[n] mások előtt beszéltem, hogy erőszakot akart rajtam tenni, és hogy ígert is ha engedek néki, mások is azt mondták hogy bolond voltam, hogy anyi pénzér[t], nem engettem neki, nevezetessen mondotta Csanyi Török fer[enc]: Őreg Gálfi, úgy osztán csak rea adtam magamat, mert ugymond az urak majd ki ráztak volna ötet a pénzéből.

Részlet, Galgó Janó circiter 40 éves, a Trencsény vármegyei Eravotyczról való férfi vallatási jegyzőkönyvből:

[...]Mi képpen tanítottad Feleségedet hogy Chlivinyivel közösködjön?

Csak azt mondtam neki hogy fekügyön le velle, ha hozzá megyen, majd én elment utat adok, de azonnal vissza tértek hogy rajta meg foghassam, úgy is cselekedett, a Feleségem, s már dolgozta, mikör rajta értem, akkor mondotta hogy ne bántsam, nékem 100 for[intot] ád, és ruhát is csináltat, de se pénzt nem adott, se ruhát fele[sé]gem[nek] nem csináltatott

Hogy merted Feleségedet oly vétetekre indíttatni?

Csak Chlivinyin akartam gyalázatot tenni, mivel már ezelőtt panaszkoltam Feleségem, hogy ötet gyakran próbálgatta paráznaságra és szinte rajta értem[...]

XV.

HÁZASTÁRS ÉS HÁZASPÁR CSERÉK

298. A házások párt cserélnek egymás között

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 106-110.

Anno 1740.

A pör Tóth Erzsébet kihallgatásával kezdődött:

[...]1^{mō} Vallya : hogy Rosival edgyüt száma nélkül paráznasággal vétkezett.

2^{dō} Vallya azt is : hogy Györi Istok adott ā Rosy kezében egy Aranyat, oly véggel, hogy azzal emlétett Tóth Ersébetet ő hozzá is hódicsa, ā mint hogy azon Györi Istokkal is vétkezett, és mihelyt azzal dolgát el végezte azonnal Rosihoz kellett ismét menni.

3^{tiō} Vallya aztis : hogy Lázár Samu ā Száraz éren ā Város Csikoossát Matyó nevűt ā Fatensnek utánna küldette, és ottan azzal is ā Fatens paráználkodott, és eddig is meg vallotta volna, de Samú a Tömlőcz ablakára ment és kérte, hogy ha ā többit ki vallya is, ezen Matyóval való dolgát ki ne vallya, mert ā még Tömlőczben nincs, étellel segítheti.

*

Ezután Gyula város előljárói a következőket állították:

[...]Mi aláb meg irattak vallyuk, és recognoscályuk⁴³¹ hogy mi Városunknak lakossai közül huszonött személyeket egyben szolítván meg esküdtettük : hogy ki ki hite után vallaná meg, mit tudna, s- mit látott volna Rachel Ersokhoz, az ki most Tóth Ersoknak hivattya magát, és Rosy Mihályhoz; ā mint is hitek után unanimit Voto⁴³² vallyák, hogy mindenkor gyanúság volt hozzájuk, hogy Rosy Rachel Ersokot, annak Ura pedig Risival éltek.

299. Az elhagyott asszonynak két férfi hét gyermeket nemzett

CSML SZF. IV. A. 21. (D. 2. pör.)

Anno 1798. die 10^a Januarj

Anno 1797. die 19^a Aug. Szegvár[...]

B[enevolum] Examen

Mi [a] neved?

Víg Ersók a' nevem Vásárhelyi születés R[ómai] Catholica mintegy 36 Esztendő Mintszenti lakos Hegyesi Jantsi felesége vagyok.

Mitsoda ember az Urad, és hol vagyon?

Rossz kborló, most a' Betsei Tömlőzből Szegedre küldetett[...]

Hát te miért hagyta el az Uradat.

Nem hagytam én, mert eő hagyott el engemet ez előtt már 14 Essztendővel, és már most meg házasodott újra Ludson valamely Kertésznek a' leányát vette el.

Hát Argyelus Istvánnal mitsoda esmerettség van?

Hogy az Uram el hagyott, hallván hírét hogy Adán vagyon, oda mentem keresni, és ott akadtam Argyelus Istvánra[...]

Te meg talán ehez állottál Feleségnek.

Kéntelen voltam véle, mert hallottam hogy az első szeretőjének orát fülit el vágta az Uram, a' Masodikat pedig, a' Szabatkai földön egy föld házba gyermekestől, és terhessen bele égette, azért nem batorkodtam én többé hozzá allani.

Volt e ettől az embertől gyermeked?

Volt 6, de közülük 2 elő 4 pedig meg holt, a' harmadik, és leg nagyobbik elő gyermekemet Szabatkán, mikor az Uramat kerestem valami Tot Péter nevezetű tsinálta[...]

Büntetésül 24 korbácsütést kapott.

300. A férj összeállt egy asszonnyal, míg az elhagyott feleség egy másik férfival

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 7. és 8. pör.)

⁴³¹ Recognoscályuk = elismerjük.

⁴³² Unanimit Voto = egybehangzóan.

Anno 1800. V. 12.

B[enevolum] E[xamen] In oppido Vásárhely. 3^a Mar[tius]. 1800. peract[um].

Kinek hivnak? ∅ ∅

Kis Ersók [a] nevem, Jakó Miklósné, 33. esztendő, Reformata, 2. gyermekeim is vagynak.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva, hogy tegnap múlt egy hete, éjfél után 1. óra tájban Kérdő Ferencz hozzám jött, a' Nagy hajú Kanász házánál, a' hol én béres-házban lakom, és mind a'kettőnk az 50. Ház gazdák bé hajtottak. –

Azon 2. gyermekeid a' Férjedtől valók é, vagy pedig Kérdő Ferencztől?

Mind a' kettő a' Férjemtől való, mert az egyik most 6. esztendő, a' másik pedig 9^{dik} esztendőbe jár, én pedig Barta Mik[lós] úr Biróságában, úgymint 793/4^{dik} esztendőben voltam, és hagytam el a' Férjemet. –

Hány esztendeje már annak, hogy Kérdő Ferenczel ilyen titkos szerelembé élsz?

Bizonyosan nem tudom, van már 7. vagy 8. esztendeje. –

Az alatt az idő alatt volt é gyakran közöd Kérdő Ferenczel?

Nékem volt véle közöm hogy egy holnapba egyszer, hol 3. hétbe egyszer, de igen gyakran nem volt.

Hát az alatt az idő alatt a' mig a' házánál laktál, hányszor volt közöd véle, és tudta é azt a' Kérdő Felesége?

Nékem az idő alatt, mig a' háznál laktam, véle semmi közöm nem volt, a' felesége sem vett mi utánunk semmit is észre.

Néked Férjed van, miért hagytad azt el, és miért adtad más Férjfi alá magadat?

En csak azért hagytam el a' Férjemet, a' miért ő engemet el hagyott, mert ő Kohánét fogta fel, és azzal élt rosz életet, engemet pedig a' miatt húzott 's vont, a' szolgálóját is Tavaj fel csinálta; Kohánétul pedig meg is franczúsodott, így hát, ha én néki nem kellettem, ő se kellett nekem; nem is kell mind addig, valámig a' rosz életből ki nem tisztál; lakolyon ő is úgy, valámint én. –

Voltál é már a' Kérdővel való rosz élet miatt el tiltva, és meg büntetve?

Voltam ez előtt egynéhány esztendővel, és akkor 24. korbácsokat is kaptam[...]

*

B[enevolum] E[xamen] In oppido Vásárhely. 3^a Mar[tius] 1800. peractum.

Kinek hivnak? ∅ ∅

Kérdő Ferenc [a] nevem, Vásárhelyi lakos, 42. esztendő Reformatus, Feleséges 5. gyermekeim vagynak, hazzal bíró Zsellér vagyok. –

.....

Jakó Miklósnét esméréd é és hány esztendeje hogy véle esméretseged van?

Igen is emérem már régtől fogva, de nem tudom hány esztendeje. –

.....

Mennyi ideje lakott az Asszony a' Házadnál és Ház bért mit fizetett?

Fü=Kaszálláskor jött hozzám és most 2. hete hogy töllem el ment, de nekem Ház bért nem fizetett[...]

Voltál é már másszor fogva?

Igen is voltam, — mert már 8^{dik} esztendeje, a' midőn özvegy valék, ugyan csak akkor is ettől az asszonytól hajtottak bé, és 24. pálczákkal büntetődtem[...]

301. Házasársak csereberéje fattyú gyerekekkel

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 29., 30. és 31. pör.)

Anno 1805. Máj[us] 13.

Species Facti

Haraszty Jutka Csorba Jánosnak Felesége panaszképen jelenti, hogy Betsei Mihály ennek előtte 8 esztendővel el vevén Házas Társul az Exponensnek Leányát Hartsás Julis, azzal 6 esztendőig betsületesen élt ugyan, de az után nem tudom mi okból Betsei Mihály az Exponensnek meg nevezett leányát meg vetvén, magát Keresztes Máriához adta olly annyira, hogy már közel esztendőös gyermekeis vagyon ugyanazon rossz személlytől. Mivel pedig az Exponensnek Leányais még fiatal, 's nem utolsó személly, és az Urának Keresztes Máriával lett egybe szövetezését tapasztalta, Magais az Urára nézve rossz életre adván magát teherbe esett. A mellyetis az Exponens, mint ezen rossz életűeknek annyok, tovább nem nézhetvén már a' város Biráinakis fel adta, és e folyó holnapnak 20^{án} éjjel maga mellé város tselédjeit vett, és ugyan azon Betseire Keresztes Márinál reá talált, 's béis rekesztette a tömlőz házba. Azért is esedezik az Exponens : hogy ezen rossz életűnek mentül jobb módon meg zaboláztassanak.

Sign[o] Vásárhely d[ate] 22^a Apr[ilis] 805.

Alexander⁴³³ Rósa[...]

*

Betsei Mihály 28 éves, vásárhelyi református, feleséges vallotta.

[...]Miért váltatok el egy mástól?

Azt egyéb nem okozta, hanem hogy a Feleségemnek valamit parantsoltam, arra nem hajlott, hanem mindenben az Ipam, és Napam szavára hajtott, a kik nékem mindig ellenkezőni voltak[...] legnagyobb oka pedig az is volt az el válásunk[na]k hogy a' Feleségem soszor ugy meg itta magát, hogy azt sem tudta hol légyen. –

[...]most pedig tőlem nints Teherbe, mert van két esztendejeis : hogy véle nem voltam : hanem valahol a' kortsmákon kapta, az hol éjjel nappal fertelmeskedett.

Hát te kihez adtak magadat?

Én Keresztes Márihoz adtam magamat.

Gyakran közösködtél e véle, van e tőle gyermeked[...]

A' mikor módomb volt közösködtem véle, egy férfi gyermekem is vagyon tőle, valami fél esztendőös[...]

A felesége a szembesítésnél mindent tagadott. 1805. április 22-én Hartsás Julis azt vallotta, hogy a terhét Nagy Mihály 37 éves római katolikus, nős, többször büntetett lovas bojtártól kapta, de ez a vádaskodást tagadta.

Keresztes Mária 30 éves, református zsellér — akinek az urától egy lánya volt, kit iskolába járatott —, és a férje 11 éve volt már katona, így vallott:

[...]Mien szövetséged vagyon Betsei Mihállyal?

Ennek előtte egy esztendővel megismerkedvén a' Vásárba vele, meghódított engemet, és azóltától hozzám járatos volt. Teherbe is ejtett, egy gyermekem vagyon tőle[...]

23. apr[ilis] 1805.

*

Hartsás Julis 26 éves református, vásárhelyi elhagyott asszony vallomásából:

.....

[...]az Urad közösködött a kurvájával addig még együtt éltetek?

Közösködött már akkoris Keresztes Máriával, még az Csende Pál menyévelis Nagy György Sárával [is] egy ágyban találtam[...]

Az aktára később újabb vallomást jegyeztek:

⁴³³ Alexander = Sándor.

[...]a' múlt Sz[ent] György napi Szegedi vásárról az Exponens haza akarván jönni, az hajóba ment, a honnant az Hajós legények az Exponenst egy palatzkal bé küldötték a Tisza szélén lévő kortsmába, a' midőn pedig az Exponens bé ment azon kortsmába, ott találta az urát Betsei Mihályt, Keresztes Sárival, Keresztes Márinak annyával[...] Keresztes Sári meg ragadta az Exponenst, és az ágy mellé le húzván ideastova rángatta ugyan, de mégis Bets[e]i Mihály meg szabadította, a nagyobb veszedelemtől[...]

Vásárhely, 6^a Maji 805.

302. A két feleség férjet, a két férfi asszonyt cserélt, és hitetlenül éltek a másik házastársával

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 967. (D. 123., 124. és 125. pör.)

Anno 1825. Ápr[ilis]

A párcsere sémája:

$$\begin{array}{c} \swarrow A - \text{Puskás János} \leftarrow \text{hites pár} \rightarrow B - \text{Pintye Panni} \searrow \\ \text{vadházások} \leftarrow \{ \quad \} \rightarrow \text{vadházások} \\ \downarrow \\ D - \text{Pátzi Sári} \leftarrow \text{hites pár} \rightarrow C - \text{Besenyei János} \end{array}$$

Hites párok: A—B, és C—D.

A párcsere után kialakult vadházások: A—D, és B—C.

*

Species Facti

Melly szerént az adatott fel hogy Sámsonyi lakos Puskás János felesége Pintye Panni Besenyei János most Bodzáson Hengenmüller Arendator Úr Juhászával — ellenben Besenyei János Felesége Pátzi Sári Puskás Jánossal mint egy 16. Eszt[en]deje hitetlenül élnek, 's az utóbbiaknak 4. élő gyermekük is vagyon.

Költ Vásárhelyen 31^a Jan. 825.

Medveczky Antal

Ugyész által.

*

Önkényes Vallás

Mi a neved s. a. t ?

Puskás János 51 Eszt[en]dős O Hitű Sámsonyi lakos, Toth Istvány Juhássza. Feleséges.

Miért vagy fogva?

Azért hogy Pátzi Sárival 14. Eszt[en]dő olta hit nélkül laktam.

Hogy mertél te Házas létedre mással hit nélkül élni?

Azért mert a' feleségem el hagyott, leg először 7. Eszt[en]deig a' Verbunkal járt azután hogy haza jött én Számadó voltam, a' feleségem a' bujtárokkal tartott most pedig már 16. Eszt[en]deje hogy Pátzi Sárának az Urával élt.

Hallod e azért hogy a' Feleséged rosz volt nem kellett volna néked máshoz adni magadat?

Hogy beteges voltam szükségem volt a' gondviselőre de mindnyajan azt tanátsolták, hogy ha ő el ment mással én is fogjam fel annak a' feleségét, azt is gondoltam hogy már többé nem jön vissza.

Voltak é gyermekeid Pátzi Sárától?

Volt 6. kettő meg halt 4. meg van.

Hites Feleségedtől volt é gyermeked?

Soha sem volt?

Már egyszer el kísértetett tölled Pátzi Sára a' Hites Férjéhez hogy merted azt ismét magadhoz fogadni?

Én nem fogattam, én othon sem lakom hanem a' Pusztán ő el jött a' Gyerekekhez 's azt mondotta hogy halálíg el nem hagyja őket.

Mi Jóságod van?

Házam, 30. darab Juhom.

Költ Vásárhelyen 9^a Apr[ilis] 825.

*

Önkényes vallás

Mi a' neved 's a' t ?

Pátzi Sára 43 Eszt[en]dős R[ómai] Cath[olikus] Szentesi Születés Besenyei János Bodzási lakos Felesége

Miért vagy fogva?

Azért hogy 14. Eszt[en]deje miolta Puskás Jánossal élek.

Hogy mersz te házas létedre Puskás Jánossal elni?

Azért mert az Uram el hagyott.

Hallod é az nem elegendő ok arra hogy az Urad el hagyott, tehát tenéked is máshoz kellett magadat adni, mert te azért tisztességesen élhettél volna, vagy szolgálattal vagy kézi munkával kereshetted volna kenyeredet?

Mind azt tanátsolták hogy mennyek hozzá.

Volt é azon idő alatt Gyermeked Puskás Jánostól?

Volt 6. gyermekem 2 meg halt 4. élő most is terhes vagyok véle.

Hites Társadtól volt é Gyermeked?

Volt kettő, egyet el vitt magával az meg halt a' másik nálam halt meg.

Te már egyszer vissza kísértetted Hites Férjedhez hogy merted azt ismét oda hagyni és Puskás Jánoshoz vissza jönni?

A' férjem azt mondotta hogy nékie nem kellene a' gyerekek mennyek vissza van irásom is Arad Vármegyétől hogy vissza jöhessek. –

Mi jószágod van?

Házam van, a melyet Puskás Jánossal szereztem.

Költ Vásárhelyen 9^a Apr[ilis] 825.

*

Ön vallás

Mi a' neved s. a. t. ?

Pintye Panni 48 Eszt[en]dős O hitü Puskás János Felesége Vásárhelyi születés.

Miért vagy fogva?

Azért hogy el hagytam az Uramat.

Mikor és miért hagytad el az Uradat?

Pünkösdkor múlt 16. Esz[ten]deje hogy el hagytam azért mert vert.

Az alatt az idő alatt hol jártal, kivel, és mit tselekedtél?

A' Bánátba laktam Besenyei Jánossal, semmi rosszat nem tselekedtem egyéb, hogy véle éltem mint magaméval.

Az alatt az idő alatt miolta Besenyei Jánossal éltél lett é gyermeked?

Volt kettő, de meg haltak.

Mitsoda gyermekek voltak leány é vagy fiu –

Mind a' kettő Fiu gyermek volt.

Hol haltak meg és mennyi idők voltak?

Egyik homorba a' Bánátba Janosnak hívták más fél hetes volt — a' másik Hajdusitzon Josefnek hívták tsak házi keresztséget ért egy oráig élt. –

Természetes halállal haltak é meg, vagy pedig a' haláloknak te voltál eszköze?
 A nehézség el ütötte őket el kékültek úgy haltak meg.
 Mennyi ideje hogy el haltak?
 Az utolsó valami 8. vagy 9. Esztendeje hogy meg halt a' másik Isten tudja mikor.
 Puskás János hites Társadtól volt é gyermekek?
 Nem volt soha sem.
 Hogy mertél illy sok esztendőig más szinte Házas emberrel élni?
 Tudja az Isten, tsak hogy az Uram vert, hát hozzá adtam magamat.
 Az nem elegendő ok mert ha a' Férjed kegyetlenségét ki nem álhattad is, nem volt
 szükség máshoz adni magadat, tisztességes szolgálattal el tarhattad volna magad?
 Ő tsábított el. Vissza kívánczol é Hites Férjedhez?
 Vissza szivessen mert meg untam a' bujdosást.
 Mi vagyonod van?
 Nints semmim.
 Költ Vásárhelyen 31^{án} Janu[ár] 825.

*

A 123., 124. és a 125. szám alatt:
 Puskás János, Patzi Sárával és
 Pintye Panna Bessenyei Jánossal
 üzött huzamossabb nős paráznasággal vadoltatván

Itéltetett:

A vassban fogott Puskás János, ugymint Pátzi Sára-is önként el-ösmérvén, hogy
 több esztendőktől fogva egygyütt nős parázna életet folytattak, azokat ezen
 gonoszságokért Egy honapi vason, közmunkán, és hetenként 2 napi böjtöl töltendő
 rabsággal meg fenytetni, és a' ki allott rabsága után Patzi Sárát hites ferjehez Bessenyei
 Jánoshoz vissza utasítatni. Pintye Pannit pedig, aki üdöközben meg-szökött, a' midőn bé
 fogatathatik, a' Törvény eleibe leendő állítatása végett előre jegyeztetni.

*

A pört egy magánlevél zárta, melyet a két ügyvéd váltott egymás között:

[...]Épen most kaptam ezen Levelet mellynek értelmében méltóztasson Fiscalis Úr
 ezen Sámsonyi ember által ugyan tsak a Sámsonyi Birónak meg hagyni, hogy Pátzi Sárít
 Besenyei Jánosnak törvényes Feleségét Hadnagy által Bodzásra kísértette a
 Férjéhez[...]

303. Az egyik házastárs elhagyván férjét, másik a feleségét, összeálltak
CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 135. (D. 82. és 83. pör.)
Anno 1826. Máj[us]

A' dolog Mi vólta

Otlakán György Szentesi születés Ó hitű Oláh, Feleségét és 3 gyermekét két
 esztendő előtt hitetlenül el hagyván, — Juhász Rósi szinte szentesi születés Férjét
 Kállai Imrét ugyancsak két esztendő előtt el hagyó személlyel világnak indúlt — kik is
 Szentán folyó esztendei Martius 7^{kén} el fogattatván ide Szentesre kísértettek. —

Minekutánna ezen két esztendő le fojta alatt egymással töltött Nős parázna
 életüket önként meg vallották volna —

Őket köteleességünk szerént a' Tekintetes Uradalmi Tömlöczbe kísértetjük —

Költ Szentesen Szent György Havának 14^{kén} 826.

Szentes N[emes] Városának N[emzetes] Birái.

*

Önkényes Vallás

Mi a neved+ 's a' t :
Juhász Rúzs 30. esztendő, R[ómai] C[atholikus] szentesi — Kállai Imre Hitvesse
 — Gyermekes, Parasztszemély.

Miért vagy fogva?

Azért, hogy két esztendő óta Otlakán György Juhással éltem hit nélkül

Mikor hagytad ell hites Féjredet 's hogy merted azt tselekedni?

A'múlt Farsangba volt két esztendje — azért mentem ell p[edi]g Otlakán Györgyel Szentára, hogy majd ottan nem háborgat bennünket senki — mivel az uram oda tsavargott 's nem tudtam élni 's úgy mentem osztán Otlakánhoz kiss fijammal együtt — a'kimán 16^{ik} esztendőbe jár, 's ottszolgál Szentán mint Juhász Bojtár, mostis voltam Szemre a' Város Házánál azurammal de nemfogad vissza, dehogyis fogadna vissza mikor nyomorék 's magát se bírja tartani.

Hát Otlakán Györgytől vólté Gyereked?

Nem volt egy Tsöp se, az Uramtól is tsak kettő lett 's az egyik még kitsi korába haltt meg.

Tudtadé te, hogy Otlakánnak van hites felesége?

Tudtam de a'feleségének nem kellett akkor — hanem már most kell neki s azt mondja, hogy bolond vólt akkor.

Vóltál émár fogva, 's büntetve?

Nem vóltam Sohasem

Mi vagyonod van?

32. darab Juhunk 's egyebünk amit ottan szereztünk mind ottmaradt Szentán Lengyel István Gazdánál.

Költ Vásárhelyen 19. Apr[ilis] 826.

Kováts István
 actuarius által.

*

Önkényes Vallás

Mi a' neved+ 's a' t :

Otlakán György 30. eszt[endő]s] Óhitű Szentesi Születés feleséges gyermekes Juhász.

Miért vagy fogva+

Azért, hogy a'magam Feleségének nem köllötttem, 's nemis akart vélem Szentára ellmenni, ahová szolgálni mentem — 's úgy vettem magamhoz Juhász Rúzsit, 's két esztendeig úgy éltem véle, mint feleségemmel, dehit nélkül.

Hogy merted feleséges léttedre masnak Feleségét magadhoz venni 's azzal Nős paraznaságba ollyhosszassan élni 's lettetőled Gyermeké?

Mit tsináljak, mikor a'magam felesége nemjött vélem osztán meg olyan bűdös annak a' szája, mint a' dög — 's a'mikor ellakartam vinni aztmondotta, hogy megbőjtöli azt a'napotis mellybe ellhagyom, Juhász Rúzsitól p[edi]g nemlett Gyerekem egysem; hanem a' fija, aki azurától való, velünk vólt — ellvittem volna én a'magam gyerekeitis, de nem adta ide a'feleségem.

Hány gyeremeked van hites feleségedtől+

Háromis, kettő fiú egy meg Leány.

Vóltálémán fogva, 's büntetve?

Gyanúra voltam egyszer véve — de szabadon eresztettek.

Mi vagyonod van+

32. Birkám maradt Szentán 's egyéb Huminkis

Költ Vásárhelyt 15 ^{apr[ilis]} 826.

Kováts István urad[almi]
 físc[alis] actuarius által.

*

Itéltetett:

Ugy az egygyik, mint a' másik vassban fogott nősparáznaságokat meg-valván, 's azzal, hogy tulajdon gyerme[ke]iket el-hagyták, nős-paráználkodások üzese tekintetéből hosszabb üdeig idegen földre vették magokat, különösen terheltetvén, Ottlakán György 40 botot, Juhász Rozsi pedig szinte annyi korbáts ütésekel meg-fenyítetnek.

304. Félig cserélt házaspárok

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 286-287. (D. 37., 38., 39. és 40. pör.)

Anno 1827. dec[ember]

Történet

E Folyo Honap 13^{kán} Tet jelentetvén az hogy Babos Mártony helybéli Cigány muzsikus hit nélkül együtt lakik már 3^{ik} esztendő óta Bodi Annával is már két kis Leánykája is van tőle és már többszöri meg intés után is nem akar a nős paráznasággal fol hagyni. Ugyan Babos Menyhárt Mártonnak Attyafia, és annak Feleségével, Kutula Klárával már szinte 6 esztendő óta hit nélkül élven mindenkor a' Bánátba szöktek, és már sok meg intések után is, Sőt Fe'ő Tisztelendő Prepost Urnak több intesei, es előtte tett szidásaik sem használván ez eljött esztendővel ismét a' Bánátba szöktek, és most haza jöven azonnal mint kborlokat, nős paráznákat be fogattam, Kiket is ezennel a' Te[kinte]t[e]s Uradalmi Ügyészi Hivatalnak bővebb meg vizsgálás végett által adok

Kereszty Josef

Város Kapitánya

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved÷ 's a' t :

Babos Márton 26. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Vásárhelyi Muzsikus –

Miért vagy fogva?

A' Feleségem egynehányszor ellhagyván engemet unoka Bátyám Babos Menyhárttal, énis fölfogtam egy asszonyt Bódi Annát, 's két esztendő óta két Gyerekünk lett mert Szennyesebe nemlehettem kellet az asszony.

Hogy mertél te hitetlenül mással élni÷

Elluntam azutánna való járást 's mástvettem, mert szegyenlettem Szennyesebejárni[...]

Vagyon csak egy ház, büntetve nem volt.

1827^k eszt[endős] október 5^{ikén}

*

Önvallás

Mi a' neved sa :÷

Bódi Panna 24. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Vásárhelyi — azuram B. Marjási R[e]g[i]m[en]tbéli közkatona.

Miért vagy fogva÷

Azért hogy Babos Martonnál 3^{ik} eszt[en]dőbe[n] lakok már 's két Gyerekem is lett tőle.

Hogy mersz férjes léttedre Nős Paráznaságba élni÷

Ha itthon volna az Uram nem estem volna abbaa' Gyalázatba —

Babos Mártont pedig ellhagyta Felesége, 's úgy vett Magához.

Büntetve nem volt, vagyona nincs.

Költ Vásárhelyen 16. Julý. 827.

*

Önkéntes Vallomás

Mi a Neved÷ ‘s a’ t :

Rátz v[agy] Kutula Kalára, Babos Marton Muzsikás Hitvese 27. eszt[endős]
R[ómai] C[atholikus] Makai Születés.

Miért vagy fogva÷

Az Uramal nem élhetvén jól, ’s az atya ‘s anyja által ellvadítottván a’ Háztól,
Bizonyos Botyi [Babos] Menyhárthoz Mentem ‘s véle 6. esztendeig éltem, de
Gyermekeim egyiktől sem lett.

Te e’ szerént nemtsak házasság törésbe, hanem egyszeris mind vérfertőztetés
bűnébe estél, mert Menyhárt, Férjednek Unoka-Bátya, hogy mertél illy botrankoztató
életet olly sokáig folytatni÷

Én nem folytattam volna ha vissza vett volna az Uram de hogy Gyerekezett a’ más
asszonyától, sehogy sem köllők nékie.

Vóltál emár fogva, ‘s bünt[etve]÷

Szeged Varosságban 12^{al} kaptam⁴³⁴, azért, hogy ebbe az életbe voltam — ezelőtt 2.
eszt[en]dővel.

Mi vagyonod van÷

Nintsen nékem Semmim.

Költ Vásárhelyen 16. Julius. 827.

Kováts István
actuarius által

*

Ön Vallomás

Mi a’ Neved÷ ‘s a’ t :

Babos Menyhárt 33. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Vásárhelyi Muzsikás
feleséges Gyermekes.

Miért vagy fogva÷

Minthogy a’ Feleségem nem szeret, tehát ellmentem a’ Városból egy asszonnyal
a’kiengemet Szeret — t[udni] i[llek]: Babos Márton Feleségével Kutula Katival — ’s
véle 6. vagy 7. eszt[en]dő ölta élek de Gyerekünk egy sem vólt.

Babos Mártony néked ötséd lévén, de különbenis mint feleséges Ember hogy
mertél Nős paráznaságot ‘s egyszersmind vérfertőztetést ellkövetni ‘s azt olly hosszas
ideig folytatni.

Meg esett rajtunk, de már észre jöttünk — akkor nem gondoltukmeg így; az
atyafiságunk ollyan[...] hogy a’ Nagy apáink vóltak Testvérek.

Költt Vásárhelyen 16. Julii 827.

Kováts Istvany actuar[ius] által.

Büntetve még nem vólt, vagyona nincs.

*

A 37^{ik} és 38^{ik} számok alatt Babos Mártony, és Bódi Anna nősparáznaságról
vádoltattván.

Ítéltetett:

A’ vassba fogottak nős paráznaságokat önként meg-valván, nemű nemű enyhitékül
azomban reájok nézve az szolgálván, hogy Babos Martont a’ felesége el hagyta, Bodij
Annának ferje pedig Katona, mindkettőjük 1 honapi vason, köz munkán, és hetenként 2
napi böjtöl töltendő rabságra ítéltettnék. Bodij Anna mostani szoptatása után tölthetvén
ki ezen rabságot.

⁴³⁴ 12^{al} kaptam = nem derül ki, csak a kor büntetési szokásából föltételezzük, hogy nem botozták,
mert az ritka kivételtől eltekintve a férfiak fenyítése volt, hanem korbácsütést kaphatott.

*

A' 39^{ik} és 40^{ik} Számok alatt:

Babos Menyhárt, és Kutula Klára vérfertőztető nős paráznaságról vádoltattván.

Itéltetett:

A' vassba fogottak önként meg-ösmervén azt hogy egygyütt éltek, a' köztök lévő
sogorság azomban távolabb valónak lenni talaltattván, mind kettőjük egy egy hónapi
vason, köz munkán, 's hetenként 2 napi böjtöl töltendő rabságal, és Babos Menyhárt 25
páltzaka, Kutula Klára pedig szinte annyi korbátsal meg. fenyítettnek.

XVI.

CSOPORTOSAN VÉGZETT PARÁZNÁLKODÁS; CSOPORTSZEX

305. A lány egymást követően két katonával közösült

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 947-948.

Anno 1758. die 5.^a Mensis Aprilis.

Boros Jutka 18 éves vásárhelyi leányt vallatták:

[...]A' Turiné Korcsmaján micsoda három Katonával barátkoztál mái Napon?

Az egyik[ne]k Urfi nevét hallottam, a ketteinek Nevét nem tudom.

Hányszor vólt közöd azon Katonákkal mái napon?

Csak a ketteivel vólt, mert annak Felesége vólt.

Ennek előtte hányszor vólt közöd a katonákkal?

Töbször nem vólt ennek előtte, hanem csak a mint meg vallottam ma vólt a
kettővel afféle dolgom[...]

306. A német katonák egymás után közösültek a kukta feleségével a Hajda vendégfogadóban

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 330-334.

Anno 1763. die 1.^a Xbris. in Oppido Vásárhely

De eo utrum?

1.^a Esmérie a Tanú Gaján Ilonát, az Qvartélyos kapitány kuktájának Feleségét, s.
ha esméri?

2.^a Micsoda paráznaságát tapasztalta, hite után vallyá megh, és kit tud jo Tanúnak
lenni?

*Lakatos István circiter 25 éves, a Hajda ursági vendégfogadó Educillatorisa*⁴³⁵
vallotta:

Ad 1.um Esméri Gaján Ilonát mert számtalanszor ivott azon korcsmába, mellyen a
Tanú korcsmároskodik, a Németekkel. Ad 2.^a Szemeivel látta a' Tanú az el múlt
kaszálskor Vasárnap estve hogy a Deutralis⁴³⁶ Gaján Ilona az Hajdai korcsmán ivott a'
Németekkel és ott számtalanszor paráználkodott ugyan a Qvartélos Németekkel, elsőben
a' nagy Borivó szobában, egyik Német a' Fejénél állott, másik a Lábánál, harmadik
pedig az hasán fekütt, és dolgozta. Onnan a Tanú ki hajtotta, és kívül a' Lúdól mellé
vitték a Németek, ottis egyik a' fejénél vólt, másik a Lábánál, az harmadik az hasán
fekütt, ugy paráználkodtak velle; mellyeket a Tanú szemeivel látta, és fel sem
eresztették, hanem mind egymás után hat vagy hét Német paráznaság kedvéért vólt
körülötte, s. nevezetesen pedig hárommal való paráznaságát a Tanú jól látta.

1764. die 16.^a Februarj.

⁴³⁵ Educillatorisa = csaposa.

⁴³⁶ Deutralis = kérdéses.

*

Lakatos Istvánné Borsos Ilona circiter 27 éves Educillatoris Hajdaiensis Conthoralis⁴³⁷ tanú vallotta:

Ad 1.^u A Tanú esméri Gaján Ilonát a Kuktának Feleségét annyiból hogy többi között az el múlt kaszáláskor is meg fordult a tanúek Korcsmájokon. Ad. 2.um Az eő paráznságáról egyebet nem tud, hanem Vasárnapi napon Vecsernye után mintegy fél órával oda érkezvén a' Tanu Korcsmájára, a Deutralis Asszony, a Qvartélyos Németekis cir[citer] hatan már akkor ott boroztak a Nagy Szobába[n], s. reájok be nyitván a' Tanú az ajtót, Láttá : hogy az egyik Németh térdig lé volt tolva a plundrája,⁴³⁸ s. mezitelenen állott a' Lábánál, az Asszony pedig már mezitelenen fekütt hanyatt, várta a jó Szerencsét, másik a fejénél lévén által ölelte s úgy csókolta, mellyet látván a Tanu, mindgyárt ki ment a Szobából, bé tévén maga után az ajtót, melly dolog után a Németek, plundrájok[na]k meg oldasokkal jöttek ki egyenként a Szobából, es mikor mindnyájan dolgaikat a Szobába el végeztek, a Tanú gondollya, az után fel költ Ilonais, és a Németek[ne]k Tótul azt mondotta a tTanú felől : Ez az Asszony járatos az Inspectorhoz, engemet bé ád, hanem incsétek meg, a mintis a Tanu ki taszigálta azon rossz Asszont a Szobából, es a Németek fenyegették, hogy ha bé vádollya azon Asszonyt, fel égetik és ha ezer hóhér es akasztófa lesszis a ki őket fel akasztja, mégis darabokra vagdallyák ha bé vádollyák, s. azért mind eddig sem mert ellene szóllani. Azon napon a' Németekis egymás között öszve vesztek azon rossz Asszonyon, azt hányván egy más szemére, te már háromszor es te már négyezer vóltál rajta /:értvén Paráznságokat:/ en pedig ugymond csak kéczér cselekedtem, mellyért mezitelen kardal egy mást verték, s. ismét ki vitték a Lúdól mellé, ott az hasánis látta a Tanú a' Németet a' midőn dolgozta, és azután Plundrája le eresztve jártak keltek; Onnan ismét vitték a kóróba, es ottis kécségh kívül azt mivelték. A Szobába[n] Czivakottak egymással hogy mellyik mennyen reá elősször, az Asszony pedig mezitelenen várta őket hanyatt feküve. Aztis tapasztalta a Tanú hogy azon rossz Asszony valamelly ember[e]k az Aranyáki⁴³⁹ Szöllejébe járván Szöllo kötözni, odais utánna jártak a' Németek, és vissza jövet Sokszor bé tértek a' Tanu korcsmájára bor innya, s. kérték a Tanút, hogy ne jelencsen Semmitis, elsőbe ugyan szép szóval, az után káromkodtak a Tanú ellen.

*

Kulcsár Mihályné Gaján Ilona circiter 40 éves, a Nógrád vármegyei Bankáról származó, lutheránus vádlottat vallatták:

[...]Hányszor vólt közöd a Qvartélyos Németekkel az el múlt Nyaron, az Hajda Korcsmán?

Az való hogy voltam egyszer az Hajdan az el múlt Nyaron, akkor Németek is voltak vagy negyen ott s. az egyik el vitt kezemmel fogva, ki vezetett, S azzal emlékezem, hogy paraznalkottam, többel vólté vagy sem efféle dolgom nem tudom mert igen reszeg voltam akik jozanok vóltak azok jobban tudgyák[...]

Az ügyiratból még megtudtuk, hogy a férjével együtt 8 évig csaplároskodtak Nógrádban.

*

Deliberatum est.

[...]100. Scuticae ictus⁴⁴⁰[...]

⁴³⁷ Educillatoris Hajdaiensis Conthoralis = a hajdai kocsmáros felesége.

⁴³⁸ Plundrája = a katonai (kincstári) nadrágja; az ócska, rossz ruhája.

⁴³⁹ Valószínű, az aranyági szőlőről van szó.

⁴⁴⁰ Scuticae ictus = korbácsütés.

**307. A házaspár a szolgálólányt is az ágyukba véve, úgy közösült a férj
CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 941-943.
Anno 1767^a 4^a 5^a et 7ma Xbris.**

Szabó Eörse circiter 27 éves mezőkövesdi pópista asszonyt, aki a katona férjét már 10 éve nem látta, így vallatták:

[...]Kitul való ezen Gyermek melly az Eőledben vagyon?

Goóg Antaltúl, Csongrádi lakostul való ezen Gyermekem.

Miképpen esmérkedtél megh velle?

Ugy esmérkedtem meg : En laktam Csongrádon Sz[ent] Györgyi Szabo Péternél, de ott nem maradhattam, hanem Goog Antalnak Felesége reá vett, hogy énis feküdgym az eő ágyokra, belől feküdvén az Feleséghe, én Szélül, az Ura pedig középpen, de akkor az ölelgetésnél egyebet véllem nem cselekedett, melly ámbátor gyakorta meg esettis; hanem Sokszor meg pirongatta az ágyrúl az urát Gógné, és hozzám küldötte az Ágyamra éjszaka, vonogattais magát eleinten Goóg, de ugyan csak oda jött, s. olyankor néha néha közömis vólt velle, azomba[n] juh fejni a Felesége a midön ki szokott menni, engemet oda ki nem bocsájtott, hanem az Urával otthon hagyott olyankor velle egy ágyba feküdtem, melly dolog tartott, a' míg nálla laktam, nyomtatáskor mentem hozzá, és Sz[ent] Márton napkor terebbe estem, Gog Antal el vitt Kecskemétre, s. ott hagyott, az után, a múlt Fársangon feleségestül egy Véka Lisztet, egy kenyeret, s. egy darab Szalonnátis hozott Utánnam Kecskemétre, azután Zöld Vásárkor Gog Antal 10. for[into]tis hozott utánnam s. nekem adta, a Kalocsáék asztalán olvasta megh.

Hányszor vólt közöd Goóg Antallal?

Számát nem tudom, mert sokszor vólt.

Mással kivel vólt közöd?

Nékem nem vólt senkivel.

Vóltále ez előtt fogva?

Nem voltam soha.

*

Goóg Antal circiter 40 éves csongrádi pópista vádlottat vallatták:

[...]Hányszor vólt közöd Szabó Ersókkal és hol?

Vólt vagy tízszer velle közöm, midön Szentára le vittem, az Urát keresni, magam házánális vólt az eő Ágyán, a magam Agyánis.

Valóé hogy hárman az Feleségeddel es Szabo Ersókkal egy ágyba feküdtetek?

Való hogy vagy kéczér az ágyamra jött Ersók fekünni, Szélül fekütt többszer nem tudom, hanem egyszer az Istállobais oda jött fekünni, de én csak meg öleltem, egyebet néki nem cselekedtem.

Mondotta ẽ a Feleséged hogy mennyi Ersókhöz?

Mondotta igenis, hogy mennyek Ersókhöz, s. odais mentem mindenkor; de olyankor közöm velle nem vólt, hanem másszor[...]

**308. Két férfi és két nő mentek a szállásra paráználkodni
CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 151.**

A.^a 1778. Die 6.^a Aug.

Takács István circiter 19 éves orosházi lutheránus betyárt vallatták:

[...]Miért fogtak megh?

Azért hogy a Szállásra ki menvén Batta János Betyáral [*aki circiter 26. éves, Kun Szent Mártonyból származott és pópista*] a Számtarto Uram kocsiján, két Dámát vittünk ki, egyik a Pogye Leánya, másik valami Asszony vólt, de nevét nem tudom.

Mi végre vittétek ki?
 Azért hogy vellek halljunk, a mintis első éjtzaka a Béres a Pogye leányával hált,
 más éjtzaka Battával. A menyecskével két éjtzaka én háltam[...]

**XVII.
 BIGÁMISTÁK ÉS „HÁREMTARTÓK”**

309. A bigámista öregember
CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 365-367.
Anno 1745. Die 27ma Juny.

Részletek a vádolt férj vallomásából:

[...]Targosi másként Jávorka Márton[...] Hetven esztendő vagyok.

.....

[...]Azért fogtak meg mert két Feleségem vagyon.

Hol vagyon az első Feleséged.

Pesten vagyon

Mikor és és miókra nézve hagytad el?

Ennek előtte mint[egy] 29 esztendővel azért hagytam el, mert nem akart velem lakni.

Hol esküdtél meg velle[...]

Pesten esküttem, és mint egy három fertály esztendeig laktam velle.

Az első Feleségedet kinek hívták

Pintér Katalinnak.

Második Feleségednek mi a neve[...]

Francsik Maria, kivel is Aszód névű N[emes] Pest V[á]r[me]gyé[ben] lévő Helységben[en] ez előtt 12 esztendővel esküttem[...]

Mostani Feleséged tudtae hogy néked más Feleséged vagyon

Akkor nem tudta mikor ötöt elvettem, hanem annakutánna, mikor már két leányka gyermekem volt tőle, akkor tudta meg[...]

310. A bigámista asszony
CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 365-372.
Anno 1745. Juny.

[...]Mi a neved –

Juhász Örse

Hová való vagy

Szentesi[...] Mint edgy 38 esztendő

Miért fogtak meg,

Azért hogy két eskütt Uram van

Az elsőnek mi a neve[...]

Nagy András, kivel is ez előtt mint edgy 26 esztendővel esküdtem meg Szentesen.

Hány esztendeig laktál az első Uraddal?

Mint edgy kilentz esztendeig.

Annakutánna az első Urad hová ment, te é ötöt vagyó tégedet hagyott el?

Én ötöt el nem hagytam, hanem ő hagyott el engemet.

Hány esztendeig nem lakott veled?

Egész 17 esztendeig.

Azon 17 esztendők alatt hallottál e valami hírt most nevezett Uradnak élete felől

Nem hallottam Sőt inkább testvér Nénnye Nagy Panna, minek előtte második férjemhez mentem volna azt mondotta hogy ne várjam az ötsét mert Soha sem jó haza, azért bizvást máshoz ferjhez mehetek.

Második Férjednek mi a' neve

Mogyorósi Gergely.

Hol és mikor esküttél meg vélle.

Acsádon N[emes] Bihar V[árme]gy[é]be[n] most karai[t]sonkor múlt 3 esztendeje.

*

Másodszor az acsádi református prédikátor az esperes által adott „Bizonyosság Levél” alapján adta össze őket.

[...]Az el múlt 1719^{dik} esztendőben, vette el ötöt Feleségül Nagy András nevű ember kivel is élt edgyütt nyóltz esztendőig, mely nyóltz esztendők alatt szült nékie hat gyermeket, kik[ne]k öte meg halálozván edgy ferjfi közzülők most is életben vagyon[...] Szentes, die 19ma Juny 1741.

311. A bigámista férj egyik felesége „fattyat vetett”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 88-92.

Anno 1761. die 4.^a Februarj

Német, másként Radócsi György circiter 46 éves Egyházas Radócsról való pópista alpöröst vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva mivel két élő Feleségem vagyon, és az én dolgom így volt : Mint hogy az első Feleségem Hajdú, alias Korbácsos Panna fattyat vetett, nem élhettem vélle, mert Semmiképpen életét meg nem jobbította, arra nézve Rátót nevű Helységbe fel fogtam egy Asszont, a ki azt állította, hogy katoná[na]k ment az Ura, s. ugy éltem vélle mint Feleségemmel, egy gyermekem is volt tőlle; de megh holt Szentessen ez előtt cir. 8. esztendővel. Azután ismét ezen mostani Feleségemet Rosztoczki Máriát el vettem Szentes Várossába, es ugyan ott megis esküttem vélle ez előtt cir[citer] 7. esztendővel[...]

312. A gazda a háznál és a szálláson is tart mgának asszonyt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 900-901.

Anno 1775. 27. Xbr.

Pócsay Kata circiter 18 éves törökszentmiklósi calvinista hajadont vallatták:

[...]Miért fogtak megh?

Azért, mert én Szolgálója lévén Szabó Gergelynek, enegemet megh rontott, mert már 2. esztendeje miolta él, még felesége nem volt is mindég Közösködött véllem, azzal hitetvén; hogy feleségül el fog venni, az olta is mi olta még házasodott, mindég él, eő Kegyelmé[ne]k két felesége volt, az egyik ithon volt, engemet pedig a' Szálláson tartott, ott élt.

Hol, s. mitsoda helyen vett lé a Lábodról elsőbbe?

A' Szálláson levő pitvarba ejtett meg, a Házbanis a mikor téczet bé jött hozzám.

Szabó Gergely circiter 24 éves vásárhelyi calvinista mindent tagadott.

*

Az a. 5. kötet 1083 lapján némiképpen eltérő adatokkal, Pócsay Kata újabb pöre található:

Pócsay Kata circiter 22 éves törökszentmiklósi calvinista hajadon 1777. január 19-én azt vallotta, hogy

[...]Szabó Péter fiával Miskával Paráználkodtam.

Hányszor volt véle közöd?
 Számát nem tudom : mert én a Szállásokon lakván, egész nyáron mindenkor éltt,
 mikor módgya volt benne[...]

313. A férfi két hites asszonyt tartott

CSML SZF. IV. A. 53. a. 10.: 770-771. (A 2. szám alatt.)

Anno 1818.^{ik} Eszt[endő] Sz[ent] Mihály Hava 28^{ik} naptól H[ód] M[ező] Vásárhelyen

.....

Fel-vétetett, s el-ítéletet az Urad[almi] Fiscálisnak, mint Fel-Peresnek, Kementzei István all-Peres ellen támasztott Főben járó Pere;

Itétetett:

Úgy ön-vallásából, valamint a többi a Perhez ragasztott Irományokból ki-sülvén, hgy a vasban fogott először a Csanyi Sz[ent] Egyházban törvényessen meg-esküdtött légyen Kiss Katalinnal 1810^{ik} Eszt[endő]ben 19^{ik} Febr[uár] utóbb p[edi]g Jászberényben 1816^{ik} Eszt[en]dei Junius 26^{ik} napján, Kováts Erzsébettel, és így ugyan ezen hites-Társók[na]k a D. és E. alatt zárt ön-vallásokból-is a vasban-fogott, hogy egy üdőben 2. hites Feleséget tartott légyen, kétségen kívül valová tétetődven, az első Felesége Kiss Katalinhoz, a Vátzi Sz[ent] Széknek az J. alatt ki-jelentett Határozásához képpst is vissza-utasíttatni, a 2^{ik} Feleségétől p[edi]g el-tíltatni, egyébbberánt a kértt halálos büntetéstől, tsak egyedül Védő-Fiscális Úrnak, védelmében elől-hozott környüállásokhoz képpst fel-oldoztatni, azomban, mint Szentség-töröt 3. Eszt[en]dei vason, köz-munkán hetenként 2. napi böjtön töltendő Áristomra, és 25^{kén} el-veendő 300. páltza ütésekre kárhoztatni.

*

A pör föllegezésre került. A Királyi Tábla az ítéletet helybenhagyta. Két évvel később az egész anyagot bemásolták:

IV. A. 53. a. 11.: 109. (A 2. szám alatt.);

Anno 1820. augusztus; illetve D. 1. pör, az

Anno 1821. jan[uár havában].

További részletek a pör anyagából:

1818^{ik} Eszt[endő]ben Sz[ent] György Hava 27^{ik} 's több napjain. H[ód] M[ező] Vásárhely Várossában[...]

Fel-vétetett

N[eme]s Hertzeg Ferentz Uradalmi Fiscálisnak, mint Fel-Peresnek Főben járó Pere Kementzei István Csongádi Lakos, 's all-Peres ellen. –

Eképpen adván elől az igazságnak ki-szolgáltatása végett keresetét : az vasban fogott, hogy bújálkodó telhetetlenségének, és testi gyönyörűségének annál több áldozatokat tehessen, megvetvén Kiss Katalin életben lévő Feleségét, ugyan más Feleséget is vett magának Jász-Berényből Kováts Erzsébetet, és mind az kettővel annak rendi szerént, a mint az Egyházi és Világi Törvények kívánnák meg-esküdtött, a mint bizonyíttatna az A betű allatt.

Mivel pedig az eféle Polygamusoknak⁴⁴¹ nevezett két Feleségüeket hazánk Törvényei az nős-paráznákhoz hasonló büntetéssel parantsolnák meg-büntettetni, az 1625 = 6 per Art[iculus]⁴⁴² : 40. 1630. 1599 = 36 Törvényekhez képpst.

⁴⁴¹ Polygámus = többnejű.

⁴⁴² Articulus = törvénycikk.

Annál fogva kéri az Fel-Peres Fiscális masoknak példájokra, 's maga meg-
érdemlett büntetésére az élők számából hóhér pallossa által ki törültetni[...]

*

Az első fokú ítélet:

1818^{ik} Eszt[en]dei Sept[ember] 28^{ik} 's több napjain H[ód] M[ező] Vásárhely
várossában tartott Rabokat-ítélő Úri Széken

Itéltetett;

Úgy ön vallásából, valamint a többi a Perhez ragasztott Irományokból ki-sűlvén,
hogy az vasban-fogott először a Csanyi Sz[ent] Egyházban törvényessen meg-esküdtött
légyen Kiss Katalinnal 1810^{ik} Eszt[endő]ben 19^{ik} Febr[uár] utóbb pedig Jász-Berényben
1816^{ik} Eszt[en]dei Junius 26^{ik} napján Kováts Ersébettel, és így, ugyan ezen hites-
társaknak az D. és E. alatt zártt önvallásokból is a vasban fogott hogy egy időben két
hites Feleséget tartott légyen, kétségen kívül valóvá tétetődven, az 1^{ik} Felesége Kiss
Katalinhoz a Vátzi Sz[ent] Széknek az F. alatt ki-jelentett határozásához képpst is
viszsa útasíttatni, az 2^{ik} Feleségétől pedig el-tiltatni. Egyébb eránt a kértt halálos
büntetéstől, tsak egyedül Védő Fiscalis Úrnak védelmében elől-hozott
környülállásokhoz képpst fel-oldoztatni, azomban mint Szentség-törőt, 3. Eszt[en]dei
vason, köz-munkan, tehenként 2. napi bőjtön töltendő Áristomra és 25^{ként} el-veendő 300
páltza-útéseke kárhozatni.

Mind a két Fél ezen Itélet-tételt fellyebb viszi.

*

*A fellebbezést elfogadták. Az elítélt minden évben folyamodást adott be
enyhítésért; főleg a testi fenyítés ellen tiltakozott. Egy alkalommal nem létező
nemességére, máskor pedig idős korára és a rossz testi állapotára hivatkozott. A védő
ügyvédje úgy mentette meg a haláltól, hogy hosszú katonáskodására hivatkozott, mely
[...]szolgálatát a hazának saját vére áldozásával tette[...]*

*Az elítélt egyik folyamodványa tanúsította, hogy az ítéletet először helybenhagyták,
mert 1820, július 27-én ebből már másfél évet és az ez alatti időre járó ütéseket kiállta.
A seborvos megállapította, hogy erősen köszvényes volt, lába megdagadt, járni is alig
tudott és „Chronikus nyaválába” szenvedett. A rab még erős fulladására is
panaszkodott. A testi büntetését egyelőre fölfüggesztették.*

*

A

Anno 1818 die 29^a Mar[tius] Csongrádon[...]

B[enevolum] Examen

Mi a' Neved, hány Esztendős [vagy], te.?

Kementzei István, 45 Esztendős, R[ómai] Cath[olikus], Feleséges, Csongrádi
Lakos, obsitos Katona vagyok.

Esméred é Kiss Katalin Aszon személyt, hunnan esméred, vald meg környül
állásossan?

Igenis esmérem, és pedig onnan esmérem (:ha már megkell vallanom:) hogy véle
meg Esküttem törvényessen, és Hites Feleségem volna a' rosz személy, de mindétig
Isten káromló, és engem szomorító volt.

Mi következett abbul, hogy káromkodó; és szomorítód volt Kis Katalin Hites
Feleséged, azért Hitetlenül elhagyni ötet nem kellett volna, a' mi pedig leg nagyobb
[bűnöd, hogy] Hites feleségednek nevezett Kiss Katalinnak életében [hogyan mertél]
más Feleséget venni? Valdmeg hol Házasodtál meg, és kit vettél Feleségül másodsor?

Én Kis Katalint még Katonaságomban hagytam el, és az Obsitomnak kinyerésében
annyira fáradoztam bizonyos Kováts Erzsébet özvegy Aszon személlyel (:aki Czeplédi

születés:) hogy szerentséssen meg nyervén Obsitomat, és a' most nevezett Kováts Erzsébettel Jász Berénybe Törvényessen összeis esküttem.

Igy tehát tenéked ugyantsak két élő Feleséged vagyon, hogy merted azt tselekedni?

Az igaz, hogy én nékem két élő Feleségem vagyon, de én azt azért tselekedtem, hogy az első elhagytam, hogy az által a' Lélek veszedelmet elkerülni fogom[...]

*

A további vallomását már Vásárhelyen vették ki:

Első hites feleséged Kiss Katalinnal, és második hites Kováts Erzsébettel, hány Gyermekeket nemzettél 's életben vagynak é a' Gyermekek+

Nékem Kiss Katától egy Gyermeke sem vőlt, amásodik feleségem Kováts Erzsébettől pedig egy esztendősi fiú gyermekem vagyon életben.

Életben vagynak é mind a' két törvényes Feleségeid, és hól laknak+

Igen-is életben vagyon mind a' kettő, Kováts Erzsébeth, t[udni] i[llek] a' második, Csongradon, az első pedig ú[gy] m[int] Kiss Katalin, aki engemet felis keresett, és a' Csongrádi fő Tisztelendő Úrnál elvádolt, most a' Ketskemeti földén Kiss Latzinál úgy nevezett Péteri Tanyáján tartózkodik[...]

.....

1818. Apr[ilis] 13-án, Vásárhelyen[...]

*

D

A^o 1818. die 11^a May. Ketskemetini.

Kis Katalin 45. Esztendő[ös] R[ómai] Cath[olikus] Ketskemeti születés elől adja e' következőndöket: Ez előt mintégy 9. Esztendőkkkel meg halálozván Szemetkei Istványnak első Felesége Lapeta Jutka azt a' Mindszenti földről Chorvai Istvány Tanyájáról el is temették, 's ez után kevéssel a jelentőt vette Feleségül[...] Kementzei Istvány a' jelentővel tsak két Esztendeig lakott együt, akkor pedig el hagyta, azolta is gyakran meg fordult a' jelentőnél, de mindenkor tsak hamr el ment tőlle 's azt beszélgette, hogy Ő a' nemességének keresésében fáradozik, 's Nemesi Jóságait keresi, 's biztatta is szüntelen a' jelentőt, hogy ma holnap Javainak birtokában lép és Úveges Hintokba fog járni[...] Valahányszor meg fordult Kementzei Istvány a' jelentőnél, mind annyiszor szivességét mutatta a' jelentőhöz és azzal többször közösült is. A' jelentőnek Kementzei Istványtul gyermeke soha sem volt. Hogy pedig Kementzei Istványnak harmadik Felesége is van azt a' jelentő tsak a' folyo Esztendei Martius Honapban tudta meg 's azolta azzal beszéllett is[...] Ketskemeti Lajos Husz Sándortul hallotta a' Jelentő beszélleni, hogy Kementzei Istványnak Egerben is volna Hites Felesége, de hogy ez igaz é vagy sem, nem tudja.

*

E

1818^{ik} Esztendő Maius Holnapnak 3^{ik} napján az alul írt személy Csongrad várossában kihalgattatott[...]

Kováts Erzsébet, 34 esztendősi vallása szerint, R[ómai] Cath[olikus], Tekintetes Nemes Pest Vármegyéből Czeglédi Születés vallyá : Hogy Bizonyos Bari János Obsitos Katona által mint hajadon leány személy Feleségül vétetvén, avval 12 esztendőket töltött, és Jász Berényben laktak — Meg halálozván nevezett Bari János, aki utánn a' fatens özvegyi sorsban maradt — Azon özvegyi sorsában találkozott Kementzei István Garasos Katona[val], aki a' fatenst Feleségül megkérte, — a' valóságos Obsittya utánn Kementzei Istvánnak, maga a' fatens is fáradozott Kementzei Istvánnal együtt; és minek

utánna a' garasokrol remmitiált⁴⁴³ volna Kementzei István az Őrökös Obsittyát meg kapta, és annak utánna a' fatenssel Jász Berénybe az Anya Szent Egy Háznak Törvénye, és Szokása szerént a' Templomba oda való Tiszt[elendő] Plébános Úr által meg esküttetett, melly Esküvése történt 1816^{ik} Eszt[endő]ben Junius Holnapnak bizonyos napján — Annál fogva Kementzei Istvánnak valóságos, és Hites Felesége.

N[emes] N[emzetes] Birái Csongrád várossának[...]

*

F

Tekintetes Feő Fiscalis Urunk!

Kementzei István két Feleségű Rabnak Obsittyá eránt személylyessen elmentünk Feő Tisztelendő Plébános Úrhoz[...]

Fent Tisztelt Plébános Úr az kérdéses Obsitnak visza jövelele eránt azt méltóztatott mondani, hogy mind ekkoráig visza nem küldetett a' Sz[ent] Széktől, hanem ugyan onnan tudósításbeli parantsolatot vett olly formán, hogy a' meg nevezett Kementzei Rabnak másodszeri Feleségét végképpen elűzze, megse engedgye, hogy Kementzeinek megszabadulásával ugyan avval czimboráskodhasson. —

.....

Csongrád 16^a Sept[ember] 818.

alázatos szolgálai

N[emes] N[emzetes] Csongrád Várossa Birái.

314. A bigámista obsitos katona pöre

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 622. (D. 62. és 63. pör.)

Anno 1830. máj[us].

Történet Le írása

T[ekin]t[e]tes N[eme]s Borsod Vármegyébe helyheztesett Miskoltz Várossába[n] születet Ró'sa 'Susánna azt nyilatkoztatya ki, hogy ő Borús Jánossal, minek előtte opsitott kapót volna ösmeretségbe volt mint ottan kvártéjba lévő Katonával, minek Utánna pedig Sz[abad] K[irályi] Szeged Varossába[n] opsityát ki kapta volna Ismét Miskoltzra ment, s ötet hites feleségének el jegyezte s rendes háromszori hirdetés után az ott lévő Predikátor vélle öszve is Eskette, amelyet Rosa Súsánna bizonyít is hogy Miskoltzonn valo Reformäta Sz[ent] Eklesiának az Protukulomából⁴⁴⁴ mindenkor ki fog tetzenni de, más fél Esztendeig lakvänn együtt ötet hitetlenül el hagyta ennél fogva kénytelenítet Pest Vármegyébe helyheztesett Tyny Helységébe valami T[ekin]t[e]tes Aszonyághoz szolgálatba állani, a hol is a[z] Esztendei szolgálatya után jó paszust kapván s holmi aprolékos árulásra atta magát, mely véget szinte T[ekin]t[e]tes Báts Vármegyébe helyheztesett Balya Városába Utazott a hol is valami Salamon Antal nevű Emberrell öszve szövetkezzvénn minden utó Levele mellett is bé fogatatot s ki kérdeztesett férje felől, s ki vallotta hogy néki Vásárhelyi Borús János vólna az hites Férje — Melynél fogva Rosa Súsánna tsak ugyan őrizet mellett az ő hites urához Borús Jánoshoz késértetvén, azonnal az bővebb ellátás végett az T[ekin]t[e]tes Ugyeszi Hívatalnak fel jelentek.

13. Martii 830.

Pap̃ János

Kapitány.

*

⁴⁴³ Remmitiált = remittált = visszaküldött.

⁴⁴⁴ Protukulomából = protocollumából = jegyzőkönyvéből.

1830^{ik} Esztendei Pünkösdi hava 5^{ik} ‘s több Napjain[...] H[ód] M[ező] Vásárhely városában[...] tartatott R[endes] Itélő T[ekintetes] Úri Széken

Föl vétetett Criminalis⁴⁴⁵ Pere

Az Uradalmi Fiscalis N[eme]s Posta Ferentznek mint Föl pörösnek

Borus János Két Feleségü vassba-fogott 1^{ső} rendü ‘s

Nagy Ersébeth Bűntársa mint 2^{ik} rendü Allpörösök ellen.

[...]Az 1^{ső} rendü Alperes Borus János az 1821^{ik} Esztendei Februarius 11^{kén} Miskoltzon Rózsa ‘Susannával annak rendje Szerént egybe kelvén, azt nem sokára el hagyni ‘s hitetlenül 1826^{ik} Esztendei Februarius 6^{kán} itt H[ód] M[ező] Vásárhelyen a 2^{ik} rendü Alperes Nagy Ersébettel magát ismét forma szerint copuláltatni⁴⁴⁶ ‘s eképpen a’ Törvényszék szentségét két Feleségőség ‘s házasság töres által kétszeressen meg sérteni nem átalotta[...]

Minthogy pedig a’ Hazai Törvények ‘s nevezetessen 1599. 36. 1625. 6. és 1633. 40. de különösen a’ törvénné vált, bé vett szokás ezen Házasság törést is magába foglaló vétet ‘s Gonosztettet halállal parantsolná meg büntettetni[...]

[...]az 1^{ső} rendü vassbafogott Borús János második házasságát mint törvénytelen fel találni ‘s magát a’ kétszeres vétkü Borús János v[asba]fogott Alpöröst, érdemlett büntetéséül ‘s mások példájára Hohér Pallossára ítéltetni. — Nagy Ersébeth 2^{ad} rendü Allpöröst pedig mint vétkes Bűntársát példásan meg fenyítetni.

*

C alatt egyházi igazolást találtunk arról, hogy Borus János a néhai Rósa Ferentz árva református lányát Susánnát törvényesen feleségül vette.

*

B

1830^{ik} eszt[endő] Martius 13^{ikán} H[ód]m[ező] Vásárhelyen kivétetett e’ következő
Önvallas:

1. Hogy hívnak?

Borús János 43. eszt[endő]s Reformatus, Vásárhelyi születés — Óbsitos Katona s most Paraszt Ember vagyok, Feleséges — gyermektelen!

2. Miért vagy fogva?

Egy Miskoltzra való rosz Személy miatt kit Rúzsa Susanak hívnak, ‘s a’kit katonaságomba ismertem [meg] — és a’ki most ide jövéen engemet Féjének vall — hol ott nékem tsak ismérésöm volt.

3. Hallod é! Ezt hijjába tagadod ha úgy van — mert az a’ Miskoltzi Házások Protocollumába bele lesz írva azt p[edi]g tsak úgy írják, ha a’ dolog meg esik — hatehát Rúzsa Susánnával ottan egybe keltél netagad, mert azügyis kifog világosodni+

Már ha utánna jött, mihaszna tagadom — az úgy van — a’mint a’ Katonaságtól megszabadúltam — utánna való Farschangra ellmenvén Miskoltzra — ottan Rúzsa Súsánnával, ennek lak Házánál, N[eme]s Hideg János Házába azodaló Tiszteletes Úr által, úgy mint a’mostani Feleségemmel öszve adattam, s véle valóságos házasságba léptem.

4[.] Hogy vetemedtél ezen törvényteleniségre, ‘s kétfeleségüségre+

A’ Kénytelenség vitt reá, mert siketségemért megútáltt, ‘s egyátaljába nem akart velem idejönni, ‘s úgy vettem ell Nagy Ersébetet.

5. és 6. Büntetve nem volt, vagyon nincs.

⁴⁴⁵ Criminalis =bűncselekményre vonatkozó.

⁴⁴⁶ Copuláltatni = összekötni, kapcsoltatni; közöszülni.

7. Meg mondottad é második Feleségednek, hogy Rúzsa Súsánnával már azelőtt megesküdtél÷

Nem mondhattam, mert nemis éltem Rúzsa Súsánnával.

Kováts István Urad[almi] Ügyész act[uarius] által.

*

1830^{ik} eszt[endő] Majus 5^{ik} H[ód]m[ező] Vásárhelyen kivett

Önvallás.

Hogy hívnak ∅ :

Nagy Ersébeth 27. eszt[endős] Reform[átus] Vásárhelyi Borúzs János opsitos Katona Felesége.

Miért állítottál elő÷

Nem tudom.

Ferjed[nek] Borúzs Jánosnak másik Feleségeis lévén, hogy mertélve törvénytelenül egybekelni, tudván, hogy nemszabad két feleséget egy Embernek ellvenni÷

Nemtudta azt senki sem kérem szépen.

4. esztendő óta lévén felesége azalatt tsak meg tudhattad, miért nem jelentetted÷

Soha sem mondta, elő sem hozta — mastól sem hallottam.

Vagyoné Gyermeked Borúzs Jánostól÷

Nints, nemis volt.

Büntetve nem volt.

Kováts István Urad[almi] r[endes] Fiscalis által.

*

Itéltetett

[...]az 1^{so} rendű vasba fogott Nagy Ersébeth 2^{ik} Törvénytelen Feleségével való további élettől el tiltva 's első hites Feleségével folytatandó életre útasítva el követett vétkéért az eddig ki állott tömlőtözésének büntetésül lett bé tudása mellett még egy esztendei vason, köz munkán 's hetenként 2. napi böjtel töltendő rabságal meg fenítetik: a' 2^{ad} rendű vassba fogott ellenben a' bé hozottaknál fogva, mint az 1^{so} rendű v[asba]fogottnak Feleséges voltát nem tudó ezen vád alól átalján fogva fel mentve szabadon bocsátatik.

XVIII. IMPOTENCIA

315. „Szelíd legény” volt az asszony férje

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 737-741.

Anno 1751. die 25ta Maji.

Kinek hínnak?

Enyedy Sarának az Uramról pedig Levaj Andrásné vagyok.

Hol Születtél, hány esztendő és micsoda hiten való vagy?

Én születtem Nagy Bányán s- vagyok cir[citer] 22 esztendő Calvinista.

Miért vagy fogva?

A Roszszaságomért.

Micsoda Roszszaságodért?

Mert Szabó alias Fazekas Jánossal az Arányaki Szőlők mellett paráználkodtam.

Hol volt akkor az urad?

A Szőlőben Kapálni, ugyan a Fazekas János Apjának Szöllejében.

Hányszor volt vele közöd?

Kétszer volt, mind a kétszer azon a helyen volt ahol megh mondtam.
 Mással volt-e közöd?
 Soha senkivel többet nem volt hanem csak azzal.
 Mi az oka hogy arra adtad magadat?
 Én igaz lelkemre megh vallom, hogy az Uram nem olyan mint más, mert tehetetlen, ha pedig én nékem nem hisznek az urak, kérdeztessen megh az Uram, maga sem tagadhattya.

Hány esztendeje miulta az Uraddal lakól?

Lehet mintegy 5, vagy 6. esztendeje.

Volt-e valaha Gyermeked az Uradtúl?

Én nékem soha sem volt Gyermekem, sőt ami nagyobb még mikor el akart venni, akkor is azt mondotta felőle, kérője az Őreg Pap István Ur, hallode Sára, én latom e Szeléd Legény, de mindenkor úgy hallottam, hogy nincs férfisága, de mind hogy akkor Gyermek észszel voltam, s nem tudtam megh gondolni, csak hozzá mentem.

Panaszolkodtál-e valaha valakinek, Uradnak tehetetlensége felől, S kinek?

Nagy Denesnének, Kerék gyártó Nagy Istvánnénak, az öreg Szakállas Pap Istvánné Aszszonyomnak, Tabányi Toth Marczinénak, a többi nem jut eszembe.

Ugyan csak vagyóné tehetsége az uradnak és valaha vihette-e véghez az urad dolgát teveled?

Soha Sem vihette, mert olyan mint az holt Emberé.

Miért eddigh hírt nem adtál Tisz[teletes] Predicator Uraiméknak?

Azért mert azzal ijjesztettek hogy ha az Uramnak kedve nem lesz, az el válásra, úgy Sem választanak el, azomban költségem Sem lévén, mivel árva vagyok, tudtam hogy nélkül megh nem eshetik. Hiszem hazasságának két első esztendeiben mind csak azzal csalogatott, hogy megh kötötték S- aként romlot el, de már most magha sem tagadja, hogy Iffjú legény korábanis olyan volt.

Vetted-e észre hogy lészen Gyermeked attúl a Legénytül akivel közöd volt?

Úgy teczik, vagyón reménségem de bizonyosan nem tudom.

*

A vallomást követően meghallgatták a férjet is:

[...]Kinek hinak?

Levaý Andrásnak.

Hány esztendőse lehecz?

Lehetek 30 esztendőse.

Hol Születtél?

Hernád Németibe Miskólcz mellett.

Hány esztendeje lehet miulta megh hazasodtál?

Lehet öt vagy hat.

Volt-e közöd azúlta Feleségeddel Enyedi Sárával?

Sok rendbéli kemény tagadása után, ugyan csak nagy nehezen megh vallotta, hogy volt ugyan akarattya, de nem Lehetett tőle Soha is.

Gyógyíttattad-e valaha magadat?

Gyógyíttattam Vásárhelyen lakó Vikony Györgyvel, akijs borban adott valamit innom, de Semmit nem használt.

Miképpen eset rajtad aza dolog?

Én arra Gyanakszom, hogy amelly vén Aszszony, vén Pap Istvánnénál lakot, a rontot volna megh.

Micsoda jelből vetted észre, hogy azon Vén Aszszony rontott volna megh?

Onnan vettem észre, hogy addigh erőmet abbúl ă dologbúl mégh meggh nem házassodtam érzettem, de azután Soha Sem[...]

316. A tehetetlen asszony

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 862-863.

Anno 1757. die 19.^a Septemb[er]

Kovács Ferenczné Mólnár Kata cir. 18 évest vallatták Vásárhelyről:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert paráználkodtam Lázár Ferenc Gazdámmal.

Hányszor vólt közöd Lázár Ferenczel és hol? s. mennyi időtül fogva?

Valamikor teczett néki, a mikor módgyát ejthettük, az elmúlt Karacsony előtt egy hólnappal mentem férjhez az Uramhoz; de mivel az uram tehetetlen az ulta szeretjük egymást Lázár Ferencz Gazdámmal. Vólt pedig közöm velle itthon a Kamarájába, es a Mezei Szállásan, Számát nem tudom hányszor.

*

Kovács Ferenc circiter 40 éves tatoi calvinistát így vallatták:

[...]valóe hogy tehetetlen vagy és nem vólt közöd Feleségeddel miolta elvetted?

Nem való; mert Számát Sem tudom hányszor vólt velle dolgom; de ő azt akarta vólna : hogy éjjel kéczer s. háromszoris tettem vólna néki.

Lázár Ferenc circiter 41 éves vásárhelyi calvinista vallotta:

[...]Most szüretkor két esztendeje miúta Kovács Ferencznével közösködni kezdettem még leány korába, s. azúta Kovács Ferencznével közösködni kezdettem még Leány korába, s. azúta valamikor mógyát ejthettem, mindenkor vólt velle közöm, hol a házamba, itthon, hol pedig a Szállásomon lévő Hazamba.

317. A férjnek nincs férfiassága

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 139-140.

Anno 1762^a Die 4ta Martý

Kemecz Andorné Kis Eva 30 éves vásárhelyi vádlottat vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert Mészáros Jánossal paráznaságba estem, a kitől egy Leánykám is Született, és most az el mult uj esztendő napján lesz esztendőös.

Miképpen történt dolgod?

Ugy hogy Szomszédunkb[an] Szabó Gergely házánál lakodalom lévén, Mészáros János is ott vólt, S engemet ejt Szakának idején az uram ki vervén az házból magam is oda mentem, de mikor ismét haza akartam menni utánnam jött, és meg fogván kezemet, az Istallob[a] bé vezetett, és velem közösködött, mondván, hogy eő el vált a maga Feleségétől, és ha ugy mond engedek néki soha meg nem fogy a pénzem anyit ad, ugy osztán én is engedtem néki.

Miért adtad ra magadat, holott néked férjed vagyon?

Igen is férjem volna; de Soha három esztendőktől véllem közü nem vólt, miolta velle lakom, mert Semmi férfisága nincsen soha nem is hált véllem.

Voltálé ez előtt fogva paráznaságodért, és micsoda büntetésed vólt?

Vóltam igen is Eözvegységem[en]: paráznaságomért itt Vásárhelyen fogva ezelőtt 4. esztendővel S akkor meg korbácsoltak[...]

318. A javakorabeli asszony más férfit is kipróbál, hogy meddőségéről megbizonyosodjon

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 1046-1047.

Anno 1768. Die 12^a Xbris.

Molnár Pál circiter 22 éves, a Pest vármegyei Alpárról való pápista állt az úriszék előtt:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Szegvári Szűcs Geczinével vagy kétzer paráználkodtam.

Miképpen vetetél véle szövecséget?

Csak úgy hogy a' Kortsmába lévén, ő is, egy Kancso Bort reá köszöntem mondván : Isten adgya Kendet álám, arra így felelt : hogy cselekedné kend Anya forma Aszszonyal, Kire én azt mondtam : azért hogy Anyám forma Aszszony, ha akarja meg lehet, úgy osztan egyszer én a' Szőlőben lévén kapálni eő pedig a' Szállásra menvén ki felé, bé tért hozzám és először is a' Kunyhoba közösködtem véle másodszor kívül a' Kerteken, a' Nádfal mellett volt véle dolgom.

*

Szegvári Szűcs Gergelyné Gulyás Panna circiter 30 éves, a Csanád vármegyei Földéákról való pápistát vallatták:

[...]Hányszor volt vélle [Molnár Pállal] közöd vald meg?

Már meg valлом : hogy igen is volt vagy kéczér közöm vélle, egysezt az Udvarunkba, másodszor a' Szöllő Kúnyhónkba, melyet azért cselekedtem : mivel Sok háborúságot szenvedtem az Férjemtől, hogy gyermekem tölle nem volt, engemet vetett okúl, holott az én fajtám mind szapora faajta volt, úgy osztán meg akartam próbálni, ha lész é tölle gyermekem vagy sem? egyéb reá nem vitt.

A kísérlet eredménye a pöriratokból nem derült ki. Az asszony a „maga életének meg jobbulásáról való kezes levelet” adott.

319. Az asszony panasza öreg férjének tehetetlenségére

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 252.

Aô 1771. die. 10. Julÿ.

Király Jánosné Varga Boris circiter 36 éves apáti pápistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Táncos István özvegyen maradván, maga házát el adta, 's azután az Uram Zsellérnek hozzánk bé fogadta, en pedig mosogattam reá, 's így egymás esmerettségibe és Szeretetibe estünk.

Hányszor vólt közöd Tánczos Istvánnal?

Vólt valami ötször vélle közöm.

Hogy merted reá adni magadat, holott becsülletes férjed vagyon?

Mondottam az Uramnak, hogy mivel maga öreg ember, ezt az ifjú embert ne fogadja a házunkhoz : de ő nem fogadta [meg a tanácsot], így osztán én is csak reá adtam magamat a' gonoszságra.

Mással kivel és hol vólt közöd?

Nem vólt. Senkivel, és most sem cselekedtem vólna, de az Uram igen tehetetlen a' maga kötelességének cselekedésére : mert ha tudtam volna hogy olyan lesz, soha hozzá nem mentem vólna[...]

320. A férj szerszáma semmit sem ér

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1080.

Anno 1776. 20^a Jan[uár].

Olajos Józsefné Szabó Thérsi [Trézszi!] 20 éves, kecskeméti pápistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért : hogy Kutasý Antalné reám fogta, hogy Ifjú Dani Kovács János fiával közöskettem volna.

Igaz é tehát, hogy véle közlöttem dolgodat? és hányszor, 's mely tájon?

Igaz, hogy egyszer tselekettem véle, a Kamara végén gazra dültünk; úgy vittük végbe dolgunkat, de nem többszer.

Hát ezen Danyi Jancsival miért tseleketted?

Azért : hogy az Isten is el vette eszemet, mind pedig az uramé semmit sem ér; melyért el is akarok tölle válni[...]

321. Férjurar a feleségét csigázta, de tehetetlen volt

CSML SZF. IV. A. 21. b. 3.: 799-801.

Anno 1792. Die 3^a Julý in Poss[ess]ione Kiss telek[...]

Madarász Eörzse 35 éves újszászi (Ujszáznak írva!) születésű pápista, aki a „sáregyházi korcsmában el hagyván az uramat”, alpörösként állt a bírái előtt:

[...]Miért fogadtattál meg?

Azért, hogy az Uramtúl elsőlktem.

Miért szöktél el az Uradtúl, és hany esztendeje?

Azért, hogy mindég vertt, csigázott, és egyszer s mint tehetetlen, miolta pedig tőle elsőlktem, annak most Sz[ent] Márton napkor⁴⁴⁷ 4. esztendeje lészen[...]

Azóta nemzettek neki 2 törvénytelen ágyból való gyermeket.

XIX.

APAKERESÉS

322. A hatóság apát keresett az elhalt kurva fattyának

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 863. (D. 30. pör.)

Anno 1832. apr[ilis].

Történet Le írása

Hejbeli Lakos Takáts Miháj előttem meg jelenvén, azt a panaszát terjeszti elő, hogy Gojdár Ersébeth nevezett fogadott Leánya Baritsa János Özvegye ezelőtt mint egy három Esztendővel férjétől el maradván, özvegységébe valaki által teherbe esvén az múlt őszel meg betegedet, maga pedig az tavaszal meg holt, amint Takáts Miháj állítja Gojdár Ersébet, halála előtt enyhány napokkal, többek hallatára ki vallotta hogy a gyermek Baritsa Ferentztől való sőt szemibe is azt monta volna, még is mostani az gyermekről gondoskodni Baritsa Ferentz nem akar.

Melynél fogva Baritsa Ferentz mint nős parázna bé fogatatván, a bővebb visgát, s az életben levő gyermek tartása véget az Te[in]t[e]tes Ügyészi Hivatalnak resignálom.

Papý János Kapitány.

*

Őn vallás

Mi a' neved s. a t. ?

Baritsa Ferentz, 24 Eszt[en]dős Refor[mátus] Feleséges gyermekes vasárhelyi paraszt –

Vald meg igazán mit vétettél mivel vádoltatol?

Engem avval vadolnak hogy Gojdár Er'sebet Baritsa Jánosnét Fel tsináltam volna pedig kurva volt mindenkinek kellet eljárt hozzá.

Gojdár Er'sébeth reád vallott szemedbe is monodtta.

⁴⁴⁷ Szent Márton napkor = november 11-én.

Mondotta másra is de én tiszta vagyok.
 Hogy merte volna szemedbe mondani ha véled dolga nem lett volna?
 A kurvának se Istene se lelke — mondhatta. —

.....

Költ Vasarhelyen 1.^a 9. 831.

Medveczky[...]

Baritsa Ferenc büntetve nem volt; van 4. lova és 1. fertály földje.

*

Itéltetett:

[...]a' probák hejjanyosságabol fel mentve szabadon botsájtatík.

XX.

NEMI ERŐSZAK

323. A katona megerőszakolta a leányt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 1063.

Anno 1759. 20.^a Marty.

Mocsi Sára circiter 18 éves vásárhelyi asszonyt vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Parázñaságomért vagyok fogva, mivel még midőn Leány fővel voltam egy nállunk
 Quartélyozó János nevű Dessőffianus Katonával vétkeztem.

Miért adtad arra magadat?

Engem derékon kapott a' katona, és csak magunk lévén otthon, fel vetett az ágyra,
 és rajtam erőszakot tett, kéczeris le kapálocztam az Ágyról; de ismét fol vetett,
 kiáltottam is : de senki nem hallotta.

Panaszoltadé valakinek az úta ezen dolgodat?

En Soha Senkinek nem panasztam mind addig, valamíg Férjemmel öszve nem
 költem.

Hányszor volt közöd azon Katonával?

Nem volt egyczernél többszer velle közöm, mert mihelest véghez vitte rajtam
 azonnal el szökött a katona, az úta Soha nemis láttam.

**

A lányt hajánál fogva cibálták ki a szeretője alól

IV. A. 53. a. 3.: 1091-1094.

Anno 1759. die 6.^a Mensis Julj.

Mocsi Sárát tovább vallatták:

[...]Vald meg igazán kivel volt közöd?

Már most igazán meg vallom hog Kaszap Jóseppel volt közöm.

.....

Tudtae Mólnár Samuné hogy közösködtél Kaszap Jóseppel?

Tudta mert egyczer a' midőn Kaszap Josef az hasamon feküdt, hajamnál fogva
 húzott ki alólla, s. megis vert. Elis vett volna engemet Kaszap Jóseff; De Mólnár
 Samuné Néném Aszszony nem engedte, mindenkor eő Kegyelme ellenzette, és minek
 utánna a Méhszároshoz mentem is [feleségül] nyakamba borult, s. azt mondotta: No
 elhadcz már engem édes Lelkem, és sirt rajtam, tapasztaltam, hogy öis szeretett
 engemet[...]

*Kaszapot a sok hazugságáért megpálcázták, utána bevallotta, hogy Mocsi Sárával
 volt köze.*

324. A gazda a tanyán erőszakolta meg a 14 éves cselédlányt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 267-270.

Anno 1762.^a Die 4^a Marty.

Szalay Kata circiter 14 éves csongrádi leányt vallatták:

[...]Mi kép jártál Tanczos Györgyel Csongradi lakossal vald meg igazán?

Úgy jártam hogy Tavalý őszi veteskor Gazdamnak Tanczos Györgynek mint szolgálója a Szallasán levén, hajnalba eczer Maga beresseit ell küldötte vontatni, es Maga a Tanyanal maradott, enis ott voltam s feküttem es egy szűrt vetettem Magamra, hogy abban fekugyem, és amidőn ell mentek a Tanyárúl a Beresek hozzám jött, és egy Kődmönt vetett a Fejemre s azon Szűrt mellyben fekkuttem le huszta rolam, úgy hogy csak alig meg nem fullattam alatta, azzal reám fekűtt, és mezitelen testevel az én Mezitelen testemre fekűtt, föl takarván engemet és már erőszakott tett volna rajtam, de a beresek egyik ökrött el szalajtottak, és szinte oda szaladott az hol voltunk azt latvan úgy ment el rolam nagy iszonyu karomkodással fogantatasatis szidván a Bereseknek. Kijaltottam volna de hogy fejemet be takarta, leheletettis alig vettem s Kapaloczodtam azután beket hagyott.

Csak vald meg igazan volt é az ő szemerem teste, a te szemerem testedbe vagy sem?

Nem tagadhatom mert benne volt csak hogy veghez nem vihette rajtam, sub sede Dominali ita qualificat,⁴⁴⁸ rajta fekűtt mezitelen de nem tette bele Tanczos Maga szemerem Testét csak akarta, el követni.

Hányszor próbált e fele keppen?

Harom izben próbált, de azt nem cselekedhette többször.

Panaszolkodttadé valakinek azon bajodat

En nem panaszkodtam mert szegyellettem mondani, hanem eő beszellette, hogy minek ugymond neki az aszóny, mivel Leanytis talál.

Nem vetted é eszre hogy massalis lett volna affele dolga Tanczos Györgynek?

Nem vettem[...]

A gazda a vallatásnál természetesen mindent letagadott!

325. Együgyű gyereklány megerőszakolása

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 240-246.

Anno 1762. Die 14^a May in Oppido Csongrad peractum.

Vörös Halasz Susa circiter 10 éves, csongrádi pápista kislányt vallatták (A leírás a szokottnál is nehézkesebb és hibás!):

[...]Beszeld elő mitt cselekedett neked Csóngradi Zsiga Czigany s mikeppen volt a' dolog?

Az en dolgom így volt. Most az el mult Szent Husvett únepeibe ludakat ki hajtottam a Fűszfakhoz, Bekény⁴⁴⁹ felé, szinte az hol vagyon Zsiga Cziganynakis háza, meg latván engemet az említett Czigány, hozzam jött, es mind a Kett Kezemett meg fogta s bé vitt maga hazahosz, mondván majd Crajczart adok hozzal palinkát, és azonnal bé vivén be zarta maga ajtaját /:mivel csak maga volt otthon:/ és engemet a földre fektetett, pöndölkemet föl hajtotta, és ream fekűtt, és a szemerem testét, az en szemerem testembe tette, és csak jartt a fara rajtam.

Miért nem kialtottal a midőn azt akarta cselekedni?

⁴⁴⁸ Sub sede Dominali ita qualificat = az úriszék előtt így módosítja [a vallomását].

⁴⁴⁹ Bekény = Bökény = határrész Csongrád mezővárosban.

Mihelyest le nyomott mindgyart, a Szamba tette a Nyelvét, es nem kiálthattam, inkább majd meg fullattam a Nyelvetül.

Sokaig fekütte rajtad

Elig sokaig feküdt a míg a karta addig.

Jelentettede valakinek ezen dolgot?

Mihelest onnan haza mentem mindg[y]ar mondtam száraz fejű Janosnak a ki engemett örögből tartt.

Töbször hite Magadhoz azon Czigany tegedett?

Engemet soha nem hívott töbször, ambar a ludakat mindenkor arra hajtogattam ki.

Mit szollott azután a Czigany minekutanna el vegezte velled azon dolgot?

Azt mondtotta hogy senkinek ne mondgyam mert ha valakinek meg mondom meg ver es aztis mondtotta, hogy mindenkor arra hajcsam az ludakat, de en nem hajtottam többbe[t] arra.

*

A kislányt Bálint Katalinnal megvizsgáltatták:

A Tanút egy hett mulva hivattak Birák Uraimék, a Varos hazahosz, ezen leánykanak *occulate*⁴⁵⁰ leendő még vizsgálására, mellyetis vizsgálván szemeivel latta és tapasztalta : hogy ezen Kis leánya szüzeségében még rontatott, mert serelmetis latta az eő testecskejében⁴⁵¹, melly bizonyos jele volt aző meg ronttatása. [...]amidőn a Leanykat vizsgálta volna, tapasztalta hogy az Leánykanak a kis hasa meg dagadott és a szemerem testcskéé meg kékült, úgy hogy mostis Santitt benne.

*

Faragó Jánosné Pap Mária tanú vallotta:

A Tanú Zsiga Czigany ellen egyebet nem tud mondani, hanem az el mult Szent György Napján a belső Korcsmára mentt, s mindhogy a Fatensnek háza Közeli legyen azon Korcsmahosz ott szokot a Korcsmába el jarni, az említett ember, s szinte a meg mondtott Naponis ott mérvén Zörget kezében valami pénst s azt mondtotta: Gyere ihol vagy 8. Marjás, majd kezeldbe adom, agyal eczer, de űFatens arra azt mondtotta, eregy csunya vén ember mény dolgozdra, annak elotteis sokszor mérvén Korcsmára palinkat vitt, a Faténshész Ferjének otthón nem létébe, és be mérvén hazogba Kénszerettette hogy engegyen néki, de mindenkor ki mentt előlle.

Történ pedig Sz[ent] György Napután 3^{ad} Nappal, hogy ezen Zsiga Kuli Nevű Cziganynak hazánál levén, a Fatens azon hasz előtt mentt el, és Zsiga így szollot a Fatensnek, Te Kurva miért hireztel engemet, hogy en palinkat hordok neked, azzal vissza mondtotta neki, es ő rajtam jot útt a pörövel⁴⁵² s a Karomat le ütötte s meg verzett engem, és mindgyart panaszaiz gyűttem az Varos házahosz, és megis fogtak, és az ulta rabsagbais vagyón, Sokszor a Fatens Maga hazába alig szabadult meg túlle, hogy meg nem paráznította, mindenkor kénszerítette paráznaságra. [...]minek utanna meg szeplősította volna a Leanykat Zsiga Czigány, tehát a Leanyka meg panasolta a Tanúnak, mi kepen bánt velle, és hogy csalta be az hazba, ott úgy mond le fektette őtett, a labait ugyan ki szelesította, és paraznasagát kedve szérént el töltötte, rajta, úgy hogy ő Maga a szemerem Testét az övében tette, a Nyelvett pedig a szajabán.

⁴⁵⁰ *Occulate* = szemmel történő.

⁴⁵¹ Valószínűsítjük, hogy az átszakított *hymen*-ről győződhetett meg, de a *defloráció* nem okozhat sántaságot. Mint a továbbiakból kiderül, ezt az anyjától örökölhette.

⁴⁵² Pörövel = valószínű, hogy *pöröly*, vagyis kovácskalapács lehetett. (A „cigánykovács-mesterség,, ismert ebben a korban.)

A kislányt Takács Andrásné Karsay Anna vásárhelyi asszony is megvizsgálta, és megállapította, hogy [...] azon leányka meg vagyon rontva, s szemérem testében megsértetett.

Nedo Zsiga circiter 60 éves csongrádi pópista cigány a föltett kérdésre, hogy „Miért vagy vogva?”, így válaszolt:

Azért hogy reám fogta Vörös Halász Susa Leányka, hogy En paraznaságbeli erőszakot tettem volna rajta, de én nem cselekedtem.

*

Az ügy ezután a csongrádi tanácstól Vásárhelyre, az úriszékre került. Elsőnek az örökbefogadó szülőket hallgatták ki. 1763, április 21-én a kislány mostohaanyja: Varga Jánosné Németh Barbara circiter 32 éves csongrádi asszony ezt vallotta:

Ezen tanu a Csongradi Vörös Halasz Susa Nevű mint egy 8. vagy 9. Esztendő Leánykáját, ez előtt 2. Esztendővel fol fogva örögben, mostansagis nala tartya, valla azért hite szerént hogy ő soha életében semmi leg kissebb jelt, nem ismert az Leanykán, hogy meg rontatott volna testi keppen valami embertül, noha ambator soha nem emlegetteis az leanyka, de leg alabb eszre vette volna a Tanú, a midőn mosott reaja, melly dolgot a Tanú hogy tudni illik : Nedó Csongradi Czigany Zsiga által rontatott volna meg az Leányka, csak akkor hallotta meg, midőn már az Varos hazánál most esztendeje, jart Csongradi Fenekezne ezen dologh eránt, addito ex super abundati⁴⁵³ es, hogy ezen Susa Nevű örögben tartott Leánykaja, mindenkor csak olyan fél eszü volt, akar mire rea lehett venni, es a mitt nekie mondanak mindeneket bizonyít, ami illeti az mostansagis meg tecző nyavalajat az Leanykanak, arrul sem tud ő Semmit mert eő nem latta, de hogy miojta nala vagyon, mindenkor olly Sánta, vagy hentes midőn jart ezen Susa Leányka az bizonyos sőt az edes Annyais oly hentes modón járt⁴⁵⁴, sőt midőn tudakosztta volna, hogy mikor esett meg Zsigaval, arra azt felelte, hogy a Nyáron mikor ho volt[...]

A nevelőanyja vallomásának ellene szólt a két bába vizsgálata, akik egymástól függetlenül a kislányt megrontva találták.

326. Nyolc éves kilsány megerőszakolása

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 580.

A^a 1765^a die 23^a Marty in [Oppido] Vásárhely Peractum.

Székel János circiter 20 éves szentesi kálvinistát így vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért, mert Szentesen betyárkodván egy Gyenge Mária nevű leánnyal paráznaságba estem, kinekis mintegy háromszor közösködtem.

Micsoda helyen és ki házánál volt a' fële dolgod Gyenge Máriver?

Szentesi Kabai András Sogorom házánál lakván Gyenge Maris, az ott való Istállóba közösködtem velle.

Vóltále fogva ez előtt, és hol effële cselekedetedért?

Igenis vóltam Szentesen fogva ez előtt cir[citer] 6 esztendővel,⁴⁵⁵ azon okbúl, mivel részeg vóltam, és a' nyomás⁴⁵⁶ felé ki indúltam, 's ott találtam egy cir[citer] 8.

⁴⁵³ Addito ex super abundati = hozzátéve ezen felül. (Ezt ugyanis már nem a kérdőpontokra felelte.)

⁴⁵⁴ Hentesjárás = mint aki nagy darab húst, pl. földisznót cipel a vállán, és járás közben szétvetett lábakkal támaszkodik a földön.

⁴⁵⁵ A vádlott ekkor tehát 14 éves volt, és máris kislányt akart erőszakolni! Az ő korában az sem érdektelen, hogy részeg volt!

esztendő Leánykáját Útasi Jánosnak, 's azon leánykát megragadván, rajta erőszakot akartam tenni, gatyámat is meg öldöttem és reá hasaltam 's hozzáis fogtam, de mivel a' Leányka nagyon kiáltott, valami lovas emberek rajtam jöttek és meg fogtak, tömlőtbe vittek, véghez nem vittem.

Micsoda büntetésed volt azon cselekedetedért?

Nem volt semmi büntetésem, mert Felsőghes Királyné Asszonyunktól levél érkezett, hogy a' rabok mind megszabaduljanak, 's én is azokkal megszabadultam[...]

327. A gazda még a gyerekágyat fekvő asszonyt is megerőszakolta

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 590-593.

A.^a 1765. Mart.

Balla János circiter 62 éves bajomi kálvinistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert egy Oláh Asszony el vádolt, hogy rajta erőszakot tettem volna, de én nem cselekedtem.

Vald meg igazán, hányszor tettél azon oláh asszonyon erőszakot, és hol?

Meg vallom, hogy egyszer hozzám jött, én a' padon feküdtem, 's akkor egyszer paráználkodtam véle, többször Soha Sem.

Ugyde azt vallyá az oláh Asszony, hogy erőszakot tettél rajta?

Én nem tettem erőszakot mert magánakis kedve volt reá.

Valóé, hogy be dugtad az Asszony Száját?

Nem dugtam.

Valóé, hogy két izromba[n] paráznítottad meg?

Csak egyszer volt.

Mi okon kékek a' czombjai és a' Csecse, nemde nem azért é, hogy véled küszködött, a' mint az oláh Asszony mondja?

Én nem tudom.

*

Gyöngyösi Jánosné Pap Katalin circiter 48 éves vásárhelyi tanú vallotta:

Szomszédja lévén a' Tanú Balla Jánosnak esméri igenis és azt is tudja, hogy Kulcsár Todor Juhász feleségén erőszakot tett, mert ugyan fojó esztendőben, Virág héten,⁴⁵⁷ Pénteken, jókor reggel, gyermek ágyban fekvő Kulcsár Todorné hozzá ment a' Tanúhoz, és Sirva panaszkolta néki; hogy úgymond az éjtszaka Balla János Gazdám erőszakot tett rajtam, lássa Kend, minémű kékek a' czombjaim és mellyem; a' mint valoban ugyantsak kékek is voltak.

Tavaly esztendőben bizonyos Ersók nevezetű Zsellér Asszsonya lévén Balla Jánosnak, hallotta tőle, hogy azért nem maradhatott és lakhatott Balla Jánosnál, mert szüntelen utánna járt és kérte paráznaságra. E' szerént Zsuzsa nevű Zsellér Asszsonyais panaszkodott a' Tanúnak, hogy ő is azért ment el Balla Jánostól. Harmadévi is volt Balla Jánosnak egy Miskóltzi Asszony Zsellér asszsonya, de nem soká volt nálla, mert egy alkalmatossággal Balla János ki vitte magával Kocsin a' Szállására, mivel maga felesége rosszúl volt, hogy búzáat fognak a' Veremből szedni; de balla a' kerékhez szorítván azon Miskóltzi asszonyt erőszakot akart rajta tenni; mivel pedig az asszony magát tellyességgel nem engedte, a' sok küszködés után arra kérte, hogy már csak a'

⁴⁵⁶ Nyomás = a művelési övezet kialakulásával a mezővárosok belterületét körülvevő *belső legelő*, ahol tilos volt szállást, tanyát építeni. Itt a naponta ki- és behajtott *kezes- vagy istállózott* állatokat tartották, legeltették.

⁴⁵⁷ Virághéten = húsvét előtti hét, amely virágvasárnapkal ér véget.

Szemérem testét hadgya nékie meg fogni, máskép mindjárt meg fog halni, úgy azután meg fogta és békét hagyott nékie, a' kiis haza jöven tüstént a' Tanúnak meg beszéllette e' szerént a' mint felül elő számlálta. Melly Miskoltzi aszszony azután csak hamar el ment Házátul Balla Jánosnak és Urastól edgyütt Miskoltzra mentek; addito eô,⁴⁵⁸ hogy azon Miskoltzi aszszony megis mutatta kék czombjait, a' Tanúnak, mellyek sokkal kékebbek voltak, mint Kúlsár Tódornée, és jobban össze voltak törve.

Balogh Mihályné Sipos Erzsébet circiter 37 éves vásárhelyi tanú valotta:

[...]harmadéve egy Miskoltzi Aszony Zsellérje lévén Ballának, azt is próbálta, mert maga az aszony keservesen panaszkolta a' Tanúnak, hogy egy alkalmatossággal ki vívén ötöt Balla János maga Szállására, a' kerék közzé Szorította és erőszakot akart rajta tenni, de semmiképen nem hagyván magát azon Miskoltzi Aszony, azt mondotta néki Balla János : édes Sárám! csak a' Szemérem Testedet hadd meg-fogni, mert mindjárt meg-halok, úgy azután el lankadván az asszonyis, a' Szemérem testét meg hagyta fogni[...]

Szoboszlaj Jánosné Kis Susanna circiter 22 éves vásárhelyi tanú vallomásának részlete:

[...]tavaly esztendőben nálla zsellérképpen lakván, egy alkalmatossággal midőn fűtőért az Istállóba ment volna a' Tanú, Balla János lovainál lévén, meg kapta a' Tanút, kérte hogy engedjen nékie, de a' Tanú nem engedett mondván: Hogy gondolja Kend, hiszen Apám lehetne Kend nékem; de tovább is ostromolván, azt mondotta Balla Jánosnak : Hadgyon békét Kend, mert majd kiáltok, mivel Balogh Mihály Szomszéd a' ház előtt vagyon, meg-hallván majd bé adgya Kendet. Mellyre Balla azt mondá a' tanúnak: jaj hallodé ha bé ad, ottis téged vernek-meg, mert nem fogják hinni, továbbis kérte a' Tanút hogy engedne nékie, ne kiáltson, de látván hogy Semmire Sem mehet; azután a' Tanút el eleresztette, mellyetis meg beszéllvén az Urának, csak hamar el mentek Balla Jánostól más helyre lakni. In reliquo⁴⁵⁹ a' Tanú egyebet nem tud Balla Jánosra, mert azután háza felé Sem kívánczozott menni[...]

328. Az ágyra fölvetett leány megerőszakolása

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 378.

Anno 1765^a Die 10^a Mensis in Oppido Vásárhely

[...]Pernijés Margitnak [hívnak] Thési mintegy 26 esztendős Papista vagyok.

Miért vagy fogva?

Azért, hogy most leg közelebb ell múlt Sz[ent] György nap tajban Veszendő Mihály nevezetű Cibakházi arendátorral meg estem.

Miképpen, és hol estél véle megh?

Ugy estem, hogy az aszonyom Szolnokban ment a Templomban csak magam maradtam a' Gazdámval oda haza, ellesteledvén, vélem gyertyát gyújtatott, azt bé vévén mingyárt Derekon kapot, az agyára föll vetvén azonnal rajtam erő szakossan megh tette.

Hogy tehetett volna rajtad erőszakot, hamagadnak is kedved arra nem vólt?

Megh tette biz az, mert kemény erős ember vólt, és akkor boros is vólt eleget voltam azon, hogy valami képpen a kezéből ki szabadulhattam volna, de semmi képpen sem szabadulhattam megh tüle[...]

329. A legény a leányt földhöz vágta és megerőszakolta

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 507-508.

⁴⁵⁸ Addito eô = hozzátéve, hozzáadva, hogy...

⁴⁵⁹ In reliquo = a továbbiakban.

Anno 1773. Julý

Bunko Kovács István circiter 20 éves, vásárhelyi kálvinistát, Surányi András béresét így vallatták:

[...]Mi okon fogtak meg?

A Becsey István Leányaért.

Mit cselekedtél néki?

A Cseresznye fa alatt a Szőlőbe le nyomtam mert a földhez vágtm s. a gatyámat az inamba bocsajtottam és már a Szerszámomat a Leánynak Szemérem tesébe beléis tettem, de a Leány nagyon kiabált, es annak kiabálásara oda jött egy Asszony, s. akkor hagytam felbe dolgomat.

Hogy merted reá vetni magadat?

Mert mindég arról gondolkoztam hogy jo volna már egyczer azt probalni, s. most csak reá attam magamat.

Mit keresett nállad?

Másod magával jött a Szőlők mellett lévő uton, én pedig a Gazdám Szöllejébe kapaltam, be hívtam őket Cseresznyere, béis jöttek s. ettek; de mihelest en azt az egyiket meg kaptam, és a földhez ütöttem, a másik el Szaladott[...]

330. A megerőszakolt lány teherbe esett

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1079.

Anno 1776. 5^a 9^{bris}

Molnár Ferenc takácslegény a csanádi püspök Maros melletti vendégfogadójában, ahol senki sem látta, megerőszakolta Füles Ilona circiter 16 éves vásárhelyi kálvinista hajadont, majd azután még vagy háromszor közösült vele. A lány teherbe esett.

331. A kislányt a német katona karddal kényszerítette a közösülésre

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1179.

Anno 1777.

Egy utazó német katonát 2 éjszakára elszállásoltak egy vásárhelyi házban, ahol karddal kényszerítette a 16 éves Tot Kata hajadont, hogy megadja neki magát. A lány teherbe esett.

332. Kényszerhelyzetben közösült a lány

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 1182-1183.

Anno 1777. die 12. 7.bris.

Amikor Csernyák Erzse circiter 19 éves szarvasi lánytól megkérdezték az úriszéken, hogy [...]hol és kitől kaptad a nagy hasat?, így válaszolt:

[...]Győri Ferentz nevezetű mostani Vásárhely varossa Gazdájánál szolgáló lévén, ki küldöttem eö kegyelmétül arpát a Tavasszal vetésre rostálni, mely Szállás távol lévén a Várostul ott kellett hálnom, s akkor éttzakán a Gazdamnak János nevezetű kisebbik Béresse hozzám jöven addig kényszerített meddig magamat azon gonosz tselekedetre nem botsattottam.

Volt é többször véle közöd?

Volt ugyan azon éttzakán masodszor is, de többé se véle se mással nem.

Miért adtad magadat akkor is azon gonoszságra?

Mivel magunk voltunk tsak ketten a' Szálláson, féltem a mint fenyegetett, hogy ha nem tselekszem meg öl[...]

333. Három kilsány erőszakos megrontásának kísérlete

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 51-54.

Anno 1778. die 8.^a Februarj

Fazekas András circiter 58 éves (máshol 50 éves), az Árva vármegyei Oszada községből való pópista az úriszék előtt „istentelenségeit” tagadta.

Notandum⁴⁶⁰

1.^a Öreg Kása Janos nevű, Eörzse leánykáját melly cir[citer] 7. esztendő vagy 6.^{ad} akart meg megrontani, a mint az leányka vallya, de sivalkodása után, mivel többenn is voltak a háznál kívül eztet ell bocsátotta.

2.^a Ezen kiss leányka, és másik hasonló hozzája ki mentek és tsak Lantos István vera nevű cir[citer] 5. vagy 6. esztendő Leányka bent maradott eztet is meg akarván rontani egyebet nem tehetett nekie, hanem lába közé nyomván tsak polluálta⁴⁶¹ eötet, amint eztet a Leánykának az alsoja meg mutattya, melly itt a város hazánál tartatik.

3.^a Bizonyos hogy 9. esztendőnek előtte is egy leánykát akart meg rontani hanem rajta erte az Annya, ugy meg szabadította, ettül mihelyest azon Leánynak az annya haza fog jönni, a fassioját által küldöm az Urnak.

4.^a Vólt feleségét is által küldöttem, minthogy bigám[ist]a lévén, nem írtózott a Tekentetes Nemes Vármegye Sedriájának tilalma ellenn ujja edgyütt lakni az Városnak nagy botrányozására. Ennek a neve Kakas Kata Arva vármegyéből[...]

*

Fazekas Andrást újra vallatták:

Anno 1778. die 6.^a Aprilis.

[...]Eöreg Kása Jánosnak Eörzse nevű Leánykáját mi okon akartad meg rontani Szüzességét fel törni?

En nem akartam csak a nagy irigységből fogták reám a szomszédom.

Miért Sivalkodott tehát a leány S akkor bocsátottad el?

Nem Sivalkodott bizony az. Igaz hogy az agyamra tettem, de csak azért hogy ott alá S fel ne járkállyanak.

Lantos István Vera nevű 5. vagy hat esztendő Leánykájatis miért akartad meg rontani?

En nem akartam, eztis irigységből fogták reám.

Mi haszna tagadod hiszem a mag is meg láttzik a Leányka pöndölén?

Csak téjjel meg csöpögtették és reá fogták hogy mag volna, de nem az.

A további kérdésekre is tagadó válaszokat adott. Ezután tanúvallomások következtek:

1.^a Iffjabbik Kása János Eörzse nevű cir[citer] 6. esztendő Leánykája vallya, hogy most napokban, a melly 5.^a Februarj vólt delután. Fazékas András Hazánál fonyogattván öreg Kása Panna nevű, és Lantos István Vera nevezetű, és mind egykorása [így!] Leánykákkal edgyütt, a ketteje ugymint, Kása panna, és Lantos Vera, a házbul ki menván, mindgyárt fel kapta az agyra és az ruhácskáját fel emelte, igen hánkolódott, és Sivalkodott, mivel a Ketteje is bé jött el bocsátotta.

2.^a Lantos Vera cir[citer] 6. esztendő azt vallya, hogy a másik két leányka ki menván az udvarra eötet az ágyra le vetette, és fel emelvén a szoknyátskáját, és az alsóját, a lába köze nagyon nyomta, valamit, Sivalkodott, mivel fájdalmakat szenvedett a két Leányka bé nem mehetett a házba, mivel az ajto bé vólt zárva, hanem az ablakon látták, hogy az agyonn Kiábált a vera Leány, ezeket mind Panni, mind pedig Eörzse illy formánn beszéllek, melly dolog hérül esvén az Annyának, Fazékas hazához ment.

⁴⁶⁰ Notandum = jegyzés.

⁴⁶¹ Polluálta = polnálta = a magját ráeresztette, az ondóval lefecskendezte.

3.^a Lantos Istvánn az Fazikas András házához menvén, már akkor a vera Leánykája Kemenczénél fel állott, és midőn haza hivta volna, Fazekas András ell nem akarta bocsáttani, hanem had lenne még tovább is a meleg házban, de a kis Leányka haza menvén meg beszéllette miként bánt vélle az Ágyonn, és hogy nagyon valamit nyomott a lába közé, akkoris fajlalta, akor az Annja meg tekintvén mind testecskéjét, mind pedig a ruháját, latta hogy az alsója a kis Leányé igen pecsétetes, és még irzes [véres?] volna, ugy osztán a város házánál fel adván a midőn mar kerestetett volna, nem vólt oda haza, hanem harmad napra tul a kőrösön való Réten meg fogattatott.

4. Septinia⁴⁶² February ezen kis Leánykát visitaltatván Tott Kata nevezetű Bába által Feő Biro Uram Jelenletiben referálta, hogy sem az kiss hasánn, sem másutt, nem láttott semmi kékség, annyival is inkább, hogy irótálta volna, hanem az alsojan lévő pecseteket igazi férfi magnak allította lenni, azon alsoja város házánál tartatik.

5.^a Doka Kata, Kasa Mihály Felesége vallya hogy cir[citer] 9 esztendőnek előtte fenyos nappal S. v. a sertés olbann találta le eresztett gatyával terdenn állva Fazikas Andrást, midőn 5. esztendő Leanykáját vévén, a két kezét maga vallára tette, és ugy az kívánságát akarta volna a' fertelmes tölteni, kiis lattván Istentelen szandékban lenni éppen mikor feleje ment volna, egy Szekertzét a földön láttván, és aztat fel vévén beléje akarta volna vágni, a midőnn el ugrott, és tovább fél esztendőnél bujdosott valahol az Országban gondolván azután hogy már a dolog feledékeny ségben ment volna a Csongrádi földre ell jött ugyan, de a Városra bé nem mert jönni miglen a Feleségének meg nem fogadtam, hogy fel nem adgya, ammit fogadtam is olly ertelemmel, ha meg joobittya magát és soha többé az illyen Istentelensegekre nem adgya magát[...]

**334. A kislány panasza, hogy a béres az alfelét is megerőszakolta
CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 423-425.**

A. 1780. 8. May.

Deák Ferenc circiter 24 éves szentesi kálvinistát, Fekete István sámsoni béresét vallatták:

[...]Valoe hogy erőszakot tettél a Mészáros András Leányán Ilonán?

Nem tettem erőszakot, hanem ő maga fogdosta a gatyám madzagát, s. maga huzott a padkára, oda fekütt, s. ott egyczer volt vélle közöm.

Ne tagad mert eroszakossan rontottad meg?

En nem rontottam, mert a mikor vélle közösködtem szeretettis.

Ugy de a' Seggit meg rontottad?

Nem rontottam.

*

Mészáros Ilonát — circiter 11 éves szentesi kálvinistát, aki most Sámsonon, a nényénél lakik — az úriszéken kihallgatták:

[...]Miképpen bánt vélted Deák Ferencz?

Ugy hogy a Padra le döjtött es mezitelenen reám fekütt, a Lábomat kétfelé huzta es a maga Szerszámát belém tette, az en Szemérem testembe erővel, es erőszakot tett rajtam, az után mindég fajt es mostis fáj a testem, a kést kezébe vette, hogy ha meg mondom a lessz a gyilkosom, es hogy Sivalkodtam pofonis vágott, modnván : hiszem nem eszlek meg.

Egyebet mit cselekedett vélted?

⁴⁶² Septinia = hetedikén.

Azután meg fordított, és az alfelemmelis azt cselekedte eroszakosan abbais belé nyomta, fájt nagyon, véres voltam, mostis Sebes vagyok belé, azután Sirva panaszkodtam Néném Asszonnak.

Próbálté annak előtte tégedet többszer.

Akart valamit, már az előttis; de én kiáltottam, és a Kis Leányok bé jöttek a kiabálásomra, úgy hagyott békét; most pedig hijába kiáltottam, mert a' kis Leánykák messze voltak, nem hallották.

A kislányt azután megvizsgáltatták és az alábbi látteleket adták ki róla:

[...]Meszáros Ilona, a fellyebb meg nevezett Deák Ferencz által, erőszakos testi kívánsággal mind elől, mind hátul próbáltatott ugyan, de az Legénynek Szemérem teste nagysága, a Leánynak pedig gyenge idejére nézve ugyan Szemérem Testinek kicsinysége miatt a fertelmesseget egészen el nem követhette és úgy azon Leanyzo Szüzességében Szeplőtelenül meg maradt, mivel véghez hem vihette az el kezdett erőszakot.

335. A gazda az utastársát négyszer kínozza meg a „farkával”

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 590-593.

A.^o 1780. 4. Xbr.

Gerendál István özvegyét: Gráffü Zsuzsa circiter 40 éves, Liptó vármegyei pápistát így vallatták Szőke Albert circiter 25 éves „apátfalvai” pápista, most csanyi ketész felől:

[...]Mi módon erőszakot tett rajtad Csáni Kertész Albert Nevezetű beszéld el?

.....

Homoki Csárdán innend fel vevén a maga Kocsijára Albert Kertész, egy darabig más Két Kocsival edgyüt mentünk egyszer el maradot azon Kocsiktúl, és félre vivén egy darabon az úttúl, a Lovait Ki fogta, azután mindgyárás Kért töllem, hogy adgyak néki, de én nem tettem sok féle képpen magamat, hogy tudnia illik : ű nagy vétek légyen, Szentség törés, és ű mellett, már 2. esztendeje nem közösködtem férfival, még gyermekem is lehet, de mind ezek haszontalanok voltak, hanem elsőbbenis a Kocsin volt vélle Közöm, akkor a midön az uton mentünk a Kocsival, nem Szóllottam néki hogy ne bántson, gondoltam, hogy többször nem fogja cselekedni, de az után meg állot ű Kocsival, a többiek el mentek akkor le rántván lábamnál fogva, meg tette, és ismét egy kevésig el hagyván, ismét még háromszor, és mindenkor el végzette, az Közösködést véllem, hanem akartam engedni, mindgyárt botra Kapot, és azzal akart verni.

Mint hogy nem mesze voltatok az úttól, miért lármát nem Kiáltottál?

Senkitsem láthattam, Kiabáltam is, de akkor iszonyú Képpen Káromkodott, az után Kéntelen voltam vélle halgatni, és szenvedni.

Talán néked is volt Kedved azon gonoszságra?

Nékem nem volt, de mivel a Derekamat nagyon meg rántotta, és fájt, az után semi erőm nem volt, csak úgy bánt véllem, amint magának teczett, s. negyszer ellis végezte velem ű dolgát.

Miképpen jöt világosságra a ti dolgotok?

Mert meg Kinzot a farkával, azért én adtam fel[...]

336. Az ifjú éjszakánként magányos asszonyokra törte az ajtót, és erőszakot követett el rajtuk

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 4. pör.)

Anno 1790. Juny.

Species Facti

Várad Samuel N[eme]s Bihar V[árme]gyében helyheztesztett Hoszu=Pályi nevű Helységről eredendő, egy darab időtől fogva itt Samsonon s most utoljára én nálam mint Kotsis lakott, a ki ellen is három rendben az panasz előttem le tétetett, hogy eő Félre tévén mind Isteni mind a Felebaráti Szeretetett Mások[na]k Feleségeire Étzakák[na]k idején rajta megy, s késéléssel ijesztgeti /:a mint magok az Aszonyok panaszolták:/ az ajtokat rájuk törí és a rosza erőlteti, a mint is ide accludált Benevolum Examenből⁴⁶³ ki tetzik, hogy házasság Törést tselekedett. Mellyre nézve mint házasság Törő, és Etzakákon Hazakat be Törő a ki az M[éltóságos] Urasság házát is [...]lálni⁴⁶⁴ batorkodott, hogy az haza Törvényei szerént érdemlett Büntetést meg kapja az 5. Törvény Szék[ne]k be küldetik, és az Vásárhelyi Tömlöztzre expedíaltatik.⁴⁶⁵

Szyg[no] Samson 27^a Aprilis 1790.

Tákó Ádám Ispány.

*

Benevolum Examen.

1^a Mitsoda Varmegyéből, mitsoda Helységről eredendő vagy?

Bihar V[árme]gyéből, Hoszu=Pályi nevezetű Helységről valo vagyok.

2^a Mi [a] neved?

Várad Samuelnek hinak

3^a Mitsoda vallásu vagy?

Reformatus vagyok.

4^a Hány Esztendő vagy?

Husz Esztendő lehetek.

5^a Miért Fogatatál meg, mi Tsint tettel?

Azért fogattattam meg, hogy már három rendbe étzakának idején az mások házára az én Felebarátim Feleségeire, midőn Férjek oda haza nem volt ra mentem, és az ajtot reájok törtem, s nevezetessen elsőben Latzki Mihály kertész ithon nem létében házához mentem és az Pitvar ajtonak kilintsét be törvén ejtzakának idején belljebb kéreszkedtem hogy be botsaj[tan]ának azt adván okúl, Kóti Ferentz Dudást keresem de onnan szépen el jöttem.

Másodszor Szabo Josef kertész ithon nem létében étzakának idején Feleségehez mentem, és a konyhába azzal paráználkodtam ugyan azon étzaka másodszor oda menvén be nem akart ugyan botsájtani, de még is be eresztet az Aszony, s véle öszve veszvén ugy szaladott az Aszony a szomszédban lako Hadnagyhoz, a ki is onnan engemet az Biro házához vezetett, hol Biro uram meg pirongatván el eresztett

6^a Hányszor közösködtél a Szabo Josef Feleségével?

Ötzör vagy hatzor paráználkodtam véle,

7^a Mit kerestél azon M[éltóságos] Urasság házában az Béresnek ithon nem létében, hol Felesége lakik és mi végre törted be az konyha Tábláját, s az vass rostilyon miért bujtál be midőn az Béresné be nem akart botsájtani Etzakának idején?

Egy Imre nevezetű Jó Barátom hit engemet oda, hogy Tojást ehessünk, a mellyet loptam volt, s mint hogy kéreszkedésemre be nem botsájtott gondolván hogy aluszik ugy törtem bé az Táblát, s bujtam be, hogy fel költsem, és a Társamat ugy botsájtottam be a pitvarba, akkorára az Aszony is ki jöven világot gyujtott a Tojást meg ettük, s el mentünk.

Sig[no] Sámson Die 27^a Ap[r]ilis 1790.

⁴⁶³ Accludált Benevolum Examenből = a mellékelt, csatolt önkéntes vallomásból.

⁴⁶⁴ [...]lálni = a szó eleje olvashatatlan, sérült.

⁴⁶⁵ Expedíaltatik = végrehajtatik, elvégeztetik.

Kovats Janos Kertiz Biró

Tákó Adám Ispány.

*

Delictum ob quod interceptus

Ob adulterium, et plurium Mulierum ad idem violentam Sollicitationem.

Exitus ē Carceribus

30^a Septembris dictate ea reflexione debilioris constitutionis, ac propterea ad Locum originis reinviatus. [= büntett, amely miatt elfogták: paráznaság miatt, és mert több nőt erőszakkal erre csábított. Kiengedték a börtönből szeptember 30-án abból a megfontolásból, hogy gyenge testalkatú és ezért visszaküldték eredeti lakóhelyére.]

337. A meghiúsult erőszak**CSML SZF. IV. A. 21. b. 3.: 361-362.****Anno 1790. Die 21^a 7^{bris} Mindszenten[...]**

Bozó András circiter 30 éves mindszeni, feleséges pápistát, aki házas zsellér, de most „szöllőpásztor”, így vallatták:

[...]*Miért fogtak meg?*

Azért, hogy Marton János Kertésznek hajadon Leánya panaszt tett reám, mintha én ő rajta erőszakot akartam volna tenni.

Úgy vagyon /:hogy te erőszakot akartál rajta tenni:/ a panasz vald meg igaz e az?

Én nem akartam rajta erőszakot tenni, azt nem igazán mondgya, hanem csak tréfálkoztam vele.

Hallode nagy vastag tréfa volt az, hogy te olyan Leány személyt, a szöllő töke közé le nyomván, alsó ruháját fel fődőzted, és a magad gatyáját is le toltad; úgy feküdtél reá, igaz e az vald meg.

Az igaz, hogy én a Leányt le nyomtam, mellém fektetvén, de a ruháját én fel nem hajtottam, sem pedig a gatyámat meg nem oldottam, hanem csak tsiklandoztam tréfálkozván vele.

A Manga Pista Felesége Pap Gyurának a Menye és a Borka Jánosnak a Kiss Leánya rajta értek gonosz tselekedeteden, majd szemedbe is meg mondgyák hogy mit tselekedtél, és hogy azon leány, Kit te lenyomtál, az eő lármájokra sirva szabadult ki alólad, azért jobb, hogy igazán meg mondod tselekedetedet.

Ha szememben mondgyák, sem igazán mondgyák, mert én semmi roszt sem akartam vele elkövetni, való ugyan, hogy a Leánya midőn a Kezemből ki szabadult, sírt, de azért sírt, hogy a Kendőjét az szöllő őrzés fizetésért elakartam tőlle venni, nem pedig egyéb dolgomért, azért ha ezerszer reám esküsznek is én soha sem vallok egyebet, a mit eddig vallottam.

*

A bíróság záradéka:

Martony Erzsébet mindszeni, circiter 18 éves hajadon elmondotta, [...]hogy ötlet Bozó András Rab a Szöllő Tőkéhez vágta, a két kezét két felé fogta, gatyáját le oldván, a Leányra rá dűlt, de ugyan csak gonosz szándékát végben nem vihette mivel szüntelen forgott a Leány alatta[...]

338. Erőszakkísérlet**CSML SZF. IV. A. 21. b. 3.: 528-533.****Anno 1791. Die 2^a Martý Mindszenten[...]**

Kapai István circiter 18 éves vásárhelyi „szegény ember calvinista nőtelen fiát” így vallatták:

[...]Mitsoda gonosz indulattal vetemedtél arra, hogy a mindszeinti csárdásnak Szeri Josefnek Leányán erőszakot tettél-

Én nem tudom, tselekedtem e vagy sem, mert nagyon részeg voltam.

Hogy nem tudnád, mit tselekedtél, holott a Tiszán a Csonakon, midőn rajta értek, el tudtál menni, és még akkor is úgy Kiáltottál vissza, mondván: no baszom az annyát, jöhet már utánam akár ki, nem félek, meg miveltem a Leányát; tehát te nem voltál részeg, vald meg volta Képpen tselekedteted-

Én nem tudom, mentem e a csonakon, jöttek e utánam, vagy sem, azt sem tudom, mi Képpen fogtak meg[...]

*

Productum sub /-

Visum Repertum, Az Mind szenti 8. esztendő leány felett, melyet 9^{ik} Aprilisnak ezen folyó esztendőben meg tettem: Bizonyítom, hogy meg vizsgálván erőszak után az szemérem testét, semmi leg Kissebb erőszakot nem tapasztaltam rajta, mivel azon fent nevezett test az maga előbeni természeti Constitutioban⁴⁶⁶ éppen meg maradt; Hogy pediglen egy Kevéssé nagyobbnak tétzik, mintsem azon esztendőket illetve, az az oka, hogy az Leánynak egyéb teste is jó Compactiójú,⁴⁶⁷ és hogy az olyan személyeknek természetek után nagyobb szokott lenni és nagyon.

Sig[no] 9^a Aprilis 1791. Vurmp[...] N[emes] Vármegye Chirurgussa.

339. Erőszakos petting

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 14. pör.)

Anno 1796. Ápr[ilis].

Species Facti

Anno 1795. 26^a 7^{bris} Csongrádi Benkő Andrásnak kenderét vitte áztatni, Sámsoni lakos Kurutz János Feleséges, gyerekes ember maga szekeren fent ült Benkő Andrásnak hajadon Leánya mint egy 16. Esztendő ülven magánossan a Szekeren. A mint a Sámsoni Földről ki értenek a Czigány járásra, Kurutz János fel üll a Szekere közel a Leány mellé ki subával be volt takaroszva, és mond neki, Hát Judka vane már szemérem szöröd, nints nékem felel az Lány, akkor még közeléb ülven Kurutz mond de majd meg nézem én vane, vagy nints akkor az Leányt tapogatni, gatyáját meg oldván rá feküdni s dolgát végezni ambár az Leány esenkedne, s az dolognak ki mondásával fenyegetni nem iszonyodott; Es így szüzeségetől erőszakossan meg fosztani.

Haza jöven az Leány panaszkodott Mostoha Annyának az rajta történt dologról, ki eztet tsak tréfának lenni vélte, az után panaszkodott sírva a Leány szomszéd Aszonyok[na]k Szekeres Jánosnének, ki nem hiven az Leány beszédének ruháját meg vizsgálta, és azont véresnek lenni tapasztalta. Azért a Leánynak édes Atyát meg szollította, s mint egy meg támadta Szekeresné, hogy Leányán történt dolgot miért fel nem venne. Erre Csongrádi Benkő András szomszédgyát Kurutz Jánost magához szollítván a dolognak valóságát ki tanulni akarván ígérte neki, hogy eő ezen dolgot örök feledékenységbe hagyná, tsak hogy Kurutz nyilván vallaná meg, mi modon esett az dolog, s lehele félni attól, hogy az Leánynak Nagy hasa lesz. Erre felelt Kurutz János: No szomszéd Ur az igaz, hogy egy kitsit bántottam, de nem úgy mint Feleségemet, a Természetet se hagytam nála azért nem kel félni, hogy nagy hasa lesz, ha pedig a lesz, mindenkor itt leszek én; hogy pedig ezen mondását visza ne huszhassa Kurutz Benkő András kívánta, hogy eztet még valaki előtt is meg erősitené Ugyan azért Szekeres

⁴⁶⁶ Constitutioban = állapotban.

⁴⁶⁷ Compactiójú = felépítésű.

Jánosnét el hivatván Benkö; azon Aszony előtt is úgy, a mint felyebb, vallota Kurutz hogy eö tsak egy kevéssé bántotta a Leányt.

Sig[no] Sámson 1^a 8^{bris} 795. Jákó Adám Ispány.

*

Benevolum Examen Joannis Kurutz Incola Praedii Sámson quod Vislationem Virginis incusati. [= Kurutz János, Sámson pusztá lakosa kegyes vizsgálata szüz megrontása okából.]

Hová valo vagy, hány Esztendös, Mitsoda vallásu, és sorsu ember vagy?

Tersztenya várossából Toth országból van eredetem, Nyir=atdonyba laktam, onnan jöttem Samsonba lakni, 36. Esztendös Romano Catholicus Feleséges gyermekes kertész dohány termesztő vagyok.

Voltále valaha fogva?

Soha világ eitembe.

Hat mostan mitsoda Történetben estél, beszéld elé volta képpen.

Vittem Csongrádi Benkö András kenderét Komlos alá ásztatni Judka Leanyával szekereken két Tinaimon, gyalog menvén a szekér mellet egész a Czigány járásig, ottan felültem a szekereimre és mellé ültem a' Leánynak kérdezvén tőlle : vane farod, mondotta nints, én fel fordítván pendelyét meg tapogattam, s gatyámat meg oldván rá döltem, ujjaimal bele nyulván midőn láttam, hogy nem lehet, tsak rajta tsiszolottam, s, ereszvén a Természet meg indulását, magam felre rántottam, s úgy ment el töllem, de én egyebet nem tsináltam, nem is ereszkedtem belé.

Oltalmazta, védelmezte e magát a Leanyzo?

Az igaz, hogy mondotta ne bántson kend, de nem igen nagyon taszigáltt. s mikor rajta feküdtem akkor is azt mondotta mit akar kend, feleltem, bolonságot. ezek után le akart a Leányzo szállani a szekereimről de én nem engedtem hanem magam szállottam le, és mentem a Tinok előtt.

Hallode, el van rontva az Leány, hát mit himezel hámozol, vald meg közösködtél e volta képpen véle.

En úgy mint Aszonymal szokás nem közösködtem, s nem is rontottam el egyébbkép hatsak akkor nem, midőn Ujjaimal előte visgáltam, lehele véle közösülni, vagy sem?

Sig[no] Sámson 1^a 8^{br} 795.

Jákó Adám Ispány.

*

Kurutz büntetése 3 havi börtön, 80 botütés és a szülőknek 4. Ft. 30. xr. vérdíj fizetése volt.

340. Idős férfi erőszaktétele

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 16. pör.)

Anno 1796. Ápr[ilis]

Anno 1795. 19^a 8^{br} Vásárhely

[...]Kinek hinak [é]s [a] t[öb]bi]

Iván Gyurka a nevem 50 esztendös Darvasi születés Bihar var[me]gyeből Olá hitü Özvegy a Pánczél, Pintér, Korsós[...] Juhasza vagyok

Miért fogtak meg?

Valamely aszszony Személly a tanyák között hozzám jöven ajánlván magat a buja tselekedetre úgy, ha nekie egy Juhot adnánk, én meg tselekedtem, és közösködtem is véle nem tagadom, mint hogy pedig az ígért Juhot meg nem adtam úgy adott be.

Ne hazudj, mert magad hitad ki a Tanyák közzé hogy egy döglött Bárány vagyon ott, hozná bé azt a tselédjenek; 's azután ott kérted az véle való közlésre, ő azomban nem engedelmeskedvén erőszakot akartál rajta tenni.

Én azt meg mondtam azon asszonynak, mit akarok velle és minek előtte ki mentünk volna a Tanyák közzé már akkor meg ígértem Nekie a bárányt így nem tettem rajta erőszakot, mivel magának is kedve volt reá.

Hiában tagadod, mert majd szemedben mondja azon asszony.

Én nem bánom ha szemedben mondja is, tudom nem mondhat egyebet tsak a mint vólt.

Itten szemben állittatván a rab azon asszsonyal, azt vallyá, hogy a tanyára bé menván a rab, azt kérdezte az asszsonyitol ithon van é az Urad, az felelte a rabnak, hogy nints, de mindjárt elő jön, azt mondta azonban a rab, jöjj ki a földek végire, ott van egy döglött bárány hozd be én Neked meg mutatom hol van, azomban el menván az asszsony, és midőn már távol volt a Tanyától le kapta az asszonyt, és ottan közösködött velle, midőn kiáltani akart az asszony a segedelemért a torkát fogta bé a rab hogy ne kiálthasson.

Ezeket mind hallottad mit felelsz reá?

Én azt mondom, örökké, hogy Nékie is tsak olyan szándéka vólt reá mint Nékem.

Vóltál é valaha fogva?

Vóltam egyszer hat napi árestomban de meg nem vertek[...]

341. Erőszakos enyelgés egy 13 éves lánykával

CSML SZF. IV. A. 53. a. 9. (D. 64. pör.)

Anno 1809. Jan[uár] 23.

Történet

Erdei, másképp Mótzán Ilona, 13^{diik} esztendőben járó Leányzó, és Magyar Ferentz Vásárhelyi Földel bíró Lakosnak szolgálla, panaszzollya : hogy e folyó 8^{br} hólnapnak 10^{diik} napját követő estve most nevezett gazdája a Szállására ki jönnén, és az Exponens Leány gyermeket /:aki magányossan lévén a szálláson, már ekkor a pitar ajtó megett belőlről le feküdt:/ erőszakossan a Földön fektében le nyomván, rajta el tókéllett fertelmes indúlatot, és paráznaságot el követni, és azt össze s= vissza martzangolni iparkodott, de végtére tsak ugyan fel hagyván minden erőszakoskodással, amidőn az Istálló előtt ki feküdt, az Exponens Leány gyermek alattomban ruházattait a Ház ablakán ki rakván, és a Házból ki lopódzván, még akkor késső éjjszaka lopva az édes anyához haza szökött — [...]a panaszzokodó Leány gyermek a Ne[me]s Vár[me]gye hites Bába Asszonyával rend szerént meg vizsgálattott, aki ugyan azt referállyá, hogy a Leányzó maga valóságos szüzességében épen találtatott, de az erőszakoskodó tselekedetnek, és martzangolásnak jelei a Leánynak testén most is meg esmérszenek.

Költ Vásárhelyen 12^a 8^{br} 808.

Palásty István

Város Jegyzője által.

*

Benevolum Examen

Kinek hínak ø

Magyar Ferentznek, circit[er] 34. eszt[endős] Reformatus, vasarhelyi születés Feleséges, földel bíró Gazda ember vagyok.

Miért hoztak be?

[...]be menttem a pitarba, a hol is a szolgálomat magányossan találtam és boros lévén tréfáltam vele, a subamra hol leültt maga a Leány hol felkeltt de én vele nem feküdtem lesem, trefabul le dültem, de nem rosz végre.

Te meztelenül is fekudtél azzal az 13. eszt[en]dös szolgáló Leánnyal, és erőszakot is követél rajta, hijába tagadod? a Lábait is parzasságból haraptad, a mint megtecszik rajta?

Én sem erőszakot nem követtem rajta, se nem haraptam, hanem enyelgettem vele, a mint maszoris tréfálkoztam vele[...]

Szembe állítván Magyar Ferentzel 13 eszt[en]dös Leány Erdey amásképpen Motzán Ilona[...] a Leány azt el esméri : hogy az előtt is treffalkodott vele, és fogdosta, a Csétét huzta; de egyebet nem tett, hanem most fél oranal is tovább feküdt mellette, a pendelét fel huzta, és a labra valóját is le eresztette és noha kergette magatul ötet lökdöste is még sem mentt el, hanem a labatis martzingoltta, az rtzáját harapta : a mint lökdöste ötet ezeket mondotta a Magyar Ferentz[...] miért lökdösel engem seött aztis kerte hogy tsokolná ötet : hanem a Leány azt felelte : tsokolya a Zsidó. Ezekre Magyar Ferentz tsak azt mondja, hogy részeg volt, és nem tudja mit tselekedett[...]

Voltal e mar fogva?

[...]egyszer gyanubul hittak fel engemet a varos Birái, Hajdu Mihaly vádjára, mintá én Gajdan János[na]k a Lakodalmánál Fiu Ersokkal parznalkodtam volna, pedig azt sem bantottam.

Sig[no] Vasarhely 12^a 8^{hr} 1808.

*

Részlet az ítéletből:

[...]a' Leányzó a' Törv[ény] előtt nékie szemébe mondotta; hogy a' Közösködésre minden illetlenséggel készítette — légyen : [...]Magyar Ferentzet 40. Botütésre; a' Botránkoztatásra hozott; és az illetlen Közösködésre készítetett Leányzónakpedig az egész esztendei Bérének ki = adássán = felül még a Betsületének; és tisztaságának rontásáért 20 R[hénes] f[orin]t[o]k[nak] fizetésére szoríttatni. —

342. A kovácsmester megerőszakolta a 13 éves cselédlányt

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 46. pör.)

Anno 1812. Ápr[ilis] 13.

Történet leírása

E' folyó Esztendő Aprilis Holnapnak 2^{ik} éttzakáján Szabó György Kováts Nór Zsuzsanna 13 Esztendőös szolgáló Leánykájával egy szobába hálván, éttzakai 9 óra tájban a' nevezett Leánykát fekvő ágyából hivta a' Kováts a' maga tulajdon Ágyába, hogy menne hozzá feküdni, de a' Leány menni nem akart, mellyért őszve Kurvázt a' Kováts; Már több hívása utánn oda ment a' Leánynak ágyához, és ölibe fogván vitte a' maga ágyába : hogy pedig a' Leánynak sikoltásával elne árultassék az ágyon lévő Dunyhával bédugta a' szájját, és förtelmes indulattyából[...] az ártatlan Leányzót meg fertőztette[...]

N[emes] N[emzetes] Birái Csongrád Várossának.

*

Visum Repertum!

Noór Zuzana 13^a Esztendőös Leány felül, Kin is ezen folyó 1812^a Esztendőben Aprilis Holnapnak 2^{ik} napján Ejtzakan Szabó György által meg szeplősítettven, Melyetis én alább írt; más nap regvel 8 óhra tájban meg vísgáltam, és ezen következő jeleket találtam, ugy mind

Az Szűz Hártya meg szakadva, és az Szemérem Testbül egy kevés vér foldogált ki látzatott.

Mind ezekbül az jelekbül ki tetzik az Erőszak tétel[...]

Verner András Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád Vár[me]gye sebb orvossa.

*

A vallatásnál a kovácmester tagadta a vádat, sőt ocsmányul bemocskolta volna a kislány becsületét:

[...]ennek előtte 10 hetekkel Műhelyemben dolgozó Thrézsi Sándor nevű Legény Jászberényi születés, a' midőn el ment töllem, nekem meg vallotta, hogy úgy élt zsuzsával, mint tulajdon feleségivel[...]

Az egyik kovácslegény tanúként így vallott:

[...]egy ízben Csongrádi vásárkor, a' Tanúnak Gazdájánál több Zsidók lévén szálvá, mint ha a' Zsidókkal egy szobába félt volna háltni Nór Zsuzsanna; a' Tanúhoz ment a' Műhelyben feküdni, és véle aludt egy ágyban, de a' Tanú nem vette észre, hogy valami rossz indulatból feküdt volna hozzája[...]

A kovácmester a felelősségre vonás előtt másnap Mindszentre gyalogolt, ahol a felesége betegen feküdt.

*

El végeztetett

Szabó Györgyöt, mint házasságbeli személyt az Uradalomnak statutuma⁴⁶⁸ szerint 40. botokkal meg fenýítetni, és a' meg szeplősített leány vér díjjának az az : 20 R[hénes] f[orin]t[ok]na]k [...]fizetésében marasztaltatni.

343. Az erőszak nem bizonyítható!

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 249. (D. 62. pör.)

Anno 1821. január.

Történet

Melly szerint Csáki Kata Te[kin]t[e]tes Horváth József Feő Szolga Biró Urnak Tanyásnéja panasz képpen elő adgya : hogy most leg közelébb mult Vasárnap, folyó October Hol[napna]k 8.^{kán} estvéli 7, és 8. Óra közt innen a' Városról két lovú kotsin midőn a' Tisztelt Urnak Tanyájára ki felé ment volna az ugy nevezett Rátz Uton a' tanyák közt utol ért egy ló háta, és egy gyalog Embert együtt menni történt hogy a' gyalogos Ember elvált a' Lóháton lévőtől és tsak hamar a' Ló háta a' panaszolk[od]ónak kotsijához nyargalt és arra kényszerítette hogy meg ályon és Őtet vegye fel a' kotsijára minthogy a' panaszolkodó az Embert nem ősmérte meg nem állott és kotsijára fel nem vette hanem meg vagdalván Lovait azon Embertől menekedni akart, de ez sem használt, mert azon ló háta a' Ló mellé ugratván azt Zabolájánál fogva meg tartóztatta és ilyen szavakkal baszom az Istenedet a' panaszolkodót kényszerítette hogy vegye fel azt mondván hogy Ő bizonyos Kis Pál fia légyen Azonban a' panaszolkodó azonnal észre vette hogy rossz Ember légyen, mivel a' Kis Pál fiának lenni nem ősmérte : — kérdezvén továbbá a' panaszolkodó hogy mi végre allította meg zabolánál fogva kotsijába lévő lovat erre ismét azon ló háta azt felelte mondván baszom az Istenedet azért hogy meg akarlak baszni; — ezek után több felesőlődések közt a' lovát a' Kotsi Lőtshöz akasztván a' kotsira felugrot és ott sok küszködések közt erőszakos képpen a' panaszolkodóval közösülni akart de arra semmiképpen nem mehetet az után le ment a' panaszolkodó Kotsijáról és tsak azt várta hogy a' panaszolkodó Helyből elhaladgyon el ment a' maga utyára[...]

Költ Vásárhelyen 10^{ik} 8^{br} 820.

Kolumbán Ferentz Eskütt által.

*

⁴⁶⁸ Statutuma = rendelete, határozata, szabályzata.

Varga Mihály 18 Eszt[endős] vásárhelyi — feleséges gyermekes — Ref[ormátus] — az atyámmal egy Kenyéren vagyok, aki földes gazda[...], az önkéntes vallomásában mindent tagadott. A panaszkodó nőt nem látta, nem is ismerte. Ugyancsak a vele lévő gyalogos béres: Forrai István is azt vallotta, hogy az asszony békességben haladt a tanyára. A bíróság a vádlottat fölmentette, a vádat pedig elejtette.

344. A 14 éves kislányt a búzában erőszakolták meg
CSM. SZF. IV. A. 53. a. 11.: 820. (D. 67. pör.)
Anno 1824. Jun[ius]

Történet le Írása

Folyo Esztendőbe[n] Majus 27^{ik} napján hozzám jött Martso Istvánné azonn panasszal hogy ő Kotsiját, lovát, a' tanyára egy 14 esztendő Leányától ki küldvén midőn a' leány egyedül maga vissza felé jött volna egy ember a buzába erővel be huzván rajta erőszakot tett; és midőn engedelmeskedni nem akart volna fujtogatta, és ruháját is meg szaggatván tsak ugyan meg szeplősítette ä mint az ide[...] mellékelt examinatus Bábának attestatuma bizonyította, de hogy ki lett légyen azonn ember nem tudta a Leány, sem nem esmérte, hanem azt mondotta hogy ő reá esmérne, melyre nézve én mindjárt két lándzsást adtam mellé, de akkor meg nem találtattam; hanem e folyo junius 4^{kán} ismét hozzam jött a' nevezett asszony azonn jelentessel hogy azonn erőszak tevőtől valami olyas hirt hallottak hogy a' tanyákon reá akadnának, ekkor ismét melle adtam két Lándzsásokat, a' Leány mindenütt velek lévén több tanyákat meg vizsgálván, tsak ugyan végtére reá esmért Budai János Novák János beressére, kit is meg fogván be hoztak, először ugyan tagadta, de azután maga is el beszellelte a dolgot. Mely is bővebb meg vizsgálás végett a' T[ekintetes] N[eme]s Uradalmi Ügyészi Hivatalnak ezennel által adatik.

Vásárhelyen 5^a Juny 824.

Keresztes Josef Város Kapitánya által.

*

Budai János Önvallása.

1824 Eszt[endő] Junius 8^{ikán} H[ód]m[ező] Vásárhelyen e' következő önkényes vallás vétetett ki:

Mi a' neved 's a' t+

Budai János 20. eszt[en]dős Ref[ormatus] Vásárhelyi, nőtelen Novák János Béresse.

Miért vagy fogva, vald meg igazán+

Most leg közelébb múltt áldozó tsötörtökön⁴⁶⁹ a'kutasi útszélen Tanyánk eránnyában egy elladó kiss Leány az árokba ülven, oda mentem hozzá 's ott őszve beszélünk, azután bementünk a' Búzába 's ottan egyszer közösködtünk, eő aztat mondja hogy erővel húztam be, a' Búzába s erőszakot tettem rajta de az nem igaz, mert néki = is vólt reá kedve.

Hogy merted te azon fiatal Leányzót szüzességétől erővel meg fosztani, mert az nem igaz, hogy eő nékie=is kedve lett vólna hozzá, hiszen úgy miszükség vólna a' dolgot nékie maga gyaláztatásával fel adni!

Én erővel nem bántottam mert az állotta, nem kiabált sem semmit nem tsínáltt[...]

Szemre állitatván Martsi Judka Leányzó, ez szemébe mondotta, hogy áldozó Tsötörtökön, a mint a' Tanyáról hazafelé jött volna, a' V[asba] fogott azután utanna sietvén megkapta 's szidalmazások között a' Buza közé huzta, azután hogy

⁴⁶⁹ Áldozó csütörtök = pünkösöd előtt van 10 nappal.

nekiabálhasson a'száját befogta, 's a'mint tőle menekedni akartt volna, a'ködmönit=is elszakajtott, 's azután a'kezeit hatra fogta — a'pendelit felemelte, 's így rajta erőszakot tett légyen, amit a' v[asba] fogott ezuttal elismertt, egyedül azon környülállás eránt, hogy káromkodott, és a Ruháját elszakajtotta volna azt valván hogy arra nem emlékezik.

Hogy vetemedtél te illy nagy baromi tselekedetre — hihető már te többszöris próbáltad az illyes erőszakot paráznságokat÷

Még soha nem tselekedtem többet, nem tudom én hogy vetemedtem reá, tsak nagyon nagy kedvem vólt akkor[...]

*

Itéltetett:

A' vassban fogott önkényes vallásabol az ki tetzvén, hogy Martsi Judith az vele el követett paráznságban meg-nem egyezett; azomban ki nem súlvén, hogy az erőszak valamely különös kegyetlenkedéssel vitetett légyen végbe a' vassban főgott által; ugyan azon vassban fogottat mint még semmi egyebb gonosz tettről meg-nem rovottat, és fiatal^{1/4} esztendei vasba, köz munkán, és hetenként két napi bőjtelt töltendő rabságra, és 30 paltza ütésekre kárhoztattni.

345. Az elmegegye lány az erőszak következtében teherbe esett
CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 170. (D. 95. pör.)
Anno 1826. Nov[ember].

Species facti

alázatos Könyörgő Levél

Tekintetes Uradalmi Fiscalis Úr!

Az Isteni gondviselés, több gyermekeim között adott, 3 életben meg tartott egy Kata nevű Leányt, a' ki mind Testében a' nyavalya töressel együtt járó más nyaválák miatt a' dolgozásra alkalmatlan, mind elméjének gyengesége miatt a' mások szánakozásának tárgya. Ezt a' Lelkében testében nyomorékot egy, a' Szomszedomban lakó Magonyi Mihály nevű nőtelen, a' rossz nevelés miatt minden féle gonoszságra hajlandó, 's azt követő ifju, a' fajtalan pajkos indulattól vezéreltetvén, alattomos és ellenemre esett hozzánk való járásában teherbe ejtette, melylyet mi Szülék tsak mostanába vettünk észre, midőn már mozgó gyermek van a' méhében, és nem sokára szüendő is. — Annyi esze a' Leánynak még is van, hogy midőn pirongattuk, és faggattuk volna: kitől való a' terhe? meg tudta mondani, hogy Magonyi Miska tett erőszakot rajta.

Midőn azt a' Betsülletes Helybeli Biráknak tartozaskeppen és tanács adaskeppen be panaszoltam volna; azok útasítottak a' Tekintetes Uradalmi Fiscalis Urhoz.

Mithogy én Szegény Ember vagyok, és másik illyen nyomorúlt gyermekem is van — a' meg születendő gyermeket nem nevelhetem, Házaamnál neki helyet sem adhatok, de az Anyja is még a' koldulásra is elégtelen — a' kire vall, az is egy élhetetlen — 's meg lehet hogy el is tagadja gonosz tettét, mi tévő legyek? Meltotzassek Tekintetes Fiscalis Ur keserves panaszomat kegyesen szívére venni, és bõlts tanácsával meg vigasztalni — nagy alázatosan instalom⁴⁷⁰ — a' ki ezért háladatosságomat igervén, tisztelettel vagyok.

Sámsomban 1826dik Esztendőben, Mayusnak 29dikén.

Tekintetes Uradalmi Fiscalis Urnak

Szegény Szolgája Gubás Varga János
 Sámsomi Kertész.

⁴⁷⁰ Instalom = könyörgöm.

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved÷ 's a' t :

Magonyi Mihály 27. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Samsonyi — Nötelen —
Paraszt.

Miért vagy fogva?

Gubás Varga János Szomszédunk reámfogta, hogy a' Leánnyát bántottam, vagyis
fölsináltm, p[edi]g én soha oda sem jártam — mert az nagyon hamis Ember.

Gubás Varga János nem fogta reád, hanem maga azon nyomorék és elmétlen
Leánnya, aki töled teherbe esett valja azt hogyte erőszakot tettél rajta! — azért valj
igazat÷

Nem tettem én — hanem az attya veri, hogy másra ne mondja csak én reám.

Elő állítván Varga Kata — olly elmétlennék bizonyította magát — hogy a'
v[asba] fogottal való szembe állítása alkalmával semmihasznát sem lehetett venni,
értetlen — 's egymással ellenkező kifejezései miatt : hanem szembe állítván a' v[asba]
fogottal Gubás Varga János, ez szemébe mondotta, hogy eő meg esett Leánnyát soha
sem bántotta a' végett, hogy a' v[asba] fogottra valjón, mert az azt minden erőltetés
nélkül kívallotta — hogy a' v[asba] fogott egy éjtzaka háromszor erővel reáfeküdt, 's
maga a' szembemondó=is többízbe látta önnön házánál — de a' v[asba] fogott mindent,
mégaztis tagadta hogy a' szembemondó házánál jártvolna.

Vótálemarfogva 's büntetve÷

Éjjeli Kóborlásért egyszer hatot tsaptak rajtam ott Sámsonyban.

Mi vagyonod van?

Nintsen semmim.

Költt Vásárhelyen 10. Juny 826.

Kováts István urad[almi] fisc[ális] Actuar[ius]

*

Az Tekintetes Kováts István Actuarius Ur Parantsolata Szerint meg jelent Gubás
Varga János Leányával együtt az Leánynak az atya az Méltóságos Uraság Szérűlyén volt
tiz hétig akor mikor az a Magonyi Mihály az házanál helytelenkedet mást Senkit mást
nem tapasztaltak ott hanem csak ötett amelyről Bizonyságot tehetnek sokan amelyről mi
is Samsomi Bírák Bizonyságot tészünk hogy ezen Magonyi Mihály sok engedetlenséggel
volt elenünk mi[ál]t[al]unk meg volt Parantsolva hogy este imit amot nekoborogjon
demindég elenünk járt mint Szofogadatlan Rosz ember melyért Testibüntetést is kapot
már érte szólunk

Melyről Bizony ságot tészünk mi Samsomi Bírák

Kelt Samsonban Junius 9dik 826dik Biro Ugy mint Szabo Istvány És esküt Jahor
Ferentz Tized gazda Boros Istvány.

*

Mi alább meg nevezett Sámsoni Bíró, és Esküttek ezen Levelünknek rendiben
illendő tisztelettel jelentyük, és bizonyittyuk, hogy az alább meg irt napon előnkbe jöven
Magonyi Mihály Kertész Lakos Társunk, és Felesége Lengyel Ersébeth egynehány
Tanuival, kértek betsülletesen bennünket, hogy a' Vásárhelyen raboskodo Mihály nevű
Fioknak szabadítására nézve, ezen Tanuiknak Vallásteteleiket halgatnánk ki es
Tekintetes Actualis Urnak parantsolatjára Irásba tétetni ne Sajnálallanánk — mit tudnánk
az ő Fioknak Magonyi Mihálynak eddig való maga viseletéről, és nevezetesen arról,
hogy köztünk lakó Gubás Varga János Kata nevű Leányával valo belső titkos
esemrettségéről, leginkább arról, hogy ahoz mint Szeretőjéhez járt e? és mondhatni e'
hitelesen, hogy az ejtette volna teherbe?

Mi annak okáért az elő állított Személy Tanúkat jó Lelki esmeretekre meg intettük, és meg kerdeztük e' két dolgok felől

1^{ör} Mit tud a' Tanu mondani Magonyi Mihálynak eddig való maga viseletéről?

2^{ör} Titkos, és tilalmas társalkodást az említett Varga Katával vette e' eszebe? és gondolja e', vagy tudja e' bizonyosan, hogy a' méhében lévő terhe attól, és nem mástól volna.

Az alább irt Tanúk ekképpen feleltek, és azt mondták, hogy azt, ha kivántatik Esküvéssel is a' Törvény Szék előtt meg erősíteni készek.

Első Tanú Szilágyi Mátyás, Sámsomi Kertész, R[oma]no Catholikus 45 esztendő

ad 1^{mm} Vallja, hogy említett Magonyi Mihály mindég Ögyelgő, korheles volt, de azt soha se látta, hogy valaha valakiét bántotta volna, vagy más kárt tett volna.

Ad 2^{mm} Hogy valami titkos társalkodása lett volna Varga Janos Kata nevű Leányával, nem tapasztalta, sőt hallotta tőle, hogy ő Gubástól fél, és ötlet, ha lehet kerüli, nem hogy a' Házzához járna[...]

Mind a 6 tanú így vallott.

*

Itéltetett

A' vassban fogot azt tagadván, hogy Gubás Varga János hajadon Leányán erőszakos paráználkodást követett volna-el, és ezen tagadása semmi ellen próbákkal meg-nem czáfoltattván, az ezenvád alól a' próbák elégtelenségek végett felmentve szabadon bocsátatik.

346. Nem sikerült megerőszakolni a megtámadott leányt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 1101-1102. (D. 124. pör.)

Anno 1833. okt[óber]

Csarmaz István vásárhelyi lakos erőszakoskodási peréből az ítéletet ismerjük:

Itéltetett

Minthogy a' vasbann álló a' Leányzónn az Erőszakot el nem követte, hanem hogy a' végre megtámadta az ön vallomásából is ki tettett, ezen elkövetett Tettéért tekintve fíjatal korára 20 korbáttsal meg fenytve szabadon eresztetni.

347. Erőszakkísérlet

CSML SZF. IV. A. 53. a. 14.: 364. (D. 15. pör.)

Anno 1843. jún[ius].

Történet írás,

Sámsón Községének számadó kanászsza Tarján János panasz képpen azt adta előmben hogy az leányát folyó hó 12^a az sertvéseknél Sámsón alatt kint hagyta még ő maga az gazdájnál Kenyérért járt, mely Leányán helybeli lakos külömben Tot Jánosnak juhász bojtárja Puskás Pál erőszakot követet el, mellyért is azt befőgatván ötlet a' Tekintetes Uradalmi Úgyészi Hivatalnak tisztelettel által adom.

Vásárhelyen Martz[ius] 16^a 842.

Beretvás Lajos m[aga] k[ezével]

Város Kapitánnya.

*

1842^{ki} Martius 18^{án} H[ód]m[ező]vásárhelyen kivétetett önkényes vallomás

Mi a' neved 's a' t ?

Puskás Pál 15 éves, Ó hitű, nőtelen juhász bojtár. —

Tarján János Sámsomi kanász leányán hogy mertél erőszakot tenni?

Én nem tettem.

Akasztófára való, hogy mered azt tagadni a' mit valósággal megtettél, mikor annak apja a' sertvesektől kenyérért ment?

Ő a' sertvés, én a juhok mellett lévén, — a' nagy szél miatt a' gödörbe húzodtunk, — 's ottan heveréztünk de én hozzá sem nyultam, bár ő eleget mondotta, — eszembe sem volt az a' gonosz cselekedet, — nem tudom ki mondhatta hogy erőszakot tettem, vagy tehettem volna, mert ártatlan vagyok — nem bántottam, — és az ellenem ki sem sülhét mit nem cselekedtem.

Semmire való, ha te azon gazságra, gonoszságra nem vetemedtél volna, miért panaszkodott volna sirva attyának hogy te erőszakot követtél [el] rajta?

Nézz meg bár ki — hogy bántottam mondani senki sem fogja, de nem is mondhatja.

Fogva 's büntetve hányszor voltál?

Soha sem.

K[elt] m[int] f[ent].

Kertészffy János acturius által.

*

Itélet:

15. Puskás Pál

Szűznek erőszakos szeplősítésével vádoltatván; ellene Bünpernek indítására alap nem található — 's ehhez képest szabad lábra tétetett.

XXI. VÉRFERTŐZÉS

348. A nagybácsi az unokahúgát akarta élni

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 537-541.

Anno 1764. die 19^a 7^{bris}.

[...]A' Fatens egyebet nem tud, hanem az idén, midőn a város Szenáját gyűjtötték Csongrádon a fatenstis kocsin ki vitte maga Tanyájára Szöke János Bátyya, es ott esső lanyházván, bé ment a Tanu az Istállóba, s. a Battyais utánna ment, es ott hozzája ment a Bátyya, s. elsőbenis kéczer a' melyéhez kapdosott, de nem karta néki engedni, azután le eresztvén gattyáját, es fel takarván Judkának Ingallyát reá fekütt, de mivel Jutka el fordult, és magát csavargatta, Semmit nem tehetett neki, hanem az inához tette a Szemérem testét, ő pedig kiáltott es Sirt.

Másodszor Rozs gyűjtéskor csak ketten voltak Judka a Bátyyával, es akkor is meg fogta és le döjtötte, felis akarta takarni a pendelét, de mivel kiáltani akart, es nemis igen messze voltak oda mások, attól tartott hogy meg hallják, s. csak fel bocsajtotta.

Harmadszor is ugyan Rozs gyűjtés alatt meg fogta, de akkor öszve szidta mondván : Héj Isten nyila üsse meg a' Kezedet, miért nem hagycz békét, akkor el eresztette, es többszer nemis bantotta, hanem mindenkor szidta mondván : Baszom a Lelkedet, baszom a Nemzecségedetis ä hol termettél.

*

A leány szüzességét az apja vette el

Szöke Erzsébet apja elleni vallomásából idézünk:

[...]Fatensnek az Apja elsőben magok házánál, az Annyát elküldötte onnan hazúl, es ugy le döjtötte az földön, s. mezitelenen reá feküdt ä fatensnek Mezitelen testére, de csak dörgölte maga szemérem testével a fatensnek szemérem testét, s. egy Leány erekeztvén az ajtora, ugy költ, s. ugrott fel rólja.

Másodczor. A zab Boglya alatt a Szálláson is le döjtötte estve, és le tolván az Apja maga gatyáját s. fel fedezvén Ersoknak Szemérmét, reá fekütt, és belé tette maga szemérem testét az Ersokéba, és fájt neki s. rajta volt egy darab ideig, és mozgatta a farát rajta s. jajgatván Ersók, azt mondotta neki az Apja : Halgass mert majd meg ütöm az orrodát, azután jajgatni sem mert, intetteis az Apját Ersók mondván : Apám Uram ne báncson kjend engem, mert én Leánya vagyok Kjendnek, arra azt mondotta : Csak halgass.

Harmadczor : A Szerűn, a Boglyák közöttis Pénteken délbe az Annya Ersoknak kenyér Sütni haza jött a Városra, és a másik Kis Leány Társa a' Szálláson lévő Szobába bé ment, akkoris rajta ment az apja le tolván gattyáját, és fel fedezvén Ersok[na]k Szemérmét, akkoris hozzá fogott erővel, és belé tette, de a magok Kutyája oda menvén Zörgött, s azt gondolta az apja hogy valaki megyen oda s. úgy ugrott le rólla, csak félbe hagyta. Ersók akkoris Sirt, mivel fájt neki a' Szemérem teste.

*

Szőke János circiter 50 éves, a Pozsony megyei Rétéről való pópista vallotta:

[...]Miért vagy fogva?

Azért mert Szőke alias Belán Judkán erőszakot akartam tenni, és arra el tökélt Szándékom volt; de csak le döjtöttem, és veghez nem vittem, mert meg bantam.

Vagyon e Feleséged?

Vagyon, most Csongrádon lakik, Varga Panna.

Miért adtad magadat arra hogy Judkával fertőzködni akartál, holott a Testvér Bátyád Leánya az?

Az Eördög ingerelt reá.

A magad Leányán hányszor tettél erőszakot?

Valo dolog, hogy Leányomnak pöndölét fel hajtottam, és énis meztelen testemmel reá feküdtem; de bele nem tehettem hanem a természetet csak a lába köziben bocsájtottam, mert Sirt a Leányom fájlalta Szemérem testét.

Mi okon Sirt a Leányod ha belé nem tetted, hiszen a' nélkül nem is fájhatott neki?

Csak a Szélibe tettem és azért Sirt s. azért fájlalta.

Ugy de a' Leányod Szemedbe mondgya, hogy 3szor veghez vitted rajta?

Arrol nem tehetek ha szemembe mongyais.

Hányszor tettél a Leányodon erőszakot igazán Vald megh?

Háromszor akartam rajta erőszakot tenni elsőben szénakaszáláskor, az Anyát az háztúl el küldöttem kaszás keresni, akkoron akartam a Patka mellett valo Kis ágyon veghez vinni. Másodszor Zab gyűjtéskor, akkoris jajgatott. Harmadczor tegnap múlt egy hete, az élet Boglyák között, a Szálláson akartam veghez vinni; de akkoris reá feküdtem és belé nem tehettem.

Mi okból indultál arra, hogy a Leányodon tégy erőszakot?

A rossz természet vitt reá.

Voltále ez előtt fogva és hol, miért?

Voltam paráznaságomért itt Vásárhelyen, büntetésem volt 40. k[orbács?] akkoron paráználkodtam Száraz fejűnével.

Die 19.^a 7.^{br} 764. Vasarhelyen Confrontáltatván a Leányával Ersokkal, Szemébe mongya az Apjának : hogy a' Zab vontató alatt erőszakot tett rajta az apja, melyre az Apja azt felelte : Hozzá fogtam de egészen el nem végeztem.

349. A fiatalember az ágyának nemzett gyermeket

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 995-996.

A.^a 1782.^a die 9^a 8^{bris}

Versegi Molnár Tamás circiter 22 éves, versegi nőtlen pápista embert vallatták:

[...]Hányszor fajtalankodtál az Anyáddal⁴⁷¹ Szegedi Katával?

Soha többször nem hanem csak egyszer.

Ne tagadd, hiszen Teherben is esett tölled, s meg is lett, meg is halt a' gyermeked?

Soha egyszernél többször nem vólt.

Melly idő tájban fajtalankodtál véle?

Farsang tájbann lehetett

Jártatok e' sokan az Angyodhoz 4. esztendőktől fogva, miolta özvegységben vagyon?

Nem járt oda senki, és ha valami ollyas betyár történetből befordult is, mindjárást ki pirongatta, egyedül egy Kecskeméti béres Legény vólt 5. szőr vagy 6. szor a' Házunknál.

*

Versegi Mólnár János özvegyét, Szegedi Kata cir. 30 éves alpári pápista személyt így vallatták:

[...]Kitől lett az Gyermeked?

Tavaly eőszel Kecskemétről itt lévén az őrlős Szekerek, a' többi között egy Imre nevezetű Béressel más Nevit nem tudom, meg esmérkedtem, Azzal vólt egyszer közöm mert meg ígérte hogy Feleségül el vészen attúl lett a' gyermekem is.

Hányszor vólt vélle közöd?

Egyszernél többször nem vólt.

Hát az Urad Testvér öcsével hányszor fajtalankodtál?

Azzal is csak egyszer vólt közöm bizonyossan tudom ha Farsangban vólt e' vagy elébb.

Miért adtad magadat oly Nagy istentelenségre, hogy az Férjed Testvérével is fajtalankodnál?

Azért Mert eő engemet arról feddett hogy semmi Csavargókat a' házamhoz ne bocsássak így tehát hogy reám ne pörölyön néki is engedelmeskedtem[...]

350. Az unokahúg megerőszakolása

CSML SZF. IV. A. 53. a. 10.: 457.

1816.^{ik} Esztendőben Sz[ent] András Hava 4^{ik} 's több napjain [Hódmezővásárhelyen, az 50-51. számok alatt:]

A

Történet

Melly szerént a. f[olyó] 1816^{ik} Evben Junius 5^{ik} napján Bodai István vásárhelyi Lakos Panaszossan elől adgya, hogy Testvér Bátyya ezek[ne]k előte Hat Hetekkel az Katonaságból ki szabadulván tudni illik Bódai Mihály, az édes Annjánál vett magának lakást, hol — hasonló képpen az panaszolkodónak Leánya-is Katalin mint Nagy Anyjánál tartózkodván, az említett testvére az Leányzót annyira el-tsábitotta, és le vette lábáról, hogy azt valósággal az testi közösülésre ösztönözvén, tsak ugyan meg fertőztette, amint az panaszos az édes Anya Tanyáján Junius 5^{ik} napja viradóra eőket rajta-is kapta, melly rettentő gonoszság, hogy jobban világosságra jöhessen, Bodai Mihály és Bodai Katalin el-fogattatván, ön Vallások a fent irt napon és Evben eképpen vétetett ki.

Mi Neved?

⁴⁷¹ Az egykori tollnok elírása. Mint az a további szövegből egyértelműen kiderült, Molnár Tamás nem az anyjával, hanem az *ágyával* paráználkodott.

Bodai Mihály 40 Esztendő, Vásárhelyi Nötelen, Obsitos katona.

Miért fogattattál el. Vald meg igazán?

Én nem tudom.

Te testvéred Leányával Katalinnal paráználkodtál, azért vagy fogva.

Én nem paráználkodtam.

Ne tagad hiszen testvéred rajta ért, az Leány pedig Szemedben fogja mondani?

Én nem bánom, de nem igazán fognak beszélni

No tsak szálly magadban és vald meg, hogy hányszor közösültél Bódai Kata Húgoddal?

Én azt meg vallom hogy háltam véle vagy háromszor, hanem testi Közösülésem nem volt véle.

Itt Szemben állítatván Bódai Katalinnal ez szemében mondotta hogy kéttzer eőt meg szeplősítette, amit mikor mostan az vasban fogott — is olly formán el-esmér, hogy eő a személyre reá nem fekütt hanem tsak oldalvást Közösült véle Kéttzer.

Voltál e már fogva, vagy büntetve?

Az Katonaságnál voltam büntetve, hanem a Civilis Justusnál⁴⁷² soha sem.

Hertzeg Ferencz urad[almi] fiscalis által

1816^{ik} Esz[tendő]ben 9^{ber} 11^{ik} napján H[ód] M[ező] Vásárhelyen tartatott Rabokat Itélő földes Úri Törvény Széken újjan meg kérdezettvén, vallomását, noha Bodai Katalin az Törvény színe előtt-is Szemében Mondotta, hogy eőt kéttzer formaliter el-hálta, és erővel nyomta le, még-is mindenkben meg erősítette.

Hertzeg Ferenc Urad[almi] fiscalis és az Úri Szék.

*

Mi [a] Neved?

Bodai Katalin, 17 Esz[ten]dős, vásárhelyi, Hajadon Személly az Apám Házánál lakok.

Te néked édes atyád Testvérje Bódai Mihállal hányszor volt testi Közösülésed?

Nékem soha sem volt, hanem apám eljött kéntelen voltam azt hazudni, mivel egy ágashoz kötött, és addig vert még azt nem hazudtam, hogy Testvérjével közösültem.

Ne hazudoz mert majd Bábával fogsz meg nézettetni-

Én nem bánom de én olyan Szűz vagyok, mint az mai Született Gyermekek.

No látod már az Bába meg tekintett és pedig az N[eme]s Vármegyének hiteles Bábája, ki azt vallyá és bizonyittya, hogy nem vagy Szüz-

Már meg vallom, hogy az nagy Anyám Szállásán kéttzer közösültem Bódai Mihály Bátyámmal, melly úgy történt hogy erővel nyomott le az Tanyabéli Házban, melly dolgot én az édes Atyámnak-is meg panasztam.

Hát annak előtte volt e valakivel Közösülésed?

Nem volt soha senkivel.

Mi módon, és ígérekkel vett le lábadról Bóda Mihály Bátyád?

Az sok ígérekkel, hogy t[udni] i[llek] ruhát annyit fog venni, a mennyi tsak fog kelleni.

Voltál-e már fogva vagy büntetve?

Sohasem fogva sem büntetve nem voltam.

Herzeg Ferencz urad[almi] fiscalis által.

*

1817^{ik} Esz[endő]ben Sz[ent] György hava 14^d napján Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád Vármegyében helyeztetett H[ód] M[ező] Vásárhely várossában az

⁴⁷² Civilis Justusnál = polgári bíróságon.

M[él]t[ósá]gos N[emes] Károlyi Gróf Károlyi Familia által tartatott Büntető Földes Úri Törvény Széken

Fel vétetett

N[eme]s Hertzeg Ferentz Uradalmi Fiscalisnak, mint Fell-peresnek Főben járó Pere

Bódai Mihály vér szerint való Attyafiával közösülő Rab, 's All-peres ellen.

E képpen adván elől az Uradalmi Fiscalis az bűnnek meg-büntetése, és az igazságnak ki szolgáltatása végett Keresetét : Minekutánna t[undi] i[lilik] az vasban fogott eő Császári Királyi Felségének katonai szolgálattját ell-hagyta volna, haza jövéen, lakását az édes Annyához vette, kinél testvér eöttse Bódai Istvánnak Katalin nevezetű Leánykája-is tartózkodott, mint Nagy Annyánál, történtt azomban idő közben, hogy az vasban fogott édes Annya tanyáján Istentelen szándékának ell-követésére alkalmas időt találván, az ártatlan Hajadon Szűzet, kivel második vérbéli grádusban vagyon, félre tévén Isten, 's Ember Törvényeit, ell-hálni, és két izben meg Szeplősíttetni nem irtódzott, amint bizonyíttatnék az A. és B. betűk alatt.

Mivel pedig Hazánk Törvényei az efféle vér szerint atyafiával való közösülendőket az első és második grádusban az 1723^{ik} Eszt[en]dei 11^{ik} Törvény Czikkely szerint kínos Halállal parantsolnák meg fenyíttetni.

Arra való nézve kéri az fel-peres, az All-perest meg-érdemlett büntetésére, és másoknak józan példájokra, előre botsájtván az kínzást, akasztó fára ítéltetni, és ekképpen az Jámboroknak számából ki-törültetni fenttartván a fent[artan]dokat.

A' vasba fogott Al=Pörös Bodai Mihály részére N[eme]s Nagy Ferencz meg keresett Tiszti védlő, az actionalis⁴⁷³ vádra nézve észrevételeit ezekben teszi:

Minden bűnbe kisebb a vagy nagyobb a' gradus, valamint az azt el követő személtre nézve is az imputatio⁴⁷⁴ hol kisebb, hol nagyobb. A' vérek[ne]k között való közösülés bűne gradusát, a' véreknek egymáshoz közelebb, vagy távolabbi grádusa határozza: p[é]ldának] o[káért] Kisebb az oljan vérrel való közösülés vétke, meljet ha Dispensatio⁴⁷⁵ előzőtt volna és a' házassági szertartás, bűn lenni azonnal meg szűnt volna, Az imputatiót a' személtre nézve nagyobbítja, a' sokszori valósággal el-követett tselekedet, ugy szintén ha az említett bűnnel nős paráznaság vagyon öszve köttetve, 's ha azt egy olj valaki követi el, a' kit az erköltsiség fentartására, 's gyakorlására szerentséssébb tartalékok vezethetnek. p[é]ldának] o[káért] minden tudja hogy melj nagy külömbség légyen egy hadi élethez szokni kéntelenített ember erköltse, természetzi ösztöne, 's vonattatása, mint egy olj emberé közt, a' ki amazzal éppen ellenkező sokkal szelidebb heljheztetéssel szerentsésített.

Ezen principiumok⁴⁷⁶ szerint már, ha ugyan tsak igaz volna a' vasban fogott ellen fel adott vád, t[udni] i[lilik] a' vérrel való közösülés, a' volna a' leg első kérdés, hogy miljen Gradusba legyen az a bűn? Az Irományok azt mutatják, hogy a' fentforgo személtre a' második Gradusba legyenek egymáshoz, Ezt a' gradust az ország Törvényei a' vallásbeli principiumokhoz képpes meg külömböztetik. Az Evangelicusok⁴⁷⁷ szertartásához képpes, a' második Gradusba a' Fejedelem dispensastioja mellett a' Házasság öszve kelés meg történhetik. Ha azért olj személtre t[udni] i[lilik] azon szertartáshoz tartozok, mint a miljen a' vasba fogott is, követték

⁴⁷³ Actionalis = a vádiratban szereplő.

⁴⁷⁴ Imputatio = neki tulajdonított bűn.

⁴⁷⁵ Dipensatio = felmentés.

⁴⁷⁶ Principiumok = alapvető okok.

⁴⁷⁷ Evangelicusok = evangélisták, azaz „örvendetes hírt hozók”.

volna el az Actionalis tettet, önként következik hogy akkor csak politice⁴⁷⁸ és nem Criminaliter vétkezteknek ítélthetnének; de még ekkor is mellette állanának a férjfinak mint hadi életet viseltnek, az előbbeni könnyítő védlői észrevételek. A' mi illeti ezen kérdést, hogy tsak ugyan igaz legyen e' az Actionalis vád, a' vagy sem? — A' Leány szeméj állítja, a vasban fogott tagadja. A Leány állítását a' Bábai vizsgálás láttatik erősíteni : azomba[n] ezen vizsgálsból tsak azt lehetne el hinni, hogy a' kérdéses Leánynak szüz alkottatása meg rontatott de hogy mikor, hogy és ki által, további bizonytalan kérdésbe marad. És így ezeket előre botsájtván fel tartja egy kevésbé a fel tartandókat.

A felpörös fiscális pontról pontra cáfolta és elutasította a védőügyvéd állításait.

A' Védő. Az Actionalis 1723. 11 Törvény Cikkely, még abból az időből valo, a' midönn a' Protestánsokra nézve is az 1^{ik} fogva, a' 4^{ikk} grádusig az öszve házassodás tiltva volt; de az óta az 1792. 26^{ikk} Cikkelyének 11^{ikk} §^a óta, a 3^{ikk} 's 4^{ikk} gradusra nézve egy átaljában dispensálva vannak[...]

*

A B alatt rövid német nyelvű orvosi igazolás található a megszeplősített lány szüzességének elvesztéséről.

A C alatt keresztleveél van, amelyet a vásárhelyi helvét hitű (evangélikus) egyháznál Nagy Sámuel pap állított ki:

Anno 1777. Kereszteltettek Septemberben. 11^{ikk}. Szülék: Bódai János, fija. Mihály. Kiállítva: H[ód] M[ező] Vásárhelyini 8da Aprilis 1817.

*

1816.^{ik} Esztendőben Sz[ent] András Hava⁴⁷⁹ 4^{ik} 's több napjain H[ód]m[ező] Vásárhelyen.

Az 50-51 szám alatt. Bódai Mihály és Bódai Katalin vérbeli paráznságokat magok sem tagadván.

Itéltetett:

Ezen rettentő 's egyszersmind botrányoztató gonoszságnak nagyságához képpeszt Bódai Mihály ellen Bűnbeli Pert határoztatni; Bódai Katalin fiatal leányszót pedig, ki magát rajta elkövetett erőszak tétellel mentegeti, és azt az Környül állások hihetővé tészik, szabadon botsájtatni.

*

Az 6^{ikk} Szám alatt:

Megvizsgáltatott az Urad[almi] fiscalisnak mint fel-peresnek Bódai Mihály Allperes, vér szerént való atyafiával Közösülő Rab ellen indított főben járó Pere,

Itéltetett:

Bódai Katalin, kivel az vasban fogott, az keresetben vett Bűnt ell-követte, az múltt 816^{ikk} eszt[en]dei 9^{bet} 4^{ikk} 's több napjain tartatott földes Úri Törvény Széken meg-lévén ítélve, arról itt többé szó nem támadhatván, az vasban fogottnak fel-adott vérbéli Paráznalkodását illeti, leg-inkább az A. alatt foglaltt Ön-vallásával terheltethetne, de a' mennyiben ottis tsak olly formán adán elől, az meghitelesítés alkalmatosságával az Törvény előtt-is, hogy eő nem az természetnek rendes folyamattya szerént, hanem tsak oldalvást szeplősítette volna meg Bódai Katalint, ezen öszve kelésből pedig világossan ki-hozni nem lehetne, hogy éppen ez által, az Leány tökéletesen meg-fosztatott volna Szüzességétől, és ha az B. alatt foglalt Bábának Bizonyítványa Szerént megvólna is fosztva, azon kérdés az Perbéli Irományokból ki-világosítva éppen nintsen, hogy az

⁴⁷⁸ Politice = államilag, politikailag.

⁴⁷⁹ Szent András hava = november.

Leány nem más, hanem az vasban fogott által veszítette ell-szüességét, melly észrevétele az védő fiscalisnak, tsak onnét is nagy figyelmet érdemel, hogy az megszeplősített személy, ön vallása szerint kétszer közösült az vasban fogottal, és ezen tilalmas Parázna-ságot, még-is az rajta lett kapásig fel nem jelentette, ebből tehát az következethetvén, hogy az efféle bűja szerelmekre hajlandósága lévén, Szűességétől egészen más által fosztódhatott meg, ide járulván, hogy ha bátor, az keresetben vett vád, az vasban fogott ellen kisültt volna is, az fel-hozott Actionalis Törvény-nél fogva, védő fiscalis Ur[na]k elől-adása szerint, már mostan eőt, az Actionalis Büntetés alá tőkélletessen, a' mint t[udni] i[llik] ott parantsoltatik, verni nem lehetne, mivel azon Törvény az által igen meg lágyított, a' midőn később az Koronás Fejedelem, csakugyan az ő általa K[?] ki adandó Dispensatio mellett, az 2^{ik} Vérteli grádusban való őszvekelést-is meg engedte, ezen fent irtt okoknál tehát, eőt az fel-peres fiscalis által kért kinos halállal meg ejtendő Büntetés alól feloldóztatni, — Ellenben ideig tartó Büntetésének ell-vétele végett, mentségere nem szolgálhatván az vasban fogottnak, hogy az **B.** betű szerint az paráználkodást tsak oldavást követte ell, mert azzal is meg mutatta, az nagyobb rosra törekedő, és büntetést érdemlő Szándékát, a' mi több; már tsak az személyhez való le-fekvés-is, kivel második vérteli grádusban vagyon, különös fenytékét érdemel, nem pedig még azt valamennyire meg is szeplősíteni, az sem vétetődhetvén itt tekintetben, Védő Fiscalis Úrnak állítása szerint, hogy Katona lévén, az hadi Embernek erköltsé, természeti ősztone, és vontatása, sokkal ellenkőzőbb légyen azon élettől; mellyet már mostan az polgári életben folytatt, mert az Törvénytelen tselekedett, akár melly életben-is, mindenkoron büntetést hoz maga után. — Az fent irtaknál, és azon oknál fogvais tehát, hogy az megpanaszlott, az Paráználkodást másodszeris gyakorolta, és ez által magát az büntetésre annál inkább érdemessé tette, az eddig szenvedett fogság vétkében tulajdonittván, még azon felül mái napal, vagy-is a' f[olyó] 817^{ik} eszt[en]dei Aprilis 14^{ik} Napjától számítván Egy 's fél eszt[en]dei vason, Kőz munkán, hetenként 3. napi Bőjtön töltendő Áristomra, az maga költségén, — mivel az Seborvosnak bizonyítása szerint, az teste Büntetést ki nem álhatná, íteltetni, és ezen Ítélet tétek tellyesítésben vétetni.

**351. Az apa mindkét lányát megerőszakolta, majd gyakorta élte őket
CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 825. (D. 95. pör.)**

Anno 1824. Jún[ius]

A pör részleteit a levéltári rendezéssel összeállított sorrendben közöljük:

1822^{ik} Eszt[en]dei Bőjt Más Hava 20^{ik} 's több napjain T[ekin]t[e]tes N[eme]s Csongrád V[árme]gyebeli Hold Mező Vásárhely Várossában a' M[é]l[tó]s[á]gos Gróf Károlyi Ház által tartott Rabokat ítélő Úri Széken —

Felvetetett Főbejáró Pere

N[em]zetes Bedői Markos Mihály Uradalmi Fiscalisnak, mint Felperesnek.

Nagy Mátyás 1^{sz}, Nagy Ersébeth 2^{ik} Nagy Julianna 3^{ik}, és Piti Judith 4^{ik} rendbeli vasban állók mint rész szerint vérferteztető nős paráznák, rész szerint pedig ezen rettentő Gonoszságnak tudója, és ki nem adója ellen —

Mellynek rendiben a' Tiszti kereset következendőkben terjesztetik elő. — Nevezett Nagy Mátyás 1^{sz} rendű Rab meg felejtkezvén minden Isteni, 's Polgári Törvényekről, 's mint egy az emberiségből egészen ki vetkeztetve, azon borzasztó vad indulatra vetemedett, hogy hites Feleségét meg vetvén, saját hajadon Leányát Erzsébetet meg szeplősíteni, 's azzal miglen Férhez nem ment, mint egy Félesztendő elfolyása alatt, szüntelen paráználkodni; Továbbá pedig midőn ezen meg gyalázott szülőtjét Férhez adta volna, hogy Gonoszságának mértéke ne légyen, Kissebbik Leányát is Juliannát, sem

annak, sem az Annyának Könyörgése ellent nem állhatván, barom indulatjának fel áldozni, 's azon gonoszságát egy holnapig, miglen felnem adattatván vasba fogattatott, szakadatlanul üzni, 's így emberi voltát a' baromságig lealacsonyítani 's a' Köz Társaságot hallatlan módra meg botránkoztatni nem irtódzott — a' mint ez az A. egész az E. betű alá Foglalt Próba levelekből, 's a' vasban álló Rabnak önvallomásából is egészen világos.

Hasonló borzasztó gonoszsággal terheltek a 2^{ik} rendbeli vasban fogott Nagy Erzsébet is — a' ki nem irtóztatván az 1^{so} rendű Rabbal mint tulajdon atyával, kitől életét vette, szemérmét ki vetkezni, ugyan avval ezen gyalázatba nem csak egyszer merült, hanem azt huzamos ideig 's mint önnön maga a' C. alatt meg valja fél Esztendeig folytatta, 's az által ezen rettentő vétekben lett megegyezését kérdésen kívül valonak tette. — Folytatta a' Gonoszságot Nagy Julianna 3^{ik} rendbeli Rab személy-is, ki az 1^{so} rendű vasban fogottnak hasonlóul tulajdon szülöttje — noha tudta az 1^{so} rendű Rabnak mint Atyának saját Leányával lett gyalázatos életét, még sem borzadván fel a' véteknek szörnyetekétől, atyának átkozott házát el nem hagyta, sőt annak baromi kívánságát szinte ki elégíteni, 's avval egy holnapig folyvást közöszlenni nem irtódzott : a' mint ez a' D. alatt lévő önkényes vallomásból, 's az A alá rekesztett Történet Leírásból világos, A' 4^{ik} rendű vasban fogott pedig Piti Judit, mint az 1^{so} rendbeli Rabnak Hitvesse az E. alá zárt vallomásánál fogva is tudván Férjének tulajdon születtyeivel üzött gonoszságát, azt huzamos ideig elnézte, 's abba mint egy meg egyezett, 's az által a' perbeli gonoszságot mint egy elő mozdította.

Minthogy pedig az illetén borzasztó Gonoszságot maga a' természet is kárhoztatná, 's hazánk Törvényei, nevezetessen pedig az 1723^{ik} esz[tendei] 11^{ik} Törvény Tzikkely Czégéres halálra ítélné, 's az illetén gonoszságot tudók 's azonnal fel nem jelentők is érzékeny büntetésre lennének érdemesek:

Annál fogva a' Felperes Uradalmi Fiscalis maga törvényes Jussaihoz ragaszkodva, kéri a' vasban álló 1°, 2^{ik}, és 3^{ik} rendű Rabokat el követett gonoszságaiknak érdemlett büntetése, és másoknak rettentő példája végett, az élők számából kinosabb halál nemével /:cum exasperatione⁴⁸⁰./ ki végesztetni, a' 4^{ik} rendű vasban állót pedig Piti Juditot gonoszságához mérséklett büntetésre kárhoztatni[...]

*

Az 1.º rendű vasbanfogott nagy Mátyás részéről Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád V[árme]gyének Tiszti Feő Ügyessze Nemes Nagy Ferencz, mint a' Te[kin]t[e]tes Csongrádi és Szentesi Főbenjáró Hatalmat gyakorló Uradalmak nevében meg kerestetett Védő elő álván; annak védelmét következőkben kívánja a' Te[kin]t[e]tes Törvényszék eleibe terjeszteni u[gy] m[int]

Vádoltatik az 1° rendű vasbanfogott Nagy Mátyás maga két Leányinak meg fertőztetésével, vagyis a' tiltott grádus között lévő, ép 's okos elméjű személyek között tudva, össze fekvéssel történt, nemző testekkel való szerelembeli nyilvánosság közösködés bűnével.

Ezen bűn neme mivoltának előbocsájtott meghatározásából nyilvánosságos tehát az; hogy : a' ki ilyen bűn nembeli vádat, valaki ellen előmozdít; annak : mind a' tiltott grádust, mind a' személyeknek ép elméjüket, 's minden belső lappangó betegség nélkül való léteket, 's nem csak az öszvefekvést, hanem, a' nemző testekkel való szerelembeli nyilvános közösködést is, a' nemző magnak be bocsájtását, világos, ellene mondhatatlan, 's egészen meg győző próbákkal keljen meg mutatnia; kivált abba a' grádusba, a melybe az itt meg törtentnek lenni követettetik; azért : mert századok alatt

⁴⁸⁰ Cum exasperatione = súlyosbítva, szigorítással.

sem halható sött a' Keresztények közt csak nem egészen hitel felett valo is az e' féle bűnös történet.

[...]valjon ezen 1.º rendü vasbanfogott, mind elméjére, mind külső alkottatására nézve, tökéletes, ép 's egészes, 's minden belső lappangó betegségtől egészen ment-é? vagy sem? — Ezen kérdés a' Pörbeli Irományokkal még eddig próbálva nincs, de az, a' védlőnek csekély értelme szerint, ezután se léssen próbálható; mert: annak tudhatása, hogy valaki egészen tökéletes ép elméjü e', és hogy ha nem, tehát milyen grádusba nem? az orvosi tudományon is felül vagy, pedig az orvosok is emberi erőtelenség alatt valók, velők együtt Tudományok is, és így az a mi ilyen esetben a' Törvény széki végső, de még is erőtelenség alá vettetett Orvosi Tudományon is felül vagy, hogy hogy lehetne próbálható a' védlő nem láthatja — pedig tudnivalo, hogy a' Bűn, csak akkor Bűn, ha az a' szabad akaratától származott, szabad akarat pedig hogy csak tökéletes ép elmétől származhasson, a' védlőnek vélekedése szerint senki sem fogja tagadni! — példának okáért : ha egy belső forráságban lévő maga ellen, általa el követett Gonosztettekről állitotag beszélne, vagy Istent, Szenteket, Kriályt, s egyebeket káromolna; — vagy ha egy más, az orvosoknál leg inkább ösmert Satyriasisbol,⁴⁸¹ priapismusbol,⁴⁸² az az : szerelmi nyavalyából származó Meredés, Csuszás 's mászásban szenvedésből tiltott grádusbeli erőszakot tenni — kérdés? lehetne e' az olyat szabad akaratú bűnösnek nevezni?? — A' Védlő képes azt merni mondani hogy nem, mert az okát már előbb meg mondotta.

[...]valja ezen 1.º rendü vasbann álló, a' követésbe vett vérfertőztetést, valósággal, a' nemző magnak be bocsájtásával követte-é-légyen-el? — [...]mert még azon esetben is, ha hogy a' **B. C. D. E.** alatti önkényes vallásoknak, a' miatt, csalhatalan hitelt lehetne is adni, azokbol még akkor is csak öszve fekvés, csuszás és mászás mint is a' 3.^{dik} rendü vasban fogott t[udni] i[lilik] a' kisebbik Leány mondja, sülné ki; de a' Nemző Mag be bocsájtása éppen nem : pedig, úgy itt is, valamint a' Polygamiában és a' Nős parázsnaságban, ennek meg mutatása a' fő környül állás. De a' Védlőnek észre vétele szerint, nem csak e' nincs meg próbálva, de még csak az öszvefekvés és Csuszás Mászás sincsen[...] szükséges arra is vigyázni, hogy az önkényes vallást csak akkor lehessen bátor, és Csendes lelki ösmérettel Törvény regulálul venni; ha hogy az egy Jozan eszü, értelmes, magát el határozni tehetős, szoval : okos embertől származott. Ellenben : hogy a' Csecsemőknek éretlen idejü Gyermekeknek, Dühösseknek, bódúltaknak, Féleszüeknek, bolondoknak, lappangós betegségűeknek, haborodott elméjűeknek, a Fekete vér szamtalan nemű betegségeiben sinlődőknek, eleteket meg unottaknak, magok el vesztésére törekedőknek 's több e' féléknek önkényes vallásaikat éppen semmibe se lehessen venni, azt egy ember barát sem fogja tagadni[...]

.....
Ezután a védlő az önvallások hitelét próbálta venni, és többek között hiányolta a bizonyításul szlgáló bűnjeleket:

[...]Bűnjel[et], legalább a' Védlő nem talál. Egy lehetett volna, de az is mindég kétes, az t[udni] i[lilik] ha hogy a' vittatott meg szeplősítettésnek, Jeleit is, Foganatját is lehetne, és lehetett volna mutatni. De látjuk a' Pörbeli Irományok után, hogy az Öregebb Vádoló Leány, minden előbbi meg szeplősítettés foganatja nélkül ment légyen Férjhez, ellenben azt, hogy annak Férje, szüzessége ellen ki kelt volna, meg mutatva lenni se azon irományokból, se más egyebekből nem látjuk. A' Kisebb Leány meg

⁴⁸¹ Satyriasis = férfiaknál a betegesen túlhajtott nemi vágyban szenvedő.

⁴⁸² Priapismusbol = a pénisznek szexuális inger nélküli tartós, kóros merevsége.

szeplősítésének se mutattatik se foganatja, se jele' próbája. Sőt a' mi a' foganat nem létét illeti : arról, az ide 1.º szám alá kapcsolt Hites Bizonyítvány jól áll is, felel is[...]

.....
A védő ügyvéd a továbbiakban a lányokat és az anyát inkább vádolta, mint védte. Arra hivatkozott, hogy összebeszéltek apjuk elvesztésére és cinikusan vallottak, nem pedig a bűn súlyától roskadozva. Talán az örökség gyors megkapraintására vágytak, tette föl a kérdést, majd így folytatta:

[...]az öregebb vádoló Leánynak nem lehetett volna módja ha igaz a' mit állít, mindjárt, Attyának első próbájától, erőszakjától menekedhetnie?, le lehetett volna, vagy küzdéssel, vagy rimánkodással, vagy el futással, és a' Háztól el távozással, vagy ha ennek módját éppen nem találhatta, hagyta volna magát inkább meg kinoztatni. Így leg alább lett volna jele a' követett erőszak tétel próbálásának, 's így se ötlet folyvást nem élte volna, se a' másikon nem Csuszkált mászkált volna, a mit hinni nem lehet. De mit lehessen gondolni még, azon fanyar tekintetű, lelkében el rejtezett Vádoló Feleségről is, kiről fél sem lehet tenni, hogy a' mint későbbben lehetett vádoló, szint úgy annak előtte nem lehetett volna; hiszen az asszonyi nemet e' féle mérséklésre sem tűz, sem víz, sem agyon ütés fenyegetése reá nem fogná birhatni — később volna szemét ki kaparni Férfjének ha mindjárt akarni követné is, 's egyszersmind nem szűnne meg Leányát Házától végképpen el kergetni, nem hogy folyvást illyet be hunyt szemmel el nézni tudhata[...]

.....
Ezután az úriszék a 2-ik, 3-ik és a 4-ik vádlott mellé N[eme]s Medveczký Antal Hites Ügyészt rendelte ki védlőnek, aki a 2-ik rendű vádlott védelmében, többek között ezeket írta:

[...]a' 2^{ik} rendű vasban fogott az Attyával mint egy meg egyezőleg, szinte bűja kívánságának eleget kívánván tenni, folytatta légyen ezen természet ellen való bűnt; vagy pedig azt, hogy valami különös hajlandóságból, 's szívbéli vonzódásból egymásba szerelmesekké váltak[...]

Ez a védő ügyvéd úgy védte az ügyfeleit, hogy mindenért az apát vádolta. A két védő véleménye eltért, sőt egymás ellen pörlekedtek, és mind inkább a védenekik bűnösségét támasztották alá, ezzel a felperest segítve. A vádló rendre cáfolta a védlő állításait. Arra nézve, hogy az 1-ső rendű vádlott lehet-e épelméjű, így vélekedett:

[...]hogy pedig a' vassban fogott valamely elme tebolodásnak, vagy Betegségnek jeleit adta volna valamikor, 's különösen a' Bűn el-követése üdeje alatt, azt senki nem bizonyíthatja[...]

.....
 [...]ha a' bűnöstől el-ösmertetik a' magnak bé[bo]tsájtásáról kételkedni nem lehet, és a' Bűn Jelre szükség nintsen. — Akkor kívánhatná e' Bűnre nézve a' védlő Úr a' mag bé-botsájtásának próbáját különösen a' Felperestől, ha a' vassban álló ön maga világosan nem vallaná annak általa lett tökéletes el-követését és talán maga védelmére azt állítaná, hogy ő csak próbált[...] — De a' vasban álló minden erőltetés nélkül, igen-is egygyűgyű, 's semmi mesterséget magában nem foglaló Kérdésekre, Istenéhez fordulván, magába szálva tette önkényes vallását 's még üdő jártával is meg-gondva a' Tekintetes Törvényszék előtt-is azt meg-erősítette, hogy úgy a' második, mint a' harmadik rendbeli vassban álló tulajdon véreivel a' kereset alá vett írtóztató Bűnt valóságosan el-követe légyen[...]

.....

Az úriszék mind a felperes, mind a védő ügyvédektől további bizonyításokat, önkéntes vallomásokat kért a tisztázás végett. Ezek megtörténte után a felperes ügyész többek között így írt:

[...]A' felyebbi kegyes Ítélet következtetésében történt további C. és D. alatti vallatásokból a kereset alá vett Bűnnek az 1° rendű vassban álló által úgy a' 2° mint a' 3° rendű vasban álló Leányival tett tökkéletes végre hajtása még-világosabban kiszűlvén, és így az 1° rendű vassban fogott Védője előtt abban leg-inkább hejjányosnak tetzett Felperesi próbák, hogy azok szerént az eddig, hogy a' nevezett 1° rendű vassban fogott szemérem testének a' 2° és 3° rendű vassban fogottak szemérem testekbe való bétévése, és magjának béeresztése nem lett légyen bizonyos, ezen ujjabb önvallásokkal, a' melyek az illyes Bűnökben, 's nevezetesen, 's különösen ezen esetben az 1° rendű vasban fogott önvallásának fel-világosítására egyedül szolgálhatnak, és más kútfőből próbák nem-is méríthetnek, ki-potoltatván, az 1° rendű vassban fogott kárhoztatására a' Törvények által állapított leg-főbb, és bizonyossabb próbát, az ön el-ösmérést [tudni] i[llik] melyet minekutánna már Törvényessen authenticálva vagy, vissza húzni nem-is lehet, semmi meszsiről huzott, és mesterségesen össze szőtt elmélekdedések nem homályosíthatván, a' Felperes kéri el-fogadatni[...]

.....

*

Sem az első, sem a többi rendű vádlott védelmét nem találván elégségesnek, a felperes ragaszkodott a korábbi kérését végrehajtani.

Az elsőrendű vádlott védője ezután kifogásolta az önvallást, amely nem volt eléggé szakszerű. Kérdések maradtak el, és így tisztázatlanok, hogy például az elsőrendű vádlott mit értett lányai megszeplősítésén? Az erőszakot a kérdező vetette föl és nem a vádlott szájából hangzott el stb.

Az erőszakítélet fogalmát az elsőrendű vádlott védője így magyarázta:

[...]p[éldának] o[káért] ha valaki mondaná, ez vagy amaz erőszakkal meg Csokolt, össze fogdosott, s mellém feküdt tudni való hogy ez is erőszak tevése, szeplősítés és parázna élet neme volna, de máson ismét felmeztelenítve Csak külsőképpen tétetvén erőszak, tudni való hogy ez is, 's még ehhez ki tudja mennyi hozzá járulható buja kívánság töltése is, erőszak tétel volna — és így tehát, az erőszak Nevezetesen, nem egyedül az a' testi közösülés értetik, melly szerént a' különböző neműek, szemérem testjeiknél fogva a' Nemző mag be bocsájtása, és el fogadásával bujálkodnak[...]

*

A felperes ismét visszautasította a védő sikertelen próbáit, és az ügyet ítélezésre bocsájtotta.

Az úriszék Nagy Mátyást halálra ítélte, a többi vádlottat fölmentette. A föllebbezések során született végső ítélet szövege:

95. Szám alatt:

Fel-olvastatván, 's ki-hírdettvén

Nagy Mátyás vérfertőztető nős parázna 1°, Nagy Ersébeth 2°, Nagy Juliánna 3° és Pithi Judit 4° rendbeli Rabok ellen az Uradalmi Fiscalisnak le-folyt, és a' N[emes] M[agyar] Curia által-is el látott, sőt Ő Felsége eleibe-is terjesztett Főben járó Pereben hozatott Ítéletek, és tekintve K[egyelmes] K[irályi] Parantsolat, melyeknél fogva az 1° Rendű vassban fogott a' halálos büntetés 8 esztendei vassban közmunkán, és hetenkint két napi böjtöl töltendő rabságra, és fél esztendőnként el-szenvedendő 30 páltza ütésekre változtatván a' 3 utolsó rendbeliekre nézve az Uri Törvény Szék ítélete helyben hagyatik.

Végeztetett:

Az első rendű vassban fogottnak már előbb még a' folyó] esztendő] 29^{ik} Majusban tartatott Uriszékben tudtára adattván a' reája szabott büntetés, a' 3 utolsó rendű Rabokat a' fel olvasott helybenhagyó K[irályi] Ítéletek következtében szabadon bocsátatni.

824. 21. Juny.

*

Az A alatt az eset rövid leírása áll, amelynek közlését az ismétlések elkerülése miatt mellőzzük.

B

A. 18^a Xbris 1821. Szentes Várossába Szentesi lakos Nagy Mátyás Önkent való] vallástétele.

1^a Mi a neved, hány Essztendős ? etc.⁴⁸³

1. Nagy Mátyás 42 Esztendős R[ómai] Cathol[ikus] feleséges Szentesi Lakos.

2^a Miért fogadtattál bé?

2. Azért mert feleségem fel adott hogy Ersebet es Juliánna leányomat megszeplősítettem, és velek parázna életet éltem.

3^a Hát igazé az, hogy te olly rettenetes bünt vittél véghez, és tulajdon magad gyermekeivel parázna életet éltél.

3. Igaz, nem tagadom.

4^a Ersébet leányodon mikor tettél először erőszakot.

4. Kukoritza kapálásból haza jöven, feleségem Julis leányommal a Vadasba ki ment, Ersébet leányom othon maradt, de mitsoda nap volt azt nem tudom akkor tettem rajta először erőszakot.

5^a Igaz é, hogy a' botot az ágyhoz tetted, és Ersebeth leányodat agyon-veréssel fenyegetted?

5. Igaz.

6^a Juliánna leányodon mikor tettél először erőszakot?

6. Katalin napkor éjtzaka tettem először erőszakot, azután folyvást éltem.

7^a Vagyon é valami vagyonod?

7. Házam vagyon, egyéb vagyonom nintsen, és egy néhány darab faragó Ezközeim.

8^a Voltál é már fogva, vagy meg büntetve?

8. Nem voltam sem fogva sem meg büntetve.

Szentes Várossa M[egválasztott] Bírái.

1822^k eszt[endő] Böjt Más Hava 20^{kán} T[ekintete]s Csongrád V[árme]gy[é]ben Holdmező Vásárhelyen tartott Uri Szék előtt újra megkérdezettvén a' Vasban álló Nagy Mátyás Rab, — Önvallását újra megerősítette —

Bizonyíta az Uri Szék Jegyzője 's Urad[almi] Fiscalis

Markos Mihály.

822^{ik} eszt[endő] 9^{ber} 4^{ikén} A T[ekintetes] Uri Szék végeztetésénél fogva, tovább így kérdezett:

9^a Vald meg egyenessen, hogy hányszor, 's meddig folytattad, Leányiddal a' Paráznaságot 's erőszakot?

⁴⁸³ Etc. = az és így tovább latin rövidítése.

Az alól írtt alig tette meg ezen Kérdést, a' vasba állónak. Ez azonnal, fentebbi vallásának ellenére is azt kívánta vallani, hogy azt félelemből tette 's és érzésben nem vétkes mellynél fogva, minden további kérdésekkel fel hagyattatott.

Költ mint fentebb –

Kováts István Urad[almi] fisc[alis] Actuar[ius] által.

*

A. 18^a Xbris 1821. Szentesi Lakos Nagy Ersébet Nagy Mátyás Édes Attyának leánya önként vallja.

1^a Mi a neved hány Esztendős [vagy]?

1. Nagy Ersébet, Nagy Mátyás Édes atyámnak leánya 20 esztendős, R[ómai] Catholica, mostan Molnár Farkas Josef Hítes társa vagyok.

2.^a Beszéld elől környül állásossan hogy történt az, hogy Édes Atyád rajtad erőszakot vitt véghez?

2. Nepom[uki] Szent János napján⁴⁸⁴ az Édes Anyámat ki küldötte Julis Ötsémmel, engemet pedig az Édes Atyám otthon fogott, azt mondotta, hogy ki mégyn a malomba, azomba[n] el menvén Édes Anyám, az ajtót bé zárta, egy nagy botot az ágy fejhez tett, 's engem fel vetett az ágyra, azt mondván, hogy ha tsak egygyet kukkansz-is, itt halsz meg. Könyörögtem, rímámkodtam, de semmit sem használt, az erőszakot rajtam veghez vitte, meg förtöztetett.

3.^a Volt é Édes Atyáddal többször is közösülésed.

3. Attol az időtől fogva egész Ersebeth napig,⁴⁸⁵ míg férhez nem mentem, a' mikor akarta, mindétig volt velem közösülése.

4.^a Hát Édes Anyád tudta é Atyádnak ezen rossz tettét?

4. Tudta, de Edes Atyám azt mondotta, hogy ha meg tudja, hogy mi gonosz tselekedetét ki mondjak, mindnyájunkat agyon ver, Édes Anyámat, ha intette, gyakran öszve törte.

Szentes várossa M[egválasztott] Birái.

822^{ik} Eszt[endő] Mártius 20^{ik} 's több Napján a H[ód]m[ező]vásárhelyen tartatott Úri Szék előtt Nagy Ersébeth előtt a' túlsó lapon vett vallomása felolvastatván, azt helybe hagyta — amit bizonyít

822^{ik} eszt[en]dei 9^{ber} 4^{ikén}

Kováts István Actuar[ius].

az Úri Szék végzése folytában tovább így kérdezett:

5^a Fentebbi vallomásodból kijön, hogy először erőszakosan bánt véled az atyád, a'midőn meg förtöztetett; de hát azután folyvást kényszerítette' mindég?

5. Mindég kényszerített, mert ellis akartam menni a'háztól, hogy kikerüljem, de azt mondotta, hog akár hova megyek megtalál, és agyon ütt.

6^a Tökéletessen végezte é=ell mindétig a' fajtalan tettét vagyis a'magját beléd botsájtotta e' a' szemérem testével a'magad szemérem Testét illetve meg+

6. Igenis bele eresztette a'magot is, de semmi következt sem vettem észre.

7^a Voltál emár fogva 's büntetve+

7. Soha sem voltam.

Költ mint följebb –

Kováts István Urad[almi] ügyészi Actuar[ius] által.

⁴⁸⁴ Nepomuki Szent János cseh pap, aki a gyónástítok megtartásáért vértanú halált szenvedett. Napja: május 16-án van.

⁴⁸⁵ Erzsébet napja = november 19.

4 [...]vassban fogott Nagy Erzsébeth ezen vallását mindenekben helyben hagyta 's meg-erősítette.

Jegyzé Posta Ferentz Urad[almi] Fiscalis, és a' T[ekintetes] Uriszék Jegyzője.

*

Die 18^a Xbris 1821 Szentes Varossába Szentesi Lakos Nagy Matyás Leanyának Juliánnak Önként vallomása.

1^a Mi a neved hány Esztendő? ec[etera]

1. Nagy Juliánna Nagy Mátyás Édes atyám kisebbik leánya 15 Esztendő R[ómai] Cath[olikus] hajadon.

2^a Beszéld elől környülállásossan hogy tett rajtad Édes Atyád erőszakot, és először mikor közös[k]ödött veled?

2. Katalin estvéjén le feküdtem Édes Anyámmal együtt, édes Atyám pedig a másik ágyba feküdt, az Édes Anyámat magához hívta, mit tsínáltak, mit nem, azt nem tudom, de kevés idő múlva az Édes Anyámat magától el vervén engemet kívánt maga mellé, a midőn az Édes anyám tudván már hogy Erzsébet nénémmel is parázna életet élt, könyörgött hogy ne vegye el szüzességemet, de addig káromkodott, és agyon veréssel fenyegetett, hogy oda kellett mennem, S belől melléje kellett feküdnöm 's mint egy óra múlva, sok konyörgéseim, Édes Anyám Sirása, és rimánkodása semmit sem használván, az erőszakot rajtam meg tette, meg fertésztetett.

3^a Volt e' azután is közösülestek egy mással?

3. Minden éjtszaka, de kivált most a leg közelebb mult vasárnapra viradora ötször tsúszott, mászott rajtam.

Szentes Várossa M[egválasztott] Birái.

1822. márc. 20-án a vallomását jóváhagyta.

*

1822^{ik} Eszt[endő] 9^{ber} 4^{ikén} a' T[ekintetes] Úri Szék végzése következtében így folytattatott kikérdezése.

4^a Ha már, fentebbi vallomásod szerint először kényszerítés által vétkeztél Atyáddal, de valjon azután kényszerített e' mindég?

4. Mindég kényszerített, fél éjtzakais rítam a' Patkán, és nem akartam hozzá menni, amikor hívott de azután mindég Bottal fenyegetett, 's úgy vett reá.

5^a Te kikerülhetted volna Atyádnak ezen fajtalan kívánságát, ha mindent ellkövettél volna, de jele, hogy meg egyeztél benne, mert semmit sem próbáltál szabadításodra÷

5. Nem mertem semmit is tenni mert azzal íjjesztett, hogy agyon ütt, ha leg kisebbet teszekis. ellmenni sem mertem házától a'nagy félelem miatt, hogy majd agyonütt.

6^a Tudtad e', hogy Nénédelis úgy tett, az előtt attyád?

6. Tudtam, de még sem gondoltam volna, hogy még vélemis úgy tegyen.

7^a Mit értettél te fentebb az által, amikor ezt felelted, hogy 5.ször tsúszott mászott rajtad az attyád?

7. Azt értettem, hogy ötször tette még akkor úgy, hogy szemérem Testét az enyémhez tette, 's a'magotis belé eresztette.

8^a Voltál e'márfogva 's büntetve?

8. Soha sem voltam.

Költ mint följobb

Kováts István Urad[almi] Ügyészi Actuarius által.

1822. 9^{ber} 20-án a vallomását helyben hagyta.

*

Die 18^a Xbris 1821. Szentes varossába Nagy Mátyás feleségének Piti Judithnak
Önként vallomása

1.^a Mi a neved, hány Esztendő [vagy]? e[t]c.

1. Piti Judith, 40 Esztendő, R[ómai] Catholica Szentesi lakos Nagy Matyásnak
hites felesége

2.^a Add elől panaszodat, 's ad okát ide jövedelednek?

2. A férjem tulajdon maga leányaival, vagy is leányaimmal buja életet élt, és minden szemérem nélkül tudtomra velek közösködött, sokat intvén férjemet ezen vétkes cselekedetéről.

3.^a Mikor vetted észre, hogy nagyobbik leanyoddal Ersébettel közösködött?

3. Nepom[uki] Szent János napján haza jövén a kukoritza kapálásból, én a kissebbik lányommal ki mentem a vadamba, addig Ersebet Leányomat meg förtőztette, haza jövén a Leány sírva panaszkodott.

4.^a Szemére vetted e' ferjednek ezen gonosz tselekedetét?

4. Igen sokszor, de mindég gyilkolással rettentet, ha tsak egy szo is ki jön a számból.

Szentes Várossa M[egválasztott] Bírái.

1822. Marc[ius] 20-án vallomását megerősítette.

822^{ik} Eszt[endő] 9^{ber} 24^{kén} a' T[ekintetes] Úri Szék Végezése következtében
folytatólag így kérdezett:

5.^a Julis kissebbik Leányodnak, Férjed által lett megfertőztetése hogy esett-

5. Az úgy esett, hogy éjtzaka magához hívta, eleget könyörögtünk nékie, de egy Botot fogvánfel agyon ütéssel fenyegette, 's úgy azután kénytelen volt reá állani

6.^a Miért nézted ell öly sokáig Férjednek 's Leányidnak ebbéli Istenetelenségeket, miért nem vóltál rajta, hogy azokat meggátóljad és előbb adjad=fel?

6. Nagyon ijjesztett, és azt mondotta, ha általam kitudódik lábaimnál fogva akaszt a' Gerendára 's úgy ver agyon — azért nem mertem fel adni — aztis mondotta hogy eő tudja mindenfelé a' járást, és majd ellmegy valamerre.

7.^a A' mikor tehát tsak ugyan ellvádoltad Ferjedet, miért nem féltél akoris?

7. Már akkor ell=szántam magamat, hogy vagy élek, vagy halok, de tovább nem nézem ell.

8.^a Miért nem kértél idő közben valakitől tanácsot e' részben?

8. Férjem lett volna gyámolunk, a' kinek mindnyájunkat ápolgatni kellett volna; — Szomszéd aszszonyom Horváth Kovács Jánosnének 's lakója Sípos Évának panaszkodtam, de az utóbbik azt=felelte, hogy jobb, ha halgatunk, mert Aradonis esmert egy olyan Leányt, és az Attyával együtt halt meg a' Tömlöczbe.

9.^a Voltal emár fogva 's büntetve?

9. Soha sem vóltam.

Költ mint följebb

Kováts István Urad[almi] fisc[ális] Actuarius által.

1822^{ik} év 9^{ber} 20-án a vallomását jóváhagyta, és ekkor a következő kérdéseket
tették föl neki kiegészítésül:

Volt-e' közted, és Férjed között ezen esetek előtt valamely gyűlölség? Melyre ezt felelte : Jól is éltünk, de veszedelmek-is forogtak köztünk. —

Tovább : Mi adott okot arra, hogy gyűlölségben éltetek?

Felelte: Az, hogy az előtt-is más Aszszonyal élt Férjem. —

Tovább: Vert-e' valamikor Férjed? Felelte : Vert azért.

Jegyzé Posta Ferentz

Urad[almi] Fiscalis és a' T[ekintetes] Urizék Jegyzője.

*

Részlet az egyik orvosi igazolásból:

[...]Szentés várossa Érdemes Birái által, Szentési Lakos Nagy Mátyás Hajadon Leánnyának a' béli meg megvizsgálására, hogy terhes e' vagy nem?, meg kerestetem : A' Kérdéses Leányt meg vizsgálván azt terhetlennek találtam[...]

Költ Szentesen Szent György Hava 4^{ik} napján 1822^{ik} Esztendőben.

Spigersperger Antonia

Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád Vármegye hítes Bábája.

*

Orvosi Bizonyítván[y]!

Hogy, Hold mező vásárhelyen, az Uradalmi Tömlőtzében Raboskodó Nagy Mátyás, 50 Esztendő, Feleséges, R[ómai] Catholica, 5^{ik} holnapja, hogy az száj, és láb Fájásban, /:Scorbut⁴⁸⁶./ Betegeskedik, oly nagyon, hogy az egé[s]z Testén Kik főtök, /Maculas Scorbutii⁴⁸⁷./ látzatnak, de már az Betegsége jobbúlásra fordult, melyet hitem szerint Bizonyítam.

Sig[no] Hold Mező vásárhely die 12^a May 823.

Steinbacher Gottfrid Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád vármegye[e]b[eli] Híteles Seb Orvossa.

XXII. HOMOSZEXUALITÁS

352. Rab homoszexuális kísérlete

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 7. pör.)

Anno 1805. Jan. 18.

Harmos Ignázt rabtárs vallomása:

Alább irt adom tudtára akiknek illik hogy most folyó 1804^{ik} Esztendőben meg esett Februariusnak 8dik napján ezen Szegeden lévő Királyi javító házban Raboskodó N[eme]s Ivanósits Mátyás ugyan itt Raboskodó N[eme]s Német Ferentzen erő szakot akart Sodomain⁴⁸⁸ Paráznaságával tenni.

1^a Hogy N[eme]s Német Ferentz Korán le vetkőződött és le feküdt farral ki felé meg részegedvén N[eme]s Ivanósits Mátyás hasonlóképen későbbben le vetkőződött és hozzá ment le feküdni az ágyban és az takaródzóját róla le taszítván és az Szemérem testét az lába közé taszította amellyre N[eme]s Német Ferentz meg fordúlván és arra N[eme]s Kamhal Jóseff be jöven meg dorgálta és úgy mentel nagy Káromkodással az Ágyárul[...]

*

[...]Nemes Ivanósits Mátyás, ugyan it raboskodó Nemes Németh Ferentzel paráznalkodott, mely sodóma paráznalkodását önnan tudom:

1. Midőn én az Kónyhábul bémentem, tehát Ivanósits Mátyás épen akór húzta ki az szemérem testit Németh Ferentznek az alfeliből, mely tettéért akór minyárt pirongattuk, de még ő akór is káromkodott, és

⁴⁸⁶ Scorbut = C-vitamin hiányos betegség.

⁴⁸⁷ Maculus Scorbutii = C-vitamin hiánytól eredő foltok, ún. *skorbutpettyek*.

⁴⁸⁸ Sodomain paráznaság = lehet anális (végbélen át történő) közösülés, vagy állatokkal folytatott fajtalanság. (Itt az előbbiről volt szó.)

2= Nem-hogy meg jobbította volna magát hanem még más nap reggel lévetkeződöt szűz anya mezételenre és úgy járkált az szobában minnyájunk lattára, hogy ő vízűm repertumot tsinál az szemérem testivel, az ezt is még pirongattuk, és ő még arra fakadót

3= Hogy miért ne tselekedné talán azt gondoljuk, hogy el kárhozik, avagy véttek, az mind bólon aki ójat gondol az Kárhozás 's vagy az üdvesség fellől, mert sé pókol sé Meny. ország, tsak ójan az ember mint az óktalan állat, mert ha még hal akór az Lelke vagy Lóban vagy disnóban mégyen, és az átváltozik, Ki tudgya még Ferntz Tsássár is Fiáker Ló lehet Pesten és az Kúrvákat horgyak rajta, mert már József Tsássár régen Lóva váltózott;

4= Nem tsak ezek hanem még ki mondani is irtóztató, midőn étzer Kartyázót és vesztet, hát Káromkodót akár is Király János nevű pajtása pirongatta hogy ne Kármokodgyón, még veri az Isten, ő ezt fellelte reá hogy ich seis in dein Gótt und erlösen in maúl,⁴⁸⁹ és akor még kapót egy Készt és hózá hajtotta de a kész meg hibádzót és az kutya fejében mént, és így nem is igen merték még szólitani, és ha fenyegettük, azzal tartotta hogy el tagadgya az Istenis, hogy nem igaz.

5= egy sóval talán leg rószabb erköltsű ember az világón, mert óbene minden fülle rószaságot fel lehet nálla találni[...]

Költ Szeged 10. Martiusba 1804 esztendőben. Kamhal József.

A rab tanú kérte, hogy a világ legrosszabb emberét, Ivanóssits Mátyást vigyék el tőlük egy másik házba.

*

Madarász János rab vallomásából idézünk:

[...]most folo 1804^{ik} esztendőben meg eset 8^{ik} Februariusban ezen Szegeden lévő Javető Házban raboskodo N[eme]s Ivanossich Mátyás ugyan itt raboskodo N[eme]s Németh Ferenczen erőt akart tenni Sodomain paráználkodásával.

1. Mellyet ben lévő az szobában láttam, hogy N[eme]s Németh Ferencz Korán levetkőződvén le feküdt ágyára és békével nyugodni akart ki felé fordított farral.

2. Hogy N[eme]s Ivanossich Mátyás meg részegedvén, levetkőződött fel álván szemérem teste ment az N[eme]s Német Ferentz ágyához, fel hajtván takarodozóját /: mint hogy N[eme]s Németh Ferencznek betegsége miat nem szabad gatya madzagot hordozni:/ bele ugorván ágyában és szemérem testét nagy hirtelenséggel lábai közé tasztván, melyre N[eme]s Németh Ferentz megfordulván, a melyre N[eme]s Kamhal Josef bé jővén az szobában, dorgalni kez[d]vén ötöt el ment ágyarul nagy Káromkodással, kit rosz természete miat bántani nem mertünk, mivel még valamellyiket meg ölt volna, mint is vagyón példánk.

6. Hogy meg dorgáltuk mondom hogy ő az Istent is meg tagadja, ollan rosz erköltsű; és teli vagyón gonoszsággal, hogy lehetetlenség véle lakni, mellyet nem is akarunk. Ki nem lehet mondani roszaságát.

Költ Szegeden az 11^{ik} Mart[ius] 1804.

353. A takácsmester fajtalankodik az inasával

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11: 241. (D. 27. pör.)

A pört 1815-ben kezdték el, és Anno 1821. január hónapban fejeték be.

Szentesről följelentés érkezett az úriszékre:

⁴⁸⁹ Ich seis dein Gótt und erlösen in maút = erősen torzult szövegő német káromlás, amelynek ez a jelentése = a Te Istenedbe hatolok és szájába ereszttem magom.

Az 1816^{ik} Esztendőben Böjtmás Hava 26^{dikán} kihalgatván Szentesi lakos és Takács Mester Kotsis Mihály Kérésére, az előmbbe állított Tanukat, kik is a' következőket vallották, úgy mint

Első Tanu Somodi János Szentesi lakos Takács Mester Református Feleséges 37. esztendő Hitinek letétele ajánlása mellett vallyá, Hogy ezek előtt 9 esztendővel a' Tanu a Vándorlásból haza jövéen Takács Balog Istvánhoz állott Legénynek, a' hol talán egy hétig dolgozván, történt, hogy az elszökött Pista nevű Takács Inast valamelyik a' házi tselédek Közzül meglátta, hogy az utzán ment volna, a' Ki azonnal megmondotta Balog Istvánnak, hogy az elszökött Inast az utzán menni látta legyen, arra Balog István megparantsolta, hogy mennyenek utána, és hijják őtet vissza, a' mint azt azonnal vissza is hitták, a' Ki minekutánna a' Házban béérkezett volna, Balog István azt Kérdezte tőlle mondván: Hallod-e hol Koborlasz te, és miért hagyogatsz te el engemet, miért gyalázod te az én hazamat, arra a' gyermek azt felelte mondván: Jól tudja Kegyelmed, hogy miért hagyom én el Kegyelmedet, Balog István arra azt mondá : hogy ő nem tudja, hanem mondja meg az okát : a gyermek ugyan egy darabig vonogatta magát, és Ki nem akarta mondani, hanem minekutánna őtet Balog István veréssel fenyegette volna; a' Gyermek az egész Ház nép előtt jól megérthető szavakkal mondotta : jól tudja Kegyelmed, hogy mikor a' pintzébe voltunk, Kend a' Szemérem Testét a' számba tette, arra Balog István nagy tűzbe jövéen a' gyermeket igen nagyon megvere, Balog Istvánnak az édes anyja pedig a' dolognak előbeszéllesen a' pitarba lévén, meghallotta, hogy a' gyermek mit mondott, arra az ajtót Kinyitotta, Kezeit öszve tsapván mondá : jaj átkozott gyermek megöltél mind engemet, mind pedig a' gyermekemet.

A második tanú: Nagy Ferentz szentesi lakos takácsmester ugyanezt vallotta.

Kamotsay Sándor m[anu] p[ropria]⁴⁹⁰ Te[in]t[e]tes N[eme]s Csongrád Vármegyének örök esküttye[...]

*

Copia⁴⁹¹

Alolirt ezennel Tanubizonyságot teszek arról, hogy ez előtt, mint egy kilentz esztendővel, Borbély István mostoha fiamtól, a' Ki most Herczeg Eszterházy Gyalog Regementjébe szolgál, hallottam azt, hogy Balogh István Szentesi Lakos Takács Mester ember mint Gazdája, le híván fiamat a' maga pintzéjébe, a' Szemérem testét a' Szájába tette, és a' magot oda fakasztotta, mellytől fiam meg betegedvén, S nem álhatván ezen, rút tselekedetet T[isza] Földvára haza jött, nem tölthetvén el a' harmadik Inas esztendőt.

Melly hallasbeli Tudományomra adom ezen Kezem Keresztvonásával megerősített Tanubizonyság leveletem. T[isza] Földváron 1815^{dik} esztendőben. Karátsony Hava 29^{dik} napján. Német György[...]

Én is Német Ilona ugyan arról tészek tanubizonyságot hogy Borbély István mostoha ötsémtől hallottam azt, hogy Balogh István Szentesi Takács Mester ember, a' Kinél én mint szolgáló szolgáltam, mostoha Ötsém Borbély Istvánnak Szájába tette a' szemérem testét és Borba mosogattatta véle : melly mit vélebánást nem álhatván Borbély István mostoha ötsém T[isza] Földvára hazajött de Tisza Földvarról, midönn említett Mostoha Ötsém Balog Istvann előbbeni Gazdajához Szentesre Szüléim által vissza Küldettetne, minthogy annak szemébe mondotta volna az ötsem ezen rút véle való banást, annyira megverte, hogy a' ruháján által jött a' vér, melly véres ruhát, én mostam ki Kevés napok mulva[...]

⁴⁹⁰ Manu propria = saját kezével.

⁴⁹¹ Copia = másolat.

Német Ilona kezem X vonása[...]

*

Őn Kényes Vallás:

Mi a Neved, s. a. t.

Balog István, 55. Eszt[endős] Ref[ormátus] Szentesi Születés — Feleséges, Gyermek[es] Takáts Mester Ember.

Miért [vagy] fogva+

Azért, hogy némelly Emberek természet ellenvaló tisztátalanságot fogtak reám. —

Igaz e'hát, hogy ennek előtte több esztendőekkel, Borbély István Tanuló Inasoddal természet ellenvaló paráznságot Követtél el+

Tsupa merő átkozott Költemény — lelkem esmérete és életem módjais ellenkezőt bizonyítanak.

Úgyde, sok Tanú és maga azon Ifjú=is mostanában p[edi]g Katona, aztvalják, hogy tsak ugyan elkövetted azon természten való vétet+

Bémutatam immár mentő Levelemben, hgy a' Tanúk mind ellenseges indulattal vannak ellenem, azomban egy sem valja adolgát úgy amint fel=adódott, maga azon Ifjúis 's most Katona tsak az Intentiót⁴⁹² valja[...]

Költ Szentesen Aug[usztus] 16^{ikán} 820[...]

*

Ezután Balog István hosszú levélben tagadta fajtalan bűneit. Ehhez a levélhez néhány hivatalos okiratot is csatolt, újabb bizonyosságul annak, hogy a vádak koholtak, és a tanúk mind parázna életű emberek voltak. Egyike ezeknek Gilitze János.

Farkas Sándor Szentes város hiteles jegyőzje Gilitze parázna bűnét tanúsította, és arról az alábbiakat írta:

1819^{ik} Esztendei November Hónap 27^{ik} Napján Szentesi születés és Lakos Harangozó Mihály; Reformatus, Feleséges 27. esztendő hit le letételének ajánlása mellett következő Tanu vallást tette. Ugyan is.

Hogy ez előtt mint egy 5 esztendővel Szentesi Körösi Horvát István Leánnyát Zsuzsannát magához feleségül vette, és mind addig míg vő Társa Gilitze János feleségét magához nem tsábította, és az előtt gyűlöletessé nem tette szép tsendességbe és Békességbe éltek : mig a' Fatens a' dolgot tökéletesen észre nem vette, hogy vő társa hozzá ment tsak azt gondolta hogy Atyafiságból mégyen látogatni, ugy annyira hogy a' midőn a' Tanú feleséget hűségtelensége végett magától el botsájtotta is : ismét magába térvén feleségét magához vissza fogadta: de továbbá azt is tapasztalta a' Tanú hogy ha a' Háztól valamely dolga végett kéntelenített el menni, már olyankor Gilitze János a' Fatens feleségénél azonnal meg jelent, és gyakran éjtzakánként bé zárkozva a' Fatens feleségével találta Vő Társát[...] a' Tanu felesége /N[eme]s Vármegye előtt/ meg intetettvén a' Tanunak vissza adattatott: Ugyan azon napon estve a' Fatens elment Ipa Házához hogy majd szép szóval feleségével beszél és haza hívja, a' midőn a' Tanu Ipa Udvarának kerítéséhez ért meg állván halgatodzott, hát szuszogást, nyögést, és nyöszörgést hallott setét lévén a' Fatens jobban széjjel nézett, hát ekkor látta hogy Gilitze János Vőr Társa feleségével a' ki már akkor 3 holnapos mozgó gyermekkel⁴⁹³ terhes volt közösködött[...]

Ilyen ember volt tehát Gilitze, Balog István egyik vádlója.

Ítéltetett:

⁴⁹² Intentio = szándék.

⁴⁹³ A magzat csak félidőre, tehát 4 és fél hónapra mozdul meg!

A' bé-vádoltatott Balog Istvány ellen fel-adott Természet ellen való Bujálkodásnak vétke egyedül a' Borbély Istvány gyermek[ne]k semmi tekintetből hitelt nem érdemlő vallásán fundáltatván,⁴⁹⁴ az elő állított Tanuk pedig vallomásaikat vagy ugyan ezen gyermektől, vagy olyanoktól, akik szinte attól vették, nyert hallomásokon építvén, és így semmi helyes próbával a vád bé-nem bizonyítatván, Balogh Istványt mint semmi valóságos próbával nem terhelttetet ezen vád alól tökéletesen fel-mentetni.

354. A juhász sodomai vétke a kanász fiúval
CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 128. (D. 49. pör.)
Anno 1826. Máj[us].

Species facti /= Történet le írása./

Csikós János Szentesi lakos Vetseri Mihály Juhássza e' folyó Hónap 7^{kén} ugyan a' nevezett gazda Kanásszával 'sodomáskodott melly tettét Csala Sándor Kanász elő mondása után maga is úgy adta elő, hogy estve bent a' szállási Házba nevezett Kanász gyermek az ágyon feküdt oda ment hozzá, és annak szemérem testét fogdosván Juh tsapónak kérte, tovább a' gyermeket arra kénszerítette hogy gatyáját oldgya meg, megis oldotta, mellé feküdt hasra fordította reá mászott és több próbálás után a' gyermek all vágányában szemérem testét úgy bé nyomta, hogy a' gyermek kiáltani kéntelen volt, 's az által tölle a' vér 3^{ad} napig folyt.

Melly történt dolgot a' Kanász gyermek a' gazda fiának Jánosnak nem sokára meg is beszélte.

Kiket is mint valóságos vétkes személlyeket a' T[ekinte]tes uradalmi Úgyészi Hivatalnak ezennel alázatosan resignálunk

Szentes 23^a Jan[uár]. 826. Szentes N[emes] Várossának N[emes] Bírái.

*

1826^k eszt[en]dei Január: 26^{ikán} H[ód] M[ező] Vásárhelyen vétetett ki e' következő Önvallas:

1. Mi a' Neved: 's a t:

1. Csala Sándor 12. eszt[endős] Ref[ormátus] Szentesi Vetseri Mihály Kanász Gyereke.

2. Miért hozattattál be?

2. A' Gazdám Juhássza, Csikász János meg=paráznított, azért hoztak be: melly dolog most Vasárnap volt két hete, éjtzaka történt olly formán, hogy Vatsora után a' Béres és a Gazdafia kimenvén feküdni a' Józsházhoz, a Juhász azt mondotta, hogy míg a' Pipája kinem ég, addig bent marad — 's azután én az ágyon ellaludtam, és azon vettem észre, hogy a' fejemet a' subárol lenyomva tartotta, 's a' Gatyám lelévén oldva, a' Faszát a' seggemből kihúzta, mellyre én ellsivalkodtam magamat, eő p[edi]g nekem ezeket mondotta „megnemond senkinek, tsak tsekélység ez” 's azután kiment.

3. Meddig tartott azon tett, melly szerént tégedet Csikász János meg paráznított?

3. Nem tudom azt, amikor bele tette, tsak a' mikor észre vettem 's elljajdultam magamat, a'kkor húztaki, 's akkor ugrott ell tőlem aztis mondván „megijedtél most” de én nem szollottam nékie Semit — hanem a' múltt héten meg mondtam a' gazda fiának, és a' Beresnek, ezek a' gazdának, agazda pedig az Anyámnak, 's ez adta fel a' Város Házánál.

4. Vettél e' azután észre a' testeden valamit, 's fájt e' a segged?

4. Egyebet nem vettem észre, tsak hogy harmadnapig vér jött a' segemből 's fájt, de mármost nem fáj.

⁴⁹⁴ Fundáltatván = alapozván.

5. A' dolog úgy adódik elő, hogy előbb, amint az ágyhoz ment Csikász János Juhász, amelyben tefeküdtél, a'szemérem Testedhez nyúlt, 's azt Juhtsapónak kérte azután p[edi]g te a' Gatyádat megoldván, úgy követték ell egyes akarattal a' feladott természet ellen való paráznságot — tsak vald meg a'dolgot úgy amint volt?

5. Eő ódta meg a Gatyámat mert én nem ódtam — meg; — hatudtam volna hogy eő úgy tselekszik majd kiáltottam volna — az azelőtt való nap esett a'mikor a' Petsemet Juhtsapónak kérte 's fel nyúlt a' Gatyá száramon — de nement egészen oda, 's akkor ellugrottam.

6. Hát ezek előtt, tselekedete' hasonló képpen Csikász János Juhász veled?

6. Nemsselekedett — tsak akkor egyszer.

7. Hallode fiú! Csikász János tagadja állításodat, azért valják igazán, hogy miért terheled őtet?

7. Tsak azért mondom mert megharagudtam reá, hogy úgy tselekedett vélem — híjjába tagadja, mert a' Város Házánál megvallotta Szentesen, Hernyi Pálnak p[edi]g azt mondotta, aki bekésért bennünket, hogy mondjameg nekem, hogy tagadjam vissza.

8. Vóltále'már fogva 's büntetve÷

8. Nem vóltam.

9. Mi vagyonod van÷

9. Semmim Sints.

Költ mint feljebb

Kováts István Urad[almi] fisc[ális] actuarius által.

*

1826^k eszt[en]dei Jan[uár] 26^{ikán} H[ód]m[ező] Vásárhelyen vétetett ki ekövetkezendő

Önkényes Vallás:

1. Mi a' Neved? 's a t:

1. Csikász János, de Csikós Jánosnak=is irnak hibából, 40. eszt[endős] Ref[ormátus] Szentesi, Vetseri Mihály Juhássza, feleséges gyermekek.

2. Miért vagy fogva?

2. A' Gazda Kanász Gyermeke azt vallotta Szentesen a' Város Házánál, hogy meg paráznítottam — de én azt nem tselekedtem.

3. A' Gyerek környülállásossan vall, hogy egyízben a' szemérem teste felé nyúlván azt Juhtsapónak kérted, azután más nap, vagyis most Vasárnap múltt két hete éjtzaka az agyon szemérem testedet, a'hátulsó részébe dugtad 's azt tsak akkor vetted ki, A'mikoraz álmából fel ébredvén, elljajdúlt, 's teakkor ellugorván ezeketmondottad, [„megíjedit most megne mond senkinek tsak tsekélység ez”] — nem látni által, hogy mi indíthatná a' fiút illy nyomos elő adásra, ha tsak afel adott dolog úgy nem történt volna, annál fogva szálj-magadba 's valjál igazán÷

3. Haszontalan Gyerek az, tele van hijábavalósággal, hazudik: nem gyerek vagyok már én, soha sem vólt nekem egész életemben semi bajom — sem velem másnak.

4. Majd szemedbe mondja a' Gyerek÷

4. Márha mondja, hamissan mondja.

5. Szemre állítván a' vasban állóval Csala Sándor eszszemébe mondotta, hogy őtet a' vasban álló paráznította meg a' Tanyán, Vasárnap múltt két hete, a'mit a' Város házánál nemis fogadott; mellyre a'vasban álló fentebbi fogadásától ellnem tavozván azt visszonozta, hogy eő a' Gyerek Vallását azért Vállalta ell Szentesen anotáriusok előtt mivel Boros notarius veréssel fenyegette, 's a' Város Cselédje Korbáttal állott háta megett — a'mit a' Vasban allo soha sem próbálván, nagyon meg ijedt.

6. Miért kérted tehát kísérőtöket, hogy birjareá Csala Sándort hogy tegyen tagadást?

6. Nem kértem én.

7. Vóltál emár fogva 's büntetve?

7. Nem vóltam Soha.

8. Mi vagyonod van?

8. Semmi Sints.

Költmint fentebb

Kováts István Urad[almi] fisc[alis] actuarius által.

A jegyzőkönyv így folytatódott tovább:

9. Halod e'! tegedet Szentesen veréssel senki sem fenyegetett, sem hátad megett Korbátsal nem állott minden vallatásod abból állott hogy a' Gyerekek szembe állítottátál, 's minthogy elejénte tagadást tettél, tehát Boros Notarius aztmondotta, hogy hanyakadközé vernének, majd kivallanád, amit tselekedtél, demind addig nem vallottál semmit még tsak agyermek szemedbe nem mondta — azért még nem áll, abbéli mentséged hogy, a' megvallásra erőltetettél volna — és így szálj magadba 's valj igazat÷

9. Azigaz nem ütöttek, de Boros Notarius Uram azt mondotta, ide egy kemény Embert had üsse — Farkas Notarius Uram p[edi]g azt mondotta, hogy tsak valjam ki majd más nap 10. 12. korbátsot kapok, avval kibotsájtanak.

10. ha ártatlan vólnál, 10. 12. Korbátsal való megfenyítés=is reád nézve terhes lett vólna, és mégis reménykedsz hogy könnyen szabadúlsz, tettedet megvallottad — jele, hogy most tsak azért tagadod, mivel nagyobb büntetésstől tartasz, annálfogva valjál igazat÷

10. Én nem tselekedtem más nap ottis megmondottam Farkas Uramnak, hogy ne írja mert nem tselekedtem, a' mikor a' Levelet írták, 's ide akartak késérni.

Költt Vásárhelyen 21. feb[ruár] 826.

Ugyanazon fiscarius által.

*

Pósta Ferenc uradalmi főfiscálisnak Szentes város bírái ezt írták:

Tekéntetes Uradalmi Fő Fiscális Úr!

Csikász János Vetseri Mihály Juhásszának azon hamis elő adására hogy ő a' vallatás közben Boros Sámuel Notárus Úr által fenyegettetett volna, alázatosan azt válaszolhattuk, hogy a' fenyegetés tsak az volt, mint hogy tettét tagadta, hogy ha Nyaka közzé vernének majd ki vallaná a' mit tselekedett, de Csikász János mind addig semmit sem vallott még Csala Sándor gyermekkel nem Confrontáltatott, akkor önként megvallott mindeneket úgy mint Csala Sándor szemébe mondotta, és ambár néki szó is adatott, hogy talánn akkor midőn megvallott bűnét követte részeg volt, erre is azt mondotta hogy ő nem volt reszeg és vallomását erősítette, a' vallatáskor jelen volt Farkas Sándor Nótárus, és Pál József Eskütt Biró.

Hernyó Pál kísérő is az eránt ki hallgattatott, ha vallyon mondotta e' Csikász János azt hogy Csala Sándornak mondja meg hogy tagadja vissza Szentesen tett vallását, melly kérdésre Hernyó Pál azt vallotta hogy néki Casala Sándor eránt semmit sem szollott.

Melly alázatos jelentésünk felett tartozó alázatos tisztelettel vagyunk Szentes 3^a febr[uár]. 826.

Tekéntetes uradalmi Fő Fiscális Ur[na]k

Alázatos Szolgái Szentes N[eme]s Várossának M[egválasztott] Birái.

*

Itéltetett:

A' vassban fogott az ellene támasztott vádat átalján fogva tagadván, 's erre nézve egyedül a' bűntársának Csala Sandor gyermeknek vallásáról terheltetvén, ugyan azon vasban fogott átalján fogva szabadon bocsátatik.

XXIII. BESTIALITÁS⁴⁹⁵

355. Borjúval való közösülés

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 435-439.

Anno 1746. Die 14ta Decemder.

[...]Mi alább meg irtak jó lelkünk esméreti szerint sensibiliter recognoscálljuk,⁴⁹⁶
Hogy az Aszszony T[e]k[in]t[e]t[e]s Majos Ersébeth Aszszony jöven T[ekintetes]
Nemes Maramaros V[á]r[me]gyében Szigeti Vásárra 1743^{ban} Farki pál névű
szekeressével, és a' midőn vissza jött az Aszszony a' vásárról meg szállott Taratz
közön maga jószágában, és estvéli üdőre jutván az Aszszony meg nevezett szekeresse
részeg lévén, egy úszó borjút meg kötözött a' színben a' szekér lötséhez, és velle
paráználkodott, és a' midőn gonoszságát követte, gyenge lévén a' borjú nagyon bőgött,
kinek is bőgésére ki mentünk, láttuk hogy Farki pál előtt le esett a' borjú, és maga pedig
az hátán feküvén, a' szemérem teste is a' borjában volt, hanem magunk húztuk ki a'
borjút alólla, maga pedig Farki pál a' részeg füvel, mind virattig azon az helyen feküdt;
Mi pedig reggel midőn felőlle beszélgettünk volna hogy mi tevők légyünk velle azon
gonoszságáér, az előtt az üdő alatt el szökött hová nem tudhattuk. Melyről adtuk ezen
jó lelkünk iméreti szerint kereszt vonásainkat meg erőssítetett levelünket, ilyen
betsületes nemesi rendek előtt 1745. Die 25ta Mens[is] January úgymint Gencsy
Ersébeth T[ekintetes] Majos Ur Hitves társa Költsei Péter, Szakadáthi Ferentz, Martinits
András keze X vonása, Kimmús János keze X Szücs Pál X.

356. Tehénnel közösülés

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 775-779.

Anno 1751. 29^a 9^{bris}

Baján, máskülönben Szabó Julianna kálvinista asszonynak két férje volt, ezért elfogták. Arra a kérdésre, hogy az első ura, Pap Mátyás él-e még, így felelt:

[...]Azt nem tudom, mert azulta hogy Szekszárdon Rabságban hattam ötet, Soha Sem láttam többször, hírt Sem hallottam.

Mi képpen eset ä Rabságba?

Ugy hogy én bé vádoltam eötet, mert testi szemeimmel láttam, midőn ä Tehénnel közösködöt.

Tudhatod tehát, ha megh Szabdúlte, vagy megh égettetett?

Nem tudom mert azonnal elmentem onnét[...]

357. Tehénnel fajtalankodás

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 89-91.

Anno 1761. Die 25^a Aprill[is] in Oppido Szentess[...]

[...]Mi [a] neved, hová való vagy, hány Esztendős, és micsoda valláson?

R. Biro Mihály Szentesi fi, 20. Esztendős Kalvinista vagyok.

⁴⁹⁵ Bestialitás = állatokkal folytatott perverz szexuális viszony, közösülés.

⁴⁹⁶ Sensibiliter recognoscálljuk = megbizonyosodván róla, tanúsítjuk.

Miért vagy fogva?

Azért, hogy el arúltak a' Béresek, hogy én Tehénnel vétkeztem, de ă nem való, mert csak haragból Kötötték reám.

Ha nem vétkeztél ă Tehénnel, mi szükség volt a' szállásról azonnal el szöknöd?

Én nem szöktem, ha nem csak el jöttem, mivel Katonának igyekeztem mindenkoron menni[...]

*

Anno 1761. Die 16^a Mens[is] Aprill[is] in Oppido Szentes[...]

Vallya meg ă Tanú le tett hite szerént, hogy az ell múlt vasárnap az az 12^a currentis Bíró Mihály, minek előtte Katonává lőtt legyen, az előtt Vaczy István szentesi Lakoss Béresse, minémű sodomai vétet követett ell, volta képen vallya meg a Tanú ă dolgot, hogy miképpen lehetett -s- eshetett meg.

Az ellmult vasárnap, az az 12^a April[isában] ă Tanú ă Kiss fias Juhoktól Vörös Miska Kis Béressel, midőn az Vaczi István Gazdájoknak szállására nap le ment tájba, be ment volna, testi szemeivel latta, hogy Bíró Mihály, ă Váczy Istvány Darú Tehenét, ă rudas fával ă nád fál mellé szorítván, egy kis széket a Tehén farkához téven, arra föl állott és testelkedett vele, mellyet látván a' Tanú ell szörnyűlködött benne, és ezen szókra fakada: Aha te Diszno mit csinálsz, ă kor Bíró Mihály azon testelkedéstől fön hagyott, le ugrott, és az jászlas Lovak köziben szaladott, gatyáját, nadrágiát ott kötötte oszve, ă Tehénnek pedig ă természete szinteúgy, azon föcsögött Locsogott ă csunyaságtul, azután látta, hogy azon széket ă Kereszt jászlon által vettetett, ă rudas fa pedig az Istallo Kereszt Gerndájára föl tétetett, mind ezek után fogta magát, és a subáját, Kődményt Kankóját, és más ruházattját, a Gunyhóból lopva fel szedvén el szökött.

Annô 1761. Die 5^a Men[is] 7bis Coram figura Judicij Authenticatus Confirmat, eô additô,⁴⁹⁷ hogy úgy látta szerszámát ă Tehénbe, mint ă Kést a' hüvelbe, és mozgatta ă farát rajta Bíró Mihály, ă Tehénnek farkát ă maga czipőjére tette említett Biro Mihály, ell nyúlván ă tehén előtte, semmit nem rugdalozván[...]

358. A béres kutyával közösült

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 443-448.

Anno 1764. 4^a Julij[us]

De eo utrum?

1^a Esméredé Vörös Istvánt [*aki Makórol való, circiter 20 éves, pápista*], Vásárhelyi Kovács Péter Béressét? S. ha esméred

2^a Vald megh igazán láttadé hallottadé, avagy tapasztaltadé, Vörös Istóknak a' Kutyával való fertőzését és hol mi moddal[...] beszéld elől?

Nagy András circiter 22 éves tanú vallotta:

Ad 1um. A' Tanunak Béres Társa Lévén, a' kérdésben lévő Vörös István, igenis esméri Őtet. Ad 2um Pünköst hetiben való Szerdán, a' Tanu kapálni volt a Kenyere háton levő Szőlős Kertyében Gazdájának, az Deutalis Béres Társával, és már egyút kaszálgatván, Osonna tájba a' Tanu így szollott Béres Társának; majd el megyek meg tekintem a' Gazda Lovát ha nem ment e' a' kárba Arra az Deutalis István Béres Társa így szollott : nem banom Csak mennyen el Kjend, majd én addig Megyet eszem. Ezen szók után a' Tanu el indult, Gazdája Lovának Tekintésére, és mivel hamar meg Látta a' Lovat hogy jo helen legel, alig ment égy hajtásra azon nyomban vissza tért, véle lévén a' Gazda Kutyájais égy nyősteny komondoron kívül, melyis István Béres Társával ott

⁴⁹⁷ Coram figura Judicij Authenticatus Confirmat, eô addito = a bíróság színe előtt hitelesen megerősíti, hozzátéve azt, hogy...

maradott, a' hol kapáltak. Mire a Tanu vissza érkezett látta testi Szemeivel, hogy említett István Beres Társa azon nyősteny Komondorral fajtalankodik, a' Kutya feküvén István pedig rajta léven, a' Megy Sűrűsbe; Kitis a' Tanu meg Látván, és ő is a' Tanut meg sejtven, le fordult, a' Kutyarul, melly Dolognak Csudálkozásán, annyira meg ijedett, hogy a' Lábánis alig allott és Istvánnak így szollott István: mitűl ijedtel meg hiszen nincsen Semmi bajod. Mire a' Tanu azt felelte én csak valoba meg ijedtem mert alig állok Lábomon, mely dologért a' Tanu dorgálván Istvánt, István arra kérte a' Tanut; hogy senkinek ne mondja, had szolgálhassa ki Kovács Pétert, ad egy Borjut a' Tanunak és ha két vagy három Marjásra meg szórul mindenkor ad neki, de a' tanu azt felelte, hogy nincs reá szüksége[...]

A történetet a másik béres elbeszélte a gazdájuknak, aki lóbékót rakott a fajtalankodóra és a városházára vitte. A főntebbi tanú a bírák előtt elmondotta,

[...]hogya Veres István szemérem testit, ugy látta a Kutya valagában, mint a' kést a' hüvelben, mikor azután kapalni mentek latvan hogy azon kutya nyalná a' Valagát, Vörös István azt mondotta a' kutyának: nyalhad már éb adta.

Vörös István vádlott mindent tagadott.

359. Borjúval fajtalankodás

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 392.

Anno 1765. Die 13^a Augusti in Oppido Vásárhely[...]

Szabó János 14 éves szegedi fi, A Szent Péteri Pusztán, Karasz Miklós úr szolgálatában azon kapatott, hogy hajnali 3 órakor belopódzott a borjúólba, az egyik borjút a földre fektette és úgy közösült vele.

360. A betyár előbb a kancát, majd a tehenet dolgozta meg

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 197-199.

Anno 1770. 16. 9. bris.

Kapás István circiter 20 éves, vásárhelyi kálvinista ellen, aki nemes Kovács Márton uram betyárja volt, tanúk vallották, hogy ő a jószágokkal közösült. Az egyetlen, aki ezt látta is, a 12 éves Balogh János volt. A vádlott tagadta a tettét. Részlet a pörből:

[...]Maga az fatens volt egyedül, a' ki látta az Deutrális dolgot, és más Senki jelen nem volt, melly így történt: Ez előtt mintegy 3. héttel a' fatens kin lévén Kovács Márton Uram Szállásán, Kapás Istókkal, a' több Cselédek távol lévén a' Tanyátul, Kapás Istók bé hajtattott egy Tehenet az Istállóba, és annak horgas inát a Jászol hoszszához meg kötötte, a' fejét pedig az ágashoz, azután egy kis székre fel-állott, és úgy dolgozta meg azon megh kötött Tehenet, mellyet látván a' Tanú onnan el szaladott a' Deső János Szállására, félvén Kapás Istóktul, és ott meg beszéllette a' Cselédeknek, azután vissza ment a' fatens a' Tanyájokra, 's akkoron a' Kovács Márton Ur. Cselédgyei is a' Tanyára érkeztek, de már akkor más Tehén volt az istállóba bé kötve, mellyet kapás Istók kötött bé, a' székek pedig mellyen állott, akkor is ott volt, és a Cselédek Vasas Marczy és Dóktor Tót Jancsi is láthatták, a' kötél is a' földön hevert, mellyel a' Tehén lába meg volt kötve, és tehén ganés is volt azon kötél.

Annak előtte pedig már égyczer, egy kanczáját is meg dolgozta Kovács Márton Ur[na]k, mellyet szemeivel ugyan az fatens nem látott, hanem csak innen gyanakszik, mivel szemeivel látta, a' midőn a' kanczát meg kötözte, és a' földre le döntötte, 's nagyon el verte magát a' Kancza, ekkor pedig Kapás Istók a' fantens a' több Lovaknak forgatására el-küldötte[...]

361. Borjú volt a szerelmi társ

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 636-640.

1774. die 11.^a Maÿ.

A följelentést követőleg az esküdtek kiszálltak a borjú megvizsgálására. Ennek eredményéről jelentést tettek:

[...]a vegre ki küldettünk volna, hogy Rimkaszer Simonnak, Sopos kancza Borját, mellyel Gyaraczky Mihály Pünkösdi havának most mult Nyolczadik napján vétkezni praetendaltatik[...] ⁴⁹⁸ Tapasztaltuk azon Borjúnak Testén a farka alatt S. V. a Szemérem testén alól és felül mint egy Unnyi Szélességű Száraz véres jeleket, mind az Ember kis Ujjának egyik iczének szélessége, tapasztaltuk aztis : hogy S. V. a Szemérem teste egy kevésbé kékes[...]

Gyaracký Mihály circiter 36 éves türkevei kálvinista bérést, most betyárt így vallatták:

[...]Rimkaszszernek Istallojában mit kerestél tegnap estve?

Ott Szolgált a Feleségem Simon Gazdánál és ahoz mentem.

Vald meg mit tselekedtél a Borjúval az Istalloba?

Nem tselekedtem semmit is.

Mitül véres a Gatyád?

Tegnap előtt a Török Istvány Ura[mnak a] Lovat vittem ki a Sarkalyi Szöllőkhöz, s oda ki hagytam mivel azon ültem attul véresedett el a Gatyám.

Hát a Borjú mitül véresedett el?

Nem tudom.

Mitül Marha Szaros a Gatyád párkánya és madczagja?

Attul mert tegnap előtt a Ganét vágtuk fel, a Török Istvány Uram Szállásán.

Valoe hogy akkor kötötted a Gatyádat, a midőn Simon és nálla lévő Kereskedő be mentek az Istállóban?

Nem kötöztem bizony én mert azt nem látta Se Simon Se más.

Mi okon bőgetted a Borjút?

Én nem bőgettem, hozzá sem nyultam a borjuhoz[...]

Rimkaszszer Simon 38 éves katolikus tanú vallotta:

[...]a Tanú ki ment az estve Későn a maga istallójába [meg]tekintésére a Bőgő Borjúnak s. a midőn a Juh Kereskedovel bé mentek az Istállóba, azt tapasztalta, hogy a Deutralis Ember a Gatyáját szinte akkor Kötözte, kit is gyanúba vett a Tanú hogy a Borjúval vetkezet volna, mivel mind a Borjú véres meg mostis, mind pedig azon legénynek Gatyája hasonló véres, a mint meg lathatni[...]

*

[...]hogy a Borjúnak a segg vég hurkájais ki volt fordulva, és véres volt, azon estve pedig mind a Teheneket meg fejték, azon Borjúnak semmi baja sem volt[...]

.....

Fassionys Tortularils tenor est Sequens. ⁴⁹⁹

Vald meg igazán vétkeztél e' a' Borjuval?

[...]Elmentem mint egy 6 ora tájban Simon Rimkaszszer házához ahol Feleségem szolgállo volt akarván velle beszélni, de mivel Feleségemmel nem beszélhettem be mentem az Istallóba ahol a Borjunak néki mentem és azt le dőtven, meg paráznítottam amidőn is Borjú Bőggésire a Gazda és a Juh Szedő ki jöttek de én akkor boros voltam[...]

⁴⁹⁸ Praetendaltatik = azt állítják róla, hogy [vétkezett]

⁴⁹⁹ Fassionys Torturalis tenor est Sequens = a kínvallatás alatt tett vallomás tartalma a következő.

362. A béres kisszékre állva közösült a tehénnel**CSML SZF. IV. A. 53. (D. 46. pör.)****Anno 1811. Pünköst Hava 6.**

Történet

E folyó Aprilis Hóldnapnak 17^{edik} napján Radits Ferentz Város hites Hadnagya a Rárósi útnak töltésére, és igazítására ki ki rendeltetvén, és e végre a szomszéd szállásokról oda az embereket zavarván, úttýában Gulyás István szállására is be fordúlt, és egyebet ottan a Béresen Hódi Péteren kívül senkit nem találván, eszre sem vette Hódi Péter, amidőn Őtet allig egy hagyításnyira, a Ház végiben lévő szín alatt be kötött egyik Tehénnek faránál, egész készületben, egy széken helyheztetett tsomó izék tetejébe fel állva, és a gatyá szaráát fel fogva, másik kezével pedig a tehén farára támaszkodva, azon barommal való fertelmeskedő szándékban a Marha Istállótól meg látta, és tsak akkor ugrott le a Tehén farától a székről a fellyebb mondott móddal el készülve, és még egy hosszú darab fával a Tehenet a fál mellé is oda szoritva, mikor a nevezett Város Hadnagyát a Kutyák a Háztól elejbe szaladván, az Istálló előtt körül vették, és ugatták — Melly borzasztó készületért ugyan a Feladó akkor a mondott Béresnek semmit sem szóllott, hanem ki adván néki a parantsolatot, azonnal minden szemrehányás nélkül onnand tovább ment, de tsak ugyan haza jövetelével tüstén a Város Házánál az egész történetet környüállásossan fel adván, egynehány nap múlva azután, mivel akkor a mondott Legény a gazdájának szállásáról mindjárt meg szökött, ugyan azon Feladó Város Hadnagya által be hozattatott.

Vásárhelyen 26^a Apr[ilis] 811.

Város Jegyzője Palásty István által.

*

Szemben állitaván a Város Hadnagyával Radits Ferentzel, a bűnös ugyan tagadja, hogy néki sem gatyá szárá fel fogva nem vólt, sem izéket a szék tetejére nem tett, sem a Tehenet valamelly darab Fával a Fal mellé nem szoritotta, hanem tsak azért állott a székre, hogy a padlásra galamb fiakért akart fel menni, nem pedig hogy azon barommal közösködő szándékban vólt vólna, de az Város Hadnagya a bűnös által el tagadott minden környüállásokat a szerént, amint látta tapasztalta, és elől adta, szemében is megmondván, előtte is tsak azt vallotta, hogy azon barom tselekedetre el tókéllett indúlattýáról, és szándékáról annyival inkább kételkedni nem lehet, mivel a padlásra járó Lyuk nem is a tehén faránál vagon, ahová ő a széket helyeztette.

Mint fellyebb Város Jegyzője által.

*

A' 46^{dik} szám alatt

Hódi Péter, barommal leendő közösüléshez való készülésébe találtatván, és ezen fertelmes készülettye a' szemmel látó Tanú által fel adódván

El végeztetett

A' Raboskodó Hódi Péter, e fertelmességhez való, hanem a' Hadnagy látásával meg akadályoztatott szándékja az el szökése által is be bizionyittatván, noha ezen cselekedetét a' Törvény színe előtt egészen el nem esmervén, simítani akarta, egy fertály esztendei rabsgára, minden hétben 3. napi böjtire, és kétszerre el szenvedendő 50 korbáts ütésekre íteltetni.

363. A béres csikót hágott**CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 940.****Anno 1825. Ápr[ilis] (D. 2. pör.)**

Történet le írása.

E folyó Hónap 25^k napján Kővér Kiss János, Sajtoós János, Átsi Kovács Ferentz, Szeder Ferentz szállásán részesek, a' mint a' szűrűn bé ágyaztak a' Kívül volt Lovakat abrakolni hajtották, Marázi Antalt mint Szeder Ferentz béressét el küldötték, hogy az Istállóba delelni bé ment 's össze kötve volt egy Lovat és egy csikot melly Kantza volt, hajtáná ki a' szűrűre, a' nevezett béres el is ment, de mivel igen sokáig oda maradt, úgy hogy már nem győzték tovább várni, tehát Kővér Kiss János egyik részes utánna ment hogy hová maradt oly soká majd meg nézi, ez minden lappangás vagy leskelődés nélkül ment az Istállóhoz, 's a' mint az ajtón bé lépett látta hogy Marázi Antal béres a' Kantza Csikónak faránál egy széken fenn állott gatyá szátat Kezébe tartván akkor eresztette le a' midőn ezt meg látta és a' Csikó farát Kezével meg törülvén a' székről le ugrott, ezt látván Kővér Kiss János meg szollította, hogy mit tselekedett, az érdeklett béres felelvén semmit sem, azzal a' Lovat és Csikót ki hajtotta a' szűrűre és ott ezek[ne]k is a' többi Lovakkal edgyütt abrakot adott, és még a' béres az abrakot a' Lovakhoz el vitte addig Kővér Kiss János a' már két meg nevezett részes Czimboraínak meg beszélté hogy mit látott a' béres észre vévén, hogy a' többinek meg beszélté Kővér Kiss János a' történetet magát el vonta a' Kukoritzá Közzé, a' Keresés Közbe magába víszá ment a' szűrűre, a' részesek is oda menvén Sajtoós János egyik részes meg szollította Marázi Antalt, mondván néki ugyan Antal miért tselekedted azt a' mit tselekedtél, erre felelt hogy többször nem tselekedte, ismét Sajtoós János Kérdezte tőlle, hát most elvégezted e' egészen, mellyre azt felelte most el végeztem, ezek után Sajtoós János meg kötötte és velle edgyütt mind a' három részes a' Kik előtt valotta hogy a' Csikóval való egész közösülést végre hajtotta Város Házához bé jöttek: a' kit is midőn kérdőre vettünk, azt felelte hgy nem tsak ő, ha nem béres Czimboraíja Szűts Bálint is tselekedték, kit is szinte bé fogatván Marázi Antallal edgyütt a' Tekéntetes Ügyészi Hivatalnak ezennel aláztatossan resignálunk

Szentes 27^a Aug[usztus] 824.

Szentes Várossának M[egválasztott] Bírái.

*

1825. Apr[ilis] 11. H[ód]m[ező]v[ásár]helyen

Fel vétetett

Urad[almi] Fiscalis Posta Ferentznek mint Fellperesnek Főbenjáro Pere Marázi Antal vassban fogott mint Allperes ellen

Eképpen adván elő a' Bűnnek büntetése, és az Igazságnak ki-szolgáltatása végett Törvényes Keresetét, ugyan-is: A' vassban fogott Marázi Antal a' mult 1824^{ik} eszt[endő] Augustus Hónap 25^{ik} napján Szeder Ferentznek, a' kinél mint béres szolgált, nyomtató Lovaival Lévo egy Kantza Csikájával bűnhődni nem irtózzott, mely Természet ellen való Egbekiáltó tettén Kővér Kiss János nyomtató ember által rajta-is kaptott: a' mint ez az **A. B. D.** betűk alatt bizonyítatik;

Minthogy pedig Országunknak Törvényé vált szokása, és a' Criminalis Praxisnak⁵⁰⁰ 73^{ik} Czikelye szerént az illyes gonosz tettek a' vétkesnek azon okatlan álatat való meg-égetését rendelné, a' melyel a' vétek el-követetett:

Annak okáért kéri a Fellperes ezen rettenetes tettéért Marázi Antalt eképpen az élő[k] számából ki-végeztetni[...]

*

1824^{ik} Eszt[endő] Aug[usztus] 29^{ikén} H[ód]m[ező] Vásárhely Várossában elkövetkezendő Önkényes Vallás vétetett ki ú[gy] m[int]:

1.^a Mi a Neved? 's a' t:

⁵⁰⁰ Criminális Praxisnak = a Büntető Törvénykönyvnek

A[d] 1^{mm} Marázsi Antal, 17. eszt[endős] R[ómai] Cat[holikus] Szentesi, nőtelen, Szeder Ferentz Béresse.

2^a Miért vagy fogva÷

Ad 2^{mm} Most leg közelébb múltt hétfőn, a' Lovak[na]k az Istállóba Zabot vívén, Kányó János nyomtató utánna jött az Istállóba 's én éppen akkor a' Csikóra fölugrottam, 's végig mentem rajta egyebet nem tsináltam — 's ő mégis azt mondotta, mit tsináltál ebatta, most meg dolgoztad a' Lovat, én azt feleltem, ne beszéljék kend olyanokat, láttya Kend mit sinálok, 's akkor is felugrottam azon Tsikóra, meg harapott a' Tsikó. —

3^a Minek volt tehát azon Kantza Tsikó faránál a' kiss Szék?

Ad 3^{mm} Nem a'faránál volt, hanem a'fal mellett ott allottam fel reája, 's úgy ugrotam fel a' Tsikó hátára, még a'gatyámat megis fogta — Amikor Kányó János bejöttis megmutattam nékie, hogy miként ugrotamfel reá, őis látta

4^a Miért Bujtál eltehát a'Kukoritzaba, úgy hogy alig akadtak reád?

Ad 4^{mm} Én nem bujtam ell hanem aszükségemet vegeztem ottan, 's azután magamban mentem a'szűrőhöz mire ők odajöttek már akkor a' Lovakat derekassan hajtottam az ágyáson, de ők, t[udni] i[llik] a' nyomtatók, ugymint, Sajtoós János, Átsi Ferentz, és Kányó János békót vetettek a' labomra, a'kezemet pe[di]g hozzá kötvénis Istrangal úgy vallattak.

5^a Meg vallottad e', az említett nyomtatók előtt, hogy azon tsikó Kantzával közösködte?

Ad 5^{mm} Amit ők mondtak én mindazt utánna mondtam mert kinomban aztsem tudom mit tsinálok, de én magam semmit sem vallottam magamtól.

6^a Minek mulattál olly sokáig az istállóba, úgy hogy már nem gyöztek vissza várni és az egyik nyomtató Kövér Kiss János, vagy amint tenevezed Kányó János utánna volt kénytelen menni?

Ad 6^{mm} Nem abba az Istállóba voltam mindég, mer minek előtte Kányó utánna jött, a' másikat Istállóbais voltam 's ottan az otsút söpröttem öszve.

7^a Hát Szűts Bálint Béres gyereke miért vallottad, hogy eöis úgy tselekedett÷

Ad 7^{mm} Soha sem vallottam azt, mert nem láttam hogy tselekedte volna[...]

Kováts István

Actuar[ius] által.

*

A C alatt a tanúk azt mondták el, amit társuktól hallottak.

A D alatt található az ítélet, melyben a második béres gyereket fölmentették, Marázsi Antal ügyét pedig továbbvitték.

Miután a tanúvallomások nem bizonyultak meggyőzőeknek — a béresgyerek mindent tagadott —, meghozták az ítéletet:

[...]azon vassban fogottat ezen vád alol a' probák hijjánnyosságából fel menteni[...] rendelték.

364. A parasztember 4 hetes üszővel közösült

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 969.

Anno 1825. ápr[ilis] (D. 130. pör.)

Species facti

Szeghvári Bakó Ferentz, a ki már múlt 1823^{ik} Esztendőben is Oktalan állattal fajtalan búja közösülésbe tapasztaltatott, Szinte most is e folyó Aprilis Holnapnak 4^{ik} napján, alázatosan ide mellékelt Bizonyítvány szerint oktalan állattal, hasonló bujaságbéli közösülésbe találtatott. — annak folytába az Emberiségbül kivetközödő

Bakó Ferentzet, a Tekéntetes Vásárhelyi Uradalom Tömlötzeibe alázatosan által resignáljuk. –

Költ Szeghváron Szent György Hava 7^{ik} Napján 1825^{ik} Esztendőben.

Szegvár Helysége N[emes] N[emzetes] Bírái.

*

Első Tanú Magyar Ferentz 30 esztendős R[ómai] C[at]h[olikus] vallású Feleséges Szeghvári leteendő hitére valja : hogy most múlt hetfőn 4^a Aprilis dél után az Szomszédgyához Ludányi Mihályhoz a Kert résen által akart volna menni, akkoron Ludányi Mihálynál lakó Bakó Ferentz egy Üsző bornyút a tanúnak szeme láttára ott a kertben meg dolgozott, a Tanú ezen a szörnyű cselekedeten a mit még életibe többet soha sem látott, úgy el szörnyűködött hogy Bakó Ferentzet meg se szólíthatta, hanem későbben Ludányi Mihály és Vigh Jóseff szomszédgyait meg szállította, tudósította ezen elkövetett parázna Tárgy eránt, egyszeres mind kérte is őket hogy szemmel tartanak, és jól vigyáznának Bakó Ferentzre annyivalis inkább, mint hogy már az előtt más alkalommal is ilyes rossz cselekedetbe tapasztaltatott.

A második tanú, Ludányi Mihály 34 éves vallotta:

[...]Magyar Ferentz meg beszéllette hogy Bakó Ferentzet látta, a Tanúnak kiss Üsző bornyuját meg dolgozni[...] valja továbbá a tanú, hogy azon kérdésbe[n] forgó kiss üsző bornyúja meg tsak negyedik hétbe jár[...] azon nap Bakó Ferentz lakossa boros volt, ‘s ide amoda lármázva járkált, melyért is a Tanútul meg szállítattott, hogy mit ögyelege, miért nem fekszik le[...]

A harmadik tanú Vigh Jóseff 28 éves, aki szintén csak hallomásból ismerte a történetet, ugyanezeket beszélte el.

*

1825^k eszt[endő] Apr[ilis] 9^{kén} H[ód]m[ező] Vásárhelyen e’ következő

Önkényes Vallás vétetett ki.

1. Mi a’ neved? ‘s a’ t.

1. Bakó Ferentz Cir[citer] 19. eszt[endő] R[ómai] Cat[holikus] Szeghvári, feleséges, Paraszt.

2. Miért vagy fogva?

2. Azt fogták reám hogy Bátyám Ludányi Mihály 1. holnapos Borját bántottam volna, holott nékem van feleségem.

3. Ki ‘s mit fogott reád, valjál világossabban?

3. Magyar Ferentz kötötte reám, hogy megbasztam a’ borjút — de minek tselekedtem volna azt van hala Istennek felelségem.

4. Meg lehet mégis hogy közöskodtél /:tisztetésebben legyen mondva:/ a’ Borjúval — mert te most leg közelébb múltt Húsvét másod napján — 4. Apr[ilis] 825. —részeigis vóltál amint mondatik, azomban az illyes tettről gyanús ‘s megrovottis vagy! tsak vald meg igazán, mert hiszen Magyar Ferentz látott ‘s majd szemedbeis megmondja.

4. Én nem tselekedtem. Sem most sem azelőtt akkor nap ittam egy kevés Pálinkát de reszeg nem vóltam.

5. Hányszor vóltál fogva, ‘s büntetve?

5. Most másodsor vagyok fogva de büntetve még nem vóltam.

6. Mi vagyonod van,

6. Nintsen nekem semmi.

*

Itéltetett:

A' vasban fogott ellen támasztott iszonyatos vádra nézve nem tűntetvén elegendő Bünjelek elő azt még most a' ne talán bővebb Bünjelek[ne]k elő adhatásokig Bünbeli Per alá nem vétetve szabadon bocsátatni.

365. Kutyaival való közösülés gyanúja
CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 1091. (D. 67. pör.)
Anno 1833. okt[óber]

[...]Kardos Antal Csongrádi Ifjú azzal vádoltatván, hogy Kutyaival közösödött volna

Itéltetett

A' fel adott vád a' bé panaszlottnak tagadása ellenére, a' ki szolgáltatott két tanúval, kiknek vallásából a' Közösülés valósága ki nem jött[...] az próbák nem létéből ezen vád Terhe alól felmentetik[...]

XXIV.
MAGZATVESZTÉS, ÚJSZÜLÖTT- ÉS CSECSEMŐGYILKOSSÁG

366. Az asszony megölte nem igaz ágybéli csecsemőjét
CSML SZF. IV. A. 53. a. 1.: 31-34.
Anno 1724. die 15ta Mens[is] Februarj

Bódi Erzsébetnek Zafiri Imre görög kereskedő gyermeket nemzett. Részlet a pör megmaradt anyagából:

[...]azon Bodi Erzso nevő Asszony, az kinek nem igaz ágy béli Gyermek született, ez aztat megh ölte, midőn az examenre⁵⁰¹ vonatott.

1. Hogy á Gazda Asznya Kecskemetre ment, nagypentekre á Devociora,⁵⁰² csak ketten marattak az Hazba Fiscus uram hozaja ment kenszerétette az fajtalansághra kérte az aszszony ne cselekegye? mert eő Iffiú, Gyermek leszen, arra Fiscuz ur mondotta: nem Chinalok en neked Gyermeket, és közös vólt vele.

2. Hogy á Gazda Aszony haza jöt Kecskemétről Nagy Szombathra az ünnepekre, ismét Szentésre ment, mint urastúl, Czak ketten marattak akkoris, Fiscuz mondta akkoris az Asszony sok szóval vetekedett véle, hogy nem megyen, mert Gyermeket Chinál nekie, Fiscuz ur akkoris azzal bízatta ne felyen nem cinal nekie Gyermeket, és ugy be hozta az ágyról á Gazda Aszony agyára vette szénte ugy reszkedett mint az nyár Levél az paplannal be takarta, es közölt véle.

3. Hogy immár az Asszony észre vette, terhbe esessét, megh jelentette Fiscuz ur[na]k, hogy nagy hasza van, Fiscuz ur kerdezte, kitúl? Az Asszony mondotta Kigyelmetül Fiscuz ur, öld megh mind en ream [valljon a gyermek] és azertis eölte megh, és á véghe, hogy megh ölye két mariazt adott Fiscuz ur az Asszonynak.

4. Az Asszony vallotta hogy midőn feje felu legyen az Hóher pallossa, akkoris azt kialtya, nem más Chinálta, és nem vólt más oka az Gyilkosságnak, hanem Fiscuz uram mert atul félt, hogy megh öl vagy megh lö, ha rea valok, és megh gyalázom, mert azal fenegete. Ezen valus [vallás] lett illyen becsületes Emberek előtt Bujaki Mihály Esköt Bondor Demeter, Jan Albert, Nagy Mihály, Barna István die 15ta Januar 1724[...]

367. Kiss Gyurkáné Solymos Ersébeth magzatelhajtási pöre
CSML SZF. FIV. A. 53. a. 2.: 34-39.

⁵⁰¹ Examen = vizsgáztatás, vallatás, vallomás.

⁵⁰² Devocio = ájtatosság.

Anno 1736.

Ábrahám Erzsébet tanú vallotta:

[...]A' Fatens Bába lévén a' Deutrumban Specificalt⁵⁰³ Kiss Gyurkáné Kerti Varganéval oda hivatta, éppen most esztendeje, mellyre oda menvén tapogatta Kiss Gyurkánénak a' hasát, s- bizonyosan tudgya hogy Viselő volt, már akkor a' vér is meg indult tőlle, az után azon terhet hová tette nem tudgya. Az el mult Szőlő kötözéskor is oda hivatta a' Fatenst, akkor is meg tapogatóván a' hasát terhesnek érzette lenni, de akkor is már a' Vér meg indult Kiss Gyurkánétul.

.....

[...]Ez idén is meg vallotta hogy Terhes, de soha Ki nem vall érette, csak el kell menni tőle, ezt is hallotta hogy Kiss Gyurkáné beszéllete: Galambos Kati tanította reá Lopjon egy Kasza fiu tokot, és háromszor tölcse teli vízzel igya meg, az után hajcsa a' Kutban soha se félljen hogy viselő legyen, vagy ha lészen is, el kell menni tőle[...]

368. A bigámista nő Aradról hozott fűvel hajtatja el a magzatát

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 147-155.

Anno 1754.

Szücs Kata 30 éves tiszaföldvári kálvinista nő a gazdasszonya ládájából két ízben pénzt lopott, ezért került törvény elé. A vallomásában többek között ezekről beszélt:

[...]3^a Vald megh hol Esküttél meg a' másik Uraddal,

Sohol sem Esküttem, uram Sem volt, hanem csak úgy éltem véle másfél esztendeig hit nélkül.

4^a Az melly Gyermekeket ezen második Uradtul kaptál hová tetted?

Történt hogy ez előtt in 5 esztendővel mind Vásárhelyrül Bodzás nevezetű Pusztára Mentem Szolgályní, holis Ottan lévő Szöcs György nevezetű szolga Legénnyel meg ismerkedvén tőle Teherben estem, mellyet eszre vévén, mintegy három holnap múlva nevezett Szücs Gyurkának mondtam, hogy tőle Teherben estem, mi tévő legyek?, eő pedig meg jelentette akkori Gazdasszonyomnak Komaromi Istvány Feleségének, Kiis engemet kérdezvén hogy micsoda bajom volna, és valóé az hogy teherben estél volna Gyurka Szolgámtul, Kire mondtam hogy igenis való. Arra felelt biztatván engemet, hogy ne búsuljak, mert úgy mond el megyek Aradra, hozok olly fűvet, hogy el megyen tőled a' Gyermeke, ha meg iszod italba, mellyre Én azt mondtam ugyan hogy vétek volna az, és valamikor akkor bajom lészen de emlétett asszony azt mondtotta, hogy nagyobb bajod lészen úgy, de így meg nem tudgyák, és így a fűvet el hozván Aradrul, Nékem Palinkába két izromban, úgy mint estve reggel bé atta az asszony palinkába innom, Á mintis azt meg iván el ment a' Gyermeke tőlem, de még akkor elő nem volt, ugyan csak a Nevezett legénnyel is temette el. Ezekre pedig nekemis osztán mint hogy a' nevezett Gazdasszonyom ösztönözött, akaratom volt az italt bé vennyi, mert a legény megis vert, hogy bé nem akartam vennyi. Hogy pedig Azon Legénnyel hit nélkül éltem, Komárominéis jól tudta, és semmi képpen nem hatráztatott.

Coram Figura Judicis benigne post Torturam addidit.⁵⁰⁴

Hogy a' Gyermeke Férfiú volt, és már jó korácska, maga Komárominé a' midőn el ment tőlem Vízben tette az Gyermekeket, és úgy nézte megh, mi légyen, s- maga szépen az

⁵⁰³ Deutrumban specificalt = a vallomásban felsorolt, részletezett, elkülönített.

⁵⁰⁴ Coram Figura Judicis benigne post Torturam addidit = a bíró színe előtt, a kínvallatás után önként hozzátette.

Aszszony egy Iskátulába⁵⁰⁵ tévén az Legénnyel el temette. Szűlnyi pedigis Komárominé az Legénnyel a pinczébe vittek[...]

369. Magzatelhajtás

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 749-755.

Anno 1757. die 12^a Mens[is] Febr[uar] in Oppido Vásárhely Peractum

Benkő Kata circiter 20 éves vásárhelyi kálvinistát vallatták:

[...]Kitül estél teherbe?

Ferencz Katonától estem teherbe nyomtatáskor az elmúlt nyáron, eő lévén villássa a Száraz éri Csárdásnak, akkor esett a dolog, engemet meg fogadott a Csárdásné, hogy legyek nálla, s. fejér ruhát adott ott való szolgálatomért.

Hová lett azon terhed, a' mely Ferencz Katonától való?

Ez előtt egy héttel magamat meg tapodtattam Paszulkarónéval, s. az által elment tőlem eő tapodta megh a vállamat és derekamat [is].

Tudtae Paszulkaróne hogy terhes vagy?

Mondotta egyszer vagy kétszer, hogy nagy hasad vagyon néked Kata, de én arra Semmit nem szóllottam.

Miért tapodtattad meg magadat, holott tudtad hogy terhes vagy?

En nem tudtam hogy terhes vagyok, de azt gondoltam, hogy nem lesz néki ártalmas.

Hány hólnapi vólt a terhed?

Mintegy hat hólnapi vólt.

Micsoda nagyságú vólt a' gyermeked a' ki tőled elment?

Mintegy két jó arasznyi vólt.

Miképpen ment eltőled és azután hová teted?

Csak úgy ment el, hogy a tapodás után egy óra múlva vér ment el tőlem, az után mingyárt a' gyermekis töllem elment; de már meg hólt vólt, mert a feje öszve vólt zúzva, én a földről felvettem, s. néztem úgy tudtam hogy megh hólt, mivel halva láttam, azután gondolkodtam hogy hová tegyem, úgy osztán a' földbe valami vakondok dúrásba kezemmel el temettem.

Jelentettede valakinek hogy elment tőled a gyermeked?

En Senkinek Sem jelentettem.

Miért tapodtattad meg magadat?

De már csak meg vallom, mert a' magam Lelkem esméreteis vádol hogy azért tapodtattam meg magamat, hadd menyen el tőlem a gyermekem, gondolván hogy talán meg nem fogják tudni, hogy terhes vóltam.

Ferencz Katona nem adotte tanácsot a gyermeked elvesztése eránt?

Nem adott, Sőt inkább azt mondotta, hogy ha gyermekem lesz eltarsuk.

*

Az ügyben tanúkat hallgattak ki. Láda Jánosné, Szabó Katalin circiter 27 éves asszony vallomásából idézünk:

[...]a Tanúnak 9. esztendő Fiacskája az elmúlt Télen Uj esztendő után egy nappal

referálta a' Tanúnak, hogy eő a Szomszéd árokba talált egy kis gyermeket halva, nem héjjában [magzatburokban] vagyon ám úgy mond Benkő Katának a' Csöcsi keszkenővel békötve, de azt a gyermek más nap mondotta meg, meg találása után, s. már akkor a varjak, tyúkok elis hordották a kis gyermeket[...]

.....

⁵⁰⁵ Iskátulába = skatulyába = dobozba.

[...]amint a gyermek mondotta az hol fekütt a kis gyermek, ott látott a Tanú vértis, mintha egy tyúkot öltek volna meg, a gödröcskébe a hol a feje volt: az új föld hányás is, mint a vakondok dúrás úgy lácszott.

*

Láda Mihály tanú vallomásából idézünk:

[...]a Deutralis dolog eránt, azt tudgya bizonyossan mondani: Hogy az elmúlt télen egykor történt a dolog, minthogy Szomszégában Paszulkarónénak lakik az Attya, tehát kivitt reggel egy ásott ezen gyermek, és azzal kimenvén az ott való árokba, látta hogy az ároknak fenekébe egy helyen dombos volt az újonnan hánt föld, mint a vakondok dúrás, az ásóval azt kezdette feszíteni, s. elvetvén a földet, ott talált egy kis férjfi gyermekecskét, s. az ásóval onnan kitette az árok partyára, látta hogy a nyakacska véres volt, és a földis véres volt a nyaka alatt, a fejének Semmi baját nem látta, szep fekete hajais volt a nyaka alatt, a fejének Semmi baját nem látta, szep fekete hajais volt a füle mellett, de eő akkor nem mert Senkinek Szóllani, hanem látta, hogy onnan elmenetele után a Varjak, tyúkok, kutyák oda mentek, és Széjel hordták, az után estve velé mi dön az Apja a Szállásra kiment volna, akkor mondotta meg az Anyának. Az után Mónus Tizedes, és Egető harmad napra oda jöttek, ökis látták a vért. Látot ezen kívül a kis gyermeknek lábánál hólyag formátis vérest. A Szájabanis föld volt a kis gyermeknek. Mivel pedigh igen vastagnak lenni látta az elöt Benkő Katát, és az elött a Csöcsin keszkenöt Sem hordozott, az után pedig vékony volt, és keszkenöt kötöt a csöcsire, innen gondolta, hogy a Benkő Kata gyermeke volt volna[...]

370. A férjet azért rontották meg, hogy a feleségének ne tudjon gyermeket nemzeni

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 917-924.

Anno 1758.^a die 28^a Martÿ in Vásárhely Peractum[...]

Nagy Jánosné Nagy alias Tatár Kata circiter 32 éves vásárhelyi kálvinistát vallatták:

[...]Miért vagy fogva?

Parázñaságomért, mivel Kálmán Istvánnal parázñaságba estem

Kitül valo az ulolsó Gyermeked?

Kálmán Istvántól való, mivel hozzám jött s. vellem közösködvén tölle terélyben estem.

Hányszor volt közöd velle?

Csak egyszer volt közöm velle.

Vóltále többször fogva pazánaságodért?

Igenis vóltam Kálmán Istvánnal fogva már egyszer itt Vásárhellyen.

Kitül vóltál terhes Leány korodban?

Való dolog hogy Vörös László Béressével vóltam együtt a Vörös László Szállásán való háznak Pitvarában, de Semmit ott nem cselekedtünk.

*

De eo utrum?

Nagy Jánosnak elromlása felöl mit hallott vagy tapasztalt a Tanú, hogy eő tölle Feleségének Gyermekai nincsenek?

Mezei Erzsébet, circiter 55. éves tanú vallomása:

A' Tanú maga szájából hallotta Nagy Jánosnének Tatár Katának, hogy még Leány korába vólt egy Szeretője a' Vásárhelyi Vörös László Béresse de a Nevét nem tudgya, es hogy azt mondotta volna az á Béres neki, hogy, Kata, ad ide az edgyik kötöd madczagát és Bohusnakis /:értvén mostani Férjét:/ az ő Gattyá madczagát, majd

ugymond ollyat cselekszik neki, hogy az Férje Soha sem közösködhetik velle, s. azt mondotta maga Tatár Kata, hogy odais adta, a' mintis az ulta Semmi hasznát nem veheti, maga mondotta Tatár Kata.

Aztis mondotta: hogy ötöt edgy Asszony arra tanította: hogy vegyen egy uj Lakatot, s. tegyen belé három buza szemet, kerüllye meg velle háromszor a' kutat, az után csuklya bé, és vesse a' kutba, Soha nem közösködhetik velle az ura; de azt meg cselekedte ő vagy Sem? a Tanú nem tudgya.

Tapasztalta aztis a Tanú, hogy leány korába nagyon meg vastagodott Tatár Kata egy izbe s. tüstent, hogy a Tanú egyszer, abban az időben Tatár Kata Annyának Házához ment, és szinte akkor jöven haza az Annya Szegedrül, nagy jajgatást hallott ott a' Tanú, s. az Háznak ablakai ruhákkal bé voltak dugva nappal, s. tudakozta a' Tanú: mi lelte Katát? arra felelt az Anya: Eördög Lelke baja, az hideg lelte ki, mindenkor úgy uti a' guta mikor az hideg ki leli, akkor vagy két hétig edgy végbe feküdt Tatár Kata, s. az után midőn föl költ, látta hogy meg vékonyodott, onnan a' Tanúnak nagy gyanúja volt reá hogy terhes volt, és gyermekét el veszítette volna. A' Csecsei is vastagok voltak és Szűcs Bába Asszonytis be hívatta az Annya, a' mint a' Bába az Annyának referálta s. nézette, ha terhes ő az ő Leánya vagy Sem? a Bába azt mondotta : hogy 4. Holnapi Terhe vagyon.

Korsós Ferencné Boros Ilona circiter 40 éves tanú vallomásából idézünk:

A' Tanú magátul hallotta Tatár Katától és az Annyától: hogy Nagy Jancsinak ezer egyedikje vagyon, és azért tölle gyermeke nem Lehet Feleségének. Aztis tapasztalta a Tanú hogy Leány korába igen vastag volt, hanem egy izbe midőn olly vastag volt, hideg lelős is volt egy darabig, s. föl kelvén beteg ágyából, az után meg vékonyodott. Hogy pedig az hideg lelte volna ki, és hogy meg csömlött, azt a Tanú az Annyától hallotta. Aztis hallotta a Tanú: hogy egy béres szeretője lett volna, és attól volt nagy hasa, és a' mint Katától hallotta a' Tanú, azt javasolta néki, hogy annak hadgyon békét, érje meg azzal a' kit az Isten néki adott. Maga beszéllette aztis Kata, hogy az utánis el jött az a Béres Szeretője és mondotta Katának: Hallode! ha már ahoz a' Legényhez mentél, csak mardj véle békével, hanem ad ide az haj fonódat vagy kötőd madczagát, soha több gyermeked az Uradtól nem lessz, ha mindgyárt 30. esztendeig az Uraddal lakolis, és odais adta a' kék gyölcs kötőjének madczagát néki. Ezt maga Szájából Katának hallotta a Tanú. Ezen dolgot a' Tanú meg beszélvén a Kata Annyának, még haragudott érette az Annya s. gyűlölségbe volt a' Tanúval miatta.

Pircsi Istvánné Szél Erzsébet circiter 40. éves tanú vallomásából vett részletek:

[...]vallya az Deutri punctumra.⁵⁰⁶ Hogy Tatár Katától hallotta, hogy az eő Urának ezeregynyedikje vagyon, és azért nem lehet gyermeke. Leánykorábais latta a Tanú hogy nagy hasa volt Tatár Katának, a' Csöcseit is látta a Tanú hogy dobár [dombos] volt, s. onnan gondolta, hogy terhes légyen[...]

.....

[...]az után föl kelvén az ágyból, látta a Tanú hogy el apadt az hasa; de vólte gyermek nálla vagy Sem? a Tanú azt nem tudhattya, mert nem vizsgálta: Hallotta aztis a Tanú magátul Damián Katától, hogy Tatár Katát a' Szeretőjével Leány korába edgyütt kapta volna a' Szálláson. Menyecske korábais a' Tanú házához fonókába menvén Tatárkata, a' Szájából illyen szót hallott a Tanú: Ugy féltem én Ersók Asszony hogy énnékem gyermekem lessz Leány koromba. Kire felelt a Tanú: Hiszen goromba ha nem csinálták hogy lett volna.

Csáky Péterné Szabó Anna circiter 27 éves tanú vallomásából:

⁵⁰⁶ Deutri punctumra = a vallatás pontjaira.

[...]hallotta a Tanú, hogy ezer egységje vagyon a Kata Urának, és azért nem lehet gyermeke, de az mi legyen? a Tanú nem tudja[...]

.....

[...]Látta a Tanú, hogy igen vastag volt, és Csöcseiis dombossak voltak[...]

Csala Jánosné Damián Catharina circiter 45 éves tanú vallotta:

[...]a Tanú Vörös László szállására menvén, ott volt egy Házacska, s. annak Pitvarába Látta Leány korába Tatár katát, egy Béres Szeretőjével, hogy öszve ölelközött, s. csak ketten voltak, és magához szorította[...]

.....

[...]panaszolta a Tanú Búza Györgynek, mondván: O! bizony Tatár Kata nem jó Leány, mert öszve ölelközve láttam egy szőke bajuszú Legénnyel, arra felelt: de bizony az Annya Sem jó, hogy velle edgyütt ott tartya a Leányt a Legénnyel[...]

.....

[...]az a Béres Legény, a Gatyájátis kezeibe csomóba tartotta.

Boros Jánosné Gyöngyössi Sára circiter 77 éves tanú vallotta:

[...]egy izbe a Tanú meg intette Tatár Katának az Annját, mondván: Sogor Asszony, miért küldi kjend azt a Leány=gyermeket magát a Mezőre; [...]azt pedig azért mondotta a Tanú, mivel már akkor tele volt az egész Tarjány Uca velle, hogy Tatár Katának nagy hasa volna[...] Tatár Katát pedig Soha a Tanú nem tapogatta[...]

*

Examen Torturale Catharina Nagy:⁵⁰⁷

Kitül estél Terehbe Leány korodba?

Azon Legénytül estem én Terehbe, kit Pólya Marczinak hívnak, a Szálláson.

Hová tetted terhedet?

A Szálláson ugyan azon Legénnyel a Kút mellett el temettük a gyermeket.

Hány holnapi volt a terhed, midőn el vesztetted?

Hat holnapi Terhem volt, s. eleven volt mikor el szültem, ugyan azon Legény Pályinkába, valamelly füvet adott, mellytül el ment.

Ki volt jelen a midőn szültél, és hová tettétek a Magzatot?

Senki más nem volt, hanem Én, és azon Legény, a midőn meg szültem és el temettük.

Kinek ösztönözéséből vesztetted el gyermekedet?

Annak a Legénynek ösztönözéséből vesztettem el Terhemet, a kivel közösködtem.

Ki hazánál szültél?

Nihil.⁵⁰⁸

Intette valamikor Anyád hogy ne paráználkodgyál?

Titkon cselekedtem mindent, eleget intett az édes Anyám; de szót nem fogadtam, meg is vert.

Magad vóltále az oka hogy Férjedet el rontottad a Gyermekek Nemzésétül?

Semmi baja nincsen.

Ugyan csak vald meg igazán ki vólt oka a gyermeked el vesztésének?

Ugy vólt: hogy mi öröltünk éjtczaka a Bangáék Malmokba, S akkor mondtam a Szeretőmnek: No terhes vagyok én, mit csinállyak? Arra mondotta a Szeretőm: Ne busully, el viszlek S. meg esküdgyünk együtt, az után egy idő múlva ki mentem a Szállásra, s. ott lévén Marczy Pálinkát adott nékem, mondván: Idd meg ezt a Fűves Pálinkát, azután ne busully Semit, mellyen azt értettem, hogy ha meg iszom el meg a

⁵⁰⁷ Examen Torturale Catharina Nagy = Nagy Katalin kínvallatása.

⁵⁰⁸ Nihil = semmi (nincs válasz).

gyermekem, ä mintis meg ittam, és harmadnapra el ment töllem ä Gyermekeim, mellyetis a' mint meg mondtam, Marczy temette el.

371. A parázna viszonyból szült gyermek meggyilkolása

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 2-10.

Anno 1769na die 11.^a Mensis Aprilis in Oppido Vásárhely.

.....

1.^a Kinek hivnak, hová való, hány esztendő, és micsoda hiten való vagy?

Ad 1.^m Borbély Pannának, Férjem volt Sz[ent] Péteri Mihály, Vásárhelyen születtem e' Világra, circiter 40. esztendő, Calvinista vagyok.

2.^a Valóé hogy terhes voltál?

Ad 2.^m Nem való, hanem meg állott rajtam a' természet Sz[ent] Mihály Nap előtt, egy héttel, és az úta nem volt rajtam, mellynek hetedik Holnapja, hanem tégnap mult egy hete, hogy el indult rajtam.

3.^a Micsoda formán indult el rajtad a Természet?

Ad 3.^m Csak úgy hogy a Derekam fájt 3^a Aprilis hetfőn reggel és mig reggel a Templomba voltak, addig el indult rajtam, jelen volt Döriné is, mert tüstént oda hivatam, hogy a Derekam kezdet fájni. Elsőben víz zuhant el tőlem; s. azon ijedtem el, azután pedig vér is ment, alut vér darabok mentek töllem.

Dorinéval Confrontáltatván Döriné Szemébe mondgya: hogy ő jelen nem volt, a' midőn meg indult Borbély Pannán a' Természet, és leg kissebb alut vér darabokat sem látott, mellyet maga Borbély Panna Sem tagad Sub. Confrontatione.⁵⁰⁹

4.^a Hova tetted azon vért, melly vért vettél először Fejőben?

Ad 4.^m A leánykám ki öntötte a' Nád fal tövibe.

5.^a Mi okon tartottad bé zárva az ajtot, akkor Hétfőn egész Nap, hogy úgy jártál?

Ad 5.^m azért mert a' földön feküdtem, és csak jött s ment, hol egyik s. hol másik, hozzám, azért zárattam bé a' kis leánykámmal, a' mint hogy akkoris bé volt zárva, a' midőn Török Istvánné, Juhász Ferenczné az édes Anyám, és Szakmáriné is, hozzám bé akartak jönni.

6.^a Vald meg igazán kívül estél terebbe? mert nem igaz hogy csak alut vér ment volna tetőled?

Ad 6.^m Már igenis meg vallom, hogy a' Csonka Kapitány Sz[ent] Mihály Nap előtt egy Héttel bé jöt hozzám, és erőszakot tett rajtam, S. attol estem volt terebbe; de nem volt több azon terhem; hanem Sz[ent] Mihály nap előtt egy héttel a' die 22.^a Septembris 1768.

7.^a Mi okon hirdeted mások előtt, hogy nem vagy terhes, holot jól tudtad terhes létedet?

Ad 7.^m Azért mert úgy gondolkodtam hogy talán nem vagyok terhes.

8.^a Mitől ment el tehát a' Terhed beszéld elő?

Ad 8.^m En nem tudom, mert én semmi nehéz munkát nem dolgoztam, és Semmi leg kissebb változását egészségemnek nem érzettem, a' mitől el mehetett volna, hanem egyszer csak meg indult rajtam, és Semmi egyéb nem ment tőlem alutt vérnél.

Két hites Bábák által úgy mint Asztalos Illona, Fejér Mátyásné, és Dio Szegi Eva Banga Gergelyné által visitáltatván,⁵¹⁰ azok Szemébe azt vallyák: hogy ő valósággal gyermeket szült, mellyet azon okból esmérnek,

1.^a Hogy teje Csetseiben elegendő, és bőven vagyon, mint szoptatos Aszonynak

⁵⁰⁹ Sub Confrontatione = szembesítettén.

⁵¹⁰ Visitáltatván = megnézetvén (itt inkább: megvizsgáltatván).

2.^a A' Méhinek állásáról is esmérík, mellyet most fel vettek, mivel nem volt helyén.

3.^a Az Ing allya is Saskos, mint mikor a' Gyermek ágyas Aszony tisztolni szokott gyermek ágyába.

9.^a Hová tetted a' Gyermekedet mely tölled született, mond meg?

Ad 9.^m Nem gyermek hanem csak alútt vér volt, mellyet én el ástam a' kertembe a' nád fal tövibe, és meg is mutatom ha oda kikisérnek.

Ki menván az Eskütt Biró Kaszap Péter pro oculata⁵¹¹ véle együtt a' kertében, jelen lévén Banga Gergelné Bába is, reá akadtanak a Secundinójára,⁵¹² melly Mássanak nevezetik, rajta lévén a' köldök kötele is, a' gyermeknek, melly meg mutattya, hogy a' gyermek nem kicsiny volt, azután az Arestomba vezetett, mivel a' Gyermeket nem akarta meg mutatni, hol légyen és Examene continuatott.⁵¹³

10.^a Mutasd meg hol a' Gyermeked, ha már meg mutattad azt, a' mibe a' Gyermek volt?

Ad 10.^m Jaj Istenem! bizony nem volt egyéb. Azután ismét gondolkozása után azt mondotta: hogy a' Gyermek is csak ott közel vagyon, el ásva, majd ugymond azt is meg mutatom, de a gyermek csak egy újni, igen kicsiny. Ujabban ismét azon kertben ki vezettetvén, Semmit nem mutatott.

Die Sequenti denuo Benevolum Examen Continuum est:⁵¹⁴

11.^a Mivel tegnap meg nem vallottad a' Gyermekedet, és a' Bábák is meg vizsgálván meg esmérték a' Szemedbe mondották, hogy Gyermeket Szültél, már most vald meg igazán, hová tetted, mert a' gyermek tartó Mássá is meg bizonyítja, hogy gyermeked Született?

Ad 11.^m Már tovább csak nem is titkolom: hogy igen is Gyermeket Szültem, de eleven nem volt, hanem halva Szültem, és én el temettem S. V. a' Diszno Olamba, a Válu alá a' Válúnak a' Tyuk ól fölöl valo végibe, mellyet tégnap is meg mondtam volna, de Szántam a' Szüleimet, hogy keserűséget okozok nekik, azt gondolván, hogy így nem jön világosságra, inkább el titkolhatom, mely Fiu gyermek volt, és igen nagy gyermek, de Soha könnyebben nem Szültem mint azt.

12.^a Az holt Gyermeket lehetetlen volt könnyen Szólni, mert erőt nem vehet magának azért vald meg igazán?

Ad 12.^m Jaj Istenem! hát mit mondgyak.

13.^a Vald meg tehát már azt is, miképpen ölted meg?

Ad 13.^m Én nem öltem, hanem halva Született és harmad napig az Ágyamon tartottam, de soha meg nem merevedet, mert olyan volt mint a' Kocsonya, mellyet ruhába bé takartam és úgy temettem el.

A' Gyermek deputatus⁵¹⁵ Eskütt Biró által azon helyen meg találtatván, holot az delinquens⁵¹⁶ vallya, elő hozattatott a' Város Házához, mely nagy és valósággal idős, a' mint két Bábák és két Juratus Chyrurgusok⁵¹⁷ által oculáltatott. Kinek is az ora és Szája körül kék volt, a Szíve eránt is kékség tapasztaltatott.

14.^a Mi okon Bábát nem hivtál magadhoz?

⁵¹¹ Pro oculata = szemlére.

⁵¹² Secundino = placenta = méhlepény.

⁵¹³ Examene continuatott = vizsgálata folytatott.

⁵¹⁴ Die Sequenti denuo Benevolum Examen Continuum est = a következő napon a kegyes vizsgálat újból folytatódott.

⁵¹⁵ Deputatus = küldött, követ.

⁵¹⁶ Delinquens = vétkes.

⁵¹⁷ Juratus Chyrurgusok = esküdt sebészek.

Ad 14.^m Nem gondoltam hogy ideje volna a' Szülésemnek azért nem hívtam.

15.^a Már most azt is vald meg kitül estél terebbe?

Ad 15.^m En már azt is igazán meg vallom, hogy Pap András Görög építette énnékem azon gyermeket.

16.^a Hányszor volt véle közöd?

Ad 16.^m Vagyon egy egész esztendeje miolta engemet testi képpen él.

17.^a Tudta é hogy Terhes vagy?

Ad 17.^m Igen is jól tudta, mert Karácsony előtt meg mondtam neki, de még eő haragudott.

18.^a Mivel a' Tömlöczben is meg mondtad Rab=Társaid előtt, hogy élő volt az Gyermekek, már itt le [ne] tagad, vald meg igazán, miképpen halt meg?

Ad 18.^m Igen is való, hogy elevenen Született, mert tátogot is, de nem Sirt, én az Ágyamra fel tettem, és ott bé takartam hogy Senki ne lássa, és mi képpen holt meg ott, én nem tudom.

19.^a A köldökét mi okon bé nem kötötted?

Ad 19.^m Az eszem sem volt helyén azért nem kötöttem be.

Die 24.^a Aprilis denuo Examinata est Sequentibus:⁵¹⁸

20.^a Vald meg már egyczer és ne tagad, miképpen ölted meg a' gyermekedet?

Ad 20.^m En egy Desácskába belé Szültem melybe már az előtt viz volt, azon kívül a' mely tőlem el ment, azon vizben fulladott a' gyermek.

21.^a Mi okon meg nem kereszteltetted?

Ad 21.^m Azért mert féltem hogy bajom lesz miatta, hamarébb ki nyilatkozik a' Göröggel valo Szövecségem.

22.^a Mi okon ki nem vetted a Desácskából, hogy belé ne fulladott volna?

Ad 22.^m Azért mert attul féltem ki világosodik paráznaságom, hogy olyan rossz alá valo Göröghöz tettem magamat, és a' Görög is azt mondotta, hogy ha reá ki vallom olyanba kevére, hogy meg halja az egész Város, mert azt fogja reám kiáltani, hogy miolta a' Férjem meg holt, mindenkor él engemet, holot az nem való.

23.^a Ugy de ha az Déssába holt volna a' Gyermekek a' Szemeit nem láttad volna, te pedig azt beszélletted a' Rabok előtt hogy Szép fekete Szemei voltak?

Ad 23.^m Igen is való, hogy én beszéllettem, hogy fekete Szemei voltak, mert holta után néztem és láttam a' Szemeit mivel az egyik Szemét fel nyitottam.

24.^a A' melly nap Szültél mit kereset nálad a' Görög?

Ad 24.^m Azon Napon Kaposzta kérni volt nálam, és más Nap Dél tájba is oda jött, és én azt mondtam neki: Az In vesztett volna Török Országban, a' hol van a' Gyermekek, de már akkor halva volt, mellyre eő azt felelte: jobb is lett volna, hogy oda mentem volna, mint sem ide jöttem a' Pogányok közzé, ki is meg tekintvén a' Gyermekek azt mondotta: Te gyilkos miért ölted meg? tedd el, hogy a' föld se tudgya meg, de én neki is csak azt mondtam, hogy halva Szültem, Minek utánna pedig már harmad Nap Mulva el temettem volna, azután a' Görög ismét hozzám jött, és mondotta hogy majd el temeti s. akkor mondtam neki, hogy már én el temettem.

25.^a Miul[ta?] azt mondtad hogy Csonka Kapitányal is volt közöd valóé vagy Sem?

Ad 25.^m Azt is már meg vallom, hogy nem igazán vallottam Csonka Kapitányra, mert arra is csak a' Görög kért, hogy holt emberre vallyak, eő ugymond le fizeti érettem a' büntetés Pénzt 12. forintot.

Per Franciscum Török Fiscalem.⁵¹⁹

⁵¹⁸ Denuo examinata est sequentibus = újból vallatták a következőképpen.

*

Anno 1769. die 9.^a Mensis May in oppidó Vásárhely, Coram figura Judicii adstans Rea in vinculis constituta Coram perlectam hanc fassionem in eo qualificat dicendo:⁵²⁰ Nem tudom élt e' vagy Sem a' gyermekem a' midőn Szültem, mert én a' Désábul a' melyben Szültem vala, csak hamar ki vettem, tiszta ruhába takargattam, és az ágyamra a' párna alá tettem, hogy Senki ne lássa, reliqua omnia Confirmavit, et Superaddidit sequentia:⁵²¹ a' midőn egy heti volt a' gyermek ágyam, akkor is azon görög hozzám jött, az Agyamra mellém fekütt és kénszerített, a' paráznaságra, de én véle nem cselekedtem. Tenor attestati Chyrurgici Sub **B.** est Sequens:⁵²²

*

Visum Repertum

Alább meg irattak, presentibus recognoscallyuk:⁵²³ Hogy itt Hód-Mező Vásárhellyen Tek[*in*][*t*][*e*]tes Nemes Csongrád Vármegyében die 10^a Mentis Aprilis A mi 1769.^{ab} az Urnak Tek[*in*][*t*][*e*]tes Fiscalis Török Ferencz Urunknak Parancsolatyából az Város közönséges Házánál meg jelenvén és ottan találván néhai Sz[*ent*] Péteri Mihályné, Borbély Pannának egy meg holt kis Férfi gyermekét, mely a' Város asztaljára halva előnkbe hozattatott vala, a' mi Chyrurgusi Mesterségünk és kötelességünk szerént, azon hit alatt, mellyel kötelessek vagyunk, Tek[*in*][*t*][*e*]tes Nemzetes Szolga Biró Veres András és Eskütt Balog Ferencz Uraiméknak jelen léteken meg vizsgálván, rajta illyen jeleket találtunk: Primo. A' Szája és Ora kék volt. Secundo, a' Szive eránt a' Kis dednek a' teste kék volt, Tertio, A' Köldöke egy ujnyira nyult, és nem volt el meczve, hanem el Szakasztva, Sem bé nem volt kötve, melly miatt minden vére el folyhatott. A Gyermeke pedig idős volt, mert könnyen lehetett egy Singnyi,⁵²⁴ haja és körmei Szépen meg voltak, Mind ezen jelekből itélyük valóságos erőszakos halálát a' Kis dednek, Melly dolognak bizonyására, le tett hitünk szerént, ki adtuk ezen saját Subscriptionkal és pecsétünkkel meg erősítettett Testimonialis Levelünket⁵²⁵ Datum Vásárhely Die 17.^a Aprilis 1769. ^{no}

Andrea Veres Hottus⁵²⁶

Francisco Balogh

Hunyady Dániel Vásárhelyi Juratus Chyrurgus

Kis János Vásárhelyi Juratus Chyrurgus.

*

Benignum Examen Sub C. est hujus tenoris:⁵²⁷

.....

⁵¹⁹ Per Franciscum Török Fiscalem = Török Ferenc ügyész által.

⁵²⁰ Coram figura Judicii adstans rea in vinculis constituta coram perlectam hanc fassionem in eo qualificat dicendo = a bíróság színe előtt bilincsbe verten állva a vádlott (!) a felolvasott vallomást így módosítja, mondván:

⁵²¹ Reliqua omnia confirmavit, et superaddidit sequentia = minden mást megerősít és hozzáteszi a következőket.

⁵²² Tenor attestati Chyrurgici Sub **B.** est. Sequens = a **B.** betű [alatti]orvosi bizonyítvány tartalma a következő.

⁵²³ Presentibus recognoscallyuk = jelen levelünkkel bizonyítjuk.

⁵²⁴ Sing = régi hosszmérték. Egy sing kb. 62 cm.

⁵²⁵ Testimonialis levél = tanúságlevél, tanúsítvány.

⁵²⁶ Andrea Veres Hottus = [coram me] Andrea Veres Inclyti Comitatus = előttem: Veres Andrásnak, a nemes vármegyének [eküjtje (?)]

⁵²⁷ Benignum Examen Sub C. est hujus tenoris = a C. betű alatti kegyes vallatás ilyen tartalmú:

[...]Kovács Görög Gyurka, Maczédoniából való, cir[citer] 48 é[ves] Görög hiten való *vallatásából idézünk:*

.....

2.^a Ennek előtte circiter 16. esztendővel micsoda Szövecséged volt Borbély Pannával, az Férjének életében?

Ad 2.^m Nékem egyéb bajom nem volt, ha nem mivel azon időben egy udvaron laktam Sz[ent] Péterinével, nem maradhattam tölle, mindenkor kényszerített engemet véle való paráznságra, úgy anyira hogy két egész esztendeig mindenkor őriztem magamat tölle; de azután csak el ejtett lábamról, és véle paráznságba éltem egy egész esztendeig mindenkor mikor modunk volt benne.

3.^a Miképpen jött világosságra az akkori cselekedetetek?

Ad 3.^m Ugy jött világosságra: hogy én előttem két Asszony beszéllette, hogy Kürti Toth Istvánhoz jár Szentpéteriné szerelmeteskedni, melyre én azt mondtam: Hát a' Kurva nem éri meg én velem! mely Szavaimat azon két Asszony mind Szentpéterinének, S mind az eő Annyának meg mondták, és engemet a' Város Házához citáltak, S ott is meg vallottam hogy én véle paráznságba éltem, Szemébe is meg mondtam.

4.^a Volt é Valami büntetésed néked vagy Szent Péterinének?

A' dolog így történt: Mivel Szinte akkor Szent Péterinének mostoha Apja Bátorj Mihály volt Város Bírāja, engemet arra kért, hogy csak azt mondgyam, hogy Bátorinétul való féltembe vallottam ez eő Kegyelme Leányára, és tagadjam visza, s. midőn az akkori Dominalis Inspector⁵²⁸ Szaplanczay Illyés uram maga eleibe hivattatott, akkor csak azt feleltem: hogy Bátoriné Asszonyomtól való féltembe vallottam réá; De csak hamar más nap, én meg bánván ezen hazugságomat, hivatlan el mentem az Inspectorhoz, és meg vallottam azt is, ki kért reá hogy ki ne mondgyam, paráznságunkat, mer való, hogy én paráznalkodtam Borbély Pannával, azután Törvény Székre kelvén, ottis Szemébe mondtam, de eő tagadta. Azután én rajtam harmincz pálczát verettek, Borbély Panna pedig Szabadon haza ment, ekképpen let vége dolgunknak.

Ao 1769.no Die 10.^a

*

[...]Sequens Torturale Examen Anna Borbély Infanticidae.⁵²⁹

1.^a Miképpen ölted meg a' Gyermekedet és kivel beszéld elő? és

2.^a Kért e' reá a' Görög Pap András, hogy öld meg a gyermekedet?

Ad 1.^m et. 2.^m Azon idvességemre a' mellyel az Ur In eleiben akarok menni, meg vallom már igazán, azon gyermekemnek el vesztését, a' melly is így történt: Hogy regel mint egy kilencz ora tájba, Szorongattatván a' Szüléstül, a' pitvarbol bé vittem egy kis Désácskát, kevés viz is lévén benne, arra ültem, és a' Gyermeket abba el Szültem mellyet is hogy az mássa el ment töllem, azon Desácskából ki vettem, elevenen azon gyermekemet tiszta ruhában fejét S. mindnét be takartam, az agyamba a' Derekalj alá tettem a' végre, hogy ott meg fulladgyon, a' mint hogy ot meg is fulladott. Erre pedig vitt engemet az bestelenségnek el kerülése, és azon Görög Pap Andrásnak /:kitül a' Gyermek Származott:/ tanácsa, a' ki is engemet arra ösztönzött először is hogy valamelly jó kemény purgatót⁵³⁰ vennék be, de ezt nem cselekedtem, azután hogy a' Gyermek nevedet bennem, magamat ruhával Szorongattam, hogy viselőségemet meg

⁵²⁸ Dominalis inspector =döntő, vagy főgazdatiszt.

⁵²⁹ Sequens Torturale Examen Anna Borbély Infanticidae = a magzatgyilkos Borbély Anna kínvallatása következik.

⁵³⁰ Purgató = hajtószer; lehetett hashajtó vagy abortáló szer. A hashajtó által keltett alhasi vérbőség és az okozott erős tologörcsök is vetéléshez vezethetnek.

ne esmerjék, azt mondván az említett Görög, hogy mihelest meg Születik a' gyermek, egy tűt Szúrjak a' feje lágyába, úgy meg ölhetem, s. temessem el valahová. Midőn pedig a' Gyermek a' Derékaly alatt meg fult volna, mindgyárt Dél után az Görög hozzám jött, és látván a' Gyermeket, hogy már halva volna, azt mondotta : No már jól vagyon, csak Zárjam a' Ládába azután tegyem a' földbe, mert eleget tesznek el ország Szerte, Estvén ismét oda jöt azon Görög Pap András, asot kért tőlem, hogy eő majd valahová el ássa, de nem lévén ásom, a' Gyermek csak a' Derékaly alatt maradt, és magam harmad napra S. V. az Sertés alomba a válú alá el ástam, az hol meg találtatván onnan hoztatott ide, az város házához.

3.^a Voltál e' többször ez előtt terhes és kitől az Férjed halála után?

Ad 3.^a Nihil.

4.^a Kovács Görög Gyurkával mennyi ideig éltél az Férjednek életében parázñaságba?

Ad 4.^a Kovács Görög Gyurkával még az Uram életében ötször vagy hatszor, magam házánál a' midőn az Uram valamerre el fordult közösködtem.

5.^a Kivel temetted el a Gyermekedet?

Ad 5.^a A mint megmondottam : egyedül magam temettem el[...]

*

Itt jegyezzük meg, hogy a 185. pörben is ugyanez a Kovács György szerepelt!

372. A lányt két bába vizsgálta meg, hogy szült-e?

CSML SZF. IV. A. 21.

1770. Ápr[ilis] 27. Szeged[...]

Nem dobozott anyag, önálló pörirat része. (A többri része nincs mellékelve.) A Szeged szabad királyi városban megvizsgáltatott Nagy Judit mindszei leányról tájékoztat.

Visum Repertum

.....

De Eo Utrum

Primo: Mennyi ideje lehet hogy Gyermeket Szült volna Nagy Jutka, kirül az Fatens azt vallotta, hogy szült?

Secundo: Hány holnapi Gyermek lehetett, mivel azt vallotta az fatens, hogy nem kicsiny lehetett?

Tertio: Hány Gyermeket szülhetett, égyet é vagy többet?

Quarto:⁵³¹ Vagyon é oly szűz Léány, vagy meddő Aszony, kinek Csőcse bimboja körül a bőre barnás volna+

Quinto:⁵³² vagyon e' olly szülés után valo személyly, a kinek Csőcs bimboja körül a szülés utanis fejéren marad a bőre+

Sexto:⁵³³ Hány Linéát, vagy erett látott az fatens Nagy Jutkának köldökítül fogva a szemérem Testeig barnát, s- mit ért a Linéán?

Septimo:⁵³⁴ Ez a Linea, vagyis ér, velle születik é az Léányal, a vagy csak akkor támad először a mikor szülni kezd+

Octavo:⁵³⁵ A szűz Léáynak hasa keményé vagy lágy

⁵³¹ Quarto = negyedszer.

⁵³² Quinto = ötödször.

⁵³³ Sexto = hatodszor.

⁵³⁴ Septimo = hetedszer.

⁵³⁵ Octavo = nyolcadszor.

Nono:⁵³⁶ A melly Léányon a Természett el nem indulhat, hanem meg reked, mellytől az hasa meg dagad de az után el indulván rajta a Természett az hasa meg lapad, laczik é az olyan személynek hasán valami Ráncz, vagy Linea, avagy Sem÷

Decimô:⁵³⁷ A szülő Aszony hasának ranczossága szülés után, mennyi ideig szokott tartani?

Undecimô:⁵³⁸ Midőn meg reked a szűz léányon az havs [havi] Természet, meg történhetik e', hogy ã Csöcseiben Tej forma Materia legyen, melly által a Csöcsis jobban nevekedik÷

Duodecimô:⁵³⁹ Minden szűz Léánynak égy forma Mertekű é a szemérem Testének ajtaja, vagy kinek Nagyobb, kinek Kissebb÷

Decimo Tertio:⁵⁴⁰ Miről ismérheti az fatens, hogy Nagy Jutka szemérem Testenek ajtaja /:amint vallásában mondotta:/ most Nagyobb, mint sem az előtt volt, latta é az előtt, ã mig ezen hirben nem Keverték, vagy sem÷

Decimô Quarto:⁵⁴¹ A szemérem test ajtajának Tagulása, leheté Történetből, ugy mint vakarásbul, dörödlésbül, vagy valamely Instrumentom⁵⁴² által valo irritatiobul, gyakor be nyomásbul÷⁵⁴³

Decimô Qvinto:⁵⁴⁴ A szemérem Testnek száját é, vagy a Méhnek száját érti a fatens maga vallásában, amidőn azt valya, hogy Tagassabb, mint sem a csupa Közösködes által szokott lenni Nagy Jutkának.

Prima Testis Honesta Matrona facilia Maindl Romano Catholica annor[um] cir[citer] 52. Jurata obstetrix Ci[vi]t[at]is Szegediensis praevie deposito corporali juramento fetet[ur] ad. 1^{um}⁵⁴⁵ a Fatens azt nem tudhattya, és nemis tudgya hogy mennyi ideje lehetett annak, hogy Nagy Jutka Te[in]t[e]tes N[eme]s Csongrad vármegye Tömlőczib[en] raboskodo Szemely, Gyermeket szült. ad 2um Azon jelbül mellyet ã fátens az említett Rab Személy hasán tapasztalt, ugy itili, hogy mint égy hét holnapi Gyermek lehetett, mellyet Szült. ad 3um Azt nem tudgya bizonyossan hányat de ugyan csak ugy véli, hogy csak égy Gyermeket szült. ad 4um Oly Szűz Léány avagy meddű aszonyt a ki Gyermeket, és Gyümölcsöt nem hoz, nem tapasztalt, és ugy itili nincsis, akinek az Csöcse bimboja Kőrül a bőre Kerekessen barnásnak láczana, ha csak Természet szerint magais Testiben nem barna. ad. 5um Ha hogy pedig az Aszonyi, avagy Léányi Személyek Gyermeket szülnek, a szülés után nem marad a Csöcse bimbojuk körülete fejr, ámbátor magok Testiben fejérek legyenek is, hanem mindék barnáb lészen, hanem ha szoptatyák Gyermeküket égy ideig, ugy gyakorta történik, hogy meg fejéredik azon Csöcs bimboja Kerületye. ad 6um Az Nagy Jutka Rab Léánynak az hasán kódóktúl fogva a Szemérem Testéig igenousen le, csak égy erett avagyis barnás Linéát látott, melybül azt

⁵³⁶ Nono = kilencedszer.

⁵³⁷ Decimo = tizedszer.

⁵³⁸ Undecimo = tizenegyszer.

⁵³⁹ Duodecimo = tizenkettszer.

⁵⁴⁰ Decimo tertio = tizenharmadszor.

⁵⁴¹ Decimo Quarto = tizenegyszer.

⁵⁴² Instrumentom = (itt:) eszköz. (Egyébként hangszer.)

⁵⁴³ Itt az idegen tárggyal végzett izgatásra, masturbálásra utal.

⁵⁴⁴ Decimo Qvinto = tizenötödször.

⁵⁴⁵ Prima aTestis Honesta Matrona facilia Maindl Romano Catholica annorum circigter 52. Jurata obstetrix civitatis Szegediensis praevie deposito corporali juramento fatetur ad. 1um = az első tanú, a tisztességes Maindl Felicia (?) asszony római katolikus, körülbelül 52 éves. Szeged város bábája, miután letette a személyes esküt, így vallott. Előszőr:

bizonyossan itili hogy egy Gyermeke lehetett. ad. 7um Az ollyatin Aszonyi, avagy Léányi Személyek hasán valo barnás Ér, és jel soha Sűz Léányon nem láczatik, és nemis születetik vélek, hanem csak akkor támad az, mikor az Gyermeke a méhiben meg elevenedik. ad 8um Ha hogy az Szűz Léányok ép és egessegessek tehát az hasok hógy szokott lenni, ugy hogy marokal őszve lehet szorítani, ha hogy pedig nem egessegessek némellyek[ne]k oly kemény az hasuk valamint az Terhes és viselős aszonyok[na]k szokot lenni, kivált az Servésesek[ne]k és az kiket az Természet nem igen jár azok[na]k is meg keménykedik az hasok és olyasok mint a viselős aszonyok ad 9um Amely Léányon a Természet meg reked, és amiát a hasuk meg dagad, annak utánna pedig, meg indulván a Természete, a hasa meg lapadása után az hasán Szoktak kékes és vöröses erek és Léniak maradni az hasokon. ad 10um A szűlő Aszonyok[na]k a kik egy két Gyereket Szűlnek az hasuk ranczossága némellyek[ne]k el mulik, és némelyek[ne]k nem, mert Külemb külemb féle Testi Tulajdonságok, és a kik több Gyerekeket Szűlnek éppen el nem oszlanak az hasok[na]k ranczosagai, de ugyan csak az hasok[na]k bőrén a kik Gyerekeket szűlnek, akár egyet, akár többet Szűlés után mindenkor maradnak valamely Kevés Kékes fejeres ranczocskák, ad 11um Az Szűz Léányok[na]k ha hogy az honapi Természet meg reked az Gyakran meg történik, hogy az Csőcsei is föl szoktak dagadni és meg telni, valamint az viselős Aszonyok[na]k, és abból Tej forma fejer, Sár viz avagy Mataria szokott jőnni ad 12um A Szűz Léányok[na]k a Szemérem Testük nem egy forma Nagyságu[a]k, mivel némellyek, szűkebbek az aytaján, némellyek pedig bővebbek, és- öblössebbek az elein. ad 13um Az Nagy Jutka rab Személynek Szemérem Teste aytaját az fátens nem tudgya hogy most Nagyobé mint sem az előtt volt, mivel ezen hir előtt eötett nem vizítalta, hanem hogy az méhe aytaja Nagyob min[t]csem egy Szűze Szokott lenni, és hogy azon aytaja az melly által az Aszonyi alátak [állatok?] foganni szoktak valamennyire meg légyen sértve. ad 14um A Szemérem Test aytajának Tagulása gyakorta meg Történyhetik ha hogy a Személek nagyokat Sokszor ugornak és ollankor Sokszor az Szűzeség hártája is meg szokot repedni ha pedig valamely Személy Történettől az lábait valami nagy erőtetésben igen szejel veti ugy hogy a hasalat valo nyilo Csontok is ropogjanak, ollankor Méhnek aytajais a Testiben azon Nagy erőtetéstől meg szokot nyílani. ad 15um Az Te[in]t[e]tes N[eme]s Csongrád vármegye előtt tett fassiojában Nagy Jutka Rab Léányzonak Szemérem Testének ellő Száját avagy ajakjait érti a fátens hogy most tágassabb légyen egész az Méhe aytajáig.

Secunda Testis Magdalena Ambrosin Obstetris hujus Annor[um] cir[citer] 51um Romano Catholica Jurata Examinata Fatet[ur] ad 1^{um}⁵⁴⁶ Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád Vármegyénél Raboskodo Nagy Jutka nevű Személynek mikor lehetett Gyermeke, és mennyi ideje lehet annak a Tanu nem tudgya, ad 2um Mivel azon Nagy Jutkának a hasán nevezetesebb Jeletet látott fátens azért ugy itili hogy leg alább 6. vagy 7. holnapi Terhe, és Gyermeke lehetett néki, ad 3um Azon Nagy Jutkának hogy csak egy Gyermeke lehetett ugy itili a Tanu, és azt vallyá hogy egy Bába Aszony sem tuthatya bizonyossan azt mondani, hogy az Aszonyok[na]k kinek kinek hány Gyermekeis lehetek. ad 4um Sem Szűz Léányakon a Tanu azt nem tapasztalta, hogy az Csőcsűk bimboja Kőrül valo büre barnás volna, hanem piroskás szokott lenni. ad 5um Igenis találtattnak oly Aszonyok a kiknek Szűlés után a Csőcs bimboja Kőrül valo bür fejéren marad, de csak ha firfiu Gyereket Szűll, de ha léányt Szűlnek, barna fog lenni. ad 6um Az Nagy Jutka hasán Kódókitől fogva egész [a] Szemérem Testig Le, a fátens Csak egy

⁵⁴⁶ Secunda Testis Magdalena Ambrosin Obstetrix hujus Annor[um] cir[citer] 51um Romano Catholica Jurata examinata fatet[ur] ad. 1um = a második tanú Ambrosin Magdolna e város bábája, aki körülbelül 51 éves, római katolikus vallású, megvizsáltatott. Először:

barna Eret, vagy is Lineát tapasztalt, hanem azon Kívüli apro feje ránczocskát hogy látott rajta jutt esziben. ad 7^m Azonnal barna Ér avagy is Linea hogy Léányzóval soha sem Születik, hanem csak akkor szokot támadni az Aszonyi rendnek hasán, amikor eő viselő és Terhes azt tapasztalta a Tanu. ad 8^m Minden Szűznek aki Szűz Léányzó az hassának hogy Keménynek köll lenni azt bizonyosnak mondgya a Tanu, mert ha puha az hassa a Léáynak és a csőcsej már az bizonyos jele hogy már nem Szűz. ad 9^m Ha hogy valamely Szűz Léányon a Természet meg reked, és atul a hassa meg dagad, annak~utánna el indulván rajta a Természet, a hassa ha meg lapadis, azért a hassán Semmi barna Er, sem Lénia, nem szokott támadni, ámbátor a hasán imit, amot, Kis feje ránczocskák maradnakis, mert az ollan barna Linea az Terhes Aszonynak hasán csak az Aszonyi, és firfijui öszve elegyült Magbul szokot Származni. ad 10^m A Szőlo Aszonynak hassa ránczoságaj gyermek Szülés után ha el oszlanakis valamenyire, de mégis örököszen meg lehet eőket látni. ad 11^m A Szűz Léányok[na]k ha az havi Természetek meg reked, hogy gyakorta meg szoktak telni, és nevedkedni az Csőcseig, s-abbul oly Tej forma Sár vizis szokott jönni azt tapasztalta a fátens, de azért azutánis az ollan Szűzek[ne]k nem szokott lágy lenni a Csőcseig, ad 12^m A Szűz Léányok[na]k Szemérem teste aytajuk hogy egy forma nem lehet, adgya okát hogy mindenikének az Testihez Proportionált⁵⁴⁷ Szemérem Tesinek kel lenni, kinek Kissebb, kinek nagyobb, aminemű a Test. ad 13^m a fátens Nagy Jutka Rab Személyt ezen hir előtt soha sem látta, mindazon által mégis tapasztalja hogy most Nagyobb a Szemérem Testében az méhének aytaja, és bővebb mint az előtt Szűz Korában lehetett, és onnat itili hogy bizonyosan gyermeke lehetett, mert csupa közösködésből a Méhnek aytaja meg nem szokott bővülni. ad 14^m Hogy Közösködés nélkül és a Léáynak Szemérem Teste első aytaja, avagy ajakja ámbár Nagy ugrásal, avagy vakarásal illesteis, meg nem Szokott tágulni, hanem Nagyobb firfui Szemérem Testitől sokszor meg essik, hogy az Aszonyi Szemérem Teste meg szokott repedni. ad 15^m Az Nemes vár[me]gye előtt tett vallásában a fátens nem az Szemérem Testnek ajakjait, hanem az Méhinek aytaját érti, hogy öblössebb és Tágassabb, mivel az Csupa közösködésből nem szokott meg tágulni, hanem belső ki szándékozo erőtetéstől szokott meg esni.

Super qvā modō Provio per nos peracta Inqvisitione P Sentes extradeditus Literas Testimonialy. Szeged 27^a April 1770.

Andreas Dugonics Senator

Georgius Volfordty Senator

Georgius Jankho Cancellista.⁵⁴⁸

373. A koldús asszony a pusztá ég alatt szült

CSML SZF. IV. A. 53. a. 5.: 905-909.

Anno 1775. 27. Xbr[...]

Mi [a] neved?

Nagy Panna a Nevem, Ketskéméti, 28. esztendő, Pápista Asszony vagyok.

Mi okon fogtak meg?

⁵⁴⁷ Proportionált = arányosított.

⁵⁴⁸ Super qva modo Praevio per nos peracta Inqvisitione P. Sentes extradeditus Literas Testimoniales. Szeged 27^a April 1770. Andreas Dugonics Senator Georgius Volfordty Senator. Georgius Jankho = (Erősen torzult szöveg, amely helyesen) = super qua modo praevio per nos peracta inquisitione praesentes extradeditus literas testimoniales = mely ily módon végrehajtott vizsgálatról a jelenlévők kiadtuk bizonyáglevelünket. Szeged, 1770, április 27-én. Cancellista = írnok.

Ma egy hete; hogy Mintszentről, ide Szegvárra jöttem kéregetni, mert az hosszas betegség miatt, úgy mint hideg lelés, és fehér vér miatt, melly mostanság is gyötör, nagyon ki fogytam, és [az] eleségből szűkölködtem, Szombaton, és Vasárnap itt voltam, hétfőn pedig délután ki váczkolódtam a Sz[ent] Györgyi Kertészekhez, mert Mintszentre akavrán menni, az el nyomott hideglelés miatt tovább nem mehettem, ott Varga Mihálynál kértem Szálást, ő ki is meg engedte Ugyan; hogy ott maradhassak, és egy éjszaka ott is hálтам, de más nap dél előtt környül vétetvén ő Gyermek szülési fájdalmaktól, és eszre vévén; hogy gyermekezni akarok, mivel magam kértem; hogy hozzanak Bábát, ő Gazda maga othon nem lévén, ennek Leánya, és Eöcse még nem Szenvedtek az házánál, hanem onnand el hajtottak, ott volt akkor éppen Szabó Jóskáné is, kit kértem hogy adna szállást, ki azt felelte; hogy ő nékie háza tele légyen étellel, és meg nem férhetek, hanem mennék az harmadik szomszédban ott jó meleg ház vagy, és ott el is maradhatok, arra kértem tovább; hogy Késirtene tehát oda, de ő nem tovább, csak ő maga kertje végéig jött el véllem és azután vissza tért, kéntelen voltam azért, ha mind nagy erőtlenséggel is magam menni, és mikor már majd éppen Szilágyi Miklósnak az hová igazítottam az házánál lettem volna, ő Kutyák reám támadtak, melyekteől megijjedvén és vissza akarván ő Kutyák felé fordítani, éppen ő Szilágyi Miklósnak Konyha ajtaja előtt mintegy 2. lépésnyire ő végseő vajodás el ért, és ott le kukorodván, holtan szülttem meg Gyermekemet fényes nap dél előtt. Csak hamar ki jött az házból Szilágyi Miklósné is, és maga is látta az hótt Gyermeket, azért fogattattam tehát megh, mintha én öltem volna megh Gyermekemet.

A Gyermekednek ő fején Karczolások voltak, és más egyéb halálos nyomások is lázczottattak, azért ne tagadd, mert té voltál Gyilkossa?

Azon semmi egyéb Karczolás nem volt; hanem hogy sokáig az ingem aljában volt ő Gyermek, az hajacskája Száratt az Ingemhez, és Úgy Szakadt fel ő Bőre

Azt mondad előbb; hogy mihelyest még Szülted, azonnal ott volt Szilágyi Miklósné is tehát nem sokáj volt az inged aljában?

Uram! majd egész estvélig ott volt, mert a' Bába csak Uzsonna tájba jött ki, ő ki az után el vette alóllam

Tudtad ő hogy visellős vagy, azt is tudnod kellett; hogy közelgecz ő Gyermek Szüléshez, miért indultál Útnak?

Tudtam hogy visellős vagyok, de még nem vártam egy hétre is Szülésemet.

Kitől kaptad ő Gyermeket?

A' Férjemteől.

Minek hívják az Uradat, és hol lakik?

Nagy Gyurká[na]k, Kecskeméthen hagyott el még ő Tavasszal, holott Bagaria Jánosnál Juhásztól Szolgált onnan jött Mint-Szentre, Bujákiakhoz, de hogy én utánna jöttem csak hamar innenis előbb állott

Magadat az Apád nevéül hogy hívnak

Az Apámat Nagy Ferencznek, Anyámat pedig Balogh Katának hitták, ezek is Kecskeméthen laktak.

Hol esküdtél megh az Uraddal, és mikor?

Kecskeméthen, ennek előtte 13. esztendeőkkel.

Voltak, vagy vannak ő Gyermekeid?

Egy fiam 3. esztendeők előtt halt megh Izsákon, egy pedig él, Mintszenten vagy Horváth Jánosnál 9. esztendeős.

Voltál ő valaha fogva?

Soha Sem voltam.

*

Tanúkihallgatások következtek:

[...]Mi képpen Szülte Nagy Panna ezen esztendeőben 8^{hr} havának elein a Szegvári Kertészeknél a Gyermekeit? volta képpen beszélye elő a Tanú.

Szilágyi Miklósné Tóth Ilona circiter 30 éves szegvári katolikus vallotta:

Az [de]utrált Űdöben a fatens feküvő beteg lévén egy Kocza Leánykát a kit tartot, el küldött húsért a faluba, a ki mivel sokáj járt; nagy nehezen fel vánczorgott, beteg ágyából, meg akarván nézni; ha jonne-é már az el küldött Leány a hússal, akkor látta Nagy Pannát a Pitvar ajtó előtt, mint egy két lépéssel lé kukorodva lenni, Még ijjedvén a Tanú tőlle, kérdi őtet mi baja, és honnan való légyen? a ki így felelt; Meg szaporodtam és Mintsenti vagyok, Mire a Tanú azonnal a Szomszéd Leányát el küldötte a faluba Bábáért meg vizsgálván a Tanú a Gyermeke't, látta hogy halva légyen a Gyermeke, nem is hallott a Tanú semmi rivást, ámbár a Pitvar ajtóhoz igen közel esett a Szülés, De a Tanú Semmi véres helyet nem tapasztalt.

Kovács Györgyné Súly Erzsébet 66 éves szegvári catholika vallotta:

A' Deutralt időben el küldött Szilágyi Miklósné egy Leánykát a Tanúhoz a faluba; azért hogy menne ki a Kertészekhez, mivel ottan némely asszony Gyermekeket Szült halva, a Tanú, azt monda; hogy Keresztelője vagyon, ha annak vége lészen azonnal ki fog menni, Midőn ki ment volna, már akkor a Gyermeke Szülő Asszszony a Szobába vala, egy kis vaczkon Űlvén, vizsgálván a Tanú, s, látván; hogy nagy a gyermek, így szólla a Szülő Asszszonyh[oz], jaj átkozott, hiszen nagy gyermek ez, én azt gondoltam; hogy valami Kis Gyermeke légyen, erre a Szülő Asszszony; jaj a feje bőre is az alsómhoz ragadott azt is meg vizsgálván a Tanú; látta; hogy akkora hajas bőr mint az ujjának egy ize az alsó ingéhez vala ragadva, de nem a hajas, hanem a' húsos felével, mely bőröcske fejének oldaláról való volt, a mássa is ott vala alatta a Gyermekekkel együtt a Szülő Asszszonynak, de a Tanú nem tapasztalta a pitvar ajtó előtt a Szülésnek semmi jeleit; hogy tudni illik Véres lett volna a hely, de a Gyermeke halva volt midőn a Tanú látta.

Azon Bőröcskénél, mely miatt meg nem halhatott egyéb jelt nem tapasztalt a gyermekén, Mely halva Született-é vagy sem másképpen, a Tanú nem tudhatja.

Nagy Panna Delinquens azt mondja; hogy vér nem is ment el tőlle a Gyermekekkel, tsak némely Zöldes Materia, nem is mehetett vér; mert a vérben sokáj[ig] betegeskedett[...]

374. Sorozatos magzat- és újszülött gyilkosságban vétkes anya

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 427-433.

Anno 1780. 8. May.

Horváth Mihályné Csontos Erzsók circiter 30 éves vásárhelyi kálvinista asszonyt így vallatták.

[...]Hány gyermeked volt egész életedbe[n]?

Volt tíz gyermekem, és mostis viselős vagyok a tizen egyedikkel.

Kik voltak Bábáid minden gyermekeiddel Számláld elő és mennyi időre haltak meg? [Ti. a gyermekeid?]

1.º Leg első volt Korsós Ferenczné es az első gyermekem élt 2. esztendő koráig himlőbe halt meg.

2.º Varga Jánosné volt az után 5. gyermekeimmel Bábám, azok közzül csak egy ért köröscsége, a többi halva lettek.

3.º Az hetedik[ne]k is Varga Jánosné volt Bábája, melly egy hétig élt, a nehézség törte úgy halt meg, Szűrösne Csúti Kata latta es Nagy Jánosné.

4.º A nyolczadikkal Vargáné volt [a] Baba ez ötöd napig élt nem volt idős, a nehézség törte, látták Szűrös Gyuláné, Nagy Jánosné, Csúti Kata.

5.º A kilenczedik halva lett, három Bába volt véllem, Sugárné, Vargáné és Korsosné.

6.º A tizedik elő volt, egy hétig elt, a nehézség törte, Vargáné volt Bábája, a Szomszédomis látták, hogy a Nehézség törte, Balogné is látta, hogy nehézséges volt.

Miért tehát kettes gyermekednek a fejeis Zörgött mint a Csont?

En nem tudom ha csak a midőn az Uram Sokat vert, a miatt nem haltak meg.

*

Varga Jánosné Kovács Erzsébet circiter 46 éves vásárhelyi kálvinista tanú vallomásából idézünk:

[...]Az Fatens volt Csontos Ersok[na]k Bábája kilencz gyermekeivel; de az elsővel Korsosné volt Bábája, az után mindenikkel az Fatens volt Bába, innen tudgya a Tanu hogy egymás után öt gyermeke halva Született, kik közzül kettőnek a feje össze volt törve. A hetedik elevenen Született, de hasárol és lábárol darabonként Szakadozott le a bőröcske. A nyolcadikis eleven volt, de a Tanu egyik[ne]k sem volt halálán jelen. A kilenczedik halva született, akkor Korsosné is vagy Sugárne együtt volt az Fatensel. A Tizedik[ne]k semmi baja nem volt egészséges Fiu gyermek volt csak hogy kicsiny volt, ez is miképpen halt meg a Tanu nem tudgya, az Annnya es a vén Annnya leg jobban tudhatták mert azok voltak mellette. Azt ugyan elgeszer hallotta a Tanú Csontos Ersok[na]k Szájából, atta teremttével Karomkodván: hogy a Kutya teremtsü Horvát fattya, nem kell néki, nem Szarja az ő kötőjét. Maga a Tanuis gyanakodott reá hogy az Annnya miatt volt azon Gyermekek[ne]k baja, mert a mint pmittálva⁵⁴⁹ a feje ketteinek össze voltak törve úgy zörgöttek mint a csont a fejek. Ara is emlekezik hogy egyik gyermekét Borkáné másodmagával temettével a Tarjanyi Szöllök melett, de a kuttyák ki asták es ugyan a kuttyák es varjak ették meg.

*

Arany Jánosné Erdős Judit circiter 41 éves vásárhelyi tanú vallotta:

[...]A midőn halva hordozta a gyermekét, a Tanu előtt, es mások előtt is jó kedvel beszéllette. No ugymond meg halt már a bubám nállam, nem érzem mozgását, holott más jámbor asszonyok az ollyatén véletlen történetet inkább Sirva panasznának mások előtt.

*

Balog Miklósné Csikos Anna 26 éves vásárhelyi kálvinista vallotta:

A Tanú jól esméri Csontos Ersebetet, es az utolsó Gyermekeének Születésén jelen volt, s. látta hogy nem nagy volt a gyermek, de beteg nem volt, ép és egészséges volt, mert a Tanú magais meg Szoptatta vagy négyezer, a beteg gyermek pedig nem Szopik, az után nagy hamar csak azt hallotta a Tanu hogy meg halt a Csontos Ersók gyermeke, de mi okból halt meg a Tanú nem tudgya, mert az előtt való napis Szoptatta, a midőn utánna való ejczaka meg halt a gyermek[...]

Azt pedig maga Szájából hallotta a Tanú Csontosnének, midőn a Csontosné Kertébe volt az eő Házánál, ott lévén a Tanú is, mutatott a Tanúnak egy füvet, mellyről így szóllott. Ez a fű ám az, kirül azt mondgyák hogy én azt iszom ettül megyen el a gyermekem, melly olyan forma volt, mint a mák[na]k Levele melyre a Tanu Semit nem felelt néki.

*

Biró Mihályné Gulyás Judit circiter 24 éves vásárhelyi helvét (evangélikus) vallású tanú vallotta.

⁵⁴⁹ Pmittálva = praemittálva = előrebecsálva.

A Tanu Csontos Ersók[na]k több Gyermekeiről Semit nem tud szollani, hanem az utolsóról jó lelki esmérettel vallyá: hogy az egészséges, Szép, es ép kis gyermek vólt, Szoptattais a Tanú, és körösztlőjébeis jelen volt[...] Hogy pedig Csontos Ersók rossz nyelvü, karomkodo es részeges Asszony legyen azt másokis tudgyák; az Ura pedig egy jó jámbor ember.

*

Szűrös Györgyné Nagy Erzsébet 30 éves vásárhelyi helvét vallású tanú vallotta:

[...]a melly süly fű⁵⁵⁰ vagyon a kertyébe attul menne el az eő gyermeke, de ugymond az csak süly fű.

A tanúvallomásokból kiderült, hogy Csontosné utálta a férjét, akit rendre átkozott, meglopott; a gyermekeit pedig sorra megölte.

*

Benyhe Mártonné Pásit Judit 39 éves tanú vallotta:

[...]Csontos Ersók emlegette a Tanu előtt aztis, hogy ő magát valami füvel szokta füstöltni, melly eránt a Tanuis gyanót vetett hozzá, hogy talán magátul vagyon hogy meg halnak gyermekej. Aztis mondotta egy izbe[n a] Szülése előtt a Tanu[na]k : No Judka Néne, már vérest vizellek, tudom hogy meg hal ã gyermekem; de okát nem tudhatta, mi okbul.

*

Halász Andrásné Kis Anna 36 éves tanú vallotta, hogy [...Csontos Ersók] többet volt részeg mint Sem józan[...]

*

Deliberatum est:

[...]150. ictus, per 50. tribus[?]⁵⁵¹

375. Magzatgyilkosság

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 486-490.

Anno 1780. 11. May.

Apaczuros Pál özvegye: Szepessi Panna circiter 30 éves csongrádi pápistát így vallatták:

[...]Kitül estél Terhbe?

A Zselléremtül Szilágyi Gyurkátul, estem terhbe.

Ki volt melletted, mikor a Gyermekeket ell Szülted?

A Szilágyi Gyurka Felesége, Judittka volt mellettem.

Miért Bábát nem hivattál, magad mellé?

Szilágyi Gyurkáné mondotta: hogy ne hijjak Bábát, mert ha hat lésszenis én ugy ell takarétom, hogy soha senki meg nem fogja tudni.

Mennyi üdös volt azon Gyermekek?

Nem tudom Mennyi üdös volt, hanem nem volt élő, midőn meg Szültem.

Hányszor kenetted magadat Szilágyi Gyurkánéval?

Igenis kent, de nem tudom, mennyiszer, hanem azon napon is reggel, amidőn meg szültem a Gyermekeket, meg Kent, és biztatott mindenkor, hogy attul ne feljek, mert eő azt ell takarittya, hogy a föld sem tudgya megh értvén a Születendő gyermekemet.

Micsoda tanacsot adott, néked Szilágyi Gyurka, az első terhed eránt?

Mindenkor arra kért, hogy ha halálra kellis mennem, eő reá ne vallyak.

Mitsoda italt ittál az első terhed előtt, a' midőn a Gyermekeket ell ment tölled?

⁵⁵⁰ Süly fű = sülyfű = foltos kontyvirág = Arum maculatum L.

⁵⁵¹ 150 ictus, per 50 tribus (vicibus) = 150 ütés, három alkalommal 50-enként.

Mivel ell allot rolam a természet azt Comendálták,⁵⁵² hogy ha fenyő magot vízbe főttet iszom, ell indul rajtam, ennél egyebet nem ittam[...]

376. A leány elveszítette terhét

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 714.

Anno 1781. die 17. Martÿ

A pör tanúkihallgatásokkal kezdődött. Gaszó Helena circiter 50. esztendő, csongrádi római katolikus tanú ezt vallotta:

[...]A Tanú szomszédságában Csorba Zsuzsának lakván, gyakorta látta eötet, és még is esmérte, hogy terhesedik, azon jelekbül, hogy az emlője és hasa, tapasztalható Képpen nyöldögél.

*

Nagy Ilona circiter 52 éves csongrádi római katolikus tanú beszélt el:

[...]lám a Zsuzsa Leány micsoda vastag volt, és már most egyszerre Kiüresedett[...]

*

Csorba Zsuzsa circiter 16 éves csongrádi vádlott pápista vallatásából idézünk:

[...]Kitül estél Teherbe?

A Manyo Ferencz névű fiátul estem teherbe, tüle a Múlt Nyáron, Kovács Joseff Szállásán, a midön Szenát Gyűjtöttünk.

Miért nem jelentetted meg az Anyád[na]k, vagy annak, az Menyecske Ángyodnak?

Azért mert Szégyeltem, meg jelenteni, ha nem minek utánna Tüzellőt Szedegetni, Ki mentem a Szöllök felé, és Szedtem is, azt haza felé, akarván hozni, el szültem, ä Gyermekeket, most Vizkereszt-hetibe.⁵⁵³

Hová tetted ä Gyermekeket?

Csak ott hagytam ä Gyöpön.

Micsoda, nagyságú volt ä Gyermeke?

En nem tudom, mert oda sem tekintettem, csak ott hagytam.

Tuttad é azt, hogy aki ä Gyermekeket el veszti, halál van a Fején?

Nem tudtam, ámbár tudtam, hogy az említett Legényel meg estem, de nem tudtam hogy terhes vagyoké vagy sem.

*

Manyo Ferencz circiter 19 éves csongrádi pápista vallatása:

[...]Vetted e' észre, hogy Terhes volt Zsuzsa?

Láttam, hogy vastag volt, és Kérdeztem is tölle, ha terhesé, de eö mindég tagadta, és azt mondotta, hogy fel van akadva.

Menyi ideje, hogy észrevetted, hogy nem olyan vastag.

Vagyon három, vagy 4 hete, miulta észrevettem, hogy nem olyan vastag, s tudakoztam tölle, mi az oka, hogy nem olyan vastag, de eö azt mondotta, hogy Ki ütöt már rajta, a csunyaság[...]

377. A viselő asszony gödörbe lépett és elvetélt

CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 346-347.

Anno 1781. Die 21^a Junÿ

Szücs Ersébet 35 éves, férjezett mindszeinti pápistát így vallaták:

[...]Miért fogattattál meg?

⁵⁵² Comendál = kommandál = javasol, ajánl.

⁵⁵³ Vízkerezt hetében = az új év napját követő hét.

Tavalyi Esztendőben Számtartó Uramnál 2. holnapig Szolgáltam, ottan az uraság katonájával meg ösmerkedtem és Terhes is marattam tőle, ă midőn már [a] gyermek 6. holnapos volt, egy Véka buzát ă hatamon vivén putnoki Palkó udvarába egy gödörbe estem, az után mindgyárt harmad napra halva hoztam [a világra] azon gyermeket.

Hallode vald meg igazán hiszen már akkor is dombos volt ă hasad, hogy számtartóhoz mentél, tehát kitől való?

Nem egyébbtől, tsak tsak azon Bálint Katonájától való volt, minthogy közöm volt elsőbb Kukoricza földön mikor Kukoriczát szedtünk, azután az udvaron 3.^{or} mással senkivel sem.

Hány Esztendeje, hogy ell hagyta az uradat, és miért?

Tizenkét Esztendeje, hogy az Uram Szegeden Kanászkodott, hová lett, hová nem, Soha hirt sem hallottam.

Volt ă több fattyú Gyermeked?

Négy Esztendő előtt két ellő Gyermekem lett egyszerre, Csongrádi molnártól Mencsir Andrástól melly bűnemért Plebanus Uram által Templom előtt meg bünttettem[...]

378. Koraszülés dézsába

CSML SZF. IV. A. 53. a. 6.: 807-810.

Anno 1781. 12. Xbr.

Czéh Margaretha circiter 28 éves Németországból való pápista, férjes asszonyt vallaták:

[...]Miért nem hivattál Babát magadhoz?

Magam voltam nem tudtam kit küldeni.

Hol szültél a Szobádba e vagy a Pitvarba?

A' Konyhába Szültem a Dészába és a Dészába azért töltöttem a vizet hogy ki nem járhattam ne legyen bűdös.

Ellő volt e' vagy halva Szülte[d]?

Én nem tudom a fájdalom miatt élő volt e' vagy Sem, és én magam mindjárt meg kereszteltem de nevet nem adtam neki.

A Desabol kicsoda öntötte ki a vizet és mi volt benne?

Mivel a mássa is benne volt az Apám öntötte ki oda ki.

Minek utanna meg érzetted, hány holnapra Szülted?

Két holnapra Szültem meg erzesem után

Mennyi nagysága volt azon Leánykadnak?

Fel rőf hoszusagú volt.

Volt e Haja?

Nem tudom volt e vagy sem.

Mi bajodat érzetted a' midőnn hordoztad?

Hideglelés és fogfajos voltam

Ki vagta el a' Köldökét és mivel?

Magába el szakadott a midőnn a gyermeket ki vettem a Desából[...]

379. A katonával paráználkodó kislány magzatúőszertől szülte a gyermekét, akit a tóba vetett

CSML SZF. IV. A. 21. b. 2.: 621-627.

Anno 1782. Die 7.^a Julj

A 186. pörből ismert Hetes Ersok 14 éves horgosi pápista, szabad személy paráznasági ügyének folytatása. A kislányt így vallaták:

[...]Miért fogadtattál meg?

Horgosi Birák által fogadtattam meg azon gyanúból, mint ha a Terhemet ell vesztettem volna, holott Terhes Sem voltam Soha is.

Ne hazudgy, majd a Horgosi Bába Szemedbe mondgya, hogy Terhes voltál, azért vald meg hová tetted az Gyermekeket?

Igaz hogy nézett a Horgosi Bába, de nekem soha sem mondotta, hogy Terhes volnék, és nem is voltam.

Férjed nem lévén, miért kötötted hát bé a fejedet, ha Terhes nem voltál?

Az elmúlt Télen haza menvén innent Szegedrül reá vettek az Horgosi Asszonyok hogy kötném bé a fejemet, mert úgy mond Látszonn rajtam hogy Terhes volnék, noha nem voltam Terhes, meg fogadtam a Szavokat.

Hát miért vallottad az Horgosi Birák előtt is 15. Januariusba, midön examináltak,⁵⁵⁴ hogy Te Terhes vagy?

tsak azért mert féltem hogy meg korbátsoltatnak.

Már ne is tétováz, hanem jobb hogy, ha meg vallod ön ként, mert az világos hogy Te az ell múltt ősszel többnyire itten a' Szegdi Kaszármába laktál, és otan a' katonákkal kurválkodván teherbe estél, vald meg kivel, és hányszor közösködtél, és kitül estél Teherbe.

Azt nem tagadom, hogy gonosz életet viseltem, és annak is Cziha Agnes Horgosi Lakos Berta Miska Felesége volt az oka, mert az ell múltt ősszel be tsalt ide Szegedre, azt mondván, hogy itten bé Szegődtett Szolgálónak, s minekutánna bé jöttem volna véle, egyenesen a Kaszármá előtt lévő Kortszába vitt, s ottan a Katonák Tánczolván, azokkal Barátságban esett Csiha Agnes, s bé estveledvén az üdő egy Katonát Hegedűs Jakab nevezetű reá b[esz]éltet, hogy engemet vinne bé a Kaszármába, a mint ugy is esett, mert azon Katona meg fogván a kezemet, bé vitt a Kaszármába, a maga szobájába, és akaratom ellen le fektetvén a maga ágyára mellém fekütt, és azon étszaka kétszer közösködött vélem.

Volt e még más valaki azon Szobába, vagy tsak magatok ketten voltatok?

Voltak ottan több katonák is, de már akkor aluttak, és Csiha Agnes is ott volt Lajner nevű káplárral, feküdvén az Ágyban, és paráználkodván véle.

Ha néked arra az Gonoszságra akarod nem volt, több katonák is lévén a Szobába, miért nem kiáltottál reájok?

Akartam kiáltani, de azzal fenegetett az a Katona, hogy ha kiáltok, mindgyárt agyon ütt, és mivel azzal is bisztatott, hogy ha engedelmeskedek néki, ell veszen feleségül, úgy azután tsak engedelmeskettem nékie.

Az sem igaz, hogy néked azon Katonával tsak kétszer let volna közöd hiszen Te nem is laktál oda haza, hanem itten a Kaszármánál tartoszkodtál nem pedig más végre, hanem hogy ottan az katonákkal fertelmeskedgyél azért hanem a meg nevezett katonával, másokkal, kikkel paráználkodtál és hányszor?

Én bizon mással senkivel Sem, hanem tsak Hegedűs Jakabbal mivel bisztatott, hogy ell veszen Feleségül, azután majd három holnapig Kaszármá előtt való Kortszába tartoszkodván úgy éltem véle, mint Férjemmel mind addig miglen Szabadsággal ell nem mentt, Szentesre, de Teherbe még sem estem tüle.

Azt már híjába hazudod, hogy nem voltál Terhes, és ha magad nem vallod, majd mindgyárt meg vizsgálattelak az Bábákkal, azok mejd Szemedbe mondgyák, hogy terhes voltál, azért még van üdöd, ha meg akakrod magad ön kint Vallani, s hová tetted a Gyermekeket?

⁵⁵⁴ Examináltak = vallatták.

Már meg vallom, akkor eleinte mindgyárt Teherben estem azon Katonátúl, [a] Kortsmába, a hol tartoszkodtam, egyszer estve /:de nem tudom mennyi mennyi üdövel:/ fájdalmaikat érezvén ki menetem az udvarra, s ottan az Árnyék Szék mellett meg álván, ell ment tülem a Gyermeke, ă melly tsak egy újnúi nagyságú vala, és nem is volt eleven, mellyet ugyan ottan az Árnyék Szék mellett ell ástam, azzal bé menván az házba, mivel újra érzettem fájdalmaikat, ismét ki mentem oda, a hol az után megint ellmentt tülem valami mint egy két ökölnyi nagyságú, de nem egyszerre, hanem darabokkal, s azt is ott ástam ell.

Mondotad e' azt valakinek ottan, hogy ell mentt tüled a Gyermeke?

Nem mondotam senkinek, mert Szégyenlettem meg mondani, hanem az Kortsmáros Szolgálója Rosa nevezetű eszre vette a konyhán hogy véres volnék tudakozta is, hogy mi bajom volna, de annak is tsak azt mondotam, hogy a' Természet volna rajtam.

Midőn Gyermekeztél, miért nem kiáltottál oda valakit, vagy leg alább a Gyermekeket miért nem mutattad meg valaki[ne]k?

Mert féltem, hogy majd szóba vesznek, hogy talán magam hajtottam ell magamtól valami által.

Hallod e azt vallottad előbb hogy az Gyermeke ell menván tüled aztat a Kortsmába Árnyék Szék mellett ástad el, láttad magad is, hogy ott a' hol mutattad, kerestettem, ottan még tsak ă föld sintsen meg mozgatva, nem hogy ă Gyermeke volna ottan ell ásva? Azért hová tetted vald meg igazán?

Már akár mit tsinyálnak véllem nem tagadom, Sácson kívül Kukoricza város felé Toba vetettem, a' gyermek pedig mikor azon Toba vetettem, eleven volt, nyihogott is mint ă matska.

Ki adta néked azt az rossz Tanácsot, hogy ă Toba vesd ă Gyermekeket?

Senki Sem tsak magamtól tselekettem, mert gyermek voltam, nem tudtam mit tselekszek.

Te most ismét Terhes vagy kitől estél Teherbe és mikor?

Nem tudom terhes vagyok ă vagy Sem, de ha Terhes vagyok, nem mástól, hanem Hegedűs Jakabtól mert most ismét a' midőn Loger⁵⁵⁵ tartatott, itten Szegeden egyik Lóger alatt úgy éltem véle mint ha férjem lett volna.

Voltál ă többször fogva?

Soha Sem.

*

Hetes Erzsébet további vallomása 1782. 7.^a 8.^b.

[...]a Gyermeke pedig midőn az Tó mellett ell mentem, elnem [eleven] volt, és midőn bé vetette a Toba nyifogott is és azt mondgya; hogy halva lett volna az Gyermeke, s egy Tenyérnyinél nem is lett volna nagyobb.

Vald meg hát igazán mitsoda italtul kergetted ki magadból az Gyermekeket, és ki adta néked azon italt?

Pogye Kata Czigány Leány készítette, és adta nékem az italt de nékem akkor nem mondotta, hogy mire való légyen azon ital, hanem mikor már az Gyermeke ell mentt tülem, az után jelentette, hogy az olyan ital volt, ă mellytől az Gyermeke[ne]k ell kellekik veszni, azt is mondotta, hogy ollyas itallal már eő is három Gyermekeket hajtott volna ki magától.

*

⁵⁵⁵ Loger = láger = katonai tábor; a hadgyakorlat helye; városszéli rakodóhely, vásártér.

A magzatvesztési pör Anno 1783. Apr[ilis] havában tovább folytatódott az IV. A. 21. fond b. 2. kötet: 79-104. lapjain:

Anno 1782. Die 17^a Julý in Possessione Szegvár[...]

Hetes vagy Csikós Eörsze 14 éves leány, aki a Pest megyei Olcsán született, de most horgosi lakos további vallatása következett:

[...]Kitől és hogy estél meg?

Geretta Ferencz Paszaportos⁵⁵⁶ katonátul estem teherben mostan, kivel számtalanszor paráználkodtam; De az elebbeni terhem volt Hegedűs Jakab Karolyi Regementyéből való katonától[...]

.....

Ki ösztönözött arra, hogy a Gyermekedett így el vesztenéd?

Senki sem.

Netagad, hiszen te valami szerrel is éltél, hogy a Gyermek el mennyen tölled?

Valamely Pogye Kata nevezetű Czigány Leány, aki akkoriban a' katonakkal ott ringyoskodott, de most Vásárhelyen vagyon, adott ez napon midőn estve az Gyermekem el ment, reggel egy pohár bort, hogy meg innám, El vévén a kezéből így szollítottam meg: Te Kata micsoda sárgás bor ez, hogy igyam én ezt meg? Melyre ő így felelt: Bolond nem lesz attol semmi bajod is csak id meg. Azután mindgyárt érzettem a Fájdalmat, a mint estvére el is ment töllem az gyermek.

*

A^o 1782. 4^a Novem[e]r Al=győ[...]

[...]Pogye Kata az én nevem, Vásárhelyen Czigány Nemzecségből születtettem, most Szegeden Korcsmában Kaszárna előtt szolgáltam, Pápista, magam sem tudom hány Esztendős vagyok, Férjem nélkül vagyok, nem is volt soha Uram.

Hányszor voltál fogva?

Vásárhelyen számtalanszor, és meg is büntettettem, hogy Korcsmákban jártam. Szegeden, hogy keszkenőket bicskáztam⁵⁵⁷. Pesten hogy Lógerben flangéroztam, a hol is az hajamat el nyirván el eresztettem.

Szembesítés következett:

Szemében mondgya Hetes Eörsze Pogye Katának: Tudgya Kend, ugymond: Kata Neni, mikor a Kaszárna elől el indultunk a Piarcz felé, azt mondotta Kend: Ladé Erzsók, már én három Gyermekett hajtottam ki magamból olyan itallal, és annyi Gyermekem lett volna, ha olyan itallal nem éltem volna, mint a' minéműt néked adtam, hogy az Fejem alá nem rakhattam volna[...]

.....

Már nem tagadom, hogy másokkal nem közösködtem volna: Mert Vásárhelyi Maksa Béressével Vajda Joskával fél Esztendeig edgyütt éltem, mikor modgyát ejthettük, holott meg is büntettettünk. Szegeden Felső Varosi Gazda Béressével Pomerczky Marczival ki Szabadkai fi volt, kétt Esztendeig hasonlóképpen. Nem külömben Horvát János Karolianus Katonával egy esztendeig éltem[...]

Hol, és miért, hányszor nyirte el az Hóhér az hajadat és mikor?

Ez előtt 3. vagy 4. Esztendővel edczer Szegeden Tolvajságban tapasztaltatván, ott nyirt meg az Hóhér.

*

A^o 1783. Die 26. Febr[uár...] Szegváron[...]

⁵⁵⁶ Paszaportos = pszaportos = útlevéllel, engedéllyel rendelkező.

⁵⁵⁷ Bicskáztam = szleng szó, amely lopást, cigányul *csórást* jelent.

[...]Ne tétováz, hanem csak vald meg, és beszéld elől voltaképpen hol, és minémű italt adtál Csikós Eörzsének, hogy a Gyermekeket el veszejcse?

Szegeden adtam neki az kukoricza Varoson Kyrják Korcsmájáb[an], nekem pedig Pesten adta egy menyecske, sárga por volt.

Tudtad é mire való azon Sárga Por?

Tudtam igen is: Mert megmondotta azon Menyecske, hogy az a Por Gyermekeket veszíteni való.

Hát te hány Terhedet, és Gyermekeidet vesztetted el azon Sárga Porral?

Már hármat, ketteje egy könyöknyi nagyságu Gyermeke volt, úgy hogy kett holnapra már elő is hoztam volna őket, elevenek voltak, mellyekett az kaszárnához közel az Sándor mellett közel az kertekhez a hol Bodcza Fák is láczanak konyha késsel csinálván nekik Gödröcsket el ástam. Az harmadik Leanka nem volt eleven: Mert csak negyed fél holnap volt, ezt Vásárhelyen, Toth Sofinak kertye mellett lévő Árokban, hasonló módon csinálván Gödröcskét késsel ástam, és el temettem. Hány Esztendeje lehet annak, hogy a kett nagyobbik Gyermekeidet vesztetted el?

Az élsőt hogy el vesztettem mint egy négy Esztendeje, A másodikat utanna más fél esztendőre, az utolsót pedig mely négy holnapos volt mint egy más fél esztendőre, és ezen Terhem után nagyon meg betegedtem és mint egy nyolcz hetig feküdtem.

A midőn az Terhedet el vesztetted, és az Gyermekeidet el ástad, hová mentél annakutánna feküdni, ki Házánál tartzkodtál, és micsoda idő tájban?

Én onnét az Sándor mellől sehova sem mentem, hanem ott feküdtem; Az Kaszármból ki hordott szalmában, három, vagy Negyed fél Nap, az hová az kurvák, és katonák hortak ennem, de micsoda idő tájb[an] lehetett azt nem tudom, hanem emlékezem arrul, hogy az első Kaszálláskor, az másik Ősszel, az harmadik pedig karácson után lett meg.

Hallod é Kata, ugyan nem sajnálodtad é tulajdon eleven Gyermekeidet el veszteni?

Sajnálottam igen is, de már késő volt, mikor már meg esett vélem az szerencsétlenség.

Ha sajnálottad az Elsőt, miért vesztetted el az Másodikat?

Azért, mert féltem az Nemzecségemtől.

Sirt é nagyon azon kett Nagyobbik Gyermeke, a midőn meg Szültél, és őket el ástad?

Nem sirhattak nagyon: Mert az bé vett ital őket nagyon meg bagygyasztotta, hanem csak mozgottak mint az kocsonnya[...]

380. A férj is segít megölni felesége fattyát, akit a pincében elástak

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 18. pör.)

Anno 1799^a 23^a Martii Ketskemethini

[...]Bona Er'sébeth Simony János Felesége 36 Esztendő Réfor[mátus] Ketskeméthi valja; E Tanú Vasárnap mult egy hete úgy mint 10^a Marty a' piactzon lévén, midőn onnan reggel 9. 10 ora tájba meg jött volna, ment a' hátra lévő Kamrájába, mely is a' háztól jól távol vagyon, és ott találta Sülek János feleségét Kopornyik Rosáliát, ki is a' Kamra ajtoba feküdt, sok vér lévén körülötte. Midőn a' verről azt mondotta volna a' Tanú, hogy annak a' Szüléstől kellett esni, Kopornyik Rosália azt felelte, hogy ő gyermekeket nem szült, hanem az csak havi tisztulás. A vér ugyan nagyából el volt seperve, de egészen csak ugyan el nem titkoltathatott, minthogy nagy helyet foglalt el. Ebből tehát gyanuságba esett a' Tanú a' Szülésről de abból ismét bizonyos lett hogy ugyan a' mondott időben és helyen a' Tanú, egy hordoba bé nézván, ott egy Ló

hátra való 'sákat talált és abba valamit lenni tapasztalt, mely 'sákat is a' Tanú fel emelvén így szollott: jaj pokolra való gyerek van ebbe? melyre Kopornyik Rosália fel kelvén fekvő helyéből a' sákba nézni a' Tanut nem engedte, és azt felelte: Néném Asszony! sem nem nézett, sem nem ritt, halva lett. Ekkor elő=jövéen Sülek János a' Kamrába, a' Tanú őket ott hagyta, 11 orakor pedig már az nap mind a' kettő az asztalhoz ült ebédre.

Hogy viselő volt Kopornyik Rosália azt aki csak jól meg nézte észre vette.

Hogy szülni akart abból vette észre a' Tanú, mert vele egy szobába lakván, amenyetske azon éllyel sokszor ki járt, és másszor soha fekünni a' Kamrába nem ment.

A' Férjének is kellett tudni a' dolgott, mert a' vitt felesége alá vánkust és bundátt, és ketten azon külső Kamrában bé zárkóztak amelyet onnan bizonyít a' Tanu : mert a' Kamrába bé akarván a' szülés előtt menni abba bé nem mehetett. A' Tanúnak férje ezen időben az háznál nem volt. A Gyermekeket hová tették a' Tanú nem tudja.

Szomor

Fiscalis

*

Anno 799. 29^a Marty in Opp[id]o Vásárhely

Mi [a] Neved ∅

Sülek János szentesi születés 27. esztendő Reformatus, mostanában Ketskeméti Mészárszék árendátora vagyok.

Mitsoda Gyermekeket temettél el, és hová Ketskemethen?

A Feleségem meg Gyermekeztén, az én jelen nem létemben, 's mivel halva láttam, annak gödröt ástam a Pintzében, és Simon János árendátor Társammal, kivel egy házban lakom, temettük a gyermeket el.

Tölled lett é azon Gyermek mit gondolsz?

töllem nem lehetett, mivel az hazasodásom nem régen esett.

Tudtad é hogy terhes a Feleséged, avagy mond meg nem emlegette é azt vagy Ő, vagy más?

én soha sem tapasztaltam semmit benne.

Láttad é a gyermeket?

Láttam mert a gyermek a zsáknak tsak a szájában vólt téve 's azon módon el temettük[...]

Április 6-án a vallatását tovább folytatták:

.....

4^a Nem igaz az hogy te a' szülésről semmit sem tudtál[...]

Én semmit sem tudtam a' szülésről, hanem tsak a' vért láttam. Gondolom a' feleségem is azért titkolta-el tőlem, hogy szült: mert félt, hogy meg-útálom.

5= Hogy ne tudtad volna hogy a' feleséged szült, hiszen a' gyermeket is magad temetted-el?

Én harmad nap múlva tudtam meg, hogy a feleségem szült, megtudtam pedig Simony Jánostól és Kún János Uramtól[...]

Kún János Uram azt is mondotta, hogy el-lehetett volna azt a' gyermeket tartani[...] kár vólt meg-ölni[...]

*

Április 16-án tovább vallatták:

Mikor vetted el a Feleségedet

Hus hagyo előtt egy Héttel 29^{dik} Januar ezen esztendőben

Tudtad é hogy Terhes akkor = avagy azután tapasztal[ta]d é Terhes voltát?

én akkor sem tudtam ă midön el vettem bár tudtam volna ‘s azután sem vettem eszre Terhes Letét. –

Látod ă ez hazugság annál érzékenytlenebb ember is eszre vehette volna azt — ki vált midön ejjel nappal véle voltál?

én nékem soha fajdalomirúl nem pnaszolkodott, és én mindenkor jozan eletü ember az ilyen állapotot nem gondolhattam[...]

s minthogy ă vért láttam ă Kamarăban kérdeztem mi volna az — azt felelte hogy az Aszonyi tisztulás esedt volna meg rajta[...]

.....
[...]hogyan esett az gyermeknek halála, mert erőszakosan mult ki az világbul az bizonyos — a feje őszve léven törve — nyilván te törted azt őszve — feleségeddel együtt.

– Az Istenem tudgya hogy nem tselekedtem -s- azt sem hiszem hogy feleségem tette volna hogy a feje őszve volt törve azt láttam ă midön Ketskémén most oda lett küldetésemmel meg mutatták — meg törénthetett akkor ă midön azt állva szülte — hogy pedig álva kellett néki szülni abbúl gondolom hogy sem subam ă melyel be volt takarva sem vánkussok, melyek ott voltak bé nem voltak mázolva[...]

A vádlat a továbbiakban is tagadott.

*

Anno 799. 29^a Martý in Opp[id]o Vásárhely.

Mi [a] Neved ø

Pokornyik Rozália Vásárhelyi születés, mint egy 18. esztendő R[ómai] Catholica Sülek János Ketskéméti Mészáros Felesége vagyok.

Mi okon hozattál be?

Azon gyanuságból, hogy az halva született gyermekemet Ketskémén meg öltem –

Hallod é kilentz héttől a midön Uraddal meg esküdtél, lett a Gyermeked, kitül való vólt az?

Mostan is itt Csavargó Lórintz Jánostol ki Amidön az atyám szék aréndás volt, Nállunk szék álló Legény vólt.

hányszor vólt vele közöd?

én azt meg Nem mondhatom mert számát nem tudom.

Tudtad hogy Terhess vagy, miért nem őrzötted a Gyereket, hogy meg ne halna Nállad?

én azért Nem gondoltam hogy tehes vagyok, mert akkorón is mindenkor meg vólt rajtam az havi tisztulás.

Miképpen szülted el a Gyermeket, és ki jelen letében?

én az uramnak panasztam, hogy engemet a hideg borzongat, ‘s le is feküdtem a kamrába, az uram az udvaron lévő juhokkal bajoskodván ream huzta a kamra ajtót, ‘s addig el lett a gyermekem -s mindjárt bé is takartam ottan; különben ottan senki jelen nem vólt.

a Tanu Bona Erzsébeth, azon gyermeket nem a földön, hanem az hordóban találta, egy nyeregre, vagy Ló hátra avaló Zsákkal be takarva, melyben ha élő vólt is a gyermek, könnyen meg fuladhatott?

sokká az földön vólt a gyermek, minek előtte az hordóban tettem volna, föl is vettem magam, ‘s nézegettem, de abban semmi elevenség nem lévén az hordóban tettem, ahol a Tanu is látta.

Mit gondolsz idős vólt e Gyermeked, és Nagyotska lehetett é?

idejére lett é, avagy Nem? azt nem tudhatom, elég az, hogy a gyermek illő nagyságú volt.

Indős⁵⁵⁸ volt é ezen gyermek szülése eránt az urad?

soha sem mondtam az Uram[na]k tsak akkoron, a midön meg lett.

Ha a gyermeked halva lett mi módon ölted azt meg, nem de nem valamely ital által, vagy szántsándékkal való Ugrás által melyel az tölled el mehetet, avagy történetből való el esés által?

ezen kérdésben tett szókra semmit nem mondhatok, mivel azokból semmit nem érzem magamat [hibásnak].

Ki temette el a Gyermeket, és hová temettetett?

at Uram temette el az udvaron lévő pintzébe[...]

A vallatás április 15-én tovább folytatódott. Az asszonynak a szülést kellett elbeszélnie:

[...]akkor lehetett hét ora ă midön ă Kamarába mentem s- alig voltam ott mint egy kilenczed fél oráig, elől vett az fájdalom egy Kád szélenek meg dültem meg fogodzván ‘s álva el lett az gyermekem ă midön el lett az földre néztem ‘s láttam hogy semit nem mozog fel vettem de nem látván elevenséget benne egy zsakban ă mely éppen egy kis hordoban ott volt bele tettem, bé takarva[...]

*

Faggatták, ki törte össze a gyermek fejét? A boncolás szerint a gyermek a születés után ugyanis lélegzett, viszont a bűnjelként megmutatott koponyacsontok erőszakos törésről árulkodtak. Az asszony sem magát, sem az urát nem vádolta.

*

[...]Meg egyszer intelek az igaz mondásra — imé látod é ezen töredek Koponya darabot — ezek ă gyermeked fejébül valok

Nem tettem nem tselekedtem nem vallhatom — igen is látom de en nem tettem.

Miért nem hittál valakit legalább akkor ă midön meg lett ă gyermeked ha már előbb nem hittál —

hogy szüllessemhez nem hittam ă szégyen nem engedte azután pedig ă szüllessem után el szédültem, ‘s- bádgyott voltam -‘s szegyen lettem is ki nyilatkoztattni[...]

Április 22-én már csak egyetlen kérdést kapott:

[...]A köldökét az kiss gyermek[nek] be kötötted ă nem kötöttem[...]

*

1799^a 9^a Apr[ilis] Ketskéméthini[...]

Simony Mária 15 esztendő, református tanú vallotta:

[...]Sülele János maga vívén utánna feleséginek vánkust, és a’ subáját. Ezek ketten a’ Kamrába bé-zárkóztak, maguk után a’ Kulcsot ki-vévén az ajtóból[...] Sülele és Sülele Jánosné egész ebédig ketten mindég a’ Kamrában voltak, Sülele János néha onnan ki-fordulván, láttam, hogy háromszor vitt Sülele János Karafinába⁵⁵⁹ vizet, azt mondván, hogy nagyon szomjúh[o]zik a’ felesége.

*

1799^{dik} Esztendőben 2^{dik} Aprilisban a pincében elásott fiúgyermeket a szemlélők óvatosan, saját kezükkel kiásták és azt tapasztalták, hogy

⁵⁵⁸ Indős = indulatos, dühös.

⁵⁵⁹ Karafina = karafta = üvegkorsó; alól széles, fölfelé elkarcsúsodó, hosszú nyakú, fületlen üvegkancsó, kiöntésre szolgáló boros palack.

[...]a Gyermekek oly nagy, és erős tagokkal való, hogy két holnap születt Gyemének is beillet volna[...] ambár halálának huszon harmadik napján a földből fel vétetett, megis a külső testén semmi rohatság sem láczotott, a Feje szép fekete nagy hajjal [volt...]

[...]az ártatlannak feje koponyájja őszve vagy zuzva, törve, melynek az egész feje külső tapogatással oly puha vala, mintha csak egy pihés vánkost tapogattunk volna:

[...]jobb felül kívül az Abrázatján valamely üto eszköznek, vagy csizma sarkának jeleit tapasztaltuk[...]

*

Szomor Máté kecskeméti fiskális, így jellemezte Süleket egy csatolt levélben:

[...]Sülek a' mellett, hogy ő egy vérengző, Isten káromló, goromba-kevély, mint itt nálunk tudatik[...]

Ezután a fiskális Sülek hazugságait, a vallomásának ellentmondásai alapján bizonyította, majd megjegyezte:

[...]Illy tsavargásai Süleknek egy részről arra mutatnak hogy ő valóságos gyilkos, más részről, hogy ezen vétkét emberséges emberek bele=keverésével akarja hamis lelkűséggel palástolni, és mintegy oszlatni[...]

381. A leány zabigyereket szült, kinek átvágta a torkát és az árokba temette

CSM.L SZF. IV. A. 53. (D. 1. pör.)

Anno 1801. Ápr[ilis] 7.

Species facti

Anno 1800. die 4^a Junii Kozák János Uj-Magyarnak Felesége Lakatos Mária panaszképpen jelenti előttünk; hogy mivel Rebeka nevű Leányának tisztátalanságát tapasztalván, és más szomszédok is mondták hogy mi baja lehetne Leányának, tehát tudakozta, és mint hogy a szép szoval semmire sem mehetett, keményebben kezdett a dologhoz fogni, artzul csapdosván kérdezte ujjonnan, hogy mi baja? melyre azt felelte, hogy mivel megterhesedett Mezei József obsitos, és Mint szenti Lakostól, ma pedig harmad napja úgy mond, hogy Czakóék iránt az árokba a Terhet le tette, és azzonnal a Gyermekeit meg ölte legyen /:a mint is Chyrurgus Urnak visum repertumma bővebben meg bizonyította:/. Mely Törvénytelen cselekedetnél fogva Kozák Rebeka a Méltóságos Uraság Jurisdictionjának általunk aláztatossan resignáltatik.

Sig[no] Szentes die 26. Junii 1800.

M[egválasztott] Birája és tanácsa Szentes Várossának.

*

Anno 1800. Die 25.^a Junii in Oppido Szentes[...]

Mi a neved, hová való Születés hány Esztendő, és mitsoda vallású személy vagy?

Kozák Rebekának hívnak, szentesi születés 18. Esztendő, Catholica, és hajadon Leány vagyok.

Miért vagy el Fogva?

Azért, mert meg estem.

Nem azért, hogy meg estél, hanem valamiért másért+

Azért tehát, hogy a Férfi Gyermekeket amidőn meg lett, azonnal meg öltem.

Te gonosz! tehát miért öltem meg, és Hol?

Azért öltem meg, hogy az a rossz ember Mezei Jóska, a ki Mintsenti Lakos és obsitos, kitől teherben estem ingesztelt arra, hogy mihelelt meg lesz, azonnal meg öljem:

Meg öltem pedig Czakoék iránt lévő árokba éppen Pünkösöd első napján⁵⁶⁰ midőn reggel kiss Misére mentek.

Mivel ölted meg?

Meg öltem ott az árokban heverő darab hegyes Fátiskával, vagy Forgáts darabbal.

Azt a hegyes Fátiskát, vagy Forgáts darabot hová szúrtad a Gyermekednek, és minémű tetemehe?

A torkába szúrtam.

Az édes Anyád tutta é, hogy magad tehes vagy, avagy hogy azután a Gyermeket meg ölted?

Az édes Anyám semmit sem tudott, hanem a' midőn tisztatalanságomat tapasztalta, és a Szomszédok is a midőn éltek a gyanú perrel, akkor Faggasztott az édes Anyám, és amidőn meg vallani nem akartam, még veréssel is fenyegetődzött sótt pofon is vágott, és akkor meg vallottam, hogy a Temető kerítésinek árkában volna a Gyermek el ásva.

Tehát miért nem jelentetted előbb is az édes Anyádnak, hogy magad Terhes volnál?

Azért mert féltem, és szégyenlettem meg jelenteni.

Midőn a Gyermeket el temetted vagy is inkább titkon el ástad mi módon vajtál néki gödrött, ki adott néked ásót, vagy kapát?

Azzal a Fátiskával ástam a gödrött, a mellyel meg öltem[...]

A leány büntetve még nem volt. Április 7-én bevallotta, hogy Mezeő Jóska nem vette a gyilkosságra, ezt csak hazudta.

*

Visum Repertum

[...]A' jobb Fülén alol három únyira vólt egy széles szúrás, az hol a' Nyak=élet=eret, vissza=menő Nyak=vér eret, és a' lehelő Gégének a' Fejét egészen keresztül vágva találtam; az ilyen szúrás pedig el=kerülhetetlenül halálos[...]

Szentesen Die 4^a Juny Anno 1800.

Horváth Jósef Chýrurgus.

*

Anno Die 29. Januarii in Oppido Szentes[...]

Mezeő Jósef Mint szenti Születés, 29. Esztendő, Romai Catholicus, házas Személy, Nemes Jellasits Gyalog Regemetyében 10. Esztendeig és 10. Holnapig katonsázkodtam[...] *elvallalta a cigánylánnyal való parázna kapcsolatát, mert „nagyon szerette”, de azt nem, hogy ő bírta volna rá a gyilkosságra.*

382. Az anya úgy vágta el a kislánya nyakát, akár a csirkéét

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 1. pör.)

Anno 1803. Sept[ember]

Csongrádi Ersébet ellen 1802 Esztendőben Sz[ent] György Havának 26^{ik} és következett Napjain H[ód] M[ező] Vásárhellyen tartatott uri Törvény Széknek

Sententiája⁵⁶¹

A Vásárhellyi Lakos Pásztor Mihálynak Felesége Csongrádi Ersébeth ellen, ki bizonyosodván az világosan; mind a tulajdon maga Szája vallása, mind a meg hiteltetett Tanuknak Bizonyosság tétele által, nem külömben az hűtös orvosoknak Visum Repertumából is, hogy Ő Csongrádi Ersébeth, maga saját 8. napi ép, és egészséges Csetsemős Léány Gyermekét, a Pörhez Zárt kis késsel, két halálos sebet a Torkán, és

⁵⁶⁰ Pünkösöd elős napján = húsvét után 50 napra.

⁵⁶¹ Sententia = vélemény, ítélet, nézet.

mellyén vágván, kegyetlenül, és gyilkos módon szánt szándékból, és csupa rossz akarattal, ép, és egészséges észszel meg ölte legyen; azon okból ezen Rab Személy a maga gonosz és gyilkos cselekedetének érdemlett büntetésére, másoknak pedig példájokra a pallos által téendő Fő vétellre ítéltetett.

Melly Itélete a T[ekinte]tes Uri Törvény Széknek, a Condemnált⁵⁶² Rab személy mellett assistált⁵⁶³ Fiscalisnak kívánságára, a Felséges Királyi, és Septem Virális⁵⁶⁴ Táblákra felküldettétvén, mind a két Táblán jóvá hagyattatott.

Vége pedig

Eő Császári s- Királyi Felsége Második Ferencz Királyunk kegyelmes színe eleibe Csongrádi Ersébeth ellen az Uri Törvény Szék által hozott Itélet téttel küldettétvén, azon gyermek ölé Rab személy Csongrádi Ersébeth otis a Királyi kegyelemnek meg nyeresére méltatlannak ítéltetett, és a sententiának veghez vitele Eő Császári Királyi Felségének nevében is, a Felséges Magyar Királyi Udvari Cancellaria által meg parantsoltatott.

*

Visum Repertum

Részletek Verner András chyrurgus és Joannes Carolus Szekér Physicus⁵⁶⁵ 1802. 11^a Februárj Vásárhelyen készült jelentéséből:

Poztós Ersébeth egy hetes Léányka fölü, a' Kit-is az maga édes Anya Csongrádi Ersébeth, ezen foljó Esztendőben 1802. Februariusnak 9^a Napján estve valamely éhles, és hegyes Eszköz által meg Sebesített, és ugyan azon estve 8 óhrakor meg holt[...]

1^a Külsőképen, az melynek [mellnek] jobb oldalán, és a Két Agyékok Contusio⁵⁶⁶ el vala boritva.

2^a Az Nyakának jobb részén, az Lehelő Gége Keresztül, mint egyiznyi Szelessen által vágva találtatott.

3^a Az Melynek jobb oldalán, az második, és harmadik oldalsont között, által vágva, és az Tüdőnek jobb Szárnya félig által Szurva találtatott, mely Sérelem miatt Az melynek üregébe sok vér ki öntődött.

Mind ezeket az Történeteket így találván, egy értelemben Per absolut[um] Lethalisnak⁵⁶⁷ ítéltük lenni[...]

*

Species facti.

Jäger Jóseffné Szabó Ilona, Vásárhelyi lakos, mintegy 26. esztendő Reformata exponálya : hogy ő Zsellérképpen Hatvani Jósefnek egy különös Kis=Házába[n]⁵⁶⁸ lakván, Posztos Istvánnak Felesége is Csongrádi Ersébeth ugyan azon udvarba[n] Hatvani Jóseffel mint Házi gazdával egy Házba[n] lakott. –

Csongrádi Ersébethnek a' szülése ideje el következén, le betegedni a' Fatens Kis Házába ment ez előtt 8. napokkal, — Tegnapi naponn pedig, u[gy] m[int] e' fojó hólnapnak 9^{dik} napján a' Fatens öröltetés vegett a' Malomba Léven, onnan, delutánni 3. óra tájban haza érkezett, 's bé menvén a' Házba, Csongrádi Ersébeth a' Házban fel 's alá járkált. — halván pedig a' Fatens a' bölcsőben fekűvő, és már akkor le takargatva lévő

⁵⁶² Condemnált = vádolt, elítélt.

⁵⁶³ Assistált = segített.

⁵⁶⁴ Septem virális = hétszemélyes [tábla]

⁵⁶⁵ Physicus = orvos magasabb képesítéssel. (Általában megyei főorvosként működtek.)

⁵⁶⁶ Contusio = zúzódás.

⁵⁶⁷ Per absolutum Lethalisnak = teljes biztonsággal halálosnak [mondott]

⁵⁶⁸ Különös Kis=Házába = egy különálló épületében; cselédházban.

kis gyermeknek hörgését, azonnal Csongrádi Ersébethhez ekképpen kezdte szólni: ez a' Kend gyermeke úgymond beteg, és nehezen ha meg nem hal. — mely szavai után a' Fátens a' kis gyermeket a' Tekenő=bölcsőből fel vevén, azt az Ablakhoz vitte, nézegetvén, hogy mi baja volna? Látván pedig a' Fatens a' Kis=gyermek ruháját véresnek lenni, azonnal tudakozta Csongrádi Ersébetet: hogy miért volna azon Kis gyermeknek ruhája véres? és mi lelte volna a' Kis gyermeket? Melyre Csongrádi Ersébeth felelt: csak ne mondja kend meg valakinek, meg valom kend előtt igazán, hogy azon Kis gyermekre az orsó hegye esett, és a' sértette meg a' testét. —

A' Fatens látván, hogy Csongrádi Ersébeth meg ijedve legyen, biztatta őtet, hogy senkinek se fogna szólni: — egyszersmind Csongrádi Ersébetet arra kérte; hogy segítene neki a' Kútról sütni való vizet hozni — melyre Csongrádi Ersébeth a' Kutra vizért menvén, az alatt a' Fatens a' Házi gazdának Hatvani Josefnek, a' Kis gyermek állapottya felől hírt adott, és mind ketten a' kis gyermeket ujjonnan a' Tekenő=Bölcsőből ki vevén és ki takargatván, azonnal a' testén lévő, bé dugva volt jukból a' vér ki bugyant, melyet látván, azonnal a' Házi gazda a' szomszédba emberekért ment, Csongrádi Ersébetnek meg kötőzése végett, a' midőn Csongrádi Ersébeth is haza érkező, azután csak hamar a' szomszédokból jött emberek által meg kötötetett, és Tömlőczbe hoztatott. —

Sig[no] Vasarhely. 10^a Febr[uar] 802.

Vallya a' Fatens azt is: hogy a' meg ölettetett leány=gyermek egész[s]éges lett legyen, és azt a' Bába asszony is jó Karban hagyta legyen. — hanem Csongrádi Ersébethnek minden napi élelmére valója sem lévén, néha a' Fatens is főzött számára, leg többet pedig Fel földi Veres István házatól hordottak számára főzeléket és kenyeret. — sig[no] Vasarhely 10^a Febr[uar] 802[...]

Posztos István minek előtte meg öletett a Gyermekek egy nappal elébb estve haza jött de a Feleségéhez nem szólván semmit, szomoruan le ült elsőben a Tanu Székére, azután le fekűt a ház közepére, de sem a tanu sem a felesége nem vehették szavát, a Felesége meg szolitotta ugyan hogy minek jött haza, de Posztos István semmit sem felelt, tsak szomorúan Űlt, mikor a Földre le fekűt, a felesége magához hitta: mondván Ágyat vetek Társam, fekudjek kend ide, de ő le nem fekűt, egész éjtaka nem szollottak semmit egymáshoz, és reggel mikor fel keltek tsak azt mondotta a Tanu, no István majd réád virad, de még sem szollott semmit, sem a Tanuhoz, sem a Feleségéhez és reggel elis ment, azolta hogy a Gyermekek született két nap két éjtaka othon volt Posztos István, de a Tanu semmit nem vett észre, hogy akkoris valamiről Tanácskozott volna, a Feleségével, mert sokszor ki ment a Tanu fűtteni, vizet hordani, ha beszéllettek is egymással azt nem is vehette észre, az ugyan igaz hogy Posztos István arrakérte a Tanut, hogy a Gyermekeknek viselje gondját, és ha valami baja lesz hogy üzenye ki neki, megis mondta, hogy a Gazdájától Szabo Gergelytől a béréből fog kérni, de annál többet a mint legelsőben adott a Feleségének nem hozott semmit.

[...]die 26^a apr[ilis] a 1802. Vásárhely[...]

*

A^a 1802. 10^a Febr[uar] in Oppido Vasarhely[...]

Kinek hivnak? ∅

Csongrádi, másképpen Benkő Ersébeth [a] nevem, vasarhelyi lakos, mintegy 30. esztendő Reformata vagyok, a' Férjem nevével Posztos Istvánnak neveztetem, a' kivel már esztendőket házasságban éltem, és egy 4: esztendő fíjú gyermekem is vagyon tölle életben. — most Zsellérképpen Hatvani Jósefnál lakom. —

Miért vagy fogva, beszéld elő?

Én azért vagyok fogva: hogy a' Férjem Posztós István a' ki most Szabó Gergelynél vagyon szolgálatban, engemet még viselős állapotomban, sőt mikor a' Kis=dedemet meg keresztelték, és azután is örökkön örökké arra kért, és ösztönözött: hogy a' Kis: Dedemet ölném meg, mivel ő úgymond /:absit blasphemia:/⁵⁶⁹ bassza, fikja teremtetét a' szolgálatot meg únta, és többé soha sem szolgál, hanem ha a' gyermeket meg ölöm, azután mennék el valami Falúba innen lakni — így az ő sokszori sürgetésére Jáger Mihály házánál, a' holott a' gyermek-ágyamat feküdtem, tegnap dél után, estve felé, egy bicskával, a' Kis gyermekemet, a' ki egy heti idejű volt, a' nyakánál tett szurással meg öltem, és a' Házba hagytam. —

.....
jelen volt e' akkor a' Férjed, a' mikor te azon Kisdedet meg öltesd? és meg halt e' mindjárt a' gyermeked azután, hogy a' kést belé szúrtad?

A' Férjem akkor jelen nem volt, hanem ide haza a' gazdájánál volt — de csak ugyan tudta ő azt, hogy én a' gyermeket meg fogom ölni, mivel az ő sok sürgetésére meg ígértem néki és fogadtam: hogy meg fogván a' gyermekemet ölni. — De a' gyermek nem halt meg mindjárt a' szúrás után, hanem még azután is életben volt, hogy engemet meg fogtak —

.....
Hát a' gyermek-ágyadat meddig feküdted, és miért nem töltöttesd ki annak rendje idejét?

A' gyermek ágyamat csak egy hétig feküdtem; de azután kénytelenítettem fel kelni a' gyermek ágyamból, mivel Kenyerem nem volt, és a' Férjem gazdája is, a' bériből, Búzáat vagy Kenyerre valót nem adott, és így, hogy másnak dolgozhassam a' Kenyérért, azért szakasztottam félbe a' gyerek=ágyamat. — addig pedig, míg a' gyermek ágyamat feküdtem 1. hétig, a' szomszédok tartottak. —

Te nem csak egyszer szúrtad a' Kis gyermekbe a' Kést[...]

Az igaz, hogy kétszer szúrtam, mivel a' Férjem is azt mondotta nekem: hogyha egy szurással meg nem talál halni, tehát kétszer is belé szúrjam a' kést. —

.....
Itten szembe állittatván a' Férjével, e' szerént mindeneket a' Férjének szemébe mond. — a' Férje ellenben mindeneket el tagad Tolvajnak és részesnek állítván a' Feleségét, — ellenben a' Felesége a' Férjének azt veti szemére: hogy ő lett volna a' Tolvaj, és ő hívta volna ezt el magával holmikat lopni. —

Másnap az asszony újabb vallomástételre jelentkezett:

Én a' tegnapi vallomásomban hibáztam abban: hogy ijjedtemben a' Férjemet Posztós Istvánt vádoltam, mintha ő kért és ösztönözött volna engemet a' kis gyermekemnek meg ölésére. — de már magamba térvén, a' lelkem-esmérete sem engedi, hogy azt hamissan ő reája fogjam, mivel igazat szólva, soha engemet a' Férjem arra nem ösztönözött, sőt ebbéli gonosz szándékom felől nem is tudott semmit. —

Ki ösztönözött tehát tégedet arra[...]

Engemet az ördögoknál egyéb arra nem ösztönözött, nem is tudta azt senki én kívülöttem.

*

A^o 1802. 10^a Febr[uar] in oppido Vasarhely[...]

Kinek hivnak $\varnothing$

Posztós István [a] nevem, Vásárhelyi lakos, mintegy 27. esztendő, Reformatus vagyok[...] Ház nélkül való Zsellér. —

⁵⁶⁹ Absit blasphemia = tisztesség ne essék szólván.

Mikor? és mi végre kérted te a' Feleségedet arra, hogy a kis gyermekét ölné meg?

Én soha életemben ötöt a' kis gyermekének meg ölésére sem most, sem ennek: előtte nem kértem, nem is tudtam néki ezen gonosz szándékát, mivel én ide haza sem voltam. –

.....

Én soha sem mondtam néki sem azt, hogy a' gyermeket meg ölje, sem pedig azt, hogy én a' gazdám el hagyván, más Faluba mennénk lakni. –

.....

Adtál e' te a' Feleségednek élelmére való pénzt, avagy Búzá? és volt e' annak mostani beteg=állapottyában miből élni?

Igen is élelmire adtam akkor, A midőn a' gyermeket meg keresztelték, a' Béremből 2. R[hénes forint]kat, a' melyből 17. xkon egy kenyeret vettem, Húsért fizettem 2. Fontért 9 xr. Búzá is kerestem a' múlt nyáron a' más Tallojából Részességgemmel 2 1/2 Köblöt, de azt a feleségem el adván, annak árát el prédálta és meg itta, már most Kenyérnek való Buzám nincsen. –

Honnan? és miből élt hát mostan a' Feleséged, ha Kenyérnek való Búzáok sem volt?

Fonásával kereste már most élelmét. –

Hát te miért nem segítetted ötöt a' gazdánál lévő Béredből, Búzával avagy pénzel? és miért vesztegettetek annak a' kis gyermeknek Keresztelőjére oly bőven, holott tudtad a' magad szegénységét?

Én segíthettem volna ötöt, ha a' gazdám adott volna; de az se pénzt vagy Búzá, noha kértem is tőlle, nem adott. — A mi pedig a' Keresztelőre tett köl[t]ségtől meg maradt, azt a' feleségemnél hagytam; én pedig akkor a' Szállásra ki mentem[...]

Büntetve sohasem volt.

383. Vérfertőzés és magzatgyilkosság

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 2. és 3. pör.)

Anno 1804. Majus 14.

Olasz Anna teherbe esett a sógorától. A lány anyja javas emberekhez fordult segítségért, akik különböző füvekből orvosságot készítettek „innya”, vagy fürdőt főztek, mert a „leány dagadt, súlyos”. A kúra azonban nem használt. Panna megszülte a gyermekét, akit a sógora a tabáni temetőben elásott. Mire a tettére fény derült, a tetem elrothadt és nem lehetett meg tudni, hogy az anyja a csecsemőt halva szülte-e, vagy élve?

A pör a lány orvosi vizsgálatával kezdődött.

Visum Repertum!

Olasz Panna 20 Esztendő Gyanus Személy felül, a Kitis én alább irt, és Baza Ersok Vásárhely várossának Eskütt Bábajával Die 23^a Julý 1802. Szorgalmatossan meg vizgáltunk, és az Gyermekek Szülésnek e' Következendő Jeleit találtuk:

1^m Az Tsetsei meg Dagadva, és az nyomás után Tej folydogált ki.

2^a Az hassa Lágy, Rántzos, és veres Stráfok láztattak lenni.

3^a Az Szemérem Csont fölött Kemény Golyobist találtam mely azt jelenti hogy az Méh egészen nem huszta magát össze.

4^a Az Szeméremnek Gyeplője jelen nem volt.

5^a Az Fehéressen sárgáló nedvességnek ki folyássa az Szeméremből, mely aszt Gyermekek agyi Tisztullást jelentette

6^a Az Méhnek tágassága, és az Ajakoknak meg Dagadássa jelen volt.

Mind ezekből az jelekből elegendő Képen ki tetzik az, hogy valóságos Gyermekeket Szülni Kőlettett. Melyetis éhlő Petsétemmel, és tulajdon Kezem írásával Bizonyítok.

Sig[no] Vásárhely die 23^a Julij. 1802.

Verner András Hottus Csong[radiens] Chyrurg[us]

*

A^a 802. die 27^a Augusti in Oppido Vásárhely sequens B[enevolum] Examen peract[um] est.⁵⁷⁰

Kinek hivnak $\varnothing$?

Olasz Panna a' nevem, Vásárhelyi Lakos Olasz Borus Pál Gazda ember Leánya, mintegy 19. esztendő, Reformata személy vagyok. –

Miért vagy fogva?

Kis János Sogoromtól terhbe esvén, ez előtt 6 hetekkel nappali 12 ora tájban az udvarunkon lévő Gödörbe menvén szükségemre, töllem egy férjfiu Gyermeke el ment, melyet azonnal fel vettem és ruhába takargattam; de mint hogy abban semmi eleveenséget nem tapasztaltam, sött egészszen holtnak lenni láttam volna, az nap estve felé haza jövén, a' Sogorom, a' dolgot néki mindjárt jelentettem, kiis azt a' következett éjtzaka el vitte és valahova el temette. Melly dologért már most fel gyógyulván bé hozattattam, és aristomba zárattattam. –

Panna tagadta, hogy terhességét akár ő, akár más tudta volna.

[...]Hogy ne tudatd volna, hiszen Pünköszt után valo héten a' sogoroddal meg tapogattattván hasadat, magad mondottad nékie, hogy a' hová a' kezét tette volna, ottan volna a' Gyermeke?

Igen is az ugy volt, de ő akkor is azt mondotta, hogy az nem gyermek volna, ezt erősítette Toth Jútká Bába is, mivel az engem négyszer meg kenvén, mindenkor azt mondotta, hogy az csak kötés⁵⁷¹ volna, azomban én magam is Bennem a' gyermeket mozogni soha sem éreztem. –

Mely idő tájban estél sogorodtól terbe, és mikor volt legelőször közöd Sogoroddal, hányszor gyakoroltátok azt egy más között?

Én nem tudom mely idő tájban estem tölle terhbe, a' leg első közösködésünk Sz[ent] Mihály Nap tájba esett, azután pedig nem egyszer sem kétzer történt közöttünk, de a' számát nem tudom. –

.....

*

A^a 802. d[ie] 2^a Aug[usztus] in Oppido Vasarhely[...]

Kinek hivnak $\varnothing$?

Kis János [a] nevem, Vásárhelyi lakos, 22 esztendő, Reformatus, feleséges, Ház nélkül való Zsellér vagyok, most az Ipamnál Olasz Borús Pálnál lakom.

Beszéld el, miért vagy fogva?

Én azért vagyok fogva, hogy a' múlt Péngteken vólt 2 héte, úgymint 16^{dik} July[usra] virradóra, az feleségem testvérjétől Olasz Anna hajadon Leányától születettet Kisdedet a' Temetőbe ki vittem. –

.....

[...]az Ipam házatól, nevezetessen a' Konyhából, egyenesen a' Tabányi Temetőnek egyik Sarkánál a' földbe ástam. –

.....

⁵⁷⁰ Sequens Benevolum Examen peractum est = a következő kegyes vizsgálat folytatott le:

⁵⁷¹ Kötés = a havi vérzés elakadása, „megkötöttsége”, a „természet fennakadása” — ahogy gyakran mondották.

[...]a' feleségem pedig a' Szálláson volt. –

.....

[...]Hol? és miképpen esett leg első öszve szöveteződés a' Leánnyal?

Azt az Isten tudja, én magam sem tudom meg mondani. –

Kiss János azt vallotta, hogy a feleségével jól élt és egy kislánya is született tőle, Büntetve még nem volt.

*

Olasz Péterné 47 éves, Bereczki Mihály zsellérje július 23-án ezt vallotta:

[...]Én pedig kérdezvén a' hajadon leánytól: hogy kivel lett volna köze?, és mikor lett volna leg közelebből a' tisztulása? tehát ő ezen kérdésekre az ágyon csak mosojtott és nevetett. — a' tisztulása felől sem tudott sem a' leány maga, sem pedig annak édes anyja bizonyost meg mondani, hanem csak ötlöttek, 's hatoltak a' beszédben. — A' Csecseit is látván, hogy meg lennének téelve, és a' terhes=asszonyok modjára, a' Csecseinek szinte meg volna repedezve, tehát én a' leánynak jelentettem: hogy úgymond a' Csecseid is már szépen meg teltek. — melyre a' leány mosojodva felelt: Igen is a' Csecseim csak meg telnek, de bezzeg a' karjaim vekonyodnak[...]

Húsvét hétfőjén is elment az asszony a lányhoz és ott találta nála „Üres Becsei Mihályt /:a' ki orvosolni is szokott:/” Becsei azt mondotta, hogy

[...]a' Leányba esztendőös kötés légyen[...] a' mely személyekben régi kötés volna, azokban olyan mozgás volna, valamint a' terhes asszonyokban. –

.....

[...]Hát valami orvosságot adott e' Becsei Mih[ály] a' Leánynak?

Igen is hagyott ottan egy Butelkát, a' mely félig volt orvossággal[...], — de én azt nem tudom, hogy az üvegbe micsoda félé orvosság lehetett; hanem a' színe olyan forma volt, mint az Életből főzött pálinka,⁵⁷² a' minthogy azon orvosság Elet=pálinkába volt készítve[...]

*

Becsei Mihály 62 éves vásárhelyi, református házas zsellér, július 25-én azt vallotta, Pannát többen megvizsgálták. Mindenki azt állapította meg, hogy a „leányzó kötésbe[n] légyen”, ezért ő már nem vizsgálta, csak ez ellen kezelte.

[...]Miből állott azon orvosság, a' melyet te Kötés ellen adtál a' leánynak?

A'z orvosság Pálinkából állott, a' melybe Butykórót⁵⁷³ törve csináltam és azt minden nap kétszer itattam velle, — de más orvosságot ezen kívül nem adtam néki. –

Azt tagadta, hogy magzathajtót adott volna a' leánynak.

*

Bárany Mihály 64 éves öcsödi születésű, de 9 éve vásárhelyi református, házas zsellér vallotta, hogy ismeri Olasz Annát:

[...]számára főztem is egy főrdőt, a' szüléinek kérésekre, a' mely főrdőben a' leány 5. ízben meg is főrdött egy más után, de a' nyavalyáját bizonyosan nem tudom, mert az édes anyja csak azt mondotta felőlle hogy sú[ly] volna a' Leányban, a' minthogy a' gyomrának felső részét tapogatván, azt keménynek lenni találtam, és magam is csak azt gondoltam, hogy sú[ly] légyen a' Leányba. –

.....

[...]én úgy főztem néki a' főrdőt, mint süllyős személynek, a' ki daganatban vagon, hogy annak daganattya lappadna. –

Vasatag volt e' a' Leány a' Daganat miatt?

⁵⁷² Életből főzött pálinka = búzapárlat, gabonapálinka.

⁵⁷³ Butykóró = orvosi somkóró = Melilotus off. L. Medic.

Igen is vasgtag, még pedig nagyon vastag vólt, de én azt csak sű[ly]=daganatnak lenni véltem[...]

Hányszor adtál azon Leánynak innya orvosságot, és mivel kötőzted annak daganattyát?

Attam néki egy palaczk orvosságot italára, hogy abból minden nap 3. izben inna. — a' pedig Te=mondád fűből⁵⁷⁴ tiszta vízbe vólt főzve. — de én a' daganatot külömben nem kötőztem, hanem az gyómrát száraz ruhával kötöttem fel. —

.....

A' múlt Esztendőben is orvosoltam én őtet, Ital-félével, mivel akkoriban olyatén kinokba vót a' Csömör miatt, hogy a' mint a' Szüléi mondották, a' ganéj is jött a' száján, de akkor daganat rajta nem lázott[...]

*

Cujus pana irrogatia a die publicata sententia in effectum dedneenda veniet.⁵⁷⁵

384. Magzatelhajtás füvekkel és csecsemőgyilkosság

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 1. pör.)

Anno 1804. die 17^a septembris[...] Vásárhely[...]

Az ügyet 1805. május 13-án tárgyalták:

Benevolum Examen

Anno 1804 die 8^a Aug[usztus] in Oppido Csongrád[...]

Mi [a] Neved ϕ ?

Horváth Judith Néhai öz[vegy] Varga Jóseff el maradott özvedgye Csongrádi születés Pálista 64 esztendős vagyok.

Hová tetted azon Ártatlant, akit Anna Leányod szült?

Keller János /:akinek a Házánál zsellérségben lakok:/ udvarán lévő gödör lukban temettem, és takartam bé[...]

.....

[...]azon lukban bé is takartam, amellyet mutattam, hanem azon lukban a Gazda Kutyája meg fiazván, és még akoron azon fias Kutyának egy fia is lévén, amellyet ki vettem azon lukból, és úgy tettem azon Kutyá fiának a helyére az ártatlant, s=bé takartam és így a Kutyánál egyébb ki nem húzta onnéd.

.....

[...]Én nem öltem meg, mert meg halt, azért temettem el, és más napra azért nem hattam, és nem is mondtam senkinek Groblavits Chyrurgus Ur, és Bába előtt is azon okból tagattam a szülést, hogy szégyenlettem. Leányom esetét; és még két Leányom hajadon, azokat is tekintettem.

.....

[...]Midőn meg lett igaz hogy mozgot, és eczer rivását is hallottam, mellyért Őrsének is kereszteltem, mivel Leány volt, de mindgyárt meg halt magától[...]

Tudván azt hogy a Leányod már viselős micsoda italt attál Nékíe, és mi okból?

Borsika fűvet⁵⁷⁶ attam nékíe inni vízben eczer, a Természetnek meg indulása véget, de többször, és mást nem attam.

⁵⁷⁴ Te=mondád fű = temondádfű gyökere = Eryngium.

⁵⁷⁵ „A büntetés végrehajtását a kihirdetés napján kell megkezdeni.” (Erősen torzult latin szöveg, amelyből a büntetés módja hiányzik.)

⁵⁷⁶ Borsika fű = borsfű = parlagi pereszlény vagy csombor = Satureja hortensis L. Satureja vulgaris (Chinopodium vulgare)

Ne tagad mert más italt is attál még nékie, és nem a Természet meg rekedése, és el indulása végett, hanem hogy a gyermek el mennyen tőle[...]

Bárdosné, vagy is Vass Györgynével fejez borbán szeléd sáfránt,⁵⁷⁷ és Babért⁵⁷⁸ főzettem nem a gyermeknek el menése, hanem a Természetnek el indulása végett, én egyéb italt nem attam Leányom[na]k.

Midőn te ezen italt Leányodnak Bárdosnéval, vagy is Vass Györgynével főzetted, mondottad e Nékie hogy Leányod viselős?

Nem mondottam, és leg kissebbet sem jelentettem hogy viselős, hanem hogy a Természet meg állott nála, és nem járja.

Midőn te Leányodnak azon Italokat kiszítetted és tsináltattad, s- nékie innya attad, már akoron jól tudtad: hogy viselős, mért cselekedtet vald meg?

Tuttam már akkor hogy Leányom viselős, amidőn az Italokat készítetttem, és véle meg itattam, de tsak azonokból itattam meg véle; hogy a Természet induljon meg véle; nem pedig a gyermek el mennyen[...]

*

Ezután Vass Györgyné Galambosi Éva 50 éves asszonyt faggatták, hogy miért főzte a lánynak az italokat és mi lelte tőle? 1804, augusztus 8-án így vallott:

[...]nem más rossz végre tsináltam azon Italt, hanem a Természet[ne]k el indulásáért, és én egyéb italt nem is attam, nem is tsináltam, mitül hánt, és mért jöt orából, és száján a Vér én nem tudom[...]

*Később még azt vallotta, hogy [...]*az olyan füveket a maga Leánnyának is mikor megvölt dagadva, be adott, és segéttet raja[...]

*

Anno 1804. die 8^a Aug[usztus] in Oppido Csongrád[...]

Mi [a] Neved $\varnothing$?

Varga Anna 23 esztendő Pálista[...]

Kitül estél Terhben?

Bizonyos Fekete Mihály Ne[me]s Auffenberg Gyalog Reg[iment] Köz Katonátul[...]

.....

[...]Kéczér volt véle közöm[...] Keller János házánál, a hol zsellérségben az édes Anyámmal laktam, mással nem közösköttem soha is.

Mikor szülted el a Gyermekedet, hol[...]

Tegnap múlt egy hete az az 31^a Jul[usban] Keller János Házánál az udvaron éjféltájban szültem el, az édes Anyámnál egyéb senki jelen nem volt[...]

[...]Mihelelt el szültem, én el dültem[...] engem pedig azután, a midőn az árva lant el temette [az anyám], a házba derekamnál fova bé húzott[...]

Ki adott italt néked, és mitsoda itallal éltél, s= hányszor?

Vass György Felesége[...] adott eczer fejez borbán, az keserű ital volt, háromszor ittam meg azt, az édes Anyám hozta haza hántam tőle, az óromon, és számon a vér is jött.

Mi okért ittd te azon italt vald meg?

Azéért hogy a gyomromat tappasza meg[...]

*

A fölhasznált füvekről két szakjelentés készült. A részletesebbet itt közöljük:

Phýsicusi jelentés Joannem Carolus Szekér aláírásával, 1804. 7^{bris} 5. Vásárhelyen;

⁵⁷⁷ Szeléd sáfrán = sáfrány[os] szeklice = Carthamus tinctorius.

⁵⁷⁸ Babér = Laurus nobilis.

Non vocatur⁵⁷⁹ Borsika-fű sed⁵⁸⁰ Borsotska-fű /:Kis:/ Kis Borsotska fű,⁵⁸¹ Temondád-fű, Bűdös-fű,⁵⁸² Erdei és Mezei vad retek.⁵⁸³ Latine Iberis, Thlaspi minus; Thlaspi alterum minus umbellatum, nasturtii hortensis folio narbonense. Lebelii. Gallice Nostar Sauvage. Itallice Thlaspi. Germanice[...]⁵⁸⁴

Ez Fünek ize, leve olyan mint a Nasturtiumnak vagy Kerti tormanak,⁵⁸⁵ de a hüvellyei olyak, mint a Vad Mustaré /:Thlaspi:/⁵⁸⁶ tsak hogy kissebbek, melyekben két Verhenyeges magotska van.

Külső Hasznai. Kőszvény ellen a' meg zuzott levelek, a' fájós: tagra Kőttetvén. Galenus⁵⁸⁷ és Democrates⁵⁸⁸ tanúbizonyságai szerint kiváltképen használnak.

Nota⁵⁸⁹ 1^a Temondád-fünek azért nevezik, mivel a' Régiek ezzel szokták volt a' Hidegleléseket gyógyítani, a' Talpokra kötöttik.

2^a Némellyek állítják; a' ki ez fünek gyökerét nyakara köti, annak fog fájását el veszi.

Borsotska-fő /:Nagy:/ Nagy Borsotska-fű, Palatzka-fű, Temondád-fű, Vad-Mustár, Vad-torma. Latine Thlaspi majus, Tlapi Arvense siliquis latis Bauhini[...]⁵⁹⁰

Hasznai. Az Elsővel egyezők. Ezen Kivül, Ki iszik róla abban a' sült tisztítja.

Propinata hac Herba semel in aqua Abortum non procuravit proinde a Crimine procurati abortus Juditha Horvath absolvatur.⁵⁹¹

Szeléd Sáfránt, és Babért fejér borban főzöt itálnak Bárdosné.

Ezután a szereknek a latin leírása következett majd az utolsó mondat:

Bárdosianam per potum ex his Quoad 1um et quoad 2um praeparati Abortus procurati ream non esse. Sig[natum] Vasarhelyini Die 5^a 7^{bris} 804[...]⁵⁹²

385. A terhes gazdálány máshoz ment férjhez, és a titokban megszült ikerfattyait átdobta a kerítésen a szomszédba

CSML SZF. IV. A. 53. (D. 8. és 9. pör.)

Anno 1808. ápr[ilis] 4.

1808. eszt[endő] Aprilis holnap[na]k 4^{dik} és utanna következett napjain[...] H[ód] M[ező] Vasarhely varossaba tartatott Uri széken

⁵⁷⁹ Non vocatur = nem [borsikafünek] hívják.

⁵⁸⁰ Sed = hanem.

⁵⁸¹ Borsotsak-fű, Kis Borsotska fű = borsikafű = Satureja Hortensis L.

⁵⁸² Bűdös-fű = Herba Sis. Nasturtii. Bűdös gönye = Bryonia alba.

⁵⁸³ Erdei és mezei vadretek = Radix Cochleariae.

⁵⁸⁴ Az 571-581 jegyzetekben felsorolt növények akkor használt tudományos neveit foglalta össze.

⁵⁸⁵ Nasturtium vagy Kerti torma = Armoracia lapathifolia-macrocampa G. M. Sch.

⁵⁸⁶ Vad mustár = /:Thlaspi:/ = Herba Bursae Pastoris = Pásztortáska.

⁵⁸⁷ Galenus = Galénosz = pergamoni származású, római orvos, aki Kr. u. kb. 130-200 körül élt.

⁵⁸⁸ Democrates = Democritos = abderai bölcselő, aki Kr. e. kb. 460-361. élt. Az atomelmélet megalapítója.

⁵⁸⁹ Nota = megjegyzés.

⁵⁹⁰ A magyarul felsorolt füvek nevét latinul is igyekezett megadni.

⁵⁹¹ Magyar fordítása = Ha e füvet egyszer vízben megissza, vetélést nem okoz, ezért a szándékos vetélés vádja alól Horváth Judit fölmentetik.

⁵⁹² Bárdosianam per potum ex his quod primum et quod secundum praeparati abortus procurati ream non esse. Signatum Vásárhelyini die quinta Septembris 804. = Bárdosi, hogy ebből ivott az egyes vádpontban, és a kettős vádpontban, hogy mesterséges vetélést okozott, nem bűnös. Kelt Vásárhelyen, 1804. szeptember 5.

Fel vevődött Föbe Járó Pöre[...]

Iffiab Kováts Jóseff[ne]k. Hitvesse Mészáros Apolló[...] ellen[...]

A Fölperes elő adja: miképpen az Alperes Mészáros Apolló 1807 eszt[endőben] minek előtte Ferjhez mentt volna egy néhány hólnappal elébb, seött mar a mostani férje által el is jegyeztetve lévén, mégis az édes attyanak kotsissával Banffy Ferentzel több izben Istentelenül el követett paráználkodása miatt Teherbe esvén, Férjhez mentele után ött hetekre az az 1807. eszt[endő] 21^{di} Xb[er]be éjjel a Férje mellől a hazbul az udvarba ki menvén; és az anyóssát is és más a házba lakozó öreg aszonyt el ámettván hogy a hasa fájna, kint az udvarban a mint a két gyermek[ne]k szülését siettetvén a Terhétül megszabadultt, a szegény ártatlan és eleven szüleményeit kegyetlenül a szomszédjának udvarába által vettette, és az által is, nem külömben az éjjeli hideg üdőben oda kint mezitelenül hagyva azokat megis ölltte[...]

[...]halálos büntetésre nevezetessen fő vételre ítéltetni rendeltetnének[...]

*

A^o 807 die 25^a Xbris in Oppido Csongrád[...]

B[enevolum] Examen

Mi [a] Neved $\varnothing$?

Mészáros Apolló Cir[citer] 17 esztendős R[ómai] Catholica Csongrádi születés és Ifju Kováts Jóseff Csongrádi Földel Biró Gazdának Hitvesse vagyok[...]

.....

[...]Mikor, hol es, hányszor és Kivel Közösköttél még te Leány korodban?

Bánfi Ferencz Béresünkkel múlt Húsvét előtt mint egy Két héttel közösköttem elsőben az ides Atyám Háznánál Nappal az Istalóban, azután is több izben, mellynek számát nem tudom, holis az Istalóba, hol pedig a Zsindeles színben, egyébbel nem volt közöm senkivel, míg férhez nem mentem, azolta pedig tsak az Urammal[...]

.....

[...]É fél után most múlt hetfén[...] ki mentem az udvarba lévő Istaló mellé, és ottan szültem el mind a két Magzatomat[...]

Mért nem jelentetted tehát azt meg az ides Atyád[na]k, úgy szülednek, és mért mentél férhez tudván azt, hogy mással közösköttél, viselős vagy[...]

Azért nem jelentettem az ides Atyámnak, és Anyám[na]k hogy közösköttem már mással, hogy nem mertem, hogy viselős vagyok pedig azt nem tudtam, azt azért nem jelentettem senkinek is[...]

*

A visum repertumok szerint a két gyermek idétlen volt. Haj és köröm nélkül születtek, szemük és péniszük alig volt. Bár az utóbb szült gyermek hasa megkordult, egyik sem volt életképes. Az anyából sem ment el azonnal a méhlepény, csak délután, az orvosi beavatkozás hatására. Az anya igen beteg volt a szülés után, azonnal börtönbe se lehetett kísérni, mert:

[...]Nevezett Mészáros Apolló még egészen ki nem tisztult, a gyermek tartója is el agott, és így tökéletesen az egészségére még nem jött[...] — írta 1808. január 14-én a csongrádi Hodossy Imre nótárius az úriszéknek.

*

A^o 807. die 27^a Xbr. in Oppido Csongrád[...]

B[enevolum] Examen

[...]Bánfi Ferenc cir[citer] 28 eszt[endős] R[ómai] Cat[holikus] Feleséges, Gyermeke Csongrádi születés Háztalan Zsellér és Mészáros Imre Csongrádi lakosnak Kotsissa vallatásából idézünk:

[...]Holy, hányszor, mikor elsőben, és utolján közösköttél te Mészáros A'pollóval Gazdának Leányával[...];

A Ló Istállóba hajnalba önként jött hozzám először mikor a szőlő Kötőző Csillát, vagy is Sássot szedni kezdték, azután több izben is voltam véle, mellynek számát nem tudom, és utolján véle közösköttem egy héttel előbb, mint sem meg esküdtöt[...], és mindenkor az Istállóba.

.....

[...]Mondottam in A'pollónak; hogy ha férhez mégyn Nem lészen jó a dolog, de el fordulván, el nevette magát, hogy a Szüleinek meg nem jelentettem, azt bánom. Gyanakodtam de nem tudtam bizonyossan, hogy viselős, egy kitsit lázott rajta hogy vastagszik, és minthogy közöskedtem vele azért gondolom hogy viselős[...]

A „Tanúknak Vallásai” során újat nem tudunk meg.

*

Az ítéletből:

[...]a' Raboskodó Mészáros Apolló $\frac{1}{2}$ esztendei Tömlőztőzésre, Kétszerre elszenvendő 50 ütésre; és minden Héttben 2 napi Bőjtre marasztaltatni.

[...]Bánfő Ferencz[...] a nagyobb Példának Okáért Csongrád Várossában Vasarnapon 40; Páltza ütésekkel a Piatzon büntetődgyön=meg bétudódván nékie a' Büntetésében az eddig elszenvedett Tömlőztőzése. –

386. Magzatgyilkos parázna

CSML SZF. IV. A. 53. a. 10: 342-344; 506, és 664.

1816^{ik} esztendőben Pünkösöd Hava 6^{ik} s több napján H[ód] M[ező] Váshely Várossában

Az 14^{ik} és 15^{ik} Szám alatt:

Herzeg Ferentz Urad[almi] Fiscalis Urnak, mint fel Peresnek főben Járó Pere Aggot Sára 1^{sd} és Kristó Nagy István 2^{ik} Rendbéli Rabok, és All Peresek ellen.

Itéltetett:

Az fel Peres Fiscalisnak elől adott panaszok és Törvényes orvoslást kívánó keresetét, az Vasban fogot 1^{sd} rendbéli Rab személy Aggott Sára az A. betű alatt önként meg valván, és környül állásossan elől adván, hogy t[udni] i[lilik] Saját Méhétől Szakadott Tsótsómőjét, a midőn édes Anya Házánál estvéli 8. óra tájban meg szülte volna, ugyan azon Ártatlant, az haj fonójával előbb meg fojtván, az Pálista temető mellet lévő gödörben el rejtette, a mint az D. alatt ki halgatott, és nagyobb Hitelesség okáért, meg hiteltetett 2. Tanúk=is vallának, s eőt az C. alatt lévő orvosi vizgálat is azt mutatná, 's bizonyítaná, annál-fogva ambátor az fent álló Törvények Rendszabásai, 's Parantsólatyai szerént az Vasban fogott Gyilkos Személy az Jámbórok számából kinos halállal való ki mulást érdemlene, tekintetben vévén azomban, az Védő Fiscalisnak mentségében elől hozot azon Feő, és éppen ezen Környül álláskor szolgálható okokat hogy az efféle meg esett személyek betsületek[ne]k fent tartások végett sokra vetemednek, annál=is inkább; hogy ezen az Vidéken nem tsak Jó Barátyaik, Ember Társaik, hanem Szülői=is, az efféle meg esett Személyeket, üldözőben vévén, örököszen szokták gyűlölni és Atyai és Anyai Kegyelmeiből, ki rekeszteni, ezen tekintetből tehát, az előre botsájtandó kinos haláltól el álván, az Fel Peres Fiscalis által elől hozot Törvények parantsólatyánál fogva, más illy Gonosz Tévéknek példájokra, és maga meg érdemlett büntetésére, Hohér Pallosára ítéltetni; — az 2^{ik} Rend[ű] Rabok pedig, kire az női Paráznaság, tsak az 1^{sd} Rend[ű] Vasban fogot vallómása után bizonyosodhatna, és azt=is az Törvény Szék alatt bé nyujtott E. alatt meg hitelesített vallással per forgatná,

mint ártatlant szabadon bocsátani. Az Védleő Fiscális Úr ezen halálos Itélett tételt az Törvénynek következésében fellyebb viszi.

A pör a királyi táblára került.

*

1817^{di} Sz[ent] György Hava 14^{ik} 's több napjain[...] H[ód] M[ező] Vásárhelyen.

Az 1^{ik} Szám alatt:

Felolvastatott, 's ki hirdettetett eő Cs[ászari] 's Kir[ályi] felségének a' folyó 1817^{ik} esztendeni Januarius Hólnap 24^{ik} Napjáról az 963^{ik} szám alatt Királyi fő Várossa Bétsből költ, 's Kegymessen ki-adott Kegyelmező levele, mellynek folytatában Aggot Sára saját szüleményét meg ölö Gyilkos személy, a' fent forgó Környűl állások tekintetéből, azokhoz járulván eő Cs[ászari] és Kir[ályi] Felségének Cs[ászari] 's Kir[ályi] Kegyelme 's kegyessége az halálos büntetéstől, mellyre az fő Törvény Székek által —, is megbíráltatott, fel oldoztatván, a' helyet 4 eszt[en]dei vasban, Köz munkán; és hetenként tsupa kenyéren, 's vizen töltendő két napi böjtöl való áristomra, és fél esztendőnként 25; Korbátsok[na]k ell szenvedésekre ítéltetett;

Ítéltetett:

Ezen kegyelmessen ki adott Királyi Kegyelmező Levelének foglalattját, az vasban fogott Személynek, az ezt meg-előzőtt Törvényes Ítélet tételekkel edgyetemben tudtára adadni, mint hogy azonnal az Törvény Szék színe előtt tudtára-is adódván, előtte Szórúl Szóra fel-olvasztatott meg-magyaráztatott, és olly formán tellyesítés alá vétettetett, hogy mivel az Perben közben jött Ítélet tételek, az Kegyelem úttján meg változtattak, tehát az 4. esztendei Fogság ez mai napról, az az 1817^{ik} esztendei Aprilis 14^{ik} napjáról, vagy-is az Kegyelmező Levélnek Köz hirré lett tételétől Számittatván, kezdetét vegye.

A

1816^{ik} Eszt[en]dei Apr[ilis] Honap 5^{ik} Napján Szentés várossa Érdemes elől járói előtt alább Következendő önkényes vallás tétel vetetett ki.

Mi a' Neved÷

Agot Sára, Szentési, 24. Esztendő, Reform[átus] megesett személy vagyok.

Miért vagy ide állítva÷

Azért, mert a' magam Csötsömömet el vesztettem.

Hol Szülted azt el, mikor, és ki volt akkor melletted÷

Az Udvarba lévő Kamrának végén estenden 8 ora tájba, senki sem volt mellettem, tsak magam egyedül voltam, és még tsak az Anyám sem tudta bajomat.

Ki vitte a' Gyermekedet a' Gödörbe, Ki Kötözte a' Nyakára a' fekete Gallantot, mellyel a' Kisded megis fojtatott, és a' Kis Tök Zsatskóját is ki szakasztotta, vagy vágta el÷

Magam vittem a Papista temető árok parton lévő verembe, mellybe Dudva volt hányva, és oda mezételen letettn, és már akkor nem élt, mert hogy nehezen szültem, és tsak magamba voltam, a' Kezemmel meg szoritottam úgy, hogy mikorra kiszültem már holt volt, a' Gallantot pedig én nem Kötöttem a' Nyakára, és az nem is Gallant volt, hanem selyem Keszkenőnek a' széléből volt, a' volt a' Kötöm madzagához hozzá toldva, abból szakadt el, és nem tudom hogy a' Karjára hogy tekerődött, a' Tök Zatskóját pedig én nem magam szakasztottam el, hanem amint meg szültem, a' Kuttyák körül vették, és nyalták, meg lehet hogy akkor a' Kuttyák harapták el.

Ha te a Nyakára magad nem Kötötted volna a' Szüleményednek azon Gallantot, vagy selyem Kendő szélit, tehát az annak Nyakán nem találtatott volna, hanem a' Kezén, amint te mondott[ad] lett volna, de az Aszszonyok, akik leoldották, azt mondják, hogy a' nyakán volt÷

Én Nem kötöttem a Nyakára, annak nemis volt a' Nyakán semmi=is.

Mi ok indított tégedet arra, hogy a' Gyermekedet el vesztetted, Kért valaki annak elvesztésére vagy nem÷

Engem Czifra Mária Kért annak elvesztésére több ízbe, és adottis egyízbe Kenyeret szalonnát, hogy mennek el Vásárhelyre, és ha meg lesz a' Gyermekem veszejtsem el, nem fogja azt senki=is meg tudni.

Hallod é rosz személy mitsoda esmeretséged volt tenéked Czifra Marival hogy esmerkedtél meg azzal÷

Mikor Soos Péternél szolgáltam, akkor annak az Ura ott Juhasz volt, és ott esmerkedtem meg véle, az ősszel egykor elhajt magához, és akkor ő mondotta, hogy terhes vagyok, mert én magam nem tudtam még akkor nem is érzettem, és adott=is akkor egymás után háromszor innom, hogy attól a' Gyermek el fog tőlem menni, de azért el nem ment.

Kivel tudnád azt meg bizonyítani hogy tégedet Czifra Mária Kért a' Gyermeked ell vesztésére, és hogy háromszor innod=is adott÷

Azt senki sem látta, és nemis tudja, mert mindenkor tsak Ketten voltunk olyankor, és énnekem annál nemis volt jobb Barátom, mivel mindég roszra Kért.

Czifra Mária már volt elő állítva egy ízbe ate vallásodra, de az azt vallotta, hogy téged nemis igen esmér÷

Hogy ne esmérne mikor mindég jártam hozzá, még mikor Soos Péternél szolgáltam=is, és ő tudta minden bajomat.

Vald meg igazán gonosz személy, hogy kitől való volt azon elvesztett Gyermeked÷

Kristó Nagy Istvántól volt, én egyébbel nem közösködtem, azzal=is tsak éppen egyszer, akkor=is erőszakot tett rajtam.

Ki volt akkor a' Szálláson, volt e más Cseléd vagy nem÷

Nem volt senki, tsak a' Gazdával voltunk Ketten.

Ide Haza a' Gazdád Házától kihez szókdetseltél esténként÷

Soha sem mentem én sem egyik, sem másik szomszédba szökne, lassak nem küldöttek.

Mikor a' Gazdaszonyod eltsapott, miért mondtad azt, hogy várjanak, mert majd rájuk teritesz÷⁵⁹³

Én nem mondtam egyebet, mikor el bocsájtott, hanem tsak azt, hogy miért Kurvázott engemet, holott én az nem vagyok, és a' Napát=is kérte a' Gazdaszonyom, hogy mondgya meg nékem, hogy a' Házától mennek el, mert azt hallya hogy terhes vagyok.

Hallod e' Gyilkos Személy az a' hír=is folyik felőlled, hogy már ezek előtt Kétszer lettél volna terhes, és pedig nevezetessen egy ízben akkor lettél volna, mikor Soos Péternél szolgáltál, hát akkor Kivel Közösködöttél, és az szüleményedet hova tetted, vagy mi móddal vesztetted=el azt÷

Én soha sem voltam többet, ha lettem volna, tehát az is szinte világosságra jött volna mint a mostani tselekedetem.

Voltál e'már fogva, vagy bűnetve÷

Én nem voltam soha=is sem fogva, sem bűnetve. –

Költ mint fellyebb

Biráji Szentés várossának.

*

⁵⁹³ Rájok teritesz = rájuk vallani, feladni őket.

1816^{ik} Eszt[endőben] Apr[ilis] Hónak 6^{ik} Napján Agott Sára Rab személy, Bokor András, Méhes Ferentz, Balogh Mihály, és egy Kiss Leány mint egy 10. Eszt[en]dős Kováts Sára nevezetű elő állítván mint Tanúk, Szemébe mondották Agott Sárának, hogy a Balogh Mihály Legényével igen nagy esmeretségbe volt, és azzal az Ágyon Méhes Ferentz Ju[h]as[z] gyermek látta=is hentseregni, de Agot Sára ezen mondásokat, mind meg másolta, vagy=is hamisította, és tsak álhatatossan abba maradt, hogy eő mással nem Közösködött Nagy Istványon kivől — költ mint fellyebb ugyan azon Birák által.

*

1816^{ik} Eszt[en]dei Sz[ent] György Hava 22^{ik} Napján H[ód] M[ező] Vásárhely várossában folytatott ön vallásának a' vétele.

Sára! szálj magadba, 's valj igazat, hiszen az orvosi Bizonyítványon kivől számosabb Tanúk=is azt valják, hogy Gyermekedet egy fekete selyem Keszkenőnek Széllével fojtottad meg úgy, hogy azt háromszor igen szorossan tekerted az Nyakára, és ezen Keszkenőnek az szélle, nem Kezén hanem az Nyakán taláztatott, és a' Nagy Szorítástól a' helye=is meg lattzatott igen szembetűnőképpen.

No már meg vallom, hogy egyedül magam, az hajamban levő fonómmal, mely=is egy fekete selyem keszekenőnek szélle volt, Gyermekemet megfojtottam úgy, hogy azzal az nyakát meg szorítottam olly erősen, hogy tsak hamar oda lett, de egyebét nem bántván, azonnal el vittem az Dudvában, és az Verem körül lévő szeméttel bé takargattam.

Ezekutánna szemben allítván Czifra Marival, és Kristó Nagy Istvánnal, mint hogy ezek az őket terhellő vallomását az vasban fogotnak szemében=is hamisnak lenni alhatatossan mondották, ahhoz képeest továbbáig kerdeztetett:

Ne tökkélletlenkedj, és valj igazat mert sem Czifra Mária, sem Kristó Nagy István ellenek tett vallomásodat el nem esmérík-

Már azt=is meg vallom, hogy egyedül magamtól, a' nélkül hogy azt valaki tanátsolta volna, fojtottam meg magzatomat, és azt sem igazán vallottam, hogy Czifra Mária adott volna innom a' végett, hogy terhemet magamtól el hajtsam, — hanem hogy Kristó Nagy Istvántól voltam terhes, az való, és Lelkem esmérete után, másra nem valhatok senkire.

Költ mit fellyebb

Kováts István Urad[almi] fisc[ális]

*

816^{ik} Eszt[en]dei Apr[ilis] 25^{kén} továbbra Kérdeztetett:

Több hiteles Tanúk azt vallyák, hogy te bizonyos Borza Sándor nevű, Túri Születésű asztalos Legénnyel, hosszassabb ideig parázna életet éltél, ki is amidőn meg hallotta hogy terhes vagy, azonnal minden Levél /:Khunrsoft:/ nélkül el szőköt, annál fogva tsak vally igazat, és artatlan Embert hamis vallásoddal ne terhelly, mert úgy=is az Tanúk vallása hitelesebb, mind az tied.

Már én egyébbre nem valhatok Nagy Istvánnál, mert ezőnékem senkivel mással, de Borza Sándorral sem volt semmi Közöm=is.

*

Ezután 816^{ik} Eszt[endő] Sz[ent] György hava 23^{ik} Napján H[ód] M[ező] Vásárhelyen Kristó Nagy István 29 éves, szentesi, feleséges, gyermekes, házzal. földdel bíró gazdát kihallgatták, akire Aggot Sára vallott. A szembesítés után is tagadta, hogy Sárát ő ejtette teherbe.

*

1816. március 15-én Borbási Mihály ordinárius bíró megvizsgáltatta Sas József chyrurgussal a kisfiú holttestét. Részletek a fölveti vizsgálati jegyzőkönyvből:

1ma A Feje tetején taláztatott három Kartzolás melj a közönséges takarókon keresztül Nem ment.

2^{ik} A nyakán taláztatott egy Galandotska, meljel a kised meg fojtatot mej Galandnak bé vágása a Bőrön Látzatot.

3^a [...]a Kódók Sinor pedig kőtetlen taláztatot.

4to A Szemérem Testének semmi baja nints hanem a ferfi vesszőnek alsó részéről fogva a Tők zatsko egiszlen ki vagy szakasztva[...]

*

Tanúvallomások következtek 1816. Sz[ent] Gy[örgy] hava 22. és 24. napján, Vásárhelyen:

Hajdú István 50 éves római katolikus, házas zsellér vallotta:

[...]Közel az Papista Temető árkához egy töltésnek tsinálásában foglalatoskodván, ott nem mesze lévő három, dudvával bétültött, veremnek egyikében /:a' hova eőtet ottan látható vér vezette:/ Agot Sárának meg fojtot Csetsemőjére talált, 's aztat onnét ki vévén minthogy holtan tapasztalta, mindjárt az verem mellé, le tette az földre, a honét=is az ottan tsak hamar termet 1st Tanú Bugyi Jánosné aztat fel vette[...]

*

Első Tanú Mészáros Anna, Bugyi János szentesi Házzal Földel bíró Gazdának Felesége, Gyermekes, 52 Eszt[en]dős R[ómai] Cathol[ikus] azt vallyá: Hogy eő a' vasba fogott Agot Sárának Csetsemőjét az Párista Temetőnek Árka mellett lévő Dudvában, Turulyo [Hajdú] István szentesi Zsellér Emberrel /:a' hova eőket, az ott látható vér vezette:/ véletlenül fel találván, 's ugyan azon okból véle haza felé sietett hogy eőtet meg főroztván, életre hozhassa, de menőben szomorúan tapasztalta, hogy annak Nyaka egy fekete selyem Keszkenőnek széllével meg volt szoritva, és órán, száján jött az vére, — mellyre=is megijedvén, Keseregve Kiáltott, az akkor arra menő Molnár Ferenczné, és Farkas Pálné felé: hogy „jőjjenek 's lassák az Gyermek[ne]k állapotját[?]”, — kik=is elől jövé, az Gyermeket meg nézték, 's Molnár Ferentzné az Nyakán lévő Keszkenő széllét, azonnal megis tágitotta, de ez háromszor olly igen szorossan volt az nyakára tekerve, hogy az nagy nehezen lehetett meg tágítani; — tapasztalta ezen kivől a Tanú meg fojtott Csetsemőnek a Testén azt=is, hogy az Tők Zatskója=is fel volt szakajtva, de azt Későbbben az seb orvos, és város Biráin kivől, több igen számossan öszve gyúlt más Emberek=is látták. Ezek[ne]kutánna a' Gyermeket a' Tanú haza vitte meg főroztette, de életet nem lelvén benne, azt Ki=is terítette, mellyet mint egy három órák után, az gonoszságnak bővebb ki nyomozása végett, az Városi Biróság tölem elvitt.

*

Részletek a Kristó Nagy István kérésére kihallgatott tanúk vallomásaiból:

1816^{ik} Esztendei Aprilis Honap 6^{ik} Napján Szentes Várossa Érdemes Elöl Jároi előtt[...]

Első Tanú Bokor András Szentesi Lakos, béres ember, Háztalan Zsellér, Refor[mátus], Feleséges, 25 eszt[en]dős, jó Lélekkal és Hit letételének ajánlása mellett vallyá, hogy a' mult nyáron Kristó Nagy Istvánnak városon lévő Házánál Istálló tetejét építvén, egy egész hétig mindég éjjel nappal ott volt, mert a' Gazda és Gazdaaszszony kint laktak a' szálláson, ithon a' Háznál a gazdaaszszonynak az édes Anyja lakott és a' szolgállo Aggott Sára, azon egy hét alatt mint hogy a' Tanú minden éjjel ot hált, azt világossan tudgya, hogy míg tsak egy éjtzaka sem hált oda haza a' szolgállo a' Gazdája Házánál, hanem estve, mindgyárt elszőkött mihelyst az öreg Gazdaszszony le nyugodott

és más nap csak hajnalba jött haza, de azt a' Tanú nem tudgya, hogy az említett szolgáló hová járt légyen portázni.

2^{ik} Tanú Méhes Ferentz Vezsenyi születés 14 esztendő gyermek, Reform[átus], vallya hogy a' mult Nyáron Kritó Nagy István szolgálla Aggott Sára Balog Mihály Asztalos Mester ember Gazdájának Házához, mikor pedig a' Nagy Istvánnál oda Haza nem voltak akkor a' Legényével ment oda máskor pedig a' szolgállo jött a' Gazdája Házához éjtzaka mint egy két hétig szüntelen öszve jártak, és a' Leány a' Tanúnak még Czipót is sütött hogy tsak valakinek ne szollyon és meg ne mondgya hogy a' Legénnyel barátságba van; és a' szolgállo a' Legénynek is a' Gazdájától Tejet és savot is minden nap vitt.

3^{ik} Tanú Balog Mihály asztalos Mester, Házzal biro Lakos, Refor[mátus], feleséges 38 esztendő jo Lélekkel vallya, hogy a' mult nyáron volt egy Borza Sándor nevű Túri születésű Legénnye, ki is a' Parázna életbe igen elmerült ifjú volt, 's minden féle rosszasságot el követő, és a' maga szolgálloját is az Tanúnak élte, az említett Legény, kit is a' Fatens felesége együtt is kapot a' maguk szolgállojokkal és akkor mind a' legényt mind peddig a' szolgállo el Csapta a' Tanú, és most közelébb mult vásárhelyi vásárkor monta a' Tanú az el Csapott Legénynek Vásárhelyen, hogy gondolkozzon a' Gyemrek felől mert már meg született, és azon okra valo nézve, már Vásárhelyről elszökött, mint hogy magát bűnösnek érzette, még tsak Kundschaftot⁵⁹⁴ sem vitt magával.

*

1816^{ik} Esztendőben Pünkösöd Hava 6^{ik} Napján[...] H[ód] M[ező] Vásárhelyen[...]

.....

Itt a' szerelemnek és a' gyaláznak az Ön szeretettel valo öszve ütközés szomorú következtetést lehet Szemlélni. A' szerelem és az ön szeretet, a' természetnek munkáji egyenként véve kibe kibe nagyobb avagy kisebb mértékbe. A' szerelemben valo szabados kiereszkedést a' Törvény böls okoknál fogva tilalmassá tette.

A tilalomnak által hágása leg=többet a' magát unszoló alkalmatossággal egyedül gyarlóságbol esik meg, de minekutánna megesett, a' törvénytől ki szabott gyaláztól való félelem szorongattatásai lepik meg a' gyarlóságba esett, a' mikor osztánn a' gyalázzal rettegő a'hoz képezt a' mint testi 's lelki alkotása vagy kettőségbe esvén, irtóztató dologra vetemedik[...]

.....

Most pedig a' midőn már tapasztalhatni, hogy mind az emberi érzékenységek napról napra jobban pallérozódnának, mind az erkölcsi ki miveltes oriai lépésekkel haladna előre, bizvást lehetne reményleni, hogy az a' cél, a' mellynek eléréséért a' fent írt időkbe vért kellett ontani, most a' vérnek meg=kiméllésével is el elérettethetne[...]

*

1817^{ik} Eszt[endő]ben Sz[ent] András Hava 24^{ik} naptól H[ód] M[ező] Vásárhelyen. A 40^{ik} szám alatt

Aggot Sára, hogy az Urad[almi] Tömlőtben mint Rab-személj teherben esett, maga is el-esmérvén;

Itéltetett

Mihelyest a Gyermekek szülést, és annak a' mejjtől leendő el-választását, a vasban fogott végzendi; azonnal jelentessen fel a Törvény Szék[ne]k, addig pedig olly útasítással előre jegyeztessen, hogy néki a leg-feljőbb Helyről ki szabott büntetése függőben tartasson. Egyéb eránt Orosz Miklós Tömlőt Katona ellen, kitől magát teherben állittya lenni, ezennel vizgát rendeltetik.

⁵⁹⁴ Kundschaft = (itt:) úti levél.

387. A lány megölte saját szüleményét.

CSML SZF. IV. A. 53. a. 10.

1817^{ik} Eszt[en]dei 9^{br} 24^{ik} napjától 3^{ik} szám. Folyamatba vétetett az 1817^{ik} Eszt[endő] Sz[ent] György Hava 14^{ik} napjától 5^{ik} számon.

A

1817^{ik} Eszt[endő]ben Ma[r]t[t]ius] 28^{ik} napján Hold Mező Vásárhely várossában Ki vett önként való vallás.

Mi [a] nveved?

Kiss Sára, H[ód] M[ező] Vásárhelyi 21 Esztendős Refor[mátus] Hajadon meg esett Személly vagyok, Külömben az édes Atyám Kiss Pál mellett tartózkodtam.

Miért fogattattál el — vald meg igazán?

Azért hogy a folyó Essztendei Martius 15^{ik} napján Hold Mező Vásárhelyi Lakos Szekér Joseff tanyáján estvéli 8 óraker az tanyabéli épületnek ablaka allatt egy ferfiú gyermeket szültem, melly tsak ugyan Szekér Jóseftől való volt, és ezt meg öltem.

Hogyan öld meg azon ártatlan Kisdedet, beszéld elől Környüállásossan?

Minek utánna az Kisdedet elszültem, azt most sem tudom, hogy holtan e vagy elvevenen, történetből esett hogy erőtlen-is lévén, de Sáros tsúszos út-is volt az ablak allatt, tehát vagy Nyakára, vagy más tagjára reá hágtam, de tsak azonnal inen az előttem lévő Kötömben fel-fogtam, és az házban bé vittem. Mivel pedig ott-is sok ideig mozgását nem hallottam estvéli 9 óraker ki vittem az fás Kertben, és ott egy széles Ménta bokor⁵⁹⁵ mellé mezételen el-temettem, de mivel attól tartottam, hogy onnét az Kuttyák ki fogják kaparni, tehát Mar[tius] 18^{ik} napján dél előtti 11 óra tájban, amidőn tudni-illik Senki Sem volt az tanyán, az Menta Mellől fel-ástam, és ruhában takargatván az Szénás Kert árkában mellyebb gödörben ástam, mellyben mind addig feküdt a méglen az Vármegye Bábája jelenlétében Mar[tius] 26^{ik} napján meg nem fel-nem vettem, és az Városra bénem hoztam.

Hallod e az Gyermekek ép volt, tehát annak mivel időre jött az világra elevennek kellett lenni, azért tsak vald meg gonosz tettedet.

Azt sem mondhatom hogy elevenen hoztam e az világra, de azt Sem hogy holtan.

Te az Kisdednek kész akarva hágtál az nyakára, a mi Ki-is vagy törve az Seb orvosnak vizsgálattya szerént, azt pedig tsak azért tseleketted, hogy hamarébb meg haljon?

Én nem akartam Kész akarva, hanem úgy történt amint már fentebb vallottam, a Setétben tudni illik történetből reá hágtam, hanem melly tagjára, azt nem tudom.

Az Gyermecken bitskával történt két Szúrások-is vagynak az oldalán, hát ezt mikor tseleketted?

Egy Istenem egy lelke, én az gyermeket Sem késsel sem más eszközzel meg nem szurkáltam.

Úgy láttzik, hazugságaidból mintha te ezen ártatlan kisdedet meg Sem akartad volna ölni, ha úgy mi szükség volt az teher viselés ideje allatt, tagadni, hogy te nem vagy terhes, de mi szükség volt a szülés idejekor az Házból az ablak alá Szűlni menni, és ezen szülést Senkinek fel nem jelenteni, hanem az ártatlant Két helyre is el-ásni?

Tsak azért tselekettem ezt, mivel féltem az apámtól.

Tutták e szülőid amidőn az Kisdedet az Házban bé vitted?

Nem tutták.

⁵⁹⁵ Menta =mentafű = ligeti zsálya = Salvia nemorosa L.

Hát az Bába előtt miért tagattad te ezen dolgot any[ira] álhatatossan?

Azért hogy az Szüléimtől nagyon féltem.

No tehát csak vald meg mi kép hágtál az gyermek nyakára, és mi képpen szurkáltad meg?

Már az igaz hogy noha setét volt, de még-is már meg vallom hogy az nyakára reá hágtam, hanem hogy meg szurkáltam volna azt tagadom.

Ki szurkálhatta volna tehát meg az Gyermekeket, hol=ott náladon Kívül azt hogy hol légyen senki sem tutta?

Én nem tudom.

Az Bába beszédgyéből az környüállások azt mutattyák, hogy már néked több gyermeked-is volt, hová tetted azokat ad elől?

Ennél az egynél több soha sem volt.

Ki ingerelt tégedet arra, hogy Gyermekeidet elveszítéd, vallyon nem az Maga Szekér Jóseff e?

Engem arra senki sem ingerelt, Seött az Attya Szekér Jóseff, amidőn meg hallotta ezen szomorú esetet, az Gyermeke[ne]k lett el-vesztését nagyon Sajnálta.

Hallod e te magad-is meg vallod, hogy az ártatlan Kisdédnek hová lett el-ásását náladon Kívől senki sem tutta, ugyan azért, azt náladon kívől más az Késsel meg sem szurkálhatta, hogy tehát sorsodon Könnyebbithess, szállj magadban, és valdd meg, hogy miképpen és mely helyen az Kertben a vagy más hol szurkáltad meg az Kisdédet?

Én amint már meg valottam az Kisdéden egy szúrás sem tettem.

Voltál e már fogva vagy büntetve?

Sohasem fogva, sem büntetve ne voltam.

Hertzeg Ferentz Uradalmi fiscalis által.

Április 14-én hasonlóan vallott.

*

B

Visum Repertum!

1817^{dik} Esztendőben, Martius Holnapnak 28^{dik} napján Reggel, Törvényessen meg hivatattam, Kiss Sárának 21 esztendős Reformata valásu, Gyermekeit, mellyed [igy!] halva találtatott vizgálására végett és kevedközendeket, az Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád vármegye hiteles Babának jellen létében találtam úgy mint.

1mo Az Gyermeke, minden jellébül ki tette, hogy időre születettet egészségesnek, és épp, kéz, lábnak lázadot.

2do Meg vizsgálván a Kiss holt Testét Szembe tűnő volt, először az Képe Fekete, az jobb oldalán tsontja mellet egy Bitskával való szúrás, és ugyan a második szúrás jobb felén az Kereszt tsontján, melly Szúrások az első bé hatol, és a Maját meg sértette, a második szuras csak az tsontig bé hatol, de azt meg nem sértette

3do Az második nyak tsontot (ugy mondva) Nyaka tsikáját törve találtattot.

Jegyzés!

Hogy azon nyak tsontnak törése, a Fekete Képe azt jellentik, hogy erőszakos, Fojtogatás által meg öletettet az tsőtseme Gyermeke, A mi azon Kés szúrások[at] illeti, mivel a Bába Aszon jelenlétében a Feldeből fel vevődöt, és azon Rongy Ruhát a mellyben bé takarva volt meg vizgálta és semi szúrás, avagy vágást nem látot az Ruhán, mellyet hogy úgy vagyon Hitünk szerint Bizonyítjuk.

H[ód] M[ező] vasarhely die 30^a Marti[us] 817.

Gottfrid Steinbacher Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrad vármegyék sebb orvossa
Resznicsek Anna T[ekin]t[e]tes Var[me]gye Babaja.

*

Itéltetett.

Ezen Kegyes Ítélet tétel az vasban Fogott Személy előtt maga valóságában az
T[ekintetes] Királyi Tábla, és az F[öldes] Úri Törvény Szék Ítéleteivel Fel-olvastatván,
Nékie annak uttasításban leendő vétele tutára adatott.

.....

[...]mint saját Szüleményét meg ölt, maga meg érdemlett buntetésére, másoknak
pedig józan Példájokra, az jámborok számából, Hohér Pallossa által, ki töröltetni, el
álván az előre bocsátandó Kínzástól, tsak egyedül azon okból, hogy az vasban fogottnak
a' részben, hogy Terhét titkolta, mentségére szolgálhat, mivel az e' fële megesett
Személyek, ezen az Földön, az leg nagyobb gyalázatban ejtetnek, — és nem tsak
szülőik, hanem még Attyakfiai által is tsúfossan meg vettetnek.

*

Az ügy a Királyi Tábla elé került fellebbevitelre.

Részlet a felperes fogalmazásából:

[...]Az Fell-peres Fiscalis az ezen rettentő bűnnek meg-büntetése, és az igasságnak
ki szolgáltatása végett, az ártatlannak vérevel az égre kiáltván; Keresetét eképpen adgya
elő: Az vasban fogott Hajadon személy még az múltt 1816^{ik} eszt[endő]ben H[ód]
M[ező] Vásárhelyi Lakos Szekér József nótelen sorsú emberrel búja Szerelmet
folytatván, annak az lett az következése, hogy teherben esvén, a' folyó 1817^{ik}
eszt[endő]ben Martius 15^{ik} napja estvéli óráin, ugyan tsak Szekér József tanyáján az
Háznak ablaka alatt terhétől meg-szabadulván, egy férfi gyermeket szültt, kit-is félre
tévén Isten 's Ember Törvénnyeit, az Istentelenségeket büntetőket, kinos halállal
alattomban megöltt[...]

*Az ügyirat további részeleteiből nem derült ki, hogy végül milyen büntetést
szenvedett a csecsemőgyilkos lányanya.*

**388. A kislány a mostoha bátyjától szült csecsemőjét a tanyai kutyákkal
etette meg.**

CSML SZF. IV. A. 53. a. 10.: 809.

**1818^{ik} Eszt[en]dőben Sz[ent] György Hava 24^{ik} naptól H[ód] M[ező]
Vásárhelyen, a 3. és 4. sz[ám] alatt.**

Fel vétetett az Urad[almi] Fiscalisnak mint Fel-Peresnek Főben járó Pere Rúzs
Ilona gyilkos Rab személy 1^{ik}, és ennek ágyasa Mészáros Pál 2^{ik} rendű Rab 's all-
Peresek ellen;

Itéltetett:

Bizonyos lévén ugyan az vasban fogottnak az A. alatt elől-mutatott önkényes
vallásából, hogy a B. alatt foglalt Mészáros Pál mostoha bátyjától teherben esett, és
ugyan azon terhét Mostoha Attya Mészáros Ferentznek Tanyáján el-szülte a Pitvarban,
és azoknak utánna a világra jött tsőtsömöt a ház végire ki-vitte, ugy azis, hogy először
önknyes vallásának ki-vétele alkalmatosságával azt hazudta, hogy a született gyermeket
a kis kertben ásott föld alá temette, későbbben p[edi]g azt vallotta, hogy a ház végire ki-
tévén, nem tudja, hogy onnét hová lett légyen azt gyanítván, a midőn későbbben kiment,
és a kutyaikat valamit gyalogatni látta, hogy talán azok ették meg. Mivel azomban a
Perbéli Levelekből ki-nem sülne, hogy az kisedet életben hozta volna a világra, és azt
azoknak utánna meg-ölte volna; idejárulván, hogy az efële meg-esett személljek ezen a
vidéken úgy a Szülőktől, valamint Attyokfiai, és Lakos társaiktól különös meg-vetés

üldözés, és az Atyai kegyelemből leendő ki rekesztés alá szoktak jönni, ötlet a Fel Peres Fiscális által kért kínos haláltól a Törvények értelme szerint azon tekintetből feloldoztatni, mivel azok az eféle esetben különösen meg-kivánnák, hogy az elevenen világra jött gyermeknek valósággal lett el-ölettetése meg-próbáltasson; ellemben ki-világosodván, hogy teherben lett ejtését soha senkinek fel nem fedezte, a született gyermeket p[edi]g, bár akár hová tette, hanem senkinek meg nem mutatta, következésképpen vagy el-ásta, vagy az Tanyabéli kutyák eledelévé tette és így el-sikkasztotta; — 2. Eszt[en]dei vason, köz-munkán, hetenként 2. napi vízen kenyéren töltendő Áristomra, és 3. Holnaponként 25^{vel} számítván, elveendő 200. korbáts ütések[ne]k el-szenvedésekre kárhozhatni – Mészáros Pált p[edi]g, mint nőtelent, következésképpen szabad személyt, kire külömben is semmi ezen Tárgyhoz járuló terhes vétke tselekedet nem bizonyosodik, sőt az meg-esett kérdéses személynék Férhez leendő vételéről gondolkodott, a Törvény Szék előtt leendő meg-dorgálás után szabadon botsájtatni.

Az ügy föllebbezés során a Királyi Táblára került.

*

N[eme]s Hertzeg Ferentz Uradalmi Fiscalisnak mint Fel-Peresnek Főben járó Pere[...] Eképpen adván elől keresetét az bűnnek meg-büntetése, és az igazságnak kiszolgáltatása végett: Ruzs Ilona t[udni] i[llick] 1^{ik} rendű rab-személy az bújaságra törekedett fajtalanságtól el-ragadtatván és annak következeit noha jól tudta, azt még is megvetvén, és pártájából ki-vetközvé, 's azt letévén, Szüzességét Mészáros Pál Mostoha Battyának, 's 2^{ik} rendű Rabnak az múlt 1817^{ik} Eszt[en]d[ő]ben által adta, és magát teherben ejtette, a melly testbéli közösülésből származott szerelem gyermeket, minek utánna a t[olyó] Eszt[en]dei Boldog Aszszony Havában az Tanyai Ház pitvarában el-szülte volna, félre téve Isten 's Ember Törvényeinek szentségét előre el-határozott szándékkal kivetközvé minden emberi természetből az ön maga vérében 's testében kegyetlenkedni, és az elszültt ártatlan méhétől szakatt tsötsömöt az ház végire ki-vinni, és az Tanyát őrző ugató ebek és Kuvaszok eledelévé tenni nem írtódzott[...]

Ezt követően a felperes és a védő vitája következett. Utóbbi természetesen enyhíteni igyekezett a történeteket.

*

A

Önként Vallomás

Melly ki vétetett febr[uár] 9^k és 10^k napjain 1818.

Kinek hivnak.

Ruzs Ilona a' nevem 15 Esztendő R[ómai] Catholica, Vásárhelyi születés vagyok most Dunaháti Mészáros Ferencz mostoha Atyám házában lakom. —

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva hogy gyanúságba estem mintha terhes lettem volna pedig én nem voltam.

Nem zörög a' Levél ha a' szél nem fújja, te rólad sem kerekedett volna az a hir ok nélkül; vald meg hát szép szerével kitől, mikor estél teherbe, és terhedet hová tetted?

Mészáros Pál mostoha Bátyámmal, Pünkösöd tájban a' Tanyán lévén egy ejtszaka, a' mint a' Házba az ágyon feküdtem mellém feküdt, és osztán alsó ruhámat fel hajtván reám feküdt és rajtam erőszakot tett, mellyet én mint az ollyas dolgokban tapasztalatlan meg nem akadályoztattam, nem is gondoltam mi következt lehessen annak.

Erőszakosan bánt e' véled Mészáros Pál Bátyád midőn veled köze volt vagy pedig magadnak is hajlandóságod volt arra hogy veled dolga legyen?

Én magam is szerettem és most is szeretem Mészáros Pált, igaz ugyan mondtam hogy ne bántson de csak meg esett a' dolog.

Azon ejtszakától fogva hányszor volt véled köze Mészáros Pálnak?

Még ezen kívül kétszer volt vélem köze minthogy a' többszöri öszve jövetelre alkalmatosság sem volt ezen kívül többször nem emlékezem. —

Hallod e' az ilyes szoros barátkozásnak terhesség, annak gyermek szülés a következése, — te is bizonyosan teherbe estél csalóka bátyádtól vald meg tehát egyenesen terhedet mikor és hol tetted le?

Ez előtt mintegy két héttel a tanyán lévén éjfél tájban rosszul lettem, és a' házból ki menvén tőlem valami igen nehezen ment el, mi volt mi nem azt nem tudom elég az hozzá, hogy a' Kútyánk oda jövéen ottan valamit meg evett, de mit evett azt nem tudom.

Hogy tehát csak ugyan terhes voltál és valami tőled nehezen ment el azt meg esméréd, hát a Havi tisztulás mi olta nem volt rajtad?

Miolta Pál Bátyám velem volt azólta Havi tisztulás rajtam nem volt.

Mind a' magad beszédéből, mind a' környülállásokból, mind a' N[eme]s Vár megye Bábája, és Város Chyurgusa hiteles bizonyításából világos hogy gyermeked lett, és hogy már az érett gyermek volt, hová tetted azt, vald meg, mert már a tagadás semmit sem használ?

Az egész dolgot nyilván meg mondom tehát — pénteken múlt egy hete éjfél tájban fájdalmakat érzettem, a' mikor is ki menvén a' Ház végénél kínok között egy gyermeket szültem, fiút e' vagy Leányt azt nem tudom de halva születvén, a' kis kertben, ásott föld lévén ottan a' föld alá ástam és takartam. — oda jött utánam egy kutya is de azt el hajtottam, magam pedig a' Házba vissza mentem — végre más nap Pál Bátyámmal haza jöttem.

*

Ezen vallomása után — a' N[eme]s V[á]r[me]gye Bábája, Város hites cseledjeivel ki küldetvén Mészáros Ferencz tanyájára a gyermeket a' mondott helyen most bűnben álló Rúzs Ilonával együtt lévén meg keresték, de nem találták mi hez képest újra kérdőre vétévén vallotta mint következik. —

*

Tegnap meg keresték veled egygyütt föld alá takartnak állított gyermekedet ott hová ásottnak mondád de mint tudod ottan nem találattott hová tetted tehát?

Meg szülvén hajnal előtt szombatra virradóra a' Tanya Ház pitvarában gyermekemet azt azonnal kezembe vettem a' Ház végéhez ki vittem, de semmi mozdulását észre nem vévén a' Ház végénél le tettem, es ottan hagytam.

Hová lett hát a' ház végétől a Gyermek ki vitte el?

Én nem tudom ki vitte el hanem midőn ismét meg nézése végett ki mentem egyebet nem találtam ott a Tanyabeli kutyáknál mellyek valamin nyalakodtak.

És így te istentelen rossz személy, tulajdon véredet gyermekedet azt az ártatlant, oktalan állatok prédájává önként adtad, hogy mívelhetted ezen szörnyű dolgot?

Én azt nem gondoltam hogy a' kutyák meg eszik, mert midőn másodszor ki mentem olly szándékkal voltam hogy majd fel veszem és valahová el teszem vagy meg mondom Pál Bátyámnak, de már akkor semmit sem találtam.

Kerested e' tehát valahol ha a' volt a' széndéked hogy ki jelentsed ezen esetedet, és a gyermeket fel vedd?

Kerestem a' le tétel helyén és a' Ház megett de nem találtam.

Volt e' Szivedben valamelly keserűség vagy fájdalom avagy sírtál e' ezen írtóztatóságon?

Minekutánna nem találtam meg sirattam de már az akkor semmit sem ért.

Mit gondoltál magadba, midőn arra határoztad magadat, hogy a' kutyáknak add eledelül gyermekedet.

En semmit sem gondoltam, hiszen az eszem sem vőlt helyyén, azután gondoltam osztán.

Mitől féltél mitől tartottál, vagy mi alól akartál menekedni az által, hiszen tudod azt hogy a meg terhesegett gyermek szűlő Leányokat senki sem bántja senki sem kínozza?

Én nem tudtam azt fel gondolni nem értem fel ésszel, a gyalázatjától félttem. –

Ládd e' Pál Bátyád azt mondja hogy el vett volna feleségeul, kijelentetted volna, mert nem mondottad hát meg nékie, vagy Anyádnak, vagy valamelly atyádfiának?

Én nem mondtam azt senkinek, nem is tudta senki mert szégyenlettem és nem mertem mondani. –

Vőltál e már fogva vagy büntetve.

Nem vőltam soha sem semmi nemzettségem.

Költ Szentesen, Febr[uár] 10^{kén} 818. Eszt[endő]ben.

M[ező] Városi Bírái előtt.

*

B

Önként vallomás

Melly ki vétetett Február 10^{kén} 818

Kinek hivnak.

Mészáros Pál a' Nevem 21 Esztendő R[ómai] Catholicus, szentesi Colonus⁵⁹⁶
Mészáros Ferencznek fia vagyok — Nőtelen.

Atyádnak mostoha Leányával Rúzs Ilonával mitsoda Szövettséged vagyon?

Nem egyéb mint hogy háromszor véle hálтам és véle közösködtem.

Melly idő tájban eshetett első el hálása azon Leánynak?

Azt bizonyosan nem tudom, hanem úgy gondolom, hogy Pünkösöd előtt vőlt.

Mitsoda ígérettel vetted arra ezen Leányt hogy kívánságodra tisztességéről el felejtkezzen 's akaratodnak szűzességét fel áldozza. –

Én semmi féle ígérekkel arra nem ketsegetttem, hanem egyformán hajlandósgáunk lévén egymáshoz, ezen vétke cselekedetet el követtük.

Tudhattad te azt hallomásból is hogy az illy barátkozás után, a' Fehér személlyek meg terheseznek és gyermekek is szűletik, mikor vetted hát észre hogy a Leány terhesezni kezdett.

Én nem vettem észre rajta soha arra nem is olly igen ügyeltem hanem úgy gondoltam, hogy a Leány kövér vőlt, mások is úgy hitték azt[...]

A további kérdések is erre vonatkoztak. A legény általában tagadott. Azt vallotta, hogy ha biztosan tudta volna a leány terhességét, feleségül vette volna.

*

C

Bizonyítása,

Annak hogy az 1818^{dik} Esztendeji Februarius 9^{dik} Napján Rús Ilonát mint Terhességgel vádoltatot Szeméjt meg vizsgálván rajta ezen következendő orvosi Észre vételeket fedeztem légyen fel, ugyanis,

1mo Mind a két Tsetseit Téjjel majd meg telve.

2do A Szűlés után szokot Szemérem Testeknek el Lágyulását.

3° A Szűz Hártjának el veszését.

⁵⁹⁶ Colonus = jobbágy.

Mejnek nagyobb hitelére ezen, Jó Lélek szerint a Dolog valóságához képest, készült
Bizonyosság Levelemet szokot petsétem alatt, nevem aláírásával meg erősítve ki adtam.

Szentesen, 818 Februariusnak 10^{kén}

Sas József Chyrurgus.

Spigelsperger Angtonia Te[kin]t[e]tes N[eme]s Vármegye Bábájának keze X
vonása.

*

D

Attestatum Medico-Chirurgicum!⁵⁹⁷

Hogy Ruzs Illona 15 esztendő városi születés, mostanában Vásárhelyen az
Uradalmi Tömlőztében Raboskodik, általam meg vizsgálván, és őtet egészségessnek
találtam úgy hogy az Testi Büntetést az esztendeihez valóképest el szenvedheti, melyet
hitelessen Bizonyítok.

Sig[no] H[ód] M[ező] Vásárhely die 30^a Aprilis 818.

Stembacher Gottfrid Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád vármegy[é]nk Hiteles Sebb
Orvossa.

*

1819 márciusában a pörben végső ítélet született:

A' 2^{ik} Számra

Ítéltetett:

Ruzs Ilona[...] ellen[...] a' T[ekin]t[e]tes Királyi Tábla által is helyben
hagyott[...] Ítélet ki hirdetése napjától fogva számítandó két 2 esztendőnek le folyta
alatt a' reája mért szenvedésnek el-vétele mellet szabadon botsájtatni.

389. A megesett lány elássa az újszülöttjét

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 33-34. (D. 6. és 7. pör.)

Anno 1819. November.

B

24^a July 1819. Szentesi Varossában[...]

Kinek hivnak, hany esztendő? etc.

Sajtos Sára 26 esztendő Reformata, hajadon, Szentesi lakos.

Miért fogattattál bé?

Ezen holnapnak 3^{dik} napján szültem halva egy gyermeket, a kit azon nap estve az
udvaron el ástam.

Mit hazudsz hiszen élő gyermek volt az?

Nem volt, halva lett el tőlem.

Kitől való vólt az gyermek?

Árnot Jánostol a ki tavali Esztendőben Milliom Szabo Istvánnál Béres volt,
feleséges ember.

Ki kért arra hogy gyermekedet el veszejtsd?

Senki sem kért engemet arra, és nem=is vesztettem=el.

A vármegye Bábája meg vizsgálván azt állítja hogy tenéked már más izben is volt
gyermeked, hát azt hová tetted?

Soha sem volt, gyermekem, nem is éltem az előtt parázna életet.

Mikor ismerkedtetek össze Árnot Jánossal?

Már a mult nyáron mindég egygyütt voltunk.

Tudta e' valaki ezen állapotodat, és ha tudta ki vólt az?

⁵⁹⁷ Attestatum Medico-Chirurgicum = orvosi igazolás

Nem tudta azt egy Lélek sem[...]

*

Visum Repertum.

[...]meg vizsgáltam egy Hólt Emberi Magzatot, a kiis mint egy három Hetes lehetet. a formáját már alig lehetet ki venni, mert őszve vólt Rothadva, a hunnan nem lehetet már fel bontani, mert merő Takonyá vólt válva. és rettenetes Szagos volt. mindazon által hihető hogy Halva Született. vagy, a Születés után mingyárt meg Holt. külömben az hirtelen anyira őszve nem Rothadt hatot vólna nem látszot rajta Semmi Seb : haj Sem. a nyaknak ki Tekerise. Mejetis Hitelesen erősíték

Költ Szentesen. die 24^{dik} July 819.

Sas Josef Törvényes Seb : Orvos.

*

Alol irtt jelen Levelemnek rendiben el esmérem, hogy minekutánna Sajtos Sárát meg vizsgáltam, olly jeleket találtam testén, mellyek azt mutatták hogy nem most gyermekezett először, nevezetessen a Kiss hasnak őszve esése, mehányának őszve huzása, és a maga vallomása szerént hogy a tisztulás több izben rajta meg rekedett[...]

Szentes 26^a July 1879.

Antonia Erdelyi V[árme]gye Bábája.

*

26^a July 1819 Szentes Varossába Arnot János Szentesi Lakos önkén[ti] vallástétele[...]

Mi a neved hány esztendős etc?

Arnot János 24. Esztendős, feleséges, Reformatus Szentesi lakos, Dél=Ebéd Kováts Mihály Béresse[...]

Tagadta, hogy közösült volna a lánnyal.

[...]Hijjaba tagadod te azt világossan reád sül, mert Milliom Szabo Istvannak örökbe fogadott Leánykája Baranyi Maria is vette észre, a ki Sajtos Sárával feküdt, hogy gyakran Sára mellé feküdtél.

Az igaz hogy tréfából, 's pajkosságból néha mellé feküdtem, de nem abból a végből hogy én véle paráználkodjam, mert nekem a feleségem külömb személy, és arra nem szorultam hogy Sajtos Sárával paráználkodjam, mivel feleségem egy héten kétszer is ki jött hozzám[...]

*

Részlet következik a felperes uradalmi fiscalis fogalmazványából:

[...]Mivel pedig Hazánk Törvényei, nevezetessen az Hármass Törvény-Könyv 1^{ik} Részének 15^{ik} és 105^{ik} Titulussa, és ismétt az 1723^{ik} Eszt[en]dei 11^{ik} tzikkellye, tsötsömőjőket meg-ölőket és a Nős-paráznakat halállal parantsolnák meg-büntetni

Arra való nézve, kéri a Fel-Peres az 1^{ik} rend[beli] Rabot [Sajtos Sárát] hóhér pallossa alá vettetni, az 2^{ik} rendbélit [Árnot Jánost] pedig akasztó-fára ítéltetni[...]

*

Ítéltetett

[...]a kért halálos büntetés alól[...] ugyan fel-oldoztatni[...] az eddig való tömlőtözést vétkében tulajdonittatni, és ezen Ítéletnek ki-mondásától még ¹/₂ Eszt[en]dei vason, köz-munkán hetenként 2-napi böjtön töltendő Áristomra, és 25^{ként} el-veendő 50 korbátsokra ítéltetni.

Az 2^{ik} rendű Rab Árnóth János ellen, a Keresetben vett nős-paráznaság tökéltessen ki nem sülvén, a próbák fogyatkozásából fel-oldoztatni, és szabadon botsájtatni.

390. A lány a búzában szült csecsemőt a földbe elkaparja.**CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 34. (D. 8. pör.)****Anno 1819. novemberében.**Anno 819 die 1^a 7^{bris} in Oppido Csongrad[...]

Benevolum Examen

Mi a neved, hány esztendőös ȝ ?

Nagy Theresia, 18 esztendőös, R[ómai] Cath[olikus] Mind Szent születés, és mostanság Csongrádon Pintér Imre kertészinél Szél Mihálynál voltam Szolgálatban.

Miért vagy fogva?

Én azért fogattattam bé, hogy egy mostanában 10 hetek előtt szült leány gyermekemet eltemettem.

Mi módodon temetted el, beszéld elő környül állásossan.

Én erezvén magamat terhesnek leni, minthogy hajadon leány voltam, azt nagy szégyennek tartottam kinyilatkoztatni, azért mindétig titkoltam, senkinek nem mondtam, és nemis vette rajtam észre senki hogy terhes vagyok: Hanem egyszer, mellynek már 11 hete lesz, környül fogván a' fájdalom, alattomossan elmentem a' búza vetések közé, 's ottan megis szültem a' kisdedet, aki egy leány gyermek volt — minthogy véghetetlen fájdalmat éreztem, magamon kívül voltam, elerőtlenettem, és ezt soha sem tapasztalván, de még ez ilyen szülésben lenni mást sem látván, nem tudtam, mit kellessék mivelni; akaratom ellen a' köldökét ki szakasztottam a kis dednek minthogy az igen hosszú volt, nem tudtam hova kellessék tenni, vagy mit kellenék véle tselekedni — akisdednek elfolyván vére, tsak hamar meghalt — én azon megijedvén, tsak ottan a' buza földbe egy gödörbe bé ástam — minthogy pedig a' bádjatság végett el árultattam, semit sem tagadván esetemet, a' Gazdámnak magam meg mutattam az elásott kisdedet.

Voltál e' már valaha fogva?

Sohasem voltam.

*

A pörben hosszú receptúra szerepelt, amelyet a gyermekágyas leánynak írt Verner András megyei seborvos.

Ítéltetett

[...]az eddig töltött Tömlőtözés vétkében tulajdonittatván, mái naptól még 1. Eszt[en]dei vason, köz-munkán, hetenként 2 napi böjtön töltendő áristomra, és 25^{ként} elveendő 100. korbáts ütésekre, nem külömben az C szerént gyógyítására fordított Orvosi szerek[ne]k 30. f[orint] 12 Xkra rúgó kielégítésére ítéltetni[...]

391. Meghiúsult magzatelhajtás**CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 105-106. (D. 59., 60., 61. és 62. pör.)****Anno 1820. márciusa.**

Species facti

A leg közelebb mult szombaton Hamza Mihály feleséges, és gyermekes ember, ki Dőgei Sárát teréhben ejtette, Dőgei Sárával edgyütt elmentek Hamza Janosnéhoz, a ki arra kértetett hogy szerezzen olyan aszszonyt ki Dőgei Sáríbol a gyermeket, ki már 3 holnapos vesztené el; Hamza Jánosné Varga Jánosnét ki már több Esztendőktől fogva Ferjével nem lakik és buja fertelmes életéről ismeretes volt fel kereste és meg kérdezte nem tudna e' valami orvosságot terhes személynek bé adni, mellytől a gyermek a személytől el menne; Varga Janosné fel vállalván ezen mesterséget 4 f[orin]tokért, melly summából 2 f[orin]tokat Dőgei Sari azonnal le is fizetett, és az orvosság el készítését, és bé adását, mai napra meg határozta. Azomba[n] szombaton estve Hamza Janosnénak

férje a tanyáról meg érkezvén, Hamza Janosné férjének a dolgot elől beszéllette, a ki is feleségét azonnal vasárnap hajnalba Hamza Janosné, Hamza Mihálynéval bé is tellyesítettek, az alatt az idő alatt míg ezek oda jártak Hamza Janos a város Házánál jelentette az előljárásság előtt Varga Janosné által fel vállalt mesterséget, 's Varga Janosné bé fogatatott.

Sig[no] Szentes 3^a Januray 1820.

Szentes Varóssa M[egválasztott] Előljárai 's Bírái.

*

Varga Jánosné ön Vallása.

1820. 4^a Jan. 1820[...]

Varga Jánosné Horváth Judith 34 Esztendőös R[ómai] Catholica, ura hagyott Szentesen Zsellérkeppen lako [asszonyt vallatták:]

[...]Miért fogattattál bé?

Hamza Janosné, Dögei Sárával a leg közelebb mult szombaton estve hozzám jöttek, hogy Dögei Sárának méhében levő gyermekét, veszejtsem el, melly dolgot 4 f[orin]tokért magamra fel vállaltam, és hogy a mai napra el készíttem az ahoz valo szert, és bé fogom Dögei Sarának adni.

Hány leánynak vesztetted el már gyermekét, vald meg igazán.

Nem vesztettem egynek is, nem is tudok hozzá semmi mesterséget, hanem Hamza Jánosné, ugy jött hozzám hogy minekutánna már több Esztendőktől fogva Hites férjemmel nem lakom, és másokkal volt közösülésem, talán valami mesterséget tudok hogy gyermekem nem lett.

Mitsoda szert adtál volna bé Dögei Sarinak, ígéreted szerint.

Én tsak ámitottam, nem is adtam volna néki semmi szert, azért is hallasztottam Kedre hogy majd addig ki adom Dögei Sárít, hogy rossz szandekba vagy.

Miért vetted hát fel a 2 f[orin]tot?

Mivel ferjem semmi segittséggel nints hozzám, a szükség kénszerített, reá, de semmi szándékom nem volt a lelek el vesztésében[...]

Szentes Varossa M[egválasztott] Bírái.

*

Hamza Mihály ön Vallása

1820. 6^a January. Szentes Varossába.

Hamza Mihály 32 éves református, feleséges embert így vallatták:

[...]Miert fogattattál bé?

Dögei Sári tölem teréhbe esett.

Mikor esmerkedtetek össze, és hányszor közösködtetek egy mással?

Kender mag nyövéskor, és ötszörnél többször nem közösködtem véle.

A[z] hallatik hogy Dögei Sári már a nyáron is terhes volt, és anyád adott akkor néki valami italt, attol ment el [a] gyermeke, igaz e' ez, vald meg.

Nem volt, nem tudok benne semmit, magvas Kender nyövéskor adtam magamat hozzá, arról sem tudok semmit, hogy anyám adott volna Dögei Sárinak valami italt[...]

*

1820. 3^a January Szentes Várossába Dögei Sára Önként vallástetele.

Dögei Sára, hajadon 19 Eszt[endős] Reformata, Szentesi születés [vallatása:]

[...]Tudott e' Edes Anyád ezen rossz szandekodba valamit?

Nem tudott semmit, még azt sem tudta hogy viselős vagyok, mind addig mig Hamza Jánosné, Hamza Mihály néval vasárnap reggel hajnalba reánk nem jöttek, és Edes anyámnak meg nem mondták, hogy vigyázzon reám, mert a gyermeket el akarom veszteni, és Vargáné már fel is valalta 4 f[orin]tokért[...]

*

1820. 3a January. Szentes Varossába Szentesi Lakos Hamza Janos Hites Társának Dési Annának Önkén[t]vallás tetele.

Dési Anna, 23 Esztendő, Reformata Hamza János Hites társa [vallatása:]

Miért fogattattál bé?

Miko Janosné Napam azt mondotta hogy mennyek által Vargánéhoz hogy ha Dögei Sárinak gyermekét el tudna veszteni, kérem meg, hogy tselekedné meg, mivel Kisebbik Uramtól Hamza Mihálytól ki feleséges ember terebbe esett.

Ki világosította ki azt hogy Dögei Sári gyermeke el vesztesét fel válalta Vargáné.

Én mentem Hamza Mihálynéhoz hogy mennyünk el Dögei Sára Annyához, és mondjuk meg néki, vigyazzon a lányára[...] és el is mentünk Vasárnap hajnalba.

*

Tekintetes Fő Fiscalis Ur!

Varga Janosné a Tekintetes Szentesi Uradalom Katonájának Varga Janosnak Hites Társa, ki már több esztendőtlől fogva hitetlenül Férjét-el hagyta, és buja nős parazna életet élt, mostan Hamza Mihály feleséges s, gyermekes embertől terebbe esett Dögei Sárít, azzal hitette el, hogy a méhében levő 3 holnapos gyermeket el tudja veszteni[...]

Szentesen 4^a Januar 1820.

alázatos szolgálai Szentes Varossa M[egválasztott] Bírói.

*

Tekintetes Fő Fiscalis Ur!

[...]Hamza Mihály bé fogattatván, 's Dögei Sarival szembe állittatván, el válalta hogy ő tőle esett teherbe Dögei Sári. Dögei Sári pedig szemében azt mondotta, hogy azzal vette le lábáról, ne féllyen semmit, mert már két leánybol vesztette ő ki a gyermeket, 10 f[orin]tokért, most is segít Hamza Mihály Dögei Sárin, ha teherbe találna esni : melly biztato szavait Hamza Mihály tagadja. Eszre vévén Dögei Sári hogy terhes, most a leg közelebb mult őszszel Hamza Mihály annya vitt Dögei Sarinak valami fűvet hogy vízbe inná meg, de Dögei Sári nem tselekedte, a fű most is meg vagyon mellyet előttünk bé mutatott a leány. Hamza Mihály Annya ágyba fekvő öreg aszszony, azt ez uttal által nem küldhetjük[...]

Szentesen 6^a January 1820.

alázatos szolgálai Szentes Várossa M[egválasztott] Bírái.

*

Itéltetett:

Ámbátor Varga Jánosné vassbanfogott nem tagadná, hogy a 2^{ik} rendbéli vassban fogott Hamza Mihály által meg ejtett Dögey Sárának méhében lévő gyermek el-vesztésében eszközölni akart volna, minthogy azomban azt önnként el-ösmérmé, hogy ezen színlett, de soha annak végbe vitelére nem intézett czélbol két forint előre való jutalmat el vett légyen Dögey Sárától, azért mint csalót, és roszbán járót 30 korbatsokal; Hamza Mihályt pedig önnként el ösmért nős parznaságáért, és azért, hogy a' Dögey Sari gyermek el-hajtásában eszköz, és fizető volt, 1 honapi vasban, közmunkán 's hetenként 2 napi Böjtön toltendő fogságra és két ízben el veendő 50 botokra; Dögey Sárít végtére mint a' ki eltökélet szándékal volt terhének mesterséges el üzésében, gyermeke megszülése, és szoptatása üdeje után $\frac{1}{2}$ esztendei rabságra karhoztatni, addig pedig jo kezesség mellett Szabadon botsájtatni. Dessy Annát pedig, a' ki az előbbenieknek a' gyermek el-üzésében szinte társnak lenni vádoltatik, de mostani gyermek agyi betegsége végett elő nem állíthatatott, méltó büntetésének ki szabása végett előre jegyeztetni.

392. A leány vetélése

CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 971. (D. 135. pör.)**Anno 1825. Ápr[ilis]**

Önkényes Vallás

Mi a' neved? 's a' t:

Kardos Sára 19. eszt[endős] /:egy Mező Hegyesi Emberrel hitnélkül éltem, akiottan öreg béres Jánosnak hijják:/ Ref[ormátus] — Vásárhelyi.

Miért vagy fogva?

Kapitány Uramnak valaki ellvádóltt hogy Gyermeke volt, pedig nekem nem volt.

Tsak vald meg hova sikkasztottad magzatodat, mert annyi Bizonyós hogy szültél, azt a' Bába is meg Bizonyította?

Azt nem mondhatta, mert én vastag sem voltam, nem félek e' részben azért Istenemtől, azt nem valhatom magamra a' minem igaz.

Hól 's kinél tartózkodtál te a közelébb múlt Hetekben?

2. hete hogy haza jöttem az előtt Komlóson tartózkodtam egy Embernél a' ki közel lakik a' falu Házához de mere nem tudom 's onnét jártam Mezőhegyesre.

Meddig tartózkodtál Komlóson azon egy Háznál?

Ott mindég, amíg tsak Mező Hegyesre jártam, éppen harmadfél holnapig.

Jobb vald meg, hogy mimódon szültél, 's hova lett a' Gyermeke mert hiszen azt úgy sem lehet palástolni-

Megmondom tehát, hogy annak előtte ahogy ide jöttem egy héttel ott Komlóson, azon háznál a' hol laktam, delután hétfői napon a' hasam kezdett fájni, mert tisztulásom is volt 's a' mint az ő előtt azudvarban, a' Kamara végénél egy darab fal melléleültem valami kissé újjam nagyságú olyan forma valami ment ell tőlem, mint mikor még a' tojás hártájába van tsak, hamegölik, vagy meg döglik a' tyúk — de egyéb eránt nem volt semmi bajom — azután azt ugyan azon a' helyen ell=ástam.

Te bizonyosan erőszakkal vesztetted ell a' vagy mesterségesen kergetted ki magadból magzatodat tsak szálj magadba, és vald meg!

Attól az Istentől nem félek hogy meg öltem vagy valamit ittam volna — mert terhes sem voltam, tsak olyan volt mint a' tojás a' kereksegeis én felsem bontottam; ellmerek odamenni akárkivel, 's reá akadok ahová én aztat tettem.

Vóltál emán fogva 's büntetve-

Nem voltam soha.

Mi vagyonod van:

Semmim Sints.

Költt Vásárhelyen 8. Apr[ilis] 825.

*

*A bába határozottan azt állította, hogy a lány szült. A vádlottat a helyszínre kísérték, de a megjelölt helyen semmit sem találtak. Az ítélet fölmentéssel zárult.***393. Az elvetélt magzatot a szerető az árnyékszékbe dobta****CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 972. (D. 141. pör.)****Anno 1825. Ápr[ilis]**

C

2^{ik} Történet le írása.Történt Melly szerint H[ód] M[ező] Vásárhely Gera István Pintér mester, és Hites Társa Marton Rozália önként személyesen elő alván felfedezik, és elő adják azt : hogy most legközelebb mult Nagy Szombaton vagy is folyó 825^{ik} Esztendei Sz[ent] György Hava 2^{kán} estvéli, 9, és 10 óra közt Özvegy Nemes Biró Jánosné Aszonynak Házánál a' hol a' feladó, Gera István Zsellér képpen lakik szükséges dolga végett ki menván, észre

vette, hogy a' Kertbe Ujlaki nevezetű Reformatus Tanító⁵⁹⁸ Gödröt ás, ekkor a' nevezett Tanító hihető hogy a' feladót ottan lenni megsejditette, a' Gödörnek ásásával felhagyván magát félre huzással mint egy el rejtette — A' Feladó; Ujlakinak ezen tettét gyanu alá vévén, — bé ment szobájába és fent nevezett Hitves Társát e dolog felől figyelmetessé tette; és egyszer 's mind nékie mondotta, hogy menne ki, és nézné miként Ásná Ujlaki a' Kertbe a' Gödröt — a' ki is kimenvén tsak ugyan látta Ujlakit a' Kertbe egy fához mintegy lépésnyire gödröt ásni, — de maga a' feladó is Ujjabb gyanú alá vévén Ujlakinak ebbéli tettét /:Annyival inkább mivel már az előtt közönséges hit után tudta azt, hogy a' Házi Aszony[na]k Leánya N[eme]s Biró Lidia Ujlakitól terhes lenne:/ a' kertbe kiment, és a' sokszor megnevezett Ujlaki Tanítót, a' Gödör Ásás közben kérdezte mi végre ásná azon gödröt? ez, ekkor így felelt a' feladónak hogy oda, egy Ágatskát akarna ültetni ezen közben ki jött a' Házi Aszonyis oda és a' gödörnek bé huzását a' vagy félben hagyását javasolta Ujlakinak mondván hogy reá érünk erre az Innepek után is — 's azzal Ujlaki a' Gödör ásással fel hagyván a' kertből bementek, — Azomban a' feladót, nyughatatlanitván Lelki esméretében ezen gyanus esett — özvegy N[eme]s Biró Jánosné Aszonyt mint Házi Aszonyát egész tiszttelettel megszólította és tőle kérdezte hogy tsak ugyan valósággal mondaná meg mi végre ásta, légyen Ujlaki a' Gödröt? — erre N[eme]s Biró Jánosné Aszony így felelt — Magának arra semmi gondja — mennyen bé a' szobájába és aludjon — ennél fogva a' Feladó tsak ugyan el is ment alunni de Lelki esméretének furdúlásai a' Feladót szüntelen tsak arra készítették : hogy ezen előtte felette gyanus dolgot világosságra hozhassa — Ugyan azért ezt leg elsőbben is a' szomszédjának Kováts Jósefnek tudtára adta, megmutatván nékie Ujlaki által a' kertbe ásott gödröt; melly már akkor, az az másnap Vasrának v[agy] is Husvét napján reggel bé temetve volt — Ugy szinte Tiszteletes Uraknak is valamint Kamotsay Ferentz Commissarius Urnak is a' fent írt gyanus Esetet kivilágosítás okáért feljelenteni elnem mulatta, és azért tsak ugyan azt most ez úttal is Lelki esmérete szerint bővebb ki világosíthatás okáért továbbá is fel adni el nem mulathatja. Annál is inkább, mivel a' midőn Kamotsay Ferentz Commissarius Ur által ki küldetett Pusztai Katonák jelenléttében a' kérdéses és gyanu alá esett 's Ujlaki által ásott Gödör fel bontatott, és ki tisztítatott volna, ottan talált közönséges ganéjon kívül, egy olyan friss pernyébe öszve hempelgetett Csomó találtatott — mellyet a' midőn a' feladó jobban visgált, és megszagolt, és a' Pusztai Katonákkal is visgáltatott, 's szagoltatott volna annak rendkívül való és kiálthatatlan bűdösségét érezni lehetett — A' Ház Aszony is meg jelent a' kertbe és a' midőn ezen gyanus Csomó eránt a' feladó kérdezné ötet — lábával kezdte azt rugdosni azt mondván hogy : az ganéj, és minden Esztendőben így szokta fáinak tövét meg ganéjoztatni.

Költ Vásárhelyen 6ik Apr[ilis] 825.

Kolumbán Ferentz
Eskütt által m[aga] k[ezével]

*

B

1° Történet Le-írás.

Speties Facti

E folyo Esztendeji Szent György Hava 6^{kán} Kiküldettem Nemes Biro Jánosné aszonynak Lidia Leányanak Kis Gyermekeinek elvesztéssiknek ki nyomozása véget akit is Új Laki Istvány Reformata Prfoesszorra el vesztetek szinte azoknak bé fogadtatásuk e'ránt, magammal el hídram a' Tekintetes Nemes Vármegyének Hites Bábáját, és a' Léánt még az Háznál az Bába meg is visgálta, kinek is Gyermeke szülését az mejjiről

⁵⁹⁸ Ujlaki István 1824–1825-ben Hód-Mező-Vásárhelyen elemi iskolai tanító volt. Lásd: Szeremlei Cs. S. 1913. 5: 1160.

megis ösmerte, Uj Laki Istvány Professzort is hejben találtam, minek előtte az Visgálo Ur elejbe kisírtettem volna Kénszerítettem Őket a' Gyermekek hol lettéről és annak elő adássáról amint is Uj Laki Istvány meg vallotta, hogy a' Leány N[eme]s Biro Lidia amint Kezében adta estenden egy darabb rongyba bé volt kötve magával el vitte és a' Gyermekek Arnyék Székében bévetette, azzal én e' rendelést meg tedtem egy útzabeli másik Emberrel és Egy aszonymal el küldöttem egy Hernyozóval keresték de azzal meg nem lelték, hanem későbbben magam is oda mentem és a' pervátának⁵⁹⁹ rostélját föl bontatam és egy Lajtorján Lampassal egy paraszt Embert be eresztettem akiis amint egy rongyba bé volt takargatva megtalálta 's ki adta, a' tsunyaságtól ki másadtatam a' Hites Bábához és Stájpacher Orvos Urhoz el küldettettem, akiknek is Visum repertúmkból által lehet látni annak történetet. –

Költ Vásárhelyen Aprilisnak 8^{kán} 825.

Kamotsay Ferent[z]
Comissarius.

*

Az A alatt Horváth József főszolgabíró előadja, hogy Újlaki István magát önként föladata. Az irományokat az úriszéknek átküldte.

A D alatt az orvosi vizsgálatról kiállított bizonyítványból egy részletet közlünk, amely a magzatra vonatkozott:

Először Hogy azon Foetus⁶⁰⁰ 3 hónapig let légyen az Anya Méhében, nem az időre jött, nem is élt még, és leány Gyermeke volt,

2szór A Feje Koponya lágy tsontját egy mástól el válón, a Bal részén pedig a Feje tsontját ki fordulva találtam.

3szor Semi erő szakkot nem tapasztaltam a Foetus Testén, mely is hogy így lett légyen Hitelesen Bizonyitom.

H[ód] Mező vásárhely 7^a Aprilis 825. Steinbacher Gottfried

Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád vármegye[ne]k Hites orvossa.

*

Az E alatt újabb orvosi bizonyítvány található, amely azt tanúsítja, hogy április 6-án a leány [...] 4 Napja légyen, hogy Gyermekeket szült[...]

*

F

1825^{ik} Esztendei Sz[ent] György Havának 8^{kán} H[ód] M[ező] Vásárhely Várossában ki vétetett Ön Vallás

Mi a' Neve s. a. t ?

Ujlaki István 19. Esztendő's Reformatus Nötelen Kardszagú Szállásáról N[agy] Kunságból való születés ez ideig itt Vásárhelyen Sub Rector⁶⁰¹ voltam Publicatus⁶⁰² nemes nem vagyok hanem Praetensus.⁶⁰³

Nemes Bíró Lídia Hajadon személyt miolta esméri és velle élt e szorossabb barátságba?

Esztendő öltá, miolta t[udni] i[llick] nállok Koszton vagyok, és egymást szeretttük.

Tudja e azt mi lett vége egymás szeretettüknek — és tudja e azt hogy N[me]s Bíró Lidia magától teherbe esvén — Méhében Magzatott hordott?

⁵⁹⁹ Perváta = ürülékes gödör, akna, udvari árnyékszék.

⁶⁰⁰ Foetus = a fejlődő magzat elnevezése a 9 hetes terhességi időszakról kezdve.

⁶⁰¹ Sub rector = segédtanító.

⁶⁰² Publicatus = a vármegyén kihirdetett, azaz: elismert nemességű.

⁶⁰³ Praetensus = magát nemesnek vallja.

Azt én megvallo: hogy egymást szerettük de én azt nem tudom esett e töllem Teherbe vagy sem, és hordott e méhében gyermeket vagy sem.

[...]volt e [nagyszombaton] N[eme]s Bíró Lídiánál, beszélje el környül állásossan, igazan?

[...]Igen is voltam[...] Ő feküdt az ágyba[n] és nékem mondotta hogy Ő roszul van, a' tisztulása meg idnult, hanem ott van az Ágy föbe egy Csomó melly tölle vérrel elment, azt ruhába bé takargatta, és azt én tegyem el, én azt[...] az Oskolai Árnyékszékbe bé vetettem, én meg sem néztem; Ő ugyan mondotta egy Szavával [,hogy] alig ha nem gyermek de nagyon kitsinke, ezért meg sem kívántam nézni.

[...]Özvegy Nemes Bíró Jánosné Aszony Kertjébe a' fához egy lépésnyire miért ásta a' Gödröt? [...]

[...]oly végből hogy a' Nagy Aszony fájának tövét meg ganéjozni akartam[...] — ezen gödör ásás pedig már azután történt a' midőn én a' fent említett Csomót a Cloacába⁶⁰⁴ vettem és ismét Lídiához visza mentem[...]

*

G

1825^{ik} Esztendei Sz[ent] György Hava 8^{kán} H[ód] M[ező] Vásárhely Várossában ki vétetett Önkényes Nyilatkoztatás

Mi a' Neve s. a. t ?

Nemes Bíró Lidia 18. esztendős Refor[mátus] vallásu H[ód] M[ező] Vásárhelyen lakozó Özvegy Nemes Bíró Jánosné Aszonynak Hajadon Leánya vagyok[...]

Nagyon sok kérdés és kitérő válasz után végre így mondotta el a történetet:

[...]Igen is én szültem, hogy pedig méhemben gyermeket hordoztam mikor vettem észre leelőször, ámbátor bizonyossan nem tudván meg nem mondhatom : hanem még is azt leg bizonyossaban mondhatom hogy Karátson tájban vettem észre leg először változásomat, és Karátsonról fogva nem láthattam tisztulásomat, én még ez után sem gondoltam azt hogy Méhemben Magzatot hordok hanem mindenkor csak azt hittem hogy a' természeti tisztulásom fel akadt[...] most leg közelébb mult Nagy Szombaton[...] magam egyedül voltam csak hirtelen jött kevés fájdalom után a' felakadt természeti tisztulásnak meg indulását vélvén egy Csomónak töllem lett elmenését minden fájdalom nélkül tapasztaltam mellyet én Öszve aludt vérnek lenni gondoltam azt pedig igaz Lelkem esmérete szerént meg vallom hogy ezen Esethez semmi erőszakos mód sem magam, sem más által nem járult — hanem tsupán a' természeti folyás[...]

Újabb kérdések után így beszélt tovább:

[...]Igaz hogy én azután azon öszve aludt vérnek gondolt Csomot fel vettem és vizsgáltam de a' mint abban nagyon kis kezetskét meg pillantottam nagyon megijedtem, és azt gondoltam hogy bizonyossan Gyermeknek kell lenni, 's azzal le tettem, de az után minthogy nagyon kitsike volt, és nem élő; tehát én azt egy rongyba bé takargattam[...] — az után az édes Anyámis Haza jött, kérdezte hogy mi bajom én az édes Anyámnak csak azt feleltem : hogy roszul vagyok a' tisztulás el indult rajtam, és a' többiről az édes Anyámnak még ekkor semmit sem szóllottam. — az után hozzánk jött Ujlaki István[...] annak titkon a' Fejem alatt lévő Csomót által adtam[...] — Nem titkolhattam az után tovább a' dolgot az édes Anyámnakis kijelentettem, és fel fedeztem a ki mindjárt nagyon meg keseredett[...]

Ezután a segédtanítóról faggatták, mire őt így jellemezte:

⁶⁰⁴ Cloaca = csatorna, az árnyékszék ürülékes gödre.

[...]Ujlaki István Tanító én hozzám hűséggel, és szeretettel viseltetvén nékem azt fogadta hogy Feleségül el veszen — de különben is minek utánna így estem tudtam bizonyosan hogy a' gyermek az Övé[...]

A' Szülés előtt tudta e Ujlaki István hogy tölle terhes legyen?

Azt hogy én Terhes vagyok, azt Ő sem tudta, és én sem tudtam csak azt tudta hogy a' holnap szám rajtam el=állott, és Ő csak azt hitte véllem együtt hogy majd el indul magába a' holnap szám.

Költ mint fellyebb

Kolumbán Ferentz Eskütt által.

*

H

Tanuk Vallása

[...]Nagy István 36. eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus] Pusztai Katona [vallotta:]

[...]a' Tanu és Társai Gera Pintérnek jelenlétében az említett gödröt fel bontván 's azt kitisztítván elsőbben a' föld közt találtak egy Csomó Marha Ganét Tyúk Ganéval öszve zavarva — [...]

A másik két tanú is azt vallotta, hogy a gödörben csak ganét letek.

*

I

Horváth József főszolgabíró az „Első Alispán úrnak” írt levelében elmondotta, hogy a vásárhelyi nemes lány a vetélést követően az anyja házában ápolásra szorul, míg a tanító [...]itt Helyben fogva tartatik[...]

Ápr[ilis] 8^{án} 825.

*

A K alatt további kiegészítéseket kértek a pörhöz. (A perirat itt megszakadt, az ítéletet nem tartalmazta.)

394. Az anya az elszült lányát egy garabolyban a szögre akasztotta

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 1042.

Anno 1825. szept[ember]

A

Történet le írása.

Közelébb mult November Hónap 30^{kán} Városunk Köz Házá hoz Hívtalossan bé jelentetett, hogy Szentesi Házzal és Urbáriális Földel⁶⁰⁵ bíró Özvegy Barta Jánosné született Kútas Ilona Kint a' Szállásán gyermeket szült légyen, a' hová is azonnal a T[ekinte]tes N[eme]s Vármegye Bábája egy város Cselédjével egygyütt ki küldetett, 's az Aszonyt már akkor el szült gyermeke eránt a' Bába Aszony kérdőre vévén, meg vallotta, hogy az a' Pitarba[n] egy Garabolyba téve szegre vagyon fel akasztva, a hol csak ugyan a' Kis Leány gyermeket meg halva meg is találták, s azonnal a' városra haza hozták, más nap pedig N[eme]s Sebők Sámuel Orv[os] Physicus, és Papp Márton Chyrurgus urak által meg vizsgáltatott, mellyről a' bé adott vísium repertumot ide / alá zárva alázatossan bé küldtetetik: A' midőn pedig Barta Jánosné Kérdőre vétetett az eránt hogy le tett terhét kitől kapta meg vallotta hogy Szeder Mihálytól, a' ki is lakását Szentés Várossából Botsára vette, most pedig Szentésre maga dolgába jövéen éppen a' történet meg esése alkalmatosságával, 's bé fogatattván Szeder Mihály, meg vallotta, hogy ő Barta Jánosnéval mint hogy Gazdája volt, többször közösült, és a' gyermek mellyet szült ő

⁶⁰⁵ Urbáriális föld = úrbéres föld, földesúri ingatlan, amelyet a jobbágy művel meg.

tölle való volt; Kit is mint Nős paráznát a' Tekéntetes Uradalmi Úgyészi Hivatalnak ezennel alázatosan resignálunk.

Szentes 4^a Decemb[e]r 824.

Lakos Mihály Ord[inarius] Bíró.

Páll Josef Esküt Bíró.

*

1825. 8^{ber} 19-én az uradalmi fiscalis; Pósta Ferenc úr, *a vádiratában többek között ezeket rögzítette:*

[...]Özv[egy] Barta Jánosné tilalmas Szövetségbe lévén[...] Szeder Mihály feleséges Gazdájával, attól teherbe esett, és méhébe fogadott magzatját mesterségesen még világra jött előtt különös gyermekvesztő szerel kívánta magától el-üzni; ezzel azonban nem boldogulván[...] kint a Szállásán, a' hova czeljának nagyobb titoklat leendő el-érése végett magát vette, meg-szülte volna, azt azonnal a' világbol ki-végezte, és minden emberi, annál inkább Szülei érzékenység nélkül garabolyba téve, egy Szegre fel-akasztotta. De nem első tette vala ez a' vassban fogottnak, mert ennek előtte két esztendőkel — és szinte teherbe esven ugyan csak parázna tarsától Szeder Mihálytól, gyermekét még három honapos korában magától el-üzte — Mindezen szörnyűséges tettek végbe vitelére pedig fő eszközül szolgált[...] Özv[egy] Varga Jánosné, a'ki önként meg valja, hogy ő tőle gyermek vesztő szert kérvén Barta Jánosné, annak italt adott — is, ámbár az akkora a' czelzott következtetést nem Szülte[...]

[...]kéri a fellperes az 1^é vassban állót, és annak a' gyermek vesztésre szert szolgáltatató 3^{ik} rendű vassban fogottat halálal hasonlítható testi büntetéssel, 's tömlőtöztözéssel, a' 2^{ik} vassban fogottat pedig mint nős paráznát szinte kemény testi büntetéssel meg-fenyitetteti.

*

1825. 8^{ber} 19. Vásárhelyen az *úriszék ezt az ítéletet hozta:*

[...]az 1^{ső} rendű raboskodó Özvegy Barta Jánosné[...] üdö közben Szentesi lakos N[eme]s Miketz Mihályhoz Férjhez menvén[...] A' 2^{ik} rendű vassban fogott Szeder Mihály pedig az 1^{ső} rendű vassban fogottal el követett nős paráznaságát tagadván[...] végre a' 3^{ik} rendű vassban fogott Özv[egy] Varga Jánosné ellen *a vád alaptalan, mert* [...]a' mennyiben Bartáné egészséges szülést tett, 's a' gyerek csak a' köldök színornak helytelen meg kötésitől vészett el, az ezen raboskodó által nékie adatott italnak semmi káros következtetése sem tapasztaltván, mind Szeder Mihály, mind Özvegy Barta Jánosné ezen vád alól átalján fogva fel mentve szabadon bocsájtattak.

*

Visum repertum

Özvegy Barta Jánosnének 28^{dik} Novemberbe Született, születése után mint valja egy fertály óráig éllhetett, meghalt leány gyermekét Deczembernek 1^é napján meg vizsgálván következtetendőt tapasztaltuk:

1^é A nyak gerintznek [l]ett volna valamely megsértődése ugy lázott; azzért az a rész fellboncsolodott, de azon semmi változást nem lellvén mely az erőszakos Halált okozhatta volna.

2^é A Köldök sinyor egy vékon czérnával tágan megköttve; itt az ellvérzés mijat való okoztatott halált gondolván, de mind a külső, mind a belső, meg vizsgálás után semmi jele nam talalltatta az ell vérzésnek

Eböll semmi sem süllki az aszszonyra.

Költt Szentesen Deczembernek 4^{én} 824 Esztend[őben]

Sebők Sámuel

Te[kin]t[e]tes Csongrád Vármegye

Orv[os] Physicussa

Papp Márton

Te[kin]t[e]tes Csongrád Vármegyének

Orvos Chirurgusa.

*

C

Önkényes Vallás

Mi a' neved? 's a' t:

Özvegy Barta Jánosné 36. eszt[endős] Ref[ormátus] Szentesi házzal földel bíró
Gazda Asszony: Született Kútasi Ilona ^{5/8} Sessió földem 's ahoz való Jóságom [van.]

.....

[...]a' Gyermek[ne]k Semmi baja semlett volna, de a'mint a' kődokit meg akartamkötni, reám jött az ájulás, azt nem tudom jó formán hogy esett.

Ez előtt 2. Esztendővel midőn vér folyásba voltal a' V[árme]gye Bábája meg vizsgálta 's úgy találta hogy 3. holnapos gyermeked ment el tőled kitől estél akkor teherbe?

akkor is Szeder Mihálytól.

Később azt mondotta, hogy azért vallott maga ellen, mert a föltett kérdést nem értette.

*

D

Önkényes vallás

Mi a' nved? 's a t.

Szeder Mihály 37 eszt[endős] Nagy Bútsai Pest v[árme]gyei születés és lakos —
Paraszt Árendás Ember feleséges Gyermekes.

Ezen Asszony most leg közelebb meg gyermekezvén, Gyermek amint valja, 's te is megvallottad, tőled való — vald meg ittis, hahogy érzed?

Soha sem vallottam én, most sem válaalom, mert nem érzem magamat bűnösnek[...]

*

Önkényes Vallás

Mi a' neved? 's a' t.

Varga Jánosné Született Horváth Judith, 30. eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus]
Szentesi gyermekes Özvegy — varró[...]

Önvallását az F alati összefoglalásból idézzük:

[...]Barta Jánosné születe előtt két Héttel a' Tanúhoz mentt, hogy adna néki gyermek vesztő Italt, mivel szégyenli, hogy Szeder Nagy Mihálytól teherbe esett; mely kérésre a' Tanú Barta Jánosnének Keserű Rósolitzot⁶⁰⁶ adott; ennek megivása után Barta Jánosné ismét a Tanúhoz mentt azt mondván, hogy az adott ital jobban használt az ő gyomrának, mint sem ártott volna a Gyermeknek; és kérte hogy adna más italt az ő céljához képest. Mellyre a Tanú azt felelte ha erősebb az Isteni hatalom nyugodjon meg, és nevesse el a gyermekét, inkább a Tanú, ha meg születik a gyermek, fel fogadja azt, és gondját viseli. Erre Barta Jánosné felelte, hogy ő már Szeder Nagy Mihályal meg egyezett arra az esetre is ha meg születik a' gyermek, oly módon, hogy Szeder Nagy Mihály az Asszonyt magához Botsára fogja vinni gyermekezni. Ezen Időtől fogva a Tanú Barta Jánosné szemmel tartván, hogy a gyermekét el ne veszesse, a midőn hallotta hogy Barta Jánosné a Tanyájára ki mentt, hirt adott a Tanú Rátz Nagy Mihálynénak, hogy jelentse fel Barta Jánosné, mivel a' lelkem el nem viheti, ha az a' gyermekét el találja veszteni, mivel azt mondta hogy Karátsonyra vár[...]

*

A H alatt a bába ismert vallomása és vizsgálata van. A G alatt Sebők Sámuel orvos jelentése az ismertekhez képest újat nem tartalmazott. Az I alatt Müller Ignác

⁶⁰⁶ Keserű Rósolitz = Rozsolio-csepp (?) = Tinct. Talapae. (Enyhe hashajtó volt.)

főszolgabíró jelentése található Barta Jánosné szülésével kapcsolatban. Ez újat szintén nem tartalmazott.

395. A lány a titokban szült gyermek nyakát kitekerte, majd az árnyékszékbe dobta

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 244. (D. 18. pör.)

Anno 1827. május.

A pör aktái jórészt hiányoznak. Nincs meg a bizonyítási anyag, a tanú- és az önvallomások jegyzőkönyve.

1827^k eszt[endő] Pünkösöd hava 14^k 's több napján[...]

Fölvétetett Bűnbéli Pöre

Az Uradalmi Fiscalisnak mint Fölpörösnek Luli Er'sébeth Gyermekvesztő V[asba] fogott 's Allpörös ellen.

[...]Miképpen a'v[asba]fogott Alpörös Luli Er'sébeth leg közelébb múltt 1826^k eszt[en]dei Pünkösöd hava 14^k virradóra, erköltstelen feslett élete következtében titkon meggyerekeztvén Szülöttének elsőbb a nyakát kitekerni 's azután azt az árnyék székbe vetni és így az anyai Szent kötelességnek ellvetése a'természeti és polgári Törvények[ne]k félre vetésével magzattyát ellőlni nem iszonyodott[...]

A felperes halálbüntetés kiszabását kérte a hajadonra. A vádlott a terhességét eltitkolta és segítség nélkül szült. Csongrád bírái 1826. május 19-én jelentették, hogy a lány [...]mostanság fekszik, 's nagyon beteg[...], és ezért egyelőre nem tudják a börtönbe átküldeni.

[...]A vasban fogot Luli Ersébeth[...] önkényes vallásában azt valja, hogy ő a Ház mellett gyermeket Szült és asztat a nélkül, hogy tudta volna, ha elevenen születetté, vagy sem, az Árnyékszékben vetette — Az[...] orvosi Bizonyítvány pedig aszt erősíti, hogy az Árnyékszékben meg talált Gyermek nyaka jobb felé ki volt tekerve és mivel a vízben tett Tüdeje felül lebeget elevenen született: — melly próbáji az Actionalis gonosz tetteknek még akkor is, ha a' vassban fogottra nézve enyhítő körülmállásnak el fogattatik hogy[...] szülése előtt belső Fájdalmak között magához orvost hivatni kívánt, tökéletesen meg bizonyítván ugyan a' vasban fogott által olly Istentelen lépésnek voltaképpen történt elkövetése, mellyből a' Gyermek halálának minden esetre elkerülhetetlenül következni kellett: — de az ha a' Gyermek az Árnyékszékben vetetése, idejében még életben volt e' és így a' vassbanfogott valóságos Gyilkolója lett-e'? még az említett és kellő Határtul eltávozonak méltán gyanítható Seb orvosi Bizonyítvány mellettis minden kétségen kívül levőnek azért nem esmértethetvén : hogy egy készűl a gonosz szándékkal elfoglalt Anya bizonytalanságában a' holt Gyermeknek is ki tekerhete nyakát[...] a' vassban fogott ebbéli kételkedhetés tekintetéből a' kért halálos büntetéstől fel mentetik és elkövetett Gonoszságának megboszulására büntetésül be számítván a' már 11. Holnapokig szenvedett Tömlőtzözésre még 3. Esztendei vason köz munkán hetenként 2. napi böjtöl tölendő rabságra, és Fertály Esztendőnként el veendő 25. Korbáts ütésekre kárhoztatik.

396. Magzatvesztés. A pör során két gyermekhulla, de egy anya találtatott.

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 278. (D. 3. pör.)

Anno 1827. Dec[ember]

A

Történet Le Írása

A', közelebb mult 1826^{ik} esztendőbe[n] Xbr 29^{kén} hozzám jött egy asszony azonn jelentéssel hogy uly utzánn a' to part alatt lévő kutban egy kis gyermek van ezenn jelentésre én azonnal egy landzsást el küldöttem akki is másokkal együtt a' kutból ki vette és úgy találtatott hogy ezenn akkortajba született kis leánykának a' nyakába két darab téglá volt kötve, egy rossz pamuk kötő daraba; melyet is a' Város Hazához fel hozván én azonnal helybéli Doctor Urnak meg jelentettem, Ki is azzonnal a' kis dedet meg vizsgálván; hogy találta adando visum repertuma meg fogja mutatni. /:A' kutba pedig úgy találtatott meg hogy a' vizet éppenn akkor hordóra merték és ki láttott hogy gyermek van azonn tsekély vízbe:/ Ennek következésébenn én azonn talált gyermeknek annyát azolta minden szorgalmatos keresésem után is meg nem találtam. Történt azomb[n] hogy e' folyó Holnap 11^{ikén} gyanura Martos István Paraszt gazdának leányát a' N[eme]s Vármegye Bábája által meg vizgáltattam akki is a' leányt úgy találta hogy a leány gyermek szülés után fekszik mellyet a leány tagadott de mihelyt a' Bába énnékem jelentést tett magam el mentem és a' leány kevés tudakozódásom után meg mondotta hogy ő szült, és midőnn mondottam néki hogy tehát ő volna annya azonn kutba vetett kis leánykának ő ara azt felelte hogy ő nem tudja hová lett a' gyermeke mivel Beretzk Péternek által adta; Beretzk Pétert is meg szollítottam hogy a' Martso Judith Gyermekeit /:akki ugyan az ő hazánál meg gyermekedzett:/ hová tette. Melyre a' nevezett minden tétozás nélkül azt mondotta hogy eő maga ki vitte a tanyájára és ott el temette mellyet én azonnal Te[kin]t[e]tes Horváth Lajos Szolga=Biro Urnak fel jelentettem nem különben helybeli Doctor Urnak is; ennek következésébenn Te[kin]t[e]tes Szolga Biro Urnak rendeléséből én és Beretzk Péter Doctor Urral ki mentünk a' Tiszteletes Beretzkné asszony tanyájára a' hol is szemünk lattára a' tanyán levő kertnek árkából Beretz Péter ki ásta azonn kis gyermeket mellyet oda ugyan eő temetett az előtt egy holnappal, a' meg talált kis gyemeket magunkal haza hozván tegnapi naponn Doctor Ur meg vizsgálta, miképpen találta adando visum repertuma meg fogja mutatni. Mely is bővebb meg vizsgálás vegett ezennel a' Tekintetes uradalmi Úgyészi Hivatalnak által adatik. Vásárhelyen 14^a Jan[uár] 827. Josef Keretzhy Város Kapitánya által.

*

Visum et Repertum

1827^{ik} Esztendőnek Januarius 11^{ken} Berhidaý Város Kapitány Úr, és az én jelenlétemben Özvegy Beretzkiné Asszonynak Tanyáján lévő árokban négy hét előtt Fiátul Pétertől el temetettve egy kisded Gyermeke ki ásott, melynek meg vizsgálását és fel bontzolását f[olyó] eszt[en]dei Januarius 12^{kén} véghez vittem 's találtam, hogy a' kisded erős test alkotású és ritka nagyságú Férfiú gyermek vala — A' külső résziben semmi hiba nem volt észre vehető, agyagos földel a' melyben mezítelen el volt ásva, be volt fedve a' Fő koponya és a' mellyre valami[n]t őszve volt nyomva a' tehertől, a' mi rajta feküdt, — a' köldök zsinórja 6.-7 hüvelknyi hosszúságú volt mely meg nem volt kötve — A kezdődő rothadásnak jelei voltak a' szag, orrának el rothadása, és a' külső hártjának /:Epidermisnek:/⁶⁰⁷ nemelly helyeken könnyű el válása. —

Ki nyitván a' mely Üregett az egészen a' tüdőrül el foglalva találtam, a' nagyobb vér edények és a' szív üressen voltak, a' Tüdő nagy könnyű és leg kisebb hólyagok sem találtattak rajta mellyet vízben téven le nem üledett.

A' Fő koponyában semmi vér kiöntésnek vagy vér sokaságának, hanem inkább az ellenkezőknek jeleit észre vehettem — Jelen létemben Keresztes József m[anu] p[ropria] Város Kapitányának

Mind ezekből az következik t[udni] i[lilik]

⁶⁰⁷ Epidermis = a bőr felső része, felhám (és nem hártya!)

1mo A' kisdednek Testi alkotásából 's nagyságából hogy minden bizonnyal a' meg szülésig az anyja méhében élt légyen.

2mo A' Fő Koponyának, szívnek, és e nagyobb vér edényeknek mivoltából hogy a' meg szülés alatt a' kisded meg nem halhatott, ezeket erőssíti a' Tüdőnek állapotja is, melybe a' kezdő rothadás nem egyebet okozhatott, mint ezeket az említett változásokat, melyeket lélekzet vétele a' meg szülés után okoz, a' mellynek mind jelen voltak.

A' mi a' halálnak nemit illeti melybe a' kisded meg halt az vér edények üressége és köldök zsinórnak állapotja leg hihetősebbé teszik azt hogy a' vér elvesztése okozta volna a' kisdednek halálát.

H[ód] M[ező] Vásárhely 31^{ik} Januar 827. Toppertser Tamás m[anu] p[ropria] az orvosi Tudományok Doctora.

*

1827^{ik} Esztendei Karátsony Hava 3^{ik} 's több napjain[...] Posta Ferentz Uradalmi Fiscalis[...] *vádiratot fogalmazott:*

[...]a' vasban fogott hajadon személy még a' múlt 1826^{ik} Eszt[endő]ben Vásárhelyi lakos Beretz Péter nőtelen sorsú emberrel búja szerelmet folytatván; annak a' lett a' következtése hogy teherben esvén a' múlt Eszt[en]dei Karátsony hava 22^{ik} regveli 5. orakor Férfi gyermeket szült[...] szülöttjét rongyba tekergetve egy ládaba vetvén, meg fullasztotta[...]

Hivatkozott az 1723 évi 11ik Törvény Cikkelyre és a Hármask Törvény Könyv 1-ső Rész 15^{ik} Cikkelyére, és ezek értelmében:

[...]a' vassban fogott gonosz személyt, meg érdemlett büntetésére, másoknak pedig üdvességes példájára az élők száma közül a' Hóhér pallossa által ki töröltetni[...]

*

B

1827^{ik} eszt[endő] Bőjtmás Hava 22^{ik}én H[ód]m[ező] Vásárhely Várossában e' következő Önvallás vétetettki:

1^a Mi a' neved÷ 's a' t :

ad 1. Martsó Judith 16 eszt[endős] Ref[ormátus] Vásárhelyi — meg esett Személy.

2^a Vald meg igazán, hogy miért vagy fogva?

ad 2. A' múltt Kartásony előtt való Csütörtökön estve, a' mint a' Padlásról tsőrör [csöves] Kukoritzát hoztam volna /:Beretz Péterné asszonyságnál lévén szolgáló keppen:/ nagyon rosszul lettem, 's panaszkodtam de nem tudtam, hogy mi a' bajom, 's azután Péntekre virradóra 5. ora táján egy fiú Gyermeket szültem, de nem élt az, mert egy nyikkanását sem p[edi]g leg kisebb mozgását sem tapasztaltam, 's azután minekutánna kipihentem magamat, a' földről, a'hol lett, fölvettem 's egy kötő darabba bele takargattam és a' Kutzkóba tettem, megtudta ezt az asszonyis, de nem tudom, hogy megnéztee' a' Gyermeket vagysem, hanem, ottan, járt, a' Tseléd szobába, 's azután reggeli harangozáskor haza jövé az ifjú Beretz Péter Gazda, akitől való vólt a Gyermek, ez a' Gyereket által vette 's valahová ellvitte, 's minthogy kiderült most már aztis tudom hogy a' Tanyára mert oda ment akkor Kotsin — de én akkor még nem tudtam.

3^a Kivette=ell tőled azon Gyermeket — ki vágta=ell a' Köldök 'sinórt és bekóttetetté az azután÷

ad 3. A'mint a' földön ülve szültem magaba szakadt=ell a' köldöke, 's minthogy ottan senkisé volt, s én magammal jótéhetetlen voltam tehát azt senki sem kötötte be — én, a'mint fölvettem aztis láttam, hogy közepe táján szakadt=ell, de nem tudom hogy megszokták kötni — mert azt meg nemis hallottam.

4. Mikor estél teherbe?

ad 4. Most esztendeje, így a' Bójtbe lehetet, a'mikor először, a' mint a' Padlásra fölmentem Tojásért utánnam jött Beretz Péter 's akkor először tsallt meg 's azután többször is voltamvéle a'mikor megsalhatott — 's Kukuritza éréskor éreztem meg hogy viselős vagyok, mert a' Hasam nyölt 's kemény volt : egyébből nem tudtam.

5.⁹ Közösülés idejét azon idővel, amellyben méhedbe a' Gyermekeket meg érezted — és azzal, a'midőn ellszülted őszve vettvén, azt lehet kihozni, hogy a' Gyermeke éretten volt, 's te azt vagy magad, vagy más által megölted, tsak hogy titkot tsinálhas belőlle, azért valjál igazán:

ad 5. Igaz lelkemre mondom, hogy halvavolt én nem bántottam más sem bántotta senki, nemis titkoltam semit, tudták azta' Háznál mind.

6.⁹ Kikváltak akkor a' Háznál, a'mikor szültél+

ad 6. Az asszony — Tóth Judka Szolgáló — 's azután tsak hamar hazajött Péter Gazdais.

7.⁹ Orvos Urnak Bizonyítványa, a'ki Magzatodat megvi'sgálta, egyenessen oda mutat, hogy elő gyermeket szültél — azért még egyszer intlek, valj igazan hogy miképpen történt azon Gyermekeknek halála+

ad 7. Nem lévén reám senkinek gondja a' Gyerek könnyen meghalhatot a' hideg földön — de én legkissebbet sem tapasztaltam, hogy élt volna; mihelyest tsak annyi erőm lett, hogy lábra álhattam, mindjárt fölvettem, egy kiss kék kötő darabba takargattam, és a' kutykoba tettem — otthagytak engemet magamba, világot sem gyútottak[...]

1827. május 14-én vallomásához hozzátette, hogy:

[...]regveli 5 orakor szülte gyermekét, és a' mint a' földről fel-vette, 's el-tette, mindjárt bé jött a' Szolgálló, és az-is meg-nézte, de a Sem találta élőnek lenni[...]

*

1827^k eszt[endő] Május 11^{kén} H[ód]m[ező] Vásárhelyen e'következendő
Önvallás

vétetett ki u[gy] m[int]:

Hogy hivnak 's a' t :

Toth Judka Bétsi György obsitos Katona Felesége 23. eszt[endős] Ref[ormátus]
Vásárhelyi Paraszt személy[...]

.....

[...]az Asszony szobájába 9. órákor lefeküvén, Martsó Judka nem jött=be, hálni, — hanem a' hideg Tseléd házba maradt, holott őis bent szokott hálni az asszony szobájába — 's a'mikor kétízbenis érte küldött az asszony mindég azzal mentegette magát, hogy fáj a'feje 's nem jött be, aztis izente nékie azasszony hogy habenem akarjönni mennyen haza, szép hóld világ van — de hazasem akartmennni. Reggel 6. órákor fölkelvén az asszony, mindjárt bement hozzá, 's aztkérdetettőle Hogyvagy nagy beteg? akiketis azt felelte, hogy a' Feje fáj — azután fölkeltt, bement ágyalni 's arokkára ült — 's minthogy nagyon halovány volt, tehát ismét tudakozta tőle az asszony hogymiért olyan fakó? — de ekkor a' főfajást adtaokúl, azomban én abba a' hideg szobába a'hol Martsó Judka hált, a'keszkenőmet keresvén — a'kutykoba lévő Ládájából vettem ki, de az ő rongyos kötőjébe valamit észre vévén, a'mint meg néztem nagyon megijedtem látván hogy egy kisedet férjfiú holt Gyermeke, melyet elejénte Malatznak véltem a' Ruhán által — 's azután azon módon otthagyván azon Gyermekeket a' ladába a' hogy volt betéve, de be nem tsukva — nemszoltam senkinek, mert azt tudtam hogy tudja az asszony; azomban már ekkor az asszonynak a'fija Beretz Péter is hazajövé a Rétről, otthon volt — 's azután délfele azifjú Berecz Péter Gazda kiment a' Tanyára, Martsó Judkát p[edi]g azifjú asszony hazaküdté : hanem a' Gyermekekkel mit

tsináltak, azt nem tudom, mert a' Tóra voltam 's a'mikor vissza jöttem, már Berecz Péter nem volt otthon — más nap p[edi]g bele tekintvén Martsó Judka Ládájába, már a' Gyereket nem láttam ottan, az a rongyos kötő p[edi]g, a'mellybe belevolt takargatva a' Gyerek, a' Kutzkoba volt.

Költt Vásárhelyen mint főntebb

Kováts István Urad[almi] fisc[alis] actuarius által.

*

Itéltetett:

[...]terhes voltát titkolván, szerencsés szüléséről 's szülőjének fel-tartásáról természetes Kötelessége szerint is gondoskodni elmulasztotta, ezen vetkes elmulasztásáért a' mit ki állott 9 hónapig tartott fogságának bétudása mellett még egy esztendei, 's hetenként 2 napi böjtel, de vas nélkül töltendő rabságra kárhoztattatik.

397. A kútba ölt újszülött

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 278. (D. 4. pör.)

Anno 1827. Dec[ember]

A

Történet

E folyó hónap 17^{kén} valamely bizonyos hír után fel hívtam Fejes Pál Leányát Annát, Kit is Doctor Urnak távol létébe, két examinatus Bábák⁶⁰⁸ által meg visitáltatván a' nevezett Leányt úgy találták, hogy ő néki ez előtt kevés idővel gyermeke született, melyet ő mind a' visitatio előtt, mind azután nagyon tagadott. De midőn a' Bábák mind az én, mind az edes Annya jelen letükbe mellyéből telyet fejtek ki, tagadni nem lehetett, és én tsak azt kerestem hogy a gyermeket hova tette, annak utánna kevés időre azt is megmondotta, hogy a gyermeket Csáki István vitte el, mint a' kiről való volt, és hova tette, nem tudgya; Csáki István pedig már ez előtt egy holnappal meg halván el temettetett és mi úgy gondoljuk hogy azon kis Fiutka, a' kit mi a közelebbi mult esztendőbe[n] December utolyan a' kútba találtunk, mivel ezenn kút igen közel esett hozzájuk, a' volt. Mely is bővebb meg vizsgálás végett ezennel a' T[ekin]t[e]tes uradalmi Úgyész Hivatalnak által adatik Vásárhelyen 19^a Jan[uár] 827.

Keretzhy Josef Város Kapitánya által.

*

A vádiratban Pósta Ferenc ez alkalommal is pallós általi fejvesztést kért.

Részletek az ovosi vizsgálati levélből, amely a kútban talált gyermeket jellemezte:

[...]Az említett Kisdéd, érett férfiu gyermek vala[...] az nyaknak bal oldalán azon tájon, a' hol a' nagy vér edények találtnak, egy mély benyomás. A' Köldök Zsinor 6-7 hüvely[k]nyi hosszú[...] Kinyitván a' főkoponyát, azt telli kiöntött vérel találtam, melly vér még folyó állapotban volt.

Ezek az fel számlált Környülálások, erőszakos halálnak végbe menetett jelentenek : melly nemire nézve, meg fújtás által okozott véres szél ütés volt[...]

Toppertser Tamás az Orvos Tudományok Doctorra.

*

D a református egyház igazolása volt arról, hogy [...]Ujj Utsza lakosa Csáki István 35. eszt[endős] pokolvar⁶⁰⁹ áldozata lett 1826 decemberében.

*

C

⁶⁰⁸ Examinatus bába = vizsgázott bába.

⁶⁰⁹ Pokolvarr = Anthrax = lépfene.

1827^{ik} Boldog Asszony Hava 20^{kán} H[ód] M[ező] Vásárhelyen a következő
Önkényes vallás vétetett ki u[gy] m[int]

1.^a Mi a' neved ? 's a. t.

Fejes Anna 17. Esz[ten]dős Ref[ormatus] Vásárhelyi meg esett személy Paraszt.

2.^a Miért vagy fogva?

Karátsony előtt még két héttel Hétfőn estve egy gyermeket szültem kívül a' kotsi színbe; a' mikor pedig ellment töllem a' Gyerek, Csáki István, a' kitől való volt a' Gyerek, éppen arra jött, mert keresztül szokott az Udvarukon járni mint szomszéd, 's föl vévén a' Gyermekeket, azt mondotta hogy ne mondjam meg senkinek hogy Gyerekem lett — mert nem életre való 's valahová el vitte — én akkor elszédültem, de a' mikor vissza jött, kérdeztem hogy hová tette, de csak azt felelte hogy jól el tette; Idején [nem] is lett az meg, mert nem is erzettem még, nem is láztott rajtam semmi, magam sem tudtam, hogy viselős vagyok, mert még a' mikor meg lett előtte való vasárnap is Gójdár Páléknál lakodalomba voltam — hanem akkor hétfőn le tört a' Lajtorja foga alattam 's leestem — azután mindenem fájt, 's amikor este odabé ettek, én ki mentem, 's úgy lett meg a' gazos földön.

3.^a Mikor lettél viselős?

A' múlt nyáron meggyg éréskor, a' mikor mind a' szőlőkbe voltak, 's magamba maradtam.

4.^a Azon gyermek, a' melyet te szültél, a' hózzátok közel eső Tó aljon lévő Kútba, a' múltt ujj esztendőt meg előző napon találtatott meg, s ottan nem sokáig lehetett — azomban Csáki István, a' kiről azt mondod, hogy azon Gyermekeket el vitte — ujj esztendő előtt tized nappal halt meg, és így vallomásod nem lehet igaz, azért valjál igazán!

A' mikor én Karátsony előtt 2. héttel lebetegedtem, még akkor Csáki Istvánnak nem volt semmi baja, 's akkor mindjárt ő vitte el a' Gyermekeket — a' mikor pedig a' kútból vették ki azt a' Gyereket, már akkor nem volt semmi bajom, mert föl jártam a' Piartzon is voltam 's hallottam hogy letek ottan Gyereket, de mint mondják, az nagy Gyerek volt, és így nem az enyím volt az, mert az enyim kitsike volt, nem is láztot rajtam mikor viselős voltam, 's úgy tartom hogy időtlen volt[...]

Fogva nem volt, vagyona nincs.

*

Itéltetett:

[...]Az Allpörös ezen vád alol a' probák hijjánosságából fel-mentve szabadon bocsátatik.

398. A vérfertőző kisdedgyilkos

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 276-277. (D. 1. és 2. pör.)

Anno 1827. dec[ember].

A pörből csak az ítélet maradt meg:

[...]Simon Julianna 1^{ső} és Borsi János 2^{ik} rendű Alpörösök, amaz ugyan mint Gyermeke vesztő 's vér fertőztető, emez pedig mint ugyan csak vér fertőztető s egyszersmind Házasság Törő 's vassban fogottak ellen támasztott Főben járó Pere mellyben

Itéltetett

Az első rendű vassban fogott Simon Julianna[...] ön vallásában el ősmérvén az Istálloban természetes szüksége végzése végett magát bé zárta és ottan egy holt Leány Gyermekeket szült, míneikutánna a'[...] hiteles orvosi Bizonyítványból ki világosodva az, hogy a' született Gyermek vallása ellenére nem halva, hanem elevenen jött a' világra,

hogy tovább annak halála a' köldök Zsinór elvágatása által történt vérnek elfolyásából következett, ugyan azon vassban fogott gyermeke szánt szándékos meg ölésével nyilvánagos, és leg nagyobb gyanújában esett, annál inkább hogy Gyermeke köldök Zsinórját el vágván a' szükséges kötést meg tenni el mulasztotta[...] Próbák elégtelenségéből a' szán[t]szándékos Gyermeke ölés terhétől fel oldoztatik ugyan, tekintvén azomban azt, hogy nem csak terhét titkolta, hanem az istállóba közbe jött elzárakozással is gyermeke halálára nyilván okot nyújtott az illy nagy tekintetű vétek sullyában meg bíraltatik — ellenben a' vér vertőztetés eránt noha aztat maga elősmérte részszerént azért, mert harmadik személy meg kimillése tekintetéből ön ellenére is nem igaz vallást tehetett részszerént pedig azért mert meg marasztalása nemű nemüképpen állított Bűntársa kárhoztatását is magában foglalná fel mentetik — és rabságának bé számítása mellett nyomorult [testi] alkotása testi büntetést ki zárván, még egy esztendei vas nélkül, de [hetenként] két napi böjtöl töltendő fogságra ítéltetik : a' második rendű vassban fogott pedig ki egyedül amannak próbát nem tevő állításával terheltek a' Próbák hijjanyosságából szabadon bocsátatni rendeltetik.

**399. A lány állva vetélt az úton, és magzatát átlépve, tovább ment
CSML. SZF. IV. A. 53. a. 12.: 312-339. (D. 35., 36. és 37. pör.)**

Anno 1828. Ápr[ilis]

Mi Sámsoni Bírák És előll Járok Ezen Levelünk által adjuk tutára Tekintetes Fő Fiskális Urrunk nak Vásárhelyen hogy Sámsoni Lakos Magonyi Mihály nak haj[a]dony Léánya meg esset és mán Kétt hete miota a Gyermeke el sikasztota amejet ugyan csak meg is vallott előtünk amelynek nagyobb Bizon ságára az hej béli bábákal meg nézetünk és valo ságos nak va[ll]ják mert mind a tsötséből téj gyön mind egyéb a' lapotya mutatya hogy gyermek volt benne de az anya azt vasa hogy semit setud benne és egy öreg aszony dulonénevezetű isvilágosságra jött hogy az alat akétt hét alat Kétzer vagy három szor meg kente miutamán agyermeke kiveszet belölle Ijen modon minem hihetyük hogy az annya és az öreg duloné netudnának valamit mert az kezük által keletett elveszni agyermeke nek Már most bekisirtetük volna denem aravalo hogy ide gyöhesen Sem gyalog sem kotsin hanem különös helyet Rendel tetem néki ahol bábának ismeg Paratsoltam hogy gongyátviselje[...]

die 15^{kén} ezen fojo holnapnak 827 dik Én

Szabo Istvány Bíró

És Juhász Ferencz Eskütt Jelenvoltak.

*

1827^k eszt[endőnek] Karatsony hava 27^{kén} H[ód]m[ező] Vásárhelyen e'követkesző
Ön=Vallás vetetett=ki ú[gy] m[int]

1. Hogy hívnak 's a' t+

ad 1. Magonyi Örzsi 17. eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus] Sámsonyi Kertész Magonyi Mihály megesett Léánya.

2. Miért vagy fogva?

ad 2. A' jövő Vasárnap lesz 4. hete amint déltájon, az édes anyám Házához, Lengyel Rúzsához mentem volna, hirtelen megfájult a hasam, 's álva ellment tőlem mintegy 4. hólnapi Terhem — ami csak hamar megesvén, úgy hogy senki sem vette észre — azután vissza mentem, 's otthon le ülven a' vér ment tőlem — kérdeztékis hogy mívelt+ — De nem mondtam. Az édes anyám kenetettis Dulónéval, vagyis Setén [máshol Sötény] Jó'sefnével — de nem tudták hogy mi a'bajom — jól lehet az Anyám tudta hogy megestem 's azzal fenyegetett, hogy elltsap.

3. Mikor estél teherbe, vagyis inkább mikor éreztél először, hogy viselős vagy+

ad 3. Makai Vásár után két héttel, amely Vásár az Er‘sébethi előtt szokott tartattni, — a‘mint Makai Molnár Mihály Tanyáján pénzért Dohányt szedtünk a‘nénimmel, estem=meg — ‘s azután egy holnap múlva vettem észre, hogy viselős vagyok, mivel a‘ természet ellmaradt — ‘s nem jártt.

4. Mitől ment ell tőled a‘ Gyermeke vald megigazán:

ad 4. Az előtt egy héttel Miska Bátyámmal a‘ malomba levén — Kerekes István előtt fölfordultunk, ‘s azután valamígsak ellnem ment tőlem a‘ Gyerek, mindég beteges voltam.

5. Eltt e‘ azon Gyermeke vagy sem a‘melly tőled, a‘ mint vallod, ellment — ‘s hol van az?

ad 5. Nem volt az élő — én ott hagytam azon módon az úton, melly a‘ Kertészek közt visz — Bálint György háza irányába; nem tudom mi lett belőlle.

6. Ez bizonyossan hazugság, mert azt valaki tsak észre vette volna — azonba[n] nints nyoma, hogy reá akadtak volna azért Valjál igazán÷

ad 6. Én nem hazudok, mert az úgy esett.

7. Hát az anyád hogy tudta meg, hogymegestél÷

ad 7. Láttá, hogy vastag voltam.

8. Miért nem jelentetted valakinek állapotodat, ‘s miért nem mutattad meg valakinek Gyermekeket, ha mindjártt idétlen vóltis az?

ad 8. Nem mertem, mert az édes Anyám mindég Szidott[...]

Büntetve nem volt, vagyona nincs.

Kováts István Urad[almi] Fisc[alis] actuarius által.

*

Tekéntetes Fiscalis Úr!

Legközelebb múlt December Holnapnak 27^{ikén} irott és hozzám küldött hivatalos Rendelésének következésiben, a Sámsoni Kertészek Biráját el hivatván Néki meg hagytam hogy maga mellé vevén egy Eskütt társát, Magonyi Ersébeth meg esett személytül el ment Gyermekeket Balint György Nevő Sámsoni Kertészek Háza irányában nagyon vigyázva meg keressék akik is aki adott Rendelést szorgalmatosan tellyesítvén, azt felelték, hogy Eők a nevezett személytül el ment Gyermekeket meg nem találták, Melyrül ezennel tévén Hivatalos Tudósításomat, magamat Úri szívességében ajánlván Nagy Tisztelettel maradtam tekintetes Fiscalis Urn[a]k

Sámson 1^{ső} Január 828. alázasat szolgálja Wildsch Antal.

*

Őn Vallás

Mi a‘ Neved÷ ‘s a‘ t:

Magonyi Mihályné, Lengyel Őrsébeth 60 eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus] Vásárhelyi Születés — Sámsoni Kertész felesége.

Miért vagy fogva÷

Azért, hogy a‘ Leányom Őr‘sébeth viselős lévén, a‘ mint a‘ Biró előtt vallotta, egy két okolnyi nagyságú gyerek ment=ell tőle. — de nekem nem mondotta, mert nekem tsak azt mondotta, hogy a‘ vér fújtafő, az akadtmegbenne, ‘s azment ell tőle: oda hívtam osztán Dúlónét, hogy kenne meg majd jobban takarodik tőle a‘vér, de a‘ Tsetsit meg nem néztük, ‘s tsak azzalvóltunk, hogy Vér ment tőle.

Mitől ment ell a‘ Gyermeke÷

Nem tudom — ha tsak attúl nem, hogy a‘mikor az előtt a‘ Bátyával amalomba vólt tehát fölfordúltak — ‘s a‘ nagyobbik Leányom mondotta, hogy azúta mindég darvadozik[...]

Költt Vásárhelyen 27. Xbris 827.

Kováts István Urad[almi] Fisc[alis] act[uarius]
Büntetve még nem volt. Háza és 2 rossz lovuk volt a vagyonuk.

*

Önkényes Vallás

Mi a' Neved+ 's a t :
 Özvegy Setén Jó'sefné Gál Borbála 82. eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus]
 Sámsonyi Kertészné.

Miért vagy fogva+

Magony Mihály Leánnyát mint szomszédjók megkentem, az Anya Kérésére, 's azt mondotta a' nevezett Leány, hogy a' hasa fáj — 's Véres volt — de nem nézhettem meg igazán — mert nem hagyott igazán magához nyúlni[...]

Tebizonyossan egyet értettél Magonyiékkel, 's valamivel kiűztétek leányokból a' Gyermekeket, csak valj igazat.

A Krisztus Jézus, hite segítsen hatsak tudtamis benne valamit[...]

Költt Vásárhelyen 27. Xbris 827. Kováts István actuar[ius] által.

Büntetve nem volt. Csak háza van.

*

Itéltetett

A' vassban fogott Magonyi Erzsébeth önkényes vallása ellenere sem annak hogy ő elő gyermeket szült volna, sem annak, hogy azon szülemény el-sikkasztásában akar Magonyi Mihályné, akar Özvegy] Söten Jósefne eszközök lettek volna jelei elő nem terjesztetvén, az Rendes Perbe való foggattatásokal ugyan felhagyattatik : Magonyi Erzsébethnek azomban azért, hogy bár üdőtlen szüleményét is a' temetéstől termesztetlenül meg-fosztotta, az eddig ki állott rabsága büntetésül be-tudatik, Magonyi Mihályné, és özvegy] Söten Josefne pedig ezen vád alól a' probák hejjánnosságabol fel mentettnék.

400. A hajadon kitekerte fattyúgyermekének nyakát és az árnyékszékbe dobta

CSM. SZF. IV. A. 53. a. 12.: 502. (D. 130. pör.)
Anno 1829. márc[ius].

A

Történet le írása.

1826.⁶¹⁰ Esztendőben folyó Majus Hónak elein Csongrádi lakos Nasch Moritz Izraelita bizonyos Luli Erzsébethet mint hajadon Leányt gyermeke mellé száraz dajkának⁶¹⁰ meg fogadta; — azomban történtt folyó Hónak 14^{kén} éjtzaka Luli Erzsébeth meg betegedett, és hajnalban a' Ház előtt kin feküdt; a' mikor Polyák Gergely házi gazda fel kellvén, mindjárt gyanakodott, a' körülálláshoz képpest, 's kezdett az udvarában vizsgálódni, és ugyan csak s. v. az Árnyék szék mellett rendkívül való vért látot, azon meg ütköztvén, az árnyék széket vizsgálta, mellyben darabb hoszú forgás fát, 's vért látott, mellyekből egyenessen azt vélte, hogy Luli Erzsébeth hajdon Leány bizonyossan gyermeket szülvén, az árnyék Székbe vetette volna; Nasch Moritz Lakójának pedig Felesége az előtt meg gyermekeztvén, a' T[ekintetes] N[emes] Var[me]gye Bába Aszonya oda járt, a' hová éppen akkor is el jöven, a' nevezett Házi gazda azonnal panaszolta a' dolgot néki, hogy Luli Erzsébeteth vizsgálná meg, ne talán gyermeket szülvén, el ölte volna. a' Bába Aszony meg vizsgálván, azonnal látta, 's

⁶¹⁰ Száraz dajka = a/ nem anyja a gyermeknek, de szoptatja és gondozza. b/ Nem szoptatja a gyermeket, csak anyjaként gondozza.

tapasztalta, hogy gyermeket szült, ki a' helybéli sebb orvos Úrnak fel jelentvén, a' leány kérdőre vétetett, 's utobb meg vallotta, hogy üdőtlen gyermeket szüllvén, 's az árnyék székben vetette; melly esetben a' Biróság által Nagy János, és Kádár György Tanácsbéli Eö Kegyelem ki küldetvén, a' hol jelenlétekben az Árnyék székéből a' szép nagy Leány gyermek a' ganaj közzül ki vétetett, a' Bába által fel mosatván, sebb orvos Úr magához vitette a' hol a' Kisded Leány Gyermeke a' kétt Tanács béliék előtt fel is bontatott, mellyről szölvő Visum Repertum sub. A. ide mellékeltetik.

Költ Csongrádon 14.^a Maj. 826.

Feljegyzette Hajos Imre

Csong[rádi] Not[á]r[ius]

*

Visum Te Repertum sub B

Ezen folyó 1826: Esztendőben Majus holnapnak 14: Napján reggel 5 orakor, Lebenstain Borbála Tekéntetes N[eme]s Csongrád Vármegye Bábája nekem aszt jelentette; hogy bizonyos Luli Ersébeth gyermeket Szült, és aszt el rejtette;[...] meg vallotta, hogy ő egy időtlen gyermeket szült, és aszt az Árnyék székbe vetette, [...]az Gyermeke azon árnyék székben meg találtatott, én a' gyermeket a' jelenlévő Bábával meg mosattam meg vizgáltam Külső, és Belső részeit, és aszt találtam: Az nyaka jobb felé ki völt tekerve, az belső részei fel bontolás után, meg mutatta az Tüdőjét vízben tévén mivel a' fejül a' vízen lebeget; hogy elevenen épen Keletett születnie, mely Probáim által aszt bizonyíthatom, mint hogy az Gyermekek elsőben az Anya jobbra ki tekerte a' Nyakát, azután pedig az árnyék szék otsmányságába bele nyomta, ezek által okozta valóságosan halálát[...]

Május Holnapnak 14.º Napján 1826 : Esztendőben

Verner András Te[kin]t[e]tes N[eme]s Csongrád vár[me]gye sebb orvossa.

*

C

826^{ik} eszt[endő] Sz[en]t Iván hava⁶¹¹ 19^{ikén} H[ód]m[ező] Vá[sár]hely Várossában kivétetett

Önkényes Vallás

1.º Mi a' Neved÷ 's a' t :

ad 1.º Luli Ersébeth 25. eszt[endő]s R[ómai] C[atholikus] Csongrádi születés — meg esett Paraszt személy, és szolgáló voltam.

2.º Miért fogattattálbe, vald meg igazán:

ad 2.º Én meg=vallom, hogy a' múltt Pünkösöd Vasárnapjára virradóra belső fájdalmakat érezvén — a' Gazdám Mórítz 'Sidó Szolgálóját Rimótz Pannát, úgy nem különben a' házi Gazda Polyák Gergelynek=is Szolgálóját Pernyés Klárát kikk az udvaron háltak, kimenvén hozzájuk, megkértem őket, hogy mennyenek Verner Úrhoz, akiottan Csongrádon orvos — 's hívják=ell, mert rosszul vagyok — de Rimótz Panna aki én vélem völt, szolgáló, még aztfelelte majd jön az egy Czudar Szolgálónak, 's egyik Sem ment — azután ellmentem a' Ház hátamegé 's ott Gyermekeket Szültem a' nagy kínok között azt semtudom mit tsínáltam elejénte bögttem ordítottam, mint azoktalan állat, 's mégsem jött senki segítségemre — Azután eszemen kívül lévén, azt Sem tudom mit tsínáltam 's a' Gyerek hova lett, tsak akkor láttam hogy Árnyék székbe vetettem, A'mikor onnét kivették 's megmondották. —

⁶¹¹ Szent Iván hava = június.

3^{or} Az jön=ki ellened, hogy te magad=is jóltudtad, hogy magzatodat azÁrnyék=székbe vetetted — mert arra tsak a'te megvallásod után akadtak, 's úgy vették ki onnét — azért valjál igazábban÷

ad 3^m Amikor kérdezte Verner Úr, hogyhova tettem, azt feleltem, hogy hatsakaz Árnyék székbe nem vettem a'nagy kínba, keressékott, s megis lették.

4^{et} A' Seborvosi Visgálatról szóló Bizonyítvány szerint, az ön általad szültt — 's árnyék székben vettetett Leány Gyerme[ne]k a' nyakais jobbfelé kivólt tekerve, hát ezt te tselekedted e' 's miokból÷

ad 4^m Azt én nem tselekedtem — hatsak akkor nem esett, amikor bele hajítottam[...]

.....
ad 6um Amikor eszemre jöttem eleget sírtam, halehetett volna megfordítottam volna, de hiszen hogylehettem volna én olyan, hogy szántsándékkal bajt tsináljak magamnak[...]

.....
8^{et} Hány óra tájban szülted meg a' Gyermekeket÷
ad 8.^m Éjfél után két óra tájba.

.....
10^{et} Mikor 's kitől estél teherbe÷

ad 10.^m A'múltt esztendőben Nagy boldog Asszony⁶¹² tájba — Kováts Pál Posta Legénytől — a'kimost Comissárius Úrnál Béres, 's a'kivel a' Posta Mester Úrnál két esztendeig együtt szolgáltam; minthogy azal bízottott hogy elvesz.

11^{et} Te a' Seborvos előtt azt vallottad, hogy azon Gyerme[ne]k időtlen vólt, p[edi]g ezen mostan tett feleleted szeréntis, de a' Seborvosi visgálatnál fogvais az érett szülés vólt — 's annál fogva vald meg igazán, hogy miért állítottad azt időtlennek÷

ad 11^m Nem tudom én vólte', nem vólt üdőtlen — azt sem tudom én hogy vóltam, 's mit beszéltem[...]

Vagyona: [...]nintsen egyéb a' Ruhámon kívül. *Büntetve nem vólt.*

Május 14-én még azt kérdezték tőle, [...]hogy életben vólt a' gyermek mikor megszülte? Azt felelte, hogy azt nemtudja, mert sötét vólt nem látta[...]

Jegyzé Posta Ferentz Urad[almi] Fiscalis, és a T[ekintetes] Uri Szék Jegyzője.

*

A' 130. Szám alatt

Fel-olvasatott, 's ki hirdettetett a' Fő Meltóságos M. U. Cancellarianak 1829^{ik} eszt[endő] Januarius Honap 16^{ik} napján Bétsben költ kegyes Le-írása, mely szerint Luli Erzsébeth Rabszemélynek a' reá szabott 150. korbátsok helyett fel-esztendei rabság rendeltetik.

Végeztetett:

A fel-olvasott, és ki hirdetett ezen H[ivatalos] Le-írás Luli Erzsebethnek megmagyaráztatván, az Zsinor mertekül, és tellyesítés vegett azUradalmi Fiscalis Hivatalnak ki adattatik.

*

Orvosi Bizonyítvány

[...]Lulli Ersebeth[...] a' nevezett Tömlöczben el szenvedett több nevezetes betegségek következésében, kik életét is több ízben leg nagyobb veszedelemben hozták; most olly gyenge egészségel, és test a'lkotásal bir : hogy sem most, sem jövődőben leg nagyobb veszedelem nélkül, valami testi büntetést el nem szenvedhet.

⁶¹² Nagy Boldog Asszony = augusztus 15.

H[ód] M[ező] Vásárhely 15. November 828.

Toppertzer Tamás T[ekin]t[e]tes N[eme]s Csongrád Vármegye Tiszteletbeli
Physicus, és Vásárhelyi Uradalomnak Orvosa.

*

A csongrádi plébános nem adta ki az úriszéknek a lány keresztlevelét, mert a megkereszteltek anyakönyvében nem szerepelt. (A „pogányság” ebben a korban igen különös.)

*

Sub D. Tanúk Vallása

1^{ik} Tanu Piti Tóth Panni de Rimótzinakis tsúfolnak 17 eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Naisch Mórítz Csongrádi Kereskedő szolgálója — hajadon — valja.

[...]éjfélt után 1. órákor oda jött hozzánk Luli Ersébeth az Asszonyom Dajkája, arra kért bennünket, hogy mennyünk Verner Úrért mert has rágása vagyon és köldök Tsömörje[...]

Naischné azt felelte neki, amikor jelentkeztek nála, hogy :

[...]egy szolgálónak éjfélt után 1. órákor nemjön ell [az orvos, hanem] tsináljunk nékie herbathét⁶¹³ és melegítsünk nékie földöt a'hasára;[...]

2^{ik} Tanú Pernyész Klári 15. eszt[endős] R[ómai] C[atholikus] Csongrádi hajadon, szolgáló [vallja:...] Lúli Ersébetet kikérdezték 's úgy sülttki, hogy Gyereke lett 's azt a' Pityerébe⁶¹⁴ lették[...]

A kikérdező az orvos és a bába volt.

3^{ik} Tanú Nasch Sarolta — Született Mertzen 20. eszt[endős] hebreá.⁶¹⁵ [vallotta Luli Örszről, hogy]

[...]has fajásról panaszkodván, a' Tanú adott nékie Székfü⁶¹⁶ Theát[...] nem vették észre hogy viselő volt, mert maga nemmondotta, 's a' testének görbesége miatt a' hasa nem láttott nagynak[...] amikor Bábát kellett volna hozatni=is Doctort kért 's mindjajokat abba a' hiszembe hagyta, hogy csak a' Hasafáj[...]

.....

Vásárhelyen 25. Junius 826.

Kováts István urad[almi] fisc[alis] actuar[ius].

*

Az uradalmi fiscalis pallós általi fővesztésre ítéltetését kérte.

401. A megesett lány második gyermekét is megszülte, de az ölben a patkányoknak hagyta étekül

CSML SZF. IV. A. 53. a. 12.: 555. (D. 4. pör.)

Anno 1829. dec[ember].

1829^{ik} Esztendei Karácsony Hava 1^{szö} 's több Napjain[...] H[ód] M[ező] Vásárhely Várossaba[...] Föl vétetett Bünbéli Pöre

Az Uradalmi Ügyésznek mint Fölporósnek

Tompai Anna Gyermek vesztő vassban fogott Allporös ellen.

⁶¹³ Herba tea = zöld levelekből, pl. szederlevélből főzött gyógytea.

⁶¹⁴ Pityere, pityöre = udvari potyogtató árnyékszék.

⁶¹⁵ Hebreá = héber, zsidó.

⁶¹⁶ Székfü = orvosi székfü vagy kamilla = Matricaria chamomilla L.

[...]a' vasban fogott Alpörös Tompai Anna vásárhelyi már ez előtt is meg esett személy folyó Esztendei Bőjt más hava 20^{ikán} búja életének következtetésében ismét Gyermeket szülvén, a' helyett hogy arról mint már tapasztalt személy 's Anya kötelessége szerént gondoskodott volna, azt kívül a' szülés alkalmatlan helyén a' ragadozó állatok 's a' hideg idő prédájára ott hagyta és így annak elvesztését okozni nem ártallott[...]

[...]az Alperes vasban álló Tompai Annát a' felhozott Törvény értelmébe[n], mások példájára 's gonoszságának meg érdemlett büntetéséül hóhér pallossa által az élők számából ki töröltetni [rendelte...]

*

A

Történet Le írása

E folyó 829 Esztendei Februarius Holnap 19^k Napján Tompai Mihály az Feleségével Felyes Ersébetel valami dolog véget Szeged Várossába mentek s. azalat az idő alat az ő Férjet nem ösmerő Menyetske Leányok, akit ők még terhesnek lenni sem gondoltak, meggyerekezett, s a tölle születet gyermeket a Patkányok különös prádályára az Ol színbe a gaz közzé tette mind anélkül hogy valakinek túttára adta volna, s amikor haza érkezett volna az Mostoha Anya Felyes Ersébet látván bátyadságát az Aszonyinak kérdezvén tölle hogy mi balya volna : azt felelte hogy ő vér folyásba van, ebbe ugyan kételkedvén az ő Mostohálya más nap a gyermeket a gaz közt meg is találta a Város Házához fel jelentvén, amit T[ekintete]s Topertzer Doktor ur vizsgálása után úgy talált hogy azon gyermek épen születet hanem az Anya fulytotta volna meg, az ugyan bőveben ki fog tetzeni T[ekintete]s Doctor Úr Visum Repertumából melyre való Nézve ezen fent említet kétség nélkül való gyilkost az ő beteg ágya mia[tt] bé nem fogathatam, hanem csak írásom által a bővebb ellátás s meg vizsgálás véget az T[ekintete]s Ugyeszi Hivatalnak jelentés mellet Rezigálom.

N[eme]s Papÿ Janos

Kapitany.

*

Visum & Repertum

1829^{dik} esztendőben Februariusnak 23ikán egy talált Kisded gyermeknekvizsgálását és fel bontzolását Papi Városi Kapitány Úr jelenlétében véghez vittem, és Következendőket találtam.

Az említett Kisded, leány gyermek volt, éredt mint az hajnak hosszasága, és a' Kőrmöknek Keménysége bizonyítja ; rohdadásnak semmi jeleni[...] A' test húsatúl nagyobb részint meg fosztva, nevezetessen : a Képe, úgy hogy a' nyelve a' száj nyíláson ki tsüngne, a' nyaknak kivált képen bal oldala; a bal karja egészen hibázott, hasonloképen a' bal lábának nagy része. A' köldök zsinór közzel a testhöz el szakítva.

Fel nyitván a' fő koponyát[...], az agy velő fel olvadt állapotban volt.

A' mely üregét ki nyitván, a' tüdőt vérel meg telve találtam, a lehelő tső /:trachea:/⁶¹⁷ tágas a tüdő vágás alatt ropogott — vízbe eresztve le nem ült[...]

A' le irt Kis dednek külső és belső test alkotása olyan volt, hogy az anya méhen kívül életit folytathatta volna[...] a' vérnek sokasága a' tüdőkben pedig meg akadályoztatott léleket vétel által történt halált jelentenek[...]

.....

[...]meg=szülés alatt, vagy az előtt történt; — mint azután erőszakos meg fujtástúl származott — halál[l]ra mutatnak.

⁶¹⁷ Trachea = légcső.

H[ód]M[ező] Vásárhely 1. Marzii 829.

Toppertzer N[eme]s Csongrád V[árme]gye B[eiktatott] Physicus

Papý János Város Kapitánya.

*

C

1829^{ik} eszt[endő] Böjtmás hava 16^{ikán} H[ód] m[ező] Vásárhely Várossában
kívétetett e' Következendő

Önkénti Vallás.

1. Hogy hívnak, hány esztendő, milyen sorsú, 's vallasú vagy+

ad 1. Tompai Anna, 20. eszt[endős] Reform[átus] Vásárhelyi születés — meg esett
szemely vagyok.

2. Miér vagy fogva, valj igazat+

ad 2. Most Csőtörtőkön lesz 4. hete, az édes atyám 's mostoha Anyám Szegeden
lévén sóért, én akkor estve a', Kút mellet, a'jégen eltsúsztam, 's segre esvén nagyon
meg Űtöttem magamat, akkor mindjárt orromon számon jött a vér, úgy hogy, hatsak egy
kitsít köhintetemis, mindjárt kibudgyant, azutan egész éjjel rosszul voltam, a' hideg
mindég lelt örökké ; reggel tűzre valóért menvén az ólba, ottan aludt vér ment tőlem
alúl, a' szemérem Testemből — a' derekam 's hasam fajt 's azontúl azt sem tudom
millelt belöllem, mert tsak a' sok aludt=vérlettem ottan — 's azt sem tudom hogy
mentem vissza a' Házba, — akkor nap haza jövén az atyám 's mostoha anyám, más nap,
a' mint tűzrevalóért ment volna a'mostohám, megtalálta a'Gyermekeket, 's a'Bábát oda
hiván, ez azt mondotta hogy Lány 's idétlen, azis volt az, mertt 22^{ik} hétbe voltam akkor
viselős; — 's e'miatt vagyok itten.

3. Tulajdon szád vallása szerintis tudtat viselős voltodat, s mégis úgyadod elő
szülésed környülállását mintha azt észre sem vetted volna, a'milehetetlen, mert néked
már máskoris lévén Gyermeke, bizonyosan kellett tudnod, hogy szültél, azért ne
tagadjál semit, a'mi megtörtént ; 's vald meg, hogy a' Gyermekek mit tsináltál-

ad 3. Amint Isten hogy fölöttünk van, olyan igaz, hogy hozzá sem nyúltam, s nem
tettem reá' a Kezemet, azt érzettem, láttam is hogy gyerek ment elltőlem, de semmi
mozdulását nem látván, minthogy senki sem volt gyámolításomra tsak ott hagytam.

4. Vólt e' naladon kívül valaki még a' Háznál?

ad 4. Amostoha anyám 3. Kiss leánykája, kettő oskolás, a' 3^{ik} kissebb, és más senki
sem.

5. Ezek közül valamellyiket ellküdhetted volna segedelem után, a'vagy hamár ezt
ellmúlasztottad, mindjárt hírt kellet volna adni mihelyest az atyád, s mostoha Anyád
haza érkezett, mert hiszen így ellkellett mindenesetre a'Gyermek[ne]k veszni+

ad 5. Nem arra valók azok a' Leánykák, 's éppen a'kor az Iskolába készültek,
gondját viseltem volna én, mint a' másoknak, mely mostis=éll, de magammal is jót
tehetetlen voltam, azt gondoltam majd meg láttya a'mostohám, ha kimegy.

6. Amint feladódott ellened, te titokba tartottad viselős vóltodat, ebből is kitettzik,
hogy ellakartad magzatodat sikkasztani+

ad 6. Nem mondtam senkinek, az igaz de nemis titkoltam, nemis láttzott még
rajtam meg, hogy viselős voltam, azt gondoltam majd megadja az Isten, hogy olyan
Szerentséssen lesz meg, mint a'másik.

7. Azis adódott=fel ellened, hogy a Gyermekek amellyet szültél, élő vólt 's
megfojtatott, azért ismét kérlek, valj igazán+

ad 7. Nem volt az élő, mertt tsak észre vettem volna mozgásából, de sem nem rít,
sem nem mozgott, nem élt az, — ki folytotta volna meg, én meg nem folytottam, mertt

hozzá sem nyúltam — ha megöltem volna, megmondanám, mert tudom, hogy az Isten előtt számot kell adni mindenről — más ottan nem volt, mint az anyám.

8. Mikor estél Teherbe÷

ad. 8. Az ősszel, a' mikor az a' nagy szélvész, 's jég esső vótt, utánna nem sokára — de éppen a' napját nem tudom.

9. Vóltál e' már büntetve÷

ad 9. Nem vóltam.

10. Behozadtatásodkor, miféle vagyond vevődtek által töled÷

ad 10. Tsak a' rajtam valóm lévén nem vevődött=ell tölem semi.

Költt mint főntebb

Kováts István Urad[almi] Fisc[alis] actuar[ius] által.

*

A 4^{ik} szám alatt[...]

Itéltetett

[...]azon környüállás, hogy már ez előttis szülvén, magzattyát fel neveli részére mentségül szolgálna, a' gyermek vesztés vádja, 's annak követelt büntetése alól fel oldoztatik ugyan, azomban az, hogy akar élő, akar meg halt kisedét, kívül, a' hol azt meg szülte, ell hagyta s arról[...] a' lehetőségig nem gondoskodott — eddigi hosszassabb letartóztatása nékie büntetésül tudodik.

402. A leány brutálisan meggyilkolta újszülött gyermekét

CSML SZF. IV. A. 53. a. 14.: 357-358. (D. 254. pör.)

Anno 1842. Okt[óber].

1838^{ik} eszt[endő] Karácsony H[ava] 31^{kén}[...] H[ód]m[ező] Vásárhely Városában[...] tartott Úri Törvény Széken

Felvétetett Bünbéli Pere

az Uradalmi Fiscusnak mint tiszti felperesnek Brinzik Er'sébeth — gyermekvesztő v[asba]fogott 's alperes ellen.

[...]Miképpen a' fogva lévő Brinzik Er'sébeth — leányhoz illő szemérmesség félre tétele mellett — magát a' búja 's feslett életre adván — ennek folytában teherbe esett, — 's egy tőkéletesen ki alakított férjfi magzatot szült; de a' helyett, hogy ezt anyailag Szívéhez Szorítsa — fenn maradásáról gondoskodott volna — a' természett Súgárlását semmibe sem véve — 's a' Törvények szentségét feledve — ugyan azt — minek említésére=is minden érzékeny ember borzad — saját kezeivel meg semmisíteni 's megölni nem iszonyodott; amint ez 1.º szám alatti saját ön Vallásából 's 2^{ik} Sz[ám] alatt ide mellekelt orvosi látlet — 's véleményes Bizonyítványból egész világosságra jön[...] Ennél fogva kérné a' felperes Fiscus — érdemlett büntetéseül 's mások[na]k=is elrettentő példaul — hóhér palllosa által kivégeztetni[...]

*

Itélet:

[...]Brinzik Er'sebet Rab Személy a' felette hozott halálos büntetéstől Kegyelmesen felmentetve ennek helyébe — 4. évi, vason köz munkán, szokott hetenkénti 2 napi böjtön töltendő börtönöztetése és az alatt folyvást minden szeszes italoktól vissza tartóztatása rendeltetett[...] Szabadulása jövő 1847. évi Januar 30^{kán} tétetik.

*

1838^{ik} esztendei Martius 21^{én} H[ód]m[ező]vásárhelyen kivett

Szabad vallás.

Mi a' neved 's a' t ?

Brinzik Ersébet 18 eszt[endő] R[ómai] Cath[olikus] helybeli hajadon.

Miért vagy fogva beszéld el körülállásosan?

Az úgy történt : hogy én Kontraszti molnárnál szolgáltam, az asszony, nem tudom miért miért nem a' Bábával megnézetett nem vagyok e vastag? a' Bába azt mondta; hogy vastag vagyok, későbbben ismét a' német Bába által nézetek meg ez meg azt mondta : hogy nem vagyok, és így valami háromszor nézegettettek meg, egyik bába vastagnak a' másik ismét nem annak mondott; — Kontraszti molnártól eljöttem a' szolgálatból be álltam Maczelka Jánoshoz, onnan valami három hétre haza jöttem a' városra elementem a' német Bábához az akkoris aztmondota : hogy nem vagyok vastag. Én nem tudtam magam az vagyok e nem e mert sohasempróbáltam az illy állapotot, — ismét beállottam Dániel Göröghöz szolgálni, mintegy Két hónapig ottis voltam, midőn a' Konyhán főztem volna egyszerre roszul lettem, kimentem a' házvégiibe egykis szín alá, ott alig állottam meg, azonnal meglett a' kis gyerek, — nemtudom élt e vagy nem? mert azse nemmozdult, de nem nyikkant egyetis, én tehát a' szégyent akarván kikerülni, hirtelen azott lévő 's két fára felállított kád alá tettem, az alatt a' kád alatt volt egy két kapa sarga föld, azt elébe taszítottam a' kis dednek : hogy a' kutya valahogy kinevegye, — azután bementem a' házba, 's azonnal elhivattam Vörösnét, a' Bábát, ez engemet kérdezett hogy mi bajom van? 's én mindent el mondtam neki, valamint aztis hogy a' gyereket hová tettem; mellyre a' Baba kiment 's a' Kis gyereket kivette a' kád alól, 's behozta a' szobába, azután velem együtt kocsin eljött a' testvéreimhez hol a' gyereket felföröszttötte, 's azt mondta : ihol van nézék, ugy sem idős gyerek ez. A' szülés történt József⁶¹⁸ napelőtti vásárban egy héttel.

Beszéld el mikép ölted meg gyermekedet? 's hogy nem iszonyodtál ezt cselekedni?

Az igaz : hogy a' szégyent kikerüljem valahogy, az egyik ujammal feje lágyát benyomtam, azután a' szín alatt lévő 's feltámasztott kád alá tettem, 's a' mint mondtam egy két kapa ottlévő sarga földet taszítottam reá, hogy a' kutya kine vegye, — így eltemettem, az Isten elvette eszemet mikor ezt tettem, de a' félelem és szégyen miatt nemis tudom mit cselekedtem.

Hát a száját miért szakítottad be azon kisdednek?

Azt nem tettem 's nemis tudom miként történhetett.

Csakugyan feltett szándékod volt tehát azon gyermeket megölni?

A' szégyen és félelem vittek ennyire hogy azt cselekedtem.

Mi indított arra : hogy ezen irtóztató cselekedetet véghez vidd?

Nem volt semmi más csaka' szégyen és felelem

Fogva 's büntetve hányszor voltál?

Soha sem voltam.

Miféle vagyonod van?

Semmim sincs.

K[elt] m[int] f[ent].

Bártfay Sándor segéd ügyész által.

1838. aug[usztus] 21-én a vallomását helybenhagyta.

*

1841^{ik} jévi Januarius 24^{án} folytatólag.

1838^{ik} eszt[endő] Martius 21^{én} tett önvallásodban azt adtad elő, hogy tégedet több rendbeli Bábák néztek meg, és egyik azt mondta volna, hogy viselős vagy, későbbben a' másik hogy nem vagy, mellyik Bába volt a' ki azt mondta, vastag vagy, mellyik a' ki azt állította hogy nem vagy? ki rendeléséből történt az, hogy ezen Bábák tégedet megnézzenek, és kiáltal hivattad szülésed után a' Dániel úr házához a' Bábát?

⁶¹⁸ József napja = március 19.

Én Kontraszti Ferencznél, a' ki vásárhelyről Pécsre költözött el szolgáltam egy folytában 5 esztendeig, mivel azoknál egy Juhászné volt, de a' ki már meghalt, és aztmondta, Kontrasztiné asszonynak, hogy talán vastag eza' leány, értvén engemet, azért az asszony reám haragudott, megvert, én tehát a' miatt, mivel parancsoltais, hogy házától tisztuljak, ezvolt őszi vásár után 3 héttel /:a' vásárhelyi őszi vásár volt 1837^{ik} év oct[óber] 16^{án}:/ elmentem a' testvér nénémhez Brinzik Julishoz, a'ki Juhász István Béres embernél volt férjné; még aznap mindjárt utánam oda küldött Kontraszti Ferenczné egy öreges paraszt asszony bábát, hogy nézzen meg, de én akkor nemvoltam otthon a' háznál, és mivel az asszony engem nem ismert, helyettem az anyám testvérjének Restás Istvánnak a' leányát, ki ottlakott meg akarta nézni, de az nem engedte magát — az után én hazajöven, engem nézett meg és aztmondta hogy vastag vagyok, 's azzal elment, még aznap hívatta oda a' sógorom Restás István és felesége Czucz Panni, a' néném, a' német Bábát veres mihálynét hogy nézzen meg, igaz e hogy terhes vagyok? az meg nézett, és aztmondta hogy nem vagyok vastag, így szóllott: ugyan benne gyerek, mint én bennem, magát értvén, — még aznap elhívatta oda eza' német Bába, de kivel nemtudom, Kotzka Borist, a' ki neki segédje volt, azis aztvallotta, hogy nem vagyok vastag. — mikor azok elmentek, odajött a' zsidó Bába, a'ki a' szomszédbanlakott, hogyhallotta hogy néztek, de az nem avatkozott a' dologba. Veres Mihályné azt mondta : jöjj elhozzám 3 hétre, majd akkor megint megvizsgálak. — Három hét mulva elmentem hozzá, és akkor csak megtapintott, 's aztmondta : elmehetz fijam, nincs semmi bajod; így én uj esztendő előtt 2 hónappal beállottam szolgálónak Maczelka Jánoshoz, a' ki gazda ember és a' Lógerban⁶¹⁹ lakik, ottkitöltöttem az időmet, ott semmit sem vettem észre rajtam, de magam sem hittem hogy bajom volna, mivel mint mondtam, a' vármegye Bábája veres Mihályné mondta, hogy nem vagyok vastag. — uj esztendőben Dánielékhoz állottam szolgálatba, és ott voltam Gergely napig,⁶²⁰ a' mikor bajom lett. — Kimentem a' szín alá, ott csak mindjárt meglett a' gyermek, a' Kád alá tettem, és a' cseléd szobába visszamentem, így szóltam Zsuzsi nevű szolgálónak a' ki ott volt, eredj Zsuzsi Bábáért, a' Kenő asszonyért, ugy hívják Halászné, — mikor azelőjött, én a' patkán ültem, de nem birtam magamat. — Bejött a' szobába Dánielné asszony, kérdezte, mibaj? — az a' kenő asszony azt mondta : nemtudom én, hiszen nincs ennek semmi baja, talán rosszúl van; — azután jött veres Mihályné, be hívta azifjú asszony, megnézte a' mellyemet, mondta, neked gyermeked lett, hol van ? akkor megmondtam neki, hogy a' színben van a' Kád alatt; azután ők kimentek, én meg azalatt igen rosszúl lettem, nem láttam semmit, azt sem tudtam, hogy vittek el Dániel urtól a' testvér néném házához

K[elt] m[int] f[ent]

Bártfay Sándor ügyészi acturius által.

1841, január 29-én a vallomását jóváhagyta.

*

Visum repertum

Marzius 13kan 1838^{ba}[n] Böhm Seborvossal egy kis ded holt testinek meg visgalásat és fel bonczolását véghöz vittem, és következendöket találtam:

A' Kisded ferjfi gyermek vala; tökeletes éredtségü mint azt hajanak hosszasága, Körmeinek keménysége, tagjainak kialakítása bizonyította. Köldök zsinorja valami 4-5

⁶¹⁹ Lógerban = táborban, vásárban, rakodóhelyen. Ebben az időben városrész neve Hódmezővásárhelyen.

⁶²⁰ Gergely nap = március 12.

hüvelynyi hosszaságú, inkább el szakítva mint el metzve, friss, nem fonyadt, 's közeztelen volt. A' külbőr színe viaszkos fejérségű volt.

Az homlok csont felső része le volt nyomva; bal szeme külső szegleténél karczolásnak jelei látszottak, hasonló csekely karczolások nyomai nyakának mind hátulján, mind elején találkoztak. A' szajnak jobb szeglete másfél hüvelynyi hosszaságra be volt szakítva; az also állkapca két helyen összetörve.

Lefejtvén a' koponyának közönséges takaroit, azok 's a' koponya csontok közt vér kiömlésekre akadtak; az agy üregben semmi szabálytalanságot nem találtu[n]k. Kinyitván a' száj üreget 's a' torkot a' le írt sérelmek következésébe találtuk, az fő határos lágy részekben illy nagy erőszakkal közvetlenül járó összezúzásokat, a' nyel csöt vérel meg töltve. A' mel üregben sérelmet vagy szabálytalanságot nem találtunk; a' tüdők recsegték mind nyomásra, mind Kés alatt; vízben úsztak, mind egészek, mind fel darabolnák. Az hasüregben más szabálytalanságra nem akadtak, mind vérrre a' gyomorban.

H[ód]m[ező] Vásárhelyt. Mártius 15 ken 838.

Dr. Toppertser.

*

A visum repertum második része hosszás és körülményes bizonyítása volt annak, hogy a gyermek élve született, és kegyetlenül erőszakos halállal, idegenkezűség következtében halt meg.

A „3” lapon Gróf Vécsey Sándor⁶²¹ vásárhelyi „Apát 's Plebános” kiadta Brinzik Erzsébet születési anyakönyvi kivonatát. (Itt Krizsik-nek írták az apját.)

*

Te[kin]t[e]tes Kovács Fiskális Úrtól követelt kérdéseire felelek.

Brinzik Erzsébet alattomosanni születést Hítvesemnek testvérhuga vette észre, a' midőn t[udni] i[llik] a szobába bémenvén hol a' szolgáló szítált, azt vérrrel fedve látta volna, és azon nyomon valamit tölle elesni tapasztalt, ezt látván a' feleségem testvére kérdezte, hogy mi baja, ő azt felelte „lámmé kis asszony ez kinzott engem, és mégis azt modták hogy terhes vagyok, most már látják, hogy nem igaz” erre hitvesem huga megjíjedvén, a boltban levő testvérenek hirt adott, ki hívta, kiis a dolog rossz mi voltát látván veres mihályné Bábaért küldött,

Ez elérkezvén, a' leánytól leesett mássáról születést történni állított és hitvesemmel a' szolgálót részint vallatva, részint ijesztve arra bírták, hogy azon helyen t[udni] i[llik] a kádhoz, hol a' gyermek el ásva volt vezette, hová őket különben a' vér minden felőli fekvése-is vezette volna, oda érvén a' nagy kád alatt le ázott gyermeket a' kapással fel vétették, és azonnal kocsiba fogatván a' fent nevezett Bába asszonnal együtt Brinzik Julis testvérehez vitette, melynek nagyobb bizonyoságául saját kezem írásával erősítem.

H[ód] M[ező] Vásárhelyen. 20 Január 1841.

Moyzes D András.

*

Veres Mihályné hites bába a fentiekkel megegyező vallomást tett az uradalmi fiscálisnak, a pör „6” lapján. A továbbiakban megtudtuk, hogy a csecsmőhullát Erdei Péter 60 éves óhitű, Bihar vármegyei születésű ember ásta ki a kád alól. A pör „8” lapján Moyzes Dániel Andrásné Gyuritza Anna beszélt el a halott kised megtalálásának történetét.

⁶²¹ Gróf Vécsey Sándor = az aradi vértanú gróf Vécsey Károly vásárhelyi katolikus pap testvére.

A gyermekvesztő első fokú, halálos ítéletét 1842. december 3-án, a „Királyi Törvényes Táblán”, a „Hét személyes Tábla” is megerősítette. Ezt követően került a kegyelmi kérvény a császár elé, aki megkegyelmezett a gyilkos lánynak.

*

Az ítélet: 254. [szám alatt.]

Olvastatott Ö[méltósága] Cs[ászári] s. Kir[ályi] Felségének Bétsben f[olyó] e[vi] Jan[uár] 5^{kén} kelt legkegyelmesebb leírása : mely szerint Brinzik Er‘sébet Rab személy a’ felette hozott halálos büntetéstől Kegyelmesen fel mentetve ennek helyébe — 4. évi, vason közmunkán, szokott hetenkénti 2 napi böjtön töltendő börtönöztetése és az alatt folyvást minden szeszes italoktól vissza tartóztatása rendeltetett. —

Tudomásul vétetik, s pontos végrehajtása megrendeltetvén szabadulása jövő 1847^k évi Január 30^{kára} tétetik.

Különös e pörben, hogy a máskor rendre kinyomozott törvénytelen apa kiléte itt még szóba sem került, pedig a lány nem magától vált terhessé.

403. Magzatűző és gyermekvesztő pöre

CSML SZF. IV. A. 53. a. 14.: 258-259. (D. 258. pör.)

Anno 1842. Okt[óber].

Tekintetes Járásbéli Fő Szolga Biro Ur, Kegyes Urunk!

E folyó Ho 6^{ka} viradojára Helységünk határában nevezetessen Öz[vegy] Fazekas Mátyás Kukoriczásába tsak az napi születésű férfi gyermeketske elásva ‘s már meghalva találtatván azt ugyan tsak Öz[vegy] Fazekas Mátyás fia Ferentz, Kozségünk házához megvizsgálás ‘s kinyomozódás végett bé is hozta. — Mellynek következtésében Kebelünkben találató ‘s teherrel ellátott még a’ lányok sorába magókat számlalo gyanus személyeket elénkben idézván a többek között az elásva ‘s már halva találató kiseded Kebelünkbeli Bánfi Ferentz Kertész Anna nevü még hajadon leányáé a helybéi Orvos Ur, ‘s Bábák vizsgálása, ‘s e későbbben a nevezett Bánfi Annának önkényes elválalása után is lett, melly kisededetskét is hogy ő maga mint halva szültett ásta legyen el Bánfi Anna gyilkolo anya is nyilván megvalotta; —

Ellenben ugyan ezen álitását Bánfi Annának afelbontás után tapasztalt Orvosi Lát-lelet voltaképpen megczáfolya, ‘s a Kisedednek életben valo születését bizonyittya; — Mellynél fogva is a többi terhes személyeket már méhekben létező Kisededeiknek Annyai modon leendő gondviselések eránt figyelmeztettvén, s azok eránti felügyelőséget a bajlodok szüleiknek is szoros kötelességükben tévén szabadon bocsájtottuk, Bánfi Annát pedig Kisededének nyilvános elföldelő gyilkosát, várván Te[kin]t[e]tes Járásbéli Fő Szolga Biro Urnak ön bölts bélatasa szerént kegyessen teendő rendelését jelenleg Helységünk házánál fogva tartyuk, Kikis ebbéli alázatos hivatalos jelentésünk tétele után magunkat kegyeiben ajánlva meg különböztetett alázatos tisztelettel maradunk

Tekintetes Járásbéli Szolga Biro Urnak Szeghváron 7^a August[us] 839. alázatos szolgálai Szeghvár Helysége N[eme]s N[emzetes] Bírái.

Ezt követően Bártfay Sándor uradalmi segédügyész 1839, november 25-én, Vásárhelyen elrendelte a pörbefogásukat.

*

C

Orvosi Lát-lelet ‘s Vélemény

1839^{ik} Évi Kis Asszonyhó 6^{ik}ánn Szeghvár Helysége Elöljárósága által, egy a’ Tanyák közti kukoritza vetésben, a’ földbe félig be ásva talált, holt férfi magzatnak vizsgálatára fel szollittatván, ‘s a fenn kitett napon a’ vi‘sgálatot a’ helység Közházánál — két e’ végre rendelt hites Tanúk jelenlétébe véghez vivénn — külső képpen:

1^{ör} Az egész testet fekete föld porral bé motskolva a' Főt fekete sűrű 1 1/2 hüvelyk hosszú hajjal bé növe, a' szempillákat hosszának erőseknek, a fület portzagos keményeknek, a' Koponyát jó formájú gömbölyegnek, a' kútatskákat rendszeres nagyoknak, a' körmököt a' kéz 's láb ujjak hegyeit meghaladóknak, 's keménykéknek, a' Tököt a Tök zatskóba le ereszkedve — a' test egész súlyát mérték hijjánnyába — hozzávetőleg — 6-7. polgári fontot⁶²² nyomónak, hosszását pedig mérték szerént 18 1/2 hüvelyknek⁶²³ tapasztaltam. —

2^{ör} A test a' reá tapadt motsoktól megmosattatván viasz színű halaványnak, a hát hosszába több apró kékes foltok le hámzással, az al-pofákon⁶²⁴ a' sejt szövés keményedése le hámzással, szinte a' Tök bőrök /:Scrotum:/⁶²⁵ le hámzva tapasztaltattak; különben az egész testen semmi éktelenség vagy sértés jelei nem voltak. —

3^{ör} A' Köldök zsinor, a' testbe oltódásától, 5 hüvelyknyire el szakadva, le kötetlen, vértelen, 's halaványnak tapasztaltatott. —

A továbbiakban a belső szervek vizsgálatát részletezte, melyeken elváltozást ugyan nem észlelt, de a tüdők levegővel voltak megtelve.

[...]A' vizsgálat folyta[tása] alatt — a' büntetlennel terhelt Major Anna 20 Eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus] Szegvári leány[...] meg vizsgálva következköket tapasztaltam.

1^{ör} Az emlők nagyok dagadtak, a' csecs bimbok udvarai barnák nagyok kevés nyomásra téjjel áradozók —

2^{ör} Az Al test nagy púha téstas tapintatú daganatot képző, az Anya-Méh a szemérem tsontok felett egy nagy golyó alakú daganatba össze húzódva vagyon. —

3^{ör} A' Méh hüvelyből — a' szülő kül nemző részeit s alsó ruháit bé motskolt gyermek ágyi folyás (Lochia) vissza tartoztathatlanul 's nagy mennyiségben ürül ki —

4^{ör} A test átalános melege, a' rendest túl hágva valóságos lázas mozgalmakat mutató érveréssel vagyon szövetkezve 's a' szülő átalános gyengeségével párosulva.

Költ Szegvárt a' fellyebb írt naponn és Évben

Bétsi Jósef m[aga] l[évő] k[ezével]

T[ekintetes] N[emes] Csongrád Megyei rendes Sebész által.

Az orvosi véleményben többek között megállapította még „a' magzatnak el vérzés által történt halálát.”

*

839^k Eszt[endő] Aug[usztus] hó 7^{kén} Szegváron ki vétetett Önkényes vallás

Hogy hívnak s. a. t. ?

Major Panna, Major István Leanya R[ómai] Cath[olikus] 18. Eszt[endős] Szegvári Lakos 's meg esett személy.

Mikor betegettél le, kik voltak jelen a' lebetegedéseden — és hol betegedtél le?

Ifjú Szersényi János Szállásán a' hol kertészkedtünk betegedtem le mult Vasárnap éjtzaka hétfűre viradora a' Szénás kertbe a' hol tsak egyedül magam voltam — hogy azután a' gyermek meg született fel vettem de hogy meghidegűlve halva láttam meg ijedtem 's ott ismét le tettem, és úgy bé mentem az hazba a' hol az Anyám meg szállított hogy menni kellene már Urbariumba⁶²⁶ Derekegyházára én szolni nem mertem, hanem fel készíttem 's előbb ki mentem a Kiss Gyermekemhez azt fel vettem egy ruháskába bé

⁶²² Polgári font (régi súlyegység) = 32 lat = kb. 0,5 kg.

⁶²³ Hüvelyk = col = kb. 25-27 mm; a láb tizenkettő része. (Régi hosszsmértékek voltak.)

⁶²⁴ Al-pofák = farpofák = *musculus gluteus maximus*.

⁶²⁵ Tök bőrök = herezacskó = *scrotum*.

⁶²⁶ Menni kellene már Urbariumba = úrbéres szolgálatba, robotba.

takartam és elvittem Öreg Fazekas Mátyás Kukoritzájába és ott elástam, én azután innen egyenesen mentem Derekegyházára Urbariumot szolgálni. –

Hallod e' hogy a' Gyermekek épen lett meg és élt az nyilván való az orvosi látteletből — hogy merted tehát azon ártatlan gyermeket meg ölni — vagy mint élőt eltemetni?

A' meg lehet hogy születésekor élt de én a' nagy kinba nem tudom élt e' vagysem, hanem hogy egy keveset magamhoz jöttem akkor felvettem de már akkor halva volt egészen elhidegülve 's megmeredve — azért tettem azután el. –

A' szülés alkalmával a' Gyermekek a' mássával együtt született e' vagy elkülönözve — hát a' ködök sinorral mit tsináltal beszéld elő környül álláson?

Mivel igen nagy kinba voltam semmire sem emlékezem, hogy lett meg a Gyermekek, sem annak mássáról sem tudok semmit sem — én annak Köldök sinorjához sem nyultam — tsak annyit tudok, hogy mikor a' Gyermekek sokidőre felvettem már akkor halva volt[...]

Vagyon nincs, fogva még nem volt.

1840. január 22-én Kovács István uradalmi ügyész tovább vallatta a leányt:

[...]meg kérdezettvén egyszer smind az eránt, miért nem jelentette valakinek szülés állapotját+ erre azt felelte: hogy édes anyja éppen akkor oda járt a' Szegedi búcsún — 's más asszony ottan a' tanyán akkor nem volt[...]

Az 1840 év Xber 28-án Bártfay Sándor fiskális actuarius a lányt tovább vallatta:

[...]Mikor adott neked italt Major Vera hány nappal a' szülés előtt, és hogy érezted magadat utána?

Egyik hét utolján adta, én meg azután a' következő héten megbetegedtem, a' bevett italra semmi változást nem éreztem.

Miért nem jelentetted te mostoha apádnak azt hogy vastag vagy, avagy pedig, hogy gyermeket szültél?

Nem mertem megmondani, mert féltem hogy megver[...]

Mennyi időben tellhetett az a' mikor szültél, azon időtől fogva felocsódásodig?

A' szülés reám jött éjfél tájban, 's mikor magamhoz jöttem már hajnalott[...]

*

Szegvár bírái 1839. augusztus 13-án az uradalmi főügyésznek jelentették, hogy Major Veron vásárhelyi lakost az uradalmi börtönbe vitték, mert [...]Bánfi Anna kisdédét elföldelő gyilkos Anyja úgy[...] mint Barna Anna még terhét ugyan hordozó megesett személyek előttünk magokat oda nyilatkoztatták hogy ezen Major Veron adott légyen nékiek, valami erős italt, mellytől Barna Anna mint még kevesebb idejű terhű tsak változást, Bánfi Anna pedig erőtetett szülést szenvedni kéntelenitetett[...]

*

1840^{ik} esztendei Télhó⁶²⁷ 18^{án} Vásárhelyen kivett önvallás

Mi a neved 's a' t?

Major Vera Tót Pál Jósefné 56 eszt[endős] R[ómai] Cath[olikus] helybeli lakos.

Barna Annának olly italt adtál mellytől gyermeke tőle elment hogy merted ezt tenni+

Én nem adtam semmiféle italt az Isten őrizzen az illy gondolattól.

Hijában tagadod mert azmár bizonyos hogy ezt cselekedted, azért szálj magadba 's vallj igazán+

Ha én ezt elkövettem, az Isten azonnal tegyen kőbálvánnyá[...]

1840. augusztus 5-én szembesítették vele Major Annát, aki rávallott, hogy adott neki magzatúszószert, de Major Veron hajthatatlan maradt és tovább tagadott.

⁶²⁷ Télhó, máshol Télutó = február hónap.

1840. augusztus 3-án Kis Barna Panni 28 éves szegvári lakos azt vallotta, hogy Major Verától nem kapott magzatűzőszert. Hite szerint nem volt terhes, csak a természet állt meg rajta és ettől lett vastag. Azért, hogy a vérzése újra meginduljon, a patikában vásárolt mindenki által hozzáférhető szert.

1841. január 13-án szembesítették a szegvári bírakkal, de továbbra is tagadott. Erre a bírák írásba adták, hogy Kis Barna Panni igenis kinyilatkoztatta nekik, hogy kapott „[...]terhek elenyészésére, vagyis méhekbe fogantaknak el ölésére Major Veron Vásárhelyi lakostól[...]” ilyen szert.

Kovács István uradalmi ügyész a Major Anna és Major Vera fejének elvesztését kérte.

*

Az ítélet: 258. [szám alatt.]

A Uradalmi Fiscusnak, mint Tiszti Felperesnek Major 1° Major Vera 2^k: s folyta[tó]lag Kis Barna Panni 3^k rendű vádlottak ellen le folyt, s. a' T[ekintetes] Kir[ályi] ítélő táblára felyebbezett perében hozott Ítéletet: mely szerint az Uri Szék az első rendűt 3 évi vason közmunkán — hetenként 2 napi böjtön töltendő rabságra, s. évnegyedenként 25^{vel} elveendő 300 korbáts ütésekre kárhoztató büntetés — egy évi — korbáts ütések ellmellőzésével — ki töltendő hasonló áristomra le szállíttatik — s. a' 2°, 3^{ad} rendűeket próbák fogytából fel mentő ítélet jóvá hagyatik, olvastatván — [...]

Jegyzette Kovács István

Urad[almi] R[endes] fiskális úri széki Jegyző.

XXV.

ÖSSZETETT SZEXUÁLIS BŰNÖK

404. Homo- és biszexuális fajtalankodások gyermekgyilkosságokkal CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 415-444; 492-545; 810-838.

Anno 1756. die 5^a Januarij in Oppido Vasarhely Peractum[...]

Kinek hivnak, hová való, hány esztendő, és mitsoda hitű vagy?

Barta Isatvánnak, Vásárheli vagyok, circiter 43 esztendő, Calvinista vagyok.

Hány gyermekid voltak mi ulla házasságban léptel az Feleségedel?

Vólt az közelebb meg hóltal 12 gyermekem.

Hány esztendeig élted a gyermekid számláld elő egymás után?

Az első élt 3. hétig, a többi ki 4. ki 3. nap élt, tovább nem.

Esmértede valami nyavalyáját, a mostan meg hólt gyermeked[ne]k, mit, és kik látták?

En egyebet nem esmértem, hanem Varga Ferentzné hozzám jövé, akinek cir[citer] 9. Márjással adós voltam, eő fel vévén azt mondotta : ez bizony beteg, nem életre való, a nyavalya töri, a mintis tajtékot túrt ki a száján ezt látták Kántorné Aszszonyom és Varga Ferentzné.

Micsoda vörösség vagy kékség látszott a nyakán?

Egyébb nem vólt, hanem minek előtte meg hólt vólna engemet felköltöt a Feleségem cir[citer] 3. óra tájban reggel, s. azt mondotta, mindjárt oda lesz ez a gyermek, mert csak alig piheg, a mintis én felöltöztvén elmentem Vecseiné Aszszonyom Vejinek Feleségéért, hogy vinné fel a keresztségre, de a mikorra oda jött már akkor meg hólt vólt mert felvette es a gyertyához tartván az állacskája csak le esett, s. én fel nyomtam, meg lehet hogy ott lázott volna mi jel, de én leg kisebb jelt sem tapasztaltam rajta. Mikor pedig a koporsóba tették ott vólt : Mucsi Istvánné, Tót Pálné, Szent Péteriné. A bába ferezette meg halála után a gyermeket.

A Bábátul hallottade egységét vagy betegségét azon leg közelebb meg holt Leányodnak?

Eö azt mondotta csudálya hogy az Anya méhében meg nem holt, mert a nyakára tekeredet a kötél, kétzer vagy háromszor is vólt rajta.

Jelen vóltále mindenik[ne]k halálán?

Igenis mindeniknek halálán jelen voltam, de más idegen soha senki nem vólt egyiknekis halála órájain Sára Szolgálomon kívül az 1745 [...*olvashatatlan.*]

Mit akartál cselekedni ez előtt egy esztendővel való őszszel Takács János[na]k?

En Semmit nem akartam cselekedni vélle.

Miért mondottad a Feleségednek hogy ha tudakozzák tőle a gyermeked dólgtát, csak azt mondgya hogy nem cselekedte?

En úgy mondottam : magad magadra ne valy, mert magadnak gyilkosa leszel, ha meg nem ölted.

Mi okból esett ilyen beszéd köztetek?

Csak abból esett ; hogy tudtuk azt hogy kínra húznak bennünket, minthogy gyermek ölésseel vádoltatúnk.

Melly nap vólt erről való beszélgetésetek?

Miúlta Dús Jánostúl meg hallottam hogy ellenem esküttetek azulta minden nap arról Sopánkodtúnk egymással.

*

Baranyi Elona, Barta István felesége, cir[citer] 32. esztendő, Makai Kalvenista vallatása:

[...]Esmértede valami nyavalyáját az mostan leg közelebb meg holt gyermekednek, s. mit, és kik látták?

Esmértem igenis, mert a nehéz nyavalya törte, és az orrán száján ment a tajték, melyet jól látot Varga Ferentznéis, még azt mondotta: E bizony meg nem el, nemis szopók, mert halál[na]k fia.

A főbűnös szülők hazudoztak. Ekkor inquisitióra kerültek, vagyis kínvallatásnak vetették alá őket. Az utolsó kisded haláláról 16 tanút hallgattak ki. Kisebb eltérésekkel egyformán vallottak. Részletek:

1^a Mit tud a Tanú Barta István Uramnak ez előtt 4. héttel született kisded Leánykájának, születéséről, életéről, egességéről, betegségéről, avagy haláláról? vagy az előbbenyiekről?

2^a Kit tud ebben jó Tanúnak lenni?

Békési Jánosné, Kónya Katalin tanú vallotta:

Ad 1um A Tanú letett hite után valya : Hogy a kérdésben forgó gyermek Vasarnapon születvén dél után két óra tájban, magais oda által ment, s. látta testi szemeivel, hogy ép és egészséges kövér Leány gyermek vólt akkor a Tanú haza menvén, ismét reggelre viradóra hétfőre 4. órakor maga Barta István fordúlt a Tanúhoz illy szókkal szólván: Szomszéd Aszszony jójjön által Kjend mert a gyermek nagyon rőszszúl vagyon fel kellene keresztségre vinni; arra a Tanú felelt : hogy vólna beteg holot tegnap semmi baja Sem vólt, arra mondotta Barta István : Hejszen szabad az Ur Isten a nagyobbakalis, akkor fel készülvén, által ment a tanú a Barta István házához s meg tekintvén a gyermeket látta hogy meg holt, s. Szól a Tanú : E bizony meg holt, arra Barta István mondotta : No bizony az ölta holt meg miolta ott vóltam, a Tanú azonnal ment Mocsi Istvánnéhoz oda hivta, és a Bábát Szücsnéis elhivta hogy látnák a halotatskát s. együt nézték és láttak tulajdon testi szemeikkel hogy a torkán vagyis gégétskéjén vörös vólt, egyébűt rajta Semmi jelt nem láttak, a honnan a Tanúnak nagy gyanúja esett, hogy Szüléi által esett vólna halála.

Varga Ferenczné, Posztós Erzsébet vallotta:

[...]oda ment a Tanú az kisededhez s, ki takarván látta hogy szép és egészséges, még aztis mondá : Ez bizony olyan nagy fejű mint Kjend, ertvén azt az Apját a ki oda bé volt akkoris, elnevetvén magát Barta István azt mondotta úgy kitudja kivólt az Apja[...]

Valamennyi tanú azt vallotta, hogy a halott gyermek „[...]kezeckéje meg nem merevedett.”

Pap Mihály tanú vallotta:

[...]Egyebet a tanú nem tud, hanem ez előtt cir[citer] 12 esztendővel a tanú Barta István Urammal lakván, akkoris csak hamar meg holt a gyermek, ‘s még Czombos Bába azt mondotta : tudtam bizony azt, hogy meg hal, mert a ruhából Soha ki nem moshattam s. v. a ganéját[...]

Vagyis, a szülők nem engedték meg a bábának, hogy az újszülöttet tisztába rakja és megfürdesse, így elfertőződve, kínos halállal szenvedett ki. A bába azonban ezt a különös bánásmódot senkinek sem jelentette.

Barta (Tóth) Istvánné, Varga Katalin tanú elmondotta:

[...]Sokszor gyertya gyútatkor ment haza a tanú Barta István házától, a midőn a kis gyermeket leferesztették, ép egészséges állapotban hagyta, és mindenkor csak azt cselekedte : hogy ézaka jött hásokhoz s. mondotta : No bizony meg holt a gyemek, azon egész ház cselédestől csudálkoztak, hogy a nagy, szép egészséges gyermek oly hirtelen meg holt, és bizonyára fájt a Lelke belé a Tanú[na]k hogy a dolog úgy esett[...]

Gyulai Anna tanú vallomásából idézünk:

[...]ez előtt ket vagy három gyermekének születésen jelen volt, és mindennap meg látogatta a Barta Istvánné Aszszonyom kis gyermekét, és mindenkor gyönyörű szép egészségesek voltak, úgy hogy már egészségesebbeket Soha nem lehetett látni leg kisebb jelet a nyavalya törésnek, vagy valami más betegségnek ingyen Sem látta, mert nem volt;[...] a Tanú Sopánkodván rajta hogy meg holt a gyermek tudakozta illy formán Bartánétól : O édes Aszszonyom ugyan mitől holt meg ez a gyermek, hiszen az estve itt voltunk Semmi baja nem volt, hát ugyan a nyavalya törte : Arra Bartáné mondotta : nem láttam bizony én hogy törte volna, hanem csak egy kis nyálatska jött ki a száján s. úgy holt meg.

Budai Anna tanú vallotta:

A Tanú ez előtt két esztendővel és nem mostanában Bábája volt Bartha Istvánné Aszszonyomnak, akkor volt egy szép egészséges kis Fiaskája[...] Azon gyermek meg kereszteltetett T[iszteletes] Szőnyi [Benjámín] uram által, de a gyermek[ne]k Apja othon nem volt[...] Barta István haza érkezett a Túri Vásárról a Tanunak haza menetele után Másnap ismét jókor oda ment fereszteni s. azonba[n] mondja a gyermek Anya: de ne boncsa azt kjend, mert az apja az estve gyertya gyútatkor jött hazza s. ezis neki betegedvén még éjfelbe meg holt. Mégis ugyan csak főreszteni akarta a Tanú, de az Anya azt mondotta : Ne háborgassa Kjend jól vagy ez, úgy[...]

Asztalos Istvánné, Dohányos Sára vallotta:

A Tanú egyebet nem tud mondani hanem egy izromba eljött a Tanú házához Barta Istvánné, és igen meg volt az Urátul kinezva, amintis mutatta a hátát és az őszve volt törve nagyon s. így szólott Bartáné : Ni édes szomszéd Aszszony el kell nékem bujdosni, ha úgy mond kurva vagyokis, eő tett engemet kurvává, akkor én nem akartam házamnál tartani, onnan elment Pápai Ferentz Uram házához, az után Mocsi Jánoshoz s. úgy annak utánna avattak haza⁶²⁸ : Szó beszéd közbe hallotta : hogy mihelyt meg nézi Barta István a gyermekét mindjárt meg hal[...]

⁶²⁸ Avattak haza = mentek haza.

Takács János 33 éves vásárhelyi tanú vallotta:

Hogy most elmúlt ősszel egy esztendeje lészen, hogy Barta István a maga feleségét küldötte a Tanú után mondván : hogy menne oda estve amintis oda ment, és hozatot a maga borából 3. vagy 4. itze bort s. azt meg itták együtt, a felesége pedig lefeküdt, és elalutt, meg iván a bort, és Barta egy gatyában lévén, a Tanús egy gatyában volt, s. a patkán ülven a Tanú, hozzá ment Barta István, és a veszszejét kezzébe adta s. meg ölelte csókolta mondván : Engedj János engedj; én arra mondtam én bizony nem engedek. Azután ki hívta a Boros kamarájáb[a] s. ottis meg ittak mint egy két itze bort s. akkor a gatyájához nyúlt a Tanúnak Barta és kaparászt a gatyájába s. akkoris keményen erőltette hogy engedjen néki, de a Tanú Semmiképpen nem engedett Barta Istvánnak, hanem látván hogy nem jó végre bánik a Tanúval, onnan kiment haza és mindjárt másnap beszéllette mindenk[ne]k mit akart Barta vele cselekedni.

Dús János tanú vallotta:

[Barta István...] aztis mondtotta, hogy aző mostani Leánykájais szép egészséges volt csak hogy meg törődöt Sít, rit ugyan s. addig irgattuk forgattuk a kezünkbe, örültünk néki, hogy a bizony egyszer ugyan a kezünkbe csak meg holt[...]

*

Torturam adjudicari. Tortura Subjici

Benignum Examen Stephani Barta Coram Juditio die 9^a Jan. 1756. peractum. Et demum interatis vicibus confirmatum.⁶²⁹

Vald meg igaz Lelkedre Pap Mihályt te kényszerítetted e a feleségeddel való közösülésre?

Igenis már meg valloim minden cselekedetemet : hogy én magam kényszerítettem Pap Mihályt a feleségemmel való közösülésre a mint is jelen létemben egynehányszor volt vele közti, azon okból mivel ő mondtotta mi az oka hogy a Kegyelmetek gyermeke élő nem lehet, talán jó volna ha ő mag őszve elegyedne máséval, én még úgy mond, magvas ember vagyok, ha élővé lenne meg cselekedném, úgy én is reá állottam.

Más természet ellen való vétke volt-e Pap Mihállyal mikor menyit ideig és hol?

Igenis számtalan Sokszor volt: Elsőbenis úgy esett vele dőlgom, hogy én a Túri Vásárra menvén együtt Pap Mihállyal, és az útban megersztvén egy helyen, maga Pap Mihály hozzám jött, és a gatyámat meg óldotta, s. azt mondtotta: Hallottam úgy mond hogy Kevib[en] is úgy cselekedet egy Ember, addig hizelkedett körülöttem, hogy magamatis reá vett, úgy én is felindultam, és természet ellen való vétke véle elkövettem, az után pedig egész 4. esztendeig szüntelen és számtalan Sokszor éltem abban az Istentelen gonosz vétekben Pap Mihállyal. Volt pedig olyankor a' mikor nállam laktában vele vásárookra jártam Szállásomon és magam házánális mindenkor éjjel volt efféle cselekedetünk.

A Feleségeddel volt-e efféle természet ellen való vétke, és hányszor?

Igenis Sodomiban vétke volt az Feleségemmelis akkor tájba a mikor Pap Mihállyal volt, és volt a Feleségemmel vagy 3szor vagy 4szer.

Engedtetted önként tenéked az Feleséged vagy Sem, a midőn Sodomaini vétekre kényszerítetted?

Valamint a többit meg mondtam, aztis meg mondom, hogy önként cselekedtetted a Feleségem Soha leg kissebbet Sem szólott eránta.

Volt-e mással valakivel Sodomaini vétke vagy Sem s. kivel?

⁶²⁹ Torturam adjudicari[...] = kivallatásra ítélve Barta István kegyes vallatása a bíróság előtt 1756. jan. 9-én. És végül újból megerősítve.

Már csak meg mondom : hogy nékem 18. esztendő koromba volt afféle dologom Mocsi Jánossal, aző apjának Istállójába, eő vitte rajtam veghez, én pedig nem cselekedtem, es eő engemet vérbe is kevert.

Mocsi Simpliciter negativ confronta one. Joannes Pajzán Tót aequé negat in confrontaitone.⁶³⁰

Ismet : ököör Pásztor koromba volt Sodomai vétkem Pajzan Toth Jánossal eő lehetet mintegy 17. vagy 18. esztendő, volt pedig 5.ször vagy 6. szor és amenyiszer eő én velem, anyiszor én eő véle cselekedtem a' Szálláson.

Stephanus Barta Tót aequé negat in confrontatione.⁶³¹

Ismét : Tot Barta Pistával 20. esztendő korába volt afféle gonosz Sodomai vétkem akkor időben aző Istállójókba éjjel, volt pedig 10.szer vagy 12: szer nőtelen korunkba esett a dolog, és eő cselekedte énnékem.

Varga accersitus qualificat in confrontatione.⁶³²

Ismét : Varga Ferentzel volt Sodomai vétkem ez előtt két esztendővel a' kamarába l. szer de többször nem volt.

Ugyan csak vald meg hány gyermekednek haláláról vagyon tudományod, és minémő?

Vagyon tudományom őt gyermekimnek haláláról; mert mindeniknek kékségét láttam, és onnan tudtam hogy eő volt oka, melyért megis vertem.

Miért nem adtál ezeránt hirt a M[éltóságos] Uraság Tisztének?

Nem akartam lármazni és gyalázatot magunkon csinálni.

Miképpen gyújtottad fel Faragó Mátyásnak házát?

Ugy gyújtottam fel hogy az magam konyhájából tüzet vettem, azt csözüben tettem, és az háznál lett lévő nád falba tettem, s. úgy gyuladott fel, és meg égett s. onnan ismét hozsam haza mentem. Lehet pedgi circ[iter] 6. esztendeje.

Ugyan tsak vald meg miképpen történt a Gyermekidnek meg öletések?

Két gyermekim természet szerint való halállal hóltak meg, a több[i] 10. gyermekeim Feleségemmel egymásnak önként való akaratyából esett halálok, mivel mithogy szegény állapottal voltunk, rajtunk el szaporodnak gyermekünk, nem tathatyuk, más kezei lábai lesznek, és én mondtam : mit cselekedjünk?, arra mondtotta a feleségem : hiszem könyű arrol tenni, s. Én tudakoztam : miképpen? az feleségem mondtotta : vagy ágyékát vagy torkát, vagy szíve iránt meg kell nyomni, mindjárt meg hal s. mások sem veszik észre, a mintis úgy cselekedett a feleségem az én eltökélt akaratommal együtt.

Producti Sub. N^a 6^a Tenor est talis:

Benignum Examen Helenae Baranyi. Coram iuditio, die 9^a Januraý. 756 in Vasarhely Peractum.⁶³³

Vald meg igazán kik fojtották meg a te 12. gyermekidet?

Az első természeti halállal hólt meg, a másíkis, a harmadíkis. Ketteit meg nyomtam szoptatásba s. úgy hóltak meg, a tobbit torkánál fogva kezemmel fojtottam meg.

Mi okra nézve cselekedted ezeket?

⁶³⁰ Mocsi Simpliciter[...] (Erősen torzult latin szöveg volt.) = Mócsi kereken tagad a szembesítéskor, Pajzán Tót János tagad a szembesítéskor.

⁶³¹ Stephanus Barta [...] = Tót Barta István hasonlóképpen tagad a szembesítéskor.

⁶³² Varga accersitus[...] = az odahívott Varga módosítja vallomását a szembesítéskor.

⁶³³ Producti Sub[...] = a 6. szám alatti irat tartalma a következő: Baranyi Ilona önkéntes vallomása. A bíróság előtt 1756. jan. 9. Vásárhelyen.

Azért cselekedtem mert mindenkor kínzott az uram hogy úgy mond szaporán
lésznek gyermekim, és azon okból cselekedtem, hogy már ezután nem lesz baja velek.

A Férjed megegyezette ezen cselekedetben vagy Sem?

Nem egyeztet, mert én magamtól cselekedtem.

Micsoda tanácsot adott az Urad, hogy ha tudakozzákis gyermekid meg ölését mit
felejj?

Azt mondotta az Uram hogy ha kimondom magamnak gyilkosa leszek s. eleget
mondotta hogy Semmit meg ne valyak.

Kénszerítette vagy Sem az urad mással való Paráznaságra es kivel?

Igenis kénszerített Pap Mihályal S. vóltis velem közti Pap Mihálynak az uram Pap
Mihály mellé maga feltett az agyra, azt Parancsolta hogy közösűlyek vele, mivel jelen
vólt, és ott állott, míg veghez vitte a dólgot, vólt pedig egy néhány izben közöm Pap
Mihályal, mindenkor az Uram jelen létében, sőt az Uram óldotta meg elsőben a gatyáját
s. kitette a veszszjét s. úgy vitte veghez a dólgot.

Vólte az Uradal természet ellen való közöd és hányszor, s mikor?

Igenis vólt két izben természet ellen való közöm vele ez előtt cir[citer] 3
esztendővel azt mondván az Uram hogy ha Pap Mihálynak engedél, miért nem engedél
nékem ? én osztán úgy engedtem, mert kinezniis akart, hogy nem akartam ebben néki
engedni.

Vettede észre hogy mással valakivel affele természet ellen való dólga lett vólna az
Uradnak?

Nem vólt kedveseb emberre Varga Ferentznél és Pap Mihálynál, azért ezekre
gyanakodom, hanem azt láttam : hogy ezek[ne]k külön külön jelen léteben az Uram a'
veszszjét kitette a' gatyából a Setétbe; de mit cselekedtek, mit nem ? nem tudom.

Takáts Jánossal természet ellen való közösűlését lattade vagy Sem az Uradnak?

Azt nem láthattam, mert engemet a konyhába tüzelni ki küldött, és magok a'
Setétbe vóltak Takáts Jánossal a' Szobába, és onnét mind a' ketten ki menván, a'
Kamarába, ott mit cselekedtek? mit nem? nem tudom, ot vóltak circiter egy óráig, Varga
Ferentzel hasonlóképpen sokszor vóltak a' kamarába, de mi végre ? nem tudom.

Nőtelen korábae vagy feleséges korába vólt közöd Pap Mihályal?

Mind nőtelen mind feleséges korába vólt velem közti Pap Mihály[na]k.

Varga Ferentzel vólte affele közöd vagy Sem?

Nem vólt Soha velle közöm.

Elte vagy már meg hólt vólt a gyermeked a mikor Vecseine Menye után ment az
Urad hogy komaságra elhívja?

Míg a Koma után járt én addig fojtottam meg.

Ha egészséges vólt a gyermeked, miért ment az Urad ejtzaka eféle koma után, miért
nem nappal?

Azért mert magam az alatt akartam meg fojtani, amint úgy is cselekedtem[...]

*

[...]Bartáék mindenkor Csomorkányon, Mocsi Jánosék pedig Férgeden
szántottak[...]

*

Kis István 50 éves vásárhelyi tanú vallotta:

[...]Justifical⁶³⁴ Barta Istvánt Soha Sem látta a Tanú, hogy akkor időben⁶³⁵ ökrök
után járt vólna,⁶³⁶ mert eő csak egy tekergő vólt, Se jó Deák, Se jó Paraszt ember nem

⁶³⁴ Justificalt (szövegromlás!) = a szóban forgó.

⁶³⁵ Akkor időben = vagyis: fiatal korában.

volt, ha a Bátya meg riasztotta, mingyárt elballagott, Sokszor hamarabb haza ért eö mint a Kocsijok, Söt a Szálláson Sem Sokat volt, mert eö néki a dolog бүдös volt[...]

Azt is megtudtuk, hogy Bartáék és Tót Istvánék szállása egymás szomszédságában volt. A két gyerek együtt nőtt föl, de nem voltak barátságban.

János István 39 éves tanú vallotta:

[...]nemis olyan ember volt Barta István, hogy mással társalkodott volna, mert eö egy durczás, és erkölcsös Ifjú volt, leg kissebbért fel pattant, nem szánta volna mindgyárt az embert által késelni, és így eö véle Senki nem tarthatott, S. nemis társalkodhatott[...]

*

Benignum Examen

Anno 1756. die 26^a Julij in Oppido Vasarhely Peractum.

Kinek hivnak, hová való, hány esztendő, és micsoda hiten való vagy?

Varga Ferencznek, Vásárhelyi vagyok, circiter 35. esztendő, Calvinista.

Miért vagy fogva?

Azért vagyok fogva, minthogy a jövő szüretkor két esztendeje lesz, hogy vak Barta engemet Házához hivatott és egy akós⁶³⁷ hordót adott kezembe hogy abroncsolnám meg, akkor hozzám kapott, és S. V. a veszzömet meg fogta mondván ? miért jársz gatyá szárba, arra mondtam mit kapodik Kend, hiszen nem gyermek már Kjend, azzal a hordót elvittem házamhoz, és othon meg csináltam. Hogy pedig reám kiáltott az onnan esett : mivel Újj esztendő Szombatján eljött Házamhoz, és azt mondotta Feleségemnek, Eörse ihol majd úgy járunk a gyermekünk miatt mint Másásné⁶³⁸ arrais a Sok vén Aszszony reá esküdött, ezt pedig azét mondotta, mivel már az előtt rebesgetődött hogy maga volna oka gyermekei halálának. Történt azomba[n] : hogy midön meg fogattatott az én Feleségem eö volt ellene leg nagyobb bizonyság, mert azzal akart takarózani, de az igazságott ellene kimondotta, úgy arra való bosszúságába engemet meg gyalázott.

Mi okra nézve társalkodtál véle a' mint ő magais szemedbe mondotta?

Egyébkor Soha házánál Sem voltam, hanem ha adós volt, olyankor adósság kérni mentem hozzá.

Mi haszna tagadod, hiszen szemedbe mondotta Barta, hogy véle volt Sodomaj vétked?

En nem tehetek rólla ha szemembe mondtait; de én vélem soha afféle cselekedete nem volt; hiszem ha azt meg cselekedte, hogy a maga Saját magzatyait meg öldöste kezeivel, engemet, és az en becsületemetis az eö Istentelen gonosz szájával könnyen meg ölhetta, mindazáltal úgy gondolom, hogy olyan Istentelen embernek az Urak Sem adnak hitelt, aki nem csak gyilkos volt, hanem gyujtogató és maga Feleséget más alá adó gonosz ember is volt, amint hallom.

Jobb volna ha szépen meg vallanád hol és hányszor volt Bartával aféle cselekedeted?

En hamis Lelkem esméretivel magamra nem mondhatom nemis mondom, mert egy Istenem egy Lelkem soha nem cselekedtem.

*

⁶³⁶ Ökrök után járt volna = vagyis: szántott, szállított, dolgozott volna. (Elöl az ökrök mentek, azokat hátulról terelte, ezért járt volna utánuk.)

⁶³⁷ Akó (régi ürmérték) = kb. 50-54 liter.

⁶³⁸ Másásné = Vecseri Istvánné, vulgo Masasni (máshol Másásné, Mázsásné stb.) Nagy Erzsébet vásárhelyi boszorkánypöre 1730. február 24-én zajlott. Lásd: Schram F. 1983. (2. kiadás.) 1: 229-233.

Többek között az is kiderült, hogy Barta Istvánné igyekezett Pap Mihály feleségét mérges pitével megetetni, de csak Pap Mihályné szolgálója betegedett meg, azután ő is meggyógyult. Papné a pite keserű ízét érezve, kiköpte.

Kecskeméti Sámuel tanú Barta Istvántól hallotta beszélni, hogy [...]Soha sem lattam Szab testet, Fejéreb Testet mint a Pap Mihály teste; ellenben az Aszonyi személyeket rutolta, Bűdösök[ne]k, és Csunyak[na]k lenni mondotta, mely beszédgyét Soha Sem tutta addig mire magyarázni, valamig meg nem fogattatott, és az eő gonossaga eránt a' dolog ki nem nyilatkozott[...]

405. Kegyetlenkedés, paráznaság és erőszaktilétel
CSML SZF. IV. A. 53. a. 11.: 50. (D. 65. és 66. pör.)
Anno 1819. novemberében.

Részletek a házastársak leveleiből, amelyeket az úriszéknek írtak.

1. Kőházi János férj leveléből:

[...]a mult 818^{dik} esztendőben October 16^{dikán} a midőn a Feleségem el hagyot és mostanák is azon Curafiával lakik = és én mint a ki nek kötele alá voltam zárva velle együt /:magamat azhoz tartottam, Azon közben meg hallottam hogy a Nemes Monus kotsmában tartózkodot a mint is igaz volt és mint jó férje haza akartam hívni és ugyan akkor is azon felleb meg nevezetel volt ottan Fodor László, és Karantsi Pállal mint Kortsmaros béli roszalkodtak azt mondtam néki te rosz aszszon mért nem mégy haza és nem akart arra hazza akartam lügdösní és azon két Curafiak nékem jöttek és mint feleségemmel nem parantsolhattam és hogy haza nem külthettem azon ember[e]k nékem jöttek és meg vertek[...]

Az állítása szerint többször is megverték.

Vásárhelyen 24^{dik} Martii 1819.

2. Fullajtár Anna feleség leveléből:

Tekintetes Uri Törvény Szék!

Alább irt fájdalmas szívvvel kéntelenitetem panasznoln; miképpen Kőházi János raboskodó Férjem több rendbéli irgalmatlan és minden emberiséget fellyül haladó kegyetlen Kinzásai sött halállal fenyegető ki álhatatlan gonosz=Tettei által, hohér modjára engemet meg martzangolván, egyetlen egy és méltán feltehető Életemnek meg tartása arra kénszeritte: hogy említett feslett és gonosz erkölcsű Férjemtől külön való Lakást válaszzsak.

Az ő meg romlott és veszedelmes Természete ötet annyira el ragadta, hogy kotsmáros léttére oda haza nem maradhattván kiis Tudomány szerént a' többi kotsmákat vette éjjel nappal a' nyakába a' holott is, minek utánna a' sok borozás és más hozza hasonló garázda Tanátsadok által vére fel zavartatott volna, a' lett reám nézve a' leg szomorúbb következés: hogy illetén többszöri alkalmatossággal, a' nélkül hogy reám valaha leg kevesebbet tapasztalhatott volna 's bizonyíthattnak; éktelen és égre kiálto káromkodásai között kurvázott, kegyetlenül vert, kínzott. — sött a' mit igen nagy kéntelenség mellett, egész szégyennel, és szeméremmel hozok elő, a' leg nagyobb dühösséggel nékem esvén, egy balta nyélel szemérmes Testemet annyira feszegette 's kintzotta; hogy utánna nagy ideig, és több hetekig jární való tehetségem sem vala. — de különösen, irtoztato gonosz Tetteit, 's rajtam el követett kintzásait meg azzal tetézte: hogy egykor estve, vagy is Északának idején egész dühösséggel haza rohanván, az ajtokat bé zárta, és a' kulcsokat előlem el rejtven, le térdepeltetett, 's mint valamelly kegyetlen Hohér a' Késit kezibe tartván, az engemet ki végezni, 's meg ölni való el tökélllett szándekát rettentésemre ki fakasztotta. — Illyetén kétségbe esett állapotomban. nekis addig rimáncodtam, és könyörögtem; hogy engemet egészszer ijjesztő hangon le

feküdni parantsolt. — Mellyre szót fogadni kéntelenítettvén, ő pedig mellettem való fektében szüntelenül a' fenyegető Gyilkot avagy kést, a' keziben tartván, egész északamat a' halált képzelgető kínos rémüléssel kényszerítetttem ki huzni. — Miglen osztán reggel felé ő a' kést az ágy alá el vettvén, és az után el aludván, tölle meg menekedhettem. — [...]

.....

Vásárhelyen d[ate] 3^a 9^{br} 819.

Fulajtár Anna. —

*

Species Facti

Melly szerént Pátzli Jakab, Vásárhelyi Lakos, 's Németh Szabó Mester Panaszsosan jelenti; hogy ezeknek előtte mintegy 4. Holnapokkal, a midőn Kmetykó János Koplalói Kortsmárosnak kis leánykája meg-holtt volna, a Panaszolkodónak hajadon Leánya Éva, aki akkor Kmetykónál, mint sógoránál lakott, fel-küldtetvén a Padlásra szalonnáért, utánna a Padlásra fel-ment Kőházi János, ki is tsak ugyan ott tartózkodott, és az említett Leányon erőszakot tévén, azt, a mint már mostan ki-tettzik, teherben hozta. Pátzli Jakab ebéli Panaszszának következtetésében a fent-nevezett Kőházi János be-fogattatván, eképpen vétetett-ki ön-vallása:

Ad^a 19^a Máj. 819.

Mi a neved? s. a. t.

Kőházi János, Csongrádi 30 Eszt[en]dős, Feleséges, Kováts mester ember vagyok, de már 2. Eszt[en]deje, miólta nem üzöm mesterségemet.

Miért vagy fogva[...]?

Azért, hogy Pátzli Jakab szabónak Éva nevezetű Leányával a Koplalói Kortsmában[...], a szobában edgyütt hálván, véle közösödtem.

Hogy merted te, ezen szegény leányzót teherbe ejtvén, ötet annyira szerentsétlenné tenni, hogy életének el-vesztésével kívánnya a szégyent el-kerülni?

Az nem bizonyos, hogy én tölem esett teherbe, mert mások-is voltak már ő véle közösülésbe, 's így a sok közül ki-tudja, mellyikünktől esett teherbe.

Hallod e', a Leányzó azt vallja, hogy a midőn ő a Padlásra mentt volna szalonnáért, te utánna menvén, erőszakossan követted el rajta azon Istentelenséget?

Én nem tettem rajta erőszakot, hanem tulajdon hajlandósága birta ötet arra, hogy vélem el-kövesse a kérdéses vétet.

Te néked Hites Feleséged lévén, hogy mertél ezen gonosz tselekedeted által nős-paráznaságban keveredni?

Most Úr-napi vásárkor lesz Esztendeje, hogy a Feleségem engemet el-hagyván, nem él vélem.

Hányszor közösültél te azon általad szerentsétlenné tett hajadon személyel?

Háromszor, egyszer a Koplalói Kortsmában, kétszer pedig a Pék-Kortsmában[...]

Itt szemben állittatván a vasban-fogott, Pátzli Éva terhes személlyel, ez szemében mondotta, hogy a sikoltást meg nem engedte nékie, és hogy egy kendőt-is ígért nékie, tsak ne sivalkodjon, de a vasban-fogott előbbeni vallomásánál meg-maradván, az erőszakot álhatatossan tagadja, Pátzli Éva egyébberránt a vasban-fogottal háromszor lett közösülését el-esmérvén.

Kováts István Actuar[ius] által.

*

1819^{ik} Eszt[endő] Május 21^{ikén} H[ód] M[ező] Vásárhelyen e következő önkényes vallás vétetett-ki:

Mi [a] neved? s. a. t.

Fulajtár Anna Vásárhelyi 26 Eszt[en]dős, Kőházi Jánosnak Felesége, most pedig a Görbe Kortszában lakok.

Miért vagy fogva, vald meg igazán?

Gondolatom szerént azért hogy az Urammal edgyütt nem élek.

Férjed lévén, hogy mersz nős paráznságba élni Therdon Lászlóval és Karantsi Pállal?

Én nem éltem, mert az tsak a Férjemnek ellenem tett hamis vádja.

Ne tőkélletlenkedj, hanem vallj igazat hiszen a te bisztatásodra 's ingerlésedre verték meg Férjedet két ízben a fent-nevezett Kurafiak?

Én nem ingerlettem senkít, nemis voltam jelen a Férjemnek se edgyik se más meg-verettetésén.

Mi birtt téged arra, hogy a Férjedet el-hagyván, több Kortszában tegyél bújá indulataidnak eleget?

A sok Istentelenségeket, mellyekkel engemet illetett, a midőn hol puskával, hol késsel fenyegetődzött, mán ki nem álhatván, kéntelenítettem őtet el-hagyni.

Azért éppen nem kellett volna Férjedtől el-menni tudtad, hogy vagynak Elöl-Járói Férjednek, a kik az ő gonoszságait meg-akadályoztathatják, miért nem folyamodtál azokhoz?

Folyamodtam már én egyszer a T[ekintetes] Úgyészi Hivatalhoz, de azon Folyamodásom, hogy 's mi okból, nem tudom, sikertelen maradt.

Hány helyet tartózkodtál azólta, a miólta Férjedet el-hagytad?

Két helyet, a Testvér Nénémnél, az Arany-potykában, és a Testvér Ötsémnél a Görbe Kortszában.

Miért nem mész tehát mán mostan Férjedhez, holott eleget hítt már magához?

Engemet nem hítt soha, sótt most egy Holnapja, a Görbébe jövéen, az oromat akarta késivel el-vágni.

Voltál e' már fogva, vagy büntetve?

Sohas sem voltam.

Fekete János Urad[almi] Fisc[alis].

*

Itéltetett:

Fulajtár Anna ellen a nős-paráznság ámbátor gyanús emberekkel láttzatott társaságban lenni, még-is ki-nem sülván, az alól-fel-oldoztatni. Ellemenben Kőházi János önként maga meg-valván, hogy Pátzli Jakab Vásárhelyi szabónak Leányával vétken Kőzösködött melly nős-paráznságáért, de azért-is, hogy ezen pártában lévő személynek, jövendőbeli szerentséjében nem kevés tsonkúlást tett 40 botokra kárhoztatni, úgy nékie, valamint Fulajtár Anna 2^{ik} rend[ű] rab aszszony, és Hites Feleségének a Törvény-színe előtt meg-hagyódván, hogy őszve-békéllyenek, és a Házások eránt fent-álló világi 's Anyaszentegyházi Parantsolatokhoz képpst magokat alkalmaztatván, jövendőre nézve, ha az nagyobb büntetés sullját el-akarják kerülni, magokat ahoz alkalmaztassák;

406. A szexőrült férj nemi betegséget kap, feleségét pedig kínozza

CSML SZF. IV. A. 53. a. 13.: 372. (D. 20. Pör.)

Anno 1838. Aug[usztus]

Itéltetett:

Lovas János házassági hívtelenség miatt Feleségétől elválasztatott férj a' leg felsőbb ítélő Székek által meg fenyítetteti rendeltetvén –

Eddigi fedtelenség tekintetéből 8 napi Áristomra ítéltetett. –

*

1837^k eszt[endő] Jun[ius] 22^{kén} Szentes M[ező] Városában kivett
Szabad Vallás:

Hogy hívnak 's a' t :

Lovas János 34. eszt[endős] Ref[ormátus] Szentesi — feleséges — Paraszt

Miért állítottál elő?

Nem tudom.

A Tekintetes N[eme]s Vármegye Törvény Széke — úgy nem különben a' Királyi ítélő- valamint a' felséges hét személyes táblák által is — házasság törés tekintetéből választván el hitvesedtől — vald meg hogy mertél a' fenálló törvények ellenére házasság törésbe esni?

Én nem estem házasság törésbe, akik ellenem meg esküdtek, azok hamissan esküdtek, csak, hogy el vagyok ásztatva.

Ezt hijába tagadod, mert ez már meg van ítélve — csak szálj magadba 's vald meg!

Bem cselekedtem.

Vóltál e'már büntetve?

Soha sem.

Költ mint fentebb

Kováts István Urad[almi] Ügyész által.

*

Alólirottak Nagyságos Babarczy Imre Úrnak Cs[ászári és] Kir[ályi] Tanácsos, és Tekintetes Nemes Csongrád Varmegye Rendszerént való All Ispányának f[olyó] Esztendő Sz[ent] Jakab hava 13^{án} H[ód] M[ező] Vásárhelyen Szegedi Lakos Lovas Jánosné született Gyulai Sára részére Kiadott törvényes meghagyása folytában az Itten alább foglalt Kérdő Pontokra e' Következendő Tanú vallást vettünk Ki u[gy] m[int]

Kérdő Pontok:

Lovas Jánosné Gyulai Sára részére:

1^é Esméri e' a' Tanú a' Kérdeztető Gyulai Sárát; hát annak Férjét a' nevezett Lovas Jánost e'sméri e'?

2^é Ha esméri, valya meg letett Hitére, hallotta, látta vagy tapasztalta e' a' Tanú, hogy a' nevezett Lovas János igaz ok nélkül motskolta, szidta, és üldözte volna a' nevezett Feleségét; és ha igen, adja elő azt a' Tanú Környülállásossan?

3^é Tudja e', vagy hallotta e' a' Tanú, hogy a' nevezett Lovas János említett Felesége eránt tartozott házassági hivségét és tisztaságát megtartotta, vagy pedig hogy kielégíthetetlen természettel bírván, a' szabad személyekkel is széltire társalkodott volna; és ha igen fedezze fel a' Tanú az általa látott illetén Kihágásait Lovas Jánosnak, úgy amint látta, és tapasztalta Környülményessen?

4^é Hát a' Kérdeztető Gyulai Sárát mitsoda életü, és maga viseletü Személynek tudja, és esméri a Tanú?

5^é Kit tudna mind ezekre nézve jó Tanúnak?

Az első kérdésre valamennyi tanú válsza igenlő volt, hiszen azért hallgatták ki őket, mert a kérdéses házaspárt ismerték. A negyedik kérdésre vonatkozólag egységesen az volt a válaszuk, hogy

[...]Gyulai Sára példás maga viseletéről esméretes, a' honnét sokan is tsudálkoztak rajta, hogy Lovas Jánosnak olyan betsületes Felesége lévén másokkal telhetetlenkedik és éjjelenként is más házájára jár[...]

Végül az ötödik kérdésre válaszolva, a tanúk újabb személyeket neveztek meg kihallgatás céljából. A legérdekesebbek a második és a harmadik kérdésre adott válaszok voltak:

Az első tanú, Török Antal 47 éves kevesebbet tudott, mint a felesége. A [...]Második Tanú Kopasz Illona Török Antal Szegedi Polgár Hitvese 48 Esztendő R[ómai] C[atholikus] Vallású [aki] letett Hite után valja:

1^{sőre} Gyulai Sárát és ennek Férjét Lovas Jánost a' kik mind a' ketten a' Szomszédban T[ekintetes] Szabó László Fiskális Úrnál szolgáltak, jól esmérem.

2^a Több ízben mint szomszéd beszédes lévén a' nevezett Gyulai Sarával, öt napokon gyakran megis látogatván, azt tapasztaltam, hogy Férje öt minden helyes ok nélkül szidta, és még veréssel is fenyegette.

3^a Tavaly esztendőben tapasztaltam hogy Lovas János Csada Julis nevű cselédünkkel nagy eggyet értésbe ereszkedett, azután hozzája a' mikor csak időt vehetett magának nappal is által jött, éjjelenként még a' Kerítésemet is által ugrálta, csak hogy nevezett Csada Julishoz juthasson, és azzal buja kívánságát kielégíthesse. Egy Bizonyos napon dél tájban a' szoba ablakján lévő Tábla kinyílt én azon szobába benéztem és akkor láttam hogy Lovas János Csada Julison feküdt és egygyütt közösültek. Ezeket tapasztalván a' Férjemnek a' dolgot meg mondtam sőt Szabó Fiskális Úrnak is feljelentettem. Midőn Lovas Jánost megtámadtam volna az eránt hogy betsületes Felesége lévén miért követ el ilyen dolgot ő a' maga rendkívül való természetével mentette magát és azt mondotta hogy a' részben jobban megegyez más Asszonyok természetével mint a' maga Feleségével; Kérdeztem tőle azt is hogy hol veszi a' Pénzt, mivel mindig volt nála, azt felelte: az Ura teremtesit, van a' Padláson buza, zab, eladok belőle, és mindig van Pénz.

4te [...]maga Lovas János is ditsekedett nékem hogy igen jó Felesége van[...]

Harmadik Tanú Kovács Ruzsa R[ómai] C[atholikus] Csongrádi születés hajadon Leány 18 esztendő Szegeden Vörös Annánál szolgáló valja[...]

.....

2^a Járatos lévén Gyulai Sárahoz több ízben tapasztaltam, hogy Férje öt ok nélkül szidalmazta és vele gorombaságokat tett, sőt egy ízben midőn Felesége öt az étel felet a' kőszállásról intette és kérte volna hogy oda haza tartózkodjon, Lovas János a' mellette lévő kést hirtelen kezébe kapta, és ilyen szók között „baszom a' teremtesed megöllek” a' maga Feleségének szúrt, melyet a' jelen volt Hevesi Panna látván, a' Lovas János kezét ellökte a' Kést megkapta, de mivel az éles volt az ujjait megsebesítette Gyulai Sára nagyon megijedt és azután sírt, én pedig haza mentem.

3^a Mult Esztendőben Török Antal Szegedi Polgárnál szolgálván tapasztaltam, hogy Lovas János Csada Julishoz kapott, azzal szerelmeskedett, több ízben rajta értem őket a' midőn egygyütt közösültek.

2^a Sok ízben tapasztaltam hogy Lovas János Feleségét helylyes ok nélkül szidalmazta. — Egy bizonyos napon Gyulai Sára Férjét szép modjával megszólított, hogy a' Városon széjel ne járjon, foglalja magát jóban és tartózkodjon oda haza; erre Lovas János szörnyüképpen megharagudott, a' maga késit felkapta, és ilyen szok közben „halgass baszom a' teremtesed!” Feleségéhez szúrt, de az rettenetessen megijedett, a' Kés elől hirtelen elhajlott, én pedig Lovas János Kezében a' Kést megkaptam, mely a' kezemet is megvágta, és ekkor többé nem bántotta Lovas János a' Feleségét mert ez szép szóval könyörgött néki. Ez után is tapasztaltam hogy Lovas János a' Feleségével durván bánt, aztat üldözte, és a' kését magánál kiköszörülve hordozván Feleségét azzal ijesztette. Gyulai Sára e' felől nékem több ízben panszolkodott, és mondotta hogy az Úra elvan romolva már a' rossz személyektől, és mégis szüntelen azon van hogy öt is elrontsa, a' mint hogy Későbbben elis rontotta. A'

3^a Mint Mosóné gyakran a' háznál hálván engemet Gyulai Sára felköltött éjjel, és velle többször elmentem az Úrát keresni az Istalóba, de azt nem találtuk, hogy hol volt azt

nem tudom; későbben mosáskor tapasztaltam hogy a Lovas János Lábravalója véres genyetséges és bűdös volt, ebből gondolom hogy a' rossz Szenmélyektől elvult romolva. Én dorgáltam is Lovas Janost hogy mint más ember betsülje meg magát, de ő azt felelte hogy nem minden ember egy forma.

.....
Ötödik Tanú Dezső Illona Reformata Vallású Szentesi születés T[ekintetes] Szabó László Fiskalis Úrnál öt esztendő óta szolgáló, — hajadon, 18 esztendő, letett Hite után valjja, az

.....
3^{án} Lovas János a' mikor csak modját ejthette széllyel járt, sött éjtszaka is kiszökött az Udvarból, a' mit onnét tudok mivel gyakran kereste éjtszaka véllem a' Felesége, de oda haza nem találta; Szegeden a közel lévő Korcsmákban lappangot mihelyst Fiskalis Úrat othon nem érzette, és a' Korcsmákban a' személyekkel társalkodott, mint Kocsis az Úrral Mintszentre gyakran járván onnét is az a' Hire jött, hogy valamely Zsotér nevezetű ember a' Feleségével érte, — máskor ismét két Mintszenti ember utanna jött Mintszentről Szegedre, hogy egyiknek eltsábitotta a Feleségét, és azt magával elhozta volna, ezek még az Udvarba is bejöttek és az Asszony végett az Istálot is össze keresték és Lovassal pereltek, de mivel a' kit kerestek nem találták, onnét el távoztak. Felesége előtt azzal mentette magát Lovas János, hogy az egyik ember Feleségével, Mintszenten tánczolt, és csak azért gyanakodnak rája. Ezen dolgot Fiskalis Urnak bejelentettünk, de azt Lovas felől nem hitte. A' szomszédban Török Antalnál volt egy Leány, ahhoz is elkapott Lovas, és végezetre rossz nyavalyába esett, melyet nekem a' Mosóné Hevesi Anna mosás alkalmatosságával a Lovas Lábravalója tisztatála[tla]nságából mondott. Ezt megtudta a' Felesége is Lovasnak és mikor estefelé haza jött szemére vetette[...]

A késelési jelenet leírása után a vallomás így folytatódott:

[...]Lovas János pedig annyira elomlott, hogy a' Kertésznével alig tudtuk az undorodás miatt kimosni a' ruháját, mely véres genyetséges és felette bűdös volt, és még ekkor is azon erőltette a' maga Feleségét szünet nélkül, hogy háljon vele, a' késít élesre kiköszörülte, azt mindég maganal hordozta, azzal rémitette 's üldözte Feleségét. Egyszer kivált ide haza egy egész Hétig magunk maradtunk, ekkor ismét fenyegetődzöt, hogy a' nála lévő késsel megtsonkitja a' Feleségét, azt szidta mocskolta az ágyát a' késsel kiakarta hasogatni : Felesége minden rimankodása nem használt, 's végezetre el is rontotta a' Feleségét, úgy hogy az nagy beteg lett, és magát Doktor által gyógyíttatta: ezután a háztól mind a' kettőjöknek el kellett távozni; — az óta mi történt Lovas Jánossal nem tudom. —

Melly eképpen általunk kivétezt Tanúvallások valóságáról adjuk ezen nevünk alá írásával és elő petsétünkkel is meg megerősített Bizonyítványunkat. Szegeden Julius 19^{án} 1835.

P[ecsét] H[elye]

Horgosi Karasz Benjamin. Csong[rád] Warm[egye] fő szolga Biraja.

P[ecsét] H[elye]

Temesvári Antal. T[ekintetes] n[eme]s Csongrád Var[megye] Eskutye.

*

Helvétziai Vallástételt követő Gyulai Sárának mint Felperesnek ugyancsak Helvétziai Vallástételt tartó férje Lovas János mint Alperes, valamint szinte Tekintetes Nemes Kiss Dániel Úr megyebeli Fő-Ügyvéd mint Házasság Tiszti Védelmeszője ellen 1835^k esztendei Karácson' hava' 3^k napján Szegvár' Helységében tartatott Tekintetes Nemes Csongrád Vármegye' Törvényszéke előtt indíttatott — házassági örökös elváltást tárgyaló — Pörében

1836^k esztendő Kisasszony' hava' 31^{kén} T[eki]n[tetes] Csongrád Vármegyének Szegvár[o]tt tartott polgári Törvényszéke' alkalmával

Ítéltetett:

26. Miután a' C. alatti meghitelesített tanúvallomásokkal az Alperesnek hívsége', tisztasága' megrontása, — sőt telhetetlen indulatjából természetesen megragadt nyavalyával erőltetett Felperes Feleségének is befertőzése azzal-jóra vezérteni kívánó szándékáért kegyetlen, sőt életét is fenyegető bánásmódja nyilván volna: a' D. alati Lelki -Pásztori egyeztetés [amely hiányzik az ügyiratból] sikertelen maradván, az ezen házasságból származott egy gyermekről a' Felperes édes anyja' részéről oklevelekkel is tanúzott édes anyai gondoskodás pedig további köz intézkedést meg nem kívánván: a' fentlévő kegyelmes Rendszabásokhoz teljesen alkalmaztatott keresetű házassági kötés' felbomlása megállapítatik. —

Feljegyzé]

Kaszap Mihály m[aga] k[ezével]

fő-Jegyző által.

*

Mi Első Ferdinánd, Isten' Kegyeleméből Ausztria' Császára, Magyar és Cseh Országok' e' néven ötödik, Dalmát, Horvát, Tót, Galliczia és Lodomeria Országok' Apostoli Királya; Lombardia', Velence' és Illyria' Királya; ausztriai Fő-herceg; Lotharinga', Szalzburg, Stájer'; Karinthia', Felső és Alsó Slézia' Herczege, Erdély' Nagy Fejedelme, Morva' Márk-Grófja, Habsburg' és Tyrolis' Grófja satb. ezennel emlékezetül adjuk, hogy ezernyolczszázharminczhatodik esztendei Karácson' hava' tizenötödik napján Királyi Ítéltő Táblánk Pest Vármegyénkben kebelezett Szabad Királyi Pest Városunkban, tudniillik Magyar Országunk' köz Törvénykezésének helyén, és idején a' perlekedők' ügyeinek megvizsgálása, és a' Törvény 's Igazság szerinti megfontolása végett Bírói széket ülven, Hívünk Gyulai Sárának Lovas János ellen Csongrád Vármegye' Törvényszéke előtt indított, 's a' házassági kötés' tökéletes feloldozásával befejezett — onnan pedig a' Házasságot védő Tiszti Ügyész által közben tett feljebbhívás' következtében Királyi Ítéltő Táblánkra bővebb ellátás végett felhozott Váló Perét megvizsgálván és bírálván, e' következendőképpen ítélt legyen

Ítéltetett:

A' Megye' Törvényszéke' Ítéletének jóváhagyásával a' Tiszti Ügyész a' C. alatti tanuvallásokból kivilágló Paráznság' megboszosztására útasítatik, 's Alperes Lovas János Csada Juliánnával való Házasságra lépéstől eltiltatván, a' Per foganatszerzés végett visszaküldetik.

Végtére ezen Ítélet annak rendje szerint kimondatván, és Hétszemélyes Táblánkra ezernyolczszázharminczhetedik esztendei Böjt' első hava' tizenötödikén e' szavakkal ítélt legyen

Ítéltetett:

A' Királyi Tábla' Ítélete helybenhagyatik. Melly Pernek az előre bocsátott mód szerint mind a' két Táblánkon történt megvi'sgáltatásáról, és bírálásáról a' fent megnevezett Felperes' igazi' jövődöbéli biztosítására szolgáló hiteles bírói Királyi pecsétünkkel megerősített ezen Ítéleti Bizonyosság Levelünket kiadandónak véltük; a' köz Igazság úgy hozván magával. —

Költ Szabad Királyi Pest Városunkban Böjt' más hava' hatadok napján ezernyolczszázharminczhetedik esztendőben.

P[ecsét] H[elye]

Olvasta 's kiadta Sárdi Somssich Pongrácz m[aga] k[ezével] [a] Sz[ent] István Rend' közép Keresztese, Cs[ászári és] K[irályi] f[ensége] Személyes Jelenlétnek t[örvény] sz[éki] H[ely]t[art]ója s Tanácsnoka, Baranya V[árme]gye' Fő Ispánja.

Kis Csoltói Ragályi Tamás m[aga] k[ezével]

Előadó Királyi T[ábla] Bíró.

XXVI.

KIEGÉSZÍTŐ PÖRÖK

amelyek további adatokat nyújtanak a paráznaság büntetéséhez, a népi gyógyításhoz és a fiatalkorúak nemi életének kezdetéhez.

BÜNTETÉSEK

407. Taliga vonása Kecskeméten

CSML SZF. IV. A. 21. b. 115.: 317-319.

Anno 1764. 20^a Febr[uary] in Vásárhely peractum[...]

Balog István kecskeméti tanút vallatták:

„[...]Micsoda paráznaságit tapasztaltad Orosz Erzsébetnek?”

„Egyebet nem tudok, hanem láttam Kecskemét Várossában, hogy az Kurvák Taligáját vonta.”

Orosz Erzsók 46 esztendő Jász Kisorból való asszony vallotta.

„Miért fogtak Kecskeméten Taligába?”

„Azért mert azt mondtam : Bassza meg ő ki azt ő Taligát csináltatta, ezen szavamért belé fogtak.”

*

IV. A. 53. a. 4.: 423-424.

Anno 1764. 20^a Februra[...]

Balogh István circiter 20 éves kecskeméti pópista tanút az úriszéken is kihallgatták:

„[...]Micsoda Paraznaságot tapasztaltad Olasz Erzsébetnek

Egyebet nem tudok, hanem láttam Kecskemét Varossába, hogy a' Kurvák Taligáját vonta.

408. Bigámista asszony tolvaj férjének talicska tolása Budán

CSML SZF. IV. A. 53. a. 2.: 802-805.

A^a 1752. die 2ª Maji[...]

Tóth Judit 30 éves péczeli bigámistát vallatták:

„[...]Vané Urad?

Volt nekem Uram, de nem tudom éle vagy megh holt, mert kilencz esztendeje hogy nem láttam múlt akkor, amikor Szombathi Mihályhoz akadtam. Pesten volt fogva két izben is lopasért, egyszer ugyan az Apja megh szabadította, máskor pedig ítéltetett Budára ő Talicska tolásra[...]

FIATALKORÚAK NEMI ÉLETÉNEK KEZDETE

409. Egy házasság kezdete

CSML SZF. IV. A. 53. a. 3.: 676-680.

Anno 1756. die 4^a Xbris[...]

Aszalós Judit 25 éves zsákai asszony vallotta:

[...]Ez előtt 14. esztendővel mentem Férjhez Turkevibe[n...]
Akkor tehát 11 éves volt.

410. Megesett a lány, mert a legény házasságot ígért

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 946.

Anno 1767. 4. 5. 7. Xbris[...]

Révay Kata circiter 16 éves vásárhelyi pópista leány szerelembe esett Venczelay János gombkötő legénnyel. A fiatalember házasságot ígérve kapta meg a leányt, aki teherbe esett tőle, pedig csak kétszer közösültek. Venczelay a terhesség hírére kerekelt oldott és inkább beállt katonának, semmint megházasodott.

411. A német káplár csábította el a lányt

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 946.

Anno 1767. 4. 5. 7. Xbris[...]

Czitek Ilona circiter 16 éves győri születésű kálvinista lány így vallott a német káplárral történt megeséséről:

[...]Csak egyszer volt vele közöm, a' kis Szobába hivatott, és magának bort vitetett, s. úgy ejtett megh, maga ölon fogott, s. fel tett az ágyára.

412. A paráznaágnak terhesség lett a vége

CSML SZF. IV. A. 53. a. 4.: 947.

Anno 1767. 4. 5. 7. Xbris[...]

Parti Ersókk circiter 17 éves csongrádi pópista cigánylány odaadta magát Kálé István 24 éves legénynek, akivel [...]vált vagy tizszer velle közöm[...] — vallotta.

NÉPI GYÓGYÍTÁS

413. A nehézség gyógyítása

CSML SZF. IV. A. 53. A. 4.: 542-543.

Anno 1764. 7^{bris} 19[...]

Szabó János circiter 20 éves kecskeméti pópistát „ház fel verés” miatt vádolták, de tiltott kuruzslással is szerzett pénzt. Az úriszéken erről így vallatták:

[...]Miért tetted magadat Doctorra es a betegekül pénzt csaltál?

Egy Legénnek adtam gyömbért⁶³⁹ öszve törve czúkkal, nehézség ellen, erre adott 2. Máriást[...]

⁶³⁹ Gyömbér = Zingiber officinalis R.

III. rész

SZEXUÁLIS ÖSZTÖNMEGNYILVÁNULÁSOK

1. A „MEGKAPASZKODÁS” ÉS AZ „ELSZAKADÁS”

A gyermekgyógyászok által jól ismert *Moro-reflex* a csecsemőnél könnyen kiváltható és nem más, mint *átkarolási mozdulat*. Megkapaszkodás az anyába: a testbe és szőrzetébe. „*A megkapaszkodásnak, mint ösztönös eredetű viselkedési mintának legfontosabb szerve a kéz, kivitelezése, cselekvésben való megjelenése pedig a tenyérreflex vagy más szóval: a fogó reflex. Ha az újszülött tenyerét valamilyen tárggyal vagy a mutatóujjunkkal megérintjük, az ujjával átfogja[...] Az ujjak összezárulnak, válaszként a tenyér érintésére*” — írta a Mérei F.–V. Binét Á. szerzőpáros.⁶⁴⁰

Ennek az ősi ösztönnek azonban változnia kellett az ember esetében, mert „*[...] az emberi csecsemőnek nem áll megkapaszkodásra alkalmas szőrzet a rendelkezésére*” — írta Hermann Imre.⁶⁴¹ A felnőtt embernél ez az ösztön olykor még megnyilvánul. Ilyen például a veszélyhelyzet, amikor a szorongás, félelem, fájdalom hatására megmarkoljuk és erősen szorítjuk a szék karfáját, a gépkocsi kormánykereket stb. Igyekszünk megkapaszkodni, egy nálunk erősebb tárgy vagy lény oltalmát élvezni.

Markos Gyöngyi a makói népszokásokról fogalmazta, hogy a fájdalom „*[...] enyhítésére különböző tanácsokat adott a baba a szülő asszonyának: fogja meg a párna csúcsát, úgy szélét, vagy amibe tud, kapaszkodjon.*”⁶⁴² J. Hillaby egy, az afrikai Rudolf-tó környékén élő néger törzsnél tett látogatásáról többek között ezt írta: „*[...] egy csokoládészínű, óriási szemű csecsemő[...] olyan szorosan csüngött az anyján, hogy fejével lefelé kellett kezelnem[...] Az anya kicsomagolta a lepelből a gyermeket, ám az nem akart leszakadni meleg, megnyugtató melléről, és nekem meg kellett forgatnom a csecskörül a gyermeket.*”⁶⁴³

H. Damm a pápuák között látta: „*A kicsiket, akik kezdetben nem viselnek ruhát, anyjuk kosárban vagy hálótárisznyában mellén vagy hátán cipeli magával. A már ülni tudó gyermekek számára az Új-Guinea déli részén élő marind-animok asszonyai hordszékfélét fabrikálnak, melyben a nagyobb gyermeket anyjuk hosszabb távolságokra is magával viheti a hátán.*”⁶⁴⁴

Temesváry R. írta: „*Az aradmegyei német nők gyermeküket, ennek három éves koráig »Manteltuch« nevű, télen parketből, nyáron vászonból készült 2-3 méter hosszú kendővel szorosan megukhoz pólyázzák, úgy hogy ezt a ruhadarabot mellkasuk és a mellükhöz szorított gyermek teste köré csavarják; így azután szabadon marad a kezük a*

⁶⁴⁰ Mérei F.–V. Binét Á. 1985. 15.

⁶⁴¹ Hermann I. 1984. 85. Hermann Imre (1889–1984) elmeorvos, pszichológus, egyetemi magántanár, a pszichoanalízis legjelentősebb magyar továbbfejlesztője. 1919-től a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület titkára, alelnöke majd elnöke. Az 1920-as években fedezte föl a megkapaszkodási ösztönkésztetést. Fő műve: *Az ember ősi ösztönei* (Bp. 1943).

⁶⁴² Markos Gy. 1986. 33.

⁶⁴³ J. Hillaby. 1986. 50.

⁶⁴⁴ H. Damm. 1961. 178.

munkához s gyermekükkel minden fáradtság nélkül járnak-kelnek.”⁶⁴⁵ Ezek az utóbbi példák azt is világosan megmutatják, hogy az anya, a szülő is megkapaszkodásra készíti gyermekét, szinte magához láncolja s a biztonságáról gondoskodik.

Jens Bjerre a kalahári sivatagban élő busmanokat vizsgálva, többek között ezeket jegyezte le róluk: „*Vállukon lovagoltatják a kicsikéket, azok meg belekapaszkodnak hajukba[...]*”⁶⁴⁶ M. Mead az új-guineai arapések életét vizsgálva azt találta, hogy a gyerekek „*[...]élénken reagálnak a cirógatásra, és arra csimpaszkodnak vagy az után másznak, aki éppen utoljára simogatta vagy csiklandozta meg őket.*”⁶⁴⁷ Ugyancsak M. Mead figyelte meg Új-Guineában, a kannibál mundugumoroknál, hogy a gyermekét ha már nagyobb, az anya a nyakába ülteti és „*[...]megtanítja, hogy jól megkapaszkodjék bele anyja sűrű hajába, így védekezve a leesés ellen[...]*”⁶⁴⁸

A megkapaszkodást a gyermek az apánál is keresi, hiszen számára az oltalom és a biztonságérzés a legfontosabb. J. Bjerre az új-guineai kutubuknál figyelte meg, hogy az „*Első két évében a kisfiú anyja mellett él annak kunyhójában, a kanyában. Ezután azonban az apa gondozásába kerül[...]* A kisfiúk apjukkal alszanak[...] A kisfiúk, akiket apjuk szemmel látható szeretettel gondoz, a szó szoros értelmében annak ágyékkötőjén lógnak[...] A lányok anyjukkal alszanak a kunyhóban, és ugyanilyen szorosan kötődnek hozzá, egészen addig, amíg férjhez nem mennek.”⁶⁴⁹

H. Damm az ausztráliai bennszülöttek között figyelte meg a szülők kölcsönös nevelését. Itt erősen működött a születésszabályozás, „*Ha azonban a gyermeket mégis fölnevelik, nagy szeretettel veszik körül, olyannyira, hogy gyakran veszekedésre kerül sor a szülők között, ha valamelyikük megszidja vagy megüti.*”⁶⁵⁰

Ugyancsak H. Dammtól, a melanéziai szokásokból idézünk: „*A férfiak kötelessége a csecsemőről való gondoskodás. A férfi nemcsak magával cipeli vagy térdein hintáztatja a gyereket, de neki kell szétnyomkodott növényi táplálékkal etetni, megmosdatni, sőt »tisztába is tennie.«*”⁶⁵¹

A fa az emberiség őstörténetében mint az első „ősanya”, „faősanya” szerepel. Első nagy traumánk akkor ért bennünket, amikor a biztos menedéket adó fáról, amelybe kapaszkodhattunk, több millió éve lekerültünk a szavannára, és közvetlenül életveszélybe jutottunk a ragadozóktól.⁶⁵² A faösbe való kapaszkodás, a fa tisztelete kultusszá vált az emberi kultúrában, és folklórizálódva a mai napig több civilizációban előfordul. J. G. Frazer példái közül néhányat említünk: „*A kelet-afrikai wanikák szerint minden fának, különösen pedig minden kókuszdiófának, megvan a maga szelleme. »Egy kókuszdiófa elpusztítását ugyanakkora bűnnek tartották, mint az anyagyilkosságot, mivel ez a fa ugyanúgy éteti és táplálja őket, mint ahogyan az anya gondoskodik gyermekéről.«*”⁶⁵³

⁶⁴⁵ Temesváry R. 1899. 116.

⁶⁴⁶ J. Bjerre 1964. 137.

⁶⁴⁷ M. Mead. 1970. 150.

⁶⁴⁸ M. Mead. 1970. 181.

⁶⁴⁹ J. Bjerre. 1973. 121.

⁶⁵⁰ H. Damm. 1961. 70.

⁶⁵¹ H. Damm. 1961. 261.

⁶⁵² A Dél-Afrikában talált *Australopithecus* koponyáján nagytestű ragadozó agyainak behatolása látszik.

⁶⁵³ J. G. Frazer. 1965. 69.

„Ha a fáknak van levelük, akkor természetesen éreznek is. Ezért kívánságuk kényes műtétnek számít[...] Az odzsibvék »nagyon ritkán vágnak ki zöldellő vagy élő fákat, mivel úgy vélik, hogy fájdalmat okoznak ezeknek.«⁶⁵⁴

A fa azért is „anya”, mert terem. Nem egy nép megfenyegeti az „anyaszimbólumát” veszített, vagyis meddő fákat: „[...]sok délszláv és bolgár paraszt fenyegetően lóbálja a baltáját a nem termő gyümölcsfa felé[...]”⁶⁵⁵

„A Maluku-szigeteken a virágzó szegfűszegfákkal úgy bánnak, mint a terhes asszonyokkal[...] az elővigyázatossági szabályokat azért tartják be, hogy a fa ne váljék ijedtében meddővé[...]”⁶⁵⁶

„A maorik tuhoe törzsénél »azt hiszik, hogy egyes fák termékennyé tudják tenni a nőket. Ezeket a fákat bizonyos mítikus ősök köldökzsinórjával hozzák kapcsolatba; az újszülöttek köldökzsinórját még nemrégiben is ide akasztották. A meddő nőnek át kellett ölelnie az ilyen fát«[...]”⁶⁵⁷

J. G. Frazer leírta, hogy a fába egyes népek, mint például az igoritok az elhalt szellemét vélik élni és továbbélni. Így a fa, akár a terhes anya, magába fogadja őket. Sokszor egy-egy „szent fában” egész falu elhalt népének szelleme lakozik.⁶⁵⁸

A tetűnt azték birodalomban „[...]az esőisten kertjében élnek a gyermekek lelkei, a fákon laknak és virágok nedveit szívják[...] a fákon emlékek nőnek és a gyermekek ezt szopják naphosszat.”⁶⁵⁹

Sárkány Mihály Fekete-Afrika négereiről jegyezte le, hogy „Magányuk és elkeseredettségük enyhítésére több népnél szokás, hogy a növendék lány fababát kap, amitől a termékenység elősegítését is remélik. Az ilyen babát a zaramók első gyermekük születéséig megőrzik.”⁶⁶⁰ A kislányok magányukban ebbe kapaszkodnak. Több ez, mint játék, „anyapótlék”, amely az édesanyától és a közösségtől való elszakadásuk traumáját enyhíti.

Az ember törzsfajlódásában a második, egyedfejlődésében az első krízis, a megszületés, amikor elhagyjuk az addig biztonságot nyújtó anyatestet. Az anyától való első elszakadás megrázkódtatásairól Róheim Gézárt idézzük: „[...]a gyermek a születés pillanatában traumát, megrázkódtatást szenved el, amely az addig csak jóltevő, védő és tápláló anyát egyszerre félelmetes boszorkánnyá varázsolja.”⁶⁶¹

„[...]a megszületés traumatikus hatása részben az anyával való belső kapcsolat hirtelen megszakításában rejlik[...]”⁶⁶² Mint Róheim folytatja: „A csecsemő szempontjából a megszületés egy erőszakos, akaratán kívül történt elszakadás az anyától és az ekkor érzett szorongás kiindulópontja minden emberi félelemnek[...] Az első trauma⁶⁶³ akkor éri az egyént, mikor megválnak az anyai test oltalmától, mikor

⁶⁵⁴ J. G. Frazer. 1965. 70.

⁶⁵⁵ J. G. Frazer. 1965. 71.

⁶⁵⁶ J. G. Frazer. 1965. 72.

⁶⁵⁷ J. G. Frazer. 1965. 76.

⁶⁵⁸ J. G. Frazer. 1965. 72.

⁶⁵⁹ Főzy V. 1987. 307.

⁶⁶⁰ Sárkány M. 1986. 39.

⁶⁶¹ Róheim G.. 1925. 228.

⁶⁶² Róheim G. 1925. 243.

⁶⁶³ Mint azt levezettük, és főleg Hermann Imre meggyőzően bizonyította, az embernek ez már a harmadik krízishelyzete.

*elválasztják az anyatejtől.*⁶⁶⁴ „[...]Macduff azért rettenhetetlen, mert nem élte át a megszületés aggodalmát, hisz úgy vágták ki anyja méhéből.”⁶⁶⁵

Mint azt korábban már láttuk, az anyától való elszakadásnak az élet további korszakaiban is vannak fokozatai. H. Damm írta a melanéziaiakról: „*Guadalcanalon (Salamon-szigetek), ahol a férfi és a nő külön kunyhóban lakik, a fiú már 3-5 éves korában elhagyja az anyai hajlékot és az apánál alszik, míg a lány anyjával marad.*”⁶⁶⁶

A kultúrembernél a megkapaszkodás átalakul. A tánc például mindenki számára látható, társadalmilag jóváhagyott egymásba való testi kapaszkodás, amelynek során esetleg a lelki kötődések is kezdenek kialakulni. Ez az ősi ösztönünk legtöbbször mégis rejtett lelki megnyilvánulásokban jelentkezik. Ilyen például a fiatal házások életében az első mélyebb megbántódással járó veszekedés, amelynek hatására a fiatal asszony hazaszalad az anyjához. Lelkével mintegy belekapaszkodik abba a lénybe, aki évtizedeken keresztül gondozta. Számítalan ilyen és hasonló példát ismerünk a felnőtt ember megkapaszkodási ösztönének, a látványos Moror-reflexről való eltávolodása és átváltozása során.

Már a fenti példánk is mutatja, hogy a megkapaszkodás belső készítésének kiegészítő párja az elszakadással járó trauma. A fiatalok életében átélt viharos nézeteltérés az első elszakadás volt közös életükben, amikor még békességgel egymásba kapaszkodtak. Az elszakadás krízist okozott, amelyet csak egy újabb megkapaszkodással lehet rendezni, hogy a lelki egyensúly helyreálljon. Ha az érzelmi szálak, vagy egyéb, a végleges elválást korlátozó körülmények erősek, a trauma után a két fiatal ismét egymásba kapaszkodik. „Édes a kibékülés”.⁶⁶⁷

Az emberi élet egészen az egyedi lét végéig naponta szüntelenül megismétlődő elszakadások és megkapaszkodások láncolatából, a csoporton belül betöltött pozíció- ill. biztonságkeresésekből, megbizonyosodásokból, megerősítésekből, traumákból, és a kör végén, az újabb megkapaszkodásból, a velejáró megnyugvásból áll, majd az alap lelki helyzet visszaállásával fejeződik be. Addig megnyugtató az életünk, amíg naponta több megkapaszkodást élünk át, mint elszakadást. Általában 60 éven túl sajnálatosan megfordul a helyzet, és több elszakadásban van részünk. Az idős, vagy magára hagyott fiatal azért válhat lelkibeteggé és juthat el akár az öngyilkossági kísérletig, mert megkapaszkodási próbálkozásai sorra kudarcot vallanak, majd belemerül az elszakadás áthidalhatatlan tengerébe.

A vizsgált feudalizmus kori büntetőpörökben ez az elszakadási–megkapaszkodási folyamat a szerelmi étellel, házaselettel kapcsolatban is több helyen megnyilvánult. A 228/1766. pörben a nő hosszabb idő óta vonzódott szeretőjéhez, és egyre hevesebben ragaszkodott hozzá. Az egyik tanú a folklór szempontjából ismert jelenséget beszélt el: a nő „[...]nagy szeretetiből Kezibe vévén a Juhász nadrágját azt=is csokolgatta[...]” Ez az a tipikus jelenség, amikor az ösztön a józan ész fölé kerekedve, ha a kedves távol van, az őt *helyettesítő* vagy *megszemélyesítő* tárgyba is képes belekapaszkodni, akár a

⁶⁶⁴ Róheim G. 1925. 276.

⁶⁶⁵ Róheim G. 1925. 278.

⁶⁶⁶ H. Damm. 1961. 264.

⁶⁶⁷ A vele járó esetleges szerelmi öröm itt másodrendű, hiszen a szexualitás elsődleges szerepe a gének kombinációjával azok továbbéltetése, és az egyén, a faj átmentése a következő nemzedékek számára. Más kérdés, hogy az ember a szaporodás ösztönét humanizálni tudta, és érzelmeivel gazdagította.

majomgyerek az ún. *fantományába*, vagy akár egy szőrös bőrdarabba.⁶⁶⁸ Az ösztönmegnyilvánulás így válik kulturjelenséggé és kialakul a *fétis*,⁶⁶⁹ amelyet jelen esetben a férfi nadrágja képvisel. Hasonló esetet írtak le a 24/1732. pörben. „[...] *Kincses Miklós* [...] az *Asszony Zubonyát fel öltvén az Asszony agyára feküdt, aztis hallotta, hogy az Asszony himeses bundájába fel öltözött, s- abban hált* [...]”

Rokonszenv és szexuális vágy hajtotta a 221/1762. pörben szereplő öregedő férfit a fiatal asszonyhoz, hogy saját feleségét mellőzve, a másikba kapaszkodjon. Így ajánlotta magát: „[...] *eőreg már az én Feleségem és vastag, mi hallode! te is vékony én is vékony, ugy őszve illünk mint a gyalult Deszka.*”

A bűnpörök természetük szerint, az elszakadás traumájának átalakult emberi megnyilvánulásait jóval nagyobb számban örítették meg. A házastársak, családtagok közötti rejtett vagy szembetűnő ellentétek, gyűlölségek gyakran bűnök elkövetéséhez, házasságtöréshez, a házastárs meggyilkolásához, stb. vezettek. A pörökben megőrzött vallomások a két ember közötti ellentét mélyebb lélektani okait tárják föl, amelyek a rejtett ösztönökben gyökereznek.

A 19/1756. pörben az asszony így beszélt férjéről: „[...] *jobb szeretnek egy rakas ganaj mellé hogy sem az uram melle ülni* [...]” Az 54/1798. pörben az asszony „[...] *nem akart a' Férje mellé fekünni* [...]”, mert ki nem állta. (Durva hasonlattal olyan volt ez, mint amikor a kanca „nem veszi föl” a csődört.) Hány ilyen szerencsétlen házasság volt, amely mindkét felet tönkretette! Az előbbi szakkifejezést ebben a korban egyébként az emberekre is használták. A 39/1819. pörben az egyik tanú így vallott a megromlott házasságáról: „[...] *a' Tanút pedig föl sem vette, seőt nagyon verte* [...]”

A 216/1761. pörben „[...] *Alföldi Kata a' maga Urához nagy idegenséget mutatott, mert csak háttal forgott felé, és velle lévén, le huzta szemére a' keszkenőt* [...]” A 280/1822. pörben az asszony vallotta az uráról: „[...] *ő utált meg engemet* [...]” A 277/1819. pörben a férj vallotta a feleségéről, hogy „[...] *ő eránta eleitől fogva nagy úttállattal viseltetett* [...]” A 281/1823. pörben az asszony vallotta férjéről, hogy „[...] *Másfél esztendeig sem lakott velem, mert nem köllöttem néki.*” A 282/1824. pörben szintén az asszony vallotta férjéről, hogy „[...] *őtet üti veri, s. Házától el üldözi* [...]”

A 286/1827. pörben az asszony vallotta: „[...] *Ütött vert az Uram 's ellis tsapott viselős koromba* [...] *azt mondotta az uram, hogy nem köllök neki* [...]” A 287/1828. pörben a férj beszélt: „[...] *tudja az egész Helység, hogy mitsoda kibírhatatlan asszony a' feleségem* [...]” a 351/1824. pörben a feleséget kérdezték: „[...] *Mi adott okot arra, hogy gyűlölségbe éltetek?*” Így válaszolt: „[...] *Az, hogy az előtt-is más Asszonnyal élt Férjem.*”

A házaselet során a felek valamelyikén olyan rejtett, többnyire biológiai hiba jelentkezett, amely azelőtt nem volt észlelhető, vagy a házaselet alatt alakult ki, de jelenléte elhidegülést és gyűlöletet, majd valamilyen formában elszakadást eredményezett. A 303/1826. pörben a férj azért hagyta el a feleségét, mert „[...] *ollyan bűdös annak a' szája, mint a' dög.*” A 314/1830. pörben vallotta a férj a feleségéről, hogy „[...] *sikettségemért megútáltt* [...]”

⁶⁶⁸ Gyermekpszichológusok megfigyelték, hogy a csecsemő jobban fejlődik — és ez nemcsak fizikailag, hanem érzelmi reakcióban is megnyilvánul —, ha naponta többször meztelenül kiteszik egy prémre, műszőr-textíliára, amelybe belecsimpaszkodhat.

⁶⁶⁹ Fétis = természet fölötti erejűnek vélt, vallásos tiszteltben álló tárgy, vagy szerencsét hozónak, bajtól óvónak képzelt kisebb tárgy; kabala, talizmán is lehet.

A szubhumán főemlősöknél⁶⁷⁰ megfigyelték, hogy egyes anyák türelemmel viselik, ha a beléjük kapaszkodó kölyök elvégzi rajtuk a dolgát, míg mások — és ezek vannak többségben — eltartják maguktól az ürítkező apróságot, sőt izgalomba, dühbe jönnek, ha a nem kívánt váladék éri őket. Ezekben az esetekben az anya hamarosan elválasztja ivadékait és az átélte az elszakadás traumáját.

A pünpörökben erre a jelenségre is találunk emberi példákat. A 282/1824. pörben a vizsgálati fogságban lévő anya azért szökött meg az áristomból, mert a vele lévő csecsemője „[...]öszve tsúnyította magát[...]” és ezt nem tűrhette, hazafutott tisztába tenni. A 374/1780. pörben az anya rendre azért hajtotta el méhében fogant magzatát, mert „[...]Horvát fattya, nem kell néki, nem Szarja [össze] az ő kötőjét[...]” Az elszakadást a házaspár között is létrehozta a váladékkal történt *nem kívánt* érintkezés. A 275/1813. pörben kérdezték a férjet, hogy miért hagyta el a jó feleségét? Így felelt: „Azért mert húgyos, és ha vélle le lefeküdtem mindég oldalba hugyozott, ezért meg utáltam.”

2. A „BŐRÁPOLÁSOS SZOLGÁLAT”

A megkapaszkodás ösztönének *részletösztone* a lelki traumával járó elszakadás, amelynek egyik megnyilvánulása a *bőrápolásos szolgálat*. Hermann Imre szubhumán főemlősöknél végzett megfigyelések leírása után fölteszi a kérdést: „Jelentkezik-e azonban az embernél is bőrápolásos szolgálat, a megkapaszkodásnak ez a fontos pótló művelete?”⁶⁷¹

A válasza kézenfekvő: igen, például a tetvépszekedés, fodrászkodás, hámló bőrpikkelyek tépdése, pattanások, faggyúmirigyek kinyomkodása, a haj, szakáll, szőrzet húzogatása, sodorgatása, kitépdése, körömvágás, bőrtisztogatás, sebkezelés, szálkák eltávolítása, a bőrfőlszín zavaró egyenetlenségeinek eltüntetése stb. A bőrképletek leszakítása, eltávolítása az *anyától való elszakítás drámai ismétlése*.⁶⁷² A csecsemőnél, mint írtuk, pólya akadályozza az (anyába való) megkapaszkodás ösztönét, amely így *céljagátoltta* válik, de nem tűnik el, hanem később, mint bőrápolásos szolgálat bukkan elő. Embernél, állatnál egyaránt a szorosan vett csoporttársak összetartozását erősíti, és a testi tisztálkodást, gyógyítást, fodrászkodást jelenti.

Altbäcker Vilmos ezt írta a majmokról: „A rangsor megerősítését segíti, hogy bizonyos tevékenységek — például a kurkászás — a dominanciaviszonyoknak megfelelően folynak: az alacsonyabb rangú tisztogatja a felette állót. Ez is a rangsor elismerését, így a nyílt összecsapások kiküszöbölését szolgálja[...]”⁶⁷³

B. Malinowski a melanéziai Trobriand-szigeteken élő törzsi közösségek szerelmi életéről többek között így fogalmazott: „[...]a szerelmesek belemélyítik ujjukat egymás hajának sűrű bozótjába, simogatják vagy tépik is.”⁶⁷⁴ A szerelmeskedést egyik adatközlője, Monakewo bennszülött beszélte el: „[...]egy nagy fához érkezünk, leülünk,

⁶⁷⁰ A következő nagytestű majomfajok tartoznak ide: a hegyi és síkvidéki gorillák, csimpánzok, bonobók (ezek a törpe csimpánzok, amelyeknek 97,8 %-ban megegyezik a génállománya és a szerológiai jellemzői az emberével, őket valóban unokatestvéreinknek nevezhetjük), orángutánok, gibbonok.

⁶⁷¹ Hermann I. 1984. 110.

⁶⁷² Heman I. 1984. 119.

⁶⁷³ Altbäcker V. 1986. 95.

⁶⁷⁴ B. Malinowski. 1972. 193.

*kutatunk egymás fején és megesszük a tetveket, megmondjuk a nőnek, hogy közöszlőni akarunk.*⁶⁷⁵

A bőrpoláros szolgálat nem minden esetben felhőtlen. Ugyancsak B. Malinowski jegyezte föl a *Yauszáról*, amelyet a déli szigeteken lakó nők gyakoroltak: „[...]meztelenül rontanak rá a férfira[...], kiszaggatják a férfi haját, s addig kínozzák, verik, amíg nincs már ereje felkelni és továbbmenni[...].”⁶⁷⁶

H. Damm könyvében a melanéziaiakról azt olvashatjuk, hogy az újszülöttön rituális cselekményeket végeznek: „[...]parázs fölött megfűstölik, haját levágják és megfestik, vagy fejecskejét háncscsíkkal körülkötik, hogy koponyája hosszirányban nőjön[...]. A gyermekek tisztántartására már kiskorától kezdve nagy figyelmet fordítanak. Vagy olajjal dörzsölik le a gyerek arcát, vagy vízben fürdetik meg[...].”⁶⁷⁷

Samoán a „[...]taupon sok időt fordított a testápolásra, mivel a körzetben a legszebb nőnek számított. Mindennap megfürdött a tengerben, testét illatosított kókuszolajjal kengette, hogy bőre puha és rugalmas legyen[...].”⁶⁷⁸

Boglár Lajos az Amazonas felső folyása mentén élő tikuna indiánokról írta, hogy a leányt az első menstruációja után alakos, maszkos tánc közben így avatják föl: „A lányt csakhamar körbefogják a vendégek, s valamennyien tépnek a hajából egy-egy szálát. Ezután bekötik a fejét kendővel, s azt addig kell viselnie, amíg a haja ismét ki nem nő.”⁶⁷⁹ Ettől kezdve felnőttnek számít és szabadon élhet nemi életet, vagy házasságot köthet. L. Clark fogalmazta: „A két indián[...], az izzó nap elől a kalibába húzódtak, s leguggolva egymás hosszú fekete hajában bolhászkodtak.”⁶⁸⁰

László Gyula egy, az ókorban keletkezett, és az Árpád-kori magyar történelemben is föltűnő mondakört vizsgált. Az Ermitage gyűjteményében van a szibériai aranylemezek egyike: a *csernigovi ivókürt*, amelyen a vitéz kedvese ölébe hajtja fejét, aki annak haját kurkássza. Nálunk a Szent László-legenda középkori ábrázolásai — pl. a román-kori templomok falfreskóin — mutatják be a kun legyőzése utáni jelenetet. Fa alatt ül egy lány. A megpihenő győztes az ölébe hajtja fejét. A lány kurkászni kezdi a vitézt, mire a kellemes bőringerre álomba szenderül. A jelenet a 16. század elején festő perzsa Behzád mester Leila és Madjnün idilljét ábrázoló miniatúráján is megtalálható.

Ezek kapcsán László Gyula a *Molnár Anna* népballada két változatát is idézi, amikor az asszony elrablója megpihen:

I.

„Elértek egy burkus fához,
Leültek az árnyékába,
Leültek az árnyékába.

*Molnár Anna, édes kincsem,
Nézz egy kicsit a fejembe,
Nézz egy kicsit a fejembe.*

II.

„Gyere velem arra helre,
Keress egyet a fejembe,
Talált egyet a fejibe,
Elszunyadt az ölibe.”

(Ung megyei gyűjtésből.⁶⁸¹)

⁶⁷⁵ B. Malinowski. 1972. 193.

⁶⁷⁶ B. Malinowski. 1972. 183.

⁶⁷⁷ H. Damm. 1961. 263.

⁶⁷⁸ H. Damm. 1961. 331.

⁶⁷⁹ Boglár L. 1986. 52.

⁶⁸⁰ L. Clark. 1969. 121.

⁶⁸¹ László Gy. 1944. 419.

*Addig nézett a fejébe,
Míg elaludt az ölébe,
Míg elaludt az ölébe.”*

(Udvarhely megyei gyűjtés
Kibédreől.⁶⁸²)

László Gyula így magyarázta a balladákban leírt jelenséget: „*Az Ung megyei változat pedig nyíltan megmondja, hogy a »nézz egy kicsit a fejembe« annyit jelent, hogy keress tetveket a fejemben.*”⁶⁸³

A bőrpoláros szolgálat nem ért véget az étellel, ez a halottnak is kijárt, sőt, mint látni fogjuk, még a halottal is „végeztették”. H. Damm a melanéziaiak szokásai között följegyezte, hogy „*A halott mosdatása és díszítése, továbbá a temetés leginkább a házaskonok feladata, akik gyászukat azzal juttatják kifejezésre, hogy hajukat levágják, testüket befestik és sanyargatják magukat.*”⁶⁸⁴

László Gyula írta a honfoglaló magyarokról: „*Nem lehet ezután kétségünk abban, hogy halottainkat mosáskor deszkára vagy nyírfakéregre tettük, s ezzel együtt vittük ki a temetőbe.*”⁶⁸⁵

A temetés alatt otthonmaradt nőkről ezeket olvashatjuk: „*A beltireknél az a szokás, hogy mialatt a férfiak kint vannak a temetésen, egy öreg asszony, aki nem tartozik a rokonsághoz, kibontja az özvegy haját és félíg levágja, hét nap után ismét befonja, addig zilált hajjal jár. A kazak kirgizeknél egy idegen asszony mind az özvegynek, mindpedig lányának kibontja hajfonatait, majd hét nap múlva ugyanez ismét befonja.*”⁶⁸⁶

Kiss Lajos hódmezővásárhelyi gyűjtéséből ismert, „*Hogy az árván maradt kicsi tetves ne legyen: anyja holt kezével simítják le a fejét.*”⁶⁸⁷

Az ókori Görögországban a gyász fontos része volt a saját ruházat és a szörzet megtépdesése. A hazai folklórunkból jólismert halottsirató asszonyok itt is elvégezték a halott melletti szertartásokat. Ezek, „*A ruhájukat és hajukat szaggató siratók[...]*”⁶⁸⁸ voltak.

Az ókori Kínában a halotti szertartás egy része így zajlott a nemeseknél: „*[...]megmosták a testet, majd a haját, közben levágták a kéz és láb körmeit[...]*” Ezután a ruháit a „Nagy Kiállításon” bemutatták. Ekkor este „*[...]a holttestet elhelyezték a fekete selyemmel bélelt koporsóba, amelynek a négy sarkában zacskóba kötve a levágott kéz- és lábkörmöket, a levágott és elhullajtott haját helyezték el, amelyet a halott egész életében gondosan megőrzött, hogy egészben mehessen a másvilágra.*”⁶⁸⁹ Kiss Lajos Hódmezővásárhelyről ehhez igen hasonló szokást jegyzett föl. A halott koporsóba tétele után: „*Beleteszik a koporsóba, a feje alá, ami haját életükben kifésültek és összeszedtek, egy kispárnában.*”⁶⁹⁰

⁶⁸² László Gy. 1944. 418.

⁶⁸³ László Gy. 1944. 419.

⁶⁸⁴ H. Damm. 1961. 266.

⁶⁸⁵ László Gy. 1944. 476.

⁶⁸⁶ László Gy. 1944. 480.

⁶⁸⁷ Kiss L. 1958. 157.

⁶⁸⁸ Ritoók Zs.–Sarkady J.–Szilágyi J. Gy. 1968. 362.

⁶⁸⁹ H. Maspero. 1978. 157.

⁶⁹⁰ Kiss L. 1958. 180.

Ipolyi Arnold eurázsiai példáit idézzük az ókori népek szokásaiból: „*A skythák (Herodotosz 4. 71.) királyuk halálakor füleiket megmetélik, hajokat lenyírják, karjaikat felvágják[...]* *A heleneknél is tudja még a hőstrege, (Homérosz: Iliász. 23. 152.) Patroklos elégetésekor Achilles levágja haját, s megholt barátja kezébe teszi.*”⁶⁹¹ A fej szőrzete: a haj és a szakáll a mondák világában még különleges erővel is bír, mint a bibliabeli Sámson haja, vagy a magyar népmesében, a *Fehérlófiában* a Hétszűnyű Kapanyányimonyók, vagy az Északnyugat-európai mesékben a törpék szakállá. Nem csoda, ha védik. Elvesztése az erő, a hatalom elvesztését jelenti.

A bőrápolásos szolgálat újabb formáját M. Mead találta Samoán: a megszöktetett lány büntetése gyakran az, hogy „*[...]alapos verésben részesül, sőt nemegyszer a haját is leborotválták.*”⁶⁹² Ezzel megbélyegzik, megszégyenítik.

Fogadalmakból, pl. betegségtől való szabadulás érdekében, hindu nők kopaszra nyíratkoznak. Magyar parasztjaink az esetleges rontás megelőzésére, a levágott vagy kifésült haját elégetik. Magyary-Kossa Gyula írta, hogy „*Olykor az elitéltek haját is levágták. Ősrégi szokás ez, mely már az Árpádok korában is divatozott[...]*”⁶⁹³ Az ösztönkésztetésből eredő hajjal való foglalatosságon túl itt is a megszégyenítés dominál.

László Gyula írta: „*A mongóliai Noim Ulában kiásott nagy halomsírban 17 levágott hajfonat került elő, s más helyen is találtak a sírokban varkocsokat.*”⁶⁹⁴ Máshol így fogalmazott: „*A kancatej-fürdőről szóló mesénkben a túlvilágra jutott hőst a tejfürdő százszor szebbé teszi, mint amilyen volt.*”⁶⁹⁵

A hagyományos parasztéletből szintén ismerünk bőrápolásos szolgálatot. A Bihari–Pócs szerzőpáros leírta, hogy „*[...]nem volt szabad a csecsemő körmét egyéves koráig levágni, nehogy »lopós« legyen, inkább szoptatás közben rágta le az anya.*”⁶⁹⁶ A bolhászkodásról ezt jegyezték föl: „*Így emlékszik vissza egy idős asszony a század elején egy szegedi tanyán töltött gyermekkorára:*

„*[...]Az egyik gyermek felsírt, tütit (vizet) kért, a másik nyiheledzett, anyám levetkezte, megkereste a bolháját.*”⁶⁹⁷

Mint láttuk, a bőrápolásos ősi ösztönünket a kultúra széles körben elterjesztette. Megjelent a szépítkezés, ápolás, büntetés és öncsonkítás szokásai között — ez utóbbi két esetben az adott fejezeteknél még visszatérünk rá —, és korán föltűnt a halotti szertartásokban is.

A vizsgált pöranyagunkban szintén megtaláltuk a bőrápolásos szolgálatot, ill. annak a társadalomban átalakult résszletösztonéit. A 294/1842. pörben a parázna férfit ipa „*[...]meg kínoztá, 's a' többek között bajusszát szálanként tépte 's szemének kivájásával fenyegette.*” A 379/1782. pörben az egyik vádlott, aki ismert kurva volt, így vallott paráznaságának büntetéséről: „*Pesten hogy Lógerben flangéroztam, a hol is az hajamat el nyírvén el eresztettem.*”

Az 56/1809. pörben a levagdalt vagy lerágott körömdarabkákkal találkoztunk, amelyeket az asszony eledelül használt, szerelmi varázslásra: „*Szalai János a' Feleségének Ládáját fel akarta törni [s abban] egy papirosba valamit bé takargatva*

⁶⁹¹ Ipolyi A. 1929. 315.

⁶⁹² M. Mead. 1970. 56.

⁶⁹³ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 211.

⁶⁹⁴ László Gy. 1944. 459.

⁶⁹⁵ László Gy. 1944. 477.

⁶⁹⁶ Bihari A.–Pócs É. 1985. 24.

Kiss L. 1958. 157.

⁶⁹⁷ Bihari A.–Pócs É. 1985. 24.

talált, melyet fel-bontván nem másnak, hanem kőröm Darabok[na]k nézte.” Mind a szubhumán főemlősök, mind az ember a lerágott körmöt, kihuzgált szőrt vagy sebdarabkát többnyire elrágcsálja, megeszi. Itt az asszony mással etette meg.

A 107/1745. pörben, amikor a paráznalkodók a padlásról lejöttek, „[...]a menyecske azt felelte hogy bolházkodni volt.” A 108/1746. pörben a parázna nőt megkérdezték, hogy „Igaz, egy pendelb[en] voltál és bolházkodván bei hánytad a’ bolhát?” A 245/1777. pörben a fiú elmondotta, hogy a mostohaanyjának „[...]sokszor ölében tettem fejemet, hogy benne keresne.” Szinte a Molnár Anna ballada ismétlődik meg.

A kurdászás, tetűkeresés ezen módja, főleg az európai középkorban, széles körben elterjedt volt. A nép legalsó rétegeiben, és a patríciusok, ill. az urolkodók között egyaránt ismert volt, sőt még a pompájáról híres francia Napkirály udvarában is a tetűfészekké vált tornyos frizurákat külön erre a célra készített, díszes tűkkel szurkálták.

Az újszülött gyermeket a gyermekágyas korszakban az anya megkímélése érdekében gondozta, tisztázta, fürdette a két nagyanyja, a bába, rokonok és a szomszédok. A környezet, a „csoport” fölváltva végeztek bőrápolásos szolgálatot. A 404/1756. pörben is az egyik tanú „[...]a midőn a kis gyermeket leferesztették[...]” hazament.

A bőrápolásos szolgálat és a gondozás az embernél a halottra is kiterjedt. Az utolsó tiszteltetés előtt igyekeznek a halál, a végső szenvedés nyomait elsimítani. A tetemet megfürdetik, megfésűlik, ha kell megborotválják és fölöltöztetik. A hagyományos magyar paraszti századaiban a bába a gyermekágyas korszakban az anya helyett fürösztötte a kisdedit. A halott csecsemő esetében is elvégezte ezt a szolgálatot. A 404/1756. pörben „A bába ferezette meg halála után a gyermeket.” A 47/1756. pörben a férj úgy megverte a feleségét, hogy az 13 nap múlva kiszenvedett. A tanúk elbeszélések, hogy „[...]beteg ágyábanis feresztötte a Tanú Kovács Andrásné[...]” Az ápolás közben látták, hogy „[...]a tomporán a bőr is mint egy két újnyira elvált a testétől, feregis volt alatta a gondviséletlenség miatt[...]” vagyis, a bőre alól nem szedegették ki — a valószínűleg legyek által odarakott — álcákat, nyűveket. Ezek itt (és nem biológialilag) a szörzetben lévő rovarélősködőkkel rokoníthatók. A halál után „[...]szemét, száját befogta a Tanú, azután fölöltöztették[...]”, de negy sajnálatukra, „[...]még a hajais a vértől őszve állott, hogy meg Sem lehetett fésűlni[...]”

A bőrápolásos szolgálat ösztönmegnyilvánulása jóval árnyaltabb, mint ahogy itt néhány fontosabb megjelenési formáját ismertettük, és az emberiség cselekedeteiből máig világosan kibogozható. Különböző szokások, divatok, hiedelmek formájában tovább különülve, a jövőnkben még sokáig fogja színezní a kultúránkat.

3. A NEMI BŐR ELVESZTÉSE

Hermann Imre könyvének két különböző részében is foglalkozott a „szexual skin”, azaz a nemi bőr elvesztésével. Ez a szerv a szubhumán főemlősöknél a szaporodási időszakban nagyon fontos „jelzőrendszerként” fogható föl. Az *anogenitális*⁶⁹⁸ testrészen elhelyezkedő vérbő, erős piros, lilás színű, kitüremkedő, különleges bőrképlet, „[...]amely az ősztrusz idején megduzzad, és majdnem ellenállhatatlan ingerként hat a hím nemi aktivitására.”⁶⁹⁹

Ez a nemiségben (de nemcsak az ivarzási szakaszban) fontos szerv az embernél visszafejlődött. Az anogenitális részen szinte teljesen megszűnt. Nem véletlen, hogy ez a

⁶⁹⁸ A végbél és ivarszerv együttes területe.

⁶⁹⁹ Hermann I. 1984. 288.

hiány mindkét nemnél ösztönös hiányérzetet idézett elő, amely tudat alatt a nőben *kasztrációkomplexust*⁷⁰⁰, a férfiban pedig agressziót válthat ki. „[...]férfiak az analíziseikben gyakran panszolják, hogy a nő szexuális izgalmanak nincs semmiféle látható jele[...] nem nehéz fölfedeznünk ennek a »szemrehányásnak« a biológiai alapját: a nemi bőr hiányát” — fogalmazta meg Hermann.⁷⁰¹

Föl kell tennünk azt a jogos kérdést, hogy a természet megfoszthatott-e ettől a fontos szervtől úgy, hogy helyette semmivel sem kárpótolt bennünket, és csak az elszakadási trauma sajátos formája maradt meg belőle? Szó sincs róla. A természet háromfajta helyettesítésről gondoskodott. Először is, a szubhumán főemlősökkel előnyben, testtájszerte több és jobban igerelhető erogén zónánk alakult ki. Ezek izgalmi állapotba hozása, a verbális visszajelzés mellett, jól érzékelhető, látható egyéb jelzéseket közvetítenek. (Kipirulás, megduzzadás, a megszokottól erősebb váladékozás stb.)

Másodszor azt is megállapíthatjuk, hogy a nemi bőr nem tűnt el teljesen, csupán átalakult és így, elaprózódva ugyan, de a test különböző tájain jelent meg. Az élénkpiros, vagy erősen pigmentált, többnyire nyálkahártyával, ill. az elszarusodó felhámrétegtől elütő bőrképlettel, kültakaróval fedett testrészeink sorolhatók ide, mint pl. a *vulva* esetében a kisajkak, csikló és hüvely; a végbéltájék, az ajkak, ornyukak, a száj egész belső része a nyelvvel, és főként a női mellbimbó (*papilla mammae*) körül kialakult élénk színű udvar (*areola mammae*), amely úgy látszik, hogy az emlőn fejlődőben, ill. terjeszkedőben van.

Ezek a „speciális” testtájak erogén zónák. A szexuális kultúrában mind nagyobb szerepük lévén, továbbfejlődő szerveink közé sorolhatók. Katona Ferenc említi, hogy „[...]az emlő növekedésével és az emlőbimbó környékének fejlődésével új szexuális ingerforrások keletkeztek.”⁷⁰² A kis- és nagy szeméremajkak növekedtek; izgalmi állapotban pedig megduzzadnak. A fölegyenesedéssel együtt járt, hogy a mellek szembetűnővé váltak. A közösülés többnyire arccal szembefordulva történik, amely egyedülálló emberi tulajdonsággá vált.

Nemi izgalomra a főlisorolt szervek jól reagálnak, amely nemcsak a partner viselkedésében nyilvánul meg, hanem látványban is. A vékony bőrrel, nyálkahártyával, vérerekkel erősen beszótt testtájak megtelnek vérrel; megduzzadnak, megkeményednek, a mellbimbó és a csikló erekcióba jönnek. A bennük lüktető vér hatására a korábban rózsaszín vagy halvány piros színárnyalat élénk pirossá, vörössé változik. Ez az a színhatás, amely ősi ösztöneinkben él és intenzíven reagálunk rá. „[...]az embergyerek[...] piros tárgyak láttára már újszülött korában is az izgalom jeleit mutatja” — írta Hermann Imre.⁷⁰³ Egyébként Hermann is az élénk vörös női ajkat és a mellbimbó körüli színes, enyhén rücskös udvart jelöli „nemi bőrként”, azaz „prezentációs szervként”, amely gyors változásával most már a kellő jelzést adja.

Az embernél az erotikus ingerekre nemcsak a fõntebb fõlsorolt, speciális bőrfelületek mutatnak gyors színváltozást, hanem ez az egész testen észlelhetõk. A hatás annál szembetûnõbb, minél fehérebb a bőr. Az ingerekre a perifériás erekben intenzív

⁷⁰⁰ Kasztrációkomplexus = nemiségtől, konkrétan a termékenyítő és ivarszervektől való megfosztás által kiváltott rettegés, kisebbségiérzet, értékcsökkenést eredményező érzet, ill. tudat.

⁷⁰¹ Hermann I. 1984. 293. (A nemi bőr az erős szexuális élvezet hatására, az akarattól függetlenül beidegződve, megduzzad és kivörösödik. Biztos jele annak, hogy a hím által keltett szexuális inger elérte célját. A nők orgazmust utánzó hangokkal és mozdulatokkal félrevezethetik szerelmi partnerüket, hogy az megfelelő társ számukra.)

⁷⁰² Katona F. 1974. 433.

⁷⁰³ Hermann I. 1984. 293.

véráramlás keletkezik. A bőr fölmelegszik, „kitüzesedik” és „kivörösödik”, ahogy az arcon az „elpirulás” vagy a láz szembetűnően meglátszik. Ennél a folyamatnál következett be egy érdekes „ellentétes” jelenség, amely csak az emberre jellemző. Az izgalomkeltő vörös szín eléréséért küzdő ősi ösztön úgy eléggülhet ki, ha a partner minél világosabb, ugyanis a fehér bőrön nyilvánvalóan szembetűnőbb a kipirulás.

Az egykori nemi bőr és a szőrzet elvesztése helyett a harmadik, kialakult pótlék, a világos bőrszín elérésére való ösztönös törekvés lett. Ez az újabb „szexideál” egyes népeknél, különösen az erőteljesen pigmentáltaknál, *hagyományos szokásrendszert* hozott létre. Néprajzi megfigyelésekből közismert az a szokás, amikor egyes színesbőrű törzsek az eladósorba került lányokat hónapokra sötét kunyhóba különítik el, hogy „kivilágosodjanak”. Az ilyen nők ugyanis vonzóbbak és jobban „elkelnek”. Antoni Judit így fogalmazott: „*Polinéziában a fehér bőrszínt és a kövérséget tekintik a szépség jelének[...] A világos bőrszín és a kövérség elérésére Tahitin külön »intézetek« működtek, ahol az előkelő fiatalokat sötét, fénytől óvott helyen hizlalták[...]»*”⁷⁰⁴

M. Stingl tapasztalta: „[...]kit tartanak szépnek a polinéziaiak?[...] Húsvét-szigetén járva írtam a fehér szüzek furcsa barlangjáról. A barlangban huzamosan tartózkodva próbálták a leányok kifehéríteni a bőrüket. De ugyanúgy igyekeztek bőrüket kifehéríteni az Óceánia egyéb szigetein élő polinéziaiak is. A Tonga-szigeteken például — főleg a főnökök leányai — hónapokon, olykor éveken át kenték testüket egy állítólag ugyanilyen hatást kiváltó különleges olajkeverékkel.” Megjegyezte még, hogy más szigeteken a fiúkat is sötét kunyhóban fehéritik és hizlalják.⁷⁰⁵

H. Dammot idézzük: Samoa-szigetein a *faluszűzet*, a *taupout* „[...]a nehéz földművelő munkától megkímélték, és nem volt szabad halásznia sem, nehogy a bőre leburnuljon, a nemes ember ugyanis világosabb bőrszínével tűnt ki a közemberek tömegéből. Curcumagyökérből készített púder felrakásával igyekeztek még világosabbá tenni bőrük színét.”⁷⁰⁶ (Ez utóbbi cselekedettel az eredeti törekvés már továbbfejlődött és szépítkezési szokássá vált. A fehér bőr itt már rangot, a csoportból való társadalmi kiválást jelentett.)

A női parasztideált vizsgálva, Nagy Zoltán a hódmezővásárhelyi Pusztán, ismert szokás alapján, így írt a kislány szépségéről. „*Különösen az aranyászóke, göndör hajú, fehér bőrű felelt meg a paraszti ízlésnek.*”⁷⁰⁷

Az eladósorba került parasztlány esetében, szinte megismétlődött az a szokás, mint amelyet a természeti népeknél a fény kerüléséről megfigyeltek. A magyar parasztlányok alaposan elfődték a testüket, ha napon kellett dolgozniuk. Nagy Zoltán ezt tapasztalta: „*Az arcát különösen féltette minden lány. Igyekezett azt az erős napsütéstől eltakarni, de karját is védte.*”⁷⁰⁸ Hozzátehetjük, hogy a nőnek külön erotikus értéket adott — nemcsak viszonylagos rejtettsége miatt — a fehér váll, nyak, comb és kebel.

Markos Gyöngyi a makói hagyományos parasztszokások között ezeket említette: „[...]amikor az anya először vitte valahova a gyermekét, a házaszony tojást ajándékozott a csecsemőnek. Mielőtt a kisdunnába dugta volna a tojást, az alábbi szöveg kíséretében körbesimogatta (körülkerekítette) a gyermek arcát, hogy olyan szép kerek és fehér legyen, mint a tojás.”⁷⁰⁹

⁷⁰⁴ Antoni J. 1986. 33.

⁷⁰⁵ M. Stingl. 1975. 245-246.

⁷⁰⁶ H. Damm. 1961. 331.

⁷⁰⁷ Nagy Z. 1975. 457.

⁷⁰⁸ Nagy Z. 1975. 457.

⁷⁰⁹ Markos Gy. 1986. 44.

Ma is közsímert, hogy az örökbefogadó magyar szülők a gyermekotthonokban elsősroban szőke, fehér bőřű, kékszemű gyerekeket keresnek maguknak. A nők természetesen, nagyon is tisztában vannak azzal, hogy egyik fontos nemi vonzerejük a fehér bőřben rejlik, ezért csábításra, prezentálásra is fölhasználják. (A napozás, leburnulási hőbort csupán divat és nem állandó jelenség!)

A feudalizmus kori bűnpörökben is megtalálható a fehér bőřnek mint „értéknek” a fölismerése. Vig Károly 17. századi, Marosvásárhelyen gyűjtött pöreinek egyikében az asszony így vallott megunt uráról: „[...]bizony szánom az én szép fejér testemet az ő rút, fekete testére vesztegetni[...]”⁷¹⁰

Az általunk vizsgált pörökben a legtöbb prezentálás ide sorolható, amikor a nő felfogja ruháját és elől vagy hátul mutogatja fehér combját, farát. Gondoljunk például a 182/1766. pörre, amikor Nyékiné föl húzta a szoknyáját és „[...]néki minémű szép fejér teste volna mondotta Déák Istvánnak.” Még a homoszexuális férfinál is a másik fehér testszíne volt a vonzó. A 404/1756. pörben Barta István ócsárolta a női testet, mert — mondotta — „[...]Soha Sem lattam Szeb Testet, Fejérebb Testet mint ä Pap Mihály Teste.”

4. KASZTRÁCIÓFENYEGETÉS ÉS KASZTRÁLÁS

Az elszakadási trauma egyik legdrasztikusabb formája a *kasztráció*. Réme az emberré válás óta fenyeget bennünket, amióta tudatosan használhatjuk ezt a módszert mások ellen. A nemző vagy termékenységet adó erő férfi és nő hatalmát biztosítja. A nemétől megfosztott ember nem termékeny többé, vagyis *csökkent értékű*. A csoport biológiai fennmaradását, a faj szaporodását csak az apától és az anyától lehet várni. A családban ezért övük a hatalom.

Az első letelepült kultúrák állandó földműveléssel foglalkoztak, és kezdetben *matrilinéaris*⁷¹¹ társadalmak voltak. Az összetartás a „család anyjának” köszönhető, aki a leszármazást női ágon biztosította. Néhány nemzedék múlva a konkrét személy képe már elmosódott, mítizálódott. Jótevő szellemmé vált. Arcára maszkot helyeztek, hogy egyéni vonásait elfödve átváltozott alakját hangsúlyozzák. „Trónra” ültették és bevitték a lakókunyhó féltett, belső terébe, hogy áldásos szelleme, elsősroban a termékenység, másodsorban a védelem mindig közöttük legyen. A sárból való megformálásuk után így váltak „agyag istenné”, ahogy Kalicz Nándor találóan nevezte a dél-európai *idolokat*. Máshol, mint az észak-görög szigetvilágban, a *küklád-idolokat* nemes kőből, többnyire márványból, alabástromból csiszolták ki.

A földművelés egyik legfontosabb eszköze az *aratósarló*⁷¹² volt, amelyet obszidián-⁷¹³ kovakőpengékből készítettek. Akinél a sarló, az biztosította az aratást és vele a táplálást. A sarló tehát a *neolitikumban*⁷¹⁴ a hatalom kifejezőjévé vált, akár a középkori királyok kezében a jogar. Kalicz Nándort idézzük:

⁷¹⁰ Vig K. 1980. 56.

⁷¹¹ Matrilinéaris = anyai vonalat, *anyajogúságot* képviselő.

⁷¹² A sarlót, mint éles eszközt harci fegyverként, az ellenség megsemmisítésére, a borotva elődjeként szőrtelenítésre stb. is használták.

⁷¹³ Obszidián = nagyon kemény, ütésre a *magkőről* kagylósan lepattanó fekete vagy füstszínű lávaüveg amelynek borotvaéles vágófelülete van. (A leigázott közép- és dél-amerikai indián kultúrákban az emberáldozatok szívét obszidiánkéssel vágták ki a mellükből.)

⁷¹⁴ Neolitikum = csiszolt kőkorszak. Kb. a Kr. e. VIII évezredtől a II évezred végéig. (Területenként ettől eltérő korszakhatárok állapíthatók meg, így pl. egyes óceániai és ausztráliai bennszülött törzsek a Kr. u.-i 20. százaban is „kőkorszakban” éltek.)

A Kárpát-medencében „*A tiszai kultúrát valamivel megelőzve délen a női istenség mellett kialakult a férfi főisten, »Kronosz« kultusza, akit mindig aratósarlóval ábrázoltak, azzal az eszközzel, amellyel elválasztotta a földet az égtől[...]*” A tiszai kultúrában „*[...] hazánkban első ízben tűnt fel a férfiisten ábrázolása, méghozzá olyan nagyszerű alkotással képviselve, mint a szegvári férfiisten. Első ízben a magyarországi újkőkori művészetben az istenséget ismertetőjegyével, attribútumával, az aratósarlóval, trónuson ülve ábrázolták.*”⁷¹⁵ (Tegyük hozzá, fején lapos maszkot visel, tehát már nem egy meghatározható személy, hanem személytelenné vált isten.)

Az óegyiptomi mitológiában a sarló szerepe tovább bővült. D. Mereskovszkij így írt erről: „*Az egyiptomiak azt mondják, hogy mikor Osirist eltemetik, az elvetett szem a földbe rejtőzik és a csirázó magban új életre ébred*” (Plutarchos, »*De Iside et Osiride*«).

»*Osiris a magban lévő élet ura*« (»*Halottak könyve*«, 147.) Osiris »*a kenyér lelke*« (batau). Ezért »*gabonát elvetni*« így van kifejezve: »*Osirist eltemetni*«. Az aratás ünnepén a király aratja le a sarlóval az első kévét és megöli Osirist s az emberek a kenyérből, a megölt istenből táplálkoznak. »*En vagyok Osiris, én vagyok Neptra (gabonaisten), akit learatunk*«, mondja egy halott magáról az egyik sírfömlíraton.

.....
A csirázó mag titka tehát a feltámadó test titka.”⁷¹⁶

A kasztrálás vagy magtalanítás azonos tehát a halállal. A magból viszont új élet fakad, amikor elvetve ismét kicsirázik. A kasztráció, bármilyen ellentmondásos is, elkerülhetetlen következménye a továbbélésnek; úgy is fogalmazhatunk, hogy a kasztrálást a föltámadás, az élet megújulása, megfiatalodása követi. A kasztráció nem más, mint az élet levágása, amelyet az európai középkori ábrázolások a sarló helyett a halált megszemélyesítő csontváz⁷¹⁷ kezében kaszával jelöltek; azonban maradjunk még az eredeti legendakörnél.

A borotvaéles sarló tehát ártó fegyverré vált, és nemcsak a hatalmat jelentette, de azt az eszközt is, amellyel a hatalmat el lehet venni. A neolitikumban született férfi istenség a görög mitológiában meg is cselekszi ezt apjával. V. Zamarovskij fogalmazta: „*Kronosz egy óvatlan pillanatban atyját acélsarlóval megfosztotta férfiasságától, s ezzel hatalmától[...]*”⁷¹⁸

R. Graves a történetet így beszélte el: „*Földanya bosszúból rávette a titánokat, hogy támadják meg apjukat. Meg is cselekedték, éspedig Kronosznak, hetük közül a legfiatalabbnak a vezetésével, akit anyjuk felfegyverzett egy kovakő sarlóval. Álmában lepték meg Uranoszt, és a könyörtelen Kronosz kiherélte a kovakő sarlóval. Azután bal kezével megmarkolta apja nemiszervét[...], és a Drepanon-foknál a sarlóval együtt a tengerbe hajította.*”⁷¹⁹

A tengerbe vetett sarló ugyan elmerült, de az emlék tovább élt. A sarló a kasztrálás egyik eszköze maradt, akár más kultúráknál a szintén meggörbített élő *szőlőmetsző kés* vagy a birkakörmölő és herülő *kacorbicska*. A középkori Buhara piacán, a tömeg előtt a halhálraitélt nyakát görbekéssel vágták el. Az éles szerszám mindig kasztrálásra, áttételesen az élet továbbvitelének elvágására ingerelt. Mint azt feudalizmus kori

⁷¹⁵ Kalicz N. 1970. 38-39.

⁷¹⁶ D. Mereskovszkij. 1987. 71-103.

⁷¹⁷ Az emberi élet fiatal időszakában, kb. 6-9 évig *perszifikációnak* neveznek, ez az emberiség fiatal korszakában, a középkor végéig hasonlóan, vagyis „gyerekes” fölfogásban zajlott.

⁷¹⁸ V. Zamarovskij. 1970. 274.

⁷¹⁹ R. Graves. 1970. 51-52. Zamarovskynál tévedés az „acélsarló”, Graves írta helyesen, hiszen erre az eszközre még évezredekig kellett várniuk mind az „isteneknek”, mind az embereknek.

pöreinknél látjuk, éles körömmel vagy foggal is ki lehet szakítani a herezacskót. A foggal való herélés a magyar pásztorok körében a hagyományos parasztleletben az utolsó évekig ismert gyakorlat volt.

Az ember a kasztrálást, vagyis a közösségben a folytonosság, a továbbélés lehetőségének megszüntetését, azaz a családi halált évezredek óta elterjedten büntetésül alkalmazta. A legtöbb népnél ez a „természet elleni fajtalanság”, pl. a sodomia megtorlása volt. Magyarországon Werbőczy Tripartituma 1514-ben elrendelte, hogy a szabad hajdúkat, vagyis az útonálló betyárokat, ha elfogatásukkor fegyver volt náluk, heréljék ki.⁷²⁰

Losonczy István Szabolcs vármegyei földesúr 1549-ben ezt a törvényt hozta: „[...]az mely házasság ember mással latorkodik, az pelengérhez szegezze az szerszámát és egy sarlót adjanak kezében, hadd metsze el ő maga” — adta közre Magyary-Kossa Gyula.⁷²¹

A kasztrálás kultúrtörténetéhez hozzátartozik a kínai vagy a mohamedán török háremek őreinek; illetve énekeseknek különleges, a mutálás előtti hangjuk megőrzése végett még a barokk korban Angliában is divatos, a gyermekkorban elszennvedett megférhatatlansága. Az eunuchokat megfosztották nemüktől és ezzel elválasztották őket természetes hatalmuktól, nemzőképességüktől, valamint az eredeti csoportjuktól. Horváth Pál a korai keresztények vélekedését írta le a nemiségről, és beszámolt arról, hogy közöttük az aszkétikus irányzat győzött. Ennek egyik megnyilvánulásaként a férfiak gyakran önként kiherélték magukat, hogy a nemiségük ne uralkodjon a természetük fölött.⁷²²

A Bibliában Máté ezeket írta a „Házassági elválás”-ról: „Mert vannak heréltek, akik anyjuk méhéből születtek így; és vannak heréltek, akiket az emberek heréltek ki; és vannak heréltek, akik maguk herélték ki magukat a mennyeknek országáért.”⁷²³

A megfosztás, elszakítás motívuma az ember ősi ösztönéletében az anyától való elszakadásban jelentkezik. Hermann Imre szerint az „[...]eredeti veszélyhelyzet a fiúnál a kasztrációfenyegetés, vagyis az, amikor apja vagy ennek helyettese azzal fenyegeti, hogy péniszétől erőszakosan megfosztja.”⁷²⁴

P. Ariès beszélt el a 3 éves XIII. Lajos francia infánsról: „Soha nem akarja megengedni, hogy a [Verneuil] márkiné megfogja a mellbimbóját, dajkája ugyanis kitanította, mondván: Monsieur, senkinek se engedje megfogni a mellbimbóját vagy a fütyijét, mert még levágják.”⁷²⁵

A vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben a „péniszt levágó apát”, a fenyegető veszélyt a törvénykezés helyettesítette. A régi törvénykezésben ui. nem voltak nők. A bírók, ügyészek, jegyzők stb. mind férfiak, akik a vádlottakat meg akarják fosztani a szabadságuktól, életüktől, és elszakítják őket a környezetüktől. A bűnös elítélése, megbélyegzése társadalmi kasztrációt, fájó elszakítást jelentett, amely büntetés a vádlott hatalmától, jogaitól való megfosztással járt. Kasztráláskor az ellenfél megcsonkításával

⁷²⁰ Magyary-Kossa Gy. 1940. 4: 160.

⁷²¹ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 192.

⁷²² Horváth P. 1986. 145. (Hódmezővásárhelyről, a Susán városrészből van tudomásunk arról, hogy egy aszkétikus életű aplegény, amatőr festőművész a két világháború között herélési kísérletet hajtott végre magán, hogy a nemiség ne vonja el a figyelmét a művészetéről, de a fájdalom miatt elájult és a kasztrálást nem bírta befejezni.)

⁷²³ Mt. 19. 12.

⁷²⁴ Hermann I. 1984. 180.

⁷²⁵ P. Ariès. 1987. 129-130.

ezeket az ősi félelmeket is kiváltják. Hermann Imre így fogalmazott: „[...]a kasztrációfélelem mélyén, nőnél éppúgy, mint férfinál, a szeretett személy elvesztésének félelme rejlik.”⁷²⁶

Nem véletlen, hogy a kasztráció, elsősorban a hímek, férfiak esetében ösztönös veszélyeztetés volt, hiszen az agresszió *fallikus fenyegetésben* is megnyilvánult: „Minden kultúrában gyakori a férfi nemi szervekre utaló fallikus fenyegetés. Érdekes, hogy sok majomfaj hímjeinek nemi szerve feltűnő színű és agresszió esetén erekcióba kerül. Ezek a majmok a támadást megelőzően nemi szervüket jól látható módon az ellenfeleik felé fordítják” — idéztük Csányi Vilmos etológust.⁷²⁷ Mindehhez Buda Békla néhány mondatát illesztjük: „[...]a hím péniszfitogtatása (*penile display*) univerzális agressziós jel, ami primitív népek között is megvan, de megvolt még a lovagkorban is, amikor a páncélzaton feltűnő nagy helyet képeztek ki a hímvesző számára, mintegy elrettentésként, fenyegetésként, vagy megvolt az ókorban, amikor a határokat a fenyegető falloszú Priapusz-figurák őrizték.”⁷²⁸

Ezek után csoda-e, ha a vetélytársak és az ellenségek először is e fenyegető szervtől, az agresszió jól látható, színes jelétől akartak megszabadulni, és a kasztrálással a rájuk váró, veszélyeztető hatalomtól kívántak menekedni?

Az emberi társadalomban a kasztrálásnak több oka volt. Elsőnek említjük az „ellenség” megbüntetését. A kasztrálással a szaporodásból iktatták ki őket, ezzel az egész nemzetségüket kipusztulásra ítélték. (Ez a „kései” fejlemény akkor jött létre, amikor már *ok* és *okozat* közvetlenül kapcsolódott.)

Másodsorban említjük a rituális kasztrálást, amely jelképes az avatási szertartásokon, valós esemény a különböző különleges szerepköröknél, mint pl. háremőrzés, vallási fogadalom stb.

Harmadszor a házastársi hűség megőrzésére szolgált, amikor nőknél pl. részleges csonkításokat végeztek, amely az örömszerzést időlegesen vagy véglegesen megszüntette, de a termékenységet nem befolyásolta.

Sárkány Mihály a szudáni, etiópiai és szomáli néger nők sorsáról így írt: „[...]infibuláció: gyermekkorban összevarrják, összekapcsolják a lányok kis szeméremajkait szüzességük megőrzése végett.”⁷²⁹ A „varratokat” csak a házasságkötéskor távolítják el. (Egyes törzseknél a szeméremajkak összekapcsolását minden közösülés után elvégzik, ill. szeretkezés előtt kibontják. Így a nő „kasztráltsági” érzete állandósul!)

A „kasztráció” másik formáját az afrikai matrilineáris övezettől északra, a dogonoknál és bambaráknál figyelték meg: „Hasonló hatású a klitoridektómia: a csikló végét vagy az egész csiklót kicsippentik, leégetik, s ezt gyakran úgy végzik el, hogy egyúttal a kis szeméremajkak is levágják.”⁷³⁰ Ezzel a szexuális örömszerzés genitális forrása az idegvégződésekkel rosszul ellátott hüvely marad, amely csak lassú és gyenge ingerképzésre alkalmas, ezért az így megcsonkított nők legtöbbje sosem jut el az orgazmushoz.

A kasztrációhoz tartozik a haj és a szakál *erőszakos levágása* is. Ezt büntetésként használja az emberiség a történelem kezdetétől napjainkig. A bűnöző rabsága máig azzal kezdődik, hogy megfosztják fejét a különféle szőrzetétől.

⁷²⁶ Hermann I. 1984. 296.

⁷²⁷ Csányi V. 1986. 174.

⁷²⁸ Buda B. 1986. 187-188.

⁷²⁹ Sárkány M. 1986. 35.

⁷³⁰ Sárkány M. 1986. 35-36.

Fölmerül az ellenérv, milyen összefüggés lehet itt a nemzőképesség megfosztása és a fej lekopasztása között? Kétségtelen, hogy a kopasz ember általában nem veszt el a nemzőképességét. A két látszólag szélsőséges, mégis szorosan összefüggő jelenség között ismét a történelmi mítosz segít és teremt kapcsolatot.

Mindkét nemnél a haj kiemelt szerepet játszik a nemiségben. A vele kapcsolatos bőrápolásos szolgálat a szerelmi aktusban az előjátékhoz járul hozzá. Hajzat nélkül ez a fontos szeretkezési részlet elmarad, csonkul. Nőknél a hajnak fokozott szerepe van, hiszen az egyik legfontosabb testrész, amely a nemiséget kifejezi, és ez nemcsak az európai civilizációkban, egyes korszakokban divatszerűen érvényesül, hanem megtaláljuk a természeti népeknél is.

Mint láttuk, a nemzőképesség erőt és ezzel együtt hatalmat jelent. Ismert, hogy a haj és a szakáll is hasonló tulajdonságokkal rendelkezik. A Bibliában leírt Sámson ereje a hajában volt. A Fehérlófia című magyar népmese gonosz manójának, a Hétszűnyű Kapanyányimonyóknak pedig a szakállában van az erje. Amikor megfosztatnak tőlük, erejüket veszítik. Egy fajta kasztrálás áldozataivá válnak, hiszen az erejét veszített ember olyan, akár a herélt, vagyis nemzőképtelen.

A 16-17. századi úriszéki pörszövegekből ismerjük, hogy a 476. pörben, amelyet 1678. jan. 10-én jegyeztek Garamszentbenedeken, a legény előbb hitegette a lányt, majd útját állta, levágta a hajfonatát és azt magánál tartotta. Testcsonkítás miatt 20 forintra ítélték. Az eredeti szöveget idézzük: a legény „[...]Zachar Juditnak uttiját ell allotta, és hajjat hajfonoival ell metczette, s maij napighis maganal tarttija[...]”⁷³¹

Ugyancsak ebből a pörgyűjteményből olvassuk, az 502. pörben, amelyet a semptei uradalomban 1691. jún. 25-én jegyeztek be, hogy egy jobbágy a társának szakállát erőszakosan levágta, és ezért az úriszék vérdíjat szabott ki rá az uraság javára.⁷³²

Az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörök közül a 48/1756. pörben a nemi szerv durva megsértése, a szeretkezésre képtelenné tevés egy koldúsnőn következett be, amikor hajdani szeretője bosszút állt rajta: „*Méhszáros János a baltát a szemérem testébe belé vágta azt mondván: Jo Picsa vólt ez mikor a káplár birta, de most nem jó mert a Méhszáros keze alatt vagyom[...]*”

A 354/1826. pörben a kanászgyerek így panaszkodott az őt megrontó juhászra: „[...]a’ Petsemet Juhtapónak kérte ‘s fel nyúlt a’ Gatyá száramon.” Közismert kasztrációs fenyegetések: a „levágom a kukacodat”, „kitépem a farkadat”, „lecsavarom a csigádat” stb. Ezek közé illeszthető a juhász kasztrációfenyegetése is, aki szavainak hitelére már nyúlt is a gyermek péniszéért, hogy leszakítsa.

A 33/1782. pörben tipikus kasztrációfenyegetéssel találkozunk. Az asszony nem akart a részeges urával közösülni, mire az megverte. A történet lényege: *harc a nőért*, hogy az asszony az övé legyen, de ő ezt elutasítja. Ekkor jött a verés és a verbális kasztrációfenyegetés: „[...]ki szakasztom, baszom az Anyádat, Szemérem Testedet, ha nékem nem akarsz adni, más ne vegye hasznát[...]”

A 30/1772. pörben a kasztrációfenyegetés tettelegességbe csap, és a kasztráció egy kegyetlen kínzási módjával, a kiégetéssel találkozunk. A legény a gyerek kezét a nyakába akarta kötni, majd karját összeverte, hogy az kisebesedett és meggörbült. Féltéve rá „A’ piszka fát melegen a’ testéhez értettem[...]” A teste mindenütt fölhólyagzott. A szexuális indítékra jellemző, hogy a vallatásnál, amikor megkérdezték tőle, hogy „Micsoda tagját égetted össze azon gyermeknek?”, a legény így válaszolt: „A’ Szemérem testét égettem össze.”

⁷³¹ Úriszék. 1958. 837.

⁷³² Úriszék. 1958. 861-862.

A 29/1762. pörben ivócimborái kegyetlenül összeverték a vásárhelyi csószot. A virtusukra jellemző, hogy agressziójuk a nemisége ellen irányult és kasztrációszándékban nyilvánult meg. A kirurgus többek között ezt írta. „[...]A Szemérem Testin alol lévő jobb felől valo Testiculussát [heréjét] farkas módjára ki szakasztották, én azt be helyeztetvén, be varván nagy hű séggel curáltam.”

A 36/1796. pörben „[...]Dögei Miklos Hatalmat vévén a fatensen, annak Szemérem testét nevezetessen a Tőkit úgy meg markolta, hogy annak bőrit körmeivel ki hasitván, a Golyó is helyibül ki szakadván ki tsüngött[...]” A „kasztrálás” után az orvos „[...]csak a’ mag-sinóron tartzkodó egyik Gojojának gyógyítása végett hivattatván[...]”

5. ÖNCSONKÍTÁS

A szubhumán főemlősök esetében az elszakadásra való törekvés egyik tipikus megnyilvánulása az ujjak és a farokvég leharapása. Ideg- és elmebajos embereknél előfordul, hogy leharapják az ajkukat, megcsonkítják nemi szervüket, és egyéb testrészeket. Az etnológia ősidőktől fogva az ujjcsonkítás számos esetét ismeri.⁷³³ Ez legtöbb esetben a fölnőtté avatással, máshol a gyásszal függött össze.

Az ausztráliai bennszülött törzseknél a fiúk férfivá avatási szertartásakor az anyától és a boldog gyermekkortól való végleges elszakadás traumáját kifejező seregnyi fájdalmas öncsonkításra, testrészekről való megfosztásra került sor. H. Dammot idézzük: „[...]a különböző öncsonkítások és kínzások, mint például a haj kiszagatása, a melen és ülepen kőkéssel ejtett sebek[...], továbbá az orr válaszfalának átfúrása[...]; a metszőfogak kiverése, és végül — a délkeleti törzsek kivételével — a megmetszés.”⁷³⁴

László Gyula szerint Herodotos beszámol azokról a szkíta törzsekről, amelyek halott királyukat átviszik temetni egy másik néphez. A gyászolók „[...]levágnak egy darabot a fülekből, hajukat körülnyírják, karjukat megvágják, arcukat és orrukat összekarmolják és balkezükön nyilat szúrnak át[...]”⁷³⁵

Szintén László Gyulát idézzük: „A hunokról azt írja Priscos, hogy a temetéskor »mint ezen népeknek szokása, hajuknak egy részét levágták és idomtalan arcukat sebekkel éktelenítették.«”⁷³⁶

Az öncsonkításnak egyik periférikus változata, amikor az anya a szülést követően ösztönösen végrehajtja gyermekétől az első elszakadást. A szinte még az anya testének számító méhlepénytől úgy fosztja meg gyermekét, hogy el- vagy kitépi annak a köldökszínórját; a csonkot, ha marad, nem köti el. Ez a durva beavatkozás minden esetben az újszülött elvérzésével jár és az anya gyermekének gyilkosává válik.

A 371/1769. pörben az orvos láttelepe megállapította, hogy a halott csecsemőnek „A’ Köldöke egy ujnyira nyult, és nem volt el meczve, hanem el Szakasztva, Sem bé nem volt kötve, melly miatt minden vére el folyhatott.” A 390/1819. pörben a szült lány így vallott: „[...]a’ köldökét ki szakasztottam a kis dednek[...] akisdednek elfolyván vére, tsak hamar meghalt[...],” A 394/1825. pörben, amikor az anya gyermekét „[...]megszülte volna[...]” a köldökszínórját rosszul kötötte meg és a gyermek elvérzett. A 396/1827. pörben „[...]a’ köldök zsinórja 6.-7 hüvelknyi hosszúságú volt mely nem volt kötve[...]” A 398/1827. pörben az anya „[...]Gyermeke köldök Zsinórját el vágván a’ szükséges kőtest meg tenni el mulasztotta[...]” A 402/1842. pörben az orvos írta a

⁷³³ Hermann I. 1984. 125-129.

⁷³⁴ H. Damm. 1961. 73.

⁷³⁵ László Gy. 1944. 458.

⁷³⁶ László Gy. 1944. 459.

halott gyermekről: „[...]Köldök zsinorja valami 4-5 hüvelynyi hosszúságú, inkább el szakítva mint el metzve, friss, nem fonyadt 's kötezetlen[...]” A 403/1842. pörben „A' Köldök zsinor, a' testbe oltódásától, 5 hüvelyknyire el szakadva, le kötetlen, vértelen[...]”

Az öncsonkítás legmarkánsabb példája a saját élet ellen való törés, az élettől való megfosztás, azaz az öngyilkosság. A 119/1756. pörben a 45 éves asszony katonával paráználkodott. A megkorbácsolása után szégyenlette, hogy „[...]mindenünnen reám tátották szájokat[...]”, ezért öngyilkossági kísérletet hajtott végre. A 294/1842. pörben a vádoltatástól szorongva, „Bodor János a' Tiszába ugrott[...]”

6. KERESÉS, VÁNDORLÁS

Hermann Imre megállapítja, hogy „A megkapaszkodás és az elszakadás kívánságának jelei mellett[...] újabb vonást fedezhetünk fel: a folytonos keresést, a megkapaszkodásra alkalmas személy keresését.”⁷³⁷

A serdüléshez közeledve, élettanilag a kószálás igénye lép föl. „Nem találja a helyét” — mondják rájuk. Ez a magatartás sok esetben nem változik meg a pubertás kor befejeződésével. A kóborlás, csavargás, elmenekülés az érzékeny, ill. szűk látókörű embereken a felnőtt korban is gyakran urrá lesz, különösen akkor, ha gondolataikat nem tudják másként megoldani. (Ma is szép számmal vannak eltűnt, időnként itt-ott fölbukkanó emberek az egész országban, lakott földrészekén.)

„[...]fokozatos belső és külső elszakadás [jelentkezik] a szülőktől, családtól, gyakrabban bizonytalan nemi készletek, amelyek az ésszel még teljesen meg nem értett cél felé hajtják, a felfedezés élvezete, a kíváncsiság. A lehangoltságnak és a megszökés vágyának magyarázataként, különösen gyöngélműjeüknél, a nemi tényező komolyan számításba veendő[...]” — írta Hermann Imre.⁷³⁸

A bemutatott feudalizmus kori szexuális jellegű bűnpörökben nem elmebajosok szerepelnek ugyan, de a szellemi korlátozottságuk gyakran egyértelmű, hiszen gondolataik megoldására a vándorlást, elszökést választották. Ifjúkori kalandvágyuk az érett emberi korban is munkált bennük és rögzült. A nemi készletük szintén egyértelmű. Nem egyszer jó feleséget, férjet, családot hagytak ott egy bizonytalan sorsért, a másik nő vagy férfi miatt. Ebben a korban hiába kell még útlevél hazán belül is. A Monarchia területe nagy, benne okmány nélkül is évekre vagy végleg el lehetett tűnni.

Talán a legtipikusabb cselekedet a 186/1782. és a 379/1782. pörben, a serdülő Hetes Erzsóké, aki otthonról elszökött. Erős nemi vágya terhességbe vitte, majd csecsemőgyilkosságba sodródott. A 167/1783. pörben a férj megromlott szerelmi viszonyára hivatkozva elszökött. Felesége ezt vallotta: „Tavaj Ur nap hetébe el ment töllem kaszálni, az últa nem láttam[...]” A 141/1766. pörben Márkus Jánosné férje szitnén tartós szökésben volt, mert „[...]már 15 Esztendeje hogy el szökött[...]” A 199/1753. pörben az asszony így vallott a legényről: „[...]el menván véle, s- ide s- tova tekeregvén a Pusztákon ketszer kőzöm is volt véle.” A 236/1769. pörben a nő így vallott: „Gyurka nevű Czigányal kőzősköttem, egyszer, akivel elis akartam szökni, de utol ért Tisztartó Úr[...]” A 251/1781. pörben az elcsábított asszony vallotta katoná szeretőjéről: „[...]hitegetésekkel arra Kinszerített, hogy [...]mennye el véle[...]” A 252/1781. pörben a nő azt vallotta, hogy „[...]égy Legényel el Szöktem, vele feslet életem.” A 262/1798. pörben a nő vallotta szeretőjéről: „Addig mig

⁷³⁷ Hermann I. 1984. 137.

⁷³⁸ Hermann I. 1984. 140.

Felesége szökésben volt, szeretôm volt.” A 282/1824. pörből megtudjuk, hogy „*Tavaly tavasszal elhagyott a' feleségem[...]*” A 285/1827. pörben szintén a férj beszélte a feleségéről, hogy „*[...] az az ő természete, hogy ell=ell hágy.*”

A 292/1836. pörben a férj így vallott: „*[...] feleségem testvérjével el szökvén Újvidékre mentem.*” A sógornő ezt mondta: „*[...] egyes akarattal szöktünk el.*” A 299/1798. pörben a feleség beszélte férjéről: „*[...] Nem hagytam én, mert eö hagyott el engemet[...]* *Hogy az uram el hagyott, hallván hírét hogy Adán vagyon, oda mentem keresni.*”

A 303/1826. pörben Otlakán György és Juhász Rósi hitetlenül elhagyták házastársukat, és együtt „*[...] világnak indult[ak...]*” (Szentestről Zentáig jutottak.) Az asszony azzal védekezett, hogy „*[...] az uram oda tsavargott[...]*”, azért állt össze és szökött el ő is mással. A 304/1827. pörben Babos Menyhárt és Kutula Klára „*[...] a' Bánátba szöktek [és...] mint kborlokat, nös paráznakat be fogattam.*” A 321/1792. pörben az asszony szintén szexuális okból szökött el a férjétől, aki őt csak „csigázta”, de nemileg tehetetlen volt. Az asszony 4 évig bújkált és közben 2 gyermeket szült idegen férfiaktól. A 377/1781. pörben egy másik asszony így beszélt férjéről: „*Tizenkét Esztendeje, hogy az uram Szegeden Kanászkodott, hová lett, hová nem, Soha hirit sem hallottam.*”

A 406/1838. pörben az asszony a férjét „*[...] a' kószállásról intette és kérte volna hogy oda haza tartózkodjon[...]*” A férj azonban „*[...] a' mikor csak modját ejthette széllyel járt, sött ejtszaka is kiszökött az Udvarból.*” A 302/1825. pörben párcsere után az egyik fél a Bánátba ment, de már visszatérne hitese férjéhez, „*[...] mert meg untam a' bujdosást[...]*” — vallotta.

A 404/1756. pörben az egyik tanú így jellemezte a vádlott Bartát: „*Soha Sem látta a Tanú, hogy akkor időben ökrök után járt volna, mert eö csak egy tekerő volt[...]* *ha a Bátya meg riasztotta, mindgyárt elballagott, Sokszor hamarább haza ért eö mint a Kocsijok[...]*”

Az elszökést követő elrejtőzés egyik tipikus korabeli példáját, az *asylumba* való vonulást említhetjük. Ebben az esetben a vándorlás fizikai távolsága többnyire lerövidült. A bűnösök a legközelebbi menedékhelyre futottak. A parókia a megkapaszkodást, elbújást jelentette, ill. biztosította számukra. A 214/1761. pörben a vizsgálatvezető ezt kérdezte: „*Hol voltál az ulta ā meddig Parochiára Szaladtál?*” A nő így vallott: „*Egy kúp nádban bujtam s ott éltem és szomjuan voltam, s az el múlt Ejczaka mentem Parochiára.*”

7. A MELEG KERESÉSE

Hermann Imrét idézzük: „*A megkapaszkodás ösztönének részletöztönét és a keresés ösztönének specializálódását[...]* látom a meleg tárgyhoz való odasimulásban és a meleg keresésében. *A megkapaszkodás az anyába biológiaiilag a csecsemő testhőmérsékletének biztosítására is szolgál.*”⁷³⁹

Egyes népeknél nagy jelentősége van annak, ha a gyermeket az anyja elzárja magától és testmeleg nélkül, mintegy „ellenséges világban” nő föl. Ugyanakkor például „*[...] a balinéz gyermek sohasem válik meg a felnőttektől[...]*” *A kisgyermek mindenütt együtt van anyjával és testvéreivel — a karjukon, a csípőjükön, a hátukon hordozzák, amíg meg nem tanul járni[...]* Kevés helyen találkoztam annyi szeretettel és

⁷³⁹ Hermann I. 1984. 167.

gondoskodással körülvett gyermekkel, mint ezen a szigeten. Életük első negyedében csak anyjuk és testvéreik testmelegét érzik.” — tapasztalta H. Uhlig.⁷⁴⁰

Hiba volna azt gondolni, hogy a meleg keresésének részletösztöne csupán a gyermekkorban lenne fontos, és ehhez az időszakhoz lenne kötve. Egész életünkben végigkísér bennünket. A felnőttkorban természetesen más megnyilvánulásai vannak. Erősen befolyásolja pl. a hidegtől való félelem, a tűzzel való „megbarátkozás” és a szexuális tevékenység. Eröss László a japánok 17-20. századi szerelmi életével kapcsolatban említette, hogy „*Olvasatunk a szeretkezés előtti forró rituális fürdőkről[...]*”⁷⁴¹ A fürdés „ritusa” jelzi, hogy elsősorban nem tisztálkodási szokásról van szó.

Az európai középkorban külön „intézmény” volt a *fördőház*, ahol férfiak, nők mezítelenül együtt fürödtek. A meleg levegő, gőz és víz bizonyos határig jólesik a testnek. Fölmelegszik tőle és a szexuális kíváncsiságot fokozza. A mérsékelt és hideg égővi, vadon élő gerinces állatok párzása, az utód fölnevelése szempontjából legalkalmasabb évszakhoz kötött. Az emberi szexuálisánál a meleg mesterséges keresése a természetet pótolja.

A meleg keresésével „nyomozni” és megbizonyosodni is lehet egyes szexuális tevékenységekről. Az így szerzett élmény a „fölfedezőben” is erotikus ingereket kelthet, a tapasztalással kialakuló fantáziakép segítségével.

A 288/1828. pörben egy gyanús házba az egyik éjszaka „*[...]Rác Péter Város Őrje bé menván nevezett Kis Horváth Istvánnak Dékány Judka mellett, meleg fekvését tapasztalta.*” Ehhez a „fölfedezéshez” föltétlenül az kellett, hogy az őrlő fölhajtsa a takarót és megtapogassa, kezével érzékelje a szerelmesek testének melegét az ágyban.

A 371/1769. pörben az anya a megölt gyermekét ruhákba rejtje és ágyában, a melegen tartja. Így vallott róla: „*[...]harmad napig az Ágyamon tartottam, de soha meg nem merevedett, mert olyan volt mint a' Kocsonya[...]*”; vagyis a meleg hatására nem állt be a hullamerevség. Az ágyba, kuckóba, ládába, kosárba, rongyokba csomagolt és rejtett gyermekeknek az anyák, a csecsemőgyilkosság után ösztönösen, továbbra is a meleget keresték. Az anya úgy viselkedett, mintha a gyermeke még élne. A természetes halál után is úgy vélték, hogy a halott életereje még „jelen van”, és féltették a hidegtől.

8. AZ ELBÚJÁS

Hermann Imre egyes betegeinek megfigyelése során tapasztalta, hogy náluk „*[...]a takaró alá bújást a szülő koitusz szorongásos reakciójaként ismerjük meg. A gyermek ilyenkor teljesen elhagyatva érzi magát, hiszen szülei egymásba kapaszkodnak, neki nem jut menedék, hiába is keresne segítséget, csak az elbújás marad számra.*”⁷⁴² Ez a magyarázat eléggé egyoldalú, vagy ehhez képest az elbújás jelensége jóval árnyaltabb, de az bizonyos, hogy az elbújás ösztönös cselekedeteink közé tartozik.

A 38/1811. pörben a tehes asszony nem kívánt a férjével közöszlenni, ezért „*[...]el bújott előle a' Teknyő alá[...]*” A 184/1777. pörben a kocsmában mulatozók éjszakára háltni a választott párjukkal, ki-ki a saját subája aljába bújott, hogy mások ne lássák és ne zavarják őket. A 251/1781. pörben a vétkes asszony elmegy a szertője házához és elbújik. „*Igaz e', hogy az Házba, bent lenni nem mertél, hanem a' Palláson többnyire, laktál mind eddig*” — kérdezték tőle a vallatásán. A vádlott válasza: „*Igaz[...]*”

⁷⁴⁰ H. Uhlig. 1979. 145.

⁷⁴¹ Eröss L. 1986. 76.

⁷⁴² Hermann I. 1984. 151.

A pörben szereplő közösülők nagyobbik része istállóba, színbe, kertbe, házba bújik. Gyakran be is zárkoznak, jóllehet egyedül vannak és rejtekhelyükön egyébként sem keresnék őket. Más szokásaik, cselekedeteik is utalnak arra, hogy az aktussal sem szeméremből bújnak el, hanem ösztönösen. (A középkorban ismert az a jelenség, hogy egymás, sőt a gyerekek előtt is nyíltan, szégyenkezés nélkül éltek nemi életet, a királyi nászéjszaka részleteinek megfigyelése pedig kötelező jellegű volt az udvar legfelsőbb körében.)

9. SZORONGÁS ÉS FÉLELEM

A félelem, szorongás, rettegés, egymáshoz közeli idegrendszeri megnyilvánulások. Ha a félelem állandósul, előbb-utóbb bekövetkezik a szorongás. Amikor a szorongást kiváltó tárgy, esemény vagy személy továbbra is fönntartja a veszélyhelyzetet, rettegés lesz rajtunk úrrá, amely kiélezett körülmények között, pl. háborúban sorozatos tűzharc során, akár az örületig fokozódhat. Polgári körülmények között inkább a *kiégési szindrómával* találkozunk, amely az embert a másik végletbe, a teljes közönybe viheti.

A vizsgált feudalizmus kori bűnpörök tele vannak a szorongást és félelmet átélő vádlottak vallomásaival. A megesett lány fél tettének következményeitől, a súlyos felelősségre vonástól. Eltitkolt terhessége állandó szorongást vált ki benne. A szorongó, üldözött ember asylumba, azaz egyházi menedékhelyre menekül.

A szorongás és félelem tipikus megnyilvánulásával találkozunk az 51/1769. pörben, amelyben az alkoholos befolyásoltság hatására, a sötétben, az apának látomása támad. A gyermekgyilkosságra elsősroban a kísértettől való babonás félelme és a látomástól való szabadulási kényszer késztehetette.

Hermann Imre írta, hogy *„[...]a múlt visszatérése és az objektív valóság felcserélése képzelt valósággal sarkalatos pontjai a szorongás felfogásnak is.”*⁷⁴³ Ebbe a megállapításba jól beleilleszthető az apa szorongása, aki megölte 4 éves kisfiát, mert *„[...]ez eötet Késértette[...]*”

Hermann megállapította, hogy a gyerek a szülőt gyakran kísértetnek látja, és a *„[...]veszettnek képzelt valóságos kutya sokszor helyettesítői a haragos apának.”* A gyermekkori képzelet, az alkohollal fölzaklatott idegállapot során, az apában elevenedett meg, és fiát látta kísértetnek. Még a kutya motívum is előkerült. Az apa így vallott: *„[...]egy bestia Késértet akadott előmbe, olyanok voltak a fülei mint a Tásti Kutjának[...]*”

A 38/1811. pörben a rettegés és félelem mutatkozik meg az agresszív férj miatt: *„[...]a' felesége ismervén már illetén gonosz akadozó erköltsét, el bújt előle a' Teknyó alá, de ott sem maradhatott, mert világgal kereste[...]*” Az 53/1796. pörben a kéjgyilkos az erőszakátételt az asszony fojtogatásával és fejbeverésével érte el. Amikor látta az áldozata állapotát, félteni kezdett, mert így vallott: *„[...]hanem én is megijedvén gondolván, hogy igen rőszül vagy onnend[...]*” A 176/1813. pörben a lány azért nem tett szüleinek jelentést arról, hogy a legény őt „éli”, mert *„[...]jazzal fenyegetett — vallotta a leány —, hogy ha ezt szűlűim meg tudgyák, azonnal meg ölnek.”* Ezért inkább szüntelen szorongásban élt.

A 219/1762. pörben a házasságtörő férj így beszélt félelméről. *„[...]ha meg tudná a Feleségem készebb vólnék a' Tiszába úgrani.”* A 221/1762. pörben az öreg gazda és a fia közösen élték a cselédlányt, aki teherbe esett. A lány így vallott az apa szorongásáról. *„[...]engemet mindenképpen, arra kért az eőreg, hogy reá ki ne mondjam, őrizzem Becsületét[...]*” A 371/1769. pörben a csecsemőgyilkos anyától kérdezte a bírót, hogy a

⁷⁴³ Hermann I. 1984. 175.

gyermeket „*Mi okon meg nem kereszteltetted?*” Az asszony ezt felelte: „*Azért, mert féltem hogy bajom lesz miatta[...]*”

A 379/1782. pörben a 14 éves leányanya a horgosi bírának azt vallotta, hogy terhes, de „*[...]tsak azért mert féltem hogy meg korbátsoltatnak.*” Ebben a pörben a másik vádlott, egy cigányasszony szintén megölte a gyermekeit. Vallatásakor kérdezték tőle: „*Ha sajnálottad az Elsőt, miért vesztetted el az Másodikat?*” Így válaszolt: „*Azért, mert féltem az Nemzecségetől.*”

Ha a félelem állandósul, mert valamilyen tényező fönntartja, a szorongás és rettegés fokozatain át akár a gyilkosságra is képessé tehet. A 387/1817. pörben a csecsemőgyilkos anyja így indokolta cselekedetét: „*Tsak azért tselekettem ezt, mivel féltem az apámtól[...]* az Szüleimtől nagyon féltem[...]

A 366/1724. pörben a megesett asszony szeretőjétől, ő pedig a botránytól félve rettegésben élnek, ami csecsemőgyilkossághoz vezet. Az asszony így vallott: „*[...]nem volt más oka az Gyilkosságnak, hanem Fiscuz uram mert atul félt[em], hogy megh öl vagy megh lö, ha rea valok, és megh gyalázom[...]*”

A 368/1754. pörben a gyermekvesztés indítéka a szerető brutalitásától való félelem volt. A lány abortív szert iszik, amiről ezt mondotta. „*[...]akaratom volt az italt bé vennyi, mert a Legény megis vert, hogy bé nem kartam vennyi.*” A 371/1769. pörben szintén a szerető fenyegetésétől való félelem motiválta a gyermekvesztést, amelyről az anyja így beszélt: „*[...]féltem hogy bajom lesz miatta, hamarébb ki nyilatkozik a' Göröggel valo Szövecségem[...]* a' Görög is azt mondotta, hogy ha reá ki vallom olyanba kevé, hogy meg hallya az egész város[...]

A 379/1782. pörben a lány azért titkolta el a terhességét és szült titokban, mert „*[...]féltem, hogy majd szóba vesznek[...]*” Itt a verbális agressziótól való félelme mutatkozott meg. A 380/1799. pörben a félelem újabb formáját ismerhetjük meg, amelyet a társadalmi élet sokrétű árnyaltsága hozott létre. Az asszony mástól szült gyereket a férjének, akivel közösen meg is ölték a fattyút. Erről vallott az ura: „*[...]a' feleségem is azért titkolta-el tőlem, hogy szült: mert félt, hogy meg-útálom.*” A 381/1801. pörben a cigánylány azért nem mondotta el anyjának a szülését, „*[...]mert féltem, és szégyenlettem meg jelenteni.*”

A 385/1808. pörben az asszony más férfitől viselősen ment férjhez, és titokban szült ikreit áthajította a szomszédba. Arra a kérdésre, hogy tehességét miért nem jelentette az anyjának, így válaszolt: „*Azért nem jelentettem[...], hogy nem mertem[...]*” Itt is a rettegése vezetett a gyilkossághoz. A 388/1818. pörben a lány gyermekének elpusztítását ezzel indokolta: „*Én nem tudtam azt fel gondolni nem értem fel ésszel, a gyalázatjától féltem[...]*”

A 399/1828. pörben a tehres lány azért élt félelemben, mert „*[...]az édes Anyám mindig Szidott[...]*” A 403/1842. pörben az áldott állapotban lévő lány titkolta terhességét, és a szülését a nevelőapjától: „*Nem mertem megmondani, mert féltem hogy megver[...]*”

Ezekből a pörészletekből az látszik, hogy az emberi félelmet, szorongást gyakrabban a társadalom okozza és tartja fenn, nem azok a természeti erők, amelyek az állatok ösztöneire hatottak.

10. SZÉGYENÉRZÉS, ERKÖLCSI SZORONGÁS VAGY BÜNTUDAT

Hermann Imre részletesen elemzi a szégyenérzést. Néhány fontosabb gondolatát így foglalhatjuk össze: „*A szorongás indulatának egyik fontos származéka a*

szégyenérzés.⁷⁴⁴ „A szégyen érzése mármost valóságos gyűjtőhelye a szorongásmotívumoknak[...]⁷⁴⁵

A bemutatott pöranyagban gondoljunk a megesett lányokra, akik a szégyen miatt sem merik a terhességüket beismerni és azt a végsőig titkolják. „A megszegyenített vissza akar vonulni, el akar rejtőzni, nem akarja, hogy bárki is lássa[...]⁷⁴⁶ — jelezte Hermann.

A megesett lányok igyekeznek a ruhájukban úgy elrejtőzni, hogy a terhességük ne legyen fölismerhető. Amikor vajúdni kezdenek, különvonulnak, elbújnak, hogy a várható esemény rejtve mardjon. (Hozzá kell tennünk, hogy ebben a szorongásban természetesen benne van az az ösztönmegnyilvánulás is, amely a szülő állatoknál ismert. Részben azért bújnak el, mert az esemény alatt és után egy ideig a maguk, ill. kölykeik nyugalma akarják biztosítani; részben pedig féltik, hogy más állatok fölfalják őket — emberi társadalomban az „igéző szemek” elől rejtik, a „szemmel veréstől” is védik —, ezért a biztonságukat keresik. Társadalomban a megesett nőnél ezektől függetlenül a szégyenérzés és az erkölcsi szorongás az uralkodó jelenség.)

„[...]a szégyenérzést sajátos szociális szorongásnak is lehetne nevezni[...] a szégyenérzés a társadalom lelkiségéből fakad[...]⁷⁴⁷ — fogalmazta meg Hermann Imre. A feudalizmus kori falu, mezőváros lakosa erősen kapcsolódott a közösségéhez. Csoporton belül minden egyénnek megvolt a maga szerepe. Cselekedeteiket a közösség szabályozta, ezért az a csoport ügye volt. A tiltott szeretkezés és következménye ezért sohasem magánügy! Az egyén jól tudja, hogy a közössége a parázsnaságot megveti, ezért szégyenli a tettét. Így alakul ki az erkölcsi szorongás vagy büntudat, amely a fölttes én fejlődéséből fakad, és az egyénre jellemző. Hermann így magyarázta a szégyen és a büntudat különbségét: „Amott kollektív szokások áthágása, itt vétkezés abszolút elfogadott törvények ellen.”⁷⁴⁸

Amikor a szégyen hangban nyilvánul meg, vagyis az egyén — pöreinkben a gyanúsított, ill. vádlott — bevallja a szégyenkezését, ez a bűn tudatos beismerését jelenti. Hermann így osztályozta a tárgyalt jelenségeket: „A szorongás három fontos leszármazottja a féltékenység, a szégyen és a büntudat érzése.”⁷⁴⁹

Pöranyagunkból néhány idevágó vallomást emeltünk ki. A 376/1781. pörben a magzatvesztő anyát arról kérdezték, hogy a terhességedet „[...]Miért nem jelentetted meg az Anyád[na]k[?]... Azért mert Szégyellettem, meg jelenteni[...]⁷⁵⁰ — vallotta. A 379/1782. pörben a megesett lányt arról faggatták, hogy „Mondottad e’ azt valakinek ottan, hogy ell mentt túled a gyermek? Nem mondtam senkinek — válaszolta —, mert Szégyenlettem meg mondani[...]⁷⁵¹

A 380/1799. pörben a fattyút szült anyát kérdezték, hogy a szüléshez miért nem hívott segítséget? Így válaszolt: „[...]ä szégyen nem engedte[...]⁷⁵² A 384/1804. pörben a fattyút nagyanyja kutyaverembe dugta és titkolta lánya szülését. Erről így vallott: „[...]azon okból tagattam a szülést, hogy szégyenlettem. Leányom esetét; és még két Leányom hajadon, azokat is tekintettem.” Ez utóbbi mondatrész a társadalmi elváráshoz való igazodás jele, amely olyan erős, hogy képesek voltak gyermeket ölni.

⁷⁴⁴ Hermann I. 1984. 189.

⁷⁴⁵ Hermann I. 1984. 190.

⁷⁴⁶ Hermann I. 1984. 191.

⁷⁴⁷ Hermann I. 1984. 195.

⁷⁴⁸ Hermann I. 1984. 198.

⁷⁴⁹ Hermann I. 1984. 200.

A 388/1818. pörben a lány ezt vallotta gyermeke megölésének indokául: „[...]mert szégyenlettem és nem mertem mondani.” Vagyis, szégyen és félelem ismét „rokonérzéseként” társultak, egymás mellett jelentkeztek. A 390/1819. pörben a lány így vallott gyermekvesztésének indítékáról: „Én ereztvén magamat terhesnek lenni, minthogy hajadon lány voltam, azt nagy szégyennek tartottam kinyilatkoztatni, azért mindétig titkoltam[...]”

A 394/1825. pörben az anya azért üzte ki méhéből gyermekét, „[...]mivel szégyenli, hogy Szeder Nagy Mihálytól teherbe esett[...]” A 402/1842. pörben a gyermekvesztés indítéka az volt, hogy „[...]a' szégyent akarván kikerülni[...]” Máshol így vallott a vádlott: „[...]az Isten elvette eszemet mikor ezt tettem, de a' félelem és szégyen miatt nemis tudom mit cselekedtem.” A 405/1819. pörben a teherbe ejtett lány az „[...]életének el-vesztésével kívánnya a szégyent el-kerülni[...]”

11. HIRTELEN ZÖREJEK

Hermann Imre a következőket írta a hirtelen zörejekről, mint a szorongás egyik leszármazottjáról: „[...]tipikus helyzetét adják a megrázkódtatásos ijedtségkiváltásnak a hirtelen zörejek, melyek átjárták a gyerek testét, és reflektorikusan megkapaszkodásos mozdulatokat váltanak ki[...] A zajok majmoknál is ijesztő hatásúak. Gua [a kísérleti majom] pl. minden játéktól félt, ami hangot adott, és minden hirtelen zajra összerázkódott.”⁷⁵⁰

Kívülálló számára a közöslés érzékelése frikciós vagy ritmusos mozgások és hangok sorából áll. A mozgásoktól meg-megreccsenő ágy, vagy a közöslőktől származó időszakos, meg-megszakadó zihálások, kiáltások hirtelen zörejek tekinthetők. A feudalizmusban tárgyalt bűnpörökben a közöslések jelentős részét éjszaka végezték, amikor a csöndben egy-egy reccsenés vagy hörgés hangosabban hallatszik. A sötétségben az ismeretlen neszek még félelmetesebbek. A közöslés zaja azért kelthet félelmet, mert vele a legyőzés, magáévá tevés, erőszakoskodás, fájdalomkózos motívuma is megjelenik. Az ilyen hangokat halló ösztönösen kapaszkodik. Megfogja pl. az ágy szélét, vagy a hangok hatására kiváltódó erotikus fantáziakép során az akaratlanul merevedő péniszét.

Az is jellemző, hogy a hirtelen zörejekre nemcsak a gyermek vagy a szubhumán főemlősök érzékenyek és ingerlékenyek. Ez a megnyilvánulás megmarad a felnőtt korban is. Idézett pöreinkben a tanúk a sötétben kiélesedett hallással és élénkebben működő fantáziával hallják a környezetükben közöslőket. A hangok alapján úgy beszélnek az eseményekről, mintha látták volna (az érzékszervek átveszik a szerepet és a „fül lát”), avagy maguk élték volna át a történetet. A sötétségben kiélesült hallás — akár nyelvünk szemölcssei az apró tárgyakat, ételmorzsákat — fölnagyítja a zörejeket. A természeti népeknél jól ismert ez a jelenség, ezért a zörejeket és a vele keltette rettegést, az elszakadás traumáját tudatosan kerülik. Kénytelenek is, hiszen a zörej erkölcsi normát hozott létre. Így született meg ellentétpárja a csöndhöz való kötődés, amely egyes törzseknél a szerelmesek egyik vagy kizárólagos lehetőségévé vált a találkozásokra és a közöslésre.

M. Mead a mundugumorok szokásáról így írt: a szerelmeskedés egyik módja, „[...]ha az elfogadott szerelmes éjjel besurran a lány hálókösarába. Az apák, ha úgy óhajtják, hálhatnak serdülő leányaikkal azok házasságáig, és az anyák hasonló jogokat élveznek fiaikkal kapcsolatban.”⁷⁵¹ (Itt a szülők őrző szerepéről van szó!) Ugyancsak M.

⁷⁵⁰ Hermann I. 1984. 183.

⁷⁵¹ M. Mead. 1970. 197.

Mead fogalmazott a samoai szerelem különös formájáról, az „éjszakai szerelemtolvajlásról”.⁷⁵² A legény igyekszik a legnagyobb csöndben bemászni a mély álomba merült kunyhólakók közé, odabújni a lányhoz és „megerőszkolni”. Az erőszakátétel fogalma olykor valóságos agressziót főd. Mindezt hangok nélkül kell elvégezni, mert a *hirtelen támadt zörejek* az ébredők vad indulata miatt szinte életveszélyesek. Ezért a szerelemtolvajlás a rettegés jegyében történik. (Lásd az erről szóló külön fejezetünket.)

A hirtelen zörejek a kultúrnépeknél is ösztönös védekezést, a szerelemben viszont szokást hoztak létre. Az ókori Spártában a férfiek sötétedés után szinte ellopakodtak feleségükhöz. Szerelmi életük „[...]éjszaka történt, a legnagyobb titokban.”⁷⁵³

A hirtelen zörejek észlelése kultúránkban, a föl nőttek között is változatlanul megkülönböztetett helyen áll; különösen az éjszakai szeretkezések neszei. Vig károly a 17. századi marosvásárhelyi bűnpörök egyikéből így idézett: „[...]az ágy bűnös, mihelt a katonák idejőnek, mindjárt az ágyat ropogatják.”⁷⁵⁴ (Vagyis, megindul a szeretkezés.)

Az általunk vizsgált feudalizmus kori, szexuális bűnpörökben a közösülés hangjait így örökítették meg.

A 89/1761. pörben a tanú „[...]hallotta, úgy az közösülésben való zörgéseket.” A 171/1801. pörben „[...]a' fatens tsak hamar e fekvések után nagy szuszogással lenni 's ekképpen közösüdni észre véné.” A 157/1775. pörben „[...]jól hallotta a Tanú Paráznaságokat.” A hallásnak tehát itt is nagyobb szerepe volt az észlelésben, mint a látásnak! A 174/1806. pörben az öreg juhász kivette merev péniszét, a kislányt ráfekttette, „[...]a térgye között szorongatta és sivalkodtatta.”

A 216/1761. pörben a tanú „[...]hallott egymással való közösüldéseket.” A 223/1763. pörben „[...]hallotta [a] tanu ugyan azon paraznasag közben az üstökosne szajabul, lassan ugy mond le török az agy[...] csak hamar keszd röcsögni, ropogni az agyok.” A 228/1766. pörben a tanú, a szeretkezőknek „[...]nagy csokolkodásokat, szuszogásokat világossan hallotta.”

A 237/1771. pörben az asszony egyedül feküdt az ágyban, de mellette a földön töben is aludtak. Az elbeszélő tanú vallotta az egyik ügyetlen férfiről, egy „szerelemtolvajról”, aki „[...]azokat által ugordván fel az ágyra, az ágy nagyot retsent, melyre mindnyájan fel ébrettek s láрма esvén.”

A 253/1781. pörben az egyik tanú vallotta, hogy „[...]a Nyoszollya Csikorgásából és annak végén Láda Lévo zörgéséből is elegendő képpen észre vettek mind a hárman hogy együtt közösültek.” Végül, a 353/1815. pörben a tanú „[...]halgatodzott, hát szuszogást, nyögést és nyöszörgést hallott setét lévén[...]”, majd kivette, hogy a veje a 3 hónapos terhes feleségével közösült a kerítés mellett.

12. HINTÁZÓ ÉS RITMUSOS MOZGÁSOK

Hermann Imre a „más természetű kiváltások” között, a *genitalitáson* kívüli nemiség részeként tárgyalta a hintázó és ritmusos mozgásokat. Könyvében ezt találjuk róla: „Hintázó és ritmusos mozgások nemi izgató hatására nagy valószínűséggel következethetünk. Ismerjük, mennyire általánosan szeretik a majmok a hintázást[...].”⁷⁵⁵

⁷⁵² M. Mead. 1970. 48.

⁷⁵³ Castiglione L. 1986. 111.

⁷⁵⁴ Vig. K. 1980. 30.

⁷⁵⁵ Hermann I. 1984. 314.

Ezek a ritmusos mozgások a párzási mozdulatokkal kapcsolhatók össze. Fiziológiailag ismert, hogy alhasi vérbőséget, erekciót, nemi izgalmat lehet velük kiváltani. Hermann idesorolja a csiklandozást, simogatást, a bőr és az izmok ritmusos összehúzóódását és az általuk kiváltott nemi izgalmat is. Közismert, hogy a döcögő, kattogó, ritmusos mozgásban lévő vonatszerelvényben hosszabban utazóknál gyakori az alhasi vérbőség által teremtett nemi izgalom. Nem véletlen, hogy a fürőkben látni lehet szerelmeskedő párokat. „Csiklandás — és gyönyörérzés a testnek bármely ingerelhető részén felléphet. Különleges erővel jelentkezik a nemi tájékon és valamivel enyhébben a nők mellén, az ajkon, a bőrön és az izmokban” — írta Hermann Imre.⁷⁵⁶

A hintázó, ritmusos mozgások kiváltotta erotikát a japán kultúra fejlesztette kielégülést hozó szexuális játékká. Eröss László így írt erről: „Ha egy japán fiatalasszony csukott szempillákkal, átszellemült arckifejezéssel ringatózik egy hintaszékben, a környezetében levők nem zavarják, hanem tapintatosan tudomásul veszik, hogy bizonyára a gésa-golyócskának, Ben-Wa-készüléknek vagy Rin-no Tamának nevezett gömbökkel játszadozik éppen. E két — tojás nagyságú — gömb közül z egyik üres, a másikban, amelyet a japán nők kicsi férfinak neveznek, egy kicsiny ólomgolyó vagy fémnyelv van, amely a legkisebb mozdulatra nekiütődik a gömb falának, s rezgésbe hozza azt. Először az üres golyót helyezik be a hüvelybe, fel egészen a méhig, s csak utána a másikat. Azok a nők, akik a Rin-no Tamát használják, ezért szeretnek szívesen függőágyban vagy hintaszékben feküdni: a golyó gyenge rezgései ugyanis többször is eljuttatják őket a gyönyör csúcspontjaira.”⁷⁵⁷

Kaljánamalla fogalmazta a közösülési mozdulatokról. a „[...]magát hintaként mozgó nő a férfi lingamját⁷⁵⁸ saját szerelemtemplomába vezeti és csípőjét mozgatja[...]”⁷⁵⁹

A lányok kedvelt szórakozása a hintázás, mivel gésa-golyók nélkül is van erotikus hatása. A 171/1801. pörben a mostohaapát azzal vádolták, hogy a 12 éves lányát megszeplősítette. A férfi ezzel védekezett: „[...]Hintázott oda ki a tanyán, a fán ülven mint a gyerek, avval talán sértette meg magát.”

A vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben a dél-alföldi közlekedésre jellemző ritmusos mozgások által keltett szerelmi vágyra találtunk példákat. A magyar földutak hirhedtek voltak. Esőzésben, vizes esztendőkben a sár miatt szinte megbénult a közlekedés. Amikor megszáradt, az összevágott, gödrös úton, a göröngyök között a rugózás nélküli prasztokocsik és szekerek döcögve, rázva vánszorogtak. Ez a mozgás alhasi vérbőséget váltott ki. Ha egy kocsin férfi és nő együtt közlekedtek, az erotikus fizikai vágy csakhamar előtérbe került és olyankor — akár erőszak révén is — sor került a közösülésre.

A 149/1770. pörben a 17 éves fiú vallotta, hogy „[...]Erdélyi András Feleségével [utazván...] a magunk kocsiján tavaly nyáron[...] meg fogtam a Szemérem testit[...]” A 222/1763. pörben férfi és nő kocsin utaztak egymás mellett. A vádlott férfi így vallott a történetekről: „Nyomtatás tájba len magot vittünk[...] Pestre, és akkor az utban volt velle közöm[...]” A 223/1763. pörben az asszony kocsin utazott egy férfival a Száraz-érig, majd „[...]Ústőkösneis Bándival edgyütt a Kocsi Kerek melle le fekűttek, és a Bándi bundajaval be ta[ka]roztak s virattig edgyütt haltak.”

⁷⁵⁶ Hermann I. 1984. 316.

⁷⁵⁷ Eröss L. 1986. 76.

⁷⁵⁸ Lingam = Indiában a pénisz neve. (Jóni = a női nemi szerv.)

⁷⁵⁹ Kaljánamalla. 1986. 149-150.

A 228/1766. pörben csárdáról-csárdára kocsin közlekedtek a pusztában. Az egyik nő így beszélt férfi kocsisársáról: „[...]te akasztó fára való négyszer ötször jól meg dolgozol jövetben[...]” A 277/1819. pörben az asszony így vallott: „Asztalos Ferentz, a'ki Ketskémétről jött — Kotsijára felvett, 's mind szegény asszony engedtem kívánságának, tőle teherbe estem.”

A 335/1780. pörben a kocsizás alaposan fölizgatta a férfit. Az asszony így vallott a történetekről: „[...]elsőbbben a Kocsin volt velle Kőzőm”, majd a kocsiról „[...]le rántván lábamnál fogva, meg tette[...] ismét még háromszor[...]” is elvégezte vele. A 339/1796. pörben a 16 éves lány mellé fölül a férfi a szekérre és „[...]akkor az leányt tapogatni, gattyáját meg oldván rá feküdni, s dolgát végezni[...] nem iszonyodott.”

A ritmusos, rázó mozgások nemcsak a különművek között hozhat létre nemi gerjedelmet kiváltó ösztönkésztetést, hanem a homoszexuálisok között is. A 404/1756. pörben a két barát: Barta István és Pap Mihály együtt kocsiztak Vásárhelyről a túri vásárra. Útközben „[...]maga Pap Mihály hozzám jött, és a gatyámat meg óldotta[...] úgy én is felindultam, és természet ellen való vétet velle elkövettem.”

A csiklandozás, simogatás, ütögetés, harapdálás, az ujj, ajak és a női mell erotikus szopása, vagy a karmolások az emberi társadalomban szexuális előjátékként, ill. közösülés során a nemi izgalmat fokozó tevékenységként alakult ki. A ganitalitás kultúrájává vált. A szexuális kultúra egyik mérőtesztje ezen ingerek tudatos kiváltása, alkalmazása; ezek változatos és gyakori cselekvése.

B. Malinowski tapasztalta, hogy a melanézok szeretkezés közben az ágyékat és hónaljait is simogatják. A nő a körmeit a férfi vállába és hátába mélyesztí.⁷⁶⁰ M. Mead az új-guineai mundugumorokról írta: „Az előjátékot a gyors találkozókön a karmolásokból és harapásokból álló heves küzdelem jelenti, melynek az a célja, hogy a legrövidebb idő alatt a legnagyobb izgalomra gerjedjenek.”⁷⁶¹

A ritmusos mozgással, simogatással, dörzsöléssel együttjáró bőringer erotikus hatása nagyszerűen egyesül és jut kifejezésre az új-guineai Wahgi-völgyben élő bennszülött serdülő gyerekek csoportos szerelmi játékában. Antoni Juditot idézzük, aki elbeszéli, hogy a szertartási házban 10-12 pár jön össze. Lábukat összeérintve énekelnek. „[...]a dal ritmusára egymáshoz dörgölik az arcukat, orrukat, homlokukat, szinte az eksztázisig folytatva a műveletet, órákon át.”⁷⁶²

H. Uhlig a balinéz szerelmi előjátékot így jellemezte: „A balinéz szerelem: szex. Itt nem csókolóznak, nem udvarolnak, a gyengédséget a bőrön át érzékeltetik, előbb az arcukat dörzsölik egymáshoz, majd egész testük is egyre szorosabb kapcsolatba kerül egymással.”⁷⁶³

Kaljánamalla jegyezte le a mai Pakisztánban található, egykor Mután környékén élőkről: „A málavabeli nő a szerelmi előjátékban szenvedélyes[...]; gyönyör tölti el szívét, ha kézzel ütök.”⁷⁶⁴ A Gudzsarátnban — Tapti és Dévagad folyó között — élők szerelmi előjátékáról ezt tudjuk meg: „Az Ábhirából való nő örömet leli abban, ha karmolják és harapdálják, vágyik az ölelésre, szívét sok csókkal lehet rabul ejteni.”⁷⁶⁵ A kilencedik szthában általában az indiai szeretkezésben az előjáték gyakorlatáról állította: „A szeretők nyakán, kezén, combján, farán, mellén, hátán, hónaljában, szíve

⁷⁶⁰ B. Malinowski. 1972. 195.

⁷⁶¹ M. Mead. 1970. 197.

⁷⁶² Antoni J. 1986. 22-23.

⁷⁶³ H. Uhlig. 1985. 155.

⁷⁶⁴ Kaljánamalla. 1986. 61.

⁷⁶⁵ Kaljánamalla. 1986. 61.

táján, oldalán, arcán éles körömtől származó karmolások vannak.”⁷⁶⁶ Figyelemreméltó az is, hogy közösülés közben különböző tenyerállással ütéseket mérnek egymás testére.⁷⁶⁷

Vig károly a 17. századi, marosvásárhelyi bűnpörök egyikében hoz példát a ritmikus mozgások és a szerelmi előjáték összefüggésére: „[...]látám, hogy Csillag ezt az vargánét az térdén táncoltatja vala[...]”⁷⁶⁸

Az általunk vizsgált bűnpörökben, néhány idevágó előjáték-típusnál szintén találtunk példát. A 170/1799. pörben a legény így beszélt a lány aktivitásáról: „[...]engemet ottan fektembe kezdett csiklándozni, azután mellém is oda feküdt az Subámra[...]” A 171/1801. pörben a 62 éves férfi és a 12 éves nevelt lánya egy ágyban fekszenek. Az öreg így vall a kapcsolatról: „[...]a leányka kívánczozott mindig véllem egy ágyba fekünni, még el aludt jádzottam vélle, tsiklándozta[m] ötet.”

A 341/1809. pörben a férfi „[...]treffalkodott vele, és fogdosta, a Csetsét huzta[...] a labatis martzingolta, az ortzáját harapta[...] aztis kerte hogy tsokolná ötet[...]” A 90/1764. pörben a legény így beszélt a lány nemi aktivitásáról: „[...]az Széken hevertem mellém le feküdt, és csiklandot, s. magamis fel indultam, és velle paráználkodtam[...]” (Az előjátékról egyébként a szerelmi kultúra részeként külön fejezetben részletesen írunk.)

13. A ROMLÁS KÖVETKEZMÉNYEINEK ELTÜNTETÉSE

Ez az ősi ösztönünk ellen működő eljárás közel áll a bőrápolásos szolgálathoz. Magába foglalja az öngyógyítást, a romlást okozó „idegen” eltávolítását, mint pl. a szálkakiszedést, gennykinyomkodást stb. „Ezeknél a bajnak nem megelőzése, hanem a gyógyítás próbálkozása folyik, amely a már bekövetkezett rosszat akarja jóvátenni” — jelezte Hermann Imre.⁷⁶⁹ Ahogy a bőrápolásos szolgálat sem szorítkozhat csupán a saját testfelület kurkászására, úgy a romlás következményeinek eltüntetése sem kizárólag öngyógyításban nyilvánul meg. Azokat az elemi, főleg manuális tevékenységeket, amelyeket magunkon elvégezzünk, gyakran társaink testén is épp olyan szorgalommal gyakoroljuk.

Schram Ferenc részletesen tárgyalta a boszorkányok gyógyító tevékenységét.⁷⁷⁰ A kurvák és környezetük gyógyító törekvései megegyeznek a boszorkányokéival, azzal a különbséggel, hogy az eseteinkben a titokzatos babonák elválnak a valódi gyógyító mesterségtől. Legfontosabb volt a kenés, fűrésztés, kötözés, különböző fűvek, növényi részek, néhány kémiai anyag, mint pl. a kékkő, ón, cinóbrium használata; olajok, zsír, háj, ürülék, nyál stb. alkalmazása. Füstöltek, gőzöltek, inakat húzogattak, érintéssel, törülgetéssel, bemetszéssel, kivágással kuruzsoltak.

Kétségtől a legelterjedtebb népi gyógyítás a kenés volt. Külön *kenőasszonyok* működtek. (Általában nehezen élő özvegyasszonyok, ill. kiöregedett bábák, kurvák és boszorkányok voltak.) Saját főzeteikkel, kenőcseikkel kengették, gyúrták, ápolták saját és mások különböző testrészeit. Kenéssel gyakran találkozunk azon nők esetében, akiken „elakadt a természet”, azaz nem jött meg a havi vérzésük; azután terheseket kezeltek így, vagy akiken rajta volt a „Boldogasszony árja”, azaz a szülés utáni tisztulás, ill. erős méhvérzés.

⁷⁶⁶ Kaljánamalla. 1986. 130.

⁷⁶⁷ Kaljánamalla. 1986. 154.

⁷⁶⁸ Vig K. 1980. 405.

⁷⁶⁹ Hermann I. 1984. 406.

⁷⁷⁰ Schram F. 1982. 3: 69.

A 257/1784. pörben Szalay Erse azt vallotta, hogy „[...]Jegésségtelen lévén, magam magamat kenvén az istalloban.” A 399/1828. pörben a lány az elvetélés után vallotta, hogy „Az édes anyám kenetettis Dulónéval.” A 375/1780. pörben a gyanúsítottat kérdezték, hogy „Hányszor kenetted magadat[?]...” mire így válaszolt: „Igenis kent.” A 383/1804. pörben, mivel úgy vélték, hogy a lány nem terhes, hanem „kötés” van benne, ezért „[...]Toth Jútká Bába is, mivel az engem négyszer meg kenvén[...]”, kezelte őt. A 21/1827. pörben arról beszéltek, hogy „[...]a beteg ágyban fekvőt a' midőn kente volna[...]” Végül, a 259/1797. pörben a feleség megúnván beteg férjét gondozni, és kezelni, így fakadt ki: „[...]eleget dajkállottam mellette.”

14. A MEZÍTÉLENSÉG

A ruházat a mezítelenséggel együttjáró szégyenérzetünket oszlatja el, de arra is szolgál, hogy benne elbújjunk. „A szégyenélmény szerkezetének egy további vonása a lemeztelenítettség érzése” — idézzük Hermann Imrét.⁷⁷¹ Amikor a ruhától megfosztjuk magunkat vagy társainkat, ez a rejtőzködés utolsó lehetőségétől való teljes megrablásunkat jelenti.

Az őstűz, amelyik elpusztította a „faanyát”, az elvesztés traumáját okozta, és „[...]visszahozza azt az időt, amikor lemeztelenített, kítaszított, hontalan volt[...]” az ember.⁷⁷² Fogoly- és haláltáborokból megmenekült emberek beszélték, hogy számukra az volt az egyik leglesújtóbb élmény, amikor átöltözés, közös fürdés végett parancsot kaptak az egymás előtti vetkőzésre. Ha az ember teljesen mezítelen, és ki van téve a mások (sokszor kegyetlen) vizsgálódásának — bizonyos korokban és társadalmi rétegekben —, ez a megalázás és a kényszerítés okozta teljes kiszolgáltatottság érzését kelti. Nincs hová bújni, menekülni. (Az elbújás, bezárkózás a szégyenérzés egyik megnyilvánulása.) Az ember többnyire még a szörzetét is elveszítette. Nincs, ami védené csupasz testét, olyan, mint a csigaházától megfosztott, puha portorhú remeterák. Úgy érzi, bármi történhet vele.

A középkorban, ill. a feudalizmus korában a kínvallatásnak előírt fokozatai voltak. A hóhér az eszközök bemutatása után mezítelenre vetkőztette a vádlottat. (Nőknél a büntetés része volt a már említett hajnyírás is, a testi ékességtől való megfosztás. A haj mögé szintén el lehetett rejtőzni. Takarhatta legalább a nyakat, vállat, mellet.) Ez is a kínzás egyik fokozata volt. Ezzel a hóhér azt jelezte, hogy mostmár teljesen az övé a teste, kiszolgáltatott, a ruhái, haja sem védik. Hajdú Lajos a *Praxis Criminalisra* hivatkozva „6 fokú tortúráról” tett említést. Az „[...]1. fokozat a gyanúsítottnak a hóhér által történő levetkőztetése és a »nekikészülődés«[...]” volt.⁷⁷³

Hermann Imre szerint „A megszégyenített a közösségből való kizártságát érzi a legsúlyosabb csapásnak.”⁷⁷⁴ A mezítelenség a legteljesebb kiszolgáltatottság a szerelemben is: a mezítelen testet már nem lehet a társ elől elrejteni. A szerelmi gyönyör béklyójában a másik azt csinál vele, amit kar. Aki levetkőzik, egyszersmind tudatosan kiszolgáltatja magát a másiknak. Voltak korok, amikor még a házastársak sem szívesen mutatkoztak egymás előtt mezítelenül, sőt még a szeretkezésnél sem vetkőzöttek csupaszra, hanem csak a nemi szervüket szabadították ki a ruha kötelékéből. Így a legnagyobb kéjmámor pillanataiban sem voltak a másik félnek teljesen kiszolgáltatva. Testük és lelkük egy részét még ekkor is „ruhák” védték.

⁷⁷¹ Hermann I. 1984. 440.

⁷⁷² Hermann I. 1984. 441.

⁷⁷³ Hajdú L. 1985. 84.

⁷⁷⁴ Hermann I. 1984. 441.

Amikor a szerelmesek, főleg a nő mezítelenre vetkőzött, ez a teljes bizalom jele volt; a szerelem olyan hőfoka, amikor testét-lelkét fölkinálta, rábízta, átadta, sőt kiszolgáltatta társának. Ez a fölajánlkozás azt jelentte, hogy az élete fölött a másik fél rendelkezik, és ő teljesen megbízik benne. Ebben az esetben a szégyenérzés megfordul. Szándékosan keresik a mezítelenséget, mert a szerelemben, az érzelemben való föloldódást és a vele járó bizalmat — a verbális kinyilatkoztatás helyett vagy mellet — ezzel az ösztönös cselekedettel lehetett leginkább értésre juttatni.

Érdekes volt e téren a magyar parasztság kettős magatartása. A feudalizmus korának prűderiája, különösen a gazda viselkedésmódja, és ellentéte: a gátlástalansága. Mindkét szeretkezési mód körükben ismert jelenség volt: az is, amikor „gazda módjára vetkeztek”, vagyis mezítelenül szeretkeztek; és az is, amikor csak a legszükségesebb ruhadarabtól váltak meg az intim percek idejére. Különös módon, mindegyik forma a hatalommal függött össze. A társadalmi, családi hierarchiában a gazda volt a csúcson: a család feje, az első ember, a vezér, aki nem tartott mástól. Megengedhette magának, hogy mezítelen legyen, hogy a feleségét minél nagyobb, vagyis egész testfelületével birtokolhassa, „élhesse” — ahogy mondták.

A másik szeretkezési módnál, amikor ruháitól csak részben szabadult meg, éppen a fennsőbbisége, családban betöltött vezető szerepe nem engedte meg, hogy magát még a legintimebb percekben, a hozzá legközelebb álló ember, a felesége számára is kiszolgáltassa. Testének, lelkének a rajtamaradt ruha „várat” jelentett, ahová méltósága megőrzésére egész életében visszavonulhatott. Ezzel a jelképpel és szokással is őrizte kiváltságos családi hatalmát. Ez a kettős magatartási forma azután mindvégig megmaradt és jellemezte őket. Ennek is köszönhető, hogy az őket fölültesen ismerő kutatók, szépírók, hol a prűderiájukat, hol a bujaságukat hangsúlyozzák. Való igaz, hogy egyénenként, területenként, koronként, vallási hovatartozandóság és társadalmi rétegződés szempontjából jelentős eltérések voltak közöttük, de mindig e két szélső határ között cselekedtek, amelynek, ha nem is az egyetlen, de alapvető indítéka volt a személyes hatalom nagysága.

A mezítelenség lehet szokás és divat: mindkettőre a csoportos megnyilvánulás a jellemző, míg az előbb tárgyalt jelenségek az egyén autonómiáját és individuumát jellemzik. Természeti népeknél, ahol ezt az éghajlat lehetővé teszi, a teljes vagy részleges mezítelenség általános, szinte az egész törzsre jellemző. Gyakori viszont, hogy legalább a nemi szerveket valami természetes anyagból készült fedővel rejtik. (*Pénisztok*, hánczacskó, fűszoknya stb.)

Fejlettebb fokon az egyes testrészek lemeztelenítése divattal, kultúrhatással függ össze. Gondolhatunk az ókori krétaiak mezítelen női kebleire, vagy a reneszánsz mély dekoltázsára, amely ettől kezdve, bizonyos körökben és eseményeken, a mai napig kötelező, ill. ajánlott öltözködési móddá vált. Napjaink *nudizmusának* terjedése szintén a csoport-összetartozást erősíti, és nincs összefüggésben a szégyenérzéssel, ill. a szorongással. Ugyanaz a nő, aki a tömegben, ahol a teste a többiekéhez hasonlóan az *általánost* képviseli, szégyenkezés nélkül vetkőzik mezítelenre, ugyanakkor az orvos előtt, ahol már *individuumnak* számít, szégyenkezve fedi föl magát; esetleg a mezítelenséggel járó szégyenkezés miatt csak a betegsége elhatalmasodásakor jelentkezik az orvosnál.

A mezítelenséggel kapcsolatban néhány kultúrtörténeti példát idézünk, jelezve vele a témakör árnyaltságát.

A balinéz nők egyetlen, hagyományos ruhadarabja az indiai eredetű *szarong* volt, azaz, a csípő köré tekert „szoknya”. A második világháború után Szukarnó elnök tiltotta meg a „*csupasz keblek viseletét*”. H. Uhlig így értesült erről: „[...] *sok meztelen mellű*

nőt, főleg idősebbeket, látni még ma is az utcán; otthon pedig továbbra is meztelen felsőtesttel járnak. Férfi nem érintheti az asszony szarongját, mert az tisztátalan, mivel felszívja a menstruációs vért. Alsóneműt ugyanis a balinéz nő éppúgy nem viselt, mint melltartót.⁷⁷⁵

M. Stingl a mikronéziai Yap-szigetek divatjáról fogalmazta: „A nők még mindig növényi rostsoknyát viselnek. Testük felső része meztelen. A férfiak derekukra kötött színes »thunak« nevezett ruhadarabot hordanak. Egyébként őket sem takarja semmi más.”⁷⁷⁶ H. Damm írta a pápuákról: „Míg a kisleányokat csak egyszerű csipőzsinor övezi, a hasonló korú fiúknál az övet kákából készült farokrész díszíti[...] A viselet akkor a legdíszesebb, amikor a fiatalok elérik a »házasuló kort«[...] Míg a lányok korábban is viseltek kötényt [10 éves koruk körül kapnak faháncsból készült rojtsoknyát], addig a fiúk most takarják el nemi szervüket. A ruha egyetlen nagy kagylóhéjból, vagy — mivel ez nagyon drága — kókuszdióhéjból áll.”⁷⁷⁷

A meztelenséget ne tévesszük össze a szexualitással! A meztelenül élő, jobbára csak fűszoknyát, ágyékkötőt használó melanézok sem viszik a nemi életüket a nyilvánosság elé, a rituális ünnepeket leszámítva; genitális részeit csak a szeretkezés idejére teszik szabaddá. B. Malinowski erről így vélekedett: „[...]a nemi érintkezést a magányosság és illendőség legszorosabb határai között kell végrehajtani[...]”⁷⁷⁸ Antoni Judit ugyancsak a melanéziaiakról írta, hogy „Amikor a pár egyedül van, levetik öltözköket, s egymás mellé fekszenek[...]”⁷⁷⁹

Arra vonatkozóan, hogy a meztelen nő testének birtoklása a kultúrnépek között mindig hatalmi kérdés is volt, és ennek fitogtatásával nem bújtak el a világ szeme elől, jó példát találunk az ókori Izraelben. Raj Tamás erről így fogalmazott: „Dávid lázadó fia, Absalom[...] a palota tetején rendezett bemutató előadást: ott sátrat épített, és nyilvánosan magáévá tette apja ágyasait, hadd lássák a város lakói, hogy a királyság most már az övé.”⁷⁸⁰

Castiglione László az ókori görög szokásokról írta: „A spártai lányok meztelenül végezték gyakorlataikat az ugyancsak ruhátlan tornászó ifjak szeme láttára.”⁷⁸¹

László Gyula idézi: „[...]Ibn Fâdhlanak a volgai bolgárok fürdőzéséről írott sorait: »Fürdés végett férfiak és nők közösen mennek be a vízbe, meztelenül, a nélkül, hogy magukat bármivel is eltakarnák[...] Minden igyekezettel azon voltam, hogy a nőket rávegyem, hogy fürdéskor födjék be magukat, de ebben nem értem célt.«”⁷⁸²

Klaniczay Gábor a középkori európai fürdőházakról többek között ezeket közölte: „Az egyébként elítélt meztelenség ott engedélyezve volt: a férfiak legfeljebb egy rőzsecsomóval (Wadel), a nők pedig kis szoknyácskákkal takarták el nemi szerveiket, a fürdőslányok pedig lenge, áttetsző öltözetet viseltek.”⁷⁸³ Az egyház a 16. századtól kezdve már tiltotta a fürdőházi meztelenséget.

„Buda visszafoglalása után azonban csakhamar újra felkapták a közös fürdés szokását s Townson még 1793-ban is némi megbotrányozással írja, hogy a budai

⁷⁷⁵ H. Uhlig. 1985. 137.

⁷⁷⁶ M. Stingl. 1979. 183.

⁷⁷⁷ H. Damm. 1961. 178-179.

⁷⁷⁸ B. Malinowski. 1972. 205.

⁷⁷⁹ Antoni J. 1986. 28.

⁷⁸⁰ Raj T. 1986. 93-94.

⁷⁸¹ Castiglione L. 1986. 111.

⁷⁸² László Gy. 1944. 439.

⁷⁸³ Klaniczay G. 1986. 161.

*fürdőkben mezítelen és majdnem-mezítelen fiatal emberek és leányok együtt fürödnek, nagy hancurozás közt[...]*⁷⁸⁴

Róheim Géza a magyar és szomszéd népek legkülönbözőbb folklór hagyományában fedezett föl mezítelenséget. A román asszonyok közül a vihar elhárítása végett „[...]egyik levetkőzve tükröt tart a felleg felé, hogy az szégyelve rút képét, eltávozzék.” A huzul nők seprűt, lapátot, élével fölfelé állított baltát visznek ki a szabadba, majd „Karjukat keresztbe fonva, felemelik ezeket a szerszámokat és ezt a kuruzslást igen gyakran mezítelenül hajtják végre.”⁷⁸⁵

„Szent-György-nap éjszakáján meztelenül szedik a palóc asszonyok a harmatot, mert csask akkor lesz hasznos.”⁷⁸⁶

„Ismét találunk egy példát a coitust utánzó ellenszerekre; éjjélkor a gazdasszony meztelenül köpüli vajjá a megrontott tejet.”⁷⁸⁷ „A Côtes-du-Nordon az asszonyok meztelenül szedik a harmatot[...]⁷⁸⁸

„A mezítelenség a magyar és a szomszédos népek folklórájában nemcsak védekező varázslat gyanánt szerepel. Így például a göcsejiek »fekete héten« meztelenül vetik a mákot.” A mezítelenség szimbólikus értelmét „[...]a szomszédos népek varázslásában is megtaláljuk. Mégpedig: a mezítelenség mint védekezés valami rontás, betegség vagy más veszedelem (tűz) ellen, a mezítelenség a termékenységet hozó szertartásokban (vetés) és a szerelmi jóslásnál.”⁷⁸⁹

Az eddigi példák során csak nők szerepeltek. Szó sincs arról, hogy a mezítelenség folklórja csupán a szépnemre korlátozódna. Róheim Géza néhány szokást említ a férfiak mezítelenségével kapcsolatban is:

„A meztelen vető férfi jelzi az átmenetet a védekezőtől a termékenyítő szertartásig; látszatra a szertartás jelentheti a bajok távoltartását a vetéstől éppúgy, mint a föld megtermékenyítését. Kelet-Poroszországban a parasztok meztelen vetnek[...]⁷⁹⁰

Valószínűleg román-szláv eredetű szokás megtestesítője lehetett a téli ünnepkörhöz tartozó maszkos alakoskodó, a „matahala”, a moldvai csángóknál. Húshagyó hétfőn és kedden többek között „[...]szánkókon vagy szekereiken hordókat visznek ki és a hordókban meztelen legények vannak elbúva, bundákba burkolódva. Mikor a szekér a nép közé ért, hirtelen kibujnak a legények a hordóból és bundából és elkezdenek meztelenül futkározni[...]⁷⁹¹ (A hordó az anyaméhnek is megfelel. A belőle meztelenül kiugró ember a hajdani avatási szertartásban az újjászülető jelképe volt.)

Papp Gábor a reneszánsz erkölcsiségről írva, többek között kifejti, hogy az antik mezítelenség visszatért a képzőművészeti ábrázolásba. A királyok bevonulását pedig meztelen szép nők fogadták. A 17. századra már szabályozni kellett a nők ruhádivatját, amely sok mindent láttatott.⁷⁹² Ebben a korban egyébként nagy szenzáció volt, ha meztelen emberi testet láthattak: ilyen leggyakrabban az intim kapcsolat perceiben lehetett kilesni. Vigh Károly, a 17. századi, marosvásárhelyi pörök egyikében György úr

⁷⁸⁴ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 150.

⁷⁸⁵ Róheim G. 1925. 44.

⁷⁸⁶ Róheim G. 1925. 45-46.

⁷⁸⁷ Róheim G. 1925. 50.

⁷⁸⁸ Róheim G. 1925. 53.

⁷⁸⁹ Róheim G. 1925. 54-55.

⁷⁹⁰ Róheim G. 1925. 55.

⁷⁹¹ Róheim G. 1925. 207.

⁷⁹² Papp G. 1986. 186-187.

szeretkezéséről ezt találta: „[...]az felsőingre felfogva volt [a nőnek] — az legény pedig az ajtó megé futott és ott kötötte fel a gatyáját.”⁷⁹³

Ez a félig ruhátlan szeretkezés — készenléti, menekülő helyzet, a hitvesi ágyban is érvényesült, és — általánosan elterjedt volt a magyar Dél-Alföldön, mind a feudalizmus, mind a kapitalizmus évszázadai során.

A 120/1756. pörben „A' Varos Csösze méhszáros István szemébe mondotta, hogy ennek lábra valója az inába volt, s. az hasán találta, amaz pedig alatta Mezitelenen feküdt.” A 75/1746. pörben Békési Panna vallotta az úriszéken, hogy Vak Jancsival az éjszaka kétszer közösült az ágyon, „[...]le vetkezett Gazda módgyára[...]” A 109/1748. pörben a tanú vallotta a közösülékről, hogy „[...]a Leanyt Szüz Anya meztelen tanálta fekve Jano mellett[...]” Egyébként már a közösülés előtti vagy nélküli levetkőzés, lemeztelenedés maga is „halálos bűn” volt, és azonos értékű a paráznsággal, házasságtöréssel.

A 156/1774. pörben a notárius a kocsmában, „[...]valamint othon, az egész ruhájából egy ingre s- lábra valóra vetkezett[...] le tolván[...] az gatyáját az inába[...]” A 198/1752. pörben a tanúk „Lovasz Györgyöt levetkőzve Sv. Gatyá meghodva és Jutkavall öszve ölelkezve aluva találták[...]”. Az asszony alsóruhában feküdt. A 223/1763. pörben a tanú látta, hogy a paráználkodó „[...]Juhasz katona, le vetkezik egy ingre gagyara, mint gazda szőközt [így!] Maga hazanal le vetkőzni[...]” (Itt a csupaszág ellentétes „gazdaszokása” nyilvánult meg. Érdekes, hogy ez a népi szokás olyan ismert volt, és annyira polgárjogot kapott, hogy a hivatalos, bírói ügyiratban is rendre példaként emlegették.)

A 225/1763. pörben a legényen bunda volt és csak a gatyáját oldotta meg. Az asszony pedig „[...]ki lévén takarózva[...]”, akkor takarta be magát, amikor a paráznságon érték. Még a főkötőjét is akkor kötötte a fejére. Ezt a jegyzőkönyv, mint különösen figyelemre méltó bűnt említi. Szemérmes asszony ugyanis még az ágyban sem válik meg a főkötőjétől.

A 228/1766. pörben a tanú látta, hogy „[...]le vetkezve eczakának idején egy ágyban hálta[...]”, máskor pedig „[...]meztelen üzték egy mást az Udvaron.” A 251/1781. pörben a katona a más asszonyát viszi haza az ágyába, aki úgy szokik, hogy előbb ruhástól közösül, majd „[...]most eczaka le is vetkezve fekütem mellette, de az elöt nem” — vallotta. Ez utóbbi mondatrészt mentségére beszélte el, a gátlást ugyanis nagyon nehéz legyőzni. Ebben a korban hamarabb lehet egy asszonyt megkapni, mint meztelenre vetkőztetni! A 253/1781. pörben a házasságtörő asszonyt a tanú úgy látta meg, hogy „[...]ő fel takart Testét Dombraý Istvány el ugorván úgy hagyta[...]”

A 255/1783. pörben a házasságtöréshez így készültek: „[...]a gattyámis le vólt eresztve, Lobostyánnéis készen vólt fel fedezve ruhájával[...]” A 267/1804. pörben arról dicsekedett a 15 éves leány, hogy bár a gazdája háromszor próbált vele közösülni, egyszer csalogatóként a péniszét is hozzá érintette, „[...]de a Meztelen Testemhez tellyességgel nem férkeszhetett.” Vagyis, a test teljes birtoklása nem következett be, és ez csökkentette a „bűn” súlyát. A 271/1807. pörben az 52 éves, közösülni próbáló férfi meztelen volt, míg a 14 éves kislánynak csak fel volt hajtva a ruhája. A 327/1762. pörben a nő vallotta, „[...]meztelen testével ez én Meztelen testemre fekütt, föl takarván engemet[...]”

A 325/1762. pörben a 10 éves gyerek lányt a 60 éves cigányember így szeplősítette meg: „[...]engemett a földre fektetett, pöndölkemet föl hajtotta, és ream fekütt[...]” A 348/1764. pörben a nagybácsi unokahúgával akart közösülni: „[...]le eresztvén

⁷⁹³ Vig K. 1980. 33.

gattyáját, es fel takarván Judkának Ingallyát reá fekütt[...]” Miután a kísérlete nem sikerült, beérte a saját lányával: *”[...]le döjtötte az földön, s. mezitelenen reá feküdt á fatensnek Mezitelen testére[...]*” ezután többször úgy közöszült vele, hogy *”[...]le tolván az Apja maga gatyáját s. fel fedezvén Ersoknak Szemérmét, reá fekütt[...]*”

15. TÁPLÁLKOZÁS

Anyaság, szoptatás, erotikus szájingerek

Az anyaság legnagyserűbb földadatai közé tartozik a gyermekről való gondoskodás. Ez a csecsemő ápolásából és szoptatásából tevődik össze. Amikor a kisdéd természetes úton táplálkozik, az anyába kapaszkodik. Többnyire markolja annak mellét, vagy elérhető ruháját. A mellbimbóba szájával kapaszkodik. Ha ez nincs a közelében, az ujját kapja be és azt szopja, különösen akkor, ha az elszakadási ösztön jelentkezik benne.

J. Bjerre a Kalahári sivatagban élő busmanokról azt jegyezte föl, hogy a gyermek *„[...]először más asszonyok tejét szívja. Ha történetesen senkinek sincs teje, éhenhal[...]*”⁷⁹⁴ Más helyütt ezt írta róluk: *„A kicsi gyerekekkel sokat foglalkoznak. Nemcsak szülőanyjuk gondolja őket, hanem a többi asszony is, kiváltképp a hajadon lányok[...]*”⁷⁹⁵ Végül megtudjuk róluk, hogy *„A busmanok három-négy éves korig szoptatják gyermekeiket[...]* Aligha lehet korábban elválasztani, mert nem tudnak elegendő megfelelő táplálékot biztosítani a gyermek számára.”⁷⁹⁶

M. Mead a samoai gyermeknevelésről tapasztalta, hogy *„Ha az anyának kiapad a teje, akkor a rokon asszonyok között keresnek neki egy szoptatós dajkát.”* Az első héttől kezdve mellé táplálják a csecsemőt: *„Az anya előbb megrágja az ételt, az ujjai hegyére teszi és úgy helyezi bele a kicsi szájába[...]*”⁷⁹⁷ (Ez egyébként igen elterjed szokás volt, a magyar parasztasszony a megrágott étellel kisdédét a saját szájából etette. Az etológusok és szexológusok szerint innen ered a *nyelves csók*, amikor a szeretett társat szánkából akarjuk „etetni”.) Ha a samoai anya nem lesz terhes, 2-3 éves koráig szoptatja gyermekét, aki az elválasztásig vele alszik és belé kapaszkodik. Ezután egy nagyobb, de serdületlen lányra bízta dajkálni, aki a csipőjén hordozza. A megkapaszkodás a táplálkozástól a szállításig tart, és a mell után a derék átkarolása következik.

Helyenként állatkölyköket, növendékállatokat is szoptatnak a nők, mint ahogy a folklór tud állatok által szoptatott gyermekekről is. („Farkas”- és „medve-gyerekek”. Pl. Maugli R. Kipling: *Dzsungel könyvé*-ben.)

J. Bjerre Új-Guineában ezt látta: *„[...]ott ült egy asszony, és egy kismalacot szoptatott. Frank azt mondta, hogy az ilyesmi egészen köznapi dolog, különösen, ha a malac megbetegszik. Az asszonyok látják el a disznókat, és úgy gondoskodnak róluk, mint saját gyermekeikről. Olyan asszonyt is látott már, aki az egyik mellén csecsemőt, a másikon kismalacot tartott.”*⁷⁹⁸ (Kéziratunk lektorálásakor Katona Imre megjegyezte: a magyar parasztasszonyok körében sem volt ritka, hogy kutya- vagy sertéskölyköket szoptattak. Ilyet még maga is látott korábbi gyűjtőútjain. Fészekből kiesett, röpképtelen kismadarat pedig szájukból itatva, táplálva neveltek föl. Ezt magunk is tapasztaltuk anyai nagyanyáktól. Ezek példái az anya és a gondozottja közötti szoros kötődésnek, ill.

⁷⁹⁴ J. Bjerre. 1964. 135.

⁷⁹⁵ J. Bjerre. 1964. 137.

⁷⁹⁶ J. Bjerre. 1964. 136.

⁷⁹⁷ M. Mead. 1970. 13.

⁷⁹⁸ J. Bjerre. 1973. 109.

a megkapaszkodásnak egyik eleme, amely állatokkal kapcsolatban is hatékonynak bizonyul.)

H. Damm ezt jegyezte föl: a melanéziaiaknál szokás, hogy „*Különösen az asszonyok törődnek sokat a fiatal állatokkal. A malacokat az első tizenégy hónapban megkötik, s mint a kisgyereket, úgy táplálják, gyakran mellüket nyújtva nekik.*”⁷⁹⁹

A gyermek és a malac táplálása azonos értéket jelenthetett, mert megjegyezte: „*Mivel nincsenek tejelő háziállataik, az anyák arra kényszerültek, hogy gyermekeiket hároméves korukig is szoptassák. Ezalatt újabb gyerek felnevelésére nem is gondolhattak.*”⁸⁰⁰ Így vált a szoptatás születés- ill. népességszűkítő szabályozássá. Magyar parasztasszonyoknál sem volt ritka, ha 2-3 évig szoptattak, de gazdavallomásból olyan hódmezővásárhelyi esetről is tudunk, amikor az anya iskoláskorig szoptatta gyermekét.

Az asszony melléből nemcsak a kisgyerekekkel és állatokkal, hanem felnőtt férfiakkal és asszonyokkal is szoptathatott tejet. Temesváry Rezső így írt erről: „*Valamely szomszéd vagy rokon nő idősebb gyermekét gyakran használják a bimbón való közvetlen szopásra is[...] vagy férfiak által szoptatják[...] vagy más asszonnyal[...], a ki esetleg külön ezzel foglalkozik[...]* A szerbek e czélra kutyakölyköket alkalmaznak (Bácsm.); Ugocsamegyében kis kutyákon kívül czigányokat is használnak erre.”⁸⁰¹

M. Mead az új-guineai arapesekekről azt jegyezte föl, hogy „*A csecsemőt az anya testéhez idomuló hálószytorban tartják; sokat dajkálják is, és ha sír, mindig az anyja keblén nyugtatják meg. Az elválasztás után az anya még évekig száraz emlőjét adja a megrémült vagy beteg gyermekeknek.*”⁸⁰² Megjegyezte, hogy ujjszopást nem figyelt meg, de a gyermekek játszanak az ajkukkal. Vagyis az ajak ujjpótlékként szerepel.

Ellenpélda is ismert. Az új-guineai kannibál mundugumokok a gyermekekben tudatosan az agressziót nevelik, és az ősi megkapaszkodás, szeretettel táplálás helyett az elszakadást siettetik. Az a kosár, amelyben a csecsemő nevelkedik, és az anya a homlokára akasztva, háncson a hátára lógatva cipeli „*[...] túl vastag, hogy az anyai test melegéből bármennyit is átengedjen[...]*”⁸⁰³ A gyermeket nem becézik, nem szoptatják szeretettel, és ha beteg, mérgesek rá. Ezek következtében a gyermek az „*[...] ujjait inkább rágszálja, mint szopja.*”⁸⁰⁴

A hagyományos magyar parasztélet évszázadaiban általánosan elterjedt szokás volt, hogy a csecsemőt egy szűkebb vagy tágabb közösségben, például a nagycsaládban vagy rokonok, ismerősök, szomszédok bizonyos alkalmakkor megszojtatták. A parasztbábák olykor ezt szintén megtették. Tárkány Szücs Ernőt idézzük: „*Nagycsaládban, ahol a szoptatás nem késleltethette a napi munkát, sok helyen úgy oldották meg ezt a problémát, hogy az egyik szoptató asszony maradt otthon, és ő szoptatta meg a többi asszony gyerekeit is[...]*”⁸⁰⁵ (Meg kell jegyeznünk, hogy ebben a korban a mértéktelen cigarettázás, szesz és feketekávé, netán drogfogyasztás, az állandó stresszes élet idő előtt még nem apasztotta el a nők tejét.)

⁷⁹⁹ H. Damm. 1961. 247.

⁸⁰⁰ H. Damm. 1961. 264.

⁸⁰¹ Temesváry R. 1899. 96.

⁸⁰² M. Mead. 1970. 149.

⁸⁰³ M. Mead. 1970. 179.

⁸⁰⁴ M. Mead. 1970. 182.

⁸⁰⁵ Tárkány Sz. E. 1981. 139.

Az ősi ösztönmegnyilvánulásra a középkor folyamán a keresztény vallásos neveltetés hatott, és így a segítségnyújtás az európai kultúrkörben erkölcsi kötelességgé is jelentkezett. Ha az édesanya a gyermekét valamiért nem tudta megszoptatni, helyette ezt elvégezte az a másik anya, aki éppen otthon volt. Erről a „vendégszoptatásnak” nevezhető jelenségről a 19. századi szentesi református egyházi főljegyzéseket vizsgálva, Filep Antal adott hírt: „*Ha az anyának még teje nem volt, valamelyik közel lévő szoptatós asszonnyal jól tartották[...]*” az újszülöttet.⁸⁰⁶ Temesváry Rezső e „kölcsonszoptatásról” jegyezte föl: „*Némely vidéken azt tartják, hogy minél több asszony osztozkodik ezen emberbaráti műben, annál jobb a gyermeke. Néhol az egész utca szoptatja az újszülöttet.*”⁸⁰⁷

Erre a szokásra jó példát találtunk a 374/1780. feudalizmus kori bűnpörben, amikor „*[...]a Tanú magais meg Szoptatta vagy négyezer[...]*” az újszülöttvesztéssel vádolt anya gyermekét. Egy másik tanú vallomásából kiderült, hogy ő is szoptatta, tehát a csecsemő szinte „körbejárt” a női melleken. A 146/1768. pörben a parázna asszony tagadta, hogy érett gyermeket szült. „*Ugyde mind a Bába S. mind a' kik Szoptatták azt mondgyák, hogy idős volt.*” (Vagyis érett, időre született a gyermek.)

A gyerektől való anyai elszakadás, a szoptatás-képtelenség fájdalma tükröződik a 263/1800. pörben, amelyben az édesanya így panaszkodott: „*Nagy szívbeli fájdalom[...]* Csötsömös Kis-ded Gyermekemet, tejem el veszvén nem szoptathattam volna, es mostanság is mással taplaltatni kintelenittetem.”

Az anyasági ösztön be nem teljesülése, az elszakadás, elvesztés tipikusan emberi részletösztn. A 233/1767. pörben a házasságtörő asszonyt megkérdezték, hogy teherbe esett-e? Így felelt: „*Bár estem volna terebbe, mert volna mivel magamat mulatnom, de az a bajom, hogy sem az Uram[t]ul, sem ettül nem vagyok terhes.*”

A száj — az ajak és nyelv — közismerten az ember erogén zónáihoz tartoznak, akár a női mell. A szopás nem csupán táplálkozás, de mind az anya, mind a csecsemő számára erotikus jellegű élvezetet is nyújt. Ez az ösztönös cselekvés természeti népeknél, de bizonyos kultúrnépeknél is, akár a serdülő korig megmaradhat. Erre vonatkozóan Hermann Imre jelentékeny számú etnológiai példát említ, Bartels összeállítása nyomán.⁸⁰⁸

Temesváry Rezső fogalmazta: „*A 1¹/₂-2 évig tartó szoptatás egészen rendes, sőt úgy a magyaroknál mint más nemzetiségűeknél a 3-4 évig tartó szoptatás sem tartozik a kivételek közé[...]* a nő esetleg — mint ezt magm is láttam egy esetben — újszülöttjével együtt az idősebb (3-4 éves) gyermekét is szoptatja[...] említik, hogy a gyermek zsámolyra vagy székre állva is szopik még. Egy esetben (Biharm.) 6 évig, egy másikban (Szatmáron.) 7 évig szoptatta a nő a gyermekét.”⁸⁰⁹

A szopás, mint fentebb olvashattuk, a felnőtt korban sem ismeretlen, de a táplálkozás ösztöne átalakul és az orális jelegű erotikus tulajdonság marad meg benne. A szájjal való ingerlés a szeretkezés alapeleme lesz, és különösen a közösülés előtti előjáték során kap nagy jelentőséget. Ezt a viselkedést a szubhumán főemlősöknél is megfigyelték, de a nőivarú folyatós patások *péráját* is előszeretettel nyalogatják a bikák.

A 48/1756. pörben az ivócimborák látták, hogy „*[...]Horváth nyalta s. Szopta az Koldús Asszonyt[...]*” A 205/1756. pörben Pap István vallotta Kun Panna szeretőiről,

⁸⁰⁶ Filep A. 1971. 127.

⁸⁰⁷ Temesváry R. 1899. 92.

⁸⁰⁸ Hermann I. 1984. 55-56.

⁸⁰⁹ Temesváry R. 1899. 100.

hogy „[...]ezek csókolták, szopták elottemis.” (Különös, hogy a fellációról, cunnilinguációról⁸¹⁰ egyetlen említést sem találtunk.)

A szoptatásnak a folklórban szerelmi varázslással kapcsolatos megnyilvánulása is volt. A 190/1738. pörben az asszony szabadulni akart heves udvarlójától, és tanácsot kért: „Ez az András erőszakot akar rajtam tenni, nem tudom mit tegyek véle?[...]” A pör tanúja ezt a tanácsot adta neki: „Szoptasd meg az után el megyen a háztul.” Vagyis a megszojtott férfi kielégül és nem akarja a közösülést. Ezzel az ösztön visszahat, és az elszakadást hozza létre.

A csecsemőt nemcsak megszojtatták, de elterjedt volt a szájából való rendszeres etetés és itatás is. Hermann Imre erről így vélekedett: „Az a mód, amellyel az anya szájából mintegy beleköpi a tejet, megrágott tarót, banánt a kisgyermek szájába, itt is, ott is megfigyelhetők. Az emberi gyermek is kap vizet ily módon.”⁸¹¹ Temesváry Rezső említi, hogy hazánkban elterjedten alkalmazták kisgyermekek táplálására az összerágott cukros, pálinkás csócsát, amelyet a gyermek szájába egy rongyba kötve dugtak be.⁸¹² (Így gyorsan terjedhettek a legkülönbözőbb betegségek.)

Ahogy a szopás erotikus ingerként továbbél a felnőtt korban, úgy az orális táplálás is. Az ősi ösztön kiindul a megkapaszkodásból, folytatódik az ápolási szolgálattal, a gondoskodással, majd a társ egy fajta fölkinálkozása következik — ezért a prezentálásnál is foglalkoznunk kell vele —, amikor például a hússal, borral teli szájat föltávtva odatartja, vagy odaviszi a másik szájához, és végül kölcsönös erotikus élvezetben, az ajak, nyelv csókolódzó, szopó mozgásában fejeződik be. Egyébként, „[...]a népdalok szerint, a szájából való itatás a kedvesség legfőbb jele” — fogalmazta Katona Imre, tanulmányunk lektora, a megállapításainkhoz kiegészítésül.

A vizsgált korban pöreinkben több helyen is találtunk rá példát. A 107/1745. pörben „Levainé a' nevezett Legény szájából ivott.” A 197/1745. pörben „[...]a' midőn edgyütt ettek, edgy darab húst két fele vágtak és edgy más szájából meg ették[...] egymás szájából bort is ittak.” A 94/1766. pörben „[...] azon Legénnyel egymás szájából Zsiros Pela bort is ivott.” A 63/1759. pörben „[...]egy Felegyházi Dudás nálunk lévén egymás szájából bort ittunk.”

16. GENITALITÁS

Az egyik legérdekesebb és legfontosabb témakör a *genitalitás*, amely szinte az egész szexuális kultúrát és erkölcsiséget magába foglalja. (A 16–26. fejezetekben a genitalitás különböző típusait és árnyaltságát vizsgáljuk.) Hermann Imre így fogalmazott: „A genitalitás kétségtelenül az ősi ösztönök egyike[...] Legjellemzőbb sajátossága az élvezet.”⁸¹³ A genitalitás — a nemtől függetlenül — a partnerrel nem törődik, csak a készletet végrehajtó ösztönnek, kielégülésnek nyers, az erőszakban pedig durva kielérésre törekszik. Az élvezetszerzés fontosságát és sokrétűségét rögtön megértjük, ha ismét Hermannat idézzük, aki a majmok genitalitásáról részletesen írt: „A fiatal emberszabásúak serdülőkoruk előtt — fiziológiai lehetőségeik határain belül — végrehajtják mindazokat a szexuális ténykedéseket, amelyeket a szüleik.”⁸¹⁴ A serdült majmokról ezeket jegyezte föl: „Fiatal állatok, him- és nőneműek, sok nemi

⁸¹⁰ Felláció = a férfi nemi szerv szájba vétele, szopogatása. Cunnilinguáció = a női nemi szervek nyalogatása.

⁸¹¹ Hermann I. 1984. 57.

⁸¹² Temesváry R. 1899. 93.

⁸¹³ Hermann I. 1984. 231.

⁸¹⁴ Hermann I. 1984. 236.

szabadsággal rendelkeznek, nem érzik őket vetélytársaknak, úgy látszik, mintha minden heteró- és homoszexuális kapcsolat nyitva állna számukra. »Számos esetben meg lehetett figyelni, hogy nőstények éretlen hímeikkel a vezető szeme láttára érintkezésbe léptek anélkül, hogy az utóbbi közbelépett volna.«⁸¹⁵

Az érett életkorban a majmok még kevésbé válogatnak. Közösülnek élővel, hullával és különböző tárgyakkal. Fiatalokkal és öregekkel. Szülőkkel, testvérekkel és rokonokkal. Hímeikkel és nőneműekkel. Mono- és polygám, „homoszexuális”, ill. heteroszexuális kapcsolataik természetesen és elterjedtek.⁸¹⁶

A genitalitást az emberreválás során igyekeztünk humanizálni és szalonképessé tenni. Más kérdés, hogy ez a szocializációkkal rángerőszakolt gátlásos magatartásforma a kultúrmázzal együtt abban a pillanatban lepattan rólunk, amint az addig elfojtott ösztön akár külső, akár belső (pszichés) nyomásra fölülkerekedik. C. Rycroft Erikson (1963.) idézve, így vélekedik a genitalitásról (*genitality*), nemiségről:

„Míg a pszichoanalízis esetenként túlzásba vitte a genitalitást mint a társadalom egyetemes terápiájának hangsúlyozását, és így új szenvedélyt és új eszközt nyújtott mindazoknak, akik így (sic) akarták értelmezni tanításait, nem mindig jelölte meg mindazt a célt, amelyet a genitális fogalmának voltaképpen kellett volna, sőt muszáj lett volna tartalmaznia. Annak érdekében, hogy tartós társadalmi jelentősége legyen, a genitális utópiájának a következőket kell magában foglalnia:

1. kölcsönös orgazmus,
2. egy szeretett társsal,
3. a másik nemből,
4. akiben az egyén képes és kész kölcsönösen megbízni,
5. és akivel képes és kész összeegyeztetni
 - munkáját,
 - alkotótevékenységét,
 - pihenését.

6. Úgy, hogy gyermekének is biztosítani tudja a kielégítő fejlődés minden stádiumát.⁸¹⁷

A gond csupán az, hogy C. Rycroft kritika nélkül átvette Erikson definícióját, amely a genitalitást és a genitális fogalmát tökéletesen összekeverte. Ők ugyanis a nemiség idealizált megnyilvánulását és véghez vitelét írták le, holott a valódi, hermanni genitalitásnak ehhez semmi köze.

Az embernél már a félidős, tehát mozgásképes magzat esetében, az ultrahang készülékkel látni lehet, hogy többek között két, jól elkülöníthető cselekvést végez: olykor az ujját szopja, ill. a nemi szervét piszkálja. Vagyis a genitalitás, mindenenesetre a szexuális tevékenység már ekkor elindul, majd a születés után a nemi örömszerzés és a kielégülésre való törekvés mind határozottabban folytatódik. A gyermekpszichológusok megállapították, hogy a csecsemő nem játékbaba, akit következmények nélkül lehet csókolgatni, simogatni, nemi szervét piszkálni, hanem érző lény, aki ezeket az ingereket nagyon is „fogja” és fejlődő ösztönkésztetésében elraktározza. Gyermekgondozók, óvónők megfigyelték, hogy már a 3 éves kisgyermek nemi szervét hintázó mozdulatokkal az ülő alkalmatossághoz dörzsöli, vagy kezével céltudatosan maszturbál.

Az első szexuális érési folyamat 0-5 éves korig tart, majd a nemi fejlődés „megtorpanása” után, a 11-14 éves kortól bekövetkezik a serdüléssel járó intenzív

⁸¹⁵ Hermann I. 1984. 252.

⁸¹⁶ Hermann I. 1984. 264.

⁸¹⁷ C. Rycroft. 1994. 110-111.

szexuális érdeklődési és érési folyamat. Ennek során, amit a kutatók a szubhumán főemlősök szexuális viseelkedéséről megállapítottak, az emberre is jellemző. Mégcsak azt sem mondhatjuk, hogy valamelyik genitalitási megnyilvánulás — az európai jellegű civilizációs fölfogás szerinti *perverzió* — hiányozna az embernél, avagy „szalonképesebb” lenne, mint az állatoknál. Sőt, éppen az emberi szellem által irányított ösztön tudatosan válhat visszatartóvá, ahogy az erkölcsvédők mondják: állatiassá, brutálissá; természetesen ismét csak valamelyik kultúra és kor megítélése alapján.

A 324/1762. feudalizmus kori bűnpörben egy gazda így beszélt paráznaságáról: „[...]minek ugymond neki az aszony, mivel Leanytis talal.” Vagyis, számára sem a saját, sem a mások a felesége, vagy idegen lányok nem jelentettek erkölcsi tiltást. Akit megkaphatott, azzal közösült.

A genitalitás a nemi élvezet minél teljesebb és minél változatosabb kielésére törekszik, és ennek során, végső fokon *egyéni önzést* jelent; még akkor is, ha a kultúremler a szeretkezés során a társa kielégülésére odafigyel. M. Mead a samoai fiatalokról írta, hogy a fiú a kiválasztott leányt előbb *közvetítőn* keresztül igyekszik megkapni, de „A gyakorlott szerelmes idővel nem szorul közvetítőre, és arra törekszik, hogy az udvarlás minden gyönyörét megízlelje.”⁸¹⁸

Történelmi példákon vizsgáljuk meg a humán genitalitás néhány gyakori módját. A samoaiaknál öreg és fiatal kapcsolatáról szintén M. Mead állapította meg, hogy „A fiatal lányok első szeretői igen gyakran idősebb vagy elvált férfiak.”⁸¹⁹ A fiút pedig öregebb nők vezetik be a nemi életbe. Két tapasztalatlan fiatal ritkán kerül össze.

A partner-változatosság igénye igen erős az embernél. Egyes törzsi népeknél pedig — korhoz és a társadalomban betöltött helyhez kötve, erősen behatárolt, rövid életszakaszban — kialakult népi szokás a *promiszkuis*⁸²⁰ viselkedés. M. Mead a samoai fiatalokról írta: „[...]nagyon gyakori, hogy mind a lány, mind a fiú több hasonló természetű viszonyt is folytat egyidejűleg.” (Egy éjszaka a lány két fiút is kielégíthet.)⁸²¹ Ennek következtében, „Az a körülmény, hogy a lány úgyszólván szabadon élhet nemi életet, a magyarázat arra, hogy miért nem fakadnak a merev és öntudatos nyugati civilizációban élő lányokéhoz hasonló komoly konfliktusok szexuális életük talajából.”⁸²²

M. Malinowski „a szabadosság szokásos alakjai” között a Trobriand-szigeti törzsi közösségekben a *nemi kicsapongások* egész sorát figyelte meg. A *kayasza* ünnepen a nő kezdeményez. Többek között ezekről tudósított: a „[...]kayasza idején minden korlátozás megszűnt. Nemi aktusokat nyilvánosan, a főtéren hajtottak végre; az orgiában házaspárok is részt vettek; férj és feleség minden gátlás nélkül, még egymástól hallótávolságban is, szabadon viselkedett.”⁸²³

Az *ulatile-kirándulások* során a fiúk átruccannak a közeli faluba az ott kiszemelt lánnyal közösülni. A *katuyauszi* pedig a lányok szerelmi kalandja. Ezek a kirándulások viszont mentesek az orgiától. A párok külön-külön közösülnek az őserdőben. Ha a szerelmi kalandozásról visszatérő lányt a saját felubeli férfiak elkapják, többen lefogják és a szeretője büntetésből nyilvánosan közösül vele.⁸²⁴

⁸¹⁸ M. Mead. 1970. 32.

⁸¹⁹ M. Mead. 1970. 45.

⁸²⁰ Promiszkuis = a partnerét gyakran váltogató, kielégíthetetlennek tetsző magatartás.

⁸²¹ M. Mead. 1970. 48.

⁸²² M. Mead. 1970. 71.

⁸²³ B. Malinowski. 1972. 175.

⁸²⁴ B. Malinowski. 1972. 176-181.

A *Yausza*, a nők orgasztikus támadása volt. Igazi genitalitás. A határban csoportosan gyomláló nők az arra tévedő magányos férfit megerőszakolják. „*A férfi szabad zsákmánya az asszonyoknak mindenben, amit nemi erőszak, obszcén kegyetlenség, szennyos pollucio*⁸²⁵ *és bántalmazás megtehet.*”⁸²⁶ Ilyenkor közöszlnek a férfival, kiálló testrészeivel maszturbálnak, orrához, szájához dörzsölik a nemi szervüket, székllettel, vizelettel szennyeznek be egész testét. (A szubhumán főemlősök gyakorta kevesebbel beérik!)

M. Mead az Admirális-szigetek különös prostitúciójáról, a foglyul ejtett nőkről beszélt el: „*Az ilyen foglyul ejtett lány azonban lényegében a csoport közös prostituáltja. A közösség nőtlen férfitagjait rendszerint a közösen használt prostituált egyesíti.*”⁸²⁷

A tárgyakkal (nem *fantomszeretőről*, műbabáról van szó!) való közöszlési kísérlet, maszturbálás mindkét nemnél ösidők óta elterjedt. Sárkány Mihály az afrikai pogoroknál törzsi szokásként említi a szeretkezésre való fölkészítés során a földbe szúrt ágacskát, amelyhez a lányok a szeméremtestüket dörzsölik. „*[...]a kultikus fával való érintkezés nemi élményt is nyújt*” — fogalmazta.⁸²⁸

A homoszexualitás is több nagy kultúrában ismert, és egyes társadalmi rétegekben kiterjedt volt. Csongor Barnabás a hajdani Kínával kapcsolatban többek között ezt írta: „*A homoszexualitás az uralkodó körökben ismeretes volt; tilalmak[...] nem korlátozták. Partnerül elsősorban a nőies szerepeket játszó színésziük kínálkoztak.*”⁸²⁹

Az ókori Görögországban, különösen Spártában, a *csoportszex-orgia* volt elterjedt, amelyet a férfiak a *hetérákkal*⁸³⁰, a feleség kizárásával végeztek. Castiglione László a genitalitásnak eme formájáról így emlékezett: többségükben ezeket a lakomákat „*[...]a részegségbe fúló és gátlástalan szeretkezéssel fűszerezett mulatozások alkották.*”⁸³¹

A csoportosan elkövetett nemi tevékenység másik változatával Kis-Ázsiában, a korai keresztény nikolitáknál találkozunk, akik nőközösségben éltek. A *csoportházasság* mindig, mag tartó ideológiai tartalmat is kapott, mert „*[...]hacsak valaki nem áldoz naponta a testiségnek, nem juthat az üdvösségre*” — nyilatkozta elvükről Horváth Pál.⁸³²

A csoportos nőhasználat is a majomhordán belől uralkodó viszonyokat tükrözi. Papp Gábor E. Fucks leírását idézi a reneszánsz Európa parasztközösségeiről: „*Akkoriban az egész női cselédség feltétlenül ki volt szolgáltatva a parasztleányoknak, a szolgáltnak és azonfelül még magának a parasztnak is. A cselédlányok voltak a vidék szabad vadjai[...] Számos férfi ölelését tűrték el, állandóan teherben voltak, és nagyon gyakran azt sem tudták, melyik férfitől, mert hiszen ami férfinépség csak egy gazdaságban volt, mind osztozott bírásukban.*

Természetesen ez nem volt tudatos erőszak[...] A lány is bizonyára a legtöbb esetben azt gondolta: ennek így kell lennie, mert hiszen ő nemcsak elcsábított és megkívánt valaki volt, hanem egyúttal vágyakozó is, aki szavakkal és mozdulatokkal

⁸²⁵ Pollúció = nemi közöszlés nélküli magömlés. Itt: maszturbálással elért magömlésre utal.

⁸²⁶ B. Malinowski. 1972. 182.

⁸²⁷ M. Mead. 1970. 101.

⁸²⁸ Sárkány M. 1986. 39.

⁸²⁹ Csongor B. 1986. 72.

⁸³⁰ Hetéra (görög szó.) = irodalmilag és zeneileg művelt, de szabados életet élő nő az ókori görögöknél; ill. félvilági, utcai nő.

⁸³¹ Castiglione L. 1986. 114.

⁸³² Horváth P. 1984. 143.

hívta fel a férfi kamratársát, hogy fekhelyét ossza meg vele, vagy magától ment a férfi ágyába. És ennek következtében ezt az állapotot bizonyára nem érezte gyalázatnak, hanem sokkal inkább élete legkellemesebb oldalának.”⁸³³

A genitalitás témaköréből végül az állatokkal folytatott, általánosan elterjedt paráználkodás egyik történelmi példáját említjük. Péter Katalin a 17. századi Magyarország szexualitását vizsgálva, a következőket fogalmazta meg: „*Miskoci Csulyák István zempléni esperes nem állít valótlant, amikor leírja, hogy egyházlátogatásai során a falavakban nemcsak házasságtörőket jelentettek neki, de olyanokat is, akik állatokkal üzekednek.*”⁸³⁴

A felsorolt példák is bizonyítják, hogy a genitalitás az ember egyik legfontosabb ősi ösztöne. A fajfenntartás szolgálatában néha „eltévelyedik”, de alapvető oka az, hogy a szexuális kíváncsi olykor elemi erővel uralkodik és tör föl bennünk. Ennek során — akár a szubhumán főemlősöknél —, ha az ösztönkiváltódás perceiben nem talál méltó partnert, szerényebben is beéri; ill. a fajfenntartás szempontjából célra nem vezető „társakkal” is kapcsolatba kerül. Ez végül szokásban, tehát állandó cselekvésben rögzülhet, és nem a genitalitás végső okát, a faj fenntartását célozza, hanem az egyén pillanatnyi vagy már rögzült (*imprinting*) kielégülési módját, ösztönkésztetésének egyfajta, számára leggyakrabban elérhető beteljesülését, ezért a könnyebb ellenállás irányába progrediálódik.

Feudalizmus kori bűnpereinkben a genitalitásnak sok példájával találkozunk. nagyobb csoportokra tagolva, Hermann beosztását követve, alább a legfontosabbakat bemutatjuk.

17. A PROMISZKUIS VISELKEDÉS. AZ „IDEGEN TEST VARÁZSA”

A szakemberek között régi és megnyugtatóan máig sem eldöntött vita, hogy az ember monogám vagy poligám természetű-e? Ösztöneinkben minden esetre erősen él a több partner kíváncsi. Még a legjobbnak mondott monogám házasságokban is gyakori, hogy egyik vagy másik fél időszakosan külső szerelmi kapcsolatot létesít. Az idegen test vonzza. Házastársának elhagyási szándéka nélkül, tehát nem lelki rekonszenzből — ez legfőljebb másodlagosan alakulhat ki —, hanem ösztönös testi kíváncsiból alkot mással is szexuális viszonyt.

Akiknél erős az ösztönös belső késztetés és fölszínes az ellene kiépített emberi gátlás, ott gyakoribb a promiszkuis szerelmi kapcsolat, ill. a partnercsere. Férfiaknál ez akkor jelentkezik gyakran, ha a feleségük beteg, szült, távol van stb., tehát az otthoni nemi élet elmarad vagy megszokottá, unottá vált. Nőknél is mindez lehetséges, és elsősorban a férj impotenciája válthatja ki. Az a jelenség is általános, hogy mindkét nembéliek életében új személy jelenik meg, aki nagy hatással van rájuk, és ennek következtében előbb-utóbb, rövidebb vagy tartósabb nemi viszony alakul ki közöttük. Ez a vonzalom az *idegen test varázsa*.

Vigh Károly 17. századi marosvásárhelyi pörgyűjteményében Nagy Péterné Gyulai Annó 1640 tavaszán mondott szavait idézi: „*Isten úgy segéljen, hogy mindenkor tartok egy szeretőt, kettőt[...]*”⁸³⁵ Egy másik eset: „*Láttam ugyanakkor Gál Istókot is és más legént is: egymást szidták, hogy »lélek kurva, hogy komáddal te is egy lyukban fűrtál.«*”⁸³⁶

⁸³³ Papp G. 1986. 179.

⁸³⁴ Péter K. 1986. 199.

⁸³⁵ Vig k. 1980. 15.

⁸³⁶ Vig K. 1980. 405.

A feudalizmus kori, vizsgált bűnpörökben gyakori jelenség volt, hogy az asszony mellé az ágyba éjszaka nem a vele egy szobában háló férje bújt, hanem a szeretője. Ilyen esetről szólt a 235/1769. és a 239/1774. pör is. A 21/1827. pörben a kurva mondta: „[...]nemfáj már olyan nagyon a' Pitsám — baszok ma egész éjjel mindég mert 12 Katona szeretője volt annak[...]” — beszélte róla a másik öreg kurva a kihallgatáson. A 115/1755. pörben Benkő Kata 23 éves lány katonákkal és másokkal rendszeresen közösült. A 288/1828. pörben a férj a szeretőjével abban a közös szobában bujálkodott, ahol a felesége és négy gyermeke is háltak. Szeretőjének is gyermeket nemzett, a családjával pedig nem törődött.

A 106/1743. pörben egy férfi sorra több asszonyt is elcsábított. Nekik gyermeket nemzett, majd mindenünnen elszökött. A 127/1761. pörben a nőnek mindkét szeretője egy-egy gyermeket nemzett neki. A 131/1762. pörben Sugár Judka 18 éves lány, akit „fel is építettek”, kanászoknál hált és legényekkel mezítelen fürdött a tóban. Köztudott volt róla, hogy szeretőket tartott. A 143/1768. pörben a promiszkuis kislány 12 éves korában jött el Győrből „[...]Budára holot Pesten és egyebűtis életemet kurválkodással töltöttem. Katonákkal és egyéb rosszakkal paráználkottam” — vallotta. Rendszeresen katona-verbunk után járt.

A 140/1766. pörben „[...]Venczel nevű Katonával Mihály Telekén[...] Kesztem elsőben övéle á parázna életem[...] azután Csongrádon Kucsera György Katonával Bonter nevű Katonával, Szentesen Venczel Katonával, az után ismét Szabó József Katonával[...] Mint=Szenten is mind aval éltem, mintha igaz hitvesem lett volna[...]” — beszélte el szexuális élettörténetét a nő. A 152/1772. pörbeli kislány 12 évesen férjhez ment, szült két gyereket, majd kóborolva kurválkodott mindenfelé.

A 160/1778. pörben a nőnek két férfi három gyermeket nemzett. A 163/1779. pörben a 26 éves Sugár Ilonának mindhárom gyermekét más férfi nemzette. (Paráznaságáért egyszer sem tudták megcsapni, mert mindig viselős volt.) Vigh Károly 17. századi, marosvásárhelyi pörei közül Varga Mihály elcsapta kurva feleségét, aki három gyermeket magával vitt, hármát az urának hagyott. „[...]az katona kérte az asszonytól, hogy »melyik az mi fiunk?«, s az asszony pedig azt mondta reá, hogy »hiszen látod, melyik, hogy nem olyan fekete mint a többi.«”⁸³⁷

A 217/1761. pörben a házasságtörő asszony vallotta férjéről, hogy „[...]hat Gyermekem volt tőlle, és az hetedikkel terhes vagyok.” Az idegen test varázsának tipikus esete ez, hiszen a hat gyermek után még mindig kíváncsi és terhesen is kipróbál egy alkalmi partnert. Férjét szereti, tettét nem tudta különösebben megindokolni. A pillanatnyi kíváncsiaknak engedett. A 221/1762. pörben az öreg Török György gazda valamennyi cselédjét, szomszédját próbára teszi és akit lehet „megparáznít”.

A 260/1798. pörben a vádlott apajelölt beszélt a teherbe ejtett nő promiszkuitásáról: „[...]hét v[agy] nyólcz ki gazda, ki béres volt Legényeket; a' kik az Ő szállására, hozzája bé jártak, 's Ő is azokhoz.” Mintha csak az előzőekben idézett E. Fucks sorait olvasnánk a reneszánsz európai parasztközösségekről. Ezek az állapotok a magya Dél-Alföldön konzerválódni látszanak és még a 19. században is ismeretesek voltak. A 241/1774. pörben a nő vallotta: „[...]számát nem tudom hányszor voltam fogva, Szegeden Kurvaságomért.”

A 223/1763. pörben az asszony férje katona, ezért mindenkivel szeretkezett. A 91/1764. pörben a nagyvérű nő így vallott paráználkodásáról: „[...]elsőben a' Káplár[...] a korcsma udvarán néki engettem[...] onnan haza felé[...] el kisírt egy köz katona, az zalis a gyöpön egyczer volt közöm.” A 227/1764. pörben szintén a nő

⁸³⁷ Vig K. 1980. 48.

promiszkuitásával találkozunk: „[...]parázna életetis éltem már alkalmas időtül fova” — vallotta, majd tételesen felsorolta a szeretőit. A 205/1756. pörben az asszony „[...]az Urávalis hált és másokkalis[...] vak Jósi Csikósa és Juhászokis jártak hozzá, nem különben Sipos Pistais oda járt.”

A 248/1778. pörben gyorsan zajlott a partnercsere. „Hány Némettel volt közöd?” — kérdezték a nőt. „Kettővel közösködtem csak le nyomtak, és meg tették mind a ketten egymás után.” A 305/1758. pörben is a nővel egymás után két katona közösült. A 190/1738. pörben a férfi aktivitása mutatkozik meg: „[...]ez ő te Őcséd olyan bolond szerszámú, hogy ha volna kinek minden északán egy egy gyermeket csinálna.”

A 263/1800. pörben Hartsás Pörzsi 23 éves szabad személy három gyermekét három férfitől szülte. Ugyancsak a 263/1800. pörből megtudjuk, hogy a férj sem volt külön a rossz nőknél: „[...]gonosz fajtalanságában inkább bé fajúlván Ferjem ‘s el számlálhatatlan sok tisztátalan személyekhez magát tsatolván[...] Jóságát azokra pazarolvan.” A 264/1801. pörből megtudjuk a nőről, hogy „[...]ő velle valakinek csak teczett, köze volt.” A 269/1807. pörben így jellemezték a vádlott nőt: „[...]tzigéressé tette magát, mindennel közösködött[...]”

A 270/1807. pörben a nő két férfitől 2 gyermeket szült. A 272/1809. pörben az asszonyt a férje és a gazdája is élte. Amikor teherbe esett, nem tudta, ki a gyermek apja. A 273/1811. pörben az asszony férje öccsével is közösült. Az egykori paraszt nagycsaládban csábító az együttélés. Gyakori, hogy a nem vérségi rokonok elszeretik egymást, „titkos szövetségre lépnek”, de ez ritkán tudódik ki, ill. a család szégyenből és félelemből takargatja. „[...]Testvér Bátyámnak feleségét mioltától fogva tsak a’ házunkhoz került mindég szeretvén, velle számtalanszor, a midön tsak mód volt benne, Közösködtem.” A 274/1813. pörben a juhász négy estén keresztül élte a gazdálányt, „[...]mert láttam, hogy az én Barmomba való[...]” — mondotta. Olyan kifejezés ez, mint amelyet a lovak párzása esetén használnak, amikor a kanca „fölv teszi” a csődört. Vagyis biológiai egyezést és lelki rokonszenvet jelent.

A 292/1836. pörben az ötgyermekes apa a fiatal sógornőjével elhagyta a családját és az új asszonynak is három gyermeket nemzett. A 293/1840. és a 294/1842. pörben a lánynak szintén a sógora nemzett gyermeket. A 295/1738. pörben az asszony a férje ösztönzésére mással csókolódzott, és ismét mástól esett teherbe. A 302/1825. pörben egy asszony „[...]7. Eszt[en]deig a’ Verbunkal járt azután hogy haza jött[...] a’ bujtárokkal tartott most pedig már 16. Eszt[en]deje hogy Pátzi Sárának az Urával élt.”

A 306/1763. pörben a Hajdában, a tisztí kukta feleségét egymás után több katona is „élte”: „[...]az Asszony pedig már meztelenen fekütt hanyatt, várta a jó Szerencsét[...] Onnan ismét vitték a kóróba[...]” és ott tovább fajtalankodtak vele. Erőszakról szó sem volt! A 319/1771. pörből megtudjuk, hogy ha a férj idős és ritkán elégi ki fiatal feleségét, annak vágya ifjúhoz hajlja. Miután a 320/1776. pörben az asszony azt vallotta, hogy „[...]az uramé semmit sem ér[...]”, ezért a másik férfi szerszámát próbálta. A 322/1832. pörben a tanú vallotta: „[...]kurva volt mindenkinek kellett eljárt hozzá. [...]A kurvának se Istene se lelke[...]” A 380/1799. pörben a lány terhesen feleségül ment egy másik férfihoz.

A 349/1782. pörben az asszony a férje öccsével közösült. A 383/1804. pörből megtudjuk, hogy a lány a sógorától esett teherbe. A 386/1816. pörben a férfiban olyan erős volt a szexuális késztetés, hogy a vele kapcsolatba kerülő nőkkel sorra közösült. A magzatgyilkos lány pedig éjjelenként maga járt a férfi után. A 404/1756. pörben az egyik vádlott, Pap Mihály mindenkor készen állt a paráznaságra. Bartáné így beszélt róla: „[...]Mind nőtelen mind feleséges korába volt velem közí Pap Mihály[na]k.”

A 406/1838. pörben Lovas Jánosról vallották: „*Felesége lévén másokkal telhetetlenkedik és éjjelenként is más házájára jár[...] a' mikor csak időt vehetett magának is által jött, éjjelenként még a' Kerítésemet is által ugrálta, csak hogy nevezett Csoda Julishoz juthasson[...] ő a' maga rendkívül való természetével mentette magát.*” A férfi promiszkuitása nemi betegséghez vezetett. Felesége panaszkolta az egyik tanúnak, hogy „*[...]az Úra elvan romolva már a' rossz személyektől, és mégis szüntelen azon van hogy ötet is elrontsa, a' mint hogy Későbbben elis rontotta.*” Ide illik egy 17. századi marosvásárhelyi pör Vig Károly gyűjtéséből. Szalontai Gergely olyan nagyvérű volt, hogy nemi betegséget kapott, de ezzel nem törődött, még a terhes asszonyt is megpróbálta: „*Én még az első gyermekemmel nehezes voltam, mikor eccer házunkhoz jött[...] csak Isten tarta meg tőle, hogy el nem ronta, mert ugyan ez lába közé fogott vala.*”⁸³⁸ Ugyancsak innen idézzük azt az esetet, amelyből megtudjuk, hogy a másik nő szerelme édesebb, mint a felesége: „*[...]meghiggyenek, asszonyemberek, azt — úgymond — hogy soha nem gyakott ő édesebb p...t annál, mint az Varga Menyhátrnéé.*”⁸³⁹

A nő szintűgy igényli a változatosságot. A marosvásárhelyi pörökben az egyik asszony így vallott a megunt uráról: „*[...]eleget csókolgattam — úgymond — minden testét, de bizony szánom, az én szép fejér testemet az ő rút, fekete testére vesztegetni: az ördög is elunna egy zsombokon ülni is.*”⁸⁴⁰

18. FIATALKORÚAK MEGRONTÁSA

Buda Béla szerint a kiegyensúlyozott szexuális partnerkapcsolathoz szerelem, tehát kölcsönös vonzódás és egyforma életkor, azonos fiatalság szükséges. Fontos, hogy a partnerek között ne legyen nagy korkülönbség.⁸⁴¹ A feudalizmus kori párkapcsolatokban elég gyakori jelenség, hogy fiatalkorú lányok idősebb, olykor 40-50 éves férfiakkal létesítettek nemi kapcsolatot. Ezek egy része elcsábítás és erőszakos helyzet volt.

Az egyik leggyakoribb genitalitás az, amikor az idősebb férfiak kölyöklányokat választanak szexuális partnereknek. Ráadásul éppen a 6-11 éves korban, amikor a nemi fejlődés a leglassúbb. Nyilvánvaló tehát, hogy nem a lányok nemi vonzódása váltja ki a férfiak vágyát, hanem a saját belső gerjedelmük. Az ilyen alacsony értelmi szinten lévő emberben a társadalmilag kialakított gátlás fölszínes, míg az ősi hordaösztön erősebb.

Mint közismert, az az erkölcsi norma, miszerint csak fogamzóképes, ill. nagykorú nő alkalmas a szexuális kapcsolatokra, az emberré válás után jóval később alakult ki, és nem is minden nép szokásai között volt ismert. Inkább kultúrtörténeti jelenség, és a kereszténység terjedésével áll kapcsolatban.

A gyermeklányok megrontása bizonyítja, hogy a valláserkölcsi gátlás másodrendű volt. Ha a férfiak egy része a gyermekben valamilyen női vonást fedezett föl, szexuális cselekedetre szánta el magát. A lány éretlensége nem számított, csak az, hogy a kéjvágyuk kielégüljön. A genitalitás tiszta esetei ezek a cselekedetek.

A példák intőleg szolgálnak. Nagyon meg kell vizsgálni, hogy egy cselekmény mögött, amelyet a társadalmi háttér befolyásol, milyen típusú késztetés volt? Valóban „betegesen elferdült” lelki folyamat következtében kialakult „perverzióról” van-e szó,

⁸³⁸ Vig K. 1980. 141.

⁸³⁹ Vig K. 1980. 189.

⁸⁴⁰ Vig K. 1980. 56.

⁸⁴¹ Buda B.. 1980. 198.

vagy az ősi ösztön tört fölszínre? Az ókori *pederasztia*⁸⁴², mint államilag elismert szeretkezési módok, nem bizonyultak bűnnek!

Az ösztönkésztetés tipikus példája volt a 174/1806. pör, amelyben az 53 éves juhász a 10 éves kislánnyal fajtalankodott. A gyermekány korát tekintve, a legkevésbé valószínű, hogy az ő nemi érdeklődése váltotta ki a férfi paráznságát, amivel magát a juhász menteni akarta. A 171/1801. pörben a 62 éves férfi a 12 éves kislányt éli. A gyermeklány befogása a nemi életre tipikus genitalitás volt.

A 261/1798. pörben a kislányt 11 éves korában tette magáévá egyik gazdája. A 267/1804. pörben a takácsmester háromszor próbált közöszlenni a 15 éves szolgálólánnyal, aki még fejletlennek bizonyult a nemi életre. A 324/1762. pörben a gazda háromszor próbálta a 14 éves cseléd lányt. Péniszét a hüvelyébe is dugta, de megzavarták, és a közöszlést egyszer sem vihette rajta véghez.

19. VÉRFEJTŐZÉS

Az álatetológusok megfigyelték, hogy a gerincesek legtöbb osztályában ösztönösen kerülnek a közvetlen családtaggal létesülő szexuális kapcsolatot. Igaz, hogy a rácsálóknál és főleg a majomhordákban előfordul a rokonok közötti párzás, ez azonban többnyire a vezérhím tudta nélkül történik, és általában egyik heves fiatal hím kísérlete valamelyik idősebb és elnéző nővéreivel vagy az anyjával, de ez a viselkedésmód a horda szaporodását nem befolyásolja.

Az emberré válás után tudatosult, hogy egészséges utódok csak a nem vérségi szexuális kapcsolatokból származhatnak, ezért már korán kialakultak a legkülönbözőbb tabuk, tiltások, mítikus magyarázatok az *incestus* ellen, a faj fennmaradása érdekében. Bár a S. L. Washburn és C. S. Lancaster szerzőpáros a vérfertőzésről szólva azt fejtegették, hogy az embernél ez azért vált tilalommmá, mert növelte az eltartásra szoruló, éretlen tagok számát a csoportban.⁸⁴³ Ennek az elméletnek nem vitatjuk a realitását, de elsődleges, meghatározó szerepét igen. Valószínű, hogy a túlnépesedéstől való tartózkodás is része volt az incestus-tilalom kialakulásának. Mindenesetre, a természeti népek között is a mai napig igen szigorú elbírálás alatt áll.

B. Malinowski írta a Trobriand-szigetek lakosságáról, hogy „[...]a vérfertőzősi tabu igen korán működésbe lép, és a fiút az anyjával és főként nővéreivel való minden ilyenféle érintkezéstől távoltartják.”⁸⁴⁴ A dolog azonban nem ilyen egyszerű. A melanéziai szigetlakók általában 4 nemzetségre tagolódnak. „[...]a nemzetségen belüli házasságot és nemi érintkezést nem engedik meg[...]”⁸⁴⁵ Az áthágása nem is jelent kísértést. „Az exogámia⁸⁴⁶ abszolút tabu[...]” — szögezte le B. Malinowski.⁸⁴⁷ Legyen az bár a saját nembeli, de nem vérségi egyén, vagy vérségi rokon, a tabu érvényes és áthágni vérfertőzésnek számítana. Más kérdés, hogy titokban azért itt-ott megteszik. A legrosszabb vérfertőzésnek számít a testvérek: a fiú és nővére közötti közöszlés, és nem az anya és fia közötti. Különös, hogy a saját lánnyal való incestust már nem sújtja

⁸⁴² Pederasztia = éretlen kisgyermekkel folytatott nemi tevékenység.

⁸⁴³ S. L. Washburn–C. S. Lancaster 1972. 263-288.

⁸⁴⁴ B. Malinowski. 1972. 128.

⁸⁴⁵ B. Malinowski. 1972. 229.

⁸⁴⁶ Exogámia = a nemzetségen vagy csoporton kívüli házasság kötelezettsége. Biológiaiilag ez úgy értelmezhető, hogy nem rokon szülőktől származó két *gaméta* egyesüléséből létrejött *zigóta*. (Gaméta = ivarsejt. Zigóta = megtermékenyült, fejlődésnek induló petesejt, amelyben már mindkét szülőtől származó ivarsejt örökítő anyaga benne foglaltatik, ezért új egyed kezdeménye.)

⁸⁴⁷ B. Malinowski. 1972. 230.

természetfölötti büntetés, ugyanakkor „Nagyon jó, ha a fiú apja nővérével közösül.”⁸⁴⁸ Ugyancsak helyes, ha a fiú az apai nővér lányával, vagyis az első unokanővérevel követ el incestust. Ismert, hogy e vérségi fokon is gyakran előfordulhat születési rendellenesség.

M. Mead megfigyelése szerint Samoán vérfertőzésnek számít, ha a férfi asszonyának húgát, fogadott lányát vagy a háztartásában élő, tőle függő nőt szeretőjeként használja.⁸⁴⁹

J. G. Frazer írta az ókori görög-római kultúrával kapcsolatosan, hogy „[...]a vérfertőzés bűne a közhiedelem szerint éhinséget idéz elő, s ebből következően a termékenység istennője előtt kellett az engesztelő áldozatot bemutatni.”⁸⁵⁰ (Pl. Dianának, a termékenység istennőjének ligetében.)

A magyar feudalizmus korában a vérfertőzés mást jelentett, mint most. A jelenlegi biológiai értelemben vett „vérfertőzés” csak közvetlen vérségi rokonok között, tehát szülők és gyermekek, testvérek, a szülők rokonai, unokatestvérek, nagybácsik nagynénik között jöhet létre. A meny, a vő, az anyós és az após a másik család számára idegen vérvonalat jelent. A mai jog pedig már a közvetlen első unokatestvérek közötti házasságot is lehetővé teszi. Igaz, hogy az incestus a család biológiai hibáit fölerősítheti, de ugyanígy kihozhatja és megsokszorozhatja az értékeit is.

A török hódoltság utáni újratelepülés évszázadában az incestus törvényét a család minden tagjára kiterjesztették, összevonva a biológiai vérvonal és a jog szerinti rokonság fogalmát. A *kánonjog* szerint, a harmadfokú rokonok közösülése is vérfertőzés, míg a római (új) jog szerint ezek hatodfokú rokonoknak számítottak, „[...]ezért a karnális kapcsolatuk már nem incestus.”⁸⁵¹ A gyermeket a Biblia a szülőkkel szembeni teljes engedelmességre oktatja. A „*Hármaskönyv I. 53. szerint a gyermek inkább az Istennek, mint a szülőnek köteles engedelmeskedni.*”⁸⁵² Isten előtt az incestus halálos bűn, ezért a gyermek nem teljesítheti a megtevédt szülő erre vonatkozó kérését vagy parancsát!

A vérfertőzés esetei a feudalizmus utolsó másfél évszázadában országosan megszaporodtak. Húg a bátyjával, fiú a mostohaanyjával, az apa és a mostohalánya, harmadfokú vérrokonok, mostohatestvérek, férfi a sógornőjével, másodfokú rokonok, a férj fítestvérének özvegyével stb. Az özvegy sógornővel való incestust nem ítélték vérfertőzésnek.⁸⁵³

Az általunk vizsgált feudalizmus kori dél-alföldi szexuális bűnpörök között is találtunk „különböző grádusbeli” incestusokat. A 171/1801. pörben a 62 éves férfi egy ágyban hál és nem hagy békét a 12 éves mostohalányának. Pörük során az egyik tanú vallotta. „[...]a' fatens kin volt a' Tanyán, az holott, a' fantens Ipa, és annak mostoha Lánya Kováts Panni is kint voltak, a' midőn is egy estve a' szobába a' fatens a' maga férjével és a' fatens Ipa mostoha Leányával együvé feküdtek, a' kiket is a' fatens csak hamar be fekvések utána nagy szuszogással lenni 's ekképpen közösködni észre vevén[...]”

Az ösztönmegnyilvánulás tipikus esete a 348/1764. pör. A nagybácsi előbb az unokahúgát próbálgatta, de végül beírta a saját lányával: „[...]le tolván az Apja maga

⁸⁴⁸ B. Malinowski. 1972. 245.

⁸⁴⁹ M. Mead. 1970. 45-48.

⁸⁵⁰ J. G. Frazer. 1965. 82.

⁸⁵¹ Hajdú L. 1985. 315.

⁸⁵² Hajdú L. 1985. 312.

⁸⁵³ Kállay I. 1985. 232.

gatyáját s. fel fedezvén Ersoknak Szemérmét, reá fekütt, es belé tette maga szemérem testét az Ersokéba[...]" Arra a kérdésre, hogy miért cselekedte, így válaszolt: „[...]a rossz természet vitt reá[...]"

A 349/1782. pörben a legény az özvegy ágyának nemzett gyermeket: „[...]Hányszor fajtalanankodtál[...] Szegedi Katával?

Soha többször nem hanem csak egyszer

Ne tagadd, hiszen Teherben is esett tölled, s meg is lett[...]"

A 350/1816. pörben Bódai István panaszolta, hogy testvér bátyja a katonaságtól szabadulva „[...]az édes Annyánál vett magának lakást, hol — hasonló képpen az panaszolkodónak Leánya — is Katalin mint Nagy Anyánál tartózkodván, az amlített Testvérje az Leányzót annyira el-tsábitotta, és le vette lábáról, hogy azt valósággal az testi közösülésre ösztönözvén, tsak ugyan meg fertőztette[...]"

A 351/1824. pörben az apa mindkét lányát megerőszakolta és folyamatosan élte. A korabeli jogászi nyelv így ítélte meg: „[...]az emberiségből egészen ki vetkeztetve, azon borzasztó vad indulatra vetemedett." Lányait „[...]barom indulatjának fel áldozni[...]" nem restelt, „[...]így emberi voltát a' baromságig lelatsonyítván[...]" nem irtódzott. Ugyancsak az uradalmi fiskális fölperes följelentéséből idézünk: „[...]Nagy Mátyás[...] azon borzasztó vad indulatra vetemedett, hogy hites Feleségét meg vetvén, saját hajadon Leányát Erzsébetet meg szeplősíteni, 's azzal miglen Férhez nem ment[...] szüntelen paráználkodni; Tovább[...]. Kisebbik Leányát is Juliannát[...] barom indulatjának fel áldozni[...]" bátorzkodott.

A 353/1815-1821. pörben a férj rajtakapta a terhes feleségét, hogy a vőjével közösült: „[...]a tanu Ipa Udvarának kerítéséhez ért[...] szuszogást, nyögést és nyöszörgést hallott[...] Vő Társa feleségével a' ki már akkor 3 holnapos mozgó gyermekkel terhes volt közösködött[...]"

20. NEMI ERŐSZAK

A genitalitás egyik tipikus megnyilvánulása a nemi erőszak. Ez a jelenség már a szubhumán főemlősöknél ismert, és az ember történelmében a jelenig tart, ill. folytatódni fog a jövőben is. Emberré válásunk nehéz vívódásához tartozik ez az évmilliókkal mérhető, hosszú és lassúnak tetsző fejlődés.

Ha az erős, szexuális belső készítés következtében a kielégülésre törő ember a szokásos unszólásra nem kapja meg a kiszemelt partnert, vagy erre reménye sincs, erőszakot tesz rajta. Az sem ritka, ha a közeledés minden előzmény nélkül, azonnal az erőszakkal kezdődik. Fizikai erejüket kihasználva, elsősorban férfiak tesznek erőszakot a gyengébb nőkön, de nők is követnek el erőszakot. (Gondoljunk csak a már tárgyalt melanéziai Yauszára!) Homoszexuális emberek között is előfordulhat nemi erőszak a fiatalabb és gyengébb rovására.

A cél elérésére az erőszaktevők fizikális és lelki kényszert, ill. egyszerre mindkettőt egyaránt alkalmaznak. Fontos az erőszak kísérlet is, hiszen általában nem a kísérletezőn múlik, hogy ösztönét nem élhette ki.

Kétféle erőszak létezik. Az egyik a durva genitalitás, amely kultúrális máz nélkül jelentkezik. Ezt az emberek, ill. a társadalmak egyöntetűen elítélik és szigorúan büntetik. A másik típusnál a genitalitást kultúrális mázzal burkolják. Ilyen esetben az elkövetőket már törzsi vagy rétegengedmény védi, és a cselekmény többé nem bűn, hanem eltűrt vagy megkövetelt, mindenféleképpen szabályozott viselkedésforma. Ilyenkor általában valamilyen rituális erőszakot hajtanak végre. Mind a természeti népek, mind a középkori nyugat-európai társadalmak esetében a fiatal legények csoportos erőszaktevétele a férfívá avatás ünnepségével függött össze.

A feudalizmus kori szexuális bűnpörök sok nemi erőszaktételről tanúskodtak a Dél-Alföldön. A 371/1769. pörben egy meghíúsult erőszakról beszélt a sértett: „[...]a midőn egy heti volt a' gyermek ágyam, akkor is azon Görög hozzám járt, az Agyamra mellém fekütt és kényszerített, a' paráznaságra, de én vélle nem cselekedtem[...]” A 405/1819. pörben Kőházi János kovácsmester „[...]az említett Leányon erőszakot tévén, azt [...]teherben hozta.”

A 329/1756. pörben a sértett így beszélt: „Engem derékon kapott a' katona, és[...] fel vetett az ágyra, és rajtam erőszakot tett[...]” A 325/1762. pörben a 10 éves kislányt a 60 éves férfi erőszakolta meg. A genitalitásra jellemző az életkorok szélsősége. A 326/1765. pörben a 14 éves gyerek a 8 éves kislányon tett erőszakot. Ebben az esetben a két gyerek éretlensége a szembetűnő.

Az egyik legagresszívabb férfi a 327/1765. pörben már 62 éves, mégis valamennyi szolgálóján erőszakot akar tenni. Még a gyermekágyat fekvő anyát is megerőszakolta. Kérdezik a gazdától, hogy a sértettnek „Mi okon kékek a' czombjai es a' Csecse, nemde azért e', hogy vélled küszködött[...]” A 344/1824. pörben a fiatalember a búzába vonzol egy kislányt és megerőszakolja. A genitalitásra jellemző ösztönkésztetéséről így vallott: „[...]nem tudom én hogy vetemedtem reá, tsa nagyon nagy kedvem volt akkor[...]”

Pöreink alapján még hosszabb lehetne a nemi erőszakok különböző eseteinek felsorolása. Azonban ez a cselekmény nem csupán genitalitás — ezért nemcsak itt tárgyaljuk —, hanem az „igazság ideáljának megsértése”, ahogy Hermann Imre fogalmazott, és egyszerre agresszió is. Így a további nemi erőszakot tárgyaló pöröket ezeknél a fejezeteknél mutatjuk majd be.

21. BIGÁMISTÁK, POLIGÁMOK, POLIANDROK ÉS „HÁREMTARTÓK”

Koronként és tudományáganként más-más megítélése volt a címben tárgyalt jelenségeknek. A feudalizmus utolsó másfél évszázadában pl. az volt a bigámista, aki a törvényt becsapva úgy házasodott kétszer, hogy az előző házastársától törvényesen nem vált el; ill. hitvesét a halál még nem vette el. Az ilyen ember, legyen férfi vagy nő, általában elhagyta a házastársát. Messzire költözött, ahol nem ismerték, és ott az egyházat, törvényt becsapva, újra hivatalos, de törvénytelen házasságot kötött. Így azonos időben két férje vagy felesége volt.

Arra vonatkozóan nem találtunk feudalizmus kori bűnpört, hogy ezt a cselekménytípust három vagy több férjjel (*poliandria*), ill. feleséggel (*poligínia*) követték volna el. Ugyanakkor a genitalitás rabja az olyan „nagyvérű” ember, aki nem éri be egyetlen házastárssal, hanem mellette különböző számú időszakos vagy állandó ágyast, ill. szeretőt tart. Közöttük rangsor található. A törvényes vagy első asszony általában a „fő”-feleség. A többi nőjével a látszat kedvéért sem kíván törvényes házasságra lépni, mégis — ahogy a pörökben olvasható — „úgy él velük, mint házastársukkal”. Ezeket a poligám „háremtartókat” vagy ágyastartókat tehát nem jogi, vagy gazdasági, hanem biológiai értelemben tárgyaljuk együtt. Érdekes, hogy a több férjzet tartó asszonyok esetében sem a szakirodalom, sem a vizsgált pörök egyértelműen nem tájékoztatnak arról, hogy a férjek között volt-e olyan pontosan meghatározható rangsor, mint az ágyas asszonyok között. Kivétel csak Tibetben volt.

A történelemben mind a kultúrnépek, mind a törzsi civilizációk megannyi példát adtak a tárgyalt jelenségre. Az ősi ösztön, a genitalitás ebben a jelenségegyüttesben is kultúráltnál átalakult, „megszelídült”, társadalmi gátlás alá került, és anyagi számítások

motiválják. M. Mead írta az új-guineai mundugumorokról: „[...]társadalmi eszménykép a nagy, többnejű háztartás, melyben egy férfinak nyolc vagy akár tíz felesége van.”⁸⁵⁴

B. Malinowski szerint a Trobriand-szigeteken a vezetőnek gazdagnak kell lenni, hogy hatalmat gyakorolhasson. Ehhez viszont sok feleség kell, hogy azok rokonai a drága hozományt és az ajándékokat vigyék. A sok feleség viszont előbb-utóbb megcsalja a főnököt.⁸⁵⁵ H. Damm a pápuákról ki is fejtette, hogy „A poligámia azonban semmi esetre sem mondható általánosnak. A többnejűség okai inkább gazdasági, mint erotikus jellegűek.”⁸⁵⁶ Kijelentése így vitatható. Az anyagi és szexuális indíttatás ugyanis összemosódik. Ezekben a szokásokon a genitalitás minduntalan „átsüt”.

M. Stingl a mikronéziai Truk-szigeteken ezt tapasztalta: „A bigámia és a pligámia egyáltalán nem szokatlan[...] Truk szigetein azonban hallottam az ellenkező esetről is, a poliandriáról, a többférjűségről, amelyet eddig csak a Himalája lejtőin élő tibeti törzseknél tett utam alkalmával ismertem meg[...]”

A „[...]közös feleségnek lehetett egyszerre akár tíz férje is. Ez bizonyára lehetséges volt. Már azért is, mert a truki nők egyik fő erénye, hogy fáradhatatlanok a szerelemben.”⁸⁵⁷ Elbeszélte, hogy a szerelmi „viadalban” rendszerint a nő a győztes.

Antoni Judit példája Új-Guineából, a Wahgi-völgyben élő bennszülöttek szokásait idézi. Ismert náluk a „kettős házasság”, a nővércsere és a poligámia. Ezzel életükben vége az ifjúkori, szenvedélyes szerelemnek, szeretkezéseknek. „[...]a férj általában csak annyiszor közösül feleségével, ahányszor ezt a gyermeknemzés szempontjából szükségesnek véli.”⁸⁵⁸

A surinámi bozótnégekről Agüero Irma azt írta, hogy ismert náluk a többnejűség: „Egymást követően a férfiaknak általában négy-öt feleségük van életükben, az asszonyoknak meg három-négy férjük.”⁸⁵⁹ Ez a jelenség az európi jellegű kultúrákban is törvényes lehet, ha valaki többször elveszíti a házastársát vagy hivatalosan elválik tőle. Utóbbinak már jelentős részben szexuális indíttatása lehet.

Az ókori Kínában a patríciusoknál „[...]az ifjak nem egy, de több leányt vettek el egyszerre[...]”⁸⁶⁰ Közülük az egyik mindig a főfeleség volt. A kínai császárról azt tudjuk, hogy az „Asszonyaival való kapcsolatait is hasonló megfontolásoknak vetették alá: a királynő, akinek a Hold volt a jelképe, teliholdas éjszakákra volt fenntartva, a következő éjszakákon pedig a másodfeleségek következtek hierarchikus rendben lefelé a hónap végéig, hogy azután a hónap elejétől hierarchikus rendben felfelé következzenek egymásra.”⁸⁶¹

Nagy Károly a tibeti szokásokat említette: „A tibetiek lakta összes területeket számítva a század elején — akkori vizsgálatok szerint — tíz családból egy poligám volt. A többnejűség a gazdagoknál divott[...] a férj felesége nővéreit is feleségül vette.”⁸⁶² Leírását így folytatta:

„A többnejűségnél gyakoribb volt — tíz családból kettő — a többférjűségen alapuló házasság (poliandria). Ez Tibet valamennyi vidékén előfordult Amdo

⁸⁵⁴ M. Mead. 1970. 166.

⁸⁵⁵ B. Malinowski. 1972. 143.

⁸⁵⁶ H. Damm. 1961. 176.

⁸⁵⁷ M. Stingl. 1979.

⁸⁵⁸ Antoni J. 1986. 25.

⁸⁵⁹ Agüero I. 1986. 46.

⁸⁶⁰ H. Maspero. 1978. 114.

⁸⁶¹ H. Maspero. 1978. 130.

⁸⁶² Nagy K. 1987. 137.

kivételével[...] Ez a családforma nem volt idegen sem a földművesektől, sem a pásztoroktól[...] A poliandriának az volt a leggyakoribb formája, hogy néhány fiútestvér vett egy lányt közös feleségül. A lány azonban mindenekelőtt a legidősebb fivér felesége volt, csak vele — tehát egyszer — ülte meg a lakodalmát, a többi fivérrel csupán házasságot kötött[...] Amelyik férj bent időzött az asszonynál, az a lábbelijét jelként a küszöb előtt hagyta[...] az ilyen házasságban született gyermekek mind őt [a legidősebb fivért] tekintették apjuknak[...]

Néha több barát, akiknek vérségi közük nem volt egymáshoz, esküvel testvériséget fogadott, s egy lányt vettek feleségül. Előfordult továbbá, hogy egy monogámnak indult házasságban a feleség kérésére a férj hozzájárult további férj — vagy férjek — csatlakozásához.⁸⁶³

Kaj Birket-Smith megállapítása szerint, a poliandria általában a leánysecsemők meggyilkolásának következtében, a kevés számú nő miatt következik be, mint pl. a dél-indiai todáknál vagy a mágneses sarok körül élő netszilik eszkimóknál.⁸⁶⁴ Az ókori Spártában, ha két fivérnek közös birtoka volt, egy feleségen osztozott. Indiában a dravidák és mundák között is élt a szokás.⁸⁶⁵

Karsai György szintén arról tudósított, hogy az ókori Indiában mind a többnejűség, mind a többférjűség ismert volt. „Szokás volt, hogy fiútestvérek vagy unokatestvérek egy közös feleséget tartottak.”⁸⁶⁶

Raj Tamás a zsidónép ősi házassági szokásait ismertetve azt írta, hogy „Az ókori Izraelben csak a főpap élt monogámiában, a többiek boldogan vállalták a többnejűség örömeit és nehézségeit.”⁸⁶⁷ A genitalitás hatása itt is kiütkezött.

A poligám élet Európában is általánosan ismert volt. A tárgyalt jelenségek zömében az élvezethajszolást, a genitalitást tükrözik. Periklész századában, az ókori Spártában az asszony számára tilos volt a házasságtörés, de az ura ágyast tartott, a hetairákhöz járt.⁸⁶⁸ „Ha valaki egészséges sokgyermekes asszonyt megkívánt, a férj beleegyezésével élhetett vele, hogy így még több egészséges utód jöjjön a világra.”⁸⁶⁹

A Képes Krónika IV. (Kun) László magyar király életéből, a 13. sz. végéről ezt említette: „László király felesége apuliai Károly király leánya volt. Ő azonban megvetette a házastársi nyoszolyát, és kun leányokkal hált: Édua, Köpcsecs és Mandula volt a nevük; de volt sok más ágyasa is.”⁸⁷⁰

Papp Gábor a reneszánsz korról írva elbeszéli, hogy a 16-17. században szaporodik a bigámia, amelyet megtűrték. A 30 éves háborúban lecsökkent a férfiak száma, ezért kötelezték őket a gyermeknemzésre. Németországban elrendelték, hogy a férfiak két asszonyt vegyenek feleségül.⁸⁷¹ Az uralkodó osztályról szólva ezt jegyezte le: „Számos királyi, ill. fejedelmi udvarnál az udvarhölgyek voltaképpen az illető uralkodó nem hivatalos háremének tagjai voltak.”⁸⁷²

⁸⁶³ Nagy K. 1987. 137-138.

⁸⁶⁴ K. B-Smith. 1969. 215-217.

⁸⁶⁵ K. B-Smith. 1969. 217.

⁸⁶⁶ Karsai Gy. 1986. 64.

⁸⁶⁷ Raj T. 1986. 103.

⁸⁶⁸ Ritoók Zs.—Szilágyi J. Gy. 1968. 340.

⁸⁶⁹ Ritoók Zs.—Szilágyi J. Gy. 1968. 337.

⁸⁷⁰ Képes Krónika. 1370–1964. 166.

⁸⁷¹ Papp G. 1986. 183. (Talán innen is eredeztethető a németek máig tartó, a prűdebb európai térségektől elütő erkölcsi szabadossága.)

⁸⁷² Papp G. 1986. 177.

A többnejűséget az iszlám országok népei közül számosan máig gyakorolják. Vallásuk egy családban a családfőnek négy feleséget tűr meg. Kiss Imre a háremek általános elterjedéséről ír és megemlíti, hogy az ágyasság létrejötté kettős erkölcsiséget szült.⁸⁷³

A különleges poligám szokások között kell emlitenünk az ún. *pirrauru* házasságot. A közép-usztráliai dieriknél ismert. A férj, a saját feleségével való házassága mellett *pirrauru viszonyba* léphet több olyan asszonnyal is, akik más férfiak feleségei. Ezt a különös kapcsolatot a férjek és a törzsfőnök engedélyezi. A viszony akkor él, ha az igazi férj távol van. Ilyenkor a megegyezésben lévő másik férj védelmezi és éli az időszakosan magányossá vált asszonyt. Az Amur-torkolati giljakoknál és a tunguzoknál a férj fiverei élnek házastársi jogokkal a sógornőjükénél, a férj távollétében. Indiában a szantaloknál ismert szokás, hogy a férj öccse támaszt igényt bátyja feleségére; míg a férj, feleségének húgaira tarthat számot.

Kelet-Afrikában az akambáknál a többnejű férfi feleségeinek házas fiai esetében, az első feleség legidősebb fiának joga van a legidősebb féléstestvérének feleségeire, míg a korban következő fiúnak a következő féléstestvér feleségeire stb.⁸⁷⁴

Ezzel az igen bonyolult kapcsolatrendszerrel eljutottunk a *levirátushoz*, vagyis a *sógorházassághoz*. Ebben az esetben általában a halott férj fivére köteles feleségül venni az özvegyet. A dél-afrikai bantuknál a fiú öröklő apja feleségeit, míg a saját anyja a halott férj öccsének lesz a felesége. Ez a szokás egy fajta „életbiztosítást” is jelent.⁸⁷⁵ A másik hasonló kapcsolattípus a *szororátus* vagy *sógornő-házasság*. A férfi felesége halálakor jogosult vagy köteles feleségül venni ennek hajadon húgait.⁸⁷⁶ Ezek mögött anyagi praktikum, a barátság fenntartása a másik családdal és szexuális indíttatás is megbúvik. Az együttéléssel ez utóbbi vitathatatlan! A házasság viszont ezt korlátozza, ezért az ember minden agyafurt praktikát kitalál, hogy genitalitási ösztöne érvényre juthasson. E. R. Service fogalmazta: „[...]a házasság intézménye az egyik leggyakoribb módja a szexuális ösztönök mérséklésének kulturális szabályok és tilalmak útján.”⁸⁷⁷

H. Maspero az ókori Kínából egy szertartást említ, amely a csoportházasság emléke volt: „[...]valamennyi fivér egybekelt egy család valamennyi leányával[...]” Más kérdés, hogy valószínűsíteni lehet, miszerint a terhesség jelentette a házasság véglegességét.

A magyar dél-alföldi feudalizmus korából a 309/1745. pörből a 314/1830. pörig a genitalitásnak ezeket a sok színnel árnyalt formáit mutattuk be, de a jelenségekre más pörökben is találtunk példákat. A 173/1805. pörben a gazda sorra teherbe ejtette a szolgálót. A reneszánszban is előforduló jelenség volt, hogy a nőt több férfi élte. A 221/1762. pörben a gazda és a fia rendszeresen közöszült Bang Sára szolgálójukkal. A fiatal gazdának a városi háznál felesége is volt. A cselédlány így vallott róla: „[...]a Szálláson laktam véle, a Felesége pedig itthon lakott, mivel kicsiny gyermeke volt.”

A 255/1819. pörben a vizsgálóbíró így pörölte az asszonyt. „Férjed lévén, hogy mersz nős paráznaságban élni Therdon Lászlóval és Karantsi Pállal?” A 275/1815. pörben „Poroszlai Nagy János önként elesméri nős paráznaságban lett keveredését, és ágyasnőjének általa lett megvertetését.” A megverés, bántalmazás a szerelemben

⁸⁷³ Kiss I. 1986. 88.

⁸⁷⁴ K. B-Smith. 1969. 218.

⁸⁷⁵ K. B-Smith. 1969. 219.

⁸⁷⁶ K. B-Smith. 1969. 219.

⁸⁷⁷ E. R. Service. 1973. 39.

nemcsak büntetés, a düh kiadása vagy bosszú, hanem a másik teljes birtoklásának kifejezése is.

A — pörgyűjteményünkben nem szereplő — ügyiratból: a IV. A. 53. fond, 1814. márc. 28-án kelt 27. és 28. sz. dobozolt aktákból megtudjuk, hogy Halmosi János 30 éves, Heves megyei bigámista — feleséges parázna — 2 éve élt a 22 éves református, férjes Szűts Katával. Tettét így indokolta: „[...]ezt pedig azért tselekedtem, mivel hites feleségem, még én az M[éltóságos] Uraság által allított Divisióban⁸⁷⁸ katonáskottam, addig magát feltsináltatta.”

Targosi, másként Jávorka Márton 70 éves a 309/1745. pörben ezt vallotta: „Azért fogtak meg mert két Feleségem vagyon.” Ráadásul mindkettővel törvényesen megesküdött. A 310/1745. pörben Juhász Örsé 38 éves szentesi asszony, arra a kérdésre, hogy „Miért fogtak meg”, így válaszolt: „Azért hogy két eskütt Uram van.” A 311/1761. pörben a 46 éves Radócsi György így vallott: „Azért vagyok fogva mivel két elő Feleségem vagyon[...].”

A korra jellemző volt az a gazda, akinek a felesége a városi házában lakott, a tanyán pedig az ágyasával élt. A 312/1775. pörben a cselédlány így beszélt: „[...]jó Kegyelme[n]ek két felesége volt, az egyik itthon volt, engemet pedig a' Szálláson tartott, ott élt.”

A 313/1818. pörben Kementzei Istvánt azért ítélték el, mert 1810-ben a „Csanyi Szent Egyházban” megesküdött Kiss Katalinnal, majd 1816-ban Jászberényben Kovács Erzsébettel. Így „[...]egy üdőben 2. hites Feleséget tartott légyen[...]” A 314/1830. pörben Borús János feleségül vette a miskolci Rózsa Zsuzsannát, majd őt elhagyván, Vásárhelyen Nagy Erzsébettel adta össze magát, és ezért „két Feleségűség” vádjá terhelte.

A 316/1757. pörben a nőbigámista férje mellett megtartotta régi szeretőjét, aki így beszélt: „[...]két esztendeje miúlta Kovács Ferencznével közösködni kezdettem még leány korában, s. azúlta valamikor mógyát ejthettem, mindenkor vólt velle közöm[...]” A 356/1751. pörben Szabó Juliannának két férje volt. Az elsőt azért útálta meg és hagyta el, mert tehénnel (is) közösült. (Hivatalos válás nem jött létre.)

22. FELESÉG- ÉS PÁRCSERE, TRIOLIZMUS ÉS CSOPORSZEX

A perverziók ezen eltérő típusait a genitalitás fogja össze. A szubhumán főemlősöknél a párcsere ismert, a triolizmus ritka, míg a valódi csoportszex — ahol nem a közös helyszín és időpont, hanem a háromnál több egyednek egyszerre, egymáson gyakorolt szexuális tevékenysége a lényeges — ismeretlen. Ezeket a nemi szokásokat a genitalitás minél intenzívebb kiélésére, a fokozott és maximálisan elérhető kéjelvezet keltésére az ember vezette be, majd gazdasági és társadalmi szempontok alakították, tovább színezték, olykor kultúrjelenséggé tették.

A genitalitás ezen perverziói az emberré válás óta széles körben elterjedtek és soha ki nem vesznek. Korszakonként fölerősödnek vagy háttérbe szorulnak. Ugyanakkor L. H. Morgan teóriája megdőlt, miszerint az ember kezdetben promiszkuitásban élt, amelyben a szabad szexuális érintkezés a csoporton belől ismert volt. Ez a jelenség a föltevés szerint ugyan nem volt ismeretlen, de kivételes alkalmakkor, rituális cselekményként üzhették. (Pl. termékenységvarázsláskor.) A matrilineáris, majd a patrilineáris poligámia létezése közismert, amelyeket a monogámia követett.

A. P. Elkin Ausztrália őslakóiról szólva elmondja, hogy a feleségcsere és a feleségek kölcsönadása gyakori volt. Más kérdés, hogy ezt a jelenséget elsősorban nem

⁸⁷⁸ Divízió = hadosztály.

a genitalitás fütötte, hanem a gazdasági érdek, hiszen a kölcsönadott asszonyért ajándékokat vártak. Feleségüket szinte áruba bocsátották, prostituálták.⁸⁷⁹

Antoni Judit szerint Ausztráliában: „Élete folyamán sok nő lesz két vagy több férfinak a felesége, s ismeretes az időleges feleségcsere szokása is. (Pirrauru házasság.) Féltékenységre nincs, csak tulajdonféltés.”⁸⁸⁰ Új-Guineában, a Wahgi-völgyben élő bennszülöttek a szertartási házban csoportosulnak, ahol 10-12 pár jön össze. „A felügyelő idősebb asszony figyelmezteti őket a társasjáték iratlan szabályára, a partnercserére. Időnként egy-egy pár kionson a házból, és eltűnik a bozótban — az eseményt természetesnek tekintik.”⁸⁸¹

M. Stingl leírása szerint, „[...]a Marquises-szigeteken[...] az esküvői szertartás végén, a menyasszony magához szólította az összes jelenlevő férfit. Ezután lefeküdt egy fehér gyékényre, a násznép pedig körben helyezkedett el. A menyasszony ezután mindegyik férfival úgy szeretkezett, mintha férje lett volna, az egész vendégsereg szeme láttára. Az ilyen teljesítmény után természetesen napokig pihennie kellett. De nem sajnálta. Minél több férfit elégitett ki az esküvői szertartás folyamán, annál nagyobb volt a tekintélye a közösségben.”⁸⁸²

K. Birket-Smith arról írt, hogy „Ha a vadászszerencse hiánya vagy járványos betegség alapjaiban rázza meg az eszkimó társadalmat, a közösség belső összetartozását általában feleségcserével erősíti meg.”⁸⁸³ Az átmeneti feleségcseréről szólva leírta, hogy ez az eszkimóknál és az afrikai hottentóknál is ismert. Ugyanakkor, „A polinéziaiaknál és a mikronéziaiaknál közeli barátok olykor nevet cserélnek, és ezzel megszerzik egymás házastársi jogait, a név föl vételével ugyanis mindegyikük azonosul a másikkal.”⁸⁸⁴

Délnyugat-Afrikában a hereróknál két férfi kötelezheti arra magát, hogy feleséget és marhát cserélhet, majd segítik egymást. Az ókori Spártában a feleségcsere a vendégbarátsággal járó kötelezettség volt.⁸⁸⁵ A marha- és a feleségcsere itt is jelzi, hogy mindkettő csak árucikk és érzelmi kötődés legfőljebb másodsorban fűződik hozzájuk. Az USA délkeleti részén élő indiánoktól és a tibetiektől a kedves vendég a vendéglátó feleségét, lányát kapja meg a befogadó házigazdától az egész vendégeskedés idejére.⁸⁸⁶

Áttérve az időszámításunk utáni európai szokásokra, Horváth Pál a nemiségről a korai keresztény vélekedéseket vizsgálva, Kr. u. az 1-2. századról, a libertinus irányzatról szólva fogalmazta, hogy „Isten mindent közösen készített az embereknek, tehát a nőt is közösen rendelte a férfi számára.” (A ritualizált csoportsex „szeretetlakomákba” torkollott.)⁸⁸⁷

Klaniczay Gábor szerint, a 11. századtól megjelentek az eretnek szekták, akik *fekete miséiken* egymással csoportosan közöszültek. Az viszont már csak *toposz*, hogy a születendő gyermekeket megölték, elégették, hamvaikat kenyérbe sütve áldozati ételül elfogyasztották, mások szerint a lisztet a vérével gyúrták össze. Az ilyen vallomásokat

⁸⁷⁹ A. P. Elkin. 1986. 130-131.

⁸⁸⁰ Antoni J. 1986. 17.

⁸⁸¹ Antoni J. 1986. 22-23.

⁸⁸² M. Stingl. 1975. 248. 180.

⁸⁸³ K. B-Smith. 1969. 211.

⁸⁸⁴ K. B-Smith. 1969. 213.

⁸⁸⁵ K. B-Smith. 1969. 213.

⁸⁸⁶ K. B-Smith. 1969. 214.

⁸⁸⁷ Horváth P. 1986. 144.

általában kínzásokkal kényszerítették ki, és nem egyebek, mint a középkori misztériumok világi torzképzetei.⁸⁸⁸

A 13. században bontakozott ki a begina- és begárdmozgalom, amely a szeretkezést vallási köntösbe bújtatva *szabad szerelmet* hirdetett. Az adomiták az utcán is mezítelenül jártak. A közösülést házasságon kívül is természetesnek vették, noha párkapcsolatban éltek, de a házasságot elítélve, teljes egyenlőséget hirdettek. Gyülekezeti ünnepségeiken nem voltak ritkák a *csoportos szerelmi rítusok* sem.⁸⁸⁹

A Széchyek Gömör vármegyei úriszéki büntetései között, a 394. pör 1637. okt. 27-én, Balogváron zajlott. Ebből megtudhatjuk, hogy egy nővel három férfi közösült: „[...]Szenth simoni Konya Miklos, Konya Istok és Konya Mihalj[...] Mak Janos feleséghez, Zophitt egy eghesz étczaka szintén úgy bírtak, valamint akartak, az anija pedeh, Gall Zophy ugyan a kamraban vélek együtt vala, magha engedett nekyek, hogj az leanyaval latorkogjanak.”⁸⁹⁰

Vig Károly a 17. századi, marosvásárhelyi szexuális bűnpörök között több, csoportosan elkövetett genitalitást is említ. A *triolizmus* példája, amikor az asszony két katonával egyszerre közösült. „Azt is láttam, hogy néha kettőseleg is hevertének az ágyában az katonák, őmaga előttök állott.”⁸⁹¹ Egy másik esetben a tanú erről vallott. „Az ablakomról láttam ezt az Vargánét: öt katona hozta vala[...] elnyújtóztaták, az fejét az első garádicsra tevék és az szememmel láttam, hogy az kettei meggyaká.”⁸⁹² A következő pörben egy éjjel a mezőn négy férfi közösült az asszonnyal: „[...]kérkedett vala, hogy aval az asszonnyal paráználkodtak, úgymint Miklós, Nánási, Kis Szabó Márton, Simonfi megtötték neki.”⁸⁹³ Végül: „Börveinét idehítták az legények vacsorára és ágyat vetettek neki az ház közepin, neki, az sok lator legény.”⁸⁹⁴

Az általunk vizsgált feudalizmus kori pörök közül kiemelünk néhányat. A 252/1781. pörben ezeket olvashatjuk: „[...]akkor Eczaka Kerekes Péter, Talpalló Sára, és Barna Gyurka Paszaportos együtt háltak. Nagy Pannánál égy Széltiben földön[...]” A 280/1822. pörben a férj beszélt a szeretőjéről: „Feleségem kért reá, hogy gyermeket tsináljak nékie, minthogy már nekünk nem lesz; eő meg ugyan azon asztalos fiával tselekedett úgy.” Ez a párcsere és a meddő asszony esete hasonlít ahhoz az ókori spártai szokáshoz, amelyről Castiglione László így írt. „Ha egy házasság bizonyos ideig meddőnek mutatkozott, a férj tudával, sőt biztatására a feleséggel más férfiak közösültek[...]”⁸⁹⁵ („Kollektív házasság” lett belőle.)

A 286/1827. pörben az asszony így panaszkodott: „Ütött vert az uram, 's ellis tsapott viselős koromba[...]” Az asszonyt terhessége ellenére egy másik férfi azonnal föl vállalta. Így vallott róla: „[...]én most őszi vásárkor vólt esztendje, magamhoz vettem: azólta mondottam már egyszer azurának, hogy mikor veszivissza a' Feleségét[...]” A 287/1828. pörben „Karai Lórintz kertész[...] Feleseget és három Kis ded gyermekeit orozva elhagyta — és Csani Kertész Török Josefnek hajadon Leányával Mariával — Kivel már több esztendők olta hitetlenül el — és már tölle Kis gyermekei is vannak — elszökött légyen.”

⁸⁸⁸ Klaniczay G. 1986. 163.

⁸⁸⁹ Klaniczay G. 1986. 163.

⁸⁹⁰ Úriszék. XVI—XVIII. századi perszövegek. 1958. 724.

⁸⁹¹ Vig K. 1980. 28.

⁸⁹² Vig K. 1980. 403.

⁸⁹³ Vig K. 1980. 483.

⁸⁹⁴ Vig K. 1980. 127.

⁸⁹⁵ Castiglione L. 1986. 111.

A 298/1740. pörben két házaspár cseréjéről olvashatunk közöslés végett. „[...]Rosy Rachel Ersokot, annak Ura pedig Risival éltek[...]” A 299/1798. pörben is párcsre történt, majd az elhagyott asszonynak két férfi hét gyermeket nemzett. A 300/1800. pörben a férj egy asszonnyal, elhagyott felesége pedig egy másik férfival állt össze. Az asszony vallotta férjéről: „[...]ő Kohánét fogta fel[...] a' szolgáját is Tavaj fel csinálta[...]” — az asszony pedig egy zsellért választott magának.

A 301/1805. pörben a katonák sorra közösltek a vásárhelyi Hajda vendégfogadóban a kukta feleségével. Az egyik tanú így vallott: „[...]és ott számtalanszor paráználkodott ugyan a Qvartélos Németekkel, elsőben a' nagy Borivó szobában, egyik Német a' Fejénél állott másik a Lábánál, harmadik pedig az hasán feküdt, és dolgozta.” Egyszerre négyen vettek részt a szexuális cselekményben, amely nem volt erőszakos!

A 307/1767. pörben triolizmust követtek el. A házaspár harmadiknak a szolgátlányt vette az ágyukba: „[...]Goog Antalnak Felesége reá vett, hogy én is feküdjem az ő ágyokra, belől feküdvén az Feleséghe, én Szélül. az Ura pedig középben.” A 308/1778. pörben a szállásra két pár ment ki éjszakára szeretkezni, közben párt cseréltek.

A 315/1751. pörtől a 321/1792. pörig olyan eseteket mutattunk be, ahol a férj impotens volt. Szintén ősi ösztön szabályozza, hogy ilyenkor — ahogy a hordatársadalomban is előfordult — az asszony más férfiakhoz ment kielégülésért. Az ilyen esetekben gyakori a promiszkuitás, a triolizmus és a párcsere is.

A 404/1756. pörben szintén triolizmusra találtunk példát. A férj így vallott: „[...]én magam kénszerítettem Pap Mihályt a feleségemmel való közöslésre a mint is jelen létemben egynehányszor volt vele közli[...]”

Az asszony, férje tevőleges szerepéről is beszélt a szeretkezés során: „[...]az Uram Pap Mihály mellé maga feltett az agyra, azt Parancsolta hogy közösljék vele, mivel jelen volt, és ott állott, míg veghez vitte a dólgot, volt pedig egy néhány izben közöm Papp Mihállyal, mindenkor az Uram jelen létemben, sőt az uram oldotta meg elsőben a gatyáját s. kitette a veszszéjét s. úgy vitte veghez a dólgot.” A triolizmusnak itt az a ritka esete forgott föl, amikor a két férfi nem a nővel, hanem egymással kezdte meg a nemi cselekményt.

23. HOMOSZEXUALITÁS

A homoszexualitás eredetét, pontos meghatározását és klinikai elkülönítését ma sem tökéletesen ismeri, ill. végzi az orvostudomány. Jelenleg két eltérés is kimutatható náluk: a szaporító sejtben gén- és az agyban anatómiai elváltozást. Ettől függetlenül, a liberális polgári szemlélet, amely az egyenlőséget hirdeti és a kirekesztést elítéli, a homoszexualitást nem betegségnek, nem is perverciónak, hanem *sajátos állapotnak*, szociológiai megfogalmazásban „másságnak” tekinti.

Természetes, hogy a 20. század második felében a kultúrállamokban már nem üldözték őket, hanem az egészséges szexualitású emberekkel azonos társadalmi elismerést, jogot és humánus bánásmódot igyekeztek számukra biztosítani. Ettől függetlenül, biológiai és a társadalom számára a szaporodó, a családi, ill. közösségi továbbélést biztosító, a nemzetet fönntartó szexuális magatartást tekinthetjük normálisnak, hiszen általánosan jellemzővé váló homoszexuális magatartással néhány nemzedékváltás elmaradása után az emberiség kihalna. Ezért az elmúlt évszázadok során több társadalom — különösen a szélsőséges, diktatórikus jellegűek — inkább üldözték mint segítettek vagy eltűrték. Egyes vallások, mint pl. a mohamedán vagy a zsidó-krisztény kimondottan ellene voltak. Utóbbi már sokat enyhített rajta. Magunk

részéről a homoszexualitást *biológiai szempontból* a természet tévedésének tekintjük, és egyetértünk a társadalomnak azzal a magatartásával, hogy mindaddig nem szankcionálható, amíg ez a nemi magatartás és cselekedet bűnesetek elkövetéséhez nem vezet.

A homoszexualitás jelentkezése és megnyilvánulása szerint igen sok típusa ismert. Van, aki gyermekkorától saját neméhez vonzódik. Született nemi eltévelyedő. Van, aki „beleszületik” egy ilyen közösségbe, amelyben számára ez a követendő magatartási példa; az imprinting ebben az irányban alakul ki, tehát *kinevelődik* benne. Ismét mások úgy vonzódnak saját nemükhöz, hogy a másik nemet elviselik, közömbösek vele vagy undort, esetleg gyűlöletet éreznek irántuk. Van aki nagy lelki megrázkódtatás, szerelmi csalódás után dönt úgy, hogy soha többé nem kezdeményez érzelmi és testi kapcsolatot a másik nemmel, ezért a benne munkáló vágy kielétele a saját neműek felé fordítja. A másik nemtől való távolodásuk során megmaradhatnak ennél az elhatározásnál, de testi-lelki homoszexuális partnerkapcsolatot nem létesítenek, vagy több fokozatban közeledhetnek saját nemükhöz és találhatnak náluk vigaszt, egészen a teljes homoszexuális magatartás gyakorlásáig. Az egyik homoszexuális lelkileg kötődik saját nemű társaihoz, a másik fizikailag kívánja, vagy egyszerre mindkét jelenség együtt van nála. Akad csendes, szemlélődő, befelé forduló, *passzív homoszexuális* ember is, aki ugyan saját neméhez vonzódik, de ezt titkolja, és sohasem keres azonos nemű párkapcsolatokat, de a másik neműekkel sem köt szövetséget. Gyakori a *biszexuális*, aki mindkét nemmel létesít nemi kapcsolatot. Legkülönböztetettebb a *transzvesztita*, aki *nemi értéktévesztésben* szenved, és a másik nemhez tartozónak érzi magát. Nemi szervét gyakran „át” is operáltatja, és a másik neműek szexuális hormonjaival kezelteti magát. Szexuális életet így a kezdetben vele azonos neműekkel él. A példákat nem soroljuk tovább, hiszen a homoszexuális emberek és viselkedésmódjuk között nincs két azonos!

A homoszexuális tevékenységet már a szubhumán főemlősöknél is megfigyelték, esetünkben természetesen egyidős az emberré válással. Nincs kimutatás, amely bizonyítani tudná, hogy a történelemben az időben előre haladva, a számuk minként változik? Emelkedik, csökken, stagnál vagy ingadozik? Az bizonyos, hogy a társadalom nagyban befolyásolja: megtűri, elismeri, támogatja, tiltja vagy üldözi, és ezek szerint kétségtelenül változhat a számuk. Állítólag egyes társadalmakban és társadalmi rétegekben a 4-7 százalékot is elérhetik, attól függően, hogy a közösség mennyire engedékeny a szabad viselkedésben és verbális megnyilatkozásban; ill. mennyire merik magukat őszintén megmutatni. A passzív homoszexuális magatartásuk a populációban valószínűleg jelentékenyen emelnék a statisztikai arányt, de ők a szabadságuk biztosítása ellenére is gyakran titokban tartják „ferde” belső késztetésüket.

Azt nehéz lenne *szociológiai szempontból* kimondani, hogy ez a magatartás aberrált, mert a másságot humánus szempontból tolerálni kell, de ez mindig külön energiát jelent. Még a természeti népek sem egyformán viselkedtek a homoszexuálisokkal szemben, bár példáink szerint, a legtöbb elfogadta. M. Mead a samoai gyerekekről többek között leírta, hogy a serdült fiúkat általában párosával metélték körül. A közös sors miatt „*Gyakran együtt is alszanak az ilyen párok, és a baráti kapcsolat néha homoszexuális viszonyra alakul.*”⁸⁹⁶ Könyvének „A lázadó lány” c. fejezetében arról írt, hogy a serdült lányok között gyakori a homoszexualitás, amely az egymással szorosabb baráti kapcsolatban lévők között fejlődik ki.⁸⁹⁷ A legtöbb esetben ezeket a homoszexuális érintkezéseket az váltja ki, hogy ellenkező nemű

⁸⁹⁶ M. Mead. 1970. 32.

⁸⁹⁷ M. Mead. 1970. 64.

partnerük nincs, vagy erős tiltás, törzsi tabu szabályozza, hogy a más neműekkel nemi kapcsolatot kezdeményezzenek, de amint erre lehetőségük lesz, szexuális életükben a *heteroszexuális* tevékenység és magatartás lesz az egyedül uralkodó.

M. Stingl írta, hogy M. Mead a Tau nevű samoai szigeten 30 fiatal lányt figyelt meg. Közülük 14 még a pubertás körül sem volt férfival, de „[...]huszonegynek voltak homoszexuális tapasztalatai, és három kivételével, valamennyi maszturbált.”⁸⁹⁸ Nagyon fontos azt tudni, hogy ezek a viselkedésformák a házasságkötés után megszűnnek, mindkét nem gyermekeket nevelő, heteroszexuális életet él, és nemi eltévelyedése többé nem jelentkezik.

W. Thesinger az Irak délkeleti részén törzsi közösségekben, faluközösségekben élő mocsári arabok életmódját tanulmányozta. Az ókorban ismert amazonokhoz hasonló, különös nőket figyelt meg, akikről könyvének egy párbeszéde így tájékoztatott:

„– *A mustardsil* nőnek született — magyarázta Amara. — *Ezen nem segíthet, de férfi szíve van, és ezért férfi módra él[...]*

– *Férjhez mennek a mustardsilok?*

– *Nem, nőkkel hálnak, akárcsak mi.*” — válaszolta a férfi.⁸⁹⁹

Különös jelenség arab népeiségben, ahol az iszlám terjedt el. W. Thesinger még nőkhoz vonzó, álhermafroditával is találkozott az egyik mocsári szigeten: „[...]egy ízben tömzsi, középkorú, a szokásos fekete lepelbe burkolt nő csoszogott be, és gyógykezelést kért. Szokatlan, inkább férfias arca volt, és amikor fölemelte ingét, teljesen szabályos, rendes nagyságú férfi-szervet fedett fel.

– *Nem vágnád le és csinálnál belőlem igazi nőt?* — kérte.⁹⁰⁰

W. Wrange a Dél-marokkóban megfigyelt berberekéről adta hírl: „*Több helyütt fiatal legényeket látunk andalogni, kéz a kézben, mint valami szerelmespár. Lágy mozdulataik ifjonti szelídségét ellensúlyozza furcsamód félelmetesnek ható haj- és szakállviselésük. Azt mondják, hogy e fiatal emberek közül sok homoszexuális.*”⁹⁰¹

Az ókori Spártában, Periklész századában a férfi rendszeresen ágyast is tartott, hetairákhöz járt, de igazán sem a feleségével, sem más nőkkel nem volt boldog. A kielégítő partnerkapcsolatot a férfiak közötti elmélyült barátság nyújtotta, amely előbb-utóbb szerelemmé is válhatott.⁹⁰²

Buda Béla a 18. század fölfogását így jellemezte: „*A titoktartásra szükség volt, hiszen akkor a homoszexualitás már nemcsak súlyos bűnnek számított, hanem törvények is voltak ellene: nem egy államban halállal büntették. A halálbüntetés csak később változott át hosszú szabadságvesztéssé, nyilvános megszégyenítéssé vagy száműzetéssé.*

A XVIII. században az orvosi leírások már beteges dolognak minősítették a homoszexualitást, de büntethetőségének eltörlése még nem került szóba. A XVIII. század végétől a XIX. század derekáig az orvoslásban az ún. degenerálódási elmélet uralkodott, amely a viselkedés különféle betegségeit, zavarait — köztük a homoszexualitást is — az elkorcsosulással próbálta magyarázni.”⁹⁰³

Az általunk vizsgált korszakban, a magyar feudalizmus utolsó másfél-évszázadában, a homoszexualitást a keresztény egyházak „halálos bűnként” kezelték, a társadalom nemi eltévelyedésnek, „fajtalanság”-nak bélyegezte, üldözte és büntette. Más

⁸⁹⁸ M. Stingl. 1975. 247.

⁸⁹⁹ W. Thesinger. 1967. 185.

⁹⁰⁰ W. Thesinger. 1967. 186.

⁹⁰¹ W. Wrange. 1972. 72.

⁹⁰² Ritoók Zs.–Sarkady J.–Szilágyi J. Gy. 1968. 340.

⁹⁰³ Buda B. 1986. 234.

kérdés, hogy — a vizsgált bűnpörök tanulsága szerint — a legtöbb homoszexuális cselekmény akkor került nyilvánosságra, ill. felelősségre vonásra, amikor ezzel a belső késztetéssel visszaélve, valamilyen más bűnt is elkövettek, amelyet egyébként szintén üldöztek.

Homoszexuális cselekedetet találtunk nemes, iparos és parasztember bűnpörében egyaránt, a területen jelenlévő társadalmi rétegek számarányának megfelelően. Elgondolkodtató viszont az a tény, hogy a parasztek között kitudódott homoszexualitás ebben a korban jóval többnek tűnik, mint az az elmúlt évszázadban fölszínre került. A parasztság annyira elhatárolta magát ettől az „eltévelyedéstől”, hogy egyik adatközlőnk szerint az ő körükben „ismeretlen volt”, sőt még az olyan tyúkot is azonnal levágták, amelyiket *tojózáson* vagy *kukorékoláson* érték.

A magyar feudalizmus dél-alföldi mezővárosaiban, falvaiban, szállásain, ahol a fölvilágosodás és a reformkor szelleme a tanulatlan nép között ismeretlen, ahol a babonák még erősen élnek, a homoszexualitás nem a kultúra, az urbanizálódás, az „elkorcsosuló emberi érzelmek megnyilvánulása”, nem „divathóbortként terjedő ingyenc passzió”, hanem nyers genitalitás. A „primitív” ösztönélet erősebb, mint a gátlások, és akiben hajlam mutatkozik a saját neme iránt, nem válogat, csak a kielégülésére törekedik.

A 352/1805. pörben az akkori társadalom szemében más deviáns cselekedeteket is elkövető vádlott: „*N[eme]s Ivanossich Mátyás meg részegedvén, levetkőződött fel álván szemérem teste ment az N[eme]s Német Ferentz ágyához [...]* Jakinek betegsége miatt nem szabad gatyá madzagot hordozni[...]” — vallották a rabtársak, majd így részletezték a történeteket: „*N[eme]s Német Ferentz Korán le vetkőződött és le feküdt farral ki felé meg részegedvén N[eme]s Ivanósits Mátyás hasonlóképen későbbben le vetkőződött és hozzá ment le feküdni az ágyában és az takaródzóját róla le taszítván és az Szemérem testét az lába közé taszította[...]*” Egy másik vallomás szerint: „*Midőn[...] bémentem, tehát Ivanósits Mátyás épen akór húzta ki az szemérem testit Németh Ferentznek az alfeliből[...]*”

A 353/1815-1821. pörben a takácmester az inasfiúval fajtalankodott: „*[...]mikor a' pintzébe voltunk, Kend a' Szemérem testét a' számba tette*” — vallotta a gyerek. Az anyja kiegészítette: „*[...]a' Szemérem testét a' Szájába tette, és a' magot oda fakasztotta, melytől fiam meg betegedvén[...]*” A fiú mostoha nővére így vallott: „*Szájába tette a' szemérem testét és Borba mosogattatta véle.*”

A 354/1826. pörben „*[...]estve ben a' szállási Házba nevezett Kanász gyerek az ágyon feküdt[...]*” A 40 éves juhász a 12 éves gyermeknek „*[...]szemérem testét fogdosván Júh tsapónak kérte[...] arra kényszerítette hogy gatyáját oldgya meg[...] mellé feküdt hasra fordította reá mászott[...] a' gyermek all vágánnyában szemérem testét úgy bé nyomta, hogy a' gyermek kiáltani kéntelen volt[...] tölle a' vér 3^{ad} napig folyt.*”

A 404/1756. pörben Barta István bi- és homoszexuális életet élt, de az utóbbit jobban kedvelte. Az egyik tanúvallomás szerint Barta így beszélt: „*Soha Sem lattam szeb Testet, Fejéreb Testet mint ä Pap Mihály teste; ellenben az Aszonyi szemellyeket rutolta, Bűdösök[ne]k, és Csunyak[na]k lenni mondotta[...]*” A pörben Takács János vásárhelyi tanú vallotta:

„*Barta egy gatyában lévén a Tanuis egy gatyában vólt, s. a patkán ülven [Barta házában] a tanú, hozzá ment Barta István, és a veszszejét kezzebe adta s. meg ölelte csókolta mondván: Engedj János engedj[...] a boros kamarájáb[an borivás után] akkor a gatyájához nyúlt a tanúnak Barta és Kaparászt a gatyájába s. akkoris keményen erőltette hogy engedjen neki[...]*”

„Pap Mihály hozzám jött, és a gatyámat meg öldotta” — beszélte Barta István. — „[...]addig hizelkedett körülöttem, hogy magamatis reá vett, úgy énis felindultam, és természet ellen való vétkeket vélle elkövettem[...]” Négy esztendeig nagyon sűrűn fajtalankodtak egymással: „[...]nékem 18. esztendőkoromba volt afféle dologom [Sodomim vétke] Mocsi Jánossal, ező apjának Istállójába, eő vitte rajtam veghez, én pedig nem cselekedtem, és eő engemet vérbe is kevert.”

„Ismét: ökör Pásztor koromban volt Sodomai vétkem Pajzan Toth Jánossal eő lehetet mintegy 17. vagy 18. esztendő, volt pedig 5. szőr vagy 6. szor és amenyiszer eő én velem, annyiszor én eő véle cselekedtem a Szálláson[...] Ismét Tot Barta Pistával 20. esztendőkorában volt afféle gonosz Sodomai vétkem[...] aző Istállójokba éjjel, volt pedig 10. szer vagy 12. szer nőtelen korunkba esett a dolog, és eő cselekedte énnékem[...] Ismét: Varga Ferentzel volt Sodomai vétkem ez előtt két esztendővel a' kamarában 1. szer de többször nem volt.”

Bartáné mondja Varga Ferencről és Pap Mihályról: „[...]láttam : hogy ezek[nek] külön külön jelen léteken az uram a' veszszéjét kitette a' gatyából, a Setétbe[...]” Varga Ferenc 35 éves tanú vallotta: „[...]hozzám kapott, és S. V. a veszszömet meg fogta mondván: miért jársz gatyaszárba[?]...”

24. BESTIALITÁS

A genitalitás másik tipikus megnyilvánulása az állatokkal való közösülés. Az emberiség történetében perverz partnerként mindaz az állatfaj szerepel, amelynek egyfelől legalább akkorára táguló szeméremrése vagy *kloakája* van, amely a nemi vágy kielégítése céljából a férfi *erigált* péniszét befogadni képes; másfelől akkora pénisze van, vagy orális, ill. tanult (idomított) manipulatív vagy lingvális készséggel rendelkezik, amellyel gyakrabban a nő, ritkábban a férfi szexuális vágyát kielégítheti. Ezeknél különösebb esetek is adódhatnak, amikor férfiak nem az állat péráját, hanem a száját használják. Egyes perverz férfiak állítólag idomított majommal orálisan keltenek ejakulációt; vagy egy 20. századi vásárhelyi bűneset szerint, a kanászgyerek perverziójával a tyúkok fenekét repesztette meg, tehát a baromfi kloakája mégsem az ő mérete volt.

A szakirodalom alig foglalkozik a bestialitással, elsősorban a felelősségre vonását tárgyalják és az ítéleteket közlik. Pedig ez a perverzió is a legtöbb kultúrában ismert lehetett. Bodrogi Tibor egykori egyiptomi tanítványának, Saber El Adlynak (Center of Folklore Al Bursa El Kadima, Kairó) szóbeli közlése szerint, az iszlám szigorú tilalma ellenére, Egyiptomban a legtöbb falusi serdülő fiú közösül tehénnel, bivallyal. Főleg az utóbbit részesítik előnybe, mivel a bivaly pérája simogatásra izgalomba hozható és emiatt befogadóképessé válik.

Az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörök között csak férfiak állatokkal folytatott perverzióit találtuk. Ezek egy részét *szodómiának* is nevezik. Annak több oka van, hogy nők perverziójára nem leltünk; és nem bizionyító arra nézve, hogy titokban ne fordulhatott volna elő. Mindenesetre, a nő, ha akar — akár mennyire nem kíváncsi is — épp a genitalitás miatt hamarabb talál magának férfitpartnert, mint a férfi nő, ezért föltételezhető, hogy a genitalitásnak ez a típusa a vizsgált vidéken a férfiak között jóval gyakrabban fordult elő. Mivel állattartó mezőgazdasági területről van szó, a férfiak itt foglalkozásszerűen gondozták az állatokat, rendszeresen velük tartózkodtak, míg a nők jóval kevesebb időt töltöttek közöttük, és anatómiailag is bonyolultabb let volna velük fajtalankodni.

Pöreink közül 11 volt bestialitással foglalkozó: a 355/1746. pörtől a 365/1833. pörig. A 360/1770. pörben két különböző állatfajtaival folytatott perverzió is szóba

került. Borjúval 4, tehénnel 4, csikóval 1, lóval 1, kutyával 2 alkalommal fajtalankodtak. A 355/1746. pörben a szekeresnek „[...]a' szemérem teste is a' borjúbán volt.” A 356/1751. pörben az asszony ezt vallotta uráról: „[...]láttam, midőn a' Tehénnel közösködött.” A 357/1761. pörben a tanú vallotta a béresről: „[...]úgy látta szerszámát a' Tehébe, mint a' kést a' hüvelbe.” Hasonló megfogalmazást találtunk a 358/1764. pörben, ahol „István Beres Társa azon nyősteny Komondorral fajtalankodik.” A tanú „Veres István szemérem testit, úgy látta a Kutya valagában, mint a' kést a' hüvelben.”

A 359/1765. pörben Szabó János 14 éves szegedi fiú hajnali 3 órakor a borjútólban az egyik borjút a földre döntötte és úgy fajtalankodott vele. A 360/1770. pörben a betyár „[...]egy kis székre fel-állott, és úgy dolgozta meg azon megh kötött Tehenet[...] egy Kanczáját is meg dolgozta.” A 361/1774. pörben a vádlott vallotta: „[...]a Borjunak néki mentem és azt le dőtven, meg paráznítottam.” A 362/1811. pörben a vádottat a „[...]Ház végiben lévő szín alatt be kötött egyik Tehénnek faránál egész készülletben, egy széken helyhezettett tsomó izék tetejébe fel állva, és a gatya szárát fel fogva másik kezével pedig a tehén farára támaszkodva, azon barommal való fertelmeskedő szándékban találták”.

A 363/1825. pörben a béres a cimborájával együtt csikót hágott. A 364/1825. pörben a parasztember 4 hetes üszővel közösült: „[...]Bakó Ferentz egy üsző bornyút a Tanunak szeme láttára ott a kertben meg dolgozott[...]” A 365/1833. pörben kutyával való közösülés gyanúja merült föl Kardos Antal csongrádi ifjúnál. Végül, a 131/1762. pörből közvetetten értesülünk az egykori bestialitásról. Miután a legény közösült a lánnyal, összehasonlításkeppen ezt mondotta: „[...]de jobb volt ez az Borjú Szájánál[...]” A perverzió itt azért is kiemelkedő, mert a legény a péniszét a borjú szájába adta, mintha az egy tehén tőgynegyede lenne, és „leszopatta”.

25. A NEMI CSELEKEDET KILESÉSE

A gyermek egyik megrázkódtatása az, amikor az apja birtokába keríti az anyját. A szülők eltávolítják maguktól a ragaszkodó kisgyereket, aki újfönt átéli az elszakadás traumáját. B. Malinowski írta a Trobriand szigeteken élő melanéz törzsi népek megfigyeléséről: „[...]a gyermekek sokat hallanak az idősebbek nemi életéről, és sokat tapasztalnak belőle. A házban, ahol a szülőknek nincs módjuk különvonulni, a gyermeknek módja van rá, hogy a nemi aktusról gyakorlati tapasztalatokat szerezzen.”⁹⁰⁴ (Egyébként hasonló volt a helyzet egészen a legújabb korig a cigányoknál és a cselédeknel is, szerete Európában.)

M. Mead a mundugumoroknál tapasztaltakról írta, hogy a szeretkezésük „hempergő dulakodás”, de ezek a nemi cselekmények mindig titokban történnek. Ha pl. gyermekek kilesik őket és ezt észreveszik, a dühük a gyilkosságig fokozódhat.⁹⁰⁵

Az ösztön a felnőtt korban is megmarad, de módosul. A legtöbb kultúrában a voajörséget nemi eltévelyedésként tartják számon. A felnőtt gyakran meglesi a szeretkezőket és inkább az irigység, vagy a hiányérzet tölti be az egykori félelmét. Az elszakadás traumája viszont épp oly mély sebet hagyhat, hiszen beleképzei magát a szeretkezők helyébe, és fáj neki, hogy ő ebből kimaradt, ettől elszakadt. Más kérdés, hogy voajörök esetében a kilesett szexuális cselekedet nemi gerjedelmet, ill. kielégülést okoz és később ezért végzi. Így vált át az elszakadás traumája élvezetet kereső genitalitásba. Nem véletlen, hogy megannyi roszindulatú tanú akad, akik leskelődésük

⁹⁰⁴ B. Malinowski. 1972. 128.

⁹⁰⁵ M. Mead. 1970. 198.

miatt pontosan el tudják mondani a tapasztalataikat. A pöreinkben sok ilyen eset szerepelt. Ezek közül példaként néhányat említünk:

A 76/1748. pörben „[...]Soós Istvány nevű Nötelen Legény Leugorván a Kortsmárosné mellül az ágyrúl[...] mondá[...] megh attam ă bornak az árát[...]”, vagyis közösült vele, beszélte el az egyik tanú. A 77/1748. pörben „Láttam hogy borosnét meg megcsókolta, és hogy a' padon meg is paráznította.” A 89/1761. pörben a tanú leselkedett: „[...]a nád falon által látta testi szemeivel, hogy minekutánna dolgokat végezték, szinte ă férfi le szállott az Asszonyrúl[...]”

A 92/1764. pörben a „Fejes Hadnagy és Somogyi Tizedes referálják: Szemeikkel látták midőn a' Qvartéllyos Németh meg dolgozta a' kocsi alatt[...]” a leányt. A 103/1780. pörben „Horváth Mihály[...] tulajdon Szemeivel látta, a midőn Lörincz Molnár dolgozta Csutora Ilonát, az hasán fekvén[...]” A 105/1735. pörben a fatens „[...]látta eőket egy más hasán az ágyon[...]”

A 198/1752. pörben a paráználkodók kifigyelésére „[...]harmon egy akarattal lest allottak[...]” A 202/1755. pörben a tanú „[...]közöttők lévő nádfalhoz álván látta testi szemeivel[...]” a közösülést.

A 225/1763. pörben az egyik tanú a helyiségben belülről, a másik pedig kívülről, az ablakon keresztül leselkedett: „[...]a tanú az ablakra menvén, mivel a Szep hold világ be süttött az ablakon, szemeivel látta a Tanú, a midőn az Hasán fekutt Czirok Katának az eő ágyán Pója Márton, Csáki Ferencz pedig belől a' küszöb mellett álván, nézte eőket, hogy paráználkodtak[...]” A 273/1811. pörben írták, hogy „[...]midőn Kotymán Panni azt észre vette volna, hogy a Csész Őket lesné[...]” Végül hasonló volt a helyzet a 257/1784. pörben, amelyben a vádlott ezt vallotta: „[...]el végezvén az dolgomat, láttam hogy ezen cselekedetünket vidács Panna, Szabó István, Kiss János Kata az ablakon [át] látták[...]”

26. EGYÉB PERVERZIÓK

A genitalitáshoz tartozik mindaz a kielégülési mód is, amelyet a különböző civilizációk természetellenesnek, perverznek ítélték meg. Ez korok, népek, vallások, kultúrák és társadalmi rétegek szerint változik. Egyetlen példát említünk. A mi kultúránkban az orális fajtalankodás tilos és bűnös cselekedetnek számított, egészen az utóbbi évtizedekig, amikor is a szerelmi együttlét, elsősorban az előjáték természetes, szinte ajánlott módjává vált.

Az orvostudomány (szexológia) szerint semmi sem lehet elítélendő, amely a partnereknek megfelelő szeretkezési módot nyújt, és nem társadalom-, ill. önveszélyes. Ennek megfelelően, ma sok itt tárgyalt esetet, főleg az anális közösülést nem lehet perverciónak ítélni. Azért szerepelnek mégis itt, mert a feudalizmusban egyértelműen elítélendő, perverz bűnnek számítottak. A genitalitás szempontjából, a perverciónak, mint társadalmi ítéletnek, természetesen nincs jelentősége, csak a kielégülést célozza, és nem a hozzá vezető utat elemzi valamilyen, ember által kitalált szempont szerint.

A vizsgált pörkben, az eddig tárgyaltakon kívül — nem számítva a maszturbációt, szájból evést, ivást, a női mellek erotikus ingert keltő szopását, a fölajánlkozást és egyéb önmutogatást — négy további perverziótípust találtunk. A valóságban ennél jóval több lehetett és azok végrehajtása valószínűleg igen sokféle. Ezek viszont nem kerültek a kor bűntüldözési szűrőjébe és feledésbe mentek.

Leggyakoribb perverciónak a „sodomia” bizonyult. Megítélése egyébként nem egységes sem a történelemben, sem az orvostudományban. A legújabb orvosi szótár szerint is „szodómia (sodomia) 1. bestialitás; 2. anális v[agy] orális nemi

közösülés.”⁹⁰⁶ (Az állatokkal való fajtalankodásra megfelelő szavunk a bestialitás.) A genitalitást tárgyaló alfejezetünkben említett sodomián az anális közösülést értjük.

A 26/1750. pörben Kanász Pál a „[...]maga Feleségét rendkívül, és nem Törvény Szerint Keresztények mogyára Sodomaiul élt légyen[...] hátul dolgozta légyen[...]” Ebben a pörben szerepel még a „[...]nem keresztény modgyára hanem Pogány modon cselekedet”, és a „[...]hol élt véle Törököt” kifejezés is a sodomiára. Ezekből úgy tűnik, mintha a keresztény magyarok ezt a közösülési módot a törököktől tanulták volna. A 334/1780. pörben arra a kérdésre, hogy „[...]a’ Seggit meg rontottad?”, a kislány így válaszolt: „[...]meg fordított, és az alfelemmelis azt cselekedte eroszakosan abbais belé nyomta, fájt nagyon, véres voltam, mostis Sebes vagyok belé[...]”

A 404/1756. pörben Barta István így vallott: „Sodomim vétkem vólt az Feleségemmelis akkor tájba a mikor Pap Mihályal volt[...]” homoszexuális viszonya. Egyébként ezt a vétket a felesége önként cselekedte vele.

A másik típusú perverziót a 405/1819. pörben találtuk. Erről a sértett asszony így beszélt: „[...]a’ leg nagyobb dühösséggel nekem esvén, egy balta nyélel szemérmes Testemet annyira feszegette ‘s kinzotta; hogy utánna nagy ideig, és több hetekig járnivaló tehetségem sem vala.” A 30/1772. pörben a vádlottat így kérdezték: „Miért égetted őszve a’ tüzes pizsakafával a’ testét, úgy hogy mindenütt fel hojagzott a’ teste? — Én azt csak játékból cselekedtem — Micsoda tagját égetted[...] — A’ Szemérem testét[...]” Itt a kasztrálási motívum került elő, amely mögött a majdani vetélytárs megsemmisítése dominált.

A 335/1780. pörből megtudjuk, hogy egy út során az özvegyasszonyt a kocsihajtó 4-5 alkalommal megerőszakolta. Kérdezik tőle: „Miképpen jót világosságra a ti dolgotok? — Mert meg Kinzot a farkával, azért én adtam fel” — válaszolta a sértett. Ezek a cselekmények jelzik, hogy vannak olyanok, akik abban találnak örömet, ha a másik ember nemi szervét gyötrik, ezzel fizikai sérelmet és lelki bántalmat okozva neki. Ettől elégülnek ki.

Gyakori az éretlen gyermekkel elkövetett fajtalankodás, a *pedofília* is. A 333/1778. pörben egy 55 éves férfit az anya az 5 éves lányával a disznóólban kapott „[...]leeresztett gatyával terdenn állva[...], midőn[...] Leanykáját vévén, a két kezét maga vallára tette, és úgy az kívánságát akarta volna a’ fertelmes tölteni[...]”

A 351/1824. pörben a vérfertőző apa tette kapcsán más szexuális vétkeket is sorol a védő: „[...]orvósoknál leg inkább ösmert Satyriasisbol, az az : szerelmi nyavalyából származó Meredés, Csuszás, ‘s mászásban szenvedésből tiltott grádusbeli erőszakot tenne[...]” Ez a perverziótípus is erőszakos „közösülés”, amikor a merev péniszt a két comb között, vagy a fanszőrön, pubendán, szeméremajkakon (más változatokban a két mell között, a hónalj alatt) dörzsöli, tehát a hüvelybe nem történik behatolás.

A genitalitásról eddig elmondottak is világosan tükrözik, hogy ha az ösztön tör a felszínre, minden más közömbössé válik: személy, hely, időpont stb. (Nem véletlen, hogy külön fejezetben foglalkozunk majd a közösülések helyével.) A legdúsabb fantáziát is túlszármaló körülmények között: hordók, padok tetején, istállóban, ólban, kádhoz szorítva, egyszóval, ahol a nemi gerjedelem rájuk ért, közösültek. A 403/1842. pörből az derült ki, hogy egy újszülött-gyilkosság során a Csongrád megyei Szegváron, ebben a kis lélekszámú községben is egy időben annyi terhes lányanya volt, hogy beszélni kellett velük leendő gyermekük iránti felelősségükről, hiszen már a teherbe esésükkor is a józan ész és az egyházi, társadalmi tilalmak ellenére az ösztönük kerekedett fölül.

⁹⁰⁶ Brencsán J. 1983. 475.

Erről az erős genitalitásról, urolkodó ösztönről irodalmi példának „A teremtés himnuszából” Szabó Lőrinc fordításában egy szép versszakot idézünk:

„Meggzűletett a Szerelem, a lélek
magva és ura minden ösztönöknek;
nemlétig erő gyökerét a létnek
ma is a vágyban keresik a bölcsek.”⁹⁰⁷

Ugyanakkor sokféle indiai vágyat fogalmazott meg Kaljánamalla: „A[...] férfi bőségesen élvezze a gyönyört az őzek, szamarak, kutyák és a bivalyok módján.”⁹⁰⁸ Végül a Koránt idézzük, amely a hálószobán belüli perverziót oldotta föl a genitalitásnak engedve:

„Asszonyaitok a ti szántföldetek,
Műveljétek meg kedvetek szerint.”⁹⁰⁹

27. AGRESSZIÓ

Bevezető

Mindaddig, amíg a lét- és fajfenntartás a kizárólagos „parancs”, csupán az adott kis embercsoporton belül, „kötelező” az összetartozás. Ugyanakkor a nagyon eltérő szinteken már sokkal pusztítóbbak az ellentétek, pl. a törzsi és osztálytársadalmak (gyarmatosítók) között, de belejátszhat ebbe az ideológia (politika, világnézet, vallás) és sok más is. Ellentét esetén, a mindenkori csoporton kívül, nem tartják meg az emberi együttélés legelemibb szabályait sem, és ez sajnos mindmáig jellemző jelenség.

Az európai kultúrákban korábban keményebb volt az élet. A küzdelem elsősorban a megmaradásért folyt. Több volt a büntetés és a megaláztatás is. Ezek a maradványok, „hagyományok” maffiakon, diktatúrákon belül tömegesen máig föl-fölbukkannak. Széles földrajzi területeken olyan elképesztő agresszióban nyilvánulnak meg mint a törzsi társadalmak, kultúrák lefejezése, a hitleri és sztálini népirtások, a faji és osztálygyűlölet, a rendre kitörő háborúk és testvérirtások. Utóbbinak tipikus példája volt a vörös kmerek kambodzsai, vagy az Afrikában most zajló hutuk és tucik közötti vérengzés.

Már a korábbi nem-kor-vagyon-rang szerinti hierarchizált társadalom lehetővé tette a kisebb-nagyobb hatalommal való visszaélést, sőt ehhez még eszmei háttérrel is szolgált. Például a társadalmi fölépítmény alján a férfi uralma a nő fölött vagy a fölnőtt a gyermek felett; a csúcson pedig a torz küldetéstudat: Attila, mint „Isten ostora”, az iszlám „szent háborúja”, Mao mint, az „emberiség megváltója” stb.

Az etológusok rendre fölteszik a kérdést, hogy valójában milyen az ember: agresszív vagy toleráns? Hajlamosak vagyunk humánus szempontból úgy felelni rá, hogy bár valószínűleg öröklött tulajdonságunk az agresszivitásra való *hajlam* (és nem ösztön!), mégsem ez jellemző ránk, hanem az *együtműködés*. Az R. E. Leakey és R. Lewin szerzőpáros könyvében olvasható a definíció: ha fölteszük a kérdést. „[...]»az emberek bizonyosan hajlamosak az egymás iránti agresszivitásra«, csak azt állítjuk szembe, hogy »nem, valószínűleg inkább együtműködésre hajló állatok vagyunk«[...]»⁹¹⁰ Bizonygatják, hogy szám szerint jóval több a segítőkész, mint a romboló ember. Ez igaznak tűnhet békés és konszolidált körülmények között, de ahogy a megmaradásunk vagy valamilyen fő célunk elérése veszélybe forog, a kultúrmáz lepattan rólunk és, azonnal fölülkerekedik az agresszív késztetés.

⁹⁰⁷ Puskás I. 1986. 15.

⁹⁰⁸ Kaljánamalla. 1986. 150.

⁹⁰⁹ Kiss I. 1986. 86.

⁹¹⁰ R. E. Leakey–R. Lewin. 1986. 244.

Más kérdés, hogy a velünk született agresszivitás hajlamát tanulni kell, a csoporton belül elsajátítani. Tehát az agresszivitásunkhoz nagyban hozzájárul az imprinting; az, hogy mit láttunk és tanultunk meg a közvetlen és távolabbi csoporttársaktól: a szülőktől, rokonoktól, barátoktól, iskolatársaktól, falu- vagy országközösségtől stb. Mi vált követendő *példává*, esetleg *eszménnyé*. Ezek ellenkezője is igaz, ha a hajlamot a neveléssel kiépített társadalmi gátásokkal igyekszünk egyensúlyban tartani vagy elnyomni. Ugyancsak elgondolkodtató az a magatartás, amely minden agresszivitást igyekszik elfojtani. Az ilyen ember nem boldogul, a csoport szélére sodródik, elnyomják. A megfelelő arány elérése, hogy ember maradhassunk, az egyik legnehezebb feladat.

Jean Goodall a természetben élő csimpánzok: biológiaiailag „unokatestéreink” megfigyelése során tapasztalta, hogy az azonos területen élő egyik horda néhány hónap alatt teljesen kiirtotta a másik fajtárs-hordáját, és az adott élőhelyen ők váltak uralkodóvá.

Az egész élővilágban óriási a *protein éhség*, ahogy ezt a természettudósok meghatározták. Bár a legtöbb állat a másikat eszi, hogy megfelelő fehérjéhez jusson, de növényi fehérje nélkül sem lehet meglenni. Ugyanakkor egyes növények, így a *rovarevők* nemcsak gyökérzetükön keresztül táplálkoznak és leveleikkel asszimilálnak, de az állati fehérjét is fölhasználják. A fejlett emlősök, így az ember esetében is — bár mindenevők vagyunk — állati fehérje nélkül nem tudunk egészségesek maradni. Az addig gyümölcs- és növényevőként ismert majmoknál, így a csimpánzoknál megfigyelték a rendszeres vadászatot, zsákmányolást és állati fehérje fogyasztást. Kiderült, hogy a szervezetünkben termelődő ellenanyagok csak állati fehérje bevitellel fejtik ki teljes hatásukat, ezek vérben oldott molekuláihoz tudnak kötődni. Nem véletlen, hogy a vegetáriánusok szervezete előbb-utóbb legyöngül, fogy a terhelés- és munkabírásuk, ill. — különösen a fertőző betegségekkel szemben — csökken az ellenállóképességük. A proteinszerzés viszont harccal, agresszióval, a másik élőlény elpusztításával és bekebelezésével jár. (Így érvényesül a fajunkra is kötelezően érvényes darwini kiválogatódás elve.) Aki ebből humánus vagy valamilyen elvi okból kimarad, szervezete megsínyli és megáll a fejlődése. Korábban úgy gondolták, hogy a húsevés az agressziót fokozza. Mára egyértelművé vált, hogy a proteinhiány az, amely az érte való küzdelemben a harci szellemet erősíti.

Fejtegetéseinket a továbbiakban a tudomány pontos meghatározásaival támasztjuk alá.

Az agresszióról

Darwin óta tudjuk, hogy minden ösztön mélyén „*[...]ott él a törekvés egy régebbi állapot helyreállítására. Az a korábbi állapot pedig, amelynek a visszaállítására a halálösztön törekszik, az élettelen, szervetlen anyagnak az állapota, amelyből az élet valaha kisarjadt. A halálösztön kifelé irányulva mint romboló vagy agresszióösztön jelenne meg*” — fogalmazta Hermann Imre.⁹¹¹ A halálösztön a libidós nemi- vagy életösztönök ellen törekszik. Az élőlényekben mind a szaporodás és túlélés, mind a pusztulás ösztöne egymásba oltva létezik.

Fölmerül a kérdés, hogy az agresszió egyáltalán az ember ősi ösztöne-e, sőt ösztön-e egyáltalán? Az agresszivitásunkkal kapcsolatban keletkező kérdésekre a válaszok gyakran szélsőségesen megoszlanak. Érvek és ellenérvek egyaránt felsorakoznak. Néhány fontosabb megállapítást idézünk:

⁹¹¹ Hermann I. 1984. 336-337.

Hermann Imre a szubhumán főemlősökkel kapcsolatban megállapította, hogy „Az agresszió sajátos cselekedeteiként a harapást, ökölcsapást és rúgást kell tekintenünk.” A tárgyakkal való fenyegető hajigálást, a majmokra oly jellemző tevékenységet is itt említette.⁹¹² Figyeljük meg, manapság a legtöbb társadalmi tüntetés, sportszurkolók összeverekedése azzal végződik, hogy autókat borítgatnak, kirakatokat betörnek, rendfőntartókat megdobálnak. Az emberekkel kapcsolatban ezt írta: „[...]bár nincsen agresszióösztön, mely a halálösztön vagy halálindíték működési módja lenne, és nincs is agresszióösztön általában, de van agresszióösztön a vetélytárs ellen.”⁹¹³ Hermann naivan humanizáló törekvése megnyerő, ám de túlhaladott. Mert ki is az én vetélytársam? Mindenki aki rajtam kívül él és mozog. Döbbenetes, de pontosan ideillik a fehér ember primitív szlogenként emlegetett ideálja: „Ki a jó indián vagy néger? A halott.”

Csányi Vilmos szerint: „Ahogyan az állatvilágban, úgy az embernél is kifejlődtek az agresszív viselkedés ritualizált formái, és voltaképpen ezek a leggyakoribbak. A nyelvöltés, a köpés, a pucér fenék vagy a nemi szervek mutogatása, mind agresszív fenyegetés, és nemcsak a primitív társadalmakban, hanem még a fejlettebbekben is gyakori.”⁹¹⁴ A verbális agresszió: a káromkodás, átkozódás, szitkozódás, ócsárolás, csúfolódás, megszégyenítés viszont egyedül csak az emberre jellemző. Buda Béla az emberről megállapította, hogy ha már nem képes az indulatain uralkodni, vagy kitör belőle a támadás, vagy „[...]pótcselekvések jelentkeznek, pl. káromkodás és a verbális indulat-levezetés más módjai[...]”⁹¹⁵ Vagyis, fajunk lehetőségeit kihasználva, az agressziókésztetésünket továbbfejlesztettük.

Ranschburg Jenő meghatározása szerint: „Agressziónak nevezünk minden olyan szándékos cselekvést, amelynek indítéka, hogy — nyílt vagy szimbolikus formában — valakinek vagy valaminek kárt, sérelmet vagy fájdalmat okozzon.”⁹¹⁶ Itt az agresszió ösztönjellegéről már szó sem esik. „[...]beszélhetünk romboló, közösségellenes, ún. antiszociális vagy a közösség és az egyén érdekeit szolgáló proszociális agresszióról” — írta.⁹¹⁷ (Ezeket kívül megkülönböztetünk még „zsákmányoló, instrumentális, indulati, támadó, védekező” stb. agressziót is.)

A kérdés ellentmondásosságára, hogy ti. van-e ösztönös emberi agresszió, a kannibalizmus is egyfajta példának szolgál. Vajon az emberevés agresszivitás-e, vagy rituális cselekedet? A kérdésfeltevés már ott gondot okoz, hogy a rituális művelet az ösztönös cselekedetből válik értelmessé. A kannibalizmust a társadalom és természettudományok mégis a misztikum felől kezdték értelmezni, holott, ellentmondásosan, a misztikumot épp a tudományok vetették el.

A kannibalizmus indítéka sokféle. Az avatáshoz „szükséges” trófea vagy az utána következő lakoma alapanyagának megszerzése; emberáldozat, bosszú, halott-tisztelet, az ellenség erejének megszerzése, félelem a bosszútól. Korábban úgy gondolták, hogy a kannibalizmus nem függ össze a táplálkozással. Kiderült, hogy ez így megint nem igaz, csak nagy általánosságban. Elszigetelt közösségekben, pl. a Húsvét-szigeteken, ahol — valószínűleg a kevés művelhető földterület, az eltartóképeség hiánya miatt — nem tartottak házasított állatokat, a *madáremberek* rituális célzattal fészket raboltak,

⁹¹² Hermann I. 1984. 348.

⁹¹³ Hermann I. 1984. 354.

⁹¹⁴ Csányi V. 1986. 174.

⁹¹⁵ Buda B. 1986/a. 189.

⁹¹⁶ Ranschburg J. 1983. 90.

⁹¹⁷ Ranschburg J. 1983. 92.

tojásokat fogyasztottak, és ezzel kiirtották az ott fészkelő fajokat, ezt követően már a patkányokat is elfogyasztották, végül egymást falták föl. Több új-guineai bennszülött törzsnél megfigyelték, hogy a ritualizált kannibalizmusuk a proteinéhségre vezethető vissza. A 18. században Cook kapitány és hajólegénysége is ennek esett áldozatul a csendes-óceáni szigetvilágban. Ha nincs vadászható, vagy háziasított állat, a fehérjét mindenáron meg kell szerezni, akár emberevással is. Ahhoz, hogy az embert zsákmányként tekintsük, tehát elejtsük, megöljük és elfogyasszuk, nem kevés agresszivitásra van szükség.

Nézzünk néhány életmódbeli példát az agresszióra. J. Bjerre az új-guineai Mizio-völgyben, az ibanok és ejákok között zajló törzsi háborút így jellemezte: „*A pajzzsal, dárdával, buzogánnyal felfegyverzett csoportok egyenesen egymásnak rontottak. Nem hajították a dárdát, hanem ellenfelükbe dőfték, miközben a másikat körültáncolták, és igyekeztek nagy pajzsukkal elhárítani az ellencsapásokat.*”⁹¹⁸

Az sem elhanyagolható, hogy mint írta: „*Az utóbbi években a felföldi kerületekben több mint hetven, vérbosszúból eredő gyilkosságra derült fény.*”⁹¹⁹ J. Bjerre ugyanebben a könyvében az emberevő boszavik törzsről írta, hogy megrontást föltételezve, a rontókon a következőképpen álltak bosszút: „*[...]a törzs férfiai elhatározták, hogy a négy [rontó] embert megölik. Dorongokkal és kövekkel ütötték agyon őket. A gyilkosságban a törzs valamennyi férfitagja részt vett, még kilencéves kislány is.*”⁹²⁰

L. Clark a dél-amerikai kannibál kampákról még egyértelműbb, bosszútól nem motivált agressziót beszélt el: „*Portyázások alkalmával a kampák kifürkésznek egy falut, vadásztábor vagy közösségi házat, s az így kiszemelt célpontot közvetlenül pirkadat előtt rohanják meg [...] az összes férfit lemészárolják, a sebesültek koponyáját pedig bezúzzák. Az asszonyokat, gyermekeket és csecsemőket foglyul ejtik, majd rabszolgának adják el a telepeseeknek. Kevés olyan felnőtt kampa férfi akad, aki legalább egy embert meg ne ölt volna.*”⁹²¹ Mindez 1946-ban történt! A cselekvést itt új jelenség: a nyereségvágy is motiválta.

A fől sorolt esetek egyike sem kimondottan kannibalisztikus, még ha emberevők hajtották is végre, de a telepek kíméletlen lerohanása sokban hasonlít az elmúlt századok tömeges, agresszív rabszolgaszervezési módjaihoz.

Az emberi agresszió „ősi ösztönének” igazolása tehát a tudományok mai álláspontja szerint, egyértelműen el nem dönthető, ahogy a „hajlam” sem kizárólagos indíték. Egyáltalán mi a hajlam, és miért születik velünk, ha nem ösztönös? Az öntudatlan, vagy még nem szocializált kisded miért durva és agresszív a másik hasonló korú gyermekkel szemben? A kérdés megoldását nehezítik ideológiai és (ál)humánus elvek is, amelyek az emberi agresszió eredetét javunkra igyekeznek megszépíteni. Magunk részéről ebben a kérdésben leginkább a R. E. Leakey–R. Lewin szerzőpáros alábbi megállapításával rokonszenvezünk:

„*Az emberek öröklött módon nem hajlamosak különösebb mértékben sem az agresszivitásra, sem a békességre. Az emberi társadalmakban fellelhető magatartásmintákat túlnyomó részben a kultúra hozza létre.*”⁹²²

Ennek a megállapításnak az igazságát M. Mead nagyszerűen igazolta az új-guineai kannibál mundugumorok életmód-vizsgálatakor. Kimutatta, hogy gyermekeiket

⁹¹⁸ J. Bjerre. 1973. 41.

⁹¹⁹ J. Bjerre. 1973. 42-43.

⁹²⁰ J. Bjerre. 1973. 107.

⁹²¹ L. Clark. 1969. 172-173.

⁹²² R. E. Leakey–R. Lewin. 1986. 252.

tudatosan nevelik agresszivitásra és kegyetlenkedésre. „*A mundugumor fűgyermek ellenséges világba születik bele[...]*” — írta; tehát maga is ellenségesen fog e világgal szemben viselkedni.⁹²³ Csányi Vilmos megállapítja, hogy az etnográfusok szerint a dél-amerikai janomamo vadász-társadalom az ismert legagresszívabb embercsoport.⁹²⁴

A 13. századi tatárok hadjárataikra magukkal vitték a gyermekeiket, akik az ellenséges gyermekek legyilkolásában gyakorolták a kegyetlenkedést, tanulták az agressziót.

Az agresszió nemcsak a társadalomban eltanult viselkedés. Erre vonatkozóan egy másik törzsi társadalom, az arapések agresszió-ellenes magatartása is jellemző, amelyet szintén M. Mead írt le: „*A gyermekeknek a verekedést megtiltják. A civakodókat a felnőttek szétválasztják, két különböző irányba elvezetik, és azután megengedik neki, hogy a sárban hemperegjenek, marják, harapják magukat, és ezzel adják ki mérgüket.*”⁹²⁵ Az agresszivitáshoz tehát a méreg, düh, indulatkitörés mint kísérő magatartásjelenség gyakran társul.

B. Malinowski a melanéziaiaknál figyelte meg, hogy „*A vágy megfélékezésére való képtelenség, amely követelő és agresszív nemiséghez vezet, megvetéssel találkozik mind a férfinál, mind a nőnél, de igazán visszataszítónak csak a nőnél érzik.*”⁹²⁶

M. Mead ugyanakkor a mundugumoroknak még a szeretkezését is agresszív cselekedetként írta le. A házások bekísérik egymást a bozótba, ahol lopva és gyorsan szeretkeznek, „*[...]mikor is megengedett dolog a hempergőző dulakodás. Az ilyen erdei találkozások gyönyörét fokozza, ha a szeretkezést mások kertjében bonyolítják le, miközben tönkreteszik a yampalántákat.*”⁹²⁷

A mundugumor társadalom viselkedése a biblikus Kain–Ábel testvérháborúhoz hasonlatos, és Hermann megállapítását igazolja a vetélytárs-agresszióról. M. Mead azt írta róluk, hogy nem szerveződnek nemzetiségi csoportokba, hanem „*[...]a mundugumor társadalom szervezete az azonos nemhez tartozó természetes ellenségességének elméletén alapszik[...]*”⁹²⁸

Az agresszió az örömszerzésre is esélyt ad, élvezetet nyújt, jó agressziót végrehajtani. Egyik tipikus esete a gyengébben elkövetett bármilyen jellegű erőszak, sérelem, amely ellen a legyőzött tiltakozik. Ezek közül a leggyakoribb genitalitás a nemi erőszak. Sárkány Mihály az afrikai nandik és ilatongák viselkedéséről többek között azt írta, hogy ha a fölserdült fiúk a „fiútáborba” vonulnak, a korcsoportuk ünnepet tart. Ilyenkor „*[...]végigrohannak a falun és környékén, s az útjukba eső leányokkal, asszonyokkal szerelmeskednek; ha azok ellenállnak, megerőszakolják őket.*”⁹²⁹ Ez a viselkedés az avatási szertartás részeként értelmezhető. Itt az agressziót a felnőtté érés tudatosulása váltja ki.

Klaniczay Gábor a középkori Európa nemi erkölceit vizsgálva, megemlíti az 5-10 fős, általában 16-26 éves férfiak „legényavatási” szokásainak egyikét, amikor elsősorban rossz hírben álló nőkön csoportos erőszakot követtek el: „*A forrásokban leírt megerőszakolások 80 százaléka társas, nyilvános, a beavatkozni nem merő szomszédok*

⁹²³ M. Mead. 1970. 175.

⁹²⁴ Csányi V. 1986. 176.

⁹²⁵ M. Mead. 1970. 150.

⁹²⁶ B. Malinowski. 1972. 222.

⁹²⁷ M. Mead. 1970. 198.

⁹²⁸ M. Mead. 1970. 165.

⁹²⁹ Sárkány M. 1986. 38.

és rokonok szeme láttára lezajló esemény volt.”⁹³⁰ A történetben elgondolkodtató, hogy bár rituális vagy szokásjogot képviselő eseményből indul ki, de az erőszakvégeztéskor az emberből kibúvik az állat, vagyis viselkedése visszavezet az ösztönhöz.

Nemcsak a középkori köznép erkölcsi voltak ilyen agresszívok. J. Huizinga így fogalmazott az arisztokráciáról: „[...]legalább kifelé meg tudták teremteni az udvari szerelem tisztaságának látszatát. A valóságban ugyanis megdöbbenően durva maradt a magasabb osztályok nemi élete.”⁹³¹

Pelle János szerint, a 17-18. századi Franciaországban „A libertinusok számára a hódítás legfontosabb eszköze a színlelés.”⁹³² A libertinusok szívtipró, lélekölő emberek voltak. Agresszív, tudatos magatartásukra az volt a jellemző, hogy a kiszemelt áldozataikat „leszakították, majd eldobták”. Nem véletlen, hogy ez a korszak termelte ki De Sade márkát, akiről a *szadizmust* nevezték el.

A szadizmus eljutottunk az agresszió egyik újabb megjelenési formájához, amely semmivel sem különb, mint az előzőleg tárgyalt erőszak-féleségek. E. Fuchs az angolokról állította, de a középkortól kezdve a feudalizmus végéig az egész Európára jellemző volt az agresszív szadista-kéjes tömegelvezete: „[...]a legborzalmasabb ilyenfajta színjátékok, melyeknél előbb megkínózták s azután részletekben ölték meg az áldozatot, a nézők nagy tömege számára s megint első sorban a nők számára csupán az érzéki gyönyör borzalmas ingerlői voltak.”⁹³³ E szokás gyökerei az ókori római cirkuszok véres látványosságán keresztül visszavezetnek bennünket a keleti háborúkban ejtett hadifoglyok tömeges, szadista lemészárlásáig, vagy a hordatársadalom hadjárataiig.

Kultúrtörténetünkben a sok borzalmat megunva, az agresszió ellen ható társadalmi erők is jelentkeztek. Péter Katalin a 17. századi Magyarország szexuális erkölcsi magatartását a fennmaradt bűnpörökben vizsgálva, a tanúk szavaiból megállapította, „[...]hogy a perekben tárgyalt sok borzasztó ügy korántsem elfogadott, megszokott, a közfelfogás által szentesített cselekedet, hanem éppen ellenkezőleg, helytelenített, kirívó dolog.”⁹³⁴ Sajnálatos viszont, hogy ezek a „borzasztó, egyedi dolgok” igen nagy számban fordultak elő. Alább hozzáteszi, hogy „A XVII. században nem a kapcsolatok emberi méltóságát sértő magatartás vált gyakoribbá, ahogyan sokan állították, hanem az új magatartási norma megjelenésével a viszonyok megítélése lett szigorúbb és egyben érzékenyebb.”⁹³⁵

Péter Katalin megállapításához hozzá kell tennünk, hogy ez nem általánosítható az egész Kárpát-medence magyar népességére. Jellemző volt Erdélyben és a Habsburg császári fennhatóság alá került országrészben. A Dél-Alföldön a 18. század elején kezdődik meg az elnéptelenedett területre a visszaköltözés, de ez a korszak sem zavartalan. A század első felében a táj népe fölgyorsulva mintegy „átéli”, „megismétli” a történelem előző, viharos évszázadaiban végbement erkölcsi szokásokat. A durva erőszakok, látványos kínzások, boszorkányégetések még rendületlenül tartottak. Gondoljunk csak az 1728-as szegedi borzalomra, ahol a Rózsa Dániel-pőr 21 áldozatot követelt és Európa is fölfigyelt rá.⁹³⁶ Bár ez tipikus magyar (értelmiségi) magatartás

⁹³⁰ Klaniczay G. 1986. 161-162.

⁹³¹ J. Huizinga. 1979. 108.

⁹³² Pelle J. 1986. 204.

⁹³³ E. Fuchs. 1926. 150.

⁹³⁴ Péter K. 1986. 200.

⁹³⁵ Péter K. 1986. 200.

⁹³⁶ Vass E. 1985. 557-560.

volt, azért gondoljunk arra, hogy a szegedi boszorkánypörnél későbbi és tömegesebb, sokszor kegyetlenebb üldözések voltak a „művelt” Nyugaton vagy akár Amerikában is.

A hivatalos tortúrák, a sanyargatások, hóhérolások, ütlegelések, kegyetlenkedések durvítják az embereket, akik ezt a környezetüknek, családjuknak adják tovább. Ezekhez az agresszív cselekedetekhez a történelem is hozzájárult, hiszen a harci cselekmények nem szűntek meg a területen. Az 1740-es évekig több hullámban tatárok, kurucok, labancok, császári várórség; ill. a természet részéről fekete himlő és pestis pusztított. Például Hódmezővásárhely lakossága megtizedelődött, többször a városból is újra elkényszerült. Ilyen körülmények közt a hadak és a visszaköltözők nyomában ott járt az agresszió. Az ellene ható társadalmi erők csak a 18. század utolsó harmadában erősödtek meg, bár nehéz a jószándékú erkölcsi visszavezetést az olyan cselekedet mögött érezni, amelyet pl. a katolikus és protestáns papok követek el a parázna nőkkel, nyilvánosan megszégyenítve, megveretve őket a templomban és az előtte lévő tereken, a tömeg szadista hajlandóságát, agresszióját fenntartva és élesztve. Ugyanakkor a bűnösnek ítéltnek a csoporton belüli dominanciáját a legalsóbb fokra szorítva, ezzel rajtuk uralkodva és őket kiközösítve. Ezekben az évtizedekben szélesedik ki a *betyárkodás*, amely az agresszióra adott válaszként az agresszió újabb, kegyetlen hullámát indította el a vizsgált területen.

Az általunk földolgozott feudalizmus kori, dél-alföldi bűnpörök az agresszió különböző változatairól, mint akkor élő általános jelenségekről tanúskodnak. Az átvizsgált iratfondok itt nem tárgyalt egyéb bűnesetei között igen sok az agresszió és a kegyetlenkedés. Mindennapos, hogy kisgyerekeket kocsival elgázolnak, félholtra vernek. Állatokat indokolatlanul kínoznak. A gyerek is, ha teheti, megveri, olykor megöli a szüleit. A nők sem kivételek. Közülük igen sok verekedik. A fegyver hamar eldördül, és gyakori pör a megsebesítés, agyonlövés tárgyalása. A legtöbb gyilkosságot nem a hirtelen harag váltja ki. Végrehajtásuk nem azonnal történik. Föl kellett figyelniük a megkínzásra, a brutális, lassú halállal történő megölésre is.

Bár a reformkor kétségtelen fölvilágosodást, szellemi fejlődést jelent, a lakosság körében — sajnos — a különböző agresszív bűncselekmények nem csökkentek. 1825 körül sok az ún. *vérengzés*. Testvérek is megvérzik, félholtra verik egymást. 1820 körül föltűnően sok a feleséggel folytatott kegyetlenkedés. Talán ennek is tulajdonítható, hogy szaporodik a válópörök száma. Az asszonyok egyre kevésbé tűrik a férj brutalitását. A durvaság ugyanis egyfajta megszokássá, esetleg kíváncsisággá válhat.⁹³⁷ Ha mind az elkövetőnek, mind az elszenvetőnek az „adok-kapok” bizonyos „élvezettel” jár, harmonikus és „törvényes” állapotá válik, vagyis ezen az agresszió még a szigorú keresztény–keresztyén egyházak sem háborodnak föl. Akkor válik a dolog bünténnyé, ha a szenvedő fél érzékeny és testi gyötrelme lelki válságot, elszakadást eredményez. A brutalitás ösztönösen szexuális vetületű.

Az ön maga ellen ható agresszióról, az öncsonkításról, a „meghívott halállal” járó öngyilkossági cselekményekről; az újszülött-gyilkosságokról, vagy a prezentálás, azaz a magamutogatás során megnyilatkozó agressziós cselekedetekről részben már tettünk említést, ill. a továbbiakban majd külön fejezetekben tárgyalni fogjuk. Itt az agresszió egyéb formáit tárgyaljuk részletesebben.

28. VERBÁLIS AGRESSZIÓ

⁹³⁷ Máig ismert mondás, amikor a férj hazaérkezik, a felesége megkérdezi: „Előbb eszik kend, vagy megver?”

Közismert, hogy az embernek gyakran jobban fáj, ha leszidják, szavakkal ostorozzák, mintha tetteleg bántalmazták. A testi sérelem olykor nem okoz olyan maradandó, mély nyomokat, mint a lelki megkínzás. Ezt eléggé jól ismerik az emberek, és különösen, mióta írott és elektronikus médiák állnak rendelkezésünkre, kíméletlen mocskolódás, üldözés, szóval verés, gyalázás folyik szinte a világon. Ez a rossz szokásunk a kultúra előrehaladtával (és nem fejlődésével!) sem csökken, sőt növekvő tendenciát mutat. Ha valakit nem lehet megbotozni, nyilvánosan a szavaimmal ütlegetem. A verbális agressziók között leggyakoribb az átkozódás, káromlás és káromkodás. Utóbbiban élen jártak a katonák és a cselédek.

B. Malinowski azt írta a melanéziai emberek verbális agressziójáról, hogy a durva nemi vonatkozású szavakat használják csúfolódás, sértegetés, gyalázás céljából, de káromkodásra, tehát az istenség(ek), a szellemek mocskolására nem.⁹³⁸

Az 5/1759. pörben a vádlott asszony így átkozódott: „[...]üssön meg a Menyki benneteket úgy Szájon reátok mint a Mák[...]” (A mák főzetét és füstjét bódításra — levét ma drogozásra — használják. Akit a mennykő, azaz a villám megüt, az is elveszti az eszméletét vagy az életét.) „[...]a’ Ferjének pedig úgy kiáltozott: *baszd meg az édes Anyádnak a’ véré.*” Csányi Vilmos állította, hogy „*Gyakori a szexuális töltésű, többnyire a vérfertőzési tabu megsértésére felhívó verbális utalás.*”⁹³⁹ (Az anyád vére kifejezés jelentése = az anyád szülötte, azaz gyermeke.)

A 6/1771. pörben a vádlott káromkodása így hangzott: „[...]baszom az Anyádat, miért mentél az Inspectorhoz panaszra[...]” A 11/1790. pörben a részeg kanász így káromkodott. „[...]Baszom atta, teremtette veres fattya, baszom Kriptádat, kőrőst fádat, Teremtődet, bezeg meg bastam a múlt éttzaka a nénédet[...]” A 13/1795. pörből szintén a vádlott káromkodását idézzük: „[...]baszom atta teremtette kurvája baszom a kurvák Teremtését[...]”

A 31/1775. pörben a vádlott így káromkodott: „[...]Baszom az Anyád vérit[...]” Az 54/1796. pörben egy megölt rossz asszonyt így jellemezték: „[...]a’ Káromkodásban már annyira mentt, hogy akármellyik Verbunkos Katona sem tett volna túl rajta.” A 64/1763. pörben Nagy Kata kurvát így jellemezték: „A Katonák sem káromkodnak jobban mint eő káromkodik[...]” Megjegyezzük, hogy a verbális agresszió nemtől független. A káromkodás „mértéke” pedig ebben a korban, mint láttuk, a katona volt.

29. AZ ERŐSZAK. A NEMI ERŐSZAK ÉS A SZADIZMUS ESETEI

Nem véletlen, hogy ez a harmadik fejezet, amelyben többek között a nemi erőszakról is írunk. Nem fölösleges ismétlésekről van szó! Az ösztönkésztetés végrehajtódása során a genitalitás és az agresszió valóban rokoníthatók, mégis különbséget kell tenni közöttük. Az ember belső késztetéséből származó cselekvéssor jóval árnyaltabb, mint a szubhumán főemlősök esetében. Nálunk társadalmi, eszmei és érzelmi hatások alakítják, ezért egyetlen cselekmény megítélése is több értelmezést, ill. színezetet kaphat. Ezek vázolásáról nem lehet lemondani, de egyben arra is figyelmeztet, hogy megítélésükben vigyázni kell a kategórikus kijelentésekre; a motivációk eldöntésében, mérlegelésében.

Tárkány Szücs Ernő írta: „*Erőszak jellemezte a legények már ismert kocsmái verekedéseit, amelyek sokszor életre-halálra folytak.*”⁹⁴⁰ Említi még, hogy a

⁹³⁸ B. Malinowski. 1972. 222.

⁹³⁹ Csányi V. 1986. 174.

⁹⁴⁰ Tárkány Sz. E. 1981. 749.

verekedéseknek két formája volt ismert: az erőszak és az istenítet. A nyers erőre vagy a sorsra bízta a kimenetelét.

A 11/1790. pörben olvashattuk: „[...]a gyermeket egy bunkós bottal kétzer úgy hátba ütötte, hogy el bukott a gyermek[...]” A vádlott ezen kívül még egy másik embert is megtámadott: „[...]nem megy el addig innen, még meg nem halsz[...]” — mondotta a sértett, majd hozzátette: — „[...]hozzám tsapdosott a bottyával[...]” A 13/1795. pörben az egyik tanú vallotta Csikós Mártonról: „[...]a Csanyi Kovátsné is oda érkezett, a kibén azonnal belé veszvén, oknélkül, s két izben aztat is nagyon meg verte[...]”

A 24/1732. pörben a férj a feleségének „[...]a fát elvetette mondotta légyen, vedd fel ilyen teremtet, és a szádba hozd elő, mind a pudli.” A bot kutya módjára történő vitetése kihallgatások, ill. kihallgatottak megalázásának máig gyakorolt egyik módja! Hermann Imrét idézzük: „A kutyaidomításra való reminiscencia megnyitja az azonosítás útját a kutyával. Ez az azonosítás pedig jól beillik a szégyenérzés légkörébe, ahol a magát alávetés követelése[...] rabszolgaszerű megadást parancsol.”⁹⁴¹ Kincses Miklós „[...]a Kancsótis hogy nem ivott, az aszszony hatáához hajította, és szidalmazta.”

A 25/1740. pörben két férfi a lakodalomban összeszólalkozott. Az egyik orron vágta a másikat, mire ez kulacsával bezúzta a vetélytárs koponyáját, aki belehalt sérülésébe. A 28/1761. pörben a nyomorék férfi így vallott egy kisgyermek kegyetlen megkínzásáról: „[...]Lábánál fogva fel akasztottam a Szálláson[...] és háromszor meg ütöttem.” Agressziós hajlamára jellemző volt, hogy egy évvel előtte veszekedésért katonának akarták állítani. A 30/1772. pörben így kérdezték a legényt szadista cselekedete felől: „Miért verted őszve a' kezét azon gyermeknek, úgy hogy ki sebesedett[...], és a' karjais meggörbült?” A 31/1775. pörben a részeges férjéről beszélt a felesége, hogy neki „[...]a' fejét két helyen be ütötte, és meg hasadott, a Csöcsit is úgy meg ütötte, hogy ki is fog fakadni[...] Ezelőtt is sokszor Kínzotta[...]”

A 39/1819. pörben az apa mostoha lányával közösült, majd egy nagy késsel az egész családot és magát is meg akarta ölni. A 42/1833. pörben a testileg gyöngye férfi egy 8 éves gyermeket megkötöztött, majd „[...]a' kínzást szenvedett Gyermeket ostorral meg verte[...]” A 43/1833. pörben a béres a rokonának terhes asszonyát „[...]meg gyomrozta, 's ki fárasztotta, erőszakos parázsnaságot követett el [rajta]; annakutánna pedig Baltával képét meg vagdálván, 's több Fogait ki ütvén, Kését három helyeken szúrta testébe[...] a' méhébe vólt, de meg rontsolt 8 hólnapos Terhe másnap halva született.” A 48/1756. pörben a kolkúsasszonyt halálra kínozták a suhancok. Az orvosi láttelep tanúsága szerint, „Az Húsa a köldökin alól mind jobb és bal felől ki vólt ligatva[...] A Szemérem teste és az allfele baltával bévólt vágva[...]” A legtöbb elvetemült gyilkosságnak nem volt megfelelő indítéka, csupán az agresszív, szadista, belső készletelés üzte az elkövetőket.

Az 53/1776. pörben a 22 éves nő béres azért kéredzkedett be a más asszonyához, mert közösülni kívánt vele. Az asszony pörölte, hogy kibeszéli a gonoszságát, mire a férfi fojtogatni kezdte, bottal agyonütötte és megerőszakolta. „[...]bennem levén az reá valo vágyodás gondoltam hogy erőszakot is teszek rajta[...]” — vallotta. Az egyik tanú látta az áldozatát és így beszélt róla. „[...]a földön kifeszítve, 's pendelyét szemére vevve, a két lábát is tsudálatossan két felé huzva, orrán száján folyni a vért[...]” tapasztalta.

A 133/1764. pörben a nő így beszélt a megerőszakolásáról: „En nem engedtem vólna, de csak hirtelen le nyomott akaratom ellen, és meg tette.” A szadizmus egyik

⁹⁴¹ Hermann I. 1984. 439.

agresszív cselekedetének számít az is, miként a 191/1744. pörben olvashattuk, hogy a csavargó lány hasán egy házasebért kaptak. A közösülést ilyenkor nem hagyták befejezni, hanem durván szétcibálták őket. A 157/1775. pörben is „[...]egy kanászt a' hasárúl huztak le azon rossz személynek.” A 323/1759. pörben a lány asszony-nénjéről beszélt, hogy „[...]a' midőn Kaszap Josef az hasamon feküdt, hajamnál fogva húzott ki alólla, s. megis vert[...]

A 327/1765. pörben a gazda fizikai küzdelmet folytatott a szolgálójával. „[...]a' sok küszködés után arra kérte, hogy már csak a' Szemérem testét hadgya nékie meg fogni, másképp mindjárt meg fog halni, úgy azután meg fogta[...]

” jellemző volt a küszködés fokára, és a férfi agressziójára, hogy az asszony „[...]megis mutatta két csombjait[...]

A 328/1765. pörben a lány panaszkolta, hogy a gazda „Derekon kapot, az agyra föll vetvén azonnal rajtam erő szakossan megh tette[...]

Megh tette biz az, mert kemény erős ember volt[...]

A 329/1773. pörben a 20 éves legény vallotta, hogy a lányt „[...]a földhez vágtam[...]

és már a Szerszámomat a Leánynak Szemérem testébe beléís tettem[...]

A 332/1777. pörben a lány kényszerhelyzetben engedett, mert „[...]féltem a mint fenyegetett, hogy ha nem tselekszem meg öl.”

A 334/1780. pörben a férfi a 11 éves kislányt erőszakolta meg kegyetlenül. A gyerekek így vallott: „[...]a' maga Szerszámát belém tette, az en Szemérem testembe erővel, es erőszakot tett rajtam[...]

Késsel és pofozással fenyegette. „Azután meg fordított, és az alfelemmelis azt cselekedte[...]

mostis Sebes vagyok belé.”

A 351/1824. pörben az apa lányait megerőszakolta. Az agresszív fenyegetés itt is jelen volt: „Igaz é, hogy a' botot az ágyához tetted, és Ersebeth leanyodat agyon-veréssel fenyegetted? — kérdezték tőle. — Igaz.” — vallotta. A másik lányát és a feleségét is agyonveréssel fenyegette meg.

A legtöbb bírtóság elé állított férj a feleségén élte ki szadista agresszióját vagy perverz genitalitását. A vizsgált bűnpörök egy részéből kiderült, hogy a nők már a lakodalom napján „nagy idegenséget éreztek” a férjükkel szemben. A szexuális cselekmények elől elzárkóztak. Életük folytonos veszekedésből, félelemből, szorongásból állt. Az agresszió gyakran odáig fokozódott, hogy a férj másnak lökte oda az asszonyát, vagy brutális kínzásai esetleg gyilkosságba torkolltak. A bűnpörökben fennmaradt kérdések zöme nem hatol olyan pszichológiai mélységbe, hogy a házaspár között milyen indítéka volt az ellenszenvnek? Az esetek egy részéből csupán sejteni lehetett, hogy a kettőjük gondját pszichikai, biológiai össze nem hangolódás eredményezte.

Ugyancsak a 351/1824. pörben, az elsőrendű vádlott védője így fogalmazott a nemi erőszak értelmezéséről: „[...]ha valaki mondaná, ez vagy amaz erőszakkal meg Csonkolt, öszve fogdosott, s mellém feküdt tudni való hogy ez is erőszak tevés, szeplősítés és parázna élet neme volna, de máson ismét felmeztelenítve [így!] Csak külsőképpen tétetvén erőszak[...]

‘s még ehhez ki tudja mennyi hozzá járulható buja kívánság töltése is, erőszak tétel volna[...]

nem egyedül az a' testi közösülés ertetik, melly szerént a' különböző neműek, szemérem testjeiknél fogva, a' Nemző mag be bocsájtása, és el fogadásával bujálkodnak[...]

A 404/1756. pörben az asszony azt vallotta a férjéről, hogy „Igenis kényszerített Pap Mihály[...]

” közösülni. „[...]az Uram Pap Mihály mellé maga feltett az agyra, az Parancsolta hogy közösüljek vele, mivel jelen volt, és ott állott, míg veghez vitte a dólgot.”

Az ilyen szadizmus még rosszabb a nő számára, mint a megerőszakolás, mert ott védekezhet, fizikailag küzdhet. Ha veszít is, a passzív szerepét viselheti, de a

rákényszerített közöslésnél testben és lélekben föl kell adnia magát. Aktívan kell szolgálnia a két férfi testi és lelki agresszióját.

A 405/1819. pörben a feleség ezeket írta: „[...]Férjem több rendbéli irgalmatlan és minden emberiséget fellyül haladó kegyetlen Kinzásai sött halállal fenyegető ki álhatalatlan gonosz=Tettei által, Hohér modjára engemet meg martzangolván[...] nékem esvén, egy balta nyélel szemérmes Testemet annyira feszegette 's kinzotta; hogy utánna[...] járni való tehetségem sem vala[...], hol puskával, hol késsel fenyegetődzött[...]

30. KÜZDELEM A NŐÉRT

A szubhumán főemlősök hordájában mindig van ivarzó, tehát fogamzóképes nőtény, akinek a megtermékenyítéséért az állandóan tettekész hímek ádáz küzdelmet vívnak. „A küzdelem központjában álló nőtény a harc alatt tisztán passzív szerepet tölt be[...] Amikor a viaskodás megindul, az a hím, amelyik birtokában tartja, meghágja[...] mialatt ellenfelei[...] megpróbálják, hogy a nőtényt elcibálják alóla[...] A viaskodás szüneteiben a pillanatnyi gazdája »bolházza« és meghágja[...]” — fogalmazta meg Hermann Imre.⁹⁴²

Bármilyen durván hangzanak ezek a megállapítások, az embernél is sok szempontból hasonló a helyzet. Az ösztön analóg magatartást teremtett, amelyet a társadalom elfogadott és finomabb kifejezéssel illet. A harc közben a nő kisajátítására, magántulajdonná tevésére, a fölötté való uralkodás megszerzésére kitaláltuk a szimbólikus kézfogót, amely a feudalizmusban így hangzott: „Bevettem a kezét”, vagyis elköteleztem. A „meghágja” kifejezés helyett pedig ott a jóval szalonképebb „magáévá tette” szópárunk.

Az is igaz, hogy ez a magáévá tevés jóformán arra a néhány percre szorítkozva biztos, amikor a közöslés folyik. Zuckermam két éves londoni megfigyelése alapján, amelyet a „Majomdomb” páviánjainak viselkedésével kapcsolatban végzett, azt tapasztalta, hogy ha a rangsor csúcsán álló hím kielégült és megpihenni félrehúzódott, az ivarzó nőtényt a horda soron következő „agglegényei” titokban gyorsan meghágták.

Az iszlám Próféta ezt mondta muzulmán híveinek: „A nők és az illatszerek illékonyak, jól el kell hát zárni őket.”⁹⁴³ Nem csoda, hogy a nő kizárólagos birtoklásáért elkeseredett, élet-halál-küzdelem folyik az emberi társadalomban is. Ha a szubhumán főemlősök hordájában nem tudnak egy nőtényen megegyezni, kegyetlenül összetörik és meg is ölik. Ezzel áll helyre a hordán belüli rend. Az elpusztult majmok sérülései súlyosak: az anogenitális táj szétroncsolása, borda- és koponyatörés a jellemző.⁹⁴⁴ Az embernél sincs ez másként, ha a szerelemföltés, a birtokklási jog megsértése végsőkéig kiéleződik. (Láttunk már ezekre példákat a genitalitás és az agresszió tárgyalásánál.)

Az emberi kultúrtársadalom igyekezett az ösztönök megfékezésére humánusabb módszereket kiépíteni. Ezek módoszatai ősidők óta ismertek, általánosan elterjedtek és párhuzamosan egymás mellett élnek. Legegyszerűbb lenne a tiszta vonzalom alapján történő párválasztás, amelyet külső tényezők nem folyásolnak be. Elvileg ez a forma lehetséges. Több népnél kialakult szokás ez, amely koronként vissza-visszatér, ámde a másik fél „vonzóképeségét” sokszor tudat alatt is külső körülmények (pl. a hozománya, vagyon) „színezik” és befolyásolják.

⁹⁴² Hermann I. 1984. 385-386.

⁹⁴³ Kiss I. 1986. 88.

⁹⁴⁴ Hermann I. 1984. 387.

A nőszerzés következő módja kizárólagosan gazdasági, hatalmi nyereszkesedés révén zajlik, amely a legszélesebb körben ismert. A nő „árúciikk”, akinek az adott korban és társadalmi rétegben kialakult „tarifája” van, és ezt meg kell fizetni — terménnyel, kagylókkal, kézműves tárgyakkal, állatokkal, pénzzel stb. —, vagy az értékét le kell dolgozni, szolgálni kell érte. (Utóbbinál gondoljunk csak a bibliabeli Jákobra, József apjára, aki feleségeiért évekig volt kénytelen leendő apósánál ingyen dolgozni!)

A nőszerzés gazdasági kényszerét a történelem során nőrablással és a felek közötti kölcsönösen megállapodott, ún. nővércserével lehetett enyhíteni. Sárkány Mihály Fekete-Afrikáról szólva ismert házassági formának nevezte mind az asszonyrablást és leszolgáltatást, mind a nővércserét, de csökkent értékű nőt pl. bronzrudakért is lehetett vásárolni. A tőlük származó gyerekek azután az anya ágazatába kerültek.⁹⁴⁵ A Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. szerzőpáros az ókori Spártában szokásos házasságról így fogalmaztak: „A leányokat az ifjak elrabolták, s csak titokban érintkeztek velük[...].”⁹⁴⁶

A nőért való küzdelem néhány finomabb, durvább példáját az általunk vizsgált, feudalizmus kori bűnpörökben is megtaláltuk. A 116/1755. pörben a legény közösüléssel és kézfogóval igyekezett a lányt magának megszerezni. Így beszélt erről: „[...]együtt lévén az Leánnyal akkor a kezemet, vagyis tenyeremet ki tettem az asztalra és a leány belé vágta tenyerét, s. úgy akkor mondtam: no azt lánya [látja] Kjentek, hogy bé ata a kezét[...] Senki ne bántsa, mert már a kezét nekem bé adta.”

A 176/1813. pörben a 48 éves gazda „használni kezdte” a kiskorú lányt. Ellobbanó ifjúsága utolsó reményével kapaszkodott a fiatal nőbe és félt az elszakadástól. Amikor a kislány az ő tudta és beleegyezése nélkül a szomszéd tanyában aludt „[...]Hamza oda is éjtaka utánnam jövéen, az ágyról melyen Tóth Józseffnével együtt feküdtem, le rántott, és ugyan csak Tót Józseffnének szeme láttára meg paráznított” — vallotta a gyermek. Tóthné elmondotta, hogy a lány nem védekezett, hanem tűrte. Beszélte még, hogy amikor a férfi berontott, így szólott a lányhoz: „Ilus ugymond mit keresel te itt hiszen tudod hogy te már az enyim vagy.”

A korabeli bíróságok előtt gyakori vallomások azok, amelyek a „megszerzett” nőktől erednek és a férfi agressziójáról szólnak. Ezekből egyértelműen kiderült, hogy a férfi mint magántulajdonát élte a szeretőjét, akinek mindenben, főleg a férfi szexuális vágyának kielégítésében eleget kellett tennie, és neki teljes hűséggel tartozott. A vallomások gyakori fordulatai ezek voltak: „Úgy éltek edgyütt, mint úr a feleségével”, „valamikor néki tezett, akkor vólt véle közöm”, vagy a férfiak vallomásából idézve: „Úgy éltem véle mint tulajdonommal”. Ezeket az eseteket találjuk a következő pörökben: 139/1766, 147/1769, 154/1773, 164/1779, 170/1799, 172/1802, 209/1758, 210/1758, 211/1758, 221/1762, 223/1763, 228/1766, 261/1798, 272/1809, 273/1811, 335/1780 stb. A felsorolt sok pör is bizonyítja a jelenség gyakoriságát.

A következő, drasztikus esetekben a férj veri a hűtlenkedő feleségét. Akár a hordában, amikor a nőtény szenvedésével vagy halálával áll helyre a rend, ezekben az esetekben is tipikusan ez a jelenség mutatkozott. A 40/1827. pörben a férj féltékeny volt, mert asszonya mindig a katonák után járt. Az úriszéken fejére olvasták, hogy „Az orvosi Bizonyítvány szerént te olly nagyon ‘s kegyetlenül vered meg Hitvesedet, hogy a’ Fejin ‘s testin lévő sebek miatt azéleteis veszedelemben forgott[...]” A férj így vallott: „Nem ért nékie semmit a’ szépszó szörnyű rosz asszony az, nagy kurva[...] mindég a’ katonákkal ivott a’ Kortsmába.”

⁹⁴⁵ Sárkány M. 1986. 41-42.

⁹⁴⁶ Ritoók Zs.—Szilágyi J. Gy. 1968. 338.

A 41/1831. pörben „Czakó János Feleségét Szíjjártó Annát itten bé küldöt peczkes nyűggel annyira meg kínoztá hogy e' miatt nevezett Felesége, kétséges ki menetelű betegségbe fetreng.” Arra a kérdésre, hogy „Miért vaga foga÷”, a férj így felelt: „Most a'multt Szombathon a' feleségemet egy Legénnyel rajta kapván[...]”, az eredeti egyensúlyt, felesége hűségét kívánta visszanyerni és a nemi hűtlenségéért megbűnötte.

A 72/1837. pörben az asszony vallotta férjéről, „[...]hogy ő észrevette Tűhegyivel lett közösködésemet, vert ütött engemet, 's asztis kinyilatkoztatta : hogy engemet meg öl[...]” A 221/1762. pörben így vallott a cselédlány a gazdájáról, aki szerelmi közeledésével ostromolta: „[...]eleget kűszködtem velle mig megejtett.” A 275/1813. pörben a birtokba vett szeretőről így beszélt a kurafi: „[...]jugy éltem mint tulajdonossal[...] fogadta előttem[...] ha ő ezentűl máshoz adná magát[...] azt tselekedhetem velle amit akarok, és mint birtokomba lévővel úgy bánhatok[...]”

A 306/1763. pörben a csoportszex különös esetét írták le a vásárhelyi hajda urasági vendégfogadóban, ahol a német katonák a kukta feleségével közösködtek és összeveszttek, harcoltak a nőért. Az egyik tanú így beszélt el ezt a „hordába illő” történetet: „Azon napon a' Németekis egymás között össze veszték azon rossz Asszonyon, azt hanyván egy más szemére, te már háromszor es te már négyezer vóltál rajta /:értvén paráznságokat:/ en pedig ugymond csak kéczer cselekedtem, melyért mezitelen kardal egy mást verték[...] A Szobába [is] Czivakottak egymással hogy mellyik mennyen reá elősször, az Asszony pedig mezitelenen várta őket hanyatt feküve.”

31. A NŐ NEMI AKTIVITÁSA

A nő nemi aktivitását, a fölkinálkozástól az választja el, hogy míg az utóbbi önkéntes cselekedet, addig az előbbiben agresszív elemek is jelentkezhetnek; a nő a kezdeményező és rákényszeríti szerelmét a férfira.

Katona Ferenc az emberi szexualitás speciális vonásairól ezeket írta: „Az ösztus eltűnése óriási jelentőségű az emberre nézve. Megszűntek a periódikus szexuális tevékenység hullámai[...] A szexuális izgalmat főként mindkét fél magatartása hozza létre, mindkét fél ingerforrás a másik számára.”⁹⁴⁷ Mivel az ösztus helyett kialakult erősebb látási, tapintási, szaglási és beszédingerekkel a kéjvágy bármikor kiváltható, ezáltal a nő nemi aktivitása erősödött.

A nőknél a szexuális kezdeményezést a kultúra, a társadalom által kifejlesztett erkölcsi normákkal szabályozza; egyes népeknél és korokban pedig kimondottan gátolja. (Pl. a konfuciánus, vagy a viktoriánus korban stb.) Néhány kultúrtörténeti példával bemutatjuk a női nemi aktivitás sokszínűségét:

M. Malinowski a Trobriand-szigetek lakóinak szeretkezéséről írta. „[...]a nemi szenvedély nyers kiélésében a nő aktívabb.”⁹⁴⁸ A paráznságról pedig így fogalmazott: „Ha egy nőnek nincs valakije, aki hozzá menne, maga kezdeményez és önként megy egy férfihoz, az ilyet paráznának nevezzük.”⁹⁴⁹

Antoni Judit az Új-Guineában élő bennszülött nőkről ezt írta: „Mivel a lány tudja, milyen kevésbé valószínű, hogy hozzámehet ahhoz, akihez szeretne, a házasság előtti nemi kapcsolatban éli ki magát.”⁹⁵⁰ Ugyanakkor, „A Tonga-szigeteken a közismert

⁹⁴⁷ Katona F. 1974. 432.

⁹⁴⁸ B. Malinowski. 1972. 193.

⁹⁴⁹ B. Malinowski. 1972. 223.

⁹⁵⁰ Antoni J. 1986. 23.

szeretőt természetfölötti erővel megáldott férfinak tekintették, s azok a lányok, akik még nem szereztek szerelmi tapasztalatokat, előszeretettel keresték fel az ilyen férfiakat.”⁹⁵¹

M. Mead az új-guineai kannibálokról írta: „Házasság előtt lehet egy lánynak egy sereg szerelmi ügye, melyek mindegyikét ugyanaz a heves erőszak jellemzi, de abban veszély is rejlik. Ha a dolgot felfedezik, az egész közösség megtudja, hogy már nem szűz, pedig a mundugumorok nagyra értékelik lányaik és aráik érintetlenségét.”⁹⁵²

Sárkány Mihály Fekete-Afrika egyes törzseit vizsgálva, többek között kiemelte: „Az ilatongáknál ellenben az asszonyok ünnepségeken szerezhettek nyilvános és törvényes szeretőt maguknak, aki azután tartósan velük él, sőt férjük még fizetni is kénytelen a szeretőknek.”⁹⁵³

Agüero Irma a bozótnégerekről többek között ezeket jegyezte meg: „Ha az asszony nem megy férjhez közvetlenül a válás után, hanem egy ideig szórakozik, és sok kalandja lesz, a vének tanácsa nem szól közbe, hacsak nem követ el vérfertőzést, ha nem keveredik valamilyen botrányba, vagy ha szabadossági korszaka nem nyúlik túlságosan hosszúra.”⁹⁵⁴

Áttérve a régi nagy kultúrákra, L. Sz. Vasziljev a kínai Csou-kor elejének erkölcsi szokásait vizsgálva, az asszonyokról megjegyezte, hogy „[...]a feleségek szabadon elhagyhatták férjük házát, találkozhattak más férfiakkal, sőt meg is csálhatták férjüket.”⁹⁵⁵

Végül Kaljánamalla Ananga-Rangája kilencedik szthalájában az indiai nők szeretkezéséről ezt találjuk: „[...]a szerelmi mámortól remegő nő fogaival megragadja és erőszakosan harapdálja ura ajkát, s a férfi is ugyanezt teszi vele[...]”⁹⁵⁶

A magyar dél-alföldi, feudalizmus kori nők szexuális aktivitása a társadalmi tiltások és erkölcsi megvetés ellenére, semmivel sem volt szemérmesebb, mint más népeké. A 21/1827. pörben megállapították, hogy „[...]a’ bujaságban mértéket nem esmerte Honti Ersébeth.” A 76/1748. pörben „Kéri Sófi az ölemben belé ülén ösztönt adott az első parázna véle való Vétkemhez.” A 93/1766. pörben a nő járt a szeretője után. Kérdezte tőle a bíró: „Mit kerestél a szöllőbe holott Szöllöd nincsen? Csak paráználkodni mentem ki[...]” — válaszolta.

A 97/1769. pörben a 18 éves legény így vallott a leányról: „[...]kétszer volt véle közöm a’ Győpőn, mert mindig utánnam járt és el állított[...]” A következő női vallomásban benne van a kiszemelt férfitárs partner gyengébb nemi érdeklődése fölötti szomorsúság is. A 116/1755. pörben a bíró így kérdezte a nőt: „Vólte magadnak akaratod a rosszasságra[...]?”

Igenis magamnakis vól akaratom — válaszolta a nő —, mert más különben Semmi Sem lett volna belőle.”

A 118/1756. pörben a 48 éves férfi ezt vallotta Ersókról: „Sokszor erőltetett légyenis a gonoszságra.” A 136/1765. pörben a nő befeküdt a legény mellé. Így vallott: „[...]ha el nem aludt volna — ti. a legény —, mellőlem Szűzen el nem jött volna.” A 147/1769. pörben a 17 éves fiú beszélt a 16 éves lány nemi aktivitásáról, hogy a szállási gunyhóban „[...]maga mellém jött erővel, és úgy ejtett megh.” A 157/1775.

⁹⁵¹ Antoni J. 1986. 27.

⁹⁵² M. Mead. 1970. 197.

⁹⁵³ Sárkány M. 1986. 38.

⁹⁵⁴ Agüero I. 1986. 48.

⁹⁵⁵ L. Sz. Vasziljev. 1977. 77.

⁹⁵⁶ Kaljánamalla. 1986. 128.

pörben „Csutora Pela, á ki á Patkán fekütt vala által ugorván á Tanút, egyenessen á Kanászhoz ment[...]"

A 159/1776. pörben a legény ezt vallotta a szeretőjéről: „[...]maga jött hozzám éczakának idején[...] a' szállásra is ki jött utánnam[...] mindenkor őjárta utánnam[...]" A 224/1763. pörben a férfi vallotta: „Lenárt Kata maga vetette az ágycá a konyhába, és maga hívott, hogy feküdjem mellé, a mintis három éjtszaka együtt[...] paráználkodtunk." A 249/1778. pörben a legény ezt vallotta szeretőjéről: „[...]hozzám jött, és az lábamat rugdalta S magamhoz huzott." A 254/1783. pörben a férfi így panaszkodott a szeretőjére, annak erőszakossága miatt: „[...]ecczakára véle hálai kénszerített, mind tsak azt feszengetvén, hogy úgymond : mind bolond ember az, a ki az adományt el nem veszi."

A szóval kényszerítés is gyakori volt. A 259/1797. pörben a férfi ezt vallotta: „[...]én pedig, és az az Asszony a' Konyhába külön le-fefüdtünk, de minek előtte el-aludtunk volna, az Asszony engemet az hozzá való menetelre szóval kénszerített, a' mint is, előttem lévén az alkalmazosság, éltem véle, és hozzája mentem, azon éjczaka közösködtem is egyszer véle[...]"

A 261/1798. pörben a férfi vallotta a fölkinálkozó kislányról: „[...]eő indergedett [így!], eő jött sokszor az Ágyamhoz, mikor feküdtem, s ugy esem meg véle." A 266/1804. pörben a férfi vallotta a leányról: „[...]ő járt utánam, így tehát ő nagyobb hibás volt, mint magam." A 267/1804. pörben a férfi azt vallotta a kiskorú leánnyal való paráznaságáról, hogy „[...]ő késztetett reá engem mindenkor."

A 266/1804. pörben a házasemberen a nő tett erőszakot: „[...]a Léány maga indulattýából hozzám adta magát." Máshol így beszélt: „[...]a Léány utánam járt mindenenkben." A 269/1807. pörben a férfi ezt vallotta a nőről: „[...]tőle nem menekedhettem, mert mindég hozzám járt[...] és nyakamról el nem verhetvén, erőszakkal mellém feküdt az ágyba."

A 282/1824. pörben a feleség és a szerető nő harca folyt egyazon férfiért. A nők összemarakodtak. A szerető így vallott. „[...]a' felesége Bitskával nékem esett, hogy fölhasít [...]én [a padlásról] lementem, de akkor megint nekem jött Aratsiné[...] Ugy valjál a'mint esett a' dolog, mert te rajta menvén Aratsinén, rútúl meg karmoltad, vérezted[...]"

A 316/1757. pörben a férj ezt panaszolta a felesége nemi aktivitásáról: „[...]ő azt akarta volna : hogy éjjel kéczer s. háromszoris tettem volna néki." Amikor a 318/1768. pörben az asszonynak nem lett a férjétől gyermeke és ő magát termékenynek érezte, aktivitása egy másik férfi ágyába vitte. A bíróságon így vallott: „[...]meg akartam próbálni, ha lesz e' tőlle gyermekem vagy sem?"

Ha a csábítás, erőszak nem segített, általában jött a fondorlat, olykor a mágia, varázslás. A női nemi aktivitásra az is jellemző, hogy a kiválasztott férfi megnyeréséért ádáz, több „fronton" is folyó küzdelmet folytattak, és ebben később veszítették el a türelmüket, mint hasonló helyzetben a férfiak.

32. AZ IGAZSÁG IDEÁLJÁNAK MEGSÉRTÉSE

A agresszió egyik emberi megnyilvánulása az igazság ideáljának megsértése, amikor „[...]a gyöngébbik bízzék az erősebb igazságosságában, és ezzel kiszolgáltassa magát agressziójának" — fogalmazta meg Hermann Imre.⁹⁵⁷ vagyis, ez az „ösztönünk" a „farkastörvényre" hasonlít, amikor a diktátum az erősebbtől származik, ez válik joggá, amely őt védi, vagy az érdekeit segíti, de jaj a legyőzötteknek, aki kiszolgáltatott az

⁹⁵⁷ Hermann I. 1984. 363.

erősebbnek!⁹⁵⁸ Így azután az „igazság ideálját” az agresszióban győztes megsérti, a vesztes pedig elszenvedi. Jól tükrözi ezt a társadalom egy része által is „szentesített” állapotot a 45/1843. pör, amelyben az öntudatos férj így kevélykedett a vallomásakor: „[...]felességemet régebben mikor rosszat cselekedett, biz én néha megveregtettem mert hiszen az szabadságomban állott.”

A 232/1767. pörből megtudjuk, hogy az asszony azért csalta meg a férjét, mer ő „[...]mindenkor kurvázott es kinzott, s. arra való bosszúságomba[...] cselekedtem.” A 179/1820. pörben házaseletére így panaszkodott az asszony: „*Én N[eme]s Mak[er] Mártonnak kegyetlenségét Kinem álhatván, azért választódtam = ell tőle[...]*”, mert — a továbbiakból kiderült —, hogy „[...]a’ Hitvesi Szelidség helyett férjemben ijjesztő durvaságot[...] rothadt beszédek, éktelen szidalmakat[...] Poklot találtam!”

Erre a deviáns magatartásra jó példa volt a 404/1756. pörben megsiemrt Barta István, akit az egyik tanú így jellemzett: „[...]nemis olyan ember volt Barta István, hogy mással társalkodott volna[...] leg kissebbért fel pattant, nem szánta volna mindgyárt az embert által késelni, és így eő velle Senki nem tarthatott.” Bartáné sem volt külön, aki Pap Mihály feleségét mérges pitével akarta megetetni, de annak csak a szolgálója betegedett meg tőle.

Az agresszióknak e csoportjába is besorolhatók az erőszakos nemi közöszlések, különösen akkor, ha azok fenyegetéssel, veréssel, az áldozat megfélemlítésével jártak együtt, hiszen ezek a cselekmények az erősebb akaratának, mint „ideáljának” rákényszerítése volt a gyengébbre. Vizsgáljunk meg néhányat ebből a szempontból, az eddig még nem tárgyalt pörök közül.

A 335/1780. pörben a férfi az útastársát négyszer erőszakolta meg. „[...]csak úgy bánt véllem, amint magának teczett — vallotta — [...]meg Kinzott a farkával.” Ha a nő tiltakozott, „[...]mindgyárt botra Kapot, és azzal akart verni.”

A 336/1790. pörben egy ifjú éjszakánként magányos asszonyokra törte az ajtót és erőszakot követett el rajtuk. Ha az asszonyok tiltakoztak, egy késsel fenyegette meg őket. A 337/1790. pörben a lány azt tapasztalta, hogy őt egy férfi „[...]a Szöllő Tőkéhez vágta, a két kezét két felé fogta, gatyáját le oldván, a Leányra rá dűlt, de [...]szüntelen forgott a Leány alatta[...]”, ezért az erőszak nem siekrült. A 339/1796. pörben a férjes ember erőszakos petting-félét végzett a lánnyal. Erről így vallott: „[...]ujjaimal bele nyulván midön láttam, hgy nem lehet, tsak rajta tsisolottam.”

A 340/1796. pörben a férfi „[...]le kapta az asszonyt, és ottan közösködött velle, midön kialtani akart az asszony a segedelemért a torkát fogta bé.” A 341/1809. pörben a férfi a kislányt „[...]erőszakossan a Földön fektében le nyomván, rajta[...] paráznaságot el követni, és azt össze s= vissza martzangolni iparkodott[...]”, majd „[...]a Lábait is paráznaságból haraptad[...]” — olvasták a fejére. A küszködés során még „a Csetsét húzta” és „az ortzáját harapta”.

A 342/1812. pörben a kovács a 13 éves szolgálólányt „[...]förtelmes indulattyából meg fertőztette.” Végül, a 344/1824. pörben a férfi a kislányt „[...]megkapta ‘s szidalmazások között a’ Buza közé huzta[...] a’ száját befogta[...] a’ kezit hatra fogta — a’ pendelit felemelte, ‘s így rajta erőszakot tett légyen.”

33. AZ ENGEDELMESEG

⁹⁵⁸ Társadalmi méretben lásd: trianoni békediktátum.

„Miközben a felnövő ember szüleinek vagy a domináns vezetőnek engedemeskedik, lemond ösztönei maradéktalan kielégítéséről, és megtanulja, hogy azokat összehangzásba hozza a közös érdekeivel” — írta Hermann Imre.⁹⁵⁹

Az engedelmesség eléréséhez hatásos módszer a fenyegetés és testi fenytetés; a szeretetre építve pedig csábítással regulázás és az értelemre hatás. Mind a családon, mind a társadalmon belül a legkézenfekvőbb engedelmességre szorítás a fenytetés, amely a másakra gyakorolt kényszer.

A szeretet utáni vágyra építéssel a társadalom nem bírt engedelmességre nevelni. Legfőljebb a vallás igéri, hogy ha jók leszünk, majd üdvözülünk. Az emberiség kultúrtörténete tele van az engedelmességre szorítással és megalázkodással. Fölsorolni sem lehet, hány változata színezi ezt a megnyilvánulásunkat. Az eddig idézett szerzőktől néhány eltérő példát mutatunk be.

Az engedelmesség legfőbb föladata — és ez a legnagyobb erénye is —, az emberi agresszió megfékezése. A megalázkodás, meghódolás, a másik indulatának engedni: a továbbélést, a győzelmet jelentheti az agresszor fölött. Az agresszió ellen hat, ha például a támadónak átnyújtunk valamilyen tárgyat. „Erre utalnak az olyan régi népszokások, hogy az idegent kenyérrel és sóval kínálják” — fogalmazta Csányi Vilmos.⁹⁶⁰

H. Maspero az ókori kínai nép szokásai közül közölt figyelemreméltó példákat. A közrendűek között a tavaszi kiköltözés után a fiatalok mezei éneklése és közösülése szabaddá vált. „[...]mikor azonban eljött a tél, s a családok visszatértek a tanyára, elváltak egymástól. A nyáron megengedett találkák tilosak lettek[...] a nyári szabados erkölcs helyére a tél szoros erkölcsisége lépett[...]”⁹⁶¹ A fiataloknak, ha ősszel nem keltek egybe, engedelmeskedniük kellett és szerelem végett csak a következő tavasszal találkozhattak újra. A kínai patrícusok egyszer házasodhattak és az egyik fél halála után is „pár” maradtak. Az özvegynek engedelmeskednie kellett abban, hogy nem házasodik újra.⁹⁶²

L. Sz. Vasziljev említi a Kr. e. 551–497-ben élt Konfuciusz koráról, hogy a nő saját és férje családjában is jogfosztottan élt. „[...]egész ifjúságukat apjuk házában női felében töltötték, és még csak közel se mehettek idegen férfiakhoz.”⁹⁶³ A lány mindenben engedelmességgel tartozott a szüleinek. Férjhezmenetele után helyzete annyiban változott, hogy akkor az anyósának tartozott föltétlen engedelmességgel, és ha lányt szült, tovább romlott a helyzete.⁹⁶⁴

A legtöbb kultúrában, főleg a törzsi népeknél, szigorú tilalom kötötte, és az ezzel járó abszolút engedelmesség korlátozta a nemi életet bizonyos élettani folyamatok alatt, vagy egyéb szokások miatt. Agüero Irma írta, hogy a surinami bozótnégereknél „Házaseletet csak akkor szabad élni, amikor a gyermek önállóan tud járni, s már nem szopik, tehát a 11-14. hónapos korától.”⁹⁶⁵ Az özvegynek pedig engedélyt kell kérnie minden egyes alkalommal az elhunyt házastárs ágazatvezetőjétől, ha a másfél, két éves gyászidő alatt nemi életet akar élni.⁹⁶⁶ Az ágazatvezetőnek engedelmességgel tartozik.

⁹⁵⁹ Hermann I. 1984. 442.

⁹⁶⁰ Csányi V. 1986. 176.

⁹⁶¹ H. Maspero. 1978. 109-110.

⁹⁶² H. Maspero. 1978. 114.

⁹⁶³ L. Sz. Vasziljev. 1977. 116.

⁹⁶⁴ L. Sz. Vasziljev. 1977. 117.

⁹⁶⁵ Agüero I. 1986. 47.

⁹⁶⁶ Agüero I. 1986. 48.

Boglár Lajos a dél-amerikai Xingu-vidék *kanitu* rítusáról tájékoztatott, amelyben a nők alacsonyabb rangját hangsúlyozzák. „[...]ha egy nő meglátja a tiltott hangszereket, kötelezik, hogy a közösség minden férfi tagjával közösjön[...]”⁹⁶⁷ Ez a büntetés még a kiskorú lányokat is sújtja, de nekik ezt a „büntetést” a nemi érettségük után kell kiállniuk. A nők ebben a szokásban a falu férfainak teljesen kiszolgáltatottak és engedelmeskedni tartoznak.

A középkori japán nő legfőbb föladata „[...]gyermeket szülni, amíg képes erre, és a férfiak nemi vágyait engedelmesen, sőt lelkesen kiszolgálni[...]” — találtuk Eröss László tanulmányában.⁹⁶⁸

Az araboknál a nő föltétlen házastársi hűséggel tartozott férjének. Kiss Imre így írt az engedetlenség megbüntetéséről: „A házasságon kívüli nemi kapcsolat, a paráznság (ziná) a legsúlyosabb bűnök közé tartozott, s az érte kijáró száz korbács felért a bibliai megkövezéssel.”⁹⁶⁹

A korai keresztények aszkétikus ága hasonlóan vélekedett, mint az arabok. Horváth Pál szerint „[...]a kereszténység[...] a nemiséget a házastársi kapcsolatra korlátozta, s az azon kívüli nemi életet mint paráznságot és házasságtörést[...] sommásan elítéli.”⁹⁷⁰ A házassági hűségnek mindkét házastárs köteles volt engedelmeskedni. Az európai középkorban a házastársi hűség mindinkább a nőre korlátozódott ismét. Klaniczay Gábort idézzük: „A házasságtörő feleségre[...] súlyos büntetés, számos középkori jogszokás szerint halálos ítélet várt, ha ugyan az asszony nem a férj önbíráskodásának esett áldozatul[...]”⁹⁷¹

Végül Buda Béla a magyar parasztokról szólva, a nők engedelmességéről ezeket jegyezte meg: „Amíg be nem kötötték a fejüket, a család szigorúan vigyázott ártatlanságukra[...], ahhoz mehettek férjhez, akit a szülők választottak ki számukra[...] Nem meglepő, hogy a nemi élet a nő részéről legtöbbször csak házastársi kötelesség volt[...]”⁹⁷²

Feudalizmus kori bűnpöreinkben a következő példákat találtuk az engedelmességre. Ide sorolható a legtöbb és az előzőekben már bemutott erőszakítélet is, amikor a nő az erősebb és agresszívabb férfi indulatának, fenyegetésének és testi erejének engedelmeskedni volt kénytelen.

A 39/1819. pörben a tanúskodó Mészáros Anna azt panaszolta, hogy a férje a korcsmárosnéval paráználkodott, és a „[...]tanút pedig föl sem vette[...]” Ebben a pörben a feleség vágyódott volna férje közeledésére, de el kellett viselnie, hogy a férfi más asszonyát szerette.

A 288/1828. pörben a férj veréssel birta a feleségét az engedelmességre. „[...]mint, hogy a’ feleségem hibás, ‘s prédálóss tehát meg ütogettem”. A 294/1842. pörben a férj erőszakosan élte a lányt, akinek közösjülskor még a száját is befogta, hogy ne kiálthasson, valamint „[...]ötet mindég a’ háznak reá gyujtásával fenyegette ha vétkes tettét valkienk felfedezendi[...]”

A 404/1756. pörben az egyik legkülönösebb példát talláljuk. A férj engedelmességre szorította a feleségét, hogy a barátjával közösjön, majd a férjével kellett sodomáskodnia. Erről így vallott: „[...]vólt két izben természet ellen való közöm

⁹⁶⁷ Boglár L. 1986. 55.

⁹⁶⁸ Eröss L. 1986. 81.

⁹⁶⁹ Kiss I. 1986. 88.

⁹⁷⁰ Horváth P. 1986. 140.

⁹⁷¹ Klaniczay G. 1986. 158.

⁹⁷² Buda B. 1986/b. 260.

vele [...] azt mondván az Uram hogy ha Pap Mihálynak engedél, miért nem engedel nekem? én osztán ugy engedtem, mert kinezniis akart.”

A 405/1819. pörben a férj agressziója az asszonyt engedelmességre készítette. A vallatáskor így panaszkodott: „[...]éktelen és égre kiálto káromkodásai között kurvázott, kegyetlenül vert, kínzott[...] a’ Késit kezibe tartván, az engemet ki végezni ‘s meg ölni valo el tökéllt szándékát rettentésemre ki fakasztotta.”

A 406/1838. pörben az engedelmisség szintén „ídomítással” volt kikényszeríthető. Az egyik tanú azt beszélt az asszonyról, „[...]hogy Férje ötet minden helyes ok nélkül szidta, és még veréssel is fenyegette.” A 406/1838. pörben a férj feleségének állandó engedelmisségét szüntelen ijesztgetéssel préselte ki: „Lovas János a’ Feleségével durván bánt, aztat üldözte, és a kését magánál kiköszörülve hordozván Feleségét azzal ijesztette.”

Összegezéskül elmondhatjuk, hogy az emberi agressziót veleszületett, belső gátlás nem fűkezi. A társadalom viselkedése hozza létre, amelyet az egyén vagy a csoport eltanul. A nőért való harcban már jóval több az ösztönös viselkedési elem. Valamennyi agressziós cselekedetet bosszú, akarat-rákényszerítés, uralkodási hajlam, szadisztikus örömszerzés és sok más lélektani tényező motiválja. Ezzel az agressziót elszennvedő igazsága sérül meg, és új norma születik, amely a legyőzött érdekét a győztes érdeke, igazsága alá rendeli.

A vesztés az agresszióban elszennvedett testi-lelki kényszer hatására engedelmeskedik. Ez a helyzet egyértelműen jelzi, hogy az agresszió nem egyedülálló jelenség. Kiegészítő párja az engedelmisség. Az agresszió igazán csak ott érvényesülhet, ahol van engedelmes egyén, vagy csoport, különben az összeütközés mindkét csoport pusztulásával, a faj fennmaradásának veszélyeztetésével járna. Az átalvilágban az egyedek, nemek összecsapása is rendszerint fenyegetéssel, *blöffölő magartással* jár együtt. Egymást rémisztgetik, elijesztenek és ez rendszerint hat, ha nem, a bekövetkező agresszió során a legyőzött vagy magát megadó behódoló testhelyzetet vesz föl, amely jelzés a győztes számára, hogy az agresszióknak nics tovább értelme, és a rend helyreáll. A létet alapvetően és eredendően veszélyeztető magatartás éppen ezért nem lehet veleszületett ösztön.

34. FÖLKÍNÁLKOZÁS, CSÁBÍTÁS, NEMI JELLEGŰ CSÚFOLDÓDÁS ÉS KERÍTÉS (Általános rész)

A följánlkozás a genitális teszrésznek mutogatása (prezentálás), az emberi társadalomban is meglehetősen sokféle, de valamennyi mélyén belső, *szexuális késztetés* rejlik. Ezeket is a közösségen belüli tanulással, tehát másokat látva és utánózva lehet követni. Ez a prezentációs magatartásforma a csoporton belül *hierarchikus sorrendet* is kialakíthat, hiszen az a személy, aki (testével, szemérem részével) fölkínálkozik, alárendeli magát a másoknak. E magatartással *haragot is csillapíthat*. Az agresszió egyik megfűkezése lehet, ha fűelemben lévő személy a dűh elfojtása végett a nemiséget ajánlja föl. A látvány, a mozdulatok és az ezt kísűrű biztató beszűd a másik fűlben szexuális ingert képezhet, amely a dűhét kívánalomba fordítja át. Így pl. *nemzetsűgi fokon* a két harcoló csapat közé beálltak a teljesen mezítelenre vetkűzűdűt asszonyok, mintegy följánlva magukat, hogy ezzel is bűkére bírják a fűrjeket.

Az ellenkező hatásra való tűrekűvés is ismert. A mezítelen altest mutogatása *csűföldűdűdűst* jelent, fűkűnt ha azt megfűelelű taglűjtűések és hangok is kísűrik (verbális agressziű). Ilyenkor viszont a „gonosz” *elriasztűsa* és a másik *megalázűsa*, dűhűnek fölkűltűse a fontos; vagy éppen a csűfolűdű vezetű le tűhetetlen dűhűt, és a „csűnya,

gusztustalan testrésszel” áll bosszút. A genitálék mutogatásával a nép *rontást* épp úgy idézett elő, mint ahogy elhárított. Ebben az esetben tehát a prezentálás kettőssége ellentétes. A nők meztelen fenéküket ősidők óta ráverik a haragosaikra, ellenségeikre.

László Gyula közölte a Kolozs megyei Magyarszentpál Árpád-kori templom romjából való pillérfőről, hogy „*A kőfaragó a pillér fejére meztelen nőszemélyt faragott, amint mélyen lehajolva bal karjára támaszkodik, s a nézők felé fordított hatalmas tomporát jobb kezével még szét is húzva mutogatja.*”⁹⁷³ Majd így folytatja: „*[...]a magyarszentpáli asszony varázslómozdulata, úgy látszik, a földkerekség minden népénél s minden korban használatos volt. Nyilván olyan dolgról van szó, ami embervoltunkkal szinte egyidős.*”⁹⁷⁴ Manapság is szerzte a világon ezzel a mozdulattal becsméli egymást a veszekedő bárdolatlan asszonyok[...].”⁹⁷⁵

Azt, hogy a prezentálást az emberi kultúra milyen sokrétűen és finoman árnyalta, nem ismerte föl. A szemmelverés, ártás és elhárítás jelensége mögött nem látta a genitálék mutogatásával való összefüggést. „*Az ügyék mutogatása és a piros színnel való védekezés sehogyan sem illeszkedik e babonaanyag térszínrajzába*” — írta László Gyula.⁹⁷⁶ Ugyanakkor — bár Hermann Imre ősi ösztönkutatásának idevonatkozó eredményeit nem említi, (valószínűleg nem ismerte vagy művelődéstörténeti fejtegetésével nem kívánt idáig elmenni) — jól érzékelte, hogy a prezentálás az emberiség őstörténetében messze vezet bennünket, mert így fogalmazott: „*A halvány nyomokat követve úgy vélem, hogy e szokások a régebbi kőkör örökségéből alakulnak, s talán még továbbra is visszavezethetők: állati létünk ősemlékezéseit rejtik magukban.*”⁹⁷⁷

Szintén László Gyula írta: „*[...]amikor II. Géza alatt Zimonyt ostromolták a bizánci csapatok, egy magyar boszorkány kiállott a válfalra, hamut szórt a görögökre, azután szoknyáját felemelve, hátat fordított, s lehajolt hátsó részeit mutatva nekik[...]* Bűvölő asszonyaink még ma is fejüket lehajtva, lábaik között néznek hátrafelé.”⁹⁷⁸ A várfalra állt, ülepét mutogató asszony cselekedetében ezeket a motívumokat találjuk: prezentálás, nemi jellegű csúfolódás; a hamuhintés pedig nem más, mint a később tárgyalandó meggyalázás; varázslás, amely a várvédők védelméül szolgált. László Gyula említi, hogy „*A régi skóciai templomokban a belépőket a szemmelverés ellen az oszlopfőkre kifaragott s nemi szervüket mutogató nők védelmezik.*”⁹⁷⁹

A zimonyi „boszorkány” esetét Trócsányi Zoltán munkájában részletesen megismerhetjük, a 13. századbeli Joannész Kinnamosz görög történetíró följegyzéséből. A történet 1150-ben történt, amikor Manuel császár ostromolta Zimonyt. A görögök a vár elfoglalása után iszonyatos vérengzést vittek véghez. „*A halottak között találtak egy nőt, akinek »az a tesztése volt nyíllal átlőve, amelyen ülni szokott«[...]*” Ezután Kinnamosz elmondja az esetet: a nő „*[...]szemérmét félretévé, szoknyáját felemelvén, arccal elfordulván, »nates inspiciendas praebabat Romano [görögöt kell érteni] exercitui« — azaz, »farpofáját mutatta a görög seregnek«, miközben varázsigéket énekelt mormogó hangon[...]* De egy katona a várfal alól célbavette nyilával és szegénykét éppen azon a

⁹⁷³ László Gy. 1977. 188.

⁹⁷⁴ Nem egyidős, hanem korábbi, tehát az állatvilágba vezet vissza, hiszen belső készletéről van szó.

⁹⁷⁵ László Gy. 1977. 197.

⁹⁷⁶ László Gy. 1977. 200.

⁹⁷⁷ László Gy. 1977. 200-201.

⁹⁷⁸ László Gy. 1944. 441.

⁹⁷⁹ László Gy. 1944. 441.

1977. 195.

*helyen találta el, »quem eiiciendis natura excrementis fecit«, azaz »amelyet a természet arra rendelt, hogy a sár eltávolodjék rajtja.«*⁹⁸⁰

35. GENITÁLÉK FITOGTATÁSA, CSÚFOLÓDÁS, RONTÁST ELŐIDÉZŐ ÉS ELHÁRÍTÓ PREZENTÁLÁS

M Stingl írta a mikronéziai szigetlakókról, hogy a truki nők nemi szervüket díszítik, mutogatják, büszkélkednek vele és növelik, mert „[...]ami nagy, az szép[...] Két haragban álló nő nyilvános párbaja a szigetlakók egyik legismertebb, hagyományos szokása volt. A nézők »véleményezték« a meztelenre vetkőzött vetélytársnők testi méreteit, sőt egyes szerveik díszítését.»⁹⁸¹

Az általunk vizsgált feudalizmus kori pörök tanúsítják, hogy a magyar „női bájak mérete” is egy fajta csábító értéket képviselt. Amikor Nagy Kata a kocsmában „[...]fel fogodzott, s. azt mondotta egyik bor ivónak Ihol vagyan am Sárközi á szép czomb, arra Sárközi azt mondotta, én úgy mond kevés vagyok ahoz, inkább el adom[...]”; vagy az alább idézett 66/1770. pörben, ahol a magát föltakaró asszony akkora „bájt” villantott ki, hogy a tanú csak a háját látta.

Ádám Péter írta, hogy a 12. századi délfancia, udvari szerelemben, amely egy férjes asszony utáni epekedésben nyilvánult meg, a hosszú szerelmi ostrom végén, a kitarító trubadur azzal nyerte el érzéki beteljesülését, hogy a nő föltárta és megmutatta meztelen testét.⁹⁸²

E. Fuchs Belgiumból, a brüsszeli *Kirmessen* ünnepekről írta, hogy a középkortól a 19. sz. közepéig ezen a napon az egész népesség, mintegy 4-5 ezer pár, egy meredek lejtőn gyülekezett. Ettek, ittak, majd „[...]páronként összefogódzva hangosan sikoltozva gurultak le a hegy lejtőjén. S egyáltalán nem kellett szégyelnie magát annak a szép asszonynak, akinek nudítása [meztelensége] ilyen alkalmakkor mindenki szemének lakomájául szolgált[...]”⁹⁸³ Vagyis, a pázsiton hentergő nők, mivel akkor még nem hordtak alsónadrágot, megmutatták teljes alfelüket. E szokás elterjedtségére jellemző volt, írta E. Fuchs, hogy a cseh Eger vidékén „vajashordó görgetésnek” hívták, de hasonló néven ismerték Angliában is.

Vig Károly a 17. századi marosvásárhelyi szexuális bűnpörök közül, 1629-ből a következő esetet írta le: „[...]Balog Györgyné Várbeli Máténak és feleségének az seggit vervén: »Jönnétek ide, elég hús vagyon az seggemen, egyetek, igyatok.«”⁹⁸⁴

Róheim Géza jegyezte le: a vihar elhárítására az oláhoknál „Az asszonyok a pitvarba lépnek, a szoknyát a fejükre húzzák és Szent Illést hívják segítségül.”⁹⁸⁵ A huzul nőkről megjegyezte, hogy „[...]a jégesőt meghívják a terített asztalhoz vendégségbe és ilyenkor úgy mennek ki elébe, hogy a szoknyát a fejük fölé csapják.”⁹⁸⁶ Felső Pfalzban „Meztelen a vihar ellen büvölő asszony is, vagy legalább a szoknyát felcsapja a fejére.”⁹⁸⁷

⁹⁸⁰ Trócsányi Z. 1924. 5-7. (Hivatkozik: J. Kinnamosz, Bonn. 1836. 245-246. Lásd még. Jung K. 1987. 78-79. Továbbá: Magyarország történeti kronológiája, 1983. II. kiad. 1: 110., és Magyarország története 1/2. 1984. 1203.)

⁹⁸¹ M. Stingl. 1979. 180.

⁹⁸² Ádám P. 1986. 150.

⁹⁸³ E. Fuchs. 1926. 146.

⁹⁸⁴ Vig K. 1980. 60.

⁹⁸⁵ Róheim G. 1925. 43.

⁹⁸⁶ Róheim G. 1925. 44.

⁹⁸⁷ Róheim G. 1925. 44.

A kérdéskörben még mélyebben tekint vissza a következő két megfigyelés. A rutén asszonynak nem szabad prezentálnia, mert „[...]Az ördög búvóhelyet keres és ha az asszony felfogja a szoknyáját, támad egy nyílás, ahol az ördög bebújhat.”⁹⁸⁸ Az is kiderült, hogy „A vihar félelmet vált ki, a félelem ősi levezetője a coitus. A férfi megtámadja a boszorkányt; a nő meztelenül megadja magát a viharoknak.”⁹⁸⁹

A prezentálás rontáselhárító jelentésével függ össze a szemmelverés megelőzése verbális „fenékfittogatással”. Jung Károly gombosi gyűjtéséből idézünk: „Hogyha valaki tóta a gyereket itt a kocsiba[...] oszt akkó aszongya, ugye: A', mijen szép kis gyerek, csupa apja! A', mondom, hajnye, de szép kis gyerek, mondom, seggükbe szemetek Szent Iván-napig!! Azé, hogy ne tudjanak csudákozni azon a gyereken, hogy emenjen a szemük.”⁹⁹⁰ Ugyancsak Jung írta, hogy Galgamácsán a szemmelverés elhárítására szenes vízből egy cseppet tettek a beteg nyelvére, mondván: „A seggibe a szeme, aki ártott vele!”⁹⁹¹

Dél-alföldi pöranyagunkban, a 64/1763. iratban „Nagy Kata ki állott a Násznep eleibe, s. fel fogodzott s. a ket czombját vervén mondotta: ez ám a Szép czomb.” Egy másik tanú így beszélt róla: „[...]a sok bor ivók között fel fogodzott meztelenen, ki mutatván Szemérmét, kínálta velle az bor ivókat.” A 66/1770. pörben Fejes Andrásné „[...]feltakarta magát, és az haját ki mutatta[...]” A 76/1748. pörben „[...]láttam — vallotta a tanú —, hogy a Kortsmárosné, oly fertelmessen fel vólt takarva, mint ámidőn afféle testi dolgott el szokták követni.” (T.i. a közüsilést.) A 89/1761. pörben „[...]azon meztelen -s- fel földözve találta az Asszont[...]”

A 131/1762. pör, az alcsoponton belül, a vizsgált jelenség legtipikusabb esete. „Sugár Judka meztelen vetkőződött magok udvarán, és verte a Szemérem testét, mondván bizonyos János nevű Kanász Legénynek: Baszhatnál most ne picsa[...]” A 182/1766. pörben „Nyékiné jól fel emelvén szoknyáját és pendelét, vagy is hosszú ingét, az Czombját mutogatta Déák Istvánnak, is hogy neki minémű szép fejér teste volna[...]” Ezekben az esetekben a fölajánlkozó magamutogatás azonos időben kétféleképpen következett be: cselekedetben és szóban.

A 198/1752. pörben „Az Aszszony pendolét szoknyáját fell huzván Lovász György mercsekelte az Czombját egy Czérnávall az után a' magáét.” A 243/1776. pörben „[...]az Aszszony Mátyásné a' földön el vetette magát, a' Legény pedig fel hajtotta Szoknyáját, Pendelét, és arczall reá fekütt” Ismert jelenség, amikor a nő úgy kínálta föl magát, hogy hanyatt feküdt a férfi előtt és ruhái fölcúsúzva, kilátszó meztelenségével keltett vágyat.⁹⁹²

A szemérmét természetesen nemcsak a nő mutatja ki, hanem a férfi is. Jung Károly gyűjtéséből idézünk: „[...]szó sincs arról, hogy a genitáliák démonizáló[...], egyben rontó funkciója csupán a női nemre korlátozódna[...] A fallikus ábrázolatok, valamint az ugyancsak ide tartozó csipisz- vagy fügemutogatás máig is ismert gesztusa[...] ugyancsak a genitáliák (vagy a coitus) rontáselhárító szerepére alapozódik.”⁹⁹³

Magyary-Kossas Gyula arról írt, hogy a 15-16. században Németországban divat volt a ruhán a latz, azaz a nadrágon kívül hordott péniszzacskó: „[...]szemérmetlen

⁹⁸⁸ Róheim G. 1925. 44.

⁹⁸⁹ Róheim G. 1925. 45.

⁹⁹⁰ Jung K. 1987. 80.

⁹⁹¹ Jung K. 1987. 81.

⁹⁹² Szenti T. 1985. 282.

Kapos M. 1984. 321.

⁹⁹³ Jung K. 1987. 83.

penis-exhibitio volt ez, óriás méretű latz-okkal, melyek büszkén hirdették az ámuló külvilágnak: »ilyen legény vagyok én!«⁹⁹⁴ Az új-guineai bennszülöttek között igen elterjedt a *pénisztok*, amely annál rangosabb, minél hosszabb. Üreges növényi szárból, termésszárból készül, amelyet a falloszokra húzva viselnek, és általában a derekukig, gyakran a mellükig fölér.

A „péniszfitogtatást” társadalmunk perverzióinak: *exhibicionizmusnak* itéli. A 70/1805. pörben a gazda a szálláson „[...]mutogatta Szemérem testét az Leánynak, mondván: *de szép[...]*” Erőszakos közösülés után még többször is mutogatta a lánynak a péniszét, úgy tetszik, nagyon el volt tőle ragadtatva. A 156/1774. pörben a nótárius az ivóházban levetkőzött és közösülni hívta az egyik ott tartózkodó nőt: „[...]gyere be már ebatta, akkor is a szemérem testét a kezében tartván[...]” A 174/1806. pörben a juhász az „[...]maga fertelmes eszközét a gatyá szárán ki tolván[...]”, a kislánynak mutogatta és végigfektette rajta. A 221/1762. pörben „Török György [...]fel feküdt hanyíttást az ágyra S. be kiáltotta a Tanut mondván: *Te leány gyűvel be[...]* Török György a farkát fel berjesztven kezébe tartotta.” Végül, a 245/1777. pörben a bíró szemére veti a 17 éves fiúnak, hogy behívtad a lányt és „[...]az ágyon hevertél szemérmes testedet mutogattad néki.” Ekkor bejött a féltékeny mostohaanyja, aki megveregette a fiú péniszét, mondván „[...]a’ köll néked miért kínálsd másnak.” (Ti. gyakorta ő használta.)

A magamutogatás egyik változatát a 190/1738. pörben találtuk, amikor közvetlenül nem a meztelen nemi szervet mutatták ki, hanem a szexuális tevékenység következményével dicsekedtek. „Hegedűsné az alsó ruháját mutogatta néki az alsó ruha pedig fertelmesített volt.” Vagyis, a férfi magjával szennyezett.

A 202/1755. pörben egy férfi részéről találkozhattunk ezzel a jelenséggel: „[...]a Pitvar ajtón mutogatta Szilágyi István maga lábra valójának eleit, maga feleségének, hogy úgy mond ihol nézd csatakose.”

A következő esetekben a genitális mutogatás csúfolódással, mások meggyalázásával járt együtt. A 12/1794. pörben a 40 éves asszony magát „[...]publice föl takarván ezen szokkal mocskolódott: *Búj ide a P...ba, B[aszom a] Szentedet néked is.*” A 105/1735. pörben Szénási János „[...]a nadrágját le tolt a’ Seggérül Kovács Istvánra, úgy fordította ezt mondván: *búj ide, úgy verte a meztelen seggit[...]*” A 185/1777. pörben kérdezi a bíró: „*Táncz közbe micsoda pohárral kínált nagy Jutka?[...]* kinek mondotta azt meg veregetvénn Szemérem testit : *Gyurka itt a’ Poharad, igyál belőlle[...]*”

36. A „CSÓKOS POHÁR”

A hüvelyt pohárnak fölkináló csúfolódás az orális nemi tevékenységgel függ össze. (Több olyan, az elmúlt évtizedekben megtörtént mulatozásról kaptunk hírt Hódmezővásárhelyről, amikor a félrészeg, részeg társaság orgiáján bort vagy pezsgőt öntöttek a nő hüvelyébe és azt a férfiak kiszürcsölték. Másik esetben főtt tojást illesztettek a szeméremajkak közé, és kiették.) Ahogy a női nemi szervet ajakkal érintik, „megcsókolják”, ugyanolyan orális erotika érvényesül a pohárnál is, hiszen annak szélét szintén szájba kell venni. A pohár itt a hüvelyt szimbolizálja. Így alakult ki a *csókos pohár*, máshol *vőlegény-* vagy *menyasszonypohár* stb. fogalma, mely minden esetben a pár elhálásával kapcsolatos. Aki közösült, „kiitta” a „szerelem poharát”. Ha a legény közösült, kötelessége volt az áldomást meginni, amely a lány iránti házassági fogalmat

⁹⁹⁴ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 199.

jelképezte. Az áldomás tehát fogadalommá, esküvé alakult és kultúrálisan tovább bővítette az eredeti, erotikus cselekményt.

A „pohár” kultúrtörténeti emlékei szerteágazóak, de valamennyi kapcsolatban áll a *szexuális áldomásivással*, ill. ösztöntevekenységgel. Az egyik legismertebb volt a „Boldogasszony pohara”, amelyet a szült nő kitisztulása után közösen ivott ki a család. *„Ez nem más, mint a felépülés után bemutatott ősi áldozat emléke”* — írta László Gyula.⁹⁹⁵ (Ugyancsak itt említi a finnek „Ukkon poharát” is, amely szintén áldomás pohár volt.) Bálint Sándor Szeged környéki szokások alapján részletesen ismertette a „Boldogasszony poharát”, amelyre nagyon vigyázni kell, mert ha eltörik, a gyerek szerencsétlen lesz. A hat heti gyermekágy-fekvés után az anya először elmegy a templomba az „avatásra”. Amikor innen hazamegy, már terített asztal várja. Így fogalmazott róla:

„Ezen a Boldogasszony pohara néven emlegetett és az egész szegedi nagytájon ismeretes áldomáson csak asszony nép vehetett részt[...] a legöregebb asszony vagy a bába a poharat a jobb tenyerére tette, és eláldotta, azaz felköszöntötte az apát, anyát, újszülöttet[...] Ugyanaz a pohár járt körbe[...]” A sándorfalvi tanyákon a bába mondta a köszöntőt, *„[...]aki mondókája közben tele pohárral a kezébe forog. Végül a bort megissza.*

Régi tömörkényi asszonyok a Boldogasszony poharát: mézes pálinkát, már benn a templomban, mindjárt az avatás után megitták.”⁹⁹⁶

„Kláralfalván az »újaszony-poharát« mindjárt a lakodalom végén ellakják: az ünnepelt édes, cukrozott borral kínálta végig a násznépet.”⁹⁹⁷

Magyary-Kossa Gyula háromféle poharat említ, amelyből áldomást ittak: *„[...]mikor könnyűvérű őseink karácsonykor megitták a szent István poharát[...]”* — írta.⁹⁹⁸ A mesterségek gyakorlata közben is sor került áldomás ivásra. A kirurgus úgy vált sebész mesterré, ha *„[...]két-három apródesztendő[...] után, feltéve, hogy a szokásos »társ poharat« — »convivium sociale vulgo társ pohár vocatum« — vagy a helyette megállapított váltságpénzt megadta[...]”*⁹⁹⁹ A köszöntő poharat pedig akkor itták, amikor az új tag a céh régi tagjait a befogadáskor megvendégelte. Ez a köszöntő-pohár elsősorban a „remekebédet” helyettesítette.¹⁰⁰⁰

A 157/1775. pörben Csutora Pela a kocsmában egy kanással közöszült. *„[...]másnap áldomást is meg tötette a Kanász, melyre 4. x. adott a Leánynak, és a Leány hozott reá bort.”* A csókos pohár kiívását tanúk figyelték, akik a legényt igyekeztek rávenni a törvényes nászra. A csókos pohárból való ivás tehát erkölcsi kényszerhelyzetet teremtett, amelyből az íratlan népi szokásjog szerint nem volt kiút, ha a férfi őrizni kívánta a becsületét. Az elmondottak hitelét pontosan igazolja a 185/1777. pörben a bíró, aki fejére olvassa a férfinak szeretője szavait. *„Nagy Jutka reggel azután a’ midőnn Pálinkát ivott readköszönnénn ígyuk az Ur Pina áldomása[t] meg veregetvén Szemérem testit: Gyurka itt a poharad[...]”*

A 223/1763. pörben ez állt: *„[...]így szolott /:vedmeg rajta, ertven Bandit az Volegény poharat, mert úgy mond od[a] bennis azt mondotta, hogy már 4. Esztendeje miolta el vett[...]”* A 253/1781. pörben a tanúk a közösülés végignézése után „kis

⁹⁹⁵ László Gy. 1944. 266.

⁹⁹⁶ Bálint S. 1980. 3: 36-37.

⁹⁹⁷ Bálint S. 1980. 3: 145.

⁹⁹⁸ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 185.

⁹⁹⁹ Magyary-Kossa Gy. 1929. 2: 59.

¹⁰⁰⁰ Magyary-Kossa Gy. 1929. 2: 64.

izromban” ezt mondták a párnak: „[...]meny asszony és Vö Legény volt most kentek[...] tsak vállat Vonyítottak [azok...] mi gondod lesz[...]” — kérdezte a vádlott nő, mire az egyik tanú így szólt: „[...]kentek ā Meny asszony poharát meg adhatták mert a Lakodalomba is meg Szokták adni[...]” ezután a szeretkezők bort hoztak és megitták a „menyasszony poharát”. A 295/1738. pörben a tanú „[...]elégyszer látta Csokos Poháron, hogy másokkal Csokolódzott[...]”

37. A SZÁJ FÖLKÍNÁLÁSA

A fölkínálkozás egyik különleges formája, amikor — a nemi szerv példájára — a borral vagy étellel teli száját nyújtják csábításra; a mulatságot erotikus inger váltja ki. A genitálék mellett az ember erogén zónáihoz tartozik az ajak, a nyelv és a teljes szájüreg is; ezek összeértetésén és linguációján van a hangsúly, nem pedig a táplálással, éhségcsillapítással függ össze. A szájból etetés és itatás a teljes bizalom jele is volt azzal szemben, akinek fölkínálták, de már a csecsemő, ill. az állatkölykök, főleg madráfiókák szájából való táplálása nem ehhez az erotikus jelenségkörhöz tartozik.

A 63/1759. pörben olvasható: „[...]egy Felegyházi Dudás nálunk lévén egymás szájából bort ittunk” — vallotta a vádlott nő. A 94/1766. pörben „[...]azon Legénnyel egymás szájából Zsiros Pela bort is ivott [...]Pela ā maga Leányánakis mondotta, hogy igyon Őis Fodor Miska Szájából[...]” A 107/1745. pörben „[...]Levainé a’ nevezett Legény szájából ivott, ekképen, hogy a’ menyecske fel tātotta a’ száját, a’ Legény a’ maga szájából itatta.” A 197/1745. pörben „[...]a’ midőn edgyütt ettek, edgy darab húst kétfelé vágtak és edgy más szájából meg ették[...] egymás szájából bort is ittak.”

38. A KÉZ BEVÉTELE

A kéz bevétele szintén népszokássá vált. A nemi szerv, száj fölkínálása után a kéz, a tenyér kitétele is szimbólikus följánlkozás volt. Ha a társ elfogadta, vagyis kezét fogott, belecsapta a tenyerét, „bevette a kezét”, ez azt jelentette, hogy vállalta a tartós, legális kapcsolatot. A házassági ígéretet kézfogással kellett megpecsételni. Az ilyen cselekedet még a törvény előtt is elfogadott volt, akár a becsületszó vagy a fölesküvés. Tárkány Szücs Ernő idézzük: „A nép a kézfogásnak már ősidők óta rendkívül komoly értelmet tulajdonított. A 18. századi Kecskemétről írta Szabó Kálmán: »Régente a leánykérésnél a kéz nyújtása (adása) s a legény részéről a leány kezének bevétele (elfogadása) volt a jegyajándék mellett a legény komoly házassági szándékának a legfőbb bizonyítéka [...]« A jel, a kézfogás kölcsönös ígéretet, elkötelezettséget jelentett arra, hogy a fiatalok egymással házasságra lépnek.”¹⁰⁰¹

A 116/1755. pörben olvashatjuk: „[...]együtt lévén az Leánnyal akkor a kezem, vagyis tenyeremet ki tettem az asztalra és a leány bele vágta tenyerét s. úgy akkor mondtam: Nó azt lánya [látja] Kjentek, hogy bé ata a kezét[...] Senki ne bántsa, mert már a kezét bé adta[...]” A 138/1766. pörben a bírő azt kérdezte hogy „Valóé hogy a’ [lánya] kezétis bé vetted es el gyűrűzted?” A 161/1778. pörben a terhes leányt a szeretője szintén „[...]el gyűrűzte, mondván akar van nagy hasam, akar nincs el veszem[...]” A nők nemi aktivitása abban is megnyilvánult, hogy a házassági ígéretet ők maguk igyekeztek kizsarolni a szeretőjüktől. (A két utóbbi pör esetében érdemes még fölfigyelnünk a nép körében a jegygyűrű korai megjelenésére.) A 139/1766. pörben a vizsgáló kérdezte a gyanúsítottat:

„Bé adtadé a kezedet néki?

Való én unszoltam, hogy vegye bé a’ kezem; de bé nem vette.”

¹⁰⁰¹ Tárkány Sz. E. 1981. 328-329.

A 165/1783. pörben a cserbenhagyott, terhes kislány azzal indokolta vétjét, hogy a mátkája a „*Kezemet is bé vette.*”

39. A FÖKÖTŐ

A kialakult népi szokásjogban a női főkötőnek szimbólikus jelentése volt. Azt a nőt, akinek a fejét bekötötték, lefoglalták egy férfi számára. Az asszonnyá válás látható külső jele volt, ha a nő főkötőt viselt. Ez a szimbólum kifejezte, hogy vőlegénye, vagy férje van és más férfi számára tabu, hozzáférhetetlen. Ezekről így írt Tárkány Szűcs Ernő:

*„A menyasszony kontyolásának (bekontyolás) a szertartása nemcsak a fejbekötést foglalta magába, hanem a fiatalasszony egész külső átváltozását is: elvették leányságának a jelét, a koszorút, a pártát, haját kontyba kötötték, rá főkötőt, fejfátyolt vagy kendőt tettek, és ugyanakkor át is öltöztették. A lányt szimbólikusan a kontyolással vették fel az asszonyok közösségeibe, menyecskét csináltak a lányból.”*¹⁰⁰²

A 34/1790. pörben olvasható, „[...]hogy Kiszi Istvántól meg esvén bé Kötöttem a fejemet.” A 115/1755. pörben kérdezték az asszonytól: „*Vané Férjed? Nincs, hanem hogy Rác Miklóssal elestem akkor kötötték bé fejemet.*” Vagyis, a fej bekötéséhez elég volt, ha a lány elveszítette a szüzességét. A 120/1756. pörben a nő vallotta: „[...]*ő fejemetis azért kötötték bé leány koromba[...]*”, mert paráználkodáson kapták. A 183/1766. pörben számon kérték, hogy „*Miért kötötted be a feid mikor láttad hogy leány?*” A 184/1777. pörben a 21 éves lány béressel közöszült. Ezzután „[...]*kötötték bé fejemet[...]*”

A 230/1766. pörben egy kisújszállási asszony elhagyta a férjét és Vásárhelyre jött. „[...]*midőn érkeztem a' vásárhelyi határba, a főkötőmet elhajítottam[...]*” — vallotta. Itt érjük tetten a fölkinálkozást, amikor a szimbólumát elvetette, ugyanis a főkötő levétele (máskor a jegygyűrű eldugása) a tilalom, a tabu föloldásának jele: viselője szabaddá vált mások számára; *ékességétől való önfosztást* végzett. Ez a legfinomabb formája a fölajánlkozásnak; mintegy jelképes fölkinálkozás volt a férfiak számára. A 388/1818. pörben olvashatjuk: „[...]*pártájából ki-vetközvén[...]*” Pártát a szűzek viseltek. A lány tisztességtelenül elveszítette az ártatlanságát, fölajánlkozott mások prédájára.

40. CSÁBÍTÁS

A fölkinálkozás egyik szélsőséges megnyilvánulása a csábítás is. Mindkét nemre jellemzőnek tartjuk. Állattani megfigyelések szerint, a nőtények tüzelésekor maguk keresik meg a párjukat és kezdeményezik vele a közöszülést.

A 74/1836. pörben a férfi ajánlotta egy nőnek, hogy „[...]*ha tőle gyermeke lenne 50 forintal vagy egy tehénnel fogja meg jutalmazni.*” A 236/1769. pörben az asszonyt elcsábították a férjétől. Így vallott róla: „[...]*én az Uramat mindig Szerettem, ezen tselekedetre mind az által csak azért attam magamat, hogy el amitott az rosz Czigány[...]*” A 240/1774. pörben a menyasszony vallotta: „[...]*az Legény a lakodalomban le vett lábamról[...]*”, ezért újdonsült férjét sebtiben megcsalta. A 182/1824. pörben a nő panasolta szeretőjéről: „[...]*levett a' lábomról, 's úgy lett tőle Gyermeke[...]*”

A 265/1802. pörben a szolgálólány panasolta: „[...]*éjtzaka fekvő helyembe hozzám jöven, mellém feküdt, és tsábitto szavaival 's erőltetéseivel a' velle valo közösködsre reá vett[...]* sok beszédeivel le vett a' lábomról. —” A 267/1804. pörben

¹⁰⁰² Tárkány Sz. E. 1981. 399.

az elcsábított kislány mondta gazdájáról: „[...]igirt elsőbben Pénzt, azután a Csizmámra Patkot, és egy rokojának valot[...]” A 325/1762. pörben a nő így vallott csábítójáról: „[...]Zörget kézeben valami pénst s azt mondotta: Gyere ihol vagyon 8. Marjás, majd kezembe adom, agyal eczer[...]”

41. A „PUTIFÁRNÉ TÍPUS”

„József pedig szép termetű és szép arcú vala.

És lőn ezek után, hogy az ő urának felesége Józsefre veté szemét, és monda. Hálj velem[...]

És lőn, hogy az asszony mindennap azt mondogatá Józsefnek, de ő nem hallgata reá, hogy vele háljon és vele egyesüljön[...]

És megragadá őt ruhájánál fogva, mondván: Hálj velem.”¹⁰⁰³

A Biblia történetének csábító asszonytípusa ősidők óta ismert. Az erős érzékiség egyik megnyilvánulása, amikor a nő csábítással nyíltan törekedik nemi vágya beteljesülésére. Igen keskeny a határ a nő aktivitása és följajánkozása között. Az előbbi agresszívabb és kényszerítő, az utóbbi csábító. A fölkínálkozás idővel „megfinomodik”; a nő nem mézítelen genitálóját mutatja, hanem egész lényét följajánlja. Ezt elsősorban szóban teszi, kultúráltsága szerint egyszerűbb vagy árnyaltabb, esetleg költői kifejezéssel, ún. virágnyelven, magatartásával, öltözködésével, testének illatosításával, sminkkel stb; ill. föltre nem érthető mozdulatokkal, azaz *testbeszéddel*, de mindenképpen célratorően.

B. Malinowski a Trobriand-szigetlakóknál azt tapasztalta, hogy a halottsíratás éjszakáján néhány vendéglány följajánkozott a férfiakkal. Ez a szokás az idegenek vendéglátásához is hozzátartozott.¹⁰⁰⁴ A vendégjognak e szexuális formája sok más alkalommal is érvényesült.

Amint bemutatott pöreink tanúsítják, a női följajánkozásnak két formája alakult ki a társadalomban: az egyik típust a „vére” hajtja és pusztán a kielégülésre tör. A másik vágyával magát ajánlja föl valamilyen érdekből, például nyereszkeskedésből, kitűzött cél, rang, siker stb. elérésére és másodlagossá válik, esetleg időszakosan teljesen gátlás alá kerül az érzékiség késztetésének beteljesülése. A fölkínálkozásnak ez a típusa már a prostitúcióval rokon, de attól az különbözteti meg, hogy nem állandó, nem a testéből él, hanem alkalmi: egy cél elérése a fő, s ha ez beteljesül, a nő általában visszavonul.

A 31/1775. pör Putifárné-típusú asszonyáról beszélt a férfi, hogy „[...]meg kapta a szerszámomat, és hívott, hogy menyek hozzá hálni[...]” A 71/1828. pörben „[...]az a menyetske magát ajánlotta[...]” — beszélt a férfi. A 90/1764. pörben a férfi így beszélt a nőről: „Házamhoz jött mondván : jöjjön Kjend Házamhoz, nincs ithon az Uram[...] mellém Le feküdt, és csiklandot, s. magamis fel indultam, és velle paráználkodtam[...]”

A 131/1762. pörben Sugár Judka „Egy eőreg Kanásznak is [...] azt modotta: Végyel már baszom az arádat[...]” A 204/1756. pörben a nő beszélt: „[...]magam hittam azt mondván neki: Andras gyere fekügy mellém, úgy osztán mellémis feküdt, és dőlgát vellem elvégezte.” A 235/1769. pörben a följajánkozó nő a férfi szerelmi szolgáltatását megfizette. Erről a férfi így vallott: „[...]engemet pénzen vet meg, mert borra valot mindenkor adott, a’ mikor velle közösködtem.”

A 234/1769. pörben a férfi vallotta szeretőjéről: „[...]hozzám jövé a Tanyámra Bogár Kata, egy ejjel 3szor közösköttem velle.” A 252/1781. pörben a terhes asszony a

¹⁰⁰³ Ter. 29, 6-7-10-12.

¹⁰⁰⁴ B. Malinowski. 1972. 175.

férfiaknak ajánlgatta magát. Így beszélt: „[...]engem ugyan meg nem Vernek mert Terhes vagyok, de ha téged meg vernek, az után Kétszer, S. háromszor is adok én Tenéked, a Kis Birónak[...mondta:] adok kendnek is egyszer.” A 265/1802. pörben Nyíri István vallotta a szolgálólányról: „[...]ő járt utánam, kint a' Szálláson sokszor éjtaka hozzám jött; reám feküdt, sött erővel is a subám ala bujt, annyira hogy engemet tűzbe hozván meg esett rajtunk a' szerentsétlenség.”

A 268/1804. pörben „[...]a Léány utánam járt mindenkben [...]a Léány mellém jött, és felmászott a hasamra, és meg rázott engemet[...].” A 269/1807. pörben „[...]ha ott nem talált is — ti. a nő —, mindég jelt hagyott az Istállóba, hogy ott járt utánam[...].” Végül a 290/1830. pörben a férfi ezt vallotta. „[...]hogy a' Leány utánam jött, tehát tsak úgy esett meg rajtam.”

42. CSALÁDTAG FÖLKÍNÁLÁSA

Sárkány Mihály a patrilineáris kenyai nandik és a matrilineáris zambiai, ill. zimbabwei iltongák között említi e jelenség előfordulását: „Ha a rokonok meglátogatják egymást, a vendégbarátság azt is magában foglalja, hogy a vendég korcsoporttársának felajánlják a feleségüket. A férj, aki egyébként éberen őrzi feleségét, ilyenkor elmegy egy másik kunyhóba aludni.”¹⁰⁰⁵

Az ókori Spártában fontos volt, hogy vagyontudó szülessen a családban. „[...]ha a férjtől nem fogant meg a nő, az maga vezethetett be feleségéhez megfelelő fiatallembert, s az így megfogant magzatot a házastársak sajátjuknak tekintették.”¹⁰⁰⁶ Vagyis, a férj a cél érdekében fölkinálta feleségét.

Tárkány Szücs Ernő több példát is említ a jelenségre vonatkozóan a magyar nép életéből. Egyik helyen ezt találjuk. „Katona Imre bocsátotta rendelkezésünkre a következő feljegyzéseit:

»Tálas István professzor 1935 körül Györffy Istvántól hallotta, hogy Vikár Béla, a kitűnő népdalgyűjtő a századforduló táján Szegváron (Csongrád m.) dolgozott. Egy idős parasztgazda felajánlotta: 'Fiatalúr, ha akarja, válasszon valakit!' Emlékezete szerint a menyecskék közül; a paraszt hozzátette: 'Már megbeszéltem velük.' Ez nagycsalád volt[...].”¹⁰⁰⁷

Ez a szokás az eszkimóknál *feleségcsere* formájában élt: ha egy férj hosszabb időre eltávozott, feleségét annak a társának ajánlotta föl, akitől adandó alkalommal hasonló viszonzást várt. Az ausztrál őslakóknál a messziről érkezett rokonról való „gondoskodáshoz” tartozott a nő fölajánlása, stb. A jelenség: családtag, feleség szexuális célú fölkinálása, meglehetősen elterjedt volt, és valamilyen változatával a legtöbb kultúrában lehet találkozni. Ez a cselekedet bizonyos értéket is kifejezett. Ahol a családban több lány élt, ott az „értékük” is kevesebb volt. (Kiházásításuk, férjhez adásuk, a lakodalmuk megrendezése gazdaságilag sem volt könnyű, ezért fölajánlották őket, azzal a gyakran nem titkolt reménnyel, hátha a próbavető kedvet érez majd a lány megtartására.) A feleség fölkinálása már jóval többértű jelenség.

A vizsgált feudalizmus kori pöreinkben leggyakoribb a feleség, azután a férj, majd az egyéb családtag, mint pl. a saját lány fölajánlása szexuális célra. Ezekben az esetekben valami gátolta a saját fölkinálkozást, ezért került sor mások ajánlgatására. A cselekedet a fölkinálóban is szexuális izgalmat válthat ki.

¹⁰⁰⁵ Sárkány M. 1986. 38.

¹⁰⁰⁶ Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. 1968. 337.

¹⁰⁰⁷ Tárkány Sz. E. 1981. 285-286.

Az 58/1738. pörben az anya így kínálta föl a lányát kedvesének: „[...]ne Szénásy János baszd meg mert én nem baszhatom meg a Leányomat[...]” A 280/1822. pörben az asszony ajánlotta föl férjét egy másik nőnek. Az ember így beszélt róla. „Feleségem kért reá, hogy gyereket tsináljak nékie, minthogy már nekünk nem lesz[...]” A 295/1738. pörben a tanú beszélt az asszonyról: „[...]elégyszer látta[...], hogy másokkal Csokolódott; De mindenkor az Ura ingatta reá.”

A 296/1742. pörben a férj fölajánlja rosszul szeretkező feleségét. A férfi így vallott: „[...]az előbbeni feleségemnek az egyik ujjá is jób vólt, mint mostani feleségének egész testye[...] lelkem Palkom, erigy próbáld meg tehece néki valamit[...]” A 297/1775. pörben a bíró kérdezi a férjet, hogy „Mi képpen tanítottad Feleségedet hogy Chlivinyivel közösködjön? [...]mondottam neki hogy fekügyőn le vélle, ha hozzá megyen[...]” Végül, a 404/1756. pörben Barta István így vallott: „[...]én magam kénszerítettem Pap Mihályt a feleségemmel való közösülésre a mint is jelen létemben egynehányszor vólt vele közü[...]” A férj az aktust végignézte, végigélvezte.

43. KERÍTÉS

A torz társadalmi „fejlődés” következménye, amikor közvetlenül nem a nő vagy férfi kínálja magát, hanem az egy személy közbejöttével, közvetítésével történik; vagyis a kerítő végzi a fölajánlást.

Az 59/1742. pörben „Czigány Panna Szénás Ersoknak nyilvánágossan Kerítője lévén, sokszor a Legényel együt maga házában zárta, és maga kin strasált.” A 60/1757. pörben Aszalós Judit vallotta: „Maga a Csárdás mondotta, említett András Béresnek és Társainak; van az másik házba menyecske, menyetek oda[...]” A 67/1775. pörben a legény vallotta: „[...]Bakos Andrásné Csalogatott házához, mihelyt oda érkeztem azonnal hirt adott azon Személynek [ti. Mészáros Annának , aki] mindgyárt ott termett[...]”

A 68/1782. pörben az asszony így vallott: „A’ Kurczina János Felesége kéretett hozzá mondván hogy vén az Uram ne szeressem külömbet is talállok önállá.” A 72/1837. pörben a férfi így beszélt szeretőjéről: „[...]a’ férje atyafijai magok hozták hozzám, ‘s éjszakának idején kísérték házamhoz[...]” A 197/1745. pörben „[...]Nyúzó Andrásné b é hivta maga Házáb[a], és mint kerítő maga Zöldy kívül Strásálta őket[...]” A 263/1800. pörben Hajdú István kivitte Hartsás Pörzsit a Török Péter szállására, hogy ott a gazdával paráználkodjon.

44. FÖLDÍSZÍTÉS ÉS MEGGYALÁZÁS

A szubhumán főemlősök rendszeresen ékesítik magukat ágakkal, levelekkel. Ha tükröt tartanak eléjük, abban magukkal acsarkodnak, vagy tükörképüknek udvarolnak, hízelegnek. *Nárcisztikus* viselkedésük gyakori. Az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben gyakran visszatérő jelenség a már említett pártá és főkötő. Az ezekkel történő „földíszítés” nemcsak társadalmi, hanem szexuális vonatkozású is, mivel az első a szüzességet, a második a szüzesség elvesztését, az asszonnyá válást jelképezi. Ezek a szimbólumok társadalmi jelképekké váltak. A nárcisztikus megnyilvánulások így alakultak általános népszokássá.

A mások földíszítettsége, a látvány a többi emberben ingert vált ki, ezért ennek elérése céljából nemcsak *öndíszítést* végzünk, hanem társainkat is fölékesítjük. Ha a fölékesítés büntetést szolgál, amelyre pöreinkből több példát ismerünk, dühöt és szadisztikus cselekedetet provokál; ugyanakkor a bűnhődőben a meggyalázás lelki traumát okoz: *elszakadást* a társaktól.

45. FÖLDÍSZÍTÉS

Ez a cselekedet a legékesebben a 183/1766. pörben, a „vadházasságkötés” során nyilvánult meg. A történet alakoskodó, népi színjátékot idéz. (Párhuzamát lásd: Ujváry Zoltán: „Játék és maszk.” Dramatikus népszokások. II. k. Debrecen, 1983.) idézett pörünkben egy templomi katolikus esketési szertartást majmoltak a kocsmában, ahol egy párt „összeadtak”. A „pap” magát és a környezetét díszítette föl. A segítők a „menyasszonyt” látták el főkötővel: „[...]egy Szabatkai Csikós = egy vajút hozot ă házban, ara űltették s = azon kőtöttem bé ă [lány] feit[...] Horváth Pista szegedi lakos nádbul egy keresztet csinált, azt az Asztalra tette, ă mellé egy kis kenyeret, nyakába egy kender hámot, magára egy lepedőt[...] ismét egy könyvet két kezében[...]” tartott. (A történetben a vályú a templomi pad, a kenyér pedig nyilvánvalóan az ostya, vagyis az „Úr teste”, nyakában a kenderhám a papi stóla, a lepedő a reverenda vagy papi ing, míg a könyv a Biblia szimbóluma volt.)

A vallás egyes szertartásait majmoló színjáték gyakori volt a nép között és többnyire valamilyen csúfondáros „földíszítés” jellemezte. A 4/1749. pörben a kocsmabeli társaság részegeskedvén, az egyik legény az „[...]Ur Csikóssának pályinkát töltvén az felyére ekképpen: Keresztellek tégedet a Jesus Kristusnak kissebbik fiának, mert én az öregbik fia vagyok[...]” Itt a meggyalázás a bűdös pálinkával való leöntés volt. A pálinka, mint élvezeti szeszes ital egyébként is méltatlan ahhoz, hogy szentségkiszolgáltatást végezzenek vele.

A fölcicomázás másik példája a jegyajándék, ill. szerelmi zálogadás volt, amely a mai napig széles körben elterjedt szokás. Tárkány Szücs Ernő írta: „A jegy adása az eligérkezés bizonyosságaként kötelező volt[...] A jelek egy részét nyilvánosan is viselni kellett[...]”¹⁰⁰⁸

A 205/1756. pörben a férfi elmondotta, hogy „Ingvállat, keszkenőt, s. egyéb holmit apróklékos jószágot is adtam néki[...]”, ti. a szeretőjének, amivel fölcicomázta. A 200/1755. pörben a nő beszélt, hogy milyen szerelmi ajándékot készített a szeretőjének: „[...]egy selyemel varrott s. v. gattya madzagot adtam néki.”

46. MEGKOSZORÚZÁS

A következő bűnpörökben a „földíszítés” társadalmi méretű megszegyenítést jelentett. Ez a jelenség is közismert volt. Tárkány Szücs Ernő Mikulík Józsefre hivatkozva közölte, hogy „A 18. században a városokban, főlg protestáns környezetben valóságos vallatásnak (szüzességi vizsgálat) vetették alá a fiatalokat[...] Rozsnyón pl. egy jegyespárt már nem találtak ártatlannak, ezért arra ítélték őket, hogy a becselenség jelvényével, nyakukban szalmakötéllel menjenek az esküvőre[...]”¹⁰⁰⁹

Az ágyas nőkről szólva, Kardos Lászlóra hivatkozva említi, hogy „Bakonycsernyén az ilyen lányt régen szalmakoszorú alatt adták férjhez, ha végül erre adta a fejét.”¹⁰¹⁰ Magyary-Kossa Gyula írta: „A paráználkodásnak legenyhébb büntetése az volt, hogy a paráználkodó párokat »megszegyenítő módon« összeesették s azután a városból kiutasították.”¹⁰¹¹ Ugyancsak ő írta: „Gyakran megtörtént, hogy a »förtelmes személyek« fejére szalmakoszorút helyeztek vagy pacalt kötöttek a nyakukba

¹⁰⁰⁸ Tárkány Sz. E. 1981. 330-331.

¹⁰⁰⁹ Tárkány Sz. E. 1981. 342-343.

Mikulík J. 1885. 113-114.

¹⁰¹⁰ Tárkány sz. E. 1981. 285.

¹⁰¹¹ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 192.

s a hóhér így vesszőzte ki őket a városból. Esetleg az utca népe — ha nem rokonszenvezett a deliquenssel — sarat és mindenféle piszkos hulladékot dobált rájuk[...]¹⁰¹² Lábjegyzetében írta, hogy „[...]az angol köznép sarat és ganéjt[...]

dobált nemetközben a kéjnökre.”¹⁰¹³ (Ez már a váladékkal, undokságokkal való meggyalázás, „fölkésítés” témakörét is érinti.) „A toll- vagy szalmakoszorúval való megbélyegzés szintén igen régi büntetismódja a feslett életű nőknek, úgy nálunk, mint a külföldön, mely sok helyütt egész a 19. század közepéig fennmaradt.”¹⁰¹⁴ A következő példa szintén szalmakoszorúzásról szól: „Szennyesi Katalin házát, mivelhogy ottan férfiakkal dorbézolt, lebontották, őt magát megszalmakoszorúzták, s a városból kikergették.”¹⁰¹⁵

Az alábbi példákban kendőnek, ill. lepedőnek jutott a „fölkésítő meggyalázás” szerepe. Harsányi Györgyöt *stuprum violentum*¹⁰¹⁶ miatt fővételre ítélték: „[...]a leány pedig többé pártát nem viselhet, hanem gyalcsot kössön a fejére[...]¹⁰¹⁷ Gyulán a „[...]»legények után járó« leányokat a templomban »az egész nép előtt« egy kőre állították és letakarták lepedővel” — írta Kósa László.¹⁰¹⁸

Magyary-Kossa Gyula a következő megszégyenítésekről írt. „Szandró Mária, habár leány volt, keszkenőt kötött a fejére és a »Bika ház«-nál a katonákkal arcátlanul viselkedett, ezért 36 pálcát kapott, szarvat tettek a fejére s a hóhér kíséretében végig vitték a városon, honnan azután száműzték[...]¹⁰¹⁹ „Kis Katalint paráználkodásért a mester megverte, egy hétig csöngettyűs szarvakat hordott a fején s a városból kiverték[...]

egy kikapós leánynak kosszarvakat kötöttek a fejére, a hóhérral megverették s a városból kikergették.”¹⁰²⁰

A 134/1765. pörben, amikor Szegváron a megesett lány megszült és „[...]midőn két heti gyermek ágyban voltam[...]

” — vallotta, ekkor a katolikus pap kiküldötte érte a bábát, hogy a lány jelenjen meg a misén. „[...]mennék, hiszem még ki sem tisztultam; de csak el kellett mennem[...]

” — panaszolta a lány, majd így folytatta: „Plebanus Uram Szalma koszorút tétetett fejembe és korbácsot a’ vállamra, mind addig valamig a’ Szent Mise végbe nem ment, azután bé avatott és meg is korbácsoltatott[...]

” A szalmakoszorú töviskoszorúként, a korbács pedig vesszőnyálábként Jézus megszégyenítésének és megkínzásának eszköze volt a képzőművészeti ábrázolásokban. Ahogy Krisztust a töviskoszorúzás után megverték, a paráznát is megkorbácsolták, majd „beavatták”: az asszony fejére kendőt kötöttek. Ezek tipikus esetei a *nárcisztikus agresszió*nak, esetenként mások szenvedésének látványa érzéki vágyat is kiválthatott.

A vallási szimbólumok áttekintettek a polgári életbe is. A „megkoszorúzás”, mint erkölcsi büntetés, azaz a meggyalázás, a hatalom eszközévé is vált. (Hasonló megszégyenítés volt a *talicskatolás* is, de szakirális színezet nélkül.) A 150/1771. pörben az egyik kurva így panaszkodott: „[...]be hívtak Kecskeméti Urak, azután

¹⁰¹² Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 210-211.

¹⁰¹³ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 211. A 72. jegyzet.

¹⁰¹⁴ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 212.

¹⁰¹⁵ Magyary-Kossa Gy. 1929. 4: 101.

¹⁰¹⁶ Stuprum violentum = nemi erőszak.

¹⁰¹⁷ Magyary-Kossa Gy. 1929. 4: 101.

¹⁰¹⁸ Kósa L. 1979. 120.

¹⁰¹⁹ Magyary-Kossa Gy. 1929. 4: 101.

¹⁰²⁰ Magyary-Kossa Gy. 1929. 4: 101.

koszorút tettek a fejemre, és el bocsájtottak, mert [...]Leány koromba terebbe estem[...]”

47. MEGSZÉGYENÍTÉS

A 407/1764. pörben Balog István kecskeméti tanút így vallatták: „[...]Micsoda paráznaságit tapasztalad Orosz Erzsébetnek?” „Egyebet nem tudok, hanem láttam Kecskemét Várossában, hogy az Kurvák Taligáját vonta.” A 408/1752. pörben az asszony vallotta az uráról, hogy „[...]ítéltetett Budára a Talicska tolásra[...]” Ez a „talicska” olyan eszköz volt, amellyel ha valakit „földísztettek”, tolására kényszerítettek, megalázták és megszégyenült.

A 140/1766. pörben a kurva így beszélt nyilvános megszégyenítéséről: „[...]megh Korbacsoltattam, és az után, egy csigányal kikésértettem a városbul.” Az utóbbihoz hasonló megszégyenítés volt a kaloda, kalickába zárás, vagy szégyenköre állítás is. A 179/1836. pörből megtudjuk, hogy a kor társadalma *ágyasnak* nevezte azt a kurvát, akit *nős-parázna* személy tartott ki. A férfit pedig „*meg jegyzett személynek*”, vagyis a társadalom által megszégyenített, bélyeges embernek hívták.

48. MEGBÉLYEGZÉS, ÉKESSÉGEKTŐL MEGFOSZTÁS

Ennek a témakörnek a legrégebbi írásos emléke a sumér-akkád-új babilóni irodalom egyik kitűnő, az „Istár pokolra száll” című eposzában olvasható. Amikor a szerelem és termékenység istennője leszállván az alvilágba, annak mind a hét kapujában elvesznek tőle egy-egy ékességét. Végül mindenétől megfosztva, ezzel szinte megbélyegezve, mezítenül lép be nővére: Ereskigál hajlékába, a holtak birodalmába.¹⁰²¹

Az ókorba visszanyúló, de középkori jellegű a megbélyegzés, meggyalázás, amikor a gonosztevő vagy bűnös haját, fülét, orrát, esetleg kézfejét levágták. Ez a csonkítás *stigmatizáció* egyébként a megbélyegzés egyik legdurvább módja volt. Ugyancsak Magyary-Kossa Gyula közölte, hogy Kálmán király alatt a hamis tanúzó arcára keresztforma jelet égettek. II. Ulászló alatt az okmányhamisítók homlokára és mindkét arcára a pecsénymótot égették bele. Erdélyben a bűnös hátára a hóhér szénnel akasztófát rajzolt, ezt belevágta, majd puskaporral bedörzsölte, maradandó tetoválást hagyva. II. József elrendelte, hogy az ítéletben mondják ki, hogy az akasztófa és más jelek melyik és hány arcfélre égetendők. Titkos bélyegzés az akasztófa rajzolatának a lágyékba sütése bal felől. Egyes vidékeken a templomkulcsát tüzesítették meg és így bélyegezték meg vele a bűnös homlokát.

Közismert megszégyenítés volt a haj és szakál lenyírása, amely az „ékességektől való megfosztást” jelentette. Ezek Szent István óta ismert eljárások voltak. „*Ha egy nőnek a haját levágták, az a becsstelenség (különösen a titkos prostitúció) jele volt[...] A rabok szakállát és bajuszát egészen leborotválták, csak a fejük búbján hagytak török módra egy kis farkocsot.*”¹⁰²² (Ma föltűnősködni vágyó fiataloknál, hippiknél lehet hasonló frizurákat látni. Ők nárcisztikus jelleggel díszítik így magukat.) Ismert, hogy ez a megszégyenítés az embereknek gyakran jobban „fájt”, mint a bélyeg beégetése.

A 34/1790. pörben egy nő odaadta magát. A viszony miatt önként kötötte be a fejét, tehát megtörtént a nárcisztikus földísztése. A kurafinak ez azonban nem volt elég. Cselekedetét így beszélte el: „[...]a Sáregy házi Korcsában lévő Kurvának az orrát el vágtam[...] Bitskával vágtam[...]” el. A 38/1811. pörben étetéssel történt a

¹⁰²¹ Gilgames. Ékirásos akkád eposzok. 1960. 51-59.

¹⁰²² Magyary-Kossa Gy. 1929. 4: 206.

meggyalázás. Az ittas férj közösülni akart terhes feleségével, aki viszont nem volt erre hajlandó. A férfi elkapta, majd „[...]mellyit vervén, ezen hosszas kínzásai után végre a' Feleséginek a' Fejít a' Pitvarban lévő Tűz parázsba belé dugta, és tsufossan össze égette, és süítőgetéssel vallatta[...] még a' füleit és orrát is akarta késsel le vagdalni[...].” Állatok fülét bicskával csipkézte ki a pásztor, az egyedeket ezzel bélyegezve meg, hogy beazonosíthatók legyenek. A 299/1798. pörben az asszony így vallott a férjéről: „[...]az oromat akarta késivel el-vágni.” A 406/1838. pörben a férj azzal fenyegette a feleségét, „[...]hogy a' nála lévő késsel megtsonkítja.”

A megszégyenítés példája az egyéni ékességtől való megfosztás is. Utalunk itt a 379/1782. pörre, amelyben a magzatüzésért elfogott cigánylány bevallotta, hogy korábban Szegeden és Pesten a hóhér „[...]az hajamat el nyírvén[...]”, ezzel meggyalázták. A kopasz nő az európai kultúrákban nevetség tárgya. A 202/1755. pörben „Szilágyi Istvánne maga házának pitvarában Búza Jánosnének fő kötőjét le szaggatta.”

49. MEGGYALÁZÁS VÁLADÉKOKKAL

A következő pörökben az emberi undokságokkal, elsősorban az ürülékekkel és nyállal történő meggyalázásokat mutatjuk be. Bármilyen különös is, az emberi váladékok vonzóak, ill. taszítók egyaránt lehetnek, attól függően, hogy kitől származnak, hol helyezkednek el és milyen körülmények között kerülnek velük kapcsolatban. A szeretkezés bizonyos formáiban, az egyénektől függően, ezek az emberi „undokságok” erotikusan serkentők is lehetnek. Az embernél közismert jelenség, hogy a saját váladék „illata” sohasem olyan taszító — egyeseknél kimondottan kellemes érzést kelthet —, mint másoké. Az állatvilág egyedei vadász- vagy tartózkodási terület megjelölésére saját ürülékét, mirigyváladékát használja föl. Párját is ezzel csalogatja. A nyál az étellebontást megkezdő, alapvető enzimekkel élettanilag az egyik legfontosabb elválasztási termékünk. Segíti a száj nyálkahártyájának nedvesen tartását, a bevett étel csúszóssá tételét, összerágott, kiköpött étel, ital erjesztését; de arra is alkalmas, hogy pl. egyes népek mítoszaiban az isten ezzel ragassza össze a sárból gyúrt embert. Ha viszont a nyál a külvilágba jut, a legtöbb kultúrember számára undort kelt, fokozottan hat, ha köpés formájában kerül ki. A leköpés: meggyalázás.

Hasonló a helyzet az egyéb ürülékekkel történő meggyalázással is. (A szerző 1963-ban, Hódmezővásárhelyen, házasságkötése után, bélsárral összemocskolt, otromba, gyalázkodó szöveget tartalmazó levelet kapott attól a távoli, nem vérségi rokonától, akit az esküvőre nem hívott meg a család.) Elgondolkodtató tény, hogy a pörök vádlottai az emberi undokságokat valamilyen formában tárolták, így undorukat legyűrték. (Az állatok az ürülékkel a saját bundájukat is összekeverik, „beillatosítják” magukat.) Esetenként a vizelet, bizonyos preparált fekáliák orvosságul is szolgálhattak (ún. *ganajpatikákban* és kuruzslók egyaránt terjesztették); ismert eszközei voltak a szerelmi varázslásnak is, akárcsak a menstruációs vér.

B. Malinowski a Trobriand-szigeteken élő melanézokat vizsgálva, azt találta, hogy a széklétől kimondottan undorodtak. Még a két, nemek szerint elválasztott latrinát is a falutól távolabb helyezték el. Ürülékkel való beszennyeződésük kint okozott, és igyekeztek minél hamarabb megtisztulni tőle.¹⁰²³

Magyary-Kossa Gyula mintegy összefoglalót ad a témáról: „Mária Terézia tudvalevőleg igen szigorú rendeleteket hozott a titkos prostitúció megfékezésére s ezen rendeletekben is mindig szerepel a városból való kivesszőzés vagy kikorbácsolás[...],

¹⁰²³ B. Malinowski. 1972. 202.

minden hozzávalóval (tortúrával, zsákbavarrással, sárral dobálással, leköpdöséssel, a lenyírt fej beszurkolásával.) egyetemben.”¹⁰²⁴

A 14/1838. pörben a sértett panaszolta a vádlott tettét: „[...]egy kantába minden undokságot öszveszedvén, azon kantát ablakomon szobámba behajította[...] a’ Szobában lévő házi eszközeimet öszve piszkolta[...] rajta[m] minden oknélkül gyalázatot követett el.” A vádlott válaszából idézünk: „[...]tőlük került, ugyanazon kantát rondasággal megtöltve házam ajtajába letették, először is házamnak utza felül lévő falát bemázolták ‘s csufolódó czédulákat ragasztottak[...]” rá.

A vallomásokból tehát kiderült, hogy az undokságokat összegyűjtötték és egy kantával ide-oda hurcolászták, még a falat is összekenték. Vig Károly is említett egy ürülékkel kapcsolatos, 17. századi, marosvásárhelyi pört: „[...]két hét múlva ment ki s egy kis ganés sarat vetett reá.”¹⁰²⁵ Az a cselekedet, hogy csúfolódó szövegeket tartalmazó papírt ragasztottak a falra, írással való meggyalázás volt.

A 190/1738. pörben „[...]Hegedűsné holmi fertelmességet hordott azon helyre a hova szoktanak szomszédgyai járnif[...]”

50. MEGGYALÁZÁS NEMI VÁLADÉKOKKAL

Az undorító emberi váladékok között szerepel pl. a közösülésből származó férfi mag, amely a nő alsó ruháját „fertelmesíti”; ill. a nő különböző tisztulási végtermékei, amelyek szintén a pöndölt csúnyították.

A 190/1738. pörben beszélt a vádlott: „[...]ha iffjú menyecske lettem volna egy gyermeket csinált volna ez az András ä mi képpen öszve csunitotta az alsó ruhámat.” A 371/1769. pörben a szülést, vetélést követően az asszonynak „Az Ing allya is Saskos[...]” volt. A 198/1752. pörben, közösülés után „[...]az Asszonynak az alsó ruhája csunya fertelmes s Locsos volt.”

51. MEGGYALÁZÁS PORRAL

Róheim Géza különös szokást ismertet: „Voigtlandban farsang hajnalán a leány meztelen söpri ki a szobát és a szemetet más ajtaja elé önti. Így azután a bolha mind átköltözik a szomszédba.”¹⁰²⁶

A feudalizmus általunk vizsgált korszakában a Dél-Alföldön sem volt ismeretlen a szeméttel, porral való meggyalázás. A 89/1761. pörben, amikor a tanú „[...]meztelen - s- fel földözve találta az Asszont[...]” úgy gyalázta meg, hogy „[...]port vett a’ markába -s- rea szórta[...]”

52. SZAVAKKAL, LEKÖPÉSSSEL GYALÁZÁS

A verbális meggyalázás rokona az írásosnak. A szavakkal való agresszív gyalázkodás egyik tipikus módja a káromkodás. László Gyula írta: „A XIII. és XIV. században az istenkáromlás s a mocskos szájú káromkodás olyan járványszerűen terjedt, hogy az egyház a vétkesek ajakát levágatja, s nyelvét kitépeti[...] I. Endre 1047-ből való tilalma s a XIII. századból való felső-magyarországi intézkedések szigorúan büntetik azt, aki. »Istent, isteni anyját, a szenteket káromolja, vagy a kereszténység szentségei felől gonoszul beszél.«”¹⁰²⁷

¹⁰²⁴ Magyary-Kossa Gy. 1929. 212-213.

¹⁰²⁵ Vig K. 1980. 88.

¹⁰²⁶ Róheim G. 1925. 55.

¹⁰²⁷ László Gy. 1977. 190.

A 174/1806. pörben, amikor a szolgálóasszony észrevette, hogy a juhász a kislánnyal próbált közösülni, „[...]őszve szidván s = köpdősvén a vén embert[...]” A 256/1748. pörben egy csongrádi öregasszony fényes nappal a városszéli gödörben többek szemeláttára közösült. „*Viszkocs Eőirse e dolgot nagy Szégyennel állítván[...] in actus reali őket látván, reájok köpködött, és visszatért a Csuf hirrel Több Asszony Társaihoz.*” Ebben az esetben még a hír is „csúf” volt, nem csoda, ha a többi asszony megpirongatta az elkövetőt. Ők tehát nem a nyálukat, hanem a bemocskoló, meggyalázó szavaikat hányták rá, mert az asszony „[...]annyi emberek tapasztalására, es annyi ártatlan gyermekek[nek] botránkoztatására azt a csunyaságot el követni[...]” merészelte.

A 257/1784. pörben a gyermek a mások által látott közösülést szintén „csúfos dolognak” mondotta. A „fertelmességük” kifejezés sem csak a váladékokat jelölte, hanem a parázna cselekedetüket is. A 297/1775. pörben a férj paráználkodásra buzdítja feleségét, hogy utána rajtakaphassa őket. „*Chlivinyin akartam gyalázatot tenni[...]*” — vallotta. A verbális meggyalázás tipikus esetét találtuk a 119/1756. pörben. A vádlott így panaszkodott: „[...]mindenünnen reám tátották szájokat, hogy a minapába meg korbácsoltak[...]”

A 259/1797. pörben a beteg férj fizetni akart feleségének az ápolásért, mire az asszony a dologra ezt felelte: „[...]salva venia : szar biz az.” A 13/1795. pörben szintén szóval végzik az ürülékkel való meggyalázást: „[...]az Istenednek is szarom a Tányérjára, mikor kásás hurkát eszik[...]”

A verbális meggyalázás máig közismert módja a gyalázkodó hasonlítás, méltatlan párhuzam. Vig Károly egy 17. századi erdélyi pörből jegyezte ki: „[...]az seggi is szeb Börveinének a te orcádnál.”¹⁰²⁸ Vagy: „[...]az én seggem szebb a te orcádnál.”¹⁰²⁹

A 223/1763. pörben a vádlott így szidalmazta társát. „[...]tarka Kugya Hitű, Krisztus tagado, papista Kugya vagy, olyan hitu vagy, mind a picsád.” A szóbeli meggyalázás másik módja az, ha — mint az előző példánkban is láttuk — valakit állathoz hasonlítunk. A 271/1807. pörben, amikor a szolgáló rányitott a közösülőkre, „[...]meg pirongattam, Sertésnek 's egyébnek neveztem őket” — vallotta. Az 5/1759. pörben ezt a mocskolódást olvashatjuk: „[...]te Puli kutya, Puli disznó, baszom a Teremtésedet, véres gyermeket csinály a Leányodnak, s ugy bányanak velled mint vak Bartával.” (Ezen átkozódás, főleg a „véres gyermeket csinály a Leányodnak” részlet tipikus cigány szokás, ill. szóhasználat volt. Náluk a törzsi társadalmi hagyományok, a vérfertőzés tabuja még elevenebben élt, mint az európai kultúrnépekben. A súlyosabb vétkeket is enyhébben ítélték meg, mint a vérfertőzést.)

53. A FAŐSANYA, A BÁBU ÉS A TŰZ

Az emberiség életében a tűz mindig a legnagyobb varázs volt: alkotott és pusztított, félelmet keltett és védelmet nyújtott. Melegével pótolta az elveszített szörzetet. Hermann Imre írta: „*Az életet megsemmisíti, de az életet melengeti is[...]*”¹⁰³⁰ De ehhez „*Az embernek mindenekelőtt le kellett küzdenie ösztönös félelmét a tűztől[...]*”¹⁰³¹ Az őseMBERI hordák, vagy a természeti népek környezetében a tűz volt az anyag leglátványosabb átalakítója. Nem véletlen, hogy ritusközponttá vált. Fölhasználták mágiára, istenként imádták, világosságot terjesztett, égitestet szimbolizált,

¹⁰²⁸ Vig K. 1980. 128.

¹⁰²⁹ Vig K. 1980. 371.

¹⁰³⁰ Hermann I. 1984. 468.

¹⁰³¹ Hermann I. 1984. 469.

fémet olvasztott (mellesleg még ételt is puhított) stb. Ősi ösztöneinkbe is kitörülhetetlenül „beleégette” (imprinting) magát. Hermann Imre a tűz és az ösztön összefüggéseit életművében több kapcsolatban is tárgyalta. Tőle idézünk:

„A tűz birtokbavételéhez szükséges ösztönlefedezések ismét elősegítik az emberré válást.”¹⁰³² A tüzet megfékező és megtartó ember maga volt Prometheus. „Sokan szeretik a tüzet, szívesen nézik.”¹⁰³³ Vagy, „[...]ambivalens a tűz »morális« jellege: gonosz, de a gonosznak a megbüntetésére és megtisztítására is szolgál.”¹⁰³⁴ A mai napig fölhasználjuk az emberek megkínzására, „megbüntetésére”, boszorkányégetésre. „Tűzvészek szemlélete sokszor ébreszt agressziós élvezetet[...]”¹⁰³⁵ A legismertebb történelmi legenda Néró császáré, aki a folygújtott Róma lángtengerét nézve, énekét a lantjával kísérte.

„[...]a tűzélmény középpontjában tulajdonképpen az égő anyag van[...]” — fogalmazta meg Hermann Imre.¹⁰³⁶ A fa, mint máshol láttuk, az anya szimbóluma. Néprajzi párhuzama, az *életfa*, amelynek törzsén az ember mint levél kapaszkodik és táplálkozik annak nedveiből. „A tűzrakás tehát megismétli a fától való elszakadás traumáját — írta Hermann —, a hűtlenné vált faanyát a megsemmisülésnek veti oda áldozatul.”¹⁰³⁷

Az őszanya égetése, a tűz keltette bódulat és az őszanya helyébe való képzelet, a „visszkapaszkodás a fára” motívumok nagyszerű példáját írta le A. P. Elkin Ausztrália őslakóiról. A fiúk beavatási rítusának utolsó részlete így zajlott: „A jelöltek izzótűz körül ülnek, és nézik mindaddig, míg szinte elkábulnak; vagy sűrű füsttel égő tűzbe lökik őket, parazsat hajigálnak rájuk, végezetül a férfiakkal együtt meztelen lábukkal szétapossák a tüzet.”¹⁰³⁸

J. Bjerre szintén férfiak avatási szertartását közvetítette Új-Guineából: „[...]láttuk, hogy kis tüzek égnek a kunyhó egész hosszában végighúzódo középső járaton. Kibírhatatlan hőség volt, az emelvényeken előre-hátra táncoló férfiak teste fénylett a verejtéktől[...] Fél tucat fiú állt az alacsony tető alatt egy sorban, a járat végén. Egyszer csak, Varago intésére, nekifutottak az izzó hamuval borított középső járatnak, miközben a férfiak vesszőikkel vadul csapkodták őket. Csak néhány fiú érzett utána fájdalmat, de egyikük sem kapott komoly égési sebeket; az izzó parazsat többnyire hamu borította.”¹⁰³⁹

„Az emberré válásnak abban az időszakában, amikor az ember őse még részben fán élt, az anyának mind a négy végtagjára szüksége volt ahhoz, hogy függeszkedjék, megtámaszkodjon, ugorjon. Csecsemőjét csak úgy hordozhatta, ha az kapaszkodott belé, ennek volt eszköze a tenyérreflex, amely nélkül tehát az újszülött elpusztult volna” — így fogalmazott a Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes szerzőpáros.¹⁰⁴⁰

Amit tehát világosan látnunk kell, hogy a megkapaszkodásnak egész sorozata alakult ki és ebből a láncolatból egyetlen szem sem eshet ki. Az alap a fa, mint „őszanya”. Belé kapaszkodott a szubhumán főemlős és őbelé, mint anyába a gyermeke. H. F.

¹⁰³² Hermann I. 1984. 470.

¹⁰³³ Hermann I. 1984. 218.

¹⁰³⁴ Hermann I. 1984. 219.

¹⁰³⁵ Hermann I. 1984. 219.

¹⁰³⁶ Hermann I. 1984. 221.

¹⁰³⁷ Hermann I. 1984. 222.

¹⁰³⁸ A. P. Elkin. 1986. 162.

¹⁰³⁹ J. Bjerre. 1973. 99.

¹⁰⁴⁰ Mérei F.–V. Binét Á. 1978. 16.

Harlow ennek az elméletnek a „fantomanya” vagy „műanya” kísérlettel bizonyította realitását, és igazolódott Hermann Imre megkapaszkodási hipotézise.¹⁰⁴¹

A faösanyát a kultúra megszemélyesítette. A fából *bábut* faragtak, amely „mű-, ill. fantomanyaként” arra alkalmas, hogy az ember az anyja helyett belé kapaszkodjon, majd az elszakadás traumájaként átélt fájdalom megbosszulásáért tűzre vesse. Előképe az *idolokban* (képmásokban) már a kultúrtörténelem hajnalán jelentkezett. Az ember fából kifragta, később, a neolitikumban csontból, kőből (a görög szigeteken márványból az ún. Kyklád-idolok készültek) és agyagból kiformálta a bábukát. Nemiségük a lábak között jelzett, egyik csúcsával lefelé, másik kettővel a csipők felé irányuló háromszöggel, a jókora tomporral, a mellekkel vagy a *fonatmintát* utánzó, gazdag „ruhadíszítéssel” egyértelműen anyát ábrázolt. (Csak később, a neolitikum végén, az *aeneolitikumban* vagy kőrézkorban terjedt el a trónuson ülő férfiídol, mint pl. a Szegvár-tűzkövesi ún. „Sarlós isten”, vagy a többnyire jókora erigált pénisszel ábrázolt Kyklád-idolok.)

A legtöbb idolnak nincs feje! (Pl. a „Gorzsai Vénusznak”, a „Kökénydombi Vénusznak”, vagy a Szegvár-tűzkövesi női idolnak stb.) Ahol a fejet ábrázolták, csupán elnagyolt szemek, száj és orr látszik vagy arcán maszkot visel. Az *ős* így válik *istenné*, a személy, az anya kívül- és fölülálló személyiséggé. A neolitikumban, a letelepült paraszti kultúrákban a termékenység isteneként jelentek meg, akár a faösanya.

Ha a közösség munkáját nem termékenyítik meg, nincs szaporulat és tűzre vetik, akár a meddő fát. Az elégetésben a megsemmisítés jelentkezik, amelyet az emberi testre is átvisznek. A gorzsai edényalakú idodlban utólag beletett és megégett koponyacsontdarabkákat találtak. Más hasonló edényidolokban pedig megszenesedett gabonaszemek voltak. A megkapaszkodás az ösanyában: a termékenységben; az elszakadás traumája: a halálban, a tűzben való elpusztulásban nyilvánul meg. A bábuva formálódott faösanyaszelleme az ősi ösztönmegnyilvánulásokban és folklórszokásaink között egyaránt föllelhető.

Ösztönmegnyilvánulásra utal a Péter Katalin által hitelesen megrajzolt, rejtélyes életű Báthory Erzsébet életében egy jelenet, amikor szolgáló nőkkel együtt utazva, az egykorú pörirat szerint, az egyik asszonnyal „[...]ahol megszállottak, kivetette az emléjét vele, és az hasábfára tette, mintha gyermeket szoptatott volna.”¹⁰⁴²

Sinka István 1939-ben a „Bor-Ökrösné” című balladájában azt a történetet dolgozta föl, amikor az anya a Körösbe taszította fiát, majd beleőrült és a gyermeket helyettesítő bábut babusgatta:

„[...]Beszélük a régi népek
Bor-Ökrösné felől,
hogyan megy éjjel, megyen nappal
ütött lelke elől.

.....

Két korsóját minduntalan
csörgeti, úgy hozza
s mécsvilágnál fabábuját
holt fiakint mossa.”

¹⁰⁴¹ Mérei F.–V. Binét Á. 1978. 17-19. Gyermekpszichológusok megfigyelték, hogy a pójával lekötött kezű, kapaszkodni képtelen, ezen ősi ösztönében céljagátolt kisded nem fejlődik úgy mint az a csecsemő, akit szabadon egy műszörmére helyeznek, amelyben tetszése szerint tud megkapaszkodni.

¹⁰⁴² Péter K. 1985. 38.

Itt az ösztönkésztetés fordított helyzetét látjuk, amikor az elszakadás traumáját az anya hozta létre, de ebbe nem a gyermek rokkant bele, mert őt megsemmisítette, hanem maga az anya. A tragédiában itt is jelen van a halál, bár a bábu az élt jelképezi és pótolja. László Gyula sírjeleink közül elsősorban a *gombosfákat*¹⁰⁴³ a régi bábuk, összobrok egyenes leszármazottainak tartja.

A bábu, mint az anyával szoros kapcsolatban lévő gyermek, népszokásaink között is főlünik. Kiss Lajos Hódmezővásárhelyről gyűjtve, így emlékezett: „*A kisbaba helyére az anya mellé teszik a mángorlósulykot, hogy az álmát el ne vigyék, rossz, rívó ne legyen.*”¹⁰⁴⁴ A legtöbb sulykolófa *anthropomorph*, vagyis törzse, válla, nyaka és feje van. Általában akkora, mint egy csecsemő és ez helyettesíti a gyermeket, amikor a templomban van. Kiss Lajos azt is leírta a gyerekről, hogy „*Ha kiveszik a bölcsőből, a mángorlósulykot kell a helyére tenni, hogy az álmát el ne vigye, aki felvette.*”¹⁰⁴⁵ Végül: „*Az örökösén rívó, sivatag [így!] gyereket úgy tesz csendessé, hogy a mángorlósulykot megfüröszti, és annak a levében fürdetik meg a nyúlglódó kicsit.*”¹⁰⁴⁶

Ahogy a neolitikum végén, a matriarchátust fölváltva megjelent a patriarchátus kezdetét jelző férfi idol, úgy alakult a faösanya képe is és hímneművé vált. A májusfák már nem ösanyát jelképeznek, hanem erigált péniszt. „*Ha a szerető udvarán egyenesen álló fa értelmét szexuál-szimbólikusan fogjuk fel, a kapcsolatot a bajkiűzés és a zöld ág kitűzése között Ferenczinek*¹⁰⁴⁷ *a genitalitásról való felfogásában talláljuk meg*”¹⁰⁴⁸ — fogalmazta Róheim Géza, majd így folytatta: „*Szertartásainkban is a félelem szimbólumai a boszorkányok, varázslók és kiűzetésüket nyomon követni a phallikus jelentőségű zöld ág a szerető kapufélfáján.*”¹⁰⁴⁹

A faösanyából apába váltás folyamata népszokásaink között is megfigyelhető. Abaújtorna megyében „*Éjjel az ifjak az erdőben összegyűlnek és táncsal és dallal töltik az éjszakát, a különös csak az, hogy éjjel bús, szomorú, azután pedig hajnalig vidám, pajkos nótákat énekelnek. A fa eldöntéséhez hasonlóan, a fa növekedésének is megvan a maga szimbólikus jelentősége*” — adta közre Róheim Géza.¹⁰⁵⁰

A faösanyába való kapaszkodásunk szerelmi kötődés, mert az anya a legfőbb érzelmi és érzéki szerelmet nyújtja. Méhében nevel, hüvelyén keresztül tol, csúsztat a világra, a hasán tart és a melléből táplál. Ezek erotikus élvezetek is. Mindezt összefogja odaadó szeretete, amely egyedülálló és semmivel sem pótolható. Ennek az anyának elvesztését siratják a fát kivágó legények éjjelig, de a fa élete a földszítéssel és föllállítással férfiszimbólum formájában újjászületik, és hajnalig ennek örömeire énekelnek pajzán dalokat.

A fa, zöldág örömmünnepe az egész tavaszt átfogja. „*A Nyárad mentén a szerelmi vallomást jelentő fenyőgallyat húsvét reggelén teszi a legény kedvese kapujára és itt nem is beszélnek »május«-fáról, hanem »húsvét«-fáról[...]*”¹⁰⁵¹ Róheim máshol ezt

¹⁰⁴³ Kopjafák kerek, fej alakú faragásban végződő véggel.

¹⁰⁴⁴ Kiss L. 1958. 154.

¹⁰⁴⁵ Kiss L. 1958. 156.

¹⁰⁴⁶ Kiss L. 1958. 156.

¹⁰⁴⁷ Ferenczi Sándor (1873–1933) ideg orvos, egyetemi tanár, a freudista pszichoanalízis egyik hazai úttörője. 1913-ban megalapította a Magyar Pszichoanalitikai Egyesületet.

¹⁰⁴⁸ Róheim G. 1925. 285.

¹⁰⁴⁹ Róheim G. 1925. 286.

¹⁰⁵⁰ Róheim G. 1925. 281.

¹⁰⁵¹ Róheim G. 1925. 283.

közli: „*Liptó megyében is pünkösdkor járnak a májusfával. A májusfát vivő legény köszöntőt mond a leányra, hogy úgy virágozzék, mint ez a májusfa.*”¹⁰⁵²

A férfit megszemélyesítő faős fallikus, termékenységjelképe itt is a bábu megjelenéséhez vezet. A thrákiai Viza körüli falvakban a téli ünnepkörben, húshagyó után, „[...]Egy rongyos öregasszony kosárban hoz egy bábút, a gyermek egy hetedik hónapban született fattyút ábrázol[...] ez »Dionysos Liknites« a rostában felmutatott gyermekisten, aki maga a Phallos, termékenység géniusza.”¹⁰⁵³ (Túl a faszimbólumot jelentő, gyermeket utánzó bábu hagyománykörén, mint azt J. E. Harrison és Th. Reih kimutatták, a szokás a törzsi közösségek avatási szertartásához is tartozik, hiszen az ifjú mint gyermek meghal és férfiként újjászületik.)

Sziléziában „*Az aggszüzek vagy a hűtlen szeretők száraz ágat vagy egy szalmabábút kapnak. A szalmabábút Csehországban a hoppon maradt leányok kapják, az ilyen »Dotterman« mintegy pótléka az igazinak.*”¹⁰⁵⁴

László Gyulát idézzük. „*Obi ugor rokonainknál az özvegy nő nyírfabábút készít elhunyt férjéről, hat hónapig a tisztelethelyen tartja, étellel vendégeli s vele alszik[...] A halott bábujának elkészítése[...] igen régi finn szokás[...] Az erdei cseremiszek a halott emlékére egy hársfábotot vágnak le s azzal éppen úgy bánnak, mintha élő ember lenne, először megfürdetik.*”¹⁰⁵⁵

„*Az osztyákoknál pedig egy bábút faragnak az elhunyt képmására. A bábút felöltöztetik a halott ruháiba, ugyanolyan ékszerekkel, mint amilyeneket az elhunyt viselt. Különös tiszteletben részesíti a nő elhunyt férje képmását, minden étkezésnél maga mellé ülteti az asztalhoz, csókolgatja, nyájaskodik vele, mintha élő férje volna, éjjel pedig maga mellé veszi az ágyba és ott folytatja vele szerelmeskedését.*”¹⁰⁵⁶

Végül, a faős akár anya, akár gyerek, férfi vagy ezeket megszemélyesítő bábu formájában élt kultúránkban tovább, a megkapaszkodást és az elszakadást fejezi ki. Az is vitathatatlan, hogy mindenek közül az anya elpusztítása, elégetése a legfájóbb, mert vele a szerelem és szeretet veszik el. A tűz mindig ezt a kint juttatja fölszínre és valamiképpen kapcsolatba kell kerülni vele. A lángokból el kell lopni a legfontosabb hamvadó értéket, az anyai termékenységet, mert ennek birtokában adható új élet, és csak vele vihető tovább az élet.

J. G. Frazer megfigyelései és néprajzi párhuzamai szintén megerősítik Hermann faanya-elméletét. A tavasszal elégetett bábukat, „[...]az úgynevezett Halál képmásait igazában a fa szelleme vagy a növényzet szelleme képviselőinek kell tekinteni[...] — fogalmazta. — Azt is meg kell jegyezni, hogy néha bábu helyett élő vagy kivágott fákat égetnek el mind a tavaszi, mind a nyári örmtüzeken.”¹⁰⁵⁷

A faős mint termékenységet hordozó és adó lény a gyermekáldást is elősegíti, ha az „ősanyát” a tűz elpusztítja. J. G. Frazer ezt írta: „[...]az a szabályos, hogy a legutóbb férjhez ment menyecskének kell átugrania azon a tűzön, amelyen a szalmabábút húshagyókedden megégették, valószínűleg termékenységét kívánja

¹⁰⁵² Róheim G. 1925. 283.

¹⁰⁵³ Róheim G. 1925. 211.

¹⁰⁵⁴ Róheim G. 1925. 284.

¹⁰⁵⁵ László Gy. 1944. 489. (Mind Róheim Gézánál, mind László Gyulánál a „bábú” szót így, hosszú „ú”-val szedték. Mi ezt kivételesen — megtévesztő jellege miatt —, a mai helyesírási szabály szerint rövid „u”-val írtuk.

¹⁰⁵⁶ Róheim G. 1925. 194.

László Gy. 1944. 493.

¹⁰⁵⁷ J. G. Frazer. 1965. 359.

*előmozdítani[...mert] a faszellemek sajátos vonása, hogy utódokkal áldják meg a nőket; ezért jogos az a feltevés, hogy a lángoló figura, amelyet a menyecskének át kell ugrania, a fa vagy a növényzet megtermékenyítő szellemének képviselője.*¹⁰⁵⁸

A tűzgyújtás, fa és fabábu égetése földrészünkön elterjedt népszokássá vált. A tűz varázssos erejével gyógyítottak is. Ezekről a folklorizálódott szokásokról, népiünnepélyekről J. G. Frazer idézzük: „*Európa-szerte emberemlékezet óta fennáll az a szokás, hogy a parasztok az év bizonyos napjain örömtűzeket gyűjtenek, s ezeket körül táncolják vagy átugorják.*”¹⁰⁵⁹ Ezek az örömtűz-ünnepek nem kötődtek a naptárhoz. Különböző népeknél más-más időszakban zajlottak, így mind a négy évszakra jellemzőek voltak.

„[...]Európa számos vidékének parasztsága ősidők óta szabálytalan időközökben is, baj és szerencsétlenség idején a tűz rítusához folyamodik, mindenekfölött akkor, ha marháit járvány támadja meg” — fogalmazta J. G. Frazer.¹⁰⁶⁰ Szláv népeknél „*A kúrának alávetett állatok között tehenek, disznók, lovak, sőt néha kacsák szerepelnek.*”¹⁰⁶¹

Bulgáriában tűzkúrát végeztek: „[...]a beteg állatokat áthajtották az izó parázson, néha szabályszerű sorrendben: elsőnek a disznókat, azután a teheneket, s legutoljára a lovakat. Olykor az állatokat kétszer-háromszor is áterelték a füstön és a lángon úgy, hogy némelyiküket halálra is pörkölte.”¹⁰⁶²

A tűz ritusszerepe szinte napjainkig, mindenesetre a hagyományos parasztlelet végezetéig Európa-szerte annyira fontos volt, hogy „*Az örömtűzből az emberek eleven szívet vittek haza, s ezzel élesztették újjá a tüzet házukban.*”¹⁰⁶³

László Gyula a honfoglaló magyarok és az ázsiai rokonnépek életében szintén kimutatta a tűz fontosságát. A tűzben istenséget és a velük azonosult, ill. hozzájuk megtért őseik lelkét látták, tisztelték. Többek között így fogalmazott: „*Az oszétoknál a nagycsaládnál a tűzhely azonos a nagycsaláddal, a tűzhely kétségkívül az ősök tiszteletének helye.*”¹⁰⁶⁴

László Gyula említi azt a magyar népmesét, amelyet Berze Nagy János gyűjtött a királyné héthalált halt és újra éledő két fiáról. A sírjukon nőtt fákból ágyakat készítenek, amelyeket elégetnek. A tűzből szikra pattan. „[...]a lélek a tűzből pattant szikrán keresztül száll tovább.”¹⁰⁶⁵ Ha a tűzből nem pattan szikra, a lélek hamvába hal. Mivel a tűzben emberi lélek van, így „[...]jelképezi az örökké égő családi tűz az őst s [ezért] nem szabad a tűznek kialudnia.”¹⁰⁶⁶

László Gyula a hiedelemkörre egy néprajzi példát is említett: „*Göcsejben a tüzet ellátják bőven étellel s azt tartják, hogy a tűz nagybőjtben párosul. Szinte megszemélyesítve fogják tehát még ma is föl, amint régen kétségtelenül azonosították a család őseivel.*”¹⁰⁶⁷ Az 54/1796. pörben Gulyás Veres András öcsödi születésű, szentesi gazda a vallomásában így mutatja be magát: „[...]Házzal, tüzzel és földel bíró, mint egy

¹⁰⁵⁸ J. G. Frazer. 1965. 359.

¹⁰⁵⁹ J. G. Frazer. 1965. 347.

¹⁰⁶⁰ J. G. Frazer. 1965. 356.

¹⁰⁶¹ J. G. Frazer. 1965. 356.

¹⁰⁶² J. G. Frazer. 1965. 358.

¹⁰⁶³ J. G. Frazer. 1965. 358.

¹⁰⁶⁴ László Gy. 1944. 207.

¹⁰⁶⁵ László Gy. 1944. 487.

¹⁰⁶⁶ László Gy. 1944. 488.

¹⁰⁶⁷ László Gy. 1944. 381.

40. vagy több esztendő *Reformatus ember vagyok.*” A tüzet legfontosabb vagyoni között említi, még hozzá átvitt értelemben. A családjára használja. A kor embere azt értette alatta, hogy családi tűzzel, azaz feleséggel, gyerekekkel, öreg szülőkkel, elhalt szeretteik emlékével (esetleg szellemével) rendelkezik.

László Gyula arról nem tett említést, hogy ismerte, vagy alkalmazta volna Hermann Imre vonatkozó megállapítását, következtetésében mégis hasonló eredményre jutott, amikor egészen visszamegy az emberi történelem hajnaláig, ahol a tűz mítosza kialakult. Így vélekedett: „*A tűznek ősként való tisztelete kétségtelenül még az ember őskorából származik[...]*”¹⁰⁶⁸

A tüzet pedig, ezt az „őselemt” csak a mezítelen nő tudja megsemmisíteni. Nő, aki anya lehet, aki tud szülni, újra teremteni. Róheim Géza írta: „*Az erdélyi szászoknál, ha egy mezítelen hű háromszor körülfutja azt a helyet, ahol tűz támadt, a tűz elalszik.*”¹⁰⁶⁹

Az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben a fábábu szerepe hiányzik, de a tűz több helyen szerepelt. Találkoztunk már a 30/1772. pörben azzal a legénnyel, aki a gyermeknek „*A' piszka fát melegen a' testéhez értette[...]*” A 38/1811. pörben a vádlott így vallott: „*Faragó Mátyásnak házáat Ugy gyújtottam fel hogy az magam konyhájából tüzet vettem, azt csőpüben tettem, és az háznál lett lévő nád falba tettem[...]* és meg égett s. onnan ismét hozsam haza mentem.” Itt már nem a tűzzel való fenyegetést láttuk, hanem a vele való megsemmisítést. Az is jellemző, hogy a tettes megvárta, amíg a tűz ég, lángol. E tette alapján elképzelhető, hogy gyönyörködött benne (lásd: Néró-legenda), és csak ezt követően tért haza.

A 306/1763. pörben a közösülő német katonák a paráznaságuk tanúját fenyegették meg, hogy „*[...]ha bé vádollya azon [parázna] Asszonyt, fel égetik.*” A 299/1798. pörben a tűz emberpusztító hatalma és a tettes ösztönének fölülkerekedése nyilvánult meg az asszony elbeszéléséből, hogy miként cselekedett férje a szeretőjével: „*[...]a' Masodikat pedig, a' Szabatkai földön egy föld házba gyermekestől, és terhessen bele égette.*” A fa-ösanya és a pörben szereplő gyermekes, terhes anya ösztönös azonosulása, vagyis a termékenység elpusztítása, az együtt megkezdett élet tovább folytatásának megszakasztása érvényesült.

54. A BOSZORKÁNY

Szinte áttekinthetetlen az a szakirodalom-mennyiség, amely a boszorkányokról íródott. A „boszorkányság” jelenségével hazai irodalmunkban is jeles könyvek és tanulmányok foglalkoznak, elsősorban a történelem, folklór és az orvostörténet területén.

Róheim Géza szerint minden édesanya boszorkány, mert maga az „anya” az „ősboszorkány”. Így fogalmazta meg: „*A születés pillanatán kívül az anya az énefejlődés folyamán még egyszer változik boszorkánnyá, mikor a kis gyermek másodszor kénytelen lemondani egy nagy élvezetről, az elválasztás idején.*”¹⁰⁷⁰

Hermann Imre a boszorkányokat a „küzdelem a nőért” témakörben tárgyalta. A „jelenséget” a „tömeges”, azaz a „horda felé törekvésnek” ítélte. Könyvében, többek között így vélekedett: „*[...]a boszorkányt különösen nemi természetű vádakkal illetik: a boszorkány szemérmetlen teremtés, aki minden lelkifurdalás nélkül dönti romlásba, csábítja el a férfit, sőt egész birodalmakat is tönkretesz[...]* az ördöggel való fajtalanokodás az egyik vádpont. Az ördög succubusként szerepel, hogy a férfi ondóját

¹⁰⁶⁸ László Gy. 1944. 381.

¹⁰⁶⁹ Róheim G. 1925. 55.

¹⁰⁷⁰ Róheim G. 1925. 229.

megszerezze, és mindjárt rá incubusként, hogy a nyert ondót boszorkányba üríthesse[...] ¹⁰⁷¹

Hermann azt is kiemelte, hogy a boszorkányégetések kultúrtörténetünkben összefüggnek az özvegyek elégetésének szokásával, az anya megsemmisítésével, a faósanya elpusztításával, megégetésével, mert a tűzben, amelyben a fa vagy a boszorkány elég, az anya pusztul el. Ezeket a megállapításokat alátámasztja J. G. Frazer, aki európa tűzünnepeiről többek között ezt közölte: „*Gyakran égetnek meg szobrokat az ilyen tüzekben, vagy megjártsszák egy élő ember megégetését.*” ¹⁰⁷²

J. G. Frazer az „Emberek megégetése a tűzben” fejezetében följegyezte, hogy az elégetett emberi képmásokat, bábukat (mint pl. a *Kisze-babát*) sok helyen „boszorkánynak” is nevezték, és „*[...]aki elpusztítja a boszorkány képmását, valójában elégeti őt magát is.*” ¹⁰⁷³ Megjegyzi, hogy ezek a képmások alig választhatók el a „*Halál képmásaitól, amelyeket tavasszal égetnek meg.*” ¹⁰⁷⁴

Klaniczay Gábor az európai középkorról írta, hogy az anabaptisták, a 16. századi újrakeresztelők szektája létrehozta a nemi szabadságot és a többnejűséget. Ezt megelőzőleg indul el a látványos boszorkányüldözés. ¹⁰⁷⁵ László Gyula a boszorkányokról így fogalmazott: „*Külsőleg csak a kereszténységgel való küzdelemben csunyhultak meg, eredetileg ledér leányzók lehettek, akik öreg korukra minden praktikát kitanultak[...]* Régebben ha valaki »bűbájos volt«, törvény elé vitték, s biztos volt, hogy bűbájosságával feslett életmódja párosul.” ¹⁰⁷⁶

Markos Gyöngyi a makóiak boszorkányhitéről tudósított: „*A boszorkány tudománya például a helyi vélekedés szerint onnan van, hogy foggal született. Különösen rontó, ártó szándéka jelentős, mely mind az állat, mind a csecsemő megrontásában jelentkezik.*” ¹⁰⁷⁷

J. G. Frazer írta, hogy a fa és a bábú azonos, mindkettő a fa szelleme. ¹⁰⁷⁸ A megégetett emberek és állatok boszorkányok, tehát ártó szellemek. „*[...]az ilyen nyomorultak kivégzése mögött valójában az a számítás húzódik meg, hogy bőséges aratást biztosítanak a földműves erőfeszítéseit megbénító és reményeit megghiúsító egyik fő ok elhárításával.*” ¹⁰⁷⁹ A faanya termékenység-áldását így biztosították maguknak akkor is, ha a faanya elégetésével, a tőle való megválás traumájától szenvedtek. Az örömtüzek, boszorkányégetés ezért eredt ösztöneinkből; és a valóságban tragédiába torkollott, különösen azok számára, akik hozzátartozóikat veszítették el, vagy akiket megégettek.

Már Hermann boszorkányjellemzésénél láttuk, hogy az ilyen embert gyakran szexuális bűnök elkövetésével is vádolták. Schram Ferenc földologzása alapján, a teljesség igénye nélkül, tegyük néhány összehasonlítást és azonosítást a boszorkány, ill. a kurva között.

Szent Ágoston óta a nő minden rossznak a forrása. A nő buja, készsóvár, csábító és kielégülése eléréséhez mágiát is használ, amelyet az ördögtől nyer el. A kialakulás

¹⁰⁷¹ Hermann I. 1984. 390-391.

¹⁰⁷² J. G. Frazer. 1965. 347.

¹⁰⁷³ J. G. Frazer. 1965. 359.

¹⁰⁷⁴ J. G. Frazer. 1965. 359.

¹⁰⁷⁵ Klaniczay G. 1986. 172.

¹⁰⁷⁶ László Gy. 1944. 389.

¹⁰⁷⁷ Markos Gy. 1986. 37.

¹⁰⁷⁸ J. G. Frazer. 1965. 360.

¹⁰⁷⁹ J. G. Frazer. 1965. 365.

iránya az, hogy kurvából lesz tapasztalatokat gyűjtve, idősebb korában a bába, bábából a boszorkány, aki az ördöggel elhál. (A közbülső szerep elmaradhat, de bábából is lehet közvetlen boszorkány. Ezt a kérdést a bábánál érintjük.) A kurva elsősorban azért közösül mindenkivel, mert megfelelő kielégülést nem nyer. Az ember elveszítette a szubhumán főemlősök „os priapiját”, vagyis az ún. *péniszcsontját*, ezért a férfi a közösülésben nem nyújthatja azt, amit az ördög, akinek „[...] *penise csontból van és hideg.*”¹⁰⁸⁰ A kurva, aki gyakran a bába vagy javas mesterséget is űzi, ezekért az ismeretekért előbb-utóbb az ördöggel, akár a férjével elhál és megkapja tőle a „tudományt”. Így válik boszorkánnyá.

Megfigyelték, hogy jelentős kataklizmák során, mint pl. járvány, éhínség, háború, nő a *megélhetési prostitúció*. A kurvák számával együtt szaporodik a boszorkányok száma. Ők a *könnyen élő réteg*, akiket mindenki irigyel, aki csak éheznek, ellátatlan, ezért bármikor kész az üldözésükre és a vesztesükre. Ezekben a korszakokban megnövekszik a boszorkánypörök száma.

A boszorkány és a kurva szorosabb kapcsolatára utalnak az ördöggel kapcsolatos káromkodások is. A 7/1775. pörben ez olvasható. „*Baszom az Istenit, a ki a Kurvákat teremteté[...]*” A kurvák „teremtője” az ördög, akivel a boszorkány nyilvánosan elhál, „megesküdik”, szolgálatába szegődik, átlényegül, imádja, stb. A 13/1795. pörben ez a közismert fordulat van: „[...] *baszom a kurvák Teremtését[...]*”

A kurva szerelmi varázslást, megigézést, megrontást, gyógyítást egyaránt végez, a boszorkány úgyszintén. Bár a „maleficát” elsősorban a boszorkányra értik, a kurvára is ráillik. Magyary-Kossa Gyulát idézzük: „A kéjű társadalmi helyzetét mindenestre súlyosbította az a nemcsak nálunk, hanem *sok más nép közt is elterjedt felfogás, mely közeli kapcsolatban hozza a meretrixet és a boszorkányt, a bűvölőt, varázslót, a betegségokozó szépasszonyt.*”¹⁰⁸¹

Alább pedig ez olvasható: „*A magyar népi felfogásról (boszorkány+kéjű) megemlíthetem még, hogy a somlóvidéki nép szerint a boszorkányok mind fehér májúak.*”¹⁰⁸² (*Ethnographia*, 1928. évf. 95.)¹⁰⁸³

Schram fölfigyelt a boszorkányok gyakori költözésére, *migrációjára*.¹⁰⁸⁴ A kurvák szintén állandó nyüzsgésben, kóborlásban találhatók. Pöreink tele vannak olyan vádlott személyekkel, akik a Habsburg-birodalom legkülönbözőbb részeiből, olykor több száz kilométerről érkeztek a Dél-Alföldre. Nem véletlen, és ez nem csupán a korabeli társadalom üldözéséből, a „bűnös” meneküléséből fakad. A vándorlás, elbujás fejezetben említettük, hogy a nemi érésben fölszínre törő ösztönmegnyilvánulás náluk a szexuális hormontermelés végéig megmarad, és fönntartja nyugtalan, kóborló, kalandvágyó természetüket. Ebben az értelemben is, „hajtja őket a vérük”.

Schram fölfigyelt arra is, hogy a „kvártélyos” német katonáknak nagy szerepük volt a boszorkányok megtalálásában és a velük folytatott különböző jellegű viszonyban.¹⁰⁸⁵ A katonák és a kurvák kapcsolata talán még szorosabb, mindenestre, ha egy településre délelőtt megérkeznek, este már ismerik azokat a „házakat”, amelyekbe nyugodtan bekopogtathatnak valamilyen szexuális szolgáltatásért, élvezetért. A kurvák

¹⁰⁸⁰ Schram F. 1982. 3: 66.

¹⁰⁸¹ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 216-217.

¹⁰⁸² Fehér májú = nimfomániás, azaz állandóan követeli a szexualitást, partnereit gyakran váltogatja.

¹⁰⁸³ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 217. (A 102. jegyzet.)

¹⁰⁸⁴ Schram F. 1982. 3: 28.

¹⁰⁸⁵ Schram F. 1982. 3: 28.

rendre követik a katonaság mozgását és gyakran hónapokig, évekig együtt vándorolnak, a csapat után mennek.

A boszorkány külseje épp úgy változatos, akár a kurváé. A boszorkány leggyakrabban szép nő vagy nyomorék.¹⁰⁸⁶ Valamiképpen elüt az átlagtól, a „rendestől”. Nagy általánosságban ezt a kurváról is elmondhatjuk. A legtöbb csinos, kapós. A csúnyák, rossz testalkatúak nem kapnak meguknak férjet vagy álandó szeretőt, ezért ott és akkor szerzik meg maguknak a férfit, ahol és amikor alkalmuk nyílik rá. Schram a külsőnél tárgyalta az életkort is. A boszorkány lehet fiatal vagy öreg. A kurva szintúgy. A „vén kurva” szóhasználatunkban a mai napig él, és némi jelentésmódosulással elsősorban a rosszindulatú, ártó nőszemélyt értjük alatta.

Erkölcsei életük a „mesterségük” folytán úgy összefolyik a boszorkányokéival, hogy erőszakolt lenne szétválasztása. Fiatal korukban kurválkodnak, érettebb korban bábák vagy boszorkányok. (Arra azonban már itt figyelmeztetünk és később erre visszatérünk, hogy a *bábaszororkányok* számarányát nem szabad túlzással kezelni!) A legtöbb boszorkánypörben a tanúk csak a kurvaságot vagy a bábaságot tudják bizonyítani. Schram így írt egy helyen a boszorkányokról: „*Kiemelkedik a perbe fogottak közül nemes Szabó Pálné Miskolcon (akit már elítéltek egy alkalommal paráznság miatt), városbeli és környéki legények összeszámlálták egymás között, hányukkal volt már viszonya, találtak »circiter 163 legényeket«.*”¹⁰⁸⁷

Mind a boszorkánypörökben, mind az általunk talált parázna cselekedeteket tárgyaló pörökben van még egy föltűnő azonosság: a boszorkány és a kurva zömében halmazati bűncselekményeket követ el. Némelyiknek a kisebb tolvajlástól az emberölésig igen széles a bűnjegyzéke és „szinte eltörpül” benne az alapmotívum, a boszorkányság vagy kurválkodás.

A boszorkány és a kurva szerepéről a közvélemény ítélete eltért. Abban egyeztet meg, hogy mindkét cselekményt bűnnek és üldözendőnek tartotta. Ugyanakkor a boszorkánytól a legtöbben féltek, míg a kurvát csak megvették, de az sem volt ritka, ha a parázna nő a környezete számára nem volt ellenszenves. Vizsgáljuk ezeket részletesebben.

Bár a 18. század elején a boszorkányt és a kurvát egy bizonyos idő múltán, ill. bűneik szaporodásával a helységekből kiutasították, megkínózták vagy megölték, velük szemben mégis más volt a hatósági megítélés. A kurva általában enyhébb büntetésbe részesült. Amíg 1768-ban Mária Terézia a Habsburg birodalomban a boszorkányüldözést végleg betiltotta, a kurvák hivatalos és erkölcsi üldözése a mai napig világjelenség maradt! (Egyébként a boszorkányokban való hit és félelem sem tűnt el nyomtalanul.)

A boszorkány és a kurva előbb-utóbb kuruzslásra adta a fejét. Mindkettőnek pozitív cselekedete volt a meggyógyításra való törekvés; mindkettőnek negatív a megrontás, ill. magzatelhajtás, csecsemőgyilkosság. A „mestersége” miatt a házastársa sem a boszorkányt, sem a kurvát nem szerette. Előbb a deviáns magatartásukért gyalázták őket, azután pedig üldözték. A „bonum publicum”, azaz a jó közösség szempontjából mind a két „mesterség” deviáns! Mind a boszorkány, mind a kurva egyaránt félt attól, hogy cselekedetei napvilágra kerülnek; de féltek az elfogatástól, a bebörtönöztetéstől, megkínzástól, megszégyenítésektől és a kivégzéstől is.

Ha a bábáktól indulunk ki, megítélésük a kor szelleme szerint úgy ágazik el, hogy egy részükből boszorkány, másik részükből pedig kurva válik. A közös eredet és a

¹⁰⁸⁶ Schram F. 1982. 3: 29-31.

¹⁰⁸⁷ Schram F. 1982. 3: 32.

továbbiakban is a közös cselekmények következtében nem véletlen, hogy Komáromy Andor Sós Pálné pörében „boszorkány kurvákról” ad hírt.¹⁰⁸⁸ Az általunk gyűjtött pörökben azt is megfigyeltük, hogy a kurva ügyében a bába előbb-utóbb valamilyen szerepet játszott.

Ahol több a nő, gyakoribb volt a paráználkodás és jobban terjedt a szifilisz, amelyet a boszorkány megrontásának tartottak. A boszorkány és a kurva szerepe ennél a nemi betegségénél is összefolyt. Egyébként mind a boszorkány, mind a kurva általában igen tiszta — máig ismert szólásmondás a „nagy kurvaság, nagy tisztaság” —, pedáns, szorgalmas, eltér környezetének, csoportjának tagjaitól, akik ezért irigyek lesznek rá, és előbb-utóbb hírbe keverik, bemocskolják, földadják őket. Kis százalékban természetesen ismert a magára nem adó kurva is. Ők kapják meg a „piszkos”, „büdös” kurva jelzőt, ill. „riherongy” nevet.” A boszorkányokra ezek a kifejezések nem voltak érvényesek.

A boszorkány és a kurva kérdésének megítélésében a fő hangsúly tehát nem a devianciára, hanem a „másságra” terelődik. Ismert biológiai és társadalmi tény, hogy egy csoport csak a rá jellemző tulajdonságokkal rendelkező egyedeket tűri el; minden eltérő jellegűt elűldöz, megöl; még akkor is, ha annak tulajdonsága pozitívan hatna a környezetére.

Ahogy a kurvák tevékenysége szexuális jellegű, úgy a boszorkányok cselekedeteinek nagy része is az. Az 1486-ban VIII. Ince pápa által kiadott *Summis desiderantes affectibus* kezdetű bulla bevezetőjében ezeket írták: az „[...]olyan mindkét nembeli személyek, akik[...] nővel s férfival paráználkodó démonok hatalmát kihasználva[...] korlátot nem ismerő véteikkel és bűneikkel az asszonyok magzatát, az állatok vemhét[...] befojtják és kiirtják[...] továbbá gátat vetnek a férfiak nemző-, a nők fogamzó-képességének; és megakadályozzák a férfiakat abban, hogy feleségükkel szembeni, az asszonyokat abban, hogy férjükkel szembeni házastársi kötelességüket teljesíthessék[...]”, azokat boszorkányoknak minősítették.¹⁰⁸⁹

Az általunk gyűjtött feudalizmus kori dél-alföldi büntetőpörökből a „boszorkányság” apró, finom jelenléte szűrhető ki, amely még a boszorkányüldözés betiltása után jóval, a reformkorban is mélyen benne volt a nép tudatában. Mivel Komáromy, Schram és mások folygyűjtötték, közreadták — föltételezhetően a legtöbb a Dél-Aldölfön — lezajlott boszorkánypört, ez esetben a mi föladatunk épp az egyéb pörökben eddig lappangó utalások föltárása volt.

A 7/1775. pörben a bíró ezt kérdezte a vádlottól: „[...]Te mondottad é azt; hogy te bizonyossa[n] tudod: hogy téged az Ördög el visz?[...]” Az ördöggel való cimboraság és az elkárhozás, vagyis az ördög tulajdonába, hatalmába való kerülés ezekben a századokban mindkét nemnél közismert volt, és mint föntebb láttuk, a boszorkánysággal is szorosan összefüggött.

A 11/1790. pörben a vádlott agressziós kitörésében így káromkodott: „[...]baszom Kriptádat, kőrösz fadat, Teremtődet, bezeg meg baztam a múlt éttaka a nénédet, és más Kilencz Szűz leányokat[...]” Mint az közismert, a boszorkányság elnyeréséhez meg kellett tagadni az Istent, amely jelének, a keresztnek a megtaposásából és verbális cselekményből: fogadalomból, ill. átkozódásból állt. A részeg ember szájából olyan átokszöveg hallható, amely meggyaláz mindent, amely a hívő és erkölcsös ember számára „szent”, mintha csak egy boszorkányeskün, próbatételten mondta volna. Végül, a kilences szám mágikus volt.

¹⁰⁸⁸ Komáromy A. 1910. 159-160.

Schram F. 1982. 3: 41.

¹⁰⁸⁹ Schram F. 1982. 3: 55.

A 44/1840. pörben a kurva jellemzésénél az ördöggel való azonosítás, vagyis a boszorkánykép ismét előjön: „[...]egy minden erköltsiség, 's emberi jó érzés nélkül szűkölködő, 's magához hasonló el fajúlt asszony bőrbe öltözött sátán[...] ezen gyalog sátán megesett személy volt, mikor a' férje elvette[...]”

A 46/1723. pörben a kurva azt vallotta, hogy „[...]az Urahoz csak eczer volna megh esködve, de ama rosz Legény Tarsával hétszer volna megh esködve.” A keresztény egyház dogmája szerint, a „házasság az égben köttetik”, vagyis halálíg szól, tehát élő pár között csak egyszer jöhet létre, és isteni áldás kíséri. A kurva a szeretőjével hétszer esküdött. A hetes szám mágikus. Többször esküdni egyazon élő személlyel, ördögi praktikát jelent, amely a boszorkányság egyik elkötelezettségét föltételezi.

A 48/1756. pörben a koldúsasszonyt a sihederek „[...]atta teremtette vén boszorkánnya, kurvája[...]” szavakkal illették, és a két fogalmat itt is azonos értékben, egy személyre használták. Így szólították meg: „[...]kivagy boszorkány vagy e vagy Eördög?” Abban a cselekedetükben, hogy az asszonyt kegyetlenül agyonverték, nemcsak az előzőekben már említett szexuális indíték rejlett, hanem az ördög szolgálatában álló boszorkánytól való babonás szabadulási vágyuk is.

Az 51/1769. pörben, amelyet korábban már idéztünk, amikor a hazatérő apa előtt a sötétben „[...]Jegy bestia Késértet akadott előmbef[...]”, és a mellette ülő kisfiát nagy körmeivel halálra marcangolta, valószínű, hogy boszorkány jelent meg az ördög képében, mert a „[...]fülei mint a Tásti Kutyának és hosszú mint a nyuzott Juh[...]” A középkortól kezdve az ördögnek jól ismert képzőművészeti ábrázolása volt a hosszú, vékony fül, amely a juh vagy kecskebakk fülére emlékeztetett. Kutya és különféle állatok képében is a boszorkányok szoktak kísérteni. Így tehát a boszorkány és az ördög kapcsolódott az apa látomásában. Akár a koldúsasszony esetében, babonás félelmétől ő is a kísértet megsemmisítésével akart megszabadulni. Azzal a túlzott igyekezettel pedig, ahogy az ilyen nem kívánt embertől, lénytől a legszörnyűbb kínzásokkal igyekeznek megválni, a biztos halál bekövetkezését, a teljes megsemmisítést remélik.

Az 57/1837. pörben Banga Istvánné szemébe mondta az úriszéki tárgyaláson a szerelmi varázslást végző Kolompár Lutzának, hogy „[...]őtet a tatosokkal fenyegette[...]” Vagyis, a varázslónak hatalma van a táltosok haragjával sújtani a neki engedetlen nőszemélyt. A 67/1775. pörben Nagy Ádám vallotta a bájítással megrontó nőkről: „[...]annyira meg rontottak, még Bakosné házához nem mentem, Sem nem ehettem, Sem nem ihattam, a mint véllem hogy valamely itallal vették oda járásomat[...]”

A 182/1766. pörben az asszony így panaszkodott a férjére: „[...]ő Kegyelme engemet hol kurvának hol boszorkánynak kiáltott, és azt mondotta hogy egyik kazal nádgyát égettetésemre szánja.” E vallomásból két fontos dolgot kell kiemelnünk: az egyik a fejezetünk elején fejtegetett kurva és boszorkány összefüggés, amely a népben gyakran, mint itt is, azonosításhoz vezetett; a másik pedig a nádmáglya kérdése. A fában szegény Alföldön a tüzelő nagy érték. A boszorkányok megégetéséhez többnyire nádat használtak, különösen az árterek, erek, tavak, mocsaras területek közelében, mint amilyen pl. Hódmezővásárhely is volt ebben a korban. Egyik idős paraszt adatközlőnk a nádmáglya tényét, családi emlékezet alapján is megerősítette.¹⁰⁹⁰

A 216/1761. pörben egy szobában két pár fekszik külön ágyon. Amikor az egyik pár közöszlenni kezdett és nyikorgott az ágyuk, a másik fekhelyen a férj így szólt a feleségéhez: „[...]ördög vagyon a házban[...]” Babonás félelmükben világot gyújtottak, mire a paráználkodó nő így beszélt: „[...]Az Istennek legyen hála hogy

¹⁰⁹⁰ Szentí T. 1985. 132.

rajtam ki világosította a' gonosságot, hogy Sokáig nem üztem, mert engemet úgymond tisztán ördögséggel vett reá, nagy mestersége vgyon [benne] ennek az embernek[...]" A férfi az ördögtől nyert tudományával ejtette meg a nőt, vagyis boszorkánynak számított.

A 223/1763. pörben a férfi így gyalázta a nőt: „*Disznótul Teremtetett Vén Kurva Boszorgany olyan Hited mint a picsád.*” A kurva és a boszorkány jelzők összekapcsolódása itt is szerepel. A néphit a majmot és a disznót a két legförtelmesebb állatnak tartotta, szüntelen fajtalankodó hajlamuk, ill. tisztátalanságuk miatt. A disznóval a vén kurva így függött össze. A vén kuva kevesebbet ad magára, mint a fiatal, jóval tisztátalanabb. A nép így is emlegette őket: „büdös kurva”. A hite pedig olyan romlott, mint a kurva szeméremteste, amelyet bárki birtokolhat.

A 254/1783. pörben a nő így panszkodott alkalmi szexuális partnerére: „*[...]mivel mind Apja mind Anyja ördögös és búbajos Emberek, és a Fia olyan, egy fekete üvegben pálinkában itatót adott, a meljtől azután meg tántorodván kölletett velle közösködnöm.*” Ekkor időben már jóval túlvagyunk Mária Terézia boszorkánypöröket betöltő rendeletének évétől, de a néphitben a boszorkányság minduntalan, itt is utolérhető. Igaz, a pör kapcsán nem a boszorkánysága miatt ítélték el a vádlott fiatalembert, aki — akár a szülei — búbajos mesterségét az ördögtől tanulta; többek között az olyan szerelmi bájital készítését is, amelytől a fogyasztója elveszíti saját erejét és „elvarázsolva” kiszolgáltatott lesz. A férfi itt tehát a rontás mesterségét gyakorolta.

A 315/1751. pörben az asszony a házasságtörés miatt az ura szexuális tehetetlenségére hivatkozott, aki „*[...]azzal csalogatott, hogy megh kötötték S- aként romlot el[...]*” A férje így vélekedett: „*[...]amelly vén Asszony, vén Pap Istvánnénál lakott, a rontott volna megh.*” A bíró kérde tőle, hogy „*[...]Micsoda jelből vetted észre, hogy azon Vén Asszony rontott volna megh?*” A férfi így válaszolt: „*[...]addigh erőmet abbúl a dologból még megh nem házasodtam érzettem, de azután Soha Sem[...]*” Vagyis az öregasszony rontó hatalommal, boszorkánytudománnyal rendelkezett. A 370/1758. pörben ez olvasható: „*Eördög Lelke baja, az hideg lelte ki, mindenkor úgy uti a' mikor az hideg ki leli[...]*” Az ördögtől megszállott ugyanis hideglelős tüneteket produkál. Emberi természetén az ördög kerekedik fölül.

55. GYERMEKRABLÁS, GYERMEKKITEVÉS, GYERMEKVESZTÉS

A gyermekrablásos részletöszton a szubhumán főemlősöknél elterjedt, az ember fajfejlődése során pedig mitizálódott, folklorizálódott. Kultúrtörténetünk ismert jelensége ez, és máig ható gyakorlat. A 262/1798. pörben a nő gyermeket szült szeretőjétől, akit egymástól el-elrabolnak, mivel a kisdedet mind a ketten birtokolni akarják. Az asszony így vallott: „*Gyermekeket is kaptam tölle[...]* de a juhász megáénak esmérven el vette töllem 's ő viseli gondját.

Miért loptad el azon Gyermekeket az juhásztól?

én tsak el vittem mint magam Gyermekeit.”

A gyermek elrablásának, elrejtésének Hermann szerint mintegy ellentétösztone a csecsemőgyilkosság és a tetem elrejtése. Pöreinkben ennek egyik megnyilvánulásaként a megölt magzatot a nők átadják szeretőjüknek, aki elviszi, „elrabolja” tőlük, azzal, hogy ő majd elrejtí. Az apa, aki elviszi a gyermeket, vagy az anyjával megöleteti, a mitológiai Kronost személyesíti meg, „*[...]vagy csak távol van, mint Zeus, amikor a titánok szétszaggatják Dionysost[...]*” — fogalmazta meg Hermann Imre.¹⁰⁹¹

¹⁰⁹¹ Hermann I. 1984. 161.

A gyermekgyilkosság egyidős az emberrel, ezért nem véletlen, hogy megannyi módja ismeretes és kultúránkban szinte valamennyit beépítettük; ideológiát, mítoszt alakítottunk ki hozzá. Különösen a fogyatékosok, a lánygyermek és az ikrek voltak veszélyeztetett helyzetben.

Más kérdés, hogy az emberi fajra jellemző csecsemőgyilkosságokat nem minden család végezte, sőt ez a tendencia a fejlődéssel együtt visszaszorult. Máig leginkább a megélhetési gond és a szegény motiválja. Már az ősember is erősen ragaszkodott kicsinyéhez és ha meghalt, a túlvilágra fölkészítette. Erről így vélekedett V. Gordon Childe. „Száz ezer évvel ezelőtt a neandervölgyi embereknek nevezett különös teremtmények ünnepélyesen temették el halott gyermekeiket és rokonaikat, s élelemmel, szerszámokkal látták el őket.”¹⁰⁹² Amit ezekből többek között nagyon fontos látnunk és gondolatban elraktározni a következő fejezetben említettek jobb megértéséhez, az az, hogy már a történelem hajnalán kialakul a túlvilági mítikus kép, amely a mai napig elkísér bennünket és jelentékenyen befolyásolja életünket.

A gyermekesztésnek három formája lehetséges. A *fogamzásgátlás* praktikáival eleve megakadályozni a nemzést — ezek legegyszerűbb módja az *önmegtartóztatás* —, a nem kívánt *terhesség megszakításával*, azaz a *magzatűzésekkel*, és végül a legdrasztikusabb módszer a *megszült gyermek elpusztítása*. Fejezetünkben inkább az utóbbi kettővel foglalkozunk részletesebben.

M. Mead a poligám új-guineai arapeseknél azt tapasztalta, hogy „*A szülei által nemkívánatosnak tartott arapes gyermek pusztulásra van ítélve. Ha a gyermek lány, s a szülőknek már több lánygyermekük van, megölhetik, hogy minél előbb születhessen fiúgyermek. Ha bármi véleménykülönbség van a szülők között, a csecsemőt megölik, mivel a gyermek növekedéséhez elengedhetetlen az apa és anya együttműködése a szoptatási tabu megtartásában. Azt a gyermeket, akit megtartanak, az anya megmossa, ő köti el a köldökszinórt is, majd rögtön szoptatni kezdi.*”¹⁰⁹³

J. Bjerre Új-Guineában, Vaszemi faluban, a kutuba törzsnél ezt jegyezte föl: „*Még nem is olyan régen szokás volt, hogy egy ikerpárból a később született csecsemőt megölik. Az ikerszülést ugyanis természetellenesnek tartották.*”¹⁰⁹⁴

M. Mead az új-guineai mundugumorok vizsgálata során azt látta, hogy a benszülöttek a Yuat folyó vizének zavarosságát úgy magyarázták, mint amelyikben „*[...] valószínűleg vízbetaszított újszülött csecsemők vannak[...]*”¹⁰⁹⁵

Antoni Judit Ausztrália és Óceánia vándorló törzseiről írta: „*Régebben ikrek születésekor a második gyermeket rendszerint megölték, a beteges, nem teljesen ép gyermeket szintén, s ezt tették az első után nem sokkal született második gyermekkel is. [...] bár általában hat gyermeket szültek, közülük két fiút és egy lányt neveltek föl.*”¹⁰⁹⁶ Ezen törzsek asszonyai a gyermekeket ugyanis 4-5 éves korukig szoptatják, közben magukon cipelik és egyszerre lehetetlen lenne több apróságot hordozniok. A meghagyott gyermekeket viszont odaadással nevelik.

H. Damm írta a melanéziaiakról, hogy „*A fogamzást megfelelő szerekkel gátolják meg, melyeket öregasszonyok állítanak elő iparszerűen, vagy pedig megölik az újszülöttet.*”¹⁰⁹⁷ Ugyancsak H. Dammot idézzük a pápuákról: „*Az asszonyok számával*

¹⁰⁹² V. G. Childe. 1959. 14.

¹⁰⁹³ M. Mead. 1970. 148.

¹⁰⁹⁴ J. Bjerre. 1973. 116.

¹⁰⁹⁵ M. Mead. 1970. 158.

¹⁰⁹⁶ Antoni J. 1986. 19.

¹⁰⁹⁷ H. Damm. 1961. 262.

párhuzamosan ugyanis növekszik a férfi birtokában levő vagyon, és ezel emelkedik a tekintélye is. Ebben az esetben utódainak száma is nagyobb, és ezek szintén segítenek vagyona gyarapításában.

A gyermekáldásnak mindig örülnek; a gyermek a pápuáknál is erősíti a házassági köteléket. Ha egy házasság gyermektelen marad, nem ritka eset, hogy a férfi visszaküldi a feleségét annak nemzetségéhez és a menyasszonyváltságot is visszaköveteli. Így nem csodálhatjuk, hogy a pápuáknál — az ausztráliaiakkal ellentétben — a gyermekölés nem szabály, hanem éppen ellenkezőleg: ritka kivétel. A magzatelhajtást viszont ismerik és mindenféle mágikus szert felhasználnak, hogy kedvező eredményt érjenek el. Ennek okát mindenekelőtt a hosszú, gyakran három évnél is tovább tartó szoptatási időben kell keresnünk.¹⁰⁹⁸

J. Bjerre a Kalahári sivatag busmanjainál, a szüléssel kapcsolatban figyelte meg: „[...]Ha csak az anya hal meg, előfordul, hogy a csoportból valamelyik asszony elvállalja a gyermeket, de megesik, hogy az újszülöttet az anyjával együtt elevenen temetik el, mert nincs, aki gondját viselje a gyermeknek.”¹⁰⁹⁹ Ma ezt „megélhetési gyilkosságnak” neveznénk, amelyet a Kalahári sivatagban a természet kemény rendje diktálja.

H. Uhlig Bali-szigetéről hasonló szokást jegyzett föl: „Az egyenmű ikrek áldást hoztak, a különműek azonban bajba sodorhatják az egész családot. Régebben megölték ezeket az ikreket, családjukat pedig elkergették a faluból[...], attól félnek, hogy különben nem lesz elég víz a rizstermeléshez, nem sikerül az aratás vagy elhull a jószág.”¹¹⁰⁰ H. Uhlig utánajárt, hogy miért félnek a különmű ikrektől, és ezt a magyarázatot kapta: „[...]az ikrek az anyaméhben szeretkeztek, tehát vérfertőzést követtek el[...]”¹¹⁰¹

H. Maspero az ókori Kína gyermekvesztő hagyományaiból idéz: „Az első három napon a gyermeket magára hagyták egy bezárt szobában, ahová senki sem léphetett be, még azért sem, hogy megetesse; a fiút ágyra tették, a leányt a földre[...] Ezután, ha életképességének sirással tanújelét adta, a család feje döntötte el, hogy befogadja-e a családba, vagy kitéteti: kitesztés esetén megölték vagy kitették; ha befogadta, egy [...]szolga emelte fel a gyermeket[...] és bevitte az asszonyházba, ahol az anya vagy a dajka megsoptatta.”¹¹⁰² Az ikreket fölnevelték, de a hármas ikreket megölték.

Csongor Barnabás a régi Kínáról szólva ezt írta: „[...]a leányt kevésre becsülték, olyannyira, hogy inség idején egészen a mi századunkig szokásban volt, hogy a leánycsecsemőket vízbe fojtották[...] E gyermekgyilkosságokért senkit sem vontak felelősségre[...]”¹¹⁰³

A Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. szerzőpáros az ókori görög magzatvesztésről így fogalmaztak: „Bár a görög családapa nem volt olyan feltétlen hatalom a családban, mint a római pater familias, neki is megvolt az a joga, hogy a gyermeket ne nevelje fel. Ebben az esetben a legtöbb államban a gyermeket irgalmatlanul kitették valahová, útfélre vagy járatlan helyre, bepólyázva és ilyen vagy amolyan ismertető jegyet téve mellé. A szerencsétlen gyermek ti. vagy elpusztult, ha senki sem találta meg, vagy valaki

¹⁰⁹⁸ H. Damm 1961. 176.

¹⁰⁹⁹ J. Bjerre. 1964. 135.

¹¹⁰⁰ H. Uhlig. 1985. 141.

¹¹⁰¹ H. Uhlig. 1985. 141.

¹¹⁰² H. Maspero. 1978. 117-118.

¹¹⁰³ Csongor B. 1986. 68.

felnevelte[...] ¹¹⁰⁴ Ebben az esetben legalább szikrányi esélyt kapott az életben maradáshoz. Ugyanakkor közismert a Taigetosz-hegység sziklája, ahonnan az ókori görög Spártában a nyomorék és gyöngy csecsemőket letaszították.

Kiss Imre az arab pogányság koráról írta: „[...]a nemek közötti egyensúly fenntartásának érdekében még a nemkívánatos leánygyermek élve eltemetésének szokása is érvényben volt.” ¹¹⁰⁵

Klaniczay Gábor az európai középkor idevágó szokásait így jellemezte: „Hallunk abortuszról és a terhességet elhajtó növényi szerekről is[...] Mindamellet a születésszabályozás legelterjedtebb középkori módjának az újszülött elveszejtésének számos — népszokásszámba menő — módozatát tekinthetjük.” ¹¹⁰⁶

Pelle Jánost idézzük: „A XVIII. századi Franciaországban, de az egész korabeli Európában olyan erkölcsi felfogás uralkodott, amely szöges ellentétben áll mai erkölcsi normáinkkal. Elsősorban a házasságon kívül született gyermekek sorsa iránti közöny elképesztő: a szó legszorosabb értelmében tömegesen tették el őket láb alól[...]”

Minthogy abban az időben a fogamzásgátlásnak egyetlen hatékony módját sem ismerték, a művi abortusz pedig erősen veszélyeztette az anya életét, a társadalom ilyen brutális módon szabadult meg a »felesleges« szájaktól.” ¹¹⁰⁷

Temesváry Rezső írta a magyar népről: „Mély megdöbbenéssel és szomorúsággal vettem ki a kérdéseimre kapott válaszokból azon tényt, hogy a magzatelhajtás széles ez országban mindenütt a legkiterjedtebb mértékben gyakorolatik[...]” ¹¹⁰⁸ A születésszabályozások egyikére folklórikus példát említ: „[...]a leány az első néhány csepp [menstruációs] vérét egy rózsatőre önti[...] e célra egyágú rózsatőt vagy — fát keresnek ki, hogy ne legyen a nőnek soha több gyermeke egynél (Gödöllő).” ¹¹⁰⁹

A gyermekvesztésben a nőnek jó segítőtársa volt a bába, később egyes orvosok. Borús Rózsa írta Topolyáról: „Aki nem akarta, hogy gyereke legyen, az a bábaasszonyhoz fordult, s az »csinált neki valamit«. A nemkívánt magzattól kulccsal, tollal, zöldséggel, tormával próbáltak megszabadulni. Présgyökereket vettek a patikában, meszet oltottak, annak a gőzére ültek[...]” stb. ¹¹¹⁰

Beck Zoltán a Vásárhely-pusztai parasztnál gyűjtötte: „A Pusztán az 1910-es években kezdték a születéseket szabályozni, de általánossá csak az első világháború után vált[...] A nem kívánt gyereket művi beavatkozással vetették el. Aki meg tudta fizetni, az orvoshoz ment, volt, akinek a bába intézte el. Ez persze titkos volt[...]” ¹¹¹¹

Az egyik legmegrázóbb csecsemőgyilkossági módot Markos Gyöngyi írta le Makóról: „Ha belehalt a szülésbe az asszony — ami elég gyakran előfordult — akkor a bábát okolták[...] Az árván maradt újszülöttől úgy igyekeztek megszabadulni, hogy megszoportatták a halott anya tejéből[...] Legtöbbször a már fertőzött tej fogyasztása elérte a célját, meghalt az újszülött is.” ¹¹¹²

Filep Antal szokásleírásokat adott közre Szentesről, a református egyház 19. századi jegyzőkönyveiből: „Néha az ilyen gyengélkedő kisdedeket a Paróchián

¹¹⁰⁴ Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. 1968. 330.

¹¹⁰⁵ Jiss I. 1986. 85.

¹¹⁰⁶ Klaniczay G. 1986. 159.

¹¹⁰⁷ Pelle J. 1986. 203.

¹¹⁰⁸ Temesváry R. 1899. 10.

¹¹⁰⁹ Temesváry R. 1899. 10.

¹¹¹⁰ Borús R. 1981. 111.

¹¹¹¹ Beck Z. 1975. 499.

¹¹¹² Markos Gy. 1986. 35.

*keresztelteték meg a Lelki Pásztorok; de ha csak lehetett a templomba kereszteltette az ilyeneket is, a Bába, hadd lássák milyen sok gyermek születik az ő kezén[...] ha kereszteléskor a főköti madzagát a Bába meg nem tudja oldani, csak hátra vonnya azt, majd megfojtván a kisdedit. — Ha a templomba sírt a kisdedit a bába motskos ujját a szájába tette, hogy kinnyába rája azt[...] Haza vitetvénn az el fázott gyermek alszik fél nap is és sokszor csak a nagy fázás után következett forróságból származott nyavalya által serkentetik fel. — Amikor belé áll a nyavalya törés, s el sem hagyja míg elrongált testéből artatlan lelke ki nem szakad[...] Nézzük meg csak a holtak Laistromát, mindjárt szemünkbe fog tűnni melly sokan halnak meg a tsetsemők közül minden Esztendőben a nyavalya törésben, kik nagyrészt a helytelen vélek való bánásnak áldozatai.*¹¹¹³

Buda Béla a hagyományos magyar paraszti erkölcsökről többek között ezeket fogalmazta meg: „[...]gyakori volt a sok bajt okozó magzatelhajtás[...] Az »egykés« vidékeken nem volt ritka a magzat elpusztítása sem, vagy az önmegtartóztatás mint születésszabályozási mód.”¹¹¹⁴

A magyarországi gyermekvesztés módjait legkiterjedtebben Gémes Balázs foglalta össze: „A népi születésszabályozás (magzatelhajtás) Magyarországon a XIX-XX. században” címmel. (MTA. Néprajzi Kutató Csoport. Budapest, 1987.) Munkájában a legelképezetőbb módokat, ötleteket írta le, amelyeket a nép a mai napig alkalmaz, hogy nem kívánt terhességétől megszabaduljon. Sajnos igaz a mondás: „A nő két dologért mindent megtesz: hogy legyen, és ne legyen gyereke.”

Elgondolkodtató, hogy a gyermekkitévést (ma reklámszatyorban a kukába dobják, parkban elhagyják), gyermekpusztítást, megsemmisítést pöreink szerint zömében a nép alsóbb osztályában élő, erős feudális függőségben lévő „szolgák”, jobbágyok, zsellérek, cselédek, béresek, juhászok stb. cselekedték. (Ma a középosztálybelieknél sem ritka!) A kisdeditusztítás a legtöbb kultúrában gazdasági „szükségyszerűség” volt. (Ma is ez uralkodik, de az elkövetés tényei közül pl. a kényelemszeretetet sem lehet száműznünk.) Az emberiség kultúrtörténetéből egy pogány szokást Hermann Imre említett: „A rabszolgák nagy seregének egy része ugyancsak kitett gyermekekből adódott.”¹¹¹⁵

Magyary-Kossa Gyula könyvében találtuk: „1691-ben is fölmerül a panasz, hogy különösen a soproni várbeli cselédek és szövőasszonyok közt sokan titkos kéjelgést űznek, fattyaikat kiteszik az uccára[...]”¹¹¹⁶ A jegyzőkönyvnél Szabó Jenőt idézzük: a közgyűlés kérte a tanácsot, hogy a szajhák üldözését tartsa napirenden, „[...]mert a szajhanépség egyre tódul a városba és ha gyermeket szül, azt a vadállatnál is kevesebbre becsüli, utakra, utcákra kirakja.”¹¹¹⁷ Megjegyzi, hogy 1689-ben a Sopronban született 238 gyerek közül 6 volt törvénytelen.¹¹¹⁸

A születésszabályozás: a szaporodás biztosítása és a túlszaporodás gátlása közismert jelenség. R. E. Lakey–R. Lewin szerzőpáros a humán östársadalmakról és a természeti népekről megjegyezték: „Két oka van annak, hogy e társadalomban elvárják a nőtől, hogy folyamatosan szüljön: egyrészt a magas csecsemőhalandóság, másrészt a nők alacsony száma a csoportokban.”¹¹¹⁹

¹¹¹³ Filep A. 1971. 127.

¹¹¹⁴ Buda B. 1986. 261.

¹¹¹⁵ Hermann I. 1984. 156.

¹¹¹⁶ Magyary-Kossa Gy. 1929. 1: 215.

¹¹¹⁷ Szabó J. 1988. 110.

¹¹¹⁸ Szabó J. 1988. 111.

¹¹¹⁹ R. E. Lakey–R. Lewin. 1986. 273.

A S. L. Washburn–C. S. Lancaster szerzők a vadászó hominidákról írva, a humán hordatársadalom születésszabályozását jellemezték. „*Ma a földművelő társadalmakban a nőtöbblet problémája nem látszik súlyosnak, de a vadászok esetében annak számított, s olyan szigorúan kezelték, hogy gyakori jelenség a lánygyermek elpusztítása.*”¹¹²⁰

V. G. Childe az ókori görög születésszabályozásról fejtette ki, hogy „*A gazdag és a szegény polgárok egyaránt magzatelhajtással és csecsemőgyilkossággal tizedelték családjukat, a rabszolgáknak pedig alkalmuk sem volt arra, hogy népes családot alapítsanak.*”¹¹²¹

H. Gerol az inkák természetes szaporodásának társadalmi szabályozásáról ezt írta: „*[...]a népszaporulatnak arányban kell lennie a rendelkezésre álló, megművelhető földdel.*”¹¹²² A hatóság fölemelte vagy csökkentette a házasságkötés korhatárát és ezzel szabályozta a házasságkötéseket.

A gyermekölés a nemkívánt utód és a túlszaporodás ellen eleinte ösztönös, azután tudatos, de mindenféleképpen *természetes védekezés* volt. Az ösztönös utódpusztításra az állatvilágban számtalan példát találunk: halaknál, hüllőknél; szűkös, aszályos időben a golya is kihajigálja a fészekből utódainak egy részét, amelyeket ösztönös megérzése szerint nem képes fölnevelni; de a legjobb példák egyike kétségtelenül az emlősöknél van. Különösen a rágcsálók és a macskafélék, a szülést követően gyakran fölfalják kicsinyeiket. (Ebben a magatartásformában nem a proteinéhség vagy a tejláz enyhítése a fő ok.) Amikor a patkányok és a vele rokon emlősök között bekövetkezik a túlnépesedés; vagy a környezet eltartóképesége, a táplálék erősen csökken, fokozódik bennük a kannibalizmus. Ha az ember környezetében olyan körülmény áll elő, hogy az nem kedvez a szülőknek, ill. a gyermek fölnevelésének, ettől a teherből való szabadulásként gyakran választják a legegyszerűbb, ősi módot, vagyis megsemmisítik az ivadékokat. A relatív túlnépesedést kiegyenlíthették járványok (pl. a középkori pestis, fekete himlő), vagy a háborúk is stb.

A magyar feudalizmusban, a vizsgált korszakban a gyermekvesztést természetesebben fogták föl, mint a 20. századi társadalmak. „*Angyal lett belőle*”, mondták. Az apák be sem mentek kiskorú gyermekeik virrasztására és a koporsót is ölben vitték ki a temetőbe, valamelyik családtag sírjában lábtul „elkaparni”.

A gyermekélet különösen esendővé vált, ha a házasság fölbomlott és új kapcsolat jött létre. (Az új domináns hím oroszán is megöli az előző, ún. alfa híműtől származó gyöngye utódokat, hogy újra párosulva az ő génjei éljenek tovább.) Igen gyanús, hogy humán környezetben az addig egészséges kisdedek az új családi kötelékben gyorsan elpusztultak. Ilyen „gyanús” eseteket a korabeli bíróságok is vizsgáltak.

A 302/1825. pörben a különvált házaspár mindkét tagja új, „vadházassági” kapcsolatot létesített. Az első pár esetében kérdezik az asszonyt: „*Hites társadtól volt e’ Gyermeked?*” Így válaszolt. „*Volt kettő, egyet el vitt magával az meg halt a’ másik nállam halt meg.*” A házaspárcsere során a másik asszony az új embertől szült gyermekeket, akikből „*[...]Volt kettő, de meg haltak[...] Egyik[...] más fél hetes volt — a’ másik[...] egy óráig élt[...]*” E vallomás gyanússá vált, mert a bíró is megkérdezte tőle, hogy „*Természetes halállal haltak e’ meg, vagy pedig a’ haláloknak te voltál eszköze?*” A felelet további gyanút ébreszt: „*A nehézség el ütötte őket el kékültek úgy haltak meg.*” A tünetek alapján valószínű, hogy megfojtották őket.

¹¹²⁰ S. L. Washburn–C. S. Lancaster. 1972. 284.

¹¹²¹ V. G. Childe. 1959. 230.

¹¹²² H. Gerol. 1965. 139.

A 303/1826. pörben a különvált pár mindkét tagja vadházasságot létesített. Kérdezik az asszonyt, hogy a szeretőjétől született-e gyermeke? „*Nem volt egy Tsöp se, az Uramtól is tsak kettő lett 's az egyik még kistsi korába halt meg.*” Jól ismert, hogy ebben a korban egyébként is nagy a gyermekhalandóság. Esetünkben azonban a riasztó szegénység, a magát is eltartani képtelen, nyomorék férj, mint tény indítja el bennünk a szaporulat mesterséges csökkentésének gyanúját.

A 374/1780. pörben a gyanú már a bizonyossághoz van közel. Az anya itt is arra hivatkozott, hogy a meghalt újszülötteket „*[...]a Nehézség törte[...]*” A fojtogatás egyedül nem vezethetett célra, mert szemére vetették, hogy „*[...]kettes gyermekednek a fejeis Zörgött mint a Csont[...]* hasáról és lábáról darabonként Szakadozott le a bőröcske[...]” Az is kiderült, hogy 8-10 gyermekét valamilyen szerrel még a méhében megölte és utána elvetélt, mert az egyik tanúnak újságolta, hogy „*[...]meg halt már a babám nállam.*” A bíróságon csak azt vallotta, hogy „halva lettek.”

Mindig gyanút ébreszt az a terhes, aki „megkenette magát”, miként a 375/1780. pörben, mert a kenés gyakran arra szolgált, hogy méhen belül a gyermeket összetörje; nem véletlen „*úgy zörgött a feje, mint a csont.*” (Értsd: a fejében a koponyacsontok zörögtek, ez pedig úgy lehetséges, ha azokat összetörték.) A 369/1757. pörben a gyanú már tetten is érhető. Az asszony így vallott. „*[...]magamat meg tapodtattam Paszulkarónéval[...]* a tapodás után egy óra múlva vér ment el tőlem, az után mindgyárt a gyermekis töllem elment; de már meg holt volt, mert a feje össze vót zúzva[...]”

Az áttanulmányozott többeszer bűnperben az sem volt mindennapos „baleset”, hogy egy terhes „gödörbe esik”. Gyanú ébred bennünk magzatvesztésre a 377/1781. pör olvastán is, amelyben a nő így vallott. „*[...]Jegy gödörbe estem, az után mindgyárt harmad napra halva hoztam [a világra] azon gyermeket.*”

A 379/1782. pörben szintén bebizonyosodott a szándékos magzatvesztés abortálással, amely a riasztó szegénységgel, a fölnevelés nehézségeivel függött össze. A cigányasszony így vallott: „*[...]annyi Gyermekem lett volna, ha olyan itallal nem éltem volna[...], hogy az Fejem alá nem rakhattam volna[...]*” Itt részben a magzatvesztés egyik legáltalánosabb módjára, a megfullasztásra célzott, részben pedig az utána való elrejtésre.

A gyermekvesztés olyan általános, hogy a nők egymást biztatták rá, a 386/1816. pörben még fizetség is járt érte: „*Engem Czipra Mária Kért annak elvesztésére több ízben, és adottis egyízbe Kenyeret szalonnát, hogy mennyek el Vásárhelyre, és ha meg lesz a' Gyermekem veszejtsem el[...]*” A szerető szintén fizet a gyilkosságért. A 366/1724. pörben a megesett asszony szeretője így biztatta a nőt: „*[...]öld megh mind en ream [vallj] és azertis eölte megh, és a véghre, hogy megh öllye két mariazt adott Fiscus ur az Asszonynak.*”

A 371/1769. pörben az asszony cinikusan vallja, hogy inkább ölt, mint szeretőjét bemártotta volna: „*Erre pedig vitt engemet az bestelenségnek el kerülése, és azon Görög pap Andrásnak[...]* tanácsa[...]”, aki így beszélt neki: „*[...]jeleget tesznek el ország Szerte[...]*” láb alól.

A 374/1780. pörben a magzatgyilkosság egyik módszeréről az anya így vallott, amikor arról kérdezték, hogy mitől haltak el sorra benne a magzatok: „*En nem tudom ha csak a midön az Uram Sokat vert, a miatt nem haltak meg.*” A 380/1799. pörben az asszony vallotta, hogy „*[...]Jegy Kád szélének meg dültem meg fogodzván 's álva el lett az gyermekem[...]*” Ezután a fejét összetörték és a pincébe eltemették.

A 381/1801. pörben a cigánylány azért ölte meg újszülöttjét, „*[...]hogy az a rosz ember Mezey Jóska, a [...]*kitül teherben estem ingesztelt arra, hogy mihelest meg lesz,

azonnal meg öljem[...]" A 383/1804. pörben a nő beszélt: „[...]nappali 12 ora tájba az udvarunkon lévő Gödörbe menvén szükségemre, töllem egy férjfiu Gyermek el ment[...]" , majd a szeretője elásta.

Az egyik legtipikusabb eset volt a 404/1756. pör, ahol az anya a hóhérolás egész sor gyakorlati receptúráját alkalmazta. Így vallott: „[...]vagy ágyékát vagy torkát, vagy szíve iránt meg kell nyomni, mindjárt meg hal s. mások sem veszik észére.” Ez az eljárás visszacseng a 259/1797. pörből, ahol úgy halt meg a férj, hogy az asszony agyonnyomta: „[...]vagy az ágyékát szorongatva, vagy a' melljét nyomkodva.” Vagyis, mind a hasi, mind a mellkasi légzést meggátolta. Úgy tetszik, ebben a halálnemben nagy ügyességre tettek szert, melynek valóban nyoma sem maradt, míg a nyak összeszorítása legtöbbször elváltozást okozott. (Ezek: nyelvcsont eltörése, cianotikus arc, a szájból habos nyál folyik, a nyomás területén kékes lila véraláfutások keletkeznek stb.) Valószínűsíteni lehet, hogy a boszorkányok „megnyomta” tetteiben is ilyen vagy hasonló cselekedet rejlik. Ezt a módszert egyébként kínzásnak is használhatták, hiszen a fuldoklót sok mindenre rá lehetett venni, vallomásra kényszeríteni.

A 404/1756. pörben az asszony férje pontosan számon sem tartotta a gyilkosságokat, mert így vallott: „Vagyon tudományom öt gyermekeimnek haláláról; mert mindeniknek kékségét láttam, és onnan tudtam hogy eő volt az oka[...]" , vagyis a felesége. Máshol azt beszélt, hogy „[...]10 gyermekeim Feleségemmel egymásnak önként való akaratyából esett halálok.” Arra a kérdésre, hogy miért gyilkolták meg sorra a gyermekeiket, az apa így felelt: „[...]mivel minthogy szegény állapottal voltunk, rajtunk el szaporodnak gyermekünk, nem tarthatjuk [öket...], ezért meggátolták a család túlszaporodását, és egyensúlyban tartották az ellátásukkal.

A szegénység természetesen egyedül nem teljes értékű ok a bűnözésre. A szegénység, tudatlanság és elmaradottság valóban nagyban hozzájárult ahhoz, hogy gyakran vétkeztek az adott társadalmi és az általános emberi erkölcsi normák ellen. De attól óva intünk, hogy ezeket kizárólagos okként ismerjék el, mert akkor a szegényeket a bűnözés vádjával, sőt a „bűnöző réteg” bélyegével látnánk el. Nagyon sok szegény keserves körülmények között is vállalta sorsát, gyermekeit becsülettel fölnevelte, és emiatt nem követett el élet elleni bűnöket.

A gondolatkört tovább bővítve, ezek után vizsgáljuk meg, hogy a megölt gyermekekkel mi történt? Az emberi ösztönök és gondolkodásmód újabb kultúrtörténeti, életmódbeli mélységei tárulnak föl. Az általunk vizsgált feudalizmus kori büntetőperes anyagban, a 383/1804. pörben a gyermek apja és az anya sógora fogta az elszült gyermeket és Vásárhelyen, a „*Tabányi Temetőnek egyik Sarkánál a' földbe ástam[...]*” — vallották. Itt az elrejtés, a szándék volt a lényeges, bár nem elhanyagolható az a tény, hogy temető árkába, sarokba a számkivetettek, bűnösök, keresztleletlen pogány személyek kaptak helyet, akiről a társadalom igyekezett megfeledkezni.

A 393/1825. pörben a lány éretlen magzatot vetélt, amelyet „[...]egy rongyba bétakargattam.” Vagyis elbujtatta. Ezután jött a szeretője és „[...]annak titkon a' Fejem alatt lévő Csomót által adtam.” A férfi elmondotta, hogy amikor a pólyát átadta neki a nő, arra kérte, hogy „[...]azt én tegyem el, én azt[...] az Oskolai Árnékszékbe bétvettem.”

A 396/1827. pörben lévő gyanúsított nő „*Férfi gyermeket szült[...]* szülöttjét rongyba tekergetve egy ládába vetvén, meg fullasztotta.” Ezután átadta a szeretőjének, aki azt „[...]a' tanyán levő kertnek árkába[...]” ásta el. A 397/1827. pörben a lány, amikor rosszul lett „[...]ki mentem — vallotta —, 's úgy lett meg a' gazos földön[...]” a gyermek. Ezután elvitte a szeretője, megfojtotta, majd a kútba dobta.

A gyermek kitevése, otthagya szintén jól ismert cselekedet. „*Nemzedékről nemzedékre szállt a gyermek megevéseinek megszűnése után és vele egyidejűleg a gyermek kitevéseinek szokása: hadd egyék meg az állatok*” — olvashatjuk Hermenn Imrénél.¹¹²³

Megjegyezzük, hogy a legújabb kultúranropológiai kutatások szerint, a hordatársadalmat követően, a kannibalizmus dogmája elfogadhatatlan. Mint azt korábban már fejtegettük, történelmünkben a kannibalizmus ugyan napjainkig jelen van, de semmiképpen sem általános, inkább kivételes, elszigetelt és kényszerűsügből vagy rítusként fordul elő. Ugyanakkor állításának befejező részére, a gyűjtött pöreinkből bizonyító példákat mutatunk be. A csecsemőgyilkosságok egy részében ugyanis az anyák a szülés után gyermekeiket az állatok martalékául hagyták.

A 393/1825. pörben láttuk, hogy a gyermeket az árnyékszék gödrébe, a 397/1827. pörben pedig kútba dobták. De vetették folyóba, tóba, vagy egyenesen egy dézsa vízbe szülték bele. Az elrejtés egyik tipikus módja vízzel, folyadékkal kapcsolatos. Hermann a megannyi kultúrtörténeti forrásból és példából kiemeli, hogy Rómában a csecsemőket a Tiberisbe fullasztották.¹¹²⁴ A bemutatott pöranyagban ennek az ősi ösztönnek több fajta megnyilvánulásával találkoztunk:

A 37/1805. pörben az anya 14 hónapos kislányát elvitte a kurafijához, aki a gyermekét nem vállalta, ekkor a nagyanya, vagyis „[...]az Őreg aszony a gyermeket [az] Uttán a kapu előtt a sárba le tette[...]” A 376/1781. pörben a nő így vallott: „[...]haza felé[...] el szültem, ä Gyermekemet[...]

Hová tetted[?] ...]

Csak ott hagytam ä Gyöpön[...]” A 399/1828. pörben a lány elmesélte, hogy fájni kezdett a hasa és útközben „[...]álva ellment tőlem mintegy 4. hólnapi Terhem[...] Nem vólt az élő — én ott hagytam azon módon az úton[...] nem tudom mi lett belőlle[...]”

A vizsgált pörökben a csecsemőgyilkosságot elkövető nők egész sorozatát találták ki a félrevezetésnek. Messziről indították az események föltárását és hosszadalmas kérdezkösködés után jutottak el a beismerésig. Előbb nyilatkoznak, hogy ők terhesek sem voltak, csupán „a természet volt bennük fennakadva.” Ezt követi az a vallomás, hogy „víz zuhant el tőle” és vér is jött ki. Majd azzal folytatódik a történet, hogy a „szülemény” — mert szó sincs érett gyermekről — csak pár ujjnyi volt és halva lett meg. Azután bevallják, hogy rendes nagyságú volt, de holtan született. A büntény beismerése előtt úgy nyilatkoznak, hogy a csecsemő megszületése után „csak keveset nyivákkolt”, és rögtön meghalt. Végül bevallják, hogy az ép, egészséges gyermeket kegyetlenül megölték.

Ezeknek az „orozva szüléseknek” és gyilkosságoknak a nők részéről több tipikus magyarázata ismert. Az első szinte megegyezik a paráznság vétkének indoklásával, hogy ti. „[...]az Isten elvette eszemet[...] nemis tudom mit cselekedtem.” (Lásd pl. a 402/1842. pörben.) másodszor arra hivatkoznak, hogy senki sem volta a szülésnél, aki segített, még ha ezt igényelte volna is. Harmadszor pedig azt vallották, hogy a gyermekük haláláért a szüléssel járó fájdalmak a felelősek, amelyek elterelték a figyelmüket. Bágyadtak voltak, elerőtlenedtek, sőt elájultak.

Az mindig gyanús, ha egy nő egyedül szül; ha a fájások kezdetekor nem szól senkinek, hanem elbújik és hagyja gyermekét elvérezni, meghalni, ha ő maga nem is nyúl hozzá életvesztő szándékkal. Orvosilag egyébként indokolható ez a magatartásforma. Jól ismert jelenség, hogy a szüléssel járó nagy megterhelés, főleg a

¹¹²³ Hermann I. 1984. 156.

¹¹²⁴ Hermann I. 1984. 157.

rejtett pszichikai gyengeséget és betegséget kihozhatja. Ilyenkor az anya rövidebb, hosszabb ideig a beszámíthatóság dolgában olyan korlátozottá válik, tudata ködössé lesz, hogy a tanult, tehát emberi viselkedési normák gátoltak lesznek, és az ősi ösztönök megnyilvánulása előtt szabaddá válik az út. Ilyen időszakban valóban elfogadható, hogy az anya a bűncselekmény tudata nélkül megöli gyermekét. Arra azonban föl kell hívnunk a figyelmet, hogy ez a jelenség igen ritka, a szült anyák között legföljebb ezrelékes, sőt tízezrelékes arányban jelentkezik, és koránt sem olyan mértékben, mint az a vizsgált pörökben mutatkozott.

A ködös tudatállapot során gyakori, hogy az anya nem is vesz tudomást a megszült gyermekről, hanem sajátmagával foglalkozik, esetleges agresszióját önmaga ellen követi el.¹¹²⁵ Leggyakrabban viszont azért pusztítja el újszülöttjét, mert az kapaszkodni próbál belé, és ezt zavart állapotában agresszióként éli meg. Föltámad benne az ösztönös védekezés. A „támadásra” támadással felel, vagyis úgy szünteti meg a veszélyeztetőt, kínos helyzetet, hogy megsemmisíti gyermekét. Ezt követően, amikor már a test tehetetlen és nem veszélyezteteti az anya nyugalma, tehát helyreállt a megszokott rend, esetleg magához emeli és dajkálni kezdi.¹¹²⁶ Föl kell tehát tételeznünk, hogy e leírt jelenségek a vizsgált pörök időszakában már eléggé széles körben ismertek lehettek, és nem egy csecsmógyilkos anya magát mentve, tudatosan félrevezető módon hivatkozott erre az állapotra.

Az anyák harmadik csoportja arra hivatkozott, hogy munka közben, egyik helyről a másikra haladtában, úgy bonyolította le a szülését, mint a testi szükséglet elvégzését, nem törődve a világra hozott magzattal, ott hagyva a tetthelyen, vagy sebtében elkaparva, elrejtve; és az eredetileg megkezdett tevékenységét, ill. a tervezett munkáját folytatta tovább. (Pl. a 403/1842. pörben a megszült lány úrbéri robotba ment dolgozni.)

Az állatvilágból, különösen a folyton vonuló csordák és hordák esetében — mint pl. az antilopok, gnúk — jól ismert jelenség, ősi ösztön, amikor a szült nőstény az ivadékával rövid pihenő után rákényszerül arra, hogy életük védelmében tovább vándoroljanak. Az előembernél, ill. a vadászó, gyűjtögető hordatársadalom idején ez a viselkedésmód még elképzelhető, esetleg általánosítható. A szülési trauma kiváltotta zavart magatartás alkalmasnak látszik arra, hogy ez az ösztönös jelenség embernél is a felszínre törjön, és az anya viselkedésében jelentkezzen. Ennél viszont markánsabb jelenségnek érezzük azt a szintén ösztönös megnyilvánulást, hogy az anya erőt vesz, „nem hagyja el magát”. Ehhez lehetőséget nyújt az addigi életmódja: nehéz munkája, természetközelsége, fizikai erőnléte, ezért ösztönösen cselekszik tovább arra a belső késztetésére, mint a szégyen, titokban tartás, félelem; és ez a magatartása, ti., hogy a szülést, a gyermekellátást a megkezdett napi tevékenységének csupán egy közbülső, esetleg éppen zavaró tényezőjének tekinti, az újszülött pusztulásához vezethet.

A 403/1842. pörben jellemző társadalmi képet találtunk arra vonatkozóan, hogy a terhes gyanús személyek száma milyen jelentékeny volt. Amikor egy olyan kis létszámú faluban, mint a vizsgált korban Szegvár volt, egy gyermekgyilkos lányt kerestek, több terhesre leltek, akik törvénytelen módon, házasságon kívül éltek és figyelmeztetni kellett

¹¹²⁵ A hódmezővásárhelyi Városi Tanács Kórházában az 1950-es években azért kellett a kórházbejárat közelében lévő szökőkút medencéjét elbontani, mert az egyik frissen szült anya tébolyában éjszaka megszökött az osztályról és a vízbe fojtotta magát.

¹¹²⁶ Ilyen esetről tudunk Hódmezővásárhelyről, az 1970-es évekből. Az anya a kórházból való hazatérte után megfojtotta gyermekét, majd karjára emelve babusgatta. Zárt elmeosztályon több hónapig kezelték, míg a tudata kitisztult és ismét hazaengedhették. (Nem büntethető!)

őket anyai kötelességükre, a gyermek elfogadására és fölnevelésére; majd erről a lányanyák szüleinek is szóltak.

A 366/1724. pörben csecsemőgyilkosság igazolódik. „[...]az kinek nem igaz agy béli Gyermeke született, ez aztat megh ölte.” A 404/1756. pörben abból a mondatrészből, hogy „[...]tudtam bizony azt, hogy meg hal, mert a ruhából Soha ki nem moshattam[...]” az újszülött elrejtése, halálra szánása fejeződik ki. Azzal, hogy a gyermeket pólyába dugták és a bábának onnan sohasem volt szabad kivenni, tisztába rakni, a szülei a csecsemő kínos halálát tudatosan idézték elő.

A következő halálesetekhez elmerülésnek, megfulladásnak van köze. Az elrejtés egyik vagy végső helye víz, ill. híg massa, pl. emberi ürülék volt. A módszer elterjedtségére jellemző, hogy Vigh Károly a 17. századi, marosvásárhelyi pörök között kutatva, az egyiket így ismerteti: a megszült kislányt az anya előbb „[...]az moslékos cseberben vetette s ott állott egy ideig, s azután[...] ő maga vitte az kamoraszékre, gazt is ő maga vetett rá.”¹¹²⁷

A 124/ 1758. pörben a terhes lány idő előtt szült, „[...]de mivel fagyos volt a föld el nem temethettem — vallotta —, hanem a Tiszába vetettem[...]” a magzatot. A 371/1769. pörben az anya először azt vallotta, hogy „En egy Desácskába bele Szültem melybe már az előtt víz volt[...] azon vízben fulladott.” Szeretője ugyan azt javasolta, hogy „[...]egy tűt Szúrjak a' feje lágyába, úgy meg ölhetem[...]” Végül is, mint olvasni fogjuk, az anya más módszert választott. Tüvel az agy halálos sértsége még a 20. században is ismert csecsemőgyilkossági eljárás volt. Tényként leírhatjuk, hogy a leggyakoribb gyilkosság a tehetetlen csecsemők elpusztítása volt (és maradt), amelyet általában *latrociniumként*, azaz különös kegyetlenséggel hajtottak végre. Szabó Jenőnél olvasható, hogy 1939-ben Sopronban Lukovits Anna szegényében úgy ölte meg gyermekét, hogy előbb katlanban megfőzte, azután a kútba dobta.¹¹²⁸

A 378/1781. pörben az anya szintén azt vallotta, hogy „A' Konyhába Szültem a Dézsába[...]”, amelybe vizet töltött. A 379/1782. pörben a kislány a Szegeden megszült gyermekét „Kukoricza város felé Toba vetettem[...] — vallotta — a' Gyermekek pedig mikor azon Toba vetettem, elven volt, nyihogott is mint a' matska.” A felelősséget magára vállalja és a vallomásában tettét ösztönös cselekedetnek ítéli meg: „[...]magamtúl tselekedtem, mert Gyermekek voltam, nem tudtam mit tselekszek.”

A 395/1827. pörben a vádlott „[...]titkon meggyerekezvén Szülőtyének elsőbb a nyakát kitekerni 's azután azt az árnyék székbe vetni[...] nem iszonyodott.” Jellemző az emberi undokságokkal teli gödörbe rejtés. E hely megválasztása az egyik ősi módja az emberi társadalomban a nem kívánt, tehát „undok” gyermek vagy személy meggyalázásának és elbűjtetésének. (A második világháborúban a főlzabadult és fölbőszült táborlakók öröket fullasztottak a latrinába.) Kállay István írta, hogy Lehmann Kata szüleményét az árnyékszékbe dobta. (Szerencsére innen még élve kivették.)¹¹²⁹

A 393/1825. pörben, mint láttuk, a gyermeket az apja az iskolai árnyékszékbe vetette. A 400/1829. pörben a lány kitekerte gyermeke nyakát, majd a nagy szülési fájdalomra hivatkozva, azt sem tudta, hogy mit csinál „[...]s a' Gyermekek hova lett, tsak akkor láttam hogy Árnyék székbe vettem.” A 396/1827. és a 397/1827. pörből megtudjuk, hogy a vásárhelyi „[...]july utzánn a' to part alatt lévő kutban egy kis gyermek van[...] a' nyakába két darab tégl volt kötve.”

¹¹²⁷ Vig K. 1980. 90.

¹¹²⁸ Szabó J. 1988. 97.

¹¹²⁹ Kállay I. 1985. 217.

Néprajzi megfigyelésünk szerint, a hódmezővásárhelyi lakosság körében a közel múltig előforduló jelenség volt, hogy a család a nyitott ásott kútba nem csupán véletlenül ejtett különböző holmikat, hanem gyakran szándékosan vetettek bele többé nem használt, a család által eltaszított tárgyakat. Ilyenek voltak pl. a törött üvegek, cserepek, vasdarabok, amelyek mindenütt máshol balesetet okozhattak a telken mezitláb járóknak, és az állatoknak.¹¹³⁰

Jellemző közegészségügyi kép volt a 19. század első harmadában a kútba vetett gyermek. Mint a pör beszámolt róla, a hullára akkor akadtak, amikor róla lemerték, elszállították a vizet és azt közben elfogyasztották. Ilyen higiénés körülmények között nem volt véletlen, hogy néhány év múlva, 1830-ban és 1831-ben a pusztító *kolera-pandémia* a Dél-Alföldet nemcsak elérte, de a lakosságot alaposan meg is tizedelte. Ma már jól ismert, hogy a kolera leginkább a fertőzött vizekkel terjed.

Az alábbi pörészletekben a megölt újszülöttet a földbe rejtették. Az esetek kisebb részében végeztek mélyebb elhantolást, zömében azonban éppen csak elkaparták, eldugták őket. Mint azt látni fogjuk, a kis hullákat többnyire tisztátalan helyekre rejtették és ennek folklorisztikus jelentősége volt.

A 371/1769. pörben az anya azt vallotta, hogy a gyermeket „[...]el temettem S. V. a' Diszno Olamba, a Válu alá[...]” A 49/1764. pörben az anya így vallott. „[...]Jegy verem forma kis gödörbe a Varos alatt belé vetettem, s földet kapartam reá[...]” A 370/1758. pörben a lány terhes lett a szeretőjétől. Megszült gyermeküket „[...]azon Legénnyel a Kút mellett el temettük[...]” A 379/1782. pörben a nő két magzatát kiüzte méhéből, majd „[...]konyha késsel csinálván nekik Gödröcsket el ástam [...a harmadikat] hasonló módon csinálván Gödröcskét késsel ástam, és el temettem.” A 381/1801. pörben a cigánylány a temető „[...]árkába a Terhet le tette[...]”, majd így vallott: „[...]Meg öltem ott az árokban heverő darab hegyes Fátskával, vagy Forgás darabbal[...] A torkába szurtam[...] Azzal a Fátskával ástam a gödrőt, a mellyel meg öltem.”

A 380/1799. pörben az újszülött gyermek fejét összetörték, ezután a férj elbeszélte, hogy „[...]gödört ástam a Pintzében, és [...]árendátor Társammal[...] temettük a gyermeket el.” A 389/1819. pörben a lány a gyermekét megszülte és „[...]azon nap este az udvaron el ástam” — beszélte. A 390/1819. pörben a lány vallotta: „[...]alattomossan elmentem a' búza vetések közé, 's ottan megis szültem a' kisdedet[...] a' köldökét ki szakasztottam[...] elfolyván vére, tsak hamar meghalt[...] azon megijedvén, tsak ottan a' buza földbe egy gödörbe bé ástam.” A 396/1827. pörben a lány halott magzatát „[...]a' tanyán levő kertnek árkában[...]” ásta el. Végül, a 403/1842. pörben az anya arról vallott, hogy „[...]a' Szénás kertbe a' hol tsak egyedül magam voltam — hogy azután a' gyermek meg született[...] fel vettem egy ruháskába bé takartam[...]”, majd „[...]elvittem Öreg Fazekas Mátyás Kukoritzájába és ott elástam[...] Fazekas Mátyás Kukoriczásába tsak az napi születésű férfi gyermeketske elásva 's már meghalva találtattván.”

A következő két pörben a föld és a víz, e két őselem egyaránt szerepet játszott a megölt csecsemők elrejtésében. A 368/1754. pörben a nő azt vallotta, hogy „Szűlnyi pedigis Komarominé az Legénnyel a pincébe vittek[...] a Gyermeke Férfiú volt, és Komarominé[...] Vízben tette az Gyermeke, és úgy nézte [majd] egy Iskátulába tévén az Legénnyel el temette.”

¹¹³⁰ Későbbi otthonunkban, a vásárhelyi Daru u. 10 sz. ház kertjében álló ásott kútból megtisztítása során többek között rossz biciklit is húztak ki.

A Dél-Alföldön mai napig élő népszokás, hogy a fölnevelni nem kívánt kismacskákat, kutyakölyköket előbb egy vödör vízbe belefúllasztják, majd elföldelik. Ennek a szokásnak az az észszerű magyarázata, hogy a víz 1-2 perc alatt a tüdejükre fut és gyorsan megfulladnak, míg a földben negyedórát is szenvedhetnek. Az eredmény természetesen ugyanaz, mintha elevenen elásnák őket, de ekkor nem látható a kínszenvedésük. A vízbefúllasztáskor végig lehet nézni a végvonaglást. Még az érzékeny lelkű ember is — a rossz érzésétől veritékezve, de — oda-odanéz. Az agresszív ösztönök által keltett kíváncsiság és kíváncsalom, a gyötrellemmel járó pusztulás szadisztikus, erotikus élvezete ilyenkor öntudatlanul kielégül.

A 371/1769. pörben, mint korábban láttuk, az anya szintén dézsába szülte gyermekét. Köldökét nem kötötte be. Három napig az ágyában „[...]a' párna alá tettem, hogy Senki ne lássa[...] az agyamba a' Derekały alá tettem a' végre, hogy ott meg fulladgyon[...] az ora és Szája körül kék volt, a Szíve eránt is kékség tapasztaltatott[...]” A szülés utáni megfojtás igazoldódott, majd „[...]ruhába bé takartam és ugy temettem el” — vallotta.

Az 55/1828. pörben a fiatal lányanya néhány hónapos gyermekét a következőképpen pusztította és dugta el: „Az artatlan kiss dedet derekánál tartva, annak fejét avízbe ledugta — sokáig tartó, kinnal 's azért embertelenül bele fullasztotta 's megölte — annak utánna p[edi]g aviz szélin lévő Izapba, azt nem annyira elltakarítani, mint a' viz mosásának, 's némely állatok[na]k martaléjkjára kitenni, nem iszonyodott[...]” Cselekedetének minden részlete tipikusan ősi ösztön-megnyilvánulás volt.

A szülést követően egyes állatoknál, az anya a szervezetében lejátszódó erős idegi, hormonális változások hatására, vagy lázas időszakban megeshet a kölykeit. Ezt az ember az állatokkal végezteti el. Az emberiségre jellemző, általánosan elterjedt szokás, hogy az elpusztított újszülötteket, az elhalt embereket állatokkal etetik meg. Megsemmisítésük végső helye az állatok gyomor-béltraktusa, ahonnan undorkeltő módon jutnak a talajra. Az ilyen „eltakarításnak” egész sora élt, sőt jelenleg is gyakorlat Tibetben. Más kérdés, hogy itt a végterméket nem a salakanyagban látják, hanem — pl. a madarak esetében — többnyire ritualizált „égbe temetésnek” fogják föl.

Benedek István Henry Savage Landor könyvére hivatkozva ezt írta. „[...]a tömeg hétszer körüljárja a tetemet, és némi távolságra visszahúzódik, hogy a hollók és kutya darabokra téphessék[...] a lámák [ezután] közvetlenül a test mellé ülnek, és késükkkel a még megmaradt húst darabokra vágják. Az első falást a főláma fogyasztja el, utána az imádságot mormoló többi láma eszik belőle, majd a rokonoknak és barátoknak dobják az immár majdnem teljesen lekopasztott csontvázat, akik mohón felfalják az utolsó darabka levakart húst is.”¹¹³¹ Ritualizált kannibalizmussal állunk szemben, amelynek fő lelki motívuma, hogy az elhaltat befogadják magukba.

Nagy Károly fogalmazta: „A múlt században még előfordult, hogy a halottat disznókkal etették meg[...]”¹¹³² A következő két „eljárást” ma is gyakorolják. Tibetben

¹¹³¹ Benedek I. 1987. 89-90.

¹¹³² Nagy K. 1987. 194. (A II. világháborút követő nehéz és zaklatot történelmi korban a hódmezővásárhelyi Arany temető egyik csőszét kapták rajta, hogy hullával eteti és hízlalja a disznókat. A temetést követő délelőtt az egyik közvetlen családtag kiment a sírhoz az ilyenkor szokásban lévő koszorúk, sírcsokrok számbavételére. Megdöbbenve tapasztalta, hogy azok nem olyan rendben voltak, ahogy azt az előző napon otthagyták. Az esetet jelenteni bement a csőszházhoz. Ennek udvarán kötélén száradva látta viszont halott hozzátartozójának ruháit. Mint kiderült, a kedves, éjjel kihantolt halottból ekkorra már nem maradt semmi, a disznók kapták reggeli eledelül. Itt a haszonért

a halottat kiviszik a faluból a boncolási helyre. Itt „[...]a tetemboncoló nekifog, nagyon szakszerűen levagdálja a húst a csontokról, és odaadja a keselyűknek[...] A csontokat — ide értve a koponyát is[...] — egy arra rendeltetett kőedényben péppé zúzzák, campával összekeverik és azt is a keselyűknek adják[...] az égbe temetettnek egyszerűen nem marad nyoma.”¹¹³³ Végül a témával kapcsolatban könyvében ezt találtuk: miután a hullára „[...]egy nagy követ kötöttek, beleengedik a vízbe. Őt nem a keselyűk eszik meg, hanem a halak; elvileg semmi különbség[...]”¹¹³⁴ Nagy Károly itt megjegyezte, hogy a földbe a legritkábban temetkeznek. A „Földtől” misztikusan félnek, még az ateisták is kerülnek. (A Föld különleges szerepét később részletesen tárgyalni fogjuk.)

Róheim Géza gyűjtéséből idézünk: „Az urjankháj tatárok kenderolajat öntenek a halottra, hogy a kutyák hamarabb megegyék és minél hamarabb falják fel a kutyák a holttestet, annál jobban örül a rokonság.”¹¹³⁵ Szabó Jenő írta a középkori Sopronban tárgyalt egyik perről: „[...]1679-ben ítékeztek Hetyei Magdolna felett is. Ez a huszonhét éves cseléd lány brutális módon végzett törvénytelenül született gyermekével. Kívülről a bánfalvi erdőbe, ott kenyérvágó késsel elmetszette a torkát és a holttestet az állatok és enyészet prédájául hagyta.”¹¹³⁶

Az általunk vizsgált feudalizmus kori pörök közül az alábbi kettőnél is az újszülöttet állatok falták föl: a 388/1818. pörben a 15 éves kislány a mostoha bátyjától terhes lett, és „[...]a' Tanya Ház pitvarában gyermekemet meg szülvén azt azonnal kezembe vettem a' Ház végéhez ki vittem[...] le tettem, es ottan hagytam[...]” A bírák előtt kétszer mesélte el, hogy az eset miként történt, de mindig másként. A történeteiben egy lényeges vonás volt, hogy a gyermek eltűnésében a kutya szerepe mindig világosan kitűnt. Amikor a lány később kiment a tanyából megnézni a ház végénél letett gyermekét, tapasztalatáról így vallott: „[...]egyebet nem találtam ott a Tanyabéli kutyáknál mellyek valamin nyalakodtak.” Az egyik vallatója meg is jegyezte: „[...]azt az ártatlant, okatlan állatok prédájává önként adta.”

A 401/1829. pörben a lány decemberben, a hidegben egy disznóólban szült. „[...]a tőlle született gyermeket a Patkányok különös prádályára az Ol szinbe a gaz közzé tette.” Mint az az orvosi látleletből kiderült, az előbb megfojtott újszülött köldökét nem kötötte el. Karját, arcát, nyakát a patkányok csontig lerágták.

A következő bűnpörökben a csecsemők elrejtési módjában két motívumot, a földet és az állatok táplálékául hagyást egyaránt fölletük. A 369/1757. pörben az anya a földre abortált. Így vallott a továbbiakról: „[...]a' földbe valami vakondok dúrásba kezemmel el temettem[...]”, de mire ezt a szomszédasszonya megtudta „[...]már akkor a varjak, tyúkok elis hordották a kis gyermeket.” A 374/1780. pörben „[...]egyik gyermekét Borkáné másodmagával temettékel[...] de a kutyák ki asták es ugyan a kuttyák és varjak ették meg.”

A 384/1804. pörben a magzatgyilkos anya beszélte, hogy „[...]Mihelest el szültem, én el dültem[...] Ezután [...]Keller János udvarán lévő gödör lukban temettem, és takartam bé[...]” a gyermeket; majd a lány anyja így folytatta a történetet, hogy

folytatott hullagyalázás motiválta a tettet. Egyébként más népeknél, törzsi kultúrákban szokás volt a disznókkal való halotttetetés. Állították hogy az így hízalt sertésnek finomabb a húsa.)

¹¹³³ Nagy K. 1987. 196. Indiában a zoroasztrizmus (vallási) követői halottaikat az ún Hallgatás Tornyába platformokra helyezik föl. A tetemetek itt is a keselyűk falják föl, míg csontjuk darabokra törve a torony aljára hull, ahol porrá törnek és belemossák a szent folyóba. Nyomuk itt sem marad.

¹¹³⁴ Nagy K. 1987. 197.

¹¹³⁵ Róheim G. 1925. 190.

¹¹³⁶ Szabó J. 1988. 91.

„[...]azon lukban a Gazda Kutyája meg fiazván[...] úgy tettem azon Kutya fiának a helyére az ártatlant, s = bé takrtam és így a Kutyánál egyéb ki nem húzta onnéd.” (A csecsemőgyilkosság után az anyja tettéről így beszélt a lány: „[...]a házba derekamnál fogva bé húzott[...]”, és csak ezután látta el. Számukra fontosabb volt előbb a gyermek elvesztése.)

A 386/1816. pörben a lány elszült gyermekét „[...]az haj fonojával előbb meg fojtván, az Pápista temető mellett lévő gödörben el rejtette[...]” Erre a helyre „Dudva volt hánnya.” (Az ürülék tehát ismét előkerül.) A lány a dudvás gödörbe vetett csecsemőhulláról azt vallotta, hogy „[...]az Verem körül lévő szeméttel bé takargattam.” Újabb vádra elmondotta, hogy „[...]a’ Tök Zatskóját pedig én nem magam szakasztottam el, hanem amint meg szültem, a’ Kutyák harapták el.”

A pörökben szereplő állatok nem egyedülálló „kísérői” az élet- és halál mezsgyéjén tevékenykedő embernek. Egyes népeknél a helyi földrajzi körülmények között kialakult, jellemző állatfajok gyakran szerepelnek, de kétségtelen, hogy valamennyi kultúrában föltűnik a kutya, mint a legjellemzőbb állat. Mielőtt a csecsemőgyilkosság jelenségkörét tovább tárgyalnánk, néhány példán keresztül vizsgáljuk meg a halálba induló, vagy az élet küszöbén átlépett, ill. már a túlvilágon járó ember és a kutya szoros kapcsolatát.

A legközismertebb a görög-római mitológiában a Kerberosz. V. Zamarovský idézzük: „Kerberosz (lat.: Cerberus) — alvilági kutya[...] három fejet visel, nyaka körül kígyók tekeregnek, farka sárkányfejben végződik; iszonyatos külseje jól illett a Hádész alvilági birodalmában betöltött feladatköréhez. A bejáratot, de még inkább a kijáratot őrizte: a halottakat készségesen bebocsátotta, vissza azonban nem engedett senkit. Ébersége, óvatossága közmondásos lett[...]”¹¹³⁷

Főzy Vilma több indián népcsoport túlvilági hitét tanulmányozta. Többek között ezt írta: „Az azték pokolba kerülnek mindazok, akiket sem a Nap, sem Tlaloc nem választott ki, gyakorlatilag, akik természetes halállal halnak meg. A 9. rétegű alvilágon való áthaladás 4 évig tart, és a szenvedések után a lélek ekkor végleg elenyészik. Az első szinten egy folyón kell átkelni, egy kutya segítségével, amelyet a halott mellé temetnek útitársul.”¹¹³⁸

A maja elképzelésről pedig ezt olvashatjuk: „A túlvilági úton itt is fontos a kutyakísérő: valóságos állatot, vagy ábrázolását temették a hallott mellé, mint ezt az ásatási leletek is bizonyítják.”¹¹³⁹ „A huichol halott lelke[...] A jobb oldali ösvényen[...] különböző állatokkal találkozik (egy fekete kutyával, amelyik nem engedi átkelni egy folyón, varjúval, oposszummával, férgekkel.) [...]Útját nehezíti, hogy magával kell cipelnie mindazokat a nemi szerveket, amelyekkel élete során kapcsolata volt.”¹¹⁴⁰ (Elgondolkodtató a keresztény bűnhöz hasonló vezeklés, hogy ti. a paráznaságért valamiképpen itt is bűnhődni kell.)

A mai mexikóiak hiedelmében, a halál után „A büntetést érdemlők viszont egy olyan helyre érkeznek, amely tulajdonképpen a hódítás előtti világra emlékeztet. A szenvedéseket nehéz terep (folyón való átkelés — egy kutya kíséretében —, sivatagok, hegyek, hideg szél, éhség és szomjúság), és állatok (valós vagy mítikus lények) okozzák.”¹¹⁴¹

¹¹³⁷ V. Zamarovský. 1970. 259.

¹¹³⁸ Főzy V. 1987. 308.

¹¹³⁹ Főzy V. 1987. 308.

¹¹⁴⁰ Főzy V. 1987. 314.

¹¹⁴¹ Főzy V. 1987. 312.

Istvánovits Márton a Grúzia északkeleti hegyvidékén élő hevstur nép mondaköréből írta le, hogy „*A lelkekért — a halál beálltakor — elhunyt rokonaik jönnek el[...]*” Ők a „lélekvezetők”. „*Ezek a lélekvezetők vezetik át tehát az élők világából (szamzeo »nap/fény/ország«) születhibe a lelkeket[...]*” a nagycsaládjuk körébe. „*[...]félelmes hősséggel lángoló szuroktavon hajszálhíd vezet át[...]* a kis bűnösök átjutnak e hídon, s nagy kiterjedésű mezőre érnek, melynek közepén hatalmas várbástya áll[...] Ennek bejáratát két kutya, s egy óriás testű öregember őrzi.”¹¹⁴² (Érdemes összevetni a magyar népi hiedelemmel, amelyben a léleknek a túlvilágon egy nagy mezőn kell átkelni, ahol szűrös, tövises borkrok között vezet az út. Érdemes botot is vinni, amelyre a lélek támaszkodhat vagy kutyát üzhet vele. Ez a „túlvilági mező” több agrártársadalomban ismert.)

Végül Temesváry Rezső jegyezte le ezt a kalotaszegi hiedelmet: „*Ha egy kutya a terhes nő kapuja előtt kapar és gödröt ás, a nő holt gyermeket fog szülni[...]*”¹¹⁴³

A 387/1817. pörben a lány este, a tanya ablaka alatt, az udvaron szült és gyermeke nyakára taposott, eltörte annak csigolyáját és a testét összeszúrkalta. A hullát előbb a kertben elásta, de attól tartott, hogy „*[...]onnét az Kutyák ki fogják kaparni[...]*”, ezért fölvette, „*[...]ruhában takargatván az Szénás Kert árkában mellyebb gödörben ástam[...]*” — vallotta. Végül a 402/1842. pörben a lány a szín alatt állva szült, majd úgy beszélt tetteről, hogy az ott lévő „*[...]s két fára elállított kád alá tettem, az alatt a kád alatt volt egy két kapa sarga föld, az[t] elébe taszítottam a' kis dednek : hogy a' kutya valahogy kinevegye.*” A falánk kutya elhárítása, mint a féltés kiváltotta motívum már későn jelentkezett és hazugnak bizonyult, mert bevallotta, hogy előbb az újszülöttnak „*[...]ujammal feje lágyát benyomtam.*” Cselekedetében nem a fölébredt anyai bűnbánat, inkább az attól való félelem motivált, hogy gyilkos tette kitudódik.

Hermann Imre írta, hogy a „kitett”, elrejtett gyermek motívumára ott találunk, „*[...]ahol az anya bolyongó, otthontalan, sőt üldözött.*”¹¹⁴⁴ A bemutatott bűnpörökben erre is találtunk jó példát. A 373/1775. pörben a vándorló koldúsasszonyt nem fogadják be és a puszta ég alatt „*[...]holtan Szültem meg Gyermekemet fényes nap dél előtt[...]* sokáig az ingem aljában volt a Gyermek[...]

56. „POKOLRA SZÁNÁS”

Ortutay Gyulától idézünk: „*Mihelyt az anya ráébred áldott állapotára — olvashatjuk népszokásaink között —, boldog állapotát azonnal jelenti a segítő Anyának, Szülő-boldogasszonynak. Így hát a születő gyermek fölött már örködik az égi hatalom: pogány hagyomány és keresztény hit összefonódott szép szimbóluma.*”¹¹⁴⁵

Ortutaynak sem e mondataiból, sem az ezeket követő magyarázatából viliágosan nem derült ki, hogy a keresztény hit elemeivel milyen pogány mítosz forrt itt egybe? A paraszti pantheizmus másik istensége, a Föld-Anya társult a kultuszhoz és gyakran, épp a legtanulatlanabb paraszti rétegek esetében, erőteljesebben jelentkezett, mint a keresztény hatás.

Rövid magyarázattal tartozunk arra vonatkozóan, hogy a nép hiedelmében a föld három régióból áll. Amin járunk, az a talaj. A hevenyészve ide elkapart, megölt gyermek csupán természettudományos szemléletünk szerint van a földben. Nem véletlen, hogy az

¹¹⁴² Istvánovits M. 1987. 54.

¹¹⁴³ Temesváry R. 1899. 38.

¹¹⁴⁴ Hermann I. 1984. 161.

¹¹⁴⁵ Ortutay Gy. 1948. 8.

elrejtés egyik módja volt az „elkaparás”, vagy „földet löktem rá” stb., ahogy a pörökben vallották.

A mélyebb régió a barázda alja, ahová a magot elvetik, a fát elültetik; a sír, amelybe végtisztességgel a halottakat eltemetik, a talaj alatt van, s ez a Földanya, amely magába fogadja a hozzá végleg megterőt, de termékenyítő étellel áldja meg a szunnyadót, pl. a belévetett magot.

Bálint Sándor írta: „Öregektől hallottuk, hogy nem szabad a termőföldben nőtt gatz, gyomokat szidni, hiszen igazában ezek a Föld édes gyermekei. Amit az ember vet bele, az csak mustoha.”¹¹⁴⁶ Máshol ezeket írta: „A Föld, népünk ajkán Föld, kedveskedve anyaföld archaikus szemlélete különösen a Földanya kultuszában jut kifejezésre[...] Ha valamelyik gyerek[...] a földet veri bottal, azt kiáltja neki a másik: né verd jó anyád hasát, nagyon fáj az annak!”¹¹⁴⁷

Noszlopi László így fogalmazott: „Az ember történelem előtti gondolkodása (szimbolikus vagy animisztikus gondolkodás) szerint a »föld« és »anya« szavak jelentése azonos. Az észak-amerikai indiánok, ha valaki leül a földre, azt mondják: leült anyja ölbe. A rómaiak mondájában Brutus, az utolsó Tarquinius mostohafia, amidőn hazatért Delphiből, a kapott jóslás értelmében megcsókolta a földet, mint mindnyájunk édesanyját.”¹¹⁴⁸

Ugyanakkor nem ellentmondás, hanem az éltető Földanya ereje az, hogy egyes hiedelmek szerint, hatása a földfelszínre, azaz a talajra is van. Temesváry Rezső írta, hogy „A gyermeket sok helyütt születése után vérrel bekenik, különösen a kezét és a lábát s a legény távozásáig a földre teszik az asztal alá.”¹¹⁴⁹

Beck Zoltán a Vásárhely pusztai parasztok halotti szokásai között említi, hogy „Régen szokás volt[...], hogy a haldoklónak a földön vetnek halottas ágyat[...] a hiedelem szerint így könnyebben visszatér az anyaföldbe.”¹¹⁵⁰

A Földanya ereje tehát a talajon keresztül is átsugárzik, de ehhez kölcsönös, kereső kapcsolatra van szükség. A Földanya és az éppen megszületett, vagy a most távozó jelentkezése érvényesül; de a kölcsönhatás és a hit itt is fontos.

Ugyancsak Temesváry említette ezt a szokást: „[...]ha a gyermek talpához, mikor járni kezd, olyan kést fennek, a melylyel valakit megöltek, minthogy így minden rossz a gyermekből a kése száll át; a kést azután néhányszor a földbe kell szúrni, hogy így a földnek adják át ezt a rosszat.”¹¹⁵¹ Földanya szerepe így bővül ezzel a szokással: befogadóvá válik és föltehetően ítélkezővé, aki azért fogadja be a „rosszat”, hogy bűnhődését cselekedje, és nyilvánvalóan nem azért, hogy tőle maga váljék kárhozottá.

Ha a halottat a Földanyának akarjuk átadni, ehhez meg kell teremteni a kapcsolatot. Szarvas Zsuzsa az ortodox zsidó temetkezési szokásokról többek között ezt fogalmazta: „Maga a fakoporsó ősi zsidó szokás maradványa, eredetileg csak szállításra használták. Ennek bizonyítéka a Szabolcsban még ma is meglévő szokás, hogy a koporsó alsó táblája kihúzható, s így a sirba eresztéskor a halott közvetlenül egyesülhet a földdel. Ugyanezt szolgálja a koporsó beszögeletlenül hagyása is.”¹¹⁵²

¹¹⁴⁶ Bálint S. 1980. 3: 454.

¹¹⁴⁷ Bálint S. 1980. 3: 453.

¹¹⁴⁸ Noszlopi L. 1989. 93.

¹¹⁴⁹ Temesváry R. 1899. 112.

¹¹⁵⁰ Beck Z. 1975. 520.

¹¹⁵¹ Temesváry R. 1899. 116.

¹¹⁵² Szarvas Zs. 1987. 333-334.

Aki ugyanis halálában a Földanyával keresi a kapcsolatot, az a továbbélésre, föltámadásra keresi a lehetőséget. Fözy Vilma ezt írta az aztékokról: „*Föld és halál egymással összefüggő dolgok: egyrészt a halottak lakóhelye, Mictlan [alvilág] a föld alatt van[...] a föld a halál és az újjászületés hordozója.*”¹¹⁵³

Az általunk vizsgált feudalizmuskori bűnpörök csecsemőgyilkos asszonyai, lányai épp ezt az újjászületést, a bűnök kitudódását kerülték azzal, hogy megölt gyermekeiket nem a Földanyának adták át. Vagyis a gyermekvesztők azért nem készítettek rendes sírt, mert „*A sír maga a második anyaméh, ahová az ember holta után visszakerül[...]*” — közölte Róheim Géza.¹¹⁵⁴

László Gyula ezzel rokongondolatokat említett, amelyek a honfoglaló magyarok mítoszában föllelhetők. Minden ember háromszor (néhány asszony négyszer) születik. Először, amikor a világra jön. Másodszor, amikor fölnőtté avatják és családot alapíthat — a gyermekből fölnőtt születik —, harmadszor akkor, amikor szülés után a tisztátalan anya kitisztulása befejeződött és egy újabb avatással a családja, ill. a közössége számára született újjá. Végül akkor, amikor meghal átmegy, „beleszületik” a túlvilágba.¹¹⁵⁵

Vagyis, a lélek elindul a testből egy másik világba (talán a „negyedik dimenzióba”, mert — a legújabb keresztény hittételünk szerint — *a túlvilági élet nem helyhez kötődik, hanem állapot.*) P. Ariès írta: „*Középkori művészetünkben a lelket nemtelen, általában nem nélküli kisgyermek szimbolizálta[...] A haldokló is gyermeket bocsát ki a száján — jelképe annak, hogy a lélek útnak indul.*”¹¹⁵⁶

Gyermekvesztőnek nemcsak azt az anyát kell értenünk, aki újszülöttjét megölte, hanem azt a férjet, szeretőt stb. is, aki például a kadávert átvette és „elrejtette”. Mert ezeknek már lett volna arra módja, hogy rendes, mély sírt ássanak — a büntett így kevésbé derült volna ki —, ők azonban mégsem tették. Így nemcsak a szülésben kimerült nő, aki mélyebb gödör ásására alkalmatlan volt, hanem a cinkosai is vádlottak, lelkiismereti szempontból is!

Ezek után vizsgáljuk meg a föld „anyaságát”, anyaszerepét. A föld kultusza széles körben elterjedt jelenség és még a kultúrnépeknél is a mai napig élő hagyomány. Ez a hiedelem a földművelő, zömében *matrilineáris* (anyajogú) kultúrákban virágzott, ahol a föld a *termékenység*szel, az *anyasággal* és az *életadással* függött össze. A földbe vetve, a száraz, élettelennek látszó mag kicsírázik és a *Gabonaanya* eltartja a parasztokat. (A Dél-Alföldön közismert, hogy a búzát *Élet*-nek nevezik.)

Róheim Géza közölte: „*A földművelés eszerint az anya megtermékenyítése, az ősincesztus szimbolikus megismétlése[...] jellemző, hogy a gyűjtő gazdasági fokon élő népeknél a fa, a földművelőknél a föld, az állattenyésztőknél a tehén, szóval mindig a tulajdon legfontosabb eleme az anya szimbóluma.*”¹¹⁵⁷

J. G. Frazer írta, hogy „*[...]a világ más részein élő kezdetlegesebb népek tudatosan alkalmazzák a szexuális közösülést, mint eszközt a föld termékenységének növelésére, és néhány rítus, amely még mindig megtalálható Európában vagy legalábbis nemrégiben még ismert volt, ésszerűen csak egy hasonló gyakorlat csökevényes maradványaként magyarázható meg.*”¹¹⁵⁸

¹¹⁵³ Fözy V. 1987. 309.

¹¹⁵⁴ Róheim G. 1925. 255.

¹¹⁵⁵ László Gy. 1977. 200-201.

¹¹⁵⁶ P. Ariès. 1987. 39.

¹¹⁵⁷ Róheim G. 1984. 346-347.

¹¹⁵⁸ J. G. Frazer. 1965. 77.

„Az ültetés előtti négy napon a közép-amerikai pipilek megtartóztatják magukat a feleségüktől »azért, hogy az ültetés előtti éjjelen szenvedélyüket a legteljesebb mértékben tudják kielégíteni; sőt — mint mondják — bizonyos személyeket egyenesen megbíznak azzal, hogy a szexuális aktust pontosan abban a pillanatban végezzék el, amikor az első magokat a földbe vetik«. Feleségük igénybevételét ebben az időben a papok a férjekre vallásos kötelességként róják ki, ennek elmulasztása esetén nem szabad elültetniük a magot.” — adta közre J. G. Frazer.¹¹⁵⁹

„Németországban a gabonát szélteben Gabonaanya néven személyesítik meg. Tavasszal, amikor a gabona hullámszik a szélben, a parasztok azt mondják: »ott jön a Gabonaanya«, vagy. »A Gabonaanya szalad végig a földön«[...]” — fogalmazta J. G. Frazer.¹¹⁶⁰

A Malmizs körzetében élő votjakok (udmurtok) a Földasszonyt tisztelik, akit Muhilcsinnek neveznek.¹¹⁶¹

Egyes népeknél különböző okokból megtartóztatják magukat attól, hogy a földre lépjenek, vagy a földet megérintsék. A törzsi társadalmakban például a pubertásba lépő lányokat kunyhókban különítették el. A menstruáló, tehát tisztátalan nő nem szennyezhetette a földet. A japán mikádót a 16. században, vagy a mexikói zapotek főpapot, Tahiti és Sziám uralkodóit a vállukon vitték, avagy szőnyegen járt, hogy a bennük élő *szent delejt* megvédjék, amely a földre lépve kiszivároghatott volna belőlük.¹¹⁶² Földanyának ezzel újabb tulajdonságát ismerhettük meg: az elszívó, magába olvasztó erejét.

H. Uhlig Bali-szigetéről vett példát említ: „Az újszülött három hónapig nem érintheti a földet: ezalatt az anyja vagy idősebb testvérei állandóan hordozzák[...] Az a nap, amikor a gyermek először érinti a földet, élete első nagy ünnepe.”¹¹⁶³ Azt is megtudjuk, hogy a „Nők csak aratás idején léphetnek a rizsföldre[...] De itt is szigorúan veszik a menstruációs tabut.”¹¹⁶⁴ A Földanyát tehát védik a tisztátalanságtól. Kövekezőképpen ő maga a valódi Tisztaság, amely óvandó érték.

H. Maspero az ókori Kínáról írta, hogy a Földnek istenkultusza volt. Tavasszal, amikor a parasztok megkapták a jelet a földművelésre, addig nem végezték el az áldozatokat, míg nem esett, „[...]mivel »a földisten nem iszik régi vizet«, ezért megvárták az első esőt, és akkor áldoztak a falvakban neki.”¹¹⁶⁵

L. Sz. Vasziljev beszámol arról, hogy Kínában a matrilineáris neolitikumban Földanya-kultusz volt, amely a termékenység mellett még a halottkultusszal is összefüggött. A Sang–Jin-kortól viszont Földisten, azaz *hímnemű* lett és fallikus szimbóluma a kínai grafikában tükröződik.¹¹⁶⁶

A sámánasszonyok — írta L. Sz. Vasziljev — „[...]a hatalmas Földanya papnőit testesítették meg, és szerepük különösen észrevehetővé vált akkor, amikor esőre volt szükség s termékennyé kellett tenni a földet. Ilyenkor vonultak ki a meztelenre vetkőzött sámánasszonyok a szántóföldekre.

¹¹⁵⁹ J. G. Frazer. 1965. 77.

¹¹⁶⁰ J. G. Frazer. 1965. 239.

¹¹⁶¹ J. G. Frazer. 1965. 85.

¹¹⁶² J. G. Frazer. 1965. 337.

¹¹⁶³ H. Uhlig. 1985. 142.

¹¹⁶⁴ H. Uhlig. 1985. 158.

¹¹⁶⁵ H. Maspero. 1978. 194.

¹¹⁶⁶ L. Sz. Vasziljev. 1977. 51.

Ez a mágikus szertartás széleskörűen elterjedt a világon, mind az ókorban, mind a viszonylag közeli múltban. ¹¹⁶⁷

Sárkány Mihály Fekete-Afrika matrilineáris, gumós növényekből, gyömölcsoökből élő törzseinek szokásait vizsgálva, a nőket, mint *termelő munkát* végzőket figyelte meg. Az egyébként elég általánosnak vehető *föld és a nők termékenységének kultusza*, itteni „[...]szélsőséges megjelenési formája az évente rendezett asanti jamünnepeken fordult elő: ott és akkor egy fiatal nőt elevenen eltemettek, hogy bőséges legyen a jamtermés.” ¹¹⁶⁸ A földművelés kezdő fokán a termékenység célzatú élve eltemetés másutt (pl. Indiában az *írtásos gazdálkodóknál*) is egészen a közel múltig ismert volt. Földanyának ezzel újabb arculatát ismerjük meg. Nemcsak életet ad, de áldozatul életet is fogad el. Cserében a termést biztosítja. Ez a kultusz évezredek múlva a véreskező pantokrátorokig vezet, mint pl. az egyes indián istenek, akiknek az oltárán rítus során kioltott embervér folyt. A Föld istene vagy istenanyja az érte föláladozottként elhalt embert kegyesen befogadja, magába zárja és óvja. Itt a túlvilági boldogság *még nem állapot, hanem hely*, sziget, ahol békesség vár a mártírra.

Ipolyi Arnold földkultusszal összefüggő kutatásából példát idézünk. „[...]a föld azon jóltevő anyja, melynek méhéből minden ered, melyen minden tenyészik, nő, gyömölcsoöz, s melybe ismét minden visszatér, az elégetett, a beléje temetett holttemet por s hamuvá lesz[...]” ¹¹⁶⁹

Ezt a mondást, hogy „[...]a föld tetemedet úgy fogadja halva, harmadnapon úgy ki ne vesse” — Ipolyi így magyarázta: „[...]E harmadnapi földből kivetést én saját pogány hitnézetnek veszem[...] itt a föld általi átkos kivetés értetik, s azonos a pogány hitnézet: hogy a föld nem tűri magában a gonoszat[...] nem érdemes, hogy a föld hordja[...]” ¹¹⁷⁰ A magyar nyelv kiválóan érzékeltet: a bűnöst életében a föld elnyeli, halálában pedig kiveteli.

„[...]az újon szülöttnek mindjárt születésekor legelő is a földre kellett letétnie, honnét atyja felemelte[...]” — tudjuk meg Ipolyitól. ¹¹⁷¹ Vagyis, előbb a földnek mutatták be, s ha „Ö” már tudomást vett róla, akkor történt a családba való befogadása.

Német hősregére hivatkozva azt írta, hogy „[...]a legyőzött haldokló hős kéri ellenét, tenne szájába földet, hogy nyugodtan halhasson meg[...]” ¹¹⁷²

A föld bajban, kórban is segít. Kecskeméti néphitre hivatkozva közölte, hogy „[...]a kinek a torka fáj térdepeljen le a földre, és egymásután háromszor mondja: »édes anyám föld neked mondom torkom fáj«, és annyiszor csókolja meg a földet. Miben tehát nyilván bírjuk még a földről mint édes anyáról pogány képzetet, ki különös bajokban megsegít[...]” ¹¹⁷³ Bálint Sándort idézzük. „Ha valakinek fáj a torka, ezt kell mondani: Földanyám, torkom fáj! Neköd panaszkodom, gyógyidd mög!” ¹¹⁷⁴

„Collao lakói így imádkoznak a földhöz: „Minden dolgok anyja! Én is hadd lehessen gyermeked!» A peruiak betegség esetén azt hitték, hogy a Föld-Anyja haragszik, és az ő oltalmáért könyörögtek a szülő nők” — közölte Róheim Géza. ¹¹⁷⁵

¹¹⁶⁷ L. Sz. Vasziljev. 1977. 55-56.

¹¹⁶⁸ Sárkány M. 1986. 37.

¹¹⁶⁹ Ipolyi A. 1923. 288.

¹¹⁷⁰ Ipolyi A. 1923. 290.

¹¹⁷¹ Ipolyi A. 1923. 291.

¹¹⁷² Ipolyi A. 1923. 291.

¹¹⁷³ Ipolyi A. 1923. 291.

¹¹⁷⁴ Bálint S. 1980. 3: 453.

¹¹⁷⁵ Róheim G. 1984. 345-346.

Ugyancsak ő fogalmazott így: „[...]lengyel néphit szerint van égből lehulló és földből jövő harmat, verázserővel csak az előbbi bír.”¹¹⁷⁶

A védai korból, Észak-Indiából, Laurijá mellett, régi sírhalomból előkerült aranylemez domborított női alakot mutat. Baktai Ervin így fogalmaz róla: „*Feltűnően emlékeztetnek az Indus-völgy kapcsán ismertetett ősi Anya-istennő vagy a Termékenység Istennőjének ábrázolásaira, az asszonyi jelleget kiemelő részek hangsúlyozásával. Rowland Prithivi, a Földistennő képének tartja, s támogatásul idézi a Rig-véda egyik temetkezési énekét: »Térj anyádhoz, a Földhöz, a messze szétterjedő, jóságos Prithivihez[...]«*”¹¹⁷⁷

Egy korábbi munkánkban már foglalkoztunk azokkal a „panteista hatásokkal”, amelyek a feudalizmusban kibontakoztak a magyar dél-alföldön, főleg református parasztok, az egyszerű nép, a „természet gyermekei” között. Gondolatuk szinte továbbélése és újabb fölbukkanása a több ezer éves indiai temetkezési éneknek, pedig ők azután nem „vádolhatók” azzal, hogy ismerték volna a Rig-véda archaikus szövegét.

1766-ban, majd 1794-ben egy-egy vásárhelyi asszony végrendeletében így kezdte a hagyatkozását: „[...]legelsőben lelkemet Teremtő Istenemnek; Testemet pedig ő Annyának a' Földnek ajánlván[...]”, ill. „[...]Testemet pedig az én Anyámnak a földnek ajánlom[...]”¹¹⁷⁸ A természetközeli élő parasztok egy része „[...]a lélekteremtő Istent is a Föld szülöttjének tartja.”¹¹⁷⁹ A Föld (mint isten) számukra minden élet teremtetője és forrása. Innen születik növény, állat; az ember is „porból” van és a Földanyához tér meg. Az örök természeti körforgás során további élet fakadhat belőle, ill. tovább él a gyermekeiben. Kezdő fokon az egész természet: testvér, rokon, ős stb. kerete, ill. része az emberi társadalomnak, és viszont. A föld tehát jóságos erő, amelyet nem szabad emberi bűnökkel megsérteni vagy beszennyezni. Megbántása esetén ugyanis elveszítik jóindulatát és termékenységével nem áldja meg a munkájukat. Ez az éhhalállal lenne egyenlő, és a parasztok ösztönösen talán a terméketlenségtől félnek a legjobban.

A keresztény parasztok között, a 18. sz. második felére, felekezeti hovatartozandóság nélkül, a testet a földnek ajánló formula országosan elterjedt *toposszá* vált, és gyakran feledésbe ment a mítikus időig visszanyúló, eredeti jelentése, máshol, mint pl. Hódmezővásárhelyen, a parasztok között még a 20. sz. első felében is élt; tudatosan használták és ismerték a „Föld-Anyá”, „Föld, mint Isten” fogalmakat.

A gyermekpusztítás, a gyermektől való erőszakos elszakadás az ember kultúrtörténetében, a kereszténység hatására, a középkor folyamán tovább bővült. Kialakult a bűntudat, a szégyenérzet, a titkolódzás és a felelősségre vonás miatti rettegés, amely a gyöngye idegzetű egyének között ellentétes indulatként agressziót válthatott ki, ill. a meglévőt növelhette. Az agresszió a gyermekpusztítás változatosan szadista eseteit eredményezte.

Jellemző, hogy a bemutatott gyermekvesztési bűnpörök jelentős részében a megölt csecsemőt akkor sem ásták mélyre, ha ehhez a föltételek meglettek volna. Igyekeztek a „Földközelséget” kerülni. A halva született vagy korán elhalt csecsemőket az egész térségben általában a család elődeinek sírjába ásták bele, tehát nem titkos akció volt, mint ahogy a temetőlátogatáskor a részvétüket a sírban nyugvók is együtt kapták meg. A „rejtetni való” gyermekhullát viszont lyukakba, vakondtúrasokba, gödrökbe dugták vagy

¹¹⁷⁶ Róheim G. 1925. 53.

¹¹⁷⁷ Baktay E. 1963. 47.

¹¹⁷⁸ Szentí T. 1985. 335-336.

¹¹⁷⁹ Szentí T. 1985. 336.

vetették. Azért nem ásták mélyre, hogy ne adják vissza a földnek; olykor sietségből, hátha más eltakarítja stb. Így a föld sem tudta méhébe visszafogadni, „nem született bele a túlvilágba”, és a történetekről nem vett tudomást. Az a félelem tehát, hogy a befogadott, megölt gyermek a föld segítségével mítikus bosszút állhat, vagy a büntől meghalt gyermeket a föld kiveti magából mindenki szemelláttára, nem kísértett tovább.

A feudalizmusban a *főbenjáró vétség* miatt kivégzett gonosztevőket a vár, a börtön vagy a temető árkában jeltelenül kaparták el. Ezzel a társadalomból, az emlékezetből is végleg kitörülték őket. Ugyanígy végezte nagyon sok „nevesincs” újszülött, akiket a társadalmon és a természetén kívül, a figyelő Isten gondviselő szeme elől rejtettek el.

Nem lett volna kötelező a megölt csecsemőt emberhez méltatlan helyre dugni: ganéba, disznóvályú alá, a kutya vackolta lyukba stb. Ennek az elrejtési módnak azonban külön jelentőséget ad a meggyalázás, hogy a föld se fogadja be őket. Vagyis, ezeket a csecsemőket, a keresztény hitvallás szerint, *pokolra szánták*. Példát hozunk arra is, amikor a magzatvesztő anya a testéből kiűzött gyermeket nem szánta pokolra. „[...] *semmi szándékom nem volt a lelek el vesztésében* [...]” — vallotta a 391/1820. pörben. Tudatosan tett különbséget a „test” és a „lélek” elvesztése között, és ezt ki is nyilatkozta. Ebben az esetben csupán a gyermek természetes megszületését és fölnevelését igyekezett a magzat elhajtásával elkerülni, de vallásos érzülete szerint az újabb vétket, a lélek pokolra szánását kerülni akarta.

A megyetörvényszéki anyagunkban, 1760. nov. 29-i bejegyzéssel (IV. A. 21. fond: b. 115. kötet 49-50. p.) talált halálos ítéletet így jellemezték: „[...] *jílytetény másodszor, annyival inkább többször is el követett házasság törő, -s- hite szegett Személyeknek halálos büntetést, az az a Testi halált szabott* [...]” Itt is egyértelmű az utalás arra, hogy csak a „földi életet” vehetik el, de a „lelke Isten ítélőszéke elé kerül”.

Nagy Károly arról a Tibetben kialakult szokásról tudósított, amikor az elhalt „[...] *terhes nőtől kivágják a gyermeket és külön temetik el, nehogy démon váljék belőle* [...]”¹¹⁸⁰ Vagyis, a földnek visszaadott magzattal a lelkét is szándékosan ajánlották föl egy jószágos, erős hatalomnak, amely megvédte a rossz szellemektől, démonoktól. Keresztény pantheizmus és a reinkarnációs lámaista hit a vallások előtti, pogánykori hiedelemben találkoztak. Erről erősít meg bennünket László Gyula is, aki a honfoglaló magyarok hitvilágát rekonstruálva, többek között ezt közölte: „*A halott testből vándorútra indult lélek pedig többszörösen formát vált, míg végre a hetedik halál után újjászületik ismét a családban.*”¹¹⁸¹

Népmeséink is vallanak erről az ősi néphitünkről. Egyikben Grynaeus Tamás a szegedi mesemondó Engi Tüdő Vince elbeszélését idézi. Ebben az ablak alatti rózsafán annyi rózsza nyílik, ahány elvetélt, „elcsinált” gyermek volt a családban.¹¹⁸² A másikban László Gyula egy Berze Nagy János által elemzett mesét foglal össze. Egyik részlete: „*A királyné két gyermeket szül* [...] *Ármánykodás folytán a két gyermeket elássák, belőlük két arany körtefa nő* [...]”¹¹⁸³ Hét metamorfózis után a történet *inkarnációval* fejeződik be: ismét két aranyhajú gyerek születik.

Tudjuk, hogy két gyermek együttes napvilágot látása, azaz ikrek születése a legtöbb népnél szerencsétlenséget jelentett és egyikét elpusztították. Itt az ármánykodás e szokást jelölhette. A holtakat ügyetlenül visszaadták a Földanyának, aki termékenységevel újra életet adott nekik két fa alakjában, majd a Földisten életerejé

¹¹⁸⁰ Nagy K. 1987. 136.

¹¹⁸¹ László Gy. 1944. 488.

¹¹⁸² Grynaeus T. 1972-73/1. 168-169.

¹¹⁸³ László Gy. 1944. 487.

végül ismét hús-vér gyermekeket szült. Vagyis visszatérhetnek és vallhatnak az ellenük elkövetett bűnről. Ezt nem akarták a feudalizmus korabeli magzatvesztő anyák sem; ettől is féltek, ezért biztos megsemmisítő helyet kerestek.

A földnek a talaj, majd a Földanya alatt a harmadik, szintén mítikus régiója a pokol. Legjobban szemlélhető ez Dante elképzelésében, amelyet az ókori görög-római mitológiából, a Talmudból, de főleg a Koránból merített, majd dús költői fantáziával elegyített és írt meg. Az *Isteni színjáték* 34. énekének jegyzetében rajzot láthatunk: „*A Föld keresztmetszete Dante képzelete szerint*” címmel.¹¹⁸⁴ ezen középen a szárazföldről körülvéve egy, a Föld középpontja felé irányuló és szűkülő, keskeny tölcser a pokol. Az ördögök tehát a Föld tüzes közepében, „gyomrában” laknak.

Kurt Seligmann könyvéből néhány idevonatkozó fontos adatot tudtunk meg az ördögökről: „*A bölcsesség könyve, az alexandriai judaizmus terméke, megismétli, hogy a halált a Sátán hozta a világba, és »azok, akik kitartanak az ördög oldalán, halálra lelnek.«*”¹¹⁸⁵ Alább ezt találtuk: „*[...] az ördögök a föld belsejének lakói, földi ügyekben tapasztaltabbak, mint a jó angyalok[...]*”¹¹⁸⁶

J. Bjerre a Kalaháriban élő hegyi damákról megjegyezte, hogy „*Gamab nevű istenük befolyást gyakorol mindennapi életükre[...] ő irányítja az élet meg a halál kérdéseit.*” Ez az isten meglehetősen közel áll a pokol rosszindulatú lényeihez, mert — fogalmazta J. Bjerre — „*Gamab azért ragadta magához az embereket a halottak birodalmába, mert az ottaniak kedvenc eledele az emberhús. Ez az oka annak, hogy a régi sírokban csak csontvázak találhatók, a korábban elhaltak ették meg húsukat.*”¹¹⁸⁷

A pokol a megsemmisülésnek az a mítikus helye, ahonnan nincsen visszatérés, föltámadás, ahol a bűnök az azt magukon hordozó áldozatokkal ember és Isten elől eltűnnek. A pokol az elrejtés legbiztosabb helye. Ez a hely tárul föl az éhes állatok torkában és gyomrában. Amikor az újszülöttet a jószágok takarították el, az emberek kettős és biztonságos elrejtést választottak. A bűnt nem ismerhették meg a társak, és nem vehetett róla tudomást a föld. Nem maradt utána jóformán semmi, amit bűnjelként kiáshattak és azonosíthattak volna. Néhány bűnesetet vizsgáljunk meg a fentiek szempontjából.

Kállay István 18-19. századi úriszéki pöröket vizsgálva írta, hogy Horváth Kata gyermekét a földre dobta, majd a szobába a kender közé rejtve, 3 napig ott tartotta. A gazda fiától teherbe esett szolgáló a gyermekét megfojtotta és a ganéba ásta el. Sebők Ilona a megszületett gyermekének nem kötötte el a köldökszinórját, de a száját teletömte tyúkganéval. Az 1800-as évek elején egy lány a gyermekét „*[...] a dunyha alá tette és kegyetlenül megfojtotta.*”¹¹⁸⁸ Szabó Jenő 1777-ből Kappel Mária soporoni nő tettét így jellemezte: „*A gyermeket születés után rögtön megölte, a nála lévő zsebkéssel kétszer a torkába szúrta[...] a gyermek holttestét, amelyet ágyában rejtett el, el akarta ástni[...]*”¹¹⁸⁹

Az általunk vizsgált 387/1827. pörben a szülés után kérdezte a nő a szeretőjétől, hogy hová tette a gyermekét? A kútba dobta. Így vallott róla: „*[...] jól el tette.*” A 49/1764. pörben a tapasztalt asszony „*[...] így szökölt, fejére külszólva a kezét: ted el dugd el, jobb lesz a fejed allyának[...]*”, mint ha ugyanis a földnek adja. A misztikus

¹¹⁸⁴ A. Dante. 1987. 284.

¹¹⁸⁵ K. Seligmann. 1987. 143.

¹¹⁸⁶ K. Seligmann. 1987. 148.

¹¹⁸⁷ J. Bjerre. 1964. 51.

¹¹⁸⁸ Kállay I. 1985. 214. és 217.

¹¹⁸⁹ Szabó J. 1988. 93.

mondanivaló közlését az asszony mágikus, jövőmondó testhelyzetben, fejére kulcsolt kézzel végezte, jelezve szavainak elvont tartalmát. A 371/1769. pörben az anya így vallott: „[...]a' Désábul a' melyben Szültem vala, csak hamar ki vettem, tiszta ruhába takargattam, és az ágyamra a' párna alá tettem, hogy Senki ne lássa.” Vagyis, a földbe ne kerüljön. Az asszony fekhelye titkos és intim, ahová más nem nyúlhat, főleg a gyermekágyi fekvés hat hete alatt. Így az ide rejtett bűnnek csak ő marad tudója. A nő szeretője pedig így fogalmazott: „[...]tedd el, hogy a' föld se tudgya meg[...]” Ebben az esetben már konkrét megszemélyesítésről és kinyilatkoztatásról van szó.

A 23/1838. pörben az anya szándékosan megszakította a már felidős terheségét és belehalt. „A' Magzat mely ruhába takargatva ugyantsak az Anya által, ágya Szalmájában, a' körül lévők által fedeztetett fel[...]”, mint nem az e világi és nem az „üdvösségre” szült, hanem pokolra szánt gyermek került elrejtésre. A 375/1780. pörben az asszony szülésénél segítkező sorstárs előbb így beszélt: „[...]ha hat lésszenis én ugy ell takarétom, hogy soha senki meg nem fogja tudni.” Később pontosan megfogalmazta, hogy „kire” gondolt: „[...]eő azt ell takaríttya, hogy a föld sem tudgya megh.”

Már eddig is több példa bizonyította azt, hogy a gyermekvesztések során a legjobban az ikrek voltak veszélyben. Markos Gyöngyi gyűjtötte Makóról: „Óvakodnak az asszonyok a két gyermektől, azért, mert egy gyermeket is nehéz volt fölnevelni, nemhogy kettőt.”¹¹⁹⁰ A 385/1808. pörben az anya így vallott: „[...]É fél után[...] ki mentem az udvarba lévő Istálló mellé, és ottan szültem el mind a két Magzatomat.” Ezután megtudjuk, hogy nem ásta el az ikreket, egyelőre jószágok sem ették meg, hanem „[...]a szegény ártatlan és eleven szüleményeit kegyetlenül a szomszédjának udvarába által vettette, és az által is, nem különben az éjjeli hideg üdőben oda kint meztelenül hagyva azokat megis ölltte.” Ha tehát a földnek nem merte őket adni, magzatait vajon kinek szánta? Állatok martalékának, vagy megfagyásra, emberhez méltatlan halálra, azaz pokolra. Fölvetődik itt még a „szomszéd” kérdése is. A szomszéd többnyire kerítéssel elhatárolt, másik világ, amely az elrejtéshez alkalmas lehet. Ami nincs az én portámon, az nem látszik, az nem tartozik hozzám, lemondtam róla.

Más fejezetünkben szöveztünk az embert megszemélyesítő bábúról. Itt azt az általános népi szokást említjük vele kapcsolatban, ahogy a 385/1808. pörben az asszony megszabadult nem kíváncsú gyermekeitől, azaz átdobta őket a szomszédba. Róheim Géza írta a tavaszi ünnepkörhöz kötött *kisze*, ill. különböző bábuktól való megszabadulásról: Nógrád és Hont megyében virágvasránapon „Egy szalmából és rongyokból készült bábút nagy örömmujongással kivisznek a falu határáig és ott átdobják a szomszéd falu területére. Az ujjongás mindannak a bajnak szól, amelytől a *kisze* kihajításával megszabadulnak.”¹¹⁹¹ Akár a pokolra szánt gyerek, a *kisze* egyik megjelenési formája, jelentése is a „halál képmása”

Amikor az ikreket szült asszony megszabadult súlyos lelki terhet jelentő gyermekeitől; amikor a *kiszebábút* átdobták a szomszéd határba és ezáltal fölszabadultak, olyan volt, mint a születéskor az elszakadás érzése, vagyis a belőle kiszakadtak volt csak megrázkódtatás, az anya számára viszont a teher letételét, megkönnyebülést jelentett. Róheimet idézzük: „A születési trauma azonban nemcsak a veszedelem, hanem a leküzdött, elmúlt veszedelem és félelmet megszüntető hatása szorosan kapcsolatos ennek a megkönnyebülésnek érzetével.”¹¹⁹²

¹¹⁹⁰ Markos Gy. 1986. 36.

¹¹⁹¹ Róheim G. 1925. 240.

¹¹⁹² Róheim G. 1925. 243.

László Gyula arról számolt be, hogy a jakutoknál és a magyaroknál, amikor a fiú gyermeket keresztelni viszik, „[...]az újszülött kezébe földet s mezei munkára való szerszámot adnak.”¹¹⁹³ Vagyis, ezt az utódot az életre szánják, a Földanyával megáldják. A pokolra ítélt újszülött szájába viszont ganét tömnek, pervátába, kútba, tóba, szomszédba stb. vetik.

A 394/1825. pörben, amikor az anya az elszült gyermek köldökszinórját rosszul kötötte el és elvérezve meghalt, ezután a tanyapítvarban „[...]minden emberi, annál inkább Szülei érzékenység nélkül garabolyba téve, egy Szegre fel-akasztotta.” Ez a föld és ég közötti semleges területen való „lebegés”, a kitaszítás tipikus példája. Befogadó hely. Föld, állat nincs, csak búvóhely, az elrejtés ténye. Ez zajlik le azoknál az eseteknél is, amikor az elszült gyermeket jól bepólyázzák, hogy senki se lássa, azután a rothadással nem törődve, napokig az ágyban, a párna alatt, szalmában rejtegetik, vagy a kukóban, ládában stb. tartják. Ha jól elássák, esetleg az emberi számonkérés elől is megmenekülhettek volna. Az emberi törvénynél azonban nagyobb szerepet kapott a mítikus felelősségre vonástól való félelmük. Katona Imre kéziratunk széljegyzeteként megemlítette, hogy „Schram Ferenc sok 19. századi adatot talált rá, hogy a leányanyák a galga-mentén párnákat raktak csecsemőikre; a halotti anyakönyvi bejegyzések tele vannak fulladásos halállal.”

A 382/1803. pörben az anya az elszült gyermekének nyakát zsebkéssel elvágta. A vallatásnál megkérdezték tőle, hogy a gyermekölésre „[...]Ki ösztönözt tehát tégedet[?...]” Az anya így felelt: „Engemet az ördögöknel egyéb arra nem ösztönözt[?]” Itt már a mítosz helyett a keresztény vallásos kép jelentkezett. Az ördögök a pokol fajzatai.

A 370/1758. pörben Tatár Kata lányfejjel szült, de csecsemőjét senki sem látta. Amikor nappal vajúdott és a házból jajgatás hallatszott ki, bedugták az ablakokat. A szomszédoknak gyanús volt az eset, és később a pörben az egyik tanúskodó megkérdezte, hogy „[...]mi lelte Katát? arra felelt az Anya: Eördög lelke baja, az hideg lelte ki[?]” Az anya az ismert szólással öntudatlanul utalt az elkövetésre kerülő cselekményre, hogy a lánya lelke már az ördögé, a megszületendő gyermeket sem életre szüli, hanem az ördögnek, vagyis pokolra szánja.

A 380/1799. pörben az asszony egy „Ló hátra valo ‘sákot talált és abba[?]’ dugta elszült fattyát, „[...]mely ‘sákot is a’ Tanú fel emelvén, így szollott: jaj pokolra való gyerek van ebbe?” A 15/1738. pörben az egyik asszony az örökösödésnél hűgát ki akarja semmizni a vagyonból, mert testvérét fattyúnak, vagyis törvénytelen gyereknek tartja. Átokszöveget szór rá: „Te Kurva Kurvatúl született, az Anyád is el kárhozott, te is el kárhozoly, mert Fattyú vagy, egy Fattyú se megyen menyországban, Tolvaj vagy, s — kurva vagy, az ördögöké s, Pluthné”¹¹⁹⁴ Ezen sorokat elemezve, az általánosan elterjedt hiedelem az volt, hogy a kurva bűnös, nem jut a menyországba, hanem elkárhozik. Sőt, a kurva maga is ördöggé válik: „Pluthné”,¹¹⁹⁴ az egyik főördög felesége lesz. A kurva nem más, mint tolvaj, aki elloppja magzatától az igaz megdicsőüléshez vezető életet, és ezért a magzatvesztő, rossz asszonytól született „fattyú” is pokolra jut. Az ilyen gyerek tehát elve pokolra van szánva!

Az elbűjás, gyermekvesztés, mint a megkapaszkodás ellentétösztone, az elszakadás traumájából keletkezett ösztönös cselekedet, így végződött a pokol vallásos fantázia-képével. Vizsgáljuk meg befejezésül ezt a legendakört.

¹¹⁹³ László Gy. 1944. 253.

¹¹⁹⁴ Schram F. 1982. 3. 64.

A 9 hónapnál korábban elhajtott magzat és a mesterséges beavatkozás nélkül megszült, majd ezután elpusztított csecsemő között alig volt különbség. Azt tudjuk, hogy némely vidékeken a magzat életkora befolyásolta ugyan a bűn mértékét, így egyes területeken a gyermek az asszony méhében már új életnek számított a megtermékenyüléstől, máshol a megmozdulásától, azaz a félidős terhességtől, ismét máshol csak a születés pillanatától, mégis, nagy általánosságban elmondhatjuk, hogy mind az éretlen embrió, mind a megszült csecsemő elpusztítása pokolra szánásnak számított, különösen úgy, hogy a szigorú keresztény egyházi kíváncsóság szerint meg sem keresztelték. A keresztleletlen gyerek lelke csak az égben bolyong, de a mennyországba nem engedik be.

Elsők között Temesváry Rezső írta le, hogy „Csak egynémely vidéken, különösen az Alföldön, itélik el legalább is theoria a magzatelhajtást, mert azt tartják, hogy a ki a magzatát elhajtja, annak ezt a pokolban találják föl, hogy megegye.”¹¹⁹⁵

Tárkány Szücs Ernő így foglalta össze a kérdéskört: „A magzatelhajtást — rendszerint a fogantatás pillanatától — bűnnek, gyilkosságnak tekintették. Gémes Balázs kutatásaiból azt is tudjuk, hogy nem mindenütt érvényesült ilyen merev szabály, mert amíg a magzatnak — felfogásuk szerint — »nem volt lelke«, védelemben sem részesült[...].” A magzatelhajtó „[...]asszonyokat ugyanis nemcsak a közvélemény ítélte el, az állam büntette meg, hanem rettegniük kellett földöntúli hátrányoktól is, pl. hogy a pokolra kerülnek, az ördög áldozatává válnak stb. De még a hatvanas években is a legelterjedtebb visszatartó erő volt az a hiedelem — az osztrák határszéltől Moldováig —, hogy az asszonynak az elvett vagy elhajtott magzatát a túlvilágon meg kellett ennie. És ettől nagyon komolyan féltek is.”¹¹⁹⁶

Gémes Balázs középkori ábrázolásokat mutatott be a „[...]ha valaki elveteti vagy elhajtja a magzatát — a túlvilágon meg kell ennie” témakörből. Ilyen pl. a bihari Középes (Románia) templomának 18. századi freskója, vagy a hunyadi Guraszáda (Románia) templomában lévő ábrázolás, avagy egy 1530 körül készített diósgyőri kályhacsempe figurája. Valamennyi a pokolba jutott nőt ábrázolta, amint az ördögök föltálaták neki elpusztított gyermekeit. Az asszonyok pedig ették őket.¹¹⁹⁷

Mint láttuk, a bűn megtorlásához két tényező fontos. Az egyik, hogy a Földanya tudomására jusson, a másik pedig, hogy a tettes az ördögök birodalmába kerüljön. Főzy Vilma írja, hogy a mai mexikói halottak közül „Valóban »pokolra valónak« tulajdonképpen csak a gyilkosokat, házasságtörőket és az ördöggel cimborálókat tartják.”¹¹⁹⁸

A szülés, Földanya szerepe, és a halál közötti összefüggésekre Kiss Lajos talált hódmezővásárhelyi példát. „Azt tartják, hogy a teherben levő asszony, ha meghal, azért megszüli a gyermeket a koporsóban, különben nem venné be az anyát a föld.”¹¹⁹⁹ A Föld¹²⁰⁰ azért is válik mindig magához vonzó „Anyafölddé”, mert „A mássát elássák a kertben, azért vágyik vissza az ember szülőhelyére, szülő házába. »Nem hiába ott ásta el apja a mássát, oda vágyik vissza meghalni is.«”¹²⁰¹

¹¹⁹⁵ Temesváry R. 1899. 23.

¹¹⁹⁶ Tárkány Sz. E. 1981. 124.

¹¹⁹⁷ Gémes B. 1987. 3: 65-67.

¹¹⁹⁸ Főzy V. 1987. 312.

¹¹⁹⁹ Kiss L. 1958. 153.

¹²⁰⁰ Nem mint égitestét írtuk nagy kezdőbetűvel, hanem mint „személyt”.

¹²⁰¹ Kiss L. 1958. 153.

Ha a Földanya tudomására jut, hogy az asszony elemészttette gyermekét, nem veszi be; a nő halála után nem térhet nyugovóra az anyaföldbe. Ezt a fogalomkört Bálint Sándor így foglalta össze: „*Aki elhajtja magzatát, régi szőregi asszonyok szerint a fejét meg nem eheti és ezt a kötőjében hordja. Kálmánnak mesélték, hogy egy asszony szaladgált éjszakának idején. Már tizenegy gyermekét mögötte, azaz elhajtotta. A tizenegy fej ott volt a kötőjében. A föld nem vette be [az anyát], mindig csak szaladgált.*” Kálmány szerint is az ilyen asszonyokat „*Haláluk után nem veszi be a föld.*”¹²⁰² (Pócs Éva hívta föl a figyelmünket A. Dieterich. 1913. könyvére,¹²⁰³ amely a Földanya kérdéskör addigi legteljesebb összefoglalója volt, és több megállapítása az itt kifejtetteket támasztja alá.)

A magzat- és csecsemőgyilkos asszony, ill. az elpusztított gyermeke számára marad tehát az egyetlen lehetőség, a pokol, ahol az ördögökkel cimborálhat. K. Seligmann könyvének 72. képén (168. old.) „*Boszorkányok gyermeket ajándékoznak az ördögnek*” (Fr. M. Guaccius: *Compendium Maleficarum*, Milánó, 1608.) Pierre de Lancre (?–1630.) „A gonosz angyalok és démonok álhatatlansága”-ról szóló könyvében részletes leírást adott a boszorkányszombat tevékenységéről, amelyet nagy rézkarcon is bemutat: „A boszorkányszombat” Zianko után Pierre de Lancre: „*Tableau de l'inconstance des mauvais anges*”, Párizs, 1612. A kép jobb oldalán lent „*[...]különböző társadalmi helyzetű asszonyok ülnek az ördögök oldalán, akikkel megosztják borzalmas étküiket — egy megfőzött csecsemőt[...]*”¹²⁰⁴ Jobbra fent: „*[...]Egy térdeplő boszorkány és egy lepkeszárnyú démon gyermeket ajándékozik az ördögnek.*”¹²⁰⁵

Bár a boszorkányság vádja alól a legtöbb magzatvesztő és csecsemőgyilkos asszony menetsült, ill. ez a vád a feudalizmus kori szexuális bűnpöreinkben már nem szerepelt, nem is felejtődött el teljesen, hiszen a boszorkánypörökben gyermekvesztés is föl-föltűnik! Pöreink gyermekvesztői tettüket a világ előtt a boszorkányság, vagy gyilkosság vádja nélkül, a túlvilág előtt pedig a Földanya tudta nélkül akarták végrehajtani, hogy ők maguk minden felelősségrevonástól mentesüljenek, ugyanakkor halálra szánt gyermeküket a legjobb rejtkehelyre, a pokolra juttassák.

*

Végezetül és kiegészítésképpen tanulságos, ha összefoglaljuk és összehasonlítjuk a vizsgált pörökben talált gyermekvesztési módokat és a halott csecsemők elrejtésének helyeit.

A gyermekvesztés módja

A módokat	eset
I. Vetelés	
1. Méhében (hasában) összetörette a magzatát	1
2. Magát „megkenette”, ezzel magzatát a méhében összetörette	1
3. Magzatúzószertől elvetélt	4
4. Magát megütötte, utána halva szült	1
5. Művi beavatkozás nélkül vetélt	3
6. Kriminális abortusz történt	1
7. Szülés előtt 2 héttel javashoz fordult gyermeküzőszert	

¹²⁰² Bálint S. 1980. 3: 28.

¹²⁰³ A Dieterich. 1913. (Némen nyelven, sajnos még nincs magyarra fordítva.)

¹²⁰⁴ K. Seligmann. 1987. 170-171.

¹²⁰⁵ K. Seligmann. 1987. 172.

és ettől megszült	1
8. Kocsival fölborúltak, a lány azóta <i>darvadozik</i> , és 4 hónapra vetélt	1
II Halva szült	
1. Halott gyermeket hozott a világra	1
III. A megszült gyermeket elvéreztették	
1. Köldökét nem kötötte el és elvérzett	4
2. Az anya az újszülött köldökét kiszakította és elfolyt a vére	1
IV. Megfojtás	
1. Pántlikával fojtotta meg	1
2. Kezével torkát elszorítva fojtotta meg	9
3. Ágyékát, szíve táját, torkát erősen megnyomta	2
V. Párnával, ágyneművel, bepólyázással fojtotta meg	
1. Ágyban, derékalj alá tette	2
2. Rongyba csomagolva ládába rakta	1
3. Rongyba csomagolva kuckóba rejtette	1
4. Ruhába csavarta	1
VI. Élve temették el, földdel fojtották meg	
1. Gödörbe dobta és földet tett a szájába, majd betemette	1
VII. Vízbe fojtotta	
1. Dézsa vízbe beleszülte	2
2. Vízbe rakva vergődését nézte	1
3. Tóba dobta, Tiszába vetette	2
4. Derekánál fogva a gyermek fejét a vízbe ledugva fojtotta meg	1
VIII. Magára hagyta	
1. Az anyja pöndölaljában, ellátatlanul halt meg	1
2. A gyepen elhagyta	1
3. Az udvaron magára hagyta	1
4. Az úton magára hagyta	1
5. Ikreit a szomszéd udvarába átdobta	1
IX. Törés, tekerés, zúzás által történt meghalasztás	
1. Nyakára hágott és eltörte, majd késsel megszúrta	1
2. Nyakát kitekerte	1
3. Fejét összetörték	1
X. Szúrással, vágással végeztek vele	
1. A feje lágyába (a kutacsokba) tűt szúrni biztatták	1
2. Hegyes fával a torkába szúrt	1
3. Késsel torkán, mellén halálos sebet ejtett	1
XI. Ápolás hiánya	
1. Anyja sohasem engedte tisztába tenni	1

XII. Több csecsemőn halmozottan elkövetett élet elleni erőszak

Ezek:

Ujjával feje lágyát, nyakát, gégiét, száját, szíve táját, ágyékát megnyomták, azon vörös és kék foltokat hagytak; száját beszakították, köldökét elszakították, nem kötötték be, alsó álkapsát eltörték, a kisededet nyavalya törte, tajtékot túrt a száján, orrán, a kezével fojtotta meg, szoptatáskor megnyomta.

A halott csecsemők elrejtésének helye

I. Az ágyában találtak rá

1. Három napig az ágyában volt	1
2. Az ágy szalmájába dugta	1

II. Épületen belül temették el, dugták el

1. A pitvarban garabolyban szegre akasztotta	1
2. Színben egy kád alá dobta és földet rakott rá	1
3. Zsákban a pincében ásták el	1
4. Disznóólban a vályú alá temették	1

III. Földbe temették

1. Az udvarban elásták	2
2. Tanyakert árkába, kút mellett eltemették	2
3. Egy dobozban eltemették	1
4. Árokba, gödörbe ásva rejtették el	3
5. A város alatti gödörbe dobva földet kapart rá	1
6. Temető sarkába, árkába ásta el	2
7. Búza földön egy gödörbe elásta	1
8. Kukoricaföldön elásta	1

IV. Vízbe rejtette

1. Nyakába téglát kötve, a kútba dobta	1
2. Tóba vetette	1
3. Folyóba (Tiszába) dobta	1

V. Árnyékszékbe dobta

1. Rongyba kötve pervátába hajította	1
2. Árnyékszékbe vetette	1

VI. Állatok martalékául hagyta

1. Vakondok túrásába bekaparta	1
2. Varjak és tyúkok elhordták az árokból	1
3. Patkányok rágták szét az ólszínben	1
4. A víz mosásának és állatok martalékául hagyta	1
5. Udvari gödörbe dugta, ahol a kutya fiadzott	1
6. Kutyák kezdték ki a gödörben	1
7. Kutyák megették a tanyaudvarban	1

IV. rész

SZEXUÁLIS KULTÚRA

BEVEZETÉS

A szexuális magatartás normái az emberré válással egy időben kezdtek kialakulni és elkülönülni. Maga a szexualitás viszont a fajfejlődésünkben jóval messzebb nyúlik vissza és öröklődik. Ott van több cselekedetünkben — pl. a bőrápolásos szolgálatból eredő szépítkezésben, fodráskodásban —, többségüket pedig a társadalom és a vallások megbélyegezték, bűnnek nyilvánították, harcoltak ellenük és a vétkeket megbüntették. Sokszor már észre sem vesszük, erkölcsöszként hogyan lépük föl olyan esetekben, amelyek pl. a szomszéd népeknél jogszabályokban ugyan nem rögzített, de társadalmilag kívánatos megnyilvánulási formának számítanak, titokban esetleg mi is gyakoroljuk, de róla kifelé más véleményt hangoztatunk.

Az ember számára sok szexuális megnyilvánulás koronként, népenként, ill. földrajzi megtelepedéstől függően, visszataszítóvá vált. Az ezeket tovább gyakorlókat az ellenük folytatott harc kizárta a kultúrából. Máshol ugyanezek a jelenségek a kultúra meghatározó jellemzőivé váltak és az ezektől eltérő magatartású egyéneket üldözték.

A kultúrát már igen pontosan meghatározták, bár rendre összezavarják a *civilizációval*. Az erkölcs fogalma azonban a mai napig sem kellően tisztázott, és a legtöbb ember a prűdéria, ill. a nemi kilengések összehasonlításával hozza összefüggésbe, holott az erkölcs az embertársainkhoz való viszonyulás valamennyi formáját magába foglalja. (Mások megbecsülése, felebaráti szeretet, megbízhatóság, segítségnyújtás, kitartás, hűség stb. stb.)

Nem véletlen, hogy az erkölcs megítélésében az emberek igen szélsőségesek. Vizsgálni kell, hogy kinek az erkölcséről van szó? Keleti, nyugati, törzsi stb. kultúrkörben élőkéről-e? Az ateizmustól a legszélsőségesebb (pl. ön- és társadalompusztító) szektákig melyik vallási hitközösségbe tartoznak? A társadalmukban melyik réteget képviselik? (Óriási a különbség pl. a két világháború közötti magyar parasztságon belül a középbirtokos gazda és annak alkalmazottai között kialakult életforma és magatartás között.) A gazdasági helyzet mindig alapvetően meghatározta az erkölcsöt. Papp Gábor így fogalmazta ezt meg: „[...]a gazdasági lét és a szexuális morál mindenkor keresi a kapcsolódási pontokat, az erkölcs alkalmazkodni próbál a gazdasági szükségszerűségekhez, a gazdasági érdekek pedig igazolást keresnek az erkölcsi normákban.”¹²⁰⁶

Tovább sorolhatnánk még a jellemzéshez fontos szempontokat, de változatlanul csak általánosságban maradnánk. Az erkölcsön belül változatosabb, még inkább egyénileg elkülöníthető a *nemi erkölcs*. Ha az egyén kultúrkörében valamelyik szeretkezési mód megvetett, de az illető vérmérsékletének, belső késztetésének ez a legkedvezőbb a teljes nemi kielégüléséhez, számára ez válik követendő „erkölcsi normává”. Ha ilyenkor az egyén a csoportjában társadalmilag *domináns személy*, magatartását a többiek átvehetik és ezzel a nemi erkölcsöt formálják. Az egyén számára a nemi erkölcs a szerelmi életben, a szexualitásában tanúsított magatartásával azonos. A társadalomban a sok egyed sajátos nemi erkölcsé együttesen vezet a reájuk jellemző szexuális kultúra kialakításához. Kaj Birket-Smith a törzsi népek szexuális életéről

¹²⁰⁶ Papp G. 1986. 183.

megjegyezte, hogy „[...]az egész kultúrára alapvető hatással van.”¹²⁰⁷ Ez a megállapítás általánosan is, minden népre jellemző.

A bemutatott feudalizmus kori bűnpörökben vizsgált szexualitás és a szerelem bizonyos szintje még akkor is megmaradt bennünk „állatinak”, ha a magunk állandó gyönyörszerzésére „emberi” módon fejlesztettük tovább. A társas munka, a beszéd, a gondolkodás és a jövőben való tervezni tudás mellett — ez utóbbinak egyik megnyilvánulása a halál elől való menekülés —, ezekkel azonos értékszínt az *ösztustól*, vagyis az *ivarzási szakasztól* függetlenné vált szexualitás is hozzájárult emberré válásunkhoz. Huizinga írta: „*A civilizációnak a szerelmet mindig a képzelet fátylával kell borítania, fel kell emelnie, hogy feledtesse kegyetlen valóságát.*”¹²⁰⁸ (Vagyis megmaradt állati magatartását.)

Az egyes embercsoportok időben, térben és „fajilag” bármennyire is távol állnak egymástól, egy egységes biológiai lénynek a viselkedésmódját, ill. életmódját mutatják, így egyetlen közös *humánkultúráról* beszélhetünk. A hasonlóságokat és az azonosságokat egymástól távol eső civilizációkban is megtaláljuk, a különbségek pedig csupán ezt a nagy emberi kultúrkört gazdagítják.

Bodrogi Tibor írta Frazer könyvének, *Az aranyág*-nak méltatásában: „[...]a primitív társadalmak vizsgálatát az antik kultúrák és a paraszti folklór tanulmányozásával köti össze.”¹²⁰⁹

Egyetlen és kizárólagos mérce híján ezt a módszert mi is biztonsággal vállalhattuk. Ahogy a „primitívnek” mondott kultúrák is méltó helyet foglalnak el az emberi társadalomban, úgy a „fejletlenebbnek” ítélt korszakok is beletartoznak a világtörténelembe.

Az elmondottakból következik az a kérdés, hogy vajon szabad-e összehasonlításokkal, következtetésekkel különböző tudományágak megállapításait bizonyosságul használni? Elfogadhatjuk Kaj Birket-Smith gondolatát, hogy „*A spekuláció önmagában nem vezet sehová; viszont hipotézisek nélkül a kutatás meddő folyamat.*”¹²¹⁰ Földolgozásunkba ennek értelmébe vonunk be különféle tudományok eredményeit. Ám Péter Katalin 17. században följegyzett és általa vizsgált megannyi drasztikus bűnpör tanulmányozása során attól óv, hogy általánosítsunk, „[...]mert jóllehet valóban minden szörnyűség előfordult, a valós elemekből mégis valótlan kép alakulna ki a kirívó, a társadalmilag visszautasított magatartás általánosítása miatt.”¹²¹¹

A bűnpörök elemzése során figyelembe kell venni, hogy a durva bűncselekményeket, ill. a bűnnek a paráználkodással kapcsolatos enyhébb változatait az egyes emberek követték el, és a legtöbb jelenség nem társadalmi méretű, noha évezredekken keresztül törvényszerűen ismétlődnek, mint pl. a csecsemőgyilkosságok. A vizsgált jelenségek összetettek és gyakran ellentmondásosak. A legjobb válaszok sem merítik ki a kérdésekre adható valamennyi feleletet. Ugyanakkor a szavakat lehet úgy válogatni, alkalmazni, hogy bizonyosságul szolgáljanak akkor is, ha állításunk eleve hamis.

A bűnpörök nem egy olyan jelenséget is bemutatnak, amely az ember történetében valaha ösztönös nemi megnyilvánulás volt, de az egyes társadalmakban elveszítették szexuális jellegüket és átalakultak. Ma már senki sem következtetne a hajdani

¹²⁰⁷ K. Birket-Smith. 1969. 211.

¹²⁰⁸ J. Huizinga. 1979. 127.

¹²⁰⁹ Bodrogi T. 1965. 5.

¹²¹⁰ K. Birket-Smith. 1969. 368.

¹²¹¹ Péter K. 1986. 200.

eredetükre. Az egyik ilyen ismert jelenség, amikor az emberek munkavégzés után, ünnepnapokon csoportosan kiülnek a házaik elé a kispadra. (Pl.: a 190/1738. pörben: „[...] *Ünnep Napon pedig hogy szoktak az Aszszony népek az haz elejben ki ülni[...]*”) Pihenésük aktív, mert elsősorban gondolatokat cserélnek, főként pletykálnak; míg mások manuálisan is tevékenykednek: például kötnek, morzsolnak, fonnak, vakaródnak, gyermekeket fésülgetnek, kurkásznak stb. Ez a „társas pihenő-tevékenység” idővel népszokássá vált. (A jelenség-együttessel külön fejezetben foglalkozunk.)

Végül fölmerül a kérdés, hogy a vizsgált feudalizmus kori bűnpörök vádlottjai milyen szellemi képességű, elmeállapotú emberek voltak? Szó sincs arról, hogy őket válogatás nélkül ideg- vagy elmebajos, esetleg beszűkült értelmi képességű embereknek tartanánk. Az esetek egy részében egyszeri, többnyire fiatal kori megbotlásról volt szó, amelyet nem csupán a bűnüldöző hatóságok, hanem az egész társadalom szigorúan ítelt és büntetett, főleg azonban el nem felejtett. Így a kiközösítéssel sok, egyébként normális lelkialkatú embert indított el a társadalmi lecsúszás útján, amely a kényszer- és peremhelyzetben bizonyos beszűküléshez vezetett.

A pörökben szereplő vádlottak jelentős részére azonban nem ez a jellemző. A társadalom normáinak megszegése, az alkalmazkodó képesség kisebb-nagyobb hiányossága mindig eltérő magatartást tükröz, még akkor is, ha a korlátok betartása nehéz. Zömében az alkalmazkodóképes emberek maradnak fenn és viszik tovább a fejlődést. Az átvészelés nagyobb erény lehet, mint az önpusztító ellenállás. Az elmúlt évmilliók során — leszámítva néhány hirtelen kialakult nagy geológiai, klimatikus stb. természeti változást — nem sűrűn volt igazi *evolúciós* vagy *revolúciós* robbanás, az életet inkább a fokozatos fejlődés vagy a lassú „belenövés” jellemezte. Így van ez az ember egyéniségével is. Ritka kivétel az a forradalmár, aki úgy tör utat, hogy a régi helyett magasabb szintű életet terem. Csakhogy a pörökben szereplő vádlottakra a „kitörésükkel”, azaz a bűncselekményükkel nem az építés, hanem a rombolás volt a jellemző. Pusztították a kor, a társadalom által kialakított normákat és ezáltal a saját sorsukat, jövőjüket is. (A francia forradalom utolsó korszakáról terjedt el a máig érvényes szlogen, amikor a forradalmárok már egymást pusztították, hogy a „forradalom a saját gyermekeit is megessi”.)

A bűnpörök zömében az elkövetett bűncselekmények nem jártak egyedül. Az esetek nyomozása során gyakran kiderült, hogy maga a cselekmény is összetett, de más, kisebb-nagyobb vétségek is megelőzték, tehát *halmazati jelenségről* van szó. Aki egyik készítésén nem tud uralkodni, annál gyakran a másik is aktivizálódik. Az ilyen jelenség még nem deviáns, de a társakétól eltérő, akik a kialakított normákat azon az áron is vállalják, hogy egyes tulajdonságaikat gyakran lelki kényszerítéssel, akaraterővel, de féken tartják. Az ember épp addig teljes értékű tagja a közösségének, amíg ennek normáit önmaga fölé tudja helyezni az esetleg ezzel ellentétes belső készítésének.

A pörökben szereplő vádlottak jelentős része érzelmileg és szellemileg beszűkült egyéniség, akinél nincs meg a megfelelő belső erő az indulatok megfékezésére. (Vigyázzunk azonban, ez az ítélet, a mai kor szellemével született és nem biztos, hogy a vizsgált korban élő ember szemléletével is elfogadható volna.) A vádlottak között jelentős egyéni különbségek találhatók. Gondoljunk pl. a 325/1762. pörben szereplő kislányra, aki a nevelőanyja szerint elméjében igen korlátozott, vagy a nagyon is ravasz, de több és igen súlyos szexuális bűnnel, gyilkosságokkal terhelt, a 404/1756. pörben szereplő Bartáékra, akikre szintén a beszűkült érzelmi élet és a gátlástalanság volt a jellemző!

Mindezek és sok kultúrtörténeti ismeret birtokában vizsgálhatjuk meg a feudalizmus kori bűnpörökben található szexuális kultúra árnyaltságát.

1. NEMI ERKÖLCS

Mint azt a bevezetőnkben elmondottuk, ami az egyik embernek kötelezően előírt, követendő norma, az a másoknak tiltott gyakorlat, ezért az emberi kultúrában a nemi erkölcsök tekintetében a legnagyobb szélsőségeket találjuk; de úgy is fogalmazhatunk, hogy a kultúránkat a legtöbb színnel a szexuális morál árnyalja. Arra nem vállalkozhatunk, hogy közülük ideált emeljünk ki. Értékképletünk részben egyéni, részben pedig korunkat tükrözi, ezért nem általánosítható, csupán támpontot nyújt. A feudalizmus kori büntetőperekben talált erkölcsi jelenségek jobb megértéséhez és az emberi kultúrában való elhelyezésük érdekében bő, de nem teljes válogatást nyújtunk más népek és korok nemi erkölcsiből.

2. KETTŐS MAGATARTÁS

Erőss László írta, hogy Japánban a nemiséggel kapcsolatban nem alakul ki olyan bűntudat, mint Európában.¹²¹² J. Huizinga két idevágó megjegyzését idézzük: a 12-13. századi Franciaországban *„Az egyház igen erőszakosan, de jobbára eredménytelenül igyekezett visszaszorítani az alsóbb osztályok durvaságát és szabadosságát.”*¹²¹³ Jól látta, hogy *„A középkor szerelemtanában két különböző áramlatot figyelhetünk meg. A szokásokban és az irodalomban egyaránt fellelhető a magamutogató, végletes trágárság és a prűderia határán mozgó, túlbuzgó formalizmus.”*¹²¹⁴

Castiglione László szerint: *„Az idők folyamán egyre több tilalom, misztifikálás és álszenteskedés rakódott rá a nemi életre, amelyet végül szégyellni való bűnnek kezdtek tekinteni.”*¹²¹⁵ H. Uhlig így jellemezte a balinéz őszinteséget: *„Ahol a szexualitás bűn, ott a romantikus érzelmi rajongás nemesíti, sőt megdicsőíti a szerelmet. A testtel és funkcióival természetes kapcsolatban álló balinéz embernek nincs szava a plátói szerelemref[...].”*¹²¹⁶

Horváth Pál a korai keresztényeket úgy jellemezte, hogy eleinte két végletes magatartás tükröződött a nemi erkölcsükben, a szabadosság és az önmegtartóztatás.¹²¹⁷ Pelle János a 18. századi, szabad gondolkodású franciákat így látta: *„A libertinage a polgári puritanizmus és a konzervatív valláserkölcsi normák ellen lázadó, sajátosan kétarcú, anarchikus jelenséggé fogható fel.”*¹²¹⁸

Nagy László: *A rossz hírű Báthoryak*-ról írt könyvében, az *Anna és vádlói* c. fejezetben így foglalta össze a 17. századi erdélyi szexuális erkölcsiséget:

„Éppen a marosvásárhelyi periratok tanúsítják, hogy az oly puritánnak tudott Erdélyben — még az általában szigorúbb erkölcsi normákat követő városokban is — mennyi »huncutságot« követtek el a polgárasszonyok! Ezek a nők számos vallomás tanúsága szerint ma is imponálóan bátornak tűnő elveket vallottak és követtek a nőnek az örömszerző szerelmi élethez való jogáról. Az egyik kihallgatott férfi például elmondja, hogy a vele szeretkező férjes asszony nem engedte neki, hogy megszakítsa a nemi aktust akkor sem, amikor meglátták őket, hanem a szó szoros értelmében fogva tartotta őt mindaddig, amíg csak ki nem elégítette. A vallomások szerint nem egy olyan

¹²¹² Erőss L. 1986. 79.

¹²¹³ J. Huizinga. 1979. 107.

¹²¹⁴ J. Huizinga. 1979. 108.

¹²¹⁵ Castiglione L. 1986. 125.

¹²¹⁶ H. Uhlig. 1985. 155.

¹²¹⁷ Horváth P. 1986. 138-145.

¹²¹⁸ Pelle J. 1986. 200.

eset is előfordult, hogy tisztos polgárasszonyok egyszerre több férfival szeretkeztek, amiből nem csináltak égbekiáltó ügyet! [...] Tisztos polgárok asszonytársaságban azzal dicsekedtek, hogy »szeretőjük öle bizony sokkal édesebb« a feleségükénél, és szégyenkezés nélkül taglalták előttük szeretőjük szexuális teljesítőképességét. Mindez arra int bennünket, hogy felülvizsgáljuk mindazokat a hiedelmeket, amelyek szigorú erkölcsi életet tételeznek fel a 17. századi Magyarországon vagy Erdélyben. Még a vérrokonok közötti szexuális kapcsolatokat is sokszor »nagyvonalúan« kezelték, jóllehet — mint már jeleztük — a legsúlyosabb büntetendő cselekmények közé tartozott.

Azt is helytelen lenne feltételeznünk, hogy csupán az alsóbb néposztályok között terjedtek el ilyen szabadosságok! Cserei Mihály említi például a 17. század második felében élt, előkelő, gazdag Bánffy Dénesről, hogy az »nagy nyájas ember lévén«, a szép asszonyokhoz nyilvános multságokon is »minden szemérem nélkül« hozzájuk »kapdosott«, vagyis intim helyeken fogdosta őket. S ha elolvassuk Kemény János, vagy Don Diego de Estrada írásaiban, hogy milyen erkölcsi »szabadosságokat« nézett el Bethlen Gábor második feleségénél, Brandenburgi Katalinnál, akkor egészen más színben tűnnek föl a Báthory Annával kapcsolatos dolgok, még akkor is, ha netán igazak lennének azok a vádak, amelyeket állítólagos házasságtöréseiről terjesztettek.¹²¹⁹

Buda Béla a hagyományos magyar paraszttársadalomról többek között megjegyezte, hogy a középréteg kettős erkölcsben élt, a férfinak minden szabad volt, a nőnek semmi. »Az egész társadalomra jellemző volt a nemiséggel kapcsolatos titkolódzás és álszemérem.«¹²²⁰

A feudalizmus kori dél-alföldi szexuális büntetőperekből a kettős magatartás többszörösen érzékelhető. Más hirdettek és cselekedtek a hatalom képviselői. A nép erkölcsiségét szigorúbban ítélték meg, mint a magukét. A nép a családon belül is kettős magatartást mutatott. A férfiak szabadossága és a nők erkölcsi tilalmai között nagy volt a szakadék. A nép egyes tagjai kegyetlenül elbántak saját osztályos társaikkal. Olykor egy-két kiérdemesült kurva jobban üldözte az erkölcstelennek ítélt fiatalokat, mint a hatóságok. Vizsgált bűnpöreink jelentős része is úgy született, hogy besúgták, följelentették egymást.

3. A NEMI SZERVEK ÉS A NEMI TEVÉKENSÉG NYILVÁNOSSÁGÁNAK ERKÖLCSI MEGÍTÉLÉSE

Európában a nemi szerveket és a velük kapcsolatos élettani funkciókat — természetesen beleértve a szexuális tevékenységet is — nagyjából titok övezte, csupán a középkori, vaskos népi szokásokban bukkant elő »nyers valóságuk«. Ezt a fogalomkört legföljebb az orvostudomány ejthette ki a társadalom megvetése nélkül, vagy a keresztény egyházak, amelyek a bűn egyik formáját látták bennük. A bűnhöz vezető út elkerülésére többnyire körülírták, de ábrázolni sem az egyház, sem a világi hatóságok nem engedték. (Az aktokon ebben az időben fügefalevél fődte vagy saját kezükkel takarták el a genitális testrészt.)

Ugyanakkor a legtöbb törzsi kultúrában, az ókori Görögországban, a római birodalomban, és a keleti kultúrákban napjainkig, a nemi szervek ábrázolása, vagy a nemi tevékenység megvetés nélkül a beszéd tárgya lehetett. Indiában például a nem mohamedánok által lakott területeken, a *lingam* (pénisz) és a *jóni* (külső női nemi szerv)

¹²¹⁹ Nagy L. 1984. 239-240.

¹²²⁰ Buda B. 1986. (VI.) 261.

„isteni tiszteletnek” örvendett. A lingam előtt meddő nők imádkoztak gyermekáldásért, írta Karsai György.¹²²¹

4. A SZÜZESSÉG MINT ÉRTÉK

A kettős nemi erkölcs a törzsi társadalomban is gyakran érvényesült, és különösen szembevető volt a szüzesség kérdésében. Ebből a szempontból tipikus jelenséget tükröz Samoa. M. Mead ezt jegyezte föl róluk: „[...]a szüzesség növeli egy lány vonzerejét.”¹²²² A nászéjszaka után a falunak bizonyítják a nő addigi ártatlanságát. Ha pedig nem volt szűz — amely a szabados szerelmi életük miatt gyakran megesett —, csalafintasághoz folyamodtak.

M. Stingl elbeszélése szerint, a samoai falvaknak *taupoja*, azaz: *falusi szüze* volt egy kiválasztott és rangot jelentő szüzlány. Sarkítva a dolgot, majdnem úgy fogalmazhatunk, hogy a taupot azért nevelték, hogy „megmentse a falu lányainak becsületét”, ezzel a közösség erkölcsi értékét. M. Stingl idézzük: „A *taupo* szeplőtlen szüzességére, amely becsületet szerzett az egész községnek, büszkék voltak annak lakosai[...] a falu szüzenek legfőbb ékessége az érintetlensége volt, a házasságkötés előtt be kellett ezt bizonyítani. A deflorációt, vagyis a szüzesség elvételt teljes nyilvánosság előtt végezték a vőlegény falujában[...] az összes többi lány[...] teljesen szabad és változatos nemi életet élt[...]”¹²²³ De Melanéziában, az Admirális-szigeteken „Az eljegyzést nem bontják fel olyankor, ha kiderül, hogy valamelyik félnek már volt megelőző szexuális kapcsolata.”¹²²⁴ J. Bjerre az új-guineai kutabákról írta: „Fiúk és lányok nem érintkeznek szabadon egymással, és nem szokás a lányokat éjszakánként felkeresni kunyhójukban. Ha két fiatalnak házasság előtt nemi kapcsolata van egymással — ami természetesen előfordul — ezt a társadalom nem helyesli.”¹²²⁵ Hasonló megítélésről számolt be Antoni Judit Óceániából: „[...]a Doba szigeten a hajadon leányok szigorúan megőrzik érintetlenségüket, s a közösség elítéli a házasság előtti nemi kapcsolatot.”¹²²⁶

Agüero Irma a Surinamban (volt Holland Guyanában) élő bozótnégerekről azt jegyezte föl, hogy a szüzek köztiszteletben állnak. A lány szüzességére az anyja vigyáz, sőt örködik fölőtte. Ha az elcsábítás megtörtént, a férfi köteles volt megfizetni a szüzességőrzés díját.¹²²⁷ Dél-amerikai indián törzseknél, pl. a tupinambáknál „A szüzességet a lányok a törzsi társadalomban nem titokban vesztik el, hanem a közösség tudtával.”¹²²⁸

Romuald Koraš elbeszéli, hogy Örményországban is a szüzesség érték. A nászéjszaka után a lány szüleinek bizonyítani kell a megőrzött ártatlanságot azzal, hogy piros almát osztanak a násznépnek: „Hétfőn reggel a menyasszony szülei eleget tettek a régi, »karmir chindzornak« nevezett szokásnak. Büszkén kínálgatták az almát. Karine megőrizte a tisztaságát. Az almák vérvörösek voltak.”¹²²⁹

Áttérve európai kultúránkra, Nagy László így fogalmazott a 17. századi erdélyi körülményekről: „A szüzesség megőrzése sok esetben csupán értéknövelő tényező volt,

¹²²¹ Karsai Gy. 1986. 57-58.

¹²²² M. Mead. 1970. 52.

¹²²³ M. Stingl. 1975. 242.

¹²²⁴ M. Mead. 1970. 117.

¹²²⁵ J. Bjerre. 1973. 122.

¹²²⁶ Antoni J. 1986. 27.

¹²²⁷ Agüero I. 1986. 43-44.

¹²²⁸ Boglár L. 1986. 54.

¹²²⁹ R. Koraš. 1979. 130.

*nem pedig erkölcsi felfogás eredménye.*¹²³⁰ Jávör Katalin a 19. századi helyzetet a bodrogi községi presbiteri jegyzőkönyve alapján így jellemezte: „Korszakunkon belül a szüzesség és a házasság állapot értékének bizonyos fokú csökkenésével egyidejűleg, egy — az egyház értékrendjével ellentétes — értéknéző, anyagi szemlélet térhódítására utal néhány adatunk.”¹²³¹

Vajda Mária a balmazújvárosi parasztság 20. század eleji életéből idézi az egyik vallomást. „Vót olyan is itt a faluba, hogy a nászuccakán jött rá az ember, hogy leverték előtte a harmatot, és kérem szépen otthagya az asszonyt. El is választották tüle, mer ugyi mán próbált vót.”¹²³² Kapros Márta az Ipoly menti falvak társadalmát vizsgálva megállapította: „Abban a kérdésben, hogy a házasság előtt hányan veszítették el érintetlenségüket a lányok közül, természetesen csak feltevéseink lehetnek. A fiatalok társas érintkezésének szabályai, a család, közösség ellenőrzése erős korlátot jelentettek, ennek ellenére a magam részéről nem tartom kifejezetten ritka előfordulásúnak.”¹²³³ Végezetül Buda Béla összefoglalóan így jellemezte a magyar parasztság — tegyük hozzá, elsősorban a gazdák és nem a cselédség — hagyományos életmódjában a szüzességre való törekvést: „[...]a házasság előtti nemi életre példa legfeljebb rendkívüli időkben — mondjuk a világháborúk alatt — fordult elő nagyobb számban, egyébként mélyen elítélték és büntették az ilyesmit.”¹²³⁴

A szüzesség értékcsökkenése kétségtelenül a keresztény erkölcsi rend értékesítését is jelenti és csak másodsorban függ össze gazdasági tényezőkkel. A szüzesség biológiai értéket képviselt. Egyfelől azt biztosította, hogy a genetikai állománya még érintetlen, más nem termékenyítette meg, így az őt defloráló férfi biztos lehet abban, hogy a születendő gyermek tőle származik. Másfelől azt jelezte, hogy a szűz fiatal. Ez az értékrend ismét változott. Egy idősebb férfi számára a fiatal, deflorált lány nem jelentett csökkentértékűséget, sőt a férfit megkímélte a testi-lelki betörés és tanítás olykor kényelmetlen gyakorlatától. Így alakult ki a „hajadonnal”, a fiatal „betört” nővel már a középkorban jelentkező új, *szerelmi érték*. Ez tükröződik a 324/1762. általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörben, amikor a gazda kinyilatkozta: „[...]minek ugymond neki az aszony, mivel Leanytis talál.”

A 175/1810. pörből megtudjuk, hogy a deflorált lány jó szeretővé vált, mert „[...]mint Feleségemet úgy éltem[...]” — vallotta a férfi. „[...]más járt[-e] az Leánybate kívülötte?” — kérdezték tőle. — „[...]Piti Tamás átalassa[...] leg először ő kezdte ki[...]” — válaszolta.

A szülők jelentős része szigorúan öröködött gyermekük szüzessége fölött. Ezt használta ki a férfi, aki erőszakkal megszeplősítette a leányt, majd rettegésben tartotta. A sértett így beszélt: „[...]Hamza mindég azzal fenyegetett, hogy ha ezt szülűim megtudgyák, azonnal meg ölnek.”

5. A TERMÉKENYSÉG MINT ÉRTÉK

A szüzességgel szöges ellentétben állt az az erkölcsi magatartás, amely a nők érintetlenségét nem sokra becsülte és főlé helyezte termékenységüket. Ez az erkölcsi norma azoknál a társadalmaknál alakult ki, amelyek *gazdasági* vagy *hatalmi* szempont miatt minden áron a bizonyosan *saját vérvonalú utódlást* tekintették a legfontosabbnak.

¹²³⁰ Nagy L. 1984. 239-240.

¹²³¹ Jávör K. 1971. 99.

¹²³² Vajda M. 1978. 8.

¹²³³ Kapros M. 1984. 321.

¹²³⁴ Buda B. 1986. (VI.) 260.

Ilyen társadalmak voltak a földművelők, pásztor- és nomádtörzsek. Ebbe a csoportba tartoztak a katonák, a rang szerint magas hivatali állást betöltő patrícusok és az uralkodók családjai. A meddőség náluk egyenesen katasztrófa volt, amiért számtalan házasság fölborult. Nemzés céljából feleséget, lányt följánlottak vagy cseréltek, de ugyanezt tették gazdasági haszonlesésből is. Ez utóbbi a prostitúcióval rokon, de nem azonos módszert jelentett.

B. Malinowski a melanéziai Trobriand-szigeteken tapasztalt szokásokról többek között ezt fogalmazta: „*A házasság előtti tartós viszony kizárólag személyes elemekre van alapozva, s csak azok tartják fenn.*”¹²³⁵ Más kérdés, hogy egyes rituális ünnepeken mindkét nem hűtlenkedik és a félrelépésnek titkosnak kell lennie. Egyébként ez az időszak a próbaházasság velejárója.

Amikor Samoán az „[...]udvarlás megéri a tényleges lánykérésre, a fiú egyre több ízben ottmarad éjszakára is a lánynál, és a házasságot a legtöbb esetben már jóval a tényleges megkötése előtt elhálják” — írta M. Mead.¹²³⁶

H. Maspero az ókori Kínában a földművelők egybekelését így írta le: „*tavaszi második hónapjában[...] a király[...] megnyitotta a házasságok évadját, egy hivatalnok[...] kihirdette a parasztoknak, hogy eljött »a fiúk és lányok egybekelésének« ideje. Ez volt egyébként az a pillanat, amikor a téli lakásokból kiköltöztek a több család közös otthonát jelentő kunyhókba[...] A tizenöt évet betöltött fiúk és lányok kimentek énekelni a mezőre csoportosan vagy párosával[...] Dal dalt követett, s az éneklés a szabad ég alatti egyesülésben végződött. A szerelmesek egész tavasszal és nyáron át minden nehézség nélkül láthatták egymást és találkozhattak; mikor azonban eljött a tél, s a családok visszatértek a tanyára, elváltak egymástól[...] Ősszel, ha a leány teherbe esett, a szeretők összeházasodtak[...]*”¹²³⁷ A próbaházasság egyik változata volt ez. Megjegyezzük, hogy ha nem történt meg a teherbe esés, a „dobolás, éneklés és szeretkezés” a régi vagy egy új szeretővel a következő tavasszal ismétlődött, mindaddig, amíg a lány 20, a férfi pedig 30 éves nem lett. Ennek a szokásnak az volt a lényege, hogy a lánynak már a házassága előtt teherbe kellett esnie, bizonyítva termékenységét. Házasodásra csak ezután vált alkalmassá.

Tibetben „[...]a társadalom még a törvénytelen gyermek anyját is jóval többre tartotta, mint a gyermektelen nőt” — fogalmazta Nagy Károly.¹²³⁸

Klaniczay Gábor szerint, a kora középkorban a pusztai együttélést is törvényes kapcsolatnak ismerték el a frankok és a germánok. (Ma általános szokásként ismert az európai jellegű kultúrákban is.) Ha „[...]egy nő már bizonyította a termékenységét, nem hátrány volt, hanem előny.”¹²³⁹

Kapros Márta az Ipoly menti falvakban talált vonatkozó szokásokról ezeket jegyezte föl: „*Ritkán ugyan, de előfordult, hogy a fiatalok egy-két évig is — jobbára a leány szülei házábanál — együtt éltek, úgy tekintették őket, mintha házasságok lettek volna.*”¹²⁴⁰ A házasság előtti nemi élet következményeként így idézi egyik adatközlőjét: „*Te már beszélhetsz, hisz' hasas tehén vótál, mikor elvettek!*”¹²⁴¹

¹²³⁵ B. Malinowski. 1972. 135.

¹²³⁶ M. Mead. 1970. 52.

¹²³⁷ H. Maspero. 1978. 109-110.

¹²³⁸ Nagy K. 1987. 136.

¹²³⁹ Klaniczay G. 1986. (I.) 158.

¹²⁴⁰ Kapros M. 1984. 320.

¹²⁴¹ Kapros M. 1984. 326.

Buda Béla így jellemezte a magyar parasztság szexuális kultúrájának idevágó részét: „Csak egy-két vidéken adódott mód a házasság előtti kipróbálásra, az özvegyasszonyok nagyobb nemi szabadsága vagy egy-egy kikapós falu széli fehércselédnek a megtűrése révén.”¹²⁴²

Tárkány Szücs Ernőtől olvashatjuk: „Erdei [Ferenc] teljesen indokoltan állapítja meg, hogy a parasztságnál régen a szerelmi élet a házasság előtt és a házasságon kívül zajlott le, mert a házasság olyan szigorúan kötött és fegyelmezett életet kívánt, amelyben a szerelemre már nem jutott hely. Persze csak a szerelemre, és nem a szerelem biológiai követelményeire.”¹²⁴³

Az általunk vizsgált feudalizmus kori büntetőperek közül a 127/1761. pörben a lány két gyermek megszületésével bizonyította termékenységét. Amikor megkérdezték tőle, hogy „Voltale paráznaságodért többször fogva?”, így válaszolt: „Igenis voltam, mert a másik gyermekem csak úgy lőtt[...]” Egyébként a lányok teherbe ejtéséről szólnak az alábbi perek és ez a tömeg mutatja a jelenség előfordulásának gyakoriságát:

132/1763., 134/1765., 135/1765., 140/1766., 142/1767., 143/1768., 144/1768., 150/1771., 158/1775., 160/1778., 165/1783., 172/1802., 173/1805., 175/1810., 179/1836., 186/1782., 221/1762., 258/1796., 264/1801., 265/1802., 266/1804., 270/1807., 271/1807., 290/1830., 292/1836., 293/1840., 294/1842., 376/1781., 379/1782., 383/1804., 387/1817., 381/1801., 388/1818., 389/1819., 390/1819., 391/1820., 393/1825., 396/1827., 397/1827., 399/1828., 400/1829., 401/1829., 402/1842., 403/1842., 405/1819., 410/1767.

A 16. századtól a parasztok között Európa-szerte meghonosodott a vendégejszakák, próbaéjszakák intézménye, amelyek általában a lány teherbe ejtéséig tartottak. A falu természetesnek vette ezt a kapcsolatot, legfőljebb a lány koszorú nélkül ment az esküvőre. „A parasztok között, akiknek erkölcsi még nagyon egyszerűek, nem könnyen esik meg, hogy valaki, aki szeretőjét teherbe ejtette, azt faképnél hagyja. Feltétlenül magára vonná az egész falu gyűlöletét és megvetését” — idézett Papp Gábor egy korabeli német szerzőt.¹²⁴⁴

Tárkány Szücs Ernő a házassági próbáról így írt: „Erről olyan esetben beszélhetünk, ha a fiatalok azzal a feltétellel éltek együtt vagy jártak össze, hogy ha meghatározott időn belül (rendszerint egy év) a leány gyermeket fogan vagy szül, házasságot kötnek, egyébként pedig szakítanak egymással.”¹²⁴⁵

A 73/1768. pörben a férj ezt vallotta: „[...]minek előtte ez előtt 4. esztendővel el vettem volna Feleségül elsőben vagy háromszor meg próbáltam 'S véle háltam.' A 74/1836. pörben szintén a férj vallotta: „[...]Feleségem Pap Erzsébettől gyermekem soha nem lévén, meg akartam próbálni hogy tehetetlen férfi vagyok e'[...]” Ennek érdekében egy nőt anyagi ígéretek fejében teherbe ejtett, hogy gyermeket szüljön neki.

A 137/1766. pörben a nő beszélt: „[...]30szor paraznalkodtam véle[...], engem mindétig bisztatott hogy el fogh venni a mint hogy ugyan tsak ell is vett[...]” A 164/1779. pörben a nő így beszélt szeretőjéről: „[...]azt mondotta Kereszturi István ne fellyek mert eő mind a gyermekemet, mind magamat el fog tartani, mivel neki nincsen maga feleségetül, Semmi gyermeke, majd meg próbálja mellyikbe vagyon a hiba ő benne é vagy a Feleségébe.” A férj próbája az új nemzötárssal sikerre vezetett.

¹²⁴² Buda B. 1986. (VI.) 260.

¹²⁴³ Tárkány Sz. E. 1981. 283.

Erdei F. 1940. 182.

¹²⁴⁴ Papp G. 1986. 180-181.

¹²⁴⁵ Tárkány Sz. E. 1981. 266.

A 318/1768. pörben egy asszony beszélt félrelépéséről: „[...]Sok háborúságot szenvedtem az Férjemtől, hogy gyermekem tőlle nem volt[...] holott az én fajtám mind szapora fajta volt, úgy osztán meg akartam próbálni, ha lesz é tőlle gyermekem [ti. az alkalmi szeretőtől] vagy sem?”

Az életképes gyermekek nemzése érdekében a biszexuális családnak segítségére sietett egy barát. Így ajánlotta magát a 404/1756. pörben: mivel „[...]a Kegyelmetek gyermeke élő nem lehet, talán jó volna ha ő mag őszve elegyedne máséval, én még úgy mond, magvas ember vagyok, ha élővé lenne meg cselekedném, úgy énis reá állottam” — beszélt a férj. Ezután a feleség beismerte, hogy „[...]az Uram Pap Mihály mellé maga feltett az agyra, azt Parancsolta hogy közösűlyek vele[...]”

Sárkány Mihály írta Fekete-Afrikáról, hogy a patrilineáris kenyai nandik és a matrilineáris zambiai, ill. zimbabwei ilatongák körében bizonyos föltételekkel mód van arra, hogy a feleség a férj tudtával mással is élhet nemi életet. Az ilatongáknál „Barátok között az alkalmi feleségcsere is ismeretes[...]”¹²⁴⁶

A vendégéjszakák és próbaházasságok következményeit, a megszült gyermeket a 18-19. században gyakran már nem vállalták a férfiak, hanem cserbenhagyták, becsapták az elcsábított lányokat, asszonyokat. Az a szigorú erkölcsi kép, amelyet Papp Gábor írt le a 16. századi német falvak parasztjairól, Európa szerte bomlott. Nálunk a jelenség a 18. század második felében kezd szaporodni, és csak az önkényuralom kezdetével tér vissza egy időre a régi erkölcsi norma.

A 139/1766. pörben így beszélt a nő: „Hamis hitivel, lelkével el ámitott azt mondotta, haza viszen Feleségül, de nem vitt, hanem más Leánt el vett, s. mint hogy meg rontotta szüzességemet, én nem engedem, hogy móst el vegyen.” A 147/1769. pörben a lány vallotta: „[...]azzal biztatott, hogy el veszen[...]” A 165/1783. pörben szintén ez a panasz hangzik el: „[...]azt mondotta: hogy el veszen.”

A 169/1796. pörben föltűnik az anyagi érdekltség, amely közrejátszott az elcsábításban. A nő így vallott erről: „[...]azon ígérete mellett, hogy olyan szoknyát vesz, hogy soha sem volt olyan, meg szeplősítette[...]” A 170/1799. pörben tett vallomás szerint „[...]pénz ígérettel vett reá a' roszra, de egy pár papucsna és egy keszkenőnél többet nem adott” — panaszolta a lány a cigánylegényt vádolva. A 172/1802. pörben „[...]azzal az ígerettel ketsegetett, hogy tsak engednek neki Feleségül el fogna venni[...]” Végül a 247/1777. pörben odáig jutott a dolog, hogy „[...]mikor esküdni a Templomba mentünk onnan ki jött és el szökött[...]”, ti. a vőlegény.

Az a tény, hogy egyes népeknél és társadalmi osztályoknál a termékenység milyen értéket jelentett, akkor vált igazán szembetűnővé, ha a házastársak egyike meddőnek bizonyult. Ez bekövetkezhett potenciaképesség birtokában és hiányában egyaránt. Ilyenkor minden erkölcsi megkötést fölrúgtak, félretették a szemérmet, és anyagi áldozatot hoztak, még partnert is kerítettek. Tibetben „[...]ha egy fivérekből álló férjcsoporthoz kollektíven sem tudott utódot produkálni — egy kívülálló férfit vontak be[...] az így született gyermek is a legidősebb fivér, vagyis a család fő gyermekének számított” — írta Nagy Károly.¹²⁴⁷

A feudalizmus kori Magyarországon a parasztságot a meddőség többszörösen sújtotta. Egyrészt nem számított igazán a törvényes frigy sem valódi családnak gyermek nélkül. Szégyen és fogyatékosági bélyeg volt. Másrészt érzelmi hiányt okozott. Harmadszor gátolta a gazdaságos termelést, hiszen a gazda vagy iparos ember

¹²⁴⁶ Sárkány M. 1986. 38.

¹²⁴⁷ Nagy K. 1987. 138.

„kiscselédjeinek” nevezte és „ingyenmunkásnak” tartotta gyermekeit. Végül azokon a területeken, ahol földesúri–jobbágyviszony volt, ha a gazda vagyonutód nélkül halt meg, az örökség az uraságra szállt.

Tárkány Szücs Ernő írta: „*Ha a férfi minden igyekezete ellenére nem tudott feleségénél helytállni, és az utód utáni vágy legyőzte az erkölcsi gátlásokat, nemzőtársat hívott feleségéhez. A nemzőtárs mindig idegen, a család előtt ismeretlen legény volt, aki erre meghatározott ellenszolgáltatásért vállalkozott.*”¹²⁴⁸

Szabó Jenő Sopronból ismertet példát. 1716-ban Fritz János felesége, Anna asszony férje előzetes engedelmével és bocsánatával közöskült mással. A molnárók céhmestere „[...]magától Fritz Jánostól hallott olyan kijelentést, hogy megbocsátana a feleségének, ha az mástól esne teherbe, mert az asszonynak az ágyban vele »nem sok az öröme«[...]” A férj nővére „[...]eskü alatt vallotta, hogy testvére igazában nem férfi, hiányzik a nemi szerve[...]”¹²⁴⁹

A 37/1805. pörben olvashatjuk: „[...]a Feleségedet miért kergetted el, miért nem élsz te azzal

Azért hogy hibás, és a Nemzésben semmi sem származék tőlle, meddő[...]”

A 233/1767. pörben olvashatjuk, hogy az asszony szeretőt tartott, de „[...]sem az Uram[t]ul, sem ettől nem vagyok terhes.” A 249/1778. pörben az asszony egy legényt csábít el: „[...]mondotta hogy eő gyermeket csináltatna magának[...] egy házba feküvén, hozzám jött, és az labomat rugdalta S magához huzott” — beszélte a legény kalandját.

A 18. században a vagyonutód biztosításáért bérszülést is vállaltak. A 71/1828. pörből megtudjuk, hogy „*Ell szerettem egy menyetskét Németh Sárát, mert 20. eszt[en]dő óltátul nem lévén a' feleségemmel házassági Gyümöltünk — hogy legyen kire hagyni vagyunkámat és, mivel az a' menyetske magát ajánlotta[...] két hétig együtt voltunk, 's viselő's=is lett tőlem.*” A nő így vallott a dologról: „*Nem tudtam élelmemet keresni s ő tartott[...]”*

A 74/1836. pörben „*Zsidó Zsuzsi szabad személyt három héti utánna való járás után az ígérettel, hogy ha gyermeket szülne tőlem, 50 fforinto]kat vagy pedig egy tehenet adok néki, kivel közöskülvén tőlem egyszerre két gyermekei születtek, de mint hogy meg haltak 5 fforint]. 50 xkat 1 véka búzát, és egy pár csizmát adtam néki jutalomul.*”

A 114/1755. pörben a szülés után a 30 éves asszonyt kérdezték:

„*Mit ígért azon engedelmességedért Kacska Kanász?*

Ígért egy pár csizmát melyet csak hamar megis adott.”

A 307/1767. pörben a nő sorolta a szüléséért való fizetségét: „[...]egy Véka Lisztet, egy kenyeret, s. egy darab Szalonnátis hozott[...] 10. for[into]tis hozott[...]” (Példáinkban érdemes fölfigyelni arra, hogy a vizsgált korban micsoda értéket jelentett akár egy véka liszt vagy darab kenyér, érdemes volt érte másnak szülni, kiteve magát a társadalom vagy a szűkebb csoport akár egész életre szóló megvetésének is. De azt szintén látnunk kell, hogy mennyire értéktelen volt az élet, hogy néhány forintért, kevés élelemért gyermeket szültek.)

A tevékenység sajátosan akkor is érték volt, ha a következménynek, a gyermek és anyja tartásának egyik vagy másik, ill. egyik fél sem örült. A szülést követően akkor is gondoskodni kellett a családról, ha nem követte törvényes házasság. Ilyenkor a nő és gyermeke rendszerint végkielégítést kapott. Ez a szokás máig él, sőt törvényel

¹²⁴⁸ Tárkány Sz. E. 1981. 142.

¹²⁴⁹ Szabó J. 1988. 112.

szabályozott. Kapros Márta írta az Ipoly menti falvak megesett lányait vizsgáló tanulmányában: „*Felajánlottak egy bizonyos összeget — emlékezet szerint elég volt 50-60 pengő is — a leány szüleinek, »oszt ki vót fizetve életfogytiglan.«*”¹²⁵⁰

A 16/1759. pörben Szabó Ilona algyői 17 éves leányt a szentesi Balás András vámos teherbe ejtette. Így fogalmazott. „*Adok néki száz tallért, ha Férje magához veszi Feleségül, és a' magzatot, mint önnön gyermekét ebből tartya[...] ha pedigis a' Férje magához nem venné[...], csak száz Rhenes forintokat adok[...]*” Adományát végkielégítésnek szánja, mert kiköti, hogy „*Sem néki, sem az eő Magzattyának rajtam, vagy Maradékimon Soha Semminémü Protensioja jövőendőben ne lehessen.*”

A 221/1762. pörben olvasható ez a részlet: „*[...]miért adtál berin felyűl 10 fl[orensi forintot és] 30. xr. neki uti kölcségre?*”

„*[...]mivel meg hallottam, hogy az fiamtól terebbe esett, ha gyermek ágyba fekszik, hogy legyen neki mihez nyulni.*”

A 265/1802. pörben ez áll: „*[...]a' Szülésnek ideje előtt 6. R[hénes] f[orin]tokat fogok fizetni, olly moddal, hogy rajtam többé semmit ne[...] tendáljon 's ne kereskedjen.*” A 266/1804. pörben a szült lánynak a házasság ember fizet: „*Már én meg fizettem huszon négy forintot[...]*”

A 280/1822. pörben „*Takáts Sámuel azt igérte hogy ha valami gyalázatba ejt, egyik szöllejét nekem adja és egy fias tehenet[...] pénzt is adott egyszer egy aranyat, másszor egy két forintot.*” (A pénz csupán a szerelmi szolgáltatást honorálta.) A 393/1840. pörben a férj gyermeket nemzett a sógornőjének. A férfi „*[...]a csecsemő tartására holnaponként másfél évig 3 váltó forint ajánlása mellett barátságosan a panaszkodóval megegyezett.*”

6. A HŰSÉG

A nemi erkölcs körében úgy tetszik, hogy a *házastársi hűség* a legbizonytalanabb és legvékonyabb szál. Az emberiség kultúrájában föl-fölbukkan, még egyes természeti népeknél is ismert fogalom, de vele párhuzamosan mindig ott van a hűtlenség is.

B. Malinowski Melanéziában végzett megfigyelése szerint, a házasságok a vőlegény szüleinek házába költöznek, ahol szégyellik a nemi életet. Éppen ezért a házasságban megváltozik az előírt etikett. „*A Trobriand-szigeteken sohasem lehet ellesni gyengéd tekintetet, szerető mosolyt vagy szerelmi enyelgést férj és feleség között.*”¹²⁵¹ Ennek ellenére „*[...]a Trobriand-szigeteken a házastársi szeretet valóságos lehet, ha talán nem is mindig mély.*”¹²⁵² A házastársi hűséget a szereteten kívül elősegíti az, hogy „*A jog, a szokás és a közvélemény szerint a nemi kisajátítás kizárólagos.*”¹²⁵³ Vagyis a házasságot itt sem egyedül a szeretet vagy a nemi vonzalom hozza létre, hanem gazdasági, jellembeli és észszerű motívumok diktálják. „*[...]a viszonyban a nő tesz szolgálatot a férfinak, és ennek fizetnie kell.*”¹²⁵⁴ Ez az anyagiasság még a házasságban is érvényesül. Ez természetesen nem prostitúció, mert a nő mindig önként és szerelemből adja magát a férjének, de ezt illik jutalmazni. Ezért viszont a férj elvárhatja felségétől a hűséget.¹²⁵⁵ Más kérdés, hogy ezt mennyire tartják be, hiszen pl.

¹²⁵⁰ Kapros M. 1984. 324.

¹²⁵¹ B. Malinowski. 1972. 141.

¹²⁵² B. Malinowski. 1972. 142.

¹²⁵³ B. Malinowski. 1972. 143.

¹²⁵⁴ B. Malinowski. 1972. 190.

¹²⁵⁵ B. Malinowski. 1972. 191.

Mikronéziában, a Truk-szigeteken a házastársi hűség már nem jellemző, itt mindkét házastárs csalja egymást.¹²⁵⁶

Ázsia egyes kultúráiban erősen élt a házastársi hűség. „[...]a régi Tibetben is a monogám házasságokban nagyon komolyan vették a hűséget. Ha a férj tetten érte a feleségét valakivel, mindkettőjüket büntetlenül megölhette a helyszínen.”¹²⁵⁷

A romantikus szerelmet, az érzelmek ki- és beteljesülését a két nem között, a rómaiak hozták létre, és az egyszerűbb néprétegekben, ahol gazdaságilag sem volt arra mód, hogy ágyast, feleségeket tartsanak, vagy gyakran újra nősüljenek, kialakult a hűség.¹²⁵⁸

A házasság Jézus szerint megszentelt, ezért fölbonthatatlan kapcsolat. Ahogy a házasság előtt az önmegtartóztatás és a szüzesség értékke, ill. követelménnyé vált, ugyanez jellemezte a házastársi hűséget is.¹²⁵⁹

Az európai történelemben a hűségnek, mint ideálnak a lovagkorban kezdődött a szélesebb körű terjedése. A reneszánszban lágy erotika kísérté „a hős sírig tartó szerelmét”, amilyen például a Rómeó és Júlia története.

A 17. században a szeretőtartás helyett a barokk házastársi hűség gyökerezett meg. Az érett testi szerelem a házasságba szorult vissza, írta Péter Katalin.¹²⁶⁰ „[...]a társadalom alsóbb rétegeiben is a házastársi szerelem volt az általánosan elfogadott magatartási forma.”¹²⁶¹ Az egymáshoz kötöttséget, a hűséget így jellemezte: „[...]azt tartották természetesnek, ha a házasok együtt tevékenykednek, a feleség a férjét szereti, azaz szereti a férjét és annak kedveskedik.”¹²⁶²

1837-ben Angliában Viktória királynő veszi át a hatalmat. Ebben a korban a szerelem a házasság keretei között is prúd gyakorlattá válik, és az erkölcsök Európaszerte szemforgató módon megmerevednek. Kialakul egy házastársi „aranykalitka”, amelyben férj és feleség egymás rabjaivá, ill. rabtartóivá válnak.

A 161/1778. pörben a lány és a legény egymásba szerettek, majd közösültek. A szerelem hűségesnek bizonyult, mert — vallotta a lány — a legény „[...]gazdámhoz el jöven el gyűrűzte [ti. a vallomást tévő lányt], mondván akar van nagy hasam, akar nincs el veszem[...]” A 200/1755. pörben az a különös eset áll fenn, hogy az asszonyt a hűség nem a férjéhez köti, hanem egy betyárhoz: „[...]Esmeretségem nekem azon Legénnyel régtől fogva vagyon, de testi közönségem először ennek előtte 3. esztendővel[...]” volt. Hűségük megpecsételésére még pénzt és szerelmi zálogot is adtak egymásnak.

A 201/1755. pörben a férfi hűsége olyan erős volt szeretője iránt, hogy amikor annak elhalt a férje, feleségül vette. A 274/1813. pörben a gazdalány csábítgatja a nő juhászokat. Az egyik így beszélt: „[...]Pintér András Juhász[...], a kit azon Leány többször hívott, de az nem adta magát hozzá, mert nékie kedve szerént való felesége vagyon[...]”

A 292/1836. pörben az ötgyermekes apa elhagyta családját fiatal sógornőjével, akinek gyermeket is nemzett, de felesége hűséges maradt, visszavárta és megbocsátott neki. Az úriszéknak így írt erről: „[...]nem ohajtottam szívesebben semmit; mint őtet fel

¹²⁵⁶ M. Stingl. 1979. 180.

¹²⁵⁷ Nagy K. 1987. 135.

¹²⁵⁸ Castiglione L. 1986. 131.

¹²⁵⁹ Horváth P. 1986. 140.

¹²⁶⁰ Péter K. 1986. 195.

¹²⁶¹ Péter K. 1986. 198.

¹²⁶² Péter K. 1986. 199.

találni, hogy néki igaz szívből meg engedvén, magamnak hűséges férjemet, 's őt gyermekeink Édes Attyokat vissza szerezzem[...]"

7. A SZERETET ÉS HIÁNYA

A magyar nyelv pontosan elkülöníti és fogalmakra osztja ezeket a szavakat: szeretet, szerelem, szexualitás. A hétköznapi életben is gyakran találkozunk egyik vagy másik érzés megjelenésével. (Már pl. az angol *love* szó mind a *szeret*, mind a *szerelem* fogalmakat jelenti, és csak a mondat értelméből, a szövegkörnyezetből derül ki, hogy adott esetben melyik fogalomról van szó.) Az igazság azonban az, hogy ezek a fogalmak az esetek nagyobb részében nem tisztán, egymástól elkülönülve jelentkeznek, hanem keverten, és nagy gondot okoz, hogy a jelenséget melyik csoportba soroljuk? Az erős nemi késztetés mind a szeretetet, mind a szerelmet kiválthatja és azok keverten, egyszerre jelentkezhetnek és hathatnak. Egyes életkorokban, egyenmű, ép lelkialkatú és fejlett személyiségű emberek: barátok és családtagok között tiszta vonzódási formák, a szeretet különböző hőfokú és alapú módjai létezhetnek, de a reprodukív korszakban, különemű, más családból származó párkapcsolatban ez már elég ritka. Az érzések, belső késztetések keveredési arányát legpontosabban a pszichoanalízis állapíthatja meg, de naiv elvárás lenne százalékos kimutatást követelni tőle.

Közismert, hogy a szeretet szerelemmé és beteljesülve szexualitássá alakulhat, de a láncolat fordítva is lehetséges, hogy a testi kielégülés kereséséből, a pillanatnyi örömszerzés kergetéséből átalakulások és lelki érés során tartós párkapcsolat születhet. (Előforduló jelenség, hogy az örömlányokat olykor feleségül veszik, és ezt a frigyet tartós szerelem, hűséges házasság követi.)

A vizsgált feudalizmus kori szexuális bűnpörökben elsősorban a genitalitásból eredő szexualitás található meg. Nem csodálható, hiszen a pörök jelentős része a mai értelemben véve is bűnözést tárgyal. A különböző típusú erőszakos nemi cselekedetekben elsősorban a vágy öncélú kielégítése uralkodik. Ezután a szerelem következik, jóval kisebb arányban és elvétve pedig a szeretet megjelenése. A szexualitás, a durva genitalitás jól elkülöníthető. A szerelem és a szeretet már ezekben a pörökben is kevert vagy összeolvadt. Nem vállalkozunk az elkülönítésére. Gyakran csak úgy lehet tudni, hogy melyik jelenségcsoporttal állunk szemben, hogy a szeretet vagy a szerelem hiányát tudjuk érzékelni.

Ebben a korban a férfi a szeretőjéhez általában csak néhány „havi cikluson” keresztül jár, amíg a nő teherbe nem esik. (Durva hasonlattal, az állatvilágban ezzel a párzási időszakot lehet összevetni.) Amikor megtörténik a baj, partnerét gyáván és felelőtlenül otthagyja. A bíróságon, miután a tettéért felelősségre vonják, nem áttolja a nőt befeketíteni. Csak azért, hogy ne tegyék felelőssé a gyerek és a nő tartásáért, még akkor is azt híreszteli, ha az asszony szüzességét ő vette el és rajta kívül mást nem eresztett magához közel, hogy a szeretője „mindenekkel paráználkodott” és a gyermek nem tőle van. (Lásd pl. a 222/1763., a 264/1801., vagy a 287/1828. pört, mint tipikus eseteket.)

Ebből az erkölcsi képből következik, hogy a legtöbb „bűnös viszonyt” az érzékiség, a virtus, a „trófeagyűjtés”, a hasonló társakhoz való fölzárkózás és az önzés motiválta. A nők jelentős része arra panaszkodott, hogy partnerük durva, nem ismeri a kedvességet és az első alkalommal is inkább az erőszak játszott szerepet a megejtésükben, semmint a kölcsönös örömszerzés keresése.

A 337/1790. pörben a vádlott férfi mondja a lányról, hogy „[...]nem akartam rajta erőszakot tenni, azt nem igazán mondgya, hanem tsak tréfálkoztam vele.

Hallode nagy vastag tréfa volt az, hogy te olyan Leány személyt, a szőlő tőke közé le nyomván, alsó ruháját fel fődőzted[...]”

Közismert gyakorlat volt az is, amikor a fiatalokat a vagyon, a rang vagy egyéb társadalmi okból a szülők választották ki egymásnak. A jegyespár nem, vagy alig ismerte egymást. A templomban elindult a *kihirdetés*, és mielőtt érzelm alakulhatott volna ki közöttük, máris a nászéjszakán, az ágyban eszméltek egymásra. Valamivel jobb helyzetben volt a legény, aki egyes vidékeken — így a vizsgált korban Hódmezővásárhelyen is — többnyire maga járhatott az „asszonynak való” után, de a kiválasztás ebben az esetben is egyoldalú volt, mert a kapcsolat csak az ő rokonszenvére alapult, a lányt gyakran meg sem kérdezték felőle. A nemi kíváncsiság azután meghozhatta a házasságban a boldogságot: a kölcsönös szeretetet, de épp a gyorsan beteljesülő szexuális gyakorlattal kiváltott undorkeltés egy életre el is ronthatta. Ebben az érzelmi sivár szerető- és asszonytartásban kincsként villan föl olykor az őszinte szeretet.

Idézzük föl H. Uhlig megállapítását a balinéz szerelemről, aki szerint ez nem más, mint szexualitás. Az sem magas szintű, hiszen az előjáték szegényes és a közösülésen van a fő hangsúly.¹²⁶³

B. Malinowski fogalmazta: „*A szerelem a melanéziai embernek éppen úgy szenvedély, mint az európainak, és többé-kevésbé megkínzza a testet-lelket[...]*”¹²⁶⁴

A 17. századi Magyarországon a házasságkötéseknél a személyes érzelmek mellett a gazdasági érdek dominált, állítja Péter Katalin, és a jól sikerült gazdasági jellegű házasságban az érzelm is kivirult.¹²⁶⁵

Nagy Károly a jelenkori tibetiekről tudósított: „*[...]a fiatalok ma közvetlen ismeretség alapján, általában szerelemből kerülnek össze.*”¹²⁶⁶

A vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben szembevető a szeretet hiánya. A 116/1755. pörben a csábító férfit vallatják: „*Szeretede most azon személyt és akarode házas Társul elvenni?*” — kérdezik, majd a vádlott ezt feleli: „*Én nem szeretem és soha el sem veszem.*” Erre ezt kérdezik tőle: „*Miért [nem] szeretted a mikor kőződ volt vele?*” — a férfi a tettét ezzel magyarázta: „*Csak a Leánynak hamissága volt azon dolog.*”

A 216/1761. pörben az egyik tanú vallotta a csalfa asszonyról: „*[...]eleget pironagatta, azért, hogy miért csókollja inkább az idegent, hogy Sem az Férjét; de csak meg érte egy Kaczagással[...]*” A 219/1762. pörben a nemi kíváncsiság, a kék keresése és a durvaság érvényesült. Az éjszakai szerelemtolvaj más asszonyához lopódzott be és udvarlás helyett annyit parancsolt az ágyban fekvő nőnek, hogy „odább”, majd mellé fekve közösült vele.

A 304/1827. pörben a más férfihoz állt asszony így vallott arról, hogy bűnös viszonyt „*[...]nem folytattam volna ha vissza vett volna az Uram de hogy Gyermekezett a' más asszonyától, sehogy sem köllök nékie.*” A szerető nyilatkozta: „*Minthogy a' Feleségem nem szeret, tehát ellmentem a' Városból egy asszonnyal a'kiengemet Szeret[...]*”

A legviszatasztóbb esettel a 19/1756. pörben találkozunk, amikor a szeretet hiánya undorba, gyűlöletbe csapott át. Az asszony így vallott: „*[...]jobb szeretnek egy rakas ganaj mellé hogy sem az Uram melle ülni[...]*”

A valódi szeretetről a Biblia ad ma is érvényes, szép leírást:

¹²⁶³ H. Uhlig. 1985. 155.

¹²⁶⁴ B. Malinowski. 1972. 185.

¹²⁶⁵ Péter K. 1986. 197.

¹²⁶⁶ Nagy K. 1987. 135.

„Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen én bennem, olyanra lettem, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom.

.....

A szeretet hosszútűrő, kegyes; a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik föl.

.....

Mindent elfedez, mindent hiszen, mindent remél, mindent eltűr.”¹²⁶⁷

Hasonlóan nemes válasz és költőien szép vallomás olvasható a 161/1778. pörben, amelyben a 14 éves lány beszéli el a 23 éves szeretőjéről, hogy „Először mikor meg estünk én mentem hozzá azután ő járt utánam valahányszor az szeretet reája jött és alkalmatossága volt Én ugyan nagyon szégyenlettem, de mivel szerettem a nagy szerelembe szégyennek a tűzét el óltotta[...]

Ilyen tiszta érzésnek költőien szép megfogalmazását olvasva, keserűség és düh ébred bennünk, ha arra gondolunk, hogy a szeretetből fakadó szerelem nem „szentesített” beteljesüléseért meghurcolás, megalázás, büntetés és a szerelmesek elválasztása járt a feudalizmusban.

Az 50/1767. pörben a tilalmas szerelem vége gyilkosságba torkolt, így vált „halálos szerelemmé”. A csalfa asszony szeretőjével megölte hitese urát, mert „[...]hozzánk akadt ez az Legény[...] kivel meg ismerkedvén igen nagyon egy másba szeretünk[...]

— vallotta a vádlott asszony.

A 136/1765. pörben a lány beszélte Búszerző Miskáról: „[...]való, hogy én Szerettem[...]

A 183/1766. pörben „[...]kérdzte Ersokot ha szeretne é a legényt, mire Ersók azt felelte, hogy igen=is[...]

A 266/1804. pörben a feleséges embert kérdezték, aki megrontott egy gazdálányt és tőle gyereke lett: „Hogyan bátorokdatt azt cselekedni[...?]

Mire így felelt: „Ugy bátorokdattam, hogy szeretett[...] igazabnak mondotta ő magát lenni, mint a feleségem, ‘s való hogy Kedvezett is[...]

A 268/1804. pörben szintén a házasember beszélte a csábító nőről, hogy „[...]a Léány maga indulattából hozzám adta magát, ha én egy helyre le ültem ő mindjárt mellém ült és kedveltetni kezdte magát[...]

A 273/1811. pörben a legény így beszélt: „[...]Kotymán Panit Testvér Bátyámnak feleségét mioltától fogva tsak a’ házunkhoz került mindég szeretvén[...]

A 275/1813. pörben hangzott el ez a vallomás: „[...]ezt aroszsz. személyt pedig úgy fogtam mint jót, és aki engem szeretett.”

A 283/1825. pörben a házastársi szeretet nemes megbocsátásban nyilvánult meg. Az asszony férje törvénytelen gyermekét sajátjaként nevelte. A megbotlás miatt nincs közöttük harag. Amikor az embert el akarják ítélni, az asszony siet segítségére és enyhe büntetésért könyörög, „[...]hogyan szegény Féjremnek ezen hibáját könyörületes szemekkel nézvé, sorsát könnyebbíteni méltotassanak[...]

A 323/1759. pörben a szerető férfi a „[...]nyakamba borult, s. azt mondotta. No elhadcz már engem édes Lelkem, és sirt rajtam, tapasztaltam hogy öis szeretett engemet[...]

A 388/1818. pörben beszélte a nő: „Én magam is szerettem és most is szeretem Mészáros Pált, igaz ugyan mondtam hogy ne bántson de csak meg esett a’ dolog[...]

A 393/1825. pörben a férfi beszélte szeretőjéről, hogy „[...]nállok Koszon vagyok, és egymást szerettük.” A megesett lány pedig így vallott: „[...]én hozzám hűséggel, és szeretettel viseltetvén nekem azt fogadta hogy Feleségül el veszen[...]

Az alábbi pörökben a szerelem és a szexualitás összefonódott eseteivel találkozunk. A 19/1756. pörben olvashatjuk: „[...]én vele tarsalkodvan beszéllette hogy ha valakit szeretek, szeressem csókollyam.” A 37/1805. pörben így jellemezték a

¹²⁶⁷ 1. Kor. (Pál I. levele:) 13: 1, 4, 7.

„bünt”: „[...]a szeretetett adig gyakorlották miglen gyermek nemzésre kerültek[...]” A 137/1766. pörben ez állt: „[...]30szor paraznalkodtam véle, mert Szerettem[...]”

A 170/1799. pörben lévő vallomásból idézünk: „[...]a' Szálláson esmerecségbe, és szerelembe estem, 's véle is közöskültem[...]” A 334/1780. pörben ez a vallomás olvasható: „[...]a mikor véle közösködtem szerettemis.” A 381/1801. pörben a katona elvállalta a lánnyal való parázna kapcsolatát, mert „nagyon szerette” őt. Végül a 388/1818. pörben az ösztönös szexuális vonzódás példájáról vallott a lány szeretője: „[...]egyformán hajlandóságunk lévén egymáshoz, ezen vétkes cselekedetet el követni.”

8. A FÉLTÉKENYSÉG

A féltékenység meghatározása nehéz. Egyes korokban és társadalmi rétegekben is mást-mást érthetnek alatta. Valószínűsíteni lehet, hogy egyidős a hordatársadalomban a párválasztás és a vele kapcsolatban létrejövő hűség kialakulásával. A szubhumán főemlősök között már ismert az a jelenség, amikor a vezérhím megvédi és elzavarja vetélytársait a közösségbe tartozó nőstényektől, ha azokat inzultálják. Az etológusok megfigyelése szerint az állatoknak abban a csoportjában is érvényes a betolakodó vetélytárs elűzése, ahol az *alfa nőstény* tartja össze őket. Ahol a rivalizáció valamilyen formája kialakul, ott gyökeret ver a féltékenység is, amely lehet szexuális, szellemi, gazdasági stb. irigység. A féltékenység mélyen gyökerezik az emberi természetben és összefügg a családszervezettel. Vizsgáljuk meg e kérdéskört részletesebben.

A R. E. Leakey–R. Lewin szerzőpáros szerint, az emberi viselkedésnek két alapvetően meghatározó eleme van: az ősi ösztön és a szociális helyzet. Ez utóbbi viszont három fontos tényezőtől függ. A 1. család szerepétől, 2. a tanulástól, vagyis a szándékosan átadott és szerzett tapasztalatoktól: a szocializációtól és végül 3. a társadalmi háttértől. Esetünkben az ember újkori történelmében, a társadalmi háttérnek különösen három fontos összetevője van: a származás, az egyénnek a társadalmon belül betöltött szerepe és a gazdasági helyzete. Mindezek együttesen határozzák meg az egyén lelki és morális tulajdonságait, az egyéniség fejlettségét, valamint a reakcióit. A féltékenység kitörhet agresszívan, lehet visszafojtott önemésztő és alattomos.¹²⁶⁸

Már az előzőekből kitűnik, hogy a féltékenység összefügg a gazdasági kapcsolattal is. A S. L. Washburn–I. Devone szerzőpáros szerint „Az emberi csalárendszer eredeti három problémát vet föl: 1. a gyámoltalan, lassan növekvő emberi csecsemő kifejlődése; 2. hogyan szűnt meg a párzási ciklus; és 3. hogyan alakult ki a himnek mint gazdasági gondoskodónak a szerepe.”¹²⁶⁹ Majmoknál „[...]a párzási ciklus, a többekkel való sorozatos párzás, valamint a gazdasági felelősség hiánya az emberétől alapvetően különböző mintát jelent.”¹²⁷⁰

A féltékenység lényege tehát a birtoklás, amely lehet *szerelemféltés* és *gazdasági jellegű*. Ez a két modell a leggyakoribb. A szerelmes birtokolni kívánja társa teljes testét, szellemiségét és lelkét. Ezt még időlegesen sem kívánja senkivel megosztani. Partnerét legszívesebben elzárná a világtól. (Ez egyfajta „aranykalitka”, azaz „szerelmi börtön”.) Aki ennek ellene cselekszik, legyen az maga a társ vagy a konfliktust kiváltó harmadik személy, a szerelmes érzelmét rabolja, rombolja és a tulajdonát veszélyezteti, esetleg károsítja. Ebben az esetben ui. a társat *biológiai értéknek* tekinti, aki testével szolgálja párját; kiszolgálja a társát és a családját; gondoskodik a család továbbéléséről, tehát a nemzéssel vagy szüléssel részt vesz a szaporodásban és az utódnevelésben. Ha

¹²⁶⁸ R. E. Leakey–R. Lewin. 1986. 243-279.

¹²⁶⁹ S. L. Washburn–I. Devone. 1972. 238.

¹²⁷⁰ S. L. Washburn–I. Devone. 1972. 238.

valaki ezt a folyamatot rövidebb-hosszabb ideig veszélyezteti, akkor tör ki a féltékenység a párjában. Ebben az esetben ugyanis veszélyezteti, akadályozza vagy meggátolja, hogy génjeit egyedül a kiválasztott társsal ossza meg, és az közös gyermekükben továbbvigye az életét. Ezekből az is következik, hogy a szerelemféltség az egész élővilágban természetes jelenség, csak az a kérdés, hogy milyen mértéket ölt, meddig megy el, meddig tolerálható és mikor válik beteges, rögeszmés, esetleg pusztító bizalmatlansággá. Az ugyanis nem szerelem, nem is szeretet, ha a páromat reális határok között nem félttem a kapcsolatunkba belépni kívánó, abból részesülni akaró harmadik vagy több személytől.

Az emberi kultúrákban mindkét modell megjelent és gyakran egymás mellett él. A szerelmi partner vagy házastárs gazdasági értéként ősidők óta ismert. Korábban már foglalkoztunk a társkerítéssel, párcserével, a lány, feleség följárlásával vagy a szexuális vendégarátsággal. Ezek a cselekedetek valamilyen haszonlesésből fakadnak, de kibontakozhatnak kényszerhelyzetben is, amikor kevés a nő és a barát számára „közkinccsé” válik, mint pl. az eszkimóknál, amikor átengedik asszonyukat a nekik kedves jövevénynek; vagy egyes ausztráliai törzseknél, ahol a távozó férj azért adja át asszonyát az otthonmaradó barátnak, hogy távollétében gondoskodjon a nőről. Az is szempont lehet, hogy ha átadom a nőt, viszonzásul én is megkapom az így megjutalmazott feleségét.

A más asszonyával való közösülés a féltékenység fölmerülése nélkül lehetséges ünnepi rítusok vagy játékok alkalmával is. Ilyet írt Róheim Géza két általa vizsgált ausztráliai bennszülött törzsnél. Az arandáknál *ltatának*, a lurittyáknál pedig *pulapának* nevezett játékokban „[...]a férfiak megfújják trombitáikat (*uluru*), és a nők már tudják, mit is jelent ez. Követik a férfiakat a bokorba, és ott közösülnek velük. A korábbi szeretőnek joga van *ltatakor* a férjes asszonyra is, ha még tetszik neki a nő.”¹²⁷¹

A mai korban a nő vagy férj féltékenysége nélküli átadása, cseréje többnyire akkor következik be, ha a házaspár szerelme már kialudt, unalmassá vált, válságba került; ha mindkét fél újdonságra vágyik, esetleg ettől várja házasságában a szerelem megújulását, a normális féltékenység újjászületését.

Az áruba bocsátás eljuthat a prostitúcióig, amikor a feleséget, szeretőt *haszonszerzés* végett adja-veszi a férje vagy partnere, és a nő a szerelmi szolgáltatásáért fizetést kér. Ilyenkor a féltékenység számításból az „árucikket” és nem a szerelmet, mint lelki megnyilvánulást érinti. Az ilyen családi vagy szerelmi viszony gazdasági érdekeltségű.

A nagycsaládban, ahol közös volt a termelés, a gazdasági javak megszerzése, együtt élt több házaspár, a féltékenység nem került előtérbe. Közismert a magyar parasztság egykori nagycsaládi szervezete, ahol gyakran előfordult, hogy rákaptak egymás feleségére, férjére, nővérére, unokafivérére stb, és a dolog általában a „családban maradt”. A pörök is többnyire úgy jöttek létre, hogy az incestusról kívülálló tett jelentést.

A 273/1811. pörben a legény rendszeresen élte bátyja feleségét, aki így beszélt erről: „[...]mihelyst öreg Bajkai János Házához Kerültem, mindjárt Környékezni kezdett Bajkai István férjemnek Ötse, és addig addig, hogy egy Holnap mulva nékie magamat meg is adtam, és az otátul fogva a' midön tsak modot találtunk benne, mindég követtük, és folytattuk a gonoszságot[...].”

A 289/1829. pörben az ifjú férj a sógornőjével paráználkodott. A 292/1836. pörben az ötgyermekes apa otthagya családját a fiatal sógornőért, akinek gyermeket is

¹²⁷¹ Róheim G. 1984. 392-393.

nemzett. A 293/1840. pörben a lány a sógorától szült. A 294/1842. pörben a 15 éves lány szintén a sógorától esett teherbe. Így beszélt a férj: „[...]nem volt az se pusztán se mezőn, hanem egy udvarba hol két házban 15en laktunk[...]”

Nagy Károly hasonló helyzetet írt le Tibetből, „[...]ahol a nagy család lakott együtt — apák és fiúk[...] —, ott az idősebb férfiak igényt támasztottak a fiatalasszonyok egyikére-másikára. Felsőbb körökben pedig elismert dolognak számított régen az apák joga fiaik feleségére.”¹²⁷²

A 41/1831. pörben Czakó János 21 éves szentesi béres egy legénnyel rajtakapta a feleségét. Ő — és a további pörök egyes szereplői — már alaposan kimutatták féltékenységet. „A' Fel adott[...] a' Feleségén szerelem-féltésből elkövetett kisebb meg veretetésnek az orvosi hiteles bizonyítványok szerint semmi rossz következtetése [sem] próbáltatik[...]”

A 72/1837. pörben a házasságtörő fiatalasszony azt vallotta férjéről, „[...]hogyan észrevette Túhegyivel lett közösködésemet, vert ütött engemet, 's aztis kinyilatkoztatta : hogy engemet meg öl[...]” A 226/1763. pörben az idősebb ember szerelemféltésből hagyta el ifjú feleségét, aki így vallott: „[...]mivel idős ember cir[citer] 40. esztendő 3. holnapig laktam velle, de addigis féltett, vert mindenkor.”

A 228/1766. pörben a hitese házasok más partnerekkel vadházasságban éltek és a férfi jobban féltette a szeretőjét, mint a feleségét. Az egyik tanú szerint „[...]az Juhász azt mondaná néki ha meg tapasztallya, hogy eő az igaz Uraval fog hálai által üti mindgyárt késsel[...]” Fordítva is állt a féltékenység, mert ez a tanú elmondotta, hogy „[...]amint észrevette beszédgyéből Borisnak eő is sajnálotta hogy az juhász maga hitves feleségevel hálai[...]”

A 235/1769. pörben az asszony beszélt szeretőjéről: „[...]ha tudnam hogy mást Szeret én őtet nem Szeretném[...]” A 259/1797. pörben a gyanúsított nő azt vallotta, hogy „[...]Kerdő Mihály felesége az Urat tölem félti.” A 268/1804. pörben a csábító nő mondja szeretője feleségének: „[...]soha sem láttam olyan Asszonyt aki az ura S. v. farkát úgy féltse mint kend.”

A 275/1813. pörben a férj elhagyta feleségét és szeretőjével élt, aki megcsalta. „[...]ezt ki tanulván azért vertem, hogy miért csapot máshoz[...]” A 406/1838. pörben a férj és barátai az elcsábított asszony után járva „[...]még az Udvarba is bejöttek és az Asszony végett az Istátot is össze keresték és Lovassal pereltek[...]”

9. SZERETŐTARTÁS

A szeretőtartás fogalma megosztott. Egy másnak szexuális partnerei lehetnek. a legény és a hajadon, két házasságos ember és gyakori az az eset is, amikor az egyik fél házasságos, a másik nőtlen vagy hajadon. Lehet még továbbá homo- és biszexuális kapcsolat is. Vannak vidékek, ahol a *szerető* szó nem fedi azt a fogalmat, hogy köztük szexuális kapcsolat lenne, csupán szerelmesek egymásba és gyakran találkoznak. (Mai szóhasználat: együtt járnak.) Kapros Márta az Ipoly menti falvakban vizsgálta ezt a kérdést, és tapasztalatáról többek között ezeket jegyezte le: „Ha egy lányra azt mondták »szeretője van«, az annyit jelentett, hogy udvarlója van. A szeretőből nem feltétlenül lett később férj, gyakran azonban mélyebb, tartósabb kapcsolat alakult ki ilyenkor a fiú és a leány között, amibe a szexualitás is beletartozhatott.”¹²⁷³ Tehát nem feltétlenül velejárója volt, mint manapság.

¹²⁷² Nagy K. 1987. 138.

¹²⁷³ Kapros M. 1984. 319.

Más kérdés, hogy mit tartunk szexualitásnak? Mindjárt a közösülésre kell-e gondolnunk, és ez egyedül kimeríti a fogalmat? Aligha! Az indiai kultúrában ismert például a „szemerotika”. Két ember szerelmes tekintete úgy kapcsolódik össze, hogy egymást föltüzelik, nem is beszélve a szemjátékról, amely biztatást táplál, kérést stb. közvetít vagy nyújt, „beszél”.

Nálunk is ismert ez az igéző, szerelmes tekintet — népmesénk *csillagszemű juhásza* —, de kultúránkban a szexualitás mégis a testrészek érintkezésével kezdődik, jelesen a kézfogással, simogatással, majd a csókolódzással, pettinggel és így jutnak el a közösülésig. A szeretőtartás általában (de nem kizárólag) föltételezi ezt a fokozatosságot, de gyakran nem épít a tartósságra. Egy embernek lehet persze folyamatos és kitartó kapcsolata is, amely esetleg életre szól, mégsem lesz belőle házasság. Gyakori jelenség, hogy a szeretőket váltogatják vagy párhuzamosan többel is tartanak rövidebb-hosszabb viszonyt, amely a személyektől függően lehet fölszínes vagy mély érzelmi kapcsolattal összefüze.

Kósa László gyűjtött egy pört a 19. sz. elejéről, Gyuláról, amelyben arról a „köztes állapotról” találunk említést, amikor az asszony már elért arra a fokra, hogy tiszta erkölcsiségét a további csábításra föladta: „1819. d. 14. Febr. Cseke Mihály[...] felesége ú[gy] m[int] Kiss Julianna[...] magát olly personátosan viselte, s ollyan feleleteket adott, amellyből merő ingadozás, és az tetszett ki, hogy már Kiss Julianna a Szemérmetetességet is levetkezte.”¹²⁷⁴

Az általunk vizsgált dél-alföldi feudalizmus kori büntetőperek közül a 64/1763. pörből megtudjuk, hogy Nagy Kata kurvánál „[...]Imbre Jancsi Gulyás egész hétenis el ivott nalla mig notelen vólt[...]” A 66/1770. pörben Csányi István vallotta Fejes Andrásnéról: „[...]Sz[ent] Mihály napkor múlt esztendeje, miólta mindenkor Parázna életet élek vélle.” A 68/1782. pörben „A' Kurczina János Felesége kéretett hozzá mondván hogy vén az Uram ne szeressem külömbet is talállok önállá” (Talált is!)

A 87/1757. pörben Kopasz Szilágyi Istvánné szeretőt szerzett. Az úriszék előtt így indokolta tettét: „En azért adtam reá magamat mivel rosszszúl élt véllem az Uram el boszszankodtam miatta[...]” A 111/1749. pörben így vallott a férj: „A Feleségemet keresvén egy Czigány Menyecsét találtam[...]” A 114/1755. pörben a hajadon terhesen ment férjhez, de nem a szeretőjéhez! „Tudtaē mostani Férjed azon cselekedetedet?” — kérdezték tőle. — „Nem tudta, hanem a' midön észre vette vólna hogy időnek előtte szültem, tudakozta töllem kitül való légyen, de én csak azt mondtam hogy tölle való s. ugy Ferjemis csak halgatással fedezte dolgomat[...]”

A 121/1757. pörben Szilágyi Susa Ersokot megvádolták azzal, „[...]hogy Gyenge Istvánnak nem hites Felesége hanem Kurvája vagy?

Három esztendeig vóltam Szeretője, s. hit nélkül éltem vélle[...]” — válaszolta.

Nem volt minden szerető egyformán kedves. Erről tanúskodik a nő a 125/1759. pörben, amikor megjegyzi neki, hogy „[...]Láddé te ugy=mond, most ment ki Gyurka az házbul, hogy én be jöttem, mellyre felelt a szolgáló, hiszen most löktem el tőlem.” A 128/1761. pörben a kárvallott apajelölt így igyekezett elhárítani magától a felelősséget: „[...]meg lehet hogy mással fel csináltatta magát, s- most Reám akarja fogni, hogy magát reám kösse, de nékem nem kell[...]” Volt, aki ígért és ennek bedőlve vált szeretővé. A 130/1762. pörben „[...]azt ígérte, hogy engedgyek néki, el vesz Feleségül[...]”

A szeretők váltogatásáról a következő bűnperek adtak hírt: a 159/1776. pörben az asszony elhagyta férjét és többekkel szeretkezett. Elsősorban ő járt a férfiak után. A

¹²⁷⁴ Kósa L. 1979. 123-124.

160/1778. pörben a lánynak két férfi három gyermeket nemzett. A 235/1769. pörben a férfinak több asszony volt a szeretője.

A 166/1783. pörből megtudjuk, hogy a szeretőfogadásnak és tartásnak magas a felső korhatára. A 45 éves terhes nőt kérdezték paráznaságáról: „*Hogy merted magadat erre adni?*” Így felelt: „*Mert vénségemre elment az eszem[...]*” Ez utóbbi esetben nyilvánvalóan a jól ismert „kapuzás előtti” utolsó testi-lelki föllángolás, az elszalajtott cselekedetek pótlása és a kíváncsiság motivált.

Tartós kapcsolatnak ígérkezett a 201/1755. pörben a csábítás, amikor is a férfi elszerette a más asszonyát, akit a férj halála után feleségül vett. Ez is egy fajta becsület volt.

A következő két pör a promiszkuis szeretőviszonyra vet fényt. A 205/1756. pörben Pap István Kun Pannát élte és boldogította, akinek két gyermeke született, de Pap szerint „*[...]eő az Urávalis hált és másokkalis hálhatott : mivel vak Jósi Csikós és Juhászokis jártak hozzá, nem külomben Sipos Pistais[...]*” A 215/1761. pörben az asszony paráználkodott Nagy Jánossal, akitől fattyat is szült, majd Rác Gáspárral, Asztalos Joseffel, Sas Istvánnal és természetesen a férjével is.

10. HÜTLENSÉG

Hűtlenség következhet be a szeretők és a házastársak között. Utóbbiak kerültek a korabeli bírák elé. Már az előző fejezetben, a szeretőtartás vizsgálatokor láttuk, hogy minduntalan a megcsalás ténye forgott fönn, a hűtlenség pedig még markánsabban fejezi ki ezt a cselekedetet.

A nemi erkölcs legváltozatosabb formáit kétségtelenül a szexuális és házastársi hűtlenségben találjuk meg. Ezen a téren csak árnyalati változatok vannak a törzsi népek és az európai civilizációk között.

M. Mead írta a samoai szokásokról: „*A házasságot gazdasági és társadalmi szükségyszerűségnek tekintik[...]*”, ezért nem vonatkozik rá a szexuális kötelezettség. Így tehát „*A házasságtörés nem vezet szükségyszerűen a házasság felbomlásához.*”¹²⁷⁵ M. Mead így összegezte: „*[...]a kizárólagos birtoklás, a féltékenység vagy a tántoríthatatlan hűség ismeretlen fogalmak.*”¹²⁷⁶ A férjnek több szeretője van, bár a feleségét is szereti. Ha a házastársak hosszabb ideig távol vannak egymástól, hűtlenkednek. M. Stingl a Marquises-szigeteken azt tapasztalta, hogy „*[...]a házasságon kívüli nemi érintkezés nagyon általános volt. Különösen intenzívek voltak a nők kapcsolatai férjük fiú testvéreivel, és a férfiak érintkezése feleségük nőtestvéreivel[...]* A férjek feleségük átengedték vendégüknek[...]

„*Ezekben a kultúrákban a házasságban kialakult szeretetet külön tudták választani a szexualitástól. Utóbbit úgy fogták föl, mint éhes gyomornak a jóllakást, vagyis testi szükséglet kielégítését, amely nem befolyásolta házastársi érzelmeiket.*”¹²⁷⁷ J Bjerre új-guineai megfigyelései is hasonlóak voltak. „*Ha egy férfi panaszt emel felesége ellen hűtlensége miatt, az asszonyt háromhavi fogságra, kedvesét pedig arra ítélték, hogy egy-két disznót adjon a férjnek engesztelésül. Ekkor a férj megbocsát neki, és a két férfi megint jó barát. A férjet nem hitvesi érzelmében, hanem tulajdonjogában sértették meg, hiszen feleségeit megvásárolta, és fizetett értük.*”¹²⁷⁸ Róheim Géza a közép-ausztráliai törzseknél figyelte meg a csoportos, promiszkuis közösülést a *tauhan*

¹²⁷⁵ M. Mead. 1970. 57.

¹²⁷⁶ M. Mead. 1970. 57.

¹²⁷⁷ M. Stingl. 1975. 249.

¹²⁷⁸ J. Bjerre. 1973. 43.

és a *mwadare* ünnepeken, amikor házas emberek is részt vettek az aktusban. „*Sewóban valóban megtörténik; sok férfi koitál egy nővel a yamházban.*”¹²⁷⁹ Agüero Irma írta a surinami (egykori holland guyanai) bozónégerekről: „*A házasságon kívüli kapcsolatokat csak formálisan és elvileg ítélték el.*”¹²⁸⁰

Castiglione László az ókori görög szokások között említette, hogy „*A férfinépség a nemi élet örömeinek teljességét voltaképpen többnyire csak a házasságon kívüli nemi kapcsolatokban találta meg[...]*”¹²⁸¹ Szeretőik a *fiúbarátok* és a *hetérák* voltak, vagyis biszexuális életet éltek. Ami pedig a rómaiak idevonatkozó erkölcsait jellemzi, ezt alighanem a Terentiustól származó mondás fejezi ki legjobban: „*In eodem luto haesitare = ugyanabban a mocsokban heverni.*”¹²⁸² Vagyis, a házastársak mindegyikénél előfordult és gyakori volt a hűtlenség.

A középkori Európából egyetlen példát említünk, amely kitűnően mutatja a „promiszkuis”, kicsapongó nemi életet, a minduntalan jelenvaló hűtlenséget. Buda Béla írta a szifiliszről, hogy az a 15. században az akkori utazási sebességgel terjedt. Az intenzív nemi élet során gyakori volt a partnersere. A kórtól való félelem és a betegség terjedése szigorította a nemi erkölcsöt. Érdekes helyzet alakult ki a parasztság között, akik elzártan éltek a forgalomtól, így mentesek maradtak a vérbajtól. Ennek következtében tovább élt közöttük a nemi szabadság.¹²⁸³

Vig Károly 17. századi marosvásárhelyi bűnpörei közül az 1640-ből származó „Kalácsot, fűgét, inget” c. fejezetben a házastársi hűtlenséget egy-egy mondattal így idézte: „*Asztalos Mártonnénak kopasz az eccéje s igen izetlen az eszeznek.*”¹²⁸⁴ Vagy: „*[...]nem jámbor asszony az, kinek levonszák az legént a hasáról.*”¹²⁸⁵ Végül: „*[...]egyiket kicsapták, s az másik folytat vele.*”¹²⁸⁶

Róheim Gézától a következőket idézzük: 1721-ben Csuba Ferenc híres *táltos* volt, aki megtréfálta a csökmői (Hajdú-Bihar megyei) parasztokat, akik el akartak vonszolni egy óriási hím sárkányt a mocsárból. Csuba kötelet erősített a mocsárban egy fához és a holdfénynél nem a sárkányt, hanem ezt húzatta a falusi parasztokkal, de megmondta nekik, hogy „*[...]akinek volt valamilyen viszonya a más feleségével, az jobban teszi, ha ledobja a kötelet, mert a sárkány valószínűleg őket akarja felfalni. Egy ember sem maradt a kötél mellett, mindegyik rohant, hogy mentse az életét.*”¹²⁸⁷ A hagyományos paraszti életben, a hódoltság után mind inkább követelménnyé vált a prűderia és a házastársi hűség. Tárkány Szücs Ernő erről így fogalmazott: „*A házastársi hűség[...]* azonos lehetett a nemi hűséggel, tehát nemi kapcsolatot harmadik személlyel nem volt szabad létesíteni[...]

Mint láttuk, ez nem egészen valósult meg, hiszen kettős magatartás alakult ki. Az eddig vizsgáltak összefoglalásaként megállapíthatjuk, hogy a nemi erkölcsök alakulását több tényező segítette, de leginkább a nemi tevékenységet ösztönző emberi késztetés. A mikronéziai Truk-szigeteken élt ez a közmondás: „*Amíg szeretni tud az*

¹²⁷⁹ Róheim G. 1984. 538.

¹²⁸⁰ Agüero I. 1986. 47.

¹²⁸¹ Castiglione L. 1986. 117.

¹²⁸² Varietas delectat. 1986. 190.

¹²⁸³ Buda B. 1986. (III.) 194.

¹²⁸⁴ Vig K. 1980. 448.

¹²⁸⁵ Vig K. 1980. 448.

¹²⁸⁶ Vig K. 1980. 451.

¹²⁸⁷ Róheim G. 1984. 172-174.

¹²⁸⁸ Tárkány Szücs E. 1981. 271.

*ember, addig nem hal meg, addig halhatatlan[...]*¹²⁸⁹ Vonatkozik ez az egyéni életre, de átvitt értelemben az egész emberiségre is. Amíg lesz nemi élet, addig ezt folyton változó erkölcsi normák fogják szabályozni.

Vizsgáljuk meg ezek után a feudalizmus kori bűnpörökben talált és a szexuális tevékenységgel összefüggő erkölcsi jelenségeket. Miután a tárgyalt pörök mind bűnesetek, eleve valamennyit úgy kell tehát fogadnunk, hogy a kor társadalmi erkölcsi normáinak megszegése során keletkeztek. Az egyes pörökben is több morális vétés rejlik, ezért a teljességre nem törekedhetünk, csupán a mennyiségi arányokat tartva, néhány példát ragadunk ki.

A bemutatott pörök között a házasságtörés külön fejezetet alkot, de szerepel a „paráznaságok és a házasságtörések helyei”, a „házastárs fölkinálása”, a „házastárs és házaspárcserék” vagy a „csoportosan végzett paráználkodások” stb. fejezetekben is. Vagyis a bűnpörök jelentős része ezzel foglalkozik.

Az asszonyok gyakran hivatkoztak arra, hogy azért hűtlenkedtek, mert a férjük „kurvázta”, verte őket, bizalmatlan, féltékeny volt velük szemben, nem hitt a tisztességükbe és ezért bosszúból csalták meg őket, vagy egyszerűen azért, mert ez a bánásmód nem elégítette ki őket, boldogságra vágytak, és ezt ott szerezték meg, ahol megkapták. Más kérdés, hogy nem gyakran, de az emberekben azért megbánás is mutatkozott és föl-fölcsillannak

A lelkiismeret szikrái.

A 255/1783. pörben a házasságtörő *tehénhajtót* kérdezték az úriszéken: „*Miért adtad erre az életre magadat,*

A rossz erkölcsöm vitt rá, mert nekem jó Feleségem vagyok.”

A 166/1783. pörben a 45 éves asszony egy juhásztól esett teherbe. Ugyancsak az úriszéken kérdezték tőle, „*Hogy merted magadat erre adni?*

Mert vénségemre elment az eszem[...]”

Ebben a történelmi korban, a bemutatott bűnpörökben kevesebb az őszinte beismerés és a bűnbánat, mint a morális magatartás egyik-másik megnyilvánulása. Az eddigi két pör részletben ezek a motívumok csillantak föl. A következő és egyetlen ilyen pörben a megbánás, illetve a tanulság levonása is föllelhető az őszinte, szép vallomásban:

A 268/1804. pörben a nős zsellért elcsábította egy lány. Az úriszéken korholják érte, miért is a férfi így fogadkozott: „*[...]meg hagyom e mostani szerentsétlenségemet is gyermekeimnek hogy belőlle tanuságot vegyenek.*”

Bár korábban láttunk erre ellenpéldákat is, ebben a korban elsősorban mégis a parasztságnál a nagycsaládok zömének van értékes összetartó és erkölcsvédő szerepe. A családfő, a vagyont és hatalmat gyakorló atya örködött a fiatalok viselkedése fölött. Szép példáját olvashatjuk ennek a 263/1800. pörben, ahol az asszony így panaszkodott kurvás férjére: „*[...]nem lévén egy Öreg is közöttünk ki ezektől ötet atyai képpen meg dorgálván[...]*” a jó útra térítette volna.

A továbbiakban pöreinkben a házastársi hűtlenségnek, a megcsalásnak különböző eseteit mutatjuk be. A 64/1763. pörben „*[...]az Urais Szinte olyan rossz valamint a felesége [Nagy Kata kurva], mert ha jó volna nem engedné Láta az Urais midőn Felesége fel fedezte magát : de egyet sem szóllott reá, meg sem dorgálta.*” A 72/1837. pörben „*[...]Kis István[...]* Feleségétt szinte helybeli Tühegyi János ő tőlle el idegenítette 's magához tsábította[...]” A vádlott vallotta: „*Már két esztendeje hogy*

¹²⁸⁹ M. Stingl. 1979. 181.

azon asszonynyal összekerültem, 's az óta használtam." Ez a „használtam” kifejezés egyben minősítés is, hiszen az ilyen kapcsolatnak és asszonynak hasonló az értéke, mint egy olcsó ruhadarabnak, amelyet darabig viselünk, de ha megkopik eldobjuk.

A 232/1767. pörben a fiatalasszony így vallott férje megcsalásáról: azért tette, „[...]Mert mindenkor kurvázott es kinzott, s arra való bosszúságomba[n] cselekedtem.” A 264/1801. pörben „Tudta é azt a' feleséged hogy azzal a' személyel oly tilalmas életet élsz?

Az azt tudta, de énnékem semmit sem szólt.-"

A 272/1809. pörben a cselédasszony férjét és a gazdáját egyaránt használta. Utóbbiról így nyilatkozott: „[...]Kőszegi Istvány[...], úgy éltem, mint Törvényes férjemmel.” A 279/1820. pörben ezt a lírai vallomást olvashatjuk: „[...]nemi-gyarlóságom a' késértet csabító ösvénnyen el tántorodván — el estem!” A 280/1822. pörben olvasható: „Kotsis István Asztalos Leányát hogy merted megszeplősiteni?

A' Feleségem kért reá, hogy gyereket, tsináljak nékie, minthogy már nekünk nem lesz; eő meg ugyan azon asztalos fiával tselekedett úgy[...]”

A 283/1825. pörből idézzük: „Hogy a' feleségem olyan sokáig nyomorúságba vólt mint fiatal Ember tsak ellvetemedtem” — vallotta a férj beteg párjára hivatkozva. A 311/1761. pörben az asszony lépett félre. A férje így beszélt. „Mint hogy az első Feleségem[...] fattyat vetett, nem élhettem vélle[...]

11. A MEGKÖVETÉS

A büntetőpörök közül 15 foglalkozott megkövetéssel. Az első 1735-ben, az utolsót pedig 1836-ban tárgyalták. Leírhatjuk, hogy a feudalizmusban vizsgált időpontra a házasságtörések hivatalos megbánása jellemző volt. Más kérdés, hogy „Ennek alkalmazását Mária Terézia 1769-es, majd II. József 1786-ból származó rendelete, kizárólag az önkéntvállalás eseteire szorítja le” — fogalmazta meg Jávor Katalin.¹²⁹⁰ A rendelkezéseket nem tartották be. Gyakran éltek kényszerrel, ill. a bűnösök a vállalkásuknak nem tettek eleget.

A megkövetések hivatalos eljárása az európai kultúrákban, a keresztény ideológiát vállaló közösségekben volt ismert. Kiinduló alapja az a tiltás, amely a Tízparancsolatban két pontban is megfogalmazódott. „Ne paráználkodj” és „Ne kívánd felebarátod feleségét[...],” vagyis, ne törj házasságot! Ezek a tettek ugyanis *halálos bűnnek* számítottak.

Az Úr kinyilatkoztatásai gyakorlati példákkal is szerepelnek a Bibliában. Leviticus szerint az Úr még a pusztai vándorlás során mondta Mózesnek azokat a tilalmakat, amelyek a vérfertőzésre, a homoszexuális és bestiális szeretkezésekre, ill. a házasságtörésre vonatkoztak. Az utóbbi így szólt: „Ne oszd meg ágyadat néped fiának feleségével [ti. ne hálj a más feleségével], attól tisztátalanná válsz.”¹²⁹¹ (Nem kötekedésként említjük, hogy miért csak a „néped fiának feleségét” emelte ki? Más népek fiának asszonyaira vajon nem vonatkoztak az intő tételek, vagy ez a leszűkítés csak az emberi megfogalmazás, netán a fordítás hibájaként tudható be?)

A feudalizmus a keresztény egyházak ideológiai befolyása alatt állt, nem egy országban és korban a hatalmon is osztozott. Ennek megfelelően, a paráznaság és a házasságtörés bűnével vádolt személy az egyházi és a világi hatalom előtt is köteles volt tettével elszámolni. Hasonló jelenségnek a legtöbb ókori kultúrában és a törzsi népeknél nyomát sem találtuk. Ez a bűn esősorban a családot érintette. Mind a felelősségre vonás,

¹²⁹⁰ Jávor K. 1971. 86.

¹²⁹¹ Pais I. 1992. 289.

mind pedig a megkövetés a házastársak között intéződött el, esetleg a vétkes harmadik személy és a paráználkodók szülei voltak még benne érintve.

A 292/1836. pörből egyértelműen kiderült, hogy nálunk a feudalizmusban az említett bűnök megbánása sokkal körülményesebb volt. Az ötgyermekes apa elhagyta családját fiatal sógornőjével, akinek „fattyakat nemzett”. Bűnét súlyosbította az a tény, hogy felesége számára ez a meggondolatlan cselekedet szinte hihetetlen volt. Így panaszkodott: „[...]életünk ily váratlanul ketté szakajtsa, mind addig [nem tudtam], míg bútsúzó írását meg nem leltem[...]” Évek múlva ráleltek a bujdosó vadházasokra és hazatoloncolták őket Szentesre. Itthon a házasságtörő férj „[...]tőredelmes szívvvel és sirással el esmerte esztelen vétkes tselekedetét, elő adta melly szivessen bánja és szegyeti ő ezt, 's melly sok gyötrelmet, és lelki esmeret vadjait okozott néki távol létéb[en] ezen bűne — bocsánatot kért az Istentől, feleségétől, és tőlünk[...], és bűneit: hűsége által igyekszik helyre hozni.”

A leírtakat elemezve kiderült, hogy ebben az esetben a megkövetés menete, a lelki tortúra fokozatai ezek voltak: a bűnösnek

1. A bűnre való ráeszmélése, annak súlyának belső mérlegelése.
2. Vétkét mások előtt is töredelmesen beismerete.
3. Megbánást mutatott és kifejezte szégyenkezését.
4. Lelkiismeret furdalását kinyilvánította.

Ezek után bocsánatot kért:

5. Az Istentől.
6. Az egyháztól.
7. A feleségétől.

De mindez kevés volt. Ki kellett jelentenie, hogy

8. A továbbiakban hűséges lesz és
9. ezzel igyekszik bűnét feledtetni.

Csak ezt követően rendelkezett írásban a szentesi református egyház úgy, hogy a megtérőt az eklézsia a keblére visszafogadta. Ez a nyilatkozat került az úriszék elé. Ugyancsak az úriszékre címezte megbocsátó levelét a megcsalt és elhagyott feleség is. Ez a két visszafogadó írás enyhítette a bűnös világi ítéletét, de még így is börtönnel szigorított börtönbüntetést kapott. Ennek kitöltése után térhetett vissza a családba és a társadalomba. Bár ezzel a hivatalos visszafogadás és elnézés megtörtént, de az emberek szemében a bűn bélyege élete végéig ott virított rajta.

A pör által tárgyalt esetben a megbocsátást a feleség emberséggel, érzelmmel teli levele indította el. Ezután következett az egyház engesztelődése, amely már nehezebben ment és végül a hatóság eljárása, amely csak enyhítést hozott. Legfontosabb a három közül mégis az asszony szerepe volt, hiszen a visszafogadással a korábban megkezdett házaseletük folytatását vállalta. Pais István Bibliamagyarázata szerint: „*Hadd utalok a Példabeszédek c. könyvre is, amely a csalfa női bájjal, szépséggel szemben a feleség erkölcsi- emberi derekasságának dicséretét zengi (31, 10-31), s amely egyúttal óvja a férfit az őt fenyegető, rossz útra vivő nőktől, az eszeveszett, törbe csaló szerelmi vágytól (7, 1-27).*”¹²⁹²

Egyházi sugallatra a megbocsátó házastárs olykor csak akkor enyhült meg, ha a bűnös nyilvánosan ismerte el cselekedetét és kért bocsánatot. Kósa Lászlót idézzük: „*A gyulai jegyzőkönyvekben egy helyen találkoztunk olyan esettel, amikor elkóborló*

¹²⁹² Pais I. 1992. 338.

*feleségét a férj annak nyilvános penitenciatartása*¹²⁹³ *után volna hajlandó visszavenni[...]*¹²⁹⁴, mert kiderült, hogy „[...] (1806) 31. Martii. Czinger István panasza jött, hogy felesége 10 Holnapi kóborlás után hazatért[...]¹²⁹⁵

Milyen távol voltak ezek az eljárások a krisztusi (liberális) megbocsátástól! Amikor Jézus elé vezettek egy házasságtörésen ért nőt, hogy ítélje el, a Mester így szólt: „*Aki büntelen közületek, az dobjon rá először követ*”, mire mindenki eltávozott s nem akadt, aki az ítéletet végrehajtotta volna az asszonyon. „*Jézus pedig ezt mondta neki: »Én sem ítéllek el téged, menj el, és többé ne vétkezz!*»”¹²⁹⁶ A tilalom föloldásáról tehát szó sincs, hiszen a csalfa nő figyelmeztetéssel került elbocsátásra. Nem tudjuk, mi lett volna Krisztus álláspontja akkor, ha az asszonyt másodszor vagy többször is ugyanezzel a bűnnel állítják elébe, de az ismert, hogyan bántak el a 18. század közepén a visszaeső házasságtörővel:

A 203/1756. és a 213/1760. pörből kiderült, hogy a 36 éves asszonyt rendszeresen paráznaságon kapták. Előbb 100 korbácsütést kapott, mert a férje megráciázta. „[...] *tudván hogy leveles vagy*”, vagyis a megjobbulás reményében kezes levelet adott, de ő mégis „*hite szegett feleség*” lett, vagyis újra házasságtörésen érték. Ezért „*Testi halált*” szabtak rá és „*Mester által feje el vesztésére, másoknakis rettentő Példájára ítéltetik.*” Ez a végzés megegyezik a Leviticus által az Úrnak tulajdonított kinyilatkozással, amely szerint, „*Ha valaki férjes nővel házasságtörést követ el, mégpedig, aki embertársának feleségével házasságtörést követ el, az halállal lakol: ő is, bűntársa is.*”¹²⁹⁷

Azt is látnunk kell, hogy akin lehetett, segítettek. Igaz, a megbocsátás nem sok keresztényi mérsékletet mutat, gyakran itt e földön átveszik az Úrnak a túlvilágra ígért büntetését; vagy úgy is fogalmazhatunk, hogy a családi erkölcs tisztasága fölött szigorúan őrködtek. A 189/1736. pör tipikus példa erre. A losonci református egyház levele maradt ránk, amely tanulságos. E szerint, az asszony néhány hónapig külön élt és fajtalanzkodott. Férjével összebékítették és *reversalist*, azaz *kötelezvényt* adtak magukról.

I. Az asszony tilalmai:

1. nem iszik részegítő italt, 2. nem lop, 3. otthonról nem mászkál el, 4. rossz társaságba nem keveredik, 5. még a szüleihez is férje beleegyezésével megy el, 6. gyermekeit erkölcsös életre neveli, 7. ebben nekik példát mutat, 8. senkit meg nem botránkoztat.

II. A férj kötelességei:

1. Megbocsát feleségének, 2. a bűnét nem emlegeti, 3. hagyja, hogy a felesége a férj javait élhesse, 4. előle nem dug el semmit, 5. főleg az ennivalót nem félti tőle, 6. de ha úgy látja, hogy az asszony ismét hibázik, nem hallgatja el, 7. hanem megfeddi, 8. emlékezteti a kötelezettségére, 9. a dolgot a városházán tanúkkal igazolva jelenti. A büntelen férjet talán még szigorúbb, minden esetre összetettebb szabályok közötti életre szorították, mint bűnös feleségét.

III. Az asszony apjának kötelességei.

1. Lányát nem engedi gyakran magához, 2. de otthonában a feleségével együtt gyakran meglátogatja, 3. vejével együtt okítja őket, 4. hibáikért megfeddi őket.

¹²⁹³ Penitencia = vezeklés, bűnbánat, büntetés, bűnhődés. A bűnért kimért imádság, egyéb vezeklési mód letöltése.

¹²⁹⁴ Kósa L. 1979. 120.

¹²⁹⁵ Kósa L. 1979. 121.

¹²⁹⁶ Pais I. 1992. 604.

¹²⁹⁷ Pais I. 1992. 290.

Ha az érintettek a reverzális pontjait fölírják, a losonci református egyház részére:

a férj — 1. fizet 24 Rhénes forintot,

a feleség — 1. kalickázást, 2. korbácsolást, majd 3. fővételt szenved,

az atya — 1. 12 Rhénes forintot ad. Vagyis az egész család *kollektív bűnössé* válik és együtt szenved meg a vétet. (A kollektív bűnösség veszélyét ma már világosan látjuk, hiszen a 20. században egész népeket, népcsoportokat érintett, és pl. a II. világháború alatt és után kitelepítésekkel, megsemmisítésekkel büntették őket csak azért, mert ilyen vagy olyan néphez tartoztak.)

A továbbiakban időrendben tekintsük át röviden az általunk gyűjtött, idevonatkozó bűnpöröket. A 188/1735. pörben két férjes asszony „[...]Jegy Börhas nevű Juhászszal régtől fogva gyakorlott Paráznaságok mostanáb[an] ki világosodván[...]” önkéntes vallomásuk alapján, ezért őket az úriszék halálra ítélte volna, „[...]hanem ha mind kettőnek Ferje meg nem Grátiázta volna[...]” őket, vagyis kegyelmet kértek feleségüknek, ezért csak 40-40 korbácsütésre változtatták a büntetésüket, „[...]Uraik[na]k pedig igen nagy szegénységeket tekintvén[...]”, de meghagyták nekik, hogy ha legközelebb a legkisebb paráznaságba találtatnak, „[...]minden Grátia nélkül fejek vettetik[...]”

A 191/1744. pörben a nős férfit egy csavargó lány hasán kapták, de a dolog teljességgel nem derült ki, és a „*Felesége kegyelme is hozzá járult*”, ezért nem büntették fővesztésre. A 192/1744. pörben az asszony Szalontán élt vadházasságban egy férfival, de hazajött „*Ecclesia követésre*” és bűnéért 24 Rhénes forintot fizetett. A 193/1744. pörben Bíró Mihályt kétszer kapták paráználkodásban Dura Gergelynével. A férfit 50 botütésre, az asszonyt pedig 50 korbácsütésre ítélték, és „[...]újra reversalist adtak magokról[...]”, hogy többé nem vétkeznek. Ez fontos fordulatot jelent e korai időszakban, mert másodszorra is lehetőséget kaptak arra, hogy megtérjenek.

A 195/1744. pörben Homokiné három évig egy *rideg legénnyel* élt, de az asszony idős volt és ezért nem verték meg, viszont egymástól eltiltattak és ekléziát kellett követniük. A 204/1756. pörben két asszony Víg András nevű betyárral rendszeresen paráználkodott. Ezért: „[...]életeknek megjobbítására Reversalist[...]” adtak. A 207/1756. pörben a parázna asszonyt a férje meggráciázta és fizetett is érte. A házasságtörő így kerülte el a fővesztést.

A 217/1761. pörben a hetedik gyermekével várandós asszony más férfival paráználkodott. A házasságtörés kitudódása után, a sokgyermekes anya életének megjobbítására reverzalist adott és fogadalmában azt is megígérte, hogy kerülni fogja a részegítő italok fogyasztását. A 236/1769. pörben a 18 éves asszony megszökött és házasságtörést követett el egy cigány férfival. Amikor visszatoloncolták, a férje megbocsátott neki, így megkímélték a lefejezéstől. A 259/1797. pörben a házasságtörő asszonynak írásba adta a férje, hogy megbocsát neki, de a nő ezzel mit sem törődve, *agyonynyomta* beteges urát. A 318/1768. pörben a 30 éves asszony más férfival is próbálkozott, hogy meddősége vádját kivédje. Gonosz cselekedete miatt, a „[...]maga életének megjobbulásáról valo kezes levelet[...]” adott.

12. APAKERESÉS

Az apakeresés a törzsközösségekben élő természeti népeknél szinte ismeretlen. A rituális jellegű szexuális orgiák során, vagy a vendégnek följánlott asszonnyal való közösülés után senki sem kereste, hogy a születendő gyermeknek ki a természetes *biológiai apja*. A család a jövevényt sajátjaként befogadta és fölnevelte. Genetikailag olykor még hasznosnak is bizonyult ez a fajta vérkeveredés.

A keresztény kultúrák már érzékenyen reagáltak a családi élet tisztaságára. A középkorban, előbb a vagyon- és hatalomöröklődés szempontjából leginkább érdekelt patrícius rétegben, később a birtokos parasztság között is egyre szigorúbban vették a vérségi leszármazást, és megszületett a *törvénytelen gyermek*, a „nem törvényes ágyból” való *fattyú* fogalma. „Az ilyen gyermek sorsa általában rendkívül nehéz, megbélyegzett, életpályája rögös volt, és sok bizonytalan tényezőtől függött” — írta Tárkány Szűcs Ernő.¹²⁹⁸

Miként a 179/1836. pör is példázza, a „fattyúvetés” gyakran öröklődött, hiszen a törvénytelen gyereket nem szívesen fogadták be erkölcsös családba, így neki is a házasságon kívüli utód nemzésére vagy szülésére maradt lehetősége. Példát idézünk: a nő *zabigyereket* szült Szilágyi Pétertől. Ezt követően feleségül ment egy özvegy emberhez. A házasságba magával vitte törvénytelen lánykáját, aki 16 évesen előbb a mostoha apjának fiától, majd a szomszédban lakó nős embertől szült fattyakat.

A csábító férfiak szinte minden esetben őrizni akarták látszólagos erkölcsi tisztaságukat és ennek érdekében igyekeztek a felelősséget áthárítani. Tipikus esete volt ennek a magatartásnak a 221/1762. pör, amelyben a megesett cselédlányt gazdája eljárásáról így faggatták: „*Mire kért Török János tégedet, mondottaé, hogy masra valy? Igen is azt mondotta, hogy vegyem reá valamelyik Bérest és engedjek neki, S aszután mondjam reá[...]*”, hogy tőle terhes, holott a gazdájától volt. A reformkori pörökben a férj nélküli terhes nők és a magzatgyilkos anyák esetében már alig kérdeztek az apáról, csak a nő paráznaságát, az anya gyilkosságát tudakolták. Ez a jelenség tükröződött pl. a 390/1819. és a 401/1829. pörökben is.

Foglalkoznunk kell még azzal, hogy az apaság megállapításának két, egymással összefüggő eljárása van: a vér szerinti egyezést biológiai, genetikai, laboratóriumi módszerekkel végzik, és a jog szerintit tanúk kihallgatásával, pörös úton a bíróságon folytatják le. Az előbbi igen bonyolult eljárás. Vércsoport- és génvizsgálatot indokol, az antropológiai módszer koponyaméret és egyéb alkati összehasonlításokat, amelyek még a 20. sz. végén sem adtak minden tévedést kizáró eredményeket. Az általunk vizsgált korban ezek a fogalmak és eljárások teljesen ismeretlenek voltak, így az apaságot csak jogi úton lehetett keresni és bizonyítani. Ezért az apa valódisága gyakran kétséges volt és maradt.

A 144/1768. pörben „*Meleg Ferencz Nevű Béressétül a' Gazdámnak estem terebbe, ugy gondolom a' Toth Kapássával is volt kéczér közöm[...]*” Az apa tehát bizonytalan maradt. A 175/1810. pörben a lány két szeretője közül valamelyik teherbe ejtette, ezért kérdezik tőle: „*Volt e' Gyermeked már?*”

„*Nem volt soha — válaszolta —, hanem most vagyok töllök viselő[...]*” A 177/1822. pörben a nyomtató részes vallotta, hogy a tanyán a gazda lányával „*[...]Közösültem testi képpen, a' Leány az alatt férjhez ment, de a Férje ell küdte haza minthogy terhes állapotba tapasztalta lenni, azonban én úgy tartom, hogy nem tőlem esett teherbe[...]*” A lány egy helyütt azt beszélt, hogy a „*Sogorától[...]* jött volna teherbe[...]

A 208/1757. pörben vallotta az asszony: „*[...]az uram gyanakodott reám, hogy nem magától hanem a Gulyás Bojtártól való volna a gyermekem.*”

Mint láttuk, gyakran nemcsak a férj, vagy a lány szeretője, de maga a terhes vagy az anya is teljesen bizonytalan volt az apa személyében. A bíróság sem vizsgálódott tovább, hanem paráznaságért vagy házasságtörésért megbüntette az éppen kéznél levő személyeket, elsősorban a nőt, rajta kívül pedig a gyanúsítható apajelölteket.

¹²⁹⁸ Tárkány Sz. E. 1981. 141.

13. VÁLÁS ÉS KÜLÖNÉLÉS

M. Mead a samoai házasságot úgy jellemezte, hogy az eléggé ingatag és a válás nem jelent gondot. Valamelyik fél fogja a motyóját és visszaköltözik a szüleihez.¹²⁹⁹

Agüero Irma a surinami bozótnégerek szokásai között említette, hogy „*A válás éppoly egyszerű, mint a házasságkötés. Általában az asszony a kezdeményező[...]*”¹³⁰⁰ Ez a helyzet a legtöbb törzsi társadalomra jellemző, kivételt elsősorban azok képeznek, ahol a házasságnak gazdasági szerződéskötés jellege van és a nőért szüleinek fizettek. Az inka civilizációban már kultúráltabb a családi élet. Harry Gerol írta, hogy „*[...]csupán házasságtörés esetén engedték meg a különválást.*”¹³⁰¹

Az ókori kultúrákban is hasonló jelenségekkel találkozunk. A házasságok nem „az égben kötöttek”, hanem társadalmi, gazdasági háttérük volt, így a válás sem jelentett olyan gondot, mint a keresztény világban, ahol a házasság „szentség”, amelyet Isten rendelt el és azt ember föl nem oldhatja, csak a halál. Kiss Imre fogalmazta a korai arab szokásokról, hogy a rossz házasságban mind a két fél elválhatott. A nő részéről például az egyik válóok a férj impotenciája volt.¹³⁰²

Tárkány Szücs Ernő szerint: „*Néprajzosok és szociológusok felsorakoztatott nyilatkozataiból még arra tudunk következtetni, hogy a magyarságnál a válás ritkán következett be.*”¹³⁰³ Ennek egyik oka vallási, másik pedig gazdasági jellegű volt: „*A tényleges válás jogi része, tehát a házasság körüli és a vagyoni jogi viták legkorábban egyházi bíróságok elé tartoztak.*”¹³⁰⁴

Már a 18. században több olyan rendelkezés született, amely a családvédelmet és az élet védelmét szolgálta. Magyary-Kossa Gyula írta, hogy 1781-ben hozott rendelet szerint, a teherbe esett hajadonokra nem volt szabad nyilvános polgári vagy egyházi büntetéseket szabni. Ezzel elsősorban a megszégyenítéstől igyekeztek mentesíteni, hogy esélyt adjanak neki a férjhez menéshez. 1790-től a kitett gyerekek elhelyezése lelenházakban történjen. 1791-től, ha a gazda a cselédlányt teherbe ejtette, nem csaphatta el, hanem köteles volt az anyáról és a gyermekről is gondoskodni. 1799-től pedig az országban szülőházak létesítését szorgalmazták, ahol a nők titokban szülhettek.¹³⁰⁵ Sajnos, ezek jelentős része nem valósult meg; egy-két nagy városban működtek csak igen szűkös körülmények között, és az egyház sem békült meg a korszerű, „polgári liberálisnak” nevezhető szellemiséggel, ill. józan belátást, humánus intézkedést célzó rendeletekkel.

A katolikus egyház erősen védte a házasság szentségét. A válást nem engedélyezte. Rábeszéléssel, megszégyenítéssel, fenytéssel, mindenféle eszközzel igyekezett a házasságot összetartani. Hasonló volt a helyzet a protestáns egyházak esetében is, legfőljebb végső esetben engedtek. Ilyen következett be akkor, ha házasságtörés történt, és a házastársakat már nem lehetett összebékíteni. Ennek egyik kézzelfogható esete volt, ha a feleség a szeretőjétől esett teherbe. Így beszélt az asszony a 277/1819. pörben: „*[...]Dura József Férjemtől törvényesen el=váltam, minthogy mástól lett Gyermekem.*” A 283/1825. pörből megtudjuk, hogy „*[...]Férjét hivatlenül odahagyott, 's ugyan attól törvénytelen gyasság gyakorlásáért el is választatott[...]*”

¹²⁹⁹ M. Mead. 1970. 57.

¹³⁰⁰ Agüero I. 1986. 47.

¹³⁰¹ H. Gerol. 1965. 138.

¹³⁰² Kiss I. 1986. 85.

¹³⁰³ Tárkány Sz. E. 1981. 274.

¹³⁰⁴ Tárkány Sz. E. 1981. 275.

¹³⁰⁵ Magyary-K. Gy. 1940. 4:169.

Nagy nehézségek árán, hosszú időre elválasztották akkor is a házaspárt, ha az egyik fél életveszélyben volt a másiktól, ha a társukat rendszeresen kínozták, verték, koplaltatták. A 279/1820. pörben feleségét „rosszul tartotta” a férje: szidta, mocskolta, goromba volt hozzá. Ezért az asszony ezt az életet tovább nem bírván, elhagyta az urát és nem volt hajlandó vele élni. Így vallott erről: „*Én N[eme]s Maký Mártonnak kegyetlenségét Kinem álhatván, azért választódtam=ell tőle.*” Végül idekívánczik még egy pörészlet a 286/1827. számú, tanúskodott válásról. Mekiss István vallotta a szeretőjéről: „*[...]az Urától ellvált[...]*”, de azt nem tudjuk meg, hogy miért?

Az általunk vizsgált korszak legvégén, a 45/1843. pörben jelent meg az a bírósági végzés, hogy a válást követően köteles volt a férj kiadni felesége ingóságait és kötelezték rá, hogy évi *kommencióban* megállapított természetbeli juttatással fogja eltartani. Az mindenestre a kevés számú példából is egyértelmű, hogy a válás nagyon ritka volt a feudalizmus utolsó másfél évszázadában. A 18. században a vizsgált pöreink között egyetlen válást tárgyalót sem találtunk, a néhány említett eset a reformkorban született. Az viszont előfordult, hogy a 302/1825. pörben „*[...]a' ki allott rabsága után Patzi Sárát hites ferjehez Bessenyei Jánoshoz vissza utasítatni[...]*” rendelkeztek. Mint a 303/1826. pörből megtudjuk: „*[...]a' magam Felességének nem köllöttem, 's nemis akart vélem Szentára ellmennif[...]*” — vallotta a férj, de ezzel mit sem törődve, az asszonyt visszakényszerítették a házasságba.

A lakosság érzékelve ezt a túlhaladott jogi és vallási szemléletet, magán segített. Törvényes válást a hosszadalmas és meghurcoló eljárás miatt nem kezdeményezett, hanem faképnél hagyta házastársát és külön élt. Volt, aki visszament a szüleihez, mert ez nagyobb védelmet jelentett, legtöbbször azonban újabb párkapcsolatot, *vadházasságot* alakítottak ki azzal, akivel éppen *összeálltak*. Amikor látszólagosan hivatalos nevet adtak az ügynek — például gondviselő, cseléd, bérlő stb. —, meg sem volt fogható, hacsak a parázناسágon rajta nem kapták őket.

A reformkorban megnövekedett a különélők száma. A nők leggyakrabban azt hozták föl cselekedetük igazolására, hogy a férjük részeges, veri őket, goromba velük. Gondoljunk csak a 279/1820. pörre, amelyben az asszony — nyilvánvalóan fiskálisa megfogalmazásban — költői szövegekkel így vallott: „*[...]alig hogy a' házasság élet boldog jövőddel ketsegető álmaiban el szenderedtem[...]* a' reménylett földi Meny Ország helyett ideig tartó Poklot találtam! [...] nyomorult sorsom ragadott a' botrányozás köveire[...] nemi-gyarlóságom a' késértet csabító ösvényen el tántorodván[...]” bűnbe esett. A férfiak pedig azért hagyták ott a feleségüket, mert azokról kiderült, hogy kurva, prédálós, lusta és *szóhajtó* (pletykáló), ill. testi hibája van, vagy nem úgy szeretkezett, ahogy azt az ura elvárta tőle.

Ha a törvénytelen elhagyásból nem lett pör, a családfők a megunt feleségről, de még gyakran a gyerekeikről sem gondoskodtak. Az „elhagyás” alatt nem minden esetben azt kell értenünk, hogy külön is költözködtek. A testi-lelki elszakadás, teljes különválás akkor is megtörtént, ha például egy fedél alatt maradtak, de ebben az esetben az elhagyott család sorsa még rosszabb volt, mintha elhurcolkodtak volna, mert életük pokollá vált. Némelyik asszony állatsorban élt a gyermekeivel, akikről nem gondoskodtak, miközben változatlanul cselédként dolgoztatták és kihasználták őket. Az említett esetben a törvény előtt sem sokat kereshettek, jogorvoslás helyett még meg is dorgálták az illetlen árulkodásért. Az ilyen asszony és gyerek teljesen kiszolgáltatottan élt.

A kettős erkölcsi magatartásra utalnak azok az ellenpéldák, amikor idős vagy özvegy ember maga és főleg gyermekei gondviselésére a házastársát ellátó asszonyt vitt a házhoz. Bár többnyire nehéz volt bizonyítani a tényeket, a rosszindulatú szomszédok,

irigy rokonok nyelve miatt hamarosan a törvény előtt álltak, mint „hitetlenül élő paráznák”, vagy akik úgy éltek együtt, mint „a hites társak”. Természetesen, akadt közöttük vétkes és sok volt az ártatlan is. A bíróság úgy ítélte meg a dolgot, hogy „nem zörög a haraszt...” és az esetek nagyobb részében eltiltattak egymástól, mit sem törődve a magára maradt család ellátatlanságával.

A 19. sz. elején a különélés vádjával a törvény előtt álló asszonyok mind gyakrabban korholták férjüket, mondván, hogy ők a hibások — miként példa erre a 269/1807. pör is —; holott alperesként a nő állt vádlói előtt, ő keveredett folyton a bűnbe. Bármit kérdeztek az elkövetett tettei felől, szüntelen csak elhagyott férje gonoszságait sorolta, fűt-fát kiabált rá, még ha esetleg évtizede, hogy már nem is látta. Ezzel igyekezett elterelni magáról a vallatói figyelmét.

14. A KERESZTÉNY EGYHÁZAK ÉS A NEMI ERKÖLC

A vizsgált területen zömében református és római katolikus lakosság élt. Mindkét egyház szigorúan vette a nemi erkölcsökre vonatkozó vallási előírásokat, és azokat drákói szigorral betartatta. A szexualitás a házasság számára volt fönntartva. A középkori keresztény egyház a „[...]házasságot — a szexualitás örömszerző formáit lenyesegetve — a pusztá utódnemzés funkciójára akarta redukálni” — írta Klaniczay Gábor.¹³⁰⁶ Miután az emberekbe kisgyermek koruk óta azt nevelték bele, hogy a szexuális élvezet bűn, érzelmi és érzéki sivárságot, hidegséget termeltek ki, főleg a nőkben. Nem volt józan, mértéktartó, ám de örömet szerző út biztosítva. Így azután nemzedékek rontották el egymást a fölösleges büntudattal.

A többségében vallásos parasztok számára a szexualitás azért is jelentett halálos bűnt, mert ez Istennek nem tetsző cselekedet volt, tehát az Istentől való elszakadást jelentette. Az ilyen ember a halálos bűnnel élt együtt szüntelen rettegésben. A társak a paráznában eleve kárhozatos, a pokolra ítélt, ördöggel cimboráló embert láttak, akit ezért üldöztek. Az ilyen ember „bélyeges” volt, az egyház pedig úgy határolta el magát tőle, akár az ördögtől.

Az erkölcsi magatartásban megnyilvánuló kettősség, a már említett nemi szabadoság és a bigott, vallásos prüdség évszázadok során párhuzamosan élt egymás mellett. Családok adták át egymásnak és nemzedékek tanulták meg ezeket a szociális magatartásformákat. E két viselkedési normából született meg a közös, álszemérmes embertípus, aki az éppen elvárt szerep szerint játszott.

A „bűnben” együttélőket gátlástalanul elválasztották egymástól. Az ilyen „erkölcsi” büntetés nagyon sok embert, családot, ártatlan gyermekeket tett szerencsétlenné, de az „elv” érvényesült, az erkölcsösséget helyreállították. Egyház és társadalom a „ragadós”, rossz példától jobban félt, mint magától a bűntől vagy a bűnöstől.

Ebben a korban a felekezetek közötti egyenlőtlen harc rendkívül kiélesedett. A katolikusok azt hirdették, hogy az egyedüli üdvözítő vallás az övék. Gyűlöltek a szakadár protestánsokat és a Monarchia világi hatalommal is igyekezett őket elnyomni, korlátozni. (Pl. templomépítési tilalom ill. megkötöttségek.) Az intézkedések közül talán a legdurvább az volt, hogy a hajlíthatatlan református papokat gályarabságra hurcolták. A protestánsok a „képfaragó és bálványimádó” katolikusokat vetették meg, és a saját ideológiájukat tartották emelkedettnek.

A 138/1766. pörben vallotta a lány: „[...]Esztenedeje hogy el jöttem Győrből[...] Atyám s=Anyám hozzám viselt kegyetlenségekért, mert hogy én Pápistává lettem eők

¹³⁰⁶ Klaniczay G. 1986. 159.

pedig Kálvinisták[...]” A 268/1804. pörben így pörölte kurváját a vádlott férfi: „[...]én Kalvinista vagyok Te pedig Pápista miért adod magad én hozzám[?] felelt a Léány szemérmetlenül a Papista hus is meg fő a Kálvinista fazékba[...]” A 371/1769. pörben a görög kereskedőnek mondta elvetélt szeretője, hogy „[...]vesztett volna Török Ország[...]” (Értsd alatta: vesztett volna Törökországban.) „[...]mellyre eő azt felelte: jobb is lett volna hogy oda mentem volna, mint sem ide jöttem a’ Pogányok közzé[...]” Vagyis mindegyik vallás a saját hívő szemében az „egyedül üdvözítő” és a többi „pogány, eretnek”. Katona Imre egész tanulmányt írt erről a „népi előítéletek tér és idő feletti rendszeréről.”¹³⁰⁷

A vallási ideológia a büntetőpörökben is érzékelhető. A 213/1760. pörből ismert a „testi halál” kifejezés, amely e korban bizonyosság arra, hogy a lélek elpusztíthatatlan. De a 89/1761. pörben a *testi szemeivel* való látást is kihangsúlyozták, hiszen az ember a „lelki szemeivel” is érzékel. Ezek a gondolatok elsősorban a katolikusoknál éltek erőteljesen. Nem csoda, hogy a törvényes hatalmat bírók a pörök lefolytatásába, főleg pedig az ítéletekbe belevitték vallásuk ideológiáját, ill. fölhasználhatták azt a más vallású vádlottakkal szemben.

A legszembetűnőbb az, hogy a feudalizmus e kései, utolsó másfél évszázadában is érvényesült az egyházak független jogi hatalma és akárcsak a középkorban, önálló bíráskodást és végrehajtást gyakoroltak. Nem egy bűnös el sem jutott az úriszék vagy a sedria elé, mert a helyi pap elintézte a „bírói teendőket”. Mintha hatóság lenne, maga fogatta el a parázna bűnöst, ő szabta ki rá a büntetést mások meghallgatása nélkül és hajtatta végre azt. Több pör is tanúskodik e gyakorlatról. Hódmezővásárhelyen a 18. században a református Ótemplom és nem a városháza előtt volt a *szégyenkö* elhelyezve, ahová vasárnap délelőtt kötözték vagy állították föl a vétkeket a templomba igyekvő „jámbor” hívők gúnyolódásának, köpködésének, dobálásának kitéve.

A 135/1765. pörben a 36 éves nő beszélte az úriszéken: „[...]a’ *Templom Gondviselője kocsit fogadott és ide küldöttek.*” Ebben az esetben az egyházfi az elfogatást és elzáratást intézte. A nő bűne az volt, hogy egy obsitos katonától teherbe esett és ikreket szült. A 134/1765. pörben a szegvári plébános megszegyenítésként a templomban, a mise alatt szalmakoszorút és korbácsot rakatott a megesett és fattyat szült lányra, utána pedig a kisbíróval 13 korbácsütést veretett rá.

A 142/1767. pörben a törvénytelen gyermeket szült lány vallotta: „[...]az *Becsey Plebanus ott Vagatott rajtam 25. palczát[...]*” A 239/1774. pörben hangzott el: „*Ha nem közösködtél volna[...]* meg nem büntetettel volna a’ *Templo[m]ra egy néhány font gyertyával.*” A 287/1828. pörben a házasságtörő férj gyermeket nemzett egy lánynak, s „[...]emiatt otthon meg büntetett a’ *Plébános Úr 20. fforin]tval[...]*” — vallotta.

A 304/1827. pörben „[...]Fe’ő *Tisztelendő Prepost Urnak több intesei, es előtte tett szidásaik[...]*” hangzottak el. A 313/1818. pörben ez olvasható: „[...]az *első Felesége Kiss Katalinhoz, a Vátzi Sz[ent] Széknek az J. alatt ki-jelentett Határozásához képpst is vissza-útasíttatni, a 2^{ik} Feleségétől p[edi]g el-tíltatni[...]*” rendeltetett. A 161/1778. pörben a paráználkodó 14 éves lányt terhesen is el akarta venni a szeretője. Már el is gyűrűzte, amikor „*Csongrádra bé menvén Tisztelendő Plebanus Urhoz[...]* és az *Kedvem, és szándékom ellen a mátkámtól el estem[...]*” A 377/1781. pör vallomásából többek között megtudjuk, hogy „[...]két ellő *Gyerme kem lett egyszerre, Csongrádi molnártól[...]* mely bűnemért *Plebanus Uram által Templom előtt meg büntettettem[...]*”

¹³⁰⁷ Katona I. 1992. 2: 43-58.

15. ERKÖLCSI „TUDATHASADÁS”

Szólunk már a társadalom kettős magatartásáról, amely a szabadosságban és a prudériában, ill. az álszemérmes magatartásban nyilvánult meg. Ez a helyzet az egyénekben, a vallomások alapján úgy ölt testet, hogy a legtöbb vétkes egyik énje nem akarja a bűnt elkövetni, vagy nem gondol annak következményeivel. Például a 219/1762. pörben a parázna férfit arról kérdezték, hogy „*Miért adtad magadat arra holott böcsülletes Feleséged vagyon?*” A vádlott így felelt: „*Már az csak megh vagyon.*” Arra a kérdésre, hogy „*miért paráználkodtál*”, hasonlóan „bölcse” és „okos” felelet ez a változat is, hogy „*mert az eszem is elment*”. (Pl.: a 264/1801. pörben, vagy a 267/1804. pörben adott válasz, miszerint: „*[...]az Őrdög sokra viszi az Embert.*”) A 87/1757. pörben Vas Ersók csalta a férjét és megkérdezték tőle, hogy miért cselekedte? Így válaszolt: „*[...]mivel rosszúl élt véllem az Uram el boszszankodtam miatta.*” Az ilyen és hasonló, bizonytalan feleleteket az ügyészek is általában úgy ítélték meg, amint azt az 55/1829. pörben olvashattuk: „*[...]meg felejtkezvén portájához illő 's azt díszesítő tiszta életeől[...]*”, vagyis az erkölcsi követelményekről.

Az ilyen embereknek a partnerekkel szembeni igénynívojuk alacsony volt, kölcsönös megbecsülést, kitartást nem is igényeltek. Gyakran promiszkuiz magatartást látunk tőlük. Viselkedésük alacsony erkölcsi szinten rögzül és beérik az érzelmszegény, kultúráltalan kapcsolatokkal. A 371/1769. pörben az asszony így vallott: „*[...]a' midőn az Uram valamerre el fordult közösködtem.*” A 269/1807. pörben a férj így panaszkodott a feleségére: „*[...]nem lett gyereke, mert tzigéresé tette magát, mindennel közösködött.*”

Az erkölcsi normák föladására a másik véglet az volt, ha a megtévedt ember úgy érezte, hogy tisztátalan lett. Neki már úgyis mindegy, hogyan viselkedik, mert „elromlott”. Ez a nihilizmus visszavezet az első típushoz. Az ilyen ember a társát empátia nélkül „éli”, és csupán kielégülése tárgyának tekinti.

A hatóságok ítéletében még érdekesebb erkölcsi „tudathasadás” következett be a 19. század elején. A 386/1816. pörben egy fiskális a következőket írta: „*[...]midőn már tapasztalhatni, hogy mind az emberi érzékenységek napról napra jobban pallérozódnának, mind az erkölcsi ki miveltetés oriási lépésekkel haladva előre[...]*”, vagyis egyfajta fejlődést érzékeltetett. Egy évvel korábban, a 275/1815. pörben a házasságtöréssel, paráználkodással gyanúsított szentesi juhász a bírái előtt már azzal merte nyíltan vádolni a szeretőjét, hogy őt „megcsalta” és elhagyta. „*[...]ahoz kaptsolta magát[...], miért csapot máshoz[...]*” Panaszolta, hogy szegény ember léttére megfizette a nő szerelmi szolgálatait, mégis elhagyta. A fizetséget féllegális indoknak hozta föl a nő hűtlensége ellen. Pedig az alapbűn az ő feslett élete volt. Panaszát nem utasítottá vissza. Az is kiderült, hogy a szeretője Czira Pistával állt össze „*[...]a kívül való társalkodást tőle több ízben meg tiltotam[...]*” — beszélte a juhász szemérmetlenül. Így kerül be lassanként a szubkultúra a jogi és erkölcsi legalitásba. A 283/1825. pörben a sógornőjével paráználkodó férfi mentsége az volt, hogy „*[...]asszony-szükit látott [a] vasban fogott[...]*”

A 350/1816. pörben a védőügyvéd más erkölcsi normával ítélte meg a polgárt és a védenc katonát. Utalt arra, hogy a katona nyersebb, keményebb az élete, ez enyhíti cselekedetének súlyosságát, ezért más elbírálásban kell részesíteni. Bár a bíróság ennek az okoskodásnak nem adott helyet, az erkölcsi ítélet, a kettős mérce megszületett.

Hasonló jelenségnek, a társadalmi igazságtalanságnak a tipikus esetét láttuk a 14/1838. pörben. A nemes gúnyolódó levél kíséretében emberi undokságokkal teli kantát helyezett el M. Horváth asztalos küszöbére. Az iparos ezen fölháborodva, a

kantát visszavetette a nemes házába. Hiába volt a nemes a provokáció elindítója, sértetlen maradt, sőt ő tett följelentést. Az iparos embert ítélték el.

16. A NYILVÁNOSSÁG KIZÁRÁSA

A kettős erkölcsi megítélés egyik tipikus példája volt, amikor parázna bűncselekmények súlyosságát napszakhoz kötötték. Aki nappal, világosban vagy mások által látható módon szeretkezett, annak a bűnét súlyosabban ítélték meg, mintha ugyanazt a cselekményt éjszaka, sötétségben, ill. mások szeme elől rejtve követte el. Egyfelől társadalmi és egyházi félelem volt a rossz példától, másfelől ez az álszemérmes erkölcsi magatartás újabb, tipikus megnyilvánulása. Ami nem látható vagy nem kerül nyilvánosságra, abból nagyobb baj nem lehet. Ezzel a magatartásformával tág teret biztosítottak mindenféle perverziónak és szexuális bűncselekménynek. Hol vagyunk már a középkori nászág és családon belüli szeretkezés nagy nyilvánosságától!

Az emberiség történetében a jelenség persze nem volt egyedülálló, csak hogy az éjszakai szeretkezés erkölcsi megítélése kultúránként változott. B. Malinowski írta a melanéziai szigetlakók szexuális szokásairól: „*Minden szerelmi előjátékot a sötétség leple alatt kell végrehajtani.*”¹³⁰⁸ Ebben az esetben a cselekmény intimitása, a két ember magánügye állította föl ezt a korlátot.

A Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. szerzőpáros így fogalmazott az ókori spártai házasságról: „[...]az éj sötétjének leple alatt úgy kellett házasságot elniük, hogy azt senki más ne vehesse észre. Ez sokszor olyan jól sikerült, hogy voltak, akiknek már gyermekük is született, mire feleségüket nappal először meglátták.”¹³⁰⁹ Napközben a férj a férfiközösségben élt, ott hált éjszaka is, innen kellett elszöknie a feleségéhez. Ezt a helyzetet azért idézték elő, mert „[...]a vágyódást és az egyesülés hevességét fokozták[...]” vele.¹³¹⁰ Ezzel nem az erkölcsöt szabályozták, hanem a közösülés hevességétől harciasabb, életerősebb utódot reméltek.

A magyar feudalizmus kori Dél-Alföldön a gyanúsítottak a kihallgatáson pontosan el kellett mondania, hogy hol és mely napszakban paráználkodott. A bíró általában azt kérdezte, hogy „hol volt vele közöd?”, mire az alperes többnyire így válaszolt: „a magam ágyán, mindenkor éjjel.” Minden ettől eltérő válasz a deviancia mértékét erősítette, és fokozhatta a büntetés mértékét.

A 227/1764. pörben a nő vallotta, hogy „[...]Csorba Szabó Miskávalis paráználkodtam, éjszaka[...]” — tette hozzá a dolog enyhítésére. A 235/1769. pörben a vizsgálatvezető így kérdezett rá a paráználkodás napszakára: „Ejjel volt e’ vagy Nappal közöd véle[...]” A 75/1746. pörben a nőt kérdezték, hogy hol paráználkodott? Felelte: „Az ágyon két etzaka[...]” A 76/1748. pörben a kurafit kérdezték, hogy „[...]hol és mitsoda helyen és mitsoda üdö köz tájban vétkeztél[...]” Többek között így felelt: „[...]egész éjel ott háltam és[...] Kétzer vétkeztem véle[...]” A 82/1749. pörben kérdezik a paráznát, hogy „[...]Hát Susával vólt é közöd és hol?” A felelet: „Vólt egyszer Susával közöm a Beke házában eczaka a földön[...]”

17. A MEGTÉVEDT SZERELMES ÉS A BŰNÖS CSÁBÍTÓ

Fejezetünkben a bűnösök „egymásra mutogatásáról” kell szólnunk. Egyfajta erkölcsi magatartás az is, ha valaki nem meri vállalni tettének következményét és helyette magát „szentnek, mártírnak” beállítva, a másikat igyekszik felelőssé tenni,

¹³⁰⁸ B. Malinowski. 1972. 218.

¹³⁰⁹ Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. 1968. 338.

¹³¹⁰ Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. 1968. 338.

bemocskolni, kurvának vagy latornak kikiáltani. Jól ismert jelenség a „szende szűz”, akit „megejtettek”, elcsábítottak, megerőszakoltak vagy ígéretekkel ámítottak, és a „tisztességtudó férfi”, akit a nők a legkülönbözőbb szerelmi csábításokkal vittek bűnbe.

Valamivel több azoknak az eseteknek a száma, ahol férfiak igyekeznek a sértett szerepében tetszelegni és a partnerüket eláztatni a bíróságok előtt. Pontos kitapintható oka van ennek is. Az ilyen esetek nagyobb részében a férfi ugyanis idősebb és jóval tapasztaltabb, mint a szeretője. Legtöbbjük nősemmel, akinél a paráználkodás a házasságtörés bűnével súlyosbodik, ezért a nő erkölcsi terhére újabb bectelenséget rárakva, egérutat igyekeznek nyerni.

Az emberi bectelenségnek egyébként fokozatai vannak. Akadtak olyan személyek, akik túlhatják a vádaskodást és fiatalok szeretőjüket hétpróbás kurvának igyekeznek beállítani, akinek szerelmét a közösség sok latorja élvezte. Ezért azután a gyerekek sem lehet tudni, ki volt az apja.

Gyakoriak azok a pörök, amelyekből soha ki nem derült az igazság. Mind a két parázna a másik terhére vallott és alaposan eláztatták egymást. A nők leggyakoribb és legközönségesebb védekezése az, hogy a férfiak erőszakátelére hivatkoznak. Miután az ilyen cselekmények elkövetésekor ritkán akad valódi szemtanú, az egyik vagy másik fél állította tanúk szavahihetősége pedig nagyon kétes, csupán a kiformalódó erkölcsi kép marad meg róluk. Néhány példát idézünk:

A 169/1796. pörben kérdezik a 40 éves molnárt, hogy „*Miről vádoltatol?*

Hogy Tolvaj Erzsébet bé vádolt mint ha töllem teherben esett volna[...] Soha sem cselekedtem én a rozsat életembe hanem mas ingerlene reá, hogy reám vallyon[...]”

A 170/1799. pörben a férfi így háritotta szeretőjére a bűnt. „*[...]engemet ottan fektembe kezdett csiklandozni, azután mellém is oda feküdt az Subámra[...]*” A nő viszont így vallott: „*Az a' Czigány pénz ígéressel vett reá a rozszra[...]*”

A 172/1802. pörben a 18 éves szolgáló ezt mondotta teherbe ejtéséről: „*[...]Nekem a gondolatom sem volt ara a vétkes dologra: [de ő] mind annyiszor ara kénszerített hogy közösködnék vele[...]*” A gazda fia így védekezett: „*Én eőt nem ejtettem teherbe[...]* és Kis Jánosnak a' Fiaval is közöskö[dött] a' mint hallottam[...] maga járt utánnam nem volt szükség az erőltetésre[...]

Különösen elgondolkodtató az az erkölcsi magatartás, amikor a férjes asszony más emberétől szül, vagy a hajadon eltitkolja terhességét és hamarjában máshoz megy feleségül. Ilyen esetet találtunk a 177/1822. pörben, amikor az egyik szeretője el kezdte keresni a „kakukkfőka” apját. A 114/1755. pörben az özvegyasszonyt szeretője teherbe ejtette, ezután férjhez ment. Kérdezték tőle: „*Tudtaē mostani Férjed azon cselekedetedet?*

Nem tudta, hanem a' midőn észre vette volna hogy időnek előte szültem, tudakozta töllem kitül való légyen, de én csak azt mondtam hogy tölle való[...]”

A 146/1768. pörben a bíró azzal vádolta a férjes asszonyt, hogy „*[...]22 hét alatt Férjedtül nem Született volna idős gyermeked.*” (Az „idős” itt érett, tehát 36 hetest jelentett.)

18. KÜLÖNFÉLE ERKÖLCSI VÉTKEK

A bemutatott bűnpörökben nagyon sok erkölcsi véték található. Befejezésül néhányat csoportosítás nélkül, érdekességként emeltünk ki közülük. Ezekkel is az a célunk, hogy az erkölcs egyéni sokszínűségét bizonyítsuk.

Gyakori megfogalmazás a törvénytelen gyermek érkezésére, miként a 366/1724. pörben is olvashatjuk, hogy a nőnek „*nem igaz agy béli Gyermeke született.*”

Minél iskolázatlanabb, elmaradottabb a nép, annál inkább foglalkozik a mások dolgával, elferdítve a tényeket. A felelőtlen és rosszindulatú pletykázásnak egyik tipikus példáját olvashatjuk az 58/1738. pörben: „[...]szomszédgyait nyelvélvel huzza vonnya[...] senkitül nem fél, mert ha egyik vállán nehéz, a másikra fordítja.”

A 329/1773. pörben a szexuális kíváncsiság odavezetett, hogy a 20 éves béres erőszakot tett. „[...]mindég arról gondolkoztam hogy jo volna már egyczer azt probalni, s. most csak rá attam magamat.”

A nemi kíváncsi tudtul adása gyakorta olyan egyszerűen, természetesen és triviálisan történt, akár egyes törzsi népeknél volt szokás. A 318/1768. pörben a férfi így vallott. „[...]egy Kancso bort reá köszöntem mondván: Isten adgya Kendet aláam[...]”

A gyakori és megszokott házastársi hűtlenségre, a másik házastársának kipróbálására találunk példát a 268/1804. pörben, ahol a kurva így beszélt aszonytársához, akinek kívánta a férjét: „[...]soha sem láttam olyan Asszonyt aki az Ura S. v. farkát úgy féltse mint kend[...]” A 235/1769. pörben az asszony így beszélt el férje megcsalását: „[...]az Uram is othon volt de az uram más Agyon fekűt, S. Marci jött hozzám.” Így beszélt a kurafi a 235/1769. pörben: „[...]az Ura a' Bárával a' Tiszianál hált, én pedig itthon a' feleségével[...]”

Ezek a pörök azt is igazolták, hogy a nők egy része általában szabadszájú volt. Maguk és mások nemi életéről gyakran és igen durva hangnemben nyilatkoztak. Részben a neveltetésükből, részben pedig a további életmódjukból következett, hogy szégyen- és szeméremérzésük megkapott. Trágárságban is fölvették a versenyt a férfiakkal és igyekeztek őket túlszárnyalni. Bár a társadalom zömében kiközösítette őket, megmaradt az a réteg, ahol ez a magatartás érvényesülhetett, mert elismert viselkedési normának tartották. A sok közönséges szóbeszédből példaként itt néhányat idézünk. A 22/1833. pörben, a közönsülését követően, így felelt a kurva a pirongatásra: „[...]nem a te orrod juka feszült[...]” A 202/1755. pörben Jász Szilágyiné, amikor házasságtörésen kapta a férjét, a látványra így kürtölte össze a környezetét: „[...]Jaj Lelkeim gyertek ihol az Uram Búza Jánosnét baszsa a Patkán[...]” Az apa pedig így bízta a fiát a 105/1735. pörben: „[...]eredgy Marci fiam nincs othon most Kovács István, bazd meg a' feleségét[...]”

19. BÜNTETÉSEK

A bűn fogalmának megszületésével egyidős a büntetés is. Amikor a bűn tudatosult, ellene föllépett az egyén, a szűkebb közössége és a társadalom. A bűn elítélését és az ítélet végrehajtását önbíráskodással, az alkalomra kijelölt csoporttal, ill. erre a föladatra kiképzett állandó személyekkel, hivattal fogatosították. A Bibliában is föllelhető „szemet szemért, fogat fogért” elv az emberiség kultúrtörténetében már korán kialakult és gyakorlattá vált. Az európai joggyakorlatban nem olyan régen, de általában megszűnt, míg a törzsi kultúrákban több közösségben ma is alkalmazzák. A kegyetlen megtorlás nagyon korán jelentkezett. Például az ókori Izraelben „[...]jhalálbüntetéssel sújtották a férjes asszony házasságon kívüli nemi kapcsolatát.”¹³¹¹ (A bibliabeli példa alapján tudjuk, hogy megkövezés várt rá.) A büntetésnek e súlyos, valamilyen kínhalállal járó formája áttejtédt szinte az egész kultúrvilágra, és Magyarországon még a 18. században is gyakorolták.

A büntetési joggyakorlat szakirodalma szinte áttekinthetetlen. Csúpn a középkori és újkori magyar büntetéssel foglalkozó munkák könyvtárakat töltene meg. A teljesség igénye nélkül, inkább kiragadott példákkal utalunk egyes részleteire. Az általunk

¹³¹¹ Raj T. 1986. 93.

vizsgált korszak büntetési jogrendszere mélyen gyökerezett a középkorban, egészen vissza a Szent István-i jogalkotásig és bűnüldözésig. Az ítéletek indoklásában gyakran hivatkoznak a „Hármas Könyvre” és más régi törvényekre. 1675-ben született meg a Corpus Juris Hungarici, de a vizsgált korszak joggyakorlatában, ill. büntetés-végrehajtásában Mária Terézia és II. József rendeletei is átfomálón hatottak.

Mint korábban láttuk, az egyháznak is szerepe volt a bűnüldözésben, ill. az erkölcsi normák kialakításában és szigorú betartatásában. Tóth Pétert idézzük: *„Az ókor végi társadalom és egyház fejlődésének folyamatában öltött végérvényesen formát a szexualitás megítélésének keresztény eszméje, amely felfogás szerint a férfi és a nő kapcsolatának egyedüli — a keresztény erkölcs követelményeit kielégítő — színtere a házasság. E felfogás gyakorlatilag még ma is érvényesül, a XVIII. században, pedig legalábbis elméletileg fel sem merült a megkérdőjelezése. Ha például a szankcionálás: a gyakorlati és elméleti büntetőjog oldaláról közelítjük meg a kérdést, azt kell tapasztalnunk, hogy devianciának — etimológiailag, az útról való letérés — minősült és ennél fogva büntetendő volt minden olyan szexuális cselekmény, amelyet az egyház nem hagyott jóvá, közöttük több olyan is, amelyet a modern pszichiátria már semmiképpen sem illet ezzel a jelzővel (a házasságtörés, a paráznaság stb).”*¹³¹²

Az egyház szigorúságának ellentmondása volt az *asylum*, vagyis a *menhely* jogköréhez való ragaszkodás. Ez följosította az egyházat, hogy a templomba menekült, az egyháznál menedéket kérő üldözötteket befogadja és ne adja ki. Hosszabb-rövidebb ideig megannyi közönséges bűnnel, így házasságtöréssel vádolt személyek is menedéket kaptak és megbújhattak a világi számonkérés elől. Szegeden például II. József idejéig a ferenceseknek és a minoriták kolostorának is volt menedékhelye. Az asylnant nem vették alá és nem büntették halállal. 1776-ban Mária Terézia megszüntette ezt az intézményt, melyet II. József törvénnyel megerősített. A keresztény egyházak, a polgári bűnüldöző szervektől függetlenül, a vétkezőket önhatalmúlag is elítélték. Alkalmazták a testi fenyítést, a megszégyenítést, kiséprűzést, az egyház kebeléből való kitagadást, az eklézsia megkövetését, az egyház javára adandó pénz vagy viasz-szolgáltatást stb. A hívő számára az egyik vallásról a másikra való áttérés szabadságát hivatalosan csak az 1844. évi törvény biztosította.

Az általunk vizsgált területen a bűnöst tehát megbüntethette. a házastársa (többnyire a férj a feleségét), a lakosság is végzett önbíráskodást, azután valamelyik egyház, a földesúr az úriszék bírái által, a sedria és a helyi tanács bírái meghatározott kereteken belül, kisebb, és nem főbenjáró bűnökben. Jó volt, ha a kor beérte egyetlen elszámoltatással. Magyarországon először 1772-ben nyílt fenyítőház, gróf Esterházy Ferenc áldozatkészségéből, a Pozsony vármegyei Szempezen, 109 fővel. Az elítéltek addig a vármegye, a helység vagy az uraság börtönében raboskodtak. A rabtartásnak nem voltak egységes szabályai, ill. a meglévő előírásokat rendre megsértették és a rabok gyakran embertelen körülmények között sínylődtek, nem egyszer el is pusztultak. Elképzelhető, hogyan gyakorolták felügyeleti és ellenőrzési jogukat, azok, akiknek ez kötelességük lett volna.

A szegedi fenyítőházban 1772–1800. között 373 rabot tartottak: 251 férfit és 122 nőt. Közülük 139 ült lopásért fél – 12 évig, 33-an gyermekgyilkosság miatt 1 – 6 évig, bigámiaért 2 fő 2 – 2 évig, házasságtörésért 4 fő 7 hónaptól 12 hónapig, nemi erőszakért 3 személy 1 – 3 évig, bestialitásért 4-en 2 – 8 évig, vérfertőzésért 12 fő 1 – 10 évig,

¹³¹² Tóth P. 1990. 2: 39.

sodomitaságért 2 fő 3 – 6 évig, fiúgyermek „megfertőzéséért” 1 fő 6 évig, feslett életmódért 10-en 1 – 6 évig, és így tovább.¹³¹³

A feudalizmusban az utolsó másfél évszázad bűnözési adatait vizsgálva, valamennyi börtönkimutatásban a legtöbb elítélt (*condemnt*) a tolvajokból került ki, őket viszont mindig a szexuális bűnözők követték. Bár igen sok törvény állt a bűnüldözés és végrehajtás szolgálatában, egységes ítélkezéstről szó sem volt. Adott bünt egyes területeken és más-más időpontokban többféleképpen ítélték meg. Az ítéletek tele voltak szubjektivitással. Ugyanazon vétekért hol súlyos, hol enyhe büntetést szabtak ki. Nálunk a vádlottat a följelentővel, a vádlóval és a tanúkkal szembesítették. Nyugat-Európában az ítélethozatalhoz ez sem kellett. Az 1771. V. 14-i királyi rendelettel a 60 forintnál nagyobb értékű pereknél fellebbezéskor a tanács helyett a tárnoki székhez került az ügy. A *malefactor*, vagyis a *gonosztevő* vizsgálatát a városi kapitány, egy szenátor és a város tiszti ügyésze végezte.

Vásárhelyen a tanács jogszolgáltatást is végzett. Büntetőügyekben általában a tanács, mint testület hozott ítéletet. Az ítéletben a törvény mellett a közösség törvényei, szokásai is megnyilvánultak. Ez árnyalta, de meg is változtatta a rendeletek alapját. A tanács hatáskörét a vármegye is rendszabályozta. Az úriszék pedig általában a parasztbíráskodás föllebbviteli fóruma volt. Birtokain Károlyi Ferenc 1741-ben pontosan megszabta a városi hatáskört és a főbenjáró bűnök az úriszékre kerültek.¹³¹⁴

A büntetés-végrehajtás sokáig őrizte a középkori kegyetlenséget, de ezt másként ítélték meg a vizsgált korban, mint mi a 20. század végén. A kegyetlenkedés mozgatórugója nem elsősorban a perverzió és szadizmus volt — bár ezek sem kizárhatók —, hanem egyházi dogma. Hitték ugyanis, hogy a bűnös testet minél jobban meggyötrik és az minél inkább szenved, Isten annál jobban megbocsát a túlvilágon a léleknek. A kínzásokat tehát a bűnös lelki üdvének érdekében végezték.

Hazánkban Martinovicsék kivégzése egybeesik a fölvilágosult, *humanitárius abszolutizmus* idejével: 1775. és 1790. között. 1775–1776-ban Mária Terézia kiadta a kínvallatások korlátok közé szorításáról szóló rendelkezést, majd II. József 1779-ben betiltotta a tortúrát. Helyette hajóvontatás és közmunkavégzés lépett, de ezt II. Lipót 1790-ben eltörölte.¹³¹⁵

1782–1783-ban Hont vármegye akkori székhelyén: Kemencze községben egy nagyszabású faji per zajlott. 133 cigányt vádoltak meg és hallgattak ki „emberevés” miatt. Néhány év alatt a környékről ugyanis nyomtalanul eltűnt 27 ember. Úgy gondolták, hogy erre a jelenségre az egyetlen magyarázat az, hogy a nagyszámú, a munkát többnyire kerülő cigányság megölte és elfogyasztotta őket. 53 férfi és 31 nő, vagyis 84 személy tett „beismerő vallomást”. Közülük 16 nőt lefejeztek, 16 férfit fölakasztottak, 6 férfit kerékbe törtek, Sárközi Györgyöt és 2 alvezérét felnégyelték. Tehát rövid időn belül 41 főt kivégeztek.¹³¹⁶

Az uralkodó 1782-ben korlátozta a halálbüntetések végrehajtását, ugyanakkor az évtized végére megtöbbszöröződött a bűnözők befogása és elhelyezésük már égető társadalmi gondná vált. Ijesztően nőtt a bűnözés a Monarchiában. A kormányzat 1783. aug. 7-én megtiltotta az igazság megvallásának kicsikarására alkalmazott, tortúrát helyettesítő testi fenyítést is. A bűn bevallására irányuló kínzások és a fizikai kényszer

¹³¹³ Vajna K. 1906. 1: 264-266.

¹³¹⁴ Kruzslíc I. 1984. 444-445.

¹³¹⁵ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 177.

¹³¹⁶ Vajna K. 1907. 2: 251-298.

Hajdú L. 1985. 119-123.

alkalmazása nem szűnt meg teljesen. Elvértve ugyan, de hol itt, hol ott találjuk jelét még a 19. század elején is. A 270/1807. pörben félelmében mondja a vádlott: „[...]tsak ne kinoztasson” —, és cserében megvallotta bűnét. Ugyanakkor kiterjedten alkalmazták a „jószágos vallatást”, a *benevolum exament*.

A kínvallatásnak vagy tortúrának meghatározott „menete” volt, de ettől is eltértek. Bemutatunk néhányat közülük. Az osztrák Praxis Criminalis 6 fokú tortúrát ismert, az elsőtől, a vádlottnak hóhér által történő levetköztetésétől és a „nekikészülődéstől” kezdve a hatodik fokozatig, a test ismételt nyújtásáig. Badó, az 1751-es munkájában a kínzásnak 11 grádusáról írt: 1. a bíró általi szelíd, majd szigorúan vett fenyegetés kivallatás által. 2. Hóhér általi fenyegetés. 3. A hóhér előkészületei: levetköztetés, eszközök bemutatása, végtagok összekötözése és égő tűznek a test felé közelítése. 4. Kezek és ujjak összeszorítása vékony zsineggel. 5. Létrára fektetés és a test nyújtása. 6. Forró vassal égetés. 7. Ujjak összepréselése, éles vas behelyezése a nyelv alá. 8. Égetés gyertyával, szalmával és szurokfáklyával. 9. A leborotvált fejbőrre jéghideg víz lassú csöpögtetése. 10. A test forró fémme, szurokkal való égetése. 11. Spanyol csizma. kivájt, belől éles vasakkal teli fával a lábak préselése.¹³¹⁷

Szabó Jenő 8 fokozatú tortúráról írt. Az egyes fokozatok 7-8 perctől fél óra időtartamra vonatkoztak. A kínzás során a következő fokozatot napok, esetleg egy-két hét múlva alkalmazták, addig a vétkesben nőtt a rettegés. Szabó szerint a tortúra fokozatai ezek voltak: 1. a kínzóeszközök megmutatása a vádlottnak. 2. Az ujj-, ill. hüvelykszorítás. (Sopronban helyette zsinegezést alkalmaztak.) 3. Kötelezés, madzagolás. (Sopronban a csigáztatás, testnyújtás.) 4. Tűzfogó vas vagy csipesz használata. 5. Vaskerékkel való kínzás. 6. Spanyolcsizma. 7. Tűzzel való égetés és tüzes fogóval való tépés. 8. Kínzás a ló alakú padon.¹³¹⁸

Tápay-Szabó Gabriella Szegedről 3 fokú tortúrát írt le: 1. a hóhér eszközeinek mutogatása. 2. Ujjak szorítása. 3. Spanyolcsizma.¹³¹⁹ Kállay István kutatása szerint az úriszéki bíráskodásban a tortúra 7 fokozatú volt, de általában 4-et alkalmaztak, hiszen elég volt kiállni, gyakorta még ezekbe is belehaltak. 1. Az eszközök bemutatása. 2. Az ujjak összenyomása. 3. Vonás, húzás, csigázás és feszítés. 4. Spanyolcsizma és égetés. A tortúrát a büntetés súlyosbításának fogták föl. Kivégzés előtt gyakran még akkor is alkalmazták a főben járó bűnös esetében, ha már beismerte vétkét és nem volt mit bevallania. A halál megváltás volt számára az elviselt szenvedések után.¹³²⁰ 1772-től a tortúrára ítélt bűnösöket a megkínzás előtt sebész vizsgálta meg, hogy a büntetést egészségünk és életünk veszedelme nélkül kiállhatják-e? 1788-1789-ben II. József megvonta az uradalmak és a királyi városok pallosjogát. Ettől kezdve elvileg minden halálos ítélet elbírálása a király elé került.

A fentiekben tárgyalt általános ismeretek vázlatát után az általunk vizsgált dél-alföldi térség ítélkezését és büntetés-végrehajtását jellemezzük. A Károlyi család 14 birtokközpontjából 8-ban, így a Csongrád-vásárhelyi uradalomban is működött úriszék. Két ülés között az uradalmi ügyészek, a jegyzők, az írnokok és a tisztek működtek. Az 1729 : 28. tc. után az úriszéki létszám általában 5-ben állandósult. elnök, a 2 *convocatus*¹³²¹ és a 2 „törvényes bizonyság”, azaz tanúk, akik a törvényesség betartását

¹³¹⁷ Hajdú L. 1985. 84-85.

¹³¹⁸ Szabó J. 1988. 25.

¹³¹⁹ Tápai Sz. G. 1933. 48-49. (Tanácsai jegyzőkönyv 1746. XI. 26.)

¹³²⁰ Kállay I. 1985. 131.

¹³²¹ Convocatus = összehívó.

ellenőrizték az ülés során és a hozott ítéletekben. Ők a szolgabíró és egy esküdt voltak.¹³²²

Az úriszéket általában kéthavonta hívták össze, később ritkábban. Az *impensios*¹³²³ ügyeket 15 napon belül napirendre kellett volna tűzni. Nagy munkák: vetés, betakarítás, behordás stb. idején nem üléseztek. Az úriszék időtartama 1-15 napig tartott. Fenyítő úriszéket ott tartottak, ahol uradalmi tömlőc volt, pl. Szegváron, Szentesen, Csongrádon és Vásárhelyen.¹³²⁴

Az úriszék ítélete ellen föllebezni lehetett a sedriára, innen a királyi táblához. A mezőváros ítélete az úriszékhez, innen a földesúrhoz vezetett. Mária Terézia idejében kegyelem útján lehetett az uralkodóhoz is folyamodni, s ettől kezdve ez a gyakorlat rendszeressé vált. Pöreink tanulmányozása során persze az ettől elűtő gyakorlattal is találkoztunk. Az első és másodfok ezen esetekben pl. nem az úriszék, ill. a sedria volt, hanem mindkettő elsőfokú bíraskodást végzett. Az úriszék esetében az uradalmi határ volt az irányadó, amely földrajzilag nagyjából a Tiszántúlon a Tisza vonaláig terjedt, a mindsenti uradalmat kikerülve, mintha egy területi megállapodás lett volna érvényben, a Duna-Tisza közén pedig gyakran egészen kis bűnesetek során is első fokon a megyetörvényszék ítélkezett.

Az urasági börtönviszonyok is eltértek egymástól. Abban viszont nagyon is egységesek voltak, hogy „*A szabadságvesztést — 9 hónaptól fölfelé — a halállal egyenértékű büntetésnek tekintette az úriszék.*”¹³²⁵ A felelet igen kézenfekvő volt: „*A rabok a hosszú büntetést nem mindig bírták ki, viszonylag nagy volt a halálozási arány.*”¹³²⁶

Az uraságénál a sedria börtönhelyzete sem volt különb. 1785-től megkezdődött a megyei büntető törvényszékek folyamatos ítélkezése. Szigorú büntetésekkal sújtották a gyermekeket is. Általában a közmunkára ítélet volt a leggyakoribb büntetés, hogy ezzel ingyen munkaerőhöz jusson a vármegye. A nemeseket igen szigorú ítéletekkel épp úgy börtönbe zárták, akár a nemteleneket. „*[...] az elmúlt évtizedekben a nemesi osztályuralom kegyetlenségéről oly gyakran alkalmazott általánosítások igaztalansága szembetűnő[...]*” — fogalmazta meg Hajdú Lajos 1985-ben.

Általában az is igaz volt, hogy törvénytelenül és szigorúbb büntetéseket szabva ki, mindig az idegen elítéltekkel jártak el, mint a saját területük gonosztevőivel. Gyakran kijátszva a rendelkezést, a kivégzésről csak akkor adtak hírt, amikor azt már végre is hajtották; míg a saját bűnösök esetében megengedték, hogy a kegyelmi kérvény elmenjen az uralkodóhoz, aki a halálbüntetéseket rendre börtönözésre változtatta. Más kérdés, hogy a hosszú börtönbüntetés megaláztatásokkal teli, lassú halált, sok szenvedéssel járó elsenyvedést jelentett.

Az ítélethozatal és büntetés-végrehajtás helyi történetében még közelebb kerülünk a sokrétű gyakorlati megoldásokhoz, ha vázlatosan betekintünk egy-két mezőváros életébe. Vásárhelyen a török hódoltság alatt a városi önkormányzat végezte az igazságszolgáltatást. A kuruc kor után némely esetben a szegedi katonai bíróság is mondott ítéletet, de zömében a városok bíraskodtak. 1722-től kezdve a pallosjogot a Károlyi család gyakorolta. Tőle a *főbenjáró hatalmat* az újra megalakult Csongrád vármegye vette át. „*A kisebb ügyeket, az értük járó büntetéspénzzel együtt a városi*

¹³²² Kállay I. 1985. 21. és 27.

¹³²³ Impensió = az alsóbbfokú ítélet súlyosbítását szolgáló föllebviteli tárgyalás.

¹³²⁴ Kállay I. 1985. 45.

¹³²⁵ Kállay I. 1985. 297.

¹³²⁶ Kállay I. 1985. 298.

tanácsnál hagyta a földesúr” — írta Herczeg Mihály¹³²⁷, majd így folytatta: „*Criminális bírságokon kívül melyek a tizenkét forintos bírságot felyül haladgyák, mind kisebb nagyobb bírságokat inclusive*¹³²⁸ *tizenkét forintig nékiek engedtem*” — olvasható a vásárhelyi Fióklevéltár tanácsi iratok 1731-ből származó 1. cs. 67. sz. urasági intézkedésben.¹³²⁹ 1772-től, az urbárium bevezetésétől már csak a kisebb büntetéseket szedhették a városok. A mezőváros esetében, miután 1809-ben még a szentesi tömlőcből is Vásárhelyre hozták a rabokat, a börtönköltiségek felét az uradalom fizette. A tömlőc egyébként az egész csongrádi uradalom területéről fogadott rabokat, olykor 80-90 befogottat és elítéltet is. 1848. április 6-án a kerületi ügyész megszüntette az úriszéket. Az uradalmi tömlőcöt a vármegye 1848. május 17-én átvette. A tömlőchadnagy, 4 hajdú és a tömlőcorvos szolgálata itt véget ért.¹³³⁰

Ezek után Rákos István kutatási eredményei alapján vizsgáljuk meg, hogy magának a mezőváros önkormányzatának milyen hatásköre volt, hogyan állt föl a büntető testület? „*A főbíró a földesúri joghatóságot képviselte.*”¹³³¹ Továbbá: „*Az új főbíró maga választotta ki az esküdtek közül a számadásokért felelős másod- vagy esküdtbírót.*”¹³³² Végül: „*A város többi tisztségviselőjét az egybegyűlt lakosság választotta meg: a törvénybíró, két városgazdát (külső, belső), árvák gyámját (tutor), a jegyzőket. Az esküdtek választására az uradalmi tisztek távozása után került sor.*”¹³³³

Az esküdtek száma 12-24 között változott. Az úrbérrendezés után 24 főben állandósult. A tizedesek száma pedig 6-ra emelkedett. 1770-től megjelent az *utca kapitányi (lándzsás)* intézmény, 1780-tól pedig az utcákat is kisebb egységekre osztották. Az utca kapitány fölügyelete alá 1789-ben 30, 1792-ben 10, 1795-ben 50 ház tartozott. (Ezek pl. az „50 ház gazdák” voltak.)¹³³⁴

1820-tól a bűnözés visszaszorításában részt vettek: a *városi kapitány*, a *kerülő hadnagyk*, a *csőszök*, a *tűzvigyázók*, a *pusztai kerülők*. A *bor- és székbíró* mellett megjelent a *székmeister* és a *ménészgazda*. A korszak végén már volt *város fiskálisa (prókátora)* is. A város ítélkező testülete 12-25 pálca büntetést szabhatott ki, a súlyosabb esetek már nem hozzá tartoztak. „*A tanács tiltotta a henyéséget, a kocsmázást, ügyelt a jó erkölcsre. Kötelezővé tette a templomba járást, alkalmazottait feljogosította még a családi élet felügyeletére is.*”¹³³⁵

Kovács Katalin kutatása alapján a 18. századi Csongrád város közigazgatási, bűnüldözési múltjába tekintünk vissza vázlatosan. „*A legnevezetesebb döntő befolyást Csongrád város életére, sorsára, fejlődésére a XVIII. század elejéig maga a városi hatóság gyakorolta. Ez állott helyt a vármegye hiánya és szervezetlensége idején tisztán a józan okosság, a jól-rosszul értelmezett jog és a körülmények szerint. A beállott szükség következtében a nép maga vette kezébe minden korlát és határ nélkül az önkormányzat jogait és végzett minden nem rátartó kisebb-nagyobb és legnagyobb fontosságú ügyekben, még olyanokban is, melyek rendes körülmények közt a királyra és az országgyűlésre néztek volna[...]* bíraskodott élet és halál felett, nem egyszer túltéve

¹³²⁷ Herczeg M. 1980. 106.

¹³²⁸ Inclusive = bezárólag, beleszámítva.

¹³²⁹ Herczeg M. 1980. 106.

¹³³⁰ Herczeg M. 1980. 107.

¹³³¹ Rákos I. 1984. 569.

¹³³² Rákos I. 1984. 570.

¹³³³ Rákos I. 1984. 570.

¹³³⁴ Rákos I. 1984. 571.

¹³³⁵ Rákos I. 1984. 575.

magát minden tételes jagon és törvényen, csupán józan eszének, az emberiességeknek, vallásának és lelkiismeretének sugallatára hallgatva.”¹³³⁶

Az „atyáskodó” helyi bíraskodásra és büntetékiszabásra jellemző volt, hogy „A városi hatóságot a maga teljességében a tanács gyakorolta, melynek tagjai a bírón, nótáriuson kívül az esküdtek vagy tanácsbeliek voltak[...] A bírát a földesúr befolyása nélkül választhatták[...] A lakosság minden képzelhető peres és perenkívüli ügyét a bírák a városházánál intézték el[...] A város vallási, erkölcsi és anyagi ügyei felett tőlük telhetően atyai módon őrködtek[...]” – ti. a bírák. A fenyítést viszont „[...]a templom előtt a »lóczán« végrehajtották.”¹³³⁷

Írnunk kell még arról, hogy a hatóság választása az uradalmi tisztviselők jelenlétében történt. Ezen elsősorban az inspector volt jelen. A leköszönő városi bíró helyett másik hármat javasolt. Közülük egyet a helység megválasztott, ezután pedig előbb a templomban a pap „meghiteltette”, majd a választás színhelyén a szolgabíró úgyszintén. Az új bíró maga választotta a másod-vagy esküdtbírót; a lakosság pedig a többi tisztségviselőt: az esküdteket, jegyzőket, a komisszáriust vagy város kapitányát, az adószedőket, bakterokat stb. A választások újévkor, majd november 1-én történtek és többségükben csak egy évre szóltak.

A 18. század végén a városi hatóságot továbbra is a tanács gyakorolta, élén az elsőbíróval. Mivel a mezőváros sűrűn botoztatott, az uradalom a botütés jogát elvette. Egyébként is, nagyobb fontosságú ügyekben az úriszék ítelt.

Károlyi Ferenc az 1748-i taksaszerződésben megengedte, hogy a polgári ügyeket a bírák uraimék intézzék, de a bírságpénz az uradalomé lett. 1790-ben már „[...]ítélni fognak az olyan vétkes dolgokban, lopásban, károsításban, becszelenítésben, kisebb veszekedésekben, melyeknek értéke 12. r[hénes] forintot, büntetése pedig 25 pálczát felül nem halad.”¹³³⁸

Ezek után nézzük meg, hogy általában milyen büntetések voltak hazánkban és az általunk vizsgált Dél-Alföldön. Az elfogott rabokat igen gyakran megkötözték. Ide tartozott a *láncrafűzés*, amelyről Vajna Károly így írt: „Éjszakára a priccsen egymás mellett fekvő és megvasalt rabok lábán levő láncz közepén alkalmazott karikán keresztül egy hosszú lánczot húztak, melynek egyik vége a falba volt erősítve, másik végét pedig az átellenes falhoz lakatolták oda.”¹³³⁹ Ez a módszer már testi fenyítésnek is számított, hiszen a rab mozgásában erősen korlátozott volt, súlyt cipelt és ez az egész bánásmód fizikai fájdalmat okozott neki.

A leláncolásnak rokonai voltak a *kéz- és lábvas*sal való súlyosbítás. Ezek változatai, a *nehéz vas*, *nagy vas* vagy *nyűgvas*, a *katonavas* vagy *keresztvas*, a *lábvas*, a *kurtavas*. A lábvasak súlya átlagban 13-15 font volt, de akadt 60 fontos is. *Leláncolásnál* a nyakán, két kezén és két lábán éjjel-nappal nehéz láncot viselt, szorosan kovácsolva. *Derékvasnál* a derekára húzott szoros vasabronccsal a kijelölt helyre éjjel-nappal állva odaerősítették. A *farkas gúzs*t elsősorban katonákon alkalmazták. Ülő helyzetben, a fölhúzott lábai előtt a csuklóit összekötötték. A térde alatt és a könyöke fölött hosszú botot dugtak keresztül, így ebből a kényelmetlen testhelyzetből nem tudott elmozdulni.

A büntetés súlyosbítását jelentette a különböző testi fenyítés. A bíróságok „keze” könnyen eljár és a vádlott ritkán úszta meg verés nélkül. Gyakori volt a 12-50 pálca,

¹³³⁶ Kovács K. 1929. 25.

¹³³⁷ Kovács K. 1929. 26.

¹³³⁸ Kovács K. 1929. 35.

¹³³⁹ Vajna K. 1906. 1: 284.

többnyire azonban 25 pálcaütést adtak. A vesszőcsapás 10-50. Hasonló mértékben alkalmazták a korbácsütést is. A vesszőzés válfaja volt nőknél a *seprűzés*. Egyszerre 100-nál több pálcaütést nem adhattak, mert „*A büntetés végrehajtásakor már az ötödik erőteljes ütésnél vér mutatkozik.*”¹³⁴⁰ Az ütéseknel ezeket az eszközöket használták: *pálca, korbács, vessző, lapát* vagy *furatos*, azaz olyan *kerekfejű lapát*, amelynek a közepén lyuk volt, hogy ne fogja a levegőt és ez által az ütés erejét; továbbá ismert volt még a *csákányütés, kancsukázás, bikacsökkel verés, tövissel való csapás és a talpbőrrel való megverés*.

Hajdú Lajos a 18. sz. végi büntetéseket vizsgálva, azt találta, hogy általában 32 bot volt a „teljes adagú” büntetés.¹³⁴¹ Az ütlegek anyaga, vastagsága és természetesen az ütések ereje, egyáltalán a végrehajtás brutalitása erősen eltért. A büntetését kitöltőt a távozásakor, mintegy ráadásként gyakran még jól elverték. Az ítéletekben a humánus és a bosszú egyaránt jelen volt, tehát újabb terület, ahol kettős magatartás érvényesült.

A tömlőcözés, ill. megveretés súlyosbítása volt a *böjtöltetés* és a szesz italoktól való teljes eltiltás. A rab csak kenyeret és vizet kapott ilyenkor. Büntetése hetente 1-3 napos böjt lehetett. Más kérdés, hogy keményen dolgoztatták őket, így a koplalás fokozott igénybevételt és szenvedést jelentett. Az életfogytiglani rabok mindig böjtöltek. A dolgoztatás közmunkavégzésből állt. Ez lehetett házi munka a fenytőházban vagy tömlőcben, külső munka a helyiség utcáin, terein, sáncmunka, csatornaásás és hajóvontatás. Legkegyetlenebb volt a gályarabság. Tömegesen ilyen ítélet született 1675-ben, amikor elfogták, megdolgoltatták, megkínózták, majd embertelen menetelés után Velencében eladták a protestáns papokat.¹³⁴²

A halálos büntetések közül első helyen kell említenünk az akasztást, amely a „kezdetek óta” ismert volt Magyarországon, sőt már a honfoglaló magyarok is gyakorolták. A középkorban, de gyakran még a 18. sz. elején is elrettentésül a hulla hetekig, hónapokig a bitón rothadt, amíg az alatta lévő verembe le nem esett.¹³⁴³ Akasztást hajtottak végre egyes, kettes, hármas stb. és tömeges kivégzésre alkalmas akasztófákon, ill. akasztásra készült építményeken. A mezővárosok határában még a 19. sz. közepén is voltak *akasztófa-dombok*. A kivégzést nagy szakszerűséggel végezték és két módszert alkalmaztak. Egyik volt a megfojtás, amikor a nyakra szorult kötélről levegő nélkül, ill. agyi vérrellátás és ennek következtében oxigén hiányában az elítélt megfulladt. A másik pedig úgy történt, hogy a kötélen függő testen a koponyát kiemelték a tartó nyakcsigolyából (Atlas) s ennek következtében a nyúltvelő megszakadt. Ez a „nyakkitekerés” azonnali halállal járt.

A lefejezést pallóssal, kettős élő, súlyos karddal hajtották végre. Karóba húzással, élve elföldeléssel a 18-19. században már nem találkoztunk, de egyes vidékeken és különös kegyetlenséggel elkövetett bűneset megtorlásaként előfordulhatott. Bár igen elterjedt volt még a keréketörés, szexuális bűnök megtorlásaként általában nem ezt a kivégzési módot alkalmazták. Vajna Károly így írt: „*Kerékre fektetve és rákötözve vasbottal törték össze, törték bele a kerék küllői közé az elítélt tagjait. Vagy a csupasz földre avagy fáhasábokra, vagy pedig egy X alakú fakeresztre fektetve és lekötözve súlyos kerékkel illetőleg kalapáccsal ütve végezték ki a bűnöst.*”¹³⁴⁴ Megjegyezte még, hogy „*Olyan kereket is használtak, a melynek fala élesre volt faragva, de olyat is,*

¹³⁴⁰ Vajna K. 1906. 1: 289.

¹³⁴¹ Hajdú L. 1985. 143.

¹³⁴² Vajna K. 1906. 1: 553-558.

¹³⁴³ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 182.

¹³⁴⁴ Vajna K. 1907. 2: 227.

melynek falából egy jó tenyérnyi széles és araszyi hosszú vaspengé állott ki. Evvel vagdalták inkább mint törték össze az elítélt testét.”¹³⁴⁵

Egyébként 1736-ban Budán Szegedinác Perot és társait így végezték ki, fölülről kezdett ütésekkel megtörtetve. 1785. február 28-án Gyulafehérváron Hórát és Kloskát is kerékbe törték, majd fölnégíelték. Az első, a koponyára vagy nyakára mért ütés már halálos volt. *Ictus gratialisnak*, azaz *kegyelmi ütésnek* nevezték. A legsúlyosabb büntetés volt, ha a megtörtetést a végtagokon kezdték. Ezt a halálmodot előtte gyakran ezekkel a kínzásokkal is „fűszerezték”: a kivégzendő hátából egy-több *szíjat hasítottak*, élve *horogra akasztották*, *izzó fogóval a húsát szaggatták*, élve *máglyára dobták*, két kezét *levágták*, *nyelvét kitepték* és „lófarkán megkinozták”, *ló után kötve a földön meghúzták*.

Végül elterjedt kivégzési mód volt a máglyahalál is. A 18. sz. első felében még kiterjedten alkalmazták. Ebben elől járt a Dél-Alföld, különösen Szeged (1725–1728-ban Rózsa Dánielék esete) és Vásárhely, ahol még 1756-ban is égettek, ez volt az utolsó helyi boszorkányégetés, amiről tudunk. A máglyához 2 öl, vagyis 16 m³ fára és még több ágra, szalmára volt szükség.¹³⁴⁶ Az olyan fában szegény vidéken, amilyen Vásárhely is volt, a boszorkányégetéshez nádat használtak.

Szeremlei így foglalta össze a súlyos fizikai büntetések, kínzások és kivégzések példáit, amelyek a Dél-Alföldre általánosan érvényesek voltak: „[...]a rossz cselekedet szigorú büntetését mindenkivel éreztették. A büntető eljárásnak, mely a kínvallatással már a vizsgálatnál kezdődött, kérlelhetetlen szigora, sőt kegyetlensége a hegedűben való kísértetés, a botozás, a bilincsekbe és súlyos láncokba való tevés vagy verés, a kalodába való zárás, a kipellengérezés, a sanyarú raboskodás, a városból való kicsapátás, az akasztás és a fejevétel, melyeket néha a tagok kerékkel való megtörése előzött meg: méltán elrettentőleg hatott az emberekre s a vétkes hajlamok elfojtására vezetett.”¹³⁴⁷

Az idézet jelzi, hogy nem minden bűncselekmény járt ilyen szigorú büntetésekkel. Az enyhébb fokozatokat összefoglalóan úgy tudnánk jellemezni, hogy *megszégyenítések* voltak. Következményük volta megbecstelenítés és a becsület elvesztése. A családból, közösségből, sokszor a településről való kitiltással jártak, amely büntetések a feudalizmusban súlyos következménnyel, az életút kettétörésével végződtek. mindenesetre, életre szóló bélyeget hagyott az elszenvedőn. A büntetések nagyobb részét a hóhér hajtotta végre. Bár ezek a megszégyenítések zömében lelki sérülést okoztak, nem választhatók el minden esetben a fizikai szenvedéstől sem. A *kalodázás*, *nyelvlakat* alkalmazása, vagy a *megbélyegzés* (*billogvas* besütése) erős fájdalmakat váltott ki. ezeket az eljárásokat zömmel az egyházak is alkalmazták, mégis külön kell tárgyalnunk a világi büntetésektől.

A leggyakoribb egyházi büntetés volt a már részben említett *eklézsiakövetés*. Egyedülálló magyar büntetéstípus, amely a reformált vallás révén terjedt el. Szorosan véve, *vezeklést* jelentett, amely révén a bűnös megtisztulva még visszatérhetett a közösségbe. ha nem végezte el az eklézsiakövetést, kiközösítették az egyházból és a településről kiveszőzték, ahol élt. A 18. században a paráznaságot, házasságtörést fenyegették vele. A megszégyenítés a következő volt. A bűnös egy hétig fekete posztóval leterítve járt, majd magát kitakarva, a templomban bűnbánó szöveget mondott a gyülekezet előtt. (A szöveget a „szájába adták”). Ezután reverzalist adott az egyháznak,

¹³⁴⁵ Vajna K. 1907. 2: 227-228.

¹³⁴⁶ Vajna K. 1907. 2: 294. 1. jegyzet.

¹³⁴⁷ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 418.

de ezt kérhette tőle a tanács is. Misztótfalu mezőváros jegyzőkönyvében 1739-ből, a 49. pont alatt¹³⁴⁸ Balog Sára többek között ezt nyilatkozta paráználkodásának elhagyására: „[...]magistratus [tanácsi] uraimék halált érdemlendő fejéről még ezúttal az halálos sentenciát [ítéletet] elfordíták ily kemény reverzális adásom alatt[...]”¹³⁴⁹

Kósa László szerint, „Az egyházi büntetés legsúlyosabb foka az eklézsiakövetésre vagy peniteálásra ítélet volt[...] 1781-ben II. József eltörölte a nyilvánosan megszégyenítő büntetési módokat, így a kötelező peniteálást is. Az 1791 évi budai protestáns zsinat kánonjai is a durva büntetés helyett a lelkiismeretre hatást, hivatkozást, intést jelölték meg a követendő egyházi fegyelmezési módként.”¹³⁵⁰

A következő megszégyenítéseket az egyház és a világi hatóságok egyaránt alkalmazták. Elsősnek említjük a megkoszorúzást. Vasárnap délelőtt a nagymiséen vagy istentiszteleten a bűnös fejére szalmából, gazból font koszorút helyeztek, amelyet szégyenszemre a szertartás végéig hordoznia kellett, fittyet hányva Isten házára, cirkuszi mutatványt végezve. Sokkal szigorúbb büntetés volt a testi-lelki gyötrellemmel járó nyakvas alkalmazása. Vajna Károly azt írta, hogy „[...]Munkácson a nyak- és kézláncz egész 1835-ig ott csüngött a róm[ai] kath[olikus] és ev[angélikus] refformátus] templom bejáratánál.”¹³⁵¹

Elsősorban világi büntetések a következő megbecstelenítések voltak: *stigmatizálás* vagy *megbélyegzés*. A *titkos megbélyegzés* az akasztófának a bal lágyékba való kitörülhetetlen bekarcolásával érték el. Alkalmazták még a szemöldökön, a homlokon, a háton és az arcon is. Az utóbbiakat tüzes vassal égették be. Ezzel a módszerrel nemcsak a szexuális bűnöket sújtották. Vajna Károly így foglalta össze a megbélyegzés hazai történetének alakulását: Szent István II. könyvének 31. fejezetében a boszorkányról azt találjuk, hogy aki ha másodízben találta a vétekben „[...]a templom kulcsával keresztforma bélyeg süttetvén mellére, homlokára és a vállá közé[...]” Kálmán király törvényeinek I. könyvében a 83. fejezetben elrendeli, hogy a hamis tanúságtevő „[...]arczára keresztforma jegyet égessenek vassal[...]” II. Ulászló 1498. évi dekrétumának 14. cikke elrendelte, hogy a hamisítóknak a „[...]homlokukra és mindkét orcájukra a tüzes pecsét bélyegét süssék.” Az 1791-es erdélyi törvények „Art. nov. 38. t. cikkében” a tagcsontkitást eltiltják és helyette „[...]csak bélyeg legyen szabad még pedig a bűnösök hátára sütni.” Összehasonlításképp Vajna megjegyezte, hogy 1780-ban Oroszországban „[...]a gonosztevőt homlokán, orrán és fülén megbélyegzik s a szibériai bányákba küldik.”¹³⁵²

A következő megbecstelenítési mód az volt, amikor a bűnösnek valamilyen látványos helyen kellett állni vagy ülni. Ilyen volt pl. a *szégyenpolc*. Délben hajadon fővel, vásra verve, nyakában a bűnét táblán jelölve közszemlére kiállították egy magas polcra (platformra). A kalodázás többféleképpen történt. *Brugónak* vagy *hegedűnek* hívták a kéz- és nyakkalodát, de volt *lábkaloda* is. A kalodák fából és vasból készültek. Akadt *álló nyakló kaloda* is. (A bennszülötteknél *villa alakú faágat* alkalmaztak erre a célra.)

A *szégyenoszlop* már a 13. században ismert volt. „[...]a becsületvesztés — a közvélemény szerint (de nem a törvény szerint) — két tényezőtől függött, attól t. i. hogy a

¹³⁴⁸ Misztótfalu[...] 1985. 94.

¹³⁴⁹ Misztótfalu[...] 1985. 95.

¹³⁵⁰ Kósa I. 1979. 1: 120.

¹³⁵¹ Vajna K. 1907. 2: 126.

¹³⁵² Vajna K. 1906. 1: 307.

büntetés hol és attól hogy ki által hajtatott végre.” — fogalmazta Vajna Károly.¹³⁵³ A *pellengérre* állított nyakába *szégyenkövet* vagy *szégyentáblát* akasztottak, de néha, miként a ránk maradt bazini *kakastollas maszk* is mutatja, „[...]pellengér-álarcot is nyomtak a fejébe vagy a nyakába akasztották a lopott holmit[...]”¹³⁵⁴ A kakastoll, mint a bujaság jelképe, nyilvánvalóan a paráznság bűnében szenvedő *földísztését* szolgálta. A *szégyenkövet* a bűnhődőnek a nyakában kellett cipelnie egy meghatározott útvonalon és adott időben vagy vele a szégyenoszlophoz kötötték. A *szégyenketrec* a tolvajok, feslett életű emberek, főleg parázna nők és csendháborítók bezárására szolgált. A *keresztre-feszítés* úgy történt, hogy az elítélt bűnöst néhány órára keresztforma ácsolathoz, mint szégyenoszlophoz kötötték.

A *falóra* és a *faszamárra* a bűnöst ráültették, rajta gyakran meg is verték. hasonlatos volt a bakhúzás is. Egy gerenda alá négy keréken guruló lábat ácsoltak. Erre a bakra ültették szégyenkoszorúval a fején a parázna nőt és a többi kurva húzta. Máshol *taligát toltak* velük. Az is megszégyenítésnek számított, ha az utcán közmunkavégzésre fogták a bűnöst, vagy *istrángot vetettek a nyakába* és úgy kísérték.

A nőiesség kifejezése a haj, a férfiasságé a bajusz és a szakáll. Ráadásul ebben a korban a tisztességes nő erényét hosszú haja, a férfiét pedig arcának ápolt szőrzete hirdette. Vagyis, ezeket az erkölcsösség látható jelének is tekintették. „[...]a kéjhölgyeknek és más erkölcstelen nőknek le szokták vágni a haját” — közölte Vajna Károly.¹³⁵⁵ A természet ezen ékeitől elsősorban tehát a paráznakat, házasságtörőket fosztották meg (*decapillatio* és *rasura capillorum*), de a börtönbüntetést töltők is erre a sorsra jutottak. Egyébként szintén a legrégebbi büntetéseink közé sorolható. Szent István király II. könyvének 6-ik fejezetében is megtalálható.

A *pacalvetés* a terhes, parázna nők büntetése volt. Elsősorban Kecskemétről ismert. A terhes nő más testi fenyegetést nem bírva el, „[...]az elítéltnak *paczalt* vetettek a nyakába s úgy kergették ki a városból[...]”¹³⁵⁶ Ezenkívül gyakran még harasztot vagy szénát is kötöttek a fejére, ill. a nyakába. Ismert volt a *kényszerű séta* vagy *meghurcolás* is: „[...]a tolvajnak a lopott holmit a hátára kötötték és úgy kísérték végig a falun, mialatt az éjjeli őr folyvást fújta mögötte hosszú kürtjét.”¹³⁵⁷

A *kiseprűzés*: megszégyenítés, ütlegetés és száműzés is volt egyszerre. Elsősorban a parázna nők büntetésére szolgált. A szajhát a piacról a település határáig, félmeztelen verte a hóhér. „Reizner: Szeged története c. munkája a gyanús nők kiseprűzésének számos esetét közli” — tudósított Tápay-Szabó Gabriella.¹³⁵⁸ Máshol szintén Szegedről szólva ezt írta: „A gyanús nőket a lehetőség szerint kiharancsolták a városból, a paráználkodó, vagy botránkoztató magaviseletű polgárokat pedig szigorúan megfegyvelmezték.”¹³⁵⁹

Igen drasztikus megszégyenítés volt az *önmeghazudtolás*. A bűnösnek a nagy nyilvánosság előtt el kellett mondania, hogy másokra milyen rágalmat szórt és ezután meg kellett magát hazudtolnia: „[...]eből hazudtam, mert rosszul és rágalmazására

¹³⁵³ Vajna K. 1907. 2: 112.

¹³⁵⁴ Vajna K. 1907. 2: 114.

¹³⁵⁵ Vajna K. 1907. 2: 90.

¹³⁵⁶ Vajna K. 1907. 2: 99.

¹³⁵⁷ Vajna K. 1907. 2: 130.

¹³⁵⁸ Tápay-Sz. G. 1933. 44.

Reizner János: Szeged története 3: 88.

¹³⁵⁹ Tápay-Sz. G. 1933. 50.

mondottam[...]” a sértettnek.¹³⁶⁰ Ezután förtelmes jelenet következett. A száját a kezébe adott kutyagánéval háromszor meg kellett ütügetni vagy a hóhér vödörben lévő emberi undokságokat, ürüléket mázolt a szájára, arcára, ill. betömte vele a száját.

A rágalmazók és házasságtörők büntetése volt a nyelvlakat is. A bűnös kihúzott nyelvére lakatot csuktak és így vezették végig az utcán. Később *„fogó vettetett a nyelvére.”*¹³⁶¹ A megszégyenítés véres csonkításba torkollott azoknál a rágalmazóknál, akik másokat házasságtöréssel vádoltak, de azt nem tudták bizonyítani, ugyanis *levágták a nyelvüket. Nyelvkitépést* szenvedtek még az istenkáromlók is a középkorban.

Számtalan példa bizonyítja, hogy a testi büntetést *vagyoni büntetésre* lehetett váltani, ill. a büntetés kiszabása elve pénz vagy természetbeli juttatás volt. Ilyen pl. a *vérdíj* vagy *homagium*. A nemteleneknél a testi épség megsértése, verekedés, megvéreztetés esetén 40 forint volt a büntetés. De pénzbírsággal sújtották a *meretrixeket*, azaz a kurvákat is, és ezzel a házasság megbecsülésére próbálták őket rászorítani. Az asszony- és gyermektartás kötelezettségét elmulasztó szintén bírságot fizetett. A parázna férfiak a joghatóságnak bikapénzt fizettek.

Végezetül csupán említést teszünk arról, hogy az egyházi és a polgári büntetés mellett katonai fenyítéssel is találkozunk. Ezek még kegyetlenebb eljárások és büntetés végrehajtások voltak. Ismerünk pl. egy 1739. ápr. 20-án kelt, 60 cikkből álló hadi regulát, amely a paráznaságon ért katonákra halált osztott. Kiemeljük a vonatkozó négy cikkelyét:

„11. Házasság töris, Tisztatalan élet, Kurvázkodas, és természet ellen való bujasag ugyanazon criminalis constitutio szerint büntetessik[...]”, vagyis halállal.

12. Ágyasok és kurvák nem tarthatók a táborban, a megszegő halállal lakol.

21. Erőszak esetén a büntetés halál.

22. Azok is, akik az erőszakra elcsábítanak, halállal fizessenek.¹³⁶²

Áttérve a bemutatott dél-alföldi szexuális bűnpörökre, vizsgáljuk meg, hogy milyen ítéletek születtek az egyes bűnesetek elbírálása után. Előbb a külföldi és magyar párhuzamos büntetéseket, majd — az általunk összeállított büntetőpörös szöveggyűjteményben alkalmazott csoportosítást követve — a dél-alföldi eseteket, első fejezetként az istenkáromlást (*blaszfémia*), káromkodást és a trágárkodást tekintjük át.

A leggyakoribb büntény a lopás volt. A káromkodás gyakorisága a tolvajlásával szinte azonos számban fordult elő, az egész ország magyar lakta vidékein. Szigorú büntetésekkel igyekeztek gátat vetni a mocskos beszédnek, de úgy tetszik, nem volt elrettentő. Ezt a fajta bűnelkövetést minden társadalom ismerte Európában és a kontinensen kívül is. A törzsi kultúrákban sem volt szabad az isteneket szidalmazni és ezt a tőlük, ill. a törzs bíráinak ítélete miatti félelemből be is tartották. Európában gyakran előfordult, főként az egymás mocskolását végző trágár beszéd, de korántsem olyan mértékben, mint nálunk, ahol a gyalázkodást még Isten nevével is fűszerezték.

Az 1563 : 42. tc-re hivatkozva, a káromkodásért botozás, nyelvkitépés és fővesztés járt, de megjelent a szabadságvesztés is.¹³⁶³ Hajdú Lajos azt írta, hogy 1761-ben Mária Terézia tapasztalata szerint, Magyarországon nőtt az istenkáromlás.¹³⁶⁴ Szegeden a 18. században a káromkodásért és a csúnya beszédért testi fenyítés, pénzbírság és tömlöc

¹³⁶⁰ Vajna K. 1907. 2: 144.

¹³⁶¹ Vajna K. 1907. 2. 142-143.

¹³⁶² Vajna K. 1907. 2: 29-30.

¹³⁶³ Kállay I. 1985. 194.

¹³⁶⁴ Hajdú L. 1985. 17.

járt.¹³⁶⁵ Hódmezővásárhelyen istenkáromlásért 1775-ben is halálos ítéletet hoztak.¹³⁶⁶ Még azokat is megbüntették, akik a káromkodókat nem adták föl. 1726-ban 100 palcát kapott egy káromkodó. Később 30-60, majd 12 csapás volt a jutalma, ill. kalodázás. Ennek az enyhülésnek köszönhető, hogy a reformkorban már általános volt a káromkodás.¹³⁶⁷ Herczeg Mihály külön vizsgálta a vásárhelyi cselédek társadalmi rétegének életét és azt találta, hogy az 1740–1778 között tetten ért káromkodók, tettük mértékének megfelelően, 15-30-50-60. pálcaütést kaptak.¹³⁶⁸

Az általunk vizsgált bűnpörökben egy esetben ítéleztek káromkodás, istengyalázás miatt, ill. találkoztunk két tilalommal. A 2/1744. pörben a káromkodó férfit megverték. Ismét e bűnben találván „keményen meg páltázattatott”. A 9/1782. sz. hirdetés alapján „A Káromkodás 50 palcza büntetes alatt tilalmaztatik.” A káromkodó személyt föl nem adó úgyszintén! A 10/1786. tilalomban ugyanezt a büntetést megismétlik.

Pörgyűjteményünkben két olyan esettel találkoztunk, amikor büntetésként a megszégyenítést taliga tolással intézték el. A 407/1764. pörben Orosz Ersők 46 éves Jászakisorból való asszony vallatásából idézünk:

„Miért fogtak Kecskeméten Taligába?”

„Azért mert azt mondtam: Bassza meg ű ki azt ű Taligát csináltatta[...].”

A 408/1752. pörben „[...]ítéltetett Budára ű Talicska tolásra[...].” Itt jegyezzük meg, hogy a taligatolás annyira beleivódott a köztudatba, hogy a dél-alföldi fazekasok folklorizálták és rigmusként még a 20. században is belekarcolták a pálinkás butellák oldalába. Egy vásárhelyi példa.

„Aki e butellának szorul lopására,
Jusson olyan uraságra,
Pesttől Budáig taliga tolásra.”

Megszégyenítés volt a kurva hajának lenyírása is. A 379/1782. pörben Pogye Kata azt vallotta, hogy néhány éve Pesten „Lógerben flangéroztam, a hol is az hajamat el nyirvén el eresztettem.” Kérdi tőle a bíró, hogy „[...]hányszor nyirte el az Hohér az hajadat és mikor?” Vagyis, ezt a megszégyenítést hóhér által hajtották végre.

Megkoszorúzásra példát láttunk a 134/1765. pörben, ahol a szegvári „Plebanus Uram Szalma koszorút tétetett fejembe[...].” A 150/1771. pörben a kurvának a kecskeméti urak „koszorút tettek a fejembe” — vallotta.

A 140/1766. pörben a kurvát megkorbácsolás után egy cigánnyal kikísértették a városból.

A következő bűntípus volt a meggyalázás emberi undokságokkal. Ez a tett épp úgy elterjedt a lakott kontinenseken, mint nálunk, de az ellene alkalmazott vonatkozó irodalmi adatot vagy példát nem találtunk. A 14/1838. pörben egy nemes ember a nemtelen asztalos háza falát csúnyasággal bekente, és egy undorítósságokkal teli kantát gúnyolódó írások társaságában otthagytott az iparos küszöbén. Az asztalos a kantát visszavitte és bedobta a nemes ablakán. Ezért 8 napi fogságot szenvedett és kártérítésre kötelezték. A kezdeményező nemest nem büntették meg.

A rágalmazás, kitagadás és elcsapás szintén az ismert bűnök közé tartozott, bár az ajánlott és az általunk hivatkozott szakirodalomban kevés nyomát találtuk. Esetünkben is egy, a 18/1824. bűnpör végződött megtorlással. A szentesi kovácsok céhe igaztalanul

¹³⁶⁵ Tápay-Sz. G. 1933. 60.

¹³⁶⁶ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 422.

¹³⁶⁷ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 423.

¹³⁶⁸ Herczeg M. 1979. 113-114.

nemi erőszaktétellel rágalmozta meg az egyik tagját. A dolog kitudódott, és a céh kemény dorgálásban részesült, valamint eltiltották az önbíráskodástól.

A megrontás és elkezelés a hazai joggyakorlatban elsősorban a boszorkánypörökben ismert, vagy egy-két sebeszt, bábát, javast vádoltak vele. A népi gyakorlatban pedig számtalan eset fordult elő, de az ilyen vajákosok és kuruzslók többnyire hamarosan boszorkányhírbe keveredtek és bűneiket ezen a címen tárgyalták. Az általunk vizsgált pöranyagban négy büntetéssel járó esettel találkoztunk.

A 19/1756. pörben a 46 éves kurva étető mérget akart a férjeknek beadni, ezért ő 100, a másik asszony pedig, aki a férjét el akarta vele veszteni, 30 korbácsütést kapott. A 21/1827. pörben egy mérges italt keverő ügyében hoztak ítéletet. „[...]az Har[mas] Tör[vény] Könyv 1^{so} Rész, 15^{ik} Czikkelye” alapján a fölpörös „[...]az óly Méregkészítőket, és Gyilkosokat Hohér által kivégeztetni parantsolá.” Ezért hohér pallósa által kéri kivégeztetni. Hivatkozik még arra, hogy „[...]az olyan Kuruzsló 's ugy szölván babonás Asszonyokat Felsőbb Királyi Rendelések jelesen az 1815^{ik} Eszt[en]dei Aprilis 25^{ik} 12451^{ik} szám alatt” minden orvoslástól eltiltották; valamint „[...]a' mérges Orvoslásoknak belsőképpen való használatása az 1812^{ik} Eszt[en]dei Martius 10^{ik} 5703^{ik} szám alatt Kőlt Kegyes Királyi rendelés szerént[...]” még a seborvosoknak is eltiltattak. A pörbefogott kuruzsló egyébként több esztendővel azelőtt kurvaságáért már két alkalommal volt fenyítve: egyszer 6, máskor 7 korbácsütést kapott. Most a mérges italkészítésért a vizsgálati fogságon fölül, még félévi börtönt kapott. Az ítéletből két fontos dolog kiviláglik. Az egyik az, hogy Mária Terézia tiltó rendelete előtt ez az asszony minden valószínűség szerint boszorkányság vádjával állt volna bírái előtt, hiszen kurválkodott, megrontott, mérges italt készített és — ahogy a fölpörös a reformokban még mindig nyilatkozott, hogy a pörbefogott „babonás” asszony — ezek együttvéve éppen elegendőek lettek volna a máglyahalálra vagy a fővételre. A másik észrevételünk az, hogy a cselekmény társadalmi veszélyessége, azaz a gyilkossági kísérlet súlya ellenére föltűnően enyhe volt az ítélet.

A 22/1833. pörben ugyanakkor az alperesnél vadgesztenyét és egyéb veszélytelen szereket találtak, mégis titkos orvoslásért, ill. kuruzslásért, ha a testi büntetésre alkalmatlan, másfél évi börtönre ítélték. Ez az ítélet a bűncselekményhez képest igen súlyos volt. A 23/1838. pörben is az ítéletek végleteit találtuk. A fölpörös a gyanúba fogott három asszonyra pallós általi halált kért, mert magzatúzószert készítettek, amelytől a magzat megszületett, de utána az anyával együtt meghalt. Mivel a vádat kellőképpen nem lehetett bizonyítani, ezért mindhárom vádlottat szabadon engedték.

A bűn újabb típusát kegyetlenkedés és megrontás címen gyűjtöttük össze. Közülük 11 végződött értékelhető büntetéssel. Itt a megrontásnak más fogalma van, mint az előző bűntípusnál láttuk és ezt a példát igazolják. Egyébként a kegyetlenkedés, verekedés, megvérzés, sodomiával való fizikai megrontás egészen közönséges és elterjedt bűn volt, amellyel valamennyi, a tárggyal kapcsolatban megjelent szakirodalom foglalkozik. Herczeg Mihály a vásárhelyi cselédeknel vizsgálta és több példát említett.¹³⁶⁹ Szeremlei az egész város lakosságára vonatkoztatva azt írta, hogy ezen bűnökért 1720–1740 körül még 100 pálcat, egy évi bilincsben teljesítendő közmunkát és bírságot szabtak ki, de a reformkorban „[...]közönségesen 12 pálca járt a verekedőknek.”¹³⁷⁰

Tápay-Szabó Gabriella ismert földolgozásában Szegedről szintén megállapította, hogy a büntetések enyhék voltak: ritkán tömlőc, gyakrabban pénzbírság. Fizetni kellett a tanácsnak, a pórul jártaknak fájdalomdíjat és a sebesznek kezelési díjat. Kovács Mátvás

¹³⁶⁹ Herczeg M. 1979. 115-116.

¹³⁷⁰ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 426.

„[...]úgy megverte Szellő Istvánt, hogy belehalt. Miután ez kezdte a verekedést, Kovácsot csak homagiumra, azaz 40 f[fo]r[ra] itélték.”¹³⁷¹ Más kérdés, hogy „A verekedés közben történt emberölést a gyilkosságtól megkülönböztették.”¹³⁷² A „hirtelen fölindulásból” elkövetett *halálokozás* ugyanis nem számított gyilkosságnak és testi sértésként büntették. Magyary-Kossa Gyula egy sodomia büntetését hozza példának. 1799-ben Szakál Pétert ezért a bűnéért 6 évre ítélték.¹³⁷³ Úgy tetszik, hogy a halállal járó súlyos bántalmazás sem volt olyan erkölcsileg elítélendő, mint amikor a fizikai rontás enyhébb fokon, de szexuális úton következett be.

Az általunk gyűjtött bűnpörökben a 26/1750. számú foglalkozott sodomiával. Miután 1750-ben Kanász Pál analízis „élte” a feleségét, „*Melyért ugymond ha ki tudván haláltis kén nékiek rendelni*”. A 33/1782. pörben, mivel az asszony nem volt hajlandó a férjével közösülni, megverte. A férjet az asszony megkínzásáért a városházán szintén megverték. A 37/1805. pörben a nős parázna férfi gyermeket nemzett a kurvának, akit ezzel „megrontott”. 40 botütést kapott érte és 24 forintot kellett fizetnie. A megesett nő közben házasságot kötött és ezzel „jó útra tért”, ezért őt fölmentették.

A 38/1811. pörben a feleségével kegyetlenkedő férjet egy fertály évi börtönre, heti 2 napi böjtre és előbb Vásárhelyen 60, utána otthon, Szegváron is 60 botütésre ítélték. A 39/1819. pörben egy durva, verekedő férj két gyermeket nemzett a mostoha lányának, de az apaság tényét nem tudták rábizonyítani. Verekedéséért viszont, a vizsgálati fogságon túl, 6 havi börtönre ítélték, valamint a seborvosnak és a széttépett ruha csináltatási díjként 55 forint kártérítést kellett fizetnie. A 40/1827. pörben a paraszt úgy megverte kurva feleségét, hogy halálos veszedelembbe került, majdnem elvérzett. Ezért „kemény meg-fedés”-be részesítették, továbbá intették a feleségével való „csendes életre”. Az orvosnak pedig a felesége gyógyításáért 10 forintot ítélték meg, ezután szabadon bocsátották.

A 41/1831. pörben a béres szerelemföltésből úgy elverte a feleségét, hogy az kis híján belehalt. Amíg fölépült, a férjet vizsgálati fogságba tartották és figyelték, hogy mi lesz az asszonnyal? A nő szerencsére erős szervezetűnek bizonyult és meggyógyult, mire a férjet szabadon engedték, mert ekkorra már a vétke „kisebb meg verettetésnek” minősült. Így a büntetését a vizsgálati fogságával letudták. A 42/1833. pörben a gazda egy 8 éves gyermeket a kerti kártételéért kegyetlenül megkötözött és ostorral összevert. Miután a paraszt a testi fenyegetésre alkalmatlannak bizonyult, 2 havi vason, közmunkán, heti 2 napi böjttel súlyosbítva, tömlőre ítélték.

A 43/1833. pörben egy béres a 8 hónapos terhes rokonasszonyt előbb késsel és baltával megkínozta, majd megerőszakolta. A nő ezután halott gyermeket szült. Az ítélete megkínzás nélküli, pallós általi halál volt. Az asszonynak vérdíjként 20, gyógykezelésre 60 pengőt kellett fizetnie. Az ítéletet megfőllebbezték. Az eredménye ismeretlen. A 44/1840. pörben a feleségét megverő férjet 1 havi „letartóztatásra” ítélték. (Különös a büntetésnek ez a jogi megfogalmazása.) A 45/1843. pörben az 55 éves vásárhelyi gazdát a felesége hóhérolásával és menyével folytatott vérfertőző kapcsolattal vádolták. Az ügy próbák hiányában a vádlottak szabadon bocsátásával zárult.

Következő bűntípusként a gyilkosságok szerepelnek. Az egész világon közzismert, elterjedt cselekedet, amelyet valamennyi büntetéssel foglalkozó szakirodalom részletesen tárgyalt. Évszázadok alatt kialakult, hogy a cselekmény korcsoportonként is

¹³⁷¹ Tápai-Sz. G. 1933. 57.

Tanácsi jegyzőkönyv. 1732. VII. 11.

¹³⁷² Tápay-Sz. G. 1933. 58.

¹³⁷³ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 229.

elkülönült. Meggyilkolhattak felnőttet, gyermeket, újszülöttet és még meg nem született magzatot. A gyilkosság az emberi agresszió része, de sérült lelkű, ill. aszociális emberben indulat nélkül is kialakulhat, előre megfontolt szándékkal. Ez viszont csak az emberre jellemző pusztítási mód. A gyilkosság önmagunk ellen is irányulhat, de ezzel itt nem foglalkozunk. A gyilkosokat minden társadalom és valamennyi bíróság keményen büntette.

Tápay-Szabó Gabriella a 18. századi Szegedről a következő példát említette: *„A gyilkosságot halállal büntették és a kivégzést, hacsak a király kegyelmet nem adott, végre is hajtották. Például: Harangozó Erzsébet férjét megölte. Halálos ítélet. Király jóváhagyta. Kivégzés a jövő pénteken.*”¹³⁷⁴

Kállay István úriszéki bíráskodást földolgozó könyvében elbeszélte, hogy Pautner János 1752-ben, világos nappal egy lányt megtámadott, kegyetlenül megvert, a kertbe vonszolta, megölte, majd a hullával közösült. Egy év múlva egy másik lánnyal ugyanezt tette. Nyakánál kezdett keréketörésre ítélték.¹³⁷⁵

Az általunk vizsgált bűnpörökben egy gyilkosság fordult elő. Az 55/1829. pörben a lányanya 3 hónapos gyermekét kegyetlenül a Kurcába fojtotta. Cselekedetéért a felperes megkínzás után pallós általi kivégzést kért rá. (Az ítélet végrehajtásáról nem találtunk bizonyítékot.) Meg kell jegyeznünk, hogy a vizsgált korban igen nehéz volt elkülöníteni, hogy mi számított gyermek- vagy csecsemőkornak, hiszen a mai, gyermekgyógyászok által használt korcsoport szerinti elkülönítést — amely szerint a 0-5 napos gyermek újszülött, 1 héttől a 9-12 hónapos koráig csecsemő, és 1 éves korától már kisgyermek — még nem ismerték. Más kérdés, hogy a bűnpörökből a legtöbb újszülött-gyilkosság pontosítható, hiszen közvetlenül a szülés után történt, és úgy látjuk, hogy az általunk vizsgált anyagban a 2-3 hetes csecsemőt is még ideszámították. Részben ezért, ezeket a bűneseteket külön tárgyaljuk, részben pedig azért, mivel teljesen más megítélés alá estek a nem előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosságok, ha azok az újszülött-ellátás tudatlanságából, vagy a szüléskor esetleg föllépő tudatzavar során következtek be.

A gyermekgyilkosságnál maradva, ezt Európaszerte a legkegyetlenebb bűnnek tartották, így hazánkban is és ezért a megtorlás a legszörnyűbbek közé tartozott. Szabó Jenő így írt erről: *„Az infanticidát, a gyermekgyilkos nőt igen szigorúan büntették. Némely helyen elevenen eltemették s utána kihegyezett karóval átszúrták testét. Kivételes kegyelemnek számított, ha csupán fejét vették. Szászországban a gyermekgyilkos nőt kutyával, macskával és kígyóval együtt zsákba varrták és vízbe fojtották.*”¹³⁷⁶ Ezután a soproni ítélethozatalokról tett említést. *„Sopronban a gyermekgyilkos nőt fővétellel büntették. A 17-18. század folyamán előfordult tizennégy (ismert) eset közül nyolcban a város bírói széke halálos ítéletet hozott.*”¹³⁷⁷ Magyar-Kossa Gyula a debreceni levéltár adataiból idézett: *„1606-ban Szappanos Istvánnét és leányát elevenen eltemetik; ugyanez a büntetés ér 1619-ben egy »gyermekrekkentő aszszonyt«, 1627-ben egy Erzsébet nevű személyt, 1639-ben Kovács Lászlónét, 1651-ben Ádám Erzsébetet.*”¹³⁷⁸ Máshol így fogalmazott: *„Egy névtelen szerző 1683-ban*

¹³⁷⁴ Tápay-Sz. G. 1933. 71.

Tanácsi jegyzőkönyv. 1726. V. 21.

¹³⁷⁵ Kállay I. 1985. 218.

¹³⁷⁶ Szabó J. 1988. 90-91.

¹³⁷⁷ Szabó J. 1988. 91.

¹³⁷⁸ Magyar-K. Gy. 1940. 4: 169.

útleírásában említ egy ilyen élményét: »Azt is láttam, amikor egy rosszéletű nőt, aki gyermekét megölte, elevenen eltemették és egy izzó vaskarót vertek a szívére át.«¹³⁷⁹

A következő bűntípus csoportosításunk szerint, a szerelmi varázslás volt. A jelenség valamennyi lakott kontinensen, törzsi kultúráknál, ókori népeknél, a középkorban és az újkorban is elterjedten ismert volt, de korántsem tartozott a bűnök közé, sőt nem egy korban, ill. országban támogatott kultusza volt. A keresztények már rossz szemmel nézték és legfőljebb megtűrték, de inkább tiltották, tekintettel arra, hogy a dolgot fekete mágának, az ördög praktikájának fogták föl, és hazánkban is gyakran a boszorkányok cselekedetei közé sorolták. Igazán társadalmi konfliktus akkor vált belőle, ha a varázslás által a varázsló hatalmába került személy valamilyen testi szenvedést, fogyatékosságot, pl. a „nemző erő megtörését”, azaz impotenciát kapott — ezt egyébként a VIII. Ince pápa által 1486-ban kiadott *„Summis desiderantes affectibus”* kezdő bullájának 7. fejezete tárgyalta —, továbbá ha erkölcsileg károsodott, pl. a módos gazda a varázslás hatalma alatt feleségül vette a szegény cseléd lányt, akit a család nem hozzá szánt, avagy anyagi kár érte. A büntetésekkel foglalkozó hazai szakirodalomban a szerelmi varázslást alig említik, elsősorban a megrontás, elkezelés és a boszorkánypörök ismertetésénél találkozunk vele.

Az általunk vizsgált bűnpörökben az 57/1837. pör foglalkozott szerelmi mágiával. A „varázslót” próbák hiányában a csalás — pénz és természetbeni javak kicsikarása — alól fölmentették. Magáért a varázslásért, a táltosokkal való fenyegetőzésért pörbe sem fogták.

A kerítés és fölkinálkozás volt a következő bűntípus. Már korábban, a prezentálással foglalkozó fejezetben bemutattuk, hogy a fölkinálkozás ősi ösztön-megnyilvánulás, amely a törzsfjlődés során az állatvilágból magunkkal hozott tulajdonság. Ebből következik, hogy széles körben elterjedt és ismert bűn volt, amelyet általában szeméremsértő magatartásnak, magamutogató beteges viselkedésnek minősítettek és büntettek.

A kerítés egyik megnyilvánulása a fölkinálkozás. Célja az volt, hogy vagy szerelemből, vagy haszonszerzésből, egy vagy több alkalomra, esetleg házassági céllal partnert szerezzenek. Társadalmi összeütközés a kurvázkodás, bordélyozás miatt következett be és szigorúan büntették. A büntetésekkel foglalkozó szakirodalom is elsősorban a tiltott, kereskedésszerűen üzött kéjelgéssel összefüggésben tárgyalja. Magyary-Kossa Gyulát idézzük: „[...]a titkos kéjelgésnek legborzalmasabb büntetése az elevenen eltemetés volt, melyet[...] Kassán még a 17. század második felében is alkalmaztak[...]”¹³⁸⁰ Máshol így fogalmazott a kurvázkodásról: „A vízbedobás, fejjesztés, hóhér vagy az utcai kapitányok általi kiséprűzés, tizenkét mérföldre való kiutasítás[...] évszázadokon át divatban volt. A kiséprűzés előtt néha deresre húzták[...] a kétes erkölcsű nőket, s korbáccsal, bikacsökökkel, csákánnyal, lapáttal, furatossal, tövissel[...] s a középkorban valószínűleg talpbőrrel is verték őket[...]”¹³⁸¹

Kállay István írta, hogy szigorú büntetés járt a kurvázkodásért. A *meretrixet* (máshol *scortatrix* = szajha) 1725-ben Gyuláról a hóhér vesszőzte ki. 1732-ben a német katonákkal kurvázkodót megbélyegezték és Styriába száműzték. Prostitúcióért 40 kemény korbács járta. 1780. decemberében 11 meretrix állt a vásárhelyi bírág előtt. 12-

¹³⁷⁹ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 207.

¹³⁸⁰ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 207.

¹³⁸¹ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 208-209.

14. korbácsütést kaptak. Összehasonlításként: ugyanekkor az asszonyok 80-150 ütést, a lányok 24 ütést és *carcert* = fogdád szenvedtek.¹³⁸²

Szeremlei Hódmezővásárhelyről azt írta, hogy az éjjel „*korhel kompániába*” összejöttek esetében a gazda házát lerontották, a háziasszonyra — általában ő volt a kerítő — 24 korbácsot mértek, a gazdát a városból kicsapatták és többé nem kapott házépítési engedélyt. A gyanús házak látogatói pedig 24-36 ütést kaptak. „*A bordélyt a lelkészek, mikor a bírák elnézők voltak, följelentették a vármegyére is.*”¹³⁸³

Magyary-Kossa Gyula Koncz Ákost idézve, Debrecen régi büntetéseivel foglalkozva, a prezentálás elítélésére is hozott példát: „*[...] exhibitio (büntetése 40 korbács)[...]*”¹³⁸⁴

A 63/1759. általunk vizsgált bűnpörben a parázna asszony a csárdában magát fölkinálva, a férfiakat a szájából itatta, ezért 30 korbácsütést kapott. A 70/1805. pörben az exhibicionista nős parázna a szolgálólánnyal is közöszlenni akart, ezért 50 botütést szenvedett és 12 rhénes forintot fizetett. A 71/1828. pörben a férjnek a hites feleségétől nem lett gyermeke, ezért kerített egy özvegyasszonyt, akit megtermékenyített, hogy vagyonát vérségi utódra hagyhassa. Ezért egy havi börtönt kapott, míg a nőt kemény megfeddés után eleresztették. Végül a 72/1837. pörben a feleség elhagyta a férjét és parázna életre tért. Kerített és összeállt egy legénnyel. A legényt megdorgálták és eleresztették, míg az asszonyt 14 napi tömlőre ítélték.

Ezzel sem a prezentációs, sem a kurválkodási esetek nem értek véget, más bűntípusoknál is rendre előfordultak, ezért ezeket ott jelezni fogjuk. Azt ugyanis világosan látni és tudni kell, hogy a szexuális bűnök sokkal összetettebbek, mint más, közönséges bűnök, akár pl. a lopás, súlycsonkítás, becsapás stb. Egy-egy szexuális bűnpörben párhuzamosan, gyakran azonos súllyal, több jelenséget is találunk.

Áttérve a paráználkodás — *stuprum, fornicatio, scortatio* — bűnére, mindjárt a sok és egymástól gyakran jelentősen különböző esetek mutatják, hogy ez a cselekmény az emberré válást követően, a bűn fogalmának megszületése óta általánosan elterjedt volt és minden kultúra, valamennyi kor másként ítélte meg. Olyan mennyiségű szakirodalom foglalkozik a büntetésével, hogy ennek bemutatása lehetetlen lenne, ezért néhány példával kell beérnünk.

„*A paráznát mindennel szabad büntetni*” — találjuk Baranyai Dezsi János: *Adagia Graeco-Latina-Hungarica* 1598. évi munkájában.¹³⁸⁵ Ez meghatározó az ilyen bűncselekmények megítélésében. Nem véletlen, hogy tűzzel-vassal büntették. Szeremlei írta Vásárhelyről: „*[...] a paráznák elleni szigorú eljárás a lakosság nemi életének oly tisztaságát eredményezte, hogy törvénytelen szülöttek a városban egyáltalán az egész időszak alatt ép' oly ritkaság számba mentek, mint a házassági elválások.*”¹³⁸⁶ A nagy tiszteletű Szeremlei Császár Sámuel, az MTA levelező tagja, ezzel a mondatával a lakosságot akarta védeni. Így nem vette figyelembe például az újszülött-gyilkos leányanyákat, akik ezt a vétket előbb paráznasággal kezdték.

Az általunk vizsgált korszak után, de ahhoz időben még közel, a 19. sz. utolsó harmadából 16 évről maradtak meg idevonatkozó adataink a levéltárban őrzött

¹³⁸² Kállay I. 1985. 223.

¹³⁸³ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 434.

¹³⁸⁴ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 101.

Koncz Á. 1913. 85.

¹³⁸⁵ Vig K. 1980. 15.

¹³⁸⁶ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 435.

polgármesteri jelentésekből, amelyek jelesen bizonyítják, hogy az élve született gyermekek közül milyen sok volt a „nem törvényes ágyból való”.

Év	élve szül. száma	törvénytelen	%
1878	1956	142	7,3
1879	2030	174	8,6
1880	2030	171	8,4
1881	2031	145	7,2
1882	1902	155	8,1
1883-ból nincsenek adatok			
1884	2172	156	7,2
1885	1963	164	8,3
1886	2078	136	6,5
1887	2088	120	5,7
1888	2040	127	6,2
1889	2041	116	5,7
1890	1979	105	5,3
1891	1920	167	8,7
1892-ből nincsenek adatok			
1893	1837	105	5,7
1894	1864	101	5,4
1895	1315	66	5,0

A 16 évi százalékot átlagolva — 5,0–8,7 százalékos szélső értékek között —, kiderült, hogy e vizsgált korszakban az évente élve született gyermekek mintegy 6,6 százalék volt ún. törvénytelen, vagyis házasságon kívül született.

Egyébként Szeremlei a feudalizmus kori leggyakoribb bűnök között a tolvajságot és a paráználkodást egyaránt a második helyen említette, melyekre rendszerint halálos ítéletet mondtak ki, de később 20–150 ütés járt értük. A két nem közül a nőket föltűnően nagyobb szigorral ítélték meg.¹³⁸⁷

Szeged esetében „A »parázna asszonyokat«, akiket tetten értek, 1742-ben a »Praxis Criminalis Carolinae 76 Articulusa« szerint a városi pellengérenél a hóhér által adandó harminc vesszőcsapásra, ennek utána a városból kivezetésre és számkivetésre ítélte a törvényszék[...]"¹³⁸⁸

Egyébként ez osztrák–német törvény volt. Tehát Szegeden is hasonló volt a helyzet, mint Vásárhelyen, vagy az országban máshol, mert „A városvezetés és az egyház a 18. század első felében hallatlan szigorral őrködött az erkölcs felett, s a részletekig menően szabályozta a mindennapi életet[...] a város vezetése, a vele szorosan összefonódott egyházzal, középkorias szigorral ügyelt a közrendre, az emberek életvitelének szabályszerűségére.”¹³⁸⁹

A szakirodalom a paráználkodás fogalmán belül igen sok példát, utalást hoz az egyes bűntípusokra és azok büntetésére. A legérdekesebbek közül néhányat idézünk. Magyary-Kossa Gyula írta: „Szabolcsmegyében a pusztákon vadházasságban élő pajkosok és paráználkodó latrok dolgában (ugyancsak az 1600-as években) elrendelik, hogy az ilyen nőnek az orrát vágják le, visszaesés esetén fejezzék le vagy dobják vízbe, a

¹³⁸⁷ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 443.

¹³⁸⁸ Szeged története 1985. 2: 556.

¹³⁸⁹ Szeged története 1985. 2: 628.

*férfit pedig a hóhér verje meg.*¹³⁹⁰ Egy másik eset: „*Szabó Márton három fejletlen leányt akart megrontani, 50 botra ítélték, a deresen meghalt.*”¹³⁹¹

Varga Endre 16-17. századi úriszéki perszövegeket közölt. Kötetében a 251. pör 1668. ápr. 14-én a Sopron megyei Nagylózs mezőváros lózsi uradalmából származott. Nős jobbágy egy lánnyal paráználkodott. A férfit fejvesztésre, terhes szeretőjét pedig megvesszőzésre és a városból történő kiűzésre ítélték.¹³⁹² A 288. pört 1622. jún. 30-án a lózsi és hédervári uradalomban történt bűneset kapcsán Pápán tárgyalták. Az özvegyasszony egy borbélylegénnyel paráználkodott. Mindkettőt pellengérré állítják, megvesszőzik, majd a városból kiűzik. Ha visszatérnek, lefejezik őket.¹³⁹³

Tápay-Szabó Gabriella szegedi példái: „*Dávid Eörse, vásárhelyi Bitang asszony az nemes Városból kiűzött.*”¹³⁹⁴ Kertészné a férje esti 8 óra után egy diákkal megfogta. A nő tagad. Ítélet: „*[...]mindkettő haját levágni, a nő pedig 3 pénteken át 100-100 korbácsot kapjon.*”¹³⁹⁵ Haraszi Pált 1738. VII. 28-án paráználkodásért 30 botra ítélték.¹³⁹⁶ „*Josa Mihály teherbe ejtette Rósa Gergely cselédjét. 50. bot. Ha a gyerek meglesz, 3 éven át 30-30 f[ol]r[in]t. Dábó János juhász jóáll érte, hogy Josa nem szökik el, így szabadon bocsájtják.*”¹³⁹⁷

Kállay István úriszéki büntetőperes anyagában a gyakori példák alapján Hódmezővásárhely „előkelő” helyet kapott. Kállay tapasztalata szerint, a 17. században a paráznaságért általában pallós, vagy pedig „nehéz büntetés” járta. Csak a 18. században enyhült az ítélet. Kállay egyébként tévesen ezt írta: „*[...]teljesen megszűnt a kerítés, amit 100 évvel korábban még igen szigorúan büntettek.*” (Hivatkozott: Eckhart 1954. 143-144. és Varga 1958. 34.)¹³⁹⁸ Pörgyűjteményünk VIII. fejezetében és több más fejezetben is hivatkozásban láttuk, hogy az általunk ismertetett dél-alföldi büntetőpörökben több kerítés szerepelt. A jelenség tehát továbbélt és prostitúcióval, paráználkodással jelen korunkig tovább terebélyesedik.

Kállay összegyűjti a 18-19. századi, paráznaságért kirótt úriszéki büntetéseket. Ezeket írta: a hóhér a bűnöst kikorbácsolta a helységéből. Egy évi rabság járt érte 4x25 korbácsütéssel. Másnak 24 korbácsütés. *Vita libidinosa* (feslett élet) miatt 200 korbácsütést kapott egy férfi és katonának adták. Ismét más 25 pálcát. Valaki 12 rhénes forintot fizetett bűnéért az uraságnak. Más 12 rhénes forintot fizetett és 24 korbácsütést szenvedett. Három paráznasági bűnpörben 1774-ben az ítélet 40-40 bot volt, a nőknek pedig 20-20 korbács járt ki. Szentesen 1775-ben 30 korbácsütést adtak. A nemes nőknek a katolikus egyház részére 3 viaszgyertyát kellett vinniük. 1767-ben férfi és nő éjjelre egy szobába bezárkóztak, ezért 12 botütést kaptak. 1782-ben az erdői úriszék megtiltotta a fonókat, „*[...]mert ott kedvetlen tapasztalatok születnek.*”¹³⁹⁹

¹³⁹⁰ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 191.

¹³⁹¹ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 101.

Koncz Á. 1913. 87.

¹³⁹² Úriszék[...] 1958. 474-475.

¹³⁹³ Úriszék[...] 1958. 530.

¹³⁹⁴ Tápay-Sz. G. 1933. 51. Tanácsí Jegyzőkönyv, 1725. 187.

¹³⁹⁵ Tápay-Sz. G. 1933. 51.

¹³⁹⁶ Tápay-Sz. G. 1933. 52.

¹³⁹⁷ Tápay-Sz. G. 1933. 53.

Tanácsí jegyzőkönyv, 1756. II. 16.

¹³⁹⁸ Kállay I. 1985. 218.

¹³⁹⁹ Kállay I. 1985. 220.

1723-ban a teherbeejtésért; ill. két gyermeke házasságon kívül született Zalka Krisztinának, ezért 4 hónapi börtönt kapott, minden pénteken 12 korbácsütéssel, majd kiséprűzték az uradalomból. 1728-ban 24 rhénes forintot kellett fizetni azért, mert a lány teherbe esett (*impregnatio*). A férfit általában megpálcázták, pénzbüntetést fizetett és kötelezték a gyermek eltartására.¹⁴⁰⁰

1806-ban egy férfi ajándékokkal bírt egy lányt a paráznságra, kitől azokat elvette, amikor megszült. Kötelezték az ajándékok visszaadására vagy értékük megtérítésére és 24 rhénes forint gyermektartásra.¹⁴⁰¹ Utólagos házasságkötés esetén az úriszék gyakran eltekintett a büntetéstől. A 17. században a parázna legényektől „bikapénzt” szedtek. A nők büntetését a szoptatás, gyermekágyasság idejére felfüggesztették.¹⁴⁰²

Pörgyűjteményünkben a Dél-Alföldről 24 olyan parázna esetet ismertetünk, amelynek büntetését is közöltük. A 74/1836. pörben az 52 éves nősemler próbaházasságképpen, hogy magtalan-e, egy szabad személynek ikreket nemzett, akik meghaltak. Mivel az eset a férfi részéről házasságtörésnek minősült, ezért őt a házasság szentségének tiszteletben tartására intették és 14 napi börtönt kapott. A parázna nőt pedig a tiszta életre intették és szabadon eresztették. A 88/1760. pörben az apa a paráználkodó fiáért és a szeretőjéért 80 forint kezességi díjat fizetett és így szabadon engedték őket. A 105/1735. pörben Csete Ilona paráznságáért Szerencsről a hóhér által kicsapattatott. A 115/1755. pörben Benkő Kata lány paráznságáért 50 korbácsütést kapott. A 119/1756. pörben a 45 éves nő „*korbács alá fogattatott*”, mivel egyszer katonával elhált. A 122/1756. pörben a parázna pástort 3-4 közösülésért 12 florensi forint megfizetésére ítélték.

A 125/1759. pörben a béres a szűnyogháló alatt hált a cselédlánnyal és közösült vele, ezért ő 100 botütést kapott, de a leányt nem büntették. A 126/1760. pörben a korcsma nádkerítésénél nyilvánosan szeretőkezők 50-50 botütést kaptak. A 127/1761. pörben a gazdalanynak két férfi nemzett fattyúgyermeket. Az elsőért is megbüntették, de ennek mibenléte nem derült ki. A második után 100 korbácsütést kapott. A 134/1765. pörben a teherbe ejtett leányt a szegvári katolikus plébános a szülés után 2 héttel a gyermekágyból kiveretvén, a templomban „megkoszorúzza” és a mise alatt mint *szégyen-attribútumot*, korbácsot kellett a vállán tartania. Ezt követően a kisbíróval még 13 korbácsütést is adatott neki. A 137/1766. pörben a nő több alkalommal katonákkal paráználkodott, majd „fattyat szült”. Büntetését így beszélte el: „[...]jól megh Korbacsoltattam, és az után, egy cigányal kikésértettem, a városbul.”

A 142/1767. pörben a leány azt vallotta, hogy egy cigány gyermeket nemzett neki és ezért néhány éve 25 pálcütést kapott. Megjegyezzük, kemény büntetés volt, hiszen a botozást elsősorban férfiak szenvedték el. A 150/1771. pörben így vallott a nő: „*Kecskeméti Urak[...] koszorút tettek a fejemre, és el bocsájtotak, mert egyéb vétkem nem volt, csak hogy Leány koromba terebbe estem.*” A 159/1776. pörben a lányra 100 korbácsütést mértek, mert Csongrádról Gyulára szökött egy német katonával. A 163/1779. pörben szerencsés volt a lány. Háromszor kapták el házasságon kívül szerzett terhességben. Mindig mástól kapta gyermekét, de az állapota miatt egyszer sem tudták megbüntetni. A 172/1802. pörben a 18 éves gazdalegény teherbe ejtette az ugyancsak 18 éves szolgálólányt. Ezért előbb 24 forintot kellett fizetnie és 24 pálcütésre ítélték, de könyörgésére a botozást „*8 dierum arestumra*” változtatták. A 174/1806. pörben az 53 éves parázna férfi a 10 éves pesztonkát szexuálisan akarta kipróbálni. A vétkes korát

¹⁴⁰⁰ Kállay I. 1985. 220.

¹⁴⁰¹ Kállay I. 1985. 221.

¹⁴⁰² Kállay I. 1985. 222.

tekintve, „csak” 3 havi börtönre, közben hetenként harmadnapi szoros bójtre, kétszerre kiszabott 80 pálca ütésekre, és 20 rhénes forint letételére büntették.

A 175/1810. pörben a paráználkodó férjet a vizsgálati fogságon túl 1 havi börtönre és 30 pálcaütésre ítélték. A 176/1813. pörben a paráználkodó gazdát 40 botütésre ítélték. A lány szüzességének megrontásáért külön 40 forintot kellett fizetnie. A 177/1822. pörben a megesett lány, hogy a terhességét ne a valódi apára hárítsák, mással is közösült, és az állapotát ezen utolsó szeretőjére akarta fogni. Ez a dolog teljességgel be nem bizonyosodott, ezért az egyszeri paráznaságért 6 heti fogságra ítélték, amelyet heti 2 bójtnappal szigorítottak. A 178/1824. pörben a nemi beteg nős parázna, minthogy testi fenyegetésre alkalmatlannak bizonyult, 1 havi börtönt kapott. A 179/1836. pörben a cselédlány két fattyat szült házasság nélkül. Az apák nem tudódtak ki. „[...]a ’tisztább életre bíróképpen intetni rendeltetik[...]” és szabadon bocsátották. A 371/1769. pörben a görög kereskedő egy fiatalasszonnyal paráználkodott. A férfit 30 pálcaütésre ítélték. Az asszony ítélete nem tudódott ki.

A mulatozások, dorbézolások melegágyai voltak a paráználkodásnak. Az alkoholos állapot föloldotta a gátlásokat és a nemi ösztön csakhamar a fölszínre tört. Bene Ferenc házát 1754-ben elrontják, mert a korhelyeket házába befogadta. Elnézte azok korhelykedését és paráznaságaikat.¹⁴⁰³ A 180/1758. pörben Kiss Mihályt azért ítélték 50 botütésre, mert „[...]az út félén 4. Asszonyt elől tanálván, bé haitottam a Csárdára s tánczoltam Vélek.” A 184/1777. pörben a 21 éves lánynak, miután egy béressel közösült, Szegeden bekötötték a fejét. Paráznaságáért 25 korbácsütést kapott.

A házasságtörés (*adulteria*) éppen olyan elterjedt bűn volt, mint a paráználkodás. A két bűntípust gyakran nehéz elkülöníteni, hiszen az egyik fél általában házas volt, olykor mind a kettő. Ezt a bűnt a legtöbb kultúra üldözte, máshol eltűrték vagy szemet hunytak fölötte. Egyes társadalmi rétegekben és korokban pedig követendő cselekménynek tekintették. M. Mead a samoai szokások között említette, hogy „[...]a megtévedt nő egyetlen büntetése az volt, hogy férje kitaszította otthonából. Ha a taupóról [a főnök egyik, a falu szüzének választott leányáról] kiderült, hogy már nem szűz, rokonai megverik, de más büntetése nincs.”¹⁴⁰⁴ A nemi hűtlenség tehát nem számított „halálos bűnnek”, mint a keresztény világban. „A házasságtörőket halálra ítélték, de a házastárs »életet ajándékozhatott« (nem mindig tette!), vagy a király adott kegyelmet. Szégyenoszlop, bot vagy korbács s a polgárjoggal nem rendelkezők kiséprzése volt a büntetésük. Ellenőrizték a különváltan élőket[...]” — olvassuk Szeged jogéletéből.¹⁴⁰⁵

A házasságtörést országsszerte szigorúan büntették. „A régi magyar büntetőjog egyik legsúlyosabb bűncselekményének ugyanis a házasságtörés számított. »A kik ezen bűnben találtattak, azoknak mindkét nemen levőknek a piacon a hóhér által fejök levágassék.«”¹⁴⁰⁶ Az ítéleteket a Hármaskönyv I: 105., az 1723: 11. tc. és az 1723: 12. tc., P.C. 17., 81. és 82. alapján hozták meg. A halálos ítéleten kívül találkozunk még súlyos testi büntetésekkel, rabsággal és pénzbüntetéssel is.

Varga Endre úriszéki pörszövegei közül a Sopron megyei lózsi uradalomból a 230. pört mutatta be 1643. jan. 17-ből. A férjes nő hosszú időn keresztül csalta a férjét, a

¹⁴⁰³ Herczeg M. 1979.

¹⁴⁰⁴ M. Mead. 1970. 42. és 114.

¹⁴⁰⁵ Szeged története, 1985. 2: 629.

¹⁴⁰⁶ Vajna K. 1907. 2: 142.

szeretőjétől „[...]megh hasasulva mastis nehezkes.” Ezért szülés után lefejezésre ítélték.¹⁴⁰⁷

Tápay-Szabó Gabriella írta: „A XVIII. században Szegeden, épp úgy mint az ország többi részein, rendkívül szigorúan ítélték meg a házastársi hűség megsértését. Az ítélet legtöbbször halálos, azonban a megkárosított fél hűtlen házastársának »az életet ajándékozhatja« és ilyen esetben az ítélet legtöbbször pénzbírságra, néha testi fenyítékre és kiutasításra változtatható.”¹⁴⁰⁸ Természetesen Szegeden is érvényesült, hogy „[...]nemcsak a hűtlen félt büntették, hanem bűntársát is, — enyhébb formában (pénzbírság, tömlöc, testi fenyíték.)”¹⁴⁰⁹

A házasságtörést bizonyítani kellett. A büntetések közül megemlíthetjük még a szégyenoszlophoz állítást és a tortúrát. Arra vonatkozóan, hogy a hatóság a házasság szentségét mennyire tartotta tiszteletben, jó példa a következő: „Petriczky János fiát Pált, aki egy szűzet megszeplőst, kiengedik a börtönből, mert házasságot ígért.”¹⁴¹⁰ Vagyis, elnézték parázna bűnét, amikor a házasságnak még az ígéretével ugyan, de jó útra tért. Könyörtelenné váltak, ha erről az útról valaki lelépett.

Ahogy az életnek minden területén, ahol az erkölcs érvényesült, a szexuális bűnöknél, így a házasság szentségénél is kettős magatartás volt a vizsgált korszakban. Szeremlei az egyik legnagyobb mezőváros, Vásárhely esetében mutatott be példákat. Megállapította, hogy „A házastársak és családtagok törhetetlen hűséggel ragaszkodtak egymáshoz[...].”¹⁴¹¹ Százalékot nem ismerünk, de kutatási tapasztalatunk szerint, a lakosság jelentős hányada megsértette ezt a hűséget. Szeremlei máshol így fogalmazott: „Tiszta volt általában a ház és a házasságon kívüli nemi élet is s e részben nemcsak a tisztviselők, hanem az egész lakosság szakadatlanul a legszigorúbban vigyázott; a családok és rokonok nem tűrték a félrelépést, még kevésbé a kicsapongást s a vétkesnek lakolnia kellett.”¹⁴¹² Nem is akárhogy! „Paráznaságért s házasságtörésért (1730.) eleintén a vármegye is halállal fizetett, kevésbé súlyos eseteket azonban a lelkészek elé utasítottak. A vétkeseknek általában espereshez s papi törvényszékekhez (1720–30.) is kellett járniuk.”¹⁴¹³ A fővételre ítélt, de meggráciázott asszony büntetését előbb 100 korbácsütésre változtatták és a városból kitiltották, később már 40 korbácsütéssel is beérték. Természetesen nemcsak az egyház örködött az erkölcsi tisztaság felett. „A kapitánynak feladata volt az egyes családok erkölcsét házaiknál is szorosan ellenőriztetni.”¹⁴¹⁴

A „másik” oldal Vásárhelyen is a házassági kötelék megsértése volt. Arra vonatkozóan, hogy ez nem volt ritka eset, Kállay István leírja, hogy mezővárosunkban, 1770-ben 12 házasságtörést egyszerre tárgyaltak. Ekkor már a férfiak 40 botot, a nők pedig 40 korbácsütést kaptak. Ugyanakkor 1 évi együttélésért egy asszony 80 ütést kapott.¹⁴¹⁵ 1776-ban a vásárhelyi Mohos Klára botrányosan egy ágyban feküdt egy férfival, ezért mindketten 1 heti áristomot kaptak, de ebből 3 napot kenyéren és vízen

¹⁴⁰⁷ Úriszék[...] 1958. 436-437.

¹⁴⁰⁸ Tápay-Sz. G. 1933. 44.

¹⁴⁰⁹ Tápay-Sz. G. 1933. 47.

¹⁴¹⁰ Tápay-Sz. G. 1933. 51.

¹⁴¹¹ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 428.

¹⁴¹² Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 432.

¹⁴¹³ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 432.

¹⁴¹⁴ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 422.

¹⁴¹⁵ Kállay I. 1985. 224.

töltve.¹⁴¹⁶ Kállay több esetet is említett, amikor a házasságtörésekért fővesztést kért az ügyész. Ahol a házastárs megbocsátott, ott a halálos ítéletet áristomra, pénzbüntetésre, megcsapatasra enyhítették, ahol viszont a házastárs nem kérte a házasságtörő fölmentését, az ítéletet végrehajtották. Előbb tehát lemondott életéről és kitesztotta a társadalom, de a végső döntést a megcsalt házastárs kezébe helyezte. Ha ő eltasztotta magától, az élők között nem volt tovább helye. Rendkívül kegyetlen bánásmód volt ez, különösen egy botlásért.

1773-ban Vásárhelyen Kocsis Sára két férfival követett el „*commercium curmit*”. A férje kegyelmet kért, ezért „csak” 80 ütést kapott.¹⁴¹⁷ Egy másik esetről, mivel az asszonynak a gyermekeit kellett ellátni, vétkéért 3 pénteken kalodába zárták és 30-30 lapockacsapást mértek rá.¹⁴¹⁸

Áttérve az általunk gyűjtött házasságtöréssel foglalkozó pörökre, 46 esetben találkoztunk büntetésekkel. A 188/1735. pörben két asszony kurva módra paráználkodott egy juhással. Az úriszék mindkettőt halálra ítélte. A férfiek megráciázták őket, ezért csak 40-40 korbácsütést kaptak, de ha még egyszer e bűnben vétkeznek, semmi sem menti meg őket a haláltól. Vagyis, a házastársi kegyelem a visszaesőnél már nem volt érvényes. A pásztor meglógott, de ha elfogják, paráznaság vétkéért fog bűnhődni. A 189/1736. pörben a házasságtörő asszony reverzalist adott. Ebben a levélben az állt, hogy ha ismét bűnbe esne, „[...]lészen büntetése kalitka, azután csapás, azután Férjétől való külön szakasztás.”

A 191/1744. pörben a házasságtörésen kapott asszonyt a piacon 24 korbácsütés elszenvedésére ítélték. Az eset „nem tudódott ki teljesen”, ezért a házasságtörő férfi felesége kegyelmet kért urának, különben a fejét vették volna. A férfit 100 pálcaütésre vagy 24 rhénes forint megfizetésére ítélték. A 192/1744. pörben a nős parázna férfi bűnébe újra visszaesett, majd saját jószántából kívánt megtérni. Ez enyhítő körülmény volt. Eklézsiát követett. Dupla büntetésül 24 rhénes forintot fizetett. A 193/1744. pörben a visszaeső nős paráznak reverzalist adtak magukról. Az asszonyt 50 korbácsütésre, a férfit pedig 50 pálcaütésre büntették. A 194/1744. pörben a katonával paráználkodó asszonyt — bár nem kapták rajta, de tette szinte bizonyos volt — 40 korbácsütést kapott. (A katona büntetéséről nincs említés.)

A 195/1744. pörben egy öregasszony paráználkodott a legénnyel. A férfit megcsapták, de az asszonyt idős kora miatt nem verték meg. Miután eklézsiát követtek, a városban maradhettek. A 203/1756. pörben Peszeki Jutka férjes asszony egy béressel paráználkodott. „[...]mint hogy. a Férjem meg gratiazott”, így 100 korbácsütést szenvedett. A 204/1756. pörben hosszabb időtől fogva viszonyt folytató, házasságtörő asszonyok álltak az úriszék előtt, de a halálbüntetéstől megmenekültek, tekintve, hogy „[...]életeknek megjobbítására Reversalist” adtak. A 207/1756. pörben Siskó Kata előbb Rácz Geczivel paráználkodott. „[...]akkor meg gratiazott az Férjem — vallotta —, hanem pénzbéli büntetésem volt, s. az Férjem fizetett érettem. Másodszor Asztalos Jóskával elestem, akkor 80. korbácsra büntettettem.”

A 213/1760. pörben feje elvesztésére ítélték a többrendbeli visszaeső házasságtörő asszonyt. A 214/1761. pörben az elítélt házasságtörő asszony megszökött a börtönből és egy kúp nádiban bújkált. Ezért 100 korbácsütést kapott. A 215/1761. pörben az úriszéken a 30 éves vásárhelyi Tóth Andrásné nemi beteg házasságtörőt ítélték el. Az első esetért 1751-ben 10, a másodikért 1754-ben 80, a harmadikért 1757-ben 150, a negyedikért 100

¹⁴¹⁶ Kállay I. 1985. 224.

¹⁴¹⁷ Kállay I. 1985. 227.

¹⁴¹⁸ Kállay I. 1985. 226.

korbácsütést kapott, majd a fejét vették. 1762-ben egykori szeretője: Vincze Mihály is az úriszék előtt állt, a Tóthnéval való paráználkodásáért. Ő tehát az ötödik szeretője volt a promiszkuis asszonynak.

A 217/1761. pörben a hetedik gyermekével terhes, férjes asszony egy katonával paráználkodott, ezért reverzálist kellett adnia. Megígérte, hogy nem tesz többé ilyet, életét megjobbítja és részegítő italt sem iszik. A 221/1762. pörben Török György borbíró paráználkodási kísérletért vádolta egy asszonyt, mire Török így felelt az urának: „*No ha azt Feleséged meg nem bizonyította, az Pelengéhez költetem, és jól meg verettetem[...]*” A 228/1766. pörben „*[...]paráznaságért fizetett érettem Paprika á kivel éltem[...]*” A 236/1769. pörben a paráznaságon ért asszonyt halálra ítélték, de az ura meghagyta az életét. A 239/1774. pörben a részeg férfi befeküdt a szűnyogháló alá a más feleségéhez. Ezért a templomban „*egy néhány font gyertyával*” kellett fizetnie.

A 248/1778. pörben a cigányasszony egymás után két német katonával közösült. Ezért a nőt fő büntetésül 60 korbácsütésre ítélték. A katonák bűnhődéséről itt sem esik szó. A 252/1781. pörben Talpalló Sára 26 éves így emlékezett parázna életére: „*[...]egerben azért, hogy egy Legényel el Szöktem, vele feslet életett éltem, 10 Korbácsal Szabadultam ki, Vásárhelyen[...]* paráznaságomért, *minek utanna meg Szültem volna 150. Korbacsot vágtak rajtam.*” A 258/1796. pörben az apa gyermeket nemzett a mostoha lányának. Ezért a férj és apa 5 évet raboskodott. A 268/1804. pörben a házasságtörő férjet 40 pálcaütésre ítélték. A 269/1807. pörben a nős parázna kocsi 40 pálcaütésre, a férjét elhagyott, cégéres kurvát, aki a latorját „*el is ronta*”, vagyis nemi betegséggel megfertőzte, 2 havi börtönre ítélték és két ízben elveendő 80 korbácsütést is kapott. A házastársaikhoz egyiket sem küldték vissza.

Már az eddigi ítéletekből is látnivaló, hogy a vizsgált területünkön a gyakorlat meglehetősen más, mint ahogy azt a szakirodalomban általánosították. Találkoztunk olyan esettel, amikor az első házasságtörés után már fővétel volt, és olyannal is, akit a harmadik után sem büntettek halállal, csupán megkorbácsolták. A 19. században ez a kép továbbra sem rendeződik, csupán a büntetések enyhülnek.

A 270/1807. pörben a nős parázna vétékét „*[...]elesméri hogy tsak ne kinoztasson.*” A beismerését követően: „*[...]a mely vallomására mondódván nékie : hogy azért nem kinoztatik mert ki vallyá[...]*” Mindkét parázna 3 havi börtönt kapott, heti 2 nap böjttel és 2 részben elszenvendő 60 botütésre ítéelve, a kurva pedig 60 korbácsütésre. A 271/1807. pörben az 52 éves parázna férfit „*[...]tekintetbe vétetődvn az erőtlensége és őregsége 24 : Páltza ütésre[...]*” ítélték. Ezt ott kellett neki elszenvednie, ahol a bűnt elkövette, vagyis Szentesen, hogy ez által megszégyenüljön. A leányt, akivel közösült, nem ítélték el, mert csak 14 éves volt. A bíróságok ekkor már az életkort és a fizikai állapotot is mérlegelték.

A 272/1809. pörben a házasságtörő asszonyt, aki maga sem tudta, hogy kitől terhes, 40 korbácsütésre ítélték, majd visszautasították a férjéhez. Valószínű, hogy ez volt neki a legnagyobb büntetés. Szeretője 40 botütést kapott. A 273/1811. pörben a házasságtörő asszonyt 80 korbácsütésre ítélték. Ezt két részben kellett elszenvednie: felét a börtönben, másik felét pedig 2 hónap múlva, ha szabadul, szülővárosában: Szentesen, a városháza előtt kapja meg. A szeretőjére is hasonló sors várt: 24 korbácsütés helyben, 2 hónap múlva, ha szabadul, a szentesi városháza előtt megkapja a második adag 24 korbácsütést. A 274/1813. pörben a nős paráznát 40 botütésre ítélték és 40 forintot kellett fizetnie a megrontott lánynak.

A 275/1813. pörben elítélték a visszaeső házasságtörőt. Előbb 1813-ban egy hajadon szüzességét vette el. Ekkor 40 botütést kapott és a lánynak a „*[...]pártabéli szerentségét is meg vesztegette*”, ezért neki 40 forintot kellett fizetnie. Másodszor, hogy

bűnbe esett 2 részletben 60 botütésre ítélték és heti 2 napi kenyéren és vízen való böjtölést szenvedett, 1 hónapi börtönbüntetéssel. A 276/1819. pörben a parázna asszony más férfitől gyermeket szült, és szeretőjével évekig férjeként élt. Ezért őt 2 hónapi fogságra ítélték. Keményen megdorgálták és férjéhez való hűségre kötelezték. A szeretője 24 botütést kapott.

A 277/1819. pörben a férjes asszony mástól esett teherbe. Ekkor már orvos vizsgálta meg és döntött abban, hogy rossz egészségi állapota miatt testi büntetésre alkalmatlan. (Korábban ez ritkán volt mentő körülmény, a bűnöst jól megverték.) Így a nőt 1 hónapi börtönre ítélték, méghozzá vasban, közmunkán, heti 3 napot böjten töltve. A „megesés” egyébként változatlanul nagy szegény volt. A 279/1820. pörben, miután a férjét is elhagyó, parázna életet élő asszony kérelmét elfogadták, hogy elállnak a testi büntetésétől, 1 hónapi börtönt szenvedett, heti 2 naponként kenyéren és vízen böjtölve. A 280/1822. pörben a nősemler a szomszéd lányával paráználkodott. A férjet 30 pálcaütésre ítélték és arra kényszerítették, hogy feleségét visszavegye, vele jól éljen. Miután a lány „szabad személy” volt, dorgálás után eleresztették. A büntetés ezen a téren is tovább enyhült. Ha valaki szabad személy volt, a testét szabadon odaadhatta, csupán egyházának a lelkéért, a társadalomnak az erkölcsért volt felelős.

A 281/1823. pörben az asszony nem kellett a hites urának, ezért elhagyta és összeállt egy juhással. Az ítéletben mindkettőjüknek beszámították a vizsgálati fogság idejét. A kurafitól — akivel már 10 éve éltek vadházasságban, de közös gyermekük nem született — végleges megválásra ítélték. A 282/1824. pörben a feleségét elcsapó, egy fiatal asszonyt magához vevő és vele házasságtörő életet élő férjet — mivel testi büntetést nem állhatott ki — 1 havi vason, közmunkán, hetenként kenyéren és vízzel való böjttel töltendő börtönre ítélték. Az ítélet szövegében az nincs, hogy mennyi a heti böjtös napok száma. Kötelezték továbbá arra, hogy a feleségét visszavegye és vele jól éljen. A szeretőjét pedig „elpirongatták” tőle. A kurvát tehát nem büntették, szabadon elbocsátották.

A 283/1825. pörben a parázna férj gyermeket nemzett férjes sógornőjének, vagyis kettős házasságtörés következett be. A felperes a férfira halált kért, de a felesége könyörgött. Elbeszélte, hogy jól élnek, semmi gondja nincs az urával, legyenek vele elnézőek. Ezután kezesség mellett szabadon eresztették. Beszámították a vizsgálati fogságát, majd negyedévi vason, közmunkán, heti 2 napi böjttel súlyosbítva bebörtönzést szenvedett. A sógornőt csak kihallgatták, de meg sem fenyegették. A védő helyesen bizonyította, hogy ez nem vérfertőzés volt. A 284/1826. pörben a nős parázna szintén gyermeket nemzett a szeretőjének. Megjobbulásának reménységét adván, 40 botütés után szabadon bocsátották.

A 285/1827. pörben a férj elcsapta feleségét és a magához vett fiatal lánynak két gyermeket nemzett. Bűnéért 30 pálcaütést kapott, de előbb a szeretőjétől eltiltották és 1 havi börtönt töltött. A 286/1827. pörben a juhász elzavarta a feleségét, aki hit nélkül összeállt egy parasztleánnyal. Utóbbi, mint szabad személy, csak szigorú dorgálást kapott, míg a házasságtörő asszony 1 havi börtönt, amelyet a gyermeke szoptatása után kellett letöltenie. A 287/1828. pörben a kurvát tartó férjet először 20 forintra büntette a plébános úr, mert a lány fattyú gyermeket szült. A férj megszökött a nővel együtt. Visszahozták és az úriszéken 1 havi vason, közmunkán, heti 2 böjttel súlyosbítva börtönbüntetést kapott. A kurvát, *„érzékeny meg-feddetése mellett”* szabadon bocsátották.

A 288/1828. pörben a férj magához vette a kurváját és együtt éltek, egy szobában a hites feleségével, ill. a 4 gyermekével. A férj a családjáról nem gondoskodott és azok koldulni kényszerültek. Mindezt 1 hónapi fogságot kapott, míg a terhes kurvát

„kemény meg-dorgálás” után elengedték. A 289/1829. pörben a fiatal sógor megszeplősítette sógornőjét, ezért a fölporos halálos ítéletet kért rájuk, mint „vérfertőzőkre”. A föllebbezés után a férfi a vizsgálati fogságon túl, még 3 évig vasban, közmunkán, heti 2 napi böjttel szigorítva bebörtönzést szenvedett. A sógornőt pedig „[...]hasonló egy esztendei Tömlőtre kárhoztatni” rendelték. Ez igen súlyos büntetés volt, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az alpörös vallomása szerint mindössze kétszer közösült a sógornőjével. Viszont a testi fenytés már elmaradt.

A 290/1830. pörben a házasságtörő juhászt, aki a teherbe ejtett szeretőjének magzatvesztő szert akart készíttetni, s ezt a vádat bizonyítás híján elejtették, felesége megcsalásáért 30 botütést kapott. A 291/1833. pörben a férj elkergette feleségét és összeállt egy szabad személlyel. A szeretőjétől eltolták és 1 havi börtönre ítélték, heti 2 napi böjttel szigorítva. A kurvát, mivel nincs férje, nem bántották, holott kitudódott a bűne. A 292/1836. pörben a nős parázna gyermeket nemzett a sógornőjének és elszökött vele. A férj 1 évig vason, közmunkán, heti 2 napi böjttel szigorítva, börtönbüntetést kapott. Sógornője vason, közmunkán, heti 2 napi böjtöléssel börtönbüntetést szenvedett. A nőre nézve, mint enyhítő körülmény, először fogalmazták meg, hogy „nemének gyengesége tekintetéből”. Tehát a neme, azaz nőisége miatt megérdemelt büntetését mérsékeltek, pedig eddig a nőt, a „gaz csábtót”, a „minden rossznak forrását” gyakran szigorúbban fenytették, mint a férfit.

A 294/1842. pörben a cigány férj gyermeket nemzett a 14 éves sógornőjének. Előbb mindkettő elismerte vétkét. Utóbb a cigányrokonság összefogott és az alperesekkel visszavonatták az eredeti vallomásukat. Ettől kezdve mind a család, mind a vádlottak mást vallottak. Az ügy egyre zavarosabbá vált és a Királyi Tábláig jutott a föllebbezés. Itt próbák hiányában fölmentették őket. Más kérdés, hogy ilyen esetekben — hasonló lesz a helyzet pl. a 402/1842. pörben is — a perek nagyon elhúzódtak és addig a „vasban fogottak” börtönben sínylődtek. Ez a két utóbb említett pör esetében 2-2 évet tett ki.

A paráznalkodás és házasságtörés egy különös módja volt a házastárs- és a házaspárcsere. Ezt a büntípust külön nem tárgyalják, pedig az emberré válás óta általánosan elterjedt volt. Törzsi népeknél, egyes rítusok során, de közönségesen is gyakran elkövetik. A 299/1798. pörben az elhagyott asszonynak két férfi hét gyermeket nemzett. A társak egymást cserélték az asszony ágyában. A nő mindezért 24 korbácsütést szenvedett. A 300/1800. pörben a kurválkodó, férjcsereelő asszonyt rossz élete miatt ezelőtt néhány évvel 24 korbácsütésre, szeretőjét pedig 24 pálcaütésre ítélték.

A 302/1825. pörben a házaspárcserét végrehajtott nős paráznak 1 hónapi vason, közmunkán és heti 2 napi böjten eltöltendő bebörtönzést szenvedtek. Az egyik párnál az asszonyt hitese urához visszaparancsolták, a másik asszony viszont megszökött. Ennek ítéletét megkerüléséig „előre jegyezték”. A 303/1826. pörben a nős ember feleségét, az asszony pedig urát hagyta el. Szentesről Zentára mentek és ott összeállva 2 évig éltek együtt. A férj 40 botütést, az asszony 40 korbácsütést szenvedett. A 304/1827. pörben Rátz Klára összeállt férje unokabátyjával. Első ízben ezért Szegeden „12^{án} kaptam” — valószínű, hogy korbácsütést. Élettársával ekkor 1-1 hónapig vason, közmunkán, heti 2 napi böjttel súlyosbított börtönt viseltek. A férfi 25 pálcaütést, a nő 25 korbácsütést kapott. A párcsere másik két vádlottja: Babos Mártony és Bódi Anna vadházasok 1-1 havi vason, közmunkán, heti 2 napon böjttel szigorított börtönbüntetést kaptak. A 414/1735. pörben a házasságtörést elkövető asszonyok büntetése — akár ebben a korban a lótolvajoké —, ha másodszor estek ebbe a vétségbe, halál volt.

A csoportosan végzett paráznalkodás a genitalitás ösztön-megnyilvánulásaként épp úgy ismert, mint kultúrjelenségként. Korábbi fejezetekben, a belső készletést elemelve,

ókori, középkori és a törzsi társadalmak rituális szokásai közül több, csoportosan elkövetett szexuális orgiát, ill. bűntényt mutattunk be. A büntetésekkel foglalkozó szakirodalom külön ritkán tárgyalja, így a jelenség és az ítélet együtt fordul elő a paráználkodásokkal.

A triolizmust, vagyis a három ember együttes szeretkezését gyakrabban említik. Kállay István is írt néhány úriszéken tárgyalt, hármásban elkövetett paráznaságról. 1762-ben az egyik férfi 12, a másik 40 botütést kapott e bűnéért. 1806-ban 2 férfi 32-32 botütést, a nő 25 kemény korbácsütést szenvedett a triolizmusért.¹⁴¹⁹ (A „kemény korbácsütés” említése föltételezi, hogy ezt a büntetéstípust, egyáltalán az ütlegelést „lágyan” is végrehajthatták.)

Herczeg Mihály a vásárhelyi cselédek büntetését vizsgálva, említ egy esetet, amikor a törökszentmiklósi Szabó János Gajdán Istvánnéval és Sárközi Máriával 1779-ben „éjjel-nappal együtt szerelmeskedett”. Szabó 50, Sárközi 24 korbácsütést kapott.¹⁴²⁰ Szabó Jenő Sopronból említi, hogy „Friedler András felesége 1541-ben egyszerre két férfivel [...] folytatott viszonyt[...].”¹⁴²¹

Az általunk gyűjtött esetek közül a 306/1763. pörnek ismert az ítélete. A vásárhelyi Hajda urasági vendégfogadóban a kukta felesége többek szeme láttára 6-7 német katonával, egymást követően vagy 14-18 alkalommal közöszült. „Helytállásáért” az asszony 100 korbácsütést kapott.

A szexuális bűnök következő típusa volt a közönségesen ismert bigámia, amelyet szintén évezredek óta gyakorolnak. Törvényeink szerint, kegyetlenül büntették. 1647. okt. 15-én Győrben ítélkezett a pannonthalmi uradalom úriszéke. A Bencés rendi monostor főapátjának ugyanis pallosjoga volt. A pör szerint, a jobbágyasszonyt elhagyta a férje, ezért magát szabadnak gondolva, másodszor is férjhez ment. Bigámia címén az úriszék fejvesztésre ítélte.¹⁴²² Vagy: a 399. pör 1647. febr. 1-én Balogváron zajlott, amely a Gömör vármegyei Széchyeké volt. A jobbágyasszony elhagyta az urát és visszament az apjához. Ott özvegynek adta ki magát és újra férjhez ment. Ítélete: a második férjnek az asszonyt le kell fejeztetnie.¹⁴²³ A 18. században is többnyire pallós járt érte. Az ítélethozatalnál hivatkoztak az 1599: 36. és az 1625: 6. tc. alapján, a P.C. 2: 77-re.

Tápay-Szabó Gabriella írta Szegedről: „Halállal büntették a bigámiát s polygamiát is. 1744-ben Vörös Mihályt bigámia miatt lefejezték.”¹⁴²⁴ Szeremlei Cs. Sámuel Vásárhelyről jelezte, hogy 1780-ban a kétnejű férjet lefejezték.¹⁴²⁵

Az általunk gyűjtött bűnesetek közül a 313/1818. pörben az ítéletet 1820-ban bigámiáért hozták meg, hivatkozva az „1625. 6., az 1632. 40. és az 1599. 36.” törvényekre. Az első fokú ítélethozatal előtt a felperes ügyész kérése: az élők sorából „Hóhér pallossa által ki töröltetni”. Az ítélet végül így alakult: a bigámistát visszautasították elhagyott, első feleségéhez, a másodiktól elválasztották. Továbbá 3 évre bebörtönözték, közmunkára ítélték heti 2-szeri böjttel súlyosbítva, és 25-ével elveendő 300 botütést kellett elszednie. Ebben a korban ez rendkívül szigorú büntetésnek számított.

¹⁴¹⁹ Kállay I. 1985. 220.

¹⁴²⁰ Herczeg M. 1979. 115.

¹⁴²¹ Szabó J. 1988. 101.

¹⁴²² Úriszék[...] 1958. 361-362. A 189. pör.

¹⁴²³ Úriszék[...] 1958. 735-738.

¹⁴²⁴ Tápay-Sz. G. 1933. 50.

¹⁴²⁵ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 434-435.

A 279/1820. pörben a bigámista asszony szeretőjét a *védő ügyvéd* azzal tudta a súlyos büntetés alól fölmenteni, hogy katona volt és a hazáját védte. Ez a demagógia polgárjogot nyert. Második, jó feleségétől elűzték és vissza kellett térnie az elsőhöz, akivel rosszul éltek. A vallásos szemlélet erősebben érvényesült a hivatalos joggyakorlatban, mint a humanitárius igazságkeresés. A 314/1830. pörben — ugyancsak a fentebb említett 3 törvényre hivatkozva — a felperes bigámiáért pallós által történő kivégzést követelt. Az ítélet: a bigámistát a második feleségétől eltiltották és utasították, hogy az elsőhöz térjen vissza. A vizsgálati fogságán túl még 1 évig vason, közmunkán, heti 2 napi böjtöléssel szigorított börtönre ítélték. A második feleségét büntetés nélkül szabadon bocsátották.

Az impotencia a betegségek között van számon tartva, a feudalizmusban azonban a bűnök között is szerepelt. Főleg a boszorkánypörökben gyakran fordult elő, hiszen megrontás, a „férfi erő elvétele”, ill. „megkötése” címén a boszorkányokat vádolták az impotencia okozásáért. A másik gyakori bűn a paráználkodás, amelyet az asszonyok a férjük nemi tehetetlensége miatt követnek el, ill. ezzel magyarázzák feslett életüket. A biológiai tudatlanság miatt, gyakran a meddőséget is összekeverték az impotenciával és a nők emiatt más férfitől estek teherbe.

Magyary-Kossa Gyula 1771-ből Erdélyből írt le vonatkozó példát. Egy nemes házaspár férfitagját felesége impotenciával vádolta, és az orvosi vizsgálat után elválasztották őket, mert kiderült, hogy „*1. A herék nem valami nagyok, a herezacskó lecsüngő, az ondózsínór vékony edényekből összeszőtt, a himvessző mintegy összehúzódott és dörzsölésre, szorongatásra sem mutatja a merevedés semmi jelét sem[...] 2. [...]jóllehet, az ágy melege következtében beáll néha a himvessző merevedése[...], hogy azonban magot választott volna ki álmában, vagy[...] pollutiót szenvedett volna valamikor, arra nem emlékszik a Méltóságos Báró. Ha tehát a dolog annyira áll, hogy még ifjúságában, a szerelmi képzelődések és álmatlanság korában sem esett meg vele sohasem, ez a mag természetes hiányát bizonyítja*” — fejeződik be a részletes elemzés.¹⁴²⁶

A 318/1768. általunk gyűjtött pörben a házasságtörő asszony, aki azért próbál ki egy legényt, hogy a férjétől nem lett terhes, „*[...]maga életének meg jobbulásáról való kezes levelet*” adott. Ezzel az ügyet lezárták.

A nemi erőszakot a genitalitásnál részletesen tárgyaltuk. A büntetőpörök, ill. velük foglalkozó szakirodalom gyakori témája ez, hiszen a szubhumán főemlősöktől vezető több millió éves hosszú út minden szakaszában, a mai napig valamennyi népnél gyakorta előforduló jelenségről van szó, amelyet kevés kivételtől eltekintve, bűnként tartanak számon és a társadalom üldözi, szigorúan bünteti. A nemi erőszakot nem egyszer tragikus kegyetlenséggel hajtják végre, és mind az elkövető, mind pedig az elszenvető egész további életének alakulását meghatározza a társadalmi reagálás következménye.

Kállay István kutatási eredményei alapján ismerjük, hogy a 17. században az úriszéken az 1522: 36. tc. alapján, a nemi erőszakot többnyire még halállal sújtották. A 18. században már enyhült a büntetés: megcsapatás, néhány havi börtön és szinte mindig az uradalomból való kitiltás járt érte.¹⁴²⁷ Hajdú Lajos a 18. századi büntetésekről írta, hogy a nemi erőszakért elsősorban börtön járt, mellékbüntetésként pedig megveretés.¹⁴²⁸

¹⁴²⁶ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 175.

¹⁴²⁷ Kállay I. 1985. 230-232.

¹⁴²⁸ Hajdú L. 1985. 140.

Ugyanakkor Szeremlei leírt egy vásárhelyi esetet, amikor 1780-ban a 12 éves lánykát megerőszakoló diákot lefejezték.¹⁴²⁹

Az általunk gyűjtött pöranyagban 9 nemi erőszakért kirótt büntetéssel találkoztunk. A 326/1765. pörben azt vallotta az alperes, hogy azelőtt mintegy 6 esztendővel amnesztiát kapott és Mária Terézia a többi rabbal együtt szabadon bocsátotta. Hasonló vallomással nem találkoztunk a vizsgált korszakban más bűneseteknél. A megbocsátás olyan ritka volt, akár a fehér holló. Aki mögött becsukódott a börtön ajtaja, azt csak a büntetése letöltése után engedték szabadon. A 339/1796. pörben a nemi erőszakot elkövető nős parázna férfit 3 havi börtönre, 80 korbácsütésre ítélték, és kötelezték, hogy a megrontott lány szüleinek 4 forint 30 krajcár „vérdíjat” fizessen. A 341/1809. pörben a gazda 13 éves cselédlánnyal erőszakoskodott. Ezért 40 botütést szenvedett, továbbá kötelezték arra, hogy a lány egész évi bérét kifizesse, és ezen felül 20 rhénes forint „rontási díjat” adjon neki, noha a közösülésig nem jutott el, így tehát a lány szüzessége érintetlen maradt.

A 342/1812. pörben a nős embert nemi erőszakért 40 botra ítélték, és a megrontott lánynak 20 rhénes forintot kellett „vérdíjként” fizetni. A 343/1821. pörben a gazdalegény erőszakoskodni kezd egy magányos asszonnyal az úton, de erre nem találtak tanút, ezért a vádat elejtették, hiszen a vádlott tagadott. Különös viszont, hogy ha a vád alaptalan, miért nem ítélték el a rágalmozót? Mindezekben a bűnpörökben, a reformkorban már semmire sem „találtak” bizonyítékot, miközben ezek korábban oly bőségesen csörgedeztek. A 344/1824. pörben az erőszakot tévő fiatalembert negyedévi vasban, közmunkán, heti 2 napi böjttel súlyosbítva, rabságra és 30 pálca ütésre ítélték.

A 345/1826. pörben a nőtlen fiatalember két vétkével állt a bírái előtt. Az éjszakai kóborlásért „*egyszer hatot tsaptak rajtam*” — vallotta, de egy elmegegye lány erőszakos teherbejéréért próbák hiányában fölmentették. A 346/1833. pörben a fiatalember erőszakoskodott, de a közösülést nem tudta véghez vinni, így 20 korbácsütést kapott. A 347/1843. pörben nem lehetett bebizonyítani, hogy a 15 éves juhászgyerek erőszakot követett-e el a lányon egy gödörben, így a vádat próbák hiányában elejtették.

A vérfertőzések minden korban a legsúlyosabb bűnnek számítottak. Van olyan föltevés, hogy már az írott történelem előtt gátolni kezdték a saját családon és hordán belüli szexuális kapcsolatot. Ugyanakkor az ókori Egyiptom fáraói anyjukat, nővérüket is feleségül vették, hogy csak egy példát említsünk; sőt a vallási, még inkább a világi hatalmi helyzetük megerősítése miatt, a vérségi házasságot ösztönözték is. Az „egykezés” mellett a magyar parasztságnál eléggé gyakori volt a családon belüli házasság, amikor első unokatestvérek léptek egymással frigyre, hogy a vagyon egyben maradjon.

Biológiai tényként ismert, hogy a családon belüli házasság az utódoknál a genetikai hibák összeadódásával a fizikai és mentális állapotot, az életképességet ronthatja, a leszármazóknál rejtett betegségek *progreálhatnak*, jelentkezhetnek, de a pozitív tulajdonságok is halmozódhatnak, és az utód egyes testi vagy lelki adottságai kedvezőbbek lehetnek, mint a szülők esetében voltak. A „vérfertőzés” mégis nagy felelősséggel jár, hiszen gyakoribb a negatív tulajdonságok erősödése. Ezért a társadalom a vérfertőzés ellen vallási, általános erkölcsi nézetekkel, és hatósági intézkedésekkel egyaránt védekezett. Mint azt korábbi fejezetünkben, a genitalitás tárgyalásánál már jeleztük, a 18. században vérfertőzésnek számított a családon belüli nem vérségi szexuális kapcsolat is — pl. a sógornővel folytatott viszony —, de a

¹⁴²⁹ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 434-435.

reformkorban már igyekeztek ezt a kérdést a vérségi leszármazási vonal alapján pontosítani.

Magyarországon általában a sógornókkal kapcsolatos paráználkodás az úriszékeken már a 18. század második felétől mentesült a vérfertőzés vádja alól és ezeket az eseteket házasságtörésként, vagy egyszerűen csak paráználkodásként kezelték. Viszont nagyon szigorúan vették a mostohaanyával és a fogadott lánnyal való nemi viszonyt. A vérségi, saját anyával, apával, fiúval, lánnyal elkövetett vérfertőzést, főleg az 1723: 11. tc. alapján ítélték el. A Sopron megyei lánzséri uradalom (ma Burgenlandban található a hely) az Esterházy családé volt. Kismartonban, 1676. okt. 29-én tárgyalta vérfertőző pörben a mostohalányát teherbe ejtő apát fejvesztésre ítélték.¹⁴³⁰ Tápay-Szabó Gabriella szegedi esetet említi. *„Szomorú Mátvás galántai születésű 40 éves, mostoha leányával, Borbálával aratáskor vétkezett a mezőn. A leány terhes lett.”* A bűnét beismerte. 1754. jan. 10-én halálra ítélték. Január 13-án a városháza előtt kalodába tették és a következő hétfőn lefejezték.¹⁴³¹

Az általunk gyűjtött anyagban két vérfertőzés végződött ítélettel. A 350/1816. pörben egy katona követett el *incestust*. E bűn megtorlásaként kínos halál járt. Ebben a pörben is első fokon kínos halára és akasztófára ítéletet kért a fölpörös. A paráznaság oldalági rokonával esett meg, ezért a „Tiszti védő” közbelépett. Azt jegyzi, hogy a *„Fejedelem dispensatioja mellett a’ Házassági őszve kelés meg történhetik[...]*” unokatestvérek között, mert *„[...]*az Koronás Fejedelem[...] *az 2^{ik} Vérteli grádusban való őszvekelést — is meg engedte[...]* azon Törvény az által igen meg lágyított.” Vagyis, elnézték az unokatestvéri, sógori, ill. a nagybácsi és nagynéni vérfokozatban elkövetett vérfertőzést. A bűn elkövetője katona volt. A közfölfogás szerint — és ez tükröződött a védő soraiból is — a katona vétkét, annak „keményebb élete miatt”, enyhébben ítélték meg. Ezt az okoskodást a pört tárgyaló úriszék elutasította, mondván, hogy *„[...]*az Törvénytelen tselekedett, akár melly életben-is, mindenkoron büntetést hoz maga után.”

Bár az unokatestvérek közötti házasságot az esetet tárgyaló úriszék sem vette vérfertőzésnek, ezt a cselekedetet az egyházak ebben az időben még változatlanul elítélték, bár a törvényesen összeházasulókat kénytelenek voltak összeadni. A szóban forgó pörben a következő ítélet született: a katonát a vizsgálati fogságán túl másfél évi, összesen 2,5 évi börtönre kárhoztatták és közmunkán, heti 3 napi böjttel súlyosbították. A saját költségén köteles volt magát a tömlőbe eltartani. Ez igen szigorú ítélet volt ekkor. Egyébként a kínos halál alól ebben a korban általában azzal mentették föl a főbenjáró bűnösöket, hogy ezen a vidéken a családjuk és a környezetük úgyis erősen elítéli és kiközösíti őket.

A 351/1824. pörben a vérfertőző apára és megrontott két lányára a fölpörös kínos halált kért. A védő — az eddig tárgyalta bűnpörök között először — az apa ép elmeállapotát tette kérdésessé, arra hivatkozva, hogy csak korlátolt ember követhet el ilyen súlyos, természet ellen való vétket. Az esetet tárgyaló úriszék első fokon az apát halálra ítélte, a lányokat és az anyát, aki időben nem adta föl az urát, hanem bűnrészességet vállalt, fölmentették. Föllebbezés után az apát 8 esztendei vasban, közmunkán, heti 2 napi böjttel töltendő rabságra és félévenként 30 pálcaütésre ítélte a „Curia és ő Felsége”. A többi vádlottat fölmentették.

¹⁴³⁰ Úriszék[...] 1958. 699-700. A 385. pör.

¹⁴³¹ Tápay-Sz. G. 1933. 52-53.

Tanácsi jegyzőkönyv 1753. XII. 20. és 1754. I. 10-13.

Ebben az időben a vallástevés után néhány nap múlva, újra fölolvasták a lejegyzett vallomásokat, és azt a vallomástevőknek helyben kellett hagyni, vagy cáfolni, ill. kiegészíteni.

A feudalizmus a szexuális bűnök közé sorolta a homoszexualitás pusztá tényét is és büntette. Még a szakirodalmak is ritkán említenek ilyen példát, így évszázadokon keresztül az a hamis kép élt a köztudatban, hogy ez a „bűntípus” alig fordult elő. A valóság viszont az, hogy a népességben semmivel sem volt kisebb számú homoszexuális, mint pl. ma, csupán a bűn bélyegétől megszabadult emberek mostanság nyíltan vállalják eltérő szexuális magatartásukat. Koncz Ákos debreceni példáját átvéve, Magyary-Kossa Gyula írta, hogy „*Bondás Jánost társával együtt lefejezték[...]*”¹⁴³² (A büntetés-végrehajtás időpontja a közlésből nem derült ki.)

Az általunk gyűjtött anyagból két pör ítéletét ismertük meg. A 353/1815-1821. pörben az inasával homoszexuális perverziót folytató iparosembert a vád alól fölmentették, mivel a tanúzás a valóságos próbákat nem állta ki, csupán a gyermek elbeszélésére építettek, amely önmagában kevés volt. A 354/1826. pörben a kanászgyerek azzal vádolta meg a 40 éves juhászt, hogy az erőszakkal a végbélnyílásába lökte péniszét és így fajtalankodott vele. Mivel tanú nem volt, a juhász pedig tagadott, fölmentették őket a vád alól. Azért kell többes számban írunk, mivel az ilyen fajtalan bűnnél még az elszenvető, a megerőszakolt, ill. a vétlen társat is bűnösnek minősítették és elítélték.

A bestialitás vagy állatokkal folytatott fajtalankodás a legalantasabb és legüldözendőbb bűnök egyike volt. A középkorban Európában, így Magyarországon is, általánosan elterjedt büntetést alkalmaztak, és találtunk az általunk vizsgált Dél-Alföldön is. Mind a rajtakapott embert, mind az okatlan állatot máglyán égették el. Hamvaikat szétszórták, hogy ilyen bűn után még „poruk se’ maradjon!” A 17. században rendre ez a büntetés járta. Az ítélethozatalnál a Praxis Criminalis 19: 73-ra és a P.C. 73: 4-re hivatkoztak. Gyakran *sodomain* néven is emlegették, amely ma megtévesztő lehet, holott férfi esetében arra utalt, hogy a bűnös valamilyen állat hátsó felét használta, esetleg száját (pl. szopós borjú esetében) perverziójához. Ha az állatba boszorkány bűjt, *strigának* is nevezték.

Szabó Jenő soporoni példát említett. 1730-ban Müller János a balfi erdőben „*[...]nadrágját leeresztve, egy farönkön állva, két szorosan egymáshoz kötött kanca közül az egyikkel[...] közöszlenni akart.*” Ezután a tényállást így egészítették ki: „*[...]közöszlése a legutolsó alkalommal a kancával ténylegesen megtörtént, magja a kanca hüvelyében ömlött el.*” Müller Jánost lefejezték, a lovat pedig agyonverték. Ezután mind a kettőt elégették és hamvaikat szétszórták a szélben.¹⁴³³

Az általunk gyűjtött, bestialitással foglalkozó pörök közül 4 esetben ismertük meg az ítéletet. A 356/1751. pörben egy asszony állt az úriszék előtt, aki elmondotta, hogy első férjét bevádolta, mert „*[...]testi Szemeimmel láttam, midőn a Tehénnel közösködött.*”

Tudhatod tehát, ha megh Szabadulte, vagy megh égettetett? — kérdezték tőle. Az ítélethozatalkor az asszony már nem volt ott, nem tudott választ adni, de az világos, hogy a 18. sz. közepén még élt a bestialitásért kirótt máglyahalál büntetése. A 362/1811. pörben a tehénnel közöszlő bérest egy fertály esztendei rabságra ítélték, heti 3 napi böjttel és 2-szer elveendő 50 korbácsütéssel súlyosbítva. A 363/1825. pörben a bérest

¹⁴³² Magyary-K. Gy. 1940. 4: 101.

Koncz Á. 1913. 97.

¹⁴³³ Szabó J. 1988. 116-117.

társai csikóhágással vádolták, és a P.C. 73. cikkelye szerint, „[...]a' vétkesnek azon oktan alatal való meg-égetését rendelé.” A vádlottat végül is próbák hiányában fölmentették.

Végül a 365/1833. pörben a kutyával közösülő ifjút is a vád alól próbák hiányában fölmentették. Jól érzékelhető, hogy a 19. században már nem villant a pallós, nem lobogott a máglya egyetlen állattal fajtalankodó ítéletében sem, a vizsgált területen. Úgy tetszik, hogy keresték a megoldást a fölmentésükhöz.

A magzatvesztés és újszülött-gyilkosság közönségesen nem tárgyalható a gyilkosságokkal együtt. Mint azt a korábbi fejezetek egyikében a témával kapcsolatban részletesen leírtuk, a csecsemőgyilkosság szándékában, belső készítésében épp úgy eltért a gyilkosságoktól, mint a mitikus hullaelrejtésben, vagy az újszülött-ellátás ismereteinek hiányában. Ez az ősidők óta gyakorolt bűn általánosan elterjedt volt minden lakott kontinensen. Az európai jellegű civilizációk az ókorban gyakran eltűrték, sőt ösztönözték. Gondoljunk például az építőáldozatokra, a görög Taigetosra, vagy a római birodalomban kitett csecsemőkre, akik közül a szerencsés túlélők általában gladiátoriskolába kerültek. Törzsi társadalmakban a népességi szaporodás egyensúlyban tartása miatt a mai napig gyakorolt szokás.

A keresztény kultúra üldözi és szigorúan megtorolja. Ha a gyermekgyilkosság nem volt bizonyítható, akkor a vádlottat gyakran paráznasággért vagy házasságtörésért ítélték el. A 19. sz. első felében gyermekvesztőt általában már nem ítélték halálra, vagy az ilyen súlyos ítéletet a föllebbviteli bíróság enyhítette. A feudalizmusban a Hármaskönyv I: 15. és a P. C. 69. alapján ítélték. Az esetek nagy részében az újszülöttek és csecsemők meggyilkolását „különös kegyetlenséggel” hajtották végre. 1769. nov. 7-én Mária Terézia a „magzatölés megelőzését tárgyazó” rendelkezést hozott. Ezt II. József 1781-ben kiegészítette.¹⁴³⁴ Hajdú Lajos szerint, a gyermekvesztő esetében, Csongrád vármegyében ítélték a legszigorúbban.¹⁴³⁵ Nem véletlen, hiszen a pörök mennyiségéből valószínűsíthetjük, hogy ezt a bűncselekményt itt követték el a legtöbben. Ennek okai között a szociális elnyomorodással járó tudatlanságot első helyen említhetjük.

„[...]infanticidium esetén jóformán soha nem keresik a partnert, a »csábítót«, aki a gyakran szinte gyereklány korú nőt felelőtlenségével nehéz helyzetbe juttatta” — írta Hajdú Lajos.¹⁴³⁶ Egy lány állva szülte gyermekét az erdőben. A köldökzsinór elszakadt és a gyerek meghalt. Az anya másfél évi börtönt kapott, negyedévenkénti 25 korbácsütéssel súlyosbítva.¹⁴³⁷

Magyary-Kossa Gyula a Pest vármegye 1732-es gyűlésén hozott határozatából idézett. „[...]mivel sok rossz aszszonyok, maguk terheinek tagadása[...] terhes voltuk meg nem jelentése és azáltal magok gondviséletlensége és iszonyú kegyetlensége miatt, sok ártatlan gyermekölések napról napra tapasztaltatnak[...]”, ezért hóhér által fejeztetle ítéltetnek.¹⁴³⁸

Szatmári Erzsébet a „[...]méhmagzatát rutafüvel akarta elpusztítani.” Vétkéért megvesszőzték.¹⁴³⁹ „Vasas Györgyné újszülött gyermekét megölte[...] a gyermek felmetszetvén tüdeje a vízen úszott[...]” Halálra ítélték.¹⁴⁴⁰ Nagy Erzsébet „[...]elejétől

¹⁴³⁴ Hajdú L. 1985. 18-19.

¹⁴³⁵ Hajdú L. 1985. 140.

¹⁴³⁶ Hajdú L. 1985. 261.

¹⁴³⁷ Kállay I. 1985. 217.

¹⁴³⁸ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 89.

¹⁴³⁹ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 101.

¹⁴⁴⁰ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 101-102.

*fogva titkolta terhes állapotát[...] a holt gyermek fején és nyakán a doktor és borbély nagy erőszak jeleit találta[...] elsőben jobb kezét levágták, azután lefejezték.*¹⁴⁴¹

Az úriszéki pörszövegek között 1657. jún. 18-án a Vas vármegyei Ostffyasszonyfán tárgyaltak egy ügyet. Özvegy jobbágyasszony paráználkodott. Ebből származóan gyermeket szült és megölte. A földesúr tömlöcében újabb gyermeket szült. A gyermekgyilkosságot tagadta, így a pör további vizsgálattal végződött. Az ítéletről nem kaptunk jelentést.¹⁴⁴²

Tápay-Szabó Gabriella szegedi példákat említett. *„Móricz Erzsébetet kiséprűzték a városból, mert gyermekét kitették.”*¹⁴⁴³ *„Szakmári Éva újszülöttjét megölte, ezért pallossal lefejezték.”*¹⁴⁴⁴

Az általunk vizsgált anyagban 20 magzatvesztési és újszülött-gyilkossági pörben ismertük meg az ítéletet. A 374/1780. pörben az asszony sorozatban magzatelhajtást végzett. Ezért 150 korbácsütésre ítélték, amelyet 3 alkalommal 50 ütésenként kellett elszenvednie. A 377/1781. pörben az elhagyott asszony törvénytelenül ikreket szült. Haláluk körülménye nem világosodott ki, ezért paráznaságért marasztalták el: *„[...]melly bűnemért Plebanus Uram által Templom előtt meg büntettettem.”* (Az, hogy milyen ítéletet hajtottak rajta végre, az ügyiratból nem derült ki.)

A 382/1803. pörben az újszülött-gyilkos anyára első fokon pallós általi halált kért a vádló. A királyi tábla és a hetek táblája jóváhagyta az ítéletet. II. Ferenc király és a „Felséges Magyar Királyi Udvari Cancellaria” is jóváhagyta. A nőt kivégezték. A pörszövegben először jelent meg az *„ép, és egészséges észszel”* kifejezés, amellyel a vádlottat terhelték, hiszen nem „gyöngelméje” vitte a bűnbe.

A 385/1808. pörben az ikreit elpusztító anyára fővétellel végezhajtandó halált kért a fölpörös. Végül az ítélet szerint fél évi börtönt kapott, kétszer elveendő 50 korbácsütéssel és heti 2 napi böjttel súlyosbítva. Szeretőjét a vizsgálati fogságon túl 40 pálcaütésre ítélték, amelyet az elkövetés helyén vasárnap a piacon kellett elszenvednie.

A 386/1816. pörben, amíg a magzatvesztő lány pöre folyt, a börtönben az egyik őrtől ismét teherbe esett, ezért a büntetéseket nem lehetett rászabni. Különben is, *„[...]az a' czél, a' mellynek eléréséért a' fent írt időbbe vért kellett ontani, most a vérnek meg=kimélésével is el elérettethetne”* — mert — *„midőn már tapasztalhatni, hogy mind az emberi érzékenységek napról napra jobban pallérozódnának, mind az erköltsi ki mivelletes oriási lépésekkel haladna előre”* — fogalmazta meg a védelem. A terhes nő addigi vétkének megtorlása tehát, előre jegyeztetett, vagyis időlegesen akkorra fölfüggesztették, amikor a szülés után az anya a szopós gyermekét magától már elválasztotta.

A 387/1817. pörben Kiss Sára 21 éves vásárhelyi cselédlány titokban gyermeket szült és megfojtotta. Ezért az úriszék első fokon kínzás nélkül, de pallós általi halálbüntetésre ítélte: *„[...]maga meg érdemlett buntetésére, másoknak pedig józan Példájokra, az jámborok számából, Hohér Pallosa által, ki töröltetni[...]”* rendelkeztek. Az ügy a Királyi Táblára került. További sorsa ismeretlen. A 388/1818. pörben a 15 éves magzatvesztőt 2 esztendei vason, közmunkán, heti 2 napi böjttel súlyosbítva börtönre és 3 hónaponként 25, összesen 200 korbácsütésre ítélték. A

¹⁴⁴¹ Magyary-K. Gy. 1940. 4. 102.

¹⁴⁴² Úriszék[...] 1958. 707-708.

¹⁴⁴³ Tápay-Sz. G. 1933. 52.

Tanácsi jegyzőkönyv 1745. VII. 14.

¹⁴⁴⁴ Tápay-Sz. G. 1933. 71.

Tanácsi jegyzőkönyv, 1746. X. 27.

fiatalembert, aki a lányt teherbe ejtette, a törvény előtt megdorgálásra ítélték és szabadon eresztették.

A 389/1819. pörben a „*Hármas Törvény-Könyv* I^{ik} Részének 15^{ik} és 105^{ik} Titulussa, és ismétt az 1723^{ik} Eszt[en]dei 11^{ik} tikkellye” alapján ítéleztek Sajtos Sára 26 éves szentesi hajadon fölött, aki Árnót Jánostól teherbe esett és ezt eltitkolta. Megszülte, majd megölte csecsemőjét. Ezért a fölpörös kérte a bűnöst „*hóhér pallosa alá vettetni*”, szeretőjét pedig „*akasztó-fára ítéltetni*”. Az ítélet szerint, a nőt addigi börtönöztetését betudva, még félévi vason, közmunkán, hetente 2 napi böjttel súlyosbítva, és 25-ével elveendő 50 korbácsütésre kárhoztatták. A szeretőjét próbák hiányában a vád alól föloldozták és szabadon bocsátották.

A 390/1819. pörben a magzatvesztő hajadont a vizsgálati fogságán kívül 1 évi vason, közmunkán, heti 2 napi böjten senyvedve, börtönre ítélték és 25-ével elveendő 100 korbácsütést kapott. Gyógyíttatásáért 30 forint 12 krajcárt is fizetett. Azt meg sem kérdezték, hogy ki volt a gyermek apja, így ő eleve meg sem bűnhődött. A 391/1820. pörben a magzatvesztésre készülődő asszonyt, mint *csalót* és *rosszban járó*t 30 korbácsütésre ítélték.

A nős parázna férfit paráznaságáért és a magzatelhajtásra készítésért 1 hónapi vasban, közmunkán töltendő börtönre, heti 2-szeri böjtölésre és 2-szer elveendő 50 botütésre ítélték. Szeretőjét, a teherbe ejtett lányt, a megszülése és a szoptatási korszak után fél évi börtönre ítélték, de addig jó kezesség alatt szabadon bocsátották. A magzatvesztési kísérletben cinkos, de most gyermekágyat fekvő asszonyt „méltó büntetésére” előre jegyezték.

A 394/1825. pörben a magzatvesztő anyára, ill a magzatvesztő s szert adó asszonyra egyaránt „*[...]halálal hasonlítható testi büntetéssel, 's tömlőtőzéssel[...]*” járó ítéletet kért a felperes. A parázna férfit pedig, aki a gyermeket nemzette, „*[...]szinte kemény testi büntetéssel meg-fenyitetni[...]*” akarta. Az úriszék viszont mindhármat fölmentette a vád alól, mert a gyermek a köldökszinór szakszerűtlen elkötése miatt vérzett el, bár az orvos elvérzést meg sem állapított. A vádlottakat szabadon bocsátották. A vádaskodás és az ítélet végül is igen homályos maradt.

A 395/1827. pörben a lány megölte újszülött gyermekét és az árnyékszékebe dobta. A fölpörös ezért halált kért rá. 11 hónapnyi vizsgálati fogság után további 3 esztendei börtönre ítélték, amelyet vason és közmunkával kellett eltöltenie, heti 2 napi böjttel súlyosbítva és fertályévenként még 25 korbácsütést is kapott.

A 396/1827. pörben a fölpörös a magzatvesztő lányra a Hármas Törvénykönyv I. részének 15. cikkelye és az 1723. évi 11. törvénycikkelye alapján pallós általi kivégzést kért. Az ítélet: a 9 havi vizsgálati fogság után még 1 évig tartó börtönbüntetést kapott, amelyet heti 2 napi böjttel súlyosbítva, de már vasba fogás nélkül szenvedhetett el.

A 397/1827. pörben a lány titokban szülte meg gyermekét és megfojtotta. A fölpörös pallós általi halált kért rá büntetésül. A bűnösre nem bizonyították rá, hogy az ebben az időben a közkútban talált gyermekhulla az övé volt, ezért próbák hiányában szabadon bocsátották. A 398/1827. pörben a gyermekvesztő lányt, mivel „*[...]nyomorult alkotása testi büntetést ki zárván[...]*”, bűnéért a vizsgálati fogságán túl 1 évi vas nélküli, de heti 2 napi böjttel töltendő fogságot szenvedett.

Különleges eset volt a 399/1828. pör és annak ítélete. A megcsott lány az úton haladva elvetélt. Az embriónak nem adta meg a rendes temetést, hanem azt az útnak elhagyta. A büntetését a vizsgálati fogságával beérték és szabadon engedték. A 400/1829. pörben a cselédlány megszülte gyermekét, majd kitekerelte a nyakát és árnyékszékebe vetette. A fölpörös ezért pallós általi fővesztést kért rá. A föllebbezés Bécsig jutott, a Kancelláriára. Itt az előző helyen rászabott 150 korbácsütés helyett

félévi rabságra ítélték, amely „[...] zsinor mertekül, és tellyesítés vegett az Uradalmi Fiscalisi Hivatalnak[...]” kiadatott végrehajtásra. Ebben a pörben jól nyomon követhető volt, hogy föllebbezésről föllebbezésre liberalizálódott és csökkent a büntetés súlya, és a végső ítélet már formálissá tette a bűnhődést. Szinte kedvet teremtettek az emberölésre, hadd fogjon ez a szüntelen szabadságáért küzdő, rebellis nép!

A 401/1829. pörben a magzatvesztő anyára pallós általi halálbüntetést kért a fölpörös. A korábban jelzett előzetes megkínzás már nem is szerepelt. Az anyának ez a második gyermeke volt, ezért nem büntették. Az apát sem keresték meg. A gyermekvesztőnek csupán a vizsgálati fogságot kellett elviselnie, utána szabadon engedték. Erre is azért került sor, mert a magzatáról nem gondoskodott kellőképpen. Milyen finom megfogalmazás egy gyilkosság kapcsán! Más kérdés, hogy a pörök nagyon elhúzódtak és addig a „vasban fogottak” börtönben sinylődtek. (Ez a 294/1842. vagy a 402/1842. pörben például 2-2 évet tett ki.) Ha a gyanúsítottak ártatlannak bizonyultak és elengedték őket, még annyit sem mondtak neki, hogy „bocsánat, tévedtünk”.

A 402/1842. pörben a fölpörös a magzatvesztő anyát hóhér által pallóssal kéri kivégeztetni. A Királyi Tábla ezt jóváhagyta, de a császár kegyelmet adott neki. Ítélete: 4 évi vason, közmunkán, heti 2 napi böjttel súlyosbítva és szesz ital fogyasztásától eltiltva, börtönbüntetést kapott. A 403/1842. pörben a gyermekvesztő anyára halálbüntetést kért a fölpörös. Ezt az úriszék nem vette figyelembe, hanem 3 évi vason, közmunkán, heti 2 napi böjttel börtönre ítélte és negyedévenként 25, összesen 300 korbácsütést kapott volna. A Királyi Tábla a börtönt 1 évre mérsékelte, a korbácsbüntetést is eltörölte, de a vasban fogást, közmunkát és a böjtölést változatlan formában meghagyta.

A következő típusú bűnpörökben halmozottan követtek el különféle bűncselekményeket. A 405/1819. pörben a férj fenyegetésekkel elűzte magától hitese feleségét és parázna életre adta magát. Egy ízben megerőszakolt egy lányt és ezzel a „[...] pártában lévő személynek, jövődöbéli szerentséjében nem kevés tsonkülást tett[...]” Ezért 40 botütést kapott, és elhagyott feleségével össze kellett békülnie.

A 406/1838. pörben a szexuálisan telhetetlen, házasságtörő férfit előbb elválasztották a feleségétől, akit nemi betegséggel is megfertőzött. Ettől függetlenül, az ártatlan feleséget kötelezték gyermekük eltartására. A férjet újabb parázna életéért büntették és megtiltották, hogy a kurváját feleségül vegye. A pörök 1836-tól zajlanak és a föllebbezés a királyig jut, aki jóváhagyta a büntetéseket. A férj közben tovább paráználkodott a kurvával, így 1838-ban az „[...] eddigi fedtelenség tekintetéből 8 napi Aristomra ítéltetett.” A jelképes büntetés és az indoklás egyenesen nevetséges volt.

Az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörök ítéleteivel kapcsolatban az egyes, konkrét esetek során már több megállapítást végeztünk. A továbbiakban összefoglalásként néhány általános észrevételünket írjuk le. Elsőnek arról kell beszámolnunk, hogy bár a büntetések megítélésében a jog is fejlődött, a vizsgált 121 év alatt a testi fenyítés, a vasban töltendő börtön, közmunka, megszegényítések, böjtöltetés és a kivégzések jellemzik a büntetés végrehajtását. Ennek ellenére még e rövid korszak alatt is három időhatárt tudtunk megkülönböztetni. Az első 1723-tól, a vármegyerendszer, ill. a Károlyiak Csongrád-vásárhelyi uradalmának birtokbavételétől Mária Teréziának a boszorkánypöröket betiltó rendelkezéséig, 1768-ig tartott. Az alkorszakban az ítéletek végrehajtásában szigort, középkori jellegű kegyetlenséget találunk.

A következő alkorszak a napóleoni háborúk befejeződésével zárult, beleértve II. József ellentmondásos rendelkezéseit, és a századfordulót követően, a büntetések

végrehajtásának enyhülését. A harmadik alkorszak a reformkor volt az 1848-as polgári forradalomig. (Ezt alább részletesen tárgyalni fogjuk.) A vizsgált korszakot egyébként úgy is elkülöníthetjük, ha „felezőpontnak” (vagy „félidőnek”) a századfordulót tekintjük, és a 18. században, ill. a 19. század első felében gondolkodunk, csak hogy így éles a határ. Van egy szigorú, középkorias jellegű, ill. egy enyhülő, polgári, feudalizmus kori bűnmegítélés és ítélkezés, de így a közte lévő átmenetet nem érzékeltetnénk, amely nagy hiba lenne. Ezért is vállalkoztunk arra, hogy a bűnpörök gyűjtésével nem álltunk meg az évszázad fordulóján; a földolgozásban pedig a török hódoltság alóli felszabadulástól a 48-as polgári forradalomig a feudalizmust fejlődő egységnek, évek egymásból következő korszakának tekintettük.

A bűn kitudódása után valamelyik helyi vezető írásban följelentést tett. A fölpörös ügyész összeállította a vádiratot és a vonatkozó rendeletek alapján ítéletet kért a gyanúsítotttra. (Az sohasem derült ki, hogy gyanúsítottból mikor vált valaki vádlottá, hiszen a bizonyítási eljárás, tanúk kihallgatása gyakran ezután történt meg, vagy a vádirat megfogalmazásával párhuzamosan.)

A vádirat végül is összeállt. Ehhez jobb esetben *tudományvételre* vagy tanúk kihallgatására = *inquisitio magistratualisra* = hatósági vallatásra volt szükség. Kezdetben ezt is gyakran úgy ejtették meg, mintha vádlott állt volna a bírái előtt: tegeződő, durva szidalmak és fenyegetések között. Ezzel igyekeztek megfélemlíteni és őszinte, igaz vallomásokra bírni a kihallgatottakat. A 94/1766. pörben például ezt olvashattuk: „*Isten nyomorékja vagyok, és azért meg vallom, hogy nem igazak mellyeket akkoron vallottam[...]*” — beszélte az egyik tanú.

A lakosságból adódó önkéntes följelentők gyakran végeztek magánnyomozást a vélt vagy valós bűn kiderítése érdekében, és a tanúzáskor apró részletekig elbeszéltek a vádlott cselekedeteit. Számtalan, föloldhatatlan ellentmondásos vallomás született, amelyeknél sem akkor, sem az eseteket most újra értékelve, nem lehet igazságot tenni. Nem véletlen — korábban már hivatkoztunk arra —, hogy a bűnpöröket kollektív társadalmi „alkotásoknak”, a korra jellemző gondolkodásmód tükreinek kell tekinteni.

A legtöbb megkérdezett azt sem tudta pontosan megmondani, hogy hány éves? Gyakori az ilyen válasz: „cir[citer]” ennyi és ennyi éves vagyok. Polgári anyakönyvezés még nincs, csak egyházi. Ezt nem mindenütt vezették pontosan. A gyermeket a születést követően napokkal, hetekkel vitték a templomba megkeresztelni, és akkor már nem emlékeztek a megszületés napjára, hanem következtettek. Az évet sem tartotta észben a család, és mire valaki fölnőtt, legfőljebb hozzávetőleg tudta a korát, különösen, ha az egyházi anyakönyvezés helyéről messze elkerült és nem volt módjában az adatnak utána nézni, vagy tudatosan akart torzítani. Így történhetett, hogy egy pöriratban ugyanazon személy életkorát több, eltérő évszámmal is bejegyezték. (Ez persze más adatokra is vonatkozott!) Az egész vizsgált korszakra jellemző volt, hogy az adatszolgáltatás megbízhatatlan. A 176/1813. pörben pl. a kislánynak 13, 14 és 15 éves kort jelöltek meg, de nem arról volt szó, hogy a pör 3 évig húzódott és közben a lány korosodott.

A bűnpörök tanúzása során a kisgyerekeket is kihallgatták, de a vallomásukat nem vették figyelembe. Ezt a vádlottak rendre ki is használták és szembesítésnél, vagy a gyermek vallomásának fölolvásásakor meghazudtolták őket. A gyermekek vallomása alapján már a feudalizmus utolsó másfél évszázadában sem ítélték el senkit. Ilyen példánk található a 353/1815. és a 354/1826. pörökben is.

A bíróságok nemcsak a gyermekeket kezelték le, de az öregeknek sem adták meg a kellő tiszteletet. Különösen föltűnő volt ez a gyakorlat a nemes és nemtelenek esetében. A fiatalabbakból álló bíróságok még a 70 éves nemtelent is atyáskodva vagy

kimondottan sértegető szándékkal tegezték, de ha nemes volt az illető, az ifjút is magázták. Ilyen eset volt még a reformkorban is, pl. a 393/1825. pörben.

A közbiztonság Európaszerte igen gyöngye volt. Szeremlei írta, hogy pl. 1774-1787 között Rómában 22 ezer gyilkosságot követtek el.¹⁴⁴⁵ A Monarchiában is hiába üldözték és büntették a legkülönbözőbb bűncselekményeket, egyre inkább elszaporodtak a kegyetlen formában végrehajtott bűnök, és a 18. század végén kialakult a *betyárvilág*, amely beleszövődött az egész társadalomba. Sajnálatos módon ezen a téren is Hódmezővásárhely vezetett. 1819–1820-ban a csongrádi uradalom börtönében, a nyári 6 hónap alatt 21 elítélt rab ült különböző bűnökkel, és 13 volt közülük a vásárhelyi illetőségű. 1835-ben 84 rab közül 49 fő, 58,3 százalékuk volt vásárhelyi.¹⁴⁴⁶

A vádlottak és a tanúk kihallgatása nem folyt egységes elvek szerint. Előfordult, hogy előbb a tanúkat hallgatták ki részletesen, akik mindenfélét összehordtak. Ezután hallgatták meg a vádlottakat, akiknek ilyen esetekben nem is magukat kellett védeniük, hanem a sok valótlan állítást cáfolniuk. Máskor pedig, mint pl. a 228/1766. pörben is történt, a bűnös kihallgatása sematikus volt, és ki sem terjedt a tanúk által elbeszélte tényekre, azok elsikkadtak; vagy a gyanúsítottat rendre azért nem hallgatták ki, mert a bíróságok a tanúk állításait tényként elfogadták és ezután a valóság tisztázása már nem is érdekelte őket. Nem egy olyan bűnpöraktával is találkoztunk, amelyből hiányzott a tanúkihallgatási jegyzőkönyv, de még utalás sem volt arra, hogy valamikor ilyet készítettek volna. Az ilyen esetekben a bűntényről a vádlott vallomása szerepelt, és a vádat összeállító fölpörös terjengős beszámolója.

Ameddig lehetett, természetesen a gyanúsított pörben fogott is hazudott és elterelte magáról a gyanút. A bűn „bevallásának” egyik tipikus szóhasználat, fordulata ez volt: „ha már be kell vallanom, hát elmondom, hogy[...]” — és ezután egyéniségétől függően, több-kevesebb beleélési tehetséggel előadta kitalált meséjét. Pl. a 271/1807. pörben is ezt történt. Egyébként az idézet beismerő vallomáskezdet azért vált be, mert ettől a történet őszintének hathatott és előfordult, hogy a szavaiknak hitelt is adtak.

Szó sincs arról, hogy a bírák született ostobák lettek volna, akiket lépten-nyomon becsaphattak. A színjáték inkább arra volt jó, hogy valamit enyhítsen a büntetésen, amely — főleg a 18. század első felében — embertelenül szigorú. Nem volt véletlen, hogy mielőtt pl. a parázna férfit befoghatták volna, gyorsan beállt katonának, pedig tudjuk, hogy ez is egy fajta büntetésnek számított, hiszen a monarchiabeli katonaságnál embertelen körülmények uralkodtak, és ezt ismerve, több büntetés azzal végződött, hogy a vádlottat katonának adták. Aki tehát ezt önként vállalta, az önmaga fölött ítélkezett, de még mindig jobbnak tartotta a 12-20 éves idegen szolgálatot, mint az úri vagy polgári pör stációi közben elszenvedhető, olykor az életének elvesztésével, gyakran tartós megnyomorodásával járó körömszagatást, sütögetést, nehéz vasak hordozását stb. Elképzelhető, hogy milyen tortúra elől menekült a katonasághoz, aki tehette. Más kérdés, hogy a félelmetes büntetések sem tartották vissza az embereket a bűnözéstől. A legtöbben tudták, hogy mi vár rájuk, mégis vállalták egy-két órás édes öröm, parázsnaság vagy más bűncselekmény kedvéért.

Az egyik leggyakoribb „népnevelő” eszköz volt nőknek a korbács, férfiaknak pedig a botütés. Egyszerre 12-60 ütést is elszenvedtek, ha nem haltak bele. Ez a fenyítési módszer azután kinevelte az emberekben az egymás iránti kegyetlenkedést, a brutalitást. Bűncselekményeik során a legtöbben ugyanolyan kegyetlenséggel jártak el ártatlan

¹⁴⁴⁵ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 450.

¹⁴⁴⁶ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 447-448.

áldozataikkal szemben, mint amelyekben ők részesültek, vagy amelyet majd elszenvednek. Ebből az ördögi körből a társadalom nagyon nehezen tudott kibontakozni.

A reformkorban azután gyorsan változtak a körülmények. Az 1820-as évek körül az orvosok egyre több bűnöst mentettek föl a testi fenyítés terhe alól. A társadalom így próbálta elkerülni a még mindig használatos régi törvényekben előírt durva büntetés-végrehajtásokat. Már az fejlődés volt, hogy orvost engedtek a börtönbe, aki megvizsgálhatta a vádlottakat és dönthetett a testi fenyítés mértékéről. Ez egy évszázaddal azelőtt még elképzelhetetlen volt és a 14 éves kislányt is félholtra, nyomorékká verték. Amikor a titokban szült lányok arra a kérdésre, hogy terhességüket miért nem vallották be a szüleiknek, azt felelték, hogy „nem mertem megvallani”, a társadalom és a család őszintétlenségével, a bensőséges kapcsolatok hiányával éppen úgy szemben találhatjuk magunkat, mint a túlzott testi büntetéstől és lelki megaláztatástól való félelemmel.

Az asszonyok kiszolgáltatottsága valamit enyhült a vizsgált korszak utolsó harmadában, de még mindig megalázó volt a helyzetük. A családban a férj az úr és a nő birtoktárgya urának. A 45/1843. pörben a gazda azt vallotta, hogy amikor a felesége neki nem tetsző dolgot művelt, gyakran „[...]megveregettem, mert hiszen az szabadságomban állott.” A család, a szomszédok, a társadalom teljes közömbösséggel szemlélték a családi viszály során sértett asszonyokat. A 47/1756. pörben a férje által félholtra vert nőt még segíteni lehetne. A szomszédok át is járnak hozzá „gusztálni”, de legfőleg a sajnálatig jutnak el. Az elfertőződő sebeivel szenvedő asszony a gondviselés hiányában a szemük előtt pusztult el. Amikor már a férgek is ellepték, világossá vált előttük, hogy ezt nem úszhatja meg, mégsem segítettek rajta. Ilyen egyébként a 48/1756. pör is. Ezekben nem jelentgetik föl egymást, pedig a gyilkos férj cinkosává válnak. A bűnpörökből kitűnik, hogy a bíróság sem vonta felelősségre őket és bűnük megtorolatlan maradt. A 41/1831. pörben hasonló cselekmény során az ítéletként szánt vizsgálati fogság betudása, és a vétkes férj szabadon bocsátása már szinte nevetséges.

Más a helyzet, ha a nő „szabad személy”, nincs férjénél. 1833-ban akkor sem büntették meg, amikor parázna vétke nyilvánvalóvá vált. Ez a cselekmény a polgári ítélezés szemében ekkorra lelkiismereti kérdéssé szelődött, amellyel csak az egyháznak, ill. az Istennek kellett elszámolni. Végül is, a nő részéről házasságtörés nem történt. A 401/1829. pörben a nő két törvénytelen gyermeket is szült. Az elsőért meg sem büntették, a másodiknál pedig már a teherbeesjtőt sem kutatták.

A szüzességet változatlanul védték. A 341/1809. pörben a törvény a cselédlányt is megvédte a gazdája erőszakoskodása miatt. Mint láttuk, bár a lány szüzessége megmaradt, a gazda a próbálkozásért 40 botot kapott és 20 forint bírságot fizetett, a lánynak pedig egész évi bérét! A nők egy része, elsősorban a szabad személyek kihasználták a büntetés és büntetés-végrehajtás enyhülését. A legtöbb, valamilyen büntetést elkövető kurva a törvény előtt azt vallotta, hogy parázna életéből korábban már született ugyan gyermeke, de meghalt. Ezek mind gyanús, kiderítetlen esetek, és valószínűsíteni lehet, hogy újszülött-gyilkosságok voltak. A reformkorban viszont már nem nyomoztak utánuk.

A büntetéseket, ha kiszabták, és ha a vádat eleve nem ejtették el, még nem biztos, hogy végre is hajtották. Gyakori volt, hogy a büntetést az elítélt betegsége, állapota vagy megszökése miatt nem lehetett végrehajtani; a 391/1820. pörben például a vádlott gyermekágyi fekvése miatt. Ezért az ítélethozatalt, vagy a büntetés végrehajtását előre jegyezték. Ezekből az aktákból többnyire nem derült ki, hogy a vádlottat később mire ítélték, a büntetést kiállta-e, vagy mennyit töltött ki belőle? A büntetések általános

enyhülésével növekedett a bűnözés, főleg a kegyetlenkedések, vérengzések és az újszülött-gyilkosságok. 1810-től föltűnően emelkedtek az „erőszakos ragadozások” is, amelyek a betyárkodás kiszélesedésével függtek össze.

A reformkorban megerősödött a védő ügyvédek szerepe. Megjelent a szócsűrést mesteri fokon művelő fiskális, aki gyakran még a gyakorlott bírakat is összezavarta. A 19. század elején a bűnpörökben már rendszeresen megtaláljuk a hivatalból kirendelt védőügyvédeket, akik hosszú és körmönfont beszédekkel igyekeztek védencüket a vád alól kimosni. A 386/1816. pörben az úriszék egy magzatgyilkos lányt első fokon halálra ítélte. A védőnek a végrehajtás előtti megkínztatást sikerült megakadályozni. (A Királyi Tábla tovább enyhített és meghagyta az életét.) A pörben a tartalom a jogi viták, a szavak csűrése-csavarása felé billent, ahol maga az eset már másodrendűvé vált, szemben a 18. századi gyakorlattal, ahol éppen fordítva volt. Hasonló esetet találtunk a 405/1819. pörben, vagy a 344/1824. pörben is, ahol az új nyelvezet tipikus példájaként így kérdezik az erőszaktevőt: „*Hogy vetemedtél te ily nagy baromi tselekedetre.*”

Minden valószínűség szerint, nem maga, hanem ügyvédje írta az úriszéki fiskálisnak azt a könyörgő és megalázkodó levelet, amelynek befejező sorait idézzük a 39/1819. pörből: „*Ezen alázatos Könyörgésemnek meg halgatására, s tellyesítésére Kegyes Kezeinek tsokolási között kénszeritem a ki vagyok A Tekintetes Urnak Fiscalis Uramnak alázatos Szegény Szolgáló Leánya[...]*” stb. Az ilyen nyelvezeten írt szöveg egyre gyakoribb, és a büntetések enyhítésére fogalmazódtak, nem az igazság megismerését célozták. Ugyanakkor távol állhatott a néptől ez a cikornyás fogalmazás, mert pl. a 364/1825. pörben, amikor arra kérte a bíró a vádlottat, hogy „*[...]valjál világosabban*”, a paraszt egyszerűen így fogalmazott vétkéről: „*Magyar Ferentz kötötte reám, hogy megbasztam a' borjút[...]*” Jellemző, hogy a nép a szexuális életnek jóformán csak durva kifejezéseit ismerte és gyakorolta.

A hivatalos iratok fogalmazásában, gyakran ugyanazon vallomás leírásában a lejegyző hol egyes szám első, hol pedig harmadik személyben fogalmazta a tanú mondatait. A helyesírás is szinte kiismerhetetlen és egyéni. Szabály nélkül, a mondat közepén ígék, tárgyakat írnak németesen, nagy kezdőbetűvel, kettőzik a ma egygel írandó, s egygel írták a ma kettőzött betűket; az írásjeleknek más a gyakorlata, a kettőspontot pl. olykor külön írták és vesszőként, mondatrész elválasztóként használták stb. Az egyes szavak helyesírásában nincs következetesség. Gyakori, hogy ugyanabban a mondatban, vagy iratban ugyanazt a szavat többféleképpen is leírták.

Az 1810-es évektől, ahogy a bűnök esetében rohamosan változott a társadalom ítélete, egyre több vádlottat mentettek föl, mert az elkövetett bűnt meggyőzően nem sikerült bizonyítani. Ennek ellensúlyozására a vád egyre keményebben fogalmazott. Vérfagyasztó, égbekiáltó bűnről, baromi nagy indulatról stb. papol és elrettentő ítéletet kér, de szinte semmit sem tudtak alátámasztani a vádaskodásukban. A tanúk egyszerűen rossz tanúkká válnak s a pörbefogottak mindig mindent letagadtak. Az ítéletekhez nincs biztos fogódzó és sok bűnös kap mentelmet. Az 1820-as évektől a paráznákat kezesség mellett mind gyakrabban szabadlábra helyezték a pör lefolytatásáig. Az ilyen ügyek inkább mulatságos vígjátékok.

A 275/1813. pörben egy szentesi juhász a szeretőjét azzal merte hivatalosan vádolni, hogy megcsalta és elhagyta. Ezt mint sérelmes és becsstelen dolgot panaszolta, holott ő nő volt, és az alapbűnt, a házasságtörést — amely pár évtizede még fővétellel végződött — ő követte el. A társadalom szemlélete megváltozott és oldódott a bűnök megítélésének súlyossága. Szeretőjének, aki Czira Pistával állt össze, a perelő juhász vádaskodását —, hogy ti. „*[...]a kivel való társalkodást tőlle több ízben meg tiltottam*” — mint erkölcsi normát fogadták el.

Az „égbekötött házasságok” polgári elválasztása is megtörtént. Igaz, hogy egyelőre ez még nehéz, elsősorban akkor lehetséges, ha a házastárs főben járó bűnt követett el és emiatt vele a társadalmi együttélés is megnehezült. Házasságtörés esetén például az 1791-ben hozott *„Királyi Rendelés 26^k Czikkellye 55^k § első pontja szerint ha valamelyik Házas=társ — Házasság törést követne el, a meg sértetett fél, a’ Házassági Kötel[ék] fel oldoztatását telyességgel kérhetné: és ha a’ Tett, bé bizonyíttatna; a Biró az Házassági Kötelet fel oldoztatottnak ki jelenteni tartozna.”* (Lásd: a 277/1819. pörben.) Ezt a válást kimondó rendelkezést az országgyűlésen megerősítették és az így törvénnyé vált. Már 1786-ban, „Bőjt más Havának 6^k napján” Bécsben keltezték. A végrehajtása öt évig váratott. Gyakori alkalmazására viszont csak a reformkorban került sor.

TÁRSADALMI KÉP AZ ÉLETMÓD TÜKRÉBEN

1. TANYA ÉS ÉLETMÓD KAPCSOLATA

A török hódoltság alatt a Dél-Alföld elpusztult, a lakosság megmaradt része elmenekült vagy elbujdosott. A művelésbe vett földek elvadultak, visszavette a természet. Kivétel talán csak a Szeged környéki *kaszálók* voltak. Itt valószínű, hogy a szállások átvészelték még a fölszabadító háború harci cselekményeit is, hiszen Juhász Antal kutatásai alapján már a 17. század végén tudomásunk van arról, hogy a térségben szállások voltak.¹⁴⁴⁷

A Viharsarok egész területén más a kép. Csak a 18. század elején kezdődik meg a tömeges visszaköltözés, ill. a betelepítés. Amíg kevés a lakosság, szabadon foghatnak földet, de egyelőre a művelt területen nem építkeznek. Erre például Vásárhely határában csak a Pusztaszentlászló *elkülönözése*, 1743 után, Orosháza pedig az 1744 évi beköltözést követően került sor. A gazdaság: a városi és tanyai termelés, ill. életmód leginkább e két településen volt szoros egységben. Ezt nem véletlen nevezte Erdei Ferenc történelmileg *„szabályszerűen fejlődő”* tanyatípusnak.¹⁴⁴⁸

Már az Árpád-kori településeknél jól megfigyelhető volt a maradandó épületek *többszátatúsága*. Ez az épülettípus a tanyasodásnál a tanyaház fejlődése és használata során alakult ki. Vidékünkön tanya általában kétféle termelést szolgálva jött létre. A pusztákon a maradandó építkezést mindenütt tiltották, hogy a terület az állatok szabad legeltetését szolgálhassa. Bár arról gyakran kapunk értesülést, hogy a rendelkezést megsértették. Kezdetben a gyöngébb jószág kiteleltetésére elsősorban a pusztaszéleken és a tanyaföldeken emeltek istállókat. Ezekben nem épült választófal, csupán az igénybevétel szerint különült *kétosztatúra*. A nagyobbik felében az állatok, egyik sarkában pedig a pásztorok húzódtak meg, ahol a kitapasztott padlón tüzet gyújtottak. Ezek a rendeltetésszerűen kétosztatú épületek voltak a *tüzelős istállók és tüzelős ólak*. A vásárhelyi Pusztán a kiosztás, 1852 után is maradt belőlük még néhány.¹⁴⁴⁹ Az itteni *félrideg* pásztorkodásnak a tanyasodás szempontjából ezek lettek a „központjai”, ugyanis a termelőhelyre való kiköltözés után az istálló körül épültek föl a lakó- és tároló épületek, valamint az ólak.

A tanyafejlődés második típusa a lakott belterületről a szántóföldre való kitelepülés során alakult ki. A gazda a szántó legmagasabb pontján kezdte el az építkezést. Kora

¹⁴⁴⁷ Juhász A. 1975. 2-3.: 276-312.

¹⁴⁴⁸ Erdei F. 1942. 151.

¹⁴⁴⁹ Nagy Gy. 1968. 17.

tavasszal először kunyhót épített. Családjával ide kiköltözve termelt, és vele párhuzamosan építkezett. Elsőnek tanyaház épült, hogy télire a család biztonságos helyre költözhessen. A ránk maradt becsüjegyzőkönyvek tanúsága szerint,¹⁴⁵⁰ a gazda anyagi helyzetétől függően, rögtön többosztatú épületet emelt. *Egyosztatú* a 18. sz. végén már alig volt, kevés kétosztatúval még az 1840-es években is találkozhatunk, zömében azonban a *háromosztatú* tanyaház terjedt el: *szoba*, *konyha* és *kamra* beosztással, de nem volt ritka a *négy-*, *ötosztatú* ház sem. A gazdaság fejlődésének függvényében, mellettük bővült az épületek sora az állattartó és a tároló létesítményekkel.

Szólnunk kell még arról, hogy a vizsgált dél-alföldi területen, a történelmileg szabályszerűen fejlődő tanyatípus (Vásárhely, Orosháza), az *állattartó* és a *kertészetre* szakosodó termelési mód mellett már a 18. század második felében megjelentek a *farmjellegű tanyák*, amelyek önálló termeléssel és értékesítéssel, valamint — a szálláshelyt illetően — a zárt településtől független, *állandóan kintlakó* családdal rendelkeztek. Ilyenek Hódmezővásárhely határában is gyakoriak lehettek, hiszen a II. József által elrendelt lakossági összeírás alkalmával szinte már könyörögtek a tanyaiaknak, hogy a kijelölt összeíró helyekre jöjjenek haza magukat bejegyeztetni.

A 18. sz. közepén még szállásokról, a század végére fejlett *szállás-tanyákról*, a reformkorban tanyákról és a 48-as forradalom küszöbén már *tanyarendszerről* beszélhetünk. A feudalizmus kori termelési kötöttség egyre kevésbé érvényesült és fölváltotta az önálló gazdálkodás. A becsüjegyzőkönyvek tanúsága szerint, a 18-19. sz. fordulóján, a külterületi településformát már néprajzilag is tanyának nevezhetjük.

A ránk maradt vásárhelyi hirdetőkönyvek néhány, a tanyásodás fejlődésére vonatkozó, fontos példáját idézzük:

„*Valakik a Szállásokon laknak, tsak azért, hogy a M[éltóságos] Uraság dolgát és a Városét kerülhessék, e' héten mindnyájan jöjjenek bé és jelentsék magokat, különben] a Szállások el vétetődik.*”¹⁴⁵¹

„*Már a Conscriptor [összeíró] urak a Szállásokon járnak: minden ember a városban lévő háza numerusát [számát] a Szállására ki vigye és a Szállásán lévő házára kívül fel Szegezze oly helyre a honnan az eső le ne mossza, hogy mikor oda érkeznek elő adhassa vagy meg mutathassa, 25 pálcza el múlhatatlan büntetés alatt.*”¹⁴⁵²

A következő hirdetésben a tanya szó is megjelenik, méghozzá abban az értelemben, ahogy azt a külterületi termelőhelyet ma is nevezzük: „*Akiknek Szénájok az Orarium [katonai depó = raktár] részére ell foglaltatott és a külső Helységbéliek által Tanyájokrul a Szénájok ki hordattatik[...]*”¹⁴⁵³ stb. A szállás-tanya fogalom alkalmazására és a kintlakás terjedésére jellemző ez a hirdetés: „*Valakik a' szállásokon kborlokat, avagy alamizsna kéregetőket bé fogadnak Tanyájokra 24 pálcza ütésekkkel, az olyatén kborlók is hasonlóképpen fognak büntettetni.*”¹⁴⁵⁴

Az általunk vizsgált feudalizmus kori szexuális bűnpörökben is megőrződött a tanya képe. A 18. sz. második felére a városok körül kialakult a *termelési övezet*. Ennek során a belterületről a termelési helyre vitették ki, vagyis a szálláson létesítettek terménytároló helyeket, mivel a földbe ástott *gabonás vermek* sok balesetet okoztak. Az egyik legfontosabb vonatkozó értesülést a 327/1765. pörből kapjuk. Gyöngyösiné Pap

¹⁴⁵⁰ Szentí T. 1979. 9: 69-124.

¹⁴⁵¹ 1001. C. állag, d. 1. 1785. Die 2° Januar.

¹⁴⁵² 1001. C. állag, d. 1. 1785. Die 10^a July.

¹⁴⁵³ 1001. C. állag, d. 1. 24ta Maj. 789.

¹⁴⁵⁴ 1001. C. állag, d. 2. 1795. Jan. 25^a

Katalin tanú vallotta: cselédasszonyát „[...]Balla János ki vitte magával Kocsin a' Szállására, mivel maga felesége rosszúl volt, hogy búzát fognak a' Verembül szedni[...]” A 221/1762. pörből megtudjuk, hogy a tanya gazdája télen át a városi házában élt, „[...]tavasszal ki menvén tisztogatni a Tanú a Tanyára[...]” ezután költözött ki a cselédség és a gazda termelni.

A szántóföldi megszállás kintlakás céljából a *kunyhóépítéssel* vette kezdetét, és ez a helyzet még a 19-20. sz. fordulóján is ismert volt. A 147/1769. pörben a 17 éves vásárhelyi vádlott így vallott: a cselédlány „[...]a' kocsit ki hozta a Szállásra, magam pedig már akkor oda ki voltam a' Gunyhóba[...]” Ugyanebből az időszakból máshol már a szálláson lévő házról beszéltek, benne *szobát* említve. A szoba minden esetben a gazdasági, ill. állattartó épületegységektől már *elkülönült lakóterületet* jelentett. Az 54/1798. pörből megtudjuk, hogy a szálláson kunyhó és ház időben párhuzamosan állt. A kezdetben lakóhelyet betöltő kunyhó a tanyaház fölépülése után funkciójában átalakult és zömében tárolóhely lett. „[...]a Kunyhóban egy darab Kötelek találtam[...]” — vallotta a vádlott férj, aki „[...]reggel a Szálláson a Feleségemet meg vevén[...]”, olyan alaposan ellátta a baját, hogy utána az asszonyt „[...]mivel a házba Kenyeret sütöttek[...]” ott fektette le, ahol sérüléseibe belehalt. Az életmódra vonatkozóan kapunk még egy értesülést. Amikor az asszony befejezte életét, „[...]ki nyújtóztatam, és kotsira tévén haza hoztam a Házhöz.” A feudalizmusban a pórnép számára a fölrvatalozás és a temetés mindig innen, a beltelki háztól történt.

A 388/1818. pörben a „*Tanya Ház pitvaráról*” tettek említést. A *tanyaház* fogalma ekkor már közkeletű volt. A 179/1836. pörben a paraszt foglalkozása: „*Tanyás*”. Ez jelzi, hogy a tanyai gazdálkodás igen sokrétű volt és a lakosság jelentős részének biztosított kenyeret. Időben visszatekintve, 1810-ben már így hirdettek: „*Tiszteletes Kontsek Urnak Tanyásra vagyonszüksége a' Kinek Kedve vagyonszóhoz, jelentse magát nála.*”¹⁴⁵⁵ A 224/1763. pörben így beszélt a vallomástevő: „*Majorosnéja voltam Deső Ferencznek Szállásán...*” A *majorosné* itt tanyásnét jelentett, tehát nem uradalmi majoros gazdálkodásról volt szó. A fogalom valószínű, hogy már a 18. sz. közepén ismert volt.

A tanyán az egyik, hanem a legfontosabb épület az istálló volt.¹⁴⁵⁶ Ma már nem egészen világos, hogy miért alakult így. Kétségtelen — a pörök tanulsága szerint —, az élet több részlete zajlott itt, mint a tanyaházban. Ebben a korban az ember és az állat kapcsolata jóval szorosabb volt, mint később. A jószágtól és a velejáró büztől, tisztátalanságtól nem undorodtak úgy, mint a 20. században. Az istállóban szeretkeztek, szültek, pihentek, tisztálkodtak, gyógykezelték, főztek, táplálkoztak és meghaltak, miközben a jószágot ellátták, segítettek neki az ellésben és olykor egy-egy megtévedt, perverz férfi még közöszült is velük. Ma már bizonyíthatatlan, de talán a házat becsben tartották, kímélték, szinte „*tisztaszoba*” jellege volt, ill. elsősorban kenyérsütésre és a gyerekek, öregek éjszakai pihenésre használták. (A legény fiak, de gyakran még a gazda is istállóban, eresz alatt, színben aludt.)

Az istállóban „élés” korán kialakult. Mint előbb írtuk, kezdetben a pásztorok, ill. a jószágnál kint telelő béresektől laktak. A maradandó épületek emelése során tért nyert a „*német istálló*”, amelyről már a 105/1735. pörből értesültünk. A beszállásolt, elsősorban osztrák-német katonák rövid szőrű hátsólova nem bírták a téli hideget, ezért a gazdákat arra kötelezték, hogy istállóikat tegyék zárttá. A *lepadlásolt, hídlassal*

¹⁴⁵⁵ 1001. C. állag. d. 6. Pro 13 Januar. 811.

¹⁴⁵⁶ Szentí T. 1986. 109-141.

ellátott „*melegistállók*” a leghidegebb télen is alkalmasakká váltak emberi tartózkodási helyül.

A 327/1765. pörben a vallomástevő zsellérasszony „*fűtőért az Istállóba ment.*” Vagyis, nemcsak takarmányt, de tűzrevalót is tartottak benne. A 257/1784. pörben egy algyői lakos arról beszélt, hogy „*[...] az Istállóban, az holott az víz miatt lakni kellett[...]*”, betegségében magát „*kente*”. A „*lakni kellett*” kifejezés jelzi, hogy folyamatos és hosszabb itt tartózkodásról lehetett szó. Az is kiderült, hogy az istállóban, valószínű annak egyik szegletében ázott kút lehetett. Célszerű, hiszen télen nem fagy be és itatáshoz a vizet sem kell messziről hordani. Más kérdés, hogy trágyalé és víznyerő egymás közelében, egy földel alatt milyen egészségtelen lehetett.

Az istállóban való rendszeres lakást jelzi a 406/1838. pörben lévő helyzet is. A feleség, amikor megérkezik, az istállóban keresi parázna férjét, hátha ott éri tetten. Ugyancsak ebben a pörben a megcsalt férj barátjával Mindszentről jött. Felesége szeretőjének házához ment és a kurafi istállójában kutatott. Úgy gondolta, hogy feleségét a kurafi szöktette meg és vele az istállóban él.

Számtalan eset jelzi, hogy a nemi élet fő színtere az istálló volt. Jó búvóhelynek bizonyult. Itt szeretkezett mind a gazda, mind a cseléd, függetlenül attól, hogy a tanyatelken ház is található volt. Ezekről és ugyancsak az istállóban történt szülésekről, valamint az itt elkövetett csecsemőgyilkosságokról más fejezetben írtunk.

2. A CSALÁD

Az életforma jobb megismerése miatt megvizsgáltuk, hogy 1723 és 1843 között milyen, a családdal kapcsolatos jelenségeket találtunk pöreinkben a Dél-Alföldön, és ezek miként illeszthetők be a magyar családról alkotott általános képbe. Összehasonlításként elsőnek Morvay Judit összefoglalásából idézünk néhány idevágó, fontos részletet:

„*Család: azoknak az embereknek társadalmilag elismert csoportja, akiknek egymáshoz való viszonya vérségi vagy házassági kapcsolaton alapszik[...]* Általában családon két generáció, szülők és nem házassági gyermekek együttélő csoportját értjük, a szakirodalomban ezt kiscsaládként is jelölik[...] családnak mondjuk a 28-30 tagot számláló, négy generációt is magában foglaló, együtt élő ún. nagycsaládot[...] A magyar parasztságnál a patriarchális családforma volt az általános, vagyis a legöregebb férfi, ill. a kiscsaládoknál a házaspár férfitagja rendelkezett gyakorlatilag a család vagyonával, ő ellenőrizte és irányította a családtagok erkölcsi magatartását, elsősorban ő képviselte a család társadalmi presztízsét, ennek előnyeit ő használta ki, a családba fogadás szokásánál az ő véleménye érvényesült. A család a paraszti életformában egyúttal munkaszervezeti csoport, amelyben a családtagok nemüknek életkoruknak megfelelően szigorúan megszabott munkakörökben dolgoztak a családfő irányítása alatt[...] a paraszti jogszokás a családfőnek nagyobb hatalmat tulajdonít: a családtagokat megütheti, esetleg elűzheti, házasságukba, magatartásukba beleszólhat, vagyonával életében szabadon rendelkezik, fiait kizárhatta az örökségből, felesége vagyonát sokszor elszámolási kötelezettség nélkül kezelhette[...]”¹⁴⁵⁷

A Balassa I.–Ortutay Gy. szerzőpáros így jellemezte a gazda feleségét: „*A család másik kiemelkedő, de teljességében a gazdától függő egyénisége a gazdasszony. Ez általában a gazda felesége, csak néha fordult elő, hogy a gazda halála után, amennyiben fia ebbe beleegyezett, továbbra is megmaradt gazdasszonynak. Feladata —*

¹⁴⁵⁷ Morvay J. 1977. 443.

lányai és menyei segítségével — elsősorban a házbeli és ház körüli munka ellátása. A mezei munkában nemigen vett részt, legfeljebb csak a nagy betakarítások idején vitte ki az ebédet a földeken dolgozóknak.”¹⁴⁵⁸

A szerzőpáros leírta, hogy a gazdasszony gondoskodott a főzésről, kenyérsütésről, tejfeldolgozásról stb. Továbbá gondoskodott az egész család ruházkodásáról, a lakás rendben tartásáról, a mosásról, a kert gondozásáról, az élelmiszerek konzerválásáról, tárolásáról stb. Végül így jellemezték:

*„A gazdasszony egyben anya is volt, akinek a gyermekek nevelése egyik legfontosabb feladatának számított[...] Az anya csupán segítségül vette lányait és menyeit a háztartásban, mindig csak részletmunkát végeztetett velük, míg a munka összefogását mindig fenntartotta a maga számára.”*¹⁴⁵⁹ Ezekhez a tömör megfogalmazásokhoz kár lenne bármit is hozzátennünk, annál is inkább, mivel a megállapítások egyeztek azzal a képpel, amelyet a pörökben a családfőről és a gazdasszonyról találtunk.

A gyerekek helyzetét, sorsát részletesen itt nem tárgyaljuk. Ők minden szempontból, jogok nélkül, a családtól kapott megannyi kötelezettség végrehajtásával kiszolgáltatottak voltak, főleg a házi munkát végző lányok. A legények is apjuktól koldultak vagy loptak annyit, hogy apróbb személyes igényeiket, esetleg szórakozásukat fedezhessék. A gyerekek sorsa olykor a cselédekével volt azonos. Nem véletlen, hogy a családfő gyakran nevezte gyermekeit „*kiscselédeknek*”.

Végül magyarázattal tartozunk a család fölépítéséről, amely pöreinkben az egyes személyek vérségi fokát, családon belül elfoglalt helyét és a kornak megfelelő elnevezéseket tükrözi. László Gyula a honfoglaló magyar nép életének vizsgálata¹⁴⁶⁰ során kimutatta, hogy az egyes megszólítások, elnevezések, mint pl. a „*kisebbik uram*”, azaz a férj öccse, a „*nagyobbik uram*”, vagyis a férj bátyja, de ritkán lehet maga a férj vagy annak apja, vagyis a fiatalasszony apósa is, az „*öregebbik uram*”, tehát az após, vagy a férj bátyja stb, milyen mélyen gyökereznek nyelvünkben és több, mint 1100 éve semmit sem változtak. A vonatkozó teljes szókészletet itt nem ismertetjük, hiszen ezt többek között elvégezte már a *Magyar nyelv értelmező szótára*, de a vizsgált pöreinkben előfordultakról említést kell tennünk.

A 239/1774. pörben a fiatalasszony vallomásaiban az „*Öregbik Uram*”-ról beszélt. A 105/1735. pörben a „*Kissebbik ura*” szóhasználat szerepelt sógoraként, mint a férje öccse. A 374/1780. pörben ezt a kifejezést használták a nagyanya, nagymama fogalmára, hogy „*Vén Annya*” és ez nem volt becsmérlő. A 275/1813. pörben „*Poroszlai Nagy János önként elesméri nős paráznaságbann lett keveredését, és ágyasnéjának általa lett megverettetését.*” Az „*ágyasnéja*” a szeretője, kurvája volt. A 287/1828. pörben a férfi a kurváját szintén *ágyasnak* nevezte. A fogalmat Tárkány Szücs Ernő így foglalta össze: „*Hosszabb-rövidebb ideig lakott egy-egy férfinál megfelelő ellenszolgáltatás fejében, formálisan cselédlányként, gondozóként, szakácsnőként, de valójában nem ezt, hanem az egyéb szolgálatait, tevékenységét fizették meg.*”¹⁴⁶¹ Hozzá kell tennünk, hogy ez nem számított prostitúciónak, amely nyílt kéjelgésből, a test kiárusításából állt, hanem valódi szolgálattevésnek, amely tartós folyamat volt és néha házassághoz is vezetett.

¹⁴⁵⁸ Balassa I.–Ortutay Gy. 1979. 50.

¹⁴⁵⁹ Balassa I.–Ortutay Gy. 1979. 51.

¹⁴⁶⁰ László Gy. 1944. 211.

¹⁴⁶¹ Tárkány Sz. E. 1981. 285.

A 386/1816. pörben a „szülemény” nem más, mint az anya újszülött gyermeke. A 351/1824. pörben a nagyobbik lány „Julis Ötsém”-ről beszélt, vagyis az „ötsém” kifejezéssel a húgát nevezte meg, amely szó ma a fiatalabb fiútestvért jelöli. A 292/1836. pörben a férj a sógornőjét, vagyis a felesége húgát így fejezte ki: „feleségemnek testvér Ötse”. A 294/1842. pörben az *ipam* az apóst jelenti.

A feudalizmus általunk vizsgált utolsó másfél évszázadában, a Dél-Alföldön a családszervezetre az egyik kifejezés volt az „élet”. Érdekes és fontos, hogy az *élet* szóval jelölték meg a kenyérgabonát is, jelesül a búzát, főleg a Tiszántúlon. A 348/1764. pörben aratás után nyomtatásra a szérűre összehordva az „élet Boglyák között, a Szálláson[...]

” kifejezést említették, amely a búzakévékből összerakott *asztagokat* jelölte. A paraszti földműves kultúrában ez az élet, vagyis a gabona, ill. a belőle sült kenyér táplálta a családot; azt az „életet”, amely a családtagokból létesült, és gyakran három, négy nemzedék együttalakása során élt közösségben. A 373/1775. pörben egy szegvári asszony azzal utasította el a szülni akaró, föld nélküli koldust, hogy „[...]*jeő néki háza tele légyen étellel, és meg nem férhetnek[...]*”

Korábban, a tűzről tárgyalt fejezetben már szoltunk az 54/1796. pörben arról a gazdáról, aki a „*Mi vagyonod van?*” kérdésre elősorolta, hogy ő „*Házzal, tűzzel és földel bír[...]*” ember. A „*tűz*”, a „*házi tűz*” vagy „*tűzhely*” kezdetben valóban a tűz helyét jelölte, vagy magát a házban ki nem aludható, tehát élő tüzet. Róheim Géza megállapítása szerint, a göcsejiek „*[...]a tüzet teljesen személyiséggel bíró külön lénynek fogják fel.*”¹⁴⁶² Időben menjünk vissza az emberiség őstörténetébe, hogy megértsük a tűznek, mint személyiségnek, szellemnek a magyarázatát. Ismét Róheim Gézát idézzük:

„*Ha tekintetbe vesszük, hogy a tűzhely a házban ugyanazt jelenti, mint az uterus [anyaméh] a női testben[...], akkor megértjük magának a tűznek és a hozzáfüződő tilalmaknak jelentőségét. »A tűznek nem szabad kialudni«, mert a látható láng csak szimbóluma annak a másik hevületnek, amely az emberben magában ég és amely nélkül a család valóban kihalna. A votják »vor-sud«, »a szerencse megtartója«, a tűzhely hamuja, amelynek elvesztése minden reménység végső elvesztését jelenti a votják számára. Wasiljev feltevése szerint ez a vor-sud eredetileg identikus volt a nemzetség ősanijával[...]*”¹⁴⁶³ Az őszetoknál is a tűzhely a nagycsaláddal azonos és az ősök tisztelete van benne.¹⁴⁶⁴ A 18. századi gazda esetében is a háztól és földtől külön elválasztott „tűz” fogalma a családját: feleségét, gyermekeit, szüleit együttesen jelölte.

A gazdák családtagjaikat a „*Mi vagyonod van?*” kérdésre adott feleletben úgy sorolták föl, mint a „*vagyontárgyaikat*”; mintha az „élet” adható-vehető tárgy lenne. (Pl. a 179/1836. vagy a 292/1836. pörökben.) A 72/1837. pörben a legény azt vallotta, hogy neki nincs vagyona, csak az apjának, mert „*Az atyámmal egy Kenyeren vagyok[...]*” Hasonló helyzetet ismerünk meg a 45/1843. pörből is, ahol a legény az apja „*[...]Úrbéres földjét mivel, szolgál, a' termésből nem parancsol[...]*” A családfő kezében van minden vagyon, aki kurvájával „*[...]az ősi Vagyonkát rettenetessen együtt prédályák.*” Így a gyerek az apja halála után csak a maradékot fogja örökölni és nem mindazt a vagyont, amelynek megszerzésében ő is fáradozott.

Az 53/1796. pörben Sárközy Mihály 22 éves vásárhelyi református béres elpanaszolta, hogy a földesúri terhek elől 1794-ben elszökött jobbágyság között volt az apja is, akivel addig közös kenyéren éltek. Az apa Torontálvásárhelyre (a mai

¹⁴⁶² Róheim G. 1925. 107.

¹⁴⁶³ Róheim G. 1925. 109-110.

¹⁴⁶⁴ László Gy. 1944. 207.

Debeljačara) ment és magával vitte a közös vagyont. A család szétesett és a fia vagyon nélkül maradt: „*Semim sintsen nékem az Apám az őszel Debellásra ment lakni, magam úgy maradtam itt Béresnek*” — panaszkolta teljes kiszolgáltatottságát.

A parasztszaládban az étkezésnek szigorú rendje volt. Hierarchikus, rangsor szerinti sorrendben ültek és szedtek az ételből. A Balassa I.–Ortutay Gy. szerzőpáros ezt a szokást így foglalta össze: „*A családi életet minden vonatkozásban szigorú patriarchális vonások szabályozták. Megnyilatkozott ez az étkezés rendjében is. A fő helyen a gazda, a családapa ült, és mellette foglaltak helyet kor szerint rendben a fiai, ezeket a nők követték, és végül a szolgák következtek. Elsőnek mindig a gazda nyúlt a tálba, és ennek megfelelően a legjobb részeket szedte ki. Utána következtek meghatározott sorrendben a férfiak. A nyelvterület egyes részein az asszonyok addig nem is foghattak étkezéshez, míg azt a férfiak be nem fejezték. Ekkor adtak a gyerekeknek, és a maradékból a maguk számára is merítettek. Rendszerint nem is az asztalnál foglaltak helyet, hanem kiséken, küszöbön ülve a térdükön fogyasztották el ennivalójukat.*”¹⁴⁶⁵

A bűnpörök természetéből következően, a vádlottak a megszokott erkölcsi rendet fölírva, a területünkre is jellemző képet megváltoztatták, ha a család életében „külső kapcsolatteremtést” létesítettek. A 45/1843. pörben egy ilyen eset révén kialakult új „évési rendről” olvashatunk: „*[...]még az öreg a' menyetskével a' szobába külön asztalnál, a' gyermekek a' konyhában a' földön ettek addig az öreg asszony kint éhezett 's egyre dolgozott[...]*” Vagyis a gazda fölváltotta idősödő feleségét. Anélkül, hogy elvált, vagy asszonyát a háztól elűldözte volna, fiatal kurvát vett magához, akit olyan rangban tartott, mintha felesége volna. Ugyanakkor nejét éhezette, dolgoztatta, a legnagyobb nyomorúságba taszította. Az ilyen eset volt a „háztűzrontás”, amelyről Tárkány Szücs Ernő ezt írta: „*A belső szokás szabta meg, hogy mit kellett házasságtörésnek (régén háztűzrontásnak) vagy ezzel egyenértékű magatartásnak tekinteni[...]*”¹⁴⁶⁶

A házasságtörést és a külső szerelmi kapcsolatok kialakulását elősegítették a házakhoz kényszerrel betelepített, ún. *quartelos német katonák*, akiket a lakosságnak kellett bizonyos fokon kiszolgálni, lakásukról gondoskodni. Miután a földművelés a férfiakat a tél elmúltával a szállásra kényszerítette, a nők egy része a falusi, városi házban magára maradt a fiatal, tette kész katonákkal, és megannyi pör bizonyítja, hogy az erőszakos nemi közösüléstől kezdve, a kölcsönös vonzalom kialakulásáig megannyi parázna cselekménnyel forgatták föl a család szigorú erkölcsi rendjét. Megdőböntő, hogy egyetlen pört sem találtunk, amelyben a bűnös katonákat elítélték vagy akár csak kihallgatták volna, ugyanakkor a nőket még akkor is meghurcolták, ha vétlen szenvedői voltak a történeteknek. (Pl. erőszak.)

Minden településen lehetett olyan nőket találni, akik házasságon, családon kívül estek teherbe, és esetleg hajlamosak voltak arra, hogy az állapotukat eltitkolva megszülettek, majd az újszülöttüket orozva elpusztították. A 403/1842. pörben Szegváron, egy csecsemőgyilkosság kapcsán a bírák „*[...]a többi terhes személyeket már méhekben létező Kisdedeiknek Anyai módon leendő gondviselések eránt figyelmeztetvén, s azok eránti felügyelőséget a bajlodok szüleiknek is szoros kötelességükben tévén szabadon bocsájtottuk[...]*”

Gyakran más volt a helyzet, ha a parázna kapcsolat a „családban maradt”, mert főleg a feleségek tolerálták férjük kilengését. Az esetek nagyobb részében a család e

¹⁴⁶⁵ Balassa I.–Ortutay Gy. 1979. 54-55.

¹⁴⁶⁶ Tárkány Sz. E. 1981. 270-271.

belső ügyéről nem is tudott senki, és még a törvénytelenül történt nemzés is titokban maradt. A szegény, a büntetés, a társadalmi kitaszítástól és a családfőtől való félelem, ill. függőség miatt elnézték a megbotlást. A 283/1825. pörben napvilágot látott, hogy a gazda gyermeket nemzett a sógornőjének, akit, mint a felesége testvérét cselédként maguknál tartottak. Kérdezik a gazdát: „*Holvagyon Horváth Susánnának törvénytelen ágyból született gyermeke?*”

Azt a' feleségem tartja és emiatt nintsen semi háborúságunk.”

3. GAZDA ÉS CSELÉDVISZONY

A feudalizmus kori gazda-cselédviszony tisztázása az egyik legnehezebb feladat, mivel valamennyi társadalmi rendszer a maga szemszögéből ideológiai kérdést alkotott belőle. Egyes jelenségeket sarkítva vagy eltorzítva, hol a gazdák, hol a cselédek javára vagy rovására értékelték. A téma nem szűkíthető le jobbágy–zsellér ellentétre, mert egy „vazallusjellegű” társadalomban e két társadalmi réteg is kiszolgáltatott volt, és a robot-, dézsmakötelezettséggel, az urbárium röghöz kötésével, a taxás ellenőrzéssel stb. a gazdaréteg olykor kiszolgáltatottabb helyzetbe került, mint a nincstelen zsellérek, akikről már nem volt több bőr lehúzható. A feudalizmus mindenkit elnyomított, aki nem tartozott az uralkodó osztályba, de mint közismert, itt is ádáz harc folyt a hatalomért és a birtoklásért.

A gazda a kor szorításában, de viszonylag önálló gazdálkodást folytatott. A földesúr megszabta, hogy a művelési területéből mekkora darabot, mivel vessen be és ezt a termést neki értékesítse. Mint azt például a 70/1805. pör is mutatja, bár feudalizmus van, még az úriszék sem jobbágyinak, hanem gazdának nevezte a földdel, birtokkal rendelkező szántóvetőket és miként a 71/1828. pörben olvashatjuk, a nőket is inkább a „paraszt” jelzővel illették.

A gazdálkodásban a jobbágygazdát segítették az $\frac{1}{8}$ teleknél kisebb földön gazdálkodó, ill. nincstelen zsellérek, akik mezőgazdasági bér munkából éltek. A gazda vállalkozó és munkáltató volt, aki meghatározott bérért igyekezett a cselédjéből a legtöbb hasznot kihúzni. A módosabb portákon előbb a „katonaházak” — vagyis a Mária Terézia rendelkezése óta a lakosságnak kötelezően eltartandó német katonák elszállásolására épített kis házak — tűntek föl, amelyek később „zsöllér lakások”, „cselédházak” lettek. Mindebből látni lehet, hogy az életmódjuk, az egymás közelségében való lakásuk szoros köteléket jelentett. A 300/1800. pörben a cseléd mondja, hogy a gazda „[...]házánál, a' hol én béres-házba[n] lakom.”

Miután az 1772-ben bevezetett urbárium hatására lezárult a fölemelkedés és a földhöz való szabadon jutás minden lehetősége, egyrészt gyorsan szaporodott azoknak a száma, akik a vagyonból kirekedtek, másrészt azoknak, akik az öröklés révén elaprózódó birtok miatt elszegényedtek. Nem véletlen, hogy például Vásárhelyen már a 18. sz. végén a zsellérek száma két-, háromszorosa a jobbágyokénak.¹⁴⁶⁷ A vizsgált térség helyzetére jellemző, hogy a megélhetési gondok, a társadalmi kényszerhelyzetek elől való menekülés során a Tisza–Maros–Körösök árterében egyre több a katonaság, valamint a földesúri terhek elől megugrott *szegénylegény* és kialakult a *betyárvilág*.

Arról szó sincs, hogy a határból elfogytak a művelésbe fogható földek, csupán a földesúr birtokában voltak, aki ezeket bérbe adta, de elsősorban a teljesítőképessé gazdáknak. A szegénysorban élők sem fizetni, sem a dézsmakötelezettségeknek eleget tenni nem tudtak. Vásárhelyen 1781-ben a „*Méltóságos Uraság Publikáltatta*”:

¹⁴⁶⁷ Herczeg M. 1979. 126.

„Minden gazda a' ki mellett Maradvány föld van és fel akarja venni, jelencse magát az Urasagnal.”¹⁴⁶⁸ Vagy 1782-ben: „A Mé[l]t[ósá]gos uraság a' Sz[ent] Erzsébeti út mellett lévő Barta György Szallása mellet Hód számra földet fog osztani akinek szükséges legyen holnap oda menyen.”¹⁴⁶⁹

Mint azt Herceg Mihály megjegyzi: „Vásárhelyen ahhoz, hogy valaki elmehessen a »szomszédos uradalomba« cselédnek, erkölcsi bizonyítványt kellett váltani.”¹⁴⁷⁰ Ezzel a társadalommal nagyon könnyű volt összeütközni, hiszen a megkötések és a szabályozatlan földesúri tilalmak, amelyeket az uraság intézői gyakran kényük-kedvük szerint szaporítottak, minduntalan súlyos korlátozást jelentettek. Wellmann Imre jellemző idézetet hoz a 18. századból: „Cserei Mihály még óva inti fiait: »A jobbágyokon ne kegyetlenkedjétek, erejük felett ne szolgáltatassatok, ha vét, mindjárt ne verjétek, megemlékezzetek arról, hogy ők is szintén olyan emberek, mint ti vagytok[...].«”¹⁴⁷¹

Wellmann az országos kép alapján velünk hasonló megállapításra jut, amikor azt is leírja, hogy a szegénység egy része kerüli a munkát. Idézzük: „Országszerte elszaporodtak a koldusok, a csavargók, a betyárok, a szegénylegények, mint az ellenük hozott nagyszámú rendelkezés mutatta. Kétségtelen, egy részük nem is akart szolgálatot vállalni (a »rideg legények«, »betyár« kifejezések eredetileg ilyen el nem szegődött emberekre vonatkoztak), főképp ha bő volt a termés, s a megélhetés kevesebb gondot okozott.”¹⁴⁷² De más gond is gyakran adódott. Azokon a portákon, uradalmakban, ahol mindkét nemű cselédség nagyobb számban élt, előfordult, hogy „egymásra kaptak”. A szerelmeskedés elvonta figyelmüket a munkától. A 147/1769. pörben a 17 éves béres és a 16 éves cselédlány paráználkodtak, „[...]mellyet észre vehetett, a' Gazda Asszonyomis, mert eleget látta hogy jágyzott véllem, és mondottais hogy Semmi hasznomat nem veszi, mikor itthon vagyok[...].” A 186/1782. pörben olvashatjuk ezt a vallomást: „[...]Horgosi Kertész Ménesh András[na]k a fia, a ki ottan a Kertészek csordássa volt, azon Kertészek előtt beszéllette, hogy /:úgy mond:/ Hetes Ersók tüle esett Teherbe, mikor Hetes Ersók ottan Szedte a' Dohánt, ezt tudgya Horgoson lakó Nemes Panna Leányzó is, hogy Hetes Ersók Dohány Szedéskor több üdőt töltött azon Legénnyel, mint Sem Dohány Szedésben.”

Mindezek ellenére, azt vitatni se szabad, hogy a cselédség általában jobban kiszolgáltatott volt, mint a gazdaréteg. A gazdák érdekét egyre sokasodó rendelkezések védték. Más kérdés, hogy úgy általánosítani történelmi tévedés lenne, hogy a gazda mind gonosz kizsákmányoló, míg a cseléd kisemmizett mártír. Az együttélést az emberek közösen alakították és „emberre válogatja”, hogy ki miként bánt a cselédjével. Elsősorban vizsgáljunk meg néhány, az egész területre és korra igen jellemző előírást, amelyeket a vásárhelyi hirdetőkönyvek őriztek meg.

A 18. század utolsó harmadában megszigorították a cselédség munkavállalását. „Sem szolgál sem szolgáló a' gazdáját el ne hadja. Mert a' ki Katonanak valo Katonanak adatik; a' ki pedig Nem arra valo 50 pálczája leszen.”¹⁴⁷³ „Hogy minden fiele oláh cselédet el bocsassanak most Demeter Napkor.”¹⁴⁷⁴ Majd: „Amelly gazda oláh Cseledet

¹⁴⁶⁸ 1001. C. állag. d. 1. 1781. Die 14^a 8^{br}.

¹⁴⁶⁹ 1001. C. állag. d. 1. 1782. die 21ª Aprl.

¹⁴⁷⁰ Herczeg M. 1980. 113.

¹⁴⁷¹ Wellmann I. 1979. 101.

¹⁴⁷² Wellmann I. 1979. 109.

¹⁴⁷³ 1001. C. állag. d. 1. 23^a Aprilis. 1775.

¹⁴⁷⁴ 1001. C. állag. d. 1. Die 19^a 8^{br} 1775.

*el nem bocsattya 50. paltzaja lészen.*¹⁴⁷⁵ Ez a rendelkezés nem faji diszkriminációt fedett, hanem a helyi magyar cselédség munkabérét védte. Területünkre ugyanis elsősorban Bihar vármegyéből olyan szegénységben élő román pásztorok érkeztek, akik szolgálataikat kevesebb bérért is elvállalták, mint a magyarok. Nem véletlen, hogy a következő rendelkezést hozták: „*A T[ekintetes] N[eme]s Var[me]gye által cseledek számára ki szabott bér és komentio ezután jobban meg tartassék.*”¹⁴⁷⁶

A hirdetőkönnyben 1783-ban találkozunk az „Embörpiac” elrendelésével, amelynek egyértelműen az volt az oka, hogy a gazdák könnyen rátalálhassanak a munkaerejüket áruba bocsátó cselédségre és válogathassanak közöttük. Más kérdés, és ez is az igazsághoz tartozott, hogy a munkavállalónak sem kellett házalni, hanem tudta, hogy ha kiáll a „köpködőre”, oda helyébe jönnek és létrejön a találkozás. „*A’ munkások ezután a’ Piaczon keressék a’ Gazdát, és a’ Gazdák a’ munkásokat.*”¹⁴⁷⁷

A társadalmi jelenség árnyaltságát az is jelzi, hogy nehéz volt, szorgos, megbízható cselédet kapni. A gazdák az ilyen embert „fogták”, sőt többletfizetés beígéréseivel munkaerő-csábítást végeztek, amelyet a vármegye igyekezett szabályozni. „*A’ T[ekin]t[ete]s N[eme]s V[árme]gye parancsolatja, melly már publicaltatott is, hogy a’ Kaszásnak egy Máriásnál többet senki ne adjon, a kaszás is többet kérni ne merjen, mert akár gazda, akár kaszás, a’ ki ez ellen tselekszik, 25 pálczát kap.*”¹⁴⁷⁸

Az év kezdetén minden munkásnak mintegy két év pihenő járt. Mivel a jószágot és egyéb ház körüli munkákat a gazdaságban ekkor is el kellett végezni, a gazdák gyakran vétettek az előírás ellen, a cselédet pedig a több kereset vonzotta, ezért föladták a szabadságukat. 1784-ben a szigorítás erre is megszületett: „*Senki Új esztendő naptúl fogva kezdődően, semmiféle Cselédet, Sem Juhászt, Sem bérest&.. oláhot tartani Sem bé fogadni 100. pálcza büntetés alatt ne merészellen.*”¹⁴⁷⁹

A jó cselédet megbecsülték, a tisztességesen dolgozó, rendes magaviseletű munkásnak „ára volt”. A munkaerő-csábítás elsősorban őket érintette: „*Senki a Gazdák közzül a mászhoz bé állott cselédet ne tsalogassa, sem a Cseléd, a mely Gazdához már bé szegődött, azt, másoktól jobb fizetést várván el ne hagyja, külömb[en] mind a Gazda mind a Cseléd meg büntettetnek.*”¹⁴⁸⁰

Könnyebb egy rendeletet hozni, mint azt betartatni. Így járt a hatalom az „Embörpiac”-cal is. Cseléd és gazda ugyanis a kocsmákba húzódott a szerződéskötést nyélbe ütni, mert magyar embernél minden vétel és eladás után íratlan jogi népszokás szerint, ösidők óta járt az áldomásívás, amelyről nem mondtak le. A templom előtt ezt viszont nem lehetett megejteni. Ezért 1795-ben a korábbi rendelkezést pontosítással és kiegészítéssel megismételték:

„*[...]hogy senki többé a’ Korcsmákon Munkásokat keresni és fogadni ne merészelen, hanem a’ midőn a’ nép a’ Templomokból ki megy, az közönséges piaczon; külömben a’ kik ezt nem cselekeddik, mind a’ fogadó, mind a’ fogadandó mulhatatlanul azonnal arestomban vitettetni ‘s meg büntettetni fognak.*”¹⁴⁸¹

A hatalom a gazdát és a cselédet szinte elválaszthatatlanul összekötötte, mintha az házasság lenne, és a szerződést mindkét félnek egyre nehezebb volt fölbontania. Így

¹⁴⁷⁵ 1001. C. állag. d. 1. Die Xbr. 17^a 1775.

¹⁴⁷⁶ 1001. C. állag. d. 1. Die 26^a 9^{br}. 1775.

¹⁴⁷⁷ 1001. C. állag. d. 1. 1783. Die 22^a Junij.

¹⁴⁷⁸ 1001. C. állag. d. 1. 1784. Die 20^a Junij.

¹⁴⁷⁹ 1001. C. állag. d. 1. 1784. Die 19^a Decemb[e]r.

¹⁴⁸⁰ 1001. C. állag. d. 1. 1788. Die 27^a Apr.

¹⁴⁸¹ 1001. C. állag. d. 1. 29^a Mart. 795.

gyakran előfordult, hogy a cseléd egy éven át is kiszolgáltatott volt a rossz gazdának, amíg a szerződése le nem járt. 1806-ból való ez a tilalom: „*Senki a' maga szolgáját avagy Szolgálóját helyes ok nélkül a szolgálatból el ereszteni ne bátorkodjon; hasonlóképpen a' Szolgák és Szolgálók is bizonyos ok nélkül a' gazdájokat el hagyni meg ne próbálják 12 pálcza, avagy Korbács büntetés alatt.* – „¹⁴⁸²

A feudalizmus rideg, emberi méltóságot sértő világa fölszínre hozta az alantas indulatok tömegét. A cseléd és a gazda egymást igyekeztek kijátszani és becsapni. 1834-ben látott napvilágot az a rendelkezés, amely új év után elvette a férfi cselédek addig kötelező pihenőidejét és azonnali munkába állásra kötelezte őket. Ez a megkötés a gazdának kedvezett. A rendelkezés első fele viszont arról is árulkodik, hogy a cselédség egy része az újév utáni pihenőidőt arra fordította, hogy a kocsmákban dorbézolt és munkavállalás címén több gazdát becsapva, előleget vettek föl, amit azután soha meg nem fizettek. Ezzel a trükkel gyakran távoli vidékre is elmentek. Fölfogadták őket, azután hazaszöktek. Bottal üthették a lábuk nyomát!

„*Minden bérért szolgáló Cselédek[ne]k köz hírül adatik, hogy két helyre el állani, 's mindenik helyen foglalat venni, nem szabad s akik ilyen esetben találtatnak 12 Páltzával fognak büntetődni.*

Továbbá keményen tiltatik a Cselédeknek az ujj esztendőben való éjtszakai dorbézolás, Gyanus házaknál való Czécsozás — mulatás — az ilyenek szintén 12 Páltzákkal büntetődnek —

Valamint az ollyan Cselédek is kik az ujj Esztendő után 2 nappal Gazdájokhoz helyre nem állanak. „¹⁴⁸³

A cselédség lelkiismeretlen része, miután nem az ő tulajdonában volt, nem törődött a birtok sorsával. 1783-ban Vásárhelyen így figyelmeztettek: „*A' Szállások között Sok károkat tesznek a' Semmi tilalmat nem tartó Cselédek, a' kikis nem csak a' fűvet, de a' búzáti is meg étetik, vagy annyira le gázoltatják jószágaikkal hogy el szenvedni épen nem lehet: azért kiki ezek körül úgy vigyázzon, hogy ha kézben kerül és a' kár tetel reá bizonyosodni fog, dupla büntetést fogja venni.* „¹⁴⁸⁴

Ezek a tilalmak azután évente megismétlődtek, majd a kapitalizmus korában szinte már föloldhatatlan osztályellentét alakult ki a cseléd és gazda között. Csoda-e, ha a dőlyfős parasztindulatok már a 18. sz. végén megszülettek, és a gazdaréteg nem egy tagja az alacsonyabb paraszti sorból származókat lenézte. Ennek elviselése főképp lelkileg volt nehéz és jogosan bántotta a szegények önértetét.

A 36/1796. pörben mulatni egy sátorba került a föltörekedett újjazda és a régi módos paraszti sarj. Előbbi a borozásnál koccintani és barátkozni akart a másik, kissé már kapatos gazdával, mire ő így utasította vissza: „*[...]nem iszom én veled, hiszen csak most lettél te Gazda Kanász voltál Te[...]*” Az ilyen megnyilvánulás persze ismét csak egyesektől eredt, nem mindenki viselkedett így embertársaival, a cselédséggel szemben.

Az eddigiek során elsősorban a férfi cselédséget érintő tilalmakat és kötöttségeket láttuk. Írnunk kell arról is, hogy ebben a korban a női cselédséget a vizsgált területen általában nem egész évre fogadták. Leggyakoribb volt a 229/1766. pörből ismert tipikus munkaidőszak. Balogh Sára például így szegődött szolgálónak: „*[...]a mult Eőszel Szegődtem hozzá Sz[ent] György napig.*” Ettől az időtől fogadták a juhászokat, csordásokat, csikósokat és a kondásokat, amikor az istállózó jószágot — a *kezes állatokat* kivéve — kiverték a pusztákra. A 103/1780. pörből megtudjuk, hogy „*[...]az*

¹⁴⁸² 1001. C. állag. d. 3. 806. 20^a apr.

¹⁴⁸³ 1001. C. állag. d. 7. 1834. December 28^{kán}

¹⁴⁸⁴ 1001. C. állag. d. 1. 1783. 25^a Maij.

eő cseledgye voltam Sz[ent] György naptól kaszállásig[...]” A munka időszaka ebben az esetben még rövidebb volt. Nem véletlen. Aki csak tehette, a betakarítás idejére szabaddá téve magát, *aratóbetyárként, summásként, takaróként* elállt dolgozni, mert így a keserves nyári hónapok alatt összegyűjthette az évi fejadagát.

Vásárhelyen olyan tilalom is született, amely a gazdák ellenében a cselédséget igyekezett védeni. 1790-ben hirdették, hogy az *ínség miatt* a gazdák a cselédeiket nem bocsáthatják el január 1-ig, utána pedig fogadják meg őket újra.¹⁴⁸⁵

A termést az időjárás viszontagságai elől — vihar, jégverés, aszály, belvíz, elszóródás, a szem „mögsszorulása” — rágsálók kártétele, mezei lopások kivédésére stb. — minél hamarabb biztonságba kellett helyezni, ezért az egész parasztság — gazda és cseléd egyaránt — keményen dolgozott. Az egyház fölfigyelt erre, amely szigorúan tilalmazta az *ünneprontókat*, akik a vásárnapokat és a vallási ünnepeket nem tartották be, nem jöttek templomba, hanem helyette dolgoztak. Így járt 1805-ben a vásárhelyi Kádár János „földes gazda” is, akit azért vádoltak a sedria előtt, mert a részesei vásárnap a *szűről* a gabonát a városba hordták. Munkájukkal a termést kívánták biztosítani attól való félelmükben, hogy a közelgő *„eső az életét elrontja.”*¹⁴⁸⁶

Végezetül szólnunk kell arról, hogy az általunk vizsgált pöranyag tanulsága szerint, milyen volt a cselédség sorsa a gazda házában vagy szállásán, amikor és ahol szorosabb családi közelségbe kényszerültek egymással, ahogy a 373/1775. pörben említik: *„[...]háza tele legyen étellel[...]*” Az eddigiekben elsősorban a negatív jelenségeket vettük sorra. Azonban figyelmeztetnünk kell: hazug és igazságtalan történelmi, szociológiai kép lenne a gazdaréteget úgy beállítani, mint a kegyetlen elnyomás basáskodó, korhely, henye életet élő urait, akik a kiszolgáltatott cseléd lányokat „megszeplőstik”, béréseiket pedig kiszípolozzák.

Korábban a néprajz életmódbeli megfigyelései már föltárták, hogy volt egy patriarkális kép is, amelyben a gazda együtt dolgozott, egy asztalnál étkezett a cselédjeivel. Becsülettel megfizette őket, gyakran elnézte nekik, ha megkárosítják. Ha a cseléd megházasodott, de még a nagy vásárok idején is ajándékot adott, olykor a kialakult béren fölül természetben juttatott neki. A társadalmi ítélet tehát úgy jogos és valóságos, ha egy réteg fölött nem *pantokrátorként*, sommásan olyaténképpen ítélkezünk, hogy „jó” vagy „gonosz”, hanem egyenként vizsgálunk, mert a munkatartó jelleme épp úgy egyéni, „emberre válogatja”, mint a munkásé. Az igazság az, hogy a jó gazdának és a jó cselédnek igen nehéz volt egymásra találni, de ha ez megtörtént, gyakori volt, hogy családtagként éveket töltöttek és dolgoztak együtt. Ha a gazdának nem volt vagyontörődje, olykor a cselédjére hagyta birtokának egy részét, másik részét az egyházra vagy a városra.

Gondoljunk bele, mit ért az a munkaerő, akit mindennap látomtól vakulásig dolgoztattak, nem volt megállása, rosszul táplálták és még lelkileg is megalázták. Néhány hét múlva a munkája már semmit sem ért. A jó gazda emberségből és számításból egyaránt mérsékletes maradt, mert neki sem volt mindegy, hogy a fogadott munkásai miként látják el a földadatukat. Tehát ebben a történelmi, szociológiai kérdésben is kettős magatartás érvényesült, akár az erkölcsi élet területén.

Ismert képet kapunk a 354/1826. pörben, amikor megtudjuk, hogy *„[...]a Béres és a Gazdafia kimenvén feküdni a’ Jóságához[...]*” az éjszakát rendszeresen együtt töltötték az istállóban. A Dél-Alföldön ez a szokás egészen a hagyományos paraszti élet megszűnéséig jellemző volt. Hasonló a helyzet a gazdalányok és cseléd lányok

¹⁴⁸⁵ 1001. C. állag. d. 1. 1790. 8. br.

¹⁴⁸⁶ IV. A. 21. b. 29. doboz. 17. sz. ügyirat: 1805. jan.

vonatkozásában is. Ők a házban aludtak. Ahol cselédház volt és télen hidegnek bizonyult, a szolgálókat fölengedték a gazdaházba. Erről ad hírt a 396/1827. pör is. Az egyik megesett cselédlány titokban akart szülni: „[...]az Asszony [a gazdaasszonya] szobájába 9. órákor lefeküvén, Martsó Judka nem jött=be, háltni, — hanem a' hideg Tseléd házba maradt, holott őis bent szokott háltni az asszony szobájába[...] 's a'mikor kétízbenis érte küldött az asszony[...]”, magát azzal mentette ki, hogy fejfájása miatt nem megy be a többiekhez.

4. „MI VAGYONOD VAN?”

Szegénység, munkakerülés, bűnözés és kegyetlenkedés

A címben szereplő kérdést a pör tárgyalása során, a személyazonosság tisztázásakor tették föl, nem véletlen. Az általunk vizsgált levéltári anyagban 1796-ban találtunk az első olyan pörre, amely a vádlott és tanúk vagyonhelyzetét tisztázta. Hazánkban ez a polgárosodás kezdete, amikor a polgári jólét föltételeként a vagyon kerül előtérbe. A francia forradalom reformgondolataitól, főleg az egyenlőségtől, a vele járó vagyonmegosztási törekvésektől is féltek. Ebben a korban I. Ferenc (1792–1835) viszonylag hosszú, 33 éves uralkodása idején a napóleoni háború a nép számára elszegényedést, a polgárosodó réteg számára a hadiipar és kereskedelem révén konjunktúrát idézett elő.

A vagyoni helyzet tisztázása az úriszék vagy a megyetörvényszék előtt azért is volt fontos, mert ha valakinek vagyona van, a testi fenyegetésről mind inkább a bírságolás felé tekintő büntetés-végrehajtó joggyakorlat tudni akarja, hogy az ítélet milyen mértékű legyen. Hiába ítélnék valakit jelentős pénzbírságra, ha szegény és a büntetést vagyonek Kobzás vagy árverés útján sem lehet rajta behajtani. Az is kellemetlen lehet, ha valakit megsarcolnak és kiderül róla, hogy vagyona miatt befolyásos ember, aki bosszút állhat. A tanúk esetében pedig úgy mérlegeltek, hogy a vagyonosabb réteg szavahihetőbb, jobban lehet bízni vallomásuk hitelében. A jog mind inkább az uralkodóvá váló polgári réteg érdekeit szolgálta. Ebben a törvénykezésben a Dél-Alföld zömében szegényparaszti tömege hátrányos, sőt kiszolgáltatott helyzetbe került.

A nyomor szinte elképzelhetetlenül nagy. Ha akkor ismert lett volna a filmezés és valaki dokumentum-fölvételeket készít, belőlük hasonló látvány tárulna elénk, mint amit a jelenben a harmadik világ elnyomorodott népeiről, szubkultúrájáról nap, mint nap kapunk. Egész családoknak alig volt betevő falatuk. A gyöngék: elsősorban a kiskorúak, a nők és az öregek teljes kiszolgáltatottságban éltek. Az újszülött-gyilkosságok egyik motivációja a szegénység volt. Félték az újabb éhes szájtól, és az eltartható létszám szabályozását emberöléssel végezték. Az emberek sokat éheztek, koldultak és előbb-utóbb vagyon elleni bűncselekmény elkövetésére kényszerültek. Ma úgy mondjuk: *megélhetési bűnözőkké* váltak. A nők szolgálóként gazdáiknak teljes odaadással tartoztak. Ha férjhez mentek — különösen, ha kevés vagyont vagy semmit sem vittek a házasságba —, az uruknál kegyelemkenyéren éltek. Kapcsolatuk gyakran megromlott és tűrhetetlen életük miatt megszöktek. Íme egy korabeli körözés Várárhelyről:

„Tar[jáni]: Becsei Jánosnak Felesége Bartók Mária, ez előtt 2. hetekkel, a' Férfjétől egy Ingvállba, mezit-lább, kék-babos rokojába alattomossan elszökvén, holléte nem tudatik; a'zon személy 18- esztendő, Lutherána, magas sugár termetű, sovány, tiszta ábrázatu[...] a' ki hol-tartózkodása felől valamit tudnak, adjon hírt a' Férfjének[...] avagy késérje a' város házához 1. k[rajcár] jutalma lészen.”¹⁴⁸⁷

¹⁴⁸⁷ 1001. C. állag. d. 5. Pro 27^a Maij 810.

Ez a társadalom a szellemi elmaradottságban, analfabétizmusban élő rétegek között kitermelte a lustaságot, munkakerülést, züllött erkölcsi életet. Megállapításunk nem egyenlő azzal, hogy „ha már szegény, mind becsstelen!”, mert számtalan család inkább a nyomort vállalta, semmint a bűnözést. A pontos társadalomrajzhoz hozzátartozik a jelenségcsoport szépités nélküli bemutatása is. Kialakult egy jelentős szubkulturális réteg, amely a családban uralkodó szellemként „belenő” a lopásba, hazudozásba, kurválkodásba, bűnözésbe és nem is keresi az életének megjobbításához vezető helyes utat.

Bél Mátyás így jellemzett: *„A betűvetést és a többi tudományt nem lusta, vagy lomha jellemük miatt, hanem a szegénység miatt kénytelenek elhanyagolni[...]. A lányok azonban itt is sietnek megházasodni. Nem így a férfiak.”*¹⁴⁸⁸ További okulásul tallózzunk a vásárhelyi első gyűjteményes hirdetőkönyvbe és idézzünk néhány idevonatkozó tilalmat:

*„Káromkodók fenyegettetnek 50. pálczával. Az Innep szegések tilalmaztatnak.”*¹⁴⁸⁹

*„[...]néemly szegényebb sorsu Lakosok számossabb fiaikat, és Leányikat időről időre haszontalan magok által tartván ezeket egy részről a henyé hivalkodó, és buja életre reá szoktatták más részről pedig a köz jót annyiban károsították hogy az helybéli jobb tehetségű gazdákat ésmérős, és ithon valo családokat nem kaphatnak, az ollatén számossabb gyermekek[ne]k pedig az föllebb említett szegényebb Atyák sem dolgot magok körül adni nem tudván ell nem kerülheti, sem az Atya sem a' gyermek, hogy ha mindenkor nem rossz[as]ágbolis de leg alább szükségből leg gyakrabban tolvajságra ne adgy[a] magát.”*¹⁴⁹⁰

*„Bővebben lévén mindenütt mindenféle életnek a termése, és e szerint a Kenyér Keresésnek modja, oly annyira el húzta magát a Szegénység az aratás, és nyomtatás által való élet kereséstől, hogy az uraság, ki a szükség idején sok irgalmassággal viseltetett a Szegénységhez, takarókra és nyomtatokra alig tehet szert[...].”*¹⁴⁹¹

A 21/1827. pörben a kuruzsló öreg kurvát így jellemezték: *„[...]a' henyéléshez szokott testét, a' terhesebb munkát ki kerülve táplálhassa gyógyíthatni, 's mérgezes italokat készíteni nem irtódzott.”* Amikor a 112/1753. pörben megkérdezték az asszonyt, hogy *„Miért hagyott el az urad?”* A nő így válaszolt: *„Azért hogy rossz ember. Nem akar dolgozni[...].”* Nem véletlen, hogy Kiss Lajos a vásárhelyi szegény emberekről írt munkájában még a 19. sz. második felében, a 20. sz. elején talált ezen rétegbeli embereket is a „könnyen élők” csoportjába osztotta, és élesen elkülönítette azoktól, akik becsületes életet éltek, de a szipolyozó társadalom miatt maradtak nincstelenek.¹⁴⁹²

A szegénység és munkakerülés gyakran szétválaszthatatlan szövevényébe tartozik a 404/1756. pörből már jól ismert Barta István, akit így jellemezték maguk a sorstárs tanúk: *„[...]eő csak egy tekergő volt, Se jó Deák, Se jó Paraszt[...]. a Szálláson Sem Sokat vólt, mert eő néki a dolog bűdös vólt[...].”*; vagy: *„[...]eő egy durczás, és erkölcsös Iffjú vólt, leg kisebbért fel pattant, nem szánta vólna mindgyárt az embert által késelni, és így eő velle Senki nem tarthatott[...]. maga Feleségét más alá adó gonosz ember[...].”* volt. Barta önérzetesen így indokolta többszörös

¹⁴⁸⁸ Bél M. 1984. 19.

¹⁴⁸⁹ 1001. C. állag. d. 1. 1786. Die 19^a Marc.

¹⁴⁹⁰ 1001. C. állag. d. 1. 17^a Apr. 791.

¹⁴⁹¹ 1001. C. állag. d. 1. 17^a Julij 796.

¹⁴⁹² Kiss L. 1955. 199-273. és 515-590.

csecsemőgyilkosságukat: „[...]minthogy szegény állapottal voltunk, rajtunk el szaporodnak gyermekünk, nem tarthattuk, más kezei lábai leszenk[...]”¹⁴⁹³

Ehhez a súlyos társadalmi képhez hozzátartozott még a kegyetlenkedés is. Ez a hatalom és a bűnösök megtorlásában éppen úgy megnyilvánult, mint a gazdag és szegény nép viszonyában, de a népesség szenvedő rétegében sem kímélték egymást. A 382/1803. pörben az éhező anya késsel szurkálta össze csecsemőjét, hogy megszabaduljon egy tehertől. Jellemző, hogy amikor a szomszédok a még vergődő kislányra rátaláltak, akinek „[...]a' testén lévő, bé dugva volt [egyik] Jukból a' vér ki bugyant[...]”, nem a gyermek életének megmentésére törekedtek. A házigazda bosszútól ajzva a szomszédba ment segítségért, hogy az anyát megkötözzék. A bűnös nő olyan szegénységben élt, hogy könyöradományból tengette életét. Férje béresként szolgált. Tragikus történetéről így vallott a gyilkos:

„A' gyermek ágyamat csak egy hétig feküdtem; de azután kéntelenítettem fel kelni a' gyermek ágyamból, mivel Kenyerem nem volt, és a' Férjem gazdája is, a' béréből, Búzáat vagy Kenyerre valót nem adott, és így, hogy másnak dolgozhassam a' Kenyérért, azért szakasztottam félbe a' gyerek=ágyamat. — addig pedig, míg a' gyermek ágyamat feküdtem 1. hétig, a' szomszédok tartottak. — ”

A 373/1775. pörben a terhes koldus asszonyt senki se fogadta be. Ott szült meg fényes nappal az utca porában és ellátatlan gyermeke elpusztult. Elbeszélte, hogy az újszülött az ing aljában „[...]Jegész estvélig ott volt, mert a' Bába tsak Uzsonna tájba jött ki, ő ki az után el vette alóllam.” Közben jöttek-mentek, nézegették, de egyetlen szegény vagy gazdag sem segített rajtuk.

A sanyarú szociális helyzetre és a nép közömbösségére jellemző az, hogy pl. a 396/1827. pörben a cselédlány titokban megszülte gyermekét, aki utána elpusztult. Az anyát magzatvesztéssel vádolták. Ő így fakadt ki bírái előtt, vádolván cselédtársait és gazdáját: „Nem lévén reám senkinek gondja a' Gyermekek könnyen meghalhatot a' hideg földön[...] otthagytak engemet magamba, világot sem gyútottak[...]” Egyébként mai ésszel gondolkodva, a legtöbb gyilkosságnak nem volt valódi, elfogadható indítéka, ha a primitív, szadista ösztönkésztetést nem soroljuk ide. A gyilkosságok kisebb része származott a végső elkeseredésből, kiutalanságból, a negatív indulatok, zabolázatlan dühkitörések korlátlan elszabadulásából.

A 34/1790. pörben a szerető bosszúból késsel elvágta kurvája orrát, amiért az nem volt hajlandó vele az ő kénye-kedve szerinti időben közösülni. A 41/1831. pörben „[...]a'multt Szombathon a' feleségemet egy Legénnyel rajta kapván — [peckes] nyúggal megvertem” — vallotta a férj. A 157/1775. pörben nem várták meg, amíg a rajtakapott szeretkezők az aktust befejezik, hanem a nőnek „[...]egy kanászt a' hasárul huztak le.” Róheim Géza Közép-Ausztráliából, az egyik legbarbárabb törzs életéből írt le hasonló példát: „[...]az arandák társadalma a nemi ösztön megnyilvánulására éppúgy reagál, mint bármely más társadalom: vannak, akiket bosszant a dolog, s megpróbálják szétválasztani a szerelmeseket.”¹⁴⁹⁴

A 22/1833. pörben „[...]Szabó Anna, a' 3^k Béressel Pintér Jánossal, annak Subájával bé takarva öszve ölelkezve feküdt — melly fekvésekbe mi Ujj Jánossal láboknál fogva őket öszve nyügözni akartuk[...]” A 269/1807. pörben a házaspár a fiát sem kímélve: „[...]mintegy 3. óra kor éjjél után Kiss Pál Pál Feleségestől együtt fel

¹⁴⁹³ Az a kifejezés, hogy ő egy „erkölcsös Ifjú volt”, nyilvánvaló elírás következménye, hiszen mind az előbbi, mind a további jellemzésében tételesen éppen az erkölcstelenségeit sorolták föl.

¹⁴⁹⁴ Róheim G. 1984. 368.

jönnén a Város Házához, a Város Cselédgyeit fel költötték, hogy jönnének, és fognák meg a Fiját Kiss Jánost a Város Kotsissát, mert Kurva vagyon vele az Istállóba.”

A bírói ítéletekben gyakran olvasható, hogy a büntetést azért enyhítik hivatalosan, mert pl. a 386/1816. pörben „[...]ezen a Vidéken nem tsak Jó Barátyaik, Ember Társaik, hanem Szülői=is, az efféle meg esett Személyeket, üldözöben véné, örököszen szokták gyűlölni és Atyai és Anyai Kegyelmeiből, ki rekeszteni[...]” Ez a „közérkölcsei ítélet” olvasható a 387/1817. pörben is. Idézet a magzatgyilkos lány ellen hozott első fokú ítéletből: „[...]mivel az e' féle megesett Személyek, ezen az Földön, az leg nagyobb gyalázatban ejtetnek, — és nem tsak szülik, hanem még Attyakfiai által is tsúfossan meg vettetnek.” Vagy a 388/1818. pörben: „[...]Lakos társaiktól különös meg-vetés üldözés, és az Atyai kegyelemből leendő ki rekesztés alá szoktak jönni[...]” a megesett és magzatvesztő nők.

A 285/1827. pörben a csélcsep asszony elhagyta férjét, ő viszont gondoskodni kívánt a vele maradó kisgyerekeiről, azért összeállt egy idegen nővel, aki gyermekei gondviselését vállalta. Ekkor az álhumánus keresztény erkölcsön alapuló törvény lépett közbe és hatalmi erővel zavarta el a pótanyát. Így beszélt a kárvallott férj: „*Én nem vettem meg a' magam Feleségit — de már az az ő természete, hogy ell=ell hágy, s' minthogy Gyermeim Vannak nem élhetek egyedül — hanem most már ellment tőlem [a másik nő is], minthogy ellparansolódott.*”

A 292/1836. pörben az ötgyermekes apa a fiatal sógornőjével hagyta el családját. A család nyomorba került. Közben az új kapcsolatból is három gyermek született, de velük mit sem törődve, a férjet visszatoloncolták korábban elhagyott családjához. Ekkor meg a sógornője került koldusbotra. A nő könyörgése az úriszék előtt: „[...]Már most harmad magamal vagyok. Az Melyeknek is élelmeknek meg adatásajert az Legnagyobb alázatosággal esedezem[...]”

A létküzdőlemben a kiszolgáltatott fiatal lányok, asszonyok a nekik ígért pár forintért, kendőért, csizmaért hajlandók magukat odaadni. Sok férfi helyzetével visszaélve, apróságokért, vagy házasságot ígérve kapja meg és ejti teherbe a szerencsétlen teremteseket, akiket kiszolgáltatva a hatalomnak és a kegyetlen embereknek, a bajban magukra hagynak. A 264/1801. pörben vallja a leány: „[...]sokszori untatásával a' lábomról le vett. — de azólta hogy teherbe estem, már reám sem néz. —”

Arra vonatkozóan, hogy az Alföldön elterjedt volt a fedezet nélküli házassági ígéretetés, Tóth István György kutatásából vonatkozó részletet közlünk: „*A nagykőrösi Zaka Katát nem kellett beidézni, magától jött a bírákhoz, hogy — mint elmondta — paráznaságától bűnbánat társával tisztuljon meg. Jövetelének majdnem olyan fontos célja lehetett azonban, hogy most levezekelendő vétké társát, gazdája fiát házassági ígérete betartására kényszerítse. Ő ugyanis, amikor megkönyékezte a lányt, »fogadta álhatatosan, hogy elvesz feleségül, és ha az atyja egybekelésünket ellenezné, kész lesz elhagyni az atyja házát is érettem« — mondta a fiú több tanú előtt.*”¹⁴⁹⁵

A 292/1836. pörben a lány egy köböl vetés ígéretére adta oda magát. A test árulása és a megélhetés biztosítása nyilvános prostitúció nélkül, családon belül is kialakulhatott. Nem csodálkozhatunk azon, ha a házasságkötés gyakran pusztán vagyonszerzésből jött létre, és ez a hideg számítás olykor még a vadházasságok során is érvényesült. A 278/1819. pörben a parázna nő arról panaszkodott, hogy „[...]a' Szegénységem nem engedi, hogy magam legyek[...]” A 304/1827. pörben a férfi így indokolta kapcsolatteremtését: „[...]mert Szennyesbe nemlehettem kellet az asszony.”

¹⁴⁹⁵ Tóth I. Gy. 1990. 2: 32.

Az általunk vizsgált bűnpörökben a „*Mi vagyond van?*” kérdésre ezek a feleletek születtek:

- A 36/1796. pörben a 47 éves gazdának háza és földje van.
- Az 53/1796. pörben a 22 éves béresnek: „*Semim sintsen.*”
- A 259/1797. pörben a 31 éves gazdának háza és szállási földje van.
- Az 54/1798. pörben a 40 éves gazda „Házzal, tüzzel és földel bíró.”
- A 264/1801. pörben a 30 éves gazdának háza és földje van.
- A 70/1805. pörben a 40 éves gazdának háza és földje van.
- A 282/1824. pörben a 39 éves férjnek: „Házam, és halászó eszközeim vannak.”
- A 282/1824. pörben a 18 éves szabad személynek: „*Semmim Sints.*”
- A 283/1825. pörben a 38 éves nős gazdának: „Házam, és földem” van.
- A 302/1825. pörben az 51 éves juhásznak: „Házam, 30 darab Juhom” van.
- A 302/1825. pörben a 43 éves asszonynak: „Házam van, a melyet Puskás Jánossal szereztem.”
- A 302/1825. pörben a 48 éves asszonynak: „Nints semmim.”
- A 364/1825. pörben a 19 éves nős férfi vallja: „Nintsen nekem semmi” vagyonom.
- A 392/1825. pörben a 19 éves lány vallja: „*Semmim Sints.*”
- A 394/1825. pörben a 36 éves özvegy gazdaasszonynak: „⁵/₈ Sessió földem ‘s ahoz való Jószágom” van; ill.: „házzal földel bíró Gazda Asszony.”
- A 352/1826. pörben a 12 éves kanászfűnnek: „*Semmim Sints.*”
- A 352/1826. pörben a 40 éves juhásznak: „*Semmi Sints.*”
- A 284/1826. pörben a 43 éves családos parasztnak: „Nintsen semmim.”
- A 303/1826. pörben a 30 éves parasztasszony Zentán összeállt egy juhással.
Közös szerzeményük: „32. darab Juhunk, ‘s egyebünk amit ottan szereztünk mind ottmaradt Szentán Lengyel István Gazdánál.”
- A 303/1826. pörben a 30 éves juhász vallotta: „32 Birkám maradt Szentán ‘s egyébb Huminkis.”
- A 345/1826. pörben a 27 éves nőtlen parasztlegénynek: „Nintsen semmim.”
- A 21/1826. pörben az 50 éves férjes parasztasszonynak: „Nintsen nekem tsaka Testem és a’lelkem.”
- A 40/1827. pörben a 26 éves „Paraszt-Napszámos”: vallotta: „Házam van tsak.”
- A 304/1827. pörben a 26 éves cigány muzsikusnak: „Vagyon egy háza.”
- A 304/1827. pörben a 24 éves vadházastársnak, Bódi Pannának „vagyona nincs.”
- A 304/1827. pörben a 27 éves Rátz Kutula Klári feleségnek: „Nintsen nekem Semmim.”
- A 304/1827. pörben a 33 éves Babos Menyhárt muzsikusnak „vagyona nincs.”
- A 285/1827. pörben a 42 éves parasztnak: „Házam van tsak.”
- A 286/1827. pörben a 21 éves juhász feleségének nincsen vagyona.
- A 286/1827. pörben a 21 éves nőtlen parasztnak nincs vagyona.
- A 399/1827. pörben a 17 éves megesett kertészlánynak nincs vagyona.
- A 399/1827. pörben a 60 éves anyjának „háza van és 2 rossz lovuk.”
- A 399/1827. pörben a 82 éves kenőasszonynak csak háza van.
- A 287/1828. pörben a 34 éves faragónak 2 lova és egy kocsija van.
- A 287/1828. pörben a 23 éves kurvájának semmije sincs.
- A 288/1828. pörben a 36 éves nős faragó és falrakónak nincs vagyona: „tsak a’ mesterségem”, vagyis a tudása és munkaereje.
- A 288/1828. pörben a 25 éves parasztlánynak semmije sincs.
- A 71/1828. pörben a 48 éves „deszkavágó és paraszti Crangelinusnak”: „Házam — 900 F[orin]tos szőlőm ‘s ottan 80 köblös közös földem” van.

- A 71/1828. pörben a 23 éves özvegyasszonynak annyira nincs vagyona és nem tudja magát eltartani, hogy a deszkavágó parasztnak gyermekszülést vállal bérben.
- A 400/1829. pörben a 25 éves szolgálólánynak, „nintsen egyéb a' Ruhámon kívül.”
- A 314/1830. pörben a 34 éves obsitos katonának, most „Paraszt Ember”-nek vagyona nincs.
- A 290/1830. pörben a 24 éves juhásznak 20 darab birkája van.
- A 41/1831. pörben a 21 éves béresnek háza van.
- A 322/1832. pörben a 24 éves parasztnak 4 lova és 1 fertály földje van.
- A 179/1836. pörben a 45 éves tanyás így vallott: „Szegény Ember vagyok — csak a'sok Gyerme kem” van.
- A 179/1836. pörben a 38 éves parasztnak: „ $\frac{6}{8}$ Urbéres földem házam, és jószágaim vagynak.”
- A 74/1836. pörben az 52 éves paraszt vallotta: „Házam, és 4 Lovaim vagynak.”
- A 74/1836. pörben a 38 éves nő egy gyermektelen nős embernek azért vállalt gyermeket szülni, mert ő szegény és a gazda 50 forintot vagy 1 tehenet ígért neki a gyermekért. Koraszülésből halott ikrek lettek, a gazda ezért 5 forint 50 krajcárt, 1 véka búzát és 1 pár csizmát adott neki. Ez volt minden vagyona
- A 292/1836. pörben a 36 éves jobbagynak „ $\frac{4}{8}$ úrbéres földje és 5 gyermeke vagyon, 3 lova és kocsija.”
- A 72/1837. pörben a 25 éves gazdafíú így vallott: „Az atyámmal egy Kenyeren vagyok magamnak különösen semmim sincs.”
- A 72/1837. pörben a 23 éves férjes asszonynak semmije sincs.
- A 14/1836. pörben a 31 éves asztalosmesternek egy háza van.
- A 23/1838. pörben a 44 éves nőnek semmije sincs.
- A 44/1840. pörben a 44 éves kovácsnak: „Házam, 9 db. sertésem, 's 1000 f[orint] pénzem” van.
- A 294/1842. pörben a 25 éves zsellér cigány vallotta: „a' mi kis pénzem volt az Ipam elvette — az ő pénzével kereskedtem.”
- A 294/1842. pörben a 14 éves cigánylánynak nincs vagyona.
- A 402/1842. pörben a 18 éves cselédlánynak „semmim sincs.”
- A 403/1842. pörben a 18 éves lánynak semmi vagyona sincs.

Ha a fenti felsorolásban leírtakat összegezzük, kiderül, hogy mindössze 40 pörben kérdeztek a vádlott vagy tanú vagyoni helyzetéről, 58 személyt. Ebből mindössze 4 pör esett a 18. századra, a többi a 19. sz. első felére, de két pör kivételével e kérdés a reformkorban, 1824-től válik rendszeressé. A megkérdezettek közül 27 főnek volt kisebb-nagyobb vagyona, de egyik sem jelentős. Semmije sem volt 31 embernek, de közülük hajadon, legény, ill. kiskorú volt, akit a szülei tartottak el: 8 fő. Megítélésünk szerint ebbe a csoportba sorolhatók még azok a korosabb feleségek is, akik úgy vallottak, hogy vagyonuk nincs, hiszen ők eltartottak és a családban egyedül csak a férjüknek, vagy az apósuknak, a mindenkori családfőnek volt vagyona.

A fenti adatok szerint, a bűnözés csak a szubkultúrát érintette volna, de ez így nem igaz. A pörök sok ember vagyonnyilatkozatával adósak maradtak. A legtöbb gazdag társadalmi, főleg azonban családi összeütközésével a polgári pörökben, éppen vagyonviták során találkozunk. Több rétegnek, így a nemeseknek, katonáknak nincs, vagy nem maradtak fenn a bűnpörei, ill. azokat itt nem vizsgáltuk. A döntő az, hogy a szegény tömeg jóval nagyobb volt, mint a vagyonos, így több bűnözőt is érintett. Arról

nem beszélve, hogy a nincstelenség, a megélhetésért folytatott harc sok embert sodort a bűn útjára.

5. AZ ALKOHOLIZÁLÁS

Az alkoholfogyasztás valamilyen formában minden lakott kontinensen ismert. Néhány népet, törzset, vallási felekezetet nem számítva, az alkoholos italokat erjesztéssel, főzéssel és párolással különböző gyümölcsökből, növényrészekből, magvakból, mézből és tejből állítják elő. Ma már a legeldugottabb területekre is eljut a szesz, ha másként nem, kereskedelmi vagy csempész úton, kész termék formájában, hiszen az egyik legjobban jövedelmező üzletág.

A szeszfogyasztás társadalmi fokmérő is. A szociális helyzet és a fölvilágosultság egyik jelzője. Szoros összefüggésben van a fogyasztók anyagi helyzetével. Leginkább *absztinens* az életét szerető, az egészségét értékként kezelő középréteg. A gazdag azért iszik, mert megteheti, a szegénynek pedig szinte egyetlen „kikapcsolódási”, búfelejtő lehetősége; ugyanakkor továbbrontja az egyén, család vagy közösség anyagi helyzetét. Hozzájárul a gond pillanatnyi feledéséhez, de nem old meg semmit, sőt a nehézségeket fokozza.

Vizsgáljuk meg az alkoholnak az emberi szervezetre gyakorolt hatását. Jól ismert, hogy súlyosan károsítja az idegrendszert. Megbetegíti a szívet, érrendszert, vesét; az egész keringési és emésztési rendszert: utóbbiban a hasnyálmirigyet, a gyomor és béltraktust, valamint a méregtelenítő májat. Hozzászokást vagy *alkoholizmust* és függőséget alakíthat ki, amelynek súlyos tüneteit *alkoholbetegségnek* ismerjük. Olyan tehát, akár a kábítószer. Ha az alkoholistától hirtelen megvonjuk a szeszt, elvonási tünetek jelentkeznek nála. Az idegrendszert olyan mértékben károsíthatja, hogy a szenvedélybetegnek gyötrő látomásai támadnak és beleőrülhet. (Vízíóiban pl. patkányok, fenevadak harapdálják, menekülne előlük, de képtelen.)

Igen pontosan ismert az egyszeri fogyasztás által kiváltott reakció, amelyet négy „befolyásoltsági fokozat”-ban, vázlatosan ismertetünk. A dr. Somogyi E.–dr. Budvári R. szerzőpáros ezeket írta: „*A felszívódott alkohol hatását főleg a központi idegrendszerre fejti ki: az idegsejtek oxidációs folyamataira depresszállólag, bénítólólag hat. A vér alkoholkoncentrációjának növekedésével újabb és újabb agyi mezők, ill. centrumok laesiója [sérülése] következik be.*”¹⁴⁹⁶

Alkoholfogyasztás után, a befolyásoltság első fokozatánál a véralkoholszint 0,20–1,50 ‰-ig emelkedik. A befolyásoltság még igen enyhe. Népszerűen „szalonspiccnek, kapatosságnak” nevezik. Már ekkor megindul a *frontális lebeny* (homlokcsonti agylebeny) laesiója. Közismert, hogy ebben az agymezőben helyezkedik el többek között az *intellektuális központ*. A gátlások fölszabadulnak, az önkontroll csökken és elveszik, ugyanakkor az önbizalom megnő, kellemes, *eufóriás*, kábult érzése lesz az ivónak. A figyelme, a vigyázása és az akaratereje csökken, de bőbeszédű lesz. Ilyenkor nagyon szereti vagy utálja az embereket, az egész világot. Érzelmait, érzéseit és véleményalkotását mind szabadabban kinyilvánítja. Arca kipirul, pulzusa szaporává válik, és a kötőhártyák enyhén belövelltek lesznek.

A tovább ivó ember az alkoholos befolyásoltság második, közepes fokozatába kerül, amikor a véralkoholszintje 1–50–2,50 ‰ lehet. Az agyban a *parietalis* (falcsoni) és *temporalis* (halántékcsoni) lebeny szenved sérülést. Az ivó érzelmei tompulnak,

¹⁴⁹⁶ Somogyi E.–Budvári R. 1960. 89.

beszéde akadozóvá, dadogóvá válik. Hajlamot érez a trágár beszédre, a viharossá fokozódó dühkitörésekre. Testén úrrá lesz a remegés, ügyetlenség és egyensúlyzavarokkal küzd.

A harmadik vagy súlyos fokozatnál a véralkoholszint 2,50–3,50 ‰ lehet. A *diencephalon* (köztiagy), az *occipitalis* lebeny (nyakszirti) és a *cerebellum* (kisagy) sérül. Ebben az állapotban *apathia* (közöny), eltompulás, tájékozódási- és emlékezőképességi zavarok: tér- és színlátási zavar, kettős látás lép föl. A hajszálerék általános kitágulása jelentkezik, majd az ivó kómába esik.

Végül a negyedik, igen súlyos, gyakran halálos fokozat esetében a véralkoholszint 3,50 ‰ felett van és klinikailag kialakul az alkoholmérgezés. Az agyban a *rhombencephalon* (hátsóagy) és a *medulla oblongata* (nyúltvelő) sérül. Vagyis az alkohol a befolyásoltság kiterjedésével az agynak egyre mélyebb, egyre „ösibb”, az életben maradáshoz legnélkülözhetetlenebb részeit pusztítja. Mély eszméletlenség alakul ki. A vérnyomás leesik, *periférikus collapsus* (elernyedés) lép föl. A test hőmérséklete 30 °C alá süllyed. *Corneareflex* (szem szaruhártya-reflex) kiesés és tág *pupilla* (szembogár) jelentkezik. Bénul a légzőközpont, esetleg a szív működést beidegző központok és beáll a halál.¹⁴⁹⁷

Mivel a feudalizmus utolsó másfél évszázadában a magyar Dél-Alföldön általános volt a szegénység, ez a társadalmi helyzet az alkoholizálást is elősegítette. Férfi és nő egyaránt hozzájutott az alkoholhoz és igen nagy mértékben italoztak. A nép szeszes itala elsősorban a bor és a pálinka volt. Mindkettőt zugban, maguk is előállították, de gyártási, főleg kimérési joga elsősorban a földesúrnak, ill. a tanácsnak volt. A kocsmák is zömében az uraság, ill. a helyi tanács tulajdonában vagy használatában voltak és ezeket évente árendálták, vagyis bérbe adták.

Az alkohol hatása alatt, befolyásolása következtében a történelmi kezdetektől napjainkig számtalan bűncselekményt követtek el. A Somogyi E.–Budvári R. szerzőpáros így írt erről: „*Vannak ún. »tipikus alkoholos bűncselekmények«, amelyeket jórészt alkoholos állapotban követtek el, mint pl. a hatósági közeg elleni erőszak, izgatás, garázdaság büntette, de jelentős szerepe van az alkoholos befolyásoltságnak a nemi erkölcs elleni merényletekben, valamint az ember élete és testi épsége elleni bűncselekmények előidézésében is. Mivel az ilyen bűncselekmények zömét úgyszólván maga az alkoholhatás létesíti, enélkül többségük létre sem jönne, paradoxon lenne ezeket éppen az alkoholhatás miatt a büntetés súlya alól mentesíteni, mintegy menlevelet adva az ittas egyének társadalomveszélyes cselekményei számára.*”¹⁴⁹⁸

Az utóbbi mondat jelenkori tudományos, ill. társadalmi ítélet. Jogosságához nem férhet kétség, hiszen a bűn elkövetését szeszes befolyásoltság előtt eltervezve, utána az ember alkoholt fogyaszthatna és a bűnt azzal a hátsó szándékkal követhetné el, hogy szeszfogyasztása a tettet majd enyhíteni fogja. A vizsgált bűnesetek befejezésének időszakában, a feudalizmusban, a megítélés nem így történt. Ekkor a vádlottak még hivatkozhattak az alkoholos befolyásoltságukra. A bíróság előtt gyakran védekeztek a vád és a büntetés enyhítése érdekében ezekkel a szavakkal, hogy „nem tudom, mit cselekedtem, mert »megborosodtam«”.

A 268/1804. pörben „*gajdos voltam*”. A vádló és az ítéletet hozó bíró ezt a kifogást mérlegelte és rendre el is fogadta. A 19. sz. közepétől egyre inkább terjedt az alkoholos állapot mentőtényezőként való elismerése. Jávor Kata cigándi presbiteri jegyzőkönyv-vizsgálata alapján írta: „*Az ittas állapot beszámításánál bizonytalanságot*

¹⁴⁹⁷ Somogyi E.–Budvári R. 1960. 90–91.

¹⁴⁹⁸ Somogyi E.–Budvári R. 1960. 93.

*tapasztalunk: »a részegség ötet nem menthetven« (1845) — olvassuk egy ízben. Máshol meg elfogadják a magyarázatot: »ha mondta is nem ő mondta, hanem az ital mondatta vele.«*¹⁴⁹⁹

Magyary-Kossa Gyula írta, hogy „Az alsóbbrendű osztályhoz tartozó nők, s különösen a dajkák közt azonban elég gyakori lehetett a borral élés[...]¹⁵⁰⁰ Kósa László a 19. sz. első feléből, Gyuláról ad hasonló képet: Hévi András „[...]az ő Feleségével való kegyetlenül bánásának okául a Felesége részegeskedéseit adja, a kinek is osztán a bor többek között a nyelvét is felvágja és Szenvedhetetlenné teszi.”¹⁵⁰¹

Az általunk vizsgált pörökben is gyakori a részeges, korhely, vagyonát elpredáló, akik egy része „hitös feleség” volt. A kor egyik népi típusává vált és beletartozott az akkori életmódba. A 117/1755. pörben a 31 éves Bozó Jutkát Mindszentben lopáson érték. Vallomásaiban így beszélt korábbi életéről: „Makón laktamban Gazdaszszonyommal való részegedésért és paráznaságért[...] jól megkorbátsoltak.” A 45/1843. pörben így beszélt a férj: „[...]nevezett feleségem csak egy dolog kerülő, szóhajtó személy lévén[...]

A 44/1756. pörből a férj vallomása részletét idézzük: „[...]a feleségemet részegen találtam négy kéz láb mászkálva a házam közepin[...] Sertést ölvén, annak aprólékját nagyob részént mind elhordta, három sák búzámat elpredálta, 4. Sák kölesemet és hat Sák árpámat. Vólt 300söm marhácskámból annak nagyobb részét elpredálta. Egy szóval eleitől fogva valamim vólt mindenemet elpredálta. Az Város Quartélyos Pénzéti tolem ellopta[...] egy karomkodo és részeges Aszszony vólt.” A 64/1763. pörben Nagy Kata kurva állt vádlói előtt, mert „[...]a Szomszédok miatta Ludat, Tyukot sem tarthatnak, mind meg emészti a bor ivókkal.”

A 231/1767. pörben Csuka Ferenc 50 éves vásárhelyi ember így vallott a feleségéről: „[...]részeges soha semmire sem mehettem véle, meg az fejér ruhámat = is bé itta búzám egyem s = másom mind el predálta.” A 17/1769. pörben Szántó János elcsapta korhely feleségét, aki így vallott: „Az való, azt mondotta: hogy mindenét meg iszom s. el prédálom, nemis tagadom, mert á mikor kaphatom meg iszom.”

A 18. sz. utolsó harmadában a részegeskedés már odáig fajult, hogy pénz híján az emberek ruháikat, használati tárgyaikat is elítették. A vásárhelyi hirdetőkönyvben olvasható az a közzé tett tilalom (187/1783.), amely felszólította a kocsmárosokat, hogy részeges embereknek, ill. asszonyoknak „ruháért vagy akárminémű jószágért” italt ne adjanak.

Az 54/1798. pörben a férj a feleségét a „Házától el verte, azért hogy tolvallyképpen a' Buzáját el adogatta.” A férj szerint „[...]miolta Aszszony, mindenkor gonosz feslett életű, kurválkodó, részeges vólt[...] Az Aszszony Számtalanszor meg részegedvén [másokkal] paráználkodott[...].” A 382/1803. pörben az újszülöttgyilkos anyára így vallott a férje: „[...]a' más Tallojából Részeségemmel 2 1/2 Köblöt [kaptam], de azt a feleségem el adván, annak árát el predálta és meg itta.” A 301/1805. pörből megtudjuk, hogy „[...]a' Feleségem sokszor úgy meg itta magát, hogy azt sem tudta hol legyen.”

A 288/1828. pörből tudjuk, hogy az asszony „Férjetől meg vettelve[...] ő négy gyermekei[t] házanként való koldulással táplálja el rongyosodva.” Férje így vallott: „[...]mint, hogy a' feleségem hibás, 's prédálós tehát meg ütogettem[...].” Az 56/1809. pörben a férj elpanaszolta, hogy felesége elpredálta a vagyonát, mert az asszony feslett életű. Ezért odáig jutott, hogy kéri a hatóságot „[...]az Házasság béli kötelitől fel

¹⁴⁹⁹ Jávör K. 1971. 88.

¹⁵⁰⁰ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 185.

¹⁵⁰¹ Kósa L. 1979. 1: 122.

öldozni kegyessen méltóztasson.” A 44/1840. pörben a vásárhelyi kovács így jellemezte elcsapott feleségét: „[...]az ő pénz fecsérzése ‘s tékozlása zabolátlan indulataitól vezéreltetvén, minden asszonyi álmesterségeket, ‘s fogásokat elővenni ‘s végrehajtani törekedik, csak hogy pazarló szenvedélyének áldozhassék.” A női rafinériához tartozott a színlelés. A 212/1760. pörben egyik asszony így tanítja a másikat: „[...]ha nem szereti is az Asszony az Urát, csak jó szint mutasson néki.”

Az italozó életmód maga után hozta, hogy a nők is halmozottan követték el a bűncselekményeket. A 227/1764. pörben a vádlott így vallott magáról: „[...]részezes vagyok, és Sokat loptam[...], es parázna életetis éltem[...].” A 241/1774. pörben is őszinte beismerést olvashatunk: „[...]Kurvaságomért voltam fogva[...] Részegségemért, lopásomért és káromkodásomért[...].” A 267/1804. pörben a férfi volt a bűnös. A cselédlány így vallott a gazdájáról: „[...]részezeskedik, káromkodik, és korhelkedik, még most is ben vagyon a bérem nálla.” Amikor halmozottan férfi és nő követték el élet- és vagyonellenes bűncselekményeket, két közös kapcsolat mindig kimutatható köztük, az alkoholizálás és a paráználkodás.

Pörgyűjteményünkben külön fejezetbe helyeztük el a „mulatozások paráználkodással” témakörbe tartozó pöröket. Részben a nyilvános házakban, részben a kocsmákban, csárdákban, de a „dorbézoló házakban” is alkoholos befolyásoltság hatása alatt rendszeresen pajzánkodtak. A dorbézoló házak gyakran eltűrt, vagy üldözött helyei voltak a kocsmák és nyilvános ház sajátos keverékének. Ezekben a magánházakban a tulajdonos — aki maga is feslett életű volt, és minden hatósági, földesúri tilalom, ill. adókötelezettség alól kivonta magát — kerítők közreműködésével fiatal lányokat és erre kapható férjes asszonyokat fogadott. A betérő férfiakkal táncoltak, dorbézoltak, hol nyíltan szeretkeztek, hol pedig a párok el-eltűntek egy másik helyiségbe, esetleg a nő lakására vonultak vissza.

A 180/1758. pörben Kiss Mihály 25 éves legény így vallott: „[...]magam megh borosodván, s az út felén 4. Asszonyt elől találván, bé haitottam a Csárdára s táncoltam Vélek[...].” A 181/1759. pörben Szabó Samu 30 éves vallotta: „A Zanóczi házába kéz fogás lévén meg oldottam s. v. a gatyámat s. úgy akartam táncolni Kristo Mártonnéval[...].” A 182/1766. pörben „Szent Katalin Napján ittak mézes bort is, és majd 11 óráig táncoltak, s danoltak[...]. Deák István Nyékinét meg csokolta, Nyékiné pedig Deák Istvánnak az nyakában úgrott, és az egyik lábát Nyékiné Deák Istvánnak egész csipőig fel tette, ‘s ugy által is kapcsolta[...].”

A 183/1766. pörben a lány vallotta: „Azért fogtak meg, hogy Kárász Uram Putri nevű Csárdáján egy Gulyás Bojtárral[...] meg Esküdtem, s= Fejemet bé kötöttem.” A 185/1777. pörben Kovács Györgyre ráolvasták a bűnét: „A midönn dobzodtál es tánczoltál nagy Jutkával azt el vegezvin[...] hát miért mondotta azt Nagy Jutka regvel azután a’ midönn Pálinkát ivott readköszönnvénn ígyuk az Ur Pina aldomasa[t]?” A 186/1782. pörben „Kaszárma előtt való Kortsmába hálтам akkor Étszaka Tasinéval edgyütt, és az Hetes Ersok is ott háltt[...].” — vallotta a pör egyik nő vádlottja, aki elmondta, hogy katonákkal szórakoztak.

A csoportosan vagy *triolitásban* elkövetett közösülések egy része is alkoholos állapotban és többnyire kocsmákban történt. A 305/1758. pörben Boros Jutka 18 éves leánynak „A’ Turiné Korcsmaján” volt mulatozása és ott ivott a katonákkal, de „[...]Csak a ketteivel vólt közöm egyszer egyszer[...].” A 306/1763. pörben „Gaján Ilona az Hajdai korcsmán ivott a’ Németekkel és ott számtalanszor paráználkodott[...].”

Némelyek az italkészítésben ingyenc mesteri fokra fejlődtek, és magukat kínáló, egyre különlegesebb keverékeket állítottak elő. A mézes bor közönséges volt, minden kocsmában mérték. A 76/1748. pörben a legény „eget borért”, vagyis égetett borért

ment a kocsmába. Ez lehetett borpárlat, de inkább is pálinka. Magyary-Kossa Gyula Pápai Páriz Ferencre hivatkozva¹⁵⁰² például a *rozsolis*-ról írt, amely *ágyaspálinka* volt. Ezt úgy készítették el, hogy különböző fűszereket 3-8 napig pálinkában áztattak. Egyes fűszernövények a készítményt színesre festették. Vidékünkön az ágyaspálinka a mai napig úgy készül, hogy az üveg aljára többféle aszalt, vagy frissen szedett és összevágott gyümölcsöt helyeznek, majd pálinkát rétegeznek fölé. Több hetes, hónapos összeérés után a kiáztatott gyümölcstről leöntött pálinkát fogyasztják. Whisky jellegű égetett szeszt is készítettek, mert a vásárhelyi tanácsnak tilalmaznia kellett a gabona ilyen jellegű fölhasználását: „*Minden féle életből a pálinkának főzése tilalmaztatik.*”¹⁵⁰³ Úgy voltak vele, hogy a lakosság elsősorban táplálkozzon és ne igyon.¹⁵⁰⁴

Nem véletlen, hogy a vizsgált korban az alkoholfogyasztás általánossá vált. Ezt bizonyítják az általunk gyűjtött pörök is. A 408 büntetőpör közül 54 esetben motivált az alkohol, ez 13,2 százalékot jelent. Különösen szembetűnő volt az alkoholos befolyásoltság a nemi erőszaktetelek és a fajtalanóságok során, de rendre megtalálhatók az általunk nem vizsgált, egyéb bűntények: a lopások, „erőszakos ragadozások” vagy rablások stb. között is. Gyűjtésünkben a következő esetekkel találkoztunk:

A 18/1824. pörben „[...]Halasi Sámuel Felesége úgy le részegedett hogy az ház ban el esvén Kiment és az Italt engedelemmel légyen mondva a Ház előtt Kihányta[...]” A 36/1796. pörben a vádlott így vallott: „[...]Jolly boros voltam, hogy más vezetett Házaamhoz is[...]” A 40/1827. pörben hangzott el ez a jellemzés: „[...]szörnyű rosz asszony az, nagy kurva[...] mindig a' katonákkal ivott a' Kortsmába.”

A 47/1756. pörben a megvert asszony így beszélt az alkoholfogyasztásról: „En bizony 3. vagy 4 fazék mézes bort¹⁵⁰⁵ ittam meg és mind kihánytam, betegis vagyok belé[...]” A 48/1756. pörben az agyonvert koldusasszony „*részegis volt.*” Azt mondotta előbb, hogy „[...]boros vagyok, egy kis Palinkat ittam[...]”¹⁵⁰⁶

A sör ivása ebben a korban a nép között még nem gyakran fordult elő. Ez nem azt jelenti, hogy nem ismerték! Inkább ritkábban jutottak hozzá és gyöngébb alkoholtartalma miatt kevésbé becsülték. Az alkoholfogyasztás kereső embernek az a célja, hogy a szesz hatása minél hamarabb bekövetkezzen. A sört elsősorban az „úri” és a polgári réteg fogyasztotta. A Károlyi család már a 18. században német serfőző mestereket hozatott birtokaira. Vásárhelyen a 19. sz. elején *serházat* építettek. (Az előtte álló tér elnevezésében a név máig fennmaradt.) A 70/1805. pörben azt kérdezték a nemi erőszaktevő, részegségéért többször büntetett gazdától, hogy bűncselekedetét miként tette? Így válaszolt: „*En nem tudom tettem é, vagy sem, mert seres voltam[...]*”

¹⁵⁰² Az 1690-ben megjelent nagy hatású *Pax Corporisa* (A test békéje) csak a 18. században 11 kiadást ért meg.

¹⁵⁰³ 1001. C. állag. d. 1. A^o 1788. die 13^a Apr.

¹⁵⁰⁴ Bár a vizsgált térségben lakosságunk ebben az időben jóval kevesebb volt mint ma, de a földművelés akkori módszerével a termés is sokkal kevesebb.

¹⁵⁰⁵ A mézzel édesített bor — különösen nők körében — jobban itatta magát, mint a természetes ital. Különösen a rossz, savanyú, esetleg a nem megfelelő erjedéssel káros, mérgező anyagokat tartalmazó borokat tették így ihatóbbakká. Az édes íz eltompította az ilyen borok eredeti aromáját és több fogyott belőlük, mint kellett volna.

¹⁵⁰⁶ A bor és pálinka fogalmának egy mondaton belüli összekeverése kapcsán megjegyezzük, hogy a „boros vagyok” kifejezés akkor is a részegséget jelentette, ha az történetesen pálinkától származott. Arra pedig már korábban utaltunk, hogy a pálinkát „égetett bornak” is hívták. Ezek a tények vezethettek a fogalmak látszólagos összetévesztéséhez.

Az 51/1769. pörben a vádlott így vallott: „[...]az Ányássi Kortsmára mentem[...] Bort inya, az hol=is bele izeledvén á borba, egész setét etszakáigh ott ittam[...]” Az 52/1775. pörben vallotta a férj, hogy feleségét „[...]haragomban, boros is lévén, egy gyalog Széket fel kaptam és főben hajtottam[...]”

A 61/1758. pörben „Tok Ersok edjűtt ivott a Katonákkal, megis reszegedett[...]” A 64/1763. pörben Nagy Kata „[...]az el mult Eőszszel á rosz emberekkel, egyik háztól a másikhoz járt bor innya[...]” A 105/1735. pörben a vádlott „[...]Számталanszor s-maid szászoris, mihelyt egyszer kétszer ivott[...]” vétkezett is. A 136/1765. pörben beszélt a lány a legényről, hogy „[...]egész nap azután egyűtt is ittam vélle[...]”

A 156/1774. pörben „[...]Molnár András Ur részeg fejfel bé jött az ivó házba[...]” és ott szeméremtestét mutogatta. A 169/1796. pörben megtudjuk, hogy kézfogót tartottak és az egyik vendég lerészegedvén, megoldott gatyában akart az asszonnyal táncolni. A 180/1758. pörben a vádlott vallotta: „[...]magam megh borosodván[...]”

A 184/1777. pörben a lány együtt töltötte az éjszakát a juhással, annak bundája alatt, a vásárhelyi Hajda vendégfogadóban. Csak azért nem tudta, hogy közösült-e vele, mert „boros volt.” A 194/1744. pörben „[...]sokáig részegeskedtek egyűtt[...]” A 197/1745. pörben „[...]boroztak, a' Tanút is kínálták[...]” Azt is látták, hogy „aluttak részegen[...]” A 204/1756. pörben is „[...]boros volt a Legény[...]”

A 223/1763. pörben „[...]ott lévén[...] Satora, melyben bort arult többnyire ott mulattak, és paraznalkottak edgyűtt[...]” A 224/1763. pörben az asszony azt vallotta, hogy azért volt fogva, „[...]mivel részeges voltam[...]” Az urát is azért hagyta el, „[...]mert a bor italomért sokat kінzott az Uram.” A 227/1764. pörben így vallott a 37 éves asszony: „En, magam gonosságáért vagyok fogva mivel részeges vagyok[...]” A 237/1771. pörben „[...]Jegyűtt ittunk Erdős Kata Korcsmájában[...]” — vallotta az egyik vádlott. A 238/1771. pörben „[...]ő inkább csak bor innya járt[...]” oda.

A 239/1774. pörben a vádlott így vallott: „[...]az Korcsmában be vetődvén többet ittam, mint sem kölletett volna[...] meg is részekedvén[...]” A 246/1777. pörben olvasva megtudjuk, hogy „[...]borral, palinkával tartotta[...]”; míg a 238/1771. pörben „[...]ő inkább csak bor innya járt[...]” oda. A 255/1783. pörben „[...]Baginál edgyűtt ittunk.” A 248/1778. pörben kérdezték a 27 éves Oláh Katát:

„Hány Némettel volt közöd?

Kettővel közösködtem csak lenyomtak, és meg tették mind a ketten egymás után
Hogy mertél velük paráznalkodni?

Mert részeg voltam[...]”

A 253/1781. pörben „[...]Csanyinének is mutatta, aki eztán mivel részeg volt[...] meg hozván a Bort, á meny asszony poharát meg is itták[...]” A 259/1797. pörben „[...]az asszony ismét a kortsmákat vette elől járni[...]” A 268/1804. pörben vallotta a férfi: „[...]Ja Léány Pálinkával le itatott gajdos voltam[...]” A 290/1830. pörben „[...]ell mentt a' nevezett Asszonyhoz a' Juhász borossan[...]” A 295/1738. pörben „[...]reszegségét á[...] nevezett Asszonnak elégszer látta[...]” A 306/1763. pörben a kukta felesége a Hajda vendégfogadóban német katonákkal csoportban közösült. Azért cselekedte, mert „[...]hatan már akkor ott boroztak[...]” és „[...]igen részeg voltam[...]”

A 326/1765. pörben a férfi azért erőszakoskodott egy 8 éves kislánnyal, mert „[...]részeg voltam[...]” A 328/1765. pörben az elkövető „[...]akkor boros is volt[...]”, amikor a lányt megerőszakolta. A 338/1791. pörben „[...]nagyon részeg voltam” — beszélt a fiú, amikor erőszakot kísérelt meg a lányon. A 341/1809. pörben a

férfi a cselédlánnyal erőszakoskodott, mert „[...]boros lévén tréfáltam vele[...]” (A tréfa jó durvának sikerült!)

A 355/1764. pörben „[...]az Aszszony meg nevezett szekeresse részeg lévén[...]” egy borjúval közösült. A 361/1774. pörben „[...]én akkor boros voltam[...]” — vallotta a legény, amikor egy borjút hágott. A 364/1825. pörben „[...]azon nap Bakó Ferentz lakossa boros volt[...]”, amikor szintén borjút erőszakolt meg.

A gyermekvesztések egy részében is kapcsolat van az alkohollal, sőt a szeszes italt abortív szerként használták föl. A 368/1754. és a 370/1758. pörben a vetélést pálinkába tett „füvel”¹⁵⁰⁷ érték el. Az előbbi pörből idézünk: „[...]Palinkába két izromban, úgy mint estve reggel bé atta[...]” A 374/1780. pörben a csecsemőgyilkos „[...]Csontos Ersók rossz nyelvű, karomkodo es reszeges Asszony[...] többet volt részeg mint Sem józan[...]” A 379/1782. pör vádlottja azt vallotta, hogy „[...]meg is büntettettem, hogy Korcsmákban jártam.” A 382/1803. pörben a vallomástevő „[...]Tolvajnak és részeseknek állítván a’ Feleségét[...]”

Ehhez a társadalmi képhez hozzátartozott az a körülmény is, hogy a Dél-Alföldön ebben a korban nagyon sok ivóhely volt, ahol gátlástalanul lehetett alkoholizálni. A vásárhelyi hirdetőkönyvekben 1835-ből két vonatkozó tilalmat találtunk: „Tapasztaltván némelyek a Kortsmairosok közül, hogy az ugy nevezett Pint voinra folytott edes borra szert tevén, azt a város borával — a Városi Közönség károsításával magokat gazdagitva méregették —[...]”¹⁵⁰⁸ „Tapasztalván a Betsületes város, hogy az alattomos bormérők ugynevezett Kurta Kortsma¹⁵⁰⁹, a Városnak tetemes károsításával felettébb meg szaporodtak — Melyre nezve az ilyen szant szandékos karositoknak ezennel tudtukra adódik, hogy ha ezentül ilyen esetbe kaptanak, — boraik minden, bor méréshez való edényekkel együtt töllők el hozatnak ‘s Confiscáltatnak -”¹⁵¹⁰

Magyary-Kossa Gyula a térség legnagyobb települését így jellemezte: „Szegeden már a 18. század közepén (1750-ben) 81 kocsmá, 53 pálinkamérés és 16 sörmérés »virágzott«[...]”¹⁵¹¹ Ezek után vizsgáljuk meg, hogy időrendben hány italmérést találtunk a vizsgált területen és korban, az általunk gyűjtött büntetőpörökben.

1. A 197/1745. pörben „Gajdosi kortsma” Vásárhely határában.
2. A 76/1748. pörben „Gyövi Kortsma” Algyőn.
3. A 4/1749. pörben „Bugaczij Csárda”.
4. A 198/1752. pörben „Kutya Kaparas nevezetű Vendégh Fogado”.
5. A 60/1757. pörben „Kórógyi Csárda”.
6. A 305/1758. pörben „Túriné Korcsmája” Vásárhelyen.
7. A 63/1759. pörben „Sáregy házán a Csarda”.
8. A 125/1759. pörben „Thesi Ser Csap Szék”.
9. A 126/1760. pörben „Tapay Korcsma”.
10. A 325/1762. pörben „belsű Korcsma” Csongrádon.
11. A 219/1762. pörben „Mámai Vendég fogadó”.
12. A 306/1763. pörben „Hajda” Vásárhelyen.
13. A 64/1763. pörben „Czirok Kata Korcsmája” Vásárhelyen.

¹⁵⁰⁷ A „fü” kifejezés itt nem azonos a mai értelemben használt zsargon „füvel”, amely növényi származékú drogot, ún. füves cigarettát jelent. A pörben szereplő fü növényi eredetű abortív anyagra utalt.

¹⁵⁰⁸ 1001. C. állag. d. 7. 1835. Januar 1st Napján.

¹⁵⁰⁹ Kurta Kortsma = zug italmérések, ahol a saját készítésű kotyvalékokat árusították.

¹⁵¹⁰ 1001. C. állag. d. 7. 1835^{dik} Esztendei Januar 11^{kén}.

¹⁵¹¹ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 178.

14. A 223/1763. pörben „Kaszaperi Vendég fogadó”.
 15. A 223/1763. pörben „Szár az ér mellyet való Nagy Hajlasy Korcsma”.
 16. A 91/1764. pörben „Kaparás nevű Csongrádi Korcsma”.
 17. A 183/1766. pörben „Putri Nevű Csárda”, a Szentpéteri pusztán, Kárász úr tulajdonában.
 18. A 183/1766. pörben „Horgosi Csárda”.
 19. A 288/1766. pörben „Csanyi Csárda”.
 20. A 228/1766. pörben „Karasz Uram csapszéke”.
 21. A 228/1766. pörben „Horgas Szent Péteri Korcsma”.
 22. A 228/1766. pörben „Karasz Uram vendég fogadója”.
 23. A 228/1766. pörben „Sáregyházalmi Korcsma”.
 24. A 140/1766. pörben „Konti csárda”.
 25. A 232/1767. pörben „Sámsoni csárda”.
 26. Az 51/1769. pörben „Anyássi Kortsma”.
 27. A 237/1771. pörben „Erdős Kata Korcsmája” Vásárhelyen.
 28. A 156/1774. pörben „az ifjú Aradi Kakas nevű korcsma” Szegeden.
 29. A 157/1775. pörben „a Tére Hidnál lévő Korcsma”, másutt: „Csárda”.
 30. A 158/1775. pörben „Hajdai Csárda” Vásárhelyen.
 31. A 184/1777. pörben „Kádár Kortsomája”, és „Hajda” Vásárhelyen.
 32. A 335/1780. pörben „Homoki Csárda”.
 33. A 252/1781. pörben „Szépe Korcsmája” Vásárhelyen.
 34. A 379/1782. pörben a „szegedi kaszánya előtt lévő korcsma”.
 35. A 379/1782. pörben „az kukoricza Varoson Kyrják Korcsmája” Szegeden.
 36. A 186/1782. pörben a „Mészár Székek mellett lévő kortsma” Szegeden.
 37. A 186/1782. pörben a „Kaszárma előtt való Kortsma” Szegeden.
 38. A 34/1790. pörben „Sár egy házi Korcsma”.
 39. A 321/1792. pörben a „Sáregyházi korcsma”.
 40. A 299/1798. pörben „Thesi Ser Csap Szék”.
 41. A 261/1798. pörben „Sámsoni Kortsma”.
 42. A 301/1805. pörben „Tisza szélén lévő kortsma” Szegednél.
 43. A 405/1819. pörben „Nemes Mónus Kotsma” Vásárhelyen.
 44. A 405/1819. pörben Kmetykó János „Kopplalói Kortsma”-ja Vásárhelyen.
 45. A 405/1819. pörben „Pék Kortsma” Vásárhelyen.
 46. A 405/1819. pörben „Görbe Kortsma” Vásárhelyen.
 47. A 405/1819. pörben „Arany-potyka” Vásárhelyen.
 48. A 178/1824. pörben Fulai kocsmája Vásárhelyen.
- (Nem minden pörből lehet megtudni, hogy a csak említett *ivóhely* a térség melyik településéhez tartozott. Ahol ezt megjelölték, odaírtuk.)

6. KURVÁLKODÁS

Ősi ösztöneink közül az egyik legmarkánsabb a *fajfenntartó*. Ez a belső késztetés gyakran olyan erősen jelentkezik, hogy ideiglenesen egy sor más, fontos ösztönmegnyilvánulást képes elnyomni, és akár önpusztító módon is fölszínre tör. A szexuális vágy kielétele mélyen visszanyúlik az állatvilágba, vagyis idősebb az embernél. A humanizálódó szexualitás részben már a szubhumán főemlősöknél is tanulmányozható.

A szexuális kíváncsi kielését az emberi társadalom az erkölcsi normák megteremtésével kezdte korlátozni. A kurválkodás egyidős a civilizált emberrel. Gyakran „ősi mesterségnek” nevezik, és erkölcsi megítélése koronként, népenként, sőt

társadalmi rétegenként eltért. A szerelmi szolgáltatás lehetett az állam, sőt a vezető vallás vagy kultusz által támogatott, ill. megszervezett, legális tevékenység. A középkor óta inkább csak megtűrt, majd mind inkább üldözött szakma. Minél jobban tiltották, annál jobban terjedt. Az bizonyos, hogy a társadalom képtelen megenni a *bordély* intézménye nélkül, és e téren állandó tiltás, támogatás vagy tűrés, azaz kettős magatartás érvényesül, de maga a tevékenység mindig fenn marad. Háborúk, rendkívüli körülmények, inség esetén kiterjed. Azok a személyek, akik erős akaratukra hivatkozva megfékezik magukban a túlburjánzó nemi készletet, nézzenek szembe azzal is, hogy ösztönéletük milyen erővel jelentkezik, kutassák ki mennyi a nemi hormonszintjük, és ne ítélkezzenek!

Az ember kultúrtörténetének hajnalán a sumér-akkád, asszír-babilóniai INNIN–ISTÁR-kultuszából eredően több vallás ismert papnőinek bordélyozásáig terjedően, sokfajta szervezett kéjelgés volt. Hamarosan már kultusz sem kellett hozzá. A prostitúciót Kínában ősidők óta gyakorolták, és a középkorban „magas szintre került”.¹⁵¹² Japánban szinte minden faluban voltak nyilvános házak, ahová a szegények adták be a lányukat. Ezek „[...]tizennégy éves koruktól huszonkét éves korukig voltak kötelesek ellátni foglalkozásukat, utána férjhez mehettek. A szegény sorsú japán férfiak általában az örömházakból nőültek.”¹⁵¹³

Az ógörögöknél a vallási prostitúció során, az „[...]APHRODITÉ-szentélyekben leányok szüzai adták át magukat korlátlan szeretkezésre az odagyűlő férfiaknak. Ezek a lányok szüzességüket áldozták fel az istennőnek, hogy kegyeit elnyerjék, a rítust végrehajtó férfiak pedig ingyenesen és minden további kötelezettség nélkül részesülhettek a nemi örömeiben.”¹⁵¹⁴

Ugyancsak a görögöknél találjuk a HETAIRÁKAT, ezeket a művelt társalgónőket, akik barátságukat pénzért árulták, tehát ideiglenesen töltötték be a férfi életét. A rabszolgánők ágyasok voltak, csak a testi szükségletek kielégítését szolgálták.¹⁵¹⁵

Raj Tamás az ókori Izrael szerelmi életéről írva megjegyezte, hogy a Biblia ugyan tiltotta a prostitúciót, azért az mindig volt.¹⁵¹⁶ Kiss Imre az arabokról szólva hasonló helyzetet közölt. A Korán szigorúan tiltotta a prostitúciót, az azonban ennek ellenére élt.¹⁵¹⁷

A középkori európai keresztény világ erkölcsi mélyen gyökereztek az ókori „pogány” kultuszokba, és a prostitúciót az inkvizíció sem tudta kiirtani, csupán korlátozta, ill. egyes megnyilvánulásait „megszelídítette”. Ugyanakkor ara is bőven találunk történelmi példákat, hogy e tevékenység minden addiginál vaskosabb formában jelentkezett.

Klaniczay Gábor írta, hogy a tiltások ellenére, a 11-12. században a tanácsok által ellenőrzött bordélyok létesültek. A prostituáltak 30 év fölött férjhez mentek. Ilyen intézmény volt a középkori fürdőház.¹⁵¹⁸ Buda Béla arról számolt be, hogy Kolumbusz 1493. március 15-én tért vissza az óhazába. 1495-ben a szifilisz már Magyarországon pusztít! Egy-egy országos, nagy ünnepre több ezer prostituált érkezett az adott városba. Az egyház tagjai is rendszeresen használták a prostituáltak szerelmi szolgáltatásait.

¹⁵¹² L. Sz. Vasziljev. 1977. 119.

¹⁵¹³ Erőss L. 1986. 78.

¹⁵¹⁴ Castiglione L. 1986. 125.

¹⁵¹⁵ Ritoók Zs.–Szilágyi J. Gy. 1968. 340.

¹⁵¹⁶ Raj T. 1986. 103.

¹⁵¹⁷ Kiss I. 1986. 88.

¹⁵¹⁸ Klaniczay G. 1986. 159.

(1499-ben a 60 év fölötti Bakócz Tamás esztergomi érsek szifiliszét kezelte.) A katonaság a 18. sz. végéig mindenfelé szabad szerelmi prédának tekintette a lakosságot, de ettől eltekintve, a seregeket prostituáltak kísérték.¹⁵¹⁹

A törzsi kultúrákban élő természeti népeknél szintén a tiltás és támogatás kettős erkölcsi normáját alkalmazták. A számtalan, ismert példa közül a következőket ragadjuk ki. Antoni Judit írta, hogy „[...]a Mikronéz Palau-szigeteken az egyik falu főnöke 10 hónapra kölcsönadott egy másik falu főnökének egy csoport leányt, akik e falu férfitársaságában éltek 300 napig, mint e falu férfijainak szeretői.”¹⁵²⁰

Sárkány Mihály Fekete-Afrika törzsközösségeit vizsgálva, az ilatongákról többek között megjegyezte: „Előfordult az is, hogy pénzért vagy ajándékért szeretkeznek valakivel.”¹⁵²¹ Ha az eset kitudódott, a férj tehenet követelhetett fájdalomdíjként. Nyugat-Afrikában „A hauszák körében elterjedt szokás, hogy az asszonyok többször váltják fel életükben a feleségi állapotot a prostituáltéval. Helyzetük ezzel egyáltalán nem romlik, újraházasodási esélyeik pedig egyenesen javulnak.”¹⁵²²

Magyarországon újkori történelmünkben a prostitúció és a kurválkodás bizonyíthatóan a török hódoltság alóli főlzszabadító háborúkban jelentkezett, és a vendégfogadókban mind inkább intézményesült. 1686-ban a soproni közgyűlések szövé tették, hogy „[...]egyre másra tűnnek fel a városban a munkát kerülő, csavargó nőszemélyek, akik más, tisztességes lányokat lebeszélnek a munkába állásról és szajhaéletre csábítanak.”¹⁵²³ Egy évvel később a téma ismét a közgyűlés elé került, ugyanis mind nagyobb gondná nőtt a városban a zabigyerékek kérdése. A tanács dühösen válaszolt: „Mindenkinek jól tudja, hogy a városi bíróságnak milyen eszközei vannak, és nem tud minden szögletben kurvákat hajkurászni.”¹⁵²⁴

Tárkány Szűcs Ernő írta, hogy „A múlt század [19. sz.] közepétől váltak általánossá a bordélyházak, amelyekben hatósági ellenőrzés mellett, [a] tulajdonos vállalkozása folytán álltak szexuális célra rendelkezésre, teljesen üzleti alapon[...] Sokan kaptak közülük betegséget, amit azután továbbadtak...”¹⁵²⁵

A török hódoltság alóli főlzszabadító háborúk idején a Dél-Alföldön elpusztultak a még fönnálló falvak, városok. Vásárhely pl. 8 évig volt lakatlan. A táj elbujdosott, ill. elmenekült lakossága, továbbá a földes urak által betelepítettek a már korábban tárgyalta kettős erkölcsi normák között éltek. Egyfelől a területen működő két vezető keresztény, keresztyén egyház, a római katolikus és a református, az újjáalakuló tanácsai előjárókkal szigorúan őrködött a családi élet és a nemi erkölcsök tisztasága fölött. Másfelől, a nép között a hosszú háborúskodással, bujdosással, analfabétizmussal járó farkastörvények uralkodtak, amelyben a szexuális szabadosság a középkori durvaságokat sem nélkülözte. Ennek megfelelően, középkori jellegű, szigorú törvényeket érvényesítettek. A katolikus egyház a paráználkodást „halálos bűnnek” bélyegezte. A közösülés a házaseleten belül is csupán a gyermeknemzést szolgálhatta, és nem az egyéni örömszerzés módja lehetett. Ezekből következett, hogy a szexuális „bűncselekményeket”, különösen az üzletszerű kéjelgést, a 18. században, kezdetben halállal sújtották.

¹⁵¹⁹ Buda B. 1986. 193.

¹⁵²⁰ Antoni J. 1986. 32.

¹⁵²¹ Sárkány M. 1986. 38.

¹⁵²² Sárkány M. 1986. 40.

¹⁵²³ Szabó J. 1988. 110.

¹⁵²⁴ Szabó J. 1988. 110.

¹⁵²⁵ Tárkány Sz. E. 1981. 284.

A nemi ösztön ebben a korban is nagyon sok embernél erősebben jelentkezett, mint a halálfélelem, és a szexuális bűnesetek száma a közönséges tolvajlások, betyárkodások számával vetekedett. A gyűjtött büntetőperek alapján vizsgáltuk a jelzett kor kurválkodásának történetét. Elsőnek a *kurva* szó — meretrix; scortatrix = szajha — helyi jelentéseit és a bennük rejlő fogalmakat tisztázzuk.

A Dél-Alföldön kurvának számított az a nő,

1. aki szerelmi vétségbe törvénytelen párkapcsolat során került. (Ezek lányok voltak.)

2. Aki a törvényes férjét megcsalta. A „megcsalás” alatt nemcsak a közösülést kell értenünk, hanem más szerelmi, szexuális cselekményeket is. (Pl: titkos találkozások, levelezések, testi, lelki vonzódás és ennek egymás tudtára adása, csókolózás, petting; ezek bármelyike — a közösülést is ideértve —, ha a nő ezen cselekményeivel valamilyen csalódásért a hites társán kívánt bosszút állni.)

3. Az a hajadon, férjezett, elvált, ill. özvegyasszony, aki promiszkuis életet élt, azaz szeretőit gyakran cserélgette, vagy párhuzamosan több szexuális társat tartott.

4. Aki szexuális vágyának kielégítése végett rendszeresen ismert és ismeretlen férfiakkal kapcsolatot létesített. (Köztük olyan asszonyok is voltak, akik házasságban éltek. Kicsapongásaikról a család, különösen a férj vagy tudott és ezt eltűrte, esetleg biztatta is rá, vagy nem tudott.)

5. Az a nőszemély, aki megélhetés vagy keresményhez jutás miatt időnként közösült, függetlenül attól, hogy társadalmi vagy személyes kényszer hatására cselekedett-e.

6. Aki rendszeresen, tehát ipar- pontosabban szolgáltatásszerűen kéjelgett; akinek ez volt a mestersége. Többnyire a nap minden órájában szexuális hajlandóságot kellett mutatnia. Később e szolgáltatásokat a hatóságok időben korlátozhatták.

Meg kell jegyeznünk, hogy e felsorolás szerint az egyes csoportok között gyakran nagyok a különbségek. A szélsőséges megnyilvánulásokat mind a törvény, mind a nép másként ítélte meg és aszerint is büntették. Más csoportok között viszont csak árnyalati különbségek voltak, és az életvitelükben ezek a határok a későbbiek során összemosódtak.

A részletesebb vizsgálódás előtt röviden vissza kell térnünk a kurva szexuális cselekményének megítélésére. A közhiedelemmel ellentétben, nemcsak az számított kurválkodásnak, ha az együttlét közösüléssel fejeződött be. A szexuális érintkezésnek számtalan formája van az ún. *szemerotikától*, a *triolitáson* túl, a *csoportos nemi orgiáig*. (Leírást találtunk pl. egy hosszan tartó pettingről, amelyet már ebben a korban is a teljes nemi kielégülésig folytattak.)

A vizsgált pörök is többféle szexuális cselekedetet írtak le, így „csókolódást, tapogatást, ujjal való szüzességi vizsgálatot, »törökös élest« (anális közösülést), homo- és biszexuális érintkezést” stb. A kurva prostitúciós cselekménye során nem közösült mindig. A pörökben leírták, hogy a kocsmában egész este csókolózott és táncolt. Mászt a tanúk sem tudtak rábizonyítani, de ez elegendő volt, hogy pörbe fogják. Ennek kettős oka volt. Az egyik az, hogy nem a hites urát ölelgette, tehát cselekménye mások számára rossz példával szolgáló, parázna bűn volt. A másik ok jóval realisabb, az ti., hogy az elfogyasztott italért nem ő fizetett, hanem a gavallérja; vagyis a szórakoztatásért díjat fogadott el. Más kérdés, hogy a vizsgálaton igyekeztek kideríteni, hogy a nemi cselekedet melyik formáját gyakorolták, meddig „süllyedtek a bűn örvényébe”, hogy annak megfelelő szigorúsággal hozhassák meg az ítéletet.

Az elkövetett bűnesetek egy részében kimutatható, hogy a kurválkodásba, különösen az üzletszerű kéjelgésbe a nőket vitathatatlanul társadalmi kényszer sodorta, és tettüket a már tárgyalt szegénység, a súlyos megélhetési gondok motiválták. Azonban, nagyon sok elesett, koldussorban vagy cselédként dolgozó, kiszolgáltatott nő inkább a nehéz munkát és a sanyarú életet választotta, mint az erkölcstelen, de könnyebb életmódot. Vagyis, meggyőződéssel azt állíthatjuk, hogy a legtöbb kurvában hajlam is volt a léha élet iránt, és a partnerek változatossága szint vitt az életébe. Sorsát tehát elfogadta. Ezt az életmódot gyakran kereste és elégedett volt vele. Ez a kettősség jól érzékelhető a vizsgált bűnpörökben. A 386/1816. pörben a védő fiskális egy pör kapcsán ezt írta: „*Itt a' szerelemnek és a' gyalázatnak az Ön szeretettel valo össze ütközés szomorú következtetést lehet Szemlélni.*”

Arra a kérdésre, hogy miért váltak kurvává, a nők — a vizsgált pörök alapján — ritkán adták azt az őszinte választ, hogy azért, mivel jólesett nekik és kívánták a paráználkodást. Gyakori feleletük az volt, hogy „*mert elment az eszem*”, „*elfogódott voltam*” stb. Azután hivatkoztak arra, hogy bűnbe vitték őket; hogy a csábítás erősnek bizonyult, így a könyörgésnek és az indulatnak engedtek, sőt erőszakot tettek rajtuk.

Az okok között kutatva azután kiderült, hogy az asszonyok egy része azért vált kurvává, mert az ura lekezelte, nem becsülte, rosszul bánt vele, sőt éhezette, nem gondoskodott róla és rendszeresen, gyakran indokolatlanul veri. A nőt általában alacsonyabb rendűnek tartják. Sajnálatosan ebben a fölfogásban a Biblia vulgáris félreértése is vétkes. Az első asszony, Éva már elkövette a csábítás bűnét, a nő csak tisztátalan, „asszonyi állat”. A római katolikus és még néhány vallás előírásában a papok nem is nősülhetnek. Nem egy vallás a templomokban, gyülekezeti helyeken a nőket külön ülteti, ill. elkülöníti a férfiaktól és bizonyos vallási rítusoktól. A feudalizmus kori nő hátrányos helyzetéért úgy állt bosszút, hogy megcsalta a férjét és ott szerzett magának szeretetet, örömet és nemi kielégülést, ahol ezeket valamilyen formában megkapta.

A kéjelgésnek a legkülönbözőbb módjai alakultak ki, és ezen parázna cselekedetek elkövetésének többféle helye létesült. Ezek szerint a kurvák is „kasztokra” különültek. Elsőnek ismerkedjünk meg a legjobban elterjedt „szabad személy” fogalommal. (A *personam liberum; libidinosa vita* = *szabados élet* fogalmak gyakran megjelennek.) Tárkány Szücs Ernőt idézzük:

„*Az Alföldön majd minden kocsmában működtek a »személ«-ök, akik formálisan ugyan kiszolgálólányok voltak, de hamar, sokszor éppen a kocsmáros üzleti érdekeiből és kívánságára férfiakkal is foglalkoztak[...] A szabadlányok saját zsebre dolgoztak, és magánházaknál laktak[...]*”¹⁵²⁶

A szabad személynek ritkán volt védelmezője vagy munkaadója. Inkább az utóbbi volt gyakoribb, aki kihasználta, üzletében saját javára engedélyezte a nő tilalmas nemi tevékenységét. (Pl. a kocsmárosok.) A „futtató” — aki a kurvákon élösködik és kényszerít alkalmaz — a mai értelemben még ismeretlen volt. A szabad személyek többnyire teljesen függetlenek voltak, akik egyik nap itt, másik nap amott tevékenykedtek. Egy-egy jómódú szeretőnél akár hetekig is élösködtek, míg tovább álltak, mert a kötöttséget, megszokást nem viselték el, mindig a változatosságot keresték.

Vajda Mária balmazújvárosi adatközlője még ismerték a szabad személyeket. Az egyik vallomástevő így szólt a hortobágyi rideg pásztorokkal kapcsolatban: „*[...]ha elmentek a kocsmába vagy a vásárba, ott bijon kirázták a kik gatyát alaposan. Mer ugyi vótak olyan szabad nőcselídek, mer ahogy az ördögnek is gyűjtanak világot, hát nekik is híbe-hóba csak vót olyan napjok, hogy hát tudták a természetjöknek a követelísit*

¹⁵²⁶ Tárkány Sz. E. 1981. 284.

teljesíteni.”¹⁵²⁷ Egy másik vallomástevő szerint: „Vótak olyan menyecskék, akik adtak egy kila szalonnáir is, vagy elmentünk a szabadjányokho a kuplerájba, meg az azelőtti világban majdnem minden kocsmában vótak ilyen borjányok.”¹⁵²⁸

Kiss Lajos a hódmezővásárhelyi vásári körülményeket ismertette: „[...]a sütögető sátrakban szembetűnő, szép személyű ún. **szabadlányok** vonzották a sátorba a vendégeket, megnyerő külsejükkel, dalolásukkal. Nem üzleti lányok voltak ezek, hanem magánháznál lakó, maguk kezére dolgozó fiatal fehérlányok. A sátor végében ponyvával elkerített helyen vacok állott, ott fogadta vendégét a szabadlány.

Mikor a sátort megnyitották zeneszó mellett, a szabadlány a sátor elé kitett asztalra felugrott, és ott táncolt térdigérő szoknyában, borosüveggel a kezében, a rengeteg nép bámulata mellett.

Ha nem volt vendég vagy kurafi, a szabadlánynak ki kellett állani a sátor elé, ahol a pecsenyét sütötték. Ott fitogtatta magát kackiásan kiöltözve[...] Karja, melle szabadon hagyva[...] Arca kifestve[...]

Az 1890-es évektől elmaradtak a szabadlányok a sütögető sátrakból.”¹⁵²⁹

A 223/1763. pörben a gyulai vásárbán, sátorban bort ittak és paráználkodtak. Ez jelzi, hogy a szokás már a 18. sz. közepén is Alföldszerte élt.

Tárkány Szücs Ernő a „közösanyák”-ról fogalmazva, többek között megemlítette, hogy ők „[...]a szilajpásztor rideglegényekhez, tehát nőilen legényekhez jártak ki a pusztára, de a többi pásztorok is rendelkezésére álltak. A nyugtalan, bővérű nők fehérlány-javítás vagy mosás ürügyén keresték fel a pásztorokat.”¹⁵³⁰

A 19. században az erkölcsi normák többször is változtak. A reformkorban már sokat enyhült a társadalom szigora. A szexuális cselekmények és a házasság elleni vétségek megítélése az elkövetőkre nézve kedvezőbbé vált. A 386/1816. pörben a védőügyvéd ezt írta: „Most pedig a’ midőn már tapasztalhatni, hogy mind az emberi érzékenységek napról napra jobban pallérozódnának, mind az erkölcsi ki miveltetés oriai lépésekkel haladna előre[...].”

A szabad személy kifejezést — miként a 388/1818. pörből kitűnik — a férfiakra is alkalmazták, de elsősorban mégis a nőket illették így. Több jelentése volt. Ezek közül a legáltalánosabb értelmezése: a nem házas, azaz a házasság kötelékétől nem „béklyózott”, nem foglalt, tehát szabad embert jelölte.

A szabad személy második jelentése erkölcsi tartalmú és szintén gyakori volt. Eszerint, a szabad személy szexuálisan, nemi erkölcsében volt szabad. Cselekedeteivel nem tartozott senkinek sem elszámolni, szabados, „erkölcstelen” életet élt. Főleg az ilyen nőt tekintették *szabad prédának*, akit nem lehetett ellenőrizni, mint a házasságban élő.

Végül olyan, elsősorban alacsony társadalmi rétegekből származó, pórszemélyt is jelentett, akit munkaköri viszony, házasság, családi függőség, földesúri vagy hatósági kötelem nem korlátozott. Szabadon élhetett, és ide-oda vándorolt. Ez utóbbi azért volt különös, mert éppen a jobbágyszármazásuk szabad költözködését szigorú törvény szabta meg, és csak indokolt esetben kaptak ún. *Személyes levelet*, amely kötött időre és helyre vonatkozó *utazási engedélyt* jelentett. A szabad személy ezzel nem sokat törődött, vagy „szolgáltatása” fejében a hatósági ember mindig hozzájuttatta a szükséges

¹⁵²⁷ Vajda M. 1978. 6.

¹⁵²⁸ Vajda M. 1978. 8.

¹⁵²⁹ Kiss L. 1956. 91-82.

¹⁵³⁰ Tárkány Sz. E. 1981. 284.

úti okmányokhoz. A 302/1825. pörben például az asszony „[...]a’ Verbunkal járt [...]majd] a’ bujtárokkal tartott.”

A szabad személy így minden cselekedetét szabadon határozta meg. A feudalizmusban gyanús volt, az életmódja kihívó. Könnyen került vád alá, mert védelmet nem élvezett és nem álltak ki mellette. Nem egy vidéken üldözték őket, vagy megszegyenyítették. Szabad életmódjuk rögtön fölvetette azt a kérdést, hogy miből élnek — méghozzá többnyire nem rosszul, divatosan, kirívóan öltözködve —, amikor sokan nehéz munkával is sovány kosztot tengődtek, ócska ruhákban jártak. Az irigység gyorsan a nyomukba szegődött és okkal vagy anélkül, kurva, boszorkány, tolvaj jelzőkkel illették, avagy be is pörölték őket. Különösen nehéz helyzetbe kerültek, ha „fattyat vetettek”; ill. sokan akkor váltak „személlyé”, amikor a baj megtörtént. Hasonló helyzetet írt le Kapros Márta az ipolymenti falvak népi gyakorlatából:

„Sokan közülük »nem rendes személy«-ekké váltak. Mint falujukban tudni vélik, mind gyakoribb lett a partnercsere, nem volt ritka, hogy családos emberrel folytatott viszonyt vagy léptek alkalmi kapcsolatba. Életformájuk egyre ziláltabbá vált, a falu közössége egyértelműen elítélte, kirekesztette őket.”¹⁵³¹ Ezután többnyire vándoroltak és gyakran a Monarchia több államában is megfordultak, de az északi országrészből leggyakrabban a termékeny, jobb megélhetést biztosító Alföldre vették útjukat. Magyary-Kossa Gyula a szabad személyek meghatározására ezeket a fogalmakat jelölte meg: „libera persona = tisztátalan, fajtalan személy; meretrix.”¹⁵³²

A szabad személyek ún. házakban telepedtek meg. Különösen sok akadt belőlük Hódmezővásárhelyen, főleg a tabáni és tarjáni ősi városrészekben. Az itteni lakosság ezeket az örömtanyákat „dorbézőló házaknak” is nevezte és a bűn fészkeként tartotta. Ide katonák, pásztorok, polgári személyek, tisztviselők, iparosok, tehát különféle rétegbeli házasságtörők jártak. Úgy is fogalmazhatunk, hogy ahová becsületes, vallásos, erkölcsös és házasember a lábát sem tette be! Itt ittak, dajvékoltak, mulatoztak és szeretkeztek. Nem egyszer csoportos szexuális tevékenységekben is részt vettek, máskor pedig a partnereiket megszarolták. Ezekbe a társaságokba alkalmanként meghívott „tisztos” férjes asszonyok is megfordultak, kiegészítve az otthoni, egyoldalú választékot.

A 223/1763. pörben így vallott az asszony: „[...]nem csuda, hogy en Kurva vagyokis, mert En Iffju vagyok, az Uram esztendeig sem jon haza[...]”, ugyanis katona volt. Ezekben a házakban máskor férjüket elhagyott asszonyok húzódtak meg a szeretőjükkel, mint pl. a 286/1827. pörben, ahol „[...]egy bizonyos gyanús Háznál Hit nélkül élő Személyeket találtam” — vallotta a följelentő.

A 37/1805. pörből kiderült, hogy Vásárhelyen, a Lakhat nevű városrészben „[...]jakőtél verő János háza akkor is mostis egész Bordély ház[...]” volt. Az 58/1738. pörben panaszkodtak, hogy „[...]ä féle rosz hazánál ne vólna[...] gyakran három s- négy rendbéli is vagyon házánál[...]” A 64/1763. pörből megtudjuk, hogy „Nagy Kata házához mindenféle Csikós, Gulyás, Juhász jár reszegeskedni[...] Soha nincsen rosz eletu Aszszony nélkül az háza, Kurvákat szokott ott tartani[...]”, és peresze közöttük ő volt a legrosszabb kéjű.

A 65/1766. pörből ismert, hogy az öreg Dencsiné és társa fiatal nőt kerített, akik tehetős férfiakkal közösültek, „[...]majd ök meg lesik[...]”, rajtaütnek és megszarolják a gavallért: „[...]majd ezis fog fizetni[...] s. akkor alkura kérték a’ Görögöt es 50 f[orintot] kérték tölle[...]” A 68/1782. pörben Kurczina Jánosné fiatal asszonyokat kerít

¹⁵³¹ Kapros M. 1984. 330.

¹⁵³² Magyary-K. Gy. 1929. 1: 216-217.

a közösülőknek, még „[...]éjczaka is ki csalta a' szöllőbe a' Menyecskét a' Legényhez.”

A 79/1748. pörben az asszony a házában egy kamrát tartott, és az odacsalt gavallérokhoz „jó nevű asszonyokat” csábított. Így beszéltek róla: „Budainé azzal dicsekedett, ez az én baszató komorám, és teged is engemis meg baszhtak abban[...].” A 94/1766. pörből megtudjuk, hogy „Zsiros Peláék házok dorbézoló ház[...]. Minden rossz ott helyet talált[...].” A 131/1762. pör egyik vallomása szerint, „Sugárékhöz minden féle rossz járatos.” A 194/1744. pörből ismert, hogy az asszony „[...]mint egy bordély házban részeseskedett a pásztorokkal, azoknak dallott szajha módjára[...].”

A nők ezekben a házakban gyakran beígért pár koronáért, apró ajándékokért is képesek voltak szeretkezni. Egy részük az aktus után meg sem kapta a jutalmát, mert a „síríg hű szerető” megugrott, de erre számíthattak. Ugyanakkor sok nőhöz állandó gavallérok jártak, kialakult klienskörük volt, akiktől az utolsó fillérüket is kihúzták. Ezzel az üzletelés kiegyenlítőddött.

Más kérdés, hogy a férfiak egy része „erkölcsi kötelességének” érezte, hogy fizessen. Ajándékát gyakran már a légyott előtt, mint „előleget” az asztalra tette vagy a közösülés után kedveskedett valamivel. Az eljárás ma talán különös és megalázónak tűnik, akkor azonban a pörökben egyetlen nő tiltakozását sem jegyezték föl, pedig sokan nem azért adták oda magukat, mert testüket árúnak tekintették, hanem szerelemből vagy egyszerűen kéjvágyból. A nemi élvezeten túl az ajándékot vagy pénzt ráadásként kapták. A pénzkeresés és az ajándék elfogadás ténye kibogozhatatlanul összeolvad.

Amikor Nagy Kata kurva a 64/1763. pörben az utcán az arra haladó násznép előtt fölfogta a szoknyáját és a „[...]czombját verte, mondván szép inak ezek, arra Sándor András mondotta néki. Eregy csúnya azzal eszed te [a] kenyeredet.” A 69/1783. pörben „[...]Pelikán Ferencz ki vevén Kendőiben be Kötetett penzit az Asztalhoz vágta mondván, van pénzem Apollo adgyál Pinát pénzt adok [érte...]” A 150/1771. pörben olvasható a nőről, hogy „[...]ezen éjczaka farával 14 fforintok]at keresett volna.” A 153/1773. pörben nem sikerült az alku. Győri Ersók beszélte Gerhárd Jánosról: „[...] azt mondotta: egy kis pinát; de nem adtam[...].”

A 175/1810. pörben a lány beszélte mátkájáról: „[...]egyszer adott 5 fforin]tot mászszor 8. fforin]ton vett egy Pruszlikot egy keszkenőt, és Pántlikát[...].” A pör jegyzőkönyve megállapította róla, hogy „[...]feslett életű és testével kereskedő rossz személy[...].” volt. A 200/1755. pörből kiderült, hogy a kurafi „[...]Adott két s. három máriást[...].” a nőnek. Az asszony is jutalmazta a szerelmi teljesítményt, mert „[...]egy selyemel varrott s. v. gattya madzagot adtam néki[...].”

A 205/1756. pörben vallja a férfi: „[...]Ingvállat, keszkenőt, s. egyéb holmi aprólékos jószágot is adtam néki[...].” A 227/1764. pörben vallja a nő: „[...]Csorba Szabo Miskávalis paráználkodtam[...]. Kinekis adós voltam 1. Máriással, es egy petákkal, s ennek fejébe el engedte.” A nő jó szeretőnek bizonyulhatott, mert a férfi cserében a kitartását is vállalta volna. „[...]Eő ugyan eleget hívott[...]. hogy ne dolgozzam csak mennyek ki velle[...].” ti. a szállásra — vallotta.

A 235/1769. pörben férfi prostitúcióval találkozunk. Így vallott a kurafi. „[...]Szabo Ilonával [volt] közöm[...], de ez engemet pénzen vet meg, mert borra valót mindenkor adott, a' mikor velle közösködtem[...].” A 261/1798. pörben a fizetség a hallgatás ára volt. Így vallott a nő: „[...]közösködött vélem[...]. ezért adott nékem két garast, meg parantsolván, hogy Feleségének meg ne mondgyam[...].”

A 275/1813. pörben így panaszkodott a férfi: „[...]Jussomat [...] azért is tartottam hozzá, hogy én ő néki szegény Legény lettemre kész pénzt adtam 35 R[hénes] fforin]tokat, sajtot, bárányt, s más effélét is, és mindenkor jó szívvel viseltettem hozzá,

meg is ő engemet, régi Szeretőjét, el hagyott[...]” A „jó szívvel viseltetem hozzá” ráadás volt, hiszen nem lett volna köteles érzelmeit is átadni, a beszédében ezért hangsúlyozta ki ezt. A 292/1836. pörből megtudtuk a nőről, hogy a szeretője „[...]Egy koból vetés beli ígéretet Melet az Labomrol levet”.

A 297/1755. pörből kiderült, hogy a szerelmi szolgáltatásért járó fizetséget még a hatóság is féllegálisan elismerte. Így panaszkodott a nő a vallatáskor: „[...]azzal ámitott: hogy ő majd jó ruhát tsináltat nékem és 100 fforintot] is ad, tsak engedgyek néki, s engettem[...]” A tárgyalást vezető meg is kérdezte tőle, hogy a férfi „Meg fizette é?”, de a béradás elmaradt, ezért a nő az igazát kereste. A 317/1762. pörben is a nő kárvallásról panaszkodott: „[...]ha ugy mond engedek néki soha meg nem fogy a pénzem annyit ad[...]” — vallotta szeretőjéről, de a fizetésből nem lett semmi.

A 340/1796. pörben a férfi beszélt. „Valamely aszszony[...]*ajánlván magát a buja tselekedetre ugy, ha nekie egy Juhot adnánk[...]*” A 350/1816. pörben a lányt a nagybátyja élte, méghozzá „[...]sok ígérettekkel, hogy t[udni] i[llek] ruhát annyit fog venni, a mennyi tsak fog kelleni.”

Az örömházak másik típusára az volt a jellemző, hogy nem önállóan működtek, hanem szoros kapcsolatban voltak valamelyik közeli kocsmával. Amikor szükség volt a nőkre, a kocsmáros üzent neki, hogy jöjjenek vendéget mulattatni, más esetben pedig a vendéglős ezekbe a házakba küldte a testi szerelemre vágyakozókat. A 406/1838. pörben ez a mondat található: „[...]a’ Korcsmákban a’ személyekkel társalkodott, mint Kocsis az Úrral.” Bár a nők maguknak dolgoztak, munkájuk „gyümölcséből” a kocsmáros is részesedett. Olykor a dologi haszonból, máskor a szexuális örömeiből is kijárt neki.

A legtöbb csárdásné — korábbi szabad személy — elvegyült az örömlányok között és ő is „gyűjtötte” a vagyont. Volt persze kivétel is, ahol csak a „puffmama” szerepét töltötte be, vagy ezzel az üzleti ággal nem törődött. A 4/1749. pör egyik vallomásából megtudjuk, hogy „[...]Te kurva teremtette, ti az Uraitok keresményin isztok, basztok, ez a szegény Csárdásné nehezen keresi [a kenyerét], mégis az illyeket tarttyátok kurvák[na]k[...]” — kiáltozta egy férfi a helyi ivóban.

Az örömházak következő típusa a legszerényebb volt. Ebben általában egyetlen szabad személy tevékenykedett. Ritkábban magát ajánlgatva szerezte a vendégeit, akiket szobára vitt, de gyakoribb volt, hogy fölajtót alkalmazott. Ez lehetett a prostitúcióból kivénült asszony, de olyannal is találkoztunk, hogy ezt a szerepet a lány anyja töltötte be.

Ezek a házak gyakran jó szolgálatot tettek a helyi hatóságoknak is. A 178/1824. pör tanúsága szerint, a vásárhelyi helyőrség német parancsnoka bevádolta a tanácsnál, hogy „[...]a Katonák között sokan el romlottak, és az a gyanu volt hogy a’ Kortsimákba tartozkodo Személyektől[...]” A dolog kellemetlen volt a helyi Csernitsek seborvosnak, akinek kötelességei közé tartozott a kocsimák örömlányait ellenőrizni és kiszűrni a nemi betegeket. A felelősséget azzal hárította el, hogy a dorbézoló házaknál lévő, ellenőrizhetetlen kurvák terjesztették a bajt. Egy gyanús ház lakóit és a közeli kocsmá örömlányait föl is adta. Szerinte nemes Gombos Ferencné házában és a Fulai kocsmárosnál lakó Burki Mária terjesztették a betegséget.

Részben a bűncselekmények megelőzésére, a közbiztonság fokozására, részben pedig az éjszakai dorbézolások, kurválkodások korlátozására szolgáltak azok a vásárhelyi tilalmak, amelyekhez hasonló a vizsgált korban országsszerte hoztak. 1810-

ből származik az első: „A' városban estvéli 8. órai harangozás után senkinek lámpás nélkül fel — 's alá járni meg nem engedtetik. —”¹⁵³³

A másik tilalom 1838 telén született: „A ki tánczbeli köz mulatságot vagy Bálat adni akar az Járásbeli szolga Bíró Úrnak fel jelentse: — egyebaránt minden Kortsma bor vagy ser Csapszék pálinkás bolt és hasonló köz mulató helyek — a' Nemtelenekre pedig Tiszti fenyítő pörbe fogás fenyítéke s Büntetese terhe alatt — a tulajdonos vagy haszon bérlő által télen 9 orakor, nyáron 10 orakor be zárattassanak.”¹⁵³⁴

Szabad személlyé úgy is válhatott a nő, hogy egy „fejlődési” folyamaton ment keresztül. Az eladósorba került szűz lányok *pártát* hordtak. Ezt csak akkor hagyták el, ha elvesztették a szüzességüket. Ez volt a „pártából kivetkezés”, amely jelenthetett hajadon vagy férjezett állapotot is. Ezután a fejét *főkötővel* kötötte be. Ezzel azt tudatta, hogy már valakié: a hites uráé vagy a szeretőjéé. Amikor a fejkötőt is elvetette, lemondott az „asszonyságáról”, vagyis szabad személlyé vált, akit meg lehetett kapni, ill. tetteivel egyetlen férfinak sem tartozott elszámolni. Ezzel a madár kirepült az „aranykalitkából” és vágya szerint ágról ágra szállt.

A kurvák jelentős része katonákkal tartott kapcsolatot. Leggyakoribb eset az, ha a férj katona és mivel évekig távol volt, az asszony megcsalta. A feudalizmusban a „katona feleség” státusz gyakran elegendő a kurvasághoz. Nem egy katona neje még azután is szeretőt tartott, hogy a férje hazatért.

Olyan asszonyok is voltak, akik férjüket követték a katonasággal és így váltak kurvává. A nők egy másik része ismeretlenül csatlakozott a katonákhoz. *Lógerban*, azaz lógerban, táborban „flangérozik”, *markotányos* nőként, szeretőként, kurvaként kíséri a vonuló hadat, ill. megtelepszik a kaszárnyák szomszédságában. A katonák gyakran bebelopják a kaszárnyákba, ill. a „házakba” keresik föl őket. Az ilyen kurvák a katonákkal számolatlanul közösülnek, egy-egy alkalommal több katonának is engednek. Amikor az alperestől megkérdezték, hogy hol van a felesége, némelyik pörben úgy válaszolt, hogy „a katonák után adta magát”.

A kurvát nagyon sok jelzővel illették. Leggyakoribb volt ezek közül a „Cégéres, cigéres”, vagy „czégéres életet élő”. A 39/1819. pörben „Czigéres feslett életű Személyek” volt a minősítésük. A 263/1800. pörben pl. ezt találtuk: „[...]Barta Panni most özvegy Szijjártónéhoz[...] egész városnál ismeretes Czégéres Kurvához magát tsapta”. A 269/1807. pörben az elhagyott férj így határozta meg promiszkuis felesége viselkedését: „[...]mert tzigéressé tette magát, mindennel közösködött.”

Később a cégéres kurvából vált a „bárcás”, amikor a közigazgatás engedélyezte és számon tartotta őket. Más helyen „vén, mocskos, bűdös” és „lustos”, ill. „lustos valagú”-nak, azaz loncsos, szutykos, csatakos kurvának említik. A lustos kifejezés régi keletű. 1633-ban Vig Károly az „Ó, Istók...” c. marosvásárhelyi pörismertetőjében említi: „Te vagy fertelmes, lustos kurva[...]”¹⁵³⁵ A 3/1749. pörben „Rest Aszszonynak Segge” napjáról, majd „Lustos Valagú Aszszonynak”, ill. „Lusta Kurva Aszony”-nak napjáról beszéltek.

Azt a kurvát, akit nők, parázna férfi tartott ki, a 179/1836. pörben „ágyasnak” nevezték. A vádlott férfi „meg jegyzett személy”-nek mondotta. A kurvát senki sem becsülte. Baritsa Ferenc a 322/1832. pörben így jellemezte a rossz asszonyokat: „A kurvának se Istene se lelke.” A 148/1769. pörben egy katona ezt vallotta: „Meg esméri a' Szegény Legény a Kurvát, ha pénze van, mert a Kurva hozzá adja magát[...]” A

¹⁵³³ 1001. C. állag. d. 6. pro 25^a 9^{br} 810.

¹⁵³⁴ 1001. C. állag. d. 8. December 2^{kán} 838.

¹⁵³⁵ Vig K. 1980. 298. és 516.

nőknek egyébként sem volt valami nagy becsületük egyes, öntelt férfiak előtt. Íme egy példa a 225/1763. pörből. A férfi ezt mondta a nőnek: „[...]háj ha te ott lettél volna majd tégedet basztalak volna én meg[...] engem bizony Soha[...]” — válaszolta a nő, mire a férfi dölyfösen így felelt: „De bizony te sem vagy jobb másnál.”

A hivatásszerűen kéjelgő szabad személyt és a rossz életű, szexuális kicsapongást végző nőket a feudalizmusban is megkülönböztették. Mindkettőt megvetették és üldözték, ha lehetett ki is közösítették. A pénzért kéjelgők még hátrányosabb helyzetben voltak, mint a promiszkuis életet folytató szeretők.

A patriarkális társadalomban, ahol a férfiak a jogot hozták és a joggyakorlatot is a kezükben tartották, a *kurvapeccér gavallérok* megítélése enyhébb volt, mint a kéjnőké. Hivatalosan persze szigorúan elítélték a rajtakapott pár mindkét tagját, de a nő bűnének kitudódása további életére súlyos hátrányt, férjhez menetelének gátját jelentette.

Bár a 405/1819. pörben először föltűnik a „Curafi” szó, még nem elterjedt. A „kurafi, lator” kifejezések a 19. sz. végétől váltak általánossá. Ugyanakkor a vizsgált korban előfordult a gavallér és a szerető kifejezés, valamint a rossz tulajdonság, a szexuális bűn körülírása, amely a vádlott jelzőjeként szerepelt.

A kurva, és a „kurválkodás” fogalommal kifejezett valamennyi szexuális cselekmény az emberi kultúrtörténet része, így mélyen beleágyazódott a feudalizmus korába is. Hozzá tartozott az életmódhoz. A tevékenységet a talált bűnpörök alapján mutattuk be, de a jelenségek erkölcsi megítélése nem volt föladatunk.

A LÉLEK ÉS A TEST ÉLETMÓDBELI SZEREPE A BŰNPÖRÖKBEN

Az alcím témája sok fejezetet jelenthetne, de az általunk vizsgált szexuális bűnpörök meghatározó jelleggel három témakör kidolgozását tették lehetővé. A lélek kapcsán a pörökben jelentkező istenképet igyekszünk megrajzolni, míg a test életmódbeli szerepét a viselet és a táplálkozás bemutatása adta vissza a legjobban. Itt ezeket vesszük sorra.

7. ISTEN ÉS VALLÁS A BŰNPÖRÖKBEN

Amikor a zsidó-keresztény Jahve-Úristen magát minősítve Mózesnek „bemutatkozott”: „*Vagyok, aki vagyok*”¹⁵³⁶ — utalt arra, hogy az egyetlen elpusztíthatatlan, az öröktől fogva létező, magára eszmélt „*ősenergia*”, aki nem a semmiből teremti meg az anyagi világmindenséget, hanem azt magából *elrendezi*.¹⁵³⁷

Amíg a 18. századi fölvilágosodás nagy gondolkodói — élükön Volterral — azt hitték, hogy a korszerű természettudományok filozófiája az ateizmus, a 20. sz. legnagyobb gondolkodói, akik az anyag-energia-tér-idő-gyorsulás (mozgás) összefüggéseit eladdig legmélyebben ismerték meg — kiemelve pl. A. Einsteint —, nem voltak istentagadók. Jóllehet, az ő istenképük panteisztikus, szubjektív egyéni és nem követi a Biblia olykor egysíkú istenrajzolatát, a jó és gonoszt elválasztó fölsőbbrendű lény elfogadásában. Még ha műszereinkkel nem is bizonyítható, de épp a tudományok előrehaladásával mind inkább érzékelhetővé válik, hogy lennie kell az „összerendező és igazgató” erőnek, amely talán a három ismert dimenzió határain túl működik, de nem

¹⁵³⁶ Mózes II. könyv: III: 14. (Megjegyezzük, hogy az 1685-ben kiadott „Aranyas Biblia” szövegét használtuk föl az idézetnél, a nyelvezete miatt.)

¹⁵³⁷ Pais I. 1992. 38.

misztikus, képzeletbeli szférában, hanem az anyag számunkra még ismeretlen formájában van.

A feudalizmus utolsó másfél évszázadában természetesen erről még mit sem sejtettek. A nép körében elsősorban a Biblia teremtésmítosza volt ismert. Azt mindenki tudta, hogy „*Én vagyok a' ti Uratok Istenetek*”,¹⁵³⁸ és ha a tízparancsolat alapján folytatjuk, ezt az Urat imádni és tisztelni kell.

Isten elrendezte, „megteremtette” az ismert világot, majd első „fazekasként” az őselemből, a földből *gyúrta* (és nem *mintázta*, ahogy a szoboralkotást nevezzük) az embert, méghozzá nem is akárhogyan: „*Teremte azért Isten embert az ő képére, az Istennek képére teremté azt: férfivá és asszonyi-állattá teremté őket.*”¹⁵³⁹

Valószínű ez az a pillanat, amikor az ember életében, a „kettősség” megjelent — amelyet láttunk az erkölcsi életében, a történelmi helyzetekben, ahogy a szlogen az „*éremnek két oldala van*” meghatározással az igazság sokrétűségét jelzi — és mindenütt végigköveti az ember életét. Mert Isten egyfelől az elporló *földet* jelöli a teremtésünkre használt anyagként — és nem a *csillagport*, ahogy a mai asztrofizikusok költőien szép, de tudományos hitelű megfogalmazása jelzi —, és belőle testünket formálta ki, amely pusztuló; másfelől saját arculatára a lelkünket önmagából adta, hiszen a mozdulatlan *sáremlerbe* saját „energiáját” lehelte. Mivel ez a rész bennünk isteni, a lélek halhatatlan. Itt van tehát az a kettősség, amely a „félisteneket” jellemzi, akik „pusztuló elpusztíthatatlanok”! Egy részük elenyészik, másik részük, a „lényegi tartalom” viszont megmarad. Ezeket a gondolatokat majd jól érzékelhetjük a feudalizmus hétköznapi emberének gondolkodásmódjában, itt a magyar Dél-Alföldön is, ahol — különösen a protestáns többségű Tiszántúlon — valamivel mindig „pogányabbak” voltak, mint más vidékeken.

A nép lelki életében, miként ezt a folklór föltárta, gyakran erőteljesen éltek a pogány kori hiedelmek. (A csecsemővesztéseknél jeleztük ezt mi is a „pokolra szánt gyerek” történetében, egy korábbi fejezetünkben.) Vallástörténeti fejtegetésekre itt nincs mód, annyit azonban el kell mondanunk, hogy népünk felületesen több monoteista vallás tanával megismerkedett. Honfoglalásunkkor a kazár birodalomból hozzánk csatlakozó zsidók is érkeztek a Kárpát-medencébe. A másfélszázéves török hódoltság alatt területileg az iszlám került hozzánk közelebb.

A tanult réteg találkozott az ateizmussal és távoli népek vallásszemléleteivel. Az általunk vizsgált korban a művelt emberek előtt ismert volt a *hinduizmus*, *bramanizmus* és *buddhizmus* nem egy tézise, a halállal járó teljes megsemmisülés, a vágyak kihalásával járó halálon túli *nirvána*, természetben való teljes föloldódással, vagy a halál utáni *lélekvándorlás* esetében. A különböző vallásfilozófiákból nyert tanítások azután az egyénben sajátos keverékként, nem egyszer zavaros nézeteket teremtve jelentkeztek.

Az istenkép eltorzult formában leggyakrabban a káromkodásokban nyilvánult meg. Népünknel a durva beszéd szokássá vált, amelyet Szent István óta szigorúan üldöztek. Az általunk gyűjtött pörökben is előfordultak. Néhányat bemutatunk közülük.

A 4/1749. pörben „[...]az Isten meg tarkázta /:himlőhelyes lévén Gödöllei:/[...]”, vagyis az Istennel bizonyos cselekedetet hajtatott végre. Ugyancsak ebben a pörben, a csikós olyan rondán káromkodott a bugaci csárdában, hogy „[...]Budai Ersébeth mondotta volna: *En Istenem ne agy most menydörgést, mert mind elvesznénk miatta[...]*” A természeti erőtlől való babonás félelem és a zöngést, villámlást Isten

¹⁵³⁸ Mózes III. könyv: XIX: 2.

¹⁵³⁹ Mózes I. könyv: I: 27.

haragjaként, sőt megtorlásaként fölfogó jelenség a pogány kori, valamint a keresztény tanítás keveredését mutatja.

Ebben a pörben még egy részlet utalt a sajátosságos istenképre. A csárdában dorbézoló két csikos közül az egyik a másikának „[...]pályinkát töltvén az felyére ekképpen: Keresztellek tégedet a Jesus Kristusnak kissebbik fiának, mert én az öregbik fia vagyok ennekfelette az Istentelen karomkodástul már Úr. Csikóssával hajnalig meg nem szüntek.” A jelenetben a csikos szinte eljátszotta Keresztelő Szent Jánosnak vagy pap utódainak szerepét, de az egész magasztos szertartásból gúnyt űzve, büdös pálinkát öntött a társa fejére. Arról nem is szólva, hogy Krisztus családtalan volt. A káromlása végül is az, hogy magát és dorbézoló társát kinevezte Jézus fiának, meggyalázva, leminősítve Istent, akinek ilyenek a „gyermekai”.

A 12/1794. pörben az asszony szemérmét kimutatva így káromkodott: „B[asom] a Szentednek a Szentit[...]”, aki csak Isten lehet, mert Ő a „Szentek Szentje”. A 13/1795. pörben az egyik legundorítóbb káromkodás zajlott. Farkas György kérlelte a káromkodót, hogy „[...]leg alább az Istentül félljen kend, mellyre ujjonon felelte ő: Csikós Márton az Istenedtül sem félek basom atta Teremtette, az Istenednek is szarom a' Tányérjára[...]” A káromkodó úgy beszélt, mintha mindenkinek „külön” Istene lenne, aki nem azonos az övével és akit nyugodtan lehet sértegetni, hiszen a káromlás annak a fejére száll vissza, akié az Isten. Ez a „sokistenhitőség” távol áll a keresztény monoteizmustól.

A 39/1819., a 387/1817. és a 404/1756. pörben viszont a vádlottak azt vallották, hogy „Egy Istenem egy Lelkem” van. Esküdzésükkel az Istent idézik tanúként, hogy ártatlanságukat bizonyítsák vele. Ez az istenkép viszont teljesen megegyezik a bibliaival, amely szerint egy Isten van, aki lelket lehelt az emberbe, így születésekor mindenki kap magának az isteni lélekből egy darabot, amely halhatatlan. Ez a fölfogás két másik pörben is tükröződött. A 213/1760. pörben a bűnösre „Testi halált szabott” a bíró, jelezve, hogy csak a testét lehet megölni, lelkét majd Isten bírálja. A 357/1761. pörben a tanú „testi szemeivel látta” a cselekményt. A pontos megjelöléssel elkülönítették a „lelki szemeit”, amelynek létezését hitték.

Egyébként az esküdzés és benne Isten tanúnak idézése más kifejezésekkel is ismert volt. A 399/1828. pörben olvasható: „A Krisztus Jézus hite segítsen hatsak tudtamis benne valamit[...]” Krisztus a keresztény katolikus egyház megalapítója. Az ő hite az esküdző számára a legbiztosabb „koronatanú”. A 401/1829. pörben ez állt: „Amint Isten hogy fölöttünk van, olyan igaz[...]” a vallomása. Ugyanebben a pörben: „[...]majd megadja az Isten, hogy olyan Szerentséssen lesz meg [a gyerek], mint a' másik” — beszélt. Úgy tetszhet, hogy e pörbeli vádlott erősen vallásos, hiszen az istenfélelem, a ragaszkodás, a fölöttünk lévő Istenbe vetett hite jelentékeny — csakhogy újszülött gyilkossággal állt vádlói előtt, amely a kor vallásos fölfogása szerint az egyik legszörnyűbb halálos bűnnek számított, amiért halálbüntetés járt. Öszinteségét tehát nem hihetjük.

A 403/1842. pörben ez az esküdzés hangzott el: „[...]az Isten azonnal tegyen köbálvánnyá”. Az idézet a bibliabeli történetnek: Lótnak és családjának menekülése az elpusztuló Szodomából, amikor is a figyelmeztetés ellenére Lótnak „[...]hátra tekint az ő felesége, és sóbálvánnyá lőn.”¹⁵⁴⁰ A vádlott ebben a kijelentésében az Isten büntetését is magára kéri, ha szavai hazugok volnának.

A 352/1805. pörben nemes Ivanóssits Mátyás a legundorítóbb káromkodást eresztette világgá: „Ich seis dein Gótt und erlösen in maut”, vagyis, „A te Istenedbe

¹⁵⁴⁰ Mózes I. könyv: XIX. 26. és Lukács: 17, 31-32.

hatolok és szájába eresztem magom”. Isten ilyen megbecstelenítését csak istentelen ember követhette el. Amikor rabtársai intették a börtönben elkövetett homoszexuális erőszak kísérlete miatt, azt felelte, „*Hogy miért ne tselekedné talán azt gondoljuk hogy el kárhozik, avagy véttek, az mind bólonid aki ójat gondol az Kárhozás 's vagy az üdvesség fellől, mert sé pókol sé Meny. órszág[...]*” Tehát az Istenbe vetett hitet, valamint a keresztény bibliai képet: a kárhozat és üdvösség túlvilági képével együtt elvetette és megtagadta.

Azt tudjuk jól, hogy az ateizmus is egy fajta hit; mégpedig hit abban, hogy nincs Isten. A vádlott esetében nem erről volt szó, mert ő nem tagadta a lélek létezését, csak azt nem tartotta isteni eredetűnek. Milyen volt tehát az ő antihite? Folytassuk tovább a magyarázkodását. „*[...]tsak ójan az ember mint az óktalan állat, mert ha még hal akár az Lelke vagy Lóban vagy disnóban mégyen, és az átváltózik, Ki tudgya még Ferentz Tsássár¹⁵⁴¹ is Fiáker Ló lehet Pesten és az Kúrvákat hórgyak rajta, mert már József Tsássár¹⁵⁴² régen Lóva váltózott.*”

A vádlott a lélekvándorlást vallotta, méghozzá nem a nirvánába torkollást, hanem az előző élete szerint büntetésnek számító átváltozást, mert még a Monarchia legnagyobb urának, a császárnak a lelke is az embernél alacsonyabbrendű állapotba, kocsis lóba vagy disznóba költözhet. E nem éppen hízélgó túlvilági kép és vallási elképzelés a többi nemes rangú bűntársban megbotránkozást váltott ki. Ivanóssits Mátyást a világ legrosszabb emberének jelölték és kérték maguk közül eltávolítását. Az ilyen „pogány beszéd” még a bűnöst is elrettentette, hiszen eredendően merőben más vallásfilozófiára nevelték.

8. VISELET

A vizsgált táj és kor népességének viseletét több kutató is földolgozta. Alaposan ismerjük a korabeli Magyarország népviseletét. Így könnyű dolgunk van, mert vázlatosan érintjük a kutatások eredményeit és ezzel összehasonlítjuk az általunk vizsgált büntetőpörökben talált ruházati darabokat. Gáborján Alice¹⁵⁴³ így jellemezte a Magyar Alföld népviseletét általában:

Férfiaknál: kalap, bunda, suba, szűr, guba, ködmön, ujjas kabát, bekecs, hátibőr, bőrnadrág, tüsző, lobogós ing és gaty.

Nőknél: a hajban masni, főkötő, vállkendő, suba, kis bunda, bőgallér, női ing, blúz, pruszlík, szoknya, kötény, alsószoknya, tarka harisnya, papucs.

A földolgozások egyik sajátos hibája, hogy az egyes ruhadarabok viseletének időbehatarolásával adósak maradnak. Ugyancsak itt kell elmondanunk, hogy a már régen nem hordott és kevésbé ismert viseleti darabok nevének magyarázatát a szerzők, különösen Bálint Sándor hivatkozott tanulmánya, ill. a Néprajzi Lexikon megadja, ezért ezekkel itt nem foglalkozunk. A ma már archaikus viseleti darabokat a tanulmányokban leírtak szerint, szöveghűséggel adjuk vissza.

A viselet legarchaikusabb rétegét, az általunk vizsgált kor ruhadarabjait Vásárhely vonatkozásában Szeremlei sorolta föl. Tanulmányából idézünk:¹⁵⁴⁴

Férfiaknál: kalap, süveg, báránybőr sipka, hátibőr, köpönyeg, ködmön, suba, szűr, dolmány, atilla, ujjas mándli, mente, bekecs, kankó vagy csurak, nyárikabát, posztóruha,

¹⁵⁴¹ I. Ferenc 1792–1835. között uralkodott.

¹⁵⁴² II. József 1780–1790. között uralkodott.

¹⁵⁴³ Gáborján A. 1969. 21–24.

¹⁵⁴⁴ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 170–200.

kék lajblí, mellény, pantalló, nadrág, ing, gatyá, bőrből „harisnya”, bőrcapca, csizma, bakancs, bocskor, papucs.

Nőknél: pártav, fátv, főkötő, fejkendő, palást, kurta köntös, kabát dufla zubony, ködmen, köpönyeg, mente, lajblí, pruszlik, karesia ruha, felső ruha, kötény, szoknya, kamuka szoknya, rázsa szoknya, ing, ingváll, magyar váll, pöndöl, csizma, papucs, topánka.

Anyaguk, mintázatuk és szabásuk szerint még további változatokat is jelölt. Meg kell jegyeznünk, hogy a felsorolásban nemcsak parasztviseleti, hanem a mezőváros más rétegeinek: iparosoknak, kereskedőknek és értelmiségieknek is néhány ruhadarabját említette. Nem véletlen. A viselet divatozást jelent és anyagi kérdés is volt, hogy ki milyen ruhát viselt. A mentét vagy köntöst elsősorban polgárosszonyok hordták, de ha meg tudta fizetni, a módos jobbágy is készíttetett a feleségének.

Bálint Sándor a szegedi nagytáj népviseletét¹⁵⁴⁵ elsősorban társadalmi rétegződés alapján vizsgálta. A szegedi népviselet a 18. században már jól követhető volt. Így fogalmazott: „*Világosan elkülöníthető a parasztviselet, vagyis a hagyományos, jelentős mértékben még a helyi önellátásra (vászon, bőr) támaszkodó népviselet, továbbá a színesebb polgárviselet[...]*”¹⁵⁴⁶

Az egész vizsgált területre jellemző, hogy a használati ruhadarabok eredetük szerint két nagy csoportra oszthatók. A házi készítésű bőrből, szőrméből és vászonból elsősorban a határban élő „mezei emberek” ruházkodtak, míg a manufaktúráis hazai, ill. import kelmékből főleg a polgárok és polgárosodó néprétegek.

Bálint Sándor szerint „*A férfiviselet természetesen konzervatívabbnak tetszik, a nőké színesebben követi a divatot[...]*”¹⁵⁴⁷ A határban: tanyákon élők, pusztai emberek, parasztok és pásztorok így öltözködtek: „*Nyáron ingben, gatyában, bocskorban, nagyszélű kalapban dolgoznak még ma is elég sokan[...]* Téli időben ragaszkodtak a báránybőr sapkához, subához, csizmához[...]”¹⁵⁴⁸ Hétköznapi „*[...] a nők még mindig bekötik a fejüket, szoknyát, blúzt és kötényt viselnek.*”¹⁵⁴⁹

A viseletet az alábbi tagolás szerint tárgyalta:

Alsóruházat férfiaknál: üng, gatyá, nőknél: üng, pöndöl, gyermekeknél: pendely; lábbeli férfiaknál: capca, csizma, bocskor, papucs, nőknél: „botos” = vastag harisnya, bocskor, csizma, mamusz, fapapucs, papucs; felsőruházat férfiaknál: hátibőr, suba, szűr, szürkankó, dolmány, ujjas, lajbi, kabát, nadrág ködmön, bekecs, daku, kuzsu; nőknél: mejjedző, brudnyák, bekecs (mente), kendő, bunda, asszonykabát, kacabáj¹⁵⁵⁰, kötő, pruszlik, rékli, cicrékli, blúz, szoknya, rokolya, cicszoknya (gyapotszövetből), slafrok (egybeszabott női ruha) és nagykendő; fejrevaló férfiaknál: kalap, sapka, süveg, kucsma, nőknél: kendő, pártá. Elterjedt volt a szőrszövetből készült ún. *pipiszőrös* kendő.

Nagy Gyula a vásárhelyi Pusztá viseletét gyűjtötte föl.¹⁵⁵¹ A Pusztát 1852-ig osztották ki, tehát csak ezt követően — az általunk vizsgált korszak után — népesedett be. A Nagy Gyula gyűjtési eredményét mégis összefoglaljuk, s annak egyik oka az, hogy a nép körében a divat a 19-20. századfordulóig meglehetősen konzervatíván őrizte a régi

¹⁵⁴⁵ Bálint S. 1977. 2: 263-313.

¹⁵⁴⁶ Bálint S. 1977. 2: 253.

¹⁵⁴⁷ Bálint S. 1977. 2: 253.

¹⁵⁴⁸ Bálint S. 1977. 2: 258-259.

¹⁵⁴⁹ Bálint S. 1977. 2: 259.

¹⁵⁵⁰ Vásárhelyen: *kacabajka*. (Ezt a szót minden olyan szedett-vedett holmira is alkalmazták, amelyet nem ismertek, vagy nem illett a hordozójára.)

¹⁵⁵¹ Nagy Gy. 1975. 345-346.

hagyományokat; másrészt az ő földolgozása a legrészletesebbnek bizonyult, ezért szemléletet nyújt.

Férfiak viselete, kisgyermekkorban, a lábukon: kapca, harisnya, csosza, bocskor, csizma, bakancs; fejükön: főkötő, sipka, kalap, báránybőr sapka; alsóruhájuk: hosszú ing vagy pöndöl, ing, gatyá: fölsőruhájuk: mejjes kikkötény, ubbony, piros mellény, kezeslábas, kabát, nadrág, pantalló.

Iskolás gyermekeknél, a lábukon: csizma, cipő; fejükön: kalap, sapka, kúpalakú posztósipka, báránybőr sapka (kucsma); alsóruhájuk: gatyá, ing; fölsőruhájuk: kesztyű, csizmanadrág, gombos pantalló, bekecs, lajbi, kötő, ünneplő ruha, télikabát, undercukk.

Legényviselet a lábon: boks és zsíros csizma; a fejen: szalmakalap, színes posztókalap, kucsma; alsóruha: ing, gatyá, szűkgatyá; fölsőruha: csizma- és sonkanadrág, mándli, lajbi, pitykés mellény, kékpasztóruha, télikabát, kabát, szűr és suba.

Idős férfiak lábán: csizma; fején: kucsma, fekete kalap; alsóruhájuk: ing, bő- és szűkgatyá; fölsőruhájuk: kabát, kötény, mejjes kötő, mellény, mándli, bekecs, kiskabát, nagykabát, ellenzős nadrág, suba, szűr.

Nők viselete, kislányok lábán: harisnya, mamusz, cipő, bakancs; fején: fejkendő, szalmakalap, fityula; alsóruhájuk: ing, vagy pöndöl, vászoning, kezeslábas bugyi, alsószoknya, alsórokolya; fölsőruha: egyenesderekű, nyakán pertlivel összehúzott ruhácska vagy rokolya, kötő pargetruha, vállaskötő, nagykabát, suba.

Nagylányoknál a lábon: harisnya, félcipő, papucs; fejükön: fejkendő; alsóruhájuk: vállon gombolós ing, nyitott és csukott bugyi, fűző, kombiné; fölsőruha: blúz, szoknya és tunika (meghosszabbított aljú blúz)¹⁵⁵², rokolya, amely kétrészes, pruszlik, egyrészes ruha, ünneplő ruha, nagykabát.

Fiatalasszonyok lábán: harisnya, cipő, papucs, bőrpapucs, csizma, panglis cipő; fejükön: fejkendő; alsóruhájuk: ing, bugyi, kombiné, fűző; fölsőruhájuk: kötő, nagykendő, blúz, szoknya, ruha, kosztüm, főruha (fekete szövetruha), mejjeskötő, pelerin, nagykabát, suba.

Középkorú asszonyok lábán: harisnya, papucs, cipő; fején: kendő; alsóruha: alsószoknya, alsóruha; fölsőruha: kötő, felsőruha, bekecs, kuzsu, ködmön, kabát.

Öregasszonyok lábán: harisnya, felkötő, cipő, topánka, fűzős posztócipő; fején: fejkendő; alsóruha: féling és pöndöl; fölsőruha: fekete ruha és kendő.

A Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Fióklevéltárában őrzött becsűjegyzőkönyvekben, az 1794–1849. közötti vonatkozó adatok szerint,¹⁵⁵³ a férfiaknál használatos ruhanemű: csizma, gatyá, fehér ruha, birkabőrnadrág, suba, ködmön, kankó, bunda, nadrág, szűr, leibli, kék mente, köpönyeg, csávált bunda, ujjas lajbi, szűr, bekecs, pantallon nadrág, nagy kankó, mellény, pár kesztyű, kalap, sipka, fekete báránybőr kucsma; a nőknél: cipő, csizma, pöndöl, ingváll, feje ruha, alsószoknya, selyempruszlik, szoknya, kötény, bunda, ködöm, selymekendő, főkötő, selymekeskenő. Meglehetősen szegényesnek mondható.

Végezetül vizsgáljuk meg, hogy az általunk gyűjtött büntetőpörökben milyen ruhadarabokat említettek. Férfiaknál: csizma, gatyá, lábravaló, suba, ködmön, kankó, bunda, ing, kacagány, nadrág, bőrnadrág, szűr, leibli; míg a nőknél: pár papucs, „ümeg aly”, alsó ruha, pendel (máshol pöndöl), vagyis hosszú ing, „ing aly”, ingváll, feje ruha, kék gyolcskötő, pruszlik, szoknya, kötény, „hímeses bunda”, zubbon (zubony),

¹⁵⁵² A fenekét takarta. Innen a kifejezés, hogy „tunikán billentelek”, azaz, fenékbe rúglak, de ezt egy lánynak nem illett mondani.

¹⁵⁵³ Szentí T. 1989. 2: 122-124.

szürkankó, leányka ködmön, rokolya, selyempruszlik, selyemből nyakbavaló kendő, selyemkenő, pántlika, fejevdő, főkötő, selyemkeszkenő, fehér keszkenő, „haj fonója” = szalagja = „fekete Gallant”.

Érzékelhetjük, hogy ez a felsorolás mennyire egybeesik a becsűjegyzőkönyvek adataival és a Szeremlei által leírtakkal, de beleillik a többi szerző által megadottakkal is. Az szintén kitűnik, hogy a pörökben leírt ruhafajták csak a legszükségesebb használati darabokat tükrözték, talán a kacagány kivétel, amelyet a nép kevésbé viselt. Más kérdés, és ezt nem téveszthetjük szem elől, hogy a pöröknek természetük szerint nem volt földadatuk divattörténeti ismertetést adni.

Kétségtelen, hogy a jegyzőkönyvek a föntiek mellett, a feudalizmus utolsó másfél évszázadában még további ruhadarabokat is említhettek volna, de a legfontosabbakat felsorolták. A nép ilyen szegényesen öltözködött. Zömében házi készítésű alapanyagokból maga állította elő a ruházatát, amely nagyon egysíkú, szinte „egyenviseletnek” hathatott. Kivétel persze ebben a korban is akadt, és nemcsak a polgárság köréből, hanem a paraszti, ill. iparos-néprétegből is, és erre megkülönböztetett figyelemmel reagáltak. Az 54/1798. pörben az egyik tanú így beszélt a megvert asszonyról: „[...]a' viselete is nem öly sorsú gazda Feleségéhez, hanem Kurvához illő volt.” A ruha tehát kifejezte viselője társadalmi és vagyoni helyzetét, de az erkölcsi életét, a csoport által történt értékelését is.

9. TÁPLÁLKOZÁS

A nép táplálkozása, akár a ruházódása, szintén egysíkú volt. Szó sincs róla, hogy a „nemzeti ízeket”, a „magyar konyha” készítményeit alábecsülnénk, bár a korszerű orvostudomány igen negatív véleménnyel van róla. Általában a zsíros, nehéz ételek, a puffasztó káposzta, burgonya, a száraz hüvelyesek, valamint a köles túlsúlya, az erős paprika, bors használata, ugyanakkor a kevés fűszerezés¹⁵⁵⁴ és a túlzott italozás jellemezte. Közismert, hogy a nép körében a hét minden napjára kialakult étrendet gyakoroltak és az hétről-hétre, évről-évre egyhangúan ismétlődött.

Jellemző, hogy nemcsak az erkölcs volt kettős, de az étkezési szokások is végleteket mutattak. Létezett egy nagyon szegény réteg, amely alultápláltnak nevezhető. Különösen itt, a Dél-Alföldön periodikusan 7-11 évenként váltogatták egymást a bő és a szűkesztendők. Az aszály gyakran évekig elvitte a termést, azután jöttek a „vizes esztendők”. Akinek nem volt tartaléka, az kétségbeesett helyzetbe került: koplalhatott, koldulhatott és a tanácsi, földesúri könyöradományokból tengődhetett.

Közismert, hogy például 1794 és 1796 között valóságos éhínség járt ezen a tájon. A jobbágyok ekkor szöktek el Szentesről, Szarvasról, Makóról és Vásárhelyről Torontálba, és megalapították Debellást vagy Torontálvásárhelyt (mai nevén: Debeljačat). A vásárhelyi Városi Levéltár hirdetőkönyvében ez olvasható: „A' szűkölködő szegénység a' héten a Város házához gabonájért ne jöjjön, mivel a' héten senkinek sem fog adódni.”¹⁵⁵⁵

A másik véglettel szintén rendszeresen találkozhatunk. Még a legszegényebbek is gyakran keresték a dorbézolást és a lakomák lehetőségét. Ha valamit eladtak vagy szerződést kötöttek; amikor csak pénzhez jutottak — kevés kivétellel — azt azonnal

¹⁵⁵⁴ Mátyás király reneszánsz konyhájában mintegy 40féle fűszert használtak. A *fűszer* elsősorban növényi eredetű. Az étel végső színét, ízét és főleg az aromáját alakítják ki. Legtöbbjét mint gyógynövényt is számon tartják. A bennük lévő alkaloidák és illóolajok az emésztést jótékonyan befolyásolják, ill. serkentik, mások *aphrodisiacumként* is hatnak.

¹⁵⁵⁵ IV. 1001. C. állag. d. 2.: 1795. jan. 18^a.

áldomással szentesítették meg, olykor az egész hasznót elitták. A keresztelőt, lakodalmat és a temetés utáni tort nagy lakomák jellemezték. Ha a családnak semmi tartalékja sem maradt, akkor is napokig tartottak a vigasságok, főleg a 18. sz. első felében. A menyegzőre többszáz vendég, a keresztelőre és a torra pedig a széleskörű család érkezett, olykor távoli vidékekről is. Ilyenkor még a koldusokat is illő volt a maradékból megvendégetni. Így a tartalékok gyorsan fölemészthődtek, különösen, ha nagy volt a család és sok az éhes száj.

1786-ban Vásárhelyen így hirdettek: „*A' nagy lakodalmazás valamint ennekelőtte a' T[ekintetes] N[eme]s V[árme]gye által tilalmaztatott, úgy mostanis tiltatik.*

A' Czéhek lakof[má]zásai és vendégeskedései tiltat[na]k.”¹⁵⁵⁶

Szeremlei Cs. Sámuel összefoglalása szerint,¹⁵⁵⁷ — fontossági sorrendben — 1700–1848 között a nép italként vizet, bort, pálinkát és sört fogyasztott. Táplálékai pedig ezek voltak: szalonna, kenyér, pirítós, száraztészta, köleskása, tarhonya, túrós lepény, krumpli, paszuly, borsó, lencse, hagymafélék, rizs, paprika, tök, dinnye, uborka, savanyúság, szárma, tej, túró, sajt, zsendice, sertés, birka, marha, aprójószág; paprikás, főtt és sült húсок, zsír, olaj, hal, rák. (Utóbbiakat a Tisza, Hód-tava, a megannyi ér és tó nyújtotta.)

Kiss Lajos fölsorolása szerint — amelyből a rák- és halételek már hiányoznak — így alakult:¹⁵⁵⁸ kenyér, lepény, pite, málé, kalács,¹⁵⁵⁹ kifli, perec, rétes, csöröge, tyúkláb, fánk, száraztészták, dörölye, pella, levestészták, táska, csipödött, galuska, tarhonya, krumpli, kolbász, pecsenye, paprikás hús. Bár Kiss Lajos fölsorolása inkább a 19. sz. második felétől nyert adatokra épült, a legtöbb, általa is fölsorolt ételt a 18. században, sőt — a paprikást kivéve, amelyet csak Amerika fölfedezése után ismerhetett meg népünk — a magyar középkorban is megtaláljuk. Ez azt jelzi, hogy a népi táplálkozás is rendkívül konzervatív. A kialakult főzési, fogyasztási szokásokon, a gasztronómiailag „jónak” ítélt ízekon és aromákon nem voltak hajlandók jelentősen változtatni. Ugyanezt a törvényszerűséget tapasztalhattuk Bálint Sándor és Nagy Gyula gyűjtésében is. Utóbbi szerző így foglalta össze a vásárhelyi Puszták lakosságának táplálkozási szokásait:¹⁵⁶⁰

Reggelizésnél „*Általában kenyér, szalonna és tej járta[...]* Sokszor kása, görhe, málé, porósza, vagy sült krumpli volt a reggeli[...]

De volt hurka, kolbász és fenéken sült lepény is.”¹⁵⁶¹ A legfontosabb táplálékok pedig ezek voltak: Kenyér, lángos, „vese”, pompos, pampuska, bodag, lepény, barátfüle, kalács, kifli, csöröge, pogácsa, perecek, piték, hájas tészta, bocskor, palacsinta, málé, görhe, csíramálé, tejesparósza, rétes, tyúkláb, zsíronkullogó, száraztészták, gombóc, dörölye, galuska, levestészták, tarhonyás ételek, levesek, paprikások, szöszök és főzelékek, sült húсок, tojás, főtt és pattogatott kukorica. Jól érzékelhető, hogy a szénhidrátok és a zsíros ételek túlsúlyban voltak.

Bálint Sándor a szegedi nagytáj népének táplálkozását foglalta össze.¹⁵⁶² Általánosságban így jellemzett: „*[...]a táplálkozás nemcsak elsődleges életszükséglet,*

¹⁵⁵⁶ IV. 1001. C. állag. d. 1.: 1786. Die 22.^a [Januar.]

¹⁵⁵⁷ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 170-200.

¹⁵⁵⁸ Kiss L. 1958. 52-61.

¹⁵⁵⁹ A legenda szerint, amikor Mária Teréziának panaszolták, hogy a népnek rosszul megy a sora, már kenyérre sem futja, a királynő azt válaszolta, hogy „akkor adjanak neki kalácsot”.

¹⁵⁶⁰ Nagy Gy. 1975. 319-345.

¹⁵⁶¹ Nagy Gy. 1975. 267.

¹⁵⁶² Bálint S. 1977. 2: 103-204.

*biológiai kényszerűség, hanem szinte művészet: kultusz és kultúra, azaz szertartás és művelődési érték is.*¹⁵⁶³ Ezeket az ételféleségeket említette:

Kenyér, kalács, lángos, hajtogatott, sósbodag, perec, rétes, béles, guba, kifli, lepény, fánk, tarhonya, levestészták, csöröge, gombóc, galuska, száraztészta, halászlé, csipötké, pogácsa, kásák, krumplis ételek, tojás, kukoricás ételek, főzelékek, savanyúság, tök, káposzta, paszur, borsó, lencse, spenót, répa, karaláb, növényi olajok, gyümölcsök, lekvárok, befőttek, méz, tej és termékei, teknősbéka, rák, hal, vadak, húselekek, nyúl, szamár, birka, kecske, baromfi, sertés, marha, ló.

Megjegyezte, hogy *„Igen kedvelt eledel a bárányleves, vagyis a báránydsiger néven emlegetett báránybelsősből főzött és köménymaggal, babérlevéllel, ecettel ízesített leves. Kerül bele csont, főleg lábszárcsont is. Még vagy rizs fő bele, vagy zsömlét szelnek a tányérba, és erre merik rá a leves levét.*¹⁵⁶⁴

Máshol így fogalmazott: *„Tanyai különlegességnek számít a mustméz is[...]*¹⁵⁶⁵ Leírta továbbá, hogy *„Az ebéd népünkénél egészen a legutóbbi időkig két fogásos volt: leves, utána kedden és pénteken száraztészta, más napokon keményfőzelék: törött paszuly, krumplikása, sárgakásából készült keménykása, zöldfőzelék. Föltét nem mindig volt, vagy háziszalonnából sült töpörítő, főtt füstölt hús, ritkán hentestől, mézarszékből való friss hús. Szombaton egytálétel szokott az asztalra kerülni: paprikáskrumpli, krumplistarhonya savanyúsággal, esetleg — ha még volt belőle — egy-egy darabka belefőzött házi füstölt kolbásszal.*¹⁵⁶⁶ *Vasárnap húsleves, utána főtt leveshús vagy paprikás belefőzött krumplival, újabban nokedlival, sőt csíkba vágott tésztával, savanyúsággal.*¹⁵⁶⁷

Végül: *„A vacsora egyébként legtöbbször ebédmaradékból, vagy a reggelihez hasonló, hideg ételből, így szalonnából, túróból szokott állani. Tanyán leginkább frissen főzött, gyorsan készülő tarhonyaleves, tésztaleves, pirított tarhonya, krumplistarhonya, keménykása, télen kukoricagöldényleves.*¹⁵⁶⁸

Ezek után nézzük meg, hogy az általunk vizsgált bünepörökben miként jelentkezett a táplálkozás. Mint azt az alkoholról szóló fejezetben láttuk, italként leggyakrabban bor, pálinka, sör került az asztalra. Az asszonyok elsősorban a mézes bort itták: a 47/1756. pörben *„[...]/3. vagy 4. fazék mézes bort ittam meg[...]*” — beszélte a részeges asszony. A 182/1766. pörben szintén *„mézes bort innya*”.

Az ételféleségekben is sanyarúan szegény a választék. Először a szénhidrátokat vesszük sorra. A 47/1756. pörben *„[...] két tepszít kért málénak valót.”* A 105/1735. pörben a lakodalomban zsírral *„[...] gyürjön Csöregének valót”,* majd el is nyújtották. Ebben az esetben a készítés módjáról is kaptunk leírást. A 223/1763. pörben Barta Istvánné *„mérgecs pitével”* akarta Pap Mihálynét megetetni.

A húselekek közül a 32/1779. pörben találtuk a *„Galambot Sülve”* és a *„Vágott lével Barány hús vólt[...]*” ételeket. A 94/1766. pörben *„[...] a’ meleg savóba dugott 3.*

¹⁵⁶³ Bálint S. 1977. 2: 104.

¹⁵⁶⁴ Bálint S. 1977. 2: 170.

¹⁵⁶⁵ Bálint S. 1977. 2: 181.

¹⁵⁶⁶ Hódmezővásárhelyen ez a menü inkább hétfőre volt jellemző, míg szombaton elmaradhatatlan volt a túros lepény. (Itt édesen is készítették!)

¹⁵⁶⁷ Bálint S. 1977. 2: 196. (Megjegyezzük, hogy a Tiszántúlon a „csíkba vágott tészta” (az egyik száraztészta) annyira elterjedt és olyan régről ismert volt, hogy még külön edényt is kialakítottak hozzá, amelyet a fazekasok készítettek és gyakran gazdagon díszítettek. Ez volt a *csíkmákszűrő*. Mázatlan, ún. feketeedény formájában már a 18. századból ismert.)

¹⁵⁶⁸ Bálint S. 1977. 2: 198.

tyúkot, s. úgy koppasztotta megh.” Föltételezzük, a tyúkokat azért savóba helyezte, hogy ez aromásította. Mindenesetre, más szakleírásokban ilyen konyhatechnológiával nem találkoztunk. A 223/1763. pörben pedig „S: V: *Sertes pecsenyének sütése*” folyt és „*bográcsban főtt hús*” készült.

Nem véletlen, hogy a pörökben szószerzők, mártások, főzelékek egyszer sem fordultak elő. Az igazság az, hogy ezeket kevésbé szerette népünk, és ritkábban fogyasztotta, szinte csak akkor, amikor már mást nem talált.

10. NAPTÁR ÉS IDŐMEGHATÁROZÁSOK

Az időszámítás a kultúremléket évezredek óta kíséri, fegyelmezi, olykor kötelezi és rabságba ejti; az egyéni, ill. társadalmi életet egyaránt szabályozza. Az időszámítás — ahogy az ősműltből a legújabb kori történelmi kor felé haladunk — egyre inkább „zsarnokmódra” beleszól életünkbe. Gondoljunk a nem kívánt terhesség elkerülésére az *ovulációt* kiszámító, ún. *naptári védekezésre*, vagy a munkánkat érintő határidők szorítására, hogy csak két szélsőséges esetet említsünk. Az időszámítás fontos része a több ezer éves naptár, amely kultúránkat rendre befolyásolja, és amely kultúránként is igen eltérő lehet.

A parasztember, mint a „természet gyermeke”, szintén erősen kötődik az idővel való számításhoz. Években, évszakokban, naptári ünnepekben, ill. munkáját befolyásoló időszakokban, egyéni és családi életét meghatározó fontos dátumokban — születés, keresztelezés, esküvő, elhalálozás stb. —, ill. napszakokban gondolkodik.

A keresztény vallások által meghatározott ünnepek erősen befolyásolták az életét. A reformátusok jóval kevesebb, míg a római katolikusok igen sok előírt ünnepet tartottak be. Az „ünneprontókat”, vagyis azokat, akik a vallásuk által előírt napon dolgoztak és gyülekezetük szertartásain nem vettek részt, üldözték vagy megbüntették.

Dömötör Tekla így foglalta össze az *ünnepek* fogalmát. „*Létrejöttük fontos társadalmi szükségletet elégít ki, ünnepet minden emberi kultúra ismer. A megszokott életritmus ilyenkor megváltozik, a napi munka helyet ad az ünnepi cselekményeknek, melyek gyakran serkentő hatásúak (tánc, ének, versenyek, futás stb.), ill. a közösséget érintő múlt események, szóbeli vagy imitativ [utánzó] felidézésével a közösség összetartozásának tudatát fokozzák. — Az ünnepek létrejötté kezdetleges fokon a táplálékul szolgáló növény- és állatvilág, továbbá az emberi élet fő fázisaival kapcsolódik össze: a születés, megújulás, halál ünnepei. Az időszámítás, a naptárkészítés fejlődésével párhuzamosan kialakulnak a naptári ünnepek, és a mezőgazdasági munka fontosabb — főleg kezdő és végző — fázisai és részben naptári ünnepekké lesznek.*”¹⁵⁶⁹

Máshol így fogalmazott a *naptári ünnepekről*: „*Lehetnek egyházi, nemzeti, nemzetközi, közigazgatási, társadalmi ünnepek, továbbá csak kisebb közösségek által megünnepeelt, de szintén évente visszatérő ünnepek, jeles napok.*”¹⁵⁷⁰

Azt is világosan kell látnunk, hogy a szentek egy naphoz kötött ünnepeit leszámítva, a legtöbb vallási ünnep több napos vagy hetes, vagyis ún. *ünnepkörhöz* kötött. Ezt figyelembe véve, az évet nem kezdhettük újévkor, hiszen előzményei átnyúlnak az óévbe, és összefoglalóan *karácsonyi ünnepkörnek* nevezzük. Ezzel eljutottunk a *legnagyobb vallási ünnepekhez* kötődő datálásokhoz, *liturgikus időhatárokhoz*. Manga János szerint „[...]a római liturgiában megjelölt időszakok

¹⁵⁶⁹ Dömötör T. 1982. 5: 440.

¹⁵⁷⁰ Dömötör T. 1980. 3: 695.

egyike, amely advent első vasárnapjával veszi kezdetét és vízkereszt nyolcadával végződik.¹⁵⁷¹

Bálint Sándor így fogalmazott: „A hagyományelemek főleg a téli napfordulóhoz kapcsolódnak, és a vegetáció, emberi egészség és boldogulás érdekeit, a betegség és halál démonainak elriasztását szolgálják. Az év kezdetén mágikus és liturgikus cselekményekkel meg szeretnék ismerni, kipuhatolni, illetőleg befolyásolni az új esztendő fordulatait.”¹⁵⁷²

A fogalmakat természetesen magyarázni és rendszerezni kell, hiszen a karácsonyi ünnepkör szétagolt, benne más, kisebb időhatárok között előírt ünnepek is vannak. Vizsgáljuk előbb az adventet. Manga Jánost idézzük: „[...] (lat. »az Úr érkezése«): a karácsonyra való előkészület ideje, az egyházi év kezdete, az a karácsony napját megelőző időszak, amely az András napjához (nov. 30.) legközelebb eső vasárnappal kezdődik. Eredete az 5-6. sz.-ba nyúlik vissza, s eleinte heti háromnapos böjttel volt összekötve”¹⁵⁷³ Tátrai Zsuzsanna írta: „Advent a karácsonyi előkészület négyhetes időszaka. A katolikus egyház eredetileg minden héten szerdán, pénteken böjtot, szombaton a hústól való tartózkodást rendelte el. A vallási előkészületeket a böjten kívül a hajnali misék, roráték jelentették.

Az advent időszakában tilos volt a zajos mulatság, tánc, lakodalom.”¹⁵⁷⁴ Megjegyezte még, hogy advent a betlehemesek fölkészülési ideje is. Fontosabb névnapjai között az Andrást, Borbálát, Miklóst és Lucát említette.

A karácsonyról Manga János ezt jegyezte föl: „[...] a kereszténység egyik legnagyobb ünnepe, Jézus születésének napja. Krisztus születésének december 25-i megünnepléséről szóló első adatokkal a 4. sz.-ban találkozunk.”¹⁵⁷⁵ Továbbá megjegyezte, hogy „Az ünnep új tartalmának szimbolikus magyarázata szerint, karácsony Jézusnak, az örök Napnak, az isteni fényforrásnak születésnapja.”¹⁵⁷⁶ Bálint Sándort idézzük: „A téli napforduló örömmünnepe, a föld jövő évi áldásának, a család és jószág gyarapodásának kiérdemlésére, a szellemvilág megvendégelésére az európai pogány népek nagy, kultikus célzatú áldomásokkal éltek.”¹⁵⁷⁷ Megjegyezte még, hogy nálunk erre a decemberi disznótorok emlékeztettek. „A keresztény ember a nagy ünnepekre böjttel, megtartóztatással, testi-lelki tisztálkodással készül, hogy így érdemlje ki a karácsony, illetőleg új esztendő áldásait.”¹⁵⁷⁸

Mielőtt tovább vizsgálánánk a karácsonyi ünnepkör egyes napjait és időszakait, időrendben tekintsük át az általunk gyűjtött feudalizmus kori, dél-alföldi bünnpörökben, a vonatkozó naptári meghatározásokat.

A 118/1756. pörben olvashatjuk: „[...] az múlt Karácsonyi Innepeknek első napján.” A 316/1757. pörben: „[...] az elmúlt karácsony előtt egy hólnappal.” A 216/1761. pörben: „[...] az el múlt Karácsony Innepének második napján.” A 229/1766. pörben: „[...] karácsony előtt egy héttel.” A 379/1782. pörben „[...] az harmadik [gyermek] pedig karácson után lett meg.” A 254/1783. pörben „Most

¹⁵⁷¹ Manga J. 1980. 3: 67.

¹⁵⁷² Bálint S. 1989. 18.

¹⁵⁷³ Manga J. 1977. 1: 33.

¹⁵⁷⁴ Tátrai Zs. 1990. 7: 228.

¹⁵⁷⁵ Manga J. 1980. 3: 59.

¹⁵⁷⁶ Manga J. 1980. 3: 60.

¹⁵⁷⁷ Bálint S. 1989. 68.

¹⁵⁷⁸ Bálint S. 1989. 68.

Karácsony előtt el múlt esztendeje.” Végül a 176/1813. pörben „[...]a’ mult Karácson előtt 3 héttel.”

Ebből a karácsonyt sűrűn emlegető időmeghatározásokból láthatjuk, hogy az ünnepkört népünk az év egyik idő-támpillérjéül emlegette, és nemcsak az „Innep első és második napját”, december 25–26-át vette viszonyításul, hanem az előtte, utána lévő heteket, napokat is ehhez igazította. Karácsony *vigiliája* [virrasztása] december 24-e, Ádám és Éva napja, „[...]más néven karácsony böjtjén, bőved estén, a szinte forgatókönyvszerűen előírt cselekmények a karácsonyi asztal körül történtek.”¹⁵⁷⁹

„*Karácsony napja (dec. 25.) az otthon és család bensőséges ünnepe*” — írta Bálint Sándor.¹⁵⁸⁰ Tátrai Zsuzsanna jellemzésében: „*A család ünnepe volt a hagyományos magyar paraszti életben is. Mint minden nagy ünnep, munkatılalommal járt.*”¹⁵⁸¹

Karácsonyhoz tartozik a fenyőfa díszítése. „*A manapság ráaggatott papírlánc, angyalhaj halványan most is idézi a kígyót, a rákötött gyümölcs a bibliai almát, a betlehemi Újszülöttet, aki ez emberiségnek a megváltás kegyelmét hozza.*”¹⁵⁸² Bálint Sándor még megjegyezte, hogy „*Az alma tehát nemcsak a tudás fájának titokzatos gyümölcse, hanem Isten ajándéka az ő egyszülött Fia is.*”¹⁵⁸³

December 26-án, karácsony másnapján van István. Ez a regölök napjaként is számon tartott, főleg a Dunántúlon. „*A leggyakoribb keresztnévek közé tartozik a magyar nyelvterületen az István. Minthogy a karácsonyi ünneppel is egybeesik, külön ünneplő szokásai alakultak ki*” — írta Tátrai Zsuzsanna.¹⁵⁸⁴

A karácsonyi ünnepkörhöz két, jeles napok közé határolt időköz is tartozott. A „két karácsony közéről” Bálint Sándort idézzük: „[...]a karácsony estéje és újév, másként a nagykarácsony és kiskarácsony napja közé eső, dologtöltő időszak.”¹⁵⁸⁵ Katona Lajos egy másik időszakot is említett: „[...]a Karácsony estéje és Vízkereszt közé eső tizenkét napot, sőt utóbb a Karácsony előtti tizenkettőt is olyanféle szent időnek tekintették, aminők voltak a rómaiak azon napjai, amelyeken az ő szavuk járása szerint »mudus patet«, vagyis a felsőbb hatalmak, az istenek a földön járnak. Tehát minden malaszttal és áldással teljes időnek[...]”¹⁵⁸⁶ Ebbe az időszakba tartozott Jézus neve napja, „[...]az újév és vízkereszt közé eső vasárnap[...] Régebben ekkor volt több helyen a cselédfogadás napja, hogy mintegy Jézus nevében és áldásával történjék a szolgálát.”¹⁵⁸⁷ Amikor tehát a dél-alföldi bünörökben a karácsony előtt és után való hetekre, napokra hivatkoztak, az ünnepkör főntebb említett, legfontosabb időszakait jelölték meg.

A liturgikus időhatárok közül a következő, legnagyobb a húsvéti ünnepkör. Manga János így jellemezte: „[...]a római liturgiában kialakult időszak, amely egyrészt a húsvét ünnepére való előkészületi időt, másrészt az ünnep folytatásának idejét foglalja magában.”¹⁵⁸⁸ A húsvéti ünnepkör „[...]a Septuagesima (hetvened), azaz a farsang

¹⁵⁷⁹ Tátrai Zs. 1990. 7: 243.

¹⁵⁸⁰ Bálint S. 1989. 107.

¹⁵⁸¹ Tátrai Zs. 1990. 7: 249.

¹⁵⁸² Bálint S. 1989. 34.

¹⁵⁸³ Bálint S. 1989. 35.

¹⁵⁸⁴ Tátrai Zs. 1990. 7: 252.

¹⁵⁸⁵ Bálint S. 1980. 3: 235.

¹⁵⁸⁶ Katona L. 1982. 262.

¹⁵⁸⁷ Bálint S. 1980. 3:241.

¹⁵⁸⁸ Mang J. 1979. 2: 612.

utolsó vasárnapja előtti vasárnappal kezdődik és a pünkösd utáni szombattal ér véget. A húsvétól a pünkösd utáni szombatig tartó időszakot húsvéti időnek is mondják[...]
Húsvét napjától a fehérvasárnapot megelőző szombatig tartó napokat húsvét hetének nevezik. Egyik-másik fölosztás a pünkösd szombatjától András napig (nov. 30.) tartó időszakot a pünkösd ünnepkörbe sorolja.¹⁵⁸⁹

Dömötör Tekla összefoglalójában: „A naptári ünnepek egy része mindig a naptári év egy és ugyanazon napjára esik, a luniszoláris ünnepek esetében azonban időpontjuk változó, húsvét időpontja pl. mindig a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnap, s így időpontja márc. 22. és ápr. 25. közt bármely vasárnapra eshet, ehhez igazodik a farsang, böjt és a pünkösd ideje is.”¹⁵⁹⁰

Az általunk vizsgált bűnpörökben a húsvétal kapcsolatban ezek az utalások fordultak elő: a 327/1765. pörben „Virág héten”. A 235/1769. pörben tett vallomás szerint, „Húsvét Innepi előtt volt.” A 258/1796. pörben „[...]a’ múltt Húsvét előtt edgy Honappal.” A 385/1808. pörben „[...]múlt Húsvét előtt mint egy két héttel.” Végül a 393/1825. pörben „[...]most legközelebb mult Nagy Szombaton.”

Az időmeghatározások itt is jelzik, hogy a húsvét ünnepkörébe több jeles nap tartozik. „Virágvasárnap és nagyhét rendesen április elejére esik” — fogalmazta meg Bálint Sándor,¹⁵⁹¹ majd így folytatta: „Virágvasárnap népünk számára elsősorban a barkaszentelés ünnepe. A barkás fűzfaágat már előző nap piacon, vagy mostanában a templom előtt szokás megvenni.”¹⁵⁹² Végül: „Virágvasárnap ünnepli az egyház Jézusnak számára való diadalmas jeruzsálemi bevonulását[...].”¹⁵⁹³

A nagyhét, „Egy XVIII. századi följegyzés szerint sanyarúhét[...].”¹⁵⁹⁴ A nagyhét első fele, vagyis hétfőtől szerdáig a böjten kívül nincs különösebb hagyományhoz kötve. Ugyanakkor „Nagycsütörtökön Rómába mőnnek, azaz elnőmulnak[...].”¹⁵⁹⁵ A következő napon, „[...]nagyönteken egyőbként teljes a csőnd. A tűz kialszik, mert különben leőgne a ház, a tőkrőt fekete kendővel takarják le[...].”

A böjt is ezen a napon a legszigorúbb. Reggeli nem volt. Délben is régebben csak olajjal készült ételeket[...]. ettek, amelyeket már nagycsütörtökön megőőztek.”¹⁵⁹⁶

Az ünnepkör következő két napjáról Bálint Sándornál ezt olvashatjuk: „Nagyszombat, Húsvét. Voltakőppen szintőn az archaikus tavaszi tisztálkodás, megőújulás készsőgőnek és az ősi, szakrális pogány hagyományt jelentős mértőkben szublimáló [megtisztító] liturgiának kettőssőgőit tőkrőzi.”¹⁵⁹⁷ Összefoglalóját így folytatta: „A nagyszombat este tartott föltámadási kőrmenet nyilvánvalőan egy archaikus tavaszkezdő szokásnak, a határjárásnak szublimációja, az ember közvetlen életterőnek: otthonának és mezejőnek, a zsendőlő határnak mágikus kőrbe foglalása, a gonoszok ártalmának kizárása a kőzössőgi kozmoszból. Ebben a szemléletben győkeredzik egyőbként a búzaszentelő és őrnappa hagyományvilága is. E hit szerint a

¹⁵⁸⁹ Manga J. 1979. 2: 612.

¹⁵⁹⁰ Dömötör T. 1982. 3: 695.

¹⁵⁹¹ Bálint S. 1980. 3: 258.

¹⁵⁹² Bálint S. 1980. 3: 258.

¹⁵⁹³ Bálint S. 1989. 195.

¹⁵⁹⁴ Bálint S. 1980. 3: 260.

¹⁵⁹⁵ Bálint S. 1980. 3: 260.

¹⁵⁹⁶ Bálint S. 1980. 3: 261. Megjegyezzük, hogy a tőkrőt akkor is mindig letakarták, amikor halott volt a házban. Ez a szokás egészen addig ismert volt, különősen a katolikusok által lakott vidékeken, amőg háztól ravataloztak.

¹⁵⁹⁷ Bálint S. 1980. 3: 263.

feltámadt Krisztus hatalmát megjelentik a földnek, megfenyegetik és megszegyenítik vele a gonosz szellemeket, amelyektől a természeti csapások erednek. ¹⁵⁹⁸

Az ünnepkör következő jeles napja volt húsvéthétfe. Erről szintén Bálint Sándort idézzük: „Húsvét másnapja, más néven húsvéthetfe, a fiatalság ünnepe, a tavaszi bálak, zajos, zenés mulatságok egykori kezdete. Ezen a napon szokásos a játékos locsolkodás[...], amely eredetileg kultikus-erotikus célzatú volt, és az asszonyi termékenység előidézésére, biztosítására szolgált.” ¹⁵⁹⁹ Megjegyezzük, hogy idős vásárhelyi reformátusok szerint, a húsvéti locsolás a „mögfeszített Krisztus halálakor eleredt esőt jelképezi.” Egyébként a húsvéthétfe „[...]a profán emberi öröme, elsősorban a fiatalsnak ünnepe.” ¹⁶⁰⁰

A locsoláson kívül a húsvéti tojás adása is hozzátartozott az ünnep hétfőjéhez. Erről Györgyi Erzsébet ezt írta: „A húsvéti tojás a húsvétal mint egyházi ünnepvel szoros kapcsolatban van, az egyházi szimbolika szerint a sírjából feltámadó Krisztust jelképezi.” ¹⁶⁰¹ Bálint Sándor szerint: „A tojás az életnek, újjászületésnek archaikus jelképe. Amint a tojásból új élet kel, éppen úgy támad föl Krisztus is sírjából az emberek megváltására.” ¹⁶⁰² Megjegyezte még, hogy „A tojás Krisztus-szimbólum, a feltámadt Üdvözítő jelképe.” Itt kell elmondanunk, hogy a tojás szimbolikája hamarabb kezdődött, ill. „pogány” népeknél is föltűnt, mintsem egyedül a keresztény kultúrához lenne köthető. Díszített tojáshéj pl. Szeged környéki avar sírból is előkerült. A tojás a tavaszi megújulás során az élet indulását, az újjászületést jelenthette. Sírba is azért rakhatták, hogy a halál túlélését, az életbe való visszatérést elősegítse.

A ünnepkörhöz a *fehérvasárnap* szorosan hozzátartozott. A húsvét után egy héttel következő vasárnap neve volt. Ezek a napok, hetek, fogalmak tartoztak tehát a pörökben említett húsvétkörnyéki időmeghatározásokhoz.

A nagy keresztény vallási ünnepek közül a következő pünkösdhöz kötődik. Bálint Sándor szerint a *zöldfarsang* vagy *kistél* „[...]a húsvét és pünkösd között eltelt időszaknak a neve. Ilyenkor ugyanis a nagyobb dologidő fölkerüléséig, még szoktak menyegzőt, lakodalmat ülni.” ¹⁶⁰³

Tátrai Zsuzsanna így írt pünkösdről: „[...]a keresztény egyház egyik fő ünnepe, mely a húsvétot követő ötvenedik napon kezdődik.” ¹⁶⁰⁴ A zsidó vallásban ekkor „[...]az első gyümölcsök, majd később a tízparancsolat adományozásának az emlékét ülték. A keresztény egyház annak emlékére tartja, hogy tanai szerint Jézus menybemenetele után a Szentlélek szállt az apostolokra.” ¹⁶⁰⁵ Megjegyezte, hogy „A máj. 10.–jún. 13-a között mozgó ünnep alkalmasnak bizonyult a tavaszi és nyári napforduló ősi európai szokásainak és hiedelmeinek a továbbélésére.” ¹⁶⁰⁶ Végül: „Pünkösd neve a görög pentakosztész »ötvenedik« szóból származik, ugyanis ez az ünnep a húsvétot követő ötvenedik napon kezdődik. Pünkösd a húsvét függvényében mozgó ünnep, május 10-e és június 13-a között.” ¹⁶⁰⁷ Bálint Sándor így fogalmazott: „Pünkösd ünnepe népünk tudata

¹⁵⁹⁸ Bálint S. 1980. 3: 264.

¹⁵⁹⁹ Bálint S. 1980. 3: 267.

¹⁶⁰⁰ Bálint S. 1989. 312.

¹⁶⁰¹ Györgyi E. 1979. 2: 608.

¹⁶⁰² Bálint S. 1989. 303.

¹⁶⁰³ Bálint S. 1980. 3: 269.

¹⁶⁰⁴ Tátrai Zs. 1981. 4: 285.

¹⁶⁰⁵ Tátray Zs. 1981. 4: 285.

¹⁶⁰⁶ Tátrai Zs. 1981. 4: 285.

¹⁶⁰⁷ Tátrai Zs. 1990. 7: 175.

szerint igazában a tavasz teljesedése. Már vigíliája, vagyis pünkösd szombatja is félünnepnek számít.”¹⁶⁰⁸

Az általunk gyűjtött pörökben pünkösdre vonatkozóan ezeket az időmeghatározásokat találtuk: a 46/1723. pörben „Pünkösd előtt más féll hétel.” A 358/1764. pörben „Pünköst hetiben valo Szerdán.” A 147/1769. pörben: „A’ múlt Pünkösd tájba.” A 154/1773. pörben „Pünkösd előtt 2. héttel.” A 361/1774. pörben „Pünkösd havának most mult Nyolczadik napján.” A 297/1775. pörben „Pünkösd előtt két héttel.” A 388/1818. pörben „Pünkösd tájban.” A 71/1828. pörben „Pünkösd hetibe.” A 400/1829. pörben „a’ múlt Pünkösd Vasárnapjára virradóra.”

A nagy egyházi ünnepek sorában az Úrnapja jön. A „[...]pünkösd után következő második hét csütörtökjén tartott ünnep, amikor az egyház Krisztus testét, az oltáriszentséget ünnepli.”¹⁶⁰⁹ Bálint Sándor fogalmazta: „[...]a Szentháromság vasárnapját követő csütörtökre eső parancsolt ünnep.”¹⁶¹⁰ Az „Utolsó Vacsora”, a „Kenyér és Bor” kiváltságos ünnepe volt, az „Oltáriszentség” emlékeztére rendelt nap, amelyet nagy körmenetekkel ünnepeltek. Tátrai Zsuzsanna ezt írta:

„A pünkösd utáni második hét csütörtökje. Az e napon tartott körmenetekenél ún. úrnapi sátrakat készítettek az oltárok fölé a falu különböző pontjain, újabban csak a templom körül. Az úrnapi sátrakat zöld gallyakkal, virágokkal díszítik. Az úrnapi sátrak díszítményeit mint szentelt növényeket később mágikus célra használták — a földművelésben, állattartásban, sőt az ember- és állatgyógyításban.”¹⁶¹¹

Bálint Sándor Szegedre vonatkozóan megjegyezte, hogy az „Úrnapja, vagyis az Oltáriszentség ünnepe ahhoz a kevés jeles napunkhoz tartozik, amelynek megülése már a szegedi középkorból is vannak adataink.”¹⁶¹² A körmenet mellett ismert volt még az úrnapi búcsú is.

Az általunk gyűjtött pörökben, mindössze kétszer, a 18. században említették ezt az ünnepet. A 324/1762. pörben „Ur napi Vásárkor” és a 164/1779. pörben „A mult Ur napkor 2. esztendeje.”

A további, de kisebb jelentőségű vallási ünnepek közül a húshagyó említése a vizsgált bűnpörökben többször is előfordult. A 135/1765. pörben „Hús hagyóig”. A 165/1783. pörben „hús hagyó előtt való Vasarnap.” Az 53/1796. pörben „Húshagyó Ked előtt egy Héttel.” A 380/1799. pörben pedig „Hus hagyó előtt egy Héttel” szerepelt.

Húshagyó a farsangi időszak 3 utolsó napja. Első napja a húshagyóvasárnap, másként farsangvasárnap vagy ötvenedvasárnap, a farsang utolsó, negyedik vasárnapja. Bálint Sándor fogalmazta: „[...]a farsang utolsó három napjának ősi, középkori hagyományokra emlékeztető megnevezése. Másként farsangháromnapok, röviden háromnapok. Egyenként így nevezik: húshagyóvasárnap, húshagyóhetfe, húshagyókedd, másként farsangvasárnap, farsanghetfe, farsangkedd. A Lányi-kódexben még a húshagyószombat is előfordul. A három nap egyébként valamikor a mulatozás, vendégeskedés, egyszóval a farsangolás ideje volt. A jókedv, bohóskodás vasárnap és kedden volt a legnagyobb. Nem dolgoztak, a munka mindenütt megállott. Vendégeket vártak és fogadtak. Batyubálba jártak, de — mint már mondtuk — lakodalmat ezeken

¹⁶⁰⁸ Bálint S. 1980. 3. 277.

¹⁶⁰⁹ Manga J. 1982. 5: 424.

¹⁶¹⁰ Bálint S. 1989. 346.

¹⁶¹¹ Tátrai Zs. 1990. 7: 184.

¹⁶¹² Bálint S. 1980. 3: 285.

a napokon nem ültek.”¹⁶¹³ Megjegyezte még, hogy „A néprajzi kutatás már régen megállapította, hogy a nagy evésekkel, dús lakomákkal, sűrű vendégeskedéssel, másfelől a mágikus eredetű alakoskodással a természetet is hasonló bőségre akarták rábírni.”¹⁶¹⁴

A következő egyházi ünnep a 344/1824. pörben tűnik föl: „Most leg közelébb múltt áldozó tsötörtökön”. Ez a nap a római katolikus liturgia szerint Jézus mennybemenetelének ünnepe. Bálint Sándortól annyit tudunk meg róla, hogy „[...]a hívek pirosbetűs ünnepként tartják számon, de néphagyomány alig fűződik hozzá.”¹⁶¹⁵

A 141/1766. pörben „[...]tavali Esztendő Sarlós Boldog Asszony napján” idézetet találtuk. Ez a nap július 2-án van. Tátrai Zsuzsanna írta, hogy „A nap elnevezése utal az aratás egykori módjára, amikor még a nők arattak sarlóval.”¹⁶¹⁶ Ezt a napot bizonyos fénnel ülték meg. Ekkor szenteltettek fodorientát. Bálint Sándor hozzáteszi, hogy „[...]Mária Erzsébetnél való látogatásának napja a jámborabb asszonynépnek máig kedvelt ünnepe.”¹⁶¹⁷

A dél-alföldi büntetöpörökben a 159/1776. számú egyik vallomásában olvashatjuk, hogy „Nagy Boldog Aszony Naphoz múlt esztendeje”. A 400/1829. pörben „A’ múltt esztendőbe Nagy boldog Asszony tájba”. Ez a nap: augusztus 15-e, Mária mennybemenetelére emlékezik, és ekkor Magyarország kezébe ajánlását is ünnepeljük. Népünk ezen a napon virágokat és gyógynövényeket szenteltet. Ezekkel füstölték a betegeket, de égi háború esetén is a viharok elhárítására ezekből égettek. Ettől a naptól kezdve asszonyok nem fürödhetek a folyóvízbe.¹⁶¹⁸ Bálint Sándor szerint a szegedi nagytáj népe mentát, napraforgót és virágokat szentelt. „A Lányi-kódex Nagyasszony néven emlegeti.”¹⁶¹⁹

A 177/1822. pörben „Szent István Király Hetibe” meghatározás szerepelt. Első magyar királyunk 1001–1038. között élt és uralkodott. Az egyház szentté avatta. Leopold király 1790-ben visszaadta a Szent Koronát, azóta augusztus 20-án ünnepeljük. (Ez a nap újabban az új kenyér ünnepévé is vált.) Ez a dátum a gólyák költözésének kezdetét is jelzi. Szép idő esetén jó gyümölcstermés ígérkezik.¹⁶²⁰

A 164/1779. pörben olvashatjuk, hogy „tavaly Kis Asszony nap tájba”. Szeptember 8-ra esik, és Szűz Mária születésének napja. Nagyboldogasszony és Kisasszony napjához időszak is kapcsolódik, a két Boldogasszony köze: augusztus 15.–szeptember 8. között. Ezt „[...]az asszonyi munkában tartották fontosnak. Tyúkot ültetnek, tojást raknak el, mert eláll. A téli holmik szellőztetésének ideje.”¹⁶²¹ Bálint Sándor szerint a „Nagyboldogasszony és Kisasszony napja közötti időszak a szegedi néphit szerint is vállalkozásokra különösen kedvező.”¹⁶²²

A következő naptári témakörben, a vizsgált pörökben talált előfordulások alapján, a névnapokhoz kötött szentek ünnepét vesszük sora. A 233/1763. pörben ezt találtuk: „Az elmúlt Szent Pal Napi Gyulay Vasar.” Közelebbi dátum nincs, így valószínűsíthető,

¹⁶¹³ Bálint S. 1980. 3: 248.

¹⁶¹⁴ Bálint S. 1980. 3: 248.

¹⁶¹⁵ Bálint S. 1980. 3: 277.

¹⁶¹⁶ Tátrai Zs. 1981. 4: 193.

¹⁶¹⁷ Bálint S. 1980. 3: 293.

¹⁶¹⁸ Tátrai Zs. 1981. 4: 198.

¹⁶¹⁹ Bálint S. 1980. 3: 301.

¹⁶²⁰ Tátrai Zs. 1981. 4: 198.

¹⁶²¹ Tátrai Zs. 1981. 4: 198.

¹⁶²² Bálint S. 1980. 3: 302.

hogy nem a június 29-én tartott Péter-Pál napját, az apostolfejedelem Pál ünnepét jelzik, hanem január 26-át. (Bár megjegyezzük, hogy mindkét időszakban voltak vásárok.) Január 26-át egyébként „[...]Pálfordulásnak is nevezik, arra a bibliai történetre utalva, amely szerint a Jézust üldöző Saul ezen a napon tért meg, és Pál apostol lett belőle. A néphitben időjárás-, termés- és haláljósítás napja.”¹⁶²³ Népünk „Jórafordító Pál”-nak is nevezte. Bálint Sándort idézzük: „[...]Szent Pál megtérésének napjához időjárási regula fűződik, ami nyilván kalendáriumi eredetű: ha fényös Szent Pál, mindön termés szépen áll.”¹⁶²⁴

A 85/1755. pörben „[...]az most múlt Sz[ent] Joseff napi Vásárkor” és a 172/1802. pörben „Szent Jósef napig” időmeghatározásokkal találkoztunk. Ez a jeles nap március 19-re esik. Tátrai Zsuzsanna írta: „A hagyomány szerint a madarak megszólalnak ezen a napon, mert »Szent József kiosztotta nekik a sípót«. Időjárás- és termésjósítás is fűződik József napjához, sőt haláljósítás. Az Alföldön úgy vélik, ha szivárvány látható, a széles sárga sáv jó búzatermést, a széles piros sáv bő bortermést ígér.”¹⁶²⁵ Bálint Sándor megjegyezte, hogy „[...]József napja már a tavasz kezdetét jelenti”¹⁶²⁶, majd azt írta, hogy „A múlt század [19. sz.] első felében voltak csikósok, csordások, gulyások, akik ezen a napon kezdték a szolgálatot.”¹⁶²⁷

György napja április 24-e. A következő bűnpörökben fordult elő: a 210/1758. pörben „Tavaly Szent György napkor”. A 328/1765. pörben „[...]most leg közelebb ell múlt Sz[ent] György nap tájban”. A 264/1801. pörben „A' múlt Sz[ent] György napkor”. Tátrai Zsuzsannát idézzük: „Az igazi tavasz kezdetét a néphagyomány e naptól számítja[...] Az ókori Rómában Paliliát ünnepelték, mely pásztorünnep volt. E hagyomány továbbélése mutatható ki a hazai állattartás szokásaiban is.”¹⁶²⁸ Ekkor volt az állatok első kihajtása a pusztákra, legelőkre. „A pásztorok, béresek szegődtetésének ideje volt Szent György nap, mely a következő Szent Györgyig vagy Szent Mihályig volt érvényben. A pásztorok megajándékozásának egyik alkalma is volt.”¹⁶²⁹ A magyar néphit ezt a napot rontásra, varázslásra alkalmasnak tartotta.

Bálint Sándor így jellemezte ezt a jeles napot: „Ismeretes, hogy Szent György a középkorban a katonák, lovagok, vitézek védőszentje volt[...] Szent György vitéz, akinek alakját különben maga az Egyház is legújában a legendák világába utalta, küzd meg archaikus középkori felfogás szerint a sárkánnyal, akinek karmai közül kiszabadítja a szüzet, a tavaszi természet, és gyermekjátékainak tanúsága szerint elhozza a jó meleget.”¹⁶³⁰

Szent György „Névnapja a kikelet ünnepe, amikor a jószágot évszázadokon át bűvös szertartások között hajtották ki a nyári legelőre.

Még a múlt században [19. sz.] is Szent György napján állottak a pásztorok, kocsisok, cselédek szolgálatba. Ezen a napon voltak a városi tisztújítások, és így pirosbetűs ünnepnapnak számított. Ettől kezdve az esti harangszó Szent Mihályig 8, a

¹⁶²³ Tátrai Zs. 1981. 4. 119.

¹⁶²⁴ Bálint S. 1980. 3: 246.

¹⁶²⁵ Tátrai Zs. 1981. 4. 143.

¹⁶²⁶ Bálint S. 1980. 3. 256.

¹⁶²⁷ Bálint S. 1980. 3: 257.

¹⁶²⁸ Tátrai Zs. 1981. 4. 145.

¹⁶²⁹ Tátrai Zs. 1981. 4: 146.

¹⁶³⁰ Bálint S. 1980. 3: 270.

*hajnali pedig 4 órakor történik.*¹⁶³¹ Ilyenkor van egyébként a *harmatszedés* vagy *harmathúzás* is.

A 351/1824. pörben olvashattuk: „*Nepom[uki] Szent János napján*”, vagyis május 16-án. Tátrai Zsuzsannát idézzük: „*A hajósok, dereglyések, hídvámosok, vízimolnárok védőszentje volt. Tiszteletére valóságos vízi körmeneteket rendeztek.*”¹⁶³² Hozzátehetjük, Nepomuki Szent János a gyónási titok megtartásáért szenvedett mártírhálált.

A 3/1749. pörben szerepelt „*Szent Jakab napja*”, amelyet július 25-én ünnepelnek. Ekkor volt az időjósítás egyik napja, amikor a következő év időjárását igyekeztek kipuhatolni. Tátrai Zsuzsanna fogalmazta: „*A Jakab-napi időből különböző módon jósoltak a várható téli időjárásra.*”¹⁶³³ A zab aratását Jakab-napig befejezték.

Ugyancsak a 3/1749. pörben ezt a „különös” vallomást találtuk: „*Sz[ent] Amassan Napja előtt egy héttel*”. „*Amassan*” nevű szentet nem jegyezték föl és nem őriz a keresztény egyház. A pör eredeti szövege sem adott ún. olvasati gondot. Nyilvánvaló, hogy elírás vagy szavak rövidített formában történt összeírásáról lehet szó, amely a 18. sz. első felében nem egyedülálló, a maitól eltérő helyesírási jelenség. A szövegkörnyezet és az említett Jakab-napja, mint közeli dátum alapján, föltételezzük, hogy „*Szent Anna Asszony*” nevének eltorzulásáról lehet szó, de hangsúlyozzuk, hogy ez nem több, mint fikció. Ennek ellenére, mivel a talált szavak megfejtésére ennél elfogadhatóbb magyarázatunk nincs, és Amazon nevű keresztény szentet, de esetleg a fekete mágiában ismert gonosz szellem, vagy negatív mitológiai személy nevét sem találtuk, a Szent Anna napját vettük vizsgálat alá. Bálint Sándort idézzük. „*[...]népiesen Szent Anna asszony a szegedi tájnak és népének máig a legtiszteltebb bibliai alakjai közé tartozik.*”¹⁶³⁴

Emlékeztetőül idézzük föl a pör eredeti szövegének néhány rövid részletét: A tárgyalást a sedria Algyő községben folytatta le. Bálint Sándor azt írta, hogy „*[...]Algyő gótikus eredetű templomának Anna-titulusa[...]*” a középkorba nyúlik vissza.¹⁶³⁵ A pör egykori szereplői, egy héttel Szent Anna napja előtt csónakon Algyőről Sövényházára, a mai Ópusztaszerre mentek. „*[...]az előbbeni tanú Bodrogi Katha kérdezzvén a Fatenst hogy minémű ünnep nap leszen a Gyövö héten, kire felel ă Fatens tudom hogy Pinteken Szent Jakab Napja leszen de Szombaton nem tudom[...]*”, vagyis Jakab július 25-én, egy nappal később van, amely akkor ezek szerint szombatra esett, július 26-án Anna volt. Az eredeti pörszöveg így folytatódott: „*[...]mely szók után felele Nagy Gyurkáné tudom ám én, mert egy Lustos Valagú Asszonyoknak napja leszen.*” Máshol „*Rest Asszonyoknak Segge fordulása Napja*”, ill. „*Lusta Kurva Asszony Napja leszen[...]*”

Bálint Sándor írta, hogy „*A Szent Annának szentelt kedd egyébként évszázadokon át, még századfordulónkon is asszonyi dologtíltó nap volt.*”¹⁶³⁶ Elsősorban kik tartották be ezt? A munkát kerülő, *rest* asszonyok. Vagyis Szent Anna napja a nép ajkán egyes személyek megbélyegzésére pejoratív eredettel is bírhatott. Az eredeti perszöveg vallomása miatt emelte ki a „*Lusta Kurva*” vagy „*Lustos Valagú Asszony*” napját? Egyáltalán, hogyan került e szentnek a neve a kurvák, megvetett szexualitással összefüggő személyek szájára, amikor „*[...]Szent Anna kezének szegedi kultusza még*

¹⁶³¹ Bálint S. 1980. 3. 270.

¹⁶³² Tátrai Zs. 1981: 4. 175.

¹⁶³³ Tátrai Zs. 1981. 4. 194.

¹⁶³⁴ Bálint S. 1980. 3. 296.

¹⁶³⁵ Bálint S. 1980. 3: 296.

¹⁶³⁶ Bálint S. 1980. 3: 299.

századunk elején is virágzott”?¹⁶³⁷ A feleletet Bálint Sándornál találtuk. „Régen a szegedi asszonyvilágnak volt legkedvesebb szentje: magtalanok, áldott állapotban levők pártfogóul tisztelték. Pünkösöd után gyermekáldásért, könnyű szülésért kilenc kedden böjtöltek. A böjt nagyjából éppen névünnepeivel fejeződött be.”¹⁶³⁸ De az arravaló személyek mulatságot és bálokat is tartottak. Ilyenkor szakadt meg a kender töve.

A 221/1762. pörben a „*Lőrincz nap előtt*” kifejezést találtuk. Szent Lőrincnek, II. Sixtus pápa *diakónusának* (szerpapjának) augusztus 10-én van a napja. Az év legnagyobb *csillaghullása* augusztus 8-12. között zajlik. Földünk ekkor rendszeresen a Naprendszerben keringő kisebb, a légkörbe érve többnyire teljesen eléggő, magányos *aszteroidákkal*, ill. nagyobb meteorrajjal találkozik.

Katona Lajost idézzük: „*Óangol egyházi naptárak az augusztusi tömeges csillaghullást »Szent Lőrinc tüzes könnyei«-nek nevezik.*”¹⁶³⁹ Bálint Sándor szerint: „[...]a fa növekedésében megállapodik, és a néphiedelem szerint abban az esztendőben már nem fejlődik tovább.”¹⁶⁴⁰ Tátrai Zsuzsanna így fogalmazott: „*A közhiedelem szerint a dinnye e naptól kezdve már nem olyan finom, mert lőrincses[...]*”, vagyis nyálkás, túlérett.¹⁶⁴¹ Vásárhelyen szólás-mondás: „*belefosott Szent Lőrinc*”.

Szent Mihály napja, amely igazán a jeles napok egyike, szeptember 29-re esik. Az arkangyalról így vélekedett Tátrai Zsuzsanna: „*E napot a gazdasági év fordulójaként tartották számon az állattartók, és a Szent György-napkor legelőre hajtott állatokat ilyenkor hajtották vissza. A pásztorok elszámoltatásának, szegődítésének időpontja volt[...]* A cselédfogadás ideje is Szent Mihály volt.”¹⁶⁴²

Szent Mihály „[...]Jegyházi tanítás szerint a mennyei seregek vezére, aki majd az Utolsó Ítélet harsonáját megfújja. Ő az emberi cselekedetek mérlegelője, a halottak másvilági útjának kísérőtársa. Mindezek a mozzanatok a középkor és a régi vágású parasztnép tudatában Mihály arkangyal tiszteletét, tekintélyét igen nagyra növelték.”¹⁶⁴³ — jegyezte meg Bálint Sándor, majd így folytatta: „*Szent Mihály napja az őszi napéjegyenlőség tájára esik, ott áll a tél kapujában[...]*

E nap a gazdasági évek nevezetes őszi fordulója. Valamikor eddig legelt a Szent György-napkor kieresztett marha a pusztán. Sokszor eddig szolgáltak a gulyások, csikósok, béresek[...]

Kezdődhet a kisleveles, vagyis a lakodalmazásnak őszi, Katalin napjával záruló időszaka.”¹⁶⁴⁴

Az általunk gyűjtött bűnpörökben a Mihály napnak a következő említéseit találtuk: a 105/1735. pörben „*Szent Mihály nap után pedig három hétel.*” A 139/1766. pörben „*Szent Mihály nap utanis.*” A 236/1769. pörben „*Múlt Szent Mihálynaptul fogva.*” A 371/1769. pörben „*Sz[ent] Mihály Nap előtt, egy héttel.*” (Ez egyébként 1768. szept. 22-re esett.) A 68/1782. pörben „*[...]a múlt Sz[ent] Mihály napkor múlt esztendeje.*” A 36/1796. pörben „*Szent Mihály Napi*” vásárról beszéltek. A 383/1804. pörben „*Sz[ent] Mihály Nap tájba esett.*”

¹⁶³⁷ Bálint S. 1980. 3: 296.

¹⁶³⁸ Bálint S. 1980. 3. 296-297.

¹⁶³⁹ Katona L. 1982. 328.

¹⁶⁴⁰ Bálint S. 1980. 3: 300.

¹⁶⁴¹ Tátrai Zs. 1981. 4: 194.

¹⁶⁴² Tátrai Zs. 1981. 4: 200.

¹⁶⁴³ Bálint S. 1980. 3: 305.

¹⁶⁴⁴ Bálint S. 1980. 3. 306.

Nem véletlen, hogy a Szent György napot, a gazdasági év, a tavasz egyik fontos kezdőnapját és a Szent Mihály napot, a gazdasági év befejeződésének, ill. az ősznek egyik kiemelkedő napját a vizsgált pörökben is legtöbbször emlegették, az időt hozzá viszonyították, hiszen a dél-alföldi népesség zöme mezőgazdaságból élt, és az időszámításukat e két alapvető dátum határvélelmeként jelölte.

A 47/1756. pörben a „*tavaly Dömötör tájban*” mondatrész szerepel. A tesszáliai vértanú napját október 26-án tartották. Ez a szent a 18. századtól pásztorok patrónusa. Neve napját *juhászújévnak* is hívták, mert a számadók ekkor számoltak el a gazdáiknak. Ezen a napon állatvásárokat tartottak.¹⁶⁴⁵ Bálint Sándor szavaival mindehhez még hozzátehetjük, hogy „*Szent Dömötör a keleti egyház közkedvelt alakja, vitézek, katonák patrónusa.*”¹⁶⁴⁶

A 321/1792. pörben ezt olvashatjuk: „[...]most Sz[ent] Márton napkor 4. esztendeje.” A 182/1766. pörben „Sz[ent] Márton napkor terebbe estem.” A november 11-én tartott Márton naphoz „[...]csak időjárás regulák fűződnek.”¹⁶⁴⁷ Valamikor — így a feudalizmus általunk vizsgált korában is — a gazdasági év egyik őszi „sarkköve” volt. „*Márton-napon országszerte lakomákat rendeztek, hogy egész esztendőben bőven ehessenek, ihassanak.*”¹⁶⁴⁸ Ezen a napon sok hizott liba került az asztalra. „*Szent Márton napján a pásztorok vesszőt adtak ajándékba a gazdáknak. Ez volt a Szent Márton vesszeje.*”¹⁶⁴⁹

Az Erzsébet nap fontosságát ismét a pöranyagban való gyakoribb előfordulás mutatja. A 4/1749. pörben „*Szent Ersebeth nap előtt harmadnap északáján.*” A 88/1760. pörben „Sz[ent] Eörzebet tájban az ősszel.” A 351/1824. pörben „*Ersebeth napig.*”

Szent Erzsébet magyar volt, Árpádok sarja és 1207–1231 között élt. November 19-én ünnepelték. „*Időjárásjóslás is fűződik ehhez a naphoz. Ha Erzsébet napon havazik, azt mondják: »Erzsébet megrázta a pendelyét.«*”¹⁶⁵⁰ Magyarországi Szent Erzsébetet a nevét viselő nők védőszentként tisztelik.

A 60/1757. pörben „*Katalin tájba*” kifejezés szerepel. A 182/1766. pörben „*Szent Katalin Napján.*” A 351/1824. pörben pedig „*Katalin napkor éjtaka*” szóhasználattal találkozunk. A 305-ben meghalt Alexandriai Szent Katalin szintén védőszent és november 25-én tartották a napját. Tátrai Zsuzsanna többek között azt jelezte, hogy „*Katalin-naphoz férjjósló hiedelmek és praktikák kapcsolódnak. Ilyenkor is szoktak vízbe tenni gyümölcsöket, s ha az karácsonyra kizöldül, a kíváncsiskodó lánynak közeli férjhezmenetelt jósolt. Az ágot ez esetben katalinágnak nevezik.*”¹⁶⁵¹

Bálint Sándor azt írta, hogy „*Katalint Jézus a legenda szerint menyasszonyául választotta. Ezért tekintik az eladólányok országszerte megértő pártfogójuknak.*”¹⁶⁵² (Alexandriai Szent Katalin évszázadokkal később élt, mint ahogy Krisztus járt a földön!) Egyébként november 25-e „*[...]az új borral kezdődő kisfarsang utolsó napja, amelyen*

¹⁶⁴⁵ Tátrai Zs. 1981. 4: 202.

¹⁶⁴⁶ Bálint S. 1980. 3: 307.

¹⁶⁴⁷ Bálint S. 1980. 3: 311.

¹⁶⁴⁸ Tátrai Zs. 1981. 4: 208.

¹⁶⁴⁹ Tátrai Zs. 1981. 4: 208.

¹⁶⁵⁰ Tátrai Zs. 1981. 4: 209.

¹⁶⁵¹ Tátrai Zs. 1981. 4: 209.

¹⁶⁵² Bálint S. 1980. 3: 312.

túl valamikor sem bál, sem pedig lakodalom nem szokott lenni egészen nagyfarsangig.”¹⁶⁵³

A 186/1782. pörben „Szegei heti vásárkor Sz[ent] András napján” — olvashatjuk. András apostol Szent Péter bátyja volt. Névnaphoz szokások tartoztak. Tátrai Zsuzsanna fogalmazta: „A legjelentősebb házasságjósító, varázsló nap. Többnyire a lányoknak magányosan, titokban kellett ezeket a praktikákat elvégezniük. Próbáltak álomból jósolni.”¹⁶⁵⁴ Bálint Sándor szerint is „[...]a szerelmi varázslat időpontja volt. Főleg lányok mesterkedtek azon, hogy kipuhatolják, ki lesz a kérőjük, milyen lesz a vőlegényük.”¹⁶⁵⁵ Szent András napja azonban nemcsak jóslást hozott. „András napja a kalendárium szerint ott áll a gazdasági év végén és az újnak fordulóján. Hagyományvilága azonban már határozottan a jövőre, kezdődő új esztendő felé mutat.”¹⁶⁵⁶

Bűnpöreinkben Szent Tamást, az év egyik utolsó jeles névnapját is említették. A 47/1756. pörben ezt találtuk: „Sz[ent] Tamás napja Szombatyán.” A Bibliában hitetlen Tamásként ismert apostol napja 13 nappal van korábban újév előtt, december 21-én. Tátrai Zsuzsanna így írt róla: „E naphoz néhol férjjesítő praktikák kapcsolódnak. Többnyire azonban arról nevezetes, hogy ilyenkor ölik a disznót. Az ekkor vágott disznónak tamásháj a neve. Kelések gyógyítására találták alkalmasnak.”¹⁶⁵⁷

Mint az eddigiekből láthattuk, nem minden szent napját vizsgáltuk meg, csupán az általunk gyűjtött bűnpörökben előfordultakat. Az ezekhez fűződő népszokások viszont a dél-alföldi táj népességére, ennek zömét képező parasztságra, életmódjának lényegére világítanak rá. Összefoglalásul Manga Jánosnak a „szentek ünnepei”-ről írt mondatait idézzük: „[...]azok a naptári ünnepek, jeles napok, amelyeken a r[ómai] k[atolikus] egyház valamely szent emlékét ünnepli. Az egyház szentjei mindnyájan kapnak a naptár valamelyik napján helyet, de nem mindegyik szent névnapja volt parancsolt ünnep.”¹⁶⁵⁸ Miután a vizsgált táj jelentős népessége protestáns volt, a parancsolt ünnepeket sem mindenkor tartották be, sok volt közöttük az ünneprontó.

Az egyházi ünnepek között nincs számon tartva az év első napja, január 1-e, vagy újév napja. Annál inkább tekinthető ez polgári ünnepnek, amely a vizsgált bűnpörökben is többször szerepelt, mint viszonyítási időpont. A 404/1756. pörben olvashatjuk: „Új esztendő Szombatján.” A 317/1762. pörben: „[...]az el múlt új esztendő napján.” A 135/1765. pörben „Új esztendőtlől fogva.” Végül a 172/1802. pörben szintén „Új esztendőtlől fogva.”

Bálint Sándor szerint „Újév (jan. 1.) vagy kiskarácsony Krisztus körülméletelésének ünnepe.”¹⁶⁵⁹ Tátrai Zsuzsanna így fogalmazott: „Az évkezdés napja hosszú történeti fejlemény eredménye. Az ókori Rómában március 1-jével kezdték az évet. Január 1-je a Julius Caesar-féle naptárreform után, i.e. 153-tól vált évkezdő nappá, melyet Janus tiszteletére nagy ünnepségekkel, lakomákkal és ajándékozással ünnepeltek meg[...] A január 1-jei évkezdés a Gergely-féle naptárreform (1582) óta vált általánossá,

¹⁶⁵³ Bálint S. 1980. 3: 312.

¹⁶⁵⁴ Tátrai Zs. 1981. 4: 210.

¹⁶⁵⁵ Bálint S. 1980. 3: 312.

¹⁶⁵⁶ Bálint S. 1980. 3: 313.

¹⁶⁵⁷ Tátrai Zs. 1981. 4: 228.

¹⁶⁵⁸ Manga J. 1981. 4: 650.

¹⁶⁵⁹ Bálint S. 1989. 130.

véglegessé 1691-ben, amikor XI. Ince pápa tette meg e napot a polgári év kezdetévé. Az egyházi év advent első napjával kezdődik.”¹⁶⁶⁰

Az egyházak által parancsolt ünnepek között a legáltalánosabb a *vasárnap* volt. Ősi keletkezésű „bűvös szám” alapján *hét napfölkelténként* ismétlődik. Istennek a Bibliában elrendelt, a „dolgos hétre” következő pihenő napja. Az „isteni lustaság” napját Ő maga fölértékelte és megszentelte. Íme az „Aranyas Biblia” szerint:

„2. Mikor pedig elvégezte volna az Isten heted napon az ő alkotmányát, a’ mellyet tsinált vala, a’ hetedik napon megszűnék minden tsinálmányától, mellyet tsinált vala.

3. Es megáldá az Isten a’ hetedik napot, az az, megszentelé azt; mivelhogy azon szűnt volna meg minden ő tsinálmányának tsinálásától, mellyet teremtett vala az Isten, hogy azt elvégezné.”¹⁶⁶¹

A vasárnaphoz azonban a hét napjain keresztül jutunk el. Amikor a hetedik napot Istennel kapcsolatban említettük, a „lustaságot” nem pejoratív értelemben írtuk, hiszen a Mindenhatónak, aki a mindenség Világbirója, a Mózes I. Könyvében leírt teremtetéstől nyilvánvalóan nem kellett kifáradnia. Ebben az idézetben elsősorban a Biblia megírásának kora, embere; ennek a kornak és a bibliai népeknek, az életterük éghajlatán kialakult mentalitása tükröződik: azaz a „keleti kényelem”, egy fajta valós emberi lustaság, és amelyet vitathatatlanul ázsiai eredetű népünk is szinte a „génjeiben hordozott, ill. megőrzött”. (Más kérdés, hogy a Kárpát-medence éghajlata és a paraszti termeléssel járó szigorú munkarend, főleg a protestáns lakosságot, mint láttuk, gyakran ünneprontásra kényszerítette.)

Ebből a szempontból, cinizmus nélkül, de némi humorral érdemes áttekinteni Bálint Sándor tanulmányát, amelyet a *hét napjairól* írt. „Az esztendő ünnepei, jeles napjai a hetek és napok rendjéből, a hét napjainak egymásutánjából emelkednek ki. A napoknak a hét egységébe foglalása még az ókor hagyományain, részben a Biblia előírásain alapszik.”¹⁶⁶² A hét nap közül egyetlen buzdít igazi munkára, a hétfő, amikor „szerencsés nap van”, és „érdemes” (tehát nem szükséges vagy kell!) „nagyobb munkába kezdeni.” Talán még ide sorolhatjuk a csütörtököt is, amikor nincs kifejezett munkatiltás, de emlékeztet arra, hogy az „[...]az Utolsó Vacsora emléknapja.”¹⁶⁶³ Az asszonyoknak pedig nem jó fészkelődni, vagyis a személyi tisztálkodást érdemes kerülni.

Hanem a többi négy-öt nap a munkavégzés szempontjából katasztrófa! Mindjárt itt a második nap, a kedd, amely „nem szerencsés nap.” Idézzük: „Öregek szerint nem jó tehát valamit kezdeni, így építkezésbe fogni, lányt kérni, lányhoz járni, lakodalmat ülni, sütni, mosni.”¹⁶⁶⁴ De például a tápaiak szerint a kedden vetett termést a jég fogja elverni; és így tovább... A női és férfi munka egyaránt sújtva van. Sugallja tehát a népi hagyomány, hogy ezen a napon nincs értelme dolgozni, mert annak úgy sem lesz haszna, áldás nem kíséri. „A napot a Keddasszony szómágiás névvel illetett Szent Anna tiszteletére szokták jámborabb öregasszonyok felajánlani.”¹⁶⁶⁵

Szerdán Szent Józsefet dicsérik, különben is, „[...]az európai szakrális hagyomány a szerdát a Szentléleknek és nem Mindenszenteknek szenteli[...].”¹⁶⁶⁶ Egyébként a szerda „lakodalmas nap”. A lakodalom köréhez pedig inkább a vidámság,

¹⁶⁶⁰ Tátrai Zs. 1990. 7: 109.

¹⁶⁶¹ Mózes I. könyv: II. 2-3.

¹⁶⁶² Bálint S. 1980. 3: 314.

¹⁶⁶³ Bálint S. 1980. 3: 315.

¹⁶⁶⁴ Bálint S. 1980. 3: 315.

¹⁶⁶⁵ Bálint S. 1980. 3: 315.

¹⁶⁶⁶ Bálint S. 1980. 3: 315.

az ifjú pár ünneplése, a jókora evések, ivások fűzik népünket. A térségben aligha akadt paraszt, aki lánya vagy fia menyegzőjén mondjuk végig építette, szántotta, kapálta vagy dolgozta volna a napot.

Azt gondolhatnánk, hogy majd a hét vége kedvez a munkának. Itt van például péntek, amely lendületes, utolsó hajrával megváltja az addig eltékozolt napokat. Csakhogy a péntek „[...]részben megtisztelt, részben szerencsétlennek tartott nap.”¹⁶⁶⁷ Ez a koldusok kéregető napja és a hústól való megtartóztatás, a böjt és az imádkozás kötelező. Következésképpen, „Pénteken nem jó semmi új munkába, vállalkozásba kezdeni.”¹⁶⁶⁸ Ismét itt a munkáról való lebeszélés, amelyet a rendelt böjt biológiai is elősegít. Melyik parasztember szereti nehéz testi munkáját éhezve, vagy kevés kalóriával végezni?

Talán még a szombatban bízhatunk. De ez Szűz Máriának szentelt nap. A vizsgált tájon *kisvasárnap*. Ezen a napon az asszonyok fehér kötöt és fejkendőt kötnek. Ezek pedig — még a gyerek is tudja —, hogy mondjuk nem a kapálás, disznóölés, takarítás, meszelés, vagy egyéb nehéz házi munkák alkalmával kerültek a nőkre, inkább a finomabb ételkészítéskor, Vásárhelyen például a *hagyományos szombati lepénysütéskor*. Ezen a napon délben még a protestánsoknál is leállt a heti munka és ilyenkor tisztálkodtak.

Így érkezünk el a vasárnaphoz. A vizsgált pörökben is több említése található. A 202/175. pörben „közlebb múlt Vasárnapon”. A 89/1761. pörben „vasárnapi napon” és „A más vasárnap” (az elmúlt, azaz másik vasárnapon). A 306/1763. pörben „Vasárnapi napon”. A 165/1783. pörben „Vasarnap este vólt”. Végül a 391/1820. pörben „vasárnap reggel hajnalban”.

Közismert, hogy vasárnap a munkától való teljes tartózkodás, sőt tilalom ideje. Aki ezt megszegte — legyen katolikus vagy protestáns —, a vizsgált korban nem egyszer komoly büntetést kapott; állhatott a temploma előtti szégyenoszlophoz kötve vagy deresre húzva botütést szenvedhetett, mint ünneprontó. Az már enyhítésnek számított, ha pénzbírságot kapott, vagy gyertyát kellett adományoznia. Alig múlik el év, hogy például a vásárhelyi tanács hirdetőkönyvében ne lenne szigorú tiltás és fenyegetéssel való fenyegetés azok ellen, akiket vasárnap vagy egyéb ünnepnap munkába találnak. Micsoda ellentmondás ez ismét, amikor ugyanezen hirdetőkönyvekben azért feddik a lakosságot, mert — főleg az egyes szegényebb szülék — trehányásra, dologtalanságra nevelik gyermekeiket.

A történelem folyamán birodalmak bukását okozta már a naptár, vele kapcsolatban az uralkodó vallás által előírt egyre több és szigorúbb hitbeli, ill. polgári kötelesség; amikor a valós élet építése helyett mind több *időáldozatot* is kívántak, amely a kultúra pusztulását eredményezte. Gondoljunk pl. az aztékokra, majákra. A magyar feudalizmusban is egyre ellentmondásosabb gondná fejlődött az ünnepekkel kapcsolatos vallási előírás és kényszer, amelyet a fejlődő, polgárosodó társadalom már képtelen volt összeütközés nélkül, maradéktalanul teljesíteni.

A 3/1749. pörben egy különös „profán ünnepnappal” is találkoztunk. Más célzattal már említettük a „*Rest Aszszonynak segge fordulása Napja lészen*”, a „*Lustos Valagú Aszszonynak napja lészen*” és a „*Lusta Kurva Aszony Napja lészen*” kifejezéseket, és igyekeztünk bizonyítani a nép egy rétegének különös, lustaságszámba menő „ünnepét”, amely messze esett a rendelt egyházi, tilalakkal tűzdelt ünnepnapok hangulatától.

¹⁶⁶⁷ Bálint S. 1980. 3: 316.

¹⁶⁶⁸ Bálint S. 1980. 3: 316.

A vásárnapok azonban mindig ünnepnek is számítottak. Nemcsak azért, mert egy részük valamelyik szent napján volt megtartva, gyakran egy héten keresztül vagy a hét utolsó napjain, szombaton és vasárnap, hanem több más szempontból is. Eredetük messze visszavezet az ókori nagy kultúrák piacozásaihoz és fórumünnepeihez; a keleti bazárok vásárlási és kapcsolatok teremtésére egyaránt alkalmas lehetőségeihez; a mi esetünkben az Árpád-korig. A városok arra törekedtek, hogy a királytól, ill. a földesúrtól elnyerjék a vásártartási jogot. Ezzel általában együttjárt az árumegállítási és vámolási jog is. Ezek együttevén jelentős hasznót hoztak a településnek.

A vásárookra messze földről érkeztek az árusok, kereskedők és a vásárlók. Az idegenforgalom szintén a települést fejlesztette. A vásároknak azért is volt nagy jelentősége, mivel a néhány helyben működő szatócsbolton kívül nem működtek még áruházak, bevásárló centrumok, mint manapság, ahol mindenfélét lehetett volna kapni.

A vásárookra messziről érkező *mozgóárusok* gyakran más országokból is jöttek, hozták az ő tájuk máskor nem, vagy csak nehezen beszerezhető termékeit, „egzotikus” áruit. A vásár a helyi iparnak és kereskedelemnek is nagy szolgálatot tett, hiszen tanultak, ill. a hozzájuk érkező kereskedők cserébe elvitték az ő árujukat.

Egy-egy település évente 4-6 vásárt is rendezett. Ilyenkor a lakosság „bespájzolt”; negyedévre beszerezte a legszükségesebb holmikat, fűszereket stb. A Dél-Alföldön mindig az őszi vásár volt a legnagyobb. Ekkor még az utak zömében járhatók voltak. Ilyenkor a közelgő télre kellett berendezkedni, amikor a hosszú esőzésektől, fagytól, hótól járhatatlanná vált határban elszigetelődtek, és arra voltak utalva, amit a nyáron és az őszön maguknak elraktároztak.

Minél nagyobb volt egy település, ill. földrajzilag minél inkább fontos közlekedő és *göbolyhajtó utak* közelébe esett, annál nagyobbak voltak a vásárok. Az általunk vizsgált területen: többek között Szegeden, Kecskeméten, Csongrádon, Szentesen, Gyulán, Félegyházán, Csabán, Makón és Vásárhelyen rendszeresen nagy vásárokat tartottak. Nem véletlen, hogy az utóbbi település a középkori első írásos említések óta már a nevében is benne hordozta a vásár szót, és a *sokadalomról* Kiss Lajos néprajzkutató a 19–20. századforduló körüli évtizedek hangulatát és adatait fölelevenítve „Vásárhelyi híres vásárok”¹⁶⁶⁹ címmel könyvet írt.

Az említett területen ésszerű beosztással zajlottak a vásárok, tehát nem egy időpontban, hanem egymást követően. Vagyis, ahogy például Szegeden véget ért egy vásár, az azt követő napokon kezdődött Vásárhelyen. Innen tovább vonult a kereskedők hada a következő helyre, pl. a makai vagy a szentesi vásárba. Így járták sorra a Dél-Alföldet, az Alföldet, egész országrészeket.

Az általunk gyűjtött pörökben is rendszeresen hivatkoztak egy-egy vásárra, amelyek ezekben az esetekben időpont-meghatározóvá váltak, ill. több esetben a vásár helyére, a településre is utaltak. A vásárok az év hónapjaiban elhelyezve, általában januárban, a *jézusi vásárral*, vagyis az újév és vízkereszt között lévő Jézus neve napján kezdődtek és november végén, András napkor értek véget. Ezeken kívül voltak kisebb vásárok is, amelyeket elsősorban a nagyobb településeken tartottak és *hetivásár* volt a nevük. (Ezek *hetipiacca* váltak.) Ezeknek a feudalizmusban jóval nagyobb volt a jelentőségük, mint a mostani heti piacoknak, és ezeket a nagy vásárok közben, ill. után is megtartották, így karácsony előtt szintén sorra kerültek.

A vizsgált pöranyagban ezeket a vásárral kapcsolatos időmeghatározásokat találtuk. A karácsonyi ünnepkör végén, a január 26-i Pálfordulóhoz kötődött a 223/1763. pörben „[...]az *elmúlt Szent Pal Napi Gyulay Vasar*” említése. Kora tavasszal, március

¹⁶⁶⁹ Kiss L. 1956. 5-115.

19-e, József nap körül volt a második nagy vásár. A 85/1755. pörben „[...]az most múlt Sz[ent] Joseff napi Vásárkor”. A 402/1842. pörben „A’ születés történt Jósef napelőtti vásárban egy héttel”. A 324/1762. pörben „Ur napi Vásárkor” és a 405/1819. pörben „Most Úr-napi vásárkor lesz Esztendeje” mondatokat találtuk. A neve alapján csak valószínűsíteni tudjuk, hogy a 182/1766. pörben említett „Zöld Vásár” szintén tavaszra, esetleg nyár elejére eshetett.

A nyári vásárt egyes településeken nem tartották meg, máshol pedig, ahol kirakodtak, a legnagyobb dologidők miatt csak egy-két napos, helyi, kis vásárok voltak. A 262/1798. pörben olvasható, hogy „A’ múlt Kis vásár után egy héttel.” A vallomás 1799-ben, aug. 14-én keletkezett. Nyárra eshetett az 1814. aug. 24-én kelt vallomás alapján, a 275/1813. pörben így idézett vásári időszak: „[...]most közelebb mult, K[un] Sz[ent] Mártoni vásár után”.

A térség legjelentősebb vásárát szeptember 29-én tartották. A 36/1796. pörben olvasható: „Szent Mihály Napi Szentesi Vásárkor múlt Esztendeje”. A 37/1805. pörből csak az derült ki, hogy „[...]az őszel esett Aradi Vásár olta”. A 402/1842. pörben a vádlottat nem igaz ágyból származó terhessége miatt elzavarták és „ezvolt őszi vásár után 3 héttel”.

A 399/1828. pörben olvasható: „Makai Vásár után két héttel, amely Vásár az Er’sébethi előtt szokott tartatni”. Végül, a 186/1782. pörben az év egyik utolsó vásáráról így tettek említést. „Szegedi heti vásárkor Sz[ent] András napján”.

A pörök következő időmeghatározása az emberélet fordulóihoz és eseményeihez kötődött. Közismert, hogy a családi nagy Biblia vagy a kalendárium elől-hátul üres lapjaira évszázadok óta bejegyezték a család életében legfontosabb dátumokat, így a születést, keresztelést, házasságkötést és elhalálozást. A gazdaréteg számára az állatok szaporodása is fontos volt, ezért gyakran két, a családtagokra vonatkozó dátum között olyan bejegyzés is helyt kapott, hogy pl. „Mögellött a Riska”. Így a borjazás „előlépett” és az emberélet eseményei, fordulói közé ékelődött.

Az általunk gyűjtött pörökben ezeket a vallomásokat találtuk: a 46/1723. pörben „Ifjúságha ideitül foghvast”. A 105/1735. pörben „[...]akkor ment a mezőre[...], amikor szopós gyermeke volt”. Ugyanebben a pörben: „Minek utanna Szerencsrül[...] kicsapattatott”. A 201/1755. pörben „Meg boldogult Ferjem Csáki István idejében”. A 404/1756. pörben „18 esztendő koromban”, máshol: „[...]ökör Pásztor koromban”, ill. „[...]nőtelen korunkban] esett a dolog”. A 385/1808. pörben „[...]egy héttel előbb, mint sem meg esküdt”. A 351/1824. pörben „Ersebeth napig, míg férhez nem mentem”.

A paraszti írásbeliség gyakran tartalmaz olyan időmeghatározásokat is, amelyek történelmi eseményhez kötődnek. A régi följegyzésekben rendre olvashatunk ilyen és hasonló datálásokat, hogy például „Kossuth-apánk idejében”, „[...]a nagy háború alatt” stb. A vizsgált büntetőpörök között a 106/1743. pörben ezt olvashatjuk: „[...]midőn az mostani Törökkel való hadakozás vala”. Arra vonatkozóan, hogy milyen eseményt említett a vallomástevő, Szeremlei Császár Sámuel idézzük:

„Károly király ugyanis minden igaz ok nélkül ujra háborút indított a török ellen, ez pedig azon kívül, hogy roppant seregeket állított ki ellenünk, az időközben elhalt Rákóczy Ferenc fiát, Józsefet is lábra állította, Erdély fejedelmének kinevezte s Magyarország fellázításával megbizta[...] A háború csúfos vereségeket hozott a császári seregekre s ezeken kívül egy rettenetes csapást az ország lakosságára, t.i. a

*pestist, mely legelőször Temesvárt, a török földről visszatért katonaságnál lépett fel[...]*¹⁶⁷⁰

A családi és történelmi datálások mellett a táj emberének másik fontos időmeghatározása a *gazdasági munkavégzéshez* kötődött. Ezzel ismét elérkeztünk a kor újabb kettős magatartást kiváltó okához: az egyházi ünnepekkel járó munkatilalmak ellen dolgozó természeti tényezőkhez, a józan ész diktálta szorgalomhoz, amelytől a lét, a mindennapi kenyér függött. A legtöbb parasztnak, főleg a protestáns jobbágyoknak beígérhettek bármilyen ünnepontásért járó büntetést, ha eljött a betakarítás, a föld megmunkálásának időszaka. A jó gazda vajúdo lovát, tehenét sem hagyta magára, ha a csikó vagy borjú világra segítse és mondjuk egy vasárnapi körmeneten való részvétel között kellett választania.

Az alább felsorolt munkafolyamatok pontos időpontját ma már lehetetlen megállapítani és visszafelé föl kutatni. Igyekszünk megadni azt a leginkább elfogadható időszakot, amikor pl. az „első fűkaszás” volt, vagy éppen a „szőlő érése”. Köztudott azonban, hogy voltak viszonylag hűvös, esős és száraz, meleg nyarak, enyhe, ill. hideg telek, amelyek előre hozták a természet ébredését vagy éppen elmaradást okoztak. Ma is ismert a gazdászok megállapítása, hogy az időjárás miatt „két-három héttel előre van, vagy elmaradt a természet”. Az egyes időpontok meghatározásánál szélsőséget nem vehettünk figyelembe, bár lehet, hogy a vallomás évében éppen ez módosította a sokéves időjárási tapasztalatot, hanem egy-egy munkavégzés időpontjaként az évszázados megfigyelések és gyakorlat alapján a leghatékosabb időbehatárolásra törekedtünk.

Az általunk gyűjtött és bemutatott pörökben előforduló gazdasági munkavégzést kora tavasztól a tél végéig egy teljes év tükrében követjük nyomon. Vizsgáljuk előbb a kora tavaszt. A 144/1768. pörben olvasható: „[...]a' mult tavaszal Szőlő nyitáskor”. A munka márciusban végezhető el. A 385/1808. pörben „[...]mikor a szőlő Kőtőző Csillát, vagy is Sássot szedni kezdték”. A szövegkörnyezetből kitűnt, hogy ez a „[...]mult Húsvét előtt mint egy Két héttel” történt, vagyis március környékén.

A tavaszi munkákról szólunk. A 198/1752. pörben találtuk: „Harmadival Nyírás Tajban”. Minden valószínűség szerint birkanyírásról van szó, amelyet Szent György napra, a jószág pusztai legeltetésre való kiadása előtt végeztek el. A 221/1762. pörben ez áll: „[...]tavalý Dinnye kapálláskor ejtett meg”. A dinnyét az év 100-ik napján vetették, amely többnyire nagyhétre esett. Ezt követően kb. 3 hétre kellett megkapálni. Ez május elején lehetett.

A 198/1752. pörben „Harmadival kaszalas tájban”. A 124/1758. pörben „[...]az el mult Széna kaszáláskor”. A 131/1762. pörben a vádlottnak „kaszálás előtt” volt vele köze. A 306/1763. pörben „[...]az el mult kaszáláskor”. A 348/1764. pörben „[...]szénakaszáláskor az Anyát az háztul el küldöttem”. A 379/1782. pörben „[...]az első [gyermek] Kaszálláskor [született]”. A 300/1800. pörben „Fű=Kaszálláskor jött hozzám és most 2. hete hogy töllem el ment”. A 266/1804. pörben „[...]fű kaszáláskor kezdettem véle[...]” Az első kaszálás április végén volt. Ha jó idő járta, a fűvet május, június elején újra vághatták. Volt olyan év, hogy a harmadik kaszálást is elvégezheték. Biztos azonban az első kaszálás ideje, a továbbiak már az időjárás függvényei voltak.

Májusban következett az első kaszálás utáni szénagyűjtés, a száradástól függően. A 348/1764. pörben „[...]az idén, midőn a Város Szenáját gyűjtötték”. A kora nyári munkákhoz tartozott a 351/1824. pörben említett „Kukoritza kapálásbol haza jövén”, és

¹⁶⁷⁰ Szeremlei Cs. S. 1907. 3: 270-271.

a 71/1828. pörben a „Kukoritza Kapálláskor két hétig együtt vóltunk[...] akkor Pünkösöd hetibe”. A kukorica kapálását április végén, május első felében végezték.

Ugyancsak májusra esik a szőlő kötözése. A 367/1736. pörben olvasható: „Az el mult Szőlő kötözéskor”. A 200/1755. pörben „[...]Jennek előtte 3. esztendővel szőlő kötözés tájban”. A 93/1766. pörben „Szőlő kötözéskor”.

A következő évszak a nyár. Június közepéhez az alábbi munkavégzések fűződtek: a 348/1764. pörben „Rozs gyűjtéskor”. A 397/1827. pörben „A' mult nyáron meggyg éreskor”. Júliusban következett az aratás. A 76/1748. pörben ez állt: „Aratás közepe tájban”. A 137/1766. pörben „[...]leghe közeléb elmult aratastúl fogva”. A 297/1775. pörben „tavalý aratáskor”. Ugyancsak júliusban, annak is az elején volt a 391/1820. pörben említett „Kender mag nyővéskor” és „magvas Kender nyővéskor”.

A nyomtatást július-augusztusban végezték. A 60/1757. pörben „[...]nyomtatáskor az elmult nyáron”. A 212/1760. pörben „[...]tavalý Esztendőben nyomtatás tájban”. A 222/1763. pörben „Nyomtatás tájba”. A 139/1766. pörben „Nyomtatástól fogva”. A 182/1767. pörben „[...]nyomtatáskor mentem hozzá”. A 265/1802. pörben „[...]nyomtatás alkalmatosságával éjtzaka”. A 172/1802. pörben „[...]a' mult nyáron nyomtatáskor”. Nem is gondoltuk volna, hogy a legnehezebb munkák során volt idejük és kedvük a pörökből kitűnő, viszonylag nagy számban szexuális „bűnöket” elkövetni. Más kérdés, hogy a fokozott munka biológiailag nemcsak fárasztó, de a vért is megmozgatja.

A nyár végéhez és az ősz elejéhez tartoztak a következő munkák. A 124/1758. pörben „[...]közösködtem szőlő éreskor az idén”. A 294/1842. pörben „[...]a' szőlő már ért”. A 396/1827. pörben „[...]kukoritza éreskor éreztem meg” a terhességet. A szőlő- és kukoricaérés eléggé összeesett: augusztus közepétől szeptember második feléig tartott. Évszázadokkal ezelőtt a kukoricaszedés is nagyjából erre az időszakra esett. A 377/1781. pörben olvasható: „[...]mikor Kukoriczát szedtünk”.

Az őszi vetések szeptember végén kezdődtek. A 324/1762. pörben ez áll: „Tavalý őszí veteskor”. A szőlő szüretelését a Dél-Alföldön októberben végezték. A zamata az érés utáni aszúsodáskor fejlődött. A 404/1756. pörben vallották: „[...]a' jövő szüretkor két esztendeje lesz”. A 316/1757. pörben ez áll: „Most szüretkor két esztendeje”. A 95/1768. pörben „[...]a' leg közelebb mult szüret előtt”. A 294/1842. pörben „Szüret tájtol fogvást”.

A szüret mindig egy fajta népnépvolt, amelyet bálakkal tettek még örömtelibbé. A török hódoltság után a Dél-Alföldön elsősorban a Tiszántúlon voltak jelentős szőlőültetvények. A szentesi, vásárhelyi *homoklencséken* létesült *szőlőhegyeken* az uraság termeltetett a jobbágyaival. Neki volt kocsmatartási és szeszárusítási monopolhelyzete is. A Duna-Tisza közti homokhátságon kiterjedt szőlőtelepítés jóval később, a 19. sz. második felében indult el. A szüretéről Tátrai Zsuzsanna így emlékezett meg:

„A szüret időpontja a 18-19. században hagyományosan meghatározott volt, valamilyen jeles naphoz kötődött Szent Mihálytól (szept. 29.) Simon-Judás (okt. 28.) napjáig. Az Alföld több vidékén Szent Mihály-napkor kezdték a szüretet.”¹⁶⁷¹

Az időjárástól függően, késő ősz, tél eleje volt a november hónap. Erre az időszakra többek között ezek a munkák maradtak: a 24/1732. pörben „[...]látta, mi dőn a fát el vetette”. A 265/1802. pörben olvasható ez a vallomás: „A' mult őszszel szántáskor történt”.

¹⁶⁷¹ Tátrai Zs. 1981. 4: 203.

A december és március közé eső téli időszakban egyetlen gazdasági munkát sem említettek. Ez a kép ugyan megfelel a leírt „hagyományos” szemléletnek, de az is ismert, hogy a befűtött kemencéhez hátát támasztó és napszámra pipázó parasztról szóló életmódleírás szépirodalmi ihletettségű, és semmi köze sem volt a jószágát ellátó, szerszámát javító, kosarat, szőnyeget, kelmét stb. szövő ember valóságképéhez. Az viszont tény, hogy az igazi munkának a kinti mezőgazdasági munkát tartották, és az időmeghatározásokat ezekhez igazították.

A vizsgált térség lakosságának a *napot, hetet, hónapot és évet számláló datálása* szintén föllelhető a gyűjtött bűnpörökben. Vizsgálatunkat kezdjük a leghosszabb időszagnál, az évnél. A 190/1738. pörben olvashatjuk, hogy „*Ennek előtte egy esztendővel látta*”. A 404/1756. pörben „*[...]jegész 4. esztendeig szüntelen*”, vagy „*[...]ez előtt két esztendővel*”. A 169/1796. pörben találtuk: „*[...]ez előtt három esztendővel midőn[...] fejér ruhát vitt volna*”. Utóbbi idézet azért is érdekes, mert a vallomástevő számára a fehér ruha vitele volt a dátumozás. Úgy tetszik, hogy ez az esemény olyan fontos vagy megragadó volt számára, hogy földézhette az időpont azonosítása végett. A szegénységről szólva már elmondottuk, hogy egy ruhadarabért olykor prostitúcióra is képesek voltak.

Fontos tudnunk, hogy az egyes hónapoknak nemcsak a ma ismert nevük volt, hanem a hónapra legjellemzőbb vallási ünnepnek, szent napjának nevét is használták rá. Íme a felsorolás:

Hónap	Archaikus neve	20. sz. végi neve*
Január	Boldogasszony hava	Fergeteg hava
Február	Böjtelő hava, Télhó, Télutó, Tavaszelő hava	Jégbontó hava
Március	Böjtmás hava	Kikelet hava
Április	Szent György hava, Tavaszelő, Tavaszho	Szelek hava
Május	Pünkösöd hava	Ígéret hava
Június	Szent Iván hava	Napisten hava
Július	Szent Jakab hava	Áldás hava
Augusztus	Kisasszony hava	Újkenyér hava
Szeptember	Szent Mihály hava	Földanya hava
Október	Mindszent hava	Magvető hava
November	Szent András hava	Enyészet hava
December	Karácsony hava	Álom hava

(*Magyar Adorjántól származik.)

A 105/1735. pörben „*Ezek után circiter egy holnappal*”. A 361/1774. pörben „*Pünkösöd havának most mult Nyolczadik napján*”. A 245/1777. pörben „*[...]tavalyi Esztendőben Kiss Asszony havában*”. A 258/1796. pörben „*[...]a' multt Husvét előtt edgy Honappal*.”

A hetek számlálása szintén gyakori volt. A 404/1756. pörben előbb hét említése, azután nap szerepelt: „*Az első 3 hétig, a többi ki 4. ki 3 nap élt*”. A 327/1765. pörben találtuk: „*[...]fojó esztendőben, Virág héten, Pénteken*”. Ebben a pörben előbb a hetet, azután ezen belül szintén a napot határozták meg. A jelzett nap pedig a nagypéntek volt. A 390/1819. pörben ez áll: „*10 hetek előtt*”.

A nap megjelölése is szerepelt. A 164/1779. pörben olvasható: „*[...]az idén utolsó Farsangi napokon*”. A 185/1777. pörben már a nap földarabolása is megtörténik:

„Azután mint egy negyed napra”. A vizsgált pöranyagban a legkisebb időegységgel, az óra meghatározásával is találkozunk. A 202/1755. pörben olvasható, hogy „[...]a közelebb múlt Vasárnapon reggeli nyóltz óra tájban”. A 306/1763. pörben: „Vecsernye után mintegy fél órával”.

Az év és nap aprózásával a természetes időmeghatározások újabb típusát vehetjük vizsgálat alá. Nézzük előbb itt is a hosszabb időhatárokat, a negyedévekre bontott évszakokat. A vizsgált pöreinkben ezek a kifejezések fordultak elő:

Tavas. A 144/1768. pörben „[...]a' mult tavaszal”. A 159/1776. pörben „[...]a' jövő Tavaszhoz lesz három esztendeje”. A 161/1778. pörben „Tavaszkor az folyó esztendőben”. A 39/1819. pörben „[...]a múltt Eszt[en]dei Tavaszkor”.

Nyár. A 76/1748. pörben „Taval nyár közepén”. A 376/1781. pörben „a Múlt Nyáron”. A 262/1798. pörben „Még a nyáron ment el a Bánátba”. A 172/1802. pörben „a' mult nyáron”. A 397/1827. pörben „A' mult nyáron”.

Ősz. A 156/1774. pörben „a múltt őszel”. A 379/1782. pörben „[...]az másik [gyerek] Őszszel [született]”. A 365/1802. pörben „[...]a' mult őszszel szántáskor történt”. A 37/1805. pörben „az őszel esett”. A 401/1829. pörben „Az őszszel”.

Tél. Ahogy a gazdasági munkavégzések időmeghatározásánál már láttuk, az évszakok említésénél is igazolódott, hogy a tél, mint valami „holt szezon”, alig volt említve, hiszen a több, mint 400 gyűjtött bűnpörben csak egy helyen, a 369/1757. pörben szerepelt: „[...]az elmúlt Télen egykor”. Ez a meghatározás is elég bizonytalan időt jelölt. Ugyanakkor láttuk, hogy a karácsonyi ünnepkörben gyakori volt az időszak említése.

A napszakoknál jóval részletesebben elkülönült az időszak meghatározása, mint a szokásos reggel, nappal, éjszaka fogalmában. Nyelvünk olyan finom megkülönböztetést tesz, mint a hajnal, kora reggel, pirkadatkor stb. Ezeknek megfelelően vizsgáljuk a pörökben talált napszakok említését.

Kora reggel. A 190/1738. pörben „idején regvel”, vagyis korán reggel olvasható. A 223/1763. pörben „el virattig”. A 327/1765. pörben „jókor reggel”. A 391/1820. pörben „reggel hajnalba”. A 400/1829. pörben „[...]pünkösöd Vasárnapjára virradóra”.

A reggel időszakát nem is említették. A nappal szintén csak jelezve van.

Nappal. A 118/1756. pörben „[...]az múlt Karácsonyi Innepeknek első napján nappal”. Annál árnyaltabb és szebb az este megannyi meghatározása.

Este. A 108/1746. pörben „[...]estenden még akkor setét sem volt”. A 404/1756. pörben „Menne oda estve”. A 357/1761. pörben „[...]nap le ment tájba”. A 89/1761. pörben „[...]nap le ment tájba”. A 89/1761. pörben „[...]estenden harangozás után”. Ugyanebben a pörben: „A más vasárnap estve fele”. A 306/1763. pörben „Vasárnap estve” és „Vecsernye után”. A 328/1765. pörben „esteledvén”. A 165/1783. pörben „Vasarnap estve volt”. A 391/1820. pörben „[...]a leg közelebb mult szombaton estve”.

Éjszaka. A 108/1746. pörben „a' minap étzaka”. A 4/1749. pörben „harmadnap étzakáján”. A 190/1738. pörben „minden étzakán”, „étzakán nád vágóért” ment. A 198/1752. pörben „Éjczakának üdején”, „mint egy első álom tájba”, „ejczaka a szekére oszve feküttek”. A 228/1766. pörben „eczakának idején”. A 265/1802. pörben „[...]nyomatás alkalmatosságával éjtzaka”. A 388/1818. pörben „egy ejtszaka”, és „éjfél tájban”. A 351/1824. pörben „Katalin napkor éjtzaka”.

A visszaemlékezők jelentős része már nem tudta a pontos eseményt adott időponthoz kapcsolni, hanem csupán „től-ig” terjedő időszakot határozott meg. Ezek egy része a naptárban is létező időhatárokat jelzett, mint például böjtben, farsangban stb,

másik része pedig a vallomástevő által meghatározott, új időszak volt. Ahol lehetett, megadtuk az időhatár magyarázatát.

A 110/1749. pörben olvasható: „*farsang eleitül húsvétig*”. A 223/1763. pörben „*[...]folyo esztendőben, most farsa[n]gbán*”. A 182/1766. pörben „*a múlt Far’sangon*”. A 164/1779. pörben „*az idén utolsó Farsangi napokon*”. A 266/1804. pörben „*[...]fü kaszáláskor kezdettem véle[...] és egész farsang három napig voltam véle*”.

A farsang rendkívüli fontossággal bírt a nép életében. Nagy mulatozások időszaka volt, amely vigalmak gyakran nemek szerint is elkülönültek. Az ilyenkor gyakori szokások között találunk *téltemetést, termékenységvarázslást, termésvarázslást, állatalakoskodást, táncokat és ugrásokat* stb. Ujváry Zoltán így fogalmazott: „*Farsang vízkereszt napjától (jan. 6.) hamvazószerdáig tartó időszak. A szokások és hiedelmek zömének szempontjából azonban többnyire farsangvasárnap, farsanghétfő és húshagyókedd alkotja a farsangot.*”¹⁶⁷² Így ítéli: „*Legjellemzőbb eseménye az álarcos, jelmezes, alakoskodás, amely majdnem minden farsangi szokásban előfordul.*”¹⁶⁷³ Megjegyzi, hogy „*Világi és egyházi írók, katolikus papok és prot[estáns] prédikátorok egyöntetűen elítélik a farsangi mulatozást, amelyet az ördög ünnepének tartanak.*”¹⁶⁷⁴

Bálint Sándor írta: „*A farsangi jókedv, mulatság eredetileg a tavasz eljövételén érzett örömmel volt archaikus kifejezése. A nagy evésekkel, dús lakomákkal mintegy a természetet is hasonló bőségre akarták ösztönözni.*”¹⁶⁷⁵ Máshol így fogalmazott: „*A régi egyházi hagyomány szerint a farsang vízkereszt napjával kezdődik és hamvazószerdáig tart. hosszúsága évről-évre változik és attól függ, hogy a márciusi holdtöltéhez igazodó húsvét napja mikorra esik[...]*

A farsang eredetileg voltaképpen a tavasz elővarázslására és ünneplésére irányuló kultikus műveleteknek, viselkedésnek volt időszaka és ebből az örövendezésből máig is sokat megőrzött. E kozmikus ujjongás előtt az Egyház aszkétikus fegyelmének is meg kellett hajolnia”.¹⁶⁷⁶

Tátrai Zsuzsanna a farsangot a nagyböjttel vetette össze. „*A farsang időszaka vízkereszttel, január 6-ával kezdődik, és a húsvétvasárnapot megelőző 40 napos böjt kezdetével zárul.*”¹⁶⁷⁷ A farsangi párválasztásról írta: „*A farsangi mulatságoknak rendkívül fontos szerepük volt a párválasztásban. Az egész magyar nyelvterületen számos adat bizonyítja, hogy a lányok ilyenkor adták a legényeknek a bokrétát a kalapjukra.*”¹⁶⁷⁸ A farsangi időszak azért volt kedves az egész lakosságnak, mert „*A farsangi mulatságok minden korosztály számra lehetőséget adtak a táncra, szórakozásra.*”¹⁶⁷⁹

A 135/1765. pörben megnevezett „*Új esztendőit fogva Hús hagyóig éltem véle*” időszak jóval hosszabb volt, mint a farsang, hiszen a január 1—január 6. közötti héttel bővült. A farsang után mindig a böjtölés időszaka következett. Pöreinkben is többször szerepelt a böjt. A 141/1766. pörben „*[...]böjtben az idén*”. A 396/1827. pörben „*[...]a’ Böjtbe lehetett*”. Csak valószínűsíteni tudjuk, hogy mindkét esetben a nagyheti

¹⁶⁷² Ujváry Z. 1979. 2: 54.

¹⁶⁷³ Ujváry Z. 1979. 2: 54-55.

¹⁶⁷⁴ Ujváry Z. 1979. 2: 58.

¹⁶⁷⁵ Bálint S. 1989. 176.

¹⁶⁷⁶ Bálint S. 1980. 3: 243.

¹⁶⁷⁷ Tátrai Zs. 1981. 4: 127.

¹⁶⁷⁸ Tátrai Zs. 1981. 4: 133.

¹⁶⁷⁹ Tátrai Zs. 1981. 4: 134.

nagyböjtről lehetett szó, hiszen böjt évente többször is előfordult. Vizsgáljuk meg a róla szóló szakirodalom néhány idevágó részletét.

Bálint Sándor írta, hogy „Ádám és Éva ünnepe hamvazószerda és nagypéntek mellett katolikus népünknel a legszigorúbb, de örömmel vállalt böjti nap.”¹⁶⁸⁰ Ádám és Éva napját (december 24.) másként karácsony böjtjének is nevezték. A Hoppál Mihály–Manga János szerzőpáros így határozta meg magát a böjtöt:

„Böjt: tartózkodás az étkezéstől (teljes böjtölés) vagy csak a hústól és zsíros ételektől bizonyos napokon, a nap délelőttjén vagy hosszabb időszakokban. Az egyház a kereszténység első századaitól előírja hívei számára a különböző napokon, vigiliákon tartandó böjtöket (kántorböjt), amelyek napjainkig az esztendő egy-két napjára korlátozódtak. A katolikus és prot[estáns] családok idősebb tagjai karácsony vigiliáján és nagypénteken általában délig — karácsony vigiliáján néha egész nap — teljes böjtöt tartottak, semmit sem ettek, legfeljebb vizet ittak. A r[ómai] k[atolikus] vallású falvakban az I. világháború előtti időkben a szerdai és pénteki napokon kívül a nagyböjt ideje alatt, hamvazószerdától húsvét vasárnapjáig számos család böjtölt, sem húst, sem zsíros ételeket nem ettek.”¹⁶⁸¹

Bálint Sándor a nagyböjtről ezt az összefoglalást írta. „Nagyböjt, az Erdykódexben negyvenlőböjt, az egyházi évben hamvazószerdától húsvétvasárnapig terjedő, Jézus negyven napi böjtölésének, majd kinszenvedésének emlékezetére szentelt negyvennapos időszak, amelynek kisebb megnevezett egységei, hetei, vasárnapjai, ünnepei is vannak.”¹⁶⁸² A nagyböjt kezdetének első napja volt hamvazószerda. A hamu a bűnbánat szimbóluma.¹⁶⁸³ Tátrai Zsuzsanna megfogalmazásában:

„A hamvazószerda húsvétvasárnapig tartó időszak a keresztény egyházban a húsvéti előkészület ideje. A 40. napos böjt a 7. századtól vált szokássá, 1091-ben II. Orbán pápa iktatta törvénybe.”¹⁶⁸⁴

A 402/1842. pörben „uj esztendőben[...] Gergely napig”, vagyis március 12-ig. A 172/1802. pörben az említett időszak „újj esztendőtől fogva Szent József napig”, tehát március 19-ig terjedt. Mindkét esetben a tél végét, tavasz kezdetét jelezték.

A 103/1780. pörben „Sz[ent] György naptól kaszállásig”, vagyis április 24-től a hó végéig, május elejéig. A következő két időszak jelölése a nyár közepétől ősz közepéig, ill. végéig tartott. A 139/1766. pörben „[...]nyomtatáskor mentem hozzá, és Sz[ent] Márton napkor terebbe estem”, vagyis november 11-én.

Már ennél a csoportnál is láttuk, hogy az időszak meghatározásában több bizonytalanság fordult elő. Zömében csak az egyik dátum, a „től-ig” időhatár kezdő vagy befejező része volt biztos, naptárban pontosan megállapítható nap, míg a másik része egyházi ünnepkörhöz vagy gazdasági munkavégzéshez kötődött, amelyeket magukat is csak körülbelül lehet megállapítani.

A népi időmeghatározás zöme viszont teljesen bizonytalan, amelyben nincs semmiféle egyházi, polgári, ünnepi vagy naptári fogódzó. Egy-egy fogalmat: ünnepet vagy gazdasági munkavégzést hozzávetőleges viszonyítási alapként néha említenek, de mivel a vallomásban pontos időmeghatározást kellene adni, ebből ez ki nem derül. Az alábbiakban befejezésül időrendi sorban valamennyi, a pörökben talált bizonytalan időmeghatározást közöljük.

¹⁶⁸⁰ Bálint S. 1989. 68.

¹⁶⁸¹ Hoppál M.–Manga J. 1977. 1: 361.

¹⁶⁸² Bálint S. 1989. 183.

¹⁶⁸³ Bálint S. 1989. 186.

¹⁶⁸⁴ Tátrai Zs. 1981. 4: 148.

A 105/1735. pörben „Egyszer alkalmazossággal”. A 190/1738. pörben „Ünnep Napon[...] az ház elejben ki ülni”. A 26/1750. pörben „Egy üdőben[...] ez előtt Két Esztendővel”. A 200/1755. pörben „[...]régtől fogva vagy”, a „[...]távoly léteken volt”. A 47/1756. pörben a „más szombaton”. A 404/1756. pörben „egy izromba”, „egy néhány izben”, „avattak haza”, „Történt azonba[n]: hogy midőn[...]”, „akkor tájban a mikor Pap Mihályal vólt”, „[...]az uram jelenlétében”. A 369/1757. pörben „[...]az elmúlt Télen egykor történt”. A 210/1758. pörben „Tavaly Szent György napkor kezdette s azulta mikor módgyát ejthette mindenkor vólt[...]”

A 124/1758. pörben „Egykor Innep napon”. A 213/1760. pörben „[...]az előtt egynehány Esztendővel”. A 357/1761. pörben „[...]minek előtte Katonává lótt legyen”. A 227/1764. pörben „[...]már alkalmas időtől fogva”. A 137/1766. pörben „[...]minek előtte ezelőt másfél héttel”. A 95/1768. pörben „[...]a’ leg közelebb mult szüret előtt”. A 147/1769. pörben „a’ mult Pünkösöd tájba”. A 235/1769. pörben „Husvét Innepei előtt volt, de bizonyos Napját nem tudom”. A 251/1781. pörben „[...]most mult Farsang utollyán”. A 349/1782. pörben „Farsang tájbann lehetett”.

A 273/1811. pörben „Most közelébb a nagy farsang utolján”. A 388/1818. pörben „Ez előtt mintegy két héttel[...] éjfélt tájban”. A 390/1819. pörben „[...]egy mostanában 10 hetek előtt”. A 401/1829. pörben „Az ősszel, a’ mikor az a’ nagy szélvész, ‘s jég eső vótt, utánna nem sokára”. A 314/1830. pörben „[...]a’ mint a’ Katonaságtól megszabadultam — utánna való Farschangra”. A 290/1830. pörben még a felperes is így fogalmazott: „A’ most mult Farsang utolján”.

Úgy látjuk, hogy ezekben a népi időmeghatározásokban a hivatalok, bíróságok is belenyugodtak, és alkalmazkodtak hozzájuk, mert „[...]egyenes törvényszékek nem időtartamban, hanem határnápig (pl. vízkeresztig, húsvétig vagy pünkösdig, esetleg valamelyik szent — György, Mihály stb. — ünnepnapjáig) tartóan szabták ki a börtönbüntetés időtartamát” — írta Hajdú Lajos.¹⁶⁸⁵ A 294/1842. pörben „Szüret tájtol fogvást, ‘s lehet még valamivel előbb is”. Ezek a bizonytalan időmeghatározások mutatják, hogy magukban a vallomásokban is mennyi volt a bizonytalanság.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy mint azt láttuk, egy-egy pörben többféle időmeghatározással is találkoztunk; ill. egy-egy időmeghatározást olykor két-, háromféle besorolásban is szerepeltetnünk kellett. Ilyen volt például a 4/1749. pör: „Szent Ersebet nap előtt harmadnap északáján”. Ebben viszonyíthattunk az Erzsébet naphoz, az előtte 3 nappal jelzett pontos naphoz, és az éjszaka révén pedig a napszakhoz is.

A datálás — még ha tele is volt bizonytalansággal — mégis meghatározó volt a nép életében. Különösen a parasztság esetében, ahol az életmódot a természet befolyásolta, és a vele kapcsolatos időmúlás kiszámíthatatlan volt, „másként telt az idő”, mint ott, ahol rendre határidőket kellett betartani, és azt valamilyen kronométerrel percnyi pontossággal szükséges volt mérni. A felsorolt napok, főleg az ünnepkörök azt is jelezték számunkra, hogy a lakosság melyik időszakokban ért rá, ill. érzett rá késztetést és követte el a legtöbb szexuális jellegű cselekményt.

A NEMI ÉLET

1. SZEXUÁLIS FÖLVILÁGOSULTSÁG ÉS TUDATLANSÁG

A különböző kultúrákban és korokban a szexuális ismeretek átadása és befogadása szélsőségesen eltérő példákat mutat. A nemi fölvilágosultság a magas kultúrákban

¹⁶⁸⁵ Hajdú L. 1985. 144.

általában valláserkölcsei szabályozás alatt állt; de a hitéletnek a törzsi közösségekben is befolyása volt rá. Az ókori Indiáról szólva, Karsai György megjegyezte, hogy „*A nemi felvilágosítás egy részét elvégezte a természeti vallás kereteiből kinövő Siva-lingam kultusza[...]*”¹⁶⁸⁶

Az európai keresztény kultúra nem minden országban alakított ki bigott erkölcsi prudériát. De Dainville francia jezsuita pap ezt írta a 16. századi francia gyermekekről: „*Minden megengedett volt előttük: a durva beszéd, az illetlen cselekedetek és helyzetek; mindent hallottak, mindent láttak.*”¹⁶⁸⁷

J. Huizinga szerint „*Sem a katolikus tan, sem a protestáns puritanizmus nem képes megszüntetni a nászágy csaknem nyilvános voltát, és mindez még a XVII. században is tovább élt.*”¹⁶⁸⁸

XIII. Lajos francia királyt eszmélése után mindenféle szexuális ismeretekre megtanították. Az 1600-as évek elején, Heroard az infáns orvosa aprólékosan följegyezte az oktatás mibenlétét. P. Ariès így írt erről: a királynak „*Négyéves korára szexuális nevelése befejeződött: »A királynéhez vezették, ahol Mme de Guise megmutatja neki a királyné ágyát, mondván: Monsieur, íme, itt csinálták önt.«*”¹⁶⁸⁹

A természeti népek megannyi példát szolgáltatnak, miként és mikor végezték el a fiatalok szexuális fölvilágosítását. M. Stingl a samoaiakról írva megjegyezte, hogy „*A jó korán szerzett nemi tapasztalatokat a kiegyensúlyozott nemi kapcsolat biztosítékának tekintik.*”¹⁶⁹⁰ Ezért szüzességet nem is vártak tőlük.

J. Bjerre a fölvilágosítás különös szertartásáról számolt be Új Guineából, amikor a legényeket az önmegtartóztatásra buzdították. A férfivá avatás szertartás befejező részeként alakoskodás kezdődött. „*[...]az egyik ajtóban hirtelen két nőnek öltözött férfi jelent meg olívaolajjal bekent testükön fűszoknyát és különböző női diszeket viseltek, és műkebleket raktak fel magukra[...]* A két »asszony« lassan haladt keresztül a kunyhón, egészen közel a férfiakhoz, hogy »felajazzák« őket[...] A derűtség egyre növekedett, és néhány merészebb férfi, kezében himvesszőt szimbolizáló rövid bottal, táncoló léptekkel az »asszonyok« nyomába szegődött[...] Az előadás alapgondolata meglehetősen egyértelmű volt: mulatságos formában akarták a nőtlen férfiak fejébe vésni, hogy tartsák távol magukat az asszonyoktól, különben valami bajuk esik.”¹⁶⁹¹

M. Mead az új guineai arapesekekről azt írta, hogy a 6-7 éves gyermekek neveltetése nemek szerint elkülönül. A kislányt eljegyzik és idejének egy részét férje szüleinek házában tölti. A fiúk csak 12-13 éves korukban kezdenek el rendszeresen dolgozni.¹⁶⁹²

B. Malinowski szerint Északnyugat-Melanéziában a gyerekek valamivel nagyobb pajtásaiktól tanulnak, akik már fölvilágosultak. Érzékiségük és temperamentumuk határozza meg, hogy milyen mélyen merülnek bele az élvezetbe.¹⁶⁹³

¹⁶⁸⁶ Karsai Gy. 1986. 58. (*Siva* = a hindu vallásban a három főistenség egyike: az életet elpusztító, megújító és újrateremtő. *Lingam* = a brahmanista ikonográfiában Siva szimbóla = a réfi erő kifejezője, a férfi termékenység eszköze, a himvessző.)

¹⁶⁸⁷ P. Ariès. 1987. 132-133.

¹⁶⁸⁸ J. Huizinga. 1979. 109.

¹⁶⁸⁹ P. Ariès. 1987. 130.

¹⁶⁹⁰ M. Stingl. 1975. 242.

¹⁶⁹¹ J. Bjerre. 1973. 101-102.

¹⁶⁹² M. Mead. 1970. 151.

¹⁶⁹³ B. Malinowski. 1972. 128-129.

Róheim Géza Európából vitt játék állatfigurákat adott a Közép-Ausztráliában élő 10 év körüli aranda fiúnak, aki „Megmutatja, hogyan közösül a kis kecske a majommal; eközben a kígyó kóitál a kecskével, annak végbélnyílásán keresztül.”¹⁶⁹⁴

Sárkány Mihály a Fekete-Afrikában élő matrilineáris társadalmakról ezt írta: „Nemi tapasztalatokra ugyan többnyire már egészen fiatalon szert tesznek, a fiúkkal vagy idősebb férfiakkal érintkezve, a serdülőkorban mégis hosszú, rendszerint több hónapos oktatást kapnak a nemi életre vonatkozólag.”¹⁶⁹⁵

A közép-afrikai bantu lányokat néhány idősebb asszony a falutól távol eső kunyhóban gyermekgondozási és férjjel való bánási oktatásba részesíti. „Ennek során szexuális nevelést is kapnak. Az asszonyok a lányokkal összefogódzva tanítják meg hanyatt fekvé, oldalt fekvé és állva a férfiaknak kedves mozdulatokat.”¹⁶⁹⁶

„A parék kis agyagfigurákat használnak a különféle testhelyzetek megjelenítésére”¹⁶⁹⁷ — írta Sárkány Mihály. Megjegyezzük, hogy mai szexológusok — így pl. a magyar Lux Elvira drótból hajlított figurákon („pálcaemberkéken”) — mutatják be pácienseiknek a közösülés különböző testhelyzeteit.

A pogorók „Egészségügyi nevelésben is részesülnek. A növendékek az asszonyok nagylábujján [értse: a lábuk nagyujján] gyakorolják, hogyan kell a férfiak himesszóját megmosni a szeretkezés után.”¹⁶⁹⁸

A matrilineáris övezet keleti felén a fiatalok oktatása „[...]többnyire házasságkötéssel fejeződik be.”¹⁶⁹⁹ A tanulás több hónapos magánya alatt egy fababát kapnak „társul”, erős ösztönéletükben szükségük van arra, hogy ebben „megkapaszkodjanak”.

Boglár Lajos fogalmazta, hogy „Baldus szerint a korai nemi kapcsolat a közép-brazíliai tapirapéknál semmiféle testi-lelki megrázkódtatást nem okozott, mivelhogy a közösség a gyermeket erre — lelkiileg — megfelelően előkészítette. Hozzá kell azonban tennem, hogy a felkészítés nem mindig csak lelki: több példánk van arra, hogy az anya ujjával perforálja lánya hímenjét (szűzhártya), még kislánykorában. A kelet-perui őserdei indiánoknál ezt a műveletet férfi is végzi, gyakran éveken át készítve fel kiszemeltjét a házaseletre. Hasonló módon jártak el a tupinambák is, ahol mindig felnőttek vezették be a fiatalokat a nemi életbe.”¹⁷⁰⁰

L. Clark a dél-amerikai indiánokról tudósítva azt írta, hogy „Az idős asszonyok kioktatják az ifjú feleséget a szerelmi élet titkaira. Ennek eszközei[...] a szexuális aktus különféle pozícióit ábrázoló fafaragványok.”¹⁷⁰¹

Az emberi kultúrában, ezen belül a szexuális nevelésben sok hasonlóság akad, hiába választ el bennünket óceán, civilizáció vagy évezredek. Rasszoktól független, eltérhetetlen, együttes kötelékünk a nemi ösztön, amelyre gyöngyszemként fűzzük föl a különböző szokásokat. Az aktust utánzó figurák a nevelés közös eszközeinek bizonyulnak, legyenek bár agyagból, fából vagy drótból.

Az is elgondolkodtató, hogy egyes népeknél mennyire későn jelentkezik a nemi fölvilágosítás és mennyi tudatlanság eredhet belőle. Boglár Lajos az elszigetelt dél-

¹⁶⁹⁴ Róheim G. 1984. 341.

¹⁶⁹⁵ Sárkány M. 1986. 38.

¹⁶⁹⁶ Sárkány M. 1986. 39.

¹⁶⁹⁷ Sárkány M. 1986. 39.

¹⁶⁹⁸ Sárkány M. 1986. 39.

¹⁶⁹⁹ Sárkány M. 1986. 39.

¹⁷⁰⁰ Boglár L. 1986. 53.

¹⁷⁰¹ L. Clark. 1969. 171.

amerikai indián törzsekről a következőket jegyezte föl: „[...]az indián asszonyok jó része nem talál közvetlen összefüggést a közösülés, a menstruációnak az elmaradása és a terhesség meg a gyermekszülés között.”¹⁷⁰² E tudatlanság következtében „Néhány tupi nyelven beszélő törzsnek a tagjai szerint szoros kapcsolat van a szeretkezés és a gyermek születése között, de az apa szerepe a fontosabb. Gyermektelenség esetében ezért is okolják elsősorban az apát”. A szurui indiánok így mondják: „[...]Amikor még az apám hasában voltam[...]” A guarami törzs szerint: „[...]a fiú az apától, a lány az anyától ered.” Tudománytalan vélekedés az is, hogy „A tapirapék és a krahok szerint ha egy asszony több férfival szeretkezett, gyermekének több apja is lehet.”¹⁷⁰³

Az elmúlt század végén elterjedt volt „[...]Mombasában gazdag arab és szuahéli családokban, hogy a lányok nevelésére asszonyokat fogadtak fel körükből” — írta Sárkány Mihály.¹⁷⁰⁴ Nekik is a fejlett part menti szerelmi kultúra, így pl. a prostitúció kialakításában nagy szerepük volt.

Amikor Angliában a 19. században bekövetkezik a viktoriánus korszak, „A szexuális felvilágosítás, pontosabban annak hiánya szempontjából Londonban (és persze Bécsben, Budapesten, nemesi és nagypolgári, de kispolgári körökben is) viktoriánus prudéria uralkodott.”¹⁷⁰⁵ A nők nem tudták, hogy mi vár rájuk a nászéjszakán, de gyakran a férfiak sem ismerték, hogy szexuális életük megkezdése érdekében mit kell tenniük. Ugyanakkor sok volt a prostituált.

A Dél-Alföldön a szexuális „kultúra” az általunk vizsgált korszakban, tehát a hódoltságot követő feudalizmusban alakult ki. A lakosság zöme földművelésből és állattartásból élt. A parasztság rétegeiben az orális fölvilágosítás szinte ismeretlen volt. A fiatalok a legtöbb tapasztalatot a házi állatok párzása során nyerték vagy egy-egy kilesett szeretkezés során. A szülőktől legföljebb tiltásokat kaptak.

Buda Bélát idézzük: „A fiúk gyermekkoruktól kezdve dolgoztak, sok nemi tapasztalatra nem tehettek szert, s amikor felnőttek, a házasság várt rájuk. A házaselet nemi aktivitását a rendszerint sűrűn sorjázó gyermekek és az asszonyok gyakori szülési szövödményei korlátozták. Egészen általános dolog volt, hogy a harmincas éveit taposó parasztember be is fejezte a nemi életét. (Ezt egynémely vidéken az mutatta, hogy a férfi kiköltözött az istállóba.)”¹⁷⁰⁶ Buda Béla jól látta, hogy „Szexuális nevelés nem létezett, vagy pedig csak tiltásokból állt. Fogamzásgátlási módok alig voltak használatosak; legfőképp a megszakított közösülés dívott.”¹⁷⁰⁷

F. Nagy Géza így fogalmazott: „[...]Varsányban néhány nemzedékkel ezelőtt még társadalmi szinten egységesen elvárták, hogy a menyasszony szűz legyen. Elvben még a férfiakkal szemben is hasonló igényekkel léptek fel.”¹⁷⁰⁸

Az általunk vizsgált feudalizmus kori szexuális jellegű bűnpörökben különböző jelenségekkel találkoztunk, amelyek mind a fölvilágosulatlanság körébe tartoztak. Az egyik leggyakoribb eset az, amikor a férfi bízik a nemi „tudásában”, és csábításként azzal ösztönzi a lányokat, hogy tőle biztosan nem lehet teherbe esni. Valamennyi nő teherbe esett, egy részük ennek következtében állt a bírák előtt!

¹⁷⁰² Boglár L. 1986. 49.

¹⁷⁰³ Boglár L. 1986. 50.

¹⁷⁰⁴ Sárkány M. 1986. 39.

¹⁷⁰⁵ Szuhai H. E. 1986. 218.

¹⁷⁰⁶ Buda B. 1986. 259-260.

¹⁷⁰⁷ Buda B. 1986. 261.

¹⁷⁰⁸ F. Nagy G. 1987. 416.

A 70/1805. pörben az erőszaktevő férfi „[...]biztatván az Leányt, hogy többekkel is lett volna már illetény tselekedete, még sem volt semmi baja.” A 101/1777. pörben így panaszkodott a várandós lány csábítójára: „[...]azzal amitott hogyha 6. esztendeig közösködöm is vélle eö tölle nem lesz gyermekem[...]”

Más kérdés, hogy éppen ez a pör veti föl a kettős magatartás tényét, amely a szexuális erkölcsben megnyilvánult. A 168/1791. számú tilalomban Vásárhely földesura arról panaszkodott, hogy „[...]némelly szegényebb sorsu Lakosok számosabb fiaikat és Leányikat[...] ä henye hivalkodó, és buja életre reá szoktattyák[...]” Sajnos, ez igaz. A 101/1777. pörben a lány úgy lett terhes, hogy az anyja, Zsíros Pela a kocsmában arra oktatta, hogyan igyon a legény szájából bort, mint azt ő is tette. Fölvilágosítása arra már nem terjedt ki, hogy a nem kívánt terhesség miként kerülhető el.

A 133/1764. pörben olvashatjuk ezt a vallomást: „[...]azt mondotta: hogy nem lesz nékem ö tölle gyermekem, s enis el hittem hogy nem lesz.” A 174/1806. pörben az öreg juhász a pesztonkát biztatta, aki így vallott: „[...]ne félyek semit sem nem tsinál ö gyermeket[...]” A 221/1762. pörben ez a vallomás olvasható: „[...]csak amitott, hogy tölle nem lesz gyermekem, S én azt el hittem, S ugy engedtem[...]”

A 264/1801. pörben a nős ember, miközben otthon derekasan nemzi az utódokat, két gyermeke születik a kurvájától is, aki így panaszkodott rá: „[...]azt fogadván nékem, hogy ö tölle soha gyermekem nem lenne[...]” — azért másodszorra is kísérletezett. A 265/1802. pörben ez a vallomás állt: „El hitetett sok beszédjével hogy semmi bajom sem léssen, mellyet azzal bizonyított, hogy ö annak tanult mestere volna[...]” — mármint a védekezésnek. A 267/1804. pörben többek között ez áll: „[...]azt is mondotta említett Gazdám, hogy ne félyek mert nem lesz gyermekem tudgya ö hozzá ugy hogy nem lesz gyermek ha akarja, mivel hogy több Szolgálokkal is cselekedett ugy[...]”

A 270/1807. pörben a nő így vallott: „[...]mellém le feküvén, azon ketsegtetéssel; hogy ö tölle már ugy se lenne gyermek, el tsábitott[...]” A 366/1724. pörben, amikor a fiatal asszony kérte a férfit, hogy ne közösködjön vele „[...]Fiscuz Ur mondotta: nem Chinalok en neked Gyermeket[...]”

Nem csak a férfiak bátorították a nőket, de fordítva is megtörtént. A 162/1778. pörben a vak lány így ösztönözte szeretőjét: „[...]mondotta ne félyek tölle, mert ugy mond az eö Béressek eötet egy egész esztendeig élte, meg sem lett tölle gyermeke[...]” Ezek az esetek meggyőzhetnek bennünket arról, hogy a jelenség mennyire általános volt.

Ugyanakkor, egyes fiatalok a saját tapasztalataik alapján a nemi élet terén szert tettek néhány ismeretre. Ez azonban nem tanult, hanem empirikus tudás volt, és nem terjedt ki minden fontos kérdésre, főleg nem a kölcsönös, önzetlen örömszerzés módjaira, csupán arra szorítkozott, amely jelenségeket megélt.

A 172/1802. pörben a 18 éves fiút azzal vádolták, hogy „megrontotta” a lányt. Ő így vallott a tapasztalatairól: „[...]mikor leg elsőben tavaly nyáron vele közösködtem már akkor nem volt szűz, mert azokat a’ jeleket mellyeket a’ Szűz Leányokon szoktak tapasztalni első közösködéskor én rajta nem tapasztaltam, mivel az első vele való közösködésem olly könnyen végbe ment mint az utolsó.” A 221/1762. pörben a férfi tájékozatlanságot árult el: „Vettedé észre ha Szűz volté a’ mikor elsőben vélle közösködtél vagy Sem?

En nem tudom volté Szuz vagy Sem” — felelte.

A 15 éves lány a járatlanságára hivatkozott a 388/1818. pörben, amikor a mostoha bátyja erőszakot tett rajta: „[...]mellyet én mint az ollyas dolgokban tapasztalatlan meg nem akadályoztattam, nem is gondoltam mi következése lehessen annak.”

A tudatlanság következő nagy témaköre az alábbi részekből áll össze:

a/ A lány nem ismeri a menstruáció elmaradásának okát.

b/ Amikor kiderül a baj, nem a gyermekvesztést kívánják véghez vinni, hanem a havi vérzést helyreállítani.

c/ A lánynak fogalma sincs arról, hogy terhes.

d/ Bár környezete látja, hogy a dereka „vastagodik”, nem gondolnak terhességre. Beérik azzal, hogy hízik a jámbor, bizonyosan jó étvágya van, amire többnyire nem is cáfol rá.

Ezek a jelenségek változatos módon jelentkeztek a gyakorlatban:

A 379/1782. pörben a megkérdezett nő így felelt: „*Nem tudom terhes vagyok é vagy Sem[...]*” A 380/1799. pörben a férj így vallott fattyat szült feleségéről: „*[...]én akkor sem tudtam á midőn el vettem bár tudtam volna 's azután sem vettem észre Terhes Létét.*” Az asszony többek között így beszélt szüléséről: „*[...]idejére lett é, avagy Nem? azt nem tudhatom[...]*”

A 383/1804. pörben „*[...]a' tisztulása felől sem tudott sem a' leány maga, sem pedig annak édes anyja bizonyost meg mondani[...]*” A 384/1804. pörben az anya orvosságokat itatott a viselő lányával. Így vallott erről: „*[...]de csak azokból itattam meg véle; hogy a Természet induljon meg véle; nem pedig a gyermek el mennyen[...]*”

Pöreinkben egyébként elég gyakran hivatkoztak a menstruáció elmaradására vagy bekövetkezésére. Ezekből látni lehet, hogy a terhesség és a havi vérzés közötti élettani összefüggést a legtöbben már ismerték. A 144/1768. pörben vallotta a nő, hogy „*[...]nem volt rajtam a természet[...]*”, vagyis nem menstruált. Amikor a vérzés nem jött meg, „*fel van akadva*”, ha megjött, mint pl. a 376/1781. pörben is, „*Ki ütött már rajta, a csunyaság*”.

A 385/1808. pörben a teherbe ejtett felség szeretője így vallott: „*Gyanakodtam de nem tudtam bizonyosan, hogy viselő[...]* minthogy közösködtem vele azért gondolom hogy viselő[...]” A pörben szereplő asszony, aki szintén terhesen ment férjhez, ezt mondotta: „*[...]hogyan viselő vagyok pedig azt nem tudtam[...]*”

A 386/1816. pörben Czifra Mária ösztönözte a nőt megszült gyermeke elvesztésére: „*[...]eő mondotta, hogy terhes vagyok, mert én magam sem tudtam még akkor nem is éreztem[...]*” A 388/1818. pörben a megesett lány 21 éves szeretője beszélt: „*[...]Én nem vettem észre rajta soha [a terhességet,] arra nem is olly igen ügyeltem hanem úgy gondoltam, hogy a Leány kővér volt, mások is úgy hitték azt[...]*” A 393/1825. pörben a 18 éves lány terhes lett, de „*[...]én még ez után sem gondoltam azt hogy Méhemben Magzatot hordok hanem[...]* hogy a' természeti tisztulásom fel akadt[...]”

A 396/1827. pörben a 16 éves szolgálólány így vett tudomást a terhességéről: „*[...]kukoritza éréskor éreztem meg hogy viselő vagyok, mert a' Hasam nyúlt 's kemény volt : egyébről nem tudtam.*” A menstruáció elmaradásáról, a szerteágazó terhességi tünetekről, a magzat mozgásáról említést sem tesz; valószínű, hogy ezekről nem is hallott. A 397/1827. pörben a nő érett fiúgyermeket szült. Előtte való vasárnap még egy lagziban táncolt, s a környezete sem vett rajta észre semmit. „*[...]nem is éreztem még, nemis láttam rajtam semmi, magam sem tudtam, hogy viselő vagyok[...]*”

A 400/1829. pörben sem vették észre, hogy a lány érett gyermeket szült. A jelentés így szólt róla. „*[...]nem vették észre hogy viselő volt, mert maga nemmondotta, 's a' testének görbesége miatt a' hasa nem láttam nagynak[...]*” Még inkább elgondolkodtató a 401/1829. pörben annak a lánynak az esete, akinek már volt egy fattyú gyereke, de mialatt a szülei Szegeden voltak „*[...]az ő Férjet nem ösmerő Menyetske Leányok, akit ő még terhesnek lenni sem gondoltak, meggyerekezett[...]*” — immár második alkalommal! Egyébként az esetek egy részében előfordulhatott, miként a 371/1769. pörben is, hogy a nő a terhességét észlelve, szándékosan rejtette:

„[...]hogy a' Gyermekek nevedekett bennem, magamat ruhával Szorongattam, hogy viselőségemet meg ne esmerjék[...]” — vallotta. Azt már kevésbé ismerte föl, hogy ezzel a tetteivel a magzat fejlődését gátolta¹⁷⁰⁹, de ez az ilyen nőt nem is érdekelte.

A 402/1842. pör kapcsán fölvetődik az a kérdés, hogyan várunk kellő ismereteket a fiataloktól, amikor a kor szakemberei is bizonytalanok a dolgukban. A megcsott és szült lány így vallott: „[...]valami háromszor nézegettetek meg, egyik bába vastagnak a' másik ismét nem annak mondott[...] Én nem tudtam magam az vagyok e nem e mert sohasempróbáltam az illy állapotot[...]”

A fölvilágosulatlanság következő nagyobb témaköre a szüléshez, az újszülött ellátásához, ill. a magzat- és csecsemőgyilkosságokhoz fűződik. Nem egy lány „véletlen” vált gyilkossá. Egyszerűen a tudatlansága miatt ölte meg a gyermekét. Mit is várhatunk tőlük, amikor nem egy olyan akad közöttük, aki nem tud arról, hogy a szülés fájdalmak jelentkezésével jár együtt. Amikor az ún. jósló, később pedig az erős fájások megérkeznek, halálfélelem és kétségbeesés lesz rajtuk úrrá.

A 383/1804. pörben a nő délben szükségét érezve az udvari gödörbe ment, de a hasprés nem székletett, hanem egy érett fiúgyermeket produkáltatott vele. A 390/1819. pörben a lány így emlékezett a szüléséről: „[...]ezt soha sem tapasztalván, de még ez illyen szülésben lenni mást sem látván, nem tudtam, mit kellessék mivelni[...] a' köldökét ki szakasztottam a kis dednek[...] nem tudtam hova kellessék tenni, vagy mit kellenék vele tselekedni[...]” A 396/1827. pörben ugyancsak a szült lány vallotta a gyermeke köldökéről: „[...]nem tudtam hogy megszokták kötni — mert azt még nemis hallottam”.

A tudatlanságot fokozta a környezet közömbössége, nemtörődömsége, a segítőkészség hiánya és a rosszindulat, amelytől a szorongatott helyzetben lévő szerencsétlenek féltek. Ugyancsak a 396/1827. pörben vallotta a lány, hogy „[...]nem lévén reám senkinek gondja a' Gyerek könnyen meghalhatott a' hideg földön[...] ott hagytak engemet magamba, világot sem gyújtottak[...]”

A kép így vált teljessé e fájdalmas vallomással: a kiszolgáltatottság, a megalázottság, az embernek, mint értéknek a semmibe vétele árnyalta a Dél-Alföldön a kor szexuális tudatlanságát. Az életmódbeli gondok gyökerei nagyon mélyek.

2. SZEXUÁLIS KULTÚRA

A nemi erkölcs és a szexuális kultúra az emberré válás hajnalán egy töből fakadt, mégis az erkölcs csupán a teljes tudatosulás után fejlődött, míg a kultúra a történelemben mélyebbre visz bennünket vissza. A tanulás és a tapasztalatok megszerzésében már a szubhumán főemlősöknek is részük volt, hiszen egész közlésrendszer alakult ki a csoportokon belül. Katona Ferenc szerint, „A szexuális magatartás tehát fontos helyet foglal el a társas élet szimbolikájában.”¹⁷¹⁰ A főemlősök esetében ugyanis a „Csoportos életük, érintkezési formáik a szexuális élet és magatartás fejlődésének legfontosabb rugóivá váltak. Ez meghatározta az emberi szexualitás kibontakozás körülményeit is.”¹⁷¹¹

¹⁷⁰⁹ Itt nem csupán szomatikus fejlődési rendellenességet kell érteni. Gyermekpszichológusok vizsgálata szerint, azok a gyermekek, akiket az anyjuk gyűlölettel hordanak ki, mentálisan is sérülnek. Az ilyen gyermekek egy éves korukig nagyobb számban hallnak meg, mint azok, akiket anyjuk szeretettel hordott ki.

¹⁷¹⁰ Katona F. 1974. 430.

¹⁷¹¹ Katona F. 1974. 427.

Világosan látnunk kell, hogy „*Fejlettebb emlősök szexuális magatartásának tekintélyes része tanult, és nem veleszületett.*”¹⁷¹² Vagyis a szexualitást már nem csak ősi ösztönök irányítják, hanem a szociális csoporton belüli tapasztalatszerzés. Az ember hosszú gyermekora az elődök addig főlhalmozott hatalmas tudásanyaga elsajátításának időszaka. Katona Ferenc határozottan leszögezte, hogy „*A szexuális magatartás tehát a főemlősökben már nem veleszületett, hanem tanult működés, amely minden bizonnyal a nagyagy funkciójához van kötve.*”¹⁷¹³

Az embernél agykérgi beidegzés lépett az idegi-hormonális szabályozás mellé. (És nem ennek elhagyásával.) Az *ösztörusz* évszakhoz való kötődése helyett a tanulással szerzett tapasztalat szinte bármikor segít a vágy fölelevenítésében, és az annál inkább kiteljesedhet, minél inkább kultúrált a nemi tevékenység. „*A szexuális élet szabályozása tehát a szűkebb keretek között zajló ösztönös vezérléstől a szabadabb, változatosabb vezérlés irányában fejlődött. A nemi tevékenység, a szexuális magatartás lényegesen bonyolultabbá vált.*”¹⁷¹⁴

A fizikai érintkezés kiművelése mellett egy talán még bonyolultabb rendszerrel, az emberi lélekkel is harmóniát kell teremteni, és a partnerrel meg kell tudni találni a megfelelő kapcsolatot. Verebélyi Kincső írta: „*[...] az emberi psziché, egységes lévén, bizonyos földrajzi és társadalmi körülmények hatására az időben és térben egymástól távol álló népeknél is hasonló vagy majdnem hasonló jelenségekkel, elgondolásokkal[...] »elemi gondolatoknak«[...] és népekre jellemző gondolatoknak[...] nevezett gondolati-pszichológiai produktumokkal lehet találkozni.*”¹⁷¹⁵ Különösen vonatkozik ez a szexuális életre, amely leginkább „internacionalista”.

A társadalom „korszerűsödésével”, főleg a keresztény kultúra terjedésével a szexualitás szabad fejlődésében megtorpanás, sőt visszalépés következett be, amely alaposan hatott a szexuális kultúrára is. Székács István írta: „*A retardáció [visszamaradás] következtében fellépő elfojtás leginkább a szexualitás elítélésében nyilvánul meg, s ennek következménye egyebek között a morál és a retardáció következtében traumaként megélt libidinózus [nemi vágyódással járó] jelenségek elfojtása — a kultúra ontogenetikus [egyedfejlődéssel kapcsolatos] elméletének megfelelően ezek a társadalmakban szokásos rítusokat, ceremóniákat és a gyermeknevelésben megnyilvánuló traumák megismétlését jelentik. A civilizáció és az elfojtás tehát közös forrásból, az ember fejlődésének retardációjából származik. Ebből nyilvánvaló, hogy az elfojtás minden civilizáció velejárója, s minél nagyobb szerepe van valamely civilizációban a retardáció lelki következményeinek, annál kiterjedtebb és hatékonyabb az elfojtás, annál több a morálként jelentkező tilalom[...]*”¹⁷¹⁶

R. Karaś örmény tiltást említ, amely az elfojtás példája: „*Hétéves kortól fölfelé az anya nem csókolhatja meg a fiát. A szülők tartózkodóak, sőt ridegek gyermekeikkel szemben.*”¹⁷¹⁷

A szubhumán főemlősökhöz képest, az ember gyermekora hosszú és retardált. Tudjuk, hogy bár a petefészkek mérete és a peteszám már 4 éves korra a fölnőttével azonos, mégis szomatikusan még 10 év kell, mire használni tudja és még több, mire

¹⁷¹² Katona F. 1974. 428.

¹⁷¹³ Katona F. 1974. 428.

¹⁷¹⁴ Katona F. 1974. 427.

¹⁷¹⁵ Verebélyi K. 1984. 15.

¹⁷¹⁶ Székács I. 1984. 661.

¹⁷¹⁷ R. Karaś. 1979. 131.

pszichésen is éretté válik rá. Addig is a szexualitást kulturálisan, például erkölccsel szokták elnyomni.

A törzsi kultúrákban, ahol a szexualitás természetes és nem üldözendő megnyilvánulás, bár bizonyos korlátokat állítottak föl, mégis szabadon bontakozhat ki. A samoaiak nézete egybeesik a mai korszerű szexológus orvosok véleményével. „*A nemi életet a polinéziaiak nem tartják valamilyen magától értetődő kapcsolatnak, hanem művészetnek, amelyet meg kell tanulni*” — fogalmazta M. Stingl.¹⁷¹⁸

Szerre a világon számtalan boldogtalan házasság van, és a legtöbb válással is végződik, mert a házastársak egyikének — még tragikusabb, ha mindkettőnek — a szexuális élete kulturálatlan. A szexuális kultúra része az emberi kultúrának, és valóban művészet is, hiszen mindkettőhöz érzelmi fölhangoltság, tudás és szomatikus ismeretek egyaránt szükségesek. Kultúránkban a szexualitás semmivel sem alacsonyabbrendű, mint a „magas művészetek” bármelyike, és ahogy azokat, ezt is hosszabb gyakorlat útján lehet elsajátítani. minden művészeti, kulturális tevékenység, így ez is elsivárosodhat. Ezért — akár a többi — a szexuális kultúrát is védeni és fejleszteni szükséges.

A szexuális kultúra szerre a világon törzsek, népek és társadalmi rétegek szerint kitermelte a magára jellemző, másokétól eltérő formáit és szokásait. Ezek azonban bennünket nem elválasztanak, hanem összekötnek — még ha egyik-másik megnyilvánulását valamelyik csoport elutasítóan fogadja is —, hiszen az emberi faj egységes kultúráját színezi. Néhány példán keresztül vizsgáljuk meg, hogy a szexuális kultúra milyen ágakat hajtott az elmúlt évezredek során napjainkig.

H. Maspero az ókori Kína szokásait vizsgálva, a szexuális kultúrát a házassági szokások bemutatásával illusztrálta. „*A közrendűek, akiknek sem kultuszaik, sem szertartásaik nem voltak, nem ismerték természetesen a patrícius házasságot (hun) sem, náluk csak egybekelés (pen) létezett.*”¹⁷¹⁹ A nemi élet természetesebben zajlott, mint a patríciusoknál, akikről azt írta, hogy „*A nemzetség vallási csoportosulás volt, amelynek fő jellemvonása az volt, hogy tagjai között feltétel nélkül mindennemű szexuális kapcsolatot megtiltott: a nemzetségen belül sem törvényes házasság, sem ágyassági viszony nem volt lehetséges[...]*”¹⁷²⁰ A család férfiágon öröklődött. A családfő az úr és feleségének öt szexuálisan is szolgálnia kellett. A házasságuk vallási aktus volt és csak egyszer házasodhattak. Ezért a külső nemzetségekből származó ágyasok tartását természetes módon gyakorolták.

Kiss Imre az arabokról írva elbeszélte, hogy a menstruáló nővel való közösülést nem büntették ugyan, de tilalmazták.¹⁷²¹

A középkori Európára a keresztény egyház valláserkölcse hatott, s ez meghatározta a szexuális kultúrát is. Klaniczay Gábor az egyház állásfoglalásáról szólva többek között ezeket írta: „*A nemi érintkezésnek csak azt a formáját tekintették erkölcsösnek, ahol a férfi van felül a hanyatt fekvő nő testén, mert ezt tartották a megtermékenyítésre legalkalmasabbnak, továbbá ez a pozitúra felelt meg a parancsoló, aktív férfiról és a magát alávető passzív nőkről alkotott képzeteknek. Azt, hogy a nemi aktus közben a nő legyen felül, a férfira nézve megalázónak, az állatokra emlékeztető formát emberhez méltatlannak, a megtermékenyítést kizáró orális és anális nemi érintkezést és az*

¹⁷¹⁸ M. Stingl. 1975. 244.

¹⁷¹⁹ H. Maspero. 1978. 109.

¹⁷²⁰ H. Maspero. 1978. 111.

¹⁷²¹ Kiss I. 1986. 86.

önkielégítést súlyos bűnnek tekintették. A sűrűn megismétlődő tiltások azonban ezek meglétére utaltak.¹⁷²²

A vallási ideológia tehát igyekezett befolyásolni a szexuális kultúrát és gátolni annak természetes kibontakozását. A teológusok arról is vitáztak, „[...]szükséges-e, kíváncsi-e a férfinak arra törekednie, hogy a nő is kielégüljön.”¹⁷²³ Elképesztő mentalitás! Éppen ez a beavatkozás szégyenítette meg és szegényítette el az ember szexuális kultúráját. A 15. századtól kezdve azután jelentősen megváltozott ez a nézet, amikor Galenus álláspontja győzedelmeskedett, miszerint a nő és férfi szexuális nedvei egyaránt szükségesek a megtermékenyítéshez és ehhez a nő orgazmusa is elmaradhatatlan. Klaniczay írta, hogy „[...]a teológusok a nő kielégítésére szólították fel a férfiakat, sőt azt is megengedték, hogy adott esetben, ha arra szükség van, a nő önkielégítéssel segítsen magán.”¹⁷²⁴

Azért sok illúziónk nem lehet. A szexuális kultúra még a magyar parasztság hagyományos életmódjában is rendre visszaszorult, vagy kettős erkölcsi magatartás szerint éltek. Buda Béla kritikája: „A magyar parasztkultúrát — az egyház erős hatása miatt — az jellemezte, hogy a nemiséget visszaszorította.”¹⁷²⁵

A törzsi civilizációkban főlzabadtabb, de itt is számtalan rituális gáttal korlátozott szexuális kultúrával találkozunk. A legtöbb társadalomban az emberré válás óta napjainkig a legfőbb gond a nemi tisztálkodással van. A nemi szerv szemérmes fődése, titkolása maga után hozza, hogy a tisztántartására is kevés gondot fordítanak. Az igénytelenség megnyilvánul abban, hogy az egyén önmagával, de a partnerével szemben is igénytelen. Elfogadja a másik közeledését akkor is, ha az ápolatlan szagot áraszt, és a nemi élet után sem tisztálkodnak. B. Malinowski írta a Trobriand-szigeteken élőkről, hogy „[...]amikor egy nő leveti fűszoknyáját a sötétben, felébredhet a vágy.”¹⁷²⁶ Midőn valaki nem lát, marad a hallás, tapintás, ízlelés és a szaglás. E négy érzékelés irányít és a szaglásban a természet emberei kifinomultabbak.

A törzsi kultúrákban ugyanakkor óvakodnak a havi vérzésben lévő nőktől. „A férfi nem hál együtt feleségével vagy szeretőjével havibaj idején, de megmarad ugyanabban a kunyhóban[...] nem alszik ugyanabban az ágyban.”¹⁷²⁷ Elképesztő viszont, hogy a menstruáló nők tisztasági okokból naponként abban a ciszternában mosakodnak, amelyben a férfiak is, és ahonnan az egész falu az ivóvizet veszi. A mi fölfogásunk szerint gusztustalan és fertőző, az övék szerint a víznek legalább szaga van és íze.

A szodómia is visszataszító számukra. Az egyéni tisztaságra viszonylag sokat adnak. Arra a férfira, aki análisan érintkezik azt mondják, hogy „[...]ez a férfi sz...ral közösül.” A bélgáz kiengedése egymás előtt nagy szégyen. „[...]egy bennszülött tömeg lényegesen kellemesebb, mint az európai parasztok valamely gyülekezete” — írta megvetően B. Malinowski.¹⁷²⁸

M. Mead szerint: „Polinézia sok részében minden nőt, de elsősorban a menstruáló asszonyokat, fertőzőnek és veszélyesnek tekintenek. Ezért szigorúan felügyelnek minden menstruáló nőre[...]”¹⁷²⁹ Másik helyen úgy írt az arapesekekről, hogy a pubertás kortól

¹⁷²² Klaniczay G. 1986. 159.

¹⁷²³ Klaniczay G. 1986. 159.

¹⁷²⁴ Klaniczay G. 1986. 159.

¹⁷²⁵ Buda B. 1986. (VI.) 259.

¹⁷²⁶ B. Malinowski. 1972. 164.

¹⁷²⁷ B. Malinowski. 1972. 165.

¹⁷²⁸ B. Malinowski. 1972. 202.

¹⁷²⁹ M. Mead. 1970. 40.

kezdvé minden menstruáló nőt elkülönítenek egy kunyhóba, ahol „[...]összetekert csalánt helyez a vulvájába teste növekedésének elősegítése végett.” A fiúk pedig megtanulják idősebb társaiktól „[...]a penis-bevagdosás megfelelő rítusát, hogy lecsapolják a »rossz vért«.”¹⁷³⁰

A szexuális kultúra nemcsak testi, hanem lelki, erkölcsi megnyilvánulásokból is áll. M. Mead a samoaiakról jegyezte föl, hogy ha a serdülő lány „[...]anyává lesz anélkül, hogy előtte férjhez menne, akkor ha lehetséges, hasonló helyzetben levő lányokkal, kétes házassági kötelékben élő asszonyokkal, elhagyott vagy rossz hírbe keveredett fiatal feleségekkel barátkozik.”¹⁷³¹

Sárkány Mihály fogalmazta Fekete-Afrika népeit kutatva, hogy „[...]a matrilineáris leszármazást követő zambiai undembuk körében a házasságkötés után a férjnek minden előjáték mellőzésével kell magáévá tenni a feleségét[...]”¹⁷³² El lehet képzelni, milyen fölhám- és nyálkahártya-sérülésekkel járhat a kellően sikamlóssá nem vált nemi szervek dörzsölődése. Ez is hasonlóan kegyetlennek tűnő beavatkozás: „A matrilineáris övezet keleti felén az oktató asszonyok ujjakkal tágtíjják a lányok hüvelyét, vagy fafalloszt[...], esetleg kukoricacsövet használnak erre a célra; nyújtják a kis szeméremajkakat[...]” is.¹⁷³³ Más, főleg mohamedán vallású népeknél pedig ennek ellenkezőjét: csikló és kis szeméremajak kimetszést végeznek.

A Kalahári sivatagban élők a terhesség elleni védekezésben mutatnak fogyatékoságot. J. Bjerrét idézzük: „[...]a busmanok nem ismerik a fogamzásgátlás módszereit, ezért előfordulhat, hogy egy vagy több gyermek születik az alatt, míg az anya még első kicsinyét szoptatja.”¹⁷³⁴

Agüero Irma a surinami bozótnégerek szexuális kultúrájából említett egy különös példát. „A terhesség alatt a házastársak mindvégig heves nemi életet élnek, hiszen úgy vélik, hogy a gyermek csak így kaphatja meg édesapjától a testi erejét és lelki szilárdságát is.”¹⁷³⁵ Ebben az időszakban a pár lelkileg is legközelebb van egymáshoz.

Boglár Lajos szerint, a dél-amerikai indián törzseknél „A nemek közötti ellentét a törzsi társadalmaknak egyik eredendő mozgatóereje, gazdaságilag, politikailag és vallásilag egyaránt.”¹⁷³⁶ Ez határozza meg a nemi kultúrájukat is, amely nem mentes a gyűlölködéstől sem. Érdekes, a nemi élettől való megtartóztatás szokásait figyelte meg, amelyek egyben születésszabályozást is jelentettek, hiszen közösülés nélkül évek telnek el. Ezt jegyezte le: szülés után „[...]a braziliai tapirape törzs asszonya addig nem érintkezhet férjével, amíg a gyermekét szoptatja; a kraho indiánok szerint az anyának addig kell várnia, amíg gyermeke járni nem kezd. A bolíviai csamakokóknál két év az önmegtartóztatás határa. Az amazóniai taulipang indiánok a tilalmat az apára is kiterjesztik: egy évig nem érinthet meg asszonyt.”¹⁷³⁷

Áttérve az európai szerelmi kultúrára, megállapítható, hogy ezt a házasságon belül érvényesítve, az egyház erkölcsi alapon szabályozta. Tóth Péter írta: „Az ókor végi társadalom és egyház fejlődésének folyamatában öltött végérvényesen formát a szexualitás megítélésének keresztény eszméje, amely felfogás szerint a férfi és a nő

¹⁷³⁰ M. Mead. 1970. 152.

¹⁷³¹ M. Mead. 1970. 30-31.

¹⁷³² Sárkány M. 1986. 37.

¹⁷³³ Sárkány M. 1986. 39.

¹⁷³⁴ J. Bjerre. 1964. 136.

¹⁷³⁵ Agüero I. 1986. 47.

¹⁷³⁶ Boglár L. 1986. 49.

¹⁷³⁷ Boglár L. 1986. 50-51.

kapcsolatának egyedüli — a keresztény erkölcs követelményeit kielégítő — színtere a házasság. E felfogás gyakorlatilag még ma is érvényesül, a XVIII. században, pedig legalábbis elméletileg fel sem merült a megkérdőjelezése. Ha például a szankcionális: a gyakorlati és elméleti büntetőjog oldaláról közelítjük meg a kérdést, azt kell tapasztalnunk, hogy devianciának — etimológiailag: az úttjáról való letérés — minősült és ennél fogva büntetendő volt minden olyan szexuális cselekmény, amelyet az egyház nem hagyott jóvá, közöttük több olyan is, amelyet a modern pszichiátria már semmiképpen sem illet ezzel a jelzővel (a házasságtörés, a paráznaság stb.).

Ha mindezt összevetjük a pszichológia mai álláspontjával, érdekes eredményeket: átfedéseket és eltéréseket kapunk. A hagyományos pszichológiai iskolák szerint is létezik tudniillik egy »út«, amelyet fajfenntartási ösztönnek neveznek, ezen ösztön zavarait: csökkenését, fokozódását és a perverziót pedig devianciának. E három terület közül a két utóbbit a keresztény morál is bünteti, mint paráznaságot és szodómiát, míg a legelsőt tulajdonképpen erényként tartja számon.¹⁷³⁸

Azzal, hogy a keresztény egyház erkölcsileg szabályozta a szexuális életet, annak kultúráját is befolyásolta. Az ösztönkésztetésből eredő tevékenység így gyakran nem egészült ki tanultakkal, különösen, hogy a fölvilágosítás is elmaradt, mivel „bűnös cselekedetekről, disznóságokról” nem illett, sőt bűn volt beszélni. Mivel a külső nemi kapcsolatok is tiltva voltak — köztudott, hogy a hitvestárral, a „gyerekeik apjával vagy anyjával” a legtöbb ember nem próbál olyan szexuális cselekményeket, amelyeket a szeretőjével megtesz — a nemi élet kultúrája igen szegényessé vált. Fejezetünkben megannyi idevonatkozó példát említünk, de valójában a további fejezetek is mind ezt mutatják be, az ismerkedéstől a potenciafokozó ételek fogyasztásáig.

A szexuális higiénéhez tartozott a nemi szervek, a száj és az egész test tisztasága, ill. természetes illatának érvényre juttatása. A 21/1827. pörben a kurva „[...]ollyan szagos volt — hogy az Ember alig álhatott mellette[...] bűdös vólt aszájais[...]” A 39/1819. pörben a férj a feleségével akarta kimosatni az alsóneműjét, amelyet egy kurvával összemocskolt: „[...]azon fehér Ruháját melyet az írtt Kurvánál el piszkolt, a Tanú megmosni nem akarván[...]” Valószínűleg a kultúrálatlan, vad közösülés okozhatta a 131/1762. pörben az egyébként nem szűz lánnyal, hogy „Olasz Petinek az Gatyá eleje véres volt.”

A 134/1765. pörben a szült lányhoz a szegvári plébános bábát küldött, hogy hozza be megszégyenítésre a templomba. A lány panaszkodott: „[...]Hogy mennék, hiszem még ki sem tisztultam; de csak el kellett mennem.” A másik érdekes eset a férfitárs partner ügyetlenségéről, a szexuális életben megnyilvánuló gyakorlatlanságáról tanúsít, amely kiváltotta a nő méltatlankodását. Így beszélt közösülésük kísérletéről: „[...]maga mellé rántott és kezdett kaparászni[...]”, majd „[...]az alatt miglen vélem olly illetlenül bánt[...]”

A szexuális kultúrához tartozik, hogy egy nő fölismerje és meg tudja mondani, hogy mikor esett teherbe. A 172/1802. pörben „[...]nem tudom meg mondani hogy mikor estem teherbe[...]”

Hát mikor érzetted meg hogy terhes vagy

Annak sem tudom meg mondani az ideit, hogy mikor érzettem meg.”

Az egyéni önzés tipikus jelensége a szexuális kultúrálatlanságnak, amely a partnerre nem figyelve, csak a saját kielégülésére törekszik. Az általunk vizsgált korban ez jellemző magatartás volt. A 172/1802. pörben kérdezték a vádlottat: „Hát mitsoda tőzélbol kezdted azon el követett vétkes dolgot az Leánnyal

¹⁷³⁸ Tóth P. 1990. 2: 39.

Nékem más tzelom nem volt, ha nem az, hogy a magam kívánságának eleget tehessenek[...]”

Több pör is foglalkozott újfönt a ruha tisztátalanságával, amely arra utalt, hogy a közösülés egy részénél nem vetették le a ruháikat, a férfi magot a nő alsó ingébe, kötényébe eresztették, ill. közösülés után a váladékokat ide törölték. A 190/1738. pörben olvasható: „[...]az alsó ruha pedig fertelmessített volt[...]”, vagy „[...]fertelmességek miatt felettéb csunya vére[s] lett az ágy, és az György András lábra valója is hasonlo volt.” Végül a szeretője így beszélt: „[...]őszve csunitotta az alsó ruhámat.” A 198/1752. pörből megtudjuk, hogy a vádlottak a „[...]dolgozat is végezték mivell az Asszonyoknak az also ruhája csunya fertelmes s Lócsos volt[...]” A 371/1769. pörben a szült asszonynak „Az Ing allya is Saskos[...]” volt. A 403/1842. pörből kiderült, hogy „A’ Méh hüvelyből — a’ szülő kül nemző részeit s alsó ruháit bé molskoltt gyermek ágyi folyás (Lochia) vissza tartoztathatatlanul ‘s nagy mennyiségben ürül ki.” Az a szokás ugyanis, hogy a nő szülés után, menstruálás alatt sem használt bugyit. Vatta nem volt, legfőljebb nyílt sebekre helyeztek elhasznált, fehér vászonból készített *tépést*. A vulvára rakott rongydarab csak a 19. sz. végén, a polgárság körében kezdett terjedni, de szociográfiai és társadalom-néprajzi leírásokból ismert, hogy még a két világháború között is, egyes vidékek cseléd lányai havi vérzésükkor a piros színű szoknyára, kötényre bízták a nedvek („saskó”) fölszívását, elrejtését.¹⁷³⁹

A 379/1782. pörből megtudjuk, hogy amikor a kislány az udvaron vetélt, „[...]az Kortsmáros Szolgáloja Rosa nevezetű észre vette a konyhán hogy véres volnék tudakozta is, hogy mi bajom volna, de annak is tsak azt mondottam, hogy a’ Természet volna rajtam.”

Az érett asszony és egy kisfiú csupán azért nem tudott egymással közösülni a 257/1784. pörben, mert „[...]kicsiny volt az szerszámja nem lehetett[...] kisebb volt, mint az Uramé, annyira nem ért.” Szexuális összeférhetetlenség más téren is volt és jelezte a kulturálatlanságot. A 296/1742. pörben olvasható a férj panasza: „[...]előbbeni feleségemnek az egyik ujjja is jób volt mint mostani feleségének egész testye, és az előbbennek csak az széllyére tette is [ti. a péniszét] jobban esset, mint evvel ha egészen el követi is, mert két óráig is el veszödik mostanival még sem végezheti el[...]” a közösülést.

A szexuális életet át- meg átszötte a brutalitás. El lehet képzelni, hogy milyen élvezetet nyújtott az erőszakoskodó férfi a 297/1775. pörben annak a nőnek, aki így panaszolta el esetét: „[...]rajtam jött, és erőszakot akart rajtam tenni, s annyira voltam[...] a kűszködés miatt, hogy vér is ment töllem, mint a marhátul[...]”

Elvetnénk a súlykot, ha azt állítanánk, hogy a szexuális élet teljesen kulturálatlanul zajlott. A következő fejezetekben, a nemi cselekedetek földolgozásánál olvasni fogjuk, hogy a szeretkezésnél nem egyszer meglehetősen kifinomult technikát alkalmaztak, és akkor is ismertek már annyit, mint az e téren mai átlag tudású európai ember, de ez a tudás jóval kisebb rétegre korlátozódott, mint jelenleg.

3. SZEXUÁLIS NYOMOR

A szexuális élet kulturálatlanságát többek között a szexuális nyomorúság is szülte. Fejezetcímünket nem az önkényes névadás alkotta, hanem a pöranyagból volt kiolvasható. Azon viszont csodálkozunk, hogy az általunk átnézett nem kevés szakirodalomban párhuzamos példák említését sem találtuk — e témát helytelenül talán

¹⁷³⁹ Vajda M. 1988. 30-31.

a szerzők sem tartották fontosnak —, mintha a jelenség más kultúrákban ismeretlen volna, pedig szó sincs róla.

A különböző eredetű tiltások vagy egyéb társadalmi, természeti körülmények hatására (elzárttság, nincs ismerkedési, találkozási lehetőség, gátlásosság, rossz küllem stb.) mindenütt föllelhető az a jelenség, amikor az egyén testben és lélekben fölkészült a nemi élet megkezdésére, ill. rendszeres gyakorlására, de ehhez nincs partnere. Az okok között tovább kutatva, lehet, hogy az egyén csoportjában, ismeretségi körében nincs megfelelő, rokonszenves, az ő érzelmeit viszonzni tudó ember. Társadalmi, egyházi, családi tiltás miatt nincs mód az egyén szexuális vágyának kiélésére. Kevesebb a másik neműek száma és nem jut mindenkinek pár. Gazdasági helyzete sem teszi lehetővé, hogy akár törvényes házasság révén, akár prostituált használatával nemi életét folytathassa.

Nem soroljuk tovább a valós okokat, hiszen megannyi akadály lehetséges, és ezek létrehozják a szexuális nyomorúságot, amely nem egy egyénnél a személyiség kibontakozását gátolja, vagy az egyéniségét torzíthatja. Az ilyen ember ingerült, embergyűlölővé válhat, és az alkalmat kihasználva vagy megteremtve, a bűnözést is kockáztatva, akár erőszakos cselekedetre ragadtatja el magát; esetleg önkielégítéssel enyhít vágyán, ill. egyéb utakat keres és talál. Szexuális nyomor házasságon belül is létezhet. Ismert például a terhességi utolsó szakasz és a gyermekágyi fekvés alatt elrendelt önmegtartóztatás, valamelyik házasság betegsége, távolléte, az éppen köztük lévő harag, kialakult tartós ellenszenv stb. esetén.

Vizsgált anyagunkban a 277/1819. pörben így panaszkodott a vádlott asszony. „A' *Férjem elhagyott, oda volt vagy 6. Esztendeig, 's mikor haza jött, magához nem vett, 's felém sem jött[...]*” Az asszony ezután szeretőt keresett és talált magának. „[...]mind szegény asszony engedtem kívánságának, tőle teherbe estem[...]”

Ugyancsak a 277/1819. pörben az előbbi asszonytól ez a vallomás hangzott el: „[...]mi együtt[...] *tsak kevés ideig laktunk, az alatt pedig velem oly kegyetlenül bánt[...]* annak utánna 6 esztendőig Férj nélkül élvén, én bennem is Ifjui vér lévén meg estem[...]” A 283/1825. pörből a házasságátörő férjről megtudjuk, hogy „[...]a' *Felesége nyomorúságában három esztendeig asszony-szükit látott[...]*”

A további példákat azért nem soroljuk, mert idetartoznak az erőszakos nemi közöszlések, állatokkal folytatott perverziók, a házasságtörések egy része, amelyekről már korábban részletesen írtunk.

4. ISMERKEDÉS, KÖZELEDÉS

Amikor az emberekben érzelem vagy vágy támad egy másik ember iránt, avagy egyéni elhatározásból, ill. a csoport elvárása, esetleg unszolása, netán kényszerítése alapján párkapcsolatot kíván vagy kell kialakítani, az első fontos föladat, hogy ismerkedjen. A kiszemelthez úgy kell közelednie, hogy minél hamarabb célt érjen. A világ bármely kultúráját vagy csoportját vizsgáljuk, azt találjuk, hogy az ismerkedésnek az egyénre jellemző, de a közössége által kialakított normái vannak. Ezek a normák a szexuális kultúra részévé váltak, és meghatározók az egész további kapcsolatra.

A kapcsolatteremtésnek és annak szorosabbra fűzésének egyes népeknél bonyolult, nem egyszer szimbólumokkal jelző rendszere alakult ki. Gyakran közvetítőt alkalmaznak a két ember között, aki lehet egy harmadik ember — például hivatásos kapcsolatépítő férfi vagy erre alkalmas, a csoportjukban mindenkit ismerő öregasszony, a folklórból jól ismert *kérő* —, de lehet élettelen tárgy is, amely egész jelképrendszert testesíthet meg. Jó példát találunk erre a M. Stingl által leírt szokásokban, amelyeket a mikronéziai Truk-szigeteken gyűjtött. Itt a férfiak a szerelmi kezdeményezésük szimbólumát, egy szépen faragott botot, a *felai*-t magukkal vitték a faluba. Megannyi

folklórpélda és összefüggés alapján ismert, hogy a bot, különösen a faragott, megmunkált pálca erotikus jelentőségű és többnyire falloszt szimbolizál; mint ahogy a *májusfával* hasonló üzenetet közvetíthetnek annak az európai lánynak, akinek a háza előtt fölállítják; ill. a lányos háznál otthagyt és kitett vagy elfogadott szűrrel stb.

„[...]a kezdődő szerelmi játék számára — a truki erkölcsök szerint — jobban megfelel az éjszaka, mint a nappal.”¹⁷⁴⁰ A kezdeményező férfi egy éjjel elviszi tehát a felaiját és bedugja a kunyhó növényi levelekből készült vékony falán. Ha a lány „[...]behúzza az egész felait a kunyhóba, ez azt jelenti[...], hogy: »gyere be és szeress!« Ha azonban a leány visszanyújtja a kunyhóból a felait (tinau), a válasz egyértelműen elutasító.”¹⁷⁴¹ Ez a fából készült „szerelmi közvetítő” tartalmát illetően olyan, akár egy élő személy, aki házasságot készít elő. Az előbbi jelbeszéddel, az utóbbi hangos szóval építi a kapcsolatot a kijelöltek között.

A Truk-szigeteken M. Stingl azt is nyomon követhette, miként változott a népi hagyomány, amikor külső kulturális beavatkozás érte a szigetlakókat. Miután az amerikaiak bevezették a faépítkezést, a felait nem lehet a kunyhóba bedugni, ezért „civilizált” mintára levelezni kell. „[...]mivel a jelenlegi erkölcs megkívánja a truki leányoktól, hogy a találkára hívó első és második levélre ne válaszoljanak[...]”, ezért 2, sőt 3 levelet is kell küldeni és hosszan várni a szerelem beteljesülésére.¹⁷⁴²

Az Új-Guineában élő kutubuknál a lány választ és ezt közvetítőkkal a fiú tudomására hozza.¹⁷⁴³ Közép-Ausztráliáról szólva, Róheim Géza így fogalmazott: „Az erőszakos udvarlás tehát nemcsak a lurittya férfi, hanem a lurittya nő igényeinek is megfelel; a jó férj — mint másutt — itt is csak az erős, hatalmas férfi lehet, aki mintegy pótolja a mindenható apát is.”¹⁷⁴⁴ Elbeszélte, hogy „[...]ami Közép-Ausztráliában normálisnak számít, csak abban különbözik az európai normáktól, hogy hiányzik belőle az intenzív, gyengéd és részben szublimált tárgyakapcsolat. Az ausztrál férfiak képesek nagyon erős vágyat érezni egy bizonyos nő iránt, azonban nem romantikus szeretők. Kőkorszaki kultúrviszonyaik között genitális szexualitásukra inkább agresszív és kevésbé gyengéd vonások jellemzőek, mint a civilizált világban.”¹⁷⁴⁵

Agüero Irma a surinami bozónégerekről említette: „A szülőknek nincs beleszólásuk a párválasztásba. Így az udvarlás ösztönösen és nagyon költői módon megy végbe.”¹⁷⁴⁶ Írta még, hogy fontos náluk is a nemi jellegű jelbeszéd, pl. a különféle „jelek” faragása, amelyek a bozónégerek kezdeti nyelvi és etnikai különbözőségére mutatnak, és nem utolsó sorban a külvilágtól való teljes elkülönülésre törekednek, hogy egymás számára, magukra maradhassanak.¹⁷⁴⁷

A kultúrnépeknél, így az európai jellegű civilizációkban is általánosan elterjedt ismerkedési módok közül említjük azt, amikor egy közvetítő segítségével két embert bemutatnak egymásnak; amikor társas összejöveteleken beszélgetésbe elegyednek egymással, vagy egyik fél bemutatkozik a másiknak; de a levél- és virágküldés, az ajándékozás, az ún. *testbeszéd*, mimikai jelzés, „szemezés”, kézjelek adása (a

¹⁷⁴⁰ M. Stingl. 1979. 176.

¹⁷⁴¹ M. Stingl. 1979. 177.

¹⁷⁴² M. Stingl. 1979. 178.

¹⁷⁴³ J. Bjerre. 1973. 122.

¹⁷⁴⁴ Róheim G. 1984. 375.

¹⁷⁴⁵ Róheim G. 1984. 378.

¹⁷⁴⁶ Agüero I. 1986. 46.

¹⁷⁴⁷ Agüero I. 1986. 48.

gesztikulálás, amelyben az európai latin népek, különösen az olaszok jeleskednek) és így tovább, mind kapcsolatkialakító módszerek.

Az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben is találunk ismerkedésre utaló példákat. A 108/1746. pörben „[...]mondotta Miska, meg adgya az árrát, meg csipvén a' farodat[...]" A női fenékre paskolás, vagy a megcsípése tipikusan primitív szexuális-jellegű közeledési mód. Legtöbbször minősíti az adót és a kapót is, ha utóbbi ellenkezés nélkül fogadja. A 218/1761. pörben kérdezik a nőt: „Miképpen esmerkedtetek megh edgyütt?" Így válaszolt: „Csak úgy, hogy mostam reá, s. az ablakra jött a fejér ruhájáért[...]"

A 219/1762. pörben „[...]együtt lévén mi a Szücsnével Lakodalomba, meg szoritotta kezemet, S. én gonosz végre magyaráztam[...]" ugyancsak a 219/1762. pörben a közeledést mindjárt közösülési kísérlet ösztönzésével kezdeményezték: „Antal István mondotta eregy héj menny el a Szücs Feleségéhez próbáld meg[...]" A 235/1769. pörben „[...]maga kedvezett, minden modon; csak meg esmérkedtünk egymással."

A 264/1801. pörből megtudjuk, hogy „Lakatos Istvánnal való esmeretségem pedig onnan vagyon, hogy Jakó Ispány úrnál 3. esztendeig együtt szolgáltán, meg esmérkedtünk[...]", ezt követően másfél év múlva kezdtek nemi kapcsolatot. A 301/1805. pörben vallotta a nő, hogy „[...]megesmérkedvén a' Vásárba vele, meghódított engemet[...]" Végül a 319/1771. pörben vallotta az asszony, hogy a szeretőjét „[...]az uram Zsellérnek hozzánk bé fogadta, en pedig mosogattam reá, 's így egymás esmerettségibe és Szeretetibe estünk." Mind a férfi, mind a nő közvetlen használati darabjai, ruhái, különösen az alsónemük erotikus ösztönzők és kapcsolatépítők, még akkor is, ha a vágy nem *fetisizista* jellegű.

5. A NEMI ÉLET KEZDETE ÉS FELSŐ KORHATÁRA

A nemi élet kezdetét több civilizációban a házasságkötés után tehetjük, de az erkölcs és az egyéni késztetés ezt az általánosítást minduntalan fölboríthatja. Több törzsi kultúrában nincs összefüggés a házasságkötés és a nemi élet kezdetével. A keresztény és mohamedán népeknél is változik az erkölcs. Koronként szigorodik vagy éppen lazul. Ezért kategorikus ítéletet nem lehet alkotni, csupán példákat felsorakoztatni.

Hermann Imre kutatási eredményeiből korábban már láttuk, hogy a szubhumán főemlősök között a nemi élet a teljesen fejletlen, gyermekorban lévő egyedek fölhasználásával is gyakori. Ilyenkor mindig egy érett egyed próbálgatja az éretlent, és ennek nincs különösebben káros következménye. Mint látni fogjuk az embernél, a törzsi kultúrák némelyikében is ismert ez a jelenség, sőt serdületlen gyerekek között is előfordul. Ez a szexuális gyakorlat elsősorban a kőkorszakban lévő törzsi kultúrákra jellemző (lásd pl. Közép-Ausztrália lakóit), de Dél- és Kelet-Ázsiában a magas szintű civilizációkban sem ritka, mint pl. Indiában.

A nemi élet kezdetét nem minden esetben a közösülés bekövetkezése jelenti, bár kétségtelen, ez az általánosan elfogadott magatartás. Megelőzhetik a különböző nemi cselekmények. Mindkét neműek részéről előbb a magányos maszturbációk, majd az egyes nemek több egyedének közösen végzett, többnyire manipulatív nemi játékaik, amelyek a nemi szervek mechanikus izgalomkeltését szolgálják. Ezt követik a heteroszexuális közös játszadozások, szerelmeskedések, a csókolózással, simogatással, markolászással, egészen a pettingezéssel bekövetkező orgazmusig. A nemi életbe tehát van egy természetes „belenövés", fejlődés, tanulás által való megközelítés és célba érés is. Az ember szempontjából bizonyos, hogy az ennek hiányával, a rögtön közösüléssel kezdődő nemi élet a leginkább hátrányos.

Az európai kultúrában szinte elképzelhetetlen az a korai nemiség, amelyről Róheim Géza beszámolt a szomáliak esetében: „[...]a fiúk már hétévesen a lányokra vetik magukat, és péniszüket ahhoz a lapos részhez dörzsölik, ahol a vagina be van varrva. Eközben néha ejakuláció is beáll, de természetesen behatolás nélkül.”¹⁷⁴⁸

Orvosbiológiából ismert, hogy a csecsemőkor után a pubertás korig a szexuális fejlődésben van egy „látens korszak”, amikor a gyerekek testi-lelki szexuális érdeklődése és fejlődése „mozdulatlan”. Úgy tűnik, hogy ezt a megállapítást nem lehet általánosítani. Korunkban, főleg a film, video, televízió, diszkó és az olvasmányok megannyi korai indítást adnak, hogy az érdeklődés már a kisgyermekkorban is kialakuljon a szexualitás iránt. Egyes törzsi kultúrákban pedig a társadalmi együttlét nevelő hatása, a tilalmak hiánya és a természettel való szoros kapcsolat indítja el a szexuális tevékenységet.

Róheim Géza egy közép-ausztráliai nő elbeszélését idézte: „Amikor kislányok voltunk, gyakran mentünk a fiúkkal a bozótba[...] Kis kunyhót építettünk, ott játszottunk a fiúkkal. Kimentek, hogy keressenek valami ennivalót, azután együtt ettünk, majd koitáltunk és együtt aludtunk a fiúkkal.”¹⁷⁴⁹ A nő elbeszélését Róheim saját élményével is megerősítette: „Magam láttam, hogyan vág a homokba egy kb. hároméves peccsentára fiú egy kb. kétéves kislányt, hogyan fekszik rá, és tesz szabályszerű koituszmozdulatokat.”¹⁷⁵⁰ Az arandákról szólva elbeszélte, hogy amikor házasságra lépnek, a férfi jóval öregebb a feleségénél. „Azt mondhatjuk: egy lány számára a »legmegfelelőbb« férj apja anyjának fivére lehet.”¹⁷⁵¹

M. Stingl a mikronéziai Romanom-szigeti megfigyeléséről írta: „A felnőtt nőlegény és a kiskorú menyasszony között akkor tartottak valamiféle esküvőt, amikor a kislány hat-hét éves lett. Az igazi esküvőre az első menstruáció után került sor.”¹⁷⁵² A truki „[...]valamennyi lánynak, közöttük olyanoknak is, akik még szinte gyermekek, amennyiben képesek az együttélésre, bekötötték már a fejét.”¹⁷⁵³

Az új-guineai szokásról J. Bjerre írt: „Legkorábban egy hónappal az ajándékok kicserélése után, ha már egészen biztosak a dolgukban, engedi meg a menyasszony apja a nőlegénynek, hogy az feleségét magával vigye a bozótba, és ott magáévá tegye.”¹⁷⁵⁴ Antoni Judit az új-guineai Wahgi-völgyben élő bennszülöttekről írta, hogy „[...]12-13 éves koruktól udvarolnak.”¹⁷⁵⁵ Továbbá elbeszélte, hogy gyakori volt a gyermekkorban történt eljegyzés. A kislány odaköltözött a másik klánbeli apósjelölt házába és ő nevelte föl a fiának.¹⁷⁵⁶ Ausztráliában és Óceániában egyébként „Sok törzsben a menyasszony már 9-11 éves korában időről időre a leendő férj táborába költözik, majd végül nemi életet él vele, tekintet nélkül korára, s arra, hogy nemileg érett-e már vagy sem.”¹⁷⁵⁷

M. Mead ugyanakkor az arapesekekről azt írta, hogy nem szeretik a korai nemi életet. A fiatal jegyespárt még őrzik is, nehogy elháljanak.¹⁷⁵⁸ B. Malinowski az Északnyugat-

¹⁷⁴⁸ Róheim G. 1984. 330.

¹⁷⁴⁹ Róheim G. 1984. 354.

¹⁷⁵⁰ Róheim G. 1984. 358.

¹⁷⁵¹ Róheim G. 1984. 369.

¹⁷⁵² M. Stingl. 1979. 179.

¹⁷⁵³ M. Stingl. 1979. 178.

¹⁷⁵⁴ J. Bjerre. 1973. 63.

¹⁷⁵⁵ Antoni J. 1986. 22.

¹⁷⁵⁶ Antoni J. 1986. 24.

¹⁷⁵⁷ Antoni J. 1986. 17.

¹⁷⁵⁸ M. Mead. 1970. 152.

Melanéziában lévő Trobriand-szigetek lakosságát vizsgálva azt írta, hogy „[...]a bennszülöttek már zsenge korukban megismerkednek a nemiséggel. E korai éveknek szabályozatlan és mintegy szeszélyes érintkezése a serdülőkorban többé-kevésbé tartós kapcsolatba rendeződik[...]”¹⁷⁵⁹ Az előbbi mondatát később így magyarázta: „A gyerekek igen korán közvetlen és gyakorlati módon vezetik be egymást a nemi élet rejtelseibe. Serdülés előtti szerelmi életük sokkal előbb megkezdődik, mintsem a nemi aktust igazán végre tudnák hajtani.”¹⁷⁶⁰ A lányok már 4-5 éves korban kezdik a nemi életet, pontosabban: „Azzal játszanak, hogy közösjenek.” Ezt viszont a bozótba elbújva kell cselekedniük. A valóságos nemi élet azonban a lányoknál 6-8, míg a fiúknál 10-12 éves korban következik be.¹⁷⁶¹ „[...]Az idősebbek nem avatkoznak be a gyerekek nemi életébe.”¹⁷⁶²

A serdülő korban fiúk és lányok elköltöznek a szüleiktől és a vérfertőzés kizárása miatt, nemek szerint is elkülönülnek. Ebben a korban „[...]a személyes vonzódásnak is van szerepe, s ezzel a kapcsolat nagyobb állandóságra törekszik.”¹⁷⁶³ A fiatalok elkötelezettséget nem vállalnak egymás iránt, tabuk és konvenciók még nem kötik őket. szabad „paradicsomi életük” van. A nemi életük viszont most már szenvedély. Lassan kialakulnak a párkapcsolatok és egyre hosszabb ideig tartanak.¹⁷⁶⁴

M. Mead a samoaiak hasonló magatartását írta le serdülő korukban: „Amikor a kislány tizenöt éves lesz[...] a helye megváltozik. A föl nőttek és a föl nőttekhez korban közelálló világát ellenségesen szemlélik. Úgy érzik, hogy szerelmi ügyeik után kutatnak.”¹⁷⁶⁵ Samoán lassabban érik a nemiség beteljesülése és ezt régi szokások nehezítik. „Az első, amit egy kislány a fiúkkal kapcsolatos magatartást illetően elsajátít az, hogy a fiúkat kerülni kell, és velük szemben ellenségesen kell viselkedni. Megtanulja tiszteletben tartani a fivér-nővér tabut[...]”¹⁷⁶⁶ Ez az állapot viszont nem tart sokáig: „A pubertás kezdetét elérő lányok és az éppen körülmetélt fiúk egymás iránt tanúsított ellenséges magatartása megszűnik, de még egyik nem sem ébred teljesen nemisége tudatára.”¹⁷⁶⁷

Már az eddigi példák is jelezték, hogy a téma megítélése milyen nehéz; mennyi eltérés és azonosság van a szokásokban, mennyire nem lehet sommásan ítélni. Még inkább elkülönül és e téren megannyi szint mutat a tabló, ha futólag a többi kultúrába is bepillantunk.

Boglár Lajos a dél-amerikai indián rörzseket vizsgálva, a tikunákról azt írta, hogy „Habár az első nemi kapcsolat általában a menstruáció megindulása után létesül, több olyan törzsről tudunk, ahol tizenéves kislányok (az első vérzés előtt) együtt élnek férfiakkal.”¹⁷⁶⁸ Mekkora különbség volt ehhez képest a középkori, nagy kultúrájú inkabirodalomban a családi élet terén. H. Gerol írta, hogy Tahuantinsuyuban „A 18-20 éves lányok 24-26 éves legényekkel házasodtak össze ünnepélyes, közös szertartással. Habár a házasodásnál a szerelem és az egyéni hajlandóság nem sokat jelentett, a férfi

¹⁷⁵⁹ B. Malinowski. 1972. 126.

¹⁷⁶⁰ B. Malinowski. 1972. 128.

¹⁷⁶¹ B. Malinowski. 1972. 129.

¹⁷⁶² B. Malinowski. 1972. 130.

¹⁷⁶³ B. Malinowski. 1972. 132.

¹⁷⁶⁴ B. Malinowski. 1972. 132-135.

¹⁷⁶⁵ M. Mead. 1970. 31.

¹⁷⁶⁶ M. Mead. 1970. 44.

¹⁷⁶⁷ M. Mead. 1970. 44.

¹⁷⁶⁸ Boglár L. 1986. 53.

bizonyos általános konvencióknak megfelelően a saját közösségén belül választhatott asszonyt. Házasságkötéshez a szülő és a közösség hozzájárulása kellett.”¹⁷⁶⁹ Agüero Irma a surinami bozótnégerekről írta, hogy a férfiak 30, a nők 20-22 éves korukban házasodtak. A jegyesek között ideálisnak az 5 éves korkülönbséget tartották.¹⁷⁷⁰

Az arab törzseknél „A nemi viszony létesítése nem volt alsó korhatárhoz kötve — csak fizikailag megvalósítható legyen.”¹⁷⁷¹ Tibetben nincs polgári esküvő. A fiatalok összeköltöznek és elkezdik a házas-, ill. nemi életüket. „Tibetben valóban nincs házasságlevél, sem semmiféle egyéb írásos dokumentálása a házasságkötésnek. És a lámák is legfeljebb megáldhatják a frigyet[...], de ennek az együttélésnek ők sem adnak semmiféle hivatalos, »törvényes« mezt” — írta Nagy Károly.¹⁷⁷²

Szűz Mária, Jézus Krisztus édesanyja 13 év körüli arámi kislány volt az „angyali üdvözlét” idején, amikor megtudta, hogy fiat fog szülni.

R. Karaś így jellemezte az örmény házassági szokásokat: „Kissé nyugtalanított az ifjú pár fiatal kora. A szülők és a vendégek megmagyarázták, hogy délen és keleten jóval korábban érnek a fiatalok[...] Ezenkívül az örmény nők gyorsan öregszenek, következésképp idejekorán férjhez kell menniük. A korai házasság még senkinek sem ártott meg[...] nagy előnye, hogy még fiatalon felnőtt gyermekeik vannak.”¹⁷⁷³

László Gyula a honfoglaló magyarokról írta: „Valószínűleg attól a kortól kezdve házasodhattak, illetőleg mehetek férjhez, amely kortól a család tagjai közé számították őket. Ez pedig a fiúknál 10 év körül, a leányoknál 11-12 év körül következett be. Solt fejedelem 13 éves korában nősült meg.”¹⁷⁷⁴

Papp Gábor a reneszánsz Európa erkölcsi szokásairól írva Nidhardt von Reuenthal párbeszéd leírását idézi, amelyben egy 16 éves parasztlány vitatkozott az anyjával, akinek a fejére olvasta, hogy „Te csak tizenkét éves voltál, amikor megszabadultál szüzességedtől[...]” A veszekedésből kiderült, hogy a fiatal mama a lánya elől sorra elhalászta ajánlkozó szeretőit, és a rendre hoppon maradt lány elunta a dolgot. Papp Gábor megjegyezte még, hogy ebben a korban a nőknek a 14 éves kort tartották ideálisnak a házasságkötéshez.¹⁷⁷⁵ Ugyanakkor a reneszánszban megszületett a nagy darab, telt nő ideálja, a „rubensi madonna”. Az ideális érett emberi kor mindkét nemnél 40 év körül volt.¹⁷⁷⁶

Schram Ferenc a magyar feudalizmus kori boszorkányperek földolgozása során írta, hogy a vádlottak zöme fiatal volt: a 35-45 éves nő a korai házasság miatt gyakran már nagymama, ezért öregnek mondták, de ez a meghatározás a lányától való elkülönítésre is szolgált.¹⁷⁷⁷

Az általunk vizsgált bűnpörök tele vannak a nemi élet és a házasság kezdő időpontjaival, és felső időhatárait jelző adatokkal. Fejezetünk további részében ezeket részletezzük.

A 109/1748. pörben a 13 éves kislánynak úgy megtetszik a nemi élet, hogy azt maga keresi. A 409/1756. pörben Aszalós Judit 25 éves asszonyt azt vallotta, hogy „Ez

¹⁷⁶⁹ H. Gerol. 1965. 138.

¹⁷⁷⁰ Agüero I. 1986. 45.

¹⁷⁷¹ Kiss I. 1986. 86.

¹⁷⁷² Nagy K. 1987. 135.

¹⁷⁷³ R. Karaś. 1979. 129.

¹⁷⁷⁴ László Gy. 1944. 275.

¹⁷⁷⁵ Papp G. 1986. 179-180.

¹⁷⁷⁶ Papp G. 1986. 185-186.

¹⁷⁷⁷ Schram F. 1982. 3. 33.

előtt 14. esztendővel mentem Férjhez Turkevibe.” Akkor tehát 11 éves volt! A 19/1756. pörben a 15 éves nő már férjes asszony és férjét akarja mérgezni. A 230/1766. pörben a férfinak a házasságra alkalmasság fő szempontja az volt, hogy a lány másodlagos nemi jellegét kifejező testrészek, genitálék fejlettek-e? A férj így vallott menyasszonyáról: „[...] lehetett mintegy 15. vagy 16. esztendő s midőn én el vettem, mert jó nagy Csecsej voltak.” A lány viszont arról panaszkodott, hogy a férje olyan idős, hogy akár az apja is lehetett volna. (A férj a házasságkötéskor 23 év körüli, mégis nemzedéki ellentét húzódott a mögött, hogy felesége elhagyta.)

A 233/1767. pörben a 20 éves asszony vallotta: „[...] már 7. esztendeje, s. többis hogy az Férjemet innen erővel el vitték Katonának.” vagyis 12-13 évesen mehetett férjhez. A 410/1767. pörben a 16 éves vásárhelyi lány kétszer közösült a legénnyel, aki házasság ígéretével csábította el és teherben hagyta. A 411/1767. pörben az algyői Czitek Ilona 16 éves lány a német káplárral közösült. A 412/1767. pörben Parti Ersókk 17 éves csongrádi lány tízszer közösült a 24 éves legénnyel. Fejér Julis győri lány 12 éves korában otthagyta szüleit a 143/1768. pör szerint, és Pesten kurválkodni kezdett.

A 152/1772. pörben Cernák Magdolna budai lány vallotta: „Adán mentem Férjhez 12. esztendő s koromba.” Négy és fél évig élt az urával és szült neki 2 gyermeket, akik meg is haltak „kised korukban”. A 373/1775. pörben az akkor 28 éves asszony 13 évvel azelőtt, tehát 15 éves korában ment férjhez. A 244/1777. pörben Zsíros Ersók 17 éves vallotta, hogy 2 esztendeje él paráznaságban és terhes is, de nem a férjétől. Tehát 15 éves kora előtt mehetett férjhez. A 245/1777. pörben az algyői gazdafi 17 éves korában már nősemerként csalta a feleségét.

A 161/1778. pörben Kovács Ersók 14 éves lány teherbe esett. A 376/1781. pörben Csorba Zsuzsa 16 évesen vetélt. A 186/1782. pörben Hetes Ersók 14 éves korában szült, és a 379/1782. pör szerint meg is ölte csecsemőjét. A 165/1783. pörben a 15 éves lány terhes, de a 17 éves fiúja még azután is egy alkalommal közösült vele, de ekkor 3-4-szer egymás után.

Az 53/1796. pörben a 26 éves Jó Ersébet vásárhelyi asszony „[...] látta a menyét a földön.” Tehát már nős fia volt! Ez a szülést illetően csúcsteljesítmény! A 261/1798. pörben a 11 éves pesztonkát a gazdája a Rétben megszeplősítette: „Halod é s Szám szerént akkor 11- esztendő s lehettél tehát s midőn mondd hogy leg először Közősködtél[...]” — számolták ki a korát a jegyzőkönyvben. A 267/1804. pörben a 15 éves cselédlánnyal pettingelt a 25 éves, feleséges takácsmester: „[...] hanyat dőjtöttem, meg próbáltam, de mivel a Léány nem volt alkalmas a közösülésre el botsájtottam[...]” — vallotta.

A 70/1805. pörben a gazda szintén pettingelt a 15 éves cselédlánnyal. A 341/1808. pörben a 13 éves cselédlányt megerőszakolták. A 342/1812. pörben a kovács megerőszakolta a 13 éves cselédjét. A 388/1818. pörben a 15 éves lány gyermeket szült és megölte. A 280/1822. pörben a 17 éves lánnyal a szomszéd férj 4 éve nemi életet élt. Eszerint a nő 13 éves korában kezdte. A 396/1827. pörben a 16 éves lány szült és megölte a gyermekét. A 294/1842. pörben a 14 éves cigánylány teherbe esett.

A pörök következő típusában a nagy korkülönbséggel végrehajtott erőszakos, vagy a közös akarattal végzett közösüléseket mutatjuk be. A 113/1755. pörben Kádár Sára 44 éves teherbe esett „Miskolczi Uram Eöreg emberétül.” A 202/1755. pörben Jász Szilágyi István 60 éves vásárhelyi nősemer közösült Búza Jánosné ifjú asszonnyal. A 208/1757. pörben Farkas Gergelyné 60 éves szentesi lakos „valami rakás lenen” közösült a 33 éves legénnyel. A 208/1757. pörben Farkas Gergelyné 60 éves asszony fiatal emberekkel közösült.

A 325/1762. pörben Nedo Zsiga 60 éves csongrádi cigány megerőszakolta a Vörös Halásznak Susa nevű 10 éves kislányát. A 221/1762. pörben Török György 60 éves vásárhelyi gazda éli fiatal cseléd lányát.

A 327/1765. pörben Balla János 62 éves vásárhelyi gazda minden közelében lévő nőt megerőszakolt. A 185/1777. pörben Kovács György 60 éves a gyevi révben szeretkezett. A 250/1779. pörben Kis Ersók 50 éves asszony egy fiúval közösült. A 164/1779. pörben egy 78 éves asszony 3 hete fekszik gyermekágyat, mivel a 33 éves fiatal házasember szeretője gyermeket nemzett neki. Az eredeti pörszövegben nem volt olvasati gondunk, ezért — bár hitetlenkedve — nyomatékkal fölhívjuk a figyelmet az asszony korára. A 166/1783. pörben az özvegyasszony 45 évesen esett teherbe. A 256/1784. pörben a 46 éves asszony nappal egy csongrádi vályogos gödörben katonával szeretkezett.

A 171/1801. pörben a 62 éves apa megszeplősítette a 12 éves nevelt lányát. A 174/1806. pörben az 53 éves juhász a 10 éves pesztonkával próbálkozott, de a lány kis szeméremteste miatt nem sikerült a közösülés. A 270/1807. pörben az 56 éves nősember gyereket nemzett a 23 éves sógornőjének. A 271/1807. pörben az 52 éves férfi a 14 éves lánnyal közösült. A 176/1813. pörben a 48 éves gazdát pörbefogták a 14 éves kis Iluskával, akit egy évvel azelőtt megejtett. (Megjegyezzük, hogy a „megejtés” nem teherbe ejtést jelentett, hanem a szüzesség elvételével járó közösülést.)

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy a vizsgált korban a 10-16 év közötti lányok *szexuális élete* gyakori volt. A nők 40-60 év között még aktívak, és az 50-62 év közötti férfiak szintűgy.-

6. ÖNKIELEGÍTÉS

Amióta veszélytelen műszeres segédlettel beelátunk az anyaméhben fejlődő embrió életébe, többféle mozgása mellett azt figyelhetjük meg, hogy az ujját szopja és a nemi szervét fogdossa. Tisztázás, fürdetés közben, amikor a még öntudatlan, mezítelen csecsemőnek lehetősége adódik, a nemi szervéhez nyúl, és egyre átszellemültebb arckifejezéssel piszkálja: látszik, hogy kedvére való foglalatosságot művel. A nemi szervvel való játszadozás mindkét nemnél az embrió megmozdulását követően, a halálág kísér bennünket. A kisgyermekre éppen úgy jellemző, mint a serdülő korúra, a fölnőttre vagy a korosodó emberre.

A nemi élet része az autoerotizmus, amely elvezethet az önkielégítéshez, s ez nem más, mint örömszerzés, hiánypótlék és a belső ösztönkésztetés, a nemi vágy partner nélküli kiélése: fizikális ingerléssel és erotikus fantáziálással. Önkielégítést nemcsak a magányos ember végez, de partnerkapcsolatban az előjáték, a petting része is lehet. A kölcsönös maszturbálás olyan ügyességi és beleélési szintre juthat, hogy az orgazmusig vezethet, esetleg a pár nemi életének egyik fontos részévé válhat! (Ott lesz „betegessé”, helyesebben: ott szegényedik el, amikor a nemi élet a közösülést már nélkülözi és beéri a maszturbálással.)

Az önkielégítést Európában mind egészségügyi, mind valláserkölcsei megfontolásból évszázadokon keresztül üldözték. A korszerű szexológia elismeri, sőt olykor a gyakorlását javasolja. (Pl.: serdülőknél az erogén zónák fölfedezéséhez, vagy terápiás céllal elhidegülő párok esetében stb.) Akárhogyan is van a dolog, bevallottan vagy tagadva, állati létünk természetes velejárójaként emberi életünk mindennapjait is érintő, soha ki nem vesző, szexuális életünkre jellemző cselekmény marad. (Elaggott férfiaknál is megfigyeltek merevedést, amikor ösztönösen péniszét kezdte fogdosni, húzogatni.)

Azokban a kultúrákban, ill. korokban, ahol mint természetes élettani megnyilvánulással számoltak vele, és a szexuális örömszerzés egyik módjaként elismerték, jelentősen kultúrálódott. Stimuláló és ajzó eszközök egész sorát alkalmazták az ókorban már ismert „godmisék”-től, a középkori japán hüvelygolyókon át korunk elektromos vibrátoráig, műpéniszig. Ezek egy része a korszerű szexológiai terápiát is haszonnal szolgálják.

A rendelkezésünkre álló szakirodalmi adatok alapján vizsgáljuk meg, hogy az önkielégítés korok és népek gyakorlatában miként változott, és milyen módszerekkel gazdagította az ember szexuális kultúráját.

Róheim Géza egy közép-ausztráliai fiú játszadozását így írta le: „*Wilikutu fogta a gumibabát, hozzádörzsölte hímtagját; és nemcsak hogy azt mondta, »muranyi«, koitál a »lánnyal«, de azt is megfigyelhettem, hogy nemi szerve megmerevedett, sőt néhány csepp ondófolyadékot is kilövellt.*”¹⁷⁷⁸ (A leírás alapján inkább a dülmirigy-folyadékknak, mint a közösüléshez szükséges síkosító előváladéknak a megjelenését láthatta, hiszen az is kilövell és szintelensége miatt jól megkülönböztethető az ondótól, amely nemcsak pár csöppből áll.)

A törzsközösségekben nem csupán a gyermekeknek, hanem a felnőtteknek is közös időtöltés az önkielégítés. „*Esténként a település férfi tagjai együtt ülnek, és ki-ki saját vagy szomszédja péniszével maszturbál. Ez egyfajta játék — fogalmazta Róheim Géza. — Majd összehasonlító vizsgálatokat folytatnak annak megállapítására, kinek van a legnagyobb vesszeje. A piccsentáraknál és mularataraknál különösen két kereszt-unokafívér számít e játékokban a legmegfelelőbb partnernek.*”¹⁷⁷⁹

Ha egy szokás az egész közösségre jellemző, arra a legbiztosabb jel az, amikor a rituális életükbe beépül, és nemcsak hétköznapi gyakorlatot, hanem ünnepi cselekvést testesít meg. Róheim különös *rítusonániát* írt le a közép-ausztráliai törzsek életéből. „*Ezeket a szertartásokat jellemző ismertetőjegyek azok a sas-, illetve héjatollak, amelyek a szertartás résztvevőinek testét fedik.*” A testhez erősítésük így folyt le: „*Az ehhez használt ragasztószer ugyanis nem egyéb, mint az a vér, amelyet a pénisz subincisiós nyílásából nyernek.*” Ez nem más, mint a pénisz szárán alól, a húgycsőbe fűrt mesterséges lyuk, amelyen közösüléskor az ondófolyadék a szabadba és nem a hüvelybe távozik. (Így védekeznek a nem kívánt terhesség ellen!)

Róheim így folytatta megfigyelésének leírását: „*Ahhoz, hogy a nyílásból vér fröcsköljön elő, a pénisznek félig erektált állapotban kell lennie. Ezt az onánia egy formájával idézik elő, jellemző ez azokra a népekre, amelyeknél a subincisio szokása dívik. Addig húzogatják az előbőrt az urethrán, ott, ahol fel van vágva, amíg be nem következik az erekció. Ekkor fognak egy kis pálcát vagy egy finom kőkést, és megsúrnak vele a subincisiós nyílást, amíg vér nem freccsen elő belőle — vagy saját testükre, vagy pedig valaki máséra, aki letérdel, hogy a kifreccsenő vér a testére hulljon.*”¹⁷⁸⁰ Meg kell jegyeznünk, hogy a testre fröccsenő meleg vér, ondó, undort nem keltő emberi váladékok erotikus bőringerként hatnak, amelyek vágyakozást eredményezhetnek, ritka esetben, előzetes, erős szexuális fölgerjedés esetén pedig akár orgazmushoz is vezethetnek.

B. Malinowski fogalmazta meg Északnyugat-Melanéziában végzett megfigyeléseiről, hogy a maszturbáció mindkét nemnél ismert és gyakori, de

¹⁷⁷⁸ Róheim G. 1984. 359.

¹⁷⁷⁹ Róheim G. 1984. 380.

¹⁷⁸⁰ Róheim G. 1984. 404.

megítélésük szerint elsősorban a bolondok végzik.¹⁷⁸¹ (Megjegyezzük, hogy a szellemileg és mentálisan beszűkült embereknél a szexuális megnyilvánulások hamarabb, ill. szabadabban valósulnak meg, mert nincsenek olyan erős gátlás alatt, mint az erkölcsi előírásokat betartó átlag ember esetében.) M. Meadot idézzük: „*A maszturbálást az arabok elítélik, és nem élnek vele.*”¹⁷⁸²

Róheim Géza azt jegyezte föl, hogy a szomáli fiúk ismerik a nyilvános onániát. „*Felnőtt asszonyok így kiáltanak a fiuknak: »ka'aso«, azaz állítsd fel a péniszedet, onanizálj!*”¹⁷⁸³

Kiss Imre az arabok nemi életét tárgyalva azt írta, hogy „*A nemek társadalmi érintkezésének korlátozása miatt nagyon elterjedt az önkielégítés (iszimná)[...]*”¹⁷⁸⁴

Áttérve a magyar középkor végére, Vigh Károly marosvásárhelyi pörgyűjteményéből idézünk. 1631-ből származó iratban a nagyvérű Szabó György esetét tárgyalták, aki „*Erősen bedergeti vala az szerszámát s mondja vala, hogy fogjam meg*” — vallotta az asszony.¹⁷⁸⁵

A törzsi kultúrák és az Európán kívüli népek mindig másként gondolkodtak az önkielégítésről, mint a keresztény Európa. Itt a 18. sz. elején támadt föl az üldözése. Erről így írt Buda Béla: „*Az önkielégítés elleni küzdelem kezdetét 1710-re teszik[...]*”¹⁷⁸⁶ Londonban ekkor jelent meg Bekker orvos könyve az onánia ellen. Ebben ezt a szexuális játékot önfertőzésnek nevezte. Gerincvelő-sorvadással járó testi ártalommal fenyegette meg gyakorlóit, és önmarcangoló lelki válságot, ill. büntudatot ültetett beléjük. 1760-ban Tissot könyve franciául jelent meg Lausanneban hasonló tartalommal.

Az általunk vizsgált dél-alföldi feudalizmus kori büntetőpörökben is talákoztunk néhány olyan leírással, amelyből a nemi szervvel való játszásra s a belőle következő önkielégítésre utaltak. A 221/1762. pörben „*[...]a Tanú beszaladván a Szobába szemeivel látta, hogy Török György a farkát fel berjesztven kezébe tartotta[...]*” A 245/1777. pörben olvasható. „*Táborosy János az Agyon hevervén a' maga szemérem Testit fogdosta[...]*”

További példákat itt azért nem említünk, mivel a következő két fejezetben látni fogjuk, hogy az önkielégítésnek, vagy csak szexuális játéknak indult cselekmény gyakran miként vált párkapcsolatban végzett előjátékká vagy pettingé; illetve, hogy az ilyen cselekményeknél milyen fontos szerepe volt (és van!) a kéznek, amely az erotikus kultúrában önálló cselekménysort indított el.

7. ELŐJÁTÉK ÉS PETTING

A korszerű szexológia a nemi életben rendkívül fontosnak itéli az előjátékot, amely a partnerhez való közeledés megfelelő kultúrájával és technikájával veszi kezdetét, ezután jön a közvetlen testi érintkezés. A közösülésre csak az orgazmus előtt érdemes sort keríteni, addig az előjátékon van a hangsúly. A nemi élet annál kultúráltabb, minél változatosabb és hosszabb az előjáték, ill. az aktust követő utójáték, amely mindkét embert átvezeti a teljes elernyedés és megnyugvás szakaszába. (Az utójáték mindig

¹⁷⁸¹ B. Malinowski. 1972. 195.

¹⁷⁸² M. Mead. 1970. 150.

¹⁷⁸³ Róheim G. 1984. 331.

¹⁷⁸⁴ Kiss I. 1986. 88.

¹⁷⁸⁵ Vig K. 1980. 163.

¹⁷⁸⁶ Buda B. 1986. (V.) 240.

rövidebb, mint az előkészítés, gyakran el is marad, az általunk vizsgált szakirodalom és a pörök szinte nem is foglalkoztak vele.)

A szexuális előjátékhoz viszont mind a két fél fölszabadult, aktív tevékenysége szükséges. A nemi élet teljes kibontakozását gátolja, és az együttlét kultúráját szegényessé teszi, ha valamelyik partner szégyenlős, gátlásos, passzív, lassan oldódik vagy türelmetlen; ha nem ismeri a saját és a társa erogén zónáit, ingerlésre legérzékenyebb testtájait, és ha nem gyakorolta be az orgazmus késleltetésének módszereit. Az élményt adó szexuális életben az előjáték során mindkét ember testileg-lelkileg lázban ég, és ezt az izzást magas hőfokon hosszú percekig kell biztosítani. Nem könnyű dolog! Megfelelő tanulás, gyakorlat kell hozzá és a partnerek közötti összeszokás, harmónia.

Vizsgáljuk meg, hogy a különböző népeknél és más-más történelmi korban, hogyan alakult az előjáték gyakorlata. A nemi cselekmények során a legfontosabb, hogy az erogén zónák ismertek legyenek és megfelelő ingerlést kapjanak. Róheim Géza fogalmazta a közép-ausztráliai „vadon gyermekeiről”, hogy „*A mellbimbót mint erektil és örömszerző szervet a fiú gyakran azonosítja a péniszével.*”¹⁷⁸⁷ Leírásában máshol azt találtuk, hogy „*A mell talán a legfontosabb erogén zóna Duau népe számára. A szép mellű, feketé és feszesen álló mellű nő a férfi boldogsága.*”¹⁷⁸⁸

A gyerekek az Európából nekik vitt állatfigurákkal játszottak. Egyikőjük az apaszimbólummá vált kígyóval megcsókoltatta az anyaszimbólumú majmot. Ezután „*Másodszor az anya vagináját csókoltatja meg vele — ez a gyöngédségnek olyan formája, amelyről tudjuk, hogy ő maga is szívesen alkalmazza kislányokkal szemben.*”¹⁷⁸⁹ A témával kapcsolatban megemlítette még, hogy „*A fiúk a lányok vaginájához vagy anusához teszik az ajkukat, vagy beledugják az ujjukat, azután megszagolják, a nyelvükkel is ezt teszik[...]* A felnőttek többé-kevésbé szégyellni szokták a cunnilingust.”¹⁷⁹⁰ Megjegyezte, hogy „*A nemi közösülés egy másik szimbolikus kifejezése. »a vaginából inni«.*”¹⁷⁹¹ A „csókos pohár” fejezetben már írtunk erről.

Az előjáték során nemcsak a női nemi szervet izgatják orálisan. „*Moriha, egy jumu asszony kijelentette, hogy a felláció [a pénisz szájjal való ingerlése, szopása] gyakorta előfordul. A gyermekek viselkedéséből kitűnik, hogy az olyan perverziós formák sem ritkák, amelyekben keverednek az orális és anális elemek.*”¹⁷⁹² Az utóbbiról szólva elbeszélte, hogy „*Az anális erotikust az jellemzi, hogy számára különösen fontos szerepet játszik a far az előttes örömszerzés során. Az ilyen ember a nagy fenekű nőt részesíti előnyben, előszeretettel viseltethetik a coitus a tergo [hátról végzett közösülés] vagy a coitus per anum [a nő végbélnyílását használja közösülésre] iránt, vagy más, az anusszal összefüggő szexuális cselekvést végez.*”¹⁷⁹³

A közép-ausztráliai embereknél, ahol az élet legtöbb eseménye, ünnepe a törzs nyilvánossága előtt, a csoportban zajlik, az előjáték és a nemi élet elkülönül. Róheim Géza így írt le egy ilyen eseményt: „*Ők ketten először egymás szemébe néznek, azután a férfi megy[...], titokban, hogy a tömeg ne lássa, de az asszony azt látja, hogy a férfi megy[...]* erre az asszony felkel, és elindul titokban.

¹⁷⁸⁷ Róheim G. 1984. 345.

¹⁷⁸⁸ Róheim G. 1984. 525.

¹⁷⁸⁹ Róheim G. 1984. 345.

¹⁷⁹⁰ Róheim G. 1984. 421. (Cunnilingus = a női szeméremtest nyelvvel való ingerlése, nyalogatása.)

¹⁷⁹¹ Róheim G. 1984. 423.

¹⁷⁹² Róheim G. 1984. 422.

¹⁷⁹³ Róheim G. 1984. 433.

*Mindketten mennek[...] és egy helyen találkoznak. Az asszony közelebb jön a férfihöz, és[...] összedörzsölik a mellüket[...] Erre a férfi elviszi a nőt oda, ahol sűrű a bozót, és ott lefekteti.*¹⁷⁹⁴

B. Malinowski a Trobriand-szigetek őslakosságát vizsgálva elbeszélte, hogy közöttük a csókolódzás, mint szerelmi előjáték nem volt szokás, de az oralitást gyakorolták, bár szégyellték bevallani. A mezítelen párok összetapadtak, karjukat és lábukat összekulcsolták, az orrukat pedig összedörzsölték. Egymáshoz simították az arcukat és a szájukat is. Szívták egymás nyelvét vagy összedörzsölték, az alsó ajkukat a játszadozás során véresre harapták. Egymás fején sokat harapdáltak, ugyanakkor a pénisz, csikló, hüvely ingerlését, dörzsölését általában nem végezték.¹⁷⁹⁵

Új-Guineában „A leleplezés veszélye sokszor kevés időt és teret hagy a szerelmeseknek, ezért az ilyen kapcsolatokra inkább a szenvedély, mint a gyengeség a jellemző. Az idő sürgetése miatt a gyors találkozókon az előjátékot a karmolásokból és harapásokból álló heves küzdelem jelenti. Ennek az a célja, hogy a legrövidebb idő alatt az elérhető legnagyobb izgalmat keltse fel bennük” — írta Antoni Judit.¹⁷⁹⁶

H. Uhlig Bali-szigetének lakóit vizsgálta. Témánkkal kapcsolatban azt írta, hogy „A szerelmi játék inkább a fiatal állatokéra emlékeztet, mintsem a szerelmes emberekére. Hamar összetalálkoznak, és ki is próbálják[...] egyetlen tabut ismernek: a menstruáció napjait. Ilyenkor a nő tisztátalan[...]”¹⁷⁹⁷

Az ókori és középkori Indiában a szeretkezések előjátéka már nem ennyire a durva testiségben nyilvánult meg. Sokkal kifinomultabb kultúrát hoztak létre. Ennek összegyűjtött tárháza az Ananga-Ranga, amely tanításnak is beillik. Néhány érdekes és fontos részletét példaként idézzük. „A Látaka országbeli [Gudzsarat déli része a Maki és Tapti folyó között] nő arra vágyik, hogy átöleljék, s gyorsan izgalomba jön, ha ajkát ütik.”¹⁷⁹⁸ (Az „ütés” alatt nem verést, kínzást, hanem vérbőséget okozó ütögetést kell értenünk.) „A Kámbódzsában [belső-Bihar és Nyugat-Bengál területén, a Ganagesz déli partján] született nők nem ismerik a körömmel karmolás művészetét, kielégülésük a közösülésből és keblük dörzsöléséből jön létre.”¹⁷⁹⁹ Kaljánamalla az előjáték legfontosabb részének az ölelést tartja, amelynek nyolc változata van. „Az ölelés után a bölcsek csókkal illetik a nő alsó ajkát, szemét, arcát, fejét, száját, kebleinek közét és a nyakát[...] A Látaka országbeliek[...] a két hónalját, a szerelemhajlékát [értsd: a szeméremtestet] és a köldök tájékát is csókolják[...]”¹⁸⁰⁰

A csókról többek között azt írta, hogy „Amikor a vágytól remegő nő kezével letakarta szeretője két szemét, és nyelvét annak szájába dugva behunyt szemmel csókol, azt a költők vandika vagyis »bebörtönző« csókolásnak hívják.”¹⁸⁰¹ A karmolás itt is szerephez jut, de szintén nem a fájdalmat, kivérzést okozó durva fölhámsértésről van szó, hanem arról, amely „szerelmi örületbe” ejti a partnert. A „[...]nem látható vonalú, az arcra, kebelre és ajakra ejtet, kéjes szőrfelborzolódást előidéző karmolást a

¹⁷⁹⁴ Róheim G. 1984. 366.

¹⁷⁹⁵ B. Malinowski. 1972. 193.

¹⁷⁹⁶ Antoni J. 1986. 23.

¹⁷⁹⁷ H. Uhlig. 1985. 155.

¹⁷⁹⁸ Kaljánamalla. 1986. 61.

¹⁷⁹⁹ Kaljánamalla. 1986. 66.

¹⁸⁰⁰ Kaljánamalla. 1986. 127.

¹⁸⁰¹ Kaljánamalla. 1986. 128.

tudósok[...] »bevájtnak« nevezik.¹⁸⁰² Karmolást ejtenek még a fejre, combra, mellre, mellbimbóra és a vulvára.

A harapás sem hiányzik az előjátékok sorából, »[...] ahol a körmökkel karmolunk, ugyanott kell a fogakat használnunk.«¹⁸⁰³ A harapás olykor elég durva lehetett, mert a felső ajkat és a nyelvet is fölsértették. Ismertek még harapást a fog és a felső ajak különleges kapcsolatából is.

Egy különös mozdulat is hozzátartozik az előjátékhoz. »Még a hideg nő is egy pillanat alatt elernyed, ha combjait széttárják.«¹⁸⁰⁴

Ahogy az európai társadalmak a római birodalom bukása után a kultúra más területein is hanyatlást mutattak, ez a szexualitásban is megnyilvánult. Ádám Péter a középkori udvari szerelem bemutatásakor említette, hogy a testiség szinte mellékessé vált. Inkább a lelki epekedés volt a korra jellemző udvarlási szokás. Erre pedig még a titkos pásztorórák során is elsősorban az *enyelgés* volt a jellemző, amely a *jazer*-ben, a petting-féle nemi cselekedetben, játékos szexuális udvarlásban csúcsonyult ki.¹⁸⁰⁵

Nem csoda, ha az újkori, hagyományos magyar paraszti szexuális életre, a 18-19, de még a 20. sz. derekán is a tudatlanság, sivárság volt a legjellemzőbb. Vajda Mária balmazújvárosi adatközlőjét idézte: »Megtapogattam, a szoknyáját meg felhajtottam, egyből megeltem rajta a vakrühöt, osztán elóttam. Nem tőttük mink avval az időt, hogy simogassuk, vagy beszélgessünk vele. Simogattam addig, amíg kanolni nem lehetett.«¹⁸⁰⁶ Ez a durvaság a török hódoltság során alakult ki, és átvezetődött a következő századokra. Vig Károly marosvásárhelyi 17. századi pörgyűjteménye szinte tárháza a szexuális cselekmények leírásának, amelyek között megannyi előjáték és szerelmi petting olvasható.

Egy 1629-es pörben olvasható: »[...] az tűz előtt az karszéken ülnek vala s az féllába Varga Mihálynénak az katonának az ölében vala, a jobbkeze pedig az katonának az asszonnak az lába között jár vala. Úgy rántá osztán le az katona az ingét, szoknyáját az asszonnak, mert felfordította vala az térdéről.«¹⁸⁰⁷ Vargáné lánya ezt vallotta az anyjáról és annak szeretőjéről: »[...] az katona az ölében veszi anyámat — úgy mond —, s az ágyra viszi s úgy játszodnak egymással. Csecset, mijét megszopta, tejét markába fejte s megitta az katona.«¹⁸⁰⁸

Ugyancsak egy 1629-es pör tanúvallomását idézte: »[...] nem váj az én feleségemben úgy senki, mint az tiedben, hogy könyökig váj Csonka János.«¹⁸⁰⁹ Egy 1631-ből való pörben Mészáros Máténé Anna asszony vallotta: »[...] akkor éjjel ugyan ott hálánk mind egymás szélében. Ez az Szalontai Gergely túl feküdt uramon. Eccer csodálom, ki kezében az csecsem, mert elsőbben azt tudám, hogy uram tapogatja[...] még ugyan sokáig hagyám ott az kezét. Egykor eszemben vőm, s hát Szalontai Gergely által nyúlt uramon: ő fogdossa az csecsemet és másuvá is kezde nyúlni.«¹⁸¹⁰ Egy 1630-

¹⁸⁰² Kaljánamalla. 1986. 130.

¹⁸⁰³ Kaljánamalla. 1986. 132.

¹⁸⁰⁴ Kaljánamalla. 1986. 136.

¹⁸⁰⁵ Ádám P. 1986. 150.

¹⁸⁰⁶ Vajda M. 1978. 10.

¹⁸⁰⁷ Vig K. 1980. 53.

¹⁸⁰⁸ Vig K. 1980. 53.

¹⁸⁰⁹ Vig K. 1980. 67.

¹⁸¹⁰ Vig K. 1980. 138.

as évbeli pörben olvasható: „*Szőke Péter az falnak támasztotta volt és az csecsit kivonván csókolta.*”¹⁸¹¹

1638-ból való pörben vallották. „*Sombori Gyurkát is látván, hogy az előruha alól voná ki az kezét, én még mondtam: »A hitetlen kurva, mit kotorász ott?«*”¹⁸¹² Hasonló ügybuzgalomban találták 1641-ben az egyik nőt is: „*[...] az az szoknyás asszony az nadrágában váj vala az székel legénnek.*”¹⁸¹³

Az általunk vizsgált dél-alföldi, feudalizmus kori szexuális bűnpörökben a durva és kifinomultabb szerelmi előjátékok sora található. Bár ezeket időrendbe mutatjuk be, érzékelni lehet, hogy a korszak elején talált erotikus játékok és a korszak végén leírtak között nincs eltérés. Más szóval, a szexuális kultúra területén az átlag ember életében kitapintható fejlődést nem találtunk.

A 366/1724. pörben a férfi „*[...] be hozta az ágyrúl a Gazda Asszony agyára vette szinte úgy reszkedett mint az nyár Levél az paplannal be takarta, és közölt véle.*” A 24/1732. pörben Kincses Miklós nőseber kurvát tartott. „*Kincses Miklós Bor bíró Ersokkal csokolódott, és tapogatodtak*”, majd „*[...] az Asszony Zubonyát fel öltvén az Asszony agyára feküdt[...]*”, „*Borbíró Ersókot csókolta, és az Agyánis sokszor meg viradot[...]*” A 105/1735. pörben „*Kovács Gergelynek keze Angyának Deső Illonának a nyakán által vólt téve, s- az egyik keze pedig a lába közöt vólt[...]* Csokjokat pedig egy más között sokszor latta.”

A 190/1738. pörben beszélte az asszony: „*Ez az András erőszakot akar rajtam tenni, nem tudom mit tegyek véle?[...]*” A tanú ezt tanácsolta neki: „*Szoptasd meg az után el megyen a háztúl.*” A férfi szoptatása nemcsak erotikus cselekmény, szerelmi játék, hanem mágia is, vérének lehűtését és elidegenítését várták tőle. Hasonló leírással a szerelmi varázslások igencsak nagy „példatárában” sem találkoztunk.

Arra vonatkozóan, hogy az előjáték minősége nem lehetett valami magas szintű, példa a férj kifakadása, aki így jellemezte közösülését a feleségével: „*[...] két óráig is el vesződik mostanival még sem végezheti el.*” A 296/1742. pörben ezt a tanácsot kapta a fiatalember a közösülés kezdeményezésére: „*[...] meny hozz, s- tascicsd meg bellyeb megyen, az után fü felé fordúly, az után ismét forduly hozzá, be felé, és meg teheted néki, a mit akarsz.*” Ebben a mágikus jellegű szertartásban ismét szerelmi varázslást érzékelünk, ahogy a kívánt nő elnyerése érdekében a férfival különböző forgásokat végeztetnek.

A 107/1745. pörben „*[...] levainé a' nevezett Legény szájából ivott, ekképen, hogy a' menyecske fel tátotta a' száját, a' Legény a' maga szájából itatta.*” A 197/1745. pörben „*[...] a' kocsira fel fekűttek, akkor[...]* a' pendele Zöldinének fel vólt hajva, Tapaszinak lábra valója meg óldva és úgy fekűttek egymás mellett[...] fatens meg is ütötte a' mezítelen alfelét Zöldinének.” A 198/1752. pörben „*Lovász György[...]* a' Menyecskét öleben vette szorongattak egymást[...] Az Asszony pendölét szoknyáját fell huzván Lovász György mercsekelte az Czombját egy Czérnávall az után a' magáét.”

A 48/1756. pörben „*Horvát nyalta s. Szopta az Köldús Asszonyt, s. még danólt Horvátnak az Asszony[...]*” A 205/1756. pörben Pap István vallotta Kun Panna szeretőjéről: „*[...] Jezek csókolták, szopták elottemis*” — ti. a többi férfi szeme láttára, akik Pannához jártak. A 370/1758. pörben olvasható ez a tanúvallomás. „*Látta Leány korában Tatár katát, egy Béres Szeretőjével, hogy öszve ölelközött, s. csak ketten vóltak,*

¹⁸¹¹ Vig K. 1980. 92.

¹⁸¹² Vig K. 1980. 402.

¹⁸¹³ Vig K. 1980. 481.

és magához szorította[...], „[...]az a Béres Legény, a Gatyájatis kezeibe csomóba tartotta.”

A 124/1758. pörben így vallott a szerető: „[...]bé mentem hozzá a' Gunyhóba, ötet aluva találtam, föl vertem, s. keztem velle trefálni, és azomba[n] csak egy szóval említettem a vétekre való szándékomat, eö azonnal kész vólt.” A 181/1759. pörben beszéle a vádlott: „A Zanóczi házába kéz fogás lévén meg oldottam s. v. gatyámat s. úgy akartam tánczolni Kristo Mártonnéval[...].” A 212/1760. pörből a tanútól idézünk: „[...]látta Tóth Demeternét, Kovács Andrással öszve ölelközve, Tóth Demeterné az két kezével derekát az Legénnek által fogta; Kovács András pediglen /:az gatyája az inába lévén:/ mind az Két Kezét Tóth Dömötörné vállára tette.”

A 221/1762. pörben „Török György[...] fel fekütt hanyíttást az ágyra S. be kiáltotta a Tanut mondván : Te Leány gyövel be : kire a tanú beszaladván a Szobába szemeivel látta, hogy Török György a farkát fel berjesztven kezébe tartotta[...].” Ezután az egyik elbeszélés szerint „[...]meg fogván a' Tanú kezét az agyhoz vitte, és hogy engedne néki arra, kuszködven vele igen kényszerítette[...].” A másik vallomás alapján: „[...]a Tanut, meg fogván az ágyra vetette, és fel fogván a Tanú szoknyáját és kaparászván a lába között erőszakot akart rajta tenni szóval is kérvén, hogy engedjen néki[...].”

A 223/1763. pörben beszéle a tanú: „[...]a patkara le ülven csokoltak egy mast, es Bandi alatta Kotorazott, attyatis vetettek Szamokra[...].” A 225/1763. pörben a tanú ezt látta: „[...]csókodtak, és alais sokszor kapdosott.” A 348/1764. pörben olvasható: „[...]elsöbenis kéczér a' melyéhez kapdosott, de nem akarta néki engedni, azután le eresztven gattyáját, es fel takarván Judkának Ingallyát reá fekütt, de mivel Jutka el fordult, és magát csavargatta, Semmit nem tehetett neki, hanem az inához tette a Szemérem testét, ö pedig kiáltott es Sirt.” Később így vallottak: „[...]le döjtötte az földön, s. mezitelenen reá feküdt a fatensnek Meztelen testére, de csak dörgölte maga szemérem testével a fatensnek szemérem testét[...].” Ez a hüvelyen kívüli, többnyire a női combok között és a fanszőrben való dörzsölődés igen ismert volt ebben a korban, ma a pettinghez hasonlíthatnánk azzal a különbséggel, hogy még a férfi így is elérhette az orgazmust, addig a nők élvezetére — bár teljesen kizárni nem lehet, de — semmi leírás, vallomás sem utalt.

A 228/1766. pörben ez állt: „Boris meg ragadván Juhász Ferencz Lábra valójának madzagát meg oldotta, kinek is ináru le esvén gatyája azt Boris az földről fel kapván, meztelen üzték egy mást az Udvaron.” A 94/1766. pörben „[...]a Szálláson való ágyon hanyatt fordította Lazczko Vasárnapi napon Zsiros Pelát, és az hasát zöcskölte játékból.” Ezt követően „[...]a' Pöndölét köldökigis fel takarta Laczkó Zsiros Pelának, úgy jádczott velle.” Egy másik vallomásból idézünk: „[...]egykor öten feküdtek a' Tanuval a Konyhába, akkor éjfélt tájban Zsiros Pela Laczkóhoz mászott, es csókolodott velle a Setétbe.” Kiderült, hogy „[...]azon Legénnyel egymás szájából Zsiros Pela bortis ivott, csókolodott velle, a gyertyátis el oltották éjczaka, dulakodtak egymással eleget.” A gyertyaoltás motívumával hangulati elem színezi a szerelmi játékot.

A 182/1766. pörben „Deák Istvány Nyékinét meg csokolta, Nyékiné pedig Deák Istvánnak az nyakába úgrott, és az egyik lábát Nyékiné Deák Istvánnak egész csípőig fel tette, 's úgy által is kapcsolta Deák Istványt[...].” Miután ebben a korban a nép lányai, asszonyai nem hordtak bugyit, azzal, hogy egyik lábát fölemelte és a férfi derekára kulcsolta, a szoknyája is fölcsúszott, és meztelen vulvájával dörzsölődhetett, sőt közösülhetett a férfival. A közösülésnél ismert testhelyzetek egyike következett be. A 307/1767. pörben triolitásukról ezt vallotta a cselédlány: „Goog Antalnak Felesége reá

vett, hogy én is feküdjem az ő ágyokra, belől feküdvén az Feleséghe, én Szélül, az Ura pedig középen, de akkor az ölelgetésnél egyebet véllem nem cselekedett[...]"

A 147/1769. pörben Moyses Ilona vallotta, hogy a gazdasszonya „[...]eleget látta hogy jágyzott véllem, és mondottais hogy Semmi hasznomat nem veszi, mikor itthon vagyok.” A 149/1770. pörben beszélt az asszony a 17 éves, tapasztalatlan legénnyel történt esetéről: „[...]a Szemérem testemet meg fogta, és magam sem tudom hogy nyúlt aláam.” A legény vallomása: „Erdélyi András Feleségével[...] a magunk kocsián tavaly nyáron[...] meg fogtam a Szemérem testit[...] mondtam hogy vélle közösködtem, de én azt gondoltam, az a' közösködés, hogy meg fogtam a Szemérem testét.” Elképesztő naivitás vagy szándékos tettetés motiválta a vallomását.

A 155/1773. pörben a kislány beszélt nevelő apjáról: „[...]ötet fel takarta, a maga gattyájátis meg oldotta, es reá fekütt, a Szemérem testétis az övéhez tette, de belé nem tette.” A 46 éves férfi vallotta: „Való hogy reá fekütem, de semit nem tettem neki hanem csak enyelgettem vélle.” Itt ismét a lány genitális testrészen való dörzsölődés, pettingezés esetét ismerhettük meg. A 31/1775. pörben egy „Putifárné-típusú” asszony szerelmi kezdeményezéséről vallott a férfi: „[...]ő engemet el hívott[...], az után meg kapta a Szerszámomat, és hívott, hogy menyek hozzá hálni, nem lesz othon az Ura, el is mentem[...]" A várható szerelmeskedésből mutatóban előleget adott az asszony, amikor vágykeltésből megfogta a férfi péniszét.

A 247/1777. pörben elő- és utójáték egyaránt szerepelt. A tanúk látták a házasságtörő asszonyt előbb a férjével, utóbb pedig a görög kereskedő ágyán „[...]a midőn Ternai Ádám alutt akkor is egy másnak Szemérmes testét fogdosni látta[...]" — Ternai volt a férje. De látták a göröggel is „[...]Jegymás között való Csokolkodásokat, s illyetlen fogdosásokban nem egyszer, hanem Százszor is testi Szemével látta[...]" A 246/1777. pörben „Berkés Mihály[...] a Csöcseit fogdosta és alább is kaparászta, a leány hasonló képpen kaparázott Berkesnek gatyájában, azután ki mentek az Juh Esztrengába, és ott egy óráig is mulattak ketten Csokolodások[na]k vége nem volt[...]" Ez a szerelmi játék a pettinghez állt legközelebb vagy az is lehetett.

A 245/1777. pörben részletező, alapos leírása van az előjátéknak és a pettingelésnek. A mostoha anyja a 17 éves házas fiúval élt nemi életet. Az ifjúnak szemére is vetették a kihallgatáson, hogy az asszonyt „[...]sokszor ölelgetted csokolgattad, a' szemérmes testedet nékie meg fogni engetted és efféle több irtoztató gonoszságokat véle nyilván el követtél[...] a Mostoha Anyád hozzád ment[...] a gatyadban is belé nyúlt és szemérmes testedet markába fogta, és úgy veregette[...] az Anyádat ölben fogtad, az Agyra föl vetetted, és magad melléje feküdtél[...] Mostohaddal devajkodtal jadczadtál, hol lábodat, hol fejedet tetted a Mostoha ölben és úgy feküdtél keresztül a' hasán Mostohadnak a' Kemencze patkáján[...]" A mostoha fiú „Táborosy János az Agyon hevervén a' maga szemérem testit fogdosta mely alkalmatossággal tüstén a Tanú után be menvén Siha anna a Házba néki esett az ágyban heverő Táborosy Jánosnak, és az Gatyájába bé nyulván a Tanunak szeme láttára minden szemérem nélkül fogdosta a szemérem testit és veregette ily szokot ejtvén ne neked úgy mond a' köll nékéd miért kínálod másnak[...]"

A 333/1778. pörben az 58 éves férfi az alig 5-6 éves kislányt próbálta: „[...]meg akarván rontani egyebet nem tehetett nekie, hanem lába közé nyomván [a péniszét] csak pollnálta eötet, amint eztet a Leánykának az alsoja meg mutattya[...]" Kitűnt még, hogy „[...]eötet az ágyra le vetette, és fel emelvén a szoknyátskáját, és az alsóját, a lába köze nagyon nyomta, valamit[...]" — vallotta a kislány, aki szüzességében megmaradt. Itt az egyoldalú, de ejakulációval végződő pettingelést olvashattuk.

A 165/1783. pörben a lány beszélte játékkukat: „[...]legyeskedett véllem, s azt mondotta : hogy el veszen. Kezemet is bé vette.” A 255/1783. pörben a férfi elbeszélése szerint az előjáték már végbe mehetett vagy éppen abba akartak fogni, mert „[...]hozzá készültem volna, már éppen hozzá akartam fogni[...], mert a' gattyámis le vólt eresztve, Lobostyánnéis készen vólt fel fedezve ruhájával.”

A 339/1790. pörben Martony Erzsébet mondotta, „[...]hogya ötöt Bozó András Rab a Szöllő Tőkéhez vágta, a két kezét két felé fogta, gatyáját le oldván, a Leányra rá dűlt, de ugyan tsak gonosz szándékát végben nem vihette mivel szüntelen forgott a Leány alatta.” A vallomás egyrészt jelzi, hogy a rab minden bevezető szerelmi játék nélkül, vad genitalitást, erőszakot követett el; másrészt mutatja, hogy abban az esetben, ha a nő mozgásában nincs megfelelően korlátozva és nem akarja a közösülést, az meg nem történhet!

A 339/1796. pörben ismét a dörzsölődéssel elkövetett pettingelés került elő. A férfi az ejakuláció során megszakítja ritmusos mozgását és az ondót nem a lány testére eresztette. Első közeledése is tanulságos, ugyanis nem vágykeltésből nyúlt a szeméremrésbe, hanem — akár a tyúknál a tojást kémlelik — ő azt tapogatta ki, hogy mennyire „bejáratott” a lány, avagy még szűz. Eközben lehetséges, hogy a szűzhártyát megrepesztette. A 16 éves lány mellé fölült a férfi a szekérre, „[...]közöl a Leány mellé[...], és mond néki, hát Judka vane már szemérem szöröd, nints nékem felel az Lány, akkor még közeléb ülven Kurutz mond de majd meg nézem én vane, vagy nints akkor az Leányt tapogatni, gatyáját meg oldván rá feküdni s dolgát végezni[...] nem iszonyodott.” Kurutz mondta a lány apjának: „[...]egy kitsit bántottam, de nem ugy mint Feleségemet, a Természetet se hagytam nála[...].” A parázna férfi újabb vallomásából: „[...]mellé ültem a' Leánynak kérdezvén tölle: vane farod, mondotta nints, én fel fordítván pendelyét meg tapogattam, s gatyámat meg oldván rá döltem, ujjaimal bele nyulván midön láttam, hogy nem lehet, tsak rajta tsizolottam, s. eresztvén a Természet [ondó] meg indulását, magam felre rántottam, s úgy ment el töllem, de én egyebet nem tsináltam, nem is ereszkedtem belé[...]. En ugy mint Aszonyal szokás nem közösködtem, s nem is rontottam el egyébbbkép hatsak akkor nem, midön Ujjaimal előte visgáltam, lehete véle közösülni, vagy sem?”

A 261/1798. pörben olvasható: „[...]eö indergedett, eö jött sokszor az Ágyamhoz, mikor feküdtem.” A 265/1802. pörben találtuk: „[...]sokszor éjtzaka hozzám jött; reám feküdt, sött erővel is a subám ala bujt, annyira hogy engemet tűzbe hozván meg esett rajtunk a' szerentsétlenség” — beszélte a férfi vádlott. A 267/1804. pörben ez állt: „Az első[...]próbában S. v. a Szemérem Testét hozsam és Testtemhez értette[...] de a meztelen Testemhez tellyességel nem férkeszhetett[...].” Az elkövető 25 éves takácsmester, aki a szexuális közeledést a felesége közelében cselekedte, így vallott: „[...]a Szolgáló is közél hozzám, a szolgáló gyakorta nyomogatta a Lábamat lábával, én azonba[n] hogy a feleségem le fekütt az egyik csecsit meg tapintottam, és el állotta, a másikat, — hogy láttam engedelmességét a Testéhez is hozzá nyultam, és a patkán hanyat dőjtöttem, meg próbáltam, de mivel a Léány nem volt alkalmas a közösülésre el botsájtottam.” A szüzességi vizsgálat ismét előkerült.

A 268/1804. pörben így vallott a nősemler a csábító lányról: „[...]ha én egy helyre le ültem ő mindjárt mellém ültt és kedveltetni kezdette magát[...] a Léány mellém jött, és felmászott a hasamra, és meg rázott engemet[...] estve a Patkára le ülven a Léány mellém jött, és szemérmetlen indulattýából a Gatyám alá fel nyultt; azonba[n] a hasamra fekütt[...].” A 70/1805. pörben lévő tanúvallomásból idézünk: „[...]a Tanyájára [menvén] meg nyomott[...]. az exponensre le is feküdt, és mivel

egészen meg nem hagyta magát az expone[n]s egészen véghez nem vihette a tselekedetet."

A 174/1806. pörben talált esetleírásból idézünk: „[...]a Szalmában végig feküdvén, és maga fertelmes eszközét a gatyá szárán ki tolván, végig magán fekve tartotta, és a Leánykát a térgye között szorongatta." A kislány így vallott: „[...]le feküdvén a szalmába, és fel hajtván az én ruhámat, engemet magára fektetett, és a gatyája szárán valami vastag hurkát ki vévén, azt akarta a Lábam közé szúrni." Egy másik vallomásából idézünk: „[...]le nem feküdt velem, csak az Falhoz nyomott, és a gatyájából ki vévén azt a vastagot, be akarta a Lábam közé szúrni[...] elégszer még is tsókolt, és a mezítelen Testem is fogdosta." Végül: „[...]még a nyállal is köpködt fertelmes Testét, és úgy iparkodott azt erőszakosan be nyomni."

A 271/1807. pörben a 14 éves leánynak mondotta a bíró: „[...]még magad hozzája is kapkottál, és Lábaiddat is magad helyeztetted el[...]” A lány ezt vallotta a vádra: „[...]ő csak a' Lábaimat fel fogta, és a dologhoz látott[...]” A parázna férfi pedig így beszélt: „[...]a Leányt az Ágyon aluva találtam, 's a farát meg fogtam, a' Leány fel érezvén a Szerszámomat meg fogta, 's nem kiáltott, hanem engette magát." A 341/1808. pörben a vádleírásban ez szerepelt: „[...]treffalkodott vele, és fogdosta, a Csetsét huzta[...] most fél oranal is tovább feküdtötte mellette, a pendelét fel huzta, és a labra valóját is le eresztette[...] a labatis martzingolta, az ortáját harapta[...] aztis kerte hogy tsokolná ötöt[...]”

A 176/1813. pörben a gazda a lánykát a szállásán „[...]tapogatni próbálgattván észre vette, hogy a' Leány magát leg kisebbet sem vonogatná[...]” A pitarban „[...]ujjra próbálgattván[...] velle minden akadály nélkül közösködött." A 389/1819. pörben a parázna férfi így vallott a lányról: „[...]tréfából, 's pajkosságbol néha mellé feküdtem." A 294/1842. pörben a vádlott jól jellemezte azt a szellemi, lelki állapotot, amely a szexuális cselekmény alatt beáll: „[...]az enyelgés, a' tréfa, a' barátság, bele kevert a' bajba, olyankor az ember eszén kívül van, és csak ilyenkor tér magához."

A pörökben szereplő előjátékok és pettingek bemutatása után fölmerül a kérdés, hogy ezen a téren milyen fejlettségi szinten állt a kor emberének nemi élete? Nagyon érdekes volt számunkra így együtt látni a szerelmi élet során leírt előjátékokat és két szélsőséget összehasonlítani velük. A törzsi kultúrákban leírt legprimitívebb motívumokat a mai korban gyűjtött szexológiai földolgozások eredményeivel; ill. a közel állati szintű szeretkezést és a legkultúráltabb nemi élet tapasztalatait.

A pörökben talált leírások alapján jóval több a primitív szexuális közeledés és játék, mint a kifinomult. A legértékesebb, magas szintű előjáték pedig mind a feudalizmus kori, mind korunk átlag emberének nemi életéből egyaránt hiányzik. Még mindig közelebb áll hozzánk az állati lét, mint a kultúrember magatartásformája. Bizonyítják ezt a rendkívüli körülmények, amelyek hatására még a kifinomult, kulturált emberről is tojásbéjként pattan le a vékonyka emberi máz.

8. KÉZEROTIKA

„Mágikus erő” a kézben

A kézerotika része ugyan a szerelmi játéknak, fontossága miatt mégis külön kell tárgyalnunk. A kéz szerepe az egész szexuális érintkezés, sőt a megelőző szerelmi praktikák, mozdulatok „beszédese” taglejtések során meghatározó. Egyes párok, egyének esetében azonos vagy nagyobb jelentőségű is lehet, mint az aktus beteljesülésekor a nemi szervek találkozásának izgalma.

A kéz a beszéd mellett a legfontosabb közvetítő két ember, vagy embercsoportok közötti kapcsolatteremtésben, de olykor egy kézmozdulat többet jelez, mint a kimondott szó. Már Arisztotelész így fogalmazott: „Az ember kezét a természet az emberi test legfontosabb szervévé és eszközévé tette.”¹⁸¹⁴ Emberré válásunk egyik alapföltétele az volt, hogy hüvelykujjunk a tenyér felé fordulhat, ezáltal létrejött a biztos fogás; vele a szerszám használata és készítése. Kezünk mind finomabb műveletek elvégzésére vált alkalmassá, így alakult ki mellső emberi végtagunk, amely minden más állati végtagtól különbözik.

A kézen rajta van az ember egyénisége. Gyakran többet árul el, mint az arc, mert ez lehet álarcunk is, de kezünket tartósan nem tudjuk elrejteni, hogy az életünk által rávésett jellemrajzunk titok maradjon. Nem véletlen, hogy a képzőművészeti ábrázolásban a portré mellett a kéz kapott jelentős hangsúlyt. A kéz lehet „szerszám”, eszköze a munkadarab elkészítésének, de lehet szellemünk kulcsa is, amely szívüket és elméket egyaránt nyithat.

Tárkány Szűcs Ernő a Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyei Tószegről, 1732-ből említett egy házasságtörő asszony reverzális levelét, amelyben többek között ez állt a házasságtörés módjairól: „[...]imitt amott való beszélgetésben, Tánczban, mulatságban, csók adásban, Szemmel jeladásban, kézzel és lábbal való Intésben, mások által való üzengetésekben[...]” stb.¹⁸¹⁵

M. Mead írta, hogy Samoán a leány apró jelekkel értesíti a fiúját, amikor megért benne, hogy odaadja neki magát: „A lány talán majd egyszer int neki, felhúzza a szemöldökét, vagy jelt ad a kezével. Figyelnie kell, figyelnie éberén és állandóan. Nehogy elmulassza a jelet.”¹⁸¹⁶

A kezünkkel nemcsak munkát végzünk, vagy gondolatainkat fejezzük ki, hanem egyik legfontosabb szervünk is, amellyel egyéniségünket, érzéseinket, belső késztetéseinket tudatosan vagy öntudatlanul is átvisszük egy másik emberre vagy csoportra. A kéz sugallta „erő” nem más, mint „mágia”, amelynek nem a misztikus oldalát kutatjuk, hanem a történelmi példák sorával azt az útját követjük végig, amelyet évezredek során bejárt. Természetes, hogy az előző korokban sok babonás hiedelem is fűződött hozzá, amelyeket a mai természettudományok elvetnek. Ma egyes jelenségeket inkább a bioáram egyéni erősségével, az akaratátvitel képességével, és főleg a benne való hittel magyarázunk, de ezek sem tökéletesen fejtik meg a kézerotika lényegét.

Az viszont mindenki előtt ismert, hogy sima, (nedves), finom tárgyat, emberi bőrt simogatva, hajba, szőrzetbe kapaszkodva, női emlőt tapintva, megnyugtató, kellemes érzetünk támad, és ez erotikusan hat ránk, esetleg közvetlenül szexuális ingert vált ki.

Az érintés, a másik lényből átsugárzott energia legszebb képzőművészeti ábrázolása Isten teremtő ujjá, amellyel lelket vitt át Ádám testébe. A freskót Michelangelo 1508–1512 között a Sixtus-kápolna mennyezetére festette, és a művelődéstörténet „Ádám teremtése”-ként ismeri. A jelenség egyébként fordítva is ismert, amikor haldoklóból kerül át a „delej”, és ebben az esetben is a kéz a közvetítő: „Azt mondják, hogy aki kezet fog a haldoklóval, arra átszáll annak az ereje” — írta Beck Zoltán a Vásárhely pusztai parasztok népszokásáról.¹⁸¹⁷

A kézből átsugárzó energiának gyógyító erőt is tulajdonítottak. Ismert, hogy Jézustól kezdve sokan végeztek ilyen műveletet. Magyary-Kossa Gyula így írt erről:

¹⁸¹⁴ K. Seligmann. 1987. 254.

¹⁸¹⁵ Tárkány Sz. E. 1981. 271.

¹⁸¹⁶ M. Mead. 1970. 51.

¹⁸¹⁷ Beck Z. 1975. 520.

„Ősrégi időkre visszavezethető a primitív népeknek az a hite, hogy fejedelmi személyek, királyok, császárok kezének érintése gyógyító erővel bír[...] A kézzel való érintés, az ujjak rátevése már a keleti népek és a görögök őskorában is úgy szerepel, mint nemcsak a megáldásnak, hanem a gyógyításnak is egyik módja, gesztusa.”¹⁸¹⁸

Ma is ismert a Fülöp-szigeteken élő, ujjal „műtő” mágusok tevékenysége, sarlatánkodása. A kézerotika remek példáját írta le Shakespeare: *Rómeó és Júlia* című tragédiájában, amikor a két fiatal a bálban először érinti egymást:

„Rómeó [Júliához]

*Ha ily szentséges oltárt meggyalázok
Hitvány ujjammal, bűnömért vezeklek:
Ím, ajkam, ez a piruló zarándok,
Letörli csókkal rút nyomát kezemnek.*

Júlia

*Kegyes zarándok, ujjaid ne sértsd meg:
Simításuk csak buzgóság adója;
Ha jámbor ujjak szent kezéhez érnek:
Hívek borulnak össze tiszta csókra.”¹⁸¹⁹*

Az orvostudomány ismer olyan betegséget, amelynek *polydactylia*, azaz *sokujjúság* a neve. Ez a *genetikai* rendellenesség abban nyilvánul meg, hogy az ember *kromoszómaképe* abnormális, és ennek következtében fölös számú ujjal, csontperccel születik. Diószegi Vilmos: „*A pogány magyarok hitvilága*” című könyvének 26-29. számú képein jéniszeji, jurák-szamojéd és jakut népek 6-7 ujjas sámánkesztyűit, ill. sámánruhákon lévő kézfejbábrázolásokat közölt. Diószegi nemcsak a finnugor testvérnépeknél mutatta ki a polydactyliások mágikus erejébe vetett hitet. „*A Csík megyei Gyergyóditrón úgy tudják, hogy[...] Aki gyerek hat ujjal született, ebből ilyen jövődő-mondó lett*” — írta.¹⁸²⁰ A jelenséget így foglalta össze: „*A táltos testében tehát az általános emberi testhez viszonyítva bizonyos többletet találunk: több fogat, ritkábban több ujjat.*”¹⁸²¹ (Megjegyezzük, hogy a polydactylia Magyarországon sem ritkább, mint a „többfogúság”. Köztudott, hogy Ady Endre is „táltosnak” születvén, kézfejein 6-6 ujj volt. Közülük a fölös számú csökevényest műtéttel távolították el.)¹⁸²²

H. S. Landor is megfigyelte a polydactyliát Tibetben, a vallási miszticizmusban élő nép között, és így írt róla: „[...]láttam sok golyvás embert itt, [vagy] hogy egyik-másiknak több ujj van kezén vagy lábán[...]”¹⁸²³

Ha a kéz normális számú ujjal rendelkezett, mágikus cselekmények között, fogadalmak miatt, avatási szertartás részeként, a gyász jeléül, vagy varázslók saját megkülönböztetésükre gyakran csonkolták. Ezzel is kiváltható volt a kéz bűvös ereje;

¹⁸¹⁸ Magyary-K. Gy. 1929. 2: 13-14.

¹⁸¹⁹ Shakespeare: *Rómeó és Júlia*. I. felv. 5. szín. Mészöly Dezső fordításában.

¹⁸²⁰ Diószegi V. 1967. 55.

¹⁸²¹ Diószegi V. 1967. 55.

¹⁸²² Érdekességgént megjegyezzük, hogy samanisztikus vonás az is, ha valakinek nem fölös számú csontja van, hanem pl. négy csecsbimbóval rendelkezik. Ilyen tulajdonsággal bír egyik kiváló magyar fotóművésztünk.

¹⁸²³ H. S. Landor. én. 159.

vagy éppen a benne föltételezett misztikus lénytől való szabadulás miatt végezték el az amputációt.

A barlangi sziklafalakon hemzsegnak a kézábrázolások. Ezek lehetnek tiltó, óvó jellegűek, mesterjegyek stb. Nincs egyetlen és végleges magyarázatuk, ezért vitatható Hermann Imre alábbi megállapítása:

Miután „[...]a kéz a megkapaszkodás végrehajtó szerve[...]”,¹⁸²⁴ a kézcsonkítás az elszakadás egyik formája volt a valós világtól, hogy ezáltal kapcsolat létesüljön a túlvilággal, egy másik dimenzióval, azok szellemeivel. Az aurignaci korból, a gargasi barlang falán olyan ábrázolások maradtak fenn, amelyek „[...]valóságos emberi kezet használtak sablonnak, mégis a legtöbb ábrán egy vagy több ujjnak, egynéhányon valamennyi ujjnak utolsó két perce hiányzik” — fogalmazta Hermann,¹⁸²⁵ majd példaként említette, hogy neurotikusok, idegbetegek gyakran támadtak saját testük ellen, és kikezdték, kitépték, leharapták egyes tagjaikat, többek között az ujjjaikat. Hermann Imre idézett adatához egyetlen valószínű és meggyőző párhuzamot említett Katona Imre, e tanulmányunk lektori véleményében: „A busman ifjú vadásszá avatása előtt kiválaszt egy állatot, vele vértestvérséget köt: egyik saját ujjpercét vágja le, vagyis keze fejét megcsonkítja. Ettől kezdve a kiszemelt egyedet és annak »testvéreit« sem vadássza.”

H. Damm írta az új-guineai pápuákról: „Hasonlóan különös szokás ezen a vidéken, hogy a nők pulzusukat [értésd: verőerüket] elkötve, kő- vagy bambuszkéssel egyik ujjzületüket levágják. Ez kétségtelenül a legsajátosabb öncsonkítások közé tartozik. Vajon csak külső jele a gyásznak, vagy áldozatnak szánják-e? Esetleg mágikus rituáléval volna Dolgunk? Nem tudjuk” — bizonytalankodott.¹⁸²⁶

Trócsányi Zoltán a levert Vata-féle pogánylázadás egyik utólagos eseményéről írta: „A csata után a király kezére került János úr pogány bűbajos nője, Rasdi is[...], akit Thúróczy krónikája »Varázsló« néven említ. Amint a Bécsi Képes Krónika 47. cikke elmondja: »Ezt a bűbajos asszonyt a legkeresztényibb Béla király elfogatta és addig tartotta a börtönben, míg ez kezét-lábát lerágta és úgy halt meg.«”¹⁸²⁷

Magyary-Kossa Gyula Bornemisza Péter első református püspök 1578-ban kelt „Ördögi Kisértetekről” szóló munkájában ezt találta: „Némelyek afféle ördögi mulatságot is találtak, hogy egymás kezét verjék, hegyes és sarkantyús gyűrűt csináltatnak, s úgy ütik a lány kezét, hogy a vér kijő a tetemekből.”¹⁸²⁸ A játék kézcsonkítási emléket is idézhetett, de lehet szadisztikus jellegű szexuális indítéka, vagy vágykeltés.

Főzy Vilma írta a hajdani mexikói azték indiánok halottkultuszáról: „A nyugati égbolton a Nap kíséretét a harcosoktól a szülésben meghalt asszonyok lelkei veszik át. Bizonyos meghatározott napokon visszatérnek a földre, és a nőkre, gyermekekre nagyon veszélyesek. Arcuk koponya-arc, kezükön-lábukon hatalmas karmok vannak. Nevük cihuateteo (isteni asszony). Mielőtt istenséggé válnának, különleges erővel bírnak, ezért próbálják megszerezni ujjukat az ifjú harcosok, védelmező amulett gyanánt.”¹⁸²⁹

J. Bjerre, amikor Új-Guineában, a Bismarck-hegység és a Schröder-hegység között fekvő pigmeusok völgyében: Simbaiban egy orr-átfürési szertartásra gyülekeztek, „Észrevettem a tömegben egy öt-hat éves kislányt — írta —, akinek a mellén

¹⁸²⁴ Hermann I. 1984. 131.

¹⁸²⁵ Hermann I. 1984. 125.

¹⁸²⁶ H. damm. 1961. 198-199.

¹⁸²⁷ Trócsányi Z. 1924. 2: 8.

¹⁸²⁸ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 186.

¹⁸²⁹ Főzy V. 1987. 307.

amulettként egy levágott, megfüstölt gyermekkéz lógott, a nyaklánc pedig egy felnőtt kezének ugyancsak megfüstölt ujjperceiből állt. Azt mondták, hogy a kéz a kislány bátyjává volt, akit vagy egy évvel azelőtt megtámadtak és megöltek. Azzal, hogy a kezét amulettként viseli, bizonyítja a halott fiú szellemének, hogy még mindig gondol rá. A füstölt ujjpercek más rokonoktól származtak. Később láttam egy idősebb özvegyet, aki férjének kezét viselte amulettként.¹⁸³⁰

Közismert középkori büntetés volt, hogy a tolvaj keze fejét levágták. Az iszlám országokban több helyen még ma is gyakran alkalmazzák. Jemenben elrettentésül napokig láthatók a kiakasztott levágott kézfejek.¹⁸³¹

Szintén Magyary-Kossa Gyula fogalmazta, hogy nemcsak a csonkolt kéznek, de a levágott ujjaknak is mágikus erőt tulajdonítottak: „Egyiptomban némely mohamedán nő a váltóláz elleni amulétumképpen keresztény vagy zsidó hullákról levágott és megszáritott ujjakat hord a nyakán. Ugyanilyen célra szolgált az indiántörzseknek az a szokása is, hogy ellenségeik levágott ujjait konzerválták és amulétumnak tartogatták. Újszülött (kereszteletlen) gyermekek ujjá régebben még Európában is becses amulettként szerepelt[...]¹⁸³²

Máshol pedig erről számolt be: „[...]az Óbudán 1865-ben kivégzett Takácsról, kinek még a kisujját is levágták, mert a babonás emberek nálunk is, külföldön is azt tartották, hogy az akasztott ember kisujja és hüvelykujja, sőt egész keze szerencsét hoz, mindenféle betegség elleni apotropaeikum [rontás ellen védő...], sőt gyógyszer és szerencséthozó szer, embernél, állatnál egyaránt. 1698-ban a gróf Apponyiak egyik őse, A. Péter, egy akasztott embernek levágta a kezét és a tarsolyában hordozta, mert azt hallotta, hogyha az abrak közé keverik, akkor a lova »győző és hústartó« lesz.”¹⁸³³

Bálint Sándort idézzük: „Kálmány jázovai följegyzése szerint a keresztséget nem ért gyermeket ki szokták ásni. Azt tartják, ha az ujjait meggyújtják: ha száz lélek alszik is a házban, egy sem bír fölébredni.”¹⁸³⁴ Megjegyezzük, hogy a „pogány” újszülött és az akasztott ember ujjait a betyártok is talizmánként használták a Dél-Alföldön. Részben a sötétben való látásukat várták az ujjaktól, részben pedig azt, hogy tőlük válnak láthatatlanná a gaztettek elkövetésekor.

A kezét, a kézmágiát és vele természetesen a kéz tulajdonosát is óvták. Borús Rózsa a topolyai parasztokról írta, hogy szülés után „A bepólyázott csecsemő kezefejére rózsafűzért csavartak, hogy a rossz szellemektől védjék.”¹⁸³⁵ A kéz olyan különleges érzékszervvé alakulhat, hogy a vakok „látnak” vele, egyes személyek pedig ujjakkal a színeket is érzékelik, „kitapintják”.

Nem véletlen, hogy a kéz a szexualitásban is alapvető föladatot kapott. Mivel a kéz a legtöbbfelére használatos, így a szexuális kisegítő és előkészítő szerepe is magától értetődő. Magyary-Kossa Gyula Bornemisza Péter főntebb említett munkájából idézi a következőket: „[...]ki baráttáncot kezd, ki tapogatós táncot és abban mind fülét, száját, orrát, mejjét, csecsét mind talpig eltapogatja[...]¹⁸³⁶

P. Ariès francia szerző az 1600-as évek elején élt Heroard udvari orvos aprólékos följegyzéseiből így idézett: „XIII. Lajos még nincs egyéves, s »torka szakadtából« nevet,

¹⁸³⁰ J. Bjerre. 1973. 163.

¹⁸³¹ Al Baghedadi Abdul Selam egykori vejem szóbeli közlése Sanaaból.)

¹⁸³² Magyary-K. Gy. 1929. 2: 13-14.

¹⁸³³ Magyary-K. Gy. 1929. 4: 182.

¹⁸³⁴ Bálint S. 1980. 29.

¹⁸³⁵ Borús R. 1981. 112.

¹⁸³⁶ Magyary-K. Gy. 1929. 1: 186.

amikor dajkája ujjával fityijét birizgálja.» E bájos tréfát a gyermek azonnal utánozza[...] Első három évében senki nem botránkozik meg rajta vagy lát rosszat benne, ha tréfából megérintik ennek a gyermeknek a nemi szervét[...]”¹⁸³⁷

Helyesen beszélt egyik hódmezővásárhelyi paraszt adatközlőnk, hogy „A vak nász a sötétben is lát.”¹⁸³⁸ Az intim szeretkezés az éj leple alatt történt és ujjakkal, kezükkel mindent érzékeltek, ami számukra a szexuális beteljesüléshez fontos volt. A kézerotikáról a feudalizmus kori bűnpöreinkben is igen sok említést találtunk. Ezek egy részét ebből az új szempontból, a kézerotika felől megközelítve mutatjuk be.

Az első jelenségekörbe azok a cselekmények tartoznak, amelyek a heteroszexuális kapcsolatban a kéz érintésétől, a kezek összekulcsolódásától kezdve, a nemi szervek erőteljes ingerléséig, a szexuális játék és izgalomkeltés fontos részei. Az eljegyzés régi neve is *kézfogó* volt. Ennek során esetleg csak az ujjak hegyét érintették össze.

A 116/1755. pörben a férfi vallotta: „[...]akkor a kezemet, vagyis tenyeremet ki tettem az asztalra és a leány belé vágta tenyerét[...]” Itt a kéz erős érintkezésével a megkapaszkodás, ezen keresztül a férfiszexuális kapott hangsúlyt. A 317/1762. pörben a kézfogás, az ujjak találkozása már olyan tartós volt, hogy elvezetett a közösülésig. Az asszony vallotta a szeretőjéről: „[...]meg fogván kezemet, az Istallob[a] bé vezetett, és velem közösödött[...]”

A 24/1732. pörben „[...]Kincses Miklós Bor biró Ersokkal csokolodzott, és tapogatódtak[...]” A 105/1735. pörben „[...]Kovács Gergelynek keze Angvának Deső Illonának a nyakán által volt téve, s- az egyik keze pedig a lába között volt[...]” A 149/1770. pörben az asszony ezt vallotta a szeretőjéről: „[...]a Szemérem testemet meg fogta, és magam sem tudom hogy nyúlt alá.” A legény egyszerűen így vallott: „[...]a magunk kocsiján tavaly nyáron[...] meg fogtam a Szemérem testét.” A 327/1765. pörben a gazda a szolgálóasszonyát „[...]arra kérte, hogy már csak a Szemérem testét hadgya nékie meg fogni, másképp mindjárt meg fog halni, úgy azután meg fogta[...]”

A 170/1799. pörben a legény mesélte a kezdeményező leányról: „[...]ő az Istállóba jő[v]én nappal, engemet ottan fektembe kezdett csiklándozni, azután mellém is oda feküdt az Subámra.” A 171/1801. pörben az öregember a mostoha kislányáról, akivel egy ágyban háltak, ezt vallotta: „[...]még el aludt jádzottam velle, tsiklándozta[m] ötöt.” A 174/1806. pörben egy kislány így vallott az öregember próbálkozásáról: „[...]elégyszer még is tsókolt, és a mezítelen Testem is fogdosta[...]” A 176/1813. pörben az öreg gazda a 13 éves lánnyal próbálkozott: „[...]őszve jővén és azt tapogatni próbálgattván[...]”

Föl kellett figyelniük arra az egyébként természetes jelenségre, hogy az idős, tapasztalt férfiaknál a kézerotikának milyen nagy szerepe volt. A szexuális játék jelentős részét ez töltötte ki és nem törekedtek azonnal a közösülésre. A szexuális tapasztalat mellett nyilvánvalóan az életkor is befolyásolta ezt a tényt, amely a *libidó* csökkenésével járt együtt.

A 197/1745. pörben a pár a vásárban „[...]egymás kezét fogták[...] Tapaszi Zöldinét, és ez is amazt csokolták kaparászták[...]” A 245/1777. pörben a fiú fejére olvasták: „[...]Mostoha Anyád hozzád ment nyagगतott faggatott és a gatyádban is belé nyúlt és szemérmes testedet markában fogta, és úgy veregette[...]” A 246/1777. pörben a tanú látta a zsellért, amint Szokolai Évának „[...]a Csöcseit fogdosta és alább is kaparásztta, a leány hasonló képpen kaparásztott Berkesnek gatyájában[...]” A

¹⁸³⁷ P. Ariës. 1987. 129.

¹⁸³⁸ Szentí T. 1985. 286.

247/1777. pörben a tanú a paráznalkodókat „[...]egymásnak Szemérmes testét fogdosni látta[...].”

A 267/1804. pörben a takácsmester a szolgálólányáról vallotta: „[...]az egyik csecsit meg tapintottam, és el állotta[...].” A 271/1807. pörben az öreg parázna beszélt: „[...]a Leányt az Ágyon aluva találtam, 's a farát meg fogtam, a' Leány fel érezvén a Szerszámomat meg fogta[...].” A 339/1796. pörben a férfi így vallott erőszakos pettingjéről: „[...]fel fordítván pendelyét meg tapogattam[...].” Újabb vallomásaiban így beszélt: „[...]Ujjaimal előtte visgáltam, lehele véle közösülni, vagy sem?” A 341/1809. pörben az erőszaktevő a leánynak „[...]fogdosta, a Csetsét huzta[...].” a labatis martzingolta.”

A második jelenségek körbe azok a kapcsolatok tartoztak, amelyek során a kezdeményező férfi ügyetlenül bánt a nővel. Előfordult, hogy a nők az „erőszak” sem esett olyan rosszul, mint a férfi ügyetlensége. A nők az ujjak határozott, gyakorlott, de kifinomult játékát kedvelik. A dörzsölés, masszírozás és simogatás helyét, ill. idejét megfelelően kell kiválasztani. A határozott, de finom érintés a nő szexuális vágyát kelti föl, és fokozza, míg a remegő, ügyetlen, vagy durva tapintás ellenszenvet, sőt undort kelthet. A finomság pedig az érzelmeiket pozitívan fokozza. A kéz kellemes játéka vezeti el őket a teljes kielégüléshez. Ha az említettek közül bármelyik is csorbát szenved, a késztetés elutasításba csap át és a nő vágya elmúltával magatartásában tiltakozást vagy panaszt válthat ki.

A 156/1774. pörben a nótárius egy nőt próbál a kocsmában megejteni: „[...]engemet kaparázott, s hijt[...]. a szemérem testét a kezébe tartván[...].” A nő további megjegyzéséből kiderült, miért nem engedett neki: „[...]vélem olly illyetlenül bánt.” A 237/1771. pörben Somogyiné így vallott az úriszéken egy „éjszakai szerelemtolvajról”: „[...]alattomban mellém fel jött az ágyra [Nagy János], én azt gondolván, hogy a' magam férje; de[...]. mivel reszketett a' keze rajtam, a' midőn tapogatott, én az ágyról le szállottam[...].” Ha a férfi határozott, keze nem bizonytalanságot, hanem vágyat és férfias erőt kelt, akkor akár közösülhetett is volna.

A harmadik jelenségek körbe a homoszexuális érintkezés tartozik, amely közös maszturbálással, a szeméremtest tapogatásával, fogdosásával kezdődik. A 404/1756. pörben olvasható: „[...]a patkán ülven a Tanú, hozzá ment Barta István, és a veszszéjét kezébe adta[...később] a gatyájához nyúlt a Tanúnak Barta és kaparászot a gatyájába[n...]” Varga Ferenc tanú vallotta Barta Istvánról: „[...]akkor hozzám kapott és S. V. a veszszömet meg fogta[...].” A kaparászás, ügyetlenkedés a férfi számára is ellenszenves, bárkitől is jön a kezdeményezés.

A negyedik jelenségek körbe agressziós pusztító szándékú kézerotika tartozik. Ez az aberráció a fojtogatásban nyilvánul meg. Némely embernek egy fajta kéjes örömet okoz, ha ujjai alatt érzi a ziháló, elakadó lélegzetet, a vergődő testet. A 404/1756. pörben Bartáéknak 12 gyermekük született. Közülük 3 állítólag természetes halállal halt meg, 2 gyereket szoptatás közben nyomott agyon, „[...]a tobbit torkánál fogva kezemmel fojtottam meg” — vallotta az anya. A legutolsó kislányról ezt beszélt: „[...]Si[r]t, rit ugyan s. addig irgattuk forgattuk a kezünkbe, örültünk néki[...].”, de közben addig tették-vették, fogdosták, míg az ujjak a nyakára nem fonódtak, mert ez a gyermek is fojtás következtében halt meg.

A 33/1782. pörben a részeges férj így vallott: „[...]ã Feleségem, hogy boros voltam, ã Torkomat meg fogván fojtogatni akartt[...].” Az 53/1796. pörben a férfi vallotta a megölt nőről: „[...]egy bunkósbottal meg ütöttem, azután fojtogattam is[...].”

Itt sem volt elegendő a halálos ütés, még az ujjak megkapaszkodó, fojtó mozgása is szükséges volt a belső készítés kielégítéséhez.

9. A KÖZÖSÜLÉS MEGNEVEZÉSEI ÉS KÖRÜLÍRÁSAI

Nem könnyű megfelelni arra a kérdésre, hogy mit nevezünk közösülésnek. Biológiai értelemben az utódnemzés céljából végzett párzás, amely normális esetben — és itt nem szólunk a vérrokon, erőszakos, mesterséges, véletlen megtermékenyítésekről — a termékeny nő és férfi közös kíváncsiságából, ill. akaratából jön létre. Ennek során a férfi *erigált* hímtagja behatol a nő hüvelyébe. Kölcsönös, ritmikus ágyékmozgásuk (*frikciós* mozgás) következtében, az indulati csúcsra jutva, azaz az orgazmus bekövetkezésekor a férfi magja kilövell, és a méhszájon, nyakcsatornán át bejut az anyaméhbe, a megtermékenyítésre váró petesejtéhez. (A további élettani folyamat már a megtermékenyítéshez tartozik.) A közösülésnek változatlanul ez az első és legfontosabb főladata. A gének összeadásával az utódokban a szülők halhatatlanságát, és vele a faj fennmaradását biztosítani. Mint láttuk, a középkori keresztény egyház is az egész „bűnös” cselekedetből ezt tartotta elszenvetendőnek, a házaspár főladatának, az emberiség fennmaradása, a szaporodás érdekében.

Az emberré válás egyik nagy diadala viszont éppen az, hogy a közösülést már nem az évszakok által meghatározott párzási inger határozza meg, hanem az érzelmek és a különböző módon, pl. látással, hallással, tapintással, mechanikus úton stb. fölkelte vágy. Az egészséges ember közösülését a hormonokkal és az idegrendszerrel szabályozott belső készítés, az egymás iránt érzett lelki vágy, a szeretet és a szerelem, az adakozókészség, ill. a megtanult erotikus kultúra által keltett nemi ingerek együttesen hozzák létre. Végeredményük a kölcsönös örömszerzés: az öröm nyújtása és kapása. Az alaptényezőkhöz járulhat még értelmi megfontolás, gazdasági nyereszkesedés, rituális kényszer vagy előírás stb. Ebből következik, hogy a közösülést kiváltó okok száma igen sok, és sokrétűvé teszik a szexuális kultúrának ezen részét.

A közösülésnél szándékosan kerültük a *szeretkezés* kifejezést, hiszen a kettő nem azonos. Szeretkezik a csókolódzó, egymást átölelő pár, vagy a kölcsönös kielégítésre törekedő pettingezők is, anélkül, hogy közösültek volna. Ugyanakkor közösülést hajt végre a vérfertőző, az erőszaktevő és az érzelem nélkül koitáló prostituált is. A közösülésnek vannak különös formái, amelyeket sokáig eltévelyedésnek minősítettek, de ezeket a korszerű szexológia mind inkább elismer, ha azokat a pár kölcsönösen elfogadja. Többek között ezek közé tartozik az orgazmussal járó orális, anális koitusz, a női combok, mellek között végzett, hónaljárok fölhasználásával kiváltott, vagy kölcsönös maszturbálással végrehajtott együttlét.

Társadalmilag mind inkább elfogadottá válik a homoszexuálisok közösülése is, amely utódnemzés szempontjából szintén eredménytelen. Minden kor és szexológia megítélése alapján is megvetett közösülésnek számít a különböző állatokkal folytatott fajtalanság. Az éretlen fiatalokkal végzett közösülés megítélése már nagyon különböző, nálunk ma is bűnnek számít, ugyanakkor több kultúrában eltűrték vagy kedvelték. Általában akkor minősült üldözendőnek, ha a partnerkapcsolatban kényszer érvényesült vagy kárt tett az ifjúban.

Az emberiség kultúrtörténetében tallózva, néhány fontos, idevágó leírást idézünk, amelyek azt mutatják, hogy a különböző népek, társadalmi rétegek és korok emberei hogyan vélekednek a közösülésről. A nemi szervek az ábrázolás kezdete óta témaként szerepelnek és mivel nem volt még polgári ízlés, pornográf jelentéssel sem bírtak.

Ellenkezőleg. Kezdetben termékenység jelek, majd szimbólumok voltak. Ezekhez később egyre több mitikus, egyházon kívüli transzcendens és vallási képzet csatlakozott.

Róheim Géza a magyar és vogul mitológiát tanulmányozva azt írta, hogy „*A sámán sok kelléke fallosz- és vaginaszimbólumokkal van díszítve, de sohasem szűz vaginával, mert az rossz szerencsét hozna.*”¹⁸³⁹ A fallosszal kapcsolatban is érdekes következtetésre jutott: „*[...]a sámán repülése erekciót jelent, és a repülő állatok is az erekció szimbólumai.*”¹⁸⁴⁰ Az altáji török törzsek közül a telentek sámánja „égi repülése” közben ezt énekli:

*„[...]Átkelve a Kemak folyón jöttem,
Hogy teherbe ejtsem Kemak asszonyait.
Mint kélelábú madárnak
Olyan a péniszem, amely körbejár,
A fiatalok kérték
De nem adom nekik a péniszt.
Mint a vöröslábú madárnak
Remegő a péniszem
A lányok könyörögtek érte
De nem adom nekik a péniszt.
Abakhan és Sahaj felett jöttem,
Teherbe ejtettem Abakhan lányait.
A fiatal lányok hüvelye olyan, mint a gyűszű
A vénasszonyok hüvelye olyan mint a zsák szája.”*¹⁸⁴¹

Áttérve a nemi szervekkel folytatott közösülésre, ősi erogén késztetésünk az emberiség történelmében ismét messze vezet bennünket. Az anyával vagy az apával való közösülés mindkét nemű gyermekben él. A férfiakban — részben ennek következtében — megtalálható a homoszexuális érdeklődés. „*A biszexualitás az a gyógyszer, amit az Ödipusz-komplexus ellen felírnak*” — fogalmazta meg Róheim Géza.¹⁸⁴²

Az ősi ösztönkésztetés mellett, a nemi szervek mágiájával kapcsolatban a *közösülés mágiája* is kialakult. Korábban már láttuk, hogy egyes földművelő kultúrákban a papok rituális közösülést rendeltek el. Törzsközösségek férfivé, nővé avató ünnepein stb. szintén rituális közösülést hajtottak végre. Ezek jelentős része termékenységvarázslást szolgált. Babonás koitalásról is tudunk a feudalizmus korából. „*Kincset úgy lehet megszerezni, hogy ha egy ember és felesége az árokban szeretkezik, azon a helyen, ahol a kincs el van ásva.*”¹⁸⁴³

A mágia tudománya egyes személyeket arra is képessé tett, hogy fölismerjék azokat, akik valamilyen módon közösültek. 1711-ben egy asszony „*[...]ki tudta választani az összes olyan lányt, akit (484-et) a németek megerőszakoltak Debrecenben.*”¹⁸⁴⁴

A mítoszok és mágia világából lépünk át a valóságba és nézzünk meg a közösülésre néhány gyakorlati példát. A pápuák beszéltek, hogy „*Csak akkor*

¹⁸³⁹ Róheim G. 1984. 133.

¹⁸⁴⁰ Róheim G. 1984. 134-135.

¹⁸⁴¹ Róheim G. 1984. 200.

¹⁸⁴² Róheim G. 1984. 418.

¹⁸⁴³ Róheim G. 1984. 175.

¹⁸⁴⁴ Róheim G. 1984. 175.

közösülnek, ha a gyerek már alszik.”¹⁸⁴⁵ B. Malinowski írta a Trobriand-szigeteken élőkről, hogy közösülés után a két szerető egymás karjában fekszik. Ilyenkor szerelmes szavakat suttognak, amelyeknek az a lényege, hogy hűséget, örök szerelmet fogadnak egymásnak.¹⁸⁴⁶ Bár ismert a *nimfománia*, a túlhajszolt szexuális élet megvetés tárgya. A közösülés összeférhetetlen bizonyos biológiai állapotokkal; így pl. a terhes-, ill. szoptató nővel nem szabad koitálniuk, és természetesen tilos volt az incestus is!¹⁸⁴⁷

A közösülésnek több fázisa van, az erotikus fantáziálástól, előjátéktól az utójátékig. Ebből valamennyi nép legfontosabbnak a „csúcsra jutást”, vagyis az orgazmust tartja. Kaljánamallát idézzük: „*A gyönyör idején a kiváló ember[...] egy pillanat alatt felismeri azt, hogy a nő a gyönyör közelébe került[...] a nőhöz közel férközve bocsássa ki magvát.*”¹⁸⁴⁸

Ezzel az indiai (szanszkrit nyelvű irodalom) megállapítással szöges ellentétben áll a kínai *tao*-tanítás, amely viszont éppen arra oktat, hogy a közösülés során a férfi igyekezzék a nőt teljesen kielégíteni, de ő ne minden alkalommal bocsássa ki a magvát. Takarékoskodjon a férfi erővel, amely hosszú élettel ajándékozza meg, ugyanakkor közösülése során a *lelki kielégülésre* törekedjék, amely többet jelenthet számára, mint a *pollúció*.¹⁸⁴⁹ Ismét más a véleménye több európai kultúrán nevelkedett szexológusnak. Szerintük nem baj, ha a nő csak minden harmadik, negyedik közösülésnél jut el a csúcsra, lényeg az, hogy az együttlét örömet szerezzenek számára. Az ellentétes példák mutatják, hogy kultúránként mennyire megoszlának a vélemények szokás, a nép karaktere és a tanítás befolyásolása miatt. Ma világviszonylatban mind inkább az a nézet az elfogadott, hogy az a közösülés a jó, amelyet mind a két fél kikötések nélkül elfogad és gátlások nélkül gyönyörét leli benne.

Róheim Géza a szomáliak közösüléséről szólva elbeszélte, hogy a lányokat 7 éves korukban infibulálják. A csiklót, gyakran a kisajkakat is kimetszik, majd a szeméremrést összevarrják. „*Amikor a férj az asszonyt a nászéjszakán kinyitja, az kétszer vérzik: először, amikor a kés felhasítja, másodszor akkor, amikor a pénisz átfúrja a szűzhártyát.*”¹⁸⁵⁰ Vannak olyan esetek is, amikor a szeméremrést egy másik nő nyitja ki. „*Amikor ez megtörtént, a férj rögtön közösül vele, és ez nagyon fájdalmas. Vannak nők, akik ezek miatt a fájdalmak miatt elhagyják férjüket.*”¹⁸⁵¹

Kiss Imre az arab közösülési technikáról ezt írta: „*A késleltetett magömlés (imszák) segítségével elérhető majdnem egyidejű kielégülés, úgy látszik, gyakori volt, bár a némely vidéken máig is élő excisio (a csiklókímetszés) barbár szokása mintha ellentmondana ennek.*”¹⁸⁵² Az viszont bizonyos, hogy közösülésnél a pár összehangoltságát épp az jelenti, hogy az orgazmus késleltetését ismerik, és közel azonos időpontban, vagy egyszerre érnek el a csúcsra. Ennek alapkövetelménye, hogy az érzéki feszültséget ki tudják tartani, hogy a partner fölkészülését bevárhassák.

Ezek tudatában milyen szomorú a hagyományos magyar parasztkultúrában, a hajadonoknál általában tapasztalt jelenség, a kielégületlenség. Kapros Márta az Ipoly menti falvak népességének szexuális életét vizsgálva, azt írta, hogy „*A jobbára riadt,*

¹⁸⁴⁵ Róheim G. 1984. 579.

¹⁸⁴⁶ B. Malinowski. 1972. 195.

¹⁸⁴⁷ B. Malinowski. 1972. 205.

¹⁸⁴⁸ Kaljánamalla. 1986. 153.

¹⁸⁴⁹ J. Chang. 1990. (Az egész kötet erről szól, tehát konkrét oldalszámot nem lehet megadni.)

¹⁸⁵⁰ Róheim G. 1984. 309.

¹⁸⁵¹ Róheim G. 1984. 310.

¹⁸⁵² Kiss I. 1986. 88.

szorongással teli, alkalomszerű aktusok a lányok számára ritkán jelentettek pozitív élményt.¹⁸⁵³

A magyar feudalizmusban a közösülésnek a nép nyelvgyakorlatában igen sok kifejezése és leírása született. Vigh Károly marosvásárhelyi pörgyűjteményében ezeket találtuk: „[...]az falnak támasztotta Varga Mihálynét az katona, s hogy bejuték az ajtón, az inában esett az katonának az gatyá.” „[...]Varga Mihály mondotta, hogy mikor az ablakon látta volt, hogy az feleségének az füllába az hóna alatt volt az katonának s az fele az vállán[...]” (1629-ből.)

„[...]az uram éjjel reáment vala.” „[...]eccer éntőlem benne kéré vala, de én nem adék.” „Görbe Istvánnénak megtette volt leánykorában.” „[...]csak isten tarta meg tőle, hogy el nem ronta, mert ugyan az lába közé fogott vala.” „[...]benne kér tülem.” (1631-ből.) „[...]hol csináltad, te legény, ezt az menyecskét ilyen hamar?” „[...]mivel volt neki”, azaz „művelte” a nőt. „Az asszony is mellé feküdt és úgy ilte, mint szer[e]tte.” (1631-ből.)

„Szabó Jakabné odabe mondotta: »Jaj, lassan, lelkem, Szabó István, mert igen fáj.«” (1633-ből.) „Hányszor adál neki benne?” (1634-ből.) „Úgy mentetek egybe, mint az folyató ebek!” (1636-ből.) „Látám szememmel, hogy ezt az Varga Miklósnét Nagy Miklós az Csizmadia Lőrinc háza falához támasztotta vala, úgy bastolja vala.” A legény odaérkezett a közösülőkhöz és ijedtében el akart menni, „[...]de az asszony megfogta az monyát, nem eresztette addig el míg dolgát el nem végezte.” „Csillag György megtötte Varga Miklósnénak.” (1638-ből.)

„[...]ihon most teszi az uram az kemence megett Kállainénak.” „[...]lefeküdt az ura mellé kívül, az farát kivetette, az legény úgy tette meg neki[...] Az ura monda, mit csinál, s még az asszony megütötte az urát és azt monda az urának, hogy »bizony ha neked is fájna az gyomrod, te is tekergenél.«” (1639-ből.) „[...]láttam, hogy a mely mag el szokott az férfitől menni az lepedőjén[...]” volt Asztalos Mihálynénak. „Csizsár Dávid az köpönyeg alá vonta vala, s ott ekecelt vele[...]” (1640-ből.) Egy csoportszex során „[...]megtötték neki”. (1641-ből.)¹⁸⁵⁴

A közösüléssel kapcsolatban elmondottakat legjobban Róheim Géza szavaival foglalhatjuk össze: „Szeretném hinni, hogy mindenki, aki mentes az előítéletektől, igazat ad nekem, amikor azt állítom, hogy az ember szexuális élete talán majdnem olyan fontos, mint azok a kőszilánkok, amelyek egy balta készítésekor lehullanak.”¹⁸⁵⁵ A szexualitás akkor is erősen befolyásolja életünket, amikor még, vagy már nem gyakoroljuk a nemi életet.

Ezek után bemutatjuk az általunk gyűjtött feudalizmus kori bűnpörökben talált, a közösülésekre vonatkozó kifejezéseket és körülírásokat.

1723.

„[...]elesvén ä parzanasaghba egyöt tapasztaltattanak volna.” „[...]feszlet életet üzte.” „[...]feszlett, fertelmes életet élt.”

1724.

„[...]közös vólt vele.” „Gyermekeket Chinál nekie.”

1735.

¹⁸⁵³ Kapros M. 1984. 10: 319-320.

¹⁸⁵⁴ Vig K. 1980. 52, 125, 139, 141, 162, 168, 190, 193, 298, 336, 382, 406, 411, 417, 436, 456, 460, 483.

¹⁸⁵⁵ Róheim G. 1984. 307.

„[...]látta őket egy más hasán az ágyon;” „paráználkodik világos nappal.” „Bazd meg a' Feleségét”, „eredgy, szerelmesicsd meg Deső Illonát”, „eredgy paráznitsd meg Deső Illonát”, „csak ki kellett volna ebül a' vámot venni, meg kellett volna gyakni eőtet.”

1738.

„[...]sem Szénásy nem baszhattya meg a maga Fiát, sem én nem baszhatom meg az én Leányomat”, „az alsó ruha pedig fertelmesített volt.” (Ti. a nőé.) „[...]a Goghné ágyából is hordtak maguk alá, és fertelmességek miatt felettéb Csunya véres lett az ágy, és az György András lábra valója is hasonló volt.” „[...]ha ifjú menyecske lettem volna egy Gyermekeket csinált volna ez az András, a mi képpen össze csunitotta az alsó ruhámat.” „[...]valamint az Urával való Közösülést tett szinte úgy tudgya hogy nem Szűzek egymástól.” „[...]látta maga szemeivel a Fatens egymás hasán in ipso actu lenni[...] egy szóval úgy élt véle, mint maga Feleségével.”

1740.

„Győri Istokkal is vétkezett, és mihelyt azzal dolgát el végezte[...].”

1742.

„[...]az előbbeninek csak az széllyére (ti. a hüvely szélére) tette is jobban esset, mint evvel ha egészen el követi is” a közösülést. „erigy próbáld meg tehecze néki valamit.”

1743.

„Törvénytelen életre attá maghát.” „Nagy hassat csinált.” „[...]föl csinálván.”

1744.

„[...]az Hasán kapta volna.”

1745.

„[...]edgyütt nevetkeztek katzagtak, együtt ettek[...] a' Legennyel a' padláson, edgyszer fényes délben, mászszor lámpással[...] két óráig mulattak, mikor le jöttek volna a' menyecske azt felelte hogy bolházkodni volt.”

1746.

„Vak jantsival vólte közöd?[...] Az ágyon két etzaka, le vetkezett Gazda módgyára kétszer.” „Volte a' minap étzaka nállad? Volt estenden még akkor setét sem vólt.” „Farki pál előtt le esett a' borjú, és maga pedig az hátán fekűvén, a' szemérem teste is a' borjában vólt.”

1748.

„Láttam hogy borosnét meg megcsókolta, és hogy a' padon meg is paráznította.” „[...]először, a' rengőhöz düjtött, azután hányszor vólt [közösülésünk, azt] nem tudhatom.” „Azért [hívta Budainé Bodor Zsuzsannát a maga házához,] hogy Andrással hállyak.” „[...]ez az én baszató komorám, és teged is engemis meg baszhtak abban.” „Vólte tegnap estve közöd az Aszstalosnéval? Volt edgyszer fenn álva, az ágas mellett.” „[...]öszönt adott az első parázna véle való Vétkemhez.” „Soós István nevű Nötelen Legény Leugorván a Kortsmárosné mellül az ágyról[...] mondá Kortsmárosnenak no Sőfi meg a' attam a' bornak az Árát[...] a Pinczébe testi szemimel láttam, hogy a Kortsmárosné, oly fertelmessen fel vólt takarva, mint amidőn afféle testi dolgot el szokták követni[...].” Az egyik legény beszélt el: „Pálinkát mentem innya a Kortsmára akor a Kéri Sőfi az ölembe belé ülven ösztönt adott az első parázna véle való Vétkemhez.” Miután „[...]a két személy egymással Közösködött volna a Leányt Szűz Anya meztelen tanálta fekvé Jano mellett, s estvére kelvén az üdő a Leány hazanként kereste Janót hogy ismét oda menyen hálalni[...].” Kérdezte a 13 éves lánytól a bíró, hogy „Véres volt-e a Pendeled[...]. — Véres volt de senki sem látta mivel szoknya alatt hordotta[m].”

1749.

„[...]szeretném az Anyámat beszénád meg.”

1752.

„[...]szolgálommal el estem.” „Lovasz Györgyöt levetközve Sv. Gatyá megh odva és Jutkavall össze ölelkezve aluva találták, de már akkor dolgokat is végeztek mivel az Aszszonynak az also ruhája csunya fertelmes s Locsos volt[...]

1754.

„[...]testi képpen közösültem.”

1755.

„[...]mit ígirt azon engedelmességedért Kacska Kanász?” „Mi vitt arra, hogy az Katonához menny?” „Vólte magadnak akaratom a roszaságra[...] Igenis magamnak is vólta akaratom, mert más különben Semmi Sem lett vólta belőle.” „[...]mutogatta Szilágyi István maga lábra valójának eleit, maga Feleségének, hogy úgy mond ihol nézd csatakosé vagy Sem a Gatyam?” „[...]az Uram Búza Jánosnét baszsza a Patkán.”

1756.

„Paráználkodtam.” „[...]vólta vele köze.” „[...]dolgom vólta vele.” „[...]véllé elesvén” Eörsével „[...]vele kapta a Szabó Szuszi Janos az agyban” az urasági kanászt. „[...]egy koldús Aszszonyrúl kéczeris lehúztak gyalog katonákat, paráználkodott véllék.” „Paraszt Legény hány vólta rajtad?” — kérdezték a kodusasszonyt. „[...]baszom a Lelke vén kurvája ki dölgozott meg?” „[...]vólta vele kőzi.” „[...]jó vólta ha ő mag őszve elegyedne másével[...] magvas ember vagyok, ha élővé lenne meg cselekedném[...]” „Paráznaságba estem.” „[...]magam hittam azt mondván néki: Andras gyere fekügy mellém, úgy osztán mellémis feküdt, és dölgát velem elvégezte.” „Miért feküdtél egy ágyba a Némettel?[...] Két Tanú Szemébe mondotta hogy egy ágyba háltak ketten a Némettel[...]” „Mimódon estetek egymás barátságába? Szép szavaival környül vett s. úgy barátkoztam őszve[...] Sokszor erőltetett légyenis a gonoszságra.” „[...]ennek lábra valója az inába vólta, s az hasán találta, amaz pedig alatta Meztelenen feküdt.” „[...]véllé esmérecségbe estem.” „Miképpen estetek egymás barátságába?” „[...]ketteje gyermekét Te magad csináltad?” (Itt meg kell jegyeznünk a kettős ideológiai fölfogás ellentmondását, azt, hogy a gyermek nemzését a férfi cselekedeteként ismerik el, miközben a vallás szerint Isten adja a gyermekáldást. Vagyis a férfi csak eszköz, „szerszám” a Teremtő kezében.) „[...]lenyomott, és meg paráznított erővel.”

1757.

„Tudtae a Csordas[...] hogy fertelmeskedtél?[...] tudták hogy Andrással a másik Házba háltam.”

1758.

„[...]tölle terélyben estem.” „Ugy féltem én Ersók Asszony hogy énnékem gyermekem lessz Leány koromba. Kire felelt ő Tanú: Hiszem goromba ha nem csinálták hogy lett vólta.” „[...]adhatok Juhászok egy Báránt énis adok Néktek egyszer érette.” „Azt mondotta Jancsi Juhász, hogy eő S.v. gyakhatnék.” „Én igazán meg vallom: Hogy rám ért a Tekerés[...]” „Hányszor vólta véle közöd?[...] a' mikor alkalmatosságot kereshettünk a vétkezésre mindenkor vólta.”

1759.

„Engem derékon kapott a' katona[...] fel vetett az ágyra, és rajtam erőszakot tett.” „[...]a' midön Kaszap Josef az hasamon feküdt, hajamnál fogva húzott ki alólta[...]” „[...]miúlta a Feleségemet a fűrű csinálóg meg baszta[...] azúlta énnékem csak a farát hánya mint a' kutyának.

1760.

„Tóth István Szabó Jánosné hasán heverészet az ajtó mellett lévő Korcsma nad keretése között le vevén tolva az gatyaja, és az Asszonynak alsó inge felhajtva, mezitelen Szemerem testét is latta.” „Test szerént közösködött.” „Bassza.” „Paráznaságban éltem.” „[...]vélle vétkeztem.” „[...]testi képpen szövőkötött -s- vétkezett.” „[...]közösködött.” A bűnbe „esvén” vele. „Házasságtörő, -s- hite szegett” „[...]parazna cselekedet.”

1761.

„Sodomain vétek.” „[...]testelkedett vele.” (Ti. a tehénnel!) „[...]ā tehénnek pedig ā természete színteúgy, azon főcsőgött Locsogott ā csunyaságtul.” „[...]úgy látta szerszámát ā Tehénbe, mint ā Kést ā hüvelbe, és mozgatta a farát rajta.” „[...]fészket vertek magoknak az földön -s le feküdtek, mint házas társak.” „[...]minekutánna dolgokat végezték, szinte ā férfi le szállott az Asszonyrúl.” „mezitelen -s- fel földözve találta az Asszont.” „[...]feküdtek -s- együtt háltak.” „[...]a betyár reá mászott Jutkára.” „[...]ā betyár dolgozza már ā Jutkát” „[...]agyára föll vetvén azonnal rajtam erő szakossan megh tette.” „ki szállított az ablakon, énis ki vittem, és olyankor véghez vittük.”

1762.

„[...]hozzá mentem, s. fel feküdtem mellé, beszéllettemis vélle, és őis csak könnyen engedett s. elvégeztem vélle dolgomat” — beszélt a kurafi, miután szeretkezett a más feleségével. Amikor az asszony gyermekével egy ágyba lefeküdt, éjszaka a mulatozásból idegen férfi jött be hozzá „[...]s mellém jövőn, Tótul hozzám szállott gale odább, melyre mondtam, hogy majd, had tegyem le ā gyermeket; de le sem tehettem hanem nyúlt ā Lábomhoz, fel hajtván ā Dunyhát, és el végezte véllem dolgát[...] szállottam neki: hogy miért le nem vetkezik[...] én fel költem az ágyból, magmára ruhát vettem[...]” A bevádolt férfi azt ajánlotta az asszonynak, hogy a bíróságon csak azt vallja, „[...]hogy a kezével kereskedett; de Semit nem cselekedett.” „[...]sok izromban háltak ketten egy Szobában a Szálláson Bang Sárával?” „Vetted észre ha Szűz volté a’ mikor elsőben vélle közösködtél vagy sem? En nem tudom volté Szuz vagy sem.” „[...]kért reá, hogy engedjek neki S úgy engedtem.” „Szűzességemben is eő kegyelme rontott meg[...]” „[...]csak amitott, hogy tölle nem lesz gyermekem, S én azt el hittem, S úgy engedtem eő kegyelmének, [...]eleget kűszködtem vélle mig megejtett.” „Olasz Gyurká[na]k az Fiát Petit hasán is látták volna Sugár Judkának.” „[...] az haz Szin alatt fekűtt a Leány[na]k Sugár Judkának az hasán Olasz Peti dolgozván eőt, S. veres is volt az lábra valójának alja hogy fel költ rolla, innen bizony[os]an tudja, hogy Olasz Peti epitette fel[...]; adná magát az eőreg Kereszteshez paráznaságra[...] midőn Olasz Péter dolgát végezte volna Sugár Judkával Olasz Péter azt mondotta[...] de jobb volt ez az Borjú Szájánál.” „Csak eredj be mingyárt el végzem” — szólt barátjának Olasz Peti közösülés közben. „Petinek az Gatyá eleje véres volt.” „[...]engemett a földre fektetett, pőndőlket föl hajtotta, és ream fekűtt, és a szemerem testét az en szemerem testembe tette, és csak jartt a fara rajtam[...] Mihelyest le nyomott mindgyart, a Szamba tette a Nyelvét[...]” „Bálint Katalin [10 éves kislány] szemével latta és tapasztalta: hogy ezen Kis leánya szűzessegeben még rontatott, mert serelmetis latta az eő testecskejében, melly bizonyos jele volt azó meg rontattatasa.” Zsiga cigány Pap Mária előtt „[...]zörget kezében valami pénzt s azt mondotta.” Zsiga cigány Pap Mária előtt „[...]zörget kezében valami pénzt s azt mondotta: Gyere ihol vagyon 8. Marjás, majd kezembe adom, agyal eczer.” „Sokszor a Fatens Maga hazába alig szabadult meg tülle, hogy meg nem paráznította.” „Minek utanna meg szeplősítette volna a Leanykat.” „[...]le fektette őt, a labait ugyan ki szelesített, és paráznaságát[...]” elkövette vele. „[...]reám fekűtt, és mezitelen testével az én Mezitelen testemre fekűtt, föl

takarván engemett.” „[...]volt é az ő szemerem teste, a te szemerem testedbe vagy sem? benne volt csak veghez nem vihette rajtam” — vallotta a 14 éves tanyai szolgálólány.

1763.

„[...]azonnal Uranak fogatta, a mintis azután harmadnapig úgy eltek edgyűt, mint az Ura Feleségével.” „[...]az ő fertelmessegekett, többen is észre vehetik Magoknak a pitvarban csináltattak agyat, es ott haltak.” „Juhasz Nevű Gyalog Katona, sok izben le vetkezett, egy ingre gagyara, és Ustőkösnevel edgyűt egy agyban haltak virattak[...] halotta a Tanu ugyan azon paraznasag Közben az űstőkösne szajabul, lassasn úgy mond le tőrük az agy.” „Juhasz Katona, le vetkezik egy ingre gagyara, mint gazda szőköt Maga hazanal le vetközni[...] fol fekűt az űstőkösne Agyara[...] az utan csak hamar keszd röcsőgni, ropogni az agyok, mivel nem igen jo volt, mellyet meg halván maga űstőkőneis így szollot: űssőn meg a Menkü lassan mert le tőrük az agy, de azzal a Katona nem gondolván[...] Maga dolgát Kővette ameg Kedve tartotta.” „Elesdineis ki lévén takarózva, akkor takarta be magát[...] a Legény pedig gatyáját kötötte.” „Gaján Ilona az Hajdai korcsmán ivott[...] egyik Német a’ Fejénél állott, másik a Lábánál, harmadik pedig az hasán fekűt, és dolgozta. Onnan a Tanú ki hajtotta, es kívül a’ Lúd ól mellé vitték a Németek, ottis egyik a’ fejénél volt, másik a Lábánál, az harmadik az hasán fekűt, úgy paráználkodtak velle[...] és fel sem eresztették, hanem mind egymás utan hat vagy hét Német paráznaság kedvéért volt körülötte[...]” Egy másik tanú így vallott ebben az ügyben: „[...]az egyik Németh térdig lé volt tolv a plundrája, s. mezitelenen állott a’ Lábánál, az Asszony pedig már mezitelenen fekűt hanyatt, várta a jó Szerencsét, másik a fejénél lévén által ölelte s. úgy csókolt[...] melly dolog után a Németek, plundrájok[na]k meg oldasokkal jöttek ki egyenként.”

1764.

„[...]tapasztaltadé, Vörös Istóknak a’ Kutyaival valo fertőzését[...] István Beres Társa azon nyőstény Komondorral fajtalankodik, a’ Kutya fekűven István pedig rajta lévén[...]”; majd rajtakapván: „[...]le fordult a’ Kutyarul [de] Veres István szemérem testit, úgy látta a Kutya valagában, mint a’ kést a’ hüvelben[...] latvan hogy az kutya nyalván a’ Valagát, Vörös István azt mondotta a’ kutyának: nyalhad már éb adta.” „[...]a Szállásonis le döjtötte este, és le tolván az Apja maga gatyáját s. fel fedezvén Ersoknak Szemérmét, reá fekűt, es belé tette maga szemérem testét az Ersokéba, es fájt neki s. rajta volt egy darab ideig, és mozgatta a farát rajta[...]” „Miért adtad magadat arra hogy Judkával fertőzködni akartál[...]” „Leányomnak pöndölét fel hajtottam, és énis mezitelen testemmel reá fekűttem; de bele nem tehettem hanem a természetet csak a lába közibe bocsájtottam[...]” Máshol: „Csak a Szélibe tettem.” „[...]le nyomott, és meg paráznitott, s tölle terebbe estem.” „Hányszor kurválkodtál?”

1765.

„Én nem tettem erőszakot mert magánakis kedve volt reá[...] be dugtad az Aszszony Száját? Nem dugtam[...] Mi okon kékek a’ czombjai és a’ Csecse[...]” „Balla a’ kerékhez szorítván azon Miskoltzi aszszonyt[...] az aszszony magát telyességgel nem engedte, [Balla] arra kérte, hogy már csak a’ Szemérem testét hadgya nékie meg fogni, máskép mindjárt meg fog halni, úgy azután meg fogta[...]” A tanúnak „[...]megis mutatta kék cszombjait[...] mellyek sokkal kékebbek voltak, mint Kulcsár Tódorné[...]”, akit szintén megerőszakolt.

1766.

„Rákóczy Joseff az Hódý András Beresse az én szüzességemet fel bontotta.” „[...]javal éltem, mintha igaz hitvesem lett volna.” „[...]tisztatalan életben éltem.” „[...]le vetkezve eczakának idején egy ágyban haltak.” „[...]együve dűltek csókolkodtak.” „[...]addig járt körülöttem, hogy tsak reá adtam magamat.”

1767.

„Mi okon adtad magadat Bajor Jósához? Mert elcsábitott[...]. Két vagy három hétig élt.” A 16 éves lány vallotta: „[...]magának bort vitetett, s. úgy ejtett megh; maga ölon fogott, s. fel tett az ágyára.”

1768.

„[...]egy Nap kétszer is adol a Gyalog Káplárnak.” „Miképpen vetettél véle szővecséget?” A fiatalember odaszólt a kocsmában a 30 éves asszonynak: „Isten adgya Kendet alám, arra így felelt: hogy cselekedné kend Anya forma Asszonyal[...?], ha akajra meg lehet[...].” Az asszony így vélekedett: „[...]meg akartam próbálni, ha lesz é tölle gyermekem vagy sem?” „[...]terhbe estem.”

1769.

A 17 éves fiú vallotta a 16 éves lányról: „[...]maga mellém jött erővel, és úgy esett megh.” „[...]testi képpen él.” A béres így beszélt szeretőjéről: „[...]az engemet pénzen vet meg, mert borra valót mindenkor adott, a' mikor véle közösködtem[...] az Ura a' Bárkával a' Tiszanál hált, én pedig itthon a' feleségével.” „Meg esmérí a' Szegény Legény a Kurvát, ha pénze van, mert a Kurva hozzá adja magát.”

1770.

„[...]magam is utánna bé menvén, magamnak is adott égyszer.” Kapás István betyár „[...]bé hajtatott egy Tehenet az Istállóba, és annak horgas inát a Jászol hoszszához meg kötötte, a' fejét pedig az ágashoz, azután egy kis székre fel- állott, és úgy dolgozta meg azon megh kötött Tehenet[...] Annak előtte pedig már égyczer, egy Kanczáját is meg dolgozta[...] a' kanczát meg kötözte, és a' földre le döntötte, 's nagyon el verte magát a' kancza[...].”

1771.

„[...]egymás esmerettségibe és Szeretetibe estünk.” „[...]reá adtam magamat a' gonoszságra.” „Mennyi ideje, hogy Balog Istvánhoz tetted magadagt?[...] mindjárt meg nem ejthetett.” „[...]véle háltam.” A cigánylány vallotta, „[...]hogyan ezen éjczaka farával 14. fforintok[at] keresett volna.”

1773.

„[...]mellém ült, és azt mondotta: egy kis pinát, de nem adtam.” „[...]le nyomtam mert a földhez vágtam s. a gatyámat az inamba bocsajtottam és már a Szerszámomat a Leánynak Szemérem testébe beléis tettem [a leány kiabálására egy asszony odajött], s akkor hagytam felbe dolgomat.” „[...]mihelest en azt az egyiket meg kaptam, és a földhez ütöttem, a' másik el Szaladt.”

1774.

„[...]ingerlett a Testi gonoszságra, de én szégyenlettem véle fajtalanzkodni.” „[...]veled egész ejel egy szűnyogh háló alatt hevert.” A borjút hágó betyárnak ilyen kérdéseket tettek föl a bírák: „Mitül véres a Gatyád?” „Hát a Borjú mitül véresedett el?” „Mitül Marha Szaros a Gatyád párkánya és madczaga?” A följelentő gazda beszélt: „Borjúval vetkezet volna[...].” A betyár vallotta: „[...]a Borjunak néki mentem és azt le dőtven, meg paráznítottam[...].” — ismerte el vétjét. „[...]egyszer közlöttem vele dolgomat.”

1775.

„[...]egy Kanászt a' hasárul huztak le azon rossz személynek.” „Csutora Pela éjjszaka hozzá mént a Kacska Kanászhoz, és eötet meg paráznította.” „Micsoda Leányt doboltál fel Vásárhelyen?” — kérdezték az úriszéken. Az erőszakot szenvedő asszony beszélt: „[...]annyira voltam miatta, a kűszködés miatt, hogy vér is ment töllem, mint a marhátul.” A cselédlány így panaszkodott gazdájára: „[...]engemet megh rontott, mert már 2. esztendeje miolta él.”

1776.

„[...]azon Suba alat egymás hasán fekűttek; a' bunda tsak emelkedett, 's ismét le=lapatt egy más után, a' két ortájok egymás orcáján volt[...] egymás mellett fekűttek össze öllekezve[...]” „[...]az Asszony Mátyásné a' földön el vetette magát, a' Legény pedig fel hajtotta Szoknyáját, Pendelét, és arczall reá fekűtt.” Az elhagyott, parázna asszony vallotta egyik szeretőjéről: „[...]azután valamikor nékie teczett, vagy nékem kívánságom volt, össze mentünk, vagy ő hozzám jöven, vagy én hozzája menven.” „[...]gazra dűltünk; úgy vittük végbe dolgunkat.”

1777.

A cselédlány így panaszkodott a béresre: „[...]hozzám jöven addig kenyszerétet meddig magamat azon gonosz tselekedetre nem botsattottam.” „[...]meg fogott, és a' tőltshez vezetvén, ott meg nyomott, és erőszakot tett rajta[m].”

1778.

„Szűzességemet fel törni[...]” nem átalott. „[...]hozzam adta magát nagyon, és le vett a labomrul.” — beszélte a 18 éves fiú az asszony-szeretőjéről.

1779.

„Hanyszor dolgozott meg azon Legény[...] azon ágyra össze fekűttek[...]”

1780.

„Löricz Molnár dolgozta Csutora Ilonát, az hasán fekűvén.” „[...]a mikor velle közösködtem szeretettis” — vallotta a legény. „[...]a Padra le dőjtött es meitelenen reám fekűtt, a Lábomat kétfelé huzta es ő maga Szerszámát belém tette az en Szemérem testembe erővel.” „Kért töllem, hogy adgyak néki, de én nem tettem[...] már 2. esztendeje nem Közösködtem férfiál.” A kocsiról „[...]le rántván lábamnál fogva meg tette[...]”

1781.

„[...]most éczaka is Cselekedet[...] le is vetkeze fekűttem mellette, de az elöt, nem.” „[...]akkor Eczaka Kerekes Péter, Talpalló Sára, és Barna Gyurka Paszaportos együtt háltak Nagy Pannánál égy Széltiben földön.” „[...]ő hasán lenni, nyilvánságossan látta[...] a világ ell ojtása után Zsolna' Ilus négy kéz láb az Betyárhoz ment[...]”

1782.

„Miért adtat magadat oly Nagy istentelenségre, hogy az Férjed testvérével is fajtalankodtál?” „[...]hogy reám ne pörölyön néki is engedelmeskedtem.” „[...]ő Feleségem mehzételen tülem ell Szökvén 15. napig haza nem jött, ha jöven kértem, hogy eleget tenne a kötelességinek[...] kinszeritettem, hogy fekűdne velem.” „Miért akartad a Szemérem Testit ki szakasztani? — Én nem akartam, tsak meg akartam dolgozni.” „[...]a' katonákkal kurválkodván teherbe estél.” „[...]a' katonákkal ott ringyoskodott.”

1783.

Az asszony „[...]eczakára véle háltni kényszerített[...] úgy mond. mind bolond ember az, a ki az adományt el nem veszi.” „[...]múlt esztendeje történt 2^{szor} dolgoz véle?” „Lábomról nem ejtett volna le[...]”

1784.

„[...]akaratom ellen reám mászot[...] de mint hogy kicsiny volt az szerszámja nem lehetett[...] kisebb volt, mint az Uramé, annyira nem ért” — vallotta a gazdasszony. A 17 éves béres fiú így beszélt: „[...]vele le fekűttem, es testiképpen a dolgomat el végeztem békével.” „[...]közöltted az dolgodat.” „[...]csúfos dolgot” művelt vele.

1790.

„Kivántad meg szeplősíteni?” „[...]nem engedtem néki magamat meg förtőztetni.” Az asszonyokat a kocsis „roszra erőlteti.”

1791.

„[...]nem félek, meg miveltem a Leányát.”

1796.

„[...]hozzám jővén ajánlván magát a buja tselekedetre.” „[...]kérted az véle való közlésre.” Egy kéjgyilkosság után: „[...]látta Homoki Sárát a földön ki feszítve, 's pendelyét szemére vetve, a két lábát is tsudálatossan két felé huzva.” „[...]kinek vetette ágyat s kívül hált[...?]” „[...]meg szeplősítette.”

1798.

„[...]diszno életű volt mindég, mert maga kérkedve vallotta, hogy[...] Gazdádja úgy élt véle, s még jobban, mint Feleségével.” „[...]basznátok meg őtet, a' meg titeket.” „[...]erőszakosan közösködni kívánt véle, el annyira, hogy az Nyoszolyáját is letörte. „[...]véle nem részesültem vagyis nem egyesültem.”

1799.

„[...]annak adhatta a' kinek akarta.”

1800.

„[...]miért adtad más Férfi alá magadat?”

1801.

„[...]a' kend Attya mindjárt el is végzi a' mostoha Leányával” — ezt az irigy meny mondotta a férjének: „[...]kend pedig még hozzá sem fogott.” (Egy szobában aludtak.) „[...]a' fatens tsak hamar le fekvések utána nagy szuszogással lenni 's ekképpen közösködni észre vevén.”

1802.

A legény azzal kérkedett a lánynak, hogy nem fog neki gyermeket nemzeni, mert „[...]ő annak tanult mestere volna.” „[...]tselekednem kívánságát.” „[...]meg kötözne, és úgy is el követné fel tet szándékát.” „[...]te voltál az a' Lator a' ki leg először el rontottad azon Személt[...?]” „[...]az első vele való közösködésem olly könnyen végbe ment mint az utolsó.” (Vagyis, a lány akkor már nem volt szűz.)

1803.

„[...]igazabnak mondotta ő magát lenni, mint a feleségem, 's való hogy Kedvezett is.”

1804.

„[...]ne félyek mert nem lesz gyermekem tudgya ő hozzá úgy hogy nem lesz gyermek ha akarja, mivel hogy több Szolgálókkal is cselekedett ugy[...]

1805.

„[...]a szeretetett adig gyakorolták miglen gyermek nemzésre kerültek.” „[...]Jakótél verő János háza akkor is mostis egész Bordély ház[...]

1807.

„[...]az istállót ki is nyitotta, és[...]Kiss Mihály Ersókot vele egy ágyban le vetkezte találván[...]

pedig álottam.” Az egyik cseléd valotta: „Baktai Ádámot a Szolgáló Dajkával az Ágyon meztelen, úgy a Leányt is fel hajtott ruhával láttam, de[...] semmi kiabálást nem hallottam[...]

1808.

„[...]önként jött hozzám először[...], azután több ízben is voltam véle.” „[...]paráznaságot el követni, és azt össze s= vissza martzangolni iparkodott.”

1810.

„Hát más járt azon Leányba te kívülted?[...] Piti Tamás átalassa is bele járt, és úgy mondta maga hogy leg először ő kezdette ki.”

1811.

„[...]mindég követtük, és folytattuk a gonoszszágot.” „Tehénnek faránál[...] egy széken helyhezettett tsomó izék tetejébe fel állva, és a gatyá szarát fel fogva, másik kezével pedig a Tehén farára támaszkodva, azon barommal való fertelmeskedő szándékban[...] meg látta.”

1812.

A kovács a kislányt az „[...]ölibe fogván vitte a’ maga ágyába[...] az ágyon lévő Dunyhával bédugta a’ száját, és förtelmes indulattýából[...] az ártatlan Leányzót meg fertőztette.”

1813.

„[...]mellé fekütem, és akkor voltam véle először[...] másodszor háltam velle[...] Harmadik estve ismét velle voltam.” „Eszte deje lészen, amióta gyakorol.” „[...]rajtam hajtott, és az erőszakot rajtam el-követte.” A gazda a szomszédba is utána ment és „[...]az ágyról melyen Tóth Jóseffnéval együtt fekütem, le rántott, és ugyan tsak Tóth Jóseffnének szeme láttára meg paráznított.” Tóthné vallotta: „[...]le kapván ugyan tsak a Pítarban Dudás Ilonát meg fertőztette.” „Hamza már kedvét tölötte.”

1815.

„[...]Jugy éltem mint tulajdonommal, rossz életet” — vele „[...]rosszsz életre öszve szövetkeztem”, de a nő egy regrutához „[...]kaptsolta magát, s. azzal kurválkodott” — ezért őt megverte, mivelhogy „[...]miért csapot máshoz[...] ő engemet, régi Szeretőjét, el hagyott, és máshoz adta magát rosszalkodás végett.” A vele „[...]valo társalkodást tölle több ízben meg tiltottam.”

1816.

„Legényével igen nagy esmeretségbe volt és azzal az Ágyon Méhes Ferentz[...] látta=is henteregni.” „A’ szerelemben valo szabados kiereszkedést[...]” „[...]eő nem az természetnek rendes folyamattya szerént, hanem tsak oldalvást szeplősitette volna meg Bódai Katalint, ezen öszve kelésből pedig világossan ki-hozni nem lehetne, hogy éppen ez által, az Leány tőkélletessen meg-fosztatott volna Szűzességétől[...] az efféle búja szerelmekre hajlandósága lévén[...]” a lánynak. Azzal, hogy a nagybácsi oldalfekvő helyzetben közösült az unokahúgával „[...]meg mutatta, az nagyobb rosza törekedő, és büntetést érdemlő Szándékát.” A férfi így vallott: „[...]eő a személyre reá nem fekiütt hanem tsak oldalvást Közösült véle Kéttzer.” A lány megerősítette, hogy „[...]jeőtet kéttzer fomaliter el-hálta, és erővel nyomta le.” Meg is állapította a jegyzőkönyv, hogy „A’ kérdéses Leánynak szűz alkottatása meg rontatott.”

1818.

„[...]bujaságra törekedett fajtalanságról el-ragadtatván[...] pártájából kivetközvén[...], Szűzességét[...] által adta.” „[...]veled dolga legyen.” „[...]akaratodnak szűzességét fel áldozza.”

1819.

„[...]engedtem kívánságának, tőle teherbe estem.” „Férjedet el-hagyván, több Kortsmáiban tegyél bűjű indulataidnak eleget?”

1820.

„Kender nyővéskor adtam magamat hozzá.” „[...]bűjűlkodó telhetetlenségének, és testi győnyörűségének annál több áldozatokat tehessen.”

1821.

„[...]meg akarlak bsszni” — mondotta a férfi az úton a kocsit hajtó tanyásnének.

1822.

„Kotsis István Asztalos Leányát hogy merted megszeplősíteni? A' Feleségem kért reá, hogy gyereket tsináljak nékie, minthogy már nekünk nem lesz.” A lány vallotta: „Takáts Sámuelnek a' Felesége engem meg kerített az Űra részére, nekünk a' Felesége külön ágyat vetett[...] úgy jártam a' hazokhoz mint az apam házához.” „[...]ha valami gyalázatba ejt.”

1824.

„[...]rajta erőszakot tett”— „[...]de az nem igaz, mert néki = is vólt reá kedve. [...]mert az állotta, nem kiabállt[...] nagyon nagy kedvem vólt akkor” — ti. közösülni. Vértőző cselekedet leírása következik: „[...]össze fekvéssel történt, nemző testekkel valo szerelembéli nyilvánóság közösödés[...] a' nemző magnak be bocsájítását.” A nagyobb leányt kérdezték az úriszéken: „Tökéletessen végezte é=ell mindétig a' fajtalan Tettet vagyis a' magját beléd bocsájította e' a' szemérem testével a' magad szemérem Testét illetvén meg÷ — Igenis bele eresztette a' magot.” A kisebbik lány vallotta: „[...]meg fertésztetett.” Majd: „[...]ötször tsúszott, mászott rajtam.” Végül: „[...]szemérem Testét az enyémbé tette, 's a' magot belé eresztette.”

1825.

„[...]most meg dolgoztad a' Lovat.” „[...]látta a Tanúnak kiss Űsző bornyuját meg dolgozni.” „Magyar Ferentz kötötte reám, hogy megbasztam a' borjút.”

1826.

„Szomszédunk reámfogta, hogy a' Leánnyát bántottam, vagyis föltsináltam.”

1827.

„[...]a' Padlásra fölmentem[...] utánam jött[...] 's akkor először tsalott meg 's azután többször is vóltamvéle a' mikor megtsalhatott.” (A megcsalás alatt a közösülést értette.)

1828.

„Kis Horváth Istvánnak Dékány Judka mellett, meleg fekvését tapasztalta[...]” a város őre. „Ugyan azon szobába Ifffj[ú] Kis Horváth Istvánnak hítes Feleségét ettől származott négy gyermekeivel fekűve találta” és az asszony férjének és a kurvának „[...]szemtelen fertelmeskedését és bűjűlkodását, 's ugyan azon egy szobába azzal egy ágyba fekvését[...] régóta kénytelen volt eltűrni.” „[...]egymással valósággal tiltott testi társalkodásba éltek.”

1829.

„[...]szűzességét, feslett 's bűjű életének feláldozni elég vakmerő és szemtelen lőn.”

1832.

„[...]kurva volt mindenkinek kellett.” „A kurvának se Istene se lelke.”

1833.

„Szabó Anna, a' 3^k Béressel Pintér Jánossal, annak Subájával bé takarva öszve ölelkezve fekűdött[...] Vetseri Lajos pirongatta így felelt »nem a te orrod juka feszült«.”

1836.

„[...]tilalmas társalkodást kezdett véle.”

1837.

„[...]azon asszonygyal összekerültem, 's az óta használtam.”

1838.

„Lovas János Csada Julis nevű cselédünkkel nagy eggyet értésbe ereszkedett[...] és azal buja kívánságát kielégíthesse[...] Lovas János Csada Julishoz feküdt és egygyütt közösültek.”

1840.

„[...]fajtalan vad indulattal rajta erőszakos paraznasagot követél el.”

1843.

„[...]mint férj feleséggel egy ágyat tartottak.”

10. A KÖZÖSÜLÉSEK TESTHELYZETEI

A közösülési testhelyzetek száma egyes szexológusok szerint száz fölött van, mások szerint több százra tehető. Az bizonyos, hogy a testhelyzetek meghatározzák a nép, a társadalmi réteg és a közösülők szexuális kultúráját. Ez viszont szoros összefüggésben van az adott népesség kultúrájával, ideológiai befolyásoltságával. A közösülők minél több testhelyzetet ismernek, és ezt egy aktus alatt minél többet változtatják, a szexológusok a nemi életük ezen részét annál kultúraltabbnak tekintik.

Közép-Ausztráliában a nő a hátán fekszik, miközben „A férfi közelebb megy, a nő szétveszi a combját, a férfi térdel[...] és így koitál vele. Kezével tartja a nőt[...] az anus felett, és megemeli a testét[...] A nő pedig lábával és karjával kapaszkodik a férfiba.”¹⁸⁵⁶ Csak az aktus után beszélgetnek egymással. „[...]Duauban, Brit Új-Guineán az Európában szokásos pozitúrát tekintik normálisnak.”¹⁸⁵⁷

B. Malinowski a Trobriand-szigetek anyajogú társadalmában a következő megfigyeléseiről számolt be. A bennszülöttek több testhelyzetet ismernek közösüléskor. „A nő hátán fekszik, lábait szétárja, és behajlott térdekkel felemeli. A férfi térdével nekitámaszkodik a fenekének, a nő lábai a férfi csípőjén nyugszanak.”¹⁸⁵⁸ A második testhelyzetben „[...]a férfi leguggol a nővel szemben, és kezét a földre támasztva feléje mozdul, vagy [annak] lábait megragadva maga felé húzza. Amikor a nemi szervek közel jutnak egymáshoz, a behatolás megtörténik. Az asszony megteheti, hogy kinyújtja lábait, és közvetlenül a férfi csípőjére támasztja, miközben a férfi karjai kívül maradnak, de sokkal gyakoribb az, hogy lábaival átkarolja a férfi karjait, és könyökére támasztja őket.”¹⁸⁵⁹

A harmadik közösülési testhelyzet így alakul: „A pár egymás mellett oldalán fekszik, az alsó végtagokat szorosan egymáshoz nyomják, s akkor a nő felől eső lábát ráteszi a férfira, így történik a behatolás.”¹⁸⁶⁰ Ezt a helyzetet kevésbé szeretik. Az európai testhelyzetet — a férfi a nőn fekszik — gyakorlatiatlannak, illetlennek tartják és lenézik. „A férfi ránehezedik a nőre; súlyával lenyomja őt, s a nő nem tud reagálni.”¹⁸⁶¹ Az indoklásuk ez: „[...]a bennszülöttek szemében a fehér ember túl gyorsan jut el az orgazmusig, és kétségtelen, hogy a melanéziai sokkal több időt vesz igénybe, sokkal nagyobb mennyiségű mechanikus energiát használ fel, hogy ugyanazt elérje.”¹⁸⁶² A

¹⁸⁵⁶ Róheim G. 1984. 366.

¹⁸⁵⁷ Róheim G. 1984. 367.

¹⁸⁵⁸ B. Malinowski. 1972. 194.

¹⁸⁵⁹ B. Malinowski. 1972. 194.

¹⁸⁶⁰ B. Malinowski. 1972. 194.

¹⁸⁶¹ B. Malinowski. 1972. 194.

¹⁸⁶² B. Malinowski. 1972. 195.

megszokott testhelyzetektől való eltérés komoly gondot okozott mindkét embertípusnak. Az európai férfiak panaszkodtak, hogy a bennszülött nők érzéketlenek, azok pedig őket ösztönözték, hogy vízszintesen mozogjanak.

A szigetlakók maguk közötti közösülésük során, a megszokott testhelyzeteik egyikében így jutnak el a kielégüléshez: „*Amint az aktus előre halad, és a mozdulatok energikusabbak lesznek, a férfi[...] megvárja, míg a nő is készen áll az orgazmusra. Akkor arcát a nő arcához szorítja, átkarolja és magához emeli testét, míg a nő ugyanakkor átöleli őt, és rendszerint bőrrebe vágja körmeit.*”¹⁸⁶³

Kaljánamalla az indiaiak nemi életéből hat fő közösülési testhelyzetet írt le, de mindegyikhez a variációk egész sora tartozik. Ezek közül néhányat szemléltetés céljából idézünk.

1. Háton fekvő: „[...]a hátán fekvő nő két lábát szeretője vállára helyezve élvezi a behatolást.” Vagy „[...]a férfi a nő egyik combját a földre helyezi, a másikat a saját fejére, és maga két kezével a földre támaszkodva vezeti be lingamját.” A hátán fekvő és „[...]a gyönyörtől remegő nő két combját összezárva felemeli, és a férfi ezeket átölelve teszi őt magáévá.”¹⁸⁶⁴

2. Oldalt fekvő testhelyzet: „[...]a férfi szeretője egyik combját saját szíve tájkára, a másikat az ágyra helyezve közösül.” Egy másik póz: „[...]a férfi az oldalán fekvő nőt megközelíti, majd szorosan átölelve részesíti gyönyörben.”¹⁸⁶⁵

3. Ülő helyzet: „[...]a nő jobb combjára a bal lábát, majd a bal combjára a jobb lábát helyezve a gyönyör élvezete közben hintajátékot folytat.” Vagy: „[...]a férfi úgy élvezi a gyönyörtől reszkető nőt, hogy csípőjét a nő térdei közé teszi, és folyamatosan ide-oda mozgatja[...].”¹⁸⁶⁶

4. Állva végzett közösülés: „[...]a férfi térdeivel a nő két combját átfogva, nyakát megragadva nyújt gyönyört.” Egy másik változat: „[...]a nő két kezével megragadja a férfi nyakát, combjaival körülfonja annak csípőjét és hátsófelét.”¹⁸⁶⁷

5. Hajlott testhelyzetben, azaz hátulról közösülés: „[...]a nő két kezét és két térdét a földre helyezi és arcát lehajtva úgy helyezkedik el a férfi előtt, mint egy tehén a férfi pedig a nő csípője tájkán elhelyezkedve végzi a közösülést.” Vagy: „[...]a nő fejét, karját, keblét és arcát a földre hajtva, a férfi pedig[...] elefánthoz hasonlóan rámaszik és úgy közösül vele.”¹⁸⁶⁸

6. Amikor a nő van felül és „férfiként ténykedik”: „[...]a nő a hátán fekvő férfit karjával átöleli, annak lingamját a jónijába bevezeti, és farát mozgatva egyesül.” Egy másik helyzetben: „[...]a hátán fekvő férfi combján elhelyezkedő nő behajtott combjait és farát kerék módjára forgatva férfi szerepét játssza.”¹⁸⁶⁹

Kiss Imre az arabokról írta, hogy „Az érintkezés módzataival kapcsolatban az anális[...] közösülést[...] kivéve nem emeltek tilalmat, sőt[...] a szerelem tanításával foglalkozó kézikönyvek[...] a különféle pozitúrák kipróbálására és a legmegfelelőbbnek a kiválasztására buzdítottak.”¹⁸⁷⁰

¹⁸⁶³ B. Malinowski. 1972. 195.

¹⁸⁶⁴ Kaljánamalla. 1986. 138. és 140.

¹⁸⁶⁵ Kaljánamalla. 1986. 140.

¹⁸⁶⁶ Kaljánamalla. 1986. 142. és 144.

¹⁸⁶⁷ Kaljánamalla. 1986. 145.

¹⁸⁶⁸ Kaljánamalla. 1986. 146.

¹⁸⁶⁹ Kaljánamalla. 1986. 148.

¹⁸⁷⁰ Kiss I. 1986. 86.

Róheim Géza a szomáliaiak közösülési megfigyeléséről ezeket jegyzete le: „*A szomáliai pozitúrája koitusznál következő: a nő az oldalán fekszik, a férfi a nő két lába között térdel, és az asszony egyik lábát a vállára veszi. Eközben jól láthatja saját hímtagja mozgását. A nő mindkét lábát a férfi vállára tenni és térdelve közösülni — így az arabok csinálják. — A tergo [hátról] közösülni a nővel büntetés és megalázó. Európai módra azonban nem lehet kielégíteni a szomáli nőt, mert »ülve sokkal mélyebben bemegy«.*” Ebben az esetben is „[...]a nő csak nemi szerv, a pénisz pedig fegyver!” — fogalmazta Róheim.¹⁸⁷¹ Elbeszélte, hogy a férfi általános szokás szerint veri a feleségét. A szerelmi élet elsősorban genitalitás és nem lelki kapcsolatteremtés.

A közösülési perverziók közé sorolják az analitást. Róheim Gézát idézzük: „[...]tagadják a koitus per anumot, amelyet bevarrott prostituáltakkal művelnek, és az a tergo közösülést a nő megbecstelenítésének tartják.

Az anális és az ördög világa, Európához hasonlóan, itt is összetartozó fogalmak.”¹⁸⁷²

A Vigh Károly által bemutatott 17. századi marosvásárhelyi bűnpörökben ezt a közösülési testhelyzetre vonatkozó leírást találtuk: 1622-ből „[...]Varga Miklósnét egy deák az Nyerges Tamásné csüre megett délben tizenkét órakor tájban a kerthez támasztotta vala s úgy döföli vala az kert felé.”¹⁸⁷³

Tóth István György a 18. századból gyűjtött pozsonyi bűnpörben ezt találta: „*Aznap este az újdonsült menyasszony már nem látta okát az ellenkezésnek: a konyhában »fölfosztván üngömet, tüzhelnek néki döntvén, vélem az dolgát állva elvégezte«* — vallotta.”¹⁸⁷⁴ Mindkét magyar példában az állva közösülés igen kényelmetlen testhelyzetét írták le, jelezve a kor emberének szexuális igénytelenségét, kultúrátlanságát.

Az általunk gyűjtött bűnpörökben ezeket a közösülési testhelyzeteket írták le:

1. Legáltalánosabb volt az európai keresztény minta szerinti póz, amikor a nő a hátán feküdt, a férfi pedig rajta. A 105/1735. pörben „[...]látta őket egy más hasán az ágyon.” A 190/1738. pörben „[...]látta maga szemeivel a Fatens egymás hasán in ipso actu lenni.” A 191/1744. pörben az asszonynak „*Házast embert az Hasán kaptak.*” A 76/1748. pörben „*Kéri Sófi az ölemben belé ülven ösztönt adott az első parázna véle való Vétkemhez[...] a Pinczében egy Pálinkás hordóra le fekvén Kéri Sófi vétkeztem vele.*” A 77/1748. pörben „[...]előszűz a’ rengőhöz düjtött.” A rengő átfordítható támlával, keskeny ülőkével rendelkező pad. A közösülés fekvé képzelhető el rajta.

A 120/1756. pörben a csósz a legényt a leánynak „[...]az hasán találta, amaz pedig alatta Meztelenen feküdt.” A 323/1759. pörben „*Kaszap Josef az hasamon feküdt.*” A 212/1760. pörben „*Tóth Dömötörné lefeküdt, Kovács András pedig Tóth Demeternére feküdt.*” A 126/1760. pörben „*Tóth István Szabó Janosné hasán heverészet[...] le vevén tolvaj az gatyája, és az Asszonynak alsó inge felhajtva, meztelen Szemérem testét is látta.*”

A 89/1761. pörben „*Bűtös János kis kertyében[...] fészket vertek magoknak az földön -s le feküdtek, mint házastársak[...] a férfi le szállott az Asszonyrúl.*” A továbbiakban: „[...]szemeivel látta, hogy [a] betyár rá mászott Jutkára.” A 131/1762. pörben a „*Petit hasán is látták volna Sugár Judkának.*” A 324/1762. pörben „[...]meztelen testével az én Meztelen testemre feküdt.” A 325/1762. pörben

¹⁸⁷¹ Róheim G. 1984. 318-319.

¹⁸⁷² Róheim G. 1984. 323.

¹⁸⁷³ Vigh K. 1980. 34.

¹⁸⁷⁴ Tóth I. Gy. 1990. 2: 36.

„[...]engemet a földre fektetett, pöndőlketet föl hajtotta, és reám feküdt, és a szemerem testét, az én szemerem testembe tette, és csak jartt a fara rajtam.” A 221/1762. pörben „[...]a Szallason pedig deszka padhoz szorított”, vagyis padra fektette.

A 225/1763. pörben a kurafi „[...]az Hasán feküdt Czirok Katának.” A 306/1763. pörben a csoportszex során „[...]egyik Német a' Fejénél állott, másik a Lábánál, harmadik pedig az hasán feküdt, és dolgozta[...] az Asszony pedig már mezitelenen feküdt hanyatt.” A 90/1764. pörben „[...]a' széna izeként feküdvén[...]” közösültek. A 348/1764. pörben „[...]fel takarván Judkának Ingallyát reá feküdt[...] le döjtötte az földön, s. mezitelenen reá feküdt a fatensnek Mezitelen testére.”

A 326/1765. pörben a „[...]gatyámat is meg óldottam és reá hasaltam 's hozzáis fogtam.” A 94/1766. pörben az „Ágyon hanyatt fordította Lazczko Vasárnapi napon Zsiros Pelát, és az hasát Zöcskölte játékból.” A 157/1775. pörben „[...]egy Kanászt a' hasárúl huztak le azon rossz személynek.” A 242/1766. pörben „[...]egymás hasán feküttek; a' bunda csak emelkedett, 's ismét le=lapult egy más után, a' két ortájok egymás orcáján volt.” A 243/1776. pörben „[...]az Asszony[...] a' földön el vetette magát, a' Legény pedig[...] arczall reá feküdt.”

A 103/1780. pörben „[...]lörincz Molnár dolgozta Csutora Ilonát, az hasán feküdvén.” A 334/1780. pörben „[...]a Padra le döjtött és meitelenen reám feküdt.” A 253/1781. pörben „[...]az Palláson nyilvánagossan kis izromban a' hasán volt.” A 337/1790. pörben a férfi a nőt „[...]a Szöllő Tőkéhez vágta, a két kezét két felé fogta, gatyáját le oldván, a Leányra rá dültt.”

A 70/1805. pörben a gazda „[...]az exponensre le is feküdt.” A 271/1807. pörben a lány vallotta, hogy midőn „[...]az ágyon aluttam, reám mászott, és erővel meg nyomott.” A 388/1818. pörben „[...]alsó ruhámat fel hajtván reám feküdt és rajtam erőszakot tett.” A 406/1838. pörben „Lovas János Csada Julison feküdt és egygyütt közösültek.”

2. A következő testhelyzetben a férfi feküdt alól és a nő volt rajta fölül.

A 268/1804. pörben a férfi vallotta: „[...]a Léány mellém jött, és felmászott a hasamra[...] és akkoron meg is tettem az közösülést véle.” A 174/1806. pörben az öreg juhász „[...]le feküdvén a szalmába, és fel hajtván az én ruhámat, engemet magára fektetett, és a gatyája szárán valami vastag hurkát ki vévén, azt akarta a Lábam közé szúrni.”

3. Oldalt fekvő helyzetben is közösültek:

A 350/1816. pörben a katona ezt vallotta: „[...]eő a személyre reá nem feküdt hanem csak oldavást közösült véle.”

4. Ebben a testhelyzetben a nő a férfi ölébe ült, így közösültek.

A 174/1806. pörben az öreg juhász így beszélt el a kislánnyal folytatott közösülési kísérletét: „[...]maga erőszakossan az ölembe ült, és fel hajtván maga pendelit, nekem a gatyá száramat fel toltat[...]” és így próbálkozott.

5. A nőt hátulról koitálva hüvelyi, de anális közösülést is végeztek. Ugyancsak hátulról közösültek a homoszexuális férfiak és így történt a bestialitás is. (Ezeket itt nem részletezzük.)

A 26/1750. pörben Kanász Pál a feleségét „[...]hátról dolgozta légyen[...] Kanász Palkóné, azt is mutatta a Tanúnak, hogy mikor az Ura úgy banik véle, miképen rendeli, eőtet[...]” maga elé. A 404/1756. pörben Barta Istvánnak volt sodomiája a férjével. A 334/1780. pörben előbb a férfi ráfeküdt a nőre, „Azután meg fordított, és az alfelemmelis azt cselekedte.”

6. A nő az ágyon feküdt, a férfi pedig az ágy mellett állt:

A 271/1807. pörben a férfi vallotta: az ágyon „[...]a’ Leány fekvé lévén, én pedig állotam” — ti. az ágy mellett, a földön. „[...]a Leány[...] a Lábát is el helyhezette.”

7. A következő különös testhelyzet volt a térdén állva közösülés. Ez nem általános, a testmagasság közötti nagy különbség kényszerhelyzetként szülhette:

A 333/1778. pörben a férfi „[...]le eresztett gatyával terdenn állva[...]” igyekezett az előtte álló kislánnyal közösülni, akinek „[...]a két kezét maga vállára tette.”

8. Az állva közösülésnek két formájával találkoztunk. Egyiknél a nő mindkét lábával a földön állt, a másiknál pedig valamelyik lábát a férfi derekára kulcsolta.

A 81/1748. pörben a görögöt kérdezték, hogy volt-e köze Asztalosnéval? „Vólt edgyszer fenn álva, az ágas mellett.” A 221/1762. pörben beszélte a nő: „[...]hol fákhöz, hol hordokhoz szoritott, az Istálloba kádhoz szoritott.”

A 174/1806. pörben vallotta a kislány: „[...]le nem fekűdt velem, tsak az Falhoz nyomott, és a gatyájából ki vevén azt a vastagot, be akarta a Lábam közé szúrni.”

A 182/1766. pörben „Nyékiné pedig Deák Istvánnak az nyakában úgrott, és az egyik lábát Nyékiné Deák Istvánnak egész csipőig fel tette, ‘s ugy által is kapcsolta Deák Istványt.” egy tánc közben. Egy lábon ugrálva nem lehet táncolni, csak állva ritmikus mozgást végezni. Mivel a nők ekkor még nem hordtak buggyit, a fölemelt másik láb miatt szabaddá vált a mezítelen szeméremtest.

11. A KÖZÖSÜLÉSEK HELYEI

Más fejezetek korábbi példáiban már láttuk, hogy az emberek szerte a világon mennyire találékonyak, amikor közösülésük helyét kell kiválasztani. Erdőn, mezőn, bozótban, kunyhóban, házban, földön, széken, ágyban, tánc- és alvás közben, manapság járműben, utcán, parkban, moziban, illemhelyen, munkahelyen házi összefüveteken; szóval felsorolni is nehéz, hány helyen végeztek már közösülést.

Az általunk gyűjtött feudalizmus kori bűnpörökben is ezt a jelenséget figyelhetjük meg. A közösülés helyének kiválasztásában három fontos tényező szerepelt. Megtaláljuk bennük a fantáziát, a kreatív választást is, de elsősorban nem ez a jellemző. Nem véletlen, hiszen az eddig érzékeltetett szegényes szexuális kultúra bizonyította, hogy a körülményeket alig vették figyelembe. Annál inkább szerepet játszott a nyers genitalitás: ahol erőt vett rajtuk a belső késztetés, a kíváncsi, a következményekkel nem törődő magatartás, ott szeretkeztek. A nőt falhoz szoritották, padra döntötték, hordókra szoritották stb. és a kényelmetlenségükkel mit sem törődve, közösültek vele. Harmadszor pedig az alkalom adta lehetőséggel kellett élni és ez gyakran nem tűrt válogatást. A közösüléshez fontos volt a viszonylagos biztonságérzés, de olykor már ezzel sem törődtek, és a szorító idő hatására ott szeretkeztek, ahol a perc lehetővé tette.

Az ösztönkésztetés során azt a kettősséget kell látnunk, amikor a közösülők nem törődnek a külvilággal, csak kielégülésükre törekedtek, és ennek során akár a nyilvánosság előtt is képesek voltak szeretkezni. A másik magatartás viszont az elbújást, a kitervezett rejtőzködést a biztonságuk érdekében alkalmazta.

Miután a közösülés helyének kiválasztásában a genitalitás volt a leghangsúlyosabb, a pörök hiába néztük át időrendben, ezen a téren sem fejlődést, sem hanyatlást nem találtunk. A téma „időtlen”, ahogy az ösztön uralkodóvá válik. Ezért az eredetileg is alkalmazott módszert követve, a közösülés helyeinek leírását a pörök növekvő sorszáma szerint részletezzük.

A 27/1751. pörben a szűnyogháló alatt közösültek. Az 59/1742. pörben a katona a börtönben éjszaka „[...]véle ott is közösült.” A 65/1766. pörben „[...]a pinczéje Végebe való Boltba[n].” A 66/1770. pörben „[...]a’ kamorába[n].” A 70/1805. pörben

„[...]az leányt pediglen bé vivén az szállásán lévő pitarban[...] és subáját le terítvén[...] meg kapván, Subájára le vágta.” Ezután megerőszakolta. A 75/1746. pörben „Az ágyon két etzaka” közösültek. A 76/1748. pörben „[...]a Pinczében egy Pálinkás hordóra le fekvén.” „[...]a házba bént a Padon.” „[...]a’ Patkán ugyan a’ Kortsma haznál.” „[...]a’ Pincze rostélyához érkezvén[...] akkor Sóós Istvány[...] Leugorván a Kortsmásné mellül az ágyrúl.”

A 77/1748. pörben „[...]a’ padon meg is paráznította.” „[...]előszőr, a’ rengőhöz düjtött.” A 78/1748. pörben „A’ magam kamarájáb[an] a’ földön.” „[...]a’ földön Sarló Jutka vetett ágyat” a házban. „[...]a’ magam kamarájáb[an] egy kis szénán, a’ szegletb[en].” A 79/1748. pörben „[...]az én baszató komorám”-ban. A 80/1748. pörben „[...]a’ magam istállójáb[an].” A 81/1748. pörben „[...]fenn álva, az ágas mellett.” A 82/1749. pörben „[...]a Beke házában eczaka a földön” közösültek. A 83/1752. pörben „[...]az Szálláson egy itczakán egy Bunda a[la]tt.” A 84/1754. pörben „[...]Karasz Susával, Sebök János Kunyhójában, melly az Szöllőben vagyon.”

A 85/1755. pörben „[...]házam pitvarában közöm vólt véle.” A 86/1756. pörben „Bodorék kertjében a nád[al] alatt.” A 87/1757. pörben „[...]a csónakba vitte véghez rajtam.” A 88/1760. pörben „[...]az hazaknál a földön.” A 89/1761. pörben „Bútós János kis kertjében[...] fészket vertek magoknak az földön.” „[...]a’ plántás Kertben[...] le feküdtek, mint házas Társak.” „[...]az Tanú pitvarában közösködött.” A 90/1764. pörben „[...]Fekete Istoknak Istallojában volt véle közom, a’ széna izékén feküven.” „[...]azon Istalloban[...] az Széken hevertem mellém Le feküdt.”

A 91/1764. pörben „[...]a korcsma udvarán néki engettem egyczer, azután[...] a gyöpön.” A 92/1764. pörben a nőt a „[...]Németh meg dolgozta a’ kocsi alatt” a vásárban. A 93/1766. pörben „[...]a’ Szöllőben lévő Szűrüsbe.” „[...]Jitthon az Apám Istallojabanis vólt” vele köze. A 94/1766. pörben „[...]a’ maga Sütü Házában, hol a’ Kis házában, hol a’ Szállásán való Házaba.” „[...]a’ Gunyhóba Pelával virratt fel.” A 95/1768. pörben „[...]a’ Gazda Istallojába[...] a Gazdám Kamarájában[...] a’ Szöllőben, a Kunyhóban” paráználkodott.

A 96/1768. pörben „Az Agyomon volt véle mindenkor közöm. „[...]ithon a’ maga Pitvarába[n] a’ földön.” A 97/1769. pörben „[...]a’ Gyöpön” közösültek. A 98/1771. pörben „[...]Faragó Örés s. v. Sertés Olába” paráználkodtak. A 99/1771. pörben „[...]‘s. v. Sertés Olában” közösültek. A 100/1772. pörben „[...]a’ magam házánál, a’ földön, az ágas mellett.” A 101/1777. pörben „A szálláson lévő Guny[h]oba[n]” „[...]az udvaron lévő venyige mellett.”

A 102/1779. pörben „[...]kosár Janos kamorájába[...] az Hordók mellett való Nagy Ponyván.” A 103/1780. pörben az „[...]Uraság vízi malmába[...] az hasán fekvén a Jég Verembe[n]” A 104/1780. pörben „Molnár András Padlásán fogtak meg Kálé Ersókkal.” A 105/1735. pörben „[...]egy rossz német Istalló[ban...] Angyával Deső Ilonával megh írt Istalóba[n...]” „[...]a pitvar ajtó, s- ház ajtó be lévén téve, a Fatens[...] ki nyitotta, akkoris látta eőket egy más hasán az ágyon[...]” A 107/1745. pörben „[...]a’ Legénnyel a’ padláson[...] mulattak.” (A „mulat” = itt szexuális tevékenység!) „[...]jedgyütt hordták a’ Disznó ólban a’ Lent estve, és sokáig mulattak a’ Gazban.”

A 116/1755. pörben „[...]a’ Czeplédi István Uram Kamarája megett, másodszor pedig az Kis Házában.” A 119/1756. pörben „[...]a Pitvaromba[n]” közösültek. A 120/1756. pörben „[...]a’ Tarjányi Szöllőbe[n]” A 121/1757. pörben a nő fiát „Sánta János nevű Betyár csinálta a’ Vásárhelyi Puztán.” A 124/1758. pörben „[...]Pataki Ferenczel közösködtem szöllő éréskor[...] a’ Csongrádi Szöllőbe[n]” egy betyárral: „[...]a’ Boglya tövébe[n]” „[...]az Attyám Szöllejébe[n...] a’ Gunyhóba[n]”

A 125/1759. pörben „[...]ama szunyogh háló alatt fekszik” szeretőjével. A 126/1760. pörben „Tóth István Szabó Janosné hasán heverészet az ajtó mellet lévő Korcsma nad kerétesse között.” A 127/1761. pörben „[...]Oláh Jánossal az Attyám Szállásánál Paráználkodtam.” A 130/1762. pörben „[...]Az magam ágyán[...] mind az Attyám s. mind az Anyám jelen voltak az házban.” A 131/1762. pörben „[...]Jaz haz Szin alatt fekütf[...] Sugár Judkának az hasán[...] az Pajtában dolgozta vala Sugár Judkát.”

A 132/1763. pörben „[...]Gazdájának Dekány András Házánál” közösültek. A 135/1765. pörben „[...]Mólnár András házánál” szeretkeztek. A 136/1765. pörben „[...]Samu Péter Istállójába[n], Búszerző Mihály mellé bé feküdtem.” A 138/1766. pörben „[...]egyczer az Istállóba, haromszor a' cseléd Szobába[n].” A 139/1766. pörben „[...]a' Szálláson.” A 144/1768. pörben „Itthon volt a' Gazdám Istallojába[n].” A 147/1769. pörben „[...]a Szállásra[...] a' Gunyhóba[...]” mentek közösülni. Azután „[...]itthon a' Házba is volt” köze. A 157/1775. pörben „[...]Já Tére Hidnál lévő Korcsmába[...] és á Réten is Közösködtem.” A kocsmában „[...]a' ház Szegletibe[n].” A 158/1775. pörben „[...]az Hajdai Csárdába[n] volt közöm” vele.

A 159/1776. pörben „[...]kívül az udvaron háláltak.” „[...]magunk Istállójában[...]a' szállásra is ki jött utánnam” és ott is paráználkodtak. A 162/1778. pörben „[...]a magok házánál” közösültek. A 165/1783. pörben „[...]a magunk Szállásán.” A 169/1796. pörben „[...]szemközt jövéen reá a Réten Galgoczi Páll, Másodsor ejtette Teherben.” A 170/1799. pörben „[...]a' Szálláson[...] a' Ház előtt edjüt feküve.” „[...]az Istállóba jövéen.”

A 171/1801. pörben a férj az ágyban közösült a mostoha lányával. A 172/1802. pörben „[...]a' szálláson lévő házba bent szorítván.” A 174/1806. pörben „[...]az Istallóban vele fajtalankodott volna.” A 175/1810. pörben „[...]a' Fertő mellyéki Tanyáján” közösültek. A 176/1813. pörben előbb a szálláson, majd „[...]a' szöllőben, a' Tsérnye [?] fa alatt.” „[...]az szüleim tanyáján lévő Istállóban.” Ezután a szomszéd tanyáján, „[...]le kapván ugyan tsak a Pitarban Dudás Ilonát meg fertőztette.” A 177/1822. pörben „[...]Székely János Tanyáján.”

A 186/1782. pörben „[...]a kaszármába háltál egy ágyba[n]” a káplárral. A 193/1744. pörben a férfit „[...]Dura Gergelyné ágyán kapták.” A 191/1744. pörben „[...]közösködését a' kőrösi pusztán.” A 190/1738. pörben „[...]ketten voltak a' hazban gyertya nélkül.” A 194/1744. pörben „Barna nevű Katonát ott találtak az ajtó bé lévén zárva, az hasán.” A 197/1745. pörben „[...]edgy házban háltak.” „[...]a' tővis bokrok közzé mentek.” „[...]a' tőmlőzben tették Tapaszi mellé Zöldinét, azon étzaka kétzer közösködött velle.”

A 198/1752. pörben „[...]a Begyik Geczi istalójában mentek a' Jutka ágyához[...] a' Szunyogh halot fell emelvén.” „[...]a szekére oszve feküttek, és paráznalkodtak.” A 200/1755. pörben „[...]az Edes Attyám házánál” közösült. A 201/1755. pörben „[...]kéczér á Szálláson[...] az házam Pitvarábanis volt itt a Városon.” A 202/1755. pörben a pitvarban „[...]Jaz Uram Búza Jánosné baszsza a Patkán.” A 203/1756. pörben „[...]a magam ágyán.” A 204/1756. pörben „[...]Jamagam Házába.” „[...]a magam Házában az Ágyamon.” A 208/1757. pörben „[...]én a padon feküttem[...] és velle paráznalkodtam.”

A 211/1758. pörben „[...]hol a' Szálláson hol pedig itthon a Pitvarban.” A 212/1760. pörben „[...]az Pajtában talált menni, az holis az hordó mellett látta[...]” őket a tanú paráznalkodni. „[...]Jaz Dohány Száriton[...] le terítvén az bundáját, egy Kőleses hordó mellé az Pajtában és fejek alá egy Kaczagánt is tévén arra[...]” feküdtek közösülni. A 215/1761. pörben „[...]á Szálláson közösköttem.” A 216/1761.

pörben „[...]egy ágyban feküdtek.” A 219/1761. pörben „[...]a Zsigáné Istállójába[n], és egyszer az Udvaron” közösültek.

A 221/1762. pörben „[...]haromszor a szállason, egyszer pedig ide haza” közösültek. „[...]Szálláson volt[...] egyszer a Szobába[n], maszszor a' Pitvarba[n]. Harmadszor ithon az Istálloba[n].” Majd: „[...]ithon a Kamarájában[...] azután a Szállásán.” „[...]Ithon a Kamarában, hol fákhoz, hol hordokhoz szoritott, az istálloba kádhoz szoritott, a Szállason pedig deszka padhoz.” A 222/1763. pörben „[...]az útba[n]” Pest felé közösültek. A 223/1763. pörben „Szin alatt Ketten egy Suba alá fekűttek[...] Ki mentek Eczaka a Gyujahoz.” „[...]a pitvarban csinaltattak agyat, es ott haltak.” „[...]hol a Hazba, hol a Komoraba[n]” közösültek. „[...]egy agyban haltak.” „[...]Komorajaban[...] agyara.” „[...]a Kocsi Kerek melle le fekűttek.”

A 224/1763. pörben „[...]Deső Ferencz Szállásán[...] maga vetette az ágyát a konyhába[n].” A 225/1763. pörben a szállási szobában „[...]az Hasán fekutt Czirok Katának az eő ágyán.” „[...]meg basztalak a padláson.” A 226/1763. pörben „[...]Molnár Samuel Istállójában.” A 227/1764. pörben házaknál többször, istállóban háromszor közösültek, és a „[...]a Tornácza alatt.” A 228/1766. pörben „[...]egy ágyban háltak.” „[...]Kamaraba együt be zárkóztak.” „[...]jól meg dolgozol jövetben”, a kocsmából jövet „[...]Boris a Juhással pinczébe ment.”

A 229/1766. pörben „[...]itthon az Istallojában.” A 232/1767. pörben „[...]az Attyám[...] Szállásán a Szobába[n]” A 234/1769. pörben kimentek a „Tanyámra”, és ott paráználkodtak. A 235/1769. pörben „[...]az magam házánál ugyan az magam Ágyán.” „[...]magam házánál az Ágyon.” „[...]a maga ágyán, az maga Házába[n].” A 240/1774. pörben „Nagy Istvány Pista Istallojába[n]” A 239/1774. pörben „Fazekas Katának az ágyához ment, fel hajtván a Szunyog hálót[...]” és látta a fatens, hogy a nő alatta volt a kurafival az udvaron.

A 242/1776. pörben „Pap Istók fel fekűtt Mohos Klárával az ágyára.” A 243/1776. pörben „[...]a' Kertben menvén[...] ott az Aszony Mátyásné a' földön el vetette magát”, a legény pedig ráfeküdt. A 245/1777. pörben „[...]ágyban a' szunyog háló alatt.” A 246/1777. pörben „[...]az Juh Esztrengába[n]”, a szálláson közösültek. A 247/1777. pörben „[...]az Ágyon dolgozta.” A 250/1779. pörben „[...]meg vetette az ágyát a földre.” A 251/1781. pörben „[...]az Agyba vett” közösülni. A 253/1781. pörben „[...]az Palláson[...] a hasán volt.” „[...]a Pajtaban, a köteles dohányok alat.” „[...]az ágyra ment mind kettő.”

A 254/1783. „[...]véle a Szúnyogh háló alatt háltam.” A 255/1783. pörben „[...]a Pintér János Istállójába[n].” A 256/1784. pörben a Tisza-parton, a kamrájában, de „[...]a Temetőn túl valo Vályog Gödörbe[n]” is szeretkeztek. A 257/1784. pörben „[...]az Istalloban.” „[...]az Házban az ágyon.” A 258/1796. pörben az ágyon közösültek. A 259/1767. pörben „[...]az Szálláson[...] a Konyhába[n].” A 260/1798. pörben szintén a szálláson szeretkeztek. A 261/1798. pörben közösültek a Réten, és a szálláson, az ágyban. A 263/1800. pörben „[...]szálláson együt való fekvésekben” találták őket.

A 265/1802. pörben a szálláson „[...]a subám ala bujt.” „[...]a' szobába[n].” a szálláson közösültek. A 266/1804. pörben „[...]oda ki a Tanyán.” A 267/1804. pörben „[...]a patkán hanyat döjtöttem.” „[...]én az ágyhoz mentem, a Gazdám meg fogot engem és fel akart az Ágyra tenni.” A 268/1804. pörben „[...]éna Patkára fekűttem.” „[...]a Házba[n] a kiss ágyon.” A 269/1807. pörben „[...]az Istálloba[...] egy ágyban le levetkezve találván[...]” őket. A 270/1807. pörben „[...]a' Tanyán[...] fekvő helyemhez jött.” A 271/1807. pörben „[...]a szobába[...] az Ágyon.” A 273/1811. pörben „[...]a' Szénás Ker[t]be[n].”

A 274/1813. pörben „[...]az tanyán a Pitar ajtoba[n] fekütt a küszöbön.” A 280/1822. pörben „[...]a’ Felesége külön ágyat vetett” neki. A 288/1828. pörben „[...]Kis Horváth Istvánnak Dékány Judka mellett, meleg fekvését tapasztalta”, a szobában. A 294/1842. pörben „[...]Jegy udvarban hol két házban 15en laktunk.” A „[...]patkát vagy földet” kereste a közösüléshez. A 299/1798. pörben a szűnyogháló alatt közösültek. A 301/1805. pörben „[...]egy ágyban találtam” őket. A 305/1758. pörben „A’ Túriné Korcsmáján” voltak közösülni.

A 306/1763. pörben „[...]az Hajdai korcsmán.” „[...]a’ nagy Borivó szobában” és „[...]kivül a’ Lúdól mellé vitték” a német katonák a kukta feleségét közösülni. A 307/1767. pörben „[...]midőn Szentára le vittem[...] magam házánális volt az eő Ágyán, a magam Ágyánis.” „[...]Jegyszer az Istállobais oda jött fekünni.” A 308/1778. pörben „[...]a Szállásra ki menvén[...] Azért hogy véllek halljunk”, azaz háljunk. A 312/1775. pörben „A’ Szálláson levő pitvarba ejtett meg, a Házbanis.” A 315/1751. pörben „[...]az Arányaki Szöllők mellett paráználkodtam.”

A 316/1757. pörben „[...]itthon a Kamarájába, es a Mezei Szálláson.” „[...]a házamba[n] ithon, hol pedig a Szállásomon lévő Hazamba[n]” közösködtek. A 317/1762. pörben „[...]az Istálloba[a] bé vezetett, és velem közösködött.” A 318/1768. pörben „[...]a’ Szőlőben[...] a’ Kunyhoba[n] közösködtem véle másodszor kivül a’ Kerteken, a’ Nádval mellett.” „[...]az Udvarunkba[n]” A 320/1776. pörben „[...]a Kamara végén gazra dültünk.” A 324/1762. pörben „[...]a Tanyanal.” A 325/1762. pörben a házban „[...]a földre fektetett.” A 326/1765. pörben a háznál „[...]való Istállóba[n]” és a „[...]a’ nyomás felé” is közösültek.

A 327/1765. pörben „[...]a’ padon fekütem.” „[...]gyermek ágyban Feküvő” szült asszonyt fertőztetett meg. „[...]a Szállásra [vitte], a’ kerékhez szorítván” erőszakoskodott vele. „[...]az Istállóba[n]” is. A 328/1765. pörben „[...]az agyára föll vetvén” közösült vele. A 329/1773. pörben „A Cseresznye fa alatt a Szőlőbe le nyomtam mert a földhez vágtam.” A 332/1777. pörben a szálláson közösültek. A 333/1778. pörben a háznál „[...]az agyamra tettem.” „[...]a sertés olbann.” A 334/1780. pörben „[...]a padkára, oda fekütt.” A 335/1780. pörben „[...]a Kocsin volt vélle közöm, akkor a midőn az uton mentünk[...] le rántván lábamnál fogva, meg tette[...]” újfönt a földön.

A 336/1790. pörben „[...]a konyhába[n] azzal paráználkodtam.” A 337/1790. pörben „[...]a szőlő tőke közé le nyomván[...]” A 338/1791. pörben „[...]a Tiszán a Csonakon[...]” közösültek. A 339/1796. pörben a Pusztán, a „Czigány járáson.” „[...]fel üll a Szekerére közel a Leány mellé[...]” és közösülni próbált vele. A 340/1796. pörben „[...]a Tanyák között.” A 341/1809. pörben a szálláson „[...]a pitar ajtó megett belülről[...] a Földön.” A 342/1812. pörben „[...]egy szobába[n] hálván[...] ölibe fogván vitte a’ maga ágyába.”

A 343/1821. pörben a „[...]Rátz Uton a’ Tanyák közt[...] a’ kotsira felugrot[...]” és ott akart közösülni vele. A 344/1824. pörben a tanyán „[...]a buzába erővel be huzván rajta erőszakot tett.” A 347/1843. pörben „[...]a’ gödörbe húzódtak.” A 348/1764. pörben a tanyán az istállóban közösültek, majd a „[...]magok házánál[...] le döjtötte az földön.” „[...]A zab Boglya alatt a Szállásonis.” „[...]A Szérűn, a Boglyák közöttis.” „[...]a Patka mellett való Kis ágyon[...]” a háznál. A 350/1816. pörben „[...]az Tanyabéli Házban.” A 351/1824. pörben otthon, az ágyban.

A 352/1805. pörben börtönben, az ágyon sodomia történt. A 354/1826. pörben „[...]a szállási Házba[n...] az ágyon.” A 366/1724. pörben itthon a háznál, a férfi a fiatalasszonyt „[...]a Gazda Asszony agyára vetette.” A 370/1758. pörben „[...]a Vörös László Szállásán való háznak Pitvarába[n...]” A 371/1769. pörben „[...]magam

házánál.” A 376/1781. pörben a szálláson. A 377/1781. pörben „*Kukoricza földön[...]* azután az udvaron.” A 379/1782. pörben „*[...]ä Kaszármába, ä maga szobájába[...]* a maga ágyára mellém fekütt.” A 384/1804. pörben „*Keller János házánál.*” A 385/1808. pörben „*[...]az ides Atyám Házánál Nappal az Istalóban [majd...] pedig a Zsindeles színben.*” „*A Ló Istállóba[n] hajnalba[n].*”

A 386/1816. pörben „*[...]a’ Szálláson.*” „*[...]az Ágyon.*” A 388/1818. pörben „*[...]a’ Tanyán[...]* a’ *Házba[n]* az ágyon.” A 396/1827. pörben „*[...]a’ Padlásra fölmentem Tojásért[...]*” és ott közösültek. A 405/1819. pörben „*[...]a Padláson.*” „*[...]a Koplalói Kortsmában[...], a szobában.*” A 406/1838. pörben „*[...]a’ szobában.*” A 411/1767. pörben „*[...]a kis Szobába[n...] maga öln fogott, s. fel tett az ágyára.*”

Bizonyára föltűnt, hogy a közösülés helyeként milyen gyakran szerepelt a föld, a legkülönbözőbb formában. A csupasz föld épületen belül és kívül, búzaföld, kukoricaföld; kertben, udvaron, szállási földön végzett szeretkezés stb. A földközelségnek életmódbeli szerepe épp úgy volt, mint mágikus. A Földanya tisztelete itt a keresztény parázna bünt elfödte és előtérbe helyezte a pogány termékenység kultuszát. A parasztember — félretéve, vagy nem törődve kényelmével — máig szívesebben ül, fekszik a földre, mint bárhová másra. A föld porából született, táplálékát innen nyeri és halálakor ide tér vissza. Nem véletlen, hogy Vásárhely környékén a haldokló embert kiveszik az ágyból és a földre helyezik, hogy Földanya segítse szenvedéseinek enyhülésében, majd mihamarabb fogadja be. Szeretkezését, a gyermek megfogantatását is gyakran földközelségben végzi. Közösüléséhez olykor a földre subát, pokrócot terít le, vagy szalmán, szénán végzi, de a földközelség itt is megvan.

A *patka* is többször szerepelt a közösülés helyeként. A patka a kemence köré épített vagy asztalos munkával deszkából készített, keskeny ülőpad, amelyen hátukat a kemence testéhez vetve üldögélni lehet, de közösülni meglehetősen kényelmetlen, ill. elég nehéz dolog. Ugyanakkor a padka ősztől tavaszig kellemesen meleg a kemencétől, így le lehet vetközni és a hőmérsékletet a vágyat megtartja, ill. fokozza.

A pörökben, mint a közösülés helyszínét jelölve, többször találkoztunk a „*szúnyogháló alatt*” kifejezéssel és helymegjelöléssel. Ennek történetéhez hozzátartozik, hogy a folyószabályozások, tavak, erek lecsapolása előtt, a Tisza–Körös–Maros árterében élő dél-alföldi lakosság rengeteget szenvedett a szúnyogoktól, egyéb szárnyas vérszívóktól. A folyók áradmányos területén, a számtalan vadvíz, gyakori belvíz közelsége miatt milliárd számra tenyészték, amelyek főleg a pihenést zavarták. A lakosság elsősorban úgy védekezett ellenük, hogy az ágyat magaszotte vékony textíliával, *szúnyoghálóval* fődte. Ehhez viszont tartóra volt szükség.

A reneszánsz királyi, főúri hálókban álló *baldachinos ágy* mintájára kialakult a parasztkorok *fődeles*, ún. *szuperlátos ágy* vagy *tornyos nyoszolya*. Erről a fűrészelt díszes, festett deszkatetőről — amelyet az ágy négy végén esztergályozott faoszlop tartott — lógatták le a szúnyoghálót, amely sátorként körbefogta és eltakarta a benne fekvőket, így a közösülők számára rejtékhelyet is jelentett.

Ugyancsak magyarázatra szorul a „*kamora*”, „*komora*”, azaz a *kamra* értelmezése is. A 18. századi szállásokon és a szegény városi házakban gyakori ez a helyiség, amely rendeltetését illetően gyűjtőfogalom volt. Mint általánosan ismert, tároló helyiségként használták, benne a háztartás eszközei, élelmiszer-alapanyagok, félkész és kész termékek, valamint a gazdaság egyes, főleg kézi szerszámai együtt voltak. Azonban az *egy fedél alatt* egyetlen helyiséget szintén kamorának nevezték, amely lakóhelyül is szolgált, tehát benne ágyat tartottak. (Ez olykor szükségágy, házilag készült *vacok* vagy *dikó*, máskor a korszaknak megfelelő, asztalos által készített fekvő bútordarab volt.) A

kényszerűség hatására tehát az ilyen helyiség betöltötte a tároló kamra, lakószoba, hálókamra szerepét, ha kéménye volt, konyhaként is használhatták és főztek, sütöttek benne. Nézőpont kérdése, hogy az ilyen „egyosztatúság” visszafejlődés volt-e a kezdetleges térbeosztás felé, vagy onnan kifejlődő forma, amely még nem érte el a választófalak beépítésének színvonalát.

12. NEMI TELJESÍTMÉNYEK

A szexuális élet „bajnokait” a természet, ill. minden kor és társadalom rendre „kitermelte”. Ezen a téren korszakos fejlődést nem észleltünk, ezért az eseteket itt is a büntetőpörök növekvő száma szerint és nem időrendben ismertetjük.

A rendkívüli nemi teljesítmény legtöbbször gyanakvást szül, de mindig az érdeklődés, olykor a viccelődés, gúnyolódás, irigykedés középpontjában áll. Itt részleteiben nem tárgyaljuk, csak érintjük az aberrációkat, amelyek a nemi szerveknek a normálistól eltérő méretéből, a hormontermelés vagy fantáziálás túlburjánzásából, erkölcsi kritikátlanúságból vagy egyéb kóros állapotok következtében állhat elő.

Akiben szexuális készítés él, megszületik annak a vágya is, hogy a nemi élvezetet minél tovább fönntartsa és többször megismételje. Az emberben élhet egy másik kíváncsi is, amiért önmagát és partnerét szexuális teljesítményre serkentheti, ez pedig a bizonyítás vagy hiú kérdés, hogy ő átlagon fölüli nemi teljesítményre, írhatjuk: *produkcióra* képes; hogy ő nő- vagy férfifaló, akivel e téren mások nem győzedelmeskedhetnek.

Mi a valóság? Negyven év alatt a nemi teljesítmény valóban gyakran lehet figyelemre méltó. Az erős készítés és becsvágy, vagy a beteges élvhajhászás kétségtelen átlagon fölüli közösülési, ill. szeretkezési képességet nyújthat. A pszichés zaklatottság nem egyszer a fizikális képességeket is növeli vagy megújítja, és további közösülési kísérletekre ösztönöz. Ugyanis a legfontosabb inger nem külső, az erogén zónákra és közvetlenül a nemi szervekre gyakorolt, hanem belső, amely az agy szabályozása alatt áll. Az vitathatatlan, hogy külső ingerléssel az agyat mozgósítani lehet, ha a test fizikailag, főleg az idegi-hormoni kölcsönhatás esetében erre fölkészült.

Férfinál az első közösülés után viszonylag gyorsan jöhet a második, mivel az ondófolyladékból kevéske visszamaradhat a herék és járulékos belső nemi szervek szöveteiben. Ennek mennyiségét tekintve, jóval elmarad az első aktus során kilövelltől, de még szabályszerű ejakulációt eredményezhet. Fiataloknál ezt követően átlag csak 3 óránként telítődik annyira, hogy termékenyítő közösülés jöhesse létre. Mivel ez a beidegződés akaratunktól független, közösülés ugyan hamarabb létrejöhet, ha a pénisz kellőképpen merevedett, és akár orgazmus is elérhető, de ejakuláció nélkül.

Erős készítés mellett, kellő fiatalság és erőnlét során az agy ingere tehát megmaradhat, hathat a külső nemi szervre, amely ismét merevedhet és közösülést produkálhat. Így előfordulhat, hogy egy éjszaka valóban 3-5 aktus is létrejöhet, de ezek a nemzés tekintetéből vizsgálva, nem teljes értékűek. Azt is tudni kell, hogy az első közösülést követő minden további aktus esetében a pénisz merevedése egyre gyengébbé válik, egészen addig, amíg kellő külső serkentés hatására sem vezethető be a hüvelybe. Arról nem beszélve, hogy ilyen heroikus teljesítmény nem aknázható ki nap, mint nap, hétről-hétre. Hamarosan jelentkezik a fáradtság, a testi-lelki csömör, esetleg gyulladás, szövetsorvadás stb.

A nő esetében a túlzott nemi élet, a *nimfomania* ismert jelenség és így zajlik le: kezdetben, vagyis az első és második egymást követő, gyors közösülésnél a sikamlós nyálkát termelő, a kis szeméremajak belső oldalán nyíló *Bartholin-mirigy* működik és kiürül. A további aktusoknál az előbbi közösülésekből származó saját folyadék és a

visszamaradt ondófolyadék segíthet még a síkosításban, de a hüvely egyre szárazabbá válik. Ennek következtében a pénisz nem, vagy nehezen csúszik és nyálkahártya fôlsértést okozhat. Az égetô fájdalom lecsökkenti a libidót, sôt az aktussal szembeni ellenállást válthat ki. Természetes körülmények között, mesterséges „kenôanyag” (pl. vazelin) használata nélkül tehát a közösülés a nô esetében is behatárolódik.

Közösülés nélküli szeretkezés, pettingezés még továbbra is elképzelhetô; a mezítelen testek szoros kapcsolata és az aktus mozdulatainak folytatása, de hüvelyen kívüli „csiszolódással” — ahogy bûnpöreinkben a nép szóhasználata jelölte. Az ilyen játékokat is közösülésnek számítva, többnyire dicsekvésekbôl erednek a hihetetlen számok, a nemi teljesítmények fölnagyítása. Arról nem is beszélve, hogy egészséges alkatú embereknel az egyszer elért teljes testi és lelki kielégülés után jobban kívánt az egymás karjaiban való nyugodt pihenés, a szeretet eláradása, mint az újabb szerelmi bajvívás.

Éppen az általunk gyûjtött pörökben leírtak alapján tapasztaltuk azt is, hogy rendkívüli nemi teljesítménynek nemcsak az számított, amikor valaki egyetlen találkozás, alkalom során több közösülést hajtott végre, de az is, aki bár egy-egy szeretkezés során nem lépte át a reális határt, de a légyottok számát heteken át, kitartóan, naponta szaporította. Elgondolkodtató, ténylegesen melyik a nagyobb nemi teljesítmény, az egyszeri alkalommal történt több közösülés, és utána hosszabb ideig tartó pihenés, vagy az a rendszeresség, ha valaki kitartóan, naponta szeretkezik? Hosszú távon élettani megítélés szerint valószínû ez utóbbi lehetne a gyôztes, ámde a nép megítélése többnyire az egyszeri csúcsteljesítményt tartja elôbbre.

A szakirodalomban is föl-fôltûnik egy-egy leírás vélt és valós, csúcsteljesítménynek számító szexuális cselekménysorozatról, vagy különösen nagy hevülettel végrehajtott közösülésrôl. Ez utóbbihoz tartozik Róheim Géza leírása a szomáli férfi szándékosan megalázó aktusáról, amikor *ajzószer*t kapván egyik feleségétôl, péniszét *fegyverként* használja a nô ellen, akivel közösül. Az idézet ezt tartalmazza: „Ekkor hátulról közösült vele, akkora erôvel, hogy felszakadt a gát a nô vaginája és az anusa között.”¹⁸⁷⁵

Róheim a szomáli nô nemi éhségére is hozott érdekes példát. Elbeszélte, hogy az asszony elhagyta a férjét annak impotenciája miatt, majd „[...]elmegy egy idegen faluba. Ott választ magának tizenkét férfit, közösül velük, és még mindig kielégítetlen marad.” Ezután egy tevehajcsárral próbálkozik eredménytelenül. „Erre odahívja a falu összes férfinát és húszukkal közösül. Ekkor kielégül[...]”¹⁸⁷⁶ A történet legenda íze a folklorista számára alighanem egyértelmû!

Castiglione László a rómaiak nemi teljesítményérôl írva, Devecseri Gábor fordításában Catullus 32-ik versébôl idéz: „Otthon légy, befogadj lakodba, készülj egyfolytában kilenc ölekezésre” — mondotta Catullus a szeretôjének.¹⁸⁷⁷

Vig Károly 17. századi marosvásárhelyi bûnpöreik között több szexuális virtuozitást is találunk. 1631-bôl való pörbôl megtudjuk, hogy Csetri György „[...]egy éjjel tízszer is felment reá, s mégis úgy állott, mint az karó teste.” (A priapismus nevû betegség tünete ismerhetô föl a leírtak mögött.) 1633-bôl megtudjuk: „Abrugyi István azzal kérkedett, hogy újesztendô fejében elûtötte négyszer Szabó Jakabnél.” 1641-ben „Polik János egy éjjel háromszor megtötte neki.”¹⁸⁷⁸

¹⁸⁷⁵ Róheim G. 1984. 316.

¹⁸⁷⁶ Róheim G. 1984. 316.

¹⁸⁷⁷ Castiglione L. 1986. 131.

¹⁸⁷⁸ Vig K. 1980. 189. és 310.

Az általunk gyűjtött pöranyagban ezeket találtuk: a 21/1826. pörben a tanú vallomása szerint így beszélt a kurva: „[...]»baszok ma egész éjjel mindég« mert 12 Katona szeretője volt[...] azzal ment ell tőlem, hogy akkor éjtzaka úgymond 3. fforin]tot kibasz számomra[...]” Az 53/1798. pörben találtuk: „[...]két hétig[...] vélem mint Feleségével úgy élt. Számtalanszor közösködött[...]” Az 54/1798. pörből megtudtuk, hogy a fiatalasszony „[...]még a' Lakodalma idején el kezdette Kurvaságának eleit, azután is egész életében tsak olyan volt.”

Az 58/1738. pörben így vallottak a tanúk Dohányos Jakabné nemi éhségéről: „[...]kimégyen ä mezzőre, s- harmad napig s- tovább is Kin vagyon, és egyik pasztortul ä másikhoz mégyen[...] akarmi ros z eő nála talállya helyét, mert gyakran három s- négy rendbéli is vagyon házánál.” A 85/1755. pörben azt találtuk, hogy a csikós Virág Zsuzsával „[...]számtalan sokszor, valamikor alkalmatossága eshetett, mindenkor[...]” közösködött.

A 98/1771. pörben Puka Kati 23 éves lány azt vallotta, hogy egy betyárral a disznóólban paráználkodott a lakodalomban. Kérdezik tőle: „Hányszor volt? — Bizonyossan nem tudom, lehetett vagy hatszor.” A 110/1749. pörben kérdezték: „Hányszor volt közöd velle? Nem tudom Számát, de valamikor kellett Farsang eleitül húsvétig[...]” A 111/1749. pörben Tuzó Maris Czigány Ferkével hitetlenül élt és „[...]voltis véle közöm 3-szor napigh.”

A 149/1770. pörben a 17 éves fiú nemi teljesítményéről így vallott a 21 éves fiatalasszony: „[...]a' Menyecskeis azt mondotta : hogy nem adna ijjen kopasz Szájú gyereket 30. nagyobb emberekertis[...]” A 154/1773. pörben ez állt: „[...]hét egész hétig valamikor teczett nékie, néha háromszor is egy éjczaka volt közöm velle.” A 158/1775. pörben Molnár Ilus beszélte a betyár nemi teljesítményéről: „Számát nem tudom hogy hányszor volt, mert sokszor volt.” A 165/1783. pörből olvasható: „Hányszor volt velle közöd? Számát nem tudom, mert gyakran el jött hozzám, és a mikor modját ejthette mindég volt velle közöm[...] Vasarnap estve volt nállam, akkor volt utolszor véllem közü, háromszor vagy negyszeris.” A 190/1738. pörben találtuk ezt a dicséretet: „[...]ä te Őcséd olyan bolond szerszámú, hogy ha volna kinek minden étzakán egy egy Gyermeket Csinálna.”

A 200/1755. pörben kérdezték: „[...]hányszor volt velle közöd? [...]mindenkor, valamikor csak modgyát ejthettük.” A 211/1758. pörben így vallott a vásárhelyi gazdaasszony István nevű szolgájáról: „Azon éjjel csak kétszer volt [közöm] de annakutánna mint egy tiz hétig, a' mikor alkalmatosságot kereshettünk a vetkezésre mindenkor volt[...]” Kellő kíváncsiságot és nemi éhséget árult el a hetedik gyermekével terhes asszony is a 217/1761. pörben, mert egy katonával paráználkodott.

A 222/1763. pörben Csala János 35 éves Pestre vitte a kocsiján a 27 éves Gaál Jánosnét és útközben „[...]négyezer vagy öt ezer volt velle közöm.” A katona férjét nélkülöző asszony így vallott a 223/1763. pörben: „[...]nem csuda, hogy en Kurva vagyokis, mert En Iffiu vagyok, az Uram esztendeig sem jon haza[...]” A 228/1766. pörben csárdáról csárdára jártak és közben az úton közösültek. „[...]mondván[...]ä Juhásznak Boris[...] négyezer ötször jól meg dolgozol jövetben.” A 234/1769. pörben Bogár Kata kiment a gazdjához szeretkezni. Így vallott róla: „Volt [véle közöm] egy éjczaka háromszor, a midön nálla háltam a Tanyáján.”

A 248/1778. pörben kérdezték: „Hány Némettel volt közöd? — Kettővel közösködtem csak le nyomtak, és meg tették mind a ketten egymás után.” A 266/1824. pörben „Minden éjtzaka, de kívált most a leg közelebbb mult vasárnapra viradora ötször tsúszott, mászott rajtam.” Ez az a tipikus eset, amikor már nem volt erő a péniszt a hüvelybe bevezetni és úgy közösülni. A 294/1842. pörben vallotta a férfi: „[...]ő

hozzá a' leány nagy hajlandóságot mutatván, valamint először, úgy azután is számtalanszor, sőt már terhes állapotjában is a' midőn modját ejthette, velle közösködött."

A 305/1758. pörben az állt, hogy Boros Jutka vásárhelyi 18 éves lány a kocsmában 3 katonát kerített. „Csak a ketteivel volt közöm egyszer, egyszer, de az harmadikkal semmi közöm nem volt” — vallotta. A 306/1763. pörben, amikor a német katonák a vásárhelyi Hajda vendégfogadóban csoportosan közöskültek a kukta feleségével, „Azon napon a' Nemetekis egymás között össze veszték azon rossz Asszonyon, azt hányván egy más szemére, te már háromszor es te már négyszer vóltál rajta /:értvén Paráznaságokat:/ en pedig ugymond csak kéczer cselekedtem[...]" Ez az eset a „Nagy Borivó szobában” zajlott. Ezután kivitték az asszonyt a lúdlóhoz és ott szintén többször is közöskültek vele. „Onnan ismét vitték a kóróba, es ottis kécségh kívül azt mívelték[...]" Végezzünk számítást. A pör szerint volt ott 6-7 katona. Ha csak átlagban mindegyik kétszer közöskült vele egy-egy helyszínen, az is 12-14 eset, de a három helyszín összesen már 36-42 alkalmat jelentett volna. Valószínűbb, hogy mintegy 14-18 esetben közöskültek vele s ez is elképesztő! Az asszonynak ettől a teljesítménytől minden bizonnyal fájdalomérzete léphetett föl, amelyet alkoholos állapota tompított.

A 316/1757. pörben Molnár Kata vallotta: „[...]az Uram tehetetlen az últa szeretjük egymást Lázár Ferencz Gazdával. Vólt pedig közöm velle itthon a Kamrájába[n], es a Mezei Szálláson, Számát nem tudom hányszor.” A férj így vallott feleségéről: „[...]vólt véle dolgom; de ő azt akarta vólna : hogy éjjel kéczer s. háromszoris tettem vólna néki.” Megjegyezzük, hogy a feleség 18, a férj pedig 40 éves volt ekkor. A gazda viszont 41 éves volt, és „[...]két esztendeje miúlta Kovács Ferencnével közösködni kezdettem még Leány korában” — tehát 16 évesen. Ez is mutatja a nő nemi étvágát.

A 335/1781. pörben vallotta az asszony utastársáról: „[...]előbbenis a Kocsin volt velle Közöm, [...]le rántván lábamnál fogva [újra] meg tette, es ismét[...] még háromszor[...]" Összesen tehát ötször közöskült a kocsis az özvegyasszonnyal. A 345/1826. pörben a 27 éves parasztleány „[...]egy éjtaka háromszoris erővel reáfeküdt[...]" a szellemi fogyatékos lányra és teherbe is ejtette. A 371/1769. pörben olvasva megtudtuk, hogy az asszony „[...]a' midőn az Uram valamerre el fordult [elment] közösködtem [a szeretőmmel...] Ejjel volt es az Uram is othon volt de az Uram más Agyon fekü, S. Marci jött hozzám[...]" „Hányszor volt véle közöd?” — kérdezték a másik szeretőjét. — „Számát nem tudom mert nem írtam fel[...]" — válaszolta szemtelenül. Az asszony nemi éhségét jelzi egyik szeretőjének féltékenységtől fűtött vallomása: „[...]két Asszony beszéllette, hogy Kürti Toth Istvánhoz jár Szentpéteriné szerelmeskedni, mellyre én azt mondtam: Hát a' Kurva nem éri meg én velem!"

A 405/1819. pörben beszélt a kurafi a nő szexuális étvágáról: „[...]nem bizonyos, hogy én tőlem esett teherbe, mert mások-is voltak már ő véle közösülésbe, 's így a sok közül ki-tudja, mellyiküinktől esett teherbe[...]" A 406/1838. pörben Lovas János 34 éves parasztember „[...]kielégithetetlen természetel bírván, a' szabad személyekkel is széltire társalkodott.” Továbbá megtudtuk, hogy pedig „[...]ollyan betsületes Felesége lévén [ennek ellenére] másokkal telhetetlenkedik es éjjelenként is más házájára jár.” Ugyanis, „[...]ő a' maga rendkívül való természetével mentette magát[...]" a' részben jobban megegyez más Asszonyok természetével mint a' maga feleségével.” Amikor súlyos nemi beteg lett, a gatyája véres, gennyes és bűdös volt, „[...]még ekkor is azon erőltette a' Feleségét szünet nélkül, hogy háljon vele.” Késsel fenyegette és kényszerítette a közösülésre. „El is rontotta a' Feleségét, úgy hogy az nagy beteg lett, es magát Doktor által gyógyíttatta.”

13. FRIGIDITÁS, IMPOTENCIA ÉS NEMI KÉPTELENSÉGBŐL EREDŐ MEDDŐSÉG. POTENCIAFOKOZÁS

A nemi hidegség, szexuális érdektelenség és képtelenség, valamint a meddőség egyes esetei biológiailag összefüggést mutatnak. Végeredményük az egyén és család számára mindig bánatot okozott, ill. kisebbségi érzést, megalázottságot váltott ki. Az ilyen embereket, nemüktől függetlenül, értékcsökkent egyedeknek tekintették. Sorsuk a megvetés, üldözés és gúnyolódás volt gyakran a családban, de a környezetükben is.

A frigiditást elsősorban a nőkre jellemző szexuális magatartásnak ismerték, holott a férfiak között is gyakori a nemi érdektelenség. Az ilyen emberek sem a másik, sem a saját nemük iránt, de még önmagukkal szemben sem mutatnak nárcisztikus érdeklődést. Nem föltétlenül impotensek, de a szexuális vágy csökkent formában van bennük vagy hiányzik. Az ilyen embereknek gyakran házasságban sem születik gyermekük. Csak kisebb részük meddő. Zömében nemzőképesek, de a gyermekáldás azért kerüli el őket, mert nem, vagy rendszertelenül, igen ritkán élnek nemi életet. Más kérdés, hogy annak eldöntése, miért viselkednek így, lelki sérülés, hormonzavar, a hormontermelés hiánya vagy más genitális oka van-e, a korszerű orvostudomány számára is gyakran komoly föladat. Az is előfordulhat, hogy valódi nemi aktus nem jön közöttük létre, csupán a szeretkezés más formáit művelik, amelyek inkább a pettingeléshez, közösen végzett maszturbáláshoz hasonlóak. Bármiként is van a dolog, a környezet kíméletlen. A végeredmény, amelyet megállapítanak, az a gyermektelenség, s ezt biológiai ismeretek nélkül meddőségnek hívnak.

A nemi hidegség, a szexuális képtelenség és a meddőség gyakran összefüggésben volt az életkorral. Akár a fiatal házasság, akár az idős korú kapcsolat révén születhetett. Mint azt a bűnpörök bizonyítják, a vizsgált korszakban gyakori volt a nemi életre még alkalmatlan korú nő szexuális használata. Mit várhatunk el attól a 11-12 éves éretlen gyermeklánytól, akit nemi fölvilágosítás nélkül férjhez adtak, vagy a sorsa csavargásra kényszerített? Nyilvánvaló, attól nem lett egyszeriben szexuális virtuóz, hogy pl. oltár elé vezették, de a korszak 60 év körüli asszonya vagy férfia sem rendelkezhetett azokkal a képességekkel, amelyek 20 éves korában megvoltak.

A nemi hidegséget és képtelenséget a tudatlanság is kiválthatta. Hiába került össze például két egészséges fiatal, ha nem tudta, hogy mit és hogyan kell cselekednie. Csalódások, keserves élmények után jöttek rá néhány dologra, de lehet, hogy a lelki törés, csömör, elhidegülés életre szóló nyomot hagyott bennük, akár a fiataikorú, megerőszkolt lányokban, fiúkban, és ez a nemi hidegségüket fönntartotta.

A korszerű szexológia — ha nincs betegség: anatómiai eltérés vagy belső hormonális zavar — nem igazán hisz a született frigiditásban és impotenciában. Ezeket nagyon helyesen úgy látja, hogy megfelelő nevelés hatására oldhatók. Tény, hogy egyes személyeknél ez jóval több türelmet, gyakorlatot követel és lassabban fejlődik ki, mint az átlag emberben, de lényeges javulás érhető el, csak lelkük zárt kapujához meg kell találni a megfelelő kulcsot, hogy kinyíljanak és fölmelegedjenek.

Az általunk vizsgált korban ez szerte a világon még ismeretlen volt. A frigiditást, az impotenciát és a meddőséget viszont évezredek óta külső behatásokkal, főzetek, gyógyszerekkel, ajzószerekkel, masszázssal és ráolvasó varázslásokkal igyekeztek gyógyítani. Olykor ezek kisebb-nagyobb eredményt is hoztak, ha mással nem, hát azzal, hogy az erotikus érdeklődést a fölszínen tartották.

H. Damm írta a pápuákról: „[...]a papok megpörkölik az áldozati állatok petefészkeit. Ezeket a résztvevőknek nyújtják, hogy elfogyasztásukkal megnövekedjék

*nemzőerejük.*¹⁸⁷⁹ Róheim Géza megfigyeléseit idézzük a szomáliaiak szexuális kultúrájából. Elbeszélte, hogy egy férfi két nőt vett feleségül, akiket nem tudott kielégíteni. Ezért az asszonyok „[...]adtak neki valami keveréket, ami mézből és különféle levelekből állt.”¹⁸⁸⁰ Egy szomáli nő beszélt, aki „[...]jó illatú füveket tesz egy edénybe, és azzal illatosítja a nemi szervét. E nélkül a füstölés nélkül nem szeretünk közösülni, így viszont többször is meg tudjuk tenni.”¹⁸⁸¹ Róheim azt írta tapasztalata összefoglalásául, hogy „Úgy tűnik, az ajzószeres használata általános.”¹⁸⁸²

Raj Tamás elbeszélte, hogy az ókori Izraelben, ha a férfi házastársával szemben nem teljesítette szexuális kötelességét, az asszony válást kérhetett és férjét nevetség tárgyává tehetette.¹⁸⁸³ Péter Katalin hasonló helyzetet írt le a 17. századi magyar nemi szokásokról: „A házaspárok tehát együtt aludtak[...] Az együthálástól a házastársak örömet vártak[...] A feleségét kielégítés nélkül hagyó férj sokak szerint nem érdemel kíméletet[...]”¹⁸⁸⁴

Papp Gábor néhány évszázaddal korábbi, az európai reneszánsz korból említett érdekes példát. Egy bochumi dokumentum szerint: „Az a férfi, akinek jó asszonya van, de ő nem tudja kielégíteni az asszony jogait, vigye el az asszonyt a szomszédjához[...]” Ha ez nem használt volna, vigye tovább és hívjon hozzá férfiakat, vagy szépen fölöltöztetve, pénzzel is ellátva vigye vásárba, hogy férfiakat kapjon magának. Nem véletlen, hogy e morál ellen született meg a házasság tisztelete és a hűség szentesítése.¹⁸⁸⁵

A Schram Ferenc által összegyűjtött magyarországi boszorkánypörök között találtunk egy tanácsot. Akinek adták, valószínű túl sokat közösült és ezáltal csökkenhetett a potenciája, mert a boszorkány ezt javasolta neki: „[...]ne szeressen sokat és ne basszék mint a ló, házasodjék meg, semmi gondja nem lesz.”¹⁸⁸⁶

A potenciafokozó szereket, ételeket és italokat évezredek óta alkalmazzák. Az egzotikumok közül megemlíthetjük pl. az egyébként nyugtató és roboráló hatású *ginszenggyökeret*, az *orrszarvú* tülkének, a *narvál* és a *rozmár* agyarának porát, *múmia* hamvait, alkoholban érlelt *kígyót* és a különböző *kábítószereket* stb.

Magyarországon elsősorban bizonyos ételek fogyasztásával kívántak potenciafokozást elérni. Közismert ma is az *erőleves*, amelyet *galambból*, fiatal *baromfiból*, esetleg *marhahúsból* főztek. A galambot Egyiptomban sütvé és főzve ma is potenciafokozó ételként fogyasztják. Minden formában elkészítve, de elsősorban nyersen fogyasztották a *tojást*, különösen a *fürjtojástól* vártak segítséget. Egészségre káros szer volt a *kőrisbogár* pora, amelyet széles körben ismertek és alkalmaztak. Fölsorolni is lehetetlen, hányféle szertől, ételtől vártak csodát.

Ezek után bemutatjuk az általunk összegyűjtött pörökben talált, a tárggyal kapcsolatos leírásokat. A 37/1805. pörben a férj így panaszkodott feleségére: „[...]hibás, és a Nemzésben semmi sem származék tőle, meddő[...]” A 74/1836. pörben az 52 éves férj így beszélt el házasságtörését: „[...]hogyan Feleségem Pap Erzsébettől gyermekem soha nem lévén, meg akartam próbálni hogy tehetetlen férfi

¹⁸⁷⁹ H. Damm. 1961. 198.

¹⁸⁸⁰ Róheim G. 1984. 315.

¹⁸⁸¹ Róheim G. 1984. 317.

¹⁸⁸² Róheim G. 1984. 316.

¹⁸⁸³ Raj T. 1986. 104.

¹⁸⁸⁴ Péter K. 1986. 199.

¹⁸⁸⁵ Papp G. 1986. 184.

¹⁸⁸⁶ Schram F. 1982. 3: 75.

vagyok é, vagy sem!” Ezért a 38 éves Zsidó Zsuzsinak 50 forintot vagy 1 tehenet akart adni, ha neki gyermeket szül. A férfi részéről a bizonyítás jól sikerült. A lány ikrekkel ajándékozta meg, de azok életképtelenek voltak és meghaltak.

A 178/1824. pörben a házasságtörő férj ezt vallotta: „[...]a' feleségem mindég beteg, de ha egészségesis ártalmára van az olyan dolog, és soha sem kívánnya[...]” A 197/1745. pörben olvastuk: „[...]Ezen tapasztít pedig Tyúk hússal tartya Zöldiné, úgy hogy a' szomszédok baromfit nem tarthatnak tőlle.” Ugyanis összefogdosta és megetette a szeretőjével. A 212/1760. pörben az asszony szeretőjének „[...]jó rántottát sűtött[...]”, de a maradékot az „[...]Urátul el Dugta, Kinek[...] meg hasogatott Dinnyéket adott[...]”

A 315/1751. pörben vallotta a feleség: „[...]az Uram nem olyan mint más, mert tehetetlen.” Az asszony kérője így jellemezte a vőlegényt, vagyis a leendő férjet: „[...]látom e Szeléd Legény, de mindenkor úgy hallottam, hogy nincs férfisága.” Az asszony szerint a férje „szerszáma” „[...]olylan mint az holt Emberé.” A férfi eleinte azt híresztelte, hogy „[...]megh kötötték S- aként romlot el.” A 316/1757. pörben Molnár Kata ezt vallotta: „[...]az Uram tehetetlen az ulta szeretjük egymást Lázár Ferencz Gazdámval.” A 317/1762. pörben így panaszkodott az asszony: „Igen is férjem volna; de Soha három esztendőktől véllem kőzi nem volt, miolta vélle lakom, mert Semmi férfisága nincsen soha nem is hált véllem.”

A 318/1768. pörben ezt vallotta a csalfa asszony tettének indoklásául: „[...]azért cselekedtem: mivel Sok háborúságot szenvedtem az Férjemtől, hogy gyermekem tőlle nem volt, engemet vetett okúl, holott az én fajtam mind szapora fajta volt, ugy osztán meg akartam próbálni, ha lész é tőlle gyermekem vagy sem?”

A 319/1771. pörből kiderült, hogy „[...]az Uram igen tehetetlen a' maga kötelességének cselekedésére: mert ha tudtam volna, hogy oljan lesz, soha hozzá nem mentem volna.” A 320/1776. pörből kiderült, hogy az asszony azért csalta meg a férjét, mert „[...]az uramé semmit sem ér; melyért el is akarok tőlle válni[...]”

A 321/1792. pörben az asszony elhagyta urát. Tettét azzal indokolta, hogy „[...]mindég vertt, csigázott, és egyszer s mint tehetetlen[...]” volt. A 370/1758. pörből kiderült, hogy „Nagy Jancsinak ezer egyedikje vagyon, és azért tőlle gyermeke nem Lehet Feleségének.”

TERHESÉG ÉS SZÜLÉS

14. VÉDEKEZKÉS A NEM KÍVÁNT TERHESÉG ELLEN

Szerte a világon közismert frázis, miszerint „A nő két dologért mindenre képes: hogy legyen és, hogy ne legyen gyereke.” Az előző fejezetben már láttuk, hogy a meddőség elhárítására milyen praktikákat alkalmaztak, itt a nem kívánt terhesség elleni védekezésről számolunk be.

A mindeddig gyakorolt népi eljárások legbrutálisabb, ugyanakkor a leghatékonyabb módszere volt a közép-ausztráliai kőkorszaki szinten élő törzsek primitív sebészeti eljárása. Ennek során a pénisz alsó szakaszán alul lyukat fúrtak a húgycsőbe.¹⁸⁸⁷ Közösülésnél, ha nem kívánták következményként a terhességet, ezt a szubincisiós nyílást szabadon hagyták, és a sperma rajta keresztül a földre távozott. (Ma ennél korszerűbb, ha műtéti eljárással az ondó- vagy a petevezetékét lekötik.)

¹⁸⁸⁷ Róheim G. 1984. 404.

Az új-guineai engák inkább önmegtartóztatást végeznek és ritkán közösülnek. J. Bjerre így írt erről: „Egy okos férfi nem érintkezik túlságosan gyakran a feleségével. Nemi érintkezés előtt pedig a markába köp, és nyálával bedörzsöli a hasát, nehogy túl sok »életnedvet« veszítsen el.”¹⁸⁸⁸

Polinéziában az erkölcsi ítélet alapállása volt olyan, hogy a védekezésre nem is fordítottak figyelmet. M. Stingl fogalmazta: „A házasságon kívül született gyermekek azonban sem azelőtt, sem napjainkban Polinéziában nem voltak hátrányos helyzetben. És az ilyen »nem szívesen látott« utódok elleni védekezés — az abortusz és a fogamzásgátló szerek Polinéziában egyáltalában nem terjedtek el[...]”¹⁸⁸⁹

M. Mead az arapések szokásairól írva, szintén a férfi önmegtartóztatását említette: „Ameddig a gyermek el nem kezd járni, az apa kötelessége, hogy mellette aludjon, és ne álljon sem az anyával, se másik feleségével nemi kapcsolatban.”¹⁸⁹⁰ Egyébként Antoni Judit Ausztrália és Óceánia népeiről írta, hogy „Ismert náluk a coitus interruptus.”¹⁸⁹¹

Kiss Imre az arabok védekezésénél hangsúlyozta, hogy „A coitus interruptus — a fogamzásgátlás legősibb módját — Mohamed sem tartotta bűnnek[...]”¹⁸⁹² Bár ezt, a megszakított közösülést, ágyassal szemben korlátlanul, feleségnél pedig csak az ő beleegyezésével volt szabad eszközölni.

A megszakított közösülés minden lakott kontinensen ismert volt, és évezredek óta alkalmazták. Az európai középkorban a keresztény egyház kíméletlenül ostromozta, mert a megtermékenyítés ellenségét vélte benne. Alkalmazói olyanok „[...]mint azok a földművelők, akik felszántják a földet, de utána a kövekre hintik a magokat.”¹⁸⁹³

Vig károly 17. századi marosvásárhelyi pörei között 1631-ből származik az, amely a feleség óvintézkedésében a közösüléstől való megtartóztatás ismerhető föl. Így vallott erről a férj: „[...]sokszor nekimentem volna, de az feleségem nem engedte, mindenkor faltul vetett engemet.”¹⁸⁹⁴ Egy 1640-ből származó pör tanúvallomásában a megszakított közösülés produktuma érzékelhető volt: „[...]láttam, hogy a mely mag el szokott az férfitől menni az lepedőjén[...]” volt Asztalos Mihálynénak.¹⁸⁹⁵

1798-ban jelent meg Malthus munkája: „Tanulmány a népesedés törvényeiről.” A túlnépesedés veszélyéről, a háborúk bekövetkezésének törvényszerűségéről írt. Vitatható gondolatai ma is követőkre találnak. Az bizonyos, hogy az ember akár magzat- vagy újszülött-gyilkossággal is igyekszik szabályozni a népesedést. Ennek legártalmatlanabb módja volt a megszakított közösülés.

Tóth István György tanulmányában fölteszi a kérdést: „[...]ismerték-e a magyar parasztok a coitus interruptust?

A kérdés, különösen a francia szakirodalmat sokat foglalkoztatta, jelentősége nemcsak a falusi erkölcsök vizsgálatára, de a demográfia számára is nyilvánvaló.

Sok megesett lány vagy asszony vallotta: csak azért engedett csábítójának, mert az biztosította, hogy tőle nem lesz gyereke. Kis Zsuzsanna monori hajadont egy legény sok ajándékkal ámított el, és »azt ígérte elegett, hogy ő tülle gyermek nem lesz, mert ő már sokakkal próbálta.« Ez alkalommal mindenesetre nem volt szerencséje. A húszesztendő

¹⁸⁸⁸ J. Bjerre. 1973. 61.

¹⁸⁸⁹ M. Stingl. 1975. 249-250.

¹⁸⁹⁰ M. Mead. 1970. 148.

¹⁸⁹¹ Antoni J. 1986. 17.

¹⁸⁹² Kiss I. 1986. 86.

¹⁸⁹³ Klaniczay G. 1986. 159.

¹⁸⁹⁴ Vig K. 1980. 119.

¹⁸⁹⁵ Vig K. 1980. 456.

Jankó Kata a csallóközi Felsőbáron 1757-ben azt vallotta, hogy egy jobbágy vele »két ízben közösködött, s meg is terhesséttette, úgy vévén arra rá«, hogy »amidőn néki szabódott, hogy azt véle ne cselekedje, hogy — mondta — ne féljen, mert nem fog mindjárt teherben esni.«”

Hasonlóképpen csalódott egy tizennyolc éves szolgáló is: »engemet ő kegyelme [ti. a gazdája] elcsábított, hogy — úgymond — ő kegyelmétől az előző szolgálonak sem volt gyermeke, nekem se lesz[...] úgy osztán sok beszédére engedtem és tőle teherbe estem.«

Az ilyen szerelmeskedés előtti szavak persze, mint a teherbe esett lányok példái mutatják, általában a férfiak felelőtlen ígéretései voltak csupán. Az Abauj vármegyei Baktán lakó kisnemes, Nagy János szavai konkrétabbak. Nagy uram 1754-ben teherbe ejtett egy leányt, akinek sok ajándékot ígért és azt, hogy »tüle gyermeke nem fog lenni.« Nagy János elismerte a paráznságot, az apaságot azonban nem: »mi haszna, mi haszna tagadom — mondta — nem viszem el a lelkemen, én bizony szerettem és szeretem is azt a személyt, volt is közöm véle, de nem úgy, hogy gyermeket csináljak nékie.« A pórul járt kisnemes szavai a coitus interruptusra utalhatnak.”¹⁸⁹⁶

A feudalizmusban már ismert volt a magyar parasztság körében a „csúszás-mászás, csiszolódás”, azaz a hüvelyen kívül bekövetkezett magömlés technikája, a közösülésnek nem, de szeretkezésnek, pettingezésnek mondható szexuális érintkezés kapcsán. Tóth István György az általa vizsgált 18. századi pöranyagban ezeket találta. „[...]Teréz csak olyan szeretkezésbe egyezett bele, amely elkerülte a fogamzás veszélyét. A leány vallomásából világos azonban, hogy nem coitus interruptusról volt szó, a védekezésnél a kezdeményezés csak a férfitől indulhatott ki, hanem — hogy a latin terminusoknál maradjunk — intra femora [combok közötti] technikáról (azaz Teréz szavaival), »az láboimat össze tettem, azért is szemérmes testemben Palinak szemérmes testinek éppen csak a vége ment vala bé«.”¹⁸⁹⁷

Az interruptus és az intra femora kombinációja így történt egy férfi szavai alapján: „[...]»én ugyan okosan éltem véle — noha úgy éltem, mintha feleségem lett volna —, mert belüle kikaptam, megráztam magamét a lába között, mint ama nagy halat«, ti. mint mikor az ikrát kiféjlik.”¹⁸⁹⁸

Az ismert természetes védekezések közé tartozott még a karezza vagy coitus reservatus, azaz a visszatartott magömlés, a coitus obstructus, amikor a magömlés előtt a pénisz tövét ujjal elszorították, a coitus inter mammas, amikor a nő emlői között történt meg a magömlés, az anális érintkezés és a fellatio vagy szájjal való ingerlés.

Tátrai Zsuzsanna írta a nem kívánt terhesség elleni népi védekezésről: „Azt tartották, hogy a szoptatás ideje alatt nem esnek újra teherbe.”¹⁸⁹⁹

Az általunk gyűjtött feudalizmus kori büntetőpörökben ezeket találtuk:

A 70/1805. pörben a gazda „[...]biztatván az Leányt, hogy többekkel is lett volna már illetény tselekedete, még sem vólt semmi baja.” A 133/1764. pörben az erőszakról így beszélt a lány: „[...]azért nem kiálthattam, mert azt mondotta : hogy nem lesz nekem ő tölle gyermekem[...]” A 155/1773. pörben „Szemébe mondgya Takács Panna, hogy ötet fel takarta, a maga gattyájátis meg oldotta, es reá feküött, a Szemérem testitis az óvéhez tette, de belé nem tette.” „[...]Való hogy reá feküöttem, de Semit nem tettem neki hanem csak enyelgettem vélle[...]”

¹⁸⁹⁶ Tóth I. Gy. 1990. 2: 35.

¹⁸⁹⁷ Tóth I. Gy. 1990. 2: 36.

¹⁸⁹⁸ Tóth I. Gy. 1990. 2: 37.

¹⁸⁹⁹ Tátrai Zs. 1982. 5: 81.

A 162/1778. pörben beszélt a kurafi a vak lányról: „[...]azt mondotta ne félyek tölle, mert ugy mond az eő Béressek eötet egy egész esztendeig élte, meg sem lett tölle gyermeke.” A 174/1806. pörben vallotta a leányka a vele szeretkezni kívánó 53 éves juhászról: „[...]azt mondotta, hogy ne félyek semit sem nem tsinál ő gyermeket, nem jőn most senki ide, tsak jádzani akar velem[...]” A 221/1762. pörben Bang Sára szolgáló vallotta a gazdájáról: „[...]csak amitott, hogy tölle nem lesz gyermekem, S én azt el hittem, S ugy engedtem eő kegyelmének.”

A 265/1802. pörben beszélt a férfi, hogy védekezésben „[...]ő annak tanult mestere volna.” A 267/1804. pörben a nő vallotta csábítója beszédéről: „[...]ne félyek mert nem lesz gyermekem tudgya ő hozzá ugy hogy nemlesz gyermek ha akarja.” A 270/1807. pörben a nő sógorától szült. Erről így vallott: „[...]midőn is ejtzaka a’ Sogorom fekvő helyemhez jött, ‘s mellém le feküvén, azon ketsegetéssel, hogy ő tölle már ugy se lenne gyermek, el tsábitott[...]”

A 339/1796. pörben beszélt az erőszaktevő férfi: „[...]tsak rajta tsiszolottam, s. ereszvén a Természet meg indulását, magam felre rántottam, s úgy ment el töllem[...] nem is ereszkedtem belé.” A 348/1764. pörben „[...]le döjtötte az földön, s. mezitelenen reá feküdt ā fatensnek Mezitelen testére, de csak dörgölte maga szemérem testével a fatensnek szemérem testét.” „Való dolog, hogy Leányomnak pöndölét fel hajtottam, és én is mezitelen testemmel reá fekütem; de bele nem tehettem hanem a természetet csak a lába köziben bocsájtottam[...]” A 351/1824. pörben vallotta a megerőszkolt lány: „Minden éjtszaka, de kívált most a leg közelebb mult vasárnapra viradora ötször tsúszott, mászott rajtam.”

A TERHESSÉG KIFEJEZÉSEI ÉS KÖRÜLÍRÁSAI

Ha a védekezés nem járt szerencsével, vagy szándékosan végeztek gyermeknemzést, bekövetkezett a terhesség. Büntetőpöreinkben és a magyar nyelvterületen általánosan igen változatos a megjelölése, amely bizonyítja, hogy évszázadok alatt mennyi empirikus tudás és tudatlanság párosult, majd csatlakozott hozzá. Ezt a kérdést ebből és nem nyelvészeti szempontból vizsgáljuk meg.

Mi is a terhesség? A nép a szüléssel kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy az a nő, aki gyermeket hozott a világra, „lebetegedett”. Pedig sem a szülés, sem a terhesség nem kórkép, hanem *biológiai állapot*, ill. *foflyamat*. A megtermékenyülő petesejt beágyazódik az anyaméh falába, amelyből kialakul a hajsza vérerekben gazdag *placenta* vagy *méhlepény*. Ez óvja a fejlődő embriót és szállítja hozzá az anya oxigénben, valamint oldott tápanyagokban gazdag vérét, amelytől növekedik és fejlődik. Egészséges fejlődés során a terhesség középidejében a magzat megmozdul, majd a fogamzástól számított kilenc hónapra megszületik. Ezzel véget ér a terhesség, és az újszülött megkezdí méhen kívüli, önálló életét.

A teherbejött és a terhességet igen változatos formában írták körül és fejezték ki. A feudalizmus kori bűnpörökben nem találkozunk az olyan szép és költői kifejezéssel, amelyet a keresztény egyházak ajánlottak, hogy „áldott állapot”, elvértve alkalmazták a *viselős* kifejezést, de gyakran használták a „fölepítés” kifejezést, amelyet a mai zsargon „fölcsinálásnak” nevez, azaz a nemzés, terhesség bekövetkezését jelöli vele. Schram Ferenc a magyarországi boszorkánypörök földolgozásánál ezt az idézetet írta: a „[...]gyermeket könnyű a férj »formájára építeni«[...]”, ha az nem is tőle való.¹⁹⁰⁰

Vig Károly 17. századi marosvásárhelyi pörgyűjteményében ezeket a kifejezéseket találtuk 1630-ból: „[...]ennek előtte való nehezes voltát nem tudom.” „Mostani

¹⁹⁰⁰ Schram F. 1982. 32.

állapotjában penig néztem eccer, hogy igen teljes.” „Gyanakodtam, hogy nehezes.” „[...]még húsvétban megállott rajta az Szent György hava.” Vagyis a fakadó természethez hasonlítva a havi vérzést, annak elmaradását jelezte. „[...]soha nem tudta, hogy úgy vagyon dolga.” Úgy lenni = teherben lenni.

1631-ből: „[...]Jettül a Szalontaítul nehezesedett meg.” „Éliás szolgáját meghasasította volt.” „Én még az első gyermekemmel nehezes voltam, mikor eccer házunkhoz jött[...].” 1634-ből: „Te leány, nem egyedül vagy te[...].” 1640-ből: „[...]nagy hassal volt Konc Judit, de én nem tudom, mint volt belől.” „Igen nő az hasad és az farod; félek, hogy megdőjt.” „[...]pirongattam, hogy nagy hassal vagyon. Azt mondotta, hogy csak kövérkő[...].” „[...]»Azt mondják, hogy nagy hassal vagy, hasas vagy.« Meglógatá az hasát, azt mondá: »Vayon itt!«” „[...]ennek az leánynak az csecse s az fara s az kunnája egyszersmind nő.”¹⁹⁰¹

Az általunk gyűjtött bűnpörökben ezeket olvashatjuk:

1724.

„[...]nagy hassa van.”

1736.

„A' Fatens Bába lévén[...] tapogatta Kiss Gyurkánének a' hasát, s bizonyosan tudgya hogy Viselő s volt.” „[...]terhesnek érzette lenni” magát.

1743.

„[...]nűvén már annakis az hasa.”

1751.

„[...]lészen Gyermeked attúl ä Legénytül akivel közöd volt? Úgy teczik, vagyon reménségem.”

1754.

„Az melly Gyermeket ezen második Uradtúl kaptál.”

1755.

„[...]meg estem.”

1757.

„[...]nagy hasad vagyon néked Kata.” „[...]igen vastagnak lenni láttam az előt Benkő Katát.”

1758.

„Pataki Ferencztül estem terehbe, mert csak akkor nem ehettem S. ihattam utánna úgy ä mint kellett volna.” „[...]hozzám jött s. vellem közösködvén tölle terélyben estem.” „Leány korában nagyon meg vastagodott Tatár Kata.” (Kriminális abortuszt végeztek rajta, majd ezt követően:) „A' Csecsei is vastagok voltak.” „[...]Csőcseitis látta ä Tanu hogy dobor [domború] vólt[...] Csőcseiis dombossak voltak.”

1761.

„Sánta Judka reám fogta hogy én csináltam fel.”

1762.

„Miképpen történt állapotod” — kérdezte az úriszéken a bíró, a terhes asszonytól. „[...]észre vettem, hogy változik természetem.”

1763.

„[...]eő néki kicsoda épített nagy hasat?” „Nagy Mihály Béresse építette fel.”

1769.

¹⁹⁰¹ Vig K. 1980. 83, 84, 86, 139, 140, 141, 337, 439, 440, 442, 465. A kunna szó a vulva latin *cunus* megfelelőjéből torzult alak.

„Valóé hogy terhes voltál? — Nem való, hanem meg állott rajtam a' természet[...]
és az úta nem volt rajtam[...]" „Pap András Görög építette énnékem azon gyermeket.”
„[...]viselőségem.”

1777.

„[...]hol és kitől kaptad a nagy hasat?"

1781.

[...]még is esmérte, hogy terhesedik." „[...]azt mondotta, hogy fel van
akadva[...]" „ti. a havi vérzése elmaradt. „[...]már akkor is dombos volt a' hasad.”

1796.

„[...]lehető félni attól, hogy az Leánynak Nagy hasa lesz.” „[...]terébe is esett.”

1798.

„[...]ötlet Teribe ejtette.” „[...]azon két hetek alatt kaphatta Szabó Rúsi a'
kérdésben lévő gyermeket.”

1799.

„[...]viselő volt.” „[...]én soha sem tapasztaltam semmit benne.”

1800.

„[...]a' szölgálóját is Tavaj fel csinálta.”

1801.

„[...]meg terhessedett.”

1803.

„A' Csecseit is látván, hogy meg lennének téelve, és a' terhes=asszonyok módjára,
a' Csecseinek szinte meg vólna repedezve.”

1804.

„Vastag vólt é a' Leány a' Daganat miatt?" (Daganaton az embriót értették!)

1808.

„[...]nem tudtam bizonyossan, hogy viselő, egy kitsit lázott rajta hogy
vastagszók.”

1818.

A teherbeejtő férfi vallotta: „[...]úgy gondoltam, hogy a Leány kővér vólt, mások
is úgy hitték azt.” (Arra senki sem gondolt, hogy gyermeket várna.)

1820.

„[...]viselő vagyok.”

1825.

„[...]én vastag sem voltam.”

1827.

„[...]viselő vagyok, mert a' Hasam nyólt 's kemény vólt: egyébbrül nem tudtam.”
„[...]viselő vagyok.” A megesett lány anyja onnan tudott az esetről, hogy „Látta, hogy
vastag vóltam” — beszélte a vádlott.

1828.

„Horváth Istvántól vagyok minden órára való.”

1829.

„[...]a' sokszori testi Közösülések fogamatossak 's ő viselő lett.”

1832.

„[...]Baritsa Jánosnét Fel tsináltam volna.”

1838.

„[...]hónap száma felakadt.” (A havi vérzése nem jött meg.)

1842.

„[...]a Bábával megnézetett nem vagyok e vastag?[...] azt mondta; hogy vastag
vagyok.”

16. A SZÜLÉS KIFEJEZÉSEI ÉS KÖRÜLÍRÁSAI

Fejezetünkben szintén nem nyelvészeti kérdésként foglalkozunk e témával, csupán a szülés kifejezéseit vesszük sorra, jelezve ennek változatosságát. Arra viszont érdemes fölfigyelni, hogy a közöszlőket leíró kifejezések száma milyen magas volt és milyen gyakran fordultak elő pöranyagunkban, ugyanakkor a kifejezések száma miként csökken a terhesség, majd a szülés esetében. A jelenség magyarázata egyértelmű. Az emberek fantáziáját jobban mozgatta a feudalizmusban is a nemi élet, mint annak következményei.

Kiss Lajos még seregnyi példát talált Hódmezővásárhelyről a terhesség leírására: „Az áldott állapotban levő asszony vastag, szélős, kinek nyő a ház eleje, domborodik, bölcsőre hízik, nem jól varrják a ruháját, kurta elöl valamennyi[...]”¹⁹⁰², de a szüléssel kapcsolatban már ő is adós maradt a leírásokkal. Vig Károlynál a 17. századi marosvásárhelyi pörök esetében is alig találtunk példát. 1630-ból ez olvasható: „[...]mikor reád jutott[...]” ti. a szülés. 1640-ből: „[...]bizony lerakom [a terhemet], ha lehet.”¹⁹⁰³

Az általunk vizsgált feudalizmus kori pöranyagban a szülésekkel kapcsolatos kifejezéseket és körülírásokat így rendszerezzük:

1757.

„[...]az után pedig vékony volt.”

1758.

„[...]midőn föl költ, látta [a tanú] hogy meg vékonyodott[...] gyermekét el vesztette volna.” „[...]az után[...]látta a Tanú hogy el apadott az hasa.”

1761.

„Korbácsos Panna fattyat vetett.”

1775.

„[...]környül vétetvén a Gyermek szülési fájdalmaktól, és eszre vevén; hogy gyermekezni akarok[...]” „meg szaporodtam” — mondotta a koldusasszony.

1781.

„[...]lám a Zsuzsa Leány micsoda vastag volt, és már most egyszerre Kiüresedett.” „Ki ütöt már rajta, a csunyaság.” Vagyis, a szülést követően bekövetkezett az első menstruációja.

1782.

„Midőn Gyermekzettél.”

1796.

„[...]meg gyerekezvén az sogor asszonya.”

1801.

„[...]közösködött vélem; azután pedig le betegedtem.”

1803.

„[...]le betegedni a' Fatens Kis Házába ment.”

1818.

„[...]a meg terhesegett gyermeket szülő[...]”

1827.

„[...]titkon meggyerekezvén.” „[...]a' mikor pedig ellment töllem a' Gyerek” (Az asszony rendes időben történt szülést és nem vetélést magyarázott szavaival.) „[...]az

¹⁹⁰² Kiss L. 1958. 152.

¹⁹⁰³ Vig K. 1980. 84, 441.

Uram[...] Gyermekezett a' más asszonyától", (vagyis a férjének másik nőtől lett gyermeke.)

1829.

„[...]búja életének következtében ismét Gyermeket szűlvén.” „Meggyerekezett.” „[...]aludt vér ment tőlem alul, a' szemérem Testemből — a' derekam 's hasam fajt 's azontúl azt sem tudom milett belöllem.” „[...]mert csak a' sok aludt=vért láttam ottan.” „[...]azt érzetem, láttam is hogy Gyerek ment ellőtőlem.”

1840.

„[...]tőle megterhesedett, meg is gyerekesedett.”

17. A BÁBÁK

A boszorkányokkal, paráznákkal és kurvákkal foglalkozó fejezetben érintettük velük a bábák kapcsolatát. Már a névadás összefüggése is elgondolkodtató. „A boszorkány ötörök eredetű szó, a köznyelvben inkább nőt jelent, de a népi felfogásban férfi és nő egyaránt lehet boszorkány. Sokfelé nevezik bábának vagy vasorrú bábának. A bába szó szláv származék, ahol »öregasszony, boszorkány« jelentése egyaránt megtalálható.”¹⁹⁰⁴

Szendrey Ákos így fogalmazott: „A magyar »boszorkány« szó első följegyzése 1551-ből származik. A szó azonban sokkal régiebb[...] török eredetű szó a magyarban, eredeti jelentése szerint: »nyomás«, »aki nyom«.”¹⁹⁰⁵ Egyébként „1565-től van tudomásunk boszorkányperekről[...]”¹⁹⁰⁶

R. Várkonyi Ágnes írta: „[...]szinte közhelyszámba megy a megállapítás, hogy a boszorkányok között sok a gyógyító, igen nagy részük a bábák közül került ki.”¹⁹⁰⁷

Először a bába személyiségeivel foglalkozunk úgy, ahogy a szakirodalomban és a boszorkánypörökben leírtak alapján látták és jellemezték őket. A boszorkánysággal vádolt bábák általában idős, 50 és fölötti asszonyok. Jellemző rájuk, hogy túlérzékenyek, gyakran indokolatlanul megsértődnek és bosszút állnak. Bosszújuk többnyire a megrontás valamilyen formája, amelyet pénzzel, élelmiszerrel lehet velük enyhíttetni vagy rendezni.

A Komáromy-féle pörgyűjteményben található egy 1759-ből eredő vaszari példa, amelyben Németh Kata 70 éves özvegyasszony bábát és Horváth János pásztorot vádolták. Ebben Szűcs János tanú így jellemezte az asszonyt: „A bábaasszony, hogy tudálékos, rontó, gyógyító légyen, ugyan ezért mindenek tartottak tőle[...] És így kit ő [ti. Horváth J. pásztor], vagy nevezett bábaasszony valami nehezteléstől fenyegettek, csakhamar esett emberi, vagy marhabeli károk.”¹⁹⁰⁸

A boszorkánypörökben a magyarlakta területeken a bába szó helyett, de az általa jelzett fogalom helyettesítésére más kifejezéseket is találtunk, méghozzá egymástól távol eső helyeken. 1752-ből, Marosvásárhelyről származik Farkas Borbála pöre. A sértett gyerekágyas asszony férje: Gyöngyösi Márton mint tanú vallotta: „[...]reá kérte volt mostani captiva¹⁹⁰⁹ Farkasa Borbára [így!], hogy őtet fogadjam öreg asszonynak feleségem mellé[...]”, mikor szült.¹⁹¹⁰ Ugyanebben a pörben Forrai Judit vallotta:

¹⁹⁰⁴ Balassa I.–Ortutay Gy. 1979. 636-637.

¹⁹⁰⁵ Szendrey Á. 1986. 30.

¹⁹⁰⁶ Szendrey Á. 1986. 33.

¹⁹⁰⁷ R. Várkonyi Á. 1990. 3-4: 386.

¹⁹⁰⁸ Komáromy A. 1910. A CDLI. pör: 672.

¹⁹⁰⁹ Captiva = fogoly nő.

¹⁹¹⁰ Komáromy A. 1910. A CDXXIII. pör: 547.

„[...]egy alkalmatossággal gyermekágyban lévén, ugyanekkor ő volt öreg asszonyom is[...]”¹⁹¹¹ 1766-ban Bereg vármegyében Hetei Pál tanú vallotta: „[...]Kömlel Márton úr visitatióra kijöven és kérdésben vévén, minemű öreg asszony, vagyis bába legyen helységben[...]” A válasz így hangzott: „[...]vagyon egy boszorkány[...]”¹⁹¹²

Ugyancsak az 1752-es, marosvásárhelyi Farkas Borbála-féle pörben Szigeti András tanú a bábát *szülének* nevezte, pedig nem volt családtagja, csupán nála lakott: „A szüle bús állapotban lévén[...]” — vallotta. Egy másik mondatának részlete: „[...]miképpen vagyon dolgom a szülével.”¹⁹¹³

A feudalizmusban az emberi szervezet biológiai, élettani működéséről keveset tudtak. Ez a kevés tudásanyag is néhány kolostorhoz, egyetemhez, tudóshoz, szakkönyvhöz volt kötve, és nem került el vidékre, például egy falusi közösség gyógyító emberéhez. A vidéki bábamesterség tevékenységi köre igen széles volt, amely a bajokozás és elhárítás mágiáján keresztül a természet empirikus megismeréséig sok mindent magában foglalt. Aki az élet keletkezését, a gyermek világra segítését, vagy éppen az angyalcsinálás fortélyait az átlag embernél jobban tudta, mint például a bába, az mindig gyanús volt, hogy nem cimborál-e és különös tudását nem szerezte-e a földön túli rontó erőktől; boszorkányok mestereitől, az ördögtől. Ezért a bába tudását ugyan keresték, többnyire elismerték, de gyakran kétkedéssel vették és az első gyanús jelre rásüthették a boszorkány bélyegét.

R. Várkonyi Ágnes írta: „A laikus gyógyító kiszolgáltattott. Sarokbaszorított, fájdalom és félelem gyötörte emberek indulatainak, a többi orvoslónak, közösségeknek céltáblája[...] Ha nem nyúl a beteghez, bevádolják vagy bántalmazták. Hasonló sorsra jut, ha orvoslása kudarcot vall.”¹⁹¹⁴ Pócs Éva fogalmazta: „Elterjedt nézet, hogy bizonyos alkati, jellembeli fogyatékoságok, deviáns életvitel, valamint bizonyos foglalkozások (bába) predestinálhatnak [előre kijelölnek, szánnak] valakit a boszorkányság vádjára.”¹⁹¹⁵

Tárkány Szűcs Ernőt idézzük: „Tevékenységeiben sokszor mágikus, az egyszerű emberek előtt érthetetlen eljárásokat is alkalmazott, ezért nemegyszer boszorkányképességet tulajdonítottak neki”¹⁹¹⁶ — ti. a bábának. Dömötör Tekla bábajellemzése, a boszorkánypörökről szólva: „Igen nagy százalékban szerepelnek a magyar perek vádlottai között a bábák, bár pontos statisztikát még nincs módunk készíteni.”¹⁹¹⁷

Ennek a megállapításnak ellene vall több új kutatás is. Kristóf Ildikó kimutatta, hogy az egyik legnagyobb városunkban, amely egyike azoknak, ahol a legtöbb boszorkánypör zajlott: Debrecenben a 38 vádlott boszorkánynő közül mindössze 3 volt bába és közülük is csak 1 foglalkozott gyógyítással.¹⁹¹⁸ A hódmezővásárhelyi 30 boszorkánypörben a vádlottak közül egy sem volt bába.

Átnéztük a két legteljesebb pörgyűjteményt. Azt találtuk, hogy Komáromynál a következő 15 pörben volt értékelhető bábacselekmény: VI, XVII, XVIII, XX, CXV,

¹⁹¹¹ Komáromy A. 1910. A CDXXIII. pör. 548.

¹⁹¹² Komáromy A. 1910. A CDLVIII. pör. 714.

¹⁹¹³ Komáromy A. 1910. A CDXXIII. pör: 560.

¹⁹¹⁴ R. Várkonyi Á. 1990. 3-4: 399-400.

¹⁹¹⁵ Pócs É. 1983. 1: 136.

¹⁹¹⁶ Tárkány Sz. E. 1981. 125.

¹⁹¹⁷ Dömötör T. 1981. 61.

¹⁹¹⁸ Kristóf I. 1990. 3-4: 450-451.

CXXXIV, CCCXXIII, CCCXXVIII, CCCXL, CCCXLV, CCCL, CCCLXIV, CDXXIII, CDLI és a CDLVIII.

Schram Ferencnél először is le kell vonnunk és figyelembe venni gyakori tévedéseit, elírásait, valamint azt a tény, hogy a bábákkal együtt emlegeti a javasokat, kuruzslókat, füves asszonyokat és a kor más gyógyítóit. Ennek következtében nála a fogalmak többször összekeverednek. (A legtöbb füves-, kenőasszony, javas stb. ui. nem volt bába.) Így írt: „*A vádlottak foglalkozását tekintve nagyon sok a bába, javasasszony köztük; alig-alig van per, amelynek vádlottjáról ne olvasnánk, hogy bába volt, bábának ajánlkozott szülő nőkhöz vagy füveket szedett, gyógyított.*”¹⁹¹⁹ Sajnálattal állapítottuk meg, hogy a Komáromy-féle pörgyűjteményben a Schram által hivatkozott Balácsi Erzsébet (151. p.), Villás Ignácné (155. p.), Molnár Jánosné (169. p.), Piroska Andrásné (176. p.), Szenesi Istvánné (285. p.), Szabó Andrásné (94. p.), és Kerekes szüle (93. p.) nem voltak bábák, hanem különböző népi gyógyításokat és magzatelhajtásokat végeztek.

A Schram-féle gyűjteményben az általa említett 1: 133. lapon lévő Szabó Pálné, az 1: 302. lapon említett Mázsásné, vagy pl. a 2: 490. és 498. lapokon lévő gyógyítók sem voltak bábák. De ilyen jellegű és súlyos tévedést is találtunk nála, mint pl. az 1: 206. lapon, a 61. pörben, ahol egy hely meghatározását olvashatjuk: „*[...]midőn immár az Bába Sára folyásán asz altal járó keresztuton mennénk[...]*” Az egész pörben más, bábára vonatkozó említés nincs is, s az egyértelmű, hogy a Bába Sára folyás (árok, ér vagy patak lehetett) földrajzi helynevet jelenet és nem a pör tárgyalásakor élő személyt!

A Schram pörgyűjteményben a következő 19-ben volt értékelhető bábatevékenység: 24, 32, 47, 151, 158, 193, 206, 266, 277, 328, 334, 349, 422, 469, 473, 474, 475, 476, 503. (Meg kell jegyezni, hogy az említett mindkét pörgyűjteményben még van további, kevés számú olyan pör, amelyben bábát emlegettek ugyan, de ezekben számunkra értékelhető bábacselekményt nem írtak le. Ezek a bábák a pörökben mint vádlottak, tanúk, netán vádlóként nem is szerepeltek.) Ha ezekhez hozzászámítjuk még Reizner Jánosnak az 1728-as szegedi boszorkánypörét, amelyben Kökényné Nagy Anna bába szerepelt, valamint az 1744-ben tárgyalt Dóka Ágnes bába pörét, kiderül, hogy mindösszesen 36 per az a „sok”, amely az általunk átvizsgált ezernél több boszorkánypörből, mint bábák tevékenységét leíró levéltári dokumentum szerepel. (Mi lehet ennek az elletmondásnak az oka? Erre részletesen a bábák boszorkánytevékenységének összefoglalójában adunk magyarázatot.)

Ugyancsak Dömötör Tekla jellemzi a tudásukat: „*A bábákat Európa nagy részében különleges tudománnyal felruházottnak tartották, hiszen az emberi élet egyik legrejtélyesebb mozzanatával, a szüléssel állnak kapcsolatban. Alig van azonban ország, ahol a bába boszorkány alakja olyan pregnánsan jelentkezne, mint a magyar nyelvterület egy részében.*”¹⁹²⁰ A Reizner János közölte szegedi boszorkánypörben, 1728 júniusában még a vádlott Kökényné Nagy Anna bába is így jellemezte tanult kolléganőjét: a szegedi boszorkányokkal „*Nem jár ki a német bábaasszony, de elég babonaságot tud.*”¹⁹²¹

A tudás megszerzésére és ezáltal a boszorkányok közé fölvételre egymást gyakran kényszerítették a tanulatlan, parasztbábák. A Schram-féle pörgyűjteményben, 1755-ből származó köröstarcsai büntetőpörben Nagy Annát a boszorkányok közé állásra „*[...]az Tarcsai bába kit Jancsónénak hívnak[...]*” rákényszerítette. Jancsóné akkor már gyakorlatilag hozzájuk tartozott. Kérdezik Nagy Annát:

¹⁹¹⁹ Schram F. 1982. 20.

¹⁹²⁰ Dömötör T. 1981. 126.

¹⁹²¹ Reizner J. 1900. 4: 387.

„Ezen bubajos mesterségre ki tanított és hol?

Pap Ferencné maga házánál Jancsónéval edgyütt. ¹⁹²²

A boszorkányságra — amelynek része volt a bábatudományok legalábbis a legfontosabb varázsló része, az „oldás-kötés” — megtanították a belépőt. Kelemen Mihály mint tanú, Jantsó Lászlóné bába 1756-ban zajlott pörében így vallott: „[...]éczaka hólđ vi[lá]gán a Tóth István meg hólt Feleségét boszorkányságra úg tanította, hogj seprűtt kezében vévén maga előtt ugratta[...]

Dömötör Tekla a tudomány átadásával kapcsolatban megjegyezte, hogy „Ezen a területen is összekötik a bába, a boszorkány és a prostituált alakját.” ¹⁹²⁴

E negatív kép kialakításához hozzájárult a bába egyénisége is. Ugyanis ezt a mesterséget kevesen üzték, nem volt fölkapott, „átlagszakma”. Akik erre vállalkoztak, a közösségből valamilyen módon kirívó, többnyire deviáns személyiségek voltak, elsősorban kiöregedett kurvák, akik a szexuális élet és a „gyermekezés” sok-sok tulajdonságát megismerték. Erre a pályára határozott modorú, erős akaratú nők, vénlányok, özvegyek, idősök — s a vénasszony különben sem rokonszenves ebben a korban —, magányos nők vállalkoztak, akiket a családjukon kívül nehezen vett be a közösségük; továbbá megesett lányok, 18 és 40 közötti többgyermekes asszonyok.

Tőlünk keletre, elmaradottabb népeknél, mint amilyenek a baskírok is voltak, a bábákat gyakran megbecsülték, az élet világra segítőit látták bennük és nem ellenséget. Torma József írta: „[...]a sokszor szűlt öregasszonyok köréből kerültek ki. Minden faluban több bábaasszony is volt. Nagy tiszteletnek örvendtek.” ¹⁹²⁵

Arra vonatkozóan, hogy Magyarországon a bábák nemcsak boszorkányok, de kurvák is voltak, és ezek miatt alakult ki különös megítélésük — a boszorkány pedig általában mind kurva —, szintén a boszorkánypörök adnak példákat. A Komáromy-féle pörgyűjteményben Kolozsvárról, 1568-ból származott ez a pörészlet: „E boszorkány, baszó bestye híres kurva, leány korában is egy boszorkány, baszó híres kurva vala.” ¹⁹²⁶ Az 1584-es, szintén kolozsvári pörben Szeles Miklósné ügyében hangzott el: „Neste boszorkány kurva, nám eléggé trombitáltattad immár tehenemet, erezd haza boszorkány kurva.” ¹⁹²⁷ Továbbá 1693-ból „boszorkány kurvákat” említenek. ¹⁹²⁸ 1723-ból „Hangyás Jánosné ördög is, boszorkány is, kurva is.” ¹⁹²⁹ 1724-ből a nőt „boszorkány kurvának mondták három ízben.” ¹⁹³⁰ Végül 1727-ből „[...]azon két asszonyok egymásnak kiáltották volna, hogy kurva, boszorkány vagy”; „[...]lélek kurva boszorkány” ¹⁹³¹ vagy. Vagyis a megítélésük tovább bővült az ördög és a lélek-kurva minősítéssel. A Schram-féle pörgyűjteményben szerepel Földi Istvánné sámsoni bába pöre 1746-ból. Idézet a

¹⁹²² Schram F. 1982. A 473. pör. 3: 134.

¹⁹²³ Schram F. 1982. A 476. pör. 3: 140.

¹⁹²⁴ Dömötör T. 1981. 128. (Prostituálttá hivatalosan csak akkor vált valaki, amikor megkapta a bárcát, amely életformát, foglalkozást és megélhetést egyaránt jelentett. A boszorkánypörök korszakában inkább paráznát, kurvát vagy szabad személyt említhetünk. A prostituált semmi mással nem foglalkozott, csak ellenőrzött helyen való kéjtelgessé, míg a többiek lehettek kocsmákban főlszolgálók, gazdánál cselédek stb.)

¹⁹²⁵ Torma J. 1992. 1: 359.

¹⁹²⁶ Komáromy A. 1910. A VI. pör: 13.

¹⁹²⁷ Komáromy A. 1910. A XX. pör: 62.

¹⁹²⁸ Komáromy A. 1910. A CXXXIV. pör: 159.

¹⁹²⁹ Komáromy A. 1910. A CCCXXIII. pör: 316.

¹⁹³⁰ Komáromy A. 1910. A CCCXXVIII. pör: 337.

¹⁹³¹ Komáromy A. 1910. A CCCXL. pör: 387. és 391.

jegyzőkönyvből: „[...]hallotta az Tanú Fődi Istvántul hogy mondotta az Feleségének: hogy nyilván Kurva és boszorkány.”¹⁹³²

Makkai László fogalmazásában: „[...]néhányszor összekapcsolódik a boszorkányság a kerítéssel és a házasságtöréssel, nyilván abból a megfontolásból, hogy a paráznaságot boszorkány kotyvasztotta bájital idézi elő.”¹⁹³³ Szendrey Ákos írta a boszorkányok társadalmi helyzetéről, hogy „Sokan közülük azonban kerítéssel, kurválkodással foglalkoztak, parázna életet éltek.”¹⁹³⁴ Máshol megjegyezte, hogy „Szűcs Sándor feljegyzése szerint a magyar ember szótárában kurva és boszorkány ma is csaknem teljesen azonos fogalmat jelöl.”¹⁹³⁵

A bábamesterség a 20. sz. közepéig vidéken alig változott. Egy-egy szülésznő eldugott falvakban, tanyákon a boszorkányság vádjá még ekkor is körültengett, és bizony elképzelhető, hogy kettős világ élhetett bennük. Egyik volt a kornak megfelelő, tanult szülészeti ismeret, másik pedig a működési területükön évszázadok óta gyakorolt empirikus tudás elsajátítása és alkalmazása, amelyben mágikus elemek és népi kuruzslás szépszámmal föllelhető volt.

A bábák már a 18. sz. első felében szakhatósági fénycsóvába kerültek, de ez eleinte egy olajmécses pislákoló világánál is halványabb volt, és ellenőrzésük nem is mindig az egészség, a testi élet megóvására irányult. 1731-ben a helytartótanács utasította az ország összes bábáját, hogy szükségben, vész helyzetben a nem-katolikus újszülötteket is kereszteljék meg.¹⁹³⁶ Elképzelhető, hogy például az óhitű görögök vagy a zsidó szülők mennyire megalázó, durva és jogtalan beavatkozásnak érezték ezt. II. József 8059. 1787., akkor liberális rendelete már így intézkedett: „*Őfelsége a császár, folyó év június 19-én kelt, 8587-es számú rendeletében elhatározta, hogy e naptól kezdve ezer arany pénzbüntetés vagy félévi szabadságvesztés terhe alatt egyetlen szülész, borbély vagy bába se merészeljen megkeresztelni egyetlen zsidó gyermeket sem, sem veszély esetén, sem veszély ürügyeként való felhozásával, mivel a gyermekek szüleiké és csak ők rendelkezhetnek afelől, hogy meg akarják-e keresztelni gyermekeiket vagy sem.*

E határozat erejével megparancsoljuk a vármegyék tiszteinek, ugyanakkor mindenkinek tudomására hozzuk a következőket: gondoskodni kell arról, hogy a zsidó asszonyok is megtanulhassák a bábamesterséget, még pedig úgy, hogy az egyetlen vizsgázhassanak. Ekképp a zsidók között is nőni fog a bábák száma.”¹⁹³⁷

A szegedi városi tanács már 1734-ben elhatározta, hogy „tanult” bábát hozat.¹⁹³⁸ 1788-ban II. József rendelete a sebészeket és a bábákat arra kötelezte, hogy az egyetlen levizsgázzanak.¹⁹³⁹ A tanult és vizsgázott bábákat nevezhetjük *szülésznőnek*, noha ebben a korban foglalkozásukra általánosan még a *bába* megjelölést használták, igen gyakran hivatalosan is.

A 18. sz. második felében Magyarországon sorra jelentek meg a bábaképzést szolgáló szakkönyvek. 1766-ban, Debrecenben fordításban jelent meg Weszprémi István: „Bába mesterségre tanító könyv[...]” c. munkája. 1772-ben Dombi Sámuel. „Bába mesterség”, és 1777-ben Steidele János: „Magyar bábamesterség” c. könyve.

¹⁹³² Schram F. 1983. A 47. pör. 1: 127.

¹⁹³³ Makkai L. 1983. 1: 110.

¹⁹³⁴ Szendrey Á. 1986. 129.

¹⁹³⁵ Szendrey Á. 1986. 133.

¹⁹³⁶ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 84.

¹⁹³⁷ G. Brătescu. 1968. 44-45. (Deáky Zita szíves közlése.)

¹⁹³⁸ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 95.

¹⁹³⁹ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 212.

A bábák képzettségük alapján elkülönültek. Tátrai Zsuzsanna így fogalmazott erről: „[...]lehetett tanult, valamint ún. cédulás vagy parasztbába. A 19. sz-ban 4 hónaptól 2 évig Bábaképző Intézetben végeztek a tanult bábák. A cédulás 4-6 hetes tanfolyamon vett részt valamelyik megyei kórházban és a körzeti főorvos [physikus] adta a működési engedélyüket. Parasztbába nem tanult, empirikus volt.”¹⁹⁴⁰ Kiegészítésül írhatjuk, hogy az oklevelet kapott szülésznő többnyire egyetemi tanintézetben tanult, így pl. Semmelweis is oktatott. A Magyar Királyi Egyetem Orvos-Sebész karára a helyi tanácstól vitt „erkölcsi bizonyítvány” alapján lehetett bejutni, és nem kis összeget kellett fizetni, amelyet vagy a küldő hatóság rendezett, vagy a hallgató maga teremtett elő. Ez a képzés 5 hónapot vett igénybe.

A parasztbábák a szülés levezetését és az egyéb *bábatevékenységet* az idősebb parasztbábáktól lesték el és kontárkodtak. Rendeletileg csak addig maradhattak helyükön, míg tanult szülésznő föl nem váltotta őket. Más kérdés, hogy Mária Terézia, ill. II. József közegészségügyet javító rendelkezéseinek alig volt meg a föltétele, és még egy évszázad múlva is kevés növendék végzett a szülésznő-képzőkben.

Szeremlei így jellemezte Hódmezővásárhely feudalizmus kori bábáit: „A bábák mindenkor elég számmal voltak, de mesterségüket ép úgy, mint a betegségek gyógyítását, csak a hagyomány, a tapasztalás és a józan ész után tanulták. Rendszerint az egyházak felügyelete alatt működtek, melyek őket felelősként, számukat és fizetésüket megszabták s panasz esetén a megyei főorvosnak tettek jelentést, vagy el is tiltották a mesterség folytatásától.”¹⁹⁴¹

A Dél-Alföldön rendszeres képzés Szegeden és csak 1884-ben indult el magyar, ill. német nyelven. Az okleveles és a parasztbába tudásszintje között állt a megyei főorvos vagy a megyei szülésznő által képzett „cédulás, eskütt, hitös vagy jussleveles” bába. Ők gyakran csak 8-10 napos képzésben részesültek és oktatóiktól erről igazolást, azaz cédulát kaptak.

Hódmezővásárhellyel kapcsolatban ismét Szeremleit idézzük: „Voltak »rendes« és »lógó« bábák, ez utóbbiak csak a szülőkötől kaptak fizetést. A város tartotta nyilván, hogy mindenik felekezetnek legyen elegendően bábája. A nagy kolera idején [1831-ben] az ő számuk is igen megfogyott, a város tehát közhíresztelés útján a városházához hivatta fel azokat, »akik gondolják, hogy elég alkalmasak a bábaságra«. Ezek közül azután az orvos kiválogatta a megfelelőbbeket. Nemsokára azonban a vármegye rendes bábája jelentette az egyháznál, hogy az ekkép' előállított »paraszt bábák igen buták s a szülő nőknél és a kisdedeknél sok kárt és veszedelmet művelnek.«”¹⁹⁴²

Az általunk átvizsgált feudalizmus kori büntető pöranyagban a következő bábátípusok fordultak elő:

1. „Okleveles bába.” Minden esetben ő volt a „vármegye bábája”, említették „német bábának” is. Ő mindig „hiteles Bába” volt (pl. 1816-ban), de „hites bába”-ként, „eskütt bába”-ként és „tanult bába”-ként is említették.

2. „Czédulás bába”. Mivel „tanult” és munkája megkezdése előtt esküt tett, ő is „hiteles”, „hites” és „Eskütt Bába” volt.

3. A „német” és a „zsidó bába” nyilvánvalóan származás szerinti meghatározás volt, de mindenféleképpen a „tanult” csoportba tartozott; ennek megfelelően okleveles, hiteles vagy cédulás bába is lehetett. Innen van, hogy a pörökben ezek a fogalmak gyakran keveredtek és nehéz bennük eligazodni.

¹⁹⁴⁰ Tátrai Zs. 1977. 1: 178-179.

¹⁹⁴¹ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 148.

¹⁹⁴² Szeremlei S. 1911. 4: 148.

4. A „parasztbábát” egyszerűen csak *bábának* említették, egy helyen „Bábasegédnek”. Nyilvánvaló, hogy a tanult bábának segédkezett. Más kérdés, hogy a parasztbába mellett a betanuló „gyakornok” nő is mindaddig lehetett bábasegéd, amíg munkáját önállóan el nem látta.

A parasztbábák közül való volt a „kenőbába” is, aki rendszeres kenéssel a terhes nőt készítette föl a szülésre; ill. a szült és vetélt asszonyok kenésével igyekezett eredeti testi állapotukat, egészségüket visszaadni. Ezt a földadatot a segédbábák is gyakorolták. Ez a cím, ha kenést végeztek, *kuruzsló öregasszonyoknak* is kijárt, attól függetlenül, hogy más „bábatevékenységet” nem gyakoroltak. Dr. Seregély György Temesváryra hivatkozva ezt írta: „[...]a parasztbába megfordítja a méhet, elfordítja a méhszájat.”¹⁹⁴³ A továbbiakban így fogalmazott:

„Változatlanul kísértett a parasztbábák kegyetlen, barbár tevékenysége:

»Legveszedelmesebb e téren a bábák söpredéke lehet, akik úgy látszik, mechanikus uton a has forcírozott massálásával iparkodnak elérni az abortust.«¹⁹⁴⁴ Szeremlei kritikája is Temesváryt erősíti: „[...]a kisderek ápolása helytelen és rossz volt, mert a halottaknak több mint fele része közülük került ki.”¹⁹⁴⁵

A vizsgált terület földrajzi középpontjában álló legnagyobb mezőváros: Hód-Mező-Vásárhely bábaellátását hézagosan ugyan, de sikerült hiteles levéltári dokumentumok alapján föltárni. Ezeket — ahol külön nem jeleztük — az átnézett szexuális bűnpörök csatolt orvosi, szülésznői jelentéseiből, látleteleiből nyertük, ill. hivatalos összeírásokból és a hirdetőkönyvekből.

1736-ban Ábrahám Erzsébet neve szerepelt. Schram Ferenc boszorkánypör gyűjteményében, a 90. pörben (1: 262-265.) nem vádlottként, tehát nem boszorkány szerepben találoztunk „Sós Bába Asszony” nevével (263.). Valószínűsíthető dátum: 1740 lehet. (A pör ui. év nélkül volt közölve.) 1756-ban Budai Anna, Szűcsné és Czombos bábák voltak szolgálatban. 1762-ben Takács Andrásné Karsay Anna. 1765(?)–1780 között Korsós Ferenczné, Varga Jánosné Kovács Erzsébet és Sugárné működtek. 1769-ben Fejér Mátyásné Asztalos Ilona és Banga Gergelyné Dio Szegi Éva hites bábák éltek itt.

Az 1784-es összeírás szerint¹⁹⁴⁶ Vásárhelyen dolgozott: „Eleonora Schumajerin, Szent Catharina” mindsenti illetőségű, továbbá „Berky Elisabeth, Komlossy Elisabeth, Paksi Anna, Simon Elisabeth, Varga Catharina, Korsos Helena, Sós Elisabeth”, azaz 9 fő. Ugyanakkor Szentesen 7, Csongrádon 2, Mindszenten 2, Szegváron 2, míg Horgoson, Algyőn, Tápén és Kisteleken 1-1 fő. (Ők valamennyien számon tartott, tehát valamilyen vizsgát tett szakemberek voltak. Mellettük dolgozhattak még ismeretlen, számon nem tartott parasztbábák is.)

Vásárhelyen 1796-ban Lukáts Jánosné dolgozott. 1801-ben Baumgartner Éva. 1802-ben Toth Jútká és Baza Ersok. (Utóbbi a város „Eskütt Bábája”). 1809-ben így hirdettek: „A Tekint[e]tes N[eme]s V[árme]gye tanult újj Bába Asszonya már meg érkezett és lakik az Ispotály Házba a Görög Templom mellett, amelly Házak[na]k szüksége lészen reá, ottan keressék.”¹⁹⁴⁷ 1818-ban Spiegelsperger Antonia, a „Vármegye Bábája”. Szentesen volt a székhelye, de Vásárhelyt is ellátta. 1822-ben Csiki

¹⁹⁴³ Seregély Gy. 1976. 61.

¹⁹⁴⁴ Seregély Gy. 1976. 62.

¹⁹⁴⁵ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 144.

¹⁹⁴⁶ CSM. SZF. Megyei közgyűlési iratok 42. cs. 1785. jan. 25. 60. sz.

¹⁹⁴⁷ CSM. HF. Hódmezővásárhely város irataiból. 1001. fond: „C” állag. Hirdetőkönyv: d. 5. „Publ: Pro 20^a Aug. 809.”

Péterné. 1829-ben Lebenstain Borbála szintén a vármegye bábája volt. (A német nevek jelzik, hogy őket „német bábának” is nevezték.) Szeremlei azt írta, hogy „[...]a vármegye rendeléséből a város 19 bábának 6-6 ffo]rfin]t fizetést adott s ezenkívül minden szüléstől 1 ffo]rfin]t 30 kr[ajcár]t határozott.”¹⁹⁴⁸

1834-ből két hirdetés jelzi tanult bába érkezését Vásárhelyre. Az első: „Fisser Rozália hites Bába, aki a’ szülő asszonyok közül szorgalmatos fáradozásait, ‘s közölhető segítségét ajánlja, lakik a’ Loger Kis utzában Motsári Mihály Házafeleében Varga Sámuel házával általellenben.”¹⁹⁴⁹ A második: „Csasznek Therezia hites Bába lakik Tab[ánban]: N[eme]s Lázár Jósefnénál Olasz Mihály szomszédságában — szorgalmatos s minden ki telhető fáradozásait, minden Gyermek ágyas Asszony körül ajánlja —”¹⁹⁵⁰

1842-ben Vörös (máshol Veres) Mihályné volt a vármegye bábája és őt „német Bábá”-nak említették. Segédje volt Kotzka Boris. Mellettük szolgált egy „Bába” is, akit „öreg paraszt asszony bábá”-nak írtak. (Ekkor már rangot jelentett a vármegye bábájának lenni, jelzi ezt népes segítése, „udvartartása” is.) Vásárhelyen ekkor már volt egy „Zsidó Bába” is. (Ez a helyi zsidócsaládok szaporodását jelentette.) Rajtuk kívül itt működött még „Halászné Bába”, aki „[...]a’ Kenő asszony” volt, vagyis, kenő-bábaasszony.

A szentesi születésű, református Dobosy Mihályné oklevele a „Pesti K[irályi] Egyetem”-től 1837-ből kelteződött. „Megyei Bába” volt 1846-tól és „évente 112 f. pp. kap.” Adler Ignátz kerületi főorvos 1849. dec. 31-én jelentette, hogy Dobosyné 4 éve él Vásárhelyen.¹⁹⁵¹

A bábatevékenység szinte „megfoghatatlan”. Mai szemlélettel nézve, mindent végeztek, ami nem rájuk tartozott, és amelyet nem kellett volna egy egészségügyi dolgozónak csinálnia! Tárkány Szücs Ernő szerint, ezek voltak a bába feladatai: keresztelési tevékenység, névadás, mágikus tevékenység, szülés levezetése, megelőző terhes tanácsadás, az anya ápolása, a gyermekágyas gondozása, megbetegedés esetén betegellátás és gondozás, gyógyítás, a keresztlő előkészítése, az anya elkísérése az avatásra.¹⁹⁵² (Megjegyezzük, hogy a „gondozás” akkor még nem azt jelentette mint ma, hogy betegségtől, állapottól függetlenül, folyamatosan egészségügyi „nyomon követést”, indokolt esetben tevékeny beavatkozást végeztek.)

Deáky Zita kéziratban levő dolgozataiban így részletezte a bábák tevékenységét: „[...]jelzésszerűen vegyük számba azokat a tevékenységeket és a közösség által elvárt, esetleg kikényszerített feladatokat, amelyek koronként és tájegységenként változóan ugyan, de általánosítható az egész magyar nyelvterületre: terhesgondozás, szülési, gyermekágyi, csecsemőgondozási munkák, orvos szakértői vizsgálatok, himlőoltás, járványsemlék, halottkémi szolgálat, halottmosás, dajkavizsgálat, kenés, piócázás, érvágás, csecsemő csonkítása, esetleg megölése, füllyukasztás, zsidó gyermekek körülméletlése, jóslás, gyógyítás, óvszerek készítése, magzatelhajtás, szexuális és egyéb nemiséggel kapcsolatos problémákban tanácsadás, keresztlői ünnepek előkészítése,

¹⁹⁴⁸ Szeremlei S. 1911. 4: 148.

¹⁹⁴⁹ CSML. HF. Hódmezővásárhely város irataiból. 1001. fond: „C” állag. Hirdetőkönyv: d. 7.

„Junius 8^{kán} 834.”

¹⁹⁵⁰ CSML. HF. Hódmezővásárhely város irataiból. 1001. fond: „C” állag. Hirdetőkönyv: d. 7. „21^{ik} Septemb[er]. 834.”

¹⁹⁵¹ CSML SZF. IV. B. 151. 520. 1850. Jan. 30-án. Tábla melly az Orvosi Személyzet állapotját adja elő 1849^{ik} évre.”

¹⁹⁵² Tárkány Sz. E. 1981. 125-126.

levezetése, avatás és megesett lányok fölkontyolása stb.” Megjegyezte még, hogy a tanult bábák szemlélete sem változott meg gyökeresen, hiszen amikor a tanfolyam végén visszatértek eredeti környezetükbe „[...]továbbra is füstöltek agot [?] főztek és váltott gyermekeket cseréltek, ólmot öntöttek és szorgalmasan készítették a szenes vizet stb.” Többnyire az történt a tanult bábával is, hogy „[...]egy idő után engedve a nyomásnak és a nyomornak, munkáját a kuruzslóbábák szintjére szorította vissza.”¹⁹⁵³

Az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben, a gyűjteményünkben szereplő, ill. oda föl nem vett pörök alapján, így összegezhethetjük a bába tevékenységét a Dél-Alföldön:

I. Terhesgondozás

1. Megállapítja a terhességet. (Nem kriminális ügy során!)
2. Javaslatokkal, gyógyszerrel segíti a kívánt teherbeesést.
3. A terhesség alatti rendellenességekkel hozzáfutató kismamákat segíti.
4. Gyógyítja, gondozza, keni a terheseket és a vajúdot.

Kapros Márta írta: „A bábák tevékenységét mindenkor felkészültségük határozta meg, azonban bizonyos fokig alkalmazkodniuk kellett a páciensek elvárásaihoz is. Például általában igényelték, hogy a szülésznő kenegesse a vajúdo keresztcsontját, hátát.”¹⁹⁵⁴

A 402/1842. pörben a 18 éves terhes lány ezt vallotta: „[...]haza jöttem a városra elmentem a német Bábához az akkori aztmondta: hogy nem vagyok vastag. Én nem tudtam magam az vagyok e nem e mert sohasem próbáltam az ily állapott[...].” A 383/1804. pörben „[...]Toth Jútká Bába is, mivel az engem négyszer meg kenven[...].” — vallotta a pörbefogott.

II. Szülés levezetése

1. A bába aktívan segít a szülésnél az anyának a gyermek világra hozatalában.

Torma József baskiriai tapasztalatairól többek között ezeket fogalmazta: „A bábaasszony beigazította a magzatot a szülőjáratokba[...] végső esetben kézzel húzta ki a bábaasszony a gyermeket.”¹⁹⁵⁵

A 374/1780. pörben szülésnél világra segítsérről tájékozódhatunk. A vásárhelyi Horváthnének 10 gyermeke született. Bábái: Korsós Ferenczné, Varga Jánosné és Sugárné voltak. A gyermekek sorra meghaltak. Vargáné kilenc esetben volt a szülésnél — olykor másik bábával együtt — és az úriszéken így vallott: „[...]egyem után öt gyermeke halva Született, kik közül kettőnek a feje össze volt törve. A hetedik elevenen Született, de hasáról és lábáról darabonként Szakadozott le a bőröcske[...].” A pör nem tisztázta, így nyitva maradtak ezek a kérdések: az anya előzőleg csinált-e magával valamit, hogy a gyermekei elhaltak, vagy fejük összetörése és a bőr lefoslása a szülés közben foganatosított durva bábatevékenység következménye volt-e?

¹⁹⁵³ Deáky Zita: „A bába szerepe egy székely faluközösségben.” (17-1. OT.)

„A bábák interetnikus közvetítő szerepe és kapcsolatai.” (17-2. OT.)

„»Szemelvájsz volt tanítónk« — egy kunmadarasi bába működése a XIX. század második felében.” (17-3. OT.)

(Kéziratok, amelyeket másolatban a hódmezővásárhelyi Erzsébet Kórház Könyvtára őriz a címek után megadott leltári számokon. Ezek képezték Deáky doktori disszertációját, amelyek a megvédése után összefoglaló könyv alakban is megjelentek.)

¹⁹⁵⁴ Kapros M. 1990. 7: 16.

¹⁹⁵⁵ Torma J. 1992. 1: 359.

Az bizonyos, hogy a kor bába-főlkészültsége az utóbbi föltételezést is erősítheti, példa erre az itt következő pör-részlet, amely nem szerepel a büntetőpör-gyűjteményünkben.¹⁹⁵⁶ A szüléslevezetésnél a bába elképesztő ügyetlensége, főlkészületlensége és barbarizmusa következtében mind az anya, mind a gyermek szörnyű kínok között elpusztult. A pör leírása „Joannes Carolus Székér Phÿsicus”, vagyis a megyei főorvos latin nyelvű tényközlésével, 1805. április 30-i keltezéssel kezdődött. A vallatás viszont az 1804. évben folyt le:

„Anno 1804. Die 3^a Mensis 7^{bris} in Oppido Szentess Sequens
Benevolum Examen peractum est.”¹⁹⁵⁷

Mi neved, hová valo;
hány esztendő's, és
mitsoda sorsu személly vagy?

Nagy Anna a nevem, Kécskei
születés és most Szentessi lakos
Virágos Kis Istvánnak Felesége
54. esztendő's Reformata vagyok.

A Bábaságot hol tanultad, és mi
olta gyakorlod meg vagy ẽ itten
Doctor Urak által examinálva,¹⁹⁵⁸
és fel esküttél e'?

Rittberg nevezetű Bánátusi
Helységben kezdettem a'
Bábaságot gyakorolni és már 12.
esztendeje

hogy azt folytatom, még Examenen
nem voltam és felsem esküdtem.

Ha nem vagy examinálva, és fel
sem esküdtél, hogy merted
Cziránénál a' Bábaságot magadra
vállalni?

Mivel én utánnam Czira Asztalos
két Cselédet küldött, hogy mennék
vajlodo [vajúdó] feleségéhez és a'
mult esztendőben Doctor Úr előtt
lévén Szentesenn, nekem azt
mondotta a' Birák[na]k
recomendatioja után, hogy tsak jól
visellyem magamat, és iparkodgyak
a' Bábaságot jól meg tanulni, majd
el fog jönni, és engemet meg fog –
examinálni, erre nézve bátorkodtam
el menni Szüléshez közelgető
Czira Asztalosnéhoz.

Midönn Cziránéhoz mentel
mitsoda állapotban találad eötet,

¹⁹⁵⁶ CSML. SZF. Az IV. A. 21 fond (Sedria), 1805. 7br. 15. aktája. (A b. 29. dobozban.)

¹⁹⁵⁷ A kegyes vizsgálat lefolytatott.

¹⁹⁵⁸ Examinálva = vizsgáztatva.

és annak méhében lévő Gyermekeit?

mindgyárt
Sziijárto

Minek utánna éj fél utánn
Cziránéhoz hivattattam volna,
hozzája menvén már akkor Görbéné
nevezetü eskütt Bábát ott találtam,
ki is engem így szóllított meg:
Fiam itt baj van, mert a
Gyermekek a' keze már kint
van; és az Aszony össze vagyon
dagadva; mellyre én
kérdeztem ott jelen lévő

Istvánnét, ha adtak e' hirt a
N[eme]s V[ár]megye Bábájának
ki is azt felelvén, hogy ottan sem
lo, se kocsi nem lévén ezen nagy
essős és sáros időben talán olly
mesziről el se jöne gyalog, így
azután magam Görbénével egyet
értvén a betegnek számára vizet
melegíteni parantsoltam, es
abban ruhákat mártogatván a
betegnek hasát körül raktam,
ezek után Görbénével együtt
az anya-méhből már kint lógo
kezet több ízben vissza tettük, de
én úgy vettem észre, hogy már
akkor a'kisdednek kezetskéje el volt
törve –

*Ad hanc circumstantiam constituta Görbeiana Examinata Oppidana Obstetrix cum Anna Nagy constantata et cui nunc nominata Anna Nagy sequentia ad oculos discit:*¹⁹⁵⁹ Ne tagadgya kend! mert mikor én Cziránéhoz érkeztem, már akkor a' kisdednek el volt a' keze törve. Helena Szabo autem hoc affirmante:¹⁹⁶⁰ nem igaz biz' az; mert még akkor el nem volt törve, hanem azután törhetett el, midönn kőz akarattal több ízben az Annya méhébe bé tettük volna.

A Gyerme[ne]k a' kezét
ki vágta el?

Én magam vágtam el ott a' Háznál
kölsön kért egy bitskával Görbéné
jelenlétében, és az Betegnek ágyába
tettem, a' honnan történetből az ágy
alá esett.

Ezek után mi tévő voltál a
Beteggel, minek utánna a'

¹⁹⁵⁹ Ad hanc circumstantiam... = ezen körülmények megegyeznek Görbéné, a mezőváros vizsgázott bábája és Nagy Anna megállapításával; akinek most nevezett Nagy Anna a következőket mondja a szemébe:

¹⁹⁶⁰ Helena Szabo autem hoc affirmante = Szabó Ilona pedig ezt megerősítvén.

kisdéd kezetskáját el vágtad volna?

*Probálgattuk elvenni Görbénével
együtt a' Gyermeket a' vajlodo
Aszonytol, de arra nem mehetvén, a'
N[eme]s Vármegye Bábájáért el
küldöttünk, a' ki tsak ugyan el is
vette a' Betegtül a' Gyermeket, de
már akkor meg volt halva a'
Gyermek és utánna valami fel
nappal az Aszony is meg halálozott.*

*Anno et Die eadem, quibus in Transverso: Szentesseinsis Oppidana Obstetrix
Görbeiana nominata sequentib[us] examinata extirrit.*¹⁹⁶¹

*Hallod e' Görbéné minek utánna
Te elsőbben hivattattál volna
vajlódo Cziránéhoz, és látván,
hogy a Betegnek szülő allapottya
veszedelmes legyen, 's tudván,
hogy vagy a' Varosban magadnál
tudóssabb N[eme]s Vármegye Bábája,
miért nem mentél, vagy küldtél
utánna, ha magad nem tudtál a'
Betegen segíteni?*

*Én eleget parantsoltam az
Atyafiak[na]k a' Háznál, de tsak
az[t] felelgették; hogy kocsijok 's
lovok nem lévén talán gyalog el sem
jönne a' Vármegye Bábája, 's így
tsak által engedtem Nagy Anna
kezére.*

*Sig: Szentés ut supra[...]*¹⁹⁶²

A tanulságos pör aláírásokkal, latin nyelvű záradékkal és a két ügyetlen, kétszeres gyilkos bába mindössze egy havi börtönbüntetésével zárult. Arra vonatkozóan, hogy ez az egy szentesi eset nem kirívó kor- és kórtörténet, hanem az általunk vizsgált dél-alföldi területen mindennapos jelenség volt, álljon itt Szeremlei Császár Sámuel néhány idevonatkozó mondata. A hódmezővásárhelyi bábák közül az „Egyik például leszakította a kisdéd feje bőrét s azt tűvel és cérnával nagy kínzások közt varrta vissza. Mire a város még egyszer megvizsgáltatta az új bábák tudományát. Később a bábák, mesterségük kitanulása végett, a megyei orvoshoz eljárni köteleztettek.”¹⁹⁶³

Kapros Mártát idézzük: „Egyes vidékeken úgy tartották, nem jó mechanikus beavatkozásokkal siettetni a szülést, »hagyni kell, hogy magától kijöjjön a gyerek«. Másutt a bába kézzel igyekezett tágitani a méhszájat. A kitolás megindításához sokan szükségesnek tartották, hogy a nő hasát masszírozza, nyomkodja jó erősen, ettől a gyerek lejjebb megy, sőt, ha nem jól feküdnék, megfordul.”¹⁹⁶⁴

¹⁹⁶¹ Anno et Die eadem... = Ugyanazon évben és napon, amelyen fordított: a nevezett Szentes mezővárosi bába, Görbéné a következőkből vizsgáztatott:

¹⁹⁶² Sig[natum]: Szentes ut supra = kelt Szentesen, mint fent.

¹⁹⁶³ Szeremlei Cs. S. 1911. 4: 148.

¹⁹⁶⁴ Kapros M. 1990. 7: 18.

III. A megszületett gyermek ellátása

1. Köldökét elvágta és elkötötte. (Nagyobb csonkot hagytak a későbbi mágiához.)
2. Megfürdette.
3. Pólyába helyezte.

Kapros Márta fogalmazta: „Amikor a gyermek világra jött, a bába elvágta a köldökszinórt ollóval; múlt századi [19. sz.] leírások kést, sarlót, fejszét is említnek. Korábban szokás volt, hogy bőven lefolyattak a köldökszinórból, ennek tisztító, betegségmegelőző szerepet tulajdonítottak.¹⁹⁶⁵ A köldök elkötésére kenderfonalat, pamutszalagot használtak. A bába az újszülöttet betakarta valami vászonfélébe, a barkóknál például édesanyja szoknyájába, s előbb az asszony ellátásához fogott.”¹⁹⁶⁶ Ezt követően: „[...]fateknőbe öntött langyos vízben alaposan letisztogatták a gyermeket, igyekezvén eltávolítani róla a magzatmázt (pogánybőr). Szappant nem használtak, mondván, hogy árt a szemnek. Több helyen fürdetés után valamilyen zsiradékkal kenték be az apróság testét[...] kezét, lábát külön rongydarabokkal rögzítve, belecsavarták egy pelenkával szolgáló vászonba, majd hosszú textilcsík segítségével jó szorosan végigpólyázták.”¹⁹⁶⁷

Filep Antalnak a 19. századi, szentesi református egyháznál fennmaradt idevonatkozó szövegek közléséből részletet idézünk: „Megszületvén a kised egy kis ruhátskába bé takarva félretette a Bába — itt sirdogált még az anya körül dolgát végezte. Az anyát felfektetvén mikor, már a gyermek a fázás miatt szinte meg kéült meleg ferdőbe tette, meg mosogatta és az utánn megtörölvén vajjal meg kente, hogy a mint szokták mondani, a Pogány bőre könnyebben le mennyen[...] a gyermeknek a fázás miatt az álla is vaczogott, akkor bé pólálta kezeit lábait faslival[...] Hanyatt fektette, az anya lábához tette és így kellett neki 6-10 óráig lenni.”¹⁹⁶⁸

Végezetül Kiss Lajos hódmezővásárhelyi gyűjtéséből idézünk: „Mikor az asszony letette a terhét, a bábaasszony a gyermek köldökét pertlivel elköti bokorra, azután elvágja[...] Az anyát a bába megmossa[...] rozslevélről (*Secale cornutum*) itatják az anyát[...]”¹⁹⁶⁹

A 382/1803. pörből megtudjuk, hogy az anya szülését követő 8. napon egy késsel elvágta kislánya nyakát, pedig „[...]egész[s]éges lett légyen, és azt a' Bába asszony is jó Karban hagyta légyen[...]”

IV. A megszült anya ellátása

1. A méhlepény eltávolítása és vizsgálata.
2. A gátseb ellátása: vérzéscsillapítás és borogatás.
3. Az anya „föltisztázása” a szülőhelyről.
4. Az anya tiszta ágyba fektetése.
5. Az anyának a bába adja föl a gyermekét az első szoptatásra.
6. A szülést követő rendezkedés, tisztogatás; a lakás helyreállításának irányítása is föladata volt.

¹⁹⁶⁵ Mai tudásunk szerint, értelmetlen, gyakran káros behatás ez, amely inkább mágikus, mint orvosi hatású volt..

¹⁹⁶⁶ Kapros M. 1990. 7: 19.

¹⁹⁶⁷ Kapros M. 1990. 7: 21.

¹⁹⁶⁸ Filep A. 1971. 5-6: 127.

¹⁹⁶⁹ Kiss L. 1958. 153.

7. A bába rendszeresen mosott az anyára és az újszülöttre; az anya helyett a csecsemő szükséges fürösztését is ő végezte.

Torma József gyűjtése szerint Baskíriában „Szülés után meleg vízzel lefürdették az anyát és az újszülöttet.”¹⁹⁷⁰ Markos Gyöngyi fogalmazta a makói születés hagyományait vizsgáló tanulmányában: „Az újszülött világrajötté után a bába 7-8 napig járt a gyermekágyashoz az anyát rendbetenni, figyelni rá, a gyermeket pedig fürdetni.”¹⁹⁷¹

Kapros Márta írta: „A placenta[...] eltávolítását segitendő, mindenütt szűk nyakú üvegekbe fűjattak jó erősen az asszonnyal. másrészt hőhatáson alapuló eljárásokhoz[...] folyamodtak[...]

Megoszlottak a vélemények arra nézve, hogy szülés után meg kell-e fürdetni az asszonyt, avagy ezt jobb későbbre halasztani. Mindenütt fontosnak tartották viszont, hogy a bába megkenje, masszírozással »helyre tegye a méhét«. Hogy ne maradjon nagy hasa, vászonnal jó szorosan bepólyázták a nőt deréktól lefelé. Ismertek voltak e célból a hasra különböző borogatások is. Szintén borogatásokkal gyógyították a szeméremtestét.”¹⁹⁷² Továbbá megjegyezte még, hogy „Az anya és az újszülött egészségügyi gondozása a bába kötelessége volt. Naponta felkereste a házat, ellátta a csecsemőt, megmosdatta, megkenete az asszonyt, tanácsokkal látta el.”¹⁹⁷³

A 373/1775. pörben a koldusasszony a pusztá ég alatt, segítség nélkül szült dél körül. Gyermeke elpusztult, a „[...]Bába tsak Uzsonna tájba jött ki, á ki az után el vette alóllam[...]

V. Gyógyítás

1. A bába tanácsokkal, főzetekkel, gyógyszerekkel segíti a betegeket, különösen a nőket és a gyermekeket.

2. Kisebb beavatkozásokat elvégez, ezek között fő helyen áll a „megkenés”, amelyet elsősorban meddőknél, terheseknél, vajúdóknál, szült anyáknál végez. (A terhesek kenése mindig gyanús, mert ezt a műveletet gyakran a magzat fejének méhen belüli összetörése, a *foetus* elpusztítása miatt végezték.)

3. A bába a nemi potenciát fokozza, a nemi életet segíti.

A témakörrel részletesen a korabeli boszorkánypörökben lehet találkozni. A bába gyógyító tevékenysége általában elismert vagy eltűrt. Gyakran végez kuruzslást, amiért pörbe került. Ezen keresztül más vétkei is előkerülnek és hamarosan boszorkánysággal vádolhatják. Mint korábban láttuk, egyes bábák — főleg a tanulatlan parasztbábák — ritkábban vezettek szülést, őket és a bábasegégeket elsősorban kenőasszonyokként, kenőbábákként alkalmazták. (Pl. a 383/1804. pörben.)

VI. A bábák diagnosztizálása és szakértői vizsgálataik

1. A hozzáforduló szenvedők baját igyekszik megállapítani.

2. Bűnpör lefolytatásakor bizonyító eljárásként megvizsgálja:

a/ a nő szüzességét,

¹⁹⁷⁰ Torma J. 1992. 1: 359.

¹⁹⁷¹ Markos Gy. 1986. 69.

¹⁹⁷² Kapros M. 1990. 7: 19.

¹⁹⁷³ Kapros M. 1990. 7: 22.

b/ a nő terhességét, a terhesség időtartamát,

c/ a vetélés és szülés körülményeit: a mellekben keletkezett tejről, a hasfal rugalmasságából és a külső nemi szervek, ill. a gát állapotából, valamint a *lochia* folyásából ítélte meg.

d/ prostituáltak esetében azt vizsgálta, hogy van-e nemi betegségük?

e/ Halottkémlést végezve, igyekszik a halál okát és körülményeit megállapítani. (Ez a tevékenysége szinte csak a megölt újszülöttekre és az elvetélt embriókra terjedt ki.)

Különös, hogy ennek a témakörnek szinte nincs hazai szakirodalma, ugyanakkor az alább ismertetett, változatos példák tömege jelzi a vonatkozó bábatevékenység sokrétűségét.

Szüességi vizsgálatok erőszakot követően

A 325/1762. pörben a 10 éves kislányt megerőszakolta egy cigány. Ezután a bírák a városházán megvizsgáltatták. „[...]szemeivel latta és tapasztalta : hogy ezen Kis leánya szüességeben még rontatott[...]” A 333/1778. pörben „Tott Kata Bába” a megrontott kislány vizsgálatánál megállapította, hogy „[...]az alsojan lévő pecseteket igazi férfi magnak allította lenni[...]” Ugyanakkor a *hymen* épségéről nem nyilatkozott!

A 344/1824. pörben a 14 éves kislányt megerőszakolták, „[...]ā mint az ide[...] mellékelt examinatus Bábának attestatuma bizonyította[...]” A 350/1816. pörből megtudtuk, hogy a nagybácsi megerőszakolta az unokahúgát, aki ezt a bírák előtt tagadta. „No látod már az Bába meg tekintett és pedig az N[eme]s Vármegyének hiteles Bábája, ki azt vallyá és bizonyította, hogy nem vagy Szűz÷”

Terhességi vizsgálatok

Az általunk átnézett pörök nagyobb részében a terhesség megállapítására akkor került sor, ha erőszakot következményeként várható volt, vagy ha rájöttek a titkolt viszonyra. Ezek tehát *kriminális* ügyekben végzett terhességi vizsgálatok voltak.

A 351/1824. pörben az apa megerőszakolta a lányát. Szentés város bírái megkeresték Spigersperger Antóniát, a vármegye hites bábáját, hogy állapítsa meg: terhes-e a lány, vagy sem? „A' Kérdéses Leányt meg vizsgálván azt terhetlennek találtam[...]” — írta a bába.

A 367/1736. pörben Ábrahám Erzsébet tanúként vallotta: „A' Fatens Bába lévén a' Deutruban Specificalt Kiss Gyurkáné Kerti Vargánéval oda hivatta[...és] tapogatta Kiss Gyurkánénak a' hasát, s- bizonyosan tudgya hogy Viselő volt[...]” A 370/1758. pörben „Szűcs Bába Asszony” az anyja kérésére megvizsgálta a lányt, „[...]ha Terhes ē az ő Leánya vagy Sem? ā Bába azt mondotta : hogy 4. holnapi Terhe vagyon.”

A 383/1804. pörben a sógorától megesett lányt többen is vizsgáltatták és ellentétes megállapítások születtek. A lány előbb a sógorával tapogattatta meg magát, hogy terhesnek érzi-e, de a sógora szerint nem volt. „[...]ezt erősítette Toth Jútká Bába is, mivel az engem négyszer meg kenvén, mindenkor azt mondotta, hogy az tsak kötés volna[...]” Ezután egy másik bába is megvizsgálta: „[...]a' Bába asszony is más felől a' Kamarában fekvő leányt meg nézegetvén, ez is azt felelte kérdezősködésemre, hogy ő azon leánynál gyermeket érzett volna.”

A 402/1842. pörben szintén terhességi vizsgálatok sorozatával találkozunk. Nem véletlen, hiszen a korra jellemző tipikus szakértői bizonytalansággal, az ismeretek hiányosságával szembesülhetünk. A magzatvesztő lányhoz gyanúból a terhessége alatt küldtek „[...]egy öreges paraszt asszony bábát, hogy nézzen meg[...] és aztmondta

hogy vastag vagyok[...]” Még azon a napon kérte hozzám *„[...]a’ néném, a’ német Bábát veres mihálynét hogy nézzen meg, igaz e hogy terhes vagyok? az meg nézett, és aztmondta hogy nem vagyok vastag[...]* még aznap elhivatta oda eza’ német Bába, de kivel nemtudom, Kotzka Borist, a’ ki neki segédje volt, azis aztvallotta, hogy nem vagyok vastag. — mikor azok elmentek, odajött a Zsidó Bába[...], de az nem avatkozott a’ dologba.” A német bába, aki a vármegye bábája volt, 3 hét múlva újra megvizsgálta: *„[...]akkor csak megtapintott, ‘s aztmondta: elmehetz fijam, nincs semmi bajod[...]*”, ti. nem terhes.

A kriminális vetélés és szülés vizsgálatai

Vetélésvizsgálatra példánk a 394/1825. pör, amelyben többek között ezt kérdezték: *„Ez előtt 2. Esztendővel midőn vér folyásba voltal a’ V[árme]gye Bábája meg vizgált ‘s úgy találta hogy 3. holnapos gyermeked ment el tölled[...]*”

A szülések megállapítása elsősorban gyermekvesztési pörökben volt általános. A 371/1769. pörben a szült nőt, aki gyermekét megölte *„Két hites Bábák által úgy mint Asztalos Ilona, Fejér Mátyásné, és Dio Szegi Eva Banga Gergelyné által visitáltatván, azok Szemébe azt vallyák: hogy ő valósággal gyereket szült[...]*” (Részletes leírásban számoltak be a fizikális vizsgálat eredményéről.) A 372/1770. pörben a lányt két bába is megvizsgálta. A talált fizikai jelekről szintén hosszú leírást adtak.

A 379/1782. pörben a lány vallatója mondotta: *„[...]a horgosi Bába Szemedbe mondgya, hogy Terhes voltál[...]*” A bába vizsgálta a lányt. A 383/1804. pörben a lány teherbe esett a sógorától. A megszült gyermekét megölte. Amikor erre fény derült, Verner András megyei seborvos és *„Baza Ersok Vásárhely várossának Eskütt Bábája”* megvizsgálták és látéletükben leírták a szülés észlelésének jeleit.

A 384/1804. pörben vallotta a csecsemőgyilkos lány anyja, hogy *„[...]Chyirurgus Ur, és Bába előtt is azon okból tagattam a szülést, hogy szégyenlettem.”* A 387/1817. pörben a magzatgyilkos lányról beszélt a vallató uradalmi fiskális: *„Az Bába beszédgyéből az környüállások azt mutatták, hogy már néked több gyermeked-is volt[...]*”

A 388/1818. pörben a vármegye bábája: Spiegelsperger Antónia és Sas József kirurgus megvizsgálták a 15 éves lányt, aki a mostoha bátyjától gyermeket szült és hagyta, hogy a tanyaudvaron megegyék a kutyák. A *„N[eme]s Vár megye Bábája, és Város Chyirurgusa hiteles bizonyításából világos hogy gyermeked lett, és hogy már az érett gyerek volt[...]*” A 389/1819. pörben Erdélyi Antónia megvizsgálta Sajtos Sárát és erről igazolást adott, miszerint *„[...]olly jeleket találtam testén, mellyek azt mutatták hogy nem most gyermekezett először[...]*”

A 392/1825. pörben a vallatási jegyzőkönyvben mondják a vetélt leánynak: *„Tsak vald meg hova sikkasztottad magzatodat, mert annyi Bizonyós hogy szültél, azt a’ Bábais meg Bizonyította?”* A 393/1825. pörben a vásárhelyi komisszár írta, hogy a szült lányhoz *„[...]magammal el hidtam a’ Tekintetes Nemes Vármegyének Hites Bábáját, és a’ Léánt még az Háznál az Bába meg is vizsgálta, kinek is Gyermek szülését az mejjiről megis ösmerte[...]*”

A 396/1827. pörben *„[...]gyanura Martso István Paraszt gazdának leányát a’ N[eme]s Vármegye Bábája által meg vizgáltattam akki is a’ leányt úgy találta hogy a leány gyermek szülés után fekszik[...]*” A 397/1827. pörben Fejes Pál leányát *„[...]Doctor Urnak távol létébe[n], két examinatus Bábák által meg visitáltatván a’ nevezett Leányt úgy találták, hogy ő néki ez előtt kevés idővel gyermeke született[...]*”

A 399/1828. pörben a sámsoni bírák Magonyi Örzi 17 éves leányt *„[...]nagyobb Bizon ságára az hej béli bábákal meg nézetünk és valo ságos nak va[ll]ják mert mind a*

tsőtséből téj győn mind egyéb állapotya mutatya hogy Gyermekek volt benne[...]” A 400/1829. pörben a gyanússá vált nőt „[...]a’ Bába Aszony meg vizsgálván, azonnal látta, ‘s tapasztalta, hogy gyermeket szült[...]”

A 402/1842. pörben, miután a nő megszülte és a kád alá vetette gyermekét, visszament a cselédszobába, majd szolgálotársát kérte, hogy „[...]eredj Zuzsi[,] Bábáért, a’ Kenő asszonyért[...] úgy hívják Halászné[...]”, aki így diagnosztizálta: „[...]nincs ennek semmi baja, talán rosztul van[...]” Majd „[...]jött veres Mihályné[...] megnézte a’ mellyemet, mondta, neked gyereked lett[...]” — most végre úgy látta a nőt, amint volt.

Prostituáltaknál nemi betegséget kutat

Ebben az esetben a bába hivatalos személyként, tisztiorvosi részfeladatot látott el. Nemi betegség után kutatott és diagnosztizált. A 178/1824. pörben a vásárhelyi városkapitány jelenti, miszerint „[...]a Helybéli Katona Tiszt Urak által az ő panasz tétetett hogy ő Katonák között sokan el romlottak, és az a gyanu volt hogy a’ Kortsmákba tartozkodo Személyektől[...] a’ N[eme]s Vármegye Bábáját mellém rendelvén őszve jártuk az egész Varosonn lévő Kortsmákat, es sehol olyan meg romlott Személyt nem találtunk, melyről a’ tisztelt Bába jelentését meg tévén[...]”

Halottkémlés csecsemőgyilkosságoknál

A 371/1769. pörben megtalálták és a városházára behozták a megölt csecsemőt. „[...]a’ mint két Bábák és két Juratus Chyrurgusok¹⁹⁷⁴ által oculáltattott.” A 373/1775. pörben a megszült nőhöz későn érkezett a bába és „[...]ő Gyermekek halva volt midőn ő Tanú látta.

Azon Bőröcskénél, mely miatt meg nem halhatott egyéb jelt nem tapasztalt ő Gyermekein[...]”

A 393/1825. pörben az árnyékszékéből kiszedett „szüleményt” „[...]a’ Hites Bábához és Stájpacher Orvos Urhoz el küldtettem[...]” A 401/1829. pörben a lány az ólban „elszülte” gyermekét, akit másnap a mostoha anyja megtalált „[...]‘s a’ Bábát oda híván, ez azt mondotta hogy Lány ‘s idétlen, azis volt az, mertt 22^{hét} hétbe voltam akkor viselő[...]” — vallotta a vádlott. A 404/1756. pörben „[...]a Tanú azonnal ment Mocsi Istvánnéhoz oda hivta, és a Bábát Szűcsnéti elhivta hogy látnák a halotatskát s. együtt nézték és láttak tulajdon testi szemeikkel hogy a torkán vagyis gégétskéjén vörös volt[...]” Ugyancsak a 404/1756. pörben, egy másik újszülött-gyilkosság kapcsán a bába „[...]azt mondotta csudálya hogy az Anya méhében meg nem holt, mert a nyakára tekeredet a kötél, kétzer vagy háromszor volt rajta[...]” — ti. a köldökszinór.

VII. Hivatali szerepkör

1. Vallatást végez.
2. A bába részt vesz a bűnüldözésben és följelentést tesz.
3. Helyszíni szemlén nyomoz, bűnjelt keres.
4. Részt vesz a kihantolási szemlén.

A hazai szakirodalom ezzel a témakörrel is mostohán bánt, pedig az általunk gyűjtött pöranyag bizonyítja, hogy a széleskörű bábatevékenység egyik részét a hivatali szerepkör már a feudalizmusban is betöltötte.

¹⁹⁷⁴ Juratus Chyrurgus = joggyakorlatot teljesítő sebész.

A 134/1766. pörben a szegvári katolikus pap valakivel üzent a bábának, aki mint hírvívó és hivatalos fölszólító kiment az eltitkolt terhessége után „orozva szült” lányanyához, hogy jöjjön el a templomba a beavatásra és megbüntetésére.

A 290/1830. pörben a csongrádi juhász teherbe ejtette gazdájának mostoha lányát, akinek egy vénasszonnyal magzatüzőszert akart készíttetni. Az asszony nem vállalta el, sőt „[...]a' helybéli T[ekintetes] N[eme]s Vármegye rendes Bábájának fell adván bé panaszlotta az esetet, melly esetet a' Bába Asszony a' Bírósnak amidőn fell adta volna[...]”, a juhászt elfogták.

A 371/1769. pörben az elpusztított gyerek föl kutatására „Ki menvén az Eskütt Biró Kaszap Péter pro oculata véle együtt a' kertében, jelen lévén Banga Gergelne Bába is, reá akadtanak a Secundinójára, melly Mássanak nevezetik, rajta lévén a' köldök kötele is[...]”

A 387/1817. pörben a megölt és elföldelt csecsemő törvényszéki kihantolásánál Resznicsek Anna, a vármegye bábja volt jelen. Idézet a látteletből: „A mi azon Kés szurások[at] illeti, mivel a Bába Aszon jellenlétében a Feldbül fel vévődöt, és azon Rongy Ruhát a mellyben bé takarva volt meg vizsgálta és semi szurást, avagy vágást nem látot az Ruhán[...]”

A 388/1818. pörben a bába bűnjelt, ill. áldozatot keresett. „[...]a' N[eme]s V[á]r[me]gye Bábája, Város hites cseledjeivel ki küldetvén Mészáros Ferencz tanyájára a gyermekeket a' mondott helyen most bűnben álló Rúzs Ilonával együtt lévén meg keresték, de nem találták[...]”

A bába vallatási szerepkörére is találtunk példát. A 400/1829. pörben a „Sub D. Tanúk Vallása” alatt a kikérdező az orvos és a bába volt, de a jegyzőkönyvet az uradalmi fiskális írta alá. A kivallatott harmadik tanú beszélt az alperesről, hogy terhessége alatt „[...]a' hasa nem láttott nagynak[...] amikor Bábát kellett volna hozatni=is Doctort kért[...]”, s ezzel csapta be a környezetét. (Más kérdés, hogy az orvos nem fedezte föl, hogy a nő nem beteg, hanem terhes!)

VIII. „Angyalcsinálás”

1. Gyógyszereket ad a folyamatos meddőség biztosítására.
2. Gyógyszereket ad a nem kívánt terhesség ehajtására.
3. Módszereket javasol a nem kívánt terhesség megszüntetésére.
4. Maga végzi el a kriminális abortuszt.
5. A kriminális abortusz alatt segít, vagy annak megtörténte után ellátja a nőt.
6. A halott csecsemőt megmossa, „ellátja”, vagyis fölkészíti a túlvilági útra.
7. Eltünteti a vetélt vagy megszült csecsemőt és a magzatburkot.

Különös, hogy az eddigi szakirodalom jelentős része — valószínűleg orvosetikai szempontból, a „mundér védelme és becsülete” ürügyén — szinte „lenyelte” a kérdést. Gémes Baláznak a népi születésszabályozásról megjelent értékes gyűjteményében¹⁹⁷⁵ egy szóval sincs jelezve az angyalcsináló bábatevékenység, mintha ez csak a nép kizárólagos cselekedete lett volna. Így azután a kriminális abortuszok végzői társadalmi hovatartozásuk alapján összemosódnak, pedig mindenki tudja, hogy — különösen az előző évszázadokban, amikor az orvosi ellátás és a fogamzásgátlás elégtelen volt — a bábák jelentős szerepet vállaltak az *angyalcsinálásban*, ahogy a nép nevezte a terhességbe való beavatkozás magzatpusztítással járó cselekedetét.

A 23/1838. pörben Vecseri Zsuzsanna 26 éves szentesi bába és a terhes Gálné „[...]kimentek azután a' Kamarába, egykis idő mulva bejött Vecseriné, véres kézzel, azt

¹⁹⁷⁵ Gémes B. 1987. 1-296.

mondta, jaj Istenem soha sem tettem ilyet mint most, kinyitottam a' méh anyát[...]"
Következményként a magzat és az anya meghaltak.

A 400/1829. pörben a szült nő gyermekét az árnyékszékbe dobta. „[...]a' szép nagy Leány gyermek a' ganaj közzül ki vétetett, a' Bába által fel mosatván, sebb orvos Úr magához vitette[...]" további vizsgálatra.

A 402/1842. pörben a szülés után az anya elrejtette gyermekét és „[...]azonnal elhivattam Vörösnét, a' Bábát[...] 's én mindent el mondtam neki[...] melyre a' Baba kiment 's a' Kis gyereket kivette a' kád alól, 's behozta a' szobába[...] a' gyereket felföröszttötte[...]”, de az újszülött ekkorra már meghalt. A 404/1756. pörben „[...]A bába ferezette meg halála után a gyermeket.”

IX. A bábának a családdal kapcsolatos föladatai

1. Az anyát és a kisdedet fölkészíti a szülést követő első templomozásra és az avatásra.

2. A keresztelésnél ott van a templomban, segít a gyermeket pólyázni, keresztvíz alá tartani, a várakozás alatt a gyermek sírását nyugtatni.

3. Otthon, a keresztelői ebédnél segítkezik, pikáns szólásaival szórakoztatja a ház népét.

Filep Antal szentesi 18. századi református egyházi leírásokból idézi: „[...]A született kisdednek Kereszteltetése felől, estve vagy jó reggel a Bába hirt adván a Tiszteletes Tanítónak, azután Keresztkomákat hív[...]

A keresztelő vizet hozza a Bába valamely tiszta edényben az Úr Házába[...] A Keresztelő hír adásával a Bábának tisztiben áll, mint másutt úgy itt is, 1 márást fel vinni a Szüléktől a T[isztelet] Tanítónak.”¹⁹⁷⁶

19. századi szokást említ: „A Bába a Keresztelőben kiuskodott. A mely fiatal menyetske először volt a keresztelőben abba belékött ilyen módon. A konyhaba az ajtóhoz egy üres fazekat vágott, szörnyű hatalmát jelentven ezzel[...]”¹⁹⁷⁷ stb.

Kapros Márta írta: „A Dél-Alföldön[...] a bábaasszony »köszöntötte el a Boldogasszony poharát«. Avatáskor fizették ki a bába járandóságát, ami rendeletileg megszabott összeg vagy ezzel egyenértékű terményféle volt.”¹⁹⁷⁸ Megjegyezzük, hogy Tátrai Zsuzsanna a keresztelőn ivott áldomást *bábapohárnak* nevezte.¹⁹⁷⁹ Avatással vált a szülésben „tisztátalan” asszony a kitisztulását követően, „tisztává” és vehetett részt közössége valamennyi eseményén, rituáléján. Újra „beleszületett” társadalmába, amelynek látható, befogadó jeleként itta ki a poharat.

A 373/1775. pörben elküldtek a bábáért, aki „[...]azt mondá; hogy Keresztelője vagyon, ha annak vége lészen azonnal ki fog menni[...]” Ki is ment, de az ellátatlan csecsemő addigra meghalt. Ez a példa is mutatja, hogy a bába számára a keresztelő milyen fontos föladatot jelentett. (Meg kell jegyeznünk, hogy kellemest is, hiszen a bábák iszákossága közismert volt, legendák terjedtek róla, gyakran nem alaptalanul. A keresztelő vigalma alkalmat nyújtott az avatás „szertartásával”, hogy a bába is a Boldogasszony poharának „fenekére nézzen”.)

A 404/1756. pörben Budai Anna vásárhelyi bába elvitte a gyermeket „[...]T[ekintetes] Szőnyi Uram[...]”-hoz megkeresztelni. (Szőnyi Benjámin a város eleddig leghíresebb református lelkésze volt.)

¹⁹⁷⁶ Filep A. 1971. 5-6: 123.

¹⁹⁷⁷ Filep A. 1971. 5-6: 129.

¹⁹⁷⁸ Kapros m. 1990. 7: 30.

¹⁹⁷⁹ Tátrai Zs. 1977. 1: 178-179.

X. kurvák és szeretők segítése

1. A kurváknak és partnereiknek szexuális tanácsokat adott.
2. Segítette a nem kívánt terhesség elleni védekezést.
3. Segítséget nyújtott a nemi betegségek ellen, ill. azokat gyógyította.

Ezt a cselekménysort az általunk átvizsgált levéltári fondok alapján állítottuk össze, de jelei mutatkoztak a boszorkánypörökben is. Hazai szakirodalmát nem találtunk.

XI. A bába boszorkányszerepe. A bábaboszorkány

A bába boszorkányszerepének általános jegyeit vizsgáljuk meg először, amelyek nem térnek el a többi boszorkány tulajdonságaitól. Dömötör Tekla azt írta, hogy főleg Kelet-Magyarország protestáns megyéiben „[...]minden bába boszorkány” volt.¹⁹⁸⁰ Szendrey Ákos szerint: „Legnagyobb részük mind a boszorkányperek, mind pedig a recens¹⁹⁸¹ adatok szerint a bábák közül került ki. A bábákat általában a boszorkányok segítőinek tartották.”¹⁹⁸² Néhány vonatkozó példát is említett: „A nagyszalontaiaknál a bábák a boszorkányok fő cimborái, akikkel együtt tanyáznak, mulatoznak éjféleken. Némelyeket kifejezetten boszorkánynak tartanak. Hajdúszoboszlón beszélt az egyik adatközlő: »Rígen tudom én mán, hogy minden bába boszorkány, mind tud a rontani[...]«”¹⁹⁸³

A bábák tanulásának mondaköre viszont eltért a boszorkányokéitól. A bába úgy válhatott boszorkánnyá, hogy a saját gyermekét, ha nem volt, közvetlen rokonát vagy meg kellett rontani, vagy megölni. Ha egy helységben több bábaboszorkány működött, egymással vetélkedtek.¹⁹⁸⁴

Az átváltozásukban már nincs különbség a boszorkány és a bába között. Többnyire állat, ritkábban kísértet formát vettek föl. A Schram-féle pörgyűjteményben 1729–30-ból Pirka Kata bábát „[...]macska képében jární látta a tanú.” 1755-ből az öcsödi Kata nevű bába pedig hol macska, hol bika képében jelent meg.¹⁹⁸⁵ Egyszer soklyukú sípon zenélt, másszor pedig anyaszült meztelen járkált a gyermekágyas Kondor Mária tanú előtt.

Klaniczay Gábor Dömötör Tekla gyűjtésére (1981. 130.) hivatkozva írta, hogy „Az egymással vetélkedő boszorkánybábák állat képében is megvívhatnak egymással a mai néphit szerint.”¹⁹⁸⁶ Megjegyezzük, hogy ennek a 16-18. században még nyomát sem leltük. Elképzelhető, hogy a feudalizmusban ez a képzet még nem társult hozzájuk, az későbbi eredetű.

A bábaboszorkányokról szóló történeteket Dömötör Tekla így foglalta össze: „1. A tudomány megszerzésének módja; 2. A bába rontó tevékenysége; 3. A bába alakváltozása; 4. A megpatkolt bába; 5. A váltott gyermek; 6. A bábák tánca, röplése, viaskodása; 7. A bábák halála, a tudomány átadása.”¹⁹⁸⁷

¹⁹⁸⁰ Dömötör T. 1981. 126.

¹⁹⁸¹ Recens = újkeletű

¹⁹⁸² Szendrey Á. 1986. 128.

¹⁹⁸³ Szendrey Á. 1986. 133.

¹⁹⁸⁴ Dömötör T. 1981. 126.

¹⁹⁸⁵ Schram F. 1983. A 266. pör. 2: 51. A 474. pör. 3: 135.

¹⁹⁸⁶ Klaniczay G. 1983. 1: 129.

¹⁹⁸⁷ Dömötör t. 1981. 127.

Az ismert boszorkánypör-gyűjteményeket átvizsgálva¹⁹⁸⁸, a magunk részéről így foglalhatjuk össze a boszorkányokká vált bábák legfontosabb cselekményeit:

1. Kényszert alkalmaztak bábaboszorkánnyá válni,
mint azt a **1548.** jegyzetben már láttuk.

2. Boszorkányságra tanították
a közjük belépő újabb bábákat. (Lásd: a **1549.** jegyzetnél.)

3. Szövetséget kötöttek az ördöggel
A szegedi Kökényné Nagy Anna bába pörében, az 1728, júniusi kihallgatásán kérdezték tőle, hogy

„Vagyon-e szövetséged az ördöggel?
Mi formában?

Vagyon szövetsége és azok segítik őket, másként semmit nem érhetnének ők.
Szintén úgy látják az ördögöket cifra ruhában és az Istent megtagadták.”¹⁹⁸⁹

Koldús Molnár Ilona 1728. évi Pest megyei pörében kérdezték:

„Kicsoda az ő Istenek?

Plutó.”¹⁹⁹⁰ Vagyis az archív pörgyűjtemény III. fejezetének 2. jegyzetében már tárgyalt főördög.

Az ördöggel való kapcsolatra az is jellemző volt, hogy Isten jelétől, a kereszttől és minden megszentelt dologtól, így az olajtól is féltek. Pirka Kata pörében a büki strázsamester felesége szentelt olajat eresztett a bába kezére, hogy a megrontott gyermeket azzal kenje, mire Kata bába „[...]a kezét mind törölgette álattomban, hogy az olajt le törölhetné róla.”¹⁹⁹¹

Amikor a bába megszerezte a boszorkányok tudományát, ezt fölhasználva, segített és kárt okozott. Vizsgáljuk előbb a pozitív cselekedeteit.

4. Terhes nőhöz bábának ajánlkoztak
1744-ben Bajnóczy Katalin tanú vallotta Dóka Ágnes bábáról: „[...]hasa volt az fatensnek, Dóka Ágnes bába hivataljában magát avatván[...] tapogatván az fatensnek terhes hasát, azt mondotta, hogy: híjál el engemet, úgymond, szülésed idején, én jó bábád leszek egész héten[...]”¹⁹⁹²

5. Keresztelőn segít; varázslást végez
1728-ban, Pest megyében tárgyalták Koldús Molnár Ilona bába pörét. Gosztonyi János tanú vallotta: „A midőn a keresztelőt lakták volna, ezen asszony fazék hajban

¹⁹⁸⁸ Monográfiánk ezen alfejezetének lezárása még korábban megtörtént, ezért nem szerepel a földolgozásban a „Magyarországi boszorkánypercek. Kisebb forráskiadványok gyűjteménye 1-2. Budapest, 1989. MTA Néprajzi Kutató Csoport. (Összeállította: Klaniczay G.–Kristóf I.–Pócs É.), valamint *A magyarországi boszorkányság forrásai*-nak kötetei. Balassi Kiadó. Budapest, 1997-től. (Szerk.: Bessenyei József.)

¹⁹⁸⁹ Reizner J. 1900. 4: 384.

¹⁹⁹⁰ Komáromy A. 1910. A CCCXLV. pör: 416.

¹⁹⁹¹ Schram f. 1983. A 266. pör. 2: 51.

¹⁹⁹² Reizner J. 1900. 4: 528.

eleven tüzet tévén, az ajtót verte vele, minthogy az másoknál is szokásban van[...] ¹⁹⁹³
 Valóban elterjedt népszokásról van szó. Hódmezővásárhelyen a lakodalomban borsóval teli cserépkantát vágta az ajtófélfához. ¹⁹⁹⁴ Előbbi valószínűleg a családi tűzhely védelmét, a megkereszteltnek a családba fogadását célozta, az utóbbi pedig termékenységarzslás volt: annyi gyereke legyen az ifjú párnak, ahány szem borsó a törött cserépből szertegurult.

A bába maga is keresztelt. Torma Zsuzsanna 1729-ben zajlott pörében kérdezték: „[...]minthogy bába aszony volt, keresztelt-é valaha gyermeket, hányat, és kinek nevében?

Igenis köröszelt kisdéd gyermekeket, de Istennek, és nem az ördögnek nevében. ¹⁹⁹⁵

1747-ben Totthné Csivát Dóra bábaboszorkány pörében Koncz István tanú vallotta: „[...]meg Gyermekésvén a Fatens Feleséghe, el hitták a Rab Személt Bábának, s el küldötték a Gyermeket tüle keresztelni[...] ¹⁹⁹⁶

6. Betegségtől óv

1731-ben Kormos Judit bába megvédte a ház teheneit a betegségtől, bajtól úgy, hogy „[...]egy lánczot vont a kapun keresztül és azon hajtotta [át] a marhát[...] ¹⁹⁹⁷

7. Gyógyfüvet termel

Bába Kis Annáról megtudtuk, hogy gyógyfüvet termelt, méghozzá „sátán fű” volt az, amellyel gyógyítani akart. „*Ez a Mihálydi hataron vagyon e vagy nincs nem tudja ő ugyan vetett, de meg apró[...]* ¹⁹⁹⁸

8. Esőcsinálás

Kökényné Nagy Anna szegedi bába pörében Szűcs János tanú beszélt: „[...]sopánkodtak az legények, hogy bár csak eső lenne, hogy az port elverné — mondá Kökényné, hogy: de tegnaphoz egy hétre olyan eső leszén, valamint tavaly[...] — amint eső is lett, de csendes eső[...] ¹⁹⁹⁹ Az utóbbi szavai nyomatékosították a bábaboszorkány pozitív cselekedetét, hiszen nem romboló vihart támasztott.

9. Könnyű szüléshez imákat ajánl

1728-ban, Pest megyében Koldus Molnár Ilona bábaboszorkány pörében Gosztonyi János tanú vallotta: „[...]azelőtt circiter 10 esztendővel, azon Koldus Ilonát hivatván magához bábának, akkor azt mondotta ő kegyelmének, hogy tud három imádságot, a kit ha elmond, fölötte igen könnyen fog szülni.” ²⁰⁰⁰

10. Varázsol

¹⁹⁹³ Komáromy A. 1910. A CCCXLV. pör: 418.

¹⁹⁹⁴ Kiss L. 1958. 154.

¹⁹⁹⁵ Schram F. 1982. Az 503. pör. 3: 195.

¹⁹⁹⁶ Schram F. 1983. A 422. pör. 2: 625.

¹⁹⁹⁷ Komáromy A. 1910. A CCCLXIV. pör: 435.

¹⁹⁹⁸ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 415.

¹⁹⁹⁹ Reizner J. 1900. 4: 377.

²⁰⁰⁰ Komáromy A. 1910. A CCCXLV. pör: 418.

A bábaboszorkány a „tudomány” elsajátítása után éppen úgy varázsol, mint a többi boszorkány. Megjósolja a születendő gyermek jövőjét.²⁰⁰¹ A jóslásaihoz és varázslataihoz a következő tárgyakat használta föl: Luca-székét, frászkarikát, rontó képmást, lópatkót, vödröt, tükröt; halottak: testrészeit, ruhadarabjait és egyéb tárgyait; továbbá amuletteket, láncocskát, ágak elégetett porából készült karikácskát, offereket stb.²⁰⁰² Egy 1693-as boszorkánypör például „*ódo-kötő varázsló boszorkány*”-t említett.²⁰⁰³

Makkai László írta, hogy Kecskeméti Elekes János Sáros-patakon 1609–1614. között Dániel könyvét magyarázó beszédeiben többek között így fogalmazott: „[...] *az mágia semmi egyéb, hanem az oldó-kötő ördögös férfiaknak, babonás bábáknak az ő ördögi család mestersége, mellyel elhíttnek egyebeket, úgy mint kik ördögnek adták magokat.*”²⁰⁰⁴

1744-ben Szlavacska Anna bábaboszorkány pörében Horváth Örzse tanú ezt mondotta: „[...] *midőn pedig második Esztendőben Sz[ent] Iván nap tájban a Fatens második terhével bajlódott volna, hivatta bábának Zelyonét, de nem jött, és addigh nem szülhetet, utollyára el jövőn sok hiressére, és küldözéssére[...] bé jövőn a szobában nem hogy a Fatenshez ment volna, hanem a kemenczét megh kapván két kezével azonnal megh szülte a gyermekét.*”²⁰⁰⁵

1746-ban Földi Istvánné sámsoni bába pörében azt beszélték a tanúk, hogy Földiné akasztott ember kötelével azt varázsolta, hogy a vevők a bormérőhöz menjenek. Azután 9 halott sirhantjáról földet hozatott és a megidézett vádlottnak ezt kellett széthintenie a törvény házában, hogy ne tudják elítélni. Egy nőnek olyan szert adott, amitől mindig szép piros volt az orcája. A bábaboszorkány varázslásával a saját férjét úgy hatalmában tartotta, hogy nem tudta elhagyni. A beteget kilencszer kellett megfürösztetni, *nádpibe* (valószínű, hogy nád pihéjébe), ezután a fekvő hasára macska mászott, amitől recsegett-ropogott a beteg belseje, majd a macska megdöglött.²⁰⁰⁶

Eső ellen is varázsoltak. 1714-ben Herczegh Istvánné Lengyel Katalin bába pörében Takács Judit tanú azt vallotta, hogy a bába veje búsult a sok eső miatt, amely a kertjét károsította. Erre a bába ezt mondotta neki: „[...] *el mégyen az Temetőre, fel vészen egy darabb követ, fel köti az füstre mind addigh Esső nem léssen migh azon követ helyre nem téssen.*”²⁰⁰⁷

Mesterei voltak a forgószelel támasztásának. Pócs Éva írta: „*Egy 1755-ös gyulai per boszorkányáról, Jancsóné bábaasszonyról azt vallják, hogy ő indította meg a forgószelet.*” Az eredeti pörészletet Schram Ferenctől idézzük: „[...] *Jancsóné pedig mivel bába asszony füveket szedven hozzánk akadott s az indította azon nagy szelet.*

Miért indította azon forgó szelet,

Azért hogy véle edgyütt által mennénk az Fekete Körösön[...]”²⁰⁰⁸ Jancsónénak egyébként a varázsláshoz „*némely ördögi eszköz*”, így pl. kenőcs is volt a házában.

²⁰⁰¹ Dömötör T. 1981. 128.

²⁰⁰² Dömötör T. 1991. 166-167.

²⁰⁰³ Komáromy A. 1910. A CXXXIV. pör: 161.

²⁰⁰⁴ Makkai I. 1983. 1: 110.

²⁰⁰⁵ Schram F. 1983. A 193. pör. 1: 467.

²⁰⁰⁶ Schram F. 1983. A 47. pör. 1: 126-127.

²⁰⁰⁷ Schram F. 1983. A 349. pör. 2: 458.

²⁰⁰⁸ Pócs É. 1986. 2-4: 206.

Schram F. 1982. A 475. pör. 3: 139.

A család szaporodása ellen szintén tudtak varázsolni. 1728-ban, Pest megyében folytatták Koldus Molnár Ilona pörét. Ebben a következő olvasható: „*Fejér fonalon czinnet kötött s az kutba vetvén, azzal cselekedte meg, hogy gyermek ne legyen.*”²⁰⁰⁹

11. Szerelmi varázslást végzett

Ebben a tevékenységben gyakran már a károkozás, az oldás és kötés határozott jegyei is fölismerhetők. Gondoljunk arra, hogy pl. valakit akarata ellenére kötnek hozzá egy másik emberhez. Dömötör Teklát idézzük: „*A szerelmet, házasságot, általában a nemi életet, igen sok varázseljárás kíséri. E cselekmények célja lehet: egy személy érzelmeit magunk felé fordítani, vagy két személyt egymástól elidegeníteni. Tekintve a nemi életet körülvevő sokféle tilalmat, a szerelmi varázslás is többnyire titokban történik.*”

E mágikus cselekményekhez többnyire a varázslást folytató személy saját haját, körmét, váladékát stb. használja, illetőleg a megnyerni kívánt személy lábnyomát, körmét stb. használja fel[...] célja, hogy a házasság sikeres, tartós, termékeny legyen.”²⁰¹⁰

Szendrey Ákos szerint a szerelmi varázsláshoz ezek a legszükségesebbek: viaszkepek, narkotikumok, afrodiziákumok, növények, állatok, állati testrészek, pl. békacsontváz, illetve fölvelt lábnyom.²⁰¹¹ Szendrey rámutatott arra is, hogy a szerelmi varázslás egyik fontos tárgya a ruhadarab, amelynek egy fajta varázsereje van: „*A ruha a személyiség része, de nem a lélek tartózkodási helye. Varázsereje inkább az ember testéhez kapcsolódik. Ez a szoros hozzátartozás telíti a ruhát titkos életerőkkel, s annál erősebben, annál hatékonyabban, minél közvetlenebbül érintkezik a ruhadarab az emberi testtel. Ezért lehet jelentősebb, erővel telítettebb az alsóruha a felsőruhánál, belső fele pedig a külsejével szemben.*”²⁰¹²

1584-ben, Kolozsváron zajlott Sós Jánosné bába pöre. Moldovás Máténé vallotta, hogy 8 éve Kajántós Jánosra vágyott. Sósné azt javasolta neki, hogy „*[...]mosd meg minden testedet borba és a bort vedd üvegbe és add énnékem, csak megadom innia és tégedet el kell vennie[...]*”²⁰¹³

1684-ben ugyancsak Kolozsváron folytatták Debreczeni Kata pörét. 1684 húsvét táján a boszorkány „*[...]mutatott egy füvet s azt mondta az incta*”²⁰¹⁴ „*[...] az ki azt kilenczszer megvizeli, az mely asszony vagy leányzó vele valamely férfit megérint: csak szeretni kell annak azt az asszonyt vagy leányt.*”²⁰¹⁵

1728. június havában a szegedi boszorkányok pörében Kőkényné vallotta: „*Borboláné az maga szerszámát [értsd: szeméremtestét] megmossa, azt adja a legénységnek innya, azért szeretik.*”²⁰¹⁶ 1729-ben Debrecenben tárgyalták Csengeriné

²⁰⁰⁹ Komáromy A. 1910. A CCCXLV. pör: 411.

²⁰¹⁰ Dömötör t. 1991. 161.

²⁰¹¹ Szendrey Á. 1986. 246.

²⁰¹² Szendrey Á. 1986. 317.

²⁰¹³ Komáromy A. 1910. A XVIII. pör: 38.

(A tüzelő nőtény emlősök erős nemi szagot árasztva hódítják magukhoz a hímeiket. Etológiai vizsgálat, a cselekedet értelme itt is hasonló. A szesz leoldja a bőr veríték és faggyú tartalmát, a nemiszerv és a vizeletmaradvány hormonnal elegyes, jellegzetes, vágykeltő anyagát, amelyek együttesen keltik a nő hívogató szagát. (A férfi ilyenkor illatként értékeli.)

²⁰¹⁴ Incta = érintett, vádlott.

²⁰¹⁵ Komáromy A. 1910. A CXV. pör: 139.

²⁰¹⁶ Reizner J. 1900. 4: 387.

Bodrogközi Kata pörét, ebben olvasható: „*Lábra való madzagját kivette a legénynek és elvitte, megbetegedett és azon nyavalyában azon legény meg is holt.*”²⁰¹⁷ 1746-ban Földi Istvánné sámsoni bába az egyik nagylánynak varázssítal receptjét adta. Ezzel a kotyvalékkal a kiválasztott férfit megfoghatja magának.²⁰¹⁸

12. Kísért

A Schram-féle pörgyűjteményben egy halott kisdeddal való kísértéssel találkoztunk. 1756-ban Kiss Anna bába vált boszorkánnyá. Puskás Sámuel tanú elbeszélte, hogy a gyermekágyas nővérét a bába éjjel-nappal nyomta, „*[...]sőt holtan született kis gyermeket eleiben vitte[...]*”²⁰¹⁹ Mindez akkor következett be, amikor az asszony már három hete feküdt a gyermekágyban, tehát a holtan született kisdede ekkor már nem lehetett nála, azzal már csak kísértetni tudtak.

13. A holt bába a sírból jár föl kísérteni

Idézzünk az „*[...]1742. Aug. 11. 18. 20. és 26-án[...]* A Deési tanácsnak a' sírból följáró halottak iránt hozott határozatai”-ból:

„1. [...]azon asszonyi állatnak sírján olyan lyuk observáltatik, a melymár egynehányszor be csináltatott, de reggel mindenkor nyitva találhatik. 2° Hogy azon temetőben éjszakának idején szertelen jajgatás hallatott. 3°. két vagy három halottunk esvén a' napokban kik is a tavasztul fogva mind sinlettenek, azok is szüntelen azt kiáltották, azon suspiciosa már megholt asszonyi álat öli megöket[...]

Aug. 18-án úgy határozott a vármegye, hogy „*[...]csak fel ásattassanak, u. m. 1° Pila Bába, 2° Szabó Miklos János [sírja...]*” Szenátorokat rendeltek ki az exhumáláshoz, akiknek kötelességük volt megfigyelni, hogy „*[...]ha arczulatjában pirosság, vagy valami elevenség, 2 a karonak beléjek való verettetése után valami vérnek ki ütése a karo nyoma után[...]*” Bába Pila ezután „*[...]sírjából ki vétessék, és a törvény fához vitessék, 's ott hohér által meg égettessék[...]*”²⁰²⁰ Ezzel kívánták az oszló tetemet fizikailag megsemmisíteni, a halottkísértést megszüntetni.

14. Fenyegget, rémületben tart

A szempci boszorkányok ellen 1711-ben vizsgálat folyt. Bíró Éva tanú elmondotta, hogy gyermekágyban megbetegedett és bábát hívott, aki „*Az után meg bantodván, hogy meg nem fizettek néki, minden éztaka Macska képiben egy lukon bé buit, és az Agy eleiben állott Aszszony képében, és az Agy fejénél lévő üres Hordot zörgetett.*”²⁰²¹ Tettlegességet tehát nem követett el, viszont idegi ráhatást végzett.

1714-ben Herczegh Istvánné Lengyel Katalin bábát boszorkányság vádjával pörbe fogták. Tóth Ilona tanú beszélt, hogy kisgyermeké gyanús körülmények között megbetegedett és ezért a bábára gyanakodott. Azon a napon, amikor a bábát elfogták, odavágta a tanúnak, hogy „*[...]máris azt mondgyak hogy tégedetis én Ettelek meg. De hadgyan ha én ettelek, jobb ilyen egy Ördöghnek el veszni[...]*”²⁰²² magyarázatra

²⁰¹⁷ Komáromy A. 1910. A CCCL. pör: 423.

²⁰¹⁸ Schram F. 1983. A 47. pör. 1: 126-127.

²⁰¹⁹ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 415.

²⁰²⁰ Vajna Károly: *Hazai régi büntetések II.* 313.

Magyarországi boszorkányperek. Kisebb forráskiadványok gyűjteménye 1-2. Budapest, 1989. MTA. Néprajzi Kutató Csoport. (Összeállította: Klaniczay Gábor, Kristóf Ildikó és Pócs Éva.) 851.

²⁰²¹ Schram F. 1983. A 206. pör. 1: 491.

²⁰²² Schram F. 1983. A 349. pör. 2: 459.

szorul az „én ettelek meg” mondatrészt, amely a boszorkánypörök zömében — bár kannibalisztikus fenyegetésnek, ill. ténynek számít — csupán *megrontást* jelent és nem tévesztendő össze épp a bábák esetében a „kötelező emberevéssel”, amikor a boszorkánnyá válás egyik szigorú feltétele, hogy rítus során egyen saját gyermekéből vagy egyéb megrontott áldozatából.

1754-ben zajlott Zainé Új Judit bábaboszorkány pöre. Ebben Bárány Barbara tanú mondogta, hogy gyermekágyban feküdt és mivel nem Zainét hívták bábának, így bosszulta meg: „[...]a Padlásan rettenetes nagy Zörgés támadott, annyira; hogy belső tapasztay az Padlásnak derekasint hullott; ez után az Ágyában a mint a Tanú vallyá talán egy szál szalma sem vólt, a mely nem rázódott volna[...]”²⁰²³

1755-ben az Öcsödi Kata nevű bábaboszorkány pörében a gyermekágyat fekvő Kondor Máriának „[...]aztis modottak nekie ha nem allasz holnap az Meszarszekhez az bito fahoz viszünk és az husodat meg eszik” — ti. a boszorkányok.²⁰²⁴ Ez viszont kannibalisztikus fenyegetés volt.

15. Megront

A megrontás és „kötés” a bábaboszorkány leggyakoribb tevékenysége. Igen sokfajta változatban fordult elő. A rontás alapja elsősorban a bosszú, amelyről így írt Szendrey Ákos: „Általában gyakori vád a boszorkányos bábák ellen, hogy bosszút állnak, megrontják a gyereket, anyját, ha nem őket hívják a szüléshez.”²⁰²⁵ Az itt tárgyalt cselekmények mind az egészség megrontását célozták. A boszorkánypörökben talált, bábák által okozott megrontások így csoportosíthatók:

a/ Testi gyötrés

1754-ben Zainé Új Judit pörében Szórád Zsuzsanna tanú azt vallotta, hogy a baba többször csigázta, fojtogatta és gyötörte. Zainé „Ezen Nap estveli való füröztetésére a Lakó Asszonyának gyermekéhez el jött, és mindgyárt fenegette a Tanút, hogy nem adott néki Sajtot, de meg fogja bänni[...] Mingyárt azon Etszaka Szüz Anya mezitelen rajta ment a Tanun, és az lábára kötött Zainé egy Gatya Madczagot, azzal kívánta le húzni az ágyról[...]”²⁰²⁶

1759-ben Németh Kata vaszari baba pörében Tóth Erzsébet vallotta: „A tanú szükségére kiment; ülőhelyébe nagy forgó szél ment éppen melléje, abban benne ült Németh Kata baba harmadmagával.” A tanú bement a házába. „Onnan a szobába béballaga, a ház, a falak, az ágy teli volt boszorkányokkal[...] Ágyában a tanú hogy ledült, igen kínzották, rázták[...]” Ebbe az asszony belehaborodott. „[...]a boszorkányok közt jelen vala a baba, ötöt az ágyának mind a két szélén lenni látta, pökdöste.”²⁰²⁷

b/ Megnyomás

A bábák a „tudással” átvették ezt a tipikus boszorkánycselekedetet is, a megnyomást, bár érdekes, hogy a rontások között igen ritka! 1756-ból ismerjük Kiss Anna baba pörét. Puskás Sámuel tanú vallotta: „[...]a fatens Uram ő kegyelme testvér

²⁰²³ Schram F. 1983. A 158. pör. 1: 424.

²⁰²⁴ Schram F. 1982. A 474. pör. 3: 136.

²⁰²⁵ Szendrey Á. 1986. 128.

²⁰²⁶ Schram F. 1983. A 158. pör. 1: 421.

²⁰²⁷ Komáromy A. 1910. A CDLI. pör: 680-681.

Nénnye, mint egy három hetes Gyermekek ágyas livén, s panaszkodott, hogy említett Baba Kis Anna éjszaka és finyes nappal is nyomni reája járt[...] ²⁰²⁸

c/ Rontás tapogatással

A szempci boszorkányok elleni 1711. évi vizsgálat során Horváth Zsuzsanna tanú vallotta, hogy „[...]valahol Magda meg tapogatta Puskásné, mind kék, zöld vörös, a közepin mint ha eret vagdaltak volna[...] Egy Orvos Tot Asszonyt azt vallotta, meg nem orvosolhatta más, hanem a Tót Bába a ki meg vesztette.” ²⁰²⁹

d/ Rontás füröszttéssel

1729–1730-ban zajlott Pirka Kata bábaboszorkány pöre. Ebből megtudtuk, hogy Varga Erzsébet, Fodor molnár felesége gyermekágyat feküdt és várta Katát, a bábát, hogy az újszülöttet megfürössze. A bába késett, ezért az ott lévő Kulcsár Dorottya bába végezte el a fürdetést, „[...]de azon fürösztis után naponként száradott a gyermek, semmi tagját nem bírta, hatt egisz hétigh sinlődött.” ²⁰³⁰

e/ Rontás mérgezéssel

1714-ben vizsgálták Herczegh Istvánné Lengyel Katalin bába boszorkányságát. A pörbe Halász Ferenc tanú azt vallotta, hogy a bába az első feleségét megrontotta, mert annak gyermekágyában nem hívták meg bábáskodni. A felesége a halála előtt ezt mondotta: „[...]én neköm az eő rosz Cselekedetei és mérge miatt kel ki mulnom az világbul azon Szavai után meg holt.” ²⁰³¹

f/ Nemzőképesség és termékenység elvétele, meddőség okozása

1584-ben, Kolozsváron zajló boszorkánypörből ismert, hogy Szigyártó Ézsaiásné két gyermekével volt gyerekágyas és „teje elvesze”. Ezért Sós né bábát okolta, mire ő meddőséggel rontotta meg az asszonyt. ²⁰³²

1714-ben samsoni Nagy Jánosné ellen boszorkányság vádjával folyt a pör. Idézet: „2. Tudja halotta hogy Budaházi Sigmondne Asszonyt ösztönözte és kérte had fürössze ő meg, es az után teje el veszet s azt mondotta azon Nagy Janosné felőle, hagi ha ő jól nem teszen véle soha több gyermeke nem lészen a ki volt, és azt azért cselekedte, hogy Bábának nem hivatta.” ²⁰³³

1728-ban, Pest megyében tárgyalták Koldus Molnár Ilona pörét. „[...]azt kérdezte tőle Bicskeyné asszonyom, hogy hány esztendeig volna megkötte a gyerek hozástúl, akkor azt felelte neki, hogy tizenkét esztendeig volna kötve.” Amikor legutóbb szült Bicskeyné, a „[...]gyerek mássát kifordította ezen asszony[...] és avval rontotta és kötötte meg említett Bicskeyné.” ²⁰³⁴

1746-ban a sámsoni Földi Istvánné bába pörében megtudjuk, hogy miután a legény nem vette el a boszorkány lányát „[...]az Tanunak Szemérem Teste, az Töki ki juladott, ²⁰³⁵ és megromlott velle[...]” ²⁰³⁶

²⁰²⁸ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 415.

²⁰²⁹ Schram F. 1983. A 206. pör. 1. 491.

²⁰³⁰ Schram F. 1983. A 266. pör. 2: 51.

²⁰³¹ Schram F. 1983. A 349. pör. 2: 456.

²⁰³² Komáromy A. 1910. A XVII. pör: 38.

²⁰³³ Schram F. 1983. A 24. pör. 1: 62.

²⁰³⁴ Komáromy A. 1910. A CCCXLV. pör: 419.

²⁰³⁵ „Ki juladott” = begyulladt, gyulladás támadt benne.

g/ Egészségrontás, kötés, megbetegítés, tejelvétel stb.

Ebbe a témakörbe tartozik a boszorkánybába rontó tevékenységének legnagyobb része. A pörgyűjteményekben talált vonatkozó példáknek csupán egy részét mutatjuk be. Amelyeket itt kihagytunk, az általunk tárgyalt valamelyik példával azonos cselekményt írt le.

1584-ben Kolozsváron Sós Jánosné bába sok rontást végzett. Varga András felesége azt vallotta, hogy Sósné bosszúból, mivel a bábáskodásért kapott pénzt kevesellte, megrontotta őt. „[...]bizonyára, hogy soha az egyik kezemet nem mozdíthatom, sem az ujjamat[...]

„²⁰³⁷ Borbély Egyed vallotta: „Mikor feleségem gyermekágyban fekünnék, az betegség nagy sok ideig tartja rajta és nagy nyomorúságot látott.”²⁰³⁸ Igyártó Tamásné vallotta: „[...]fias disznó képében jövének reám és a malacokkal szoptaták tejemet ki és huszonnyolcz hétig feküvém bele[...]

„²⁰³⁹

Kihallgatták Borbély Egyed megrontott feleségét is, aki elbeszélte, hogy Sósnet ajánlkozása ellenére sem hívták meg bábának és ezért a boszorkány megfenyegette. „Bizony, hogy megbánám, mert huszonnyolcz hétig feküdtem, de mikor senki jót nem tehetne velem, reá volt gyanóságom.”²⁰⁴⁰

Az 1711-es szempci boszorkánypörben Horváth Zsuzsanna tanú vallotta: „[...]Puskásne Asszonyom betegségében Dobosné mondotta a Magda talpig ördögh; a mint hogy fizetést kérvén Puskásnéit, nem adott, s faidalmat bocsátott rea, ugy ordított mint a Marha.”²⁰⁴¹

1714-ben a sámsoni Nagy Jánosné bába pörében a sértett férje beszélt: „[...]Feleseget nagy nehezen rea vettem hogy magat orvosolni meg engette Nagy Janosnenak de mihelt orvosolta, azonnal teje el vészett, és nagyob nyávájában eset[...]

„²⁰⁴²

1722-ben Balog Ilonát pörölték. Saradi István tanú vallotta: „Ebben az elmult fel fordult világban az Leanykamat meg vészettek es gyanakottam Balog Ilonara[...]

„A tanú boros fejjel megfenyegette Balog Ilonát, hogy gyógyítsa meg a lányát, „[...]mely fenyegetesere az fatensnek mondotta Balog Ilona, eredgy meny el az Bába Asszonyhoz, el ne ally rola ő meg gyógyitya mert eő ölte meg.”²⁰⁴³ (Az idézett szövegrész végén az „ölte meg” kifejezés itt sem szószerint értendő. Annyit jelent, hogy megrontotta.)

1728-ban Koldus Molnár Ilona bába boszorkánypörében olvashatjuk: „Az orrát Bicskeinének megrontota volt.

Nem tagadja és hogy ezt cselekedte haragjában és hogy egy asszony[...] ő neki adott egy kis porocskát, a ki azt mondotta neki, hogy aztat ereszsze szélnek Bicskeiné orrára; úgy aztán pitvarban lévén azon asszonynál, bébocsátották a szobába, a hol Bicskeiné volt és attól megromlott az orra.”²⁰⁴⁴

1729–30-ban tárgyalták Pirka Kata boszorkányságát. Fodor molnár felesége vallotta, hogy két bába is nyomorgatta az urát „[...]melly miát el sárgult, el

²⁰³⁶ Schram F. 1983. A 47. pör. 1: 127.

²⁰³⁷ Komáromy A. 1910. A XVII. pör: 37.

²⁰³⁸ Komáromy A. 1910. A XVII. pör: 37.

²⁰³⁹ Komáromy A. 1910. A XVII. pör: 37.

²⁰⁴⁰ Komáromy A. 1910. A XVII. pör: 38.

²⁰⁴¹ Schram F. 1983. A 206. pör. 1: 491.

²⁰⁴² Schram F. 1983. A 24. pör. 1: 63.

²⁰⁴³ Schram f. 1983. A 32. pör. 1: 95.

²⁰⁴⁴ Komáromy A. 1810. A CCCXLV. pör: 419.

nyomorodott, hogy maid holthoz mint elevenhez hasonlob volt.”²⁰⁴⁵ Ugyancsak ebben a pörben Kulcsár Dorottya bába megrontotta a fatens feleségét, „[...]és annyira megh romlott, mind szollásában, mind hallásában, hogy nagyon köllött kiáltani nékj, és nehezen felelt vissza, az alatt a bal és lába el száradott[...]”²⁰⁴⁶

Mátay Marinka és Takács Gergőlné bába ügyét 1741-ben tárgyalták. A pörből annyit tudunk meg, hogy „[...]Mátai Marinka és Takács Gergőlné tudakos, és gonosz tudományukat embereknek, és barmoknak ártok legyenek[...]”²⁰⁴⁷

1746-ból, Földiné pöréből ismert a következő részlet: kérdezték a tanúktól, látták-e, hallották-e, „[...]hogymondotta volna az Sámsoni Bába Fődi Istvánné meg látyátok hogymondott Sándor Jánosné három Esztendeig sem gyógyul meg, más fenyegető szókat hallotte az Tanú[...]” stb.²⁰⁴⁸

1751-ből, Horváthné és Orbán Erzsébet pöréből Kis Judit tanú vallomása következik: „[...]világossan hallotta Vida Istvánné szájjából[...] a fatens hogymondotta engemet arra kértek hogymondja Kéki Jánosné orvosollyam de ollyannal kősssem, hogymég né epűjjen, hanem inkább romollyon Ez pedig a ki engemet arra kért a Vastag Bába[...]”²⁰⁴⁹ azaz Horváthné volt. Itt a kötést közvetlenül tehát nem a bába végezte, de az ő kérésére, közbenjárására történt.

1752-ben, Marosvásárhelyen zajlott Farkas Borbála pöre. Ebben Harkó Katalin tanú azt vallotta, hogyszülését követően Farkas bába miatt „[...]az másom oda lett, nóha az uram övig ásta volt az földbe s mégis elvitték s olyan kuruslást vittek vele végbe, hogyhárom egész esztendeig az fekélyből urastul ki nem tisztulhattunk.”²⁰⁵⁰

1756-ban, Jantsó Lászlóné bába pörében vallották: Puskás Gáspár és Gyarak György lábát úgy megrontotta, hogyjárni sem tudtak.²⁰⁵¹

A megrontásokkal kapcsolatban a következőket kell írunk. A betegségek mai diagnosztizálását — hogyp.l. mi okozhatta a gyakori szájjárt, kéz és láb meggörbülést, az elsatnyulást, a beszédkézség megromlását, a nagyot hallást, sárgaságot stb — nemcsak azért roppant nehéz lenne elvégezni, mivel az orvostudomány távdiagnózist nem ismer; továbbá, hogyracionális dolgokról van szó, hiszen nem egy kórkép leírása boszorkányos rontás nélkül, egyéb egészségre ártalmas tényezők miatt bekövetkeztetett; hanem azért is, mivel az emberek ma hamarabb fordulnak orvoshoz és a tudomány fejlődésével jobb kezelést kapnak, mint a feudalizmusban. Így az egyes, főleg elhanyagolt betegségeknél nem alakulnak ki olyan súlyos tünetek, mint egykor, amelyek más kórképre terelhetik a gyanút, mint amely valójában fönnállt.

h/ Szült nő, gyermekágyas asszony megrontása

Az egészség megrontásának egy része a gyermekágyban fekvő, tehát egyébként is elesett nőket érintette. Ezek a cselekmények a bábák megsértése miatt bosszúból történtek. Vagy mellőzték őket, vagy szolgáltatásukért nem azt kapták, amire számítottak.

Az 1728-as szegedi boszorkánypörben Kőkényné Nagy Anna bábát vádolták. Miután a tanú nem adott Kőkénynének búzát, megrontotta a felesége lábát.²⁰⁵² Lantos

²⁰⁴⁵ Schram F. 1983. A 266. pör. 2: 52.

²⁰⁴⁶ Schram F. 1983. A 266. pör. 2: 56.

²⁰⁴⁷ Schram F. 1983. A 277. pör. 2: 129.

²⁰⁴⁸ Schram F. 1983. A 47. pör. 1: 124.

²⁰⁴⁹ Schram F. 1983. A 328. pör. 2: 389.

²⁰⁵⁰ Komáromy A. 1910. A CDXXIII. pör: 551.

²⁰⁵¹ Schram F. 1982. A 476. pör. 3: 140.

János tanú vallotta: „[...]terhes lévén a felesége hívatta Malmos Katát. Hogy nehezen lett a gyermek, ismét hívatta Kökénynét. Összevesztek a bábák.” Kökényné ezután bosszúból kivette a Lantosné lába csontját.²⁰⁵³ 1730-ban, Balog Andrásné és társainak pörében Iván Miklós tanú vallotta: „[...]Felesége Gyermek Agyban feküdt, Vörös Mihályné volt Babája, kire ezen Tanu gyanakodott, hogy eő rontotta volna megh Feleségét, látván nehéz nyavalyaban fetrengeni[...]”²⁰⁵⁴

1756-ban, Kiss Anna bába pörében Puskás Erzsébet tanú azt vallotta, hogy súlyos gyermekági betegségben feküdt, amikor a „Balkanyi helység Babája” Kiss Anna elment hozzá és ültetni való tojást kért tőle, de nem adhatott. Néhány nap múlva a bába visszatért és az ágyán a tanúnak „[...]a labat ket fele vetvén, es agya felet fel akasztott egy üvegben livő borát, meg locsogtatta, ugy hogy takarozo paplannyara is locsolodot ki belőlle, annak utána feje alatt livő párnáját ki huzta, es a fejire vetette, annak utána a hazbul ki tünt, de nem tudja mikipen[...], hanem a fatens Aszszony ő kegyelme igen meg nehezedett utánna, malyd meg is fult[...]”²⁰⁵⁵

i/ Gyermekrontás

A vonatkozó esetszámok mutatják, hogy a bábaboszorkányok rontó szándéka elsősorban a kisdetek, kisgyermek ellen irányult — ők voltak a legsebezhetőbbek; általuk a szülők, az egész család is leginkább szenvedett — és csak másodsorban károsították a szült anyák egészségét.

1584-ben, Kolozsváron folyt Sós Jánosné bába pöre, akit nem hívtak meg Kőmíves Ferenczné szüléséhez. Herczeg Gáspárné tanú vallotta. „[...]másodnap menék a nénémhez és hát azon éjjel megveszett a lába az leányának[...]; még az ujjaknak helyei is az leány lábán rajtak valának és az teje is elveszett[...]” ti. az anyának.²⁰⁵⁶

1711-ben a szempci boszorkányok elleni pörben Slincseri Rozália vallotta, „[...]hogy az Gyermek száját öszve kaspcsolván az Bába Aszszonyra volt a Gyanuság.”²⁰⁵⁷ 1714-ben Herczegh Istvánné és Lengyel Katalin bába pörében Toth Ilona tanú vallotta, hogy a bába mézet vitt tőle és „[...]azon Etszakára az Gyermek semmit sem aludván sit rit, mivel az keze az Etczaka olyanokkal kezdetek lenni, mint az Fekete Posta, az után rút sebekkel ki fakadoztak el szarattanak[...]”²⁰⁵⁸

1728-ban, a szegedi Kökényné bába pörében vallotta a tanú, hogy a bába kölest majd árpát kért tőle, „[...]de nem adhatok, de megbánjátok. És mindjárt másnapra rosszul lett az gyermek és csúszó mászóvá tette[...]”²⁰⁵⁹ Ugyanebben a pörben Puskás József tanú vallotta, hogy Kökényné hozzá ment és azt mondta: „[...]te nem szánátok ezt a kést megkenni... Elmenvén a korcsmárul a fatens, mindjárt másfél hétre az gyermeke szemeit kiforgatta, noha soha sem vétett néki, hanem gyanakodik, hogy mivel bábának nem hívatta, azért cselekedte.”²⁰⁶⁰

1729–30-ban, Pírka Kata pörében a büki strázsamester gyermekét megrontották, és a hasán csipkedésből eredő piros folttól volt beteg, amelyet a büki bába vajjal megkent.

²⁰⁵² Reizner J. 1900. 4: 373.

²⁰⁵³ Reizner J. 1900. 4: 381.

²⁰⁵⁴ Schram F. 1983. A 151. pör. 1: 400.

²⁰⁵⁵ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 416.

²⁰⁵⁶ Komáromy A. 1910. A XVII. pör: 36.

²⁰⁵⁷ Schram F. 1983. A 206. pör. 1: 491.

²⁰⁵⁸ Schram F. 1983. A 349. pör. 2: 459.

²⁰⁵⁹ Reizner J. 1900. 4: 381.

²⁰⁶⁰ Reizner J. 1900. 4: 381.

(Nem kezelés végett tehette, inkább további megrontásként.)²⁰⁶¹ 1747-ben Totthné Csivát Dóra pörében a bábától elküldték a kisedet keresztelni, s hogy ne kelljen neki többet fizetni, visszafelé jövet nem hívták meg. „[...]ezen dologh után mint edgy harmad napra a Gyermeknek a Teste megh fásult, és a Szájo öszve kumcsolodott, hogy edgy ideigh nemis szophatott[...]”²⁰⁶²

1755-ből, az öcsödi Kata nevű bába pöréből ismert, hogy a gyermekágyas Kondor Mária tanút szobájában többedmagával meglepték, táncba vitték, majd távozásukkor „[...]az ajtott ki nyitották, az fatensnek pedig öléből az kis Gyermeket melly három heti vólt ki ragadták és az fejít az ajtohoz verték (:a mint hogy másoknak mindeneknek következendő nap műtogatta, még az Hellység Birajanakis es a fejen az kéksegh megh latszatott a feje öszve volt dagadva:) annak utanna pedig a Fatens az agyrúl le szálvan fel vette az kis gyermeket az földrül, az ajtó nyílásából, és ugy makogott mint az kiss malacz, a csecsetis azon etszaka el ne[m] vette.”²⁰⁶³

1756. Kiss Anna bába pörében Ördög Erzsébet tanú vallotta, hogy Gyermeké születvén, Kiss Anna bába unszolta a keresztelésre, de szegények lévén ezt nem teheték. Ezután a bába pénzt kért tőlük a szolgálataiért, de nem tudtak neki fizetni. „[...]mingyarast kised gyerekeinek ket szemei le ragattának[...]” Ezután ismét elhívták a bábát, akinek kedveskedtek és ő megtapogatva a gyerek fejét és vállát, „[...]azonnal a gyermeknek a szeme kinyilt, de még e koraig is nem oly ép mint kellene lenni hanem a fejet fère tartya.”²⁰⁶⁴

Ugyancsak 1756-ban zajlott Jantsó Lászlóné bába pöre is. Kozma István tarcsai tanú vallotta, hogy a bába egy petákot kért tőle, amit nem tudott adni. Ezután ép csecsemőjét a fűrésztő teknőben végig járatta és „[...]az kis gyermeknek szája bé záródott, és három hétig nem szophatott[...]”²⁰⁶⁵

j/ Állatok megrontása

Az alább ismertetett két eset jelzi, hogy állatok megrontását elsősorban nem a bábákból lett boszorkányok végezték. 1728-ban, a szegedi boszorkánypörben Varasdi Pál tanú vallotta kökényné bába állatrontásáról: „[...]egyik lova soha többet fel nem kelhetett, az másik is aszután két hét mulva megdöglött, noha annak előtte semmi gondjuk nem volt[...]”²⁰⁶⁶ 1741-ben Máty Marinka és Takács Gergőlné pöre zajlott. Ebből idézünk: „[...]a megh irt Bába aszszon mint egy hat, vagy hét esztendővel ennek előtte Babothon lakozo Boka Györgynek egy jó szopó borját ördögi mesterségeivel megh rontotta volna[...]”²⁰⁶⁷

16. Rontás és gyógyítás

A legtöbb bábák ellen irányuló boszorkánypörben a következő példa alapján zajlott a rontás és gyógyítás. A bába elvárását nem elégítették ki. Erre megsértődött és rontást, zömében egészségrontást végzett. A megbetegedett vagy családja megijedt, kérte, adományokkal kiengesztelte a bábát, vagy éppen megfenyegette és a bába ijedt meg, aki föloldván a kötést, a beteget meggyógyította. (Összefoglalónkban ezt a kérdést

²⁰⁶¹ Schram f. 1983. A 266. pör. 2: 51.

²⁰⁶² Schram F. 1983. A 422. pör. 2: 625.

²⁰⁶³ Schram F. 1982. A 474. pör. 3: 135.

²⁰⁶⁴ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 417.

²⁰⁶⁵ Schram F. 1982. A 476. pör. 3: 140.

²⁰⁶⁶ Reizner J. 1900. 4: 373.

²⁰⁶⁷ Schram F. 1983. A 277. pör. 2: 125-126.

részletesen vizsgálni fogjuk.) Az oldás és kötés, rontás és gyógyítás az esetek nagyobb részében tehát együtt járt. Az eddig tárgyalt rontástípusoknál is gyakori volt. Kristóf Ildikó írta, hogy „*A korabeli Debrecenben is élő volt az a hiedelem, hogy a rontást az gyógyíthatja meg, aki okozta[...]*”²⁰⁶⁸ Itt néhány tipikus esetét mutatjuk be.

1728-ban a Pest megyei koldus Molnár Ilona bába a rontás megszüntetését, a meddőség oldását így végezte: „*Hogy pedig fia lenne Bicskeynének, azt megorvosolná úgy, hogy a gyerek megszáradott köldökét porrá törné és azt pogácsába bécsinálván, adná be megenni, attul aztán lenne neki fia.*”²⁰⁶⁹

Ugyancsak 1728-ban, de a szegedi boszorkánypörben Kőkényné, mivel nem kapott búzát, megrontotta az asszony lábát. Ezután a férje megígérte neki a búzát és „*[...]megkente nyálával Kőkényné az fatens gyermekágyas felesége lábát, és mindjárt lábra állott[...]*”²⁰⁷⁰ Ugyanebben a pörben, miután Kőkényné bosszúból kivette Lantosné lábából a csontot, „*Malmos Kata meggyógyította.*”²⁰⁷¹ Ez az eljárás a viszonylag ritka esetek közé tartozott, mivel a bábaboszorkányok nem, vagy nem szívesen avatkoztak egymás ügyében. Arról nem is szólva, hogy az oldást többnyire mindig az a személy tudta elvégezni, aki a megbüntetett személyen a kötetést elvégezte.

1729–30-ban Pirka Kata pörében Varga Erzsébet gyermekágyas üzent Katának, hogy menjen el, de ő késvén, másik bába fűrésztött, mire Kata megbetegítette a gyereket. Erre az anya megfenyegette a bábát, hogy gyógyítsa meg a kisdedet. El is ment a húga és megfűrésztötte. Erre a gyermek meggyógyult. Ugyanebben a pörben Kulcsár Dorottya bába megrontotta a tanú feleségét. Ezután a tanú megfenyegette a bábát, aki erre „*[...]vett egyszer valamiben kenőt, és derekát a betegh Asszonyoknak megh kente, akkor ugyan nagy fájdalmakat érzett Testiben a kenysis után, de idővel táguult nyaválája.*”²⁰⁷²

1730-ban, a Balog Andrásné és társai ellen folytatott boszorkánypörben Iván Miklós tanú vallotta, hogy feleségét a Vörösné bába megrontotta, „*[...]kit is Vörös Mihalyne midőn megh kezegetett, az nyavalya táguult rajta[...]*”²⁰⁷³ 1744-ben Bajnóczy Katalin terhes Dóka Ágnes bábát ajánlkozása ellenére sem hívta meg a szüléséhez. Ezért a bába megharagudott, és a fatens gyermekét megrontva, örökké sírt. Ekkor elhívták a bábát gyógyítani, aki úgy oldotta a gyermek kötését, hogy „szólatlan vizet” hozott; vagyis a vízholdás alatt a szállító cseléd nem beszélhetett és a csecsemőt ezzel gyógyította meg.²⁰⁷⁴

1746-ban Földi Istvánné sámsoni bába pörében Kertész György azt vallotta, hogy megromlott mindkét szeme és hívatta Földinét, aki ezt mondotta: „*[...]én meg gyógyítanám, csak hogy az Földnek se mondjátok[...]* és megis gyógyította[...]”²⁰⁷⁵ (Ebben a pörben ismét előjön a Földanyától való mágikus félelem, ráutalva, hogy a bűnös praktikát senki, még anyánk a föld sem tudja meg.)

1747-ben Totthné Csivát Dóra bábát megsértette a Koncz család, mire ő megkötötte a kisdéd száját. Egy hónapi szenvedés után arra ment a bába és azt mondotta

²⁰⁶⁸ Kristóf I. 1990. 3-4: 453.

²⁰⁶⁹ Komáromy A. 1910. A CCCXLV. pör: 419.

²⁰⁷⁰ Reizner J. 1900. 4: 373.

²⁰⁷¹ Reizner J. 1900. 4: 381.

²⁰⁷² Schram F. 1983. A 266. pör. 2: 51. és 56.

²⁰⁷³ Schram F. 1983. A 151. pör. 1: 400.

²⁰⁷⁴ Reizner J. 1900. A CCVII. 80. pör. 4: 528.

²⁰⁷⁵ Schram F. 1983. A 47. pör. 1: 125.

hogy nem hal meg a gyerek. Két nap múlva meg is gyógyult.²⁰⁷⁶ 1756-ban Kiss Anna bába Sáros György tanú feleségét és kisgyermekét megrontotta: szájjárban szenvedtek. A bába a vádaskodásra „[...]mingyarást meg ijedet, és kérte[...], hogy csak hozzanak neki Kis Létárul sátán füvet[...]”, mert „[...]ha hét ördög volna is benne ő meg gyógyítja, azzal a füvel[...]”²⁰⁷⁷ Ugyanebben a pörben a bába megharagudott Puskás Erzsébet tanúra, amiért nem adott neki ültetni való tojást és ezért fulladást hozott rá. A család kérte a bábát, hogy könnyítsen a kötésen. A bába erre ezt a tanácsot adta, hogy amikor a sértett „[...]szarni ki migyen egy kis pirított kenyeret a szájába vigyen es nyelje le, azt mondja akkor jöjjön rá [ti. a fulladás], a midőn az emiztetibül azt ki eszi[...]” Ezt követően a betegsége oldódott és a bába sem bántotta többé.²⁰⁷⁸

1756-ban Jantsó Lászlóné bábát megharagította Kozma István, kinek kisedére szájjarat küldött. „[...]ujjobban fizetést ígervén Jantsónénak a gyermek meg gjógjúlt.” Gyarak György lábát is megrontotta, de adományokért fürdővel őt is meggyógyította.²⁰⁷⁹

17. Gyógyítás

Ebben a fejezetben azokat az eseteket mutatjuk be, amikor a bába előzetes megrontás nélkül, de már boszorkányként gyógyít természetes úton betegségben szenvedő embereket. Dömötör Tekla írta: „[...]a bábák, kuruzslók valóban ismerték a mérgező növények, ásványok hatását, s ha nem is mágikus úton, de bizonyára itt-ott alkalmazták is ezeket egyéni érdekből.”²⁰⁸⁰

A gyógyításuknak két fő motívumát emeljük ki: a gyógyítás technikáját és az alkalmazott szereket. Előbbi: fürdetésből, kenésből, kötözésből, kézrátételből, fülbe sugásból és kuruzslásból állt. Fölhasználtak növényeket, állati és emberi eredetű anyagokat, ásványokat és különböző ruhadarabokból, használati tárgyakból való kuruzsló szereket. Gyógyítottak egy féle szerrel és technikával éppen úgy, mint egyszerre többféleképp. Igen változatosak a betegségek is, amelyeket gyógyítottak, a bőrön keletkezett kelésektől a vakságig, a szájjártól az impotenciáig. A földolgozásban az egyes gyógyító anyagokat, eljárásokat és betegségtípusokat nehéz tisztán különválasztani, mivel ezek többnyire keverten fordultak elő a megvizsgált bűnpörökben, így az alábbi beosztásunk esetleges.

a/ Gyógyítás növény eredetű szerekekkel

A bábák által ismert — többnyire mérges — növények, gombák²⁰⁸¹ hatóanyagai mai tudásunk alapján is orvossággként fölhasználhatók. Elsősorban a gyökeret és levelet szedték, ill. a teljes növényt. Alkalmazták zsír alapanyagot tartalmazó kenőcsbe, fürdővízbe és valószínű teaként megítatva, vagy szárított, porrá tört alakban fogyasztva, ill. füstölve.

²⁰⁷⁶ Schram F. 1983. A 422. pör. 2: 625.

²⁰⁷⁷ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 415.

²⁰⁷⁸ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 416.

²⁰⁷⁹ Schram F. 1982. A 476. pör. 3: 140.

²⁰⁸⁰ Dömötör T. 1981. 58.

²⁰⁸¹ Mint ismert, a táplálkozási módjuk, fotoszintézis nélküli asszimilációjuk hiányában és fehérje természetük miatt a gombák sem nem növények, sem nem állatok. A sasmanizmusban ismert, hogy a sámán révüléséhez „bolondgombát” vagyis mérges gombákat, sőt kaktusz levét használta föl. (Itták, illetve szárítva füstötjét belelegezték.)

Az impotencia kezelése

1714-ben Herczeghné lengyel Katalin bába leányát, Herczegh Mariskát tanúként kérdezték a pörben, hogy „*Az Anyádnak tudode valami boszorkányságát.*

Más boszorkányságát nem tudja, hanem azt tudja, hogy füveket szedett és Embereket gyógyított[...]” A bábaboszorkány füvekkel való varázsló-gyógyító cselekedetének a lényegét értjük meg a következő mondatból, amelyet szebben kifejezni alig lehet: „*Aztis hallotta az Annya szájaiból, hogy az midőn ki megyen az Mezőre füvet szedni minden féle füvek megh szomlálnak hozá[...]*”, vagyis beszélnek vele, kínálják magukat neki. Majd a mondat befejező része az impotencia orvoslásához szükséges növényről tájékoztat: „*[...]és utolszor az Fasz meresztő fű szollal megh.*”²⁰⁸²

Megrontott orra

1728-ban a Pest megyei Koldus Molnár Ilona bába pörében „*Kérdeztetett a Koldus Ilona, ha meg tudná-e gyógyítani Bicskeynét.*

Azt felelte, hogy minden bizonynyal meggyógyítaná, mert ha ő mehetne a Mátra mögé, a hol van savanyú víz és a hol homor gyükeret szedett volt, ottan vagy on egy bizonyos vörös színű gyökér és alacson füve is és Pesten eleget árulnak olyan füvet, másképpen még anyafünek hírnak, a kiből legelőször fürdőt csinálván, azután megkötné vele és ha ő meg nem gyógyítaná Bicskeyné asszonyomat, minden törvény nélkül halált szenvedjen.”²⁰⁸³

Fekélyre

1729-ben Toma Zsuzsanna bába így gyógyított: „*Egykor az ura fekélyekkel tellyes lévén, bizonyos Taksonyi asszony tanítván orvosságokra azon orvosságokat az urával itattván, tőle megis gyógyult[...]*” Így gyógyította meg a Marcziházán élő pásztornét, hasonló nyavalyából. „*Az kiket gyógyított, magokkal az mezőből hozattatott eszközöket és szerszámokat.*”²⁰⁸⁴ (Ti. „fűszerszámokat”.)

b/ Gyógyítás állati eredetű anyagokkal

1744-ben Szegeden Dóka Ágnes bába vak gyermeket gyógyított. Olyan gólyatojás héját kellett neki szerezni, amelyből a kiscigolya nem régen kelt ki. Ezt összetörve végezte el vele a kezelést és a gyermek látni kezdett.²⁰⁸⁵

c/ Gyógyítás kenéssel

1711-ben a szempci boszorkányok ellen folytatott büntetőpörben Bíró Éva tanú vallotta, „*[...]hogy midőn Gyermek ágyat fekütt volna megh betegedvén, hívatta a Tót Bába Asszonyt, a kiis sok keresere el ment, és meg kenyvén mindgyárt meg könnyebbedett.*”²⁰⁸⁶

1754-ben Zainé Új Judit pörében Vékony Erzsébet tanú vallotta, hogy a kocsmárosné beteg volt és elvitte hozzá a férje Zainét, és rázárta az ajtót, megfenyegetve, hogy ha a feleségét meg nem gyógyítja, összetöri. Erre „*[...]Zainé el fakat sirva (:a kocsmárosné már akkor a földön feküdvén, csak a Lelkit lesték:) melléje*

²⁰⁸² Schram F. 1983. A 349. pör. 2: 454-455.

²⁰⁸³ Komáromy A. 1910. A CCCXLV. pör: 419.

²⁰⁸⁴ Schram F. 1982. Az 503. pör. 3: 193-194.

²⁰⁸⁵ Reizner J. 1900. A CCVII. 80. pör. 4: 529.

²⁰⁸⁶ Schram F. 1983. A 206. pör. 1: 491.

*le térdepölt a földre, meg kente a korcsmáros feleségét, más Nap egészséggel fel lett, és többet semmi baja nem volt.*²⁰⁸⁷

d/ Gyógyítás különböző módszerekkel

1714-ben sámsóni Nagy Jánosné bába vallotta, hogy Béres Gergely „[...]Leányához is el mentem, és meg orvosoltam meg is gyógyult.” Készített neki fürdőt, kente és kötözte a beteget.²⁰⁸⁸

e/ Kuruzslás varázslással

A nem szerelmi varázslásra, hanem orvoslásra használt kuruzslások között két típust tudunk megkülönböztetni:

f/ Gyógyítás kézrátétellel és fülbe sűgással

A „Kézerotika” fejezetünkben részletesen szöltünk a kézrátétel gyógyító erejéről, amely átsugárzó bioáramból, akaraterő átvitelből és a gyógyulásba vetett hitből tevődik össze. Mint előbb láttuk, érintéssel, tapogatással rontani is lehet, vagyis rossz *delejt* átsugározni, de az itt tárgyalt eljárásnak elsősorban az oldás-gyógyítás volt a fő feladata. A fülbe sűgás valószínűleg szómágiát jelent, amelynek során a beteg hitét megerősítik abban, hogy meggyógyul. A ráhatásoknak és a hitnek itt is egyformán nagy súlya van.²⁰⁸⁹

1729-ből, a Toma Zsuzsanna bába pöréből két példát említünk. Mórosz Erzse tanú fájalmát úgy gyógyította, hogy az „[...]fejének megtapintása s fülbesűgás által mindjárt megszűntek.”²⁰⁹⁰ A pör további példájának korabeli megítélése is mutatja, hogy a szóban forgó varázslást elítélték. Az akkori tudományos fölfogás nem tudta magyarázni. Ifjú Rázsás András feleségét és Pintér Katalint „[...]nem megengedett módon — füvek[ből] és gyökerekből készített kenettel, — hanem pusztán keze érintésével gyógyította meg[...].” Az általa ugyancsak megrontott Szűcs Máriát is „[...]kezével illetvén, 2 nap alatt teljes egészségre hozta[...].”²⁰⁹¹

A szegedi Dóka Ágnes bába 1744-es pörében olvasható: „[...]amely nyomorult emberekre csak az kezit reája tette is, mindjárt meggyógyult[...].” Amikor Bajnóczy Kata terhes volt és megbetegedett, a bába „[...]az kezit egy kis vajacskával megkenvén, az fatens hasán meghúzta, azonnal meggyógyult.”²⁰⁹²

g/ Gyógyítás ruhadarabokkal, tárgyakkal

1731-ben, Kormos Judit bába pörében Orovecz Márton tanú vallotta: „[...]az idén farsang utolján, említett bábát, rosszul lévén, magához hivatta, mondván, ha valamit segíthetne rajta; a mint is a bába ingérül a kötőit lemetszvén, három csomót kötött rajta és a tanúnak beadta innia, melyre azonnal meg is gyógyult. Azután ismét lakatot kért, a

²⁰⁸⁷ Schram F. 1983. A 158. pör. 1: 424.

²⁰⁸⁸ Schram F. 1983. A 24. pör. 1: 63.

²⁰⁸⁹ A tibeti Halottas Könyvből ismert, hogy a fülbesűgást már a haldoklónál elkezdik és a halála után is addig folytatják míg (hitük szerint) a lélek a testből végleg el nem távozik. Itt fölkészítik a haldoklót és a holtat arra, hogy elérje az örök megvilágosodást. Ennek a fülbesűgásnak tehát „lelki gyógyító ereje” van, amely elsősorban mágia.

²⁰⁹⁰ Schram F. 1982. Az 503. pör. 3: 195.

²⁰⁹¹ Schram F. 1982. Az 503. pör. 3: 196.

²⁰⁹² Reizner J. 1900. A CCVII. 80. pör. 4: 529.

kezibe vevén a lakatot, háromszor csukta a hajába mondván: se, velejének, s csontjainak ereje ne lehessen.²⁰⁹³

Ugyanebben a pörben olvasható ez a tanúvallomás is:

„[...]a gatyá madzagját és a lisztes zsáknak madzagját levette, azokra csomókat kötött, azután egyiket reá kötötte s másikat levette; és mindazon csomókat egymásután oldotta meg, mondván: valamint, hogy én ezen csomókat oldozom, szint úgy az Isten oldassa meg a te egészségedet.”²⁰⁹⁴ A csomózásnak egyértelműen a betegség megkötése, a csomók kioldozásának pedig a már „befogott”, „megkötött” betegség megoldása, azaz elhárítása, gyógyítása volt a magyarázata.

Szendrey Ákos a rontás ellen használt gatyamadzagról egyébként ezt írta: „A boszorkányok, rontók elleni védekezésben sajátos szerepet játszik a gatyamadzag. Megakadályozzák vele a rontónak már a házba való bejövetelét is. Boszorkányok ellen általában gatyamadzaggal kötik be az ajtót, különösen, ha gyermekágyas van a házban.” Szendrey közölte, hogy asszonyok derekát is átkötik vele, ha nehezen szülnek; ill. az ártó személyek, szellemek ellen használják. Átkötik vele a gyermekek nyakát a megigézés ellen. Használják a boszorkányok „megmosása” ellen, a boszorkányok megfogására, és persze szerelmi varázslásra is, amikor az elégetett gatyamadzag hamuját (esetleg más egybekkel együtt) pogácsába sütve a legénynek adják, hogy a lányt elvegye.²⁰⁹⁵

1759-ben Németh Kata bába pörében az egyik vádlott: Horváth János vallomásából idézünk: „Ezen összetekert viaszgyertya mire való?

Föl van szentölve, az én leányom szentölte föl, mikor az gyermekek betegek, akkor az nyakára teszik[...]”²⁰⁹⁶ A katolikus dogma szerint nő nem szentelhet, tehát ez alatt is varázslást kell értenünk, és a vele történt gyógyítást pedig kuruzslásnak.

18. Halál okozása

A bábaboszorkányok legkegyetlenebb praktikája volt a gyilkosság, amikor a kötést, rontást, betegség okozását szándékos halál előidézésére végezték. 1722-ben Szűcs Erzsébet pörében olvasható: „[...]ezen Fördő füzesre [főzésre] Sebestyenne akkori öreg Bába Asszony tanította mondván eztet úgy készítven el... kik életre avagj halálra. Dudasne nevü Asszonytól hallotta mondani én is ugi mond főztem az gyermek[emnek] megh is holt csak hamar utanna.” Kiss Judit tanú azt vallotta, hogy a fürdő után többen meghaltak.²⁰⁹⁷ Ebben az esetben tehát a gonosz fürdő minden nemre és korosztályra hatott. A továbbiakban viszont olyan példákat találtunk, amelyekben élesen elkülönültek a felnőtt- és gyermekgyilkosságok.

a/ Fölnöttek meghalasztása

1728-ban, a szegedi Kökényné pörében Nagypál Katalin tanú azt vallotta, hogy „[...]az ő napát az boszorkányok kezét s lábát összevonták és azt Kökényné által gyógyíttatván fatens, napa valamit olyasttalált Kökénynének szólni, hogy abban hagyván a gyógyítást, rövid időre meg is halálozott.”²⁰⁹⁸

²⁰⁹³ Komáromy A. 1910. A CCCLXIV. pör. 435.

²⁰⁹⁴ Komáromy A. 1910. A CCCLXIV. pör. 436.

²⁰⁹⁵ Szendrey Á. 1986. 314.

²⁰⁹⁶ Komáromy A. 1910. A CDLI. pör. 690.

²⁰⁹⁷ Schram F. 1982. A 469. pör. 3: 124.

²⁰⁹⁸ Reizner J. 1900. 4: 373.

1756-ban Kiss Anna bába pörében Sípos György tanú azt vallotta, hogy „*Kis Anna nevű mostani Mihalydi Baba[...]* ennek előtte mint egy két héttel, maga Juhásza a fatens ő kegyelminek mondotta, hogy az ő feleségét és Kisded Gyermekeit, az Baba Kis Anna meg rontotta boszorkanyi mesterségivel, annyira hogy sem feleséginek kis Gyermekeinek a száját fel nem lehetett kapcsolni[...]

” Az asszony 13 napra meghalt.²⁰⁹⁹ Ugyanebben a pörben Zótai Erzsébet tanú azt vallotta, hogy lánya gyermekágyban feküdt és más bábát hívtak hozzá, ezért Kiss Anna elment hozzájuk és kérte a lányát, „*[...]hogy engedjék meg néki eczer be kötni, mingyaráss meg gyógyul[...]*” Meg is engedték neki, de az anya azonnal rosszul lett. „*[...]és egész halála orájáig mindig azt kiáltta hogy Kis Anna bába bekötisítül kel neki meg halni[...]*”²¹⁰⁰

b/ Gyermek meggyógyítása

Ebbe a témakörbe több eset tartozik, jelezve, hogy a gyermekek esendőbbek voltak, és a bábákból lett boszorkányok gyűlölete a fiatal élettel szemben nagyobb volt, mint az idősebb korosztályokkal.

1584-ben Kolozsváron Sós Jánosné bába pörében „*Kötélverő Lőrincz vallja: Két gyermekünk mellett lőn dajka ez [Sósné lánya, azaz] szeméttörőné anyja, az első részegségében elejté és meghala a gyermek. Az második gyerekünk mikor lőn, osztán üdö mulván meghala és hallottam, hogy megpróbáltatta²¹⁰¹, hogy gyermekünk mind halva lenne. Az után is halva lőn gyermekünk.*”²¹⁰²

1728-ban a szegedi Kökényné pörében vallotta az egyik tanú, „*[...]hogy leánykájával bábának nem hívatta az fatens, más négy esztendő leánykája fél tagját és kezét az álla alá húzta és oda menván Kökényné, mondá: ennek úgy mond, csak koporsót készítesek, mert meg fog halni, amint meg is holt.*”²¹⁰³ 1728. júniusában Kökényné (előbb Gilicsóné) ezt vallotta: „*[...]Kotogány Ferencz fiát, aki az czigány házban lakik, nemrégén azért, hogy bábának nem hitták, gólyafészekben²¹⁰⁴ megfürösztötte és megrontotta s meg is holt utánna az gyermek.*”²¹⁰⁵

1730-ban, Balog Andrásné és társai ellen folytatott pörben Barna János tanú azt vallotta, hogy született egy fiacskája, de bábának nem Vörösnét, hanem egy másik öregasszonyt hívtak. „*[...]a gyerek volt egy heti, a midőn Veresné Baba a fatenshez ment, szép egészséges volt, és éppen akkor szoptatta a fatens a Gyermeket, Veresné Baba el vitte a fatens karjára a Gyermeket a száját megh veregette, és az után soha sem szopott, csak megh holt a Gyermek[...]*”²¹⁰⁶

1752-ben, a marosvásárhelyi Farkas Borbála pörében Forrai Judit tanú ezt vallotta: „*[...]bejűvén hozzám, pénzt kért, de nem adhatván, azon éjtszaka az kis gyermekemnek megszorodott az lába s meg is holt az gyermek[...]*”²¹⁰⁷ Ugyanebben a pörben Kádár Erzsébet tanú vallotta a bábáról: „*[...]hogy nem volt betegülésében hivatalos s be nem*

²⁰⁹⁹ Schram f. 1983. A 334. pör. 2: 415.

²¹⁰⁰ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 416.

²¹⁰¹ Megpróbáltatta = meggyógyította.

²¹⁰² Komáromy A. 1910. A XVII. pör: 38.

²¹⁰³ Reizner J. 1900. 4: 373.

²¹⁰⁴ Korábban bemutatott pörészletben gólyatojást, most gólyafészket használtak a mágiához. A gólya mint gyermekhozó, tehát életet vivő madár szerepelt a néphitben. Különös, hogy itt rontottak vele.

²¹⁰⁵ Reizner J. 1900. 4. 386.

²¹⁰⁶ Schram F. 1983. A 151. pör. 1: 402.

²¹⁰⁷ Komáromy A. 1910. A CDXXXIII. pör: 548.

eresztették hozzám, harmadnapra az gyermekem megholt s azután látam magam is az ágyam előtt állani Farkas Borbárát s úgy meg is nyomott, hogy nem is szólhattam[...]"²¹⁰⁸

1754-ben Zainé Új Judit bába pörében Juhász István tanú azt vallotta, hogy „[...]első felesége ez előtt enyéhany Esztendőkkal Gyerek ágyat feküvén, mely mellett Zainé Bábáskodott, majd mint egy egy Hétre oda ment fürösztetni a Gyermekcskét[...]”, és az anyától kért egy csupor káposztát, de nem adott. „[...]egy fél fertály múlva fel sikóltott álmából az Leánka, és az ajakacska annyira le vólt kötve, hogy az után soha sem vehette az Annya Csecsit a Szájában[...]” és negyednapra meg is halt.²¹⁰⁹

Ugyancsak ebben a pörben Somodi Erzsébet tanú azt beszélte, hogy Zainé volt a gyermeke bábája, akit kértek, hogy a keresztelőbe hívja a barátait, de Zainé nem akarta, mert már kitelt az ideje. A tanú férje erősködött, mire Zainé mérgesen engedett, de másokat hívott, mint kellett volna, és a keresztelőből hazafelé a gyermeket belevágta a hóba. A kisdéd otthon elaludt. „[...]reggel midőn már fel ébredet volna a Tanú a fürdőit meg készítette hogy majd meg füröztí; ki polyázta, és látta nagy rémuléssel, hogy az lábacskaí össze vannak fonva[...] noszogatták Zainét, hogy gyógyítaná meg ha el rontotta, de semmi módon ki nem gyógyult belőle, hanem abban múlt ki a világból.”²¹¹⁰

1756-ban, Kiss Anna bába pörében Ördög Erzsébet tanú azt vallotta, hogy a második gyermeke, amikor fölállt a földre esett és egy hétre rá meghalt, mert „[...]a Gyermekek pedig a Laba el rodhatt az sok Fokádasi [fakadásai] miatt.”²¹¹¹ Ez azért volt, mivel Kiss Anna bábájuknak nem volt megfelelő a fizetség a szolgálataiért.

19. Kannibalizmus

Az emberré válás óta ismert a kannibalizmus. A szubhumán főemlősöknél ritka jelenség ugyan, de észlelték. Dr. Jane Goodal a csimpánzoknál figyelte meg, hogy az egyik horda a szomszédost néhány éven belül teljesen kipusztította, és főleg a megölt csecsemőket, fiatal állatokat széttépték, majd fölfalták. Leszámítva az éhezések (proteinéhség) okozta, szintén ritkán előforduló kannibalizmust, az ember esetében ez a cselekedet többnyire rituális volt. Törzsi társadalmakban gyakran előforduló jelenség, hogy avatási vagy más, elsősorban vallási ceremóniák alkalmából tűzön sült emberhúst, szívet vagy agyvelőt fogyasztanak. A velő bekebelezése az elhalt tudásának megszerzését, ezáltal a szelleme fölött gyakorolt hatalom megszerzését is jelentette. A tibeti temetési szertartáson a hullafogyasztás a reinkarnáció jegyében történik, de a halott lelkének visszajárását is igyekeznek vele meggátolni. Végül emberevés azért is lehetséges, hogy ezzel az elpusztított teljesen megsemmisüljön, ugyanakkor a fogyasztó a megevett életerejét birtokolhassa. A boszorkánypörökben előforduló kannibalizmus leginkább az utóbbi teóriához áll közel. Minden esetben rituális jelenség, hiszen boszorkányszombatokon, boszorkánytáborban, amikor a vezér, a dudás és az ördögök is jelen voltak, tehát nyilvánosság előtt történt. A bábának a saját kisgyermekét vagy közeli családtag gyermekét kellett megennie, hogy megszerezhesse a tudományt, és ez által fölvetelt nyerjen a boszorkányok közé.

Makkai Lászlót idézzük: a boszorkányok „[...]seprűn, boton lovagolva valamely hegyen vagy elhagyatott helyen tartott »boszorkányszombatokon« parázna és emberevő

²¹⁰⁸ Komáromy A. 1910. A CDXXIII. pör: 549-550.

²¹⁰⁹ Schram F. 1983. A 158. pör. 1: 423.

²¹¹⁰ Schram F. 1983. A 158. pör. 1: 425.

²¹¹¹ Schram F. 1983. A 334. pör. 2: 417.

orgiákat, egyházi szertartásokat parodizáló »fekete misét« rendeznek a Sátánnal, s erőt nyernek tőle gyógyításra, rontásra, oldásra, kötésre. »²¹¹²

A bábaboszorkányok, boszorkányok kannibalizmusa Európa-szerte ismert jelenség volt. M. Bošković-Stulli Horvátországból a következő példákat hozta: „Nyomozás közben tett vallomások szerint horvát boszorkányok összeföveleteiken emberi szíveket metszettek ki, amit azután megsütöttek és megettek.” Vladimir Bayerre hivatkozva megjegyezte, hogy a boszorkányok más alkalmakkor is gyakorolták ezt a gyászos cselekményt.²¹¹³

Nemcsak fölnötteket fogyasztottak. A boszorkány „[...]vesszővel kitepte a gyermeknek a szívét, felszúrta a pálcára, minek következtében a gyermek meg is halt. A boszorkányok megeszik ezt a szívét, majd kihányják[...].”²¹¹⁴ Az egyik horvát monda történetében a „[...]vő megfigyelte, hogy anyósa, aki boszorkány volt, este hogyan tépte ki saját fiának szívét, hogyan tette azt a tűzhelyre, hogy megsüsse és megegye.”²¹¹⁵

Dömötör Tekla is említ boszorkány-kannibalizmust: „Guziné a maga lányát ette meg[...].”²¹¹⁶ A Schram-féle pörgyűjteményben 1746-ból, Földi Istvánné sámsoni bába pörében a tanú hallotta, hogy a sámsoni prédikátor „[...]mondotta nyilván való Boszorkánynak Földi Istvánnét, és tulajdon eö ötte meg az Gyermekétt[...].”²¹¹⁷

*

A bábák boszorkánykodásával kapcsolatban, **összefoglalásként** több tanulságot levonhatunk:

1. Mindenek előtt felelnünk kell arra a jelenségre, hogy a kutatók egy része miért túlozta el a boszorkánypörökben szereplő bábák számát? Válaszunk:

a/ A bábaboszorkányok bűnpöreiben gyakran sok tanút hallgattak ki, és ők a bábák többféle tevékenységét mesélték el. Ez a helyzet még a gyakorlott olvasót is megtévesztheti, és azt a szubjektív érzést sugallhatja, mintha rengeteg bába szerepelt volna.

b/ Mint azt Schram Ferenc földolgozásánál láttuk, a kutatók egy része nem tett különbséget a gyógyítást és rontást végző különböző foglalkozású személyek között, így pl. tarkán keveredett a bába, javas, füves asszony, „orvosasszony”, kuruzsló stb, ezért a megítélésben gyakran a szerepkörük is összevegyült.

c/ A boszorkánypörökben azért találunk viszonylag kevés vádlott bábát, mert — bár a nép szinte valamennyire rámondotta, hogy „boszorkány” — csak a legvégső esetben adták föl őket. A közösségnek ugyanis még boszorkányság gyanúja esetén is szüksége volt a gyógyító, szülést segítő nőre; különösen azokon a kisebb településeken, ahol más gyógyító ember nem működött. Ha ugyanis föladják, elüldözik, még ő sem marad. Inkább féltek tőle, mint elmarasztalták.

d/ A bábákkal kapcsolatban kialakult boszorkányhit túlélte Mária Terézia tiltó rendeletét. A szájhagyomány továbbra is őrizte, sőt „folklorizálta” a bába boszorkánytevékenységét, és átruházta a következő nemzedékekre. Ezért írásos dokumentumok nélkül is soknak tetszett a számuk.

²¹¹² Makkai L. 1983. 1: 109.

²¹¹³ M. Bošković-S. 1990. 3-4: 498, ill. a 498. lapon a 32. jegyzet.

²¹¹⁴ M. Bošković-S. 1990. 3-4: 500.

²¹¹⁵ M. Bošković-S. 1990. 3-4: 501.

²¹¹⁶ Dömötör T. 1981. 128.

²¹¹⁷ Schram F. 1983. A 47. pör. 1: 127.

2. A boszorkánypörökben szereplő negyven körüli bába csupán ezrelékben kifejezhető része az ország területén működött bábák tömegének, és ez egyértelműen mutatja, hogy hivatalosan milyen kevesen kerültek boszorkányság vádjá alá. Az viszont igaz, hogy a nép ennél jóval nagyobb számban tartotta őket boszorkánynak, de nem adták föl, vagy nem boszorkánysággal vádolták őket.

Az általunk átvizsgált mintegy 1040 boszorkánypörben másfélezernyi boszorkány felelősségre vonásáról olvashatunk. Ebben a tömegben van a bábák 36 boszorkánypöre, tehát az arány így is csekély. Ha pedig azt vizsgáljuk, hogy a bűnpörökben szereplő boszorkányok társadalmi rétegződése miként oszlik meg a városi főbírótól (Szeged, 1728, Rózsa Dániel) a zsellérasszonyig, ismét az derülhet ki, hogy más társadalmi réteg mellett a bábák száma kevés. Közülük pedig „megpatkolt bábát” (Dömötör Tekla tesz erről említést) az általunk vizsgált feudalizmus kori bűnpörökben egyetlen egyet sem találtunk, nem volt tehát hiteles történeti forrása. Ez a fogalom valószínűleg a 19. sz. második felétől alakult ki, és jutott a folklórhoz.

3. A bába valóban sok, különböző típusú büntetőper gyanúsítottja és vádlottja. Ezt az általunk gyűjtött dél-alföldi feudalizmus kori szexuális jellegű pörök is tanúsítják. Csakhogy ezekben nem varrták a nyakukba a boszorkányság vádját. A szakmai sikertelenségükért vagy a felelőtlen munkájukért vonták őket felelősségre. Tanulságos — és erre korábban már több kutató is fölfigyelt —, hogy egy közösségben miként alakult ki olyan helyzet, amikor saját segítő bábáját kezdte üldözni. Schram Ferenc megjegyezte, hogy bár gyakran perelték őket, de az ítéletek kis része végződött kivégzéssel. A büntetés kiállása után — esetleg másik közösségben —, de tovább működhettek.²¹¹⁸

R. Várkonyi Ágnes fogalmazta: „Elképzelhető, hogy a bába vagy az orvosló akkor kerül boszorkányság gyanújába, amikor megrendül benne a közösség bizalma, s a rivális ezt észreveszi és kihasználja.”²¹¹⁹ Vagyis, ha többen élnek a közösségben, a megélhetésért egymással vetélkednek és bizalmatlanságot szítanak; bujtogatnak egymás ellen. Érdekes viszont, hogy a boszorkánypörökben egymással szemben tanúként alig szerepeltek. A felelősség alól kibújtak és a „piszkos, ténybeli munkát” másokkal végeztették el. „A boszorkánypörök háttérében orvoslók konkurenciaharca figyelhető meg[...].”²¹²⁰ A konkurenciaharcuk eredménye az, hogy nem egymást büntetik, hanem a pácienseiket rontják meg.

Kristóf Ildikó a debreceni boszorkánypörök tanulmányozása kapcsán írta, hogy a bábák és betegek között „[...]ellentétek leggyakrabban abból adódtak, ha a pácienst késlekedett a gyógyítás díjának megfizetésével, vagy ha keveset adott.”²¹²¹ Konfliktus keletkezhetett még akkor is, ha a pácienst megsértette az „Orvos Asszonyokat” körülvevő megbecsülés és a dolgaikban megnyilvánuló kedvezések elvárásrendszerét; ha megszegett hagyományos közösségi tilalmakat és szokásokat.²¹²²

Végül soron mindez összefügg a bábák másságával is, amelyet egy erősen homogén társadalmi szerveződésben nehezen viselnek el. A bábák ugyanis „Büszkék tudományukra, titkolják tudásukat, kérkednek vele, túlértékelik, mentegetik. Hol racionális, hol pedig irracionális elemeivel azonosítják magukat. A hagyományos gyógyítók között sok a deviáns személyiség. Szükségszerűen magányosabbak, mint

²¹¹⁸ Schram F. 1982. A 3: 30.

²¹¹⁹ R. Várkonyi Á. 1990. 3-4: 404.

²¹²⁰ R. Várkonyi Á. 1990. 3-4: 386.

²¹²¹ Kristóf I. 1990. 3-4: 453-454.

²¹²² Kristóf I. 1990. 3-4: 454.

társadalmi rétegük más tagjai, irigyeik vannak, és sokféle viszályal küzdenek. A másság, a helykeresés tudata feszültségekkel jár s a feloldást keresve sokszor megsértik az adott viselkedési és erkölcsi normákat. Kivált, akit elragad a hivatás, a tudnivágyás szenvedélye.²¹²³

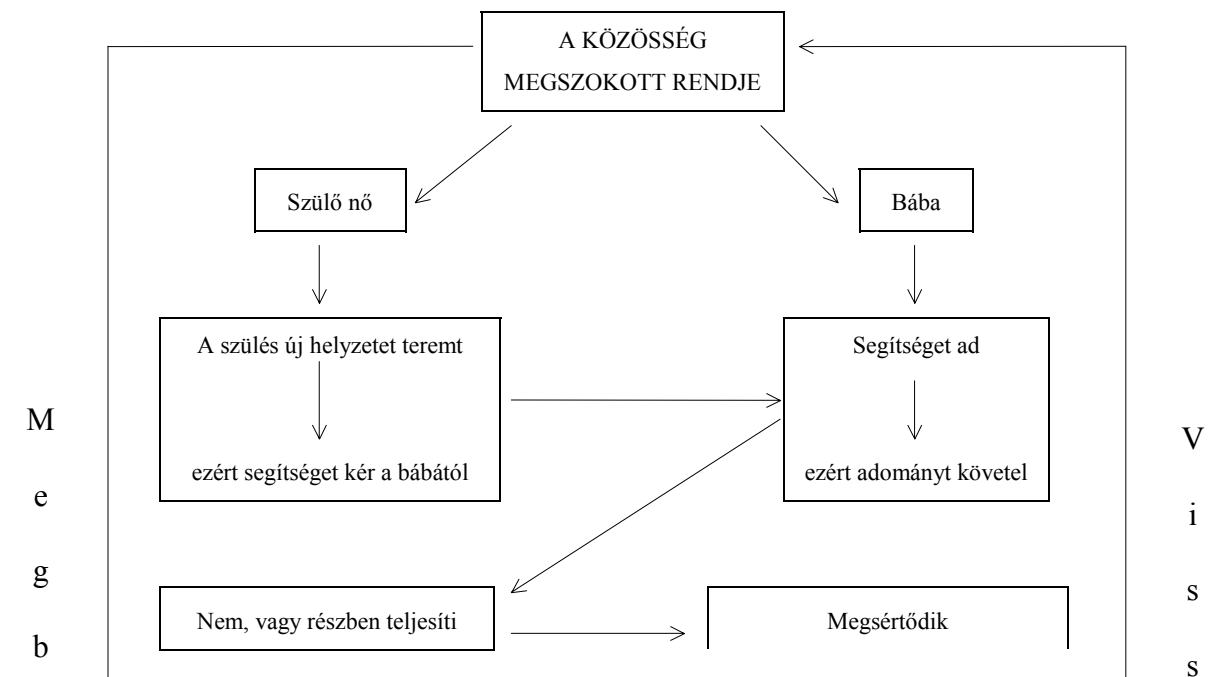
A bábaboszorkány közösségellenes magatartása egy személyre, családra korlátozott rontása gazdasági okokból következett be:

- a/ nem őt hívták a szüléshez és elesett a fizetségétől;
- b/ nem azt és nem annyit adtak neki, mint amit és amennyit kért a szolgálataiért;
- c/ a kifizetésnél csalódás érte és bosszút forralva rontott.

A bába mássága abban is megnyilvánult, hogy bár látszólag „egy a közösségből”, az átlagból emelkedett ki. A faluban, tanyavilágban „kulcsembert”, aki hatalmat élvez, és a hatalom mindig sok gonddal jár. A közösségnek van egy, az egyén cselekvésére ható erősítő és szűrő hatása.²¹²⁴ A közösség ezt a másságot gyakran megtorolta. A bábaboszorkány, mint „[...]bűnbak révén — »törvényes úton« — levezetődik az agresszió, s így a kiegyensúlyozást szolgálja” — írta Grynaeus Tamás.²¹²⁵

Az eddig elmondottakat az alábbi ábra szemlélteti:

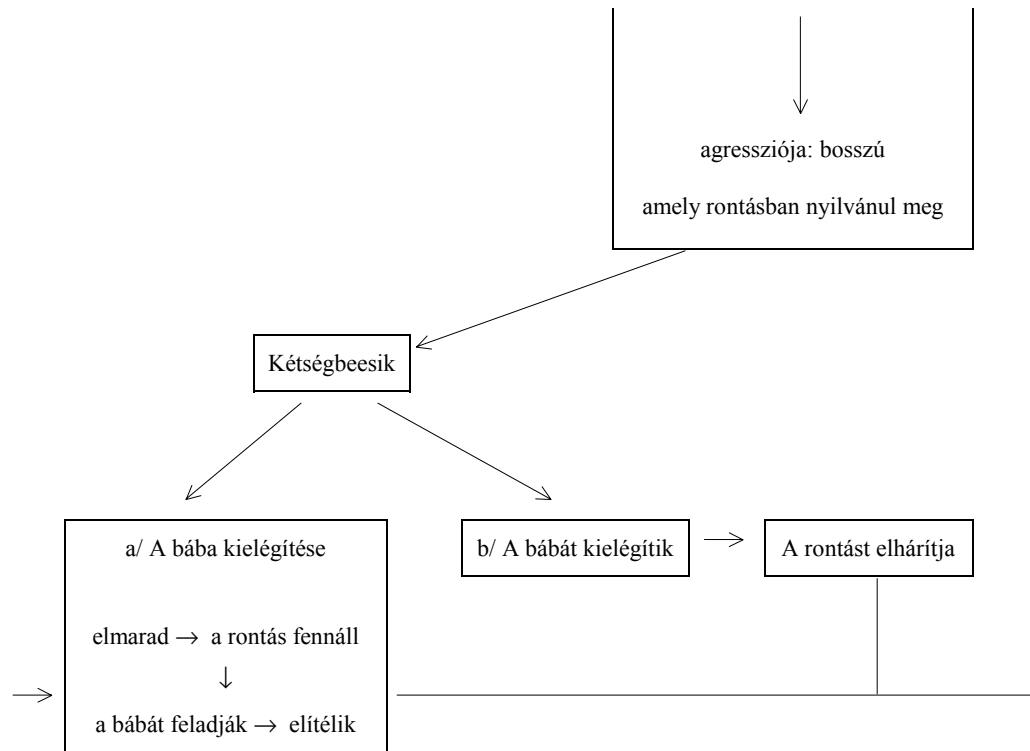
A szülő nő és a bába között kialakuló ellentét, illetve a közösség megszokott rendjének visszaállítása

²¹²³ R. Várkonyi Á. 1990. 3-4: 405.

²¹²⁴ Grynaeus T. 1990. 3-4: 468.

²¹²⁵ Grynaeus T. 1990. 3-4: 472.

4. A boszorkánybába származását és a közösségéhez való társadalmi kötődését jellemzi, hogy az általunk vizsgált és gyűjtött valamennyi boszorkány-, ill. szexuális jellegű bűnpörben mindannyian laikus, tehát nem okleveles bábák voltak, akik az alsóbb néprétegekből, elsősorban a parasztságból kerültek ki.

5. Jelentős különbség a boszorkány és a bábaboszorkány között az, hogy a boszorkány esetében a családban gyakran öröklődik a boszorkányszerep, míg a bábát többnyire nem az anyja tanította. Nálunk elsősorban a csoporthatás érvényesült. Tudásunkat a többi bábától és bábaboszorkánytól kapták.

6. A boszorkánnyá vált bába a sátán „fajzata” lett, akit illett és kellett üldözni, mint istentagadót és a legrosszabbal, Isten megátalkodott ellenségével, az ördöggel cimborálót.

7. Az gyógyított, aki rontott. Ha más végezte a megromlott egészség helyreállítását, a ténykedés nem sikerült. Ezért gyakran rá is kötelezték, hogy a rontást gyógyítsa meg, ha nem tette, megfenyegették, ezért nekilátott az „oldáshoz”. Ezzel maga a közösség kényszerítette boszorkányos szerepkörbe.

8. A gyógyításhoz rítus kellett, és ezt a bábaboszorkány „magas szinten” művelte. R. Várkonyi Ágnes írta: „A gyógyítás a beteg együttműködésével kellett, hogy történjék. Az együttműködés kipróbált, ősi eszköze a ráolvasás[...] a ráolvasások gyógyításban betöltött helyét történetileg kezelve és a pszichoszomatikus szempontokat is figyelembe véve két további, a boszorkányperek szempontjából sem elhanyagolható körülményt is figyelembe kell vennünk. Egyrészt a szövegmondás időt ad a gyógyítónak, hogy megfigyelje a beteget, mérlegelje, mi a baja, mivel gyógyíthatja, egyáltalán

gyógyítható-e[...] a beteg is ragaszkodik a rítushoz. Öngyógyító erejét fokozza, megnyugtatta, megerősíti egészsége visszanyerésébe vetett hitét.²¹²⁶

9. A bábaboszorkány gyógyító praktikájában fontos helyet töltött be a gyógynövények alkalmazása. Szinte szépirodalmi szinten, több pörben is úgy fogalmaztak, hogy „nekik a füvek megszólalnak”, vagyis beszélnek hozzájuk és elmondják, mire alkalmasak. „A fákkal, növényekkel beszélő ember a természetismeret ősi korát idézi. Mítoszok szabják meg az együttélés szabályait a természettel, meddig és hogyan élhet a természetből az ember. A XVI-XVII. századra már különleges képesség beszélni a növényekkel, a »beszéd« ekkor már »tudás«, az »ismeret« szimbolikus kifejezése. Azt jelenti, hogy kiválasztott, mert érti a virágok és füvek hatóerejét (virtutes herbarum).²¹²⁷

10. Európa-szerte ismert társadalmi jelenség, hogy amikor egy-egy országban, területen valamilyen természeti csapás: éhínség, járvány, háborúk negatív hatása stb. jelentkezik, ott nő a boszorkányüldözés. A. V. Kurocskin ukrán példát említett. A boszorkányégetések, „[...]e kegyetlen leszámolások az ún. »sötét időszakokban« szaporodtak meg, amikor a viszonylagos jólétet járványok, éhínségek, aszályok, állatok pusztulása vagy más természeti csapások zavarták meg.²¹²⁸

Kristóf Ildikó Debrecenről szólva azt írta, hogy „[...]a vádlottak száma mindig azokban az években volt a legmagasabb (5-8), amelyeket valamilyen természeti csapás előzött meg közvetlenül, vagy kísért.²¹²⁹ Áttérve a Dél-Alföldre, Reizner kutatásából ismert, hogy az 1728-as nagy szegedi boszorkánypör előtt és alatt aszályos, éhínséges év járt a régióban. Megvizsgálva a térség földrajzi központjában lévő, korábban is példaként hozott Hód-Mező-Vásárhely mezőváros természeti csapásait, egybeesés mutatható ki ezek és a boszorkányüldözések között.²¹³⁰

1708.

November 23-tól 1709. tavaszáig nagy pestisjárvány volt. Az első ismert boszorkánypör 1723-ból származott.

1729.

A súlyos terhek és a járványok miatt 130 család végleg elhagyta a várost. Ebben az évben egy boszorkánypör volt.

1730.

Két boszorkánypörrel találkoztunk.

1732.

Pestisjárvány dühöng, és boszorkánypör zajlott.

1733.

A katolikusok bábája szükség esetén keresztelhetett, a reformátusoké csak egy évtized múlva.

1734.

Évek óta marhavész pusztított. Ebben az évben 3 boszorkánypör volt.

1735.

Fegyveres fölkelést szerveztek. Szegedinac Péro lázadása a növekvő terhek ellen.

1738-39.

Pestisjárvány dühöng. 1739-ben egy boszorkánypör volt.

²¹²⁶ R. Várkonyi Á. 1990. 3-4: 396-397.

²¹²⁷ R. Várkonyi Á. 1990. 3-4: 398-399.

²¹²⁸ A. V. Kurocskin. 1990. 3-4. 516.

²¹²⁹ Kristóf I. 1990. 3-4: 448.

²¹³⁰ Herczeg m. 1984. 1: 722-736.

1740.
Három boszorkánypörről tudunk.
1744.
Egy boszorkánypör zajlott.
1745.
Szintén egy boszorkánypör volt.
1746.
Az Oldalkosár városrészben tűzvész pusztított. „Zenebona” volt a vásárhelyi esküdtek ellen.
1750.
Egy boszorkánypört jegyezték föl.
1751.
Nagy árvíz pusztított. (A Tisza, Maros, Kőrösök kiáradtak.)
1753.
A Bujdosó–Pető–Törő-féle utókuruc zendülés és egy boszorkánypör volt ebben az évben.
1754.
Egy boszorkánypör volt.
1755.
Szintén egy boszorkánypör zajlott.
1756.
Ebben az évben volt az utolsó boszorkányégetés.
1758.
Mária Terézia egy, a városban boszorkánysággal vádolt nő pörét vizsgálatra magához kérte. Ebben az évben egyébként 2 boszorkánypör volt.
1759.
Egy boszorkánypörről tudunk.
1762.
Egy boszorkánypör zajlott.
1763.
Szintén egy boszorkánypör volt.
Vásárhelyen az eddigi ismereteink szerint 30 boszorkánypörnek maradt írásos nyoma. (Megjegyezzük, hogy a Komáromy-féle pörgyűjteményben szereplő: CDXLVII. pör (1758-ból, a 666. p.) megegyezik Schram Ferenc: I. kötetének 101. pörével (320-330. p.), de itt 1756-ból datálva.) A 30. pör közül év nélkül található 5, valamennyi a Schram-gyűjteményben. Ezek közül a 90. pör (262-265. p.) valószínűsíthető dátuma 1740. A 93. és a 94. pöré (275-280. p.) 1744-1750. közé esett, a 99. pör (306. p.) 1754, vagy 1755 év lehet. A 106. pöré (346-347. p.) 1759-1763. közé esett.
11. Grynaeus Tamás elsőként figyelt föl arra a jelenségre, hogy „[...]a boszorkánypörök számának csökkenésével egy időben megnőtt a paráznák elleni pörök száma.”²¹³¹ Megállapítása teljesen egyezik az általunk gyűjtött szexuális jellegű pörök vonatkozó tanulságaival. Kristóf Ildikó debreceni boszorkánypöröket vizsgálva, a kor erkölcsét illetően megállapította, hogy a vádpontok között legtöbb volt a szexuális bűn. Ezek közül is a házasságtörés. (Ugyanakkor a mi tapasztalatunkkal ellentétben, Debrecenben viszonylag kevés volt a gyermekvesztés.²¹³²) A társadalmi kép teljessé tételét segítve, mindehhez még hozzá kell tennünk, hogy Mária Teréziának a

²¹³¹ Grynaeus T. 1990. 3-4: 472.

²¹³² Kristóf I. 1990. 3-4: 457.

boszorkánypöröket betiltó rendeletét követően kezdett rohamosan növekedni a betyárbünpörök, a „cégéres ragadozások és erőszakos megvézések” pörszáma is. A társadalomnak mindig kell üldözendő réteg és bűnbak.

18. A NŐI VÉRZÉSEK ÉS A VETÉLÉS

Nőknél a nemi érés az első ovulációval következik be. Ezt havonta újabbak követik. Mikrovézést kiváltva, a tüsző megreped és az érett pete kiszabadul a petefészekből. A petevezetéken át elindul a méhüreg felé. Ha megtermékenyítés nem követi, 28 napos ciklusokban a méh megvastagodott nyálkahártyája több napos vérzés kíséretében leöklődik és kiürül. Ez a menstruáció. A havi vérzés elmarad, ha a nő teherbe esik; ill. különböző — elsősorban idegi-hormonális — betegségek és kóros fogyás következtében.

A női vérzés és a vetélés vagy szülés szintén szorosan összefügg, hiszen mindkét esetben nem menstruációs, hanem a méh nyálkahártya megbolygatásával járó vérzés és tisztulás következik be. A havi vézést a korabeli népnyelv „hónapszámmak”, a „természet megindulásának”; a „természet járja” vagy a „természet volt rajta” kifejezésekkel illette. Amikor a menstruáció elmaradt, azt mondták, hogy a „természet fennakadt benne”, vagy a „természet nem járja”.

A hagyományos körülmények között megszült asszonyt föltisztázása után belefektették a „Boldogasszony ágyába”, ahol a 6 hetes gyermekágyi fekvése során kitisztult. A lochiát „Boldogasszony árjának”, ill. „Boldoganya árjának”, máskor primitíven „saskó”-nak nevezték. Vig Károly marosvásárhelyi pörgyűjteményében, 1630-ból egy szülés utáni vérzéscsillapítás leírását adta: „[...]mit tudnának olyant, az kívül az Boldogasszony árja megállana.”²¹³³ Egy 1640-ből keletkezett pörben olvasható: „[...]mondottam, hogy »bizony, édes Anna asszony, terajtad az Boldogasszony árja vagyon«.”²¹³⁴

Az általunk gyűjtött büntetőpörökben ezeket találtuk: a 144/1768. pörben vallotta a lány: „Nem voltam terhes Senkitől, hanem tavaly hat hétig nem volt rajtam a természet[...].” A 371/1769. pörben vallotta az asszony, hogy „[...]meg állott rajtam a’ természet[...].” Ugyanebben a pörben az asszonynak szülés után „Az Ing allya is Saskos[...].” volt. A 161/1778. pörben a 14 éves kislány terhesség gyanújába keveredett, de vallomásában azzal védekezett, hogy „[...]hónapszámos voltam”.

A 376/1781. pörben a 16 éves Csorba Zsuzsa tagadta terhességét. Szeretőjének is azt vallotta, hogy „[...]fel van akadva”. Az eltitkolt szülése után pedig azt mondta, hogy „[...]Ki ütöt már rajtam, a csunyaság[...].”, azaz megjött a havi tisztulás. A 379/1782. pörben a nő vetélése után észrevették rajta, hogy véres, mire „[...]azt mondtam, hogy a’ Természet volna rajtam” — vallotta.

A 380/1799. pörben a 18 éves férjes asszony úgy szült, hogy előtte „[...]én azért Nem gondoltam hogy terhes vagyok, mert akkor is mindenkor meg volt rajtam az havi tisztulás.” Ez egyébként a terheseknél, főleg az első hónapokban ritka, de előforduló fiziológiás aberráció lehet. Szülését az egyik pörtanú a földön szétfolyt sok vérről észrevette, de a gyanúsított azt válaszolta neki, „[...]hogy ő gyermeket nem szült, hanem az csak havi tisztulás.”

²¹³³ Vig K. 1980. 90.

²¹³⁴ Vig K. 1980. 474.

A 384/1804. pörben „[...]a Természet meg állott nála, és nem járja.” Ugyancsak „Havi tisztulás”-ról beszéltek a 388/1818. pörben is. A 389/1819. pörben a vármegye bábája igazolta, hogy az újszülött-gyilkos lányon „[...]a tisztulás több ízben rajta meg rekedett[...]” A 393/1825. pörben a terhes lány azt vallotta, hogy „[...]a’ természeti tisztulásom fel akadt[...]”, illetve: „[...]a’ holnap szám rajtam el=állott[...]”

A 399/1828. pörben a lány onnan tudta meg, hogy terhes, amikor „[...]a’ Természet ellmaradt — ‘s nem jártt.” Az anyja így fejezte ki: „[...]a’ vér fújtafőől, az akadtmegbenne ‘s azment ell tőle.” A baj gyógyítása végett odahívta a kenőasszonyt, „[...]hogya kenye meg majd jobban takarodik tőle a’vér, de a’ Tsetsit meg nem néztük.” A 23/1838. pörben „[...]panaszkodott Vecseri Zsuzsinak Gálné hogy hónap száma felakadt[...]” Végül a 403/1842. pörben a szült nő alsó ruháit bemocskolta a „[...]gyermek ágyi folyás (Lochia)[...] s nagy mennyiségben ürül ki.”

A vetélések is minden esetben vérzéssel jártak, de azt gyakran nehéz volt megállapítani, hogy mi okozta: betegség, biológiai-, vércsoportbeli összeférhetlenség, baleset vagy kriminális abortusz következménye-e? Évszázadok során volt ez is, az is. Ha a gyanúsított nem vallotta be, lehetetlen volt eldönteni, hogy a baleset — pl. elbotlás, gödörbe lépés stb. — véletlenül fordult-e elő, avagy szándékosság történt?

A népi leleményesség a nem kívánt terhességtől való szabadulás során szinte föltárhatalan. A mai tudományos fölfogás szerint is a „célravezető” eljárásoktól kezdve a misztikus varázsolásig, a viszonylag testkímélő szerek és eljárások alkalmazásától a legdurvább, életet követelő beavatkozásokig mindenfélével találkozhatunk. Jó példa erre Gémes Balázs gyűjteményes munkája, amely ezt a témát részletezi.²¹³⁵ (Ennek több pontja korunk találmánya és a 18-19. században elképzelhetetlen volt. Fölsorolásunkat a teljesség kedvéért részleteztük.)

Gémes Balázs fölosztását követve, de azt kiegészítve, így osztályoztuk az abortuszokat:

1. Közvetlen fizikai behatás. (Pl. megütés, megrúgás.)
2. „Fölpiszkálás” különböző növényrészekkel. (Pl. ággal, gyökérrel.)
3. Fölszúrás eszközökkel. (Pl. kötőtű.)
4. A magzat elszorítása, összetörése. (Pl. szoros has körüli fásli; (kenés(, erős nyomás gyakorlása stb.)
5. Vegyi anyag fölhelyezése. (Pl. timsó, kékkő stb.)
6. Folyadék-befecskendezés. (Pl. jód, alkohol stb.)
7. A méhüregbe levegő befűvés.
8. Növényi főzetek fogyasztása. (Pl. abortív növények.)
9. Kőrisbogarpor (Lytta vesicatoria) fogyasztása.
10. Kemikáliák szedése.
11. Egyéb eljárások:
 - a/ Hőhatás (Pl. meleg vízbe ülés, gőzölés.)
 - b/ Különböző besugárzások. (Pl. röntgen, rövidhullám stb. Nyilvánvalóan ez csak a 20. századra vonatkozik.)
 - c/ A méhnyak égetése.
 - d/ Reflexes módszer (Szakképzett személy válthatja ki.)
 - e/ Súly emelése, ugrálás (Pl. mélybe, gödörbe ugrás.)
 - f/ Kombinált eljárás (Pl. melegvizes fürdő + magzatűzőszer bevétele egy „kúra” alatt.)

²¹³⁵ Gémes B. 1987. 1-296.

12. Mágikus eljárások. (Elsősorban a terhesség megelőzését szolgálták, lásd a szerelmi varázslásoknál.)

A felsoroltak közül több eljárást megtaláltunk az általunk gyűjtött büntetőpörökben is. A magzat elszorítására volt példa a 371/1769. pör. A teherbe esett nőnek azt monddta a szeretője, hogy „[...]eleget tesznek el ország Szerte[...]”, ti. gyermeket. A nőt a vetélés megindítására előbb arra ösztönözte, hogy „[...]valamelly jó kemény purgatót vennék bé, de ezt nem cselekedtem, azután hogy a’ Gyermek nevedet bennem, magamat ruhával Szorongattam, hogy viselőségemet meg ne esmerjék[...]”

Méhen belüli magzat összetörés is előfordult. A 369/1757. pörben Paszulkaróné „megtapodta” a terhes Benkő Kata hasát, majd „[...]Jegy óra múlva vér ment el tőlem az után mingyárt a’ gyermekis töllem elment; de már meg hólt volt, mert a feje össze volt zúzva[...]” A 374/1780. pörben a bába így beszélt el Horváthné szüleit: „[...]egymás után öt gyermeke halva Született, kik közül kettőnek a feje össze volt törve[...] úgy zörgöttek mint a csont a fejek.” Vagyis, a „szülés”, azaz a vetélés azért következett be, mert előbb az anyaméhben a gyermek fejcskáját összetörték és meghalt.

Megütés, ütődés következtében beállt vetélésre is volt példa. A 397/1827. pörben a 17 éves terhes lány beszélt: „[...]le tört a’ Lajtorja foga alattam ‘s leestem — azután mindenem fájt, ‘s amikor este odabé ettek, én ki mentem, ‘s úgy lett meg a’ gazos földön[...] kitsike volt, nem is láztot rajtam mikor viselő voltam, ‘s úgy tartom hogy időtlen volt[...] én ott hagytam azon módon az úton[...]” A 399/1828. pörben a 17 éves lány vallotta, hogy „[...]a’ malomba lévén — Kerekes István előtt fölfordultunk [ti. a kocsi] ‘s azután valamígyak ellnem ment tőlem a Gyerek, mindig beteges voltam.” A vetélés pedig így zajlott le: „[...]hirtelen megfájult a Hasam, ‘s álva ellment tőlem mintegy 4. hólnapi Terhem.”

A 377/1781. pörben Szűcs Erzsébet terhes „[...]a’ midőn már [a] gyermek 6. holnapos volt[...] egy gödörbe estem, az után mindgyárt harmad napra halva hoztam [a világra] azon gyermeket.” Vig Károly marosvásárhelyi pörei közül 1630-ban leírt hasonló esetet idézünk: „[...]elesett, mikor kijött az ajtón, csak úgy suhadott el tőle[...]” a magzata.²¹³⁶

Méliusz Juhász Péter: „Herbarium” című könyve még 1578-ban Kolozsváron jelent meg. „Az fáknak, füveknek nevekről, természetekről és hasznairól” tanácsot ad, és a „Temondád fűről = *Thlaspi*” azt írta, hogy „Asszonyember rutságát indítja[...]”, terhes Asszonyállatban megöli a gyermeket.²¹³⁷

Az elmúlt évszázadok során leggyakrabban ezeket a születésgátló növényeket alkalmazták: boróka (*Juniperus sabina*), pásztortáska (*Capsella bursa pastoris*), keskenylevelű útifű (*Plantago lanceolata*), majoránna (*Majorana hortensis*), petrezselyem (*Petroselinum sativum*), fűzfű (*Salix alba*), hunyorgyökér (*Helleborus L.*), ricinus (*Ricinus communis*), tikhűfű (*Stellaria media*), rutafű (*Ruta hortensis*), ezerjófű (*Dictamnus albus*), kecskerágófa (*Vitex agnus castus*), mályvagyökér (*Malva L.*), fekete üröm (*Artemisia vulgaris L.*), kakukkfű (*Thymus serpyllum — vulgaris L.*), levendula (*Lavandula L.*), fahéj (*Cinnamomum cassia B.*), szerecsendió-virág (*Myristica fragrans H. M.*), sáfrány (*Crocus sativus L.*), kék liliom (*Lilium L.*), babér (*Laurus nobilis L.*) A fekete ürömfüvet, kakukkfüvet és a majoránnát teának összefőzve itták. A levendula virágát mézbe fogasztották. A szerecsendió virágát, a sáfrányt és a kék liliom

²¹³⁶ Vig K. 1980. 87.

²¹³⁷ Seregély Gy. 1976. 54. (Az asszony „rútságának megindítása” alatt értsd: a havi vérzésének elkezdődését.)

gyökerének aszálás utáni porát pedig borba keverték. A babért szintén borban főzték meg.²¹³⁸

Az elterjedten használt növényi abortívumok ezek voltak: *Juniperus sabina*, *Bryonia alba*, *tengerihagyma* (*Urginea maritima* L.), *Sarsaparilla*, *aloe*, *Asorum Europeum*, *Ruta graveoleus*, *Secale cornutum*, *Crocus sativus*, *Thuja occidentalis*, *Petroselinum sativum*, *Taxus baccata*, *Myristica fragrans*.²¹³⁹ A Monarchia 1787-es törvénykönyve 1 hónaptól 5 évig terjedő börtönbüntetéssel sújtotta a magzatelhajtást.²¹⁴⁰

Abortív füvek használatát az általunk gyűjtött büntetőpörökben is írtak le. A 22/1833. pörben „[...]Szentesi lakos Csikós Szabó Panni, Csizmadia Kovács Sándor szolgálója felfedezi; hogy a 'most nevezett Gazdájától Teherbe esvén[...] özvegy Szöllősi Mihálynéhoz folyamodott[...] 's egyenesen arra kérte, hogy méhében lévő gyermekét űzné ell[...] adottis nékie valamely italt[...]” Az „abortívum” pedig vadgesztenye reszeléke volt.²¹⁴¹

A 368/1754. pörben mondták a terhes nőnek: „[...]el megyek Aradra, hozok olly füvet, hogy el megyen tőled a Gyermeke, ha meg iszod italban[...] Nekem Palinkába két izromban, úgy mint este reggel bé attal[...] A' mint azt meg iván el ment a Gyermeke tőlem[...]” A 370/1758. pörben vallotta a nő: „(Hat holnapi Terhem volt, s. eleven volt mikor el szültem, ugyan azon Legény Pályinkába, valamely füvet adott, mellytől el ment.)”

A 374/1780. pörben a magzatgyilkos anya beszélte Baloghné tanúnak: „[...]midőn a Csontosné Kertébe volt az eő Házánál[...], mutatott a Tanúnak egy füvet, mellyről így szóllott. Ez a fű am az, kirül azt modgyák hogy én azt iszom, ettől megyen el a gyermekem[...]” A pörben Szürösné tanú vallotta: „[...]a melly süly fű vagyon a kertyébe attul menne el az eő gyermeke[...]” Benyhénének ezt mondták: „[...]már vérest vizellek, tudom hogy meg hal a gyermekem[...]”

A 375/1780. pörben kérdezték az anyától, hogy „[...]Mitsoda italt ittál az első terhed előtt, a' midőn a Gyermeke ell ment tőled?

Mivel ell allott rolam a természet az[t] Comendálták, hogy ha fenyő magot vízbe főttet iszom, ell indul rajtam[...]”

A 384/1804. pörben az anya terhes lányának „[...]Borsika füvet attam nékie inni vízben eczer, a Természetnek meg indulása véget[...]”, azután „[...]fejér borban szeléd safránt, és Babért főzettem nem a gyermeknek el menése, hanem a Természetnek el indulása véget[...]” A lány azt vallotta, hogy amit ő ivott „[...]fejér borba, az keserű ital volt[...] hántam tőle, az óromon, és számon a vér is jött.” A 391/1820. pörben megíusult a magzatelhajtás: „Hamza Mihály annya vitt Dögei Sarinak valami füvet hogy vízbe inná meg[...]”, de nem itta meg.

A következő, gyakori magzatűzés az volt, hogy kemikáliákat fogyasztottak. A 23/1838. pörben például előbb pálinkába, majd „[...]veres borral elegyített vitriolt, mellynek felét megitta, a' felét pedig kiöntötte, mivel igen erős volt[...]” A „kúra” hatására a nő 4 hónapos terhét elvetélte, majd ő is belehalt.

A 379/1782. pörben vallotta a nő, hogy „[...]fájdalmakat érezvén ki mentem az udvarra, s ottan az Árnyék Szék mellett meg álván, ell ment tőlem a Gyermeke, a' melly tsak egy újni nagyságú vala, és nem is volt eleven.” Elbeszélte, hogy „Pogye Kata

²¹³⁸ Seregély Gy. 1976. 56.

²¹³⁹ Seregély Gy. 1976. 62.

²¹⁴⁰ Seregély Gy. 1976. 57.

²¹⁴¹ A szerző gyermekkorában Hódmezővásárhelyen a vadgesztenyét mint „hasfogót” elterjedten használták hasmenés megállítására.

Czigány Leány készítette, és adta nékem az italt[...] ä mellytül az Gyermeke[ne]k ell kellettik veszni[...] ollyas itallal már eő is három Gyermekeket hajtott volna ki magátul.” A továbbiakban megtudjuk, hogy az ital „sárgás bor” volt, amelyben „sárga port” oldott föl. A cigánylány pedig 3 terhességét már ezzel hajtotta el: „[...]ketteje egy könyöknyi nagyságú Gyermeke volt, ugy hogy kett holnapra már elő is hoztam volna őket[...] Az harmadik Leánka[...] csak negyed fél holnap volt.”

Következő csoportba a kombinált eljárások tartoztak, amelyek közül eggyel a pörgyűjteményünkben is találkoztunk. Alkohol + növényi szer bevétele + fürdő alkalmazása volt. A 383/1804. pörben a kuruzsló a terhes lányt, aki „kötésben legyen”, súly ellen kezelte. Élet-pálinkában „[...]Butykórót törve csináltam és azt minden nap kétszer itatom vele[...]” Főzött neki fürdőt is, „[...]a’ mely földőben a’ leány 5. ízben meg is földőt egy más után[...]”, végül „Attam néki egy palaczk orvosságot italára, hogy abból minden nap 3. ízben inná. — ä pedig Te=mondád fűből tiszta vízbe vólt főzve.”

A pörgyűjteményünkből olyan esetek zárják a sort, amelyekben az abortívumok ismeretlenek maradtak. A 23/1838. pörben az asszonyok Survai Panna özvegyasszonynak mérges italt keverték, amelyet „[...]Vecseri ‘Susánna Bábának hozzá járultával — negyedik hónapban járó terhét — hóltan Szülvén — annak később magais áldozatja lett[...]”

A 124/1758. pörben a lány vallotta vetéléséről: „[...]egy nád fal mellett le ültém és töllem el ment; de élő nem vólt, és igen kicsiny vólt, csak mint a’ kocsonya ollyan vólt[...] Lehetett mintegy más fél arasnyi és Leány vólt[...]” A 290/1830. pörben a házasságtörő férfi magzatüzőszert szeretne készíttetni egy asszonnyal az általa teherbe ejtett lány részére. A 367/1736. pörben Ábrahám Erzsébet bába, mint tanú azt vallotta, hogy elhívták Kiss Gyurkánéhoz, aki vizsgálata szerint terhes volt, de „[...]már akkor a’ vér is meg indult tölle, az után azon terhet hová tette nem tudgya.”

A 378/1781. pörben vallotta a nő, hogy „Két holnapra Szültem meg erzesem után. Mennyi nagysága volt azon Leánykadnak? Fel röfhoszuságú vólt.”

A 386/1816. pörben vallotta a teherbe eset a nő, hogy a szeretője „[...]adott=is akkor egymás után háromszor innom, hogy attól a’ Gyermeke el fog töllem menni, de azért el nem ment.” A 388/1818. pörben vallotta a lány, hogy „[...]Miolta Pál Bátyám velem vólt azólta Havi tisztulás rajtam nem vólt[...]”, majd így beszélt: „[...]töllem valami igen nehezen ment el.”

A 392/1825. pörben a lány vallotta: „[...]hétfői napon a’ hasam kezdett fájni, mert tisztulásom is vólt, ‘s a’ mint az ól előtt azudvarban, a’ Kamara végénél egy[...] valami kiss újjam nagyságú ollyan forma valami ment ell töllem, mint mikor még a’ tojás hártájába van tsak[...]”

A 393/1825. pörben a lány elvetélt. „[...]azon Foetus 3 holnapig lett legyen az Anya Méhében, nem az időre jött[...]” A szeretője azt vallotta, hogy a lány „[...]feküdt az ágyba[n] és nékem mondotta hogy ő roszul van, a’ tisztulása meg indult, hanem ott van az Ágy főbe egy Csomó melly tölle vérrel elment[...]” A lány ezt is vallotta: „[...]Jén azután azon öszve aludt vérnek gondolt Csomot fel vettem és visgáltam de a’ mint abban nagyon kis kezetskét meg pillantottam nagyon megijedtem[...]” A 403/1842. pörben a terhes „[...]terhek elenyészésére, vagyis méhekbe fogantaknak el ölésére[...]” kapott szert, amelytől el is vetélt.

19. A SZÜLÉS ÉS A SZÜLÉSI MÓDOK

Egészséges körülmények között a magzatburok megrepedése és a magzatvíz elfolyása után, a tolófájásokat fölhasználva, erős nyomással, haspréssel a gyermek áthalad a szülőúton és elhagyja az anya testét. Ez a fiziológiás *szülés*; ill. a *megszületés*.

A legtöbb népnél ősidők óta szokás, hogy a szülő nőt segítik. Már a vajúdó anyát körülveszik és fölkészítik gyermekének világra hozatalában. Gyakori, hogy a szülő nő édesanyja, nagynénje, idősebb nővére vagy a közösség tapasztalt asszonya — aki maga is szült és több asszony szülésénél segített — tevékenyen részt vállal a szülés folyamatában. A legtöbb társadalomban külön réteggé kialakult a bába, aki hivatásszerűen, tanult mesterséggé vagy empirikus úton sajátította el a szülésznői teendőket.

Az emberiség őstörténetében ez a szerepkör ismeretlen fogalom volt. A nő maga szült, sőt vajúdásával elkülönült a közösségtől és a maga segítségével hozta világra kölykét. Ez az ősi szülési módszer még ma is megfigyelhető néhány ausztráliai és új-guineai kőkori szinten élő törzsnél. A szülőasszony elkülönülése, magánya elsősorban ősi ösztönmegnyilvánulás, amikor az anyaállat félti kölykét, amelyet esetünkben már kétségtelenül bizonyos kulturális hatás, elsősorban empirikus tudás is befolyásol.

A törzsi társadalmakban magányosan szülő nők vajúdásukkor elhagyják kórokozóktól hemzseggő falujukat, a „kultúrkörnyezetüket”, és bemennek a bozótba, ahol guggoló, álló vagy térdelő testhelyzetben az aljnövényzetre, a bozót leveleire szülik (szinte kipottyantják) gyermeküket. Ebben a mikrobaszegény környezetben ugyanis nem, vagy nagyon ritkán nagyon fertőződnek és nagyobb valószínűséggel nevelhetik föl gyermeküket. (Ezt láttuk Wulf Schiefenhövel etológus eredeti filmjén, amelyet az új-guineai pápuáknál vett föl.²¹⁴²)

Vizsgáljuk meg, hogy az emberiség különböző korokban és kultúrákban miként végezte a szülést, hogyan alakult ki ennek az életfolyamatnak kultúrája, rituáléja és folklórja. H. Damm írta az ausztráliai bennszülöttekről:

A vajúdó nő „*A nehéz órában azért nincs egyedül. Egy idősebb asszony kíséretében a bozótban rejtőzik el, ahol már előzőleg ideiglenes enyhelyet készítettek a számára. Itt ad életet gyermekének. A kísérő bábaasszony ledörzsöli a csecsemőt száraz fűvel, majd egy táskába vagy fatálba fekteti[...]. Az apa megható figyelemmel fáradozik a szülő asszony körül. Tűzifát, vizet és élelmiszert hord össze neki arra a néhány napra, míg hazatérhet a közös kunyhóba.*”²¹⁴³

Egyes pápua törzseknél is hasonló a helyzet: „*Ha egy asszony érzi, hogy közeledik az órája, elhagyja a települést, és felkeresi a bozótban félreeső helyen épített kis szülőkunyhót. Itt anyja vagy más, közeli asszonyrokona veszi gondjába.*”²¹⁴⁴

A melanézoknál így szülnék: „*Ha az asszony közeledni érzi óráját, anyja és barátnői kíséretében egy félreeső kunyhóba vonul, mely a menstruációs házakhoz hasonlóan rendszerint a településtől távol épült. A szülést mindenféle varázsszerrel igyekeznek megkönnyíteni[...]. A szülés megkönnyítését célzó masszírozás és fűtés ellenére is gyakran lépett fel komplikáció, mellyel a fiziológiai folyamat nem ismerése miatt nem tudtak mit kezdeni, s ez a fiatalasszonynak sokszor az életébe került.*”²¹⁴⁵

²¹⁴² A MTV 1. filmje: 1990. máj. 8, 15, 22 és 29-én került adásba: (Ötvenezer éves kortársaink. Expedíció Pápuaföldre, Új-Guineába(címmel. (Vitray tamás beszélget Wulf Schiefenhövellel, a Max Planck Intézet etológusával. A teljes bizonyító film videócópiája e kötet szerzőjének tulajdonában.)

²¹⁴³ H. Damm. 1961. 69.

²¹⁴⁴ H. Damm. 1961. 176.

²¹⁴⁵ H. Damm. 1961. 263.

E. Damman a samoai szülést így írta le: „*A szülő nőt a nyitott falé közepén a padlóra fektették[...]* Az egyik (szülésszű) levetkőztette a vajúdó asszonyt, valamilyen anyagot terített alája a kemény gyékényre, majd az asszony fejét és felsőtestét ölébe véve, maga is elhelyezkedett[...]

Az öreg falusi asszonyok[...] kérték a rongyokat a körben állóktól, nyugodt kézzel törölték a vért, és támasztották meg a vajúdó asszonyt[...]

Negyedóra múlva az egyik nő megfogta a gyermek fejét, és napvilágra húzta[...] Az egyik kisegítő madzagot és kést hozott a köldökszinór elvágásához és elkötéséhez.”²¹⁴⁶

Az eddigi példákból is láttuk, hogy a szülés fejlődési folyamaton ment keresztül. A magányos nő elhúzódik a közösségtől és úgy hozza világra gyermekét. Azután vajúdásában egy, majd több társa, rokona segítségére lesz, de még mindig a bozótban vannak. Ezután kialakul az erre a célra épített vagy „szakosodott” szülőhely, kunyhó — az „első történelmi szülőotthon” —, és ettől kezdve a szülés már a kultúra része, amely jellemző arra a közösségre, amelybe az anya tartozik.

A terhes, ill. szülő nő és az embrió, majd az újszülött védelmében az emberré válás után igen korán kialakulnak bizonyos szexuális tilalmak is, amelyek már határozottan kultúrjelenségek, és a törzsi közösségek életében máig tanulmányozhatók. Antoni Judit írta Ausztrália és Óceánia népeinek vonatkozó szokásairól: „*A gyermek születését megelőző rövid időszakban (egy-két hétre) a férj és a leendő anya közötti nemi kapcsolatot felfüggesztik.*”²¹⁴⁷ A szülést követően is gyakori a nemi élet tabuja, amelyet többnyire 3-4 hétig, vagyis a kitisztulásig tartanak be.

Sárkány Mihály Fekete-Afrika törzsi kultúráját kutatta. Többek között ezt jegyezte föl: „[...]a dahomeyi fonok a gyermekszülés után három évig nem tartják illendőnek a feleséggel való hálást. Ilyenformán megoldást jelent új asszony feleségül vétele[...]

erre azonban mindenkor keveseknek tellett, s ezért kellett megszervezni a prostitúciót.”²¹⁴⁸

Agüero Irma a surinami bozótnégerekről írta: „*A szülés után azonban három hónapig az asszonynak távol kell tartania magát a férfiaktól, egy ujjal sem szabad férfit érintenie.*”²¹⁴⁹ (Ugyanakkor a prostitúció és a homoszexualitás ismeretlen náluk.)

E fontos kultúrtörténeti kitérő után kövessük tovább a természeti népeknél kialakult szülési kultúrákat. J. Bjerre tapasztalta a Kalahári-sivatag kőkori busman törzseinél:

„*A szülés rendszerint a szabadban, nem messze a településtől folyik le[...]* Nehéz szülés esetén elhívják a varázslót. Az varázsigéket mormol, a szellemekhez fordul segítségért, majd a vaginára illesztve száját, megkísérli »kiszívni« a gyermeket. Bonyolultabb esetekben meghal az anya és gyermeke, mert a masszírozáson túlmenően nem értenek a szülészethez.”²¹⁵⁰ Mindenesetre, a szülésbe újabb kultúrhatás lép be, a mágia, a természetfölötti erők segítségül hívása.

H. Uhlig Bali-sziget lakóiról jegyezte föl, hogy „*A gyerekek segítenek a szülés közben és utána is.*”²¹⁵¹ Ez meglehetősen ritka jelenség, hiszen a szülés intimitása a fiatal korosztályok számára még a „legvadabb” embereknél is tabut képez. „*Balín a szülés félig ülő helyzetben, egy e célra szőtt, új gyékényszőnyegen történik.*” A segítők a

²¹⁴⁶ E. Damman. 1971. 168-169.

²¹⁴⁷ Antoni J. 1986. 18-19.

²¹⁴⁸ Sárkány M. 1986. 40-41.

²¹⁴⁹ Agüero I. 1986. 47-48.

²¹⁵⁰ J. Bjerre. 1964. 135.

²¹⁵¹ H. Uhlig. 1985. 137.

szülés alatt „[...]a vajúdó asszony mögött ülnek vagy térdelnek, és hátulról átfogják.”²¹⁵² Újabb hiedelem színezi a szülés kultúráját, mivel a bali ember szerint „[...]a család egyik ősenek a lelke költözött vissza az újszülött testébe.”²¹⁵³

Áttérve a kultúrnépekre, először is vizsgáljuk meg a Bibliában leírt szülést. Máriáról így írt Lukács: „És szülé az ő első szülött fiát; és bepólyálá őt, és helyezteté őt a jászolba, mivelhogy nem vala nékik helyök a vendégfogadó háznál.”²¹⁵⁴

Abból a meggondolásból, hogy a szülés „tisztátalan dolog”, más népeknél is gyakran az istállóban zajlik, elképesztő higiénés körülmények között. (Ennél már valóban jobb a bozótban, a természetben való „gyermekkezés”.) Ugyanakkor a szalma, mint a „szülőágy” része, nem jelent elítélendőt, hiszen az ágyban is többnyire szalma van, amelyen fekszenek. Csakhogy azon hetekig háltnak, míg a vajúdó alá tiszta lepedőt terítenek.

Bálint Sándor érzékenyen vette észre Jézus születésének és a dél-alföldi parasztyerek világra jöttének ritka, ám szándékos hasonlóságait. Ezt fogalmazta: „Akinek nehéz volt a szülése, azt Tápén betlehemi istállóra gondolva jászolba ültették.”²¹⁵⁵ Szeremlei a vásárhelyi szokásról írt: „Ami illeti a nőt, amikor eljött az ő perce, a szoba földén lepedővel leterített szalmára fektették, hol gyermekét elszülte.”²¹⁵⁶

A szalma után a föld motívuma kerül elő, és mielőtt egyes népek szülési kultúráját tovább vizsgálnánk, ezt a fontos kitérőt itt kell megtennünk. Két kultúrtörténeti, ill. folklórjelenségre kell föl hívnunk a figyelmet. Az egyik a korábbi fejezetünkben részletesen vizsgált Földanya-kultusz, amelyben a „születő” ember — legyen a világra jövő vagy e világból távozó — némely néphit szerint a Földdel, mint „Anyával” kerül kapcsolatban úgy is, hogy a szülés vagy a halál a földön következik be.

A másik folklórjelenség abból a néphitből ered, hogy a szülés és a halál rokon fogalmak, mert mindkettő „beleszületést” jelent; egyik az élők, másik a holtak világába; az evilágba, ill. a túlvilágba. Tehát nemcsak a szülő nő vajúdó, hanem a haldokló test is. Előbbi a gyermekét, utóbbi a testből kiszabadult, „megszült” lelket teremti meg.

Róheim Géza a vogul mitológiában szereplő „Világügyelő--férfiú”, azaz a Napisten sajátos szerepét is „előkép”-ként említi a szülésnél. Van egy kis csuka, aki nem más, mint a Világügyelő-férfi. Ő keresztülúszik egy öregember által őrzött hálón. „Az a keskeny nyílás a hálón, amin keresztül a kis hal végül is megmenekül, nyilvánvaló módon a vagina, és ez az epizód a születést vagy a közösülést reprezentálja[...].”²¹⁵⁷ Innen vezet az út az élők világába, majd a halál beálltával a holtakéba való születésig terjed.

„Hódmezővásárhelyen, mikor a nagybetegnek már a szava is eláll, akkor már »(a földön húz«, nemsokára meghal. Ilyenkor leveszik az ágyról a földre és a ház közepére a gerenda alá fektetik gyékényponyvára[...]. Gőcsejben a haldoklónak a földre, az asztal helyére vetnek ágyat árpaszalmából, hogy könnyebben halhasson meg. Azt tartják, hogy aki földön született (és régente a nők általában földön szültek), az nem tud az ágyban meghalni” — beszélte el Róheim Géza.²¹⁵⁸

²¹⁵² H. Uhlig. 1985. 138.

²¹⁵³ H. Uhlig. 1985. 140.

²¹⁵⁴ Lukács 2:7. (Krisztus születéséről.)

²¹⁵⁵ Bálint S. 1980. 3: 25.

²¹⁵⁶ Szeremlei Cs. S. 1913. 5: 456.

²¹⁵⁷ Róheim G. 1984. 98.

²¹⁵⁸ Róheim G. 1925. 158-159.

„Mit jelent a földretevés szokása? Aki a földön született, csak a földön halhat meg, mert a halál visszatérés az anyaföldre.”²¹⁵⁹ A jelenség és a hozzáfűződő hiedelem más népeknél is ismert. „A litvánok és németországi lengyelek a haldoklót kirántják az ágyból és a földön kiterítik, hogy ezáltal is megkönnyítsék kimúlását.”²¹⁶⁰ (Fiziológiai értelemben a meleg ágyból a jóval hidegebb földre tevés a test kihűlését gyorsíthatja meg.) A túlvilágba születés után pl. a kisdednek a világosságot kell megvenni. „*Palóc hiedelem szerint ugyanis a gyermek megszületik még a koporsóban is* [...]”²¹⁶¹ Ennyire erős volt a születés és halál közötti hiedelmi kapocs. Ennek tudatában még mélyebben látunk bele és érzékeljük a különböző kultúrák, korok, néprétegek szülési szokásait.

A tibeti szülésről Nagy Károly így fogalmazott: „A szülő nőt még századunk ötvenes éveiben is »tisztátalannak« tartották és nem engedték, hogy a lakásban hozza világra a gyermekét[...] Azt csak a gazdagok engedhették meg maguknak, hogy a szülés céljára külön helyiséget építtessenek otthonukban, a szegényebb asszonyok mehettek az istállóba vagy rejtőzhettek akár a sziklák mögé.”²¹⁶² Leírta, „Arra nincs adatom, hogy az asszonyok hány százaléka halt bele a szülésbe vagy a gyermekágyi lázba. Gondolom: nem kevesen. De még a terhességbe is[...]”²¹⁶³

László Gyula az archaikus magyar szülési szokásokról többek között ezt írta: „A szülés régente kivétel nélkül a földön történt, rendszeren guggoló helyzetben. Göcsejből azt is megtudjuk, hogy a szalmát a tűzhely közelébe terítették a földre. Úgy látszik tehát, hogy a szülés eredetileg az ő lakóhelye, a tűzhely közelében történt[...] a szüléskor csak asszonynép lehetett a házban, öregebb asszonyok segítettek a vajúdónak.”²¹⁶⁴

A hagyományos magyar paraszti élet évszázadaiban, főleg a feudalizmusban, a szülést illetően több archaikus szokással találkozhatunk. A szülő nő testhelyezete szintén rendkívül változatos volt. Tárkány Szücs Ernő téma-összefoglalásából idézünk: „A szülést rendszerint a bábaasszony vezette le, akinek az anya vagy az anyós és más asszonyok nyújtottak segítséget[...] Az asszonyok régen a földön, szalmán szültek[...]”²¹⁶⁵

Schram Ferenc írta: „[...]a szülni nem tudó nő számára a bába »vizet forralt, és azon vizet egy teknőbe söprűt tévén, azon által szűrven, annak gőzére állítván, azután ágyába lefektetvén, s ott egy kevéssé nyugodni hagyván«; a vajúdó felébredt és legott megszülte gyereket.”²¹⁶⁶

Tátrai Zsuzsanna leírta, hogy a szülésnél a segítők rongyos, piszkos ruhába öltöztek. A vajúdók szültek: állva, térdelve, kezükkel két fölfordított szakajtóra guggolva²¹⁶⁷, két székre vagy a szövőszékre támaszkodva, ülve, szülőszékben, vagy úgy, hogy két zsámolyra ültek, a férj ölébe ültek, fekve pedig ágyban vagy földön.²¹⁶⁸

²¹⁵⁹ Róheim G. 1925. 159.

²¹⁶⁰ Róheim G. 1925. 160.

²¹⁶¹ Róheim G. 1925. 173.

²¹⁶² Nagy K. 1987. 136

²¹⁶³ Nagy K. 1987. 136.

²¹⁶⁴ László Gy. 1944. 252.

²¹⁶⁵ Tárkány Sz. E. 1981. 125-126.

²¹⁶⁶ Schram F. 1982. 3: 74.

²¹⁶⁷ Értsd: guggolva, kezükkel két, szájával a föld felé fordított szakajtóra támaszkodva. (Kézzel ugyanis nem lehet guggolni, csak lábbal.) Az adatok nyilvánvalóan Temesvárytól származnak. (Lásd e fejezet utolsó bekezdéseit és jegyzeteit.) Esetleg: a két, egymástól távolabb álló szakajtóra guggoltak (mintha két szék közé ültek volna), miközben azokat oldalt a kezükkel fogták, és a

Kapros Márta leírása szerint: „A múlt század [értsd: a 19. sz.] végén leggyakoribbnak az ülte szülés látszik. A nőt két, egyik végükkel **V** alakban összetolt kisszékre ültették, lábait szakajtókkal, kosarakkal feltámasztották²¹⁶⁹, és miközben a segédkező asszonyok támogatták őt, a baba eleje térdelve várta az újszülöttet.”²¹⁷⁰ A palócoknál gyermek-állószéken ülve szültek. „Nehéz szülés esetén előfordult, hogy férje ölébe ültették a vajúdot, aki részint tartotta, részint átölelve az asszony derekát, segített a gyermek kitolásában[...].”²¹⁷¹ Vannak adatok a térdeplő szülésre is. Továbbá: „(Az asszony előre hajolva valamiben megkapaszkodott, vagy egy széken ülő nő ölébe dőlt, s a baba mögötte elhelyezkedve »fogta ki« a gyereket. Az állva szülésről pedig a történelmi Magyarország északi területeiről származó adatok tudósítanak. A szülő nőt ilyenkor részben támogatták, részben az ágy végébe, ajtófélfába kapaszkodott.”²¹⁷²

Vajda Mária gyűjtéséből ismert egy durva népi rigmus, amely azt bizonyítja, hogy a szülésből nem mindig kerítettek nagy ügyet:

„Bölönösi kút mellett, kisangyalom.
Meczger Kati megellett, kisangyalom.
Nem kellett neki baba,
Megellett az magába, kisangyalom.”²¹⁷³

„Aki nehezen szül — olvashatjuk Kiss Lajostól hódmezővásárhelyi példáját —, azzal rutafüvet (Rute graveolus L.) szagoltatnak, vagy dézsára, meleg vízre ültetik, hogy könnyebben szüljön[...]. A szülés ezelőtt földön, gyékényponyván történt, vagy két szék között lekuporodva, vagy a szék szélére ülve.”²¹⁷⁴ Tátrai Zsuzsanna szerint is a szülés leggyakrabban földön szalmán és az ágyban rongyokon történt. Mind a szalmát, mind a rongyokat fehér lepedővel takarták le.²¹⁷⁵ Bálint Sándor viszont szegedi gyűjtésében azt figyelte meg és írta le, hogy „A szülés régebben nem ágyban történt, hanem két kis székre tenyerelve.”²¹⁷⁶

Borús Rózsa a bácskai Topolya népszokásai között említette: „[...]előfordult, hogy az asszony a búzaföldön vagy kukoricatöréskor a barázdában szülte meg a gyereket, betakarta az alsószoknyájába s dolgozott estig. Mikor este hazamentek, megfürdették a gyereket.”²¹⁷⁷ Rendszeren előkészített szülés esetén „[...]az anyós, az anya vagy valamely idősebb rokonasszony lehetett jelen. Bábaasszonyt csak az 1900-as

középen lévő üres térségbe szültek. (Termetesebb asszony alatt viszont az általában szalmából, esetleg gyékényből font szakajtó alighanem összeroskadt volna.)

²¹⁶⁸ Tátrai Zs. 1982. 5: 125-126.

²¹⁶⁹ Értsd: alátámasztották. Vagy: támasztékul lábai alá kosarakat raktak.

²¹⁷⁰ Kapros M. 1990. 7: 18.

²¹⁷¹ Kapros M. 1990. 7: 18.

²¹⁷² Kapros M. 1990. 7: 18.

²¹⁷³ Vajda M. 1978. 5-6: 8.

²¹⁷⁴ Kiss L. 1958. 153.

²¹⁷⁵ Tátrai Zs. 1982. 5: 125.

²¹⁷⁶ Bálint S. 1980. 3: 25. (Sajnálattal kell megjegyeznünk, hogy a „régebben” kifejezés, amelyet a néprajzosok rendre alkalmaznak, nem bizonyító történelmi meghatározás. Egy fiatal számára a „régén” a közel múltat is jelentheti, a példában pedig évszázadokat ölel föl. Ugyanilyen kellemetlen gond mint időmeghatározás a „múlt század”. Az idézett tanulmány megjelenésének évszámából nyilvánvalóan ki lehet következtetni, hogy a szerző melyik évszázadra gondolt, de 2001-től a 21. sz. ban élünk, és az ezt követő időben olvasó számára a múlt század megtévesztően a 20 századot jelentheti.

²¹⁷⁷ Borús R. 1981. 112.

évektől kezdve kezdtek hívni. Az asszonyok fekve szültek, a szülészék ismeretlen fogalom.”²¹⁷⁸

A vásárhelyi Pusztá szüléssel kapcsolatos emlékeit Beck Zoltán gyűjtötte és írta le. „A megesett lányok szülésénél általában az anyjuk és a szomszédasszony segített, nem akarták a bábát hívni.”²¹⁷⁹ Előkészítetlen szülés a parasztság körében minden tájegységben előfordult, így itt is. „Nemritkán dolog közben szült az asszony — írta Beck Zoltán. — Olyan eset is előfordult, hogy a mezőn dolgozó asszony munka közben szülte meg, és úgy vitte haza a gyereket a kötényében.”²¹⁸⁰

Az előkészített szülés így zajlott: „Nem ritka esetben a szülő nő még a bába segítségét sem vette igénybe[...] Ilyenkor egymaga szült: ágyban vagy más, e célra odakészített alkalmatosságon: két egymás mellé állított lócán vagy széken. Ha székek segítségével szült az anya, akkor letérdepelt, rákönyökölt a két székre[...] Cs. L-né 1934-ben látott hasonlót: »Összetette az öregasszony a két négylábú széket, ráültette a fiatalasszonyt, hogy a csöppség a székek közötti nyíláson jusson a földre helyezett ruhára.« F-né nagyanyja (1870 körül) nyolc gyereket szült szalmán. Szalmára lepedőt terített, hogy az ágya ne legyen véres.”²¹⁸¹

Temesváry Rezső a szüléssel kapcsolatban igen sok szokást, babonát írt le. Ezek közül idézünk néhány fontosabbat.

„Némely vidéken (erdélyi románok) titkolják a szülést, mert azt tartják, hogy ha valakinek tudomása van a szülésről, ez nehezebben megy; ezért ólakban elbújnak, ott a pusztá földön szülnek s kötényükben viszik haza a gyermeket[...]”²¹⁸²

A szülési helyzeteket Temesváry is fontosnak tartotta és részletesen írt róluk. Öt testhelyzetet különböztetett meg:

1. Állva szülést.

2. Térdepelve: „Ennél a szoba egyik sarkában vagy a szoba közepén a pusztá vagy szalmával borított földre térdepel a nő vagy leguggol, mialatt kezével két felfordított szakajtóra vagy egy vagy két székre vagy egy szövőszékbe támaszkodik[...]”²¹⁸³

3. A szüléshez négykézláb helyezkedik el a nő.

4. Ülve szül: „[...]a nő két, lehetőleg alacsony székre ül, úgy hogy czombjai szöglet alatt egymás mellé állított egy-egy széken nyugosznak, mialatt a vulva szabadon van vagy a nő egy felfordított széken ül vagy egy zsámolyon vagy kettőn. Lábaik rendesen nem a földre, hanem két felfordított szakajtóra vagy egy vagy két kosárra helyezi[...] A nő alá gyakran valami nagyobb edényt, pl. kis fürdőteknőt tesznek a magzatvíz, vér, lepény stb. felfogására.”²¹⁸⁴

5. Fekve szülés a leggyakoribb testhelyzetek egyike. „A fekve szülés vagy a földön történik és pedig vagy a pusztá földön vagy piszkos pokróczon, vagy rongyon vagy e célra a szoba egyik sarkába tett szalmán vagy szénán, a melyre esetleg piszkos pokróczot is terítenek[...] ha a szülés az ágyban megy végbe, ebből előbb a szalmazsákokat és párnát kiveszik s pusztá zsúpszalmára fektetik a nőt vagy e fölé piszkos

²¹⁷⁸ Borús R. 1981. 112.

²¹⁷⁹ Beck Z. 1975. 499.

²¹⁸⁰ Beck Z. 1975. 500.

²¹⁸¹ Beck Z. 1975. 501.

²¹⁸² Temesváry R. 1899. 41.

²¹⁸³ Temesváry R. 1899. 43.

²¹⁸⁴ Temesváry R. 1899. 44.

*ruhát vagy zsákdarabot vagy pokróczot is tesznek, de sohasem tiszta lepedőt vagy más fehérműt[...]*²¹⁸⁵

A szülést többféle módszerrel igyekeztek elősegíteni. Ezek között megtalálhatók a ma is javasolt testmozgások, a passzív erőművi behatás, mint pl. a hasra gyakorolt nyomás, a kenés, különböző szerekkel történő gőzölés és füstölés stb. Temesváry az utóbbiról így fogalmazott: *„Ezen gőzök fejlesztése többnyire az illető szernek direkt forralása, néha azonban csak forró téglára vagy parázsra való öntése útján, esetleg az éjjeli edénybe történnek, a mely tárgyak fölé a vajúdó nő szétterpesztett lábakkal áll.*”²¹⁸⁶

Továbbá vesznek meleg fürdőt, egy dézsa forró víz fölé ülnek, vagy meggyújtott borseszőláng fölé állítják a vajúdó anyát. Fogyasztanak különböző italokat is, főleg bort, pálinkát és teákat. Végül meg kell említeni, hogy a szülésnek *amulettel* és *mágiával* történt segítése is gyakori volt. A katolikusok amulettként nyakban hordott Szűz Mária, ill. Istenanya a kised Jézussal medált is fölhasználtak, a jó szülés érdekében a rajtuk ábrázoltakhoz könyörögve.

„Békésmegyében, ha a szülés sokáig elhúzódik, a férj meztelenül háromszor átlépi a nőt s utána szájából megitatja vízzel.” Arad megyében szülés után *„[...]az arczot háromszor letörlik a lepénnyel s ebbe háromszor erősen beléharaptatják a nőt.*”²¹⁸⁷

Mint azt az általunk földolgozott bűnpörök is igazolják, a placentának igen sok neve volt: *„Secundino, melly Mássának nevezetik”,* vagy a *„gyermek tartó Mássá”,* továbbá burok, magzatburok, lepény, méhlepény stb. A vajúdó nő *„[...]szorongattatván a' Szüléstül”,* *„Az holt Gyermeket lehetetlen volt könnyen Szülni, mert erőt nem vehet magának[...]*” kifejezések is jelzik, hogy a 18-19. században már sok mindent ismertek a szülés élettani folyamatából, de még többet nem. Az ismerethiányt kellett mágiával pótolni.

Áttérve a feudalizmus kori dél-alföldi szexuális büntetőpörökre, szüléssel kapcsolatban az alábbiakat találtuk bennük: a 380/1799. pörben a szülés alatt *„[...]háromszor vitt Sűlek János Karafinába vizet, azt mondván, hogy nagyon szomjúh[o]zik a' felesége.”* A 390/1819. pörben a lány orozva szült a búzavetésben. Gyermekét elvéreztetve, a szülés helyén elásta, majd bement a tanyába. Mindezt azért tette, mert *„[...]az eszem sem vólt helyén”.* Máshol így vallott: *„[...]minthogy véghetetlen fájdalmat éreztem, magamon kívül voltam, elerőtlenettem.”* Ezt követően *„[...]minthogy pedig a' bádjatság végett el árultattam[...], a Gazdámnak magam meg mutattam az elásott kisedet.”* Vagyis, szülés után nem feküdt, hanem újra kiment a földre dolgozni.

A 394/1825. pörben a szülés után a gyermeknek *„[...]a' kődokit meg akartamkötni, reám jött az Ájulás, azt nem tudom jó formán hogy esett.”* A 396/1827. pörben a szülést követően *„[...]kipihentem magamat, a' földről, a' hol lett fölvettem[...]* én magammal is jöttehetetlen voltam[...]” A 397/1827. pörben a nő a „gazos földön” szült és *„[...]én akkor elsédültem[...]*” A 398/1827. pörben *„[...]Simon Julianna[...]* az Istálloban természetes szüksége végzése végett magát bé zárta és ottan egy holt Leány Gyermeket szült[...]”, akiről a vizsgálat során kiderült, hogy élve lett meg.

²¹⁸⁵ Temesváry R. 1899. 44.

²¹⁸⁶ Temesváry R. 1899. 49.

²¹⁸⁷ Temesváry R. 1899. 53. Nem véletlen, hogy sok állat az ellés, kölykezés után a méhlepényt megeszi, hiszen tele van fontos hatóanyagokkal, amelyek közül az egyik pl. segíti a tejelválasztás megindulását. A méhlepénybe való haraptatás talán ennek az ösztönös cselekvésnek a maradványa is

A 400/1829. pörben „[...]Püñkösd Várnapjára virradóra belső fájdalmaikat érezvén[...] elejente bőgtem ordítottam, mint azoktalan állat, 's mégsem jött senki segítségemre — Azután eszemen kívül lévén, azt Sem tudom, mit csináltam[...]”, de szült gyermeke meghalt. A 401/1829. pörben „[...]estve a', Kút mellett, a' jégen elltsúztam, 's segre esvén nagyon meg Űtöttem magamat[...] egész éjjel rosszul voltam[...] reggel[...] az ólba[...] aludt vér ment tőlem[...] a' derekam 's hasam fajt 's azontúl azt sem tudom milett belöllem, mert tsak a' sok aludt=vértláttam[...] azt érzettem, láttam is hogy Gyerek ment elltőlem [...]magammal is jót tehetetlen voltam[...]”

A 402/1842. pörben a jegyző így jegyezte le a nő szülését annak vallatásakor: „[...]egyszerre rosszul lettem, kimentem a' házvégibe egyik szin alá, ott alig állottam meg, azonnal meglett a' kis gyerek, — nemtudom élt e vagy nem?” A 403/1842. pörben „Vasárnap éjtzaka hétfűre viradora a' Szénás kertbe a' hol tsak egyedül magam voltam[...] azután a' gyermek meg született fel vettem de hogy meghidegűlve halva láttam[...] egy ruháskába bé takartam és[...] elástam[...]” Így vallott továbbá: „[...]a' nagy kinba nem tudom élt e' vagysem, hanem hogy egy keveset magamhoz jöttem akkor felvettem[...]”, de akkorra már halott volt. „[...]mikor magamhoz jöttem már hajnallott[...]”

A szülések módjáról vall még a 386/1816. pör, amely szerint, „[...]nehezen szültem, és tsak magamba[n] voltam[...]” A 371/1769. pörben viszont ezt vallotta az anya: „[...]Soha könnyebben nem Szültem mint azt[...]” Valamennyi vonatkozó bűnpört megvizsgálva, a szülések módjáról az alábbi statisztikát állíthatjuk össze: állva szült 5, dész a fölött kuporogva 2, földön ülve 4, ágyban 1 nő. Két alkalommal előbb székelési ingert érzett, úgy szülte meg a gyermekét; 28 alkalommal egyedül, segítség nélkül szültek. Volt 9 vetélés, közülük 3 történt segítséggel.

20. A SZÜLÉSEK HELYEI ÉS IDŐPONTJAI

Már az előző fejezetben is több szülési helyszínnel találkozhattunk. Itt ezeket rendszerezzük és egészítjük ki.

Beck Zoltán 1918-ból a vásárhelyi Pusztán egy esetet írt le, ahol a megesett gazdalányt a szülők „[...]kötéllel nagyon megverték és becsukták a kamrába. Enni is csak oda adtak neki, úgy tartották, mint a rabot a börtönben. Hideg tél volt, amikor szült. Kiszökött a kamrából és a kazlak közt szülte meg a gyereket. A kisgyerek megfagyott.”²¹⁸⁸ Mint azt korábban láttuk, az ilyen és hasonló szülések nem voltak ritkák a feudalizmusban, ami viszont szomorú, hogy még a 20. században is folytatódtak.

A 373/1775. pörben a koldusasszony délben a szabad ég alatt, utcán szült. A „[...]Bába tsak Uzsonna tájba jött ki, ő ki az után el vette alólam[...]” a már meghalt kisdedit, aki addig az anyja kötényében feküdt. „[...]ő mássa is ott vala alatta ő Gyermekkel együtt ő Szülő Asszonyoknak[...]”

A 379/1782. pörben a szülés-vetélés után a lány Szegeden a „[...]Sáncz mellől sehova sem mentem, hanem ott feküdtem; Az Kaszármabol ki hordott szalmában, három vagy Negyed fel Nap, az hová az kurvak, és katonák hortak ennem[...]”

A 380/1799. pörben „A' Férfének is kellett tudni a' dolgott, mert a' viit Felesége alá vánkost és bundátt[...]” A szülés után elsepert vértócsában „[...]a' Kamra ajtoba feküdt, sok vér lévén körülötte.” A 380/1799. pörben beszélte a nő: „[...]akkor lehetett

²¹⁸⁸ Beck Z. 1975. 499.

hét ora ā midōn ā Kamarába mentem s alig vóltam ott mint egy kilenczed fél oráig, elől vett az fájdalom[...]” és ott meg is szült.

A vizsgált bűnpörökben a szülések így oszlottak meg napszakok szerint: hajnalban szült 1, reggel 1, fényes nappal 1, délben 1, este 4 és éjszaka 3 asszony.

A szülések helyei rendkívüli változatosságot mutattak. Szültek a városi házban és a tanyán, úton, mezőn, temető árkában stb. Részletezzük. Szültek a lakott hely következő részeiben: pincében 1, konyhában 2, szobában 1, kamrában 1, istállóban 1, disznóólban 1, színben 1 és udvaron 9 alkalommal. Valószínű, hogy ősi ösztönkésztetés nyilvánult meg abban, hogy legtöbbször a nyílt udvart választották vajúdásuk színteréül.

A köz- és külterületen: utcán 1, szénás kertben 1, búzavetésben 1, gyöpön 1, úton 1, árokban 1, és a Tisza-partján egy nádfal mellett 1 ízben. A következő hely volt a föld. Csupasz földre szültek 4-en, ide számítva az úton, gyöpön, ház mellett stb. szüléseket is, összesen 20 alkalommal.

Föl kellett figyelniük arra is, hogy a szülés helyét körülírásokkal igyekeztek pontosítani. Ilyenek pl. az utcán, a konyhaajtó előtt; udvari istálló mellett, udvari gödörben, udvari kamra végénél, udvari öl előtt a kamra végénél egy darab fal mellett, kocsiszínben az udvaron, a ház mellett, a ház háta mögött, a ház végében a szín alatt, a tanyaépület ablaka alatt, árnyékszék mellett, a kamra ajtóban, a tanyaház pitvarában, egy nádfal mellett a csongrádi Tisza-parton.

21. A GYERMEKÁGY. AZ ÚJSZÜLÖTT ÉS AZ ANYA ELLÁTÁSA

Dömötör Tekla írta: *„A mestergerenda osztotta ketté a szobateret is. A szobának a hátsó fallal, végfallal, mestergerendával és tűzhellyel határolt negyede volt az asszonyok tartózkodási helye. Itt kapott helyet a szülőasszony sátorlepedővel eltakart ágya is. (Boldogasszony ágya.)”*²¹⁸⁹ A dél-alföldi régióban a sátorlepedőt elsősorban a szúnyogháló váltotta föl, különösen a mocsaras vidékeken, ill. a tavakkal, erőkkel sűrűn tagolt tájon, mint amilyen pl. Hódmezővásárhely határa is volt a folyószabályozásokig, ill. a mocsarak lecsapolásáig. Mielőtt az anya ide került, még el kellett őt és az újszülöttet látni. Temesváry Rezsőt idézzük: *„A köldökszinór lekötésénél, a melyet majdnem mindenütt czérnával, spárgával, kenderszösz-szálakkal[...] vagy nyálas fonállal[...] végeznek[...]”*²¹⁹⁰, megkezdődött az újszülött ellátása. A bűnpörökből kiderült, a legtöbb újszülött-gyilkosság annak tudható be, hogy az anya szándékosan elvérezte, vagy tudatlanságból történt, ill. ezt a műveletet magára hagyatva, segítség nélkül nem tudta elvégezni. Van, aki megszült gyermekét a méhlepénytől úgy választja el, hogy kiszakasztja a köldökét.

*„A köldökből ömlő vért különben »rossznak« tartják. Ezért hosszabb ideig vérezni hagyják a gyermeket s csak ezután kötik le a köldökszinórt[...]”*²¹⁹¹ Maga az „ellátás” így történik: *„Csikmegyében nyálat és takonyt tesznek a köldökre vagy csak »taknyot fújnak rá«.”*²¹⁹² Az elfertőződéshez hozzájárulhat a köldökszinór leválasztása is. *„Dentál (Temesm[egye]) egy darab fára teszik a köldökszinórt és egy fejszecsapással vágják azt át. Szatmármegyében is vagy sarlóval vagy fejszével teszik azt.”*²¹⁹³

A fölnőtté éréskor jelentkező szexualitásra gondolva, már az újszülöttnél megfigyelhető bizonyos babonák gyakorlása. *„Fiút női ingen, leányt gatyán fűrésztik,*

²¹⁸⁹ Dömötör T. 1981. 196.

²¹⁹⁰ Temesváry R. 1899. 111.

²¹⁹¹ Temesváry R. 1899. 111.

²¹⁹² Temesváry R. 1899. 112.

²¹⁹³ Temesváry R. 1899. 112.

hogy az illető felnőtt korában tessék a leányoknak illetőleg hogy sok kérője legyen[...] subára fektetik, hogy göndörhajú legyen, nemi részeit (úgy fiúnak, mint leánynak), mézzel bekenik, hogy majdan »szeressék az ő alsó testét.«²¹⁹⁴

Külön gyermekágy nemcsak az anya számára készül. „Némely vidéken függőágyszerűen a gerendára akasztanak kosarat, hogy ebben jobban ringathassák a gyermeket[...]²¹⁹⁵

A törődés és babonás cselekmények a világ több népénél, főleg törzsi kultúrákban vagy fokozottan jelentkeztek vagy pedig teljesen hiányoztak. Ez volt a ritkább. M. Mead a samoai szülési szokásokat vizsgálva, az írta, hogy a szülés után az anya 2-3 órát tölt fekvve, amennyi a deflorálás kipihenésének ideje is. „Amikor a látogatók elszélednek, az anya felkel, és folytatja megszokott teendőit. Az újszülöttel ezután már senki sem törődik különösebben[...] Személye csak sokkal később, a pubertás után válik ismét érdekessé.”²¹⁹⁶ (A lányt egészen a férjhez meneteléig semmibe veszik.)

Nagy Károlytól idézünk egy idevonatkozó tibeti szokást: „Az újszülöttet nem fűrésztölték meg, csupán letörölgették, miután közönséges konyhakéssel elvágták és a jak szőréből készült fonállal elkötötték a köldökszinórt.”²¹⁹⁷

Az általunk gyűjtött feudalizmus kori büntetőpörökben is több utalást találtunk a szülést követő állapotokra, szokások leírására. A 369/1757. pörben pl. „[...]Benkő Katának a' Csöcsi keszkenővel békötve[...]” találatot, hogy a belőle szivárgó anyatejet föl fogja. A büntetőpörökben, ahol a titkolt szülés után csecsemőgyilkosság gyanúja merült föl, a legfőbb bizonyíték az volt, hogy a mellek állapotát vizsgálták meg. A 397/1827. pörben „[...]mellyéből telyet fejtek ki.” A 399/1829. pörben „[...]a tsőtséből téj győn.”

A szülés utáni fölkelés, lábadozás a jegyzőkönyvekben gyakran szerepelt. A 380/1799. pörben a tanú látta a megszült nőt 9-10 óra tájban a kamraajtóban feküdni, majd a férjével „[...]11 orakor pedig már az nap mind a' kettő az asztalhoz ült ebédre.”

A magyar népeletben a gyermekágyat fekvő nő a szexuális életre tilalmas „tabu” volt, s ezt legalább 6 hétig be is tartották. Nem így a 371/1769. pörben egy görög származású kereskedő. Az asszony így beszélt róla: „[...]a midőn egy heti volt a' gyermek ágyam, akkor is azon Görög hozzám jőt, az Agyamra mellém fekiütt és kénszerített, a' paráznaságra, de én velle nem cselekedtem.”

A 327/1765. pörben a „[...] gyermek ágyban fekvő Kulcsár Todorné hozzá ment a' Tanúhoz, és Sirva panaszkolta néki; hogy úgymond az éjtszaka Balla János Gazdám erőszakot tett rajtam, lássa Kend, minémű kékek a' czombjaim és mellyem[...]

A 379/1782. pörben vallotta a nő, hogy „[...]ezen Terhem után nagyon meg betegedtem és mint egy nyolcz hetig feküdtem.” A 382/1803. pörben az elég szigorúan előírt gyermekágyi időt a nyomorúság rövidítette meg. Így vallott róla a nő: „A' gyermek ágyamat csak egy hétig feküdtem; de azután kéntelenítetttem fel kelni a' gyermek ágyamból, mivel Kenyerem nem völt[...], később vallomásában így fogalmazott: „[...]hogy másnak dolgozhassam a' Kenyérért, azért szakasztottam félbe a' gyerek=ágyamat.”

A 388/1818. pörben a lány szülése után nem látta el csecsemőjét, sőt hagyta, hogy a tanyai kutyák megegyék. Az emberségesség szikrája fölpisláskolt ugyan benne, de

²¹⁹⁴ Temesváry R. 1899. 113. és 114.

²¹⁹⁵ Temesváry R. 1899. 114-115.

²¹⁹⁶ M. Mead. 1970. 13.

²¹⁹⁷ Nagy K. 1987. 136.

elkészt vele. „*Minek utánna nem találtam meg sirattam de már az akkor semmit sem ért.*”

A 393/1825. pörben a nő még a vetélése után is „gyermekágyat” feküdt, mert az anyja házában ápolásra szorult. A 395/1827. pörben a szült nő „[...]mostanság fekszik, 's nagyon beteg.”

A 396/1827. pörben a lány segítség nélkül szült és utána sem ő, sem az újszülött nem kapott ellátást. Az anya így panaszkodott: „*Nem lévén reám senkinek gondja a' Gyerek könnyen meghalhatott a' hideg földön[...]*” A 396/1827. pörben az anya szintén segítség nélkül szült, de „[...]mihelyes tsak annyi erőm lett, hogy lábra álhattam, mindjárt fölvettem [ti. a kisdedet...] otthagytak engemet magamba, világot sem gyútottak[...]” Nem is feküdt gyermekágyat, mert másnap reggel „[...]arokkára ült[...]”

A 397/1827. pörben egy halott csecsemőt találtak a kútban, és ezért egy szült nőt vádoltak, aki ezt a cselekedetet nem vállalta. A lány két héttel karácsony előtt betegedett le és a gyermeket december 29-én vették ki a kútból. A nő ezzel védekezett a ráfogott bűnes ellen: „[...]a' mikor pedig a' kútból vették ki azt a' Gyermeket, már akkor nem volt semmi bajom, mert föl jártam a' Piartzon is voltam[...]”

A 400/1829. pörben a szült nő gyermeke elpusztult az ellátás hiánya miatt. Így vallott: „*Amikor eszemre jöttem eleget sírtam, halehetett volna megfordítottam volna[...]*” a dolgok történéseit. A gyerek pedig „*Nem tudom én volté, nem volt e' üdőtlen — azt sem tudom én hogy voltam, 's mit beszéltem[...]*” Bebörtönözték, ahol olyan rossz állapotban volt, hogy az orvos igazolta, miszerint testi büntetést nem bír el.

A 401/1829. pörben „[...]látván bátyadságát[...] kérdezvén tőlle hogy mi balya volna : azt felelte hogy ő vér folyásba van[...] az ő beteg ágya mia[tt] bé nem fogathatam[...]” a szült nőt. A 403/1842. pörben így jellemezték a gyermekágyban fekvő nőt: „*A' test átalányos melege, a' rendest túl hágva valóságos lázas mozgalmakat mutató[...]* 's a' szölő átalányos gyengeségével párosulva.”

A 403/1842. pörben a szült lány azért kerülhetett ilyen lázas állapotba, mert orozva szült és utána azonnal „[...]bé mentem az hazba a' hol az Anyám meg szóllított hogy menni kellene már Urbariumba [a földesúrnak dolgozni] Derekegyházára én szolni nem mertem, hanem fel készültem (s előbb ki mentem a Kiss Gyermekemhez[...]) elástam, én azután innen egyenessen mentem Derekegyházára[...]”

22. A GYERMEKEK SZÁMA

Kultúránként, koronként, gazdasági helyzettől, vagy az egyén egészségügyi: fizikális, mentális, elméleti állapotától függően, nagyon változatos lehet az utódok száma. Meghatározásukat az is nehezíti, hogy a gyermekeket létrehozó vagy nevelő közösséget vesszük-e alapul, egyáltalán mit lehet „alpnak” tekinteni?

Bármelyik kultúrában egy férfinak „számlálatlanul” születhetnek gyermekei. Kérdés, hogy hány anyától, és a nők egy házasságon belül éltek vagy több házasságban? Monogám, ill. poligám kapcsolat eredményeként, törvényes vagy az adott törvény által el nem ismert kapcsolatból? Monogám házasságból is születhettek gyermekek több anyától, ha a nők közben elhaltak, elváltak, és az apa újabb törvényes házasságokat kötött, vagy élettársi kapcsolatokat létesített. A többnejűségben élő kultúrákban az egy apától származó utódok száma akár három számjegyű is lehet, főleg azon fejedelmi udvaroknál, ahol az ágyasok is szülnek.

Az is közzismert, hogy az apa személye bizonytalan lehet, míg az anyáé biztos. Férfiaknak lehetnek gyermekeik szerelmi kapcsolataikból, amikor az utódot az anyák eltitkolják és az apa sohasem tudja meg utódainak valódi számát. Egy nőnek elvileg akár

40 gyermeke is születhet, gyakorlatban azonban ennek fele is ritka, főleg Európában, továbbá az európai jellegű kultúrákban; ill. megélhetési gondokkal küzdő természeti népeknél.

Nagyon sok vallás, szekta vallási meggyőződésből nem tűri a fogamzásgátlást és a szaporulat szabályozását. Ezekben a családokban nem ritka a tucatnyi gyermek sem. A szexuális kultúra eddig idézett megannyi példájából esetleg azt is gondolhatnánk, hogy a szabados nemi életű természeti népeknél számolatlanul születnek a gyermekek. Ez lenne a legnagyobb tévedés. Ha a gyermekszám szabályozásában van valahol racionalizmus, ez éppen az ő szokásaikban jól tükröződik. Nagyon is figyelembe veszik a terület eltartó-képességét, a törzs, faluközösség létszámát, a termésben bővelkedő gazdasági éveket, és nem utolsósorban az ezek együtteséből eredő vallási, mágikus előírásokat, amelyek ha kell, drasztikusan szabályozzák a szaporulatot, amennyiben szükséges újszülött-gyilkosságokkal is!

Korunként, főleg Európában, „divat” a nagy család és a kis létszámú család, ill. az „egykézés” is. A társadalmi, történelmi és természeti hatások, főleg a katasztrófák, mint a háborúk, járványok, földrengések stb, amelyek megtizedelik a lakosságot, a veszély elmúltával erős szaporaságban is megnyilvánulnak. Ismert az a különös jelenség, hogy létbiztonságban lohad a szülési kedv, sőt eljuthat odáig, amikor a fölhalmozott vagyon egybetartása érdekében egyetlen gyermeket nevelnek. (Pl. a Sárrét falvaiban, ill. a középparasztság rétegében ez eléggé általános volt.)

Tárkány Szücs Ernő írta: „*A [magyar] családban élő gyermekek átlagos lélekszáma csak 2,0–2,3 között mozgott, de valójában családonként 5–5,5 gyermek született, mert a halandóság ötből három gyermeket feltétlenül elvitt. Ahhoz tehát, hogy két gyermekük legyen, az anyáknak ötször kellett szülniök.*”²¹⁹⁸ Arra vonatkozóan, hogy a gyermekhalál mennyire hétköznapi jelenség volt, Borús Rózsa így fogalmazott: Topolyán „*A gyermekhalottat is sajnálták, főleg az anyja, de ez nem hatott megrendítően.*”²¹⁹⁹ Markos Gyöngyi Makót vizsgálta és ezt írta: „*[...]a 8-10 család nem ritka, sőt több helyen is lehetett 12-14 gyermekről hallani.*”²²⁰⁰

Az általunk vizsgált feudalizmus kori pöranyagban a halálozásokat leszámítva, a fölötté válásig fölnevelt gyermekek száma átlagban 2-3 fő, amely teljes mértékben Tárkány Szücs Ernő adatát igazolja. Ugyanakkor több pörben is találtunk magas utódszámokat. Időrendben ezek így alakultak:

1745-ben Juhász Örzse szentesi asszonynak 6 gyermeke volt.

1756-ban a vásárhelyi Barta Istvánéknak 12 gyermeke született, de rendre megölték őket, hogy „*[...]rajtuk el ne szaporodjanak.*”

1761-ben Kun Mártonné Erdős Erső 26 éves asszonynak 6 élő gyermeke volt, de a hetedikkel éppen terhes.

1780-ban Csontos Erzsők vásárhelyi 30 éves asszony a 11-ik gyermekével volt terhes. (A szüléseket tizenéves korban kellett neki elkezdeni.)

1798-ban az elhagyott, 6 gyermekes asszonynak egy másik férfi is kezdi a gyerekeket nemzeni.

1800-ban a 23 éves szabad személynek 3 törvénytelen gyermeke született 3 különböző apától.

1807-ben az 52 éves férfinak 8 gyermeke volt.

²¹⁹⁸ Tárkány Sz. E. 1981. 114.

²¹⁹⁹ Borús R. 1981. 131.

²²⁰⁰ Markos Gy. 1986. 7.

1825-ben Pátzi Sárának 6 gyermeke volt, de 2 meghalt, szeretőjétől a hetedikkel terhes. Ezeken kívül a hites urától még 2 gyermeke született.

23. ORVOSLÁS

Az orvoslás története a történelemben mélyebben nyúlik vissza, mint az emberré válás kora. Nem kell hozzá különösebb etológiai ismeret, csupán empirikus megfigyelés, hogy a megsebesült állatok miként nyalogatják sebeiket; hogy a növényevők gondosan elkerülik a mérges fajokat, ugyanakkor a ragadozók is rendszeresen fogyasztanak különböző füveket, amelyek rendezik az emésztésüket és az anyagcseréjüket. (Pl. a macska füvet legel, amelynek hánytató hatására megszabadul a tisztálkodása, bundájának nyalogatása közben lenyelt, és a gyomrában galacsinná összeállt, emészthetetlen szőrösomótól.)

Kezdetben az állatok és az emberek gyógyítását is azonos személyek, azonos vagy hasonló megítéléssel végezték. Szumowski lengyel orvostörténész professzor így fogalmazott: „[...]a történelemelőtti emberek[nek] és az akkori állatoknak [az] életfeltételei hasonlóak voltak és az alkalmazott gyógymódok néha alig különböztek egymástól.”²²⁰¹

A természeti népeknél a legprimitívebb szinten álló törzsek esetében a gyógyítás is szegényes, vagy teljesen hiányzik. Ebben az esetben jelzés is ez arra vonatkozóan, hogy az állatvilágból kiemelkedő ember azon a szinten van, amikor elhagyja beidegzett állati szokásait, pl. öngyógyítását és még nem fedezte föl a kultúrált kezelés lehetőségeit sem.

„Ilyen nép pl. a Kubu-törzs Szumatrának azon a részén, ahol az óriási áradások miatt semmiféle kultúra sem alakult ki[...] A betegségekkel szemben teljesen tanácstalanok és a leggondosabb utánjárással és kutatással sem lehetett náluk az orvoslásnak még a csíráját sem kimutatni[...] A legközönségesebb bántalmakkal, a lázas állapottal, rheumával, nehéz légzéssel szemben teljesen közömbösek. A járványos betegség, a himlő elől elmenekülnek. A súlyosan beteg embert minden segély nélkül magára hagyják a vadonban: nem törődnek vele[...] a Kubu törzs nem hisz semmiféle természetfeletti erőben[...] A lélekben való hitnek nyoma sincsen náluk.”²²⁰² Éppen ezért közöttük nemcsak az empirikus, de a mágikus gyógyítás is ismeretlen.

Az emberré válás után akkor találkozunk először a gyógyításnak valamilyen pozitív, ámde primitív formájával, amikor megjelenik a hit. Hit a lélekben, valamilyen túlvilágban, a fölsőbbrendű lényekben, a velük kapcsolatot tartó papokban, jósokban, sámánokban és orvosló emberekben. Mert a test és lélek harmóniáját az ember együtt érzékeli. Ha a lelket kezeli, a test is gyógyul és megfordítva. Ezt az empirikus tapasztalatot csupán a fejlettebb orvostudomány igyekezett szétválasztani, esetleg a lélekről meg is feledkezve, csak materiálisan szemlélte az emberi testet. A legújabb kori orvoslás ismét a test és lélek elválaszthatatlan egységét szemléli és a mentális egészséget sem rendeli alá.

„A kezdetleges művelődésnek magasabb fokán, pl. Közép-Afrika némely népénél már gazdag gyógyszerkészletet találunk, az orvoslásnak már külön képviselői vannak s ezek rendszeren egyidejűleg kuruzslók, varázslók és papok is; ezen a fokon különböző nehéz sebészeti műtéteket is szoktak végezni. Az ilyen kuruzsló-varázsló elkülöníti magát a tömegtől, tisztelettel veszik körül.”²²⁰³

²²⁰¹ Szumowski U. 1939. 1.

²²⁰² Szumowski U. 1939. 7.

²²⁰³ Szumowski U. 1939. 7.

Gyenes István így emlékezett meg a kuruzslókról: „*A perzsa-méd eredetű mágus (mag) szó annyi mint tudós, pap, a titkos tudományokba beavatott. E sokféle jelentés azt mutatja, mennyire összefonódott a tudás a vallással.*”²²⁰⁴ Kiemelte, hogy „*A mágusok népes családjában külön figyelmet érdemelnek a sámánok. Ők ugyanis állandóan, nem alkalmilag, hanem híveik életének minden mozzanatát érintően kapcsolatot tartottak a szellemvilággal. Egyes kutatók szerint a közönséges varázslók fölé emeli őket a teljes meggyőződés, átélés, a magasfokú hivatástudat.*”²²⁰⁵

Az ókori nagy kultúrákban az orvoslás jelentős helyet kapott. Nem egyszer az államvallás papjai végezték a gyógyítást is, mint pl. Egyiptomban, ahol a mumifikálás során ismereteket szereztek az emberi testről. Ismereteik kettős jellegűek voltak: tapasztalati és mágikus. „*Az orvoslást éppúgy, mint a többi tudományokat, a templomokban tanították, amelyek közül a leghíresebbek Memphisben és Thebaeaban állottak. A fiatal orvosnövendékek az elméletet a hermetikus [titkos] könyvekből, a gyakorlatot pedig a templomokban tanulták, ahová a betegek nagy serege zárándokolt.*”²²⁰⁶ Ebben a fölfogásban az orvos egyéniségét lenézték, ártalmasnak tartották, míg az „isteni eredetű” tudomány „megszentelt” volt.

Az ókori Mezopotámiában több kultúra épült egymásra. Babylonban Hammurabi király (Kr. e. 2250 táján) törvénygyűjteményt állított össze. Ennek mintegy tíz orvosi vonatkozású rendelkezése ismert. „*Az orvosok külön rendbe tartoztak s ez a rend a törvénykönyv szerint a foglalkozások között az első helyet foglalta el, tehát nagyra becsülték. Valószínűleg pap-orvosok is voltak Babyloniában s ezek inkább imával és ráolvasással gyógyítottak, mint anyagi szerekek.*”²²⁰⁷

Indiában a „[...]védák szent könyveiben gyakran találkozunk orvosi ismeretekkel. Ezek a tapasztalatnak és a természetfeletti erőkben való hitnek keveredéséből származtak.”²²⁰⁸

A kínai gyógyítás alapeleme is elvont. „*A világegyetemben állandó két, egymással homlokegyenest ellentétes tényező nyilvánul meg: a hímnemű yang, (az activ, pozitív, őszmeleg, ősvilágosság, az ég) és a nőnemű yin (a passiv, negatív, ősnedvesség, sötétség, a föld). Ha ez a két tényező összhangban van, akkor a világegyetemben egyensúly áll fenn.*”²²⁰⁹ Ez a fölfogás érvényesült az emberi test esetében is. Ha az egyensúly megvan, az ember egészséges, ha megbomlott, beteggé válik. A kínai orvos feladata az, hogy az egyensúlyt helyreállítsa. Mesterei a gyógyításnak. A himlő ellen pl. már Kr. u. a 11. század óta ismerték a védőoltást.

A görög orvoslásra a „bölcészdoktorok” voltak jellemzők. Az Asklepios-szentélyekben a betegek rendszeresen éjszakáztak és álmodtak. Ebből jóstoltak a papok és kezdték meg a gyógyítást. A legjelentősebb volt közöttük Hippokrates, aki Kr. e. 460-400. körül született Kos-szigetén és a nevéhez fűződik az orvosi eskü, amelynek intelmei ma is érvényesek.²²¹⁰

²²⁰⁴ Gyenes I. 1964. 24.

²²⁰⁵ Gyenes I. 1964. 27.

²²⁰⁶ Szumowski U. 1939. 23.

²²⁰⁷ Szumowski U. 1939. 18.

²²⁰⁸ Szumowski U. 1939. 29.

²²⁰⁹ Szumowski U. 1939. 38.

²²¹⁰ Szó szerinti idézet a „*Dr.info Egészségügyi Magazin 1998/I. (III. 1.) számának 18.*” p.-ról:

Az orvosi eskü

Rómában igen jelentős volt az emberi anatómia ismerete. A háborúk, a rabszolgalázadások, a gladiátorküzdelmek és a cirkuszjátékok megannyi sérültje fejlett sebészetet és kezelést eredményezett. *„Rómában a K. u. II. században az orvosok száma óriási mértékben megnövekedett[...] A város tele volt a legkülönbözőbb szakorvosokkal, akik csak egyes betegségekkel, szem-, fül-, bőr-, női betegségekkel foglalkoztak, voltak szakorvosok a sérv, hasvízkór gyógyítására, voltak húgykősebeszek, fogászok stb.”*²²¹¹ Az egyik legjelesebb orvos volt a Kr. u. 130-ban a kis-ázsiai Pergamonban született Galenos.

Az európai középkorban az itáliai Szent Benedek-rend kolostoraiban még igen nívós orvoslás folyt. A közel hat évszázadig tartó magas szintű arab gyógyítás a meghódított pireneusi-félszigetről terjedt el a kontinensen. Az araboknál közcélú gyógyszertárak működtek, a gyógyítást tankönyvekből oktatták. Kiemelkedő orvosuk volt Avicenna, aki 980-1037. között élt. A nyugati arab kultúrához tartozott Maimonides is, a 12. század tudós zsidó orvosbölcseleje. Az európai keresztény világ „orvos-ideológiáját” mégis a 354-430. között élt Szent Ágoston alakította ki. *„[...]természetfeletti világnézete a legélesebb ellentétben áll minden naturalizmussal, nevezetesen a hippokratizmussal is, amely azt tanította, hogy az emberben, egészséges és beteg állapotában egyaránt, minden természetes módon megy végbe.”*²²¹²

Európában megjelenik a boszorkányüldözés. A lázgyógyításra az „ABRACADABRA” mágikus háromszöget használták. A nemi aszkézist még a házásoknak is példaként ajánlották. Az orvostudomány tekintélye akkor kezdett emelkedni, amikor sorra beindultak az egyetemeken az orvosi karok. Szaporodni kezdtek az ispotályok, kórházak, szeretetotthonok. A nép szenvedett a megújuló járványoktól. A fekete himlő és a pestis országrészek lakosságát pusztította ki. Mindennapos volt a lues, lepra és egyes déli területeken a malária. Gyógyszernek ott volt az *alkémia* és a *ganajpatika* megannyi förtelmes kotyvaléka. Az *asztrológia* áthatotta az egész orvostudományt.

„Esküszöm a gyógyító Apollónra, Aszklepioszra és Hügeiára és Panakeiára és valamennyi istenre és istennőre, akiket ezennel tanúnak hívok, hogy minden erőmmel és tehetségemmel megtartom következő kötelességeimet:

Tanáromat, akitől e tudományt tanultam, úgy fogom tisztelni, mit szüleimet, utódait testvéreimnek tekintem, oktatom őket ebben a tudományban, ha erre szentelik magukat, mégpedig díjtanul; továbbá az orvosi tudományt áthagyományozom fiaimra és mesterem fiaira, és azokra, akik az orvosi esküt leteszik, másra azonban nem.

Tehetségemhez és tudásomhoz mérten fogom megszabni a betegek életmódját az ő javukra, és mindent elhárítok, ami ártana nekik. Senkinek nem adok halálos mérget, akkor sem, ha kéri, és erre vonatkozólag még tanácsot se adok. Hasonlóképpen nem segítek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához.

Tisztán és szentül megőrzöm életemet és tudományomat. Sohasem fogok hólyagkővet operálni, hanem átengedem a szakorvosoknak. Minden házba a betegek javára lépek be, s őrizkedni fogok minden szándékos károkozástól, különösen férfiak és nők szerelmi élvezetre használatától, akár szabadok, akár rabszolgák. Amit kezelés közben látok és hallok — akár kezelésen kívül is a társadalmi érintkezésben —, nem fogom kifecsegni, hanem titokként megőrzöm.

Ha ezt az eskümet megtartom és nem szegem meg: örvendhessek életem fogytáig tanulmányomnak és az életnek, de ha esküszegő leszek, szakadjon rám minden átok és szerencsétlenség.”

²²¹¹ Szumowski U. 1939. 89.

²²¹² Szumowski U. 1939. 140.

„Az orvosok jórésze nálunk még a XVI. században is méltóságán alulinak tartotta a szüléssel foglalkozást, és még a holt magzat eltávolítását sem vállalták szívesen[...] hamburgi eset, melynek során 1522-ben megégettek egy orvost, aki bábaruhába bújva próbált segíteni a szülő nőkn.”²²¹³

A reneszánsz, majd a fölvilágosodás az orvoslásban is megújhodást hozott. Az addig elsősorban egyházi kézben lévő, kolostorokban történő gyógyítás mind inkább áttevődött a „polgárosuló”, mindenestre egyetemet végzett orvosok kezébe. Paracelsus, Vesalius, Vierus, Servetus, Francastorius, Paré, Bacon, Harvey, a *iatrofizikusok* és *iatrokémikusok*²²¹⁴, ill. sokan mások emelték ki az orvostudományt a középkori elmaradottságából.

Magyarországon a „[...]nagyenyei kollégium tanára volt Pápai Páriz Ferenc, akinek 1690-ben megjelent »Pax corporis« [»A test békéje«] c. könyve az orvosi ellátást nélkülöző lakosság megsegítése céljából íródott.”²²¹⁵ Ebben a tudatlan lakosságnak, „[...]a házi cselédes gazdáknak és gazdaasszonyoknak, és az ügyefogyott szegényeknek” írt orvosló tanácsokat. A 18. században a megyék számára előírták, hogy tisztí sebeszket alkalmazzanak. A század elejétől a megyék, majd egyes nagyobb városok tanult orvosokat alkalmaztak. 1752-ben már rendelet írta elő, hogy a megyék tisztiorvosról, azaz megyei fizikusról kötelesek gondoskodni, „[...]aki lehetőleg a megye központjában lakik, és a szegényeket ingyen gyógyítja.”²²¹⁶ A német Academia Caesarea Leopoldina–Carolina Natural Curiosorum tagjai sorában 1712–1755 között már 35 magyarországi orvos-természettudóst találunk.

1770-ben kiadták a Skollanits Ferenc tisztiorvos által kidolgozott rendeletet, amely átfogó módon szabályozta az egészségügyet. Kötelezték a vármegyét és a szabad királyi városokat, hogy egészségügyi bizottságokat szervezzenek, amelyeknek kötelességük volt a fölügyelet és az egészségügyi ellátás biztosítása. 1786-ban létesítették az országos főorvosi állást.

1806-ban a II. Ratio Educationis visszaállította az orvossebeszi tanfolyam ötéves tartamát. Bene Ferenc, id. Lenhossék Mihály, Sauer Ignác, Balassa János, Wekerle György, Schöpf-Merei Ágoston, Arányi Lajos, Bugát Pál, Flór Ferenc, Semmelweis Ignác és mások a magyar orvoslást nemzetközi szintre emelték.

Rendkívül tanulságos és az általunk vizsgált területre is jellemző képet írt le Novák László a tipikusan alföldi mezővárosok, mint Kecskemét, Nagykőrös orvoslásának áttekintésével. Néhány fontos megállapítását idézzük. Mindenek előtt számba vette a mezővárosokban gyógyítással foglalkozókat. A feudalizmusban szám szerint a szülésznők voltak legtöbben.

„A bábák képzése Pesten történt, ott »examináltatták« őket. Az iskolai végzettséggel rendelkező bábák mellett azonban többségben voltak a képzetlenek, a nagy élettapasztalattal, s gyakorlattal rendelkező bábák[...]” Nagykőrös magisztrátusa elrendelte házi képzésüket. „A helyi »phisycust« bízták meg az oktatással, azzal a meghagyással, hogy a »Bábákat kik sokszorta tudat[lan]ságok miatt a' szülő aszszonyokat a' leg veszedelmesebb állapotra juttatták, és holtig köldűsökká téstik, és gyakran halálos nyavalyákba ejtik, oktassa leg alább minden héten egyszer, és

²²¹³ Sándor R. 1968. 160.

²²¹⁴ *Iatro* = orvos. Paracelsus tanítása alapján kialakult orosi irányzat, amely minden életjelenséget és betegséget valamilyen fizikai, ill. kémiai folyamattal magyarázott.

²²¹⁵ Hahn G. 1960. 14.

²²¹⁶ Hahn G. 1960. 18.

Kötelességeknek mint lett vitelérül tőlök azon alkalmatossággal számot kérjen, és ha miben tapasztalása szerint hibáztak volna, az iránt őket jobb útra vezesse.”²²¹⁷

1766-ban „[...]felülvizsgálták a négy borbély működését is. Ekkor még nem volt *physicus* a városban, csupán seborvosok (*chirurgus*), és borbélyok[...] a »borbély« mesterség igen tisztos szakmának számított, elsősorban is a gyógyító tevékenység miatt[...]”²²¹⁸

A vármegye „[...]a komolyabb szakképzettséggel rendelkező seborvosok, *chirurgusok* és orvosok, *phisycusok* szaktudása alá rendelte a helységek lakosságát, a borbélyok tevékenységének fokozottabb ellenőrzésével kívánták megakadályozni az esetleges járványokat, s a kellő szaktudás hiánya miatt bekövetkező halálozást.

Természetesen, a »tudós« orvosok szakmai tudása is különböző volt[...] Az orvosok, a »phisycusok« rendszerint komoly tudású emberek voltak, akik nagy szakértelemmel rendelkeztek az empirikus gyógyítás terén is.”²²¹⁹

Novák László néhány további mondata jól érzékelteti azt is, hogy a középkorra jellemző babonás miszticizmus a 18. sz. végén még nem vált le a természettudományokról: „[...]az egyszerűbb tudományú borbélyok is orvosolhattak jól, viszont a jó orvosok között is akadtak sarlatánok, akik olyan szerekkel is gyógyítottak, amelyek nem árthattak a betegnek, de nem is rendelkeztek gyógyhatással, s ezt babonás manipulációval kívánták elérni, illetve az egyszerű emberrel elhitetni.”²²²⁰

A sebészek, borbélyok létszámában a bábák után következtek. Az ő munkájukhoz tartozott „[...]a sérülések, sebesülések ellátása. A mezővárosokban, falvakban oly gyakori verekedések számos esetben súlyos sérüléssel jártak.”²²²¹

Végül kitért a kuruzslókra. Számukat még fölbecsülni sem lehet. Az bizonyos, hogy minden vidéken ők voltak a legtöbben; arról nemis szólva, hogy minden családban akadt egy személy, aki a bajokat házilag igyekezett orvosolni. Csak azután fordultak idegenhez, ha kudarcot vallottak. Novák László így fogalmazott: „A népi gyógyításra kevés adattal rendelkezünk a XVIII-XIX. századból[...] Természetesen a »tudakosság«, »vajákosság« tudománya vegyes fogadtatásra talált, a közmegítélésben is eltérések mutatkoztak.”²²²²

A feudalizmus korának néhány dél-alföldi adata is ide kívánczik. Szegeden 1725 előtt csak a várbeli katonarvosok segítségére lehetett számítani. Ezt követően borbélyok, seborvosok és bábák működtek. „A bábák a szülészetén kívül gyógyítással is foglalkoztak. Maguk készítette gyógyszerekkel, füvekkel, füröszttéssel, kenéssel és ezekkel párosuló ráolvasással »gyógyítottak«.”²²²³ 1734-ben már „esküdt bába” is működött. 1747-ben 17 bába tevékenykedett. 1728-ban 4 borbély jött. 1747-ben 5 seborvos tevékenykedett Szegeden, közülük egy a „város borbélyja”.

1762-től halottkémlést végeztek és részt vettek az ítélet-végrehajtásokon. 1759-től városi tiszti orvost tartanak. 1787-ben a városban 3 egészséges ivóvizet adó kutat létesítettek. 1785-ben egy halott anyán — az országban először — császármetszést végeztek. A beavatkozást Knie Márton hajtotta végre.

²²¹⁷ Novák L. 1982. 473-474.

²²¹⁸ Novák L. 1982. 475.

²²¹⁹ Novák L. 1982. 476-477.

²²²⁰ Novák L. 1982. 477-478.

²²²¹ Novák L. 1982. 479.

²²²² Novák L. 1982. 479.

²²²³ Szeged története 1985. 2: 153.

1808-ban már 2 phisycus és 2 kirurgus is működött. 1833-tól 3, és 1846-tól 9 seborvos végzett magánpraxist.

A 18. sz. elején gyógyszereket csak a katonaság tartott. 1729-ben megjelent az első polgári patika. 1812-től már 2, 1830-tól 3 gyógyszertár működött.

Szegeden kórházat előbb a ferencesek tartottak fenn. 1710-től a katonaság létesített; 1754-től már ispotályok voltak, amelyekben zömmel koldusokat, öregeket ápoltak és elmebetegeket. 1829-ben megnyílt a Rókusi kórház. 1838-tól az ispotály kórházzá alakult.²²²⁴

Hódmezővásárhelyen az 1745 évi összeírásnál az iparosok között 1 felcsert találtak.²²²⁵ 1775-ben Kis János sebész élt itt. Werner András kirurgus 1802-től himlőoltásokat végzett a helyi tanács megbízásából. Az első gyógyszertár Simonidesz Andrásé volt, és 1812-ben kezdte el a működését.

A Dél-Alföldön 1831-ben jelentkezett a 19. századi legnagyobb pusztítást okozó keleti kolerajárvány. Csongrád vármegyének ekkor kb. 85 ezer lakosa volt. (Az 1828-as fölmérés szerint: 82.410 fő.) Megbetegedett 7 ezer ember és meghalt 2600 fő. Ebből közel kétezer vásárhelyi lakos volt.²²²⁶ Ezt követően, 1833-ban épült föl az első kórház a mai Hódi Pál utcában.

Vizsgáljuk meg az általunk gyűjtött és a korabeli orvoslásra vonatkozó bűnpörök adatait.

1. Orvosság minősítése

A 384/1804. pörben Horváth Anna terhes lányból anyja füvekkel elhajtotta a magzatot. Szekér János Károly phisycus jelentést készített az abortív ital összetételéről. Megállapította, hogy a kotyvalékot többféle növényből készítették. „*Köszvény ellen a' meg zuzott levelek, a' fájos:tagra Kőttetvén. Galenus és Democrates tanúbizonyosságai szerint kiváltképen használnak.*” Ebben az időben Pápai Páriz Ferenc „Pax Corporis”-a már több kiadást megért, egy főorvosnak illett volna ismernie Störck munkáját, de az orvoslásban még mindig olyan mélyen éltek az ókori szerzők, hogy rájuk hivatkoztak.

A „Temondád-fű” hasznával kapcsolatban nem csak tudományos fejtegetést írt le, hanem mágikus eljárást is ismertet: „*[...]a' ki ez fűnek gyökerét nyakára köti, annak fogfájását el veszi.*” Egy gyógynövény, amelyet belsőleg kellene szedni, főleg fogfájás esetében, kívül nyakra kötve talizmánként, semmint valódi hatóanyagként szolgálhatott.

A „Borsotska-fű” hasznáról írva előkerült a „süly” betegség említése, de ennek eredetét nem tudjuk meg. Így fogalmazott az említett fűről: „*Ki iszik róla abban a' sült tisztítja.*”

2. Látletet készítés

Ezzel a témakörrel külön fejezetben kell foglalkoznunk, tekintve, hogy a vizsgált bűnpöreinkben bő és fontos anyag van róla. (Lásd. a 25. fejezetet.)

3. Rabok egészségügyi vizsgálata

Amikor a 350/1816. pörben Bódai Mihály paráználkodott az unokahúgával, Bódai Katalin 17 éves lánnyal, a vizsgálati fogságán túl még másfél évnyi közmunkán, vason, heti 3 napi böjttel súlyosbított áristomot kapott, mert „*[...]az Seborvosnak bizonyítása szerint, az teste Büntetést ki nem alhatná[...]*” Ez alatt az ütlegető fenytetés, kínzás, kalodázás stb. értendő.

²²²⁴ Szeged története 1985. 2: 153-157.

²²²⁵ Hódmezővásárhely története. 1984. 1: 412.

²²²⁶ Barta L.–Oltvai F. 1985. 305.

Csongrád vármegye seborvosa a 351/1824. pörben megvizsgálta a vásárhelyi uradalmi börtönben raboskodó 50 éves Nagy Mátyást, akiről megállapította, hogy az 5. hónapja fogva tartott „scorbutban”, azaz „száj és láb Fájásban” szenved, méghozzá olyan nagyon, „[...]hogyan az egész Testén Kik fókák /:Maculas Scorbutias:/ látzanak[...]

4. Trepanálási kísérlet és terepanálás

A 25/1740. pörből megtudjuk, hogy lakodalmi verekedés során egy kulaccsal bezúzták Boglya Mihály koponyáját és „[...]a Borbélyok felakarták volna vésni a Boglya fejét[...]

Pörgyűjteményünkben nem szerepel, de orvoslás szempontjából idetartozó, korabeli esetet találtunk a CSML. SZF. IV. A. 53. fondban (a 67. sz. dobozban), 1808. aug. 29-én tárgyalta 23., 24. és a 25. sz. aktában. A Hajtási Csárdánál Túr Mártony orosházi lakost veszekedés során a vásárhelyi csikósok fokos-baltával fejbe verték. Az ütéstől berepedt a homlokcsontja és eltört a tarkócsontja. A visum repertum szerint koponyájából „[...]agyvelő türemkedett ki.” Papp Mihály kirurgus bűnjelként mellékelte a koponyafuratot, amelyet a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak küldtünk el megőrzésre. A beteg az ütés és trepanálás után 11 hétig élet-halál között feküdt. Ha gyengén is volt, de túlélte.

A trepanációból származó, a mellékelt fényképen látható furatmag sárgás fehér színű, szabályosan kerek, szélei élesek. A csontvastagság 6,0 mm. A csontmag teljes átmérője 13,0 mm., középen 3 mm. átmérőjű kerek lyuk van, amely a csontdarabon egyenletesen keresztül hatolt.

5. Sebkezelés

A 47/1756. pörben a férje által megvert asszony otthon feküdt, és „[...]még a féregis meg termett alatta.” Szomszédai szerint „[...]a Lába száraiis kivolt rothadva[...]

A 29/1762. pörben a vásárhelyi csőzt borivó társai alaposan megverték. Hunyadi Dániel seborvos kezelte. Kiszakított jobb heréjét visszahelyezte és bevarrta. Betörték a fejét és testén több kék ütésnyomot hagytak. A seborvos 5 hétig, naponta kétszer járt hozzá kezelni és ötféle gyógyszerrel kúrálta sikeresen.

A 41/1831. pörben a peckes nyüggyel megvert asszonyt az orvos így kúrálta: „Az orvosi tudomány Szerént, Eret vágтам rajta. Szív erősítő rendeltem. Kulső Képpen Borongatót [is...]”

24. NEMI BETEGSÉGEK ÉS NEMI ÚTON TERJEDŐ FERTŐZÉSEK

A szexuális érintkezéssel — amely nem föltétlenül jár heteroszexuális közösüléssel, hanem lehet homo- és biszexuális coitus, vagy heteroszexuális izgalmi játék a nemi szervekkel — nemi betegségek terjednek. Ezek a következők: 1. lues, 2. gonorrhea, 3. lágyfekély, 4. a IV. nemi betegség, 5. különféle húgyivari fertőzések, és 6. korunk legaggasztóbb fertőző betegsége, az AIDS. Vizsgáljuk ezeket vázlatosan:

²²²⁷ A skorbut mai tudásunk szerint C-vitamin hiánya, amely foginysorvadással, vérzéssel és gyulladással, fogak kihullásával, fáradtsággal, az ellenállóképesség csökkenésével stb. jár.

1. Lues venera, szifilisz²²²⁸, bujadög, vérbaj vagy franc[ia betegség]

Kórokozója a *Spirocheta pallida* nevű, „dugóhúzó” alakú *spirillum*, amely érzékeny a higany, bizmut, jód és arzén tartalmú szerekre, ill. egyes antibiotikumokra.

„A fertőző betegségek sorába tartozik a vérbaj is, amelyet a keleti népek már régebben ismertek, Európában azonban valószínűleg csak a keresztes hadjáratok idején terjedt el. Az első nagy járvány az újkor hajnalán, a XV. század legvégén lépett fel.”²²²⁹

Sándor Róbert így részletezte:

„Az egykori leírások szerint a szifilisz VIII. Károly francia király 1485-ben vezetett itáliai hadjárata során terjedt el Európában. A több mint 30 000 zsoldosból álló sereget a markotányos nők tömege kísérte. A legnagyobb kicsapongást a nápolyi bevonulást követte[...] Mikor VIII. Károly befejezte a hadjáratot, hadseregét felosztatta és a hazafelé vonuló katonák egész Európában eloszlottak. A járvány először Rómában és Velencében ütötte fel a fejét, de egy évre rá már Franciaországban, Lengyelországban, Németországban, majd Angliában, Oroszországban és Magyarországon is leírtak ilyen eseteket.”²²³⁰

Vizsgáljuk meg a magyar helyzetet. A szifilisz terjedése „[...]olyan gyorsan történt, hogy pl. egyes magyar orvosok, így a brassói Krausz Bálint 1494-ben, Manardus János pedig a XVI. század első éveiben jelzi a syphilis megjelenését Magyarországon.”²²³¹ Nem is csoda, hiszen az erkölcsi fölfogás is más volt, és például a „női ölelés, mint gyógyszer” a receptek között szerepelt. Az esztergomi érseknek: „Bakócz Tamásnak azt tanácsolta orvosa, hogy »ebéd után végezzen néhány nyugodt coitust«.”²²³² Ez a magatartás szöges ellentétben állt azzal, amelyet 1819-ben Nagy Ferenc írt a vásárhelyi népről:

„Erkölcökre nézve, kivéven a pásztorok veteményes kertjében nevelkedteket, jó buzgó keresztények.”²²³³ Más kérdés, hogy abban a bizonyos „pásztorok veteményes kertjében” úgy látszik, országszerte igen sokan „nevelkedhettek”, mert néhány évvel később, 1839-ben egy ismeretlen szerző így írt a Tudományos gyűjteményben: „A mai ifjú férfiak nagyobb részének kicsapongó életét tekintve, [...]a régi bujakórságos nyavalyák újra kirontattak, az elragadás által valamely családban mondhatatlan kárt tettek, nem hallatlanok[...]”²²³⁴

Évszázadokra visszatekintve is hasonló volt a helyzet. Magyary-Kossa Gyula írta, hogy Magyarországon 1754-ben, 1765-ben 1767-ben, majd 1770-ben újabb és újabb rendeleteket kellett hozni a kurvák, ill. a luesszel fertőzött nőkkel szemben. Dél-Magyarország e tekintetben különösen érintett volt a nagy számú fertőzött miatt.²²³⁵

Störck Antal 1778-ban fogalmazta: „A' Bujadögről, avagy Frantzról (De Lue venerea.)”:

²²²⁸ Syphilus = egy orvosi tanköltemény pásztor szereplőjéről kapta a nevét.

²²²⁹ Civilizáció... 1966. 55.

²²³⁰ Sándor R. 1968. 172.

²²³¹ Rajka Ö.–Szodoray L. 1951. 322.

²²³² Sándor R. 1968. 58.

²²³³ Nagy F. 1819-1985. 227.

²²³⁴ Tudományos gyűjtemény 1839–1985. 393.

²²³⁵ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 199.

„Nintsen olly nyavalya tudva, a' melly a' köz társaságnak annyi kárt tenne, mint a' szerelemnek döge, mert ez szünet nélkül való és titkan lappangó pestis; Ez által számtalan és gyakran igen alkalmas személyek vesznek-el[...]”²²³⁶

Arra is választ próbált adni, hogy a lueszt mi okozza? Így okoskodott:

„A' Bujadög valami különös ragadós tsípősségtől okoztatik, melly tsípősség soha a' mi nedvességeinknek meg-romlásából magára nem származik, hanem mindenkor másról ragad-el.”²²³⁷

A terjedés, megkapás módjáról már többet tudtak: „A' Frantznak el-ragadása leg gyakrabban valami tisztátalan nössés vagy-is aszszonnyal való közösülés által történik, ha tudni-illik az egyik, azaz: vagy a' férfi, vagy az aszszony egészséges, a' másik pedig frantzoz.”²²³⁸

Fölsímték a „véetlen megkapás” vagy örökletesség tényét is. „A' gyermekek a' frantzot a' szülőjektől úgy mint valami örökséget el-káphatták, ha vagy az egyik vagy mind a' kettő-is frantzban vagyon.”²²³⁹

A luesz terjedése komoly társadalmi terhet jelentett. Megoldás nem volt rá, ezért a középkorban bűnbakot kerestek, aki felelős volt a betegségért. Megindult a boszorkányüldözés, amelynek kapcsán a bűnpörökbe bábák is keveredtek. S. Andreski az Encounter 1982. májusi számában cikket írt erről. „A »canon Episcopi« néven ismert kánonjogi törvény a IX. században kimondta, hogy mindenki, aki boszorkányokban és a boszorkányságban hisz, »kétségkívül hitetlen és pogány«. A XI. században a magyar Kálmán király törvénybe iktatta, hogy »boszorkányokról pedig, akik nincsenek, szó ne essék«.” Ezeket a későbbi századok elfelejtették, sőt az európai lueszjárvány hatására újra fölszították a boszorkányoktól való félelmet. A szifilisz elterjedésével együtt járt a boszorkányüldözés terjedése is.

Mindehhez hozzájárultak Szent Ágoston tanításai, aki „a gonoszság forrásának a nőket tartotta”. (Éva a csábító.) Ez a nézet drasztikus megerősítést nyert a 14-15. században, és szinte őrjöngésig fajult a 16. században. A katolikus papság a nemi önmegtartóztatást ebben a században kezdett el szenvedni. A szerzetesek — főleg H. K. Malleus: „A boszorkányok kalapácsa” c. könyvében — a betegséget a boszorkányok ténykedésének tartották. (Malleus munkája 1486-ban jelent meg, a lueszjárvány 1485-ben vette kezdetét.)

A luesz okozta kórképek: a *dementia paralytica*, a *tábesz dorsalis* és az agyi *szifilisz* tünetei ugyanis olyanok, mint a megszállott, megrontott, „ördöggel cimboráló” ember magatartása. Az is egyszerű tény, hogy ahol sok volt a nő, több paráznság fordult elő, és több volt a lueszben megbetegedett ember is. Következésképpen több boszorkányt kezdtek üldözni. A sok gyermekhalálért, amelyek jelentős része szintén a luesszel volt kapcsolatban, a bábákat tették felelőssé és ezért boszorkányság gyanújával üldözték őket. Ebben a korban 30 év fölött minden nőt öregnek tartottak és az öregség nem tiszteletet, hanem ellenérzést keltett. A szifilisz csakhamar döntő szerepet játszott a puritánság kialakulásában.²²⁴⁰

E fontos kitérő után kövessük tovább az 1485-ben elkezdődött európai lueszjárványt. „A betegség akkor sokkal hevenyebb és súlyosabb formában jelentkezett, mint napjainkban. Az első stádiumban keletkező kemény csomó hamar kifelélyesedett, a

²²³⁶ Störck A. 1778. 2: 78.

²²³⁷ Störck A. 1778. 2: 78.

²²³⁸ Störck A. 1778. 2: 79.

²²³⁹ Störck A. 1778. 2: 79.

²²⁴⁰ S. Andreski. 1982. 11: 126-128.

második stádium kiütései az egész testet ellepték, és a beteget csillapíthatatlan fájdalmak kínozták. A harmadik stádium gummái a test több helyén egyszerre fekélyesedtek ki, szinte az egész test elrohadt, és leírhatatlan bűzt terjesztett. A betegek olyan visszataszítóak voltak, hogy senki sem vállalta kezelésüket, a szifilisz katonákat társaik sorsukra hagyták a mezőn[...]. Európa lakosságának mintegy huszadrészét fertőzte meg a szörnyű betegség.²²⁴¹ (A gyógyító Salvarsan fölfedezése után, még az 1940-es évek közepén is láttunk, a főttebb leírt szörnyű tünetek között élő, a vásárhelyi belvárosi Szentháromság római katolikus templom előtt kéregető szifilisz koldusokat.)

Honnan származott ez a betegség és mikortól ismert? Ezekre a kérdésekre ma sincs egyértelmű és kielégítő tudományos válasz. Több kutató is azt vallotta, hogy „[...]a betegség nem is európai eredetű, azt Kolumbusz hajósai hurcolták be a kontinensünkre, elterjesztéséért tehát az amerikai bennszülöttek a felelősek. Ez az elképzelés abból indult ki, hogy Amerikában ősidők óta ismeretes volt a szifilisz, Európában viszont csak az Újvilág felfedezése után jelentkezett először.”²²⁴²

Kérdés az is, mennyire hihetünk ennek a föltevésnek, hiszen a történelmi tény sokan éppen fordítva állítják, hogy ti. az amerikai kontinensre Kolumbusz hajósai hurcoltak be számos, addig ott ismeretlen fertőző betegséget, mint pl. az influenzát, himlőt, kanyarót és a lueszt, amelyekkel szemben a bennszülött lakosoknak nem volt semmiféle ellenállása és jobban tizedelte őket, mint a konkvisztádorok.²²⁴³

Olyan nézet is van, hogy a lueszt a keresztes hadjáratokkal hurcolták be a Földközi-tenger keleti medencéjéből Európába. „Egyes kutatók egyiptomi múmiákon fedeztek fel jellegzetes szifilisz csontelváltozásokat, mások pedig Amerika felfedezése előtti időkből származó festményeken figyeltek meg szifilisz orr- és koponyatüneteket.”²²⁴⁴

A többi nemi betegség jóval egyszerűbb kérdéseket vet föl, különösen azért, mert nem pusztítottak olyan mértékben, mint a szifilisz, ezért a társadalmi jelentőségük, ill. a megítélésük is szerényebb volt.

2. Gonorrhea, kankó vagy tripper

A lueszt után a legelterjedtebb és a legkellemetlenebb nemi betegség a gonorrhea. Kórokozója az antibiotikumokkal pusztítható *Neisser-féle gonococcus*, azaz egyfajta gennykeltő baktérium.

Többnyire közösüléssel terjed, de aszexuális úton is elkapható, pl. az újszülött a kankós anya szülőútján áthaladva megbetegedhet, vagy fertőzőttel közös ágynemű, törülköző használata stb. esetén.

3. Lágyfekély vagy ulcus molle

Kórokozója a *Ducrey-féle streptobacillus*, amely pálcika alakú. Sulfamid-készítményekkel könnyen gyógyítható. Terjedésére jellemző, hogy „A lágyfekélyes esetek időnkint járványszerűen megszorodnak, amit olyan szakok váltanak fel, amikor lágyfekély alig jelentkezik.”²²⁴⁵

²²⁴¹ Sándor R. 1968. 172-173.

²²⁴² Sándor R. 1968. 174.

²²⁴³ Konkvisztádor = kalandor, rabló, a 16-17. századi, Közép- és Dél-Amerikát gyarmatosító spanyol, ill. portugál hódító, a helyi indián lakosság kegyetlen üldözője és kizsákmányolója.

²²⁴⁴ Sándor R. 1968. 174.

²²⁴⁵ Rajka Ö.–Szodoray L. 1951. 389.

4. A IV. nemi betegség

Más néven: *Nicolas–Favre-féle lymphogranuloma inguinale* vagy *venerum*. Vírusfertőzés hozza létre. Régóta ismert. „Tengerészorvosok gyakran észlelték trópusi és subtrópusi gyarmati vidékeken és ezért »klimatikus bubónak« nevezték el[...]"²²⁴⁶ Hazánkban ez a betegség is legjobban a déli, délkeleti országrészekből ismert. Makacs, nehéz gyógyítani. Sulfamidokkal és antibiotikummal, pl. aureomycinnel kezelhető.

5. Különböző eredetű húgyivari fertőzések

A kórokozók egymástól lényegesen eltérnek. A gennykeltő baktériumoktól a csillós véglényekig, a vírusfertőzésektől a gombás megbetegedésekig igen sok a fajták száma. Ismertebbek a nemi érintkezés útján is terjedő, ezért a nemi szerveket megtámadó vírus okozta *herpeszek*, a *diplococcus crassus* fertőzése, vagy a *trichomonas vaginalis*. Ezek közül egyesek, mint pl. a legutóbb említett fertőzés is széleskörű elterjedtsége miatt szinte népbetegségnek számít. Ezeket a kemikáliák és antibiotikumok egy része jó hatással gyógyítja, bár makacs természetük közismert.

6. AIDS

Az 1970-es évek végétől rohamosan terjedő *HIV-vírus* okozta *immunhiányos tünetsoport*, amely a jelenlegi, agresszív formájában korábban ismeretlen volt. Elsősorban a T₄ és a T₈-as fehérvérsejteket fertőzi, ill. pusztítja. Többféle megjelenési formája, tünete van, a Kaposi-szarkómától a tüdővízenyőig, a fertőzések megjelenésétől az idegrendszeri kórképig. Sajnos nemcsak szexuális úton terjed — az összes emberi váladékból kimutatható —, de még mindig a nemi érintkezéssel történő terjedési mód a legáltalánosabb. Egyelőre csak tüneti kezelése van, de gyógyíthatatlan.

*

E rövid ismertetés után vizsgáljuk meg azokat az általunk gyűjtött feudalizmus kori szexuális büntetőpöröket, amelyekben nemi betegségekre utaló mondatokat találtunk. A leírtak alapján meg sem kíséreljük a pontos diagnózisukat kitalálni. Az általunk tárgyalt első négy, tehát „klasszikus”, vagy hagyományos nemi betegségek bármelyike lehetett az ismertetett esetek jelentős része. Legfőljebb elfogadjuk, hogy a „frantz” valóban vérbaj, a „kankó” pedig gonorrhea lehetett. Ezért az eseteket a pörök növekvő évszáma szerint és nem a betegségek fajtája alapján ismertetjük.

Mindjárt itt van a „súly” (többnyire így írták!) nevű betegség, amely gondot okoz. Nem lehet róla pontosan tudni, hogy mi. Öregasszony köszvényes lábára is azt mondták, hogy súlyos, „mellbetegség” is alkalmazták, máshol a nemi betegséget jelölték vele.

A pörgyűjteményünkben nem szereplő egyik ügyirat részletét ismertetjük. (CSML. SZF. IV. A. 21. fond. b. 3.: 41. 1783. Die 1.^a Juli.) Farkas Mihály 27 éves oláh, feleséges vásárhelyi ember állt a vármegye törvényszéke előtt. Kérdezik tőle:

„Hát mit csináltál te Szentesen, már kétt holnap olta, ha Vásárhelyi vagy?

Gyogyítottam magamat ottan egy Aszszony által.

Mi bajod volt, hogy gyógyítottad magadat,

A Tőkőm súlyos volt, és még mostan sem gyógyultam ki egészen” — válaszolta.

Störck így írt a súlyról 1778-ban: „A' Súlynek kezdetén közönségesen a' testnek kemény részeiben[...] valami fonnyadás[...] és a' gyors erőben 's izgathatóságban[...] valami fogyatkozás tapasztaltatik, melly miatt a' vér maga forgásában illendőképpen nem segíthetik, és ugyan azért el-lankad, meg-aluszik, és végre meg-is tsipősödik[...]

²²⁴⁶ Rajka Ö.–Szodoray L. 1951. 391.

Végre a' súly a' belső részeket-is el-hottya, gyakran gonosz indulatu gyuladásokat gerjeszt, melyek hamar fenévé válnak; néha az ilyen betegek és azonban a' tüdőjékből valami fekete meg-romlott vért pöknek-ki, avagy az orrakkól igen bőven 's keményen vérzenek, vért-is vizellenek avagy valami kemény vérhasba esnek, gyakran az egész testekbenn-is fel-dagadnak[...]

Lehet forró és hideg természetű, néha szükséges eret-is vágni[...] ²²⁴⁷

Még különösebb a súly gyógyítására vonatkozó receptura, amelyet az 1798-ból származó, Kecskeméten őrzött kézirat orvosló könyvecskéből Novák László közölt:

„Főzd meg tiszta vízben a' len magot, és midőn már jól meg főtt, kend ruhára és jó melegen kösd a' mellére, meg fakasztja. Más. ha súly akar támadni az orczádon, törd meg a' baraszk magot kemény hajával együtt, és be takarván fejedet avval füstöld.” ²²⁴⁸

Ugyanakkor Magyary-Kossa Gyula leírta, hogy a luesz ellen leggyakrabban cinóberfüstölést alkalmaztak, ²²⁴⁹ de kuruzsló nők köszvény ellen is használták. Mivel a cinóber súlyos méregnek minősül, amely halálos áldozatokat is szedett, ezért ezt a tevékenységet a helytartótanács 1784-ben rendeletileg igyekezett gátolni.

A cinóberfüstölésről idézünk egy példát, amely szintén nem szerepel a pörgyűjteményünkben. (CSML. SZF. IV. A. 21. /b. 38. doboz./ 1814. 7^a 7bis. A 26. számú aktában található.) Egy horgosi asszony, aki másfél éve köszvénnel az ágyban színlődött, könyörgött ismerősének, hogy árulja el neki a cinóberrel való füstölés módját. A nő végül is engedett az unszolásnak és a patikából „cinóbrumot” hozatott, amellyel megfüstölték a beteget. Az orvos így vallott: „[...]láttam hogy halálos veszedelemben forog[...]/: mivel nyelve Szájából ki vagyon dagadva és az Emberi képet is alig mutattya:/” Az asszony bele is halt a füstölésbe, amelyről megtudjuk, hogy cinóbrumot „[...]az Patikarius sokat adott hat garason mellyet mind a' tűzre hintettek, 's hordo alá bujtatva, ugy füstölték.”

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a súly valószínűleg többféle, ismeretlen eredetű betegség gyűjtőneve volt. (Itt jegyezzük meg, hogy a korabeli orvosi diagnosztika bizonytalanságára jellemző volt a 351/1824. pörben talált, a védő ügyvéd által felsorolt zavaros kórképek tömege: „Dühöseknek, bódultaknak, Féleszüeknek, bolondoknak, lappangós betegségűeknek, haborodott elméjűeknek, a Fekete vér számtalan nemű betegségekben színlődőknek, eleteket meg unottaknak, magok el vesztésére törekedőknek[...]” stb.)

A 129/1762. pörben olvasható: „Csak egyszer vólt, kőzöm velle, s ugyan akkor el is romlottam tölle, francza ream ragadott.” A 231/1767. pörben vallotta a gyanúsított férfi: „[...]a' Súly igen el rontotta s. v. szerszamomat nem=is vizelhettem.” A súly itt szinte bizonyosan nemi betegséget jelentett.

A 149/1770. pörben az úriszéken kérdezték a férjezett kurvától: „[...]megis franczosodott tölled, mert magadis franczos voltál? — En töllem nem franczusodott, mert en franczus nem vóltam, hanem a csöcsöm vad Semeres vólt.” A szeretője vallotta: „[...]mondottam, hogy tölle franczosodtam meg, mikor a terdemre ült[...] való pedig hogy mostis láczik rajtam, de nem tudom, franczue vagy Súly.” (A betegség ilyen jellegű kontakt érintkezéssel nem, vagy csak akkor terjedt, ha a bőrön sebzés volt és a kórokozó a véráramba került.)

A 300/1800. pörben „Kohánétul pedig meg is franczusodott.” A 269/1807. pörben „[...]egy palatzkban adott valamelly Italt, mert tőle el romlottam[...]” — beszélte a 27

²²⁴⁷ Störck A. 1778. 41-47.

²²⁴⁸ Novák L. 1982. 505.

²²⁴⁹ Magyary-K. Gy. 1929. 2: 69.

éves kocsisa. A 41 éves férjes asszony kurvája viszont így vallott: „[...]maga Kiss János meg szóllított, hogy meg kánkósodott volna, hanem tsinállyak néki valamit[...]” Megtudjuk a gyógyszer összetételét: „[...]úgy tsináltam néki azon Italt zab Levét vízbe, és Krétával együtt főzve.”

A 178/1824. pörben az volt a vád, hogy a helybéli katonák a vásárhelyi kocsmákban lévő „szabad személyöktől elromlottak”. A város kapitánya azzal védekezett, hogy „[...]én azokat [a lányokat] minden héten meg visitaltatom.” Köztük akkor nem talált nemi beteget. A lándzsások viszont a Tarján nevű városrészben megtaláltak egy házaspárt: „[...]akoris, mind a kettőjüket Dobosnak és lancérosnak találtam.” A férfi a betegségét egy nemes asszonytól kapta a vele való paráználkodáskor. Így vallott erről: „Az ágyékom megvált dagadva ‘s kifőlyt[...] ki azt mondotta hogy Kankó, kiazta hogy dob.”

A 21/1827. pörben a kurva nemi betegségét akarta kezeltetni és mérges italt kevertek neki. Ezt követően pár nap múlva elbeszélte, hogy „[...]nemfáj már olyan nagyon a’ Pitsám.” A kurva egyébként „[...]ollyan szagos volt — hogy az Ember alig áthatott mellette.” A 406/1838. pörben „Gyulai Sára[...] mondotta hogy az Űra elvan romolva már a’ rossz személyektől, és mégis szüntelen azon van hogy ötet is elrontsa, a’ mint hogy Későbbben elis rontotta. [...]mosáskor tapasztalta hogy a Lovas János Lábravalója véres gyennyettséges és bűdös volt, ebből gondolom hogy a’ rossz Személyektől elvált romolva[...] A’ szomszédban Török Antalnál volt egy Leány, ahhoz is elkapott Lovas, és végezetre rossz nyavalyába esett[...] annyira elromlott, hogy a’ Kertésznével alig tudtuk az undorodás miatt kimosni a’ ruháját, melly véres genyettséges és felette bűdös volt.”

25. VISUM REPERTUM

Ez a fejezet az általunk gyűjtött dél-alföldi, feudalizmus kori büntetőperekben leírt orvosi látteleket osztályozza és vizsgálja. A talált jelenségek értékeléséhez a Somogyi Imre szerkesztésében több szerző által írt, és 1964-ben megjelent „Igazságügyi orvostan” c. szakkönyv vonatkozó részleteit használtuk föl. Ennek tükrében azt is vizsgálhatjuk, hogy a 270-150 évvel ezelőtti orvosi vizsgálatok és láttelek készítése milyen fejlettségi szinten állt? Hol érintkezett még mindig a népi gyógyászat szemléletével, esetleg a mágia területével, és hol közelítette meg a mai tudományos szintet?

Mindenekelőtt azt a tapasztalatunkat kell leírnunk, hogy a feudalizmus kori dél-alföldi szexuális bűnpörökben a látteleket nemcsak orvosok írták, hanem kirurgusok, bábák, borbélyok is. Bár visum repertumokat nem írtak, de különböző hatósági élő test és hullavizsgálatokat végeztek, ill. a fölpörös bíróságon erről eskü alatt nyilatkoztak egészségügyben járatlan személyek is. Ezek közé tartozott a kiküldött rendőrkapitány, városi rendőr, az esküdtek, a bíróság jogi szakemberei és egyszerű, laikus lakosok, a pörben beidéztetett tanúk. Az utóbbiak közvetlenül látták az eseményt, pl. a verekedést vagy a gyilkosságot; a hatósági vizsgálat előtt „frissebben” látták a hullát vagy a sebeket. A tanúk némelyike részletes és igen pontos leírást adott, amelyet a bíróság olykor hivatalos látletet hiányában kénytelen, de elfogadott vagy figyelembe vett.

A legkülönösebb „láttelek” kétségtelenül azok, amelyek egyedül az alperestől, ill. gyanúsítottól származnak. Gyakran előfordult, hogy egy bűntényre világosság derült, de jóval az események után, amikor már nem volt értelme látletet készíttetni, mert pl. a verekedést követő sebek nyomtalanul begyógyultak; a vizsgálandó test eltűnt, így kényszerhelyzet állt be, pl. a magzatgyilkos anya esetében, aki újszülöttjét a folyóba dobta és a kis hulla sohasem került elő.

Az ilyen esetekben titok maradt, hogy pl. az újszülött a bűncselekmény elkövetésekor élt-e, vagy halott volt, esetleg halva is született, érett vagy éretlen volt-e? Ezekben az esetekben a „népi látletet” készítése, és ennek hitele a vallatást végző személyek ügyességén és a gyanúsított rafináltságán múlt. A jegyzőkönyvek több, orvosi szempontból is értékelhető vallomást őriznek, amelyekből következtetni lehet az elkövetett egészség- vagy életellenes cselekményre.

Számunkra az volt a főadat, hogy ne csak a hivatalos orvosi látleteket vizsgáljuk meg, hanem minden olyan, a tárggyal kapcsolatos vallomást, megjegyzést is figyelembe vegyünk, amelyet az egykori bűnpörök tartalmaznak.

Látletkészítés verekedést követően

Az általunk vizsgált pörökben, két vásárhelyi verekedés közben, az áldozatok súlyos heresérülést szenvedtek. A 29/1762. pörben Hunyadi Dániel kirurgus írásbeli jelentéséből idézünk: „*A Szemermes Testin alol lévő jobb felől valo Testiculussát farkas modjára ki szakasztották[...]*” A 36/1796. pörben szintén verekedés közben „*[...]Dögei Miklos hatalmat vévén a fatensen, annak Szemérem testét nevezetessen a Tököt úgy meg markolta, hogy annak bőrit körmeivel ki hasítván[...]*” Mattyasovszkij János kirurgus visum repertumában ezt írta. „*En alább írt, Simon Jánosnak, Dögei Miklós által megsértett Tök Zsacskójának, és az abból egészen ki-fordult, 's csak a' mag-sinóron tartzkodó egyik Gojójának gyógyítása végett hívatatván[...]*”

Somogyi Endrét idézzük: „*A bőrön a legenyhébb erőbehatás nyomásos anaemiát okoz.*” Fokozatai: bőr alatti vérzés, szövetkárosodás, elszíneződés, hámhórszolás, hámfűződés és van repesztett seb vagy álvágott sérülés²²⁵⁰ A „kiszakasztott” herék inkább ez utóbbi behatásról, a repesztett, ill. hasított sebről tanúskodnak.

A 29/1762. pörben a város csőszének további sérüléseket is okoztak: „*A fejét is be törték[...]* ezen kívül egyéb testén is sok verességek, kékségek avagy contasrók lévén.” A leírás jelzi, hogy a veszekedés közben ezeket a sérüléseket tompa tárgy használatával okozták.

A 31/1775. pörben a férj megverte feleségét, aki azt „*[...]deklarálja: hogy a fejét két helyen be ütötte, és meg hasadott, a Csöcsit is úgy meg ütötte, hogy ki is fog fakadni[...]*”

A 38/1811. pörben a férj megkínozta feleségét: „*[...]hajánál fogva egy nehányszor a' földhöz verte, és Kegyetlenül ütötte[...]* a' Fejét a' Pitarban lévő Tűz parázsba belé dugta, és tsufossan össze égette, és sütögetéssel vallatta[...] a' feleségin el követet Kínzásait, és sütögetéseit pedig elegendőképen bizonyítták, az Ütések, és egések helyei az ábrázattján[...]”

A 40/1827. pörben a szentesi gazda véresre verte kurválkodó feleségét. A látletet Papp Márton „Megyebeli orvos” az eseményt követően még aznap kiállította. A férj vallomása szerint „*Feleségemet Botommal megvertem[...]*” Az okozott sérülések itt is tompa tárgytól eredtek. Az ütés erőssége akkora volt, hogy a bőr „*A Fején négy hüvelknyi hosszú, egészen a tsondig ható véres seb[...]*” formájában szétrepedt. De hasonló seb volt a térdén és a hátán is. Az orvos meg is jegyezte, hogy „*A Vérzés igen nagy lehetett.*” Ezeken kívül az asszony hátán, farán és a combjain több „*vaksebet*” is észlelt, vagyis az ütések ereje kisebb volt, a bőr nem repedt meg, csupán megduzzadt, ill. elszíneződött. (Az asszony darabig életveszélyben volt, de fölgyógyult belőle.)

A 41/1831. pörben a férj szerelemföltésből „peczkes nyüggel” félholtra verte feleségét. A látletet Sas József szentesi „*Hites Seb : orvos*” készítette. Többek között

²²⁵⁰ Somogyi E. 1964. 118.

ezeket írta: „*A Vállán Lapotzkáján Karján Hátán Kereszt tsontján Farán Számos Friss ütéseknél heljeit. Nagy Szív Dobogást nagy gyengeséget rettegést Nehéz Lélekzetvételt*” tapasztalt.

A peckes nyűg szintén tompa tárgynak minősíthető. Különös, hogy bőrrepedést nem okozott. Az asszony a verést követően életveszélybe került. Az orvos eret vágott rajta, szíverősítőt adott neki és „borongatót”. Előbb a plébános, azután a seborvos, majd öt hét múlva Sebők Sámuel „megyebeli főorvos” bizonyította az úriszéknek, hogy az asszony „[...]élete meg maradása eránt, leg kissebb kétség nintsen.”

A 43/1833. pörben egy férfi terhes sógornőjét „[...]meg gyomrozta, 's ki fárasztotta, erőszakos paráznaságot követett el; annakutánna pedig Baltával képét meg vagdaltván, 's több Fogait ki ütvénn, Kését három helyekenn szúrta testébe[...] a' Méhébe vólt, de meg rontsolt 8 hónapos Terhe másnap halva született.”

A 45/1843. pörben a tanú vallotta, hogy a férj és szeretője miként kínozták az öreg feleségét, aki a tanúnak „[...]mutatta karjain és testén a' kék foltokat mellyeket rajta[...] Kováts Sára a' kovásztevő kalánnal ejtett[...]” Egy másik tanú látta, amint a férje „[...]egy nagy darab fával ütötte verte a' szobába[...]” a feleségét. A harmadik tanú látta, „[...]hogyan egy ízben a' kertbe fojtogatta N[eme]s Kováts Sára az öreg asszonyt kinek szája szösszel is tele vólt tömve[...]”

A 47/1756. pörben férje egy „kocsi hajtó ostorral”, majd a szénvonóval részeseg feleségét úgy megverte, hogy az hosszú szenvedés után, a tizenharmadik napra meghalt. Hivatalos látlet nem készült. A temetés után több tanút hallgattak meg és ők beszélték el a látottakat. A tompa tárgyakkal olyan erősen verte a férj a feleségét, hogy tele lett a teste zúzódásokkal, véraláfutásokkal, bőre több helyen kirepedt és vérzett.

Néhány szemtanú vallomása: a sértett lábát „[...]tomporát, hátát, oldalát, es mindnét[...]” verte a férje. „[...]a tompora nagyon Sebes is vólt[...]” Az egyik tanú kimosta a sértett ingét, keszkenőjét és főkötőjét, amelyek csupa véresek voltak. Pap Sára tanú vallotta: „[...]a tomporán a bóriss mint egy két újnyira elvált a testétől, feregis vólt alatta a gondviseletlenség miatt[...]” Vér csurgott a fejéből, a karjai kékek voltak. Kenéznő tanú szerint a tomporán lévő sebek olyanok voltak, „[...]mintha S. v. az ebek kiszopták vólna, oly rút vólt, a Lába száraiis kivólt rothadva, az hasais a lába fejéig mindössze vólt törve, az homlokais Sebes vólt s. még a hajais a vértől össze állott, hogy meg Sem lehetett fésűlni[...]” Az így, tanúvallomások során összeállt „népi visum repertum” hitelét a sértett halála igazolta.

A 282/1824. pörben a gazda szeretője megverte annak öthónapos terhes feleségét. Róla Steinbacher Gottfried, Csongrád vármegye hites orvosa látletet készített. „*Az Ball Képén 3 Kartzolás, és az Ball Térde Kalátsán egy Kék földöt[...]*” észlelt, amelyek következmények nélkül gyógyultak. A karcolás valószínűleg az ütlegelő nő körmétől eredt, tekintve, hogy a szemtanúk szerint a kezében nem volt semmi.

A fizikai alkalmasság vizsgálata

Erre a föladatra többnyire orvost kértek föl, és akkor végezte el, ha a gyanúsítottnak vagy pörbefogottnak büntetés-végrehajtást: pl. bebörtönzést, esetleg egyéb kínzatást kellett kiállni. A vádlottról a 19. sz. elejétől ilyen esetekben már rendszeresen hivatalos *orvosi jelentés* készült.

A 351/1824. pörben a vármegyei seborvos egy 50 éves, bebörtönzött férfi fizikai vizsgálatáról írta: „[...]5^{dik} holnapja, hogy az száj, és láb Fájásban, /:Scorbut:/ Betegeskedik, oly nagyon, hogy az egész Testén Kik fótok (Maculas Scorbutias) látnak, de már az Betegsége jobbúlásra fordul[...]”

A 388/1818. pörben a láttelelet a vármegye seborvosa készítette. A 15 éves magzatvesztő és raboskodó lányt „[...]meg vizsgálván, és őtet egészségesnek találtam úgy hogy az Testi Büntetést az esztendeihez valóképest el szenvedheti[...]”

A 400/1826. pörben Csongrád vármegye tiszteletbeli főorvosa, Toppertzer Tamás vizsgált egy bebörtönzött asszonyt. Megállapította, hogy „[...]a' nevezett Tömlöczben el szenvedett több nevezetes betegségek következtetésében, kik életét is több ízben leg nagyobb veszedelemben hozták; most olly gyenge egészségel, és test a'lkotással bir : hogy sem most, sem jövőendőben leg nagyobb veszedelem nélkül, valami testi büntetést el nem szenvedhet.”

Mérgeзések

A 19/1756 pörben a gyanúsítottak vallomása alapján kerekedett ki a népi láttelelet. A 46 éves ányási (Csongrád vármegye, ma Mindszent határrésze) asszony beszélt, hogy „[...]egy Nénem az főtt Tyúk húsrá Sitsánt hintvén az Uranak az kis gyermektől ki küldötte, és az Ura belőle éven vérrel ki hanyta ugyan de mégis megh holt Esztendő folyása alatt[...]” a maradékot pedig „[...]a Kutyanak talra töltvén megh dőghlőt tüle[...]”

A *szicsán* szerb eredetű szó. Szublimátként ismert, de valószínűleg arzént is jelent. A szó *cinnabaris*-ként, *cinóbrium*-ként is előfordult. 1726-ban Szegeden egy polgárt is szicsánnal mérgeztek meg.²²⁵¹

A 20/1794. pörben egy idős vásárhelyi asszony a makói patikában „Czinobiumot” vett és naponta háromszor ezzel füstölte a beteg gyermeket, aki a kúrába belehalt. Az ügyet a sedria tárgyalta. A „láttelelet” a vallatója beszélt el: „[...]Jegész holtáig az gyermek mindétig azt jajgatta, hogy az bélit, gyomrát, és az egész belső részeit szagattya, végtére a nagy kinok végett útollyára e világból a te szörnyű meg füstölésed által Kelletett Ki múlni÷”

A 21/1827. pörben mérges italtól halt meg a csongrádi kurva. Halála előtt Verner András Csongrád vármegye seborvosa segíteni akart rajta és megvizsgálta a „Szalmával font üveget”, amelyből a haldokló ivott. Verner ezt írta a hivatalos visum repertumában: „[...]azon üveget meg vizsgálván látam és eszre vettem, hogy Therebentina óhlajjal, vegyítve Fehér Plájbász volt a fenekén[...]”, vagyis ónvegyület.

Igen különös és ritka módszer volt a pókkal való mérgezés, amely két pörben is előfordult. A 32/1779. pörben egy mindszei asszony akarta alkalmazni a szomszédasszonyán. A sedrián tárgyalta az ügyet és itt készült a „láttelelet” is. Szakáll Ágnes „Vágott lével Barány húst” és „fél Galambot Sülvé” vitt Sipka Mátyásnénak. Az egyik tanú vallotta, hogy az étel „[...]nagyon bűdös volt és undorodás nélkül nem is lehetett reá nézni anyira is inkább, mivel sok pók volt az ételbe, es a' bögrébe.”

A 46/1723. pörben az asszony pókkal mérgezte az urát. A „láttelelet” Kovács Katalin tanú vallomásából rajzolódott ki. A feleség és egy másik asszony mérges pókokat gyűjtött. Azokat pálinkába rakta és „[...]ágyuk megh innyi abb[a] ā pok mérget atul el aluván[...]” — mondotta a feleséget oktató gonosz asszony.

Szüességi vizsgálatok

A szüességi vizsgálatokról kiadott hivatalos látteleletek a feudalizmusban is elsősorban bűnesetek során születtek. Ezek jelentős része erőszakos nemi közösülés volt. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az „erőszak” fogalma nem minden esetben

²²⁵¹ Magyary-K. Gy. 1940. 4: 76.
(Hivatkozik Reizner 1899–1900. 3: 202.)

reális. Előfordult ugyanis, hogy a lány szeretkezett, és ezt saját belső késztetésből cselekedte, de teherbe esett, a dolog kitudódott és mind a lánynak, mind a szüleinek előnyösebb volt erőszakra hivatkozni. Az elkövető férfinak nagyon nehéz volt a vádat elhárítani. Az ilyen ügyekben mi sem foglalhatunk állást, hanem be kell érünk a korabeli jegyzőkönyvekben rögzített adatokkal.

Budvári Róbert szerint „*A normális nemi közösülés kiviteléhez szükséges egyik előfeltétel a nemi ösztön vagy nemi késztetés — libido — megléte, másik feltétel: a férfi és a nő nemi szerveinek és nemi reflexeinek épsége.*”²²⁵² Ha ezek a föltételek adva vannak, „*A nemi kielégülés, az orgazmus, a nőnél csak akkor tökéletes, ha ezek az aktív és passzív fázisok a férfival teljesen összehangolódtak.*”²²⁵³ Elképzelhető ugyanis, hogy a közösülés erőszakként indul, de a pénisz behatolásával a nőben is vágy gerjed és ettől kezdve odaadással vesz részt az aktusban. „*A nőnél csak ezután kezdődik az orgazmus, amelynek teljessége most már a nő psychés aktivitásától függ, és éppen ezért a nő nemi életében ez a leginkább sebezhető fázis.*”²²⁵⁴ Vagyis a vallomása gyakran vitatható, nem bizonyos, hogy őszinte.

A legtöbb társadalom, így az európai keresztény kultúrák jogalkotása már korán foglalkozott e témával. Földes Vilmos írta, hogy „*A szüzesség védelme, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (pl. erőszakos nemi közösülés) kezdettől fogva szerepelnek büntető törvényeinkben, és különösen súlyos büntetés vonatkozott rájuk.*”²²⁵⁵ Szakértői vizsgálatok kellettek pl. „*[...]a férfi és a nő közösülési képességének, illetve képtelenségének elbírálása, a termékenyítőképeség vizsgálata, a szüzesség megállapítása során.*”²²⁵⁶

Manapság is „*A Büntető Törvénykönyv »A nemi erkölcs elleni büntettek« címen foglalja össze azokat a bűncselekményeket, amelyek büntetése a nemi élet általános szabadságának, az ifjúság egészséges fejlődésének és a nemi kapcsolatok társadalmi rendjének védelme érdekében indokolt.*”²²⁵⁷

A szüzességi vizsgálatot gazdagíthatja az is, hogy az erőszakos közösülés miként folyt le? A cselekményt súlyosbítja, ha durvaság, kegyetlenkedés és aberráció kísérte, pl. anális közösülésnél a lány hüvelye ugyan érintetlen marad, de teste és lelke megtöretik. „*A nemi ösztön az életösztönök közé tartozó fajfenntartási ösztön. Megnyilvánulási módjának normális vagy abnormális fajtáit orvosilag márcsak azért is nehéz meghatározni, mert bizonyos abnormisnak tartott megnyilvánulás más életkorban, más viszonyok vagy népek között normálisnak minősülhet.*”²²⁵⁸ (A „fajtalanság” egyébként nem orvosi, hanem jogi fogalom, amely valószínűleg népi kifejezésből jött a szakirodalomba, de gyökerei a Bibliáig nyúlnak vissza.)

A 171/1801. pörben a 62 éves vásárhelyi férfi rendszeresen egy ágyban feküdt felesége, korábbi kapcsolatából született 12 esztendő lányával, akivel közösülni próbált. Verner András kirurgus végezte el a szüzességi vizsgálatot. Azt írta, hogy a lány „*[...] legcsekélyebb mértékben sem sérült meg, [szűzhártyája] még kevésbé lett átszakítva, minden kétséget kizáróan szűz, ezt tanusítjuk.*” Rögtön fölvetődik a kérdés, hogyan állapítható meg egy lányról, hogy szűz-e? Mindenek előtt le kell szögezni, hogy

²²⁵² Budvári R. 1964. 297.

²²⁵³ Budvári R. 1964. 297.

²²⁵⁴ Budvári R. 1964. 297.

²²⁵⁵ Földes V. 1964. 16.

²²⁵⁶ Földes V. 1964. 16.

²²⁵⁷ Budvári R. 1964. 312.

²²⁵⁸ Budvári R. 1964. 312.

ezt „A bűncselekményt csak nőn és kizárólag férfi követheti el. Másik jogi kritériuma a házasságon kívüli viszony.”²²⁵⁹

Ezek a megállapítások mára elavultak. Korábban már láttuk, hogy egyes törzsi kultúrákban a szüzesség elvételét a lány anyja, vagy a törzs megfelelő idős nője ujjal, műhímtaggal elvégezheti, ill. a lányt tanítják meg, hogy kíméletes tágitással magán végezze el a műveletet. Napjainkban a föltételek így módosultak. 1. Két leszbikus nő is okozhat egymásnak himensérülést. A szüzességet ujjal, idegen tárggyal is el lehet veszíteni. 2. Tornázás közben, erős terpesz következtében önmagától bekövetkezhet. 3. A mai bíróságok egyes kultúrákban elfogadják a nő panaszát, aki házastársától erőszakot szenvedett el.

Egyébként 12 éven aluli leánynál még az annak beleegyezésével történt közösülés is erőszaknak számít. (Az erőszakosan elkövetett fajtalanság viszont nem közösülés. Előző esetünkben az öregember valószínűleg beírta ezzel.)

A szüzesség megállapításánál vizsgálandók:

Először is azt kell tisztázni, hogy történt-e egyáltalán közösülés? Ha igen, erre a bizonyítékok: a/ virgónál a szüzesség elvesztése, b/ a nemi testrész sérülései, c/ ondónyomok keresése, d/ történt-e nemi betegségek átvitele?, e/ teherbe esett-e a nő?, f/ kapott-e általános fertőzést vagy szepszist?, g/ tapasztalunk-e nála lelki traumát?

A kis- és nagyajkakon, a húgycsőnyíláson és a *comissurák* (összeköttetések) körül vérbeszűrődés, horzsolás és hámkarcolás lehetséges. A hüvelybemenet durva szakadásos sérülései, esetleg a gátra is ráterjedő repedés stb. észlelhető-e? Az ujjal való előzetes behatolás következménye gát-, hüvely- és végbélrepedés lehet.

„[...]a hymenszéleket ujjal körüljárva vizsgáljuk, és friss vagy gyógyuló repedéseket, illetve tapintással hegeket igyekezünk rajta keresni.”²²⁶⁰

Szüzesség elvesztésének biztos jele a szűzhártya szétrepedése. „Friss hymen-sérülés esetében, amikor a sérülés vérzik, nem vitás, hogy a sérülés néhány órával, esetleg egy nappal előbb történt. A hymen szokványos repedései általában 8 nap alatt széleiken hegesedéssel gyógyulnak, a szétszakadt szélek azonban nem forrnak össze.”²²⁶¹

Pörbeli szüzességi vizsgálatok — erőszakátétel után

A 174/1806. pörben Verner András Csongrád vármegye seborvosa és Szekér János „Csongrád és Csanád Vármegyék Belső Orvosa” Szőke Kati sértettéről megállapították, hogy „[...]valamely erőszakos meg szeplősítés véget meg vizsgáltam, és Semmi leg kisebb sértődést, sem külső, sem belső részeken nem találtam[...]” Vizsgálatuk tehát nemcsak a nemi szerv külsejére terjedt ki, hanem a hüvely épsége felől is tájékoztak.

A 176/1813. pörben Steinbach vásárhelyi orvos a 13 éves Dudás Ilonát vizsgálta és „[...]semmi erő szakot, az szemérmes Testén nem tapasztalhattam — írta jelentésében —, mivel már ^{9dik} holnapja hogy azon tselekedtet végbe vitte.” Vagyis a közösülést.

A 325/1762. pörben Csongrád város bírái egy 10 éves kislányt vizsgáltattak meg, valószínűleg bábával. Igen különös a jelentése. Állítja, hogy a lány szüzességében megrontatott, „[...]mert serelmetis latta az ő testcskejében, melly bizonyos jele volt azó meg rontattatasa.” Az már ki nem derül, hogy a szeméremtestben mi lehetett az a „szerelem”, amit látott, csak föltételezhető, hogy esetleg ondófolyladékra gondolhatott. A

²²⁵⁹ Budvári R. 1964. 320.

²²⁶⁰ Budvári R. 1964. 323.

²²⁶¹ Budvári R. 1964. 324.

jelentés így végződött: „[...]az Leánykanak a kis hasa meg dagadott és a szemérem testecskéje meg kékült, úgy hogy mostis Santitt benne.” A megkékült szemérem és a sántítás között aligha lehet összefüggés. A sántaságot viszont a lábak erőszakolt szétfeszítése, ill. rendellenes helyzetbe való kényszerítése okozhatta.

A kislányt egy vásárhelyi asszony is megnézte, aki szintén azt jelentette, hogy a „[...]szemérem testében meg sertetett.”

A 333/1778. pörben 6 éves lánykával esett sérelem. Az erőszak után előbb az anyja „[...]meg tekintvén mind testecskéjét, mind pedig a ruháját, latta hogy az alsója a kis Leányé igen pecsétes, és még irzes [véres?] volna[...]

„Ezután bába vizsgálta, de „[...]sem az kiss hassán, sem másutt, nem láttott semmi kékség[...], hogy írottálta volna, hanem az alsojan lévő pecseteket igazi férfi magnak allította lenni[...]

A 334/1780. pörben egy 11 éves kislányt elől és hátul próbálta a béres. A látélet szerint „[...]az Legénynek Szemérem teste nagysága, a Leánynak pedig gyenge idejére nézve ugyan Szemérem Testinek kicsinysége miatt a fertelmesseget, egészen el nem követhette es úgy azon Leanyzo Szüzességében Szeplőtlenül meg maradt[...]

A 338/1791. pörben Vurmp vármegyei kirurgus a 8 éves kislányt vizsgálta erőszak kísérlet után, de „[...]semmi leg Kissebb erőszakot nem tapasztaltam rajta[...]

A 341/1809. pörben 13 éves lányon történt erőszak kísérlet. A vármegye bábja vizsgálta meg. A „[...]maga valóságos szüzességében épen találtatott, de az erőszakoskodó tselekedetnek, és martzangolásnak jelei a Leánynak testén most is meg esmérszenek.”

A 342/1812. pörben egy 13 éves lány megerőszakolása olvasható. Verner András seborvos az esemény utáni reggelen végezte el a vizsgálatot. Az orvosi jelentés szerint: „Az Szüz Hártya meg szakadva, és az Szemérem Testből egy kevés vér foldogált ki[...]

A 350/1816. pörben a 17 éves lány a nagybátyjával közösült, és a vármegye bábja vizsgálta meg, „[...]ki azt vallyá és bizonyította, hogy nem vagy Szüz+”

A fenti esetekből kiderült, hogy a vizsgálatok csak szomatikus tényekre terjedtek ki, és még csak föl sem merült, hogy az olyan durva esetekben, amikor pl. a lány össze volt „martzangolva”, az erőszaknak komoly mentális sérülése is lehetett, amely akár egy életre kihathatott.

Terhesség megállapítása

A 351/1824. pörben a lányt a vármegye bábja vizsgálta meg. A jelentés szerint: „A' Kérdéses Leányt meg vizsgálván azt terhetlennek találtam[...]

Magzatelhajtás és eltitkolt szülések megállapítása

A korabeli egészségügyi szakembereknek gyakran az a feladata adódott, hogy a pörben lévő nő szülését vagy vetélését kellett megállapítaniuk. A gyanú vagy vád mindig az, hogy terhes volt, de „kiüresedett”. (Hová lett a gyerek?) Továbbá, hogy ez az állapot idő előtt: betegség, baleset, mesterséges magzatelhajtás során jött-e létre, vagy időre történt szülés által?

„Magzatelhajtásról akkor beszélünk, ha a terhesség megszakítását és az ezt követő vetélést az anya vagy más jogosulatlan személy aktív, a vetélés előidézését célzó beavatkozása idézte elő, a szülési tevékenység megindulása előtti bármely időpontban.”²²⁶²

²²⁶² Budvári R. 1964. 329.

Tudnunk kell, hogy „[...]a magzatelhajtás bűncselekményének jogi tárgya a méhmagzat élete, egyszersmind a teherben levő nő élete és egészsége.”²²⁶³

A vizsgálat során „[...]terhesség mellett szól a méhben egészben megtalált pete vagy egyes peterészek, a méh megnagyobbodása, felpuhult állapota, szövettani vizsgálata, a petefészekben talált sárgatestek, az emlőből kinyomható savó, az emlőbimbó, hasfal festenyezettsége stb.”²²⁶⁴

Vetélést többek között úgy bizonyítunk, hogy az emlők mirigyes tapintatúak. Az emlőbimbók barnásan festenyezettek, belőlük sárgás savóváladék: az *előtej* ürül. A hasfali középvonal szintén pigmentálódik. A nemiszervek szederjesek, duzzadtak és barnásak. A méhszájon — 12 heti terhességig — nincs elváltozás vetélés után. Friss esetben viszont a nyakcsatorna tágult, a méhből véres, savós váladék ürül. A méh megnagyobbodik és fölpuhul.

Spontán vetélés lehet pl. hormonális, táplálkozási zavarok vitaminhiány és rendellenes magzati fejlődés, méhen belüli fertőzés stb. esetén. Kiválthatják még: magas lázzal, fertőzéssel járó betegségek, a méh rákja, lenövése, fejlődési rendellenességei, vércsoport- ill. más fehérje-összeférhetetlenség, cukorbetegség, szívbetegség, vesegyulladás, lelki izgalom, tartós és erős stresszes állapot, mérgezés, erős testi igénybevétel, erőbehatás, ütés, sok vagy kevés magzatvíz stb. Sajnos az előző évszázadokban ezek közül többet nem is ismertek, ill. képtelenek voltak diagnosztizálni.

A **magzatelhajtás bizonyítása** során „[...]a trauma okozta vetélésre való hivatkozást mindig kétkedéssel kell fogadni.”²²⁶⁵ A nemi szerveken található sérülések, a hüvelyboltozat átfürödése, a méhszájon lévő repedés, a méhizom hiánya vagy átfürödése mind-mind magzatelhajtásra utaló jelek.

A **magzatelhajtás módjai** lehetnek:

Vegyí anyagokkal történő behatás. Ezek a méhfalban alhasi vérbőséget okoznak, a burookban vérzést hozhatnak létre. Lehetnek: általános mérgek, fémmérgek, illóolaj-tartalmú növényi főzetek, drasztikus hashajtók, féregűzők és gyógyszerek. Gyakori az ólom, higany, jód, bróm, brómsav, foszfor, arzén, antimon, bárium, tallium fölhasználása.

A *növényfőzetek* népi magzatűző-szerek. Ezek a kismencedei szervek vérbőségét idézik elő, vagy capillaris-mérgekként hatnak: méhgörcsöt és méhvérzést okoznak. Az alább felsoroltak súlyos, általános mérgezést okoznak: *Juniperus sabina* (nehézzagú boróka), *Juniperus virginiana*, cédrus, a thuja-félék, a fenyőfa-levélből nyert terpentin, a *Petroselinum sativum*, azaz petrezselyem főzete. Drasztikus hashajtásukkal válnak abortívá: az aloe, senna, croton-olaj, rebarbara-gyökér és a szappangyökér főzete.

Gyógyszerek, pl. a kinin és az anyarozs gyári termékei.

A *mechanikai módszerek* lehetnek:

1. *direktek*, pl. hasfalra, hüvelyre át, ill. a méh és nyakcsatorna sértései;

2. *indirektek*, pl. hőbehatással, ülőfürdővel vagy erőltetett fizikai munkával, a test rázatásával, ill. a méh hason át történő erős masszálásával.

A hüvelybe hideg vagy forró vizet, ill. vegyi anyagokat fecskendeznek, pl. Szublimátot (higanytartalmú vegyszer), ciánkálit, arzént, karbolsavat, lizofórmot és egyéb dezinficienset, rézszulfátot, timsóoldatot, dohányfőzetet, formalint, glicerint, szódát, ecetet, szappanos vizet. (Ezek zöme az anyára nézve is halálos mérgek!)

²²⁶³ Budvári R. 1964. 329.

²²⁶⁴ Budvári R. 1964. 332.

²²⁶⁵ Budvári R. 1964. 336.

Ismert a *méhbe hatolás* is. Ezt végezhetik: fölszúrással, burokrepesztéssel, folyadék méhbe fecskendezésével, a méh kiürítésével (curette), levegő befúvásával. A művi népi magzatelhajtást további számos, kiváló adattal ismerteti Gémes Balázs.²²⁶⁶

Végül megjegyezzük, hogy a magzatelhajtásnak súlyos *szövődményei* ismertek, amelyek szintén diagnosztikus értékűek. Ilyenek lehetnek pl. a fertőzés, elvérzés, légembólia, shock, mérgezés, exitálás. Az általunk vizsgált pörökben található látletelek nem egy hasonló vagy azonos módszerekkel elvégzett kriminális abortuszt írtak le.

A 372/1770. pörben két bába is azt vizsgálta, hogy szült-e a lány? A nagyon részletes leírás több fontos, bizonyításul máig elfogadott vizsgálatra terjedt ki. Ezek közül itt néhányat említünk: „[...]az hasán kődöktől fogva a Szemérem Testéig ilyenessen le, csak egy erett avagyis barnás Linéatott [láttunk...] most Nagyobb á Szemérem Testében az méhének ajtaja, és bőveb mint az előtt Szűz Korában lehetett[...]” Ez a fajta „sanda” föltételezés persze nem több, mint gyanú, de nem bizonyosság! Vizsgálták az emlők keménységét és azt, hogy folyik-e nyomásra belőle: „Tej forma Sár viz”; puha-e a hasfal és ráncos-e? Stb.

A 383/1804. pörben hasonló vizsgálatokra került sor: „Az Tsetsei meg Dagadva, és az nyomás után Tej folydogált ki. Az hassa Lágy, Rántzos, és veres Stráfok láztattak lenni[...] Az Fehéressen sárgáló nedvességnek ki folyássa az Szemérembűl[...] Az Méhnek tágassága és az Ajakoknak meg Dagadássa[...]” jelezte Verner seborvos a szülés tényét a látleteleiben.

A 385/1808. pörben a szült nő „[...]még egészen ki nem tisztult, a Gyermekek tartója is el agott[...]” — írta a nótárius. A 388/1818. pörben Sas József kirurgus és a vármegye bábája végezte a vizsgálatot. Ezeket észrevételezték: „Mind a két Tsetseit Téjjel majd meg telve” találták. „A Szűz Hártyának el veszését” és a szeméremtest „el Lágyulását” szintén.

A 399/1828. pörben a lány elvetélt az úton és magzatát otthagya. A sámsoni bírák bábákkal vizsgáltatták meg a nőt, és ennek eredményéről így fogalmazott a bírő, ill. egy esküdt: „[...]a tsőtsébből téj győn mind egyéb a'lapotya mutatya hogy Gyermekek volt benne[...]”

A 403/1842. pörben egy asszony vizsgálatát a vármegye sebésze végezte el. Arra kereste a választ, hogy a gyermekvesztéssel gyanúsított nő szült-e? Ezeket vetette papírra:

„Az emlők nagyok dagadtak, a' csecs bimbok udvarai barnák nagyon kevés nyomásra téjjel áradozók —

Az Al test nagy púha tézstas tapintatú[...] az Anya-Méh a szemérem tsontok felett egy nagy golyó alakú daganatba össze húzódva vagyon. —

A' Méh hüvelyből — a' szülő kül nemző részeit s alsó ruháit bé motkoltt gyermek ágyi folyás (Lochia) vissza tartoztathatatlanul 's nagy mennyiségben ürül ki —

A' test átalános melege, a' rendest túl hágva valóságos lázas mozgalmakat mutató érveréssel vagyon szövötközve 's a' szülő átalános gyengeségével párosulva.”

Halottkémlés

A halottal való orvosi vizsgálódás tudományát összefoglalóan *thanatológiának* nevezzük. Az általunk vizsgált bűnpörökben a halottkémlésnek ezek a formái fordultak elő:

1. hulla szemléje gyilkosság után;
2. szülésben, vetélésben belehalt nő holttestének vizsgálata;

²²⁶⁶ Gémes B. 1987. 12. sz.

3. halott újszülött szemléje.

Nagy kérdés az, hogy melyik testet és mikor nevezhetjük halottnak? A halál ugyanis folyamat, még ha az öntudat elvesztése, a szív leállása, a légzés megszűnte esetleg egyetlen „pillanat” műve is. A thanatológia szerint a halál biztos megállapítását „[...] az életfolyamatok irreversibilis [visszafordíthatatlan] megszűnése[...]” jelzi.²²⁶⁷

A korai hullajelenségek közül gyakran a kihűléssel, kiszáradással, a hullafoltokkal és a hullamerevséggel találkozunk. A késői hullajelenségek pedig ezek: fölpuhulás, rothadás, hullabűz, penészesedés, rovar-, rágcsáló, madár, ill. nagy emlősök; vízben halak, rákok, alsóbbrendű lények kártevése; mumifikáció, hullaviasz-képződés, maceratio (a méhben elhalt embrió szöveteinek önbomlása), tőzegcserzés lehetséges.

A thanatológia megkülönböztet: természetes, erőszakos és erőszakra gyanús haláleseteket. A kriminalisztikában leggyakrabban a külső erőszak okozta testi sértéssel, az emberöléssel találkozhatunk. „Minden emberölés materiális büntett, vagyis a tényállás megvalósulásához az szükséges, hogy a meghatározott eredmény, a halál bekövetkezzék.”²²⁶⁸

Az emberölés típusai így osztályozhatók: szándékos, amely lehet egyenes és eshetőleges szándékkal elkövetett bűncselekmény. Lehet tudatos gondatlanságból, hanyagságból, erős fölindulásból; de lehet öngyilkosságban való közreműködés, eutanáziában való segítségnyújtás és magzatelhajtás; továbbá előfordulhatnak még különböző, később bekövetkező halált kiváltó testi sértések stb.

A 48/1756. pörben egy koldusasszonyt több legény agyonvert. A holttestet két kirurgus vizsgálta meg. Ütlegelésből származó zúzódásokat és fokos élével ejtett vágott sebeket találtak rajta. Részletek a látleletből:

„A fején volt egy újni vágás in parte occupitis. Az háta egészen annyira meg volt veretve s. törötve, hogy amidőn negy szárnyú dilatatiót [kitágítást] tettünk volna rajta a Száraz bőre alatt, az törött vér, mintegy hólyagból kiomolván, Sebessen foly[...] Az Húsa a köldökön alól mind jobb és bal felől ki volt ligatva[...] A Szemérem teste és az allfele baltával bévolt vágva. A czombjai mind két felől, lába szárai, lába feje, boka csontya, és láb újjai, igen kéméletlen és kegyetlenül meg valának veretette.”

Somogyi Endre írta: „Régebbi ismereteink szerint a fejet ért trauma súlyosságát, kimenetelét a koponyacsontok törésének kiterjedtségéből véleményezték.”²²⁶⁹ A vizsgált pörben a halottkémlési jelentés nem jelzett csonttörést, valószínű, hogy a fejbőr nyílt szét. A sebek „élhatású sérülések” voltak. Ezek lehetnek: metszések, vágások, szúrások és kombinált sérülések. (A repesztett sebzés nem élhatású sérülés, tehát nem ide tartozik.²²⁷⁰) A pörben leírt többi sérülést rugdosás, ökölcsapások, ütlegelés okozták, ezek tehát tompa behatás által kiváltott bőr- és izomsérülések voltak.

Az 51/1769. pörben az apa agyonmarcangolta fiát. Cselekedetét ujjjaival követte el. Különös, hogy hivatalos halottkémlésről nincs jelentés, a bíró beírta a tanúk vallomásával. Részlet: „[...] a Két vékonyánál igen meg volt marcangolva, mellyről azt allétották, mint ha eő azt aczéllal döfölte volna de ugy is lehet, mivel nagyok a Körmei, aval sértegette meg[...]”

Kriminális abortusz okozta halálozás

²²⁶⁷ Fáber V. 1964. 67.

²²⁶⁸ Szuchovszky Gy. 1964. 113.

²²⁶⁹ Somogyi E. 1964. 124.

²²⁷⁰ Takács L. 1964. 151-170.

A 18. században már igen pontos vegyelemzéssel bizonyították a mérgezéseket. A 23/1838. pörben a terhes asszonynak abortálás végett mérges italt adtak. Ettől a magzatot elvetélte, de az asszony is belehalt. Részlet a még élő női test vizsgálatából, a vetélés után: rajta „[...]a' terhességre alkalmas test alkotásnak valódi rendjét láthatni; mind azon által az ábrázat oly igen meg van változva, mely már a' belső kinoknak és Győtrelemeknek leg nagyobb fokára mutat[...] a' Méh-anya meg gyuladván keményen fel fúvódva vagyon[...]” Az asszony ezt követően meghalt, majd Sas Károly seb orvos külső vizsgálatot és boncolást végzett rajta. Igen pontosan leírta a „halott arc” jellemzőit: „[...]az ábrázat apró ritkás kék foltokkal, a' szem nagy gödrének be fektülésével, az Orr csupa portzógós hegyes formájával rendkívül meg változott[...]” A boncoláskor ezeket figyelte meg: „[...]a' Gyomor, a' belek, a' Méh anya és a vizelő holyag kevés nyálkasságot és szeleket kivéven Üresek, szederjes kék foltokkal telvék, nagy mértékben fenés állapotra mutatnak; különösen a' Vékony belek és a' méh anya a' leg kisebb érintésre is össze szakadoztak.”

Újszülött kadáverek vizsgálata

Földes Vilmos alábbi megállapításával részben egyetértünk. Sajnálatosnak tartjuk viszont, hogy — valószínűleg korábbi politikai meggondolásból, és nem tudományos szempontból — csupán a „burzsoá társadalmat” kárhóztatja (a megjelölés történelmileg egyébként is szakszerűtlen), mert az újszülött gyilkosságok indítékai ennél jóval összetettebbek és mélyen visszanyúlnak az emberiség elő-, ill. korai történelmébe, de a jelenségtől nem mentesek korunk társadalmi sem! Az viszont igaz, hogy — a mágiát, a népszaporulat féken tartását és a belső, élet ellen ható ösztönkésztetést leszámítva — e gyilkosságok zömében elmaradottságot, szegénységet, szellemi korlátozottságot, a gyermek eltartásának nehézségeitől, a szegénytől, ill. a büntetéstől való félelmet tükröznek.

Földes szerint: „[...]a házasságon kívül szülő anyát általában nyomor, nélkülözés fenyegette, őt a burzsoá társadalomban megvetéssel sújtották és[...] e két körülmény hatását a szüléssel együttjáró kivételes testi- és lelkiállapot jelentős mértékben fokozta.”²²⁷¹ Megjegyezzük, hogy a gyilkossági okok között „[...]a szülési psychosis[...] változatlanul fennállhat[...]”²²⁷² — mint azt Földes Vilmos írta, de ez olyan kis százezrelekben oka az újszülött-gyilkosságoknak, hogy nem tartható számottevőnek.

Az újszülött kadáveréről meg kell állapítani, hogy halva született-e? Vélemény kell a rajta lévő esetleges sérülések eredetéről, a halál bekövetkezésének lehetséges időpontjáról. Meg kell tehát határozni, hogy 1. élve született-e? 2. A szülés után mennyi ideig élt? 3. Újszülött volt-e egyáltalán? 4. Életképes volt-e? 5. Érett volt-e? 6. Halálának mi volt a oka?

Az élve szülés külső jelei ezek: lélegzik, fűl, mozog, nyel, ürít, a bőr korpázó hámlása és esetleges sárgasága figyelhetők meg. Belső jelei: tüdő-, gyomor és dobüreg esetében úszópróbát, ill. légpróbát kell végezni. Légzéskor ui. megváltozik a tüdő nagysága. A tüdő-úszópróbát 1670-ben Rayger Károly pozsonyi főorvos vezette be.²²⁷³ A próba viszont nem működik, ha az élő gyermek magzatvizet, szennyvizet stb. aspirált (belégett), nem tudott levegőt venni és így fulladt meg. Létezik kék és fehér álhalál is. Ezek akkor következnek be, ha a gyermek élve születik ugyan, de nem lélegzik. A halva

²²⁷¹ Földes V. 1964. 345.

²²⁷² Földes V. 1964. 345.

²²⁷³ Földes V. 1964. 346.

született csecsemőn pozitív a próba, ha a tüdőben már rothadási gázok gyűltek össze, vagy ha magzatmázt aspirált. Ha az újszülött nyel és levegőhöz jut, ez kerül a gyomorba, ezért úszik a vízen.

Vizsgálni kell az újszülött élettartamát. A külső jeleket a köldökvizsgálattal lehet kezdeni. Itt fontos a köldökgyűrű kialakulása. „Érett magzat köldökszínórából történő elvézése szinte sohasem fordul elő.”²²⁷⁴ (Más kérdés, mint azt látni fogjuk, hogy a köldökcsontot kiszakítják, nem kötik el.) A köldökcsont néhány nap múlva magától leszárad, lelökődik. 10-12 óra múlva az egész bélhuzamban levegő, gázok találhatók. Az újszülött mindig magzatmázás, véres, esetleg bélsáros. Akkor életképes, ha érett, nem szenvedett alapvető szülési traumát, nincs súlyos fejlődési rendellenessége vagy világra hozott betegsége.

Az érettségi vizsgálathoz szükséges megállapítani az újszülött testhosszát, súlyát, a fülkagyló porcos állapotát, a bőrszínt, a bőr alatti zsírszövet fejlettségét, a köldök állapotát, a körmök, haj minőségét, a herék vagy nagyajkak fejlettségét, a csontmagok méreteit, a fej körfogatát, a fejméreteket, a váll- és csípőszélességet.

Ha a magzati halál a szülés előtt következett be, tipikus jelenség lehet a méhen belüli *főlázás*, a *maceratio*. Bekövetkezhet halál az anya betegségétől, magzati károsodás vagy a függelékek elváltozásai miatt is. (Pl. lepényelhalás következtében.)

Szülés alatti magzathalál oka lehet a fulladás, a koponya megviseltetése, elvérzés vagy idegenanyagok belégzése.

Szülés utáni halálozás, a beavatkozástól függetlenül leggyakrabban a következőkből eredeztethető: éretlenség, életképtelenség, fejlődési rendellenesség, világra hozott betegség, szüléskor szerzett sérülés, *rohamos szüléssel* kapcsolatos károsodás. Földes szerint:

„A szülészeti gyakorlat elfogadhatóvá teszi a szülő nőnek azt az állítását, hogy a szülés teljesen váratlanul lepte meg, emiatt megfelelő előkészületet tenni nem tudott, s a magzat kemény talajra, WC-be, szennyvizes vederbe stb. eshet; eközben súlyos sérüléseket szenvedhet, illetve be[le]fulladhat abba a közegbe (szennyvíz, WC-tartalom stb.), melybe beleesett.”²²⁷⁵

Az is kétségtelen, hogy az egyedül szülő nő önsegélyekor a gyereken akaratlanul is ejthet sebet, traumát. Az újszülött elhalálozásának kriminalisztikai megítélését „Megnehezíti[...] az a körülmény, hogy a nő a szülés alatt hosszabb-rövidebb ideig öntudatlan, eszméletlen állapotba is kerülhet, és ez az idő a magára maradt újszülött halálának bekövetkezésére elégséges lehet.”²²⁷⁶ Ilyenkor leggyakrabban meghalhat: fulladásban, kihülésben, köldökszínóron keresztül elvérzésben vagy éhezéstől. Pöreink példája szerint állatok martaléka is lehet. Fulladás állhat be, ha burokból születik, ha a köldökszínórja a nyakára tekeredik, ha átmedvesedett ruhadarab, ágynemű tapad a légzőnyílásokra, az anyja ráfekszik, vagy a combjai között maradvány nem kap levegőt stb.

Mint azt a vizsgált bűnpörök is tanúsítják, az anyák egy része akaratlagos gyermekgyilkosságot hajtott végre. „Az anya az újszülött szándékos elpusztítását rendszerint kézzel vagy közvetlen keze ügyébe kerülő tárggyal végzi. Támadása az esetek túlnyomó többségében a fejre, az orr- és szájnyílás területére, valamint a nyakra irányul. Ennek oka az, hogy a szülő nő rendszerint az újszülött sírására, nyöszörgésére riad fel, s igyekszik elnémitani az árulójává váló magzatsírást. Ezért a szándékosan

²²⁷⁴ Földes V. 1964. 348.

²²⁷⁵ Földes V. 1964. 351-352.

²²⁷⁶ Földes V. 1964. 352.

*megölt újszülöttek halálokaként túlnyomó többségben a fulladásos halál különböző neme szerepel.*²²⁷⁷

A gyilkosságok közül leggyakoribb a kézzel történő megfojtás, orr-, szájnýílás lefödése, zsinegelés, a szájúreg kitömése ruhával, homokkal, földdel, ganéval, egyéb anyagokkal; vízbe: tóba, folyóba, árnyékszékbe, szennyvízcsatornába dobás; élve elásás: földbe, trágyadombba stb. Zsinegelésnél a nyakat szorítják el ruha övével, szalaggal és a köldökszínnel.

A 404/1756. pör tanúskodik arról, hogy „*Előállhat fulladásos halál a mellkas légzési kitéréseinek megakadályozásával is. Pl. az anya ráfekszik az újszülöttre, vagy matrac, szalmazsák alá rejt.*”²²⁷⁸ A hivatkozott pörben a mellkasi nyomást az anya a szívtájra gyakorolva, a szívverés aritmiáját, esetleg teljes leállását is kiváltotta.

„*[...]gyakoriság tekintetében a tompa erőbehatások következnek. Ezek között is a megtaposás, a fej szétverése (pl. cipősarokkal) vagy az újszülött fejének földhöz, falhoz csapása fordul elő leginkább.*”²²⁷⁹

Nem kevésbé kegyetlen módszer a koncolás, szúrás, vágás. „*Metszett, vágott, szúrt sérülések is szerepelnek mint az újszülött szándékos elpusztításának eszközei. Leggyakoribb a nyakmetszés, a fej leválasztása.*”²²⁸⁰

Az általunk vizsgált pörök is igazolják a *kegyetlenség* motívumát, ha emberölésnél érdemes egyáltalán a tényen kívül mást is vizsgálni, hiszen minden gyilkosság eleve kegyetlen brutalitás, még akkor is, ha „kiméletesen” hajtják végre. Csecsemő, tehetetlen kisdéd esetében a nagyobb sajnálat következtében kétségtelenül erősebb a lelki motivációnk. Földes Vilmost idézzük: „*Az újszülött elpusztítását feltűnő kegyetlenség, az ölési cselekménynek sokszor jelentős mérvű túlméretezése jellemzi. Ennek magyarázata elsősorban az anya rendkívüli lelkiállapotában keresendő.*”²²⁸¹ Nyomatékosítanunk kell, hogy az „anya rendkívüli lelki állapota” egyedül nagyon ritkán eredményez különösen kegyetlen újszülött-gyilkosságot. Ezt az érvet a szülések sem fogadják el. A fő ösztönző annál inkább a csecsemőtől való erős szabadulási vágy, kényszer, mint azt fõntebb jellemeztük.

„*Az anya szándékos [bűn]cselekménye a megölés után rendszerint az újszülött holttestének eltüntetésével fejeződik be[...] Falun leggyakoribb az elásás (istállóban, erdõn, mezőn, szérűskertben), kútba, tóba, folyóba dobás (nemegyszer követ is köt az újszülöttre, hogy a vízbe lemerüljön), padláson, pincében, árnyékszékben való elrejtés, elégetés.*”²²⁸²

A 371/1769. pörben tipikus esetet beszélt el a gyilkos nõ: „*Nem tudom élt e' vagy Sem a' gyermekem a' midõn Szültem, mert én a' Désábul a' melyben Szültem vala, csak hamar ki vettem, tiszta ruhába takargattam, és ágyamra, a' párna alá tettem, hogy Senki ne lássa[...]*” Hunyady Dániel kirurgus a holttest vizsgálatáról ezt írta: „*A' Szája és Ora kék volt[...]* a' Szive eránt a' Kis dednek a' teste kék volt[...] A' Köldöke egy ujnyira nyult, és nem volt el meczve, hanem el Szakasztva, Sem bé nem volt kötve, melly miatt minden vére el folyhatott. A Gyermekek pedig idõs volt, mert könnyen lehetett egy Singnyi, haja és körmei Szépen meg voltak[...]”

²²⁷⁷ Földes V. 1964. 353.

²²⁷⁸ Földes V. 1964. 345.

²²⁷⁹ Földes V. 1964. 354.

²²⁸⁰ Földes V. 1964. 354.

²²⁸¹ Földes V. 1964. 354.

²²⁸² Földes V. 1964. 354.

A 373/1775. pörben a koldusasszony a puszta ég alatt minden valószínűség szerint halott gyermeket szült. A bába későn ment el hozzá, aki a halott újszülöttet megvizsgálta. Írásban nem tett jelentést, hanem tanúvallomást adott. A koldusasszony mondom neki a gyermekéről: „[...]jaj á feje bőre is az alsómhoz ragadott azt is meg vizsgálván á Tanú; látta; hogy akkora hajas bőr mint az Ujjának egy ize az alsó ingéhez vala ragadva, de nem á hajas, hanem a' húsos felével, mely bőröcske á fejének oldaláról való volt, á mássa is ott vala alatta á Gyermekkel együtt á szülő Asszonyinak[...] á Gyermek halva volt midőn á Tanú látta.

Azon Bőröcskének, mely miatt meg nem halhatott egyéb jelt nem tapasztalt á Gyermekén[...]”

A 374/1780. pörben az anya tíz gyermeket szült, de sorozatban halva, vagy elpusztította őket. Visum repertum nem íródott róluk, de a bábák, mint tanúk vallomást tettek. Csontos Ersök kilenc alkalommal volt az asszony bábája. Részlet a vallomásából: a vádlottnak „[...]Jegymás után öt gyermeke halva Született, kik közül kettőnek a feje össze volt törve.” Ez megtörténhetett a szülés alatti durva bánásmód miatt, de még valószínűbb, hogy már a méhen belül elhaltak a kívülről kapott erős ütések, masszírozás, „kenés” következtében. A vallomás így folytatódott: „A hetedik elevenen Született, de hasáról és lábáról darabonként Szakadozott le a bőröcske.” Ez a maceratio jele lenne, ha a gyermek az anya méhében elhalt és fölázott volna, de mivel állítólag élve született, a bőrfoszlást valószínűleg külső behatás okozta.

A 380/1799. Pörben a megölt újszülöttet a pincében elásták. „Szemlézők” vizsgálták meg és így írtak róla: „[...]a Gyermek oly nagy, és erős tagokkal valo, hogy két holnapi született Gyerméknek is beillett volna[...] halálának huszon harmadik napján a földből fel vétetett, megis a külső testén semmi rohatság sem láczott, a Feje szép fekete nagy hajjal[...] az ártatlannak Feje koponyájja össze vagyon zuzva, törve, melynek az egész feje külső tapogatással oly puha vala, mintha csak egy pihés vánkost tapogattunk volna: [...]jobb felül kívül az Abrázatján valamely ütő eszköznek, vagy csizma sarkának jeleit tapasztaltuk[...]

A 381/1801. pörben Horváth József kirurgus az újszülött hulláról ezeket írta: „A' jobb Fülén alol három únyira vólt egy széles szúrás, az hol a' Nyak=élet=eret, vissza=menő Nyak=vér eret, és a' Lehelő Géének a' Fejét egészen keresztül vágva találtam; az ilyen szúrás pedig el=kerülhetetlenül halálos[...]

A 382/1803. pörben Székér János Károly főorvos és Verner András kirurgus hullaszemlét végeztek. Az egy hetes leánykának nyakát az anyja elvágta. „Külsőképen, az melynek jobb oldalán, és a Két Agyékok Contusiokal [zúzódásokkal] el vala boritva.

Az Nyakának jobb részén, az Lehelő Gége Keresztül, mint egyiznyi Szélessen által vágva találtatott.

Az Melynek [értsd: mellkasnak] jobb oldalán, az második, és harmadik oldaltson [borda] között, által vágva, és az Tüdőnek jobb Szárnya félig által Szúrva találtatott, mely Sérelem miatt Az melynek üregébe sok vér ki öntődött.”

A 386/1816. pörben Sas József kirurgus egy megfojtott csecsemőhulláról írta: „A nyakán találtatott egy Galandotska, meljel a kised meg fojtatot mej Galandnak bé vágása a Bőrön Látzatot[...] a Kődők Sinor pedig kőtetlen talaltatott. A Szemérem testének semmi baja nints hanem a ferfi vesszőnek alsó részétől fogva a Tők zatsko egészen ki vagyon szakasztva[...]

A 387/1817. pörben a vármegye bábája és seborvosa vizsgált egy érett, de halott újszülöttet. Megállapításaik részlete: „[...]az Képe Fekete, az jobb oldalán tsonjtja mellet egy Bitskával való szúrás, és ugyan a második szúrás jobb felén az Kereszt tsonjtján, melly Szúrások az első bé hatol, és a maját meg sértette, a második szuras csak

az tsontig bé hatol, de azt meg nem sértette. Az második nyak tsontot (ugy mondvá) Nyaka tsikáját törve találtattot.”

A 389/1819. pörben Sas József seborvos háromhetes csecsemő hulláját vizsgálta. Így írt róla: „[...]a formáját már alig lehetet ki venni, mert őszve vólt Rothadva, a hunnan nem lehetet már fel bontani, mert merő Takonyá vólt válva. és rettenetes Szagos volt. mindazon által hihető hogy Halva Születet. vagy, a Születés után mingyárt meg Holt. külömben az hirtelen anyira őszve nem Rothadt hatot vólva[...]” Ez utóbbi megjegyzése valótlán. Tudjuk, hogy a gyors rothadást több külső és belső tényező összeadódása segíti elő.

A 393/1825. pörben a kurafi egy rongyba tekert magzatot az árnyékszékbe vetett, amelyet a bába és a vármegye orvosa vizsgált meg. Jelentésük részlete: „[...]azon Foetus 3 holnapig lett légyen az Anya Méhében, nem az időre jött, nem is élt még, és leány Gyermeke volt. A Feje Koponya lágy tsontját egy mástól el válón, a Bal részén pedig a Feje tsontját ki fordulva találtam. Semi erő szakkot nem tapasztaltam a Foetus Testén[...]”

A 394/1825. pörben Sebők Sámuel megyei főorvos és Papp Márton megyei kirurgus kislány hulláját vizsgálták. Fölboncolták a nyakát, de azt épek találták. Bár a köldökzsinór egy vékony cérnával lazán volt megkötve, ettől el nem vérezhetett. Így zárták a jelentésüket: „Ebből semmi sem süllyki az aszszonyra.”

A 395/1827. pörben az „[...]orvosi Bizonyítvány pedig aszt erősíti, hogy az Árnyékszékben meg talált Gyermeke nyaka jobb felé ki volt tekerve és mivel a vízben tett Tüdeje felül lebegett elevenen született[...]”

A 396/1827. pörben Toppertser Tamás orvos egy négy héttel azelőtt elföldelt csecsemőhullát boncolt. Részletek a jelentéséből: „[...]a' kiseded erős test alkotású és ritka nagyságú Férfiú gyermek vala — A' külső résziben semmi hiba nem volt észre vehető[...] a' Fő koponya és a' mellyre valamit őszve volt nyomva a' tehertől, a' mi rajta feküdt, — a' köldök zsinórja 6.-7 hüvelknyi hosszúságú volt mely meg nem volt kötve — A kezdődő rothadásnak jelei voltak a' szag, orrának el elrothadása, és a' külső hártjának /:Epidermisnek:/ némelly helyeken könnyű el válása. —

Ki nyitván a' mely Űreget az[t] egészen a' tudórül el foglalva találtam, a' nagyobb vér edények és a' szív üressen voltak, a' Tüdő vagy könnyű és leg kisebb hólyagok sem találtattak rajta mellyet vízben tévén le nem ülepedett[...] leg hihetősebbé tesz az hogy a' vér elvesztése okozta a' kisedednek halálát.”

A 397/1827. pörben Toppertser Tamás orvos egy kútban talált csecsemőhullát vizsgált. Az első kérdés, amit tisztázni kell, hogy a gyermek élve került-e bele, és megfulladt-e a vízben? Harsányi Lászlót idézzük: „Gyakrabban fordul elő kisgyermeknek vízbefojtása, és nem ritka a csecsemők, különösen újszülöttek ilyen módon való megölése.”²²⁸³ 1827-ben a vizsgálatot végző orvos a hullán nem talált fulladási jeleket. Így fogalmazott: a kiseded „[...]Érett férfiú gyermek vala[...] az nyaknak bal oldalán azon tájon, a' hol a' nagy vér edények találtatnak, egy mély benyomás [volt]. Kinyitván a' főkoponyát, az telli kiöntött vérel találtam, melly vér még folyo alapotban volt.

Ezek az fel számlalt Környülálások, erőszakos halálnak végbe menetett jelentenek: melly nemire nézve, meg fujtás által okozott véres szél ütés volt[...]”

A 400/1826. pörben a bába egy csecsemőhullát vett ki az árnyékszékéből. A halottszemlét Verner András kirurgus végezte. „Az nyaka jobb felé ki vólt tekerve, az belső részei fel bontolás után, meg mutatta az Tüdőjét vízben tévén mivel a fejül a vízen lebeget; hogy elevenen épen Keletett születnie[...]”

²²⁸³ Harsányi L. 1964. 217.

A 401/1829. pörben a kislány hulláját ismét Csongrád vármegye főorvosa boncolta. A csecsemő „[...] éredt mint az hajnak hosszasa, és a' Kőrmöknek Keménysége bizonyítja; rothadásnak semmi jelei[...] A' test húsatúl nagyobb részint meg fosztva, nevezetesen : a' Képe, úgy hogy a' nyelve a' száj nyíláson ki tsüngne, a' nyaknak kivált képen bal oldala; a bal karja egészen hibázott, hasonlóképen a' bal lábának nagy része. A' köldök zsinór közzel a testhöz el szakítva.

Fel nyitván a' fő koponyát[...], az agy velő fel olvadt állapotban volt.

A' Mely üregét ki nyitván, a' tüdőt vérel meg telve találtam, a lehelő tső /:trachea:/ tágas a tüdő vágás ropogott — vízbe eresztve le nem ült[...]” Az újszülött „[...]az anya méhén kívül életit folytathatta volna[...] a' vérnek sokasága a' tüdőben pedig meg akadályoztatott lélekzet vétel által történt halált jelentenek[...]” A hulla összemarcangolását, egyes részeinek lerágását a szülés helyén, az ölben lévő patkányok végezték.

A 402/1842. pörben ismét Toppertser doktor visum repertumát találtuk. Böhm seborvossal egy érett fiúcsecsemőt boncoltak, amelynek 4-5 hüvelyknyi köldökzsinórja „[...]inkább el szakítva mint el metzve, friss, nem fonyadt 's kötezetlen volt.

Az homlok csont felső része le volt nyomva; bal szeme külső szegleténél karczolásnak jelei látszottak, hasonló csekely karczolások nyomai nyakának mind hátulján, mind elején találkoztak. A' szajnak jobb szeglete másfél hüvelyknyi hosszasa be volt szakítva; az also állkapcza két helyen összetörve.

[...]a' koponya csontok közt vér kiömlésekre akadtak; [...]Kinyitván a' száj üreget 's a' torkot a' le irt sérelmek következésébe találtuk, az fő határos lágy részekben illy nagy erőszakkal közvetlenül járo összezúzásokat, a' nyel[ő] csöt vérel meg töltve[...]” A tüdők „vízben úsztak”, a gyomorban vért találtak.

Végül a 403/1842. pörben Szegvár község tanyavilágában, egy kukoricavetésben, félíg a földbe ásva fiú csecsemőt találtak, és ezt Bétsi József megyei sebész vizsgálta meg. Előbb a haj, körmök hosszával, a fül porcogós keménységével, hossz- és súlyméréssel bizonyította a csecsemő érettségét. Még a herék leszállását is igazolta. „[...]a hát hosszába több apró kékes foltok le hámozással, az al-pofákon a' sejt szövés keményedése le hámozással, szinte a' Tök bórék /:Scrotum:/ le hám[lód]zva tapasztaltattak[...]

A' Köldök zsinór, a' testbe oltódástól, 5 hüvelyknyire el szakadva, le kötetlen, vértelen 's halaváynak tapasztaltatott. - ”

Miután erőszakos kül- és belseirelmek, amelyek a csecsemő halálát okozhatták volna, nem léteztek, halállokként az elvérzés vagy szándékos elvéreztetés jöhetett szóba. A tüdők ugyanis levegővel voltak telve, tehát a gyermek a szülést követően még élt.

FOLKLÓR

26. NÉPI GYÓGYÍTÁS

Az emberré válás óta minden társadalomban nagy szükség volt gyógyítókra. A természeti jelenségek, a kórtünetek megfigyelése, a betegségeknek alkalmazott és beváltak ítélt tudásanyag fölhalmozódott, amelyet egy idő után meg lehetett tanulni. Abban a közösségben, ahol tanult orvosló ember nem volt, mindig akadt tapasztalt népi gyógyász, aki igyekezett a beteg embereken segíteni. Hoppál Mihály így fogalmazott:

*„A gyógyítás, mint a közösség számára alapvetően fontos, társadalmilag értékes tevékenység, a szellemi kultúra része, amely mindig a figyelem homlokterébe állt. A betegség olyan élethelyzet, amely a mindennapok egyensúlyának megbomlását jelenti, mivel a közösség egy tagja kiesik a munkából, s hiányát pótolni kell, az egyensúlyt helyre kell állítani.”*²²⁸⁴ Amikor a gyógyítás kettévált: orvostudományra és népi gyógyításra, a tudomány mind inkább elhagyta a misztikát, és ez a javasokra, tudósokra maradt.

*„A népi gyógyítás a néphitnek az a része, amelyben keverednek a hiedelmek és a tudáselemek. A hitt dolgok a hagyománynak empirikusan nem ellenőrzött elemei, míg a népi tudás igen sok elemét az évszázados gyakorlat megerősítette (pl. gyógynövények, egyes gyógyító eljárások esetében).”*²²⁸⁵ A népi gyógyítás magába foglalja a betegségről szóló ismereteket, és a gyógyításokhoz szükséges cselekvésekre vonatkozó utasításokat. Ezek egy része misztika, de a hiedelmek gyógyító erejét nem szabad lebecsülni.

*„A népi gyógyítás a hagyományos köznapi kultúra részeként működött.”*²²⁸⁶ Ez a „rész” viszont igen sokoldalú. Ismét Hoppál Mihályt idézzük: *„[...]a gyógyítás népi hagyományvilága a kultúrának azon területe, amelyben szinte egyforma arányban keverednek az empirián, a nemzedékek felhalmozott tapasztalatán alapuló gyógymódok a hiedelmek diktálta, irracionálisnak tűnő parancsokkal, elképzelésekkel.”*²²⁸⁷

Aligha lehetne ezt jobban megfogalmazni: *„[...]a népi gyógyításban a tett gyógyító erejű fohász, a kimondott szó pedig orvosló tette válik.”*²²⁸⁸

A folklór ma így osztályoz: *„[...]a népi gyógyító tudásnak két nagy szektora van, a racionális és az irracionális.”*²²⁸⁹ Ez utóbbi a mágikus vagy babonás gyógymód, amely többnyire rokonszenven alapul. A szimpátiára épülő mágia is két részből áll: 1. az érintkezésen, és 2. hasonlóságon alapulón.

A népi gyógyításban a szónak is ereje van. *„A jelképekben való gondolkodás egyik jellegzetes formája volt a népi gyógyításban a szó varázslatos erejébe vetett hit.”*²²⁹⁰ Ezek a ráolvasások, amelyek pszichológiai gyógymódok.

Fentiekből következik, hogy a népi orvosló nem volt „akárki”, hanem különös helyet töltött be a közösségben. *„A gyógyításban rendkívül fontos tényező a gyógyító személye. A beteg számára ugyanis a gyógyító egyénisége közvetíti a gyógyulásba vetett hitet, egyáltalán a gyógymód hatásosságába helyezett bizalmat, mely nélkül nincs*

²²⁸⁴ Hoppál M. 1990. 7:693.

²²⁸⁵ Hoppál M. 1990. 7:693-694.

²²⁸⁶ Hoppál M. 1990. 7: 694.

²²⁸⁷ Hoppál M. 1990.7: 706.

²²⁸⁸ Hoppál M. 1990. 7: 710.

²²⁸⁹ Hoppál M.–Török L. 1975. 31.

²²⁹⁰ Hoppál M. 1990. 7: 711.

javulás. ²²⁹¹ Munkájukban óriási jelentősége volt a *hitnek*. Olyan személy gyógyíthatott, aki el tudta hitetni a betegeivel, hogy megváltja őket a szenvedéseiktől és visszaadja az egészségüket. Ezek a javasok mindig a nép közül kerültek ki. „Természetfölötti képességekkel” rendelkeztek. Az elnevezésük igen változatos volt: tudós, javas, látó, néző, tudákos, gyógyító, füves asszony, olejkár, foghúzó, csontkovács, veszett-orvos stb. „*Népünk különbséget tett tehát a különféle gyógyítók között.*” ²²⁹² Tudásuk megszerzése sem volt egysíkú. A tudást lehetett örökölni, pl. a szülőktől. „Rászületett”, vagyis *vele született* tehetsége volt a gyógyításhoz. Ezt a születésekor néha több jel is mutatta. (Pl. burokban született, foggal jött a világra stb.) A tudást megszerezni is lehetett, akár pénzért történő tanulással, vagy a tudás elvesztésével, ellopásával. Akadt közöttük olyan, aki a tudását *varázslatos úton* nyerte el. Végül *mestersége szerint ismerte*, mint pl. a bába, kovács, juhász, kondás stb.

A *tudós ember* rontó is volt, ezért gyakorta féltek tőle. Leggyakrabban ők kerültek boszorkány hírébe. Más kérdés, hogy valamennyit nem adták föl, nem üldözték el, mert még ilyen áron is szüksége volt rájuk a közösségnek. A gyógyítás helyét és az időpontját meg kellett választani. „A néphit szerint egyáltalán nem volt mindegy, hogy mikor és hol végezték a gyógyító erejű varázscselekvéseket. [...] *a legtöbb esetben a hagyománynak megfelelően választották meg az időpontot és a helyszínt is.*” ²²⁹³ Munkájukat befolyásolták: a szerencsétlen napok, a nap és holdjárás, az égtáj, a napszak, mágikus („szent”) számok használata, mint pl. a 3, 4, 7, 9; a ház részei közül a küszöb és a tűzhely; a keresztút és a temető, a búcsújáró helyek, gyógyforrások, „szent kutak”; otthagyt személyes tárgyak, az *offerek* vagy fogadalmi tárgyak, ruhadarabok, amulettek, védőszentek képei és szobrocskái.

Ezek a segédletek rontás esetén kiegészültek például a megrontott gyermek füstölésével, *rontóbábuk* alkalmazásával. a *piros szín* a rontást elhárította, a *sárga szín* alkalmazható volt sárgaság ellen. A személyes tárgyak kibővültek gyűrűkkel, *frászkarikával*, *kígyókövel* vagy „*kigylával*”, *mennykővel*, meteorit darabbal, őskori kőbaltával, drágakő-terápiával, vas alkalmazásával és megannyi ráolvasással. ²²⁹⁴

A gyógyításra törekvés már a szubhumán főemlősök, majd az előemberek idejéből ismert, tehát mélyen visszanyúlik az emberiség őstörténetébe. Bizonyítható nyomait a paleolitikából, elsősorban a lakott barlangokban talált kőeszközök, emberi csontmaradványok alapján, és az ábrázolások megjelenése óta ismerjük. Az orvoslás az ókorban már valamennyi kultúrában, de a természeti népeknél is elterjedt volt.

Az igazság az, hogy az egykor gyakorolt folklorisztikus gyógyítás eredetét a nép már a 18. században sem ismerte, racionálisan nem tudta magyarázni. A legtöbb folklórelem évezredes, évszázados mitikus elképzelésből hagyományozódott az újabb korra. Még korábban, az emberré válás során, az őstörteink miszticizált magyarázatával alakult mítosszá. Az, hogy az őstörte gyógyító cselekedeteket ma is ismeretlen, megfejthetetlen hagyományként gyakoroljuk – pl. megvágott, megszárt vérző ujjunkat bekapjuk és „kiszopjuk” stb. – az őstörteől őstörteig vezető utat jelenti. Jelzi azt is, hogy továbbra is szükségünk van rá, hiába váltunk emberré. A „kultúrréteg” még mindig nagyon vékony héj rajtunk és mögüle gyakran előtör az őstörte, legyen az rendkívüli helyzet vagy tudati beszűkülés esetén.

²²⁹¹ Hoppál M. 1990. 7: 714.

²²⁹² Hoppál M. 1990. 7: 714.

²²⁹³ Hoppál M. 1990. 7: 712.

²²⁹⁴ Hoppál M.–Törő L. 1975. 32-34.

László Gyula a honfoglaló magyar nép gyógyító eljárásait vizsgálva, ezt írta: „*A népi orvoslás[...]* Nem a természet valóságos rendjének megismerésére törekszik, hanem világszemléletre, hitre épül s ennek következtében gyógyítási eljárásai nem mások, mint szertartások és ráolvasások.”²²⁹⁵ A magyar sámán, a táltos – más finnugor és őstörök népeknél levő sámánok példája szerint – gyógyítással is foglalkozott.

Nyilvánvaló, hogy a misztikus gyógyítás mellett empirikus tudásanyaggal is rendelkeztek. „*Népi gyógyításunk harmadik rétegében hasznos gyógyszereket is ismer, ezeket a tapasztalat formálta ki az idők során.*”²²⁹⁶ A magyar középkorban a különböző szerzetesrendek gyógyító tevékenysége ismert. A feladatot a kolostorokban élő gyógyító papok végezték. A rendházakban betegszobákat és gyógynövény-kerteket alakítottak ki. Megjelentek az orvosi fűvészkönyvek, majd a nemesi és a paraszti följegyzések. „*[...] az emberek gondolkodásában ekkor még nem vált külön a betegségek eredetére, felismerésére és gyógyítására vonatkozó tudásanyag.*”²²⁹⁷

A tudás kezdetben „import kultúrát” jelentett. „*A középkori orvostudomány eredményeit a különböző európai egyetemeken sajátították el a magyar diákok. A népi gyógyítás története nem választható el ezekben a századokban a hivatalos orvosi gyakorlattól[...]*”²²⁹⁸

A 17-19. századi népi gyógyításra többek között az volt a jellemző, hogy a tudás egy része a nemesi udvarokból torzulással jutott el a néphez; ugyanakkor a népi gyógymódok bejutottak a kastélyokba, nemesi kúriákba. Ezekből a századokból ismertek a *kéziratos könyvek és receptúrák*. „*A magyar népi gyógyítás történeti adatainak áttekintése arról győzheti meg a szemlélőt, hogy nemcsak a 17-19. századi népies gyógymódok, de lényegében a korábbi évszázadok gyógyító gyakorlata is tovább élt szinte napjainkig.*”²²⁹⁹ Meg kell vizsgálnunk a gyógyító technikákat is. Ezek zöme fizikai hatásokon – hideg, meleg, nyomás, ütés stb. – alapulnak. Ide tartoznak: a masszírozás, kenés, fürdőzés, különböző gyógyfűvekkel kombinálva. Továbbá: a moxa, füstölés, gőzölés, sebek kivágása, kiégetése, kelések kiszúrása, érvágás, sebek kiszívása. A hát, derék megtaposása, nyomkodása, pohárborítás; míg csonttörés, ficam esetén sínbe rakták, fapálcákat kötöttek a végtagokhoz. Csontrakók helyre tették a ficamot.

A népi orvoslás gyakran okozott károkat: lassan gyógyuló megbetegedést, vissza nem fordítható egészségkárosodást és halált. Nem véletlen, hogy az európai kultúrában korán megjelent a kuruzslás tiltása. Nincs olyan ezzel a kérdéssel foglalkozó jogi szakkönyv, amely ne említene tiltó rendelkezéseket. A „méregkészítők”-et már a Hármaskönyv „*1° Rész, 15^{ik} Czikkelye Hohér által kivégeztetni parantsolná.*” Az ilyen és hasonló rendelkezések a 18. század második felétől szaporodnak és a reformkorban egyre szakszerűbbek. Az „*[...] Jollyan Kuruzsoló 's ugy szöllván babonás Asszonyokat Felsőbb Királyi Rendelések jelessen az 1815^{ik} Eszt[en]dei Aprilis 25^{ik} 1245^{ik} szám alatt, minden orvoslástól egy áttallýában el tiltja[...]* mi több a' mérges Orvoslásoknak belsőképben való használtatása az 1812^{ik} Eszt[en]dei Martius 10^{ki} 5703^{ik} szám alatt Költ Kegyes Királyi rendelés szerint még a' seb orvosoknak is tilalmaztatik[...]” A rendelkezések eljutottak a tanácsokhoz. Bekerültek a hirdetőkönyvekbe és piaci napokon, ünnepek alkalmából a „sokadalom előtt” a *kisbíró* kidobolta. Egy ilyet is

²²⁹⁵ László Gy. 1944. 442.

²²⁹⁶ László Gy. 1944. 449.

²²⁹⁷ Hoppál M.–Törő L. 1975. 21.

²²⁹⁸ Hoppál M.–Törő L. 1975. 21.

²²⁹⁹ Hoppál M. 1990. 7: 706.

bemutatunk Hódmezővásárhelyről, 1838-ból. „Felsőbbi parancsolat következésébe köz hírre tétetik hogy aki a' városban fel 's alá járkáló szem avagy fog, avagy akarmelly kuruzslókat vesz észre azeránt azonnal a' Városházánál jelentést tegyenek.” A „megoldást” is hirdették a betegek kezelésére, pl. 1839-ből: „Csóré Demeter Orvos Doctor úr, ki akármely nyavalyában sinlődőknek segítségét ajánlja – lakik Szilárdi Sámuel Asztalos házában.”²³⁰⁰ A gond ugyanaz volt az orvosokkal, mint a tanult bábákkal. A nép nem, vagy nehezen fogadta el őket. A tanult polgár távol állt a mentalitásuktól, jobban szót értettek és nagyobb bizalommal fordultak a javasokhoz. Ráadásul hamarabb találtak kuruzslót, mint tanult orvost és a szolgálatukért fizetendő tarifa is szerényebb volt.

Hat nagyobb csoportba oszthatók a javasok által használt „gyógyszerek”.

1. AZ EMBERI EREDETŰ NÉPI GYÓGYSZEREK

Ezek „[...]kivétel nélkül babonás eredetűek. Csakúgy, mint az állatok esetében, az emberek mindenfajta váladéka valamiféle varázserővel rendelkezik.”²³⁰¹

Megemlíthetjük a nyált, köpést, anyatejet, vizeletet, széklelet, vért, menstruációt, fülzsirt, körmöt, köldökzsinórt, halott ember csontját, taknyot, szárított és friss méhlepényt, fogat, szőrt, hajszálat, amellyel füstöltek. Nézzünk rájuk egy-két példát.

„Igen nagy erőt tulajdonítanak az anyatejnek, hiszen abban minden olyan anyag megtalálható, amely az életben szükséges.”²³⁰² Az anyatej többek között szemhályogot oszlat, szülést könnyít, gyerek sebes kezére fejk, nemiszervek többféle betegségét gyógyítja.

A mestergerendára eltett, összecsomózott, kiszáritott köldökzsinór fontos kellék volt, amelyből később, ha a gyerek könnyen kioldotta, sorsának viszontagságaira is lehetett következtetni. „Az emberi élet tulajdonképpen a köldökzsinór elszakadásával kezdődik, ezért a néphitben fontos szerepet tulajdonítottak neki.”²³⁰³ A halott csontjairól Hoppál Mihály ezeket írta: „Az embercsont, különösen pedig a koponya mágikus gyógyító erejében erősen hittek még évszázadokkal a honfoglalás után is. Ezt bizonyítja, hogy a nagy műveltségű Pápai Páriz Ferenc Pax Corporisában, a 17. század végén (1690) még így írt: »Tsuda erő vagyon a' meghólt ember koponyájában...«”²³⁰⁴ E témakörből saját gyűjtésünk is van. Hódmezővásárhely-Kopáncson, a világhírű Kőkénydombon állt Kapocsi Mihály gazda tanyája. A neolitikumból (Tiszai kultúra) a dombon előkerült emberi csontok közül a koponyatetőt galambitónak használta. Állítása szerint, ha a galambok ebből itták a vizet, nem lettek torokfájósak és himlősek, ugyanakkor jól szaporodtak.²³⁰⁵

„Az emberi eredetű váladékok a népi gondolkodás szerint mindig az egész embert jelképezik, vagyis a rész áll az egész helyett.”²³⁰⁶ Tegyük hozzá, hogy ez vonatkozik az emberi csontokra, bőrképletekre, szervmaradványokra is. Az általunk vizsgált feudalizmus kori büntetőperekben emberi eredetű anyagokkal történt orvoslásra nem találtunk példát.

²³⁰⁰ Hódmezővásárhely város irataiból. „C” állag. 1001. fond. d. 8. kötet: 16k Xbr.

²³⁰¹ Hoppál M.–Törő L. 1975. 47.

²³⁰² Hoppál M.–Törő L. 1975. 47.

²³⁰³ Hoppál M.–Törő L. 1975. 29.

²³⁰⁴ Hoppál M. 1990. 7: 699.

²³⁰⁵ Szentí T. 1979. 162.

²³⁰⁶ Hoppál M. 1990. 7: 719.

2. ÁLLATI EREDETŰ ANYAGOK

Az állati eredetű népi gyógyászati anyagokat elsősorban mágikus-babonás eljárások során alkalmazták. A sámánok, majd vajákos utódaik a rossz szellemet akarták vele kiűzni a betegek közül.²³⁰⁷ A vadállatok közül ezekre ismer a kutatás példákat: kagyló, pióca, kőrisbogár, tetű, méh, pókháló, nyűvek, rákszem, menyhal, csuka epéje, kígyó, béka; különböző madarak, pl. sas, bagoly, gémháj; az emlősök közül: denevér, eger, nyúl, vakond, szarvas, medve, róka, farkas, vadmacska, menyét stb.

A háziállatok és származékaik közül felhasználtak: tyúkot, kakast, tojást, marhát, tejet, kutyakölyköt, szamarat, disznót, szalonnát, zsírt, szappant, macskát, lovat, birkát stb. A tejtermékek közül: a tejfelt, vaját, író, aludttejet, tejbe áztatott libapelyhet és tejbe főtt lenmaglisztet pakolásra. Vérző sebre pókhálót, állatvesét raktak. Használtak különböző gyógycéllra kiszáritott disznóhólyagot, csikólépet, kutyaszart, szárított varangyos békát. De „[...]külön funkciója van a májnak, a szívnek, a vérnek, az epének, az agynak, hogy csak a leglényegesebbeket említsem.”²³⁰⁸ A pókhálót sebre és kelésre is ráhelyezték.

Az általunk vizsgált bűnpörökben a kenéshez zsiradékokat használtak föl. Ezek egy része disznózsír, nyúlháj, birkaaggyú lehetett, de a pörök az eredetüket nem tisztázták. A 23/1838. pörben kígyóport említenek. (A szóban forgó gyógyszert az 5. csoportnál tárgyaljuk.)

Azzal még egyetlen tanulmányban sem találkoztunk, hogy magát a pókot is felhasználták volna. Két pörből ismerünk rá példát. Mindkét alkalommal a fő cél szándékos mérgezés és nem gyógyítás volt. A pók felhasználása végett, illetve a másodikkal említett pörben a gyógyító jellegű említés miatt is bemutatjuk.

A 32/1779. pörben kérdezték a megyetörvényszéken: „[...]az ételben valami étető volt?”, illetve: „[...]te raktad a Pokot mind a levesbe, mind a galamb hus közé? [...] az ebek is meg döglöttek azon eteltül[...] hanyadnapi lehetett azon étel, a Tanu bizonyosan nem emlékezik, hanem mint egy heti lehetett, onnand vélekedik, mivel nagyon büdös volt és undorodás nélkül nem is lehetett rá nézni annyira is inkább, mivel sok pók volt az ételbe, és a bögrébe[...]” Ezután az ételt hozó megátkozta az ételkapót: „[...]meg mutatom nem sok üdöre el vész utanna hat ökröd, és az után magad is.” Az „átokszöveg” folklórértékű, mint ahogy a gyógyítás-rontás is az.

A 46/1723. pörben „[...]egy Tálban kovász formában keverítő valamely materia[...]” volt, amellyel a kurva a férjét mérgezte. Az ember meg is betegedett, amíg egy asszony „[...]orvossaghot adván nekie, a be adott mérghet ki nem hánta.” Kiderült azonban, hogy a kovászba mérget kevertek. Az asszony megbízta a tanút, hogy „[...]kőszvényes Labainak meg gyógyítására szedne merghes pokot, ha (szarik válot) [váladékot?] [...]palinkat vévén[...] ágyuk megh innyi abb[a] a pok mérget[...], hogy atul el aluván.” A szövegből tehát kiderült, hogy a pók váladékát, ürülékét, esetleg a szétnyomott pók levét kőszvényes végtag gyógyítására használták, de altatónak is megfelelt. A további szövegből kiderült, hogy a mélyen alvót ebben az állapotában akarták megölni.

3. ÁSVÁNYI ÉS MESTERSÉGES ANYAGOK

²³⁰⁷ Hoppál M.–Törő L. 1975. 43.

²³⁰⁸ Hoppál M.–Törő L. 1975. 45.

Eredetük szerint három csoportot különböztettek meg. Az első csoportba azok tartoznak, amelyek *ősi, mágikus hittel*, „varázserővel” bírnak, bár ez az eredet a történelmi újkorban már elhomályosult. Egyes szerzők ebbe a csoportba sorolták pl. a sót, a talált kövek közül a kígyókövet, nyilakövet (ménkü, kőbalta), a meteoritkövet. A második csoporthoz a korabeli *technikai kultúrából* átvétellel a néphez került anyagok tartoznak, mint pl. a gyanta, petróleum, puskaapor, vas, terpentín, rézgálic, higany, tömjén, jód, kámför, szesz, szurok, szalicil stb. Végül a harmadik csoportba azokat sorolták, amelyek a nép találmányai voltak. Ilyenek pl. a mész, kén, agyag stb.²³⁰⁹

Az általunk gyűjtött büntetőperekben is szerepelnek ásványi anyagok, de ezeket gyakran és kimondottan rontás, mérgezés vagy magzatelhajtás céljából használták, illetve jóhiszemű, ámde tudatlan felhasználásuk okozott bajt – többnyire ezért is lett belőlük pör –; néhány esetben más anyagokkal: elsősorban gyógynövényekkel, állati eredetű anyagokkal együtt alkalmazták, ritkábban csak egyedül, társítás, keverés nélkül.

A 19/1756. pörben az asszony „etető”-nek, azaz mérgezésre használta a *sitsont*, amelyet urának adott. Az ember vérrrel kihányta, de esztendő múlva meghalt. A *sitsón*, *sitsán* = sirolin = Syrup Kalii Sulfoguojaol. A 20/1794. pörben egy öregasszony a gazdagyerek lábán kifakadt sebet növényvel és fürdővel kezelte, majd a fürdés után két napig *czinóbriummal* (= cinóber vagy cinnabarit = Hgs) füstölte, illetve napközben a fiú füstöléstől megdagadt száját gyakran mosogatta. (A gyermek meghalt a kezelések során.)

A 394/1825. pörben „[...]*a'* Tanú Barta Jánosnének Keserű Rósolitzot adott.” (Rozsálio-csepp = Tinct. Talapae = enyhe hashajtó.) Mint magzatűző nem használt, de a terhes gyomrán javított.

Tapasztalatunk szerint az ásványi anyagokat — néhány mérgezési esetet leszámítva — alkalmazták önmagukban. Valamilyen gyógynövényvel, ritkábban állati eredetű anyagokkal vegyítették. Ezért az ásványi eredetű szereket a továbbiakban az 5. részben tárgyaljuk tovább.

4. GYÓGYNÖVÉNYEK HASZNÁLATA

Mind az országos szakmai tapasztalatok, mind az általunk vizsgált büntetőperek szerint, a népi gyógyászatban a legelterjedtebben a gyógynövényeket használták föl. Ezekkel füstöltek, kenőcsbe keverve kenésre használták, teát, főzetet készítettek belőlük, borogatásra is használták. Oldatait (főleg pálinkában) megittatták. Használhatták tehát: 1. belsőleg, 2. külsőleg, 3. mágikus-babonás szokásokkal, pl. szerelmi varázslással kapcsolatban is.

Magyarországon mintegy 3000 növény él, ebből 300-at használtak föl gyógyításra.²³¹⁰ Nem csoda, ha akadt olyan füves asszony, aki 80-120 növényt is ismert és használt mások kezelésére. Ezeket többnyire maguk gyűjtötték, szárították, aprították, egyszóval kezelték.

Használatuk eredetét vizsgálva, lehetett: 1. *mágikus*, 2. *empirikus* és 3. *átvétel*. Ez utóbbi: a/ környező népektől, b/ hivatalos orvosi gyakorlatból. A mágikus használat: 1. *samanisztikus*, 2. *anatik rítusokkal* kapcsolatos és 3. *keresztény hagyományokat* tükrözhetett.²³¹¹ A növényi gyógyhatás lehetett: 1. valóban *gyógyerejű*, 2. *semleges* és 3. *mérgező*; tegyük hozzá: *károsító*, főleg a folyamatos, hosszabb használatát követően. A

²³⁰⁹ Hoppál M.–Törő L. 1975. 48-49.

²³¹⁰ Hoppál M. 1990. 7: 722.

²³¹¹ Hoppál M.–Törő L. 1975. 34.

hivatkozott szakirodalmak szerint leggyakrabban ezeket a növényfajokat használták fel gyógyításra: **borókafenyő** (*Juniperus communis*) füstölésre, pálinkába feloldva. Hagymafélék, különösen a **fokhagyma** (*Allium sativum*) volt széles körben hasznosítva; mágiára; kelésre, fülbe, mellkemenyedésre, köhögésre, érlemeszesedés ellen, sömörre, hideglelésre stb. A **maszlagot** (*Datura stramonium*) fájdalomcsillapításra, füstölésre használták. A **beléndek** (*Hyosciamus niger*) szintén fájdalomcsillapító volt és füstöltek vele. A **kővirózsa** vagy **fülfű** (*Sempervivum tectorum* L.) levét a fájós fülbe csavarták. A háztetőn **villámhárítás** céljából tartották. A **farkasalmával** (*Aristolochia-clematitis* L.) kelést, visszért gyógyítottak, sebkezelést végeztek. A **kakukkfű** (*Thymus serpyllum*) jó volt köhögésre, asztmára, zsábára, köszvényre, szemölcsre, ficamara, dagadás, fejfájás, gutaütés és TBC ellen. Az **ezerjófűvet** (*Centaurium pulchellum*, *C. uliginosum*, *C. minus*.) köhögés, gyomorbántalmak ellen használták. Jó volt étvágygerjesztőnek és sebkezelésre. A **fekete nadálytövet** (*Symphytum officinale*) csonttöréskor a megfelelő testrészre kötötték. A **székfű** (*Matricaria chamomilla* L.) torokgyulladás, hörghurut, szemcípásodás, sebmosás során felelt meg, általános gyulladáscsökkentő hatása van. A **nadrágulya** vagy **mandragora** (*Atropa belladonna* L.) levével, főzetével szexuális hallucinációt idéztek elő. A **tályog-** vagy **táraggyökér** a **hunyor-féléket** (*Helleborus purpurascens* W. et. K.) jelöli. Bőr alá húzták gyulladások levezetésére, illetve katonaságtól menekülők öncsonkításra használták föl. Abortívum, hánytató stb. is volt. Nem soroljuk tovább, hiszen nem gyógynövény-ismertető a feladatunk.

A 20/1794. pörben egy gyógyító vénasszony a gazdagyerék lábán lévő kifakadt sebre „fekete nadár” gyökerét = **fekete nadálytő** (*Symphytum officinale* L.) rakott és „apró bojtortánybul” = **bolytorján, közönséges (nagy) bolytorján** (*Lappa major*, *Arcium lappa* L.) főzött fürdőben naponta háromszor: reggel, délben és este fürösztötte.

A 22/1833. pörben egy öregasszony magzatűzőszert készített egy terhes nőnek, amelyben „[...]nem volt egyéb mint vadGesztenye [*Aesculus hippocastanum* L.] reszelve[...]”

A 374/1780. pörben a terhes nő egy füvet mutatott a pörbeli tanúnak: „Ez a fű am az, kirül azt monddgyák hogy én azt iszom ettül megyen el a gyermekem[...] a melyly süly fű [= **foltos kontyvirág** = *Arum maculatum* L.] vagyon a kertyébe attul menne el az eő gyermeke[...]” Mint a pörből kiderült, füstölte is magát valamilyen füvel, valószínű, hogy a sülyfüvel.

A 384/1805. pörben az anya beszélt, hogy terhes lányának „Borsika füvet attam nékie inni vizben eczer, a természetnek meg indulása véget.” Ezután egy asszonnyal „fejér borban szeléd sáfránt [= **sáfrányos szeklice** = *Carthamus tinctorius*], és Babért [= *Laurus nobilis*] főzettem”, szintén a havi vérzés elindítására.

A 400/1829. pörben a vajúdo nő így diagnosztizálta magán a jelentkező szülőfájásokat: „[...]has rágása vagyon és köldök Tsömörje.” Ezek ellen a gazdasszonya gyógyszerként azt javasolta, hogy „[...]tsináljunk nékie herbathét [zöld szederlevélből főzték] és melegítsünk nékie földöt a hasára.” Végül is: „Székfű Theát” itattak vele.

A 413/1764. pörben a javasember, aki magát „Doctorrá tette” ezt vallotta: „Egy Legénnek adtam gyömbért [*Zingiber officinalis* R.] őszve törve czúkorral, nehézség ellen[...]”

5. KEVERT (ÁLLATI, NÖVÉNYI ÉS ÁSVÁNYI) ANYAGOK

A népi gyógyítás gyakran többféle szer együttes vagy párhuzamos adásával folyt. Ugyanez vonatkozik a felhasználás módszerére is, hiszen az orvosságnak ajánlott „keverékeket” füstölték, főzték, szeszen oldva itatták, olykor párhuzamosan is.

A 21/1826. pörben az italkeverő asszony vallotta: „[...]hozzám jött egy tisztátalan asszony[...] én vagy 6. garast kérvén tőle, abból 4. garason Szeretsen Diót [*Myristica fragrans* H. M.], egy garason fehér plajbászt [= fehér „ón” = *Plumbum carbonic*], egyen terpetén olajt vettem ‘s abból[...] egy meszely Pályinkába, melyet maga hozott a’ Személy, italt készítvén, a’ vett szerek[ne]k mint egy felét, amely fölmaradt, kevervén, a’ terpetén olajat nékie vissza adtam azzal az útasítással, hogy harmadnapig igya az Italt[...] de többet ne fertelmeskedjen[...] a’ szalmás Butelliába lévő Italt elsőbb fölráztam, ‘s meg kóstoltam[...]” Kiderült, hogy a kotyvalékot egy nemi beteg nő kapta. Átmenetileg javulhatott, mert néhány nap múlva ezt mondotta a méregkeverőnek: „[...]nemfáj már olyan nagyon a’ Pitsám – baszok ma egész éjjel mindég.” A méregkeverő azt vallotta, hogy „[...]Jollyan szagos volt – hogy az Ember alig áthatott mellette[...] mert bűdös volt aszájais.” A vizsgálóbíró szemére vetette az italt kotyvasztó vénasszonynak, hogy „[...]egyedül azáltalad készített Italban találtatott fehér ön okozta, a seb orvosi vizsgálat szerint[...]” a kurva halálát.

A 23/1838. pörben egy terhes nőt „kezelnek” a vajákosok. Magzatűzőszert adnak neki. „[...]a’ pálínkát, minthogy azzal volt készítve, a’ gyomra nem szenved[...] másodsor borral csinálva hozott, melyet midőn meg ivott, nagy fájdalmat és rágást érzett[...] hozott veres borral elegyített vitriolt [= pirokénsav = $H_2S_2O_7$], mellynek felét megitta, a’ felét pedig kiöntötte, mivel igen erős volt[...]” Ezután más fajta kotyvalékkal is próbálkoztak, amely „[...]Jollyan volt mint a’ szózott víz, igen zavaros, midőn ezt megitta igen rosszúl érezte magát.”

A pörben szereplő másik gyanúsított személy is tagadta, hogy ő vitriolt hozott volna, hanem „[...]kék követ [= rézgálic vagy rézsulfát = $CuSO_4$], kigyóport[...]” A sértett beszélt: „[...]mert a’ lábam sebes volt, azzal hintettem be, hozott azonfelül nadragulyát [*Atropa belladonna* L.], ‘s ezt megfőztem ‘s azzal mosogattam[...]” Kiderült még, hogy „Római gyökeret [= *Rad sarsaparillae*. Római székfű = *Authemis Mobilis*] főztem mellynek levét ittam a’ lábam végett.”

A 269/1807. pörben vallotta a gyanúsított a rajta segítő „gyógyító”-ról: „[...]egy palatzkban adott valamelly Italt, mert tőle el romlottam[...]” Mint kiderült: „[...]zab Levét vízbe, és Krétával együtt főzve[...]”

6. ISMERETLEN EREDETŰ SZEREK ALKALMAZÁSA

A vizsgált pörökből az sajnos gyakran nem derült ki, hogy a kuruzslást milyen szerekkel végezték. Arra több jelzést lehet találni, hogyan alkalmazták. Rendkívül gyakori volt például a *kenés*. Ezt alkalmazták terhes nőn, vajúdas közben, szülés után, magzatelhajtás alkalmával, havi vérzés megindítására, csont- és ízületi bántalmakra, izomhúzódáskor, sebek kezelésére stb.

A 21/1827. pörben arról beszéltek, hogy „[...]a beteg ágyban fekvőt a’ midőn kennte volna[...]”

Az 54/1796. pörben a megvert asszony „[...]a hasát fajlaln, kenőt, hogy hivasak kért[...]” A 257/1784. pörben vallotta a lány: „[...]egésségtelen lévén, magam magamat kenvén az Istalloban.” A 375/1780. pörben a gyanúsított magzatvesztőre rákérdeztek: „hányszor kenetted magadat[...]”, mire így válaszolt: „Igenis kent.”

A 383/1804. pörben, mivel úgy vélték, hogy a leány nem terhes, hanem „kötés” van benne, ezért „[...]Toth Jútká Bába is, mivel az engem négyszer meg kenvén[...]”,

kezelgette. A 399/1828. pörben az elvetélt lány vallotta: „*Az édes anyám kenettetis Dulónéval.*”

Minden közösségben külön „kenőasszonyok” működtek, akik mással nem is foglalkoztak. Ők a saját főzeteikkel, kenőcseikkel kengették, gyúrták, masszírozták a test különböző tájait. Ebben a műveletben a „bőrápolásos szolgálat” átalakult ősi ösztönkésztetését is fölismerhetjük. Temesváry Rezső írta: „*Sok helyütt a szülés után kuruzsló asszonyokkal kenetik a hasukat s nyomogattatják a méhet[...]*”²³¹²

Ismeretlenül maradt szereket nemcsak kenéssel alkalmaztak. A 149/1770. pörben beszélt a nő: „*[...]a csöcsöm vad Semeres vólt, és a Kincses Pista Annya főzött orvosságot néki.*” A 315/1751. pörben az impotens férfi vallotta az „orvoslójáról”: „*[...]borban adott valamit innom, de Semmit nem használt.*” A 370/1758. pörben a terhes asszony legénye „*[...]Pályinkába, valamelly füvet adott, mellytül el ment[...]*” a terhessége.

27. SZERELMI VARÁZSLÁS

A varázslás vagy mágia az emberré válás óta kiterjedten üzött, sokrétű eljárás, amelyet babonás hiedelem ösztönöz. Hoppál Mihály írta: a „*Mágia: az események befolyásolásának »művészete«; a mágiát alkalmazó személy olyan »titkos tudomány« birtokában van, amelynek segítségével befolyásolni tudja nemcsak a földi történeteket, hanem a természeti jelenségeket is. Alapja az a hiedelem, hogy az ember bizonyos szituációkban (döntési helyzetekben) befolyásolni kénytelen az események menetét.*”²³¹³

Pócs Éva többek között ezt írta a *mágikus eljárásról*: „*[...]olyan cselekmény, amelyet a parasztság különböző okkal, céllal kapcsolatban, de hagyományos módon, a mágia hagyományos elvei alapján a mágikus eljárások hagyományos eszközkészletét felhasználva gyakorolt és ily módon legalább egy eleme révén mágikusnak minősíthető.*”

²³¹⁴

A szerelmi varázslás viszont – az „*egyéni boldogulás mágiája*”. A szerelmi mágiát végzők „*[...]a hagyományos paraszti társadalomban szükségszerű, elismert, bár kétirányú tevékenységük miatt nem feltétlenül pozitív értékelésű szerepet töltöttek be.*”²³¹⁵ Mit jelent a „*kétirányú tevékenység?*” Az egyik valaki kárára, a másik pedig a hasznára szolgált.

„*A szerelmi mágia legfőbb célja az ellenkező nemű személy »megszerzése«, magához láncolása, de elhidegítő, a párokat egymástól szétválasztó, és a nemi képességet »megkötő« – impotenciát okozó –, vagy hűtlenségért, bosszúból rontó mágikus eljárások is általánosan ismertek voltak. A legtöbb cselekmény alapját az ember tartozékainak megszerzése, ezeknek az érintkezési mágia elvén alapuló használata jelentette.*”²³¹⁶

²³¹² Temesváry R. 1899. 21.

²³¹³ Hoppál M. 1980. 3: 484-485.

²³¹⁴ Pócs É. 1980. 3: 485.

²³¹⁵ Pócs É. 1990. 7: 681.

²³¹⁶ Pócs É. 1990. 7: 681.

Ezek után vizsgáljuk meg azokat a módszereket, ahogy a szerelmi varázslást végrehajtották. Az egyik legelterjedtebb eljárás volt a *megétetés*. „[...]valamilyen saját tartozék ételben vagy italban való beadása az ellenkező nemű egyénnek. Ez – analógiás úton – szoros kapcsolatra kényszeríti vele. Nők sokkal inkább űzték, mint férfiak.”²³¹⁷

Milyen „anyagokat” használtak szerelmi varázslás céljából? Elsősorban saját, a megrontani vagy megkötni kívánó személy, vagy a kapcsolattól idegen ember szervrészei jöhettek számításba. Haj, köröm, szőrzet, lehámlott bőrképletek. Ezek kitűnően bizonyítják, hogy a „bőrápolásos szolgálat”, az emberi testfelületen való szorgos matatás, hogyan fedezhető föl egy ilyen távolinak tűnő tevékenység során is, jóllehet, hogy az eredeti ösztönkésztetés itt már áttételesen, illetve folklórrá alakulva jelentkezik.

További emberi anyagok, váladékok voltak, a menstruációs vér, magzatmáz, izzadság, anyatej beadása: pogácsába sütvé, süteményben, borban, pálinkában. Férfiak részéről vér vagy *semen* (férfi mag: ondófolyadék) használata fordult elő. Az emberi test kivételhet, elhagyhatja önmaga „földi burkát” s ez az igazi mágia: „[...]falon látszó maga árnyékáról vakarjon port, s pogácsába sütvé adja a legénynek, akit kívánna, hogy őtet szeretné.”²³¹⁸ Ez egyébként egy aranyosszéki boszorkány varázslata 1694-ből. De közismert volt a kedves lábnyomának felszedése is.

A „megétetésre” alkalmas ételek közül, a női testtel kapcsolatba hozva, leggyakrabban ezeket említik: „[...]hónalj alatt tartott cukort, háton végigcsurgatott tojást etettek meg a férfiakkal.”²³¹⁹ Az összetartó, illetve szétválasztó anyagok etetés során a „[...]tartozékaikat összekeverve közösen fogyasztották el: például apróra vágott haját vagy néhány csepp vért pogácsába sütvé. Szétválasztásra undort keltőek széket, vizelet, tetű, ki nem kelt vak csibe, halott álfelkötő kendője, halottmosó víz.”²³²⁰

Mások tartozékának: hajnak, körömnek, lábnyomnak, ruhadarabnak a megszerzése, viselése, saját házba elrejtése vagy a másik féllal való viseltetése gyakori szerelmi varázslás volt. A férfi gatyamadzagán csomók kötésével erejét, hűségét biztosították. *Nyomfelszedést* követően a földet kemencébe, a ház földjébe tapasztották, vagy a nők maguknál hordták.²³²¹ Ismert volt még a kapca- és a bocskorfőzés, füstölés is.²³²²

A párt egymástól elhidegítette, ha Szent György nap előtt hangyákkal lerágatott békát, vagy denevércsontvázat használtak a varázslásra. De a kilenc rezgő nyárfalevél cernát nem látott tűvel átszúrva és a küszöb alá téve, szintén varázslatos erővel bírt: a legény nem maradt el. A viasz elolvasztását bosszú céljából végezték. Hasonló szerepe volt bármely mágikus tárgy elégetésének: patkó, gatyamadzag, növényi szerek stb.²³²³

²³¹⁷ Pócs É. 1990. 7: 681.

²³¹⁸ Pócs É. 1990. 7: 681.

²³¹⁹ Pócs É. 1990. 7: 681.

²³²⁰ Pócs É. 1990. 7: 681.

²³²¹ Pócs É. 1990. 7: 681.

²³²² Pócs É. 1990. 7: 682.

²³²³ Pócs É. 1990. 7: 682.

Amíg tehát az egyik embernek használt a varázslás, a másikat „megrontotta”. „*A rontás részint a ténylegesen gyakorolt ártó célú mágia legáltalánosabb neve[...], részint a természetfeletti képességű egyéneknek, elsősorban a boszorkánynak tulajdonított rosszindulatú tevékenység.*”²³²⁴ Természetesen egy-egy hagyományos közösségben nemcsak a boszorkányok rontottak, hanem sokan mások is próbálkoztak vele. A féltékenység, szerelmi gyűlölködés gyakran szerepelt az indítók között. Pócs Éva így foglalta össze:

„*A rontás eredményeinek tulajdonított bajok leggyakrabban emberi és állati betegségek[...], ezenkívül bármilyen termesztett növény rossz terméshozama, a tej és tejhozam csökkenése, különböző házimunkák: kenyérsütés, köpülés, fonaltisztítás sikertelensége, szerelmesek elhidegülése[...]* A közismert, adott esetben mindenki által gyakorolt rontó módszerek fő területe a szerelmi rontás volt, és a rontás másra hárítása, amely tulajdonképpen gyógyító célú rontás.”²³²⁵

A módszereket illetően, a fentiekén kívül még mások is előfordultak. „*A ténylegesen gyakorolt – vagy egyáltalán véghezvihető – módszerek a következők voltak: rontó célú szöveg, ráolvasás, átok.*”²³²⁶

Akit meg akartak rontani, annak különböző testi tartozékait, használati tárgyait megszerezték, őrizték, elrejtették vagy bántalmazták. Ezzel a tulajdonosát bántották, rontották meg. Rontó hatásúnak vélt tárgyakat helyeztek el a megrontandó emberek, állatok közelében. *Rontóbábuk* készültek betegség átvitelére. Amikor a bábú fejébe, mellkasába (szívébe) tűt szúrtak, nyakát zsineggel szorították össze, a fekete mágia szerint megölték és a megrontott személy nyomorult elpusztulását idézték vele elő, illetve remélték tőle.

A rontótárgyak és váladékok között ismertek: haj, köröm, széklet, vizelet, vér, gatyamadzag, koporsószög, pénzdarab, bábú, bab, kása, zöld béka csontváza stb. Rontómágia volt a rábőjtölés. Rontásra bizonyos időpontok a legalkalmasabbak. A bőjtölést is meghatározott időben végezték, valaki megbetegítése vagy elpusztítása érdekében.²³²⁷

Dömötör Tekla írta: „*A szerelmet, házasságot, általában a nemi életet, igen sok varázseljárás kíséri. E cselekmények célja lehet: egy személy érzelmeit magunk felé fordítani, vagy két személyt egymástól elidegeníteni. Tekintve a nemi életet körülvevő sokféle tilalmat, a szerelmi varázslás is többnyire titokban történik.*”²³²⁸

Az eddig leírtakat mai tudományos szemlélettel vizsgálva, egyértelművé válik, hogy a szerelmi varázslást magát, de főleg ettől értékelhető eredményt várni, naiv dolognak ítéljük, és gyerekesnek tűnik. Nem véletlen! Ahogy az ember egyedi élete során hosszú gyermekkoron keresztül fejlődik felnőtté, úgy a társadalom is hosszan éli „gyermekkorát”, amely fejlődésünk szempontjából rendkívül fontos és magát a kultúrát

²³²⁴ Pócs É. 1990. 7: 684.

²³²⁵ Pócs É. 1990. 7: 684.

²³²⁶ Pócs É. 1990. 7: 684.

²³²⁷ Pócs É. 1990. 7: 684.

²³²⁸ Dömötör T. 1981. 161.

hozza létre. Róheim Géza így fogalmazta meg tömören: „Az emberi kultúra mint egész, meghosszabbodott gyermekkorunk következménye.”²³²⁹

Ez a „gyermekkor” a kárt törzsközösségekben a mai napig fennmaradt. B. Malinowski a Trobriand-szigeteken lévő anyajogú társadalmat vizsgálva, azt tapasztalta, hogy a *paráznának* nevezett nő, ha nem volt férfi barátja, maga szerzett. Az ilyen nőket erkölcsi megrovás sújtotta. A szégyen pedig az *erotikus kudarc* következménye. B. Malinowski azért beszélt itt erotikus kudarcról, mert a szerelmi vágy kielését *természetes hódítás*, vagy *szerelmi mágia* révén kell elérni és nem olyan külső kikényszerítéssel, amely az európai típusú kultúrákban ismert. A bennszülöttek erkölcsé, esztétikai ítélete a szerelmi hódítás és mágia lélektana.²³³⁰ Nem, vagy alig különbözik ettől a magyar feudalizmus kori „gyermeteglelkű nép” szerelmi praktikájában megnyilvánuló mágia lélektana sem.

Vizsgáljuk meg néhány, más gyűjtésekből származó, vonatkozó szerelmi varázslási példát. Kiss Lajos jegyezte föl Hódmezővásárhelyről: „Az első kisgyerek születésekor *gyerökszírt [= magzatmázt] (Vernix caseosa) szednek a tarkójáról, mert azt tartják, hogy szerelmes leány vagy asszony az ilyen zsírt annak a férfinak a ruhájához keni, akit szeret, akkor sose hagyja el.*”²³³¹

Temesváry Rezső meddőség kiváltását írta le: „A *fehérmegyei szerbek (Battán) a méhlepényt egy új fazékba teszik s ezt új fedéllel betakarva, a pinczébe elássák; a míg a leány teljesen el nem rothad, addig a nőnek nem lesz gyermeke.*”²³³²

Róheim Géza jegyezte föl: „*Lányok a férfi ételébe keverik menstruációs vérüket, verejtéküket vagy hónaljszőrüket, s ekkor a férfi teljesen beléjük habarodik. Szatmárban a lányok az anyatejet ingük alsó részén át szűrik meg (ez a rész érintkezik a vaginával), s az ezzel a tejjel készített süteményt adják szeretőjüknek.*”²³³³ (Itt jegyezzük meg, hogy a lány inge természetesen nem a vaginájával érintkezik, hanem a pubendájával.)

„*Göcsejben, aki valakinek a szerelmét meg akarja nyerni, az illető hónaljszőréből néhány szálát levág, azt edénybe teszi, rá bort önt, melyet néhány nap múlva leszűr és ezt a kiszemelttel megitatja.*”²³³⁴

„*Aranyosszéken, ha a leány hónapszámos ingét kimossa és ennek vizéből vakarót csinál és azt a legénnyel megéteti, a legény beleszeret.*”²³³⁵

„*Csehországban a férfi a táncnál fehér kendőt tesz bal hóna alá és avval törli a leány homlokát.*”²³³⁶ (Állítólag Mme Ponpadourról azt tartották, hogy tánc közben a pubendáján tartott kendőt tűzött a mellére. Mind a veríték, mind a hüvelyváladék illata

²³²⁹ Róheim G. 1984. 638.

²³³⁰ B. Malinowski. 1972. 223.

²³³¹ Kiss L. 1958. 153.

²³³² Temesváry R. 1899. 20.

²³³³ Róheim G. 1984. 629.

Róheim G. 1925. 59.

²³³⁴ Róheim G. 1925. 59.

²³³⁵ Róheim G. 1925. 59.

²³³⁶ Róheim G. 1925. 61.

szexuális ingerkeltő lehet. Nemi váladékok vagy egyéb testrészetek hasonló hatáskeltését esetleg még föltételezhetjük pl. tejben oldva, helyezve, de tésztába sütvén tőlük aligha remélhető vágykeltés, mivel a hőhatás megsemmisíti ezeket, illetve az íz- és szaganyagukat.)

„Pennsylvániai németeknél a tédről lehámló bőrrészecskéket keverik a közös ételbe.”²³³⁷

„Dániában az illető vérének három cseppjét egy almába vagy kávéba csepegtetve megitatja a kedvesével.”²³³⁸

„Indiában a nő homlokát saját menstruációs vérével keni be, hogy férjének szerelmét lángra lobbantsa.”²³³⁹

„A középkori Európa jól ismerte a szerelmi varázslatnak azt a formáját, hogy a nő menstruációs vérével keverte a férfi ételébe, italába.”²³⁴⁰

A test váladékaival és képleteivel üzőtt mágia két ellentétes célt szolgált. Ezek egy vagy két ember szerelmének tüzelésére és megtartására irányultak, de ugyanezekkel az elidegenítést, a gyűlöletkeltést is kiválthatták. Úgy tűnik, hogy az elkövető *hite* volt fontos, hogy a mágia hatása melyik irányban mozduljon el. (Erről persze a kiszemelt fél mit sem tudott.)

HAJFONÓ, KÖTŐ- ÉS GATYAMADZAG

A szerelmi varázslás egyik gyakori eszköze volt a haj- és ruhadarab megkötésére szolgáló szalag, pántlika, öv, madzag. Lehetett rontó és segítő célzatú; saját, vagy az érintett személy tulajdona. Lényege az volt, hogy olyan személyes holmi legyen, amely a *testfelülettel érintkezett*, így az egyén „tartozékává” vált, mintegy „megszemélyesítette”.

„A nép körében ismert volt a szokás, hogy a szülőasszony derekát a férje övével, vagy inkább az alsónadrágja madzagjával (gatyamadzag) átkötötték, hogy könnyebb legyen a szülés.”²³⁴¹ (Szerzők megjegyezték, hogy erre a célra kígyóbőrt is használtak.) Jung Károly olyan szokást is leírt, amelyben a gatyamadzag védelmet nyújtott: „Mint közismert, a gyermekágyas asszony – csecsemője kicserélését [boszorkány által] elkerülendő – egyéb eszközöket is alkalmazni szokott: rózsafűzért (olvasót), gatyamadzagot[...]” stb.²³⁴²

Az igazság az, hogy ezekkel a madzagokkal elsősorban a férfi szerelmét kívánták megnyerni, vagy impotenciát okoztak neki. Tipikus példát találtunk a 370/1758. pörben. A vásárhelyi 55 éves Mezei Erzsébet tanú azt vallotta, hogy Nagyné Tatár Katát egy béres szeretője így biztatta:

„[...]Kata, ad ide az edgyik kötöd madczagát és Bohusnakis /:értvén mostani Férjét:/ az ő Gatyá madczagát, majd ugymond ollyat cselekszik neki, hogy az Férje

²³³⁷ Róheim G. 1925. 61.

²³³⁸ Róheim G. 1925. 62.

²³³⁹ Róheim G. 1925. 64.

²³⁴⁰ Róheim G. 1925. 64.

²³⁴¹ Hoppál M.–Törő L. 1975. 30.

²³⁴² Jung K. 1992. 328.

Soha Sem közösködhetik velle, s. azt mondotta maga Tatár Kata, hogy odais adta, a' mintis az ulta Semmi hasznát nem veheti, maga mondotta Tatár Kata."

Ezután Korsósné Boros Ilona 40 éves tanú vallotta: „A' Tanú magátúl hallotta Tatár Katától és az Annyától: hogy Nagy Jancsinak ezer egyedikje vagyon, és azért tölle gyermeke nem Lehet Feleségének." További vallomás:

„Maga beszéllette aztis Kata, hogy az utánis el jött az ű Béres Szeretője és mondotta Katának: Hallode! ha már ahoz ű Legényhez mentél, csak maradj velle békével, hanem ad ide az haj fonódat vagy kötöd madczagát, soha több gyermeked az Uradtól nem lesz, ha mindgyárt 30. esztendeig az Uraddal lakolis, és odais adta ű kék gyölcs kötőjének madczagát néki."

Érdekes állítása a fenti vallomásrésznek az, hogy a férfinak „ezeregyedikje” van. Szakirodalomban ezzel a fogalommal nem találkoztunk, és nem tudtuk a jelentését megfejtetni; de a 18. század közepére, a történet időpontjára már a Dél-Alföldön is elhalványult az emléke, mert Csáky Péterné 27 éves ezt mondotta: „[...]hallotta ű Tanú, hogy ezer egyedikje vagyon ű Kata Urának, és azért nem lehet gyermeke, de az mi légyen? ű Tanú nem tudgya[...]”

Az bizonyos, hogy a 3, 7, 9. stb. „bűvös számok” közé sorolható, amelyek az egész eurázsiai folklórban föl-föltűnnek. Talán megkockáztatható, hogy a közismert arab mesesorozatban, a Seherezáde „Ezeregyéjszaka” meséiben is hasonló bűvös szám jelentkezik. Az bizonyos, hogy a kerek ezressel nem érték be, és épp az ezen egy számjeggyel túljutott mennyiség viselt mágikus jelentést évagy erőt.

LAKAT

A szerelmi varázslás egyik eszköze a lakat volt. Ez lehetett: nyitott, zárt, új, régi és dughattak bele valamit. Fontos volt, hogy ezt követően valamiképpen megszabaduljanak tőle, legfeljebb a kulcsát őrizték meg, és ez biztosította, hogy a nő nem esett teherbe. Temessváry Rezső példái:

„[...]a menyasszony lábai elé zárt lakatot tesznek, a melyen esküvője alkalmából át kell lépnie, hogy sohasem essék teherbe. (Sopron megye.)”²³⁴³

„Körmöczön, ha a menyasszony anyja nem akarja, hogy leányának gyermeke legyen, zárt új lakatot dob a kútba; ha valaki e lakatot megtalálja és kinyitja, megszűnik a varázs. (Versényi.)”²³⁴⁴

„Békésmegyében a menyasszonynak zárt lakatot adnak a kezébe s annak kulcslyukát kölessel eltömik; ezen lakatot a menyasszony az esküvő után a kútba dobja, a kulcsot pedig megőrzi.”²³⁴⁵

„A felvidéki tótoknál, ha egy nő nem akar több gyermeket, egy lakatot dob egyik rokona sírjába.”²³⁴⁶

Bár az általunk vizsgált pörben a lakat szerelmi kötést szolgált, Hoppál Mihály összefoglalásából kiderül, hogy szélesebb folklórjelentése és használata volt. Így fogalmazott: „[...]a vele kapcsolatos mágikus eljárások elsősorban a lakodalom tartozékai: pl. ha a menyasszony az esküvő alatt bezárt lakatot tart magánál, majd hazaérve a kútba dobja, akkor ő lesz az úr a háznál (Nádudvar). Több helyen elterjedt hit volt, hogy ha a menyasszony a lakodalom estéjén egy lezárt lakatot dob a kútba, nem

²³⁴³ Temessváry R. 1899. 18.

²³⁴⁴ Temessváry R. 1899. 18.

²³⁴⁵ Temessváry R. 1899. 18.

²³⁴⁶ Temessváry R. 1899. 20.

lesz az első évben gyermeke. – Figyelemre méltó kultúrtörténeti háttere van »lakatot tesz valakinek a szájára«, »lakat van a száján« szólásunknak. A hallgatásnak ez a kifejezése nem szókép: négy helyen is kerültek elő sírokból meglakatolt emberi állkapcsok. Feltehetően az istenkáromlást vagy az árulást büntették ilyen elrettentő módon. Más népeknél is ismeretesek a szólás megfelelői.²³⁴⁷

A 370/1758. pörben Mezei Erzsébet tanú Nagyné Tatár Katáról: „Aztis mondotta: hogy ötödgy Asszony arra tanította : hogy vegyen egy új Lakatot, s. tegyen belé három buza szemet, kerüllye meg velle háromszor a' kutat, az után csuklya bé, és vesse a' kutba, Soha nem közösködhetik velle az Ura[...].”

Magyaroznunk kell a „három búzaszemet”. A hármas szám, mint említettük, bűvös szám, amely jelen esetben a mágiát segítette. Temesvárynál a köles, itt a búza a táplálékul szolgáló életet jelentette. Azzal, hogy az életet bezárták egy lakatba és eldobták, a termékenységüket kívánták elvetni maguktól. Ahogy a mag nem csírázhat ki egy zárt lakatban, úgy nem foganhat meg a férfi mag az ő méhükben sem.

„KASZA FIU TOK”

Igencsak egyedülálló szerelmi varázslásnak tekinthető a „kasza fiu tok” felhasználása a nem kívánt terhesség elérésére, hiszen hasonlóval a szakirodalomban nem találkoztunk. Pontosan nem tudjuk, hogy a jelzett eszköz mi is lenne? Valószínűsíthető, hogy a kaszaél fenésére használt kő tartója. Ezt a *fenőtokot*, vagy a Dél-Alföldön elterjedten nevezett *tokmányt* – egy üres tehénszarvat – vízzel töltötték meg, belehelyezték a fenőkövet és kívül felkötötték a derekukra. Valószínű az is, hogy a fenőkő tartója így vált a kasza „fiu tok”-jává, kisebb „gyermekévé”, tartozékává.

A 367/1736. pörben „Kiss Gyurkáné beszéllette: Galambos Kati tanította reá Lopjon egy Kasza fiu tokot, és háromszor tölcse teli vizzel igya meg, az után hajcsa á Kutban soha se félljen hogy viselyős legyen, vagy ha lészen is, el kell menni töle[...].”

Néhány fontos megjegyzésre föl kell hívnunk a figyelmet. Mindjárt itt van a tok megszerzésének körülménye: „lopjon”!, hangzik az oktatás. A mágiában az fontos, varázserőt biztosít a tárgynak, ha eltulajdonítják, míg ha a sajátját vagy másét ugyan, de legálisan veszi birtokba, annak nincs „ereje”. A hármas bűvös szám a feltöltés elrendelésénél jelentkezik. (Megjegyezzük, hogy egy tokmányban 4-5 deciliternyi víz fér, ha *teli* töltik, így közel másfél liternyit kellett meginni.) Ezután ezt is el kellett tüntetni, itt a kútba dobni. Elképzelhető, hogy összefüggés lehet a lakatba zárt mag és a fenőkőtok között. Ez utóbbi ugyanis a kaszálást, az aratást, az élet begyűjtését szolgálta, és ahogy ez a fogalom, ha áttételesen is, de megjelenik; a varázslat összefüggésbe hozhatja az emberi élet, a mag eldobásával, elpusztításával, hiszen, mint a szöveg közli: „[.]soha se félljen hogy viselyős legyen, vagy ha lészen is, el kell menni töle[...].”

A BÁJITAL

Mint azt a bevezetőnkben leírtuk, különböző testtartozékokat, váladékokat – sőt, mint az alábbi pörünkből kiderül, vegyi és növényi anyagokat – szerelmi varázslásra, italba keverve is felhasználtak. Céljuk a szerelem fölkeltése, a szerelmes fél megtartása, vagy az elhidegítés és a nemi potencia megkötése volt. A feleség elhidegült, veszekedős férje meglágyítására italt kotyvasztatott egy öregasszonnyal, a 21/1827. pörben. Mint a vizsgálatánál kiderült, az italban „Therebentinát” (*Ol. terebentinae*), fehér plajbászt

²³⁴⁷ Hoppál M. 1980. 3: 387.

(*ónos vegyületet*), szerecsendiót kevert, melyeket I meszely pálinkában feloldott. Az italt kedvelő nő azonban maga kezdte a kotyvalékot iszogatni, amelytől súlyos kólikát és gyulladást kapott, majd bélfekélyben elpusztult. A bájital használata tehát tragédiával végződött.

A 67/1775. pörben a megitatott legényt a varázslással kínozták és a lány közelébe kényszerítették. Azt beszélt, hogy „[...]annyira meg rontottak, még Bakosné házához nem mentem, Sem nem ehettem, Sem nem ihattam, a mint véllem hogy valamely itallal vették oda járásomat[...]”

A 149/1770. pörben kérdezik a 17 éves vásárhelyi legénytől, hogy „Mondottad é azt hogy valamit adott innod, mert az ulta nem maradhac, majd meg hasad a szived ha nem látod?

Az igenis való, és a' Menyecskeis azt mondotta: hogy nem adna ijjen kopasz Szájú gyereket 30. nagyobb emberekertis[...]”

A 254/1783. pörben egy fiatal nőt „szédített el” a férfi bájitala. Így vallott: „[...]mivel mind Apja mind Annya ördögös és búbajos Emberek, és a Fia is olyan, egy fekete üvegbenn pálinkában itatót adott, a meljtől azután meg tántorodván költetett véle közösködnöm[...]

A 315/1751. pörben a megrontás eszközét nem ismerjük, de a kezelését itt is itallal végezték. A pörbefogott asszony ellen az a vád, hogy nem a férjével, hanem a szeretőjével közösködik. Kérdik tőle: „[...]valaha vihetteé véghez az Urad dolgát teveled?

Soha Sem vihette, mert olyan mint az holt Emberé.” (Mármost a péniszre.)

A 30 éves férj vallotta, hogy gyógyíttatta magát Vikony Györggyel, „[...]akíjs borban adott valamit innom, de Semmit nem használt.” Arra gyanakodott, hogy egy vénasszony megrontotta, és ezt „Onnan vettem észre, hogy addigh erőmet abból a dologból még meg nem házasodtam érzetem, de azután Soha Sem[...]

A CSÁBÉTEL

A szerelmi varázslás egyik leggyakoribb formája az volt, amikor a nő a férfi megszerzése vagy megtartása miatt, valamilyen testtartozékát vagy váladékát pogácsába sítve megetette a kiszemelttel. Az 56/1809. pörben egy házasságban az elhidegült férj visszahódítása volt a cél. A feleség egy sasi asszony javaslatára készítette el a pogácsát. A feleség vallomásáról így beszélt a pör egyik tanúja: „[...]hogya őtet az Ura szeresse, hozzá hajlandó legyen, és őtet ne verje, ne üldözzze, a' maga s. v. ganéját lisztel őszve kevervén abból az Urának Pogácsát sítótt, és azt véle meg étette[...]

Az eljárás nem használt, így további módszerekhez folyamodtak: „[...]ismét azon Asszony adott néki bizonyos füvet hogy azt borba vagy etelbe főzné meg az Urának[...], Ismét Ugyan egy Szentesi Asszony adott Néki valami füvet és azt Tarhonyába és Lentsébe meg főzvé meg étette az urával, de az sem használt[...]

A férj a felesége ládájában „[...]egy papirosba valamit bé takargatva talált, melyet fel – bontván nem másnak, hanem köröm Darabok[na]k nézte[...]

Sem a széklet, sem a füvek, se a körömdarabok nem használtak. Ugyanakkor az egyik tanú látta a férjét, hogy „[...]Annak nyála igen nagyon folyt, és a' végett mint egy hétig nem is dolgozhatott, hanem csak hevert, melyet igényessen vatsorájának tulajdonított.”

Különös szokást ismerhetünk meg a 190/1738. pörben. Az asszonyon erőszakot akart tenni egy férfi. Vágyelhárítás céljából azt javasolták neki, hogy „Szoptasd meg az után el megyen a háztul.” A szerelem ebben az esetben elhárításra került. A nő

„testváladékát”, a tejét itt nem sütötte, nem keverte ételbe, italba, hanem közvetlenül, szoptatással kínálta föl. Az anyatejnek általános elhárító varázserőt tulajdonítottak, amellyel mágiát űzhettek, ezért az emlő szopását nemcsak a kisdednek ajánlották.

Tátrai Zsuzsanna írta: „*Hatásosnak tartották az emlő kiszopását más gyerek, a férj vagy ehhez értő asszonyok által[...]*”²³⁴⁸ (ennek olyan egészségügyi oka is lehetett, hogy a női mellben maradó, pangó tej gyakran emlőgyulladásához vagy a tej elapadásához vezetett, de ahogy ezt nem a saját gyermek szopta ki, hanem férfi vagy idegen végezte, a *mágikus cselekmény* föltételezése is elkerülhetetlen.) Egyébként az anyatej elapadása vagy elapasztása miatt is végeztek mágiát.²³⁴⁹ Az bizonyos, írta a Hoppál M.–Törő L. szerzőpáros, hogy „*Csakúgy, mint az állatok esetében, az emberek mindenfajta váladéká valamiféle varázserővel rendelkezik[...]* Igen nagy erőt tulajdonítanak az anyatejnek[...]”²³⁵⁰

Leggyakoribb alkalmazása kétségtelenül a pogácsába sütése volt. Jung Károly Gönczi Ferenc cikkére hivatkozva, az alábbi adatokat közölte: „*Ha a feleséges ember más nőbe szerelmes, olyan szoptató asszony csöcsstéből kérnek részére egy kanálnyi, akinek a testvére szintén szoptat. E tejet pogácsatészta gyúrájába gyúróják, s a pogácsát az illető férffel megetetik. Ezután az illető a szeretőjét elhagyja.*”²³⁵¹

Olyan körülményt is ismerünk, hogy az anyatejjel nem elhárítást, hanem gyógyítást végeztek szerelmi zavar esetén. „*[...]néhány forrás potenciázavarok vagy nemiszervbajok esetében is igen hasznos gyógyszernek tartja az anya-tejet*”²³⁵²

28. VARÁZSLÁS ÉS KÍSÉRTÉS

A továbbiakban olyan varázslásokat ismertetünk, ahol – az első pörben – a szerelem indító ok, de számunkra fontosabb maga a mágia, illetve a szerelem már nem játszik szerepet; majd a gyermekágyasnál az égő gyertya folklórját vizsgáljuk meg. A három pör folklóradatai között nincs tematikai kapcsolat.

VARÁZSLÁS

Az 57/1837. pör „Dolog történeté”-ben Beretvás Lajos városi kapitány előadta, hogy az egyik vásárhelyi özvegyasszony jelentést tett egy cigány nőről, aki őt fölkereste „*[...]azon varázslóbeszédjeivel, hogy a' kamrájában valami pénzek volnának elásva őt még egy kakast és egy tyúkot is meg öletett velle mellyet is magával őnnant el vitt[...]*” Kicsalt tőle több ruhadarabot, pénzt és párnát.

A cigányasszony vallomása szerint az özvegy maga hívta őt a házához, és ajándékokat adott „*[...]a végett hogy valami képpen Varázsolnám azt ki nékie hogy őtet Daru nevezetű ember elvenné[...]*”, a kapitány fogalmazása szerint az özvegy „*[...]szomszédja valami Daru nevezetű legyen a' szeretője.*” Ezért „*[...]nékie Varázsoltam, Kártyát is vetettem nekie[...]*” – beszélt a cigány nő.

Az özvegy a szembesítéskor azt vallotta, hogy azért adta az ajándékokat, mert a varázsló „*[...]őtet a tatosokkal fenyegette[...]*” A cigány nő kitartott amellett, hogy a sértett özvegy „*[...]Daru Jánost kit szeretett Férfjenek Varázsolni[...]*” akart.

²³⁴⁸ Tátrai Zs. 1982. 5: 81.

²³⁴⁹ Pócs É. 1980. 3: 315-316.

²³⁵⁰ Hoppál M.–Törő L. 1975. 47.

²³⁵¹ Jung K. 1992. 1: 327.

Gönczi F. 1907. 18: 34-38.

²³⁵² Jung K. 1992. 1: 324.

A történet elásott kincssel kezdődik. Tipikus folklórelem ez, amelyről Pócs Éva ezeket írta: „Az elásott kincsre, kincsörzõ szellemekre vonatkozó hiedelmek az elásott kincs megszerzését természetfeletti képességekhez kötik. Ennek ellenére bizonyos kincsszerzõ módszerek a mindennapi mágia mindenki által gyakorolt praxisába tartozhattak.”²³⁵³

A továbbiakban megjegyezte: „[...]a kincs helyét meg lehet álmodni, vagy valamilyen szellemlény álomban tudósít errõl.”²³⁵⁴

Bizonyos „jeles napok” között a kincs helyét kék, sárga, veres láng jelzi. A kincset varázsvesszõ segítségével lehet megtalálni, de kincskeresõ varázsszöveggel és ráolvasással is.²³⁵⁵

Jól érzékelhetõ, hogy a cigányasszony becsapta az özvegyet. Minden praktikája arra irányult, hogy minél többet kicsaljon tõle. Ezt viszont az ismert, babonás módszerekkel végezte. A táltosok itt már ártó szellemekké változtak, és a velük való fenyegetés a kincsszerzési módszerbe jól beleilleszthetõ. Meg kell jegyeznünk, hogy a Dél-Alföldön a táltos eredeti, a sámánnal rokon értelme az utóbbi két évszázadban már alig föllelhetõ, szinte elveszett. A táltos „*fehér lovon száll a levegõben*” – ahogy az egyik idõs vásárhelyi adatközlõ asszony beszélte – „és éjszaka jár rontani.” Hasonló a férfi boszorkányhoz.

A pör történetében fontos elem a tyúk-, főleg kakasáldozat. Nem véletlen, hogy épp ezen a vidéken – bár egyre ritkábban – még a 19. század végén is építõáldozatként ismert. (Külön tanulmányban foglalkoztunk vele.²³⁵⁶ A kamra földje közel áll a ház alapjához, ahol a kakasáldozatot – többnyire cserépedényben – elásták.

A kártyavetés elterjedése ezen a tájon a felvilágosodással, a 18. század végén kezdõdött és a reformkorból már különbözõ kultúrtörténeti emlékek õrzik. Mind inkább elmaradnak az egykori pogány eredetû mágikus „szertartások”, és a varázslást a kártyából, tenyérbõl, írásból stb. való jóslás követte. Ezek máig élnek, és a jósnõhöz még iskolázott emberek is eljárnak. Végül is, az idézett pörben a varázslás a szomszéd férfi szerelmének megkötése érdekében történt. Ez az elem a késõbbi korokban, amikor a jóslás váltotta föl, változatlanul megmaradt, de tovább bõvült a jövõ, a sors fürkészésével.

A „TÁSTI KUTYA”

Az 51/1769. pörben az apa kísértetnek nézte négy éves kisfiát és agyonmarcangolta. A különleges eset úgy kezdõdött, hogy az apa elment a fiúval a kocsmába inni. Amikor rájuk esteledett, hazaindultak. Ekkor „[...]egy bestia Késértet akadott elõmbõ, olyanok voltak a fülei mint a Tásti Kutjának, és hosszú mint a nyuzott Juh, hát egyszer a Gyermekeket csak elvesztem magam mellõl, a kit=is midõn Keresnék, a Késértett csak elõttem ténfergett, meg haragudván reája, és õklõmmel le vertem a földbe, és mind addig vertem, még meg nem holt[...]” Az egyik tanú is azt erõsítette meg a vallomásában, hogy az apa „[...]úgy õlte meg a fiát Késértet gyanánt.”

A szövegbõl kiderült, hogy az apa nem volt részeg, aki azt sem tudta, mit csinál. Spicces állapota legfeljebb hozzájárult ahhoz, hogy a látomása elinduljon, de a kiteljesedését már az általa ismert rémképek, a kísértetekben való hite idézhették elõ. A

²³⁵³ Pócs É. 1990. 682.

²³⁵⁴ Pócs É. 1990. 682.

²³⁵⁵ Pócs É. 1990. 683.

²³⁵⁶ Szenti T. 1989. 5: 205-210.

gyilkosságra a kísértettől való babonás félelme, hisztérikus rémülete, és a látomástól való szabadulási kényszere készíthette.

Az ókori Egyiptomban, Görögországban, de általában a legtöbb egykori kultúrában jól ismerték az állati szörnyalakokat. „*Vannak démoni lények, amelyek ember- és állatalakokban, vagy fantomszerűen, fantáziaalakban egyaránt megjelenhetnek*” – írta Dömötör Tekla.²³⁵⁷

Vegyük külön a vizsgált jelenséget. Van egy kísértetté, rémítő szellemmé változott gyermek, és van egy szörnyű állat, amely kutya képében, hosszú, nyúzott fülekkel jelentkezett. A kísértetgyermekből változott át a kísértetállat. A folklór ezt a jelenséget jól ismeri együtt és külön-külön is. Nézzünk rájuk példákat. Dömötör Tekla írta a vérszopókról, rémalakokról:

„*A magyar nyelvterület jelentős részén ismerik viszont a kísérteties üszögös gyermeket. Az üszögös gyermek koraszülött méhmagzat, olyan füle és lába van, mint a patkánynak, csupasz, négy lábon jár, ide-oda futkos, még a falra is fel tud futni. Ha nem ütik agyon, visszafut az anyjába. Éppen ezért születésekor rácsapnak, összelapítják.*”²³⁵⁸

Megjelenik tehát egy ártó gyermeki lény, amelyiknél a füle hasonló egy szőrös állathoz, itt a patkányéhoz. Állati tulajdonsága is van, hiszen „négy lábon jár” és ide-oda szaladgál. A következő hiedelem még közelebb visz a pörbeli gyermek állatváltáshoz:

„*Kalotaszeg környékén s más, a románokkal érintkező területen ismerték a prikolicsot is (purkalic). Hol ember, hol farkas vagy kutya alakú, néha halottból válik állattá, de állandó lakhelye általában a föld alatt van.*”²³⁵⁹

Vannak olyan emberek is, akik farkassá tudnak válni. „*Már az ókori görögség is ismerte a »farkasember« alakját. A legtöbb európai népnél él az a hiedelem, hogy egyes emberek (főleg a pásztorok vagy családtagjaik) időnként, főleg éjjel, farkassá változnak, s megszaggatják, megölik a gondjaikra bízott állatokat.*”²³⁶⁰

Az elhaltak, főleg a fiatal férfiak éjszakánként a sírból „kijárnak”. A sírt, elsősorban az ókori Görögországban, a hegyes, köves vidéken kövek boríthatják. Utat kell adni a lélek számára, hogy könnyen kijuthasson. Faluhelyen máig alkalmazzák a sírok tetejére helyezett lyukas edényeket. A lyuk azért kell az alján, hogy a földből ezen keresztül távozhasson a szellem. Róheim Géza írta: „*[...] Demosthenes a Leochares elleni beszédben azt modja, hogy a legényember sírját a lutrophorosról, a vízhordó edényről lehet felismerni.*”²³⁶¹

Róheim Géza írta, hogy „*A lélek szele az ember halála után éjjel-nappal hazajár kutya, macska és más állatok képében. Az udvarhelymegyei székelyek szerint a kísértet rendszeren valamely állat, főleg kecske, meg disznó, de esetleg pulyka vagy macska alakjában szokta az embereket megkísérteni.*”²³⁶²

A „hazajáró kísértet” és a „kutya képében érkező kísértet” igen elterjedt hiedelmünk, amelyet a Dél-Alföldön is ismertek, és babonás félelemben tartotta az embereket. „*A félénkeket úgy megrémíti – írta Róheim Géza –, hogy sokszor bele is*

²³⁵⁷ Dömötör T. 1981. 75.

²³⁵⁸ Dömötör T. 1981. 101-102.

²³⁵⁹ Dömötör T. 1981. 102.

²³⁶⁰ Dömötör T. 1981. 106.

²³⁶¹ Róheim G. 1925. 187.

²³⁶² Róheim G. 1925. 84.

*halnak, de a bátrakhoz nem mer közeledni. Ez a naiv kijelentés megmutatja a kivetítés lényegét; a kísértet nem más, mint maga a kivetített félelem.*²³⁶³

Ez a lélektani megfigyelés teljesen egybeesik a mi magyarázatunkkal, amely szerint a babonás félelem láttatja az apával a kutyaszerű kísértetet. Ez a megtörtént és bíróságra került gyilkossági történet megfordítva és folklórként is ismert: „[...]a totemizmus kétségkívül apák és fiúk őshordabeli küzdelmeinek elfojtásából keletkezett, érthetővé válik, hogy a mai göcseji mondánkban miért sebzi meg a fiú farkassá változott apját[...].”²³⁶⁴

Az eset a Csongrád vármegyei Mindszent község határában, Hódmezővásárhelytől mintegy 16 kilométerre történt. Sem az elkövetés időszakában, sem korábban „Tást” nevű helynévvel a környékben sem találkozunk. A „Tásti Kutya” tehát nem helyeredetre utal. Ugyanakkor szellemekkel, táltosokkal kapcsolatos helyi gyűjtés ismert, amelyből a név, torzítván ugyan, de nagy valószínűséggel származhat. Róheim Géza írta: „Hódmezővásárhelyen egy szélfajtát tátorjány szélnek neveznek (táltos keltette szél). Ez nagy szél, ami azért támad, mert a táltosok küzdenek egymással.”²³⁶⁵ Ebben a szélben, a táltosok egymással küzdenek és velük lehet a kutyájuk is, vagy maguk változhatnak kutyává, farkassá, hogy kísértessenek. A „tátorjány” (máshol tátorján) és a „tásti” nevek között így alakulhatott ki az összefüggés.

GYERMEKÁGYAS SZOBÁJÁBAN GYERTYA ÉG

A 223/1763. pörben az egyik tanú ezt vallotta: „[...]mivel Gyermeke agyas azony volt a szobában, a gertya eget[...].” Hasonlóan gyertyával kapcsolatos megjegyzés volt a 404/1756. pörben. A megölt újszülöttet „[...]felvette es a gyertyához tartván az állacskája csak le esett[...].”

Kézenfekvő magyarázat lenne, hogy a gyermekágyas asszony szobájában éjszaka, de a kicsi és a melegtartás miatt elfedett ablakok miatt nappal is gyertya égett, hiszen a csecsemő rendszeres gondozása megkívánta a fényt. Csakhogy a gyertyát nem csupán praktikus okokból égették abban a szegény világban, amelyben gyakran betevő falat is alig akadt. (Egyébként is olaj- vagy zsírmécses pislákkolt a legtöbb szegény otthonában.) Ebben a világban, a 18. század közepén még szellemek, boszorkányok, rontó emberek jártak és kihasználták a sötétséget, míg a fénytől és annak forrásától, a gyertyától tartottak.

A gyertya folklórikus jelentéstartalommal rendelkezik. Lükő Gábor szerint „[...]a gyertya a nemzőtag szimbólumává vált.”²³⁶⁶ A pénisz az erő, az életnemzés testrésze. Népdalunk a szántó ekevasához hasonlítja, amely feltöri a szűz ugart is, hogy belé magot vetve, a Föld teremjen. Ilyen erő világít és tart fenn állandó tüzet, amelytől a gonosz szellemek és boszorkányok félnek. Ők azok, akik elcserélik az anya egészséges gyermekét vagy megrontják.

Schram Ferenc Pirka Kata boszorkánypörében ismertette, hogy a bábaboszorkányok tüzet raktak Büki György tanú ablaka alatt és „[...]egy Asszony az ablakon bé bujt, kiis mingyárt kétt égő gyertyárt (!) az Asztalnak kétt szegletire tett.

²³⁶³ Róheim G. 1925. 187.

²³⁶⁴ Róheim G. 1925. 93.

²³⁶⁵ Róheim G. 1984. 205.

²³⁶⁶ Lükő G. 1842. 34.

*Fatens uram egyik gyertyához kapott, arra azon Aszszony valamely kosárt Fatens Uram fejben akart nyomni, ellent vetvén a kezével, megh szídtá azon Aszszonyt[...]*²³⁶⁷

Igen érdekes, hogy abban az esetben, ha a gyertyát nem a ház népe állította, akkor rontási célból a boszorkány maga helyezte el és gyújtotta meg. A gyertya bűvös erejét a maga hasznára, vagyis rontásra fordítja. Ezt kell kivédeni és az ilyen cselekedetet megelőzni. Ipolyi Arnold írta:

*„A született gyermekre nézve már babonás szokásaink úgy tartják, hogy míg megkereszteltetik, gyertyát kell mellette égetni, nehogy a boszorkány felváltsa, ha pedig a gyermek máris gyanús volna hogy váltott, úgy az égő kályhatűz elébe állítandó, ha váltott fel fog szólalni, s a roszlélek ilyenkor a tűzbe rántja; vagy ellenkezőleg, ilyenkor a boszorkány féltve sajátját megjő érte, s az igazit visszaadja[...]*²³⁶⁸

A hiedelem szerint, tehát a gyermek fokozott veszélyben élt a keresztelese előtt, vagyis míg pogány volt. Eddig volt ugyanis a boszorkányok számára valódi érték. A keresztség már védte a gyermeket és nehezebben jutottak hozzájuk.

Minőségileg nagyot javult a helyzet, ha a gyertyát megszentelték. Az ilyen világító eszköznek a mágikus ereje is kiterjedt. Manga János írta: *„A szentelt gyertyákat otthon a falra akasztották, vagy a ládaftában, a szekrényben tartották, s vihar idején vagy a haldokló mellett meggyújtották; gyógyításra is használták[...]*²³⁶⁹

Pócs Éva szerint: *„A halál megkönnyítése érdekében sok helyen szentelt gyertyát adtak a halott kezébe. Annak az elterjedt nézetnek megfelelően, hogy a halott az élőket magával viheti[...]*²³⁷⁰

Borús Rózsa a topolyai népszokásokat vizsgálata. *„Azt tartották – írta –, hogy a megszentelt gyertya Krisztus világosságát jelképezi, mely a lélekben gyullad. Ha egy napon eljön a világvége, az örök sötétségben csak a szentelt gyertyák fognak világítani.*

A tehetősebbek legalább három-négy szál gyertyát vásároltak és megszenteltették a pappal: egyet a vihar ellen, egyet a halál órájára, egyet vész ellen. Ezenkívül egyet a nagyobb ünnepekre.” Hozzátette még, hogy *„A rossz szellemet szentelt gyertyával vélték elűzni.”*²³⁷¹

29. A HÁZASSÁGKÖZVETÍTŐ, A KÉRŐ ÉS A VŐFÉLY

Kezdetben a fejezetcímbe jelzett három tisztség és a velük járó tevékenység elkülönült. Az igazság azonban az, hogy főleg a Dél-Alföldön, különösen a nagyobb tömeget kitevő szegény réteg között, ahol örültek, ha egy választott ember szolgálatait meg tudták fizetni, a házassággal és lakodalommal kapcsolatos feladatok ellátására gyakran egyetlen, olyan személyt alkalmaztak, aki a házasságközvetítéstől a vőfélységig valamennyi szükséges teendőt ellátta. A feladatoknak ez az összemosódása már a feudalizmusban is érzékelhető és a 20. század derekára szinte szétválaszthatatlanná vált. A legtöbb feladat a vőfélyre hárult, ezért olyan személyt választottak, aki a vőfélységen kívül a másik két tisztséget is elvállalta. Legfeljebb az első funkció, az *összeboronálás* esélyeinek kipuhatólása maradt alkalmanként egy-egy *lepcsesszájú*, az érintett közösség valamennyi családjához bejáratos asszonyra.

²³⁶⁷ Schram F. 1983. 2: 53.

²³⁶⁸ Ipolyi A. 1929. 1: 275.

²³⁶⁹ Manga J. 1979. 2: 359.

²³⁷⁰ Pócs É. 1979. 2: 416.

²³⁷¹ Borús R. 1981. 25.

A középkorban királyok, főurak udvarában a lakomáknak, vigalmaknak volt egy *mókamestere*, aki részben szórakoztatta, részben pedig vezette az összejöveteleket. Ezt a szokást a nép is átvette és a maga világi ünnepeihez alakította. A magyarországi polgárosodás előtt, különösen a vidéken élő parasztság számára, a legfontosabb családi együttlét az *élet fordulóját* jelentő házasságkötés volt, amelyre messze tájakról is eljöttek a rokonok. A lagzi napokig tartott. A sok ember fegyelmezésére, a ceremónia vezetésére a család mindig külső személyt kért föl, hogy a vigasság harag és megbántódás nélkül rendeződjön. Így alakult ki a hódoltság utáni újratelepülés során országszerte a *vőfély*, akiről a 18. század elejétől kezdve több leírás született.

A vőfély tekintélyt árasztó, határozott kiállású, jól beszélő férfi volt, akinek szót fogadtak. A lakziban a kor és a jelenlévő társadalmi réteg ünneplő viseletét hordta. Vidékenként eltérően kellékei közé tartozott a sarkantyús csizma, bokrétás kalap, pántlikás bot, fonott kalács, csikóbőrös kulacs és a hímzett zsebkendő. A hódmezővásárhelyiek például nem szerették a cifraságot. Itt a vőfély sötét ruhába öltözött. Kalapja mellé vagy a kabát gomblyukába egy szál virág került, a kihajtóra pedig fehér kendőt tűztek.

A hagyományos parasztsélet évszázadaiban a vőfélynak tehát több feladata volt. Kezdődhetett azzal, hogy a család megbízta, legyen *házasságközvetítő* a vőlegény és a menyasszony, illetve ezek szülei között. Szükség szerint ő volt a *kérő* is. A házasságkötés előtt lovas kocsival ment a menyasszonyos házhoz és kikérte a *hozományt* vagy *stafiringot*, amely általában viseleti darabokból, háztartási és *ágybéli textíliákból*, bútorokból állt. Gazdák még egy borjút is kötöttek a kocsi után.

A vőfély a menyegző napján kikérte szüleitől a két fiataalt és elbúcsúztatta őket a testvérektől, rokonoktól, barátoktól. Mondandóját rímekbe szedte. Ezek csiszolódva sajtósággal, de hagyományos népi verseléssé alakultak, és már a 19. században nyomtatásban is megjelentek. Minden vőfély ismerte és alkalmazta ezeket, de közülük az tűnt ki, aki az alkalomhoz illően tudott rögtönözni és ezáltal saját rigmusokat alkotott.

Amikor a kikérők után a *sokadalom* elindult a házasságkötő terembe, majd a templomba, előbb a zenekar kikísérte őket és a vőfély félreállt. A fiataloké volt a szó és hűségük hangzottak el. Ezután az ifjú pár és a násznép a lakodalom helyszínére hajtott, ahol a napszaknak megfelelően következett az ebéd vagy a vacsora. A vőfély rövid rigmusokkal fogadta az érkező vendégeket, majd az egybegyűlés után tálalták az ételeket.

Elöl jött a vőfély, utána a felszolgálók. Minden fogást „beharangozott”, és újabb rigmusokkal ajánlott az ünneplőknek. Étkezés után, amikor az italok már kellő hangulatot adtak, a társaság táncra perdült.

A vőfély a menyasszonyt éjfélkor „rostatáncra” kérte: „- eladó a menyasszony!” – kiáltással. Aki táncolni akart vele, pénzt dobott a rostába, így gyűjtötték össze a fiataloknak a közös életbe indulásukhoz szükséges összeget.

Ezután a menyasszony *menyecskeruhába* öltözött. Tánc közben így köszöntötte be a vőfély a szülőknek és a vendégeknek. A férj hamarosan elragadta és magával vitte a nászéjszakára. A vőfély szerepe itt véget ért, elköszönt és hazament. Ezután bomlott föl a kellően elfáradt és „elázott” lakodalmi sereg. A vőfélynak végig uralkodnia kellett volna magán az ivászattal, hogy a sokaságban vezetői tekintélyét megtartsa, de ez gyakorta nem sikerült. Juhász Gyula: „Tápai lagzi” című verse is ezt erősítette meg. Részlet:

„[...]Brummog a böggő, elhervad a hold,
Fenékig issza a vőfély a bort.[...]”

A 27/1751. pörben „Megh esett, hogy az említett lakodalmacskában a Vőfély Kinek neve Beke János tanult Mesterséghe Szerént megh részegedvin, magát helytelenül viselte és Káromkodott, a konyhára midőn hivatala nem lett volna is ki S- be járván enyelgett, a Szakács Aszszonyok Közül egyre egy két fülű fazék mosogató vizet reáís dűjtött[...]

Az 54/1798. pörből megtudtuk, hogy a boldog ara akkora kurva volt, hogy „[...]mikor a' Lakodalmá volt már akkor is a' Vőfényhez tette magát[...]

Úgy tűnik, hogy a vőfély itt sem állt ellen a csábításnak, minthogy bűnpör lett belőle. A64/1763. pörben „[...]Nagy István nevű Becsülletes Embernél lévén Lakodalomba és a Násznéppel Leány kérni mentek az utzán a Leányos Házhöz[...]

A 315/1751. pörben „[...]még mikor el akart venni, akkor is azt mondotta felőle, kérője az Öreg Pap István Ur[...]

A példák után tegyünk kitekintést más népek és más magyar tájak lakodalmi szokásaira. Kiderül, hogy a házasság a törzsi kultúrákban is kialakított a mi kérőnkhez, vőfélyünkhöz hasonló tisztségeket és feladatokat. M. Mead samoai megfigyelései között írta, hogy a fiú a kiválasztott lányt előbb közvetítőn keresztül igyekezett megszerezni.²³⁷² M. Stingl írta: a samoai fiú a „Közeledési szándékát[...] nem nyilváníthatja ki a lánynak közvetlenül maga, hanem csak valamiféle »vőfély« útján, akit samoai nyelven szoának neveznek.”²³⁷³

Az ókori Kinában vőfélyféle házasságszerzőt alkalmaztak. A menyegzőn több can is részt vett, ők voltak a vőfélyek. Miután a főfeleség jóllakott, elfogyasztották a maradék ételét. A canok is részt vettek a szertartáson.²³⁷⁴

Örményországban „A jegyességi idő letelte után megjelenik a lányos háznál a **kavor**, vagyis a vőfély, segédjével és a zenészekkel együtt. Megbeszéli a lagzival kapcsolatos szervezési problémákat.”²³⁷⁵

„A szerbeknél, ha egy legény meghal, felöltöztetnek egy leányt menyasszonyi ruhába. Két koszorúval meg két vőfélyel megy a lakodalmi menetbe.”²³⁷⁶

Az eddigiekből is kitűnik, hogy egyes népek a vőfélykedés feladatai közé igen eltérő, mint pl. a szerbeknél halotti szertartási szokásokat is vegyítettek és a lakodalomban több vőfélyt is szerepeltettek. Ez az utóbbi szokás Magyarországon is ismert volt. Ezek után vizsgáljuk meg a hazai vőfélyszokásokat.

Györgyi Erzsébet írta, hogy a házasságközvetítőket tájanként eltérően „gügyü, pokolpemet, köszköpi, követasszony, közvetítő, cődörasszony” névvel jelölték. „A közvetítő tudakozódott, információkat gyűjtött, ezek alapján javaslatokat tett, ajánlott, rábeszél. Olykor a formális leánykérés kérői tisztét is ő vállalta, de ez nem volt törvényszerű.”²³⁷⁷

A vőfély kialakulását így foglalta össze: „A vőfély személyében a főúri lakodalmak ceremóniamestere és a városi házasság-kötésvezető személye egyesült. Eredeti feladata így a házasságkötés szabályos végrehajtásának garantálása és az ünnepélyesség emelése, valamint szórakoztatás volt. Német földön hasonló tisztség viselője a középkor végétől ismeretes, a szomszédos országokban is megtaláljuk a megfelelőjét. A vőfélység félhivatalos tevékenységgé vált az ország nagy részén, ami

²³⁷² M. Mead. 1970. 32.

²³⁷³ M. Stingl. 1975. 244.

²³⁷⁴ H. Maspero. 1978. 116.

²³⁷⁵ R. Karaš. 1979. 127.

²³⁷⁶ Róheim G. 1925. 187.

²³⁷⁷ Györgyi E. 1990. 7: 44.

*rátermettséget kívánt: jó fellépést, határozottságot tekintélyes magatartásra való képességet, rugalmasságot, előadói készséget, jó emlékezőtehetséget, humorérzéklet, lélekjelenlétet és becsületességet is.*²³⁷⁸

Végül elbeszéli, hogy *„A vőfély szerepe a vendégelhívással kezdődött. A lakodalom folyamán minden cselekménynek ő volt a kezdeményezője, a vezetője. Ilyenkor a résztvevők figyelmét kérte, rigmusaiban elmondta, miről lesz szó a következőkben, majd irányította a bekövetkező cselekményt. A figyelemfelkeltésben botja jelzése segített. Az ételek felhordásában ő volt az első. Fegyelemsértéseket ő volt hivatva rendezni, részeket lecsendesíteni, összeverekedőket szétválasztani[...] A vőfély tisztsége a vendégek szétosztatásával fejeződött be. Jutalma régebben kendő volt a munkájáért, napjainkban és az utóbbi időben megszabott pénzösszegért, jó napszámért vállalták tisztségüket.*²³⁷⁹

Filep Antal 18. századi református szentesi szokások közül betűhíven egykori leírást közölt: *„A minapi Ki adó Násznagy, most is a Leánynak kezét fogván, s megáldván, adja néhol a Kérő Násznagy kezébe, néhol pedig a vőlegény kezébe, kik osztán a vőfélyvel edjűtt butsuzni a Szülékhez, vagy megköszönni dajkázkodásokat, a Házba ismét bé mennek[...]*

*[...]Szoktak a Leányos házhoz a vő legénnyel jöttek magokkal hozni egy darab húst, t.i. egy tehénnek első jobb felől való lábát lapotzkájával együtt, melyet pompával most fel mutatnak mint jó akaratot, és bé adnak bétülett a vőfély keze által, mint szintén az Atya részéről való ajándékokat[...]*²³⁸⁰

A 19. századból ezeket idézte: *„Ki nézvén a Hazasuló személly szüleivel vagy Attyafiaival egyet értve, azt a kit feleségének kívánt meg nyerni, elsőbenn valami ügyes Asszonnyal (gyalog sápanyoknak nevezték ezeket) meg tudatták, ha el mennek e' hozzá, és ha biztató választ nyert a férfi Násznaggyával együtt el ment azt meg kérni.*²³⁸¹

Végül: *„Mihelyt látta a Násznagy hogy a bortól hevesedő Ifjak s mások, az illendőség határát kezdik által hágni, a gerendánn lántzot vettetett által, és ha valamelyik hibázott, ki áltott a vőfélynék: Tsördits lántst, a ki ezt megtévén, jel adódott mindennek a magára vigyázására[...]*²³⁸²

Kiss Lajos hódmezővásárhelyi gyűjtéséből ismert, hogy a vőfély a lakodalomban a menyasszonytánc végén azzal adja át a *rostapénzt*, hogy *„[...]egy esztendőre csődörgyerők lögyön[...]*²³⁸³ Itt kell megemlítenünk, hogy a vizsgált évszázadokban emberre is gyakran alkalmazták az állatnemek elnevezéseit. Györgyi Erzsébet gyűjtéséből már korábban olvashattunk a „cödörasszony”-ról, aki valószínű, hogy férfias határozottsággal rendelkezhetett; de ismert volt a *kocalányka* kifejezés is, pl. a 373/1775. pörben. Az összetett kifejezés a nőivarú sertés elnevezésével erősítette meg a lányka nemét és anyánakvalóságát. A *csődörgyerők* pedig a fiút jelölte.)

Tárkány Szücs Ernő így írt a vőfélyről: *„A vőfélynék és a nyoszolyólánynak (koszorúslányok) mindkét házastárs részéről mint kíséret és »testőrség«, a lebonyolítás különböző cselekményeiben vettek részt, a meghívástól a házkörüli teendőikig[...]* Kivált

²³⁷⁸ Györgyi E. 1990. 7: 47.

²³⁷⁹ Györgyi E. 1990. 7: 47.

²³⁸⁰ Filep A. 1971. 5-6: 126.

²³⁸¹ Filep A. 1971. 5-6: 129.

²³⁸² Filep A. 1971. 5-6: 131.

²³⁸³ Kiss L. 1958. 151.

közülük a nagy vagy első vőfély (nyoszolyólány), akinek fontos szerepét a házastársak testvérei közül töltötte be valaki.”²³⁸⁴

A vőfélynak nem házasságkötéssel kapcsolatos ténykedéséről is van adatunk, illetve a vőfély kifejezést nemcsak a lakodalom dirigensére alkalmazták. Róheim Géza írta, hogy a Nyárad mentén húsvét szombatjának éjjelén a legények kedvesük kapujára szép fenyőágot tettek. „A legjobb táncosokat vőfélyeknek nevezik és ezeknek feladata húsvét másnapján reggel a hajnalozás”²³⁸⁵, a lányok meglocsolása volt.

Végezetül, Bálint Sándor a Csongrád megyei Szőreg községből említi, hogy „[...] a halottat Szent Mihály, a mennyei vőfély kéri ki.”²³⁸⁶

NÉPESEDÉssel KAPCSOLATOS ADATOK

1. A VÁDLOTTAK ÉS SÉRTETTEK TÁRSADALMI HELYZETE

Mivel a pörben szereplők társadalmi hovatartozása nincs meg valamennyi vizsgált perben, erről az alábbi táblázat csak tájékoztató keresztmetszetet ad. A nők csoportjában mindenütt kiemeltük a nős férfi feleségét, egy esetben a lányát, míg a többi esetben a férj nem játszott a pörben szerepet. (A betyárrétegnél az asszony maga volt a betyár!)

Az eléggé szembetűnő különbségek jelzik, hogy a pörökben vádlottként és sértettként is több férjezett nő szerepelt (49 fővel), mint házas férfi; kevesebb legény (21 fővel), mint hajadon; összesen több nő (70 fővel), mint férfi. Ha a nemeken belüli arányokat tekintjük, férfiaknál, több házas férfi szerepelt (21 fővel), mint legény; és több asszony (49 fővel), mint hajadon.

Szó sincs arról, hogy elfogadjuk Szent Ágostonnak a nőkről alkotott elítélő véleményét, de az itt talált adatok egyértelműen azt jelzik, hogy a szexuális jellegű bűnpörökben jóval több nő forgolódott, mint férfi. A tények pedig, mint a szlogen szerint ismert, makacsok!

A nők védelmében sietve kell leírnunk, hogy a vizsgált korban jogilag sokkal védtelenebbek, mint a férfiak. A genitalitás durvábban érvényesül a férfiaknál, ezért ennek sok nő önhibáján kívül áldozatává válik. A nő biológiailag is kiszolgáltatottabb, hiszen akkor a nem kívánt terhesség elleni védekezés, mai szemmel nézve, igen kezdetleges, és míg a közösülő férfi jobban kisiklik a törvény keze közül, a terhes vagy magzatvesztő nő fennakad az igazságtevés hálóján.

Melyik társadalmi rétegbe tarozik?	Férfiak			Nők		Össz.	
	Nős	Nőtlen	Össz.	Férjezett	Hajadon		
Nemes	2	-	2	-	-	-	2
Sub Rector (tanító)	-	1	1	-	-	-	1
Mesterember	7	3	10	3*	-	-	13
Kereskedő (görög)	1	2	3	-	-	-	3
Katona (obsitos, szol- gálatban lévő)	2	2	4	10*	-	10	14

²³⁸⁴ Tárkány Sz. E. 1981. 371.

²³⁸⁵ Róheim G. 1925. 251.

²³⁸⁶ Bálint S. 1980. 3: 306.

Muzsikus	2	1	3	1*	-	1	4
Gazda (házzal, tűzzel bíró és parasztgazda)	23	3	26	-	-	-	26
Gazda felesége	-	-	-	7	-	7	7
Gazda fia („atyámmal egy kenyéren vagyok”)	2	5	7	-	-	-	7
Gazda lánya	-	-	-	-	6	6	6
Colonus	-	1	1	-	-	-	1
Paraszt (árendás, „nintsen semmim”)	5	3	8	2*	-	2	10
Házass zsellér	7	-	7	3*	2**	5	12
Házatlan zsellér	3	-	3	2*	-	2	5
Zsellér	-	1	1	2*	-	2	3
Majorosné	-	-	-	1	-	1	1
Kertész	3	2	5	2	3	5	10
Pásztor (lovass bojtár, juhász, fejős juhász, ka- nász, tehénhajtó)	10	7	17	5	-	5	22
Csász, (szőlőpásztor)	1	-	1	1*	-	1	2
Halász	1	-	1	1*	-	1	2
Kocsmáros (csárdás, kukta, mészárszék árendátor)	1	1	2	4*	-	4	6
Betyár	1	4	5	1*	-	1	6
Iparosmester inasa, segédje	-	1	1	-	-	-	1
Béres, cseléd	5	21	26	2*	-	2	28
Szolgáló (lány, asszony, pesztra, cseléd, tyúkász)	-	-	-	10	31	41	41
Város szolgálja (kocsis)	1	-	1	-	-	-	1
Alkalmi munkás (kocsis)	2	1	3	1*	-	1	4
Szabadszemély, meg- esett nő	-	-	-	-	31	31	31
Nevelt gyermek, árvák	-	-	-	-	6	6	6
Özvegyek	1	-	1	13	-	13	14
Elváltak	-	-	-	1	-	1	1
Elhagyottak	-	1	1	-	4	4	5
Koldus	-	-	-	1	-	1	1
Ismeretlen rendű és foglalkozásbeli	13	12	25	69	10	79	104
Összes vétkes	93	72	165	142	93	235	400

* = feleség

** = a házass zsellér lánya

* = maga a nő a betyár

2. A BÜNTETŐPEREKBE SZEREPLŐK FOGLALKOZÁSA

Az alábbi összeállításunkat a büntetőperekben talált foglalkozásokról csak *tájékoztató jellegűnek* szabad tekinteni. Több pörben hiányzik a foglalkozások

megjelölése. Ez a számszerűsítést is alaposan befolyásolja. Egy pörön belül gyakran ugyanazon személy foglalkozására két különböző megnevezést írtak.

Az orvos és bába viszonylag azért található nagy számban, mert nem egyént, hanem a pörökben betöltött szerepek számát, azaz *esetszámot* jelez. Egyébként a vizsgált Dél-Alföldön igen kevés az értelmiség. Hasonló a helyzet a kereskedőkkel is.

Az iparosok száma és mesterségük különbözősége már jóval több, mint az értelmiségé, de ne feledjük, hogy gyakori az a típusú „barkácsoló” ember, aki azt a munkát végzi, ami éppen akad, ennek köszönhető, hogy hol *téglarakónak*, hol *deszkavágónak*, hol pedig *tapasztónak* stb. nevezik.

A terület eltartó lehetőségét elsősorban a földművelés és az állattartás biztosította. Ennek megfelelően a paraszt, gazda, zsellér, cseléd, szolga stb., illetve pásztor, juhász, gulyás, kondás stb. száma a legtöbb. Gyakori az is, hogy nincs közelebbi megnevezés. Az árendás vagy kertész általánosítás, hiszen nem minden esetben derül ki, hogy földet, boltot, ipargyakorlást árendált-e, illetve dohányt, paprikát, káposztát stb. termelt-e?

A foglalkozás megnevezése után több esetben zárójelbe írtuk, hogy: „és családja”. Ez azt jelenti, hogy szerepel közöttük pl. a gazda, a felesége, a lánya, a fia is, tehát ezekben az esetekben a *származást* jelöltük vele. A pörökben talált foglalkozások így oszlottak meg:

Deák, diák = 2.

Írnok = 1.

Postás = 2. (Ebből mester = 1, legény = 1.)

Muzsikus = 5. (Ebből konvenció = 1, cigány = 3.)

Dudás = 2.

Katona = 120. (Ebből reguláris = 57, quartélyos = 2, gyalog = 12, obsitos = 7, német = 6, szabadságos = 1, pusztai = 1, karolinus = 1, garasos = 1, tiszt, kapitány = 5, hadnagy = 1, paszaportos = 2, közka- tona = 2, invalidus = 1, káplár = 5, verbunkos = 4, tömlőtő = 1, huszár = 1, katona feleség = 10.)

Császár bérese = 1.

Hóhér = 15. (Ebből mester = 1.)

Munkás = 3.

Kovács = 5. (Ebből mester = 3, legény /vándorló/ = 2.)

Bognár (legény) = 2.

Kerékgyártó (legény) = 2.

Asztalos = 5. (Ebből mester = 3, legény = 2.)

Deszkavágó = 1.

Faragó = 2. (Ebből faragó és falrakó = 1.)

Szűgyártó mester = 1.

Takács = 9. (Ebből mester = 4, legény = 4, inas 1.)

Mészáros = 5. (Ebből legény = 4, székálló legény = 1.)

Hentes = 1.

Csizmadia = 3. (Ebből mester = 2, legény = 1.)

Cserzővarga-mester = 3.

Szűcs = 1.

Molnár = 5. (Ebből mester = 4, malmi legény = 1.)

Gombkötő-legény = 1.

Pintér mester = 1.

Szabó = 3. (Ebből „német” = 2.)

Varró (nő) = 1.

Borbély = 2.

Révész = 2.
 Tapasztó = 1.
 Halász = 3. (Ebből mester = 1, legény = 1, halászné = 1.)
 Fúrúcsináló (cigány) = 1.
 Sírásó = 1.
 Mosó(né) = 1.
 Inas = 1.
 Kereskedő = 6. (Ebből görög = 5, zsidó = 1.)
 Vásári bicskás = 1.
 Juhszedő = 1.
 Csárdás = 7. (Ebből csárdásné = 3.)
 Csapláros = 3..
 Kocsmáros (és családja) = 8.
 Vendégfogadás = 2.
 Kukta felesége = 1.
 Szakácsnő = 2.
 Vőfély = 2.
 Vámos = 1.
 Vámlesiné = 1.
 Szabad személy = 11. (Ebből „szóbeli személy” = 1.)
 Kurva = 16. (Az egyiket *ringyónak* írták, a másikat pedig *cégéresnek*.)
 Koldúsasszony = 1.
 Dajka = 3. (Ebből *szárazdajka* = 1.)
 Pesztra = 2.
 Gazda (és családja) = 79.
 Paraszt = 22. (Ebből jelzés nélkül = 12, napszámos paraszt = 1, legény = 1, tapasztó paraszt = 1, crangelinus = 1, parasztnő = 6.)
 Zsellér (és családja) = 33.
 Béres (és családja) = 63. (Ebből öregbéres = 1, kisbéres = 2, béres- szolga = 1.)
 Cseléd = 10. (Ebből házicseléd = 1.)
 Szolga (férfi) = 5.
 Szolga (nő) = 53.
 Majorosné = 1.
 Kertész (és családja) = 25. (Ebből árendás = 2, dohánytermelő = 1.)
 Napszámos = 2. (Ebből munkás = 1.)
 Kapás = 2.
 Árendás = 6. (Ebből paraszt = 1, mészárszék árendátor = 2.)
 Betyár = 19. (Ebből nő = 1.)
 Részes = 3. (Ebből nyomtatórészes = 1.)
 Szekeres = 1.
 Kocsis = 1.
 Nyomtató ember = 1.
 Tanyás (Egyik férfi, másik nő.) = 2.
 Juhász = 37. (Ebből fejős = 4, bojtár = 4, számadó = 1, oláh = 2.)
 Pásztor = 8. (Ebből ökörpásztor = 1, kospásztor = 1, rideglegény = 2, ridegpásztor = 1.)
 Csikós = 13. (Ebből bojtár, egyik lovas = 3.)
 Lovász = 2.
 Gulyás = 10. (Ebből bojtár = 2.)

Ökörhajtó = 1.

Tehénhajtó = 1.

Kanász = 11. (Ebből számadó = 1, bojtár = 1.)

Tyúkász (nő) = 1.

Csász = 8. (Ebből szőlőpásztor = 1, kerülő szőlőcsász = 1, magazinális csász = 1.)

3. ÉLETKOROK SZERINTI MEGOSZLÁS

A vizsgált korszak joggyakorlata – tapasztalatunk szerint –, legalábbis a dél-alföldi régióban gyakran az volt, hogy a sértett is „vádlottként” állt a bírák előtt a parázna bűnperek során. A sértettet is hasonlóan bizalmatlan és nem egyszer goromba hangnemben hallgatták ki, gyanúsították, akár a vádlottakat. Igaz, és ezt nem mentségül, hanem tényként tesszük hozzá, hogy nehéz volt eldönteni, ki a vádlott és ki a sértett? Egy példa: a „megbecstelenítés”, szüzesség elvétele a férfi szempontjából lehetett csábítás következménye, a nő vallomása szerint viszont erőszak. Mindkét cselekményt másként ítélték és büntették meg. Ezeket megfontolva – a korukat illetően – vizsgáltuk együtt a vádlottakat és a sértetteket.

Élet- kor	VÁDLOTTAK ÉS SÉRTETTEK		TANÚK	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
7. évig	-	3 (5,5,7 éves.)	-	1 (6. éves.)
8.	1	1	-	-
9.	-	-	-	-
10.	-	2	-	-
11.	-	2	-	-
12.	1	1	1	1
13.	-	3	1	-
14.	1	5	2	-
15.	1	6	1	2
16.	1	12	-	1
17.	8	12	2	-
18.	9	25	3	2
19.	10	5	1	1
20.	19	17	3	1
21.	5	10	1	-
22.	11	6	3	3
23.	4	10	1	1
24.	9	9	2	1
25.	6	14	2	3
26.	5	15	2	4
27.	6	8	-	3
28.	5	3	-	1
29.	3	2	-	1
30.	13	31	2	7
31.	1	2	-	1
32.	4	7	-	3
33.	5	3	2	1
34.	2	1	1	2

35.	6	4	1	1
36.	8	12	4	3
37.	2	2	-	2
38.	2	2	2	3
39.	1	2	1	2
40.	13	7	2	3
41.	1	3	-	1
42.	4	2	2	-
43.	2	2	1	-
44.	1	2	1	1
45.	1	3	1	2
46.	5	5	-	1
47.	1	-	2	3
48.	3	1	2	1
49.	-	-	-	-
50.	4	2	4	5
51.	1	-	-	1
52.	1	-	2	3
53.	1	-	-	-
54.	1	-	-	1
55.	1	-	-	4
56.	1	-	-	2
57.	-	1	-	-
58.	2	-	-	-
59.	-	-	-	-
60.	3	2	-	1
61.	-	-	-	-
62.	2	-	1	-
63.	-	-	-	-
64.	-	1	1	-
65.	-	-	-	-
66.	-	-	-	1
67.	-	-	-	-
68.	-	-	-	-
69.	-	-	-	-
70.*	1	-	-	-
78.	-	1	-	-
?**	-	3	-	-
Össz	198	272	57	81

Mindösszesen: 470 vádlott és sértett és 138 tanú

* = bigámista volt ** = ismeretlen korú (A 78 éves nő állítólag szült.)

A felsorolás, kimutatás néhány fontosabb tapasztalatát így összegezhetjük:

1. A nők vállalkozóbbaknak bizonyultak a tanúskodásban. Közülük a legfiatalabb 6 éves volt, míg a férfiaknál 12 éves. Az is feltűnő, hogy több az idős korú nő tanú, mint a férfi.

2. Férfiak esetében a „veszélyes korok” így jellemezhetők: 17 éves korban van az első nagy kiugrás, ami a szexuális cselekedetek elkövetését illeti. Emelkedés után 20 éves korban tetőzik, 22 éves korban követi az újabb jelentős kiugrás, majd 30, 40 és 46 éves korban egy-egy „nekirugaszkodás” figyelhető meg. Az 50 és a 60 éves korban még tapasztalunk egy viszonylagos emelkedést.

3. Nőknél a 14 éves korban kezd a szexuális cselekmények száma emelkedni, vagyis három évvel korábban, mint a férfiaknál. Ez a jelenség a fizikai, nemi érettséggel is összefügg. Ezt a kérdést minél egyszerűbb, illetve pallérozatlanabb társadalmi rétegben vizsgáljuk, annál inkább tapasztaljuk, hogy az első menstruáció után a nőt már szexuális cselekedetekre alkalmasnak, érettnak minősítik, és ez nem számít beteges viselkedésmódnak.

A 16 és a 17 éves kor az első kiemelkedés, majd 18 éves korban jön a nagy kiugrás, amelyet a 20 és a 26 éves kor követ. A 30 éves korban ez a legnagyobb és a legaktívabb. Ezt követően a 36, a 40 és végül a 46 éves korban van még egy-egy csúcs.

4. Vizsgáljuk meg azt, hogy a kiemelkedő esetszámok, csökkenő sorrendben, hogyan alakultak életkor szerint.

F É R F I A K N Á L

Esetszám:	19 fő.	13 fő.	13 fő.	11 fő.	10 fő.
Életkor:	20 év.	30 év.	40 év.	22 év.	19 év.

N Ő K N É L

Esetszám:	31 fő.	25 fő.	17 fő.	15 fő.	14 fő.	12 fő.	12 fő.	12 fő.	7 fő.	5 fő.
Életkor:	30 év.	18 év.	20 év.	26 év.	25 év.	16 év.	17 év.	36 év.	40 év.	46 év.

4. FELEKEZETI MEGOSZLÁS

A személyi adatok felvételekor a pörök írnokai a felekezeti hovatartozandóság megjelölésében sem voltak következetesek. A vallás a személy azonosítása során gyakran nem szerepelt, máskor ugyanazon felekezet megnevezésére többféle kifejezést használtak. Mi az eredeti elnevezéseket alkalmaztuk.

	A VALLÁS MEGNEVEZÉSE VÁDLOTTAK ÉS SÉRTETTEK				TANÚK	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők		
Kálvinisták, „reformáták”*	88	104	11	15		
Római katolikusok,						
„pápasták”	59	98	8	13		
Lutheránusok	6	1	-	-		
Helvét hitűek	-	-	2	3		
Ó hitűek	5	3	-	1		
Oláhvallásúak, Oláh hitűek	2	1	-	-		
Görög vallásúak	2	-	-	-		
Hebreák (zsidók)	-	-	-	1		
-						

* Különösen a „nehéz esetekben” sok volt a református bűnöző, főleg Vásárhelyen és Szentesen.

5. TISZTSÉGVISELŐK

Ebben a fejezetben a vizsgált évek szerint, az egykori helyesírást híven követve,

1. a falu és mezőváros, valamint
2. a hivatalos hatalom tisztségeit és tisztségviselőit összefoglalóan mutatjuk be:

A TISZTSÉGVISELŐ MEGNEVEZÉSE	A PÖR SZÁMA
Szolga bíró	191/1744.
Útza Eskütye	193/1744.
Szék bíró	48/1756.
Város Tisztjei	48/1756.
Helységbeli Nemzetes Bírák Uraimék	48/1756.
Tizedes	369/1757.
Kertész Bíró	370/1759.
Vámos Úr	16/1759.
Csősi Hivatal viselő Ember	381/1762.
Eskütt ember	219/1762.
Ispány	219/1762.
Bor Bíró	221/1762.
Kapitány	227/1764.
Hadnagy	227/1764.
Strázsa	227/1764.
Tiszt[t]artó Uram	236/1769.
Senator	369/1770.
Cancellis	369/1770.
Notarius	156/1774.
H[al]ász Bíró	156/1774.
Város hadnagyai	52/1775.
Város Gazdája	332/1777.
Kis Bíró	252/1781.
Számtartó Uram	377/1781.
Kertiz Bíró	336/1790.
Processualis Feő Szolga Bíró	400/1791.
Taksa-Szedő Úr	12/1794.
Ör	13/1795.
Nagy Barom Gulyás	54/1796.
Eskütt Bíró	54/1796.
Kasznár Úr	54/1796.
Kasznár Úr katonája	54/1796.
[N. Sz. J.] Vám lesinéje	37/1804.
Csongrád és Csanád Vármegyék Belső Orvossa	174/1806.
Város Jegyzője	352/1806.
Város Cselédgyei	353/1807.
Tiszt	353/1807.
Bíró	353/1807.

Komentiós Város Kotsisa	353/1807.
Város hites Hadnagy	353/1807.
N[eme]s V[árme]gye hites Bába Asszonya	357/1808.
Kerülő Szőlő Csösz	361/1811.
Inspector	361/1811.
Gazdatiszt	361/1811.
Uradalmi Ügyészi Irnok	365/1813.
Uradalmi fiscalis	275/1813.
Úri szék Jegyzője	275/1813.
Feő Fiscalis	313/1818.
Vármegye Hiteles Sebb Orvossa	388/1819.
Város Birája	39/1819.
Vármegye All=Ügyészének mint Assistensnek	39/1819.
Csongrád Vármegyének örök eskütte	353/1821.
Commissarius Úr	18/1823.
Vásárhely várossának Lándsássa	281/1823.
N[eme]s Vármegye Bábája	178/1824.
Város Kapitánya	178/1824.
Város Eskütyei	21/1825.
Vármegye Tiszti All Ügyéssze	21/1825.
Pusztai Katonák	393/1825.
Visgáló Ur	393/1825.
Első Alispán úr	393/1825.
Ordinárius Bíró	394/1825.
Tized gazda	345/1826.
Város Irnokja	285/1827.
Allszolgabíró	288/1828.
Város Örje	288/1828.
Mezei Biztos	300/1836.
Uradalmi Ügyész	300/1836.
N[emes] N[emzetes] Birái	301/1836.
Prokátor	302/1836.
Doktor és I.(?) Esperes	302/1836.
Városi pandur	302/1836.
Fő Bíró	302/1836.
Tanáts [mint testület]	302/1836.
Ügyész	179/1836.
Fiscalis actuarius	303/1837.
Ügyészi segéd	304/1837.
Cs[ászári] Kir[ályi] Tanácsos	306/1838.

Uri Széki Jegyző	23/1838.
Al Ispány	306/1838.
Fiscalis	306/1838.
Fő Szolga Bíró	306/1838.
Fő-Jegyző	306/1838.
Királyi Ítéltő Tábla	306/1838.
Tiszti ügyész	306/1838.
Hétszemélyes Tábla	306/1838.
Cs[ászári] K[irályi] f. (?)	306/1838.
t. (?) sz. (?) H. (?) -tója s Tanácsnoka	306/1838.
Fő Ispán	306/1838.
Előadó Királyi T. (?) Bíró	306/1838.
R. (?) s. (?) orvos	307/1838.
Segéd ügyész	14/1838.
Tisza Böldi Biztos	309/1842.
Királyi törvényes Tábla	309/1842.
Taksa – Szedő úr	309/1842.
Uradalmi ügyész és tiszti Felperes	45/1843.
Vasbafogott Alperes	45/1843.

NÉVANYG

1. A PÖRÖKBEN SZEREPLŐ SZEMÉLYNEVEK

Év	Pör- szám	Ragadvány és előnév	Családi név	Utónév	Becenév és rövid változat
1723.	46.	Toth	Csengeri	Zsuzsanna	
			Csikoss	Istvány	
			Csordás	Erzsébet	
			Dávid	Erzsébet	
			Komáromi	?	
			Kovács	Erzsébet	
			Kovács	Katalin	
			Makovay	?	
			Moczy	Martony	
			Nagy	?	
			Pap	Katalin	
			Szabó	Mattyás	
1724.	366.		Barna	István	
			Bodi	Erzsébet	
			Bodor	Demeter	
			Bujaki	Mihály	
			Jan	Albert	
			Nagy	Mihály	
			Zaffiri	Imre	
1732.	24.		Borbíró	Ersók	Ersók
			Kincses	Miklós	
1735.	105.		Csete	Ilona	

		Deső	Ilona	
		Főző	Katalin	
		Hegedűs	István	
		Kanai	Ferenc	
		Kis	Ilona	
		Kovács	Gergely	Geczi
		Kovács	István	
		Kőhegyessy	Irén	
	Mihály	Nagy	Sára	
		Nagy	János	
		Nagy	Mihály	
		Oláh	István	
		Szénási	János	
		Szénási	Marczi	Marczi
1735.	414.	?	Istók	Istók
1735.	188.	Börhas	?	
		Gojdár	Ilona	
		Molnár P.	Istvánné	
		Lugosi	Kata	Kata
		Szabó P.	Istvánné	
1736.	367.	Ábrahám	Erzsébet	
		Galambos	Kata	Kata
		Vargáné	?	
	Kerti	Kiss	Gyurkáné	Gyurka
1736.	189.	Molnár	Kata	Kata
	Tugári	Molnár	György	
		Timár	András	
1738.	58.	Barcza	Ilona	
		Daru	György	
		Dohányos	Jakabné	
		Nyúzóne	Pörke	Pörke
		Szénásy	János	
		Szűcs	István	
1738.	15.	Hegedűs	Mihályné	
		Kárász	Judit	
		Szóke	Györgyné	
		Tühegyi	Margaréta	
1738.	190.	Dávid	Erzsébet	
		Écsi	Sára	
		Gogh	György András	
		Gogh	István	
		Gyójai	Éva	
		Hegedűs	Gergely	
		Pap	Katalin	
		Uri	Marczi	Marci
1738.	295.	Balog	György	
		Gazos	Istók	Istók
		Kökény	Istvánné	
		Szabó	Judith	

		Szücs	Ilona	
		Boglya	Mihály	
		Dencsy	Ilona	
		Derekas	János	
1740.	298.	Györi	Istók	Istók
		Lázár	Samu	
		Matyó	?	
		Rachel	Ersók	Ersók
		Risi	?	
		Rosy	Mihály	
		Tóth	Erzsébet	
1742.	296.	Kiss	Gazsi	Gazsi
		Lantos	Páll	
		Németh	János	
		Szalma	András	
1742.	59.	Almás	Ersók	Ersók
		Czigány	Anna	
		?	Jóska	Jóska
		Kérdő	János	
		?	Laczkó	Laczkó
		Szénás	Erzsébet	
		Végh	János	
1743.	106.	Kertész	Mihály	
		Fél egy házi	László	
		Molnár	Mihály	
		Varga	István	
1744.	194.	Szél	Miskáné	
		Barna	?	
1744.	191.	Csorba	Sára	
		Nagy	Mihály	
		‘Zafiri	Imre	
		‘Zarkó	István	
1744.	192.	Szilágyi	Márton	
1744.	1.	Simonné	?	
		Szabó	Pálné	
1744.	193.	Bíró	Mihály	
		Dura	Gergelyné	
1744.	2.	Galambos	Mihály	
		Nagy	Andrásné	
1744.	196.	Czigány	Panna	Panna
		Tapátzi	János	
1744.	195.	Homokiné	?	
		Vizi	Márton	
1745.	107.	Búzás	István	
		Csáky	Anna	
		Lévay	Mihályné	
		Mezey	János	
1745.	197.	Czeplédy	?	
		Dajka	Péter	

		Égető	Katalin	
		Kan	István	
		Lakó	Mihály	
		Nyúzó	Andrásné	
		Rátz	György	
		Rátz	István	
		Takáts	Erzsébet	
		Tapaszy	János	
		Vári	Ersók	Erzsók
		Vig	János	
		Zöldy	Jósefné	
1745.	309.	Francsik	Maria	
		Pintér	Katalin	
		Jávorka	Márton	
1745.	310.	Juhász	Örse	Örse
		Mogyorosi	Gergely	
		Nagy	András	
1746.	75.	Békési	Panna	
		Vak	Jantsi	Jantsi
1746.	108.	Kerdő	?	
		Kis	Ilona	
1746.	355.	Farki	Pál	
		Gencsy	Ersébeth	
		Kimmús	János	
		Költsei	Péter	
		Majos	Ersébeth	
		Majos	János	
		Martinitz	András	
		Szakadáthi	Ferentz	
		Szücs	Pál	
1748.	77.	Borosné	?	
		Hegyen	?	
		Kovács	?	
		Sarló	Jutka	Jutka
		Szathmári	Davidné	
1748.	78.	Boros	János	
		Kincses	Kata	Kata
		Pető*	Ferke	Ferke
1748.	79.	Bokor	Susánna	
		Budainé	?	
		Noéné	?	
		Nyakóné	?	
		?	András	
1748.	80.	Czirok	Kata	Kata
		Olasz	Ambrus	
1748.	81.	Asztalosné	?	
		Vaszil	Demeter	
1748.	76.	Gazsi	Pál	
		Hertzeg	Joseph	

		Kéri	Sóffi	Zsófi
* Pető Ferenc volt, az 1753-ban lezajlott Bújdoso–Pető–Törő-féle utókuruc mozgalom egyik résztvevője.				
		Soós	István	
		Szegi	Ilona	
1748.	109.	Lengyel	Jano	Janó
		Simon	Judith	
		Smith	Kata	Kata
1749.	82.	Beke	?	
		Szilágyi	István	
		?	Susa	Zsuzsa
1749.	110.	Csuka	János	
		Nánássy	Sára	
1749.	111.	Czigány	Ferke	Ferke
		Turzó	Maris	Maris
1749.	4.	Bóka	Mihály	
		Boros	?	
		Budai	Erzsébet	
		Csurgai	János	
		Gödöllei	Ferencz	
		Nagy	Istvánné	
		Pápa	Sára	
		Vana	Máthe	
1749.	3.	Bodroghj	Katalin	
		Gera	István	
		Gombosi	Mártony	
		Nagy	Gyurkáné	Gyurka
		Szabó	Eőirse	Eőirse
		Szabó	Mihály	
1750.	26.	Kabók	István	
		Kabók	Ilona	
		Kanász	Pál	
		Kupás	János	
		Szabó	Anna	
1751.	315.	Enyedi	Sara	
	Kerék gyártó	Nagy	Istvánné	
		Levaj (Levaý)	András	
		Nagy	Dénesné	
		Pap	István	
	Szabó	Fazekas	János	
	Szakállas	Pap	Istvánné	
	Tabányi	Toth	Marcziné	Marci
		Vikony	György	
1751.	356.	Baján	Julianna	
		Pap	Mátyás	
1751.	27.	Beke	János	
1752.	409.	Szombathi	Mihály	

		Tóth	Judit
1752.	83.	Kérdő	Ferenc
		Nagy	Panna Panna
1752.	198.	Balika	Flora
		Begyik	Geczi Geczi
		Fazekas	Istvánné
		Kiss	András
		Lovász	György
		Somodi	?
		Szabó	János
	Tóth	Marton	Jutka Jutka
1753.	112.	Csiszár	Jutka Jutka
		Horváth	István
		Kis	Gyurka Gyurka
1753.		Horváth	Mártony
	Szilágyi	Szabó	Boris Boris
	S.	Tót	István
1754.	368.	Komaromi	István
		Szücs	György
		Szücs	?
1754.	84.	Karasz	Susa Zsuzsa
		Sebők	János
		Zemko	György
1755.	85.	Nagy	István Istók
		Virág	Zsuzsa Zsuzsa
1755.	113.	Kádár	Sára
		Miskolczi	?
		Németh	Mihály
1755.	200.	Kálmán	István
	Nagy	György	Kata Kata
		Nagy	János
		Szücs	Jánosné
1755.	114.	Dobos	Ágnes
	Kacska (kanász)	?	?
1755.	115.	Benkő	Kata Kata
		Molnár	István
		Rác	Miklós
		Szőke	Mihály
	Telegdi	Szabo	István
		?	Jakab
		?	Mihály
1755.	116.	Czeplédy	István
		Debreceni	Marczi Marczi
		Kis	Mihály
	Kis	Pál	Margit
	Mutsi	Szabó	Pál
		Pető	István
		Thot	Ferentz Mihály
		Tót	Erzsók Erzsók

1755.	201.	Csáki	István	
		Magda	János	
	Nagy	Pál	Sára	
1755.		Bozó	Jutka	Jutka
		Martonosi	?	
1755.	202.	Búza	Jánosné	
	Jász	Szilágyi	István	
		Kováts	Anna	
1756.	47.	Banga	Gergelyné	
		Banga	Györgyné	
		Belleges	Kata	Kata
		Csöngöri	Erzsébet	
		Csurka	Ferencné	
		Debretzeni	Erzsébet	
		Diószegi	Éva	
		Györi	Istvánné	
		Juhász	Andrásné	
		Kasza	Mártonné	
		Kállai	Katalin	
		Kása	Mihály	
		Kenéz	Mihályné	
		Királyi	Erzsébet	
		Kis	Ilona	
		Kondás	Györgyné	
		Kotormány	Jánosné	
		Kotzka	Andrásné	
		Kovács	András	
		Máté	Istvánné	
		Máté	Sámuelné	
		Nagy	Erzsébet	
		Pap	Sára	
		Szilágyi	Erzsébet	
		Szücs	Mária	
		Vidács	Anna	
1756.	405.	Asztalos	Istvánné	
		Baranyi	Elona	
		Barta	Istvánné	
		Békési	Jánosné	
		Budai	Anna	
		Czombos	?	
		Dohányos	Sára	
		Dús	János	
		Faragó	Mátyás	
		Gyulai	Anna	
		János	István	
		Kántorné	?	
		Kecskeméti	Sámuel	
		Kis	István	
		Kónya	Katalin	

		Másásné	?		
		Mocsi	János		
		Mucsi	Istvánné		
		Nagy	Erzsébet		
	Pajzán	Tót	János		
		Pap	Mihály		
		Pápai	Ferentz		
		Posztós	Erzsébet		
		Szent Péteriné	?		
		Szőnyi	Benjámin		
		Szücsné	?		
		Takács	János		
	Tot	Barta	István		
		Tót	Pálné		
	Vak	Barta	István		
		Varga	Ferentz		
		Varga	Katalin		
		Vecsei, Vecseri	Istvánné		
		?	Sára		
1756.	203.	Futó	István		
		Peszéki	Jutka	Jutka	
	Szentesi	Molnár	János		
		Vastag	Jankó	Jankó	
		?	István		
1756.	48.	Benyhe	Ilona		
		Bécsi	?		
		Czirok	Kata	Kata	
		Csaki	Pál		
		Cserekje	Jánosné		
		Horváth	Mihály		
		Kisvalvaj	János		
		Méhszáros	János		
		Pap	István		
		Rácz	Mihályné		
		Víg	István		
1756.	204.	Beke	Jánosné		
		Mérges	Sára		
		Siti	Panna	Panna	
		Tót	Istvánné		
		Víg	András		
1756.	119.	Csipős	Erzsébet		
1756.	118.	Kis Istók	Ersók	Ersók	
		Lengyel	András		
1756.	86.	Bodor	Jutka	Jutka	
		Pap	János		
1756.	410.	Aszalós	Judit		
1756.	120.	Kérdő	Panna	Panna	
		Kovács	István		
		Méhszáros	István		

1756.	205.		Kun	Panna	Panna
			Pap	István	
			Sípos	István	
		Vak	?	Jósi	Józsi
1756.	206.		Hunyadi	Dániel	
		Deák	János	Ersók	Ersók
1756.	207.		Asztalos	József	
			Rác	Geczi	Geczi
			Sinkó	Kata	Kata
1756.	19.		Borsi	?	
			Kovács	Eörse	Eörse
			Laczik	Imre	
			Molnár	Pista	Pista
			Podj	Panna	Panna
			Pongracz	Istvan	
		Szabó	Szuszi	János	
			?	Adam	
1757.	121.		Aszalós	Judith	
			Gyenge	István	
			Sánta	János	
			Szilágyi	Susa Ersók	Susa, Ersók
1757.	60.		Kormány	Mihály	
			?	András	
1757.	369.		Benkő	Kata	Kata
			Egeto	?	
			Láda	Jánosné	
			Láda	Mihály	
			Mónus	?	
		Paszulkaróné	?	?	
			Szabó	Katalin	
			?	Ferencz	
1757.	208.		Farkas	Gergelyné	
			Huszka	?	
		Nagy	János	Judit	
			Szendi	János	
			Vaszari	Joseph	
1757.	87.	Kopasz	Szilágyi	Istvánné	
			Korom	András	
			Vas	Ersók	Ersók
1757.	316.		Kovács	Ferencné	
			Lázár	Ferenc	
			Molnár	Kata	Kata
1758.	370.		Banga	?	
		Bohus	Nagy	János	
			Boros	Ilona	
			Boros	Jánosné	
			Búza	György	
			Csala	Jánosné	
			Csáky	Péterné	

		Damián	Kata	Kata
		Gyöngyössi	Sára	
		Kálmán	István	
		Korsós	Ferenczné	
		Mezei	Erzsébet	
		Nagy	János	
		Nagy	Katalin	
	Nagy	Tatár	Kata	Kata
		Pircsi	Istvánné	
		Pólya	Marczi	Marczi
		Szabó	Anna	
		Szél	Erzsébet	
		Szücs	?	
		Vörös	László	
1758.	305.	Boros	Jutka	Jutka
		Túriné	?	
1758.	61.	Boros	Jutka	Jutka
		Szücs	Mártonné	
		Tok	Erzsébet	
1758.	62.	Nagy	Mihály	
		Oláh	Martzi	Martzi
		Seres	János	
		Szabó	Gergely	
1758.	209.	Dolronyitzi	?	
		Mészáros	Boris	Boris
		Szabó	Jankó	Jankó
		Szász	Jánosné	
1758.	210.	Cséhi	Mária	
	Bú Szerző	Ördög	János	
		Szennyes	Jánosné	
1758.	211.	Petre	Jánosné	
		Posztós	Panna	Panna
		?	István	
1758.	123.	Fazekas	János	
		Pója	Kata	Kata
1758.	124.	Bogár	Kata	Kata
		Pataki	Ferencz	
		?	Palkó	Palkó
1758.	122.	Csengős	Mártony	
		Kiss	Maris	Maris
1758.	180.	Kiss	Mihály	
1759.	323.	Kaszap	Jósepp	
		Mocsi	Sára	
		Molnár	Samuné	
1759.	5.	Kirha	Borbála	
		Kis	Sára	
		Móczó	István	
	Puli	?	?	(cigányné)

			Ungváry	Istvánné	
		Vak	Sánta	Mártony	
1759.	181.		Kristó	Mártonné	
			Szabó	Samu	
			Zanóczy	?	
1759.	16.		Balás	András	
			Szabó	Ilona	
1759.	63.		Fazekas	Rósi	Rósi
			Gepes	György	
			Puskás	Kata	
1759.	125.	Bíró	Sebők	György	
			Buzder	Jutka	Jutka
			Égető	Kata	Kata
			Krupriska	Jóseff	
			Orosz	István	
			Végh	János	
1760.	212.		Kovács	András	
			Kovács	Mátyásné	
			Szabó	Eörze	Eörze
			Tót	András	
			Tóth	Demeter	
			Zsíros	István	
1760.	88.		Fekete	János	
			Fekete	Kata	Kata
			Szegedi	András	
			Szegedi	Ferkó	Ferkó
1760.	213.		Horváth	István	
		Peszeki Zadonyi	Molnár	János	
1760.	126.		Posa	Mátyás	
			Sebők	Judit	
			Szabó	János	
		Tapay	Tot	István	
			Toth	Jóska	Jóska
1761.	357.	R.	Biro	Mihály	
			Vaczý	István	
			Vörös	Miska	Miska
1761.	89.		Árvai	György	
			Bütös	János	
			Nagy	Judit	
			Tóth	Ilona	
			?	István	
1761.	215.		Asztalos	József	
			Nagy	Janos	
			Rácz	Gáspár	
			Sisko	Kata	Kata
			Sas	István	
			Tóth	Andrásné	
1761.	214.		Dani	Gergelyné	
			Gál	Susánna	

		?	István	
1761.	127.	Asztalos	Kata	Kata
		Nagy	János	
		Oláh	János	
		Varró	Bandi	Bandi
1761.	217.	Balog	Sára	
		Erdős	Ersok	Ersok
		Hagyó	Istók	Istók
		Kun	Mártonné	
1761.	218.	Balog	Istvánné	
		Balog	Sára	
		Kun	Mihály	
		Zsigáné	?	
1761.	216.	Alföldi	Kata	Kata
		Biró	Judit	
		Mocsi	Jánosné	
		Szalontay	Ferencz	
		Szél	János	
		Vatta Fia	János	
		?	János	
1761.	311.	Hajdu	Panna	Panna
		Német	György	
		Radócsi	Mária	
		Rosztoczi	Mátyás	
1761.	128.	Kis	Judka	Judka
		Tót		
		Sánta		
1761.	28.	Bene	István	
		Patkós	?	
		Szennyes	Gyurka	Gyurka
		Szennyes	Miska	Miska
1762.	219.	Antal	István	
		Eszes	Mátyás	
		Imre cseh	Györgyné	
		Szücs	Jutka	Jutka
		Raffaj	?	
		Sivák	Ferencz	
		Szabó	?	
		Takács	György	
		Tánczos	Mihály	
1762.	129.	Vincze	Kata	Kata
		Zsisko	Mihály	
1762.	130.	Csáki	András	
		Egeresi	Ersók	Ersók
		Rác	Andor	
1762.	317.	Kemecz	Eva	
		Kis	János	
		Mészáros	Gergely	
		Szabó	Istvánné	
1762.	221.	Asztalos	Sára	
		Bang	Katalin	
		Biró		

			Fodor Hegedűs Menyhárt Moczarý		Janos Gergely János Istvánné	
1762.	221.		Pali Pálinkásné Soos Török Török Vadlövő Varga		Ilona ? Mihályné György János Ilona Judit	
1762.	131.	Borka	Batka Borka Szabó Csordás Gaal Keresztes Kovács Olasz Olasz Sugár ?		Mihályné Mihályné István Marczi János ? Anna Gyurka Péter Jutka János	Marczi
1762.	325.		Bálint Faragó Fenekesné Karsay Nedo Németh Pap ?		Katalin Jánosné ? Anna Zsiga Barbara Mária Jánosné Andrásné Jánosné	
		Kuli	Takács Varga Halasz Szalay Tánczos		Zsuzsa Kata György	Zsuzsa Kata
1762.	324.	Vörös	Győri Lévaý Szanda		Ersokk Mátyásné ?	Ersokk
1762.	29.		Pollya Rác Czirok		Márton István Sára	
1763.	222.		Csala Gaál Andrási		János János ?	
1763.	223.	Boros	Nagy Csukre Hazug Heczay Jarobicz		István ? Bandi Ersok Ilona	Bandi Ersok

Juhász	?
Moczo	István
Molnár	Mihály
Poja	Erzsébet
Poka	?
Szalay	István
Tot	Eva
Ústőkös	Mihályné
Zlikai	Györgyné

		[S]Zilagyi	Janosné	
		?	Bandi	Bandi
1763.	225.	Csáki	Ferencz	
		Elesdi	Jánosné	
		Gaál	Mária	
		Giliczó	Margit	
		Horváth	Mártonné	
		Hógyós	Katalin	
		Pója	Márton	
		Rác	Czirok	Kata
			Szabó	Kata
			Szappanos	Pista
1763.	132.	Dekány	András	
		Farkas	Klára	
		Nagy	Mihály	
		Nagy	Mihók	Pista
			Szekula	Mihályné
			Takács	Zsuzsa
1763.	224.	Dezső	Ferencz	
		Lenárt	Kata	Kata
		Molnár	Pál	
		Sebők	Márton	
1763.	226.	Miskolczi	István	
		Molnar	Samuel	
		Racz	Lőrincz	
		Szirmai	Mártonné	
		Uri	Ersok	Ersok
1763.	64.	Csala	János	
		Imbre	Jancsi	Jancsi
		Lugaszi	István	
		Mészáros	István	
		Nagy	Crajczár	Kata
			Nagy	István
			Nagy	Kata,
		Ferkéné	Kata,	Ferke
		Sándor	András	
		Sárközi	?	
		Tabányi	Nagy	Kata
			Vak	Ferke
			Vak	Miska
			Varga	Ferenczné
1763.	306.	Borsos	Ilona	
		Gaján	Ilona	
		Kulcsár	Mihályné	
		Lakatos	István	
1764.	408.	Balogh	István	
		Orosz	Erzsébet	
1764.	90.	Bálint	István	
		Fekete	Istók	Istók

		Horti	Panna	Panna
		Tunyi	?	
1764.	358.	Kovács	Péter	
		Nagy	András	
		Vörös	István	
1764.	91.	Gyöprugó	Jutka	Jutka
		Juhász	Tamásné	
1764.	348.	Száraz fejűné	?	?
		Szőke	Judit	
		Belán	Erzsébet	
		Szőke	János	
		Szőke	Panna	Panna
1764.	227.	Varga	Miska	Miska
		Csorba	András	
		Gonda	Imre	
		Gonda	István	
		Gyarmathý	Samuné	
		Jó	György	
		Kis	Albert	
		Kis	István	
		Reviczki	Sára	
		Szabó	?	
		Vizesi	István	
		Vizessy	Imre	
		Vizessy	János	
1764.	133.	Csurka	István	
		Györi	Ersók	Ersók
		Hadý	Gáspár	
		Lévai	Mátyásné	
		Szanda	Mihály	
1764.	92.	Argyelán	Mári	Mári
		Baranyás	Miklós	
		Fejes	?	
		Nagy	Jósa	Jósa(?)
		Somogyi	?	
1764.	49.	Apro	?	
		Benkő	Pöre	Pöre
		Dobos	István	
		Dobos	János	
		Erös	Berta	
		Erös	Maris	Maris
		Nagy	Mihály	
		Pota	?	
		Volenter	Kata	Kata
1765.	328.	Pernijés	Margit	
		Veszendő	Mihály	
1765.	359.	Karasz	Miklós	
		Szabó	János	
1765.	326.	Gyenge	Mári	Mári
		Kabai	András	

		Székely	János	
		Útasi	János	
1765.	134.	Maradi	Panna	Panna
		?	Ferencz	
		?	János	
1765.	135.	Galambosi	János	
		Kis	Eva	
		Mólnár	András	
1765.	327.	Balla	János	
		Balogh	Mihályné	
		Gyöngyösi	Jánosné	
		Kis	Susanna	
		Kulcsár	Todor	
		Pap	Katalin	
		Sipos	Erzsébet	
		Szoboszlaj	Jánosné	
1765.	136.	Búszterző	Mihály	
		Czirok	?	
		Kacska	Ersók	Ersók
		Samu	Péter	
1766.	137.	Árendás	I Istvány	
		Krkoska	Kata	Kata
1766.	140.	Bonter	?	
		Kucsera	György	
		Majer	Könner	
		Pásztor	Erse	Erse
		Szabó	Jóseff	
		?	Venczel	
1766.	228.	Barna	Boris	Boris
		Hevesi	Apollonia	
		Juhász	Ferencz	
		László	Mária	
		Nagy	Zsuzsanna	
1766.	141.	Márkus	Jánosné	
		Sipos	Mihály	
		Szalaý	Ilona	
1766.	183.	Czingel	Erse	Erse
		Darabos	Agnes	
		Erdődy	Mihály	
		Horváth	Pista	Pista
		Kárász		
		Máronossi	?	
		Szejárto	János	
1766.	139.	Hódý	András	
		Paál	Kata	Kata
		Rákóczy	Joseff	
1766.	138.	Domokos	Ersok	Ersok
		Dús	János	
		Füredy	?	

		Kapitány	László	
		Makai	Erzsébet	
1766.	93.	Balogh	György	
		Bang	Sára	
		Csalános	Istvánné	
		Csorba	Mihálne	
1766.	229.	Balogh	Sára	
		Kósa	János	
		Lázár	Ferencz	
		Soltéc	Jánosné	
1766.	230.	Balog	Ersokk	Ersokk
		Lázár	Ferencz	
		Nagy	Ferencz	
1766.	94.	Balta	János	
		Csanky	Erzsébet	
		Fodor	Mihál	
		Huszár	István	
		Karsaý	András	
		Kis	Klára	
		Mérges	Sára	
		Orosz	Laczko	Laczko
		Rósa	András	
		Szabó	István	
		Zsiros	Ilona	
1766.	65.	Csipkés	Istvánné	
		Dencsi	Istvánné	
		Elek	Caspárné	
		Erszényes	Sára	
		Högyes	Kata	Kata
		Pap	András	
		?	Zachariás	
1766.	182.	Bokor	Kata	Kata
		Dávid	Sámuelne	
		Deák	István	
		Dombray	István	
		Görög	Miska	Miska
		Gyaponiné	?	
		Nyékiné	?	
		Pap	Mihály	
		Siket	Samuné Samu	
		Tóth	Erzsébet	
1767.	50.	Csiszár	István	
		Simon	Maris	Maris
1767.	231.	Csurka	Ferenc	
		Kováts	János	
		Pető	?	(akit fölnegyeltek)
1754-ben.)				
		Sugár	István	
1767.	307.	Goóg	Antal	

		Kalocsa	?		
		Sz[ent] Györgyi Szabo		Péter	
1767.	232.	Szabo		Eörse	Eörse
		Dencsi		Péter	
		Dencsi		Susa	Susa
		Komjáti		András	
		Szentesi		Laszlone	
1767.	233.	Bajor		Jósi	Jósi
		Kotormány		Susa	Susa
1767.	142.	Bottos		Panna	Panna
		Titó		Pista	Pista
1767.	411.	Révaý		Kata	Kata
		Venczelaý		János	
1767.	412.	Czitek		Ilona	
1767.	413.	Kálé		István	
		Parti		Ersókk	Ersókk
1768.	143.	Fejér		Julis	Julis
1768.	73.	Nyilas		Ilona	
		Serfőző		Gyúrka	Gyúrka
1768.	144.	Deák		István	
		Meleg		Ferencz	
		Toth		?	
		Vékony		Sára	
1768.	95.	Simon		György	
		?		Sára	
1768.	96.	Égető		Kata	Kata
		Motok		Geczi	Geczi
		Pajzán Toth		Ferenczné	
1768.	145.	Giliczó		Ersókk	Ersókk
1768.	146.	Deák		Ersókk	Ersókk
		Sz.[ent] Péteri		Sándor	
1768.	318.	Gulyás		Panna	Panna
		Molnár	Pál		
		Szücs		Gecziné	Geczi
1769.	236.	Gyevi Kani		János	
		Kováts		Ilona	
		Szabó		Mihály	
		?		Gyurka	Gyurka
1769.	234.	Bogár		Kata	Kata
		Keresztes		János	
		Nagy Mihály		Ferencz	
1769.	147.	Baricsa		János	
		Moýses		Ilona	
1769.	17.	Kovács		Borbála	
		Szántó		Jánosné	
1769.	371.	Asztalos	Ilona		
		Balog		Ferencz	
		Banga		Gergelyné	
		Bátorý		Mihály	

1769.	371.		Borbély Csonka	?	Panna	Panna
			Dio Szegi		Eva	
			Döriné		?	
			Fejér		Mátyásné	
			Juhász		Ferenczné	
			Kaszap		Péter	
			Kis		János	
		Kovács	Görög		Gyurka	Gyurka
		Kürti	Toth		István	
			Pap		András	
			Sz.[ent]Péteri		Mihály	
			Szakmáriné		?	
			Szaplonczay		Illés	
			Török		Ferencz	
			Török		Istvánné	
			Veres		András	
1769.	235.		Bodka		Mihály	
		Gugás	Halász		Mihály	
			Kovács		Panna	Panna
			Rosa		Marczi	Marczi
			Szabó		Ilona	
			Szántó		Mihályné	
1769.	97.		Hajdu		Agnes	
			Kolompár		Joska	Joska
1769.	148.		Huszár		Palkó	Palkó
			Kotormány		Susa	Susa
1769.	51.		Bába		János	
		Bozó	Tántzoss		Imre	
			Kósenda	?		
			Lantos		Máté	
1770.	149.		Erdéli		Andrásné	
			Gyöngyössi		Ersók	Ersók
			Kincses		Pista	Pista
1770.	66.		Csányi		István	
			Fejes		Andrásné	
		Levai	Varga		János	
1770.	360.		Balogh		János	
			Deső		János	
		Dóktor	Tót		Jancsi	
			Kapás		István	
		N[eme]s	Kovács		Márton	
			Vasas		Marczi	Marczi
1770.	372.		Ambrosin		Magdolna	
			Dugonics		András	
			Jankko		György	
			Nagy		Judit	
			Volfordty		György	
1771.	237.		Erdős		Kata	Kata

		Kapocsi	Ersók	Ersók
		Nagy	János	
		Somogyi	Miska	Miska
1771.	319.	Király	Jánosné	
		Tánczos	István	
		Varga	Boris	Boris
1771.	6.	Pécsi	Nagy	András
1771.	238.	Balog	István	
		Hódi	Pál	
		Jenei	Györgyné	
		Nagy	Mári	Mári
1771.	98.	Barát	Mátyás	
		Betyár	Jancsi	Jancsi
		Faragó	Örés	Örés
		Nagy	Pál	
		Puka	Kata	Kata
1771.	99.	Barát	Matyó	Matyó
		Faragóné	?	
		Gá bri	Jancsi	Jancsi
1771.	150.	Blaskó Juhász	Panna	Panna
1771.	151.	Dudás	Ersók	Ersók
		Kis Mihály	Istók	Istók
		Nagy	Istvánné	
1772.	152.	Csernák	Magdolna	
		Zsótér	Pál	
1772.	100.	Faragó	Sára	
		Szántó Topogó	Andrásné	
		Tarjányi Nagy	György	
1772.	30.	Gazos	Istók	Istók
		Miskólczi	János	
		Szél	János	
1773.	153.	Bottos	Panni	Panni
		Gerhárd	János	
		Győri	Ersók	Ersók
		Pusé	Jóskáné Jóska	
1773.	154.	Bürgés	Bandi	Bandi
		Soós	Katalin	
1773.	155.	Derecskei Szabo	János	
		Takács	Panna	Panna
1773.	329.	Becsey	István	
		Bunko Kovács	István	
		Surányi	András	
1774.	156.	Aradi	?	
		Molnár	András	
		Somogyi	Örzse	Örzse
		Szücs	Jóseff	
1774.	361.	Gyaracký	Mihály	
		Rimkaszer	Simon	
		Török	Istvány	

1774.	240.	Bencsik	Ilona	
		Farkas	Jakab	
		Nagy István	Palko	Palko
		Nagy Istvány	Pista	Pista
1774.	241.	Mády	János	
		Simon	Mihály	
		Tusók	Jánosné	
		Tűkőrös	Sara	
1774.	239.	Bakos	Mátyásné	
		Fazekas	Kata	Kata
		Németh	Ágnes	
		Zombory	Mihály	
1775.	52.	Martony	János	
		Ugyan	János	
1775.	157.	Csutora	Ilona	
		Dávidházi	István	
		Harczás	Gergely	
		Kacska	?	
		Lugassi	Mihály	
		Nagy	László	
		Oláh Kacska	János	
		Zsíros	János	
1775.	7.	Hódý	Mihály	
		Szilágyi	Ersók	Ersók
1775.	31.	Csorba	Döme	
		Füstös	Mihály	
1775.	158.	Fejes	Mihály	
		Molnár	Ilona	
		Risu	?	
1775.	67.	Bakos	Andrásné	
		Imre	Mihályné	
		Mészáros	Anna	
		Nagy	Ádám	
1775.	297.	Galgó	János	
		Khlivinyi	Ferencz	
		Kováts	Rosi	Rosi
1775.	312.	Pócsay	Kata	Kata
		Szabó	Gergely	
		Szabó	Miska	Miska
		Szabó	Péter	
1775.	373.	Bagaria	János	
		Balogh	Kata	Kata
		Bujáki	?	
		Horváth	János	
		Kovács	Györgyné	
		Nagy	Ferencz	
		Nagy	Gyurka Gyurka	
		Nagy	Panna	Panna
		Súly	Erzsébet	

			Szabó	Jóskáné Jóska	
			Szilágyi	Miklós	
			Tóth	Ilona	
			Varga	Mihály	
1776.	242.		Fekete	Ferenczné	
			Horváth	Judith	
			Mohos	Clára	
			Pap	Istók	Istók
			Pintér	János	
1776.	243.		Ditséretes	Mátyásné	
			Lovas	Geczi	Geczi
			Simon	Éva	
			Siskó	Ilus	Ilus
			Siskó	Jancsi	Jancsi
1776.	159.		Agnet	Mátyás	
			Bodri	?	
			Ecserý	Kata	Kata
			Petrik	Mihály	
			Thurý	István	Pesta
1776.	330.		Füles	Ilona	
			Molnár	Ferencz	
1776.	320.	Dani	Kovács	János	
			Kutasý	Antalné	
			Olajos	Józsefné	
			Szabó	Thérsi	Thérsi [Trézsi]
1777.	244.		Fazekas	István	
			Simony	János	
			Zsiros	Ersók	Ersók
1777.	184.		Dudás	Pörsti	Pörsti
			Kádár	?	
		Nagy	Ferencz	Panna	Panna
			Szücs	Ferenc	
1777.	247.		Féger	Susa	Susa
			Gál	Jánosné	
			Lehotzky	Janos	
			Nagy	András	
			Pap	Dömötör	
			Szőke	Pál	
			Tégla	János	
			Tornai, Tornyai	Ádámné	
			Veresányi	Theresia	
1777.	246.		Berkes	Mihály	
			Horváth	Éva	
		Husos	Pap	István	
			Szokolai	Éva	
			Tódor	Erzsébet	
1773.	331.		Tot	Kata	Kata
1777.	332.		Csernyák	Erse	Erse
			Győri	Ferentz	

		?	János	
1777.	101.	Deák	István	
		Tot	Ersök	Ersök
1777.	185.	Kovács	György	
		Nagy	Jutka	Jutka
1777.	245.	Biacs	Ilona	
		Görbe	Joseph	
		Kirincs	Apollo	
		Siha	Panna	
		Sipos	Kata	Kata
		Sulý	Julianna	
		Taborosý	János	
1778.	333.	Doka	Kata	Kata
		Fazekas	András	
		Kakas	Kata	Kata
		Kása	Eörsze	Eörsze
		Kása	János	
		Kása	Mihály	
		Kása	Panna	Panna
		Lantos	Istvány	
		Lantos	Vera	
		Tott	Kata	Kata
1778.	248.	Baksó	István	
		Oláh	Kata	Kata
1778.	249.	Fazekas Illyés	Mária	
		Horváth	Ferenc	
		Zsiró	Józseff	
1778.	160.	Fejes	Mihály	
		Molnár	Ilona	
		?	Balás	
1778.	308.	Batta	János	
		Pogyé	?	
		Takács	István	
1778.	162.	Bakó	Geczi	Geczi
		Bekő	Sára	
		Kun Teöreök	Janos	
1778.	161.	Demeter	János	
		Kovács	Ersók	Ersók
		Pap	András	
1779.	163.	Csokány Barta	János	
		Sugár	Ersók	Ersók
		Sugár	Ilona	
		Sugár	János	
		Sugár	Palkó	Palkó
		Tompainé	?	
		Üres Becsei	?	
		Istók	Istók	
1779.	250.	Jósa	Erzsébet	
		Jósa	István	

		Sánta	Kis Konya Kis Vig ?		Ersók Istvánné Gyurka Anna	Ersók Gyurka
1779.	164.	Kereszturi	Teöreök		Zsigmond István	
			Veszprémi		Istvánné	
			Zu		Sára	
1779.	102.		Kosár		Janos	
			Sárközi		Pista	Pista
1779.	32.		Szakáll		Ágnes	
			Sipka		Mátyás	
			Szigethy		András	
			Szörös		Pál	
			Tóth		Katalin	
1780.	103.	Csutora	Szabó		Ilona	
			Harczás		Gergely	
			Horváth		Mihály	
			?		Lőrincz	
1780.	334.		Deák		Ferencz	
			Fekete		István	
			Mészáros		András	
			Mészáros		Ilona	
1780.	374.		Arany		Jánosné	
			Balog		Miklósne	
			Benyhe		Mártonné	
			Biró		Mihályné	
			Borkáné	?		
			Csikos		Anna	
			Csontos		Erzsók	Erzsók
			Csuti		Kata	Kata
			Erdős		Judit	
			Gulyás		Judit	
			Halász		Andrásné	
			Horváth		Mihály	
			Kis		Anna	
			Korsós		Ferenczné	
			Kovács		Erzsébet	
			Nagy		Erzsébet	
			Nagy		Jánosné	
			Pásit		Judit	
			Sugérné		?	
			Szűrös		Györgyné	
			Szűrös		Gyuláné	
			Varga		Jánosné	
1780.	375.		Apaczuros		Pál	
			Szepessi		Anna	
			Szilágyi		Gyurka	Gyurka

			?	Juditka	
Juditka					
1780.	335.		Gerendál	István	
			Gráffi	Zsuzsa	Zsuzsa
			Szőke	Albert	
1780.	104.		Kálé	Ersók	Ersók
			Molnár	Andrásh	
			Siskó	János	
1781.	376.		Csorba	Zsuzsa	Zsuzsa
			Gazsó	Ilona	
			Kovács	Joseff	
			Manyo	Ferencz	
			Nagy	Ilona	
1781.	251.	Nagy	István	Kata	Kata
		Varga	Rasa	Jozsef	
1781.	378.		Czéh	Margaretha	
1781.	252.		Barna	Gyurka Gyurka	
			Hegyesi	János	
			Kerekes	Péter	
			Kis	János	
			Nagy	Panna	Panna
			Szépe	?	
			Talpallo	Sára	
		Vég	Széles	Eórsokk Eórsokk	
1781.	253.		Domraj	Istvány	
			Dombrády	Katalin	
			Varga	Lörinc	
			Zsolnay	Ilus	Ilus
			?	András	
			?	Boris	Boris
			?	Maris	Maris
1781.	377.		Mencsir	András	
			Putnoki	Palkó	Palkó
			Szücs	Erzsébet	
			?	Bálint	
1782.	349.		Szegedi	Kata	Kata
	Versegi		Molnár	János	
	Versegi		Molnár	Tamás	
			?	Imre	
1782.	68.		Feksz	Kata	Kata
			Kalamis	?	
			Káplár	Kata	Kata
		Kóhaj	Kis	Jánosné	
			Kurczina	János	
			Mucsi	Marczi	Marczi
			Mucsi	Márton	
			Pap	Ersók	Ersók
			Papp	János	

1782.	33.		Magyar	Palkó	Palkó
			Kardos	András	
			Soki	Ilus	Ilus
1782.	186.		Csiha	Ágnesh	
			Hegedüs	Jakab	
		Hetes	Csikós	Ersók	Ersók
			Laiter, Lajtner	?	
			Ménesh	Andrásh	
			Nemes	Panna	
		Ször madzag	?	?	[asszony]
			Tasiné	?	
1782.	379.		Berta	Miska	Miska
			Geretta	Ferencz	
			Horváth	János	
			Kyrják	?	
			Maksa	?	
			Pogyé	Kata	Kata
			Pomerczky	Marczi	Marczi
			Toth	Sofi	Sofi
			Vajda	Jóska	Jóska
			?	Rosa	
1783.	254.	Erký	Szabó	Ersebet	
		Iványi	Szabó	Mihályné	
		Nyéki	Molnár	András	
1783.	165.		Kálmán	Kata	Kata
			Kováts	Ferentz	
			Kováts	Gáspár	
1783.	255.		Bagi	?	
			Gaál	Ferencz	
			Lobostyán	Istvánné	
			Pintér	János	
			Tárkány	?	
1783.	166.		Fogarassi	János	
			Kotormány	Istvánné	
			Nagy	Panna	Panna
1783.	167.		Inczedi	Kata	Kata
			Vékony	Mihálly	
1783.	69.		Elekes	Jóseff	
			Pelikán	Ferencz	
			Szabo	Samu	
			?	Apollo	
1784.	256.		Alý	Rósi	Rósi
			Kürti	Andrásné	
			Viszkocs	Eörse	Eörse
1784.	257.		Bőjthý	János	
			Csikós	Ferenc	
		Kiss	János	Kata	Kata
			Sűllyi	Ersebet	
			Sűlyi	Márton	

		Szabó	Istvány	
		Szalaý	Erzse	Erzse
		Vidács	Panna	Panna
		?	Perke	Perke
1790.	34.	Kanász	Kata	Kata
		Kiszi	István	
1790.	337.	Borka	János	
		Bozó	András	
		Manga	Pista	Pista
		Marton	János	
		Martony	Erzsébet	
		Pap	Gyula	
1790.	11.	Apáthi	Gáspár	
		Holló	Mátyás	
		Szekér	Sándor	
1790.	336.	Kóti	Ferentz	
		Kovats	Janos	
		Latzki	Mihály	
		Szabo	Josef	
		Tákó	Ádám	
		Váradi	Sámuel	
1791.	338.	Kapai	István	
		Szeri	Josef	
1792.	321.	Madarász	Eörsze	Eörsze
1794.	20.	Katezi	Ilona	
		Nagy	István	
		Vetro	Antal	
1794.	12.	Jakó	Miklosné	
		Kakas	Jánosné	
		Kertesz	Sára	
		Kis Mihály	Ersók	Ersók
		Kóti	Mihály	
		Szabó	Maris	Maris
		Vigh	János	
1795.	13.	Csikós	Márton	
		Farkas	György	
1796.	339.	Benkő	András	
		Benkő	Judka	Judka
		Jákó	Ádám	
		Kurutz	János	
		Szekeres	Jánosné	
1796.	340.	István	Gyurka	Gyurka
		Korsós	?	
		Pánczél	?	
		Pintér	?	
1796.	53.	Doszlop	István	
		Gáspár	István	
		Homoki	Sára	
		Jó	Ersébet	

			Németh	Joska	Joska
			Szabó	Gáspár	
			Sárközy	Mihály	
			Üstökös	Ilona	
1796.	169.		Dömsödi	?	
			Farkas	Jánosné	
			Galgóczi	Páll	
			Halász	Josep	
			Tolvaj	Ersébeth	
1796.	258.		Almászi	?	
			Jakus	Ersók	Ersók
	Palotás, Palotai		Tóth	János	
1796.	36.		Dögei	Miklós	
			Mattyasovszky	János	
			Simon	János	
1797.	259.		Berta	Anna	
			Fodor	Istvány	
			Kérdő	Mihály	
			Kis	András	
			Rákos	Mihály	
1798.	261.		Gál	János	
			Hajdú	Ferenc	
			Jákó	Ádám	
			Pál	János	
			Rosos	Ilona	
			Rosos	János	
1798.	262.		Bessenyei	Péter	
			Borka	Jutka	Jutka
			Kátai	?	
			Seress	Péter	
1798.	54.		Dezső	Judit	
			Dezső	Mihály	
		Gulyás	Veres	András	
			Kutas	Mihály	
			Pataki	Ilona	
			Tsapó	Perzsi	Perzsi
			Tóth	Ferenczné	
			Vida	Mihály	
			?	Gyurka	Gyurka
			?	János	
1798.	260.	Makai	Kis	János	
			Nagy	Pista	Pista
			Szabó	Pál	
			Szabó	Rúzsí	Rúzsí
			Váradí	Rozália	
1798.	299.		Argyelus	István	
			Hegyesi	Jantsi	Jantsi
			Tot	Péter	
			Víg	Ersók	Ersók

1799.	170.	Csende Domján Kardos Nagy Gy. Nagy Gy. ?	Panna Istvány Istvány Mártony Samu Istvány	Panna
1800.	263.	Berta Hajdú Hartsás Szabó Tóbiás Török	Panni István Pörzsi Judith Istvány Péter	Panni Pörzsi
1800.	300.	Barta Jakó Kérdő Kis Koháné	Miklós Miklósné Ferencz Ersók ?	 Ersók
1800.	380.	Bona Kopornyik, Pokornyik Kún Lörintz Simony, Simon Simony Sülek Szomor	Er'sébeth Rosália János János János Mária János Máté	
1801.	381.	Czakó Horváth Kozák Kozák Lakatos Mezei	? József János Rebeka Mári József	 Mári
1801.	171.	Baranyás Baranyás Baumbgartner Kováts Toth	Josef Mihály Éva Anna, Panna Ersebeth	 Panna
1801.	264.	Dorida Jakó Kis Lakatos	Ersók ? Mihály István	Ersók
1802.	265.	Miskotzi, Miskoczi Nyiri Ns. Szilágyi Takács	Kata István Mihály István	Kata
1802.	172.	Dani Kabay Kis	Mária Kata Mihály	 Kata
1803.	382.	Csongrádi Benkő Fel földi Veres	Ersébet István	

		Hatvani	Josef	
		Jáger	Jóseffné	
		Jáger	Mihály	
		Posztós	Ersébeth	
		Posztós	István	
		Posztós	Mihály	
		Szabo	Gergely	
		Szabó	Ilona	
1804.	266.	Kováts	Mihály	
		Molnár	Josef	
		Sipos	Boris	Boris
		Sipos	Péter	
1804.	383.	Baza	Ersok	Ersok
		Bárány	Mihály	
		Bereczki	Mihály	
		Kis	János	
		Olasz Borus	Anna, Panna	Panna
		Olasz Borus	Pál	
		Olasz	Ilona	
		Posztós	Péterné	
		Toth	Jútka	Jútka
		Úres Becsei	Mihály	
1804.	267.	Barta	György	
		Varga	Josef	
		Varga	Sára	
1804.	268.	Kiss	László	
		Logo	Istvan	
		Zsákay	Julis	Julis
1805.	37.	Becsei	Mihály	
		Kötélverő	János	
		Nagy Szabo	János	
		Nyerges	Ersok	Ersok
		Nyerges	János	
		Varga Szűts	Páll	
1805.	384.	Bárdos Vass	Györgyné	
		Fekete	Mihály	
		Galambosi	Eva	
		Horvát	Judith	
		Keller	János	
		Szekér	János, Károly	
		Varga	Anna	
		Varga	Jóseff	
		Varga	Örzse	Örzse
1805.	301.	Betsei	Mihály	
		Csende	Pál	
		Csorba	János	
		Haraszty	Jutka	Jutka
		Hartsás	Julis	Julis

		Keresztes	Mári	Mári
		Keresztes	Sári	Sári
		Nagy György	Sára	
		Nagy	Mihály	
1805.	173.	Rósa	Sándor	
		Balla	Anna	
		Balog	Ersebet	
		Csipkés	Judit	
		Gál	János	
		Kata	Mihály	
		Ketskeméti	János	
		Ketskeméti	Sára	
		Kotsis	István	
		Lendvai	János	
		Lukáts	Jánosné	
		Matsúri	Kata	Kata
		Ns. Nagy György	Sámuel	
		Rab	Sára	
		Tápai	István	
		Tápai	János	
		Török	János	
1805.	70.	Bányaý	Barbara Boris	
		Bányaý	Mártony	
		Magyar	András	
		Rojpár	György	
1805.	352.	Harmos	Ignázt	
		Ns. Ivánósits	Matyás	
		Ns. Kamhal	Jóseff	
		Király	János	
		Madarász	János	
		Ns. Német	Ferentz	
		?	Ferentz	
		?	József	
1806.	174.	Juhász	Flóra	
		Juhos	Mária	
		Ns. Lázár	Ferentz	
		Palásty	Istvány	
		Szőke	Jánosné	
		Szőke	Kati	Kati
		Tsityeán	Péterné	
1807.	269.	Jakó	Miklósne	
		Kérdő	Ferke	Ferke
		Kiss	János	
		Kiss Mihály	Erzsók	Erzsók
		Kiss Pál	János	
		Kiss Pál	Pál	
		Nagy	Mátyás	
		Trungel	Istvány	
		Vatsi	Albert	

1807.	270.		Kotormán		Mihál	
			Mutsi		Panni	Panni
			Mutsi		Sári	Sári
			Németh		Ferenc	
			Szabo		Sámuel	
1807.	271.		Baktai		Ádám	
			Hadzsi		Simeon	
			Lukáts		Anna	
			Maria		Mariska	Mariska
			Zabla		Vaszili	
1808.	385.		Bánffy		Ferentz	
			Hodossy		Imre	
			Kováts		Jóseff	
			Mészáros		Apolló	
			Mészáros		Imre	
1808.	341.	Erdei	Mótzán		Ilona	
			Gajdán		Jánosh	
			Hajdu		Mihály	
			Magyar		Ferentz	
1809.	274.		Görbe		János	
			Lévai		János	
			Molnár		Ruzsi	Ruzsi
		Trázsi	Kőszegi	I	Istvány	
1809.	56.		Fehér		Mátyásné	
			Lajos		Ádám	
			Miskoltzi		Örzse	Örzse
			Szalaý		János	
			Vetseri		Istvánné	
1810.	175.		Dobai		Trézsi	Trézsi
			Fábián		István	
			Pataki		Imre	
			Pintér		Sándor	
			Piti		Tamás	
1810.	273.		Bajkai		István	
			Bajkai		János	
			Bugyi		András	
		Molnár	Kotymán		Panni	Panni
1811.	38.		Bogár		József	
			Magyar		András	
			Megyeri		Péter	
			Ménesi		Pál	
1811.	362.		Gulyás		István	
			Hódi		Péter	
			Radits		Ferentz	
1812.	342.		Noór, Nór		Zsuzsanna	
			Szabó		György	
			Trézsi		Sándor	
1813.	274.	Halász	Szabó		Jánosné	
			Jámbor		Josef	

		Keresztes	János	
		Kertíszné	?	
1813.	274.	Nagy	Jantsi	Jantsi
		Nagy	Josef	
		Pap	Er'sébeth	
		Pintér	András	
		Polgár	György	
		Polgár, Pógár	Sári	Sári
1813.	176.	Poroszlai Nagy	János	
		Dombrádý	János	
		Dudás	Ilona	
		Dudás	János	
		Hamza	Péter	
		Sebők	Trézsi	
		Steinbach(er)	Gottfrid	
1815.	275.	Tóth	Jóseff	
		Bogár	Sára	
		Czira	Kata	Kata
		Czira	Pista	Pista
		Csemege	Ersók	Ersók
		Hertzeg	Ferencz	
1816.	386.	Poroszlai Nagy	János	
		Aggot	Sára	
		Balogh	Mihály	
		Bokor	András	
		Borbási	Mihály	
		Borza	Sándor	
		Bugyi	Jánosné	
		Czifra	Mári	Mári
		Farkas	Pálné	
		Hajdú	István	
		Kováts	István	
		Kováts	Sára	
1816.	386.	Kristo Nagy	István	
		Méhes	Ferentz	
		Mészáros	Anna	
		Molnár	Ferenczné	
		Orosz	Miklós	
		Sas	József	
		Soos	Péter	
1816.	350.	Turulyo Hajdú	István	
		Bódi	István	
		Bódi	Mihály	
		Bódai	János	
		Bódai	Katalin	
1817.	387.	Nagy	Sámuel	
		Kiss	Pál	
		Kiss	Sára	
		Resznicsek	Anna	

		Spiegelsperger	Antonia	
		Szekér	Joseff	
1818.	246.	Mészáros	Ferentz	
		Mészáros	Pál	
		Rúzs	Ilona	
1813.	313.	Bari	János	
		Chorvai	István	
		Husz	Sándor	
		Kementzey	István	
		Kiss	Katalin	
		Kiss	Latzi	Latzi
		Kováts	Erzsébeth	
		Lapeta	Jutka	Jutka
1819.	276.	Bengyel	György	
		Godai	Menyhért	
		Kiss	Mihály	
		Tóth	Kata	Kata
		Turtsányi	?	
1819.	39.	Akasztóné	?	
		Balogh	Ersébeth	
		Bényei	Susánna	
	Botskoros	Horváth	István	
		Dezseő	István	
		Fekete	János	
		Hódi	Pál	
		Józsa	Erzsók	
		Kádár	Sára	
		Kolumbán	Ferentz	
		Kováts	István	
		Mészáros	Andrásné	
		Mészáros	Anna	
		Nyíri	Kata	Kata
		Seres	Istvánné	
		Simonides	József	
		Szabó	István	
		Szapannos	Jánosné	
		Szántó	János	
		Szűcs	Györgyné	
		Terbets	Erzsébet	
1818.	277.	Terebó	Pörzsi	Pörzsi
		Asztalos	Ferentz	
		Biró	Súsánna	
		Dura	Jósef	
1819.	389.	Nagy	Sámuel	
		Árnot	János	
		Baranyi	Maria	
	Dél = Ebéd	Kováts	Mihály	
		Erdélyi	Antonia	
	Milliom	Szabo	István	

1819.	390.	Sajtos	Sára	
		Nagy	Theresia	
		Pintér	Imre	
		Szél	Mihály	
1819.	278.	Szabó	Mihály	
		Túri	Ilona	
1819.	406.	Fekete	János	
		Fodor	László	
		Fullajtár	Anna	
		Karantsi	Pál	
		Kmetykó	János	
		Kőházi	János	
		Monus	?	
		Páztli	Éva	
		Páztli	Jakab	
		Therdon	László	
1820.	391.	Dési, Dessý	Anna	
		Dőgei, Dőgeý	Sára	
		Hamza	Jánosné	
		Hamza	Mihály	
		Horváth	Judith	
		Miko	Janosné	
		Varga	Janosné	
1820.	279.	N[eme]s Makaý	Márton	
		Török	Sára	
1821.	353.	Balog	István	
		Borbély	Pista	Pista
		Farkas	Sándor	
		Gilitze	János	
		Harangozó	Mihály	
		Kamotsay	Sándor	
		Kotsis	Mihály	
		Körösi Horvát	István	
		Körösi Horvát	Zsuzsanna	
		Nagy	Ferentz	
		Német	György	
		Német	Ilona	
		Somodi	János	
1821.	343.	Csáki	Kata	Kata
		Forrai	István	
		Horváth	József	
		Kis	Pál	
		Kolumbán	Ferentz	
		Varga	Mihály	
1822.	177.	Csiki	Péterné	
		Kiss	József	
		Mutsi	Péterné	
		Székely	Ersébeth	
		Székely	János	

1822.	280.	Varga	Sámuel	
		Kotsis	Éva	
		Kotsis	István	
		Takáts	Samu	
		Tóth	Kata	Kata
1823.	281.	Karantsi	Sára	
		Nagy	Bálint	
		Rósos	János	
		Vida	János	
1824.	18.	Béládi	Ádám	
		Cseke	Erzsébet	
		Csonka	Pál	
		Halasi	Sámuelné	
		Kajtár	András	
		Mucsi	?	
		Nagy	Ferentz	
		Nagy	István	
		Sebesi	János	
		Szabó	Sándor	
		Szántho	Zsuzsánna	
		Szépe	Béni	
		Takáts	András	
		Tóth	Ferentz	
1824.	178.	Burki	Mári	Mári
		Búza	István	
		Csernitsek	Antal	
		Fulai	?	
		Ns. Gombos	Ferentzné	
		Keresztes	Josef	
		Olasz	Mihály	
		(Baro) Snihen	?	
1824.	344.	Budai	János	
		Keresztes	Josef	
		Martso	Istvánné	
		Martsi	Judka	Judka
		Novák	János	
1824.	351.	Ns. Bedői Markos	Mihály	
		Horváth Kovács	Jánosné	
		Ns. Medveczký	Antal	
		Molnár Farkas	Josef	
		Nagy	Ersébeth	
		Ns. Nagy	Ferencz	
		Nagy	Julianna	
		Nagy	Mátyás	
		Piti	Judith	
1824.	282.	Aratsi	János	
		Bíró	István	
		Bunkó Kovács	Jánosné	
		Keresztes	Josef	

1825.	283.		Kerti	Katalin	
			Gilitza	János	
		Kőrösi	Horváth	Susánna	
			Posta	Ferentz	
1825.	363.	Átsi	Kováts	Ferentz	
			Kányó	János	
		Kővér	Kiss	János	
			Marázsi	Antal	
			Sajtoós	János	
			Szeder	Ferentz	
			Szűts	Bálint	
1825.	302.		Besenyei	János	
			Besenyei	József	
			Hengenmüller	?	
			Medveczky	Antal	
			Pátzi	Sára	
			Pintye	Panni	Panni
			Puskás	János	
			Toth	Istvány	
1825.	364.		Bakó	Ferenc	
			Ludányi	Mihály	
			Magyar	Ferentz	
			Vigh	József	
1825.	392.		Kardos	Sára	
1825.	393.	Ns.	Biró	Jánosné	
			Ns. Biró	Lidia	
			Gera	István	
			Horváth	József	
			Kolumbán	Ferentz	
			Marton	Rozalia	
			Nagy	István	
			Újlaki	István	
1825.	394.		Barta	Jánosné	
			Horváth	Judith	
			Lakatos	Mihály	
			Ns. Miketz	Mihály	
			Müller	Ignátz	
			Papp	Márton	
			Páll	Josef	
		Rátz	Nagy	Mihályné	
		Ns.	Sebők	Sámuel	
		Szeder	Nagy	Mihály	
			Varga	Jánosné	
1826.	354.		Csala	Sándor	
			Boros	Sámuel	
			Csikász, Csikós	János	
			Farkas	Sándor	
			Hernyi, Hernyó	Pál	
			Pál	József	

1826.	284.	Vetseri	Mihály	
		Bodonyi	Zsuzsa	Zsuzsa
1826.	303.	Horváth	János	
		Juhász	Rúzsí	Rúzsí
		Kállai	Imre	
		Lengyel	István	
1826.	345.	Otlakán	György	
		Boros	Istvány	
		Gubás Varga	János	
		Gubás Varga	Kata	Kata
		Jahor	Ferentz	
		Lengyel	Ersébeth	
		Magonyi	Mihály	
		Szabó	Istvány	
		Szilágyi	Mátyás	
1827.	21.	Barta	József	
		Bertus	Josef	
		Bottyán	Kata	Kata
		Fegő	Lászlóné	
1827.	21.	Hanti	Erzsébet	
		Ns. Kiss	Dániel	
		Konfár	Klára	
		Nyilas	Erzsébet	
		Nyilas	Ferentz	
		Orlik, Otnyik	Andrásné	
		Somogyi	Borbala	
		Szabó	József	
		Szabó	Mátyás	
		Szirácz	Josef	
		Tóth	Istvánn	
		Vak Szijártóné	?	
		Varga	Ágnes	
		Verner	András	
1827.	395.	Luli	Örzse	Örzse
1827.	40.	Fekete	János	
		Papp	Márton	
		Répa	Sára	
		Sulyok	Ignácz	
1827.	396.	Beretzky	Péter	
		Berhida	?	
		Bétsi	György	
		Horváth	Lajos	
		Keresztes, Kereszthy,		
		Keretzky	Josef	
		Martsó	István	
		Martsó	Judit	
		Toppertser	Tamás	
		Tóth	Judka	Judka
1827.	397.	Csáki	István	

			Fejes	Anna	
			Fejes	Pál	
			Gojdár	Pál	
1827.	304.		Babos	Mártony	
			Babos	Menyhárt	
			Bodi, Bodý	Anna	
		Rátz	Kutula	Klára	
1827.	285.		Aratsi	János	
			Kerti	Kata	Kata
			Somlyay	Ferenc	
1827.	286.		Erdei	Pál	
			Mekis	István	
			Nagy	Ágnes	
		Oláh	Nagy	Ágnes	
1827.	398.		Borsi	János	
			Simon	Julianna	
1828.	399.		Bálint	György	
			Dulóné	?	
			Gál	Borbála	
			Kerekes	István	
			Lengyel	Örsébet	
			Lengyel	Rúzsza	
			Magonyi	Er'sébeth	
			Magonyi	Mihály	
		Makai	Molnár	Mihály	
			Setén, Sötény	Jósefné	
			Szabo	Istvány	
			Wildsch	Antal	
1828.	287.		Renitzky	Miklós	
			Kárai	Lőrintz	
			Pölgke	Anna	
			Török	Josef	
			Török	Mária	
1828.	288.		Dékány	Jutka	Jutka
			Dobos	Pálné	
		Kis	Horváth	István	
			Rác	Péter	
1828.	71.		Gazsi	Pál	
			Németh	Sára	
1829.	55.		Orosz	Anna	
			Varjú	Mihály	
1829.	400.		Hajas	Imre	
			Kádár	György	
			Kováts	Pál	
			Lebenstain	Borbála	
			Luli	Erzsébet	
			Nagy	János	
			Naisch	Móritz	
			Nasch	Sarlotta	

			Perényi	Klára		
			Polyák	Gergely		
		Piti	Tótné	?		
			Rimótzsi	Panni,	Panna	Panni,
Panna						
1829.	401.		Felyes	Ersébet		
			Papi, Papy, Papý	Janos		
			Tompai	Anna		
			Tompai	Mihály		
1829.	289.		Bordás	János		
			Rúzsza	Kata		Kata
1830.	314.		Borús	János		
			Ns. Hideg	János		
			Nagy	Ersébeth		
			Rósa	Ferentz		
			Ró'sa	'Susánna		
			Salamon	Antal		
1830.	290.		Eke	Istvány		
		Fazekas	Tóth	István		
			Fegó	László		
			Kollár	Rosália		
			Major	Imre		
			Zobák	Borbála		
1831.	41.		Boros	Sámuel		
			Czakó	János		
			Czukur	János		
			Elek	Mihály		
			Farkas	Ferentz		
			Kozák	János		
			Leeb	Mátyás		
			Sebők	Sámuel		
			Szijjártó	Anna		
		Szikszai	Gyurkó	Márton		
		Szikszai	Gyurkó	Jóseff		
1832.	322.		Baritsa	Ferentz		
			Baritsa	János		
			Gojdár	Ersébeth		
			Takáts	Miháj		
1833.	22.		Baktai	Er'sébet		
		Csikós	Szabó	Panni		Panni
			Kováts	Sándor		
			Pintér	János		
			Szöllősi	Mihályné		
			Tóth	Sandor		
			Újj	János		
			Vetseri	Danielné		
1833.	365.		Kardos	Antal		
1833.	291.	Szűr	Szabó	Kata		Kata
			Takáts	Sámuel		

1833.	42.	Inesperger	János	
1833.	43.	Czeplédi Csikós Horváth	István	
		Doszlop Nagy	Mihály	
		Keresztes Nagy	Erzsébeth	
1833.	346.	Csarmaz	István	
1836.	179.	Budai Szilágyi	Péter	
		Czeplédi	Mihály	
		Csák	Mihály	
		Fodor	Istvány	
		Incze	János	
		Kamocsaý	László	
		Kiss	János	
		Kiss	Mihály	
		Kiss	Péter	
		Oláh	Sára	
		Pető	Pál	
		Pintér	Andrásné	
		Takáts	Péter	
		Vég	Katalin	
		Vég Kiss	Lidia	
1836.	74.	Imre	János	
		Pap	Erzsébet	
		Zsidó	Zsuzsi	Zsuzsi
		Zsolnai	János	
1836.	292.	Berényi	Sándor	
		Dobosy	Mihály	
		Fazekas	Ersébet	
		Fazekas	Zsuzsánna	
		Imre	János	
		Kis	Bálint	
1837.	57.	Banga	Istvánné	
		Daru	János	
		Dombrús	János	
		Karl	Josef	
		Károlyly	Jósefné	
		Kolompár	Lutza	
1837.	72.	Bártfay	Sándor	
		Beretvás	Lajos	
		Kis	István	
		Sándor	Sámuel	
		Szoboszlai	Zsusanna	
		Tühegyi	János	
1838.	14.	Markovics Horváth	Antal	
		Ns. Pinthér	István	
1838.	407.	Nagys. Babarczy	Imre	
		Csada	Julis	Julis
		Dezső	Ilona	
		Gyulai	Sára	
		Hevesi	Panna	Panna

			Karasz	Benjamin	
			Kaszap	Mihály	
		Kis Csoltói	Ragályi	Tamás	
			Ns. Kiss	Dániel	
			Kopasz	Ilona	
			Kovács	Ruzsa	
			Lovas	János	
		Sárdi	Somssich	Pongrácz	
			Szabó	László	
			Temesvári	Antal	
			Török	Antal	
			Vörös	Anna	
1838.	23.	Demeter	Lakatos	Sára	
			Gál	Mihályné	
			Geretz	János	
			Piti	Ilona	
			Richter	Kati	Kati
			Schnell	?	
			Survai	Panna	Panna
			Vecseri	Susánna	
1840.	44.		Dudás	Ferenczné	
			Kristó	Katalin	
		Rácz	Adám	János	
			Török	Rozál	Rozál
1842.	294.		Bodonyi	Susánna	
			Bodor	János	
			Farkas	Rózsa	
			Fejér	Imre	
			Kiss	Ferentz	
1842.	402.	Tisza	Farkas	József	
			Brinzik, Krizsik	Erzsébet	
			Brinzik	Julis	Julis
			Böhm	Mór	
			Czuczi	Panna	Panna
			Erdei	Péter	
			Gyuritza	Anna	
			Halászné	Zsuzsa	Zsuzsa
			Juhász	István	
			Kontraszti	Ferenczné	
			Kotzka	Boris	Boris
			Maczelka	János	
			Moyzer Dániel	András	
			Restás	István	
			Veres, Vörös	Mihályné	
			Gróf Vécsey	Sándor	
			?	Dániel	
			?	Zsuzsi	Zsuzsi
1842.	403.		Bánfi	Anna	
			Bánfi	Ferenc	

		Fazekas	Ferentz
		Fazekas	Mátyás
		Kertész	Anna
	Kis	Barna	Anna
		Major	Anna
		Major	István
		Major	Vera
		Szersényi	János
1842.	293.	Tóth Pál	Józsefné
		Baricsa	János
1843.	347.	Tóth	Ilona
		Kertészffy	János
		Puskás	Pál
		Tarján	János
		Tot	János
1843.	45.	Baranyi	Ersébeth
		Cseri	István
		De'só	Jánosné
		Kovács	Károly
		Ns. Kovács	Sára
		Laczi	János
		Laskai	Istvánné
		Ns. Papý	Ilona
		Ns. Szabó	László
		Tóth	Zsuzsánna
		Vida	János
		Vida	Mihály
		Warga	Ersébeth

*

ÖSSZESÍTÉS

CSALÁDNÉV

A 18. században: 1301 = 65 %.
A 19. században: 703 = 35 %
Családnév összesen: 2002 = 100 %

UTÓ- ÉS KERESZTNEVEK

Férfi = 1305.
Nő = 636. (ebből [XY]-né: 203.)
Össz. = 1941.

UTÓNEVEK SZÁZADONKÉNT

A 18. században:	A 19. században:	
Férfi: 825 = 63,2 %	480 = 36,8 %	= 1305.
Nő: 426 = 67,0 %	210 = 33,0 %	= 636.
(Ebből -né: 153.	48	= 201.)
Össz.: 1251 = 64,5 %	690 = 35,5 %	= 1941 = 100 %

RANGJELZÉSEK

Rang megnevezése:	férfi	nő	összesen
Gróf	1	-	1
Báró	1	-	1
Nemes	17	5	22
Nemzetes	1	-	1
Nagyságos	1	-	1
Összesen:	21	5	26

*

CSALÁDI NEVEK

Az alábbi táblázatunkban csak az egyes nevek jelentősebb eltéréseit adó variánsokat adjuk meg külön. A nevek utáni szám a vizsgált peranyagunkban a név előfordulásának számát jelöli. (Pl.: Asztalos 8. = az Asztalos nevűekből a vizsgált peranyagban összesen nyolc szerepelt.)

A

Aggot	1.	A összesen:	29.	Balika	1.
Agnet	1.	Á		Balla	2.
Akasztó	1.	Ábrahám	1.	Balog	17.
Alföldi	1.	Ádám	1.	Balta	1.
Almás	1.	Árendás 1.		Bang	2.
Almási	1.	Árnot	1.	Banga	5.
Alý	1.	Árvai	1.	Baranyás	3.
Ambrosin	1.	Á összesen:	5.	Baranyi	3.
Andrási	1.	B		Barát	2.
Antal	1.	Babarczy	1.	Barcza	1.
Apaczuros	1.	Babos	2.	Bari	1.
Apáthi	1.	Bagaria	1.	Baricsa	4.
Apró	1.	Bagi	1.	Barna	5.
Aradi	1.	Bajkai	2.	Barta	8.
Arany	1.	Bajor	1.	Batka	1.
Aratsi	2.	Bakó	2.	Batta	1.
Argyelán	1.	Bakos	2.	Baumbgartner	1.
Argyelus	1.	Baksó	1.	Baza	1.
Aszalós	2.	Baktai	2.	Bába	1.
Asztalos	8.	Balás	1.	Bálint	3.
Bánffy, Bánfi	3.	Betyár	1.	Boros	10.
Bányaý	2.	Bécsi, Bétsi	2.	Borsi	2.
Bárány	1.	Békési	2.	Borsos	1.
Bártfay	1.	Béládi	1.	Bottos	2.
Bágtorý	1.	Bényei	1.	Bottyán	1.
Becsey, Becsei	5.	Biacs	1.	Borza	1.
Begyik	1.	Bíró	9.	Borús	3.
Beke	3.	Bódai	2.	Bozó	2.
Bekő	1.	Bódi	4.	Böhm	1.
Belán	1.	Bodka	1.	Bőjthý	1.

Belleges	1.	Bodonyi	2.	Börhas	1.
Bencsik	1.	Bodor	2.	Brinzik	2.
Bene	1.	Bodri	1.	Budai	4.
Bengyel	1.	Bodrogi	1.	Bugyi	2.
Benitzky	1.	Bogár	4.	Bujáki	2.
Benkő	6.	Boglya	1.	Burki	1.
Benyhe	2.	Bóka	1.	Búszerző	1.
Bereczki	1.	Bohor	3.	Búza	3.
Beretvás	1.	Bona	1.	Búzás	1.
Beretzki	1.	Bondor	1.	Buzder	1.
Berényi	1.	Bonter	1.	Bürgés	1.
Berhida	1.	Borbási	1.	Bútós	1.
Berkes	1.	Borbély	2.	B összesen: 219.	
Berta	3.	Borbíró	1.	C	
Bertus	1.	Bordás	1.	Chorvai	1.
Bessenyei	3.	Borka	4.	Czakó	2.
Czegléd	3.	Cserekje	1.	D	
Czéh	1.	Cseri	1.	Dajka	1.
Czigány	3.	Csernák, Csernyák	2.	Damián	1.
Cifra	1.	Csernitsek	1.	Dani	2.
Czingel	1.	Csete	1.	Darabos	1.
Czirok	5.	Cséki	1.	Darida	1.
Czira	2.	Csiha	1.	Daru	3.
Czitek	1.	Csikász	1.	Dániel	1.
Combos	1.	Csiki	1.	Dávid	3.
Czuczi	1.	Csikós	6.	Dávidházi	1.
Czukur	1.	Csipkés	2.	Deák	6.
C összesen: 23.		Csípös	1.	Debreczeni	2.
CS		Csiszár	2.	Demeter	1.
Csada	1.	Csonka	2.	Dencsy	4.
Csala	4.	Csontos	1.	Derekas	1.
Csalányos	1.	Csorba	5.	Deső, Dezső	8.
Csanky	1.	Csordás	2.	Dékány	2.
Csarmaz	1.	Csöngöri	1.	Dési, Dessy	1.
Csák	1.	Csuka	1.	Diószegi	2.
Csáky	8.	Csukre	1.	Dítséretes	1.
Csányi	1.	Csurgai	1.	Dobai	1.
Cseke	1.	Csurka	3.	Dobos	4.
Csemege	1.	Csuti	1.	Dobosy	1.
Csende	2.	Csutora	1.	Dobraý	1.
Csengeri	1.	CS összesen: 64.		Dohányos	2.
Csengős	1.			Dóka	1.
Dolronyitzi	1.	Erdődy	1.	Fodor	5.
Dombús	1.	Erdős	3.	Fogarassi	1.
Domján	1.	Erős	2.	Forrai	1.
Dornokos	1.	Ersényes	1.	Főző	1.
Dom[b]rády	2.	Eszes	1.	Francsik	1.
Domraj	1.	E összesen: 20.		Fulai	1.
Doszlop	1.	É		Fullajtár	1.

Dögei	2.	Écsi	1.	Futó	1.
Dömsödi	1.	Égető	4.	Füles	1.
Dőri	1.	É összesen:	5.	Füredy	1.
Dudás	5.	F	F	Füstös	1.
Dugonics	1.	Faragó	5	F összesen:	72.
Duló	1.	Farkas	12.	G	
Dura	2.	Farki	1.	Gaál, Gál	10.
Dús	2.	Fazekas	11.	Gaján	1.
D összesen:	75.	Fábián	1.	Gajdan	1.
E		Fegő	2.	Galambos	2.
Ecsery	1.	Fehér	1.	Galambosi	2.
Egeresi	1.	Fejes	7.	Galgó	1.
Eke	1.	Fejér	3.	Galgóczi	1.
Elek	2.	Fekete	9.	Gazos	2.
Elekes	1.	Fekszi	1.	Gazsi	2.
Elesdi	1.	Fenekes	1.	Gazsó	1.
Enyedi	1.	Ferencz	1.	Gábri	1.
Erdei	2.	Féger	1.	Gáspár	1.
Erdelyi, Erdéli	2.	Fél egy házi	1.	Gencsy	1.
Gepes	1.	Gyenge	2.	Heczay	1.
Gera	2.	Gyójai	1.	Hegedűs	5.
Gerendál	1.	Gyöngyössi	3.	Hegyen	1.
Gerhárd	1.	Gyöprugó	1.	Hegyesi	2.
Geretta	1.	György	3.	Hengenmüller	1.
Geretz	1.	Győri	6.	Hernyi, Hernyó	1.
Giliczó	2.	Gyulai	2.	Hertzeg	2.
Gilitza	1.	Gyuritza	1.	Hevesi	2.
Gilitze	1.	Gyurkó	2.	Hideg	1.
Godai	1.	GY összesen:	24.	Hodossy	
Gogh	2.	H		Hódý, Hódi	5.
Gojdár	3.	Hadý	1.	Holló	1.
Gonda	3.	Hadzsi	1.	Homoki	2.
Gombos	1.	Hagyó	1.	Horti	1.
Gombosi	1.	Hajas	1.	Horváth	28.
Goóg	1.	Hajdú	6.	Högyös, Högyös	2.
Gödöllei	1.	Halasi	1.	Hunyadi	1.
Görbe	2.	Halász	5.	Husz	1.
Görög	2.	Hamza	3.	Huszár	2.
Gráffi	1.	Hanti	1.	Huszká	1.
Gulyás	3.	Harangozó	1.	H összesen:	90.
G összesen:	58.	Haraszty	1.	I	
GY		Harczás, Hartsás	4.	Illyés	1.
Gyaponi	1.	Harmos	1.	Imbre	1.
Gyaracký	1.	Hatvani	1.	Imre	3.
Gyarmathý	1.	Hazug	1.	Incze	1.
Incedi	1.	K		Katczi	1.
Insperger	1.	Kabai	2.	Kádár	4.
Istók	1.	Kabók	2.	Kálé	2.
István	4.	Kacska	3.	Kállai	2.

Iván	1.	Kajtár	1.	Kálmán	3.
Ivánósits	1.	Kakas	2.	Kántor	1.
I összesen:	15.	Kalamis	1.	Kányó	1.
J		Kalocsa	1.	Káplár	1.
Jahor	1.	Kamhal	1.	Kárai	1.
Jakó	4.	Kamotsaý	2.	Kárász	2.
Jakus	1.	Kan	1.	Káróilly	1.
Jan	1.	Kanai	1.	Kása	5.
Jankko	1.	Kanász	2.	Kátai	1.
Jarobicz	1.	Kani	1.	Kecskeméti	3.
Jáger	2.	Kapai	1.	Keller	1.
Jákó	2.	Kapás	1.	Kemecz	1.
Jámbor	1.	Kapitány	1.	Kementzeý	1.
János	3.	Kapocsi	1.	Kenéz	1.
Jávorka	1.	Karantsi	2.	Kerekes	2.
Jenei	1.	Karasz	3.	Kersztes	9.
Jó	2.	Kardos	4.	Kertész	4.
Jósa	2.	Karl	1.	Kertészffy	1.
Józsa	1.	Karsaý	2.	Kerti	2.
Juhász	10.	Kasza	1.	Kérdő	7.
Juhos	1.	Kaszap	3.	Kéri	1.
J összesen:	35.	Kata	1.	Khlivinyi	1.
Kimmus	1.	Kósa	1.	Kutas	1.
Kincses	3.	Kosár	1.	Kutasý	1.
Király	2.	Kósenda	1.	Kutula	1.
Királyi	1.	Kóti	2.	Kürti	1.
Kirka	1.	Kotormány	5.	Kyrják	1.
Kirincs	1.	Kotsis	4.	K összesen:	274.
Kis, Kiss	48.	Kotzka	2.	L	
Kisvalvaj	1.	Kotymán	1.	Laczi	1.
Kiszi	1.	Kozák	3.	Laczik	1.
Kmetykó	1.	Kovács	46.	Laiter, Lajtner	1.
Koháné	1.	Kőházi	1.	Lajos	1.
Kollár	1.	Kőhegyessý	1.	Lakatos	4.
Kolompár	2.	Kökény	1.	Lakó	1.
Kolumbán	3.	Költsei	1.	Lakos	1.
Komáromi	2.	Kőszegi	1.	Lantos	4.
Komjáti	1.	Kötélverő	1.	Lapeta	1.
Kondás	1.	Crajczár	1.	Laskai	1.
Konfár	1.	Kristó	2.	Latzki	1.
Kongtraszti	1.	Krkoska	1.	Láda	2.
Kónya	2.	Krupriska	1.	László	1.
Kopasz	1.	Kucsera	1.	Lázár	5.
Kopornyik, Pokornyik	1.	Kulcsár	2.	Lebenstain	1.
Korbácsos	1.	Kún	4.	Leeb	1.
Kormány	1.	Kupás	1.	Lehotzky	1.
Korom	1.	Kurczina	1.	Lendvai	1.
Korsós	3.	Kurutz	1.	Lengyel	6.
Lénárt	1.	Manyo	1.	Ménesh	1.

Lévay	5.	Maradi	1.	Ménesi	1.
Lobostyán	1.	Marácsi	1.	Mérgecs	2.
Logo	1.	Maria	1.	Mé(h)száros	15.
Lovas	2.	Markos	1.	Mihály	4.
Lovász	1.	Martinits	1.	Mihók	1.
Lörintz	1.	Marton	5.	Miketz	1.
Ludányi	1.	Martonosi	2.	Mikó	1.
Lugassi, Lugaszi	2.	Martsi	1.	Miskolczi	5.
Lugosi	1.	Martsó	3.	Moczary	1.
Lukáts	2.	Matók	1.	Móczó	2.
Luli	2.	Matsúri	1.	Moczy	1.
L összesen:	55.	Matyó	1.	Mocsi	3.
M		Mattyasovszkó	1.	Mogyorosi	1.
Maczelka	1.	Mády	1.	Mohos	1.
Madarász	2.	Márkus	1.	Molnár	27.
Magda	1.	Másás	1.	Mónus	2.
Magonyi	3.	Máté	2.	Mótzán	1.
Magyar	5.	Medveczkó	2.	Moyses	1.
Majer	1.	Megyeri	1.	Mucsi	7.
Major	4.	Mekis	1.	Müller	1.
Majos	2.	Meleg	1.	M összesen:	140.
Makai	2.	Mencsir	1.	N	
Makovay	1.	Menyhárt	1.	Nagy	83.
Maksa	1.	Mezei	3.	Nagy(György)	2.
Manga	1.	Méhes	1.	Naisch	1.
Nasch	1.	Ö		Pintér	10.
Nánássy	1.	Ördög	1.	Pintye	1.
Nedo	1.	Ö összesen:	1.	Pircsi	1.
Nemes	1.	P		Piti	3.
Németh	10.	Palásty	1.	Pócsay	1.
Noé	1.	Pali	1.	Podj	1.
Nór, Noór	1.	Pap, Papp	26.	Pogyé	1.
Novák	1.	Papi, Papy, Papó	2.	Polgár	2.
N összesen:	103.	Parti	1.	Pója, Pólya, Pólyla	5.
NY		Pataki	3.	Polyák	1.
Nyakó	1.	Patkós	1.	Poka	1.
Nyerges	2.	Paál, Pál, Páll	9.	Pomerczky	1.
Nyéki	1.	Pálincás	1.	Pongracz	1.
Nyilas	3.	Pénczél	1.	Posa	1.
Nyíri	1.	Pápa	1.	Posta	1.
Nyúzó	2.	Pápai	1.	Posztós	6.
NY összesen:	11.	Pásit	1.	Pota	1.
O		Pásztor	1.	Pölgke	1.
Olajos	1.	Pátzi	1.	Puka	1.
Olasz	5.	Pátzli	2.	Pusé	1.
Oláh	5.	Pelikán	1.	Puskás	3.
Orlik, Otnyik	1.	Pernijés, Pernyés	2.	Putnoki	1.
Orosz	5.	Peszeki	1.	P összesen:	109.
Otlakán	1.	Pető	4.	R	

O összesen:	18.	Petre	1.	Rab	1.
Radits	1.	Petrik	1.	Rachel	1.
Radócsi	1.	S		Soki	1.
Raffaj	1.	Sajtos	2.	Soltéc	1.
Ragályi	1.	Salamon	1.	Somlyaý	1.
Rasa	1.	Samu	1.	Somody	2.
Rákos	1.	Sarló	1.	Somogyi	4.
Rákóczy	1.	Sas	2.	Soós	4.
Rátz, Rác	10.	Sándor	2.	Somssich	1.
Restás	1.	Sánta	3.	Spiegelsperger	1.
Resznicsek	1.	Sárközi	3.	Steinbach[er]	1.
Reviczki	1.	Schnell	1.	Sugár	7.
Répa	1.	Sebesi	1.	Sulý	1.
Révaý	1.	Sebők	7.	Sulyok	1.
Richter	1.	Seres	3.	Surányi	1.
Rimkaszer	1.	Serfőző	1.	Survai	1.
Rimóti	1.	Setény, Sötény	1.	Súlek	1.
Risi	1.	Siha	1.	Sülly, Süly	1.
Risu	1.	Siket	1.	Súlyi	2.
		Simon, Simony	11.	S összesen:	90
Ropár	1.	Simonides	1.	SZ	
Rósa	5.	Sipka	1.	Szabó	68.
Rosos	3.	Sipos	6.	Szakadáthi	1.
Rosy	1.	Siskó	5.	Szakáll	1.
Rosztóczki	1.	Siti	1.	Szакmári	1.
Rúzs	1.	Sivák	1.	Szalay	5.
Rúza	1.	Smith	1.	Szalma	1.
R összesen:	42.	Snihen	1.	Szalontaý	1.
Szanda	2.	Szigethý	1.	Táborosý	1.
Szaplonczay	1.	Szójártó	2.	Tákó	1.
Szappanos	2.	Szilágyi	12.	Tánczos, Tántzoss	4.
Szathmári	1.	Szirátz	1.	Tápai	2.
Szánt(h)ó	4.	Szirmai	1.	Tárkány	1.
Szász	1.	Szoboszlaj	2.	Temesvári	1.
Szender	1.	Szokolai	1.	Terbets	1.
Szegedi	3.	Szombathi	1.	Terebó	1.
Szegi	1.	Szomor	1.	Tégla	1.
Szejártó	1.	Szőcs	1.	Therdon	1.
Szekeres	1.	Szőke	8.	Titó	1.
Szekér	3.	Szöllősi	1.	Timár	1.
Szekula	1.	Szőnyi	1.	Tóbiás	1.
Szendi	1.	Szörös	1.	Tódor	1.
Szentesi	1.	Szuszi	1.	Tok	1.
Szennyes	3.	Szücs	17.	Tolvaj	1.
Szent Péteri	3.	Szűrös	2.	Tompai	3.
Szepessi	1.	SZ összesen:	180.	Toppertser	1.
Szeri	1.	T		Topogó	1.
Szersényi	1.	Takáts	13.	Tornai, Tornyai	1.

Székely	3.	Talpalló	1.	Tóth, Tot, Tott	46.
Szél	5.	Tapaszy	1.	Török, Teöreök	14.
Széles	1.	Tapátzi	1.	Trézsi	1.
Szénás	1.	Tarján	1.	Trungel	1.
Szénási	3.	Tasi	1.	Tsapó	1.
Szépe	2.	Tatár	1.	Tsityeán	1.
Tunyi	1.	Varró	1.	Virág	1.
Túri	3.	Vas, Vass	2.	Viszkocs	1.
Turtsányi	1.	Vasas	1.	Vizessy, Vizesi	2.
Tusók	1.	Vastag	1.	Vizi	1.
Tuzó	1.	Vaszari	1.	Volenter	1.
Tűhegyi	2.	Vaszil	1.	Volfordty	1.
Tűkörös	1.	Vatsi	1.	Vörös	4.
T összesen:	118.	Vatta Fia	1.	Vresányi	1.
U		Váczy	1.	V összesen:	93.
Ugyan	1.	Váradi	2.	W	
Újj	1.	Vári	1.	Wildsch	1.
Újlaki	1.	Vecsei, Vecseri, Vetseri	5.	W összesen:	1.
Ungvári	1.	Venczelay	1.	Z	
Uri	2.	Veres	4.	Zabla	1.
Utasi	1.	Verner	1.	Zaffiri	2.
U összesen:	7.	Veszendő	1.	Zanóczi	1.
Ű		Veszprémi	1.	Zemko	1.
Űstőkös	2.	Vetro	1.	Zilagyi	1.
Ű összesen:	2.	Vécseý	1.	Zlihai	1.
V		Vég(h)	3.	Zobák	1.
Vadlövő	1.	Vékony	2.	Zombory	1.
Vajda	1.	Vida	4.	Zöldy	1.
Vak	3.	Vidács	2.	Zu	1.
Vana	1.	Víg(h)	7.	Z összesen:	11.
Varga	26.	Vikony	1.	ZS	
Varjú	1.	Vincze	1.	Zsarkó	1.
Zsákai	1.		H	90	4,6.
Zsidó	1.		I	15	0,8.
Zsiga	1.		J	35	1,7.
Zsiró	1.		K	274	13,7.
Zsíros	4.		L	55	2,7.
Zsisko	1.		M	140	7,0.
Zsolnay	2.		N	103	5,1.
Zsótér	1.		NY	11	0,5.
ZS összesen:	13.		O	18	0,9.
Családi név össz.: 2002.			Ö	1	0,05.
			P	109	5,4.
			R	42	2,1.
			S	90	4,5.
			SZ	180	9,0.
			T	118	5,9.
			U	7	0,3.
*			P	109	5,4.
A családi nevek kezdőbetűk			R	42	2,1.
szerinti számszerű megoszlása:			S	90	4,5.
Betű számuk százalék			SZ	180	9,0.
			T	118	5,9.
A	28	1,5.	U	7	0,3.

Á	5	0,3.
B	219	10,9.
C	23	1,2.
CS	64	3,2.
D	75	3,8.
E	20	1,0
É	5	0,3.
F	72	3,6.
G	58	2,9.
GY	24	1,2.

Ű	2	0,1.
V	93	4,6.
W	1	0,05.
Z	11	0,5.
ZS	13	0,6.
Össz.: 2002		100,0.

**Kezdőbetűk szerint, a családi
nevek számszerű előfordulási
sorrendje:**

Sorrend	Betű	Szám
1.	K	274.
2.	B	229.
3.	SZ	180.
4.	M	140.
5.	T	118.
6.	P	109.
7.	N	103.
8.	F	93.
9-10	H és S	90.
11.	D	75
12.	F	22
13.	CS	64.
14.	G	58.
15.	L	55.
16.	R	42.
17.	J	35.
18.	A	29
19-20	C és GY	24.
21.	E	20.
22.	O	18.
23.	I	15.
24.	ZS	13.
25-26.	NY és ZS	11.
27.	U	7.
28-29.	Á és É	5.
30.	Ű	2.
31-32.	Ö és W	1.

A leggyakrabban előforduló

családnevek

1.	Balog	17.	18	Szabó	68.
2.	Boros	10.	19.	Szilágyi	12.
3.	Farkas	12.	20.	Szűcs	17.

4.	Fazekas	11.	21.	Takács	13.
5.	Gál	10.	22.	Tóth	46.
6.	Horváth	28.	23.	Török	14.
7.	Juhász	10.	24.	Varga	26.
8.	Kiss	48.			
9.	Kovács	46.			
10.	Mészáros	15.			
11.	Molnár	27.			
12.	Nagy	83.			
13.	Németh	10.			
14.	Pap	26.			
15.	Pintér	10.			
16.	Rácz	10.			
17.	Simon	11.			

Családnevek gyakorisági sorrendje

1.	Nagy	83	4,1 %
2.	Szabó	68	3,4 %
3.	Kiss	48	2,4 %
4-5	Kovács és Tóth	46	2,3 %
6	Horváth	28	1,4 %
7.	Molnár	27	1,3 %
8-9.	Pap és Varga	26	1,3 %
10-11.	Balog és Szűcs	17	0,8 %
12.	Mészáros	15	0,8 %
13.	Török	14	0,7 %
14.	Takács	13	0,6 %
15.16.	Farkas és Szilágyi	12	0,6 %
17-18.	Fazekas és Simon	11	0,5 %
19-24.	Boros, Gál, Juhász, Német, Pintér, Rácz	10	0,5 %

Összesen: 28,6 %-ot tesznek ki, míg a többi név együttesen: 71,4 %-ot.

UTÓ-, ILLETVE KERESZTNEVEK

Az alábbi táblázatunkban a százalékokat az összes férfi, illetve az összes női névhez viszonyítottuk.

FÉRFI				
Betű sorsz.	név	név+becenév	előfordult össz.	százalék
A	1.	Albert	4	0,3.
	2.	Ambrus	1	0,08.
	3.	Andor	2	0,1.
	4.	András	73+4 becenév	6,0.
	5.	Antal	13	1,0.
Á	6.	Ádám	9	0,7.
B	7.	Balázs	1	0,08.

	8.	Bálint		4	0,3.
	9.	Benjámín		2	0,1.
	10.	Béni		1	0,08.
D	11.	Dániel		5	0,4.
	12.	Dávid		1	0,08.
	13.	Demeter		3.	0,2.
	14.	Dénes		1	0,08.
	15.	Döme		1	0,08.
	16.	Dömötör		1	0,08.
F	17.	Ferenc	85+6becenév	91	7,0.
	18.	Flora	(Nem nőt illettek vele!)	1	0,08.
G	19.	Gáspár	6+1 becenév	7	0,5.
	20.	Gergely	16+7 becenév	23	1,8.
	21.	Gottfrid		1	0,08.
GY	22.	György	46+14 becenév	60	4,5.
	23.	Gyula		2	0,1.
I	24.	Ignác		3	0,2.
	25.	Illés		1	0,08.
	26.	Imre		16	1,3.
	27.	István	207+24 becenév	231	17,7.
J	28.	Jakab		5	0,4.
	29.	János	270+10 becenév	280	21,4.
	30.	József	61+10 becenév	71	5,5.
K	31.	Károly		2	0,1.
	32.	Körner		1	0,08.
L	33.	Lajos		2	0,1.
	34.	László	12+3 becenév	15	1,2.
	35.	Lőrinc		4	0,3.
M	36.	Márton	29+11 becenév	40	3,1.
	37.	Máté		3	0,2.
	38.	Mátyás	24+1 becenév	25	1,9.
	39.	Menyhért		2	0,1.
	40.	Mihály	136+9 becenév	145	11,1.
	41.	Miklós		14	1,1.
	42.	Mór		1	0,08.
	43.	Móricz		1	0,08.
P	44.	Pál	40+6 becenév	46	3,5.
	45.	Péter		30	2,3.
	46.	Pongrácz		1	0,08.
S	47.	Samu		8	0,6.
	48.	Sámuel		17	1,3.
	49.	Sándor		17	1,3.
	50.	Simeon		1	0,08.
	51.	Simon		1	0,08.
T	52.	Tamás		5	0,4.
	53.	Tódor		1	0,08.
V	54.	Vaszili		1	0,08.
	55.	Vencel		1	0,08.
Z	56.	Zakariás		1	0,08.

ZS	57.	Zsgmond	2	0,1.
Férfi utó-, ill. keresztnév összesen:			1305	100,0

NŐI

A	1.	Anna	38+39 becenév	77	12,1.
	2.	Antónia		2	0,3.
	3.	Apollónia, Apolló		4	0,6.
Á	4.	Ágnes		9	1,4.
B	5.	Barbara		2	0,3.
	6.	Berta		1.	0,1.
	7.	Borbála	6+8 becenév	14	2,2.
E	8.	Erzsébet	70+65 becenév	135	21,2.
É	9.	Éva		13	2,0.
F	10.	Flora		1	0,1.
I	11.	Ilona	57+4 becenév	61	10,0.
	12.	Irén		1	0,1.
J	13.	Judit	26+23 becenév	49	7,8.
	14.	Juliánna	4+5 becenév	9	1,4.
K	15.	Katalin	23+76 becenév	99	15,6.
	16.	Klára		6	1,0.
L	17.	Lídia		2	0,3.
	18.	Luca		1	0,1.
M	19.	Magdolna		1	0,3.
	20.	Margaréta		2	0,3.
	21.	Margit		3	0,5.
	22.	Mária	13+14 becenév	27	4,2.
R	23.	Rebeka		1	0,1.
	24.	Rozália, Rozál	5+1 becenév	6	1,0.
	25.	Rózsa, Rúzsza	4+5 becenév	9	1,4.
S	26.	Sarolta		1	0,1.
	27.	Sára	55+3 becenév	58	9,1.
T	28.	Terézia	2+2 becenév	4	0,6.
V	29.	Vera		2	0,3.
ZS	30.	Zsófia	csak 2 becenév	2	0,3.
	31.	Zsuzsánna	17+16 becenév	33	5,2.

Női utó-, illetve keresztnév összesen: 635 100,0

*

Férfi név összesen: 1305.

Női név összesen: 636.

Utó-, illetve keresztnévek összesen: 1941.

A LEGGYAKRABBAN ELŐFORDULÓ UTÓNEVEK

Férfiaknál:	száma	Nőknél	száma:
1. János	280.	1. Erzsébet	135.
2. István	231.	2. Katalin	99.

3.	Mihály	145.	3.	Anna	77.
4.	Ferenc	91.	4.	Ilona	61.
5.	András	77.	5.	Sára	58.
6.	József	71.	6.	Judit	49.
7.	György	60.	7.	Zsuzsanna	33.
8.	Pál	46.	8.	Mária	27.
9.	Márton	40.	9.	Borbála	14.
10.	Péter	30.	10.	Éva	13.
11.	Mátyás	25.			
12.	Gergely	23.			
13-14.	Sámuel, Sándor	17.			
15.	Imre	16.			
16.	László	15.			
17.	Miklós	14.			
18.	Antal	13.			

*

RÖVID NÉVVÁLTOZATOK, BECENEVEK

(Itt jegyezzük meg, hogy a százalékot az alapnévhez viszonyítottuk. Például: „András” előfordult összesen 77 alkalommal, ez 100,0 %. Ebből volt 4 „Bandi”, ez a 77-nek 5,2 %-a.)

Betűsorsz.		alapnév	névváltozatok, becenevek	össz.	százalék		
A	1.	András	Bandi		4	5,2.	
	2.	Anna	Panna: 32, Panni: 7		39	50,7.	
B	3.	Borbála	Boris	8		57,1.	
E	4.	Erzsébet	Erse, Erzse, Ersok, Ersokk, Erzsók, Érsok, Eórsokk, Eörze, Eörse, Eörzse, Eörzse, Örse, Örzse, Örzse, Örész: 60., Pöre, Pörke, Perke, Pörsi, Pörzsi: 6		66	48,9.	
F	5.	Ferenc	Ferke: 5, Ferkó: 1	6		6,6.	
G	6.	Gáspár	Gazsi		1	14,3.	
	7.	Gergely	Geczi		7	30,4.	
GY	8.	György	Gyurka	14		23,3.	
I	9.	Ilona	Elona: 1, Ilus: 3		4	6,6.	
	10.	István	Istók: 10, Pesta: 1, Pista: 1	13		24	10,4.
J	11.	János	Jantsi, Jancsi: 7, Janó: 1, Jankó: 2	10		3,6.	
	12.	József	Jóska: 7, Jósi: 2, Jósa: 1	10		14,1.	
	13.	Judit	Jutka, Juttka, Judka: 22, Juditka: 1		23	47,0.	
	14.	Juliánna	Julis	5		55,5.	
K	15.	Katalin	Kata: 73, Kati: 3	76		76,8.	
L	16.	László	Latzi: 1, Laczkó: 2		3	20,0.	
M	17.	Mária	Mári: 7, Maris: 6, Mariska: 1		14	51,9.	

	18.	Márton	Marczi,	Martzi	11	27,5.
	19.	Mátyás	Matyó		1	4,0.
	20.	Mihály	Miska		9	6,2.
P	21.	Pál	Palkó		6	13,0.
R	22.	Rozália Rozál		1	16,7.	
	23.	Rózsa	Rósi, Ruzsi, Rúzi		5	55,6.
S	24.	Sára	Sári		3	5,2.
T	25.	Terézia Trézsi, Thérzi		2	50,0.	
ZS	26.	Zsigmond	Zsiga		1	50,0.
	27.	Zsófia	Sofi, Sóffi		2	100,0.
	28.	Zsuzsanna	Susa, Zsuzsa: 14, Zsuzsi: 2		16	49,9.
Alap férfi utónév összesen:					108	8,2.
Alap női utónév összesen:					264	41,5.
Alap utónév összesen.					372	19,1.

*

ELSŐ HELYRE ÍRT NEVEK: RAGADVÁNY-, CSÚF- ÉS ELŐNEVEK

(A név után zárójelben az egynél több előfordulás száma található.)

I. Nemzetiséget jelölnek:

Horváth, Cseh, Jász, Kun, Német, Olasz (2), Oláh (2), Rác (4), Tóth (4).
Összesen: 17.

II. Helynevet jelölnek:

Átsi, Bedői, Budai, Czeglédi, Csongrádi, Derecskei, Dienes, Erdei, Erköly,
Fel földi, Gyevi, Iványi, Kereszturi, Kerti, Kis Csoltói, Körösi (3), Kürti, Levai, Makai
(2), Nyéki, Palotai, Peszeki, Pécsi, Poroszlai (2), Sárdi, Sz[ent] Györgyi, Szentesi,
Szikszai, Szilágyi, Tabányi (2), Tapai, Targosi, Tarjányi, Telegdi, Tisza, Tugári,
Versegi, Zadonyi. Összesen: 43.

III. Családnevet jelölnek:

Bozó, Kristó, Markovics, Moyzer, Mutsi. Összesen: 5.

IV. Utónevet jelölnek:

Baján, Dani, Demeter, Imre, János, Mihály. Összesen: 6.

V. Tisztséget jelölnek:

Bárdos, Bíró (2), Hajdú, Trázi. Összesen: 5.

VI. Foglalkozást jelölnek:

Csikós (2), Doktor, Fazekas (2), Gulyás, Halász, Kerék gyártó, Kovács, Molnár
(2), Szabó (2), Szántó, Szür (Szabó), Varga (2). Összesen: 17.

VII. Tulajdonságot jelölnek:

Balog, Boros, Botskoros, Bú Szerző, Csorba, Gubás (2), Gulyás, Husos, Kacska,
Keresztes, Kis (12), Kopasz, Kövér, Kuli, Nagy (15), Pajzán (2), Piti, Sánta, Szakállas,
Száras fejű (2), Szőke, Üres (2), Vak (4), Vég (2), Vörös. Összesen: 58.

VIII. Állatot jelöl:

Puli. Összesen: 1.

IX. Eszközt jelölnek:

Csutora, Bunkó (2), Paszulkaró, Szőr madzag. Összesen: 5.

X. Ételt jelölnek:

Dél=Ebéd, Szeder. Összesen: 2.

XI. Számot jelölnek:

Hetes, Milliom. Összesen: 2.

XII. Eredetük nem ismert vagy vitatható:

Blaskó, Bohus, Borka, Csokány, Doszlop, Kordás, Turulyo. Összesen: 7.

Mindösszesen előfordult: 168.

NÉVAZONOSSÁGOK ÖSSZESÍTÉSE

(Itt jegyezzük meg, hogy a névazonosságok csak egyes esetekben jelöltek személyazonosságot. Ez azonban a legtöbb esetben nem pontosítható. Ezekből az adatokból tehát nem lehet arra következtetni, hogy egy azonos nevű ember hányszor állt valamilyen bűnnel a bírái előtt.

A név után a pörszámok olvashatók: elől a pör sorszáma, a dőlt zárójel után pedig az évszámok olvashatók.)

Név	pörszámok és évszámok	18. sz.	19. sz.	Össz.
Aratsi János	282/1824, 285/1827.	-	2	
Asztalos Istvánné	405/1756, 221/1762.	2	-	
Asztalos József	07/1756, 215/1761.	2	-	
A összesen:		4	2	6
Balog György	295/1738, 93/1766.	2	-	
Balog István	408/1764, 238/1771, 353/1821.	2	1	
Balog Sára	217/1761, 218/1761, 229/1766.	3	-	
Bang Sára	221/1762, 93/1766.	2	-	
Banga Gergelyné	47/1756, 371/1769.	2	-	
Barát Mátyás	98/1771, 99/1771.	2	-	
Baricsa János	147/1769, 322/1832, 293/1842.	1	2	
Barta István (Tót és Vak)	405/1756, 405/1756.	2	-	
Bánfi Ferenc	382/1808, 403/1842.	-	2	
Becsei Mihály	383/1804, 37/1805, 301/1805.	-	3	
Benkő Kata	115/1755, 369/1757.	2	-	
Berta Anna	259/1797, 263/1800.	1	1	
Bíró Mihály	193/1744, 357/1761.	2	-	
Bodonyi Zsuzsa	284/1826, 294/1842.	-	2	
Bogár Kata	124/1758, 234/1769.	2	-	
Boros Jutka	305/1758, 61/1758.	2	-	

Boros Sámuel	354/1826, 41/1831.	-	2	
Bottos Panna	145/1767, 153/1773.	2	-	
B összesen:		27	13	40
Czigány Anna	59/1742, 196/1744.	2	-	
Czirok Kata	80/1748, 48/1756, 225/1763, 275/1815.	4	-	
C összesen:		5	1	6
Csala János	222/1763, 64/1763.	2	-	
Csáky István	201/1755, 397/1827.	1	1	
CS összesen:			3	1
4				
Dávid Erzsébet	46/1723, 190/1738.	2	-	
Deák Erzsók	206/1756, 146/1768.	2	-	
Deák István	182/1766, 144/1768, 101/1777.	3	-	
Dezső Ilona	105/1735, 407/1838.	1	1	
Diószegi Éva	47/1756, 371/1769.	2	-	
Dudás Ersók	151/1771, 184/1777.	2	-	
Dús János	405/1756, 136/1766.	2	-	
D összesen:		14	1	15
Égető Katalin	197/1745, 125/1759, 96/1768.	3	-	
É összesen:		3	-	3
Farkas József	351/1824, 294/1842.	-	2	
Farkas Sándor	53/1821, 354/1826.	-	2	
Fazekas János	315/1751, 123/1758.	2	-	
Fejes Mihály	158/1775, 160/1778.	2	-	
Fekete István	90/1764, 334/1780.	2	-	
Fekete János	88/1760, 39/1819, 406/1819, 40/1827.	1	3	
Fodor István	259/1797, 179/1836.	1	1	
F összesen		8	8	16
Gál János	131/1762, 222/1763, 261/1798, 173/1805.	3	1	
Gazos Istók	30/1772, 295/1738.	2	-	
Gazsi Pál	76/1748, 71/1828	1	1	
Gera István	3/1749, 393/1825.	1	1	

G összesen:		7	3	10
Győri Ersók	220/1762, 133/1764, 153/1773.	3	-	
GY összesen:		3	-	3
Hajdú István	263/1800, 386/1816,	-	2	
Harcás Gergely	157/1775, 103/1780.	2	-	
Hegedűs Gergely	190/1738, 221/1762.	2	-	
Hegyesi János	252/1781, 299/1798.	2	-	
Hódi Pál	238/1771, 39/1819.	1	1	
Horváth István	112/1753, 213/1760, 183/1766, 39/1819, 353/1821, 288/1828, 43/1833.	3	4	
Horváth János	373/1774, 379/1782, 284/1826.	2	1	
Horváth József	381/1801, 343/1821, 393/1825.	-	3	
Horváth Judith	242/1776, 384/1805, 391/1820, 394/1825.	1	3	
Horváth Mihály	48/1756, 103/1780, 374/1780.	3	-	
Horváth Zsuzsanna	353/1821, 283/1825.	-	2	
Hőgyös Katalin	225/1763, 65/1766.	2	-	
H összesen:		18	16	34
Imre János	74/1836, 292/1836.	-	2	
I összesen:		-	2	2
Jakó Miklósné	12/1794, 300/1800, 269/1807.	1	2	
Jakó Ádám	339/1796, 261/1798.	2	-	
J összesen:		3	2	5
Kádár Sára	113/1755, 39/1819.	1	1	
Kálmán István	200/1755, 370/1758.	2	-	
Kása Mihály	47/1756, 333/1778.	2	-	
Keresztes János	234/1769, 274/1813.	1	1	
Keresztes József	178/1824, 344/1824, 282/1824, 396/1827.	-	4	
Kerti Katalin	282/1824, 285/1827.	-	2	
Kérdő Ferenc	83/1752, 300/1800, 269/1807.	1	2	
Kis András	198/1752, 259/1798.	2	-	

Kiss Dániel	407/1838, 21/1827.	-	2
Kis Erzsébet	250/1779, 300/1800.	1	1
Kis Éva	317/1762, 135/1765.	2	-
Kis Gyurka	112/1753, 250/1779.	2	-
Kis Ilona	105/1735, 108/1746, 47/1756.	3	-
Kis István	405/1756, 72/1837.	1	1
Kis János	371/1769, 252/1781, 260/1798, 383/1804, 269/1807, 363/1825, 179/1836.	3	4
Kis László	262/1804, 313/1818.	-	2
Kis Mihály	116/1755, 180/1758, 264/1801, 172/1802, 276/1819, 179/1836.	2	4
Kis Pál	387/1817, 343/1821	-	2
Kis Sára	5/1759, 387/1817.	1	1
Kolumbán Ferentz	39/1819, 343/1821, 393/1825.	-	3
Korsós Ferenczné	370/1758, 374/1780.	2	-
Kotormány Sára	233/1767, 148/1769.	2	-
Kotsis István	173/1805, 280/1822.	-	2
Kozák János	381/1801, 41/1831.	-	2
Kovács András	47/1756, 212/1760.	2	-
Kovács Anna	202/1755, 131/1762, 235/1769, 171/1801.	3	1
Kovács Erzsébet	46/1723, 19/1756, 161/1778, 374/1780, 313/1818.	4	1
Kovács Ferenc	165/1783, 363/1825.	1	1
Kovács István	105/1735, 120/1756, 329/1773, 386/1816, 39/1819.	3	2
Kovács János	231/1767, 320/1776, 336/1790.	3	-
Kovács Jánosné	351/1824, 282/1824.	-	2
Kovács József	376/1781, 385/1808.	1	1
Kovács Mihály	266/1804, 389/1819.	-	2
Kovács Rózsi	297/1775, 407/1838.	1	1
Kovács Sára	386/1818, 45/1843.	-	2
K összesen:		46	47
Lakatos István	306/1763, 264/1801.	1	1
Lázár Ferenc	316/1757, 229/1766, 230/1766, 174/1806.	3	1
Lengyel Erzsébet	345/1826, 399/1828.	-	2
Lévay Mátyásné	220/1762, 133/1764.	2	-
Luli Erzsébet	395/1827, 400/1829.	-	2

L összesen:		6	6	12
Magonyi Mihály	345/1826, 399/1828.	-	2	
Magyar András	70/1805, 38/1811.	-	2	
Magyar Ferenc	341/1808, 364/1825.	-	2	
Martony János	52/1775, 337/1790.	2	-	
Medveczky Antal	351/1824, 302/1825.	-	2	
Mérgecs Sára	204/1756, 94/1766.	2	-	
Mészáros Anna	67/1775, 386/1816, 39/1819.	1	2	
Mészáros István	120/1756, 64/1763.	2	-	
Mészáros János	48/1756, 317/1762.	2	-	
Mihály Erzsébet	12/1794, 269/1807.	1	1	
Móczó István	5/1759, 223/1763.	2	-	
Molnár András	156/1774, 254/1783, 135/1765, 104/1780.	4	-	
Molnár Ilona	158/1775, 160/1778.	2	-	
Molnár István	115/1755, 19/1756.	2	-	
Molnár János	203/1756, 213/1760, 349/1782.	3	-	
Molnár Kata	189/1736, 316/1757.	2	-	
Molnár Mihály	106/1743, 223/1763, 399/1828.	2	1	
Molnár Pál	224/1763, 318/1768.	2	-	
Mónus ?	369/1757, 406/1819.	1	1	
Mucsi Márton	68/1782, 68/1782.	2	-	
M összesen:		32	13	45
Nagy András	310/1745, 358/1764, 6/1771, 247/1777.	4	-	
Nagy Ágnes	286/1827, 286/1827.	-	2	
Nagy Erzsébet	47/1756, 405/1756, 230/1766, 374/1780, 351/1824, 314/1830, 43/1833.	4	3	
Nagy Ferencz	230/1766, 373/1775, 353/1821, 18/1824, 351/1824.	2	3	
Nagy György	100/1772, 373/1775.	2	-	
Nagy István	85/1755, 223/1763, 64/1763, 20/1794, 260/1798, 386/1816, 18/1824, 393/1825.	5	3	
Nagy Istvánné	4/1749, 315/1751, 151/1771.	3	-	
Nagy János	105/1735, 200/1755, 370/1758, 370/1758,			

	215/1761, 127/1761, 237/1771, 274/1813, 274/1813, 275/1815, 400/1829.	7	4	
Nagy Judit	89/1761, 372/1770, 185/1777.	3	-	
Nagy Katalin	370/1758, 64/1763, 64/1763.	3	-	
Nagy Mátyás	269/1807, 351/1824.	-	2	
Nagy Mihály	366/1724, 105/1735, 191/1744, 62/1758, 132/1763, 49/1764, 301/1805, 394/1825, 43/1833.	6	3	
Nagy Panna	83/1752, 373/1775, 252/1781, 166/1783.	4	-	
Nagy Sámuel	350/1816, 277/1819.	-	2	
Németh Ferenc	353/1805, 270/1807.	-	2	
N összesen		43	24	67
Pap András	65/1766, 371/1769, 161/1778.	3	-	
Pap Erzsébet	68/1782, 274/1813, 74/1836.	1	2	
Pap István	315/1751, 48/1756, 205/1756, 242/1776, 246/1777.	5	-	
Pap János	86/1756, 68/1782.	2	-	
Pap Katalin	46/1723, 190/1738, 327/1765.	3	-	
Pap Márton	394/1825, 40/1827.	-	2	
Pap Mihály	405/1756, 182/1766.	2	-	
Pál János	261/1798, 269/1807.	1	1	
Pál József	394/1825, 354/1826.	-	2	
Pintér János	242/1776, 255/1783, 22/1833.	2	1	
Pólya Márton	370/1758, 29/1762, 225/1763.	3	-	
Posztós Erzsébet	405/1756, 382/1803.	1	1	
P összesen:		23	9	32
Rátz István	197/1745, 29/1762.	2	-	
Rosos János	261/1798, 281/1823.	1	1	
R összesen:		3	1	4
Sebők Sámuel	394/1825, 41/1831.	-	2	
Simon János	244/1777, 36/1796,			

	380/1800.	2	1	
Simon Mária	50/1767, 380/1800.	1	1	
Siskó János	243/1776, 104/1780.	2	-	
Siskó Kata	207/1756, 215/1761.	2	-	
S összesen:		7	4	11
Szabó Anna	26/1750, 370/1758, 22/1833.	2	1	
Szabó Erzsébet	3/1749, 212/1760, 307/1767, 254/1783.	4	-	
Szabó Gergely	62/1758, 317/1762, 312/1775, 382/1803.	3	1	
Szabó Ilona	16/1759, 235/1769, 103/1780, 382/1803.	3	1	
Szabó István	115/1755, 131/1762, 227/1764, 94/1766, 254/1784, 39/1819, 389/1819, 345/1826, 399/1828.	5	4	
Szabó János	198/1752, 209/1758, 126/1760, 359/1765, 155/1773, 37/1805.	5	1	
Szabó József	140/1766, 336/1790, 21/1827.	2	1	
Szabó Judit	295/1738, 263/1800.	1	1	
Szabó Katalin	369/1757, 225/1763, 291/1833.	2	1	
Szabó László	407/1838, 45/1843.	-	2	
Szabó Mátyás	46/1723, 21/1827.	1	1	
Szabó Mihály	3/1749, 227/1764, 239/1769, 312/1775, 278/1819.	4	1	
Szabó Pál	116/1755, 260/1798.	2	-	
Szabó Péter	307/1767, 312/1775.	2	-	
Szabó Samu	181/1759, 69/1783, 270/1807.	2	1	
Székely János	326/1765, 177/1822.	1	1	
Szél János	216/1761, 30/1772.	2	-	
Szénási János	105/1735, 58/1738.	2	-	
Szilágyi Erzsébet	47/1756, 7/1775.	2	-	
Szilágyi István	82/1749, 202/1755.	2	-	
Szűcs Györgyné	219/1762, 39/1819.	1	1	
Szűcs Pál	355/1746, 37/1805.	1	1	
SZ összesen:		49	19	68
Takáts István	308/1778, 265/1802.	1	1	
Tánczos György	219/1762, 324/1762.	2	-	

Tóth Erzsébet	298/1740, 116/1755, 182/1766, 101/1777, 171/1801.	4	1	
*Tóth Ferenc	116/1755, 18/1824.	2	-	
Tóth Ilona	373/1775, 89/1761, 293/1842.	2	1	
Tóth István	199/1753, 126/1760, 371/1769, 302/1825, 21/1827, 290/1830.	3	3	
Tóth János	405/1756, 360/1770, 258/1796, 347/1843.	3	1	
Tóth József	126/1760, 176/1813.	1	1	
Tóth Judit	409/1752, 383/1804, 396/1827.	1	2	
Tóth Kata	331/1777, 333/1778, 32/1779, 276/1819, 280/1822.	3	2	
Török István	361/1774, 164/1779.	2	-	
Török János	221/1762, 162/1778, 173/1805.	2	1	
Z összesen:		26	14	40
Varga Anna	348/1764, 384/1805.	1	1	
Varga Erzsébet	384/1805, 45/1843.	-	2	
Varga János	66/1770, 345/1826.	1	1	
Varga Jánosné	325/1762, 374/1780, 391/1820, 394/1825.	2	2	
Varga József	267/1804, 384/1805	-	2	
Varga Katalin	405/1756, 345/1826.	1	1	
Varga Mihály	373/1775, 343/1821.	1	1	
Vecseri Istvánné	405/1756, 56/1809.	1	1	
Veres András	371/1769, 54/1798.	2	-	
Végh János	59/1742, 125/1759.	2	-	
Vida János	281/1823, 45/1843.	-	2	
Vida Mihály	54/1798, 45/1843.	1	1	
Vidács Anna	47/1756, 257/1784.	2	-	
Vígh János	197/1745, 12/1794.	2	-	
V összesen:		16	14	30
Zaffiri Imre	366/1724, 191/1744.	2	-	
Z összesen:		2	-	2

Betű	Hányszor fordult elő?									
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	

Össz.: 1	139	34	14	7	3	3	1	2
%	68,1	16,6	6,9	3,4	1,5	1,5	0,5	1,0
-	0,5							-

Betű	összesen	Összesítés százalék
A	3	1,5
B	18	8,8
C	2	1,0
CS	2	1,0
D	7	3,4
É	1	0,5
F	7	3,4
G	4	2,0
GY	1	0,5
H	12	5,9
I	1	0,5
J	2	1,0
K	35	17,1
L	5	2,4
M	20	9,8
N	15	7,4
P	12	5,9
R	2	1,0
S	5	2,4
SZ	22	10,8
T	13	6,3
V	14	6,9
Z	1	0,5
Össz.:	204	100,0

MEGJEGYZÉSEK, ÉSZREVÉTELEK

Gyakori, hogy az embereknek nincs öröklődő családi neve, hanem valamilyen tulajdonságuk alapján jelzöt kapnak a keresztnévük elé. Ez később már öröklődhet és mint családnév hivatalosan elfogadottá válhat.

A hivatalos személyek neveit csak egyszer írtuk ki, holott a pörökben ugyanazon személyek neve többször is ismétlődik, pl. egy látelleletet adó orvosé. Ugyanakkor a pörökben szereplő tanúk, gyanúsítottak és vádlottak nevét annyszor írtuk, ahányszor előfordultak, de ez a névanyag csak az általunk közölt, és nem az eredeti bűnperekben szereplő, tehát teljes névanyagot tünteti föl.

A neveket a táblázatainkban *betűhíven* adjuk meg, csak annyi változtatást engedtünk meg, hogy a kezdőbetűket nagybetűre írtuk át ott, ahol helyesírási hibaként eredetileg kisbetűvel írták.

A családi neveknél a szoros ábécében nem vettük figyelembe az asszonyok „-né” szóvégződését. Előfordult, hogy a -né képzőt a férj becézett utónevéhez illesztették,

pl.: Bajor Józsine. Személyét még akkor sem lehet azonosítani, ha a valóságban egyébként azonos nőt jelentett volna, például az olyan esetben, mint 1762-ben Halász Zsuzsa és 1842-ben Halászné Zsuzsa. A férjezett nők ugyanis gyakran kapták vezetéknévként a férjük családi nevét, s a lánykori utónév megmaradt. Így két külön családból adódott össze az új teljes név. Bár ez a módszer többször előfordult, de alkalmazása nem volt törvénytörő.

Egy személy esetében, esetleg egy pörön belül is több becenevet használtak. Ezért az utó+becenévanyag együtt valamivel többet tesz ki, mint a tényleges személyek száma volt. Az így összeállított nevek száma tehát *előfordulási esetszámot* ad. Az is ismert, hogy a teljes utónevet+a becenevet használták.

A ragadványneveket csak a családnévvel együtt lehet értékelni. Gyakori volt ugyanis, hogy fordított sorrendben írták le: elől volt a családi név, utána a ragadványnév, majd az utónév következett. Pl.: Szabó Szuzsi János. A családnév előtti magányos nagy kezdőbetű többnyire ragadványnév lehetett. (Pl.: „N. Tatár Kata” = N[agy] Tatár Kata. Ahol a családi név előtt csak egy nagybetű volt, pl.: S. Tót Sándor, ott a szoros ábécé kialakításánál a meglévő családi név nagy kezdőbetűjét vettük figyelembe, példánknál a „T” betűt.

A ragadványnevek némelyikét mint családnevet is megtaláljuk, pl.: Doszlop. Ilyenkor ragadványnév nincs a családi név előtt. Nehéz eldönteni, hogy melyik melyikből alakult ki? Az ilyen előnév, mint pl. Tabányi, helynévvel azonos. Az illető az adott település Tabán-i részében lakott. A foglalkozásra utaló ragadványnevek, mint pl. a Varga, Kerékgyártó stb. gyakran még a személy mesterségét jelölték meg, később az eredeti családnév el is tűnhetett és a ragadványnév vált családnévvé, amikor már a család leszármazottai esetleg más mesterséget űztek.

Ha egy peren belül két azonos nevű személy létezett, és ők egy családból valók voltak, egyikőjüket becenevvel jelölték. Ha ugyancsak egy pörön belül az azonos nevéek különböző családból származtak, akkor megkülönböztetésül az egyik vagy mindkettő elő- vagy ragadványnevet kapott. Pl. 1756-ban, a 405. perben Két Barta István szerepelt, de az egyik „Tót”, a másik „Vak” ragadványnevet kapott. Az már gondot jelent, hogy ilyen esetekben a feleségeket miként különítsük el, amikor náluk az előneveket nem mindig alkalmazták, és néha a szövegből sem derül ki, hogy az asszonynak melyik férfi volt az ura. Tehát, hogy csak névazonosságról, vagy azonos családról van-e szó? Ilyen lehet abban az esetben is, ha pl. egy férfinév után sok évvel, évtizeddel később ugyanazon név „-né” változata is szerepel. Reménytelen vállalkozás kideríteni, hogy férj és feleség voltak-e, ha csak a szövegből ez ki nem derül.

Névazonosság esetén, de több évtized eltéréssel történt előfordulás során az is lehetséges, hogy családtagok, pl. apa és fia voltak, vagy családtagok, pl. nagybácsi és unokaöccs, de lehet, hogy teljesen idegenek voltak. Az azonos nevéeknél a becenevet is figyelembe vettük, mint pl. 1781-ben és 1798-ban Hegyesi Jánost és Hegyesi Jantsit. Egy eseten belül, 1782-ben Mucsi Márton és Marczi valószínűleg nem azonos személyeket jelölt, hanem pl. apát és fiát.

Azokban az esetekben, amikor a személyeket azonosítani lehetett, volt, aki négy-öt pörben is szerepelt. Ők a visszaeső bűnözők, vagy a notórius tanúskodók, okoskodók, akik mindenkiről mindent tudtak és szerepelni is szerettek. Bár ebben a tanulmányrészben a névazonosságokat kutattuk, az nyilvánvaló, hogy köztük sok az azonos személy is. Ez azt is jelzi, hogy az adott korban, a vizsgált területen, a teljes lélekszámhoz viszonyítva viszonylag szűk réteg került vád alá, vagy tanúskodott, tehát a lakosság kisebb hányada vett részt a pörök kiváltó bűnügyi cselekményekben. (Az más kérdés, hogy kik azok, akik rendszeresen „horogra akadnak”, kik maradnak ki a

büntetőbüntetésből és az igazságszolgáltatásból, illetve kiket véd a törvény vagy a büntetőszervek?)

Azonos nevek egy évszázad múlva is ismétlődhetnek, úgy, hogy a közbenső időszakban nem találkoztunk velük. Pl. Dezső Ilona 1735-ben és 1838-ban. Szinte kizárt, hogy azonos személyről lenne szó!

Az írnokok ferdítéseit, elírásait is nyomon követhetjük a nevek változásánál. Pl.: „Hernyi, Hernyó”. Bár a névváltozatokat megadtuk, azokat csak egyszer vettük számításba. Nehéz elkülöníteni a hasonló neveket, hogy egymásból származtak-e, névváltozatok-e, vagy elírás következményei-e? Pl.: Giliczó, Gilitza, Gilitze. Ugyanakkor pl. a Rózsa – Rúzsa csak tájnyelvi változat és nem becenév, ezért egynek vettük.

Az utónév, pl. a „Gergely görög” lehetett vezetéknév is. Pl.: Gergely Sándor. Ebben a korban még az „y” betűnek a családi név végén nincs olyan jelentősége, mint később, a polgárosodás korában, amikor a nemesek használták, hiszen az írnokok a „nemtelenek” nevében is a szóvégi i-betűt gyakran y-nal jelölték.

Egyes vezetéknemekhez nem adtak bizonyos utóneveket, holott lehet, hogy abban a korban mind a családi név, mind az utónév elterjedt volt. (Egy ilyen megfigyelésünk: Szabó *András*.)

HELYSÉGNEVEK

A büntetőpörökben szereplő gyanúsítottak, vádlottak és sértettek az alábbi helyekről kerültek ki. Az esetszámok azt jelzik, hogy a helynevek a pörökben hányszor fordultak elő. A megye, ország megjelölésénél természetesen az 1723–1843 között érvényben lévő közigazgatási, ill. államhatárokat vettük figyelembe. Ahol a helységnév hiányzik, a személy azonosítása során nem említették, csak azt, hogy pl. melyik megyéből vagy országból származott.

Helységnév	Megye, ország	Az előfordulás esetszáma
Acsád	Bihar	1
Ada		1
Algyő, Győ, Gyeő	Csongrád	13
Alpár	Pest	2
Apátfalva	Csanád	1
Arad	Arad	1
Álmosd	Hajdú	1
-	Árva	1
Bagos		1
Bajháza	Vas	1
[Biharnagy] Bajom	Bihar	1
Bia	Pest	1
-	Bihar	1
Bodva	Borsod	1
Bodzás	Komárom	1
Buda	Pest	1
Cegléd	Pest	2
Cibakháza	Jász-Nagykun-Szolnok	1
[Békés] Csaba	Békés	1

Csany[telek]	Csongrád	6
Csongrád	Csongrád	32
Darvas	Bihar	2
Debrecen	Hajdú	1
Derecske	Bihar	1
Doboz	Békés	1
Eger	Heves	1
Egyházaskörösi	Vas	1
Eravotycz	Trencsén	1
Erdő=Telek	Borsod	1
Ée Semjény	Bihar	1
Felsőszentetornya	Nógrád	1
Földeák	Csanád	1
-	Görögország	1
Gyöngyös	Heves	1
Győr	Győr	2
Gyula	Békés	2
Hajdúböszörmény	Hajdú	1
Hatháza	Hajdú	1
Hernádnémeti	Borsod	1
Horgos	Csongrád	2
Hosszúpályi	Bihar	1
János	Szatmár	1
Jászapáti	Jász-Nagykun-Szolnok	3
Jászberény	Jász-Nagykun-Szolnok	1
Jász Kisor	Jász-Nagykun-Szolnok	1
Kardszagúj Szállás	Jász-Nagykun-Szolnok	1
Kecskemét	Pest	13
Keresztúr	Bodrog	1
Kélec	"Duna-melléke"	1
[Jász] Kisér	Jász-Nagykun-Szolnok	1
[Kiskun] Félegyháza	Pest	2
Kistelek	Csongrád	1
Kisújszállás	Jász-Nagykun-Szolnok	2
Komárom	Komárom	1
Kolozsvár	Kolozs	1
Kórogy	Csongrád	1
Körös	Békés (?)	1
[Kun] Szent Márton	Jász-Nagykun-Szolnok	1
[Tisza] Kürt	Jász-Nagykun-Szolnok	1
-	Liptó	1
Losontz		1
Ludas	Heves	1
-	Macedonia	1
Maglód	Pest	1
Makola	Bars	1
Makó	Csanád	6
-	Máramaros	1
Mezőhegyes	Csanád	1

Mezkőkövesd	Borsod	2
Mezőtúr	Jász-Nagykun-Szolnok	2
Mély=Kút	Pest	1
Mindszent (és) Ányás	Csongrád	13
Monor	Pest	1
Nagybánya	Szatmár	1
Nagybucsa	Pest	1
Nagykerék	Bihar	1
Nádudvar	Hajdú	1
Németlipcse	Liptó	1
-	Németország	1
Néver	Nyitra	1
Nyik	Tolna	1
Nyír=atdony	Szabolcs	1
-	Nógrád	1
Olcsa	Pest	1
Orosháza	Békés	1
Oszada	Árva	1
Öcsöd, Eöcsöd	Békés	1
Pest	Pest	1
Péczel	Pest	1
Püskő	Heves	1
Rácz Böszörmény		1
Réte	Pozsony	1
Rozsnyó	Gömör	1
Sarkad	Bihar	1
[Békés] Sámson	Békés	7
Sáregyháza		2
Soponya	Fejér	1
Szakador		1
Szalonta	Bihar	1
Szarvas	Békés	1
-	Szatmár	2
Szászsebes	Szeben	1
Szeged	Csongrád	8
Szegvár	Csongrád	8
Szendre		1
[Jász] Szent András	Jász-Nagykun-Szolnok	1
Szentes	Csongrád	58
Szikszó	Abauj-Torda	1
-	Szilágy	2
Taroshegy	Nyitra	1
Tata	Komárom	1
Tápé	Csongrád	3
Tenke	Békés	1
Tersztenya	"Tóth országból"	1
[Magyar] Thés	Csongrád	6
Tiszaöldvár	Szolnok	1
Tiszanánás	Heves	1

Tiszapalkonya	Borsod	1
Tisza=Röfi	Jász-Nagykun-Szolnok	1
Tótkomlós	Békés	1
Törökszentmiklós	Jász-Nagykun-Szolnok	2
Tószeg	Pest	1
Turkeve	Jász-Szolnok	1
Újszász	Szolnok-Doboka	1
Valkó	Pest	1
[Hódmező] Vásárhely	Csongrád	176
Velence	Fejér	1
Verseg	Pest	1
Zsáka	Hajdú	1
Összesen:	129 helynév	481 esetben.

IRODALOM

A

- AGÜERO Irma: *A bozótnevérek*. 42-48. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- ALTBÄCHER Vilmos: *A szociális agresszió*. 77-79. In: *Agresszió az élővilágban*. Budapest, 1986. Szerk.: CSÁNYI Vilmos.
- A MAGYARORSZÁGI BOSZORKÁNYSÁG FORRÁSAI 1-[...] Budapest, 1997. Szerk.: Bessenyei József.
- ANDRESKI, S.: *A szifilisz döbbenete*. Ecounter, 1982 májusa. (Magyarul: Valóság, 1982. 11: 126-128.)
- ANTONI Judit: *Ausztrália és Óceánia*. 14-35. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- ARIËS, Philippe: *Gyermek, család, halál*. Budapest, 1987.

Á

- ÁDÁM Péter: *Az udvari szerelem és társadalmi háttére*. 146-152. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.

B

- BAKTAY Ervin: *India művészete*. Budapest, 1963. II. kiadás.
- BALASSA Iván:–ORTUTAY Gyula: *Magyar néprajz*. Budapest, 1979.
- BARABÁS Jenő: *Tanyai település és építkezés*. 80-108. In.: *Orosháza néprajza*. Orosháza, 1965. Szerk.: Nagy Gyula.
- BARTA László: *Az 1828. évi országos összeírás Csongrád vármegyében*. 5-45. In.: *Tanulmányok Csongrád megye történetéből V*. Szeged, 1981. Szerk.: BALZOVICH László.
- BARTA László–OLTVAI Ferenc: *Az újratelepítéstől a polgári forradalom és szabadságharc végéig*. 207-356. In: *Csongrád megye évszázadai. Történelmi olvasókönyv I*. Szerk.: BLAZOVICH László. Szeged, 1985.
- BÁLINT Sándor: *A szögedi nemzet*. Második rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1976/77-2. Szeged, 1977. Szerk.: TROGMAYER Ottó.

- BÁLINT Sándor: *Táplálkozás és háztartás*. 103-104. In.: *A szögedi nemzet*. Második rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1976/77-2. Szeged, 1977. Szerk.: TROGMAYER Ottó.
- BÁLINT Sándor: *A szegedi népviselet*. 263-313. In.: *A szögedi nemzet*. Második rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1976/77-2. Szeged, 1977. Szerk.: TROGMAYER Ottó.
- BÁLINT Sándor: *A szögedi nemzet*. Harmadik rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. 1978/79-2. Szeged, 1980. Szerk.: TROGMAYER Ottó, ZOMBORI István
- BÁLINT Sándor: *Jeles napok. A hét napjaihoz fűződő hiedelmek*. 213-319. In.: *A szögedi nemzet*. Harmadik rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978/79-2. Szeged, 1980. Szerk.: TROGMAYER Ottó, ZOMBORI István.
- BÁLINT Sándor: *Szülés, — Boldogasszony ágya*. 24-26. In.: *A szögedi nemzet*. Harmadik rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978/79-2. Szeged, 1980. Szerk.: TROGMAYER Ottó, ZOMBORI István.
- BÁLINT Sándor: *Karácsony, húsvét, pünkösd*. Budapest, 1988. III. kiadás.
- BECK Zoltán: *Az élet nagy eseményei. I. Születés és keresztelés*. 499-504. In.: NAGY Gyula szerk.: *Parasztélet a Vásárhelyi-pusztán*. Békéscsaba, 1975.
- BENEDEK István: *Tibeti orvoslás és varázslás*. Budapest, 1987. II. kiadás.
- BÉL Mátyás: *Csongrád és Csanád megye leírása*. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1980/81-2. Szeged, 1984. Szerk.: TROGMAYER Ottó, ZOMBORI István.
- BIBLIA. KÁROLY Gáspár fordításában.
- BIHARI Anna-PÓCS Éva: *Képes magyar néprajz*. Budapest, 1985.
- BIRKET-SMITH, Kaj: *A kultúra ösvényei*. Budapest, 1969.
- BJERRE, Jens: *Kalahári. Kőkori emberek az atomkorban*. Budapest, 1964. Világjárók, 35.
- BJERRE Jens: *Vad Új-Guinea*. Budapest, 1973.
- BODROGI Tibor: *Bevezetés*. 5-11. In: Sir James George FRAZER: *Az aranyág*. Budapest, 1965.
- BOGLÁR Lajos: *A dél-amerikai indián törzsek*. 49-56. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- BORÚS Rózsa: *Topolya népszokásai*. Újvidék, 1981.
- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: *Horvátországi boszorkányperek és boszorkánymondák*. 494-513. in: *Ethnographia*, 1990. 101. évf. 3-4 sz.
- BRĂTESCU, G.: *GRIJA Petru sănătate. Primele tipărituri de interese medical in limba română (1581-1820)*. Bucuresti, Medicala. 1968.
- BRENCsÁN János. *Új orvosi szótár*. Budapest, 1983.
- BUDA Béla: *A szexualitás modern elmélete*. Budapest, 1980. IV. Kiadás.
- BUDA Béla: *Bevezetés*. 7-13. (I.) In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- BUDA Béla: *Szexualitás ma Magyarországon*. 259-266. (VI.) In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. szerk.: OLÁH Tamás.
- BUDA Béla: *A homoszexualitás*. 233-239. (IV.) In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- BUDA Béla: *Az agresszió megértésének pszichológiai korlátai*. 183-194. (VII.) In: *Agresszió az élővilágban*. Budapest, 1986. Szerk.: CSÁNYI Vilmos.

- BUDAVÁRI Róbert: *A nemi élettel kapcsolatos orvosszakértői működés kérdései.* 297-311. in: *Igazságügyi orvostan.* Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- BUDAVÁRI Róbert: *Az ún. nemi bűncselekmények.* 312-328. in: *Igazságügyi Orvostan.* Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- BUDAVÁRI Róbert: *A magzatelhajtás.* 329-344. In: *Igazságügyi orvostan.* Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.

C

- CASTIGLIONE László: *Aphrodité és Erósz birodalma.* 104-127. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből.* Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- CHILDE, V. Gordon: *A civilizáció bölcsője.* Budapest, 1959.
- CHRONICON PICTUM, 1370. – KÉPES KRÓNIKA. Budapest, 1964.
- CIVILIZÁCIÓ, EGÉSZSÉG, BETEGSÉG. Összeállította: SELLŐ Tiborné. Budapest, 1966.
- CLARK, Leonard. *A folyók keletnek tartanak.* Budapest, 1969.

CS

- L. CSAJÁGI Réka–RÁKOS Sándor: *A kézművesek számszerű megoszlása.* 316-323. In: *Szeged története 2. 1686–1849.* Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- CSALOG József: *Thronendes Frauenidol von Szegvár, Tűzköves.* 20-23. (Tafel: 20.) In: *Prähistorische idolkunst. Kultbilder und opfergaben aus Ungarn.* München, 1973.
- CSÁNYI Vilmos szerk.: *Agresszió az élővilágban.* Budapest, 1986.
- CSÁNYI Vilmos: *Az emberi agresszió.* 167-181. In: *Agresszió az élővilágban.* Budapest, 1986. szerk.: CSÁNYI Vilmos.
- CSIZMADIA Andor: *Magyar állam és jogtörténet.* Budapest, 1972.
- CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest, 1976.
- CSONGOR Barnabás: *Szerelmi élet a régi Kínában.* 66-75. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből.* Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- CSONGRÁD VÁRMEGYE. Főmunkatársak: KERTÉSZ János, LUGOSI Döme, ZOLTAY Elemér. Budapest, 1938.

D

- DAMM, Hans: *Kanaka.* Budapest, 1961.
- DAMMAN, Erik: *Négy gyerekkel egy pálmakunyhóban.* Budapest, 1971.
- DANTE Alighieri: *Isteni színjáték.* Budapest, 1987. Ford.: BABITS Mihály.
- DEÁKY Zita: *„Szemelvájsz volt tanítónk” — egy kunmadarasi bába működése a XIX. század második felében.* (Kézirat, én.)
- DEÁKY Zita: *A bába szerepe egy székel faluközösségben.* (Kézirat, én.)
- DEÁKY Zita: *A bábák interetnikus közvetítő szerepe és kapcsolatai.* (Kézirat, én.)
- DIETERICH, Albert: *Mutter Erde. Ein Versuch über Volksreligion.* Leipzig–Berlin, 1913.
- DIÓSZEGHY András: *Makó város története.* 9-13. In: *Makó és Csanád–Torontál vármegyei községek.* Magyar városok monográfiája VI. Budapest, 1929. Szerk.: BARNA János.

- DIÓSZEGI Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*. Budapest, 1967.
- DÓKA Antal: *Az agresszió biológiai alapjai*. 9-44. In: *Agresszió az élővilágban*. Budapest, 1986. szerk.: CSÁNYI Vilmos.
- DÖMÖTÖR Tekla: *Naptári ünnepek*. 695-696. In: *Magyar Néprajzi Lexikon* 3. Budapest, 1980. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- DÖMÖTÖR Tekla: *Ünnep*. 440-441. In: *Magyar Néprajzi Lexikon* 5. Budapest, 1982. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- DÖMÖTÖR Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága*. Budapest, 1981.
- DÖMÖTÖR Tekla: *A bábaboszorkány*. 126-134. In: *A magyar nép hiedelemvilága*. Budapest, 1981.
- DÖMÖTÖR Tekla: *Szerelmi varázslás*. 161-163. In: *A magyar nép hiedelemvilága*. Budapest, 1981.

E

- ELKIN, Adolphus Peter: *Ausztrália őslakói*. Budapest, 1986. Ford: VARGYAS Gábor.
- EPERJESSY Géza: *A reformkori város ipara*. 333-359. in: *Szeged története 2. 1686–1849*. Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- ERDEI Ferenc: *Magyar falu*. Budapest, 1940.
- ERIKSON, E.: *Childhood and Society*, 2nd edition, W. W. NORTON, New York, 1963.
- ERŐSS László: *A japánok szerelmi élete*. 76-82. In: *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. szerk.: OLÁH Tamás.

F

- FARKAS József-L. CSAJÁGI Réka-RÁKOS István: *A város kereskedő társadalma*. 391-405. In: *Szeged története 2. 1686–1849*. Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- FÁBER Viktor: *Thanatológia*. 67-90. In: *Igazságügyi orvostan*. Budapest, 1964. Szerk.: SOMOGYI Imre.
- FILEP Antal: *Szokásleírások a 18. és a 19. századból*. 115-134. in: *Népi kultúra – Népi társadalom V-VI*. Budapest, 1971.
- FOLLAJTÁR Ernő: *Megyei városok és községek II. Szentese megyei város*. 3-16. In: KERTSÉZ János-LUGOSI Döme-ZALOTAY Elemér: *Csongrád vármegye. Vármegyei szociográfiák I*. Budapest, 1938.
- FÖLDES Vilmos: *A magyar igazságügyi orvostan története*. 15-19. In: *Igazságügyi orvostan*. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- FÖLDES Vilmos: *Az újszülött megőlése*. 345-355. In: *Igazságügyi orvostan*. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- FŐZY Vilma: *Halottkultusz Mexikóban*. 304-320. In: *Mauzóleum. „A halállal való foglalkozás.” Bölcsész Index Centrál Könyvek*. Budapest, ELTE, 1987. Szerk.: ADAMIK Lajos, JELENCZKI István, SÜKÖSD Miklós és KELECSÉNYI Béla.
- FRAZER, Sir James George: *Az aranyág*. Budapest, 1965.
- FUCHS, Eduard: *Az újkor erkölcstörténete 1-3*. Budapest, 1926. II. kiadás.
- FUCHS Eduard: *Népszokások*. 145-154. (3. Polgári kor: 3. fejezet.) In: *Az újkor erkölcstörténete 1-3*. Budapest, 1926. II. kiadás.
- FÜR Lajos: *Kertes tanyák a futóhomokon*. Agrártörténeti tanulmányok 12. Budapest, 1983.

G

- GÁBORJÁN Alice: *Magyar népviseletek. Alföld.* 21-24. Budapest, 1969.
- GERGELY András: *A polgárosodó város társadalma.* 484-514. In: *Szeged története 2. 1686–1849.* Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- GERGELY András–VASS Előd: *Az egyházi és hitélet.* 610-614. In: *Szeged története 2. 1686–1849.* Szeged, 1985. szerk.: FARKAS József.
- GEROL Harry: *Inkák tündöklése és bukása.* Budapest, 1965.
- GÉMES Balázs: *Angyalcsinálás. Születésszabályozás – népi abortuszok – egyke.* Háttér. 1987. 3: 65-67. (I.)
- GÉMES Balázs: *A népi születésszabályozás (magzatelhajtás) Magyarországon a XIX-XX. században.* (II.) Budapest, 1987. MTA. Néprajzi Kutató Csoport: Documentatio Ethnographica 12. sz. I. k.
- GILGAMES. *Ékirásos sumer–akkád–babiloni eposzok.* Budapest, 1960. Ford.: RÁKOS Sándor. Benne: *Istár pokolra száll.* 51-59.
- GÖNCZY Ferenc: *Szerelmi „teemények” Göcsejben és Hetésben.* Ethnographia XVIII. 34-38, 1907.
- GRAVES, Robert: *A görög mítoszok.* Budapest, 1970.
- GRYNAEUS Tamás: *A magyar boszorkány egyes vonásainak szociálpszichológiai értelmezése.* 467-474. In: Ethnographia, 1990. 101. évf. 3-4. sz.
- GRYNAEUS Tamás: *Engi Tüdő Vince: A legenda és a valóság.* 155-183. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1972-73/1. Szeged, 1974.

GY

- GYENES István: *Betegségek és csodák.* Budapest, 1964.
- GYÖRGYI Erzsébet: *Húsvéti tojás.* 608-612. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Budapest, 1979. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- GYÖRGYI Erzsébet: *A házasságkötés szokásai.* 32-66. In: Magyar Néprajz VII. Budapest, 1990. Szerk.: HOPPÁL Mihály.

H

- HAJDÚ Lajos: *Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában.* Budapest, 1985.
- HADROVICS László–WELLMANN Imre: *Parasztmozgalmak a XVIII. században.* Budapest, 1951.
- HAHN Géza: *A magyar egészség története.* Budapest, 1960.
- HARSÁNYI László: *Vízbefülés.* 216-222. In: Igazságügyi orvostan. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- HERCZEG Mihály: *Időrendi áttekintés. (Helytörténeti adattár.)* 1: 701-736.. In: Hódmezővásárhely története a legrégibb időktől a polgári forradalomig. Hódmezővásárhely, 1984. Főszerk.: NAGY István. Kötetszerk.: SZIGETI János.
- HERCZEG Mihály: *Adatok a Károlyiak Csongrád-vásárhelyi uradalmának feudalizmuskori történetéhez.* 61-127. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből IV. Szeged, 1980. Szerk.: FARKAS József.
- HERCZEG Mihály: *Szolgák, cselédek Hódmezővásárhelyen 1848 előtt.* 81-158. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből. Szeged, 1979. Szerk.: FARKAS József.

- HERMANN Imre: *Az ember ősi ösztönei*. Budapest, 1984. II. kiadás.
- HILLABY, John: *Gyalogszerrel a Rudolf-tóhoz*. Budapest, 1986.
- HOPPÁL Mihály–TÖRŐ László: *Népi gyógyítás Magyarországon*. 13-127. In: Orvostörténeti Közlemények. Ethnomedicine in Hungary. Supplementum 7-8. Budapest, 1975. Szerk.: ANTALL József és BUZINKAY Géza.
- HOPPÁL Mihály—MANGA János: *Bőjt*. 361-362. In: Magyar Néprajzi Lexikon 1. Budapest, 1977. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- HOPPÁL Mihály: *Lakat*. In: Magyar Néprajzi Lexikon 3: 387. Budapest, 1980. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- HOPPÁL Mihály: *Mágia*. In: Magyar Néprajzi Lexikon 3: 484-485.
- HOPPÁL Mihály: *Népi gyógyítás*. 693-724. In: Magyar néprajz VII. Budapest, 1990. Szerk.: HOPPÁL Mihály.
- HORVÁTH Pál: *Korai keresztény vélekedések a nemiségről*. 138-145. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- HUIZINGA, Johan: *A középkor alkonya*. Budapest, 1979. II. kiad.

I

- IGAZSÁGÜGYI ORVOSTAN. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- IMRE Mihály: *A város művelődéstörténete 1848-ig*. 577-700. In: Hódmezővásárhely története a legrégibb időktől a polgári forradalomig I. Hódmezővásárhely, 1984. Főszerk.: NAGY István. Kötetszerk.: SZIGETI János.
- IPOLYI Arnold: *Magyar mythologia 1-2*. Budapest, 1929. III. kiad.
- (Ismeretlen szerzőtől): *A házasságról, orvosi szempontból tekintve*. (Újraközölve: Budapest, 1985. 1: 388-396. In: Tudományos gyűjtemény 1817-1841. (A hivatkozott cikk megjelent: 1839. aug. 87-93.
- ISTVÁNOVITS Márton: *A hevszur „Halottak Könyve”*. 52-63. In: Mauzóleum. „A halállal való foglalkozás.” Bölcsész Index Centrál Könyvek. Budapest, ELTE. Szerk.: ADAMIK Lajos, JELENCZKI István, SÜKÖSD Miklós és KELÉNYI Béla. 1987.

J

- JÁVOR Katalin: *Egy 19. századi presbiteri jegyzőkönyv tanulságai*. 71-103. In: Népi kultúra — Népi társadalom V-VI. Budapest, 1971. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- JEGESI Leontin: *A fulladásos halál*. 193-215. In: Igazságügyi orvostan. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- JOLAN Chang: *A tao tanítása a szerelemről*. Budapest, 1990.
- JUHÁSZ Antal: *Adatok a szegedi tanyák kialakulásához*. Ethnographia, 1975. 2-3: 256-312.
- JUNG Károly: *Folklóradatok egy középkori pillérfő értelmezéséhez*. 75-90. In: A szerelem kertjében. Budapest, 1987. Szerk.: HOPPÁL Mihály–SZEPES Erika.
- JUNG Károly: *„Katonának való pogácsó”*. 1: 323-340. In: Hiedelmek, szokások az Alföldön 1-3. Nagykőrös, 1992. Szerk.: NOVÁK László.

K

- KALICZ Nándor: *Agyag istenek*. Budapest, 1970.

- KALJÁNAMALLA: *Ananga-Ranga*. Kilencedik szthala. 124-135. Budapest, 1986. (Szanszkritből ford.: WOJTILLA Gyula.)
- KAPROS Márta: *Megegett lányok az Ipoly menti falvak társadalmában*. 319-341. In: A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve X. Salgótarján, 1984.
- KAPROS Márta: *A születés és kisgyermekkor szokásai*. 9-31. In: Magyar néprajz VII. Budapest, 1990. Szerk.: HOPPÁL Mihály.
- KARAS, Romuald: *Az éden felderítése*. Budapest, 1979.
- KARSAI György: *Az ókori India*. 57-66. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- KATONA Ferenc: *Emberré válás*. Budapest, 1974.
- KATONA Imre: *A népi előítéletek tér és idő feletti rendszere. A népek önmagukról és másokról*. 43-58. In: Tekintet, 1992. 2. Budapest. (Jegyzí: ÖRDÖGH Szilveszter.)
- KATONA Lajos: *Folklor — Kalendárium*. Budapest, 1982. Vál.: REISINGER János.
- KÁLLAY István: *Úriszéki bíráskodás a XVIII–XIX. században*. Budapest, 1985.
- KERTÉSZ János–LUGOSI Döme–ZALOTAY Elemér szerk.: *Csongrád vármegye*. Budapest, 1938.
- KISS Imre: *Szerelmi élet az araboknál*. 83-88. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- KISS Lajos: *A szegény emberek élete*. Budapest, 1955.
- KISS Lajos: *Vásárhelyi híres vásárok*. Szeged, 1956.
- KISS Lajos: *Vásárhelyi hétköznapiak*. Budapest, 1958.
- KISS Lajos: *A hódmezővásárhelyi ember eledelei*. 52-61. In: Vásárhelyi hétköznapiak. Budapest, 1958.
- KOVÁTS Zoltán: *Népesedési viszonyok*. 109-169. In: Szeged története 2. 1686–1849. Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- KLANICZAY Gábor: *Benandante – kresnik – zduhač – táltos*. 116-134. In: Ethnographia XCIV. évf. 1. Budapest, 1983.
- KLANICZAY Gábor: *Középkori vaskosságok*. 153-163. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. (I.) Szerk.: OLÁH Tamás.
- KLANICZAY Gábor: *Aszkézis, szabad szerelem, meztelenség*. 163-172. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. (II.) Szerk.: OLÁH Tamás.
- KOMÁROMY Andor: *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára*. Budapest, 1910.
- KONCZ Ákos: *Debrecen város régi büntető joga és ennek alkalmazása a különböző büntetésekben*. Debrecen, 1913.
- KOVÁCS Katalin: *Csongrád város a XVIII. században*. Pécs, 1929.
- KÓSA László: *Erkölcsei kihágások és büntetések Gyulán a XIX. század első felében*. 118-125. In: Békési Élet, 1979/1.
- KRISTÓF Ildikó: *Boszorkányok, „Orvos Asszonyok” és „Parázna Személyek” a XVI–XVIII. századi Debrecenben*. 438-466. In: Ethnographia 101. évf. 1990. 3-4.
- KRUZSLICZ István: *A mezőváros fejlődése a visszatelepülés után*. 347-448. In: Hódmezővásárhely története 1. Hódmezővásárhely, 1984.
- KUROCSKIN, A. V.: *A boszorkány alakja az ukrán folklórban*. 514-520. In: Ethnographia 101. évf. 1990. 3-4.

L

- LANDOR, Henry Savage: *Utazás a rejtelmes Tibetben*. Budapest, én.
 LÁSZLÓ Gyula: *A honfoglaló magyar nép élete*. Budapest, 1944. II. kiad.
 LÁSZLÓ Gyula: *Varázslat egy középkori falusi templomunkban*. 186-210. In:
 LÁSZLÓ Gyula: *Régészeti tanulmányok*. Budapest, 1977.
 LEAKEY, Richard E.—LEWIN, Roger: *Fajunk eredete*. Budapest, 1986.
 LÜKŐ Gábor: *A magyar lélek formái*. Budapest, 1942.

M

- MAGYAR NÉPRAJZ VII. Budapest, 1990. Szerk.: HOPPÁL Mihály.
 MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 1/2. Budapest, 1984. Főszerk.: SZÉKELY
 György, szerk.: BARTHA Antal.
 MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA 1. A KEZDETEKTŐL
 1526-IG. Budapest, 1983. II. kiad. Főszerk.: BENDA Kálmán.
 MAGYARORSZÁGI BOSZORKÁNYPEREK. Kisebb forráskiadványok
 gyűjteménye 1-2. Budapest, 1989. Összeállította: KLANICZAY Gábor,
 KRISTÓF Ildikó, PÓCS Éva.
 MAKÓ ÉS CSANÁD–TORONTÁL VÁRMEGYEI KÖZSÉGEK. Magyar
 városok monográfiája VI. Budapest, 1929. Szerk.: BARNA János.
 MAGYARY-KOSSA Gyula: *Magyar orvosi emlékek 1-4*. Budapest, 1929–1940.
 MAKKAI László: *A középkori magyar hitvilág problematikájához*. 106-116. In:
 Ethnographia XCIV. évf. 1. 1983.
 MALINOWSKI, Bronislaw: *Baloma*. Budapest, 1972.
 MANGA János: *Advent*. 33. In: Magyar Néprajzi Lexikon 1. Budapest, 1977.
 Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
 MANGA János: *Gyertyaszentelő*. Magyar Néprajzi Lexikon 2: 359. Budapest,
 1979.
 MANGA János: *Húsvéti ünnepkör*. 612. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Budapest,
 1979. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
 MANGA János: *Karácsony*. 59-61. Magyar Néprajzi Lexikon 3. Budapest, 1980.
 Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
 MANGA János: *Karácsonyi ünnepkör*. 67. In: Magyar Néprajzi Lexikon 3.
 Budapest, 1980. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
 MANGA János: *Szentek ünnepei*. 650. In: Magyar Néprajzi Lexikon 4. Budapest,
 1981. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
 MANGA János: *Pünkösöd*. 424. In: Magyar Néprajzi Lexikon 5. Budapest, 1982.
 Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
 MARKOS Gyöngyi: *A születés hagyományai Makón*. Debrecen, 1986.
 MASPERO, Henri: *Az ókori Kína*. Budapest, 1978.
 MEAD, Margaret: *Férfi és nő*. Budapest, 1970.
 MERESKOVSZKIJ, D.: *Kelet titkai. (Osiris-részlet)* 71-103. In: Mauzóleum. „A
 halállal való foglalkozás.” Bölcsész Index Centrál Könyvek. ELTE.
 Budapest, 1987. Szerk.: ADAMIK Lajos, JELENCZKI István, SÜKÖSD
 Miklós, KELÉNYI Béla.
 MÉREI Ferenc–V. BINÉT Ágnes: *Gyermelelektan*. Budapest, 1976. IV. kiadás.
 MIKULIK József: *Magyar kisvárosi élet 1526-1715*. Rozsnyó, 1885.
 MISZTÓTFALU MEZŐVÁROS JEGYZŐKÖNYVE 1596–1803. Budapest,
 1985. Sajtó alá rend.: KIRÁLY László.

MUNKA ÉS EMBERÉVÁLÁS. [Így!] BENCE György és KIS János
összeállítása. Budapest, 1972.

N

- NAGY Ferenc: *Hód Mező Vásárhely Várossa rövid rajzolatja*. Tudományos Gyűjtemény, Budapest, 1819. (Újra megjelent részletei: Magyar tájak néprajzi felfedezői. Budapest, 1985. 221-232. Szerk.: PALÁDI-KOVÁCS Attila.)
- F. NAGY Géza: *A párválasztás Varsányban*. 399-428. In: Népi kultúra — Népi társadalom. Budapest, 1987. Szerk.: KÓSA László.
- NAGY Gyula: *Táplálkozás*. 319-345. (I.) In: Parasztelet a Vásárhelyi-pusztán. Békéscsaba, 1975. Szerk.: NAGY Gyula.
- NAGY Gyula: *Öltözködés*. 345-364. (II.) In: Parasztelet a Vásárhelyi-pusztán. Békéscsaba, 1975. Szerk.: NAGY Gyula.
- NAGY Károly: *Tibeti reinkarnációk*. Budapest, 1987.
- NAGY László: *A rossz hírű Báthoryak*. Budapest, 1984.
- NAGY Zoltán: *Az ember szépsége: a bölcsőtől a koporsóig*. 456-461. (I.) In: NAGY Gyula: Parasztelet a Vásárhelyi-pusztán. Békéscsaba, 1975.
- NAGY Zoltán: *Mi a szép?* 453-488. (II.) In: NAGY Gyula: Parasztelet a Vásárhelyi-pusztán. Békéscsaba, 1975.
- NIKLAY Péter—ZALOTAY Elemér: *A vármegye történetének vázlata. A török hódoltság megszűnésétől 1848-ig*. In: Csongrád vármegye. Budapest, 1938.
- NOSZLOPI László: *Sorselemzés és kísérleti ösztöndiagnosztika*. Budapest, 1989.
- NOVÁK László: *Egy XVIII. század végi-, XIX. század eleji orvosló könyv Kecskemétről és korának gyógyító gyakorlata*. In: Bács-Kiskun megye múltjából IV. Egészségügy. Szerk.: IVÁNYI-SZABÓ Tibor. Kecskemét, 1982.

O

- OLTVAI Ferenc: *A Csongrád megyei telepesek községei társadalma és igazgatása a XIX. század első felében*. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből. XIX. század. Szeged, 1978. 63-131. Szerk.: FARKAS József.
- ORTUTAY Gyula: *Parasztágunk élete*. Budapest, 1948. II. kiadás

Ö

- ÖKRÖS Sándor: *Hirtelen és váratlan halál*. 91-112. In: Igazságügyi orvostan. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.

P

- PAIS István: *Bibliai érdekességek, történetek, aforizmák*. Budapest, 1992.
- PALUGYAY Imre: *Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása*. IV. Békés-Csongrád, Csongrád és Hont vármegyék leírása. Pest, 1855.
- PAPP Gábor: *A reneszánsz kor*. 172-189. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- PELLE János: *A libertinage*. 200-208. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- PÉTER Katalin: *A csejtei várúrnő*. Báthory Erzsébet. Budapest, 1985.
- PÉTER Katalin: *Házasság a XVII. századi Magyarországon*. 194-200. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.

- CS. PÓCS Éva: Halál. 416. Magyar Néprajzi Lexikon 2. Budapest, 1979.
- CS. PÓCS Éva: *Mágikus eljárás*. 485. In: Magyar Néprajzi Lexikon 3. Budapest, 1980.
- CS. PÓCS Éva: *Gondolatok a magyarországi boszorkányperek néprajzi vizsgálatához*. 134-146. In: Ethnographia XCIV. évf. 1. 1983.
- CS. PÓCS Éva: Tündér és boszorkány Délkelet- és Közép-Európa határán. 177-256. In: Ethnographia XCVII. évf. 2-4. 1986.
- PUSKÁS Ildikó: *Előszó*. 7-23. In: TÉCHY Olivér: Buddha. Budapest, 1986. (Rigvédahimnusz X. 129.)

R

- RAJ Tamás: *Szerelem és házasság az ókori Izraelben*. 89-104. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- RAJKA Ödön—SZODORAY Lajos: *Bőr- és nemibetegségek*. Budapest, 1951.
- RANSCHBURG Jenő: *Félelem, harag, agresszió*. Budapest, 1983. IV. kiadás.
- RÁKOS István: *Gazdasági és társadalmi viszonyok Szegeden a testamentumok tükrében (1720–1848.)* 97-128. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből VI. Szeged, 1982. Szerk.: BLAZOVICH László.
- RÁKOS István: *A feudalizmus utolsó évszázada*. 449-576. In: Hódmezővásárhely története 1. Hódmezővásárhely, 1984. Főszerk.: NAGY István. Szerk.: SZIGETI János.
- RÁKOS István: *Gazdaság és társadalom. I. Mezőgazdaság és agrártársadalom*. 171-300. In: Szeged története 2. 1686–1849. Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- REIZNER János: *Szeged története 1-4*. Szeged, 1899-1900.
- RITOÓK Zsigmond—SARKADY János—SZILÁGYI János György: *A görög kultúra aranykora*. Budapest, 1968.
- RITOÓK Zsigmond—SZILÁGYI János György: Hétköznapiak — ünnepnapok. 330-365. In: RITOÓK Zsigmond—SARKADY János—SZILÁGYI János György: *A görög kultúra aranykora*. Budapest, 1968.
- RÓHEIM Géza: *Magyar néphit és népszokások*. Budapest, 1925. In: A bűvös tükör. Budapest, 1984. (I.) Vál. és szerk.: Verebélyi Kincső.
- RÓHEIM Géza: *Primitív kultúrák pszichoanalitikus vizsgálata*. Budapest, 1984. (II.)
- RYCROFT, Charles: *A pszichoanalízis kritikai szótára*. Párbeszéd könyvek. Budapest, 1994. Ford.: RÁCZ Dániel. Kiadja az Alapítvány az Örökbefogadó és Nevelőszülőkért kiadója.

S

- SÁNDOR Róbert: *Furcsaságok az orvoslás világából*. Budapest, 1968.
- SÁRKÁNY Mihály: *Fekete-Afrika*. 35-42. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- SCHRAM Ferenc: *Magyarországi boszorkányperek 1529–1768. 1-3. kötet*. Budapest, 1982–1983. II. kiadás.
- SCHRAM Ferenc: *A vádlottak társadalmi állása*. 3. 18-24. In: SCHRAM Ferenc: *Magyarországi boszorkányperek 1529–1768*. Budapest. 1982.
- SELIGMANN, Kurt: *Mágia és okkultizmus az európai gondolkodásban*. Budapest, 1987.
- REREGÉLY György: *Fogamzógátlás*. Budapest, 1976. III. kiadás.

- SERVICE, E. R.: *A vadászok*. 7-133. In: E. R. SERVICE—M. D. SAHLINS—E. R. WOLF: *Vadászok, törzsek, parasztok*. Budapest, 1973.
- SHAKESPEARE, William: *Romeo és Julia*. (I. felv. 5. szín.) Ford.: Mészöly Dezső.
- SINKA István: *Bor-Ökrösné*. 1939.
- SOMOGYI Endre: *Tompa felület okozta sérülések*. 118-135. In: *Igazságügyi orvostan*. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- SOMOGYI Endre—BUDAVÁRY Róbert: *Igazságügyi orvostan az orvosi gyakorlatban*. Budapest, 1960.
- STINGL Miloslav: *Az utolsó paradicsom*. Budapest, 1975.
- STINGL, Miloslav: *Keresztül-kasul Mikronézián*. Budapest, 1979.
- L. B. STÖRCK Antal: *Orvosi tanítás 1-2*. (Ford.: RÁCZ Sámuel.) Buda, 1778. „A' Súlyról (De Scorbuto)” 2: 41-47. „A Frantzról” 2: 78-105.

SZ

- SZABÓ Jenő: *Öt évszázad fekete krónikája*. Soproni pitaval. 1988.
- SZABÓ Kálmán: *A kézfogás jelentősége a kecskeméti régi leánykérésnél*. Néprajzi Közlöny, 1956.
- SZABÓ Pál: *A mai település története. Orosháza története az alapítástól a polgári forradalomig (1744–1848.)* 241-285. In: *Orosháza története*. Szerk: NAGY Gyula. Orosháza, 1965.
- SZARVAS Zsuzsa: *Ortodox zsidó temetkezési és gyászszokások*. 333-336. In: *Mauzóleum. „A halállal való foglalkozás.” Bölcsész Index Centrál Könyvek*. Budapest, 1987. ELTE. Szerk.: ADAMIK Lajos, JELENCZKI István, SÜKÖSD Miklós és KELENYI Béla.
- SZEGED TÖRTÉNETE 2. (1686–1849.) Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- SZENDREY Ákos: *A magyar néphit boszorkánya*. Budapest, 1986.
- SZENTI Tibor: *Hódmezővásárhely tanyás települési rendszere a 18. századtól a 19. század közepéig*. (Kézirat, 1979.)
- SZENTI Tibor: *A vásárhelyi tanyák adatai az 1744–1848-ból megőrzött becsűjegyzőkönyvekből*. (I. rész.) 69-124. In: *Vásárhelyi tanulmányok IX. Hódmezővásárhely, 1979. (I.)*
- SZENTI Tibor: *A tanya*. Budapest, 1979. (II.)
- SZENTI Tibor: *Parasztvallomások*. Budapest, 1985.
- SZENTI Tibor: *Tanyai istállók Hódmezővásárhelyen*. 109-141. In: *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1984/85-1*. Szeged, 1986.
- SZENTI Tibor: *A vásárhelyi lakóház eszközkészletének változásai*. 2: 99-131. In: *Építészet az Alföldön 1-3*. Nagykovács, 1989. (I.) Szerk.: NOVÁK László és SELMECZI László.
- SZENTI Tibor: *Építőáldozatok nyomai Hódmezővásárhelyen*. 205-210. In: *Ház és Ember*. 5. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Közleményei. Szerk.: KECSKÉS Péter. Szentendre, 1989. (II.)
- SZEREMLEI CSÁSZÁR Sámuel: *Hód-Mező-Vásárhely története 1-5*. Hódmezővásárhely, 1: 1900., 2. 1901., 3: 1907., 4: 1911. 5: 1913.
- SZÉKÁCS István: *Róheim Géza a pszichoanalitikus*. 643-663. In: *RÓHEIM Géza: Primitív kultúrák pszichoanalitikus vizsgálata*. Budapest, 1984.
- SZUCHOVSKY Gyula: *Külső erőszak okozta károsodások*. 113-117. In: *Igazságügyi orvostan*. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.

- SZUHAY-HAVAS Ervin: *A viktoriánus kor — Ruha nélkül.* 214-220. In: Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest, 1986. Szerk.: OLÁH Tamás.
- SZUMOWSKI Ulászló: *Az orvostudomány története bölcsészeti szempontból nézve.* (Ford.: HERCZEG Árpád.) Budapest, 1939.

T

- TAKÁCSY László: *Élhatású sérülések.* 151-170. In: Igazságügyi orvostan. Budapest, 1964. Szerk.: dr. SOMOGYI Imre.
- TÁPAY-SZABÓ Gabriella: *Szeged erkölcei a XVIII. században.* Budapest, 1933. (A szerző kiadása Kner Izidor gyomai nyomdájából.) Kolozsvár–Szegedi értekezések a magyar művelődéstörténelem köréből. 21. sz.
- TÁRKÁNY SZÜCS Ernő: *Magyar jogi népszokások.* Budapest, 1981.
- TÁTRAI Zsuzsanna: *Bába.* 178-179. In: Magyar Néprajzi Lexikon 1. Budapest, 1977. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- TÁTRAI Zsuzsanna: *Pünkösöd.* 285-287. In: Magyar Néprajzi Lexikon 4. Budapest, 1981. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- TÁTRAI Zsuzsanna: *Szoptatás.* 81-82. *Szülés.* 125-126. In: Magyar Néprajzi Lexikon 5. Budapest, 1982. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- TÁTRAI Zsuzsanna: *Jeles napok — ünnepi szokások.* 102-264. In: Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990. Főszerk.: DÖMÖTÖR Tekla. Szerk.: HOPPÁL Mihály.
- TETMESVÁRY Rezső: *Előítéletek, népszokások és babonák a szüléskor körében Magyarországon.* Budapest, 1899.
- THESINGER, Wilfred: *Mocsári arabok.* Budapest, 1967.
- TORMA József: *A Nagyalföld néprajza és egy kipcsak-török nép hagyományos gyógyászata.* 1: 341-371. In: Hiedelmek, szokások az Alföldön 1-3. Nagykőrös, 1992.
- TÓTH Ferenc: *Makó úrbéri térképei.* (A makói múzeum füzetek 58.) Makó, 1988.
- TÓTH István György: *Szüzek és paráznák: törvényes és törvénytelen szerelem a XVIII. századi magyar falvakban.* 31-38. Palócföld, XXIV. évf. 1990/2.
- TÓTH Péter: *A szexuális deviancia, mint egyéni és társadalmi konfliktusok feloldása a XVIII. században.* 39-44. Palócföld, XXIV. évf. 1990/2.
- TRÓCSÁNYI Zoltán: *Két pogány-magyar varázslónő emlékezete.* 2: 5-9. In: Magyar régiségek és furcsaságok 1-4. Budapest, 1924.
- TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY Budapest, 1817–1841. Újra megjelent Budapesten, 1985. Szerk.: JUHÁSZ István.

U

- UHLIG, Helmut: *Bali, az élő istenek szigete.* Budapest, 1985.
- UJVÁRY Julianna: *A vármegye ipara.* 127-133. In: Csongrád vármegye. Budapest, 1938. Szerk.: CSÍKVÁRI Antal.
- UJVÁRY Zoltán: *Farsang.* 54-58. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Budapest, 1979. Főszerk.: ORTUTAY Gyula.
- ÚRISZÉK. XVI–XVII. SZÁZADI PERSZÖVEGEK. Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 5. Budapest, 1958. Szerk.: VARGA Endre.

V

- VAJDA Mária: „Azér’ élünk, hogy szeressünk!” 4-14. Kecskemét, Forrás, 1978. X. évf. 5-6.

- VAJNA Károly: *Hazai régi büntetések 1-2.* Budapest, 1906–1907.
- VARIETAS DELECTAT. Latin mondások. Budapest, 1986. Összeállította: HAJDÚ István.
- VASS Előd: *A város önkormányzata és gazdálkodása.* 515-566-596. In: Szeged története 2. Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- VASS Előd: *A város bíraskodása. A boszorkányperek és a jogalkalmazás.* 555-566. In: Szeged története 2. Szeged, 1985. Szerk.: FARKAS József.
- VASZILJEV, L. SZ.: *Kultuszok, vallások és hagyományok Kínában.* Budapest, 1977.
- R. VÁRKONYI Ágnes: *Közügygyítés és boszorkányhit.* 384-437. In: Ethnographia 101. évf. 1990. 3-4.
- VEREBÉLYI Kincső: *Előszó.* 7-45. In: RÓHEIM Géza: Primitív kultúrák pszichoanalitikus vizsgálata. Budapest, 1984.
- VIG Károly: *Asszonyok és férfiak tükre.* Budapest, 1980.

W

- WASHBURN, S. L.—LANCASTER, C. S.: *A vadászat fejlődése.* 263-288. In: Munka és emberré válás. Budapest, 1972. (Összeállította: BENCE György és KIS János.)
- WELLMANN Imre: *Az 1753-i alföldi parasztfelkelés.* In: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711–1790. Budapest, 1952. Szerk.: SPÍRA György.
- WELLMANN Imre: *A magyar mezőgazdaság a XVIII. században.* Agrártörténeti tanulmányok 6. Budapest, 1979.
- WERBŐCZY Miklós: *Hármas Törvény Könyv.* 1514.
- WRAGE, Werner: *Az Atlaszon túl.* Budapest, 1972.

Z

- ZALOTAY Elemér: *A török hódoltság megszűnésétől 1848-ig.* In: Csongrád vármegye. Budapest, 1938. (Megjegyzés: a kötetben minden fejezet lapszámozása egyéni módon 1-el újakezdődik.)
- ZAMAROVSKÝ, Vojtech: *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban.* Budapest, 1970.

ZS

- ZSILINSZKY Mihály: *Csongrád vármegye története.* Budapest, 1897.

(Készülőben, folytatása következik.)